

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

Gior

~~C. 13. d.~~

~~C. 17. d.~~

~~C. 20. d.~~

C. 23. d.

C. 20. d.

13-11-11

IOANNIS WIGGERS,
DIESTENSIS.
S. Theologiæ Doctoris, ac Professoris Regij
IN SCHOLIS PVBLICIS
ACADEMIÆ LOVANIENSIS
COMMENTARIA

DE
IVRE ET IVSTITIA
CÆTERISQVE VIRTVTIBVS

CARDINALIBVS
CVM ADNEXIS

De quibus tractat Diuus Thomas
in 2. 2. à quæst. 47. vsque ad quæst. 171.

*Contra
Sanctæ
Mariæ de
Scala
Nivis*

LOVANIÆ,
Apud CORN. COENESTENIUM
& IOANNEM OLIVERIUM. M. DC. XXXIX.

ELOGIVM ET COMPENDIVM VITÆ

EXIMIIVIRI

D. IOANNIS WIGGERS;

*Ex Bibliotheca Belgica VALERII ANDREAE, Desselij,
I. V. Doct. & Prof. Regij Lovanij.*

IOANNES WIGGERS, Diestemij Brabantix opido nascitur anno partæ salutis CIO. IO. LXXI. die S. Ioanni Euangelistæ sacro, patre *Arnoldo*, honesti ordinis cive, sæpius Scabino, avo item *Arnoldo* pluries Consule. Perceptis absolutisque natali in solo litterarijs rudimentis, Lovanium, altioribus disciplinis imbuendus, ab eodem parente suo ablegatur, & in Pædagogio Lilij, post collectum biennali curriculo pulverem Aristotelicum, anno CIO. IO. XC. Collegij sui primus, totius verò promotionis quartus in Scholis Artium pronuntiatur. Atque hisce auspicijs arenam deinde ingreditur Theologicam, adsumptus in alumnus Collegij Pontificij à *D. Iacobo Ianfonio*, viro verè Eximio, qui hunc discipulum suum tum ob singulares ingenij dotes, quas in eo observabat, tum ob vitæ, morumque integritatem, atque indefessum in studijs præsertim sacris laborem, unicè carum & familiarem habuit. Quinquennio hîc exacto, docendæ horis antemeridianis Philosophiæ in Gymnasio Lilij præficitur: postque decursa aliquot annorum curricula Leodium evocatus à Reverendo admodum atque Eruditissimo *D. Ioanne Chapevillio*, Ecclesiæ Cathedralis Canonico, & Vicario in spiritualibus Generali (cuius potissimum curæ industriæque Seminarium utrumque, & quod Leodij est, & quod Lovanij, initia sua debet) ut Seminario ibidem sive Catenæ, ut vocant, præesset, & simul sacras profiteretur litteras, anno CIO. IO. IV. Lovanium deseruit; eoque successu Leodij in utroque illo munere versatus est, ut sub hoc suo primo & Præside & Professore Seminarium illud, quod antea vile & abiectum habebatur, adeoque contemptui erat, visum fuerit mox assurgere, & in admiratione esse apud omnes. Interim dum Leodij moratur, anno nimirum CIO. IO. VII. instanti atque urgente in primis Doctore suo *D. Ianfonio*, qui eum cathedræ aliquando Lovaniensium admotum desiderabat, gradu Magisterij in sacra Theologia insignitus fuit, Exim. *D. Henricum Rampen* natum collegam: atque exinde biennio nondum elapso Lovanium veluti postliminio reversus, primum Collegij Atrebatensis, deinde vix-dum vertente anno à morte Eximij *V. D. Ioannis Clary* constitutus est Præses Seminarij Leodiensis; quod tunc auspicijs Sereniss. Principis & Episcopi *ERNESTI* Bavari Lovanij erigi cœptum, adhuc intra principia sua hærebat, & vigilantiam directioneque huius secundi sui Præsidis eam structuræ atque ædificiorum elegantiam accepit, quâ hodie omnibus conspicuum est. Vnde plurimum sanè eidem bina illa Leodiensia debent Seminararia. Ille enim est, qui utrumque è tenebris in lucem eduxit; utrumque sic rexit, ut totis annis XXVII. quibus præfuit & rexit, profuerit plurimum; & plurimos, eosque præcipuos, doctrinâ & moribus formatos Pastores Ecclesiæ Leodiensis hinc acceperit. Neque minora huius viri in Academiam Lovaniensem sunt merita, sive labores spectemus, quos pro ea tuenda in omnibus suis difficultatibus, quas cum domi tum foris passa est, exantlavit, idque solerti prudentiâ, consilioque, quibus excellebat; sive doctrinæ eminentiam, quâ eandem S. Theologiæ Professor Regius annis continuis XXVI. docendo scribendoque illustravit. Neque minus quoque vitæ probitate, ceterisque virtutibus, quàm doctrinâ emittit & eximius fuit. Vir erat pacis & iustitiæ amantissimus, boni publici studiosissimus, non facilè se vel sua iactans, nec aliena contemnens, sincerus & sine-fuco, in conversatione gravis, minimeque superbus: non efferebatur prosperis, non deiciebatur adversis: contentus modico ac tenui victu vixit ad annum

ætatis LXVII. Obijtque anno Dom. MD. CCC. XXXIX. die XXIX. mensis Martij, sepultus in D. Petri. Reliquit Commentaria in totam D. Thomæ Summam, in quibus nihil nisi summè elaboratum, solidissimis fundamentis subnixum, clarissimâ & brevi tamen methodo traditum, quidquid in aliorum fusioribus scriptis scitu dignum est. Idque stylo ut facili, & ad docendum apto, ita minimè affectato; quippe qui protestari identidem solitus esset, se non captandæ famæ aut gloriæ alicuius causâ, sed ut soli profectui serviret studiosorum, qui unicus studiorum eius scopus fuit, ista meditatam fuisse, nec spectasse aliud, dum passus fuit ea typorum beneficio fieri plurimum. Ex his lucem viderunt

Commentaria in Primam Secundæ, *De Fine ultimo, Gratia, Legibus &c.*

In Secundam Secundæ à Quæst. I. usque ad Quæst. XLVI. *De Virtutibus Theologicis, Fide, Spe & Charitate*, cum suis annexis.

In Tertiam partem à I. Quæst. usque ad Quæst. XXVI. *De Verbo Incarnato.*

In 2. 2. à Quæst. XLVII. usque ad Quæst. CLXXI. *De Iure & Iustitia, cæterisque Virtutibus Cardinalibus*, cum suis item annexis.

Reliqua, nimirum in Primam partem *De SS. Trinitate &c.* & in Tertiam à Quæst. LX. *De Sacramentis, Censuris &c.* similiter lucem Deo volente visura sunt.

C E N S U R A.

Quæ de Iure & Iustitia, cæterisque Virtutibus Cardinalibus, hoc volumine complexus est, E. D. IOANNES WIGGERS S. Theol. Doctor, fidei orthodoxæ consona sunt, & facili ac dilucidâ methodo digesta, solidissimis fundamentis stabilita, singulari eruditione illustrata, prælo & publicâ luce dignissima. Dat. Lovanij, Anno Domini 1639. 2. Majj.

IACOBVS PONTANVS S. Theol. Doctor,
Apostolicus & Regius Librorum Censor.

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPVS IV. Dei gratiâ totius Hispania, utriusque Sicilia, Indiarum, &c. Rex Catholicus, Serenissimus Belgarum Princeps, &c. diplomate suo sanxit, Ne quis in Secundam Secundæ Diui Thomæ Aquinatis Commentaria IOANNIS WIGGERS Dieftensis Sacræ Theol. Doctoris ac Professoris Regij in Academia Louaniensi, præter Ioan. Oliuery Bibliopola Louaniensis voluntatem, vel vllomodo in Belgio intra nouennium imprimat, vel alibi terrarum impressa in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venaliâve exponat. Qui secus faxit, & confiscatione librorum, & aliâ grani pœna, mulletabitur: ut latius patet in litteris datis Bruxella die 12. Majj Anno 1639.

Signat.

F O V R D Y N.

ERRATA vide correctâ in fine operis post Indicem.

SERENISSIMO PRINCIPI
FERDINANDO,

DEI ET APOSTOLICAE SEDIS GRATIA
ELECTO ET CONFIRMATO
ARCHIEPISC. COLONIENSI,
S. R. I. PER ITALIAM ARCHICANCELLARIO
ET PRINCIPI ELECTORI,
EPISCOPO LEODIENSI, PADERBORNENSI,
ET MONASTERIENSI,
ADMINISTRATORI HILDESEMENSI,
BERCHTESGADENSI ET STAVLENSI,
COMITI PALATINO RHENI,
UTRIVSQ. BAVARIAE, WESTPHALIAE, ANGARIAE
ET BULLONIENSI DVCI,
MARCHIONI FRANCIMONTANO,
COMITI LOSSENSI, LONGIENSI
ET HORNENSI,
DOMINO SVO CLEMENTISSIMO,

quo primùm tempore doceri publicè Lovanij in novello adhuc Studio Theologica scientia cœpit, nimirum ab anno conditæ istic Academiæ supra ducentessimum, tricesimo tertio, incredibile dictu est, quantus inde fructus in Ecclesiam redundarit; quot inde Viri doctrinâ eminentes, & pietate cæterisque virtutibus conspicui facti velut agmine prodierint; quot inde Episcopi, alijque Præsules ac Pastores Reipublicæ Christianæ atque Ecclesijs Belgicis admoti fuerint. Difficile sanè fuerit negotium, instituere hîc catalogum omnium, omniaque in medium proferre, quæ colligi eâ de re possent. Numerat Lovanium Doctores seu Magistros S. Theologiæ ferè ducentos, & inter eos non paucos, editis ingenij monumentis famam adeptos; ipsum in primis, qui hinc ad summum Ecclesiæ apicem pervenit, *Adrianum VI. Florentij cognomento, Ioannem Driedonem, Godscalcum Rosemandum, Iacobum Latomum, Ruardum Tapperum, Franc. Sannium, Guil. Lindanum, Corn. Iansenium*, aliosque, quibus postremò annumerare licet, qui nuperrimè vixit, **EXIMIUM D. IOANNEM VVIGGERS**, constantis doctrinæ ac laboris virum. Debita in primis laus ea fuit numquam intermorituræ memoriæ Principi, **IOANNI**, Brabantiae ac Burgundiæ Duci, cum **S. P. Q. Lovaniensi**, cuius hac in parte sollicitudo singularis eminuit, quando eam ob causam & ad externos Principes recursum habuit. Invenio enim anno Dominicæ Incarnationis **MD. CCCC. XXVIII.** ab eodem Magistratu Eminentissimum **Cardinalem & Episcopum Principemque Leo-**

Leodiensem ERARDUM A MARCA, prædecesso-
CELSIT. TVAE. interpellatum ac rogatum fuisse, ut
Studij Theologici consequendi gratiâ pro eadem Uni-
versitate ad Pont. Max. qui tum Romæ sedebat, Eu-
genium IV. scribere dignaretur. Quamquam neque
exterus is dici aut haberi potuerit, quippe in cuius tunc
dioecesi etiam Lovanium & hæc Lovaniensis esset Uni-
versitas. Scripsit itaque, & voti sui compos facta civitas
atque Universitas numquam tanti beneficij non poterit
nisi cum benevola gratiarum actione reminisci. Atque
hæc causa una esse poterat, ob quam librum hunc postu-
mum Reverendi admodum atque Eximij Domini D.
IOANNIS VVIGGERS, patruj, dum vixit, nostri ad
genua SERENISS. C. T. deponere placuit. Altera ta-
men, eaque potior est, & quæ propius ipsum libri au-
ctorem respicit, quòd scilicet retrò à septem & viginti
annis primus ille fuerit dignus iudicatus, qui primos in-
genij sui fructus in Seminario Leodij auspicijs Sereniss.
Principis ERNESTI, patruj CELSIT. V. erecto,
fereret meteretque. Nec minori deinde fructu ad al-
terum, quod Lovanij est, Seminarium Leodiense, au-
spicijs eiusdem ERNESTI Principis excitatum, fuit ad-
sumptus; atque in numerum Professorum Academicorum
cooptatus, amplius quoque eminere cœpit. Nam
cùm alij alijs dediti sint studijs atq; exercitamentis, quò
scilicet genius quemque suus ac natura invitare atque
impellere quodammodò solet, ille semel hanc Spartam
Professionis Scholasticæ nactus, totis xxvi. annis, qui-
bus docuit, universum Theologiæ cursum magno cum
auditorum concursu atque applausu ad extremam us-
que vitæ metam decurrit; Prælectionesque suas ad
Sum-

Summam Theologicam D. Thomæ Aquinatis, plurimis instantibus atque urgentibus, ipse non ita pridem evulgare cœperat, ipsdemque recensendis atque edendis immortuus est. Ecce, SEREN. PRINCEPS, ratio vitæ ac studij, cui insistere patruus noster solet; idque beneficio partim prædicti Sereniss. Principis ERNESTI, partim eiusdem SERENISS. C. V. Quod equidem sedulo apud me perpendens, cum hunc postumum foetum eiusdem Ex. D. IOANNIS VVIGGERS sub prælo operæ haberent, iamque in lucem emittendus ille esset, volui vel hoc qualecumque, victurum tamen, apud posteros grati animi extare monumentum. Accipe igitur, SERENISS. PRINCEPS, hæc de Iustitia & Iure ceterisque Virtutibus Cardinalibus Lucubrationes, & postumum partum pro innata CELSIT. TVÆ clementia suscipere, fovere, actueri ne dedigneris. Lovanij, x. Kal. Iunij, MD. CCC. XXXIX.

Sereniss. Celsit. V. devotus Cliens

CORNELIUS WIGGERS;

Lovanij ad S. Michaelem Pastor.

I N D E X T R A C T A T V V M, C A P I T V M E T D V B I O R V M.

D E P R V D E N T I A, T R A C T A T V S V N I C V S.

C A P V T I.

De Prudentia secundum se.

D V B I V M P R I M V M.

- Q**uid sit Prudentia? 3
2. Vtrum virtus prudentia sit dependens à virtutibus moralibus? 5

C A P V T II.

De partibus Prudentiæ.

- DVB. I. Qua sint partes subiectiva siue species Prudentia? 7
2. Qua sint partes Integrales Prudentia? 8
3. Qua sint potentiales partes Prudentia? 9

C A P V T III.

De vitijs Prudentiæ oppositis.

- DVB. I. De vitijs Prudentia oppositis: per Defectum. 10
2. Qualia peccata sint vicia prædicta? 11
3. De vitijs prudentia oppositis per excessum: & qualia sint peccata? ibid.

T R A C T A T V S I.

De Iustitia & iure in genere, & de iuris quasi speciebus.

C A P V T I.

De ratione Iustitiæ.

- DVB. I. De nomine Iustitiæ, eiusq; diuersis acceptionibus. 15
2. Quid sit Iustitia? 16
3. Vtrum Iustitia versetur circa passiones? 17
4. Vtrum Iustitia particularis rectè diuidatur in Commutatiuam & Distributiua? 18
5. Vtrum D. Tho. quæst. 75. art. 1. bene distinguat Iustitiam ab alijs virtutibus, quod Iustitiæ opus habeat rectitudinem, & sit iustum, non considerato qualiter ab agente fiat: non autem sic opera, v. g. temperantia aut fortitudo habeant, nisi eum re, peccati ad agentem? 20

C A P V T II.

De iure secundum se.

- DVB. I. De varijs Iuris acceptionibus earumque explicatione 21
2. Quomodo Ius diuiditur? ibid.
3. An Ius sit obiectum Iustitiæ? 22

Wiggers de Iure & Iust.

C A P V T III.

De Dominio.

- DVB. I. De ratione Domini in genere eiusque diuisione. 23
2. Quomodo Dominium Proprietatis diuidatur. 24
3. Qua sint necessaria vt quis efficiatur alicuius rei dominus? 25
4. An omni natura sit capax domini. 26
5. Vtrum paruuli ante rationis usum possint habere rerum dominium? ibid.
6. Vtrum filij familias sub patria potestate constituti habere possint aliquarum rerum dominium? 27
7. Vtrum serui habeant aliquarum rerum dominium? 28
8. Vtrum Religiosi habeant dominium aliquarum rerum? ibid.
9. Vtrum Clerici non Religiosi habeant temporalium rerum dominium? 31
10. Qua res cadant sub dominium homini? 36
11. Vtrum licitè & conuenienter fieri potuerit eorum, qua sub hominis dominium cadunt, partitio & dominiorum diuisio? 38
12. Quomodo & quo iure sit facta prima rerum & dominiorum diuisio? 40

C A P V T IV.

De modis particularibus acquirendi dominium in res aliquas, quæ sub nullius sunt aut fuerunt dominio, aut si fuerint, iam esse desierunt.

- DVB. I. Quibus modis acquiratur dominium in hominem prius non seruum? 41
2. Vtrum serui ita sint adstricti domino suo, vt non liceat eius per fugam se ab illorum dominio eximere? 42
3. Quomodo in animalia per venationem, piscationem, aucupium acquiratur dominium: & qua sic licitè possint occupari? 44
4. Vtrum aliquis possit in fundo aut saltu alieno venari? 46
5. Vtrum Principes prohibere possint venationem, aucupium, piscationem in locis publici iuris? ibid.
6. Qualiter peccet, qui contra iustam prohibitionem venatur, piscatur vel aucupium exercet: & an ad restitutionem aliquam teneatur, & quomodo puniri possit? 47
7. Vtrum vena metallica: vt auri, argenti, cupri, stanni sint inuentoria & primò occupantis? an domini fundi aut Principis? 48
8. Cui cedere debeat thesaurus inuentus? 49

9. Vtrum

Index Tractatum,

9. *Vtrum res à suo domino derelicta fiant occupantia?* 50
10. *Vtrum possit Respub. prohibere ijs, qui de Communitate sunt, ne in sylvis, aut pascuis communibus ligna cadant, aut pascant: & quomodo delinquant, qui contra talem prohibitionem faciunt?* 51

CAPVT V.

De modis acquirendi dominium in eas res quæ dominum habent.

- DVB. I.** De nominibus & rationibus Prescriptionis & Usucapionis. 52
2. *Quot & qua requirantur ad prescriptionem?* 53
 3. *Qualis possessio requiratur ad prescriptionem?* ibid.
 4. *Vtrum in omni prescriptione requiratur Titulus?* 54
 5. *Qua requirantur ad bonam fidem, qua in prescriptione est necessaria?* 55
 6. *An nulla prescriptio absque bona fide possit perfici?* 58
 7. *Quantum temporis requiratur ad prescriptionem?* ibid.
 8. *Vtrum qui tutam conscientiam rem detineat, quam iuxta legum & Canonum constitutiones prescripsit, si postea cognoscat fuisse alterius?* 60
 9. *Quibus concedatur restitutio in integrum aduersus prescriptionem?* 62

CAPVT VI.

De Usufructu, Usu, & Possessione.

- DVB. I.** *Quid sit Usufructus?* 63
2. *Quomodo acquiratur & amittatur Usufructus?* 64
 3. *Quid sit Usus?* 65
 4. *Vtrum sit distinguere usum seu ius utendi à dominio in rebus usu consumptibilibus?* ibid.
 5. *Quid sit Possessio?* 67
 6. *Quomodo acquiratur possessio?* 68
 7. *Quomodo amittatur rerum possessio?* 70
 8. *Quid privilegij & utilitatis contineat possessio?* ibid.

TRACTATUS II.

De Iniuria & Restitutione in communi. Item de iniurijs in particulari in corpus proximi, per homicidium, mutilationem, stuprum, adulterium; & de restitutione in his requisita.

CAPVT I.

De Iniuria & Restitutione in communi.

- DVB. I.** *An differant Iniuria & Iniustitia, & quid vtrumque sit?* 71
2. *Vtrum aliquis possit iniustum siue iniuriam pati volens?* ibid.
 3. *De Restitutionis nomine, & eius quidditate.* 72
 4. *Vtrum à restitutione differant dolus, & Satisfactio, & quo modo?* 73

5. *Vtrum restitutio sit actus iustitia commutativa?* ibid.
6. *Quomodo contrahatur obligatio restitutionis?* 74
7. *Qualis culpa requiratur, vt quis obligationem restituendi contrahat ratione dampni dati?* ibid.
8. *Vtrum restitutio sit necessaria ad salutem?* 78

CAPVT II.

De iniurijs in corpus proximi per homicidium aut mutilationem, & de restitutione in his necessaria.

- DVB. I.** *Vtrum homini licitum sit interimere quicumque viuentia ad esum?* 79
2. *Vtrum licitum sit occidere peccatores?* 81
 3. *Vtrum auctoritate priuata liceat interficere peccatores?* 82
 4. *An priuato liceat occidere saltem Tyrannum?* ibid.
 5. *Vtrum marito liceat occidere adulterum vxoris cum vxore. Item, An patri liceat occidere filiam & adulterum in adulterio deprehensas?* 83
 6. *An licitum sit alterum occidere pro vita propria defensione?* 85
 7. *Vtrum in defensione liceat intendere occisionem siue mortem inuasoris?* 89
 8. *Vtrum liceat occidere innocentem, quando iniuste te inuadit ex ignorantia, aut quando sine eius occisione effugere non potes & saluare vitam tuam?* ibid.
 9. *Vtrum pro conseruatione vita matris pregnantis liceat prabere pharmacum, quo fetus intereat.* 90
 10. *Vtrum licet defendere res suas cum occisione raptoris siue furis?* 92
 11. *Vtrum pro defensione alterius, qui in se aut in suo fortunè iniuste inuaditur, liceat inuasorem occidere?* 94
 12. *Vtrum licitum sit defendere pudicitiam & honorem cum morte inuasoris?* 95
 13. *Vtrum aliquo casu liceat interficere innocentem?* 100
 14. *An liceat homini occidere seipsum?* 104
 15. *Vtrum licitum sit asperitatibus & afflictionibus corporis, aut ieiunijs & vigilijs, ad demandam carnem insillere, cum vita diminutione?* 107
 16. *Vtrum condemnatus, vt veneno interimatur, possit ex sententia Iudicij sine Culpa sumere venenum propinatum?*

Rursum.

- Vtrum condemnatus, vt fame intereat, possit abstinere à cibo clanculum oblato?* 108
17. *Vtrum si quis in domo aut turri conflagrante existens, de sublimi exiliret per fenestram altiorum, dum alia non suppetit via euadendi incendium, esset censendus homicida sui ipsius.* 109
 18. *Vtrum milites nauales vel nauta possint immittere ignem in puluerem tormentarium, quo ipsi & nauis absumantur, ne cum damno publico nauis veniat in potestatem hostium.* ibid.
 19. *Vtrum quis possit seipsum mutilare.* 110

20. *Vtrum*

Capitulum & Dubiorum.

20. *Vtrum qui occidit casualiter alterum incurrat homicidij reatum?* 112
21. *Vtrum si ex iniuria, vel maleficio circa alterum, contingat occidi tertiam, teneatur ille primus de homicidio tertij?* 114
22. *Vtrum homicidium siue aliud damnum alicui illatum per mancipium vel animal alterius, illi imputetur, ita vt ad restitutionem aliquam teneatur.* 116

CAPVT III.

De restitutione per homicidam vel mutilatorem facienda.

- DVB. 1. *An debeat aliquid restitui ab homicida vel mutilatore pro vita occisi aut membro mutilato?* 117
2. *Vtrum homicida aut mutilator teneatur ad restitutionem damnorum realium?* 119
3. *Vtrum homicida teneatur ad expensas in medicos & exequias?* 121
4. *Vtrum heredes homicida si ipse moriatur, teneantur pro ipso restituere.* *ibid.*
5. *Vtrum a restitutione liberentur heredes homicida, quando ille sustinuit pœnam talionis?* *ibid.*
6. *Vtrum ad restitutionem teneatur qui in defensione excessus moderamen inculpata tutela.* 122
7. *Vtrum anima occisi quippiam ex iustitia restituendum sit?* *ibid.*
8. *An obligetur homicida omnibus ad restitutionem qui ex morte occisi sentiunt incommodum?* 123
9. *Penes quos sit potestas concedendi remissionem mutilationis, & homicidij quoad pœnas de iure Constitutas?* 124
10. *Quibus in casibus concedantur remissiones homicidij?* 125

CAPVT IV.

De iniurijs in corpus proximi per stuprum & adulterium, & de restitutione necessaria.

- DVB. 1. *An stuprum turpitudini simpliciter fornicationis superaddat aliam deformitatem?* 126
2. *Ad quid teneatur, qui virginem stuprauit?* 129
3. *An adulter teneatur aliquid restituere marito adultera pro iniuria, si nullus partus sit sequutus?* 132
4. *An quid teneatur adulter quando adulterio proles nata fuerit?* 133
5. *Ad quid teneatur adultera, quando proles ex adulterio est secuta?* 134
6. *Vtrum si adultera simpliciter non valeat impedire damna legitimorum heredum, teneatur crimen suum marito, vel alijs indicare?* *ibid.*

TRACTATVS III.

De iniurijs circa bona tēporalia, siue bona fortunæ: & de necessaria in his restitutione.

CAPVT I.

De furti, & rapinæ ratione & differentia, & qualem importent culpam.

- DVB. 1. *Quid sit furtum? & quomodo à rapinâ distinguatur?* 136
2. *Quale peccatum sit furtum?* 138
3. *Vtrum mortiferè peccet, qui furti minatus sibi acquirat rem alienam notabilem?* 141
4. *Vtrum qui vsque ad quantitatem notabilem abstulit aliena, faciet sufficientem restitutionem, si reddat partem, quâ excedebatur obiectum furti venialis v. g. paulatim quis abstulit vsque ad valorem vnus aurei, vtrum sufficere restituere vnâ tertiam partem, præsupposito, quod dua tertia vnus aurei non sint censenda in hac materia quantitas notabilis?* 144
5. *Vtrum mortaliter peccent & sub mortali teneantur, qui singuli intulerunt damnum exiguum, sed omnes simul magnum & notabile?* *ibid.*
6. *Vtrum qui rem suam vel sibi debitam occultè alteri surripit, sibiq; vindicat, committat furtum, aut peccet mortiferè?* 146
7. *Vtrum fur peccet continuè, donec restituat?* 148
8. *Vtrum si res furtiua apud furem pereat, maneat ipse obligatus ad restitutionem?* 151
9. *Vtrum fur aut quisuis alius detentor rei aliena teneatur facere restitutionem iuxta summam estimationem, quam res habuit siue ab intrinseco siue ab extrinseco tempore detentionis?* 153
10. *An fur non tantum teneatur restituere rem ablatam, sed etiam fructus ex illa perceptos?* 155

CAPVT II.

De peccato cooperantium ad furtum vel rapinam: & de restitutione per hos facienda.

- DVB. 1. *Quinam censendi sint cooperari ad furtum aut damnum: & quomodo peccent?* 157
2. *Vtrum illi, qui cooperantur positiuè tunc solum ad restitutionem teneantur, quando sic sunt causa, vt sine illis damnum non fuisset illatum?* 158
3. *An iubens & consulens aliquando non incurran obligationem restituendi.* 160
4. *An qui consulit minus malum ad auertendum maius, quod aliter impediri non potest, teneatur ad restitutionem.* 164
5. *Vtrum consentiens, laudans, receptans, & participans, aliquando sint immunes ab onere restitutionis?* 165
6. *An semper teneantur ad restitutionem, qui indirectè siue priuatiuè ad furta vel alias iniurias actiones concurrunt?* 169
7. *Vtrum Praefectus custodia vrbis, qui ex iuramento & officio tenetur accusare, quos inuenit post sonum campanæ, & non accusat, teneatur ad solutionem multæ in eos constitutæ: & similiter, quando est multæ constituta contra eos, qui in talibus vel talibus locis lignantur, piscantur: vel contra eos, qui merces, non soluis vestigalibus, efferunt, vel inferunt, Vtrum custodes siue observatores instituti dissimulantes, vel non deferentes, obligentur ad restitutionem non tantum damnorum, sed etiam ad supplementationem multæ?* 172

Index Tractatum;

8. *Verum aliquo ordine, & quo, ad restitutionem teneantur plures, qui ad idem furtum aut damnum inferendum concurrerunt, vel cooperati sunt?* 173
9. *Verum si is qui damnum passus est, remittat vni eorum, qui ad illud inferendum concurrerunt, absoluantur ceteri ab obligatione restituendi?* 176

CAPVT III.

De restitutione facienda ratione rei acceptæ.

- DVB. I. *Verum qui bonâ fide rem alienam consumpsit vel alienauit tamquam suam, teneatur ad aliquam restitutionem?* 177
2. *Verum qui emit bonâ fide rem furtiuam possit rescindere contractum, & vt pretium recuperet, furi rem restituere, vbi intellexerit esse alienam, an verò teneatur eam domino restituere?* 179
3. *An emptor bona fides non possit exigere pretium à domino, qui rem repetit: & an non teneatur illi dominus reddere?* 181
4. *Verum qui rem alienam, quam bonâ fide emerat, iterum bonâ fide vendidit, debeat admittere rescissionem contractus, & emptori pretium reddere, si dominus compareat, an verò satisfacet, resignando illi suam actionem in primum venditorem?* 182

CAPVT IV.

Cui facienda sit restitutio?

- DVB. I. *Virum is, qui habet bona aliena incerta, siue qui tenetur debitis incertis, debeat illa dare aut soluere pauperibus?* 183
2. *Verum si dominus innotescat & compareat postquam creditor incerta eiusmodi bona vel debita pauperibus alijs à se vel etiam sibi vt pauperi applicauit, an liber erit à restitutione vel solutione domino præstanda?* 186
3. *Verum qua quis inuenit bona, quorum dominus aliquis est: sed ignoratur, danda sint pauperibus, an verò possit ea quis sibi retinere.* 187
4. *An res sit domino restituenda quando putatur ea abusus ad suum vel alterius incommodum.* *ibid.*
5. *Cuius expensis & quo loco debeat fieri restitutio, si dominus sit absens & cognoscatur.* 189

CAPVT V.

De ordine in restitutione seruando, quando omnibus creditoribus satisfieri non potest.

- DVB. I. *Verum ante omnia sit restituendum quod debetur ratione rei acceptæ.* 191
2. *An debita certa sint prius soluenda quam incerta?* *ibid.*
3. *An inter creditores certos soluendum sit ante alios venditori, cui nondum solutio erat facta, si res apud emptorem exset?* 192
4. *An inter debita certa, prius sint soluenda qua ex delicto, quam qua ex iusto contractu processerunt?* 194
5. *Quo ordine sit soluendum creditoribus hypothecarijs?* 196
6. *An creditor qui prius solutionem petit habeat aliquam præferentiam?* 198

CAPVT VI.

De excusantibus à restitutione.

- DVB. I. *An impotentia debitoris à restitutione excuset?* 199
2. *An remissio per creditorem facta excuset à restitutione.* 202
3. *An bonorum cessio excuset à restitutione.* 203
4. *An licitum sit religionem ingredi illi qui debitis grauatur, & an à restitutione excusetur si ingrediatur, siue id licite siue illicite faciat?* 205
5. *An compensatio excuset à restitutione?* 206
6. *An ob excommunicationem creditoris liceat differre solutionem?* *ibid.*

TRACTATVS IV.

De iniurijs in nomine & fama, ac de necessitate restitutionis. Item de iniurijs in bonis spiritualibus.

CAPVT I.

De Detractione & Contumelia:

- DVB. I. *Quidnam sit fama & quid honor?* 208
2. *Quid sit detraçtio, & quid contumelia?* 209
3. *Quale peccatum sit detraçtio?* *ibid.*
4. *An sit peccatum mortale reuelare vni alicui viro bono & prudenti peccatum alterius?* 212
5. *An crimen proximi quod vno in loco est publicum, liceat alijs in locis diuulgare vbi ignoratur.* 214
6. *An licitum sit eum qui de vno aut altero crimine infamatus est, de alijs etiam infamare?* 216
7. *An liceat reuelare proximi peccatum ad euitandũ malum alioquin impendens?* 217
8. *An liceat infamare eum qui fictis virtutibus sibi famam parauit, aut illum qui crimen tale commisit cui de iure imposta est pœna infamiae ipso facto incurrenda?* 218
9. *An quis iniuriam sibi ab aliquo occultè illatam possit sine peccato referre alteri?* 220
10. *An sit peccatum detractionis alijs narrare quod quis audierit hunc vel istum commississe crimen aliquod, non tamen asseuerando ita esse?* *ibid.*
11. *An defunctorum occulta peccata reuelare pertineat ad peccatum detractionis.* 222
12. *Quale sit peccatum infamare seipsum?* 223
13. *Quale peccatum sit imponere sibi falsum crimen ad vitanda tormenta & cruciatus, præsertim si propter illud morte quis sit plectendus?* 225
14. *Virum ad cruciatus euadendos possit quis alterius peccatum occultum, vel aliud eius secretum reuelare, præsertim si inde alteri immineret mortis periculum?* 230
15. *Verum & quale peccatum sit audire detractiones?* 231

CAPVT

Capitum & Dubiorum.

CAPVT II.

- De restitutione famæ, à quibus, & in quantum, ac quomodo facienda sit?**
- DVB. I.** *Verùm ad famam restitutionem teneatur qui propter ignorantiam suam, vel erroneum intellectum, vel simili de causa alteri famam inculpabiliter abstulit?* 233
2. *An superiores siue detractores siue eius cui detrahitur reddantur obnoxij restitutioni famæ, si audiant, & non impediant?* 235
3. *An heredes detractoris ad famam reparationem teneantur, si ipse eam non reparauerit.* 236
4. *Verùm detractor non tantùm cum fama propria; sed etiam cum vita periculo teneatur proximo famam restituere?* 237
5. *Verùm si fama restitui in se nequinerit, debeat compensari pecunijs?* 240
6. *Verùm detractor teneatur de omni damno secuto ex infamia quam intulit?* *ibid.*
7. *An diffamator ad famam restitutionem maneat obligatus quando aliã viã fuerit fama redintegrata seu infamia absterfa?* 241
8. *Verùm detractorem liberet ab onere restituendi, quod crimen alio euentu sit factum publicum?* 242
9. *Verùm quando duo aliqui se mutuo infamarunt, possunt vri compensatione?* *ibid.*
10. *An possit quis detractori remittere famam restitutionem?* 243
11. *Quomodo fama restituenda sit, qua per falsi, & quomodo qua per veri criminis impositionem est ablata?* 244
12. *An detractor teneatur famam reparare apud omnes ad quos infamia deuenit?* 245
13. *An & quomodo honor per contumeliam laesus sit restituendus?* 246

CAPVT III.

De iniurijs proximi in bouis spiritalibus.

- DVB. I.** *Quale peccatum sit, & contra quam virtutem prestare alicui nocumentum in bonis spiritalibus?* 247
2. *An qui per iniuriam quempiam vsu rationis, vel sensu aliquo, eiusve vsu priuat: vt v. g. per venena, vel magiam, vel simili modo, teneatur ad aliquam restitutionem?* 248
3. *Verùm ad restitutionem teneatur qui alterum pertraxit in peccatum, & sic ei causa fuit damni in bonis spiritalibus?* *ibid.*
4. *Ad quid teneatur qui aliquem à Statu religionis diuertit?* 250

TRACTATVS V.

De contractibus in genere, ac in specie.

CAPVT I.

De contractu in genere.

- DVB. I.** *Quid sit contractus, & quot modis perficiatur?* 253
2. *De diuisionibus contractuum, eorumque effectibus.* 254

3. *Quinam contrahere possint?* 255
4. *Verùm error vel dolus faciant contractus irritos?* 257
5. *Verùm contractus sit validus, cui metus causam dederit.* 259
6. *Quinam sint restituendi in integrum, quando ex contractu danimum notabile senserunt?* 261

CAPVT II.

De promissione & donatione.

- DVB. I.** *Quid sit promissio?* 262
2. *Verùm promissi solo actu interiori, alteri homini facta nos obliget?* 263
3. *An promissio exterius edita obliget ante acceptationem promissarij?* 264
4. *Quinam possint pro absente stipulari seu eius nomine valide promissionem acceptare?* 266
5. *An simplex promissio legitime facta & acceptata obliget sub peccato mortali ad sui impletionem.* 267
6. *Verùm promissio ob causam turpem facta inducat obligationem?* 268
7. *Quibus modis contingat promissionem valide factam, & acceptatam desinere obligare?* 272
8. *Quid sit donatio?* 273
9. *Quinam possint donare, quibus, & quantum?* 274
10. *An donatio conditionalis aliquid operetur.* 276
11. *An donatio in certum vsum aut finem facta sit valida, si finis ille non exhibeatur?* 278
12. *Quibus modis donatio legitime facta possit reuocari.* *ibid.*

CAPVT III.

De vltimis voluntatibus.

- DVB. I.** *Quid vltima voluntas, & quotuplex.* 280
2. *An omnes possint testari.* *ibid.*
3. *Verùm, & quousque valeant testamenta solemnitatibus de iure civili requisitis destituta?* 282
4. *An quilibet possit institui heres.* 284
5. *Verùm possit semper testamentum reuocari.* 286
6. *Verùm voluntas vltima possit mutari per rescriptum Principis aut dispensationem Episcopi vel Pontificis.* *ibid.*

CAPVT IV.

De Ludis & Sponsionibus.

- DVB. I.** *An contractus Ludis & Sponsionis sint naturã suã illiciti?* 287
2. *An ludi aliqui sint Legibus vel Canonibus prohibiti?* 288
3. *Verùm qui ludo vetito fuerit aliquid lucratus, teneatur ad eius restitutionem?* 289
4. *Verùm qui ludo vetito perdidit, & non soluit, teneatur in foro conscientie soluere?* 290
5. *An per ludum vel sponsiones possint lucrari illi, qui non possunt perdere?* 291

CAPVT V.

De emptione & venditione.

- DVB. I.** *Quid sit emptio, & quid venditio? Item quid negotiatio, & an hæc sit licita.* 293
2. *Verùm Religiosis & Clericis sit interdicta negotiatio?* 294
3. *Quid*

Index Tractatum;

3. Quotuplex sit pretium rerum vendibilium, & quod debeat censi iustum? 295
4. An res possit vendi pluris, quam valeat, aut emi minoris? 296
5. Vtrum is, qui intellexit copiam aliquam mercium breui aduehendam, & proinde earum pretium esse minuendum, possit eas vendere pretio corrente? 299
6. An venditor teneatur emptori explicare defectum seu vitium mercium? 300
7. An carius liceat vendere credito, quam pecunia parata? 302
8. An liceat propter anticipatam solutionem emere minoris? 303
9. Vtrum alteri debita possit quis minoris emere à creditore, quam ipsa debita sint: vt v. g. debet Petrus Ioanni centum scuta soluenda post annum, de quibus habet Ioannes chirographum Petri, an possim illud debitum paratâ pecuniâ minoris emere, quam centum? 304
10. Vtrum ille, cui commissum est, aliquid ad vendendum pretio aliquo prescripto, v. g. decem, si vendiderit duodecim, possit sibi duo retinere? 306
11. Vtrum licitum sit vendere cum pacto redimendi, aut emere cum pacto retrouendendi? ibid.
12. Vtrum Monopolia omnia sint illicita? 307

CAPVT VI.

De Mutuo & Vsura.

- DVB. I. Quid sit Mutuum. 310
2. Quidnam sit vsura? 311
3. Vtrum vsura sit illicita & quo iure prohibita? 312
4. Quomodo vsura diuidatur? 314
5. Vtrum sine vsura labe liceat ex mutuo sperare amicitiam & ex hac emolumentum? ibid.
6. Vtrum sit vsura mutuare eâ lege, vt alter remittet, vel vt officium seculare, aut beneficium ecclesiasticum sibi vel suâ conferat. 315
7. Vtrum sit vsura ea lege mutuare vt alter remittat tibi iniuriam, quam intulisti, vel vt remittat restitutionem honoris aut fama. 316
8. Vtrum sit vsura, si quis mutuet ea lege, vt alter res sibi necessarias in ipsius officina emat, vt ad eius veniat molendinum, vel vt suas operas ei iusto pretio exhibeat, quando mutuans indigebit? 318
9. Vtrum sit vsura, accipere aliquid vltra sortem, pro vsu secundario pecunie, quo scilicet non consumitur aut mutuatur? 319
10. Vtrum ratione damni emergentis aut lucri cessantis possit mutuator aliquid supra sortem exigere absque vsura peccato? 320
11. Vtrum ratione periculi sortis, vel difficultatum aut expensarum, qua in ea recuperanda metuantur, liceat aliquid vltra sortem exigere? 328
11. Vtrum ratione carentia pecunie seu obligationis non repetendi ante certum aliquod tempus possit aliquid vltra sortem exigere? 300
13. Vtrum creditor, qui pignus accipit frugiferum, si ex eo fructus perceperit, teneatur illos computare in diminutionem sortis sibi debita? 331
14. Vtrum fructus pignoris, pro numeranda dote à

- socero, oblegati genero, debeant in dote diminutionem admitti à genero, etiamsi forsitan ex dilatione solutionis dotis non fuerit passus interesse, aut saltem non tantum? 332
15. An sit vsurarium pacisci cum mutuuario, quod aliquid vltra sortem soluet in pœnam mora sua, si ad tempus praestitutum non restituerit mutuum? 333
16. Vtrum mutuatori semper licitum sit pacisci, vt sibi restituatur mutuum in eodem pondere, numero, vel mensura, in quibus ipse mutuum dat, v. g. si alteri mutuem modium frumenti, an pacisci possim, quod quouis casu restituet mihi modium frumenti: & sic in alijs. 334
17. Vtrum ille, qui animo vsurario aliquid vltra sortem ratione mutui accepit absque pacto externo de eo dando, teneatur ad restitutionem? 337
18. Vtrum vsurarium dominium transferatur in vsurarium? 338
19. Quenam ab vsurarijs liceat accipere titulo gratuito, vel oneroso? 339
20. Vtrum si vsurarius aliquis alicui debeat iusto titulo: v. g. centum, & absque gnet solutionem petendam ab illo, qui ei debet centum ex vsuris, an creditor iste possit acceptare assignationem & eam exigere? 342
21. Vtrum heres vsurarij ad restitutionem vsurarum teneatur, & quo vsque? ibid.
22. An peccet, qui pecunias suas apud vsurarium deponit? 343
23. Quinam generaliter censeantur cooperari vsurarijs, ita vt ad restitutionem teneantur? 344
24. Qua pœna constituta sint vsurarijs? 347
25. Vtrum licitum sit accipere mutuum sub vsurâ? 348

CAPVT VII.

De Montibus-pietatis, & Contractibus Societatis, & assecurationis.

- DVB. I. Quid sub nomine Montis-pietatis significetur? 349
2. Vtrum Montes-pietatis primi generis, eorumque vsus sint immunes à labe vsurarum, atque liciti sint? 350
3. Vtrum Montes pietatis secundi generis, quales nunc plures sunt in Belgio, sint immunes ab vsura & iniustitia labe? 354
4. Vtrum Montes, quos vocant mixtos, sunt immunes ab vsura, & liciti? 367
5. Quid sit Contractus Societatis? & vnde iudicandum, an iustus sit? 368
6. Quomodo lucra inter socios sint diuidenda? 369
7. Vtrum in contractu societatis mercatoria, quis possit curare se assecurari de sorte & decerto lucro? 371

CAPVT VIII.

De Censibus, Cambijs, & de Conducto & Locato.

- DVB. I. Quid sit Census & quotuplex? 377
2. Vtrum census reales tam consignatiui, quam reseruarii liciti sint? 378
3. Vtrum

Capitum & Dubiorum.

3. *Virum census personales & reales, in quibus non observantur conditiones iam recensita, sint ubique illiciti & censendi feneratorum?* 382
4. *Quodnam sit iustum pretium censuum?* 386
5. *Virum si census fuerit emptus minoru pretio iusto, pensiones sint restituenda quatenus secundum proportionem superant pretium iustum?* 387
6. *Quid & quotuplex sit Cambium?* ibid.
7. *Virum ex cambio minuto licitum sit facere aliquid lucrum?* 388
8. *Virum campfor, à quo cambium petitur, aliquid lacri possit accipere, tam quando prior à campfario pecunias accipit, ut alibi reddat, quam dum ipse prior eas dat, ut alibi recipiat?* 390
9. *Virum in locali cambio siue per literas, quando sit ad utriusque commoditatem possit alteruter aliquid lucri capere.* 393
10. *Virum cambia, in quibus pretium variatur ratione maioru vel minoru intercapedinu temporu, quo pecunia prænúmerata redditio est faciendâ, sint licita?* 394
11. *Virum prouisiones, ut vocant, quas campfores accipere discuntur, iuste accipiuntur?* ibid.
12. *Virum possit campfor facere pactum de interesse suo, si campfariu fuerit in mora soluendi?* 395
13. *De conditionibz requisitis in cambio, in Bulla Pij V. desuper editâ.* ibid.
14. *Quid Locatio & quid Conductio?* 396
15. *Virum locator teneatur ad expensas à conductore factas in re locata, & an teneatur ad onera & tributa?* ibid.
16. *Virum locator rei fructifera debeat remittere de pensione, si sterilitas supervenerit, vel fructus in agro fuerint destructi, aut absumpti?* 397
17. *Virum teneatur conductor soluere pensionem, si impediatur ab usu, vel cultura rei conductæ?* 398
18. *Virum minor factus maior teneatur stare locationibz factu per suum tutorem aut curatorem, & Beneficiarius aut Prælatu, locationibz factis de bonis Ecclesiasticis per suos antecessores?* 399
19. *Virum locator possit aliquando conductorem expellere, & quibus casibus.* ibid.
20. *Quid Emphyteusis, & quid Feudum?* 401
6. *Virum tyrannus ius dicens peccet vsurpatione iudicij, eiusq; sententia sint irrita?* ibid.
7. *Virum vsurpatione iudicij peccet iudex dicendo ius, qui officio est priuatus, vel coloratum tantum habuit titulum? eiusque sententia sint irrita?* 412
8. *Virum sententia & iudicia Iudicis excommunicati sint irrita? ipseq; ius dicendo peccet?* 414
9. *Virum iudex in peccato mortali existens iudicando peccet per vsurpationem iudicij, vel alio modo?* 416
10. *Virum possit iudex condemnare eum qui secundum iuris ordinem probatus est reus, vel iniquam habere causam quem ipse certo nouit innocentem vel iustam causam sustinere?* 417
11. *Virum possit iudex condemnare reum ex priuata scientia, aut si testium depositiones audierit, possit eum condemnare non auditum, nec citatum?* 420
12. *Quot modis Iudex procedat iuridicè aduersus crimina & criminosos?* 422
13. *Virum quando procedit Iudex v' à inquisitionis generalis debeat precedere infamia persona aut fama delicti?* 423
14. *Virum quando delictum est publicum, sed omnino ignoratur auctor, possit Iudex inquirere quisnam fecerit?* 425
15. *Virum precedere debeat infamia antequam possit Iudex procedere ad inquisitionem specialem contra aliquem?* 427
16. *Quando Iudex possit reum adiudicare tortura?* 430
17. *Virum possit iudex reum infamem aut conuictu de vno crimine interrogare de alijs occultis, vel de socijs nullâ infamiâ laborantibus?* 433
18. *Virum iudex peccet & ad restitutionem teneatur, si condemnat reum cuius criminis confessionem aut cognitionem præter iuris ordinem extorsit?* 434
19. *Viru iudici licet munus aliquod accipere?* 435

CAPVT II.

De Officio accusatoris & testis.

- DVB. I. *Quid sit accusatio & quæ ad eam requirantur solemnitates?* 437
2. *Virum aliquis obligetur aliquando ad accusandum?* ibid.
3. *Virum possit qui accusare alterum antequam priuatum fuerit monitus?* 438
4. *Virum accusator possit desistere ab accusatione inchoata?* 439
5. *Virum teneatur qui semper denunciare auctorem criminu, vel contra eum testari, Iudice mandante vel iuramentum deferente?* 440
6. *Virum teneatur aliquando testis ad restitutionem, ratione testimonij prohibiti, aut omisi?* 442

CAPVT III.

De Officio Rei & Aduocati.

- DVB. I. *Virum reus à Iudice interrogatus teneatur contra seipsum dicere veritatem?* 444
2. *Virum reus vel eim Aduocatus possint licite detegere*

TRACTATVS VI.

De Iudicijs: & concurrentibus in Iudicio.

CAPVT I.

De Iudice & actu iudicandi.

- DVB. I. *Virum iudicium sit actus Iustitiæ?* 402
2. *Virum licitum sit iudicare?* 403
3. *Quale peccatum sit iudicium suspiciosum siue temerarium.* 406
4. *An dubia in meliorem partem sint interpretanda?* 408
5. *Virum sit semper secundum leges scriptas iudicandum.* 410

Index Tractatum,

- regere occulta testium crimina, vt sic eorum in-
ualident testimonium? 448
3. Vtrum reu secundum allegata & probata con-
demnatus teneatur in conscientia optemperare
sententia? *ibid.*
4. Vtrum possit reu licitè fugere è carcere ac etiam
vincula aut carcerem perfringere? 449
5. Vtrum licitè possit qui reo, cui fuga in consi-
entia est licita, consulere vt fugiat, & ad fugam
prestare auxilium? 451
6. Quinam munus Aduocati possint exercere? 452
7. Vtrum Aduocati teneantur gratis exhibere pa-
trocinium pauperibus? 453
8. Quodnam stipendium Aduocatus exigere & re-
cipere possit? *ibid.*
9. Vtrum Aduocatus possit causam dubiam suscipe-
re defendendam? 454
10. Vtrum & quando teneatur Aduocatus clienti
aut parti ad restitutionem? 455

TRACTATVS VII.

De Iustitia distributiua.

CAPVT I.

De personarum acceptione in communi: &
speciatim, quatenus in officiorum sæcu-
larium distributione committitur.

- DVB. I. Quid sit personarum acceptio? & quale
peccatum? 456
2. In quorum distributione potissimum committat-
ur personarum acceptio? 457
3. Vtrum illi peccent mortiferè acceptione persona-
rum qui officia secularia non distribuunt dignif-
simè? 458
4. Vtrum licitè possint officia secularia vendi. 460

CAPVT II.

De impositione Tributorum & Vectigalium.

- DVB. I. Quæ condiciones requirantur, vt tribu-
tum siue vectigal sit licitum & iustum? 461
2. Quinam habeant potestatem imponendi tribu-
ta. 462
3. Quæ cause requirantur indicendi tributum, vt
sit iustum ex parte finis? 464
4. Quæ sit seruanda proportio in tributi imposi-
tione, vt iustum sit ex parte forme, & super quibus
rebus imponendum, vt iustum sit ex parte ma-
teriae? 466
5. Vtrum Clerici à tributis sint exempti? 468
6. Vtrum Clerici non tantum iure humano, puta
Cinili & Canonico, sed etiam diuino sint à tri-
butis exempti? 469
7. Vtrum defraudantes vectigalia peccent mortife-
rè, & teneantur ad restitutionem? 471
8. Vtrum si quis emerit à mercatore, quem sciuit
debitum vectigal fraudare, teneatur ipse tunc
soluere altero non soluente? 473
9. Vtrum si Princeps alicui debeat qui ab eo non
possit aliter obtinere solutionem; an liceret huic
defraudando vectigal sibi satisfacere via com-
pensationis? *ibid.*

CAPVT III.

De Beneficijs Ecclesiasticis.

- DVB. I. Quid sit Beneficium Ecclesiasticum, & de
eius diuisionibus. 474
2. Quid sit Patronatus in hac materia, & quotu-
plex? 477
3. Vtrum Pontifex possit derogare Iuri Patronatus,
& conferre beneficia non presentatis? 479
4. Vtrum sicuti Laicis competere potest, atque aucto-
ritate pluribus competis ius presentandi ad Ecclesiam
& Ecclesiasticas dignitates & beneficia, sic quo-
que competere possit ius conferendi, aut insti-
tuendi? 481
5. Quibus modis acquirantur beneficia? 482
6. Vtrum aliquando liceat beneficium conferre non
idoneo & indigno? 483
7. Vtrum liceat beneficium digno conferre prater-
missis dignioribus? 485
8. Vtrum quando quis pro sua libertate ad benefi-
cium promouit aliquem dignum, pratermissis di-
gniori teneatur, tam ipse promouens, quam pro-
motus ad aliquam restitutionem, siue Ecclesie,
siue ipsi digniori pratermissis? 490
9. Vtrum debeat quis esse legitimo thora natus vt
beneficij sit capax? 493
10. Vtrum requiratur Ordo aut Clericatus, vt
quis obtinere possit beneficium? *ibid.*
11. Quæ requiratur aetas ad beneficia singula. 495
12. Vtrum ad beneficiū requiratur calibatus. 496
13. Quomodo requiratur morum probitas ad bene-
ficium capescendum. 498
14. Quæ requiratur scientia ad beneficium obti-
nendum. *ibid.*
15. Vtrum ex parte corporis requiratur aliqua dis-
positio in ordine ad beneficium obtinendū. 500
16. Quali intentione oporteat acceptare beneficium
Ecclesiasticum? *ibid.*
17. Vtrum licitum sit vni habere plura beneficia
simul? 501
18. De incompatibilitate beneficiorum. 502
19. Vtrum aliquando licita sit dispensatio super
pluralitate beneficiorum etiam requirentium
residenciam? 504
20. Quæ beneficia requirant residenciam, & qua-
lem? 505

CAPVT IV.

De Simonia.

- DVB. I. Quid sit Simonia? 508
2. Vtrum omnis simonia sit contra ius naturale &
diuinum, an verò detur etiam aliqua qua sit tan-
tum iuris humani? 511
3. Quomodo simonia diuiditur? 513
4. Quale peccatum sit simonia? 514
5. Vtrum Pontifex incurrere possit crimen simo-
niae? *ibid.*
6. Vtrum semper illicitum sit pro sacramentis dare
pecuniam? 515
7. Vtrum pro functionibus spiritualibus, quibus la-
bor aliquis est coniunctus, liceat pecuniam dare
vel accipere? 517
8. Vtrum Ecclesie Prelati aliquid possint accipere
pro dispensatione in iuramentis, in votis, in im-
pedimentis

Capitulum & Dubiorum.

- pedimentis matrimonij aut in alijs constitutionibus seu legibus Ecclesiasticis? 521
9. Vtrum Episcopi aut eorum Miniſtri poſſint aliquid exigere vel accipere pro litteris ordinis ſuſcepti, vel pro dimiſſorialibus, aut pro ſigillo. 522
10. Vtrum liceat aliquid dare aut accipere pro ingreſſu religionis? 523
11. An ſit ſimoniacum pro doctrina alicuius ſcientia ſaltem Theologia exigere & paciſci de ſtipendio pretij temporalis? 526
12. Vtrum & quando interueniat ſimonia in collatione beneficiorum, in electione, in confirmatione, in inueſtitura & preſentatione ad illa? 529
13. Vtrum & quando interueniat ſimonia in renuntiatione beneficii in fauorem tertij? 530
14. Vtrum & quando fieri licite poſſit beneficiorum permutatio ſine vitio ſimonia? 533
15. Vtrum reſignanti beneficium ſue ſimpliciter, ſue ex cauſa permutationis, liceat reſeruare penſionem abſque vitio ſimonia? 535
16. Vtrum penſiones poſſint permutari cum beneficijs? 537
17. Vtrum abſque vitio ſimonia fieri poſſint reſignationes, & prouiſiones beneficiorum in confidentiam, vt loquuntur Canoniſta? 538
18. Vtrum ſimoniacum ſit paciſci de pecunia danda, ac ipſam dare ad redimendam vexam, quam patitur quis in ſpiritualibus poſſidendum vel obtinendum? 539
19. Quas penas inducat ſimonia in primis circa ordinum collationes commiſſa? 541
20. Quas penas inducat ſimonia commiſſa circa beneficiorum impetrationem aut prouiſionem? 542
21. Quas inducat penas ſimonia commiſſa circa ingreſſum religionis? 544
22. Vtrum quauis ſimonia culpa circa ordines aut beneficia, vel circa religionis ingreſſum commiſſa inducat reſpectiue penas explicatas, & quando? 545
23. Vtrum ſimoniace acquiſita debeant reſtitui aut dimitti? 548
24. Cui fieri debeat reſtitutio pretij ſimoniace accepti. 549

TRACTATUS VIII.

DE RELIGIONE.

CAPVT I.

- DVB. I. Quid ſit Religio? 551
1. Vtrum Religio ſit virtus & vna? 552
2. Vtrum Religio ſit virtus ab alijs diſtincta? 553
3. Vtrum religio ſit conſtituenda quarta virtus Theologica, an vero ſit dicenda virtus moralis? 556
4. Quotuplices ſint actus, quos Religionis virtus ad colendum Deum, ſolet aut poteſt adhibere ad eius cultum? 559
5. Vtrum ipſe elicitus actus religionis quem diximus eſſe amorem ſue affectum voluntatis erga Dei cultum, ſue ad prompſe faciendam ea que ſunt

- diuini cultus, ſit ipſe quoque Dei cultus? 560
7. Vtrum cultus Sanctorum procedat a virtute religionis tanquam proprio ſuo principio? 561
8. Vtrum religio preſtantior ſit omnibus virtutibus moralibus? 562
9. An Deus ſit ab homine colendus actibus cum interno, tum etiam externo? 564

CAPVT II.

De Actibus Religionis internis.

- DVB. I. Quid ſit Deuotio? 566
2. Que ſit cauſa deuotionis, & quis deuotionis effectus? 567
3. Quid Oratio ſit? 569
4. Vtrum de neceſſitate ſalutis ſit orare? 570
5. Pro quo tempore obliget neceſſitas ſeu preceptum orandi? 571
6. Vtrum oratio etiam vocalis ſit in precepto? 572
7. Quanam ſint petenda in oratione? 573
8. Vtrum conuenienter inſtituta ſint orationes ab Eccleſia, que communi nomine vocantur hora Canonica? 579
9. Vtrum obligentur aliqui ad horas Canonicas recitandas, & an Clerici omnes? 580
10. Vtrum beneficiati teneantur ad horas Canonicas? 581
11. Vtrum obligentur ad horas Canonicas recitandas Religioſi? 583
12. Vtrum aliqua attentio, & qualis requiratur in lectione horarum? 584
13. Vtrum illi qui ex precepto Eccleſie obligantur ad horas Canonicas, ſatufaciant, recitando verba & ſyllabas? 586
15. Vtrum ſi quis ex defectu attentionis circa preces horarias non impleuerit preceptum Eccleſie, teneatur iterum eas legere: & an tenebitur ad fructuum reſtorationem beneficiatus, ſi id non fecerit? 588
16. Que modus ſeruandus ſit in vocali recitatione horarum, & quibus temporibus hora ſint legenda? 590
17. Quanta pars horarum omiſſio ſit peccatum mortale? 592
18. Quo tempore hora ſint legenda? 593
19. Quanam excuſent a lectione horarum. 596

CAPVT III.

De Actibus exterioribus illis, quibus hominum corpus ſuum, tum res ſuas exteriores accommodat & exhibet ad Dei cultum.

- DVB. I. De Adoratione. Quid ſit Adoratio, & vtrum ſit actus Latria? ibid.
2. De Sacrificio. Quid ſit Sacrificium in genere. 597
3. Vtrum ad ſacrificium offerendum requiratur certus aliquis, & ad hoc deputatus miniſter. 601
4. Vtrum ad ſacrificium requiratur altare. 602
5. Vtrum ſoli Deo ſit offerendum ſacrificium, idque ſit lege natura preceptum. ibid.
6. Quomodo diuidatur Sacrificium. 603
7. De

Index Tractatum,

7. De Decimis. Vtrum Ecclesia debeantur Decima, & quo Iure? ibid. 8. Ex quibus Decima debeant solui: & quomodo diuidantur? 608 9. Quibus debeantur decima? 607 10. Vtrum Laici possint acquirere ius decimarum? 608 11. Vtrum quando decima indefinita alicui, siue Laico, siue alteri Ecclesia per priuilegium concedantur, censeantur tum comprehendi decima noualium? 609 12. Quibus post bonorum Ecclesia diuisionem competant decima personales & mixta? 611 13. Quibus modis contingat obligationem soluendi decimas cessare. ibid.	27. Vtrum votum alternatiue siue sub disiunctione factum de materia reseruata, & de materia no reseruata, censendum sit reseruatum? 664 28. Vtrum Episcopus aliquando dispenset aut commutet vota, quae sunt simpliciter vota materia reseruata, vt castitatu, religionis &c. 665 29. Vtrum Pontifex dispensare possit cum aliquo in solemnii voto castitatu? an etiam cum Religioso & manente Religioso? 667 30. Vtrum quando Pontifex concedit in generalibus terminis alicui potestatem aut priuilegium commutandi & dispensandi in votis, non adijciendo exceptionem intelligatur tunc concessa potestas dispensandi etiam in reseruatis? 671 31. Vtrum ad valorem dispensationis necessaria sit voluntas libera Pralati, & quomodo censeatur impediri per subreptionem? 672 32. Vtrum ad hoc vt dispensatio censeatur valida debeat esse libera a coactione per metum. 675 33. Vtrum obligatio voti quod habet expressam vel implicitam conditionem, cessabit si uouens sua malitia ex proposito faciat conditionem tolli? 676 34. Vtrum in concedenda dispensatione super voto debeat seruari aliqua certa forma? 677

CAPVT IV. De Voto.

DVB. I. Quid sit votum? 613 2. Quae requirantur ad validitatem voti? 615 3. Vtrum libertas ad votum requisita excludat metum, ita vt ex metu factum sit irritum? 616 4. An votum, cui error causam dederit, sit validum? 618 5. Vtrum votum sit actus laetiae seu religionis? 619 6. Vtrum bonum sit & laudabile vouere? 622 7. Vtrum opus ex voto factum sit melius magisque meritorium, quam idem aliter factum? 623 8. Vtrum votum debeat esse de materia quae sit in potestate uouentis? 626 9. Vtrum votum debeat esse de materia honesta? 628 10. Vtrum votum debeat esse de bono meliori? 631 11. Quid de voto Iephthae dicendum sit? 634 12. Quinam vouere possint? 635 13. Vtrum persona specialiter alijs subiecta, sint prohibita ne vouere possint? 636 14. An possit vnus obligari voto alterius? 638 15. Quomodo diuidatur votum? 639 16. In quo consistat solemnitas illa a qua dicuntur quadam vota solemnia substantialiter? 641 17. De antiquitate huius constitutionis Ecclesiasticae, qua religiosi redduntur inhabiles ad matrimonium valide contrahendum. 645 18. Quanta sit obligatio voti? 648 19. Quot modis contingat aliquem solui aut liberari a voto. 649 20. Vtrum quis propria auctoritate siue voluntate possit commutare vota sua? 650 21. Quinam Ecclesia Pralati possint vota aliorum commutare? 651 22. Vtrum in Ecclesia sit potestas dispensandi in votu? 654 23. Vtrum requiratur, quod dispensatio fiat ex causa? 655 24. Quinam in votis possint dispensare. 657 25. Quae vota Pontifici sint reseruata? 659 26. Vtrum vota conditionalia quae circa materiam reseruata versantur, debeant censi Pontifici reseruata? 660 27. Vtrum poenalia vota, quae circa materiam reseruata sunt, sint reseruata? 663	2. De diuisione iuramenti in assertorium & promissorium. 679 3. Qualis haec sit iuramenti diuisio, vtrum sit generis in species, sic vt assertorium & promissorium sint quasi differentiae essentialis constituentes membra haec in diuersa formalitate iuramenti? 680 4. De diuisione iuramenti in solemne, & in non solemne, & in illud quod expresse fit per Deum, & in illud quod tantum implicite. 681 5. Vtrum iuramentum sit licitum? 682 6. Quae requirantur, vt iuramentum licite fiat. 684 7. Vtrum iuramentum promissorium obliget semper, & ad exequendum promissum? 686 8. Vtrum iuramentum adiectum non ad promissionem, sed ad simplicem assertionem de opere aliquo praestando, semper obliget ad operis executionem? 690 9. An iuramentum metu extortum inducat obligationem? 694 10. Si quis per errorem iuret aliquid, an iuramentum sit validum & obliget? 697 11. An iuramentum promissorium simulatum obliget? 699 12. Vtrum aliquando iuramentum simulatum sit licitum? 702 13. Vtrum eadem censi debeat esse ratio de sermone amphibologico, qui vt exterius prolatus admittit modo dicto plures sensus, & de sermone qui sola mente, siue appositione alicuius mentalis locutionis variat sensum. 704 14. Vtrum licitum sit petere iuramentum ab illo quem sciu aut putas iuraturum per falsos Deos. 710

15. Vtrum

Capitulum & Dubiorum.

15. <i>Verum licitum sit petere iuramentum ab eo quem putas peieraturum per Deum verum?</i> 711 16. <i>Quale peccatum sit iuramentum, Cui deest iudicium, aut iustitia?</i> 714 17. <i>Quale peccatum sit periurium, Cui deest veritas, sine assertorium, sine promissorium fuerit?</i> 715 18. <i>Quibus modis tollatur aut definat obligatio iuramenti?</i> 720 19. <i>Verum possit obligatio iuramenti tolli per dispensationem?</i> 721 20. <i>Penes quos sit potestas dispensandi in iuramento?</i> 722 21. <i>Quid sit adiuratio? & quas res adiurare liceat?</i> 725 22. <i>De obseruandis in adiuratione demonum.</i> 726	21. <i>Verum liceat amouere signa maleficij eo sine, vt maleficij nocumenta cessent?</i> 765 22. <i>Verum quomodo licite petere possit a malefico, vt malum illatum curet, aut tollat?</i> 769 23. <i>Verum si magus sciret & posset modo licito & modo illicito dissoluere maleficium, an ab eolibet absolute petere, vt maleficium tollat, & malum cessare faciat?</i> 771 24. <i>Quidnam sit irreligiositas & qua eius species?</i> 774 25. <i>Quid sit tentatio Dei, & quale peccatum.</i> ibid. 26. <i>Quid sacrilegium & quotuplex?</i> 775

CAPVT VI. De Superstitione.

DVB. I. <i>Quid superstitio sit?</i> 730 2. <i>Quomodo diuidatur superstitio?</i> 731 3. <i>Quid sit Idololatria? quam graue peccatum.</i> 732 4. <i>Vnde sit origo idololatriæ?</i> 734 5. <i>Quid sit diuinitas superstitiosa?</i> 735 6. <i>Quomodo diuidatur superstitiosa diuinitas.</i> 737 7. <i>Quale peccatum sit diuinitas cum expressa demonis inuocatione,</i> ibid. 8. <i>Verum diuinationis superstitiosa recte ponatur tanquam alterum eius membrum, diuinitas que fiat ope vel instructione demonum ex implicito pacto?</i> 738 9. <i>Quomodo subdiuidatur diuinitas habens implicitum pactum cum damone?</i> 742 10. <i>Verum omnis futurorum predictio ex astris pertineat ad superstitiosam diuinationem?</i> 743 11. <i>An sit quoque illicitum veluti superstitiosam, aut tanquam positiuè prohibitam, predicere huiusmodi actus liberos & euentus ex astris, non secundum certitudinem, sed secundum probabilem & moralem coniecturam?</i> 747 12. <i>Verum omnis futurorum predictio ex signis que ad auspiciu generaliter sumptum referuntur, sit superstitiosa, vt ex animi garritu, vel aliorum animalium, aut ex motu eorundem; item ex somnijs, ex hominis sternutatione, ex lineamento corporis, &c.</i> 748 13. <i>Verum sortes semper sint illicitæ?</i> 752 14. <i>De prima specie vana obseruantia, que vocatur ars notoria.</i> 754 15. <i>Quid sit & in quibus consistat superstitiosa obseruantia sanitarum.</i> 755 16. <i>De superstitiosa obseruantia euentuum: quid sit, & quomodo incuratur.</i> 757 17. <i>De Magia. Quid & quotuplex sit?</i> 758 18. <i>Quanam demones per se, aut per magos possint operari circa elementa, aut circa corpus hominis & aliorum animalium?</i> 759 19. <i>Quid valeant demones agere circa animam hominis?</i> 762 20. <i>An & quibus liceat vti remedijs contra maleficia?</i> 764	21. <i>Verum licet amouere signa maleficij eo sine, vt maleficij nocumenta cessent?</i> 765 22. <i>Verum quomodo licite petere possit a malefico, vt malum illatum curet, aut tollat?</i> 769 23. <i>Verum si magus sciret & posset modo licito & modo illicito dissoluere maleficium, an ab eolibet absolute petere, vt maleficium tollat, & malum cessare faciat?</i> 771 24. <i>Quidnam sit irreligiositas & qua eius species?</i> 774 25. <i>Quid sit tentatio Dei, & quale peccatum.</i> ibid. 26. <i>Quid sacrilegium & quotuplex?</i> 775

TRACTATVS IX.

De reliquis virtutibus Iustitiæ annexis.

CAPVT VNICVM.

DVB. I. <i>Quid sit pietas? quod eius obiectum? & qua munia?</i> 779 2. <i>Quid obseruantia, quod eius obiectum, & qua munia?</i> 780 3. <i>Quid gratia siue gratitudo? an sit virtus specialis & qua eius officia?</i> 781 4. <i>An ingraticudo sit semper peccatum, & quale.</i> 782 5. <i>Quid vindicta? an sit virtus etiam aliqua specialis?</i> 783 6. <i>Quid veritas vt ponitur annexa iustitiæ? & qua eius officia?</i> 784 7. <i>De vitijs oppositis virtuti veritatis.</i> 785 8. <i>Quid sit affabilitas seu amicitia, vt ponitur virtus annexa iustitiæ? & qua vita opposita.</i> 786 9. <i>De liberalitate, an sit virtus? & annexa iustitiæ: & qua vitia ei opponantur?</i> 787	21. <i>Verum licet amouere signa maleficij eo sine, vt maleficij nocumenta cessent?</i> 765 22. <i>Verum quomodo licite petere possit a malefico, vt malum illatum curet, aut tollat?</i> 769 23. <i>Verum si magus sciret & posset modo licito & modo illicito dissoluere maleficium, an ab eolibet absolute petere, vt maleficium tollat, & malum cessare faciat?</i> 771 24. <i>Quidnam sit irreligiositas & qua eius species?</i> 774 25. <i>Quid sit tentatio Dei, & quale peccatum.</i> ibid. 26. <i>Quid sacrilegium & quotuplex?</i> 775

DE FORTITVDINE TRACTATVS VNICVS.

CAPVT I.

De virtute Fortitudinis secundum se, de eius actibus & officijs, ac de vitijs illi oppositis.

DVB. I. <i>An Fortitudo sit virtus specialis, & quod eius obiectum siue materia circa quam?</i> 788 2. <i>Verum martyrium sit actus virtutis, & verum sit actus fortitudinis.</i> 790 3. <i>Que ad rationem martyrij requirantur, vt sit opus virtutis.</i> 791 4. <i>Qualis in homine peccatore requiratur dispensatio, vt martyrium ei prosit ad salutem.</i> 793 5. <i>Verum Pastores obligentur ad residentiam apud suas oues seu subditos tempore grauis persecutionis.</i> 795 6. <i>Que vitia opponantur fortitudini.</i> 800	21. <i>Verum licet amouere signa maleficij eo sine, vt maleficij nocumenta cessent?</i> 765 22. <i>Verum quomodo licite petere possit a malefico, vt malum illatum curet, aut tollat?</i> 769 23. <i>Verum si magus sciret & posset modo licito & modo illicito dissoluere maleficium, an ab eolibet absolute petere, vt maleficium tollat, & malum cessare faciat?</i> 771 24. <i>Quidnam sit irreligiositas & qua eius species?</i> 774 25. <i>Quid sit tentatio Dei, & quale peccatum.</i> ibid. 26. <i>Quid sacrilegium & quotuplex?</i> 775

CAPVT

Index Tractatum, Capitulorum & Dubiorum:

CAPVT II.

De partibus potentialibus fortitudinis, siue de virtutibus fortitudini annexis.

- DVB. I. Quot & quae sint virtutes fortitudini annexae? 802
 2. De vitijs oppositis quatuor praedictis virtutibus. ibid.

TRACTATVS

DE TEMPERANTIA,
 Eiusque partibus, & vitijs oppositis.

CAPVT I.

De Temperantia secundum se, & de Abstinencia, & Ieiunio eius actu. Deque vitijs oppositis.

- DVB. I. Vtrum temperantia sit virtus & quae eius materia, & quae regula? 804
 2. Quae vitia opponantur Temperantiae in genere? 805
 3. Vtrum Abstinencia sit virtus specialis sub temperantia? 806
 4. An ieiunium sit aliam virtutem abstinenciae, & quidnam sit? 807
 5. Qui teneantur ieiunare? 810
 6. Vtrum viatores & peregrini teneantur speciali ieiunio loci in quo contingit illos versari? 813
 7. De ieiunij utilitate & fructu, cum responsione ad haeticorum obiectiones contra ieiunia Ecclesiae? 814

CAPVT II.

De Sobrietate, & vitijs oppositis.

- DVB. I. Vtrum Sobrietas sit virtus specialis? 818
 2. Quid sit gula & quale peccatum? ibid.
 3. Quid sit ebrietas? 820
 4. Quale peccatum sit ebrietas? 821
 5. Si Tyrannus minaretur ac intentaret alicui mortem, nisi ad ebrietatem sese vino oppleteret, vtrum ad euadendam mortem tunc foret licitum sese inebriare? 822
 6. Vtrum mala quae in ebrietate quis committit sint peccata, ita vt verè in culpam imputentur? 824
 7. An sit peccatum prouocare socios ad aequales haustum? 825

CAPVT III.

De Castitate, & annexis, & de vitijs oppositis.

- DVB. I. Quid sit castitas & quotuplex? 827
 2. Quid virginitas sit, & quibus modis amittatur? 828
 3. An virginitas ac calibatus status sit praestantior statu matrimonij? 829
 4. Quale peccatum sit luxuria? 832
 5. Quot & quae sint luxuria species? ibid.
 6. Quid sit fornicatio simplex, & an sit peccatum mortale? 833
 7. Quid raptus sit in hac materia? & quale peccatum? 835
 8. Quid incestus, & quale peccatum? 836
 9. Quid sit sacrilegium in materia luxuria? & quale peccatum? 837
 10. Quod peccatum luxuria dicitur esse contra naturam? & quotuplex sit? ibid.
 11. Quale peccatum sit luxuria contra naturam? 838
 12. Vtrum in osculo, tactibus, aspectibus sit peccatum, & quale? 841

IOANNIS

IOANNIS WIGGERS,

DIESTENSIS.

S. Theologiæ Doctoris, ac Professoris Regij

IN SCHOLIS PVBLICIS

ACADEMIÆ LOVANIENSIS

PRÆLECTIONES

DE

IVRE ET IVSTITIA

CÆTERISQVE VIRTVTIBVS

CARDINALIBVS

CVM ADNEXIS

De quibus Virtutibus tractat D. Thomas
in 2. 2. à quæst. 47. vsque ad quæst. 171.

BSOLVTO Tractatu de Virtutibus Theolo-
gicis, & vitijs oppositis, alijsque quibusdam
eò pertinentibus, pergit D. Thomas explicare
Virtutes Cardinales, quæ sunt quatuor: sci-
licet, PRVDENTIA, IVSTITIA, FORTITVDO,
& TEMPERANTIA: quæ nobis commendantur
lib. Sapientiæ cap. 8. vbi Æterna Sapiëntia dicitur Sobrietatem
& Prudentiam docere, & Iustitiam, & Virtutem, quibus vtilius
nihil est in vita hominibus: Sobrietatis enim nomine hîc signi-
ficatur Temperantia, sicuti nomine Virtutis, Fortitudo: vt docet
Augustinus lib. 1. Retract. cap. 7. Vocantur autem hæ virtutes
A aliquando

aliquando **Cardinales**, aliquando **principales**, non tantum à Scholasticis, sed etiam ab antiquis Patribus: D. Ambrosius ad illud Lucæ Cap. 6. *Beatipauperes*, dicit, B. Lucam in quatuor istis beatitudinibus, quas ipse commemorat, complexum esse quatuor virtutes veluti **Cardinales**: & infra scribit: scimus virtutes esse quatuor **Cardinales**, **Temperantiam**, **Iustitiam**, **Prudentiam**, & **Fortitudinem**: quas lib. 1. de Officijs c. 14. idem Amb. vocat **principales**: quomodo etiam appellantur à D. Prospero lib. 3. de Vita contemplatiua cap. 18. & à D. Gregorio lib. 2. Moral. cap. 36. Ratio autem eiusmodi compellationum reddi potest, quia sunt prima quædam & principalia fundamenta honestæ vitæ, ex quibus veluti quibusdam **Cardinibus** omnis moralis honestas pendet, & in quibus firmatur, ac suo modo, quasi in cardine vertitur: qui namque honestè vult viuere, debet imprimis esse prudens in actionibus suis; debet quoque unicuique, tam hominibus, quam Deo, præstare quod cuique competit; debet esse & fortis in bono, nec facile cedere difficultatibus; & abstinere à voluptatibus inordinatis.

DE PRV.

DE PRVDENTIA,

TRACTATVS VNICVS.

MERITO Virtuti Prudentiæ inter Cardinales attribuitur à Dino Thoma, & ab alijs passim, primus locus, vtpote quæ sit fundamentum suo modo, atque adeo salis instar condimentum necessarium reliquarum. Nam quemadmodum cibi sale non conditi insipidi sunt, & sine sapore, ita aliarum virtutum actus semotâ Prudentiâ, inanes sunt & vacui veræ virtutis vigore & ratione. Vnde Diuus Gregorius lib. 2. Moral. cap. 36. bene dixit, Cæteras virtutes, nisi ea quæ appetunt, prudenter agant, nequaquam virtutes esse posse. Tractat autem Diuus Thomas hîc per nouem Quæstiones de Prudentia: scilicet à quæst. 47. vsque ad 56. vtrunque inclusiuè: & inprimis quidem de Virtute Prudentiæ secundum se: Deinde de eius partibus diuersi generis: vt, Subiectiuis, Potentialibus, Integralibus: & vltimò de Vitijs Prudentiæ oppositis: quæ quidem, quia omnia principaliter ad Philosophiam moralem spectant, hinc ista breuiter duntaxat percurramus, & dicenda ad tria reuocabimus Capita, secundo hæc in sua dubia, iuxta ordinem & formam quibus de illis agit Diuus Thomas:

C A P V T P R I M V M,

De Prudentia secundum se.

DVBIVM PRIMVM.

Quid sit Prudentia?

IN ratione Prudentiæ inuestiganda occupatur D. Th. qu. 47. per quinque priores potissimum Articulos: vbi art. 2. ad 2. notat, prudentiæ nomen aliquando generaliter sumi, scilicet pro omni notitia veri, præsertim vt hæc respicit aliquo modo rectè viuere. Vnde sic comprehendit & fidem, & vniuersam Theologiam: quo pacto in Scripturis sanctis sæpius vsurpatur etiam nomen Sapientiæ: vt Eccl. 3. Prou. 8. & alibi.

Secundò sumitur Prudentia specialiter & propriè pro virtute intellectus proximè dirigente mores, & sic de eâ hîc est sermo: & definitur ab Aristotele lib. 6. Eth. cap. 5. esse Habitus cum ratione verâ circa bona humana actiuus. Item esse Recta ratio agentorum: & à D. Augustino lib. 1. De libero arbitrio cap. 13. dicitur esse Rerum appetendarum & fugiendarum scientia. Ex qui-

bus confecerunt Posteriores huiusmodi prudentiæ definitionem, tanquam pleniorè & clariorem; quodd scilicet sit Virtus intellectus, quâ in quouis negotio occurrente nouimus quid honestum facere, quid turpe. Vnde intelligitur quodd in definitione Aristotelis dicatur esse, Habitus actiuus cum verâ ratione, siue vt alij dicunt, habitus verus cû ratione actiuus, ideo quia est habitus quidam intellectus dictans per veram rationis iudicium, & suo modo imperans circa bona humana, quæ nimirum hominis sunt bona vt homo est: atque ita etiam dum ab Augustino definitur esse rerum appetendarum & fugiendarum scientia, non intelligitur scientia talium in vniuersali tantum, sed in particulari: quâ cognoscatur quid appetendum, quid fugiendum ad omnem occasionem occurrentem. Pertinet autem hæc virtus ad intellectum, in eoque subiectatur vt hîc docet D. Tho. art. 1. & ex ipsis definitionibus Aristotelis & D. Augustini satis constat. Quod autem sit virtus, docent communiter Philosophi omnes cum Aristotele loco citato: similiter & Theologi: Hinc in Scripturis Prudentia frequenter commen-

A ij datur

Tractatus De Prudentia.

datur, & è contrà reprehenditur imprudentia, & à SS. Patribus passim inter virtutes numeratur.

² Probari potest primò: Quia ipsa est mensura & regula virtutum & actionum studiofarum, quæ fiunt aut sunt in voluntate: vnde non potest non esse virtus: Deinde, est quædam certa notitia honesti & turpis; non minus igitur est virtus, quam alij habitus intellectus, qui causant siue efficiunt rectam considerationem, siue operationem rationis: vt sunt Sapientia, Intellectus, Scientia. Antecedens patet, quia sic fertur in obiectum suum, vt ex modo iudicandi non possit falli circa obiectum suum proprium: Hinc opinio honesti non est actus, neque iudicium prudentiæ, quia non ita tendit in obiectum, quin ex ratione sua tendendi in illud, possit ei subesse falsum. Quâ de causâ docet etiam Aristoteles lib. 6. Eth. cap. 3. opinionem non esse virtutem. Confirmatur, quia nemo dixerit esse prudens iudicium, quo quis iudicat sibi honestum & licitum esse illud de quo dubitat, an ei insit turpitudine. Prudentia igitur importat certitudinem, sic vt excludat omnē rationabilem formidinē de opposito.

Dico rationabilem, quia non semper excludit scrupulum, qui solet aliquando simul perseverare cum prudenti iudicio: verum debet ista imaginatio mali cum quâdam anxietate remanens reputari per prudentiam, tantum esse scrupulus ac umbra quædam, non veritas rationis: atque ita fit quod prudentia etiam scrupulū suo modo excludat.

Dixi, quod falli non possit ex modo suo iudicandi, circa obiectum suum proprium: quia iudicium prudentiæ supponit diligentem rei considerationem ac inuestigationē, tantam scilicet quanta secundum humanam capacitatem potest sufficere ad percipiendam rei siue actionis honestatem: hanc autem positā, etsi opus forsitan in se non esset honestum, tamen respectu huius hominis sic constituti & ita se habentis est honestum, atque ita iudicat prudenter & sine errore, cum his circumstantijs illud sibi honestum & licitum esse, vt ex ijs, quæ 1. 2. 2. de bonitate & malitia humanorum actuum dicta sunt, potest plenius intelligi. Sed

³ Dices, Iacob Genes. 29. prudenter iudicabat eam mulierem, quam Rachaëlem putabat, esse suam, & tamen illi suberat falsum, quia verè vxor eius non erat; ergò &c.

Respondetur, Iacob non per virtutem prudentiæ iudicasse istam mulierem esse suā vxorem, sed in eo laborasse errore inculpabili: per virtutem autem prudentiæ (errore illo inculpato præsupposito cum alijs circumstantijs) iudicasse sibi honestum & licitum accedere ad hanc mulierem: & hoc iudicium, quodque immediatè eius actionem dirigebat, fuisse verum.

Dicitur in definitione: Quâ nouimus in quolibet negotio occurrente: quia prudentia versatur circa actiones singulas in particulari, tanquam suum proprium obiectum: non enim is prudens est, qui neuit tantum quid ad virtutem in genere, aut in specie requiratur, & non neuit quomodo, & cum quibus circumstantijs, hic & nunc sit exercenda, vt actus sit actus virtutis.

Per istud itaque quod additur: Quid honestum facere, explicatur obiectum & opus, ac finis prudentiæ: nam versatur circa actionem honestam determinandam cum suis circumstantijs, sicuti ars ædificatoria circa aptam ædificationē domus: estque illa actio honesta etiam opus eius, non quidem ab eâ proximè elicium, sed directū, & suo modo imperatum: quod & finis est ipsius prudentiæ: non enim hæc quiescit in cognitione nudā actionis honestæ quomodo debeat hic & nunc fieri, sed eò ordinatur vt præscribat opus, & suo modo applicet voluntatem ad opus.

Hinc intelligitur, quod impropiè, & tantum per similitudinem quandam dicatur aliquis prudenter agere in ijs, quæ tantum sunt artis absque consideratione honestatis aut turpitudinis in ipso opere, vt notat D. Tho. quæst. 47. art. 4. ad 2.

Additur quoque, Et quid turpe: nam contrariorum eadem est scientia: neque poterit quis nosse, quomodo debeat agere vt rectè & honestè viuat, nisi cognoscat quid in moribus vitiosum sit & vitandum.

Ex dictis non erit difficile, prudentiam distinguere ab alijs virtutibus, tum moralibus, tum intellectualibus: à moralibus enim alijs distinguitur, quod illæ sint in appetitu vt subiecto, earumque actus elicitus sit essentialiter volitio aut nolitio; Prudentia autem fit in intellectu, eiusque actus elicitus sit essentialiter notitia. Vnde Primò fit quod Prudentia habeat se per modum regulæ, quæ virtutes morales dirigantur; hæ autem per modum mensurabilis siue dirigibilis, quia actus voluntatis regulantur per intellectum: Secundò, quod Prudentia respiciat actiones honestas, quatenus ipsius obiectum sunt sub ratione veri, quatenus scilicet cognoscit & iudicat eas vt taliter & taliter faciendas, verè futuras honestas; Virtutes autem morales respiciant eas sub ratione boni, quia mouent voluntatem in illas, eò quod sint bonæ & honestæ.

Dico quod Prudentia, quatenus actionē honestam respicit vt suum obiectum, respiciat eam sub ratione veri: quia prudentia respicit eam quoque tanquam finem suum operabilem vt antè indicauimus, & tendit in eam etiam sub ratione boni, quia quam apprehendit vt verè honestam, dicitur, & suo modo imperat faciendā, quia bona siue honesta

honesti est: & hac de causa docet D. Tho. qu. cit. art. 4. in Corpore, prudentiam non tantum materialiter respicere sicut illud respiciunt alię virtutes intellectus, quia scilicet intendunt rectam seu veram rationis intelligentiam siue operationem, quę bonum quoddam est: sed etiam formaliter, scilicet sub ratione boni, quia eius est, rectam rationis considerationem applicare ad opus vt fiat, quod iudicatur honestum, idque pręscribit quia honestum.

5 Hinc colligi potest primum discrimen inter prudentiam, & alias virtutes intellectus: quod scilicet prudentia non solum habeat rationem virtutis quam habent virtutes alię intellectuales, consistentem in eo quod faciant considerationem intellectus rectam siue veram: sed etiam habeat rationem virtutis quam habent morales, consistentem in eo quod faciat rectam siue bonam voluntatis operationem: quod quidem prudentia facit non eliciendo istam operationem, sed dirigendo & suo modo imperando.

Alterum discrimen est, quod alię virtutes intellectus versentur circa cognitionem vniuersalium, ac in vniuersali; sintque speculatiuę, habentes ipsam rerum cognitionem pro fine suo; prudentia autem versetur circa particularia, & sit practica: quę tamen pręsupponit etiam cognitionem principiorum vniuersalium rationis, siue moralium: & quidem prudentia Christiana, quatenus supernaturalis est, supponit etiam fidem principiorum reuelatorum ad mores pertinentium: quale imprimis est de beatitudine, & sine supernaturali hominis.

Distinguitur etiam prudentia ab arte, quod illa sit recta ratio agendorum; ars autem sit recta ratio faciendorum. Vbi agere in eo differt a facere, quod agere sit operari actionem immanentem, vnde homo efficitur bonus vel malus: facere verò est edere operationem transeuntem in materiam externam, aut quasi materiam, cui imprimit ars formam artificialem vsibus humanis accommodam, sicuti prudentia indit actioni quam dirigit, formam honesti.

DVBIVM II.

Vtram virtus prudentia sit dependens a virtutibus moralibus?

6 R Espondetur cum D. Thoma 1a. 2a. quęst. 58. art. 5. Prudentiam sine virtute morali esse non posse. Vnde etiam hic qu. 49. art. 13. docet eam, quę simpliciter est prudentia, non esse in peccatoribus.

Probatur, Quia prudentia est in quolibet negotio occurrente apprehendere, quid honestum, & iudicare illud tanquam hic & nunc conueniens ac bonum vt fiat; atqui si non sit in voluntate virtus moralis, quę sit cōuenienter disposita ad honestatē, sed per passiones cōtrarias malè affectata, sic quod inter honestatē & voluntatem non sit quędam suavis consensio & quasi sympathia, quia potius antipathia, non apprehendet, neque iudicabit intellectus opus honestum tanquā hic & nunc. Supposito proprio conueniens & amplectendum: solet enim quisque iudicare prout affectus est. Hinc iracundus vindictam apprehendit tanquam hic & nunc conuenientem & exercendam: intemperans apprehendit voluptatem vt bonam: Auarus abundantiam diuitiarum; seruare autem in his modum rationis non facile tales iudicabunt sibi hic & nunc conueniens & faciendum, sed ad summum forsitan apprehendere poterunt tanquam bonū in genere, vel pro alio tempore, aut aliorum rerum statu. Sicut enim in animalibus brutis varij instinctus, & quasi impressiones nature efficiunt, quod eorum phantasia apprehendat res diuersas vt sibi amicas & conuenientes, vel vt inimicas & disconuenientes, sic quoque in homibus varij affectus tum voluntatis, tum appetitus inferioris, siue sint habitu siue actu, causant quoque, quod intellectus aut phantasia apprehendat aliquid vt conueniens aut disconueniens. Supposito. Debet ergo voluntas per virtutes morales esse disposita ad honestatem, ita vt honestum opus sit ei gratum & quasi volupe, atque oppositum sit illi quasi contrarium & molestum, vt intellectus sanè iudicet de actione hic & nunc tanquam honestā exercendā, aut tanquam turpi fugiendā: nam alioquin contrarię affectiones suo modo immutant intellectum, vt turpia quę appetitui malè disposito magis sunt congrua, & quasi magis saporata, apprehendat & iudicet hic & nunc conuenientia & amplectenda; & vt honesta, quę appetitui ita affecto dissona & incongrua sunt, reiiciat vt fugienda: nam cōsensio ista aut dissonantia, quę est inter appetitum & obiectum, causare solet, quod obiectum tanquam conueniens & bonum, vel tanquam disconueniens & malum ab intellectu apprehēdatur, sic vt affectiones appetitus maximam vim habeant circa iudicia pręsertim practica, quibus vita & mores nostri dirigi debent.

Hoc tamen negandum non est, quamuis Prudentia virtus nequeat perfectè existere sine virtutibus moralibus, tamen aliquando, licet rariùs, contingere, quod aliquis de honesto hic & nunc bene iudicet, licet voluntas ad illud sit prauè disposita: nam

Tractatus De Prudentia.

ebriofus interdum iudicat honestum esse hoc tempore & loco apud tales personas seruire mensuram rationis, etsi affectus in in contrarium sit inclinatus, & ita subinde in alijs: quia praua affectio contraria non omnino ex necessitate excludit tale iudicium: vt enim intellectus, absolute loquendo, possit apprehendere opus honestum, tanquam hic & nunc conueniens, sufficit consensio ista, quam honestas per se habet cum natura rationali, in qua veluti in radice virtutes morales latent & continentur: quam prauæ passiones non possunt omnino tollere, quamuis multum offuscent, impediant, & disturbent, & vix sinant intellectum conformiter ad illam naturæ inclinationem vt rationalis est, apprehendere & iudicare in particulari de rebus aut negotijs.

8 Sed obijcitur: Virtutes morales supponunt Prudentiam, quia sunt habitus electiui secundum dictamen Prudentiæ; ergo hæc est prior illis, & per consequens potest absque illis esse, neque ab ijs dependet.

Respondetur, Verum quidem esse, quod virtutes morales perfectæ supponant perfectam prudentiam tanquam magistram & directricem, quæ in singulis negotijs ostendat, quid & quomodo agendum: sed ita tamen, quod hæc ipsa comparari & haberi perfecte nequeat, nisi præijs quibusdam initijs istarum virtutum, & his simul accrescentibus cum ipsa prudentia: vnde fit quod Prudentia rectè dicatur esse dependens ab illis virtutibus, & sine illis haberi non posse.

9 Dices iterum: Ista initia virtutum debent quoque supponere Prudentiam inchoatam siue imperfectam, quæ non potest dici ab istis dependere; ergo videtur dicendum simpliciter, quod Prudentia possit esse absque virtutibus moralibus.

Respondetur Neg. Conseq. Quia ista initia virtutum, quæ sunt quidam adhuc imperfecti habitus ad honestatem in genere, vt ad temperatè viuendum, ad reddendum unicuique quod suum est, supponunt quidem aliquod etiam principium Prudentiæ, sed quod non obtinet plenam siue perfectam rationem Prudentiæ, sicuti neque ista initia sunt simpliciter virtutes morales: sed est veluti fundamentum & radix Prudentiæ; vocaturque Synderesis, quæ homini dicitur in genere, honesta esse prosequenda, & turpia fugienda, atque etiam in specie quædam esse honesta, & quædam turpia: quod iudicium sufficere potest, vt in

homine nascatur etiam affectio quædam ad bene & honestè agendum in communi, præsertim quia honesta actio habet quoque consensionem suam cum ipsa natura rationali. Quando autem intellectus mediante synderesi incipit apprehendere, honestatè esse sequendâ, & aliquas facere subsumptiones sub generalibus & notioribus principijs ad mores pertinentibus, & voluntas incipit eiusmodi apprehensionem sequi, tum operando; per experientiam & exercitiū paulatim acquiritur perfecta Prudentia, & simul virtutes morales comparantur: ita quod licet Prudentia præcedat, tamen excrescere & ad perfectionem peruenire non possit, nisi moralibus virtutibus voluntas simul imbuatur.

Quare in improbis, imò in deditis vel 10 vni vitio, non potest esse Prudentia consummata & perfecta, saltem non secundum extensionem: quia prauus affectus, quo laborant, non sinet eos rectè iudicare, quid hic & nunc faciendum, quid omittendum, dum circa materiam vbi malè sunt dispositi, animo versantur. Imò nequidem in talibus videtur Prudentia posse perfecta esse essentialiter in ordine ad vllam materiam: partim quia licet verè iudicent, quid hic & nunc facere debeant in hac materiâ, non tamen iudicium illud videtur simpliciter esse Prudentiæ, quia non iudicât istud sibi faciendum tam ex motiuo honestatis, vt ex alijs eorum actibus videtur constare, quam ex alijs motiuis, quæ Prudentia non considerat: partim etiam, quod non sint habitualiter dispositi ad constanter iudicandum de honestate actionis in particulari in vlla materia, vt apparet: nam potest quælibet materia ex occasione concurrere & quasi misceri cum alterâ quâlibet, atque ita quando occurret casus, quod materia, circa quæ habet appetitum bene dispositum, & de quæ seorsim rectè iudicarent, sit dependens ab alia materia, circa quam habet affectus deprauatos, fiet quod etiam occasione huius de istâ malè iudicabunt: v. g. sit aliquis qui videatur iustitiam sequi, & promptus esse ad reddendum unicuique quod suum est, careat autem virtute temperantiæ, & occurrat casus; quod non possit suæ intemperantiæ indulgere nisi negligat iustitiam, & non soluat quod debet, natum est euenire, quod etiam malè iudicabit, non tantum in materia temperantiæ, sed etiam in materiâ iustitiæ, ita quod non facillè apprehendet, sibi conueniens & bonum esse hic & nunc alteri soluere, quod ei debet.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM,

De partibus Prudentiæ.

DVBIVM I.

Quæ sint partes subiectiuæ siue species Prudentiæ?

RESPONDETUR: Prudentia re-
ctè diuiditur in Prudentiam
Monarchicam, & in Prudentiam
Poliarchicam, tanquam
in suas partes subiectiuas im-
mediatas. Prior dicitur, quæ respicit dire-
ctionem personalem cuiq; propriam in or-
dine ad suum bonum: vnde vocatur etiam
personalis aut solitaria. Posterior dicitur,
quæ respicit directionem multitudinis. Sic
diuidit D. Thomas Prudentiam in partes
subiectiuas qu. 48. art. vnicò in Corp. & qu.
47. art. 10. ostendit prudentiam se extende-
re ad regimen multitudinis: quam art. 11.
docet esse specie distinctam ab illa, quæ ver-
satur circa bonum proprium & particula-
re: quod hoc ferè modo demonstrat: quia
habitus sumunt speciem ex formali ratio-
ne obiecti; Prudentia autem versatur circa
media ad finem, quæ media accipiunt for-
malem diuersitatem secundum diuersos fi-
nes, ad quos ordinantur: sunt autem diuer-
si fines, bonum particulare, & bonum mul-
titudinis; ergò & media ad illa sunt forma-
liter diuersa, & per consequens Prudentia,
quæ versatur circa ea, quæ respiciunt bo-
num personale tanquam finem, est formaliter
& specie diuersa ab illâ, quæ versatur
circa media vt respiciunt bonum multitu-
dinis tanquam finem.

2 Prudentia Personalis non diuiditur vl-
terius, sed Poliarchica subdividitur ab Ari-
stotele lib. 6. Ethic. cap. 8. in Oeconomicam,
Politicam, & Legislatiuam, quibus D. Th.
q. 50. quartam addit, scilicet, Prudentiam
militarem.

Oeconomica dicitur, quâ quis rectè ad-
ministrat & regit familiam: vnde propriè
competit patribusfam. respectu familiæ
suæ.

Ciuis seu Politica est, quâ quis rectè
necat gubernare ciuitatem, & curare, quod
leges feruatur: quare hæc competit propriè
Magistratibus. Legislatiuæ autem, quæ alio
nomine Nomothetica dicitur, est quâ quis
idoneas nouit condere leges ad bonum &
suaue regimen multitudinis, & propriè
competit Regibus aut supremis Capitibus
regni aut Reipubl.

D. Thomas verò qu. 49. loco Legislatiuæ
ponit Regnatiuam, quæ iuxta illum com-
plectitur Legislatiuam, & eam quam nos di-
ximus Ciuilem siue Politicam: ipse autem
Ciuilem videtur ponere in subditis, quate-
nus hi prudenter iuxta leges à Superioribus
latas se in communitate gerunt. Sed hæc
minùs sunt conformia Philosopho locis ci-
tatis, & alijs, qui ad Philosophum scripse-
runt: nam Philosophus duas ponit quasi
species Politicæ, scilicet Consiliatricem, &
Iudicatricem: quarum illa in dubijs præbet
consilium; hæc autem exercet iudicia in
Tribunalibus: vtrumque autem pertinet ad
personas publicas. Accedit, quod non ma-
gis videatur necessaria peculiaris prudentia,
vt quis obtemperet legibus regni aut
ciuitatis, quam vt pareat ordinationibus
aut præceptis domesticis patrisfam. nullus
verò requirit aut ponit hîc particularem
speciem prudentiæ; quare nec ibi ponenda
erit.

Quod ad Militarem prudentiam attinet,
distinguit eam D. Tho. qu. 50. art. 4. ab Ar-
te militari, quod ars vt talis contineat
tantum regulas quasdam rectè vtendi re-
bus aliquibus exterioribus in bello, vt ar-
mis aut equis; sed prudentia dirigit milites
& negotia militaria secundum rationem
virtutis ad malum Reip. auertendum, &
ad pacem communem seruandam. Quare
hæc supponere videtur militarem artem,
& ei superaddere notitiam dirigendi mili-
tes ad functiones militares secundum regu-
las virtutis, præsertim fortitudinis obeun-
das: vnde D. Tho. hanc ponit in Ducibus
exercitus.

Obseruandum verò est, prudentiam per-
sonalem quodammodo complecti omnes
alias prudentiæ species, quia potest hæc se
extendere ad omnes illarum functiones,
iudicando de iisdem actionibus, sed sub
aliâ atque aliâ ratione: quidquid enim or-
dinat aut imperat paterfam. per prudentiam
Oeconomicam, spectando bonum fami-
liæ, potest ordinare & iubere per prudentiam
personalem, spectando scilicet in
his, quod sibi conueniens & honestum sit
ita agere, & sic officio suo satisfacere: nam
quatenus, dum illa agit, respicit ad bonum or-
dinem familiæ suæ, sic dirigit se in illis per
prudentiam Oeconomicam: quatenus verò
in illis spectat, quod deceat illum hæc agere,
ideoque ordinat aut mandat, vt quisque
præstet, quod sibi incumbit, eatenus se di-

A iij rigi

Tractatus De Prudentia.

igitur per prudentiam personalem. Idem dicitur de Civili, Legistima, & militari. Quare prudentia personalis absolutissime completa, qua quis in omni statu & officio valeat recte iudicare in particulari de actionibus sibi convenientibus & honestis, requirit notitiam omnem que ad ceteras species prudentie spectat. Hinc Aristoteles 6. Eth. cap. 8. dicit personalem (quam simpliciter & sine addito prudentiam appellat) & Oeconomicam esse eundem habitum, sed non habere eandem rationem seu idem esse: quod similiter de Politica dici posset, ut ex iam dictis facile intelligitur. Recte autem personale nominat Philosophus simpliciter & absque addito, prudentiam: quia hec absolute facit prudentem: is enim solus simpliciter & absolute prudens dicendus est, qui in primis & ante omnia curat illa que se, siue personam suam, decent, & sibi sunt convenientia secundum rationem virtutis: quod dum sollicitate agit, simul adimplet officia siue oeconomicae, siue politicae, siue cuiuscumque alterius, si in eo sit ordine aut statu, in quibus hoc ei conveniat, quod familiam, vel civitatem dirigat aut regat, vel leges ferat.

D V B I V M I I.

Qua sint partes Integrales Prudentia?

Docet D. Thomas qu. 48. Prudentiam suas quoque habere partes quasi integrales, quas scilicet necesse est concurrere ad perfectum usum illius. Eiusmodi autem ibidem enumerat octo, scilicet Memoriam, Intellectum siue Intelligentiam, Docilitatem, Solertiam, Rationem, Providentiam, Circumspectionem, & Cautionem: De quibus singulis in particulari tractat qu. 49.

Memoriam vocat recordationem preteritorum, que sensu aut intellectu aliquando percepimus: quam ostendit esse Prudentie partem, quia Prudentia versatur circa singularia & contingencia operabilia, de quibus oportet iudicare secundum quod se res habet ut plurimum: hoc autem oportet addiscere per experientiam, que acquiritur ex pluribus memorijs, ut Philosophus docet 1. Ethic.

Intellectum siue Intelligentiam vocat rectam estimationem de aliquo principio primo pratico, scilicet quod sumitur tamquam per se notum, sicut Intellectus in speculativis est habitus quidam principiorum primorum speculabilium, que per se nota sunt.

Docilitas autem est quedam prompta facilitas ad discendum ab alijs: quam idcirco

vult D. Th. necessariam, quia Prudentia versatur circa particularia operabilia seu agibilia, in quibus infinita quodam modo occurrunt varietates, que vix per longissimum tempus possunt observari. Quare ad perfectam prudentiam, & perfectum eius usum, maxime indiget homo instrui & doceri, presertim a senioribus, qui sanum intellectum sunt assecuti circa fines operabilium, qui sunt principia speculationis, aut recte estimationis. Unde Prouerb. cap. 3. dicitur: *Ne humisaris prudentia tua*: Et Eccles. cap. 5. monet Sapiens, ut cum presbyteris siue senioribus sit conuersatio nostra, & eorum sapientie coniungamur. Quamuis autem Docilitas secundum aptitudinem insit a natura, tamen ad eius consummationem, inquit D. Th. plurimum valet humanum studium, quo scilicet quis sollicitate, frequenter, & reuerenter applicat animum suum documentis Maiorum, non ea negligens propter ignauiam, neque contemnens propter superbiam.

Solertia est prompta & facilis coniectatio medij, per quod scilicet formare possimus rectam estimationem de rebus agendis: recta enim huiusmodi estimatio habetur aliquando per aliorum instructionem, aliquando autem, ea scilicet deficiente, opus est propria inuentione medij, per quod possimus recte estimare de actione: ibi autem seruit Docilitas, hic vero Solertia.

Per Rationem intelligit D. Th. quandam promptitudinem ratiocinandi, & vnu ex altero recte colligendi: quam declarat pertinere ad Prudentiam, quia prudentia est consultare: vbi plurimum conducit prompta illa ratiocinatio, qua quis nouis recte principia generalia applicare ad particularia operabilia, & ex similibus exemplis alia deducere.

Providentia versatur circa futura contingencia, secundum quod per hominem sunt in finem humane vite ordinabilia: quare importat quendam respectum alicuius distantis ad illa que in presenti occurrunt, & de quibus hic & nunc disponendum est. Ac proinde describi potest, quod sit quedam consideratio futurorum euentuum, qui ex presenti actione, vel non actione, sequi nati sunt: quos prudentia vel maxime debet attendere, ut recte de negotio iudicet. Unde D. Th. qu. 49. art. 6. ad 1. dicit, Providentiam inter omnes Prudentie partes esse principialem.

Circumspectio est attenta consideratio circumstantiarum, que in presenti vndequaque occurrunt, & faciunt ad honestatem, aut turpitudinem actionis: quemadmodum Providentia attendit ad euentus futuros.

Cautionem ponit D. Thomas in eo, quod quis bene aduigilet, ne decipiatur sub specie

specie recti, dum forsitan mala, quæ bonis sunt permixta, & aliquam boni speciem habent, amplectitur tamquam bona. Hinc Cautio videtur versari circa ipsam principalem actionem, sicuti Circumspectio circa circumstantias. Ita ferè D. Th. de partibus integralibus Prudentiæ, quas partim ex Arist. partim ex alijs collegit.

Quidam autem sub aliâ consideratione, aliter assignant partes integrales Prudentiæ: ponunt enim hi prudentiam esse habitum non omninò simplicem, sed compositum ex pluribus partialibus habitibus (sicuti satis communiter de scientijs speculatiuis, vt de Physica & de Mathematicis doceri etiam solet) qui singuli particulares habitus respiciunt diuersas & particulares rationes honesti, quæ reperiuntur in diuersis virtutibus: nam alijs regulis & notionibus Prudentiæ diriguntur functiones Iustitiæ, alijs autem Temperantiæ, alijs Fortitudinis: quarum omnium notitia est necessaria ad perfectam & completam prudentiam.

Singulos itaque eiusmodi particulares habitus directiuos actuum diuersæ virtutis docent esse partes integrales completæ & absolutæ prudentiæ: qui etiam sub aliâ consideratione possunt poni & dici, subiectiuæ partes prudentiæ: potest enim prudentia dupliciter considerari in ratione totius, scilicet vt totum integrale, & quasi collectiuum, & vt totum vniuersale. Sunt itaque partes integrales illius, quatenus prudentia completa consideratur vt talis constare ex istis pluribus habitibus, tamquam partibus heterogenijs ad vnum Esse perfectum prudentiæ ordinatis, ad quod constituendum singuli concurrunt, & aliquid conferunt, nullus autem habet totum illud Esse: sicuti partes singulæ alicuius domus concurrunt ad perfectum Esse domus constituendum, & nulla habet ipsum totum Esse domus: & sic prudentia per modum totius integralis seu collectiui considerata, potest dici vna specie, & habere rationem quasi speciei infimæ. Quomodo etiâ communiter solemus loqui de scientijs speculatiuis: non enim dici solent plures scientiæ physiciæ, aut metaphysiciæ, sed vna: id quæ iuxta considerationem nunc explicatam.

Obiectum verò, quod prudentia vt se respicit, est veritas omnis honestatis actionum per modum vnius collectiui considerata in communi: sed quando prudentia consideratur, vt quidem circa omnem honestatem, non collectiuè, sed quasi distributiue versatur, tunc sicut in singulis speciebus actionis studiosæ reperitur honestas, sed alia & alia, & secundum diuersas regulas mensuranda, ita quoque circa singulas habebit locum prudentia: sed vt procedit

secundum diuersas regulas, erit alia & alia secundum speciem; de quibus singulis prudentia in communi prædicabitur per modum generis siue totius vniuersalis, quatenus in singulis inuenitur illa communis ratio, sed ex ordine ad diuersas regulas particulares, & diuersos fines particulares quasi contracta ad diuersas species prudentiæ.

D V B I V M III.

Quæ sint potentiales partes Prudentiæ?

D. Thomas qu. 48. art. vnicò in Corpore circa finem dicit, partes potentiales alicuius virtutis dici virtutes aliquas adiunctas, quæ ordinantur ad aliquos secundarios actus aut materias, quæque non habent totam potentiam virtutis principalis. Ponit autem ipse tres eiusmodi partes Prudentiæ, scilicet Eubuliam, Synesin, & Gnomen.

Eubulia est habitus quidam, qui facultatem præbet rectè consultandi siue inueniendi bonum consilium in rebus ambiguis & perplexis.

Synesin est habitus rectè iudicandi de actione secundum ordinaria, & propria principia practica illius materiæ.

Gnomen verò appellat habitum rectè iudicandi ex principijs quibusdam altioribus: ita vt hoc iudicium sit quodammodo contra tenorem verborum legis particularis; sed tamen non contra mentem & sensum Legislatoris. Sic per Gnomen iudicamus inuasori patriæ (inquit D. Th.) non esse reddendum depositum, quod alioquin secundum leges particulares iustitiæ iudicaretur esse reddendum.

Prædicti itaque habitus dicuntur potentiales partes Prudentiæ, quia sunt quædam virtutes inseruientes prudentiæ, quibus veluti membris suis vtitur ad vltimum suum & finalem actum; quemadmodum anima potentijs suis vtitur ad finem suum, quæ idcirco etiam partes potentiales animæ poni solent; vt indicat D. Tho. loco citato in principio Corporis.

Vtrum autem hi distinguantur à virtute prudentiæ, potest dubitari, D. Th. viderur eos accipere & ponere tamquam virtutes distinctas à prudentiâ. Et quidem rectè hætenus, quod singuli scilicet non sint adæquatè idem cum prudentia: alioquin probabilius est, eos non distingui realiter à prudentia, sed esse ipsam prudentiam inadæquatè conceptam, aut consideratam, prout scilicet illa se ad vnam vel ad alteram functionem extendit. Nam omninò ad munus eius pertinet, adinuenire idonea media

media ad finem: atqui bene consultando adinueniuntur media; ergò Eubulia, quæ præbet facultatem rectè consultandi, non est aliquid omninò à parte rei distinctum ab ipsa prudentia, sed potiùs ipsa prudentia partialiter secundum vnam functionem considerata: in quâ etiam primò solet prudentia obseruari. Similiter bene iudicare, siue ex proprijs principijs, siue ex alioribus considerationibus, esse prudentiæ actû, videtur euidens ex communi hominum apprehensione, qui æstimant de viro prudente ex solida eius ratione de actionibus particularibus iudicandi, ex quibuscumque regulis aut principijs id fiat; ergò Synesis quoque & Gnome particulariter debent censeri identificari cum prudentia.

12. Hinc etiam D. Th. qu. 47. art. 8. ponit bene consiliari, & bene iudicare esse actus prudentiæ; & quidem art. 2. quia prudentia est consiliatiua, idcirco docet eam esse in cognoscitiua potentia. Interim verò d. art. 8. ponit tertium actum, scilicet præcipere: quem docet esse principalem inter omnes functiones prudentiæ, quia per hunc assequitur finem suum, qui est bene agere, adeo quòd nondum dicitur quis absolute prudens, quamuis argutè consultet, & bene de actionibus iudicet, nisi quoque præcipiat & imperet facere. Istud autem præceptum siue imperium est, quo sibi ipsi quis imperat, de quo August. lib. 8. Confess. cap. 9. scribit: Sibi imperat animus, vt velit, qui non imperaret, nisi vellet. Quare circa hoc præceptum seu imperium licebit quatuor considerare quæ ibidem concurrunt: 1. Apprehensionem quasi simplicem rei conuenientis & bonæ: 2. Quendam motum voluntatis in eam rem: 3. Ordinationem seu præscriptionem rei vt agendæ: 4. Intimationem rei iuxta ordinationem agendæ apud eum, cui imperatur.

Imperium itaque iuxta D. Th. 1. 2. qu.

17. & alios plerosque DD. substantialiter consistit in hac intimatione, quatenus tamè includit ordinem ad motum siue actum voluntatis præuium, quo scilicet inclinatur, & cupit fieri id, quod faciendum intimatur: nam iste ordo huius intimationis, quâ v. g. quis sibi dicit, Fac hoc, Fuge illud ad ipsam voluntatem, dat isti actui intellectus formalem imperij rationem, quatenus inde accipit quandam efficaciam mouendi etiam ipsam voluntatem vt velit, ita scilicet vt opus sequatur: quod pulchrè indicat D. August. in verbis allegatis.

Quare sicut electio substantialiter est actus voluntatis cum ordine ad actum rationis, cuius virtus suo modo reperitur in actu voluntatis, quatenus nimirum voluntas secundum rationis iudicium acceptat, non quilibet indifferenter ad finis consecutionem, sed medium determinatum & opportunum: sic è contra imperium est substantialiter actus intellectus cum habitudine ad actum voluntatis, cuius virtus suo modo afficit actum illum rationis, quo voluntatis affectus indicatur, eaque ratione mouet quoque ad actionem. Hoc tamen præceptum non est necessariò semper distinctum à iudicio practico, quo iudicat quis, hanc actionem hic & nunc sibi conuenire aut esse faciendam, quia per illud iudicium sufficièter potest ex parte intellectus moueri voluntas, vt se ad opus applicet: Habet tamen imperium formale, quo quis sibi dicat, Fac hoc, aut Fuge illud, suam vtilitatem, & aliquando quandam etiam necessitatem: nam in rebus arduis agrediendis plurimùm excitat voluntatem, & quasi vires addit, vt cordatiùs homo agrediatur opus, & contra operis difficultatem nitatur. Idem locum habet circa vitanda turpia, quæ sensibus valde delectabilia sunt. Sed de his videre licet ea, quæ diximus 1. 2. qu. 9. & qu. 17.

CAPVT TERTIVM,

De vitijs Prudentiæ oppositis.

DVBIVM I.

De vitijs Prudentiæ oppositis: per Defectum.

DOCET D. Th. qu. 53. in proemio duplicis generis esse vitia, quæ prudentiæ aduersantur; quod etiam in alijs virtutibus locum habere docet ex August. lib. 4. contra Iulianum;

quædam enim habent quasi manifestam cum prudentiâ contrarietatem; & hæc ponit prudentiæ opposita per defectum: quædam verò sunt, quæ superficie tenus prudentiam imitantur, & sunt veluti quædam larvata prudentia; & hæc possunt quodam modo dici opposita prudentiæ per excessum, quia contingunt per abusum eorum, quæ ad prudentiam sunt requisita.

Per defectum itaque, & secundum manifestam contrarietatem assignantur quatuor vitia prudentiæ opposita: scilicet Præcipitatio,

tatio, Inconsideratio, Inconstantia, & Negligentia. Quod declarari potest hoc modo: quia ista vitia manifestè aduersantur prudentiæ, quæ sunt contra regulas quas imprimis debet prudentia in suis functionibus obseruare: quæque sunt contra functiones omninò obseruandas iuxta prudentiam: atqui ea, quæ nunc sunt enumerata, sunt eiusmodi, vt ex dictis facillè potest intelligi.

3 Nam vna regula prudentiæ est, vt priusquam opus aggrediaris, aut aggrediendum iudices, maturè cõsultes ac deliberes de medijs, & de modo atq; ordine exequendis: cõtra quã manifestè procedit Præcipitatio, quæ sine aliquo proposito, absq; debitâ deliberatione præuicaciter iudicat & aggreditur opus.

Alia regula est, vt diligenter opus inspicias, & circumstantias exanimè, de quo iudicandum est: contra quam agit Inconsideratio, quæ non inspectis qualitatibus operis, aut non examinatis eius circumstantijs, iudicium fert.

Tertia est, vt postquàm maturè deliberaueris, & attentè de rebus iudicaueris, tunc illis inhæreas, neque ob quolibet leues ratiunculas permittas te à deliberato & iudicato diuelli: contra quam peccat Inconstantia, quã leuiter quis, & absq; sufficienti ratione, mutat sententias de rebus agendis.

Quarta regula est, vt rem deliberatam & iudicatam tempore oportuno mandes executioni: quam præuaricatur Negligentia. Sed hinc

4 Notandum, quòd possit Negligentia dupliciter considerari: vno modo, vt est ommissio diligentis requisitæ in ipso opere externo; & sic non est directè contra prudentiam, sed contra eam virtutem, in cuius materiã versatur; vt negligentia in explendo mandato superioris, contra obedientiã; negligentia in colendo Deo, contra virtutem religionis. Alio modo, vt est ommissio diligentis requisitæ ex parte intellectus, qui debeat mouere & excitare, ac dictamine suo quasi vrgere voluntatem, & potentias exteriores ad operis executionem, & sic negligentia est propriè contra prudentiam.

D V B I V M I I.

Qualia peccata sunt vitia prædicta?

5 R Espondetur: Præcipitatio imprimis, & Inconsideratio non sunt mortalia, nisi committantur aut ex quãdam auersione à principijs prudentiæ, vt si quis parui pendat, & quasi repudiet diuina documenta, quæ consulere & ex quibus iudicare de-

beret, aut nisi adiuncti habeant periculum peccati mortalis ratione materiæ, circa quam versantur; quod frequentius fieri solet: alioquin, istis semotis, erunt tantum venialia peccata. Colligitur manifestè ex D. Th. quæst. 53. art. 1. in Corpore circa finem: & ratio reddi potest, quia rectitudo prudentiæ requiritur maximè propter opus, quod iuxta illam est, dirigendum: sicuti rectitudo regulæ, aut iustitia mensuræ potissimum requiritur propter illa, quæ regulæ aut mensuræ sunt conformanda, siue adæquanda. Quando igitur contemptus diuinorum principiorum abest, ex quibus prudentia pendet potissimum, neque periculum imminet peccati mortalis ratione operis faciendi, non erit defectus ille prudentiæ mortalis.

6 Similiter etiam Inconstantia non est peccatum mortale, nisi ex voto aut præcepto teneatur quis inhærerere sententiæ, & quantum potest, secundum illam operari, vel nisi accederet aliqua causa extrinseca illud postulans; vt si mea inconstantia datura esset alijs occasionem scandali. Idem dicendum de Negligentia; quod scilicet non sit mortalis, nisi sit causa neglecti operis, quod sub mortali quis tenebatur præstare, aut certè nisi ratio adeo sit remissa ad ea quæ sunt salutis, vt non absit periculum prætermittendi aliquid eorum, quæ sub mortali debent fieri. Ita docet D. Th. qu. 54. art. 3.

7 Ex dictis autem vitijs Præcipitatio directè opponitur bonæ cõsultationi, quam præstat Eubulia: Inconsideratio opponitur rectæ rationi iudicandi, quam præstant Synesis, & Gnome: Inconstantia verò & Negligentia opponuntur præcepto, quod est principalior & quasi proprius actus prudentiæ, vt tradit D. Th. d. qu. art. 2. Vbi & alias Imprudentiæ species quasi secundarias enumerat, quas docet omnes ad aliquam ex istis quatuor commodè reduci, prout ipse eas reducit.

D V B I V M I I I.

De vitijs prudentia oppositis per excessum: & qualia sint peccata?

8 Q Vod ad ea attinet vitia, quæ prudentiæ habent quandam imaginem, sed veritatem excludunt, & vt diximus, opponuntur prudentiæ veluti per excessum: Ponit D. Th. qu. 55. eiusmodi sex: scilicet Prudentiam carnis, Astutiam, Dolum, Fraudem, Sollicitudinem temporalium, & Sollicitudinem futurorum.

Prudentia carnis est ratio ingeniosè ad inueniendi & assequendi ea, quæ carnis cupid-

cupidatibus seruiunt, iisque fomentum & oblectamentum præbent. Vbi tamen hoc

Notandū Primò: Quod sicuti vera prudentia importat, & annexum necessariò habet affectum aliquem honestatis, ita quoque prudentia carnis, quæ falsa est & vitiosa prudentia, importet & coniunctum habeat affectum operum carnalium, sine quo nuda cognitio prauorum mediorum non diceretur prudentia carnis. Est autem iste affectus sic respectiue ad prudentiam tam veram quam falsam, necessarius, partim quia iudicium vtriusque prudentiæ pendet plurimum ex affectibus, vt supra dictum fuit, & indicat Apost. ad Rom. cap. 8. dum ita scribit: *Qui enim secundum carnem sunt, que carnem sunt, sapiunt: qui verò secundum spiritum sunt, que spiritum sunt, sentiunt:* partim etiam, quia prudentia non significat qualemcumque notitiam mediorum, sed practicam, & tendentem ad opus: atque ita includit affectum operis, aut saltem ordinem ad talem affectum quem præsupponit.

10 Notandum Secundò: Quod sicut Apost. ad Gal. cap. 5. sub operibus carnis comprehendit non tantum vitia carnalia, quæ per appetitum inferiorem, aut in carne committuntur, sed etiam spiritualia, quæ in solâ ratione, aut appetitu superiori consistunt (nam opera carnis non tantum vocat fornicationem, luxuriam, ebrietates, &c. sed etiam inimicitias, æmulationes, iras, sectas, inuidias) sic etiam rectè prudentiam carnis posse extendi, vt versari intelligatur, non tantum circa carnalia, sed etiam circa spiritualia peccata: & tunc in eius descriptione, loco illius quod diximus, cupiditatibus, poni poterit maioris claritatis gratiâ, quæ naturæ corruptæ cupiditatibus seruiunt. Docet autem D. Th. art. 1. & 2. qu. cit. prudentiam carnis esse peccatum, & quidem mortale: quod satis etiam constat ex Apost. ad Rom. 8. cum ait: *Nam prudentia carnis, mors est.* Et iterum: *Quoniam sapientia carnis inimica est Deo.* Et patet ratio, quia secum adfert affectum ad carnis siue naturæ corruptæ peccata, quibus seruit. Si quis tamen ingenium applicaret ad vnum aliquod opus quod venialiter tantum esset malum, non committeret nisi veniale peccatum: quod ibidem supra subindicat Diuus Thomas.

Astutiam esse vitium, quod prudentiæ assimiletur, docet August. lib. 4. contra Iulian. cap. 3. Est autem hæc quædam ratio ingeniosè excogitandi media suo modo oportuna (sed non nisi apparenter bona & probata, absolutè autem mala) ad finem aliquem intentum consequendum, cum affectu applicandi. Quare D. Th. sic eam distinguit à prudentiâ carnis aut sæculi, quod hæc intendat ad opera carnis per media ali-

qua, siue ex se licita, siue illicita: Astuta verò sit circa media apparentia ad qualemcumque finem, siue bonum siue malum.

Dices D. Gregor. lib. 10. Moral. cap. 17. videtur hoc ipsum etiam attribuere prudentiæ sæculi; sic enim scribit: *Deridetur iusti simplicitas: huius mundi sapientia est, cor machinationibus regere, sensum verbis velare, quæ falsa sunt, vera ostendere.* Hanc qui sciunt, cæteros despiciendo superbiunt, hanc qui nesciunt, subiecti & timidi in alijs mirantur: Et infra: *Omne autem, quod innocenter agitur ab eo, proculdubio stultum putatur, & quidquid in opere veritas approbat, carnali sapientiæ fatuum sonat; ergò &c.*

Respondetur: D. Gregorium ibi generaliter omnino loqui de prudentia carnis, siue sapientia sæculi, & sic posse etiam astutiam comprehendere: alioqui quando prudentia carnis specialitè accipitur, rectè modo explicatò distingui contra astutiam.

Est autem hæc peccatum iuxta D. Th. non tantum, quando ad malum finem, sed etiam quando ad bonum obtinendum applicatur: neque enim sunt facienda aut vsurpanda mala, vt eueniant bona. Vnde Apost. 2. ad Corinth. cap. 4. commendat simpliciter, ne simus *ambulantes in astutia.* Est verò peccatum mortale, aut veniale pro ratione medijs quo vitur, vel etiam finis qui intenditur, quando hic malus est. Vide Caiet. in Summa verbo Astutia. Hoc etiam notandū est, nomen illud aliquando abusiue capi pro prudentia in bonam partem, sicuti & nomen prudentiæ aliquando abusiue in malam partem capitur pro astutia.

Dolus est executio astutiæ, siue verbis id fiat, siue factis. Vnde instituitur cõtra alios, & principaliter versatur in materia iustitiæ, ac proinde plura de dolo erunt dicenda infra in materia de Contractibus.

Fraus est executio astutiæ per facta: vt quando mensura est minor iusto, aut merces sunt vitiatæ. Vnde fraus est quid contractus & minus commune respectu doli: vt etiam docet D. Th. suntque ambo quasi externi actus ipsius astutiæ. Solet quoque dici fraus fieri tum contra legem, tum ipsi legi. Contra legem fit, quando hæc violatur absque colore vel artificio, quo violatio palliatur aut tegatur.

Legi autem fit, quando artificio quodã ita agitur contra sensum & intentionem legis, vt non appareat tamen contra legem agi: vt si is, qui non potest donare sua alteri, simulet contractum venditionis, aut qui non potest emere rem alterius propter legem, sicuti tutor non potest emere bona pupilli, curet eam emi per altram. Vnde diuersis modis illud fieri potest, quos videre licet apud Syllu. V. Fraus,

Sollici-

Sollicitudinem absolute positam docet
 23 D. Th. quæst. 47. art. 9. proprie pertinere
 ad prudentiam, quia significat vigilantiam
 quandam ad promptè & celeriter expedienda illa, quæ post bonam consultationem
 iudicata sunt debere fieri. Pertinet itaque
 ad prudentiam, quatenus huius functio est
 præcipere, & præcipiendo mandare deli-
 berata executioni. Vnde Philos. 6. Ethic.
 cap. 9. scribit, quòd oporteat velociter qui-
 dem operari consiliata, tardè autem consi-
 liari. Sed sollicitudinem temporalium, ac
 etiam futurorum ponit D. Th. inter vitia
 prudentiæ similia. Est autem hæc quædam
 nimia mentis occupatio circa res tempora-
 les, cum quædam animi inquietudine, pro-
 ueniens ex inordinato amore habendi, vel
 timore amittendi. Contingit verò hæc ni-
 mietas tripliciter, vt indicat D. Th. qu. 55.
 art. 6. vel quia animus inhæreat temporalibus,
 tamquam fini; quod iuxta August.
 prohibuit Christus Matth. 6. quando dixit:
Ne solliciti sitis anima vestra, quid manducetis &c.
 & fauet id quod præcedit: *Non potestis Deo
 seruire & mammona*: ad hoc enim Christus
 subiungit: *Ideo dico vobis, ne solliciti sitis &c.*
 vide August. lib. de opere Monachorum
 cap. 26. vel quia superfluum studium eis im-
 penditur; ita vt animus à spiritualibus, qui-
 bus principaliter debet intendere, abstra-
 tur. Vnde Matth. 13. dicitur, quòd sollici-
 tudines huius sæculi suffocent Verbum Dei,
 vt non faciat fructum. Aut tertio propter su-
 perfluum timorem, dum quis anxie timet, ne
 sibi defint necessaria, etiam dum facit ea
 quæ facere debet, quasi Deus hominis co-

ram & providentiam non haberet. Vnde
 Christus Matth. 6. indicat eiusmodi anxie-
 tatem ad gentiles pertinere, qui Dei ac di-
 uinæ providentiæ notitiam non habent, di-
 cens: *Hæc enim omnia gentes inquirunt.*

Sollicitudo futurorum autem est intem-
 pestiua & nimia animi occupatio in longin-
 qua tempora, vt vitæ necessaria habeantur,
 cum quadam animi anxietate coniuncta.
 In hac possunt concurrere defectus sollici-
 tudinis temporalium: sed addit hoc specia-
 le, quòd concurrat hic peccatum contra
 debitam circumstantiam temporis, quia omni
 negotio tempus est & oportunitas, vt habe-
 tur apud Ecclesi. cap. 8. & monet Christus
 Matth. 6. *Nolite solliciti esse in crastinum: cra-
 stinum enim dies sollicitus erit sibi ipsi.* quia nimi-
 rum dies habent suam sollicitudinis afflictio-
 nem. Moderata tamen & tempestiua solli-
 citudo temporalium & futurorum, quate-
 nus hæc necessaria sunt, vt homo & viuat,
 & ea ad quæ operanda ordinatus est, agat,
 non censetur idcirco prohibita: sed magis
 nobis in Scripturis commendatur, vt Prov.
 6. cap. *Vade ad formicam, & piger &c.* & cap. 10.
*Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem
 fertur aestate, filius confusiois.* Non enim voluit
 Dominus homini omnia vitæ necessaria abs-
 que illius operâ & curâ obuenire, quia id
 otio & desidia præberet occasionem, quæ
 fomenta sunt peccatorum; sed voluit etiam
 hominis moderatam curam & laborem ad
 ea comparanda concurrere: quod docet
 quoque D. Th. quæst. cit. art. 7. ad ult. ex
 D. August. & confirmat exemplo Christi,
 qui loculos habere dignatus est.

Finis De Prudentia.

B DE IV.

DE IVRE ET IVSTITIA TRACTATVS NOVEM.

SECVNDVM locum inter Virtutes Cardinales suo merito obtinet Iustitia, ob dignitatem tum obiecti, tum finis propinquioris, quâ excedit alias duas, Temperantiam & Fortitudinem. Est autem Virtus latissimè patens, utpote cui in omnibus passim negotijs, quibus inter se communicant homines, suus soleat esse locus: cuius proinde leges ac regulæ ab omnibus cognoscendæ sunt; specialiter tamen accuratissimè tenendæ ab illis qui aliorum Consultores, Directores, aut Indices constituendi sunt. Porrò sicuti Prudentiæ, ita & Iustitiæ ponit D. Th. triplicis generis partes, scilicet subiectiuas, quæ sunt commutativa & distributiva iustitiæ: quasi integrales, quas docet suo modo esse, facere bonum, & declinare à malo: & quasi potentiales, ut sunt religio, virtus pietatis, obseruantia, gratitudinis, & similes, quæ dicuntur virtutes annexæ iustitiæ. De primis tractat per Quæstiones 21. scilicet à quæst. 57. vsque ad 78. inclusiuè: De secundis agit vtrâ tantum quæst. 79. Et de partibus tertij generis disputat vsque ad quæst. 122.

Cæterum quia multa & varia solent in hac materia quæri & disputari à Doctoribus, quæ non tam congruo ordine, & sine aliqua rerum confusione ad quæstiones D. Th. possunt accommodari, hinc compendij & maioris omnium connexionis gratiâ, distribuemus totam illam disputationem in nouem distinctos Tractatus.

Primus erit de Iustitia & Iure in communi, & de dominio, de vsufructu, de vsu, de possessione, quæ sunt veluti quædam species iuris.

Secundus de Iniuria, & restitutione in communi, & de iniurijs in particulari quæ committuntur in corpus proximi per homicidium, mutilationem, stuprum, adulterium, & de restitutione in his requisita.

Tertius de iniurijs circa bona externa per rapinam, furtum, aliòsve modos quibus iniquè damna inferuntur: & de eorum necessaria restitutione.

Quartus, de iniurijs in nomine & fama per detractionem aut contumeliam, & de necessitate reparationis: vbi etiam agetur de iniurijs in bonis spiritualibus.

Quintus de contractibus tum in genere, tum de varijs speciebus in particulari.

Sextus de Iudicijs, & de ijs quæ circa iudicium concurrunt.

Septimus de Iustitia distributiva, vbi agitur de personarum acceptione, de beneficijs ac Simonia.

Octauus de religione, eiusque actibus, & vitijs oppositis.

Nonus denique de cæteris virtutibus iustitiæ annexis.

Tractatus autem singulos subdiuidemus in sua Capita, & Capita in Quæstiones siue diuersas Dubitationes.

TRACTA-

TRACTATUS PRIMVS

De Iustitia & Iure in genere, & de iuris quasi speciebus.

CAPVT PRIMVM,

De ratione Iustitiæ.

DVBIVM I.

De nomine Iustitiæ, eiusq; diuersis acceptionibus.

NOMEN Iustitiæ secundum generalem notionem suam, importat æqualitatem & rationem quandam debiti, vt docet D. Th. quæst. 80. art. vnico: & satis per se patet,

quia iustum apprehendunt omnes, quod regulæ, cui commensurari debet, adæquatur, siue adæquatè respondet.

Ex hoc autem, quod æqualitatem dicat, cognoscitur etiam importare ordinem ad alterum: nihil enim sibi, sed quidquid æquale dicitur, alteri æquale dicitur, vt infra magis explicabitur.

Sumitur verò nomen Iustitiæ duobus potissimum modis: Primò, quasi collectiue pro omni virtute, siue pro quadam collectione omnium virtutum. Sic nomen illud accipit Philosophus 5. Ethic. cap. 1. quando dicit, iustitiam non esse partem virtutis, sed virtutè vniuersam. Et ratio huius significati reddi potest, quod in eo reperitur adæquatio ad debitum cum quodam respectu ad alterum: quia vniuersitas virtutum reddit voluntatem conformè & commensuratam suæ regulæ, cui commensa esse debet, scilicet legi: & ordinem habet ad alterum, scilicet legislatorem, cui per virtutes simul collectas redditur, quod illi suo modo debetur.

Satis conformiter vtuntur hoc nomine Scriptores sacri, quando gratiam habitua-lem, aut charitatem cum cæteris virtutibus, quibus homo sanctificatur, iustitiam appellant. Ita frequenter hoc nomen vsurpatur in Litteris sacris: Matth. 5. *Beati, qui esuriunt & sitiunt iustitiam:* item, *Nisi abundaueris iustitia vestra plusquam scribarum & Pharisæorum,* & cap. 6. *Ascendite, ne faciatis iustitiam vestram coram hominibus,* 1. ad Timoth. 1. *Iusto non est lex posita.* Vnde & D. Chrysostr. Hom. 11.

in Matth. dicit, Iustitiam nihil aliud esse, quàm omnium mandatorum plenam custodiam. Quælibet itaque virtus est quædam iustitiæ hoc modo acceptæ pars, & quidem ita vt omnes virtutes ad eam sint necessariæ; ita vt si vel ab vna recedatur, non consistet eiusmodi iustitiæ ratio: quia ex singularum defectu nascitur inæqualitas, seu difformitas voluntatis cum regula cui debet correspondere:

Hanc autem virtutem vniuersam, siue iustitiam pro virtute vniuersa acceptam, vocat Philosophus loco cit. iustitiam legalem, quæ proinde ex eius sententiâ non est aliqua virtus realiter distincta à collectione omnium virtutum. Quod etiam inde patet, quia eius rationem in hoc constituit, quod quis legibus pareat: id autem plenè præstat virtutum omnium collectio. Vnde & huic iustitiæ accommodat veras illud dictum:

Iustitia vna alias virtutes continet omnes.

Docet tamen virtutem sic vniuersam, & iustitiam legalem differre notionè ac ratione, quamuis sint re idem: quod scilicet virtutes vt simpliciter secundum se considerantur, rectè disponant hominem, siue in se, siue in ordine ad aliquas particulares personas: sed iustitiæ legalis subeant propriè rationem, quatenus considerantur rectè disponere hominem in ordine ad conuenientem statum Reip. aut Communitatis, vt scilicet sit conueniens & benè proportionatum, ac qualificatum membrum ipsius Reip. nam huius interest habere ciues honestè ac studiosè secundum leges, degentes. Vnde non tantum in subditis, sed etiam in Rectoribus, vniuersitas hæc virtutum rectè intelligitur habere rationem iustitiæ legalis, non tantum quasi effectiue quatenus curant alios decenter & secundum leges viuere: sed etiam quasi formaliter, quatenus eos reddit tales, quales ipsi in ordine suo debent esse in Republica.

D. Thomas verò quæst. 58. art. 6. licet Iustitiam legalem, virtutem quoque generalem esse dicat, tamen docet esse virtutem

B ij aliquam

aliquam distinctam à cæteris virtutibus: nam explicat eam dici virtutem generalem ratione imperij, in quantum scilicet ordinat actus aliarum virtutum ad finem suum: Sicut enim charitas, inquit, potest dici virtus generalis in quantum scilicet ordinat actus omnium virtutum ad bonum diuinum, ita & Iustitia legalis, quia nimirum ordinat actus omnium virtutum ad bonum commune. Et ibidem tunc concludit, quòd sicut charitas, quæ respicit bonum diuinum vt proprium obiectum, est virtus specialis secundum suam essentiam, ita & legalis iustitia sit specialis virtus secundum essentiam, secundum quod respicit commune bonum, tamquam obiectum proprium.

Hanc autem nonnulli volunt esse eandem cum pietate: sed aduersatur hoc D. Th. infra q. 101. art. 3. ad 3. Et ex eo refelli potest; quia pietas respicit bonum sui principij effectiui, aut conseruatiui, non proprie bonum communitatis vt tale. Alij itaque existimant illam esse eandem cum virtute obedientiæ: cum quâ sine dubio plus habet affinitatis, quia vtraque conuenit in quâdam generalitate materiæ, quatenus vtraque disponit hominem ad legum obseruationem. De obedientia id per se constat: de legali autem iustitia colligitur ex Philosopho, qui eius rationem in hoc ponit, quòd quis legibus pareat, vt supra dictum est;

4 Propriè tamen loquendo, videtur dicendum esse, quòd etiam hæ virtutes formali saltem ratione differant: nam obedientia exhibet opus tamquam à superiore præceptum; sed iustitia legalis præstat opus, tamquam debitum bono & statui Reip. cuius pars & membrum est, qui illud facit. Hinc supra diximus, illam etiam simpliciter esse in ipsis rectoribus communitatis siue legislatoribus; in quibus tamen non habet locum proprie obedientia, nisi respectu alicuius eorum forsitan Superioris: aut quasi effectiue tantum, quatenus curant subditos obedire suis legibus.

Secundò accipitur nomen Iustitiæ pro virtute particulari, tam quoad essentiam, quam etiam quoad imperij rationem: ita scilicet, vt ex eius ratione & officio, non illi conueniat ad suum finem (qui est ponere æqualitatem inter conciuces aut quasi conciuces quoad ius vnius, & debitum alterius) generaliter referre omnes alias virtutes; quamuis interim contingere possit, quòd aliquas virtutes ad finem suum referat: vt si quis temperanter viuat, vt habeat vnde creditoribus satisfaciat. Nam etiam virtutes omnino particulares aliquando vtuntur mutuis subsidijs: sed ex ratione obiecti sui non habent quòd virtutes omnes ad finem suum referant.

De Iustitia itaque hoc posteriori modo acceptâ, potissimum nobis de cætero erit sermo, sic tamen vt etiam simul explicentur quædam virtutes cum hac habentes affinitatem, quæque analogicè nòmine Iustitiæ appellari solent.

D V B I V M I I.

Quid sit Iustitia?

R Espondetur: à Iureconsulto L. Iustitia: D. de Iust. & Iure rectè definitur, Iustitia esse constans & perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi. Ita docet D. Th. quæst. 58. art. 1. cuius definitionis reddit hunc sensum, quòd Iustitia sit habitus, secundum quem aliquis constanti & perpetuâ voluntate ius suum vnicuique tribuit. Atque ita satis conuenit cum definitione, quam Philosophus tradit libro 5. Ethic. cap. 1. vbi iustitiam dicit esse habitum, secundum quem quis dicitur operatiuus secundum electionem iusti. Quando igitur iustitia dicitur esse voluntas, non ibi voluntas significat naturalem potentiam appetitiuam, sed actum, non quidem vt transcuntem, sed quasi habitualiter permanentem, siue habituales voluntatis affectionem quæ non facillè dimoueri queat, ad operandum actum illum, qui est tribuere vnicuique ius suum. Quod indicatur, quando iustitia dicitur Voluntas constans: nam habitus tribuit voluntati firmitatem & quandam immobilitatem, quæ requiritur ad iustitiam, sicut & ad alias virtutes, vt D. Th. art. sup. cit. docet ex Philosopho. Neque enim iustus, siue iustitiâ præditus dicitur, qui leuiter dumtaxat vellet reddere vnicuique quod suum est.

6 Per id, quod additur, Et perpetua, significatur, non satis esse ad iustitiæ virtutem, velle aliquo tempore aut aliquibus in negotijs tribuere vnicuique, quod suum est, sed quod oporteat velle tribuere semper & in omni occasione. Per ius autem alterius hinc intelligitur, quod strictâ obligatione alicui debitum est: quod is dicitur vnicuique tribuere, qui vnicuique, quod ratione iuris sui habet, relinquit, & non habenti suum procurat vt ad æqualitatem habeat, quatenus id procurare sibi incumbit. Vnde tribuere hinc ius suum, non est creare illi aliquod ius, sed est iuri eius non contravenire, tollendo scilicet ab eo quod iure habet: aut satisfacere iuri eius, curando, vt habeat id, quod ex iure illi debetur. Quando verò dicitur, Vnicuique, intellige, qui simpliciter est alter, siue altera persona, non tantum physicè, sed etiam moraliter: nam in primis strictâ & proprie dictâ iuris obligatione nullus sibi quidquam debet, neque aliquis actum

actum iustitiæ erga se ipsum exercet. Ex mente autem Iurisperiti haud dubiè, allegatâ definitione explicatur Iustitia propriè & particulariter dicta. Vnde & ad æqualitatem debet fieri redditio iuris, cuius in definitione fit mentio. Nam vt sit actus iustitiæ, propriè ac strictè acceptæ, tria hæc concurrere oportet:

7 Primum, quod is cui dicimur tribuere ius suum, sit perfectè alius, vt diximus: vnde non tantum non est iustitia alicuius ad se ipsum, sed neque patris ad filium, neque domini ad seruum, quia seruus est in rebus domini, & filius est aliquid patris.

Secundum, vt simpliciter debitum sit: quare ex gratitudine aliquid tribuere non est iustitiæ actus.

Tertium, vt tribuatur ad omnimodam æqualitatem, quod debetur. Vnde à definitione & iustitiæ ratione semouentur hæc virtutes, Iustitiæ alioquin annexæ, Religio, Pietas, Obseruantia: quia numquam Deo, parentibus, præceptoribus & maioribus redditur omninò ad æqualitatem, quod ijs debetur. Similiter legalis iustitiâ hinc remouetur, quia etiam partes aut membra Reipubi se non possunt vquam exsoluere ab obligatione, quâ illi tenentur. D. August. tamen lib. 19. de Ciuit. cap. 27. dictam definitionem extendit, vt etiam illæ virtutes annexæ comprehendantur, neque ita pressè vrget illud, tribuere cuique ius suum, vt totum debitum exhaustum velit circa omnes, quibus pendimus quod debemus. Et haud dubiè sicut iustitiæ nomen pluribus solet analogicè attribui, sic quoque verba definitionis accommodare accipi possunt, vt definitio etiam analogicè omnibus illis accommodetur; ita tamen vt ratio iustitiæ simpliciter & strictè dictæ, conueniat tantum illi, quæ est inter eos, quorum neuter est aliquid alterius, neque alter habet obligationis titulum, cui nunquam ad plenitudinem possit satisfieri, ita vt obligatio censeatur aliquando exhausta: Reliquæ itaque dicuntur iustitiæ per quandam affinitatem aut similitudinem ad illam iustitiæ rationem, ad quam accedunt, sed non integrè assequuntur.

8 Ex dictis colligitur Primò, iustitiam esse virtutem: quod D. Thomas docet quest. cit. artic. 3. quia tribuere vnique ius suum, & constituere æqualitatem in actionibus quibus inter se communicant homines, est actus per se honestus & rectæ rationi consentaneus: hoc autem est opus iustitiæ, ergò &c.

Patet Secundò, in quo resideat iustitia tamquam in subiecto, scilicet in voluntate rationali, vt tradit D. Th. art. 4. quia ordinantur ad rectificandum actum, non potentie cognitivæ, sed appetitiuæ: quod

constat ex definitione Philosophi, quando ei tribuit esse habitum operatiuum secundum electionem iusti: electio enim est voluntatis. Quod verò nõ sit in sensitua, sed in rationali, ostenditur, quia cognitio sensitua, quæ sensituius appetitus dirigitur, non se eò extendit, vt possit apprehendere proportionem vnus ad alterum, & iudicare de æqualitate, sed hoc est rationis: quare & voluntatis rationalis erit hoc opus eligere, non sensitivæ.

Patet Tertio Iustitiam esse ad alterum, quia rectè disponit hominem in communicationibus & commutationibus quas habet cum altero exercere, vt docet D. Th. art. 2. Inclinat enim hominem, vt velit & præstet quod alteri debet, quodque iuri illius respondet: atque ita non esse iustitiam hominis ad se ipsum, nisi quandam omninò metaphoricè dictam, vt explicat D. Th. ex Philosopho, quatenus scilicet ratio in homine imperat, & vires inferiores obsequuntur, & obtemperant rationi, & generaliter secundum quædam vnique parti in homine attribuitur, quod ei conuenit.

Colligitur Quarto, quomodo ab alijs virtutibus distinguatur: ab intellectuibus enim distinguitur, quod iustitia sit virtus voluntatis: à reliquis autem quæ in voluntate quoque resident, differt obiecto; à Theologicis quidem, quod earum obiectum sit Deus, Iustitiæ verò ius proximi: ab alijs autem cardinalibus, vt à temperantia, & fortitudine, quod hæc non disponant nos ad alterum, sed ad nos ipsos, vt scilicet exerceamus actiones nobis secundum dictamen rationis conuenientes, moderando animi passiones absque aliquo ordine ad aliam personam. Quomodo autem distinguatur à virtutibus ipsi annexis, constat partim ex iam dictis, & amplius constabit ex dicendis infra de his virtutibus in particulari.

D V B I V M I I I.

Utrum Iustitia versetur circa passiones?

9 R Espondetur Iustitiam per se primò non versari circa passiones animi, sed circa operationes. Ita D. Th. quest. 58. art. 9. ex Philosopho. Probat, quia iustitia ordinat nos ad alterum; ad constituendam scilicet æqualitatem inter nos & illum, quoad ius eius, & debitum nostrum: non autem ad iustitiæ proprium officium spectat, curare, vt passiones animi non excedant, v. g. ne homo nimium irascatur, aut nimium timeat, aut ne nimium ventris cupiditatibus indulgeat, ergò &c.

Sed dices: Eiusmodi passiones aliquando possunt causare impedimentum, quo minus aliquis alteri ius suum tribuat; ergo etiam ad iustitiam spectabit, moderari tales passiones.

Resp. Neg. Conseq. quia eiusmodi impedimenta erunt tollenda præsidio aliarum virtutum, vt per mansuetudinem, per fortitudinem, per temperantiam, quia virtutes sese mutuo iuuant: & propterea diuersæ sunt virtutes ad diuersos actus exercendos, & ad resistendum diuersis vitijs, quatenus vel virtutis sibi oppositæ, vel alterius exercitium impediunt. Adicio tamen, posse Iustitiam secundariò etiã versari circa passiones, quatenus illarum moderatio aliquando est medium necessarium ad finem iustitiæ, quia potest quælibet virtus quosuis actus externos ob finem suum imperare, quatenus ad illum sunt necessarij, aut idonei: passiones autem & earum temperamentum sunt veluti actus externi, quatenus non in voluntate, sed in parte sunt sensitiuâ. Quare ex vi intentionis, quâ volo actum iustitiæ, potest sequi moderatio alicuius passionis, quatenus hæc est medium necessarium ad actum iustitiæ, quem intendo: suauis tamen sit ista moderatio per virtutem, quæ ex proprio officio circa eiusmodi passiones versatur.

10 Ex dictis intelligi poterit, quomodo medium iustitiæ dicatur esse medium rei, non rationis, sicut aliarum virtutum: nam relique virtutes non habent ex parte rerum aliquod certum medium, sed illud accipiunt à dictamine rationis: V. G. Temperantia non habet in particulari certam quantitatem cibi vel potus, quam sumere quilibet debeat; vt actum temperantiæ exerceat, sed determinationem sibi præfigendam à ratione expectat, consideratâ personâ, & alijs circumstantijs: Medium autem iustitiæ non sumitur ex conditione subiecti siue personæ, quæ iustitiam exercet, neque per alias circumstantias euagatur sic vt incerta sit quantitas rei præstandæ, donec iudicio rationis ex talibus estimetur, quid & quantum huic personæ conueniat tribuere alteri; sicuti v. g. medium liberalitatis statui potest: sed ex parte rei est quædam anticipata ratio medij, quæ obseruanda est, scilicet vt ad æqualitatem iuris alterius detur, qualiscumque persona tribuens sit: vt exempli causa, quod si quis præstiterit operam merentem mercedem vt octo, tribuatur ei merces vt octo, cuiuscumque conditionis sit datus aut recipiens.

D V B I V M I V.

Vtrum Iustitia particularis re-
Etè diuidatur in Commutati-
uinam & Distributiuam?

R Esponderetur affirmatiuè: ita docet D. Th. quæst. 61. art. 1. & alij communiter omnes.

Probat 1. ex Philosopho 5. Ethic. cap. 2. vbi ponit duas partes iustitiæ particularis: vnâ, quâ dirigimur in distributionibus faciendis, & alterâ, quâ dirigimur in commutationibus.

Probat 2. ratione: quia iustitia particularis dicit ordinem in communi ad alterum qui sit pars communitatis, aut priuata persona cui tribuatur ius suum, quemadmodum iustitia legalis seu generalis dicit ordinem ad totum siue communitatem, cui debitum redditur: atqui ad partem communitatis siue priuatam personam duplex potest ordo iustitiæ attendi: vnus quidè qui sit partis ad partem, vt scilicet quælibet pars tribuat alteri compari ius suum, quod illi competit: alter autem totius siue communitatis ad partem, quatenus scilicet communitas aut Princeps nomine communitatis tribuit singulis secundum quod illis conuenit ex bonis communibus. Diuersus autem ille ordo iuducit diuersam iustitiæ rationem tum ex parte principij, tum etiam ex parte iuris, quod vtroque non eiusdem est rationis. Quæ itaque dirigit priorem ordinem, iustitia dicitur commutatiua, quia in commutationibus maximè quas inter se partes faciunt, cernitur: quæ verò dirigit posteriorem, distributiua dicitur, quia in distribuendis rebus communibus, officijs, & oneribus inter ciues, iuxta proportionem, quam ad se inuicem habent, potissimum consistit. Vnde residet primariò in Principe aut Magistratu ad quem spectant eiusmodi distributiones: in priuatis autem secundariò, quatenus eos disponit, vt proportionatam distributionem ament: eaque factâ legitimè, contenti sint, & conuiescant, vti significat D. Th. loco sup. citato.

Itaque pluribus modis distinguuntur hæc subiectiuæ Partes Iustitiæ: primò, quod vna disponat rectè priuatum ad priuatum, siue eos qui instar priuatorum se habent in aliquâ communicatione cum alio. Deinde quod ista spectet conditionem rei alterius, vt reddat æquale. hæc autem conditionem personæ (v. g. an pauper, an diues, an doctus, an indoctus, vtrum aptus ad aliquid, an ineptus) vt iuxta proportionem illarum conditionum fiat distributio. Nam finis intrinsecus prioris, scilicet commutatiuæ, est consti-

constituere equalitatem inter datum & acceptum: posterioris autem, scilicet distributiue, finis est constituere paritatem inter proportionem & proportionem, ut nimirum talis sit proportio inter res quae diuersis distribuuntur, qualis est inter conditiones personarum attendi debitas in eiusmodi distributione: v. g. est aliqua pecunia distribuenda inter aliquos secundum certam aliquam qualitatem eorum, si is qui eam habet qualitatem ut duo, accipiat 3. aureos, debet alter qui eam habet ut 4. accipere aureos 6. & sic de reliquis secundum similem proportionem. Vide Philosophum lib. 5. Ethic. cap. 3. & 4.

Obseruandum verò est, non semper, quotiescumque Respub. aut Princeps aliquid tribuit priuatis, id fieri ex iustitia distributiua, sed posse etiam soluere ex lege iustitiæ commutatiue, ut quando iuxta conventionem priuatam soluit militibus stipendia, aut operarijs mercedem: quia in hac solutione non spectatur conditio personæ, sed opus, cui debetur talis determinata merces; non enim aliud hic attenditur, quam ut in singulis constituatur æqualitas rei ad rem, scilicet mercedis aut stipendij, iuxta conventiones, ad operas præstitas: vnde Respub. siue Princeps hæc tribuendo, habet se instar priuati conducentis operam alterius.

Dicit aliquis: Quotiescumque fit distributio bonorum communium secundum conditiones personarum, videtur illa per se semper fieri lege iustitiæ commutatiue, non secus quam nunc dictum sit de mercede aut stipendio, quæ Respub. soluit operarijs aut militibus, atque adeo per accidens solum videtur resultare illa æqualitas proportionum. Confirmatur primò, quia etiam in soluendis stipendijs militum & operariorum potest ostendi quædam æqualitas proportionum, ut quantum vnus in opera aut officio præstato excedit alterum, in tantum etiam & excedat datum in stipendio percipiendo. Confirmatur 2. quia si distribuens defraudauerit aliquem dando illi minus, quam postulabat eius conditio, faciet ei iniuriam, quam tenetur reparare secundum legem iustitiæ commutatiue, ut docet D. Th. qu. 62. art. 1. ad 3. non videtur ergo quod Iustitia distributiua debeat poni tanquam aliqua pars iustitiæ condistincta contra commutatiuam.

Resp. neg. assumptum: quin imò dicimus istius proportionum paritatis peculiarem esse habendam rationem ab eo, qui iuste vult communia distribuere, eoque nomine opus esse iustitia distributiua, quæ contra commutatiuam opponitur, ut distribuentem rectè disponat ad intuendam & obseruandam equalitatem inter proportionem conditionum personæ, & rem

quæ eis distribuuntur: hic enim est finis intrinsecus, quem iustitia distributiua intendit, ut diximus.

Ad primam itaque Confirm. Respondetur, in functionibus iustitiæ commutatiue aliquando posse per accidens concurrere aliquam proportionem similitudinè siue paritatem: at quia hæc non per se intenditur, sed intenditur tantum ut inter rem & rem, siue inter operas & mercedem ponatur equalitas, ideo non admittimus quoque ibi iustitiam distributiua propriè habere locum: verum non ita fit, quando Respub. distribuit communia bona, vbi ratio debet haberi certæ conditionis aut qualitatis personarum: hic enim per se attenditur proportio qualitatis siue conditionis personæ ad quantitatem rei, quæ distribuenda est, ut tanto plus vni præ altero distribuatur, quanto amplius excedit alterum in qualitate.

Ad 2. Respondetur, contingere quod ista distributiua iustitia aliquando in suis functionibus secum importet etiam commutatiuam: ut quando distributio fit bonorum quæ stricto iure debentur certis personis, quamuis non in æqualitate singulis, sed vni plus, alteri minus secundum diuersam conditionem personarum. Ut si aliquis testamento relinquit decem modios tritici distribuendos inter pauperes alicuius loci, iuxta necessitatem, & paupertatē vniuscuiusque, obligabitur executor aut hæres lege iustitiæ commutatiue singulis ad aliquam partem: verum circa omnes tenebitur seruare formam iustitiæ distributiue, ut in parte singulorum sit ea proportio quantitatis ad partes aliorum, quæ est proportio inopiæ aut necessitatis ipsorum ad alios. Vnde si alicui pauperi dederit minorem partem quam requirit conditio personæ secundum proportionem ad alios, tenebitur ex iustitia commutatiua ei restituere aut superaddere vsque ad iustam proportionem, non secus ac si testator illi in particulari tantumdem reliquisset: dum enim voluit strictè seruari talem proportionem, assignauit implicite singulis certam summam quæ debeat illis lege iustitiæ commutatiue: vnde qui tunc negligit proportionem seruare quando diuidit ea quæ stricto iure debentur, & diuidenda sunt secundum proportionem qualitatum vniuscuiusque, is præuaricatur simul & legem iustitiæ distributiue, & legem iustitiæ commutatiue, & in eiusmodi casu loquitur D. Th. citatâ qu. 62. art. 1. ad 3. in quo casu hæc iustitia commutatiua etiam per se locum habet, tamen distributiua nõ per accidens concurrat, neque per accidens exortatur quædam æqualitas proportionum, sed etiam hæc per se omnino intenditur, ut ex dictis facile est intelligere.

16 Neque tamen semper in omni actu distributiue iustitiæ concurrat simul commutatiua, ita vt si fiat præuaricatio distributiue iustitiæ, sequatur semper obligatio restitutionis illi faciendæ, cum quo non est seruata æqualitas proportionum: non enim tunc quando inter aliquos iuxta qualitates & conditiones personarum fit distributio earum rerum quæ non ex stricto iure debent inter illos diuidi: sed tamen quando distribuuntur, debet seruari æqualitas proportionum, sicuti contingit in distributione officiorum vel beneficiorum: quæ debent quidem conferri dignioribus, non tamen ita vt ipsi strictum ius ad aliquod eorum vel in communi habeant: quare si prætereantur aut non detur aliquod proportionatū qualitibus eorum, non fit illis iniuria vnde eis stricto iure debeat restitutio, siue reparatio: peccat tamen distribuens: vt infra latius Tract. 7. dicetur.

17 Ex his potest colligi, Iustitiæ diuisionem in duo prædicta membra, potius esse analogi in analogata, quam generis in species: & principale significatum esse iustitiam commutatiuam, cui etiam propriissimè conuenit definitio iustitiæ supra assignata: nam hæc per se præsupponit Ius absolutum & strictum: non sic iustitia distributiua, vt ex iam dictis patet: sed de hæc per se loquendo supponit tantum aliquod quasi conditionatum, & in remissius, scilicet quod quando officia publica, vel beneficia, aut etiã aliqua communia bona distribuuntur, quod tunc secundum proportionem qualitatum & conditionum quæ in istis distribuendis respectiue sunt attendendæ, debeant distribuentes ex ratione muneris sui singulis prouidere.

Dixi autem, quod distributiua per se non præsupponat ius absolutum & strictum: quia aliquando potest accedere ius tale, sed tunc etiam eatenus ibi locum suum habet commutatiua, vt ex antè dictis potest intelligi: quare consequens est, iustitiæ rationem principaliter & propriissimè corni in iustitia commutatiua.

DUBIUM V.

Verum D. Th. quest. 75. art. 1. bene distinguat Iustitiam ab alijs virtutibus, quod iustitia opus habeat rectitudinem, & sit iustum, nõ considerato qualiter ab agente fiat: non autem sic opera, v. g. temperantia aut fortitudinis habeant, nisi cum respectu ad agentem?

18 Ratio mouendi huius dubij est, quia vel loquitur D. Th. de rectitudine operis vt est rectitudo virtutis, aut de rectitudine aliqua operis absolute siue in com-

muni, etiamsi non sit virtutis: si dicatur priori modo loqui, tunc sicuti nõ officia aliarum virtutum, sic neque opera iustitiæ erunt recta & iusta, nisi cum ordine ad agentem qualiter ab eo fiat: quia vt docet Philo. 2. Ethic. cap. 4. nullum est opus virtutis nisi fiat propter legitimum finem. Vnde qui detineret gladium alterius, & redderet illi iam in furore vt occidat inimicum, non faceret is opus iustitiæ habens rectitudinem virtutis: si autem dicatur posteriori modo loqui, tunc etiam in actionibus aliarum virtutum videbitur reperiri quædam rectitudo siue ordine ad agentem: vt si quis per hipocrisim ieiunet, habebit ieiunium illud etiam quandam rectitudinem, vt apparet, scilicet temperantiæ; non videtur ergo subsistere eiusmodi distinctio.

Respondetur nihilominus, bene D. Th. sic iustitiam distinguere contra alias virtutes, licet aliter sentiat Molina Tom. 1. Tract. 1. Disp. 2. Pro quo

Notandum est, Iustitiam dupliciter posse considerari; vno modo quasi absolute, vt habet genericam rationem virtutis siue vt virtus est: Alio modo quasi relatiue iuxta propriam & distinctiuam suam rationem, secundum quam importat ordinem ad alterum cui reddit ius suum: quemadmodum accidentia relatiua habent duplicem ordinem, scilicet ad subiectum vt accidentia sunt, & ad terminum, vt relatiua: & secundum utramq; considerationem correspondere iustitiæ suam rationem recti siue rectitudinis: iuxta priorem patet, quia illa communis est omni virtuti vt sic, & hanc non obtinet quoque opus iustitiæ, nisi considerato qualiter ab agente fiat: Iuxta posteriorem declaratur: nam ius etiam non rectè intentione redditum tollit deformitatem quam ex sua ratione iustitia, quatenus bene hominem ad alterum disponit, tollere debet: tollit enim inæqualitatem, & ponit æqualitatem, vt quisque habeat suum quod habere debet. In alijs autè virtutibus duplex illa consideratio locum non habet, & proinde neque duplex illa ratio rectitudinis, sed vnicam habent rectitudinem, quatenus bene disponunt subiectum in se ipso secundum dictamen rationis, quam assequi non possunt, nisi considerato, an rectè fiant ab agente secundum omnes circumstantias: alioquin enim non tollunt deformitatem ab homine, quam tollere debent. Et hinc patet, quid ad rationem dubitandi dicendum sit: quod nimirum D. Th. loquatur de rectitudine posteriori modo: & sic opus iustitiæ dici rectum & habere rectitudinem quandam, qualem inuenire non est in officijs aliarum virtutum, vtpote in quibus vnica habet locum, quæ non habetur, nisi considerato qualiter ab agente fiat.

CAPVT.

CAPVT SECVNDVM,

De Iure secundum se.

DVBIVM I.

De varijs Iuris acceptionibus earumque explicatione.

RES sunt præcipuæ Iuris significationes. Prima est, quâ Ius significat idē quod iustum. Vnde sicuti iustum dupliciter dicitur, sic etiâ ius in eâ significatione: aliquando enim Iustum generaliter sumitur pro omni eo, quod est legitimè factum, siue quod legi conforme est: quo pacto omne opus virtutis est iustum. Aliquando autem capitur specialiter & strictè, pro eo quod est alteri æquale & debitum.

Altera significatio Iuris est, quâ significat legem, quæ est regula iusti in genere. Vnde eodem modo in hac significatione describi poterit, sicut lex definiri solet, quæ explicatur in 1. 2. q. 90. & quia Iudicum sententiæ sunt quasi priuatæ leges, præscribentes ex sua ratione, quod iustum est fieri inter tales & tales personas, hinc etiam nomine Iuris appellari solent: vnde & Iudices dicuntur ius dicere. Ex ordine autem ad examen & dictamen illud Iudicum, etiam ipse locus, in quo fit dictamen, aliquando appellatur nomine Iuris, iuxta D. Th. vt dum aliqui dicuntur debere in Iure comparere. Quin & ipsa scientia Iuris & legum etiam Ius dicitur: Sic Ius accepit Celsus, teste Vlpiano l. 1. D. de Iust. & Iure, quando illud definiuit Artem boni & æqui.

Tertia acceptio huius nominis est, secundum quam significat potestatem aliquam: & in hac potest sic describi, quod sit potestas siue facultas legitima aliquid faciendi, obtinendi, retinendi, vtendi, accipiendi, aut pro sua voluntate ad rem aliquam sese habendi: cui facultati non possit ab altero contraheri absque iniuriâ habentis, nisi adesset legitima causa.

Dicitur potestas legitima, id est, legibus concessa, ipsque consentanea: quia si fundaretur tantum in potentia aut robore viriū non esset ius, sed vis & iniuria. Conceditur autem huiusmodi facultas homini, quædam à lege diuinâ, tum naturali tum positiuâ: vt facultas sustentandi vitam per cibum & potum, contrahendi matrimonium, item percipiendi sacramenta Ecclesiæ; quædam autem à legibus humanis, vt ad hæreditates

obtinendas per successiones, ad res emendas aut vendendas certis pretijs. Nunc exemplariter declarantur aliæ particulæ. Est itaque legitima facultas aliquid faciendi, v. g. negociandi cum conciuibus, aut cum vicinis populis, item incedendi per vias publicas, & similia agendi. Dicitur, facultas obtinendi, v. g. officium aut beneficium: Dicitur etiam retinendi, v. g. possessionem rerum suarum: sic etiam dicitur vtendi, vt membris suis, & alijs suis rebus: item facultas accipiendi, scilicet quæ gratis offeruntur, sicuti habent pauperes ad elemosynam, & quisque ad rem quæ sibi ex liberali donatione conceditur. Additur, non posse eiusmodi facultati ab alio contrahi sine iniuriâ, nisi subsit iusta causa: quando enim hæc subest, vt si bonum publicum id requirat, aut delictum eius exigat, tunc potest quis in illa facultate absque iniuria impediri.

Alij autem breuiter sic describunt, quod ius sit potestas legitima ad rem aut functionem, vel quasi functionem, obtinendam: cuius sensus ex iam dictis potest intelligi.

DVBIVM II.

Quomodo Ius diuiditur?

DICO & respondeo Primò: Ius in prima significatione diuidi potest in Ius generaliter dictum, quomodo omne opus virtutis, quia legi conforme, dicitur ius aut iustum; & in Ius specialiter dictum, quomodo solum opus iustitiæ vt est virtus particularis, dicitur iustum.

DICO Secundò: Ius in secunda significatione diuiditur in ius naturale, & ius positiuum. Naturale autem potest subdiuidi in ius connaturale nature simpliciter secundum se, & in illud quod est connaturale nature vt ordinatæ ad finem supernaturalem, & eleuatæ per gratiam. Ius positiuum subdiuiditur in diuinum & humanum. Positiuum diuinum est, quod Deus homini dictauit & præscripsit, siue hominum siue Angelorum ministerio. Diuiditur autem in ius veteris Testamenti, & in ius noui Testamenti. Ius humanum dicitur, quod homines potestate à Deo acceptâ, condiderunt.

Subdiuiditur autem in Ius quasi universale, quod vbique & apud omnes passim homines mutuo quodam consensu est receptum; & respectiuè loquendo, in ius parti-

particulare, quod scilicet in certis locis, provincijs, regnis, aut apud certas nationes, aut certæ professionis homines tantum obtinet. Hoc autem ulterius subdividitur in Ius Ecclesiasticum, quod scilicet à Magistratu Ecclesiastico & potestate spirituali processit: & in ius Civile, quod à Magistratu Civili conditum est: quæ omnia exactius 1. 2. in Tract. de Legibus explicantur, vbi ad similem formam lex diuidi solet.

4 DICO Tertio: Ius in tertia significatione acceptum, de quo hinc principaliter agimus, potest dupliciter diuidi. Primo ex parte originis, vnde facultas siue potestas illa habetur: & sic diuiditur in Ius concessum à natura, concessum positivè à Deo, & in ius concessum ab homine, iuxta id quod antè diximus, scilicet eam potestatem quam hinc ius nominamus, obuenire homini vel à lege naturæ, vel à diuina positiva, aut ab humana. Alio modo diuidi potest ex ordine ad obiecta ad quæ se extendit illa potestas: atque ita in primis diuiditur in Ius ad personam, quemadmodum v. g. habet dominus in seruum, pater in filiosfamilias, maritus in uxorem: & in Ius in res, sicuti dominus habet in agros suos, in domos suas: nec tantum dominus, sed etiam usufructuarius, aut possessor habet sic quoddam ius in res quarum habet vsumfructum aut possessionem: & denique in ius ad iudicia, quale ius dicitur habere qui habet actionem ad aliquid, quod est ei obligatum, quamuis nondum sit ipsius, neque quoad proprietatem, neque quoad vsum, sed debet fieri ipsius.

Desumitur hæc diuisio ex lege 2. D. de statu hominum, & ex Institut. de Iure naturali gentium & civili, §. ultimo: vt Gudelinus tradit in suis libris de Iure nouissimo lib. 1. cap. 3.

5 Alio modo ius diuiditur quasi ex diuersa forma iuris, in ius in re, & in ius ad rem. Vbi res non distinguitur contra personam, sicuti in diuisione præcedenti: quia etiam circa personam potest haberi ius in re, & ius ad rem. Desumitur hæc diuisio ex Clementina vnica de Sequestrat. possessionum. Ius in re dicitur habere is, cui res ipsa deuincta est, sic vt pariat actionem realem. Ius ad rem verò est ius quoddam circa rem, quo nondum habemus eam nobis deuinctam, sed personam, vt faciat eam nostram. Quare hoc ius parit actionem personalem, nec videtur multum differre à Iure ad iudicia siue ad actiones. Sic itaque qui emit equum aut mancipium, sed nondum sunt ei tradita, dicitur habere ius ad rem circa equum aut mancipium emptum: sed vbi traditio accesserit, tunc habet eorum ius in re. Vnde si quis abducatur, poterit agere non tantum contra abductorem, sed etiam in ipsam rem,

vbi eam repererit. Si autem ante traditionem venditor eundem equum aut idem mancipium vendat alteri, habebit prior emptor actionem personalem contra venditorem, non verò actionem in ipsam rem. Ex quibus liquet, ius ad rem esse debilius, faciliusque deperdi, quam ius in re, vt Glossa notat ad Clement. vnic. De Clericis coniugatis.

D V B I V M I I I.

An Ius sit obiectum iustitiæ?

6 R E S P. & D I C O Primo: Ius in prima significatione secundum strictiorem eius acceptionem antè Dub. primo explicatam, est propriè obiectum iustitiæ. Colligitur ex D. Th. qu. 57. art. 1. ex Arist. 5. Ethic. c. 1. Iustiniano §. 1. Institut. de Iustit. & Iure, & Vlpiano l. Iustitia D. de Iustitia & Iure: qui locis cit. Iustitiam definiunt per ordinem ad Ius hæc significatione sumptum, tamquam per ordinem ad obiectum. Et probatur, quia obiectum cuiusque virtutis est propriè bonum illud, quod per eam in opere intenditur per se, & ex propria ratione eius; atqui in opere Iustitiæ intenditur per se & ex propria eius ratione, ius seu iustum, siue quod debitum est & æquale iuri alterius, vt id tribuatur, sicuti patet ex iustitiæ definitione: vbi illa dicitur vnicuique tribuere ius suum: is autem tribuit vnicuique ius suum, qui debitum alijs ad æqualitatem reddit, vel, si illi teneant omne sibi debitum, qui ab eis nihil aufert: ergò in opere iustitiæ ex propria ratione intenditur ius, vt hoc nomen significat iustum seu æquale iuri alterius quod illi debetur: ac proinde ius ita acceptum est propriè obiectum iustitiæ.

7 D I C O Secundo: Quamuis itaque Ius sic in ista significatione modo explicato sit propriè obiectum iustitiæ quod ipsa intendit, tamen ius in tertia significatione dici potest quasi forma ipsius obiecti, ad eum modum quo solent obiecta dici forma actuum aut potentiarum, eisque tribuere speciem. Declaratur, quia ius illud est tale quid ex quo pendet formalis ratio obiecti iustitiæ, sicuti species actus ab obiecto formali: nam obiectum iustitiæ nunc explicatum essentialiter dicit ordinem ad ius in tertia significatione acceptum, atque inde suam formalitatem trahit. Quod patet, quia non potest sine eo intelligi & explicari debitum & æquale iuri alterius: nisi enim in altero supponatur ius ad aliquid, non potest aliquid esse illi debitum, quod ad æqualitatem ei reddatur. Quia igitur ordo iste rei ad ius alterius est necessarius, vt constitutur in ratione debiti & æqualis ad alterum, sub qua

sub qua est obiectum, hinc potest ius in ter-
tia significatione acceptum dici quasi for-
ma obiecti iustitiæ, sed extrinseca, quem-
admodum, vt diximus, obiecta dicuntur
esse forma actuum quibus dant speciem.

Quidam verò dicunt (neque inconuen-
nienter) ius illud esse obiectum formale Cui:
Pro cuius rei explicatione

Notandum est, in virtute iustitiæ, sicut
& in alijs quæ sunt ad alterum, vt sunt illæ
quas diximus iustitiæ annexas, posse distin-
gui duplex obiectum, scilicet obiectum Quod;
illudq; iam respectu iustitiæ explicuimus; &
obiectum Cui, quod in proposito est quilibet

alius homo, quatenus habet aliquid ius ra-
tione cuius aliquid ei debitum est. Ex iure
enim eius nascitur in alio, v. g. in me debitum
prestandi id quo satisfiat illi iuri, quodq; ex-
pleat illud meum debitum: eo autem sic posito
mouet & inclinatur me iustitia, vt id affectu
velim, & etiam effectum præstem alteri. Cuius
inclinationis ratio obiectiua est ipsum ius
existens in obiecto Cui, siue in altero homine:
& hinc ius illud non incongruè dici potest
formale obiectum Cui, quia est formalis ra-
tio in obiecto Cui, quare iustitia me inclinet
vt illi tale vel tale quid velim tribuere &
tribuam.

CAPVT TERTIVM,

De Dominio.

D V B I V M I.

De ratione Domini in genere eiusque diuisione.

DOMINIVM in genere de-
scribi potest esse ius guber-
nandi aut disponendi de re-
bus, tamquam suis. Declara-
tur, quia dominium, genera-
liter loquendo iuxta communem apprehen-
sionem, importat hæc duo, scilicet po-
testatem quandam & auctoritatem in rem
aut personam, prout significat D. Th. de
potentia quest. 7. art. 10. & subiectionem
rei aut personæ talem, vt inde ipsa dicatur
esse alterius. Nam dominus dicitur, vt com-
muniter apprehendimus, qui habet aliquid
suum de quo possit disponere; vel in quod
possit auctoritatem exercere: nam & Prin-
cipes respectu subditorum (quamuis hi non
sint eorum tamquam serui) dicuntur domi-
ni ratione potestatis eos gubernandi. Por-
rò suum dicitur, quod sic subiectum & ad-
strictum ei est, cuius esse dicitur, vt de eo
possit iure proprio disponere citra commis-
sionem ab alio acceptam. Quare sicuti om-
nis creatura perfectissimè est ipsius Dei,
quia ius habet omnimodè independens in
vniuersam creaturam, quo potest de illa
statuere iuxta suum beneplacitum, ita habet
ipse perfectissimum dominium in creatu-
ram. Ita quoque ius quod Rex habet in
suum Regnum, aut Dux in Ducatum, &
quiuis in res suas, dominium vocatur.

Sic autem dominium generaliter sum-
ptum diuidi solet in dominium Iurisdic-
tionis, & dominium Proprietatis: quæ diuisio
ex ipsius descriptione datâ desumitur. Do-
minium enim iurisdictionis est potestas siue

ius gubernandi alios vt subditos suos. Qui
itaque gubernant alios ex commissione
dumtaxat alterius, non habent dominium
ipsorum, quia non gubernant illos vt suos.
Gubernationis autem actus sunt præcipere,
vetare, permittere, iudicare, punire, præ-
mia reddere. Hoc dominium Iurisdictionis
subdiuidi potest, sicuti diuiditur iurisdic-
tio ordinaria, à qua non videtur distinguen-
dum: Vnde aliud est Sæculare, quo scilicet
quis præest & gubernat communitatem in
rebus sæcularibus, temporalem tranquilli-
tatem & pacem publicam procurans: eius-
modi habent Reges & Principes respectu
locorum & populorum, qui eis in tempora-
libus subsunt. Aliud Ecclesiasticum, quo
scilicet quis præest & gubernat subditos in
rebus spiritualibus, quæ diuinum cultum &
salutem animarum concernunt: huiusmodi
habent Pontifices & Episcopi, ac respectiue
etiam alij Prælati inferiores respectu suo-
rum subditorum.

Dominium Proprietatis est ius seu pote-
stas disponendi de re aliqua tamquam sua
in commodum suum siue proprium.

Hoc enim discriminis potest rectè statui
inter dominium iurisdictionis, & dominium
proprietatis, quod illud respiciat & tendat
ad commodum eorum, in quos habetur do-
minium: sed hoc scilicet Proprietatis, res-
piciat & tendat ad commodum domini,
non eorum, quorum habetur dominium.
Vnde seruus possidetur dominio proprietatis
à domino: sed personæ subditæ, dominio
Iurisdictionis. Dominio proprietatis itaque
dicitur quilibet rei suæ dominus, siue is sit
persona priuata, siue publica, aut etiã com-
munitas: nam Princeps quoque & Respub.
possunt possidere bona quædam iure pri-
uato, & dominio proprietatis adinstar pri-
uata personæ.

D V B I V M

DV B I V M II.

Quomodo Dominium Proprietatis diuidatur.

4 **R** Espondetur: Ordinariè & rectè diuidi solet dominium proprietatis in perfectum seu plenum, & in imperfectum. Dominium imperfectum est, quod vel habet tantum proprietatem rei absq; emolumentis, vel emolumenta tantum absque proprietate. Vnde duplex eiusmodi imperfectum dominium constituitur. Aliud enim dicitur directum: aliud autem vtile. Prius est, quod continet solam rei proprietatem; à quo quis dicitur proprietarius rei. Tale dominium intelligitur Princeps habere in feudis: item dominus in agro, quem dedit alteri in emphyteusim, & generaliter qui est dominus rerum, quarum alter habet vsumfructum. Et ne eiusmodi dominium directum existimetur omninò inane, sciendū est, Legibus statutum esse, vt certis casibus ius & dominium vtile ad dominum directum reuertatur, vt suis locis explicabitur. Posterius autem siue vtile dicitur, quod continet solam rei commoditatem siue vtilitatem. Tale est dominium, quod habet feudatarius, emphyteuta, vel vsumfructuarius. Dominium perfectum seu plenum quod continet proprietatem rei & commodorum inde prouenientium, communiter describi solet esse ius in re ad quemlibet eius vsum, nisi lege quis prohibeatur. Loco generis ponitur, ius in re: quia omne dominium perfectum est ius in re, non autem è contra: nam habet quis ius in re circa hypothecam suam, aut circa pignus, quorum non habet dominium: item vsum & vsumfructus sunt ius in re, non dominium.

5 Per hanc itaque partem excluduntur iura ad rem, non autem alia illa iam allegata: quare secundo loco per modum differentie additur, ad quemlibet rei vsum: nam proprium est dominij perfecti vt possis re que tua est, vti pro tuo arbitrio, siue eam seruando, siue alienando, aut destruendo. Vnde per hanc partem in primis excluduntur dominia imperfecta: imò & dominium iurisdictionis, quod superior habet in subditos: quia non extendunt se ista iura ad omnem vsum aut dispositionem eorum, quorum quis ab istis iuribus vocatur dominus, vt ex antè dictis satis potest intelligi. Similiter excluduntur illa iura in re, quæ versantur circa hypothecam aut pignus, & quæ sunt similia: neque enim hæc tribuunt quoque potestatem ad quemlibet vsum hypothecæ aut pignoris. Hinc etiam Religiosus dominium non habet in vestes, aut libros: quia ius non habet ad omnem eorum vsum, sed ad aliquem determinatum.

Additur denique: nisi lege quis prohibeatur, quia tametsi dominium naturam suam 6 sit tale, vt tribuat potestatem, aut potius sit ipsa potestas ad quemlibet rei vsum, tamen interdum lege impediente fit, vt hæc potestas non possit exire in actum: sicuti etsi quis habeat naturalem potentiam ambulandi, potest tamen ab actu impedi, non sublata aut diminuta potentia, vt si v. g. pedes illi colligentur: quo impedimento iterum sublato, absque accessione nouæ potentie poterit ambulare, & naturalis potentia actum suum exercere. Sic itaque pupillus prohibetur alienare res suas vsque ad definitum tempus, cum tamen verè sit dominus omnium, vt habet Apostolus ad Galatas cap. 4. Sic maioratus, & fideicommissa possidentur perfecto dominio, sicut & alia bona cum dicuntur vinculata; & tamen lege sic statuta non possunt domini illa alienare. Neque impedimentum hoc, quod à lege injicitur, tollit ab eis ius in re, aut dominium: sed ponit obstaculum alicui eius vsui, sicut in simili in naturalibus, iam declarauimus. Vnde etiam impedimento per lapsum temporis (vt fit in pupillis) vel alio modo cessante, absque collatione noui iuris, possunt domini tunc alienare, quæ prius alienare non poterant.

Notandum autem est, quia Iureconsulti 7 volunt res quas vocant incorporales, non possideri dominio, sed quasi dominio, idcirco ab eis dominium definiri aliquantulum strictius, scilicet quod sit ius perfectè disponendi de re corporali, nisi lege prohibeatur: sed in communi loquendi modo non solet ista differentia vniuersaliter obseruari, ne quidem apud Iurisperitos.

Vnde non est necesse definitionem restringere ad ius & dispositionem rei corporalis: nam etiam census seu reditus, & seruitutes, quæ apud eos sunt res incorporales, simpliciter possidentur dominio, & emptione transferuntur. Sunt tamen quedam aliæ res incorporales, sicuti officia, & beneficia, quæ conuenientius dicuntur possideri quasi dominio, quam absolutè possideri dominio: sed sunt hæc ita incorporales, vt etiam proximè respiciant & referantur ad quid incorporale, v. g. ad operationem, vt gubernationem, aut actionem sacram. Aliæ autem prius enumeratæ pro obiecto habent res corporales, sicuti census habet pecunias, aut grana: est enim ius percipiendi rem corporalem ex alterius bonis.

Objiciet aliquis: Non rectè loco generis 8 in definitione dominij poni videtur, ius in re, quia dominium est quid prius ipso iure seu potestate, vti apparet: nam ideo habet quis ius in re ad omnem eius vsum, quia habet eius dominium, non contrà. Confirmatur: quia non æquè dixerit appositè quispiam, v. g. quia

v. g. quia Petrus habet ius seu potestatem disponendi de re ad quemlibet vsum, ideo est eius dominus, sicuti dixerit, quia Petrus est dominus, ideo habet plenam potestatem de re disponendi; ergo &c.

Resp. Neg. Ass. & simul illud, quod ad probationem adducitur: imò propterea omninò habet quis dominium alicuius rei, (si velimus à priori loqui) quia habet plenum ius de re illa disponendi ad omnem vsum, non contrà. Quare ad confirmationem

Respondetur Primò similiter negando, quòd id non equè còuenienter dicatur: imò scientificè loquendo, ita melius dicitur. Respondetur secundò, Esto id fortassis non esse tam consonum vulgari loquendi modo, & propterea sermonem illum videri quasi insolitum; non tamen illius rei esse causam, quia dominium sit quid prius Iure in re ad eius vsum, sed hanc, quia actualis eiusmodi vsus legitimi causa est etiam ipsū dominiū. Sicuti non ideo desinit naturalis potentia tamquam genus, esse prior intellectu, licet magis communiter solemus dicere, hominem posse intelligere quia habet intellectum, quàm habere intellectum, quia naturalem habet potentiam: Istius enim locutionis ratio tantum est, quia intellectus est proxima causa actualis intellectiois.

D V B I V M III.

Qua sint necessaria ut quis efficiatur alicuius rei dominus?

9 S Vpponimus hanc rerum esse diuersitatem, quòd quædam habeant suos dominos, à quibus transferri possunt; aliæ verò non habeant dominos.

D I C O itaque primò: Quando dominium non est transferendum ab vno in alium, quia res dominum non habet, tunc vt quis eius efficiatur dominus, sufficit rei apprehensio. Ita enim acquiruntur dominia earum rerum, quæ nullius sunt. Sed de hoc infrà latius.

D I C O Secundò: Quando res habet dominum, & ab vnus dominio transferenda est in dominiū alterius, requiruntur ordinariè hæc duo ad translationem, scil. titulus, & traditio. Vbi tituli nomine intelligitur fundamentum aliquod seu ratio fundandi ius aut dominium, quæ sit veluti radix & origo eorum: vt est v. g. emptio, donatio, successio hereditaria, electio alicuius in Regem, & similia. Probatur nunc Conclusio ex l. Traditionibus 92. C. De pactis: quæ sic habet: Traditionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur. Vbi in primis insinuat, necessarium esse titulum, dum dicitur,

Vviggers de Iure & Instit.

non nudis pactis dominia transferri; supponitur enim pacta quoque ad translationem dominij concurrere. Idque amplius confirmatur ex l. Nunquã 31. D. de acquir. rerum dominio, vbi dicitur: Nunquam nuda traditio transfert dominium, sed ita si venditio, aut aliqua iusta causa præcesserit, propter quàm traditio sequeretur. Quòd autem & traditio necessaria sit, id hæc lege indicatur: & ab alterâ prius allegatâ expressè adstruitur.

Ratio itaque principalis est legum dispositio, quia alioquin iure naturæ non est traditio ad dominij translationem necessaria: est tamen rationi satis congruum quod accedat, vnde meritò id leges statuerunt. Nam sicuti vt queam vt re aliqua naturaliter ratione potentia vtendi quæ in me est, requiritur etiam ex parte rei quædam eius debita applicatio, ita quoq; præter ius seu potestatem ad vsum, conuenienter requiritur ex parte rei aliquid per modum applicationis, quòd est ipsa rei traditio. Huc accedit, quòd per traditionem maximè euitetur incertitudo dominiorum, quæ plurimas solet lites procreare: nam traditio rei magis facit de dominij translatione constare, & euidentiùs probari potest, quàm aliquando nuda pacta, aut alij tituli.

Dixi, ista duo ordinariè requiri: quia in certis casibus non est traditio necessaria: sicuti in acquirendo dominio hæreditatis siue per testamentum, siue ab intestato: sufficit enim quòd adeat quis hæreditatem, ut patet ex l. Cum hæredes 23. D. De acquir. vel amitt. possessione. Aditur autem hæreditas, quando verbo vel factò acceptatur, vt habetur Institut. De hæredum qualitate, §. vltimo. Idem habet locum in acquirendo dominio alicuius legati: quando enim hæres acceptat hæreditatem, tunc legatarius fit dominus sui legati, vt colligitur ex l. A Titio 64. D. De furtis. Idem fit quando aliquid venditur, donatur, aut relinquitur Civitatibus, Ecclesijs aut pijs locis, vt colligitur ex l. vlt. C. De sacrosanctis Ecclesijs. Similiter si quis donauit & tradidit alteri domum aut fundum suum, aut quid simile eâ conditione, quòd præstabit sibi alimenta, si alter alimenta non præbeat vti debet, statim ad dominum priorem redeunt dominium & possessio absque aliqua noua traditione. Colligitur ex l. 1. C. De donationibus quæ sub modo &c. Idem contingit in contractu societatis omnium bonorum per matrimonium, vt tradit Couatr. lib. 3. Variar. resol. c. 19. n. 1. & 2. Similiter si Princeps vendat, aut donet, & intendat transferre dominiū, hoc ipso transfertur absque alia traditione: sicuti enim ex arbitrio Principum est, quòd requiratur traditio, sic etiam eius,

C

qui

qui supremus est, arbitrio potest omitti. Vide de his Couar. d. cap. 19. n. 3. Denique in beneficijs etiam acquiritur ius in re & quasi dominium per collationem & acceptationem, vt constat ex cap. Si tibi abfenti De præbendis in 6.

D V B I V M I V.

An omnis natura fit capax dominij.

11 **D** I C O Primò: Neque rebus inanimatorum, neque brutis animantibus competere potest alicuius rei dominium. Ita DD. communiter. Declaratur: quia fundamentum capacitatis dominij est intellectus & libera voluntas, quibus illa carent. Probatur id primò ex Script. Genesis enim cap. 1. sic Deus loquitur: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: & præsit piscibus maris, & volatilibus cali &c.* vbi manifestè iudicatur, similitudinem illam & imaginis rationem per se esse quid prærequisitum, atque ad eò supponendum tanquam fundamentum, vt homo qualificatus existat, vt præsit piscibus maris, & bestijs terræ, eorumque habeat dominium. Similitudo autem ista hominis ad Deum consistit in intellectu & rationali voluntate: quæ de re licet videre Franciscum à Victoria Relectione de Indis p. 1. num. 2. Probatum secundò, ratione: quia illud est necessarium fundamentum dominij, per quod quis idoneus est rebus. vti, & de illis disponere ad suos fines: atqui id præstant intellectus & voluntas. Docet enim D. Thomas 1. 2. quæst. 16. & cum illo alij DD. quòd vsus (scilicet actiuus) conueniat tantum naturæ rationali, quia est actus potentie appetitiuæ, dicens siue importans ordinem ad actum rationis, quo diiudicetur & ordinetur de fine, quo res referenda sit. Vnde D. August. libro 83. Quæstionum quæst. 30. negat quemquam posse vti re, qui nesciat, quò referenda sit. Quare nec bruta dicuntur propriè vti membris suis, quia scilicet quamuis per appetitum illa moueant, tamen non apprehendunt ordinem & habitudinem membrorum ad actionem aut finem actionis, sed naturæ instinctu mouent. Vnde

12 **D** I C O Secundò: Sola supposita naturæ rationalis siue intellectualis, vt Deus, Angelus, homo, capacia sunt dominij propriè dicti. Sequitur ex ijs, quæ allegata sunt. Deus quidem in vniuersam creaturam dominium habet absolutissimum, quod multis modis excedit dominium, quod vel Angelus vel homo habere potest: primò, quia est omninò independens: secundò, quia in ea-

dem illa perfectione est prorsus incommunicabile alteri extra Deum: sicut & titulus creationis, in quo fundatur: tertio, quia abdicari non potest: quarto, quia nullis legibus restringitur, nisi quatenus Deus ipse liberali suo promisso illud restringit: quatenus enim fidelis est, & seipsum negare non potest, sic contra promissum non potest agere. Angeli quoque dominium habent propriè dictum suarum operationum, quas liberè exercent, & facultatum siue habituum, quibus vtuntur: Rerum verò externarum, (quibus ad suam vtilitatem aut commoditatem vti non solent) non habent dominium, vt benè docet Dom. Soto de Iustitia & Iure q. 1. a. 2. Mald. Tract. 1. c. 4. Dub. 1. & alij: Quatenus tamen curam gerunt hominum, aut prouinciarum, & directionem eorum habent, dici suo modo possunt horum domini. Vnde Danielis 10. & alibi in Scripturis vocantur subinde domini & Principes, ad eum modum scilicet, quo præfecti qui ex parte Principis administrant & gubernant Rempub. solent vocari Domini aliquando, propter eiusmodi regimen & directionem, quamuis non sint domini locorum aut prouinciarum: quemadmodum Ioseph fuit vocatus dominus Ægypti. Homines denique competit dominium non tantum suarum actionum liberarum, sed etiam externarum rerum, in quas illis data est potestas, vt ad suas commoditates & necessitates de ijs possint disponere, iuxta illud Psalmi 8. *Constituisi eum super opera manuum suarum: omnia subiocisti sub pedibus eius, oves & boues vniuersas, &c. volucres cali, & pisces maris &c.*

Dixi autem: quòd Supposita naturæ rationalis sola habeant dominium propriè dictum: quia dominium aliquod metaphoricè dictum aliquando attribui potest quibusdam alijs, vt Leoni inter animantia gradititia propter aliquas actiones, quas exercet in eiusmodi animantia, similes cum illis, quas exercent in suos subditos.

Sed disputatur, an omnes homines dominij capaces existant. Difficultas principaliter versatur circa sex hominum genera, puta circa paruulos, circa filiosfamilias, circa seruos, circa Religiosos, circa Clericos seculares, & circa peccatores.

D V B I V M V.

Vtrum paruuli ante rationis usum possint habere rerum dominium?

R Esponsio est affirmatiua. Patet clarè 13 ex Apostolo ad Galatas 4. cap. *Quanto tempore heros paruulus est, nihil differt à seruo, cum sit dominus omnium.* Vbi manifestè paruulo attri-

lo attribuit dominium hæreditatis, quamvis nondum habeat eius administrationem, non magis quam seruus. Neque obstat, quod difficultatem hic ingerere potest, scilicet quod paruulus ratione uti, & in ordine ad finem de rebus disponere necdum valeat: quia licet dominium pro fundamento requirat in Supposito intellectum & voluntatem rationalem, tamen ad illud in habitu siue ad habituale dominium, non est necessarius actualis usus rationis & liberæ voluntatis; sed sufficiunt ipsæ naturales potentie quæ natæ sunt suo tempore, quantum ex ipsis est, in actum & usum exire: & ab eis habet suppositum imaginis rationem & similitudinem cum Deo: & proinde habet fundamentum ex parte ipsius requisitum, ut dominij capax existat, Idem dicendum erit de amentibus. Vide à Victoria Relect. de Indis n. 21. & 22. & sequentibus.

D V B I U M VI.

Vtrū filijsfamilias sub patria potestate constituti habere possint aliquarum rerum dominium?

14 **N**Otandum est, quadruplex distingui bonorum seu peculij genus, quod potest filijsfamilias competere, prout tradunt communiter Doctores: scilicet Castrense, quasi Castrense, Profectitium, & Aduentitium: ut videre licet apud Siluest. V. Peculium. Nauar. cap. 17. n. 142. Gudelinum De iure nouiss. lib. 1. cap. 13. & alios.

Castrense peculium dicitur, quod in militia sæculari, vel occasione eius comparatum est, ut sunt stipendia militum, prædæ ex hostibus, donatiua à ducibus, aut comitionibus suis facta, item testamenta & legata intuitu militiæ alicui relicta: sic etiam mobilia à parentibus vel ab alijs data ipsi ad bellum, item si quæ ex istis lucratus quis fuerit per negotiationem, aut alios contractus, l. 11. D. De Castrensi peculio & l. 1. D. De Castrensi peculio militum.

Quasi Castrense est, quod ratione militiæ sacræ vel togatæ acquiritur, ut quæ alicui proueniunt ex beneficijs Ecclesiasticis, inò quæcumque alicui post Clericatum obueniunt, ut habetur Auth. Presbyteros Cod. De Episcopis & Clericis: item quod quis acquirit ex officijs publicis non mechanicis: ut ex officio Iudicis vel aduocati, aut ex professione Scientiarum vel artis liberalis, & quidquid alicui datur intuitu talis professionis, ut libri, qui à parentibus, vel ab alijs dantur illis, qui scientiam profitentur. Vocantur hæc quasi Castrensia, quia habent quandam affinitatē

cum Castrensis, & gaudent priuilegijs bonorum Castrensiū, licet proprie non sint talia: sicuti Clerici quamuis nō proprie milites sint, dicuntur tamē milites spirituales.

Profectitium dicitur, quod pronenit à patre viuo, vel principaliter & proximè patris causa datur, aut relinquitur, l. 6. C. De bonis quæ liberis &c. ut sunt illa quæ à parentibus conceduntur filijsfamilias; ut ea administrent, & quæ dantur propter amicitiam cum patre vel propter obsequium ab eo acceptum.

Aduentitiū denique dicitur, quod filiofamilias obuenit non à parente, neque illius intuitu principaliter datur (sic enim profectitium foret) sed ab alio absque respectu ad patrem donatur, aut relinquitur, puta quia vult benefacere filio is qui donat, aut testamēto relinquit: item quod propriā industriā extra militiam sacram & profanam (quod foret Castrense aut quasi Castrense) sibi filius comparat, vel quod fortuitò inuenit, ut si thesaurum reperiatur, sic si ex pecunijs mutuo acceptis negotiando aliquid lucretur, lucrum illud habebit rationem peculij aduentitij. Vide Siluest. d. V. Peculium. Huc etiam pertinent bona materna, quæ mortuā matre sunt aduentitia filio respectu patris, non ita bona paterna; mortuo patre respectu matris: quia ius illud patris oritur ex patria potestate, quam non habet mater in filium. Vide l. 4. & 6. C. de bonis quæ liberis &c. His sic explicatis

D I C O Primò: Filiusfamilias habet plenum dominium peculij Castrensis; & quasi Castrensis, ita ut tota proprietas, ususfructus, & administratio sit penes illum. Est aperti iuris: multæ enim eà de re extant leges in D. & C. de peculio Castrensi. Vnde Gudelinus loco citato n. 18. De castrensi, inquit, vel quasi castrensi peculio (quoniam id patri non acquiritur, & filius in eo prorsus tamquam paterfamilias habetur) indubiè arbitrio suo statuit. Quare de illo potest disponere per donationes, per venditiones, per testamentum: si tamen sit pubes (id est) si annum decimum quartum expleuerit; quia ante hoc tempus testari non potest. l. A qua ætate: D. Qui testamentum facere possunt. Sed ante illam ætatem non solent bona castrensia haberi, quamuis id fieri possit.

D I C O Secundò: Peculij profectitij nullo modo habet filiusfamilias dominium: hoc enim planè patris esse censetur. Nam & dominium directum & utile est apud patrem: nec habet filius potestatem illud administrandi, nisi ad parentum utilitatē. Quare nihil de hoc potest alienare, aut ad propriam commoditatem diuertere, aut disponere absque patris consensu. Vide Syluest. d. V. Peculium: quæst. 3. & Petr. Nauar. lib. 3. De Restit. cap. 1.

D I C O Tertiò: Peculij aduentitij filiusfamilias habet dominium directum, estque proprietarius: sed ususfructus & plena administratio est patris, alienatione ei tamen interdicta: quem ususfructum pater retinet, quamuis ad secundas nuptias transeat: quia is ususfructus in locum dominij, quod olim pater in hoc peculium habere solet, successit. Pro quo notandum, quod iuxta iura antiqua, fuerit eadem ratio peculij aduentitij, quæ profectitij, sic ut plenum dominium illius esset quoque penes patrem; sed Constitutiones posteriores id mutarunt. Vide Gudelinum loco supra cit. n. 21.

¹⁷ Certis nihilominus casibus contingit filiumfamilias habere quoque simul ususfructum huius Peculij: Primò in donatis aut relictis filio cum expressa hac conditione, ne patri ususfructus acquiratur: quandoquidem enim donator aut testator, alteri donare potuerit, unde nulla utilitas ad patrem accessisset, nulla est dicendi ratio, quod non possit sic & filio eius dare. Secundò non acquiritur ususfructus patri in hæreditate, ad quam filius vnà cum patre admissus est: nam visum est hoc casu satis patrem habere consortium proprietatis. Tertiò denegatur patri ususfructus eorum, quæ lege deferuntur liberis ob delictum parentum. Unde si pater fiat hæreticus, hoc ipso filius efficitur sui iuris, cap. 2. §. finali De hæreticis in 6. & sic ad illum redit ususfructus, quem pater habebat in bonis filij. Denique si pater condonet filio ususfructum talis peculij, quo alioquin ipse gaudere poterat. Ceterum spectanda sunt in istis particularia iura & consuetudines locorum, quæ non ubique conformia sunt iuri communi seu scripto.

D V B I V M V I I.

Utrum serui habeant aliquarum rerum dominium.

¹⁸ **D I C O** Primò: Iura non videntur seruis ullum dominiū concedere; usque adeò ut quidquid acquirant, quavis causâ vel occasione, velint dominis acquiri. Patet ex Institutis, Per quas personas cuique acquiritur: §. item nobis: Ita ut & peculium, quod veluti patrimonium ipsorum esse videtur, utpote quod administrant, & in quo negotiantur, omninò ex dominorum voluntate pèdeat, & illis adimi quouis tempore possit, ut scribit Gudelin. lib. 1. cap. 3. Imò in l. Id vestimentum 23. D. de peculio, dicitur seruum nec esse dominum vestimenti quotidiani. Porro sicuti nullius habent dominium, nihilque etiam habent, quod solvere, præstareque possint, ita quoque nulla in

eos cadit obligatio: & si quam videantur contrahere, tamen nulla oritur quæ vel valere incipiat, si contingat eos manumitti: imò si quam contraxerint, antequam in seruitutem sunt redacti, hæc adueniente extinguitur, ut habet Gudelin. loco citato.

D I C O Secundò: Videntur tamen prædicta Iura nonnihil per consuetudinem alià esse mitigata, sic quod plerique omnes concedant seruis quoddam dominium aliquarum rerum, etsi non omninò perfectum: tale tamen, ut non teneantur res illas dominis tradere: idque his potissimè casibus: Primò, si dominus expressè vel tacitè consentiat, ut seruus habeat aliquod peculium proprium. Secundò, si aliquid donetur, aut testamento relinquatur seruo, cum expressâ conditione, ut domino non acquiratur. Tertiò volunt etiam ad seruum spectare, si aliquid ipsi absolutè relinquatur non intuitu domini, sed ipsius serui propter eius industriam, vel propter aliquod officium exhibitum. Quartò, si illi aliquid detur in compensationem iniuriæ illatæ: Denique si aliquid sibi subtrahat sine domini incommodo, quod liberè poterat expendere, aut si præter operas sibi præscriptas faciat aliqua quædam, ex quibus aliquem quæstum acquirat. Unde & ex talibus interdum redimere potest libertatem.

Sed contra obiicitur: Innocentius Cap. 19 Cùm olim De priuilegiatis, dicit seruum & Monachum in eo esse pares, quod neuter alicuius rei habeat dominium; ergò &c. Responderetur esse aliquam inter eos paritatem vnâ ex parte, non tamen omnimodam. Paritas in eo est, quod neuter habet dominium omninò perfectum & independens: nã & ea, quæ seruo conceduntur cõpetere, & quorum aliquale admittitur habere dominium, ita adhuc sunt sub potestate domini, ut absque iniuriâ quæ ad restitutionem obliget, possit auferre: quamuis id habeatur tanquam inhumanum, & quidam abusus potestatis herilis: disparitas verò est, quod Monachi nullum omninò, ne quidem tale imperfectum, habeant dominium: unde nihil sibi retinere possunt Superioribus inscijs. Vide Nauar. de rebus quæst. 1. & Pet. Nauarram lib. 3. de restit. cap. 1. & Soto lib. 4. de iust. & iure. quæst. 2. art. 2.

D V B I V M V I I I.

Utrum Religiosi habeant dominium aliquarum rerum.

D I C O Primò: Religiosi professi possunt in communi habere dominium bonorum temporalium, ita ut ipsa communitas

munitas vero dominio illa possideat. Ita communiter Doctores contra Nauar. qui Comment. 2. de Regularibus n. 3. & 34. docet ipsis Congregationibus, quæ alioquin redditus & bona immobilia in communi tenent & tenere possunt, non competere tamen talium bonorum dominium, sed tantum administrationem: dominium autem vult esse penes Christum Dominum. Sed Conclusio probatur primò ex Concil. Trid. Sess. 25. cap. 3. de Regularibus, vbi conceditur omnibus monasterijs, & domibus religiosis tam virorum, quam mulierum, & Mendicantium (exceptis Franciscanis, scilicet Capucinis & Minoribus de obseruantia) vt deinceps bona immobilia eis possidere liceat: atqui is non dicitur proprie esse possessor, qui haberet tantum ius administrandi. Secundò, quia Nicolaus III. Extrauag. Exijt De verb. signif. in 6. docet, dominium rerum, quibus vtuntur Franciscani, ad Papam pertinere, non ad eorum congregationem: quibus satis significat in his Religionibus, vbi bona in communi possident, dominiu pertinere ad ipsas Congregationes. Neque rectè exponit Nauar. dominium, quando per illud dicit intelligi ius administrandi, tum quia nomen dominiij plus per se importat, tum quia constat Pontificem habere plus iuris in eas res, quam nudam administrationem: quia potest pro suo arbitrato absque iniuria, illas auferre, & alijs dare. Tertio, quia communiter tenetur & dicitur, quòd Monachus quidquid acquirit, non sibi, sed Monasterio acquirit: quod valde improprie diceretur, si tantum administrationem & non dominium illi acquireret. Quarto, quia communis etiam sensus & apprehensio sic habent, vt votum paupertatis solemne non censetur excludere dominium à Communitate, sed à singulis in particulari.

Vbi tamen obseruandum, quòd dominium hoc non sit omninò ita absolutum & independens, sicuti sæcularium: Primò, quia annexum habet onus, quòd non possit Communitas talis, aliquid bonorum saltem immobilium alienare, nisi in commodum religionis, sed debeant omnia transmitti ad posteros. Sic enim Communitati videtur donatum, & ita per sacros Canones habetur constitutum, vt Religiosæ Domus perseuerare possint. Secundò, quod ob legitimam causam Papa qui est summus administrator omnium talium bonorum, possit ea adimere, & aliò transferre: relictis tantum ijs ad vitam necessarijs. Constat satis per frequentem praxin & experientiam.

21 D I C O Secundò: Religiosi solemniter professi non tantum non habent in particulari dominium rerum temporalium, siue mobilium siue immobilium, sed etiam sunt

omninò incapaces omnis dominiij, imò & vsusfructus, possessionis, aut similis iuristalium rerum: quia etiam hæc iura inducunt quandam proprietatem. Est communis doctrina: & constat ex Cap. Ne dicatis xxi. quæst. 1. Ne dicatis aliquid proprium, sed sint omnia vobis communia: in quod Capitulum scripsit Nauar. suum Commentarium secundum de Regularibus. Idem patet ex Cap. Cum ad Monasterium De statu Monachorum: vbi Innoc. III. sic statuit, Prohibemus, inquit, districtè in virtute obedientiæ, & obtestatione diuini iudicij, ne quis Monachorum proprium aliquo modo possideat: & infra docet, ne Papam quidem in eo posse dispensare. Idem districtè prohibet, Concil. Trid. Sess. 25. cap. 2. de Regularibus. Ratio est, quia per solemnem professionem Religiosus spoliatur se non tantum dominio temporalium rerum, sed & incapacè se facit omnis dominiij & iuris temporalis: quamuis enim in voto simplici non amittat quis dominium, multoque minùs efficiatur ad illud inhabilis aut incapax, tamen voto solemni amittit dominium & illius incapax redditur: hoc enim solemne paupertatis votum importat, vt in Tractatu De Religione & de Votis latius explicabitur.

Hinc infert Nauar. De Reditibus quæst. 1. monito 10. & 12. & in Commentario 2. De Regularibus n. 2. Religiosum nullius habere dominium, ne vestis quidem quæ induitur, aut panis, quo vescitur: sed quidquid habet esse penitus subiectum administrationi Superioris sui, sine cuius consensu nihil omninò habere possit. Vnde mortaliter peccat; Primò, si aliquid habeat vel recipiat sine consensu Superioris tacito vel expresso. Deinde si donet vel aliter alienet absque illo consensu. Tertio, si abscondat, ne Superior sciat. Quarto, si aliquid possideat tamquam proprium, nolens illud permittere Superioris dispositioni; vel tamquam iniurià affectus obmurmuret, si Superior illud ab eo auferat. Ratio est, quia hæc omnia & similia, quando absque consensu Superioris fiunt, sunt actus quasi dominiij independentis, & iuris proprietarij, qui per votum religiosæ paupertatis redduntur omninò illiciti, vtpote quibus votum & professio violentur.

D I C O Tertio: Superiores Religionum non possunt alicui suo Religioso concedere vlla bona stabilia, vt sunt v. g. fundi, redditus, prouentus, siue elocationes domorum ad vsusfructum, aut administrationem. Patet ex Concil. Trid. Sess. 25. cap. 2. vbi sic statuit. Neque deinceps liceat Superioribus bona stabilia alicui Regulari concedere etiam ad vsusfructum, vel vsus, vel administrationem, vel commendam:

C iij verum

verum administratio bonorum Monasterij, aut Conuentuum, ad solos Officiales eorundem adnutum Superiorum amouibiles, pertineat.

Quare non potest modò Prælatus (quod olim satis frequens fuit) concedere alicui Regulari bona aliqua Monasterij immobilia administranda, eâ lege, vt inde certam pensionem Monasterio reddat, & sibi referuet necessaria; & reliqua pro suo arbitrio expendat in pias causas. Secundò, non licet quoque Prælatis permittere, quòd viri vel feminae religiosæ teneat & administrant redditus vitales, à parentibus vel alijs sibi relictos, ad vestes vel alias necessitates, etiam si nihil superflui inde possent percipere: sed si permittatur relinqui tales redditus, debere administrationem esse penes Superiorem, aut Officiales Conuentus. Poterunt autem per hos impendi prouentus vsibus destinatis; ita tamen quòd isti nihil iuris sibi in eis vindicare possint. Tertio, nò licet etiam permissu Superiorum, nunc religioso habere certam pecuniæ quantitatem an singulos menses, eâ conditione vt si quid ex frugalitate eius superfuerit, possit pro sua voluntate erogare etiam in pios vsus.

22 Sentit contra hæc Nauar. Comment. 2. de Regularibus n. 15. & 18. qui existimat Concil. Trid. Constitutione antè allegatâ, non inducere ius aliquod nouum: sed tantum renouare & explicare antiquum, quod continetur cap. Monach. & Cap. Cum ad monasterium sup. citatis: ac proinde tantum prohibere, ne Superiores concedant superflua, & ad quemlibet vsus etiam secularem. Sed alij DD. communiter aliter sentiunt, vt refert Mald. Tract. 1. cap. 4. Dub. 6. Estq; omninò verius, condi nouum ius per Constitutionem Trid. vt non possint etiam illa nunc licitè Superiores concedere, quæ olim licitè concedebant: idque tum ad tollendos varios abusus, qui ex eiusmodi concessionibus sequi solent, tum propter speciem proprietatis; quæ apparet quando Regulares eiusmodi bona tamquàm sua videntur administrare, & in quosuis vsus saltem pios pro sua voluntate possunt expendere. Videantur Pet. Nauarra lib. 3. De Rest. cap. 1. n. 174. & Azorius Tom. 1. lib. 12. cap. 9. Potest tamen Pontifex dispensare & permittere, vt aliqui Superiores sic concedant alicui Regulari aliqua bona: quia Pontifex est supra Concilium, neque ista concessio est absolutè contra votum religiosæ paupertatis, quando Religiosus tantum administrat de consensu Superioris, & cum assiduâ ab eius voluntate & nutu dependentiâ: sicque etiam possit, quæ sibi supersunt, pro sua discretionem expendere in causas pias. Vnde quando ex Romani

Pontificis dispensatione Religioso conceditur certa aliqua pensio, tenent DD. quòd possit superflua, si quæ inde habet, conuertere pro sua voluntate in causas pias, etiam si in Bullis id expressè non contineatur: quia dum absolutè conceditur pensio, videtur tacitè dari facultas ad eam expendendam non tantum in vsus sibi necessarios, sed si quid superfit, ad alios etiam pios: nullo autem modo in vsus seculares, & minus in vsus illicitos. Vide Nauar. Comment. 4. De Regul. n. 67. & 68. & Azorium lib. 12. cap. 10. quæst. 7.

D I C O Quartò: Possunt tamen Superiores Religionum concedere aliqua mobilia suis Regularibus ad vsus necessarios ipsorum, & ad aliqua opera pia. Ita communiter tenent DD. & colligitur ex Trid. sup. citato, vbi permittit, quòd Superiores mobilia vsus possint suis concedere, sic tamen vt eorū suppellex statui paupertatis, quam professi sunt, conueniat, nihilque superflui in ea sit. Addit Conc. nihil etiam quod est necessarium, eis denegetur. Hoc autem dum Superiores nò obseruant, prout tenentur, ipsi sunt ipsi causa studij proprietatis subditorum, cuius proinde simul rei constituuntur.

D I C O Quintò: Religiosi etsi in particulari rerum temporalium dominij sint incapaces, tamen capaces sunt dominij, aut quasi dominij rerum quarundam & iurium spiritualium. Ita docet Nauar. q. 1. de Red. Eccles. monito 9. & Comment. 2. de Reg. & passim alij. Declaratur: nam Religiosi capaces sunt beneficiorum quorum, vbi eis collata fuerint, habent quasi dominium, ita vt nomine proprio agere possint ad illorum possessionem, receptionem, aut recuperationem si deturbati fuerint. Similiter simplex Religiosus nomine proprio potest agere super iure eligendi sibi competente, super iure alimentorum, & iure manendi in tali vel tali monasterio. Vide Nauar. locis cit. Ratio reddi potest: quia Religiosi non renuntiant bonis spiritualibus, neque iuribus prædictis, vel honoribus qui pro talibus debentur. Neque etiam ex ordinatione vel decreto Ecclesiæ eorum sunt incapaces; quod satis manifestat quotidianus vsus ab Ecclesia approbatus. Vide D. Th. infra qu. 186. art. 7. ad 4. & Caietanum ibidem.

D I C O Sextò: Religiosi beneficiarij, vt Abbates, Præpositi, Pastores, Commendatores etsi nullum habeant dominium fructuum ex beneficijs obuientium, habent tamen ius eos administrandi, tum ad status sui congruam sustentationem, tum ad causas pias: id enim ex iure & consuetudine est illis concessum, vt tradit Nauar. Còment. 2. de Regularibus, n. 10. Quod tamen intellige, nisi forsitan aliquo peculiari statuto Ordinis impediatur.

DVBIUM

D V B I V M IX.

Utrum Clerici non Religiosi habeant temporalium rerum dominium.

24 **D**istingunt DD. triplicis generis bona temporalia, quæ Clerici habere possunt: scil. patrimonialia, quasi patrimonialia, & merè Ecclesiastica. Bona patrimonialia sunt, quæ successione hæreditariâ, aut per legatû vel per aliam donationem intuitu personæ factam illis obueniunt, aut quæ alijs similibus modis acquisiuerunt, quibus Laici bona sibi comparare solent, vt si ex prouentibus hæreditatis emerint agros, vel redditus. Quasi patrimonialia vocant, quæ Clerici acquirunt ministerijs proprijs Clericorum, non tamen ex aliquo beneficio: vt v.g. celebrando Missas, cantando officium diuinum, subseruendo Pastori in officijs Pastoralibus, & similibus exercitijs. Merè autem Ecclesiastica sunt, quæ percipiuntur titulo alicuius beneficij Ecclesiastici, vt Præposituræ, Decanatus, Canonicatus, vel beneficij simplicis. His præmissis

25 **D**ico Primò: Indubitatum est, Clericos bonorum suorum primi generis habere absolutum dominium, non minùs quàm homines Laici habeant rerum suarum; & tam liberè de istis posse disponere. Constat manifestè ex cap. Quia nos, De testamentis, quod est Alexandri III. Pontificis. Ratio reddi potest, quia per Clericatum, siue per ordinem sacrum non efficitur quis incapax dominij rerum temporalium: neque se abdicat dominio earum si quas habet, siue spectes intentionem suscipientis, siue etiam constitutiones Ecclesiæ, neque etiam se obligat, quòd eas debeat in pios vsus conuètere. Vbi tamen hoc obseruandum est, quòd non idcirco Clerici licitè possint expendere bona sua patrimonialia in omnes illos vsus, in quos Laici licitè expendant: v.g. in notabilem famulatum, in equos, in canes, & similia: non quòd non habeant absolutum ius de suis patrimonialibus disponendi, sed quia eiusmodi vsus non congruunt eorum ordini siue statui: Verùm magis illis incumbit etiâ ex istis liberaliores esse in pauperes: quia maior illos decet modestia, frugalitas, & charitas præ laicis.

Dico Secundò: Similiter satis certum esse videtur, quòd Clerici dominium habeant quoque suorum bonorum secundi generis, ac liberum ius de illis disponendi, sicut de patrimonialibus. Ita docent Couarr. in Cap. Cum in offic. De testam. tom. 1. c. 7. Malderus Tract. 1. Cap. 4. Dub. 8. Nauarr. quest. 1. de Redibus Eccles. mon. 19. &

39. cum alijs, quos ibidè allegat. Et probari potest: nam qui ista Clericis tribuunt, dant ea per modum alicuius mercedis pro labore vel opere personali, aut certè per modum alicuius debiti ad eorum sustentationem, absque vlla intentione expressâ vel tacitâ obligandi eos vt in pias causas expendant, si quid forsitan eis super excederet.

Dico Tertiò: Clerici efficiuntur etiam domini fructuum ex beneficijs prouenientium, absolutè quo ad eam partem saltem quæ est necessaria ad congruam eorum sustentationem, ita vt de his possint liberè disponere, quemadmodû de patrimonialibus, aut quasi patrimonialibus, si per parcimoniam, aliquid sibi ex necessarijs ad cõgruam sustentationem velint substrahere. Ita communiter DD. Couarr. sup. Nauarr. mon. 30. Dom. Soto lib. 10. q. 4. a. 3. Concl. 6. Mald. sup. Et Probat: quia si liberè possint hæc in suos vsus expendere, nulla potest reddi probabilis ratio, quare si velint circa se esse parciores, aut ex alijs suis patrimonialibus bonis viuere, non liceat eis istam prouentuum ex suo beneficio partem ad alios licitos vsus, etiam seculares, applicare. Confirmatur: quia hæc pars est veluti iustû stipendium ipsius officij, quòd beneficium habet annexum: qui enim altari deseruit, ius habet, vt de altari viuat, vt significat Apostolus 1. ad Corinth. c. 9.

Sed obijciat aliquis: D. Th. infrà quest. 185. art. 7. ad 2. scribit hoc modo: Et ideo, si de eo, quòd vsui Episcopi vel alicuius Clerici est deputatum, velit aliquis sibi substrahere, & consanguineis vel alijs dare, non peccat, dummodò illud faciat moderatè, id est, inquit, vt non indigeant: non autem vt ditiores inde fiant: ergò videtur sentire, quòd Clerici etiam illius partis, quam sua sustentationi substrahunt, non habeant omninò liberam dispositionem.

Resp. neg. conf. quia D. Th. tantùm significat vetitum esse abusum illius partis, quem adfert ista donatio, quæ sit amicis, eo tantùm respectu vt fiant ditiores, præsertim quando eâ occasione negliguntur communia charitatis officia erga indigentes: quo pacto ne quidem ex patrimonialibus licitum est studere amicorum ditationi. Quòd autem ille sit scopus & sensus D. Th. patet ex autoritate D. Ambrosij quam ibidè allegat, & suo proposito accommodat. Quare dispositionem liberam ad vsus decentes quoad partem illam, non negat ibi Clericis D. Thomas. Imò Couarr. sup. sentit idem de redditibus, quos dignissimâ (vt ipse loquitur) mercede iustitiæ & laboris impensâ in regimine Ecclesiæ, percipit is qui Ecclesiæ curam gessit, vt Pastor, Lector Capituli, Scholasticus, Decanus Christianitatis, & similes.

Quod tamen non existimarem esse verum, si vniuersaliter intelligat de omnibus reductibus aut prouentibus per se incorporatis siue annexis eiusmodi beneficijs, tale particulare onus habentibus, quod scilicet Rectores habeant liberam eorum dispositionem quoad omnem vsum etiã vltra partem illam, quæ ad congruam sustentationem eis sufficiat: secus autem si tantum sermo sit de prouentibus accidentarijs, qui ex occasione alicuius officij præstiti ex liberalitate vel honestate fidelium adiunguntur: de alijs enim superfluis vltra congruam sustentationem, existimo esse eandem planè rationem, quæ de superfluis ex alijs beneficijs. De quibus proinde omnibus principaliter difficultas est, & inter DD. disputatur, Vtrum Clerici talium fructuum efficiantur domini, an verò sint tantummodo eorum administratores? Pro cuius rei explicatione

26 Notandum est Primò: Bona Ecclesiæ olim fuisse indiuisa, & pluribus ac diuersis vñibus diuinum cultum concernentibus existisse deputata, scilicet mensæ Episcopali, fabricæ Ecclesiarum, & sustentationi reliqui Cleri: sic vt tunc eadem pænè esset ratio fructuum & emolumentorum Ecclesiæ obuientium quoad dominium, quæ nunc est bonorum stabiliũ: quod scilicet neque Episcopus, neque particulares Clerici haberent istorum prouentuum dominium, sed tantum ius commune ex illis viuendi, & pro gradu & ordine sub se intertenendi.

Notandum Secundò: Ecclesiæ Præpositos, & præsertim Episcopos, qui istorum communium bonorum erant dispensatores, vt patet Cap. Episcopus, & Cap. Præcipimus, 11. quæst. 1. semper ab initio peculiarem gessisse curam pauperum, vt colligitur etiam ex Apost. ad Galatas 2. *Tantum vt pauperum, inquit, memores essemus;* quod & ex alijs locis scripturæ patet.

Notandum Tertio: Inde factum fuisse, quod eiusmodi bona etiam peculiariter viderentur destinata pauperibus hoc ipso quo Ecclesiæ offerebantur, quamuis interim reuera pauperibus non absolute donarentur: Quare rectè existimat Dominicus Sotus lib. 10. de Iustitia & Iure quæst. 4. art. 3. pauperes non habuisse ad illa ius aliquod positium, tamquam sibi debita ex iustitia. ideoq; si in partitione, quando fuit facta bonorum Ecclesiæ diuisio, eis aliqua portio inde sit assignata, id ex charitate Ecclesiæ, non autem ex iustitia vult factum fuisse. Quod etiam confirmari potest: quia bona Ecclesiæ sunt, aut decimæ, aut prædia, & census, vel etiam dominia prouinciarum, aut locorum: nullum autem genus eiusmodi bonorum obtinuisse videtur Ecclesia cum obligatione ex iustitia, inde dandi certam partem pauperibus. Nam quod ad ius deci-

marum attinet, competit illud simpliciter Ecclesiæ ratione administrationis spiritualium, vt communiter tradunt DD. ita quod illæ non obuenant ex liberâ populi fidelis largitione, sed tamquã quædã debita lege iustitiæ: quia tenetur populus eos, qui spiritualia seminant & administrant, pro ratione status & officij alere, & intertenere. Quare fundamentum nullum est dicendi, quod ex iustitia debeat inde aliqua pars pauperibus. Reliqua verò pro magnâ parte obuenerunt ex liberâ fidelium donatione; & demonstrari nõ potest, quod cum tali onere, vt inde ex iustitia deberet dari pars aliqua pauperibus. Quamuis enim haud dubiè fideles id expectarint, & desiderauerint, vt ea quæ ministrorum & diuini cultus intentioni superessent, cõuerterentur ad pauperum vsum, tamen verisimile non est, eos talem obligationem imposuisse: tum quod non dubitarent Episcopos & Prælatos id suâ sponte facturos, quos passim tam sollicitam pauperum curam gerere videbant: tum quod modestiores & obseruantiores erga Superiores suos essent, quàm vt præsumerent illis talem stricti iuris obligationem imponere, præsertim cum hæc relinquere soleant in refrigerium animarum suarum, & satisfactionem pro peccatis, siue vt seruorum Dei preces & suffragia consequerentur, vel vt diuinus cultus ampliaretur.

Notandum Quarto: Procedentibus temporibus Clericorum ordinem supra numerum fuisse multiplicatum, & refrigerante charitate in eis paulatim defecisse (vt in nimia multitudine fieri solet) virtutum perfectiones, quæ vigeant inter primos fideles in communi viuentes: de quibus dicitur Act. cap. 4. quod *Credentium erat cor vnum, & anima vna: nec quisquam aliquid suum esse dicebat;* sicuti etiam in multis Religionibus obuuisse videmus. Vnde Ribera in caput 2. Osee nu. 101. scribit, longi temporis vsu constare nullam esse certiore ac præsentiore Religionibus pestem, quàm multitudinem: & dolenter deplorat illud in Moderatoribus Religionum studium, quo de nulla re magis videntur esse solliciti, quàm de sua quisque Religione augendâ & propagandâ, dequæ nouis domibus extruendis: neque vnquam quotidianâ malorum experientiã admoneantur: nec minùs dolenter commemorat, infinitam penè Clericorum vbique multitudinem, & magna, quæ inde Ecclesia patitur, incommoda & scandala. Ob defectus itaque exortos virtutum quæ ad vitam communem potissimum sunt necessariæ, facta fuit bonorum Ecclesiæ diuisio, vt scilicet mensæ Episcopali sua pars, similiter & fabricæ sua assignaretur: Clericis quoque singulis instituerentur suæ præbendæ cum erectione titularum quoad beneficia,

beneficia, ex quibus quisque sibi viueret, & suo arbitratu administraret. His explicatis

D i c o Quarto: Ante partitionem factā, de quā iam egimus, Clerici singuli nō erant domini aliquorum bonorum merè Ecclesiasticorum, nequidem partis illius si quæ fortassis eis superexcesceret ex quotidiana distributione quæ fiebat. Patet ex q. 2. causa 12. & docet Mald. suprā, & alij. Ratio est, quia mens distribuentis Ecclesiæ, aut Superioris erat vt solummodo quisque tantum acciperet de communi, quantum esset ei necessarium. Vnde reliquum manebat quasi non distributum, & eiusdem iuris cum alijs bonis communibus: imò ne Episcopi quidem habebant superfluorum dominium, vt suprā indicauimus: sicuti etiam modò Abbates, aut Prælati religionum non sunt domini prouentuum qui sibi & suis religiosi superexcescunt: sed administratores vt eos rectè expendant.

Quod non tunc optimè & saluberrimè faciunt (vt insipienter multi videntur opinari ducti cupiditate aut vanitate) quando monasteria opibus & diuitijs siue in pecunijs, siue in fundis & redditibus sine termino student augere: in quibus luxurientur Successores, & Disciplina cum pietate, demergatur & suffocetur: vti accidit semini quod Lucæ 7. cecidit inter spinas. Sed melius & securius id expendent, si esurientem Christum, sitientem Christum, nudum, peregrinum, captiuum pascant, potent, vestiunt, suscipiant, redimant cum feruore charitatis & liberalitate: qui toties in membris suis in his necessitatibus publicè & per domos ipsis sese offert.

D i c o Quinto: Post diuisionem bonorum Ecclesiæ factam, & erectos beneficiorum Titulos cum suis Præbendis, probabile est Clericos fieri dominos fructuum suorum beneficiorum, etiam quoad illam partem quæ superest ultra congruam sustentationem. Ita communiter tenent DD. Neoterici contra Nauarr. & plerosque canonistas qui volunt Clericos nō fieri dominos partis superfluz, sed tantum illius dispensatores. Nostram autem assertionem tenent Soto lib. 10. quæst. 4. art. 3. & 4. Adrianus in 4. de Restitutione: §. Pro clariori. Couar. in Cap. Cum in offic. de test. tom. 1. c. 7. Franciscus Sarmiento De Redit. p. 2. cap. 1. & 2. Malderus suprā, & recentiores plerique.

Probari potest primò ex capit. vnico de Clericis non residentibus in 6. vbi dicitur: Qui verò aliter de distributionibus ipsis quidquam receperit (scilicet quàm iuxta modum ibi præscriptum) rerum sic acceptarum dominium non acquirat: nec eas faciat suas: & ex Concil. Trid. Sess. 22. cap. 3. de reformatione vbi statuit, vt in omnibus Ecclesijs Cathedralibus & Colle-

giatis tertia pars prouentuum omnium dignitatum, & officiorum in distributiones diuidatur, vt scilicet qui ea obtinent, si personaliter competens ibi seruitium, quolibet die statuto non impleuerint, illius diei distributionem amittant, nec eius quoque modo dominium acquirant. Supponitur ergo tam in Canone allegato, quam à Conc. Trid. Canonicos, siue alios Clericos, qui debitis modis interfuerint diuinis officijs, & ibi expleuerint munia sibi incumbentia, acquirere dominium distributionum, earumque fieri dominos. Et ne quis fortassis contendat hoc peculiare esse prouentibus qui in distributiones sunt deputati, addenda sunt hîc alia loca Conc. Trid. vbi simili modo loquitur generaliter de fructibus Beneficiorum: vt Sess. 3. cap. 1. de reformatione, vbi statuit vt Episcopi qui ultra tres menses, nisi urgente necessitate, absunt à suis Ecclesijs, fructus non faciant suos pro rata temporis: sed teneantur fabricæ, vel pauperibus erogare: simile quid statuit ibidem de alijs beneficiatis curam animarum habentibus. Item Sess. 24. c. 12. statuit, quatenus prouisi de Canonicatibus faciant professionem fidei, alioqui nō faciant fructus suos. Quare à contrario sensu, rectè colligitur Concilium sensisse Episcopos, Pastores, & Canonicos, qui rectè expleuerint requisita, facere suorum beneficiorum fructus suos, eorumque fieri dominos.

Huius sententiæ videtur etiam fuisse D. Th. quæst. 185. art. 7. vbi docet: si Episcopus aliquid sibi retinuerit de bonis quæ in pauperes, vel vsum ministrorum, vel diuinum cultum, sunt expendenda (quorum scilicet ipse est administrator) non esse dubium, quin mortaliter peccet, & ad restitutionem teneatur, inquit: sed de ijs quæ specialiter eius vsui sunt deputata, dicit esse eandem rationem, quæ de proprijs bonis, vt scilicet propter immoderatum affectum & vsum peccet, si immoderata sibi retineat. Quibus satis innuit eum fieri dominum portionis quæ sibi est assignata; tum quia dicit esse eandem rationem cum bonis proprijs siue patrimonialibus, quorum esse dominum manifestè constat ex capitulo Episcopus quæst. 1. causa 12. tum quia non addit, eum committere iniustitiam, aut ad restitutionem teneri, si immoderatè retineat, vel utatur, prout dicit teneri, si de alijs reseruet, quorum est tantum administrator.

Sed pro sententia opposita, quæ suā non caret etiam probabilitate, adducuntur multa argumenta: quorum primum sit: In capitulo Quoniam quæst. 1. causa 16. dicitur: quidquid Clerici habent, id pauperum esse: Item, qui bonis parentum sustentati possunt, si quod pauperum est, accipiant, sacrilegium profectò committere. Habentur

similia

similia apud D. Prosperum lib. 2. de vita contemplatiua cap. 9. & aliquot sequentibus. Nullo igitur modo videtur dicendum, Clericos fieri dominos etiam superfluatorum, quæ ex beneficijs percipiuntur.

Confirmatur Primò ex ipso nomine Clerici: scribit enim D. Hieron. epistola ad Nepotian. Clericus (inquit) qui seruit Ecclesie, interpretetur primum vocabulum suum: & paulò post: Qui Dominum possidet & cū Propheta dicit, *Pars mea Dominum*, nihil extra Dominum habere potest. Secundò, Ex significatione tonsuræ Clericalis: nam, vt dicitur in Can. Duo sunt: XII. q. I. Ratio capitis est temporalium omnium depositio: Clerici enim visu & vestitu contenti, nullam inter se proprietatem habentes, debent habere omnia communia. Confirmatur Tertiò: quia ea videtur esse conditio, & quasi natura ministerij spiritualis, vt pro illo accipiatur à populo sustentatio: merces autè expectetur à Domino: quandoquidem enim Clericorum munia sunt spiritualia, non licet æstimare ea pretio. Quare nec stipendij nomen videtur posse obtendi: quidquid ergò vltra sustentationem superest, debetur Ecclesie siue diuino cultui, aut pauperibus: nec habent Clerici aliquod illius dominium.

Respondetur Can. allegatum desumptum esse ex D. Hieron. qui ante bonorum Ecclesie diuisionem factam, scripsit, quo tempore haud dubiè Clerici, vltra congruam sustentationem, nihil ex bonis Ecclesie habebant suum, aut alicuius rei dominium, prout antè diximus: sed quidquid eis supererat, hoc manebat Ecclesie. Et quia illa huius erat mens & voluntas, vt superflua non singuli sibi cōgregarent & asseruarent, sed erogarentur in pauperes, prout Ecclesia erogabat, ideo dicit Hieron. ea, quæ Clerici habent, esse pauperum. Sic quoque non vult illos Clericos Ecclesie sumptibus ali, qui parentum opibus siue bonis se intertinere poterant: idq; Vel quia patrimonij titulo erant promoti, neque alicui Ecclesie inscripti cui ex officio inseruirent, vt indicat Glossa: vnde ad bona Ecclesie non competebat ipsis ius, nisi quatenus pauperes essent. Quare tales, qui ex patrimonio sibi sufficiebant, si quid ex bonis Ecclesie accipiebant, id quodammodò pauperibus, quibus superflua destinabantur, sacrilegè surripiebant; sicuti si modò ex mensa sancti Spiritus viuerent opulentiores, dicerentur surripere ea quæ pauperum sunt: Vel idcirco sic loquitur Hieron. quia ante diuisionem, quidquid Clericus habebat vltra congruam sustentationem (quam patrimonio diues censebatur ex suis proprijs habere) iudicabatur superfluum; & proinde debebat id manere in communi malsà

cum alijs excrecentijs: quæ modo explicato dicebatur esse pauperum. Et sic conuenienti quadam ratione poterant tales dici accipere ea, quæ pauperum erant, non quidem iure iustitiæ, sed ex voluntate & destinatione Ecclesie, quæ nulli Clerico intendebat dare aut relinquere superfluum: omnes enim, qui ad Ordinem siue gradum Clericatus admittebantur, illam vitæ perfectionem censebantur assumere & profiteri, quòd habentes victum & amictum, simpliciter vellent illis esse contenti. Similiter explicanda sunt, quæ apud D. Prosperum leguntur. D. Thomas autem loco suprà citato dicit D. Hieron. loqui in casu, quo pauperes in magna sunt necessitate; extra casum verò illum, posse Clericum, patrimonio diuitem viuere ex bonis Ecclesie cui seruit.

Ad primam Confirm. Respondetur: In primis certum est, non debere verba D. Hieron. in eo sensu capi, quòd Clericus nihil possit habere aut possidere extra Dominum, quasi vellet Clericos vniuersim esse omninò incepaces dominij temporalium bonorum: hoc enim Ecclesia in Wicledam nauit. Sensus itaque Diui Hieronymi est, quòd Clericus sui nominis ratione & significatione moneatur, quomodo viuere debeat, scilicet quandoquidem diuinis ministerijs se mancipando, elegerit Dominum in sortem & hæreditatem suam, non possit (conuenienter nimirum ad vitæ genus quod aggressus est, sese gerendo) cupidè inhiare possessionibus bonorum temporalium, ijsque incubare: sed debeat esse contentus habere necessariam & congruam sustentationem, vt conformiter ad statum vitæ, quem assumpsit, sese habeat & degat. Cum quo tamen stare potest, illum habere dominium eorum, quæ ab Ecclesia illi obueniunt post diuisionem factam, & portiones singulas singulis titulis beneficiorum assignatas.

Eodem modo Respondendum est ad secundam Confirmationem, scilicet tonsuram siue rasionem capillorum significare depositionem curæ & ambitus rerum temporalium: ideoque quia tum in vsu erat, quòd Clerici in communi viuerent, contra institutionem suam faciebant, qui propria temporalia studebant possidere, quod allegatus Canon in eis redarguit.

Ad tertiam Confirmationem Respondetur, eam esse conditionem & naturam ministerij spiritualis, quod non debeat per modum mercationis vendi aut exhiberi propter lucrum aut pretium temporale, sicuti elocantur aut exhibentur operæ purè corporales: sed tamen rectè cum eo consistere, quòd per modum iustitiæ, operarijs & ministris spiritualibus reddatur congrua sustentatio;

Stentatio; ita ut illud, quod eo titulo redditur, non sit elemosyna: verum rectè & meritò etiam possit vocari stipendium. Quod in primis satis aptè nobis significauit Christus Lucæ 10. quando suis, quos ad opus Euangelij mittebat, dixit, *In eadem domo manete, edentes & bibentes, quæ in ea sunt: dignus enim est operarius mercede sua.* Quod & Apost. 1. Corinth. 9. satis indicat, quando docet illos qui in Euangelio laborant, posse inde suam accipere sustentationem & de altari viuere, hoc argumento: quia nemo soleat suis militare stipendijs, nec pascere gregem, qui non iure de lacte eius comedat. Vnde & Cap. Quoniam sup. cit. nominat stipendium, quod sustentationis titulo datur. Ex his itaque addo, quòd licet sit contra rationem & naturam ministerij spiritualis, quod ex eo auarè quærat lucrum temporale, & super eo fiant mercatus, sicuti in negotijs temporalibus, tamen licitè ac iustè pro eo accipiantur necessaria ad sustentationem, eorumque quæ sic accipiuntur, Clericos simpliciter fieri dominos: & quando contingit fideles conferre amplius, aut iam prius plus esse collatum & ad sustentationem deputatum, quàm sit ad eam necessarium, etiam istius superflui effici dominos: neq; id villo modo aduersari conditioni, & rationi siue Clericorum, siue ministerij spiritualis, quod exhibent: quamuis benè intelligatur inde causari aliqua obligatio, quæ bona ista superflua manent peculiari modo obnoxia diuino cultui, aut pauperibus, vel alijs pijs vsibus magis quàm patrimonialia, vt infra dicemus.

30 Obijciuntur Secundo: Nò tantum Pontifices & P. P. ante diuisionem bonorum Ecclesiarum factam & titulos beneficiorum erectos, sed etiam post diuisionem (quæ tempore Simplicij Papæ circa annum 470. putatur esse facta, vt notat Malderus.) dicunt Ecclesiarum bona esse patrimonium Christi, esse bona Dei: & inde peregrinos & pauperes esse alendos. Galatius Papa epistola ad Episcopos Siciliae docet Episcopum de sua parte debere alere peregrinos & captiuos. S. Bernardus Epist. 42. pauperes sic inducit expostulantes contra Clericos prodigos: Nò itrum est quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitis, quod inaniter expenditis: ergò etiam modò Clerici opulentiores non sunt domini suorum prouentuum, pro eâ saltem parte, quæ superflui eis sunt, sed tantum dispensatores.

Respondetur Neg. Conf. quia in primis illa bona dicuntur patrimonium Christi, & bona Dei: non quòd verè non sint Ecclesiarum, & ministrorum eius, sed quia propter Christum & intuitu diuini cultus sunt Ecclesiarum data: nam & in antiquo Testamento etiam ex illis, quæ in sacrificijs

Deo offerebantur, certa portio cedebat Sacerdotibus in proprietatem.

Quo ad alia autem quæ allegantur, rectè eiusmodi dicta Patrum & Pontificum intelliguntur significare quandam particularem obligationem in Episcopis & opulentioribus Clericis, ad sua superflua quæ ex beneficijs suis percipiunt, in opera misericordiae eroganda, non tantum ex communi præcepto charitatis (sic enim viderentur ipsi istorum tam liberum habere vsus quàm patrimonialium) sed ex peculiari præcepto, quo illis vetitum est eiusmodi bona in vsus sæculares aut profanos expendere, etiam in tales in quos alioquin patrimonialia sine peccato impendere possint: sed debeant illa erogare in pauperes, vel alios vsus pijs: cum tali namque onere censetur dedisse Ecclesia, & annexisse titulis beneficiorum præbendas siue portiones & bona. Id enim Canones & dicta PP. ad munus importare, fateri oportet. Cù illo tamen consistit, quod Clerici etiam illorum habeant dominium: nam ad hoc satis est, quòd habeant eorum ius in re ad omnem vsus, lege ipsis non prohibitum. Hinc

D I C O Septimò: Licet Clerici habeant dominium superfluum ex beneficijs, tamen sub peccato mortali obligantur illa erogare, aut de ijs disponere ad vsus pauperum, vel alterius causæ piæ: Hæc assertio est communis & omninò certa, ita vt opposita nequidem reputetur villo modo probabilis. Satis abundè constat ex auctoritatibus & argumentis contra præcedentem adductis, quæ ad minus hæc conuincunt: & ex alijs quæ videre licet apud Nauar. quest. 1. de Redit. Eccles. mon. 21. & aliquot seqq. Ad hæc accedit constitutio Conc. Trid. Sess. 25. cap. 1. vbi Episcopis, Cardinalibus, & quibusuis Clericis omnino interdicit, ne ex redditibus Ecclesiarum, consanguineos, familiaresve suos augere studeant: cum & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent; sed si pauperes sint, ijs vt pauperibus distribuant, non autem eas distrahant, vel dissipent illorum causâ. Quod verò Conc. hinc non tantum prohibeat bona immobilia Ecclesiarum donari consanguineis, vel aliter alienari, sicuti quidam Doctor interpretatur, vt refert Mald. sup. sed etiam vetat superfluos prouentus in eos profundi & dissipari, ex eo satis certò conuincitur, quòd eas Ecclesiarum res, quas consanguineorum causâ vetat dissipari, permittat consanguineis tanquam pauperibus distribui, si tales sint. Constat autem Clericos ne quidem pauperibus consanguineis posse redditus aut fundos Ecclesiarum distribuere, sed ex prouentibus tantummodò eis subuenire: quare hos prohibet dissipari aut prodigi

prodigi inter cōsanguineos non indigentes.
 32 Sed quæres: Quid si Clerici de facto expendant in vsus ſeculares ſiue donatione, ſiue alia conſumptione, an teneantur ad reſtitutionem, & alienatio ſit habenda irrita? Id enim videtur indicare Cap. Episcopus xii. quæſt. 2. vbi dicitur: Si quid de Eccleſia, non in Eccleſiæ cauſa, aut neceſſitate inſumpſerit (ſcilicet Episcopus) quod diſtraxit aut alienauit, irritum habeatur. Caietan. infrà quæſt. 185. art. 7. & alij nonnulli apud Mald. quamuis admittant Episcopos poſt diuisionem, eſſe ſuorum ex Episcopatu prouentuum dominos, tamen dicunt eos ex iuſtitia teneri conuertere ſuperflua ad vſum pauperum. Quod Petrus Soto de Vita Sacerdot. Lect. 3. extendit ad omnes Sacerdotes quoad fructus ex beneficijs ſuperexcreſcentes notabiliter vltra honeſtatem ſuſtentationis.

Communiter nihilominus alij, quos diximus tenere Clericos ſuperfluum fructuum eſſe dominos, docent etiam illos ad reſtitutionem non obligari, ſi aliter quam in pauperes vel pios vſus illa expenderint. Neque alienationes, quas aliter faciunt, eſſe irritas, licet ſic expendendo aut alienando peccent: idque locum habere tam in Episcopis, quam in alijs Clericis. Colligitur ex doctrina D. Th. ſuprà allegata ex qu. 185. art. 7. Et probatur: quia ante diuisionem bonorum Eccleſiæ factā nō habebant pauperes ius iuſtitiae ad aliquam illorum partem, vt antè oſtendimus; licet bonorum adminiſtratores contra iuſtitiam peccarent, ſi ſeruarent ſibi partem, quam ex Eccleſiæ mente & voluntate debebāt pauperibus diſtribuire, fierentque obnoxij reſtitutioni, non quidem proximè pauperibus, ſed ipſi Eccleſiæ. Sicuti quantumuis dominus quiſpiam nullam partem ſuorum bonorum ex iuſtitia debeat pauperibus, ſi tamen ſuo diſpenſatori committat, vt vnam partem in pauperes erogat, peccabit diſpenſator contra iuſtitiam, ſi eam ſibi ſeruet: atqui poſt diuisionem ſiue per ipſam diuisionem, non acceſſit pauperibus aliquod nouum ius: neque enim Eccleſia cenſetur impoſuiſſe ſingulis, quando eos fecit quotæ & præbendæ ſuæ dominos, obligationem alterius rationis, quam quā tenebatur ipſa dare ſuperflua pauperibus, vel in alia miſericordiae opera erogare, quando in communi adhuc omnia bona poſſidebat: licet bene particulari mandato, vt id præſent, ijs iniunxerit vt ex allegatis antea Canonibus, & ſententijs PP. ſatis intelligitur, ne ſcil. fideles qui Eccleſiæ bona reliquerunt vel donarunt, ſuā expectatione & ſine fraudarentur: Quod magis alioquin natum erat cuenire, quando ſic ſingulæ partes à ſingulis poſſidentur, quam dum omnia poſſiderentur in

communi. Quamuis igitur Clerici aliter ſuperflua expendendo peccent, non tamen videtur dicendum, quòd ad reſtitutionem exiſtant obligati: nam contrarium etiam ipſa ratio dominij (quod hæc opinio eis cōpetere ſupponit) videtur comprobare.

Confirmatur: quia ſi Eccleſia cenſuiſſet eos ad cuiusmodi reſtitutionem obligatos, veriſimile eſt, quòd non prætermiſiſſet iſtā obligationem determinatis & clariſ verbis in ſuis Concilijs & Conſtitutionibus explicare: quemadmodum explicuit de Episcopis, qui vltra tres menſes ab Eccleſijs ſuis abſuerint, & de alijs Clericis, qui diuini officijs iuxta Conſtitutiones Eccleſiaſticas non interſuerint, aut ea non expleuerint, vt qui preces horarias legere neglexerint: vt videre eſt in Conc. Lateran. ſub Leone X. & in Conc. Trid. locis ſuprà citatis.

Quare ad Cap. Episcopus, quod ex Con. Agath. deſumptum eſt, Reſpondetur, vel loqui de bonis Eccleſiarum vbi non erat facta diuiſio; vel de bonis illis quæ non ſpectabant ad Episcopi portionem, ſed ad alium vſum Eccleſiæ, quorum ipſe erat adminiſtrator. Vel dici etiam poteſt, de bonis loqui immobilibus, aut de mobilibus pretioſis, quæ ſpectabant ad fabricam vel ornamentum Eccleſiæ: cuiusmodi, iuxta doctrinam D. Ambroſij, in neceſſitate licet etiam diuendere & diſtrahere, atque etiam vaſa ſacra confringere, vt pauperes alantur, redimantur captiui, & ſimilibus neceſſitatibus ſubueniatur, quando alia media haberi non poſſunt.

D V B I V M X.

Qua res cadant ſub dominium hominis?

Dico Primò: Res externæ, & ſublunares humanis vſibus accommodatæ cadunt ſub dominium hominis. Ita D. Th. 1. p. quæſt. 96. art. 2. & DD. communiter. Et probatur ex Pſal. 8. *Omnia ſubiiciſſi ſub pedibus eius* (ſcilicet hominis) *oues & boves vniuerſas, inſuper & pecora campi: volucres cæli, & piſces mari &c.*

Dixi, res externæ & ſublunares: nam in primis Angeli, vtpote qui ſublunares ſunt naturæ & intellectus, quàm homo, non cadunt ſub hominis dominium, vt ſuo iure imperare, aut de ijs diſponere habeat. Similiter nec cæli ſub eius cadunt dominium: quamuis enim propter hominem conditi ſint, & creati in miniſterium cunctis gentibus quæ ſub cælo ſunt, vt dicitur Deuter. 4. tamen non ſunt vllatenus humanæ poteſtati ſubiecti, quo ad aliquam de illis aut circa illos diſpoſitionem faciendam, ſicuti

ſci in-

res inferiores, quas ad nostros vsus applicamus, siue eæ animatæ, siue inanimatæ fuerint. Effectiũ tamen eorum, quos cœli nobis præstant, domini dici possumus: nam & his vtimur ad nostras commoditates, & nostræ aliquouſque ſubiacent potestati, quatenus plus aut minus, v. g. de lumine, aut calore possumus admittere, vel à nobis excludere.

34 DICO Secundò: Ipse quoq; homo cadit sub dominiũ alterius hominis, non tantũ quoad gubernationẽ, sed etiam quoad proprietatem, sic vt licitè vnus possit alterum possidere tanquam rem suam. Assertio pro vtraque parte est euidentis. Prior pars cõtat ex Scripturis, vt ex libris Iudicum & Regũ, ex quibus patet Deum instituisse Iudices, & Reges, qui reliquum populum iudicarent & regerent, haberentque eum sibi subditum: cuiusmodi etiam dominium in statu innocentie non defuisset, vt mox videbitur.

Posterior pars probatur etiã ex Scripturis, quia in veteri lege, vt Exodi 21. Leuit. 25. Deut. 20. & 21. multa traduntur iudicialia præcepta, quæ seruos concernunt, & instruunt quomodo domini se debeant erga illos habere: quibus dominium illud, & correspondens seruitus implicite approbantur. In nouo quoq; Testamento, vt ad Ephes. 6. ad Coloſ. 3. & 1. Petri 2. mandat Apostoli, vt serui obediant dominis suis, non tantũ bonis: sed etiã discolis. Neque tantũ gentilibus, sed & Christianis: nam citato c. 6. ad Ephes. postquã Apost. seruos monuerat, vt dominis benè seruirent, monet quoque dominos, vt modestè, non seuerius cum seruis agant, *Remittentes minas* (inquit) *quia & illorũ, & vester Dominus est in cœlis, & personarum acceptio nõ est apud eum.* Vnde colligere licet, Christianos quoque habuisse tunc seruos, & quidem Christianos: vide Gratian. Dist. 45. vbi habet multa decreta de seruis Christianis.

35 Non est tamen seruitus huiusmodi intròducta iure diuino, aut naturali: sed humano, puta partim iure gentiũ, partim iure Ciuili; imò dici solet esse contra naturam, vt patet Instit. De iure person. §. 1. & l. Libertas D. De statu hominum. Quod tamen non sic intelligendum est, quali repugnaret rectæ rationi naturali, aut esset contra naturale præceptum: sed quia est contra primẽuã naturæ humanæ conditionem, & naturalem hominum inter se paritatem, quòd vnus sit despoticè alteri subiectus, sitq; res eius, quã ad omnem suam commoditatem vti possit: non enim vnus homo est conditus propter alterum. siue in seruitutem alterius: hoc quidem modo secundũ naturæ eius conditionem, homini submittuntur res inferiores, & in eas conuenit filii habere tale dominium, v. g. in animalia bruta, & in inanimata quæ propter hominem creata sunt: sed non ita & taliter in alterum hominem.

Vviggers de Iure & Instit.

Quòd tamen vnus homo alteri sit politicè subditus, non est à naturæ humanæ conditione alienum. Vnde Philos. 1. Polit. c. 3. docet Sapientiorẽ secundũ naturam esse dominum aliorũ non equè sapientum: & D. Th. 1. p. q. 96. a. 4. docet in statu innocentie futurum quoque fuisse dominiũ gubernationis, quo vnus alterum dirigit in bonum ipsius, qui dirigitur, vel ad bonum cõmunitatis. Quamuis itaque altera subiectio siue seruitus non congruat naturæ humanæ in primæuã integritate stanti, tamen naturæ peccatrici seu lapsæ non est incongrua: quia satis recto ordini consentaneũ, vt quæ debitam seruitutẽ suo Creatori negauit, iam suo modo sibi aliàs indebitam patitur. Hinc D. Aug. lib. 19. de Ciuit. c. 15. scribit: *Conditio quippe seruitutis iure intelligitur imposta peccatori: proinde nusquam scripturarum legimus seruum (inquit) antequam hoc vocabulo Noë iustus, peccatum filij vindicaret.* Nomen itaque istud serui culpa meruit, non natura. Quòd etiam docuit D. Ambr. lib. de Elix & ieiunio cap. 5.

DICO Tertio: Dominiũ hominis in hominem non extendit se in vitam eius; aded vt nec dominus illud habeat in vitam serui, nec Magistratus aut Princeps in vitam subditorum, neque aliquis in vitam suam propriam.

Probatur Primò: quia Exo. 21. declaratur dominus homicidij reus, qui seruũ occiderit: *Qui percusserit seruum vel ancillam virga (inquit Script.) & mortui fuerint in manibus eius, criminis reus erit:* atqui non foret reus criminis, si esset dominus vitæ serui vel ancillæ; ergò &c.

Probatur Secundò: quia dominiũ in vitam hominis, Scriptura passim Deo videtur facere proprium, Deut. 32. *Ego occidã, & ego viuere faciam:* Sap. 16. *Tu es Domine, qui vita & mortu habes potestati:* & alibi similia repetuntur; ergò &c. Idem docuerunt non tantũ Doctores Christiani, sed etiã Ethnici. Vnde Cicero de Senect. refert Pythagorã dixisse, nemini fas esse absq; iussu Imperatoris summi Dei, de præsidio & statione vitæ discedere: quod & tradit Arist. lib. 5. Ethic. c. 1.

Ratio fundamentalis esse videtur, quòd summus Imperator Deus, hoc dominium in vitam hominis sibi soli reseruare voluerit in quandam recognitionem, quòd ipse sit primum hominis principium & finis vltimus. Primum quidem principium, non tantũ vt causa vniuersalis, sed etiam vt particularis & propria: quia ipse est qui animã rationalem per se creat, & corpori infundit: similiter & finis vltimus, non quomodolibet, sed ita, vt homo in nullius alterius creaturæ obsequium, sed tantũ ad Deum, cuiusque cultum sit creatus. Quare dominium in hominis vitam sibi voluit omninò esse proprium.

Neque his obstat, quòd Magistratus & Principes possint malefactores morti tradere, aut

D

re, aut

re, aut etiam in necessitate, vitam subditorū periculis mortis exponere: quia id non faciunt, vt domini vitæ siue malefactorū, siue subditorum; sed partim tanquā ministri Dei, qui humanæ vitæ est dominus, & mandat Magistratibus, ne patiantur malefactores viuere, quod indicat Apost. ad Rom. 13. partim etiam tanquam custodes totius corporis Reip. eiusque tranquillitatis: quemadmodū homo tanquā custos corporis & vitæ suæ aliquando refecat membrū putridū quod toti corpori interitū causaret, & aliquando exponit partem etiā sanam pro salute rotius.

37 Dico Quartò: Nomen & fama hominis sunt quoque inter illa, quæ sub ipsius cadunt dominiū. Est contra Caiet. q. 73. art. 2. & in Summa V. Detractatio: qui putat hominem tantū habere vsum famæ suæ, sicuti vitæ: cum enim fama sit bonū medium inter vitā & res externas, vult ille potius cū vitā cuius non sumus domini, quā cum rebus externis, eam esse connumerandā. Sed Conclusio est communis, Antonini 2. p. tit. 2. cap. 1. Adriani q. pen. de restit. Soto lib. 4. q. 2. a. 3. Couar. lib. 1. Var. Resol. c. 2. Mald. c. 5. dub. 5. & indicat D. Th. infra q. 73. a. 4 ad 1. vbi scribit, in hominis esse arbitrio, detrimentum famæ suæ pati, nisi vergat in periculum aliorum. Supponit igitur hominem esse dominum famæ suæ: non enim rectè diceretur esse simpliciter in arbitrio hominis pati detrimentum vitæ suæ, etiamsi id in aliorum detrimentum non cederet, idque quia non est vitæ suæ dominus.

Probatur Primò: quia post donū vitæ diuinitus acceptum, homo sibi nomē & famam acquirit, sicuti res temporales alias: idque per actus libertos doctrinæ, & virtutum, quorum ipse quoque dominus est; ergò &c.

Probatur Secundò: quia si nō esset famæ suæ dominus, non posset eius ablationē condonare; nemo enim condonare potest restitutionem eius, quod non est ipsius: atqui apud omnes indubitātū est, hominem posse condonare obligationem reparandi famam, quando saltem alij non sentiunt inde incommodū; ergò &c.

Obijcitur Primò: Potest quis etiā condonare alteri mutilationē siue membri alicuius ablationē, nec tamen eius est dominus; ergò id nō probat. Resp. N. C. quia hoc fit solum, eo quod membrū restitui non possit: si enim restitui, sicuti fama, posset, haud dubiè non esset in potestate mutilati remittere restitutionē. Vnde nec propriè condonat restitutionem membri, quia cum sit naturaliter impossibilis, ad eam mutilator propriè non tenetur: sed condonat satisfactionem alioquin debitā pro iniuriā illatā, & reparationem damni, quod ex mutilatione sequitur.

Obijcitur Secundò: D. Aug. de bono viduitatis c. 22. dicit conscientiam nostrā esse

necessariā nobis, famā proximis, ac proinde crudelem esse, qui famam negligit; ergò &c. Resp. inde non aliud sequi, quā non licere prodigere famā, aut sine iustā aliquā ratione eam negligere; sed non inde consequens esse, quod nō sumus eius domini: quia neque bona externa licet prodigere, & principaliter quando illa proximis essent necessaria.

Contingit autem famā nostram esse proximis necessariā tripliciter. 1. quia subinde ex nostra fama pendet fama aliorū, sicuti ex fama Religiosi pendet fama Conuentus. 2. quia absque bona fama non est quis idoneus ad præstandum proximis officium, ad quod stricto iure illis obligatur, vt accidit in Episcopis, aut Parochis. 3. quando non quid ex particulari officio, sed tamē ex charitate quis tenetur proximo prodesse in aliquo, quod tamen infamia impediret. In duobus prioribus casibus ex multorum opinione tenetur quis ex iustitia conseruare famam, quia per eius neglectum alteri sumus iniuriōsi, aut debito fraudamus officio. In tertio autem casu si quis negligeret, peccaret contra charitatem: sicut peccat qui prodigit pecunias, quæ sunt pauperibus ad eorum subleuandam miseriam necessariæ.

D V B I V M X I

Vtrum licitè & conuenienter fieri poterit eorum, quæ sub hominis dominiū cadunt, partitio & dominorum diuisio?

Notandum hīc est, Quædam ex ijs, quæ sub hominis cadunt dominiū, esse quasi iure naturæ singulis proprias, vt sunt nomen & fama, actus nostri liberi, & virtutū habitus qui talibus actibus comparantur: quædam verò nō ita, quia scilicet ius naturæ nihil eorum alicui particulari appropriauit, proprietatemve siue dominiū attribuit, vt sunt externa bona, quæ dicuntur fortunæ.

Quæstio itaque mouetur de bonis posterioris generis, eorumque partitione.

Respondetur: Post hominis lapsum & remissionem iustitiæ originalis nō tantū licitè, sed etiā conuenienter ac humano generi vtiliter factæ fuerunt eiusmodi diuisiones.

Prior pars probatur Primò: quia Scrip. sacra multis locis indicat non esse homini illicitū possidere aliqua proprio & particulari dominiū. Nam in lege antiqua Patriarchæ habuerunt suas particulares possessiones, tã in terris, quā in pecoribus: neque vsquam in eo reprehenduntur: quin etiam Deus illas adauxerit & multiplicauerit, ac loco premij quoque de talibus fecerit illis promissiones. Deinde Christus in nouo Testamento non etiam mandauit fidelibus, vt sua omnia dimitterent: quamuis id benè consuluerit, & spe magnæ retributionis ad illud induxerit: vnde Matth. 19. adolescenti interroganti, quid

quid boni faciendo posset vitam æternam possidere, respondit: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*: quæ cum se seruasse dixisset adolescens, addit Christus: *Si vis perfectus esse, uade, & vende qua habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo*: ubi relinquere omnia sua, Christus non ad mandata, sed ad studium perfectionis refert.

Probatum Secundò: quia iam olim tamquam heretici ab Ecclesia fuerunt damnati, qui docebant hominẽ non posse saluari, nisi uiueret instar Apostolorum nudus ab omni diuitiarum proprietate, qui dicti fuerunt Apostolici: de quibus videre licet Epiphani. her. 61. & Aug. her. 40. Eundem errorẽ videtur secutus Pelagius, vt colligi potest ex D. Aug. Ep. 106. quæ est ad Paulin. Wicleff quoque in Conc. Constant. damnatus est in eo, quòd diceret Clericos non posse habere aliqua propria: sed omnia debere habere cõmunia; ergò partitio bonorũ, & dominiorũ discretio, quibus diuersa diuersis sunt appropriata, non fuerunt nec sunt illicita.

Probatum pars posterior: quia si post amissam originalem iustitiam, remansissent semper omnia cõmunia, iam tunc nata erant sequi grauissima incommoda, ita vt moraliter vix potuisset humanum genus sic subsistere. Primò, quia non reddit terra fructus suos hominum sustentationi necessarios aut commodos, nisi in sudore vultus laborantiũ & colentium eam: si autem omnia omnibus mãsissent cõmunia, puta sicuti terræ, ita & fructus, profectò futurum erat, quòd nulli laborare, aut terras excolere voluissent: quod namque hi seminassent, hoc alij voluissent metere. Quòd si fructus fuissent appropriati laborantibus, iam cõpisset rerũ diuisio & distinctio dominiorum: sed neque id amouisset omne incommodũ, partim quòd suboriturũ fuissent multæ lites & iurgia, quibus fertiliores coleret agros. Vnde Genes. 13. exortis similibus contentionibus inter familiam Abrahæ & Lot, qui simul viuebant, res composita fuit, diuisione regionis, quòd vnus vnam, & alter alteram partem possideret: partim etiam quòd facilè quisque fructus vellet facere communes, sicuti ipsæ terræ haberentur communes.

Deinde propter varias necessitates, & infirmitates, quibus humanũ genus post peccatum, subijcitur, opus est, vt varia sint munia, alia sublimiora, alia dimissiora, & magis quasi contemptibilia, & nihilominus æquæ aut magis cõmunitati necessaria. Vbi iterum si feceris omnia omnibus hominibus cõmunia, nullus aut rarus inuenietur, qui abiectiones illas operas volet alijs præstare, sed omnes volẽt maximè honorifica officia subire.

Neque eadẽ hic potest obtendi ratio cum vita communi Religiosorũ, quasi, quia hæc absque istis incommodis transigitur, ideo

etiam illa generalis vita cõmunis, & vniuersalis communicatio eiusmodi incommodis nõ esset futura obnoxia: longè enim dispar est ratio, tum quòd ipsi ad grauiorẽs labores possint & soleant etiam aliorũ seruitijs vt, quorum operas mercedẽ conducunt, aut quibus sua bona tradunt colenda; qui inde suum proprium quæstum faciunt; vel ipsi sustententur ex labore aliorum, colligentes aliquid de temporalibus eorum, quibus spiritualia seminant; quæ fieri non possent si omnes homines omnia in cõmuni possiderent: tum etiam quia Religiosi profitentur studium perfectioris vitæ & omnium virtutum, & specialiter voluntariæ paupertatis, & promptæ obedientiæ sub suo Superiore. Vnde in cõmunitate talium satis facilè ex directione & iussu Superioris possunt omnia ordinatè & cõmodè fieri, quæ ad cõmunẽ conuictum & ad omnẽ vsum cõmunitatis sunt necessaria. Sed in toto humano genere, vbi pauci sunt studiosi virtutum, & præsertim obedientiæ & paupertatis, non posset absque infinitis penè incommodis, generalis illa cõmunio obseruari: nam qui vix legibus & pœnis coërceri possunt, vt nunc abstineant ab alienis, non facilè tunc seruarent modum in cõmunibus: & qui malunt ignauiam & pauperẽ modò vitam ducere, quàm labore manuum sibi necessaria conquirere, non facilè tunc inducerentur, vt pro cõmunibus necessitatibus laborarẽt, sed vellent potius in alienis laboribus otari & luxuriari.

Sed contrà obijcitur Primò Canon Diligentissimis, xxi. quæst. 1. qui desumptus est ex Epist. 5. Clementis, vbi dicitur, Cõmunẽ vitam omnibus esse necessariam, sed quòd cum per iniquitatem, alius hoc suum esse diceret, & alius illud, sic inter mortales rerum factam esse diuisionem; ergò &c.

Respondetur Pontificẽ scribere ad fideles Ierosolymitanos, qui tum etiam vitam cõmunẽ exemplo Apostolorum amplexati: vnde non vult eam simpliciter omnibus necessariam, sed, vt addit, præsertim his qui Deo irreprehensibiliter militare cupiunt, & vitam Apostolorum, eorumq; discipulorum imitari volunt. Commendat autem illam vitam ab hoc, quia si homo in sua rectitudine persistisset, rerum omnium vsus omnibus fuisset cõmunis: & propterea addit, quòd per iniquitatem, id est, occasione peccati & amissæ iustitiæ originalis, factũ sit, quòd homines cõeperint diuisim possidere bona, & quisq; sua habere propria. Quòd vero infra dicitur in eodem Can. In omnibus autẽ, sunt sine dubio, & coniuges: quasi & vxores fuissent communes, omninò ab aliquo maliciosè est insertum, nec vllò modo ad textum pertinet: nam & Tertull. in Apolog. cap. 38. testatur Christianis aliquando omnia indiscrcta fuisse, præter vxores. Glossa tamen

D ij illud

Illud piè conatur interpretari, scilicet quòd coniuges debuissent esse communes, non quoad copulam, sed quoad domestica & alia seruitia.

Obijcitur Secundò: Sancti PP. dicunt, neminem debere dicere: Hoc est meum, Hoc est mihi proprium; eò quòd omnia sint communia, vt videre licet apud Ambros. in cap. 12. Lucæ & Chrysof. Hom. 10. in priorem Epist. ad Corinth.

Respondetur, Eos tantum velle, quòd nemo possit res ita facere sibi proprias, quin debeat paratus esse, quando fuerit necessitas, communicare illas cum alijs: quia non propter illum solum creatæ sunt. Vnde & in necessitate omnia sunt communia.

Ex dictis potest intelligi, quare in Conclusionem positum sit, post lapsum siue peccatum, & amissionem iustitiæ originalis: quia scilicet in statu innocentiae satis commode mansissent indiuisa rerum dominia: tum quòd rectitudo voluntatis ab omni cupiditate libera facillè in communi rerum vlu pacem conseruasset, dum nullus quid superfluum appeteret, & quisq; alijs necessaria absque molestia communicaret: tum etiam quia vel nullo, vel saltem non laborioso cultu terræ indiguisset, ad hoc, vt abundè omnia ad vitæ humanæ sustentationem necessaria produxisset: vnde & in eo statu diuisio dominiorum verisimiliter fuisset prohibita, tamquam illi minus congrua.

DVBIVM XII.

Quomodo & quo iure sit facta prima rerum & dominiorum diuisio?

41 **D**ico Primò: Illa diuisio primùm facta fuit per rerum apprehensionem siue occupationem. Nam in primis prout ex filijs Adæ quisque prior aliquam terræ partem, aut plagam sibi occupabat, sic illius acquirebat dominium: quòd deinde post diluuium etiam inter filios ac posteros Noë accedit, præsertim post linguarum confusionem. Desumuntur hæc satis manifestè ex libro Genes. & notanter ex c. 10. & 11. Nam c. 10. recensitis generationibus filiorum Noë, dicitur, quòd ab illis diuisæ sint insulæ gentium in regionibus suis: & cap. 11. *Celebre nomen nostrum, antequam diuidamur in vniuersas terras.* Quòd si forsitan plures ad eundem locum aspirarent, vel dubium oriretur, quis prior occupasset, potuerunt eiusmodi difficultates forte diremisse.

Dico Secundò: Ista diuisio non fuit facta iure naturali, neque etiam iure diuino: sed humano, scilicet gentium. Desumitur ex Can. Quo iure Dist. 8.

Probatæ prima pars: quia natura non fecit bonorum externorum diuisionem, sed reliquit omnia omnibus communia, quantum ex parte sua est, sicuti antè diximus. Neque secundum se ad illam inclinatur, quin potius in oppositum, si de homine per se, vt recto creato & ante peccatum, loquamur. Vnde si homo in sua rectitudine, in qua conditus erat, perseuerasset, non erat eiusmodi diuisio inducenda.

Probatæ secunda pars: nam legitur quidem in Scripturâ sacrâ Deus hominem constituisse dominum harum rerum inferiorum; sed non legitur dedisse mandatum de bonis & dominijs eorum inter homines diuidendis, vt habetur in d. Can. Quo iure. Neque etiam de tali mandato diuino extat vlla traditio, ergò &c. Neque refert, quòd legatur filijs Israël dedisse spolia Aegyptiorum, & terram promissionis: quia iam tum diuisio facta erat, atque ad eò ista iam ad certos & determinatos dominos pertinebāt, à quibus Deus pro suprema sua potestate dominiū abstulit, & transtulit in filios Israël, non faciendo idcirco per hoc aliquam diuisionem.

Sed Obijcitur contrà: Genes. c. 11. de posteris Noë dicitur: *Atque ita diuisit eos Dominus ex illo loco in vniuersas terras;* ergò &c. Resp. Illic Deum dici diuisisse eos in vniuersas terras, non quòd ipsæ singulis suis partes attribuerit, aut suo præcepto eos ad diuersa loca delegauerit: sed quòd ex Confusione linguarum, quam inter illos ponebat, ita vt vnusquisque nō amplius intelligeret proximum suum, acciderit, quòd desinerent ab ædificatione turris, quam ad cælum volebant perducere, & quòd ita singuli ad diuersas terræ plagas, prout iam antè ire constituerant, sese recipere.

Probatæ tertia pars ex Can. Ius gentium 42. Dist. 1. vbi ad ius gentium refertur sedium siue locorum habitationis occupatio: & ex l. Ex hoc iure D. De Iustitia & Iure: nam cum homines spectatâ mortalium indole ac conditione, qui sui nimis sunt amantes, & alieni aut cōmunis negligentiores, multisque passionibus ac cupiditatibus obnoxij, attenderent & obseruarent, non posse sine magno detrimento, & multis incommodis humani generis omnia omnibus relinqui cōmunia, hinc cōmuni iudicio, & cōsensu in hoc conuenerunt, quòd separationes tam quoad habitationem, quam quoad terras & possessiones essent faciendæ, prout de facto se separarunt, & terram quasi diuiserunt: ac primùm quidem diuersæ essent quasi familiæ, quæ paulatim veluti in regna excreuerunt. Vnde & in illis iam multiplicatis cœperunt etiam particulares subditi, aut ciues sua particularia & propria habere dominia: in quorum distinctione de cetero multum subseruierunt Iura ciuilia. Atque ita generaliter de rerum diuisione

distinctione loquendo, dicitur illa etiã partim Iure ciuili facta: vt habetur Instit. de Rerum diuis. §. singulorum: vt propterea dixerit D. August. Tract. 6. in Ioannem, & refertur Can. Quo iure supra cit. quod hæc villa sit mea, & illa tua, esse ex iure Imperatorum, quia scilicet per contractus, aut alios modos Iure Ciuili introductos, vel approbatos & confirmatos, hæc villa mihi, illa tibi obuenit.

Obijciat aliquis: Qui committit furtum, peccat contra ius naturæ; ergo videtur dominium rei ad ipsum particularem iure naturæ pertinere.

Resp. Neg. Conf. Non enim ideo furtum est contra ius naturæ, quia res illa ad alterum iure naturæ pertinet; sed quia ratio naturalis dicit, nõ esse alteri auferendum quod ipsius est, quocumque iure siue naturæ, siue humano factum sit ipsius. Sic contra ius naturæ peccat, qui alteri tollit vxorem suam, licet manifestum sit, quod hæc per electionem & liberum consensum sit vxor eius, non autem ex attributione iuris naturæ: idque ideo, quia ius naturæ dicit & mandat vxorem proximi nõ esse violandam aut abducendam.

CAPVT QVARTVM,

De modis particularibus acquirendi dominium in res aliquas, quæ sub nullius sunt aut fuerunt dominio, aut si fuerint, iam esse desierunt.

DVBIVM I.

Quibus modis acquiratur dominium in hominem prius non seruum?

R

ESPONDETUR: Quatuor possunt assignari modi, quibus alicui obueniat dominium in hominẽ prius nõ seruum.

In primis Titulo Natiuitatis, puta quod proles nascatur ex ea, quæ tibi est anella seu serua: hoc ipso enim proles cedit tuo dominio, etiam si pater prolis sit homo liber, & proles legitima, quia partus sequitur ventrem. Patet ex l. Partum: C. De rei vindicatione. Si tamẽ mater tempore conceptus, vel quo portauit prolem, fuerit libera tunc iurẽ Cæsareo non contrahet proles seruitutem, vt habetur Instit. De ingenuis §. sed & si quis.

Secundò, Obuenit dominium Titulo Emptionis & Venditionis, vt quando is qui liber est, vendit seipsum, vel a parentibus venditur alteri in seruum: potest enim homo liber validè & licitè, quando subest causa, seipsum vendere, aut etiam a parentibus vendi. Prius colligitur ex cap. 21. Exodi, vbi conceditur seruo Hebræo, quando tempus libertatis eius aduenerit, quod possit se domino tradere in seruũ perpetuum. Et confirmari potest exemplo S. Paulini, qui se in seruum vendi voluit, vt filiũ viduæ redimeret. Ratio reddi potest, quia homo est dominus suæ libertatis, & operarũ quas potest prestare; ergo potest eorum dominium, a se abdicare, & in alium transferre. Poste-

rius colligitur similiter ex cit. cap. 21. Exodi, quia ibi leges præscribuntur, quomodo debeant domini agere cum puella, quam pater vendidit in famulam siue seruum. Vnde supponitur id neq; iure naturæ, neq; diuino esse illicitum, aut prohibitum. Et ratio est, quia proles est fructus & veluti pars parentis quamdiu sub patria est potestate. Quare parens ius habet ex illa percipiendi ea emolumenta, quæ ipsa posset de se facere, si sui iuris esset; atqui posset se vendere; ergo &c.

Sed Notandum, quod in vtraque venditione, certæ requirantur de Iure conditiones; idque in fauorem libertatis. Et quidem dum quis suã venditur voluntate & auctoritate, requiritur primò, quod emptor putet eum esse seruum: vnde fit quod non possit quis se vendere per seipsum: sed necesse sit, id fieri per alium. 2. requiritur, vt qui sic se vendit, sit maior viginti annis. 3. vt tam ipse, quàm is per quem se vendit, sciat eum esse liberum. 4. vt qui ita venditur, intendat esse particeps pretij, & de facto etiam ex illo participet. Vide Syluestrum V. Seruitus q. 3. & Tit. D. Quibus ad libertatem proclamare non licet. Quando autem parens prolem vendit, requiritur 1. vt id fiat præ nimia paupertate, & victus causã, vt habetur l. 2. C. De patribus qui filios distraxerunt. 2. vt per patrem fiat: quamuis enim stando in iure naturæ, id etiam matri liceret, tamẽ leges hoc soli patri concedunt. 3. vt proles, quæ venditur, nõ sit emancipata. 4. quod sic vendita proles possit se redimere & libertatem recuperare, pretio restituto, perindè ac si nunquam fuisset seruus. Vide l. 2. iam citatam, & Couarr. lib. 3. Var. Resol. cap. 14. n. 4.

D iij

Tertio

Tertiò acquirit quis dominium Titulo & iure Belli, quod scilicet in bellis seruari solitum est, & communiter gentium consuetudine receptum: quo conceditur facultas, vt, qui aliquem in bello iusto capit, vindicet illum sibi in seruū, vt patet ex L. Hostes: D. De Captiuis. Quomodo tamen id locum non habeat inter Christianos, dum inter se bellum gerunt, suprâ in Tract. de Bello explicuimus.

Quartò efficitur quis seruus alterius per iustam condemnationem propter crimina: sicut enim quis ad mortem, ita etiam ad seruitutem damnari potest. Ita qui arma, aut alias merces prohibitas deferunt ad Saracenos aut Turcas, sicut & illi, qui in nauibus eorum piraticis curam gubernationis gerunt, efficiuntur serui Christianorum, eos capiendum, vt habetur Cap. Ita quorundam De Iudæis & Saracenis.

D V B I V M II.

Vtrum serui ita sint adstricti dominis suis, vt non liceat eis per fugam se ab illorum dominio eximere?

3 Dico Primò: Qui iniuste à dominis fuerint in seruitutē tracti, possunt per fugam se eximere: imò & vi repellere eos qui fugam conantur impedire. Est assertio hæc communis & lumine naturali nota. Si enim mihi liceat ab hostibus recuperare res meas iniuste ablatas, & vi repellere volentes impedire, multò magis potero me ipsum iniquè abductū & in seruitutem tractum, per fugam restituere libertati, etiam vi repellendo eos, qui me impedire volunt: imò tales possunt etiam à dominis surripere, quantum satis est ad compensationem iniuriæ, & operæ prestitæ. Vbi tamen supponitur, quòd tali sint loco, vbi via iuris non possint se liberare, neque compensationem iustam obtinere.

Dico Secundò: Si dominus seruum incitet ad peccatum, & rogatus nolit ab incitatione importuna desistere, licebit seruo fugere: similiter quoque si dominus illum inhumaniter tractet. Prior pars probatur: quia non obligatur seruus cum periculo animæ suæ, quod illi dominus causat, apud dominum remanere: nam & coniunctissimi nobis sunt deserendi, si sint nobis causa scandali & ruinae, iuxta illud Christi: *Si oculus scandalizas te, erue eum, & projice abs te.*

Probatur posterior pars: quando dominus inhumaniter tractat seruum, (vt si fame, siti, frigore, aut verberibus sine causa affligat) afficit eum iniuriâ, à qua se potest

eximere & saluare per fugam, quando alia ratio non suppetit. Si tamen res & animus domini sic mutarentur, vt non subesset amplius periculum similitum iniuriarum, teneretur seruus ad dominum redire, nisi fortassis iniuria quam esset perpeffus, fuisset tanta, vt meritò iudicaretur libertate compensanda.

Dico Tertiò: Si dominus sit Iudæus, aut paganus, & fiat subditus Principi Christiano, aut si dominus sit hæreticus, hoc ipso seruus Christianus fit liber: & proinde potest talem dominum deserere. Patet ex l. Deo nobis §6. C. De Episc. & Clericis, vbi Iustinianus id expressè disponit & ordinat. Colligi etiam potest ex Cap. vlt. De hæreticis, & ex Cap. 2. & vlt. De Iudæis & Saracenis.

Dico Quartò: Qui se ipsos vendi permiserant, aut qui per parentes legitime venditi sunt, fugere non possunt, nisi fortassis casus secundæ aut tertie assertionis interueniret. Probatur: quia cum sint facti serui per legitimum contractum, in quem ipsi, aut parentes illorum vice & loco, iuste consenserint, omninò tenentur satisfacere contractui: nec possunt eum violare aut per fugam se surripere, non magis quam res alias iuste venditas ab emptore auferre.

Dico Quintò: Qui in poenam criminis est iuste ad seruitutem damnatus, non potest quoque fugere. Ita DD. videntur communiter tenere. Probatur: quia obligatur reus subire poenam iuste illi impostam, ac proinde etiam iustam exequi sententiam, si talis sit vt non nisi per eum possit executioni mandari. Si tamen esset seruitus admodum acerba, non videtur improbabile, quòd liceret fugere oblata commoda occasione fugæ: quia lex potest videri minus discreta, quæ diceretur obligare illum ad spontaneam mansionem in tam acerba seruitute, quando occasio se eximendi offertur: nam id videtur quasi insupportabile conditioni & fragilitati hominum.

Dico Sextò: Proles ex seruâ nata eandem subit rationem, quam mater. Vnde si mater sese vendidit, aut à parentibus legitime vendita est, vel ob crimen seruituti addicta, etiam proles non potest fugere. Hinc sequitur eos, qui eiusmodi seruis consilium vel auxilium præbent ad fugam, peccare, & ad damni restitutionem, quantum seruus domino valebat, teneri. Imò Nauar, c. 17. n. 103. & alij quidam cum illo existimant eiusmodi consultorem vel cooperatorem ad fugam, teneri quoque ad restitutionem eorum, quæ forsitan seruus iniuste à domino secum abstulisset. Quod quidem omninò verum est, si eiusmodi ablationem suaserit, aut ad eam fuerit cooperatus, vel præuiderit aut præuidere debuerit seruam fugitiuum

fugituum id futurum. Alioquin cum eiusmodi ablatio non habeat per se aliquam necessariam aut ordinariam conexiōem cum fuga serui, non apparet quare ex consilio solius fugæ, teneretur consultor ad reparationem iniquæ ablationis per accidens & præter eius intentionem, coniunctæ cum fuga.

S Dico Septimò: Serui bello capti possunt licitè fugere ad suos, ita tamen ut vim domino non inferant. Est contra Nauar. loto citato: sed Conclusionem nostram tradunt Dominicus Soto lib. 4. de Iustitia quæst. 2. art. 2. Bannesius hîc quæst. 40. art. 1. Dub. 13. Couarr. ad Regulam Peccatum p. 2. §. 11. n. 6. & lib. 1. Var. resolut. cap. 2. n. 10. Mald. in 2. 2. quæst. 40. art. 1. Dub. 7. & plures alij.

Probatur Primò ex Instit. De rerum diuisione: §. Item ea quæ ex hostibus: vbi de seruis bello captis dicitur, eos, si euaserint Heri potestatem, & ad suos reuersi fuerint, pristinum statum recuperare. Idem indicatur l. Nihil interest D. De captiuis & postliminio reuersis: Nihil interest, inquit lex, quomodo captiuis reuersus sit, vtrum dimissus, an vi & fallaciâ potestatem hostium euaserit, ita tamen si ea mente venerit, ut non illò reuerteretur.

Probatur Secundò ratione: quia seruitus, iure belli contracta, non est ita vilis, ut cæteræ seruitutes; ergò non videtur ad eas angustias restringenda, quibus obnoxiz sunt seruitutes ex alijs titulis.

Probatur Tertiò: quia cum hæc seruitus communi gentium consensu sit introducta, non debet eius conditio magis onerari, quàm consuetudine totius orbis est receptum: atqui consuetudo videtur id obtinere apud omnes, quòd possint tales serui sine conscientiz scrupulo ad suos fugere. Neque censeantur in eo aliquid illiciti facere, nisi fortassis fidem dederint de non fugiendo, & eâ lege peculiariter illis vita esset donata: tunc enim obligantur stare promissis.

Dixi, eos posse fugere ad suos: non enim licet eis fugere ad vagandum extra potestatem domini, sed tantùm animo reuertendi ad suos: quia hæc fuga solū iure & consuetudine seruis est concessa ad libertatem in termino recuperandam, id est, cum ad suos vel ad ciuitatem amicam, vbi publico nomine tuti sunt, peruenerint; ut habetur l. Postliminium D. De captiuis. Quòd si in via intercipientur, reduci possunt: quia antequam peruenerint ad suos, nondum recuperarunt libertatem. Postquam autem peruenerint ad suos, ita efficiuntur liberi, ut, etiamsi redeant causa mercaturæ, vel simili occasione, non possint à priori domino retrahi in seruitutem. Si autem fugiant, non animo redeundi ad suos, peccant, & ad do-

minum tenentur reuerti, ut docet Couarr. supra: quia dominum priuant vsu sui, dum adhuc sunt sub dominio eius, nec in via liberandi sese per fugam iure permissam.

Addidi, etiam, ita ut domino vis non inferatur: quia etiamsi possit fugere seruus, non tamen ob hoc potest vim inferre: sicut reus potest fugere ministros iustitiæ, non tamen potest eis vim inferre. Quare si dominus illum intercipiat, antequam ad suos redierit, non potest se vi contra illū defendere, quia dominus ius habet illum detinendi: alioquin inutilis domino esset seruitus. Neque obstat d. l. Nihil interest: quia illa loqui videtur de captiuo, qui nondum ad locum victoris deductus est, & in seruitutem redactus. Idem est iudicium de prole, si mater bello capta fuit: quia non est deterioris conditionis suo parente. Manet autem ius illud fugiendi, etsi sæpius diuendatur: nam semper censetur seruus iure dumtaxat belli, cuius primæuia seruitus sic est constituta, etiamsi à domino decies venderetur.

Sed contra Conclusionem opponit Nauar. 6. Can. Si quis seruum xvij. quæst. 4. vbi Conc. Gandrense sub anathemate prohibet, ne quis alieno seruo suadeat ministerium domini sui deserere: quod etiam prohibetur Can. sequenti, desumpto ex Conc. Rom. sub Martino I. ergò &c. Confirmatur ex l. 1. C. De seruis fugitiuis, vbi dicitur furtum sui facere quicumque seruus fugitiuus: & l. 3. si in fuga deprehendatur, grauis poena ei decernitur, scilicet amputatio pedis, aut damnatio ad metalla; ergò &c.

Resp. Canonibus allegatis; tantùm prohiberi, ne quis sub prætextu religionis seu libertatis Christianæ, doceat seruos contemnere suos dominos, & eorum ministeria deserere. Vnde ad præsens propositum non faciunt.

Ad Confirmationem Respondetur, quòd lex 1. loquatur de illo, qui fugit ad alium dominum: lex autem 3. loquatur indistinctè de seruis, qui fugiebant præsertim ad barbaros, siue hostes imperij Romani. Quare meritò intelliguntur excepti serui in bello capti, qui fugiunt animo redeundi ad suos, ut ex alijs textibus citatis colligi potest. Quæ exceptio etiam potest intelligi in l. 1. quæ indistinctè loquitur: non autem de seruo in bello capto, cuius est specialis ratio.

Obijcitur Secundò: Qui damnatus est exilio ad certum locum, non potest ex illo fugere: quandoquidem ergò seruus ille iure gentium damnatus sit ad seruitutem, non poterit fugere. R. N. C. quia huiusmodi seruus non est damnatus ut malefactor in iudicio: sed modo quodam minus ignominioso. Vnde & seruitus illa non

D iij habetur

habetur ita probrosa; sed potius è contrà, ex iure gentium hoc priuilegium fugæ peculiariter censetur illi concessum.

Obijcitur Tertio: Solent serui grauiter puniri, quando contingit eos à fuga retrahi; ergò non licuit eis fugere, alioquin iniuste punirentur. Respondetur primò: hîc dici posse dominos fortassis sequi alteram opinionem, quæ tenet fugam etiam seruis istis esse illicitam: quæ non est improbabilis: quamuis hæc videatur verior. Respondetur secundò: Etiam si dominus putaret fugam seruo licitam, nihilominus tamen posse seruum castigare non per modum punitionis propriè loquendo, sed per modum cautelæ & repressiõnis, ne serui sint tam faciles ad fugam: quod in gratiam dominorum potest dici ipsis esse concessum eodem iure, quò seruis permittitur fuga, scilicet cum tali onere & periculo, subeundi nimirum verbera, aut alias plâgas si intercipientur. Ita enim videtur communis sensus apud omnes nationes habere.

DVBIVM III.

Quomodo in animalia per uenationem, piscationem, aucupium acquiratur dominium: Et qua sic licitè possint occupari?

7 **N**Otandum est, Animalium quædam naturali indole esse mansueta, & domestica: quædam verò siluestria, & vaga: Et ex his iterum, aliqua subinde arte & vsu esse mansueta, & esse quasi domestica: alia autem retinere naturam siluestrem. His præmissis

D I C O Primò: Animalia naturam mansueta & domestica, etiam si dominorum manus aut potestatem longius euaserint, non licet capere, neque fiunt capientis. Eiusmodi sunt oues, boues, equi, gallinæ domesticæ &c. Probat: quia licet aberrauerint aut fugerint, nihilominus adhuc manent sub dominio sui domini, ut patet Instit. De rerum diuis. §. gallinarum. Vnde ubicumque inuenta fuerint oberrantia, dominis suis sunt restituenda: imò etsi à lupo aut vulpe capta fuerint, quidquid de illis superest, ad dominum pertinet.

D I C O Secundò: Animalia fera, sed vsu mansueta quæ consuetudinem habent, ut ex libera vagatione redeant ad potestatem domini, similiter non licet capere. Eiusmodi sunt aliquando cerui, aut cuniculi, qui domi nutriuntur, columbæ, & similia. Patet Instit. tit. cit. §. pauenum.

Vnde qui in suo columbario appositis illarum, aliorum columbas eò traducit, tenetur ad restitutionem: Nauar. cap. 17. n. 127. & Medina C. De Restit. quæst. 3. fecus, si id absque fraude accidat v. g. quia melius illas alit, aut commodiorem stationem aptauit, ut indicat Nauar. loco cit. & docent alij DD.

D I C O Tertio: Si hæc animalia amittant consuetudinem redeundi, licebit postmodum illa occupare; & transcunt in dominium occupantis. Ita habetur Instit. supra: & Ratio est, quia tum censetur se recepisse in naturalem libertatem, & non amplius esse sub dominio prioris domini. Vnde si columbæ vnus aggregauerint se columbis alterius columbarij, & prætermiserint consuetudinem redeundi ad suum, fiunt alterius. Iuxta Nauar. autem c. 17. n. 128. & Siluestrum V. Inuentum q. 2. tunc censetur prætermisisse, seu deseruisse consuetudinem, quando bis, terte non redierint temporibus consuetis. Quod quidem ut in columbis possit admitti, non tamen in omnibus animalibus mansuetis, talis determinatio dicenda erit habere locum, ut bene aduertit Molin. Tract. 2. Disp. 41. nam v. g. continget ceruum mansuetum aliquoties non redire spontè: sed aberrare circa domum, ita ut facile permittat se deduci, non debet idcirco animal istud dici deseruisse sic consuetudinem redeundi, ut iam censeatur naturali libertati restitutum, atque ad eò esse nullius, & fieri occupantis. Quare iudicio prudentis eiusmodi veniunt determinanda.

D I C O Quarto: Animalia omninò siluestria quæ à nemine fuerunt occupata, aut si fuerint, iam eius euaserunt potestatem & iterum naturali libertati sunt restituta, licet cuilibet capere; & occupando acquirunt eorum dominium. Ita DD. communiter & patet Instit. d. tit. De rerum diuis. §. feræ. Ratio est: quia cum naturæ auctor Deus tribuerit homini dominatum in bestias terræ, volucres cœli, & pisces maris, non potuit Humanam genus circa acquisitionem particularis dominij in eiusmodi animalia vaga constituere aliquid aptius, quam ut, dum aliter diuidi commodè nequeant, cederent illis, qui arte, aut viribus illa apprehenderent, & suæ submitterent potestati. Vbi hoc aduertendum est, quòd qui ceperit eiusmodi aliquod animal, tãdiu ipsius illud censeatur, quamdiu eius custodiã coercetur: sin autem se in naturalem libertatem receperit, tunc desinere esse illius; & propterea antè diximus etiam animal tale fieri occupantis. Tunc verò naturalem censetur recepisse libertatem, quando oculos domini aufugerit, aut ita euaserit si adhuc sit in conspectu, ut tamè difficilis iam sit prosecutio.

Hinc

Hinc examen apud cum filuestris sit naturæ, si ita euolet, ut difficulter possis persequi, poterit à quolibet apprehendi, quantumuis in fundo alterius, cuius ex arbore hæreret. Quemadmodum enim non ideo auis efficitur alicuius, quia sedet aut nidificat in arbore eius, sic nec apes, quia arbori adhærent. Posset tamen dominus fundi, quamdiu res est integra prohibere, ne alius fundum eius ingrediatur, ut ipse sic eum præuoniat: ad cuius autem aluere inuolant, illius efficiuntur. Vide Institut. loco cit. & l. 3. 4. 5. D. De rerum diuisione: & l. 3. §. item feras D. De acquir. possessione: quibus locis ista & similia expressè habentur.

9 Petes Primò, Vtrum fera à me vulnerata, & postea ab alio capta, sit mea, an capientis? Respondetur, ex communi DD. sententia, eam fieri capientis, non vulnerantis. Ita docet Couar. ad Reg. Peccatum p. 2. §. 8. n. 13. & probat ex l. Naturalem §. illud D. De acquir. rerum dominio. Quod tamen intellige, nisi ita esset vulnerata, ut, is qui eam vulnerauit, & adhuc insequitur, certò sit apprehensurus: illis enim positus habet is ius propinquum ad feram, nec potest alius eum præuertere: secus, quando dubium esset, an ille fuisset apprehensurus, vel iam eam desinit insequi.

10 Petes Secundò, Vtrum fera meo laqueo capta sit mea, an alterius, qui fortè superuenit, & eam à laqueo eximit? Couar. supra & Nauar. cap. 17. n. 176. fauent eximenti nisi alicubi contraria sit consuetudo. Sed dicendum est, si fera inextricabiliter laqueo sit intricata, ut luctando sese eximere non valeat, tum non fieri eximentis, sed eius, qui laqueum posuit. Ita Mald. cap. 6. dub. 5. & Molina Tomo 1. Tract. 2. Disp. 42. Colligitur ex l. In laqueum §. D. De acquir. rerum dominio: quamuis alij ex illa lege nitantur contrarium confirmare. Sed declaratur, quia legis resolutio est, ut, si aper in meam potestatem peruenerit (scilicet qui laqueum posuit) meus factus sit; atqui dum fera inextricabiliter hæret in meo laqueo, iam peruenerit in meam potestatem; ergò mea est. Confirmatur: quia ibidem lex statim subiungit: Sin autem aprum meum factum in suam naturalem libertatem dimississet. eo facto meus esse desisset: actionem verò mihi in factum dari oporteret. Vbi manifestè supponit lex, quòd dum aper meo laqueo, seu reti sic inhæret, ut ab eo nequeat se expedire, iam uenisse in meam potestatem qui laqueum tetendi, atque adeò factum esse meum: qui tamen desinit esse meus, si quis superueniens dimittat illud in suam naturalem libertatem: contra cuius tamen factum datur mihi actio, sicuti ibidem lex habet: quare tenetur mihi de valore feræ: si verò abstulerit ad eius restitutionem.

Dixi, si inextricabiliter laqueo meo sit intricata: nam si erat sese expeditura à laqueo, nisi superueniens eam apprehendisset, non censetur adhuc peruenisse unquam in potestatem meam plenè, qui laqueum tetendi. Quod & lex satis indicat, nam duos illos modos expressè distinguit. Quare tunc, quando scilicet euasura aliàs erat, fieret ipsius eximentis siue apprehendentis eam.

Neque hinc eadem est ratio de aue mea custodiæ seu caueæ alicui inclusa, quæ forsitan euolutura erat, nisi superueniens illam apprehendisset, quæ haud dubiè non idcirco efficitur ipsius apprehendentis, sed mihi restituenda est: quia hæc plenè & perfectè à me fuit apprehensa, & totaliter sub meo dominio, quamuis nunc forsitan ab eo se exemisset, quod tamen pondum fecerat: sed fera quæ non est inextricabiliter in meo laqueo, non fuit, neque est absolute sub mea potestate, aut dominio. Ratio igitur assertionis, & legis allegatæ est: quia dum laqueo meo inextricabiliter inhæret, censetur à me apprehensa, & naturalem libertatem amisisse, atque ita per primam occupationem fuisse facta mea: neque enim tantum manibus immediate, sed etiam instrumentis possumus rem apprehendere & occupare.

Aduertendum verò hinc est, Quòd, si posueris laqueum in fundo alterius contra eius prohibitionem, & is superueniens feram relaxet, ad nihil tibi teneatur. Ratio est, quia ius habet amouendi laqueum à suo fundo: neq; ut tibi seruetur fera, obligatus est laqueum ibi relinquere. Si autè sibi tollat, de iure còmuni tenebitur reddere, ut potest colligi ex d. l. In laqueum: quia est ipsius, quamdiu non rediit ad naturalem libertatem iuxta antè dicta. Poterit tamen is, cuius est fundus, deducere damnum si quod sit perpeffus. Vide Mald. loco supra cit. & Couar. ad Reg. Peccatum p. 2. §. 8. n. 4. & 5. Quod si fera, quam persequor, incidat in laqueum ab altero positum, habebit uterque ius eam occupandi: ille, quia laqueo eius tenetur; ego autem, quia mea operà in laqueum incidit: nisi enim excitasset, non incidisset. Quare illius est, qui primò eam occupabit.

Quod de laqueo diximus, etiam locum habet in nassa piscibus capiendis in flumine extensa, scilicet quòd pisces illi inuoluti sint eius, qui nassam exposuit. Quare si aliquis superueniens nassam leuauerit, & pisces exement, tenebitur alteri ad restitutionem. Quòd si nassam simul abstulerit, & alibi in flumine exposuerit, tenebitur haud dubiè ad restitutionem nassæ: sed tamen pisces secundà vice capti erunt ipsius, si prior extraxerit: quia licet instrumento alterius, tamen huius operà & industria, qui illam

qui illam suo nomine posuit, capti sunt. Erunt verò alterius, si ille inuenerit, & prius extraxerit, quia eius instrumento capti; hoc enim equitati videtur maximè consentaneum.

D V B I V M I V.

Vtrum aliquis possit in fundo aut saltu alieno venari?

13 **R**ESPONDETUR: Stando in Iure naturæ posse: modò non sint loca sic conclusa, vt non valeant feræ egredi. Ratio est, quia feræ, quæ sunt forte fortunâ in fundo alterius, non censentur fructus fundi, neque ad fundum aut dominium fundi pertinere, vt tradit Couar. loco citato. Debet tamen ista venatio fieri absque damno domini fundi, & si inferatur siue per segetum aut sepum conculcationem, siue per fossarum deiectionem, siue alio modo, debet illud reparari ab ijs qui inferunt, vt tradunt passim DD. Siluester V. Venatio, & eodem V. Angelus & Caietanus, item Nauar. cap. 17. n. 125. cum alijs. Dixi, stando, in Iure naturæ: quia potest quilibet venandi ius in suis prædijs sibi seruare, & alijs prohibere, ne ibi venentur, vt patet ex §. Feræ Instit. De rerum diuisione, atque ita fiet extraneis illicita: feræ tamen captæ ferent venantis, vt antè diximus, & docet Couar. d. loco. Quòd si verò dominus ipse nolit ibi venari, & multiplicarentur feræ illis in locis cum aliorum detrimento, tunc eiusmodi prohibitio foret irrationabilis, & eo nomine posset negligi: imò dominus teneretur alijs ad restitutionem damnorum, quæ exinde essent perpeffi, quia censeretur causa per irrationabilem suam prohibitionem,

D V B I V M V.

Vtrum Principes prohibere possint venationem, aucupium, piscationem in locis publici iuris?

14 **D**E hac quæstione fusè tractat Couar. ad Reg. Peccatum p. 2. §. 8. n. 1. vbi multos refert, qui tenent Principes non posse ista prohibere, eò quòd iure naturæ vel gentium eiusmodi venationes sint licitæ: quod ius non videtur Princeps posse tollere. Ita sentiunt Hostiensis, Decius, Tiraquell. Iason & alijs. Couar. tamen docet contrarium, pro se adducens multos etiam Iurisperitos: ex Theologis autem cum eo tenent Caietan. tract. 17. opusculo

1. cap. 12. Medina Codice de restitutione qu. 12. Dominicus Soto lib. 4. de Iustitia quæst. 6. art. 4. & alijs communiter. Vnde

RESPONDEO & **D**ICO PRIMO: Principes possunt prohibere istas venationes siue interceptiones animalium in locis publicis de consensu populi, siue gratis, siue per aliquem contractum is præstetur. Constat, quia populus potest cedere iuri suo ad res externas etiam illi quod communis gentium consensus, aut natura illis concedit.

DICO SECUNDÒ: Similiter possunt Principes prohibere, si iudicetur id necessarium ad Reipub. onera sustinenda, v. g. vt eloceatur ius illud, & inde consentatur pecuniæ quæ ad Principis, aut reipubl. onera sunt necessaria. Ita quoque possunt prohibere venationem pro certis temporibus, vt dum niues iacent, vel animalia foeta sunt, ne scilicet nimium destruatur, vel quasi extirpentur cum communi interesse & detrimento. Sic etiam prohibere possunt, ne certis instrumentis, vt sclopetis, aut infectione fluminis animalia eiusmodi capiantur, quia ista seruiunt bono communi: quæ omnia naturali ratione per se sunt euidentia.

Sed difficultas principalis est, Vtrū Principes possint sibi ad solam recreatione sine consensu populi reseruare ius illud? Vnde

DICO TERTIÒ: Possunt Principes quoque ad solam recreationem sibi reseruare ius venandi in quibusdam locis etiam absq. consensu populi. Ita Couar. & D. Soto supra. & recentiores communiter. Ratio autem hæc est, quia Princeps cum laborat pro Reipubl. potest aliqua loca communia suæ recreationi deputare ac reseruare, cum & hoc pertineat quoque ad Principis dignitatem. Dixi, in quibusdam locis; quia non videtur posse populum ab omnibus locis publicis excludere, & sibi totam venationem reseruare, nisi fortassis eà de causâ aliquid remitteret de tributis sibi debitis, vel aliter compenset: alioquin enim nimis id foret inhumanum, & quasi tyrannidem sapiens, vt notat Medina supra: nam sine iusta ratione priuaret omnem populum omni vtilitate, & oblectamento venationis, quæ tamen iure naturali & gentium illi est permiffa.

Obseruandum nihilominus est, Quòd sicuti Princeps sibi aliqua potest reseruare loca, sic quoque aliquibus personis de Reip. benè meritis, potest appropriare ius venandi aut piscandi in quibusdam locis, alioquin communibus; sic tamen, vt populus inde non nimium grauetur, & suâ priuetur communitate. Ita videmus quibusdam nobilibus, ac Monasterijs eiusmodi priuilegia esse cõcessa.

Obseruandum Secundò, Etiam consuetudine legitime præscriptâ posse huiusmodi ius acquiri, tum Principi, tum alijs vt docent Medina & Couarruias supra: nam eiusmodi

eiusmodi consuetudo obtinet vim legis & privilegij. Verùm aduertendum omninò est, ne talis consuetudo malo titulo sit usurpata, vt monet Couar. n. 10.

Obseruandum Tertio, Principes, qui sibi aliquod ius tale reseruant, obligari ad præcauenda damna, quæ possent feræ inferre agris vicinorum: quòd si inferant, teneri eos ad restitutionem. Neque hîc satis est, si dicant se habere propositum resarciendi damna quæ inferuntur, sed debent etiam sufficienter aduigilare & cauere, ne inferantur, vt notat Nauar. cap. 17. n. 123. aliud enim peccatum est inferre damnum per se vel per alium, aliud nolle compensare illatû. Sed hæc parui pendere solent multi, sicut & alias oppressiones grauiore, prohdolor: nec recogitant, quòd aliquando *debunt iusti in magna constantia, aduersus eos qui se angustiauerunt.* Sap. cap. 5.

DVBIVM VI.

Qualiter peccet, qui contra iustam prohibitionem venatur, piscatur vel aucupium exercet: Et an ad restitutionem aliquam teneatur, Et quomodo puniri possit?

¹⁶ **N**otat Couar. loco cit. quatuor ex causis contingere venationem esse interdîctam. In primis, ratione Status personæ: quo modo est prohibita Clericis, & magis Monachis, potissimùm illa quæ fit cum magno strepitu canum, aut vi armorum; vt patet ex Cap. 1. De Clerico venatore. Quæ tamen & rara non videtur omninò Ecclesiasticis prohibita, vt docent Medina C. De restitutione quæst. 12. Siluester V. Venatio, & Panormit. ad d. Cap. 1. Mald. suprâ dub. 9. & alij: siue fiat necessitatis, siue exercitij, siue moderatæ recreationis causâ. Secundò, ratione Temporis, vt diebus festis, & ieiunij, vt indicatur Can. an putatis 13. Dist. 86. Quam tamen prohibitionem modificatè esse intelligendam significat Nauar. c. 13. n. 11. ne scilicet ratione venationis omittatur sacrum aut violetur ieiunium: alioquin non esse simpliciter istis diebus venationem prohibitam. In maximis tamen festis, & quibusdam ieiunijs videtur ipsa sanctitas mysteriorum quæ recoluntur, inducere prohibitionem ob nimiam animi & corporis occupationem, quam venatio causat, licet opus seruile non censeatur. Tertio, ratione Publicæ utilitatis: quomodo diximus prohiberi posse venationem pro tempore, quo niuës iacent,

aut feræ sunt: item ne fiat certis instrumentis. Quarto, ratione Loci, vt quia iuste Princeps sibi reseruaui, & alijs interdixit: item si quis priuatus sibi ius venandi in suis fundis & syluis reseruauerit. His præmissis

D I C O Primò: Clerici, præsertim in ¹⁷ altiori aliquo ordine constituti, frequenter incumbentes venationibus cum strepitu, aut vi armorum, non videntur à mortali peccato excusandi. Probat ex d. Cap. De Clerico venatore, vbi Episcopus, qui crebrò talibus venationibus dat operam, iubetur suspendi tribus mensibus a communione, Presbyter verò duobus, Diaconus autem ab officio: atqui pœnæ istæ videntur maiores, quàm vt pro solo veniali peccato imponantur; ergò &c. Si qui tamen Clerici rariùs, & non ex consuetudine, sed quasi ex accidente, aliquando sic venationem instituerent, videbitur dicendum, quòd venialiter tantùm peccent, modò scandalum absit, & periculum homicidij vel mutilationis: ita Medina & Syluester suprâ, cum plerisque alijs: qui pœnæ constituuntur in iure ijs, qui crebrò dant operam istis venationibus, & quasi ordinariam faciunt sic venandi professionem.

D I C O Secundò: Qui diebus indebitis venatur, nisi sacrum omittant aut ieiunium violent, tantùm videntur peccare venialiter, modò fiat sine scandalo: quòd maximis festis vix potest abesse. Ratio reddi potest, quia venatio non censeatur opus seruile, neque extat grauior aliqua prohibitio, vt simpliciter non fiat festis diebus.

D I C O Tertio: Quando venatio est prohibita ratione utilitatis publicæ, erit peccatum mortale contra facere, si vel reipsâ per id causetur Reipub. notabile damnum, vt si quis plurimam sobolem ferinam extingueret: aut si modus venandi censeatur notabiliter perniciosus quo vitur, qui ideo sub graui pœna sit prohibitus, vt si quis per infectionem fluminis pisces capere studeat. Si verò neutrum istorum concurrat, videbitur tantùm esse peccatum veniale. Ita Couar. ad Reg. Peccatum p. 2. §. 8. Prior pars per se euidens est: neque enim potest quis graue damnum, vel iniuriam Reipub. inferre absque peccato mortali. Vt autem venatione contra legis mandatum non censeatur per se grauis iniuria, aut læsio reipub. nisi aliunde accedant circumstantiæ aggravantes, quandoquidem iure gentium liceat occupare, quæ nullius sunt.

D I C O Quarto: Qui venatur in saltu aut fundo alterius, domino inuito, peccat pro ratione iniuriæ aut damni illati: quæ si exigua sint, nõ incurret nisi veniale peccatû.

D I C O Quintò: Ita quoque qui venatur in locis publici iuris, sed iustâ de causâ Principi aut alijs reseruatis, non peccat nisi

nisi venialiter: nisi tamen graue damnus inferret, vt si pretiosiores & rariores feras caperet, aut notabiliter minueret numerum ferarum, vel faceret eas fugaciores; vnde contingeret, quod domini non possent feras capere, sicuti solent.

Probat: quia leges prohibentes venationem in talibus locis, etiamsi poenam appositam habeant, tamen communi iudicio non censentur grauem inducere obligationem conscientiae: nam animalia sunt nullius, & loca ex se communia, & de reliquo non est notabilis laesio illorum, quibus loca reseruata sunt, prout in Conclusionem excipimus. Quare rationi consonum est, vt reseruatio ista per Principem facta non tam grauiter accipiatur, vt sub mortali obliget.

18 Dico Sexto: Qui venantur contra prohibitionem ratione status vel temporis non tenentur ad aliquam restitutionem eade causa. Patet, quia conditio personae, vel temporis non facit venationis actum iniustum; aut alteri iniuriosum: & proinde non causat obligationem ad aliquid restituendum.

Dico Septimo: Qui venantur contra prohibitionem ratione publicae utilitatis, non tenentur quoque in foro conscientiae ad restitutionem animalium, quae fortassis ceperint. Ita Couar. supra cum alijs. Declaratur, quia ferae quamdiu sunt in sua naturali libertate, sunt nullius, etiam stante illa prohibitione. Quare licet prohibitio contrariam actionem faciat illicitam, non tamen facit illam iniustam praecise ratione apprehensionis eiusmodi animalium. Si tamen vterentur modis venandi perniciosis, aut damnum notabile inferrent, extinguendo plurimam sobolem ferinam, vel alio modo, tunc tenentur Reipub. vel ad communitati quae ius venandi habet, ad restitutionem in tantum, quantum censentur ius illud laesisse, & spem capturae atque oblectamentum abstulisse, vt scilicet tantum debeant reddere, quantum spes illa & oblectamentum aliorum iudicantur valere.

19 Dico Octavo: Similiter, qui in alieno fundo venantur, inuito domino, non tenentur ad restitutionem animalium quae capiunt: tenentur tamen ad reparationem damnorum, si quae inferant. Ita docent Couar. supra n. 4. & Med. quaest. 12. cum alijs contra Ioan. Fabr. & alios, quos Couar. ibidem refert. Ratio est, quia animalia illa siluestria & vaga neque per se sunt istius domini, neque sunt fructus fundi, vt illius ratione debeant dici pertinere ad dominum; ergo sunt primo occupantis. Vnde licet fundi non alium haberent usum, quam quod venationibus sint commodi, ipsaque venatio esset alteri elocata, non tamen ideo animalia fiunt conductoris, aut domini, quamdiu naturali fruuntur libertate; sed dominus aut con-

ductor fundi solum ius venandi illic habet: quod ius ad fructus fundi potest dici pertinere. Si quis tamen alius caperet ibi feras, quas verisimiliter dominus capturus erat, aut ita minueret feras vel abigeret, vt dominus aut conductor non possit more consuetudo feras capere, teneretur ad reparationem illius damni. Similiter si ius venandi, quod elocari solet, redderet inutile, aut minoris estimationis, quam esse solet. Quod si loca sint conclusa, ita vt animalia egredi non possint, & in talibus quibus extraneus venaretur; tenebitur ad animalium restitutionem, vt supra indicauimus: quia haec sunt ipsius domini, qui illa ibi primitus constituit, vel saltem concludendo in suam redegit potestatem: Pone tamen Couar. n. 15. exceptionem, nisi locus esset tam vastus, vt non minus difficulter ibi capi possint, quam si in apertis siluis vagarentur.

Dico Nono: Similiter qui venantur in locis publici iuris, reseruatis Principi vel alijs, non tenentur ad restitutionem animalium quae ceperunt: sed ad reparationem damni, quatenus suis venationibus censentur damnificasse Principem vel illos quibus ius venandi in talibus locis est reseruatum. Sequitur ex dictis, & tenent DD. citati.

Notat tamen Med. posse venatorem etiam a tali restitutione in ordine ad Principem excusari, eo quod Principes non soleant talem restitutionem curare, sed illis sufficiat quod deprehensi luant poenas.

Dico Decimo: Poena, quae constituitur contra venatores in locis prohibitis quae alioquin sunt publici iuris, non debet esse corporalis, v. g. mutilatio, aut flagellatio, sed pecuniaria. Ita tradunt Siluester V. Venatio, Nauar. cap. 17. n. 121. & alij communiter. Ratio est, quia eiusmodi venatio non censetur in rebus graue crimen, etiamsi quoque notabiliter per eam esset commoditas venandi impedita pro illis, quibus ius venandi ibi reseruatur. Qui tamen modis illicitis & perniciosis incumbere animalibus capiendis, vt per fluminis infectionem, aut per artes magicas, possent etiam in corpore puniri secundum rationem delicti.

DVBIVM VII.

Vtrum vena metallica: vt auri, argenti, cupri, stanni sint inuentoris & primo occupantis? an domini fundi aut Principis?

Dico Primo: Sepositis iuribus primitiuis non videntur eiusmodi venae referendae inter res quae nullius sunt, quaeque sunt

Sunt primò occupantis, sed potiùs censendæ sunt pertinere ad dominum fundi. Ita docent Molina Tom. 1. tract. 2. Disp. 54. & Malderus cap. 5. dub. 10. contra Dom. Soto lib. 5. quæst. 3. art. 3. ad 2. qui existimat secundùm iudicium iuris naturalis eas esse nullius. Sed Probat: quia venæ istæ sunt quædam pars fundi naturaliter ei agnata, aut fructus naturaliter succrescens multùm diuersæ rationis à feris, quæ per fundum tantummodò vagantur; ergò dicendum videtur, quòd, sepositis alijs iuribus, pertineant ad dominum fundi. Confirmatur à simili: quia lapicidinæ, fodinæ carbonariæ, cretariæ censentur partes fundi, & ad dominum fundi pertinere, quia leges aliud non statuerunt; ergò eodem modo & de venis metallicis naturaliter iudicandum esset.

D I C O Secundò: Iure tamen communi, vel particularium Regnorum factum est, quod venæ istæ metallicæ regulariter censentur esse nullius, antequam inueniantur. Tenent communiter DD. Mald. & Molina sup. Ratio autè quare Principes siue legislatores rationabiliter potuerunt ita statuere, reddi potest, tum quòd considerauerint venas illas esse tanti momenti & pretij, vt, licet naturaliter sint pars agnata fundi, tamen meritò secundùm moralem æstimationem non debeant censerì tamquam accessionum vilis alicuius agelli, iuxta illud, quod in §. Literæ: Instit. De rerum diuisione dicitur, esse ridiculum, quod pictura Apellis vel Parrhasij cederet in accessionem vilissimæ tabulæ: tum quòd metalla illa præsertim aurum & argentum, videantur ab ipsa natura magis ordinata & producta ad necessitatem publici vsus, quàm in gratiam priuatorum. Accedit, quòd venæ illæ sint rarissimæ & admodum difficilis inuentionis, propter quod potuit Respub. cum ratione sic restringere priuata dominia, vt eiusmodi venæ censentur exemptæ.

22 Hinc sequitur, si quis eiusmodi venam reperiret etiam in fundo alterius, & aliquam massam auri vel argenti extraheret, fieri ipsius: nec teneri domino ad restitutionem auri eruti, sed ad reparationem damni duntaxat, si quod fundo intulisset. Si tamen ex lege prouinciæ competeret Principi aliqua certa pars, illam teneretur Principi dare.

D I C O Tertio: Ius tamen effodiendi ad quærendas eiusmodi venas ita pertinet ad dominum fundi, vt nemo priuatus possit illo inuito ibi fodere, & venas illas quærere: sicut diximus, quòd nec possit alius ibi venari, quando id dominus fundi prohibet. Potest tamen id Princeps, & quiuis ex autoritate & commissione Principis, modò resarciatur damnum quod infertur fundo. Constat ex communi vsu & ordi-

Vviggers de iure & Instit.

nationibus Principum, quæ ob causas antè allegatas censentur rationabiles, & æquæ.

D I C O Quarto: Quando eiusmodi veng fuerint inuentæ, eæ sunt inuentoris aut Principis in solidum vel diuisim, prout habuerit lex vel consuetudo Regni aut Prouinciæ: æquitas tamen videtur postulare, vt habeatur quoque ratio domini fundi, præsertim si certò aut probabiliter ipse erat eam inuenturus. Quod verò attinet ad lapillos, gemmas, corallium, & similia, quæ in littore maris aut in promontorijs inueniri solent, censentur ista nullius, & fieri colligentis, vt constat ex Instit. §. Lapilli De rerum diuisione.

DVBIVM VIII.

Cui cedere debeat thesaurus inuentus?

Thesaurus, de quo hîc proponitur quæstio, rectè definitur esse verus quedam depositio pecuniæ, cuius nò extat memoria, vt iam dominum non habeat: vt tradit Couar. p. 3. ad Reg. Peccatum §. 2. n. 1. ex l. Nunquam §. Thesaurus: D. De acquir. rerû dom. Vbi pecuniæ nomine cõprehenduntur quæuis opes mobiles, vt sunt gemmæ, catenæ, vasa aurea & argentea, & similia: prout colligi potest ex l. Nemo: C. De thesauris.

RESPONDEO itaque & D I C O Primò: Si quis inueniat thesaurum in suo proprio fundo, siue fortuitò: siue de industriâ illum quæsierit, absque malâ tamè arte, fit totus inuentoris. Constat ex Instit. De rerum diuisione §. Thesaurus: & ex cit. l. Nemo: quod & Glossa in Can. Si quid 6. xvii. quæst. 5. tradit: & ita docet Couar. supra n. 2. cum alijs pluribus, quos citat. Dixi, absque mala tamen arte: quia si per magiam reperiatur, adiudicatur fisco, vt communiter tradunt DD. ex eadem l. Nemo. Circa quod tamen

Notandum Primò, Inuentorem talem non obligati illum tradere, antequam à Iudice compellatur, vt docet Nauar. cap. 17. n. 178. Mald. supra & alij, quia lex ista pro ea parte pœnalis est, & quidem sententiæ ferendæ, non latæ: dicit enim tantum Imperator, se cuique in suis locis tribuere facultatem quærendi thesaurum, & inuento fruendi: dummodò sine sceleratis & puniendis sacrificijs, aut aliâ qualibet arte legibus odiosâ quærat. Vbi nullum est verbum, quod ipso facto talem inuentorem priuet inuentis.

Notandum Secundò, Si in fundo alieno per malam artem inuentus sit thesaurus, tunc esse fisco tantum adiudicandum pro ea parte, quæ fuisset inuentoris: nam dominus ob-

E

male-

maleficiū alterius non videtur puniendus, nisi forsitan in illud consensisset, vt per talem artem ex eius fundo erueretur.

Dico Secundò: Si duo sint domini alicuius fundi, vnus qui habeat dominium directum, & alter qui habeat vtile, si vnus inuenerit thesaurū, is retentā sibi tamquam inuentori vnā medietate, reliquam medietatē æqualiter diuidet cum altero domino. Ita communiter Doctores, & sequitur ex principijs positis.

Dico Tertio: Si in fundo alieno quis fortuitò reperiat thesaurum, dimidium erit inuentoris, & dimidium domini fundi. Ita D. Th. quæst. 66. art. 5. ad 2. & constat ex iuribus citatis. Quod etiam locum habet, si vsufructuarius in fundo, cuius tantum habet vsufructum, vel maritus in fundo dotali sic thesaurum repererit, vt colligitur ex l. Fructus D. Solutio matrimonio: estque medietas danda proprietario fundi in foro conscientie, etiam ante exactionem vel sententiam iudicis: quia ista dispositio iuris non est pænalis, sed definitiua proprietatis rerum, quid cuique competat, vt bene obseruauit Nauar. c. 17. n. 178. & Caietan. infra quæst. 66. art. 5.

Dico Quarto: Si quis inuito aut ignorante domino, de industria quærat & inueniat thesaurum in fundo illius, totus debet cedere domino fundi. Clarè sic constituit Lex Nemo antè cit. Ita tamen, quòd vna medietas illi danda sit etiam antè iudicis sententiam iuxta Conclusionem præcedentem, & iura allegata: sed altera medietas retineri possit, donec per Iudicis sententiam secundum leges compellatur dare. Ratio huius est, quòd dispositio legis de hac medietate sit pænalis, ad puniendam scilicet iniuriam, quam inuentor intulit domino fundi, fodiendo & quærendo absq; eius consensu. Constat ex cit. l. Nemo, vbi sic dicitur: In alienis verò terrulis nemo audeat, inuitis id est (inquit lex) nec volentibus vel ignorantibus dominis, opes abditas suo nomine perscrutari: quòd si nobis super hoc aliquis crediderit esse supplicandum, aut præter huius legis tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus inuenerit, totum hoc locum domino reddere compellatur. Vbi verbum, *compellatur*, indicat legem esse pænalem, & sententiam iudicis debere accedere. Non dissimile videtur iudicium, si quis, vbi nouerit in fundo alterius esse thesaurum, & sub alio prætextu impetrauerit facultatem ibi fodiendi: secus autem si priusquam fodiat, sibi locum emat: tunc enim vbi emerit, si quærat & inueniat, totus thesaurus erit ipsius, vt docent Nauar. d. c. 17. n. 175. & Dom. Soto lib. 5. quæst. 3. art. 3. Molina Tract. 2. Disp. 56. & indicat D. Th. infra quæst. 66. art. 5. ad 2. & colligi potest ex pa-

rabola Matth. 13. Ratio etiam reddi potest, quia eruit illum ex fundo iam suo: nec tenebatur priori domino indicare, sed poterat vti suā scientiā, emendo locum secundum communem æstimationem, quam non auget thesaurus absconditus, cuius nulla habetur suspicio.

Dico Quintò: Si quis inueniat thesaurum in loco publico qui dicitur esse nullius, vt in platea effossa, aut in flumine, totus cedit inuentori. Ita Couar. ad Reg. Peccatum p. 3. §. 2. n. 3. cum plerisque alijs. Secus tamen si in loco publico, qui non tantum quoad iurisdictionem (prout etiam viæ & plateæ publicæ dicuntur esse Principum) sed etiam quoad dominij proprietatem pertinet ad Cæsarem, aut fiscum: tunc enim fortuitò inuentus cum illis erit diuidendus; de industria quæsitus totus erit Principis, vt sumi potest ex Instit. de rerum diuis. §. Thesauros.

Dico Sextò: Si quis in loco sacro inueniat fortuitò thesaurum, pro media parte erit inuentoris, & pro media parte Ecclesiæ, siue Prælati: si autem deditā operā sine consensu Prælati quæserit & inuenerit, totus debetur Prælato. Ita Syluest. V. Inuentum quæst. 3. §. 4. cum Summa Angel. quia, inquit, hodie Ecclesiæ & loca sacra sunt Prælatorum: vnde eadem est ratio de inuentis in hisce locis, quæ de inuentis in loco alieno. Idè docent Nauar. & Molin. supra.

D V B I V M I X.

*Vtrum res à suo domino derelicta
& a fiant occupantis?*

Obseruandum est, Id secundum iura haberi pro derelicto, quod dominus eam mente abiicit, vt non velit in numero rerū suarum illud amplius esse. §. penult. Instit. De rerum diuisione. Quare

Dicendum est, quandoquidem per eiusmodi abiectiōnem res desinant esse sub dominio illius, ita vt iam nullius sint, manifestum euadere, quòd iure naturali, & gentium res derelictæ fiant primò occupantis. Sed cadendum est, ne occupentur tamquam derelicta, quæ verè derelicta non sunt: vt v. g. naufragorum bona, quæ in tempestate eiciuntur leuandæ nauis causâ, vt etiā habetur d. tit. 9. vltimo: libentissimè enim dominus ea sibi seruaret, si posset, & postquam periculum euasit, summopere desiderat illa recuperare. Quare iniquæ sunt leges, siue consuetudines quorundam locorum, quæ habent, quòd dominus Prouinciæ, vel territorij, ad quod appulerint, apprehédant eiusmodi bona, vt bene tradunt Couar. ad Reg. Peccatū p. 3. §. 1. n. 5. Molina Disp. 55. & alij: estque
contra

contra ius naturale & cōtra ius ciuile Auth. Nauigia Cod. De furtis: imò qui Christianorum naufragorum bona vsurpauerint, excommunicantur per Bullam Cœnz Domini. Si quis tamen eiusmodi aliqua recuperauerit cum periculis & molestijs, poterit is æstimare operas suas, quas impendit, & periculum, quod subiit.

27 Petes: Quid si erant certò peritura, nisi hic ea extraxisset? v.g. si erant saccara, farina, frumentum, aut similia. Responderetur, nihilominus non fieri ipsius: quia res quælibet nostra quantumcumque periclitetur, manet nostra, quamdiu non est consumpta, vt habetur l. Pomponius De acquirendo rerum dominio. Quemadmodum si quis ouem meam ex faucibus eripiat lupi, non cedit ea eripienti, sed manet mea. Quare ista erunt etiam domino restituenda, nisi fortassis dedisset significatione, se habere illa pro derelictis, & dare occupantibus, si quis ea vellet proficui: aut certè operæ impensæ & periculum adæquarent pretium, ita vt dominus non cuperet illa pro suis rebus compensare.

Sic quoque nec bona vacantia aut incerta debent mox pro derelictis haberi. Vacantia vocant bona illorum, qui intestati decedunt, & neminem habent, qui secundum leges ab intestato eis succedat: incerta autem, quæ non longissimo tempore possideri desierunt, & tamen ignoratur illorum dominus, vt sunt res inuentæ: item fundi, quorum ignorantur domini propter magnam v.g. mortalitatem, aut propter bella.

Quomodo autem & quando presumi debeat dominus res suas abieciisse, aut dereliquisse, dum id expressè non declarauit, videtur iudicio prudentum esse definiendum, & æstimandum: cui iudicio formando seruire poterunt coniecturæ, quas recenset Nauat. cap. 17. n. 170. quamuis illis præcisè non semper & perpetuò standum sit, vt monet Molina loco citato, & alij.

D V B I V M X.

Vtrum possit Respub. prohibere ijs, qui de Communitate sunt, ne in syluis, aut pascuis communibus ligna cadant, aut pascant: & quomodo delinquant, qui contra talem prohibitionem faciunt?

28 R E S P O N D E O & D I C O Primò: Iustè potest Respub. prohibere ista suis subditis secundum aliquam certam formam, & mensuram: vt v.g. ne hoc anno ligna cadant in talibus locis; item ne tales

stirpes excendant; rursum ne pecora agant in pascua ante certum aliquod tempus; item ne quis vltra determinatum numerum, pecora immittat; ne nimis magnam lignorum molem auferat, & similia. Ita docent Dom. Soto lib. 4. De Iure & Iust. q. 6. ar. 4. Molina Disp. 58. & alij. Ratio est, quia quòd huiusmodi statuatur & ordinentur potest esse multum expediens cōmuni bono: atqui Reip. potestas extendit se ad omnia quæ bono p. blico necessaria, aut valdè conducibilia censentur; ergò &c.

D I C O Secundò: Non tamen videtur Respub. in totum posse prohibere ijs, qui de Cōmunitate sunt, ne vnquã ibi pascant, aut vlla ligna cædant. Vide Couar. pra. qq. c. 73. Ratio est, quia singuli ius habent inde necessaria sibi comparandi secundum proportionem: quo iure absq; suo consensu non possunt spoliari nisi fortassis tanta occurrerent onera Reipub. vt aliã ratione sustineri nō possunt, nisi eiusmodi cōmuniã pascua, aut communes sylvas Magistratus ad tempus alijs elocet, aut oppignoret: præsertim quando illi, qui de Communitate sunt, non volunt aut non sufficiunt alia media subministrare.

D I C O Tertiò: Si is, qui de Cōmunitate est, faciat contra prohibitionem in pascendo aut ligna cædendo in communibus pascuis, vel syluis, non nisi venialiter in eo videtur delinquere; neque ad restitutionem putatur teneri, nisi fortassis magnum aliquod detrimentum Communitati censeatur illatum. Ita Soto d. q. 6. ar. 4. Molina sup. Mald. c. 7. dub. 1. & tenent alij plures. Ratio reddi potest, quia ista prohibitio non tollit singulis ius suum ad illas res, sed certos modos vtendi facit illicitos. Vnde etiam, quia versatur prohibitio circa res, quæ alioquin ipsis communes sunt, non censetur tam rigorosè aut grauitèr accipienda, vt intelligatur sub mortali obligare: quando eius transgressio nō habet notabile Cōmunitatis detrimentum coniunctum; secus, si id coniunctum foret: vt si notabiles & multæ stirpes inciderentur, si arbores ædificijs idoneæ sternerentur: non autem mox vbi tanta ligna siue lignorū copiam abstulerint, quæ sufficere possit ad peccatū mortale si ex syluis particularis domini furto auferentur. Quando verò sunt multæ impositæ transgressoribus, oportet eas post iudicis sententiam exsoluere.

D I C O Quartò: Idem dicendum erit de incolis duorum locorum, oppidorum siue pagorum, habentium sylvas aut pascua sibi confinia, si vnus loci ciues in syluis aut pascuis alterius lignentur, aut pascant. Ita quoque Molina qui Concl. 4. dicit eos à culpa lethali excusari, & Soto suprã. Ratio est: quia licet subditi vnus loci non habeant ius pascendi aut lignandi in communibus pascuis aut syluis alterius loci, ta-

E ij men

men quia contrarium ab vtraque parte ordinariè fieri solet, præsumuntur communitates sibi mutuo condonare, si quid ablatum fuerit; modò vna non enormiter aut notabiliter alteram lædat. Interim contentæ sunt mulctâ impositâ, si aliqui in factò deprehendantur.

D I C O Quintò: Qui pascunt aut lignantur in fundo alicuius priuati, vel etiam communitatis alienæ, vbi subditi non habent occasionem idem vicissim faciendi, v. g. quia ista Communitas non habet syluas, aut pascua vicina: vel qui id faciunt in fundis suæ quidē cõmunitatis, sed ex iusta ratione elocatis alicui, peccant pro ratione rei ablatæ, aut illati damni (quod aliquando maius est, quàm res succisa in se nunc valet) & tenentur ad restitutionem & damni reparationem. Ita etiam Soto suprâ: & Iura videre licet ad hanc rem pertinentia, apud Couar. Pract. quæst. cap. 37. Interim in talibus at-

tendendæ sunt consuetudines & leges municipales.

D I C O Sextò: Pœna in eiusmodi lignatores qui contra prohibitionem in syluis communibus ligna cædunt, debet esse moderata, & pecuniaria: non autem corporalis. Quod Malderus post Dom. Soto loco citato extendit etiam ad illos, qui lignantur in syluis alicui proprijs: quia (inquit Soto) eorum furtum non est eâ lance æstimandum, ac si quis de arcâ tuâ, aut de domo tua nummos aut supellectilem tuam furaretur: vnde neque solent ij infamiâ furum notari, quamuis reuera sit furtum. Quod crediderim esse verum, quando moderatè lignantur, & pro suis necessitatibus dumtaxat. Fundamentum autem hoc subindicat Soto, quia ligna, quæ terra progeniuit absque cultura, iure gentium communia esse deberent.

CAPVT QVINTVM,

De modis acquirendi dominium in eas res quæ dominum habent.

DOMINIUM rerum quæ sub aliquo domino sunt, generatim transferri potest duobus modis in alium: & proinde alij, duobus modis possunt illud acquirere, scilicet aut domino priori volente, aut illo non volente. Domino volente transferuntur eiusmodi res tripliciter, Donatione, Ultimâ voluntate siue Testamento, & Cõtractu: de quibus singulis infrâ latius agimus. Similiter domino non volente, tribus modis trãsferri possunt. Primò, iure gentium: sic res iusto bello captæ fiunt capientis, de quo suprâ in Tract. de Bello egimus. Secūdò, autoritate alicuius particularis Legis: idque vel ob culpam domini, vt v. g. propter crimen hæresis, de quo etiam suprâ aliquid diximus in Tract. de Fide q. 11. circa art. 3. vel sine culpa domini, vt fit legibus Præscriptionibus, siue Vsucapionibus. Tertid per sententiam Iudicis, vt si adiudicetur illi qui per furtum vel alio modo damnum ab altero perpeffus est, quadruplum illius, quod sustinuit: de quo latius infrâ tractabimus. Quare hoc loco ex professo tantum agemus de modo, quo dominium acquiritur in rem alterius, domino non volente, per Præscriptionem.

D V B I V M L

De nominibus & rationibus Præscriptionis & Vsucapionis.

Nomen Præscriptionis apud Iureconsultos diuersas habet significaciones. Aliquando enim sumitur, vt idem sit, quod apud eos Exceptio in genere, quâ scilicet reus opponit se Actori ad elidendam eius actionem, non negato illius fundamento, sed allegatâ causâ, propter quam, nihilominus petitio actoris non debeat admitti. Estq; illa duplex, scilicet Dilatoria, vt si reus opponat, Iudicem non esse competentem: & Peremptoria, vt si dicat, se mandato Principis fecisse, aut quid simile alleget. Sic generaliter capitur Præscriptio in D. tit. De exceptionibus & præscriptionibus. Aliquando autem strictius sumitur, pro exceptione peremptoriâ fundatâ in eo, quòd tempore legibus definito rem possidemus, vel iure aliquo vsi sumus, vel quod alius tali tempore ab vsu alicuius Iuris cessauerit, vt tradit Couar. 1. p. ad Reg. Possessor De R. I. in 6. in princ. & §. vnico. Sic accipitur in Cod. tit. de Præscriptione longi temporis: item tit. De Præscriptione 30. vel 40. annorum.

Hinc deducitur hoc nomen ad tertiam significationem, quâ nimirum significat acquisitionem.

quisitionem dominij, aut elisionem iuris alterius per possessionem rei aut libertatis tempore legibus requisito continuatam. Et hoc sensu dicitur quis prescribere domum, agrum, libertatem fundi, elidendo seu euacuando ius quod alter haberet, ut fundus certo modo illi seruiret. Et ita sumi solet in Iure Canonico, & apud Interpretes vtriusque Iuris, ut tradit Couar. loco citato §. vnico n. 6.

Quod ad nomen Vsupapionis attinet, non solet hoc pro Exceptione sumi aut vsurpari: sed l. 3. D. De Vsupap. definitur esse acquisitio dominij, per continuationem possessionis temporis lege definiti. Vbi acquisitio dominij tam sumi potest pro ipso (ut sic dicam) motu acquisitionis, puta pro possessionis continuatione, quam pro ipso veluti termino, quo completur acquisitio, & res iam fit vsupapientis. Nam solet dici aliquando Vsupapio interrumpi, vbi quasi pro motu dicto accipitur: & dicitur etiam quis rem vsupapisse, tunc scilicet proprie quando iam dominium adeptus est.

Poterit autem Vsupapio distingui à prescriptione tertio modo accepta (si quis exactius ea velit considerare) sicut minus commune à magis communi: quia omnis vsupapio est prescriptio, non contra. Nam prescriptio, quæ extinguitur actio personalis, aut realis alterius, non videtur tam proprie dici vsupapio: nihilominus tamen non videtur quidquam obfistere, quod minus quis possit etiam nomen illud vsupapionis latius accipere, & ad eiusmodi prescriptionem quoque extendere: quia non omnino incogruè ius & libertas ab aliqua obligatione possunt etiam dici vsupapari. Sed communiter Iuris Interpretes aliter solent ista duo distinguere, quod scilicet Vsupapio sit mobilium, Prescriptio autem immobilium. Verum tamen distinctio hæc non est in legibus aut Canonibus fundata: nam etiam res immobiles in Iure dicuntur vsupapari, ut patet Instit. De vsupap. in princ. & quando vsupapimus res mobiles, si quis contra velit agere, opponitur etiam ibi exceptio prescriptionis. Quare & nomen prescriptionis rectè extenditur ad acquisitionem dominij rerum mobilium, quemadmodum ad immobilium: idem enim est vtriusque fundamentum. Quare nominibus illis nos tamquam synonymis hæc vtetur.

DVBIVM II.

Quot & qua requirantur ad prescriptionem?

Responderetur: Secundum Ius Canonicum ad prescriptionem ordinariè concurrere debent hæc quatuor: scilicet Possessio, Titulus probabiliter presumptus, Bona fi-

des, & Continuatio possessionis cum bona fide per tempus lege definitum. Ita communiter tradunt DD. ut testatur Siluester V. Prescriptio 1. n. 1. De Possessione constat, quia, ut habet Regula Iuris in 6. Sine possessione prescriptio non procedit. Similiter requiritur ordinariè Titulus, non quidem in se verus & validus (nam hic sufficeret sine prescriptione ad transferendum dominium, quando secuta fuerit traditio) sed qui talis sit æstimatus, vel probabiliter presumptus, ut habet Glossa in Can. Dilectio, causa xv. q. 3. & ad d. Reg. Iuris in 6. Requiritur tertio Bona fides, quia, ut habet alia Regula Iuris in 6. Possessor malæ fidei villo tempore non prescribit: quod etiam habetur Cap. finali De prescriptionibus, desumpto ex magno Conc. Lateran. Requiritur quarto Continuatio possessionis cum bona fide, ut constat tam ex ipsa ratione prescriptionis, tū ex legibus & Canonibus, infra allegandis.

DVBIVM III.

Qualis possessio requiratur ad prescriptionem?

Observandum hic Primò, Distingui à DD. triplicem Possessionem, scilicet Naturalem tantum; Civilem tantum, & Naturalem & Civilem simul.

Naturalis tantum est, quæ insistitur rei corporaliter absque animo tamen eam detinendi ut suam: sic colonus possidet villam & terras domini. Sed huiusmodi possessio non est proprie dicta & absoluta possessio.

Civilis tantum dicitur, quæ quis rem detinet animo ut suam, quamvis corporaliter illi non insit: sicuti dominus absens possidet agros, quos alteri tradidit colèdos. Hæc autem ut vera sit possessio, debet præcessisse corporalis detentio aut apprehensio in ijs rebus, in quibus iura id requirunt. Quod addo, quia res quædam sunt, quæ ex iuris dispositione incipiunt possideri, etsi nulla corporea apprehensio, vel etiam intentio apprehendendi præcesserit, hoc ipso, quo moritur prior possessor: & huiusmodi possessio vocari solet Civilissima, quia maxime recedit à Naturali. Hinc facile colligitur, quæ sit possessio Naturalis & Civilis simul, quæ nimirum quis corporaliter rei insitit animo detinendi illam ut suam.

Observandum Secundò, Rem ab aliquo possideri aliquando nomine proprio, aliquando nomine alieno, sicuti tutor possidet bona pupilli. His præmissis,

Dico Primò: Possessio naturalis & Civilis simul aptissima est gignendæ prescriptioni: Omnium enim consensu ista sufficit, ut habet Couar. ad Reg. Possessor §. 1. n. 7.

E iij Dico

D I C O Secundò: Possessio Civilis sola sufficit quoque ad generandam prescriptionem. Ita Couar. parte 2. ad d. Reg. Possessor in princ. n. 7. ex l. 1. §. per seruum qui in fuga, D. De acq. possess. & l. Serui §. ult. D. De furtis, & alij communiter. Ratio reddi potest, quia civilis possessio est vera & absolutè dicta possessio: non debet ergò illi denegari effectus, quem iura concedunt possessioni.

D I C O Tertio: Possessio naturalis sola non sufficit ad prescriptionem inducendam. Ita Couar. & alij communiter. Ratio est, quia huiusmodi possessio non est possessio simpliciter & absolutè dicta, sed tantum secundum quid, aut cum aliquo addito. Et probatur: quia qui possidet nomine alieno, quamvis naturaliter possideat, non tamen prescribit: neque enim colonus potest prescribere bona domini sui: neque tutor bona pupilli, ut constat ex l. 1. Cod. Communia De usucapionibus. Similiter nec emphyteuta sibi prescribit dominium directum fundi, cuius habet dominium utile. Potest tamen sibi prescribere ius emphyteuticum, si illud prius verè non habuerit: quamvis enim v. g. villam possideat naturaliter, & nomine alieno siue alterius, quem recognoscit habere dominium directum illius, tamen ius emphyteuticum civiliter tanquam suum possidet, & sic illud possidendo prescribit, ut tradit Couar. loco citato. Quare debet possessio teneri nomine proprio: alioquin non sibi quis, sed alteri, cuius nomine possidet, prescribit. Hinc seruus, aut filius, qui insunt rei nomine domini aut patris, non sibi, sed domino, aut patri prescribunt, quamvis hi etiam possessionem ignorarent, ut habet Glossa ad cit. Reg. iuris in 6. Ut tamen quis per se possidens quippiam prescribat, debet illi esse talis rei possessio cognita. Vnde qui agrum possidet, non idcirco prescribit thesaurum ibi fortè latentem, quia illum possidere non censetur, quem ignorat ibi esse.

D I C O Quarto: Ut quis possidendo sibi prescribat, debet is esse dominij capax, alioquin non prescribit nec acquirit tibi, etiam si rei tanquam suæ incumbat. Hinc Religiosus sibi nihil prescribere potest, sed monasterio, quantumvis vitio proprietatis detineret rem tanquam suam. Neque possidens debet tantum simpliciter esse capax dominij, sed etiam dominij talis rei, aut iuris, cui insistit. Hinc enim laicus non prescribit ius decimarum, quantumvis longo tempore decimas ut suas detineat; quia illius iuris incapax est eo ipso, quo laicus: cum ius hoc sit Ecclesiasticum, de quo videre licet Cap. Causam De prescriptionibus; sed hac de re infra Tract. 8. cap. 3. latius, ubi de decimis agetur.

D V B I V M I V.

Utrum in omni prescriptione requiratur Titulus?

D I C O Primò: In omni prescriptione videtur necessarius titulus, qui cognoscatur, aut aliquando cognitus fuerit à prescribente. Colligitur ex Cap. Si diligenti De prescriptionibus, ubi in fine dicitur simpliciter, quòd in prescriptione bona fides & iustus titulus exigantur. Nec refert, quòd ibi agatur de rebus Ecclesiasticis prescribendis: quia sicuti non quoad bonam fidem, ita nec quoad titulum videtur ponenda distinctio in prescriptione rerum laicarum, & Ecclesiasticarum. Et probatur: quia ad omnem prescriptionem requiritur, ut quis rem bonà fide possideat ut suam; atqui non potest quis incipere bonà fide possidere rem ut suam, nisi subsit aliquis titulus, ex quo putet eam esse suam, siue v. g. titulo partitionis quia res antea nullius fuerit, siue donationis, siue hæreditariæ successionis, siue emptionis, aut aliquo alio.

D I C O Secundò: In prescriptione quam quis defendit ex possessione infra 30. annos non tantum requiritur titulus, qui presupponatur subsuisse, sed etiam requiritur probatio illius tituli: qui enim infra illud tempus præterdit se prescripsisse, probare debet se aliquo titulo probabili re possedisse & possidere incepisse. ad purgandam malam fidem. Ita còmunis doctrina habet.

D I C O Tertio: In prescriptione 30. aut 40. annorum non requiritur tituli probatio, sed sufficit bona fides: de quo videre licet Couar. ad Reg. Possessor p. 2. §. 8. Ratio reddi potest, quia tanto tempore facillè contingit, ut obliuiscamur tituli. Multa enim solent homines habere in rebus suis, de quibus post multum temporis, non satis recordentur, utrum emptione, donatione, aut alio titulo illa acquisierint; aut si recordentur, non possint tamen id probare. Excipitur verò inde casus, quando ius est contrarium, aut aliunde oritur presumptio malæ fidei; quæ tamen exceptio locum non habet contra prescriptionem temporis immemorialis: quia tunc tituli probatio non requiritur, quantumvis etiam presumptio iuris militet contra prescribentem. Vide Couar. sup. §. 5. Cæterum quando diximus in prescriptione necessarium esse titulum, eiusque probationem, hoc non est intelligendum de titulo vndequaue valido, quia sic prescriptioni locus non esset: sed de titulo, qui quidem ex suo genere verus est, sed propter concurrentes circumstantias ignoratas ignorantia facti, desinit esse verus & validus.

DVBIVM

D V B I V M V.

Quæ requirantur ad bonam fidem, quæ in præscriptione est necessaria?

6 **O**bseruandum hîc Primò, Bonam fidem esse necessariam ad præscribendum in inchoatione possessionis rei quæ præscribitur, tum etiam in continuatione possessionis toto tempore legibus definito.

Obseruandum Secundò, Duos occurrere modos, quibus possit quis apprehendi aut videri possidere bonâ fide rem vt suam, quæ non est ipsius: primò, si simpliciter credat seu putet eam esse suam: secundò, si dubitet, an sit sua, sic tamen, vt non cognoscat illam esse alicuius alterius, & interim existimet se licitè rem illam sibi retinere. His præmissis

D i c o Primò: Ad bonam fidem, quæ necessaria est in inchoatione possessionis, requiritur credulitas siue opinio, quâ quis simpliciter putet rem illam esse suam, ita vt secundus modus hîc nō sufficiat. Ita Couar. sup. Medina Cod. De restitutione qu. 17. & alij omnes communiter. Ratio reddi potest: quia si dubitem, an mea sit, an alterius, iniquè ago mihi eam vindicando, cum antequam possideam, non sit melior mea conditio, quàm alterius. Quare non possim cum tali dubio inchoare bonæ fidei possessionem.

D i c o Secundò: Ista credulitas, quâ quis existimat rem esse suam, vt sit bona fides, non potest esse temeraria, sed debet esse prudens & probabilis; non tamen necessariò debet ei subesse veritas. Probat: quia Iura vocant malam fidem, non tantum credulitatem, quâ quis existimat rem nō esse suam, vel de eo dubitat: sed etiam quâ quis ex errore iuris simpliciter putat rem suam esse, quantumuis quoque iste error esset inculpabilis, vt mox ostendemus; ergò multò magis, si proueniat ex ignorantia culpabili, qualiscumque ea sit.

7 **D i c o** itaque Tertio: Vt ista credulitas, quâ quis putat rem esse suam, quæ non est ipsius, sit bona fides in ordine ad præscribendum, non potest ea prouenire ex ignorantia Iuris, quantumuis hæc esset inculpabilis. Ita cōmuniter DD. penè omnes. Ratio est: quia Iura, quæ præscriptionem induxerunt, eiq̄ vim transferendi dominiū tribuerunt, aliter omninò disposuerunt, vt patet ex L. Numquam 31. D. De Vfuscap. Nunquam in vscapionibus (inquit lex) iuris error possessoribus prodest: & in l. Iuris

ris D. De iuris & facti ignorantia, Iuris ignorantia in vscapionibus negatur prodesse. Et iterum l. Error ibid. Omnibus iuris error in damnis amittendæ rei suæ non nocet. Vnde si quis rem aliquam comparauit contractu vsurario, quem putabat iustum, quia existimaret vsuras mediocres esse licitas, non poterit eam præscribere. Similiter nec præscribet, qui accipit aliquid à Religioso, ignorans Religiosum non possidere aut alienare.

Excipiunt hîc tamen DD. quando ius ignoratum est verè ambiguum, & apud peritos controuersum: quia in eo casu docent, bonam fidem ex Iuris ignorantia posse nasci, quæ valeat ad præscriptionem. Ita tenent Siluester V. Præscriptio 1. q. 3. §. 2. Couar. ad Reg. possess. p. 2. §. 7. n. 12. ex Cap. Cū Dilectus De Consuet. cum Panor. ibid. Nauar. lib. 3. Conc. 2. De præscriptionibus: Error iuris dubij (inquit) perinde valet ad præscribendū, sicut error facti: & alij plures, quos allegat Nauar. Ratio est: quia quando ius aliquod est verè dubium, de quo vtriusque sunt peritorum diuersæ opiniones, possumus prudenter in praxi vtramuis partem contradictionis sequi.

Vnum insuper hîc est obseruandum, Quòd licet aliàs ignorantia iuris inculcata non valeat ad rem præscribendam quam ex illa vt suam quis tenet, tamè sufficiat ad præscribendos fructus, qui ex re percipiuntur, si sit frugifera, vt docent Nauar. loco cit. & Couar. lib. 1. Var. Resol. cap. 3. n. 8. & colligitur ex l. Si fur 32. §. 1. D. De Vscapionibus. Idem indicat Glossa ad l. 2. Cod. Si quis ignorans rem minoris esse sine decreto comparauerit: vbi etiam Baldus & Salicetus Glossam fecuti docent, errantem in iure bonâ fide acquirere fructus ex contractu nullo & iure reprobato. Ratio autem, cur fructus potius præscribantur, quando debito tempore possidentur, quàm ipsa res, reddi potest, quòd error circa fructus videatur esse error facti: putat enim possessor se illos percipere ex re sua, & ex illo errore credit eos esse suos.

8 **D i c o** Quarto: Vt credulitas habeat rationem bonæ fidei ad præscribendum, sufficit eâ fundari in inuincibili siue probabilis ignorantia facti. Ita communiter tradunt DD. Et patet ex l. Iuris D. De iuris & facti ignorantia; vbi dum negatur iuris ignorantia in vscapionibus prodesse, addit lex, Facti verò ignorantiam prodesse constat. Idem indicatur l. Error, eod. titulo. Quare si rem emam, & inculpabiliter ignorem, venditorem fuisse illam furatum, potero præscribere, si sic possideam tempore legibus definito: secus si crassa sit meæ ignorantia, puta quia si debitam adhibuissem diligentiam, facillè intellexissem rem furto

E iij sublatam.

sublatam: quæ tum maximè adhiberi debet, quando concurrunt aliquæ circumstantiæ, quæ possint in generare aliquam suspicionem aut dubitationem, ne res fortassis sit furtiua.

9 D I C O Quintò: Ad bonam fidem requisitam in continuatione possessionis satis erit, quòd quis non cognoscat rem esse alterius, quamvis dubitare incipiat; an res sit ipsius. Vnde quando tale dubiù superuenit illi, qui absq; dubitatione cœpit rem vt suam possidere, non idcirco bonam fidem amittit, modò debitam diligentiam adhibeat ad cognoscendum, an sit alterius, & illà adhibitã id non deprehendat, sed maneat dubius, an sit sua. Ita communiter quoque tenent DD. Medina sup. qu. 17. Couar. ad Reg. Possessor p. 2. §. 7. nu. 3. & alij plures, quos citant. Et probari potest ex Cap. fin. De prescriptionibus, quod ad continuationem possessionis cum bona fide tantum requirere videtur, vt quis non habeat rei alienæ conscientiam; sic enim loquitur: Vnde oportet, vt qui præscribit in nullã temporis parte rei habeat conscientiam alienæ: atqui is, qui cœpit dubitare, & post diligentiam adhibitam non cognoscit rem esse alterius, non habet rei alienæ conscientiam; ergò &c. Probatum secundò ratione: quia in pari dubio melior est conditio possidentis, vt habet Regula Iuris: Quandoquidem ergò præscribens iam supponatur possidere, quando dubium oritur, melior debet censei eius conditio, quã alterius non possidentis; ergò si adhibitã inquisitione debitã, remaneat dubitatio, poterit is licitè sibi retinere, & proinde bonã fide in qua versatur, continuare possessionem, quæ absque peccato est, neque à Iure reprobata ad præscribendum: sicuti possessio ex ignorantia iuris, quamvis inculpabili in ordine ad prescriptionem, saltem ordinario tempore perficiendam, prout antè ostendimus.

10 Sed Quæritur hîc Primò, Quid dicendũ sit de illo, qui incipit dubitare, an res sit sua, & illius occasione dubitat, an sibi licitum sit, rem illam retinere, & cum tali dubio retinet, an hic censendus sit continuare possessionem cum bona fide ad præscribendũ?

Respondetur negatiuè: quamvis enim illa dubitatio nõ sit fundata, adeoque licitè retinere possit, tamen propter illum errorẽ, vnde fit quòd agat contra conscientiam, amittit bonam fidem suæ possessionis. Colligitur ex L. Si fur D. De Vfuscap. vbi sic habetur, Si quis id quod possidet, non putet sibi per leges licere vsucapere, dicendum est, etiamsi erret, non procedere tamen eius vsucapionem, vel quia non bonã fide videatur possidere, vel quia in iure erranti non procedat vsucapio. Et meritò non procedit illi vsucapio; tum quia possessio illa non est absque peccato, quòd Iura fouere non debent; tum

etiã quòd secundum æquitatem non suffragentur illi leges, qui ipsas leges nõ reueretur, sed possidet, quòd existimat sibi per leges nõ licere.

Quæritur Secundò, Vtrũ ignorantia iuris satis certi ac determinati, quæ tamẽ inculcata est, ad nullam vnquam prescriptionem possit valere? Diximus ignorantiam iuris verè dubij & controtersi posse valere ad præscribendum etiam ordinario modo adinstar ignorantie facti: de ignorantia verò iuris determinati diximus ex sententia communi oppositum.

Sed de hac controtuitur satis, quando est inculcata, vtrum saltem non valeat ad prescriptionem quæ est longissimi temporis, aut 30. vel 40. annorum. Negat Molina Disput. 64. cum Glossa in Cap. 2. De his quæ fiunt à Prælato &c. cum Felino, Panormit. & alijs, quos allegat: idque potissimum propter leges supra adductas. Nihilominus contraria sententia non videtur minus probabilis, quod scilicet in prescriptione longissimi temporis, ac etiam 30. vel 40. annorum valeat. Hoc imprimis admitteret Medina qui loco supra cit. docet quamlibet ignorantiam inculpatã tam iuris quam facti sufficere ad præscribendum in foro conscientie; quod tamẽ quoad prescriptionem temporis ordinarij communiter rejicitur. Tenet autem absolutè Couar. ad Reg. Possessor p. 2. §. 7. n. 6. vbi ita concludit: Error Iuris bonam fidem inducit sufficientem ad eam prescriptionem, quæ titulum (sive tituli probationem) minimè requirit, sed solã bonã fide procedit, qualis est 30. annorum. Et licet in sequentibus videatur id restringere ad errorem iuris neque assistentis, neque resistentis, tamen postea n. 11. idem concedit de errore Iuris contractui resistentis, modò sit error inuincibilis; & post alia subiungit: Quòd sit, vt si contingat errorem iuris etiam resistentis inuincibilem esse, tunc prescriptio in animæ iudicio obtinebit. Atque ita, inquit, defendi poterit Ioa. Medinæ opinio; scilicet quo ad prescriptionem saltem illã, quæ titulum non requirit. Imò, addit, & eã sic intellectã apud Iudicem exteriorem admittenda est: quod postea in subsequentijs probat.

Probatum autem hæc opinio, Primò: quia idcirco error iuris impedit prescriptionem, quia qui sic errat, vel malã fide procedit contra conscientiam, aut præsumitur sic procedere: atqui Iure Codicis prescriptio 30. vel 40. annorum valet, et si possessor fuerit malæ fidei, vt constat ex l. Si quis emptoris C. De prescript. 30. & 40. annorum. Quare Iure Ciuili valebit prescriptio etiam cum errore iuris: & per consequens absolutè dicenda est subsistere quãdo error iste est inculpatus. Probatum Consequentia: quia

quia quoddam credulitas quâ quis rem putat esse suam ex ignorantia Iuris etiam inculpata, non censetur fides bona in ordine ad præscribendum, nascitur tantum ex dispositione iuris Ciuilis. Quandoquidem igitur per ius ciuile, possessio tricenaria etiam cum fide simpliciter malâ, sufficiat ad præscriptionem, multò magis secundum eiusdem dispositionem valebit possessio tricenaria cum fide bonæ conscientiæ, quæ ex Iuris ignorantia inculpabili procedit.

22 Dicit aliquis: Ius ciuile, quâ parte admittit præscriptionem ex possessione malæ fidei etiam 30. vel 40. annorum est correctum per Canones; ergo &c. Respondetur Ius Ciuile per Canones esse correctum, quatenus admittebat præscriptionem malæ fidei, quæ habebat peccatum coniunctum: non autem Canones loqui de possessione, quæ tantum ex iuris dispositione reputatur malæ fidei, & interim à parte rei est possessio absque peccato, atque ad bonæ fidei in foro animæ. Constat id manifestè ex ipso Cap. fin. De præscriptionibus quod ita habet: quoniam omne, quod non est ex fide, peccatum est, synodali iudicio definiuimus, vt nulla valeat absque bonâ fide præscriptio, tam canonica, quam ciuilibis, cum generaliter sit omni constitutioni & consuetudini derogandum, quæ absque mortali peccato non potest obseruari. Quare cum Iuris ciuilis dispositio non impediat, quò minus possessio 40. vel 30. annorum, cum credulitate, quod res sit sua, orta ex iuris ignorantia inculpabili, sufficiat ad præscribendum, quandoquidem in præscriptione tot anteriorum admittat etiam fidem simpliciter malam, Canones verò non reprobent illam Iuris ciuilis administrationem, nisi quatenus eiusmodi constitutio absque peccato non potest obseruari, manifestum euadit, quod nullâ ex parte, hîc occurrat impedimentum, quo minus tanta possessio cum tali fide orta ex inculpato errore Iuris, valeat simpliciter ad præscribendum.

Probatum Secundo: quia multi DD. docent præscriptionem etiâ ordinarij temporis, quæ titulum requirit, procedere cum ignorantia Iuris in illis personis, in quibus error iuris toleratur, vt in minoribus, in rusticis, militibus, mulieribus: quia in talibus non præsumitur malafides, si aliquam adhibuerunt diligentiam, vt notat Molina Iure Conf. lib. 2. De primogenijs cap. 7. n. 69. & alij, quos citat. Vnde & Baldus ad l. Possessiones C. Si quis ignoret rem minoris esse, dicit excusari, si errans est miles, vel mulier, vel est passus in Iure difficilis, de quo interrogans sapientem, habuit responsum erroneum; ergo quando iuris error est inculpatus (qualiscumque persona sit errans) & possessio est tanta, vt titulum non requiratur

meritò censeri debet, sufficere ad præscribendum.

Ex hoc argumento, & alijs quibusdam 13 sentiunt nonnulli Medinæ opinionem etiam in præscriptione ordinaria, quæ titulum requirit, non esse improbabilem, præsertim in foro conscientiæ, quando ostenditur nullam negligentiam possessoris interuenisse, sed fecisse totum, quod pro sua conditione debuit, vt iura cognosceret. Et Confirmari potest, quia idcirco error iuris dubij & controuersi non excludit bonam fidem, vt diximus, DD. communiter tenere, quia quando fecit homo totum, quod debuit ad veritatem Iuris cognoscendam, & tamen non intellexit, aut allecutus est, quia obscura est & controuersa; ergo quamuis etiam aliunde error proueniat, modò fecerit quis totum, quod potuit & debuit, non videtur impedire bonam fidem in ordine ad præscribendum, saltem in foro conscientiæ: & fortassis (addunt quidam) etiam in foro fori esset præscriptio admittenda, quando probaret possessor nullam omnino negligentiam, ex parte sua interuenisse, quò minus ius illud cognouerit, in quo errauit.

Neque referre videtur, quoddam hæc præsumptio malæ fidei, quæ contra illum militat, sit præsumptio iuris & de iure, contra quam dicitur non admitti probatio, cum sit in iuris: quia licet ordinariè non admittatur, tamen quando subest evidens causa, tunc admitti potest vel Iudicis benignitate, vel restitutione in integrum, ex clausula generali, Si qua mihi iusta causa esse videbitur, l. 1. circa finem, D. Ex quibus causis maiores 25. annis in integ. restituantur.

Ad leges itaque suprâ allegatas, quatenus 14 resolutioni nostræ videntur aduersari, dicendum erit, quod loquantur de præscriptione ordinaria, quæ titulum requirit, & triennio, aut decennio, aut vicennio completur; non autem de præscriptione 30. annorum, aut longioris temporis, vbi tituli probatio non est necessaria: nam huiusmodi præscriptio Iure D. non fuit cognita, ex quo leges istæ sunt desumptæ, sed Iure Cod. fuit introducta. Quod si quis cum Medina velit hanc doctrinam ad præscriptionem ordinariam extendere, poterit is addere, quod istæ leges procedant ex præsumptione malæ fidei, quæ præsumptio suboritur, quando est error iuris in contractu, quamdiu saltem non probatur contrarium, & non ostenditur fuisse adhibitam omnem diligentiam necessariam, vt ius cognosceretur: cum illo autem stare, quod possessio cum tali errore profit ad præscribendum in foro conscientiæ, quando probatur fuisse inculpabilis, quia in hoc foro cessat præsumptio & statur veritati.

DVBIUM

DVBIVM VI.

An nulla præscriptio absq; bona fide possit perfici?

Ratio dubitandi potest esse propter præscriptiones contra debita, siue actiones quas vnus in alterum habet: vbi nõ videtur esse opus aliquã bonã fide: quandoquidem is qui debet, non videatur aliquid alterius possidere.

15 **R**ESPONDETUR nihilominus, Propriè loquendo, nunquam procedere præscriptionem absque bonã fide. Probat ex cap. fin. De præscript. vbi expressè dicitur & definitur, quòd nulla valeat absque bona fide præscriptio: quare etiam omnes leges particularium locorum, statuentes præscriptionem post aliquod determinatum tempus in rebus siue corporalibus, siue spiritualibus, id est, in iuribus seu actionibus tam realibus quàm personalibus (huiusmodi enim solent Iureconsulti vocare res spirituales siue incorporales, quia non constant materiã physicã) debent præsupponere bonam fidem.

Ad rationem itaque dubitandi Resp. etiam in istiusmodi præscriptionibus locum habere suo modo bonam fidem. Quare vt Petrus, v. g. præscribat contra debitum pecuniarium, aut alterius rei, siue contra actionem, quam Paulus ad illud habet, non satis est, quòd Paulus tempore legibus definito ad præscribendum, non exegerit illud debitum: sed etiam requiritur, quòd Petrus isto tempore existimauerit bonã fide se nihil Paulo debere; v. g. quia putauit esse solum, aut condonatum, vel nullam omninò illius debiti habuerit cognitionem, aut cogitationem: alioquin censetur libertatem ab obligatione, quã alteri tenetur, malã fide possedisse. Nam qui elapso termino sciens & prudens non soluit debitum, censetur non esse in bonã fide: quamuis enim creditor non exigat, tamen dies monet pro homine, vt Iuristę loquuntur. Vnde & illa mora seu dilatio non est absque peccato, nisi forsitan quis probabiliter existimet creditorem facile permittere huiusmodi dilationem aut moram.

16 Sed contrã opponi potest Primò, quòd is, cuius bona per legem pœnalem sunt addicta Fisco, præscribat contra actionem fisci certis temporibus (nisi sit propter hæresim) cum tamen sciat sua bona fisco deberi; ergò hinc cum mala fide currit præscriptio.

Resp. Iureconsulti sic quidem loquuntur, vt vocent hanc malam fidem: sed reatius Theologi, qui dicunt hinc interuenire

bonam fidem, non quidem quã sibi persuadeat hæc bona absolutè & pleno iure esse sua, sed quã iudicet licere sibi illa retinere, donec per fiscum ab eo tollantur, nec se obligari, vt ea fisco deferat. Quã de re licebit videre Couar. ad 4. Decretal. p. 2. cap. 6. §. 8. Quod autem hæreticus non præscribat contra actionem, quam fiscus ex lege pœnali acquisiuit, non est propter malam fidem possessionis, sed quia Ius ita disposuit in odium tanti criminis, vt patet ex Cap. Accusatus, De Hæreticis in 6. & Cap. 8. De præscriptionibus ibidem.

Obijcitur Secundò: Potest quis præscribere contra eum, qui habet ius seruitutis rusticæ in eius predio, tametsi sciat ipsum habere ius illud; ergò &c. **17**

Resp. Neg. Conseq. quia aliud est acquirere ius agendi aliquid circa rem alterius: aliud verò extinguere ius, quod alter habet circa rem meam. Vnde non interuenit hinc mala fides, quia ista præscriptio perficitur me quidem sciante ius alterius, sed tamen me nihil operante contra ius illud, nec aliquid omittente me, quod facere teneat: verum solummodo me scienter tolerante, quòd alter suo iure non vtatur: quod vt faciat & vtatur, non obligabar eum non onere, aut ad id inducere, vt docet restè Medina Cod. De restitut. q. 17. Atque ita dum alter suã negligentia secundum legum constitutiones amittit ius suum, non interueniente aliquã meã culpã, fit, quòd ego ex consequenti præscribam bonã fide fundam mei libertatem.

DVBIVM VII.

Quantum temporis requiratur ad præscriptionem?

Suppono hinc, non statim vt quis bonã fide etiam cum aliquo titulo cõperit rem alterius possidere, fieri illius dominum viã præscriptionis: sed ad id requiri determinatum aliquod tempus talis possessionis, prout legibus fuerit definitum: quod tempus in diuersis rebus, & in rebus diuersorum est diuersum, neque in omnibus semper vnum & idem. Vnde

18 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Ad præscriptionem rei mobilis sufficit inter præsentis possessio bonæ fidei triennalis cum titulo; eadẽ sufficit, siue res sit priuatorum, siue Ecclesiæ. Ita communiter tradunt DD. vt habet Couar. ad Reg. Possessor p. 2. §. 2. nu. 5. Prior pars de re mobili priuatorum constat Iustit. De vsucapionibus §. 1. & ex l. vnica Cod. De vsucap. transformanda. Posterior de mobilibus Ecclesiæ habetur Auth. Quas actiones C. De sacros. & ibid.

& *ibid.* Glossa communiter recepta in V. Durantibus: quauis aliter sentiat Hostiens. ad Cap. 1. De In integr. restitutione. Sed Authentica etiam est recepta ab Ecclesia, vt patet ex Can. vlt. & penult. xv. quæst. 3. Aded vt Couar. loco cit. n. 6. cum plerisque alijs doceat hanc triennem præscriptionem rei mobilis etiam locum habere contra Ecclesiam Romanam.

D I C O Secundò: Ad præscriptionem rei mobilis absque titulo, siue vbi titulus non potest probari, requiruntur anni 30. cum bona fide, siue res sit priuatorum, siue Ecclesie. Ita quoque communiter DD. Et de præscriptione contra priuatos colligitur ex l. 3. Cod. De præscript. 30. vel 40. annorum, vbi res immobiles contra priuatum constituuntur præscribi absque titulo 30. annis. Quare cum aliud de mobilibus absque titulo non reperiat statutum, idem de his erit dicendum. Vnde & de rebus Ecclesie probatur: quia cum Ecclesia in mobilibus suis non inueniatur gaudere priuilegio aliquo peculiari contra ordinariam præscriptionem, sed tantum in suis immobilibus, consequens est, vt eodem quoque iure censeretur quoad præscriptionem longi temporis, quo priuati. Vide Couar. supra §. 5. n. 2.

D I C O Tertio: Rei immobilis præscriptio contra priuatos cum titulo absoluitur decennio inter præsentem, & vicennio inter absentem: sine titulo autem absoluitur spatio 30. annorum. Duæ partes priores constant ex Instit. De vsucap. & ex l. Cum in longi Cod. De præscriptione longi temporis. Præsentem autem hic sibi censentur, qui in eadem prouincia habent domicilium, vt colligitur ex l. citata, sic nimirum vt subsint eidem Iudici supremo, sine interim in ea prouincia sita sit res præscribenda, siue non, vt ex Molina notat Malderus.

Peter aliquis: Quid si is, contra quem præscribo, partim præsentem partim absentem fuerit? Respondetur tunc duplicandum esse tempus, quo fuerit absentem. V. G. habitauit is tecum sex annis, & ad complendam præscriptionem inter præsentem requiruntur anni decem, ita vt hic desiderentur adhuc quatuor anni si maneat præsentem: quod si tum abeat extra prouinciam, opus erit octo adhuc annis in eius absentia, vt præscriptio perficiatur. Auth. Quod si quis Cod. De præscript. longi temporis.

Tertia pars Assertionis constat ex l. Sicut in rem 3. & l. Si quis emptio 8. Cod. De præscript. 30. vel 40. annorum: item ex Cap. Sanctorum De præscriptionibus, & Can. Placuit xv. quæst. 3.

Obseruandum verò est, Quod si priuatus ille sit pupillus, nullam omnino contra eum currere præscriptionem siue mobilium siue

immobilium, quamdiu est in illa ætate: contra illos autem, qui hanc ætatem exceperunt, sed tamen sunt minores 25. annis, non dari quoque præscriptionem ordinariam, sed tantum tricennem siue 30. annorum. Prius patet ex d. l. Sicut in rem Cod. De præscript. 30. vel 40. annorum: quod constitutum est in fauorem pupillaris ætatis & status. Posterior autem ex l. vlt. Cod. In quibus causis in integrum restitutio necessaria non fit.

D I C O Quarto: Rei immobilis præscriptio contra Romanam Ecclesiam non perficitur nisi annis centum: sed contra Ecclesias alias perficitur quadraginta annis. De Ecclesia Romana constat ex Cap. Cum ad audientiam, & Cap. Cum vobis, De præscriptionibus: item ex Can. Nemo, xv. q. 3. & ex Auth. Quas actiones, C. De sacros. Ecclesijs. Altera pars similiter constat ex diuersis Capitulis, vt ex Cap. de Quarta: ex Cap. Illud autem, & ex Cap. Ad aures, De præscriptionibus: item ex Auth. iam citata, vbi tempus præscriptionis contra alias Ecclesias reducitur ad annos 40. cum prius fuerint quoque necessarij anni centum, vt constat ex l. vt inter diuinum, quæ ibidem proximè præcedit. His autem Ecclesijs æquiparantur alia loca pia, vt Hospitalia & Monasteria.

D I C O Quintò: Legata, & fideicommissa non possunt præscribi nisi 30. annis. Colligitur ex l. vlt. §. sin autem auaritiæ, Cod. Comunia de legatis, vbi dicitur, quod illa præscribi non possunt, scilicet tempore ordinario. Ita communiter vtriusque Iuris Interpretes: quod tamen præscribantur triennio siue tempore 30. ann. docet Couar. ad Reg. Possessor p. 3. §. 3. n. 6. concl. 2. vbi plures DD. pro eadè sententia citat: & fundat potissimum in eo, quod in hac præscriptione 30. annorum non requiratur titulus, neque aliud Iuris impedimentum ei obsistat.

D I C O Sextò: Ius patronatus, siue ius præsentandi ad beneficium, præscribi potest tempore ordinario contra priuatum, puta decennio inter præsentem, & vicennio inter absentem, nempe cum titulo: non potest tamen laicus præscribere vilo tempore contra Ecclesiam certò liberam. Ita Couar. ad Reg. Possessor p. 2. §. 10. n. 2. & communiter alij omnes, vt refert. Quod si verò de eius libertate non certò constet, possunt parochiani in Ecclesia parochiali ius patronatus præscribere cum titulo 40. annis, sine titulo autem tempore immemoriali. Ita quoque Couar. loco citato cum Ioan. Andrea, & alijs contra Archidiaconum.

D I C O Septimò: Similiter beneficium Ecclesiasticum præscribitur decennio inter præsentem, & vicennio inter absentem cum titulo; sicuti & alia iura, quæ bonis immobilibus annumerantur. Sine titulo autem non procedit

procedit ista præscriptio, quia sine titulo saltem colorato non potest haberi Canonica institutio, & proinde nec possessio bonæ fidei.

Vbi hoc obseruandum est, Quòd triennalis pacifica beneficij possessio cum bonâ fide, & absque ingressu symoniaco, excludat omnem actionem cuiusuis impetitoris in foro fori, vt constat ex Regula 33. Cancellariæ.

22 Sed Quæri potest, Vtrum talis post triennalem eiusmodi possessionem præscripserit sibi proprietatem beneficij, ita vt quamuis postmodum cognoscat prouisionem sibi factam non fuisse validam, possit nihilominus in foro conscientiæ sibi reseruare. Negat Couar. sed Nauar. lib. 3. Conf. 40. & 42. De præbend. cum Rebuffo & cum Glossa antiqua in Regulas Cancellariæ affirmat, & sequuntur plures recentiores. Videturque hæc sententia satis probabilis: cum enim Pontifex post triennalem eiusmodi possessionem, nemini amplius concedat actionem ad eiusmodi beneficium, censetur velle iam simpliciter esse, aut fieri ipsius, atque adeò in conscientia illum reddere securum, postquam cum titulo & bonâ fide, tanto tempore possederit: quandoquidem & Pontifex id possit, & possessio bonæ fidei videatur id promereri.

23 D I C O Octauo: Res Principis prout sunt diuersæ, & diuersæ quasi naturæ & conditionis, sic etiã diuersis modis & temporis præscribuntur. Et quidem bona fisco per sententiam tradita & incorporata non præscribuntur nisi 40. annis, vt constat ex l. Omnes 4. Cod. De præscript. 30. & 40. annorum. Quod autem Instit. De vsucap. §. Res fisci, dicatur eas vsucapi non posse, id intelligendum est de tempore ordinario, quo vsucapiuntur res priuatorum. Quando autem res est fisco obnoxia quidem, sed non incorporata nec tradita, tunc contra actionem fisci præscribi potest spatio quinque annorum, vt potest colligi ex l. 2. Cod. De vectigalibus & commissis: quando scilicet est commissa aut fisco obnoxia propter vectigal non solum, vel simili ex causa. In alijs enim criminibus quamdiu reus potest puniri, tamdiu non potest ipse actionem fisci præscribere. Alij tamen, ad quos bona eius forsitan deuenerunt, præscribunt quinquennio contra actionem fisci, præterquam in casu hæresis.

Exemptio autem & immunitas ab ijs, quæ Principi debentur in recognitionem supremæ potestatis, vt sunt certi census, & vectigalia, numquã possunt ab aliquo præscribi. Ita Panormit. in^o Cap. Cum nobis, & in Cap. Ad audientiam De prescriptionibus, & alij communiter. Secus est de immunitate à collectis & subsidijs, quæ non in reco-

gnitionem, sed pro expensis alicuius belli, aut propter similem aliquam necessitatem publicam indicuntur & soluntur: huiusmodi enim immunitas potest præscribi, vt colligitur ex d. l. Omnes 4. Cod. De præscript. 30. & 40. annorum: quã de re videre licet Couar. ad Reg. Possessor p. 2. §. 2. n. 15. & 20.

Similiter quamuis non possit aliquis præscribere exemptionem ab obedientia vel correctione Principis, quamdiu manet subditus (nam hæc quasi essentialiter correspondet Superioritati, & potestati Principis) potest tamen quis contra Principem præscribere, vt desinat eius esse subditus: quemadmodum multi Principes aliquando Imperio Romano subditi videntur fecisse. Perficitur autem cum titulo hæc præscriptio 40. annis, absque titulo autem non nisi tempore immemoriali.

Contra summum tamen Pontificem non 24 potest sic præscribi, vt quis ab eius potestate se eximat, desinatque esse eius subditus: quin nec ipse potest aliquem extra suam iurisdictionem ponere, quia hæc Iure diuino annexa est Pontificatui in omnes Christianos, vt ex dictis alibi constat.

Iura autem Principatui reseruata, vt indicendi tributum & similia, potest quis præscribere spatio 40. annorum cum titulo, & sine titulo non nisi tempore immemoriali. Ita Panormit. supra, & alij communiter, vt testatur Couar. Bona verò Principis, quæ dicuntur coronæ annexæ, non præscribuntur nisi centum annis. Si quæ verò Princeps possideat tamquam priuatus, in his potest quilibet præscribere contra Principem, sicuti contra priuatum, vt docet Couar. supra n. 16. ex Baldo & alijs.

D I C O Vltimò: Actio iniuriarum expirat lapsu vnus anni. Patet ex l. Si non conuicti, Cod. De iniurijs. Actio autem ad accusandum adulterium ad poenam criminalem vel civilem expirat lapsu quinquennij. l. adulter: Cod. Ad L. Iuliam de adulterijs: non tamen extinguitur ad petendum diuortium, vt colligitur ex Can. Admonere 8. xxxi. q. 2. Actio denique de alijs criminibus accusandis extinguitur annis 20. l. Quærela Cod. De falsis.

D V B I V M V I I I.

Vtrum quis tutâ cōscientiã rem detineat, quam iuxta legum & Canonum cōstitutiones præscripsit, si postea cognoscat fuisse alterius?

Sunt

Sunt plures & diuersæ hac de re opinio-
nes, quibus prætermisiss

25 **R**ESPONDEO Breuiter, ex cõmuni DD. sententiã, talem posse tutã conscientiã retinere, rem quã sic legitimè præscripsit, & eam vt suam posse in iudicio defendere cõtra priorem dominum. Sumitur in primis ex D. Th. Quodlibeto 12. art. 26. & ita docent Glosa in Cap. Vigilanti De præscriptionib. Panorm. ibid. qui asserit eam esse communem Canonistarum sententiam, Couar. ad Reg. Possessdr p. 3. vbi plures & alios citat, Caiet. & Syluester V. Præscriptio, D. Soto lib. 4. de Iust. & Iure q. 5. a. 4. & recentiores complures, tã Theologi quã Iureconsulti.

Probat: quia per legitimã præscriptionem non tantum adimitur priori domino actio in foro externo, vt Summa Rosella videtur supponere, quæ contrariam tenet opinionem, sed etiam dominium secundum legum dispositionem illi tollitur, & in præscribentem transfertur, vt clarè probari potest ex l. 3. D. De vsurpat. & vsucapionibus: vbi vsucapio definitur esse adiectio (siue, vt alij legunt, adeptio) dominij per continuationem possessionis tempore legibus definito. Neque Canones in eo vsquam reprehendunt aut corrigunt Ius ciuile, quamuis præscriptionem cum mala fide tollant: quin potius videntur id ipsum omnino supponere & approbare, quando iuxta illam legum dispositionem iudicant, & iudicari volunt, vt patet ex Causa xvi. q. 3. per diuersos Canones: & in Cap. Sanctorum De præscript. ait Pontifex, se irrefragabiliter confirmare, vt omnes possessiones ad singulas prouincias suorum cõfratrum pertinentes, à quibus per 30. annos possessæ sunt, quietè & sincere perpetuò teneantur, quod eod. tit. in alijs Capp. indicatur; ergo quando legitima præscriptio est absoluta, licet præscribens, postmodum intelligat rem fuisse alterius, poterit tamen eam sibi tutò retinere. Probat Conseq. quia res illa iam in eius transiit dominium, ita disponente Imperatore, aut alijs superioribus, qui potestatem habent dominium ab vno transferendi in alterum, quemadmodum propter delicta, ita & ex alijs iustis causis bonum publicum concernentibus. Quod si res in præscribentis transferit dominium, nulla est ratio dicendi, quod non possit eam nunc tutã conscientiã retinere.

26 Adrianus autem in 4. De restitutione & Ioan. Medina C. De restit. q. 18. inter opinionem Summæ Rosellæ & inter eam, quam diximus esse communiorẽ, amplectuntur sententiam quasi mediam: docent enim aliquando præscriptione transferri dominium, non autem semper: sed tunc solum, quando intercessit prioris domini negligentia notabiliter culpabilis: & proinde tunc, non autẽ aliã posse detineri rem præscriptã, si postea

Viggers de Iure & Iustit.

constet fuisse alterius. Fundamentum horum est, quod leges & Canones videantur subinde iudicare præscriptionem esse inductam ad excutiendam dominorum segnitiam in rebus suis curandis, vt potest colligi ex Cap. Vigilanti: De præscript. & proinde volunt in penã negligentiam esse inductam. Quare vbi non est grauis negligentia, existimant eam non procedere in foro conscientie: quia cessante causã cessat effectus.

Sed opinio ista est singularis, & parum solida, aut probabilis: quod enim ad fundamentum istud attinet, Resp. præscriptionem non esse inductam saltem principaliter, ad tollendam negligentiam prioris domini, minus ad eam puniendam, sed ob alias causas maioris momenti, ex quibus etiã leges præscriptionis iustificari solent: quarum in primis vna principalior indicatur l. 1. D. De vsucapionibus, vbi sic habetur: Bono publico vsucapio inducta est, ne scilicet quarundam rerum diu & ferè semper incerta dominia essent. Altera huic affinis, & est quasi huius finis, vt contentiones & lites in Repub. vitentur, & aliquando finiantur, vt dicitur l. vlt. D. Pro suo, vbi concessa dicitur vsucapio, vt aliquando litium esset finis.

Huc iam potest accedere etiam respectus aliquis legum, ad hoc, vt domini sic moueantur rem suam non nimis diu negligere, & si neglexerint, patiantur illud incommodum, quod priuentur re suã, non tam per modum penæ, quã per modum cautelæ, vt aliã quisque sit sollicitus, tempestiuè rem suam curare: idque totum in ordine ad duas causas præcedentes, tamquam finem particulariter in præscriptione à legibus intentum. Et hoc solum est, quod leges aut Canones aliquando subindicant, quando de segnitie vitanda loquuntur. Quod confirmatur Primò: quia exigua est culpa negligere res suas temporales, & ex ratione sua non est mortalis, quemadmodum nec vitium prodigalitatẽ, inquit Soto, loco supra cit. nisi in casu grauis necessitatis familiæ, vel pauperum, quos debet quis alere; ergò non debet præscriptio censi inducta, vt illa culpa negligentie sic puniatur: videretur enim illa penã excedere meritum culpæ, nisi subessent aliæ causæ maioris momenti. Confirmatur Secundò: quia lex præscriptionis simpliciter est penalis: alioquin nunquã statim à tempore lapsa adimeret dominium, sed expectanda esset sententia Iudicis: quod tamẽ nec illi volunt, qui docent tum adimere, quãdo negligentia est culpa mortalis. Huc accedit, quod etiam leges non desinant habere vim suã in particularibus, etsi in illis forsitan legis ratio locum non haberet. Sed contra Conclusionem

Obijcitur Primò d. Cap. Vigilanti, vbi Pontifex videtur derogare legi ciuili, quæ constituit ius præscriptionis. Ait enim: No-

F

bis au-

bis autē tam in rebus cognitis, quā latentibus placuit non habere vigorem.

Respondetur, Pontificem loqui de prescriptione 30. vel 40 annorū cum mala fide, quam dicit Ephesinum quendam legillatorem induxisse: & hanc vult non habere vigorem, siue rem possideamus domino conscio & negligente, siue ipso inscio, modò nobis cōstet rem esse alterius. Non loquitur autē de prescriptione cum bona fide: quin potius contrariū de hac significet, quando dicit: Quoniam nulla antiqua dierum possessio iuuat aliquem malæ fidei possessorem. Inde enim potest à contrario sensu colligi, quod ex mente Pontificis, antiqua dierum possessio iuuet possessorem bonæ fidei.

Sed cōtrā Replicabit aliquis: Iuuat bonæ fidei possessio, quamdiu illa est bonæ fidei, & ignoratur, quòd res sit alterius: atqui dum hoc scitur, iam desinit bona fides, si detineatur vlteriùs; ergò &c. Resp. Quando cognoscitur, quòd res sit alterius, antequam tempus legibus definitum sit completum, tunc cessare bonam fidē, si vlteriùs detineatur: non autem quando id demum cognoscitur post tempus legitimū absolutum: quia licet modò cognoscat, rem fuisse alterius, tamen simul nouit eam autoritate Superiorum, qui ex iustis causis publici boni, id possunt, nunc esse translatum in suum dominium, atque ita bonā fide ex nouo titulo possidet illam vt suam.

28 Obijcitur Secundò: Locupletari quis nō debet cum alterius iniuriā, aut iactura, vt habet regula Iuris in 6. Rursū, Nemo est priuandus rebus suis absque sua culpa; ergò saltem quando prior dominus non est in culpa non perdet dominium rei suæ, & proinde tenebitur alter restituere.

Resp. Neg. Conf. Regula enim iuris allegata sic accipienda est, quòd nemo locupletari debet cum alterius iniuriā aut iacturā, iniquè scilicet illatā: non autem quod nullo modo id fieri possit cum alterius iacturā. Nā qui ludis licitis, aut sponsione, aut certamine debitis circumstantijs vestitis lucrū faciunt, locupletantur cum iacturā aliorum, nec tamen ad restitutionem obligantur. Ad alterū dicendum est, Neminem absque culpā esse priuandum rebus suis, nisi alia subsit iusta causa, presertim quæ tranquillitatem & bonum Reipub. concernat: qualem subesse in legibus prescriptionem constituentibus, ex antedictis satis intelligitur.

29 Obijcitur Tertio: Bonum illud publicum, quod leges prescriptionis attendūt, satis obtinetur, quando negatur antiquo possessori actio in foro externo, etsi nouus possessor relinquatur suæ conscientie, nec in eū transferatur dominiū, casu quo res non est ipsius.

Resp. Neg. Assumpt. quia, vt ex dictis cōstat, bonum, quod leges intendunt, est, ne

dominia rerū diu & frequenter sint incerta: quod nō obtinebitur, si tantū negetur actio.

Sed dices: Illa incertitudo non causabit saltē lites, quas maximè videntur leges velle vitare, ergò sufficienter habebitur bonum publicum intentum. Resp. Quamuis ista incertitudo tum nō causaret lites & processus coram Iudice, tamen nata erit causare priuatas contentiones & rixas, quando prior dominus apprehēdit rem adhuc esse suam, neque eius se amisisse dominium, & interim nō possit nouum possessorem viā iuris compellere ad restitutionem: quod nō ita natū est fieri, quando ex communi sensu & doctrina nouerit rem illam non ampliùs ad se pertinere, sed legum autoritate in alterius dominium iam transiuisse: atque ita hoc etiam plurimum ad publicā quietem videtur spectare. Deinde æquum est, vt hominum conscientijs quoq; consulatur, quantum cōmodè fieri potest: quòd minùs fieri videtur, quando tam Canones quam leges negarent actionem contra eum, qui detineret rem alterius, quia sic viderentur illum iniquum possessorem in sua iniquitate fouere.

Obijcitur Quarto: Cui res est adiudicata per sententiam Iudicis, fundatā in falsis probationibus, tenetur is ad restitutionem, quando cognoscit rem non esse suam, neque per eiusmodi sententiam acquirit illius dominium; ergò similiter qui virtute prescriptionis rem detinet, obligatur in conscientia ad restitutionem quando cognoscit suam bonam fidem non fuisse benè fundatam, sed rem fuisse alterius.

Resp. N. C. & ratio diuersitatis est, quia nō intendit Iudex, parti tribuere ius aut dominium rei, quam illi adiudicat: sed tantum declarat secundum allegata & probata, esse rem illius. Vnde quando id facit ex mala informatione, non per tale iudiciū transfertur dominium; sed remanet illud apud priorem dominum, cui debet in conscientia restitui res, si victor litis, id sciat aut intelligat. Ast verò lex prescriptionis, nō tantum intendit ex tanta possessione, quasi ex aliquo argumento, declarare rem esse illius possessoris: sed post tantam & talem possessionē intendit simpliciter isti possessori attribuere dominium rei, siue prius fuerit illius, siue non, ne rerum dominia diu & ferè semper remaneant incerta: & hinc, quia talis possessor bonæ fidei transacto tempore legibus definito acquisiuit dominium, non obligatur in conscientia ad rei restitutionem.

D V B I V M I X.

Quibus concedatur restitutio in integrū aduersus prescriptionē

O bseruandū est, Restitutionē in integrū aduersus prescriptionem esse quoddam re-

dam remedium, quod elapso tempore ad prescriptionem requisito adhuc relinquitur priori domino, scilicet ut auctoritate Iudicis possit reponi in eodem statu & iure, in quibus erat ante completam prescriptionem. Vnde

Observandum Secundò, Quòd si ille, qui prescribit, nouerit iam rem fuisse illius, qui in integrum ex veris narratis est restitutus, non posse tunc eum tutà cōscientiā detinere rem prescriptam, nec se contra restitutum defendere: quia quemadmodum auctoritate publicā prescribens dominium rei acquisierat, ita quoque eadem auctoritate iterum censetur illo priuatus, quando alter in integrum restituitur, quam potestatem sibi leges reseruant, quando prescriptioni dant vigorem. Hinc fortassis fundamentum accipiunt quidam dicendi, dominium directū manere apud priorem dominum post prescriptionem, aut saltem eum retinere adhuc natiuam ueluti actionem ad rem prescriptam: quæ tamen non videntur congruè dici, neque de necessitate sequuntur ex tali fundamento. His præmissis

31 D I C O Primò: Minoribus, qui scilicet nondum 25. annū expleuerunt, conceditur restitutio in integrum aduersus prescriptionem, non tantum ordinarij temporis, sed etiam 30. aut 40. annorum, tamen etiam non ignorauerint contra se prescribi, modò tamen illam restitutionem petant intra quadriennium ab anno 25. ætatis expleto. Constat ex l. vnica, Cod. Si aduersus vsucapionem, & l. vlt. C. De temporibus in integrum restitutionis. Idem priuilegium competit Ecclesiæ, ut patet ex Cap. 1. & 2. De restitutione in integrum in 6. cum Glossa ibid. quod etiam tradunt DD. & Glossa ad Authenticā, Quas actiones, C. De sacros. Ecclesijs. Vide Couar. ad Reg. Poss. p. 3. §. 3. n. 4. & Panor. ad Cap. 1. De prescript. & ad Cap. Auditis ibid. Imò Ecclesiæ subducitur tempus, quo vixit Prælati, qui indebitè res alienauit ut ex Lælio notat Malderus tract. 1. c. 8. dub. 8.

D I C O Secundò: Conceditur etiā maioribus restitutio in integrum aduersus prescri-

ptionem 10. & 20. ann. quando subest iusta causa: qualis est, si tempore prescriptionis fuerint occupati contra hostes Reip. aut in similibus publicis negotijs impediti, vel apud hostes captiui detenti. Ita DD. communiter. Colligitur ex l. 1. D. Ex quibus causis maiores &c. & l. vlt. C. De temp. in integrum restit. cognitā & cessatione impedimenti: ut tradit Syluest. V. Prescriptio 1. q. 14. & alij arg. tex. in Cap. 1. & 2. De in integrum restit. Debet tamen peti ista restitutio intra quadriennium à completa prescriptione.

Sed quæritur, An hi etiam restituantur 32 contra prescriptionem longissimi temporis, scilicet 30. vel 40. an. Negat hoc Couar. loco cit. n. 1. & fundat se in l. Omnes C. De prescript. 30. vel 40. annorum. Non desunt tamen, quos & ipse citat, qui censent illos quoque contra eiusmodi prescriptionem quandoque esse restituendos, quamuis non tam facillè, sed ex maioribus causis: ut si illis impeditis in negotijs publicis processerit prescriptio propter ipsorum absentiam, ita ut inuincibiliter ignorauerint contra se seu bona sua prescribi, quod videtur indicari, l. vlt. supra cit. C. De temporibus integrum restitutionis. Requiritur autem, quòd plenè possint probare suam ignorantiam inuincibilem, seu iustā & probabilè, ita ut ex parte ipsorum non censeatur interuenisse negligentia. Sed hæc magis ad forum externum pertinet, de quibus licet plura videre apud Couar: qui quidem admittit rem esse dubiam, sed addit suam opinionem in Iure veriorem & in praxi potiorè.

Quænam verò sint talia, quæ prescribi non possint, aut saltè non nisi tempore longissimo, ex ijs, quæ hæctenus diximus per diuersas occasiones, aliquousq; colligi poterit. Quibus hoc addo, quòd res furto sublata non possint prescribi tempore ordinario, puta trium 10. aut 20. annorū, sed bene tempore 30. annorum aut plurium, non quidem à fure qui nō est in bona fide, sed ab altero, ad què fortè deuenerunt & bonā fide possidentur. Vide Inst. de vsucapione §. Furtiuq. Eadem est ratio de rebus ut possessis.

C A P V T S E X T V M,

De Vsufuctu, Vsu, & Possessione.

D V B I V M I.

Quid sit Vsusfructus?

RESPONDET VR: Vsusfructus est ius quoddam rebus alienis vtendi, fruendi, saluā earum substantiā. Ita definitur Instit. De vsufuctu in princ.

Per hoc, quod dicitur Ius quoddam, significatur, vsufuctum, de quo agimus, nō

consistere in facto seu in actu aliquo (quamuis hic possit esse eius quasi effectus) sed potius esse aliquam facultatem per modum habitus alicui competentem.

Quando dicitur, rebus alienis vtendi, fruendi, distinguitur contra dominium, quod est ius maius & præstantius, quam vsusfructus. Vnde dominus rei non dicitur illius vsufuctuarius, licet etiam vtile dominium eius simul habeat.

Per illud autem, quod dicitur, Ius vtendi, remouetur ius, quod creditor habet in pignore, vel hypotheca, aut depositarius in re deposita: quia illud non extendit se ad vsum pignoris aut hypothecæ, vel rei depositæ, adeo vt, si vtantur domino inuito, obligentur restituere æstimationem illius vsus.

2 Quando additur, fruendi, excluditur ius vsus tantum: quia hoc non se extendit ad fructus percipiendos ex re aliena, cuius vsus habetur, sicuti vsufuctus, quo habetur non tantum potestas vtendi re, sed etiam ad placitum de illa disponendi ad propriam vtilitatem, saluam tamen semper eius substantiam: v.g. elocandi alteri equum, aut domum, cuius quis habet vsumfructum, quod non potest, qui tantum haberet vsum. Imò generaliter dat facultatem percipiendi fructus omnes, vt foenum colligendi ex prato, segetes ex agro, ligna cædua secandi ex syluis, & hoc ipso, quo vsufuctuarius colligit fructus, acquirit in eis plenè dominium: si verò ille moriatur priusquam eos collegorit, etsi maturi essent, cedunt proprietario, non autem hæredibus vsufuctuarij, quia quoadi adhærent fundo, censentur vnum cum solo, donec alter eos colligendo acquisierit sibi eorum dominium. Vide Inst. De rerum diuisione §. Is verò.

Additur denique, saluam rerum substantiam, quia vsufuctuarius debet rem integram proprietario referuare. Hinc fit, vt vsufuctus non possit proprie constitui in rebus, quæ vsu consumuntur, vt in vino, frumento, pecunia, l. Omnium D. De vsufuctu: tamen vtilitatis causa potest in ijs constitui quasi vsufuctus; ita quidem, vt eorum dominium transferatur in illum qui est quasi vsufuctuarius (quod fit in alijs) sed debeat dare cautionem de restituendo, vbi tempus præfixum fuerit lapsum, vt de pecunia habetur Inst. De vsufuctu Constituitur.

Propter postremam itaque partem fit in primis, vt, qui habet vsumfructum totius alicuius gregis, vel armenti, licet vti frui possit lacte, lanam, foetu, tamen in locum capitum demortuorum vel inutilium debeat ex foetibus substituere alia, quæ postquam substituerit, cedunt in dominium proprietarij. Inst. De rerum diuisione §. sed si gregis. Ratio est, quia grex aut armentum censetur quasi res perpetua. Vnde si quis tantum habeat vsumfructum vnus alicuius pecoris, & illud naturaliter pereat absque culpa vsufuctuarij, non tenebitur aliud substituere: Inst. De rerum diuif. §. in pecudum, & l. Quid ergò D. De vsufuctu. Diuersitatis ratio est, quia particularia pecora non censentur quid perpetuum, sicuti armentum aut grex.

Cõsequitur Secundo, Quòd si vsufuctus constitutus sit in sylua, aut vinea, teneri vsufuctuarium loco arborum, aut vitis demortuæ alias arbores, aut vitem plantare, nisi for-

sitan vi tempestatis, aut simili extraordinario modo forent deiectæ. Similiter si in ædibus sit vsufuctus constitutus, teneri illum ad earum reparationem suo sumptu, vt integræ saltem permaneant.

Denique vsufuctuarius tenetur ad cautionem præstandam proprietario, quòd secundum boni viri arbitratum vtetur fructu re ipsius, eamque suo tempore saluam relinquet. Ita Syluest. V. Vfus q. 4. & sequenti, cum alijs quos allegat.

DVBIVM II.

Quomodo acquiratur & amittatur Vsfufructus?

Dico Primò: Vsfufructus generaliter duobus modis acquiritur, scilicet legis ordinatione, & priuata dispositione. Priori modo acquisitus, dicitur Legalis. Talem habet pater vsufuctum peculij aduentitij filiorum, quamdiu sunt sub patriâ potestate. Posteriori modo acquisitus dicitur Conventionalis. Talem habet, qui ex testamento, aut pactationibus siue stipulationibus sunt vsufuctuarij. Vide Inst. De vsufuctu §. 1.

Dico Secundo: Vsfufructus amittitur pluribus modis; atque in primis morte tum naturali, tum etiã ciuili, secundum iura. Hec consistit in maxima capitis diminutione, & in media. Dicebatur autem maxima, quando quis libertate & ciuitate simul exuebatur, vt dum capitis damnabatur, aut ad bestias, vel ad metalla: media verò quando libertas quidem retinebatur, sed amittebatur ciuitas: vt fiebat in illis, qui deportabantur ad insulas, aut in perpetuum proscribebantur: de quibus videre licet Syluest. V. Testamentum l. q. 4. Per professionem autem Religionis (quæ dicitur etiam mors ciuili) non redit vsufuctus ad proprietarium, sed ad monasterium, si tamen monasterium sit capax successionis, vt docet Nauar. Cõment. 2. de Regularibus n. 70. & seqq. quod etiam colligi potest ex Authentica ingressi C. De sacros. Ecclesijs.

Secundo amittitur, si vsufuctuarius cedat ius suum proprietario.

Tertio, si res ipsa pereat, vt si domus incendio absumatur; si pratum, aut ager terræ motu vel inundatione absorbeantur.

Quarto amittitur viâ præscriptionis, vt si vsufuctuarius negligat ius suum, & proprietarius bonâ fide percipiat tanto tempore fructus, quanto opus est ad præscribendum ius illud: quod est 10. annorum inter præsentis, & viginti inter absentes, vt ex suprâ dictis intelligitur: & ex l. penult. C. De vsufuctu.

Quinto si pater fiat hæreticus, amittit vsumfructum, quem habet in bonis aduentitij filij.

Denique

Denique si usufructuarius acquirat rei proprietate: tunc enim desinit esse usufructuarius & efficitur dominus, & tum dicitur fieri consolidatio. Vide Inst. De usufructu §. Finitur, & Siluest. V. Vfus q. 11.

D V B I V M III.

Quid sit Vfus?

RESPONDETUR: Vfus definiri solet Ius vtendi rebus alienis, salua earum substantia, scilicet vtendi tantum, sic vt non fruendi. Sumitur ex D. tit. De Vsfu, & Instit. eodem tit. & sequitur Siluest. V. Vfus cum Gloss. ad l. 1. D. De vfu & habit. circa definitionem.

Aduertendum est Primò ex Conrado Tract. 1. De Contractib. quæst. 12. quòd hæc vox, Vfus, sicut &, Vsfufructus, possint dupliciter accipi. Vno modo pro ipso actu vtendi rebus possessis, qualis vfu equi, vel domus, est actualis equitatio, actualis inhabitatio domus. Alio modo accipiuntur pro iure exercendi tales actiones in rem aliquam; quod ius est distinctum ab actione: & hoc posteriori modo solent Leges & Canones sumere istas voces.

Aduertendum Secundò, quòd Vti, & Frui non hic accipiuntur in ea significatione, quæ 1. 2. quæst. 11. & quæst. 16. solent à Theologis definiri & distingui: sed Vti in præsentia materia est tantum applicare rem alienam ad aliquam tui solius commoditatem: ita vt si inde facias vtilitatem elocando illam alijs, vel si fragifera sit, vendendo alijs ex fructibus eius iam non vti sed frui dicèris: Instit. tit. De vfu & habitatione, vbi latè explicatur, quidnam concedatur in vfu fundi, ædium, pecoris, mancipij: de quibus etiam videre licet Siluest. loco citato. Frui verò importat etiam posse vtilitatem suam facere ex re aliena, deriuando fructus eius, aut actualem eius vsum ad alios, vt vendendo fructus, vel elocando rem &c. quare vsfufructus multò plus iuris includit, quàm nudus vfu. Ex dictis constat, quòd dominus rei non debet dici habere vsum aut vsfufructum rei suæ, voces illas propriè accipiendò, vt apud Iure Conf. accipiuntur, quia sic versantur tantum circa res alienas, & non circa proprias.

Dum in definitione vfu additur, salua rei substantia, distinguitur hic vfu qui vocari solet vsufurris, ab illo vfu, qui admittit rei consumptionem: qualem habent Religiosi circa cibum & potum, quæ illis apponuntur sumenda, & vocari potest, vfu facti. De quo latius agemus Dubio sequenti.

D V B I V M IV.

Vtrum sit distinguere vsum seu ius vtendi à dominio in rebus vfu consumptibilibus?

PER res vfu consumptibiles non intelligimus hic omnes, quæ quocumque modo absumuntur aut intereunt actuali vfu: non enim securim, vestes, aut libros comprehendimus sub rebus vfu consumptibilibus, quæuis contingat ea pluribus actibus paulatim deteri; sed illas tantum, quæ vnico actu, à quem ordinatæ sunt, consumuntur, aut pereunt domino, vt sub eius non maneat potestate. Cuiusmodi sunt vinum, oleum, panis, pecunia. In rebus enim prioris generis satis euidenter potest aduerti distinctio dominij & vfu: sed obscuritas est in posterioribus.

Fuit autem quæstio hæc operosius examinata & disputata occasione Ordinis Fratrum Minorum, qui profitentur & sustinent, se neque in communi neque in particulari habere vllius rei dominium. Sunt itaque eà de re duæ sententiæ satis celebres. Vna est Ioannis XXII. Pontificis in Extrauag. Ad Conditorem Canonum, & duabus seqq. tit. De verborum significat. vbi pluribus argumentis ostendere conatur, in eiusmodi rebus, vsum siue ius vtendi non posse distingui ab earum dominio: indeque concludit verum non esse, quòd Franciscani nec in communi; nec in particulari habeant alicuius rei dominium: quam opinionem etiam quidam DD. sequuntur. Altera est huic opposita, quæ tenet etiam in talibus rebus vsum quendam posse distingui ab earum dominio: cui fauent plures Pontifices, qui recognouerunt Fratres Minores nec in communi, nec in particulari habere dominium alicuius rei: vt Innocentius IV. Alexander IV. Gregorius IX. & Nicolaus III. in Extrauag. Exijt qui seminat, De verb. significatione in 6. vbi priores tres ipse citat. Et quidem hæc sententia communior est, quam tenet Dominicus Soto lib. 4. de Iust. quæst. 1. art. 1. Ledesma in 2. p. quæst. 18. art. 1. Nauar. in Comment. super Cap. Non dicatis XII. q. 1. Mald. Tract. 1. cap. 3. dub. 4. Pet. Arrag. in 2. 2. q. 62. in principio de dominio, & alij. Pro resolutione itaque & explicatione difficultatis propositæ sit hæc

CONCLUSIO: In rebus vfu consumptibilibus, de quibus controuertitur, ius vtendi independens non videtur distingui ab earum dominio: sed ius vtendi continuò dependens à potestate & voluntate alterius, omninò distinguitur à dominio earum rerum; ita vt quis possit sibi seruare proprietatem, & alteri eiusmodi vsum dependentem concedere absque proprietate aut dominio.

Declaratur, quia dupliciter potest alicui concedi vsus siue ius vtendi pane, vino, & similibus. Vno modo irreuocabiliter, & qui talem vsum concedit talium rerum, videtur transferre dominium: quare vsus ille seu ius illud vtendi, & dominium non facile poterunt distingui. Alio modo potest concedi reuocabiliter ad placitum concedentis, vel alterius, ita vt quouis momento possit à tali vsuario sine iniuriâ eius, res illa auferri: & hoc ius reuocabile ac dependens facile obseruatur esse quid à dominio distinctum.

Confirmatur Primò: quia dominium est ius in re absolutum & stabile ad omnem eius vsum, lege non prohibitum. Hoc autem ius vtendi tali modo & cum tali dependentiâ est conditionatum, & instabile, vt pote quo ad nutum alterius absque iniuriâ priuor, si alteri placet, sic vt eâ re vtî non possim: idque continuò cum tali dependentiâ, donec res vsu sit consumpta: potest enim alter omni tempore rem repetere, & me vsu frustrare.

Confirmatur Secundò: quia certum est, Religiosos singulos professos non habere vilo tempore in particulari alicuius rei dominium (hoc enim est de essentia Euangelicæ paupertatis, & indicatur satis Actorum cap. 4.) & nihilominus habent eiusmodi vsum facti, seu reuocabilem & dependentem cibi & potus, quos sumunt; ergo hic vsus est quid distinctum à dominio earum rerum. Tertio: Habent coniuiz vsum facti in cibo & potu in mensa appositis; quorum tamen dominium apud hospitem manet; ergò &c.

7 Hoc autem sic præsupposito nulla videtur subesse ratio negandi Conuentus, & totum Ordinem Fratrum Minorum de Obseruantia & Capucinorum, qui id profitentur, non tantum in rebus alijs, sed etiam in ijs, quæ vnicò actu vtendi consumuntur, habere nudum vsum, seu ius vtendi separatim ab omni dominio. Ita enim inprimis videntur sensisse Pontifices supra allegati, & alij nonnulli cum ipsis. Deinde, quandoquidem vsus quidam in illis rebus, & dominium possint separari, atque adedò separantur de facto in singulis Religiosis in particulari quoad illa, quæ eis conceduntur vsu consumenda (quod etiam Ioannes XXII. in Extrauag. Quia quorundam, vbi ad Constitutiones suorum prædecessorum sibi obiectas respondet, satis videtur innuere & admittere) nihil mirum debet videri, quòd ista quoque in tota aliqua communitate & Ordine Religiosorum, sint separata, ita vt tota communitas non habeat nisi merum quasi vsum facti, & nullam proprietatem aut dominium: præsertim cum hic sit perfectior paupertatis gradus, quando ne in communi quidem aliquid cum do-

minio possidetur, vt tradidit Innocentius siue Cælestinus V. vt refert in citata Extrauag. Ioannes XXII. quamuis ipse aliter videatur sentire; & dicat Innocentium id docuisse vt Fratrem Petrum de Carantasia, non vt Papam. Contra dicta itaque

Obijcitur Primò auctoritas eiusdem Ioannis XXII. qui in Extrauag. ad Conditorem Canonum, potest videri definiuisse contrarium: & quod insuper in fine d. Extrauag. Quia quorundam, vult eos, qui contra definita, ordinata seu facta in d. Extrauag. ad Conditorem Canonum, verbo vel scripto scienter approbant aliquid, vel defendunt, haberi ab omnibus tamquam contumaces & rebelles Romanæ Ecclesiæ; ergò &c.

8 Responderetur negando Ioan. Pont. ibi definiuisse aliquid contrarium nostris dictis seu Conclusioni: sed quidem inprimis præsupponere & assumere contrarium Conclusionis nostræ, vt apparet, pro argumento, quo possit oppositum quoque eius, quod nos ex conclusione nostra statuimus, ostendere & probare de Fratribus Minoribus, scilicet eos non rectè nec verè sustinere, quod ne in communi quidem habeant alicuius qualicumque rei dominium, quandoquidem, prout ille assumit, & pluribus etiam rationibus astruere conatur, non possint habere vsum eiusmodi rerum, quæ vsu consumuntur, absque earum dominio. In quibus etiam errasset, & errasse admitteretur, non magnum erit inconueniens, quia principium illud, & id quod inde deducit, non sunt materia fidei, neque per se aduersantur bonis moribus. Deinde omnia illa disputat & resoluit vt Doctor, non vt Pontifex: quod ex ipsa disputatione & textu, & modo procedendi facile patet: idque per modum præambuli, vt viam sternat certis ordinationibus, easque contra obloquia & inuidiam præmuniat, quas ex potestate Pontificia intendebat facere & statuere: quarum vnam sub finem dictæ Extrauag. Ad conditorem, edit his verbis: De Fratrum nostrorum consilio, hoc edicto in perpetuum valituro sancimus, quòd in bonis, quæ in posterum conferentur, vel offerentur, aut aliàs quomodolibet obuenerint continget Fratribus seu Ordini suprascriptis, nullum ius seu dominium aliquod occasione ordinationum à quocumque prædecessorum nostrorum editarum Romanæ Ecclesiæ acquiratur &c. Quibus tamen per parenthesis hanc exceptionem interseruit, dicendo: Exceptis Ecclesijs, Oratorijs, officinis, & habitationibus, ac vasis, libris & vestimentis, diuinis officijs dedicatis vel dedicandis: ad quæ se non extendunt adedò inconuenientia antea ab illo commemorata; ad quæ scilicet euitanda ipse faciebat ordinationem iam recitatam. Alteram verò tradit & statuit his verbis: Deinde districtius inhi-

inhibemus, ne deinceps pro recipiendis, petendis, extorquendis, defendendis seu administrandis bonis, quæ in posterum Ordini vel Fratibus prædictis offerri, vel conferri, seu aliàs obuenire contingeret, quiscumque nominetur à quoquam seu constituatur nostro nomine sanctæ Romanæ Ecclesiæ procurator, nec occasione cuiusvis priuilegij quicumque administratione quorumcumque bonorum, quæ obuenire Fratibus ipsis vel Ordini contingeret in posterum, iudicio vel extra agendo vel defendendo, supplicando, vel aliàs quomodolibet assumere vel exercere dictæ Ecclesiæ nomine audeat, nisi de Sedis Apostolicæ licentia speciali. Quas quidem Constitutiones fecit ad tollenda quædam scandala siue incommoda, quæ ibidem commemorat.

9 Quare ad id, quod in obiectione adiungitur ex altera Extrauag. Quia quorundam, Resp. dicta nostra nihil continere contra definita, ordinata seu facta in Extrauag. Ad conditorem, quia non est ibi facta auctoritativa aliqua definitio fidei, aut doctrinæ (quamuis Pontifex ut vir doctus discusserit quæstionem, quam tractamus, & prout ipse sentiebat, determinauerit & resolverit difficultatem magis quidem Philosophicâ, & moralem, quam Theologicam) sed auctoritate Pontificiâ tantum factæ sunt definitiones seu ordinationes rerum faciendarum, siue omittendarum: quibus definitionibus siue ordinationibus non volebat Pontifex verbo vel scripto fieri oppositionem aut contradictionem. Eas autem Constitutiones nos hic non tangimus, quamuis per posteriores Pontifices dicantur immutata.

Obijcitur Secundo: Vfus est ius re alienâ utendi saluâ eius substantiâ: atqui rei unico actu consumptibilis non potest esse aliquis actualis vſus, saluâ eius substantiâ; ergo non potest in talire haberi vſus, nisi simul habeatur dominium.

10 Respondetur, sic definiri vſum iuris, ut antea significauimus, sic dictum, tum quia in eo habetur ius quoddam absolutum & independens utendi re; tum potius, quia iura de illo vſu loquuntur: & verum quidem esse, quod eiusmodi vſus rei consumptibilis, vix à dominio distinguatur, ut antè diximus: sed præter illum dari vſum quendam alium, qui non sit ius absolutum utendi re, sed tantum dependenter à voluntate alterius, & ad huius rationem non requiri, ut salua seruetur rei substantia. Atque huiusmodi vſum dicimus posse constitui in re vſu consumptibili, qui distinctus sit à dominio talis rei, sicut hoc paulò antè satis explicuimus: qui definiri poterit, quod sit quædam licentia seu facultas re alienâ utendi vsque ad ipsius rei consumptionem aut alienationem, nisi à domino prius reuocetur.

Hinc patet solutio ad alterum argumentum, quod idè Ioan. XXI. in sua Extrauag. Ad conditorem, valde premit, scilicet quod si Fratres Minores ne quidem in communi habeant dominium rerum, quas vſu consumunt, fore illos actus consumptionis iniustos, quia consumerent & destruerent res non suas, sed alienas.

Respondetur enim non esse actus iniustos, quia quamuis consumant rem non suam, tamen non faciunt id inuito domino, sed eo volente, qui paratus est, & bene vult sic rem sibi interire per aliorum consumptionem.

Ex quibus colligitur hunc vſum facti partim esse quid minus, & partim quid amplius, quam sit vſus Iuris. Est quid minus, quatenus non potest haberi aliquis eius actus nisi dependenter à voluntate alterius, nequidem pro aliquo tempore; quod locum non habet in vſu Iuris. Est autem quid amplius, quatenus hæc facultas potest se extendere ad rei consumptionem & interitum; quo se non potest extendere vſus iuris.

Quæret aliquis: Si communitas Fratrum Minorum non habet eiusmodi rerum dominium, penes quem illuderit, cum Ioannes XXI. in d. Extrauag. ad Conditorem videatur id abdicasse? Respondetur: Fideles, qui eleemosynas illis largiuntur, vel intendunt earum sibi dominium reseruare quousque consumptæ sunt, vel id non intendunt. Quod si intendant, apud ipsos manebit: sin minus, transibit ad Ecclesiam, quia post illam renunciationem Ioannis XXI. alij Pontifices iterum illud referuntur admississe, ut habetur in Priuilegijs Minorum V. Paupertas. Pro illo autem tempore, quo valebat ordinatio Ioannis XXI. potest dici dominium adhuc fuisse penes Ecclesiam vniuersalem, quia ipse videtur tantum abdicasse ab Ecclesia Romana, quatenus illa est particularis Ecclesia, & habet sua particularia bona.

Restant hic adhuc difficultates aliquæ circa istam distinctionem vſus: sed quæ commodius in Tractatu de vsura expediuntur.

D V B I U M V.

Quid sit Possessio?

13 Notandum est, Possessionem iuxta Iuris peritos dici à pedum positione, ut patet ex l. i. D. De acquirenda possessione. Capitur autem aliquando pro ipsâ re, cui insistitur seu quæ possidetur: aliquando & frequentius pro actu, aut iure insistendi rei; & secundum eam acceptionem hic de possessione agemus. Iuxta etymologicam ergo nominis rationem possidens dicitur quasi pedem ponendo insistens rei, quæ possideri dicitur.

Definitur autem communiter Possessio esse detentio rei, corporis, animi, & iuris adminiculo. Vbi nomen Rei non tantum comprehendit res, quas vocant Iurisperiti corporales, sed etiam incorporales, cuiusmodi apud illos sunt iura, & seruitutes: nam & hæc quoque possidentur: aut quasi possidentur, vt quidam volunt.

Detentio hinc includit etiam apprehensionem, quæ est inchoata quædam detentio: quemadmodum ipsa detentio est quædam insistentia in re, quæ detinetur.

Corporis autem adminiculo tum detinetur, quando ipsa secundum se, vel secundum partem corporaliter apprehenditur contactu, aspectu, ingressu, vel simili modo; vt si particula terræ, siue cæspes ex fundo offeratur Ecclesiæ, quando illi fundus donatur, & dum illam apprehendit, censetur poni in possessione Ecclesia corporis adminiculo, vt colligitur ex Cap. Ex litteris De consuetudine.

24 Potest autem ista apprehensio & detentio rei fieri & haberi tum per nos, tum per alios qui nostras vices in eo suppleant, vt per seruum, aut per filium, qui sub nostrâ est potestate: idque etiam si nos nec corpore nec animo per nosmetipsos ei incumbamus; nam potest quis animo simul & corpore alieno quippiam possidere. Animi verò adminiculum adesse debet, quia non satis est ad possessionem, quod quis corporaliter rei insitat: sed & animo insitat necesse est, ita scilicet, vt illi incumbat tamquam rei suæ: alioquin non dicitur ipse propriè rem possidere, vt ex suprâ dictis de præscriptione licet intelligere.

25 Additur in descriptione, Etiam iuris adminiculo; quod hactenus est necessarium, vt saltem ius nostris actibus non sit ita contrarium vt impediatur suâ dispositione, quo minus corporalis apprehensio rei cum animo detinendi illam vt suam, sufficiat vt quis dici possit possidere, prout aliquando iuris dispositio impedit: vnde si Laicus sic detineat locum religiosum v. g. partem Ecclesiæ, aut coemeterij animo & corpore vt suam, non dicitur eius habere tamen possessionem, quia iura impediunt.

Dico itaque iuris adminiculum esse necessarium saltem hactenus, vt suâ dispositione non impediatur illam; quia ad rationem veræ possessionis non est necesse, quod ius approbet detentionem nostram tamquam iustam, siue quod illa legibus iustitiæ sit conformis: quia etiam iniusta rei alienæ detentio, animo eam sibi appropriandi potest esse vera possessio, quamuis non iusta: neque enim leges ab omni tali detentione tollunt energiam, siue rationem possessionis. Quomodo autem diuidatur possessio in naturalem tantum, ciuilem tantum, naturalem & ciuilem

simul, suprâ Cap. 5. Dubio 3. explicuimus. Ceterum præsens descriptio propriè conuenit possessioni naturali & ciuili simul: quia illæ particulæ, corporis, animi adminiculo, per coniunctionem copulatiuam intelliguntur vniri. Si quis autem eam velit accommodare possessioni vel naturali tantum, aut ciuili tantum, poterit interponere coniunctionem disiunctiuam. Vbi tamen non est animus detinendi rem vt suam, non potest esse possessio nisi valde impropiè: præterquam in casibus, vbi aliquando legum dispositiones suppleant tum corporis, tum animi adminiculum, prout fit in possessione, quam vocant ciuiliissimam: vt patet ex dictis suprâ d. Cap. 5. Dubio 3.

D V B I V M VI.

Quomodo acquiratur possessio?

R E S P O N D E T U R, Generaliter loquendo acquiri tribus modis, scilicet 16
verâ apprehensione rei, apprehensione fictâ, & legum dispositione.

Apprehensione verâ acquiritur, quando quis manibus rem apprehendit, aut pedibus rei insitat. Et hæc est necessaria ad obtinendam possessionem rerum, vbi non est dominus aut possessor, qui eas tradat: vt v. g. ad acquirendam possessionem ferarum, gemmarum, terrarum, insularum, quæ sub nullius sunt dominio: item ad occupandam possessionem relictæ hæreditatis, quæ etiam domino caret. Similiter vt vi aut clam quis incipiat rem possidere, requiritur vera apprehensio. Denique si alius rem possideat, qui nolit tibi possessionem tradere, opus est, vt rem verè apprehendas, ad hoc, vt eam possidere incipias.

Apprehensione fictâ acquiri solet possessio earum rerum, quæ dominum habent, 17
quando ab ipso, vel à Iudice traduntur, absque verâ tamen & reali apprehensione. Huiusmodi traditio fit varijs modis: veluti Primò, Si antiquus possessor tradat alteri scripturam siue instrumentum, quo constat de titulo & iure, quibus rem possidebat, animo transferendi possessionem, & alter sic acceptet, hoc ipso acquirit illius rei possessionem; quia res censetur in tali instrumento quodammodo contineri: secus si tantum tradat instrumentum contractus, venditionis v. g. cum ipso initæ; hoc enim ad tradendam possessionem iure communi non sufficit. Secundò, Si antiquus possessor eminè aut cominè ostendat domum, aut agrum, dicatq; se tradere alteri possessionem, & alter significet se acceptare, vt patet ex l. Quod meo D. De acquirenda possessione: oculi enim sunt veluti quædam longæ manus, quibus res visas suo modo apprehendimus, & veluti

& veluti contractamus. Tertio, Si possessor tradat alicui claves domus, in qua merces sunt reclusæ, intendens mercium possessionem in eum transferre, & ille sic acceptet, efficitur hic earum possessor: patet Institut. De rerum diuis. §. Item si quis merces. Quarto, Quando post initum contractum consentiente priori possessore apponitur custodia rei, nomine illius, qui rem emit, siue res sit mobilis, vt pecora, aut grana, siue immobilis, vt ager, domus, castrum, aut quid simile. Quinto, Si consentiente venditore emptor rem vt suam signauerit: Sexto, Si is, qui agrum aut domum vendit, stipuletur eius conductionem, aut vsumfructum sibi referuet, hoc ipso emptor possessionem acquirit: item si quis vendat rem ei, apud quem est deposita, acquirit depositarius illius possessionem: denique si quis vendat rem absentem, & se coram tabellione constituat possessorem nomine emptoris; quod Iurisperiti vocant tradere & acquirere possessionem per clausulam Constituti.

18 Legum dispositione possessio acquiritur quandoq; tam sine fictâ, quâ verâ apprehensione: quando scilicet leges ita statuerunt: quod ex professo sustinet & docet Couar. lib. 3. Variar. Resol. c. 5. n. 6. contra Franc. Aretinum, qui in l. 1. n. 23. D. De acquir. possess. scribit, Statuto, lege & consuetudine posse induci, vt possessio in successorem transeat, & item in hæredem, statim ipso iure: quia id intelligitur per actum fictum traditionis & apprehensionis, ab ipsa lege inductum, quem & ipsa Lex tacite fingit, licet expressè fictionem non induxit: at si statutum, vel Lex statuerit possessionem in hæredem transmitti, sine aliquo actu vero vel ficto, id à Principe vel lege fieri non posse, cum sit aduersus ius naturale, quod requirit actum naturalem apprehensionis ad acquirendam possessionem, l. 1. in princ. & l. 3. D. De acquir. poss. Hæc Aretinus. Contra quæ in primis infert Couar. pro absurdo, quod sic periclitabitur & quasi euacuabitur Constitutio Regia in Regno Castiliæ, quæ in Legibus Taurinis est 45. quâ statutum est, mortuo possessore maioratus possessionem civilem & naturalem transferri absque aliquo actu apprehensionis, vero vel ficto; in ipsum proximiorum agnatum, cognatumve, qui ex institutione maioratus iure vocatus censetur. Deinde pro se allegat Couar. varios textus, vt ex l. Quod meo D. De acquir. possess. l. Clauibus D. De contrah. empt. l. Quisquis C. De Donationibus: cap. 2. De consuet. quibus (inquit) expressim probatur, absque corporali apprehensione per actum fictum, aut per alium lege vel consuetudine ad hunc effectum approbatum, possessionem acquiri alicuius rei etiam corporeæ.

Cæterum si quis exactius consideret rem 19 & dicta vtriusque, forsitan obseruabit, quod Doctores isti magis differant in verbis & modo loquendi, quàm in re ipsa: & inde inter eos orta sit differentia, quod Aretin. inter actus fictos apprehensionis comprehendat etiam ipsam constitutionem legis, quâ fictè traditur, & fictè ab hærede vel successore apprehenditur possessio, prout lex ordinat; atque ad eò, nisi huiusmodi saltem apprehensio ficta accedat, non posse lege vel statuto acquiri dominium: quia est aduersus ius naturale, id est contra rationem & quasi repugnantia inuolvens, quod fieret talis mutatio etiam civilis siue moralis, & quod nullus planè actus naturalis quocumq; modo concurreret, atque ad eò, si statutum aut lex dicendo, quod velit possessionem transferri, absque omni apprehensione verâ vel fictâ, excluderet omnem apprehensionem fictam, tam latè illam extendendo, nihil efficeret, quia seipsam destrueret, ex quo ipsa tunc excluderet etiam fictam apprehensionem, quam inducit & per se præstat. Et quidem sic explicata & intellecta opinio Aretini est vera: & quamuis videatur subtilior hæc expositio, existimo tamen esse omninò ad eius mentem. Sequitur verò in hoc loquendi genere magis Philosophos, quàm Leges aut Iureconsultos. Couar. verò dum asserit absque omni actu apprehensionis, vero vel ficto, aliquando acquiri dominium, distinguit actum fictum apprehensionis contra constitutionem legis; ita vt tantum neget non opus esse tunc alium actum fictum apprehensionis accedere, præter ipsam legem, quam non vocat ipse fictam apprehensionem. Et sic poterunt etiam conciliari textus, quos hinc inde prædicti Doctores pro suâ opinione allegant. Nec periclitabitur Constitutio Regia, quia diceret Aretinus, etiam ibi concurrere fictam apprehensionem, iuxta suum loquendi modum, videlicet illam, quæ inducta est per ipsam constitutionem: legem verò excludere omnem aliam apprehensionem, veram aut fictam, quæ fiat per actum distinctum ab ipsa dispositione legis. Et quidem possessio sic acquisita dicitur civilissima vt antè iudicauimus, quia minimum quid de actu naturalis apprehensionis vel quasi naturalis apprehensionis hinc concurrat.

Possessio verò iurium & seruitutum potissimum apprehenditur dupliciter. Primo, 20 Si quis mittat aliquem in agrum, in quo velit ei seruitutem constituere, & ille ingrediatur, sic ingrediendo acquirit possessionem illius seruitutis. Secundo, Si aliquis iure aliquo vtatur tamquam ad se pertinet, sciente ac tolerante eo, cuius intererat concedere vel prohibere. Et hic modus generalis est: extenditque se etiam ad ea iura, quæ

quæ non sunt in re aliqua constituta, vt ad ius eligendi, ad ius præsentandi, & similia. Vide Couarruiam ad Reg. Possessor p.2. §. 8. & sequente, & lib. 3. Variarum Resol. cap. 16. nu. 10. In omnibus tamen istis spectandæ sunt particulares leges aut consuetudines Regnorum & Prouinciarum, quæ in diuersis locis solent esse diuersæ.

D V B I V M VII.

Quomodo amittatur rerum possessio?

21 **D** I C O Primò: Quantum ad res mobiles, in primis earum possessio, tum ciuilis, tum naturalis amittitur, solâ voluntate nolentis eas amplius possidere: estque hic modus etiam communis in rebus immobilibus. Constat ex l. 1. §. Si vir, l. 3. §. In amittendâ, & l. Si quis D. De acquirenda possess. Si quis tamen dimitteret solùm quasi sub tacitâ conditione, v. g. vt in alterum transferatur, tunc possessionem non amittit, altero non consequente possessione, l. Si me, in pr. D. De acquir. possess. Secundò, amittitur possessio rerum mobilium, quando per furtum, vel rapinâ quis eas à possessore aufert. Tertio, Si is, cuius custodiæ sunt commissæ, incipiat eas detinere, & contrectare tamquam suas; vt si depositarius contractet rem depositam tamquam suam: & eo animo moueat illam loco suo, quod simul de Iure requiritur. Patet ex l. 3. §. Si rem: D. De acquir. possessione. Quartò, per amissionem: vt si quis bursam, aut anulum perdidit, etiam si nullus inuenerit, amittitur eius possessio, d. l. 3. §. Neruâ, & l. Si Rem D. De acquir. poss. Quintò, per fugam, si pecora sint aut animalia, amittitur possessio: vt si pecus aberrauerit à grege ad loca, vnde redire non solet, definit possideri à domino: similiter si gallinæ, aut alia domestica animalia euolauerint, nec habeant consuetudinem per se redeundi, d. l. 3. §. Nerua. Dixi, si pecora sint aut animalia; quia possessio hominis vt serui, vel ancillæ, non amittitur per ipsorum fugam, vt habetur l. Pomponius D. eod. tit.

22 **D** I C O Secundò: Quantum ad res immobiles pertinet, in primis amittitur quoque possessio, tum ciuilis, tum naturalis, harum rerum solâ voluntate possessoris, nolentis eas amplius possidere, vti modò diximus. Deinde amittitur etiam, si possessor longo tempore fuerit absens, & nec per se, nec per alium rei incubuerit, neque protestatus fuerit se nolle dimittere possessione. Quòd si non diu absit aut protestetur, tunc amittit tantùm naturalem, non autem possessionem ciuilem. Tertio amittit quis possessionem, si rem ab alio sciat occupatam, & negligat. Quartò, si rem quidem repetat, sed ab occupante repellatur. Quintò, Si ti-

mens aut præuidens repulsam, non audeat repetere, vel occupantem depellere. Sextò, si res ab alio ita sit occupata, vt non sit probabilis eius recuperatio, v. g. si aliquis valde potens occupet rem inferioris. Septimò, si mare aut flumen assidue inundet: quæ omnia constant ex D. tit. De acq. possess. Quamdiu autem possessor insistit rei, v. g. est in domo, aut fundo, aut in conspectu eius, aut aliàs tã propè, vt præsto possit adesse dum opus fuerit, censetur retinere semper rei immobilis possessionem tum naturalem tum ciuilem.

D V B I V M VIII.

Quid privilegij & utilitatis contineat possessio?

R E S P O N D E T U R: Possessio in pri- 23
mis bonæ fidei parit præscriptionem, siue operatur, vt res, quæ tua nõ est, elapso certo tẽpore fiat tua, vt ex suprâ dictis constat.

Secundò, Si oboriatur dubium de rei dominio, adhibitâ morali diligentia, & tamen remanente adhuc dubio vtrius res sit, melior est conditio possidentis.

Tertio, In iudicijs parit præsumptionem dominij. Vnde possessor non debet probare rem esse suâ, sed alter, qui eam repetit: qui nisi sufficienter probet, nihil contra possessorem obtinebit, Inst. De Interd. §. Retinendæ.

Quartò, Potest possessor armis possessionem suam, non tantùm naturalem, sed etiam ciuilem tueri, vt patet ex l. 3. D. De vi & vi armata, ex l. 1. Cod. Vnde vi, & ex Cap. Olim De restitut. spoliat. vt si quis domum rediens inueniat illam ab alio iniusto inuasore occupatam, potest armis illum expellere, conuocatis etiam ad id auxilijs necessarijs, sed seruato moderamine inculpatæ tutelæ. Ratio est, quia non censetur id esse inuadere alium, sed possessionem suam defendere: quemadmodum enim non teneor pati, vt quis me deiciat à possessione naturali domus, aut agri, ita neque vt à ciuili. Deicior autem, si non illum statim expellam, vt patet ex dictis Dub. præced.

Quintò, Possessor expulsus potest armis possessionem suam repetere, modò id fiat statim, & non ex interuallo, vt habetur l. 3. suprâ cit. Fij autem statim, quod fit quàm citissimè fieri commodè potest, spectatâ rei difficultate, & alijs circumstantijs. Vide Siluestrum V. Bellum 2. n. 3.

Sexto, habet hoc præuilegij possessio, vt si dominus rei expellat iniuste possessorem à possessione, amittat expellens dominium, & applicetur expulso. Si autem expellens non sit dominus rei, tenetur reddere possessionem expulso, & insuper eius æstimationem, vt habetur l. si quis in tantâ Cod. Vnde vi, sed ea lex non videtur amplius esse in vsu, vt Couar. docet lib. 3. Var. Resol. c. 16. n. 7.

TRACTA-

TRACTATUS SECVNDVS.

De Iniuria & Restitutione in communi. Item de iniurijs in particulari in corpus proximi, per homicidium, mutilationem, stuprum, adulterium; & de restitutione in his requisitâ.

C A P V T P R I M V M.

De Iniuria & Restitutione in communi.

DVBIVM PRIMVM.

An differant Iniuria & Iniustitia, & quid utrumque sit?

BSERVANDVM est, Quod sicuti nomen Iustitiæ dupliciter accipitur, vt supra explicuimus, aliquando scilicet pro collectione omnium virtutum, quibus hominis voluntas commensuratur suæ regulæ, nimirum rectæ rationi, & legibus Superiorum; aliquando autem pro virtute speciali, quæ nimirum reddit vnique quod suum est: sic quoque nomen Iniustitiæ sumi dupliciter, vt docet Philosophus lib. 5. Ethic. cap. 1. Vno modo pro transgressione cuiusvis legis, quia est quædam violatio æqualitatis seu conformitatis debitæ legi seu præcepto, cum non tribuatur legi quod illi debetur. Vnde in Scripturis satis communiter omne peccatum vocatur Iniquitas, & Iniustitia, & peccatores dicuntur Iniqui & Iniusti, vt ad Rom. 1. *Reuelatur ira Dei super iniustitiâ hominum, qui veritatem Dei in iniustitia detinent; & Iôan. cap. 7. & Iniustitia in illo non est.* Alio modo capitur Iniustitia vt opponitur Iustitiæ quatenus hæc est virtus particularis; idque vel tanquam actus, vel tanquam habitus. Potest namque nomen Iniustitiæ sumi tam pro actu, quam pro habitu: qui enim alienum aufert, aut non reddit alteri suum, dicitur committere iniustitiam. His præmissis

² **R**ESPONDETUR breuiter, Iniustitiam in posteriori acceptione, quatenus sumitur pro actu, & Iniuriam non differre. Declaratur: quia quemadmodum per actum iustitiæ cuique ius suum tribuitur, ita per

iniustitiæ actum ius istud violatur: in qua violatione sita est iniuriæ ratio.

Ex quibus nunc patet, quid Iniuria & Iniustitia, prout significant actum, sint: nihil enim aliud sunt, quam alieni iuris violatio. Hæc autem violatio duobus modis fit: Primò, iniquâ acceptione, seu ablatione rei alienæ, siue interim is, qui aufert, habeat inde vtilitatem, siue non, & siue res pereat, siue in suo esse perseueret: vt quando furatur quis rem alterius, quando alterius domum incendit, quando hominè occidit, quando famam alterius lædit, censetur violare ius alterius. Secundo, iniquâ detentione rei alienæ, quamuis eam ab altero non acceperit, aut saltem non iniquè acceperit: sic violat ius alterius, qui non soluit legatum ex testamento, aut aliud iustum debitum: item qui non reddit tempore constituto depositum, aut mutuum acceptum.

Iniustitia verò sumpta pro habitu, qui iustitiæ particulari opponitur, nihil est aliud, quam praua voluntatis dispositio ex actibus iniustis orta & ad similes inclinans: quæ praua dispositio, non tantum commissione, sed etiam omissione contrahi potest, vt scilicet voluntas etiam quasi posituè procliuor sit ad negligendum reddere alteri, quod ipsi debitum est: nam & in corporalibus videmus, ex omissione exercitiorum, nasci corporis dispositionem contrariam facilitati actuum.

DVBIVM II.

Vtrum aliquis possit iniustum siue iniuriam pati volens?

³ **R**ESPONDETUR: Quemadmodum nemo potest facere iniustum, siue iniuriam propriè loquendo nisi volens, ita è contrà

contrà pati nemo potest iniustum, aut iniuriam propriè, nisi nolens. Ita D. Th. q. 59. art. 3. ex Philosopho, lib. 5. Ethic. cap. 9. & 11. vbi habet, quòd nemo spontè patiatur iniuriam, etiam si possit spontè lædi & damno affici.

Probatur itaque prior pars; quia actus iniustitiæ seu iniuriæ, cum sit essentialiter actus moralis, includit necessariò ordinem ad voluntatem vsu rationis directam, tamquam suum principium. Vnde Brutum vel homo amens non committunt iniustitiam, nec inferunt iniuriam, etiam si alios lædant, aut res aliorum destruant; ergò &c. Non tamen necesse est, quòd quis formaliter & expressè velit facere iniuriã, sed satis esse potest, quòd implicitè & interpretatiuè velit.

Probatur altera pars: quia non censetur quis violare ius alterius, qui ipso volente aufert aliquid ipsius, vel non reddit quod debet: quia hoc ipso, quo quis vult actum ablationis rei suæ, vel omissionè redditionis satis censetur iuri suo cedere, & alteri tribuere potestatem sic agendi: vnde iniuriam non patitur, idque eã de causã quia est volens respectu facti alterius. Confirmatur ex regula Iuris 72. in 6. quæ habet. Scienti & consentienti non fit iniuria. Sed contrà

4 Obijcitur Primò: Qui occidit alium volentem, committit iniustitiam. Vnde David 2. Regum cap. 1. morte puniuit adolescentem Amalecitam, qui dicebat se Saulem interfecisse volentem & præstolantem; ergò &c.

Respondetur, talem quidem peccare contra iustitiam, sed non in eum, quem sic occidit: verùm in Rempublicam, cuius membrum erat occisus: & in Deum, qui solus vitæ humanæ est dominus: sicuti peccat, qui se ipsum occidit, vt tradit D. Th. loco cit. & propterea meritò punitur, qui occidit alium, etiam si alius occidi vellet.

Obijcitur Secundò: Qui soluit vsuras, patitur iniustum, & tamen soluit volens; ergò etiam volens potest quis pati iniustum siue iniuriam.

Resp. Etiam si soluat volens simpliciter, tamen est nolens secundum quid, dum scilicet vellet non soluere, si aliter posset habere pecunias sibi necessarias, aut recuperare pignora sua: & huiusmodi renisus voluntatis sufficit, vt non censetur velle exactiorem vsuræ, quam alter facit, sed potius eam quasi coactus tolerare.

5 Obijcitur Tertio: Ex dictis sequi videtur, quòd Christus Dominus & SS. Martyres non sint passi iniuriam, quia libenter passi sunt, & pati desiderarunt.

Resp. N.C. Quando enim dicitur, quòd nullus iniuriam patiatur volens, intelligitur scilicet volens ipsam actionem alterius inferentis malum: qui enim alterius actionem

vult & approbat, is censetur iuri suo cedere, & alteri facere potestatem, quantum in se est, sic secum agendi. Christus Dominus autem, & SS. Martyres non voluerunt nec approbarunt actiones tyrannorù, quibus in eos seuerunt, quamuis lubenti animo passionibus respectum altioris & maioris boni, sustinuerunt, & sustinere desiderarunt: sed per hoc nõ fecerunt tyrannis vllam potestatem, aut licentiam ita contra se agendi, nec iuri suo in contrarium cesserunt, quamuis se manibus eorum non subducerent. Vnde etiam corã diuino tribunali *Stabant iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt*, vt habetur Sap. cap. 5.

D V B I V M III.

De Restitutionis nomine, & eius quidditate?

R Estituere secundum nominis compositionem idem est, quod iterum quipiam in suum locum statuere, vt notat Soto lib. 4. de Iust. & Iure q. 6. art. 1. Vnde quando minores, vel Ecclesia quæ minorem priuilegio gaudet, à Iudice reponuntur in suo statu & iure, à quibus deciderant, vsitato & celebri sermone apud Iureconsultos dicuntur in integrum restitui. Sed ea restitutio non est, de quã hinc agimus: est enim ista ex sua ratione actus iudicialis & superioris potestatis, quæ ab ijs, quos dicitur in integrum restituere, nihil habet, vel abstulit, quod ipsorum est. Restitutio autem, de qua hinc tractamus est actus priuati, aut quasi priuati: & propriè eius, qui ab altero habet vel abstulit aliquid quod illius erat, quod loco suo reponere, siue domino iterum exhibere debet: & vocatur huiusmodi restitutio in iure Redhibitio, quasi iterum exhibitio, vt patet L. Redhibere D. De Edictio edicto & redhibitione, vbi dicitur: Redhibere est facere, vt rursus habeat venditor, quod habuerit.

Hinc Restitutio à Pet. Nauarr. Definitur esse actus iustitiæ, quo damnum proximo datum resarcitur. Sed quia restitutio generaliter sumpta non videtur necessariò supponere iniustitiam prius commissam, aut damnum illatum, siue ab eo, qui restituere debet, siue ab alio (nam & depositarius temporis & loco depositum restituere debet, vbi non præcessit iniuria, sed beneficium) hinc plenior erit definitio, si dicatur esse actus iustitiæ, quo præstamus, vt alius iterum habeat rem suam quæ penes nos est, vel cuius ablationis nos causa sumus, vt inquam, iterum eam habeat, scilicet in se, quantum fieri potest, aut in suo simili vel æquiualentem. Quamuis autem itaque restitutio non præquirat

requirat necessariò iniustitiam aut læsionem, vt diximus, tamen hæc secutura semper est, si tempore & loco restitutio non adhibeatur, quia versatur circa rem alterius, quæ debita est illi reddi.

D V B I V M I V.

Verum à Restitutione differant Solutio, & Satisfactio, & quo modo?

8 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Solutio à Restitutione differt, propriè loquendo in hoc, quòd Solutio sit exhibitio rei quæ non est sub dominio illius, nec sub eius fuit possessione, cui præstatur solutio: sed rei ad quam habet actionem; vnde obligatio dandi id quod soluitur, non ex eo oritur, quòd illud sit alterius: Restitutio autem propriè sit exhibitio rei quæ est alterius, sic vt inde nascatur obligatio dandi id, quod restituitur; adeò vt si alia res similis, aut æquivalens substituatur, id per accidens se habeat, quia nimirum res in se, quæ est aut fuit domini, haberi nõ potest: quemadmodum è cõtrà per accidens fieri potest, quòd solutio præstetur per rem quæ alterius fuit, vt si eadem pecuniã, quã à te pro mercibus accepi, soluam tibi quod debeo, aut eam tibi relinquam in solutionem eius, quod debeo.

9 **Q**uæret aliquis, Vtrum pecunia mutuò accepta debeat dici solui, an restitui? Respondetur, magis propriè dicitur solui, quàm restitui, si vtriusque rationem attendamus: quia mutuarius tenetur ratione cõtractus mutui, qui est talis nature, vt dominiũ transferat pecuniæ; & hinc non obligatur eandem numero exhibere, quam mutuò accepit, etiamsi apud illum extaret: neque hæc mutuanti est obligata, cui tantum cõperit actio in personam, vt aliam similem siue eiusdem speciei præstet: quare nõ tam restituit, quàm soluit. Vulgariter tamen loquendo solet etiam dici restituere, quia contractus iste importat, quòd debeat præstari res similis & eiusdem speciei, sic vt videatur idem reddi, quod acceptum fuit.

Satisfactio à Restitutione differt, quod illa generaliter de ipsa loquendo, latiùs pateat, quàm Restitutio: omnis enim restitutio est quædam satisfactio, non è cõtrà: nam omnis solutio dicitur satisfactio, non autem restitutio: vt v. g. qui soluit pretiũ pro equo quem emit, dicitur satisfacere, non autem restituere. Deinde in eo differt, quòd satisfactio respiciat propriè personam, dum quis præstat id quod alteri satis est, etiamsi nõ sit æquivalens debito. Restitutio verò respicit rē, dũ exhibetur res ipsa ablata in se, aut, quando id fieri non potest, aliud æquivalens tamquam idem, quod ablatum est. Tertiò, quòd

strictiùs & magis proprie nomen satisfactio- nis accipiendo, ea cõsistat in compensatione iniuriæ, quæ personæ illata est, abstrahendo à damno si quod fortè coniunctum aut secutum fuit. Vnde propriissimè versatur circa honoris, aut dignitatis violatę reparationem: & consistit magis in actione personæ, quàm in exhibitione rerũ, vel restauratione damnorum realium illatorum: quamuis hoc discrimen in cõmuni loquendi modo non semper obseruetur. Inde tamen fit, quòd homines dicantur Deo satisfacere, quia scilicet se humiliando & pœnas pro delictis, quibus fuerunt ei iniuriæ, eiusque honorẽ læserunt, subeundo, resarciunt iniuriã, & quantum in ipsis est, honorem eius quasi reparant, & restaurant: non autem dicuntur Deo facere restitutionem. Solent allegari & aliæ quædam differentię, vt videre est apud Doim. Soto, loco suprã cit. sed quæ in his ferè includuntur, aut ex ijs facilè intelliguntur.

D V B I V M V.

Verum restitutio sit actus iustitiæ commutatiua?

10 **R**ESPONDETUR: Restitutio propriè tantum est actus iustitiæ commutatiuæ. Ita docet D. Th. q. 62. art. 1. Arragon. ibid. a. 7. Nauar. c. 17. n. 11. Pet. Nauar. lib. 2. c. 1. Difficul. 3. n. 12. & alij plures, quos ipse citat. Probatur: quia ablatio aut detentio rei alienę est actus iniustitię circa cõmutationem, quatenus constituunt inæqualitatem in rebus, dum vnus habet minus quàm oportet, & alter amplius, vel saltẽ causa est, quòd prior minus habeat quàm debeat habere: atqui restitutio istis opponitur, quia tollit illã inæqualitatem, reddendo detentum, aut cõpensando ablatum secundum æqualitatem proportionẽ; ergò restitutio est actus illius iustitiæ, quæ commutationum est directiua. Vide dicta suprã Traçt. 1. cap. 1. dub. 3.

Neque obstat, quòd etiã aliquando distributiua læsa reparatur restitutione; quia id per accidens fit, quatenus scilicet contingit in actibus distributionis simul etiam lædi iustitiam commutatiuam: nam aliquando distributiua in suã functione secum inuoluit commutatiuã, vt loco cit. explicuimus. Vnde fit, vt dũ restituendo reparatur per se, quod contra commutatiuam erat commissum, simul per accidens fiat bonum officium iustitiæ distributiuæ. Quamuis & hoc dici posset, tunc inæqualitatem illatam contra commutatiuam iustitiã tolli solutione rei potiùs quæ debebatur, quàm restitutione; quia res illa, quam vnus in distributione minus acceperat, non erat nec fuerat ipsius, sed tantum ad eam habebat actionem.

DVBIVM VI.

Quomodo contrahatur obligatio restitutionis?

11 **R**ESPONDETUR: Ex duobus his capitibus contrahitur; scilicet ex operatione seu ablatione iniquâ rei alienæ, & ex detentione rei alienæ quantumvis etiam sine culpa: siue, ut alij loquuntur, contrahitur ista obligatio dupliciter, nimirum ratione rei acceptæ, & ratione acceptionis. Ita docet D. Th. hic q. 62. art. 6. 7. & alij passim. Dicitur autem is contrahere ratione acceptionis, qui per iniuriâ proximo rem abstulit, siue illam sibi seruet, siue alteri tradat, siue auferendo destruat, aut perdat. Sic ratione acceptionis tenetur, qui res alterius furatur, qui domum incendit, qui hominem mutilat, aut stuprum infert, &c. Tales enim per eiusmodi actus violant æqualitatē quam postulat iustitia commutativa: quæ proinde per restitutionē debet reparari. Ratione rei acceptæ contrahit obligationem is, apud quē res aliena existit, etiamsi non abstulerit: sed vel à domino ut depositam, aut commodatam accepit, aut ab eo, qui forsitan iniuste abstulit, emit aut dono habuit, idque siue bonâ siue malâ fide. Obligatur autē hic ad restitutionem, quia tamen nullā iniuriam intulerit, habet tamen plus quam suum, & verus dominus habet tantundem minus, quàm suū. Quod si existet apud eum qui iniuste abstulit, tenebitur is utroque titulo & ratione acceptionis, & ratione rei acceptæ.

12 Arguunt hic nonnulli, quod plures debeant assignari tituli, ex quibus nascatur restituendi necessitas siue obligatio: quia is, qui mutuū accepit, à quo fur istud abstulit, tenetur ad præstationem mutui, & tamen neque ratione acceptionis iniustæ, neque ratione rei acceptæ, utpote quæ nunc apud illum non existat, ergo ex aliquo alio capite contrahit illam obligationem. Sed iam supra Dub. 4. diximus eum, qui ex cōtractu mutui alteri obligatur, non teneri propriè ad restitutionem rei: sed ad satisfaciendum actioni, quam habet is qui mutuū dedit, in personam, non in ipsam rem quam dedit mutuū: unde nō posset hic eam iure repetere ab illo qui eam tenet. Minus verò potest dici teneri ad restitutionem, qui ex cōtractu emptionis, aut simili ratione tenetur ad præstandū pretium, aut aliud quid alteri, quod nō est eius, nec sub eius fuit possessione, licet interim iniuriam faceret, si debitum non præstaret.

DVBIVM VII.

Qualis culpa requiratur, ut quis obligationem restituendi contrahat ratione damni dati?

Observandum hic est, cum Adriano in 4. De restitutione §. Vtrum in foro animæ, aliter sumi Culpam apud Iureconsultos, & aliter apud Theologos. Apud hos enim culpa idem est quod Peccatum, siue mortale siue veniale: apud illos est idē, quod omissio alicuius diligentia, ex qua aliquid incommodum sequitur. Diuiduntque eam in latissimam, latiore, latam, leuem, & leuissimam, in quinque scilicet membra: Bart. in l. Quod Nerua, D. Depositi. Adrian. Quodlib. 4. Latissimam vocant, quando est dolus manifestus: Latiore, quando est dolus præsumptus. Dolum verò definiunt calliditatem, fallaciam, aut machinationem, ad decipiendum aliquem adhibitam. Sumitur ex l. 1. D. De dolo malo. Nō desunt tamen, qui ista duo priora membra nolunt sub nomine Culpæ comprehendere, sed simpliciter dolum appellant: & diuidunt culpā tantum in tria posteriora membra. Culpam latam, vocant, quando in actione nō adhibetur ea diligentia aut circumscriptio, quam passim homines eiusdem conditionis aut sortis solent adhibere, l. Lata D. De verb. signif. Leuē dicunt, quando non adhibetur ea diligentia, quam diligentiores in illo hominum genere solent adhibere: Leuissimā denique, quando omititur id solum, quod prudentissimi & vigilantissimi adhibent, l. Si putator, D. ad Legē Aquiliam. Sic, exempligratiâ, committere dicitur culpam latam in custodiendo libro sibi commodato, qui relinquit illum ante foris domus. Dicitur autem committere leuē, qui relinquit illum in cubiculo aperto: leuissimam denique, qui attraxit ostium cubiculi ad claudendum, sed non tentavit manu, an ostium esset clausum. Vide Syluest. V. Culpa & Navar. c. 17. n. 177. His præmissis

Dico Primò: Quando nullus intercessit contractus, ex cōmuni DD. sententia, non oritur obligatio restitutionis damni secuti ex culpa leuissima vel leui; oritur autem ex sententia omnium ex culpa lata, latiori vel latissima. Prior pars est contra Adrianū loco cit. & Angelum V. Culpa n. 6. qui ex quavis culpâ docent contrahi istam obligationem: sed tenent assertionem nostram Innocent. in Cap. Sicut dignum, De homicidio, Panor. in Cap. Cum causa De test. Gab. in 4. dist. 15. q. 14. a. 3. dub. 2. Syluest. d. V. Culpa n. 6. & V. Restitutio 2. n. 12. & 17. Soto lib. 4. q. 7. art. 2. & lib. 5. q. 1. art. 9. Pet. Navar. lib. 2. c. 1. n. 48. Henriquez Tract. de Irregularitate cap. 15. & alij recentiores passim.

Probatur Primò: quia non tenetur quis adhibere maiorem diligentiam, aut circumscriptio, ne ex suis actionibus obueniat alteri damnum, quàm suæ conditionis homines habiti boni & prouidi solent passim adhibere: nemo enim obligatur, ut sit magis prouidus, aut diligentior, quàm alij suæ sortis esse

is esse solent; ergo damnum, si quod alteri obueniant, non debet huic imputari.

Probatur 2. quia talis non videtur teneri ratione rei acceptæ, quandoquidem illa non existet: quod tamen commune satis principiū, infra suo loco examinabimus: neque ratione acceptationis, quandoquidem eam propriè nō abstulerit, sed tantū occasione suæ actionis, quæ sine peccato fuit (vt supponimus nunc & mox declarabimus) domino perierit; ergo absolutè non tenetur ad eius restitutionem. Probatur Conseq: quia alioquin teneretur quis etiā ex casu planè fortuito, vbi summa fuisset adhibita diligentia & nulla culpa, quod nemo dixerit: & negat etiā Adrianus. Quod autem ratione culpæ leuissimæ, aut leuis non peccauerit (prout de peccato loquuntur Theologi) declaratur, quia, vti diximus, non tenetur quilibet semper in suis actionibus adhibere eam diligentiam, quam circumspēctiores soli aut circumspēctissimi adhibent: sed satis facit, dum eam adhibet, quam suæ conditionis homines boni & prudentes adhibere consueuerunt.

Sed pro sua sententia opponit Adrianus quædam Capitula: & in primis Cap. finale De iniurijs: vbi ait Pontifex, non excusari eum, cuius imperitiā vel negligentiam damnum est datum: sed eum dumtaxat, qui, vt non accideret (inquit) de contingentibus nihil omisit; ergo videtur, quod quis teneatur de damno etiam ex culpa leui & leuissima.

Resp. Neg. Conf. quia nomine negligentiz & imperitiæ significatur ea, quæ est culpa lata, atque adeo peccatum, vt colligitur ex sequentibus. Subditur enim: Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo iniuriā verisimiliter posse contingere. Vnde patet, quod sit sermo de ignorantia, quam debuit depellere: quamq; alij similis conditionis præcauere & depellere solent, & quod proinde ad culpā latā pertineat. Quod verò Pontifex ait, illū teneri, qui de contingentibus nihil omisit, intelligendum conformiter est de ijs contingentibus, quæ vir prudens illius conditionis prouideret: non autē de omnibus omnino euentibus: nam, vt diximus, apud omnes certū est neminē teneri ex casu planè fortuito, qui nec leuissimam culpam, prout Iuristæ loquuntur, habeat coniunctā

Opponit Secundò Cap. Consulisti 20. 16 11. q. 5. vbi Stephanus Pont. scribit: Monēdi sunt & protestandi parentes, ne tam tenellos secū in vno lecto collocent, ne negligentia qualibet proueniente suffocentur, vel opprimantur, vnde ipsi homicidij rei inueniantur.

Resp. loqui hīc quoque Pontificem de negligentia, quæ est peccatum & culpa lata, quæ facile committitur in re tam periculosa & satis crebri euentus: quando enim periculum est magnum & frequens casus, tum negligentia, quæ alioquin in se posset parua videri, reputatur magna & grauis.

Observandum autem hīc est, In foro externo, tam Ecclesiastico, quàm ciuili, puniri interdum culpam etiam leuissimam, præsertim in committendo positā, partim propter præsumptionem fraudis, quæ magis locum habet circa commissiorem, quàm circa omissionem; partim ne foueatur negligentia, aut aperiatur fenestra fraudibus: sed in foro interiori præsumptio locum non habet.

Posterior pars Assertionis constat ex d. Cap. fin. De iniurijs; & probatur: quia quisque in actionibus periculosis obligatur præstare diligentiam, quam passim alij similis sortis solent præstare: qui ergo illam neglexerit adhibere, censetur inoraliter voluisse damnum inde secutum: quia non fecit ad illud vitandum, quod potuit & debuit.

Quæret aliquis, Vtrum in hac lata culpa debeat esse peccatum mortale Theologicè loquendo, vt quis ratione eius teneatur ad damni reparationem, extra casum officij & contractus? Supponit hæc quæstio, aliquando culpam latam subsistere (prout Iuristæ de illa loquuntur) cui tamen non subsit peccatum mortale. Quod omnino verū est, & constat in primis: quia potest quis per latam culpam esse alteri causa damni alicuius exigui, cui proinde non subest peccatum mortale. Similiter, vbi est causa magni damni, potest aliquando excusari à mortali: propter aliquam quasi naturalem inaduertentiā tanti mali aut periculi, vel aliquam obliuionem, imò & ab omni culpa: v. g. exempla ponuntur à DD. aperuit quis puteū in loco satis obuiuo cum voluntate mox claudendi, & ex datā aliqua occasione quasi naturaliter oblitus fuit claudere, & cōtingit interim aliquem incidere. Rursum, corripitur ex improviso quis subitā irā & vehementi passione, & occidit hominem per motum secundò primum, & similia. His præmissis

RESPONDETUR: Ex culpa iuridicè & secundum forum fori latā, cui nullum subest omnino peccatum Theologicè loquendo, nō confurgit obligatio restitutionis in foro conscientiz: quando autem subest veniale, quod tale est dumtaxat propter paruitatem damni dati, nascitur obligatio restituendi, sed sub veniali: si denique contingat latam culpam, quā damnum magnum datum siue illatū est, excusari à peccato mortali Theologicè loquendo, propter defectum plenioris aduertentiæ & ita propter defectum sufficientis libertatis in actu, quamuis non à veniali excusetur, tunc ex plurium DD. sententia, nulla quoque restitutionis obligatio nascitur, saltem non illa, quæ sit sub mortali.

Primā pars, & secunda communiter tenentur ab omnibus. Et ratio primæ partis est: quia qui sic sine peccato omni causam damni dedit, neque tenetur ratione rei acceptæ, vtpote quæ supponitur perijisse, aut saltem

G ij non ex-

non extare sub potestate eius, qui causam dedit: neque ratione acceptionis iniustæ, utpote quæ formaliter iniuriosa non fuit, quia non voluntaria, siue non libera. Addit Bonacina Tom. 2. De Rest. in genere Disp. 1. q. 1. puncto 3. & ubi non est culpa, ibi non est poena, quæ supponit culpam: Sed propriè & exactè loquendo, obligatio restitutionis, quæ nascitur ex actione iniuriosa, non est poena, ut infra adhuc dicemus.

Ratio secundæ partis est: quia qui voluntariè & cum plena aduertentia inæqualitatem ex aliqua saltem culpa posuit, tenetur æqualitatem restaurare.

Circa tertiam partem non ita DD. consentiunt. Tenent autem illam Dom. Soto lib. 4. De Iust. quæst. 7. art. 2. Pet. Navarra lib. 2. De Restit. cap. 1. n. 48. Henriquez De Irregul. c. 15. Sa V. Restitutio, Azorius 3. p. lib. 9. c. 8. circa fin. Less. Mald. Tract. 2. cap. vnico. dub. 5. Sanchez in Sum. lib. 2. cap. 23. n. 160. & alij. Rationem in hoc referunt: quia, quando in tali casu solum venialis culpa commissa est, non est actus perfectus in ratione iniuriæ, sed imperfectus: ideoque dicunt inprimis non consurgere obligationem restitutionis, saltem perfectam, quæ adstringat sub mortali. Non enim videtur obligatio posse maior esse in suo ordine, quàm fuerit iniuria in suo, ex quâ nascitur obligatio. Imò amplius addunt, quandoquidem solum veniale peccatum intercessit in damno causando, ut cum ex quâdam inconsideratione, & distractione & quasi animi alienatione prouenit, quod debeat censi quasi fortuitò obuénisse: quodque ideo ex tali culpa non oriatur vlla obligatio restitutionis. Quod à posteriori confirmari potest: nam obligatio in materia graui non potest esse nisi sub graui peccato, quia per se loquendo, pendet obligationis quantitas ex materiæ grauitate, posito præcepto naturali vel positiuo. Et sanè mirum videretur hominem obligari sub veniali tantum, v. g. ad restitutionem aliquot millium aureorum, quorum perditioni dedisset causam siue occasionem per venialem aliquam inconsiderationem vel negligentiam: quodque ab illo sine restitutione illorum absolui non posset.

20 Contra tamen sentit Bonacina loco sup. cit. puncto 3. §. vnico num. 9. vbi docet ex tali culpa nasci obligationem ad restitutionem, sed non ad restitutionem totius damni, aut solum secundum aliquam proportionem culpæ. Culpam autem posse esse tam paruam, quod quis teneatur tantum ad restitutionem partis centesimæ: aliquando verò tam grauem intra terminos peccati venialis, quod teneatur quis ad restitutionem decimæ partis. Vnde & vterius docet cum *Rebellio*, *Turriano*, *Reginaldo*, & alijs,

quos citat, teneri talem sub peccato mortali ad restitutionem, quando peccatum veniale fuit tam graue, ut obligetur ad restituendam tantam partem, quæ censeatur notabilis in materia iustitiæ.

Quæ quidem etsi ab æquitate & ratione non videantur aliena, tamen fundamentum eius non apparet efficax ad conuincendum sic ex iustitia debere fieri. Fundat enim opinionem suam in eo, quod obligatio restitutionis nata sic ex culpa, sit poena: quodque proinde pro qualitate & quantitate delicti etiam venialis, crescat quantitas & qualitas obligationis ad restituendum. Hoc autem exactè & propriè loquendo verum non est: quod vel inde constat, quia fieri potest, quod quis grauius delinquat inferendo vni damnum centum, quàm inferendo alteri damnum mille; & tamen non secundum proportionem culpæ, sed secundum quantitatem damni tenebitur vterque ad tantam & talem restitutionem. Quare autem illi, qui admittunt ex culpa luridicè lata, quæ est veniale peccatum tantum propter paruitatem damni, nasci obligationem restitutionis, non etiam admittant ex illa quæ est tantum peccatum veniale ob inconsiderationem &c. oriri obligationem, ratio ab illis redditur: quia in ista est plena & perfecta voluntas, saltem interpretatiua respectu illius effectus damnosi secuti: non sic in hac, ut ex modò dictis constat. Vnde etiam fit, quod damnum hoc quasi fortuitò censeatur alteri obuénisse, sicut explicatum fuit, non sic istud.

Cæterum valde hoc aduertendum, quod etiam plures movent, scilicet quod, quando damnum est graue, censeatur ordinariè peccatum mortale interuenisse, nisi de contrario aliunde constet: raro autem veniale tantum: quia si aliquousque aduertat quis periculum, vel occurrat aliquid, quod meritò mentem ad periculi considerationem excitet, & tamen negligat debitam adhibere diligentiam, communiter committit peccatum mortale: quia in operibus externis rariùs accidit consideratio imperfecta, quæ in re graui sit venialis tantum: secus in internis animi motibus: quia opera externa statim suum periculum ingerunt, & mentem ad eius considerationem mouent & excitant.

D i c o Secundò: Quando res est apud aliquem ex contractu commodati aut conducti, si fortuitò apud eum pereat, ad nullam ipse tenetur restitutionem, nisi expressè aliter sit conuentum. Patet ex Cap. vnico, De Commodato. 21

Probat: quia res quæque domino suo perit, si nulla intercesserit culpa, aut contraria pactio, ratione cuius alter obligetur dampnum refarcire.

Dico

Dico, si nulla intercessit culpa &c. quia v. g. commodatarius tenebitur, si fuerit in mora restituendi, ut si tempore statuto non reddat; cum possit, & postmodum apud eum pereat, licet fortuito: si enim restituisset, fortassis non periisset. Similiter tenebitur, si usus fuerit re commodata aliter, quam conuentum erat, v. g. alio loco: ut si commodato acceperis vas argenteum, ut domi tuae vtereris, & extulisti foras, ubi fortuito incendio periit. Sic quoque quando intercessit pactum de restituendo, quomodocumque contingat rem perire. Quod pactum is, qui gratis commodat, potest semper exigere: secus quando iusto pretio, quia supra iustum pretium, nihil exigi potest pretio aestimabile. Vbi tamen in taxatione iusti pretij etiam considerari debet magnitudo periculi, si subsit. Vide de his cit. Cap. vnicum.

22 Dico Tertio: Consistendo intra limites iuris naturalis, nemo de damno dato tenetur, etsi apud eum res sit ex aliquo contractu, nisi per dolum aut latam culpam pereat. Sumitur ex l. Contractus 23. D. De Regulis Iuris, & ex auctoribus supra ad Conclusionem primam allegatis, qui generaliter loquuntur, & probatur: quia iure naturae nemo tenetur maiorem adhibere diligentiam in custodia rei. v. g. sibi commodatae aut locatae, quam in re propria custodienda, & quam dominus adhibuisset, si apud eum res fuisset; ergo quando hac diligentiam praestitit nihilominus contingit rem perire, peribit sine peccato eius, & proinde sine iniustitia eius, apud quem est: atqui iure naturae nemo in conscientia tenetur de damno dato, nisi iniuste datum sit; ergo consistendo intra terminos iuris naturae licet quis habeat rem alterius ex contractu, & pereat citra dolum & latam culpam, non tenebitur ad restitutionem.

23 Dico Quarto: Positis tamen legibus humanis, quae desuper emanarunt, si res alterius apud te sit ex contractu, qui in tuam solius tendit utilitatem, teneberis non tantum ex culpa lata, sed etiam ex leui & leuissima, si apud te pereat: ut v. g. si quis tibi gratis commodauerit librum, vestem, equum &c. ad tuam tantum causam, teneris ea in re custodienda adhibere non eam tantum diligentiam, quam communiter homines in custodiendis solent praestare, sed illam, quam adhibent diligentissimi: ut si librum reposueris in cubiculo, & egrediens atraxeris quidem ostium, sed non tentaueris, an firmiter esset clausura, teneris ad restitutionem, si liber fuerit ex cubiculo sublatus.

Patet ex citato Cap. unico De Commodato: ubi dicitur: Cum gratia sui tantum quis commodatum accepit, de leuissima etiam culpa tenetur. Quod DD. communiter de culpa iuridice sumpta accipiunt, quamvis Soto videatur de culpa Theolo-

gicè sumpta intelligere. Idem colligitur ex l. In rebus commodatis 18. D. Commodati vel contra. Ratio autem assignari potest: quia aequitas naturalis postulat, ut qui in suam utilitatem gratis utitur re alterius, adhibeat maximam diligentiam ne domino pereat; hoc enim naturali lege gratitudinis debet rependere. Quare sufficiens hic subest fundamentum, ut id lege humana statueretur, & induceretur stricta obligatio iuris.

24 Dico Quinto: Si contractus cedat tantum in commodum domini, cuius est res, teneberis tantum ex dolo aut lata culpa: non autem ex leuissima aut leui. Patet ex Instit. Quibus modis contrahi obligatio, §. Interea & is: ubi habetur, depositarium (qui scilicet rem depositam custodit gratis) teneri solum ex dolo. Vbi tamen nomine doli etiam lata culpa comprehenditur, ut Glossa ibidem indicat. Vnde si quis mihi commendauerit arma in ipsius tantum defensionem, aut librum in ipsius tantum gratiam, ut inde praebeam illi consilium, tenebor tantum ex lata culpa aut dolo, si apud me pereant: neque enim tunc postulat aequitas, quod obliget maiorem adhibere diligentiam, quam communiter alij homines praestare solent in rebus proprijs custodiendis, quandoquidem res tua non meae utilitatis causa apud me sit, sed utilitatis tuae causa.

25 Dico Sexto: Si contractus cedat in utilitatem vtriusque, teneberis ex culpa lata atque etiam ex leui: non autem ex leuissima. Constat ex l. Contractus 23. D. De Regulis Iuris, & ex Instit. supra §. Creditor. Talis est contractus pignoris: nam datur pignus vtriusque gratia: vnde qui pignus accepit, tenetur quidem ad exactam diligentiam in eo custodiendo, ut habetur Instit. loco citato, non tamen ad exactissimam, ut ibidem docet Glossa: talis quoque est contractus locati & conducti: item depositi, quando datur pretium pro custodia rei: talis etiam potest esse contractus commodati, si vtriusque gratia fiat. Ratio reddi potest, quia naturalis aequitas videtur postulare, ut rem alterius admodum diligenter custodias, quando tibi praestatur in tuam utilitatem: quia tamen non in tui solius, sed etiam propter commodum domini praestatur, non videtur postulare, quod omnino diligentissime id facere debeas.

Quaeret aliquis Primò, Vtrum Leges illae ciuiles obligent in conscientia ad faciendam restitutionem ex culpa leui aut leuissima, etiam ante sententiam iudicis. Dominicus Soto videtur eas apprehendere tamquam leges poenales, & idcirco ante sententiam iudicis non obligare ad restitutionem: quod etiam alij nonnulli existimant

nō esse planè improbable, quamvis ex alio fundamento. Verū communis sententia tenet contrarium: quia in primis leges illæ reuera non sunt pœnales. Deinde quia legibus istis positis, censetur earū dispositio transire in conditionem talium contractū; de quibus sic disponunt; ita vt, qui gratis commodat, censetur cum tali conditione commodatè dare, vt rem eius diligentissimè custodias, & tu vicissim censearis & implicitè obligare ad tantam diligentiam præstandam. Vbi proinde hoc obseruandum, quòd non tam propriè itaque hīc oriatur obligatio ad restitutionem, quam ad solutionem, ad quā præstandam teneris ex lege & implicito contractu.

Quæret aliquis Secundò, Vtrum nascatur obligatio restitutionis ex damno dato cum ignorantia concomitante, vt si quis putans occidere feram, interficiat inimicum, quem ad necem quærebat, sed ignorabat ibi inimicum aut hominem esse.

Resp. Negatiuè, si ignorantia fuerit inculcata: quia occisio inimici vel hominis nullo modo tunc est voluntaria, & proinde absque culpa. Neque refert, quòd illum æquè voluisset occidere, si sciisset esse inimicum: vti nec refert quòd postmodum de inimici occisione gaudeat: quia ista voluntas nō est causa operis: similiter nec gaudium, quia sequitur ipsum opus.

DVBIVM VIII.

Vtrum Restitutio sit necessaria ad salutem?

27 **R**ESPONDETUR: Supposità iniustitiā commissā, vel hunc committendā per detentionem rei alienæ, est restitutio ad salutem necessaria, si facultas suppetit: quæ si non suppetat, sufficiet eo casu, restituendi propositum, illudque requiritur necessariò.

Probatur Primò ex Scripturis: Ezech. cap. 33. *Si dixerit impio: Morte morieris: & operis penitentiam, feceritque iudicium & iustitiam, & pignus restituerit, rapinamque reddiderit, vita viuet:* quasi diceret, Si ea non præstiterit, morte morietur: prout illi dictum fuerat. Tobix cap. 2. *Reddite eum domino suo, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut continere.*

Idem docet August. Si res aliena (inquit) propter quam peccatum est, reddi potest, & non redditur, pœnitentia non agitur, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Quando scilicet adest facultas reddendi. Quod addo, propter nonnullos, qui hinc existimasse videntur realem & externam restitutionem esse necessariam quasi necessitate medijs, ita vt sine ea salus obtineri nequeat.

28 Quò inclinant, qui sentiunt, quòd, qui restitutioni obnoxij licet cum pœnitentia, & mandato dato de restituendo, hinc migrant ante restitutionem factam, non sint ex purgatorio liberandi, quamdiu negligentes forsitan hæredes restitutionem non adimplent. Quod omninò verum non est, vt sumitur ex D.Th. Quodlibeto 6. art. 13. & Syluest. V. Testamentum, 2. §. 9. Mald. sup. Dub. 6. & tenent alij communiter: Meritò tamen debent hæredes eā de re esse solliciti, quia per negligentiam, nouum ipsi incurrent iniustitiæ peccatum.

Probatur Tertio ratione: quia non restituere, quando quis potest, est voluntariò nocere, & facere iniuriam proximo, quia impeditur à possessione & vsu rei suæ: atqui necessarium est ad salutem, vt nemini voluntariò noceamus aut iniuri sumus; ergò &c.

Dixi in Conclusionem, Si facultas suppetit; quia nemo obligatur ad impossibile exequendum. Est tamen propositum restituendi necessariū, quia hic voluntatis actus est possibilis, atque adeò sine illo non habetur perfectus dolor de iniustitia commissa, neque propositum emendationis & obseruationis mandatorum Dei. Sed

Obijcitur Primò: Christus Lucæ cap. 11. postquam Pharisæis obiecisset: *Quod autem intrus est vestrum, plenum est rapinâ, & iniquitate,* subiungit, *verum amen quod superest, date elemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis;* ergò elemosyna videtur sufficere ad tollendum omnem reatum iniustitiæ absque restitutione.

29 Omisiss diuersis expositionibus huius loci, quas videre licet apud Toletum in c. 11. Lucæ. Respondetur Neg. Conf. in primis, quia dum Christus tam vehementer ad elemosynas hortatur Pharisæos, non debet per hoc intelligi liberare eos à necessitate restituendi iniquè ablata: sed potius censeri præsupponere opus illud iustitiæ ex iniquè conquisitis esse præmittendū, & tunc opus charitatis coniungendum per modum satisfactionis pro peccatis: quomodo illud rectè intellexit Zachæus Lucæ c. 19. quando dixit: *Dimidiū bonorum meorum, Domine, do pauperibus, & si quid aliquem defraudauit, reddo quadruplum.*

Secundò, Responderi etiam potest, quòd Christus ibi arguat interiores Pharisæorum affectus, & iniquas cupiditates (dicit enim: *Quod intrus est vestrum, plenum est rapinâ & iniquitate:*) non autem externos actus. Iam verò prauis isti affectus auaritiæ & iniustitiæ sanantur & mundantur optimè contrarijs actibus & exercitijs, etiam absque restitutione: quia de facto aliena non abstulerunt; dum scilicet illi, qui aliena concupiscebant, iam propria elargiuntur, & in pauperes distribuunt, vt docet S. August.

Obijci-

in part, &c.

30 Obijcitur Secundò : In Cap. In litteris, De raptoribus, ita scribit Pontifex : Hæredes eius moneas & compellas, vt his, quibus ille per incendium, vel alio modo, damna contra iustitiã irrogauerat, iuxta facultates suas condignè satisfaciant, vt sic à peccato valeat liberari. Hic significatur (vt apparet) hominem etiam post mortem, quando non est in ipsius potestate, vt restitutio fiat, manere peccato obnoxium, donec re ipsã præstetur ab hæredibus.

Respondetur Primò, quòd legendum videatur in numero plurali, vt sic à peccato valeant liberari : & id referatur ad hæredes. Ita notauit Ioannes Andreæ in suo Commentario, & ex illo editio Gregoriana. Alij autem exponunt illud à peccato, id est, ab

effectu peccati, siue, à peccato corã hominibus: quia scilicet defunctus apud homines habetur tamquam reus & peccator, pro quo non fit restitutio. Forsitan verò Pontifex vt particularis Doctor, inclinatio fuit in eorum opinionè qui existimant defunctorum animas saltem temporaliter diutius in purgatorio detineri, quando hæredes non restitunt, aut non soluunt quam tenet Summa Angelica : quod tamen etiam verum non esse, paulò ante ostendimus : nisi fortassis aliquando per accidens, quatenus ex non restitutione siue nõ solutione contingit defunctos priuari aliquibus suffragijs aut precibus, qui pro illis fierent si restitutio aut solutio præstaretur, vt notauit D. Th. Quodlib. 6. art. 13.

CAPVT SECVNDVM,

De iniurijs in corpus proximi per homicidium aut mutillationem, & de restitutione in his necessaria.

DVBIVM I.

Vtrum homini licitum sit interimere quacumque viuentia ad esum?

VESTIO mouetur de plantis, & animalibus brutis, propter Manichæos, qui olim docuerunt nec animalia bruta, neque plantas quascumque posse interimiri ab homine ad ipsius vsum : quia existimabant omnes animas esse quasdam Dei particulas, vt tradit D. Aug. lib. 6. contra Faustum, & lib. 1. De ciuit. cap. 20. & Epiphani. Hæresi 66.

Sed fide tenendum est hominem licitè posse & plantas, & animantia bruta in vsum suum interimere.

Probatum ex Scripturis : Genes. cap. 1. *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniversa ligna, qua habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam.* Item Genes. cap. 9. post diluuium aperte conceduntur etiam omnia animantia in cibum, *Et omne quod monetur & viuít (inquit Script.) erit vobis in cibo: quasi olera virentia tradidi vobis omnia.*

Quia verò hæc apud Manichæos nihil efficiunt, eò quod Testam. Vetus ipsi non recipiant, probatur idem euidenter ex Nouo

Testamento, ex quo constat Apostolos Christi spicas vellicasse, Christo id non interdiciente: quin & ipso eos vindicante contra calumnias Pharizorum, qui arguebant, quòd sabbathum violarent. Constat & illos piscatos fuisse, & Christo mandante ex piscibus captis mensam instruxisse. Item constat ex Christi mandato iuisse Apostolos, vt pararent Pascha, & Christum simul cum illis agnum Paschalem manducasse. Apostolus quoque 1. ad Corinth. cap. 10. scribit: *Omne quod in macello veniit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.* Vnde manifestum est, etiam secundum legem Noui Testamenti, licitum esse plantas, & animalia bruta interimere ad vsum & escam hominis.

Sed hic Queritur Primò, Vtrum ante tempus diluuii licitus fuerit esus carniũ? Negant id D. Chrysof. Hom. 22. in Genes. D. Hieron. lib. 1. contra Iouin. D. Th. 1. 2. q. 102. Toftatus Abulens. in cap. 9. Genes. quæst. 1. Affirmant verò è contra Franc. à Victoria Relict. De Temperantia. Dom. Soto lib. 5. De Iust. quæst. 1. art. 7. Bannesius & Arragonius 2. 2. quæst. 64. art. 1. Caiet. in cap. 9. Genes. Ex quibus nonnulli addunt, non tantum fuisse tunc licitum esum carniũ; sed etiam tam apud bonos, quam apud malos, fuisse frequentatum. Quod inde confirmare nituntur: quia alioquin Abel de gregis sui primogenitis, & adipibus eorum nõ aptè sacrificasset, Genes.

entiant, quòd, qui
et cum poenitentia, &
uendo, hinc migrare
um, non sint ex pur
namdiu negligenter
tionem non adim
rum non est, vt fu
ibeto 6. art. 13. &
n, 2. §. 9. Mald. sup
muniter: Merit
à de re esse solici
ouum ipsi incauto

e: quia non resti
st, est voluntariè
n proximo, qui
v su rei suæ: ac
tem, vt nemini
iniurij sumus;

scultas suppetit;
mpossibile exco
litum restituen
tantatis actus est
o non habetur
ommissa, ne
s & observa

uæ cap. 11.
Quod autem
& iniquitate,
st, late oleo
vobis; ergò
tollendum
que restitui

s huius lo
n in c. 11.
in primis
r ad elec
on debet
ecessitate
as censer
x iniquè
unc opus
um satisf
ad rectè
o dixit
uperibus,
uplam.
t, quòd
eorum
enim:
iniqui
verò
e sa
arijs
itu
nt;
nt,
i-

cap. 4. utpote qui ea obtulisset, quorum nullus erat vsus, si tantum pelles & lac è gregibus capiebant. Sed hoc parum videtur conuincere, quia magnus vsus erat, hoc ipsum, quod Deo in sacrificium & holocaustum immolarentur.

Quare mediâ viâ alij hîc incedunt, & dicunt esum carniû post lapsum primi parentis nullo tempore prohibitum, aut illicitum fuisse: sed tamen magis probos & veros Dei cultores, tunc temporis à carnibus abstinuissent, tum quia cibus ille esset minus necessarius, (erant enim homines robustiores, & alia nutrimenta erant tunc maioris virtutis, quàm modò) tum etiam quia sic abstinuissent considerarunt primos humani generis parentes: neque enim est verisimile hos victum simpliciore, quo in paradiso vescabantur, commutasse cum esu carniû: quandoquidem nouerant se propter intemperantiam è paradiso eiectos. Post diluuium tamen Deus, quando & hominum & herbarum vires multum minuebantur, peculiari benignitate declarauit expressius, etiam carniû esum humano generi esse concessum: vnde deinceps magis frequentari cœpit.

3 Quæritur Secundò: Vtrum qui crudeliter animalia bruta enecat, in eo peccet? Respondetur affirmatiuè: quamuis enim liceat animantia occidere, tamen abstinendum est à crudelitate, ne sine causa, doloribus conficiantur: tum quòd sic agendo homo assuecat facilius sœuire in alios homines: tum quòd in eo sit quidam abusus potestatis & dominij, quod homini in bestias terræ à Deo concessum est: & hoc probari potest ex Scriptura, quæ vult etiam bestiarum haberi rationem. Vnde Prouerb. 12. dicitur: *Nouit insus iumentorum suorum animarum viscera autem impiorum crudelia.* Et Exodi cap. 23. præcipit Dominus obseruationem sabbathi, etiam ob quietem iumentorum. Ionæ cap. vlt. parcit Dominus Niniis, tum ob alias causas, tum etiam ob innumera pecora, quæ ibi essent. Deuter. cap. 22. *Non arabu in boue simul & asino,* ne scilicet totum iugum decidat in asinum, qui minor est: & cap. 25. *Non alligabis os boui trituranti.* Neque obstat, quòd Apostolus hunc locum adducens, dicat: *Nunquid de bobus cura est Deo?* Vult enim tantum significare ea non esse scripta principaliter propter boues, sed ob rem in eo significatam: quamuis interim secundariò etiam eò spectent, vt animantia cum moderamine & ratione tractentur. Adhuc tamen Doctores in hoc excessu non solere nisi peccatum veniale committi.

4 Quæritur Tertiò: Vtrum aliquando licitum sit vesci humanis carnibus? Respondetur in praprio: Apud omnes hæc videntur esse indubitata, scilicet Primò, id non licere

in quacumque necessitate, quæ non sit absolute extrema. Deinde in necessitate etiam extrema neminem teneri, aut compelli posse ad id faciendum, vt vitam suam conseruet. Tertio, nec licere occidere hominem etiam morte dignum, nequidem per autoritatem publicam, vt carnes eius sint alijs in cibum. Vide Nauar. Caiet. 2. 2. quæst. 148. art. 2. Mald. Tract. 3. c. 1. Dub. 1. Vnde restat

Quæstio, Vtrum in necessitate extrema liceat edere carnes hominis, aliâ occasione occisi. Affirmantem partem tenet Caiet. Toletus, Mald. locis citatis: & indicat Nauar. cap. 23. n. 130. E contra negantem partem tuetur à Victoria Relect. de Temperantia n. 6. & in illam inclinât Azorius Tom. 1. lib. 7. cap. 22. Valentia de temperantia disput. 9. quæst. 3. 5. 10. Vtraque sententia sua habet argumenta & suam probabilitatem: posterior tamen videtur magis conformis naturæ humanæ inclinationi, quæ ita est auersa & aliena ab eiusmodi cibo, vt omnes qui nõ extremè fuerunt barbari, semper horruerint, si quid tale etiã in extrema necessitate alicubi accidisse intellexissent: neque vllus legitur in eiusmodi necessitatis casu consuluisse, vel approbasse talem esum aut sustentationem ex humanis carnibus. Vnde Valerius Maximus lib. 7. cap. 6. Numantinos eã de re grauitè arguit, & dicit nullam in his esse necessitatis excusationem: Nam quibus mori licuit (inquit) sic viuere necesse non fuit. Quare qui hanc opinionem defendunt, dicunt id esse contra legem naturæ, adeoque contra præceptum negatiuum, quod semper pro omni tempore obliget: & quidem in primo gradu iuris naturæ, quod etiam D. Th. infra quæst. 142. art. 4. ad 3. & alij Doctores videntur insinuare, quando inter se conferunt bestialem illam humanæ carnis commestionem, & vitium bestialitatis in genere luxuriæ. Vnde iuxta illos non magis videtur vnquam posse esse licita ista comestio, quàm hæc copula. Quemadmodum enim inter cætera animalia, nullum est homini adiutorium simile sibi, quo possit ad generationem vtî, ita è contra nihil ei iuris est, vt ex humana carne sese nutriat & sustentat, cui cætera animantia, sicut olera virentia, concessa sunt in escam: sed vel ius sepulturæ debetur occiso, aut si illa in poenam priuetur, aibus deuorandus relinquitur. Ad hæc accedit, quòd communi resurrectioni vis quædam videatur inferri tali comestione, quam Dominus in nouissimo die sit vindicaturus, quando vnicuique carnem suam restituet: quod Genes. cap. 9. videtur indicari, quando Dominus dicit: *Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum: & de manu hominû &c.* id enim sic exponit Tertullianus, de resurrectione carnis cap. 28.

& 39. Denique si in extrema necessitate liceret velci carnibus hominis aliâ occasione occisi, cur non liceat etiam Magistratui occidere morte dignos, & sepulturâ indignos, vt in simili necessitate carnes dentur alijs in escam: hoc tamen neque alterius sententiæ Authores admittunt; ergo &c.

D V B I V M II.

Vtrum licitum sit occidere peccatores?

5 **C**ONCLUSIO est affirmatiua. Ita docet D. Th. quæst. 60. art. 20. estque certa & indubitata.

Probatur autem Primò ex Script. Exodi 22. *Maleficos non patieris viuere*: & alijs locis iubet Dominus lapidari adulteros, & eos, qui sabbathum violarent. Huc etiam adducit D. Th. illud Psalmi 100. *In matorino interficiebam omnes peccatores terra*. Idem confirmari potest ex doctrina, quam tradit Apostolus ad Romanos cap. 13. *Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit*.

Probatur Secundo ratione: quia pars est propter totum: vnde pro conseruatione totius potest rescari: quemadmodum membrum putridum rescinditur, ne totum corpus inficiat; ergo quandoquidem peccatores sint pars Reipublicæ, poterunt ob eius quasi totius incolumitatem tolli, & occidi.

6 Notandum autem hic est, Scotum in 4. dist. 15. quæst. 3. circa hanc materiam tradere singularem quandam opinionem, scilicet non posse à publica etiam potestate occidi peccatores, nisi eos tantum, quos Deus in veteri lege interficiendos expressit. Fundamentum eius est, quia Dominus Exodi cap. 20. & Matthæi cap. 5. generaliter, & absolute hominis occisionem prohibet, dicens, *Non occides*. Vnde infert, non licere quemquam occidere, quantumuis malum, nisi Deo dispensante in suo præcepto: non dispensauit autem nisi circa illos, quos in Scripturis significauit esse è medio tollendos. Vnde concludit, non posse fures occidi: nec se videre, dicit, quod lex aliqua iusta possit statuere hominem occidi pro furto solo.

Sed hæc opinio tamquam minus sanæ fidei conformis, ab omnibus reijcitur; & meritò quidem. Quod probatur Primò: quia si publica auctoritas numquam potuerit, nec modò possit licite occidere malefactores, nisi quos & quatenus Deus eos exemit ab illo suo præcepto, *Non occides*, quod Scotus dicit vniuersale esse; ergo neq; alijs populis, quam Iudæis, licuit vnquam iustâ

lege, vol iudicio qualemcumque malefactorum ad mortem damnare, aut morte afficere: neque modò Christianis id licebit. Confirmatur: quid quæ in lege antiqua de puniendis maleficis siue peccatoribus Deus constituit, quatenus hæc positua sunt, concernunt tantum gentem Iudaicam, & post Christi aduentum, vis & robur eorum cessarunt; ergo propter exceptiones illas, quas secundum Scotum in lege veteri Deus fecit à præcepto, *Non occides*, non licuit alijs gentibus gladium in malefactores etiam tales exercere, nec modò licebit Christianis. Prius aduersatur doctrinæ Apostoli ad Rom. 13. Vbi manifestè approbat vsu gladij in potestate publica, quæ pro illo tempore adhuc erat gentilis, de qua ipse loquitur; nec etiam restringit ad casus in Scripturis exceptos, sed simpliciter dicit: *Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit*. Posterius eidem doctrinæ quæ generalis est respectu omnis magistratus legitimi, non minus aduersatur: & fauet errori Anabaptistarum, qui asserunt Christum in vera sua Ecclesia non permittere magistratui vsu gladij. Dicit quidem Scotus licite occidi homicidas: quia dixerit Christus Matth. c. 26. *Omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt*: sed illud dictum parum ad rem hanc facit: quia ibi Christus non fert legem de homicidis occidendis: neque instituit, aut dat facultatem occidendi homicidas contra præceptum, *Non occides*, (vt Scotus videtur accipere:) sed tantum ex occasione adducit & refert, quid mereantur, qui indebitè vtuntur gladio, & quid ordinariè eis obuenire solet, qui paratiores propriâ auctoritate esse solent ad gladium eximendum. Quare si alias Magistratui Christiano non liceret homicidam morte punire, sanè nec propter allegatum Christi sermonem, videretur id illi esse concessum.

Probatur Secundo: quia illæ Dei constitutiones in lege antiqua de certis malefactoribus occidendis, non fuerunt dispensationes, aut exceptiones ab illo præcepto naturali & diuino, *Non occides* (neque enim talium hominum malefactorum occisiones, per publicam auctoritatem vetantur, aut continentur sub generalitate illius præcepti, iuxta intentum & proprium eius sensum, vt ex infra dicendis magis constabit:) sed potius sunt quædam expressiones & determinationes alterius præcepti naturalis & diuini, ex quo Magistratus obligatur secundum formam iustitiæ tollere è medio illos, qui Reipub. siue in ciuilibus, siue in ijs quæ Dei cultum & veram religionem concernunt, perturbant. Quare non est cõsequens, quod non possit Magistratus alicuius alterius criminis reos morte plectere: sed, quod istos specialiter

cialiter ex positiva Dei Constitutione apud Iudæos debebat morte punire. Vtraque enim lex est iuris naturæ, tam quæ dicit, *Non occides*, quam quæ mandat occidi, & è medio tolli illos, qui Rempub. perturbant: nec posterior limitat priorem: quæ enim vetat hominem contra iustitiam occidi, non prohibet secundum leges iustitiæ occidi malefactores: quare evidens euadit per hanc non fieri exceptionem ab illa.

Ex his facillè videre est quid ad fundamentum Scoti dicendum sit.

D V B I V M I I I.

Utrum autoritate priuata liceat interficere peccatores?

8 **C** O N C L U S I O est negatiua. Ita D. Th. quæst. 64. sup. cit. art. 3. & est certa apud omnes.

Probatur Primò autoritate D. August. lib. 1. De ciuit. cap. 16. Qui sine aliqua publica administratione (inquit) maleficum occiderit, velut homicida iudicabitur: & tanto amplius, quanto potestatem sibi à Deo non concessam vsurpare non timuit.

Probatur Secundò ratione D. Thomæ: quia refecare, aut tollere membrum Reipublicæ putridum & noxium, non est cuiuslibet, sed eius, qui curam communitatis ex officio gerit, adeoque ad Magistratum pertinet: hulus enim est examinare & discernere, quis Rempub. perturbat, & è medio tollendus sit, vt Resp. quieta & salua possit consistere: & tum illud absque aliâ perturbatione & periculo Reipub. curare executioni mandari. Vnde Apostolus ad Rom. 13. de illo, qui in sublimi potestate constitutus est, dicit: *Quod non sine causa gladium portat: vindex in iram ei, qui malum agit*: non autem id attribuit omnibus de Republica.

9 Dices: Interim permittitur aliquando, quòd quilibet de populo possit aliquam vel aliquas certas personas occidere, v. g. proscriptos hostes Reipublicæ aut publicos aliquos latrones; ergò &c.

Respondetur, Id non aduersari dictis: quia eo casu manifestum est, quòd licet is, qui occidit, sit priuatus, tamen autoritas quâ occidit, sit publica, quam Princeps aut Respublica illi attribuit. Debent autem circa tale negotium vt licitè concedatur eiusmodi autoritas cuiuslibet, quædam obseruari. Primò quidem, quòd debeat esse Princeps supremus, qui talem concedat licentiam, vt notat Soto lib. 5. quæst. 1. art. 3. Secundò requiritur, quòd manifestè de crimine sit conuictus is, in quem datur talis licentia. Tertio, quòd aliter apprehendi

& puniri nequeat. Quarto, quòd interim non desinat nocere Reipublicæ. Quamuis enim non peccaretur contra iustitiam, si in vindictam tantum criminis prius admissi quis sic à Principe condemnaretur, tamen videretur peccari contra charitatem (nisi fortassis exemplum illud impunitatis esset allaturum Reipubl. detrimentum) quia scilicet periculum est, ne sic condemnatus occidatur absque spatio pœnitendi & ad mortem se præparandi: de quo tamen iustitia debet quoque esse sollicita, quantum sine præiudicio Reipub. fieri potest. Deinde alia quædam incommoda etiam in illo casu facillè interuenirent, de quibus videre licet Pet. Nauar. lib. 2. De Restitut. cap. 3. num. 219.

D V B I V M I V.

An priuato liceat occidere saltem Tyrannum?

10 **A** Lphonfus à Castro de Hæresibus V. Tyrannus, sentire videtur, nullum omninò Tyrannum ab homine priuato posse occidi: sed alij DD. communiter distinctione hîc vtuntur.

Dupliciter enim potest aliquis esse Tyrannus. Primò, ob defectum tituli; vt si quis nullum habens ius, aut titulum, vi & armis regnum aliquod vel prouinciam inuadat, & sibi vsurpare nitatur, vel etiam sibi vsurpet. Et de huiusmodi tyranno communis est sententia, quod possit à priuato occidi. Ita docet D. Th. in 2. Sent. dist. vlt. quæst. 2. art. 4. vbi etiam refert, quomodo Cicero laudet eos, qui Cæsarem quamuis familiarem & amicum occiderunt: & exponit ipse Tullium loqui in eo casu, quando aliquis sibi dominium per violentiam arripit, nolentibus subditis, vel ad consensum coactis, & quando non est recursus ad superiorem, per quem iudicium de inuasore fieri possit: tunc enim (inquit) qui ad liberationem patriæ tyrannum occidit, laudatur & premium accipit. Sic Iudith occidit Holofernum: sic Iabel occidit Siseram, Iudic. cap. 4. & Aod sic occidit Eglem Regem Moabitarum, qui opprimebat Israëlitas, Iudic. cap. 3. Idem docent Caiet. hîc qu. 64. art. 3. Soto lib. 4. quæst. 1. art. 3. Arrag. 2.2. quæst. 64. art. 2. & 3. Bannes ibid. art. 3. Mald. Tract. 3. cap. 1. dub. 4. Bonacina Tomo 2. De Restitut. Disp. 2. quæst. vlt. puncto 3. Molina Tom. 4. Tract. 3. Disp. 6. num. 6.

Ratio autem redditur: quia ille non est Princeps populi: sed iniquus inuasor & oppressor: quibus autem de populo potest iniquum inuasorem, & oppressorem Reip. è medio

medio tollere, quando aliud non est medium liberandi Remp. Potest verò intelligi id fieri duplici iure. Primò, Iure defensionis innocentis: & hoc titulo seu iure, potest etiam is qui non est pars Reip. oppressæ, eidem succurrere & opprimentem tyrannum occidere, vt tradunt Bannes, Arragonius, Bonacina, & Molina, locis cit. Mens enim & voluntas Reip. est, vt defendatur à quouis, si aliter liberari nequeat. Secundò, Iure vindictæ, quia Resp. siue eius Princeps (si Principem habeat) potest vindicare iniurias illatas; ita tamen, vt vindicta iniuriam non superet. Hoc iure non potest vti, nisi qui à Republica seu Principe accepit auctoritatem, vt miles; aut nisi Resp. omnibus dederit similem auctoritatem: quod diximus cum cautelis fieri posse.

II Sunt tamen hîc etiam quædam obseruanda, vt quis priuatus licitè procedat: ac imprimis quidem, vt manifestè constet illum iniuste inuadere, qui Remp. aggreditur. Vnde non semper quando duo Principes inter se bellum gerunt pro Regno, aut Proincia, licet priuatis occidere Principem partis aduersæ: neque enim semper censendus est tyrannus, qui bellum infert: nam si probabile ius aliquod habeat, non erit tyrannus. Deinde, vt non timeantur maiora mala, & incommoda Reip. ex tyranni occisione, quæ à successoribus, vt filijs, vel amicis alijs, Reip. imminere possint. Tertio, Vt non sit contra expressam Reip. voluntatem: quando enim hæc mauult tolerare, non debet priuatus tyrannum occidere: quia nec titulus vindictæ, quam priuatus, nisi acceperit auctoritatem, exercere non potest: neque titulo defensionis, quia dum Resp. talem defensionem non vult, nullus priuatus potest suo iudicio eam adhibere: Talis enim præsumptuosa temeritas plurimis & maximis esset obnoxia incommodis.

Alio modo potest quis esse tyrannus, ratione dumtaxat administrationis, siue per abusum suæ potestatis: vt si is, qui verè Princeps est, ad sua priuata commoda, aut voluptates solum intentus, iniustis & minimè necessarijs exactionibus vltra modum grauet Rempublicam, & eos, qui contradicunt, persequatur, & ad necem quærat, aut aliter affligat: & de huiusmodi tyranno dicimus, quòd occidi à priuato non possit, quamdiu manet Princeps. Ita tenet communiter DD. antè citati & alij passim, vt refert Suarez in Tract. de Fidei confess. lib. 6. c. 4. n. 2.

12 Probatür Primò ex Scripturis, quæ generaliter mandant, vt omnis animà potestatis sublimioribus subdita sit: atqui Princeps quamuis tyrannicè regat, tamen tenet locum potestatis sublimioris. Maior patet ex Apost. ad Rom. 13. & ex Epist. 1. Pet. cap. 2. quibus locis etiam vterque Apostolus ref-

picit ad Reges & Principes Ethnicos, quibus volunt obtemperari in licitis, quamuis essent tyranni, qui Ecclesiam Dei persequebantur, & ad impietatem compellebant: non igitur poterit Princeps tyrannus licitè à priuato interfici. Vnde D. August. propositione 73. ad Rom. sic scribit: Ex tyrannis bonus subditus laudem habet, vel eos lucrando, vel patiente tolerando, non eos occidendo.

Probatür Secundò, ex Conc. Constant. Sess. 15. Vbi postquam cōmemorasset huiusmodi quorundam articulum: Quilibet tyrannus potest & debet licitè & meritorie occidi per quemcumq; vasallum suum, vel subditum, etiam per clanculares insidias, & subtiles blanditias, vel adulationes, non obstante quocunq; præstito iuramento, seu confederatione facta cum illo, non expectata sententiâ, vel mandato Iudicis cuiuscumque, subiungit Conc. se damnare istum articulum, tamquam erroneum in fide & moribus, hæreticum, scandalosum, & vt ad fraudes, deceptiones, mendacia, prodiones, & periuria viam sternentem: ac declarat insuper, eiusmodi doctrinam esse perniciosissimam, & eius assertores esse hæreticos, & vt tales puniendos. Nullatenus igitur priuato licet manum mittere propria auctoritate in talem tyrannum, qui verè Rex, aut Princeps est: nam & Scriptura vetat manum mittere in christos siue vinctos Domini. Nullo etiam modo expediebat vitam & mortem Principum committere priuatis, qui facilè de priuato, aut imprudenti iudicio iudicauerint sic Principem excessisse aut excedere, vt licitè ab eis tamquam tyrannus è medio tolli possit: quamuis tyrannus non esset, sed tantum iustitiam exerceret.

Probatür Tertio: Quia subditus naturali Principi debet, quòd filius patri: non potest autem filius patrem occidere pro defensione alterius, vt infra dicetur: ergò nec subditus Principem pro defensione Reipublicæ. Extraneus autem, quia nulla ei est cū Rep. quæ patitur, coniunctio, minus illud poterit: idque propter maiestatem principalem, quæ omnibus sacrosancta esse debet. Quòd si tamen legitimus alioquin Princeps, ita tyrannicè ageret, vt fieret omninò intollerabilis, posset is legitimè exauthorari & declarari Reip. hostis, atque adeò, vt loquuntur Canones, diffidari, vt cuiuslibet liceat in personam eius attentare: idque à Repub. siue Statibus Regni, vel ab alio maiori habente auctoritatem.

DVBIVM V.

Vtrum marito liceat occidere adulterum uxoris cum uxore.

Item

*Item, An patri liceat occidere
filiam & adulterum in adul-
terio deprehensos?*

RESPONDEO & DICO Primò:
Iure civili licet patri occidere filiam
adulterio deprehensam, & ipsum adu-
terum. Constat ex diuersis legibus, vt l. Patri
2. D. Ad leg. Iul. De adulterijs, & l. 22. ibi-
dem cum aliquot seqq.

Requiruntur tamen certæ aliquot condi-
tiones: quarum vna est, vt filia sit iuncta
matrimonio: altera, vt sit in patris potestate:
tertia, vt eodem impetu occidat filiam &
adulterum si possit. IV. vt crimen commit-
tatur in domo patris, aut generi. V. vt eos
deprehendat pater in opere turpi, prout ex
citatis legibus colligi potest, & latius videre
licet apud Aug. Aretinum de maleficijs, &
Iulium Clarum lib. 5. §. Homicidium.

DICO Secundò: Similiter iure civili licet
marito occidere adulterum vxoris: non au-
tem ipsam vxorem, vt verior habet opinio.
Constat prior pars ex l. Marito D. Ad leg.
Iul. de adult. vbi tamē id restringitur ad adu-
terum vilem in domo ipsius mariti depre-
hensum. Idem constat ex l. Gracchus C. De
adulterijs.

Altera pars sumitur ex Suetonio qui in
Augusto testatur ipsum Augustum sustulisse
maritis eiusmodi facultatem. Et confir-
mari potest ex cit. l. Marito, quia iubetur il-
le maritus vxorem sine mora dimittere, oc-
ciso adultero: & ita docet Couar. De Ma-
trim. 2. p. §. 7. tomo 1.

DICO Tertiò: In foro tamen conscien-
tiæ licitum non est, siue patri, siue marito,
aliquid istorum exequi, quæ diximus iure
Ciuili eis concedi. Est contra Iul. Clarum
& nonnullos, qui non tantum in foro fori,
sed etiam in foro cōscientiæ existimant eius-
modi occisores esse tutos: sed Conclusio-
nem nostram communiter & passim omnes
tenent, vt Couar. de Matrim. sup. nu. 15.
Gloss. in Can. Inter hæc xxxi i i. q. 2.
& plures alij Canonistæ, quos Couar. citat.
Ex Theologis autē D. Th. in 1. dist. 37. q. 2.
ad 1. Palud. & alij Scholast. ibidem: Mald.
Tract. 3. c. 1. dub. 5. Less. lib. 2. c. 9. dub. 5.
Neque facile à sententia cōmuni in quæstio-
ne practica & tanti momenti est recedendū.

Probatur autem Primò: quia leges illæ
ciuiles videntur per Canones improbatæ.
nam cit. Can. Inter hæc, Nicolaus Pont. super
eiusmodi casu consultus, respondit in hæc
verba: Sancta Dei Ecclesia mundanis nun-
quam constringitur legibus, gladium non
habet nisi spiritualem, qui non occidit, sed
viuificat. Quibus tacitè satis indicat Eccle-
siam tales leges non recipere.

Confirmatur ex D. Aug. lib. 2. de Adult.
Coniugijs c. 15. vbi ita scribit: Si, quod ve-
rius dicitur, non licet Christiano homini
coniugem adulteram occidere, sed tantum
dimittere, quamuis dicat tibi, Fac quod
licet, vt tibi liceat, quod non licet: cum enim
vtrumque secundum legem Christi illicitum
sit siue adulteram occidere, siue illā
viuente alteram ducere, ab vtroque absti-
nendum est; ergò &c.

Ratio autem principalior, quare eiusmo-
di potestas occidendi adulteros, non sit ad-
mittenda, est: quia manifesto periculo ex-
ponitur salus animæ ipsorum, qui sic interfici-
untur, idque sine vllā necessitate: nam ap-
prehendi possunt, & accusari, & per Iudicem
secundum iuris ordinem puniri. Secus est
de alijs quibusdam malefactoribus, quorum
exemplum allegant, qui contrarium senti-
unt, in quorum scilicet vitam subinde da-
tur potestas omnibus, vt in bannitis quos
vocant, quia nimirum capi non possunt alijs
modis, ac puniri: neque nocere Reipubli-
cæ cessant.

Altera etiam ratio est: quia sic daretur
licentia impunè occidendi domi suæ, quem
quis vellet fingendo, quod cum vxore aut
filia deprehensus sit habere commercium.

DICO Quartò: Si tamen post senten-
tiam (vxore scilicet adulterā aut filiā nunc
audita & iudicatā) tradatur marito aut patri
plectenda, poterit tum siue maritus siue pa-
ter vxorem aut filiam interimere.

Ratio est: quia à competenti Iudice com-
mittitur eis executio iustæ sententiæ, quæ
non minus ipsis quam alteri cuius commit-
ti potest. Accedit, quòd eo casu cessent in-
commoda, propter quæ diximus, talent po-
testatem patri aut marito aliter non esse con-
cedendam. Sed contra 3. Assertionem

Opponitur, Quòd igitur leges ciuiles vi-
debuntur homines incitare aut fouere in fa-
ctis quæ sunt peccatum mortale, & interim
ab Ecclesia videantur tolerari.

Respondetur Primò, quòd sicuti modò
diximus, iam saltem tacitè Ecclesia videatur
illas improbasse.

Resp. Secundò, quòd leges, quæ mala ex
iustis rationibus toleranda statuunt, non
censeantur idcirco ad malum incitare, aut
in malo fouere: cum quibus numerandæ
erunt leges ciuiles supra allegatæ, quæ scilicet
iudicarunt & statuerunt, eiusmodi adu-
terorum occisores non esse puniendos ad
modum homicidarum aliorum, propter
acerbitatem casus, & iustum dolorem. Non
fecerunt autem, nec facere potuerunt rem
illam in foro conscientiæ licitam; quia con-
tra rectam omnino rationem est sine ne-
cessitate ita animas exponere perpetuæ dam-
nationis periculo, cum alijs modis sufficien-
ter & satis facile possint eiusmodi crimina
castigari.

castigari. Ideoque in foro poenitentiae salutaris erit eis, qui in eiusmodi casum incidunt, iniungenda poenitentia: publica tamen non aequè, nisi forsitan aedificatio Ecclesiae id requireret.

D V B I V M V I.

An licitum sit alterum occidere pro vitâ propria defensione?

17 Quidam existimarunt, non esse licitum, inuasorem occidere. Pro qua opinione citantur August. de Ancona De potestate Ecclesiae quæst. 52. art. 3. Gerson Tract. de Eucharistia, & Abulens. in cap. 5. Matthæi. Fundamentum horum est, quia videntur Christiani obligari ad mortem potius appetendam, quam proximum in periculum damnationis præcipitare, quandoquidem iubeantur animas ponere pro fratribus.

Sed communis & recepta sententia est, licitum esse occidere iniustum inuasorem ad vitæ propriæ defensionem, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Est D. Thomæ hic quæst. 64. art. 7. Caiet. ibidem & Bannesij, & Arragonij: item à Victoria Relect. de Homicidio n. 17. Dominici Soto lib. 5. quæst. 1. art. 8. Gomezij Var. resolut. Tomo 3. cap. 3. n. 32. Couar. in Clement. Si furiosus p. 3. §. unico n. 6. Nauarri cap. 15. n. 2. Pet. Nauarra lib. 2. De restit. cap. 3. n. 332. Rodriguez 1. p. cap. 136. Molinæ Tom. 4. Tract. 3. Disp. 11. Bonacinae De Restit. in particulari Disp. 2. qu. ult. sect. 1. puncto 8. Mald. supra dub. 7.

18 Probatur autem potest Primò ex Scriptura, Exodi 22. (vnde D. Thomas id dedit;) dicitur enim ibi de fure nocturno: *Si effringens fur domum sine effodiens inuentus fuerit, & accepio vulnere mortuus fuerit percussor non erit reus sanguinis; ergò &c.*

Confirmatur autoritate D. Augustini, qui quæst. 84. in Exodum, docet idè licuisse furem nocturnum occidere; quia discerni nequeat, vtrum tantum ad furandum, an etiam ad occidendum venerit; ergò quando ad occidendum quis venit, & nequeat aliter auerti, poterit occidi.

Hoc ipsum probant, & leges sæculares, quibus fur etiam diurnus armis sese defendens occidi potest, vt sunt l. 4. D. Ad Leg. Aquiliam, & Lex XII. Tabularum, quia scilicet iste non tantum fur est, sed quid amplius. Idem traditur D. De iustitia & iurè l. 3. vbi dicitur: Quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, iure fecisse æstimabitur.

19 Probatur Secundò ex Iure Canonico, vbi illud quoque satis expressum reperitur.

Viggers de Iure & Insti.

Nam Cap. Significasti 2. De homicidio dicitur, vim vi repellere leges, omniaque iura permittere: idque approbat Pontifex, quando fit cum moderamine inculpatæ tutelæ, non ad sumendam vindictam, sed ad repellendam iniuriam. Similia habentur Cap. Si verò De sententia excommunicat. & Clement. vnica De Homicidio.

Addidi, cum moderamine inculpatæ tutelæ; quia & ratio & Canones dicunt illud moderamen esse adhibendum, vt scilicet defensio culpâ vacet. Quare in defensione non licet vti maiori violentiâ, quam fit necessarium ad iniuriam depellendam siue arcendam: Vnde inuasus non potest sciens & volens plus mali inferre, quam defensio requirat: alioquin non erit defensio, sed vltio aut inuasio, ideoque tenebitur ad reparationem. Hinc sequitur, quòd eum, qui percussit, & iam fugit, aut desistit, ita vt non metuat amplius, non liceat occidere, aut percutere, (quamuis si ex incontinenti reperiatur, leges ciuiles videantur reperiendum in foro fori habere excusatum:) quia repercussio illa non est iam necessaria, neque idonea ad iniuriam arcendam, vtpote quæ iam non infertur, sed illata est.

Vt verò plenius explicentur, quæ circa hanc defensionem veniunt consideranda,

Notandum Primò, Quòd pluribus modis diuersis possit fieri inuasio, & vita alterius impeti, vt in primis contingit, quòd quis alterum de facto gladio aut alijs armis feriat, & aggrediat cum periculo mortis aut mutilationis. Et quidem de hoc casu dubium non est, quin talis inuasor repelli possit, etiam cum ipsius occisione, quando aliud medium euadendi non suppetit.

Alio modo fit inuasio, si quis accedat ad occidendum alterum, qui non possit euadere, nisi fugiat, aut accedentem præueniat: & hoc casu si inuasus fugere possit absque periculo vitæ, (addunt alij, & absque ignominia, qua de re infra) tenetur se subtrahere, & sic vitare tam suum, quam proximi incommodum. Si verò non possit absque suo periculo fugere, tum docent DD. licitum esse in percutiendo præuenire alterum: neque enim tenetur eo casu expectare, donec ictum acceperit, & sese fortassis defendere non poterit. Ita Couarr. Dominicus Soto, & alij citati communiter, vt scribit Iulius Clarus §. Homicidium num. 33.

Tertius inuadendi modus poni potest, 21 quòd inuasor nondum quidem accedat, sed tamen instructus est: neque potest inuadendus aliter euadere manus eius, nisi illum præueniat. Quo casu dicunt iterum Doctores licitum esse præuenire: & quidem Nauar. c. 15. n. 3. exemplum ponit de marito, qui pugionem condidit sub cervicali, vt vxorem interficiat,

H H

terficiat, quā tenet cubiculo inclusam: tunc enim docet, vxorē, si id certò sciat, & aliud remedium non suppetat, posse præuenire maritum, & illum occidere. Ratio reddi potest, quia iam maritus est inuasor, moraliter loquendo, dum arma habet parata, & vxorē tenet cōclusam, vt vim armorum aliter euadere nequeat: de quo tamen casu refertur dixisse à Victoria, quod ante factum non vellet eum approbare: (& sanè in eo opus est magnā consideratione & prudentiā: tum quò d de mutatione animi possit sæpius spes subesse, tum quod magnus possit sequi abusus illius doctrine:) interim addidisse, neque post factum velle improbare aut damnare.

22 Quartus inuadendi modus potest esse, quòd quis per famulum aut sicarium statuatur alterū occidere: neque illi spes sit aliter euadendi, nisi hic occidat mandantem, aut exhortantem. Hoc casu etiā nonnulli docent, licitum esse præuenire, si sit periculum præsens, vt si author, inquit, iam mandet aut suadeat; quia eadem videtur ratio quæ de præcedenti: parum enim videtur referre, an per se, an per alium inuadat, & conetur occidere. Quòd si periculum sit longinquum, vt si quis coniurauerit in mortem alterius, & cum sicarijs egerit, qui oportunitatem quærant exequendi, in eo plus obscuritatis est: existimant tamen etiam tum licere, si nulla alia sit via mortē præcauendi: neque volunt eum, cui insidiæ parantur, obligari potius perpetuò se intra domum concludere, aut in externas regiones abire, ad periculum præcauendum; sed magis illi licere, vt præueniendo auctorem insidiarium, se defendat. Ita Bannes. hîc ad q. 64. art. 2. dub. 4. quem etiam alij quidam sequuntur. Sed non videtur id in praxi probandum, tum propter periculum frequentioris abusus, tum quòd vix fieri possit, vt non suppetat alia ratio euadendi: potest enim negotiū, si satis constat, ad iudicem deferri, vt ille medium adhibeat. Accedit, quòd tali occasione non se à periculis multum eximet, aut securiorē se reddet: quin potius grauioribus se exponet, quia natum est fieri, quod famuli aut sicarij fortius illum insequantur, aut magis insidiabuntur.

23 Quintus inuadendi modus ponitur, quòd quis inuadat alterū falsis criminationibus, & falsis testibus subordinatis, imponendo illi magna & grauiora crimina: & sic vitam eius impetat in iudicio; neque sit accusato aliud medium euadendi sententiā mortis, & ipsam mortem, nisi occidendo iniquum accusatorem. Hoc casu quoque Bannes. admittit, licitum esse occidere eum, qui sic ad iudicem vadit, vt falsum crimen aut testimonium deponat, propter quod eris occidendus. Pet. Nauarra lib. 2. cap. 3. n. 360. & 361. sentit idem esse probabile; modò tamen occultè

occidatur: quia si palàm, iam non vitam defenderet, sed periculum vitæ auget. Ratio istius opinionis siue fundamentum est, quòd parum videatur interesse, vtrum quis me inuadat gladio proprio, aut alieno: nam & is, qui alieno inuadit, occidere dicitur, sicuti Nathan Propheta dixit ad Dauidem: *Interfecisti Vriam gladio filiorum Amon*: & D. August. dicit Iudæos occidisse Christum gladio linguæ.

Sed opposita sententia est communior & verior, vt bene docet Mald. loco cit. & in praxi omninò tenenda: quam etiam Pet. Nauarra tamquam probabiliorē tenet: quia ex altera nata sunt sequi multa & grauiissima incommoda. Facile enim homines sibi persuadent, se per calumniam accusatos, & sibi non esse media aut facultates coram Iudice sese defendendi: atque ita non esse aliam rationem euadendæ mortis, nisi per occisionem accusatoris: vnde coninget facile multas cædes iniustas patrari.

Ad fundamentum verò Bannesij Resp. Esto, parū intersit, vtrum quis inuadat gladio proprio, an alieno, qui etiam sit propriæ & priuatæ autoritatis, & violentiæ: tamen multum interesse dicimus, an gladio proprio, an autem gladio publicæ potestatis, seruatò iuris ordine. Quandoquidem enim inuasio per calumniam, viā tamen iustitiæ, & inuasio per arma, sint omninò diuersi ordinis, & quælibet habeat suam propriam rationem defensionis sibi correspondentem, dicimus priori esse opponendam defensionem sui ordinis, scilicet iuris, & non armorum: neque enim qui sic impetitur, propriè vim patitur, sed metaphoricè tantum. Secus adhuc se res habet in illo, cui alter struit insidias, vt eum per sicarios occidat: quia totum, quod contra illum agitur, est violentum absque via iuris, secundum quam alter possit eiusmodi inuasionem repellere.

Docet etiam Lessius lib. 2. cap. 9. dub. Si malefica positus certis signis magicis assidue per dæmonem alicui noceat, posse illum vt iure defensionis, cogendo eam verberibus, vt ab iniuria cesset, modò tamen certò constet eam mali esse auctorem, & existimetur sine nouo maleficio posse prius tollere. Quod probat: quia illa perinde facit, ac si tyrannus aliquis per suos satellites assidue torqueret.

Sed non minùs puto id reiiciendum, quàm alterum præcedens: quia eadem & longè frequentiora incommoda inde nata erunt sequi: eò quòd homines passim eiusmodi suspicionibus soleant circa diuersas personas laborare; & facile sibi persuadeant; certò sibi constare, quòd sit hæc, quæ malū eis inferat. Vnde hinc obuenturum est, quòd sæpius innocentes iniquissimè affligerentur. Accedit, quòd nō facile prudenter quis sibi perua-

persuadebit, quod sine nouo maleficio possit malefica tollere prius, præsertim quando affligitur quis in corpore.

26 Ad Confirmationem verò responderi potest, Quòd si tyrannus haberet superiorè, apud quem læsus posset querelas deponere, quiq; eum valeret compescere, quòd apud superiorè oporteret agere, & non propriam auctoritate illum occidere. Iam verò quando noxa infertur à saga, si certò nouerint eam esse mali authorem, possunt ad iudicem deferre, vt ipse causam exanimatam debitis illam modis à nocendo cohibeat & puniat. Sanè videtur temerariū in re obnoxia tot & tantis abusus indulgere priuatis, vt ipsi ex propria, quã facillè fingunt quasi certam apprehensione ex friuolis argumentis, possint procedere auctoritate propria ad aliquam vel aliquam verberandam, & verberibus cogendam, vt homines à maleficijs liberet. Sed contra Conclusionem supra positam

27 Obijcitur Primò: Petro, qui volebat Christum gladio defendere, dixit Christus: *Conuertere gladium tuum in locum suum: Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt*, Matthæi c. 26. ergò etiã pro defensione propriæ vitæ non licebit aggressorem occidere.

Resp. Neg. Conf. quia Christus tantum monet Petrum, vt gladium recondat, quia ista defensio nõ concordabat, siue non conueniebat cum voluntate & ordinatione Patris cælestis, cuius beneplacitum erat, vt Filius non subterfugeret etiam iniquam vim & violentiam Iudæorum: sed toleraret, & in se admitteret eorum manus violentas. Deinde si alia fuisset voluntas & ordinatio Patris, nõ tamè conuenisset Christo iste modus defensionis: utpote qui poterat alijs multis modis sublimioribus, & magis Filio Dei dignis, se à manibus illorum liberare, prout aliàs aliquando fecit: & poterat etiam rogare Patrè, vt ipse ait, qui mitteret ei plusquam duodecim legiones Angelorum. Monuit autem cum quadam reprehensione, vt apparet, tum quia Petrus præcipitior erat ad percutiendum; rogauerat enim Dominum, *si percussimus in gladio?* & non expectato Domini responso, percutiebat: tum quòd aliquis affectus vindictæ videtur fuisse coniunctus; quòd ipsa præcipitiora videtur indicare. Accedit, quòd parua spes poterat subesse euadendi malum, per eiusmodi percussione humanitatis loquendo propter multitudinem aggredientium. Quis verò sensus sit istorum verborum, *Omnes enim, qui acceperint gladium &c.* supra dub. 2. ex occasione explicuimus.

28 Obijcitur Secundò: D. Aug. Epist. 154. ad Publicalam dicit: De occidendis hominibus, ne ab eis quispiam occidatur, non sibi placere consilium: nisi fortè sit miles, aut publicam functione teneatur, vt non pro se

faciat, sed pro alijs, vel pro ciuitate, vbi etiam ipse est accepta legitimam potestatem, si eius congruit personæ; ergò non videtur licitum esse secundum August. pro vitæ suæ defensione alium occidere.

Respondetur, Augustinum ibi tantummodò docere non licitum esse, priuata inire consilia de occidendis illis, à quibus metuunt se vel alios occidendos: sed publicæ id potestati incumbere, cuius officium est innocentes defendere, & nocentes punire: non autem negare vel reprehendere defensionem inculpatae tutelæ, quæ in meram consistit repulsione violentiæ illata: Quin potius possit videri ibidem tacite illam probare, quando addit: Qui verò repelluntur aliquo terrore, ne malè faciant, etiam ipsis aliquid fortassè præstatum scilicet boni, dum à malo arcantur: permittit itaq; inuisorem repellere sine consilio occidendi. Qui autem se repelli non patitur absque occisione, potius est dicendus in mortem suam irruere, quàm ab altero occidi, qui non nisi innoxiam depulsionem intendit.

Obijcitur Tertio: Idem Aug. lib. 1. De lib. arbitrio cap. 5. dicit eos non esse à peccato liberos, qui pro ijs rebus, quas cõtemni oportet, humanam cæde polluti sunt: inter res illas autem comprehendit etiam vitam corporis, & generaliter omnia quæ inuiti possumus perdere; ergò &c.

Resp. D. Th. q. 64. art. 2. ad Primum dicit, Augustinum loqui de ijs, qui intendunt hominem occidere, vt seipos à morte liberent: idque non licere. Quod D. Th. dictum iterum suam habet difficultatè, de qua paulò post agemus. Interim magis appositè ad mentem Augustini, & ad ipsum contextum, dici poterit, Augustinum ibi non omninò assertiuè, sed disputatiuè loqui, per interrogationem enim ait: *Quomodo apud eam (scilicet Dei prouidentiam) sunt isti peccato liberi, qui pro proprijs rebus, quas cõtemni oportet, humanam cæde polluti sunt.* Videtur itaque ipse dubitasse, vtrum in casu, quo per leges humanas (quas approbat saltem sicuti eas leges, quæ minus malum ad maiora vitanda permittunt) licitum est pro sua defensione occidere inuisorem: & tamen secundum Dei legem consultius est illi parcere, & pro eo quali mori, vtrum, in qua, eo casu non sit aliqua occulta Dei lex, ob quam id, quod rectius fieret, absq; peccato omitti nequeat? & in hoc quòd nequeat, ipse satis propendit: quamuis fateatur non constare de manifesta lege, quæ id requirat, vti patet ex antecedentibus in eadem Epistola. Licet verò in id propenderit (valde enim se ostendit semper alienum ab humanis cædibus) non tamen omninò assertiuè ita resoluit.

Obijcitur Quarto: D. Ansel. in illud ad Rom. cap. 12. *Non vos defendentes, Charissimi,*

risimi, sed dare locum iræ &c. Ita scribit: Sinite iram persecutoris in vobis expleri: ille enim dat locum iræ, qui aduersarium permittit facere, quod vult; ergo &c.

Respondetur, Diuum Ansel. verbis istis tantum docere, iniuriam non esse iniurijs propullandam, vt fit, quando quis priuatus se ipsum vindicat, & animo vindicandi alterum propellit: vult autem potius sine vlla propulsatione, patienter iniuriam esse tolerandam. Vbi quidem prius est in præcepto; postterius autem in consilio: nisi forsitan circumstantiæ aliud exigent, vt si nostrâ patientiâ aduersarij redderentur deteriores. Vnde Christus, & Apostoli iniquè læsi aut impetiti nõ semper ab omni defensione saltem verbali per rationes, abstinuerunt. Idem est sensus ipsius Scripturæ allegatæ, & Matthæi 5. quando Dominus dicit: *Ego autem dico vobis, non resistere malo.* Vnde & August. Epist. cit. 154. sic scribit: Hinc autem (inquit) dictum est, Non resistamus malo, ne nos vindicta delectet, quæ alieno malo animum pascit, non vt correctionem hominum negligamus.

31. Obijcitur Quintò, Id, quod in principio Dubij diximus, fundamentum esse contrarię doctrinæ quorundam, scilicet quod debeamus animę salutem proximi præferre nostrę corporali: nam & animas oportet ponere pro fratribus.

Resp. Iuxta charitatis legem debere nos salutem spirituales proximi præferre vitę nostrę corporali, quando proximus in ea est necessitate, vt nisi illi subueniamus, & media salutis subministremus, etiam cum vitę nostrę periculo, non possit ipse siue simpliciter, siue morali modo salutem consequi. Iste autem inuasor per se loquendo non est in aliqua necessitate, ex qua non possit se eximere sine periculo vitę nostrę: nec desunt illi media necessaria, sed suâ sponte & ex mera malitia conijcit se in periculum damnationis suę. Ad cuiusmodi periculũ impediendum, si dixerimus quemlibet teneri ex charitate mortem oppetere, iam bonus quilibet nequissimorum iniurijs ad ipsorum placitum exponetur, plurimumque malitia hominum nequam fouebitur cum bonorum oppressione, & Reipublicę perturbatione: imò si eâ ratione procedere oporteat, consequens videbitur, vt si quis etiam minetur se manus violentas sibi ipsi allaturum, nisi alter sinat, vt innocentem aliquẽ occidat, aut nisi alter ei totam suam substantiam dederit, aut quid fecerit simile, quod oportebit quoque voluntati illius obsequi, & à defensione innocentis abstinere, & illi concedere quicquid exegerit, ne manus violentas sibi inferendo se in damnationem præcipitet: quæ ab omni ratione apparent aliena. Vnde docet Aug. Epist. 54. ad Macedonium, non esse propter

istas alienarũ mortium causas, sceleri cõsentiendũ: aut à vindicta, quæ non fit nocendi, sed corrigendi studio, abstinendum: Cui addi potest, neque à defensione & cõseruatione vitę proprię cessandum: neque enim omnis, qui causa alienæ mortis est, (inquit ibidem Aug.) reus est; imò moraliter loquendo qui se defendit cum moderamine inculpate tutelæ, non est causa mortis, nec mali, quod inde sequitur, sed ipsemet tantummodò, qui inuadit. Præterea accedit, quòd qui inuaditur, non sit semper certus de salute sua, si occidi se permittat, quemadmodum neque de inuasoris damnatione contra quem se defendit, quia forsitan vulneratus poenitebit, & peccatorum cõsequetur remissionem.

His tamen Doctores rectè addunt, etsi licitum sit modo dicto se defendere contra iniquum inuasorem, tamen sæpius esse salutare consilium, permittere potius se occidi, quàm occidere. Id satis indicant SS. Patres, vt D. August. locis suprâ citatis, & Ambr. lib. 1. in Lucam ad illa verba, *erat gladium.* Item Ansel. suprâ. Idque in primis, quia charitas, tametsi non absolute obliget, tamen inclinatur magis in hoc, ne proximus in peccato suo moriatur, & in æternum pereat: & quidem tunc vehementius, si non ex more & prauâ consuetudine bonos perturbet, sed ex superueniente aliqua infusa iracundia, iniquam aggressionem faciat. Deinde quia frequenter periculum cum defensione concurrit, ne ira & appetitus vindictę sese immisceant, & excedatur moderamen inculpate tutelæ. Tertio, quia sic magis imitabitur exemplum Christi, & Apostolorum ac Sanctorum Martyrum.

Addunt hic vterius nonnulli, quando inuasus est persona priuata, & parum Reip. utilis, inuadens autem est publica, & supremus aliquis Princeps, ex cuius morte periclitarentur status & quies Reipublicę, quòd tum saltem ex charitate teneatur inuasus, potius mortem sustinere, quàm eiusmodi inuasorem iniquum occidere: quia bonum publicum est præferendum bono priuato. Ita Iul. Clarus lib. 5. §. Homicidium, Dominicus Soto suprâ & Tolet. lib. 5. cap. 6. Quamuis in oppositum inclinatur Emanuel Rodriguez cap. 135. Summar: & Azorius tom. 3. lib. 2. cap. 1. quæst. 7. & quidam alij: quia dicunt bonum commune esse præferendum priuato, quando ita fert necessitas ex natura rei, non quando id prouenit ex ipsius malitia. B contra autem personam publicam & multum Reipub. necessariam dicunt obligari ad se defendendum contra personam vilem & inutilem, etiam cum ipsius occisione, si aliter se saluare nequeat. Vide Soto & Tolet. locis citatis & Bonacinam suprâ p. 8. propos. 2.

D V B I V M V I I.

Vtrum in defensione liceat intendere occisionem siue mortem inuasoris?

Disputatur hoc, occasione verborum D. Thomæ, quæ suprâ pro parte retulimus ex quæst. 64. art. 2. Omisiss diuersis diuersorum in hac materia loquendi modis

RESPONDEO & DICO Primò : Apud omnes hoc indubitatum est, non esse defendenti licitum intendere mortem inuasoris tamquam finem actionis suæ. Ratio videtur euidentis, quia sic erit actus vindictæ, aut instar inuasionis & impetitionis vitæ alterius.

34 **D**ICO Secundò: Neque licitum est intendere, siue (vt magis propriè loquamur) eligere formalem occisionem tamquam medium ad conseruationem vitæ propriæ. Sumitur ex D. Th. q. 64. art. 7. Caiet. Bannes. & Salonio ibidem, qui docent simpliciter, non posse licitè mortem inuasoris intendi. Ratio dicti reddi potest, quia formalis occisio non est medium necessarium ad defensionem: sed in omni euentu sufficit repulsio siue depulsio inuasoris, aut iniectio impediementi, quo præpediatur me inuadere, & occidere, & proinde in eo debet sistere intentio defendentis.

35 **D**ICO Tertid: Licitum tamen esse, ex intentione exercere defensionis actum, ad quem præuides probabiliter, aut etiam moraliter certò secururam mortem inuasoris, non tamen mortem intendendo: sed tantum inuasoris depulsionem, & tuam defensionem, ita vt mors in ordine ad te, per accidens ex tua actione sequatur. Hoc ad minus tenent omnes illi, qui absolutè loquuntur & docent licitè posse intendi mortem inuasoris, Mol. tomo 4. Disp. 11. n. 4. Nauar. c. 15. n. 5. Rodrig. 1. p. c. 136. n. 3. Sorolib. 5. q. 3. a. 8. Less. lib. 2. c. 9. dub. 8. Bonac. suprâ, & alij.

Dices: Actus ille videtur per se esse causatiuus & illatiuus mortis; ergo eo ipso, quo ex intentione eligis istum actum, tamquam medium tuæ defensionis; censeris ex intentione eligere mortem inuasoris.

Respondetur: Actus ille non est per se illatiuus mortis simpliciter, sed ex suppositione quæ ex inuadente dependet, scilicet quòd ipse eo loco præsens sit, nec se retrahat, vbi ictus meus cadit. Vnde neganda est Conseq. quia, vt habet D. Thomas, quando sunt duo effectus eiusdem actus, nihil prohibet, quo minus alter solùm sit ex intentione, & alter præter intentionem, quando iusta subest necessitas illum exercendi propter vnum effectum, ad quem consequendum est medium per se ordinatum. Atque ita in hoc casu, conseruatio vitæ propriæ est

effectus per se intentus in illo actu defensionis: mors inuasoris autem est præter intentionem, & tantum permissa: idque declaratur sic, quia, vt indicauimus, ad mortem inuasoris hîc duo concurrunt, scilicet actus defendentis, & præsentia obiecti in tali loco quæ causatur ex parte inuasoris, non autem ex parte inuali, qui cuperet inuasore esse absentè, & sic se & sua in tuto, atque ita mors rectè cèsetur præter intentionem defendentis.

Quæritur hîc, Vtrum si quis suâ culpâ alteri dedisset occasionem cum inuadendi, possit se defendere cū inuadentis occisione? 36

Negat Nauar. cap. 15. n. 7. Sed tamen dicendum videtur, Si inuasor iniuste, & præter iuris ordinem aggrediatur eum, à quo forsitan laceffitus est, quòd etiam tum inuasus, seruato moderamine inculpatæ tutelæ, possit se defendere cum inuasoris occisione, si aliter ipse mortem effugere nequeat. Ita docet Pet. Nauarralib. 2. cap. 3. n. 362. Mald. sup. dub. 9. Bonac. suprâ

Probatur: quia licet inuasus occasionem alicuius iniuriæ dederit, saluum tamen illi manet ius se defendendi contra iniuriam inuadentis: quia etiam iniquè læsus nō potest propriâ autoritate & per iniuriam contra iuris ordinem se vindicare. Quare alter pro vitæ suæ defensione potest talem aggressorem repellere, etiam cum ipsius internecione, quando aliter se saluare nequit. Quòd inprimis liquidissimum est, si offensio aliquamdiu præterierit propter quam nunc inuaditur. Deinde etiam quando offensio est talis, & eo modo illata, vt neque ex substantia actionis, neque ex circumstantijs, morale periculum iudicari potuerit habere tantæ rixæ, vt necessū foret vel ipsum offendentem occumbere; aut alterum interfici. Addit Bonac. v. g. Caium, qui iniuste inuasit Titium ab initio, sed postea volebat ab inuasionem desistere, suamque voluntatem indicauit Titio inuasor: Titius autem noluit à pugna desistere, non peccare peccato homicidij occidendo tunc Titium, si aliter non potest vitam suam defendere, nisi illum occidendo. In foro tamen externo puniretur vt homicida, vt ait Molina loco suprâ cit. n. 2.

D V B I V M V I I I.

Vtrum liceat occidere innocentem, quando iniuste te inuadit ex ignorantia, aut quando sine eius occisione effugere non potes & saluare vitam tuam?

RESPONDEO & DICO Primò: 37 Multi Doctores probabiliter docent, licitum esse cum moderamine inculpatæ tutelæ, se defendere contra iniuste inuadentem cum

tem cum ipsius occisione, etiamsi inuasor non peccet inuadendo: vt si impos sit mentis, siue per ebrietatem siue per insaniam, velex ignorantia inculpatâ putet inuasum esse publicâ authoritate condemnatum, vt à quolibet occidi possit. Ita Soto loco sup. cit. Pet. Nauarra lib. 2. cap. 3. n. 148. Gomez. tom. 3. variar. c. 3. n. 20. Molina & Bonacina locis sup. cit. & alij. Addunt tamen, si inuasus se saluare possit per fugam, omnino ad id obligari, neque ad vitandam ignominiam posse se defendere cum talium occisione. Quod omnino indubitatè verum est: quia subterfugere talium ignorantium hominum furorem non habetur probrosum; vnde neque iste prætextus potest hic obtendi. Quin potius ignominiosum sit contra tales reluctari, quando quis aliter se retrahere potest.

38 Dico Secundò: Si infantem non baptisatum fugâ tuâ sis occisurus, & aliter effugere non possis, potius teneris mortem pati, quàm causare, vt hic infans alioquin baptisandus in æternum corpore & animâ peccet. Ita Mald. Tract. 3. cap. 1. dub. 12. & Less. lib. 2. c. 9. dub. 9. sub finem: & sumitur à simili ex Pet. Nauarra lib. 2. c. 3. n. 143. & Syluestro, Couarr. & Nauarro, quos citat. Probatur: quia hic militat præceptum charitatis de vita corporali propria postponenda salutis animæ proximi.

Dico Tertio Similiter quando innocens viâ publicâ incedit vsitato modo, & tibi cedere non potest, non licebit eum fugâ conculcare cû certa illius morte. Ita Pet. Nauar. sup. n. 135. & pro eadem sententia citat Syluest. & eiusmodi innocentē æquiparat ei, qui in naufragio reipsa tabulam occupauit, ex quâ non licebit eum deijcere, vt te super illâ salues. Secus probabiliter dicitur, si innocens incautiùs iaceat in angustijs viæ, vbi debet esse transitus, & te qui ius habes illac transeundi impediatur, quandoquidem ille ius non habeat angustias illas occupandi tali modo & ratione & impediendi sic necessarium transitum tuum: modò quantū in te est, euites eius læsionem, vt si paululum diuertasequum, vel calcaria addas, vt saltu transilias. Ita Cordub. qq. lib. 11. q. 38. dub. 2. Mald. tract. 3. cap. 1. dub. 12. & à potiori sequitur ex doctrina Lessij supra, & faugt Caiet. 2. 2. quæst. 67. art. 2. in solutione ad 1. & 2. vbi habet: Occidere innocentem per se, ita quòd intendatur occisio innocentis est contra omnia iura, sed occidere innocentem per accidens, dando operam rei licitæ & necessariæ, non est contra ius naturale, diuinum, vel scriptum. Idem dicunt, si fugiens probaliter speret, quòd transitu suo innocentem non occidet. Mald. supra.

39 Dico Quarto: Si aggressor tibi obij-

ciat innocentem tamquam clypeum suum, vt post eum latitans impunè te occidat, & tu fugere non possis, poteris cum modèramine inculpatè tutelæ vitam tuam defendere, etiamsi ex tua defensione mors innocentis sequatur. Ita docent Pet. Nauar. lib. 2. cap. 3. n. 147. Cordub. qq. lib. 1. quæst. 33. Mald. supra dub. 11. & alij plures.

Probatur Primò: quia qui inuaditur habet ius vitam suam defendendi contra inuasorem, neque eo priuatur per illam interpositionem innocentis, quæ illo inuito fit. Vnde malum, quod innocenti obueat, est illi præter intentionem & ad illud dicendus est se habere tantum permissiue, vt potè qui in omni actu defensionis suæ non aliud intendat, quàm inuasorem repellere, ac præter illius voluntatem fiat, si læsio aut mors innocentis inde sequatur.

Probatur Secundò, à simili: quia qui iusto bello ciuitatem obsident, possunt dirigere tormentum in turrim ex qua hostis damna infert castris, & impedit victoriam, etiamsi illic innocentes essent collocati & ligati, vt communiter tradunt DD. ergò similiter ad necessariam vitæ defensionem potest quis depellere aduersarium, quamuis ille innocentem obijciat, cuius mors videtur inde sequutura.

DVBIVM IX.

Vtrum pro conseruatione vitæ matris pregnantis liceat præbere pharmacum, quo factus intereat?

RESPONDEO & DICO Primò: 40 Non tantum non licet post fœtus animationem, sed neque ante animationem præbere matri pharmacum, directè tendens ad causandam abortionem aut fœtus interitum siue extinctionem. Ita Couar. Clement. Si furiosus, De homicidio p. 2. §. 3. n. 1. estque communis omnium sententia, inquit Petrus Nauarra supra, num. 1. Henriquez tamen & Sanchez lib. 9. De matrimonio Disp. 20. n. 6. & 10. docent, quòd quando fœtus nondum est animatus, & abortus iudicetur necessarius ad euitandam mortem, licitum sit dare pharmacum ad faciendum abortum, vt refert Lessius lib. 2. c. 9. dub. 10. Sed in re tam graui non sunt vnus aut alter contra alios omnes audiendi; minùs verò in praxi sequendi.

Probatur autem Assertio, atque in primis id non licere post fœtus animationem: quia non potest quis directè occidere innocentem vt alium seruet. Hinc constituitur ei poena mortis, qui hoc fecerit, l. penultima Cod.

Cod. Ad leg. Corn. de ficiarijs & l. Diuus D. De extraordinarijs criminibus. Sed neque ante foetus animationem: quia ex omnium doctrina non licet procurare seminis resolutionem & emissionem propter sanitatem aut vitæ conseruationem; ergo neque licebit procurare abortum propter matris curationem aut vitæ conseruationem. Probatum Conseq. à simili: quia in primis in eo conueniunt, quod neutrum sit medium per se ordinatum ad sanitatem curandam. Deinde quia posterius non minus est contra naturam generationis, atque aded ipsius quidam abusus, quàm prius; ergo sicut prius non licet, ita nec posterius. Imò hoc magis directè & propinquius aduersatur generationi, quàm alterum, sicuti foetus, etsi nondum animatus, vicinior est animæ humanæ, quàm femina nondum commixta.

Confirmatur Primò ex Tertulliano, qui in Apologético cap. 3. ita scribit: Nobis homicidio semper interdicto; etiam conceptum utero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissoluere non licet. Homicidij festinatio est prohibere nasci. Vbi generaliter omnis foetus humani dissolutionem in utero declarat esse illicitam, quando dicit, dum adhuc sanguis in hominem delibatur.

Confirmatur Secundò ex Cap. Si aliquis, De homicidio, ubi dicitur, eum, qui fecerit, ut mulier non possit concipere vel generare, vel ut proles non possit nasci, tamquam homicidam tenendam. Lege tamen civili non punitur morte, qui factum nondum animatum extinxerit, quia proprie homicida non est: sed punitur exilio, si est nobilis, vel ad metalla, si ignobilis, ut habetur l. Si quis 38. §. qui abortionis, D. De poenis. Sed contra

42 Obijciunt, qui aliter sentiunt, quòd in tali casu foetus ille sit aggressor, & matrem quasi inuadat, dum vitæ illius creat periculum: quemadmodum humores inuadunt naturam; ergo, & similiratione poterit depelli, sicut humores exundantes, cum nullum incommodum maioris momenti inde videatur sequi.

Respondetur: Foetus adhuc inanimatus non magis dici potest aggressor vitæ matris, quàm semen hominis, quando ex abundantia eius aut retentione creatur morbus vitæ periculosus. Imò foetus animatus potius esset dicendus inuadere, quàm inanimatus, cum hic sit robustior, & plus alimenti absumat, magisque naturam offendat. Quare cum nemo dixerit, posse idcirco hunc directè expelli pro vitæ conseruatione matris laborantis; neque etiam id dicendum erit de foetu nondum animato: neque in eo agnoscenda erit aliqua aggressio, quæ cum directæ eius destructione possit depelli. Satis autem magnum sequitur inde incommodum, quandoquidem, ut habet Tertull. ho-

mucidij festinatio sit prohibere nasci. Si tamen partus esset corruptus, tum liceret directè materiam illam abigere pro matris salute, quia non habet amplius rationem foetus, sed malignæ cuiusdam massæ.

D i c o Secundò: Si mater periculosè laboret, & non superfit aliud remedium, poterit illi præberi pharmacum directè & per se tendens in curationem morbi, quamuis putetur, quòd abortio sit secutura, quando proles nondum est animata: ut v. g. si ad matris curationem sit necesse mouere menses siue menstrua, aut detrahare sanguinem, licitum erit directè hæc procurare, etiamsi existimetur secuturus abortus. Ita communiter videntur DD. sentire Antoninus 3. p. titulo 7. cap. 2. §. 2. Syluester V. Medicus quæst. 4. Nauar. cap. 25. n. 62. Pet. Nauar. lib. 2. cap. 3. num. 140. Couar. p. 2. De homicid. §. 5. Lessius supra dub. 10.

Probatum: quia mater ante prolem conceptam ius habebat vtendi remedijs necessarijs, & per se ordinatis ad conseruationem vitæ; quod ius non illi tollitur per proles conceptionem. Vnde abortio, quæ sequitur, censetur tantum eo casu permessa, non procurata: quemadmodum si valetudinis causâ vtendum sit medicamento directè ad curationem infirmitatis destinato, vnde tamen secutura putatur pollutio, quæ nullatenus intenditur, si obueniatur, censetur tantum per accidens euenire, & non volita aut procurata.

D i c o Tertiò: Non tamen licitum erit matri præbere aut sumere simile pharmacum, cum notabili periculo foetus, quando est animatus, & certò aut probabiliter existimatur viuus in lucem edendus. Ita quoque sentiunt communiter DD. Anton. Syluester Nauar. Pet. Nauar. n. 143. Couar. supra cum alijs multis. Ratio est: quia tenetur quilibet salutem spiritualem proximi præferre vitæ suæ corporali, & hanc pro illa exponere. Quando igitur matre eiusmodi medicinam aut remedium non admittente, proles ad baptismum potest peruenire, tenetur illa abstinere, quamuis id cum certo vitæ discrimine sit coniunctum. Si verò nulla sit spes proles viuæ edendæ, etiamsi à medicamento abstinere, & magna spes sit sanitatis matri reddendæ, si vtatur medicamento, quod per se tendit solum in curationem matris, tum poterit eo mater vtì, & medicus id matri præscribere. Ita Pet. Nauarra supra.

Quando autem foetus animetur, id certò non constat quoad diem determinatum aliquem. Plerique tradunt masculum animari interdum à conceptione die 30. interdum 35. aut 40. vel 45. femellam verò interdum die 35. interdum 40. aut 45. vel etiam 46. Sed hæc quæstionem Medicis relinquimus.

Quæret aliquis, An liceat matrem desperatæ vitæ secare, si in id consentiat, & sic proles viua possit extrahi & baptisari, quæ alioquin cum matre est moritura sine baptismo. Respondetur: Id nullo modo licitū esse. Ita communiter tenent DD. vt refert Mald. sup. dub. 16. Et probatur: quia occidere innocentem etiam de ipsius consensu est intrinsecè malum. Non sunt autem facienda mala, vt bona eueniant: quare neque mater potest in illud consentire, vt docet Nauar. Conf. de homicidio voluntario.

D V B I V M X.

*Vtrum licet defendere res suas
cum occisione raptoris
sive furis?*

46 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Non licet occidere furem diurnum, quando absque re tua, quam auferre moliebatur, aufugit, vel clamore efficere potes, vt fugiat, aut eum sine periculo capere vales: quod facillimè fieri posse scribit Couar. quando deprehenduntur, eò quòd fures animo sint admodum timidi. Similiter non licebit, quando eum dignoscis, & spes bona superest recuperandi rem tuam in iudicio. Idem dico de fure nocturno, quando talibus modis aut medijs rem tuam potes tutò saluare absque alio periculo. Colligitur ex l. Furem, D. Ad Leg. Corn. De sicarijs: vbi dicitur, tunc demùm impune occidi furem, quando ei parcere sine tuo periculo non potuisti. Et ratio videtur per se euident: quia qui in talibus casibus mutilat aut occidit, satis declarat se non agere ad defensionem rerum suarum, vtpote quæ sine occisione furis, saluæ & tutæ esse possunt, sed ex meditatione odij, & vindictæ, vt loquuntur Canones.

47 **D**I C O Secundò: Licitum est occidere furem nocturnū, quando res tuas aufert, & nescis, an tutum tibi sit tentare aliã viã istarum recuperationem, eò quòd ignores, an tantùm ad furandum, an verò etiam ad occidendum venerit in casu saltem, quo quis prædã illi eripere conatur. Ita Couar. p. 3. §. vnico n. 6. ad Clement. Si furiosus, cum alijs DD. cõmuniter. Et probari potest ex c. 22. Exodi. vbi dicitur, non fore reum sanguinis, qui furem nocturnum occiderit: quod & lex, xli. Tabularum admittit.

48 **D**I C O Tertio: Licet quoque in defensione occidere furem, seruato moderamine inculpatæ tutelæ, qui interdum inuadit res tuas sic, vt simul inuadat personam, quæ res suas defendere & furem propulsare conatur. Ita quoque communiter DD. quibus & Couar. citato loco consentit; constatque

satis ex dictis supra de ijs, quæ licent pro defensione vitæ propriæ contra inuales: & probari insuper potest ex Cap. Interfecisti, De homicidio, quod ita habet: Si sine odij meditatione, te, tuaque liberando huiusmodi diaboli membra interfecisti, (secundum indulgentiam dico, propter imaginem Dei) si aliquid ieiunare volueris, bonū est tibi, & eleemosynam fac largiter. Vbi Canon liberum relinquit à poenitentia eum, qui se, suaque liberando, furem aut latronem occiderit, licet ad ieiunium & eleemosynas hortetur, si forsitan in defensione aliquis excessus foret commissus. Idem colligitur ex Lege xli. Tabularum, quando dicitur quòd fur in manifesto furto deprehensus, si aut cum faceret furtum, nox esset, aut interdum deprehenderetur, se telo defenderet, impune occidatur.

Principalior autè difficultas esse hinc videtur, Vtrū liceat pro rei suæ defensione occidere furem, qui rem apprehendit & cum eâ fugit? Pro cuius explicatione & resolutione

DI C O Quarto: Non licere occidere furem, quando se iam ad locum tutum receperit, vbi rem quietè incœpit possidere. Ita DD. communiter. 49

DI C O Quintò: Similiter non licere, si res sit minoris momenti: quod etiã aliàs semper locum habet, quando personæ vis non inferitur; quia pro re parua non videtur concessa defensio cum tanto proximi malo, vt illi vita auferatur.

DI C O Sextò: Couar. loco sup. citato, existimat similiter idem non licere, quantumvis fur adhuc in ipsa fuga sit, & abstulerit res maioris momenti: & ponit hunc casum, quòd fur fugiat equo meo, quem aliter saluare nequeo, nisi furem sagittâ occidam; & dicit id non licere. Fundamentum eius principate est, quòd leges & Canones non videantur cõcedere, quòd fur impune occidatur pro defensione rerum, nisi sit nocturnus, vel nisi telo se defendat, si sit diurnus. Quæ quidem doctrina satis est inclinationi charitatis conformis, & laudabiliter practicitur.

DI C O Septimò: Communior tamen Doctorum sententia probabilis est, quæ habet, in eiusmodi casibus etiam licitum esse res suas defendere, sagittæ aut sclopeti emissionem, quamuis mors furis inde sit secutura, quando non est spes aliter res suas defendendi, aut recuperandi. 50

Probari id potest, imprimis ex diuersis Capitulis, vt ex Cap. Olim, De spoliatorum restitutione, vbi Innocentius III. Pont. pro inculpatis habet eos, qui seruato moderamine inculpatæ tutelæ, possessionem suam per vim ab alio occupatam, ex incontinenti, vt illis innotuit, duxerunt vi defendendam, & res suas sibi vindicandas. Et quamuis non expressè ponatur, quòd vis illa defensionis

ensionis processerit vsque ad internecionem eorum, qui vi possessionem occupauerunt, tamem Pontifex non dat quoque significationem, quòd eiusmodi defensio, si eò vsque processisset, fuisset immoderata vel illicita; sed simpliciter approbat defensionem etiam vi factam.

51 **Secundò**, ex Cap. Dilecto De sententia excommunicationis in 6. vbi Innocentius V. Pont. ita scribit: Cum omnes leges, omniaque iura vim vi repellere, cunctisque se defendere permittant, licuit utique ipsi Decano (si prædictus bailliuis eum bonis suis mundanis iniuriosè spoliare, vel ea violentè occupare præsumperit) contra illius violentiam, iniuriamque se tueri. Ex quibus Capitulis Doctores etiam deducunt, non tantum Laicis, sed etiam Clericis licitum esse, rerum suarum defensionem curare cum raptoris aut furis interfectione: quandoquidem illic Pontifices approbent violentam defensionem rerum temporalium, adhibitam vno loco per Episcopum Stridonensem, & altero loco per Decanum quendam contra bailliium: quod tamen est contra Panormit. ad Cap. Suscepimus, De homicidio. & alios nonnullos. Interim à plerisque passim tenetur.

52 **Tertiò** probant ex Cap. Interfecisti supra cit. quòd quidem expressius loquitur de defensione vsque ad mortem inuasoris, vt patet ex verbis iam antè allegatis: sed tamen minus potest videri vrgerè propter coniunctionem copulatiuam; quia dicit, Interfecisti, te tuaque liberando &c. Nihilominus satis probabiliter interpretantur DD. plerique coniunctionem illam non copulatiuam, sed copulatiuè aut disiunctiuè sumi, vt sensus sit: Si te liberando interfecisti, non peccasti, vt poenitentiam tenearis subire. Similiter si tua liberando occidisti, non itidem peccasti: siue si te, vel tua liberando interfecisti &c. quod in idem cum priori expositione recidit. Ita explicuit Pet. Nauarra lib. 2. cap. 3. n. 406. cum alijs. Et hic sensus confirmari potest Primò ex antecedentibus: nam initium Capituli sic habet: Interfecisti furem aut latronem, vbi comprehendendi poterat absque occisione, non in tres Ecclesiam &c. Quibus tunc opponitur casum occisionis, quando isti comprehendendi non potuerunt: & posteriori quidem parte hunc, vbi pro liberatione personæ est occisus latro; priori verò parte istum, vbi fur, qui comprehendendi non poterat, pro liberatione rerum est occisus: & in vtroque casu relinquit Canon, poenitentiam liberam illis, qui sic occiderunt, nec eam tamquam necessariam iniungit, vt ante diximus. Secundò, potest confirmari à simili: Quando enim in Cap. Verum, De iureiurando, Pontifex à iuramento esse absoluendum declarat, qui

iniurijs pro vita, & rebus suis seruandis iurauit, intelligunt & interpretantur DD. illam coniunctionem copulatiuam non copulatiuam, sed copulatiuè aut disiunctiuè modo supra explicato accipiendam.

Probari denique potest ratione: quia non tenetur aliquis ex iustitia aut charitate res suas sinere deperdi, quas habet ad viuendum conuenienter & decenter necessarias, vt iniqui latronis vita (cuius cura tantum in necessitate illi incubet, prout supra explicuimus) conseruetur, quandoquidem iste nunc verè non sit in necessitate, sed in iniqua voluntate, & nemini fraus sua aut violentia debeat patrocinari; ergò &c. Vide Dom. Soto lib. 5. quæst. 1. art. 7. & 8. Caietan. 2. 2. quæst. 64. art. 7. Syluest. V. Bellum 2. n. 3. & 10. Sed contra dicta.

Obijcitur Primò Cap. Suscepimus 10. 53 De homicidio: vbi Monachis poenitentia iniungitur, qui latrones nocturnos occiderant pro rerum suarum defensione.

Respondetur, id factum videri, quia excesserant moderamen inculpatæ tutelæ: tenebant quippe latrones ligatos. Et quamuis hi se exsoluere molirentur, tamen non idcirco eos occidere debuerunt, prout fecerunt, sed potius debebant ipsi cum rebus suis siue vestimentis, (de quibus potissimum agitur) profugere, & ita se & sua saluare. Deinde videntur fuisse res minoris momenti, quas auferre fures voluerant: quia dicitur Capit. quòd pro rebus tam vilibus, & transitorijs non tam acriter in alios debuerint insurgere: quòd maximè locum habet in Monachis, qui rerum temporalium profitentur contemptum: vnde tales etiam facilius iudicantur excedere modum pro talium rerum defensione.

Obijcitur Secundò: D. Aug. quæst. 84. in Exodum: quod etiam refertur Can. 30. 54 De homicidio, hanc reddit rationem, quare licuerit potius furem nocturnum, quam diurnum occidere: poterat quippe (inquit) discerni, quòd ad furandum, non ad occidendum venisset; & ideo non deberet occidi. Et ibidem infra indicat tunc demum licitum esse occidere, quando plus est, quam fur; ergò &c.

Respondent Soto & Nauarra supra, Augustinum haud dubiè vehementer insinuare secundum legem Exodi, sicut & secundum legem XII. Tab. non fuisse priuato licitum, pro rerum suarum defensione occidere eum qui non amplius fuerit, quam fur. Hoc tamen supposito non plus leges illas concessisse, nihilominus addunt alij, id non expugnare communè doctrinam, eo quòd istud sic statutum sit propter præsumptionem, nimium quia dum quis fur tantum est, & ipse dignoscitur, quòd tunc præsumptio sit, aliter posse rem recuperari, quam cum occisione furantis;

furantis : nam etiam lex Exodi iudicialis erat , & perficiebat maximè forum externum , in quo locus est præsumptioni. Cum quo consistere videtur, quòd, quando certò constiterit aliquem non posse aliter recuperare res suas, quàm cum morte suffurantis, tum liceat in conscientia res defendere, etiam si ex actu defensionis mors furis sequatur.

D V B I V M X I.

Vtrum pro defensione alterius, qui in se aut in suis fortunis iniuste inuaditur, liceat inuasorem occidere.

55 **D** I C O Primò : Ordinariè licitum est defendere vitam proximi, quæ priuatâ autoritate ab alio impeditur, etiâ cum occisione inuasoris, si eâ aliter quis defendere non possit. Est communis DD. sententia; & probatur Primò : quia unicuique mandauit Deus curam de proximo, & tenetur quisque proximum diligere, sicut seipsum: quare sicuti potest vitam propriam tueri, ita & proximi, qui charitatis & naturæ nexu illi est coniunctus.

Probatum Secundò : quia qui inuaditur priuatâ autoritate, censetur innocens, etiam si fortassis rixæ aliquam dedisset occasionem : licitum est autem defendere innocentem. Vbi tamen hoc aduertendum est, si aggressor, postquam vulnerauit, pacem petat, aut se aliò recipiat, & is qui læsus est, commotus iniuriâ nolit desistere, tunc eum, qui fuerat inuasor, incipere iniuste impeti, & in ea tunc rixa fieri innocentem : è contra autem eum, qui iniuste inuasus fuerat, incipere fieri aggressorem & nocentem. Vnde non iam hic iuuandus erit, sed alter, si periclitetur.

Dixi in assertione ordinariè; quia in certis casibus contingere potest, vt id non liceat: quemadmodum in primis si ipse iniuste inuadens esset Princeps bono communi necessarius, vel aliàs vir talis, ex cuius morte secutura foret notabilis Reipub. perturbatio: ipse autem inuasus esset persona priuata, vnde publicum non penderet. Ratio est : quia bonum commune est præferendum bono priuato, etiam vitæ, non tantum proximi, sed etiam propriæ. Similiter si inuadens sit tibi parens, non poteris alterum cum occisione parentis defendere: quia pietas parentibus debita non permittit, vt cum eius morte per te inferenda, succurras extraneo. Eadem est ratio de alijs, quibus peculiari vinculo pietatis aut obseruantæ sumus obligati, vt de Mæcenate, aut præceptore, à qui-

bus quis habeat totius vitæ intertentionem, aut rectam institutionem.

D I C O Secundò : Similiter idem licitum fuerit pro defensione pudicitie, aut fortunarum proximi, quando magni sunt momenti ; & ipse particulari vinculo nobis existit coniunctus, aut certè opem nostram efflagitat. Ita Antoninus p. 3. tit. 4. cap. 3. §. 2. & alij communiter.

D I C O Tertiò : Nemo tamen tenetur cum probabili periculo vitæ propriæ, impendere eiusmodi defensionem proximo: nisi alia obligatio intercedat. Ratio est euidens: quia nemo pro corporali vita proximi, minus pro eius fortunis, tenetur vitam suam propriam exponere : potest enim quisque vitam propriam diligere præ vita cuiusvis alterius priuati. Vnde neque pro defensione parentis, dicunt eum obligari ad sustinendum istud periculum, quamuis id foret admodum laudabile. Secus res se habet, si agatur de defensione Principis, à cuius vitâ multum pendet quies publica.

Addidi, nisi alia intercedat obligatio; quia potest fieri, vt ex aliquo contractu expresso aut implicito quis obligetur se exponere periculo pro defensione alterius; vti v. g. milites tenentur pugnare pro suis ducibus, & feudatarij seu vasalli obligantur ad defensionem dominorum.

Quæres, An similiter obligentur cum vitæ periculo Prætores aut Magistratus ratione officij defendere subiectum priuatum iniuste inuasum? 57

Respondetur : Syluester V. Homicidium 1. quæst. 6. insinuat, tales ratione officij ad id obligatos: sed contrarium videtur verius: quod DD. passim tenent. Non tamen negamus, quin officium eos obliget, vt quietem publicam, cuius sunt propriè & directè custodes, procurent etiam cum vitæ periculo, & sic consecutiue teneantur quoque vitam & fortunas priuatorum, secundum modum & formam, quibus id conuenienter & rationabiliter fieri potest defendere: vt v. g. in latrones & grassatores diligenter inquirendo, compescendo, aut è medio tollendo per iustitiam, & iustitiæ ministros: etiam si scirent, propter eiusmodi iustitiæ administrationem vitæ ipsorum per malefactores strui insidias. Hoc itaque est, quod dicimus, Magistratus non obligari in rixa defendere hunc priuatum iniuste inuasum manibus aut viribus proprijs, quando id non potest absque probabili periculo vitæ suæ. Neque enim quisquam apprehendit ad eiusmodi manulem defensionem, Principem aut Magistratum obligari, quando id facere non possunt, nisi cum vitæ suæ periculo.

D I C O Quartò : Non tenetur quoque priuatus defendere bona externa siue fortunæ 58

tunæ proximi, quando non potest nisi cum occisione iniqui inuasoris. Ita docent communiter omnes. Et ratio reddi potest: quia dum vterque inuasus & inuasor est noster proximus, & concurrunt mala inæqualia, quorum vnum longè maius est, quàm alterum, sicuti perditio vitæ, quàm fortunarum, non tenetur quis vni inferre grandius, præsertim illum occidere à quo natura abhorret, vt ab altero auertat longè minus.

Quæret aliquis, An quoque non teneatur vitam inuasit defendere cum morte inuasoris? Docet Lessius lib. 2. cap. 9. dub. 13. non teneri. Præcipuum eius fundamentum est, quia nemo tenetur vitam propriam tueri per mortem alterius: Bonacina tamen Tomo 2. De restitut. in particulari Disp. 2. quæst. vlt. sect. 1. puncto 11. existimat nos teneri vitam inuasit defendere cum morte inuasoris, quando aliter defendi non potest, & inuasus cupit defendi etiam cum morte inuasoris: nam melior, inquit, debet esse conditio innocentis, quàm iniusti aggressoris: & pro sua sententia citat Molin. Tract. 3. Disp. 18. Eman. Sa V. Homicidium n. 16. & Turrian. Disp. 27. dub. 3. n. 15. Idque videtur verius, quod ordinariè teneamur. Ad fundamentum Lessij potest responderi, quod licet in tali casu possimus iuri proprio cedere ob aliquod honestum motiuum, non inde esse consequens, quòd possimus opem nostram denegare proximo in illa necessitate, qui rationabiliter illam requirit, quamuis posset non requirere, & etiam iuri suo cedere.

Addidi, Ordinariè: quia si inuasor sit mihi 59 parens, non solum non tenebor, sed neque licebit defendere alterum cum morte talis inuasoris: quia id repugnat pietati filiorum in parentes, vt rectè notauit Lessius loco cit. quod idem dicit habere locum & potiori ratione, si Princeps sit inuasor, præsertim si aliàs in gubernatione Reip. bene se gerat.

Dico Quintò: Qui non defendit proximi vitam aut fortunas, quando id aliàs commodè potest, peccat mortiferè contra charitatem: non tamen tenetur ad restitutionem, nisi alio titulo ex iustitia foret ad defensionem obligatus. Ita communiter DD. vt testatur Bonac. suprà.

Prior pars probatur Primò ex diuersis Capitulis seu Canonibus: vt Cap. Quantæ 47. De sententia excommunicationis: vbi Innocentius III. Pont. Eos, inquit, delinquentibus fauere interpretamur, qui cum possint, manifesto facinori desinunt obuiare. Et Can. Non satis 14. Distinct. 86. inter alia dicitur, esse grandem culpam, si non adiuues fidelem in afflictione sua, tempore periculi, quo rapitur ad mortem. Item Can. Non in inferenda 7. D. XXI. qu. 4. dicitur, Qui non repellit à socio iniuriam, si

potest, tam esse in vitio, quàm qui facit. Qui duo Canones desumpti sunt ex D. Ambrosio lib. 1. Offic. cap. 30. & 37.

Probatum Secundò: quia lege charitatis iubemur proximos diligere, sicut nosipsum; ergò quando commodè possumus, tenemur vitam & bona eorum contra iniuriantes defendere.

Posterior quoque pars manifesta est, quia 60 peccata, quæ tantum contra charitatem militant, non inducunt obligationem restitutionis, vt alibi dictum est, sed pœnitentiæ.

Addidi, Nisi alio titulo ex iustitia teneatur ad defensionem; quia qui omittit id, ad quod ex lege iustitiæ obligatur, peccat reuera contra iustitiam, & consequenter tenetur ad reparandum damnum ex illa omissione secutum. Quare Magistratus & ministri iustitiæ venient quoque in obligationem restitutionis, quando innocentem non defenderent contra iniquum inuasorem, dum id commodè possent facere: quamuis enim primò & principaliter obligentur ad curandam quietem publicam, tamen secundariò etiam obligantur defendere priuatos in particulari contra fures & latrones, quando id sine incommodo facere possunt: quomodo censendi sunt illi indubitatè posse, qui magistratum gerunt & gladium portant, etiam tunc, quando non possunt nisi cum morte iniqui aggressoris: quandoquidem suprà diximus cum Bonac. verius videri, quòd etiam priuatus teneatur sic proximi vitam defendere, quando id proximus postularet.

DVBIVM XII.

Vtrum licitum sit defendere pudicitiam & honorem cum morte inuasoris?

RESPONDEO & DICO Primò: Licitum est cuiuslibet defendere pudicitiam suam, etiam cum occisione inuasoris, quando aliter eam tueri non possumus. Est cõmunis doctrina, Pet. Navarra sup. n. 309. Syluester V. Excommunicatio, quæst. 5. Dominici Soto lib. 5. De Iust. quæst. 1. art. 8. Nauarri cap. 15. n. 5. Bonac. sup. puncto 10. in fine: Henriquez lib. 14. cap. 10. & aliorum. D. Augustinus tamen hac de re dubitatiuè loquitur, lib. 1. de libero arbitrio cap. 5. sicuti & de defensione vitæ cum occisione inuasoris, vt suprà diximus. Sed probatur: quia pudicitia bonum superat facultates externas; imò quatenus non amittitur absque periculo peccati & consensu, meritò potest quis eligere potius mori, quàm pati pudicitia violationem; ergò dubium esse non debet, quin contra inuasorem

rem pudicitie possit adhiberi defensio, etiam cum ipsius occisione, si aliter conseruari non possit. Quod Ethnici quoque intellexerunt: laudatur enim apud Ciceronem in Orat. pro Milone, adolescens ille, qui interfecit Tribunum volentem illi vim inferre, & à Mario exercitus Imperatore absolutus fuit.

62 **D I C O** Secundò: Non licet Religiosis aut Clericis, sub prætextu defendendi honoris, occidere inuasorem, qui eis mortem aut mutilationem intentat, quando fugâ aut alio modo vim eius possunt euadere: nec licet repercutere ex eodem prætextu, si forsitan alter alapam aut baculi ictum impegerit. Ita communiter Doctores, Soto sup. Nauar. cap. 15. n. 3. & seqq. Couar. in Clement. Si furiosus De homicidio p. 3. §. vnico n. 4. Syluester V. Homicidium 1. quæst. 9. Glos. ad d. Clement. Si furiosus, item ad Cap. Suscepimus De homicidio, Panor. ad Cap. significasti 8. cod. tit. & ad Cap. 2. De vita & honestate Clericorum: Rodriguez 1. p. cap. 137. n. 14. Pet. Nauarra lib. 2. cap. 3. n. 309. vbi ait, quod omnes fateantur illis non esse concessum occidere honoris aggressorem, siue ante, siue post iniuriam acceptam, sed mortaliter peccare, non tantum contra religionem status sui, sed etiam contra iustitiam & teneri ad restitutionem tamquam veros homicidas: quod est contra Lessium supra dub. 12. n. 86. vbi subiungit: Nisi forsitan ob leuem alapam vitandam occidat; sed ita tenent Doctores ante citati, & cum illis Bonacina supra puncto 10. num. 11.

Ratio communiter à Doctores redditur, quia in istis verè locum non habet defensio honoris: quandoquidem enim humilitatem, modestiam, mansuetudinem profiteantur, nullum eis dedecus accrescit, ex eiusmodi fuga, vel etiam contumeliosis verberibus patienter & mansuetè toleratis. Neque eo nomine in hominum animis quicquam de æstimatione virtutis ipsorum diminuitur, sed potius multum superadditur: non enim bellatores fortes, sed Dei & humilitatis cultores, ac patientiæ Christi imitatores esse, & pro talibus haberi, honorificum ipsis est. Vnde & apud vulgus vertitur eis vituperio, si pro honore contendant armis, aut pugnis. Confirmari potest ex d. cap. Significasti, De homicidio, vbi Innocentius III. ait, Sacerdotem prius percussum ab homicidio non excusari, qui mox alterum cum ligone in capite repercussit.

63 **D I C O** Tertio: Similiter non videtur laicis seu sæcularibus idem licere, quorum excellentia & honor, ratione officij, vel status, siue familiæ, non reputantur consistere in armorum contrèctatione & fortitudine bellicâ. Colligitur ex Syluestro V. Bellum 2.

quæst. 2. & V. Excommunicatio: quæst. 9. Pet. Nauarra loco citato n. 392. Couar. & Bonacina sup. contra Iul. Clarum §. Homicidium n. 32.

Probatur: quandoquidem enim tales non habeantur in æstimatione, nec eis honor deferri solet, ob excellentiam in peritia & contrèctatione armorum, aut ob fortitudinem bellicam, nihil propriè illis de honore decedit, si furorem aut impetum inuasoris cautè subterfugiant, & dent locum iræ, se subtrahendo, donec mala passio proximi transierit: neque quisquam vel mediocriter intelligens & probus hoc eis vitio dabit, quin potius laudi ac honori & discretioni adscribet. Pariter quoque, si percussi non repercutiant, dum inuasor fugit, aut recedit, nihil de æstimatione sua deperdent (nisi forsitan apud stultos aliquos æstimatores qui omnem gloriam in vindicandi temeritate & audaciâ ponunt) utpote quorum virtus & excellentia in eiusmodi actibus non reputantur consistere, ac quibus ex officio aut ratione status, vel generosæ familiæ eiusmodi non conueniunt, aut inesse debent. Quare si repercutiant, in bono iudicio censendi sunt, id magis animo vindicandi facere, quod ex omnium sententia illicitum est, aut certè acquirendi honorem, quàm ad honoris defensionem, quandoquidem illo non excelluerunt. Quamuis nec tali factò verè honorem possint acquirere, quia si aliquem ex eo possent nancisci, esset honor fortitudinis: docet autem è contrà Philos. 3. Ethicorum cap. 8. quod non sint verè fortes, qui propter honorem fortia faciunt, & proinde nec propter eiusmodi facta verè honore digni sunt. Quin multò plus estimationis & laudis apud sapientes sibi comparabunt, si prudenter cum patientia dissimulent. Ut tamen improborum petulantia coërceatur, poterunt per Magistratum (qui non sine causâ gladium portat) curare inuasorem puniri. Quis enim Christianus (inquit Pet. Nauarra supra) dedecori dandum putaret, quod percipientem quis non repercuteret, cum Christus percipienti sentiat alteram maxillam præbendam: & Apostolus doceat, non esse malum pro malo reddendum; sed non potius id, ait, honori habendum, non solum Religiosis & Clericis, sed cuilibet Christiano, dicente Domino: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram; & iterum: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde?*

D I C O Quarto: Probabile tamen est, 64 viris sæcularibus, qui ratione status, vel nobilis familiæ solent & æstimantur excellere in armorum contrèctatione, & fortitudine bellica, quibusque illa quodammodò debita sunt inesse, licere repellere aggressorem, etiam cum illius occisione, qui ignominiosè illos in-

illos inuadit, vt v. g. pugnīs, vel baculo, si aliter eius ictus auertere nequeant: neque eos obligari ad fugam, quamuis se possint per fugam ab illius inuasionē eripere.

Probatur Primò, auctoritate communi omnium pænè Doctorum, tam Theologorum, quàm Iurisperitorum: quæ in huiusmodi re morali, magni est faciendā. Ita docent Soto lib. 5. De Iust. quæst. 1. art. 8. Arragonius quæst. 64. ad art. 7. Bannel. quæst. 64. art. 7. Salon. ibidem. Valentia Tom. 3. Disp. 5. quæst. 8. puncto 4. Less. dub. 12. Nauar. cap. 15. n. 3. Syluester V. Homicidium 1. quæst. 5. Gomeius Var. resolut. Tomo 3. cap. 3. n. 23. Pet. Nauarra & Bonac. suprâ, & nouissimè Diana Tract. 5. Resolut. 90. cum pluribus alijs, quos citant.

65 Probatur Secundò ratione: quia talis inuafus non periclitatur tantùm de vita, mutilatione, aut alia læsione corporali: sed etiam de amissione æstimationis suæ, & honoris. Quamuis autem posset per fugam à se auertere periculum corporalis læsionis, non tamen potest sic saluare suam æstimationem & honorem: sed quemadmodum ignauiter permittendo se percuti, ita & fugiendo, ista deperdet, & qui habebatur vir generosus & fortis, qualis etiã ex ordine suo esse debet, reputabitur vilis, & ignauus; ergò pro defensione & conseruatione honoris sui poterit talis subsistere, & ignominiosos ictus inuaforis depellere, & si aliter non valeat, etiam poterit id cum percutientis occisione. Confirmatur; quia potest quis fortunas & facultates externas, quando magni sunt momenti, defendere cum morte diripientis, vt suprâ dictum est; ergò & honorem, qui pluris æstimatur, quam bona fortunæ, licebit sic defendere, quando alius externo actu violento & ignominioso molitur eum destruere & eripere.

66 Couar. tamen in d. Clement. Si furiosus De homicidio p. 3. §. vnico n. 4. in eam propendet sententiam, quòd etiam tales non absque omni culpa possint occidere aggressorem, quando per fugam possunt se saluare, etiam si ista reputetur eis ignominiosa: & pro se citat Alexandrum Conf. 129. qui tradit alteram defensionem esse immoderatam & inhumanam. Considerat autem ipse, vt inquit, esse iniquam hanc commutationem, saltem non omninò æquam, quòd ob tutelam honoris proprii, vitam quis adimat alteri, præsertim quando is non spectat ad probos mores, nec est Reipublicæ, aut Religioni Christianæ peculiariter utilis aut commodus: & cum Couar. tenet Tannerus Tom. 3. Disp. 4. quæst. 8. dub. 4. n. 74. Quæ sanè ex illo quoque capite fieri possunt probabiliora & iudicari magis probanda, quòd vir nobilis, aut

Vviggers de Iure & Iustit.

etiam militaris, cuius magnanimitas & fortitudo alijs occasionibus contra patriæ hostes, aut aliàs in iusto bello satis eluxerunt, & elucere solent, non multùm deperditurus sit de nomine & honore suo, si prudenter alterius temeritatem aut iracundiam declinet: neque propterea ignauus reputabitur, quin potius tamquam vir cum discretionē & tranquillitate fortis, ab intelligentibus commendabitur.

D i c o Quintò: Si aggressor post percussionem factam, pœnitentiã motus aut terrore perculsus veniam petat, & se humiliet, satisfactionem offerendo, non licebit tunc talem repercutere sub prætextu defendendi honorem; minùs autem licebit occidere. Ita docet Pet. Nauarra suprâ n. 381. Dominicus Soto suprâ, Richard. in 3. dist. 37. Armilla V. Moderamen.

Probatur: quia eo casu ista repercussio non potest habere aliam rationem, quàm vindictæ, non autem defensionis aut recuperationis honoris ablati: tum quòd inuafor se submittendo, & veniam petendo, honorem restituat, quia recognoscit alterius valorem & virtutem, & pro iniuria offert satisfactionem: tum quòd nullius iudicio reputabitur alteri honorificum, quòd hominem humiliatum & veniam petentem percutiat ac vulneret: neque enim est hoc viri fortis & generosi, sed crudelis ac sæui, & pænè hominum maximè ignauorum: quare inquit, Pet. Nauarra. n. 382. procul dubio immoderata, libidinosa, atque inhumana esset illa defensio, ethnicis digna magis, quàm hominibus in Christiana religione institutis, imò barbaris magis, quàm ratione præditis.

D i c o Sextò: Non licet queque inuaforem, qui priùs ignominiosum ictum dedit, repercutere ad defendendum, siue recuperandum honorem, postquã ille iam ad alia negotia diuerterit, & fortuitò occurrit læso, aut dum iam quietè agit. Ita Antonin. p. 3. tit. 4. cap. 3. §. 1. Pet. Nauarra suprâ n. 380. & alij communiter: quia, inquit Nauarra, aliàs daretur via multis Reipublicæ perturbationibus, scandalis, insidijs, inimicitijs, atque adeò sub hoc prætextu omnes possent sumere licentiam vindicandi propriã auctoritate suas iniurias; ergò id tamquam licitum / nullo modo admittendum est.

Confirmatur à simili: quia dum fur rem furtiuam tuto loco collocauit, non licet domino propriã auctoritate per vim eripere, & furis possessionem turbare; ergò &c.

D i c o Septimò: Similiter non videtur licitum sub eodem prætextu percutere, & minùs licitum occidere eum, qui priùs ignominiosè percussit: sed iam fugit, aut aliò se retrahit, Secus dici posset, si adhuc coram

insultans,

insultans, & ignauiam exprobrans subsistat. Ita docent Soto supra art. 8. Couar. loco citato, Malderus Tract. 3. cap. 1. dub. 14. cum pluribus alijs, contra quosdam citatos apud Lessium supra dub. 12. n. 70. quorum sententiam dicit speculatiuè probabilem, sed in praxi non facile permittendam: & quidem meritò, quia cum iste iam vim nullam inferat, neque quicquam tuum auferre pergat, non poterit ista percussio habere rationem defensionis rei tuæ: sed tantum ultionis siue vindictæ. Vnde alia est ratio de illis, qui cum mea substantia fugiunt, quia eos percutiendo aut sagittam in eos emittendo impedire intendo, ne pergant in violenta ablatione rei meæ, quam continuant. Quod hic locum non habet: nam inuasor nullam actionem ignominiosam, vt supponitur, continuat, quin potius fugiendo, aut se aliò retrahendo, declarat se virtutem inuasi & fortitudinem recognoscere, atque adeo reformidare: vnde ista percussio non videtur posse seruire ad defensionem honoris, sed tantum ad vindictam. Si verò aliquid ad honorem facere existimetur, valebit potius ad nouum honorem acquirendum, quam ad defendendum: conitat autem non licere percutere alterum quietum, vel fugientem, vt ex illa percussione tamquam facinore generoso, quis sibi honorem comparet. Accedit, parum esse honorificum, percutere hominem fugientem: neque enim aliqua in eo relucet virtus.

69 Quare parum consideratè videtur à nonnullis dictum, (inter quos citantur Nauarus cap: 15. n. 4. & Henriquez de Irregularitate cap. 10.) quod si vir nobilis aut honoratus eiusmodi iniuriã sit affectus, posse etiam fugientem insequi, & tantum infligere verberum & vulnerum, quantum putatur necessarium ad honorem recuperandum. Quasi verò magnitudo & multitudo verberum non seruirent potius ad inducendum æqualitatem per modum iustitiæ vindicatiuæ, quæ priuatis non est commissa, quam ad honoris defensionem. Quinimò si vel leuissimo verberare alterum fugientem tangat, nec fiat oppositio, plus honoris recuperabit, quam si grauiter vulneret: si tamen istis modis reuerberationis honor defendi dicendus, quod non equidem existimo.

Addidi: Secus dici posset, si adhuc insultans, & ignauiam exprobrans subsistat: quia de illo adhuc subsistente & exprobrante videtur quodammodo eadem ratio, quæ de aggressore; qui percutiendo nititur timiditatis & ignauitatis vitium impingere. Vnde si liceat ictum auertere etiam cum alterius læsione, aut morte, nec teneatur inuasus fugere, videbitur similiter posse conti-

nuatam iniuriam partim verberare, partim verbo, à se eodem modo propellere, quando aliter non potest: præsertim attento periculo, quod eo casu subest, ne alios ictus ignominiosos superaddat. Sunt tamen hæc valde obnoxia periculo animi vindicatiui & peccati, & vix vnquam necessaria ad defensionem honoris: quia si nulli adsint non minuitur æstimatio apud alios: si verò aliqui desint, poterit verbalis inuasor contumiliosus apud iudicem accusari, & per hunc ad reparandum honorem debitè compelli.

D I C O Octauò: Non etiam licet, sub prætextu defendendi honoris, acceptare duellum, quamuis ab alio oblatum, neque ad conditum locum comparere. Ita DD. communiter; Rodriguez 1. p. cap. 137. n. 1. Peregrinus de Duello fol. 4. Valentia Tom. 3. quæst. 17. puncto 1. Bonacina supra puncto 10. n. 9. cum alijs, quos citat. Constitat ex Concil. Trid. Sess. 25. cap. 19. De reformatione, vbi ita de hac re loquitur & statuit: Detestabilis duellorum vsus, fabricante diabolo introductus, vt cruentâ corporum morte, animarum etiam perniciosam lucretur, ex Christiano orbe penitus exterminetur: & consequenter duellantibus, excommunicationis & perpetuæ infamiæ poenas imponit, cum priuatione Ecclesiasticæ sepulturæ, si in duello occumbant. Similiter cooperantibus & consiliarijs, diuersas poenas infligit.

Dicit aliquis: Videtur eiusmodi constitutio esse contra rationem, quia videatur quis facere ea, quæ sunt necessaria ad defensionem & conseruationem honoris siue quemadmodum contra rationem esset lex illa, quæ prohiberetur quis defendere vitam suam, aut bona temporalia.

Respondetur Negando Assumptū: quia tametsi contra rationem foret lex, quæ generaliter prohiberet defendere honorem, aut vitam, vel bona temporalia: tamen non est contra rationem, prohibere certos modos, & certos casus defensionis siue bonorum, siue vitæ, siue honoris: vt puta quando illi modi adducerent magnum detrimentum publico bono: tunc enim particulares possunt rationabiliter obligari, vt potius suarum rerum sustineant damnum, quam quod talibus modis, aut medijs eas tueantur. Sic respublica potest prohibere, ne ciues vitam suam defendant aut tueantur fugiendo à statione, quando hostis irruit. Similiter prohibere potest, ne excurrant extra urbem, vt ibi res suas defendant, si intus sit periculum, ne hostis interea ciuitatem expugnet. Sic ergò propter multa Reipublicæ incommoda, & propter periculum animarum, quæ ex duellis solent sequi, valde rationabiliter potuerunt tam seuerè prohiberi, non tantum quoad offerentes, sed etiam quoad

quoad acceptantes, etiam si recusando existimarent (licet imprudenter) se notam infamiae incurrere.

Secundò potuit Concilium iuste prohibere, quia in vero iudicio per acceptationem duelli, non defenditur honor: neque enim est actus virtutis, nequidem moralis fortitudinis aut magnanimitatis: quin potius repudiatio eius erit talis, si fiat, ut quis se patriae defensionem contra eius hostes, pro tempore & loco opportunis reseruet. Omnis enim actus virtutis debet esse prudens: summæ autem imprudentiæ, & contra rationem est, absque vlla necessitate & absque vilo bono accedere, ut vel proximum occidas, vel ab eo occidaris: ex quo facto nihil utilitatis natum est Reipublicæ provenire, sed potius detrimentum, quòd ipsa viris alijs sibi necessarijs sine necessitate & fructu nunc spoliatur. Accedit, quòd etiam ex Philosopho supra diximus, non esse verè fortes, qui propter honorem fortia faciunt; quòd alioquin hinc posset fortassis prætendi.

72 Dico Nono: Non licet pro defensione honoris occidere eum, qui contumeliosus tantum verbis contra te agit, præsertim si alia vitia, quàm ignavia, aut timiditatis tibi impropriet. Less. sup. dub. 12. Mald. dub. 14. Azorius 3. p. lib. 2. qu. 2. & alij, quos refert Bonac. qui tamen aliter sentit.

Probatum Primò: quia verberando vel occidendo nullatenus diluuntur alia crimina; quin potius videri possunt confirmari. Ut si quis obijciat alteri crimen falsi, aut adulterij, non purgabit se apud adstantes vel audientes, si in eum exurgat, & percutiat, aut occidat; sed potius confirmabit. Nam ubi ratio defensionis deficit, ibi maximè solent eiusmodi impetus, & passiones inualescere. Magis verò purgabit se, vocando adstantes in testes, ut tēpori & loco de tali impropriet sibi facto, testimonium perhibeant, & tum per iudicem compellat contumeliosum ad reuocationem, & curet eum pro improbitate sua puniri. Quòd si nulli adint, qui in testes possint adhiberi, iam non perdit honorem, sed exercetur eius patientia: de quo exercitio, quamvis iniuste patiat, non potest tamen per impatientiam, se priuatam auctoritate vindicare.

Probatum Secundò: quia iste contumeliosus nullam vim propriè dictam infert; ergò non potest illa iniuria per vim propriam auctoritate repelli: prout supra diximus, non esse licitum occidere eum, qui vitæ alterius fruit insidias, calumniando apud Iudicem.

73 Dico Decimò: Quamvis autem aliquid apparentiæ videri possit habere, quòd contumeliosum, qui ignaviam exprobrat, liceret verberare, ad obiectionem ignaviae diluendam, eo quòd hic actus videatur per

se talem calumniam diluere, quatenus ipso facto quis se declarat, non esse talem, prout alter exprobrat, tamen propter rationem posteriorem iam adductam, mihi verisimilius fit, ne quidem eiusmodi obiectionem tali medio reprimendam aut diluendam. Indicant hoc etiam DD. antè citati, quando absolutè docent, non licere inuaforem pro defensione honoris occidere, quando tantum per verba aut signa contumeliam infert. Multò minus probanda videtur opinio, in quam Pet. Navarra supra n. 375. & nonnulli alij inclinant, quòd scilicet licitum erit interficere eum, qui detractionibus, aut falsis criminationibus, apud Principem, vel alios honoratos viros, molitur nomen & famam tuam minuere, & suffurari, quando aliter illud damnum famæ auertere nequeas: quia inprimis ista doctrina infinitis machinationibus in occultas hominum cædes aperit ostium latissimum, quæ admittit quemlibet posse iniuriam omnem armis à se propulsare, per se vel alios occultè interficiendo iniuriantem: quamvis vi externam, & siue armorum non inferatur, sed cauillosam viam iuris, aut consilij, vel verbis: nam facillè homines sibi persuadent alios sibi manifestam iniuriam inferre, & se vel propter mediocritatem defectum, vel propter iudicium iniquitatem, non posse tales iniurias à se auertere, easve subterfugere. Quare si hoc sibi licitum esse intelligant, mox refugium suum ad occultas cædes iniuriantium habebunt, ut illo medio se à damnis, calumnijs, & iniurijs liberent aut præseruent: quo nihil potè funestius potest Reipublicæ obuenire. Oportet autè sine dubitatione in iure defensionis concedèdo etiam attendere, vtrum eius usus non vergat in perniciem Reipublicæ.

Deinde fundamentum istorum non potest esse aliud: quàm quòd secundum omnia iura liceat vim vi repellere, quòd in talibus prætendunt habere locum, quia aliter nequeat alij iniuriam auertere. Sed longè aliud est repellere vim, aliud repellere iniuriam; quòd illi non satis videntur considerasse: quia non omnis iniuria, quamvis auerti nequeat, potest dici per vim propriè loquendo, inferri. Quare neque licebit omnem iniuriam, quamvis aliter eam euadere non possumus, propulsare armis, & vi propriè dictam. Neque ab antiquioribus videtur illud axioma, tam latè vnquam intellectum aut extensum, prout modo ab aliquibus extenditur.

Accedit, quòd vix fieri possit, ut contra Detractores, aut occultos Calumniatores, quis honorem suum defendat, illos occidendo; & non possit alio modo. Nam si honorem iam læserint, non eum recuperabit offensus, quamvis illos occultè interficiat: quinimò si id fortassis publicetur, hoc ipso apud omnes famam & nomen perdet, & quæcum-

que de illo fuerint dicta existimabuntur verissima: si autem nondum honorem abstulerint, sed alter tantum timeat, ne per detractiones tollant, valde temerarium erit, propterea occidere: quia imprimis parum certum est, an tuus metus sit fundatus: deinde vtrum alij istis detractoribus sint fidem habituri. Tertio, non erit difficile viro bono per alios idoneos testes suæ vitæ & conuersationis, curare melius illos informari, apud quos detractores eum forsitan minuerint. Quare tam licentiosas opiniones non valde tutum est admittere, aut recipere: & multo minus apud populum explicare aut prædicare. Sanè D. Aug. longissimè ab eiusmodi sensu abfuit: qui etiam in hoc magis videtur inclinari, vt ne pro vitæ, aut pudicitia defensione licitum sit, violentum inuasorem occidere, quantumuis non possit quis aliter vim eius euadere, vt colligere est ex ijs, quæ scribit hac de re libro 1. de libero arbitrio cap. 5. & epistola 54. & 154.

D V B I V M X I I I

Vtrum aliquo casu liceat interficere innocentem?

75 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Nunquam licet occidere innocentem. Ita D. Th. quæst. 64. art. 6 estque communis & certa doctrina.

Probatur Assertio ex illo Exodi cap. 23. *Insonnem & iustum non occides, quia auersor impium.* Et ratio reddi potest, quia nemini concessit Deus potestatem & dominium in vitam hominis. Hæc tamen sic intellige, non esse licitum per se & directè vnquam interficere innocentem: nam supra in Tractatu de Bello & alibi diximus, quomodo liceat aliquando facere actiones ex se honestas, & ad finem nostrum necessarias, etiam si ex malitia aliorum per accidens inde sequatur mors innocentum præter nostram opinionem extra casum necessariæ defensionis, quando ex furia vel ignorantia, inculpate innocens inuadit innocentem. Quantumuis itaque tyrannus aliquis interminaretur ciuitati exterminium cum internecione omnium, qui in ea sunt, nisi Respublica interficeret innocentem ibidem existentem, aut nisi ille occideret seipsum, non tamen licebit vel magistratui illum occidere innocentem, neque ipsi licebit occidere seipsum: sed debebit Respublica potius extrema mala perpeti.

76 Obijciat aliquis: Potest Respublica exponere vitam suorum ciuium periculo mortis, atque adeò ipsi morti, ob communem salutem; ergò poterit quoque illam alicui

eripere, quando id est necessarium ad commune bonum, & conseruationem communitatis. Confirmatur exemplo Scripturæ sanctæ, quia viri Samariæ interfecerunt 70. filios Achab, timore belli, & exterminij, quod eis minabatur Iehu, vt patet 4. Reg. cap. 10. ergò &c.

Respondetur Neg. Conseq. quia Respublica non exponit vitam suorum ciuium propter communem salutem; nisi quatenus imperat, vt quisque stationem suam debite seruet, & fortiter contra hostes ciuitatis pugnet, quantumuis vitæ pericula ingruant: eaque mandat tamquam media per se & ex natura sua idonea ad mala à Republica arcedenda, vt sic illa defendatur, non autem vt ciues interficiat, siue vt illi interficiantur. Quare si contingat eos occumbere, id per accidens sequitur ad imperium Reipublicæ, & ad ipsam quoque actionem imperatam, scilicet ex violentia & malitia hostium, non ex intentione Reipublicæ, neque ex natura actionis, quam imperat, vtpotè quæ per se tendit ad defensionem Reipublicæ, non ad internecionem pugnantium: quemadmodum ad hanc tenderet actus, quo Respublica eos interimeret.

Ad Confirmationem Respondetur Primò, Non esse magnum incommodum admittere, quòd viri Samariæ in eo peccauerint, interficendo omnes filios Achab ad mandatum Iehu: neque, enim Scripturæ illud virorum Samariæ factum commendat, aut approbat.

Respondetur Secundò; Posse tamen eos excusari, quia verisimile sit Iehu indicasse eis voluntatem Domini esse, vt totam progeniem Achab ipse deleteret: fuisse verò hanc Dei voluntatem (qui vitæ & mortis in omnes habet potestatem) colligi potest ex cap. 22. libri tertij Paralipom. vbi Dominus legitur vnxisse Iehu, vt deleteret dominum Achab.

D I C O Secundò: Si tyrannus à Republica petat sibi innocentem tradi interficiendum, siue vt eum interficiat, idque sub comminatione extremi exterminij nisi faciat, tamen non licebit Reipub. tradere innocentem ad illum finem, vt tyrannus eum occidat. Probatur: quia sic ad illum finem tradendo Respublica per se iam cooperaretur, & directè intenderet occisionem innocentis. Quod numquam potest esse licitum: adeò vt, si tyrannus exigeret Reipublicæ declarationem, quòd tradat hunc innocentem vt ipse pro sua libidine illum occidat, haud dubiè deberet illa potius quæcumque in comoda sustinere, quam in eo obsequi tyranno: non enim tantum morte digni sunt, qui talia agunt, iuxta Apostolum ad Romanos 1. sed & illi qui consentiunt facientibus.

D I C O

78 **D I C O** Tertio: Si tyrannus sub comminatione exterminij requirat aliquem, vel aliquos innocentes ex ciuitate dimitti, aliud nõ addendo, si Resp. perferat sibi exterminij instare, nisi dimittat, poterit illum vel illos extra ciuitatem exponere, & à se excludere. Ita communiter Doctores omnes. Probat: quia non tenetur Respublica cum tanto periculo totius ciuitatis defendere aliquem, vel aliquos particulares suos subditos, quantumuis innocentes, vt docet Soto lib. 5. q. 1. art. 7. & apparet per se. satis euidens: atqui ista extramissio non est nisi quædam denegatio defensionis ipsorum: vnde tunc relinquuntur sibi, vt sui ipsorum curam habeant.

79 **D I C O** Quarto: Licitum est innocentibus, qui à tyranno sic requiruntur, etsi putentur ad mortem, accedere ad illum: Imò ex charitate tenentur, vt suo accessu Respublica totam liberent ab exitio, quod alioquin illi instat. Ita quoque Soto sup. & communiter alij omnes: quolibet enim pars tenetur se exponere, pro conseruatione totius.

Dicit aliquis: Si tyrannus exposceret sibi tradi virginem, quam vult violare, non teneretur illa ex charitate ad eum accedere pro conseruatione Reipublicæ; ergò neque alter innocens, quem tyrannus exposcit & vult interficere, tenebitur accedere.

Respondetur, admittendo Antecedens: (Imò dico, quòd virgo tali casu non solum non tenetur, sed nec ei liceat accedere.) Negando consequentiam. Ratio autem diuersitatis est; quia virgo non tantum non potest cooperari actiue violationi, quam tyrannus præterdit, sed ne quidem potest esse animo parata sustinere violationem pro quocumque bono fine, quando potest subterfugere aut impedire. Innocens autem quamuis ipsi non liceat tyranno cooperari ad suam mortem, tamen ille ex iusta causa potest esse animo paratus mortem sustinere, quam existimat tyrannum illaturum, etiam si posset subterfugere aut impedire. Quemadmodum Christus Dominus, sua voluntate mortem perpeffus est, quam subterfugere potuisset, si ita ei placuisset. Quare quandoquidè virgo sic expetita declararet se animo paratam sustinere violationem, si accederet, hinc fit, quòd ei talis accessus reddatur illicitus: non ita innocenti, quamuis sciat se expeti ad mortem.

80 **D I C O** Quinto: Non licet Reip. tradere innocentem tyranno quæ vult occidere, quamuis sub comminatione exterminij expetat sibi tradi, quamdiu saltem ipsa habet vires aliquas, & spem probabilem aliquo modo, quòd contra potentiam & violentiam ipsius tyranni poterit se, & suos defendere. Probat: quia Totum debet stare pro salute & conseruatione singulorum membrorum: neque potest illa exponere euidenti

periculo internecionis, absque maxima necessitate; præsertim per aliquè actum, qui per se & ex ratione sua nihil confert ad bonum aut conseruationem totius, qualis est illa traditio innocentis ad manus tyranni. Et ita in Rebus publicis benè constitutis, vbi similes casus obuenerunt, legimus obseruatum, vt lib. 2. Machabæorum cap. 14. vbi istæ sunt minæ Nicanoris Iudæorum hostis, *Nisi Iudam vincum mihi tradideris, istud Dei sanum, in planitiem deducam &c.* & tamen Iudam non tradiderunt. Sic quoque Respublica Atheniensis noluit tradere Demosthenem, quem hostis obsidione ciuitatem premens, sibi tradi exigebat, cum promissione, quòd tum eam relinqueret incolumem.

In dictis itaque hætenus, existimo Doctores omnes à partè rei satis conuenire: Sed difficultas & controuersia magna est, Vtrum si tyrannus innocentem expetat, vt eum occidat, idq; sub comminatione extremi excidij, nisi ciuitas aut Respublica eum tradat, & Respublica non habeat aliud medium euadendi instans exitium, nisi tradendo innocentem, vtrum, inquam, tunc Reip. liceat tradere; sic tamen vt ipsum tradat non cum intentione, vt interficiatur, sed tantum vt auertat à se malum imminens? Multi negant id Reipublicæ licitum esse, vt Dominicus Soto loco antè citato, Syluester V. Homicidium 1. quæst. 12. Aragonius hinc ad quæst. 64. art. 6. Toletus lib. 5. cap. 6. & alij. Non desunt autem qui affirmant licere, vt Lopez 1. p. cap. 6. vbi etiam Adrianum citat; Pét. Nauarra lib. 2. cap. 3. n. 120. & seqq. Valentia tom. 3. q. 8. Barnes & Salon. 2. 2. q. 64. art. 6. Tann. tom. 3. Disp. 4. q. 8. dub. 4. puncto 2. Lessius dub. 7. & diuersi recentiores. Vtraque sententia habetur probabilis, vt refert Mald. Tract. 3. c. 1. dub. 21. Vnde quia obseruo plerosque in hac materia satis dubiè locutos, & loqui disputatiuè magis, quam assertiuè: partem affirmantem conabor explicare & adstruere.

Probat: itaque hæc Primo, quia si Respublica in tali casu non posset licitè illud facere, id esset, quia vel ipsa proximè & per se, innocenti inferret iniuriam, tradendo illum ad manus tyranni, vel quia per hanc traditionem cooperaretur iniquo tyranno in occisione innocentis, vel propter vtrumque: sed nihil istorum videtur esse verum; ergò &c.

Probat, quòd non prius, quia ille innocens tenetur ex pietate erga patriam, & ex charitate, vt omnes fatentur, egredi, & se morti exponere pro salute totius Reipublicæ, si pro certo habeatur, quòd suo ad tyrannum accessu, suo item periculo & malo possit generalem calamitatem communitatis auertere; ergò si monitus non faciat, poterit

poterit Respub. quæ eius est superior, illum compellere, vt Reipublicæ præstet, quod bonus subditus ex charitate & officio subditi præstare obligatur: nec ei iniuriam faciet, si ad illius executionem compellat, aut cooperetur. Neque refert, quòd non obligetur ex iustitia particulari, quòd hic respondet Dominicus Soto; quia potest Magistratus subditos cogere ad multa, ad quæ non tenentur, nisi ex charitate & pietate in Reipubl. quando communitatis interest, vt illa præstentur. Sic videmus diuites iuste posse cogi, vt tempore famis vendant frumenta sibi superflua: item ad dandas elemosinas in caritate annonæ, & ad vitandos excessus & luxus conuiuiorum; ad quæ & similia non obligantur ex particulari iustitia, sed ex charitate tantum. Quandoquidem ergò, hic innocens saltem ex charitate obligatur, vt omnes farentur, imò non tantum ex charitate Christianâ, sed etiam ex pietate debitâ patriæ, certè si tali casu recuset se tyranno sistere, poterit, vt id faciat, à Rep. compelli: imò si non vellet acquiescere, iam eo ipso fiet nocens, & poterit Respublica illum tanquam inofficiosum subditum punire.

82 Confirmatur: quia si Princeps, qui patriæ est necessarius, aut admodum utilis, foret in extremâ necessitate ob defectum cibi constitutus, & subditus quisquam vnicum dumtaxat haberet panem, posset eo priuari, vt daretur Principi, quantumuis ex inde contingeret subditum illum fame moriturum: quod etiam alij non videntur negare; ergò & similiter licebit sine iniuria tradere subditum ex simili necessitate, quamuis inde futurum sit, quod moriatur siue occidatur.

Probatur quod neque posterius locum habeat: quia tradere innocentem ad manus tyranni siue hostis, non est per se intrinsecè malum: & quamuis dum præuidetur magna eius iniuria, aut mors inde sequutura, sit Reipublicæ (quæ illum tanquam partem & membrum suum obligatur potius tueri) illicitum, tradere tunc illum absque necessitate aut iusta causa, adeò vt illius iniurijs & occisioni censeretur consentire & cooperari, si ita faceret, tamen quando Respublica habet necessitatem, & iustam causam, vt v. g. quia aliter se non potest saluam conseruare, licebit illi tunc hanc traditionem facere, neque eam faciendo, censebitur mortem innocentis velle, aut ad eam cooperari.

83 Confirmatur: quia ista traditio non est per se mala, sed est actio ex se indifferens: quæ tamen propter incommoda proximi aliunde sequutura, omitti debet: nisi grauiora mala, & quæ Respublica magis debet vitare, certissimè immincant: propter quæ potest ipsa meritò negligere istud damnum

proximi tanquam rapinus incommodum, quod præter suam intentionem, & naturam actionis suæ præuidet sequuturum: Vnde hoc casu censebitur tantum illud permittere, nullo autem modo velle, aut ad id operam conferre: quod in pluribus alijs cernitur euenire. Et vt non longius à materia digrediamur, non licet Reipublicæ mittere, & disponere absque necessitate, aut publica utilitate, ciuem in aliquo loco, vbi periculum imminet, ne à grassatoribus occidatur: quando tamen id necessarium est pro Reipublicæ conseruatione & incolumitate, licitè id facere poterit, prout nullus negabit: & si occidatur ciuis ille, non censebitur Respublica mortem eius voluisse, vel ad eam fuisse cooperata. Rursum ipsi innocenti non licet suâ sponte absque necessitate, aut spe alicuius boni accedere tyrannum, à quo putatur occidendus: & si sic accedat, reputabitur vitam suam prodigere, & morti suæ cooperari: si autem id faciat pro conseruatione patriæ, aut Religionis, aut aliâ iustâ de causâ, licitè id facere poterit, nec dicetur ipse mortis suæ causa, aut vitam prodigere, quamuis à tyranno interficiatur.

Confirmatur Secundo: quia, vt supra Dubio 7. ex D. Thoma diximus, quando sunt duo effectus eiusdem actus, nihil prohibet, quo minus alter tantum sit ex intentione, & alter præter intentionem: quando scilicet est necessitas, aut iusta ratio actum exercendi propter vnum illum effectum, & alter effectus non ex necessitate ex illo actu sequitur, sed simul pendet ex alia causa, quæ potest & debet illi impedire: atque ita istius traditionis, vnicus hic effectus scilicet conseruatio & incolumitas Reip. potest hic dici esse intentus, & ab eo actio sortiri rationem & speciem; alter autem effectus, scilicet mors innocentis sequi per accidens, & præter intentionem euenire: à quo proinde actus traditionis, nec speciem nec malitiam contrahat: quare meritò potuit propter effectum priorem Resp. actionem istam eligere, cum qua posterior non habet necessariam dependentiam: sed tantum ex voluntate & malitia alterius sequitur, qui tenebatur ab eo abstinere; ergò &c.

Sed Obijcitur Primò: Si Respublica ex mandato tyranni ad se conseruandam, traderet innocentem bestijs illum deuoraturus, haud dubiè censeretur illa ad mortem eius cooperari: neque vilo modo illum ei licitum esse potest; ergò, neque vt tradat illum tyranno, qui eum postulat, vt occidat.

Respondetur Neg. Conseq. quia bestiæ agunt naturaliter & quadam naturæ necessitate: atque ita ex ista traditione sequitur ex necessitate interfectio seu mors innocentis, non secus quàm si eum aquæ vel igni traderetur. Aliter se res habet in tyranno, qui agit

agit cum intellectu & libertate: quare dum Respublica tradit tyranno, non exercet actionem ad quam ex necessitate mors sequitur, sicuti diximus fieri, si objiciat bestijs illum deuoraturis.

85 Objicitur Secundò: Satellites tyranni, qui innocentem apprehendunt, & tradunt suo magistro, à quo putant illum occidendum, sic agendo cooperantur innocentis interfeccioni; ergò similiter Respublica:

Respondetur Neg. Conseq. Primò, quia milites illi siue satellites tyranni non habent ius manus immittendi in innocentem, & proinde inferunt ei iniuriam, quando illum iniuste apprehendunt, aut ducunt, quò non vult. Et hinc dum ita iniuriosè illum ducunt, censentur quoque causa aliarum iniuriarum, quas vident ei ulterius inferendas. Respublica autem ius habet in subditum innocentem, vt possit eum mittere, aut ducere etiam, quò non vult, quando iustam habet rationem. Quemadmodum quando Princeps est in necessitate, potest subdito etiam nolenti panem eripere, vt saluetur vita Principis, à quo pendet bonum Reip. sicut modò diximus. Secundò, Illi milites siue satellites sunt ministri & tamquã animata instrumenta, subordinata suo principali siue domino, & quod agunt, censentur ex eadem intentione, & ad eundem finem agere, prout ipse principalis, qui mandat: Alia autem Respublica non est subordinata tyranno, & potest alia intentione & ad alium finem prestare eiusmodi actionem seu traditionem: vnde iam non censetur cooperari malignæ voluntati tyranni; quemadmodum eius satellites.

86 Objicitur Tertio: Longè videtur esse dispar ratio inter traditionem innocentis ad manus tyranni pro conseruatione Reipublicæ, & inter ablationem panis ab innocente pro vita Principis saluanda: quia Respublica ius habet in panem; & ipsum quoque panem in suo possidet subdito; sed in vitam subditi ius non habet: Verùm sicuti anima Principis est Dei, ita & vita ciuis: & nec altum nec propinquum in eam habet Respublica dominium; ergò argumentum istud non procedit, in quo tamen magna vis videtur fieri.

Respondetur, verum quidem esse, Rempublicam non habere dominium in vitam ciuis: vnde nec dicimus, quòd Respublica pro sua conseruatione possit de vita eius disponere, vt licitè eum morti, aut ad mortem tradat, prout superius etiam explicuimus: sed dicimus, Rempublicam habere ius & potestatem in actiones subditi, & in personam, ita vt possit & operã eius, & ipsã personã vt in omnibus, quæ necessaria sunt pro conseruatione totius corporis, quæ neque ex natura actionis, neque ex intentione finis, mala sunt, aut mortè adferunt: quanti-

uis præuideat aliunde mortem secuturam. Quare cum tradere innocentem & sistere illum coram tyranno, non sit per se malum, neque ex natura actionis aut intentione Reipublicæ sit causatiuum mortis, non censetur ipsa vt dominio in vitam subditi, sed tantum vt ipsã personã, sistendo eam coram hoste, quando id ex iusta necessitate facit, etiamsi præuideat illam ab hoste interficiendam. Vnde hæc Reipublicæ facultas tradendi innocentem in tali casu & tali necessitate, non tantum fundatur in obligatione, quã tenetur subditus ex officio & charitate, se suã sponte sistere tyranno, ad auertendum exitium totius communitatis, verum etiam, vt ex iam dictis potest intelligi, in iure, quod Respublica habet, quemadmodum in bona particularium, ita & in eorum actiones & personas, quatenus omnia & singula potest adhibere ad sui defensionem aut conseruationem absque eo, quòd non possit personis vitam adimere: bene tamen mittere, & si nolint ire, etiam inuitos ibi sistere, vbi eorum præsentia est necessaria, ad hoc, vt Respublica maneat salua & incolumis; quamuis præuideatur aliorum actione & malitiã eos ibi esse interficiendos. Ex quo licebit & hoc colligere, quod non tantum vir adultus, qui præcepti capax est, ac etiam præuaricationis contra Rempublicam, siue eius mandatum, possit ab ea sisti tyranno, si monitus sua sponte ad illum non accedat; sed & infans, quæ pars est Reipublicæ: quia illud non est infantem occidere, neque ad eius occisionem cooperari, quando propter necessitatem Reipublicæ fit, sed iure suo vti, & applicare ac sistere subditum eo loco, vbi eius præsentia pro Reipublicæ incolumitate est necessaria.

Objicitur Quarto: Non licet Reipublicæ virginem tradere tyranno violandam; ergò neque innocentem occidendum.

Respondetur: Id meritò dici, quòd Reipublicæ nõ liceat tradere tyranno virginem violandam, quia hic sermo videtur importare, quod Reipublicæ intentio extendat se ad violationem virginis, tamquam ad finem suæ actionis, quod haud dubie illicitum est: vnde antè etiam diximus Rempublicam non posse tradere innocentem, vt occidatur siue occidendum.

Sed dices: Ne quidem potest tradere virginem tyranno, qui scitur aut putatur eam violaturus: quamuis Respublica illam violationem non intendat, sed tantum sui conseruationem; ergò nec simili modo innocentem.

Ad hoc quidam Respondent, inter quos Lessius supra dub. 7. n. 40. Neg. Conseq. quia putant prius non esse licitum, propter periculum peccati ex parte virginis: ob quod illa quoque non tenetur sponte suã

accedere tyrannum, sicuti innocens subditus (licet ei inflet, mors) accedere obligatur. Quibus nos supra dub. 12. n. 79. addidimus, virginē non solum non teneri ad id, sed nec ei licitum esse idq; non tantum propter periculū consensus, qui posset in opere accedere; sed propter ipsum cōsensum, quo iam in perpeffione violationis cōsentiret, hoc ipso, quo voluntariē accedit, vbi nouit sibi certō instare necessitatem patiendi violationem. Ceterū, non eadem hīc videtur esse ratio Reip. & virginis, vt scilicet. quōd sicuti hęc non tenetur, imō nec potest ire ad tyrannum, à quo p̄scit se violandā, ita nec possit Resp. eam mittere & tradere tyranno. Declaratur, quia licet, nullus debeat aut licitē possit accedere ad locum, vbi nouit sibi imminere morale periculū labendi in peccatum, tamen si iustam habeat causam accedendi ad locum, vbi p̄ter suam intentionem, nouit verisimiliter aliquem alium peccatum ex occasione p̄sentia illius, non tenebitur idcirco cum suo grauiori incommodo abstinere ab illo loco: & si alter peccet occasione eius, non cēsebitur hīc id voluisse, aut ad illud cooperatus fuisse, sed se habuisse ad illud permissiue duntaxat. Quare nō videtur quoq; Resp. cum suo exitio obligata p̄cauere illud periculū peccati virginis, quod p̄ter Reip. intentionē eueniet, si in opere, consensus eius accedat: quemadmodum & ipsa violatio contra intentionem & voluntatem est Reipublicæ, quæ tantum intendit se saluam conseruare, vtendo iure in sistendo talem personam eo loco, vbi eius requiritur p̄sentia, vt Respublica ab exterminio liberetur. In ipso autem accessu, quando virgo inuita ducitur, tunc ipsa non peccat, quia nec in violationem actiuam, neque in eius perpeffionem censebitur consentire. Quare videtur, quod Assumptum obiectionis negari possit. Tamen explicandæ materiæ gratiā per modum inquisitionis veritatis, non omnino per modum assertionis hęc dicta sunt.

88 Obijcitur Quartò: Certum est, si tyrannus mandaret sibi tradi Codices sacros ad exurendum, aut Sacramenta ad ea temeranda, idque sub comminatione exterminij, quod non liceret Reipublicæ illa tradere vt se conseruet; ergo nec hominem innocentē.

Resp. N. C. & ratio hęc mihi apparet clarior & solidior: quia res illę sacrę sunt altioris ordinis, neq; institutę aut ordinatę ad finem aliquem temporalem, & ne quidem ad temporale bonum totius communitatis, aut eius temporalem incolumnitatem: Nec subiacent iuri aut potestati Reipublicæ, vt illis possit ad fines temporales siue sæculares vti. Quare abutuntur eiusmodi rebus sacris, si pro sua temporali salute eas tradant ad manus eorum, à quibus nocent indignē &

iniuriosē tractandas, quamuis eiusmodi indignam contrectationem expressē non intendant. Vnde hoc pro magno crimine habuerūt veteres, vt constat ex epist. 64. & 71. Aug. Accedit quod eiusmodi traditio non possit quoque sine magno scandalo fieri.

DV B I V M X I V.

An liceat homini occidere seipsum?

D Onatistæ quidam dicti Circumcelliones existimarunt quoddam esse martyrij genus, seipsum interimere: vnde varijs modis, vt in aquas, aut ignem se conijciendo, aut p̄cipitijs collidendo, se ipsos passim enecabant, vt refert Alph. à Castro V. Martyriū: & D. Aug. hæreſi 46. & alijs locis: contra quos etiam ipso disputat toto penē lib. 4. quem scripsit contra epistolam Gaudentij & lib. 1. de Ciuitate à cap. 17. vsque ad cap. 28. & alibi.

RESPONDETUR autem & DICO Primò: Non est homini licitum interficere seipsum autoritate propriā. Est D. Th. quæst. 64. art. 5. vbi simpliciter respondet non esse licitum, occidere seipsum: estque doctrina certissima.

Probatur Primò: quia eiusmodi occisio est contra p̄ceptum *Non occides*, vt docet D. August. lib. 1. de Ciuitate cap. 2. idque non solum, quia regulam diligendi proximum debet Dilector à se ipso accipere; verum etiam ex verbis p̄cepti, quæ absoluta sunt: non enim dicit Lex, *Non occides proximum*, inquit, sicuti dicit, *Non dices aduersum proximum falsum testimonium*; sed simpliciter, *Non occides*.

Probatur Secundò: quia, vt docet idem August. lib. 1. De patientia cap. 13. Qui se occidit, non tantum homicida est, sed paricida; imò, inquit, plusquam paricida. Ratio est, quia nemo homini propinquior est, quam quisque sibi ipsi.

Probatur Tertio: quia qui seipsum occidit, peccat contra multas & diuersas virtutes, vt contra iustitiam, charitatem, patientiam, fortitudinem, & prudentiam. Contra iustitiam quidem, quia destruit rem alterius, inuito domino: vita namque hominis sub solius Dei est dominio qui sibi vitæ & necis reseruauit potestatem, vt supra Tract. 1. c. 3. dub. 10. latius diximus, vbi de ijs egimus, quæ sub hominis cadunt dominium: Neque vult ipse eam absq; suo iussu aut ordine, per quemquam tolli vel destrui. Quin & Reipublicæ iniuriosus est, qui absque eius consensu se interimit, quia scilicet eam nolentem spoliaret vno suo membro, seu parte. Contra charitatem verò, quia vt habet D. Thomas

Thomas loco cit. ad Primum, aduersatur charitati, quam quisque sibi debet. Contra patientiam, quia iuxta D. August. lib. cit. quadrat in talem illud Ecclesiastici cap. 2. *Ve hu, qui perdiderunt sustinentiam.* Contra fortitudinem quoque esse docet idem August. lib. 1. de Ciuit. Dei cap. 22. quia magis infirmi animi est, quam fortis, sibi manus inferre potius, quam huius vitæ aduersa fortiter tolerare. Denique est etiam contra prudentiam: qui enim se ipsum occidit, non finit miseras, sed auget. Nam si innocentem se occidit, tanto fit nocentior, quanto innocentior occidit: si nocentem, non expiat peccatum, sed cum Iuda proditore aggrauat. Adimit sibi quippè tempus, quod ei ad dignos poenitentiae fructus poterat seruire. Rectè itaque Diuus August. lib. cit. cap. 26. ostendit talem occisionem ad nihil eorum conducere, propter quæ posset prætexi tanquam cum ratione fieri; sic enim scribit: Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre debere, veluti fugiendo molestias temporales, idque ne incidat in perpetuas: neminem propter aliena peccata, ne hoc ipso incipiat habere grauissimum proprium, quem non polluebat alienum (quo indicat ne quidem ad vitandam violentam violationem pudicitiae, quæ consistit in peccato alieno, nam in proprio, quemquam debere seipsum interficere;) neminem quoque propter sua peccata præterita, propter quæ magis hæc vitæ est opus; vt possint poenitendo sanari: neminem velut desiderio melioris vitæ quæ post mortem speratur, quia reos suæ mortis melior post mortem vita non suscipit.

91 Dico Secundo: Licetum tamen est, se in mortem conijcere ex mandato aut concessione. Est per se euidentis; quia Deus ipse est dominus absolutus vitæ nostræ, sicuti & omnis creaturæ, quam pro suo placito in nihilum potest redigere, sicuti ex nihilo creauit. Quare sicut potest cuius alteri mandare, vt innocentem aliquem occidat, qui & tunc licitè id poterit exequi (prout Abrahamo mandauerat, vt filium immolaret, quod & promptè erat executurus, nisi diuinitus iterum fuisset impeditus;) ita potest quoque mandare, vt quis sibi vitam adimat. Et hoc modo sanctarum aliquot Virginum facta, quæ persecutorum violentiam præueniendo, à quibus pudicitiae violationem timebant, sese in mortem coniecerunt, excusantur à D. August. locis citatis, & ab alijs plerisque, quod scilicet id fecerint diuinâ inspiratione: quo etiam modo excusat Dominicus Soto S. Apoloniam, quæ ex manibus exsiliens satellitum, in ignem insilijt. Simili modo excusat, August. Samsonem, qui concussionem columnarum domus,

cum hostibus populi Dei se ipsum oppressit, vt refertur Iudic. cap. 16. Quod enim in eo opere non peccauerit, colligitur tum ex hoc, quod Deus ad id reddiderit illi fortitudinem, tum ex Apostolo ad Hebr. 11. vbi Samsonem inter Sanctos commemorat. Sic etiam ab aliquibus excusatur Rasias, qui se gladio petijt, eligens nobiliter mori potius, quam subditus fieri peccatoribus, & contra natales suos indignis iniurijs affici, vt habetur 2. Machab. cap. 14. Quibus fauere potest, quod legatur moriens inuocasse dominatorem vitæ ac spiritus, vt ei hæc (nimirum intestina, quæ defluentia in turbam proijciebat) redderet. Quamquam D. August. Epist. 61. vbi Donatistis qui hoc exemplo pro errore suo utebantur, respondet, non excuset factum illud, sed dicat à Scriptura non commendari: Scriptum est (inquit) quod voluerit viriliter & nobiliter mori: sed nunquid ideo sapienter? nobiliter scilicet, ne libertatem sui generis captiuus amitteret &c.

Nonnulli tamen existimant, Virgines illas alio modo excusari posse, quod scilicet per inculpatam ignorantiam id fecerint: quia se occidere pro patriæ salute, aut pro pudicitiae custodiâ, non est tam euidenter malum, quin inculpatè à multis potuerit hoc ignorari, & putari licitum, cum non tantum plures ethnici Philosophi, præsertim Stoici, sed etiam quidam, vt apparet, Christiani, viri docti, ita senserint: inter quos principaliter recensetur D. Hieron. eo quod in cap. 3. Ionæ ita scribat: Vnde in persecutionibus (inquit) non licet propriam perire manu, absque eo, vbi castitas periclitatur. Adducunt etiam D. Ambrosium, tanquam inclinatum in hanc sententiam, eo quod lib. 3. de Virginibus circa medium & lib. 2. epist. 7. commendet Pelagiam, quæ se ipsam, ne castitas periclitaretur, interemit: sed dum, ait eam Deo plenam sic egisse, rectè potest intelligi, commendare factum Pelagiæ tanquam quod ex Spiritus sancti instinctu processit, atque ita idem sensisse quod August. in similibus. Quin & de S. Hieronymo conuenienter dici potest, illum excipere casum, vbi castitas periclitatur, non quasi tunc semper & absolute licitum sit, propriam perire manu: sed quia tunc ex peculiari Dei autoritate, pluribus fuerit concessum, vt sic absque peccato pudicitiam conseruarent: vt intelligatur scilicet hoc adiecisse, propter exempla earum Virginum, quæ ex Spiritus Sancti inspiratione id licitè fecerunt: de quibus videre licet Euseb. lib. 8. cap. 12. & 17. Aliter quidam excusant & interpretantur verba D. Hieronymi, sed nimis violentè & parum appositè ad communè loquendi modum. Nonnulli etiam Samsonis factum aliter quam August. volunt

völunt excusare, quòd scilicet ille seipsum in mortem tradiderit tantum indirecte, occidendo directe hostes populi Dei: quomodo & Eleazarum excusant, qui lib. 1. Machab. c. 6. Elephantem occidendo causavit sui oppressionem & mortem: de quo scribit D. Ambr. lib. 1. Offic. cap. 40. quòd hæredem virtutis suæ pacem reliquerit.

Ex his itaque facile solvuntur objectiones, quæ ab exemplis Sanctorum & Scripturæ sacræ moveri solent contra primam nostram Conclusionem.

93 Dico Tertio: Ex superiori autoritate humana, siue ex concessione Principis aut Magistratus, non potest innocens quacumque de causâ licite seipsum occidere: imò neque nocens, etiam si ad id à Iudice esset condemnatus.

Prior pars est certa & communis omnium Doctorum: licet interim non defuerint aliquando populi, apud quos contrarium in usu fuisse dicitur. Nam Marsiliensibus ferunt olim usitatum fuisse, quòd allegatis causis, quare mortem sibi quis expetendam duceret, ex permisso Magistratus posset sibi veneno mortem consciscere: quod & à Valerio Maximo laudatur, prout ex alijs refert Pet. Navarra lib. 2. cap. 3. Sed doctrina assertio- nis est clarissima, & potest evidens illius reddi ratio apud instructos fide: quia de vitâ innocentis nullus potest statuere aut disponere, præter illum, qui *solum vitæ & necis habet imperium*, nempe Deus, Sap. c. 16. qui eam nullius alterius, siue hominis privati, siue publici magistratus potestati aut dispositioni subiecit. Vnde illud apud Ethnicos satis communiter fuit agnitum, non esse fas cuiquam sine iussu summi Imperatoris ex huius vitæ statione discedere, ita ut Poëtæ quoque ominati fuerint malè eis futurum,

— *Qui sibi lethum*

Infones peperere manu, lucemq; perosi

Proiecerè animas; ergò &c.

94 Pars posterior videtur quoque indubitata & communis: neque verum apparet, quod Franc. à Victoria Relect. De Homicid. nu. 30. & Arragonius 2. 2. qu. 69. art. 4. eam reuocent in dubium, aut aliter sentiant, ut aliqui de ipsi videntur opinari. Quamuis enim in eam propendeant opinionem quòd quis condemnatus, ut veneno tollatur, eo casu sic damnatus possit venenatum poculum bibere; negant, tamen illum idcirco dicendum esse occidere se ipsum, aut morti suæ cooperari; vnde conclusioni nostræ nõ aduersantur. Nam comparant illum, qui ita sumeret poculum venenatum, cum eo, qui ad suspendium condemnatus ascendit scalas, vel qui gladio damnatus est, disponit & exhibet iugulum, quæ quidem licet DD. omnes fateantur posse reos sic condemnatos facere, non tamen ideò ad-

mittunt illos sibi mortem inferre, aut licite inferre posse, An verò comparationes ab illis adductæ subsistant, & quid de casu veneni sentiendum sit, Paulò inferius dab. 16. dicemus: hinc tantum declarare intendo, à Victoria & Arragonium non sensisse, reum ex sententia Iudicis licite se posse occidere, ut v.g. sibi ventrem aperire (ad quod apud Iapones in gentilitate adhuc versantes, solent rei ex sententia siue mandato Regis condemnari:) aut iugulum præscindere: quæ etiam expressè negant.

Ratio interim huius partis non est tam evidens, quàm prioris. Vnde in contrarium formari potest huiusmodi argumentum: Reus, qui ex sententia Iudicis occidit seipsum, non videtur peccare contra præceptum, *Non occides*, neque contra charitatem, quam sibi debet; ergò hoc ei licebit. Probatür prima pars Antecedentis: quia non occidit innocentem, sed nocentem; non autoritate priuatâ, sed publicâ, & secundum Iuris ordinem, quod præcepto illo non prohibetur. Probatür & secunda pars: quia vbi iustitia aliud postulat, ibi cessat obligatio charitatis: vnde contra charitatem non peccat, qui proximo condemnato, ut fame moriatur non subministrat cibum, quamuis eum subministrare posset; ergò &c. Quod autem non peccet contra Rempubicam patet, quia facit ex decreto Principis aut Magistratus: similiter neque in Deum, quia non contra eius mandatum; ergò &c.

95 His tamen non obstantibus Assertio est indubitata tenenda, Et ratio fundamentalis assignatur huiusmodi: quia Iudex non potest executionem sententiæ mortis mandare aut committere ipsi reo, ut communiter omnes tradunt: quòd

Confirmatur 1. quia hoc nimis aduersatur naturæ, ut ipsa seipsam interimat, atque adeò nimis apparet crudele: præsertim quia nunquam sufficiens potest allegari necessitas id faciendi; ergò non debet censeri hoc magistratui à Deo concessum, ut sic iustitiam administret committendo reo, ut seipsum interimat, sed ut administret hoc modis naturæ & rationi magis accommodis. Hinc Magistratus gladium portat, non ipsi malefactores, qui gladio plectendi sunt.

Confirmatur Secundò: quia, iuxta communem omnium apprehensionem, nemo conuenienter à Iudice constitueretur executor sententiæ mortis in proprium parentem, non tantum ob reuerentiam ratione principij illi debitam, verum etiam propter naturæ coniunctionem, & quasi identitatem; ergò multò minus in seipsum. Quod si itaq; non possit Iudex reo committere, ut sententiâ mortis in seipsum exequatur, sequitur quòd quantumuis Iudex præsumat commit-

tere,

tere, non tamen idcirco reo licebit exequi: quia perinde faceret, ac si priuatâ autoritate sese interimeret, quandoquidem Iudicis potestas non se eò extendat, vt possit illi mandare aut facultatem facere se interficiendi. Quemadmodum si Iudex condemnaret aliquem nullo modo subditum, non liceret licetori eiusmodi sententiam exequi, & si exqueretur, committeret homicidium, perinde ac si absque sententia & cognitione causæ occidisset: quia Iudex excederet limites suæ potestatis.

Ex his patet solutio argumenti in contrarium adducti. Etenim negandum est, talem non peccare contra præceptum, *Non occides*. Et ad probationem Respondetur, quod non occidat autoritate publicâ verè, sed apparenter tantum, eò quod potestas magistratui à Deo attributa ad malefactores è medio tollendos, non se extendat ad hunc modum, vt faciat nocentem interimere seipsum, ob rationes antè allegatas. Quod & inde confirmari potest, quia omnes passim homines communi sensu & iudicio censuerunt ac censent illum indebitum esse, & à ratione alienum supplicij modum. Non tamen videtur intrinsecè ita malus, quin Deus potuerit sic ordinare, & illam quoque iustitiæ sic administrandæ attribueret Magistratui potestatem, si ita probatum illi fuisset.

97 **D I C O** Quartò: Ex iustis causis potest homo multa facere, aut multa omittere, etiamsi probabiliter aut quasi certò prævideat, inde mortem sibi obuenturam: vt tamen numquam directè, ita nec potest intendere vel indirectè, se occidere. Ita communiter tradunt DD. Soto lib. 5. q. 1. art. 5. Tolet. lib. 5. cap. 6. n. 4. Arragonius & Victoria suprâ, Lopez c. 63. Instruct. Bonacina suprâ puncto 5. Lessius cap. 9. dub. 6. Couarr. lib. 1. Var. Resol. cap. 2. num. 8. Pet. Navarra lib. 2. cap. 3. n. 64. & 72.

Declaratur prior pars: sic enim potest miles, imo tenetur stationem suam defendere contra hostem ingruentem, etiamsi videat se occidendum: sic Pastor potest & sæpius tenetur ministrare Sacramenta subditis peste infectis, etiamsi immineat ei periculum infectionis & mortis: vxor similiter potest assistere marito infecto, nõ tantum occasione necessarij seruitij præstandi, sed etiam pro eius solatio, & aliquali subleuamine. Vbi tamen hoc addendum est, nisi prolium (si quæ sint) necessitas aut earum ratione charitas aliud postulet. Sic etiam damnatus ad suspendium potest scalas ascendere, & gladio damnatus exponere cervicem. Ita quoque Apostoli & Apostolici virilicè prædicarunt Euangelium Christi apud gentes, & ante Reges ac Præsides fidem confessi sunt, eorumque perfidiam

arguerunt, quamuis cognoscerent inde sibi supplicia & mortem instare.

Similiter potest ad mortem damnatus manere in carcere. Quamuis pateat illi effugium, prout multi Sancti Martyres fecerunt. Potest quoque malefactor zelo iustitiæ, vt sua peccata iustè vindicentur ad aliorum exemplum, offerre se Iudici publico, à quo opinatur se iustè condemnandum, vt docent Pet. Navarra suprâ n. 75. Bannes. 2. 2. quæst. 69. art. 4. in fine, Salon. ibid. Controuers. 2. Concl. 2. & Arragonius, Lessius dub. 6. Bonacina suprâ puncto 5. n. 7. cum alijs, quos citat. Neque enim hoc est se occidere, sed desiderare pati mortem: quod ob iustam causam quis potest velle. Ratio autem generalis est: quia nihil istorum, siue positium siue negatiuum sit, ex natura & ratione sua infert aut causat mortem; sed per accidens, interueniente actione alterius, siue iustâ siue iniquâ sequitur mors. Et qui ista faciunt, aut omitunt taliter, habent, vt supponitur, iustam & sufficientem causam ita sese gerendi, ad finem bonum & honestum, quem respiciunt. Quæ addo: qui enim absq; iusta causa & respectu finis boni ac honesti, eiusmodi quid facerent non censerentur immunes ab homicidio sui ipsius, vt habet Pet. Navarra lib. 2. cap. 3. n. 64.

Vnde declaratur pars posterior: quod enim non potest quis velle directè, eo quod per se sit malum, id quoque non potest velle indirectè aut interpretatiuè, quia in moralibus voluntas directâ, & voluntas indirectâ pro iisdem habentur. Quare in omnibus illis, quæ admittimus licitè posse ab homine fieri, aut omitti, quamuis prævideatur inde mors secutura, dicimus non includi voluntatem indirectam vel implicitam siue interpretatiuam se occidendi: quamuis benè dici possit includi indirectam aut implicitam voluntatem sustinendi aut subeundi mortem; quod malum non est.

Verum difficultates quædam hinc oriuntur circa quædam particularia facta, Vtrum sine culpa homicidij, possit quis illis incumbere aut ea præstare; quas per aliquot Dubia sequentia explicabimus.

DVBIVM XV.

*Vtrum licitum sit asperitatibus
& afflictionibus corporis, aut
ieiunijs & vigilijs, ad doman-
dam carnem insistere, cum vi-
ta diminitione?*

RESPONDEO & DICO Primò: Nemo obligatur cibis delicatioribus aut ex-
graordi.

traordinarijs vti ad vitam prolongandam, etiamsi id posset: sed satis est, cibis vti communibus & vsitatis, vt vitam non censeatur prodigere: ijsque potest quilibet esse contentus, quantum ad ordinarium conuictum. Ita docet Couar. lib. 1. Variarum resolut. cap. 2. n. 10. Adrian. Quodlibeto 4. art. 3. ad 4. Gerson Tractatu De Abstinencia; Maior in 4. distinct. 38. q. 24. & Soto lib. 5. q. 1. art. 5. ad Primum, à Victoria Relect. de Homicidio n. 33.

100 Dico Secundo: Nemo tantum de cibo potest subtrahere, vt natura conseruari non possit, vel vt reddatur impotens ad debita opera peragenda. Est D. Thomæ q. 142. art. 1. vbi docet id esse contra rectam rationem, & Nauarri cap. 15. n. 120. Caiet. inf. q. 147. art. 1. Pet. Nauarræ sup. n. 88. cum Couar. sup. Bonacina De Restitut. in particulari Disp. 2. q. vlt. puncto 5. n. 9. & alijs; qui tradunt eum peccare mortaliter, qui aduertens se notabiliter vitam minuere insistit eiusmodi abstinentijs aut vigilijs vel similibus exercitijs. Et Confirmari potest ex Can. Non mediocriter 24. De Consecrat. Distinct. 5. desumpto ex S. Hieron. vbi dicitur, eos non mediocriter errare, qui propter similia exercitia indiscretè vsurpatà, amentia, aut tristitia notam incurrunt. Neque à peccato etiam mortali excusabuntur per intentionem boni finis, v. g. quia faciunt, vt carnem spiritui subijciant: nisi simul concurreret aliqua probabilis ignorantia, quâ non apprehenderent nocuenti grauitatem seu notabilitatem, vt loquitur Caiet. loco cit.

101 Dico Tertio: Abstinentiæ, vigiliæ, labores, asperitates, & victus ratio licitè & laudabiliter obseruantur in Religionibus, quæ Regulæ siue Statuta Ordinis præscribunt seruanda, etsi contingeret inde vitam nonnihil abbreviari. Sumitur ex doctrina Franc. à Victoria Relect. De Temper. n. 1. Arragonij quæst. 69. art. 4. Pet. Nauarræ lib. 2. cap. 3. n. 89. Azorij Inst. moral. p. 1. lib. 5. cap. 6. quæst. 7. Tolet. lib. 5. c. 6. Bonac. supra & aliorum quos citat.

Probat: quia omnia eiusmodi exercitia corporalia, instituta per formam generalis ordinationis in Religione approbata, debent meritò censeri rationabilia & moderata: cum quibus possit sufficienter vita interteneri & sustentari, quantum ex parte hominis requiritur, ita vt simul modis competentibus corpus in seruitutem spiritus redigatur, & vitiosæ passiones comprimantur, liberiisque veræ & sanctæ virtutes, exerceantur: quandoquidem ab Ecclesia sint probata, & vsu atque obseruantia sanctissimorum virorum confirmata.

Nec obstat iste aliqualis breuior vitæ terminus: quia in bono iudicio non sunt ipsi

dicendi velle idcirco abbreviare vitam (quod absolutè quoque non possunt intendere, vt docent omnes;) sed potius non velle studere prolongationi vitæ, ob melius studium scilicet mortificationis carnis, & profectus in virtutibus: à quibus non tenetur quis abstinere ad vitam prolongandam: sicuti nec tenetur pretiosioribus & deliciarioribus cibis se nutrire, vt vita prolongetur, vt diximus, & communiter docent omnes.

D V B I V M X V I.

Vtrum condemnatus, vt veneno interimatur, possit ex sententia Iudicis sine Culpa sumere venenum propinatum?

Rursum.

Vtrum Condemnatus, vt fame intereat, possit abstinere à cibo clanculum oblato?

102 Prioris casus partem affirmatiuam tenent à Victoria Relect. de Homicidio. n. 30. & 31. Arragon. q. 69. art. 4. Sa V. Iudicialis actus, Bonacina sup. & eò inclinatur Tolet. lib. 5. c. 6. nu. 13. Sed negant communiter alij, Caiet. hic q. 69. art. 4. Solonius ibid. Soto lib. 5. q. 6. art. vltimo. Nauar. sup. n. 81. Mald. sup. dub. 18. Vasquez 1. 2. Disp. 173. c. 3. Less. dubit. 6. n. 26. Pet. Nauar. sup. n. 81. Et horum opinio videtur probabilior.

Probat: quia qui sumit venenum, ille sibi applicat & intro sumit rem, quæ non minus directe naturam destruit & interimit, quàm ignis, vel gladius, aut plumbum liquidum. Vnde constat nihil hic commune esse cum ascensu scalarum ad patibulum, siue cum dispositione Iuguli ad gladium, quæ tamquam similia adducunt à Victoria & Arragonius, cum manifestum sit, hæc mortem non operari sicuti veneni applicatio.

Confirmatur: quia veneni sumptio idcirco lege naturali illicita est, quia est sui ipsius occisio: atqui hanc deformitatem non exiit, cogente siue iubente alio homine, non magis quàm iniectio sui in ignem, aut iuguli proprii præcisio; ergò propter Iudicis sententiã non licebit venenum sumere.

Neque refert, quòd bibitio ex genere & ratione sua non inferat mortem, quod allegat Arragon. satis enim est ad hoc, vt censeatur sui occisio, quòd bibitio huius potus, aut sumptio huius boli ex sua ratione & efficacia causet mortem. Plausibilijus fundamentum videretur pro ea opinione posse statui,

statui, quod sumptio ista ex se præcisè non inferat mortè, sed retentio veneni: quæ non videtur inseparabiliter coniuncta, quia per antidotum posset fortassis liberari, nisi ab eo sumendo impediretur.

103 Posterioris casus partem affirmatiuam plerique videntur tenerè, vt Maior. in 4. distinct. 15. quæst. 22. Henr. à Gandauo Quodlib. 5. quæst. 31. Soto suprâ art. 4. quamuis nonnihil dubitanter loquatur. à Tolentia disput. 5. quæst. 14. puncto 4. Tolentus lib. 5. cap. 6. Pet. Nauarra suprâ n. 750. & sequentibus, Malderus suprâ dub. 19. & Lessius dubit. 6. nu. 29. Ratio reddi potest: quia qui à cibo oblato abstinet, nullam violentiam sibi infert, sed permittit calore interno vitam absumi. Itaque solum non conseruat vitam; quam vt negligat, satis iustam dicunt eum habere causam, scilicet vt se conformet iustæ sententiæ Iudicis.

Non desunt tamen, qui partem tuentur negatiuam, vt à Victoria suprâ n. 28. Caiet. hic ad quæst. 6. art. 4. & ibid. Arragon. & Couar. d. lib. 1. Variarum resol. cap. 2. num. 10. quibus fauet D. Th. quæst. iam citatâ art. 4. ad 2. vbi scribit: Si aliquis sit condemnatus, vt fame moriatur, non peccat, si cibum occultè sibi ministratum sumat; quia non sumere, inquit, esset se ipsum occidere. Et confirmari potest: quia videtur lege naturali prohibitum tam negligere vitæ sustentationem, quando quis potest sustentare, quàm vitam sibi tollere; ergo sicuti propter Iudicis sententiam non potest quis licitè vitam sibi tollere, ita nec eius sustentationem negligere, quando ad manum habet alimentum, quo interteneat: quia illud esset moraliter sibi mortem adferre. Ex quibus patet responsio ad fundamentum aliorum.

DVBIVM XVII.

Vtrum, si quis in domo aut turri conflagrante existens, de sublimi exiliret per fenestram altiore, dum alia non suppetit via euadendi incendium, esset censendus homicida sui ipsius?

104 **R**esponderetur breuiter negatiuè. Ita docet Bonac. sup. n. 8. Less. n. 35. Probat: quia talis, vti suppono, non intendit expressè & directo actu voluntatis, se occidere, sic exiliendo, quod haud dubiè illicitum est; sed tantum fugere certissimam & scruissimam mortem se iam inuadentè, quod omninò naturalissimè est: neque etiam actu illo exiliendi debet censeri velle implicitè &

Vvigers de Iure & Iuris.

indirectè se occidere: quamuis enlm hoc ita esset, si non premeret necessitas, tamen in casu posito non ita iudicandum est.

Et ratio reddi potest: quia quando ex vna parte mors certissima & scruissima hominem inuadit, & ideo in alteram partè se conijcit, vbi, tametsi mors etiam moraliter certò immineat, tamen apprehenditur quædam extraordinaria & casualiter possibilis vitæ saluatio, tum actus ille morali iudicio tantum habet rationem fugæ, neque censetur implicitam continere voluntatem occidendi seipsum.

Similiter si quis existat in naue, quæ totaliter exuratur, poterit per modum fugæ ab incendio se conijcere in mare: quamuis non subsit moralis aliqua spes euadendi, sed tantum generalis illa apprehensio, possibile esse; quòd casualiter, aut Dei prouidentia adduceretur ad portum. Secus esset, si quis laqueo, vel ferro se extingueret, aut expressè intenderet se submergere ad euadendos cruciatus ignis.

DVBIVM XVIII.

Vtrum milites nauales vel nauata possint immittere ignem in puluerem tormentarium, quo ipsi & nauis absumantur, ne cum damno publico nauis veniat in potestatem hostium?

105 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Militibus licitum est iniicere ignem in puluerem hostilem, ad hostium nocumentum, etiam si adsit periculum aliquod, ne fortassis ipsi aut aliqua eorum pars simul igne absumatur: quemadmodum etiam possunt suffodere turres & muros hostiles, cum aliquo periculo, ne fortassis ruinâ eorum opprimantur; quod satis communiter ab omnibus videtur admitti. An verò etiam possint ista licitè facere, cum certissima sua assumptione, v. g. an quis intra domum existens, vbi puluis hostilis est, & ibi manens possit eum incendere, vt hosti noceat: itè, an possit suffodere murum, à quo videt se inuitabiliter opprimendum, plus habet difficultatis. Et quamuis Lessius, Bonacina sup. & forsitan alij quidam recentiores id licitum esse videantur arbitrari; non tamen ausim illi opinioni assentiri, præsertim cum August. lib. 1. de Ciuit. cap. 21. expressè dicat, Samsonem non excusari, nisi quia spiritus latenter hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat.

Ratio autè diuersitatis inter priores istos casus, & hos posteriores potest assignari: quòd facere actiones vitæ periculosas, ad quas non præuidetur certò & inuitabiliter

K

mors se-

quitur, non includat aut importet voluntatem occidendi seipsum, quando iusta subest necessitas, vel quando causa magni boni publici id exigit: sed qui illas facit tali occasione, censetur tantum velle finem illum bonum & honestum, ad quem seruiunt: &, si mors sequatur, hoc euenit præter intentionem. Facere verò actionem cum certissimo & inuitabili ictu mortis, absque alterius vltiori concursu, videtur omninò necessariò habere adiunctam voluntatem occidendi seipsum, si non expressam, saltem implicitam, seu interpretatiuam, quæ ex bono fine intento non liberatur à deformitate, quam ex se habet.

106 **D I C O** Secundò: Minus videtur licitum nautis vel militibus naualibus iniicere ignem in proprium puluerem tormentarium, quo contingat ipsos & nauem absumi, ne scilicet nauis veniat in potestatem hostium, cum publico detrimento. Ratio eadem est: quia ab eiusmodi actione non potest (vt apparet) rescindi voluntas occidendi seipsum, ita vt tantummodò in alterum finem intentum cadat. Idque eò minus, quòd huiusmodi actio propinquius & magis per se inuadat suum auctorem, ipsique mortem adferat, quam inuadat hostem, aut illi noceat: imò tantum consecutiue & quasi per accidens in detrimentum cedit hostium; per se autem primò tendit ex se ista actio in nocendum & mortem auctoris. Vnde etiam communis Christianorum sensus ab eiusmodi factis tamquam horrendis atq; illicitis videtur abhorere. Si tamen qui in naue sunt, & certò occidendi cum aliqua spe enatandi in mare se conijcerent, & sic nauem incenderent, tum non ita difficile videbitur eiusmodi factum ab homicidio proprio excusare, quantumuis fortassis etiam authores incendio interirent, sicuti antè diximus de quibusdam non ab similibus casibus.

D V B I V M X I X.

Vtrum quis possit seipsum mutilare?

107 **R E S P O N D E O** & **D I C O** Primò: Potestas publica propter delictum potest hominem mutilare, siue membro aliquo truncare. Ita docet D. Thomas quæst. 65. art. 1. Et res clara est: quia publica potestas licitè propter culpam potest priuare hominem totaliter vità; ergò poterit quoque cum priuare aliquo membro.

D I C O Secundò: Quando membrum aliquod est infectum, & corruptiuum totius suppositi, vt si cancer inuaserit, aut vipera momorderit, nec sit præsto aliud

remedium, potest quis etiam licitè suà priuatà voluntate curare membrum illud abscindi. Ita quoque docet D. Thomas loco citato, & alij passim omnes. Ratio reddi potest, quia membra sunt propter bonum totius: quando igitur membrum aliquod toti corpori adduceret perniciem, ratio naturalis dicat, illud rescindi & abijci posse: imò obligatur quis permittere sibi membrum secari, si Medici id iudicent necessarium ad vitæ conseruationem, modò absque magnis doloribus fieri possit, vt cum alijs tradit Soto lib. 5. quæst. 2. art. 1. Si tamen ingentes cruciatus essent tolerandi, non ad id obligatur, nec cogi poterit, vt ibidem docet Soto, quia nemo cum tanta difficultate & cum euentu non satis certo tenetur vitam conseruare; nam, vt quidam dixit in simili casu, non est tanto dolore digna salus, corporis videlicet corruptibilis & breui nihilominus interituri. Nisi tamen esset persona, cuius vita sit necessaria Reipublice aut communi bono: tunc enim teneretur permittere ac dolores sufferre, ad quod etiam à Republica posset cogi, vt docet Lessius supra dubit. 14. Similiter absque peccato posset quis amputare membrum aliquod aridum: quia propter animæ absentiam, non est iam propriè, sed quasi equiuocè tantum membrum. Quod limitatur tamen à Doctoribus, nisi ex eius rescissione nasceretur naturalis deformitas, quæ functionem aliquam necessariam impediret. Vide Suarez de Censuris disput. 44. Sect. 2. vbi alioquin docet, aliquem posse talis membri abscissionem facere sine irregularitate.

D I C O Tertiò: Non tantum, quando 108 propter intrinsicam membri indispositionem, siue infectionem requiritur eius abscissio ad hoc, vt suppositum conseruetur, sed etiam quando hæc est necessaria ad totius conseruationem ex causa extrinsecus adueniente, quam quis aliter amouere non potest, licitum est se membro illo priuare ad suppositi conseruationem: vt v. g. est quis manu alligatus in domo, quæ incenditur, si nequeat se dissoluere, licebit manum diuellere, aut à brachio rescindere ad mortem euadendam. Ità cum plerisque alijs Dom. Soto supra: parum enim videtur referre, quomodo nascatur necessitas, quando saltem est in homine, qui aliter se liberare à corruptione totius non potest. Negat tamen Soto, id licere ad mandatum tyranni, qui alioquin minatur te occidere, nisi manum aut aliud membrum amputes: sed Petrus Nauarra supra n. 98. Toletus lib. 5. c. 6. n. 8. Mald. dub. 20. Less. sup. dub. 14. & alij plures etiam in tali casu volunt esse licitum: quia æquum apparet, quod generaliter pro salute totius suppositi (quo pereunte etiam quolibet

quælibet pars perit, liceat partem aliquam abscindere, quæ conseruationi totius non est necessaria, quando alioquin ex quocumque euentu suppositum sit extinguendum.

109 Obijcitur Primò: Ergò videtur licitum Reipublicæ etiam occidere non tantum nocentem, sed & innocentem subditum; quando tyrannus id præcipit, ne ipsa tota pereat:

Respondetur Neg. Conseq. quia subditus est suppositum per se consistens, & sui iuris, atque aded tale, quod non est principaliter propter communitatem, cuius pars est, sed propter alium finem proprium & principaliorum: membrum autem corporis non est suppositum per se, aut totum aliquod, quod est propter se, sed tantum à Deo & natura ordinatum est ad suppositum. Et præterea habet homo plus potestatis in membrum sanum & integrum in ordine ad saluandum totum suppositum, quam Respublica in subditum innocentem in ordine ad saluandam communitatem.

Obijcitur Secundò: Non sumus domini sed custodes membrorum; ergò non possumus de illis pro arbitrio tyranni disponere.

Respondetur, Satis inde sequi nos non posse de illis disponere pro nostro aut tyranni nudo arbitrio: vnde haud dubie quasi pro sola voluptate tyranni ad petitionem ipsius, quando alioquin toti supposito non instaret interitus, non foret licitum sibi membrum amputare: nec id dicimus; sed tantum dicimus, hoc licitum esse ad saluandum totum, quando illi imminet alioquin certum exitium ab ipso tyranno. Quamuis itaque non simus sic domini membrorum, vt pro placito possimus de illis disponere, possumus tamen de illis disponere, quatenus talis dispositio, quocumque euentu est necessaria, vt suppositum in esse conseruetur. Vnde

110 D I C O Quartò: Extra necessitatem nemini licet se mutilare, siue membro aliquo se priuare, neque curare id fieri per alium. Ratio patet ex modò dictis: & confirmari potest ex pluribus Capitulis, vt ex Cap. Significauit De corpore vitiatu, Can. Si quis abscidit 4. & Can. Qui partem 6. Distinct. 55. aded vt nequidem id liceat sub prætextu vitandi carnis concupiscentias aut peccata. Vnde nec oculos sibi eruere, aut se castrare quisquam potest. Constat ex Can. 22. Apostolorum & Can. 1. Concilij Nicæni, vbi id expressè prohibetur, & docet idem D. Th. loco citato. Ratio est: quia ad peccati conuersionem non est membri abscissio necessaria; peccatum enim subiacet voluntati, inquit D. Th. Motus itaque carnis sine consensu voluntatis peccata non sunt. Quare dum inuitis nobis exurgunt, potius tolerandi sunt cum luctu contraria, quam membra rescindenda. Quod ergò Math. 19. dicitur, *Sunt eunuchi, qui se ipsos castrauerunt pro-*

pter regnum Dei, interpretatur, D. Chrysof. Homil. 63. in Matthæum, fieri non per membrorum abscissionem, sed per malarum cogitationum interemptionem. Perfectissimè autem id fit per solemne votum perpetuæ continentiæ, quo quis se facit moraliter impotentem ad generationem. Perperam verò id intellexisse videtur Origines, qui corporaliter se castrasse refertur, cuius factum ab alijs omnibus improbatur: de quo videre licet Eusebium lib. 6. Histor. Eccles. cap. 6. & Baronium tomo 2. ad annum Dom. 208. Accedit, quòd frustra ad eos fines fiat membrorum exsectio: quia, vt loco citato notat D. Thomas ex Chrysofomo, per illam non fit concupiscentia mansuetior, sed molestior. Cui conformiter scribit D. Basilius lib. de Virginitate circa finem: & August. lib. 6. contra Iulian. cap. 5. quod & Scriptura videtur indicare Eccles. cap. 20. quando dicit, *Concupiscentia spatorum deuirginabit iuuenulam*: quibus indicat eorum concupiscentiam esse vehementissimam. Comprimitur autem magis, inquit D. Th. per frænum cogitationum, quod tunc mens capescit facilius, quando pijs orationibus ac meditationibus frequentius exercetur, & corpus per studium sobrietatis in seruitutem spiritus redigitur.

Id verò quod Christus in Euangelio dixit de oculo eruendo, & de manu ac pede abscindendis, si nos scandalizent, communiter Sancti Patres explicant non de membris illis in sua proprietate: sed de alijs hominibus, vsu & conuersatione nobis conuinctis, atq; aded operam aliquam necessariam, aut vtilem nobis præstantibus: quos iubet Christus rescindere & à conuersatione nostra amouere, si suis consilijs, suggestionibus, vel exemplo nos scandalizent, & in peccatum inducant. Sed contra dicta

Obijcitur exemplum D. Marci, qui fertur pollicem sibi abscidisse, ne Sacerdos ordinaretur, vt videre est in Glossa ad d. Cap. Si quis abscidit; ergò &c.

Respondetur, Marcum illum non fuisse Marcum Euangelistam, sed Anachoretam aliquem, vt ostendit Baronius circa annum Dom. 45. De Anachoreta autem illo dici probabiliter potest, illum laborasse ignorantia inuincibili, atque ita excusari. Vel cum Glossa citata responderi potest, illud non esse in exemplum traditum; quia qui Spiritum sanctum habet impulsorem, communi lege non censetur. Vbi tamen hoc obseruandum est, non esse acquiescendum internæ impulsioni ad tales mutilationes, & minus ad proprias occisiones, nisi clarè & certò constaret eam esse à Deo: quia solet dæmon, hostis humani generis, frequenter ad eiusmodi scelera homines concitare:

Sed p̄tes, Vtrum Iudex in p̄nam delicti possit reo imponere, vt sibi ipsi membrum aliquod, vt v. g. manum, amputet, & an reus teneatur obedire? Respondetur, id non videri licitum Iudici, vt docet Mald. sup. Dub. 20. P̄næ namque corporales, quæ ad personæ interitum tendunt, & quæ illis sunt affines, debent à reo sustineri, non ab ipso sibi inferri: Si tamen præciperet Iudex, & nisi obtemperet reus, condemnaret eum mortis, tum quidem docent communiter, reum posse membrum amputare ad mortem euadendam, iuxta ea, quæ suprà diximus: non tamen obligari, quia neque Iudex legitime mandat, neque reus tenetur tam duro remedio vitam redimere.

D V B I V M X X.

Vtrum qui occidit casualiter alterum incurrat homicidij reatum?

112 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Qui proprie & absolute loquendo casualiter siue fortuito occidit hominem, non incurrit reatum homicidij, neque proprie dictum committit homicidium, quod sonat peccatum. Ita docet D. Th. quæst. 64. art. 8. estque communis & certa doctrina. Ratio est: quia tunc proprie & absolute casualiter censetur quis occidere alterum, quando omnino præter intentionem occidit, ita vt illa occisio nec in se, nec in sua causa possit dici intenta aut voluntaria: quod autem neque in se, neque in sua causa est voluntarium, non potest habere reatum peccati; ergo &c.

113 **D**ICO Secundò: Qui alterum occidit casualiter hætenus tantum, quia præter suam intentionem expressam & formalem, sed interim tali modo, vt interpretatiuè, & in sua causa censetur voluisse occidere, is reuera incurrit reatum homicidij, & committit peccatum iniustitiæ. Est similiter doctrina D. Thomæ loco cit. & sub istis terminis est communis & satis euidens: quia malum interpretatiuè volitum pertinet ad eandem speciem cum directe volito: quamuis possit in eodem genere esse minus graue.

Difficultas autem principalis in hac materia est, quandonam operans censetur interpretatiuè siue in causa voluisse occisionem, cuius non habet expressam & formalem intentionem? Pro huius explicatione Respondeo &

114 **D**ICO Tertio: Non quotiescumque operans incumbit operi quomodolibet illi-
cxo, censetur interpretatiuè & in causa vo-

luisse occisionem; si quæ sequatur, cuius nullam habuit expressam voluntatem siue intentionem. Videtur esse contra communior opinionem Canonistarum, & multorum veterum Scholasticorum, quibus etiã satis fauet D. Th. loco cit. Vbi duos ponit modos, quibus homicidium in causa sit volitum, siue, vt ipse loquitur, per accidens sit volitum & intentum: vno, inquit, modo, quando dans operam rebus illicitis, quas vitare debebat, incurrit homicidium. Sed Assertio nostra hoc tempore ab omnibus penè Theologis, & ab insignioribus Canonistis tenetur. Colligitur ex Dominico Soto lib. 5. qu. 1. art. 6. vt ex infra dicendis constabit: & docent Toletus lib. 5. cap. 7. n. 9. vbi etiam citat Soro: Suarez de Censuris Disput. 45. sect. 6. Mald. Tract. 3. de Iust. & Iure cap. 2. dub. 3. Medina 1. 2. quæst. 73. art. 8. Couar. De homicidio p. 2. §. 4. n. 1. Gomesius tomo 3. cap. 3. n. 25. Castro de lege p̄nali lib. 2. cap. 15. Leis. sup. dub. 15. & plures alij.

115 **P**robatur: quia fieri potest, quòd sic operans, in opere illo vetito nihil omnino de contingentibus omiserit ad homicidium præcauendum, non minus quàm si in opere simili licito esset versatus; ergo si sequatur occisio alterius, debet dici planè casualiter secuta, præsertim si opus non est prohibitum propter periculum tale.

Confirmatur: quia circumstantia inuincibiliter ignorata non addit nouam malitiam, vt solet doceri in 1. 2.

Declaratur itaque per exemplum: vt v. g. Clericus dat operam venationi cum armis, quod illi illicitum est, quia per Canones vetitum, propter dignitatem status, & ad distractiones nimias vitandas. Dum verò huic rei incumbit cum debita circumspectione, ne hominem occidat, contingit frangi bombardam, & parte vnâ fragmenti occidi socium adstantem, peccabit talis Clericus contra præceptum Ecclesiæ & virtutem religionis, non tamen incurrit reatum homicidij, heque tenebitur de peccato iniustitiæ, non magis, quàm in simili euentu teneretur laicus: quia tam illi, quàm huic est omni modo illa occisio inuoluntaria.

116 **D**ICO Quarto: Nequidem occisio, quæ sequitur ex opere, viam suo modo sterne ac inchoatè tendente aliquo modo ad mortem; vel etiam quæ sequitur ex opere prohibito, siue vniuersaliter omnibus, siue certis personis, propter periculum occisionis, quæ ex tali opere sequi posset, semper censenda est interpretatiuè, siue in causa esse voluntaria. Sumitur ex DD. citatis.

Declaratur Assertio pro priori parte: quia fieri potest, quòd opus illud, licet aliquo modo ad occisionem tendat, tamen nullatenus ex se sit efficax causa mortis: neque ex
co aut

eo aut simili solet mors sequi, quamvis hic per accidens ex alio adiuncto aut superveniente, sequatur. Quare qui illud opus dumtaxat voluit, non debet censeri mortem voluisse, quæ nec necessariò, nec cõmuniter inde sequitur: vt v.g. infligit quis alteri vulnus non lethale, sed tamen contingit eum mori, quia chirurgus vel suã malitiã aut imperitiã apposuit noxia; vel quia ipse læsus suã temeritate vulnus neglexit, neq; remedia opportuna voluit adhibere, hæc mors omninò erit casualis vulneranti, si eam nõ intenderit, nec tenebitur ad reparationem tamquam homicida, sed tantum vt vulnerans, prout expressè tradit Dom. Soto supra: & Confirmari potest ex cap. Significasti 18. De homicidio. Vbi Innocentius III. ait, Si percussio, medicorũ iudicio asseratur non fuisse lethalis, percussorem post pœnitentiam ad cautelam iniunctam, posse in officio sacerdotali ministrare. Quibus satis indicat, quod tum non debeat haberi tamquam homicida, neque vt talis deponi, siue ab altaris ministerio amoueri. Ratio autem est: quia, licet vulnus illud aliqua sit occasio, tamen reuera non est causa mortis, sed malitia aut imperitia medici, vel temeritas læsi: tenebatur enim vterque facere, quæ illis incumbebant: quare eis, qui ista neglexerunt, imputandus est effectus. Secus tamen, si læsus de re medio sufficienter inquirat, sed tali loco haberi non possit: quia eo loco & tempore infligere eiusmodi vulnus, censetur esse lethaliter vulnerare.

117 Sed contra opponi potest ex cap. ultimo De homicidio in 6. vbi dicitur eum, qui mandat aliquem verberari, irregularè effici, si mandatarius fines mandati excedens, mutilet, vel occidat: quia quando mandabas, hoc euenire posse, debuisti cogitare; ergò, etiam qui vulnerat, censetur homicidij reus quando mors sequitur.

Respondetur, aliud esse de mandante alteri, aliud de illo, qui ipse facit: quia mandans non habet actiones & excessus mandatarij in sua potestate. Vnde qui tale quid mandat, censetur velle mortem alterius, quia per alium infert ei actionem periculosam, quam ipse non potest satis moderari: sed quando quis ipse vulnerat, potest fieri, quòd neque expressè intendat occidere, & sufficientem adhibeat cautelam, ne vulnus lethale inferat; & talem dicimus non incurrere reatum homicidij, neque de illo teneri, quamvis contingeret læsum aliunde per accidens mori, modo iam dicto. Quòd si vulnerans vel occidere intendat, aut sufficientem circumspectionem non adhibeat, haud dubiè in animo erit homicida, siue vulnus sit lethale, siue non. Quando tamen vulnus reuera non est lethale, licet ex imperitia chirurgi, vel temeritate propriã, læsus moriatur, non tenebitur vulnerans ne quidem in conscientia de homicidio externo, siue de damnis inde secutis: nec in foro fori in illa condemnabitur, sed tantum de vulneratione.

Declaratur Assertio pro parte posteriori: quia ponatur casus, quòd vniuersaliter sit prohibitum, ne quis ligna per fenestram deiciat in plateas propter periculum; si quis tamen id faciat, & sufficientem adhibuerit cautionem ad præcauendã occisionem, quæ inde sequi posset, impediendã, vt si, v.g. platea non sit multum frequentata, & insuper aliquem posuerit, qui singulos transeuntes moneat, vt ad alteram partem se recipiant, & interim ipsemet incautè incurrit in ictum, & occiditur: eo casu deiciens ligna peccauerit quidem contra legem Magistratus, non tamen in foro conscientie reus erit homicidij: neque eum cogitare poterat aut debebat, quòd iste foret tam parum prouidus aut temerarius, quòd in ictum incurreret. In foro tamen fori non facilè ab homicidio se purgaret: quando enim opus est prohibitum, quia periculosum, tum præsumptio iuris semper militat contra transgressores mandati, tamquam qui malum secutum voluerint. Sic prohibitum est Clericis & Monachis sese immiscere incisionibus chirurgicis per Capit. Sententiam 9. Ne Clerici vel Monachi sæcularibus negotijs se immisceant: & tamen si Clericus aut Monachus, artis chirurgicæ sufficienter peritus, incidat tumorem vel apostema, secundum præscriptum artis, & contingat laborantem mori, non propter indebitam incisionem, sed quia contra monita exponit se iniurijs æris, aut simili ex causa, multum quidem deliquerit ille Clericus, officium alienum vsurpando, quòd sibi minime congruebat, vt dicitur in Cap. Tua nos 19. De homicidio, vbi hic casus proponitur: sed tamen in foro conscientie non erit reus homicidij. Quòd ipsum satis indicat citatum cap. quando Pontifex ait, quòd talis si causã pietatis, & non cupidinis id fecerit, non adeò sit reprobatus, quin post condignam satisfactionem cum eo possit misericorditer agi, vt diuina valeat celebrare. Nec refert, quòd ibidem addatur: Alioquin interdicenda est ei sacerdotalis ordinis executio de rigore; quia id ad summum importaret, illum incidisse in suspensionem aut irregularitatem: cuiusmodi pœnam imponere potest Ecclesia, non tantum propter homicidij reatum, sed etiam propter præuaricationem præcepti huius, quo verat opus ratione periculi occisionis quæ possit aduenire, præsertim quando de facto sequitur mors: quia, vt diximus, præsumit ius semper contra tales præuaricatores. Vnde eo

sensu Canones eiusmodi solent punire casuales occisiones, quæ ad opus periculosum & prohibitum sequuntur: non quòd idcirco significant eiusmodi occisiones vera esse homicidia, siue continere homicidij reatum.

119 **D I C O Quintò:** Tunc igitur operans censetur in causa vel interpretatiue voluisse mortem aut occisionem alterius, quæ præter illius alioquin intentionem expressam sequitur, quando incumbit operi, siue multum siue parum periculoso, & non adhibuit circumspectionem debitam & periculo proportionatam, ne occisio aliqua sequatur, siue interim opus in se sit licitum siue illicitum: incurritque talis culpam homicidij maiorem aut minorem pro ratione negligentie circa debitam cautelam adhibendam. Ita communiter tenent DD. & per se satis constat: quia nemo aliter apprehendit, quam quod ille malum velit, quod ex actione sua sequitur, qui negligit debitam adhibere diligentiam ad illud excludendum, aut præcauendum, quando actio aliquomodo erat periculosa. Sic itaque vult homicidium, qui sine circumspectione proijcit grauiora pondera in publicam plateam, hominibus frequentatam.

120 **Quòd tamen non sit maior culpa in opere quam sit negligentia**

Probat: quia occisio, quæ sequitur, non est voluntaria, nisi ratione negligentie, unde non potest nisi ratione illius esse huic culpabilis. Quando igitur negligentia est grauis siue crassa, erit mortalis culpa homicidij: si leuis, poterit esse culpa tantum venialis (quamuis id rarius contingat in opere multum periculoso;) sicuti quando omnis debita diligentia est adhibita, vt nulla intercesserit negligentia, nulla quoque culpa homicidij contrahitur. Quando autem censetur prætermissa debita diligentia, ad periculum præcauendum, siue circa commissionem, siue omissionem ex qua etiam sequi potest alterius occisio, poterit colligi ex dictis supra Tractatu 2. cap. 1. dub. 7. vbi explicuimus, qualis culpa requiratur, vt quis teneatur de damno dato.

Cum his, quæ hætenus diximus, satis conuenit, quod ad rem attinet, doctrina Caiet. 2. 2. ad art. 8. quæst. 64. quamuis in verbis nonnihil discrepet, idque ne videatur recedere à doctrina D. Thomæ. Vnde admittit quidem ille vnum modum esse, quo quis in causa vult homicidium, quando incumbit operi illicito aut prohibito propter periculum, etiamsi adhibuerit debitam diligentiam ad malum præcauendum: sed illud velle homicidium in causa, explicat nihil aliud esse, quam voluisse id, unde per accidens & præter intentionem sequitur occisio; ita vt tantum contrahat culpam istius

operis illiciti, nullo autem modo culpam siue reatum ipsius homicidij, idque propter defectum voluntarij respectu illius euentus: quod in re cum dictis nostris coincidit.

Sed dicet aliquis: Hoc ipso, quo quis vult opus periculosum, & quidem lege prohibitum, propter periculum talis euentus, qui ex illo natus est sequi, si non necessario, saltem communiter, aut satis familiariter, videtur omnino censendus velle istum euentum; ergo &c.

Respondetur Neg. Assumptum, si intelligatur vniuersaliter omnem illum, qui sic operatur, esse semper censendum velle talem euentum. Ratio est: quia circumspectio & diligentia, quæ præsupponuntur adhibita, possunt detergere periculum, quod est in opere alioquin nudè considerato; ita vt dum fit cum talibus circumstantijs, non censetur moraliter subesse periculum: quamuis per accidens planè aliquod incommodum eueniat.

Replicabis: Per hoc, quod opus prohibetur propter periculum, videtur indicari, quòd numquam satis possit caueri periculum, quod operi inest, nisi per omnimodam cessationem ab opere.

Respondetur Neg. Assumpt. quia, vt rationabiliter talis fiat prohibitio, sufficit, quod opus periculosum sit, quodque homines communiter negligentiores esse soleant, neque satis attentis ad periculum præcauendum: non tamen necesse est, quòd numquam cum qualibuscumque circumstantijs & circumspectione fieri possit, vt moraliter omne periculum abesse censatur.

D V B I V M XXI.

Vtrum, si ex iniuria, vel maleficio circa alterum, contingat occidi tertium, teneatur ille primus de homicidio tertij?

R E S P O N D E O & D I C O Primò: Si malefactum vnus sit tale, vt ex eo nata sit sequi aut plerumque sequatur occisio tertij, tunc certum est illum incurere culpam homicidij, ac reum esse occisionis tertij, atque adeo contrahere obligationem restituendi damna, nisi fortassis aliqua inuincibilis ignorantia excusaret. Ita Maldenus cap. 2. dub. 6. & constat satis ex supra dictis cap. 1. dub. 7. & hinc dub. præcedenti.

D I C O Secundò: Si omnino per accidens ex hoc maleficio huic illato, contingat occidi tertium, quod inferens neque intendit, neque præuidit, non erit ille tum reus istius occisionis. Declaratur exemplo. v. g. Ioannes

Ioannes occidit Paulum, qui cum Petro habuit rixas, & contra quem fouet similitates, id quod Ioannes ignorabat, aut nullo modo attendebat, interim imponitur occisio Pauli per falsos testes Petro, & is à Iudice capitis damnatur: non erit Ioannes reus homicidij Petri, sed tantum Pauli. Ita communiter sentiunt DD. Petrus Nauarra lib. 2. c. 1. circa finem, Malder. sup. & Lessius lib. 2. cap. 9. Dubit. 16. Nauarr. cap. 15. n. 17. contra Medinam vt apparet Cod. de Pœnitentia: & satis constat ex dictis Dubio præcedente.

123 D I C O Tertio: Non desunt Doctores, qui tenent etiam in casu, quo inferens iniuriam huic, præuiderit ex occasione huius suæ actionis obuenturam mortem vel aliud graue damnum tertio, non tamen dicendum sit ideo committere iniuriam in tertium, atque ita nec obligari tertio de damnis, quæ patitur: quando per accidens, & non ex conditione actionis talis, sequuntur mala tertio. Ita Less. sup. citans Dominicum Soto lib. 4. q. 6. art. 3. ad 4. & Lopez Tomo 1. cap. 63. & addit sup. Mald. id esse probabilius.

Et probari potest: quia quando ex aliqua actione sequitur damnum tertij, non ex natura actionis, neque vt plurimum: sed ex malitia, vel ignorantia aliorum, quæ sese immiscet, non videtur tum iccirco huiusmodi actio censenda iniuriosa tertio: atqui hæc occisio Pauli est talis; ergo &c.

124 Si quis opponat: Qui aduertit ex opere suo secuturum damnum tertij, tenetur adhibere debitam cautionem ne sequatur: atqui iste aduertit, & nihilominus facit absque alia cautione adhibita; ergo erit reus peccati & iniuriæ? Respondent illi, Quando sequitur ex opere, non ex natura operis, neque vt plurimum, sed per accidens, non teneri tunc ex iustitia ad cauendum, ne sequatur damnum alterius, sed tantum ex charitate. Vnde admittunt, talem non esse excusandum à reatu homicidij, etiam ipsius tertij quoad affectum & voluntatem, saltem interpretatiuam; sed tantum dicunt, non teneri cum de iniuria & damno illatis, quia non obligetur ex iustitia ad omittendam actionem suam eiusmodi, propter malum, quod præuidebat per accidens ex ea obuenturum tertio. Quemadmodum si quis priuatus negligeret aduersus iniquum inuasorem defendere proximum, quem commode poterat, & ex charitate tenebatur defendere, erit quidem is reus istius occisionis, sed tamen non tenebitur de iniuria occiso facta, nec ad illius reparationem obligatur.

Imò addunt aliqui, idem habere locum, etiam si Ioannes occidendo Paulum, non tantum præuiderit inde sequuturam mortem Petri, sed etiam intenderit simul causare mortem Petri, modo actio Ioannis exte-

rior cū circumstantijs talibus sit, vt ex eâ non sequatur damnum vt plurimum, seu ex conditione actionis.

Probari potest: quia intentio sola non videtur facere, vt opus sit iniustum, nisi aliàs ex natura sua, aut suis circumstantijs sit tale: atqui illa occisio Pauli, quam committit Ioannes, non videtur ex se aut suis circumstantijs iniusta vel iniuriosa respectu Petri, quia illum non attingit; ergo &c.

D I C O Quarto: Probabilius tamen, & 125
 verius videtur, quod in primis, dum quis ex occasione suæ actionis iniuriosæ in hunc, præuidet mortem vel aliud graue damnum obuenturum tertio, quia eius factum imputabitur alteri, & illud simul intendens operatur; quod, inquam, talis delinquat non tantum contra charitatem in tertium: sed etiam contra iustitiam, atque adeò contrahat obligationem restitutionis; imò etiam si non explicitè intendat, sed satis præuidens illud secuturum, tamen operatur. Ita expressè docet Pet. Nauarra lib. 2. cap. 1. circa finem, & cum illo, priorem quoque partem tenent Soto supra, Corduba lib. 1. qq. q. 31. art. 3. & Pedraza in Summa Præcepto 5. §. 6. vt ipse ibidem refert, quamuis in posteriori parte videantur hi dissentire: Sed Probatum Assertio simpliciter, quia fuit in lata culpa talis (inquit Nauarra) & causam efficacem dedit istius damni voluntariæ, et si non intenderit explicitè; ergo est reus iniuriæ contra Petrum. Confirmatur: quia licet hæc occisio Pauli, quam Ioannes committit, nudè per se considerata, non sit actio, ex qua est per se nata sequi, vel ex qua vt plurimum sequatur apprehensio, & mors tertij, tamen considerata vt est vestita talibus circumstantijs, vt ex ijs, qui eam exercet, iam tum præuideat, exinde istud malum tertij, omninò videtur dicenda esse talis, vt ex ea sit natum sequi incommodum tertio, & quod vt plurimum ex simili actione cum talibus circumstantijs sequi soleat incommodum tertij; ergo qui eam voluit, stantibus talibus circumstantijs, quas cognouit, debet censeri sufficiens & efficax causa illius pro parte sua, respectu occisionis Pauli: ita vt non per accidens ad illam eius actionem vt sic consideratam debeat dici sequi istud malum tertij. Igitur qui cognoscit cum sua actione concurrere tales circumstantias, nec ab ea abstinet, neque alijs modis obuiat incommodis, quæ præuidet secutura ex sua actione cum talibus circumstantijs, videtur omninò dicendus non tantum velle permittere, quod ex charitate debebat impedire: sed velle inferre, atque adeò inferre in suâ causa alteri malum, quod secundum iustitiam ei inferre non potest, atque ita teneri de iniuria & damnis. Et quamuis hoc appareat euidentius verum, quando operans ex-

pressè intendit illud malum tertij, quod obferuat secuturum, quia directè & explicitè vult causam, tamen eadem videtur ratio, etiamsi non expressè intendat, quia adest voluntas interpretatiua quando cognoscat circumstantias cum quibus præuidet secuturum: quæ in moralibus æquiualeat explicitæ. Imò aliquando plus valet: nam si v.g. Ioannes in casu proposito, desiderasset quidem expressè, quod ex occisione, quam committebat in Paulum, sequeretur etiam mors Petri, absque eo, quod cognosceret aut villo modo præuideret res & circumstantias sic esse dispositas, quod ex occisione Pauli verisimiliter esset sequutura apprehensio & condemnatio Petri, non foret reus exterioris iniuriæ Petri, nec ad eius reparationem obligabitur: quia tunc Ioannes ad instar illius se habet, qui sagittam emittit in altum, & optat eam incidere in caput inimici sui, quem tamen putat ad aliquot milliaria inde abesse, & nihilominus casu accidit, vt circa locum sit præfens, & sagitta eum occidat; quæ occisio quoad externum factum est verè casualis, quare neque author de iniuria aut damno tenebitur, quia mala illa voluntas non censetur fuisse causa illius occisionis, nec in eam influere, licet in animo sit homicida propter homicidij affectum, vt dicit P. Nauarra, lib. 3. c. 1. n. 70.

126 Vnde notandum, quia actio eiusmodi ex conditione sua, non est talis, quod ex ea perse sit natum sequi tale malum proximi, neque ex illa in communi considerata sequatur vt plurimum, ideo quoque operantem non obligari specialem aliquam habere reflexionem aut diligentiam adhibere ad illud præcauendum, ne sequatur: sed tamen quando aduertit esse circumstantias tales, quod sequetur, & tamen ad opus procedit, tunc dicimus illum in isto opere velle causare, atque adeò moraliter causam ponere istius mali.

Notandum denique, Quidquid sit de incommodis, quæ patitur tertius, per modum pœnæ aut multæ, à quorum restitutione liberatur ex sententia Doctorum, qui tenent tertiam Conclusionem, primus qui secundum occidit, aut graui damno affectit, tamen indubitatè verum esse, si tertius ille fuerit condemnatus in reparationem damnorum, & satisfactionem iniuriarum, quæ à primo, v.g. Ioanne sunt illata secundo, v.g. Paulo, quod primus teneatur eiusmodi sumptus in conscientia restituere tertio, v.g. Petro vt maneamus in casu proposito, sicuti benè notauit Nauarra lib. 2. c. 1. n. 78. nō longè à fine. Et rationem reddit: si enim tenetur in conscientia, ea ipsa restituere immediato ab ipso læso & damnificato, cum alter innocens ista pro ipso soluerit, tenebitur ei tunc ista restituere, cum is succedat in iure damnificati, vt palam esse ait.

DVBIUM XXII.

Vtrum homicidium siue aliud damnū alicui illatum per mancipium vel animal alterius, illi imputetur, ita vt ad restitutionem aliquam teneatur.

RESPONDEO & DICO Primò: 127
Si damnum illud factum sit à mancipio, siue ab animali ex culpa domini, vt quia iussit, aut incitauit, vel negligens fuit in eo præcauendo, vbi poterat & debebat, tenetur ad restitutionem damni, pro ratione culpæ. Ita communiter DD. Neque tunc suffecerit mancipium vel aliud animal noxæ dedere, siue ad noxam aut damnum faciendum tradere: sed totum damnum refarciendum est, vt habetur l. Si seruus 2. D. De noxalibus actionibus, & cap. Si culpa vlt. de iniurijs & damno dato.

DICO Secundò: Si nulla omninò domini culpa interuenierit, non tenebitur ipse simpliciter reparare damnum: sed suffecerit seruus vel animal noxæ dedere. Ita habetur locis citatis: vt v.g. seruus furatus est, aut homicidium commisit siue vlla domini culpa, vel animal eius occidit animal alterius: non ad aliud obligatur dominus, quàm seruus vel animal noxæ tradere: non enim hic dominus obligatur ratione sui, aut culpæ à se commissæ, sed quia eius mancipium aut animal, manet læso obnoxium; seruus quidem ratione culpæ, animal verò ratione legis sic disponentis, & idcirco debet noxæ dedere.

Sed controuertitur, Vtrum ante Iudicis 128
sententiam, dominus in conscientia teneatur dedere noxæ seruus aut animal?

Respondetur verius videri dominum non obligari in conscientia ad id faciendum ante sententiam Iudicis: non quidem idcirco, quia leges ea de re disponentes pœnales sint, vt existimare videtur Nauarra lib. 2. cap. 2. n. 35. nam dominus, vt supponitur, in culpa non fuit, & propterea nec pœnâ afficiendus: sed quia obligatio oritur tantum ex lege positua, quæ non aliter videtur disposuisse, quàm vt post Iudicis sententiam dedatur siue seruus siue animal noxæ, vt colligi potest ex l. si quis 14. & sequentibus, D. De action. noxalibus, & ex l. 1. D. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur, §. & cum etiam: nam ibi dicitur, si ante litem contestatam decesserit animal, extinguatur actio.

Sed opponi potest cit. cap. Si culpa 129
De iniurijs & damno dato, vbi ait Pont. Quod si animalia tua nocuisse proponas, nihilo-

nihilominus ad satisfactionem teneris, nisi ea dando passis damnum, velis liberare te ipsum. Quibus videtur significare Pont. obligationem restituendi, aut animal noxæ tradendi, statim etiam ante sententiam Iudicis nasci:

Respondetur: Ob hoc argumentum, quosdam sic sentire: sed responderi potest, Pontificem ibi loqui iuxta dispositionem iuris ciuilibus, ad quam respicit, vt satis constat ex verbis: & proinde ipsum neque significare, & minus inducere aliam obligationem reparandi damni, præter eam, quam leges ciuiles induxerunt, scilicet vt mancipium aut animal offendens fiat obnoxium læso; ita tamen, vt dominus non obligetur noxæ tradere, nisi post Iudicis sententiam, vt modò ostendimus. Hinc DD. inferunt, dominum posse abscondere animal, aut seruum, ne apprehendantur à læso ante sententiam; de quo videtur est Pet. Nauarram loco sup. citato: quia stando in terminis iuris naturalis nõ magis tenetur dominus animal noxæ dedere, quam v.g. statuam æneam, quæ fortuitò sine culpa domini cadit, & adstantem opprimit. Imò si animal aut seruus ceperint esse extra potestatem domini, definit contra dominum actio, vt patet ex Institut. De noxal. actionibus §. omnis autem.

Si verò in alterius potestatem deuenerint, erit contra nouum dominum actio: & si seruus fuerit manumissus, poterit ipse conueniri instar liberi. Potest etiam dominus illum vendere, sed tenetur emptori indicare vitium, scilicet eum noxæ esse subiectum. Vide de his plura Institut. & D. tit. De noxal. actionibus.

Petes: Quid si filiusfamilias occiderit vel damnum dederit?

RESPONDEO, quòd si parens in culpa non fuit, eum ex delicto filij non teneri ad damnum sarcinendum: sed neque teneri filium dedere noxæ, secundum ius commune, vt patet Institut. sup. §. ultimo. Ratio reddi potest: quia iniquum apparet, quòd in primis malitia filij aut filix patri ultra ipsorum corpora, sit damnosa, prout de seruis dicitur §. 1. Institut. dicto tit. Et ex altera parte, nimis inhumanum & durum sit, quòd parens cogatur corpora liberorum noxæ dedere. Possunt tamen illi pro suis delictis conueniri, vt patet Institut. cod. tit. §. ultimo. Verum in diuersis locis diuersa sunt Iura & consuetudines particulares de eiusmodi delictis filiorumfamilias: & in multis tenentur in foro fori parentes, quando filij non sunt emancipati, quia præsumitur culpa siue negligentia parentum.

CAPVT TERTIVM.

De restitutione per homicidam vel mutilatorem facienda.

DVBIVM I.

An debeat aliquid restitui ab homicida vel mutilatore pro vita occisi aut membro mutilato?

DVPLEX damnum distinguunt DD. quòd iniquè infert homicida aut mutilator: vnum quod vocant Personale, consistens in priuatione vitæ, aut membri, vel vsus illius: Alterum consistens in priuatione commodorum, quorum acquisitio aut consecutio pendebat ex vita, vel ex corpore integro, & illæso: quòd per oppositionem ad prius vocari potest Reale.

Hic itaque primò Dubium mouetur de damno priori, Vtrum pro damno personali debeat aliquam restitutionem, qui illud iniquè, causauit?

Dux sunt de hac re opiniones celebres: vna antiquorum DD. qui satis conformiter videntur sentire, talem omninò ad aliquam restitutionem pro eiusmodi damno personali obligari. Indicat id Diuus Th. hic q. 62. art. 2. ad 1. vbi simul modum faciendæ huius restitutionis explicat ita scribens: Quando id, quòd est ablatum (inquit) non est restituibile per aliquod æquale, debet fieri recompensatio, qualis possibilis est, puta cum aliquis alicui abstulit membrum, debet ei recompensare vel in pecunia, vel in aliquo honore; consideratâ conditione vtriusque personæ, secundum arbitrium boni viri: idem docent Scotus in 4. dist. 15. q. 3. Richard. ibid. art. 5. q. 2. Gabriel similiter q. 15. Adrianus in 4. de restitutione q. ult. Dom. Soto lib. 4. de Iustitia & Iure qu. 6. art. 5. ad 3. Caiet. in summa V. Restitutio cap. 2. Arragon. 2. 2. quæst. 62. art. 2. & ibid. Salonius: à Valentia tomo 3. Disp. 5. puncto 6. q. 5. §. 1. Azor. 3. p. lib. 5. c. 3. q. 4. Rebell. 1. p. lib. 3. q. 13. Lopez c. 71. Syluest. V. Restitutio 3. §. 2. Probari

Probari potest Primò generali hâc ratione: quia quicumque alicuius iniuste inæqualitatis, inquit, est causa, tenetur illam recompensare eo modo, quo potest; quod ex dictamine rationis naturalis ac legis iustitiæ commutatiuæ videtur omninò euidens: atqui is, qui occidit iniuste alterum, aut mutilat, vel detrimentum in corpore infert, est causa iniustæ inæqualitatis; ergò &c.

Probari potest Secundò ex cap. 21. Exodi, vbi dicitur: *Si rixati fuerint viri, & percusserit quì mulierem pregnantem, & abortum fecerit, subiacebit damno, quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicauerint.* Hic vult Scriptura damnum foetus humani ad arbitrium iudicum compensari. Rursus ibidem dicitur: *Si quis percusserit oculum serui sui, vel ancilla, & luscus eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo, quem eruit.* Vbi damnum oculi eruti vult recompensari donatione libertatis; ergò tam lege naturæ, quàm diuinâ positiuâ, vti apparet, pro corporali damno vitæ aut membrorum debet fieri compensatio saltem talis, qualis fieri potest, secundum eam quantitatem, quam prudentes & probi arbitri determinauerint.

Altera sententia est multorum recentiorum, qui contrarium sustinent, nempe pro personali eiusmodi damno hominis liberi nullam esse faciendam restitutionem. Ita docent Nauar. cap. 15. n. 22. Ledesma in 4. distinct. 24. quæst. 25. art. 2. dubio 7. Petrus Navarra lib. 4. cap. 1. n. 20. Couar. lib. 2. Variarum resol. cap. 10. n. 7. Vasquez De Restitutione cap. 2. §. 3. dub. 3. Luisius Turrianus Disp. 26. dub. 1. Mâlder. cap. 3. dub. 1. Less. lib. 2. c. 9. dubit. 23. Bonacina De Restit. in particulari Disp. 2. q. vlt. sect. 2. puncto primo, & alij plures.

Probant autem Primò: quia nulla potest esse obligatio restitutionis alicuius ex iustitia, nisi vbi potest adæquatè reddi æquiualens damno illato: atqui non potest reddi aliquid æquiualens vitæ hominis liberi, aut membro vel integritati corporis: quia humanæ vires non se eò extendunt, vt possint ista restituere in specie; & quicquid aliud redditur, est minus illis; ergò &c.

Confirmari potest Primò ex l. vlt. D.

De his qui effuderint vel deiecerint; vbi dicitur: *Cum liberi hominis corpus ex eo, quod deiectum, effusumve quid erit, læsum fuerit, Iudex computet mercedes medicis præstitas, cæteraque impendia, quæ in curatione facta sunt: præterea operarum, quibus caruit, aut cariturus est, ob id, quod inutilis factus est.* Cicatricum autem aut deformitatis nulla fit æstimationem, quia liberum corpus nullam recipit æstimationem. Quibus Lex seum absoluit à restitutione pro damno personali hominis liberi, quoad

cicatricem siue deformitatem illatam, quia corpus illud inæstimabile est; ergò similiter, absolendus est ab alijs damnis personalibus restituendis, si quæ intulerit. Quod videtur etiam posse confirmari ex Scriptura, quæ Exodi cap. 21. vult eum, qui percussit alterum, si hic sanatus fuerit, teneri ad operas læsi impeditas, & ad impensas in medicos factas, & aliud à percutiente nõ exigit eo casu; ergò &c.

Ambæ sententiæ probabiles sunt, tum propter rationum momenta, tum propter authoritatem hinc inde eas sustinentium. Inclinor tamen magis in priorem, tum quòd D. Thomas & plures antiquiores DD. sic senserint: tum quòd vergat in grauamen homicidarum, atque ita seruiat ad homines magis auocandos & deterrendos ab illo horrendo & detestabili crimine homicidij.

Vnde ad argumenta, pro posteriori adducta, poterit quis respondere: ad primum, Neg. Maiorem: quia non apparet sufficiens ratio, cur non possit lex iustitiæ obligare ad faciendam compensationem inæqualitatis positæ talem & tantam, qualis & quanta fieri potest, vti D. Thomas asserit, etiamsi adæquata omninò fieri non possit, præsertim quando hoc non prouenit, quia est ordinis supernaturalis.

Quod etiam ex eo confirmari potest: quia vitæ omnium hominum sunt æqualis dignitatis, vt expressè ponit & asserit Less. loco cit. & satis apparet per se euidens; & tamen pro vita mancipij, sicuti & animalis bruti, necessariò faciendâ est restitutio pecuniaria, vt idem docet eodem loco: neque negant alij. Cur non igitur etiâ pro vitâ hominis liberi erit restitutio faciendâ? Quod enim pro vita huius restitutio faciendâ non esset, vel erit propter dignitatem naturæ humanæ: quod dici non poterit, quia eadem dignitas naturæ est in seruo, pro cuius vita admittunt esse faciendam restitutionem: vel erit propter conditionem libertatis; sed neque hoc dici potest, quia libertatem suam potest quis pretio vendere, ergò potest hæc etiam pretio æstimari.

Ad secundum verò, siue ad Legem allegatam, respondere licebit, quòd lex ita loquatur & ordinat, quia scilicet non apparet decens, quòd corpus hominis liberi æstimetur aliquo pretio pecuniario; & ita passim omnes apprehendunt: solent enim ingenui corpus suum, & suorum parentum tanti facere, vt pro eo respuant omne tale pretium, ne videantur se facere viliores: & quòd idcirco lex dicat, corpus liberum non recipere æstimationem, quia quasi communi consensu reijcitur pro eo pretium: non autem, quòd reuera pro eius internectione aut mutilatione ex iustitia non debeatur aliqua compensatio, si homines vellent compensationem

tionem pecuniariâ recipere. Licet enim non omninò ad æqualitatem compensari possit, tamen non excedit ordinem verum naturalium, & ideo incongruû non apparet, quod cum illis veniat in comparationem aliquam.

Ad Scripturam respondet Adrianus loco citato, cum Richardo, quòd hæc loquatur de eo, qui curatus fuerit, ita vt nulla corporis mutilatio aut deformitas notabilis superfit. Aliter dici etiam potest, Scripturam ibi loqui & ordinare secundum eam rationem & sensum, quibus iam diximus legem ciuilis loqui: quod non præiudicat priori opinioni.

Quibus autem magis placet sententia posterior, quam non omninò reijcimus, ad argumenta prioris respondent in primis, principiû istud, quod assumitur, non habere locum, quando inæqualitas est posita in re, quæ ex natura sua non potest ab homine reddi, neque in se, neque in alio præcisè æquiualehti; quod ex alijs quibusdam huic affinis conantur ostendere.

Ad Replicam priorè dici poterit, ibi sermonem esse de foetu nondum animato, vt docet Aug. q. 80. super Exod. qui nondum est eius præstantiæ, cuius vita hominis.

Ad posteriorem verò dicunt, illam donationem libertatis constitui non per modum compensationis pro oculo eruto, sed per modum poenæ seu multæ, cui lex vult subiaccere dominum, qui sic seruum vel ancillam percusserit: aut certè conformiter ad sua principia dicere poterunt, aliam esse rationem corporis hominis liberi, aliam verò serui & ancillæ.

DVBIVM II.

Vtrum homicida aut mutilator teneatur ad restitutionem damnorum realium?

RESPONDEO & DICO Primò: Homicida, mutilator, vulnerator respectiue tenentur læso, mutilato, aut occiso, siue eius hæredibus, de lucro cessante, & damno inde emergente. Est communis & certa doctrina Pet. Nauarræ lib. 4. cap. 1. n. 64. Gomez. 3. Variar. c. 3. n. 37. Nauar. c. 15. n. 19. Molin. tomo 4. Tract. 3. Disp. 83. Azor. p. 3. lib. 5. cap. 3. Vasquez cap. 2. De restit. Couar. lib. 2. Variar. c. 10. n. 6. & 7. Mald. tract. 3. cap. 3. dub. 3.

Probari potest Primò ex citato cap. 21. Exodi: vbi Scriptura obligat percussorem ad compensanda dispendia operarum deperditarum, ratione læsionis: quòd si percuciens debeat compensare operas deperditas propter læsionem, multò magis tenebitur compensare incommoda, quæ ex occisione sequuntur.

Probatur Secundò, ex l. Ex hac 3. D. Si quadrupes pauper. fec. dic; vbi lex vult haberi rationem operarum amissarum. Idem confirmari potest ex l. Qui occidit 30. D. Ad Legem Aquiliam, & ex cap. fin. De iniurijs: quibus locis dicitur, eum videri damnum dedisse, qui occasione damni dedit: atqui homicida occasione damni dedit; ergò &c.

Probatur tertio: quia qui furtus fuerit instrumentum, quo operarius victum conquirebat, restituere debet non valorem tantum instrumenti, sed etiam damnum, quod intulit, impediendo eius operas per instrumenti ablationem; ergò &c. Itaque etiam si percuciens pro vita, membro, aut deformitate corporis relicta nihil restituere obligaretur, prout multi sentiunt, vt diximus, tenebitur tamen damnum reale compensare tamquam obueniens ratione ablationis instrumenti coniuncti, quod erat vita, aut membrum: neque enim ratio vllatenus patitur, quòd ad interesse obligetur, qui fabro securim excussisset, non autem qui iniuriosè abscidisset manum. Et ratio est, quia suâ iniustâ actione fuit causa efficax talis damni & cessationis lucri: tenetur ergò in conscientia lege iustitiæ ad eorum reparationem: idque ante omnem Iudicis sententiam, vt bene monet Pet. Nauarra.

D I C O Secundò: Non tenentur tamen illi respectiue de toto simpliciter lucro cessante, quod occisus aut vulneratus potuisset forsitan facere: sed de tanto, quantum spes lucri videbatur valere, ijs quoque deductis, quæ occisus consumere solebat: quæ namque ipse consumere consueuerat, non debent censi in lucris ad hæredes peruenturis: vt v. g. si spes lucri æstinetur ad centum aureos, & eius consumptio, quam correspondenter solet facere, æstimetur ad sexaginta, erunt restituendi quadraginta tantum, qui superessent. Ita Couar. supra, Soto lib. 4. q. 6. art. 3. ad 3. Pet. Nauarra sup. n. 67. Less. dub. 19. Mald. & Bonacina supra.

Sed difficultas prima hîc est, An ex ista summa debeat quoque detrahi æstimatio laboris, quem occisus aut mutilatus debuisset subire, ad lucrum conquirendum? Affirmat Ioan. Maior in 4. dist. 15. quæst. 19. Sed communiter alij omnes negant, vt videre est apud eos, quos antè citauimus. Et ratio est, quia sic ista restituendi obligatio in plerisque propemodum tota euacuaretur: & quidem in ordine ad illos, vbi compensatio est maximè necessaria: nam labor in cõmunibus operarijs tanti æstimatur, quanti ipsa merces, quam percipere solent: totam enim mercedem propter laborem, non propter ingenium aut industriam, ordinariè promerentur & percipiunt; vnde eorû merces condignitatem & æqualitatem dicit ad ipsum

ipsum laborem. Quare si laboris æstimatio sit deducenda, nihil restituendum relinquatur. Deinde communis est apprehensio omnium, cum qui alterum iniuste impediuit à labore diurno, obligari ad illi resarciendum lucrum illius diei, non detractâ parte, quia laborem non subierit: cupiebat enim alter laborare, & suum denarium diurnum integrum percipere. Accedit, quod lex diuina Exodi. cap. 21. & lex ciuili supra citata, simpliciter mandent damnum operarum esse restituendum: nec significant quippiam esse diminuendum propter non præstitum laborem; ergo &c.

Si tamé læsi siue percussi libenter vnâ parte lucri redimerent ordinarios suos labores, vt aliquando contingit in ijs, qui commoda habent viuendi media, tum improbable non est, posse eiusmodi partem deduci in lucris æstimandis quoad operas: secus, si noluisent laborem redimere cum lucri diminutione.

8 Altera difficultas est, Quomodo lucri futuri sit faciendâ æstimatio, cum incertum sit quanto tempore occisus fuisset victurus. Quidam voluerunt hominis vitam debere præsumi fore centum annorû, & secundum hoc esse taxandum lucrum: idque ideo, quia l. ult. C. De sacros. Ecclesijs Imperator ait, longissimum tempus vitæ humanæ præsumi centû annorum. Sed immeritò idcirco cuiilibet illud longissimum tempus assignabitur:

Alij itaque dixerunt eum, qui minor fuerit triginta annis præsumi adhuc victurum 30. annis: si autem fuerit 30. annorum, aut amplius, præsumi victurum vsque ad annum sexagesimum. Fundant se hi in l. Computationsi 68. D. Ad Legem Falcidiam: vbi etiam indicatur, eum qui sexagesimum annum excefferit, præsumi victurum adhuc ad quinque annos: qua de re licet videre Couar. libro. 2. Variarum resol. cap. 10. n. 7.

Sed etiam hic modus taxandi vitam & operas, sua habet incommoda: Nam sic efficeretur, quod, qui occidisset hominem quinquaginta octo annorum, minùs teneretur restituere, quàm qui occidisset sexagenarium, quia iste censeretur tantum abstulisse lucrum duorum annorum, hic autem quinque. Deinde manifestissimum est, quod non omnes, qui eiusdem sunt ætatis, debeant moraliter censeri æquè futuri longæui. Quin etiam iuuenes frequenter eius sunt complexionis, vt censendi non sint æqualis vitæ cum alijs quibusdam senioribus. Quare optimè videntur loqui, qui docent, non posse regulam commodiorem hinc præscribi, quàm vt tantum restituatur, quantum prudentes & probi arbitri, perpensis omnibus circumstantijs, iudicauerint

ratione lucri cessantis vel damni emergentis esse restituendum: Petr. Nauarra sup. n. 71. Mald. dub. 3. Lessius dubit. 20. Quod etiam locum habebit, dum vita læsi non fuit statim sublata, sed ratione vulneris accisa siue breuior effecta. Cæterum monet Bonac. sup. quia difficile est ad vnguem definire, quid restituendum sit, expedire, vt adhibeatur & ineatur transactio ac compositio cum partibus, quibus faciendâ est restitutio, quæ vt plurimum solent aliquid etiam remittere.

Dices: Leges videntur æstimasse lucrum probabile hæredibus restituendum ad 50. aureos: vt tradit Nauarr. 15. n. 24. ex l. 2. §. 1. D. De ijs qui Eccles. vel off. citant Hostiensem.

Respondetur; negando Assumptum: Quod ad legem attinet, quæ ad hoc adducitur, dicendum est, illam non agere de restitutione damni aut lucri cessantis; nam hæc debetur etiam ante condemnationem & sententiam Iudicis: sed de pœna seu multa, quæ per Iudicem est imponenda. Ita enim habet Edictum prætorium: Si eictu homo liber perijisse dicatur, 50. aureorum iudicium dabo, id est, ad quinquaginta aureos condemnabo. Vnde patet legem loqui de pœna infligenda quam ad 50. aureos æstimat: nam & immediatè antè dixerat, illum se in duplum daturum Iudicium, si ex eicto vel effuso, damnum aliquod datum sit. Eodem modo dixit Glossa in Cap. 1. De iniurijs & damno dato, Si homo liber perijt, 50. aureorum sit condemnatio.

Quæret aliquis: Quid si occisus vel naturalis, aut aliàs iustâ morte è medio erat tollendus, vtrum homicida teneretur ad aliquam restitutionem? Respondent negatiue; Petrus Nauarra loco supra citato n. 78. Mald. & Lessius sup. & sequuntur plures recentiores. Rationem reddunt: quia tamen iniuriam in corpus alterius committat, tamen damnum pecuniarium non censetur adferre, eo quod tam breui tempore, quod illi supererat, lucrû facturus non esset, quod mereatur in considerationem venire. Idque conformiter ad sua principia, quibus statuunt, quod pro vita ipsa non debeat restitutio. Si tamen non morte naturali, aut aliàs iustâ è medio tollendus erat, sed iniquè ab alijs, vt à latrone, vel magistratu, per iniustam sententiam interficiendus erat, tenebitur occisor præueniens ad omnia damna: Petr. Nauarra sup. lib. 4. c. 1. n. 78. Less. Mald. sup. & alij communiter. Ratio est: quia alij, qui illum interfecissent, mansuri erant obligati: in quorum obligationem, dum ipse omnes præuenit, sese precipitat. Non enim, ideo quis amittit aliquid de iure lucris sui, quod facturus est, quia

quia alius statuerat iniuste illum impedire: de quolibet videre etiam Petrum Navarra lib. 3. cap. 4. ubi latius hoc prosequitur.

DVBIVM III.

Vtrum homicida teneatur ad expensas in medicos & exequias?

RESPONDETUR: De impendijs in medicos certum est apud omnes illam teneri: utpote quorum causam euidenter dedit. Et ita statuitur Exodi cap. 21. & l. Qua actione in princ. D. Ad Legem Aquiliam.

Quod autem attinet ad expensas exequiarum, vult Nauar. cap. 15. n. 22. etiam de illis homicidam teneri: quod ait ante se neminem terminasse. Sed communis sententia est, non teneri illum ulterius, quam quatenus potuerit earum esse pro parte causa. Vnde si non plures factæ sint, quam si non fuisset occisus, sed in die suo mortuus, non erit occisor impensis illis grauandus: quod enim citius fiant, non videtur per se vergere in grauamen hæredum, ad quos citius quoque deuoluitur hæreditas, cum omni reali interesse, quod homicida tenetur supplere. Si autem in loco esset occisus, ubi expensæ exequiarum sunt maiores, quam in patria, teneretur occisor de incremento eiusmodi. Ita Pet. Navarra lib. 4. cap. 1. n. 73. cum alijs.

DVBIVM IV.

Vtrum hæredes homicida, si ipse moriatur, teneantur pro ipso restituere.

RESPONDEO & DICO Primò: Hæredes pro viribus hæreditatis obligantur ad damna refarcienda, quibus defunctus causam dedit per homicidium. Ita docent communiter DD. & constat ex capit. ultimo De sepulturis: item ex Capit. In litteris De raptoribus: æquum enim est, ut qui sentiunt temporalia commoda ex defuncto, ferant quoque eiusmodi opera defuncti. Vnde & fiscus, si succedat, tenetur ad damna realia restituenda, ut patet l. Non possunt: & l. In summa 17. D. De iure hæci.

DICO Secundò: Non tamen tenentur hæredes ad pœnas aut multas pro iniuria, quam forsitan defunctus alijs intulit, nisi ante mortem eius defuper fuerit his contestata. Petr. Navarra sup. n. 66. Mald. &

Vviggers de Iure & Iustis.

alij sup. & patet ex l. Ex iudiciorum 20. D. De accusationibus. Sed

Queritur, Vtrum teneatur ultra vires hæreditatis, si non fecerint inuentarium? Gioffa ad Capit. In litteris, iam citatum, videtur eos obligare: sed contrarium tradit ad idem Capit. Panormit: & Iul. Clarus lib. 5. q. 51. num. 17: dicens hanc esse sententiam communem iuxta Aret. in Rub. D. De acq. hæred. idque satis euidenter intelligitur esse verum in foro conscientie. Vide Mald. sup. c. 3. Dub. 4.

DVBIVM V.

Vtrum à restitutione liberentur hæredes homicida, quando ille sustinuit pœnam talionis?

NON defunt hic, qui existiment hæredes: tum à restitutione esse liberos, præsertim si alterius hæredes egerint ad pœnam talionis: quibus videtur fauere Scriptura Exodi. 21. quæ non imponit onus alicuius restitutionis, quando Homicida luit talionis pœnam. Ita docent Scotus in 4. dist. 15. ibidem Gabriel q. 15. & Bannes: hic q. 62. art. 2. Adrian. De Restit. q. ult. Rosella V. Restitutio. Nihilominus communior sententia, & ut apparet, verior, habet, etiam tum ab hæredibus ex bonis illius, qui pœnam talionis luit, damna realia esse compensanda. Ita Nauar. cap. 15. n. 25. Couar. libro 2. Variarum Resolut. cap. 10. num. 7. Petrus Nauar. lib. 4. cap. 1. num. 19. Lopez 1. p. cap. 72. Lessi. dubit. 22. Malder. sup. Dub. 5.

Probatur, quia licet fur, qui rem alterius abstulit, in punitionem criminis suspendatur, nihilominus res ablata debet restitui illi, à quo oblata est: ergò etiam si in vindictam sceleris tollatur è medio homicida, incumbit tamen hæredibus damnorum reparatio ex bonis illius: quia pœna illa non intelligitur ad reparanda damna: sed ad satisfaciendum Reip. cui est iniuria illata. Vnde non idcirco dicendus erit homicida puniri bis in idipsum, quia restituendo damna quæ alteri causauit, non patitur pœnam, propriè loquendo, pro iniuria criminis, quæ Republica vindicauit sed soluitur alteri, quod ei debetur. Quare id, quod diximus, rectè potest ita extendi, ut locum habeat etiam, quando pars læsa egit ad pœnam talionis. Quod confirmatur, quia licet pars accepisset pecuniam pro iniuria illata, & sic pœna esset redempta, tamen debetur illi insuper compensatio damnorum: imò etiam si occisor ab inquisitione esset absolutus, potest tamen hæres occisi

L contra

contra eum ciuilitate agere ad reparationem damnorum & interesse, vt plures Iureconfulti tradunt, vt refert Malderus supra dub. 5.

35 Obseruandum tamen est, valde probabiliter dici posse, hæredes defuncti homicidæ qui luit talionis pœnam, non teneri in conscientia ad dicta damna reparanda, nisi hæredes ipsius occisi id ab eis exigant: quia sic videtur communis habere sensus & vsus, vt sumpto de homicida supplicio, alij cõquiescant, & omnis iniuria habeatur non solum tamquam vindicata, in quantum offendit Rempub. sed etiam quodammodo compensata, vt læsit partes. Neque solent honestiores aliud exigere, postquam malefactor pœnã luit. Vide Saloniũ q. 62. a. 2. Quando tamen exigunt, oportet refarcire, vt prius dictum est, quia damnũ iniuste datum, per pœnam talionis simpliciter non compensatur.

Hoc denique obseruandum etiã est, quod qui sentiunt aliã aliquid esse pro vita restituendum, id tamen iudicent non esse necessarium, quando occisor supplicium luit.

D V B I V M V I.

Vtrum ad restitutionẽ teneatur qui in defensione excessit moderamen inculpatã tutela.

36 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Qui inuasus ab altero, dum posset fugere, imò etsi ex charitate, non autem ex iustitia, teneretur fugere, subsistit, & seruando moderamen inculpatã tutelã se defendit ac inuasorem occidit, non obligatur ad restitutionem. Ita communiter DD. &

Probatur: quia restitutio est quædam reparatio iustitiæ læsæ: atqui iste non læsit iustitiam: quia vel non tenebatur fugere, vt aliquando contingit; aut non tenebatur nisi ex charitate, vt supponimus: & licet tunc contra eam peccet, tamen alteri non facit iniuriam quando se cum moderamine debito defendit; ergò &c. Vide Pet. Nauar. lib. 2. cap. 3. n. 362. vbi vult id locum quoque habere, etiam si inuasus forsità prius affecisset inuadentẽ aliquã contumeliã, vel iniuriã aliã: quod est contra Nauarrum cap. 15. n. 7. Ratio reddi potest: quia inuadens non poterat priuatã autoritate iniuriam prius illatã vindicare: vnde hic poterit cum moderamine inculpatã tutelã se defendere contra violentam eiusmodi inuasionem. Sententia tamen Nauarri satis mihi probatur in casu, quo inuasus præuiderit alterum sic irritandum suis contumelijs, quod eum inuadet: Videtur tunc enim quæsiuisse occasionem adijciendi verbera ultra contumelias, & eum occidendi.

DI C O Secundò: Qui ab altero ad pugnam prouocatus, eum occidit, non teneretur ad restitutionem, etiam si modum excesserit: ita Mald. sup. dub. 6. Bann. 2. 2. q. 62. a. 2. Et ratio est, non quòd non peccauerit, sed quia alter prouocando censetur iuri suo cedere, & restitutionem remittere, si occumbat: quod & in vtroque locum habebit, si se mutuo prouocauerint.

DI C O Tertiò: Si is, qui ab altero inuaditur, absque prouocatione, iustã moderationem in defensione notabiliter excesserit, sic vt mortaliter peccauerit inuasorẽ occidendo, obligatur damna & interesse compensare. Ita Nauar. c. 15. n. 27. Lessius dub. 21. & alij infra citandi.

Probatur: quia qui sic occidit, facit alteri iniuriam, estque causa damnorũ & interesse, quæ sequuntur: sicuti is, qui dolo vel latã culpã est alteri damnorũ causa; ergò ad eorum reparationem obligatur. Quando tamẽ non omninò atrociter, quamuis mortaliter excesserit, satis probaliter docent nonnulli, tunc eum non cogendum, vt integrẽ omnia damna refarciat; quemadmodum is, qui aggressor est, siue qui dolo proximum extra omnem casum defensionis, occidit: sed secundum naturalem æquitatem & rationem aliquid hic esse minuendum: Soto lib. 4. q. 6. art. 3. Mald. sup. & pro eadẽ opitione citat Syluest. V. Restitutio 3. q. 2. & Angel. V. Restitutio 1. §. Homicida: cuius rei rationẽ non benè assignaueris ex eo capite, per se loquendo, quia iste minus grauitèr deliquerit, siquidẽ restitutio debet proportionari magnitudini damnorum, non grauitati peccati, cui pœna propriè correspondet: sed ex hoc quia ex eo, quòd ab altero inuasus fuerit; iam non hic solus, sed ipse quoque inuasor quodammodò se occidisse, & causam necis & incommodorũ suorum dedisse censendus est: qui proinde meritò quoque partem suorum incommodorũ ferre debet. Accedit, quòd difficillimũ sit, iustũ temperare dolorem dum quis inuaditur: vt dubium videri queat, an passio & indeliberatio nõ reddiderint culpam leuẽ de qua non teneatur. Pro qualitate igitur dubij, inquit Mald. restituet ad arbitrium boni viri: secus autem, si omninò atrociter excesserit, vt si pro re exiguã defendenda occiderit, aut si facillimè & sine omni suo periculo potuerit ictus alterius absque eius occisione auertere si voluisset.

D V B I V M V I I.

Vtrum anima occisi quispiam ex iustitia restituendum sit?

Scottus

19 **S** COTUS in 4. dist. 15. q. 3. Gabriel ibid. qu. 15. art. 2. Adrian. qu. ult. de Restitutione §. homicida. sentiunt homicidam si non luat poenam talionis, debere pro vita occisi satisfacere in bonis spiritualibus; vt per eleemosynas, orationes, sacrificia, & similia. Sed sententia cōmuniōis habet, non obligari homicidam ex iustitia ad huiusmodi restitutionem faciendam: licet saluberrimi cōsiliij sit, & naturali equitati valde consonum; vt ita faciat. Quare merito in foro penitentiae sunt homicidæ, pro satisfactione sui delicti, eiusmodi opera à Sacerdote iniungenda. Ita docet Soto supra, Antonin. p. 2. tit. 2. cap. 2. Silvester V. Restitutio 3. q. 2. Mald. sup. Dub. 7. Less. Dubit. 25. Ratio autem reddi potest: quia secundum communem hominum etiam piorum ac doctorum sensum & vsum non apprehenditur, quod temporalia & ordinis naturalis debeant ex iustitia compensari per spiritualia ordinis supernaturalis, etiā si ista corporalia in se restitui non possunt: neque enim commutatio iustitia, inter illa tam diuersi ordinis consistit aut consistere valet. Imò inquit Nauarra lib. 4. c. 1. n. 98. aliàs teneretur multò plus restituere quàm acceperit: siquidem opera spiritualia longe excedant quamcumq; rem temporalem: iustitia autem non potest cogere, vt plus restituatur, quàm sit ablatum.

20 **D**ices: Quamuis eiusmodi non videatur homicida reddere pro vita, tamen videtur obligari, quatenus priuauit occisum oportunitate exsoluendi in hoc sæculo poenas restitantes; quas pro delictis commissis debebat: vnde in purgatorio longiores & acerbiores fortassis luiturus est poenas.

Resp: Pet. Nauarra sup. n. 99. admittit Homicidam lege iustitiæ teneri orationibus & satisfactionibus suis vel aliorum, iuuare defunctū in casu posito, quando verisimile est, quod satisfecisset pro suis delictis, si superuixisset: sed ista particularia quæ sunt futuri sæculi, aut ibi obuentura, sunt occultiora, quàm vt ex illis res humanæ & ciuiles hinc mensurari debeant. Quare in hoc, quod occisus fortassis ibi in purgatorio grauiores poenas sustineat, quas minoribus laboribus aut doloribus exsoluisse hinc potuisset, non videtur fundandum ius aliquod iustitiæ, quo quis in hoc sæculo existens obligatur recōpensam facere, vt bene notat Malderus supra, & Soto lib. 4. quæst. 6. art. 3. ad 3. Minus autem aliquid restituendum est pro meritis, quæ occisus fortassis comparasset, si ulterius vixisset, quia facultas merendi irreparabilis existit: & merita vnus in hoc sæculo non possunt in ratione meriti defuncto applicari.

DVBIVM VIII.

An obligetur homicida omnibus ad restitutionem qui ex morte occisi sentiunt incommodum?

NOTANDVM est, damna realia quæ ex homicidio consequuntur, esse in duplici differentia: quædam enim directè concernunt aut afficiunt occisum, vt damnū emergens, & lucrum cessans: quædam verò directè nō pertinent ad occisum, sed ad alios qui ex illo, dum viueret, percipiebant aliqua commoda, vel qui ex eius morte patiuntur damna; vt sunt v. g. creditores, quibus solet bene satisfacere, qui post mortem eius non assequuntur solutionem: item pauperes, famuli, domestici, aut fratres; aut cognati, quos solebat alere, aut aliàs illis benefacere: item vxor, liberi, & parentes, quos intertenebat. His præmissis

RESPONDEO & DICO Primò: Tenetur homicida restituere hæredibus occisi, siue necessarijs, siue extraneis, damna & interesse, quæ directè censentur occisum concernere. Patet: quia hi plenè succedunt in ius defuncti: cui, si adhuc esset capax in se, haud dubiè teneretur occisor omnia ista restituere; ergò & illis, qui plenè ius eius & causam habent. Vide dicta supra dub. 2.

DICO Secundò: Non videtur homicida obligatus creditoribus occisi, etiā si ex occasione mortis patiantur præiudicium in solutione assequenda. Ita satis communiter sentiunt DD. Soto & Salonijs supra, Lopez 1. p. cap. 72. Bonacina supra quæst. ult. Sect. 2. p. 2. siue ult. & alij.

Probari potest Primò: quia omnino per accidens se habet, quod occisus creditoribus sit obligatus, qui occasione mortis eius damnū patiuntur, ac proinde non videtur occidens ad id debuisse attendere & præcauere. Secundò, quia creditor non habet ius in debitorem, nisi quousque se extendunt bona eius quæ actu habet, vel verisimiliter habiturus erat, si superuixisset: atqui ea quæ actu habet, non aufert homicida occidendo, & quæ lucraturus erat, tenetur hæredibus supplere, in quos transfertur obligatio defuncti; ergò non videtur fundamentum, vnde damnū illud creditoris debeat imputari homicidæ; quin potius malitiæ aut negligentiae hæredum, si aliàs occisus sufficiens fuerit, aut futurus erat ad satisfaciendum.

Similiter dicendum est de famulis, quia illi alebantur intuitu seruitij, quod poterunt alteri impendere à quo sustentationem accipient, si hæredes illos dimittant. Ita DD.

antè citati. Neque solet quisquã apprehendere, homicidam talibus existere ex iustitia obligatum, vt eis restitutionem vel compensationem aliquam faciat.

23 **D I C O** Tertio: Similiter homicida non videtur obligandus ad restituenda fratribus, cognatis, vel pauperibus ea, quæ solent illi ex liberalitate occisi ab ipso percipere comoda. Ita quoque Soto supra, Bannes 2. 2. q. 62. a. 2. dub. 6. Mald. c. 3. dub. 8. cum alijs.

Probatur Primò: quia hoc damnum omninò per accidens est coniunctum cum morte, quam homicida infert. Deinde occisus non tenebatur eis præstare illa bona; ergò nec is, qui occidit. Tertio, quia illa non censentur ex voluntate occisi ex parte eius diutius eis præstanda, quam dum ipse vixerit, siue morte naturali siue violenta contingat cum mori; ergò non debet censerì remanere aliqua obligatio homicidæ ad illa præstanda post mortem alterius.

24 **D I C O** Quarto: Obligatur homicida restituere prolibus, parentibus, & vxori occisi interesse sua, quæ in se sentiunt ex morte illius: v. g. ad alimenta, & alia necessaria tribuenda, si occisus eis hæc præstabat. Ita Soto sup. Molina sup. disp. 83. n. 6. Mald. & Bonacina sup. & alij satis cõmuniter. Et rationem bonam reddunt: quia maritus, vxor, liberi, parentes, censentur quodamodò vna persona, ac proinde quando hi læduntur respectiue in marito, patre, filio, læduntur quodamodò in aliqua sui parte: vnde meritò hoc eis restituendum est, quod patiuntur præiudiciũ ex ablatione illius suę quodamodò partis. Deinde, quia secundum naturalem rationem, illi tum vt marito, tum vt patri incumbit providere talibus, quãdiu indigent & superflunt; igitur meritò censetur obligatio ista transire in eũ, qui iniuriosè occisum impedit, quò minus posset diutius istud præstare.

Obseruandum autem Primò, Probabiliter satis ab aliquibus dici, quòd cum vxor non sit inter hæredes necessarios, si hæc cum dote fuerit suscepta, & satis cõmodè viuere queat, tunc homicidam illi non teneri de alimentis: vt neque parenti ipsius occisi, quando non est hæres, nec ab occiso alebatur, aliundeque viuere possit. Vide Mald. dub. 8. antè cit.

25 Obseruandum Secundò, Si læsus ante mortem remittat aduersario non tantum iniuriã, sed etiam damna & interesse tunc homicidam ne quidem filijs teneri ad cõpensationem, vt plures quoque DD. supra citati tradunt: quia non fit filijs iniuria in bonis fortunæ, nisi quatenus læduntur in parente contra ipsius voluntatẽ. Quando igitur parens condonat omne damnum illatum, non remanet ius aliquod filijs: non tamen rectè faceret sic condonando damnum & interesse, quando proles essent indigentes.

D V B I V M IX.

Penes quos sit potestas concedendi remissionem mutilationis, & homicidij quoad pœnas de iure Constitutas?

NOtandum est, cum Bonacina De Restit. in particulari Disp. 2. q. vlt. Sect. 2. p. 1. n. 14. homicidam duplicis satisfactionis contrahere obligationem, atque ita duplicem ab illo exhibendam satisfactionem: vnam Reipub. quæ passa est iniuriam; alterã hæredibus, pro damno eis illato. Hæc sicuti hæredibus debetur, ita ab illis remitti seu cõdonari potest: altera autem Reipub. exhiberi solet, tum per actionem homicidæ, puta per criminis agnitionem, & petitionem veniæ à Principe siue Magistratu, & à populo, tum per passionẽ, subeundo pœnas corporales legibus statutas in eiusmodi delicta. Cæterum quia Principem decet aliquando exercere clementiam in reos: idque etiam aliquando fieri ex iustis respectibus expedit pro bono communi: hinc queritur, penes quos sit hæc potestas remittendi delicta Reipub. iniuriosa, & pœnas eis condignas?

RESPONDEO & **D I C O** Primò: Potestas hæc fundamentaliter & in summo gradu est penes Principes supremos, siue penes Reipub. quæ superiorem non recognoscit. Ratio est euidens, quia sicuti primò & per se eis incumbit cura publicæ tranquillitatis & pacis, & ijs cõpetit ius gladij & correctio malefactorum, qui publicã quietem perturbant: ita quoque primò & in summo gradu iure maiestatis penes illos est potestas aliquando ex iustis rationibus pro faciliori & tranquilliori regimine, relaxandi meritas pœnas malefactoribus, non tantum pecuniarias, sed & corporales, Bossius tit. De remed. ex sola clementia Principis &c.

D I C O Secundò: Comites & Barones regalia habentes, de iure pœnam pecuniariam quæ illis competit, non autem corporalem, aut infamię remittere possunt. Ita Bart. in l. acta 45. §. de ampliando, D. De re iud. Innocent. in Cap. Cum F. tabellio penult. De fide instrument. & cũ illis Kinschot. De rescriptis gratiæ Tract. 3. c. 1. vbi refert Chasseneũ ad Consuet. Burg. Rubr. 1. scripsisse Philippum Ducem Burgundiæ, in eodem suo Ducatu auctoritatem non habuisse dandi gratiã delinquentibus; eò quòd, vt idem author alibi tradit, recognosceret Dux ille Regem Franciæ, & per resortũ subesset Parlamento Parisiensi, cuius rei examen alijs relinquimus.

D I C O Tertio: Per indulta tamen supremorum Principum, aut per consuetudinem immemoriam diuersis in locis est facultas ista concedendi remissionem homicidij, & similibus criminum, deriuata in Comites,

Comites, Barones, aliosque Vasallos, merum & mixtum imperium, siue, vt aiunt, altam, mediam, & bassam iurisdictionem habentes. Tradit Kinschot. loco citato, in Brabantia tales hoc ita obtinuisse, & potestate illa frui. Cuius rei etiam fit mentio in quadam Constitutione Caroli V. Imp. de anno 1541. artic. 5. Idem in Ducatu Mediolanensi eiusmodi nobilibus & Vasallis permitti scribit Bossius cit. tit. De remed. ex sola Clem. princ. n. 51. atque alibi passim in Italia per Barones, gratias tales fuisse concessas, satis testantur Cyn. Bald. Fulgos. & Alberic. in l. seruos 8. C. ad Leg. Iul. De vi publica. Id ipsum dicitur quoque communiter obseruari per Germaniam. Hoc autem sic obseruatur in Ducatu Brabantia, vt optionem habeant subditi, siue à Principe supremo & domino directo, siue à Baronibus & Vasallis rogandi & impetrandi istam remissionis gratiam. Cæterum quia interest eiusmodi vasallorum, & etiam boni publici, ne veritate celatâ à principe impetretur, quod ipsi concedere potuerunt, & iustis de causis Principi siue Senatui incognitis, fortè denegarunt, hinc eis permissum est, quòd re integrâ possint sese interinemento siue approbationi talium diplomatum siue litterarum remissionis faciendæ per principem, opponere. Vide Kinschotium sup. c. 2.

30 Sed quæret hinc aliquis: Sint tres Vasalli, qui facultatem habeant dandi codicillos remissionis, & contingit subditum vnus committere homicidium in territorio alterius, eumque apprehendi in loco subiecto Iurisdictioni tertij: cui ex tribus competet tunc tali delinquenti remissionis gratiam concedere? Possit videri competere tertio, saltem in locis suæ maiestati Catholicæ subiectis: quandoquidem artic. 11. præfatæ constitutionis, dicatur, homicidas in omnibus locis punibiles esse, atque Officiales ad informationis transmissionem inuicem teneri: cuius verò est punire delictum, eius videtur quoque esse condonare.

Respondetur tamen, neq; in his locis, & multò minùs alibi, vbi apprehensus remitti debet ad locum delicti, vel alium Iudicem, competere isti tertio, qui illum sub suo territorio apprehendit, & iudicare potest, facultatem condonandi homicidium. Idque in primis, quia vsus & praxis hoc non habet, vt testatur Kinschot. sup. cap. 5. n. 4. Deinde nec conuenit ei tribuere, quia res illa innumerabilibus fraudibus occasionem dare posset, cum magna delictorum impunitate & bonorum præiudicio: quia contingere frequenter natum est, quod delinquentes sub prætextu simulatæ apprehensionis apud alium vasallum, quem sibi fauentem habent, remissionis gratiam obtruncant, aut pecunia emant. Quare iurisdictione

ista, quæ per personæ apprehensionem acquiritur, vt pote iuri aduersaria, (iuxta quod remittendus esset apprehensus ad Iudicem loci delicti, Iul. Clarus lib. 5. Sentent. q. 38. n. 19.) strictè est interpretanda, neque ad facultatem dandi Codicillos veniales, extendenda: per ea, quæ de vsu arrestorum non extendendo tradit D. Peck. De iure sistendi cap. 2. circa finem.

Verùm neq; domino domicilij attribuenda est ista potestas, sed soli domino loci, in quo crimen commissum est. Ita sentit Kinschot. sup. cap. 5. n. 5. quod colligit ex art. 5. præfatæ Constitutionis Carolinæ: vbi loquens de Baronibus ius Remissionis siue Condonationis habentibus, id restringit & limitat ad commissum in illorum Baronij: & ex art. 10. vbi interdicitur securitatem siue saluum conductum dare, quando delictum accidit extra iurisdictionem eius, à quo petitur: quare multò magis debet censeri ei interdictum esse, concedere criminis remissionem. Et certè non conueniebat, neque consultum erat, vtrique domino tribuere potestatem istam remittendi delicta, ne hoc delectu sibi concesso, mali audaciores fiant ad crimina committenda sub spe impunitatis ab hoc vel illo impetrandæ. Potius autem attribuitur domino loci, vbi crimen commissum, quàm alteri, quia hic rectius & plenius super qualitate & circumstantijs delicti potest sese informare, quàm alius: vnde etiam huius vel officialis eius informatio atque citatio, non alterius, iuxta constitutionem prædictam requiritur ante approbationem veniæ à Principe vel eius Senatu dandæ.

D V B I V M X.

Quibus in casibus concedantur remissiones homicidij?

RESPONDETUR: Casus illi potius ex arbitrio & voluntate habentis potestatem, & præsertim supremi Principis, pendent, quàm certo iure, aut regulâ possint definiri.

De cætero solent codicilli veniales communiter concedi in primis, quando homicidium est commissum pro iusta defensione sui, vel rerum suarum cum moderamine inculpatae tutelæ: vel omninò casualiter absque culpa: quamuis tunc potius purgationi locus sit, quàm gratiæ remissionis; licet propter difficultatem probandæ innocentia, soleat pro maiore securitate simul remissionis gratia implorari & impendi.

Secundò etiam concedi solent, quando concurrunt circumstantia, quæ grauitatem delicti minuunt, etsi non omninò culpam tollant: vt si occasione defensionis, sed excedendo inculpatae tutelam, ex aliquo

L iij iusto

iusto calore iracundiæ si casualiter, sed non adhibitâ circumsp̄ctione debitâ circa actus suos: si item in ebrietate: quia inquit D. Henricus Kinschotius sup. cap. 9. moribus Belgij huius, ebrij excusantur à pœna homicidij, per l. Omne Delictum §. per Vnum D. De re milit. l. Dispiciendum 11. §. Delinquunt D. De pœnis: & Can. Sanè: XV. q. 1. Quod & Vasquius Senator Regius Illustr. Controuers. lib. 3. cap. 96. multorum autoritate probat: vbi notat etiam apud Hispanos Iure Regio id probari. Et rectè quidem hoc rationem habet in ebrio qui præter morem in ebrietatem incidit, & sic homicidium commisit: vel si sæpius inebriari solet, tamen solet esse in ebrietate modestus & pacificus, sed ex aliqua extraordinaria occasione iam alium occidit. Secus autem secundum bonam rationem putarem dicendum de ebrijs, qui noverunt se in ebrietate procliuēs ad rixas, & ad iniurias alijs inferendas, & solitos aggredi, & percutere alios: non enim videntur tales gratiâ aut minori pœnâ digni, quia à talibus non est expectanda emendatio, sed frequentatio pctius oppressionis & internecionis bonorum. Quando autem deliberatp̄ animo, siue per insidias ad hoc structas, siue per inopinatam aggressionem homicidium est commissum, non solet, aut saltem non deberet remissionis gratia concedi, vt testatur Boss. loco cit. n. 42. vbi ait monstrosum fore, talem videre gratiam. Vide plura de istis apud D. Kinschot. sup. cap. 7. & aliquot sequentibus.

Hoc denique obseruatu dignum, quod iuxta præfatam constitutionem Imp. remissio ista homicidij fieri non debeat infra annum; Neque etiam concedi nisi in itâ pace & concordia cum consanguineis defuncti: Ratio prioris est, quia tam velox gratiæ concessio multis scandalo esse, & alios ad

delinquendum prouiores reddere possit: atque complures hac impetrationis facilitate abuterentur. Deinde vt, inquit Boss. sup. n. 47. foret res admodum turpis, quod homicida, sanguine adhuc calefcente ambularet ante conspectum offensorum, alleg. l. Cum supra virentes 12. C. De re milit. Ratio posterioris reddi potest, quia non est æquum quod Princeps suâ benignitate oblit læsis, & interesse habentibus, & in hoc patrocinetur criminosis. Et propterea permissim est omnibus interesse habentibus, impugnare veniales codicillos: ad quem finem tam ex stylo, quam Iure communi citandi sunt.

Disputatur verò hic inter Iureconsultos, 33 Vtrum sufficiat pax habita cum defuncto, puta quia ille lethaliter vulneratus delinquenti remisit factum. Affirmatiuam partem tenet Bald. in l. 2. n. 3. C. De libertis & cor. lib. Sed negatiuam partem docent Bartol. in l. Damni §. Sabini D. De Damno infecto: n. 2. & Imola ibid. dicens, quod vulneratus de facili pacem faciat, vt ab altissimo veniam impetret. Certè si statutum aliquod disponat, quod pax habeatur ab hæredibus, tunc etiam procul dubio, inquit Clarus sup. q. 58. n. 29. de iure non prodest pax cum defuncto habita. Neque debet Iudex multum moueri propter eiusmodi condonationem factam à defuncto, præsertim quando circumstantiæ non alleuiant factum: quia Iudicis est secundum iustitiam vindicare delictum: priuato autem iniuriâ affecto conuenit secundum legem & exemplum Christi, quod facilis sit ad ignoscendum: quod iustitiæ vindictiæ præiudicare non debet, quæ videtur nimis frequenter sub specie misericordiæ à diuersis impediri: & à Superioribus siue ex illâ, siue ex aliâ occasione negligi: vnde malis tantâ accrescit audacia opprimendi innocentes.

C A P V T Q V A R T V M.

De iniurijs in corpus proximi per stuprum & adulterium, & de restitutione necessaria.

D V B I V M I.

An stuprum turpitudini simplicis fornicationis super addat aliam deformitatem?

NO T A N D V M est, Stupri nomen tripliciter vsurpari. Vno modo generaliter pro quolibet concubitu legibus prohibito, vt patet l. In-

ter liberas D. Ad Leg. Iuliam De adulterijs: vnde apud scriptores frequentius inceustus, adulterium, libido præpostera, stuprum vocantur. Secundò, pro concubitu violento, non habitâ ratione virginitatis aut sexus, vt tradit Valla: quomodo & adolescenti & mulieri prius corruptæ dicitur etiam inferri stuprum, quando violentè opprimuntur. Tertio, ac magis propriè, pro defloratione puellæ virginis extra statum matrimonij: & secundum hanc significationem

tionem nobis potissimum est sermo, quando de stupro hic agimus. Ita accipitur Can. Lex illa §. cum ergo xxxvi. q. 1.

Notandum Secundò, eiusmodi deflorationem tripliciter rursus fieri posse. Primò, quando virgo non est amplius sub potestate parentum aut tutorum: vel si sit, hi tamen simul cum virgine consentiunt in concubitum. Secundò, quando ipsa est sub potestate parentum, qui non consentiunt, ipsa verò consentit. Terriò, quando vis infertur virgini contra ipsius voluntatem. His præmissis

2 RESPONDEO & DICO Primò: Stuprum in quod virgo suæ existens potestatis, liberè consentit, aut si sub aliorum sit potestate, in quod illi quoque consentiunt, non videtur includere nouam deformitatem mortalem supra simplicem fornicationem. Ita Dominic. Soto in 4. dist. 18. q. 2. art. 4. Vasquez 1. 2. disput. 112. n. 1. & 3. Sanchez lib. 7. De matrimonio disput. 14. Pet. Nauarra lib. 2. c. 3. n. 433. Suarez in 3. p. Tomo 4. Disp. 22. sect. 4. n. 4. Less. cap. 1c. dub. 1. Mald. cap. 4. Dub. 1. & plures passim recentiores.

Probat, quia in stupro non videtur aliquo ex capite posse demonstrari specialis deformitas siue malitia mortalis, nisi interueniat specialis iniuria: sed non apparet in tali stupro particularis iniuria, quandoquidem scienti & volenti non fiat iniuria; virgo autem & parentes (vt supponimus) in deflorationem consentiunt; ergo &c.

Dixi, non includere aliam deformitatem mortalem; quia non videtur negandum superaddere aliquam inordinationem ad minus venialem supra fornicationem quæ cum aliqua prius corrupta committitur: nam scædior est libido, quæ non veretur corporis virginalis integritatem violare, quæ singulare est virginis ornamentum, & veluti quædam naturæ dos reseruanda honori matrimonij, & gratiæ ac complacentiæ mariti. Quod nonnulli ita ponderant, vt existiment inde nasci nouam malitiam mortalem in eodem genere vitij, scilicet luxuriæ. Sed non videtur res illa tanti, vt tam grauem superaddat malitiam; idque primò, quia potest puella iam corrupta à matrimonio abstinere, quia non est in præcepto. Deinde quia integritas illa corporis non est in matrimonio perpetua, sed mox tollenda. Accedit, quòd principalior honos matrimonij consistat in obseruatione fidei matrimonialis, quando iam contractum est, & in recta prolium educatione.

3 DICO Secundò: Similiter, quando puella subest adhuc potestati parentum, etiam si absque horum consensu violetur, modò ipsa liberè consentiat, non videtur violatio illa continere specialem malitiam mor-

talem intra speciem luxuriæ, ratione virginitatis ablatæ in scijs vel non consentientibus parentibus: potest tamen esse circumstantia mortaliter aggrauans, puta ratione mœroris, quem hinc parentes concipiunt, vel infamiæ, quæ inuritur familiæ. Ita Soto & alij sup. citati contra Caiet. 2. 2. q. 154. art. 4. vel 6. ad Dub. 1. Azor. 3. p. lib. 5. q. 1. Bonac. Tomo 1. De ijs quæ pertinent ad vsum matrim. q. 4. puncto 17. cum alijs, quos citat.

Probat prior pars, de qua est controversia: quia licet parens aut tutor curam & ius habeat custodiendi virginem suam, ita vt possint ab ea excludere & arcere omnes de quibus timent, ne illius pudicitia infidientur; proindeque iniuriam illis faciant, qui per vim parant sibi accessum, aut contra parentis voluntatem abducunt, quæ spectant ad speciem raptus: tamen dominium & ius in corpus virginis quoad vsum copulæ non est propriè penes parentem, sed simpliciter competit virgini; ergò quando hæc suâ sponte è domo parentum egreditur, & liberè concedit vsum corporis, ac permittit virginitatem violari, non apparet sufficiens fundamentum, ex quo ista violatio adferat secum peculiarem & tantam deformitatem quæ debeat censerì mortalis supra aliam simplicem fornicationem, seclusis illis parentum incommodis, siue non habito ad illa respectu, quæ quodammodò per accidens comitantur aut sequuntur ad eiusmodi virginis deflorationem.

Confirmatur: quia ius, quod parenti in virginem competit, hic non inuaditur aut læditur: quia nec vi, nec fraude (vt supponimus) inuadit is qui virginem deflorat, custodiam, quam parens aut tutor adhibet, quæ propriè est ipsorum iuris & curæ; ergò in hac violatione nihil apparet, quod per se sit iniuriosum parenti siue tutori: quia licet ius custodiæ ad eos pertineat, tamen vti diximus, ius in corpus virginis, non habent magis, quam in corpus filie sub eorum potestate existentis iam prius corruptæ: hanc autem si quis liberè consentientem in scijs parentibus, cognouerit, nemo dixerit eiusmodi fornicationem inuoluerè particularem deformitatem mortiferam; ergò &c.

Posterior pars, quòd scilicet aliunde ex circumstantijs concurrentibus eiusmodi virginis defloratio possit habere coniunctam aliam culpam mortalem, declaratur: quia solet inde parentibus ingens tristitia obuenire, tum propter spem frustratam de honorabiliori matrimonio, tum propter dedecoratum suo modo familiam. Quæ incommoda, primò quidem & principaliter vitare tenetur ipsa puella: deinde quoque ille, qui eam, quamuis consentientem violat: quia non illi licet cooperari in facto tali, atque

adeo ipsum actum exercere, unde tanta incommoda alijs eueniunt. Quia tamen hæc quasi per accidens sequuntur (possunt enim non sequi vt si stuprum maneat occultum) hinc fit, quòd talis defloratio non censetur constituere simpliciter luxuriæ speciem particularis deformitatis, condistinctam contra fornicationem: sed intra eius limites manere, licet in eadem specie sit grauior, quàm quæ committitur cum puella prius corrupta, vt antè diximus. Sed contra iam dicta

6 Obijcitur: Congressus cum vxore alterius, licet ipsa consentiat, eiusque maritus, tamen inuoluit specialem malitiam supra simplicem fornicationem: idque idè, vt apparet, quia non possunt cedere iuri suo; ergò similiter congressus cum, virgine, quamuis ipsa consentiat, imò & parentes eius, videbitur inuoluere nouam malitiam mortalem propter virginitatis ablationem, in qua non possunt hi quoque cedere iuri suo, sicuti non potest quis cedere iuri suo, vt alter illi manum aut pedem tollat.

Respondetur: In adulterio, licet maritus & vxor consentiant, dupliciter peccari: primò, quia est commercium carnale inter eas personas, inter quas non intercedit matrimonium: deinde peculiariter, quia contrauenitur vinculo matrimoniali, ex quo nascitur particularis obligatio & in ipsis coniugibus non cognoscendi aliam personam, præter illam, cum qua matrimonium initum est: & in alijs quoque ne quis cum vna ex illis carnale commercium habeat: Nascitur, inquam, obligatio, non iure humano tantum: sed lege naturali & diuinâ, contra quam peculiariter peccant adulteri: neque partium consensus potest huic detrahere, sicuti nec facere matrimonium solubile. Accedit, quòd peccetur simul contra bonum proles, & Sanctitatem Sacramenti. Sed quando suo consensu ac parentum violatur virgo, tunc non peccatur in aliam legem, quàm in hanc, quâ prohibetur copula carnalis extra statum matrimonij: nam seruare virginitatis integritatem per se non cadit sub præcepto, quandoquidem licitè possit in eius amissionem consentire per actum matrimonialem. Quamuis itaque peccet virgo, quia extra matrimonium admittit virum, non tamen contra legem aliam quæ specialiter mandat seruare virginitatem, siue simpliciter, siue vsque ad matrimonium, cum corporis integritas seu virginitas etiam alijs modis absque culpa possit amitti; vt ostendit D. August. lib. 1. de ciuit. cap. 18. Quare nec eadem est ratio ablationis huius integritatis, & ablationis alicuius membri: quia non est illa omninò subtracta dominio virginis, nec à natura data, vt perpetuò conseruetur intacta; sicuti se res habet in membris hominis.

Quare non tantum sine iniuria puellæ, sed etiam sine peccato, in statu matrimonij, ea tollitur absque aliqua necessitate pro suppositi conseruatione. Quod numquam in membris locum habet; quæ, quamuis dici possint rescindi sine iniuria hominis, quando consentit, nunquam tamen sine peccato, quando aliqua non subest necessitas. Quod autem corporis illa integritas dicatur seruanda honori matrimonij, non est res tanti, prout diximus, vt censenda sit causare nouam speciem malitiæ mortalis: nam etiam iuuenes masculi meritò virginitatem seruare debent matrimonio, si ad illud tendant. Vnde monet Sapiens Prouerb. cap. 5. *Fili mi, ne des alienis honorem suum, & annos tuos crudeli*, dehortans scilicet adolescentes à meretricijs commercijs: & tamen nullus idcirco iudicat primum actum fornicationis in iuvene importare aliam malitiam mortalem supra simplicem fornicationem.

7 Ex dictis licet colligere, eum, qui morosis delectationibus indulserit, non necessariò in confessione debere exprimere, se animo versatum fuisse circa puellam virginem, licet etiam in amplexum eius deliberatè consenserit: quia non est circumstantia mutans speciem, aut notabiliter aggrauans, ita vt debeat censi addere nouam malitiam mortalem, nisi etiam animo fuisset paratus violentiam illi inferre, si occasio se præsentasset; hoc enim explicandum foret. Similiter nec eum, qui cum puella virgine est fornicatus, ex necessitate debere exprimere illam circumstantiam, quòd fuerit virgo, si sine fraude & violentia, illa liberè consentit, & non alia incommoda parentum eius sint aut putentur secutura. Tertio, neque virginem de necessitate debere explicare, quòd hac suâ fornicatione amiserit virginitatem, quando aliud incommodum non est adiunctum.

8 Dico itaque Tertio: Tunc virginis stuprum demum addit specialem deformitatem mortiferam, ratione cuius constituitur distincta luxuriæ species à simplici fornicatione, quando virgo violatur inuita siue absque suo consensu. Ita DD. supra citati & plerique alij recentiores: quod non aliàs ex hætenus dictis potest constare. Quod autem tunc, sic declaratur: quia infertur virgini grauis iniuria contra ius, quod habet ad conseruandam corporis integritatem & virginitatem; quæ omnium apprehensione & iudicio magnum quoddam eius bonum censetur: quare libido eam violans & tollens citra illius consensum, meritò censenda est adferre nouam malitiæ mortalis speciem

Obseruandum verò est, à Doctoribus duplicem hic distingui vim: aliam propriè dictam & physicam, vt quando corporali & externâ

& externâ violentiâ virgo opprimitur: alteram verò metaphoricè dictam, & quasi moralem, quando scilicet importunis præcibus & sollicitationibus, quibus nimium fatigatur, permittit se induci virgo in consensum copulæ: fieri enim potest, vt importunitas tanta sit, vt puella magis eligat graue illud virginittatis detrimentum sustinere, quàm assiduè tam improbâ sollicitatione quodammodò enecari. Rariùs tamen preces & sollicitationes iudicandæ sunt vim attulisse, nisi fortassis adfuerit metus reuerentialis; vt si sit dominus, aut vir magnæ authoritatis, cui nihil ipsa audeat recusare, vel qui in alijs possit ei multum obesse. Alioquin enim possunt ordinariè virgines eiusmodi molestas sollicitationes excutere, quando absolutè displicent, subterfugiendo nimirum sollicitantis consortium, & si quandoque se ingerat, cum stomacho & amara dedignatione fortiter eum reijciendo, prout solent ac debent castæ virgines in tali occasione agere. Quando autem hæc non adhibentur, quamuis videantur repugnare ab initio, tamen ferè contingit, quòd postea satis voluntariè ac liberè præbeant consensum. Cæterum dum importunitas est tanta, vt violentiæ quodammodò æquiparetur, tum hæud dubiè stuprum illud specialem quoque malitiam simplici fornicationi superaddit, propter particularem iniuriam, quæ virgini infertur, quando tali importunitate eius virginittas tollitur.

Quæret aliquis: Quare potiùs violenta virginittas defloratio referatur ad speciem luxuriæ, quàm ad iniustitiam? Respondetur breuiter, quia in illo actu finis principalis est libido: idcirco enim violentiam cum iniuria infert stuprator, vt libidinem expleat. Solent autem actus sortiri denominationem peccati à fine potiùs, quàm ab obiecto proximo. Vnde D. August. docet eum, qui furatur, vt adulteret, potiùs esse adulterum, quàm furem. Quòd si verò inferret quispiam violentiam virgini non tam affectu libidinis, quàm iniuriandi ac dedecorandi puellam & familiam, actus ille potiùs diceretur iniustitiæ quam libidinis.

DVBIVM II.

Ad quid teneatur, qui virginem stuprauit?

RESPONDEO & DICO Primò: Si virgo liberè omninò consentit in deflorationem, ad nihil in conscientia illi obligabitur, qui eam deflorauit. Ita communiter DD. & patet: quia obligatio restituendi, si quæ esset, nasceretur ex violatione iustitiæ, & ex iniuria illata: sed qui

copulam obtinuit à puella liberè consentiente, non intulit iniuriam; quia scienti & volenti non fit iniuria, ergò &c.

D I C O Secundò: Imò neque parentibus virginis, sub quorum cura erat, in conscientia obligabitur ad augendam puellæ dotem, quatenus hanc maiorem requirit iam corrupta, quàm existens integra, vt ad æquale matrimonium possit elocari. Ita docent Soto lib. 4. q. 7. art. 1. ad 2. Tolerus lib. 5. cap. 11. Sanch. lib. 7. de Matrim. Disput. 14. & tamquam verius approbat Malderus, quamuis oppositum dicat esse probabile.

Probatur autem: quia per deflorationem in quam omninò liberè consentit virgo, non committitur iniustitia aliqua contra parentem.

Confirmatur ex dictis Dubio præcedenti ad Conclusionem 2. quia licet parens habeat ius custodiæ filiz virginis, non tamen habet dominium eius corporis siue integritatis virginalis, sed hoc est penes ipsam filiam. Quando igitur nec vi nec fraude, alter eam abducit extra custodiam parentum, sed liberè exiit, & liberè permittit se corrumpi, non lædit hic ius proprium parentis, neque iniustitiam contra illum committit, ratione cuius debeat dici in conscientia parenti obligatus ad tale augmentum dotis.

Confirmatur Secundo: quia quando sine vi & fraude virgo liberè consentit, censetur iuri suo cedere, quod habere poterat ad eas nuptias, quas fuisset assecuta, si virginittatem non prodigeret, atque adeò deflorantem liberare ab onere parandi ei consimiles nuptias: sed neque ipsa iure à parentibus poterit exigere dotem maiorem; non ergò apparet ratio, quare deflorator teneatur eo casu parentibus illam supplere. Sed

Dices fortassis, Quod non tantum filia habeat ius ad tales nuptias, sed etiam parens habeat ius elocandi filiam ad tales nuptias, quales similis conditionis virginis solent assequi, quod corruptor filiz impediuit aut destruxit.

Respondetur, parentem tantum possidere ius illud dependenter à voluntate filiz: vnde per voluntatem filiz potest illud amittere, non læsâ iustitiâ commutatiuâ.

Dixi, quòd non teneatur parenti ad augmentum dotis; quia si stupro euulgato sequatur aliquod dedecus familiæ, non videtur stuprator liberandus ab onere reparandi honorem, quoad fieri poterit: quia licet filia principaliter causet hanc notam, tamen ipse inique cooperatur, quando præuidet aut præuidere potest infamiam illam secururam. Sunt tamen ex authoribus supra citatis, qui stupratorem in dicto casu etiam ab hac obligatione liberent.

Illud verò hic obseruandum est, frequen-
tius posse

eius posse contingere, quòd saltem ex charitate eiusmodi defloratores virginum peculiariter eis teneantur ad aliqualem dotem. v. g. si illi potentes sint & diuites, virgo autem deflorata pauperior, quæ ob amissam virginitatem & carentiam dotis sese datura sit viræ liberiori, ac prostituere totaliter: tunc enim ad eiusmodi mala præcauenda tenebitur haud dubiè ex charitate talis stuprator aliquomodo eam dotare. Cuius rei rationem meritò debent habere Confessarij, quando isti casus qui satis frequentes sunt, in confessione occurrunt.

13 **D I C O** Tertiò: In stupratores simpliciter & propriè violentos, iure ciuili est statuta pœna capitis. Patet Institut. De publicis Iudicijs. §. Sin autem: cui pœnæ adiungitur translatio omnium bonorum ad puellam, si ea fuerit ingenua, l. vnica: C. De raptu virginum. Idemque extenditur ad bona sodalium, comitum, auxiliatorum in tali stupro. Vbi hoc

Obseruandum est: Quamuis in ordine ad restituenda puellæ damna, vel ad multam pecuniariam persoluendam, iura faciliè præsumant virginem inuitam fuisse oppressam siue corruptam, in ordine tamen ad pœnam capitis, vel aliam ordinariam pœnam violenti stupratoris, iura non præsumere violentiam: neque credere virgini, aut parentibus, vti ex Iureconsultis Claro, & Baiardo tradit Malder. c. 4. dub. 3. Puellæ tamen de virginitate creditur, iuxta communem Doctòrum sententiam, ita vt præsumatur virgo fuisse, nisi pars probet contrarium. Clamando autem facit inditium violentiæ: at non clamando, si fuerit in ciuitate præstat inditium consensus, sicut & quando post factum diu tacuit. In agro autem oppressa præsumitur clamasse, vt videre licet Deuter. cap. 22.

14 **D I C O** Tertiò: In foro conscientie, qui vi vel fraude, aut talibus sollicitationibus quæ vi æquiparantur, stuprum absque promissione coniugij extorsit, tenetur ad alterutrum horum, vel corruptam in matrimonium adsumere, vel alio modo damna reparare. Ita Siluester V. Luxuria q. 5. Anton. 2. p. tit. 5. cap. 6. Nauarr. cap. 16. n. 16. & sequentibus Pet. Nauarra lib. 2. c. 3. n. 434. Azor. 3. p. lib. 4. c. 5. Molina Tomo 4. Disp. 106. & alij complures.

Probatur quia puellæ per iniuriam est damnum illatum; ergo debet resarciri iure naturæ. Hoc autem fieri potest, vel per adumptionem ad matrimonium, vel per damni reparationem secundum æstimationem iustam.

D I C O, in foro conscientie; quia in foro externo Ecclesiæ compelletur illam dotare & ducere in vxorem, vt patet ex Capitulis 1. & 2. de adulterijs & stupro.

Dixi quoque, si absque promissione coniugij; quia si intercesserit promissio, illa implenda erit, vt paulò post dicemus.

Petes: Quid si parens puellæ, vel ipsa non velit admittere matrimonium, quod stuprator offert, an hic tenebitur alio modo damnum resarcire?

Respondetur, si vi corrupta fuerit, potest recusare ipsius matrimonium, & exigere tantumdem, quanto eget amplius, vt libere possit nubere cuiuis alteri, perinde ac si stuprum perpessa non esset: quod stuprator in conscientia obligabitur præstare.

Idem dicendum videtur, si fallaciter eam induxerit, ita vt cognitâ veritate meritò possit censi inuita: v. g. si adolescens se fingebat nobilem aut valde diuitem, & talis non sit: qui enim fingit aliquid propter quod illa consentit, aliàs nullo modo consensus, manifestè iniuriam illi facit, quæ non compensabitur per matrimonium, quando non est talis, qualem se exhibebat.

Petes Secundò: Quid si puella non velit admittere aliam reparationem damni, sed vrgeat omninò matrimonium, an tenebitur illam ducere?

Respondetur, Si nec expressè, nec tacitè promiserit, non tenebitur ante sententiam Iudicis: sed satisfaciet in conscientia præstando compensationem damni illati. Vide Couar in 4. Decretal. p. 2. cap. 6. §. 8.

D I C O Quintò: Si puella similibus modis decepta, postmodum æquè commodis potita fuerit nuptijs, sic vt nihil detrimenti acceperit, non tenebitur tunc corruptor ex multorum opinione, aliquid restituere, nisi forsitan iam intercesserit ante nuptias puellæ, conuentio cum illo qui eam deflorauerat. Ita Nauarr. cap. 17. n. 19. Petr. Nauarra lib. 2. c. 3. n. 451. Vasquez De Restit. c. 3. §. 2. dub. 3. n. 8. Molina tomo 4. Disp. 106. n. 11. Concl. 8. Less. lib. 2. c. 10. dubit. 2. Bonacina sup. n. 8. cum alijs, quos insuper citat.

Probant: quia quemadmodum pro vita & membro præcisè non est aliquid restituendum, ita nec pro ablatione virginitatis: vtpote quæ sint irreparabilia, & prætio non æstimanda: sed neque pro damno secuto, quia nullum re ipsa detrimentum illa inde accepit, vt supponimus. Hinc è contrà alij, qui cum D. Thoma docent, aliquid etiam ex iustitiâ esse restituendum pro vita, aut membro, quamuis ad æqualitatem compensari non possint, conformiter loquendo tenebunt, stupratorem ex iustitia obligari ad compensandam ablatam virginitatem, iuxta arbitrium bonorum virorum, tametsi in se restitui non possit, neque omninò ad æqualitatem compensari, si ipsa eiusmodi compensationem requirat. Ita præter Doctores supra citatos, tenent etiam Barthol.

tholom. Medina in Summa lib. 1. c. 14. & Gom. n. 11. vt refert P. Nauarr. loco cit. & Clauis Regia lib. 11. c. 2. n. 29. vt refert Bonacina sup. Vtraque opinio suam habet probabilitatem. Vide dicta sup. Dubio iam citato.

17 **D**ico Sextò : Si promissit coniugium & ea spe, seu conditione vsu corporis puellæ impetrauit, tenetur simpliciter illam vxorem ducere, etiam in foro conscientiz. Ita Petr. Nauarra lib. 2. c. 3. n. 142. Lopez cap. 76. Bonac. sup. n. 7. Malder. Dub. 5. & est communis doctrina. Probat: quia hæc promissio est facta per modum contractus *Do vt des.* Quandoquidem igitur hæc ex parte sua compleuerit contractum, etiam ille pro parte sua tenetur complere, prout exterius iuxta iudicium prudentum sonat & initus fuit. Quare non satisfaciét eam dotando, vel largis donationibus damnum resarciendo, si ipsa non velit eiusmodi admittere in matrimonij commutationem.

Quod & locum habet, si quis animo ficto contrahat cum virgine per verba de præsentis, solum, vt eâ potiatur, vt tradunt Soto in 4. distinct. 29. q. 1. art. 3. & Adrian. q. 2. de Matrimonio, Lessius sup. dub. 3. & alij.

18 **O**bseruandum verò est, aliquos excipi casus à Doctoribus, quibus non tenebitur deflorator puellam ducere, sed satisfaciét aliter damnum reparando. Primò, quando graue scandalum ex eo nasceretur: Nauarr. c. 16. n. 17. & Mald. sup. Secundò, si ille valde nobilis sit, & ipsa hoc sciuerit: neque villo modo esset paris conditionis, ita vt potuerit facillè suspicari, ipsum fictè nuptias promittere, vt eâ possit frui. Petr. Nauarr. suprà. Dico, & illa nullo modo paris sit conditionis; quia si non admodum inferioris sit conditionis, tenebitur illam ducere, vt ex Lopez & alijs tradit Mald. suprà. Addo, & ipsa hoc sciuerit; nam si omnino ignoraret eius nobilitatem, ita vt secundum exteriorem apparentiam non haberet occasionem suspicandæ fraudis vel fictionis, similiter tenebitur ipse eam ducere, si illa omnino velit, vt docet Pet. Nauarra loco iam cit.

Tertiò, si ex alijs circumstantijs facillè potuerit puella aduertere, ipsum non ex animo promittere matrimonium: vt si inconstanter loquatur, si nimis vtatur exaggerationibus, si verbis ambiguis vtatur, vt non difficile fuerit fucum deprehendere: quando enim potuit suspicari fraudem, non censetur decepta. Quartò, non tenebitur deflorator eam ducere, si aliquod impedimentum superueniat; vt si fiat illi affinis, si ducat aliam per verba de præsentis, si sacros ordines suscipiat: quamuis ista faciendo cum præiudicio puellæ grauiter peccaret. In istis tamen & similibus casibus, vt v.g. si grande incom-

modum ex matrimonio illo esset secuturum, tenebitur damnum alio modo compensare. Denique si pater puellæ non velit matrimonium permittere: quo in casu nec videtur teneri ad aliam compensationem faciendam, siue ex animo siue fictè tantum nuptias promiserit, modò tamen iam sit paratus eam ducere: Liberabitur quoque adulescens à sua promissione, si contingeret illam postea cum alio fornicari. Ratio est, quia etiam in promissione sponsalium censetur iste casus exceptus.

An verò in casu hoc fornicationis deberet alio modo satisfacere; Quæri potest? Nonnulli existimant ipsum teneri, si tantum fictè promississet coniugium; non autem si sincere & ex animo; Alij absolute dicunt, ipsum ad nihil amplius teneri, quomodocumque matrimonium promississet: quod videtur verius, quia reparatio iniuriæ seu potius cõplementum contractus constitutum erat in futuris nuptijs. Quare dum ipsa suo vitio faciat, vt alter ad complementum illud præstandum non teneatur, nulla videtur amplius restare obligatio: nisi tamè prius, antequam fornicaretur; in initum fuerit pactum de resarciendo damno per pecunias, & de non contrahendo matrimonio. Sic quoque non tenebitur, si promiserit nuptias puellæ, quæ diceret se virginem, & postea constet, non fuisse virginem: Lopez. 1. p. c. 76. Corduba lib. 1. Quæst. 13. sui Quæstionarij dicto 3. quia ab illa fuit deceptus: Imò tunc ne quidem ad damna tenebitur, si ipsa se virginem esse mentita est, quando de nuptijs stipulabatur, vt habet Mald. sup. Dub. 5.

Quod nonnulli etiam extendunt ad casum, quo æstimauerit eam esse virginem, & postea deprehendat non esse, quamuis ex eius verbis deceptus nõ fuerit, saltè hactenus, vt non teneatur eam ducere. Ita Corduba dicta q. 13. sui Quæstionarij, quia illa causa est etiam sufficiens ad dissoluenda sponsalia. Volunt tamen, & meritò, hunc esse obligatum ad compensationem alio modo faciendam, quia illa non decepit eum fraude aliquâ; Mald. sup. Si verò sciuerit eam non esse virginem, & tamen promiserit matrimonium, siue ex animo siue tantum fictè ad obtinendam copulam, tenebitur illam sibi matrimonio coniungere, si ita ipsa velit, quia ille deceptus non fuit, & ipsa ex parte sua est obsecuta conditioni contractus. Ita Siluester V. Matrimonium 4. q. 4. & Dominicus Soto in 4. distinct. 29. q. 2. artic. 3.

Quidam tamen sentiunt illum non teneri ad eam ducendam quando fictè tantum promississet, & non sequeretur notabilis infamia, eò quòd concubitus cum corrupta non videatur tantum mereri, vt debeat matrimonio

trimonio compensari: sed quod diximus apparet verius, & magis sequendum.

Hoc autem imprimis hîc notandum, tunc puellam in hoc genere sermonis censeri virginem, quando virum non cognouit, etiam si fortassis, vel voluntate vel propria pollutione virginitatis virtutem amisisset. Deinde Notandum, hæc intelligenda esse locum principaliter habere in foro conscientiae, quia in externo sæpius quo ad illas obligationes aliter propter Iuris præsumptionem continget iudicari, sicut supra etiam indicauimus.

21 *Petes, An is, qui vouerat ingredi Religionem, si postmodum puellam sub promissione Matrimonij deceperit, possit eam ingredi? Nauarrus lib. 4. conf. 1. cum alijs nonnullis, tenet, talem obligari ad Religionis ingressum, neque posse deceptam ducere. Fundat se in Capit. Rursus: Qui Clerici vel vouentes &c. Sed contraria sententia pœnè communis est, scilicet talem teneri ducere eam in vxorem, quam sub spe & promissione matrimonij deflorauit.*

Ratio redditur: quia voti impletio eatenus iam cœsetur illi facta impossibilis, quatenus absq; alterius iniuria non potest seruari: sicut qui alijs debitis est obnoxius, prius ea soluere debet, quàm iuxta votum possit ingredi Religionem, dum spes est, quòd eis satisfacere poterit. Confirmatur à simili: quia si quis vouisset centum dare in elemosynam, & postea inferret alteri damnum tantæ æstimationis, nec haberet aliunde, quo illud posset reparare, tenebitur illa centum etiam Deo vouerat, in restitutionem impendere: nec poterit votum persolvere omisâ damni compensatione; ergò similiter hîc, cum ratione damni illati sit obnoxius puellæ, nec possit aliter ex æquo facere compensationem, nisi contrahendo cum illa, tenebitur matrimonium contrahere, atque aded etiam consummare; cum alioquin non occurreretur satis damno ipsius puellæ quoad infamiam, & alia incommoda. Neque illa obligatur admittere aliam compensationem; quia non tenetur subire infamiam quòd extra matrimonij statum sit spoliata virginitatis flore.

Hæc tamen intellige, si puella ignorabat eius votum, vt etiam monet Sanchez, quia si sciuerit, non tenebitur alter abstinere ab ingressu Religionis: imò ad eum tenebitur: quia puellæ ad matrimonium non erit obligatus, quandoquidem non bonâ fide cum eo quasi contraxit de futuro matrimonio, cum sciret eum non posse licitè id promittere, nec præstare.

Ad Capit. itaque, quod Nauar. allegat, Respondetur, non illud versari in casu nostro: neque enim agit de eo, qui sub promissione Matrimonij puellâ est potitus: sed tan-

tum de eo, qui castitatem vouerat, & postmodum iurauerat quandam ducere. Quæret aliquis, An tenebitur eo casu petere dispensationem in voto suo simplici siue castitatis, siue Religionis? Respondetur, non videri id simpliciter necessarium, quia executio voti iam illi facta est illicita; nihilominus tamen consulendum esse, vt petatur; quia alioquin, non posset exigere debitum, sed reddere tantum, quod valde periculosum est in statu matrimonij.

DVBIVM III.

An adulter teneatur aliquid restituere marito adultera pro iniuria, si nullus partus sit sequutus?

Suppono adulterum eo casu non obligari ad aliquam restitutionem damnorum realium, quia hæc præsupponuntur nulla secuta. Similiter neque teneri ad reparationem alicuius damni quasi personalis, quod in persona vxoris potest sustinuisse maritus: quia illud quoque aut nullum aut exiguum est. Si tamen ellet tale, quod censetur notabile: vt v. g. si nuptam ipse deflorasset ante matrimonij conluminationem, tunc iterum concurrat concertatio opinionum: quarum vna sustinet pro eiusmodi damnis nihil ex iustitia restituendum: quia ex æquo compensari non possunt: altera verò dicit, esse faciendam restitutionem, quatenus fieri potest. Vbi relinquimus lectorem sequi suum iudicium, quia vtrunque sunt auctores notabiles & rationes, vt ex supra dictis constat.

Dico itaque Primò: Adulter, dum partus non est secutus, non obligatur pro iniuria marito illata aliquid restituere, loquendo de restitutione propriè dicta. Ita satis communiter DD. sentiunt. Ratio est: quia iniuriæ ab omni damno separatæ non debetur restitutio propriè dicta: sed quædam satisfactio per veniæ petitionem, per signa doloris, aut similem submissionem & humiliationem.

Dico Secundò: Nec huiusmodi satisfactio debet fieri nisi maritus factum nouerit. Malder. sup. Dub. 8. & Less. Dubit. 5. Et ratio est: tum quia hoc periculosum foret, atque aded animum mariti potius exarcerbaret, quàm placaret, vnde nec consultum eo casu foret: tum quia satisfactio pro iniuria, quæ aliud damnum non habet coniunctum, non exhibetur, nisi scienti & sentienti se iniuriam perpeffum.

Dico Tertiò: Quando maritus rescituit factum, obligatur adulter in conscientia ad præ-

ad præmissam satisfactionem illi exhibendam etiam ante omnem sententiam, si existimet eam fore gratam, & ab altero acceptandam. Ita Mald. sup. & communiter DD. Et ratio est evidens: qui enim iniuriosè alterum læsit verbo aut factò, tenetur competenti modo illam læsionem reparare.

D I C O Quartò: Si maritus forsitan pro eiusmodi iniuria exigeret satisfactionem pecuniariam, non tenebitur adulter eam præstare. Ratio est: quia iure prohibita est conventio seu transactio pecuniaria pro iniuria adulterij, vt patet l. Transigere C. De transactioib. vbi dicitur, transigere vel pacisci de crimine capitali prohibitum non esse, excepto adulterio. Idè prohibetur l. Miles 11. D. Ad Leg. Iuliam De adulterijs: quod idcirco ius merito vetuit, ne maritus videatur ex corpore vxoris questum facere, illudque tamquam læno prostituere: imò ne detur eis anfa id faciendi.

Notant tamen DD. priuatim & secretò, cessante lænocinij vitio & omni scandalo, non videri eiusmodi aliquam conventionem pro iniuria, quam maritus sustinuit, fore illicitam, atque adeò habituram vim obligandi in foro cõscientiæ; eo quòd iura hæc transactioibus non videantur adimere vim obligandi naturalem, sed tantum negare ex eis actionem in foro contentioso. Vide Sanchez lib. 11. Disp. 8. n. 22.

DVBIVM IV.

An quid tepeatur adulter quando ex adulterio proles nata fuerit?

25 **D I C O** Primò: Non tenetur adulter ad compensationem damni alicuius, quamdiu habet rationem verè probabilem dubitandi, an proles sit ipsius. Ita Salon. 2. 2. q. 62. art. 6. Graff. lib. 2. c. 131. n. 36. Nauar. c. 16. n. 49. Soto lib. 4. q. 7. art. 2. sub finem, Mald. dub. 9. qui id desumunt ex Cap. Dominus 2. De secundis nuptijs. Ratio reddi potest: quia melior est conditio possidentis. Quare quamdiu probabiliter quis dubitat, an verè subsit causa obligationis, non debet libertate priuari, & ad onus subeundum adstringi. Et videtur hæc sententia satis communis. Quãuis enim nonnulli dicant, ipsum teneri, quando probabiliter credit esse suam prolem, id tamen non tam generaliter erit accipiendū, vt sonat; sed quando ita credit, vt nõ habeat probabilia argumenta de contrario. Fieri enim potest, quòd quis probabiliter existimet esse prolem suam, & tamen habeat probabiles rationes existimandi, non esse suam, cum duæ oppositæ partes possint simul esse probabiles. Vnde tunc potest adherere parti quæ sibi magis est fauorabilis.

36 **D I C O** Secundò: Quando adulter agnos-

VViggers de Iure & Iust.

cit esse suam prolem, aut certè non habet iustam rationem dubitandi, tenetur restituere ea, quæ impensa sunt in alimentatione prolis ab anno tertio, & deinceps, quamdiu parens saltè obligatur prolem intertenere. Ita communiter DD. q. iamuis supra Soto dubitanter loquatur eà de re. Sed probatur: quia tenetur pater ab anno tertio prolem alere, & deinceps, donec sibi prouidere possit: à partu autem vsque ad annum tertium inclusiue tenetur mater, vt sumitur ex cap. 2. & finali De conuersione infidelium, & ex l. Nec filiū C. De patria potestate: & tradit Couar. De matrim. p. 2. c. 8. §. 6. n. 19. & alij passim.

D I C O Tertio: Si adulter suaserit, aut procurauerit, vt adultra prolem susceptam marito supponeret siue esse eius fingeret, tenebitur non tantum de alimentis modo dicto, sed etiã ad restituenda damna, quæ inde filijs legitimis aut veris alioquin hæredibus obueniunt. Nauar. c. 16. n. 48. Salon. sup. & est cõmunis sententia. Ratio est manifesta, quia ex suo factò & suo consilio dedit causam dano.

D I C O Quartò: Idem dicendum est, quãuis adulter non suaserit adulteræ eiusmodi suppositionem, nec illam suppositionem peculiariter procurauerit. Ita quoque ferè DD. omnes Nauar. sup. vbi simpliciter dicit adulterum, si credit, aut credere debet, esse suum filiū, teneri ad damna resarcienda. Bonac. tom. 1 De ijs quæ pertinent ad vsum matrimonij. q. 4. puncto 15. n. 8. Azor. 3. p. lib. 5. c. 6. q. 2. Mol. Disp. 101. n. 5. Less. sup. Dub. 6. Mald. Dub. 9. contra Dominicū Soto sup. vti apparet, & Henriquez lib. 1. De matrim. c. 21.

Probatur: quia tamen si adulter non suaserit suppositionem prolis, tamen est causa, cur nothus ille veniat in æstimationem prolis legitimæ, & in partitionem hæreditatis cum legitimis: idque iniquo modo, scilicet per iniustum commercium cum vxore aliena. Atque adeò satis illam prolem ipse supponit, quando ex vxore marito cohabitante procreat: nam præsumitur ex cõiugio procreata proles, quæ in cõiugio nascitur. Et hinc patet responsio ad fundamentū Henriquez & aliorum, contra sententiam. Accedit, quòd non satis æquum nec rationi consentaneū appareat, ita totaliter subleuare adulterum, & totum onus in adulteram reijcere.

D I C O Quinto: Si contingat prolem exponi, & alià domo Hospitali, tenetur adulter ad restitutionem sumptuum, quos domus in illa educanda expendit, modò ipse non laboret egestate. Bon. sup. n. 11. cum alijs. Idem locū habet in alijs fornicarijs in simili casu. Ratio est: quia domus Hospitalis instituta est ad alendos pauperes aut proles pauperū.

Neque refert, quòd promiscuè omnes proles, quæ inueniuntur expositæ, soleant à talibus domibus recipi: quia hoc fit misericorditer, ne proles frigore & mediâ pereat

M dum

dum parentes sese ob periculum infamiae non audent manifestare: non autem ut liberentur parentes ab onere sustentandi, quando media habent. Neque etiam difficile est, sine periculo infamiae recompensare domui expensas, quas sustinet. Addit Molina Tomo 4. Tract. 3. Disp. 103. & cum illo Bonacina sup. n. 12. adulterum teneri etiam ad restitutionem pro tribus primis annis, quibus proles fuit exposita, ne manifestaretur mater, vel pater: nam mater tenetur alimenta lactis tribuere tantum, inquit, quando commodè potest tribuere. In hoc autem casu commodè non potuit ob periculum infamiae.

D V B I V M V.

Ad quid teneatur adultera, quando proles ex adulterio est secuta?

RESPONDEO & DICO Primò: Non tenetur adultera primò & principaliter ad sumptus qui post tertium annum impenduntur proli, sed ad eos proximè obligatur adulter, ut modò diximus: ipso tamen deficiente venit illa in obligationem, quia & ipsa est causa istorum indebitorum grauarum mariti.

DICO Secundò: Tenetur adultera equè primò & principaliter atq; ipse adulter ad reparanda damna, quae prolibus legitimis, siue veris hæredibus obueniunt occasione istius illegitimæ prolis, in hæreditate percipienda aut diuidenda. Ita quoque DD. cõmuniter.

Probatur: quia æque primò & principaliter posuit causam istorum damnorum. Neque hinc subest ratio, quare pater adulter ad ea prius teneatur, quam mater adultera: sicuti tenetur in sumptibus alimentationis ferendis: quia hoc Iura ita statuerunt; non item istud. Quare tenebitur illa, quantum potest procurare ne legitimi hæredes inde damnum sustineant, aut illud pro sua parte reparare, & monere, ut adulter reliquum suppleat. Quod si non præstiterit, debet quantum poterit & suffecerit, totum compensare: sicut & adulter, si adultera deficiat aut non possit. Quare si hæc habeat parapherna: aut aliquid ex proprio labore, vel industriâ possit lucrari, tenebitur inde legitimis prolibus prouidere, & reparare damnũ, quod occasione prolis illegitimæ sustineret. Diminuere quoque debet sumptus, quos circa se solet facere, quantum conditio status saltem permittit; ut sic quoque hæreditas fiat maior, & aliquid legitimis prolibus amplius accrescat, quam alioquin fieret.

Monent hinc nonnulli, Si per ista & similia non possit sufficienter occurrere damnis veri hæredis, quod debeat adlaborare, ut

illegitima proles ingrediatur Religionem, ne in hæreditatem ingrediatur. Quod quidam non videtur improbandum, si proles sit idonea ad Religionem, & videatur in eam propendere, atq; eò à Deo vocari: alioquin nullo modo propterea erit importunius vrgenda, & quasi in Monasteriũ protrudenda: vnde scandala, & multa incommoda solent sequi: solent enim eiusmodi nuptiæ, etsi spirituales ex obiecto, habere tristes exitus.

D V B I V M VI.

Vtrum si adultera simpliciter non valeat impedire damna legitimorum hæredum, teneatur crimen suum marito, vel alijs indicare?

RESPONDEO & DICO Primò: Nõ tenetur crimine aperire, quando nõ est moraliter certa, quòd aperiendo ipsa auertet damna legitimorum hæredũ. Ratio est: quia imprudenter se infamaret, quando nullã inde probabiliter & quasi certò speraret utilitatem.

DICO Secundò: Quamuis etiam certa spes esset per reuelationem criminis, damna temporalia mariti ac legitimi hæredis fore impedienda, non tamẽ obligabitur crimen suum patefacere, si inde periculũ vitæ, aut infamie illi immineret. De periculo vitæ, est communis omnium Doctorũ sententia. De periculo etiam famæ tenent plurimi, Caiet. 2. 2. q. 62. art. 6. Scotus in 4. Dist. 15. q. 2. Nauar. c. 16. n. 47. & 48. itẽ c. 17. n. 59. vbi fusiũs id probat, Nauarra lib. 2. c. 4. p. 2. dub. 9. Bonac. sup. Couar. ad Regulam Peccatum p. 1. n. 7. Innocent. Panor. & alij Canonistæ in Cap. Officij 4. De pœnitentijs & remissionibus, Medina Cod. De restit. q. 3. Castro lib. 2. De potestate legis pœnalis c. 11. Mald. Tract. 3. cap. 4. dub. 10. & alij contra Dom. Soto supra & Adrianum q. 1. De restitutione §. sed restat, qui & amplius docet, scilicet adulteram teneri crimen detegere, etiamsi non habeat probabile certitudinem alicuius fructus, quia fortassis possit prodesse ad damna auertenda: sed in eo non videtur habere sequaces.

Probatur autem in primis, quòd non cum periculo vitæ, quia vita nullo pretio temporali est æstimanda: vnde ut rem pecuniariam restituat, numquam tenetur quis vitam prodigere, aut periculo exponere.

Addunt tamen multi, ut refert Malderus 30 supra dub. 10. si spurius esset malignæ indolis ac peruersorum morum, agereturque de hæreditate Regni vel Prouinciæ alicuius, & ex eius dominatu timeretur mala Reip. administratio, & oppressio; legitimus verò esset melioris expectationis; quòd tum ad-

ultera

ultera teneretur etiam cum vitæ periculo impedire spurij successione. Verùm id non prouenit ex obligatione, quâ teneretur impedire temporale damnũ hæredis, sed quia teneretur etiam cum periculo vitæ auertere malum Reipub. quæ quidẽ obligatio potius est ex lege charitatis, aut iustitiæ legalis, quâ iustitiæ commutatiuæ. Azorius autem 3. p. lib. 5. c. 6. & cum eo Mald. admittunt, eo casu charitatem inclinare, vt adultera id faciat, non tamẽ existimant obligare sub præcepto: potest enim esse, inquit, charitatis inclinatio absq; obligatione. Sed si moralis esset certitudo de his duobus, quod scilicet Respublica grauius & iniquè esset opprimenda per spurium, si ad regimen perueniat: & quod per manifestationem ipse moraliter certò foret impediendus, putarem matrem ex præcepto teneri auertere etiã cum periculo vitæ tanta Reipub. damna, quibus suã culpã dedit ipsa causam: sed casus iste est extra nostram assertionem, vt diximus.

Nunc Probat, quod neque cum periculo famæ, Primò ex Cap. Officij supra cit. vbi Pont. consultus de quadam muliere, quæ partum insigni artificio sibi supposuerat, an esset absoluenda, cum dolum suum timeret marito suo detegere? Respondit: Sicut mulieri, quæ ignorante viro de adukerio prolẽ concepit, quãuis id timeat confiteri (scilicet marito suo) non est pœnitentia deneganda, ita nec illi: sed competens satisfactio debet iniungi per discretum Sacerdotem. Hic itaque Pontifex in genere loquens significat eam, quæ ob aliquam iustam causam timet marito detegere suppositionem prolis, vt puta ob periculum vitæ, vel famæ, aut etiam perpetuæ offensionis, non esse obligatam ad id faciendum.

Secundò probatur: quia fama est res superioris ordinis, quæ iuxta regulam Scoti, Caietani, Nauatri, atque adeò satis communem, numquam necessariò est exponenda pro re ordinis inferioris, vt sunt res temporales: quare dixit Sapiens Prouerb. 22. *Melior est nomen bonum, quam diuitia multe.*

31 Obseruandum autem est, Sermonem hinc esse de muliere, quæ apud omnes promiscuè habetur pro muliere vitæ & conditionis honestæ: huiusmodi enim propriè est bonæ famæ. Si enim suspectæ sit conuersationis, vt eius fama Iudicio prudentum parux sit æstimationis, tunc posset habere locum sententia Dominici Soto & quorundam aliorum, quos refert Bonac. supra num. 20. qui dicunt damna obuentionia marito & legitimis hæredibus aliquando posse iudicio prudentum præponderare, aut æqualia esse famæ adulteræ: vt si agatur de magna & notabili hæreditate, & tunc eam teneri cum periculo famæ factum suũ manifestare, si credat probabiliter quod sic dam-

na impediatur. Quod tamen non videtur admittendum, quando mulier absolutè & simpliciter possidet bonam famam, vt tenet Lessius lib. 2. c. 11. Dubit. 7. n. 57. & alij.

Obseruandum præterea, Si maritus esset vir valde bonus & prudens, similiter & filius illegitimus, ita vt rem silentio sint compressuri, nec ideo mulierẽ odio sint persecuturi aut affecturi probri: quod non censebitur tum ipsa se infamare, quamuis crimẽ illis aperiret. Vnde quando adessent hæ circumstantiæ, & simul probabilis spes auertendi damnum veri hæredis, teneretur mulier crimen suum manifestare: sed moraliter ista vix vquam occurrunt.

Quæret aliquis, Vtrum spurius teneatur in conscientia credere matri, dicenti illum esse spurium? Respondetur ordinariè non teneri, etiã quoq; iuramento id confirmet, aut in mortis articulo asseueret. Ita Mald. supra dub. 10. Syluest. V. Adulterium n. 5. Bannet. 2. 2. q. 62. art. 6. Suarez tomo 5. De Cens. Disp. 50. sect. 4. Azor. 3. p. lib. 3. c. 6. q. 5. & alij, quos citat & sequitur Bonac. n. 22. Et ratio in primis est, quia iura indicant matri non esse ea in re fidem adhibendam, vt patet l. Miles 11. D. Ad Leg. Iuliam de adulterijs, & l. Filium 6. De his quæ sunt sui vel alieni iuris. Deinde quia alleganti suam turpitudinem nulla debetur fides, vt habet Regula iuris: quæ maximè locum habet, quando id cedit in alterius præiudicium. Vide Gloss. ad Cap. Officij De pœnitentijs & remiss.

Huc accedit, quod mulierum ingenium tale esse soleat, vt frequenter vnã prolem ament nimium, & alteram habeant exosã. Vnde nec tenebitur in conscientia à se hereditatem abdicare, propter tale dictũ matris.

Hinc infert vterius Bonac. Confessarium debere vti magnã prudentiã, ne vltra modũ urgeat adulteram in articulo mortis ad detegendum suum crimen: tum quia filius non teneatur credere: tum propter alia grauiã incommoda, quæ inde sunt nata sequi: tum quia raro ad quidquam proficit detectio adulterij. Quare sentio ne quidem esse consulendum, nisi valde moraliter certum esset ex pluribus circumstantijs, quod sine alijs grauioribus incommodis sic possent auerti damna, quæ alioquin legitimis hæredibus sunt obuentura.

Addit ille ex Azorio & Henriquez neque consulendũ esse, vt adultera detegatur post mortem per confessarium, de ipsius scilicet consensu dato: quia periculum sit, quod proles adulterina, vel Confessarius ipse occidatur, inquit. Præterea haberetur violator sigilli confessionis, & etiam iniquæ diffamationis: nisi forsitan per scripturam & signaturam defunctæ se posset defendere.

Dixi, ordinariè, quia si proferentur eiusmodi argumenta conceptus adulterini, quibus spu-

bus spurius in conscientia conuinceretur ita esse, puta quia paterfamilias tempore conceptus abfuisse satis ostenditur; vel quia, vt habet citata l. Filium, interueniente infirmitate, aut alia de causa tunc demonstreretur abstinnisse ab vxore; vel eâ valetudine fuisse, vt generare non potuerit, teneretur abstinere ab hæreditate, & seruare veros

hæredes indemnes, vt notant Bonac. supra & alij D D. Sed si paterfamilias vixerit tempore partus, non apparet, quomodo spurius postea conuinci poterit, aliquid istorum subfuisse, cum haud dubiè maritus eâ faciliè animaduertisset, & prolem ab initio tamquam illegitimam respuisset.

TRACTATUS TERTIVS,

De iniurijs circa bona temporalia, siue bona fortunæ: & de necessaria in his restitutione.

CAPVT PRIMVM

De furti, & rapinæ ratione & differentia, & qualem importent culpam.

DVBIVM PRIMVM.

Quid sit Furtum? & quomodo à Rapina distinguatur?

RESPONDEO & DICO Primò: Nomen Furti, quemadmodum & Rapinæ, aliquando valde generaliter sumitur: & sic generalissimè sumptū definiri potest, Esse iniusta acceptio, & vsurpatio rei alienæ. Quo pacto iuxta Aug. lib. 2. qq. super Exod. q. 7. accipitur in septimo Præcepto Decalogi, quādo dicitur, *Non furtum facies*: Non enim rapinam permisit, inquit, qui furtum prohibuit. In eadem generalitate vsurpat idem August. nomē rapinæ dum scribit: Si quid inuenisti, & non reddidisti, rapuisti, vt refertur *Causa XIV. qu. 4.* Cui generali significationi accommodari potest definitio illa Furti, quæ habetur l. 1. D. De furtis: vbi dicitur esse cōtrectatio rei fraudulosa lucri facienda gratiā, vel ipsius rei, vel etiā vsus, possessionisve: explicando scilicet illam cōtrectationē fraudulofam, pro cōtrectatione iniusta. Vide *Nauar. c. 17. n. 1.* vbi hanc definitionē explicat.

DI C O Secundò: Furtum tam latè acceptum diuidi potest in furtum Occultum, Violentum, & Fraudulentum.

Furtum Occultum, quod propriissimè furtum dicitur & communiter furti nomine solet intelligi, definitur à Theologis Esse occulta rei alienæ ablatio, inuito domino: D. Th. hic q. 66. art. 3. Arrag. ibid. Soto lib. 5. qu. 3. art. 1. Molina tomo 2. Disp. 68. num. 16. & alij passim. Addunt nonnulli, & iniusta; sed non videtur id necessarium, quia iniusta fatis in alijs partibus continetur: nihil tamē vetat maioris explanationis causā addi.

Habet autem dicta definitio tres partes principaliores. Prima est, ablatio siue acceptio occulta. Vbi acceptio nomine intelligitur quoq; detentio, quæ instar acceptio- nis est: quia acceptio & accepti detentio, concurrentibus iisdem circumstantijs & actionibus, censentur moraliter eadē actio. Vnde si quis id, quod etiam iustè accepit, v. g. commodatò, aut quod inueniendo apprehendit, postea iniquè detineat, scilicet tempori & loco non restituendo, committit furtum: quia perinde facit ac si tum iniustè primò acciperet: vt habet D. Th. loco cit. in Resp. ad 2.

Additur, occulta, vt distinguatur à Rapina propriè & specialiter dicta: hæc enim nō fit domino inscio, sed sciente & reluctantante quantum in ipso est. Quod autem dicitur occulta, intellige, scilicet ex intentione accipientis. Vnde si quis rem alienam auferret, domino quidem vidente, sed hoc auferens ignoraret, committeret furtum, non rapinā.

Dicet

Dicit aliquis: Non videtur crimē sumere speciem, aut specificam distinctionem ex eo, quod sit occultum aut manifestum; ergo non rectè constituitur specialis ratio furti in hoc, quod occultè fiat.

Respondetur: Quando esse occultum est causa peccati, vt dum quis vtitur occultatione ad peccandum, tunc constituit speciem peccati. Si quis autem vtatur tantum ob verecundiam aut poenam vitandam; erit circumstantia dumtaxat peccati, vt habet D. Th. loco cit. ad 1. quæ ratio suppleri & perfici potest ex ijs, quæ habet idem Th. art. 4. in Corpore & ad 1. eadem q. & art. 9. quod scilicet furtum & rapina habeant rationem peccati, quia acceptio est inuoluntaria ex parte eius, cui aliquid aufertur, siue quia fit inuito. Vnde secundū diuersam rationē inuoluntarij, quæ in vno & in altero reperitur, possunt illa specie distingui. Iam verò acceptio occulta causat aliam inuoluntarij rationem in eo, cui aufertur, & aliam causat acceptio manifesta: quia alia est ratio inuoluntarij propter ignorantiam, & alia est propter violentiam: & inde nascitur específica diuersitas inter furtum & rapinam.

Secunda pars definitionis datæ est, acceptio rei alienæ: nam acceptio rei propriæ, quæ est apud alium, non est furtū, quatenus saltē est acceptio rei suæ: quamuis possit esse, quatenus res illa esset alteri oppignorata, aut accomodata, vt notat Bonac. Tomo 2. De Restit. in particulari Disp. 2. q. 8. puncto 1. ex Filuccio: tunc enim aufertur illi ius suū, quod habebat in re illa pro sua securitate vel ad vsum illius rei comodatę. Simili modo committeret furtū, qui acciperet rem cuius quidē haberet dominium & proprietatem, sed aliter vsum fructum aut vsum.

3 Res autē aliena hinc propriè dicitur, quæ ab alio possidetur vero dominio, aut quasi dominio: prout etiam res incorporeales, vt Iuristæ vocant, possidentur, sicuti sunt iura, seruitutes, cęsus. Atque ita propter hanc particulam non dicitur committere furtū propriè dictum, qui capit vel abducit hominem liberum, v. g. vxorem, aut filiam alterius; quia adhuc sensum homo liber non est propriè res aliena, quia nō habet homo liber dominium à quo possideatur. Dicitur verò talis committere propriè crimen plagiatus, si surripiat, vt vendat, vel sibi in mancipiū seruet; generaliter tamē & minus propriè loquendo potest dici committere furtum. Quod si abducat tantum ad libidinosē fruendū personā, tum dicitur crimen raptus. Si autem abducat alterius mancipium, vt vendat aut sibi sequiat, erit verum & propriè dictum furtum, quia mancipium est quasi pecunia domini, & proinde est acceptio rei alienæ.

Per eandem secundam partem excludi potest damnificatio, quam absque proprio

commodo, siue absque applicatione rei alienæ sibi facta, quis alteri occultè infert: vt dum quis domum alterius, aut segetes occultè incendit: quia non est propriè loquendo acceptio rei alienæ, sed tantum eius destructio: vnde neque talis eo nomine solet fur appellari.

Tertia pars definitionis est, inuito domino; quia si quis existimaret ex iusta aliqua ratione, non displicere domino illā acceptio nē rei, non committeret furtū, quamuis occultè acciperet; eò quod propter verecundiā impediatur petere; cōsentienti enim non fit iniuria. Vide Syluest. V. furtū q. 1. Bonac. sup. In eo autē, quid dicitur, inuito domino, intellige scilicet rationabiliter. Vnde qui in extrema necessitate constitutus aufert rem alienam non consentiente, sed dissentiente domino, non committit furtum; quia dominus non est rationabiliter tum inuitus. Idem (ait Bonac.) de illo, qui libros hæreticos aufert ab eo, qui non habet facultatem legendi, ne illos legat: & de eo, qui gladiū aufert alicui, ne alterum iniuste occidat; hoc tamen intellige, quando constat, quod iam alteri mortem machinetur. Excluduntur per eandem particulam etiam iniuriæ quædam, quæ committuntur in contractibus: nonnullæ quidē, quia non fiunt domino simpliciter inuito, vt vsuræ quæ accipiuntur ratione mutui; non nullæ verò; quia non propriè videntur esse rei alienæ ablationes occultæ: sic enim defraudans in contractibus non tam intendit rem alienam tollere, quam cupiat vt dominus non aduertat iniustitiam contractus.

Addunt nonnulli, quod sit acceptio rei mobilis & corporalis, vt Syluest. V. Furtum: & videtur se fundare in §. Quod autem dictum est, Institut. De vsucapionib. Sed ex cōmuni sententia Theolg. melius ista omituntur: nam potest quoque agri alieni furtū esse dum inuaditur: & potest quis alterius iura occupare furtiuè. Obseruandum tamen, quod sicuti ista in Iure diuersa habent nomina, sic etiam diuersa actione debeant repeti: sed cum in foro conscientie eodem modo de istis fur sit impellendus, ideo apud Theologos non est necesse sic multiplicare voces, vt notat Mald. tract. 4. c. 1. dub. 1.

D. Thomas q. citatā prætermisit partem illam, inuito domino: verisimiliter quia censuit, alienum non accipi, quando domino consentiente accipitur: quod quodam sensu non prorsus incommodo dici potest. Petes, Vtrum, si quis videntē & non contradicente domino, rem eius auferat, dicatur committere furtum, & teneri ad restitutionem?

Respondetur affirmatiuè, si dominus taceat ex metu, aut verecundia, vt sæpè cōtingit, quando potentiores auferunt res quales inferiorum, aut subditorum: tunc enim do-

minus est initus l. penult. D. De furtis: secus si taceat absque metu aut occasione vercundiz: nam tunc non censetur dominus inuitus Cap. Error Dist. 23. Nauarra lib. 3. cap. r. n. 379. Syluest. sup. Azorius 3. p. c. 5. n. 11. Bonacina supra.

Furtum Violentū siue Rapina specialiter accepta, est Violenta rei alienæ acceptio domino inuito, scilicet ipso vidente aut sciente, nec valente impedire.

Constat hæc definitio satis ex ijs, quæ hætenus diximus. Ex quibus etiam facile intelligitur, quomodo furtū & rapina vtrimque specialiter sumpta distinguantur: quod scilicet rapina includat violentiam, quæ fit domino præsentē & vidente, siue ijs saltem qui curam rei habent: quam violentiam furtum excludit. Ideoq; rapina nouam rationē inuoluntarij in domino ponit, & consequenter distinctam iniuriæ rationem, vt antè ex D. Thoma indicauimus. Quare rapina est peccatum grauius, quam furtum occultum, cæteris nimirum paribus, vt docet D. Th. q. citatā art. 9. Caiet. ibid. & passim alij. Vnde si quis etiam animo tantum sic fuerit affectus, vt, quod clanculum aufererat, violentē fuisset ablaturus, si aduenisset dominus & impedire voluisset, reus censendus erit, nō tantum furti, sed rapinæ: quod proinde in cōfessione tenebitur explicare. Idque potiori ratione habet locum in eo, qui rem auferit in præsentia domini non reluctantis ideoq; quia videt alterum paratū ad violentiam, cui non possit resistere. Si tamen fur ignoret præsentia domini, nec cogitet inferre violentiam, dominus autem rei videat & fugiat terrore vano perculsus, non censetur crimen rapinæ, sed furti tantum.

6 Furtum Fraudulentum specialiter acceptum dicitur, quando quis dolo alterum circumuenit, & sub specie iustitiæ rem alterius sibi vindicat. Tale furtum committunt, qui in mercibus emendis aut vendendis fraudes adhibent; vt quando infra iustum pretium emunt, aut supra illud vendunt: rursus quando merces corruptas pro integris diuendunt: item quando vtuntur iniquo pondere, aut mensura &c.

Ex dictis facile est colligere, quænam Furti generaliter accepti sint quasi species, scilicet Furtum specialiter omnino dictum, Rapina, & Furtum fraudulentum: quamuis & hoc non tam specificā ratione, quam connotato videatur differre à furto specialiter dicto, cum quo proinde possit simul comprehendere. Nam in istis non apparet diuersa ratio inuoluntarij ex parte eius, qui iniquè priuatur re sua, & proinde nec diuersa ratio iniuriæ: siue enim occultè per fraudulentum contractum, siue occultè per ablationem rei quis priuatur suis, parum videtur facere ad mutationem inuoluntarij, & iniuriæ quam

patitur. Licet interim iniustitia in contractu commissa non ita cōmuniter appelletur nomine furti, sicut nec illi qui committunt, ita communiter vocentur fures, sed potius generali nomine homines iniqui & iniusti.

Porro furti specialiter dicti possunt vterius assignari quædam species quasi accidentariæ, quæ non tam differunt in ratione iniustitiæ, quam in ratione materiæ aut alterius accidentis. Eiusmodi sunt v. g. Peculatus, quando quis diripit ærarium communis: Sacrilegium, quando quis occultè aufert rem sacram, vel res profanas ex loco sacro. Huc etiam quidam referunt Plagium, quo abducitur homo liber in seruitutem; sed, vt ex antè dictis constat, nō rectè ponitur inter eiusmodi species furti, nisi forsitan furti analogicè accepti: quia homo liber non est res quæ dominio aut quasi dominio possidebatur.

DVBIVM II.

Quale peccatum sit furtum?

RESPONDEO & DICO Primò: Furtum ex genere suo est peccatum mortale. Ita D. Th. q. 66. art. 6. & alij omnes communiter.

Probari potest Primò ex Scripturis: Ecclesiastici cap. 34. *Qui auferit in panem sudore (siue in sudore partum, iuxta illud: In sudore vesceris pane tuo) quasi qui occidit proximum suum: Zachariæ cap. 5. Omnis fur iudicabitur; vel vti l. xx. legunt, Omnis fur vsque ad mortem iudicabitur.* Item Ieremiz 7. furtum & homicidium & adulterium, & perurium copulantur, & simul reprehenduntur. Isaïæ cap. 1. arguuntur principes infideles & socij furum. 1. Petri cap. 4. *Nemo vestrum patietur (inquit Apostolus) vt homicida, aut fur, aut alienorum appetitor: & 1. ad Corinth. 6. Neque rapaces, neque fures regnum, Dei possidebunt.* Ex quibus omnibus satis constat, furtum ex genere suo esse graue & mortale peccatum. Idem indicant Canones: vide Can. vlt. Causa x i v. q. 6. & Capit. Fures De furtis.

Probatum Secundò ratione: quia furtum adfert proximo nocumentum, quod est & contra iustitiam, & contra charitatem proximo debitam; ergo &c.

DI C O Secundò: Fieri tamen potest, quod furtum sit tantum veniale peccatum: Idque ex duplici capite, videlicet vel propter materiæ paruitatem, vel propter indeliberationem actus: Ita communiter DD. Caiet. 2. 2. q. 66. art. 6. ad 3. Arragon. ibidem, Soto lib. 5. q. 3. art. 3. Nauarr. c. 17. n. 3. Med. Cod. De Rest. q. 4. Syluest. V. Furtum q. 2. Couar. lib. 1. Var. resol. c. 3. n. 12. Bonac. sup. cum alijs, quos citat contra Gabrielem in 4. dist. 15. q. 3. notabilis

tabili s. ubi docet etiam furtū rei parvæ sufficienter deliberatum, quod fit animo possidendi rem alienam, esse mortale.

Probatur Conclusio, & in primis pro priori parte, quam oppugnat Gabriel: quia in tali furto non est notabilis læsio proximi: & potest fieri, quod ex parte eius qui furtum illud committit, non sit aliquis affectus lædendi gravius proximum in bonis suis: non apparet igitur, vnde tanta gravitas culpæ ibi reperitur, vt debeat mortale peccatum censeri.

Quod ad partem posteriorem attinet, potest illa frequentius quidem locum habere in actibus interioribus, scilicet in voluntate furandi, quæ nondum exit in actum externum; hæc enim potest facilius subreperere & esse absque plenâ rationis aduertentia: nihilominus tamen posset quoque contingere, quod aliquando quispiam absque sufficiente consideratione rem aliquam alterius de facto auferat: vt dum alicui, qui ad furandum valde est proclivis, subito offertur insignis furandi occasio, fieri potest, quod ex quadam indeliberatione rem alienam animo auferendi apprehendat.

Contra priorem autem partem pro opinione Gabrielis

Opponitur Primò: Sola concupiscentia rei alienæ, quæ nihil detrimenti proximo infert, potest esse peccatum mortale; ergo & ablatio rei alienæ modicæ, si deliberatè & animo possidendi rem alienam fiat, erit peccatum mortale, tametsi non magnum, sed exiguum inferat nocumentum.

Conformatur Primò ex D. Th. q. citatâ art. 6. ad 3. ubi sic scribit: Ille qui accipit, potest præsumere, hoc non esse contra voluntatem domini, & pro tanto, si quis furtivè huiusmodi rem minimam accipiat, potest excusari à peccato mortali. Si tamen animus habet furandi, inquit, & inferendi nocumentum proximo, etiam in talibus minimis potest esse peccatum mortale.

Confirmatur Secundò ex dicto Canon. ult. xiv. q. 16. desumpto ex Comment. D. Hieronymi, super Epist. ad Tit. c. 2. ubi dicitur, furtum non tantum in maioribus, sed etiam in minoribus iudicari; non enim id quod furto sublatum est, sed mentem furantis attendi; ergo &c.

10 Resp. Neg. Conseq. Neque enim nos dicimus ex solo detrimento actualiter secuto malitiam furti, ac culpæ quantitatem esse æstimandâ: sed & ex affectu iniustitiæ in mente accipientis, illa esse iudicandâ: nam cupiditas quæ est in mente, est fundamentum iniuriæ & omnis mali, vt significat Apostolus Petrus loco sup. cit. quando dicit, *Aut alienorum appetitor*: Iam verò ubi sola concupiscentia rei alienæ est, potest esse magnus affectus iniustitiæ & inferendi

magnam iniuriam siue nocumentum proximo, qui proinde adferat culpam mortalem. In ablatione autem rei alienæ modicæ, neque adest de facto magna iniuria siue nocumentum proximi: neque ex illa ablatione conuincitur adesse affectus magnum nocumentum inferendi: quia auferens sic animo potest esse constitutus, vt nullo modo vellet notabile detrimentum aliquod inferre proximo.

Ad priorem Confirmationem Respondetur, verba D. Thomæ rectè in hunc posse sensum exponi, quod scilicet tunc in talibus minimis possit esse peccatum mortale, quando quis habet animum furandi absolutè, & inferendi quomodolibet nocumentum proximo, ita vt tantum per accidens contingat, respectu affectus & voluntatis talis, quod auferat dumtaxat parua: quia nimirum auferendi maiora non se offerebat occasio: vt eum explicat Arragon. in illum locum. Qui sensus ex eo videtur posse statui, quod D. Thomas addat: Sicut & in solo cogitatu, per consensum scilicet, potest esse peccatum mortale: quo indicat se respicere ad affectum furandi, quem supponit absolutum tam in ordine ad rem magnam quam parvam, prout se offert occasio. Alij tamen nonnulli exponunt D. Thomæ, quod loquatur de rebus paruis, ex quarum ablatione consequitur maius detrimentum aut incommoditas eius, à quo auferuntur, sicuti ex ablatione pennæ, vel acus potest contingere; de quibus procedit argumentum: sed videtur expositio prior esse magis solida & conueniens.

Ad posteriorem Confirmationem Respondet Navar. in dictum Canonem, quod D. Hieronymus velit furem iudicari, non tantum in maioribus, sed etiam in minoribus, pro tanto, quod scil. vtròbiq; reuera species furti reperitur. Alij autem dicunt eum loqui, quando animus non deest furandi maiora, sed tantum omittit, quia res maiores auferendi non adest occasio, sicuti etiâ explicuimus verba D. Th. Et hæc explicatio videtur magis ad mentem Hieronymi: & satis significatur per hoc, quod additur: Non enim id quod furto ablatum est, sed mens furantis attenditur, vt benè obseruauit Arrag. suprâ.

Addunt dictis quidam tertium caput, ex quo contingat furtum esse aliquando veniale tantum, quando scilicet dominus non est iniustus quoad substantiam rei acceptæ, sed solum quoad modum: vt quando dominus ægrè fert rem, quæ auferitur, non peti, vel accipi ad ludum, vel ad aliquem vsum ei minus gratum. Ex quo fit (inquit Bonacina De Restitut. in particulari Disp. 2. q. 8. puncto 1. n. 6.) vt vxor clam aliquod accipiens à marito, filius à patre vel auo, nepos à patruo, sæpius excusentur à mortali, quan-

do verosimiliter ex iusta causa creditur dominus concessurus, si peteretur: quod præmittunt vel propter aliquam verecundiam, vel propter morositatem quam parentes vel maritus solent ostentare, quando petitur, etsi interim concedant; quia tunc non censetur inuitus dominus quoad substantiam, sed quo ad modum tantum: quod & plures alij cum ipso tenent, quos loco citato allegat: & rectè quidem: sed non committitur tunc furtum propriè dictum, vnde non solet tertium hoc caput passim exprimi.

- 13 Principalis autem hinc occurrit difficultas circa determinationem quantitatis, quæ ad peccatum mortale, per se loquendo, requiritur.

Antiquiores Scholastici videntur reliquisse eam quantitatem iudicio prudentum determinandam, pro diuersitate circumstantiarum: ad quos satis accedit Bonacina loco cit. n. 7. vbi constituit quattuor genera hominum, à quibus contingit aliquid auferri: & secundum diuersitatem mediorem ponit diuersam quantitatem furti requisitam, vt sit peccatum mortale. Posteriores autem plerique eò videntur inclinari, quod simpliciter statuenda sit aliqua determinata quantitas, quæ per se loquendo sit requisita & sufficiat ad malitiam peccati mortalis in furto, à quocumque res auferatur. Ita Nauar. ad Can. finalem supra citatam, & in Enchiridio cap. 19. n. 4. Barth. Medina. 1. 2. q. 88. art. 4. Toletus lib. 5. c. 16. Arragon. ad q. 66. art. 6. Et Soto lib. 5. q. 3. art. 3. asserit similiter esse quandam quantitatem, quæ sufficiat ad mortale, à quocumque res auferatur; sed minorem aliquam posse constituere peccatum mortale, etiam in specie furti propriè dicti, si auferatur à mediocribus vel pauperioribus.

- 14 Cæterum valde variant in assignanda huiusmodi quantitate, quæ per se loquendo constituat furtum mortale. Nauarrus locis citatis videtur æstimare, medium regalem sufficere. Alij requirunt regalem vnum: alij regalem cum dimidio, aut duos regales, vt Toletus & Medina cit. locis indicant: alij medium aureum. Soto duos aut tres ducatos, si dominus potentior sit: respectu autem domini pauperioris putat posse sufficere vnum aut alterum argenteum siue regalem, etiam absque alijs incommodis. Quidam loquuntur de centum aureis, vt refert Arragon. loco citato; sed hæc sententia nimis excessiuè laxa est, & proinde rejicienda.

Varietas autem hæc tanta in æstimatione istius quantitatis facienda, videtur mihi nata, ex hoc, quod auctores in ea taxa constituenda nimis attenderint ad qualitatem personarum à quibus res auferatur, quasi videlicet notabilis quantitas furti deberet prin-

cipaliter æstimari ex notabilitate incommodi, quod personæ istæ patiuntur. Quod omninò verum non est: nam cum ablatio rei vnus & eiusdè pretij, vt à diuersis auferatur personis, pariat longè diuersa incommoda in vnâ quàm in alterâ, in vnâ quidem grauiora, in alterâ leuiora, fieri non potest, quòd, isti considerationi insistendo, assignetur vna determinata quantitas, quæ sit notabilis & requisita ad mortale in specie furti, sic vt inferior non sit magna satis, vt mortale constituatur in furti specie. Quare mirum non est, quòd in tam distantes taxationes DD. processerint. Ideoque notabilis quantitas in hoc negotio taxanda viderur simpliciter ex ipsis rebus absque ordine & respectu ad qualitatem personæ & incommodi, quod patitur is, à quo res auferatur.

Vera itaque ratio ritè faciendi istam taxationem erit, attendere quæ quantitas in bonis fortunæ communi & morali iudicio æstimetur & habeatur notabilis, sine respectu ad has vel illas personas, sed nudè & simpliciter: quia quantitas peccati in furto propriè dicto æstimanda est ex affectu possidendi rem alienam, inuito domino, siue interim is inde incommodum magnum aut paruum sentiat, vel patiat. Nam potest peccatum mortale furti committere, qui rem auferat, quam dominus nesciebat se habere, & quæ nunquam erat vsurus. Similiter per multa minuta furta, etiam quæ fiunt à personis diuersis, peccati potest mortiferè, quamuis nullus inde notabili afficeretur incommodus: qua de re infra latius.

Qui igitur habet affectum possidendi rem notabilem alienam, is censendus erit incidere in peccatum mortale furti, quicquid sit de incommodo damni. Hoc autem fundamento sic constituto, planè videtur improbabile, furtum medijs regalis, aut vnus regalis, vel etiam duorum, per se loquendo, & alijs incommodis seclusis, esse peccatum mortale. Non videtur enim, quod quisquam iudicio absoluto & sine respectu ad aliquas inferiores personas, censebit aliquam similem summam aut rem talis pretij esse quid notabile in bonis fortunæ. Quare facile sensero cum illis, qui existimant ad notabilem quantitatem in furto requiri duos, aut ad minus vnum aureum in regionibus, vbi est ea pecuniarum abundantia, sicut modò in his & multis alijs. Quando autem dicitur de vno aureo, non censetur mutari quantitas, etiam si aliquot stuferi forsitan sint minus, quia debet ista æstimatione moraliter accipi, ita vt non censeatur consistere in aliquo omninò indiuisibili.

Dixi, vbi est ea pecuniarum abundantia &c. nam vbi est raritas, qualis aliquando etià in his locis fuit, vt dum modius, v.g. filiginis æstimaretur tantum regali cum modio,

dio, aut duobus regalibus, ibi admiserim unum regalem posse aestimari quantitatem notabilem, cuius ablatio ad mortale furtum sufficiat: rectè enim monet Nauar. locis citatis, in taxatione hac facienda dum in pecunijs fit, debere rationem haberi abundantia, vel raritatis pecunie, secundum diuersas regiones.

16 His tamen postremò addo, furem frequenter posse mortaliter delinquere, auferendo etiam res minoris pretij, vt v. g. trium, duorum, aut vnus regalis, inò auferendo rem nullius quasi pretij, v. g. acum, aut subulam; idque vel propter angustias & miseria, quas patitur is cui res auferitur: vt si auferantur aliquot stufferi ab eo, qui alias pecunias non habet, & caret cibo, quem manducet; vnde fiat, quod ipse & familia famem patiantur: vel propter aliud incommodum, vt quòd sutor, vel sartor propter ablationem instrumenti non valeat operari, & sic dietas perdat & domi angustietur: vel etiam propter animi afflictionem & mœrorem quibus conficitur is, cui res illa sibi admodum chara ex particulari aliqua ratione, quamuis non propter prærij aestimationem, auferitur: vel quia diras imprecabitur & blasphemabit. Quæ tamen intellige, quando fur ista præuidit aut facillè præuidere & cognoscere potuit.

17 Sed hinc obseruandum est, Quando per ablationem rei infra notabilem quantitatem, modis prædictis aut similibus committitur peccatum mortale, tunc peccatum illud non esse mortale in specie furti propriè dicti, sed in alio genere damnificationis iniustæ vel alterius malitiæ, veluti contra legem charitatis Dei, & proximi: vt quando nouit vel existimat fur alterum idcirco blasphematurum, vel in morbum aut grauem animi mœrorem casurum. Ita docent Nauar. e. 17. n. 3. & ad Can. finalem xiv. q. 6. Rebell. 1. p. q. 15. De obligat. Iustitiæ sect. 2. n. 13. Lopez 1. p. c. 93. Vasquez in Opusc. c. 5. §. 1. Dub. 5. & 6. Malder. tract. 4. c. 1. dub. 3. & alij plures: Et hoc (inquit Bonacina loco antè cit. n. 8.) diligenter aduertendum est: nam excommunicatio, quæ fertur contra fures, nisi restituatur, non comprehendit illos, qui furati sunt rem leuem, etiamsi ex eius ablatione sit secutam graue damnū vel scandalum: excommunicatio eam fertur propter furtum mortale, inquit, quod habet mortalem malitiam in specie furti. Similia habet Tann. Tom. 3. Disp. 4. q. 6. Dub. 9. in fine, & quidem alij. Quod tamen non est vniuersaliter verum neque admittendum: quia quando vni alicui est illatum graue damnū à pluribus per minuta furta, potest contingere quod iusta subsit ratio, quare Episcopus aut Superior Ecclesiasticus mandet omnibus &

singulis, sub pœna excommunicationis, vt quisque restituat quod abstulit: quod quidem mandatum eò erit æquius, quia singuli sine suo quasi incommodo possunt illi satisfacere, & subuenietur isti qui graue alioquin damnum, ex quo forsitan de statu periclitatur, sustinebit. Neque refert, quod excommunicationes non sint ferendæ nisi propter peccatum: quia non infertur censura propter leue furtum, sed propter contumaciam mortalem, quia non vult obedire rationabili præcepto Ecclesiæ: vt Malderus Tract. 4. cap. 1. Dub. 5. & alij quidam recentiores rectè notant post Dominicum Sotò lib. 4. de Iust. & Iure q. 7. art. 3. quod etiam Lessius lib. 2. cap. 12. dubit. 9. admittit quamuis postmodum adijciat aliquam limitationem.

Cæterum quidquid interim damni aut incommodi alter inde absque culpa sua sustinet, hoc debet fur indubitatè restituere & reparare. Addo, quidquid patitur absque sua culpa; quia si operarius, v. g. sutor, aut sartor propter sublatam hanc subulam, vel acum nollet operari, etiamsi aliam haberet, non teneretur eo casu fur de illo damno secuto: quamuis ex eà parte possit peccare contra charitatem, quando cognosceret id obuenturum.

DVBIVM III.

Vtrum mortiferè peccet, qui furtis minutis sibi acquirit rem alienam notabilem?

RESPONDEO & DICO Primò: 18 Qui intendit per furta minuta ditescere, aut conquirere rem notabilem, v. g. per stateram dolosam, aut pondus iniustum, singulis modicum aliquid auferendo, aut alio simili modo, peccat mortiferè illà voluntate, & quouis actu externo ab illa procedente: Ita communiter Doctores.

Probatum autem imprimis, quòd mortaliter peccet eiusmodi voluntate ex Scripturis: Deuteron. 25. *Non habebis in sacculo diuersa pondera maius & minus: nec erit in domo tua modium maior & minor: pondus habebis iustum & verum &c. abominatur enim Dominus Deus tuus eum, qui facit hæc, & auersatur omnem iniustitiam.* Vbi Scriptura manifestè indicat talem committere peccatum mortale, & incurrere diuinam indignationem. Prouerb. cap. 11. *Statera dolosa abominatio est apud Dominum: & similia habentur Leuit. cap. 19. & Michææ cap. 6.* Ratio satis est euidentis, quia talis vult accipere rem alienam notabilem dominis inuitis.

Probatum autem, quòd quouis actu externo ab illa voluntate procedente peccet mortali-

mortaliter: quia singula minuta furta sunt executio istius prauæ ac mortiferæ intentionis: quare eius malitiam induunt, atque illâ veluti informantur. Omnia tamen ista sunt quodammodo vnum peccatum mortale continuatum, quatenus ab vna voluntate sic conquirendi rem notabilem alienam, procedunt: non autem singula distincta & noua mortalia peccata. Vt verò singula respiciunt voluntatem hanc particularem, quæ est auferendi hoc modicum, absq; relatione ad istum alium finem, sic videntur rectè dici posset noua & distincta peccata venialia.

19 Neque excusabitur ex eo, quòd forsitan veliti tantum à diuersis auferre minuta, nec vni alicui cupiat per minuta furta notabile damnum aut incommodum inferre, prout DD. tenent communiter contra Hieron. ab Hangesto cap. 9. Moral. pag. 130. vt refert Less. Dubit. 7. Rationem autem rei huius reddit Lessius, quia talis saltem vult ipsi multitudini notabile damnum inferre, quod non est minus peccatum, inquit, quàm auferre vni particulari, cæteris paribus: sicuti non minus peccat, qui spoliat thesaurum Reipublicæ, quàm qui hominis priuati. Veruntamen cum isti multi non patiantur per modum vnius suppositi siue Corporis, prout considerantur quando res sunt ipsius Reipublicæ aut communitatis alicuius, vt in pretenso simili allegato: sed singuli sustineant suum particulare incommodum quod est modicum, non apparet, quâ ratione hîc ex istis multis possit constitui vnum aliquid notabile damnum alicuius. Quare solidior & magis probanda videtur hæc ratio, quòd scilicet talis, etiam si neque vni particulari, neque alicui communitati adferre intendat, vel adferat notabile damnum, tamen peccet mortiferè, quia vult auferre, & possidere rem alienam notabilem inuitis dominis: hoc enim sufficit ad constituendum furtum mortale, quicquid sit de incommodis quæ inde obueniunt alijs: quod indicat Mald. sup. Dub. 4.

20 Dico Secundò: Qui committit plura minuta furta, non intendens, nec cogitans rem comparare notabilem, sed ex occasione nunc hîc, nunc illic aliquid aufert, non peccat mortiferè, antequam minuta illa ad notabilem quantitatem perueniant: sed simulatque ad illam partigerint, mortiferè peccabit, nisi per inaduertentiam excusetur.

Prior pars est communis: & patet, quia neque interno neque externo actu aufert rem alienam notabilis pretij, vt supponitur, ergò &c. Pars posterior etiam à plerisque tenetur: Ita docent Soto lib. 5. q. 3. art. 3. ad 3. Arragon. Bannez, Salon. 2. 2. q. 66. art. 6. Per. Nauarra lib. 3. c. 1. n. 5. & seq. Couar. lib. 1. Variar. c. 3. n. 12. Vasquez

1. 2. Disp. 146. cap. 2. & Tanner. tomo 3. Disp. 6. quæst. 6. Dub. 9. n. 276. admittit speculatiuè. Et probatur: quia iam tum incipit velle siue habere siue retinere rem alienam in notabili quantitate domino vel dominis inuitis: quæ est materia furti mortalis; ergo tunc mortaliter peccat.

Hoc itaque aduerte, quòd ipsum furtum 21 vltimum complens quantitatem notabilem, etsi per se seorsim spectatum non sit nisi peccatum veniale, tamen vt habens ordinem ad alia præcedentia ex quo conuincitur adesse voluntas auferendi res alienas in notabili quantitate, reddatur mortale. Quare si de prioribus furtis minutis quis pœnitisset, aut fecisset absolutum propositum restituendi illa, quam primum habiturus sit facultatem & opportunitatem restituendi, non peccabit talis mortaliter, licet iterum aliquod minutum furtum committeret antequam per opportunitatem licuisset propositum illud adimplere, & restitutionem facere. Ratio est: quia ille non habet voluntatem auferendi & detinendi rem alienam notabilis quantitatis: quia per illud propositum est facta interruptio, vt id quod modò aufertur, non aliquo vinculo voluntatis coalescat in vnum cum prius ablatis. Neque iam habet voluntatem detinendi illa quæ prius abstulit: quod verò aufert posterius, hoc non est per se aliquid notabile, vt supponitur.

Quæ quidè licet speculatiuè vera sint, vix tamen in praxi locum habent, quando saltem de industriâ iterum minutum furtum committitur: non enim videtur talis habere seriam voluntatem restituendi minuta prius ablata; qui nondum desinit auferre alia, nisi esset forsitan in alia materia quæ illi sit modò peculiariter oportuna.

Dixi in Conclusionem, nisi per inaduertentiam excusetur, quia hæc facillè potest 22 & solet absque graui culpa interuenire: præsertim quando ista minuta furta fiunt magnis temporum interuallis, & circa diuersas personas, aut in diuersis rebus. Vbi tamen incœperit quis se reflectere super præterita parua furta, ac obseruare se quantitatem notabilem dominis inuitis, paulatim abstulisse, peccabit mortaliter, si voluntatis accesserit approbatio siue eomplacencia: nisi forsitan, quia persona ipsa indigentior est, & bonâ fide existimet, quod domini facillè illi ista indulgeant. Quod satis probabili ratione potest præsumi, quando à diuersis personis non indigentibus, aut per occasionem ab vna, sed per longa interualla, abstulerit.

Notant autem DD. communiter maiorem requiri quantitatem ad peccatum mortale, dum quis longis interuallis per minuta furta alicui sua tollit, quàm dum breui tem- 23 pora

pore: rursus quando id facit per occasionem, & veluti fortuito, quam dum de industria; non quidem quia per se hic requiratur maior quantitas ad constituendum peccatum mortale (quam diximus in se æstimandam absque ordine & respectu ad circumstantias, dummodo auferatur domino inuito) sed quia in huiusmodi ablationibus non solent domini ita esse inuiti. Quia namque damna sensim illata per longa interualla minus percipiunt, ideo quoque minoris illa æstimant, neque pro tam iniuriosa ablatione reputant. Sic quoque non tam eis displicet, quando per occasionem & quasi fortuito minuta illa auferuntur, quam dum de industria & ex certo proposito tolluntur.

24 Similiter notant DD. maiorem requiri quantitatem, quando quis minuta furatur à diuersis, quam dum ab vno. Ratio eadem est, quia scilicet non tam sunt inuiti plures quando à singulis est modicum quid ablatum, quam vnus à quo solo est per modica furta aliquid notabile sublatum.

Addunt insuper, etiam furta esculentorum & poculentorum, quæ committuntur à famulis & ancillis, non esse ordinariè peccata mortalia, etiam si paulatim veniant ad aliquam quantitatem notabilem: modò non sint cibi & potus extraordinarij, sed communes; & tantum eos auferant, vt ipsimet ijs vtantur & consumant, quia forsitan audiores sunt cibi & potus: secus, si vt diuant, vel vt cum alijs dilapident. Ratio iterum huius est, quia domini non omninò sunt inuiti: cuius signum potest esse, quia licet resciant talia fieri, non tamen arctius recludunt: & si ab eis peterentur, non omninò abnuerent: Esto, quòd aliquid difficultatis, aut morositatis forsitan ostenderent: quod causare potest, vt ministri recudentur petere. Potest & alia ratio occurrere, puta, quòd domini sint tenaciores, neque suis famulis sufficientem subministrant sustentationem pro qualitate laborum, quos subeunt: & tum si domini essent inuiti, irrationabiliter essent inuiti, quia tenentur quantum ad communem cibum & potum eis præbere sufficientem alimentationem.

25 Dico Tertio: Qui per minuta furta acquisiuit rem notabilem, quando id aduertit, tenetur sub mortali ad restitutionem; & quidem illis, à quibus accepit, quantum fieri potest: quando autem id non potest fieri, vel quia domini ignorantur, vel quia esset periculum infamiæ, aut quia à multis diuersis sunt minuta sublata, qui nunc longius distant, tenebitur tunc dare pauperibus vel erogare in alia pia opera. Hoc enim maxime secundum rationem velle censentur casu illo, à quibus sublata sunt. Debent tamen adhibere iustam diligentiam vt dominis proprijs restituant, præsertim

quando ab vno & eodem sustulerunt vsque ad notabilem quantitatem.

Si verò ipse poenitens sit tenuis aut valde mediocris, & non de industrià sit furatus, sed quasi fortuito subinde minuta quædam abstulerit, idque à diuersis, aut si ab eodem, tamen per longum temporis spatium, quæ tandem aduertit ascendere ad quantitatem aliquam notabilem, quam difficulter possit restituere, non videretur is tam arctè obligandus ad restitutionem: quia satis probabiliter præsumi potest, eo casu dominos, qui singuli modicum passi sunt, vel per tanta temporis interualla, vt damnum quasi non perceperint, non omninò à tali requirere restitutionem. Quod sine dubio facile admiserit quoque Tannerus, qui sup. n. 23. ponit huiusmodi assertionem: Quod etiam, omni inaduertentiâ & cõdonatione seclusâ, probabile sit, eiusmodi minutis furtis nunquam peccatum mortale patrari, nec obligationem sub peccato mortali contrahi, nisi quando inter se comparata, peculiari ratione modum aliquem vnus habuerint: vt si non per magna interualla fiant in eodem genere, sicut solet fieri ab ijs, qui vinum aquâ mixtum vendunt aut merces diminuto pondere: aut qui animo cogregandi notabilem quantitatem à multis aliquid furantur; & in alijs similibus casibus. Secus, inquit, si nõ habeant modum aut rationem vnus. Et pro se citat Rebellum lib. 3. q. 15. sect. 5. n. 44. & satis accedit quoque Nauarr. c. 17. n. 139. Rationem reddit, quia contrarium videtur non parum obnoxium scrupulis: & contra communem sensum, & praxim. Sed difficile videtur, quomodo non semper induant aliquem modum vnus, quando post multa parua furta commissa aduertit quis se notabilem quantitatem rei alienæ inuitis dominis abstulisse, per illam ipsam reflexionem super istis: & quomodo proinde tunc non per modum vnus retinebit illa, si nolit restituere? Vnde non satis apparet, quomodo talis non contrahat tunc obligationem restituendi sub mortali, nisi ex aliquibus probabilibus rationibus credat dominos non ita rigorosè restitutionem ab eo exigere, sicut iam diximus ex certis circumstantijs tum personæ quæ abstulit, tum personarum à quibus abstulit, ac simul etiam modi & temporis, posse facile præsumi.

Cæterum expedit, quod Confessarij 26 non ita sint faciles in dissimulandis paruis furtis, licet etiam ad peccatum mortale non pertigerint: sed pro capacitate & conditione personarum, præsertim quæ non aliquâ mediocri laborant necessitate, restitutionem aliquam iniungant, quæ fiat aut reddendo rem eandem si existet, aut aliam eiusdem speciei, aut pretium illius vel aliquo

alio modo compensando. Hac enim ratione, quando non transeunt impunè, magis deterrentur ab eiusmodi peccatis; quibus alioquin allecti non sine periculo animæ suę prouocantur ad ea sæpius iteranda, & maiora adijcienda.

DVBIVM IV.

Vtrum qui vsque ad quantitatem notabilem abstulit aliena, faciet sufficientem restitutionem, si reddat partem, quæ excedebatur obiectum furti venialis. v. g. paulatim quis abstulit vsq; ad valorem vnus aurei, vtrū sufficiet restituere vnā tertiam partē, præsupposito, quod dua tertia vnus aurei non sint censenda, in hac materia quantitas notabilis?

27 **D** Etrus Nauarra, lib. 3. cap. 1. n. 60. & sequentibus, docet cum non teneri ad vteriore restitutionem sub mortali, sed tantum sub veniali. Ratio eius est, quia debitum minoris quantitatis infra notabilem, non obligat sub mortali. Nauar. tamen supra cap. 17. cum Medina & Corduba, quos allegat, dicit talem à mortali non excusari, reddendo tantummodo illum excessum: sed debere ita summam ablatam reddere, vt moraliter dici possit eam restituisse, id est vt tam parum restet soluendum siue reddendum, vt id respectu summæ totius quasi pro nihilo computari possit. Quare is, qui aureum abstulisset, iuxta hanc sententiam sub mortali teneretur reddere ad minus tres quartas cum dimidia, aut aliquid amplius, vt liberetur ab obligatione sub mortali. Pro difficultatis huius resolutione

RESPONDEO & DICO Primò: Si quis plura commiserit furta mortalia, non satisfaciet, nec absolui poterit, etiamsi ex quolibet velit restituere totum hoc, quo vnumquodque excedebat obiectum furti venialis. Ratio apparet euidentis: quia plura illa minuta, quæ ex singulis furtis referuat, simul collata constituunt quantitatem notabilem: atque ita dum non vult illa restituere, conuincitur habere affectum & voluntatem detinendi rem alienam notabilem dominis inuitis.

28 **D**ICO Secundò: Ad determinandam prædictam difficultatem non conuenienter assignaretur regula huiusmodi, quam vi-

detur ponere Nauar. quòd sub mortali teneatur fur restituere ablatum in tantum, vt dici possit moraliter summam ablatam restituisse: quodque is, qui sic restituerit, non teneatur vterius sub mortali.

Declaratur: quia sic videretur cōsequens fore, quod qui furatus fuisset v. g. decem millia aureorum faceret restitutionem sufficientem, quando redderet omnes, exceptis duobus vel tribus: qui respectu totius summæ quasi pro nihilo computantur, ita vt communi loquendi modo talis diceretur fecisse restitutionem furti sui: è contrā autem qui abstulisset vnum aureum, & retineret sibi dimidium, teneretur sub mortali restituere reliquum, nisi forsitan exceptis aliquot stufers, vt moraliter dici possit restituisse ablatum: quæ inter se non satis cohærent.

DICO Tertio: Sententia P. Nauarræ bono sensu intellecta omninò videtur probanda, scilicet quòd dum quis siue vno, siue pluribus furtis acquisiuit rem aut res notabiles, & sic restituerit, vt ex omnibus non superfit illi res aliena, nisi modica, quæ sit infra notabilem quantitatem, non obligari sub mortali ad illius modicæ quantitatis vteriore restitutionem.

Ratio est, quia talis nec detinet neque voluntatem habet detinendi rem alienam notabilis æstimationis: si enim non peccaret mortiferè, auferendo rem eiusmodi, prout supponitur, non apparet ratio, cur mortiferè peccet detinendo, quando nullam aliam rem alienam simul detinet aut detinere cupit, vnde conuinci possit affectus detinendi notabilem rem alterius: imò iam satis declaratur exuisse omnem eiusmodi affectum, quando reliqua omnia restituit.

DVBIVM V.

Vtrum mortaliter peccent & sub mortali teneantur, qui singuli intulerunt damnum exiguum, sed omnes simul magnum & notabile?

RESPONDEO & DICO Primò: Si id fecerint communi consilio, omnes sunt rei peccati mortiferi, & singuli tenentur ad restitutionem, non tantum pro sua parte, sed etiam in solidum in defectu sociorum. Ita communiter DD. Azorius tomo 3. lib. 5. c. 13. Medina q. 10. De Restitut. Couar. lib. 1. Var. c. 3. n. 12. Rebell. lib. 3. q. 15. sect. 4. Mald. sup. Dub. 5. Soto lib. 4. q. 7. art. 3. Tanner. sup.

Probatur: quia singuli non tantum exequuntur damnum secundum partem, sed etiam

etiam cooperarentur ad totum. Vnde rectè Dominic. Soto loco citato docet id obtinere, etiam si singuli non fuissent causa sine qua non: v. g. quòd etiam si Petrus non ad fuisset inter illos, tamen damnum nihilominus fuisset illatum, obligaretur tamen simul Petrus: quod est contra de Grassijs lib. 2. c. 127. vt refert Mald. sufficit enim, quòd simpliciter communi consilio cum alijs sit cooperatus. Si verò vnus fuerit reliquis auctor huius damni inferendi, hic ante alios tenebitur in solidum, vt notat Azorius p. 3. lib. 5. cap. 13. & ex mox dicendis constabit.

32 **D I C O** itaque Secundò: Quando quis obseruat exemplo parui furti, quod committit, alios efficaciter excitandos ad similia facienda, vnde videt proximo notabile damnum inferendum, tunc peccat ipse mortaliter, & ad restitutionem totius damni tenetur, alijs deficientibus.

Probat: quia qui alios verbis hortatur ad eiusmodi furta, peccaret mortaliter, & teneretur ad reparationem damni, quando alij non restituerent; ergò & hic, qui suo exemplo alios prouocat & excitat. Neque refert, quòd fortassis intentione formali & expressà non intendat alios excitare: quia censetur id satis intendere hoc ipso, quo ex suo facto iniquo, cuius nullam habet iustam causam, prouidet futurum, quod alij eius exemplum sequentes notabile damnum proximo inferent. Si tamen quis tantum esset primus in re parua auferenda, & alij postmodum subsequerentur, quòd quidem futurum primus prouidisset, sic tamen, vt non exemplo eius alij moti id facturi essent; sed si ille primus non esset, nihilominus aliquem alium primò id facturum: tum non videretur is obligari ad reparationem damni totius, quod sequitur: non enim is efficax damni secuti tunc causa censendus est. Quomodo verò talis peccet, ex dicendis infra patebit.

33 **D I C O** Tertio: Si casu fiat, quod quispam patiatur graue damnum per parua furta à pluribus commissa, sicuti quando nullus istorum fuit conscius facti alterius, vel aliorum, tunc nemo ex illis in eo mortiferè delinquit, nec tenetur vllus ad restitutionem totius in solidum, etiam alijs deficientibus: sed singuli sub veniali obligantur ad illius exigui, quòd abstulerunt, redditionem. Ita Nauar. cap. 17. n. 130. Pet. Nauarra lib. 3. cap. 1. n. 47. & 48. cum alijs communiter omnibus.

34 Ratio est, quia nullus rem aufert aut detinet alienam notabilem, neque quisquam fuit causa damni notabilis proximi: nec in illud consensisse potest argui ex tali facto, ita vt possit censerì voluisse moraliter illud notabile damnum proximi.

Nonnulli autem recentiores hanc Assertionem extendunt etiam ad illos, qui sic

VViggers de Iure & Iust.

minuta auferendo benè aduertunt alijs similiter parua furantibus, inferri proximo damnum notabile, modò tamè non sint sibi mutuo còcausa, nec vnus ad furtum alterius quomodolibet concurrat. Ita Tanner. sup. q. 6. Dub. 9. n. 185. Less. Dubit. 9. n. 52. qui citat Dominicum Soto tamquam qui videatur id tenere in 4. dist. 22. q. 1. art. 2. Concl. 3. Sed verba eius benè inspecta id nò important nec præ se ferunt. Alij autem è contra satis communiter docent singulos tunc peccare mortaliter. Ita Couar. lib. 1. Variar. Resolut. cap. 3. n. 12. Medina Cod. de Restitut. q. 10. Pet. Nauarra loco citato n. 48. Vasquez 1. 2. Disp. 146. c. 2. & alij plures, quos ibidem allegat Lessius. Ratio huius reddi potest, quia eo casu singuli censentur consentire in notabile damnum proximi: quia aduertunt ex suis & aliorum actibus graue damnum iniquè proximo obtenturum. Quando enim singuli pro suo posse non impediunt, vel potius dum singuli scienter pro modulo suo cooperantur, omninò conuinci videntur notabile damnum illud proximi velle.

Addunt tamen dicti auctores, non obligari singulos in solidum ad restitutionem totius damni: sed ad eam dumtaxat partem, quam quisque abstulit, quia scilicet non fuerunt sibi mutuo causa, nec vnus ad furtum alterius concurrat: quod etiam indicauimus in fine 2. conclusionis supra positæ.

Sed difficultas grauis tum remanet, Quo-35 modo igitur actus ille modici furti fuerit mortalis, & quomodo relinquatur obligatio sub mortali (quod etiam expressè tradit Pet. Nauar. & Vasquez locis citat.) ad restitutionem illius modici, donec saltè ab alijs omnia sint restituta eo vsque, vt proximus iam ex omnibus nò sentiat notabile detrimentum? Sanè satis difficulter illa simul possunt còciliari: ideoque prior opinio potest apparere non improbabilis: mihi tamen posterior, vt magis communis, & iustitiæ grauior læsæ reparandæ oportunitas, ita & verius videtur. Vasquez itaque vt isti argumento occurrat, ita loco cit. n. 5. hac de re scribit: Eadem ratione hi omnes (qui simul scienter parua furando inferunt domino damnum notabile) simul peccabunt mortaliter: nã cum sint causa notabilis damni, ad quod omnes simul concurrunt, & non sit maior ratio, quare vnus potius, quàm alius sit reus illius, omnes, inquit, debent esse: atq; ita quasi à posteriori reddit ille rationem aliquam. Cui insistendo vltèriùs scribit: Si sint quatuor, quorum vnusquisque per se notabile damnum inferat: & postea, aut simul cum illis accedat alius, & furetur ab eodem paruum quantitatem, non peccabit hic mortaliter. Et rationem discriminis conformiter assignat: quia cum in priori casu non sit maior

N

ratio,

ratio, cur vni potius, quam alteri notabile damnum imputetur, singulis tribui debet. Cū verò in posteriori casu aliqui determinatè fuerint causa per se notabilis damni, alius, qui cum illis paruum quantitatem vsurpauit, non debet censerì confors notabilis damni, & proinde neque mortalis peccati reus.

36 Quibus pro pleniori aliqua satisfactione in re tam perplexa addo, ex duplici capite fieri posse, quòd illi actus furti minoris censeantur mortales, absque eo quòd singulos obligent ad reparationem damni totius: inprimis, quia dum singuli auferunt modicum, & vident atque aduertunt ita proximo inferri graue detrimentum, satis indicant se affectu probare magnum illud damnum, quod proximus patitur, & in illud consentire, vi iam antè indicauimus: quæ tamen approbatio siue consensus quia non est causa totius damni, nec insuit in actionem aliorum, ideo non adducit obligationem in solidum ad reparationem totius damni, licet interim in se mortaliter culpabilis sit: Manere nihilominus potest obligatio etiam sub mortali ad restitutionem modici illius ablati, quia non videtur affectus ille efficaciter deponi, quamdiu quis pro parte sua non reparat illud damnum quantum ex iustitia ipse tenetur.

37 Secundò, quia videntur peccare contra charitatem quæ obligantur auertere magnum damnum proximi, quatenus absque incommodo possunt: qui enim in tali casu pro aliqua parte, licet parua, volunt intertere damnum, conuincuntur non velle impedire magnum, quod vident proximo similibus modis inferri. Vnde & ex hac parte poterit esse peccatum mortale, sic tamen, vt ad totius damni reparationem non oriatur obligatio. Quemadmodum etiam is, qui nihil abstulerit, sed quando ex charitate obligabatur, non impediuerit, peccasset mortiferè, absque eo tamen, quod ad aliquam damni reparationem esset obligatus. Si tamen illa quasi approbatio grauioris damni, quod proximus sustinet, reuera eo casu ab animo queat abesse, quando singuli aduertunt suis paruis furtis causari alteri graue damnum, & tamen pergunt in paruis furtis: aut dum vident illatum, & dum possunt, non restitunt, tunc sententia aliorum posset habere locum, & quidem metaphysicè loquendo, non videntur ista omninò repugnare, sed moraliter vix in facto simul consistere possunt.

D V B I V M VI.

Vtrum qui rem suam vel sibi debitam occultè alteri surripit, sibi que vindicat, committat furtum, aut peccet mortiferè?

RESPONDEO & DICO Primò: 38 Qui rem suam, quæ iusto titulo, v.g. locationis, commodati, pignoris, &c. apud alium existit, ante tempus occultè tollit, peccat, & quidem peccato furti, & ad restitutionem tenetur. Malderus Dub. 6. Less. Dubit. 10. & tenetur communiter. Indicat D. Th. q. 66. art. 5. ad 3. vbi sic scribit: Ille, qui furtim accipit rem suam, apud alium depositam, grauat depositarium, quia hic tenetur ad restitutionem, vel ad ostendendum se esse innoxium. Vnde ille peccat & tenetur ad releuandum grauamen depositarij. Quod magis locum habet, quando titulo locationis, commodati, aut pignoris apud alium existit.

Declaratur: quia spoliatur alterum vsu rei, aut saltem possessione & detentione, quæ iure respectiue illi competebant; ergò ea ex parte furtum committit, & tenetur alteri restituere ius, quod illi abstulit, siue vsu, siue possessione & detentione. Hæc tamen intellige, nisi idcirco ab eo abstulerit, quia de fuga ineunda cum re tua, vel cum alia defraudatione tua, ex iusto fundamento erat suspectus: sic enim hanc doctrinam DD. limitare solent.

DICO Secundò: Si quis rem suam iniuste apud alios detentam, vel sibi liquidè debitam, recuperauerit occultè, non tenetur ad restitutionem: peccauerit tamen sic auferendo, nisi adsit iusta aliqua ratio, quæ modum illum auferendi cohonestet vel excuset. Priorem partem docet D. Th. loco suprà citato, Nauarr. c. 17. n. 12. & est communis. 39

Probatur: quia qui sic abstulit rem suam ab iniquo detentore, non posuit aliquam inæqualitatem; neque enim alterum re aliqua ipsius, aut aliquo iure, quod in rem haberet, priuauit; ergò non tenetur illi ad restitutionem.

Duo tamen hinc notanda sunt: Vnum est, quod res debeat certò esse illius, qui eam abstulit: nam in dubio melior est conditio possidentis: Vnde iniquè exiit alterum possessione, si dubium subsit, atque ita tenebitur reintegrare possessionem alterius. Similiter qui rem acceperit tamquam liquidè sibi debitam, ad restitutionem tenebitur, si res non esset creditoris, quia non potest rem tertij sibi retinere & illi creare præiudicium: debet enim compensatio fieri ex bonis creditoris, non ex bonis alienis. Alterum 40

terum est, quod si iniquus detentor à quo dominus clam abstulit rem suam, putetur aliquando forsitan restitutus hæredibus, tum obligari dominum ei indicare, se nihil ab illo amplius exigere, sibi que satisfactum esse: imò quamuis putetur, quod nunquam dabit operam restitutioni, tamen ex charitate oportebit significare eum ab obligatione restituendi esse liberum seu liberatum, ut conscientiam rei alienæ iniquè detentæ deponere possit, ne illi sit in laqueum, quòd existimet se restitutioni obnoxium. Vide Syluest. V. Furtum qu. 12. Caiet. hinc ad quæst. 66. art. 5. Soto lib. 5. q. 3. art. 3. & Nauarrum cap. sup. num. 113.

41 Partem posteriorem, quòd scilicet dominus sic occultè rem suam auferendo peccet, tradit similiter D. Tho. loco citato, sic scribens: Qui verò furtim accipit rem suam, apud alium iniuste detentam, peccat quidem, non quia grauet eum, qui detinet, sed peccat contra communem iustitiam, dum ipse sibi usurpat suæ rei iudicium iuris ordine prætermisso: & ideo, inquit, tenetur Deo satisfacere, & dare operam, ut scandalum, si inde sit exortum, sedetur. Accedit, quòd hac occasione præbeatur exemplum auferendi res alienas, ut habetur Institut. De vi bonorum raptorum §. Ita tamen. Vnde ne id fiat cauetur ibi sub pœna cadendi dominio rei propriæ sic recuperatæ.

Addidi in Conclusionem, Nisi tamen adsit iusta ratio &c. quia quando hæc subest, tunc etiam absque peccato in foro conscientie licebit domino clam auferre rem suam ab iniquo detentore: ut v. g. quia non potuisset aliter recuperare rem suam, aut certè non absque ambiguitate & magnis molestiis aut expensis, eo quod vel non posset sufficienter in iudicio probare rem esse suam, quamuis certissimè sciat rem esse suam; vel quia detentor petens est opibus & amicis, ita ut dominus rei non sit illi par ad contendendum iudicio. Debet tamen semper cauere scandalum publicum, & periculum propriæ infamie, ne tamquam fur puniatur, vel habeatur talis. Vnde Medina C. de Restit. quæst. 11. enumerat ex D. Bernardino, & alijs, sex conditiones, quæ hic debeant concurrere: Prima est, quod debitum sit omninò liquidum & non dubium: alioquin peccaret propriâ autoritate volens sibi satisfacere. Secunda, quod non speret debitum suum per viam iudicij recuperare sine notabili iactura & periculo, ut potest contingere propter occasiones aliquot iam positas. Tertia, quod non sit verisimile inde sequi infamiam propriam aut damnum corporale, ut quod tamquam fur plecteretur. Quarta, quod non immincat inde scandalum aut grauamen alicui, quod

ipse ex charitate saltè obligatur evitare. Quinta, quod conscientia creditoris hoc modo sibi satisfaciens sit sana & non læsa: sed credat id in casu sibi licere, id est, ne operetur hic contra conscientiam. Sexta, quod prudenter iudicet, quod ad rem suam vel debitum recuperandum nihil prodesset, illud à domino petere aut exigere. Sed contra dicta

Opponitur Capit. Bona fides, de deposito, vbi expressè verat Pontifex, ne contra depositorem fiat debitorum compensatio, quamuis etiam sint liquida. Si igitur eiusmodi compensatio non debeat admitti à Iudice; ergò multò minùs poterit quis priuatim & occultè eam facere.

Respondetur Primò: Quandoquidem specialiter prohibeatur compensatio in re deposita, hinc à contrario sensu posse colligi, quod sit admittenda, saltè in alijs rebus. Deinde respondent. DD. vt Pet. Nauarra lib. 3. cap. 1. n. 309. Pontificem tantum loqui in ordine ad forum externum, non autem de eo, quid in foro conscientie liceat, quando iustum & liquidum debitum aliter non posset recuperari; iustum, inquam, ex absoluta iustitia, non tantum ex gratitudine aut simili inferiori titulo.

Ceterum quia occultè istæ subreptiones & compensationes, licet debitis interuenientibus & seruatis conditionibus ac circumstantijs iniquæ non sint, in iure tamè habentur odiosæ, & satis natè sunt inducere, quod sensum quilibet præsumat sibi ius facere, non sine periculo magnæ confusionis in Republica; hinc conuenit magis, homines passim ab eis dehortari ac deterrere: quàm eiusmodi modos eis suggerere aut inculcare: vt ab aliquibus nimis promptè fit.

Ex dictis autem rectè inferunt DD. Si 42 excommunicatio feratur in eos, qui rem talem furripuerint, non sub eâ comprehenditur hunc qui furripuerit siue abstulerit illam, quia sua erat, quantumuis etiam id non sine peccato fecisset, vt puta quia aliter recuperare poterat: quod est contra Medinam Cod. de Restitut. q. 11. Et ratio redditur quia licet auferendo peccauerit, non tamen iniquè abstulit. Neque peccat retinendo, sed peccauit tantum in modo auferendi, non in ablationis substantia, & proinde non tenetur ad restitutionem. Mandatum autem Iudicis & excommunicatio comminata censentur tantum afficere illum, qui iniuste abstulit, & iniuste detinet rem ablatam, vt talis scilicet in excommunicationem incidat, nisi mandato satisfecerit & reposuerit siue reddiderit. Vide Nauarr. c. 17. n. 114. §. Notanda tamen sunt: & n. 115. Vbi addit ista procedere, etiãsi Episcopus iuberet reuelari eos qui rem illam pro recuperatione rerum suarum acceperunt, vt rectè,

N ij inquit,

Inquit, probat Syluest. V. Furtum q. 5. idque tum quia nemo se, aut alium innocentem tenetur prodere, præsertim ad damnum & præiudicium: tum quia, vt idem Syluester ait, si intentio Iudicis est, vt manifestaretur, quamuis acceperit in iustam compensationem, intolerabilem errorem contineret, & ita non valeret: quod maximè verum tunc est, quando neque in modo accipiendi fuit peccatum commissum in foro conscientie: prout etiam Medina quæst. citata tenet in casu, quando conditiones supra enumeratæ concurrunt in clancularia fuz rei ablatione.

44 Addunt quoque DD. talem, si furti accusatus interrogetur à Iudice, vtrum rem eiusmodi sustulerit, posse negare se sustulisse, intelligendo ad mentem interrogantis, scilicet se non furtiue & iniquè sustulisse, de cuiusmodi ablatione Iudex inquit. Vnde & dicunt eum iuramento posse id affirmare: quia responsio hæc ad sensum Iudicis data, non ampliùs continet, quàm ipsum non esse furatù, seu furto non abstulisse re, de qua quæritur: quomodo est verissima, prout supponitur. Vide Nauar. c. 17. n. 16. Neque intercedit hîc propriè restrictio mentalis, vt aliqui apprehendunt: sed præsuppositâ tali interrogatione, trahitur quasi ex natura rei & communi intelligendi modo, responsio ista ad talem sensum.

Intelligendum tamen censeo istud dictû Doctorum tunc locum habere, quando interrogato non constat aliunde Iudicem latius extendere suam interrogationem: hoc enim casu non liceret simpliciter negatiue respondere, præsertim quando auferendo occultè peccasset, etsi furtum non commisisset: quia propter malè perturbatum ab illo iuris ordinem, potest etiam merito Iudex tam latè eum interrogare. Si verò sine peccato abstulisset, quia aliter rem suam non poterat recuperare, tum probabiliter posset licitè vtî aliquâ æquiuocatione, & sic Iudicis interrogationem declinare.

45 Quæritur hîc à nonnullis, Vtrum si quis iurasset, quod alteri solueret debitum, possetne etiã tum licitè vtî cõpensatione? Tractat Panorm. hanc quæstionem in Cap. Ad nostram De iureiurando: & satis perplexè resoluit. Sed breuiter

Respondetur, cum distinctione: Si iurauerit tantum ad liberandum creditorem metu fraudis, siue iniquæ dilationis, seu non solutionis, tum non obstante iuramento posset adducere rationem compensationis: Si verò iuramentum præstiterit de soluendo, ad liberandum alterum metu compensationis faciendæ, quia scilicet alter nouerat se isti obnoxium, & timebat, quod vellet compensationem facere, quæ sibi esset importuna, eoque nomine præstitum est iuramen-

tum, ne hæc fieret, tum minime licitum esset compensatione vtî siue in iudicio, siue extra iudicium. Vide Mald. sup. Dub. 6. Quomodo autem, siue quo sensu præstitum sit iuramentum intelligi poterit ex circumstantijs contractus & mente iurantis.

Quæritur iterum, Vtrum domino non liceat aliquando etiam per vim referre rem suam ab iniquo detentore? 46

Respondetur inprimis, id non licere, quando suppetit alius modus recuperandi rem suam: in quo satis consentiunt DD. omnes: addit Dominic. Soto lib. 5. qu. 3. art. 3. nequidem, etiam si non suppetat, v. g. propter defectum testium, vel etiam propter iniquitatem iudicis, sed tunc potius iniuriam esse tolerandam, quàm confugiendum ad violentiam, autoritate propria inferendam: Idem tenet Arragon. 2. 2. q. 66. art. 5. ad 3. Addit tamen D. Soto, si quis non posset rem suam aliter recuperare propter Rempublicam adedò perturbatam, vt nemini ius dicatur, nec possit quis proinde viâ iustitiæ, sua obtinere, tunc probabiliter licitum fore domino non tantum occultè, sed etiam palam & vi quadam rem suam è potestate furis tollere, absque tamè, inquit, stridore armorum.

Dicunt verò aliqui alij, inter quos Malderus supra Dub. 6. & Less. Dub. 11. quod dominus vi possit domum & cistas aperire, vbi nouit rem suam in specie esse reclusam, non tamen possit inuadere iniquum detentorem: quamuis si hic vellet impedire, ne rem suam dominus iam apprehensa auferat, tunc quoque possit vi eum à se repellere; quia hoc non erit inuadere detentorem, sed se & sua contra illum defendere. Quæ videntur satis probabiliter posse dici, quando non subessent pericula scandalorum, & grauioris incommodi Reipub. quæ à talibus factis violentis vix possunt abesse: vnde in praxi magis est incultanda & sequenda doctrina Dominici Soto.

DVBIVM VII.

Vtrum fur peccet continuo, donec restituat?

RESPONDEO & DICO Primò: Fur & omnis iniquus detentor rei alienæ, aut akeri debitæ, actualiter continuo peccat toto eo tempore, quo, cum possit, non restituit. Est contra Caiet. quæst. 66. a. 3. circa solutionem 3. argumenti: vbi docet detentionem non continuare actum furti, eò quod non sit actio, sed effectus actionis; & proinde eiusmodi furem esse tantum in habituali peccato.

Sed Con-

Sed Conclusio nostra colligitur ex D. Th. q. 62. art. 1. vbi probat statim esse faciendam restitutionem: quia ne quidem ad momentum liceat manere in peccato (agit autem de detentione rei alienae) Hoc vt verum sit, debet intelligi de peccato actuali: non enim obligatur quis statim se à peccato habituali expedire: Sentit ergò D. Th. detentionem rei alienae esse actuale peccatum: idem indicant Gabriel, in 4. distinct. 15. q. 2. & Soto lib. 4. q. 7. art. 4. & docet expressè Arragon. ad quæst. 62. iam citatam art. 8. & cum eo plures alij.

Probat autem Primò: quia talis iniquus detentor continuò lædit proximum, impediendo ipsùm à possessione & vsu rei suae: quæ læsio continuò dependet à libera non restituendi voluntate, siue à libera restitutionis omissione; ergò actualiter continuò peccat: quemadmodum qui omittit facere id quod tenetur, cuius omissione proximus continuò iniuriam patitur; v. g. magistratus si sciat aliquem iniquè torqueri à laetrionibus, quem potest & tenetur liberare, & non liberat, delinquit continuò istà omissione, quamdiu alter patitur propter istam omissionem; ergò &c.

Confirmatur à simili: quia si quis iniuste detrusisset aliquem ad carcerem, vt ibi fame eum enecet, is est in continuo actuali peccato homicidij, quamdiu illum non liberat, dum potest; ergò &c.

48 Dicet aliquis: Ergò etiam versabitur in actuali peccato homicidij, aut iniquæ læsionis, qui alteri vulnus infixit; vnde est moriturus, aut grauiores patitur dolores: quod dicendum non apparet.

Respondetur: Neg. Conseq. neque enim hic par est ratio, quia non in potestate est eius qui læsit, vt læsus à morte, aut doloribus liberetur; quæ iam non pendent ex illius voluntate, sed naturaliter quâdam necessitate consequuntur ex causa posita: atque propterea qui læsit non censetur continuò malum inferre, quod læsus patitur, ac proinde nec inferendo actualiter continuò peccare. Si tamen ipse posset læsum à morte aut doloribus liberare, & non vellet facere, tunc pariter admittimus eum continuò peccare, prout in maleficis sæpè contingit.

Probat autem Secundò & simul occurritur fundamento Caietani: quia voluntaria rei alienae detentio, etsi non sit propriè actio physice loquendo, tamen est instar actionis, atque adeò moraliter censetur actio, sicuti rei possessio. Vnde non tam priuatiuè, quàm positiuè, & quodammodò contrariè opponuntur, detinere alienum, & restituere. Imò nec tantum rei alienae detentio, sed etiam voluntaria restituendi omissione est instar actus, moraliter loquendo: neque enim tantum per commissionem, sed etiam per omis-

sionem peccamus actualiter. Facile igitur in illa detentione, aut restitutionis omissione potest intelligi continuari actualiter furtum.

Confirmatur: quia aliter censetur esse in peccato, qui detinet rem alienam, nec vult restituere: & aliter is, qui iam restituit quod furto abstulerat, licet iuterim necdum pœnitentiam de furto comisso egerit, proindeq; maneat in peccato habituali; ergò &c.

Dico Secundo: Interrumpitur peccatum illud, quando restitutio furi, siue iniquo detetori redditur impossibilis, vt si totus depauperatus fuerit: vel dominus rei in longinquas regiones abierit, nec domi curatorem rerum suarum constituerit. Ita communiter DD. & propterea in prima Conclusione addidi continuari peccatum toto tempore, quo, cum possit, non restituit.

Probat autem: quia iam restitutionis ommissio, siue alterius rei detentio desinit esse peccatum: quia non à voluntate nunc pendent, sed ex rerum quadam necessitate continuantur; ergò pro nunc non peccat fur aut debitor peccato furti vel iniquæ detentionis, saltem externo. Quod adijcio, quia si remaneret voluntatis complacentia in talibus, cum hac reflexione, non restituere etiam si possem, vel detinere etiam si dominus adesset, continuaretur internum peccatum.

Vbi tamen hoc notandum, si interim excommunicatio ferretur in eos, qui rem talem detinerent & non restituerent, quod non incurreret fur eiusmodi iam impotens illam censuram pro illo tempore: incidere verò simulatq; factus esset potens, & restituendi occasio se exhiberet, eamque negligeret. Ratio diuersitatis est: quia antecedenti tempore non est exterior detentio, siue restitutionis ommissio peccatum: neque enim in potestate eius est eam deponere: postmodum verò iterum incipit esse peccatum externum, dum potest restituere & non restituit.

Dico Tertio: Interrumpitur quoque 50 peccatum illud, quando quis propositum detinendi absolutè mutat, constituens in animo primâ opportunitate restituere: & hæc est perfectior interruptio. Ac propterea quando supra dictum est, quod continuò peccet toto tempore, quo, cum possit, non restituit; intelligitur de illo, qui non restituit nec re, nec voluntate: quamquam & voluntate restituere dicendus non sit, qui dum potest, re ipsâ non facit, nisi forsitan, quia meliorem opportunitatem brevi ad futuram expectat, & interim probabiliter putat hanc moram non futuram domino grauem & ingratham.

Dicit aliquis: Non detinere alienum domino inuito est præcepti negatiui, quod 51 semper & pro semper obligat; ergò quicquid interueniat, non videtur cessari à peccato, quamdiu de facto non est restitutum.

N iij Respon-

Respondetur, & simul materia plenius explicatur: non detinere alienum domino inuito, considerando ista formaliter, sunt præcepti negatiui, ita scilicet, vt pro omni tempore eius existat obligatio, pro quo sunt formaliter materia illius præcepti: sunt autem formaliter materia quando detentor sibi rem voluntariè seruat, & dominus rationabiliter est inuitus. Vnde quamdiu sic res retinetur, non cessatur à peccando. Sed potest fieri, quod fur vel non voluntariè iam detineat, puta quia absolutum habet propositum reddendi primà opportunitate, ita vt ulterius vsque ad illà opportunitatem non tam sibi vsurpet, quàm domino custodiat; vel certè quod non detineat alienum inuito domino rationabiliter, vt quia propter eius absentiam & distantiam non potest fur illi restituere: vel quia non habet, vnde restituat. Quamuis enim dominus meritò malè ferat, quod fur abstulerit, non tamen rationabiliter indignabitur, quod non reddat pro tempore, quo non est in ipsius potestate reddere. Et sic quidem contingit peccatum interrumpi & cessare à peccando: non quod negatiuum præceptum propriè desinat obligare simpliciter, vel ad tempus dum res non est restituta, sed quia subtrahitur materia, circa quam versari debet. Quando autem materia formaliter redit, vt quod iterum voluntariè detinere & sibi vsurpare incipiat, aut opportunitate datà & facultate, restituere negligat, rursus peccatur contra obligationem negatiui præcepti, quod verat detinere alienum. Et quia sic aliquando quasi alternatur materia formalis, fit, quod præceptum de non detinendo alieno videatur per modum affirmatiui tantum obligare, scilicet semper, sed non pro semper.

52 Petet aliquis, Vtrum peccatum illud iniuræ detentionis continetur etiam in somno, ebrietate, aut simili posito impedimento vsus rationis, aut libertatis.

Respondetur, Quando præuidetur eiusmodi impedimentum, & tamen quis vult detinere, rectè dici posse peccatum continuari: non quidem quod pro illo tempore, quo vsus rationis est impeditus, nouam culpam quis contrahat, vel eam augeat (hoc enim non fit nisi de præsentis voluntas liberè operetur, aut liberè non operetur:) sed quia opus externum peccaminosum virtute voluntatis præcedentis cõtinuatur, atque ad eam libertate istius voluntatis, quodammodo informatur; ita vt opus illud, quatenus ab illa voluntate quodammodo pendens, simpliciter dici queat peccatum: cuius tamen reatus totus existit, quando voluntas illud pro tanto tempore voluit.

Neque responsioni obstat, quod dixerimus non contrahi tunc nouam culpam siue

reatum: quia etiam de quolibet peccato externo dici solet, quod non addat nouam culpam, siue malitiam, neque per se loquendo augeat culpam malæ voluntatis quã illud efficaciter appetitur; quod tamen omnes admittunt simpliciter dici & esse peccatum.

Simili modo videtur dicendum de continuatione, quæ fit interueniente aliquà impotentia, quam quis sibi voluntariè ad tempus iniicit; vt si rem furtiuam commodet aut locet alteri; & sic extra suam potestatem constituat: Est enim ista tunc restitutionis omissio voluntaria & causata à libera voluntate, quã pro tanto tempore voluit rem extra potestatem suam esse.

53 Quæritur Secundò An continuationis tempus & interruptionum numerus in confessione sint explicanda.

Respondetur in primis, tempus continuationis, quando fuit extraordinariè, aut notabiliter longum, esse exprimendum v. g. trium, quatuorue mensium, & magis si vnius, aut plurium annorum: quia est circumstantia notabiliter augens malitiam, ita vt possit vnum peccatum facere æquivalere in malitia pluribus numero distinctis, vt tradit Arragon. 2. 2. q. 62. art. 8. & alij. Accedit, quod longo tempore soleant interuenire plures complacentiæ circa ipsam detentionem. Vt itaque etiam harum aliqua habeatur notitia, conuenit tempus illud explicari. Vbi & hoc notant DD. esse quoque necessariò exprimendum, si dominus rei ex carentia illius passus fuerit aliqua alia damna vel incommoda, quæ fur nouerit, aut nosse & præuidisse debuerit.

Resp. Secundò, si intercesserint perfectæ interruptiones peccati, vt quia fur aliquoties absolutum fecerit propositum primà opportunitate restituendi ablatum, & postea occasione datà iterum voluerit retinere, & restitutionem negligere, oportebit quoque & illum numerum, quantum fieri poterit, exprimere. Sumitur ex Arragon. supra & Pet. Nauar. lib. 4. cap. 4. n. 14. quia toties commisit nouum & distinctum peccatum iniustitiæ quoad numerum. Imò fieri potest, quod interea cum tali proposito & vera penitentia fuisset consecutus iustitiam: à quã iterum excidisset, quando de nouo voluit retinere, aut datà occasione, restitutionem neglexit; Quare non rectè quidam videntur existimare, illius numeri expressiōnem non requiri.

Nec refert, quod forsitan vnum idemque peccatum continuatum æquivaleret malitiæ plurium: quia numerus peccatorum mortalium exprimendus est. Quemadmodum si quis à diuersis esset furatus, & à singulis notabilem summam, quæ per se mortale peccatum constituat, non sufficienter confiteretur, dicendo se furatum esse tantam summam,

nam, quante exurgit ex omnibus simul sumptis, & non diceret, quod per distictos actus singulis vicibus notabilem summam abstulisset.

DUBIVM VIII.

Utrum si res furtiva apud furem pereat, maneat ipse obligatus ad restitutionem?

54 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Si fur, sine iniquo detentor moram non purgauerit, & res iniquè detenta apud eum pereat, tamen si fortuito & sine alia eius culpa, tenebitur ordinariè is ad restitutionem rei similis, aut prærij. Eius sententia est communis DD. D. Th. q. 62. a. 6. Arragon. ibidem, Sylvestri V. Restitutio 7. q. 5. Couar. ad Reg. Peccatum. p. 2. §. 6. num. 1. & aliorum.

Ratio redditur: quia qui rem iniquè sine iniuste accipit, non tantum obligatur ratione rei acceptæ, sed etiam ratione iniustæ acceptionis, ergò, etiam si casu pereat, tenetur ad refarciendum damnum, quia ratione iniustæ acceptionis dicitur semper esse in mora: quo fit ut omnis casus fortuitus illi imputetur. Videl. In re furtiva D. De condict. furtiva.

Dixi, si fur moram non purgauerit; quia si moram purgasset, ut Iurisperiti loquuntur, offerendo scilicet rem domino, & dominus non accepisset, sed commisisset ei illam custodiendam aut reseruandã in aliud tempus, non teneretur tunc ex casu fortuito, quia non amplius ipse fuit in mora. Si tamen culpã eius perijisset, tunc teneretur, sicuti depositarius.

Dixi etiam, illum ordinariè teneri; quia controuertitur valde, Utrum teneatur fur ad restitutionem quando res perit apud illum, quæ nihilominus peritura erat apud dominum, si ipse non abstulisset vel, si restituisset, v. g. Abstulit fur vestem vel equum ex domo alterius & tulit ad domum suã; & casu superuenit incendium, quod absumit domum furis, atq; etiam domum domini rei furtivæ, cum omnibus mobilibus & bestijs, quæ in utraque domo erant: aut hostis iustum bellum fouens inuadit ciuitatem, & diripit omnia, tam in domo, vade fur abstulerat, quàm in domo furis: quaeritur an tunc fur sit liber à Restitutione? pro cuius explanatione

55 **D**ICO Secundò: Si res casu aut iustã hostium incurfione similiter sine eodem modo erat peritura apud dominum, prout perijt apud furem, tunc iuxta opinionem satis communem absoluitur fur ab obligatione restituendi. Ita Pet. Navarra lib. 4.

q. 1. n. 17. Couar. sup. Sylvester V. Rest. 7. quaest. 5. §. Tertium: quamuis explicet in exemplo non omnino simili huic casui. Malderus dub. 8. Less. dub. 15. & alij.

Dicunt, si casu vel iustã hostium incurfione; quia si non erat peritura apud dominum, nisi per iniuriam illi inferendam, haud dubiè non liberatur fur à restitutione. Nam is, qui eam per iniuriam ablaturus, aut deustaturus erat, fuisset domino obligatus; ergò si tu præuenias iniuriã inferre domino, obligaberis: nam obligatio quã alter fuisset obstrictus, in te iam transfusa est propter damnum, quod prius intulisti. Quod etiam locum habet, etiam si actio contra alteram propter eius potentiam, fuisset domino futura inutilis; sufficit enim quòd præueniendo in eius loco constitueris, qui restituere debuisset.

Addunt quoque, si certò apud dominum erat res peritura; quia si hoc dubium sit, ut quia fortassis dominus eam vendidisset, aut aliò transtulisset, antequam infortunium superuenerit, omnino etiam iuxta omnes fur tunc tenetur, quia in dubio magis inclinandum est in fauorem veri domini & innocentis, quàm furis & nocentis: nec periculum, si quod apud dominum subfuisset, (quandoquidem sine effectu fuerit) debet tamquam damnum cum effectu computari.

Ratio assertionis redditur, quia non videtur fur aut iniquus detentor eo casu causasse 56 ipsi domino verum aliquod damnum, moraliter loquendo, quandoquidem æqualiter perijisset ipsi res sua eodem modo, quamuis fur eam loco suo non mouisset: & modò ille nihil destinet, quod alterius est; ergò fur, ut apparet, ad nihil illi obligandus est.

Similiter aliqui ex dictis authoribus furem liberant ab obligatione restituendi, etiam si ipsius culpã res talis perierit, v. g. si eam negligentia perdiderit, vel etiam vastarit, aut consumpserit: modò id fecerit eo loco & intra illud tempus, quibus alioquin certò etiam absque eius culpa peritura erat tam apud furem quàm apud dominum, si adhuc extitisset. Ita Less. & Mald. supra: contra Pet. Nauar. qui expressè docet contrarium.

Rationem reddunt: quia res tales in eo statu consideratę domine nullius sunt pretij, quia certò illi sunt periturae absq; omni eius commodo, uti supponitur; ergò etiam si fur aut alius quispiam eas consumat, aut ipsius culpã aliter perdantur, non censetur hic ideo irrogare damnum alicuius saltem momenti domino.

Confirmatur, præsuppositã veritate secundæ assertionis: quia parum videtur referre aut interesse, quo modo apud furem res pereat, casu an culpã, cum non excusetur à

tur à restitutione ex hoc capite, quòd tali vel tali modo apud illum perierit, sicuti possessor bonæ fidei; sed quia res certò erat domino peritura, vt nihil commodi inde erat futurum illi superstes; ergò &c.

57 Addunt autem modò id fecerit eo loco & intra illud tempus &c. quia si culpâ furis res pereat aut consumatur eo loco, vbi citra culpam non periisset, fur tenebitur. Similiter si post tempus illud, quo alioquin in domo furis aut domini peritura erat: v.g. si furtulisset rem furtiuam, vt equum aut vestes ad illum locum, quòd hostis, aut incendium non peruenit, & ibi culpa eius penerint; aut si è domo vestes abstulerit, vbi omnia sunt cõflagrata, & de post apud eum pereant, tenetur fur ille, siue ipsius, siue absq; culpa eius pereant. Ratio est: quia res tali loco tuto constituta valebat suo domino: similiter & res ex incendio erepta valet, & est ipsius domini, & consequenter illi debet restitui. Si quis tamen rem alterius sic eripuisset, non animo furandi, sed custodiendi domino suo, tum non tenebitur, si pereat etiam post incendium absque ipsius culpa.

58 Contrarium verò tam secundæ assertionis, quam additamenti, quod prædicti DD. faciunt, tenet Paludanus in 4. dist. 18. q. 2. art. 1. & cum illo plerique Iurisperiti similiter sentiunt, vt refert Couar. loco cit. Frequenti omnium consensu, inquit, in foro exteriori receptum est, occupantem rem alienam malâ fide per crimen & delictum, teneri omnino ad eius restitutionem & estimationem re perceptâ apud ipsum eodem penitus modo, quo & apud dominum foret peritura, & citat Gloss. ad l. D. De vi & vi armata §. Rectissime, cum Bartolo communiter recepto: quam opinionem (inquit) sententur esse communem Alexand. in l. Cum Res §. vlt. D. De legatis: & Iuniores ad l. Quod te mihi D. Si cert. petat; & addit quod Ioannes Med. De Restit. q. 6. dicat eandem sententiam etiam in foro animæ esse iustam, quem Less. citat simpliciter pro alterâ opinione. Verùm finaliter Medina dicit se posuisse duas responsiones: liberû autè esse lectori eam eligere quam iustiore esse cognouit: Hæc secunda, inquit, planior, nec multis distinctionibus indiget, sed rigidior & iusta: altera verò suprâ extensa, humanior esse videtur. Cæterum doctrina Paludani, vt Iustitiæ favorabilior, vt indicat Medina, ita & verior esse videtur, & sequenda, maximè in casu, quo res apud furem perijt prius, & non simul eodè euentu, quo apud dominum peritura erat, & multò magis si culpâ illius antè perierit, aut consumpta vel deuastata fuerit: præsertim si nondum tunc cõstaret rem certò perituram domino, si restitueret, aut si ipse non absumeret, aut perderet. Rationem communem

reddit Palud. quia fur siue iniquus detentor rei alienæ semper est in mora: mora autem trahit ad se periculum, vt iura determinant.

Et Probatur 1. quia quando apud furem perit res furtiua siue culpâ eius, siue casu: si-
59 militer quâdo inimicus homo perdit & de-
uastat rem proximi sui, tum dominus amittit illius dominium (quia rei non amplius existentis nullus habet dominium) sed loco domini acquirat dominus ius & actionem in personam, quæ illâ iniuste abstulit, aut consumpsit, vel vastauit: atqui nulla apparet ratio, quare ius illud domino iam creatum dicatur extingui, idcirco, quòd prope diem succedat infortunium, quo res illa cum cæteris domini rebus periisset, si fur non abstulisset, aut si eam restituisset: quandoquidem illud ius secundum se non subiaceat isti infortunio tali; ergò &c.

Confirmatur Primo: quia si res apud furem extaret, eo infortunio non obstante, obligaretur ille domino, nec dominus amitteret ius vel actionem tam in furem quàm in rem suâ vt omnes docent: cur igitur personalis obligatio furis remanens, postquam apud illum res perijt, extingueretur per hoc, quod res apud dominum periisset?

Confirmatur Secundò: quia si apud emptorem periret, teneretur ille de pretio, quamuis apud venditorem quoque certò peritura fuisset; ergò &c.

Dices: non videtur eadem esse ratio, quia per emptionem res transijt in dominium emptoris, & sic huic perit, non priori domino: res furtiua autem non transiit in dominium furis.

Respondetur: Quamuis in furis dominium non transferat res, tamen quando apud illum perit, nascitur domino ius in furem, & in ipso fure obligatio correspondens ad rem similem aut pretium restituendum, sicuti in emptore est obligatio pretij soluendi: quare ergò domino magis peribit ius suum in furem, propter hoc, quod res peritura erat, quàm ob eandè causam illi pereat ius suum in emptorem? Certè non videtur rationi consonum, quod huic debeat dici obesse sua iustitia, quia iusto titulo rem habuit, & alteri patrocinari sua iniquitas, quia iniuste abstulit, & per suam iniquam actionem contraxit talem obligationem, ideoque hæc extingatur, non illa.

Probatur Secundò: quia si res alicuius penes aliquem sit titulo depositi, & pereat culpâ depositarij, tenebitur de illa depositarius, quamuis etiam certò peritura fuisset apud ipsum dominum, si ibi fuisset; ergò similiter si apud furem culpâ illius perierit.

Et ne quis opponat, quod depositarius
62 speciali titulo iustitiæ fuerit obligatus custodire rem depositam, & cauere periculum per-

lum perditionis, qualis iustitię obligatio non videtur reperiri in fure.

Contra opponi potest; quod etiam in casu culpę teneatur; apud quem res est titulo commodati aut locati, quamvis etiam sub pretio soluendo: qui certe non videtur magis obligatus custodire rem domini, quam fur, qui iniuste abstulit, & ad suam solius utilitatem detinet. Accedit; quod licet fur non ex contractu habeat obligationem custodiendi, sicuti depositarius, tamen ex natura rei, tam videtur contrahere. Quibus omnibus attentis, non videntur priores opiniones in iustitia & iure satis fundatę, sed forsitan dici possunt aliquod habere fundamentum in quadam *invidia* & humanitate, quatenus scilicet apparet satis æquum, ut dum res nihilominus domino erant certo periturę, atque ad eod perisset absque omni eius commodo in re, & in spe, non ita rigide ipse earum restitutionem requirat ab illo, qui iniuste eas sustulit, & apud quem etiam absq; illius emolumento perierunt; propter quod dicit Medina hanc sententiam videri humaniorem. Quę quidem æquitatis consideratio magis militat, quando simul eodem modo & casu apud furem perierunt, quo apud dominum peritura erant.

62 Addidi autem, Pręsertim quando tunc nondum constaret &c. quia quando is, qui aufert, & consumit, aut destruit, videt iam rem certo & inevitabiliter domino nihilominus perituram, absque omni commodo, non videtur is tunc siue eam consumendo, siue aliter destruendo, exercere actionem iniuriosam: quia in tali casu potest pręsumi dominus non esse inuitus, aut dici non rationabiliter inuitus. Vnde fieri posset, quod ne quidem mortaliter peccaret, quando non faceret ex odio, vel invidia, aut cum complacentia super malo proximi: sed ex levitate, vel ut ex eo aliquid commodi perciperet, quod nihilominus proximo iam totaliter erat periturum. Quare talis non videtur contrahere restituendi obligationem ratione iniuste acceptionis; atque ita cum res apud eum quoque non exstat, poterit satis bonā ratione dici non teneri ad restitutionem in eiusmodi casu.

63 Dico Tertiõ: Ex sententia certa & communi, si fur rem vendiderit, vel consumendo factus sit locupletior, ut quia rebus suis proprijs, quas consumpsisset, percipit, tenetur ad restitutionem, quatenus est factus ditior, etiamsi apud dominum res fuisset certo peritura.

Ratio reddi potest: quia dominus loco dominij, quod in rem suam nunc consumptam habebat, acquisivit ius & actionem in personam furis, quod ius elidi aut domino extinguere propter alterum superveniens infortunium, nec iustitia, nec etiam

vlla æquitas permittunt, quando fur ex re illa profecit & factus est ditior.

Confirmatur: quia tunc pretium rei, siue augmentum fortunarum furis successit in locum rei, ita ut res quodammodo in altero se apud furem videatur exstare; ergo nulla potest subesse ratio liberandi eum à restitutione, saltem in tantum, in quantum ipse ex re iniuste ablata est factus locupletior: nemo enim debet ex re alterius iniuste accepta fieri ditior, eam secundum se vel secundum suam valorem detinendo.

D V B I V M I X.

Vtrum fur aut quisvis alius detentor rei aliena teneatur facere restitutionem iuxta summam aestimationem, quam res habuit siue ab intrinseco siue ab extrinseco tēpore detentionis?

N Auarus Enchir. cap. 17. n. 26. inclinat in partem affirmatiuam: sed rectius Medina cod. de Restitutione q. 6. Couar. ad Reg. Peccatum p. 2. §. 6. n. 2. & 3. & alij, vtuntur distinctione. Vnde

RESPONDEO & DICO Primõ: Si res effecta sit melior, siue intrinsecè, siue extrinsecè, puta quia est maioris valoris propter eius raritatem, aut emptorum multitudinem, & adhuc exstat, tota domino est reddenda, cum toto incremento. Ita communiter omnes. Ratio est: quia res semper fuit & est in dominio ipsius domini; vnde ad illum pertinet omnis melior eius status, qui accessit: ut si fur abduxerit equum, aut bouem macilentum, & postea sint impinguati, debet reddere eos ut sunt. Nec refert, quod apud dominum res forsitan non fuisset effecta melior, vel etiam perisset, quia hoc ipso, quo exstat, est domini, & ratione rei acceptę, & in specie extatis tenetur fur restituere.

Notandum tamen est ex Couar. & Medina locis supra cit. & Pet. Nauarra lib. 4. c. 1. n. 32. expensas inde esse deducendas, saltem in foro conscientię, quibus res melior est effecta, quasque dominus ipse debuisset facere, si rem ad illum statum voluisset perducere: ut si fur aluerit pullum equinum, aut vitulum vsque ad iustam ætatem; aut si ex argento pateram fieri curauerit, &c. quam dominus fieri curasset: in foro tamen externo leges non patiuntur expensas deduci; sed in pœnam priuant furem illis. At verò cum hoc pœnale sit, non obligat ante sententiam Iudicis, ut docet cit. loco Couar. Quare si quis rem suam recuperet meliorem effectam absque Iudicis sententia, tenebitur habere rationem

rationem expensarum, quibus facta est melior. Si verò dominus cum damno caruerit re suâ, hoc etiam æstimari ac compensari ex parte furis debet. Quando autem per sententiam alicui adiudicatur res sua cum meliorationibus, tunc etiâ in foro conscientię, non videtur dominus obligari ad expensas supplendas furi, cum lex illa pœnalis non sit iniqua: Quod etiam potest locum habere, quando fur rem restituit melioratam, & cedit domino meliorationem, ne per iudicem curet sibi rem suam adiudicari.

66 D I C O Secundo: Si res permanferit in eodem statu, suffecerit illam prout est restituere: lucrum tamen cessans & damnum emergens, si quod fuerit, semper domino est resarciendum; huic enim fur factus est obnoxius ratione iniustæ acceptionis. Quare si res ablata erat industriâ domini futura melior, hoc æstimandum est, & supplendum: Defectus enim ille maioris bonitatis ad lucrum cessans spectat: deduci tamen debent labores & expensæ, si quæ simul cum industriâ fuissent adhibenda.

67 D I C O Tertio: Si res intrinsecè facta sit deterior apud furem, siue culpâ eius, siue casu, quamuis similiter apud dominum ex eius neglectu aut inconsideratione fuisset deteriorata, tenebitur nihilominus fur eam restituere secundum valorem, quem habuit, quando auferebatur. Ita præter Nauarrum sup. Mald. Tract. 4. c. 1. dub. 9. Conclus. 4.

Probatur: Quia reuera ipse rem tantæ bonitatis simpliciter & absolutè ab altero iniuste abstulit, & dominus tantum ex rebus suis tunc deperdidit: ut igitur æqualitas reparetur, debet rem tantæ bonitatis reddere, aut defectum supplere. Neque enim tantum culpa, sed etiam periculum, & casus sunt ad onus furis, qui in mora est, quiq̃ue non tantum ratione rei acceptæ, sed etiam ratione acceptionis tenetur: Sed nec ratio apparet, quare futura incuria domini rei deberet furi prodesse: quamuis enim quisque rei suæ sit arbiter ita ut eam destruere, aut negligere possit, non tamen idcirco alius eius iniquus detentor id potuit facere absque iniustitiâ, etsi dominus hoc erat facturus.

68 D I C O Quarto: Si res extrinsecè tantum sit facta deterior apud furem, quia scilicet minoris iam est pretij, licet eiusdem bonitatis, & dominus eam non ad lucrum siue negotiationem, sed ad usum, aut ad voluptatem tenebat, ac certò seruaturus erat, suffecerit eandem prout est reddere, vel similem, eiusdem bonitatis intrinsecæ, si apud furem perierit. Ita Medina sup. q. 6. De Restitut. & alij communiter.

Ratio est: Quia ista bonitas siue valor extrinsecus rei in hoc casu videtur impertinens, nec debere in considerationem hinc venire, quandoquidem sola bonitas intrinseca

à domino æstimabatur, eiq̃ue seruiret, & valitura erat. Quare tota inæqualitas videtur reparata, quando domino res eiusdem bonitatis intrinsecæ fuerit restituta, nec fur maiorem quæstum ex ea fecerit: atque ita videntur homines id satis communiter apprehendere.

Supplendū tamen erit à furo, Quanti æstimabitur carentia vsus illius rei pro eo tēpore, quo fuit apud furem: aut si dominus debuerit aliam rem similem emere carius, tenebitur illud interesse & damnum emergens compensare: quod DD. generaliter tradunt.

Dixi, Et dominus etiam non ad lucrum &c. quia si ille in tali re negotiaretur, & vel dubium sit, vtrum eam venditurns non fuisset, quando res erat altioris valoris, faciendā tunc erit eius æstimatio secundum optimum statum, etiam extrinsecum: & sic faciendā erit restitutio, ut satis communiter tradunt DD. quia in eo statu res vendi poterat, & iuxta illum valorem futura erat domino utilis. In dubio autem melior est conditio innocentis, & in eius fauorem potius est inclinandum. Quare id magis obtinet, quando certum fuerit, quòd dominus eam summo valore vendidisset. Quando tamen verè dubium esset, vtrum dominus tali tempore distraurus eam fuisset, non improbabiler quidam dicunt, posse tunc in foro conscientię aliquid minus reddi, ratione illius incertitudinis: quia non videtur tunc damnum omninò tanti æstimandum, quam si certò res vendenda fuisset.

D I C O Quinto: Si res apud furem facta intrinsecè melior ab eodem sit vendita, tenetur domino restituere æstimationē, quam habuit in illo statu, detractis tamen expensis necessarijs, ut supra indicauimus in simili: etiam si apud dominum non erat futura melior. Ita quoque communiter DD.

Ratio est: nam totum illud incrementum intrinsecum, statusque optimus rei inhærens est quid pertinens ad dominum rei, ratione cuius res in se, & ipsi domino melior est iuxta communem æstimationem; ergò sicuti valor substantię rei est domino reddendus, quamuis fortassis apud dominum peritura fuisset, ita quoque valor huius incrementi quasi substantialis, quamuis apud dominum illud accessurum non fuisset.

D I C O Sexto: Si res apud furem seruata sit aucta extrinsecè, quia maioris pretij, & ipse tunc eam vendiderit, quam dominus certò erat seruaturus, probabiliter aliqui opinantur tum sufficere, quòd restituat secundum eam æstimationem, quâ domino erat valitura, quando scilicet non potest rem secundum se nec aliam similem ei restituere. Ita Less. Dubit. 16. Rationem indicat: quia excessus ille pretij rei à fure distra

tractæ videtur fructibus industriæ annu-
merandus, non prouentibus ipsius rei.

Verius tamen apparet, etiam illum exces-
sum pretij domino esse reddendum. Ita
Mald. dub. 9. & ratio videtur clara: Quan-
doquidem enim res maneat ipsius domini
tunc quoque, quando maiori pretio vendi-
tur à fure, videtur omninò totum pretium,
quod percipitur, tamquam rei pro tunc
æquiualens, deberi ipsi domino, ipsique
incrementum illud accreuisse.

72 Confirmatur Primò: quia ex omnium
sententiâ quando fur vendidit rem furti-
uam, tenetur domino de pretio, quamuis
apud dominum periisset, quia pretium in
locum rei successit: cur non igitur etiam de
hoc incremento, quamuis tamdiu apud do-
minum non fuisset seruata? Certè quòd
seruata fuerit, non debet esse bona fortuna
furis, qui fuit semper in mora & culpa, sed
domini.

Confirmatur Secundò: quia nemo ex re
aliena potest ditescere: quod hic fiet, quia
fur auxerit rem suam ex parte pretij, quod
in æquiualentem est res alterius.

Ad rationem itaque aliorum Responderi
poterit, sine fundamento illud incremen-
tum pretij dici fructum industriæ: neque
enim apparet ratio, quare illud incremen-
tum, quod accedit quasi extrinsecè, v. g.
propter mercium raritatem, aut ob similem
causam, magis ad industriam sit referendū,
quàm ad meliorem statum rei. Nam sicuti
illi dicunt, industriæ esse, scire vendere rem,
quando plus valet, sic quoque dicere lice-
bit, industriæ esse, scire rem vendere, quan-
do est in optimo statu suo: & proinde etiam
hoc incrementum deberet cedere furi; quod
tamen ipsi non admittunt; ergò &c.

DVBIVM. X.

*An fur non tantum teneatur
restituere rem ablatam sed
etiam fructus ex illa
perceptos?*

73 **R**ESPONDEO & DICO Primò:
Fur, & quiuis malæ fidei possessor,
tenetur restituere non tantum rem alienam,
sed etiam omnes fructus ex ea perceptos.
Est doctrina communis: Syluest. V. Restitu-
tio 3. q. 7. Pet. Nauar. lib. 4. c. 1. n. 42. &
sequentibus: Medina q. 6. Tanneri tom. 3.
Disp. 4. quæst. 6. dub. 9. Salonij quæst. 66.
art. 6. Conclus. 3.

Ratio est: quia fructus rei hoc ipso, quo
ex re proueniunt, cedunt in dominium do-
mini ipsius rei, vt patet Instit. De rerum
diuis. §. Is verò; ergò non minùs domino

sunt restituendi, quàm res ipsa: ita vt de
illis eadem quoque sit ratio, siue adhuc ex-
stent, siue perierint, quæ de re ipsa.

Notandum tamen est Primò, deducen-
das hic esse expensas, quas dominus facere
debuisset ad fructus illos ex re sua percipien-
dos: vt si malæ fidei possessor agri alterius,
eundem excoluerit, deducenda erit æstima-
tio culturæ: quod intellige non tantum de
expensis omninò necessarijs, sed etiam de
utilibus, quibus res tacta est magis frugi-
fera: Imò & deducenda est æstinatio la-
boris eius & industriæ in foro conscientiæ.
Ita Sanchez in summa lib. 2. cap. 23. n. 146.
Emanuel Sa V. Restitutio n. 15. Salon. 2. 2.
quæst. 62. art. 6. Controuersia 3. Bonacina
De Restit. in genere Disp. 1. q. 3. puncto
ult. §. 2. n. 9. & alij quos citat.

Notandum Secundò: Conclusionem in-
telligendam esse de fructibus ipsius rei, qui
scilicet ex ipsa re proueniunt: esto quòd in-
terueniat humanus labor, vel aliqua indu-
stria, vt sunt fructus agri, aut elocatae domus;
vel equi elocati: non autè de fructibus nudæ
industriæ, neque enim hi restituendi sunt:
vt si fur negotiatus fuerit pecuniâ alienâ, vel
dederit ad vsuram, non tenetur reddere luc-
rum, quod fecit, vt communiter tradunt
DD. sed tantummodo summam acceptam,
& compensare domino damnum emergens,
& lucrum cessans, si aliquid simile interue-
nerit ratione carentiæ pecuniæ. Quare si do-
minus facturus fuisset tantumdem, vel
maius lucrum, si pecunia non fuisset ei sub-
lata, tenetur fur hoc totum compensare.

Petet aliquis, quid si fur rem elocauerit
quam dominus non erat elocaturus? 78

Respondeo, nihilominus pretium eloca-
tionis domino esse reddendum, quando sal-
tem res est talis, quæ elocari consuevit: quia
verè pretium illud est fructus rei, & sic ce-
dit in dominium domini. Ita docent Pet.
Nauarra lib. 4. cap. 1. n. 48. Tanner. tom. 3.
Disp. 4. q. 6. dub. 9. Mald. dub. 10. Azor.
3. p. lib. 4. cap. 4. Bonacina supra n. 3. & alij.

Addo, quando saltem res est talis &c. quia
si eiusmodi sit, quæ elocari non solet, vt
v. g. si fur alteri elocet nummos aureos ad
ostentandum quos surripuit, videtur pre-
tium illud magis referendum ad fructus
industriæ, quàm ad fructus rei.

De pretio autem elocationis torquis au-
rei, si illum fur elocet, cõtrouertitur, vtrum
esset restituendum. Negat Nauar. cap. 17.
n. 25. verisimiliter ideo, quia non reputet
torquem inter res elocabiles, & proinde ha-
beat pretium illud inter fructus merè indu-
striales. Sed videtur satis vsitatum, quòd
torques aurei elocentur pretio, sicut & vasa
argentea. Quare etiâ pretiū illud elocationis
reddendum erit, quamuis domini non so-
leant, nec fuissent elocaturi. Si tamen hi sine
opulenta

opulentiores, qui putantur eiusmodi pretia respicere tanquam vilia, tunc poterit locum habere Nauarri sententia.

76 **D I C O** Secundò: Non tantum fructus perceptos, sed etiam fructus non perceptos, quos dominus suâ curâ & singulari etiâ diligentia ex re sua percepturus erat, refarcire tenetur fur, & quivis alius malæ fidei possessor rei alienæ. Ita docent antè citati DD. & Couar. p. 2. ad Reg. Peccatum §. 6. sub finem.

Constat ex Cap. Conquirente 7. & cap. Grauis 11. De restitutione spoliatorum: Reddi faciatis (inquit Pontifex) non tantum fructus à nouo & violento possessore perceptos, sed quos (si eis possidere fuisset licitum) possessores veteres percepissent. Et ratio est, quia tales suâ iniquâ detentione sunt causa illius lucri cessantis. Vbi

77 Notandum est, id locum habere etiam quoad fructus rei, quos vel per diligentissimam operam dominus fuisset percepturus, quod est contra Decium qui putat furem tantum teneri defructibus quos dominus ordinariâ curâ erat percepturus, vt refert Couar. loco cit. quod ipse rejicit. Imò teneri etiâ quoad fructus nudæ industriæ domini, vt quos dominus factururus erat negotiâdo in talibus rebus: & quidem si propter particularem experientiam & rerum peritiam factururus fuerit maiores fructus, quam communiter alij, etiam excessus ille erit supplendus: Quin & si fur aut iniquus possessor fecisset rem alterius magis frugiferam, & de post per suam negligentiam non percepisset fructus ampliores, quos dominus, re tum sibi restituta, factururus erat, tenebitur iste ad ampliores illos restituendos, quamuis dominus non fuisset eam rem factururus magis frugiferam sicuti fur fecit. Ita Azor. sup. & Less. Dub. 17. & pro parte etiam Mald. Dub. 10. Et ratio est: quia sicuti ab initio res, ita etiam incrementum bonitatis, quando accessit, debuit statim cum ipsa re reddi domino, cui accreuerat, qui iam maiores ex re sua sic melioratâ fructus percepisset: Atque ita alter per suam moram & iniquam detentionem rei nunc magis frugiferæ est domino causa lucri cessantis, etiam pro parte illâ, quâ res iam est fecundior aut aptior, vt maiores fructus reddat:

Contrarium tamen huius tenet Couar. lib. 1. Variarum resol. c. 8. n. 4. pro cuius opinione militat quædam, vt apparet, æquitas: quia æquum videtur, quod dominus sit contentus fructibus, quos res illi dedisset si nunquam ab eo fuisset ablata, quando alter maiores de facto non acceperit: & insuper ei reddatur res iam melior effecta. Secundum rigorem nihilominus alterum est verius, vt ratio adducta satis ostendit. Vide Panormit: ad dictum Cap. Grauis: De re-

stit. spoliatorum, vbi docet in rigore fofsi exterioris talem teneri.

D I C O Tertio: Tenetur quoque malæ fidei possessor restituere fructus, quos ipse singulari suâ diligentia & industria ex ipsa re percepit, quamuis dominus eos percepturus non fuisset; modò sint fructus ipsius rei, deductis tamen expensis. Ita Couar. p. 2. ad Regulam peccatum §. 6. Lessius sup. & alij. Ratio est, quia omnes fructus rei, quamuis vel labor vel industria alterius interueniat, hoc ipso tamen quo existant, cedunt in dominium eius, cuius est ipsa res, vt patet Instit. De rerum diuisione §. Titius: & duobus seqq. vbi dicitur plantas, quæ terræ coaluerunt, & frumenta, quæ lata sunt, solo cedere. Vnde si contingat fundum pluris elocari à fure ratione plantarum quas ipse posuit, aut ratione domus, quam in eo fundo ædificauit, tenetur ad restitutionem illius augmenti, inquit Bonacina sup. n. 6. quamdiu durant plantæ vel domus: cum enim ista melioratio cedat domino fundi, debet domino fructificare.

Quæritur Primò: An fur etiam de illis fructibus teneatur, si non amplius apud illum existent, neque ex illis sit factus locupletior: v. g. quia eos inutiliter consumpserit, aut suâ negligentia perierint? 79

Nonnulli opinantur non teneri tunc de illis vt Silvester V. Restitutio 3. q. 7. n. 9. & Couar. dicto §. 6. n. 4. Petr. Nauarra sup. n. 46. Sed oppositum in rigore est verius: quod tenet Lessius Dubit. 17. Molina tom. 2. Disp. 569. Sanchez sup. n. 126. Bonacina cum alijs quos citat. Ratio est, quia fructus rei hoc ipso, quo ex re existant siue sponte aut casu, siue labore & industria furis accedentibus, cedunt domino rei, vt patet Instit. loco iam cit. ergò debent statim reddi, cum in propria specie sint alterius; & per consequens sicuti illos tunc detinere, ita & eos consumere est domino iniuriam & damnum inferre. Imò etiam si fortuitò apud furem perirent, tamen de illis tenebitur; quia fuit in mora: debuisset enim statim reddere. Si tamen hoc accideret, antequam hos fructus commodè potuisset reddere, tunc non erit obligandus, quia non censetur tum quoad hos fructus fuisse in mora restituendi: etsi enim rem iniquè detinuerit, nondum tamen eo casu hos fructus dicendus est iniquè detinuisse.

Quæretur Secundò: Quid si quispiam alteri intulerit damnum in re, ad meliorem & perfectiorem statum tendente, vtrum tenebitur integrè refarcire, perinde ac si fuisset adulta & perfecta V. G. Conculcauit aut vastauit quis segetes, quæ vt tunc in agro, æstimabantur ad centum, sed in messe æstimarentur ad centum quinquaginta, aut amplius: vel, occidit quis pullum equinum, qui

qui tunc valebat triginta, sed postea valiturus erat centum?

Quidam affirmant integrè esse resarciendum damnum, ac si res peruenissent ad suam perfectionem: deductis tamen expensis, si quæ fuissent faciendæ. Alij verò negant: quia restitutio damni illati est tantum faciendæ secundum æqualitatem, prout boni & intelligentes viri arbitrabuntur.

Sed forsitan magis discrepant in loquendi modo, quàm in re ipsa. Neque enim verisimile est, quòd prioris sententiæ auctores velint damnificatorem esse obligatum ad restitutionem, prout res adulta absolutè valeret: verum deductis non tantum expensis, sed etiam periculis fortuitarum casuum, quibus res est subiecta; dum adolescit, & ad perfectum tendit.

Rursum verisimile non est, quòd sententiæ posterioris auctores velint id solum restituendum, quod tunc de facto res valet, absque æstimatione fructus siue profectus, qui in spe habetur: neque enim dixerint (vt opinor) eum, qui segetes conculcauit, aut vastauit, non teneri ad amplius, quàm valerent segetes nunc immaturæ demessæ: sed quantum censentur valere iudicio pru-

dentum cum spe, quod ad maturitatem peruenissent. Et sic vtramque sententiam intelligendo, parum differentia quoad rem ipsam, videtur superesse: atque eo sensu vtraque potest dici habere suam veritatem.

Dicet aliquis: Non voluisset dominus carere re suâ cum diminutione facta ratione euentuum, quibus res subiacet; ergò apparet, quòd omninò integrè debeat illi damnum resarciri secundum æstimationem & valorem rei omninò adultæ & perfectæ.

Respondetur Negando Consequentiam: quia ex eo quòd dominus non voluisset re suâ carere, aut rem tali pretio vendere, non sequitur damnum illatum esse maius, sed iniuriam esse maiorem, quia magis est contra domini voluntatem. Declaratur: quia si quis auferat à duobus res eiusdem pretij, vtrique equè cõmodas, quorum tamen vnus magis rei suæ afficeretur, & egrius eâ velit carere, quàm alter: non idcirco fur ille maius damnum vni infert, quàm alteri; nec plus debet restituere illi, quàm huic: sed benè censetur inferre maiorem iniuriam, quæ soleat veniæ petitione, aut simili humiliatione compensari.

C A P V T S E C V N D V M,

De peccato cooperantium ad furtum vel rapinam: & de restitutione per hos faciendæ.

D V B I V M P R I M V M.

Quinam censendi sint cooperari ad furtum aut damnum: & quomodo peccent?

DVPLICITER potest alicui obuenire damnum ab alijs: Vno modo immediatè & proximè per se inferendo: alio modo mediatè concurrando siue cooperando, vt mandando, consulendo, conuiuendo &c. De priori modo hætenus actum est: De altero autem modo iam deinceps agendum est: vbi quæritur primo, quinam censendi sint cooperari ad furtum aut damnum: & quomodo peccent. His præmissis

RESPONDEO & DICO Primum:
Vvigeris de iure & iust.

Illi cooperantur ad furtum, qui sunt alteri causa iniustæ acceptionis rei alienæ. Ita D. Thomas quæst. 62. art. 7. in Corpore: vbi docet duobus modis id contingere, directè, inquit; & indirectè. Tunc autem explicat quempiam directè esse alteri causam iniustæ acceptionis, quando positiuè suo modo concurrat & influit: Indirectè verò quando priuatiuè est causa eiusmodi acceptionis, siue ablationis rei alienæ.

Generatim autem ponuntur communiter nouem modi cooperandi ad furtum, quos sic huiusmodi discursu colligit D. Thomas: quia quatuor modis potest quis positiuè concurrere ex parte ipsius actionis, scilicet, eam mandando, consulendo, consentiendo, & laudando. Vnus verò modus sumi potest ex parte personæ exequentis siue furantis, quòd quis positiuè cooperetur receptando illum, intertenendo, aut qualitercumque opem illi ferendo

tendo: & vnus insuper ex parte rei acceptæ, quo quis positiuè concurrat quatenus participat in furto, aut rapina tamquam socius maleficij. Tres denique sunt modi, quibus indirectè siue priuatiuè quis alteri est causa furti. Primus occurrit, quando omittitur furti prohibitio aut dissuasio: secundus, quando non præstatur auxilium, quo impediatur furtum vel damnum: tertius, quando res furtiua non manifestatur, sed potiùs, occultatur. Qui omnes modi continentur his versiculis:

Iussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus,

Participans, Mutus, Non obstant, Non manifestans.

2 **D I C O** Secundò: Qui furto notabiliter cooperantur, peccant mortiferè: quemadmodum & ipsi, qui exequuntur. Est doctrina communis & certa.

Probatur ex Scripturis: Psalmo 49. vbi Propheta diuersa vitia redarguens, dicit inter alia: *Si videbas furem, currebas cum eo.* Isaia cap. 1. *Principes tui socij furum:* & Proverb. cap. 29. *Qui cum fure participat, odit animam suam.* Et ad Rom. c. 1. Apostolus generaliter pronuntiat morte dignos, non tantùm eos, qui talia agunt, sed etiam illos, qui consentiunt facientibus: atqui qui furto cooperantur, non tantùm consentiunt, sed etiam simul sunt causa; ergò &c.

DVBIVM II.

Vtrum illi, qui cooperantur positiuè tunc solum ad restitutionem teneantur, quando sic sunt causa, ut sine illis damnum non fuisset illatum?

3 **N**onnulli sic loquuntur, vt dicant eos cooperantes tantummodo teneri ad restitutionem, qui sic sunt causa damni, vt sine illis non inferretur. Ita Gabriel in 4. Distinct. 15. quæst. 2. artic. 3. Paludanus ibidem quæst. 2. Syluester V. Restitutio 3. quæst. 6. §. 3. Adrian. in 4. de Restitutione quæst. 1. §. De concurrentibus cum fure, Nauarrus cap. 17. num. 17. & sequentibus. D. Antoninus p. 2. cap. 1. tit. 12. §. 12. vbi ex Paludano ita scribit. Si sine consilio vel mandato fuisset nihilominus facta rapina vel damnificatio, & nihil ampliùs per illa est additum, non tenentur (scilicet qui consilium aut mandatum dederint) nisi quantum ad eos de rapina peruenit? D. Thomas quoque in 4.

Distinct. 15. quæst. 1. art. 5. ad tertiam quæstiunculam, vt consulens teneatur ad restitutionem, requirit, vt probabiliter credat consilium suum fuisse efficax, & quòd sine eo, inquit, iniusta ablatio commissa non fuisset. Verùm quia istæ locutiones possunt diuersimodè intelligi, aut modificari, prout etiam à diuersis diuerso modo accipiuntur, hinc pro quæstionis resolutione ac materiæ explicatione

R E S P O D E O & D I C O Primò: **4** Qui suo iussu, consilio, consensu, laudatione, receptatione, aut simili modo, alterum verè mouet ad furtum faciendum, vel damnum inferendum, non ideo liberatur ab onere restitutionis, quia non defuturus erat alius, qui similiter suo mandato, consilio &c. authorem furti ad idem faciendum commouisset. Ita Caietanus hîc ad quæst. 62. artic. 6. Medina Cod. de Restitutione quæst. 7. & 8. Dominicus Soto lib. 4. quæst. 7. artic. 3. Petrus Nauarra lib. 3. cap. 4. n. 46. & sequentibus. Estque doctrina omninò certa: neque credibile est, quòd DD. si præ citati hanc propositionem essent negaturi.

Probatur autem, quia talis verè causam damni dedit: sic enim permouit alterum, vt reuera inde damnum sit secutum ex eius cooperatione: quemadmodum si vnus aliquis ignem appiceret, vt exurat domum proximi, verè est causa istius combustionis & damni secuti quamuis non defuturus erat alius, qui iniuste similiter incendium in domum erat immisurus: & sicuti est verè causa mortis Petri, qui illum occidit, quamuis alius latro eum erat occisurus, vt communiter DD. omnes tradunt; ergò ad restitutionem suo ordine tenetur: eadem enim est ratio ex ea parte de causa sic cooperante, & de causa principahiter exequente. Neque verum est, vt quispiam sit causa propriè dicta & efficax, quòd debeat ita esse causa, vt eâ non positâ, effectus non esset secuturus: sufficit enim quòd ipse absolute & efficaciter in effectum insuat; esto, quòd si hic defuisset, alius aliquis eundem effectum materialem fuisset operaturus. Quamuis si fortuito casu, & sine iniustitia idem malum proximo erat obuenturum certò & inuitabiliter, idque fuerit ab authore præcognitum, tunc à restitutione verisimiliter possit absolui, non quòd simpliciter non fuerit causa illius effectus, sed quia præsumere potuit dominum non esse inuoluntarium, aut saltem non rationabiliter in tali casu, prout latius diximus cap. præcedenti Dub. octauo.

D I C O Secundò: Si fur aut alius iniusti facti executor absque meo consilio, **5**
iussu,

iusta, collaudatione &c. æque nihilominus & eodem modo damnum erat illaturus ex proprio motu, tamen quoque nulla alia similis causa consulendo, mandando &c. fuisset superuentura, tum ad restitutionem non obligabor: vt v. g. si consilio aut mandato, vel consensu &c. inuitem illum ad factum, qui iam operi se accingebat, paratissimusque ac resolutissimus erat perficere: quique non ideo celerius, nec atrocius, aut alacrius malum infert, nec in proposito firmatur, ad restitutionem damni quod præstat, non tenebor. Ita Medina Cod. de Restitut. cap. 7. Pet. Nauarr. lib. 3. c. 4. n. 48. & alij communiter.

Ratio est: quia tamen tali casu grauius peccem etiam peccato contra iustitiam ex parte affectus & voluntatis, tamen quia siue mandatum, siue consilium meum non efficaciter in damnum influat (quatenus scilicet nihil ad actionem confert) ideo non possum aut debeo censeri causa damni extrinsecè & rationaliter illati: non enim aliter me habeo ad illud ac si tantum approbarem factum iniquum, quod alter commisit, aut committit, nihil interim ad factum conferendo.

6 **Dico Tertio:** Quamuis fur sine mandato, consilio, aut consensu meo &c. erat rem ablaturus vel illaturus damnum, si tamen mandatum, consilium, aut consensus meus &c. accedat, & simul moueat & influat in actionem damnosam, vt fit, quando citius, animoque securius, vel atrocius ipse exequitur factum suum, verius appareret me tunc ad restitutionem quoque teneri. Videtur esse contra Gabrielem, Paludan. Syluest. Nauar. supra in initio Dubij allegatos: sed nobiscum sentiunt Pet. Navarra, Medina, Malderus tract. 4. cap. 2. dub. 3. & alij pro prima Conclusionem citati.

Probatum: quia sic iubens, consulens, laudans &c. verè est concausa efficaciter influens in actionem damnosam; ergo de damno tenetur. Neque refert, quod exequens erat per se sufficiens & quoque damnum illaturus sine tali consilio &c. quia non iustificat factum meum, quod alter idem fuisset iniquè perpetraturus, quando ego præuenio aut efficaciter simul operor, vt ex dictis potest colligi. Vnde etiam D. Th. hinc in summa quæst. citatâ 62. art. 7. dicit simpliciter: Et ideo quicumque est causa iniustæ acceptionis, tenetur, inquit, ad restitutionem, quando probabiliter æstimari potest, quod ex huiusmodi causis fuerit iniusta acceptio subsequuta; neque addit, & quod sine illis non fuisset facta. Sed contra

7 Obijcitur: Qui volenti nunc furari suadet, vt differat in alterum diem, is videtur

causa furti illius in indiuiduo, quod alter tali die committit; & tamen non apparet, quod idcirco sit obligandus ad restitutionem. Similiter si quis rogaret, vt latro non occideret alterum hoc loco, v. g. in cœmeterio, sed potius alio loco videretur is causa, & concurrere ad illam occisionem, vt hinc & nunc fit; & tamen non teneretur de homicidio propterea in conscientia: ergo licet quispiam influat aliquo modo in actionem quoad indiuiduationem, modò tamen absque illo actio similis in substantia erat ponenda, non debebit idcirco dici obligatus ad restitutionem seu reparationem damni.

Respondetur dupliciter fieri posse, quod quis volenti, & iam parato inferre malum proximo, consulat vt differat in alterum diem. Vno modo sic, vt consilium illud causet & influat solum in dilationem facti; prodeat autem altero die ipsum factum ab eâ tantum voluntate præconcepta & virtualiter perseverante, non accensâ, non renouatâ ex virtute illius consilij: & tunc verum est, quod ille consultor non obligetur ad restitutionem damni, quia reuera nec physicè nec moraliter influxit in ipsam actionem, quamuis aliqua eius circumstantia, temporis scilicet, sit mutata ratione huius consilij: sed sic mutata, vt hæc mutatio magis nata fuerit impedire, quam causare, vel promouere factum, sicut & ipsum consilium tale. Et sic ferè solet res se habere; quando consultor dilationis intendit aut sperat factum impedire: quemadmodum, si quis ad tempus cohiberet latronem ne alterum occideret, & post effugiat ac occidat, non poterit is qui cohibuit, dici causa illius occisionis, aut in eam influere, licet ratione cohibitionis sit mutata circumstantia temporis & loci.

Alio modo potest fieri, quod consultor ille, dum dilationem procurat, simul influat in actionem, quæ alterâ die est committenda, vt si ita suadeat dilationem vt etiam media suggerat, quibus alterâ die securius fieri possit, vel voluntatem simul accendat, & renouare faciat: & de tali dicendum est, quod teneatur etiam ad reparationem damni alterâ die secuti, non obstante, quod exequens hodie illud intulisset, si consultor ille sese non immiscuisset. Ratio est, quia reuera est concausa istius iniquæ occisionis, quæ die sequenti fit.

Declaratur à simili: quia si quis alteri suaderet, vt suum factum differat, & quod die sequenti simul cum illo velit illud exequi, & tum etiam exequatur simul cum illo, non est dubium, quin tenebitur simul de damno, quamuis alter pridie solus intulisset; ergo similiter consultor, quando eius consilium influat,

estque causa simul facti, quod sequenti die committitur.

Dico Quartò: Si fur non totum, aut non tam multum erat ablaturus, sed partem aliquam dumtaxat, nisi alter ut totum, vel ut plus auferre mandasset, suavisset, aut alio modo ex dictis ad amplius fuisset cooperatus, volunt quidam ut Syluest. V. Restit. 3. q. 6. n. 3. eo casu talem cooperatorem teneri, non tantum de parte amplius ablata, sed etiam in solidum de toto. Alij vero, inter quos Medina de Restit. q. 8. & Couar. ad Reg. Peccatum p. 2. §. 12. nu. 4. Malder. supra docent cum teneri tantum de parte illa, quam occasione cooperationis, fur amplius abstulit: & hoc ordinariè videtur verum esse. Explicationis gratiâ sit casus iste: Petrus paratus est, & iam indubitè auferet decem: Adest Ioannes, qui suadet, ut auferat & alia decem; vel simpliciter suadet & dicit ei, ut auferat viginti, qui ablaturus erat decem, dicimus Ioannem, aut similem consultorem, non teneri tunc de viginti, sed tantum de decem, saltem ordinariè. Adrian. in 4. q. 1. de Restit. §. Iam dicam, admittit quidè consultorem tantum teneri de decem, si solum dixerit tali furi, ut auferret alia decem: verum si dixerit, ut auferret viginti, putat tunc eum teneri de viginti, quamuis fur sine eo fuisset: ablaturus decem. Sed licet euidentiùs appareat, illum, dum priori modo consultit, teneri tantum de decem, quam dum posteriori modo loquitur, quia faciliùs tunc apprehenditur tantum esse causa iniquæ ablationis quoad alia decem, tamen probatur etiam teneri tantum de decem, quando posteriori modo consultit aut agit: quia esto, supponamus vnum esse indiuiduum actum voluntatis, quo vult nunc fur auferre viginti, qui volebat auferre decem, & vnam quasi indiuiduam actionem, quâ viginti nunc aufert (quod aliorum est fundamentum) tamen quia in actibus illis reperitur quædam veluti extensio ratione obiectorum, hinc potest accedens consilium intelligi influere in actiones illas, quatenus attingunt eam partem obiecti; quæ alioquin auferenda non erat, & eatenus ab illo consilio dependere, non autem ut attingunt alteram partem, ad quam auferendam iam prius erat voluntas determinata: atque adeò eatenus non ab illo consilio, sed ex priori determinatione profluere ac dependere. Et quidem ita videtur res se ordinariè habere in similibus casibus.

Dico, ordinariè; quia fieri potest, quod voluntas furis, vel alterius hominis nequam, ad aliquam damni partem inferendam iam parati, sic illo consilio afficiatur & incendatur, ut volitio damni secundum totam latitudinem quasi de nouo nascatur ex illius influxu & efficacia; cuius rei signum

potest esse, si fur isto consilio excitetur & animetur, non tantum ad plus auferendum, sed ad liberiùs, alacriùs vel atrociùs facinus patrandum; totumque damnum inferendum, quam prius eliet ad auferendam partem: & tali casu conformiter ad ea, quæ supra diximus, tenebitur consultor in solidum etiam de toto.

Cæterum addit Medina supra quæst. 7. quia sciri non potest, quandonam agens, qui iam paratus erat damnum inferre, moueatur quoque ob consilium ipsum ad furandum, nisi cognito animo ipsius agentis, quod ideo, dum animus agentis ignoratur, non obligaret ipse consulente ad restituendum sub pœna peccati mortalis: modò paratus sit restituere quando sciuerit se causam furto dedisse. Intellige, scilicet ita dedisse, quod eius consilium simul in furtum influxerit: & hoc rectè, quando non adsunt signa, quæ diximus, ex quibus satis appareat, quod consiliū addiderit animum, & incenderit voluntatem furis. Notat præterea ex solo consilio sine ope adhibitâ generaliter non teneri consultorem in foro iudiciali, secundum leges, ut habetur Institut. De obligat. quæ ex delicto nasc. §. Certe qui nullam opem: quamuis in foro conscientie ad restitutionem obligetur, secundum ista quæ dicta sunt.

DUBIVM III.

An iubens & consulens aliquando non incurrant obligationem restituendi.

RESPONDEO & DICO Primò: Non incurrunt, quando dato mandato vel consilio, nullus postea sequitur effectus.

Ratio est euidens: quia licet peccauerint iniquâ voluntate contra ius proximi, tamen quia restitutioni locus non est, quando nullum damnum realiter est illatum, hinc obligationem restituendi nullam contrahunt.

Dico Secundò: Non incurrunt etiam obligationem restitutionis, licet damnum sit illatum, quando præceptum vel consilium ad damni illationem impertinenter se habuit, nec præbuit aliquam efficaciam aut influxum in actionem furis, vel alterius iniqui damnificatoris, iuxta ea, quæ diximus Dubio præcedenti Conclusionem secundam, Ut si executor facti nihil omnino motus fuerit meo mandato, vel consilio, qui iam pertinaciter resolutus erat facinus patrare. Cuius rei signum esse poterit, si responderit, Non curo mandatum tuum, vel, Non ego tuo consilio, iam firma stabat & stat

& fiat sententia id faciendi, aut simili modo id indicauerit. Quin & dum dubium est, vtrum operatio mea influxerit in opus, non tenebor dubio manente, iuxta Syluest. V. Restitutio 3. q. 6. vt notat Mald. Tract. 4. cap. 2. dub. 3. & significat Medina suprâ quæst. 7.

22 Dico Tertiò: Similiter non incurrit restituendi obligationem mandans, qui ante executionem mandati, illud reuocauit, & reuocationem ipsi mandatario intimauit. Ita communiter DD. & extant eâ de re plures leges D. Mandati.

Ratio est: quia iam sustulit causam, quam dederat, eiusque vim & efficaciam enervauit: quia mandatum non mouet aut influit, nisi quatenus inducit quandam obligationem, & veluti necessitatem alteri imponit satisfaciendi voluntati mandantis, quæ tolluntur per reuocationem. Si tamen duo sint mandatarij subordinati, & primus iam iniunxerit secundo, nõ sufficit reuocasse mandatum apud primum, eique iniunxisse, vt apud secundum reuocet, nisi de facto etiam apud secundum fuerit reuocatum: alioquin si hic exequatur, tenebitur etiam primus iussor, vt notat Mald. cap. 3. dub. 3. quia non sufficienter remouit causam, quam posuit.

23 Notant hîc quidam, sufficere tacitè reuocasse mandatum, vt v. g. si mandatario conscio mandans fecerit pacem, & redierit in gratiam cum illo, cui debebat malum inferri. Sed non videtur modus iste reuocandi satis tutus, & fore assis non sufficere: quia facilè contingere potest, quòd mandatarius apprehendat pacem illam non ex vero animo factam, præsertim quando dominus habitâ opportunitate reuocandi mandatum, non illud expressè reuocat. Alterum autem, quod similiter notant, verius dicitur, scilicet si mandatarius non acceptauerit mandatum, & tamen postmodum exequatur factum, non teneri tunc mandantem de damno: quia per mandatum non acceptatum non censetur mandans in actionem sequentem influere, sed executor ex motu proprio tum agere iudicandus est.

24 Sed petet aliquis, Vtrum si post mandati reuocationem, mandatario insinuatam, ipse tamen persistat in proposito facinoris patrândi, v. g. occidendi Petrum, vel domum eius incendendi, an obligetur mandans lege iustitiæ monere Petrum, vt sibi caueat, aut aliter effectum impedire, ita vt alioquin teneatur de damno secuto?

Respondetur Primò, Certum esse, quòd obligetur lege charitatis ad ea omnia præstanda quæ oportuna sunt ad impediendum malum: & quidem strictius quam alij: quia

occasionem saltem periculi posuit, in quo Petrus versatur.

Respondetur Secundò, Quòd non teneatur ex iustitia in qualitate mandantis. Ratio est: quia licet mandatum prius datum fuerit iniquum & iniuriosum Petro, quatenus natum erat causare tale malum siue incommodum Petri: tamen quia mandatum illud iam sublatum esse supponitur, cessat mandans in qualitate mandantis concurrere, aut cooperari ad malum adhuc imminens Petro.

Respondetur Tertiò, Nihilominus verius videri, quòd simpliciter teneatur ex iustitia impedire malum illud Petri, quantum in ipso est; ita vt si id non faciat, teneatur de damno secuto, quia scilicet non obstitit, quando debuit & potuit; Licet aliter sentiat Lessius.

Probatur: quia valde rationi consentaneum est, eum, qui iniquâ actione causauit alteri periculum, censeri non tantum obligatum ex iustitia ad causam amouendam, quam posuit: sed etiam ad præcauendum idem periculum, quantum potest, si ex causa eius, licet iam amorâ, superfit adhuc occasio malum inferendi: atque aded nisi id fecerit, malum illi quoque venire imputandum, si illatum fuerit: ad eiusmodi enim obligationem rationabiliter ei imponendam, atque aded illi ex naturali ratione & iure inesse, existimandum, omninò videtur sufficere, quòd Petrus ex iniuria à mandante sibi illatâ per prius iniquum mandatum versetur in hoc periculo.

Dices: Si ita sit, ergò videbitur dicendum, quòd mandans semper tenebitur secuto effectu, etiamsi non tantum reuocauerit & reuocationem significauerit, sed omnibus alijs modis quoque fuerit conatus impedire: sicuti is, qui per iniuriam constituit aliquem in periculo hostium, tenetur de damno secuto, quamuis conatus fuerit omni modo eum eripere, & non potuerit.

Respondetur Neg. Conseq. quia dicimus illum obligari ex iustitia, non in qualitate mandantis, aut aliâs positiuè cooperantis, sed in qualitate non obstantis, qui obstarè tenebatur. Talis autem quando fecit, quod potuit, ad impediendum malum, & illud nihilominus sequitur, non tenetur de secuto damno. Exemplum autem allegatum non est simile, quia ille supponitur causam damni secuti dedisse siue posuisse, quam debet sustulisse efficaciter, vt censetur non cooperari damno: nec satis est voluisse tollere aut laborasse ad tollendum. Sicuti si mandans velit mandatum reuocare, & de mandato inquirat, sed interim mandatarius ante intimatam reuocationem exequatur, tenebitur nihilominus mandans de damno secuto: quia licet fuerit conatus causam à

sam à se positam amouere, non tamen de facto amouit: sed quando reuocauit & reuocationem mandati insinuauit, tunc causam, quam dederat, amouit de facto, & quod proinde alter ulterius agit, id ex se ipso, non ex aliqua motione aut influxu mandantis agit. Vnde hic non censetur iam posituè cooperari: sed tamen quia per iniuriam dedit saltem occasionem isti ulteriori male uoluntati alterius, hinc dicimus eum ex iustitia obligari ad obstandum, quantum potest: eo autem præstito ab onere restituendi liberari, quamuis alter exequatur:

Declaratur ista à simili, quia iuxta communem etiam sententiam tenetur mandans ex iustitia ad impediendum, quando mandatarius est ipsius subditus (vt ferè esse solet) quem cohibere aliàs tenetur: præstito autem quantum in se est, ad impediendum, ipse exoneratur, licet alter factum exequatur: ergo etiam in casu posito: quia tamen mandatarius fortassis non esset simpliciter subditus, tamen mandans sufficienter contraxit obligationem impediendi ex eo, quod ipsius occasione alter verteretur in isto periculo, sicuti modò ostendimus.

27 Dico Quartò: Is qui ratum tantummodò habet damnum, nomine suo ab alio illatum proximo, non tenetur in foro conscientie ad illius reparationem. Ita Medina de Restit. q. 7. Pet. Nauarr. lib. 3. c. 4. n. 69. Mald. sup. dub. 3. & DD. alij satis communiter. Nauar. tamen cap. 27. n. 233. existimat ratihabitionem tunc adinstar mandati obligare, quando quis ratum habet facinus nomine suo patratum ab illo, cui, ipse mandare poterat: quod etiam indicat Syluester supra V. Restitutio 3. q. 6. Sed

Probatur simpliciter Conclusio: quia per eandem ratihabitionem non influit quis in ipsum opus damnosum, neque ex illo ut causa efficienter mouente dependere potest. Nec refert, quòd illatum sit nomine tuo, quia inde tantum sequitur quòd fueris quodammodò finalis causa, scilicet ut tibi gratum præstaretur: sed non id satis est, ut censearis causa voluntariè concurrens & mouens ad damni illationem; & ideo nec eius reparatio tibi debet imponi, quamuis per ratihabitionem efficiaris reus ipsius culpæ in conscientia. Si tamen quis vel implicite mandasset, ut si seruis priùs dixisset, rem gratam sibi facturum illum quicumque tale quid exequeretur, & serui exequantur; iam de secuto damno tenebitur, sicuti Henricus II. Rex Angliæ Thomam Episcopum Cantuariensem fecit occidi. Quod similiter habebit locum, si priùs expresse mandasset quamuis à longiori tempore, nisi mandatum fuerit reuocatum, aut nisi mandasset fieri intra certum tempus, quod diutius esset præterlapsum: imò ex talibus mandatis te-

netur, licet ratihabitione postmodum non accederet. Sed contra conclusionem

Opponitur Capit. Ratihabitione De Regulis iuris in 6. ubi dicitur, ratihabitionem retrahere, & mandato non comparari; ergò qui ratum habet maleficium, tenetur ad damni reparationem, sicuti is, qui mandauit.

Respondetur Neg. Conseq. Regula enim illa Iuris intelligenda est militare in ijs, quæ ratihabitione quasi de nouo fiunt & formantur, ut principaliter sunt contractus, qui licet præteriti, tamen uoluntate solà postea declarata firmantur, & quasi de nouo formantur.

Item ad dispositionem illius Cap. referri possunt reatus illi culpæ atq; etiam poenarum, in quibus iura id specialiter statuerunt. Quemadmodum si quis ratam habeat percussorem clericum, ab amico suo factam ad illi complacendum, incurrit excommunicationem per Cap. Cum quis 23. De sententia excommunicat. in 6. modò tamen percussio illius nomine sit facta, & eam tamquam nomine suo factam habeat ratam, ut tradit Mald. supra ex Aret. Tract. de Maleficijs tit. de Mandatore delicti n. 34. Non autem militat in ijs, in quibus tantum spectatur initium, siue causa, ut ait Glossa ad Capit. siue quæ per ratihabitionem non quasi iterantur, quale quid est ipsum damnum proximo illatum, in quod nullo modo influit ratihabitione sequens, neque illud renouat: sed influit ea, quæ præcedunt. Quare non potest ratihabitione equipollere hic mandato quoad efficientiam, quæ prioritatem requirit, & unde dependet restitutionis obligatio. Si tamen ratihabitione impediatur restitutionem, quam alter alioquin fecisset, iam incipiet de damno quoque teneri.

Vt autè quæ de consulente dicenda restant, clariùs explicentur & plenius intelligantur.

Notandum est, posse quempiam triplici ratione dici consulentem. Primò, quia rogatus vel spontè instruit alterum de honestate vel turpitudine actus, & docet eum, quòd sit licitus vel illicitus. Secundò, quia meditati inferre malum proximo explicat modos & media, quibus possit illud exequi, aut saltem commodiùs, vel sine periculo peragere. Tertio dicitur aliquis consulens, non quia alterum propriè instruit; sed quia sub specie utilitatis, voluptatis, vel honoris, quæ ob oculos ponit, ingenerat alteri affectum siue uoluntatem, aliquod malum alteri inferendi, aut talibus modis uoluntatem accendit, & corroborat. His præmissis

Dico Quintò: Qui tertio hoc modo consuluit maleficium, non liberatur ab onere restitutionis, quantumuis ipse ante executionem retractauerit incentiuam suasionem, dixeritque se rem malam suasisse, aut aliàs conatus fuerit contrarium suadere; si nihil-

nihilominus alter utilitate, voluptate, aut vanæ gloriæ cupiditate, aut alijs propositis illectus & inflammatus, inferat malum, nec monitori iam velit auscultare & abstinere. Ita Malderus sup. Tract. 4. cap. 2. dub. 3. §. De consulente. Less. lib. 2. cap. 13. dub. 3. n. 16. & alij DD. quamvis non desint qui contrarium tenere videantur, vt Salonijs q. 62. art. 7. Concl. 6. Azorius p. 9. lib. 4. cap. 11. & Pet. Nauarr. sup. tit. 27. quorum opinionem admittit Less. non esse improbabilem num. 18. Sed

Probatur Conclusio: quia suasio prius facta perseverat & verè insinuat in maleficium, non obstante, quòd author retractauerit, & conatus fuerit effectum impedire; ergò tenebitur de maleficio secuto.

Confirmatur à simili: Nā si quis applicuit ignem ad domū, aut segetes alterius, & postmodum velit ac conetur suppressere, sed de facto non suppressit, quia non potest, haud dubiè tenetur de damno secuto; ergò &c. Probatur conseq. Quando enim aliquis verā causam dedit, non satis est, voluisse aut laborasse ad eam amouendam, vt quis damni non censeatur author, sed de facto debet amouisse. Quare hīc locum habet commune dictum: Malum consilium consultori pessimum. Debebat enim ille perpendere mala, quorum se suadendo constituebat quasi authorem: ac simul attendere, postea verisimiliter non fururum in eius potestate impedire, ne suasio sortiretur effectum, quamvis forsitan impedire vellet.

21 Dices: Ille, qui consilium suum reuocauit modo supra dicto, videtur nunc bono consilio affectisse animum, quem malo infecerat; non igitur amplius de effectu postmodum secuto tenebitur.

Respondetur, Non verè affectisse animum bono cōsilio, quamdiu vim prioris suasionis, eiusque motionem non abstulerit: quia licet conatus fuerit afficere ille, non tamen hic ad animum admisit. Si verò quis suassisset, aut precibus induxisset alium, vt tale quid faceret tantummodo in gratiam & utilitatem ipsius suadentis, & hic ante executionem reuocet, contesteturq; non fore sibi factum gratum, nec se habiturū pro re sibi commodā, sed pro damnosā, tunc rectè dicitur talis ab onere restitutionis absolutus, quamvis alter exequatur: & eo casu locum habere potest opinio Pet. Nauar. Salonij, & Azorij. Ratio est, quia sic reuocando, ac cōtestando adimit priori cohortationi ac petitioni ita propositæ omnem vim motiuam, vt quilibet faciliè apprehēdit. Vnde quòd alter de post agit, merè ex sua voluntate agit, non ex influente alterius consilio aut petitione.

22 Dico Sextò: Si quis secundo modo prædicto fuerit consulens, quia scil. machinanti malū proximo suggestit, aut aperuit

modos & media, quibus possit malā voluntatem explere, tenebitur ille similiter de malo effectu secuto, quantumuis laborauerit alteri contrarium suadere.

Ratio eadem est, quæ supra: quia instructio data de modo exequendi verè cōcurrit ad factum, & illā mediante etiam is qui eam dedit: quemadmodum qui furioso præbuit arma ad alterum occidendum, cooperaretur ad occisionem, etiamsi fortassis poenitentia ductus voluerit repetere, nec recuperare potuerit. Quare non satis est laborasse per contrariam instructionem ad prioris effectum impediendum, sed necesse est eam euertisse, vel effectum omnino impediuisse, vt censeatur non alteri cooperari. Quod si quis tamen ita contrario modo instruxisset, ostendendo modos & media à se suggesta nō esse conuenientia, vel ea esse periculosa, ita vt alter his relictis cogitauerit & adinuenit alia, quibus facinus suum perficiat, tunc huiusmodi consultor à damni restitutione haberi potest immunis, si aliàs non accenderit illius affectum & voluntatem: quia iam eius consilium seu instructio non insinuat nec concurrat ad factum.

Dixi, Si machinanti malum dederit talē consilium, quomodo posset cogitationem suam explere; quia si tantum fortuito quis in genere dixerit, quā ratione furtum aliquod subtiliter & impune, siue absque periculo fieri possit, non in ordine, vt quis illā cogitatione vtatur, sed pro recreatione, vel ad ostendendam industriam, tum licet fortassis quispiam inde occasionem arripiat furandū, non idcirco de furto secuto tenebitur, eò quòd talem discursum fecerit, vt Mald. tradit ex Grassio, qui ad huius rei confirmationem adducit illud dictum Iureconsultorum: Multa in genere licent, quæ in specie non licerent.

Ratio reddi potest: quia ipsa notitia speculatiua, eiusque explicatio ex se mala non est; imò potest bonum habere vsum, vt quisque scilicet sibi prouideat contra eiusmodi cautelas: præter intentionem autem eius est, quòd alter eā notitiā abutatur. Si tamen aduertisset, aut faciliè aduertere potuisset, adesse tales, qui tali instructione abuterentur, tum videretur obligari, quia censebitur interpretariuè dedisse eis consilium faciendi furtum.

Dico Septimò: Qui fuerit consulens primo modo, quia scil. consultus v. g. super iustitia contractus, aut super iure alicuius falsò dixerit contractum esse iustum, quo tamen alius defraudatur, vel dixerit aliquem ius habere, quod non habet, liberabitur is ab onere restitutionis, si ante executionem sui consilij, retractauerit dictum suum, significaueritque se malè informasse alterum. Ita communiter DD.

O iij

Ratio

Ratio est: quia per hanc retractationem amouet reipsa causam à se datam, nimirum auctoritatem asserentis, quæ poterat alium mouere ad iniustitiam committendam.

Peter aliquis: Quid si plausibilia adiunxerit argumenta, & alter nunc diceret, se adhærere eius rationibus, non autem credere illi nunc contrarium asserenti?

Respondetur, consultorem tunc obligari, vt argumenta ista dissoluat, & sufficienter ostendat, ea non conuincere, nec probabilem posse generare opinionem. Quod si eo præstito, nihilominus alter velit ad factum progredi, iam meritò præsumitur non moueri consilio prius dato, sed tantum propria sua malitiâ, quodque tantum pro velamine eius obtendat consilium alterius, & rationes prius factas, quandoquidem consulens reuocauit dictum suum & clarè ostendit, argumenta sua nihil probare.

Peter Secundò: Quid si consultus quispian, bonâ fide suggerat consilium falsum & noxium, siue ipsi petenti, siue tertio, vtrum de damno tenebitur?

24 Respondetur: Si ratione officij aut professionis, vel quia aliàs se pro perito in tali genere exponit & vendicat, ab eo consilium petatur, tenebitur de damno, si ex ignorantia crassa vel quomodolibet lata culpa id procedat. Ita Ioan. Medina Cod. De Restitut. quæst. 7. ad 2. & Pet. Nauarra lib. 3. cap. 3. n. 23. iuxta illud, inquit, si culpâ tuâ datum est &c. De iniurijs & damnis Cap. Finali: & alij satis communiter.

Probari potest Primò: quia talis ex officio aut professione tenebatur id scire, & consultus vitare in sua responsione eiusmodi errorem vel negligentiam, & non fecit; ergò censetur causa damni setuti. Deinde ratione officij aut professionis existimatur prudenter ab eo, qui consilium petit, esse sufficiens, vt sanum consilium dare possit; ergò si non sit sufficiens, & respondeat, decipit alterum. Vide dicta supra Tract. 2. cap. 1. dub. 7.

Dicit aliquis: Regula Iuris in 6. habet, quòd nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non sit, obligetur; ergò &c.

Respondetur Primò, Regulas istas potissimum concernere forum externum; nos autem hîc loqui de foro conscientie. Deinde consilium censerî fraudulentum, non tantum, quando dolus formalis intercedit, sed etiam, quando consultor, qui prudenter idoneus habebatur, culpam latam admittit.

25 Notant tamen DD. circa hanc materiam numquam teneri illum, qui respondet iuxta sententiam verè probabilem: si tamen agatur de causa ventilandâ in iudicio, deberet explicare oppositum esse probabilius, si sciret: quia sic debet Iudex iudicare: vnde alio-

quin ex eius consilio exponitur cliens periculo expensarum inutilium, quarum ipse videbitur causa. Præterea notant, nec illum, teneri qui tantum simpliciter aperit suam opinionem, dicens, sic sibi videri, non asserens, neque suadens, vt alter sequatur. Similiter neque eum, qui indicat se dubitare: tum enim consilium petens debet sibi adscribere, si sequendo talem dubiam resolutionem, ipsi incomodum obuenciat. Quando autem non ratione officij aut simili titulo petitur ab aliquo consilium, & hic dederit consilium non fundatum, bonâ tamen fide, non tenebitur de damno, quamuis etiam se ingessisset ad consilium dandum. Licet in eo contradicatur Medina sup. qu. 7. Ita Pet. Nauarra lib. 3. cap. 3. n. 25. & alij.

Ratio est: quia sibi, suæque imprudentie imputare meritò debet, quod non ini insufficienti ac ignaro nimis fuerit credulus, si ex illius consilio damnum capiat. Quando tamen agitur de damno tertij, tunc talis consultor etiam tertio tenebitur: vt si suaserit contractum iniustum, qui vergit in grauen tertij, aut suaserit non facere restitutionem, quia existimat alterum non teneri, cum tamen teneatur. Ratio est: quia malo suo consilio est causa damni, quod tertius patitur, absque sua culpa. Neque refert, quod consultor ille inculpabiliter ignoraret iniustitiam facti: quia nemo debet se miscere dandis consilijs in negotijs, quæ non intelligit. Vnde propter suam temeritatem committit hîc latam culpam.

DVBIVM IV.

An qui consulit minus malum ad auertendum maius, quod aliter impediri non potest, teneatur ad restitutionem.

RESPONDO & DICO Primò: 26 Si malefactori iam parato inferre, v.g. Petro damnum, sed dubitanti, an hoc maius, an alterum minus velit ei inferre; consulas, vt minus inferat potius, non teneberis ad restitutionem, si, maiori prætermisso, inferat minus. Ita communiter DD. Salonijs 2. 2. q. 62. art. 7. concl. 7. Mald. Less. sup.

Ratio redditur: quia vtiliter negotium Petri egisti: neq; existimare potest ille sibi à te illatam iniuriâ, sed potius impensum beneficium, pro quo tibi debeat gratias. Quod etiam verum est, quantumuis malefactor iste, qui maius malum inferre parabat, non cogitaret de minori isto malo; si aliter à maiori malo inferendo auerti non poterat: quod videtur esse contra Pet. Nauarram lib. 3. cap. 4. n. 29. & 30. sed ab alijs tenetur

tur communiter; quia eadem ratio militat hic, quæ in altero: neque enim talis absolute suadet malum illud minus, non magis quam prior: sed quasi sub conditione, si improbus obfirmato animo velit malum Petro inferre, quod omnino impedire non potest, ut inferat minus: atque adeo huius consilij obiectum & finis, est tantum minoritas mali formalis siue diminutio mali maioris, non autem malum siue illatio mali alicuius. Et sic patet solutio ad fundamentum prædicti authoris.

D I C O Secundò: Si suadeas homini parato inferre magnum damnum Petro, ut inferat minus damnum Paulo, de quo ille non cogitabat, teneberis Paulo de isto damno minori, si inferatur. Ita Soto lib. 4. q. 7. art. 3. non longè à fine, Pet. Navarra supra, Mald. sup. & alij passim.

Patet: quia Paulo iniuriam facis, quando illum, vel res eius obijcis animo malefactoris iam nocendi cupido: neque licet damnum Petri impedire etsi maius, cum iniuria Pauli, quamvis in se minori. Si tamen Paulus esset vis opulentus, & charitatius, qui putatur non grauatè subiturus exiguum damnum, ut Petrus liberetur à multo grauiori, aut si damnum Pauli esset facile reparabile, & putetur Petrus libenter illud reparaturus, tunc posset quis etiam sine culpa ita consulere: quia ex charitate teneretur Paulus id permittere, quandoquidem Petrus illi damnum sit reparaturus.

D I C O Tertio: Si malefactor cogitè de utroque: sed hæreat anceps, cui malum velit inferre, resolutus tamen alterutri inferre, teneberis de damno, si consulueris aut rogaueris ut damnum inferat Paulo, quod in se minus est. Ita Pet. Navarra sup. n. 10. Soto q. 7. cit. art. 3. & alij communiter.

Ratio est: quia iniuriam facis Paulo, quando malefactoris indeterminatum animum ad vtrumlibet inclinas, & determinas in particulari ad malum isti inferendum: tantum enim habet iuris Paulus, ut sibi seruetur res sua integra, quæ minoris est pretij, quam Petrus, ut sibi seruetur res sua, quæ maioris est momenti.

Notari hic quidam, si tantum in genere dixeris, minora mala esse potius faciendæ, quam maiora, vel hoc esse minus malum siue peccatum, quam alterum; non idcirco te incurrere obligationem restituendi, quamvis malefactor rem istius postea auferat vel destruat. Ita Salonijs 2. 2. q. 62. art. 7. Concl. 6. Mald. sup. Dub. 3. Less. sup. n. 21.

Ratio redditur: quia tu veram doctrinam tantum explicuisti, quæ ipse ex sua voluntate sese determinauit ad damnum inferendum Paulo potius quam Petro. Existimarem tamen, quod ille censeretur moraliter malefactorem inclinare & quasi determinare ad damnum Pauli, qui assumptum & sub-

sumptum simul ei proponeret, præsertim si non rogatus id faciat, cum non appareat alius pænè vsus istius discursus. Non enim dici potest seruire ad impediendam maiorem culpam, quia iam malefactor voluntate & affectu in vtrumque indifferenter fertur. Secus autem esset, si ipse peteret, vtrum sit maius malum & peccatum, quodque velit tantum facere minus, & tum responderetur, illud, siue tale esse minus malum: quam rationis diuersitatem quisque potest facile apprehendere: & idèo addidi, Præsertim si non rogatus.

D V B I V M V.

Vtrum consentiens, laudans, receptans, & participans, aliquando sint immunes ab onere restitutionis.

R E S P O N D E T U R & **D I C O** Primò: ³⁰ Consentiens iniquo operi non tenetur ad restitutionem, nisi eius consensus fuerit simul causa operis: quamvis interim etiam aliàs consentiendo mortaliter peccet.

Ratio est euidens: quia ut quis ad damni teneatur restitutionem debet fuisse illius aliquo modo causa.

Vnde colligitur, Si quis non habens ius eligendi aut suffragandi, consentiat iniquæ electioni magistratus aut prælati, vel eorundem confirmationi, etiam si quoque consensus suum vel ad applausum exprimat, non teneri de damnis vel incommodis, quæ sequuntur; nec de iniuria, quæ forsitan per cuiusmodi electionem alteri fit. Similiter nec illum de homicidio teneri, qui intelligens illud esse præ manibus, animo consentit & optat, vel etiam explicat se optare illud fieri, quando non obligatur impedire: neque per consensum suum alios animat, aut corroborat in proposito suo: quod satis natum est fieri, quando consensus ante factum explicatur illis qui animo illud conceperunt. Sed

Queritur, Si plures sint, qui ius habent eligendi, & ego sciam certò per maiorem partem, etiam absq; meo suffragio esse eligendum aliquem indignum, vtrum de damnis tenebor, si tali casu suffragium meum in eundem indignum conferam? apparet enim quod non, quia æquè bene absque meo suffragio idem effectus esset sequuturus. Pro huius difficultatis resolutione Respondeo &

D I C O secundò: Si talis in casu proposito suffragatus fuerit primo loco, aut saltem prius quam maior pars nunc palam vota sua isti indigno dederit, tenebitur de damnis fecutis. Ita communiter DD. sentiunt. Graff.

lib. 2. cap. 127. Mald. tract. 4. cap. 2. dub. 3. §. de Consensiente, & alij.

Ratio est: quia nullo modo excusari potest ille, quasi suffragium eius non sit causa partialis istius iniquæ electionis, quia constituit de facto cum alijs maiorem partem antè non constitutam, quæ ad electionem requiritur ac sufficit, uti supponimus. Nec refert, quòd certò nouerat alium vel alios accessuros, qui maiorem partem constituerent, etiamsi ipse aliter suffragium dedisset: quandoquidem enim præueniat & iniuriam inferat & damnum causet, incidit indubitanter in obligationem, quam alius contraxisset: prout ex dictis suprà dub. 2. satis constat.

Addunt DD. Similiter teneri etiam suffragantem, post suffragia per maiorem partem datam, si spes erat quòd suo suffragio in personam dignam collato potuisset præcedentes commouere ad sua suffragia retractanda: quin & teneri illum, qui habens ius suffragij tacet, si suo suffragio iniquam electionem poterat impedire, ut ex Grassio loco cit. docet Malderus. Ratio est; quia non impediunt malum, ubi & quando tenebatur & poterat illud impedire.

Addunt denique, Et illum teneri, qui ultimo loco suffragatur quando suffragia sunt occulta, licet forsitan maior pars ante illum sua suffragia in eundem indignum contulisset.

Ratio reddi potest: quia quando sunt occulta; videtur quis & intentione & efficacità æquè concurrere ad indigni promotionem ac præcedentes, licet postèrius suffragetur, ut ex mox dicendis amplius constabit.

31 Sed plusculum difficultatis est de illo, qui postremo loco dat suffragium pro indigno, quando iam aliorum, aut maioris saltem partis suffragijs palàm datis indigno, sine vllà spe eos à proposito dimouendi, videtur rem esse conclamatum & confectam. Plerique DD. sentiunt talem esse liberum ab onere restitutionis incommodorum, quæ ad talem electionem sequitur. Ratio eorum videtur hæc esse: quia causa damni nunc ita erat disposita, ut æquè & eodem modo damnum sit securum absque huius suffragio, atque illo accedente: & proinde volunt suffragium illud accedens non esse causam iniuriæ quæ committitur, aut damni quod sequitur. His tamen non obstantibus

32 Dico Tertio: Non tantum talis peccat consentiendo iniquitati aliorum: sed verius videtur etiam ipsum cum alijs teneri de incommodis & damnis subsequentibus.

Prior Pars est communis & euidentis. Posterior autem probatur: quia esto, quod ante suffragium huius, causa damni sufficienter disposita sit, ex qua damnum se-

quatur; tamen suffragium huius hoc ipso quo accedit, æquè influit & concurrat ad promotionem indigni, ac suffragium quodlibet prius datum.

Declaratur: quia Conclusio quæ capitur & quæ pronuntiat talis esse electus, tam procedit & sumitur ex illo suffragio accedente post maiorem partem, quam ex suffragio cuiuslibet alterius præcedentis; ergò tam ille est causa promotionis huius personæ indignæ, & exclusionis alterius dignæ, quam quilibet alius præcedens & per consequens tenetur sicut cæteri suffragantes præcedentes. Confirmatur Primò à simili: nam esto, quòd sint alicubi sex iam parati & sufficientes, qui funibus domum alterius trahendo demoliantur, & accedat septimus, qui se iungat & simul trahat, tenebitur hic quoque causare ruinam domus, & de damno tenebitur, licet sex iam hic essent dispositi & in opere, sic ut etiam sine illius concurrentiâ, domus esset deiicienda. Vide plura quæ ad hanc rem faciunt suprà Dubio 2.

Confirmatur Secundò: quia si ille iniquæ conclusioni captæ subscribat, ita ut nomine quoque ipsius mandetur executioni, tenebitur de iniuria & damnis, ut docet Mald. & Grassius suprà lib. 2. c. 26. n. 14. & seq. ubi citat D. Soto & Nauarr. quare igitur non etiam tum, quando ex eius suffragio, quemadmodum & ex aliorum suffragijs, conclusio capitur & formatur, & consequenter tam eius quam aliorum nomine mandatur executioni quantumvis non subscripserit, dum nec alij subscripserunt.

Accedit, quòd non facillè dari possit diuersitatis ratio; cur magis teneatur quando aliorum suffragia sunt occulta, quæ in maiori numero data existunt (in quo casu DD. passim admittunt illum teneri sicuti diximus) quam dum de illis constat; quandoquidem etiam in isto casu causa damni sic sit disposita, ut æquè & eodem modo sit securum damnum absque eius suffragio, sicuti illo accedente, non minus quam tunc, quando sunt cognita alia. Quamuis enim possit dici minus intendisse illud, aut voluisse, quia scilicet sciebat rem sine suo suffragio quasi actam aut certò perficiendam, non tamen plus aut minus concursus aut influxus præbet ad effectum in vno casu, quam in altero: Restitutionis autem obligatio non ex voluntate malefaciendi, sed ex concursu ad damnum nascitur; ergò &c.

Dico Quarto: Laudans siue adulator tenetur ad reparationem damni quando ex 33 eius laudatione, vel etiam ignauiæ exprobratione, alter impellitur ad maleficium patrandum: secus, si illius collaudatio siue adulatio nullo modo in malefactum influat, ut si post patratum facinus ad comparandam malefac-

malefactoris gratiam, illud commendat, nisi tamen hac ratione impediret restitutionem, quæ alioquin fieret. Ita Nauar. c. 17. n. 132. & DD. communiter. Et Ratio primæ partis est: quia laudans est instar consultoris: proponit enim gloriam vel honorem, aut ignominiam absteruionem, quæ ex maleficio suo ipse est consecutus, quibus eum mouet & quasi propellit ad facinus. Vnde sub laudantis siue adulantis nomine non is solus comprehenditur, qui factum extollit, & malefactorem si id audeat præstare, magnâ laude dignum de prædicat, sed etiam qui exprobrat ignominiam, si iniurias illatas taliter aut taliter non vliscatur, & sic ad vindictam permouet.

Alter pars euidens est: quia non tenetur quis, nisi quatenus efficaciter & de facto concurrat ad damnum, quod hunc non fecisse supponitur.

34 **Dico Quinto**: Receptans furem seu latronem per modum transitus, sicuti alios viatores ad hospitium solet excipere, ignarus maleficij ipsorum, aut si forsitan sciuerit, nihil tamen in fauorem maleficij præteriti aut futuri agit; non tenetur de maleficijs aut damnis. Ita de Grassijs supra n. 43. & alij DD. & Declaratur: quia talis nullum præbet concursum ad iniquum eorum factum. Si tamen ex officio obligaretur siue accusare, siue eos comprehendere, tunc propter neglectum officium, poterit teneri, si id non faciat.

Dico Sexto: Ratione receptationis tenetur, qui sic receptat, siue rem furtiuam, siue furem aut latronem, vt per hoc non tantum impediatur punitio; sed etiam impediatur restitutio, vel vt inde fiat quod sæpius, enormius, aut securius eiusmodi furta, aut atrocinia ipsi committere audeant: vt qui eiusmodi malefactores occulte intertinet, aut eorum instrumenta conseruat, aut aliter cum eis agit, vt moraliter censeatur ad ipsorum malefacta concurrere. Ita Malderus supra dub. 3. §. De receptante, de Grassijs, & alij: & ratio ex antè dictis est manifesta.

Petes: An qui occultat furem, dum quæritur à licitoribus, tenebitur ad restitutionem damnorum, si quæ postea intulerit?

Respondetur: Si per ministros iustitiæ quærat fur, quia adhuc penes illum sit res furtiua, vt hæc recuperetur, vel vt aliàs cogatur ad iustam restitutionem eorum, quæ abstulit, quam potens esset facere, & quis illum occultet, vnde fit, quod cum re furtiua fugiat, vel aliàs quod ab eo restitutio obtineri non possit, tenebitur talis occultans ad restitutionem supplendam, quam fur potens erat & debebat præstare, atque adeo ab eo obtenta fuisset, nisi operâ huius fuisset occultatus, & sic euasisset.

Ratio euidens est: quia hæc furis occultatio est causa non recuperatæ rei ablatæ, siue non restitutionis eiusdem quæ alioquin iam facienda erat.

Similiter criminis reos, & restitutioni obnoxios merito cenfet Pet. Nauarra lib. 3. cap. c. 4. n. 38. eos, qui pro homine apud Iudicem & Principem interueniunt, ne ablata restituere cogatur, vel fauore impediunt, quod minus possint alij sua recuperare, factum excusando, hominem defendendo, vt passim Aduocati, inquit, facere solent. Addo, & alij aliquando fortassis efficacius sub specie commiserationis, & pietatis, habentes zelum sed non secundum scientiam impediunt iustitiam: contra quos D. Aug. epist. 54. ad Maced. ita scribit: Illud verò fidentissimè dixerim, eum, qui pro alio ad hoc interuenit, ne malè ablata restituat, & qui ad se confugientem, quantum honestè potest, non compellit, socium esse fraudis & criminis: quæ referuntur Can. 1. xiv. quæst. 6.

Si autem quærat fur tantum ad captiuitatem, & punitioem absq; respectu & spe tunc si recuperandi ablata, vt sæpe cõtingit, & quis illum occultet, vt à supplicijs eximat, non tenebitur is de prius ablati per furem. Ratio est: quia neque ablationis, neque non restitutionis causa est per eiusmodi occultationem. Sed nec de illis tenebitur, quæ forsitan postmodum idem furabitur, si ita misericorditer id fecerit, vt non dederit ei spem refugij, aut similis opitulationis in posterum, quibus fur possit animari vt similia de cætero audeat aggredi & tentare. Ratio est: quia tunc non solet censerì moraliter causa talis damni, sed quasi merè per accidens ex opere illo misericordie censeatur dannum illud consequi. Si tamen contaret; quod aliquoties liberatus, semper ad ingenium redierit, & noua damna alijs intulerit, non vellem ab onere restitutionis excusare illum, qui talem occultaret, ne à ministris iustitiæ apprehendatur: & quia communiter fures solent ad ingenium redire, non possum eiusmodi commiserationes, quæ iustitiam impediunt, probare, nisi constaret per seductionem, aut aliquam egestatem incidisse in tale factum. Quod denique ad participantem attinet,

Notandum est, Dupliciter quempiã posse dici participè: vno modo, quia particeps fit in actione furtiua, siue alia aliqua inturiosa damnificatione: sed de eo, qui sic participat, iam hîc nõ agimus, quia iste modus generaliter se diffundit ad omnes cooperantes. Alio itaque modo dicitur participans, qui particeps est rei furtiue, de quo hîc agimus.

Dico igitur Sexto: Certum est, huiusmodi participantem teneri ad restitutionem de omni eo, quod ad illum peruenerit, aut quo factus est locupletior ratione rei acceptæ

ceptæ quantumuis etiam bonâ fide existimauerit, non esse rem furtiuam. Caiet. V. Restitutio §. aduerte circa hanc regulam, & alij passim. Quare si cuiusdam gratis datus fuerit scyphus furtiuus, quem ignorans esse furtiuum, vendiderit, tenebitur pretium reddere, quando intellexerit fuisse alterius. Si verò sciuerit esse rem furtiuam, dum eam acciperet, tenebitur ratione acceptionis etiam de re iam non existente, quantumuis quoque per eam in nullo sit factus ditior. Non tamen in solidum tenebitur de toto furto cuius dumtaxat partem aliquam habuit; si alioquin ad id non fuerit cooperatus: neque futura huiusmodi participatio animum furi addiderit: quod sæpius fieri solet quando potentiores sunt, qui ex furtis suam accipiunt partem. Ratio itaq; est: quia tunc non tantum particeps est in re furtiuâ, sed etiam participat & concurrat ad ipsum actum furandi.

37 Quod si quis pecuniam, quam recipit iusto titulo, credat esse furtiuam, sed ita alijs pecunijs suis esse permixtam, vt iam in furis dominium transferit, non tenebitur ratione illius ad restitutionem, nisi recipiendo, reddat furem impotentem ad restituendum: tenebitur verò si certò sciret hos determinatos nummos esse alienos, vt patet l. Si alieni 78. D. De solutionibus.

38 Sed particularis hinc mouetur difficultas de militibus inuadentibus & spoliantibus urbem iniuste, vtrum singuli teneantur in solidum ad restitutionem totius prædæ, an verò solum ad id, quod quisque abstulit aut vastauit? Disputat hanc questionem latè Pet. Nauarra lib. 3. cap. 4. n. 52. & diuersas refert opiniones. Ipse autem respondet in primis, quòd generalis dux exercitus teneatur de toto damno illato per sibi subiectos, vt pote cuius vera causa existit. Quod haud dubiè verum est, si ex eius mandato siue ordinatione non tantum expugnauerint, sed etiam spoliauerint: sin autem contra eius ordinationem id fecerint, non videtur tum obligandus ad reparanda illa, quæ sic direpta sunt: si tamen ipse hoc impedire quoque non potuit, vt puta quia præsens non fuit, vel ad illum attendere milites in feruore noluerunt. Secundò dicit, quòd similiter vt dux, ita quoque illi in solidum teneantur cum quibus fuit res communicata, qui consilium causatiuum, vel auxilium ad totum damnum dederunt: quod conforme est ijs, quæ de consulente antea iam diximus.

39 Quod ad priuatos siue gregarios milites attinet, allegat ipse plures Doctores, qui docent illos quoque singulos teneri in solidum ad restitutionem totius damni illati, vt Caiet. 2. 2. quæst. 62. art. 7. Adrianum, Ioan. Medinam, Couar. ad Reg peccatum 2. p. §. 12. n. 2. Ratio horum est: quia vnus sine alio non auderet ire, nec posset inferre

damnum: atque ita in tali casu quilibet iuuat alterum, & facit alterum fortiolem, & sic quilibet videtur de omni damno teneri. Ipse autem Pet. Nauarra tenet tanquam verius oppositum, quòd scilicet quilibet istorum teneatur solum de parte illa prædæ, quæ ad ipsum peruenit, aut de damnificatione, quam intulit: citatque Syluest. qui V. Bellum 1. quæst. 10. concl. 7. ita docet, & Nauar. cap. 17. n. 21. Palud. in 4. dist. 15. quæst. 2. art. 5. Rationem indicat idem Nauarra n. 55. quia in direptione illa qui in alia domo rapit, non mouetur per eum, qui alibi furatur, imò fortasse, inquit, neque eum nouit, aut vnquam vidit in exercitu: imò etiam ipse nollet alterum eripere, quo ipse abundantius spoliet.

Cæterum videntur mihi istæ sententiæ posse conciliari, & ambæ benè explicatæ habere veritatem: quòd fieri poterit hoc modo, dicendo scilicet, quòd authores sententiæ posterioris loquantur in casu, quo milites tantum iussu superiores inuadunt urbem aut castrum, ipsis inter se non communicantibus de inuadendo & spoliando urbem: sed iam loco superato & obtento incipiant pro sua particulari voluntate prædas agere, absque omni respectu vnus ad alterum; neque enim solet tunc vnus ab altero in præda capienda dependere, aut iuari. Et tunc videtur verum, quòd non singuli teneantur in solidum de tota præda, quòdque isti sic intellexerint suam doctrinam satis ex adiunctis percipitur; prioris verò sententiæ authores dicantur loqui in casu, quando omnes communi consilio, aut mutuâ exhortatione & veluti vna manus inuadunt domum aut locum ad depreandum: prout sæpe contingit, quòd aliqua pars exercitus tali modo diripiat minora oppidula, aut aliqua loca minus firma, vel etiam exercitus sese ad prædâ animans, & sine iussu superioris oppugnans ciuitatem & diripiens: & in eiusmodi casu veritatem obtinet, sicuti omnino apparet, quòd singuli in solidum teneantur de toto damno: quem sensum etiam satis præferunt verba horum DD.

De officiatis autè subordinatis, vt de Centurionibus, Decurionibus, dicit quoque Pet. Nauarra, quòd teneantur in solidum de damnis iniuste illatis à suis subiectis. Quod quidem in primis verum est, si ipsi separatim cum suis locum aut domum inuadant, quia ipsi tanquam mandantes sunt causa totius: Deinde etiam in communi concursu, vbi adest alius supremus, quatenus non impediunt suos ab inferendis damnis, vt tenentur, nisi forsitan non possent: alioquin non videntur tunc teneri de istis damnis tanquam propriè & positiuè per mandatum, aut ordinationem cooperantibus: quia quæ tunc diripiuntur, videntur tantum

tantum ex ordinatione aut concessione super-
premi Præfetti, & consiliariorum eius fieri,
non dependenter ab istis subordinatis offi-
ciatis.

DVBIVM VI.

*An semper teneantur ad resti-
tutionem, qui indirectè siue
privatiuè ad furtum vel
alias iniuriosas actio-
nes concurrunt?*

42 **I**uxta ea, quæ suprâ diximus, tribus mo-
dis contingit indirectè, vt loquitur D.
Tho. concurrere, scilicet tacendo, non ob-
stendo, non manifestando: qui significantur
his verbis in versiculo vulgari,

--- *Mutus, non obstant, non manifestans.*

Mutus dicitur, qui dum videt, & de-
beret loqui, tacet: vt v. g. quando deberet
prohibere, reprehendere, dissuadere, aut
contrarium mandare, vel etiam clama-
re, aut strepitum edere, nihil istorum
facit.

Non obstant dicitur, qui opere vel auxi-
lio poterat & tenebatur impedire damnum,
& non impediuit: prout accidere solet,
quando Magistratus & Præfetti Reipubli-
cæ negligunt officium.

Non manifestans dicitur, qui potuit &
obligatus fuit manifestare malefactorem
ante factum, & sic damnum impedire: vel
etiam post factum, & sic efficere, vt dam-
num refarciatur, & non fecit: vt si testis ro-
gatus in iudicio non manifestet veritatem.
Ita passim has causas explicant Soto, Caiet.
Syluester, & alij. His præmissis

43 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Ne-
mo ratione damni non impediti tenetur ad
restitutionem ex iustitia, nisi ex officio fue-
rit ad impediendum obligatus. Est contra
Caiet. V. Restitutio cap. 1. §. Aduerte:
vbi docet etiam teneri illos, qui etsi ex
officio non obligarentur impedire, facile
tamen sine incommodo suo damnum im-
pedire poterant: vt monendo alterum, qua-
tenus sibi caveret, vel demonstrando fu-
rem, vt ab eo repetat, quod abstulit.

Sed Conclusio nostra est penè commu-
nis, Nauarri cap. 17. n. 18. & 136. Ioan-
nis Medinae De restit. quæst. 9. §. primus
modus: Antonini 2. p. tit. 1. cap. 12. §. 13.
Pet. Nauarri lib. 3. cap. 4. n. 130. & pas-
sim aliorum: & colligitur manifestè ex D.
Th. quæst. 62. art. 2. ad 3. vbi scribit in
hæc verba: Dicendum, quòd non semper
ille, qui non manifestat latronem, tenetur

VVig. rs de Iure & Iust.

ad restitutionem, aut qui non obstat, vel
qui non reprehendit: sed tantum, quando
alicui incumbit ex officio; sicuti, inquit,
principibus terræ, quibus ex hoc nullum
imminet periculum.

Ratio autem est: quia qui non obligatur
ex officio ad impediendum, is obligatur
tantum ex charitate, si aliqua sit obligatio:
atque violatio obligationis ex lege charitatis
contractæ siue natæ, non inducit necessi-
tatem restituendi ex iustitia: hoc enim pro-
prium est violatæ iustitiæ, vnde vbi hæc læsa
non est, ibi nec restaurari siue reparari de-
bet; ergò &c. Sed contra

Obijcitur Primò ex Cap. Quantæ 47. 44
De sententia excommunicationis, quod est
Innocent. III. vbi sic dicitur: Ne au-
tem solos huius violentiæ (scilicet immis-
sionis manuum in Clericos) authores, ali-
quorum præsumptio existimet puniendos,
fauentes & consentientes pari poenâ ple-
ctendos Catholica condemnat authoritas:
& additur: Eos delinquentibus fauere in-
terpretamur, qui, cum possint, manifesto
facinori desinunt obuiare. Item ex Cap.
Sicut dignum 6. De homicidio: vbi dicitur,
similiter eum non carere scrupulo so-
cietatis occultæ, qui manifesto facinori
non desinit obuiare; ergò apparet, quòd
etiam teneantur de delicto & damno ge-
neraliter, qui cum poterint impedire, non
impediuerunt, quamuis ex officio non es-
sent obligati.

Respondetur, Negando Consequentiam:
quia declarat quidem Pontifex priori Cap.
eos, qui consentiunt iniuriantibus violentas
manus, & eos, qui iniuriant, pari poena,
scilicet excommunicationis, condemnari
ab Ecclesia: sed loquitur, vt exponit Glos-
sa, de ijs, qui consentiunt, aut non impe-
diunt, dum ex officio impedire tenerentur.
Deinde negandum non est, excom-
municationem etiam statui posse in illum,
qui non tenetur ex officio, si dum facile &
sine suo incommodo impedire possit, non
tamen vult impedire, nec impedit. Sed
inde non sequitur, idcirco eum obligatum
fore ad restitutionem: quia propter pecca-
tum mortale externum potest quis excom-
municari, quamuis ad restitutionem non
obligetur.

Posteriori autem Capit. declarat tan-
tum Pontifex contra eos, qui manife-
stum facinus non impediunt, quando
commodè possunt, esse præsumptione ali-
quam, quòd occultè sint socij illius, qui
facinus committit. Quod & clariùs indi-
catur Cap. suprâ cit. sub finem, verbis
allegatis: vbi eos delinquentibus fauere
interpretatur, qui cum possint, manife-
sto facinori desinunt obuiare. Et quidem
si ita sit, quòd sint socij & complices
facinoris,

P

facinoris, de furto aut iniurijs quoque tenebuntur: sin minus, non obstante illa præsumptione; non tenebuntur in conscientia, si alioquin ex officio ad impedendum non erant obligati.

- 45 **Obijcitur Secundò:** Qui suadet alteri, ne impediatur furem aut latronem, qui alterum aggreditur, tenetur ad restitutionem; ergò etiam is, qui non impedit, quando commodè potest: Medina Cod. de Restitut. q. 9. admisso Antecedente, negat Conseq. & ostendit conatur, interdum teneri eum, qui remotior est, quando tamen non obligatur propinquior: quod licet aliquando verum sit, vt ex mox dicendis licebit intelligere, tamen melius distinguitur Antecedens: si enim is qui suadet alicui, ne furem aut latronem impediatur, id persuadear absque vi & fraude, non tenebitur ad restitutionem, licet grauissimè peccet contra charitatem: quia non facit contra aliquod ius iustitiæ, quod damnificatus habebat ad illud subsidium: sed tantum causa fuit omissi auxiliij debiti ex charitate, quia innocens non habet ius iustitiæ ad auxilium istius, nisi vt hoc in libera eius voluntate relinquatur. Quare quamdiu libera voluntas huius non impeditur, (vt fieret per vim & fraudem) non fit illi iniuria: Sed si hic qui suadendo impedit auxilium, faciat id vi vel fraude, iam veram iniuriam irrogabit, & de damno tenebitur ipse taliter suadens, & non ipse omittens: & de hoc casu videtur tantum loqui Medina, quando admittit Antecedens, & negat Conseq. & quidem tunc rectè, vt obseruat & explicat Pet. Navarra lib. 3. c. 4. n. 136. & ex dictis facile intelligitur. Similiter qui suadet ei qui ex officio obligatur impedire, vt non impediatur, ipse quoque tenebitur, vt bene monet idem Navarra loco cit.

Petes: Quid si latro det alicui aliquid, ne ipsius latrocinium impediatur clamando, aut aliter manifestando, vtrum hic tenebitur ad damni reparationem?

- 46 **Dominicus Soto lib. 4. q. 7. art. 3. simpliciter asserit,** eum non teneri, nisi fortassis id quod latro dedit, sit pars furti; hanc enim tenebitur restituere ratione rei acceptæ. Fundamentum esse potest; quia non idcirco videtur quis magis obligari ad impediendum, quia accepit pretium, vt non impediatur: nam accipiendo pretium non videtur iniuriam facere illi, quem latro parat inuadere.

Nihilominus contrarium est verius; & ita docet Pet. Navarra cit. lib. 3. cap. 4. n. 132. Lessius lib. 2. cap. 13. dub. 10. & Salonijs ab illo cit. & alij.

Rationem indicat P. Navarra: quia tunc non tantum est quædam non impeditio, sed etiam quædam veluti positiua cooperatio, quatenus scilicet sic pacificando cum latrone, animat eundem, securioremque facit,

sine quo pacto aut non fecisset, aut non tam libere & audacter fecisset: vnde positiuè suo modo in factum inluit, eoque nomine venit merito ad restitutionem obligandus.

Obijcitur Tertio: Qui potest impedire furem aut malefactorem, ne proximo noceat, nec est alius qui impediatur, tenetur in tali necessitate impedire: atqui generaliter qui tenetur ratione articuli necessitatis auertere malum proximi, & non auertere, dum potest, videtur esse causa damni indirectè: vt si quis nouerit aliquos statuisse incendere domum proximi, vel eum interficere: & eidem significando possit impedire, & non significat, videtur talis indirectè esse causa, etiam si non ex officio ad indicandum sit obligatus: quod si causa sit, ergò ad restitutionem tenetur: Ita ferè Caiet. Et confirmari potest: quia alioquin, si nullo modo esset causa, non videretur peccare, ne contra charitatem quidem; sicuti non peccat, qui ignoraret, vel impedire non posset.

Respondetur: De moralibus oportet moraliter loqui & iudicare: Quare negandum est, generaliter esse verum, omnem illum qui quomodolibet tenetur in necessitate impedire, & non impedit, esse aut censeri damni causam: sed eum dumtaxat, qui ex officio ad impediendum existit obligatus. Quod cõmunis apprehensio, & loquendi modus satis videntur confirmare: neque enim quis dixerit, nauclerum huius nauis esse causam submersionis nauis alterius, cuius cura ad ipsum non spectabat, quamuis potuisset eam liberare siue saluare, & id prætermiserit. Neque si quis omnino priuatus transeat, vbi latro aliquem spoliatur, vel occidit, dicetur is causa spoliij vel homicidij: tamen si clamando, vel alia ratione impedire potuisset, & non impedierit. Sed solent dici tales malè fecisse quod charitatis officium neglexerint: vnde & peccant, non quod sint aut habeantur moraliter causa talis incommodi, sed tantum, quia proximo non impenderunt id, ad quod lex charitatis eos obligabat. Quare negandum est, quod pro confirmatione assumitur: & ratio ex iam dictis satis patet.

Sed replicabit aliquis: Sancti Patres & Pontifices videntur etiam illos dicere causam damni vel iniuriæ proximi, qui non auerterunt quando potuerunt, etiam si tantum ex charitate tenerentur. Dicit enim S. Ambrosius: Si non pauisti, occidisti, vt refertur Can. Pasce, Distinct. 87. & Alexander III. Capit. Sicut dignum De homicidio refert scriptum esse: Qui potuit hominem liberare à morte, & non liberavit, occidit; idque videtur quoque approbare; ergò &c.

Respondeo

Respondetur Primò : Quod attinet ad Cap. Sicut dignum, Glossam interpretari ea quæ ibi dicuntur, locum habere in illis, qui ex officio sunt obligati impedire, sicut antè diximus: quod & casui Cap. satis est conforme.

Addo tamen Patres aliquando vti talibus loquendi modis, vt vehementius prouocent fideles ad misericordiæ opera proximis in necessitate impendenda: non quòd simpliciter sint vel haberi debeant causa ipsius mali, sed quia efficiuntur rei culpæ: redarguuntur enim & quasi conuincuntur implicitè velle, siue consentire in illud proximi malû, quando non auertunt, dum auertere possunt. Qui tamen eorum consensus non censetur causa influens in ipsum effectum: sicuti enim possum expressè velle aut cõsentire in damnum proximi quod ab alijs inferatur, & sic effici reus culpæ, & tamen non ideo esse causa damni vel cooperari, sic etiam implicitè idem possum.

49 D I C O Secundò: Omnes, qui ex officio obligantur impedire damna aliorum, si ex culpa graui negligent, tenentur ad restitutionem & reparationem damnorum. Est communis doctrina: de Grassijs lib. 2. c. 26. n. 27. Ioan. Medina Cod. de Restit. c. 15. & aliorum, quos supra citauimus.

Ratio reddi potest: quia isti ex iustitia debent illam subuentionem suis tempore & loco impendere; ergò quando tunc omitunt, delinquant contra iustitiam, & consequenter ipsi sunt iniusta causa (priuativè) damni, quod ex ista omissione sequitur, ac proinde tenentur ad restitutionem.

Confirmatur: quia qui opus positivum, à quo ex iustitia tenebatur abstinere, facit aut exercet, ex quo damnum proximi sequitur, is est causa illius damni, & ad restitutionem obligatur; ergò similiter qui opus omittit, ad quod ex iustitia obligabatur, si ex omissione sequatur damnum proximi, erit ille causa talis damni & ad restitutionem obligabitur: sicuti & debitor tenetur creditori ad interesse, quod sequitur ex non præstita solutione tempore & loco consignatis, vt rectè allegat Medina Cod. De restitut. quæst. 9.

50 Hinc inferitur Primò, Principes, Magistratus, Prætores, Duces belli teneri ad restitutionem, si omitant impedire furta, iniusta monopolia, latrocinia, & similia mala, quando ea impedire in ipsorû est potestate: quia ratione officij ex iustitia ad illa impedienda tenentur, tamquam ad hoc assumpti & conducti: ideo namque stipendia à Re. pub. accipiunt, & honores eis deferuntur.

Inferitur Secundò, Idem dicendum esse de omnibus illis, qui per modum contractus ad aliquarum rerum custodiam sese obligarunt, stipendium eâ de causa promeren-

tes: quia lege iustitiæ tenentur hi custodiam præstare: quam si hanc negligent, tenentur de damno secuto, siue illud ab hominibus inferatur, vt à furibus, siue ab animalibus syluestribus, quæ coercere & abigere debuissent. Sic tenentur custodes hortorum vinearum, sylvarum, stagnorum, si ex ipso- rum negligentia damna inferantur: non tamen tenebuntur custodes syluæ communis, si permittant ijs auferre ligna, quibus iniustè id fuerat prohibitum, vt habet Petrus Nauarra lib. 3. cap. 4. n. 142. vel, vt addit ex Solonio Mald. qui vitam aliàs tolerare non possunt, siue vt loquitur de Grassijs supra n. 30. qui cognoscuntur id facere adducti necessitate, quæ à mortali excuset. Vide Nauar. cap. 17. n. 122. & 123.

Quod si verò eiusmodi custodes, pretio accepto, permittant alios auferre ligna, vel res suæ custodiæ commissas, obligabuntur tunc ad restitutionem etiam ante illos, qui res abstulerunt: quia censentur illi tum principales authores damni, quia quodammodò quasi vendunt res alienas, idque siue pretium exegerint, siue oblatum acceperint. Vide Pet. Nauarram loco citato.

Inferitur Tertio, Etiam tutores & curatores ad restitutionem teneri, qui negligunt impedire damna pupillorum aut minorum, vt notat de Grassijs lib. 2. cap. 26. num. 27. Nauarrus cap. 17. num. 21. & alij. Ratio est, quia ex iustitia ad hoc obligantur: quamuis enim stipendia non recipiant, nihilominus lege iustitiæ tenentur. Nam potestas publica potest hanc obligationem eis imponere, & iuxta communem sensum habetur imposita. Eandem obligationem potest dominus imponere famulo, quando certæ alicuius rei custodiam illi demandat: nõ tamen hoc ipso, quo famulus est, tenetur lege iustitiæ custodire res domini, saltem nõ contra domesticos: quia non censentur omnes se ad hoc obligare, qui famulatio simpliciter se addicunt: sed illi, quibus inter ministros cura est demandata. Vnde licet fortuitò quis alium domesticum aliquid videat surripientem, non tenebitur ex iustitia impedire, & per consequens, neque contrahet obligationem restituendi. Benè autem monet de Grassijs supra n. 42. quod tamen peccet mortaliter non manifestando, nisi paruitas materiæ, vel periculum maioris incommodi excuset.

Dixi, Saltem non contra domesticos; quia contra externos tenetur: omnes enim ratione famulatus censentur obligari ad res domini seruandas immunes ab externorum iniurijs, vt docet Soto lib. 4. quæst. 7. art. 3. Cui autem peculiariter cura domus etiam in ordine ad domesticos est commissã, obligabitur ille quoque ex iustitia impedire, ne dominus ab his damnum patiatur. Sed

§2. *Quæritur, quid dicendum sit de filio vel subdito, qui non manifestat maleficiû, quod nouit committendum in patrem, Principē, vel Episcopum, aut proprium parochum?*

Ratio quæstionis est, quia dubium non videtur, quin illi peculiari ratione sint obligati ad eiusmodi iniuriam à talibus personis auertendam, vt docet Panorm. in Cap. Licet De restit. spoliatorum: & ratio per se satis clarè id dicitur. Imò si de crimine læsæ Maiestatis agatur, habebitur reus, qui tacuit, quâuis maleficium non fuerit secutum de facto. Nihilominus quia in restitutionis obligatione respicere oportet, ex qua virtute nascatur obligatio auertendi damni per manifestationem maleficii, hinc dicendum erit, quòd tales, licet tacendo grauiter peccent, non tamè incurrant onus restituendi aut resarciendi damnum vel iniuriã, quæ fuerit istis personis illata, vt indicat Mald. sup. dub. 4. Ratio est: quia obligatio in illis ad damna & incommoda auertenda oritur tantum ex pietate, obseruantia, aut religione, vel simili virtute, non ex iustitia strictè sumpta: nisi fortassis subditus aliã aliquã peculiari ratione domino aut Principi esset obstructus. Sola autem obligatio iustitiæ ad damnum vel iniuriam impediendam inducit onus restituendi, si quis suã culpã neglexerit impedire, vt iam antè ostensum fuit.

DVBIVM VII.

Vtrum Præfectus custodia vrbis, qui ex iuramento & officio tenetur accusare, quos inuenit post sonum campana, & non accusat, teneatur ad solutionem multæ in eos constituta: & similiter, quando est multæ constituta contra eos, qui in talibus vel talibus locis lignantur, piscantur: vel contra eos, qui merces, non solutis vbligalibus, efferunt, vel inferunt, Vtrum custodes siue obseruatores instituti dissimulantes, vel non deferentes, obligentur ad restitutionem non tantum damnorum, sed etiam ad suppletionem multæ?

§3. *DE hac Quæstione DD. non vniformiter loquuntur: nihilominus quia non omnes, qui diuersimodè loquuntur, videntur in re omninò dissentire, hinc pro resolutione & explicatione*

RESPONDEO & DICO I. Si quis à Principe, aut Repub. certo pretio redemisset siue cõduxisset ius multarum omnium, quæ illis possent obuenire, & hic cõstitueret custodes quibus stipendium persolueret, ad obseruandos transgressores Legum, vel Edictorum Principis, ad hunc finem & effectum, vt eos pro suo commodo & lucro ad multæ solutionem compellat; haud dubiè eiusmodi cus-

tores sic constituti & conducti, si dissimulent, nec deferant præuaricatores ad suum committentè, tenebuntur ad restitutionem multæ, in tantum saltem, quantum valebat spes istius multæ, si præuaricati fuisset manifestata. Res per se apparet euidenter, præsupposito, quòd multæ sint legitime & iustè constitutæ: & ita tenent DD. mox citandi pro tertia Assertionè. Neque existimo, quòd quisquam ibi contradiceret.

DICO Secundò: Quando pœnæ siue multæ sunt constitutæ in præuaricatores Legis aut Edicti, quod dumtaxat concernit bonum regimen & tranquillitatem Reipub. non vtilitatem Principis, aut ærarij publici, tum probabiliter dici potest, quòd Præfecti aut custodes constituti ad accusandos siue deferendos transgressores talis Edicti, etsi dissimulent, non teneantur ad soluendas multas, quas alij debuissent luere, licet grauiter peccent. Ita in tali casu expressè tenet Syluester V. Restitutio 3. q. 5. Septimò Custodes & Vigiles: & idem docent sub terminis generalioribus de Grassijs lib. 2. c. 126. n. 28. Nauar. c. 25. n. 34. Lessius lib. 2. c. 13. dub. 10. & quidam alij. Et ratio reddi potest: quia eiusmodi leges pœnales & commissoriae in talibus materijs non videntur factæ, vt Princeps aut Reipub. ex pœnis istis dicitur, aut lucrum reportet, sicuti nec ex ipsa obseruatione vtilitas pecuniaria ei accrescit: sed vt meru istarum cõseruetur tranquillitas communitatis. Quare eiusmodi custodes & præfecti non videntur ratione officij ex mente Reipub. aut Principis obligati ad præstationem multarum, quas neglexerunt, sed potius censendi sunt subiacere tantum alteri correctioni arbitrarie.

Nec huic obstat, quòd diximus in præcedenti Assertionè: quia si Princeps etiã huiusmodi multas alicui sub pretio consignet in arrendatione, tunc satis declarat se quoque curare & intendere vtilitatem, quæ ex talibus prouenire potest, prout licitè potest, si velit.

DICO Tertio: Quando pœnæ seu multæ sunt constitutæ contra transgressores legum seu ordinationum de soluendis Principi tributis, siue vbligalibus, siue de nõ inferendo eis damno in publicis bonis, tum videtur probabilius & verius dici, quòd præfecti aut custodes constituti ad obseruandos & deferendos transgressores talium legum, si dissimulent, teneantur non tantum de tributis fraudatis, aut damnis illatis, iuxta antè dicta: sed etiam de ipsis multis, saltem in quantum spes istarum Reipub. valebat. Ita docet Sylu. V. Pœna q. 28. quamuis non ita expressè limitet: sed ne sibi repugnet, putamus eum sic limitatè, iuxta nostram Conclusionem, intelligendū. Probat autè à simili ex doctrina, quam tradit D. Th. de obligatione Iudicis 2. 2. q. 67. Idem generalius docent Ioan.

Ioan Med. Cod. de Rest. q. 15. circa finem, Barth. Med. lib. 1. Summæ c. 14. §. 30. Salon. 2. 2. q. 62. art. 6. Cōtrouerf. 5. & Pet. Nauar. lib. 3. cap. 4. n. 142. Et rationem reddunt: quia hoc ipso, quo quis contra legem eiusmodi poenalem delinquit, acquirit Princeps siue Respub. ius ad multam constitutam. Ex pacto autem sub iuramento ordinariè & stipendio instituuntur præfecti siue custodes obligantes sese, quod transgressores fideliter deferent, atq; ita ex iustitia tenentur deferre; ergo si dissimulent aut negligant deferre, sunt ipsi causa damni dominorū suorum, non tantum quoad vectigalia non soluta, vel res communes ablatas: sed etiam quoad multas non solutas, tenentur saltem in tantum quantum spes illarum consequendarum iudicabitur valere.

Neque eadem hinc omninò est ratio cum multis, de quibus egimus in præcedenti Assertionem: quia cum hæc leges versentur circa utilitatem & commoda Reipub. aut Principis, siue publici ærarij conseruanda & promouenda, magis existimandum est; quod Respub. etiã hinc ex multis intendat captare quæstum, si non vt inde ditescat, saltem vt inde recuperet, quod aliquando per occultas fraudes vel dolos ex suis vectigalibus aut alijs communibus bonis deperdit.

56 Quæret aliquis, An custodi liceat se occultare, & expectare, donec in furto deprehendat, quem potuisset prius impedire.

Respondetur, Id licitum esse, si faciat, vt deprehensus efficacius corrigatur, & in posterum ipse absteineat, atque alij eius exemplo terreatur. Ita Nauar. cap. 17. n. 123. Mald. sup. dub. 4. sub finem. Ratio est, quia non debet hic in tali casu censerī causa peccati alterius, vt pote qui iam animo & voluntate illud commisit. Quare propter iustam rationem potest permittere, quod actus externus accedat, quando peculiare incommodum non habet adiunctum; atqui hic pro charitate fit, quod permittatur ad actum externum procedere, scilicet vt habeatur occasio efficacius eum corrigendi: & fit simul etiam pro communi bono, vt alij exemplo correctionis huius à similibus arceatur. Neque custos talis incurret obligationem restitutionis, quia supponitur; quod in ipso facto eum apprehendat & rem furtiuam excutiat.

DVBIVM VIII.

Vtrum aliquo ordine, & quo, ad restitutionem teneantur plures, qui ad idem furtum aut damnum inferendum concurrerunt, vel cooperati sunt?

RESPONDEO & DICO Primò: Non improbabiler dici potest, quod omnes positivè concurrentes & cooperantes ad idem damnum teneantur immediatè ad reparationem damni, scilicet singuli ad reparationem alicuius partis, maioris vel minoris; secundum proportionem causalitatis & influxus in ipsum damnū illatum. Prolixè nititur hoc tanquã probabile adstruere Pet. Nauarra lib. 3. de Restit. c. 4. n. 101. & aliquot sequentibus: & videtur tenere Scotus in 4. dicit. 15. q. 2. §. De quarto. Lessius quoque sup. dub. 5. n. 43, ait opinionem illam non esse improbabilem.

Probatum autem: quia omnes isti verè concurrunt ad damnū inferendum, & quasi sibi mutuo sunt causæ & opitulantur ad illationem damni, etiam illi qui minus principaliter concurrunt; ergo omnes tenentur restituere, quisq; pro ratione cooperationis in damno magis vel minus. Igitur licet principalis restituat, adhuc minus principales restitutionis vinculo tenentur faciendæ ipsi principali, quisque scilicet pro sua quora secundum proportionem sui influxus iuxta arbitrium boni viri.

Quod tamen ad consulentem, vel laudantem attinet, existimarem illos ab hoc onere restituendi aliquid ipsi principali, quando totū restituit, fore indubitanter eximendos, si ante factū retractauerint consilium & commendationem facti: quia tunc non videtur principalis iustã aliquã ratione posse eis imputare suum factum, & eos trahere in damnorum quæ intulit & soluit aliquam compensationem.

Dixi, Nò improbabiler dici posse, quod omnes positivè concurrentes aut cooperantes teneantur &c. quia nò iudico vllã ratione probabile, quod qui purè priuatiuè concurrerunt, teneantur equè primò & immediatè, ac principalis & alij positivè cooperantes; quamuis Nauarra etiam ad hos extendat: nam ponit exemplū de mandante, exequente, & nò obstante, quos equè primò pro rata sua vult tenere. Et ratio diuersitatis reddi potest: quia isti priuatiuè se habentes, licet iniuriosi sint ei, cui damnū inferitur nò amouendo; vt possunt & debent, nullam tamen præstant operam, aut influxū in illos, qui positivè causant damnū cum defectus in præstatione horū officij debiti sit quasi posterior maleficio istorum: atque ad eò ridiculū videretur, quod isti aliquid exigent ab alijs dicendo, Vos nò impediuitis nostram malitiã quam exercuimus, ergo debetis nobis compensare incōmoda quæ inde sustinuimus: nò enim officari sunt obligati aliquo iure vt malefactores seruent indenes; sed vt innocetes.

DICO Secundò: Opposita tamen sententia, quod nec omnes qui quomodolibet positivè concurrunt, teneantur immediatè.

P iij ad resti-

ad restitutionem, sed tantum ordine quodam suo, principali deficiente in restitutione faciendâ, vti passim apud omnes magis recepta, ita & verior esse existimanda est. Ita aperte docet D. Th. 2. 2. q. 62. art. 7. ad 2. Principaliter tenetur, inquit, restituere, qui est principalis in facto: principaliter quidem præcipiens, secundario verò exequens: & cõsequenter alij per ordinem: & in sequentibus indicat; si minus principales restituerint, quod principales in facto teneantur his restituere, & non è contra: quem sequuntur eius commentatores & passim alij DD. Neque repugnans docet ibidem art. 6: quando dicit, quod postquam restitutio per vnũ est facta ei, à quo res est ablata, alij non teneantur ei vltèrius restituere, sed magis restitutione facere ei, qui restituit, quia ibi loquitur de pluribus, qui in eodem gradu & eodem modo concurrerunt ad furtũ aut damnum inferendum, qui obligantur omnes immediatè & æquè primò pro suis partibus, vt infra dicemus.

Ratio Assertionis potest sumi ex doctrina D. Thomæ: quia cum non omnes æquè principales sint in facto, sed quasi subordinati in damnificatione, meritò etiam censentur similiter subordinati in obligatione ad restituendum. Vnde patet responsio ad fundamentum alterius opinionis. Itaque

D I C O Tertio: Quando damnum illatum est per ablationem rei alienæ, tunc inter omnes, primo loco tenetur is, apud quem res aliena in specie existat. Ita D. Th. q. 62. art. 6. ad 1. Syluest. V. Restitutio 3. q. 6. vbi bene notat, quo ad restitutionem semper illum esse principalem, qui rem habet, quamuis non quoad perpetrationem delicti. Medina de Restit. q. 20. Mald. Traët. 4. c. 2. dub. 6. & alij. Ratio est: quia obligatio, quæ oritur ex detentione rei alienæ, prima est & perfectissima, ac in interitu postrema, adeò vt ne quidem apud bonæ fidei possessorem extinguatur: naturalissimi enim præcepti est, quod nullus debeat apud se detinere rem alienam domino inuito. Quod si verò ab illo, ad quem deuenit, fuerit consumpta, tunc considerandum erit, an bona, an mala fide consumpta sit. Si bonâ fide consumpta est ab eo, qui ignorabat esse rem alienam siue furtiuam, nõ tenebitur hic, nisi in quantum ex ea factus est ditior: si autem consumpta est malâ fide ab eo, qui sciebat rem esse alienam, aut certè dubitabat, tenebitur hic restituere totum pretium rei, quia quod eam malâ fide consumpsit, illum non liberat, qui proinde primo loco tenetur, non secus ac si existaret: alioquin noua illa iniuria ipsi iniurianti prodesset, ipsumque exoneraret. Quandoquidem itaque ipse ex ea re commodum aut voluptatem sciens & volens præ reliquis perceperit, par etiam est,

vt præ reliquis teneatur & veniat in onus restitutionis. Quod si forsitan aliquis ex socijs damnum compensauerit, huic res restituenda erit, aut pretium, non domino: quia hic, qui compensauit in ius domini successit. Vide Caiet. quæst. 62. art. 6. & Couar. ad Reg. Peccatum p. 2. §. 12. Medin. supra.

D I C O Quarto: Proximè post detentionem rei, tenetur ad restitutionem mandans, si quis talis fuerit. Ita Syluest. & Mald. supra. Lessius quidem ponit secundo loco executores facti; sed loquitur in casu, quo non fuit mandans vel alius huic æquiparatus, vt patet per exceptionem, quam adiungit, & tunc sic rectè collocatur tanquã principalis. Ratio Conclusionis est: quia mandans apud omnes habetur principalis causa & author facti, quando habet potestatem in eum, cui mandauit: exequens autem reputatur tantum veluti eius instrumentum, quo abutitur, & per quod ipse malum operatur. Quare meritò censendus est priori ordine ante executores esse ad restituendum obligatus, ita vt dum ille restituerit, hic sit exoneratus, non tantum respectu eius, cui damnum est illatum, sed etiam respectu mandantis, qui restituit. Quis enim iudicaret in tali casu dominum, qui mandauit aliquid rationabiliter repetere à famulo, qui ei obediuit?

D I X I, Quando habet potestatem in eum, cui mandauit; quia si quis mandaret, qui nihil auctoritatis, vel potestatis in alterum haberet, sanè si obtemperaret, diceretur non tam motus imperio fecisse, quam propria sponte, vel ad summum; quod non mandati, sed tantum consilij ratio interuenisset: quare tunc author facti ante eiusmodi imperantem obligaretur, vt docet P. Nauarra lib. 3. cap. 4. n. 78.

D I C E S: Numquam habet quis, auctoritatem imperandi alteri maleficium; ergò mandans nunquam tenebitur ante mandatarium.

Respondetur: Non requiritur, quod habeat auctoritatem imperandi tale maleficium, sed satis est, quod simpliciter habeat potestatem imperandi tali personæ: hoc enim sufficit, vt possit verè alterum mouere suo mandato, siue propter obseruantiam, quam famuli aut subditi deferunt suis dominis, siue propter metum alicuius incommodi, aut indignationis, quam incurrent, si non obtemperauerint. Quæ quidem non excusant eos à peccato, sed faciunt imperantem priori loco ad restitutionem obligari.

Imperanti æquiparatur ex communi quoque sententia is, qui coëgit, aut vi vel fraude induxit: vnde de his eadem est ratio, quæ de mandante, & in eodem ordine sunt collocandi. Quibus etiam annumerandus videtur & communiter annumerari solet, qui suo nomine & in sui gratiam rogauit, vel sua-

vel suavit facinus fieri, vt tradunt Mald. & Less. supra: quia is, cuius nomine fit, censetur quoque principalis, quia instar finis & efficientis moralis mouet cæteras causas. Deinde qui sui commodi, vel honoris, aut voluptatis causâ, siue vt suæ satisfiat passioni, curat nomine suo maleficium patrari, v. g. inimicum suum occidi, impliciter censetur hoc ipso totum onus restitendi in se suscipere: neque enim æquum est, vt onus & obligationem maleficij in alium possit reijcere, qui illud sui causâ ac nomine fieri postulat. Et in prædictis obtinet sententia Caiet. q. 62. art. 6. Bannesij ibid. art. 7. & Soto lib. 4. q. 7. art. 3. quâ docent eum, qui alios induxit, teneri priori loco, & inductos non obligari ad quicquam ei restituendum: non sic in omnibus qualitercumque inducentibus. Quod si plures contingat illis modis quasi in vno & eodem gradu concurrere, tunc inter eos iuxta iudicium prudentis, debet onus restituendi diuidi; ita tamen, vt, si aliqui restituere prætermittant, tum alij, qui proximè succedent, supplere teneantur: quemadmodum in eodem gradu inter se tenentur, si plures idem factum consulerint seu suaserint.

63 **DICO Quintò:** Post eiusmodi imperantem, aut vi vel dolo inducentem, atque alios, quos eis adiunximus, proximè succedit ipse executor instrumentalis ad onus restituendi, vt communiter à DD. traditur Syluest. & Mald. sup. & significat D. Th. sup. Si plures autem communi consilio & conspiratione furtum aliquod commiserint, vel damnum intulerint, quisque respectu sociorum tenetur principaliter ad damni partem, quam per se intulit, & ad reliquum damnum in defectu aliorum in solidum.

DICO Sextò: Quod ad reliquos positiuè cooperantes, vt consulentem, laudantem, consentientem, receptantem, solent & debent omnes isti censerī in eodem gradu cooperari ad damnum: & sic inter se æquè immediatè sūt obligationē restituendi succedunt, tunc scilicet, quando isti, de quibus in præcedentibus Assertionibus egimus, non restituunt. Ita Mald. sup. & Less. dub. 6. & alij, qui inter istos non ponunt ordinem.

Ratio prioris partis est: quia illi inter se non sunt subordinati, vt vnus alterum moueat, vel vnus alteri subseruiat: neque enim qui laudat, mouet consulentem, aut consentientem: neque qui consulit, subseruit laudanti, vel receptanti, aut aliud auxilium præbenti; sed omnes quasi æquè proximè insuunt in primâ seu principalem causam, neque quisquam horum nomine alterius agit, prout supponimus. Nam si fortassis consulens, v. g. subornaret alterum, vt factum commendaret, vt sic efficacius quod consulit, ab eo, cui consilium dat, peraga-

tur, videbitur talis consulens qui sui gratiâ perijt, vt alter laudaret, obligari priori loco ante laudantem, quatenus hic nomine consulentis laudauit; & sic in alijs.

Ratio posterioris partis est: quia omnes hi sunt secundarij operatores & subseruientes ipsi, de quibus primò diximus, quatenus scilicet vel eos instruunt, aut animant, vtilitatem vel gloriam proponendo, vel securitatem, aut auxilium subministrant. Quare hi post alios istos succedunt in onus restituendi, ita quidem, vt, si illi restituerint, hi omnes liberentur: si verò non restituerint, tum hi omnes quasi æquè primò ad restituendum sint obligati; non tamen semper omnes ad æqualem partem, sed cum quadam proportione, vt scilicet maiorem partem teneatur restituere is, qui magis & efficacius mouerit executorem ad damnum inferendum; minorem autem, qui minùs efficaciter mouerit aut concurrerit. Vnde ex his illè, qui est causa sine qua absolutè damnum non fieret, plus tenebitur conferre, quàm is, qui solùm est causa concurrrens, & sine quo nihilominus damnum fieret. Quare contingere potest, vt interdù plus teneatur cōferre contentiens, quàm laudans, vel consulens; aliquando autem è contrâ, prout executor magis vel minùs ab hoc, quàm ab illo ad agendum fuerit motus. Interim verò singuli horum veniunt quoque in onus restituendi partem alterius, si quispiam illorum non restituerit.

Caiet. autem Bannesij & Soto supra existimant, quod ij, qui executorem induxerint, ita vt fuerint simpliciter causa sine qua non, teneantur aliquid ipsi refundere: quia qui sic inducunt sunt causa, cur ille incurrat obligationem restitutionis. Similiter de illis loquuntur, qui comitantur executorem ad facinus, quâ aliàs non fuisset ausus attentare. Quæ quidem vtrumque sunt affinia opinioni, quam explicuimus in prima Assertionem, & ab æquitate non aliena, vt sæpè inculcat Pet. Nauarra: sed contrarium in rigore est verius, & magis communiter tenetur. Quamuis enim illi sint executori causa vel occasio istius grauaminis, tamen quia nullâ vi, vel fraude, vt supponimus, cum induxerunt, non apparet sufficiens ratio hos illi obligandi ad aliquam restitutionem, sed debet sibi malum & onus suum imputare, quod sciens & volens permiserit se ad tale quid faciendum induci.

Hinc fit, quod, si rei alienæ detentore, furti iussore, ac executore in restituendo deficientibus, alij posteriores soluerint, tū priores isti obligentur in cōscientia his refundere: quia soluendo intrarunt in ius dōmini, quod ille in priores istos habebat, qui primo loco sunt obligati quemadmodū si fideiussor soluerit creditori, tenebatur principalis debitor

fideiussori refundere. Pari modo si merus executor restituerit, tenebitur ei iussor, aut qui cum iussore sunt in eodem gradu. Vide Syluest. V. Restitutio 3. quest. 6. & Couat. ad Reg. peccatum p. 2. §. 12. n. 3.

65 **D I C O** Septimò: Quoad eos, qui priuatiuè tantum concurrerunt, tenentur hi demum ad restitutionem damni, cuius suo modo fuerunt causa post eos, qui positiuè ad idem damnum cooperati fuerunt: non tamen æquè primò omnes, sed cum ordine aliquo inter se, vt mox explicabitur. Ita communiter DD. Less. suprà dub. 11. n. 81. Mald. dub. 6.

Ratio est manifesta: si enim ideo iustitiam læserunt, quia non impediunt malum, quando ex iustitia debebant, consequens est, quòd prius læserint illi, qui positiuè illud intulerunt, aut ad inferendum concurrerunt: quare si isti damnum, prout debent, reparauerint, ad nihil tenebuntur qui damnum non impediuerunt.

Confirmatur: quia haud dubiè satisfaciunt hi, si curent vt alij restituant, quod ipsi auferre iniuste permiserunt; ergò etiam liberantur ab onere restitutionis, si aliunde id curatum aut præstitum fuerit. Vide dicta suprà circa Assertionem primam.

D I C O Octauò: Inter hos autem sic priuatiuè cooperantes rectè à multis statuitur hic ordo obligationis, quòd scilicet primo loco inter eos teneatur non obstant, vt est (inquit Pet. Nauarra lib. 3. cap. 4. n. 147.) Princeps & ministri iustitiæ, qui ex iustitia tenentur damna & iniurias ciuium propullare.

Ratio redditur: quia sicuti censetur causam dare, qui non ponit impedimentum quod tenetur ponere, ita efficacius videtur causam dare, qui efficacius tenebatur ponere impedimentum & non ponit: atqui est impedimentum efficacius, furi obistere factò, quàm verbo tantum, magisque quàm manifestare solum alijs, vt factò aut verbo impediunt. Cæteris tamen paribus videtur particularis dominus aut superior furis, qui non prohibuit, vbi & quando ex iustitia tenebatur, & poterat, obligari ad restitutionem ante alios non impediens, quia propinquior & magis particularem habet obligationem, cæteris paribus ad impediendum, quàm alij magistratus.

Secundo loco dicunt teneri mutum, vt qui non dissuasit, qui non clamauit, vbi & quando dissuadere aut clamare tenebatur ad damnum præcauendum. Tertio autem loco ponitur non manifestans. Ratio huius ordinis est: quando quidè enim isti per se poterant & debebant impedire, & non impediuerunt, censentur causa propinquior & efficacior damni, quàm hic qui manifestare alijs tenebatur, vt ipsi impediunt,

vel ad reparandum damnum cogere malefactorem.

Hoc interim obseruandum est, quando sunt ita plures, vt quorundam officium impediendi factò, vel verbo, siue clamore aut manifestatione seu delatione, sit alijs subordinatù, tenebuntur tunc illos ante reliquos, quorum immediatior erat in particulari cura impediendi: vt si constituti sint custodes, aut vigiles ad impedienda furta nocturna, tenebuntur hi ante alios, si negligant impedire.

D V B I V M IX.

Vtrum si is, qui damnum passus est, remittat vni eorum, qui ad illud inferendum concurrerunt, absoluantur ceteri ab obligatione restituendi?

R E S P O N D E O & **D I C O** Primò: Si 66
damnificatus condonet illi, qui primo loco tenebatur ad totum damnum, liberantur alij, qui secundo loco tenebantur. Ita Anton. 2. p. tit. 1. c. 12. §. 15. Pet. Nauarra lib. 3. cap. 4. n. 112. & communiter DD. estque res clara, quia hæc remissio est instar satisfactionis ab ipso principali præstitæ: atqui satisfaciente seu restituyente illo, qui primo loco tenetur, cæteri sunt ab obligatione absoluti; ergò &c.

Confirmatur: quia si non restituyente eo qui primo loco tenetur, alij restituant, tenebitur ille his, & ab eo poterunt exigere, & recuperare, quod ad restitutionem contulerunt. Vnde remissio facta esset quasi nulla, si adhuc tenerentur, qui secundo loco erant obligati, nam his deberet ille restituere: neque enim potest priori fieri remissio cum præiudicio subsequenti.

D I C O Secundò: Si damnificatus remittat ei, qui secundo vel tertio loco tenebatur, non ideo liberantur, qui ante illum restituere erant obligati. Ita quoque Antonin. & Pet. Nauarra sup. n. 114. qui ad huius probationem adducit Cap. Translatio De Constit. & communiter DD. Ratio est: quia obligatio prioris non est dependens ab obligatione posterioris: quare potest hæc tolli & remitti, remanente altera.

D I C O Tertio: Quando plures tenentur 67
eodem gradu (id est æquè primò vel æquè secundariò) etiam vni fiat perfecta remissio, non ideo reliqui sunt liberi à suarum partium restitutione. D. Soto lib. 4. q. 7. art. 3. Medina q. 8. Pet. Nauarra suprà n. 117.

Ratio est: quia omnes æquè proximè obligantur ad restitutionem suarum partium: neque

neque obligatio hæc vnus est vlllo modo dependens à simili obligatione alterius. Quamuis igitur tollatur obligatio vnus, tamen remanet cæterorum ad suas partes.

Petes: Quid si fuerint v.g. tres, qui æqualiter & eodem ordine ad damni reparationem tenentur, vni autem fiat plena remissio: secundus verò non velit vel non possit partem suam restituere, An tenebitur tertius suam partem & socij deficientis soluere?

Respondetur: Non tenebitur ad totam portionem deficientis supplendam, sed tantum ad dimidiam; quia ad alteram dimidiã tenebatur eo casu ille, cui facta est remissio: Per remissionem autem non potest grauari

alter socius, quemadmodum nec per solutionem, si vnus forsitan prius ante alterum suam partem soluisset; nam & iste deberet iterum concurrere ad supplendam partem deficientis in restitutione. Quando itaque damnificatus plenè remittit vni talium concurrentium, censetur illi triplicem facere remissionem, scilicet in primis partis illius, quam deberet ipse reddere, cæteris suam partem simul restituentibus: deinde illius portionis, quam deberet, vno recusante, aut negligente restitutionem: tertio damni totius, ad quod reparandum in solidum teneretur, omnibus alijs suam partem soluere recusantibus.

C A P V T T E R T I V M,

De restitutione faciendâ ratione rei acceptæ.

D V B I V M P R I M V M.

Vtrum qui bonâ fide rem alienam consumpsit vel alienauit tamquam suam, teneatur ad aliquam restitutionem?

Supponimus hîc quemlibet, qui tenet rem alienã, quamuis optimã fide illam possederit, existimans esse suam, simul tamen ac cognouerit alienam (prout aliena non est, si legitimã præscriptione fortassis iam fecerit eam suam) teneri ad eius restitutionem, primã opportunitate faciendam; idque tantum ratione rei acceptæ: nemo enim potest retinere rem alterius, ipso domino rationabiliter inuito, quod est euidentissimi Iuris. Hinc leges ciuiles concedunt domino cuiusque & vindicationem rei suæ, vbicumque fuerit: nec pretium, si quod pro eã quis dederit, potest à domino exigere, vt constat l. Mater tua 3. l. Si mancipium. 23. Cod. De rei vindicatione. Ratio est: quia par non est, quòd dominus rem suam, emat. Quare emptor bonæ fidei illud à venditore repetere debet: l. i. D. De euiction. Si quis autem, habitã opportunitate restituendi, vltimè eam detineat, dum scit esse alienam, iam incipit esse possessor malæ fidei, ac proinde de cætero tenetur nõ tantum ratione rei acceptæ, sed etiam ratione iniquæ detentionis, quæ æquiualeat acceptioni iniquæ. Vnde si interim pereat, quamuis casu, obligabitur ad restitutionem, quia in mora fuit restituendi. His præmissis,

2 R E S P O N D E O & D I C O Primò: Si

is, qui rem alienam bonâ fide vt suam possidebat, eamdem consumpsit, vel alienauerit, vbi cognouerit fuisse alienam, tenebitur restituere tantum, quanto factus est inde locupletior, & non ad amplius: Ita DD. communiter. Syluester V. Restitutio 3. q. 7. Caiet. q. 62. art. 6. Med. q. 10. De Restit. Nauarrus cap. 17. n. 7. & sequentibus.

Probatur prior pars: quia tenebatur ratione rei acceptæ, quæ erat alterius; ergò quicquid apud illum de re superest, siue in se, siue in alio, quod in locum rei successit aut successisse censetur, debet ipse domino restituere: in tantum autem censetur apud illum de re superesse, in quantum ex illa est factus locupletior; ergò &c.

Probatur pars posterior: quia tantummodò obligabatur ratione rei acceptæ, vt supponimus; ergò quatenus illa non amplius apud eum existit in se vel in æquiualentem, eatenus quoque cessat & extinguitur ipsius obligatio ad illam reddendã; ergò quando bonâ fide consumpsit, vel alienauit, nõ tenebitur ad amplius, quàm quo factus est ex illa ditior.

Hinc itaque inferitur Primo, Si quis bonâ fide rem furtiuam emit, & deinde bonâ fide vendidit eodem pretio, ad nihil ipsum domino teneri: quòd si eam pluris vendiderit, & rem familiæ auxerit, teneri ad restituendum auctuarium, & non ad amplius. Ioannes Medina quæst. 10. & alij.

Inferitur Secundo, Si eam dono accepit, & bonâ fide vendidit, debere restituere pretium, nisi fortassis illud insumpsit in lusum, vel in munera alijs data, ita vt ex eo non sit factus ditior. Hoc tamen intellige, si alioquin non fuisset eiusmodi expensas facturus: nam si decreuerat, vel aliàs necessarium erat eiusmodi sumptus facere, quamuis non obtigisset pretium illius rei iam censetur

censetur inde factus esse locupletior: nam pepercit rebus suis, quas alioquin expédisset.

Infertur Tertio, Non teneri, si eam rem bonâ fide alteri donauerit, non donaturus alioquin similem, aut dissimilem, nisi hanc habuisset: quia non est factus ex re aliena ditior. Secus est, si aliam erat donaturus ex bonis suis: iam enim pepercit rebus suis, donans rem alienam, & sic profectum aliquem ex illa accepit. Si tamen donaturus fuisset rem minoris pretij, non tenebitur, nisi ad pretium rei, quam daturus erat: quia non plus censetur ex re aliena profecisse.

Infertur Quarto, Ad nihil teneri, si res perijt durante bonâ fide, siue perierit fortuito, siue culpâ parua vel magna. Ita Mald. tract. 4. cap. 3. dub. 1. & Less. Ioan. Medina Cod. de Restit. quæst. 10. licet Nauar. cap. 17. n. 7. aliud insinuet, dum ait, Si absque culpa ipsius perijt: & Sot. lib. 4. quæst. 7. art. 2. dum ait, Si absque magna culpa perijt.

Sed fundamentum nostri dicti videtur solidum: quia scilicet talis non tenetur ratione damnificationis seu iniuræ acceptionis (nam interitus rei, aut negligens custodia non potest hic cenferi actio iniusta, quandoquidem bonâ fide se gerat circa rem illam tamquam circa rem suam, utpote quam existimat esse suam;) sed solum ratione rei acceptæ; ergo quando res non extat apud eum amplius nec in se, nec in pretio quo factus sit ditior, vndecumque id acciderit, dum bonâ fide accidit, ad nihil tenebitur.

Difficultates autem aliquæ mouentur circa fructus, qui forsitan fuerint percepti ex re aliena: pro quarum explanatione

D i c o Secundo: Qui rem alienam bonâ fide possedit, vbi cognouerit esse alienam, tenetur quoque restituere omnes fructus rei, qui apud illum extant, modò non sint fructus qui dicuntur esse meræ industriæ. Ita Ioan. Medina supra & alij communiter.

Ratio est: quia fructus per se debentur domino rei: hoc ipso enim, quo ex re alicuius proueniunt, cedunt in ipsius dominium, ut supra diximus: & patet Instit. de rerum diuisione §. Si Titius & seqq. Eiusmodi autem imprimis sunt, qui sine labore aut opera ex re nascuntur, ut fœnum, ligna, glandes, & similia. Item & illi, qui interueniente labore quidem, sed tamen ex ipsa re proueniunt, ut segetes, vuz, & similia. In his tamen orunt detrahendæ expensæ, & æstimatio operarum. Fructus autem nudæ industriæ restituendi non sunt, ne quidem à possessore malæ fidei, ut supra dictum fuit: v. g. si quis in aliena pecunia fuerit negotiatus, & quæstum fecerit, tenetur hic domino solum de pecunijs, & de interesse, si quod fortè fuerit passus. Vide dicta supra, vbi latius hac de re actum est.

D i c o Tertio: Si fructus quidem non extant, tamen ex illis factus est locupletior, tenetur domino rei, in tantum, quanto ditior inde factus est, siue fuerint fructus merè naturales, siue mixti, vbi labor & opera simul interuenerint. Ita Medina Cod. de Restit. quæst. 10. & alij DD. Communiter.

Ratio patet ex dictis: quia fructus debentur domino, subtractis expensis, si quæ fuerint factæ. Quamuis autem apud eum fructus iam in se non extant, tamen extat, quod in locum fructuum succedit, scilicet id, quo factus est ditior, ergo illud debet domino: atque ita in foro conscientiæ seruandum est, ut docet Syluester V. Fructus quæst. 1. licet in foro fori in quibusdam tribunalibus, mixti fructus non extantes, etiâsi inde quis factus sit ditior, iudicentur non restituendi, ut scribit Couar. lib. 1. Variarum resol. cap. 3. n. 6. sed praxis illa non satis solido nititur fundamento; nec satis est secuta pro conscientia, ut ex Syluest. diximus, quia est contra doctrinam communem, præsertim Theologorum: cui etiam fauet apertus textus iuris l. Si me Titium 3. D. Si certum petatur.

Quod autem ad iura, quæ in contrarium allegantur, attinet, ut est L. Quæsitum 40. D. De acquir. rerum dominio, & §. Si quis à non domino: Instit. de rerum diuisione, recte ad illa respondebitur, ea intelligi de fructibus illis non restituendis, qui non extant, scilicet nec in se, nec in æquivalenti, quo factus est quis locupletior.

Cæterum eximuntur hic fructus tam in se, quam in eo quo quis factus est ditior, qui per legitimam possessionem bonæ fidei fuerint præscripti ab illo, qui bonâ fide rem alienam, ut suam, possidebat: contingit enim sæpius fructus tamquam res mobiles longè breuiori tempore præscribi, quam ipsas res immobiles, ex quibus percipiuntur. Quod etiam locum habet, licet collecti fuerint, postquam iam de vero rei dominio dubium esset exortum, modò tamen bonæ fidei possessio non sit interrupta: ut si debitam diligentiam ad veritatem cognoscendam (prout dubio suboriente debet,) adhibuerit, nec tamen veritatem potuerit deprehendere. Vide Couar. dicto lib. 1. Var. cap. 3. n. 7.

D i c o Quarto: Talis bonæ fidei possessor non tenebitur ad restitutionem fructuum, quos fortassis ratione suæ negligentia ex re non percepit, quamuis eos percipere potuisset: quemadmodum è contrâ in tali casu tenetur possessor malæ fidei.

Declaratur: quia non est factus locupletior, ac proinde non tenetur ratione rei acceptæ, quæ apud illum nullo modo extat: neque etiam fuit ipse iniusta causa damni domino obuientis, quemadmodum possessor

essor malæ fidei, qui iniquâ & malæ fidei detentione & dominum impedit & causam damni creat; ergò &c.

D V B I V M II.

Vtrum qui emit bonâ fide rem furtiuam possit rescindere contractum, & ut pretium recuperet, furi rem restituere, ubi intellexerit esse alienam, an verò teneatur eam domino restituere?

RESPONDEO & DICO Primò: Si quis à fure gratis acceperit rem furtiuam, ubi cognouerit esse alienam, tenetur illam domino reddere: neque potest restituere furi, nisi certus foret, quòd fur ipse eam domino sit redditurus. Ita Pet. Navarra lib. 3. c. 4. n. 194. & alij omnes communiter.

Ratio est: nam quilibet, qui detinet rem alienam, quam scit esse alienam, debet eam reddere illi, cuius est, non alteri: quando saltem eius non interest, nec incommodum inde patitur, quòd eam domino reddat potius, quàm cuicumque alteri; ergò quando quis gratis à fure accepit, non furi sed domino eam reddere tenetur: nam sine suo incommodo æquè domino ac furi reddere potest: quia ex restitutione furi fastenda neque iultum quæstum potest expectare, nec damnum aliquod vitare

DICO Secundò, Si quis bonâ fide rem furtiuam emit, ubi intellexerit esse alienam, ex probabili multorum sententia poterit contractum rescindere, & reddere furi, à quo emit, ut pretium recuperet, quando aliter pretium à se perfolutum recuperare non possit. Ita docent Syluester V. Restitutio 3. q. 7. Summa Angelica V. Restitutio 1. n. 1. Navarra cap. 17. n. 9. Pet. Navarra lib. 3. c. 4. n. 194. & seqq. Gabriel in 4. distinct. 15. q. 3. art. 3. dubio. 5. Alexander Halensis quarta p. 86. membro 3. art. 5. Bannef. & Arragon. hinc q. 62. art. 6. & alij plures recentiores.

Probari autem potest, quia in primis contractus iste emptionis ex se vel nullus est, aut saltem subiacet rescissioni: error namque dedit illi causam, quatenus scilicet res empta laborat occulto vitio, quod si emptor sciuiisset, non voluisset eam emere: vnde fuit inuoluntarius, aut saltem non voluntarius; ergò vel naturâ suâ est nullus propter defectum voluntarij, vel certè rescindi & irritum renouari potest, pro arbitrio eius,

qui deceptus fuit, ut infra latius dicitur: rescisso autem contractu, potest emptor pretium, quod perfoluit, à fure exigere & recuperare, ut per se patet: quia illius retinendi iam fur nullum habet titulum, & quidem repetere potest etiâ reponendo (in quo principalis est difficultas) rem furtiuam ad manus furis, apud quem priuserat, quando aliter pretium suum recuperare non potest.

Confirmatur Primò: quia emptor rem illam, licet alienam, bonâ fide contractauit, ita ut contractando eam hæcenus non fecerit domino iniuriam, uti supponitur: at qui innocua contractatio & existentia rei alienæ apud aliquem non videtur illum posse reddere obnoxium, ut debeat illam cum æquali suo damno seruare, & reddere domino, sic ut ad damnum suum inde proueniens vitandum, non illi liceat eam reponere & constituere eo loco, vnde sine suâ noxâ eam accepit.

Confirmatur Secundò: quia nulla apparet iusta domini querela, quasi iniuriâ afficiatur, quòd talis ut se seruet indemnem, constituat rem eius in eo statu, in quo illam reperit, quando non potest aliter sibi de pari damno cauere: quia in pari causâ & innocentia, nemo videtur obligatus sibi nocere, aut suum negligere, ut alius quod suum est, consequatur; ergò &c.

Addidi, Si aliter emptor non possit recuperare pretium suum; nam si aliter à fure queat recuperare, præsertim absque grauioribus difficultatibus & molestijs, tenebitur omninò domino reddere rem suam, ut colligi potest à simili ex l. Bona fides 31. D. De positi.

Ratio est: quia quando absque iusta causa facit rem domino difficiliorem recuperatu, aut irrecuperabilem, censetur tunc ipse rem domino iniquè subtrahere, & furi cooperari. Vnde tenebitur tum non tantum ratione rei acceptæ, sed etiam ratione iniustæ acceptionis. Cauere quoque debet, ne sic furi rem restituat, ut apud furem nunc sit occultior, quàm prius apud ipsum erat; quia in reatum incidet occultantis furtum, atque ita furto quoque censetur cooperari.

Dixi, Ex probabili multorum sententia; quia non desunt graues authores, qui contrarium sustinent, ut Dominid. Soto. lib. 4. q. 7. art. 2. §. contra hanc decisionem, Ioan. Medina q. 10. Cod. De Restitut. Ledesma, & alij, quos citat Pet. Navarra loco supra allegato n. 193. quibus etiam ipse adiungit Couar. lib. 1. Variar. resol. cap. 3. n. 6. & ad Reg. Peccatum p. 3. in princ. Sed non videtur hic author determinatè ad hunc casum respicere, quamuis generatim dicat possessorem bonæ fidei, mox ut cognouerit rem esse alienam, debere illam domino

domino reddere, quod alioquin incipiat esse in mala fide: quod quidem ordinariè verum est, quando videlicet non subest iusta causa differendi, vel aliter agendi. Atque ita ex istis non satis certò potest statui de sententia Couar.

Docent itaque hi authores, eiusmodi emptorem debere potius ferre iacturam pretij, quam ad manus furis rem reponere; suæque vel imprudentiæ, vel infelicitati adscribere damnum suum, si aliter pretium non possit recuperare: quorum opinio probari potest his argumentis.

Primo: quia si fur disparuisset, ita vt emptor cum eo de contractus rescissione, & de pretij ac rei furtiæ hinc inde redditione tractare nequiret, deberet emptor etiam cum soluti pretij iacturâ, rem domino reddere; ergò similiter, fure adhuc comparente. Probatur Conseq. quia ob id, quòd fur possit reperiri, nihil iuris amittit dominus rei. Confirmatur, quia si possit furi reddere, vt pretium recuperet; ergo si fur inueniri non possit, poterit quoque eam alteri vendere, ne domino rem restituendo ipse patiatur damnum: quòd tamen nullus admitterit.

Probatur Secundo: quia si quis rem alterius extorsisset ex manibus furis, putans eam esse suâ, quam fur illi abstulerat, vbi cognouerit eam esse alienam, non poterit hanc furi reddere, vt sibi suam restituat; ergò similiter quando apud emptorem est res alterius, non poterit illam ponere ad manus furis, apud quem est pecunia eius, vt illam recuperet.

Tertio: quia eam furi restituendo videtur cooperari iniquæ detentioni.

Quarto: quia si dominus rei in foro externo conueniret talem emptorem coram Iudice, condemnabit Iudex emptorem ad rem domino restituendam; ergò &c.

§ Ad hæc autem responderi poterit, prout etiam in substantia à diuersis respondetur.

Ad primum quidem, Negando Conseq. Ad probationem verò dicitur, quòd quidem fure comparente dominus nihil iuris amittat; sed emptori obuenit iusta occasio se seruandi indemnem, modo & ratione supra explicatis, quæ occasio dum deest, fatemur eum cum pretij iactura debere rem domino restituere.

Quare ad Confirmationem, Respondetur similiter, Negando Conseq. quia pretium ab illo repetendo, à quo bonâ fide emit, atque illi rem reddendo, seruat se indemnem absq; iniuria eius, à quo pretiū recuperat, per iustâ scil. contractus rescissionem; & simul sine iniuria domini, quia rem eius reponit eo loco, vnde inculpabiliter cum suo grauamine illam acceperat: cuius repositionis faciendæ iustam habet causam,

vt scilicet suum recuperet. Si autem alteri vendendo vellet se seruare indemnem, nunc faciet iniuriam emptori, quia vendit ei rem, quam scit non esse suam, & cuius non possit transferre dominium: ac simul quoque ipsi domino, quia pro sua indemnitate non potest ipse de re alterius disporre pro suo arbitrio, quamuis in prædicto casu admittatur posse eam reponere illo loco, vnde acceperat.

Sed Replikat Soto, quòd à restitutione domino faciendâ non excuset detrimentum, quòd ab intrinseco ipsius restitutionis obuenit, licet extrinsecum possit excusare. Ad quòd Responderi potest, non hîc quoque reperiri solum detrimentum, quòd est quasi ab intrinseco, consistens in ipsa carentia rei restituendæ, quale sustinet etiam ille qui rem furtiuam gratis acceperat, quando eam domino reddit: sed interuenire quoque extrinsecum, quatenus scilicet amitteretur pretium, quòd bonâ fide pro illa soluit.

Ad secundum argumentū Respondetur similiter, Negando Conseq. quia res illa alterius sic recuperata non existit apud eum qui recuperauit, cum grauamine aut interesse eius: sed res furtiua, bonâ fide empta, est apud emptorem, cum ipsius grauamine, quia vt eam haberet, rem propriam, pro illâ exposuit. Quare vt hanc quam exposuit, recuperet, bonâ ratione poterit alteram priori loco reponere: non sic alius, vt recuperet rem suam, quia eam nō exposuit pro re ista, quam ex manibus furis extorsit.

Ad tertium argumentum Respondetur Negando Assumptum: quia vtitur iure suo dumtaxat, vt se seruet indemnem, relinquens reliquum conscientiæ furis: neq; enim suadet, vt non restituat, nec eum firmat in proposito non restituendi, quin potius ad contrarium inducit, præbens illi exemplum non detinendi alienum. Vnde nec dat occasionem noui peccati, quia magis hortatur, vt animum mutet, vtque qui pretium iniquè detinebat, rem furtiuam domino reddat, & sic se ab iniustitia liberet.

Ad quartum Respondetur, Emptorem talem in externo foro condemnandum, quia res aliena, in quam dominus proximè habet actionem, apud ipsum reperitur. Inquiret enim Iudex, à quo emerit, vt cognoscat, an furtiua sit: quo cognito iubet, vt domino res sua restituatur; non autem furi, quia non vult dominum rei per istas ambages ducere: solent quippe Iudices quòd expeditissimum est, sequi. Verum si fur qui vendiderit, agnitus fuerit, condemnabitur ille ad pretij restitutionem emptori faciendam: si autem inueniri non possit, nihilominus etiam cum pretij iacturâ absque Iudicis sententia debebat emptor rem domino restituere: atque ita hîc ordo iuris

iuris æquus est, quamvis interim emptor, antequam res iudicialiter repetatur, possit in conscientia rem apud furem reponere, stantibus conditionibus supra positis; ut sua indemnitati consulat.

DVBIVM III.

An emptor bona fidei non possit exigere pretium à domino, qui rem repetit: & an non teneatur illi dominus reddere?

RESPONDEO & DICO Primò: Ordinariè emptor non potest illud tamquam de iure debitum exigere, neq; dominus ad illud reddendū tenetur siue in foro externo, siue interno. Ita docet Syluest. V. Restitutio 3. q. 7. n. 4. & cum eo Couar. ad Reg. Peccatum p. 3. in princ. n. 3. idque probat ex l. Inciuile 2. Cod. De furtis, l. Si mancip. 23. Cod. de rei vindic. & l. Si debitor 7. D. Quæ in fraudem credit: Pet. Navarra lib. 3. c. 4. n. 202.

Ratio reddi potest: quia æquitas non permittit, ut dominus cogatur rem suam emere, quâ sine culpa sua est priuatus aut spoliatus.

Dixi, Non teneri ordinariè: quia iuxta eundem Couar. Syluest. & alios tenebitur dominus in vtroque foro pretium restituere, si bonâ fide emptor paruo pretio emerit animo & intentione benè gerendi rem domini, ut scilicet domino rem suam restitueret moderato illo grauamine, cum aliòquin dominus nihil de re sua esset recuperaturus, prout moraliter certò aut saltè valde probabiliter de eo iudicare licebat ex præsentì rerū statu & circumstantijs. Probatur ex Can. Rapinâ 5. xiv. q. 5. vbi dicitur, rapinam emere non licere, nisi ea intentione, ut, cui ablata est, restituaatur. Ratio reddi potest: quia iniquum foret, quòd qui bonâ fide & rectâ intentione vtiliter gessit negotiū domini, ipse amitteret, quod in gratiam domini exposuit.

10. DICO Secundo: Si quis malâ fide rem alienam, sciens scilicet vel dubitans esse furtiuâ, emerit animo retinendi, tenetur ipse eam domino restituere: neq; potest furi reddere, ut se indemnem seruet. Ita in primis necessariò tenent omnes illi, qui contra conclusionè secundâ Dubij præcedentis sentiunt, ut Soto, Med. & alij ibi citati n. 7. idq; à potiori ratione. Et ita expressè docet Couar. p. 3. ad Reg. Peccatum in princ. n. 3. & cum illo Navarra loco sup. cit. Navar. & alij plures.

Probatur: quia talis non tantum tenetur ratione rei acceptæ, sed etiam ratione iniustæ acceptionis, adèò ut obligetur, quâuis apud eum res fortuitò periisset; ergò mirum non est, neque contra rationem, quod dicatur teneri etiâ cum iactura pretij, ita ut non possit illud à fure recuperare per repositionem rei ad manus illius, quando inde contingeret, quod dominus rem suam non assequeretur.

Opponet aliquis: Si talis emptor rescindat

Viggers de Iure & Iust.

contractū, non videbitur teneri amplius ratione acceptionis: atqui ius habet rescindendi contractum, saltem consentiente venditore, etiam domino inuito; ergo contractū rescisso poterit rē reponere eo loco, vnde accepit, & proinde non tenebitur domino ad restitutionem: neque domino magis erit iniurius, quàm qui bonâ fide rem emptam sic ad manus furis reposuisset.

Resp. N. Ass. quia per illam contractationem semel initam inter furem & emptorem consciū furti, iam factus est ipse emptor reus furti, & iniustæ actionis, sicuti is, qui primus surripuit, ut dicit P. Nau. loc. cit. n. 200. à quo reatu per rescissionè contractus non liberatur, sed remanet exinicta obligatio seruandi ac restituendi rem domino: contra quâ obligationem peccabit, ac proinde domino erit iniurius, si furi reddat, de quo non sit certus; quòd eam domino refundet; atq; adèò semper domino tenebitur, donec hic rem suam recuperet. Hoc enim secū importat cōmunicatio siue in acceptione iniquâ, siue in detēctione iniqua: nam & ille furtum committere censetur, qui malâ fide cōtractat rem alienâ, quamvis eam furto non habuerit, ut expresse docet Couar. loco cit. n. 2. circa finem, ex l. Qui vas 48. §. Si ego tibi 4. D. De furtis. Vnde vterius DD. colligunt, si is, qui bonâ fide rem ab initio emit, aliquamdiu retineat sciens iam esse alienam, quando habuit opportunitatem sine suo detrimento eam restituendi, non posse talem, quando à domino deinde vrgetur, rem furi reddere: quia malâ fide detinendo ac cōtractando rem alienam, cōtraxit onus domino eam seruandi ac restituendi, sicuti alter qui malâ fide emerat.

Sunt tamen nonnulli, qui propter argumentum obiectum aliter sentiant: sed parum solide, ut ex solutione potest constare.

Contra dicta autè potest opponi Cap. In litteris: de restitutione spoliatorum: vbi dicitur, quòd etiam prædo sit restituendus secundum iuris rigorem: quod constitui videtur etiam l. 1. §. Qui à me D. De vi & vi armata; ergò apparet, quòd res semper furi sit restituenda.

Respondetur, omissis diuersis solutionibus, quas P. Navarra adfert, Neg. Conseq. quia in primis fur de quo hîc agimus, non est spoliatus re furtiuâ, sed voluntariè eius possessione se exuit, & in alium transtulit: ibi autem agitur de prædone spoliato suis spolijs. Deinde agitur de prædone, qui non sit iuridicè conuictus, aut in factò deprehensus, de quo scilicet est adhuc Iudicis cognoscere, an sit prædatus. Nos autem hic agimus de illo, de quo constat certò eum esse furatum: quando enim dubium foret, an res sit furtiuâ, tunc potius venditori est restituenda, ut se defendat, quàm alteri, qui se dominum facit.

Q DVBIVM

DVBIUM IV.

Vtrum qui rem alienam, quam bonâ fide emerat, iterum bonâ fide vendidit, debeat admittere rescissionem contractus, & emptori pretium reddere, si dominus compareat: an verò satisfaciet, resignando illi suam actionem in primum venditorem?

12 Respondetur: Non satisfaciet, cedendo emptori actionem suam in alterum, nisi hac velit esse contentus: sed tenebitur admittere contractus rescissionem, & emptori pretium refundere. Est communis doctrina & omninò tenenda; quamvis Nauar. c. 17. n. 8. aliter videatur sentire. Contra quem agit P. Navarra lib. 3. c. 4. n. 103. & sequentibus. Et pro se citat Soto lib. 4. de Iust. q. 7. art. 2. §. Quid autem, & Mercad. c. 14.

Colligitur quoque manifestè ex D. Th. 2. 2. q. 77. art. 2. vbi expressè docet, eum, qui ignoranter vendidit rem defectui obnoxiam, licet vendendo non peccauerit, teneri tamen, cum ad eius notitiam peruenerit, damnum recompensare emptori: sicuti si quis bonâ fide vendidisset aurichalcum pro auro, quamvis & ipse ita emisset, tenebitur tamen emptori, quando innotuerit, reddere pretium, vel verum aurum illi præstare: arqui hæc conditio rei, quòd sit furtiua vel alterius domini, est magnus illius defectus, quatenus contractui huic subiacet, quia nò potest à vendente in euentis transferri dominium; ergo quando de eo constat, debet venditor admittere contractus rescissionem & pretium refundere.

Respondet ad hoc Nauar. vitiù illud esse tantum extrinsecum: rem verò ipsam intrinsicè non esse vitiosam: secus esse in aurichalco, aut falsa moneta, vel similibus, quæ còtrà allegantur. Sed hoc non euacuat argumentum: nam ratio intrinseci aut extrinseci non inducit hic disparitatem, quæ ad rem faciat. In utroq; enim obtinet ipsa ratio, ob quam emptor habeat ius rescindendi contractum, & venditor teneatur ei de euictione secundum leges, vt benè respondet Mald. tract. 4. c. 3. dub. 3. quia scilicet occultum re vitium sufficit, vt meritò emptor sit inuitus, & inuoluntarius, & quidem vel maximè illud, vti apparet, quòd non permittit rem transire in dominium emptoris. Omninò itaque venditor tenetur emptori de euictione, nec po-

test illum ablegare ad alterum, cum quo illi negotiù non fuit, sed ipsemet tenetur satisfacere, vt patet ex l. 1. & alijs pluribus, D. De euictione: & Cod. eod. tit. Sed

Quæres, Si emptor ipse, non monito venditore, statim rem restituat, Vtrum venditor tenebitur ei tum reddere pretium? **13**

Respondetur cum distinctione: Si ex illa præpropera restitutione quam emptor fecit, incurrat venditor damnum, quia scilicet eà de causa non potest recuperare pretium à se alteri persolutum, quod alioquin recuperaturus erat, re sibi exhibitâ, tunc non obligari eum ad pretij restitutionem ipsi emptori: si namque hic pretium repetere intendebat ab eo, qui bonâ fide rem emerat, ipsique vendiderat, debebat illi rem representare, vt & ipse posset se seruare indemnè. Quòd si verò accelerata redditio nò sit alteri causa, quare non possit pretium à se solum recuperare, tenebitur emptori pretium refundere; quia vendendo ei rem alienam dedit illi causam damni, & ab eo damni causam non accepit per rei restitutionem domino factam, vti supponimus, vt puta, quia propter illius à quo emerat, absentiam, vel insufficientiam, aut simili de causa factum, est, quòd pretium suù redipisci nequeat. Vide Less. sup. dub. 8.

Quæres Secundò: Quid si domino rei comparente, non inueniatur postremus emptor, apud quem res bonâ fide existit, Vtrum ille venditor qui priùs bonâ fide emit, & sic iterum vendidit, teneatur domino de pretio quod accepit? **14**

Respondetur, Non teneri nisi forsitan ex venditione factus sit ditior: tunc enim in tantum tenebitur, vt supra quoque diximus: vt si pluri vendidisset quàm emisset, solum tenebitur domino de illo incremento. Ita cum Dom. Soto sup. docet P. Navarra sup. n. 205. & alij DD. passim.

Ratio redditur: quia neque tenetur ratione rei acceptæ, cum illam non habeat, neque etiam ratione iniquæ acceptionis, aut damni iniuste dati, quia bonâ fide emit, & bonâ fide vendit. Sed

Contrà Opponunt aliqui: Venditor ille nò videtur potuisse pretium facere suum, illud atque ita tenebitur semper ratione rei acceptæ. Imò pretium hoc videtur in locum rei furtiue venditæ successisse, quo sic factus sit ditior: nam pretium, quod ipse furi dedit, si perierit, non furi sed ipsi perijt, quia in furis dominium non videatur transiisse: ergò &c.

Propter hoc argumentum existimant Bannes. & Arrag. 2. 2. q. 62. 2. 3. venditorem bonæ fidei in casu proposito obligari ad restituendum pretium vero domino, cui res ablata est, quando emptor pœnes quæ res ipsa est, reperiri non potest. Verùm si benè res examinetur, non videtur argumentum id conuen-

conuincere: nam in primis si pretium acceptum non transijt in dominium venditoris, sed maneat in dominio emptoris, nō debet ratione rei acceptæ restitui domino ipsius rei, sed ipsi emptori, cuius supponitur adhuc esse. Deinde verius omnino est pretium transijisse in dominium venditoris, non tantum qui bonā fide vendidit, sed etiam qui malā: vnde emptor debet cōtractum rescindere tamquam deceptus, & sic pretium repetere. Quando enim emptor ignorat rem esse alienam, validus est cōtractus & quamuis in eius dominium non transeat res vendita, transit tamen pretium in dominium venditoris: & propterea tenetur hic emptori de euictione, vt Mald. Tract. 4. c. 3. dub. 3. tradit ex Molina Tract. 2. Disp. 327. & constat ex l. Si in emptione 34. §. Item si &

emptor 3. D. De contrahenda emptione.

Quare ad Confirmationem Respondetur; pretium non successisse in locum rei, in primis non ita vt veditor sit illo factus ditior: oportet enim hic venditorem considerare in statu, in quo erat, dum rem furtiuam emeret bonā fide, & in eo, in quo nunc est; & sic facile obseruabitur, quod ex ea non sit factus ditior: quia dum rem accepit, abdicauit pro ea à se pretium tantum, quantum post ex illa accepit, vt supponitur. Hinc addo vltimus, illud pretium quod postea accepit simpliciter non successisse in locum rei, quam emerat, & iterum vendidit, sed potius in locum pretij, quod pro ea persoluerat: atque ita in hullo, ex ea factus est opulentior: neque aliquid rei alienę etiam secundum valorem, dicendum est apud illum superesse.

C A P V T Q V A R T V M,

Cui facienda sit restitutio?

Quandoquidem non potest, aut non debet semper fieri restitutio domino rei ob varios casus interuenientes, hinc solent diuersæ hinc moueri quæstiones de eo, cui certis euentibus facienda sit restitutio.

D V B I V M P R I M V M.

Vtrum is, qui habet bona aliena incerta, siue qui tenetur debitis incertis, debeat illa dare aut soluere pauperibus?

NOTANDUM Primò, Bona incerta, aut incerta debita hinc vocari, quorum dominus vel creditor est incognitus; ita vt ne post diligentem inquisitionem inueniatur persona siue particularis, siue communitas cuius illa sint bona; vel creditor, cui debeantur:

Notandum Secundò, Tunc de domino, aut creditore censeri satis constare: quando constat ea competere subditis alicuius certæ communitatis, siue promiscuè omnibus, siue maiori saltém parti illius, etiam si non constet de particulari persona, cui debeat: vt si exercitus iniuste expilauerit pagum vel oppidum, ex quo factus Dux vel Princeps ad restitutionem teneatur; satis tunc constabit cui Dux aut Princeps restitutionem debeat, scilicet communitati istius loci: cui restitutio impedienda erit mediante operâ Magistratus aut Episcopi, vel Parochi, vt hi distribuant singulis illius communitatis pro rata, prout singuli damnum accepisse iudicabuntur, vt rectè docet Arrag. 2. 2. q. 62. art. 5. circa tertiam propositionem D. Th. neq; potest tunc fieri distributio seu restitutio, erogando ali-

quā summā in pauperes, aut alia pia opera. Similiter si pauciores ex aliqua communitate dāno sint affecti, qui possint vtcūq; sciri, debet quoq; similibus modis & medijs fieri ipsius restitutio, non alijs personis, quando res saltem alicuius maioris est momenti, quia bona illa aut debita non sunt simpliciter incerta.

Notandum Tertio, Diligentem inquisitionem censeri, quam prudentes pro magnitudine rei ac pro apparentia, quæ de domino inueniendō subest, iudicant sufficere. Vnde in diuersis casibus maior aut minor adhiberi debet: quādo enim est res magni momenti, tum & pluribus in locis, & longiori tempore faciendā est inquisitio, cæteris partibus, quā dum minoris est momenti. Item quando est apparentia maior, quod inueniri dominus poterit, si inuestigetur, quā dum nulla vel exigua subest apparentia.

Notandum Quarto, Quempia aliquando habere bona aliena vel debita incerta, conquisita vel contracta ex maleficio siue delicto, vt ex furto, rapina, vsuris, fraudulentis contractibus: aliquando autem ex iusto titulo, vt v. g. ex mutuo, ex deposito, ex iusto contractu emptionis &c. His præmissis

R E S P O N D E O & D I C O Primò: Qui habet bona aliena, quorum non cognoscit dominum, non debet nec potest ea erogare pauperibus, antequam fecerit diligentem inquisitionem, vtrum dominus aut creditor possit cognosci aut inueniri: alioquin si eiusmodi erogationē inordinatè accelerauerit, tenebitur postmodum haud dubiè seruire

Qui indem-

indemnem, si aliquando compareat aut cognoscatur. Ita Salonius 2. 2. q. 62. a. 3. ibidē Bannef. Mald. supra c. 4. dub. 2. & alij communiter. Ratio est: quia pro incertis distribuit, quæ incerta nō erant.

Addunt autem Bannef. & Arag. Quando facta inquisitione, dubiū remanserit de paucis, puta de tribus vel quatuor, ad quem ex ijs res pertineat, oportere tunc inter eos pro ratione dubij repartitionem & restitutionem facere: Salonius quoque loco cit. controuersia 6. rectē monet, si dominus nō reperitur, vel absit longius sine spe redeundi, cognoscantur autem eius hæredes, rem tunc dandā non pauperibus, sed illius hæredibus; quod etiam indicat D. Th. eodem art. ad 3.

D I C O Secundò: Bona aliena, aut debita per vltimam vel aliud delictum contracta, vel comparata, quæ diligenti inquisitione adhibita, remanent incerta, sunt elargienda pauperibus. Est hæc communis doctrina, vt constabit ex authoribus citandis pro sequenti Assertionē.

Probat̄ ex Cap. Cum tu 5. De v. furis: vbi Alexander III. mandat, vt ea, quæ v. furis iniquè acquisita sunt, si nō supersunt illi, quibus debentur, aut eorum hæredes, dentur pauperibus, vtq; v. furarij, eorumq; hæredes ad hoc pœnis Ecclesiasticis cogatur: quod DD. satis concorditer extendunt etiā ad incerta bona; vel debita ex alijs delictis comparata aut contracta. Et manifestè potest id colligi ex Cap. Cum sit, de iudicijs, vbi in primis Pontifex vetat, ne Iudæi præficiantur Christianis: deinde mandat, si quisquam Iudæus fuerit præfectus, quatenus omne illud, quod à Christianis ratione officij accepit, distribuatur pauperibus. Estque eadem in omnibus ratio, ne scilicet hominibus iniquis integrū relinquatur ex sua iniquitate ditescere, vel sine onere, alijs damna pro libidine inferre, sub spe vel apprehensione, quod postmodum ignorabitur, cuius sint bona, vel quibus nocuerint: quodque tunc nulli ad soluendum vel restituendum erunt obligati.

Suffragatur quoq; piorum vsus & cōmunis sensus, quo apprehendūt sic debere fieri.

3 Porro nomine pauperum hīc intelliguntur in primis nō tantum ostiatim mendicantes, sed in genere egentes secundum statum suum; quorum elemosynam dicit Pet. Nauarra lib. 4. c. 2. n. 49. frequenter Deo magis acceptam: quia sapius, inquit, ieiuni ad lectum accedere solent, tanto miseriōres & indigentiores, quanto minùs eorum miseria & indigentia cognita est, propter quos dictum videtur, vt addit, *Beatus, qui intelligit super egenum & pauperem.* Itē comprehenduntur & alia pia opera, in quæ similiter licet eiusmodi incerta bona expendere, vt cum Syluestro docet Nauar. c. 17. n. 93. & alij plures.

Existimo tamen, Quando pauperum no-

tabilis est indigentia, eos esse præferendos, tum quia Pontifex expressè de pauperibus loquitur: tum quod D. Ambros. lib. 1. Officij cap. 41. doceat licitum, etiam vasa Ecclesiæ iniuncta confringere, vt pauperibus erogentur & viuant, vt captiui redimantur &c.

Deinde sub pauperum nomine comprehendendi potest etiam ipse debitor, si vere & simpliciter pauper sit, vt docent Salonius supra, Pet. Nauarra lib. 4. cap. 2. n. 50. ex Caietano & Ledesma, cum pluribus alijs; Glossa tamen ad citatum Cap. Cum tu, non videtur approbare: dicit enim, in compulsionē ad hanc restitutionem in foro conscientie nō esse habendam rationem, ne festiuens egeat: quod secutus est Panor. mitantis ibidem: poterunt autem sententia istæ conciliari, si dicatur etiam debitorem ex delicto posse sibi applicare eiusmodi in extra bona quæ habet aut debet, si ipse sit in aliqua extrema vel saltem graui & notabili necessitate: nō autem simpliciter vt statum suum sustineat, sed debere potius illum dimittere, aut saltem diminūere, & iuxta iuris dispositionem, conquistā iniuste quorum dominus ignoratur, dare pauperibus: & id satis merito, quia alioquin nimis fauor videbitur attribui operantibus iniustitias & iniquitates.

D I C O Tertio: Quod dictum est de bonis incertis quæ quis ex maleficio siue delicto habet, idem ex cōmuniōri sententia dicendum est de incertis bonis aut debitis, quæ quis ex contractu absque iniustitia & delicto tenet aut possidet.

Patet, quia DD. passim indistinctè de his & de illis loquuntur, & dicunt eiusmodi bona vel debita incerta pauperibus esse eroganda. Vide D. Th. q. 62. art. 5. Apalude in 4. distict. 15. q. 2. Scotum ibidem quæst. 2. art. 4. n. 4. Richardum similiter art. 5. ad 2. Syluest. V. Restitutio 8. n. 2.

Ratio autem reddi potest: quia verè debita sunt & aliena, quāuis dominus ignoretur: Respub. autem per consuetudinem in eiusmodi casibus videtur ignotis dominis ad ipsorum salutem aut animarū remedium & subleuamē substituisse pauperes & pias causas; ergo &c. Vnde scribit D. Th. art. cit. ad 3. Quod si ille cui debet fieri restitutio, sit omnino ignotus, debet homo restituere secundum quod potest, scilicet dando in elemosynas pro salute ipsius siue viuus siue mortuus fuerit.

Confirmatur: quia dum proprius dominus ignotus est, emergit casus quo Respublica in 1. rerum diuisione sibi forauerit dispositionem de rei dominio: vt latè docet Dominicus Soto lib. 4. De Iust. quæst. 7. art. 1. ad 3. Vnde ipse concludit quod stando in Iure naturali solo, debita & bona ista incerta sint Respub. ipsius.

D I C O

Dico Quartò: Non improbabilis tamen omnino est quorundam opinio, qui docent, eos qui debita vel bona incerta habent ex contractu licito, posse tuta conscientia sibi illa retinere post diligentem de domino inquisitionem. Ita sentiunt enim in primis aliquot probati auctores: vt Pet. Navarra lib. 4. de Restit. cap. 2. nu. 45. & 46. Arragon. suprà & citat Sarmiento Select. 6. cap. 10. & satis fauet Dominicus Soto suprà.

Probari potest primò: quia huiusmodi bona haberi videntur pro derelictis ab ipso vero domino, atque ita in nullius sunt dominio; ergo qui illa primum occupauerit, poterit sine iniustitia retinere. Confirmatur, quia in iure pro eodem reputantur ignorari dominum (scilicet post debitam inquisitionem) & rem non habere dominum, vt latè ostendere conatur Sarmiento suprà: atqui res, quæ nullum habent dominum, fiunt primi occupantis.

Probatum Secundò: quia obligatio dandi ista bona pauperibus, quæ præteritur, pro salute domini vel refrigerio animæ eius, nõ est ex iure nature, vt assumit P. Navarra loco cit. quod ita probat, quia alioquin ne quidem auctore Pontifice possent illa alteri applicari, nec in totum, nec pro parte, sed deberent totaliter pro spirituali bono domini expendi: cuius oppositum, inquit, patet ex Bullis compositionum.

Confirmatur: quia quemadmodum Pontifex nõ potest creditoris aut domini cogniti & viuientis debita vel bona debitori in totum, vel pro parte remittere, aut dare, ita nec posset remittere aut dare bona incogniti aut defuncti domini, si de iure nature debeant applicari ad spirituale bonum animæ. Quare per dispositionem iuris positui dumtaxat videtur ista obligatio possessoribus bonorum incertorum iniecta. Hinc pro conclusione secundã supra positã confirmandã, non ius naturale, sed canones & picum sensum & vsum adduximus: atqui positiuo iure statutum tantum videmus de debitis ex maleficio contractis (v. g. ex vsuris, aut alijs illicitis modis) quod pauperibus sint eroganda, de alijs verò nihil tale videtur esse cautum: non apparet ergò quod de rigore iustitiæ vel iuris debeant illa pauperibus erogari. Cæterum licet hæc opinio vtcumque probabilis sit, prout etiam admittit Malderus tract. 4. cap. 4. dub. 2. & Less. lib. 2. cap. 14. dub. 6. nu. 38.

Dico nihilominus quintò, quod in praxi ab altera priori sententia non sit recedendum. Ratio in primis est, quia in moralibus à sententia communiter recepta & vsitata non facile nec sine euentissimis rationibus sit recedendum.

6 Deinde, quia quamuis forsitan leges po-

sitiuæ non exstent de huiusmodi incertis bonis applicandis seu erogandis in pauperes vel pias causas, tamen communis consuetudo, & communis sensus fidelium videntur id habere, quod talia etiam pauperibus sint applicanda, quando post diligentem inquisitionem dominus non deprehenditur: idque ita videtur passim à timoratis apprehensum fuisse, tamquam quod ex necessitate conscientia debeat fieri: quod proinde videtur Ius quoddam siue legem sic agendi introduxisse. Hoc tamen locum hic habere, dubitandum non est, quod si is qui talia detinet, verè indigeat, possit illa sibi reseruare, etiam quatenus ad status decentis sui sustentationem sunt necessaria: quod tamen intellige, quando est pauper vel indigens simpliciter: quia si tantum talis sit pro loco aut tempore, vt si alibi bona sufficientia habeat, vel si paulo post sua arte, aut industria possit satis sibi prouidere & comparare necessaria ad statum suum, aut aliunde breui expectet, tenebitur hic iuxta communem sententiam, postmodum illa pauperibus erogare: quia non fuerunt verè pauperibus siue simpliciter & absolutè indigentibus applicata.

Quæritur autem hic, an in huiusmodi bonorum erogatione, vel applicatione ad pauperes, debeat interuenire autoritas vel consilium Episcopi, aut Parochi, siue alterius alicuius?

Respondetur: Ita senserunt nonnulli, vt Hostiensis in Cap. Cum sit de Iudæis: & in Cap. Cum tu: de vsuris: & Innocentius in Cap. Cum plerique de immunitate ecclesiarum: Richardus supra. Sed Ioannes Medina Cod. de Restitutione quæst. 3. Archidiacon. in cap. 2. de Testam. Scotus in 4. Dist. 15. & alij communiter dicunt id necessarium non esse: quamuis rectè adhibeatur, quia seruit maiori cautela & securitati sic applicatis, si forsitan dominus postea compareret quando bona ista pauperibus essent distributa. Quando autem quis sibi tamquam pauperi, vel indigenti ea applicare cupit, tum rectè distinguit Petrus Navarra: quod scilicet si certus sit se esse talem qui nomine pauperum contineatur, tunc etiam nec illum tenet, vt tertium aliquem adhibeat, quia satis notoriè expleret quod iura statuunt, vel quod communis sensus & vsus fidelium dicant: neque enim istam erogationem siue applicationem restringunt ad certos pauperes, aut certorum horum, vel certæ conditionis, neque ad alios diuersos ab ipso creditore: si autem eius indigentia non esset ita manifesta, siue certa, tunc ne mentiatur iniquitas sibi, neve amor sui aut pecuniarum (vt fieri solet) iudicium obnubulet, debere saltem desuper prudentem confessorium consulere.

Q. iij

Oppo-

8. Opponitur Capitulum Cum sit, de Iudæis: ubi Pontifex constituit, ut iuxta providentiam Diocæsani Episcopi, quædam talia bona in usus pauperum erogentur; ergo videtur quod autoritas Episcopi debeat intercedere.

Respondetur: quando de aliquo constat quod detineat incerta bona aliena indebitè acquisita, tunc autoritas superioris debet interuenire, quæ illum urgeat ut erogationem aut restitutionem pauperibus faciat: quia alioquin timendum est, quod illam facturus non sit: & de tali casu agitur in capitulo allegato: nos autem loquimur in casu quo quis sua sponte volens conscientiam suam satisfacere cupit se liberare à bonis incertis quæ apud illum sunt, vel ab incertis debitis quibus obstringitur. Vide Sylvestrum verbo Restitutio 8. quæst. 5. & Nauartum cap. 17. num. 92.

D V B I V M II.

Vtrum si dominus innotescat & compareat postquam creditor incerta eiusmodi bona vel debita pauperibus alijs à se vel etiam sibi ut pauperi applicauit, an liber erit à restitutione vel solutione domino præstanda?

9. **R**ESPONDEO & DICO Primò: Si præmissa diligenti inquisitione, erogauerit in pauperes alios à se, ad nihil amplius in conscientia tenetur, quamuis etiam ex delicto, bona conquisiisset vel debita contraxisset. Ita satis communiter DD. tradunt: Pet. Nauarra lib. 4. c. 2. n. 56. Henriquez de Indulg. cap. 34. & alij infra citandi. Ratio est, quia non tenetur in primis ratione rei acceptæ, utpote cuius nihil amplius apud illum existat: deinde nec ratione iniustæ acceptionis, quia licet illa forsitan aliquando interuenierit, tamen absterfa est per restitutionem factam ijs, & eo modo, quibus & quo potuit & debuit in tali casu fieri.

DI C O Secundò: Neque pauperes domino tenebuntur, si nihil rei ipsius apud illos existet: quando autem res adhuc existat, domino erit restituenda, quando comparet. Prior pars omnino communis est: & ratio eadem hic applicari potest quæ assignata est pro assertionem præcedenti. Addit Pet. Nauarra lib. 4. c. 2. n. 56. ex Ledesma & Soto quod ne quidem tunc teneantur, etiamsi ad pinguiorè fortunam iam peruenissent, modò scilicet simpliciter fuerint pauperes siue

indigentes, quando acceperunt & consumpserunt, vel alienarunt: quia non mutuo sunt data, sed vera donatione in elemosinam. Honestatis tamen ratio bene postularet ut domino compensaret, præsertim si dominus non superabundet. Posterior pars etiam passim à DD. tenetur, licet Henriquez supra aliter sentiat, à cuius opinione etiam Pet. Nauarra non multum videtur alienus: tamen simpliciter pronuntiat, quod sit reddenda nisi tempus præscriptionis decurrisset: & rationem reddit, quia licet bona fide possideat, tamen res alterius est, sicut in iure, inquit, postliminij: vel ut alij dicunt; & ipse quoque infra in simili dicit, quia dum applicatur indigentibus, non censetur donari aut applicari illis nisi cum implicita conditione seu onere, ut si dominus compareat, teneantur illi reddere. Quod etiam locum habebit, si notabile pretium adhuc apud eos exstaret. Similiter obligabitur ipse creditor, si sibi tamquam pauperi applicauerit, quando res ipsa aut eius pretium apud eum superest: quia tenebitur ratione rei acceptæ, sicuti diximus de alijs pauperibus: modò tamen non sit in tanta necessitate (quod supponitur) quod alioquin rem alienam certi domini sibi applicare licitè possit. Quod si verò postquam eam sibi ut pauperi applicuit, eandem consumpsit, ut nec in se nec in pretio exstet, nõ tenebitur domino, si absq; culpa primitus apud eum fuerit reperta, ut tradit Tolerus lib. 5. c. 18. n. 5. & cum illo alij recentiores. Quod nonnulli etiam extendunt ad incerta bona iniuste comparata, quando post debitam inquisitionem animo restituendi adhibitam & domino non comparente, sibi ut pauperi applicuit & consumpsit, ita ut nihil superfit, nisi quod suam paupertatem vel indigentiam aliquantulum subleuauerit. Eadem enim ratio videtur militare dum quis sibi ut pauperi talia bona applicuit, quam nunc ante diximus militare quando in alios pauperes erogauit.

Quæritur Tertio, an compositio super bonis aut debitis incertis cum Pontifice inita verè in conscientia liberat ab onere ulterius restituendi.

Respondetur affirmatiue: Ita Pet. Nauarra lib. 4. cap. 2. n. 79. quod latius probat Medina Cod. De restitutione quæst. 3. contra nonnullos, qui aliter senserunt. Monet tamen Soto lib. 4. quæst. 7. art. 2. ad Tertium, quem sequitur Bannes, videndum esse ne tam modicum præstetur, ut nec inde subleuentur quibus accedere aliquid oporteat ex hac restitutione, nec satis ab iniquis lucris compescantur, qui restitutioni tali sunt obnoxij: ut euenire timendum est, quando ex 250. vix duobus restitutis liberantur.

Existimant tamen aliqui etiam illos sic liberari ab onere ulterius restituendi: quamuis in

uis in facto non desit peccatum. Ita cum Corduba docet Malderus tract. 4. cap. 4. dub. 2. contra Lopez 1. p. cap. 132.

Fundamentum horum est, quia iure tantum positum ista incerta bona debentur pauperibus vel pijs causis: Pontifex autem ius illud posituum in compositione videtur relaxare tamquam supremus legislator huius iuris ac dispensator, & piarum causarum curator: quod validè potest fieri, quãuis illicitè (prout & in multis alijs dispensatur) nisi iusta subit causa, vt moderationem adhibeat & non faciat in rigore omnia pauperibus erogari: quæ subesse potest, v. g. vt hac benignitate homines talibus debitis obnoxij magis alliciantur ad se exonerandum à bonis alienis quæ possidēt: quod & simul quoque in pauperum vtilitatem cedit, quia ex pluribus qui componunt, plus eis aut alijs pijs causis accedit, quamuis moderatum aliquid tribuant relaxatâ parte aliquâ, quàm si ex paucioribus reciperent totum debitum incertum, cui illi sint obnoxij. Si verò dominus postea compareat, poterit exigere residuum quod Pontifex remiserať quatenus apud illum in se vel in pretio adhuc exstat. Vide Medinam supra: & Lopez 1. p. c. 132. Cum Episcopo autem eiusmodi compositiones fieri non possunt, in primis, quando bona incerta sunt comparata ex delicto, quia de iure cõmuni, in quo non dispensat Episcopus, debentur pauperibus: sed neque super alijs, nisi impotentia debitoris præsumatur, quod non satis sufficiat ad reddendum totum. Ita ex Anton. Syluest. V. Restitutio 8. n. 8. aut nisi Episcopus aliquis legitime eiusmodi facultatem præscripsisset, vt addit Lopez loco cit.

D V B I V M III.

Vtrum quæ quis inuenit bona quorum dominus aliquis est: sed ignoratur, danda sint pauperibus, an vero possit ea quis sibi retinere.

DE inuentis bonis quæ domino carent egimus supra tractatu primo c. 4. dubitat. 7. & sequentibus, vt de thesauris, de venis metallicis, & similibus: hęc autem specialis mouetur quæstio de inuentis quæ dominum adhuc habere putantur quamuis incognitum. Soto lib. 5. q. 3. art. 3. ad 2. argumentum D. Thomæ, & P. Nauar. lib. 4. cap. 2. numero 72. & sequentibus cum Ledesma & alijs nonnullis quos citat, docent non omnino improbabiler inuentorem talium bonorum, si post diligentem

inquisitionem dominus non fuerit repertus, posse ea sibi retinere. Resp. nihilominus verius esse: Illa non posse ab Inuentore retineri: sed erogada quoq; esse pauperibus. Ita communior & antiqua doctrina habet: quod & illi authores fatentur: vnde & suam opinionem non asseueranter, vt quidã aiunt: sed per modum dubitationis & inquisitionis dumtaxat proponunt: quare de istis bonis planè eodem modo statuendum erit, quemadmodum ex sententia communi de bonis incertis quæ apud aliquem sunt ex legitimo contractu absque delicto: neque enim allegatur ratio alicuius momenti, cur potius ista quàm hæc sint pauperibus vel pijs vsibus applicada. De neutris enim videntur exstare Canones, aut leges quæ expressè id ordinent: vnde P. Nauarra magis consequenter videtur loqui qui vtraq; putat à possessore post diligentem inquisitionem posse retineri, si dominus non inueniatur, quàm Soto qui hoc arbitratur de inuentis, & negat de alijs quæ etiam quis absque delicto debet aut detinet. Quoad vtraque verò, habet piorum consuetudo, vt si post sufficientem indagationem, dominus non compareat, quod in pauperes distribuatur: neque subest etiam fundamentum, quare hæc inuenta, quando post sedulam inquisitionem, dominus non reperitur, censentur adspora, siue domino carentia, & proinde iure naturæ fieri occupantis, potius quam ea in simili casu quæ apud aliquem ex iusto contractu, vel alias sine iniustitia aut delicto reperiuntur: quare conformiter loquendo, erit eodem modo de vtrisque statuendum. Hoc autem videtur indubitatum, si res inuenta sit Ecclesiæ etsi nesciatur cuius in particulari non posse ab inuentore retineri, sed Prælato siue Episcopo Dceicesano esse exhibendâ: quod enim semel fuit Ecclesiæ, non potest in alios vsus conuerti. Ita cum Salonio Mald. sup. dub. 2.

D V B I V M IV.

An res sit domino restituenda quando putatur ea abusus ad suum vel alterius incommodum?

RESPONDEO & DICO Primò: Si dominus rem suam repetat ad perpetrandum crimen aliquod contra iustitiam, non licebit eam restituere, nisi fortassis ex non restitutione, aliquod magnum malum immineret detinenti rem.

Colligitur ex D. Th. quæst. 62. art. 5. & docent Caietanus ibidem, Soto lib. 4. q. 7. art. 1. ad 1. Malderus supra dub. 4. & alij passim. Et quidem si dominus eam repetat,

Q. iiii

v. g. gla.

v. g. gladium in rixa, vel in proximâ dispositione ad inuadendum alium, peccabit restituens etiam contra iustitiam: non quidem in dominum sed contra eum qui inuaditur: quia cum talibus circumstantijs restituere secundum moralem æstimationem est factio eius cooperari: vnde verû non est, quod restituens in tali casu, tantû omitteret defendere eum quem ex iustitia defendere non tenetur quamuis ex charitate, vt quidam videntur existimare non satis consideratè, qui volunt eum contra charitatem tantum & non contra iustitiam peccare: sed vere cooperaretur ad damnum & iniuriam proximi ac vt cooperator haberetur: & ita sentiunt Salon. 2. 2. q. 62. art. 5. Sanchez in Decalog. lib. 1. c. 7. n. 19. Mald. sup.

Confirmatur, quia etiam in foro externo ille esset furti reus qui taliter ad furtum concurreret vt reddèdo v. g. alicui scalas depositas dum videt eas ad hoc repeti, vt proxime ad furtum committendum applicentur:

Colligitur ex lege Si pignore, §. qui ferramenta D. De furtis: vbi furti aetione declaratur teneri, qui sciens furi scalas, aut ferramenta commodauerit, quamuis nullum eius consilium ad furtum faciendum interuenit. Neque refert aliud esse commodare scalas, aliud commodatas aut depositas reddere: quia illa diuersitas non videtur ponere differentiam in præsentî casu, quia reddens depositum tali casu cum talibus circumstantijs, tam liberè & sine obligatione subministrat instrumentum homini iam parato ad maleficium, quo illud exequatur, quam is qui commodat; quia omnium iudicio nõ tenetur tunc restituere, imò omnium iudicio tenetur ex charitate non restituere: atqui is qui commodat scalas furi, dicitur propterea cooperari furto, quia voluntariè & sine necessitate præbet alteri instrumentum, quo furtum exequitur, quamuis explicitè furtum non intendat; ergo similiter qui in tali casu restituendo, instrumentû maleficij subministraret, diceretur cooperari. Si tamè depositarius tantum permisteret dominum auferre rem suam, quam ibi paratam inuenit, tunc videbitur tantum contra charitatem, non contra iustitiam peccare: quia hoc non erit tunc cooperari, sed tantum non defendere eum quem ex charitate, non aliàs ex iustitiâ debebat defendere, vt supponimus: nam si depositarius fortassis ratione officij alterum defendere tenebatur, cui iniuria paratur, tunc ratione istius permissionis peccabit quoque contra iustitiam, si impedire poterat: & tenebitur tertio de iniurijs, & damnis, quæ inde fuerit perpeffus, vt ex supra dictis de cooperantibus ad maleficium satis constat.

13 Rationem autem principalis conclusionis, hanc indicat D. Th. loco cit. quia resti-

tutio ordinatur ad vtilitatem eius cui fit, quare pro tempore quo vergeret in eius nocumentum, non est facienda: quod etiam locum habet suo modo, quando alteri inferret ipse iniuriam, quia per hoc obstringit se ad illius reparationem, quod magnum est eius incommodum & grauamen: præterquam quod non liceat ad iniuriam alterius cooperari, vt diximus. Nec tamen (inquit D. Tho.) debet ille qui detinet rem alienam, sibi eam appropriare: sed vel reseruare vt congruo tempore restituat, vel etiam alibi tradere tutiùs conseruandam:

Addidi in conclusione, nisi ex non restitutione magnum detinenti malum immineret: quia tunc iustam habet causam, & quasi necessitatem restituendi: vnde tamen obferuet, quod dominus re suâ abutetur ad proprium malum vel alterius iniuriam, non tamen tunc censetur restituens ad ista cooperari, aut interpretatiuè ea velle, sed tantum velle euitare incommodum suum. Neque etiam contra charitatem peccabit, quia non tenetur cum tanto suo malo impedire incommodum proximi; posset tamen occurrere casus, quod detinens cum magno etiam suo incommodo teneretur non restituere, vt si vellet occidere principem Reipublicæ vtilem, cuius vitam debeat pluris facere, quam fortunas suas, aut etiam quam vitam propriam.

Petet aliquis, an ad præcauendum domini aut creditoris grauem indignationem, liceret mihi reddere illi rem suam in casu quo abutetur ad iniuriam alterius?

Respondetur, indignationem illam non tanti esse faciendam, nisi fortassis leuis admodum esset iniuria, quam præterdit alteri inferre: alioquin ad eiusmodi indignationem vitandam non licitum esse id præstare. Ita Mald. supra: & argumentum sumitur ex l. Si quis fumo: D. Ad Legem Aquilianam & Cap. Licet De Regularibus. Imò ne quidem ideo licebit, si nociturus sibi ipsi sit in ijs quorum non est dominus, vt in vita aut membris.

Dico Secundò: Si dominus aut creditor repetat rem aut debitum suum, & videat si nunc reddam, aut soluam, quod eam mox in libidines absumet, vel aliter abutetur, quamuis citra iniuriam cuiusquam, & probabiliter sperem differendo restitutionem siue solutionem, me posse ista mala impedire, non tantum mihi licebit, sed etiam lege charitatis tenebor differre solutionem, nisi alia maiora, aut æqualia in commoda ex dilatione timeantur: non tamen contra iustitiam peccabo, si statim restituam.

Colligitur ex D. Th. supra, & Soto qui expressius id tradit cum Nauarro c. 17. n. 63. & alijs pluribus. Et quidem quod tali casu differri possit restitutio.

Proba-

Probat, in primis ratione Dni Thomæ supra adductâ. Deinde, quia vt rectè Scotus in 4. distinct. 15. q. 2. art. 4. membr. 4. qui ea de causâ non restituit, seu restitutionem differt, non detinet rem alienam domino siue creditore rationabiliter inuito: qui enim idcirco differt, vt proximum auocet ne res suas cum peccato, & sine fructu absumat, idque cum spe probabili boni effectus, vtiliter & salubriter agit illius negotiû: ergo in eo non facit ipsi iniuriam: vnde ex lege charitatis ad id tenetur quando sine alijs incommodis fieri potest.

26. Sed iterum dicit aliquis: iste ius habet petendi rem, aut debitum suum, ergo nisi restituam aut soluam, facio ei iniuriam.

Respondetur Neg. Conseq. habet enim ius petendi, & propterea exigendo non facit cuiquam iniuriam: tamen quando vult effectu illius iuris abuti, possum pro maiori eius bono ad tempus, petitioni eius non satisfacere, dum spero, quod sic possim malum illud impedire: neque enim eiusmodi dilationes debent reputari tanquam damna in rebus fortunæ, sed potius tanquam lacra charitatis: vnde & licet proximum post admonitionem primam corripere coram vno atque altero tertio, quamuis inde aliquod præiudicium famæ sustineat: accedit quod ne quidem in fortunis patiatur idcirco detrimentum, sed potius illis bene consulatur.

Petes: Quid si dominus aut creditor tali casu iuridicè peteret rem suâ? Salonijs sup. Contr. 1. affirmat esse restituendâ, quando tantû ipsi in bonis quorû habet dominiû, & nõ tertio imminet damnu. Sed nihilominus verius videtur debitorem posse protrahere negotium sine scrupulo conscientie, quando per moram sperat impedire peccatum creditoris. Ita Malderus: liberius tamen posset tunc soluiere siue reddere, quia non tenetur incommodum litis sustinere pro bono eius qui litem infert.

Addidi in Assertionè, si per dilationem speret malum posse impediri, quia si res ita appareat constituta, quod per dilationem non sit peccatum impediendum: sed fortassis affectus amplius accendendus; ac iterando sæpius petitionem cum amaro animo, peccatum potius sit multiplicandû, quàm præueniendum, tunc ad primam instantiam potius erit dandum, etiam secundum charitatem, quàm differendum. Vltima denique pars quod scilicet non peccabit contra iustitiam, si mox reddat, quamuis differendò potuisset malam consumptionem impedire, per se euidentis est: quia sic insumendo, ipse dominus nemini facit iniuriam: quia tantam rem suam inutiliter aut turpiter consumit: non tenetur autem alter ex iustitia consulere vtilitati illius.

D V B I V M V.

Cuius expensis & quo loco debeat fieri restitutio si dominus sit absens & cognoscatur.

RESPONDEO & DICO Primò: Quando res est debita ex delicto, aut iniurta acceptione, tû expensis ipsius iniqui detentoris debet res restitui, quamuis etiâ expensæ æquarent aut etiam excederent ipsum debitum; idque eo loco vbi dominus eam erat possessurus, si ablata non fuisset. Ita Caiet. 2. 2. qu. 62. art. 5. ad solutionem tertij argumenti: Soto lib. 4. q. 7. art. 1. ad 3. argumentum Thomæ: Couarr. ad regulam peccatum parte 1. §. 3. n. 7. Medina Cod. De restitutione q. 2. §. ad id quod 3. loco: & alij passim.

Probat: quia dominus rei ex eo quod re suâ careat ex debitoris iniquitate, non debet inde sentire aliquod damnum: sed lege iustitiæ debet ei sic reddi, vt ipse in pristinum statum restituatur, perinde ac si res ablata non fuisset: debet igitur restitutio fieri expensis eius qui inique abstulit, aut detinet: idque eo loco vbi dominus eam possideret, si ablata non fuisset, quia nullum propter alterius iniustitiam, debet subire grauamen: Quare ipse debitor sibi imputet, si expensas subire cogatur. Sed

Dices: ergo tenetur ad amplius, quàm abstulerit, vel quàm damnum sit quod intulit.

Respondetur: id per accidens fieri, non quidem quod debeat domino amplius restituere quam abstulerit, sed quod expensæ sint necessariæ vt dominus rem suam consequatur.

Dices Secundò: Saltem si creditor ad alium locum migrat, tunc videtur res expensis illius ad eum remittenda, quandoquidem non sit debitori imputandum, quod dominus aut creditor longius absit.

Respondetur cum distinctione: si dominus aut creditor potuisset rem illam secum ducere; aut ferre absque sumptu saltem aliquo notabili, tum debitor tenebitur, quamuis nunc maioribus sumptibus opus sit, rem ad domum transmittere onere proprio: quia non debet dominus amittere libertatem se transferendi quocumque libuerit, ob iniustitiam debitoris. Si autem ille facturus erat expensas in re illa secum asportanda, posse tunc eas deduci: non enim debitor tenetur rem domino cum lucro restituere; sed satis est, quod ex eius ablatione nihil damni sentiat.

Notant hinc tamen DD. quando pro aliquo tempore non potest res absque graui-
bus sum-

bus sumptibus restitui posse, tunc non nihil restitutionem differri, modo dominus inde nullum aut exiguum sentiat detrimentum, & putetur minori sumptu paulò post restitui posse, vt si dominus qui longius abest, breui putetur rediturus. Quod si verò res ita se haberent vt nisi quis modo restituat, postmodum restituendi nò sit habiturus occasionè nec ipsi domino, nec eius hæredibus, tunc mox res restituenda erit: quamuis magnæ expensæ fieri deberent: quia non ideo debet dominus re sua in perpetuum priuari, quia iniquus detentor vt debitam restitutionem faciat, debeat subire tales sumptus.

20 **D I C O** Secundo: Quæ debentur solum ratione rei acceptæ, non ex delicto, neque etiam ex contractu, non alio loco sunt restituenda, quàm vbi habentur: & si domino mittantur, fiet id expensis domini, non eius penes quem reperiuntur: vt v. g. si penes te sit res aliena quam inuenisti, aut si equum emeris bona fide, quem postea cognoscis fuisse furtiuum, & ad alterum pertinere, sufficit si absit dominus, ei significare, quatenus apud te recuperet rem suam, aut si petat transmitti, id eius facies sumptu: Ita Nauarrus cap. 17. nu. 42. & alij Doctores communiter. Probat, quia bonæ fidei possessor impensas potest deducere quas fecit in re cõseruanda, vt patet l. si quid possessor: D. De hæreditatis petitione; ergo multo magis potest deducere quas fecit in curanda eius restitutione.

Confirmatur: quia dominus non habet obnoxium talem bonæ fidei detentorem, nisi ratione rei: quâ restitutâ cessat inter eos omnis inæqualitas: nasceretur autem noua inæqualitas, si talis detentor ultra rei redditionem grauareretur etiam expensis in redditione faciendis? Excipitur tamen casus quo mala fide longius rem alio transtulisset, aut domino inconsulto misisset ad loca vbi dominus nollet: aliàs verò, quando bona fide egit, sufficit eo loco restituere vbi res existat.

Cæterùm vt explicetur, quomodo sint restituenda, quantum ad locum & expensas, quæ ex iusto contractu debentur: Obseruandum est, ea esse in triplici genere; quædam enim ex ratione contractus debent eadem numero reddi quæ accepta sunt, vt depositum, commodatum, pignus &c. quædam verò debent esse alia ab ijs quæ debitor accepit, vt quæ debentur ex emptione, ex locatione, ex mutuo &c. alia denique non præsupponunt in debitore, quod aliquid receperit ratione cuius debeat, sed debentur tantum ratione dispositionis per aliquem factæ, vt quæ sunt debita ex testamento, ex legato, ex promissione &c. His præmissis

21 **D I C O** Terrio: Quæ ex contractu tali debentur vbi res eadem est reddenda, si in al-

terutrius partis dumtaxat vtilitatem, accepta fuerint, debent restitui expensis eius, in cuius gratiam data aut accepta sunt: idque eo loco vbi sunt tradita, nisi aliter iusta pactione sit conuentum. Est communis doctrina: Lessij lib. 2. c. 15. dubit. 8. Malder. sup. cap. 5. Dubio vnico. Patet prior pars, quia æquitas non permittit, vt is grauetur expensis, cuius commodum in contractu non spectatur.

Declaratur posterior pars: quia in talibus ex communi apprehensione censetur tacite inesse contractus de redditione facienda eodem loco: æquitas enim postulat, vt sicut idem restituendum est; ita etiam eodem loco, nisi propter aliquam causam aliter conuentum sit. Quare, si tui causa acceperis equum commodato, teneris tuis expensis eum restituere eo loco vbi traditus est: quod si forsitan dominus ad remotiores partes fuerit profectus, non teneberis ad expensas quæ eo nomine maiores sunt faciendæ: quia tu istius longioris distantiz causa non es, & proinde nec istarum expensarum, sed dominus: & quidè cum tanto onere si sciuisses, forte noluisse commodato accipere. Si autem depositum gratis custodiendum acceperis, restituendum erit expensis deponentis si ijs opus sit, in cuius gratiam & commodum illud recepisti, non tuis qui nihil inde percipis vtilitatis, idque siue dominus eodem in loco manserit, siue ad alium migrauerit. Imò hoc etiam obtinet, quantumvis depositarius stipendium accipiat, vt docet P. Nauarr. lib. 4. c. 3. n. 18. quia depositum (inquit) semper in gratiam deponentis seruetur. Idem docet Medina C. De Rest. q. 2.

D I C O Quarto: quæ debentur ex contractu in quo pro re accepta est alia reddenda, debent restitui aut solui non quouis loco, sed ibi vbi res fuerit accepta ratione cuius debentur, nisi iterum iustâ pactione aliter sit conuentum.

Declaratur: quia si quouis loco solutio fieret, hoc sæpè alteri parti esset magno detrimento, vt si qui emisset in Germania, veller in Hispanijs pretium soluere, aut è contra: quare in cõmuni debet designari certus locus in quo quasi ex natura contractus, fieri debeat solutio: is autè est, vbi res est empta, mutuata, permutata &c. hic enim maximo congruit secundum æquitatem & rationem iustitiæ, eo quod in omnibus talibus contractibus res vna quasi in locum alterius substituitur, vnde nemo ex vi mutui potest obligari obligatione iustitiæ, vt alibi mutuum reddat: si tamen vtrique parti foret id magis commodum, tunc de vtriusque consensu pro maiori commoditate, possent sese obligare vtrimque, quod vnus ex parte sua contentus erit redditione mutui quæ alibi fiet, & quod alter mutuum ibi restituet. Vide Pet. Nauarr. lib. 4. c. 3. n. 14. & sequentibus,

tibus. In emptionibus autē & venditionibus sepe intercedit pactū de solutione alibi facienda: sed quatenus hoc forsitan alteri parti est onerosum, eatenus habetur quoque ratio in æstimatione rei quæ venditur: unde non nascitur inde inæqualitas.

23 Dico Quinto: debita tertij generis reddenda sunt in loco vbi erant, quando donabantur, aut de illis dispositio fiebat in fauorem eius cui debentur, nisi aliud in ipsa dispositione fuerit expressum, ac proinde ex-

pensis donatarij, si abfit, inde remittenda aut petenda sunt.

Paret: quia qui rem donat, legat, aut promittit non censetur ad amplius se obligare: sed alteri permittit vt eam, si velit, suo sumptu quærat, ac sibi applicet. Si tamen hæres vel alius apud quem deposita erat, aliò illam transtulerit citra voluntatem domini, debet illam suo sumptu reponere eo loco vbi erat tempore dispositionis factæ.

CAPVT QVINTVM.

De ordine in restitutione seruando quando omnibus creditoribus satisfieri non potest.

DVBIVM PRIMVM.

Vtrum ante omnia sit restituendum quod debetur ratione rei acceptæ.

Radunt in primis hic DD. tanquam notum & certum, quando debitoris bona sufficiunt ad plenè satisfaciendum omnibus creditoribus, opus tunc non esse certum aliquem ordinem inter creditores obseruare. Ita Anton. 2. p. tit. 2. c. 7. §. 3. Syluest. V. Restit. 6. Nauarr. c. 17. n. 47. Caiet. in summa V. Restit. Cap. 8. Ioannes Med. q. 2. §. ad aliud quod, Pet. Nauar. lib. 4. cap. vlt. n. 1. Est euidens, quia ex prætermisso ordine, nulli tum nascitur præiudiciū, quia ex eo nullus defraudabitur potiori iure quod habet, dū cuilibet plenè potest satisfieri. E contra autem tunc ordinem esse necessariū obseruandum docent, quando debitoris bona non sufficiunt omnibus. His suppositis Respondetur &

Dico Primò: Semper domino quando tertò cognoscitur, res sua est restituenda tum in specie exstat, & mansit sub eius dominio, postpositis alijs quibusvis creditoribus. Ita P. Nauarr. sup. n. 7. cum alijs DD. citatis, & Baldo communiter à Iurisp. recepto in l. pro debito C. De Bon. aut Ind. idque locum habet siue res apud debitorem sit ex delicto, siue ex contractu aut quasi contractu, modò manserit in dominio creditoris, siue etiam inuenta fuerit: quia alteri dare esset quasi dominum re sua spoliare: ideo vt licet forsitan alijs creditoribus tradita foret, tamen eam hi domino reddere debeant. Quod DD. etiam extendunt ad rem

quæ ritè fuit vendita; sed non habita fide de pretio, prout requiritur vt transeat in dominium emptoris: quæ de re vide legem Iulianus: §. offerri D. De actionibus empti & venditi, & Instit. De rerum Diuisione §. Venditæ: vbi significatur quod res venditæ & traditæ non semper mox acquirantur emptori, & explicatur qualiter demùm ei acquirantur. Item extendunt ad rem venditam, vel alio contractu alienatam, sed per coactionem & metum vt tradit Syluest. V. Restitutio. 6. §. 7. vide legem metum §. Cum autem: D. quod metus causa.

Dico Secundò: Quando res in specie est aliena, quamuis incertum habeat dominum, similiter primo loco est restituenda ijs quibus incerta bona vel debita restitui debent iuxta ea quæ supra diximus, quamuis nihil aliud superesset quod cæteris creditoribus certis dari possit. Ita Caiet. & Nauar. sup. Armilla Restit. q. 3 §. & Pet. Nauar. n. 5. & 6.

Ratio reddi potest: quia creditoribus satisfieri debet ex bonis debitoris quatenus illa sunt, & se extendunt: non autè ex bonis alienis quæ forsitan apud debitore reperiantur: sed hæc suis dominis si cognoscantur, vel alijs puta pauperibus aut pijs causis, quando domini non cognoscuntur iuxta illa quæ cap. præced. dub. primo dicta sunt.

DVBIVM II.

An debita certa sint prius solvenda quam incerta?

Notandum est, generaliter loquendo, varijs modis debitum posse dici incertum: primo quando non satis constat vtrum debeas absolutè, an non: & tunc quidem non habet locum restitutio ex necessitate, quia melior est conditio possidentis, quando quis

quis probabile habet argumentum se non debere. 2. Quando dubitatur, vtri ex duobus debeas, certum tamen est, quod alteri debeatur: tunc autem res æqualiter erit diuidenda, vt supra cum alijs DD. diximus, si dubium sit æquale, vel ex consensu partium forte dubium dirimi poterit: sic enim seruetur iustitia. Quod si postea verò constiterit, cuiusnam res verè debeatur, tenebitur alter huic suam partem restituere, nisi fortassis legitime eam sibi iam præscripserit, aut aliter inter ipsos sit conuentum: quod si noluerit, nihilominus primus debitor liber erit, quia restitutionem modo legitimo fecit: & sic euacuatur dubium quoad illa, quæ prædictis duobus modis dicuntur incerta. 3. Dicuntur bona aut debita incerta, quando constat, quod quis debeat, sed nescit, cui vel quibus: quod dupliciter potest contingere. 1. Sic vt quis habeat rem quam scit in specie esse alienam, sed nescit cuius sit. 2. Quod sciat se esse alijs obligatum, quamuis non habeat rem aliquam in specie quæ aliorum sit, sed ignorat creditores quibus est obligatus. De priori casu iam diximus Dub. præcedenti, debitum enim illud est ratione rei acceptæ.

Nunc ad alterum itaque super quo principaliter Dubium propositum versatur, Respondeo, Quando non extant res ipsæ in sua specie alienæ, seu debite, tum ex bonis prius facienda est restitutio debitorum quæ certos habent creditores, quam eorum quæ habent tantum debitores incertos, Ita DD. communiter. Anton. p. 2. tit. 2. cap. 3. in principio, Sylu. sup. Caiet. verbo Restit. cap. 8. Medina Cod. De restit. q. 2. §. Ad aliud. P. Nauarra lib. 4. c. vlt. & alij.

Rationes autem diuersæ à diuersis assignantur: solidior verò ex illis videtur hæc esse quam tradit Pet. Nauarra sup. n. 3. quia quando creditores post diligentem inquisitionem non recognoscunt, tunc ius naturæ debitorem non obligat ad illa credita cuiquam alteri soluenda, aut eroganda: sed tantum ex positua constitutione obligatur ea pauperibus, vel alijs pijs causis applicare: non fuit autem ea mens legislatoris, neque secundum rationem ea esse potuit, vt apparet, vt quando debitoris bona certis personis sunt obligata, quibus etiam in particulari iure naturæ debet fieri solutio ex illis, quod his præteritis debitor ea applicet aut distribuatur alijs, quibus de iure naturæ nihil debet, sed tantum ex ordinatione superioris, quia obligatus erat alijs incognitis: idque adhuc tantum obligatione generali, qua tenetur his aut illis, non speciali quæ teneatur determinatis personis indigentibus: quod pro ratione assignat Ioannes Med. loco cit. Imò si contingeret indigentiam debitoris esse talem vt sibi possit appli-

care debita incerta etiã in specie existentia, & non esse tantam, quæ excuset eum à satisfaciendo creditoribus certis; aut licet in conscientia excusaret, tamen cogatur in foro externo ad satisfaciendū istis: poterit tunc etiã ex bonis incertis in specie apud eū extantibus sibi vt pauperi applicatis satisfacere creditoribus, non quidem quod creditores certi ad illa ius habeant ante pauperes, prout ante diximus: sed quia debitor ob suam paupertatem potuit illa sibi præ alijs pauperibus applicare, & quando iam per talē applicationem in eius transierit quasi dominium, tunc possit creditoribus certis inde satisfacere.

DUBIVM III.

An inter creditores certos solvendum sit ante alios venditori, cui nondum solutio erat facta, si res apud emptorem exstet?

Suppono ex dictis Dubio 1. quando res vendita mansit in dominio venditoris, quamuis tradita, siue ad emptorem aliàs devenit, venditorem posse eam sibi vindicare, vbi cumque reperiat, siue apud emptorem, siue apud alium, nisi solvatur pretium: atque ita illum esse præferendum alijs creditoribus eã in re: non transfertur autem dominium rei venditæ quamuis tradatur, si emptor pretium nec soluerit, nec obtulerit, neque pignus aut fideiussorem dederit, nec deniq; venditor pretium pro soluto habuerit fidem emptori, vt colligitur Institut. De rerum diuisione, §. Venditæ: & ex l. Quod vendidi, D. de Contrahenda emptione: vnde si venditor tradat putans sibi pretium simul numerandum, & emptor cum re discedat quasi postea soluturus, non admittente moram venditor manebit res sub dominio venditoris. Secundo hic certum est, apud omnes, quando venditor accepit pignus aut fideiussorem loco pretij, & sic res transijt in dominium emptoris, tunc venditori nullum ius hypothecæ, nec perfectæ nec imperfectæ competere in rem apud emptorem adhuc exstantem, & proinde neque habere inter creditores præferentiam ex eo quod res vendita in specie exstet: vt notat Malderus cap. 6. Dub. 4. quia habet suam actionem in pignus, vel contra fideiussorem.

Sed Controuersia magna est de casu, quo res sine pignore & fideiussore, emptori tradita est, & in emptoris transijt dominium, quia venditor fidem emptoris sequutus fuerit, vt loquuntur Instituta loco sup. citato, siue quia ipsius verbo seu nuda promissione fuit contentus perinde ac si pretiū esset da-

tura

tum, quod leges alibi vocant fidem habere emptori sine ulla satisfactione.

Multi Doctores tenent, si res adhuc in specie extet, v. g. vestis, equus, domus, &c. quam quis accepta fide de pretio vendidit & tradidit alteri, manere eam venditori obnoxiam, quamvis in emptoris dominium eâ ratione transferit, ita vt si emptor non sit omnibus soluendo integrè, tamen debeat solui pretium totum huius rei si apud emptorem extet, aut certè debeat ipsa restitui. Ita Caiet. in Summa V. Restitutio cap. 8. Medina Cod. De restitut. quæst. 2. dub. 5. §. Tertium dictum. Nauar. c. 17. n. 49. & alij nonnulli.

Ratio ipsorum est: quia dicunt rem illam esse hypothecatam venditori, quousque pretium soluatur cum iure prælationis; saltem, vt dicunt aliqui, inchoatè & imperfectè, donec solutum sit pretium.

Confirmatur Primò, quia si quis alteri elocauit domum; inuecta & illata in eam manent obligata pignoris loco pro pretio cōductionis, & damnis forsitâ domui allatis, vt patet l. 2. D. Ex quibus causis pignus vel hypotheca tacita cōtrahatur; ergo à fortiori; etiam res vendita manet obligata pro pretio.

Confirmatur Secundò, quia à naturali æquitate videtur alienum, vt res mea quam quis emit non soluto pretio, & existans in sua specie, assignetur alijs creditoribus, & ego tē mea & pretio defrauder; ergo &c.

Contrarium tamen videtur iuri ac legibus conformius: & ita docent Couar. lib. 1. Variarum cap. 7. num. 3. Petrus Nauarra lib. 4. cap. finali n. 8. Malderus supra, Molina Disp. 536. & alij, scilicet rem talem non esse hypothecatam venditori, nec eum habere ius prælationis in solutione: &

Probatur: Quia hæc hypotheca, neq; in iure naturæ, neque in iure positiuo potest sufficienter fundari; ergo nō est admittenda: non enim in iure naturali, vt etiam loco citato Medina non tantū fatetur, sed etiā ostendit: nam, inquit, seclusa humani iuris dispositione, eo ipso quod res venditur & emptori traditur, siue pretium illico reddatur, siue differatur (habita fide de pretio) efficitur emptoris, & inter bona propria emptoris poterit computari, nullo iure feali ad rem venditam in ipso venditore manente, plusquam ad alia bona emptoris: Non etiam iure civili aut positiuo, vt præten dit Medina; quia nusquam tale ius inuenitur scriptum; quod in re vendita ac in emptoris dominium translata constituat venditori hypothecam: Neque Medina legem aliquam vel Canonem allegat.

Confirmatur: Quia si emptor ille vendat alteri re, non potest prior venditor in eo casu sibi rem vindicare apud secundum emptorē existentē, quod fatetur omnes, vt notat Cou.

VViggers de Iure & Iust.

loc. cit. ergo res non erat illi hypothecata, & per consequens, quamvis in specie apud priorem emptorem existat, non tamen idcirco ius habebit prælationis ante alios creditores. Deinde neque ex conuentione contrahentium, potest in emptione sic constitui expressa hypotheca, vt venditor habeat ius prælationis præ alijs de iure positiuo præferentiam habentibus: non enim possunt contrahentes suo consensu efficere vt is qui iure civili aut municipali habet ius prælationis, debeat alteri postponi: vnde si à te emerim domum, quamvis eam obligem solutioni, & postea ad eius reparationem ab alio recipiam pecuniam mutuo, hic tibi in solutione erit præferendus: quia iure positiuo habet ius prælationis etiam respectu præcedentium hypothecarum: ergo neque ex tacita aliqua restrictione aut conditione, quam alij hic apprehendunt intercedere in venditione, potest dici præiudicium creari alijs creditoribus, qui de iure alioquin vel habent præferentiam, vel pariter cum illo venditore concurrunt.

Ad argumentum itaque alterius opinionis Responderi potest Negando Assumptum: quod enim res vendita, quamvis in specie extet, non sit simpliciter & absolute venditori hypothecata, constat satis ex modo dictis pro sententia posteriori, & præsertim ex confirmatione. Quod alij autem dicunt inchoatè & imperfectè esse hypothecatam, ita scilicet vt venditori sit obnoxia quamdiu saltem apud priorem emptorem extat, licet non amplius quando in dominium tertij transiit, id gratis omnino dicitur, nec satis solidum fundamentum eius allegatur. Vnde ad priorem confirmationē

Respondetur, argumentum illud à fortiori, vt vocat Nauar. non esse alicuius roboris in illis quæ sunt iuris positiuo: quia in his non procedunt argumenta à paritate, vel à maiori, aut minori. Nō enim ista ostendunt, sic constitutum esse, quamvis possint ostendere, sic rationabiliter constitui potuisse: Vnde Pet. Nauarra loco citato n. 9. admittit, quod ita faciendum æquitas postulet, & proinde Iudex in foro externo debeat ita iudicare: quod tamen inquit Mald. alij negant: & bonâ ratione: si enim propter istā æquitatem debitor non teneatur illum præferre, vt ipse docet, cur Iudex debeat? imò quomodo poterit sine præiudicio aliorum, qui de iure sunt præferendi, aut in eodem ordine cum illo concurrant? Quare ad posteriorem Confirmationem

Respondetur; non etiam ex iure naturæ, aut naturali æquitate id cōvinci, quia in terminis iuris naturæ & naturalis rationis consistendo nō apparet cur tale ius hypothecæ inchoatum & imperfectum nascatur potius quando emptoris fides intercedit, & sub

R ea illi

ea illi res vendita traditur, quam dum fides intercessit fideiussoris qui factus fuerit insufficientis, sicut & ipse emptor: nullus tamen dixerit, quod hoc casu venditor habeat ius aliquod vel inchoatum in re vendita, ut eius ratione præferri debeat, si res in specie apud emptorem extet.

7 Notant autem hic nonnulli ex Panor- mit. in Capitulum, Cum olim, De officio delegati: præuilegium esse Ecclesiæ, fisci, & minoris, ut si per procuratorem vendant credito, seu fidem habendo emptori sine satisfactione, quod retineant rei dominium, & vindicationem; quamuis emptori fuerit tradita. Ita Syluester V. Emptio nu. 2. Angel. eodem V. nu. 4. & notat Bartolus in l. A Diuo Pio 15. §. Sed si emptor D. De re iudicata: & colligitur ex l. Si curator 5. D. De Iure fisci iuncta Glossa. Procurator autem aliorum si generalis sit, transfert dominium dum credito vendit: non sic tamen si specialis sit, nisi commissionem habeat ad vendendum & ad credendum: præsumitur verò non habere mandatum ad vendendum credito, quando commissio eius continet, ut vendat certo pretio, aut ut vendat ad eum finem, ut inde creditoribus satisfiat, siue ob similem aliquam expressam causam.

D V B I V M I V:

An inter debita certa, prius sint soluenda quæ ex delicto, quam quæ ex iusto contractu processerunt?

8 **M**ulti Doctores existimant debita ex delicto esse restituenda præ alijs ex iusto contractu ortis: ut si quis domum proximi incederit, si quis pecora eius rapuerit, aut furatus fuerit, si vsuras acceperit &c. quod debitor teneatur resarcire hæc damna prius, quam soluat alijs, quibus ex iusto contractu, ut venditionis, aut mutui, est obligatus. Ita Ioannes Medina Cod. De Restit. quæst. 2. dub. 5. & Salon. 2. 2. quæst. 62. art. 8. quando in debitis ex contractu non interuenit hypotheca: & videtur expressa sententia D. Thomæ opusculo 73. c. 18. ubi hanc etiam indicat rationem, quia in solutione debiti contracti ex delicto tollitur simul iniuria facta Deo, & proximo: in solutione autem debiti ex licito contractu nati non tollitur sic duplex, ut potè quæ non intercessit: sed tantum exercetur actus iusti-

tiæ, quo redditur proximo quod suum est. Vnde &

Addunt, quo debitum cum maiori iniuria est contractum, eò prius esse isti satisfaciendum: atque ita primo loco esse restituendum, quod debetur ex rapina, deinde ex furto, tertio ex vsura: quarto quod ex contractu illicito seu fraudulento: &

Confirmatur, quia quando quis non potest simul recedere ab omnibus delictis, debet quodam ordine ab ijs recedere, ita ut primo à grauioribus, & sic deinceps à minoribus: grauius autem peccatum & maior iniuria, cæteris paribus, est in rapina, quam in furto: & in furto quam in vsura; ergo prius restituendum erit quod per rapinam sublatum est, quam quod per furtum, & prius quod per furtum, quam quod per vsuras est extortum, & prius quod per vsuram, quam quod per contractum licitum debetur.

Sunt è contra alij, qui docent prius esse soluenda debita ex contractu iusto oneroso, quam ex delicto, nisi forsitan res ex delicto parta exstaret in specie: quam supra diximus tamquam ratione rei acceptæ debitam semper primo loco esse domino restituendam, quando in alterius non transiit dominium. Ita Caiet. V. Restitutio cap. 8. Nauarr. cap. 17. num. 52. Bartholomæus Medina lib. 1. Summæ cap. 14. §. 33. & quidam alij. Fundamentum huius opinionis assignat Caiet. quia non sunt accipienda aliena inuito domino, ut fiat restitutio alijs pro iniquè ab eis ablati.

Inter duas has opiniones tenet quasi mediam Lopez priori parte cap. 3. scilicet quod pro ablati per delictum absque contractu, ut per rapinam, aut furtum, debeat fieri solutio priusquam soluantur debita ex licito contractu orta. Sed quod hæc solui debeant ante illa quæ debentur ex illicito contractu, ut ex vsuris: ad quam opinionem accedit Toletus lib. 5. cap. 25. & videtur rationi satis consentanea. Pro fundamento enim eius assignatur, quod creditori durius sit carere suis per vim ablati aut clanculum surreptis, quam carere ijs quæ sciens & volens alteri per contractum transtulit, præsertim quando id in negotiatione sub spe lucri fecit, & vnde forsitan sæpè lucrum fecit: minus tamen durum videatur carere ijs quæ soluit vsurario, quam carere istis: quia per sortem subleuauit necessitatem suam, & eorum quæ ultra sortem soluit, restitutionem vix sperauit. Quare creditores respectiuè in istis quæ ex iusto contractu debentur, quoque rationabiliter magis videntur inuiti quod sibi non persoluantur, quam in his quæ debentur ex vsuris iniquè extortis.

Quarta

11 Quarta denique sententia, quæ verior apparet, dicit, inter ista debita nullum esse ordinem ex eo quod nata sint ex delicto, vel quod ex iusto contractu, sed omnes creditores pari gradu concurrere, & omnibus pro rata satisfaciendum esse quando simul petunt. Ita Syluester V. Restitutio 6. q. 5. num. 5. Summa Angelica V. Restitutio 2. num. 18. & Pet. Navarra lib. 4. cap. 6. siue ultimo nu. 41. Mald. cap. 6. dub. 3. & alij plures recentiores.

Probatur Primò, quia neque iure positio aliquid de tali ordine est constitutum, vt omnes fatentur, inquit Pet. Navarra: neque adducitur ratio aliqua vrgens, quâ sufficienter probetur ius naturale postulare, quod alterum debitum alteri præponatur, vt ex argumentorum solutione poterit constare; ergo &c.

Probatur Secundò, quia in iudiciali foro nulla habetur ratio, quoad præferentiam in solutione obtinenda, an debitum ex delicto, an ex licito contractu natum sit, vt citato loco etiam refert Pet. Navarra, quando tantum est actio personalis: atqui si iure naturali debita ex delicto deberent præferri, vt vult Medina, vel è contra debita ex contractu oneroso, vt vult Caiet. talia iudicia essent iniqua, & teneretur iudex ad restitutionem ob non seruatum ordinem, iure naturali seruari debitum, quod nullus dixerit, inquit, idem Pet. Navarra, cum sit communis praxis forensis omnium tribunalium.

12 Ad argumentum itaque pro prima sententia adductum Respondetur, istud non aliud probare, quam dum debitor sufficiens est, vt satisfaciat omnibus, meritò illum debere prius restituere rapta, aut furto sublata, vel per vsuras conquisita, quam debita ex iusto contractu: quia quamdiu ista non restituit, quando potest, perseverat in peccato iniuriæ, & iniustitiæ non tantum habituali, sed etiam quodammodo actuali: potest autem ordinariè differre debita ex iusto contractu sine peccato, quia creditor non solet esse inuitus, aut non rationabiliter inuitus, quoad aliquam morâ. Vnde rectè D. Thomas loco supra citato dicit, quod quando hæc solutio fit, non tollatur iniuria: sed tantum adimpleatur iustitia: non autem argumentum conuincere, quod debitor quando non sufficit omnibus, debeat tunc prius soluere debita ex delictis ante alia quæ ex iusto contractu, præsertim oneroso debentur: quia hic creditor par ius cum alijs habet ad bona debitoris: Neque in ratione videtur fundatum, quod hic perdat totum, & alij totum suum recuperent: quia debitor ex vtraque parte suo modo detinet alienum: estque eadem iniustitia in ipsa detentione, & eadem obligatio

restituendi: quamuis enim in modo accipiendi alienum per rapinam, aut furtum fuerit peculiaris iniuria, quæ non fuit in modo accipiendi per iustum contractum, tamen obligatio debitum soluendi, his & illis est eiudem rationis: nam iniuria aut iniuriæ excessus quæ in primo actu inueniuntur circa illos, & nõ ita circa hos, reparanda sunt non pecuniæ solutione, sed satisfactione alterius rationis.

Ad confirmationem item Respondetur: 13 eiusmodi debitorem posse simul recedere ab omnibus delictis, quamuis nequeat omnibus creditoribus integrè satisfacere: quia competentem & dignam poenitentiam super delictis omnibus agendo, satisfaciet Deo pro iniuria, & conuenientibus modis potest quoque proximo satisfactionem dare pro iniurijs illi illatis: restitutionis autem præcepto satisfaciet, respectiue singulis pro rata debitorum, & rata suæ substantiæ reddendo tantum, quantum vires eius ferunt.

Neque verum est, quod quidam opponunt, raptorem quamdiu non restituit, ab iniuria non recedere quam intulit: quia tum etiam recedit, quando absoluit bonæ voluntatis est, vt restituat, etiam si ob impotentiam restituere non possit, siue simpliciter non possit, siue non sine præiudicio alterius: quod contingit, quando duo simul concurrunt, vnus creditor ex iusto contractu, & alter cui per delictum, vt per furtum aut per vsuras est ablatum suum: & debitor non sufficit, vt vtrique plenè satisfaciat: tunc enim ab iniuria recedit, quado de illatâ dolet, & doloris exhibet indicia: ac simul reddit tantum, quantum secundum proportionem sine præiudicio alterius creditoris restituere potest. Ad argumentum Caietani pro secunda sententia adductum, Respondetur, illud supponere ea quæ ex iusto contractu sunt debita, esse adhuc ipsius creditoris, quod verum non est: quia in primis potest ipsa res non amplius in specie apud debitorem existere, pro quâ, ea ex contractu debet: potuit enim illâ alienasse aut consumpsisse. Deinde quanquam adhuc in specie apud illum existeret, tamen transiit in dominium eius. Vnde fit quod dum ex illa restitutionem facit ijs quibus ex rapina aut furto debet, non restituit ex alieno, sed ex proprio.

Hinc Dubio præcedenti quoque diximus, ex ea occasione, quod res venditoris in specie extet, non habere illum ius præferentiæ in solutione obtinenda, quando fuerit translatum dominium. Adducit autem Nauarrus pro eadem sententia aliam rationem: Quia, inquit, nunquam fuit dubitatum quin debita ex iusto contractu nata, sint soluenda. Aliqui autem dubitarunt, an

R ij vsuræ

vsuræ sint restituendæ; ergo censendum est quod debita ex iusto contractu præferenda sint debitis ex delicto.

Sed friuolum est argumentum, quia in primis non procedit contra debita contracta ex rapina, aut furto; de quibus nullus vnquam dubitauit quin restituenda sint. De vsuris autem, si aliqui dubitauerint, stolidissimè dubitarunt; vnde nulla potuit ex tali dubitatione nasci vel tenuissima probabilitas quod vsuræ restituendæ non sint: quare erronea ista dubitatio, si alioquin fuerit, non potest iuri eorum qui oppressi sunt per vsuras, præiudicare.

Opponunt insuper quod cui debetur ex iusto contractu, debeat illi ex iustitia & ex fidelitate, non sic ex vtroque hoc titulo debetur alijs. Sed nec hoc aliquid probat: quia vt quis erga vnum seruet fidelitatem, non potest idcirco præiudicium adferre iuri alterius: nam alioquin ex voluntate debitoris penderet præferre quem voluerit, obijciendo creditori huic vel illi promissionem aut fidem datam alteri de præstanda illi solutione, aut facienda ei restitutione.

Ad argumentum tertie sententiæ dici potest, illud non conuincere, quia quod homini durius videatur vno modo carere rebus aut bonis suis, quam alio, fit idcirco, quod in vno fuerit illata simul iniuria, quæ non in alio, aut quod maior quam in alio: non autem quod maior sit iniustitia siue inæqualitas in ipsis rebus: atque ita propterea non sequitur istos præ his esse præferendos dum vniciq; suum est restituendum: quando scilicet iure positiuo ex talibus motiuis hoc non est constitutum, prout non reperitur id constitutum.

DVBIVM V.

Quo ordine sit soluendum creditoribus hypothecarijs?

Obseruandum est, inter hypothecam & pignus interesse illud, quod hypotheca propriè sit in re immobili, pignus autem in re mobili. Nascitur verò ius illud hypothecæ duobus modis: aliquando expressa contrahentium conuentione: aliquando tacite, scilicet beneficio legis.

RESPONDEO itaque & DICO Primò: Qui hypothecam habent, præferendi sunt pœnè semper creditoribus omnibus merè personalibus, aut chyrographyarijs. Patet ex l. Eos: Cod. Qui potiores in pignore: Ratio est, quia hypotheca datur creditori ad securitatem, vt in omni euentu ex ea possit curare sibi solutionem. Neq; priuilegium prælationis datur absque hypothecâ (saltem taci-

tâ aduersus hypothecam habentes, quamuis etiam hi posteriores sint.

Excipiuntur tamè aliqui casus: & propterea dixi, pœnè semper: quia in primis creditores qui suppeditarunt expensas funeris saltem moderatas, præferuntur omnibus alijs etiam hypothecarijs, vt colligitur ex l. penult. D. De religiosis & sumptibus funerum: quæ præferentiâ etiam gaudent debita contracta ratione funeris vxoris, aut filij, vel alterius quem debitor sepelire debuit.

Rationem reddit P. Nauarra loco suprâ citato nu. 27. quia licet bona creditoribus sint obligata, tamen non sunt aliena, sed propria debitoris defuncti: & ita, inquit, pro re tam necessariâ non sunt rationabiliter inuiti creditores, quod illud prius accipiatur, præsertim accedente legis allegatæ constitutione: Expensas tamen superfluas ad honorem & pompam mundanam non potest tutâ conscientiâ hæres facere, vt idem supra num. 28. docet cum Syluest. V. Funus, Antonino 2. p. titulo 2. cap. 7. §. 3. Nauarro cap. 17. n. 51. & alijs: quod si faciat, inquit, intelligitur illè facere de suo, nec poterit creditoribus detrahere.

Secundo præferentiam quoque habent ante hypothecarios, impensæ factæ causa hæreditatis, vt loquitur Pet. Nauarra suprâ, v. g. ad conscribendum testamentum, ad faciendum inuentarium, ad conferuendam supellestem & ad similia, quæ necessario adhibentur, vt hæreditas quam optimè expendatur in creditorum satisfactionem.

Ratio potest esse, quia nisi labores isti ante omnia compententur, nullus volet eos subire, quando putatur hæreditas insufficientis, & sic facillè continget eam cum omnium creditorum præiudicio diripi, aut negligi.

DICO Secundò: Inter hypothecarios prius soluendum est illis qui tempore priores sunt in hypotheca, iuxta regulam iuris: Qui prior est tempore, potior est iure. Quod maximè verum est in ijs qui eandem rem habent sibi hypothecam, vt tradit 16 Syluester V. Restitutio 6. quæst. 5. & obtinet generaliter, siue hypotheca prior sit expressa siue tacita, siue sit generalis siue specialis, exceptis quibusdam casibus iure declaratis, quos mox infra ponemus. Quod autem non tantum hypotheca expressa prior præferatur expressæ posteriori, vt existimant Syluester & Nauarrus c. 17. nu. 50. & 51. sed etiam tacita prior præferatur expressæ posteriori, patet in hypothecâ dotali, quæ etsi tacita sit, præfertur tamen hypothecæ expressæ posteriori, vt colligitur ex lege Hac edictali §. His illud adiungimus: Cod. De secundis nuptijs, & docet Couar. lib. 1. Variarum cap. 7. n. 2. **Conclus.**

Conclus. 4. ex l. Assiduis: Cod. Qui potiores in pign. cum multis Iurisperitis quos citat. Similiter quod hypotheca generalis prior præfertur etiam speciali posteriori colligitur contra Syluest. ex l. 2. D. Qui potiores in pignore vel hypotheca.

17 Neque obstat l. 2. Cod. De pignoribus & hypothecis, quam pro se adducit Syluester: quia non aliud ibi dicitur, quam quod pignus tuum siue specialis hypotheca posterior debeat tibi esse salua contra ius hypothecæ generalis anterioris in casu quo generalem hypothecam habens, simul habet aliquam specialem distinctam à tua, quæ debito ipsius sufficit: tunc enim non potest is te impedire in tua speciali, quamuis sis posterior: qui enim præter generalem accipit specialem, id facit, quia primo vult vindicare illam specialem, & non attingere generalem, nisi in euentu quo ipsius specialis non sufficiat: quare in casu quo hæc non sufficeret non foret pignus tuum tibi saluum, & consequenter generalis prior præferretur quoque speciali posteriori, vt tradit Couar. lib. 3. Variarum cap. 18. num. 2.

18 Excipiuntur tamen in iure aliquot casus, vt diximus: primus autem est, vbi posterior tempore præfertur illi qui secundum tempus in eadem re habet hypothecam priorem, quando scilicet quis dedit mutuo pecuniam in reparationem, aut conseruationem rei hypothecatæ, vt domus, aut nauis, ne periret, aut deterior fieret: hic enim præfertur alijs creditoribus habentibus hypothecam generalem vel specialem in eadem re, vt patet l. Interdum D. Qui potiores in pignore.

Ratio reddi potest: quia non censetur prioribus fieri præiudicium: nam absque mutuatione pecuniæ quam posterior ad reparationem talis hypothecæ præstat, forsitan ipsa perijisset.

Secundus Casus est, quando quis mutuauit alteri pecunias pro necessaria vectura mercium, vel pro conductione ædium in quibus merces asseruantur: tunc enim merces illæ manent huic obligatæ, ita vt ante alios habentes in iisdem hypothecam siue expressam siue tacitam, debeat inde suam habere solutionem, vt patet lege 6. D. supra. Ratio autem eadem hic subesse videtur, quæ in casu priori.

Tertius est in hypotheca dotali, ratione cuius bona mariti sunt obligata vxori, & filijs ex ea natis, ita vt possint ex illis deducere dotem ante alios creditores qui prius sunt tacite habentes hypothecam. Colligitur ex lege Assiduis. Cod. Qui posteriores in pignore habeantur.

19 Dico: ante illos qui tacite habent hypothecam priorem: quia non præferuntur

illis, qui habent hypothecam priorem expressam: non enim intendit lex doti dare priuilegium cum præiudicio priorum creditorum, qui ex speciali conuentione ius habebant: quia nimis durum foret, quod per nuptias viri superuenientes amitterent omnes priores ius quod expressè pacti erant: secus est de ijs qui tantum habebant priorem hypothecam tacitam beneficio quoque ipsius legis; quia lex beneficium suum quod in communi concedit prioribus tempore, atque ius hypothecæ quod constituit, potest restringere, vt tamen postponendi sint iuri dotali. Vide Syluester V. Dos: n. 14. Non tamen iterum dos præfertur omnibus qui priorem tacitam hypothecam habent: quia non illis qui mutuo dederunt pecuniam ad reparationem domus vel nauis vel similis rei, quam ex capite illo tacite habent sibi hypothecatam, quemadmodum nec illis qui soluerunt pro vectura mercium, aut pro conductione domus, vbi merces asseruantur, colligitur ex Nouell. Constit. 97. & tradunt Cynus in Authent. de æqualitate dotis: & Bald. Nouell. de Dote 10. p. & fauet fortissimè §. His consequens in Authent. citata: quamuis Pet. à Bellapertica cum multis aliter sentiant. Vide Couar. lib. 1. Variarum c. 7. n. 3. vbi etiam ostendit quomodo non semper locum habeat dictum illud, Vinco te, si vinco vincentem te: quia, inquit, hoc non procedit, vbicumque datur diuersa ratio vincendi.

Quartus Casus est, quando quis ex pecunia pupilli emit rem aliquam: tum enim res illa manet pupillo sic obligata, vt ex illa recuperare pupillus possit pretium ante alios creditores quibus bona debitoris generaliter erant hypothecata, siue expressè siue tacite. Colligitur ex l. penult. Cod. De seruo pignori dato.

Quintus Casus, si quis mutuet alteri pecuniam ad emendam domum vel rem aliam cum expresso pacto, quod res illa sibi maneat hypothecata pro debito istius mutui: Talis enim debet præferri alijs creditoribus habentibus hypothecam generalem priorem, quamuis etiam ad futura bona se extendat. Ita docet Couar. supra & Bald. in l. Interim D. Qui potiores in pign. secus autem dicunt se rem habere, si non fuerit expressè dictum, quod domus vel fundus manebit obligatus pro debito talis mutui. Licet aliqui aliter doceant, quibus satis fauet Nou. citata: vt videre est apud Couar. supra.

Sextus Casus, quando quis alicui credit pecuniam ad militiam, v. g. vt emat equum, emat arma, vel vt se in militia sustentet: habet talis hypothecam cum iure prælationis etiam ante dotem, quamuis dote sit posterior, vt patet ex Nouella 97. cap. 4.

Septimus, quando quis contraxit cum fisco, manent ipsius bona fisco obligata cum privilegio prælationis: quale ius etiam habet fiscus ratione tributi nondum soluti. Unde bona omnia receptorum & redemptorum vectigalium sunt fisco hypothecata, ut constat ex lege 2. Cod. De privilegijs fisci: dos autem & fiscus pari iure censentur ut lege Dotis suæ, §. Cod. De iure dotium.

Observandum autem est, quod non omnes DD. eodem modo de omnibus casibus iam adductis sentiant, ut videre est apud Couar. loco supra citato: sed accuratior horum pertractatio magis ad iurisperitos pertinet.

20 D I C O Tertio: Post illos qui hypothecam habent, & omnes quos diximus habere ius prælationis, si quid supersit, inde soluendum erit creditoribus personalibus, qui nimirum non habent rem aliquam in specie, aut in genere sibi obligatam, nec expressè, nec tacitè; sed tantum ipsam personam: Inter hos autem primo loco soluendum est illis qui post hypothecam habentes, proximè gaudent personali privilegio prælationis, ut est sponsa de futuro in bonis sponsi, si sponso sit dos tradita non sequuto matrimonio, ut docet Glossa ad legem Eos, Cod. Qui potiores in pignore. Item qui deposuit pecunias apud nummularium non percipiens inde vsuras. Quod extendunt DD. ad omnia deposita, & ad commodatum, ac pignus, si dolo vel culpâ debitoris ista perierint. Similiter extendunt ad pecuniâ depositâ in societate mercatorum ad negotiationem. Quod si tamen hæc extaret, etiam si mixta esset cum alijs pecunijs, deberet ante hypothecas restitui, quia adhuc censetur in specie aliena: quando enim talia voluntate dominorum commiscantur, singulæ partes fiunt communes: ut habetur §. Si duorum Institutis De rerum diuisione: & l. Marcellus §. Pomponius D. De rei vindic.

21 Deinde soluendum erit reliquis creditoribus ex titulo oneroso, ut ex venditione, aut aliquo simili titulo, scilicet unicuique pro rata: idq; non habitâ ratione temporis, ut docet Syluest. V. Restitutio 6. qu. 5. Nauarrus c. 17. n. 51. quamuis non defint alij qui existiment inter hos etiam creditores locum habere regulam iuris: Qui prior est tempore potior est iure, ut Toletus lib. 5. cap. 26. D. Thomas autem opusculo 73. cap. 18. vult cæteris paribus primo loco pauperibus posse solui, prætermisissis ditioribus: quam sententiam nonnulli etiam sequuntur: quamuis opposita sit communior, & videatur solidior ac verior, nisi pauperes essent in extrema aut graui necessitate: tunc enim ex charitate eis satisfaciendum esset præ reliquis: alioquin non videntur siue ex iure positiuo, siue ex iure naturali, habere præferentiâ ante alios in pari gradu cū ipsis

concurrentes. Tertio soluendum erit, quod debetur ex titulo gratuito: ut si defunctus aliquid legauerit alteri, vel promiserit aliquid ad piam causam, quæ tamen præferri debet alteri legato gratuito.

Denique reliqua, si quæ superessent, forent pro hæredibus, ita tamen ut hi quoad suam legitimâ obtinendam præcedant ante legatarios. Et hæc quidem iure communi seruanda sunt: vbi & quatenus illud receptum est. Quod si aliquibus in locis sint aliæ leges vel consuetudines quæ rationi non repugnent, erunt illæ ibidem obseruandæ, etiam in conscientia: quando non nituntur tantum in aliqua præsumptione, sed ob bonum commune ordinatæ sunt, fundatæ in quadam naturali æquitate, ut magis secundum rationem rectam, & sine confusione restitutio in talibus casibus fiat; leges enim humanæ quæ recte rationi non aduersantur, neque nituntur falsis præsumptionibus obligant in conscientia.

D V B I V M VI.

An creditor qui prius solutionem petit habeat aliquam præferentiâ?

D I C O Primo: Ex eo quod creditor aliquis prius solutionem exigit, nullam acquirit præferentiâ contra eos qui ratione hypothecæ vel ratione privilegij iuxta dicta supra eum antecedunt: imo si hæres debitoris soluat prius petenti sciens id fieri cum præiudicio præferentiâ habentis, tenebitur is huic de damno respondere: aut si debitor soluerit, poterit prior à posteriori recuperare, ut tradunt Nauarrus c. 17. n. 52. & Syluest. V. Restitutio 6. quæst. 8. Colligitur autem ex l. Pupillus 24. D. Quæ in fraudem creditorum.

D I C O Secundo: Si plures sint creditores personales inter quos nullum sit privilegium prælationis, & vnus ex illis ante alios exigit solutionem debiti sui, siue in iudicio, siue extrâ, poterit, imò tenebitur debitor huic præ istis alijs soluere etiam totum debitum, quamuis esset tempore posterior. Ita quoque Nauar. & Syl. sup. & colligitur ex eadem l. Pupillus iam citata.

Ratio est, quia inter eiusmodi creditores, diligentia prius exigentis facit eum iure potior, quemadmodum hypotheca aut aliud privilegium, ut patet ex citata l. Idem locum potest habere, quando sunt plures eiusdem omnino ordinis habentes hypothecas: tunc enim qui prius tempore petit, videtur inter eos esse iure potior.

Sed quaeritur: An debitor sciens statum suum deficere possit integrè satisfacere alicui

non

non petenti, vt illi gratificetur qui alioquin ius prelacionis non habebat.

24 Respondetur licet non posse: quia iura id non concedunt: quandoquidem enim hic ius prelacionis non habet, sed cum ceteris pari iure concurrat, & vigilantia in petendo non faciat eum potiorē, quia non petijt, non licebit debitori prestare huic solutionem integram cum praeiudicio aliorum, qui iure pares aut potiores sunt: sed priores praeferendi sunt, & inter pares singulis aliquid soluendum est pro rata, secundum quod vires debitoris ferunt. Si tamen debitor sic alicui non exigenti vtronee solueret, non tenebitur hic qui accepit, in conscientia ad restitutionem; quia quod accepit, erat proprium debitoris, nec erat hoc in se siue in specie, alijs obligatum, vti supponimus: quia comparationem

facimus tantum inter creditores personales seu chyrographarios, vt vocant: neq; apparet vnde nasceretur aliunde obligatio in conscientia ad istam restitutionem; ergo &c. Et potest confirmari ex l. Quod autem 6. D. Quae in fraudem creditorum: Imò videtur idem etiam locum obtinere, quauis alij creditores haberent priuilegium personale prelacionis absque hypotheca: & fauet satis lex iam citata: quando dicit: Qui debitam pecuniam recepit, antequam bona debitoris possideantur (scil. ab alijs creditoribus iudicis auctoritate) quamuis sciens prudensque soluendo non esse recipiat, non timet hoc edictum, quo scil. reuocantur quae in fraudem creditorum alienata sunt. Et ita tenent Molina Disput. 536. quamuis Syluest. V. Restit. 6. q. 8. aliter sentiat.

C A P V T S E X T V M,

De excusantibus à restitutione.

DVBIVM PRIMVM.

An impotentia debitoris à restitutione excuset?

RESPONDEO & DICO
Primò: extrema necessitas debitoris, aut alicuius ex suis vel alterius proximi, cui necessitati aliter subuenire non potest, nisi rem alienam aut alteri debitam impendendo, excusat à restitutione quamdiu illa durat, vt possit solutionem aut restitutionem differre. Ita communiter DD. In tali enim euentu omnia sunt communia, saltem quoad vsum: quia diuisio rerum cum hac aequitate & humanitate est introducta, vt non magis quis impediatur ab illo qui rem occupauerit quominus eam possit vti in sua extrema necessitate, quam si omnia forent communia, vt patet ex Cap. Exijt: de V. signific. in 6. vbi dicitur, iure probabili in extremo necessitatis articulo concessum esse, vt sibi quis prouideat: & constat ex supra dictis,

Quaeret aliquis: quid faciendum est si creditor etiam sit in extrema necessitate?

Respondetur, eo non obstante nihilominus debitorem posse succurrere primo loco suae propriae personae de bonis suis, aut apud se existentibus, nec obligari vt suae extremae necessitati subtrahat, & creditori soluat, aut restituat. Quamuis aliter ex parte sentiat Scotus in 4. dist. 15. quest. 2. qui docet quod si debitor & creditor simul incidant in extremam necessitatem, tum debitorem de-

bere sibi subtrahere, & dare creditori. Sed quod diximus communiter tenetur ab alijs omnibus, vt refert Toletus lib. 8. cap. 39. neq; probabile habetur id quod Scotus dicit. Et ratio assignatur, quia melior tunc est conditio possidentis. Similiter & addunt posse succurrere necessitati vxoris, parentis, & prolium ante creditorem. Ita Soto libro 4. q. 7. art. 1. ad 1. Lopez 2. p. c. 53. & alij: & sumitur ex D. Th. 2. 2. quest. 31. art. 3. vbi ait obligationem parentum vincere omnem obligationem. Vnde opinio Tabien. qui V. Restit. aliter sentit à Mald. Tract. 4. c. 7. dub. 1. tamquam improbabilis rejicitur. An etiam ad fratrum necessitatem possit extendi disputatur. Existimat Soto debitorem potius debere soluere creditori in illa necessitate constituto, quam suis fratribus pariter constitutis subuenire: oppositum verò tenet Toletus lib. 8. cit. de peccatis mortalibus cap. 39. qui hanc doctrinam extendit ad omnes qui debitori in 1. gradu coniuncti sunt, quod Mald. sentit esse probabile. Haec tamen intelliga, nisi debitor siue rei alienae detentor, ipsa subtractione illius rei coniecisset ipsum creditorem siue dominum in illas extremas angustias, vt si eripuerit illi panem quando erat ei extremè necessarius ad vitam, aut deiecerit ex equo illum, quando erat in fuga, vt manus hostium euaderet: tunc enim tenetur talis fur aut spoliator restituere, quamuis etiam pro se ipso extremè indigeret eadem re: quia in primis tali casu auferre alteri rem suam est quasi illum occidere; deinde quia in pari causa & necessitate melior erat conditio possidentis, praesertim eius qui simul est dominus. Ita commu-

ter omnes DD. vt testatur Tolet. supra secus autem quando ipsa ablatione rei non est creditor aut dominus coniectus in ipsam necessitatē, sed aliunde incidit, licet interim simul cum debitore incidat, vt docet Caiet. qu. 62. art. 5. & in Summa V. Restitut. Soto, & Toletus supra, quamuis Nauar. c. 17. n. 6. aliter videatur sentire.

Ratio autem iam antè assignata fuit: quare si quis acceperit panem alterius, priusquam panis in solitudine deficeret, vel tabulam alterius antè naufragium, vel occupauerit equum ante hostium inuasionem, non tenebitur domino restituere, etiam si simul in extremum periculum vterque incidat, imò nec dominus vi posset tali possessori in extrema necessitate sic constituto eripere, vt tradit Mald. loco cit.

Querret iterum aliquis: An transactâ necessitate debeat fieri restitutio?

3 Responderetur: diuersis casibus indubitatè fieri debere, vt in primis quando vsus rei absque rei consumptione tantum fuit necessarius, ita vt post necessitatem res adhuc in specie existet: vt si quis extremè indigens acceperit equum alterius ad effugiendum manus latronum, aut scapham alterius ad euadendum naufragium, certum est, vbi pericula euaserit, illum debere hæc restituere: quia necessitas non tribuit amplius ius in rem alterius, quàm opus est vt quis se saluet, quando igitur sine rei consumptione potest suæ necessitati succurrere, non dubium est: quin post eius vsus, debeat reddere: vt colligitur ex cap. Odoardus de solutionib.

4 Secundo, Si intercesserit contractus siue ante necessitatem, siue in ipsa necessitate, quo res in dominium debitoris transiit, & nata est soluendi obligatio, tenetur debitor, vbi facultates habuerit, satisfacere: Colligitur ex D. Thoma quodlibeto. 5. art. 16. vbi docet captiuum in extrema necessitate vitæ, mutuam accipientem quo se redimat, debere eo magis restituere, quo in maiori necessitate illi creditor subuenerit.

Ratio autem reddi potest; quia ad succurrendum suæ necessitati, non fuit ipsi opus extinctione obligationis contractæ, sed potuit illi subuenire per rem suam legitimo contractu comparatam, siue per emptionem siue per mutuam aut simili modo. Similiter qui ante necessitatem furatus est rem alienam, vnde nata fuit obligatio restituendi ratione iniustæ acceptionis, si postmodum in necessitatē incidat, & in necessitate consumat, tenebitur nihilominus iuxta communē pœne sententiam, si postmodum ad meliores fortunas redierit, restituere: ita Scotus in 4. dist. 15. q. 2. §. ad argumenta, Syl. V. Restitutio §. qui citat Richardum & Palud. Ratio quodammodo eadem est: quia ad necessitatem subleuandam satis fuit, quod

res pænes se existentem potuerit consumere, manente obligatione, ratione iniquæ acceptionis prius contractâ, ita vt hæc non extinguatur, sed quasi consopiat: quæ proinde necessitate transactâ reuiuiscit. Ita docent Adrian. in 4. D. Restit. Med. Cod. De Restit. quæst. 3. Nauar. cap. 17. n. 62. Gabr. in 4. dist. 15. q. 2. Scotus supra, & alij passim.

Quando autem habuit rem alterius, siue ante necessitatem siue in ipsa necessitate per contractum, quo dominium rei non transfertur, vt fit in commodato, conducto, præcario, si tunc in extrema necessitate eam consumat, antequam fuerit in mora restituendi: aut quando quis in ista extrema necessitate constitutus rem alienam accipit & consumit, tum ex quorundam DD. sententia non tenebitur talis etiam transactâ necessitate postmodum ad restitutionem. Ita Pet. Navarra lib. 47. cap. 4. n. 24. & summa Angelica V. Restit. 3. n. 6. habet utique hæc sententia probabilis.

Contraria tamen est communior, quod saltem cum res est maioris momenti, nec putetur fuisse donata, non liberetur tunc ille qui consumpsit ab obligatione restituendi, quando necessitate transactâ potest. Ita Adrian. supra §. Quia dictum: & alij citati. Item Couar. ad regulam peccatum p. 2. §. 1. n. 3. Toletus lib. 5. cap. 24. Malderus supra.

Ratio reddi potest: quia extrema necessitas non simpliciter transfert dominium, sed tantum tribuit ius vtendi re, quam quis prius occupat aut tenet: idque in quantum opus est, vt indigens euadat periculum, aut suæ indigentiae succurrat: cum minimo interim alterius incommodo quo fieri potest: ergo non tollit omnino obligationem restituendi illud quod quis locato, commodato aut præcario accepit & in necessitate consumpsit, si ad meliorem fortunam postea peruenerit.

Confirmatur: Quia non tenetur quis illi dare, nisi in quantum opus vt consulat eius necessitati: ad hoc autem sufficit quod concedatur vsus cum obligatione restituendi si postmodum media sufficientia habuerit.

Quando tamen res non ita magni est momenti, & indigens non erat in spe aliqua propinqua quod fieret ditior, non tenebitur postea restituere: quia res parue censentur absolutè donari, quando in tali necessitate consumuntur: quia vir diues non censetur pro aliquot panibus v. g. aut calceis, aut vestibus detritis imponere pauperi onus restituendi, si aliquando ab eo talia acceperit. Sed opponit Pet. Navarra: talis etiam si rem maioris momenti in extrema necessitate cōsumpsit, quæ erat alterius, nō videtur ad restitutionem aliquam teneri: quod probat: quia neque tenetur ratione rei acceptæ, cum

cum iam res non existeret amplius, neque ex illa sit factus locupletior, sed tantum vitam conseruauit, ut supponimus: neque tenetur ratione acceptionis, cum absque delicto potuerit in extrema necessitate illam consumere; imò si non habuisset, etiam auferre: neque etiam ex contractibus mentionatis: quia dicti contractus in quibus dominium rei non transfertur, non obligant ad restitutionem si res pereat, nisi culpa eius qui eam accepit, perierit: nunc autem absque culpa eius perijt, & consumpta est; ergò in talibus casibus non tenebitur quis ad restitutionem transactam iam necessitate.

Respondetur, Neg. Conseq. quia quamuis non ex aliquo expresso contractu teneatur, tamè tenetur ratione cuiusdam taciti contractus quasi iure gentium introducti, quo quis dum rem alterius in necessitate consumit, se obligat tacite ad præstandam solutionem aut faciendam restitutionem, quando facultates illi suppetent: Hic enim videtur esse communis hominum intellectus, quòd apprehendant illum qui in necessitate rem notabilem alterius consumit, manere obligatum ut restituat & satisfaciatur, si aliquando media sufficientia habuerit: potest enim necessitati suæ quidè consulere: sed cù minimo quo potest fieri præiudicio & dano alterius.

7 D I C O Secundò: Non tantum extrema, sed etiam grauis necessitas alicuius, aut suorum, vel proximi excusat eum à restitutione quamdiu illa durat, nisi creditor similiter esset in necessitate graui: Ita communiter sentiunt Doctores, &

Probatum potest: quia multi tenent quod in graui necessitate liceat etiam clanculum furripere à distioribus, quando fit sine scandalo, ut Syluest. V. Furtum, qu. 5. Angelus eodem V. §. 37. Nauarr. cap. 17. num. 5. Pet. Nauarr. lib. 3. cap. 1. nu. 375. & Couarr. ad regulam peccatum, parte 2. §. 1. n. 3. dicit esse probabile, quamuis aliter ipse sentiat; ergò multo magis licebit differre solutionem, aut restitutionem, quantumuis etiam res esset in specie aliena, dum est necessaria ut grauioribus angustijs debitoris vel proximi auertendis deseruiat; quare propter periculum morbi, famis magnæ, nuditatis, aut similis afflictionis, cui aliter nequeat quis occurrere, nisi impendendo rem alteri debitam siue alterius, poterit eam impendere & differre solutionem siue restitutionem.

Dixi: quamdiu durat necessitas: quia per eam non extinguitur debitum, nec obligatio restitutionis quando res est alicuius momenti, ut ex modò dictis satis potest intelligi: quandoquidem verius sit, id ne quidem extremæ necessitati competere. Pet. Nauarra tamen ponit eandem ferme rationem de hac necessitate, & de necessitate extrema.

Vnde in certis casibus, de quibus antè egimus, vult quoque per rei consumptionem in hac graui necessitate, extinguere debitum restituendi, quando indigens ne spe quidem apparenti futurus erat ditior, cui fauent Syluest. V. Furtum, qu. 5. & Angel. eodem §. 37.

Addidi, Nisi creditor esset in pari necessitate: quia in necessitate pari (excepta tamen extrema) iudicant Doctores meliorem esse conditionem non possessoris, sed domini aut creditoris. Lessius tamen lib. 2. cap. 16. Dub. 1. nu. 20. dicit contrarium esse probabile, & fortè verius si debitor ablatione rei non coniecerit creditorem siue dominum in grauem illam necessitatem, sed ipse aliunde in eam inciderit: vnde tunc debitor si sit in graui necessitate ratione morbi, famis, vel nuditatis non tenebitur restituere (inquit) etiam si contingat creditorem in parem incidere.

D I C O Tertio: Excusat etiam à restitutione statim faciendam graue periculum debitoris quoad salutem animæ suæ, aut suorum: deinde magnum detrimentum in rebus suis quas alteri non debet: præterea magna iactura decentis ac competentis status. Primum est D. Antonini 2. p. tit. 2. cap. 8. Scoti in 4. dist. 15. quæst. 2. §. ult. Henrici quodl. 6. quæst. 24. Nauarri cap. 17. n. 57. & plurium aliorum.

Declaratur: V. g. si periculum sit, ne quis præ angustijs in desperationem incidat, ubi solutione aut restitutione facta videbit rem familiarem sibi tam curtam & angustam; Rursus si periculum sit, ne vxor vel filia se prostituat, ne filij fiant latrones. Debet autem periculum illud esse notabile, & tale ut non suppetat commoda ratio auertendi istud, nisi differendo solutionem siue restitutionem. Deinde debet esse tale quòd proueniat ex aliqua rationabili causa. Nam si ex malitia tantum nasceretur, ut si filij lasciuui se iungere vellent latronibus, quia deessent pecuniæ quas in commestationes indebitas expenderent, aut filia vellent se prostituere, quia desunt pecuniæ quas in ornatus & fucos superfluos supra statum suum impendant, tunc eiusmodi pericula non excusarent: quia dum ex vna parte saluti eorum videretur consuli, ex altera parte daretur periculosior ansa sese perdendi: neque equum est, quod propter puram malitiam vnus patiatur alter detrimentum.

Secundum & tertium tenent iidem DD. & cum illis Couar. ad regulam peccatum p. 1. n. 2. Medina de Restit. quæst. 2. dub. 4. & alij.

Ratio est, quia in hisce casibus creditor tenetur secundum rectam rationem consentire in dilationem: quia contra charitatem & æquitatem faceret, si vellet cum tanto alte-

to alterius incommodo sibi statim satisfieri: nisi fortassis simile incommodum illi ex dilatione instaret. Quare si quis alteri debeat centum aureos, nec possit satisfacere nisi domum suam, aut prædium vendat longè minori pretio, quàm valeat, non obligatur statim soluere: sed differre licitè poterit in foro scilicet conscientie: nam in foro fori, eius ordinariè non haberetur ratio. Dicitur autem nostrum plerique intelligunt, siue debitum sit ex contractu, siue ex delicto, quàmuis Soto lib. 4. q. 7. art. 4. & Caiet. V. Restitutio qua st. 6. id negent, quando est ex delicto: sed tenent expressè D. Anton. & Nauarrus sup. nisi tamen postea non foret occasio vnquam restituendi, quia tunc licet magni sumptus sint subeundi, vt supra diximus, debet tamen fieri statim restitutio; quando res iniquè fuit ablata.

8 Similiter ex dictis licet colligere, quod si vir nobilis non possit statim satisfacere, nisi priuet se omni obsequio famulorum, sic vt cogatur inde abstinere à conuersatione cum sui similibus, posse quoque eum solutionem differre, sicuti & si cuius primarius non possit statim soluere, nisi incipiat manibus laborare, vel artem mechanicam præter statum & consuetudinem suam, exercere, poterit quoque solutionem differre: quæ tamen intelligas si statum illum iustè obtineant ac possideant. Non excusabit autem quod forsitan non nihil statum diminuere debeant, modo intra limites decentie vtcumque valeant illum sustinere.

Quando autem debita sunt ex delicto, volunt multi mox esse restituenta, etiam cum amissione status. Alij tamen putant æquius ac verius esse ad id non esse obligationem, si statum suum iustè quis obtinuit, & ex improviso incidat in infortunia, ita vt debita ex delicto prius contracta: v. g. permisit aut non impediuit subditos suos alijs damna inferre dū posset, dissoluere nequeat absq; amissione status. Ita Nauar. supra n. 62. Syl. V. Restitutio 5. q. 1. 3. & 4. cum alijs, quos citat.

Videndum tamen semper est in istis casibus, an creditores non sint in pari angustia: tunc enim statim illis satisfaciendum erit, vt communiter DD. tradunt: quia tenetur debitor potius subire damna in alijs rebus suis, vel in statu suo, quàm creditor illud sustinere ex mora debitoris: neq; enim iactura rei familiaris aut status tantum iuris tribuit, quantum extrema necessitas, vel etiam iuxta aliquorum opinionem grauis, non enim illa facit usum rerum communem, sicuti hæc.

9 Petet aliquis Primò: quid si quispiam ad illas angustias amittendi status suam culpam deuenerit: v. g. quia ludis & commessationibus omnia sua decoxerit.

Respondetur, talem non mereri dilationem solutionis debitorum siue ex delicto siue ex

iusto contractu nata sint: sibi enim imputare debet quod absque status amissione satisfacere nequeat. Ita Soto lib. 4. q. 7. art. 4. & Pet. Nauarra sup. n. 44.

Addidi autem: Si statum illum iustè obtineat, quia si forsitan rapinis, vsuris, aut similibus iniustitijs ad eum deuenerit, tenebitur mox restituere etiam cum status dimissione ex communi sententia DD. quia hoc non est tam facere iacturam status sui, quàm ad statum suum redire, & quem indebitè occupauerat, deserere: Vnde tales non possunt differre restitutionem vsque ad mortem, sed obligantur statim facere.

Excipit tamen Pet. Nauarra casum quotalis quispiam haberetur passim vir honestus & probus, quia eius iniustitiæ laterent, nec posset subito statum dimittere, nisi infamandò seipsum de fraudibus suis, tunc enim poterit paulatim restituere: quia ratione infamie, quam alioquin incurreret, excusatur à subita restitutione.

Dicit aliquis: Semper videtur quædam infamia dimittere statum; ergo qui vt restituat deberet illum dimittere, nunquam tenebitur restituere.

Respondetur Neg. Antèc. quando enim satis communiter scitur statum illum per rapinas, vel alias iniustitias, esse comparatum, nulla est infamia illum dimittere vt suum vniciquè restituat, sed potius est bonam famam conciliare, & malam abstergere.

Petet Secundò: Vtrum restitutionem possit quis differre, si non sit passurus damnum soluendo in rebus quas possidet, sed tantum impediatur à lucro faciendo quod consequi intendit?

Respondetur negatiue: Ita Nauarrus sup. n. 59. & plures cum illo. Ratio est, quia talis restituendo nihil amittit de rebus suis, sed tantum definit lucrum facere de substantia aliena aut alteri debita.

Ponit tamen hic exceptionem Pet. Nauarra libro 4. cap. 4. n. 52. nisi scilicet forsitan lucrum illud propinquum foret, quod intenderet vt posset alijs quoque creditoribus satisfacere, quibus alioquin soluere non posset, & creditor ex illa dilatione non sit passurus incommodum: quod satis videtur rationi consentaneum.

D V B I V M II.

An remissio per creditorem facta excuset à restitutione.

Respondetur, quemadmodum dilatio concessa à creditore excusat ne debitor teneatur statim restituere, ita remissio facta omnino à restitutione liberat. Est communis sententia DD. Couar. ad regulam peccatum

peccatum p. 2. n. 1. Med. Cod. De Restit. q. 3. Syl. V. Iudex. 1. q. 8. Soto lib. 4. q. 7. art. 4. Salonius q. 62. art. 8. controu. 2. & alij.

Ratio per se euidens est: quia sicut creditor ius suum potest donare alteri, ita etiam potest debitori condonare seu remittere: neque requiritur ad hoc ut remissio facta habeat effectum, quod debitor in manibus creditoris prius posuerit rem debitam, ut rectè docet Med. q. 3. causa 2. contra quosdam qui id voluerunt: neq; quod saltem aut verbis, vel animo obtulerit, neq; etiam quod animu offerendi vel restituendi habuerit, ut ex cõmuni sententia tradit Panorm. in cap. Cum tu: de vsuris: Quinimo notat Caiet. V. Restit. c. 7. non expedire, quod pauper offerat diuiti pecuniam siue rem debitam, quando supplicat pro remissione, quia forte re oblatã fieret difficilior ad condonandum: facilius enim remittuntur non habita, quàm ea quæ iam in nostra sunt potestate.

Requiruntur tamen quædam conditiones quarum. 1. est, ut creditor habeat potestatem remittendi non impeditam: nam huius defectu à solutione aut restitutione, non liberat remissio facta à pupillo, vel alio per legem vel naturam inhabili ad donationem: adeoq; ad condonationem, quia vtriusque eadem est ratio.

Hinc etiam nõ subsistit remissio per Prælaturam facta quoad ea quæ cedunt in vtilitatem Ecclesiæ, quamuis possit condonare quæ cedunt in vtilitatem suæ personæ, ut docet Panorm. ad cap. Veniens 1. De in integrum restit.

Altera est, ut remissio sit liberè facta: id est, non extorta vi aut fraude. Colligitur ex cap. Sollicitè, de restitutione spoliati. vbi irritatur renuntiatio spoliati, eò quod non præsumatur sponte renuntiasse, quia renuntiauit spoliatus. Ratio itaque est, quia censetur inuoluntaria remissio, cum tamen sicuti de ratione donationis, ita & condonationis sit, ut voluntariè fiat. Vi extorta censetur, quando expressè vel implicite Debitor intentat mitas, nisi vel integrè, aut pro parte debitum remittatur, prout aliquando potentiores solent cum minus potentibus, aut pauperioribus agere: similiter qui cogit creditorem subire grauiores & longas molestias in repetendo, & sollicitando solutionem aut restitutionem, ita ut de eius consequutione quasi desperet, nisi magnam partem remittat, quod satis frequenter quoque non sine iniustitia contingit.

12 Fraude autem censetur obtenta, quando debitor fingit se longè pauperiorem, quàm reuera sit, aut alio simili dolo inducit creditorem ad remittendum; blanditiæ tamen & preces non impediunt effectum remissionis, quia non reddunt remissionem inuoluntariam, nisi fortassis supra modum

essent inopportuna, sic ut quis malit re suã priuari, quàm tantã importunitate diuexari. 3. conditio est, ne debitor ipse sit incapax remissionis propter dispositionem iuris, ut in primis est Iudex Ecclesiasticus delegatus, quando à partibus aliquid accipit præter esculentum aut poculentum merà liberalitate oblatum, quodque paucis diebus consumi potest: cogitur enim talis per capit. Statutum §. Insuper, & §. Si quid: De rescriptis in Sexto omne aliud munus integrè restituere, etiamsi donatores ei restitutionem remittant. Si tamen finito iudicio, iterum illi donetur, tunc Syluest. supra, admittit posse retineri: non autem si prius, postquam restitutum est, iteratò donetur, ut quidam non satis consideratè videntur admittere: eadem namque ratio constitutionis tunc adhuc militat: estque secunda acceptatio non minus contra Canonem, quàm prima:

Similiter quoque si visitator Ecclesiarum 13 accipiat procuracionem in pecuniã à locis visitatis, vel alia munera siue ab illis siue ab his, obligatur iuxta Cap. Exigit, de censibus in 6. restituere in duplum, etiamsi donatores remittant: quæ omnia confirmantur ibidem sequenti cap. Felicis per Bonifacium Octauum, eo solo excepto; quòd permittat procuracionem accipi in pecuniã, quando visitati ita quoque volunt: & quidem Archiepiscopis & Episcopis si intra mensem non restituerint interdictus est ingressus Ecclesiæ: inferiores autem ab officio & beneficio suspenduntur quotisque grauatiss Ecclesijs in duplum satisfecerunt, ut habetur Cap. Exigit citato: quæ vtinam benè obseruentur. Tertiò, Si inquisitor prætextu officij sui pecuniam extorsit, iubetur restituere, nullã super hoc remissione valiturã, ut patet Clemetina Nolentes, de hæreticis. Quartiò, Canonice, qui diuino officio non interest debet restituere distributiones, si quas acceperit, etiamsi illi remiserint, quibus accrescunt; ut statuit Conc. Trid. Sess. 14. Cap. 12. de Reformatione.

D V B I V M I. I.

An bonorum cessio excuset à restitutione.

14 **N**otandum est, hic bonis cedere, nihil aliud esse quàm profiteri se non sufficere debitis soluendis; ac proinde se omnia bona sua abdicare & tradere illa diuidenda, ut inde creditoribus satisfiat quousque potest. Vnde bonorum cessio fit sola paupertatis professione, ut dicitur l. In omni, Cod. qui bonis cedere possint.

RESPONDEO itaque & DICO Primò: Bonorum cessio non magis in foro conscientiz ex-

tia excusat, quam necessitas, aut impotentia ob quam fit, per se excusat etiam absque cessione. Ita satis communiter DD. cū Navar: cap. 17. n. 86.

Probat: quia in cessione tantum conceduntur alimenta: idque ex quadā misericordia, nec semper: sed quando casus specialiter eiusmodi gratiam videtur mereri, vt patet l. Qui bonis, D. De cessione bonorum: atqui hæc seruari possunt etiam consistendo in lege naturæ, & gentium: neque enim debitor obligatur se spoliare necessarijs alimentis, vt mendicare cogatur, vel in aliam grauem necessitatem incidat: sed retinere potest quæ iudicio prudentum & bonorum virorum, ad suam & suæ familiæ aliqualem sustentationem sunt necessaria. Vide dicta supra dub. 1. huius capituli.

Dico secundò: in foro exteriore præstat cessio bonorum hoc beneficium, quod debitor non possit à creditoribus mitti in carceres, vt patet l. 1. Cod. De ijs qui bonis cedere possunt. Et insuper si post cessionem, aliquid acquirat quod possit inde sibi seruare, quantum est necessariū ad suam vel suorum sustentationem, vt eodem titulo explicatur:

Beneficio tamen cessionis dicuntur non gaudere, qui debent ex delicto, siue delictum sit commissum in contractu, siue extra contractum, siue debeatur tamquam pœna, siue pro reparatione damni & interesse: nam iura beneficium cessionis concedunt illis solis qui merè ciuilitè debent: & quando agitur de publicā vtilitate excluditur bonorum cessio, vt significatur l. Propter honorem, Cod. Qui bonis cedere possunt: interest autem publicæ vtilitatis, ne delicta maneat impunita, vt habetur cap. Vt fame, De Sentent. Excommunicationis. Vide Molinam disp. 572. & indicatur l. 3. Si pater tuus Cod. Qui bonis cedere possunt.

Syluester tamen V. Restit. 7. q. 6. existimat eum qui ex delicto debet, posse contra pœnam vt cessione, siue hic petat damna resciri, siue multam sibi adiudicatam persolui: idque non frustra homo in hominem seuiat: & adducit pro se cap. Si res, causa 14. quæst. 6.

Cæterum quamuis fœbile cessionis bonorum auxilium (vt leges loquuntur) secundū rigorem iuris ordinariè nihil amplius debitori præstet, dum cedit, quam libertatem à miseratione in carceres, tamen si absque culpâ suâ bonis cedere necessitetur, & per creditores in bonis fiat executio, poterit licitè retinere quod sibi necessarium est, vt ipse cum familia saltem tenuiter secundum statum viuere possit, & ad eum finem quædam reponere aut abscondere, vt tradunt Syll. sup. P. Nauarra lib. 4. c. 4. n. 6. & alij qui admittunt illum posse retinere vt non egeat: &

Colligitur ex dictis sup. quia nemo tene-

tur se conijcere in extremam aut grauem necessitatem, vt creditori soluat, imò nec soluere tenetur cum totali iactura status sui quem iustè possidet, nisi fortassis creditor in pari periculo amittendi status foret, iuxta antè dicta.

Dico Tertio: Qui bonis cesserunt, si postmodum ad pinguiorem fortunam peruenierint; tenentur in conscientiâ creditoribus integrè satisfacere, imò & via iuris poterunt creditores ab eis auferre; quicquid ultra necessaria ad mediocrem sustentationem acquisierint. Ita Doctores communiter. Ratio est manifesta, quia leges quæ admittunt cessionem bonorum, nullo modo liberant, aut liberare intendunt, debitorem à suâ obligatione: neque subest æquitas cur id facerent: sed tantum, vt diximus, impediunt quo minus ob debita incarcerationi possit: quare debitum non extinguitur, sed quasi consopitur, donec habeat unde queat soluere: vt patet clarè ex l. Cum & filij familias Cod. Qui bonis cedere possunt, vbi dicitur: Apertissimi iuris est, si quid pinguius accesserit debitoribus, hoc iterum vsque ad modum debiti posse à creditoribus legitimo modo auelli; & l. Qui bonis D. De cessione bonorum, Is qui bonis cessit, inquit lex, si quid postea acquisierit, in quantum facere potest, conuenitur.

Dixi, Quicquid ultra necessaria &c. quia eadem l. iam citatâ dicitur, eum qui bonis cessit, non esse fraudandum quotidianis alimentis, quæ scilicet de post sibi conquirat.

Queritur hic: Si debitor in cessione bonorum compulsus fuerit subire actus aliquos ignominiosos iuxta quorundam locorum consuetudinem: an tunc etiam ad solutionem obligetur, si postmodum ad meliorem fortunam deuenierit?

Quidam existimarunt debitorem tunc non obligari, vt refert Mald. tract. 4. c. 7. dub. 3. eo quod videatur ignominiam illam sustinuisse loco solutionis faciendæ, atque ita hac mediante videatur ab obligatione debiti absolui. Sed contrarium omnino verius est, vt docet Mald. ibidè cum Conar. lib. 2. Variarum cap. 1. n. 6. Less. lib. 2. c. 8. dub. 3. & plerisque alijs.

Ratio est, quia pœna illa non imponitur in commutationem obligationis quæ creditoribus suis tenetur, vt alij videntur apprehendere: sed in punitionem culpæ quæ saltè præsumitur commissæ, siue per mutuum, aut per alium contractum res alterius sibi appropriando, dum sciret se impotentem ad soluendum: siue in eo quod res alienas vel suas decoxerit aut neglexerit, quibus de causis contingit creditores iustis suis creditis fraudari.

Obseruandum autem hæc est, aliqua esse hominum genera, qui beneficio cessionis bonorum

bonorum non indigent, eos scilicet qui privilegio gaudent, ut in carcerē pro debito civili mitti non possint; quales in primis sunt Clerici, ut tradunt Panor. Ancharanus, & alij ad Cap. Odoardus, De solutione. Si tamen Clericus in fraudem contrahentium simulasset se non esse Clericum, posset propter debitum ex tali contractu incarcerari, ut habet Molina Disputat. 571. Idem dicendum de Clerico qui de fuga suspectus est.

Nomine autem Clericorum vult Couar. sup. n. 9. intelligi hīc tantum Clericos qui sunt in Sacris: sed rectius dicuntur comprehendī omnes illi qui iuxta Trid. Sess. 26. c. 6. gaudent privilegio fori, exceptis tamen coniugatis, quia hi quamvis gaudeant privilegio fori & Canonis, si cum virgine matrimonium contraxerint, & habitu clericali incedentes cum tonsura alicui Ecclesie ex Episcopi deputatione deseruiant, tamen non gaudent ceteris Clericorum privilegijs, ut habetur Cap. vnico, De Clerico coniugato in 6. & proinde neque privilegio de quo hīc agimus. Secundò mulieres honeste, per l. Hodie nouo, Cod. De custodia rerum. Tertio, milites per l. Milites D. De re iudicata. Filius denique emancipatus, licet pater bonis cedat, de patrimonio quod ei iam questum fuerit, non debet inquietari, ut habetur l. Si pater D. qui bonis cedere possunt.

DVBIVM IV.

An licitum sit religionē ingredi illi qui debitis grauat, & an à restitutione excusetur si ingrediatur, siue id licitè siue illicitè faciat?

19 **S** Vponimus hīc tamquam certum & indubitatum apud omnes, cum qui religionem ingreditur ac proficitur, quamvis ære alieno sit grauatus, fieri nihilominus verè religiosum (nisi fortassis regulæ aut statuta alicuius Ordinis impediunt) neque ad sæcularem statum posse redire.

Ratio est: quia licet pecuniarum aut rerum externarum debitor sit, tamen persona libera est & suus, ut validè religioni se dare possit: ut habet D. Th. quest. vlt. huius Partis art. 6. ad 3. secus autem dicendum est de seruo, qui suus non est, sed alterius: & de coniuge quando fuerint duo in carne vna, consummato scilicet matrimonio: quia non ipse, sed alter corporis eius habet potestatem, cuius tunc vsu inuitus priuari non potest. Hisce præmissis

20 **D** I C O Primò: Si habeat debitor aliquid in specie alienum, non poterit licitè

Vigors de Iure & Iust.

ingredi religionem, nisi eius restitutionem fecerit. Indicat D. Thom. loco cit. neque est vlla ratio, debitum illud non antea exsoluendi. Idem dicendum est de illo qui obnoxius est rationibus reddendis: neque enim potest hoc licitè prætermittere, inquit D. Tho. ibidem, ut religionem ingrediatur.

D I C O Secundò: Similiter nec illi qui alijs debitis obstrictus est, licebit statim religionem ingredi, si ingressum ad breue tempus, v.g. (inquiunt DD. aliqui) ad paucos annos differendo & operas vel exercitia sibi suoque statui congrua subeundo posset creditoribus suis satisfacere.

Hanc conclusionem tenent in primis omnes illi qui simpliciter docent, non posse licitè ingredi religionem eum qui debitis grauat, sed omni modo debere laborare, ut prius creditoribus satisfaciatur, atque adeò si ingrediatur etiam in ipsa religione debere quacumque industria aut arte, si possit, conquirere vnde satisfaciatur: ut Gerson alphabeto 39. littera X. Maior in 4. distinct. 38. Medina quest. 3. causa 8. & Nauarrus Comment. 1. De regularibus n. 8. Deinde eandem docent Pet. Navarra lib. 4. cap. 4. num. 93. Lopez 1. parte cap. 129. qui citat Franciscum à Victoria, Azorius lib. 12. cap. 1. Malderus supra dub. 4. & alij plures recentiores.

Ratio reddi potest: quia tunc creditores censentur merito & rationabiliter esse inuiti, si eis antea non satisfaciatur, quando id breui tempore & absque magno siue extraordinario labore præstare potest. Neque poterit se liberare in foro conscientie per auxilium cessionis bonorum, quod videtur contra Lessium supra dub. 8. n. 75. quia uti dub. præcedenti diximus, hoc non magis in conscientia liberat, quam impotentia vel necessitas, quæ hīc non videntur locum habere: quandoquidem pauco tempore & consuetis operis possit creditoribus satisfacere, si ingressum tamdiu differat. Quod si tamen creditores importune vrgerent, sic ut in carcerem esset mittendus tunc facta cessione bonorum, poterit statim religionem ingredi, quando nolunt inducias concedere pro tantillo tempore, quo posset fieri potens ad soluendū, ut notat Mald. dub. 4. cit.

D I C O Tertio: Si opus esset longo tempore aut magnis & extraordinarijs laboribus statui eius minimè congruis, non videtur debitor eo casu obligatus ad religionis ingressum vel omittendum, aut tanto tempore differendum.

Colligitur ex D. Th. loco supra citato, & tenent Doctores secundo loco citati, & alij satis communiter contra Gersonem, & aliquos eius affectas. Vide Pet. Navarra lib. 4. cap. 4. n. 93. & Lopez supra.

S

Probat

Probatum, quia qui non habet actu bona, neque proxime: nec facile ex consuetis exercitijs habere potest, censetur impotens ad soluendum, & proinde à restitutionis obligatione excusatus. Nec videtur hic obligandus ad subeundum longum & extraordinarium laborem, quando dedit omnia sua creditoribus in satisfactioe, cedendo ipsis bona sua, vt monet D. Th. quandoquidem nec iudices in foro externo soleant obligare aut imponere, vt debitor laborando conquirat quo soluat, quando vident illum omnia quae habebat dedisse: nec praeuideant eum proxime aut facile posse reliqua conquirere, vnde omnibus plenè satisfaciatur. Ex quibus intelligi potest excusatione illam in huiusmodi à restitutione aut solutione plenà faciendā prouenire, non tam ex privilegio religionis, quam ex natura rei propter impotentiam: licet sine dubio ingressus religionis, hac in re mereatur quoq; aliquid particularis fauoris, vt propter illum creditores merito debeant non nihil esse faciliores, praesertim si absque grauiori aliquo damno spiritali tamdiu ingressus non possit differri.

§3 Dico Quartò: Debitor in tali casu licet ingrediens religionem, non tenetur in religione existens labore, aut sua industria conquirere media quibus creditoribus restituat, aut satisfaciatur: quinimo etiam si in religione quaedam lucra faceret, non tamen vel ipse, vel monasterium teneretur inde creditoribus soluere: secus si monasterium aliqua illius religiosi bona ad se sumpsisset. Est communior sententia DD. contra Nauarrum Comment. 2. De regularibus: nu. 42. vt habet Malderus tractatu 4. cap. 7. dub. 4. Et

Probari potest ex dictis: si enim debitor ære alieno quo grauatur non obstante, licet religionem tali casu ingrediatur, eum ea sit religiosi conditio, vt nihil proprii habeat, nec quicquam sibi conquirat, sed omnia acquirat monasterio; euident efficitur, nec illi vtpote qui manet impotens, ad solutionem obligari, neque etiam monasterium, vtpote quod creditoribus illis nihil debet. Quando tamen is qui propter debita ad tempus ingressum differre tenebatur iuxta prius dicta, intempestiue ad religionem fuerit admissus, probabile est superiores siue monasterium tunc tamquam cooperatores induere impotentiae teneri creditoribus de eo satisfacere, nisi per ignorantiam fortassis excusentur.

Observari autem hic poterit Sixtum V. Pontificem aliquando suis constitutionibus scilicet vna de anno 1587. & altera de anno 1588. inhabilitasse perpetuò ad religionem eos qui ære alieno supra vires suarum facultatum essent grauati: sed Clementem VIII. quoad nullitatem professionis, istas

sui prædecessoris constitutiones iterum ad terminos iuris communis reduxisse.

DVBIVM V.

An compensatio excuset à restitutione?

Respondetur Affirmatiue: qui enim compensat, soluere dicitur, vt habetur l. Si debitor, D. qui potiores in pignore. Multa tamen sunt, in quibus leges prohibent facere compensationem, vt in deposito per Cap. Bona fides, De Deposito, vt tradit Med. Cod. De Rest. quizit. 3. causa 12. quia est præuilegiatum per Cap. cit. In Commodato per l. vlt. Cod. De commodato: quod tamen negat Medina loco cit. & quidam alij, & conantur aliter interpretari leges, sed non satis appositè aut solide. In pecunia data in frumentum Repub. emendatum, per l. Negotium D. De compensationibus: & in quibusdam alijs casibus: de quibus vide Mald. sup. Dubitatione 5. Quando tamen creditum non minus est liquidum & certum, quam debitum, & adsunt hæc conditiones, quod scilicet nullum sit periculum istorum malorum ob quorum præsumptionem leges aliter statuerunt; absit quoque scandalum & periculum alterius cuiuscumque incommodi, tuta erit compensatio in foro conscientie etiam in illis in quibus leges prohibent propter certas præsumptiones, si aliter creditum tuum obtinere aut recuperare non possis. Vide plura huc pertinentia dicta sup. c. 1. huius Tractat. tertij; dub. 1.

DVBIVM VI.

An ob excommunicationem creditoris liceat differre solutionem?

Dixit sunt hac de re sententiae: vna eorum qui docent solutionem aut restitutionem posse differri, quando creditor saltem nominatim est excommunicatus, donec ipse Ecclesiae reconcilietur. Ita Adrianus in 4. q. 3. de Restitutione. Felinus in capitulum inter alia, de sententia excommunicationis: Panorm. ibidem, & in Capitulum Intelleximus, De iudicijs: ibidem quoque Decius: Glossa in Capitulum Absolutos de hæreticis, & alij nonnulli.

Probari autem potest Primò ex Capitulo Nos sanctorum: causa 15. q. 6. vbi Gregorius VII. ita loquitur: eos qui excommunicati fidelitate aut sacramento constricti sunt, Apostolicam auctoritate à iuramento absolutimus, & ne suam fidelitatem obseruent, omnibus modis prohibemus, quousque ipsi ad

satisfactionem veniant. Similia quoque habentur Can. sequenti; Iuratos milites. Secundò ex Capit. Quod in dubijs, ibidem: vbi dicitur, quod nullus scienter nominatim excommunicato communicare teneatur, nisi quædam personæ, quæ per illud Gregorij Papæ Cap. Quoniam multos, specialiter excusantur: atqui illo Cap. Gregorij non excusantur debitores, vt possint aut debeant communicare cum creditoribus excommunicatis, quibus sunt obligati; ergò non tenentur ijs communicare, vt eis satisfaciant. Vnde Adrianus, & Glossa inde colligunt eos non teneri, etsi iuramento promississent solvere: eò quod iuramentum tacitam habeat conditionem, si creditor permanferit talis, cum quo liceat communicare. Huc Tertio accedit, quod Capit. Decernimus, De sententia excommunicationis in 6. & Cap. Quia, De exceptionibus ibidem, repellantur excommunicati ab omni actione in iudicio; ergò &c.

26 Altera sententia est plurium aliorum, qui docent solutionem aut restitutionem ideo differri non posse, quia creditor etiam nominatim sit excommunicatus. Ita docet Syluester V. Excommunicatio 5. q. 12. Ioannes Medina Cod. De restit. quest. 3. causa 9. Couar. ad Regulam Peccatum 1. p. num. 8. Suarez De censuris Disp. 15. sect. 8. Maldorus supra dub. 6. & alij:

Probari potest hæc sententia: quia excommunicato ante excommunicationis sententiam in debito obligatus, manet eidem in excommunicatione existenti obligatus, nisi iure aliquo ab obligatione liberetur siue absoluatur: quod D. Th. in 4. tamquam principium supponit, vt notat Syluest. supra: atqui debitor nullo iure, nec diuino, nec humano videtur absolutus aut liberatus ab obligatione satisfaciendi creditori excommunicato, post terminum lapsum; ergò &c.

27 Subsumptum probatur pro priori parte; quod scilicet non liberetur iure diuino: nam etiã ethnicis & Publicanis iusta debita sunt soluenda, vt satis potest colligi ex doctrina Apostoli ad Rom. cap. 13. *Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal &c.* quod etiam ethnicis Principibus vult persolui: nisi tamen fortassis aliquando generalis lex charitatis aliud postularer, vt si spes foret per solutionis dilationem posse ipsum excommunicatum ad saniolem mentem induci, vel quasi adigi, vt sic Ecclesiæ recõcilietur: quod subinde obuenire potest, præsertim quando debitor maioris est authoritatis, qui soluere recusaret propter creditoris contumaciã contra Ecclesiam. Non etiam iure humano: quod optimè declarabitur per responsionem ad Canones pro priori sententiã allegatos.

Quare, quod attinet ad Cap. Nos sancto-

rum, & Cap. Iuratos, Respondetur, Pontifices ibi dumtaxat absoluerent aut absolutos declarare subditos & milites à fidelitate & iuramento, quibus respectiue obstricti sunt suis dominis, aut Imperatori excommunicationis sententiã innodatis, quousque hi ad satisfactionem veniant: non autem liberare, aut liberatos declarare debitores à solutione iusti debiti præstandã creditori excommunicato: ad quos proinde dicti Canones non videntur extendendi; cum leges pœnales strictè sint interpretandæ.

Ad Cap. autem, Quod in dubijs; De sententia excommunicationis: Respondetur, ibi præsumptuosam communicationem cum excommunicatis prohiberi personis nõ exceptis in Capit. Quoniam multos causa 11. q. 3. Iam verò in primis dici potest hanc solutionem præstare non esse præsumptuosam communicationem: quia est exsolutio debiti. Deinde exigua est & breuis, vt vix mereatur nomen communicationis cum altero, vt notat Couar. loco cit. n. 10. Neque enim propterea quis dicitur habere communionem cum altero, si dixerit, Accipe quod tuum est & vade. Vnde huiusmodi præstatio solutionis non videtur censenda illic prohiberi sub nomine communicationis: nam eodẽ Cap. dicit Pontifex; quod excommunicatis in sustentationem non superbiz, sed humanitatis causa aliquid detur, se non prohibere; ergo minus quod ex causa iustitiæ. Præterea ibidem excipiuntur rustici, siue coloni vt interpretes exponunt, quibus conceditur communicare cum excommunicato: qui non videntur alio titulo excipi, quàm quia sunt ei obligati & debitores: atque ita debitores adnumerari possunt, vt i apparet, personis dicto Cap. exceptis.

Ad Tertium Respondetur: Quamuis excommunicati repellantur ab actione in iudicio, neque quis cogatur eis ibi respondere, non tamen inde consequens esse, quod alij priuatim post terminum lapsum non teneantur soluere: quia iudicialiter agere contra alium importat quandam veluti potestatem in illum, & magnam ac publicam requirit cum alijs communicationem: quæ pertinaciam excommunicati augere aut fouere, & apud alios scandala parere; nata essent: & propterea meritò prohibetur expresso iure: sed ista non sic locum habent in solutione priuatim præstandã eius, quod secundum iustitiæ rationem debetur: vnde apparet ratio negatæ Consequentiz. Vtraque autem sententia probabilis est; posterior quidem est plurium; non tamen inutile fuerit, imò charitati consentaneum, praticare priorem, quando creditor excommunicatus non est in aliqua necessitate aut grauamine: & aliqualis subsit spes, quod sic facilius à sua contumacia poterit auocari.

TRACTATUS QVARTVS

De iniurijs in nomine & fama, ac de necessitate
restitutionis. Item de iniurijs in
bonis spiritualibus.

C A P V T P R I M V M.

De Detractione & Contumelia.

DVBIVM PRIMVM.

*Quidnam sit fama &
quid honor?*

QVANDO QV IDEM de-
tractio, & contumelia
circa famam & honorem
tamquam obiectum siue
materiam suam versan-
tur, hinc vt illa intelli-
gantur, primo loco vi-
dendum est, quidnam hæc sint.

Fama in genere describi potest, quod multorum sit existimatio cõmuni & publico sermone expressa de vita & moribus alicuius: Quare duplex est, scilicet alia bona, alia mala: hic autem principaliter nobis est sermo de bona fama: quæ vt legalis, describitur l. Cognitionum, D. De extraordinarijs cognitionibus, esse illæz dignitatis status legibus & moribus comprobatus. Cõformiter autem ad descriptionem famæ in genere prius datam poterit sic definiri, quod sit multorum existimatio bona cõmuni & publico sermone divulgata de moribus & vita alicuius: sicut è contra mala fama dicitur multorum existimatio mala &c.

Dico cõmuni & publico sermone divulgata siue expressa, quia ob existimationem intus tantum latentem, nisi cõmuniter innotuerit non dicitur quis bonæ aut malæ famæ esse. Non est tamen fama propriè externus tantum sermo communis; quia hic si sit absq; existimatione cõformiter correspondente, potius videbitur fabula, quàm fama dicenda: nec dicitur etiam quis ideo bonæ esse famæ, si communiter homines de eo benè loquantur: & cognoscatur interim quodd aliter intus sentiant.

Cæterum bona fama, de qua agimus, principaliter consistit in opinione virtutis & sapientiæ, & functionum seu actionum ab his precedentium: hæc enim propria hominis bona sunt quæ laudem mercantur. Secun-

dario autem consistit quoque in opinione quarundam aliarum perfectionum, aut quasi perfectionum, vt ingenij, eloquentiæ, nobilitatis, pulchritudinis, diuitiarum, & simillium: quæ apud homines quoq; in æstimatione habentur, & ex quibus etiã famæ gloriam quærunt. Quod tunc rectè fieri poterit, quando considerantur secundum habitudinem aliquam ad sapientiam aut virtutem.

Honor verò importat testificationem quandam de excellentia alicuius, vt docet D. Th. q. 103. ar. 1. in Corpore. Vnde describi potest, esse testificatio nostræ opinionis de alterius excellentiã cum quadam nostri erga eum submissione. Hinc igitur proximè quidem est testimoniũ existimationis quam de altero habemus, remotè autem testimonium ipsius excellentiæ quam in altero recognoscimus. Testificatio autem hæc fit aut verbis, vt dum quis alterũ honorificè compellat, vt vocando illustrissimũ, reuerendissimũ, potentissimũ &c. aut alijs externis signis, vt genu flexione, capitis inclinatione, loci cessione, & similibus: qui namque honorari desiderant, eiusmodi sibi suæ excellentiæ signa exhiberi cupiunt.

Consistit verò excellentia, quã iustus honor respicit, potissimum quoque in sapientia & virtute seu sanctitate: vnde D. Th. q. 63. art. 3. dicit honorem esse testimoniũ quoddam de virtute eius qui honoratur. Deinde consistit etiam in alijs perfectionibus ac præminentijs, vt est potestas in dignitatibus Ecclesiasticis, vel secularibus: hæc enim honoranda est, quia quædam est communicatio diuinæ excellentiæ seu potestatis. Item talis quoque est ratio principij quæ est in parente, quia etiam est quædam participatio diuinæ perfectionis: vnde D. Th. loco cit. dicit, quod aliquis potest honorari non tantum propter virtutem propriam, sed etiam propter virtutem alterius: & sic dicit Prælatos & Principes, quamuis propriam virtutem non habeant, honorari tamen propter virtutem eius cuius personam gerunt.

Addit

Addit ibidem etiam senes honorandos propter signum virtutis quod est senectus; licet, inquit, hoc aliquando deficiat: neque sit per se fundamentum honorabilitatis. Vnde Sapientiae cap. 4. dicitur: *Senectus venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata: cani autem sunt sensus hominum, & aetas senectutis vita immaculata.*

Ex dictis intelligitur quæ sit differentia inter famam bonam, & inter honorè: quod scilicet fama multorum requirat existimationem divulgatam de virtute alterius: honor autem possit vel ab vnius opinione procedere: deinde quoddam fama non requirat ordinationem aliquam ad illum de quo existimatio habetur, vt illi innotescat siue intimetur talis existimatio: honor autem sit quædam testificatio nostræ opinionis intimata illi, quem honorare intendimus.

DVBIVM II.

Quid sit detractio, & quid contumelia?

4 **R**esponderetur, detractio communiter definiri solet, quod sit alienæ famæ occulta & iniusta denigratio seu violatio. Sumitur ex D. Th. quæst. 73. art. 1. Syluest. V. Detractio: Adrian. Quodlib. 11. in 1. Supp. & alijs. Vnde intelliguntur duo ad detractiois rationem requiri. Primò, vt aliquid dicatur, vel eo modo dicatur, quod alterius famam & existimationem, quam in animo aliorum possidet, minuere aut extinguere valeat. Secundò, vt id fiat occultè saltem ex intentione dicentis. Si quis enim in præsentia alterius famæ eius detrahere intendat, iam non erit simplex detractio, sed contumelia. Hæc autè describitur esse alieni honoris aperta ablatio, & quasi in faciè conculcatio seu violatio. Vide D. Th. q. 72. a. 1.

Vnde dupliciter differt detractio à contumelia. Primò, quod ista directè lædat famam: contumelia autem honorem. Secundò, quod detractio occultè fiat quantum est ex intentione detrahentis, sicuti furtum quantum est ex intentione furantis: iuxta illud Ecclesiastæ cap. 10. *Si mordeat serpens in silentio nihil ed minus habet qui occultè detrahitis*: contumelia autem fiat palàm seu in faciè illi cui irrogatur: quemadmodum enim honor non exhibetur nisi præsentis, aut certè absenti quasi præsentis (desiderat enim omnis qui honorat vt honorato innotescat, & opinio quam de eius excellentiâ habet, & testificatio quam de illa edit) ita contumelia non fit quoque nisi præsentis, aut absenti tamquam præsentis.

5 Hinc contumelia cæteris paribus est detractioe deterior & grauior: quia est ma-

gis contra alterius voluntatem: quemadmodum supra diximus rapinam cæteris paribus grauiorem esse furto: qui enim contumelias irrogat, is quasi illatâ vi honorem tollit scienti & actû renitenti, sicut raptor tollit pecunias: qui autem detrahit, is occultè & altero nesciente aufert famam. Vnde & ex ea parte detractio minoris culpæ est, quàm sit contumelia, quòd habeat adiunctam quandam adhuc quasi reuerentiam erga eum cui nocetur: contumelia autem adfert apertum contemptum, vt obseruat D. Th. quæst. 73. art. 1.

Vbi in Responsione ad tertium etiam recenset septem modos quibus detractio committitur: quatuor quidem quibus directè, & tres quibus indirectè. Primò, directè committitur imponendo alteri crimè falsum. Secundò, augendo crimen verum. Tertio, pandendo crimen occultum. Quarto, sinistrè interpretando bonum alterius factum, quasi malâ intentione, aut malo fine gestum sit: qui modi quatuor continentur hoc Verficulo:

Imponens, Augens, Manifestans, In mala vertens.

Indirectè autem: Primò, committitur negando rectè facta, vel virtutes ac dotes alterius. Secundò, ea extenuando. Tertio, tacendo benefacta alterius eo loco & tempore, quibus alij silentium nostrum interpretantur tacitam vituperationem vel eorundum negationem. His additur communiter quartus etiam modus quo indirectè detrahit qui frigidè laudat, vt quando quis simulat se laudare velle aliquem, & tamen nihil laude dignum adfert: nam vt quidam ait, peius est frigidè laudare, quàm apertè reprehendere. Qui continentur hoc Carmine:

Qui negat, aut minuit, reticet, laudatve remisse.

Vide Dom. Soto lib. 5. de Instit. quæst. 15. art. 1. ad 3. Salonium 2. 2. q. 73. a. 2. Bonac. De Restit. in partic. Disp. 2. q. 4. puncto 1.

Cum detractioe conuenit susurratio in materia & forma: sed sine differt: quia susurratio non tam ad famæ denigrationem, quàm ad amicitiz in alijs dissolutionem aut diminutionem tendit: vnde Ecclesiast. cap. 28. dicitur, *Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbabit pacem habentes*: & consequenter ibidem referuntur plurima mala, quæ à susurronibus causantur.

DVBIVM III.

Quale peccatum sit detractio?

7 **R**ESPONDEO & DICO Primò: formalis detractio: puta quâ quis directè intentione famam alterius lædit ex genere

S iij nre

nere sub est peccatum mortiferū. Probatur primò, ex Scriptura Rom. c. 1. inter eos qui Deo odibiles & morte digni sunt, recensentur fursiones & detractores, Psalmo 100. dicit Propheta: *Detrahentem secretò proximo suo hunc persequer: & Psalmo. 51. contra illos dicitur: Dilexisti omnia verba præcipitationis lingua dolosa: propterea Deus destruet te in finem:* quibus verbis manifestè indicatur verba præcipitationis quæ lingua dolosa euomit, mortis, & destructionem siue perditionem mereri. Probatur secundò ratione, quia contrariatur virtuti iustitiæ: & quidem in materia grauiori quàm furtū, vnde & est peccatum furto grauius, leuius tamè homicidio: vt habet D. Th. loco sup. citato, artic. 2. quia fama bonum quidem minus est quam vita, sed longè maius quàm pecunia: atque adè inter externa bona præstantissimum, vt docet D. Thom. infra qu. 103. & constat ex Script. Prouerb. 22. *Melior est nomen bonum, quam diuitia multa:* & Eccle. c. 41. *Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi quàm mille thesauri præciosi & magni.*

8 Petes: vtrū Detractio sit peccatū grauius adulterio. Resp. negatiuè: Ita Tann. tom. 3. disp. 4. q. 8. dub. 7. & alij cōmuniter, quia adulterium triplicè malitiam continet, scil. contra bonum prolis, contra sanctitatē matrimonij, & contra ius coniugis: quæadmodum tamen potest contingere furtum quoddam ratione materiæ aut circumstantiarum esse grauius detractioe aliquâ, ita etiam fieri potest quandam detractioem fore grauiorem adulterio, vt quâ læderetur Prælati in famâ quæ illi est necessaria, vt cum spiritali fructu possit regimen suum cōtinuare, quod cum magno fructu gessit & gerit. Cæterum inter detractioes omnes, maximè detestabilis est quæ fit per libellos famosis: tum quia ad plurimos statim solet peruolare, tum quia difficillimè potest aboleri, cum author nequeat deprehendi qui ad retractationem possit cogi. Vnde morte punitur secundum leges, & qui libellum famosum sparserit, & qui inuentum vulgauerit, l. Vnica Cod. de famosis libellis.

Dixi in conclusione: Ex genere suo: quia ratione paruitatis materiæ in quâ quis famam alterius vult minuere, potest esse peccatum veniale, vt si de industria quis paruam aliquam imperfectionē alterius referat alijs.

9 Dico Secundo: Etiam detractio, quam vocant aliqui materialem, vt quando ex loquacitate quâdam quis refert peccata aut vitia alterius, ex genere suo est peccatum mortale. Ita Less. lib. 2. cap. 11. Dubit. 3. & alij quando dicunt simpliciter detractioem ex genere suo esse peccatum mortale. Probatur quia eiisdē est rationis cum altera quam vocant formalem, tametsi enim in hac non expresse intendat quis lædere famâ alterius, ta-

men de facto lædit, & censetur implicite intendere, quando id vult vnde per se læsio sequitur: In moralibus autē voluntas expressa, & voluntas implicita siue interpretatiua nō distinguunt species peccatorum quando versantur in eadem materiâ. Poterit tamen hic contingere non tantum ex paruitate materiæ, sicuti in præcedenti modo detrahendi, sed aliquando etiâ ex parte indeliberationis aut inaduertentiæ quod huiusmodi detractio tantum sit venialis: nam in omni genere peccatorum potest indeliberatio à mortali aliquando excusare: quod etiâ in externo furto posse contingere diximus supra, motus enim secundò primi propter imperfectam aduertentiam & libertatem non sunt mortales, & proinde nec actus qui ab illis vt talibus prodeunt.

Addunt aliqui detractioem quoque ex parte finis aliquando venialem esse, vt quando ioci causâ aliquid profertur, quod natū sit diminuere famam proximi. Sed nullatenus existimandum est, quod sola intentio finis boni, aut indifferentis possit detractioem alioquin ex se & cæteris circumstantijs mortalem, reducere ad peccatum veniale tantum: quia melioris finis intentio non abstergit malitiam mortalem quam actus alioquin ex sua ratione, & circumstantijs habet. Quando tamen modus dicendi sic auditores informaret, vt apprehenderēt ea quæ dicuntur, ita ioci gratiâ dici vt non existiment veritatem subesse, nec putent iocantem velle reuera impingere ei, de quo est sermo, talem defectum aut vitium quod narratur, tunc benè admiserim venialiter tantum peccari, non propter finem, ad quē refertur, sed quia nihil aut parū læditur proximus: alioquin quamuis ioci causâ quis narraret notabiles defectus alterius, ita tamen vt auditores apprehenderent & cogitarent, ridentem dicere verum, quid vetat? tunc sanè licet finis dicendi iocus sit, non tamen à mortali excusabitur. Porro ad materiæ paruitatem censentur, pertinere imprimis veniales defectus proximorum, vt docet D. Antonijus parte 2. tit. 8. cap. 4. & Syluester V. Detractio num. 2. Azor. 3. p. lib. 13. c. 7. Dub. 4. Arrag. 2. 2. q. 73. art. 2. circa finem. Pet. Nauar. lib. 2. c. 4. n. 320. & alij. Huiusmodi proinde defectus alijs referre non erit mortale: quia cum nemo à similibus soleat esse liber, iuxta illud D. Iacobi *In multis offendimus omnes*, non læditur notabiliter is de quo tales defectus narrantur: nisi tamen essent valdè multi & extraordinarij, seu multum incongrui tali personæ de qua referuntur: vt si quis de vtro graui diceret cum frequenter mentiri, quamuis in materijs minoribus, hoc enim quod haberetur ille mendax, grauius famam eius læderet. Ita P. Nauar. sup. n. 314. Arrag. sup. & Salon. 2. 2. q. 62. art. 2. & alij: secus si tan-

si tantum diceretur quod tali vel tali occasione aliquando fuisset mentitus in re parua.

Secundo ad materię paruitatem referuntur defectus naturales, siue sint corporis, siue animi, ita vt eorum manifestatio ordinariē non sit peccatum mortale, vt quod quis sit ignarus, quod sit parui iudicij, parui ingenij, aut quod quis sit claudus, gibbosus, deformis &c. Ita Nauarra sup. n. 107. Bonac. supra puncto 2. prop. 3. cum alijs quos citat.

Ratio est, quia ob ista & similia quę natura negauit, aut non dedit, non censetur quis infamis: si tamen inde prauideretur sequuturum aliquod notabile damnum proximi, tunc sine mortali non licebit ea referre, non tam quod sit detractio propriē loquendo, cum propriē famā non lēdat, quā quia causatur aliud pręiudicium proximi.

12 Circa defectus verō natalium variant Doctorum opiniones, an sint materia grauis, ita vt eorum manifestatio sit peccatum mortale, an non? v. g. de aliquo dicere in absentia, quod natus sit ex adulterio, ex incestu sacrilego, vt quod filius Sacerdotis, quod sit natus ex parentibus Iudæis, hæreticis &c. Negatiuam partem tenent Reginald. lib. 24. n. 79. Pet. Nauarra lib. 2. c. 4. n. 307. pro aliqua parte, nam num. 297. & 298. dicit se existimare quod peccent mortaliter, & contra iusticiam & charitatem qui conuersorum ex Iudaismo (quos vocant Confessos, vel Tornadizos inquit) originem detegrent longo iam tempore oblitam, Less. lib. 2. c. 11. dub. 3. Affirmatiuam autem partem tuentur Molina tom. 4. dub. 16. n. 5. Azor. 3. p. lib. 13. c. 7. dub. 2. Barthol. Medin. De Instruct. q. 14. §. 35. & cum illis Bonac. sup. prop. 3. n. 11. quia inquit huiusmodi relatio & assertio iniuste lēdit famā proximi: & infamatus fortē magis ægrē fert hoc de se affirmari, quā si affirmaretur esse cōcubinariū. Veruntamen licet opiniones istę appareant contradictorię, nihilominus si negotium penitus examinetur, & introspeciat, inueniemus quod omnino tales non sint, sed vtraque pars diuersa consideratione habeat veritatem: nam prior scilicet negatiua, vera est per se loquendo, & considerando res secundum suas proprias rationes: quia persona in se non est vituperio digna propter eiusmodi defectus natalium siue parentum, atque ita non infamatur in se, quando referuntur tales defectus, dum ipse est vir probus & defectuosos parentes non imitatur: Vnde si nihil aliud accedat, non erit peccatum mortale, detegere eiusmodi aliquos defectus. Posterior autem opinio poterit esse vera ex accidente siue per accidens: puta, quia vitia talia quibus laborarunt parentes, habeantur certis in locis ita detestabilia & probrosa, vt communi hominum æstimatione, etiam probra deriuentur in filios, sic vt

hi propterea quodammodo habeantur infames, & apud omnes contemptibiles: vnde in eiusmodi locis manifestare tales defectus oblitos & occultos, non videtur à mortali culpa excusandum. Prout autem pro diuersitate Regionum, eiusmodi defectus diuersimodè habentur aut æstimantur probrosi, & nonnulli in vna Regione, qui non in alia, & è contra, secundum hoc de grauitate manifestationis ipsorum erit iudicandum.

Cæterum semper & vbiq; ab istorum manifestatione abstinendum erit sub periculo peccati mortalis, quando exinde causaretur iniuste alteri notabile damnum: Similiter & ab istorum exprobratione, per modum contumelię in faciem obijciendo, sicuti diximus de defectibus naturę.

13 Tertiò ad materię paruitatem referuntur etiam quædam peccata mortalia respectu quarundam personarum, quę scilicet talia sunt, vt eiusmodi personę non soleant de talibus etubescere: sed magis in illis gloriari: vt si quis dicat virum nobilem commisisse duellum, adolescentem mundanum decepisse aliquam puellam, aut fuisse ebrium, vel esse prodigum, & similia: quamuis enim sint per se materia grauis infamię, tamen ex accidente non censentur grauitè lædere famam talium hominum: sicuti è contra diximus de defectibus natalium.

Quartò denique ad materię paruitatem dicunt DD. etiam pertinere peccata sub quibusdam generalibus nominibus relata, vt si quis dicat aliquem esse superbum, aut esse auarum &c. non determinando aut exprimendo actus commissos, vt tradit Syluester sup. cum Diuo Antonino, quos citat & sequitur Pet. Nauarra sup. nu. 319.

Ratio est, quia hæc nomina ordinariē non ita accipiuntur vt importent peccatum mortale esse commissum in talibus materijs: sed vel quandam inclinationem tantum, vel veniales defectus: vnde in alijs nominibus quibus id non conuenit, locum non habet quod hic dicitur. Quare non sine mortali diceretur de aliquo, qui habetur probus, quod sit fornicarius, aut mendax, vel quid simile, quando nomen ingenerat auditoribus apprehensionem, quod vitij illis mortalibus obnoxius sit is de quo talia dicuntur. In his autem omnibus & similibus suum habent momentum modus & occasio dicendi, ac personę de quibus dicuntur: quia ex istis sæpius pender, quale iudiciū auditor sibi ex talibus dictis formare solet, vnde hæc attendenda sunt, vt de quantitate illius peccati iudicetur. Ceterum satis benè videtur dixisse Tann. loco cit. n. 137. quod hic materia grauis sit omnis & solus defectus grauitè probrosus respectu personę læsę.

DVBIVM IV.

An sit peccatum mortale reuelare uni alicui viro bono & prudenti peccatum alterius?

14 **D**Vo sunt circa hanc quaestionem satis certa in quibus Doctores conueniunt: Vnum est, quod non peccet mortaliter, imò nec venialiter is qui seruato ordine correptionis fraternæ patefacit vni aut alteri testi prudenti, vel superiori crimen fratris vt ipse emendetur. Patet, quia is opus charitatis à Christo Domino præscriptum exercet. Vnde neque hic reperitur detractio, quia non est iniusta famæ ablatio, aut diminutio: pro bonis namque superioris ordinis licitè exponuntur bona ordinis inferioris. Quare dum est medium necessarium, vt saluti fratris consulam, quod delictum eius faciam testibus constare, vel quod superiori aperiã, non illi sum iniurius id faciendo, quin potius erga illum exerceam opus Christianæ charitatis, quia vtor medio ordinato vt maius bonum illi causẽ, quod merito secundum omnem rationem pluris est faciendum, quàm illud quod auferitur.

Alterum verò est, quod è contrà, mortaliter peccet is qui crimen affingit proximo tametsi apud vnum dumtaxat referat: sicuti & quod is qui verum quidem crimen vni aperit formali intentione detrahendi, aut præuidendo eiusmodi manifestationem criminis etiam vni huic factam nocituram proximo in alio genere, vel periculum subesse ne ab hoc vno ad plures divulgetur, quamuis hic non intendat formaliter detrudere vel nocere, aut sic ad plurimum notitiam, crimen deducere.

15 **C**ontrouersia inter DD. itaque est de illo qui verum & graue crimen proximi ex leuitate vel loquacitate, aut saltem sine necessitate vel iusta causa manifestat alicui quem nouit virum discretum & bonum, ita vt metuendum non sit, quod vel ab illo divulgabitur, vel quod ipse ea de causa quouis modo alteri sit nociturus vel obfuturus, vtrum talis mortaliter in eo delinquat?

Negant Caiet. hic ad art. 2. quæst. 73. Corduba tract. De detractioe cap. 2. Nauarrus cap. 18. n. 33. & Pet. Nauarra lib. 2. De restitutione cap. 4. num. 333. 334. 335. Fundamentum horum est, quoniam detractio criminis apud vnum grauem & discretum virum omnino videtur leuis infamatio, vt habet Pet. Nauarra: perinde enim videtur esse dum tali constat de crimine, ac si nulli constaret. Quare amissionem bonæ existimationis apud vnum aliquem talem à

quo nullum incommodum metuitur, volunt non esse notabilem famæ læsionem.

Confirmari potest Primò, quia non censetur esse grauis infamatio poenitentis, quod peccatum suum Sacerdoti in confessione aperiat: alioquin enim nõ teneretur ad confessionem vllius peccati saltè mortalis, quia confessionis præceptum non obligat quando sine infamia, eiusve periculo quis confiteri non potest: signum igitur est, quod manifestatio criminis apud vnum aliquem virum discretum ex quo non timetur aliud malum, non debeat centeri grauis læsio famæ.

Secundò, quia alioquin non liceret quocumque explicare in confessione circumstantiam complicitis, qui in crimine fuit socius, quamuis ex illa circumstantia penderet noua peccati species: quod tamen non tantum licitè, sed necessariò fieri debere tenet communior DD. opinio.

Tertiò, quia alioquin vir & vxor mortaliter peccarent quando sibi mutuò referunt peccata suarum prolium, aut famulorum, vel ancillarum: quod videtur inconueniens.

Denique sicuti non est fama vno opinante & dicente bona, ita nec videtur nasci infamia si vnus opinetur & sentiat aliter cui crimen detegitur; ergo non videtur ibi subesse infamatio saltem grauis quæ queat esse detractio mortalis.

His tamen non obstantibus pleriq; alij sustinent partem affirmatiuam quæ videtur verior & solidior, scil. eum mortaliter peccare, qui vel apud vnum discretum & bonum virum proximo nomen & existimationem bonam suffuratur, nisi forsitan inaduertentia dicentis vel aliqua iusta dicendi ratio excuset. Ita docet Dom. Soto lib. 4. De iure & iust. q. 6. art. 3. ad 4. & lib. 5. q. 10. art. 2. conclus. 4. Bannesius hic ad art. 2. quæst. 73. Pannesius hic ad quæst. 73. art. 2. Salonius ibidem qui dicit esse commune recentiorum Thomistarum opinionem: Molina De iustitia, Tract. 4. disp. 29. Valentia disp. 5. q. 17. puncto 2. Tann. tom. 3. disp. 4. quæst. 8. dub. 7. Bonacina supra puncto 3. propositione 2. dicit hanc sententiam esse communiorem & probabilioerem, Malderus supra dub. 4.

Probatur Primò, quia bona opinio & existimatio quam quis possidet in animo viri probi & prudentis est simpliciter in se magnum & notabile eius bonum: non enim immeritò dixit quidam, malo probari vni bono, quàm decem malis: & ita homines passim videntur sentire & iudicare; ergo qui aliquem per iniuriam spoliat isto bono, infert ei magnum damnum & grauem iniuriam, & per consequens mortaliter delinquit.

Neque refert, quòd supponatur esse vir discretus, cui crimen proximi reuelatur, quia

quia id non facit bonum ablatum in se minoris estimationis, sed potius maioris, ac proinde ablationem eius in se consideratam grauiorem, & magis iniuriosam: quia plaris sit opinio viri prudentis, quam stulti aut indiscreti: licet interim hoc verum sit, quod propterea vel nulla, aut pauciora alia mala inde sint rimenda: sed non ideo damnum quod in se graue est, redditur, leue quia non plura alia incommoda secum trahat: quamuis e contra crescat grauitas, si praeuideantur illa sequutura: quemadmodum si quis alteri fureretur pretiosa arma, non ideo furtum illud erit veniale tantum, quia fur est homo quietus qui dominum, vel alium armis illis non occidet, licet si occisurus esset, & ea intentione auferret, peccaret grauius. Hinc Sapiens Eccles. 19. ita monet: *Audisti verbum aduersus proximum tuum? commoriatur in te, fidens, quoniam non te dirumpet.*

Probatum Secundo à simili, quia si vnus aliquis temerè iudicet de proximo in materia eiusdem criminis, quod alter vni alicui reuelat, peccabit ille mortaliter, vt communiter DD. docent; ergo etiam hic, qui vni reuelat, & apud eum tollit existimationem bonam quam de proximo habebat.

Probatum Consequentiā ex affinitate istorum peccatorum, quam indicat Iacobus cap. 4. suae epistolae ita scribens: *Qui detrahit fratris, aut indicat fratrem, detrahit legi & indicat legem.* Neque leuitas seu temeritas iudicij foret mortalis, nisi magnum malum proximi censeretur, quod per iniuriā deperdat suam existimationem bonam etiam apud vnum: vnde qui in materia leui iudicat temerè, non peccat mortaliter: parum autem videtur interesse, si quis ex leuioribus & insufficientibus argumentis in animo suo proprio violet bonum nomen & existimationem quā debet de altero habere, siue per iniuriā violet & deperdat in animo vnus alicuius alterius; ergo &c.

Tertiò, si tu possis sine mortali reuelare crimen proximi vni prudenti & probo: poterit & hic consequenter idem facere: vnde efficietur quòd quis apud omnes aut plures bonos & prudentes amittet existimationem suam absque eo, quòd aliquis in hoc peccet mortaliter, quamuis etiam singuli aduenter alteri crimen proximi detexerint.

17 Quod ad argumenta in oppositam partem adducta attinet, ex dictis satis potest colligi eorum solutio: In primis etenim ad fundamentum alterius opinionis, dicendum est, omnino detractionem magni criminis etiam apud vnum bonum & prudentem, qui bonam habebat de altero opinionem, esse magnam & notabilem proximi lésionem, vti iam ostendimus:

Ad Primam autem Confirmationem contrariae partis Respondetur Primò: Negando Conseq. Si consequens extendatur

ad virum vnum discretum & bonum extra confessionem: quia non est vtroque eadem omnino ratio: poenitens enim merito potest dici non se infamare, dum sacerdoti crimen preteritum confitetur, quia per confessionem & poenitentiam, ipsumque Sacramentum, crimen quasi aboletur & in ordine ad hoc fit confessio: vnde de suo verè poenitente non potest Sacerdos nisi bonam habere opinionem. Praeterea quòd ibi dicitur, non tam homini quam Deo confiteri censetur: quae locum non habent quando aliquis ex loquacitate reuelat viro prudenti crimen proximi.

Respondetur Secundo Ad eandem confirmationem, etsi admitteretur quòd quis confitendo patitur iacturam nominis aut existimationis apud sacerdotem, non tamen inde sequeretur, quòd ideo non obligemur ad confessionem, vt argumentum praetendit: quòd enim communiter dici solet, praecipuum confessionis non obligare cum notabili iactura nominis aut famae, id intelligendum est de iactura quae sacramento poenitentiae est extrinseca (vnde non tenetur quis confiteri per interpretem quamuis hic sit fidelissimus, neque sacerdoti de quo iustus est metus quòd alijs reuelabit) non autem de iactura confessioni quasi intrinseca, siue poenitens illam magni faciat, siue non: fructus enim confessionis illud incommodum qualecumque sit, satis abunde compensat: nam praeter alias utilitates, & illa ipsa veracunda confessio in bonam partem Satisfactionis cedit quòd magnae consolationis est: Vnde merito non debet illius qualiscumque detrimenti haberi ratio.

Hinc patet etiam Responsio ad secundam Confirmationem, quòd scilicet circumstantia complicis, quando mutat speciem peccati, sit explicanda, non obstante illo incommodo, quando non potest aliter explicari: quia spectat ad confessionis intrinsecam plenitudinem & integritatem. Vnde qui in tali crimine praebet se socium, censetur in hoc consentire, quòd in complicis confessione possit explicari. Quando autem sine eius expressione potest fieri confessio integra, tunc admittunt omnes & docent esse graue peccatum, complicem manifestare in confessione, quamuis apud confessarium solum id fiat, qui etiam arctissimo silentio tenetur omnia audita celare: quòd quidem posteriorem hanc sententiam magis confirmat.

Ad Tertiam Respondetur, ordinariè coniuges in talibus non delinquere, saltem mortaliter: & eadem potest esse ratio filiorum deferentium peccata fratrum, aut sororum patri, & conseruorum deferentium hero siue patrifamilias peccata mutua: imò & externorum eadem potest ratio esse, qui patri delicta filiorum, aut domino peccata famulorum denuntiant. Ratio est: quia omnes illi

nes illi sunt subiecti curæ patris & matris familias, & horum interest ea scire: vnde & de illis inter se possunt conferre, & alij possunt eos informare, tum scilicet vt suos iure œconomico; quo pollent, corrigant: tum etiam, vt sibi suæque familiæ contra dan-
 19 vel infamiæ notam, quæ ex illis causari fortè possunt, prouideant & præcaueant. Si tamen aliqui deferrent ista animo detrahendi, vel ex odio, aut inuidiâ; non essent tales à peccato mortali immunes.

Ad vltimam Confirmat. Respondent aliqui, Quâdo detractio dicitur esse iniusta famæ læsio, quòd tunc fama nõ sumitur omninò in rigore iuris & significationis nominis, sed pro bona existimatione etiã apud vnum, vt notat Soto sup. lib. 5. q. 10. art. 2. & ex professo videtur docere Nauar. cap. 18. numero 19. Deinde Respondetur secundò: Vt famæ dicatur detrahi, non est necesse, quod tota extinguatur: sed sufficit, quod pro notabili parte minuatur, siue denigretur: notabilis autem pars famæ non est sumenda tantum à multitudine opinantium; sed etiam à quantitate virtutis quæ tollitur: qualis proinde potest etiã esse penes vnum, sic vt opinio in animo vnus prudentis viri ex communi & publica estimatione ingenerata de magna virtute alicuius sit omnino pars notabilis famæ: quæ proinde si in animo illius per detractiõnem extinguatur, censebitur alter pati notabile detrimentum in famâ suâ:

D V B I V M V.

An crimen proximi quod vno in loco est publicum, liceat alijs in locis diuulgare vbi ignoratur.

20 **O**bseruandum hic est, Duobus potissimum modis crimen dici Publicum: vno, quando constat per iudicis sententiam, aut confessionem Rei in iudicio factam, aut per legitimas testium depositiones similiter coram iudice factas, sic vt inde conuincatur: & dicitur hoc esse publicum notoritate seu notitiâ iuris.

Altero dicitur Publicum, quod habet operis euidentiã, & ita se hominum conspectui exhibet, vt nulla tergiversatione cæleri possit: diciturque hoc publicum notitiâ facti, vt videre licet Cap. Vestra, De cohabitatione Clericorum & mulierum, & apud glossam ibidem. Sic publicum est facinus, quod quis de pleno die in communi foro, aut platea hominibus pluribus frequentatâ & præsentibus committitur. Item quod in domo committitur, sed manifesta & certa iudicia illius sese passim omnium oculis ingerunt: vt concubinatus, quando concubina

in domo cohabitat, notatur gestare vterum; parere, & proles in eadem domo educare; rursum si quis in domo quidè, sed in maximo ibidè hominum diuersi generis aut locorum conuentu. Non autem censi debet hoc modo simpliciter notorium aut publicum, si delictum sit commissum tantum in præsentia domesticorum, siue eorum qui sunt eiusdem collegij aut congregationis, quamuis illi non tantum decem, sed etiam viginti vel plures fuerint; multò minus, si tantum in præsentia maioris partis illorum sit admissum, vt existimare videtur Nauar. cap. 25. num. 73. quia attentâ ratione domesticæ disciplinæ, & naturali quasi obligatione, quâ singuli sunt obligati familiæ honorem seruare, non debet censi eo tunc loco & cum talibus circumstantijs peccasse; vt delictum iudicari debeat omnibus promiscuè ex ipso facto propalatum, & in omnium notitiã quasi deductum: quodque author non curauerit, quis cognosceret aut non cognosceret, sicuti bona ratione iudicari potest in alijs casibus præmissis.

Possent nihilominus dici publicum secundum quid, scilicet in ordine ad eos qui sunt eiusdem congregationis, aut familiæ: quamuis non omnes fuissent præsentis, sed maior tantum pars. His præmissis

RESPONDEO & DICO Primò: Si quis vno in loco crimen in iudicio confessus sit, aut de illo conuictus, & condemnatus, regulariter & per se loquendo, potest illud alijs in locis etiam remotioribus propalari saltem, absque peccato iniustitiæ. Ita docent Caiet. opusc. 31. responsione 9. Nauar. c. 18. n. 26. & in cap. Inter verba, Conclusione 6. Corollario 68. Et confirmat similitudine excommunicationis: qui enim excommunicatus est ab vno Episcopo, vbique est excommunicatus. Mald. Tract. 7. cap. 1. Dub. 6. Pet. Nauarra libro 2. cap. 4. numero 286. & sequentibus, Arragon. Bannet. Salonius 2. 2. q. 73. art. 2. Azorius 3. p. lib. 13. cap. 6. Dub. 6. Tanner. sup. n. 142. & alij penè communiter.

Probat: quia hoc ipso, quo crimen alicuius talibus modis factum est publicum, amittit ille ius ad famam: nam iusti iudicij ratio repugnat iuri isti. Vnde non potest conueniri sibi iniuriam inferri per criminis narrationem, cui per iustam iudicis sententiam fuerit illa ablata: nam & vna ex pœnis, quibus Iudices reos plectunt, est, quod eo loco & tempore iudicia exercent, & pœnas infligant, quibus ipsorum crimina & condigna supplicia in plurimorum notitiã venire queant: Non est igitur contra iustitiam alijs in locis ista referre.

DI C O Secundò: Similiter, quando crimen est notorium euidentiã facti, quia commissum tali loco, & cum huiusmodi circumstantijs,

ambulantibus, ut ijs positus, humano modo & moraliter fieri nequeat, quin istud varijs in locis divulgetur, non peccabit regulariter & per se loquendo contra iustitiam is, qui illud narrabit in talibus locis etsi ibi nondum est divulgatum. Ita Caiet. Malder. Nauar. sup. & alij citati. Ratio est, nam sic peccando quasi iuri suo ad famam cedit saltē in ordine ad eiusmodi loca.

Confirmatur: quia sic passim apprehendunt & iudicant omnes, quod non faciunt iniuriam si publica crimina referant alibi, vel per literas alij indicent, aut etiam historijs commendent. Sed dices: is qui hic famam amisit, non idē alibi est infamis, ergo cum ibi retineat bonum nomen, non poterit eo illic sine iniuriā spoliari.

Respondetur, cum quidem alijs in locis retinere famam suam de facto, sed non de iure: idq; omnino in primis certum videtur, quando legitimē crimen est confessus aut de eo legitimē convictus in iudicio: quando autem est notorium evidentiā facti dumtaxat tunc res habet aliquam difficultatem: Interim hoc satis concorditer videntur admittere DD. citati, & alij plures, quod non sit contra iustitiam referre tale crimen in locis propinquioribus ad quae cito & facile, & quasi inevitabiliter per rumorem deferretur: tunc enim moraliter aestimando rem, fama iam antea talibus locis hoc ipso quo crimen sic commissum est, censetur amissa iuxta Arzag. Bannes. Tann. supra. Imō ne quidem peccatum est contra charitatem saltem morale, ut docet Mald. & Nauarr. sup. ex D. Tho. in 4. dist. 19. qu. 2. art. 3. quia in tali casu silentium huius inutile est ad famae conservationem, inquit Mald. Quo ad loca autem remotiora, ad quae alioquin moraliter notitia criminis non erat peruentura, plures tenent non posse absque mortali etiam contra iustitiam in istis locis divulgari. Ita Petrus Nauarr. lib. 2. c. 4. n. 291. à Valent. tom. 3. q. 6. puncto 5. Tann. & Arragon: supra. Adrian. Quodlib. 11. q. 1. & alij: quorum sententia videtur rationi valdē consona: & propterea in Assertionē secunda addidi, qui illud narrent in talibus locis, ad quae scilicet moraliter certō notitia criminis sic publicē commissi, peruentura est. Non desunt tamen qui contrarium tenent, & putant non subesse peccatum iniustitiae; etiamsi vbiuis referatur crimen alicuius quod in vna provincia aut ciuitate est notorium evidentiā facti. Ratio potest reddi, quia dum sic publicē quis crimen committit, censetur simpliciter nomen & famam quoad hoc prodigisse, atque ita apud omnes virtualiter famā amisisse: & quasi per accidens esse, si vbiq; nō rescitur: pro qua opinione citantur Caiet. sup. Nauarr. Sa, & docet Less. lib. 2. c. 11. dub. 13. Malder. tractat. 7. cap. 2. dub. 6.

Bonac. sup. & alij quidam. Ceterum tamen ab eiusmodi evulgationibus criminis proximorum abstinendum, praesertim in locis remotioribus, quia si non contra iustitiam, saltem ferē semper contra charitatem peccatur mortaliter; nisi sit aliqua ratio aut circumstantia excusans: quod etiam facile admittunt; qui posteriorem sententiam tenent: quae tamen tanquam probabilis potest post factum seruire ad hoc quod non vsque adē vrgendi sunt ad famae reparationem, qui in tali divulgatione alibi facta in partibus remotioribus deliquerunt.

Dixi in Assertionē, regulariter siue ordinariē, quia forsitan potest incidere casus quo iniquum foret etiam in locis nō ita remotis reuelare, ut si verē defuerit esse notorium notitiā facti: quod tale prius fuit: cuius rei exemplum ponit Adrianus Quodlib. 11. q. 1. quando quis peccauit coram exercitu qui paulō post ad internecionem deletur, tunc enim si pauci aliqui superfuerint, non poterunt absque iniustitia crimen coram multitudinem iam deletā commissum, apud alios divulgare.

Dixi quoque tam in prima, quā secunda Assertionē, per se loquendo, quia per accidens contingit aliquando crimen siue vno siue alio modo notorium, non sine iniuria posse alibi referri. Ponit Mald. loco citato tres eiusmodi casus:

Primus est, quando is qui antea infamatus fuit, iam famam benē viuendo, vel hominum obliuione recuperauit. Neque enim verum esse videtur, quod quidam existimāt, scilicet narrando praecedens crimen non auferri illi famam quam modo habet; sed tantum illam quam aliquando itre desije possidere per infamiam quam incurrit: quia destruendo veterem, etiam illam quam nunc habet & iure possidet; destruis, aut saltem quasi inutilem reddis, ut contra Soto docet Tolet. lib. 5. cap. 65. Si quis tamen benē viuendo bonam famam sibi peperit, sic tamē ut praecedens crimen satis veretur adhuc in notitia aut memoria, non peccabit contra iustitiam qui de eo communicat cum alijs eo loco vbi non obliteratum est.

Secundus casus ponitur, si troueris illum qui pro delicto alibi condignē punitus est, hic iterum iniuste puniendū, peccabis contra iustitiam si crimen eius absq; iusta causa hinc reueles: quamuis alibi notorium sit.

Ratio redditur: quia iniuste das causam huius iniquae vexae tua loquacitate, etiamsi reuelatio per se non sit iniuriosa siue proprie detractio.

Confirmari potest à simili: quia si quis apud Turcas de bono Christiano quem habet captiuum, diceret eum esse zelosum Christianum, & narraret virtutes quas contra Turcas in bello gessisset, peccaret ille

contra

contra iustitiam si prouideat idcirco hunc peius tractandum, v. g. flagellandum, vel occidendum; atque adeo ex iustitia tenebitur de incommodis & iniurijs quæ alter patietur inde; ergo similiter &c.

Sed opponet aliquis: Si ipsa actio in se non sit iniuriosa, ergo neque illud quod inde sequitur ex parte mea, iniuriosum erit, vt declarari potest in eo qui absque vi & fraude impedit legatum aut beneficium alterius.

24 Respondetur Neg. Conf. Quia licet actio aliqua in se considerata non sit iniuriosa, tamen potest fieri iniuriosa ratione circumstantiarum; aut effectuum qui prouidentur sequuturi: quando enim quis positiuè quid operatur, vnde videt directè satis & propinque ius alterius læsum iri, quod in rigore illi comperit, censebitur non tantum contra charitatem, sed etiam cõtra iustitiam agere, si absque necessitate & iusta causa id fecerit: quod si aliquam habuerit causam, tamen talem quam meritò postponere debuisset incommodo proximi, tunc quamuis non contra iustitiam, tamen contra charitatem peccauerit: quando autem nullam habet causam, tunc interpretatiuè censebitur velle excitare alterum, aut saltem illi cooperari ad iniuriam vel damnum quod occasione suæ actionis videt proximo inferendum.

Tertius Casus ponitur, si parentes aut fratres habeat alio loco is qui hoc loco crimen admisit & supplicio affectus est: quos prouides multa iniuste passuros, si crimen & supplicium in alio isto loco diuulgaueris, teneberis forte etiam ex iustitia (inquit Mald.) omittere tam noxiam criminis, alioquin alibi notorij, narrationem, vnde tanta in commoda innocentes paterentur. Ratio potest colligi ex iam dictis, quia qui sine iusta causa sic crimen divulgat cum talibus circumstantijs censebitur interpretatiuè velle istà suà narratione alijs causare hæc mala iniuste eis inferenda.

Dixi quoque in Assertionibus, sine peccato iniustitie, non autem simpliciter, sine peccato: quia contingit in eiusmodi relationibus sæpius peccari contra charitatem: sicuti hoc paulò antè ex communi sententia diximus.

Petet aliquis Primò: An peccabit mortaliter qui eo in loco vbi crimen est notorium, narrat illud alteri, cui non facile aliàs innotuisset.

25 Syluester V. Detractio q. 1. existimare videtur quod ita: sed rectius Pet. Nauarra libro. 2. c. 4. nu. 284. cum Caiet. & Nauarr. c. 18. n. 26. & 33. & alijs quos citat. docet in eo non peccari mortaliter: quandoquidem enim eo in loco passim innotuerit, leue videtur esse quod ad vnus adhuc notitiam deducatur, præsertim quia ius ad famam amisit pro talibus locis,

Petet aliquis secundò: Quid si crimen alicuius per iniuriam factum sit publicum?

Respondetur: quidam existimant etiam tum vterius posse saltem absque iniustitia spargi: Ita Less. sup. n. 77. sed Pet. Nauarr. sup. nu. 290. cum Nauarr. & alij plures docent peccatum iniustitiæ committi, non tantum contra charitatem, si quis vterius illud spargat: Rationem reddit: quia sicut iniuriose prima infamia facta est, ita iniuriose continuatur, & protenditur: quod omninò videtur, quando quis nouit per initium esse crimen publicatum: & ad eius rei probationem adducit Nauarra illud Psalmi: *Si videbas furem, correbam cum eo*: quò tendit & illud Prouerb. 24. *Cum detraheridum nõ commisceris*

DVBIM VI.

An licitum sit eum qui de vno aut altero crimine infamatus est, de alijs etiam infamare?

RESPONDEO & DICO Primò: 26 Si ista alia sint multum affinia, & ordinariè coniuncta grauiori crimini quod iam publicum est, non erit peccatum mortale illa referre apud eos qui principale norunt; Azorius 3. p. lib. 13. c. 7. Dub. 3. Malder. sup. Dub. 7. Bonacina sup. puncto 7. propos. 1. & alij.

Declaratur: vt si quis de adulterio publicè sit infamis, non erit peccatum mortale dicere de illo quod alias lascinias amatorias exercuerit, aut munera miserit, quamuis hæc non ita passim constarent.

Ratio est, quia non censebitur noua aliqua infamia irrogari: solent enim ista aut similia antecedere, aut coniungi cum eiusmodi criminibus. Circumspectè tamen est attendendum, an ita sint connexa vt non censeantur notabiliter infamiam augere.

DICO Secundò: Si alia crimina sint talia quæ non soleant ordinariè præcedere aut comitari crimen, de quo proximus infamis est, non tantum erit contra charitatem, sed etiam contra iustitiam illa patefacere. Ita DD. commuaiter: Adrian. quodlibeto 111. q. 1. vbi contra Paludanum agit, qui contra communem sententiam tenuit in 4. dist. 29. q. 4. Iudicem posse reum infamem de vno crimine interrogare, etiam de alijs occultis quorum infamia non laborat. Pet. Nauarra libro 2. cap. 4. nu. 231. Nauarr. c. 18. n. 92. Azor. loco cit. Arrag. q. 62. art. 2. Dub. 3. Salonius ibidem, Mald. supra Dubit. 7. & alij.

Probat: quia tametsi quis publicè infamis sit de vno peccato, non tamen ideo amisit ius ad reliquam famæ quod retinet quoad alias virtutes, licet etià contra has in occulto peccauerit;

peccauerit: nam potest de aliquo notorium esse, quod sit ebriosus, aut fornicarius: qui tamen habeatur iustus in contractibus, religiosus in iuramento, catholicus &c. quare non poterit is absque iniuriā diffamari de occultis fraudibus, de occulto periurio, de hæresi, si forsitan occultè aliquod eiusmodi crimen commiserit, de quo alioquin publicè non constat.

Confirmari potest Primò: quia plerique non magnificiunt quòd notentur de aliquibus vitijs, præsertim quæ in prouincia sunt pluribus communia, vt in quibusdā locis de ebrietate, in alijs de fornicatione, qui tamen maximam existimarent sibi iniuriam fieri, si de alijs vitijs notarentur, vt de iniustitia, de homicidio, de hæresi &c. Non igitur quia quis de vno crimine est infamis, licebit alia eius occulta crimina aperire.

Confirmatur Secundo: quia fama non est quid omnino simplex, sed constat pluribus quasi partibus diuersæ rationis, quarum sicuti vna ab aliâ non pendet, sic vna sine aliâ haberi & retineri potest: & quidem à personis diuersis solent diuersæ partes quo ad famam possideri: ergo tamen vna pars ablata fuerit, non tamen idcirco licebit auferre reliquas.

28 Syluester autem V. Detractio qu. 1. circa finem, dicit non esse peccatum, saltem mortale, publicare aliquod crimen minus illius qui de grauioribus criminibus est infamis, vt v. g. de illo qui infamis est de homicidio & furto, putat non esse peccatū mortale dicere, quod fuerit fornicatus. Hoc tamē non est simpliciter admittendū, quando minus connexionem nō habet cum alijs maioribus, sicuti fornicatio non habet cum homicidio, aut furto: idque propter rationes iam allegatas. In certo tamen casu posset locum habere, vt si quis de tam multis & varijs criminibus grauioribus sit infamatus, vt passim habeatur talis qui nullum scelus tempore & loco verecundatus fuisset perpetrare, quia huiusmodi persona totaliter & quasi per omnem virtutis materiam amisit famam suam, vnde ex relatu alicuius inferioris criminis non censetur eius infamia notabiliter augeri, imò vix augeri.

DVBIVM VII.

An liceat reuelare proximi peccatum ad euitandum malum alioquin impendens?

29 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Ad impediendum progressum peccatoris in suis peccatis, licet reuelare eius de-

Viggers de Iure & Iust.

lictum duobus aut tribus qui tanquam testes adhibeantur, quando priuatæ admonitioni non auscultat, vel spes non est quod auscultabit. Constat ex dictis De Correptione fraterna q. 33. art. 7. & 8.

DICO Secundo: Quando damnum impendens est alicuius momenti, siue sit temporale siue spirituale, quod tibi vel alteri instat, poteris crimen proximi manifestare, quatenus hæc manifestatio ad damnum illud siue malum impediendum est necessaria: Ita Soto libro 5. De iustitia q. 7. art. 1. Narr. cap. 18. num. 31. Tann. sup. num. 144. Bannes 2. 2. q. 73. art. 2. dub. 1. Salon. ibidem Controuers. 3. Bonac. sup. puncto 8. prop. vnica, & alij quos citat, vt v. g. Si noverim Petrum esse furem, licebit mihi monere eos cum quibus habitat, vt sibi caueant: similiter si aliquem noverim esse suspectæ doctrinæ qui venenum hæresis latenter alijs instillare solet, possum & illos de hoc monere cum quibus conuersatur.

Probatur Primò: Exemplo Christi Domini, qui Matth. c. 16. & Luc. 12. occultam Phariseorum hypocrisim ideo reuelauit discipulis, vt ab illo fermento sibi cauerent. Similiter & Apostolus 2. ad Timotheum cap. 4. scribit: *Alexander erarius multa mala mihi ostendit, quem & tu deuota: vbi malitiam Alexandri exponit Timotheo vt sibi ab illo caueat. Similiter quoque si homicidium à Petro commissum imponatur Ioanni innocenti qui ob id supplicio erit afficiendus, possum manifestare Petrum occultum auctorem: imò in eiusmodi casibus sæpius accidit, vt quis non tantum possit, sed etiam obligetur ex charitate patefacere crimen alterius, quando scilicet graue incommodum inde alijs imminet, & incommodū quod ex infamia sequitur, non tanti momenti est vt eius præ altero haberi debeat ratio. Quando autē dubium est, quodnam incommodum alteri præponderat, inclinandum est in fauorem innocentis: quia causa huius in dubio est magis fauorabilis: sed de hoc amplius infra.*

Probatur autem Secundo ratione: quia potest quis ad suam vel aliorum innocentium indemnitate, seruato moderamine inculpate tutelæ, repellere inuaforem cum ipsius detrimento in membris, aut in vitâ: ergo multo magis cū damno in famâ quæ est minus bonum. Deinde habet quisque ius ad proferendum in lucem id quod in cognitione sua abditum tenet, si ex eius occultatione alijs malum imminet: si namque possit quilibet id facere ad sua incommoda auertenda, non est ratio cur non possit quoque ad auertenda damna proximi innocentis, cum debeat diligere proximum sicut se ipsum.

DICO Tertiò: Si ad malum auertendum non fuerit necessarium, patefacere occulta

30 culta crimina proximi, sed alijs modis auer-
ti potuerit: vel si patefactio nihil ad auer-
tendum iudicetur conducere, nullatenus
licebit ista reuelare. Ita quoque DD. ante
citati.

Probatür prior pars, quia legibus charita-
tis inprimis aduersatur velle incommodum
suum vel proximi declinare cum damno
tertij (quantumuis etiam hic eius foret cau-
sa) quando possum aliã conuenienti ratio-
ne istud impedire: Vnde in fraterna corre-
ptione non licet testes adhibere, si possis
fratrem emendare monitione, quæ inter
illum & te priuatim fiat. Similiter neque
licebit occultum crimen proximi, vnde al-
teri malum imminet, manifestare, si suffi-
cienter possis ab eo malum auertere, siue
illud impedire, absque occulti criminis re-
uelatione: tenemur enim semper quàm
fieri potest minimum lædere proximum;
tum in illo emendando, tum in auertendis
malis quæ ab illo possunt alijs instare.

Quæritur autem hic: Vtrum non tantum
contra charitatem: sed etiam contra iusti-
tiam peccaret, qui per reuelationem crimi-
nis, damnum impedire vellet, quando posset
alio modo id præstare?

31 Responderetur: ex communiore sententiã
talis non tantum contra charitatem, sed
etiam contra iustitiam peccaret, vt refert
Bonacina loco citato num. 2. si absque alio
quocumque incommodo aut grauamine,
posset æquẽ alijs modis malum impedire.
Probatür, quia si quis posset repellere inua-
sorem à se, vel à proximo innocente, tan-
tum stringendo ensẽ, aut leuiter percu-
tiendo, peccaret contra iustitiã si eum occi-
deret aut grauiter læderet: ergo similiter hic.

Sed dices: qui inuaditur iniustẽ, etiam-
si queat se saluare fugiendo, non tamen
peccabit contra iustitiam si non fugiat, sed
defendat se: & se defendendo occidat aut
mutilat alterum; ergo similiter licet, quis
possit auertere malum alijs modis, non ta-
men peccabit contra iustitiam, si istis præ-
termissis, impediatur per occulti criminis pa-
tefactionem.

32 Propter hoc potissimum argumentum
inclinantur nonnulli in eam opinionem,
vt existiment sine iniustitia sic posse malum
impediri per criminis reuelationem, quam-
uis alio modo quis impedire poterat: quod
tamen prouidẽ restringunt quidam ad ca-
sum quò occultus iste peccator se habet ad-
iustar inuasoris inferentis aut cooperantis
ad damnum, vel malum de quo auertendo
agitur: v. g. paratur mihi iniustẽ ma-
lum per falsum testimonium, quamuis (in-
quiunt) possem me defendere & malum eua-
dere alijs modis, vt declinando forum,
non tamen contra iustitiam peccabo (tamen
si contra charitatem) si me eximam exci-

piendo contra testes reuelando eorum oc-
cultã peccata: setus autem dicunt hi in alijs
casibus, vt si vellem reuelare crimen proximi
alijs, vt per eos emendetur quem possem
ipse solus emendare: aut dum præterdit quis
v. g. ad officium, beneficium, vel matrimo-
nium, vnde instant magna incommoda &
mala, peccabit is non tantum contra chari-
tatem, sed etiam contra iustitiam, qui talem
velit abijs arcere per reuelationem occultĩ
eius peccati, si aliter eum arcere, & incom-
moda auertere poterat: vide Mald. tract. 7.
cap. 1. dub. 5.

Interim licet ista distinctio satis appareat
probabilis, nihilominus vt vniuersaliter sus-
tineatur assertio, ad argumentum adductũ
responderi potest: Negando simpliciter con-
sequentiam; quicquid sit de antecedente, de
quo sup. egimus Tractat. 1. cap. 2. dub. 12.
Ratio negatæ consequentiæ potest hæc
reddi, quia scilicet ille qui per fugam non
se vult saluare, inus habet consistendi in illo
loco, & proinde sine iniuria inuasoris potest
se ex illo defendere omni modo meliori
cum moderamine inculpatae tutelæ, etiam si
mutilatio aut mors inuasoris inde sequatur,
quia propter malitiam alterius non tenetur
ex iustitia discedere à iure suo quod simpli-
citer & absolutè habet eo in loco manendi:
In casu autem consequentiæ potest alter
verouis modo auertere malum absque eo
quod in aliquo cogatur à iure suo discedere
quod antecedenter ante inuasionem ipsi
competebat: quia non videtur ab aliquo
iure suo magis recedere, quando se per de-
clinationem fori defendit, quàm si per ex-
ceptionem contra testes per reuelationem
occulti criminis se eximat.

Altera Assertionis pars ex eo potest con-
stare, quia sine ratione omnino damnum in-
ferrem proximo in fama, quando id ad nihil
prodest: totum enim fundamentum quare id
licere posset, dumtaxat est, vt malum auer-
tatur. In dubio tamen an alterã viã possit
auerti, licebit vti medio securiori, & crimen
patefacere.

DVBIVM VIII:

*An liceat infamare eum qui si-
ctis virtutibus sibi famam
parauit, aut illum qui crimine
tale commisit cui de iure im-
posita est pena infamia ipso
facto incurrenda?*

RESPONDEO & DICO Primo: Li-
33 citum est eiusmodi simulationem dete-
gere, quando vergit in aliorum detrimen-
tum ad

tum, ad hoc scilicet impediendum. Ita Pet. Nauarra lib. 2. cap. 4. nu. 341. cum Soto & alijs communiter. Constat satis ex dictis dubio præcedenti. Vnde si quis verborum, vel actu comparauerit nomen periti aduocati, vel medici: & mihi certò constaret de contrario, potero id explicare illis qui inde damnum essent passiuri in bonis, aut in corpore. Hinc etiam deducunt DD. quod liceat manifestare pauperes simulatos qui tales non sunt, quando cum detrimento eorum qui verè pauperes sunt, vtuntur hac simulatione, sic conuertendo ad se eorum elemosynas.

34 **D I C O** Secundo: Si non vergat in alterius detrimentum, minimè licebit simulationem seu hypocrysim & defectum virtutum quas simulat, patefacere, siue defectus sit virtutum moralium & quæ ad honestatem vitæ spectant, siue intellectualium aut dotium naturæ vel fortunæ. Ita docet Pet. Nauarra loco suprâ citato cum Corduba De detract. quæst. 2. Conclus. 4. ad 2. Soto, & Bonacina suprâ nu. 3. & alij quos citat. Vnde prior pars videtur esse communis: posterior autem, quoad defectum virtutis intellectualis aut dotis naturæ, contra Adrianum, vt refert Nauarra ibidem.

Probatur verò Concl. quia eadè apparet esse ratio de his simulatis & hypocritis, & de alijs occultis peccatoribus: sicuti enim isti fictione quâdã & sine veritate virtutis, sibi famam compararunt, ita hi immeritò & sine subsistente fundamento famam suam, aliàs licet legitimè adeptam, foris retinent: atqui non ideo licet occultos peccatores, eorumve defectus aut vitia occulta patefacere; ergò neque licebit aliorum simulationem, & virtutum defectum quas simulant manifestare, & sic eorum euacuare famam. Imò minus videntur hi posse detegi, quàm isti, quia qui hos detegeret, duo crimina simul reuelaret, scilicet vitium principale cui sunt obnoxij, & ipsam hypocrysim seu simulationem virtutis.

35 Hinc ait Soto, si quæ mulierculæ pauperiores prætextu sanctitatis quam simulant, visitent ex elemosynis, non erunt detegendæ. Et idem est de omni alio qui in Republica, fraude aut actu bonum nomen est assequutus, inquit Nauarra: quando scilicet nulli nocet. Neque tantum contra charitatem, qui aliter fecerit, sed etiam contra iustitiam peccat: quia quamdiu alterius fraus vel astus, ac virtutis simulatæ defectus siue carentia sunt occulta, ius habet (quamuis non quidem vt positiuè iudicetur esse probus, aut peritus, aut exercitatus in arte vel scientia quam ostentat) tamen vt non iudicetur esse improbus, aut imperitus, & ignarus, quamdiu palàm nihil improbè gessit, aut suam inscitiam publicè non demonstra-

uit nam vt notat Adrianus quodlibeto 11. quæst. 1. §. 8. licet non detur medium inter vitam bonam & vitam malam in adulto, tamen datur medium inter credere seu opinari scilicet hominem adultum esse bonæ vitæ, & opinari eum esse malæ vitæ; quia potest quis nullam formare opinionem, vt nec iudicet eum bonum, nec iudicet esse malum: sed talis qualis sit hoc ipsius conscientia & Deo committere. Quare facit illi iniuriam qui eum de simulatione, & improbitate, aut imperitia illius occultis infamat publicè, vt haberi incipiat hypocrita, & improbus, aut ignarus artis quam ostentabat, & vnde nomen comparauerat: quamuis enim non sit dignus nec mereatur famam illam, tamen eam tamquam quid suum iure possidet: aliud enim est, inquit Adrianus suprâ, aliquid deberi secundum condignitatem, tamquam scilicet quo dignus sit, aliud deberi secundum iustitiam: sicuti aliquis est in crimine propter quod potest omnibus bonis priuari: talis, inquit, est bonis indignus, nihilominus qui ante sententiam bona eius auferret, contra iustitiam faceret.

Cæterum quamuis nec liceat detegere simulationem virtutis intellectualis aut dotis naturæ vel fortunæ, prout in conclusione diximus, tamen in hac reuelatione minus solet esse malitiæ, tum quia hi defectus non sunt ita ignominiosi in vero iudicio, quàm defectus qui sunt contra honestatem vitæ, vnde isti reponuntur cum materia leui detractiōis, tum quia duo hic peccata manifestantur, scilicet vitium principale, & ipsa simulatio, ibi autem communiter tantum vnum peccatum, scilicet simulationis qua scientiam aut artem, vel dotem aliam ostentauit & finxit se habere: Ipsum autem non habere, per se non est peccatum.

37 **D I C O** Tertio: Non licet quoque crimen occultum, quamuis de iure annexam habeat infamiam, propalare si nulli sit noxium, aut detrimentum adferat. De criminibus eiusmodi videri potest Titulus, de his qui notantur infamia, in Digestis: vbi plura talia recensentur, vt si quis deprehendatur in adulterio, si simul contrahat cum duobus, si exerceat improbum foenus exigens vsuram vsurarum &c.

Ratio Conclusionis est, quia criminosus ille occultus adhuc retinet debitam famæ possessionem, quâ per quempiam priuatum sine iniuria spoliari non potest: quemadmodum quando lex hæreticis & alijs quibusdam criminosis in pœnam, infligit ipso facto amissionem bonorum, tamen tunc crimine commisso, tales dominium amittant, non tamen possunt statim spoliari possessione ante sententiam declaratoriam criminis, siue etiam vsque ad iuridicam sententiæ executionem. Sed

T ij

Pereq

Petes: quos igitur habeat effectus eiusmodi legalis infamia?

Respondetur: inprimis hoc operatur, vt simul ac delictum fuerit publicum, possit eius author vbique repelli, & tractari tamquam iure infamis. Deinde, quod secuta sententiâ declaratoriâ, retrotrahatur infamia ad tempus commissi delicti, & ab eo tempore censeatur fuisse inhabilis ad officia & beneficia tamquam verè infamis.

DVBIVM IX.

An quis iniuriam sibi ab aliquo occultè illat am possit sine peccato referre alteri?

39 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Peccabit is si referat animo detrahendi siue diminuendi famam alterius, vt ita se de facto illius vindicet.

Probatur: quia committit formalem detractionem, & insuper propria autoritate se vindicat de malo sibi illato, & malum pro malo reddit, quæ omnino illicita sunt.

DICO Secundò: Non peccabit si referat animo dumtaxat quærendi consilium, vel auxilium contra similes iniurias impostæ, si subsit adhuc periculum, vel vt damna quæ passus fuerit, sibi refarciantur; modò referat illi à quo consilium vel auxilium probabiliter potest expectare. Constat ex dictis suprâ dub. 7. & 8. quia si possum aperire occultum crimen alicuius, vt impediam malum impendens tertio, vel vt ei restituatur quod ipsius est, potero idem facere vt me seruem indemnem, aut muniam contra iniurias instantes.

Addidi, modò referat illi &c. quia alioquin si alijs referat, prætextus esset dumtaxat, non vera ratio referendi seu aperiendi alteri.

40 **D**ICO Tertio: Similiter ex quorundam opinione non peccabit saltem mortaliter, qui iniuriam sibi factam alteri narrat, solatij causa, aut doloris mitigandi gratia. Ita Lessius lib. 2. cap. 11. dub. 12. Petrus Navarra lib. 2. cap. 4. num. 346. Veitur enim, inquit hic, iure suo & alterius crimen per accidens est detectum: quod quidem satis apparet fundatum, si is qui iniuriam accepit in aliqua sit necessitate indigens externo solatio, puta quia alioquin periculum sit, ne pusillanimitate aut impatienciâ grauius in proximum, aut in seipsum peccet: ex quo periculo non satis se per seipsum possit expedire, nisi rem alicui aperiat, à quo sperat solatium & confortationem, quibus suos motus impatientiæ aut pusillanimitatis queat superare; si autem non indigeat ali-

quo simili officio proximi: sed tantum velit referre alteri vt facta eiusmodi expositione subleuetur, aut mitigetur animi dolor, non videbitur id satis tutum, quando inde malâ omnino conciperet opinionem is cui referatur de altero, de quo prius bonam habebat existimationem: idque partim, quia iste dolor aut quædam animi molestia, non videtur tam magnum hominis malum, vt possit saluis legibus etiam charitatis, eligere potius famam proximi tollere, quam illud supportare, præsertim quia malum hoc cum tempore facillè sedatur: partim quia periculum est, ne occultè se hic immisceat quædam cupiditas vindictæ, & inde capiat solatium quod proximi iniquitatem alteri fecerit manifestam. Neque refert quod homini graue esse dicatur, vt allegat Lessius, quod iniurias acceptas solus in silentio deberet digerere, nec possit cum amico communicare: quia non ideo quòd aliquid naturæ nostræ corruptæ molestum est, mox oppositum dicendum est licere: sed meminisse quoque oportet verbi Domini dicentis Matth. cap. 7. *Quam angusta porta, & ardua via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt qui inueniunt eam: & alibi: Contendite intrare per angustam portam.* Lex Christi enim etiam filijs qui spiritu Dei aguntur suauius sit, tamen quia perfecta est, hinc corruptæ naturæ gratis sit, quæ non sine labore & molestiâ perfectionem eius apprehendit & explet. Hoc autem rectè monent Doctores adhibendam hinc semper esse moderationem, ne quis nomet personam quæ iniuriam intulit, quando eam nominare pro consilio, auxilio, vel solatio capiendò, non fuerit necessarium, nec pluribus referat quàm requiratur ad hosce fines. Vide Mald. suprâ dub. 12.

DVBIVM X.

An sit peccatum detractionis alijs narrare quod quis audierit hunc vel istum commisisse crimen aliquod, non tamen asseuerando ita esse?

RESPONDEO & DICO Primò: Si quis hoc referat intentione lædendi famam proximi, & de facto lædat, ac læsio quasi per se ex modo & circumstantijs narrandi sequatur, committit is simpliciter peccatum detractionis, & ad reparationem famæ tenetur. Idem dico de illo qui quidem non expressè intendit, tamen præuidet aut facillè præuidere potest ex vi & modo suæ narrationis

tionis, eiusmodi læsionem sequituram. Ita Dom. Soto lib. 4. De iure & iustitia qu. 6. art. 3. Mald. Tract. 7. cap. 1. dub. 13. Less. supra dub. 6. & alij. Nec videtur id sub istis terminis posse negari.

Probatur: quia in vtroque casu supponitur talis referens ponere causam per se naturam inducere, atque adeo cum effectu inducere proximi infamationem: & quidem in priori ex intentione expressâ, quæ licet ponatur abesse in posteriori, tamen adest implicita & interpretatiua, vt casus per se satis ostendit, ergo &c. Istud autem potest contingere hoc modo; vt si quis animo detrahendi Paulo dicat se audiuisse personam aliquam (quam exprimat, quæque ab astantibus habeatur dignissima fide) asseuerantem, quod Paulus commiserit adulterium, vel homicidium, aut perurium &c. esto quod addat, se tamen non asseuerare: talis enim sic referendo, tam verè & efficaciter operatur istam famæ læsionem in animis audientium, quando id credunt, quam si ipse diceret & affirmaret Paulum fecisse. Quando namque dicit alterum qui æqualis vel maioris est fidei apud audientes, id asseuerasse, quam est ipse referens, non minus inducit audientes ad malè opinandum de Paulo, quam si ipse id sub suâ personâ affirmaret.

⁴² D I C O Secundò: Si quis referat audita animo lædendi, & læsio tamen non sequatur, peccat is formaliter peccato detractio- nis, & quidem contra virtutem iustitiæ, non tamen nascitur obligatio restitutionis. Ita ex sententia Caiet. & Gabr. docet Pet. Nauarra supra n. 331. Probatur, quia nullum damnum famæ est sequutum, vt supponitur: quemadmodum si quis icu scelopeti intendat occidere hominem, quem non tangat, committit is formaliter peccatum homicidij ex intentione & voluntate, atque adeo peccatum istud est contra iustitiam, quamuis non oriatur obligatio restitutionis, quia à parte rei damnum non est illatum.

D I C O Tertio: Si quis referat audita mala de alio apud eos, quos existimat ex leuitate sua credituros ea esse vera, quamuis eius narratio & narrationis circumstantiæ non sint eiusmodi qui sufficiant ad prudenter ingenerandam fidem, peccat tamen is mortaliter saltem contra charitatem. Docet id Petrus Nauarra supra n. 331. vbi ita scribit: Omnes tamen fatentur esse mortale ob- intentionem nocendi: imò, inquit, quando referat leuibus & proliuibus ad credendum malum, aduertens apud illos famam esse lædendam. Pro quo citat etiam Corduba quæst. 2. Conclus. 7. & alios plures.

Probatur: quia qui ex suis dictis aut factis aduertit proximum grauius lædendum,

sive in fortunis, siue in fama, siue in corpore, tenetur ex charitate abstinere, quando sine incommodo potest: quamuis læsionem illam, siue damnum ex aliorum culpa no- uerit obuenturum, & non propriè & per se ex suis dictis vel factis.

Confirmatur: quia si eo non obstante dicat aut faciat, censetur virtualiter & interpretatiue intendere seu velle illam proximi læsionem, eamve approbare, ac sibi in ea complacere: vt ex Gabriele, Scoto, & alijs notat Pet. Nauarra supra.

Dixi, Saltem contra charitatem: quia communis penè opinio habet eum non pec-⁴³ caturum contra iustitiam, sic vt ad restitu- tionem obligetur, eò quod ipse non sit vera & per se causa istius læsionis, sed tantum occasionalis & per accidens: quia eius narra- tio non erat idonea fidem alijs facere; sed quod credant prouenit ex illorum leui- tate aut malitia: vt si quis referret se aliqua audiuisse ab hominibus, qui parum digni fide passim habentur, quod & auditoribus constabat, eosque exprimeret: & interim adstantes nihilominus fidem adhiberent, ac opinarentur ea esse vera. Ita Caiet. hic qu. 73. ar. 2. vbi dicit, eum qui audita refert non teneri ad restitutionem: & Nauarrus c. 18. n. 48. vbi dicit, eum non teneri qui non dedit iustam causam credendi: in quo cautiùs loquitur Nauarrus quam Caietanus, cuius sermo tam generaliter acceptus prout sonat, non est admittendus, vt ex dictis constat: Syluester quoque idem docet V. De- tractio, quæst. 1. sed tamen quæst. 4. dicit teneri ad restitutionem, si sic apud tales animo malo siue nocendi animo retulerit sine aliqua iusta causa, & de facto sequatur infamia: quod non approbat Petrus Nauarra: potest tamen eius rei reddi probabilis ratio: quia scilicet contingit, vt quando quis quippiam agit ex causa, censeatur tunc quidem se permissiuè habere ad malum, quod huius occasione alij ex leuitate vel malitia faciunt: quando autem nullam omnino habet causam id agendi, & præuidet malum proximo obuenturum, tunc eius actio, moraliter loquendo, videatur quædam esse qua- si procuratio & veluti cooperatio ad ma- lum quod proximo inferitur, præsertim quando expressè intendit nocumentum alterius, vt supra etiã indicauimus in simili: ita enim fieri potest quod tenebitur quis ad re- stitutionem si aquam diuerterit, vt alteri no- ceat, non autem tenetur si id fecisset ex ali- qua causa vt sibi prodesset.

D I C O Quarto: Verisimiliter non pec-⁴⁴ cat, saltem mortiferè, qui audita refert eo modo, & cum talibus circumstantijs, vt ipsi probabile sit nullam inde sequituram infamiam, quia putantur audientes non credi- turi ea esse vera. Et hoc limitato sensu ad-

mitti potest doctrina quam Pet. Nauarra supra n. 329. tradit sub nomine Syluestri, Scoti, Caierani, & quorundam aliorum: qui alioquin ibi sermone nimis generali dicit secundum eos non peccare mortaliter illum, qui recitat se audiuisse crimē alterius, modo ipse non asserat, nec ad dat aliquid quod ad credendum inducat: Neque videtur alia fuisse istorum mens: sed tamen illimitatē & absolutē loquuntur, quia videntur supponere quod audita dumtaxat referendo quis non det adstantibus sufficientē causam malē opinandi de proximo, sed si quis adstans credat, quod hoc ei debeat imputari tanquam nimis leui corde. Vnde Nauar. pro ratione addit, quia ista narratio ex natura actus non infamat apud audientes. Sed illud in primis non semper est verum, vt apparet ex dictis circa primam conclusionem. Deinde potest esse peccatum mortale, saltem contra charitatem, quamuis non det causam sufficientem, modō videat nihilominus infamiam sequuturam: vt patet ex dictis circa tertiam Conclusionem.

Probatur itaque nunc Conclusio sic limitata: quia hic taliter referens neque ponit causam per se infamationis, & obseruat circumstantias esse tales quod nulla probabiliter de facto infamia sequetur, ergo sic ea narrando non peccabit mortiferē, nec contra iustitiam, quia veram læsionis causam non ponit, nec contra charitatem: quia præuidet quod rebus sic constitutis probabiliter proximus inde nullum damnum, ne quidem occasionaliter, in fama patietur: ergo saltem non mortiferē peccat.

45 Salubrius tamen & securius fuerit etiam in his occasionibus & circumstantijs refrēnare linguam, præsertim si crimina audita sint grauiora, tum quod huiusmodi narrationes soleāt ferē vestigium aliquod, siue suspicionem aut dubitationem aliquam in animis audientium relinquere, quæ etiam ad quandam infamiam pertinent, nec leue malum reputantur, quando sunt de crimine grauiori, adeo quod in huiusmodi narratione possit quoque peccatum mortale committi, quando suspensiones aut dubitationes huiusmodi viderentur suboriturę, tum etiam quod semper pœnē adsit periculum aliquod ne infamia proximi subsequatur, quia si non hi adstantes credant aut suspicentur, potest contingere quod vltius referant alijs qui credant aut suspicentur: quare potius tacendum est, in quo nullum est malum, sed magnum meritum & profectus spiritualis. Si quis enim in verbo non offendit, hic perfectus est vir, vt dicitur apud D. Iacob. c. 3.

DV BIVM XI.

An defunctorum occulta peccata reuelare pertineat ad peccatum detractionis.

R Espondetur omninō ad detractionem spectare, atque ad eō esse peccatū mortale: vt docet P. Nauarr. sup. n. 351. Mald. sup. dub. 4. Ratio est, nam fama etiam post mortem possidetur: imō meritō tunc maxime celebratur, quando ex celebratione non imminet periculum superbiz.

Colligitur ex Scripturis: huc enim spectat illud Sapientis cap. 7. Ecclesiastici: *Mortuo non prohibeas gratiam, & quod ibidem habetur cap. 11. Aue mortem ne laudes hominem &c.*

Confirmatur: Quia si memoria defuncti honorari potest, & capax sit gloriosæ recordationis, non dubium est, quin possit quoque esse obnoxia obtreccioni. Vnde Aristoteles in Problematis Sect. 29. qu. 9. dicit omninō probrosum & detestandum mortuis nocere, & eorum quietem turbare, ac monumentum priuatā præsumptione quodammodo per detractionem demoliri, quando se defendere nequeunt: ac communiter dixerunt Philosophi, cum laruis pugnare mortuorum obtreccatores. Vnde euidentis fit, ad detractionis vitium pertinere defunctorum peccata propalare, atque adeo graue esse delictum.

Sed opponet aliquis: Nullum videtur mortuis inferri nocumentum per eiusmodi reuelationem, cum bona temporalia eis non profint: fama autem inter temporalia bona numeretur; ergo &c.

Respondetur N. Assumpt. quia aufertur 47 ipsis fama quæ adhuc est bonum quoddam ipsorum: neque ad peccatum etiam mortale detractionis requiritur, vt quod is cui detrahitur, sustineat aliud nocumentum, quam quod eripiantur ipsi nomen & existimatio bona, quæ in animis hominum possidebat: amissio enim bonæ existimationis satis est graue malū vt mortaliter peccet qui eā causat. Ad illud verò quod adiungitur quasi ad probandū assumptum, dicendum erit, famā quidem inter bona temporalia numerari: sed hoc illi quasi peculiare videri, quod quamuis sit bonū seculare, tamen etiā suo modo possideatur adhuc à defunctis, forsità quia est bonū comparatum, per virtutē quæ non perit, & propterea eos damnū pati & iniuriā affici quando eis eripitur, vt ex Scripturis & auctoritatibus, allegatis satis datur intelligi. Imō obtreccator mortui dicitur quodammodo eum adhuc occidere, quatenus scilicet defunctus, suo modo in bona sua fama apud homines viuit, quam detractor tollendo, quasi vitā ei adimit. Hinc rectē inferitur, vt apparet,

vt apparet, non excusandos Historicos qui valde infamia mortuorum crimina omniino occulta scriptis euulgant: quamuis propter Historiæ integritatem, communem vtilitatem, & terrorem aliorum, in edendis vitijs non omnino occultis defunctorum plusculum indulgeant Historicis quidam Doctores: Ita Soto lib. 5. q. 10. art. 2. Adrian. Quodlib. 11. q. 1. Molina Tract. 4. Disp. 28.

D V B I V M XII.

Quale sit peccatum infamare seipsum?

48 **Q**uestio proponitur hic de sui infamatione per manifestationē veri criminis: nam de infamatione quā sibi quis causat per impositionem criminis falsi quod non commisit, agemus Dubio seq.

RESPONDEO Itaque & **D**ICO Primò: Seipsum infamare non est peccatum contra iustitiam per se loquendo. Est contra Caietanum hic q. 73. art. 2. & in Summa V. Detractio, quibus locis docet, id esse ex genere suo contra iustitiam: quia putat hominem non esse dominum famæ suæ. Sed Conclusio tenetur communiter ab alijs, sicuti & oppositum fundamenti ipsius, nempe, quod homo sit famæ suæ dominus, quemadmodum aliarum rerum externarum, prout super Tract. 1. cap. 3. Dub. 9. Docuimus cum Antonino, Adriano, Soto, Nauarro, Couarr. & alijs. Quod etiam colligitur ex D. Thoma hic q. 73. art. 4. ad 1. vbi dicit, in hominis arbitrio esse detrimentum suæ famæ pati, ita scilicet vt non teneatur vrgerē restitutionem illius, quamuis intelligat illam per alios esse denigratā, nisi forsità in aliorum vergeret præiudicium: quare suā famam quoq; destruendo nullam committit iniustitiam, per se loquendo: quemadmodum neque dissipando alia bona sua.

49 **D**ICO Secundò: Peccatum proprium occultum non nimis enorme manifestare sine necessitate vel causa rationabili videtur peccatum esse ex ratione sua veniale, per se loquendo. Conclusio est penè communis: Graffij libro cap. 138. Dom. Soto de secreto tegendo membro. 1. q. 3. Concl. 3. Nauarri ad Capit. Inter verba Concl. 6. Coroll. 44. Mald. sup. Dubit. 10. & aliorum: ex quibus nonnulli magis absolute id asserunt. Probatautem Soto, quia non est contra iustitiam, vt iam ostensum est: sed neque contra charitatem, vt apparet, quæ ad temporalia conseruanda non videtur obligare, nisi quatenus necessaria sunt ad finem supernaturalem, siue ad bonum spirituale nostrum, aut proximi: ergo non obligat ad famæ conser-

uationem saltem tam exactam, si fama secundum se tantum consideretur, quandoquidem etiam inter temporalia bona numeretur.

Confirmatur: quia alioquin quicumque aliquod crimen publicè committeret vnde aliquam notam contraheret, deberet dici committere duplex peccatum mortale: quod nullus sic videtur apprehendere; ergo &c.

Dixi, absque necessitate vel rationabili causa: quia si aliqua necessitas vrgeat, vel adfit rationabilis causa, poterit talis reuelatio fieri sine omni peccato: vt si quis alicui mortem minetur, nisi fateatur crimen suum, aut aduertat alium iniuste affligendum, nisi aperiat suum peccatum.

Similiter potest quis tempore & loco vel le confusionem aliquam subire ad sui humiliationem, ad satisfactionem pro peccato, ad veniam facilius consequendam, &c. Imò & ad diuinæ gratiæ & misericordiæ commendationem potest quis publicè peccata sua explicare, quorum veniam est consequutus: confessio enim ista magis hominem cōmēdat de pœnitentia & de meliori iam statu vitæ quam explicata sic peccata nunc quasi deuicta eum deturpent, aut vituperabilem reddant: sic D. August. Anselmus, & alij Sancti sua peccata non tantum verbis, sed etiam scriptis publicis aut confessi sunt, aut deplorarunt ad diuinæ gratiæ exaltationem & commendationem.

Dixi etiam in vtraque Conclusio-⁵⁰ ne, Per se loquendo: nam in primis quoad primam Conclusionem, si alicui fama sit necessaria ad munus suum competenter obeundum, ad quod ex iustitia obligatur, dicitur is contra iustitiam peccare, si peccatum suum reuelat, cuius reuelatio reddit illum inidoneum in ordine ad suum officium, non quidem quod sibi famam tollere aut diminuerē sit per se contra iustitiam, sed quia voluntariè sibi impedimentum ponit quo minus queat alijs præstare ad quod ex iustitia illis obligatur, vnde si ab illa obligatione veller ac posset simul se expedire, vt v. g. munus deponendo, aut si posset, statim nouis virtutum exercitijs sic labem illam vincere, vt muneri eius præstando non obesset, tum non peccaret quoque hac ex parte contra iustitiam, vt docet Soto. libro 4. q. 6. art. 3. ad 4. quemadmodum autem isto in casu crimen suum apperire est contra iustitiam, sic etiam potest esse peccatum mortale: quod & ex diuersis alijs circumstantijs euenire potest: vt si ex hac manifestatione sequatur notabile scandalum siue ipsi reuelanti, siue alijs, vt si ex illa occasione quod peccatum eius iam esset publicum, redderetur ipse effrenator ad idem, aut similia committenda, aut si proximus sciens illum commisisse tale peccatum, ipse quoque permoueretur ad idem, vel alia committenda:

quod solet facilius accidere in subditis, quando audiunt superiores in talibus delinquere. Et hinc Diuus Augustin. libro de Bono viduitatis cap. 22. sic hac de re scribit: Dicunt sibi coram Deo sufficere conscientiam, æstimationem hominum non imprudenter solum, verum etiam crudeliter contemnent, cum occidant animas aliorum, siue blasphefantium viam Dei, siue etiam cum excusatione imitantium, non quod videtur, sed quod putant: quod spectat illud Apostoli 1. ad Corinth. c. 8. *Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam* (scilicet per scandalum) *in Christum peccatis.* & similia habentur c. 10.

51. Secundò: Si ex criminis manifestatione immineret illi periculum vitæ, vt si diceret quis alteri, se occidisse parentem illius, aut violasse eius thorum. Ratio est, quia hoc non tantum est famæ suæ detrimentum inferre, sed etiam vitam exponere, & alteri dare peccandi occasionem: à quo dehortatur Sapiens Ecclesiastici c. 19. *Amico & inimico noli narrare sensum tuum: & si est tibi delictum, noli denudare: audiet enim te, & quasi defendens peccatum, odiet te &c.*

Tertiò: Si criminis huiusmodi reuelatio redundaret in aliorum notam, vel incommodum: vt prolium, familiæ, aut domus religiosæ, ita vt horum existimatio notabiliter inde esset lædenda, vel ipsi damno grauiori, aut saltem merore magno afficiendi.

Quarto: Si iactantia causâ declaratur, vt quia sibi adhuc in peccato complacet, eiusque refractione oblectetur: quod Psaltes reprehendit Psal. 51. & 93. & Isaias cap. 3. *Peccatum suum, inquit Propheta, quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt.* Quamuis itaque aliquod occultum suum peccatum aperire, nõ sit ex suâ ratione siue secundum se nisi peccatum veniale, per se loquendo, tamen ex eiusmodi circumstantijs cõtingit esse mortale.

52. D I C O Tertiò: Probabiliter multi docent, quod prodigere omninò famam suam in illis quæ pertinent ad vitæ honestatem, vt propalando de se enormia vitia, sit secundum se peccatum mortiferum contra charitatem. Ita docet à Valentia, & quidem verbis magis absolutis Tom. 3. Disp. 5. q. 17. puncto 2. vbi simpliciter dicit, infamare se sine rationabili causa ex genere suo esse mortale. Mald. sup. Dub. 10. Soto lib. 4. q. 2. art. vlt. & lib. 5. q. 10. art. 2. Sa V. Infamare, Couar. lib. 1. Var. c. 2. nu. 8. quod potiori ratione dicunt, qui docent esse contra iustitiam: vt Caiet. V. Detractio: & Turrian. Disp. 54. Dub. 1. & propterea in Conclusionem præcedenti addidi, modò non sit crimen nimis extraordinariè enorme seu graue, quia huiusmodi criminis publicatio sine causa rationabili spectare videtur ad omnimodam famæ profusionem. Potest au-

tem Conclusio

Probari Primò ex Scriptura, quæ tam seriò monet, vt cura habeatur de bono nomine, Ecclesiastici 41. *Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi & magni:* & alibi aliquoties inculcat, melius esse nomen bonum diuitijs multis & vnguentis pretiosis: vt Prouerb. cap. 22. & apud Ecclesiasten c. 7. Apostolus quoque 2. ad Corinth. 8. sollicitè præcauet, ne incideret in suspicionem infidelis administrationis, aut auaritiæ, quando elemosynæ apud Corinthios collectæ erant deferendæ ad Ecclesias Macedoniæ: *Demis ames* (inquit) *hoc, ne qui nos vituperet in hac plenitudine, qua ministratur à nobis. Prouidemus enim bonam non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus.* Ex quibus potest colligi non esse aliquid leue, nomen bonum & famam prodigere.

Probatum Secundò: Ex D. Aug. qui grauius inuictur in eos, qui æstimationem bonam pro nihilo ducunt, vt patet tum ex allegatis eius verbis sup. tum ex similibus quæ scribit Sermone. 44. De diuersis: *Dux res sunt* (inquit) *conscientia & fama: conscientia tibi, fama proximo tuo: qui fidens conscientia suæ negligit famam suam, crudelis est: maxime in loco isto positus de quo dicit Apostolus scribens ad discipulum suum: In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum.* Ad Titum cap. 2. & licet Augustinus grauius arguat neglectum famæ in eo qui alijs præest, tamen etiam grauius arguit simpliciter & generatim in omnibus id sine causa facientibus, quando dicit: *Qui negligit famam, crudelis est.*

Similiter quod dicit, fama proximo tuo, intelligit, principaliter scilicet seruire, & nota est, non quod non etiam ipsi seruire debeat cuius est. Vnde Conclusio

Probatum Tertiò Ratione, quam indicat à Valentia, quia fama de vitæ honestate est bonum quoddam externum quidem, sed tale quòd homini est valde oportunitum, & quodammodo necessarium, vt sit ipsi quasi frænum ad retrahendum se à vitijs, & stimulus sit ad progrediendum in virtutibus, atque adeo valdè sit coniunctum spirituali fini hominis, quia virtutis per se factus est, & post quasi parens aut custos.

Hinc Scriptura sacra quæ ad aliorum externorum, vt diuitiarum, & similibus contemptum solet hortari, non hortatur ad neglectum famæ: sed è contra nos sæpius commonet de illà esse sollicitos, vt ex dictis constat; ergo qui hanc prodigit, videtur grauius contra charitatem erga seipsum delinquere. Huc accedit, quod etiam gentiles ex lumine naturalis rationis iudicauerint illud valde esse indignum: scribit enim Cicero lib. 1. Offic. negligere quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis esse, sed etiam omnia

omnino dissoluti: & Plato libro 12. de legibus quoque cauit, ne quis parui faciat, probusne alijs videatur, an improbus; ergo sine ratione nomen suum negligere, non medio-
citer videtur rationi aduersari.

72 Obijcitur Primò: Prodigere opes & similes res externas non est secundum se peccatū mortale, neque contra charitatem: sed veniale & contra liberalitatem; ergo etiam prodigere nomen & famam suam, non videtur secundum se esse mortiferum, semotis externis incommodis, quamuis etiam sine omni causa rationabili fiat.

Respondetur N. C. & ratio diuersitatis colligi potest ex dictis; quia opes & bona illa fortunæ non habent ex se talem ordinem & tantam connectionem cum virtutum exercitijs, & vitiorum fuga, prout habet bona fama de vitæ honestate: sed magis ista videntur, attentâ hominis corruptione, subministrare materiam vitij & ponere virtutibus impedimentum Vnde Matth. c. 19. dicit Christus: *Amen dico vobis, quia diues difficile intrabis in regnum calorū: & iterum, Si vis perfectus esse, vade & vnde omnia que habes, & da pauperibus.* vnde mirum non est, quod dicatur grauius delictum prodigere famam de honestate vitæ, quam pecunias.

53 Obijcitur Secundò: Apostolus videtur planè contemnere famā, & pro nihilo ducere, qualis habeatur apud homines: an probus, an improbus: vtrum dispensator fidelis, an infidelis i. enim ad Corint. cap. 4. scribit: *Mihi autem pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die: & 2. ad Corint. c. 6. Per infamiam (inquit) & bonam famam, vt seductores & veraces &c.* ergo famam prodigere non debet censeri tam grande delictum.

Respondetur Neg. assumpt. Quia contrarium ostendimus ex eodem Apostolo. 2. ad Corinthios 8. quare ad primam probationem dicendum est, Apostolum ibi non loqui de iudicio quo apud eos haberetur malæ famæ, & vt infidelis dispensator misteriorum Dei: sed de iudicio quo ab eis approbaretur & extolleretur tanquam bonus & fidelis dispensator, & huiusmodi iudicium ipsorum, sicut & aliorum hominū, dicit sibi pro minimo esse, ita scilicet quod in eo nō confidat, quasi propterea reuera esset talis: docet enim quod in hominum iudicijs de virtutibus nostris, non debeamus nimis fidere, & inde securitatem de iustitia nostra sumere: quemadmodum nec ex proprio iudicio siue conscientia: *Quia, inquit, nihil mihi conscius sum, non tamen in hoc iustificatus sum: sed qui iudicat me, Dominus est:* alia enim frequenter sunt iudicia hominum, alia iudicia Dei: & proinde locus ille nihil facit hīc ad propositum.

Ad alteram probationem dicendum est, quod ibi Apostolus tantum doceat quod prædicatores Euangelij fortiter debeant mu-

nus suum obire, etiam si illa quæ annunciant, culpentur ab obrectatoribus & malignis, ipsique eo nomine tanquam mali & seductores apud alios traducantur, cum non nisi homines veritatem, virtutem, & viam iustitiæ edocent: sed eo casu non ipsi prodigunt siue verbis siue factis bonum nomen suum: sed maledicos obloquentes contra veritatem quam prædicant, & contra virtutes quas exercent, patienter tolerant & sustinent.

DVBIVM XIII.

Quale peccatum sit imponere sibi falsum crimen ad vitanda tormenta & cruciatus, præsertim si propter illud morte quis sit plectendus?

RESPONDEO & DICO Primò: 54 Detegere crimen suum proprium occultum ad vitanda tormenta, vel ad innocentem à morte vel tormentis liberandum, quamuis de illo non fuerit quis iuridicè interrogatus, nullum est peccatum, quando inde malū aliud, vt mutilationis, aut mortis non ipsi imminet. Est communis doctrina: & patet ex dictis Dub. præcedenti, quia cum homo sit dominus famæ suæ potest ex causâ tam rationabili seipsum famâ priuare, præsertim quâdo sine vero fundamento illâ possidet, & nullum aliud malum sequitur.

DICO Secundò: Non tantum licitè quis 55 id facit in casu posito: sed etiam potest idem licitè ex iisdem causis, quantumuis etiam videat ex illâ sui criminis, detectione siue confessione, mortem aut mutilationem sibi instare. Ita Soto libro. 5. de Iustitia q. 1. art. 2. & membro 3. De tegendo secreto q. 4. conclusionè 1. & Barth. Medina Tractatu 4. disp. 37. vbi id declarat huiusmodi exemplis: vt si quispiam qui crimen morte dignum comisit, & tamen ignoratur ipsum commisisse se, si tunc videat innocentem ob crimen illud duci ad supplicium, aut de eo periclitari, poterit is licitè declarare illum esse innocentem, & se crimen patrasse, vt alterum liberet, quamuis sciat se apprehendendum, & capite plectendum: Similiter si quis crimen commisit dignum morte, & subijciatur torturæ, quamuis non seruato iuris ordine, poterit is licitè crimen suum confiteri, vt à cruciatibus torturæ se eximat, non tantum cum famæ iacturâ, sed etiâ cum vitæ amissionè: Idem docent Nauarra lib. 2. c. 4. n. 134. Salonijs, Mald. sup. dub. 11. & alij.

Ratio reddi potest: quia imprimis habent isti rationabilem causam exponendi famam suam, cuius sunt domini, præsertim cum

sine vero fundamento eam possideant, ut in præcedenti Concl. diximus. Deinde quamuis ad illam criminis derectionem siue confessionem, mors sit sequutura, non tamen ideo ipsi contentes censentur causa mortis suæ, vel ad eam cooperari: sed permissiue ad illam se habere, quia tantum explicant veritatem, & cedunt iuri suo ex iustâ causâ, quod alioquin habebant ad veritatem celandam, quemadmodum nullus dixerit eum cooperari morti suæ, qui iuridicè interrogatus secundum legitimum ordinem fatetur crimen suum, propter quod ad mortem est damnandus.

Nauarrus tamen cap. 18. n. 29, & cap. Inter verba, videtur aliter sentire de secundo exemplo: Sed non apparet solidum posse assignari discrimen, cur magis ille censeatur morti suæ cooperari qui in posteriori casu se manifestat, quam qui in casu priori: vbi id licitè fieri posse Nauarr. non negaret. Imò addo quòd in vindictam & satisfactionem pro crimine proprio, ac simul ad consuetudinem inueteratam grauius peccandi abruptendam, & ut cum bonâ dispositione quis moriatur, qui alioquin in continuis versatur facinoribus ac periculis malè pereundi, possit etiam talis absque peccato se iudicio sistere, & crimina sua aperire: quod indicat Scotus in 4. Dist. 15. q. 3. vbi docet expedire animæ homicidæ, ut satisfaciatur per passiones voluntarias, siue patienter susceptas, ut quod luat pœnâ talionis via iustitiæ pro homicidio: Vnde (inquit) in locis vbi non est pœna talionis pro tanto crimine, consultum est quòd homicida in satisfactionem sui delicti exponat vitam in bellis iustitiæ pro fide & religione.

56 DICO Tertiò: Haud dubiè nò potest quis sine omni peccato se infamare, imponendo sibi crimen quod non commisit, quamuis id fieret ad se liberandum ex grauissimis tormentis, vel à morte quam videt sibi instare, nisi fateatur: cuius tamen remissio promittatur si crimen agnoscat. Est doctrina communis, & clara.

Probatur: quia in eo, quod quis crimen sibi imponat, quod non patrauit, intercedit mendacium, uti euident est; atqui nullâ ratione fieri potest, quòd mendacium sit licitum, quandoquidem intrinsecè malum sit; ergo &c. Vnde vincti (inquit Molin. sup.) qui ob crimen eis falso impositum quod negant, tormentis subiiciuntur, vel ducuntur ad patibulum, sunt acriter animandi ad ea omnia constanter proferenda, sibi que crimen nullo modo imponendum propter ingens meritum, ac cumulatum præmium ipsis paratum; est enim genus quoddam velut martirij illa perpeti, ne Deum vel venia- ter offendant. Ponit autem huiusmodi ferè exemplum; ut est quispiam de hæresi con-

uictus, sed ex falsis testimonijs, propter quam supplicio est afficiendus; interim promittitur ei vita si crimen hæresis agnoscat, & veniam roget, non poterit, inquit, sine peccato hæresim agnoscere, in quam non incidit, ut mortem sic euadat, sed maximè laudandus erit, si mortem potius oppetatur, quam mentiri velit.

DICO Quarto: Imponendo tamen sibi 57 crimen quod non commisit ad tormenta aut mortem euadendam, non peccabit mortiferè, sed venialiter tantum, si aliud incommodum non sit coniunctum. Est contra Archidiaconum, Pânorin. & sequaces aliquot, ut refert Couar. lib. 1. Variarum resol. cap. 2. n. 8. qui docent simpliciter esse mortale infamare seipsum per falsi criminis impositionem. Sed conclusio nostra est Couarruiz ibidem, Dominici Soto de secreto teg. membro 3. q. 4. & pœne communis Scholasticorum cum Casuistis.

Probatur: quia si mortiferè peccaret id esset, vel quia famam videtur prodigere, & hoc non, quia cum sit famæ dominus potest licitè ex rationali causa, ut v. g. ad vitæ conseruationem, vel grauiorum cruciatibus subterfugium illam profundere, vel id foret, quia mendacium committit imponendo sibi crimen quod non fecit: verù quamuis ex illo capite peccet, non tamen mortaliter delinquit, quia mendacium illud nulli alteri damnum aut præiudicium adfert, ut supponitur, sed auctori præstat officium quòd liberetur à morte vel tormentis, vnde non est perniciosum, sed officiosum potius; ergo illa criminis impositio sibi facta non est peccatum morale præcisè quatenus mendacium est; ergo &c.

Addidi, si aliud incommodum non sit coniunctum: nam si illa criminis confessio vergeret in scandalum aliorum aut præiudicium Catholicæ religionis, aut in notabilem infamiam familiæ aut communitatis, cuius caput aut membrum est, tum ex illis capitibus poterit esse peccatum mortiferum.

DICO Quinto: Similiter ad parentem vel amicum à morte, vel magnis tormentis 58 eripiendum non erit peccatum mortiferum, imponere sibi falsum crimen, quando in quæstione non proceditur iuridicè, neque aliud malum inde nascitur, aut imminet. Ita DD. pro Assertionem præced. allegati: Et probari potest iisdem argumentis: quia mors aut grauis cruciatus parentis vel amici æquivalent quodammodo magnis doloribus quos deberem ipse sustinere; atqui si ad hos subterfugiendos, falsò mihi imponam crimen, non peccabo mortaliter, quando aliud malum non est adiunctum; ergo non peccabo etiam mortaliter, si id faciam ad liberandum parentem vel amicum.

Dixi, Quando in questione non proceditur iudicè, quia si recto ordine contra eos procedatur, iam talis imponendo sibi crimen, cooperaretur peruersioni iudicij, & turbaret iustitiam publicam, non sine iniuria accusatoris, & ipsius Reipub. Vnde non videtur id posse fieri sine peccato mortifero.

59 Sed contra vtramque Conclusionem iam positam opponi potest, quod scribit D. Aug. libro 1. De ciuitate cap. 2. Falsi testimonij (inquit) non minus reus est qui de se ipso falsum fatetur, quam si aduersus proximum id faceret: atqui si aliquis falsò imponeret proximo crimen, quamuis id faceret, vt se vel amicum à tormentis eriperet, peccaret mortaliter; ergo &c. Respondetur: Ob hanc auctoritatè nonnulli videntur sentire hominis mendacium aduersus se ipsum esse ex genere suo peccatum mortale, inter quos recensetur Salonijs q. 3. De dominio art. 3.

Sed alij magis cõmuniter tenent contrariù: quicquid autè de illo sit, certus est, non omne mendacium contra seipsum esse mortale, quandoquidè nec omne mendacium contra proximum sit mortale; quia propter materiz leuitatem potest esse veniale tantum: imò contra seipsum etiã in materia graui poterit esse veniale, si quis habeat rationabilè causam ob quam meritò possit eligere magis detrimentum in bonis fortunæ, aut notam aliquam infamiæ quam per mendacium sibi eruat, quam seruare famam integram: vt v. g. quia alioquin est in periculo amittendæ vite. Quare ad verba D. Augustini dicendum est, quod sensus sit, non ideo quempiam immunem esse à reatu falsi testimonij, quia de se ipso falsum fatetur, sed non minus, id est, æquè simpliciter reus istius, nõ secus quam si aduersus proximum id faceret: nõ tamen ideo reatus ille semper equalis est culpæ cum reatu falsi testimonij quod quis aduersus proximum præfert: sicuti nec omnia falsa testimonia prolata contra proximum sunt pariz culpæ, quamuis æquè simpliciter sint falsa testimonia: crescit enim grauitas reatus culpæ ex detrimento quod creatur per falsum testimonium: cum autem possit quis cedere iure proprio ad famam ex iusta causa, hinc testimonium aduersus se, quo tantum amittit famam, potest esse peccatum veniale tantum, quando saltem ex iusta causa fit. Quare ad argumentum neganda est Conseq. & ratio ex dictis iam constat.

60 Dico Sextò: Si quis ad leuiora tormenta præ animi mollitiæ imponat sibi crimen falsum, ob quod morte est plectendus, peccat is mortiferè: ita Soto lib. 5. De iustitia q. 10. art. 2. Lessius lib. 2. c. 11. dub. 7. & videtur esse sententia communis.

Probatur: quia quisque tenetur vitam suam conseruare etiã cum aliquo dolore & pgnalitate, quando mortè nõ est commerit-

tus. Deinde, quia in eo casu censeretur sibi mortem immeritam accersere, & seipsum quodammodo occidere, quia causam effingit, & sine iusta ratione imponit sibi propter quam meritò occidatur; ergo &c.

Sed grauis occurrit hinc Disputatio inter Doctores, Vtrum mortiferè quoque peccet, qui ad grauiores cruciatus præ quibus mors videtur expetenda iuxta humanum sensum, subterfugiendos imponit falsò sibi crimen, propter quod viã & ordine iuris est occidendus? Multi tenent partem negatiuam, qui putant in tali casu id fieri posse absque peccato mortali, vt Syueff. V. Detractio: qu. 3. Angel. eodem V. nu. 6. Tolet. lib. 5. c. 66. Lessius sup. n. 41. Bonacina De Reñit. in particulari Disput. 2. q. 4. punct. 10. nu. 7. & alij quos citat.

Dico nihilominus septimò: quod omninò videatur verior sententia affirmans, quod scilicet talis in eo mortiferè delinquat. Ita docet Couar. libro 1. Variar. resol. cap. 2. n. 8. & in ea speciz facti dicit locutos Archidiaconum & Panormitanum cum suis sequacibus, quando dixerunt illum mortiferè peccare, qui sibi falsum crimè imponit. Nau. c. 18. nu. 28. & 29. Idem ex professo tradit Molina Tom. 3. parte post. tract. 4. disp. 37. Concl. 15. & præbat huiusmodi pæne discursu: quia licet homo nõ teneatur cum tanto cruciatu, quantus in tortura infertur (vt alij allegant) vitam quis conseruare, adhibendo scilicet remedia tam dura & dolorosa, vt est gehenna: sed possit licitè mortem potius naturaliter oppetere, quã talia remedia applicare, tamen tenetur eiusmodi dolores & cruciatus potius sustinere. quàm mortis suæ iniuste præbere causam: quia aliud est nõ conseruare vitam applicatione talium remediõrum quæ tantos dolores adferunt, & aliud longè est præbere causã tali suæ morti, eiq; cooperari ad dolores abbreviandos, aut euadendos: quod is videtur facere, qui falsò imponit sibi crimen morte dignum, ex cuius impositione seu confessione potestas publica iustè mouetur, & procedit ad mortem tanquam condignam poenam illi infligendam; quæ tamen à parte rei iusta est: ergo qui id facit censendus est mortiferè delinquere, quia mendacium committit perniciosum, quatenus sibi causat ita mortem.

Confirmatur Primò ex D. Hieronymo, 62 qui Epistola 47. ad Innocentium de muliere septies Niçã scribit de quodam Vercellensi Iuene, quod ipse in sanguinem suum sit mentitus: quia scilicet falsi criminis agnitione voluerat vitare longos cruciatus, & quia adulterium se commisisse falso fatebatur, hinc & mulier in discrimè adducebatur: quæ tamen constanter crimen negauit, & ipsi Iueni obieciebat: At tu miser homo, si interire festinas, cur duos in terimis innocen-

tes? quibus verbis tum D. Hieronymus, tum ipsa mulier (in qua tunc Deus magnum operatus fuit miraculū) planē significant, Iuuenem propter falsam suam confessionem fuisse causam, & reum suæ mortis iniustē: hoc autem neque ad tormenta subterfugienda potest esse licitum, neque ex tormentorum fugā quæ hic vt finis proponitur aut intenditur, cohonestari.

Confirmatur Secundò: Quia si quis similibus cruciatibus diuexatus deponeret falsum testimonium contra proximum, ex quo videret proximum esse occidendum, diceretur ille cooperari morti innocentis, non obstante quod hoc dixisset ad euadenda grauiissima tormenta, in quibus versabatur: ergo similiter dicendus est cooperari morti innocentis, qui contra seipsum deponit falsum testimonium ex quo secundum Iuris ordinē ad mortem damnatur.

Probatur Consequentia, quia licet quis habeat maius dominium in famam propriam, quàm in famam proximi, & proinde sibi possit falsò famam tollere sine peccato mortali ad eiusmodi mala subterfugienda, non sic autem possit infamare proximum, non tamen habet maius dominium in vitam propriam; ergo tormenta illa non magis videntur falsum illud testimoniū à se contra se latū excusare à mendacio pernicioso, quàm excusent falsum testimonium contra proximum, quando ex utroque mors sequitur innocentis. Sed contra

63 Obijcitur: si ille qui ad euadenda tormenta imponit falsò sibi crimen propter quod morte plectendus est, sit dicendus morti suæ dare causam, eique cooperari; ideoque peccet mortaliter, ergo etiam dicendus erit morti suæ dare causam, & ei cooperari qui crimen suum verum, sed occultū, detegit de quo non interrogatur iuridicè, & ex cuius manifestatione est supplicio afficiendus, & proinde peccare quoq; mortiferè; quod tamen est contra Conclusiones antè positas.

Respond. N. C. & ratio diuersitatis assignatur in primis huiusmodi, quod hæc criminis detectio siue manifestatio nō sit causa obiectiuè, scilicet per modum mali meriti, mortem operans, sed crimen ipsum admissum quod manifestatur; ipsa autem manifestatio sit tantūmodo quasi conditio sine quā non: vnde celatio siue criminis subterfugientia potest dici se habere per modū remedij aliquis contra mortē, cuius causa posita est: quo quidē remedio vtendi ius habet reus, sed ita vt possit huic iuri & remedio cedere, præsertim quādo causat illi cruciatus & incommoda mortis æquiparanda: Ast verò sibi imponendo falsum crimen, ponit quis ipsam causam, licet non in vero esse, tamen in iusta iudicis opinione, quæ per modum demeriti mortem operatur, quia scilicet potestas pu-

blica iustē formaliter mouetur ex crimine confessio ad mortem infligendam; vnde hæc falsa impositio criminis non tantū est conditio sine qua non, sed vera causa, ac vera cooperatio ad occisionem in se iniustam, quam Iudex tanquam condignam pœnam infligit. Ita ferè Molina Disput. 37. cit. n. 18.

Secundo responderi potest, & magis forsitan cū lectoris satisfactio, ad ipsum Abrec: quod scil. mortaliter peccet imponēs sibi falsum crimen, vnde secundum ordinem Iuris ad mortem condemnatur, non quod quomodolibet faciat aut dicat aliquid vnde mors sequitur (neque enim hoc vniuersaliter est illicitum: nam contra quem habetur semiplena probatio, & ipse tunc fatetur crimen, haud dubiè aliquid agit aut dicit quod moraliter ad mortem eius concurrat, nec quicquam dicit quod in eo peccet, & in multis similiter) sed quia per falsum de se testimonium iniustē cooperatur morti suæ violentæ, quam nouit ipse à partē rei non esse iniustitia fundatam: sicuti falsus testis qui contra proximum deponit falsum testimonium non autem sic per falsum testimonium iniustē cooperatur morti violentæ; qui ex iusta ratione manifestat crimen suum verum, propter quod nouit sese secundum iustitiam in veritate rei fundatam, esse morte plectendū, sicuti nec testis qui legitimè deponit de vero crimine proximi. Neque cœfert quod altera occisio dicatur formaliter iusta licet materialiter iniusta, quia id tantū fit propter inculpata ignorantiam Iudicis, cui ille sciens & prudens dat causam. Vnde respectu ipsius, & cooperationis eius vt mors ab illo procedit, habet rationē mortis iniustē causatæ: atque adeò videtur perinde agere, ac si propter grauiores cruciatus fugiendos faceret se occidi ab homine qui sit impos mentis: quæ occisio etsi vacet culpā vt fit à tali homine, est tamen homicidium respectu illius, qui ipsi causa est quod occidat.

Sed replicabit aliquis: Videtur iste habere iustam & rationabilem causam falsò imponendi crimen illud, etsi præuideat se propterea morte mulandū, scilicet vt euadat tormenta grauiora morte. Respondetur, non esse causam iustam neque sufficientem, quod vel ex exemplo allegato videtur satis constare: Nec faciliè dabitur ratio diuersitatis, vt apparet. Deinde non potest in simili casu imponere falsò crimen proximo, quando sciret ex eo, proximum secundum iuris ordinem, morte plectendū, non solum quia iniustē proximum infamaret (quod forsitan in seipsum sine peccato mortali posset quis committere) sed vel maximè quia censeretur iniusta causa mortis proximi, cuius apud omnes haberetur talis reus, non obstante ista ratione, quod tantum dixisset falsum testimonium contra proxi-

proximum ad euadenda tormenta quæ patitur. Quidni ergo nō obstante causā allegatā censēbitur reus mortis suæ quæ infertur secundum ordinē Iuris, propter falsum testimonium quod in sanguinem suum protulit:

66 Obijcitur Secundo: Qui rogaret latronem aut iudicem, vt se occideret potius, quā sic torqueret, nō censēretur causa mortis suæ: ergo nec ille qui cōtra se ipsū ad euadēdā tormēta deponit falsum testimoniū ex quo est morte plectēdus. R.N.C. quia ille nō dat eis causam, quā licitē & iustē moueantur vt ipsum occidant; sicut hic qui sibi crimen morte dignum imponit: sed petitiones illæ adhibentur tantū tamquam preces efficaciores ad obtinendum, vt à tormentis superseant, non vt moueantur ad mortem inferendam. Quōd si mortem inferant, istius causa est malitia eorum, nō petitio patientis; quæ & si verē talis esset, vt mors per eam desideraretur, non tamen idcirco alij causam haberent mortem inferendi.

Addo vlteriùs: Si patiens præuideret eos per suam petitionem permouendos, vt mortem inferrent, existimarem eum non posse tunc id petere, neq; sua petitione posse procurare sic mortem tamquam medium, quo à tormentis liberetur. Sicuti si quis esset in extremis doloribus cuiuscumq; mali, vel etiam videret se ab hoste cum summis cruciatibus interficiendum, non posset petere, vt alius præueniat & eum occidat: vnde eo casu & sensu negandum esset antecedens: quamuis admittendū bene sit quēpiā posse optare & velle sustinere potius mortem quā tantos cruciatūs, sed non ideo procurare.

67 Dico Octauō: Consequenter verius esse dicendū est, quod mortiferē peccet qui falsō imponit sibi crimen parentis vel amici, ob quod ille iustē seruato iuris ordine, morte erat plectendus, & sic in se mortis sententiam transfert, vt vitam patētis vel amici conseruet. Ita quoque Molina & alij pro assertionem præcedentē citati.

Probari potest Primò iisdem argumentis quibus assertio præcedens. Deinde accedit quod talis suā fraude & mendacio peruertat iudicium, ac impediatur executionem iustitiæ in eum qui commeritus est, ac deludit publicam potestatem in re grauiissima supponendo Innocentem se quāsi nocentem loco eius qui verē nocens est; atqui nō videtur sine lethali culpa id posse fieri, vnde hoc argumēto quidam ita mouentur, vt licet sentiant cōtra assertionem præcedentē, tamē cum Molina conueniant in casu huius Conclusionis. Sed

68 Petes Primò, quid si pater vel amicus sit innocens, aut contra iuris ordinem aduersus illos procedatur?

Resp. nihilominus alterum sine peccato mortali non posse in iudicio sibi falsum crimen imponere propter quod sit morte plectendus: quia mendaciū illud (quamuis non

Vviggers de Iure & Iust.

ex formali intentione mentiētis) tamē ex ratione suā vt sic fit cum talibus circūstantijs, directē operatur mortē ipsius, quia per illud iustē mouetur potestas publica, imò quodāmodo obligatur ad mortem illi infligendam: vnde sic mentiēns per mendacium censetur morti suæ iniustē dare causā, prout hoc iam explicatum fuit: quod licitū esse non potest. An verò quis sine peccato mortali sibi crimē imponere possit apud latronē, vt parentem liberet, plus habet obscuritatis: quia mendaciū illud, quamuis futurū sit occasio mortis, idque præuideatur, non tamen videtur propriē esse causa illius occisionis, quia crimen falsō agnitū non potest latronē iustē mouere, & minus obligare ad mortem inferendā, cum pænes illū non sit potestas vindicandi crimina: quare ipsius malitia tantū erit causa illius occisionis, nō autē propriē falsa confessio mentiētis quæ fit intuitu liciti finis, vt liberet parentē, pro quo cupit subire mortem quam ex sua malitia latro inferet: vnde satis probabiliter dici poterit cum alijs DD. talem in hoc non mortiferē peccare.

Dicit aliquis: Si quis vt se vel parentē ex manibus latronis liberet, falsō imponat crimen alteri, propter quod videret illum à latrone esse occidendum, censēretur is causa mortis illius innocentis, quamuis latro ex sua malitia, eum occideret; ergo similiter qui tali casu sibi crimen falsō imponit.

R.N.C. quia dum quis sibi crimen imponit, nulli facit iniuriā cum sit dominus famæ suæ, & proinde quando id facit intuitu honesti finis, ita vt nō sequatur inde per se mors ipsius, tunc illud mendaciū manet in terminis simplicis mendacij, nec secundum se est peccatū mortiferū, nec ratione euentus qui sequitur, quia ad eum permissiue tantū se habet istis præsuppositis: sed qui falsō imponit alteri crimen, hoc ipso facit ei grauem iniuriam, & dum ex illa iniuria videt sequatur ipsius occisionem, censetur quoque causa illius. Deinde est alia ratio diuersitatis: quia potest quis propter honestum finem aliquid dicere de se, vnde Tyrānus arripet occasionem illum interficiendi, & sic morti se exponere, vt v.g. declarare se Christianū, vel Catholicū in persecutione ad ædificationē aut confirmationem aliorum, quamuis nondum currat casus præcepti, quia paratus est pati mortē pro fide: & tamen nō potest id tali casu de altero qui latet declarare, qui forsitan sine necessitate non cupit mori pro fide, & si diceret, censēretur causa mortis, in quā inuitus alter esset coniectus, quamuis non sic mortis suæ: & idem videtur iudicandū de casu proposito. Petes Secūdò: Si quis vi tormentorū adactus falsō imposuit sibi crimen propter quod secundum iuris ordinem plectendus est morte, vtrum sub peccato mortali teneatur reuocare suam confessionem?

Resp. cum Molina loco cit. eum teneri, si 70 per

V

per

per reuocationem possit tollere aut impedire causam mortis suæ quam dedit, etiam si de nouo esset tormentis subiiciendus: quia alioquin censetur voluntariè continuare cooperationem ad suam mortem: quemadmodum si quis per falsum testimoniū exposuisset alteri periculo mortis, teneretur sub mortali illud reuocare, quādo reuocando posset illi à periculo liberare, etiam cum propriæ vitæ periculo. Qui tamen docent aliquē sine peccato mortali sibi posse crimē imponere vnde morti adiudicabitur, illi conformiter asserunt eum nō obligari ad reuocandum, etiam si id quoque iuramento affirmasset, & sic peccando mortiferè deliquisset, si prudenter metuat se iterū ad tormenta raptum iri, quia periurium transijt, & non retractando nulli facit iniuriam, supposito quod per suam iuramentam contra se falsam depositionē non debeat censerī causa mortis suæ vt illi volunt: culpa autem periurij deletur per veram corā Deo penitentiam cum Sacramentali confessione, non per retractationem: in quibus satis consequenter loquuntur ad sua principia. Ceterum quando reuocatio nō seruiret ad impediendam mortē, vel tollenda alia incommoda quibus per falsam suam cōfessionem dedisset causam, tunc non tenetur reuocare.

Ratio est, quia non reuocando non censetur iam continuare cooperationem ad mortem: quia in eius potestate modò nō est, eam impedire, Syl. tamen V. Detractio q. 3. existimat eum in extremo vitæ ad id obligari. Sed alij communiter contrariū sentiunt: Molina autem dicit quod semper illud confuleret, vt quando talis ad patibulū duceretur, assereret coram omnibus, testando locum & tempus in quo est, rationemque quam proximè Deo est redditurus, se nunquam id crimen commisisse, sed metu aut vi tormentorum fuisse falsum. Atque ita, inquit, in similibus euentibus, monitu Confessariorum, aut eorum qui eos comitantur, adiuuantq̄, ad Christianè & sanctè moriendum, cōsueuerunt facere, qui interficiuntur ob crimen quod non commiserunt. Et quidem in casu quo vir aliquis notabilis autoritatis falso confessus fuisset crimina scandalosa, ita vt populus ex eius factō & exemplo putaretur prouocandus ad imitationem, aut minorem horrore à similibus criminibus: v. g. si Episcopus aut Prælatu habitus semper à populo bonus Catholicus fuisset tractus per inuidiam aliorum in suspicionem de hæresi, & ad inquisitionem, & tandem vi aut metu tormentorū fuisset falso confessus crimen hæresis: vel aliquis habitus spectatæ probitatis fuisset falso cōfessus crimen nefandum, facilè existimauerim tunc omnino sententiā Syluestri iam cōmemoratam esse sequendam: quod locū etiam habere potest, si aliòquin familiæ illustri, aut notabilis nominis, macula grauior remaneret iniusta.

D V B I V M X I V.

Virum ad cruciatus euadendos possit quis alterius peccatū occultū, vel aliud eius secretū reuelare, præsertim si inde alteri immineret mortis periculum?

D I C O. Primò: Potest quis detegere verum crimen occultū alterius, vel aliud eius secretum particulare sibi communicatū, aut casu cognitum, vt se à morte vel grauioribus tormentis liberet, quando ex ista detractione non imminet alteri periculum aliud, quā cuiusdam notæ, vel infamiz aut bonorū fortunæ. Ita docet Molina sup. n. 10. Soto De tegendo secreto memb. 3. q. 4. & lib. 5. q. 10. a. 2. & indicat Nauar. c. 18. n. 54.

Probat: quia nō tenetur quis cum tanto suo malo conseruare famam alterius, vel res externas proximi, vt ipse veritatem celando subeat mortē: nam qui alterius pecunias pannes se haberet occultatas, posset eas demonstrare potius, quā ob illas celatas mortem subiret, vel graues cruciatus sustineret. Sed

Dices Primò: Qui crimen detegit, nō tantum non conseruat famam, sed positiuè eam aufert: hoc autem videtur semper illicitum; ergò &c. Resp. Esto, quod positiuè auferat, (nec enim video quomodo aliter quā occultum crimen detegendo, quis possit positiuè famam tollere, quamuis id quidam negent) vnde dicimus id non semper esse illicitum: qui enim alicui famā tollit aperiendo eius occultas machinationes tendentes ad ruinam Reip. vel occultam eius hæresim que tendit ad subuersionem aliorum, in quorum se insinuat consortium, nō in eo peccat: quia ista famæ sublatio, & si positiua esse admittatur, non est formalis detractio, nec expressa nec interpretatiua: quia non iniuste tollitur fama alterius, sed bono iure, & ex debitis causis: neq; qui sic operatur, habet ipsā sublationem famæ pro fine, sed pro medio necessario ad eiusmodi mala impedienda. Sic itaque in hoc casu, quamuis admittatur positiuè tollere famam, quod etiam indicat Molina suprā; non tamen formaliter detrahit, nec expressè, nec interpretatiuè: quia quod agit, iure suo agit.

Dices Secundò: Qui reuelat secretum sibi commissum, agit contra fidelitatem, ergo ille hic peccat.

Resp. N. Ass. pro casu præsentis: quia non censetur secretum illud sub tam arctā obligatione recepisse, vt nequidem pro vitæ suæ conseruatione, vel grauiorū tormentorum subterfugio posset illud aperire, præsertim quando alteri nō imminet inde similia mala.

mala. Quod si verò intercessisset fortassis expressa stipulatio, quod nequidem ad mortem euadendam reuelaret, tunc haud dubiè reuelare nō posset. Et simili ac potiori ratione.

Excipitur casus, quo quis cognouisset occultum peccatum alterius, vel aliud secretum ex Sacramentali confessione, quia hæc adfert secum sigillum tam arctum, vt nullā de causā licitum sit illud aperire aut violare: sed quæcumque mala potius sint sustinenda.

Dixi in Conclusionē, Secretū particulare siue priuati hominis, quod illum concernit solum, cuiusque commodum vel incommodum: quia si esset secretū vnde salus vel perditio, siue aliās grande commodum vel incommodum Reipub. penderet, non quoque illi licitū foret ad eiusmodi mala mortis suæ, aut tormentorum euadenda, illud pandere: quia debet priuatus vitā exponere pro conseruatione Reipublicæ, & proinde mortem potius sustinere, quàm aperire secreta, vnde Respublica perderetur, aut grauiā incommoda sustineret: vt docet Molina sup. n. 9. Soto De tegendo secreto loco cit. Nauar. ad Cap. Inter verba: n. 561. & alij communiter.

74. **D**ico Secundò: Quantumuis etiam immineret alteri ex illa detractione periculum vitæ, potest quis tamen verum crimen ipsius, aut aliud secretum, iuxta ea quæ dicta sunt, detegere, quando aliter se à morte, aut grauius tormentis liberare non potest. Ita quoque authores sup. citati, & cum eis Pet. Nauarra lib. 2. c. 4. n. 131. & seqq.

Ratio reddi potest: quia non tenetur quis cum tanto suo malo celare veritatem cuius notitiam assecutus est sine iniuria cuiusquā, quamuis præuideat, si eam manifestet, proximum inde passurum simile incommodum aut malum: neque habebit iste iustam causam conquerendi contra detegentē crimen, aut secretum ipsius, in tantā necessitate constitutum; sed meritò debet sibi totum incommodum, quod patitur, imputare: sciuit enim aut scire debuit, quando in præsentia illius vel aliorum qui id ei sine eius culpā, retulerunt, crimen committebat, quod si contingeret aliquem istorū ad tantas extremitates deuenire, tum licitum illi fore ad se à malis in quibus versatur eximendum, veritatē edicere: neque obligatum esse celare veritatem, cum tanto suo incommodo. Idem esto iudicium de secreto alteri communicato, quando non intercessit alia stipulatio quæ fuerit acceptata, scilicet de illo comprimendo sub tam arcto silentio, vt ne quidem ad mortem euadendam possit illud detegere: præsertim quando secretum illud non fuit ipsi in vilitatem eius, communicatum, prout ordinariè non solet fieri. Sed

Petes: quid si quis per iniuriam, vt vi vel fraude cognouerit alterius occultum crimen vel aliud secretum, an tunc licebit illud ma-

nifestare ex causis siue in casibus prædictis?

Resp. non posse tunc sine peccato, si alteri immineat vitæ periculum. Quare debet tunc potius tormenta & mortem sustinere, quàm illud detegere. Est contra Less. sup. dub. 8. n. 55. Sed ita tradit Molina sup. Concl. 10. cum Soto supra, & Nauarro ad Cap. Inter verba n. 561. quos allegat.

Ratio reddi potest, quia meritò potest alter cōtra talem conqueri, quod vi vel fraude secreta eius peruestigauerit, & nunc ea veritat in ipsius perniciem, vt se à cruciatibus vel morte liberet: Hoc enim quid aliud est, quàm iniuriam iniuriæ adijcere?

Cōfirmatur: quia vel patitur hæc eò quod sciatur ipsum cognoscere secreta alterius, vel quasi fortuito desuper examinatur, quamuis scilicet id de illo non sciatur.

Si priori modo, proclive omnino est, vt quilibet æquus rerum æstimator sentiat & iudicet, quod ille sibi debeat imputare quod patiat talia: cur enim sine necessitate per iniuriā scrutatus est secreta alterius? quodq; idcirco minimè liceat ipsi ea prodere in mortē alterius; sed potius debeat paria sustinere.

Si posteriori modo, etiam tum meritò tenetur se gerere quasi ignoraret, quia iniuria alteri prius illata nō debet huic seruire, vt se eximat & conijciat alterum in vitæ periculū.

Quando autem non immineret alteri, nisi damnum aliquod in rebus fortunæ, indicat Molina loco cit. posse tunc quempiā aperire vt mortem euadat, quamuis per iniuriam cognouerit: modò tamen sit paratus omne damnum & interesse alterius reparare, quod etiam significat Nauar. sup. c. 18. n. 54. & potiori ratione id dicet illi, qui putant sine peccato mortali posse tunc in tali casu reuelari, quāuis ideo vereretur alter in periculo vitæ.

DYBIVM XV.

Virum & quale peccatum sit audire detractiōes?

RESPONDEO & DICO Primò: Qui iubendo, hortando, interrogando, vel simili modo inducit vel prouocat alium ad detrahendum, non minus peccat, quàm ipse detrahens, imò magis; Nec tantum contra charitatē, sed etiam contra iustitiam. Sumitur ex D. Th. hic q. 73. art. 4. in Corpore, & docent communiter DD. Nauar. c. 18. n. 37. Soto lib. 5. de Iustit. q. 10. art. 4. Salon. 2. 2. q. 73. art. 4. Arragon. q. 72. art. 2. P. Nauarra lib. 2. c. 4. n. 336. Molina sup. Disp. 34. & alij.

Probatur: quia non tantum peccat affectu detractiōis, quatenus eam vult & probat vt ab alio fiat, sed etiam est alteri causa detrahendi: vnde cum detrahens tantum sit reus sui actus, alter è contra qui illum inducit, reus est, & sui prauis affectus, & etiā mali

V ij actus

actus detrahentis, quatenus eius est causa. Et hinc peccat contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem, quando detractor est in defectu: imò si iusserit, tenebitur tamquam principalis ante ipsum qui maledixerit siue detraxerit: vt constat ex dictis supra Tract. 3. cap. 2. dub. 8.

77 Dico Secundò: Qui detractorem audiendo gaudet ipsis detractionibus vt talibus, esto quod non inducat, neque ad continuandum prouocet, peccat tamè mortiferè contra charitatem: non contra iustitiam. Ita Bonac. sup. pun. 11. n. 4. cum alijs antè citatis, & quos ipse allegat ibidem n. 1.

Probat ex doctrinà Apostoli ad Rom. 1. iuxta quam, morte digni sunt non tantum qui malè agunt, sed etiam qui consentiunt facientibus: quemadmodum se consentire talis satis declarat suo interno applausu & cōplacentià: atque ita dum de graui malo proximi delectatur, delinquit mortiferè contra charitatem.

In prædictis itaque casibus potest locum habere, quod scripsit D. Bern. lib. 2. De consideratione c. 13. circa finem: Detrahente, vel detrahentem audire, vtrum horum damnabilius sit, non facillè dixerim. Neque enim tantum in casu primæ Conclusionis contingit audientem peccare damnabilius, vt ostensum est: sed etiam in casu huius secundæ potest euenire, quod talis audiens peccet grauius, quàm detractor, vt puta, quia ipsemet detrahens non tanto affectu nocendi seu diminuendi famam proximi, ista enarrat, quanto bene cū affectu hic gaudet de denigratione proximi, eamque probat. Non tamen peccat contra iustitiã, neque ad restitutionem proinde obligatur, quia nullo modo est sermonis diffamatorij causa, vt supponitur; quæ admodum ad restitutionem non tenetur qui gaudet de occiso suo inimico, eiusve damnis, ad cuius mortem vel damna nullo modo fuit cooperator: nisi forsitan non impediisset, quando poterat, & ex officio & iustitiã tenebatur.

78 Dixi in Cōclusionè: qui gaudet detractionibus audiendis vt talibus: quia potest contingere displicere alicui famam proximi sic diminui, aut denigrari, & tamè aliquo modo delectari detrahentis eloquentiã ac gratiã dicendi: & huiusmodi delectatio ex se non erit peccatū mortale: Ita Nauar. c. 23. n. 26. Reginal. lib. 24. n. 96. Less. lib. 2. c. 11. dub. 4. n. 20. Bonac. sup. n. 5. quia delectatio illa non habet materiam grauem pro obiecto. Quod nonnulli existimant etiã locum habere, quando delectatur tantum curiosã cognitione factorum proximi: sed cum hæc cognitio factorum proximi quamuis curiosã, sit ipsa famæ diminutio in animo ipsius, aut saltem illam quasi necessariò causet, non satis apparet, quomodo posset quis gaudere auditione detractionis vt causa est curiosæ cognitionis

malefactorum proximi, & non sentiat quatenus probare famæ diminutionem, quatenus nunc de proximo malam simul concipit opinionem, de quo prius habebat bonam.

Dico Tertio: Qui neque inducit aut prouocat, nec gaudet detractionibus quas audit, sed non impedit, quando posset, aliquando mortaliter, aliquando venialiter tantum peccat: mortaliter peccabit si detraçtio illa pariat grauem infamiã proximi, & possit facillè, seu absque notabili aliquo incōmodo impedire, & nõ impediatur, neque adsit alius per quem videatur eam esse impediendã. Ita D. D. antè cit.

Ratio est, quia lex charitatis obligat vnquemque vt graue damnum proximi auertat quando commodè potest: & quidem si audiens ex obligatione iustitiæ forsitan tenebatur ad impediendum & non impedit, obligabitur etiam ad restitutionem in defectu principalis, de quo amplius dicemus infra Cap. sequenti. Peccabit autem venialiter audiens, si detraçtio leuis sit, aut si appareat auditores non intendere nec credere narranti siue detrahenti. Addunt aliqui, si nimiam verecundiã, vel animi pusillaminitate non audeat resistere: verum non satis videtur id tutum, quod propter talia quis excusaretur, quando nullum incommodum aliud obstar: nisi fortassis esset iunior aut inferioris conditionis inter alios, vnde putaret se nihil profecturum, nec sibi aliquid deserendum: quo in casu posset excusari etiam ab omni peccato.

Similiter & tunc excusabitur quando timeret sibi magnum aliquod incommodum, vt cōtumelias, aut verbera, vel quid simile. Debet tamen aut discedere si commodè possit, aut sermonem aliò ditterere, vel saltem vultum quasi auersantem tales sermones exhibere: nam hoc modo sæpius detraçtio impeditur, vel minuitur saltem detractoris feruor: iuxta illud Prouerb. *Ventus aquilo dissipat pluuies, & facies tristis linguas detrahentium.* Cæterum de malitia peccati detractionis, & periculo audientium detrahentes, D. Bern. serm. 24. super Cantica ita scribit: Omnis qui detrahit primùm quidem seipsum prodit vacuum charitate: ferit charitatem in omnibus qui se audiunt, linguã maledicã: Et quantum in se est, necat funditus & extinguit. Vides quàm facillè & in breui ingentem multitudinem animarum velociter currens sermo tabe malitiæ huius velicere possit? Vnus est qui loquitur, & vnum tantum verbum profert, & tamen illud vnum verbum vno in momento, multitudinis audientium dum aures inficit, animas interficit. Vnde & præmisit: Non veniat anima mea in consilio detrahentium, quoniam Deus odit eos, dicente Apostolo Detrahentes Deo odibiles. Vide plura eodem loco, & Sermone de triplici custodia manus, linguæ, cordis huc spectantia.

CAPVT SECVNDVM,

De restitutione famæ, à quibus, & in quantum,
ac quomodo facienda sit?

DVBIVM PRIMVM.

Vtrum ad famæ restitutionē teneatur qui propter ignorantiam suam, vel erroneū intellectum, vel simili de causa alteri famam inculpabiliter abstulit?

NON proponimus quæstionem de illo qui sciens & volens culpabiliter famam proximi abstulit, vtrum ad restitutionem teneatur, eò quod talem teneri tamquam satis ex generalibus principijs iustitiæ suprâ explicatis, notum, omnino supponamus. Vt autem difficultas proposita facilius explicetur & capiatur, ponemus aliquot casus eius in particulari: vt v. g. contingit aliquem audiuisse malâ quædam narrari à viris fide dignis, de quopiam tamquam quæ publica sunt: quæ proinde bonâ fide ille existimans vera & legitimâ ratione esse publicè notoria, narravit alijs, postmodum autem cognoscit esse falsa, vel non fuisse publica, aut saltem non fuisse publica nisi per iniuriâ: quæ propterea non potuit licitè vltèrius evulgare. Rursum contingit quod quis audiat referri facta aliqua vera & legitimè publica de vno aliquo, & ipse intelligat ea tamquàm dicta de alio qui ista non fecit, aut si fortè fecerit, saltè huius nō sunt publica, & tamen ille qui sic audiuit & malè intellexit, divulgat ista de hoc homine: vbi & accedit simul, quod ipse primus referens suo modo possit dici saltem occasio istius subsecutæ narrationis erroneæ ac proinde infamiæ; Quæritur de talibus, vtrum ad restitutionem famæ teneantur.

RESPONDEO & DICO Primò: Qui eiusmodi modis per ignorantiam suam, aut erroneū intellectum proximo famam abstulit, quamuis absque suo peccato, imò licet etiam id fecisset apud Superiorē bonâ fide, amore fraternitatis, tenetur tamē, quando errorem recognouerit, ad famæ reparationem, quatenus saltem id necessarium est ad impediendum ne infamia vltèrius progrediatur, neue ex infamiâ sequantur alia damna aut præiudicia infamati: quæ ordinariè nata sunt sequi ex infamiâ semel sparsâ; nisi reparetur fama. Ita Fernand. Rebellus De obligationibus lib. 4. q. 4. Less. lib. 2. cap. 11. dub. 22. Malderus Tract. 7. cap. 2. dub. 1. & alij satis communiter tradunt Doctores.

Probat: quia qui sine culpâ esset causa conflagrationis vnus partis domus, tenetur etiam ex iustitia impedire, quando aduertit & potest, ne incendium serpat vltèrius, & absumat etiam aliam partem, ita vt obligetur extinguere ex iustitia priorem conflagrationem quando potest, saltem ad impediendam sequentem.

Similiter si quis sine culpa posuit causam damni sequuturi, si aduertat, tenetur causam tollere ad damnum illud auertendum; ergo similiter qui famam alterius diminuit, vel apud aliquos sustulit, licet sustulerit absq; peccato, tenetur impedire etiam ex iustitia quando errorem suum aduertit, ne auferatur in totū, aut apud plures alios: & si viderit notâ illam quam induxit, licet inculpabiliter, fore alteri causam damni, vt v. g. ne beneficiū aut officium aliquod assequatur, tenebitur illius damni causam amouere per famæ reparationem, quantum potest.

DICO Secundò: Si is qui ita absque culpa seu peccato infamatis est infamatus, patiatur forsitan ex eiusmodi infamiâ damnum aliquod, stante ignorantia & bonâ fide illius qui infamavit, vt si ideo nō fuerit assequutus officium, aut beneficium quod prætendebat, vel officio suo fuerit priuatus, non tenebitur infamator hic inculpabilis alteri ad reparationem illius damni. Ita quoque Malderus & Lessius suprâ, & alij.

Ratio est: quia ignoranter absq; culpa sua est causa istius damni, sicuti propter ignorantiam sine culpa est causa infamiæ: non enim est damni causa, nisi quatenus per ignorantiam inculpabiliter infamavit alterum; ergo non tenetur resarcire damnū illud, quandoquidem ignorantia siue error ponat illum extra culpam respectu damni sequuti, & nō sit inde factus ditior. Diligenter tamē oportet hic attendere, vtrum ignorantia vel error verè inculpabilis sit: quia alioquin vti nō à peccato detractionis, ita nec ab obligatione restitutionis huiusmodi incōmmodorū excusabit.

DICO Tertiò: Si infamator huiusmodi fuerit in morâ culpabili restituendi famam, postquam suum errorem recognouit, & deinde infamia crescat, vel propter infamiâ de post damnum patiatur infamatus, tenebitur qui infamavit & in morâ reparandi fuit, ad famæ restitutionē quatenus alterius infamia aucta est, & ad damnorū reparationem quæ sequuta fuerint: idque ex lege iustitiæ. Ita DD. citati, quamuis dicat Less. opinionem non esse improbabilem eorum, qui dicunt tenere tantum ex charitate.

V iij

Pro-

Probatur ex dictis, quia istius vltioris infamationis, aut damni sequuti censetur voluntaria & culpabilis causa, quatenus aduertit priorem sermonem suum erroneum esse natum creare proximo maiorem, siue apud plures, infamiam, vel alia incommoda, & tamen non impediuit corrigendo errorē suum cum potuisset, vt supponitur; ergo &c.

4 D I C O Quartò: Non tamen iste qui sine culpâ suâ est infamiæ causa, obligatur cum tanto suo onere aut incommodo per erroris correctionem, vel simili modo impedire eiusmodi mala proximi infamati, cum quanto benè onere & incommodo obligatur qui culpabiliter proximum infamauit. Quare vt vt prædicti DD. & alij tradunt, non tenetur hic famam quam inculpabiliter abstulit, restituere cum infamiâ propriâ, imò nec cum graui damno in rebus fortunæ: quemadmodum tenetur ille, qui culpabiliter famam proximi læsit.

Probatur, quia rationi consentaneum non videtur æqualiter obligare ad incommoda impedienda, eum qui sine culpa causam vel occasionem dedit, & eum qui ex malitiâ aut culpabiliter id fecit: quemadmodum qui ratione officij obligatur impedire mala, non tenetur cum tanto incommodo proprio impedire, cum quanto impedire tenetur qui malitiosè causam posuit.

Fundamentalis ratio potest hæc assignari, quod scilicet qui inculpabiliter famam læsit, & sic inculpabiliter causam posuit, vnde possunt plura mala sequi, non teneatur ratione istius læsionis vel positionis causæ præcisè secundum se, sed solum quatenus censetur ipse voluntaria & culpabilis causa sequentis mali, quando errore iam cognito, reuocando aut alio conuenienti modo non impedit vltiorem infamiam, siue aliud malum impendens: atqui non censetur quis moraliter tunc voluntaria causa mali, quando non potest sine graui incommodo proprio, vt sine infamia, vel magno damno in rebus fortunæ, illud impedire, licet occasionem aliquam dederit, modò inculpabiliter dederit; ergo &c. Sicuti si quis absque culpa alicubi posuisset instrumentum, quo aduertit postea alios abusueros ad damnum proximi, nō tenebitur cū tanto suo periculo aut incommodo illud retrahere aut auferre, quàm si illud malitiosè siue culpabiliter ibi ad noxam proximi collocasset: quemadmodum etiâ qui ex officio tenetur impedire furta aut latrocinia, & non impedit in casu aliquo, quia non potest absq; proprio & graui periculo, non censetur is causa furti vel latrocinij, neque ei imputabitur: nisi ratione specialis pacti forsitan existeret obligatus ad periculum etiam mortis subeundum: sicuti duces belli & milites sunt obligati pro defensione suæ stationis.

5 D I C O Quintò: Si proximo imminet infamia grauior, tenebitur qui inculpabiliter causam posuit quando errorem cognouit, etiam cum aliquo incommodo suo in rebus fortunæ præcauere, & impedire vltiorem illam infamiam, saltem ex charitate: imò etiam videtur simili modo obligari ad infamiam prius inductam abolendam, si illa magna sit, & reparare eam sic possit: hoc enim officium charitatis omninò requirit.

Declaratur: quia tenetur quilibet ex charitate remouere damnum proximi, & illud impedire, quando sine omni suo incommodo potest: sed magis videtur obligandus is ad hoc præstandum qui occasionem dedit, quamuis dederit per accidens sicut peccato, quàm qui nihil circa periculū damni, vel circa ipsum damnū imminens fuerit operatus; ergo dicendum est, quod ipse etiam cum aliquo incommodo suo ad hæc præstanda obligetur.

Quando tamen erroris origo processisset ab ipso infamato, vt quando verè crimen commisisset, quod hic bonâ fide putauit esse legitimâ ratione publicum, vnde factum est, quod alijs illud narrauerit, non improbabiler quidam iudicant, tunc infamatum obligari ad prædictum incommodum quod alter pro famæ eius reparatione subit, eidem resarciendum tamquam illi qui vtiliter negotium eius gesserit, ad quod licet ex charitate, non tamen ex iustitia tenebatur. Ita Malderus suprâ: secus si origo tota sit ab ipso qui inculpabiliter infamauit; vt si ipsa quædam tamquam publica audierit narrari de Petro, & sine culpâ ex probabili aliquo argumento apprehenderit ea tamquam dicta de Paulo, & hac occasione Paulum infamauerit: tunc enim non tantum ex charitate, sed etiam ex iustitia dicendus est obligari cum aliqua iactura propria impedire quando potest, ne infamia progrediatur, neue alter damnum inde patiat: vnde & ad hos fines assequendos tenebitur ablatam famam reparare, quando aliâ siue aliâ ratione non possunt obtineri.

• Petes quid si quis sciens infamauerit alterum de falso crimine, idque ad euadendam mortem vel grauia tormenta, persuadens sibi bona fide illum non indignè id laturum, quia amicus est qui tantum bene tribuet necessitati: quod multi existimant sine mortali peccato posse fieri, an tenebitur talis ad restitutionem?

Respondetur, talem etiam supponatur non peccasse formali peccato iniustæ detractio- 6 nis, tamen fore obligatū etiam ex iustitia ad famâ alterius, nō tantum cum iactura in suis rebus fortunæ, sed etiam cum infamia propria reparare, quando iam extra periculum constitutus posset eam ista ratione, & non aliter, resarcire, nisi alter condonare velit.

Ratio

Ratio videtur evidens: quia totum fundamentum cur iste fuerit excusatus à peccato Detractionis iniustæ, quando crimen falsum alteri imposuit, est hoc, quia is cui impositum est, fuit voluntarius, saltem secundum iustam aliquam præsumptionem ad sustinendum illud damnus in sua fama, ad tempus (prout supponi debet) vt qui de vita periclitabatur sic à morte se liberaret: atqui licet alter voluntarius fuerit verè aut secundum præsumptionem ad illud ferendum tali occasione, non tamen debet, aut potest rationabiliter præsumi fuisse vel esse voluntarius ad istud permittendum aut tolerandum, quòd ille qui ei falsò imposuit, famam suã propriam conseruet, & ipse maneat infamis: ergo quando ista necessitas, seu periculum vitæ cessat, omnino censendus est is qui falsum crimen imposuit, manere obligatus ad famæ eius reparationem, etiam cum infamatione propriã, quando hoc modo, & non aliter, resarciri potest: non enim potest alius probabiliter præsumi fuisse aliter voluntarius, nisi cum hac conditione, vt infamationem illam per falsi criminis impositionem illatam, iterum aboleret, quamuis cum propriæ famæ deperditione, vbi tormenta & vitæ periculum euasisset.

D I C O Sextò: Si me narrante de aliquo verum & publicum crimen quispiam auditorum intelligat istud de alio dici, de quo non ago, vnde contingat, quod ipse hoc de altero diuulget, non tenebor ego ad restitutionem istius infamæ, nisi ex charitate si commodè queam præstare. Ita Lessius n. 119.

Probatur: quia mea narratio non fuit propriè causa illius infamæ, sed mala intelligentia audientis, cui ex parte mea non dedi fundamentum: sed neque aduertit aut præuidit eam sequuturam: ergò &c. Adde, sed neque aduertit &c. quia quando ea esset conditio & dispositio audientium, vt ijs cõsideratis existimentur illi prudenter & probabiliter pro suo intelligendi modo & ratione posse sic apprehendere dictum meum, idque aduertã, tenebor non tantum ex charitate, sed etiam lege iustitiæ me explicare, & periculum erroris remouere: quod si neglexero, tenebor postea ad famæ restitutionem, quia censebor fuisse causa, & voluisse alterius infamiam, tamen sermones mei apud alios magis perspicaces, vel rerum & personarum magis gnaros, omninò fuissent intellecturi de illo de quo loquebar.

Quod tamen aliter etiam ero obligatus ex charitate, si commodè restituere possim, patet, quia hæc omninò postulat vt damnus proximi remoueamus quando sine aliquo notabili incommodo possumus, idque magis quando vel aliquid occasio damni secuturi fuerimus.

DVBIVM II.

An superiores siue detrahentis siue eius cui detrahitur reddatur obnoxij restitutioni fama, si audiant, & non impediant?

R E S P O N D E O & **D I C O** Primò: ⁸ Magistratus ciuilis, aut sæculares Principes siue ipsius detrahentis, siue eius cui detrahitur, etsi detractorem audiant nec impediant, non idcirco dicendi sunt obligari ad famæ restitutionem: Rebullus supra q. 6. fauet Bannesius 2. 2. q. 73. art. 4. Malderus sup. Dub. 2. vbi scribit, quod nemo dixerit principem sæcularem ad famam subditi seruandam ex iustitia obligatum, cum eius defensio (quam scilicet debet subditis) versetur potissimum circa vitam & fortunas subditorum, inquit, ne videlicet in istis lædantur, vel ipsi alios lædant: vnde vicissim subditi census, tributa & vectigalia præstant: ex charitate tamen prius & arctius præ alijs obligantur ad hæc impedienda, tum quia commodius possunt, tum etiam quia vtilitates à subditis recipiunt: sed non ideo si charitatis officium negligant aut omittant, obligationem incurrunt ad famam restituendam, quamuis omittendo peccent.

Quod verò attinet ad diffamationes quæ per libellos famosos fiunt, videntur ratione officij ad illas impediendas obligari: quia leges ciuiles seuerè sub grauibus pœnis prohibent: legum autem istarum custodes esse debent magistratus sæculares: idque in quietem & cõmodum Reipublicæ & Subditorum.

Vnde si nouerint per eiusmodi libellos subditum aliquem diffamari, tenentur impedire, & si negligant dum impedire possunt, obligabuntur ex iustitia ad restitutionem.

D I C O Secundò: Tamen superiores Ecclesiastici, aut Prælati, vel etiam parentes ⁹ audiant fieri detractiones contra aliquem ex suis siue respectiue subditis, siue filijs, & impedire omittant dum possunt, non ideo ex iustitia erunt obligati ad famam siue subdito siue filio restituendam, quamuis multum delinquant contra charitatè aut legem pietatis. Ita Soto lib. 5. de iure & iustitia q. 10. art. 4. & cum illo Malderus supra & Less. dub. 23. contra Salonium, vti apparet hic q. 73. art. 4. Probatur, quia munus ad quod ratione officij possunt illi respectiue dici obligati ex iustitia, non videtur se extendere ad famam subditi, aut filij siue augendam siue conseruandã: sed Prælatorum munus intendit ad promouendam salutem suorum subditorum, & munus parentum ad debitam ac honestam alimentationem & educationem filiorum.

V iij Confir-

Confirmatur, quia licet superior aliquis Ecclesiasticus, v. g. Decanus videret auferri togam alicuius sui subditi, vt canonici, non teneretur restituere, quamuis non impediuisset dum poterat. Similiter nec parens si vidisset auferri bona aliqua castensia filij, vt per se satis videtur notum; ergo neque tenebuntur si audiant eorum famam respectiue lædi vel tolli, & non impediant; par enim istorum videtur ratio.

10 **D I C O** Tertio: Si tamen prædicti superiores audirent diffamari suam communitatem, & non impedirent, quando possent, obligati erunt ad faciendam restitutionem.

Probatur, quia non minus ex officio illis incumbit conseruare bonum nomen & famam suæ communitatis, quam temporalia bona eiusdem; atqui si viderent hæc auferri, & non impedirent quando possent sine incommodo, tenerentur ad restitutionem, si haberent vnde restituerent: neque enim apparet quis ex iustitia tenebitur illa conseruare, si non primo loco ipse superior: ergo similiter ad restitutionem nominis & famæ communitatis, quæ conseruare neglexerunt. Vnde colligi & inferri potest, quando diffamatio vnius subditi, v. g. alicuius Religiosi, cederet in notabilem infamiam totius conuentus aut ordinis, Superiorem qui non impedit, quando potest, obligationem incurrere ad restitutionem ordini aut conuentui faciendam, quamuis non teneatur subdito præcise ratione sui.

Dicit aliquis: Si prælatus regularis videret auferri tunicam alicuius sui religiosi, & non impediret, obligabitur ad reparationem damni, vti apparet; ergo similiter quando ipso audiente & non impediente, tollitur fama alicuius sui subditi.

Respondetur: N. C. Quia quod in priori casu nasceretur obligatio, fieret ideo, quia toga est ex bonis ipsius communitatis, penes quam est eius dominium, quod non est penes ipsum religiosum, & sic tenebitur quatenus ex officio debet conseruare bona communitatis, secus se res habet circa famam religiosi.

D I C O Quarto: Superiores Ecclesiastici regulares, & etiam parentes si audiant respectiue subditos suos, vel filios familias detrahere alijs, & non impediant quando possunt, probabiliter censendi sunt obligati ad famæ restitutionem in aliorum defectu.

11 Colligitur ex Salonio hac Parte q. 73. art. 4. & alijs. Probatur: quia voluntas religiosi & externæ actiones ab illâ procedentes subsunt potestati superioris qui habet eas ordinare, & dirigere, ac etiã emendare vel coercere; ergo si in eius præsentia subditus proximo damnum inferat, & hic non impediatur quando potest, meritò imputabitur huic, vt pote quia ad illud moraliter censetur con-

currere non cohibendo eum quem ex officio cohibere debebat & poterat, imò actio religiosi eo casu potest videri actio Prælati propter subordinationem illam voluntatis religiosi ad voluntatem superioris: quemadmodum actio appetitus inferioris censetur esse superioris, quando non impedit aut refrænare quando cum refrænare potest. Similiter conclusio locum habet in patre respectu filiorum familias, qui patriæ subsunt potestati.

Vnde etiam parentes in foro externo luunt pro excessibus filiorum non tantum quando præsentem sunt dum fiunt; sed etiam si abentes sint, quia his incumbit sic filios dirigere & continere, vt alijs nocentum non inferant; ergo etiam meritò dicuntur in conscientia obligati restituere famam quam filij in præsentia eorum abstulerunt, si non impederint quando poterant.

Dixi in Conclusione: superiores Ecclesiastici regulares, quia quandoquidē sæculares non habeant ita dominium voluntatis subditorum suorum, neque omnes actiones horum ita illis subsunt, sicuti actiones religiosi dependent & subsunt imperio prælati sui, hinc non videntur illi ex officio & iustitia obligati impedire, ne aliquis ex suis subditis detrahat alteri, aut faciat ei iniuriam in præsentia sua, quemadmodum prælati regulares

D V B I V M III.

An hæredes detractoris ad famam reparationem teneantur, si ipse eam non reparauerit.

R E S P O N D E O & **D I C O** Primo: Si iniuste infamatus fuerit, inde passus damnum aliquod aliud temporale, obligantur infamatoris hæredes ad huiusmodi damni reparationem, perinde ac ipse detractor fuerit obligatus. Ita Malderus Dub. 3. Less. Dubit. 21. colligitur ex Nauarro cap. 18. n. 41. & Adriano quodlibeto vndecimo, & alijs qui docent hæredes teneri ad restitutionem etiam ipsius famæ per pecuniariam compensationem.

Probatur, quia illa obligatio detractoris ad eiusmodi damna refarcienda non tantum personam eius, sed etiam bona ipsius reddebat alteri, suo modo obnoxia: quemadmodum alia debita, quorum mensura solet esse pecunia, licet alioquin personalia vocentur quatenus non habent rem aliquam determinatam per modum hypothecæ sibi obligatam; atqui in eiusmodi obligationes deueniunt qui in bona defuncti succedunt: patet ex Capit. vltimo de sepulturis, ergo &c.

Declaratur, quia si defunctus incendisset culpabiliter, v. g. horreum Petri, tenerentur haud dubie hæredes illius ad damnorum re-

rum reparationem, vt colligitur ex cap. in his De Rapt. & etiam ex cap. Finali citato de Sepulturis, vbi dicitur quod tamen si cōsuris in necessitate absolui possint, & absoluantur illi qui pro homicidio, siue alijs maleficijs ibi enumeratis excommunicationi sunt obnoxij, tamen hæredes illorum teneri de eiusmodi malefactis: quatenus scilicet alijs damnosa fuerint, & reparari possunt. Imò si is mortuus fuerit qui ex infamiâ sibi illatâ passus est damna, debet detractor aut eius hæres ista referre hæredibus infamati qui damna perpessi sunt: quia hi succedunt in omnia iura defuncti, quatenus hæc sunt quasi pars quædam hæreditatis.

13 **DICO** Secundò: hæredes detractoris defuncti non obligantur ex iustitia loco ipsius ad famæ reparationem, siue diffamatus superfit, siue mortuus fuerit. Ita Pet. Nauar. lib. 2. c. 4. n. 426. Less. sup. dubit. 22. Mald. loco citato, & videtur esse communior DD. sententia contra Adfianum Quodlibeto. 11.

Ratio reddi potest, quia obligatio ad famæ restitutionem merè omnino personalis est, sicuti obligatio ad reparandum honorem per submissionem erga eum qui per contumeliam læsus fuerit: quia fama non est secundum se pecuniâ æstimabilis, vt infra dicitur: Hinc fit, quod debitum eius restituendæ seu reparandæ non transeat cum bonis ad hæredes detractoris, quia scilicet debitum illud, siue obligatio non afficit bona illa, nec facit ea obnoxia diffamato, præcisè vt passus est detrimentum in fama: quare obligatio hæc est similis rationis cum obligatione voti merè personalis: vt si quis vouisset ieiunare per annum singulis diebus Veneris, vel inuisere limina Apostolorum, non transit eiusmodi obligatio ad hæredes ipsius, vt teneantur ista explere: prout infra in materia De Voto amplius declarabitur.

14 **DICO** Tertio: Detractor tenetur infamato etiam defuncto vt illi famam restituat: non autem ad id obligatur propriè hæredibus ipsius defuncti, nisi quatenus forsitan ista infamia redundat in infamiam ipsorum, aut adferat damnum reale ipsi hæreditati. Ita DD. citari.

Prior pars satis constat ex dictis supra, vbi ostendimus, ne mortuis quidem posse famam tolli sine detractoris peccato, & consequenter non sine iniustitia; quia post mortem quis famam suam possidere potest: & proinde si quis eam abstulerit siue antè, siue post mortem, tenetur eam mortuo restituere, nam & capax est illius, ipsique debetur: Vt dictum fuit.

Alter pars probatur: quia fama est bonum ita personale, vt secundum se non possit alteri propriè communicari, aut iuseius secundum se in alium deuolui: vnde fama

non transit cum bonis fortunæ ad hæredes, sed ipsa & ius ad illam manet penes defunctum, aded vt si hæres etiam ante mortem detraxisset defuncto; teneretur illi ad famæ reparationem, non minus quàm si ipse hæres non esset: vt tradit Malderus supra citans Pet. Nauar. & Salonium q. 62. art. 2. Controu. 21. secus autem se habet res in alijs bonis, si enim hæres ex asse abstulisset defuncto res alias pecuniâ æstimabiles, ad nihil inde defuncto teneretur.

Obseruandum tamen, hæredes defuncti infamati posse suscipere ipsius actionem, contra extraneos detractores: & remedio iuris eos compellere ad famæ restitutionem ipsi defuncto faciendam, vt obseruat Mald. ex additionibus Clari q. 91. n. 31. imò aliquando ad id, saltém lege pietatis obligari: vel etiam lege iustitiæ, si testator defunctus hoc eis imposuerit.

DVBIVM IV.

Vtrum detractor non tantum cum fama propria; sed etiam cum vita periculo teneatur proximo famam restituere?

RESPONDEO & DICO Primò: 15 Detractor obligatur proximo famam restituere ordinariè etiam cum propria infamiâ, quando aliter restituere non potest. Ita communis habet doctrina: docent enim Soto libro. 4. q. 6. art. 3. ad 4. dubio 2. Couar. ad reg. peccatum p. 1. n. 6. Pet. Nauarr. lib. 2. cap. 4. n. 438. Banneus, Arragonius, Pefantius, & alij hîc q. 62. art. 2. Tolect. lib. 5. c. 70. Probatur quia æquissimum est; vt in pari vel quasi pari causa de incommodo sustinendo, melior censetur esse conditio innocentis, quàm nocentis, & qui incommodi illius est causa.

Dixi in assertione, Ordinariè: Dubitari enim potest, si infamator sit magnæ & illustri famæ, vti sit valde nobilis familiæ, aut prælatus: Is autem quem diffamauit sit homo plebeius, & non à icuius notabilis nominis aut famæ, Vtrum talis infamator obligetur cum suæ illustri famæ amissione restituere isti plebeio famam suam, si aliter non possit? id plerique DD. allegati sentiunt non teneri, vt videre est apud Pet. Nauarra sup. n. 438. cum quibus & ipse tenet: quia existimant talem infamatum non posse rationabiliter exigere restitutionem suæ famæ cum tanto detrimento infamantis: Contrarium tenet Nauarr. vt loco cit. refert idem P. Nauarra, & colligi potest ex ijs quæ scribit c. 18. n. 43. vbi dicit eum qui ob vitæ periculum, vel alias rationes restituere non potest,

16 D I C O Secundò: Quando ille qui infamavit est persona publica, aut aliàs talis, quòd eius fama sit necessaria bono Reipub. aut communitatis, non tenebitur cum famæ suæ amissione refarcire famam alterius, quæ non ita bono publico est necessaria. In hac assertione facillè conveniunt omnes. Et ratio est, quia tenetur quilibet privatus suum priuatum commodum sine bonum postponere bono publico, & si illud exigeret cum detrimento Reipub. irrationabiliter ageret: Hinc si prælatus diffamasset aliquem ex subditis, non teneretur famam restituere cum sua infamia, quando eius fama disciplinæ & regimini communitatis esset necessaria.

D I C O Tertio, Quando Infamator est Vir illustris & notabilis nominis, etiam si parum intersit Reipublicæ aut communis boni, cuius ille sit famæ, tamen si hic & nunc restituere non possit absque boni nominis sui amissione, sed speretur quod postmodum absque læsione famæ propriæ licebit restituere alteri, poterit eo casu restitutionem famæ alterius differre. Admittunt & tenent hoc sine dubio DD. suprà priori loco citati: & probari potest, quia excusatur debitor à restitutione statim faciendâ, quando non potest modò absque magna iactura & notabili dâmo in rebus suis, vt si deberet domum aut prædium vendere longè inferiori pretio, quàm valeat: expectet autem alia media propediem quibus poterit satisfacere: quia contra Charitatem & æquitatem ageret creditor, si vrgeret solutionem cum tanto creditoris detrimento ad statim: & sic irrationabiliter procederet, vt latius ostendimus sup. Tract. 3. c. 2. dub. 1. ergo multo magis erit indulgenda dilatio, ne quis Vir illustris cogatur amittere famam suam pro reparatione famæ alterius.

17 D I C O Quarto: Verius tamen videtur quod talis, si pro tempore futuro spes non sit restituendi absque famæ suæ, licet multo maioris, quàm alterius, amissione, teneatur nihilominus famam alterius restituere etiam cum propriæ perditione. Probat, quia qui alteri pecuniam debet ex delicto (quamuis ob graue suum detrimentum possit ad tempus differre) tamen si spes non sit aliter restituendi, debet soluere etiam cum longè grauiori detrimento, quàm sit debitum quod creditor exigit: vt patet ex dictis sup. Tract. 3. loco iam cit.

Quidni igitur etiam qui ex delicto tenetur reparare famam, obligabitur id præstare impendendo suam, quamuis hæc sit illustrior, quàm fama alterius? Et certè viro medicri sua fama, præsertim de vitæ honestate, tam est conueniens & chara, imò & necessaria, quàm viro nobili in casu posito. Accedit, quod alioquin nimium videantur laxari habentæ Magnatibus & Potentioribus ad ma-

ledicendum & detrahendum inferioribus pro libidine sua, quando sic à restitutione famæ alterius in conscientia iudicantur liberari: & si possunt notam euadere, sine quâ vix solet fieri restitutio, præsertim quando scienter falsum crimen fuit impositum. Cæterum si possint alios vtcumque in integrum famæ suæ restituere, laudando eos in illo vel alio genere virtutum, aut etiam exhibendo eis aliquam beneuolentiam, siue familiaritatem (quæ media ex omnium sententia debent saltem tentare) tunc bene admiserim quod ad aliam formam restitutionis non sint obligandi: & similiter quoque liberi erunt si vel aliquâ prece vel pretio obtineant ab ijs quos infamarunt, restitutionis condonationem.

Ad rationem autem aliorum Respondetur, Negando ass. illud: non enim is cui sic ex delicto in ipsum debetur, dicendus est idcirco irrationabiliter petere reparationem illâ cum petat quod sibi ex iustitia debetur: Quod si alter inde magis grauetur, quàm sit dânum huius, id sibi & suo maleficio imputet, quo se in illam necessitatem subeundi tantum incommodum coniecit, non alteri qui solum petit sibi restitui quod suum est, & cuius multum interest eius.

D I C O Quintò: Non tantum cum propriæ famæ detrimento, vt iam explicatum est, sed etiam in certis casibus tenebitur diffamator cum vitæ suæ periculo restituere famam, quam falsâ impositione sustulit: vt in primis si ex tua falsa detractioe versetur infamatus in vitæ periculo, v. g. si propterea capitis sit condemnatus, aut cõdemnandus, & possit detractor eum liberare detegendo suam falsitatem & alterius innocentiam, tenebitur eum excusare, quamuis id non possit aliter quàm cum propriæ vitæ discrimine.

Similiter ad idem obligabitur, si ex infamatione quam intulit diffamator, imminuant grauiora mala Reipublicæ, quæ aliter non potest auertere, quàm cum vitæ periculo, famam illi restituendo cui eam abstulit. Ita Malderus tract. 7. cap. 2. Dub. 9. Petr. Nauart. sup. n. 413. 405. Medin. Cod. De Rest. q. 3. causa 4. & DD. communiter de vtroque casu, vt refert Lessius lib. 2. c. 11. Dubit. 15. n. 91.

Ratio vtriusque satis est euidentis, quia nõ agitur hic tã de famâ proximi nudè & simpliciter in se consideratâ restituendâ, quàm de vita proximi nunc periculo expositâ per culpâ detractoris conseruandâ, aut de grauius incommodis Reipublicæ auertendis: qui autem iniuste causauit alteri mortis periculum, vel Rempublicam deduxit in discrimen magnorum malorum, tenetur haud dubiè cum discrimine vitæ propriæ, mala ista & pericula respectiue impedire & auertere, quandò id sic, & non aliter potest.

Confirmatur, quia qui culpabiliter causam mortis

mortis proximi, vel grauium incommodorum Reipublicæ posuit, censetur continuò virtualiter cooperari ad ista mala, quamdiu causam non tollit dum potest, atqui cooperari ad talia, est intrinsecè malum, ergo obligatur etiam cum vitæ periculo causam tollere, vt sic desinat eius cooperatio ad talia mala.

19 Dixi in conclusione, quod teneatur in casibus illis restituere cum vitæ periculo famam quam falsâ impositione abstulit; quia si quis in tormentis constitutus, ad mortem siue tormenta eiusmodi euadenda detexisset crimen verum alterius occultum, non teneatur id cum vitæ periculo, iterum obuelare & occultare, etiam si alter propterea periclitaretur de vitâ, vt satis colligi potest ex dictis c. præcedenti dubio 14. An verò id extendendum sit etiâ ad casum quo quis citra necessitatem seu iustam causam detexisset verum crimen occultum alterius, vnde contingat alterum deuenire in periculum mortis, dubitari potest. Apparet namque quod ita: quia vterque verum tantum crimen proximi detexit, & vtrobique concurrat periculum vitæ in reuocatione seu obuelatione detecti criminis faciendâ tam hic quàm ibi, vti supponitur; ergo sicuti iste cum periculo vitæ non tenetur ad iterum tegendum, ita neque hic. Dicendum nihilominus videtur, ad hunc casum non extendendum: quia si omnia bene considerentur, inueniretur nõ par esse vtriusque ratio per omnia: in hoc namque posteriori casu, detractor sine necessitate propriâ coniecit proximum in periculum illud vitæ, detegendo culpabiliter crimen eius occultum, à quo proinde periculo debet meritò eum liberare, etiam cum propriæ vitæ discrimine; sibi enim debet id imputare, qui iniuste alteri idem periculum creauit; quia in pari causa periculi, melior debet censeri conditio innocentis, quàm nocentis qui suâ culpâ periculi vtriusque est causa: quo principio DD. passim in similibus vtuntur: in priori autem casu is qui verum crimen detexit, supponitur antecedenter esse in tormentis & periculo mortis, à quibus se liberandi ius habet per reuelationem veri criminis quod proximus commisit: vnde sine culpa huius contingit proximum incidere in illud periculum, & ideo non obligatur hic cum suæ vitæ periculo auertere discrimen illud in quo versatur proximus, quia non est culpabilis causa illius. Similiter quoque; si quis per veri criminis iniustam reuelationem exposuisset Reipublicam periculo grauioris mali, debet etiam cum propriæ vitæ discrimine famam restituere, quando sic & aliter non potest Reipublicæ malum impedire; si enim quilibet particularis debet vitam pro Republica exponere, sanè multo magis hic qui suâ culpâ per iniquam detractionem

exposuit eam periculis, quamuis crimen per ipsum detectum fuerit verè commissum.

Dico Secundo, quando ex diffamatione non imminet diffamato periculum in bonis superioris ordinis, vt in vita, vel etiam in bonis spiritualibus, nec Reipublicæ incommodum, non obligabitur detractor famam reparare cum vitæ suæ discrimine. Est contra Dom. Soto libro 4. q. 6. art. 3. ad 4. & alios nonnullos quatenus existimant plebeum hominem si diffamauerit aliquem illustri familiæ de graui crimine, obligari etiam cum periculo vitæ reparare famam.

Sed conclusio penè ab alijs omnibus tenetur. Ita Caiet. hic q. 62. art. 6. & opusculo 17. Responsum, Resp. 14. tom. 2. Opusc. quibus locis tradit hanc regulam generalem: nunquam rem inferioris ordinis ex iustitia esse restituendam cum iactura rerum ordinis superioris. Quod probat; quia homo non tenetur ex naturâ debiti vendere se ipsum, vt restituat pecuniam quam furatus est: quia libertas (inquit) est bonum superioris ordinis inæstimabile, iuxta illud:

Nec bene pro toto libertas venditur auro.

Idem docent Nauarrus cap. 17. nu. 89. & c. 18. n. 47. Syl. V. Detractio q. 4. §. 2. Corduba libro 1. q. 31. Pet. Navarra libro 2. cap. 4. num. 405. Malderus supra, & alij plurimi.

Probat, quia adultera quæ marito prolem supposuit, non tenetur cum periculo vitæ aut famæ declarare factum suum, etiam si legitimi hæredes essent magnâ hæreditate priuandi, vt colligitur ex Cap. Cum officij: quod est Innocentij Tertij, de pœnitentijs & remissionibus: vbi excusatur, & ad pœnitentiam recipitur mulier quæ timet viro indicare quod prolem ex adulterio suscepit: cuius non videtur esse alia ratio, quàm quia vita & fama, quæ periclitarentur sunt bona altioris ordinis, quàm hæreditates temporales: prout sup. latius deduximus; ergo similiter non debet quis subire mortem aut eius periculum, vt alteri restituat famam, seclusis extrinsecis & maioribus incommodis: quando enim æqualitas læsa non potest reduci, nisi alter faciat iacturam bonorum superioris ordinis notabilem, tunc meritò videtur habendus excusatus ab æqualitate tali modo & medio restaurandâ. Neque lesus censebitur tū rationabiliter esse inuitus. Absq; peccato tamè poterit quis amore iustitiæ & æqualitatis reponendæ se vitæ periculo exponere, vt famam proximo, quam iniuste illi sustulit, restauret, prout rectè docet Malder. supra cum Salonio qu. 62. art. 2. Controuerf. 16.

DVBIVM

DVBIUM V.

Vtrum si fama restitui in se nequiverit, debeat compensari pecunijs?

21 **M**agna est huius dubitationis affinitas cum illa, qua quaeritur: an homicida teneatur aliquid in pecunijs persolvere pro vita occisi, quam non valet reddere: quare sicuti supra Tractatu. 2. c. 3. dub. 1. ostendimus istius utramque contradictionis partem esse valde probabilem, propter gravissimos authores, qui pro utraque parte hinc inde stant: ita quoque de hac quaest. dicimus. Affirmativam enim partem eius tenent Adrianus Quodlib. 11. Scotus in 4. dist. 15. Dom. Soto lib. 4. q. 6. art. 3. §. Quid autem: Couar. lib. 1. Variarum cap. 2. n. 8. Antonin. 2. p. tit. 2. c. 2. §. 3. & 8. Molina Tractatu 4. Disput. 5. Arrag. hic ad quaest. 62. art. 2. & alij multi: & videtur esse expressa doctrina D. Thom. q. & art. iam citatis ad 2. ubi sic scribit: Velsi non possit (inquit) famam restituere, debet ei aliter recompenfare, sicuti & in alijs dictum est, scilicet ibidem in responsione ad Primum, ubi ita habet: Et ideo quando id quod est ablatum non est restituibile per aliquid aequivalens, debet fieri compensatio qualis est possibilis, puta cum aliquis alicui abstulit membrum, debet ei recompenfare vel in pecunia vel in aliquo honore, considerata conditione utriusque personae, secundum arbitrium boni viri, ut scilicet si persona laesa sit honorabilior quae non vellet pecunias recipere, compensetur ei per submissionem quandam & reverentiam illi exhibendam: si autem persona laesa sit abiectioris aut tenuioris conditionis, & offendens sit eminentioris cui minus conveniat se submittere & humiliare coram laesa parte; tunc hic compenset in pecunijs prout viri boni & prudentes arbitrabuntur ea in re esse faciendum.

22 Negativam vero partem propositi dubij tenent Syl. V. Detractio qu. 4. Navar. cap. 17. n. 90. Pet. Navar. supra n. 414. Banneus ad quaest. D. Thomae supra citatam, & multi recentiores.

Rationes fundamentales utriusque opinionis eadem hic concurrunt quae allegari solent pro partibus oppositis alterius quaestionis de vita hominis, quas loco citato hinc inde adduximus & simul explicuimus, quomodo possit quis respectu ad eas respondere secundum quod hanc vel illam contradictionis partem sequi voluerit. Quare explicationem plenorem huius dubij inde petenda relinquimus.

23 Istud interim pro certo hic tenendum est, si infamator per Iudicem condemnetur ad

satisfactionem pecuniariam, aut si ipse transigat cum eo quem diffamavit de pecunia danda, omnino teneri ipsum ex iustitia ad illam praestandam: quia supposita tali iniuria alteri ab infamatore illata potest Iudex in poenam criminis imponere eiusmodi satisfactionem, quam tenebitur ille ex iustitia exsoluere: quia iustae Iudicis sententiae debet obedire: a qua satisfactione praestanda nec liberabitur etsi famam restitueret: quia in poenam delicti potest a iudice imponi quaedam satisfactio siue pecuniaria, siue alia ultra reparationem damni iniuriose illati. Similiter conventiones & pacta iusta obligant: potest autem talis transactio iuste fieri: quia infamatus habet ius exigendi reparationem famae, & etiam requirendi a Iudice, ut alteri satisfactionem imponat: quare ut his iuribus suis cedat, & omne debitum condonet, potest cum reo siue detractore pacisci de pecunia aliqua sibi praestanda.

DVBIUM VI.

Vtrum detractor teneatur de omni damno secuto ex infamia quam intulit?

RESPONDEO & DICO Primo: 24 Obligatur detractor ad reparandum omne damnum secutum ex infamia quam intulit per falsam eriminationem. Est communis & certa doctrina; nihil enim hic occurrit quod vel apparenter possit cum siue intotum, siue pro aliqua parte ab isto onere leuare: quandoquidem ipse mendaciter crimen fingendo & illud disseminando sit origo & causa iniusta infamiae, ex qua damnum processit: neque refert, quod forsitan non intenderit expressè eiusmodi damna causare, satis enim est, quod ita se gesserit ut censetur interpretatiue ea intèdisse ac voluisse: atqui ita egit hoc ipso, quo alteri labem infamiae attulit, quae est quaedam veluti tinea aut erugo nata impedire profectum & incrementum bonorum seu commodorum, & è contra causare damna & varia incommoda.

Dico Secundo: tenetur quoque de toto damno infamator qui per iniquam criminis occulti patefactionem causavit infamiam unde damnum processit. Est contra Dominicum Soto lib. 4. q. 6. art. 3. circa medium, ubi de tali detractore dicit, eum non teneri in integrum ac si per mendacium diffamasset alterum; sed ad arbitrium sapientum prudentumque virorum.

Verum Conclusio nostra pene est communis. Ita docent Pet. Navarr. libro 2. cap. 4. num. 373. Navarr. cap. 18. n. 45. Salo-
nius q. 62. art. 2. Controversia 20. Malder. sup. dub. 4. & plerique alij, qui generaliter & in-

& indistinctè loquuntur, & dicunt infamatorem teneri ad restitutionem omnium damnorum. Et

Probatur: quia ille est simpliciter iniuriosa causa damni totius: nec refert quod crimè commissum quoque possit dici concurrere, quia non concurrat, nisi vt per ipsum iam patefactum, & quasi applicatum ad nocendū: sicuti si quis ignem alibi collocatum arripiat & applicet domui vel horreo patrisfamilias, tenebitur ille de toto damno, etiamsi ignis à patrefamilias alibi collocatus, vbi nociturus non erat, etiam hic ad dānum concurrat: quando tamen subfuisse necessitas, vel iusta causa reuelandi crimen, tunc si criminofus patiatu inde incommodum, non habebitur reuelans moraliter causa illius, nec ipsi imputabitur: sed simpliciter criminofus ipse dicetur causa qui sibi debeat illud imputare: quia sciebat, aut scire debebat, quando committebat crimen, conscius illius in talibus occasionibus sine iniuria & peccato posse illud patefacere, ac proinde debere se expectare & sustinere incommoda, si quæ inde sequantur, tamquam ab ipso sibi met causata: vnde qui iustè patefecit non solū non tenetur de toto, sed ne quidem de parte damni: eò quod criminofus & crimen commissum moraliter loquendo censeantur simpliciter causa damni sequuti, nō autem in tali casu patefaciens, qui fecit quod licitè & sine alicuius iniuria facere potuit, vt ex supra dictis du. 4. n. 19. & alibi amplius intelligi potest.

Obseruandum autem hic est, si agatur de impedito commodo assequendo, nō esse restituendum tantumdem, quantum hoc in se valet: vt v. g. quantum valet aut in se æstimatur officium vel beneficium, in cuius adipiscendi spe tantummodo erat antea is qui infamatus fuit: sed quanti spes illa æstimari poterat: secus si propter infamiam deperdidit quod actu obtinebat & possidebat: prout in similibus supra aliquoties dictum fuit.

DVBIVM VII.

An diffamator ad famæ restitutionē maneat obligatus quando aliā viā fuerit famæ redintegrata seu infamia absterfa?

27 **R** Esp. quando læsus in fama fuerit consequutus aliā ratione famæ integritatē, liberatur detractor ab onere eā restituendi. Ita DD. communiter: Syl. V. Detractio q. 4. Mol. Tract. 4. Disp. 40. Soto sup. à Valentia tom. 3. Disp. 5. q. 6. pu. 4. Tolet. lib. 5. c. 68. Caiet. & Salon. hic q. 62. a. 2. & Bonac. De Restit. in particulari Disp. 2. q. 4. pu. 12. n. 1. cōtra Nauar. Cap. Inter Verba. n. 863. inquit

Vviggers de Iure & Iust.

Probatur: quia quod sublatū fuerat, iam recuperatum est, & inæqualitas prius posita nunc ad æqualitatem est reducta; ergo cessat obligatio eam reducendi: quemadmodum si quis res alterius in fluuium abiecerit, & dominus ipse, vel alius eas postmodū extraxerit, & sic dominus illas recuperauerit, non tenebitur qui eas abiecerit, ad earū amplius restitutionem: ita ergo si quis famā proximī lacerauerit, & læsus ipse innocentia & probitate vitæ, vel bonorum virorum testimonio notam eliserit, & famā redintegrauerit, non tenebitur vltterius detractor ad eius reparationem. Si tamen læsus requireret aliquam satisfactionem pro iniuria accepta, deberet illam detractor præstare, siue secundum sententiam Iudicis, siue iuxta arbitrium bonorū virorum. Ita Bonacina supra, cum alijs.

Petes, quid si infamia in obliuionem abierit, vt si iuuenis puellam honestam infamauerit, quasi illam deflorasset: & deinde successu temporis homines istius dicti vel iactantiæ obliuiscantur, an tenebitur iuuenis talis ad aliquam restitutionem?

Resp. eiusmodi manere obligatum ad 28 restitutionem, etiam post multos annos, si periculum sit, ne aliquando infamia reuiuiscat: quæ obligatio tunc maximè vrgebit, quando per falsam impositionē infamia fuerit causata, vt benè monet Caiet. supra: quia hæc certius & efficacius per detractorem potest purgari: quando autem per veri criminis patefactionē fuerit causata, tunc non facile memoria est renouanda, nisi periculū reminiscentiæ sit euident; quia alioquin sæpè timendū erit, ne dum voluerit detractor alterius famæ consulere, magis illi officiat: quando autem nullum esset periculum reuiuiscentiæ, vt perinde sit ac si nunquam dictum fuisset, tunc non tenebitur detractor, vt docet benè Nauarrus c. 18. n. 47. contra Caiet. quia alter nullum famæ dānum aut periculum eius censeatur amplius sustinere: idque locum habet siue crimen verum, siue falsum fuerit, vt ait ibidē Nauarrus. Neque consultum fuerit, quærere ab illo apud quos deposuit aut narrauit crimē siue verum siue falsum, nisi alicuius delicti, quod de tali persona deposuit, meminissent, vt innuit Nauar. cit. loco posse fieri, quodque id sufficeret absque aliā restitutione (quam videtur requirere Caietanus) quando alter diceret se non meminisse: quia ex tali inquisitione natum est fieri quod alter incipiat recordari eius quod planè exciderat.

Petes, quantum temporis sufficiat, vt crimen alteri narratum prudenter censeatur traditum obliuioni? Respondet Azor. 3. p. lib. 17. c. 7. post 20. annos ita communiter censeari: Sed Bonac. loco cit. pu. 13. n. 2. dicit sibi videri dicendū cum alijs DD. id colligi debere ex eo quod multo tempore nulla sit

X facta

facta mentio illius criminis: quibus addi potest, præsertim si aliquando in conferentijs fuerit oblata occasio refrendandi illud, & tamen commemoratum non fuerit. Hoc interim pro indubitato tenendum est, si infamatus aliquod aliud damnū ex infamia passus fuerit, hoc esse resarciendū, quacumque ratione infamia abolita fuerit. Vtrum verò aliquid restituendum sit pro ipso damno famæ quod interea temporis ante eius reparationem infamatus sustinuit ab aliquibus, disputatur: vbi illud certum habetur, infamatū posse per Iudicem compellere diffamatorem ad præstandam aliquam satisfactionem per modū pœnæ pro iniuriosa eius actione, licet dub. præced. indicauimus: quin & hoc dicendum videtur, posse eum quoque de rigore petere aliquam compensationē præcisē pro damno quod in fama sustinuit, quatenus hæc fieri potest per aliquam submissionem, aut honoris præstationem, vel simili modo: quamuis cōmuniter non videantur homines ad hoc attendere, sed reputare famæ restitutionem sibi sufficere, vel si quid vltius requirant, id magis per modum amendæ seu pœnæ pro iniuria existiment præstandum, quam per modum solutionis siue satisfactionis pro damno præcisē, quod ad tempus in fama sua sustinuerunt. Vide Nauarrum sup. & similiter Pet. Nauarra n. 421.

DVBIVM VIII.

Vtrum detractorem liberet ab onere restituendi, quod crimen alio euentu sit factum publicū?

29 **R**espondetur liberare, si viâ legitimâ, & absq; iniuriâ interueniente, factum sit publicum. Ita Syl. V. Detractio q. 4. Nauarra lib. 2. c. 4. n. 440. Soto lib. 4. de Iustit. q. 6. a. 3. ad 4. Mald. sup. dub. 12. & alij plerique.

Probat: quia eo casu perdidit diffamatus, non tantum famam: sed ius ad famam, atque ita extinguitur obligatio in detractore, quæ nata erat ex iniuria, & perseverabat ratione iuris quod infamato competebat ad famam sibi debitâ & iniquè sublatam: amisso itaq; iure illo ex parte infamati cessat & quasi extinguitur in detractore debitum seu obligatio. Possent nihilominus agere infamatus contra detractorem ad pœnam pro iniuria prius sibi illatâ, & ad reparationem damnorum, si quæ fuerit passus ex infamia priusquam viâ legitimâ crimen esset patefactum.

Dixi, si viâ legitimâ & sine interueniente iniuriâ: quia si ex ipsius detractoris narratione vel per aliorum iniuriam fiat publicum, non videtur per hoc infamatus amittere ius suum: vnde tam primus detractor, quam posteriores ad famæ restitutionem obligandi

sunt, in quantum possibile fuerit eam reparare: non enim apparet ratio, quare posterior iniuria liberaret priorem iniuriantem.

DVBIVM IX.

Vtrum quando duo aliqui se mutuo infamarunt, possunt utriusque compensatione?

Dico Primò: Non sic posse fieri compensationem infamæ, vt si quis te infamauerit, liceat tibi idcirco famam illius tollere, eumq; infamare: quemadmodum tamen si domum tuam quis incenderit, non ideo tibi licitum est incendere domum illius. Ita Soto loco cit. Petrus Nauarra supra n. 396. Mald. supra dub. 14. & alij passim.

Ratio est: quia in istis factis est tantum redditio mali pro malo, quæ manifestam habet rationē vindictæ, quam nullus priuatâ autoritate inferre aut exercere potest. Sed

Dices: Si quis furatus fuerit equum meum, licebit mihi abducere & tollere equum illius, quando id sine scandalo facere possum, & aliter nequeam ad damni mei reparationem peruenire; ergo etiam licebit mihi tollere famam, aut incendere domum alterius, quando aliter nequeo illum ad famæ restitutionem inducere aut compellere.

Resp. N. C. & ratio diuersitatis assignari potest, quod in abductione equi, quem tibi tollis, inueniatur & spectetur quoddam bonum tuum, scilicet vt tantumdem recuperes, quantum tibi deest, vt inter te & alterum sit æqualitas: quod potes licitè curare: Primò quidem per autoritatem publicam, quando sic poteris obtinere: sin minus, etiam priuatâ operâ, modo sine periculo & scandalo fiat: neque est hic actus vindictæ, sed redintegrationis tuarum rerum, qui pro tuo particulari iure recuperando adhiberi potest: sed in diffamatione illius qui te diffamauit, vel in exustione domus eius qui tuam exussit, tantum inuenitur redditio mali pro malo absq; aliqua tua commoditate, aut tua subleuatione quoad onus vel debitum quo tibi alter tenetur. Vnde actus iste purè est actus vindictæ: & quia de malis cōmissis sumi solet vindicta, non in vtilitatem particularis alicuius, qui potuit incommodū sustinuisse ex malefacto alterius, sed pro iusta expiatione culpæ, & pro bono communi, & conseruatione publicæ quietis & pacis, propterea particularis non potest suâ autoritate malum pro malo inferre, nec ita malū suum vindicare, etiam si per publicam autoritatem non vindicetur: quia illi non est cura commissæ vindicandi delicta, & prouidendi bono publico: & de eius particulari per hoc non agitur, nec illi prouideretur.

Dico

32 **D**ico Secundò: Postquam duo aliqui sese mutuo diffamarunt, si vnus non velit famæ restitutionem facere, poterit alter vti tunc quadam compensatione, ita vt non teneatur restituere, quamdiu ille restituere noluerit: seruata tamen æqualitate quantum fieri potest. Ita Adrianus in 4. de Sacramentò pœnit. q. De restitut. famæ circa finem, §. Circa prædicta: Sotolib. 4. q. 6. a. 3. circa medium: Salonius supra controuersia 23. Toletus lib. 5. c. 7. Mald. supra, & alij plures contra Nauar. c. 18. n. 47. & Pet. Nauarra supra n. 396. Caiet. 2. 2. qu. 62. art. 2. circa solutionem ad 2.

Potest probari in primis ex Cap. Tua fraternitas, de Adulterijs & stupro: quod pro hac re Adrian. adducit, vbi dicitur, paria crimina pari compensatione tolli, adeò, vt ius quod pars læsa priùs haberet in offendentem, illud ipsa amittat quando vicissim offendit: vt v. g. maritus potest negare debitum vxori propter adulterium: si autem contingat ipsum quoque committere adulterium, perdit ius illud negandi debitum, vt habet casus Capituli; ergo similiter potest hic fieri compensatio. Et

Probatùr amplius ratione: quia inter res & res temporales hinc inde sublata potest fieri cõpensatio cum debitis circumstantijs, vt passim omnes admittunt, quando altera pars reddere recusat, vel etiam ex mutua cõuentione: ergo similiter inter iura & iura temporalia hinc inde læsa, & inter onera seu debita reparandi hinc inde contracta fieri poterit compensatio, & per consequens obligatio quã teneor alteri ad famam eius reparandam, poterit compensari cum obligatione qua tenetur ille mihi famam restituere quam abstulit, ita vt si non voluerit, maneat mea obligatio quasi sopita.

33 **Q**uia tamen hæc compensatio fieri non debet ab vtriusque consensu alterius, hinc ille qui famam restituere recusat, in eo delinquit, quando potest & non restituit: mutuo autem consensu & conuentione potest sic fieri compensatio super istis obligationibus abque alterutrius peccato, vt vtriusque omnino extinguantur, & vterque simpliciter ab illis respectiue absoluatur. Ex his non erit difficile respondere ad rationem qua contrariæ partis authores aliqui mouentur: quæ talis esse videtur: quod damnum reciproca infamia nõ tollatur, vnde concludunt, super infamijs reciprocis non posse fieri compensationem. Resp. N. C. inde enim non aliud potest colligi, quàm quòd infamia quam quis sustinuit, non possit compensari per infamiam vicissim illatione: quod circa primam assertionem ex eodem penè argumento latius deduximus: non autem inde colligitur, quod non possit cõpensatio fieri super obligationibus quibus vtriusque tenentur qui se mu-

tuò infamauerunt; quia per hanc compensationem vtraque pars sentit quoddam commodum, scilicet libertatem ab obligatione quã alteri tenebatur ad famam reparandam. Caietanus posset vrgeri iuxta sua principia, quod homo non sit dominus famæ suæ, sed hoc ex communi penè doctrinã supra reiectum est.

D V B I V M X.

An possit quis detractori remittere fama restitutionem?

Dico Primò: Potest quis validè eam remissionem facere, ita vt detractor nõ teneatur amplius ex iustitia ad famam illius reparationem, quando non complectitur simul infamiam aliorum. Ita DD. citati pro assertionem secundã dub. præced.

Probatùr, quia iuxta communem doctrinam contra Caiet. vt in b. d. diximus, quisque famæ suæ est dominus; ergo quemadmodum quisque potest remittere alia debita temporalia rerum quarum est dominus, ita & debitum restituendæ famæ; quia in cuiusq; arbitrio est pati detrimentum famæ, quando alterius nõ interest, vt tradit D. Th. q. 73. a. 4. Vnde addidi, quando huius infamia non complectitur simul infamiam aliorum; eo enim casu remissio non esset absolute valida, quia non potest condonare obligationem, quã tenetur alijs, vt v. g. si Superior alicuius monasterij sit diffamatus quòd mulieres suspectas intromittat, aut intrare permittat ad claustra vel conuentũ, non poterit validè remittere diffamatori debitum restituendi famam: quia ex illã notã simul subditi eius incurrunt aliquam infamiam quæ reparari non potest stante infamiam illã Superioris: quare tenetur diffamator famam Superioris ex iustitia reparare, quatenus saltem est medium necessarium, vt aboleatur infamia subditorum, quam Superior remittere non potuit; talis videtur etiam infamia parentis de crimine hæresis, aut prodicionis, vel de similibus quæ redundat in filios, vt inde habeantur & ipsi viles, & inhabiles ad officia & certos gradus dignitatis.

Dico Secundò: Potest quis non tantum validè, sed etiam licitè ac cum merito sapius famæ restituendæ obligationem remittere, quando illa non est necessaria; vel ad spirituale bonũ ipsius, aut ad proximi edificationem, vel ad scandalum aliorũ vitandum, aut ad debitè obeundum munus quo fungitur.

Declaratur: quia extra illos casus possunt honestæ rationes sufficientes occurrere, quare quis debitũ illud suo detractori remittat: vt v. g. ad propriam humiliationem, ad pœnam & satisfactionem pro delictis, de quibus est infamatus, si ea commiserit, vel pro delictis alijs, si ista nõ commiserit. Item ex charitate

ad subleuandū proximum, cui ista restitutio est factū difficilis, & quam fortassis cum periculo salutis negligeret: propter hęc enim & familia potest etiā cum magno merito cedere furi suo, quod illi ad famę suę reparationem competit, dum scilicet alię rationes gratiores in contrarium non concurrunt: quod circa addidi, quando fama non est necessaria, &c.

His enim concurrentibus peccaret contra charitatem remittendo reparationē, nisi per seipsum sufficienter possit eam sibi restaurare: Interim verò si remitteret, valida esset remissio, & detractor absolueretur ab obligatione quā ex iustitiā tenebatur eam restituere: vt tradit P. Nauar. sup. n. 39c. & cum illo Mald. sup. dub. 15. quamuis possit teneri adhuc ex charitate, vt scilicet illa mala auertat quibus occasionem dedit. Cui autem ad officium debitē obeundum fama est necessaria, casu quo hic remitteret famę restitutionem, neque aliter eam valeret recuperare, deberet is officium à se abdicare, alibique retinendo illud ad quod inidoneus iam est, faceret iniuriam subditis quorum curam gereret: non tamen hanc iniuriā propriè inferret condonando, vt apparet, quia ipse est famę suę dominus, non subditi: sed retinendo officium & nō valens prestare eis ad quod de iure obligatur: quare subditi possent tunc agere ad eius amonitiōē: nō autē videtur, quod possint contra detractorem ad reparationem agere, quādo superior condonasset, & infamia eius in ipsorum infamiam non redundaret. Denique si quis famam ita haberet ex iustitia alteri obnoxiam, vt remittendo eius reparationem faceret se impotentem ad reddendum quod proximo debet, peccaret is contra iustitiā, si aliter ab isto debito se expedire non posset: in quo DD. ferè videntur conuenire inquit Mald. Videretur nihilominus condonatio valida, modò non cōcernat famā proximi in quantū essentialiter quasi dependeat ab huius fama: licet aliqui aliter sentiāt. Declaratur à simili: sicut si quis multa debeat, & interea ex oblata occasione donet aliquam partem suorum mediorem, vnde redditur impotens ad satisfaciendū creditoribus omnibus, vel abliguriat & expendat in vsus indebitos, quamuis peccet talis contra iustitiam, quatenus iniuriā facit creditoribus sic sine necessitate sese reddendo impotentem per eiusmodi donationem, vel abliguritionē; nihilominus donatio potest esse valida, & quę in abliguritionem exposuit validè esse exposita: & qui recepit, non tenetur in conscientia ad restitutionē, modò non induxerit ad donandū, vel sic inutiliter expendendum, etiamsi alioquin sciuerit alterū per hoc fieri impotentem ad soluendū: vt docet Nauarra lib. 3. c. 4. n. 218. Mol. Disp. 327. & cum illis Less. lib. 2. c. 20. dub. 19. & fauet l. vlt. §. 4. D. Quę in fraudē creditorum: & ratio est, quia

illę res nemini sunt obstrictę, & ipse est earum dominus, & nullā lege est inhabilis ad transferendum dominium earum, vt supponitur; ergo re ipsa rransfert. Ius tamen ciuile concedit creditoribus actionem, quā possint illud repetere, si donatarius titulo gratuito acceperit: l. Quod autem §. D. Quę in fraudē creditorum: sed ea de re latius infra.

D V B I V M X I:

*Quomodo fama restituenda sit, quę per falsam
& quomodo quę per veri criminis
impositionem est ablata?*

D I C O Primò: Qui per falsi criminis impositionem intamauit proximum, tenetur adhibere omnem industriā, & omnia media congrua ac licita, vt mala & falsa illa opinio hominū animis eximatur, cuius ipse existit causa: vnde debet apud eos, quā poterit efficacissimè reuocare dictum suum, non tantum simpliciter dicendo, se errasse, aut fuisse deceptum: sed etiam se effinxisse & mentitum fuisse, si viderit id necessarium vt alij opinionem deponant, adhibito etiam iuramento, si existimentur aliter nō credituri. Ita Soto lib. 4. q. 6. a. 3. Arragon. 2. 2. q. 62. art. 2. fol. 129. Mald. supra dub. 6. Nauar. c. 18. n. 45. Pet. Navarra supra n. 378.

Ratio est, quia tenetur, quantum in ipso est, reuocare efficaciter & cum effectu: vnde & poterit esse obligatus ad testes adhibendos, qui deponent de innocentia proximi diffamati, & de falsa criminis impositione, quando eos habere potest, vt sumitur ex Soto loco cit. Idque præsertim tunc quando alij haberent probabilem aliquam causam existimandi, cum non ex animo, & veritate, sed pretio vel metu inductum reuocare; debet enim omne medium adhibere ad innocentiam falsò diffamati persuadendam, ita vt auditores merito possint & debeant illi credere, nec relinquatur eis causa opinandi rem fictè geri. Addidi, idque tunc præsertim quando alij haberent probabilem causam &c. quia si non haberent aliquam iustam rationē, quare dicenti & iuranti non adhiberent fidem, iam videbitur mala eorū opinio continuata procedere ex ipsorum malitiā, non ex prioribus narratis detractoris tam fortiter nunc ea reuocantis. Vnde hoc casu poterit locum habere sententia Nauarti c. 18. n. 45. & Navarra sup. n. 378. qui docent detractorem quādo iurauit cōtra seipsum de suis falsis dictis, non obligari ad testes desuper adhibendos, quia iam maiore causam dedit credendi reuocationem, dum eam iurat, quam credendi illud quod falsò simpliciter narrauerat. Nihilominus & in hoc casu poterit manere obligatio charitatis ad id præstandum, si nimirum sine suo incommodo aliquo graui possit adhibere testes, & sic cum effectu famā proximo

ximo restituere, vt ex antè dictis alibi diuersis occasionibus, satis colligi potest.

46 **D i c o** Secundò: Si qui prauâ & falsa de proximo opinione imbuti sunt, nolint detractori iam dictum suum reuocanti cum iuramento & testibus legitimis adhibitis fidè adhibere, & prauam opinionem deponere, ad nihil videtur detractor vltèrius obligari. Indicant Nauar. & P. Nauar. locis cit. cum alijs.

Ratio reddi potest, quia dicta eius nõ censentur iam esse causâ malæ opinionis, quam retinent: sed ipsorũ peruersitas & cõtumacia.

47 **D i c o** Tertio: Quod attinet ad eum qui per veri criminis patefactionem infamauit iniuste proximum, obligatur similiter famam restituere, quantum potest: sine mendacio tamen. Ita D. Th. hic q. 62. a. 1. ad 2.

Estq; cõmunis & certa doctrina, vt testatur Nauarra lib. 2. c. 4. n. 378. vnde nõ potest dicere, inquit, se fuisse mentitũ (quod est cõtra Less.) quia in eo mendaciũ admitteret ait. Vnde principalis difficultas hĩc est in adueniendis & assignãdis medijs & loquẽdi modis, quibus id cũ spe fructus, & sine mēdacio fieri possit. Plures ex diuersis authoribus recenset Mal. Tra. 7. c. 2. du. 7. quos apud illũ licet videre. Plerique autem non satis ei probantur, idque meritò, vtpote qui contineant non satis probũ, & simplicitati hominis Christiani consentaneũ loquendi vsum. Vnde ad illos putat pœnitentes non esse adigendos: Addo, nec in eis esse instruendos: quia verendum est, quod eiusmodi quæstus artificijs & amphibologijs insolitis, ac mentalibus restrictionibus, suo tempore frequentius vtantur ad dolos & fraudes: idque non sine magnò incommodò humanæ societatis & communicationis. Porro D. Th. loco cit. ponit hunc modum: vt scil. detractor apud alios dicat, se malè aut iniquè de altero quid dixisse, ideoque velint malã opinionem deponere: cum quo satis coincidit modus quem Scotus assignat in 4. dist. 15. q. 4. vt scil. detractor dicat, se malè aut stultè loquutum. His satis est affine, quod scribit Molina Tract. 4. disp. 44. se aliquando suasisse, vt detractor diceret se ex sua malitia dixisse talia de altero: quodque id possit iuramento confirmare, si opus esset: ideoq; debeant opinionem deponere: qui modus videtur plus efficaciz posse habere ad eximendã opinionem prauã: neque mendaciũ continet, quia verè ex eius iniquitate & malitia processit, quod illa dixerit: nõ enim illi licebat dicere, quamuis vera sint. Possent & hic modus adhiberi, quod detractor diceret, se erroneè dixisse talia de ista persona, & valde se errasse, quando hæc de tali persona dixit, idque iam certo se recognouisse: proinde petere, vt si quam sinistram opinionem de illa persona ex suis dictis conceperint, eam deponant: qui modus videtur posse vtilis esse, quatenus

scil. dum quis se errasse dicit, audientes soleant se conuertere ad errorem intellectus, & tamen nõ minus verè quis dicatur errare qui errat à recto, quàm qui errat à vero. Estque hic loquendi modus etiam in Scriptura vtitus: ille autem detrahendo per veri criminis occulti reuelationem aberrauit à recto, quamuis non à vero.

Bene autem ad citatum locum. D. Tho. 48 supra monet Caiet. hĩc opus esse discretionè circa personas apud quas huiusmodi fame reparatio est facienda. Hinc dicit modum à D. Tho. positum non esse vsurpandum apud homines qui sunt alicuius ingenij, & norunt qualiter fama soleat reparari: quia apud tales quando non diceretur aliud, hoc ipsum esset magis confirmatio prioris dicti (inquit) quam famæ restitutio: quare coram talibus putat de priori dicto esse tacendũ: sed eum cui detractum fuit, coram illis laudandum de alijs virtutibus, aut bonis actibus, inculcando simul esse virum egregium & præstantem: & ita in hoc laborare, vt ab eis habeatur talis: quod etiam probant Corduba q. 62. art. 2. circa solutionẽ ad 2. & Soto sup. idq; moderatò & prudenter faciendũ est, ne alij aduertant ista dici pro prioris dicti emendatione, vnde facile fiat quod magis in opinione priori confirmarentur: quæ Caietani monitio & doctrina videtur satis probanda: & potest eius quoq; haberi ratio circa modos alios famam reparandi, quos subiunximus modo D. Tho. Quod si nullus ex dictis modis satis cõmodè & cum effectu adhiberi queat, consultissimum erit confugere ad petitionem veniẽ, & rogare remissionem ab eo cui infamia illata est, cum pollicitatione reparandi per cõmendationes & media alia quibus poterit occasionibus oblati: quando eiusmodi veniæ petitio sine grauiori periculo & incõmodo fieri potest.

D V B I V M XII.

An detractor teneatur famam reparare apud omnes ad quos infamia deuenit?

Quidam videntur existimare satis esse, quod retractet apud illos quibus immediate loquutus est malè de proximo, siue falsum crimen imposuerit, siue verũ iniuste patefecerit: Alij dicunt etiã apud alios omnes, eum debere retractare qui per primos auditores idẽ intellexerunt. Tertia deniq; sententia rectè distinguit, & quasi conciliat vtramque: Ita Pet. Nauarra suprà n. 442. qui docet priorem opinionẽ verã esse, quando detractor prudẽter potuit existimare primos auditores secretò seruaturus dictũ suũ. Hinc enim nõ obligari de vltiori diuulgatione, vtpotè quæ possit dici fortuitò præter intentionem eius expressam & interpretatiuam euenisse.

Posteriorem autē dicit veram esse, quando præuidit aut præuidere potuit euentū istius vltioris divulgationis: quæ sanè nata est quasi semper euenire, nisi quis apud valdè discretos loquatur, ac simul requirat silentium suorum dictorum: quare talis debet in hoc laborare, vt illi qui divulgarunt vltius, retractent & famam reparent apud eos quibus narrarunt: quod si non velint aut negligant facere, tenebitur ipse, quantum ei possibile fuerit, apud omnes famam refarcire, quia moraliter censetur causa totius diffamationis subsecutæ. Quandoquidē verò in his præstandis tantæ occurrunt difficultates & anxietates conscientiæ, discat quilibet sollicitè cum Psalme Ps. 38. ponete custodiã ori suo, ne delinquat in lingua sua.

DV BIVM XIII.

An & quomodo honor per contumeliam læsus sit restituendus?

50 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Qui per contumeliam læsit alterum in honore suo, tenetur ad honoris restitutionem, siue contumelia illa publicè, siue priuatim illata fuerit.

Est communis doctrina, & clara ex generalibus principijs iustitiæ: quia debet quisque alteri reddere quod iniuste illi abstulit siue publicè siue priuatim, neque enim tantum qui publicè, sed etiam qui priuatim afficiuntur contumeliã, sentiunt se pati suæ dignitatis vel excellentiæ læsionem, quam ita grauitè solent ferre, vt etiam præferant, plurisque æstiment, quàm damnum notabile in rebus fortunæ: & ita passim consueverunt homines apprehendere & iudicare: quamuis interim contumelia quæ coram pluribus irrogatur, sit longè grauior læsio.

51 **D**ICO Secundò: Debet hæc restitutio fieri per quandam reuerentiæ exhibitionem & debitam recognitionem dignitatis vel excellentiæ quæ abiecta seu contempta fuit. Ita docet D. Th. qu. 62. art. 2. ad 3. & alij. Quod verò ad modum & formam huius reuerentiæ exhibendæ attinet, non possunt illa generaliter vnã aliquã regulã definiri aut præscribi, sed pro diuersis qualitatibus & conditionibus personæ offendentis, & personæ offensæ, diuersimodè ista reparatio fieri solet.

Vnde DD. assignant diuersos modos seu formulas quibus honor læsus restaurari queat, vt ex illis iudicio prudentum possit vnus aliquis desumi congruus singulis in particulari, attentis qualitatibus & conditionibus partium.

Primus itaque sit, quo is qui offendit, se humiliet coram personã offensã recognos-

cendo, quod indebitè & indignè cum ipso egerit, ac simul desuper veniam petat: atque hic efficacissimus est, ad eò vt tametsi offensus negaret veniã, nihilominus si hæc honoris exhibitio cum tali recognitione fieret coram illis, coram quibus illata fuerat contumelia, videretur offendens fore absolutus in conscientia ab onere vltius restituendi: Ita Bonacina suprà quæst. 5. puncto 2. nu. 5. Non tamen à pœna vel alia satisfactione esset liber, quam via iuris posset læsus requirere pro illa contumelia: qui enim alteri rem suam aufert per iniuriam, non tantum subiacet oneri restituendi rem, sed etiam luendi pœnam pro iniuriã vltra damnũ.

Isto autem modo vti debent ordinari inferiores ergo suos superiores: & valdè conueniens etiam est, vt illo vtantur æquales inter se: quod ex sacra Scriptura potest intelligi, quæ sic debere fieri, videtur præsupponere, vt quando Lucæ 17. Christus dicit: *Si septies in die peccaueris in te frater, & septies in die conuersus fueris ad te, dicens: pœnite me: dimitte illi,*

Non tamen semper necessarium est, quod petito illa veniæ fiat formalibus & expressis verbis, quemadmodum neque vt ita ipsa remissio fiat: sed satis esse potest, quod qui læsit ita se exhibeat coram offenso, vt hic intelligat alterius submissionem & pœnitentiam, cum quadam ipsius reuerentiã & recognitione. Si verò fuerit contumelia atrocior, vt hic modus ita se habendi erga offensum, non satis rependeret honorem, & læsus exigeret expressiorem submissionem cum veniæ petitione, deberet æqualis etiã æquali hoc præstare: vide D. August. epistola 109. vbi monialibus præscribit, vt si quæ sororem læserit, veniam petat: quod conformiter ad iam dicta intelligas. Debent autem illi qui consilia perfectionis profitentur, se promptiores semper exhibere ad veniæ petitionem, quia est expeditissima ratio mutue reconciliationis: quæ maximè necessaria est ijs qui simul vitam religiosam agunt, ad eò vt August. loco citato doceat, frustrã illam in monasterio degere quæ nescit petere veniam, quando sororem offendit.

Alio modo seu formulã potest honor restaurari amicã & honorificã aliquã salutatione, aut compellatione: & videtur hic modus sufficere prælatis, aut superioribus in ordine ad inferiores, & viris nobiles erga homines omninò plebeos: vt notat Caiet. hic q. 72. art. 3. & Rebell. lib. 4. De Restit. q. 12. Molina Tract. 4. Disp. 46. Bonacina sup. & passim alij; non enim isti obligantur se tantopere dimittere erga hos: quia quemadmodum crescit iniuria ex vilitate personæ quæ maiorem se offendit, ita etiam qualificumque dimissio sui crescit in ratione honorationis ex dignitate & excellentiã personæ quæ

quæ se dimittit erga alium minorem se. Et quidem quod ad veniæ petitionem attinet expressè non vult Aug. loco citato, Superiores à subditis veniam petere: ne regendi frangatur autoritas, dum nimia obseruatur humilitas:

Tertiò potest fieri hæc restitutio invitando ad mensam, dando locum honorificum, amicè propinando: qui modus sæpe potest etiam sufficere inter vtrumque pares.

Petet aliquis: Vtrum ad aliquam teneatur restitutionem qui sine contumeliâ omisit tantum exhibere honorem debitum?

53 Respondetur, si honor ex iustitiâ commutatuus sit debitus (quod quidem rarius contingit, nisi ex antecedente læsione) tunc si coram alijs omittatur, videtur omissio illa inducere quandam contumeliæ rationem dum

aduertenter fit, & proinde merito dicitur ille obligatus reparare omissionem illam: & quamuis non haberet rationem contumeliæ, tamen teneretur ad suppletionem honoris prætermisisti iuxta communes regulas iustitiæ, si putetur ille cui debitus erat, id requirere aut velle: si verò fuerit honor debitus tantum ex legali obligatione generaliori quodammodo, sicuti debetur superioribus; vel ex quodam debito morali siue honestatis, quemadmodum viris magnatibus, & in dignitate constitutis, licet nostri superiores non sint, tunc nisi omissio tali modo facta sit, vt contraxerit rationem contumeliæ, non obligabitur omittens ad aliquam restitutionem: quia iustitia propriè dicta læsa non est: sed virtus obseruantia vel alia huic affinis. Vide Bonacinam sup. n. 3.

C A P V T T E R T I V M,

De iniurijs proximi in bonis spiritualibus.

D V B I V M P R I M V M.

Quale peccatum sit, & contra quam virtutem præstare alicui nocumentum in bonis spiritualibus?

Duplicis quasi generis recensentur à Doctoribus bona spiritualia, scilicet alia naturalia, vt sunt potentia animæ, carumque vsus, & habitus acquisiti: alia supernaturalia, vt sunt virtutes Christianæ, tum voluntatis, tum intellectus.

1 **R E S P O N D E O & D I C O** Primò: Præstare nocumentum proximo in bonis spiritualibus qualibuscumque, ex genere suo est peccatum mortale. Est communis & certa doctrina iuxta principia antè tradita.

Vnde probatur: quia nocere alteri in corporalibus aut in bonis fortunæ, vt in membris, in fama, in pecunijs ex genere suo est mortale, vt ex antè dictis constat: ergo multo magis nocere in bonis spiritualibus, peccatum erit mortale, & quidem cæteris paribus tanto grauius, quanto spiritualia superexcellunt supra corporalia & temporalia illa.

Dixi, ex genere suo; quia sicut in alijs, ita quoque in his potest esse peccatum veniale propter paruitatem materiæ, vel non sufficientem aduertentiam actus.

2 **D I C O** Secundò: Qui nocumentum in bonis spiritualibus adfert proximo inuito, vt quando id facit vi vel fraude, peccat contra iustitiam, non tantum quando vis aut fraus

versatur circa materiam siue virtutem Iustitiæ, sed etiam quando circa materiam aliarum virtutum: vt. v. g. peccat contra iustitiam in proximum, non tantum is qui vi vel fraude pertrahit illum ad iniustos seu fraudulentos contractus faciendos, quibus alio circumueniat, sed etiam qui vi vel fraude inducit proximum ad peccandum contra fidem, contra charitatem, contra continentiam, & similes virtutes.

Hanc assertionem in primis præsupponunt omnes illi qui generaliter dicunt, cum qui lædit aliquem in bonis animæ, puta gratiæ, inducendo in peccatum, vel auertendo ab exercitijs virtutum, teneri ad restitutionem: pro qua sententia citat Pet. Nauarra multos DD. lib. 2. de Restit. c. 2. n. 48. Deinde & illi qui licet illud non amplectantur tam vniuersaliter, tamen admittunt ad restitutionem teneri illum, qui vi, metu aut dolo induxit alterum in peccatum, inter quos est Pet. Nauarra n. 89. cum Corduba in summa q. 172. Sylu. V. Restit. 3. q. 1. Ledesma 24. q. 18. art. 2. Soto lib. 4. de Iust. q. 6. art. 3. Concl. 3. & cum alijs.

Vnde probatur; quia qui vim aut minas infert alteri sine legitima potestate, aut contra iuris ordinem (vt fit quando vi aut metu trahit aut inducit in peccatum) facit iniuriam illi, & contra iustitiam peccat: Similiter qui per dolum vel fraudem facit alterum perdere res suas, agit contra iustitiam. Neque refert, quod alter aliquid conferat, vel etiam proximè id faciat, vnde damnum sequitur, modò id ex fraude alterius faciat nesciens ibi damnum latere, vt si quis fraude inducat aliquem, vt pecunias applicet

X iij ad ne-

ad negotiationem, vbi nouit eas sine spe fructus omnino perituras, & hic ita deceptus applicet, & pecunias perdat; haud dubie peccauerit deceptor ille contra iustitiam, ergo &c.

Vbi etiam hoc obseruari merito debet, quod dum quis sic vi aut fraude inducit proximum, vt peccet contra virtutem iustitiae, tunc dupliciter ipsum contra iustitiam delinquere: vno modo quatenus hunc quasi spoliat bono virtutis iustitiae: & altero modo, quatenus est causa, quod tertius inde patitur damnum in bonis suis temporalibus vel corporalibus: quando autem vi vel dolo facit eum peccare contra alias virtutes, tunc vno modo tantum delinquere contra iustitiam: sed tamen simul peccare etiam contra virtutem illam in cuius materia facit alterum delinquere: vt si vi aut fraude inducat in fornicationem, peccat contra iustitiam, quatenus est iniqua causa damni spiritualis eius quem sic seducit: & simul peccat contra virtutem continentiae.

DVBIVM II.

An qui per iniuriam quempiam usurationis, vel sensu aliquo, eiusve usu priuat: vt v. g. per venena, vel magiam, vel simili modo, teneatur ad aliquam restitutionem?

RESPONDEO & DICO Primò: Haud dubie Qui tale quid fecit, si in illius sit potestate in se ipsis illa restituere, omnino ex iustitia obligatur id facere. Est certa doctrina; & euidenter patet ex generali ratione iustitiae; neque potest quisquam id negare. Et quidem quando potentia naturalis est simpliciter sublata, certum est non posse eius fieri restitutionem in se ipsa; hoc enim superat vim creatam: sed quando usus tantummodo est impeditus, potest tunc aliquando impedimentum tolli per eum qui posuit; vt quande per incantationes magicas, positis certis signis impedimentum est inductum, quibus sublati, redeat sanus & integer usus potentiae, & tunc ex iustitia obligatur ista amouere. Non tamen tenetur, imò nec licite potest magus vel incantator per aliud maleficium curare aut tollere malum, etiam si hoc modo, & non aliter queat curare: quia non sunt facienda mala (sicuti est exercere nouum maleficium) vt eueniant bona, vt docet Apostolus ad Rom.

DICO Secundò: Similiter obligatur talis ex iustitia ad reparationem totius damni temporalis, quod inde sequitur; vt si ob priuationem alicuius potentiae aut ob impedi-

tum usum eius, non possit alter artem illam exercere, vel officium obire, ex quibus lucrum faciebat. Est quoque certa & communis doctrina; & sufficienter ex generalibus principijs ante dictis constat.

DICO Tertio: An praecise pro ipsa priuatione sensus vel usus rationis debeat aliquam pecuniariam restitutionem facere is qui abstulit, dum in specie reparare non potest, eadem est quaestio cum illa quae mouetur de vita hominis liberi, aut de membro eius ablato. Quidam affirmant, vt Dom. Soto sup. art. 3. ad solut. primi arg. & alij sup. citati qui pro vita hominis docent ex iustitia faciendam restitutionem in alijs bonis: quibus fauet D. Thomas locis similiter supra citatis;

Alij satis communiter id negant. Vtramque opinionem cum suis fundamentis, tanquam probabilem supra Tract. 2. c. 3. dub. 1. & hoc Tract. Cap. Praeced. dub. 5. explicuimus: quae ibi licebit reuideri.

DVBIVM III.

Vtrum ad restitutionem teneatur qui alterum pertraxit in peccatum, & sic ei causa fuit damni in bonis spiritualibus:

RESPONDEO & DICO Primò: Qui vi seu metu, vel fraude pertraxit alterum in peccatum, tenetur ex iustitia illum restituere suae libertati, & vim vel fraudem amouere, ne harum occasione in peccato fordescat, aut simili modo in posterum peccet. Ita satis communiter videntur DD. sentire. Vide DD. cit. dub. 1. ad 2. assertionem, & plures apud Pet. Nauarr. lib. 2. c. 2. n. 48. & 50.

Declaratur: quia iniquè agit qui minas aut vim alteri intentat sine autoritate, vel contra iuris ordinem, prout supponimus fieri, aut factum fuisse in casu conclusionis. Similiter iniuste agit qui fraude vel dolo alteri est causa damni: atqui qui iniquè agit, tenetur lege iustitiae ab iniuriosa actione abstinere, & si per eam posuerit causam damni, tenetur auferre quantum in ipso est; ergo qui talibus iniuriosis medijs alterum perduxit in peccatum, obligatur ex iustitia vim tollere, minas remittere, & dolum siue fraudem patefacere, vt sic iniuria cesset. Quod si is qui in peccatum fuit inductus, existimetur non verè fuisse deceptus; sed satis sciens & volens peccasse, non orietur in inductore obligatio iustitiae ad tollendum errorem; quia reuera error non fuit causa peccati; neque censetur causa si in eo perseveret: sed tantum peccantis peruersitas: quia tamen si visus

visus fuerit alteri malè eum informanti aufcultasse, & sic deliquisse, tamen à parte rei mala instructio huius non fuit causa lapsus eius, nec continuationis in lapsu, quia melius nouit, vt supponitur. Sic dicendum quoque, etsi is qui inductus est in peccatum, ab initio verè fuerit deceptus, sed postea aliudè recognouit veritatem, deceptorem tunc quasi solui ab obligatione iustitiæ, qua tenebatur errorè illum tollere, quia error iam sublatus est qui erat causa iniuste data seu posita damni spiritualis, quod alter patiebatur. Vnde si ille adhuc pergat in opere malo, debet id iam imputari propriè ipsius malitiæ, non causæ prius à deceptore positæ, vt potè quæ nunc per alium ablata est.

5 Dico Secundò: Qui alterum vi vel fraude in peccatum pertraxit, quamuis ex iustitia modo dicto obligetur vim vel fraudem respectiue amouere, probabile tamen est, quod non teneatur ex iustitia curare, vt alter conuertatur: quemadmodum neque ex iustitia ad id obligatur qui prece vel pretio ad peccandum induxit: tenentur tamen lege Charitatis, & quidem magis quàm communiter alij. Ita Syl. V. Restitut. 3: q. 1. Soto supra Bannesius hinc q. 62. art. 2. Salonijs ibidem controuersia 2. Pèr. Nauarra lib. 2. cap. 2. in principio cum alijs, quos citat, & plures recentiores contra Scotum in 4. dist. 15. q. 3. art. 1. & Adrianum in 4. q. 3. de Restit. circa finem: & Quodlib. 12. & alios nonnullos qui existimare videntur istos omnes, imò etiam qui suo exemplo fuerunt alijs causa peccandi, teneri ex iustitia curare eorum conuersionem. Sed

Probatum Primò: Non obligari ex iustitia ad hoc illos qui prece vel pretio, & minùs qui exemplo tantum in peccatum induxerunt: quia factum quod non continet iniustitiam siue iniuriam, non inducit obligationem iustitiæ, atqui factum istorum non continet iniustitiam vel iniuriam: quia scienti & volenti non fit iniuria: Sed qui pretio vel prece inductus peccat nocet ipse sibi omnino sciens & volens in bonis animæ; ergo qui sic inducit, non facit ei iniuriam, & proinde non oritur in eo aliqua obligatio iustitiæ ad nocumentum illud tollendum.

Confirmatur, quia si quis absque vi & fraude induceret alterum, vt pecunias suas in ludos vel commensationes prodigeret, non committeret iniustitiam; nec teneretur ei ad restitutionem; ergo &c.

6 Probatum Secundò generaliter, etiam de illo qui vi aut fraude alterum induxit in peccatum: quia sic inductus & peccans, quando vis cessat, vel ubi iam nouit se deceptum, & in peccato esse, potest cum Dei gratiâ amouere damnum spirituale quod incurrit, & bonum deperditum recuperare: quod si recuperare nolit aut prætermittat, quando

sine alio incommodo potest, videtur tum bonum istud respuere siue negligere, nec velle amplius inter res suas habere: & per consequens censetur morali iudicio alter ab obligatione restituendi aut redintegrandi illi bonum istud absolui.

Cõfirmatur à simili. quia si quis vi vel fraude fecisset alium abijcere aut deperdere rem suam: & postmodum à vi cessaret, vel dolus detegeretur, ac interim res abiecta vel deperdita, eo esset loco vt vim vel fraudem perpeffus possit illam absque suo grauamine ad se recipere: idque ipse sciret, censetur rem illam deserere; nec inter sua velle habere, si illam tali casu ad se non retraheret, præsertim quando alter non posset proximè per se ad manus eius re reponere, sed dumtaxat eum mōnere, vt rem suam ad se velit recipere, prout contingit in casu assertionis: nam qui vi aut fraude alterum induxit in peccatum, non potest illi bonum spirituale amissum per se reddere: sed tantum exhortari & incitare; vt se ad illud recuperandum disponat, & sic ei restituatur & recipiat.

Addo, præsertim quando non potest &c. quia alioquin posset subesse ratio, quare iniuriam passus veller alterum sibi quasi ad manum reponere, id scilicet exigendo pro quadam eius submissione & satisfactione pro iniuria quam intulerat: quæ exigì possunt etiam quando damnum sufficienter est reparatum, ita vt ab onere restitutionis propriè dictæ iam liber sit qui iniuriam facerat.

Nihilominus tamen si seductus vi vel fraude putaretur non resurrecturus à peccato, non tam ex affectu ad peccatum, quàm ob aliquam animi pusillanimitatem, satis probabiliter cum alijs DD. dici poterit, tunc seductorem obligari ex iustitia ad subleuandam illam animi pusillanimitatem, quando id oportunis medijs præstare potest.

Confirmatur, quia per iniuriam alter quasi abstulit illi bonum spirituale animæ: & in casu posito non videtur sic spoliatus adhuc dicendus simpliciter non velle bonum istud inter sua habere: quando igitur is qui per iniuriam causa fuit amissionis illius boni, potest suâ opera efficere, vt alter illud recuperet, ac iterum possidere incipiat, videtur omnino ex iustitiâ obligari ad illud præstandum.

7 Altera conclusionis pars, quod scilicet inductores illi qualescumque, obligentur præceteris ex charitate ad procurandam conuersionem eius, quem in peccatum traxerunt, tenetur communiter à DD. Et satis videtur per se clara: quia planè ratio naturalis dicitur, vt qui alteri fuit author peccati, laboret præceteris eum reducere & emendare. An verò hæc obligatio qua præceteris tenetur, etiam sub mortali peccato eum stringat, dubitari potest: Nauarr. lib. 5. consil. tit. 3. cons. 2.

conf. 2. n. 4. & quidam alij cum ipso existiment nunquam eum sub mortali obligari, quando pariter non obligentur ceteri: probabile tamen videtur eum in casu aliquando posse teneri ad id sub mortali, quando non promiscuè alius quilibet proximus similiter obligatur: vt puta quando ad id alij non tenentur, quia sine suis incommodis grauioribus id præstare non possunt, verisimile est quod seductor cum paribus suis incommodis nihilominus teneatur etiam sub mortali: quia æquum est existimare quod ex charitate censetur obligatus ad plus laborandum & maiora incommoda subeunda, vt subueniatur illi seducto (quamuis sine peccato iniustitiæ) is qui seduxit, quam alius quilibet qui nullo modo ei fuit author vel causa mali vel periculi in quo versatur.

D V B I V M I V.

Ad quid teneatur qui aliquem à Statu religionis diuertit?

8 **N**on querimus hîc, ad quid teneatur ipsi personæ quam diuertit: quia hoc ex dictis dubio præcedenti satis poterit colligi. Sed ad quid teneatur religioni quam meditabatur, aut profitebatur persona.

R E S P O N D E O & D I C O Primò: Qui meditantem iam Religionem, quam nondum ingressus est, absque vi, metu, vel dolo diuertit ab eius ingressu, non obligatur ex iustitia aliquid monasterio restituere, etsi fortassis diuertendo grauius peccasset: & monasterium spe temporalis commodi, quo per eius introitum potuisset gaudere, sic fraudatum esset.

Similiter nec obligatur ex iustitia, qui sine vi, & fraude nouitium ex monasterio seduxit, etiamsi quoque in eo deliquisset, & monasterium à spe temporalis profectus excidisset. Ita docent Dom. Soto supra, Pet. Nauarra libro 2. cap. 2. n. 15. Mald. hîc Tract. 8. dubit. 3. & alij plures.

Ratio redditur; quia talis non contra iustitiam, sed contra virtutem religionis peccauit: neque monasterio fecit propriè iniuriam, quia antè votorum acceptationem non habet Religio ius ad personas, quantumuis etiam ipse voto se astrinxissent, vt in votis realibus, & in alijs promissionibus videre licet. Hinc fit quod ne quidem teneatur ex iustitia compensare vtilitatem temporalem quam religio sperabat: nõ enim habebat ius ad eam, nisi mediante liberâ voluntate nouitij aut volentis ingredi, quam alter in suâ libertate reliquit, quando nullam vim aut fraudem adhibuit.

Dixi, eum non teneri ex iustitia, quia ex quadam æquitate, & decentiâ, quando id

sine legitima causa, & cum peccato egit, tenetur illum hortari ad bonum propositum resumendum, vt tam illi, quam vt religioni bene sit.

9 **O**bseruandum itaque hîc est, posse aliquando ex iustis rationibus alicui sine peccato dissuaderi religionis ingressum, vel amplexum: eiusmodi autem causæ censentur à DD. esse inprimis, si ille bonâ fide credatur melius in seculo militaturus Deo, quam in religione illa quam meditabatur, siue propter religiosorum conuersationem minus ei accommodatam; siue propter corporis infirmitates; quia nec ipsi religioni expedit infirmiores suscipere propter quos oporteat monasticam disciplinam relaxare.

Secunda causa esse potest si impedimentum habeat in respectu ad religionem quam cogitat, ad quod forsità ipse non attendebat:

Tertia, si parentes operâ eius indigeant: de quâ alibi plura sunt dicta.

Quarta, si quis videat eum potius propter temporales commoditates religionem cogitare, quam propter spiritualem profectum: id enim debere alienum esse ab eo, qui Christum secundum consilia euangelica sequi intendit, significat ipse Christus Lucæ 4. vbi adolescentem non admittit ad suum discipulatum.

Notat etiam circa hæc Malderus loco supra citato, quod sicuti permittit Deus mala, vt inde eliciat bona; ita & Diabolum subinde excitare homines ad religionem, vt inde eueniant mala, quæ aliquando probabiliter euentura sperat & conijcit, vt quando ex respectu humano obseruat eos à se vel ab alijs ad illam moueri: quare opus est bonâ discussione, discretionem, & probationem, vt rûm spiritus à Deo sit. Et sanè parentes sæpius grauius peccant, dum proles sine discrimine & examine protrudunt ad monasteria, vt se à sumptibus liberent, vel vt hæreditas inter pauciores diuidatur: sicuti & illi Magistri reprehendendi sunt, qui inducunt & quasi pertrahunt indifferenter quoslibet, quos apprehendunt Religioni futuros vtilis, siue propter ipsorum media temporalia, siue propter dotes naturæ, non satis attenti, vt rûm in persona eluceant signa, ex quibus prudenter possit iudicari, quod à Deo ad eiusmodi statum ordinentur ac vocentur: & hinc postmodum lachrymæ, & tot incommoda.

10 **D I C O** Secundò: Tamen si aliquis vi vel fraude abduxit quempiam à religione, etiam nouitium, aut professum, non tamen tenetur ex iustitia; imò nec ex alio præcepto ipsemet ingredi illam religionem: tenetur tamen ex iustitia vim tollere, fraudem aperire, & suadere reditum: quod si tunc redire non velit, potest ex quadam etiam æquitate dici seductor obligatus, non ex iustitia, vt aliam aliquem idoneum inducat ad illius religionis

religionis ingressum, si occasione id faciendi habeat. Prima pars satis communiter tenetur contra Palud. in 4. dist. 15. q. 2. a. 2. qui ex iustitia obligat retrahentem, ut si aliter restituere non possit, ipse ingrediatur &c.

Probatur: quia in primis potest contingere, iste quod non sit idoneus ad religionem: deinde, quamvis esset idoneus, tamen ulterius requiritur, quod status religionis liberâ voluntate acceptetur, quia est status perfectionis, quæ non nisi liberis actionibus acquiritur: unde par est, quod ad eam nemo propter delictum obligetur, sed quisque voluntate spontaneâ se illi tradat & obliget, iuxta Cap. Præsens: 20. q. 3. quod est Nicolai Papæ: qui ad hoc propositum adducit illud Psal. 53. *Voluntariè sacrificabo tibi Domine*: quod enim quis non eligit, non diligit: quod non diligit, facile contemnit. Quare licet quis propter delictum possit in monasterio concludi ad agendam penitentiam, tamen compelli non debet, ut religionem profiteatur.

Altera pars, quod ex iustitia debeat vim vel fraudem amovere, ex dictis dub. præc. constat.

Tertia pars declaratur: quandoquidem enim is Deo & religioni obsequiū illud subtraxerit, rationi omnino consonum est, ut compense illud meliori modo quo convenienter potest, prout fiet per inductionem alterius idonei, & spiritum religionis habentis, ad eandem religionem. Quod tamen ad id non teneatur ex iustitia, docet Dom. Soto loco supra citato: Lessius lib. 2. c. 8. dub. 3. n. 13. & alij plures cum illis. Et

Probatur: quia nec ipse intendens iam ingredi, neque novitius iam ingressus obligatur lege iustitiæ in monasterio vivere, quod certum omnino est: quin neque religiosus professus, ut probabiliter quidam docent, sed tantum ex voto religionis. Deinde, esto professus obligari ex iustitia redire, nihilominus author defectionis eius non videtur obligari ex iustitia, nisi amovere vim vel fraudem, quibus respectu eum abduxit, & reditum suadere, neque enim aliter potest personam ipsam restituere. Ut autem eius loco aliam reponat, neque usu receptum est, neque iustitia videtur id in tali casu postulare: quia ut quis religionem ritè amplectatur, non ex humana persuasione, sed ex vocatione divina pendet.

Confirmatur: quia monasterium non possidet religiosum tamquam mancipium, pro quo, si vi vel fraude abducatur, debet aliud restitui, sed tantum ut filium fam. pro quo seducto vel occiso non exigitur nec restituitur alius loco eius. Unde nec dicit aliquis, quod si quis religiosum occidit, teneatur ex iustitia alium deducere ad monasterium; ergo &c.

12 Dico Tertio: Qui vi vel fraude novitium vel alium impediit à profitendâ religione, quamvis ex iustitia non teneatur se vel alium loco eius ponere, obligatur tamen ex iustitia

religioni compensare temporale damnum, si quod patiat, & proinde restituere tantum quanti valebat spes commodi, quod ex eius donatione, vel industria fuisset expectatum. Est Rebelli lib. 4. q. vlt. Mald. Tra. 8. dub. 3.

Probatur, nam qui aliquem impedit vi vel fraude, ne relinquat tertio legatum, vel conferat beneficium, tenetur isti ad restitutionem in tantum, quanti spes assequendi illa æstimabitur iudicio prudentum valuisset: quamvis enim non habeat ius ad legatum, vel beneficium &c. habet tamen ius ne in suum præiudiciū vis aut fraus fiat illi qui intendit ei benefacere: quare cum religio ius similiter quoque habeat, ne quis vi vel fraude novitium vel alium, qui ingredi meditatur, à religione profitendâ impediatur, consequens est, quod is qui sic impediit, violaverit ius religionis, & proinde obligetur ex iustitia ad compensationem damni inde obvenientis, quâ parte pretio æstimabile est: quæ potiori ratione locum habent in eo qui vi vel fraude seduxit professum ex monasterio, ut docent Navarra supra n. 25. & Salon. 2. 2. q. 62. a. 2.

Notandum tamen est, si novitius vel professus putetur fraudem satis advertisse; tunc alterum ex iustitia non videri obligatum de istis damnis: quia non poterit dici fraus propriè fuisse causa egressionis, nec ipsa egressio censeri potest eis involuntaria propter aliquam ignorantiam. Similiter quidam probabiliter existimant seductorem non amplius ex iustitia teneri de sequentibus danis quando vim vel fraudem amovit, & seductum sic restituit suæ libertati, interea temporis, dum illi adhuc integrum est redire. Ita Less. sup. c. 17. & alij: quia tunc non videtur alter censendus causa quod monasterium priuatur spe commodi, sed potius ipsemet qui ex plenâ libertate non vult redire. Secus si tunc ei non sit integrum redire propter impedimenta interiecta per egressum: imò si occasione violentiæ, vel fraudis factum sit quod mutaverit omnino animum, videbitur seductor dicens causa damni, non obstante quod vim, vel fraudem tempestivè removerit, secus si ex alijs causis animum mutaverit.

Sed difficultas movetur circa religiosum professum, quando quis eum sine vi vel fraude ex monasterio seduxit, utrum hic ex iustitia teneatur monasterio de eiusmodi temporalis commodi carentia: ut si monasterio aliqui proventus notabiles, aut elemosynæ soleant obvenire ex eius functionibus: ut ratione concionum, aut professionis litterarum &c. qui occasione eius absentie siue egressionis cessant. Quidam non improbabilius id affirmant: pro quo citat Mald. Rebellum supra. Sed pars negatiua magis communiter à DD. tenetur. Ita Soto lib. 4. q. 6. art. 3. ad 2. P. Navarra, & Salon. supra, controu. 3. Similiter Mald. supra cum alijs.

Probatur;

Probatur, quia religiosus neq; ex naturali quasi necessitate profert illa emolumenta religioni siue monasterio: neque ex virtute iustitiæ ad illa procuranda tenetur, sed tantum ex virtute religionis & obedientiæ, vt tradit Bannes. cum alijs hinc q. 62. a. 2. dub. 6. ergo qui sine vi & fraude cum impedit aut inducit, vt illa lucra non faciat monasterio, non committit iniustitiam in monasterium: sed peccat contra virtutem religionis. Confirmatur, quado enim principalis nō tenetur ex iustitia præstare alicui quippiã, non facit tunc iniuriam is qui sine vi vel fraude est ipsi causa, vt non præstet quod ex iustitia non tenebatur præstare. Sed

15 Obijcitur: religio habebat ius ad percipienda commoda ex laboribus, vel industriã illius obuientia: atqui is qui religiosum illum extraxit, quamuis sine vi & fraude, impedit ius illud; ergo contra iustitiam peccat.

Resp. habet religio ius ad illa emolumenta hoc ipso, quò religiosus illa promeruit, vel occasione functionis eius iam oblata sunt: quia religiosus nihil potest sibi acquirere, sed monasterio: & proinde qui monasterium impediret ab illis percipiendis, quando promerita vel oblata sunt, peccaret contra iustitiã, sed religio non habet ius iustitiæ ad eius labores, sic vt ipse ex iustitia obligetur eos præstare: sicut iam diximus: & propterea qui sine vi & fraude cum retrahit à laboribus non peccat contra iustitiam, quamuis monasterium inde solet aliquè fructum percipere.

Obijcitur Secundò: Qui professo suadet egressionem, afficit iniuriã religionem; atqui ex hac iniuria sequitur illud detrimentum commodi temporalis, quod monasterium percipere solet, ergo tenetur illi ex iustitia de illo detrimento.

Respondent aliqui, non facere iniuriam quæ propriè sit contra ius iustitiæ, sed tantum quæ sit contra virtutem religionis: Ita Lessius sup. Et ratio reddi potest, quia religiosus non computatur inter possessiones monasterij, sicuti seruus inter possessiones domini sui: sed sicuti filius familias ad familiam patris, sic ille spectat ad familiam religionis, quæ tale ius quãdam proportionis in illum habet ratione votorum, & præsertim obedientiæ, quæ acceptauit, sicut paterfam. ratione generationis habet in filiũ; & quia ipsa persona est liberi arbitrij, & liberè obsequitur malis consilijs non interueniente vi vel fraude, hinc ipsi personæ non facit iniuriam propriè dictam; vnde consequenter nec eam videtur facere ipsi religioni: sola autem iniuria quæ est contra ius iustitiæ inducit obligationem ad restituendum. Alij verò admittunt videntur, quod iniuriam religioni faciat suadendo egressionem, quam-

uis sine vi & fraude; negant tamen cum ex iustitia teneri ad compensationem commodorum quibus monasterium priuatur: idque idè, quia monasterium ista commoda non poterat ex iure iustitiæ exigere ab illo religioso, sed tantum ex virtute religionis vel obedientiæ; vnde qui suauisset ei cessionem à laboribus, non intulisset aut fecisset monasterio iniuriam propriè dictam; neque enim semper detrimentum quod ad iniuriam sequitur quomodolibet, venit reparandum ab eo qui iniuriam fecit: vnde qui occidit virum bonum & liberalem per iniuriam qui solebat pauperibus largi elemosynam erogare, non tenetur ipse ex iustitia compensare pauperibus illis carentiam elemosynarum obuientem ex homicidio illius.

Obijcitur Tertio: Qui seruo seu mancipio 16 suadet ne operetur, videtur domino ad restitutionem obligari; ergo etiam qui religioso. Resp. N. A. quando nec vim nec fraudem adhibet, quamuis enim is grauiter peccaret, non tamen videtur peccare contra iustitiam, & proinde nec tenetur ad restitutionem.

Declaratur, quia talis seruus dedens se otio non peccat contra iustitiam: non enim actiones mancipij sic sunt domino debite, sicuti actiones & opera famuli mercenarij debita sunt, qui pro illis mercedem recipit: sed eo iure debentur quo seruus tenetur obedire domino: quod multo magis locum habet in religioso qui in familia religionis versatur, non principaliter vt temporaliter proficit monasterio, sicuti mancipium est in possessionibus domini; sed propter suum spirituale profectum & salutem. Vnde nec refert quod qui seruo emptio suaderet fugam, effectu sequuto obligaretur domino de seruo, siue de æstimatione illius; quia longè dispar est ratio religiosi respectu monasterij, & serui respectu domini, vt ex dictis satis constat. Quare etiam posito quod egressionem suadendo faceret iniuriam monasterio, tamen probabiliter liberatur à necessitate compensandi incommoda temporalia, quæ idcirco monasterij patitur: quod saltem tunc certissimum est, quando ipse professus tantum consumebat, quantum emolumenta eius causã obuientia valerent; aut si alius sit qui absque monasterij graamine potest in eius locum substitui cum pari spe emolumentorum; quia tunc non patitur simpliciter monasterium detrimentum propter alterius egressionem, vt notat Lessius: quæ etiam consideranda erunt, quando quis vi vel fraude nouitium abstraxisset, an non onus quod ab eo monasterium sustinisset sit censendum par commodis, quæ putabatur ipse monasterio allaturus.

TRACT.

TRACTATUS QUINTVS,

De contractibus in genere, ac in specie.

CAPVT PRIMVM,

De contractu in genere.

DVBIVM PRIMVM.

Quid sit contractus, & quot modis perficiatur?

N præcedentibus egimus de iniurijs in proximum, quæ manifestam habent iniustitiæ rationem, siue clam, siue palam fiant, vt de furtis, homicidijs, adulterijs, detractiõne, de nocumentis in bonis spiritualibus, &c.

Nunc tractabimus de illis, quæ præ se ferunt quandam iustitiæ speciem, vt sunt quæ in cõtractibus, vel in iudicijs committi solent. Vt autem possint hæc fraudulentæ iniuriæ obseruari & agnosci, necessũ est intelligi ipsam contractuum naturam, proprietates, ac vim & effectus. Et hinc Theologus quoq; tum de contractibus, tum de iudicijs disputare solet: quamuis eorum consideratio per se magis ad Iurisprudentiam spectet. His præmissis

Notandum est, nomen cõtractus tripliciter sumi posse, aliquando strictè ac propriè, aliquando generaliter, & aliquando generalissimè.

D I C O Primò: Contractus strictè & propriè acceptus est vtròq; obligatio, quod Græci *συνάλλαγμα* vocant. Ita definitur l. Labeo 19. D. De verb. signif. Sensus autem est: Contractus est signum externum, vtròq; obligatiõem ex consensu partium inducens. Vnde intelligitur, verba definitionis non in sensu formali, sed causali esse accipienda, vt contractus scilicet dicatur obligatio; quia ipse obligatiõem parit.

Contractus generaliter sumptus dicitur quælibet duorum conuentio, obligatiõem saltem in alterutro producens. Sic accipitur l. Contractus Cod. De fide instrument. vbi etiam donatio vocatur contractus: & l. Non solum D. De obligatiõne: & act. Hoc modo non distinguitur à pacto, quod definitur esse duorum consensus atque conuentio, vel, vt I. C. loquitur, duorum pluriumve in idem placitum consensus, l. 1. §. 2. D. De pactis.

Pro cuius clariori intellectu sciendum est,

VViggers de Iure & Inst.

ad hoc, vt fiat pactum, esse necessarium, vt duæ voluntates in idem reciproco consensu conueniant: Vnde donatio & promissio nondum habent rationem pacti, antequam sint acceptatæ, & accedat reciprocos consensus eius, in quem hinc inde dirigitur.

Tertiò sumitur contractus generalissimè vt etiam comprehendat contractum virtuale; quem vocant quasi contractum, Instic. de obligat. §. Sequens: quando scilicet tantum implicite conuenitur, absque vlla expressâ pactione, quâ contrahentes se obstringant. Eo modo, tutela & quoduis aliud officium, aut mandatum, dicitur quasi contractus: qui enim officium suscipit, eo ipso tacite se obligat erga alterum, & alter erga illum, iuxta leges, vel consuetudinem receptam. Obligatio autè dicitur vinculum, quo contrahentes adstringuntur ad aliquid faciendum vel non faciendum: §. 1. Instic. de oblig. & l. 1. D. De pactis. Vide plura de his apud Mozzium Tract. De contractibus in princ. Gomezium Tomo 2. Var. resol. cap. 4. n. 2.

Nos autem hîc agemus de contractibus tum propriè & specialiter dictis: tum etiam de generaliter dictis. Vnde

D I C O Secundò: Contractus quadrupliciter perficitur, videl. Re, Scripturâ, Verbis, & Consensu. Ita Syluest. V. Contractus n. 6. Rebell. lib. 1. De Contract. q. 3. sect. 1. n. 1. Mol. tract. 2. Disp. 254. Azor. 3. p. lib. 8. c. 26. & alij communiter. Colligitur ex Institutis tit. De obligationibus sub finem.

Re dicuntur perfici contractus illi, qui non absoluuntur conuentione solâ; sed requirunt rei alicuius traditionem: eiusmodi sunt Depositum, Commodatum, Mutuum; & similes: non enim censentur hi contractus in suo esse completi & perfecti, nisi re traditâ. Nam quamdiu in solis verbis consistunt, dicuntur adhuc nuda pacta, quæ non pariunt obligatiõem civilem, nisi forsitan aliqui ex priuilegio iuris, de quibus Dubio seq. latius.

Scripturâ perficiuntur, qui antequam scriptura aliqua accedat, non habentur rati, vt Emphyteusis; & omnis contractus, quem nolunt contrahentes firmare & concludere, nisi coram Notariò, qui instrumentum desuper conficiat.

Y

Verbis

Verbis perfici dicuntur, qui requirunt certam verborum formam. Tales sunt omnes stipulationes. Formulæ autem istæ constant præviâ interrogatione vnius, & subsequente responsione alterius: vt exempli gratiâ, Spondes dare tantum? spondeo. Promittis centum? promitto. Vide Inst. De verb. oblig.

Consensu denique perfici dicuntur; contractus, qui non requirunt rei traditionem, scripturam, vel certam verborum formam: sed sufficit consensus quouis modo exteriori vtrimque expressus; vt sunt emptio, venditio, locatio, conductio, quando partes non requirunt desuper fieri instrumentum. Rationem itaq; Contractus, qui duorum esse debet, propriè non habent testamentum, aut codicilli, quibus vnius morientis continetur voluntas: item nec pollicitatio, quæ vnius offerentis est promissum.

D V B I V M II.

De diuisionibus contractuum, eorumque effectibus?

3 **V**ariè assignantur Contractus seu Pacti diuisiones, vt videre est apud Syluest. V. Contractus & V. Pactum, & Bonac. tom. 1. De contract. disp. 3. pun. 1. n. 21. Ex quibus prima sit hæc, quâ diuiditur contractus in Nominatum, & Innominatum.

Contractus Nominatus dicitur, qui in generali nomine pactiois aut contractus non persistit, sed habet nomen proprium & specificum, quo distinguitur ab alijs, vt patet l. Iuris gentium 7. in princ. D. De pactis. Tales sunt emptio, locatio, commodatum &c.

Innominatus verò dicitur, qui proprio & specifico nomine caret, sed tantum generali exprimi solet. Huius assignantur quatuor veluti species, quæ his vocibus significantur, contractus Do vt des; Do vt facias; Facio, vt des, Facio, vt facias: de quibus licet videre l. Naturalis 5. D. De præscriptis verbis & ibi DD. Circa quæ rectè Mald. Tract. 5. c. 1. dub. 1. cum Molina obseruat, sub affirmatione etiam comprehendit negationem: vnde quando dicitur, Do, vt delistas, siue vt non facias, censetur contractus eiusdem rationis cum illo, Do vt facias. Sed

4 **D**ices: Contractus, Do vt des, videtur esse permutatio: ergo non rectè ponitur contractus innominatus.

R. N. C. quia nomen permutationis non est illi proprium & specificum, nam & alijs contractibus quoque conuenit, vt emptioni, venditioni, vbi datur pretium pro merce, aut merces pro pretio, & similibus.

Secunda diuisio sit, quâ contractus siue pactum diuiditur in pactum Nudum, & Vestitum.

Nudum vocant, quod in puris terminis conventionis consistit, nullo alio robore fir-

matum. Eiusmodi sunt omnes contractus innominati, quamdiu non fuerint ex alterutra parte completi, vel non accesserit stipulatio, aut iuramentum. Itè contractus, qui re perficiuntur, quando traditio rei non est secuta.

Pactum autem vestitum vocant, quod aliquid amplius habet, ratione cuius de iure ciuili accedit ei robur. Tales sunt contractus omnes nominati, quando in suo genere sunt perfecti & completi. Vide de his d. l. Iuris gentium 7. §. Sed cum nulla, & ibi Glos. Bart. & alios D. De pactis, Syluest. V. Pactum n. 2.

Tertia diuisio sit, qua diuiditur contractus in contractum bonæ fidei, & contractum stricti iuris.

Bonæ fidei vocatur ille, in quo permittitur iudici ex æquo & bono multa arbitrari, quæ tametsi inter contrahentes non fuerint omninò expressa, tamen secundum bonam fidem censentur inesse. Tales contractus sunt emptio, locatio, & similes, qui numerantur in §. Actionum 28. Instit. De actionibus.

Stricti autem iuris contractus dicitur, in quo Iudex ad verba adstringatur, vt sit in stipulationibus, in mutuo, in emphyteusi, & similibus, quibus Bonac. supra cum Rebello, & Molina adnumerat donationem & liberalem promissionem. Porro plura licebit videre de hac diuisione apud Couar. ad Reg. Possessor p. 2. §. 6. & Gomez to. 2. Var. c. 8.

Quarta diuisio sit, quâ diuiditur contractus in Lucratium & Onerosum.

Lucratius dicitur, in quo altera pars nihil rependit, vt in donatione, in commodato, & similibus. Huc etiâ referri possunt testamentum & legatum, quauis propriè contractus non sint.

Onerosus verò, in quo aliquid hinc inde quasi datur & redditur, vt in emptione, conductione, emphyteusi, & alijs.

Quod verò ad effectus contractuum in genere attinet, De his

Dico Primò: Omnis contractus, etiam qui intra terminos pacti nudi persistit, si spontè ac liberè sit initus, parit obligationem naturalem, siue in foro cōscientiæ, vt Theologi magis cōmuniter loquuntur; ita vt parte alterâ inuitâ non possit quis licitè rescindere, aut illi non satisfacere, nisi de iure forsitan sit irritus, vel detur saltem potestas irritandi. Ita cōmuniter DD. in cit. l. Iuris gentium, §. Sed cum nulla, vt tradunt Gomez. supra, & Couar. in Cap. Quamuis pactum p. 2. §. 4. n. 23. & Bonac. supra n. 2.

Probatur: quia ad obligandū sese, sufficit iure naturæ libera voluntas, verbis vel alijs signis expressa, & ab altero accepta, quando aliunde non est interpositum impedimentum. Vide Syluest. V. Pactum n. 4.

Addidi, nisi de iure sit irritus; quia contingit contractus aliquos non tantum iure naturali, vt qui sunt de rebus illicitis faciendis, sed etiam iure positiuo esse irritos & nullos; aut dari

aut dari facultatem eos irritandi & annullandi: supremus enim Magistratus habet ius & authoritatē, vel irritandi omnia pacta aliā valida futura, ita vt nullam inducant obligationem, vel dandi eam licentiā alteri parti contrahentium, cuius interest, quā possit curare contractum, licet validum, elidi & annullari. Ita Bonac. sup. & alij communiter. Si enim privati possint contractibus apponere aliquas conditiones, ita vt illis non subsistentibus, non sint validi: multo magis id poterit Princeps: quod ex infra dicendis magis in particulari constabit.

6 Dico Secundò: Contractus, qui manet inter terminos pacti nudi, non parit obligationem civilem, ita vt tribuat actionem in externo foro civili. Constat ex sæpè cit. l. Juris gentium 7. D. De pactis. Nuda pactio, inquit l. C. obligationē non parit, videlicet civilem; & ex l. Ex placito 3. C. De rerum permutat. vbi dicitur: Ex placito permutationis, nullā re secutā, (id est neutra ex parte contractu impleto per traditionem rei, qua scilicet pactum iam vestitur) constat nemini actionem competere: & ita tenent cōmuniter DD. vti tradunt Gomez. & Couar. sup.

Ratio est: quia tamen ius civile non resistat talibus contractibus, eos irritando, tamē neque adlinit tribuendo ex eis actionem, idque ne lites multiplicarentur:

7 Obseruandum tamen est, Quamuis in foro civili pactum nudum nō pariat actionem, tribuere tamē exceptionem, vt expressè habetur in cit. l. Juris gentium: vnde impedit soluti repetitionem. Item tribuere ius retinendi pignus, si datum fuerit: atque etiam compenlandi in conscientia. Item si fideiusor accesserit, obligabitur ipse etiam similiter, quamuis non sic obligetur principalis. Imò, quia in conscientia vtraque pars contrahentium tenetur seruare promissum, & hoc ipsum exsoluere, alterā parte volente & præstante, hinc in foro Ecclesiastico cogentur stare contractibus & implere promissa, vt tradit Syl. V. Pactum n. 3. & Couar. supra n. 24. Et colligi potest ex Cap. 1. De pactis, vbi alij DD. idem notant: nisi fortassis tamen præsumeretur error vel fraus intercessisse, vt quando nulla expressa esset causa promissi.

Quòd si ad nudum pactum accesserit postea iuramentum, iam parit obligationem etiam civilem, vt docet Couar. sup. n. 26. quia accedente iuramento transit in rationē contractus vestiti, vt habet Syl. loco cit. n. 2. Similiter etiam aliquando nudum pactum ex privilegio iuris, eiusmodi obligationem inducit. Vide Instit. tit. De actionibus, §. De constituta: vbi Glossa enumerat diuersos tales casus, inter quos ponit donationem verbalem acceptatam, promissionem dotis, & promissionem soluendi pro se vel pro alio.

Dico Tertio: Contractus vestiti pariunt obligationem naturalem ordinariè & civilem. Dico, Ordinariè; quia datur aliquando actio civilis, cui tamen in altero non correspondet obligatio naturalis, prout ex discursu de particularibus contractibus patebit.

Dico Quarto: Sunt & alij particulares effectus particularium contractuum, vt sunt trāslatio domini, vsusfructus, vsus &c. prout quoq; ex infra dicendis ampliùs constabit.

DVBIVM III.

Quinam contrahere possint?

Dico Primò: Contrahere generatim 9 omnes illi possunt, qui habent administrationem bonorum, quousq; hæc administratio se extendit. Pater: quia administratio bonorū constat magna ex parte contractibus.

Dico Secundò: Minor & pupillus pubertati proximus quamuis bonorū administrationem nondum habeant, possunt tamen contrahere validè in suum commodum, etiā sine autoritate curatoris vel tutoris: non autem in suum incommodum. Vnde quando ex contractu fiunt ditiores, eo obligantur etiam civiliter, quamuis sine autoritate eorum, quibus subsumt, contraxerint: secus, si cesset in ipsorum incommodum.

Est cōmunis doctrina: & constat ex Institut. tit. De authorit. tutorum & tit. De inutilibus stipulationibus §. Pupillus.

Ratio est: quia minoribus subuenit ætas in incommodis, in prosperè autē gestis obesse in aliquo non conuenit, vt habetur in l. Non eò minus Cod. De procuratorib. Proximus verò pubertati censetur pupillus, si masculus sit, quando decem annos cum dimidio habet, si femella, quando habet annos nouem cum medio: ante illud autem tempus dicuntur infantes, vel infantie proximi, neque de iure præsumuntur satis iudicij habere ad qualitercumque contrahendum.

Obseruandum est autē, eum, qui cum minore contraxit, non posse ab eo resilire, si minor non velit; posse tamen nolle implere contractum, nisi ipse minor antè procuret consensum sui curatoris, vel decretū Iudicis in casu, quo illud est necessariū, vel nisi iureiurando contractū confirmet; quia alioquin exponeret se periculo damni, & si minor ista recuset, nō tum videtur bonā fide agere. Sed

10 Queritur, Vtrum minor, vel pupillus pubertati proximus, non obligentur saltem naturaliter (vtriusq; enim quoad hoc est eadem ratio, l. Si Curatorem C. De in integr. restitut.) quamuis contractus, quem inierint, non fuerit in eorum commodum initus? Responderetur: Dux sunt hac de re celebres sententiæ: Vna enim est probabilis multorū Doctorem sententiā, qui docent eos natura-

liter obligari, quando res, quā alienauerunt est talis, vt in eius alienatione non debuerit, Iudicis, sed tutoris dumtaxat autoritas interuenire: vt quando non est res immobilis, neque mobilis pretiosa, quæ seruando seruari poterat. Ita Sanchez lib. 6. De matrim. disp. 36. n. 21. & seqq. Et citat ex Iuristis pro hac sententia Gloss. l. Fin. §. Nō tuebitur: D. De iureiur. & l. Quod pupillus 41. §. Natura D. De cōdict. indebit. & alijs locis. Bart. l. 1. §. Non es obligatus C. De inutilib. stipul. & l. 1. §. Promiserit D. De nouation. Salicet. l. 1. n. 1. C. De inutilib. stipul. Felin. Cap. Quanto n. 1. De præsumpt. & alios multos: Ex Theologis citat Corduba in Sum. q. 115. Molina tom. 1. De iust. Tract. 2. disp. 224. & Lud. Lopez 1. p. Instruct. c. 124. Ad eandē sententiam tamquā probabiliore accedunt Mal. Tr. 5. c. 1. du. 2. & Les. c. 17. d. 8. Principale fundamentum Sanchez (quamuis multas rationes adducat) esse videtur, quia in tali cōtractu si accedat fideiussor, ipse tenetur, l. Fin. D. De iureiur. circa initium: Pupillus, inquit, hoc solo defēdebatur, quod tutor eius nō interuenisset: & hoc casu fideiussorem Prætor non tuebitur: atqui principali nullo modo obligato, nō tenetur fideiussor, ergo oportet admittere ex tali cōtractu pupilli & minoris nasci saltē obligationē naturaliter. Conf. l. Cum lex 47. D. De fideiuss. & l. Naturaliter D. De cōd. indeb. Naturaliter seruus obligatur, & ob id fideiussor pro seruo acceptus tenetur. Deinde cōtractus gestus à minori sine licentia curatoris firmatur iuramento, vt infra dicemus; ergo ex eo oriebatur obligatio naturalis sine iuramento.

11 Altera sententia opposita non pauciores habet patronos, vnde neque minus videtur probabilis, videlicet pupillū sine autoritate tutoris, vel minorē sine autoritate curatoris nō obligari in casibus positis naturaliter debito verē naturali quod in conscientia obliget. Hanc tenent Cyneus l. 1. ad finem C. De inutilib. stipul. cum Iacob. Rauen. quē citat Alciatus, l. Pacta n. 24. C. De pactis. Duaren. l. Si pupillus 127. D. De V. obligat. Couar. De pactis 2. p. §. 4. n. 10. & plures alij. Ex Theologis autem, etsi non expressē tradant, tamen videntur hanc sententiam supponere illi, qui indistinctē docent in materia de ludo, lucrantem à minoribus teneri lucrum restituere, vt D. Th. hic 2. 2. q. 32. art. 7. ad 2. ibidem Bannes. & Arrag. Anton. 2. p. 1. c. 23. §. 3. Soto lib. 4. De iust. q. 5. a. 2. §. Hæc demum: Castro lib. 2. de l. Pœnali c. 2. Corol. 3. & alij. Similiter eandē præsupponunt DD. illi qui dicunt, habentem rem à minori sine tutoris autoritate, quouis titulo habeat, teneri restituere, vt Innocent. Cap. Quia plerique n. 3. versu Se quid dices: De immunitate Eccles. & Soto lib. 4. q. 5. a. 3. & alij quos Sanchez citat supra n. 31.

Et probatur hæc Primò: quia pupillus dū sine autoritate tutoris dat mutuum non transfert dominiū, Infit. Quibus alien. licet §. Nunc admonendi: & ibid. §. Finali, dicitur quod soluere non possit sine tutoris autoritate, quia id quod soluit non fit accipientis, cum nullius rei alienatio eis sine tutoris autoritate concessa sit; ergo ex cōtractu non obligatur naturaliter, & in foro conscientię: transferret quippe dominiū si obligaretur, & accipientem dum retineret; redderet securum in conscientia.

Probatur Secundò: quia minor habens curatorem comparatur prodigo cui bonis interdictū est: l. Si curatorem C. De in integ. restit. & l. Certi cōdictio 9. §. Quoniam D. Si cert. petat. atqui iste non contrahit obligationem naturalē: idque ideo, quia administratio semel ei concessa, iam interdicitur, vt etiam fateretur Bart. l. 1. n. 8. D. De nouat. ergo &c.

Tertio, quia leges resistunt cōtractui pupilli sine autoritate tutoris iniri, vt patet l. Oblig. 9. D. De autoritate tutor: & alijs cit. atqui tunc nulla oritur obligatio; ergo &c. Vide plura apud Sanchez disp. n. 17.

Quandoquidem igitur vtrāq; opinio suffulciatur tot argumētis & rationibus, & vnaquæque tot habeat graues auctores, videtur liberū fore in praxi alterutram sequi, quam quis elegerit; pro foro autem conscientię notanda est hæc differentia, quod priori insistendo, ille qui viā talis cōtractus à pupillo pubertati proximo, vel à minore haberet aliquod mobile, possit in conscientia illud retinere vsque ad Iudicis sententiam, quā pupillus ille vel minor restitueretur in integrum: obligatio enim naturalis tribuit ius illud alteri ex l. 3. §. pupillus D. De negot. gest. & l. Etiam quod 6. D. De compens. quod autem illo in casu gaudere possint beneficio restitutionis in integrum indubitatum est, quia nec eò priuantur etiam si autoritate curatoris contraxerint, si modo sint læsi, vt constat ex l. 2. C. Si tutor interuenit: censentur autem læsi, quando ex cōtractu, nulla potest eis esse utilitas, sed tantum damnum.

Posteriori autē sententiæ inhærendo poterunt pupillus & minor tutā cōscientiā reperere rem traditam, idque mero iure absque beneficio restitutionis, & tenebitur alter eam restituere etiam ante omnē Iudicis sententiam. Quā de causā existimarem hanc in praxi magis sequendam, quia præscindit ambages litium & recursuum ad Iudices, quibus contingit cum onere & sumptibus tandem restituendū, quod ab initio ex conscientia reddi poterat & debebat iuxta dictam sententiam: quam vt ante indicauimus, multi antiquiores & grauiores Theologi videntur sequuti. Ad argumēta pro priori responderi poterit: ad Primum: Quod iura sic
specia-

pecialiter statuerūt, quod fideiussor teneretur, nō obstante, quod nō principalis in tali casu, idq; in odium & pœnā quod ille assistat contractui, cui ex grauib; rationibus leges resistunt. Ad Secundum verò, quod ob reuerentiam Sacramenti seu Iuramenti, iura quasi relaxarunt rigorem legum, quibus alioquin facti sunt pupilli & minores inhabiles ad aliter contrahendum, quā cum auctoritate tutorum vel curatorum: Cuius rei signum potest esse, quod tunc non tantum naturaliter, sed etiam civiliter ex contractu obligentur.

14 **O**bseruandū itaq; est, Si minor pubes iurauerit se seruaturum contractū, quē sine cōsensu curatoris facit, cum omninō ex illo teneri, etiā civiliter, quamuis onerosus sit; imō nec gaudere beneficio restitutionis, etiamsi læsus sit, quia iuramentum dicitur supplet etatem. Quod intelligunt DD. siue iuramentū in ipso contractu, siue antè, siue post apponatur, siue per se, siue per procuratorē cū speciali mandato illud præstiterit. Vide Gomef. tom. 2. Variar. cap. 14. n. 18. Couar. ad Cap. Quamuis De pactis in 6. p. 3. §. 4. n. 9. & Sanchez lib. 6. Disp. 38. n. 13. qui plures alios citat: & docet ex Auth. Sacramenta puberum: C. Si aduersus tendit.

Obseruandum Secundò: Si minor habeat bona castrensia, vel quasi castrensia, quorum non tantum dominium pœnes illum sit, sed etiam administratio, quod de talibus possit validè contrahere, etiam sine iuramento, vt tam civiliter, quā naturaliter obligetur; si tamen grauem læsionem sensisset, posset vti beneficio restitutionis, vt Iurisperiti quoq; tradūt ex l. 3. §. pupillus D. De negot. gestis.

D V B I V M I V.

Utrum error vel dolus faciant contractus irritos?

15 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Error, quando est circa substantiā rei, semper irritat contractum; seu facit, vt contractus nullus sit; idq; habet ex iure naturæ: & leges quoque idem declarant, vt l. Si per errorem D. De iurisdictione, & l. Continuus 137. D. De verb. obligat. vt si putetur esse aurum, super quo contrahitur, & sit æs; vel putetur esse gemma, & sit vitrum tantum, contractus erit nullus: & qui vendidit, tenebitur pretiū reddere, si emens in eo deceptus fuerit; sicut & è contra emens debēbit reddere aurum vel gemmam, si vendens putauerit esse æs vel vitrum.

Ratio est: quia deficit hic omninō consensus necessarius, qui versatur circa substantiam rei, cum nihil sit magis contrariū consensui quam error, l. Si per errorem D. De iurisdic. omnium Iud. & præsertim ille.

Idem patet in contractu matrimoniali: vt si quis putet contrahere cum Anna, filia Petri, & contrahat cum alia: vt filia Ioannis, contractus ille erit nullus. Couar. De matrim. p. 2. c. 3. §. 7. n. 1. & latius docent Theologi in 3. p. in Tract. De matrimonio.

DICO Secundò: Quando error non est ¹⁶ circa substantiam rei, sed tantum circa accidentia vel extrinseca rei, (esto quod hæc allicere vel auertere soleant à contrahendo) tamen contractus est validus, saltem quando dolus non dedit causam contractui. Est conclusio communis DD. vt testatur Bonac. sup. Disp. 3. q. 1. pu. 2. n. 4. Ratio est, quia cum eiusmodi errore stat cōsensus sufficiens ad contrahendū. Vnde licet in valore pretij quis decipiatur etiam vltra dimidium iusti pretij, tamen contractus subsistit hæctenus, quod saltem venditor qui alterum circumuenit, non possit illum rescindere, inuito eo, qui est deceptus, sed debeat permittere reduci ad æqualitatem; vt habetur Cap. Cum dilecti 3. De empt. & vendit. & docet ibidem Glossa. Item ex l. 2. Cod. De rescind. vendit. idem patet.

DICO Tertiò: Tametsi dolus quoque ¹⁷ contractui causam dederit, cuius doli & ipsa pars altera fuerit particeps, tamen cōtractus non est omninō irritus: sed pro arbitrio eius, qui deceptus est (modò solubilis sit) potest rescindi. Ita Mal. sup. & Less. c. 17. du. 5. n. 3.

Circa priorem partem assertionis, controuersia est: multi enim Iurisperiti distinguunt hic inter contractum bonæ fidei, & inter contractum stricti iuris: & licet admittant cōtractum stricti iuris, de quo in assertione, habere valorem aliquem, volunt tamen contractus tales bonæ fidei iure positio esse omnino irritos & nullos. Ita Couar. ad Reg. Possessor §. 6. cum alijs quos citat: præcipuum fundamentum huius opinionis sumitur ex l. Et eleganter D. De dolo, vbi lex dicit, nullā esse emptionē, si in hoc ipso vt venderet, circumscriptus est: Quidā verò alij dicunt indistinctè contractus tam bonæ fidei, quam stricti iuris non esse nullos, inter quos sunt Ioannes Ignæus in l. Contractus De regulis iuris n. 150. Itē Faber, & Petrus à Bellipertica citati apud Couar. suprà: Donell. ad l. Si quis 36. D. De verb. oblig. Pet. Gudelinus lib. 3. de Iure nouiss. c. 2. qui addit, quod ideo aliquando dicantur ipso Iure nulli, quia doli metusve exceptio ipso Iure bonæ fidei iudicij inesset, id est, opponi in istis iudicij posset, licet non contestata, nec Iudici dato expressis verbis præscripta: quod secus erat in strictis Iudicij.

Et probatur Primò: quia sicuti l. De dolo 5. De inutilibus stipul. dicitur: Dolo vel metu adhibito, actio quidem nascitur, si subdita stipulatio sit: per dolo malo tamen vel metus exceptionem, submoueri petiitio Y iij debet;

debet, unde alij colligunt validitatis contractus stricti Iuris, quia dicitur quod petitio per doli exceptionem debet remoueri, ita l. De dolo §. C. de Rescindenda venditione, dicitur de contractu bonæ fidei: Si dolo aduersarij deceptum, venditionem te fecisse Præses animaduertcrit, sciens contrarium esse dolum bonæ fidei (quæ in huiusmodi contractibus maximè exigitur) rescindi venditionem iubebit: ergo hinc etiam, quia dicitur quod rescindi venditionem Prætor iubebit, colligere licebit, hunc contractum bonæ fidei non fuisse omnino irritum & nullum.

18 Confirmatur: quia constat contractum matrimonij esse validum, tamen error aut dolo dedit illi causam, modò error non versetur circa substantiam personæ: Couar. loco cit. n. 4. & passim omnes; ergò &c.

Probatur Secundò: quia contractus metu in itinon sunt omnino irriti, quantumvis metus eis dedit causam, sed sunt irritandi: vt paulò post dicemus: atqui dolo & metus in iure æquiparantur, l. Si dolo D. De inutilib. stipulat. & Cap. Cum contingat de iur. reuerando: ergò &c. Denique videtur quoque magis expediens publico bono, ad coercendos eiusmodi deceptores, qui sic capiuntur aliquando in astitia sua, dū iste qui deceptus fuit, velit contractum manere ratum quia ipsi utilis est.

Ad l. Itaque. Et eleganter pro aduersa opinione adductam. Respondetur inde nihil posse colligi, tum quia ibi agitur de minore per dolum decepto, vt venderet seruum, cuius contractus, quo talem rem absque decreto Iudicis alienat, est planè nullus, vt patet l. 16. In causæ cognitione §. Item relatum D. De min: de quo id est, ergò &c.

Posterior pars tenetur communiter ab omnibus, etiam de cōtractibus bonæ fidei, si non sint de iure omnino irriti, quod saltem rescindi & elidi possint pari, & multo potiori ratione, quā contractus stricti iuris. Constat ex iuribus allegatis, & Instit. tit. De exceptionibus: & ratio est: quia qui dolo inducit alterum ad contrahendum, infert illi iniuriam, & proinde naturali obligatione tenetur illū restituere in integrum, & reddere omnia quasi infecta, quantum potest, si deceptus velit, etiam ante omnem sententiam Iudicis. Vnde hoc parum refert in ordine ad forum conscientie, vtrum dicantur illi contractus omnino irriti, an irritandi in præsentī casu, vt rectè docet etiam Couarr. loco cit. n. 8: cum Conrado in Tract. de Contractibus in Summario totius Operis ad q. 57. Dist. 3. Quid autem referat in communi loquendo, in foro fori Contractum esse nullum ipso Iure, aut rescindendū explicat accuratè Tiracuell. in l. Si vnquam C. De Reuocan. Donat: V. Reuertatur, n. 119. & seq.

Dixi in secunda parte assertionis: modò solubilis sit: quia contractus matrimonij, etsi dolo ei dedit causam, tamen arbitrio læsi elidi per exceptionem aut rescindi non potest, quia naturā suā insolubilis est.

Quæres: Quid si altera pars non fuerit conscia doli huius qui tibi fuit causa contrahendi, sed fueris deceptus à tertio, vel à tua propria opinione?

Nonnulli existimant eiusmodi cōtractum nihilominus esse omnino irritum, ob defectum liberi consensus; quia consensus qui datur, procedit ex errore, qui operatur inuoluntarium.

Sed contrarium euidenter colligitur ex antè dictis. Quare verius dicunt alij, contractum illum esse absolutè validum. Ita Glossa in cit. Cap. Cum dilecti de empr. & vendit. Couar. ad Reg. Possessor p. 2. §. 6. n. 6. & plerique alij.

Probatur: quia non est deceptio siue error circa substantiam rei, prout supponitur, sed tantum circa accidentia vel extrinseca quedam, quæ ad contractum allicere, vel ab eo auertere possunt, vt loquitur Bart. ad l. Et eleganter 7. D. De dolo malo: & propterea remanet, siue adest hic consensus substantialis, qui sufficiens est ad contractū, vt patet ex contractu matrimoniali: quia consensus, quem das, fertur hic & nunc in rem, quam nosti: Error autem est tantum circa aliquid, quod substantiæ rei est extrinsecum, ratione cuius contractus potest dici inuoluntarius secundum quid, propter tacitum dissensum quasi habitualem, qui actu exurgeret, si cōstaret de defectu: quia tamen in primis neque actu est, neque virtute, sed tantum quasi habitu, hinc non reddit irritū contractum. Deinde, quia est tantum veluti simplex displcentia habitualis, quæ sic potest exprimi: Nollem, si scirem subesse tales defectus, hinc nequidem irritaret, etiam si actu in tali forma adestet.

Ex his constat solutio ad argumentum contrariæ opinionis, quod scilicet error iste non impediatur consensum substantialiter requisitum ad contrahendum. Vnde sequitur eum, qui per talem contractum aliquid fuisset consecutus, non teneri ad restitutionem, nisi contractus in irritum reuocetur: prout tenetur, si doli fuisset particeps: quia in isto iniuriam ipse nō fecit: in hoc autē vbi doli particeps fuit, iniuriam omnino intulit.

Petes: Vtrum contractus iste possit saltem irritari arbitrio eius, qui deceptus est, quando de errore constat?

Respondetur, si contractus ex parte illius fuit gratuitus, vt si promissio sit, vel donatio liberalis, & dolo vel error circa eius motuum dedit illi causam, tunc pro arbitrio illius posse reuocari, vt satis communiter DD. videntur tradere.

Ratio

Ratio reddi potest: quia in talibus contractibus, spectanda quoque est intentio tacita & habitualis: quia ex sola intentione possunt & solent accipere legē, cum omnino sint gratuiti. Deinde ad vitandas lites, & multas perplexitates videtur sic usu receptum, ut intelligatur tacite inesse conditio, quod satisfaciet eiusmodi gratuiti promissionibus, nisi in suo motiuo senserit se errasse. Non tamen hic loquimur de voto, de quo magis particulariter infra agemus.

Si verò contractus fuit onerosus, tum res magis dubia est: quia huiusmodi contractus non tantum tendit ad utilitatem alterius, sed adfert secum onus illius: unde non censetur prior contrahens sic posse sua intentione legem ponere contractui: nollet enim alter admittere conditionem talem. Deinde, quia deceptus, vel sua opinione est deceptus, & sic debet sibi ipsi imputare, quod rem non melius examinauerit, cum non tantum ipsius, sed etiam eius cum quo contrahit, intersit, ut contractus onerosus permaneat firmus: Vel deceptus est dolo tertij, & sic in illum habet actionem ex cit. l. Et eleganter, D. De dolo.

21 Nihilominus probabile est, etiam in onerosis contractibus, quando res est adhuc integra, deceptum non obligari in conscientia ad contractum adimplendum, quando errorem agnouit, donec per Iudicis sententiam compellatur. Ita Mald. supra dub. 3. & cum eo alij. Potest colligi ex contractu sponsalium, quem non tenetur deceptus implere, quando agnouit aliquid subesse, quod, si sciuisset, ab initio nolisset contrahere.

Probat: quia si tale quid superueniret postea, non teneretur progredi in contractum; eo quod status rerum sit notabiliter mutatus, ut patet ex Cap. Litteras De coniugio leproforum, & Cap. Quemadmodum, De iureiurando; ergo etiam non tenebitur, si illud prius suberat, & postea se aperiat seu innotescat, quia videntur ista paria esse.

Tertio: quia non apparet, quod possit alter conqueri de iniuria; eo quod tacita mens contrahentium videatur esse talis, ut non censeantur velle se obligare ad contractum implendum, si deprehendant notabiliter se deceptos: quando tamen alteri obueniret inde damnum aliud, debet hoc ei compensari; quandoquidem doli particeps non fuerit, & bonam fidem egerit.

Quod si res integra non est, ut si contractus utrimque, vel altera ex parte sit impletus, tunc quoque iura concedunt læso rescissionem, si altera pars fuerit vitij vel defectus conscia, ut colligitur ex l. 13. D. De actionibus empti. Et ratio reddi potest, quia tunc censetur particeps doli, & tenebatur cum quasi ex officio, saltem iure positiuo, aperire occulta rei vitia, quod statuitur l. 1. D. De æ-

dilitio edicto, & fauet cit. l. 13. De actionibus empti.

Si verò pars non fuerit conscia, tunc non concedunt rescissionem, sed tantum actionem quanti minoris, ut scilicet soluas, quanti minoris detecto vitio rem esses empturus, ut patet ex citata lege 13. quod non tantum in contractu emptionis & venditionis, sed etiam in alijs permutationibus locum habet, ut constat ex l. 18. in fine De ædilitio edicto. Vide Nauarrum cap. 12. num. 13. & Syluest. V. Iuramentum n. 3. vbi videntur sentire, quod stando in iure naturæ, contractus semper possit rescindi, quando deceptio est causa contractus.

D V B I V M V.

Vtrum contractus sit validus, cui metus causam dederit?

R E S P O N D E O & D I C O Primò: Contractus, etsi metu graui initus, nec iure naturæ, nec iure positiuo, vniuersaliter est omnino irritus, sed ordinariè aliquo modo validus. Ita D. Soto in 4. dist. 29. q. 1. art. 3. Sanchez lib. 4. De matrim. disp. 8. Azor. 3. p. lib. 4. c. 33. q. 2. & alij.

Quod iure naturæ non sit omnino irritus, declaratur: quia si omnino esset irritus, proveniret id vel ex defectu consensus, vel quia interuenit iniuria. Non propter prius, quia qui metu compulsus consentit, is absolute consentit voluntariè: omnibus enim consideratis vult quod agit, ut explicari solet 1. 2. q. 6. a. 6. Non propter posterius, tum quod iniuria non sit immediata causa contractus, sed consensus contrahentium: tum quia licet iniuria possit esse sufficiens causa ad irritandum contractum, non tamen sufficiens, ut reddat illum omnino nullum, ut patet in contractu, cui dolus causam dedit, de quo iam dub. præced. id ostendimus.

Quod non sit quoque irritus omnino ex iure positiuo, docet Nauar. in Cap. Accepta opposit. 8. num. 7. & DD. ante citati cum pluribus alijs.

Probari potest Primò ex Institut. De exceptionibus, vbi id satis aperte indicatur. Deinde ex diuersis legibus, ut l. Si mulier 21. §. finali D. Quod metus causa, vbi dicitur lex: Si metu coactus adiui hæreditatem, puto me hæredem effici: sed per Prætorem restituendus sum, ut abstinendi mihi potestas tribuatur: & l. ult. Cod. De his quæ vi & c. vbi dicitur: Venditiones, donationes, transactiones, quæ per potentiam extortæ sunt, præcipimus infirmari; ergo supponuntur aliquo modo validæ. Idem indicant cap. 2. & 4. de his quæ vi metusve causa fiunt.

Dixi, quod non vniuersaliter sit omnino irritus, sed ordinariè aliquo modo validus

Y iij quia:

quia Glossa ad citatum cap. 2. excipit sex casus, in quibus metu facta sunt omnino irrita: inter quos primus est contractus matrimonij, etiamsi iuramentum accesserit, ut latius in Tract. De matrimonio explicatur. Reliquos videre licet in Glossa citata.

- 23 **D I C O** Quinto: Etiam si contractus talis non sit ordinariè omnino irritus, sed aliquo modo validus, potest tamen in foro conscientie rescindi & annullari pro arbitrio eius, cui iniuste metus ille fuit incussus ad extorquendum contractum. Ita Nauarrus cap. 22. n. 51. Syluest. V. Metus: quæst. 6. Azor. 3. p. lib. 4. cap. 33. quæst. 6. & lib. 6. cap. 7. Sanchez lib. 4. De matrim. Disp. 9. Bonac. supra §. 3. n. 4. & alij DD. communiter. Constat ex iuris constitutionibus, quæ passim habent, quod quæ vi & metu fiunt, debeant in irritum reuocari, debeant robore firmitatis carere.

Ratio est: quia qui iniuste metum incussit, intulit iniuriam alteri: unde obligatur illum in priorem statum restituere, & læsus habet ius exigendi talem restitutionem. Sed

- 24 **Quæres:** Quid si metus tibi non à parte cum qua contrahis, sed à tertio sit incussus?

Respondetur, Læsum etiam tunc posse rescindere actum, & rem suam recuperare. Ita Sanchez lib. cit. D. 8. n. 7. Molina Disp. 267. Reginaldus lib. 25. n. 31. Et patet ex l. Item si 14. §. In hac actione D. Quod metus causa &c. vbi dicitur: In hac actione non queritur, utrum is, qui conuenitur, an alius metum fecerit: sufficit enim hoc docere, metum sibi illatum aut vim. Vnde & in foro externo taliter læso datur actio. Idem potest colligi ex cap. 1. 3. & 4. De his quæ vi &c. vbi similiter agitur de casu in quo metus à tertio illatus est.

Fundamentum esse potest: quia rationi consentaneum non est, quod per consensum iniuriosè extortum transferatur res omnino solidè & irreuocabiliter; ita ut non maneat ius in rem, sed tantum in personam, quæ iniuriam intulit, aut potius quod tam tenuiter, ut ius quoddam in rem referretur: ideoque ratione iniuriæ relinquatur ipsa res obnoxia restitutioni, ita ut detur etiam actio in illam, apud quemcumque reperitur: uti sumi potest ex l. 9. §. sed quod & §. volenti D. Quod metus causa.

Non improbabiler tamen existimant quidam, eum, qui bonâ fide rem talem emit, ignarus iniuriæ, quæ intercessit, non teneri ad restitutionem, nisi quando is, qui iniuriam passus est, cœperit in rem agere; quia scilicet fuit consecutus dominium rei, & iniuriam nullam intulit.

- 25 Dixi in conclusione, cui iniuste metus est incussus ad contractum extorquendum; quia si iuste fuerit incussus, etiam ad eliciendum contractum, non poterit metum talem passus

irritare contractum. Sanchez sup. n. 8. & Reginald. n. 35. & alij communiter. Hinc qui metu iustæ excommunicationis contraxit sponsalia, potest compelli contrahere matrimonium, quia & sponsalia fuerunt simpliciter valida, & debet eadem complere, ut patet cap. Ex litteris 2. De sponsalib. Atque adeo ipse contractus matrimonialis erit absolutè validus, quamuis compulsione Iudicis & metu poenarum ab eo intentatarum, sponsam ducat. Similiter si quis iuste possit & velit alterum accusare, & sic donet aut promittat pecuniam ad redimendam iustam accusationem, erit donatio siue promissio valida, nec potest ad arbitrium promittentis rescindi.

Si tamen enormiter esset læsus, ita ut iudicio prudentum nulla esset proportio inter summam donatam aut promissam, & inter accusationem redemptam, poterit tunc eam reducere ad aliquam æqualitatem. Vide Syluestrum V. Metus 6. & eodem Summam Anglicam num. 10. Similiter licet metus sit iniuste incussus, sed non ad extorquendum contractum, non faciet quoque contractum reuocabilem: ut v. g. si quis existens in manibus latronum, promittat centum alteri, qui non est particeps iniuriæ, ut eum liberet, non poterit ipse rescindere contractum, si alter eum liberauerit; sed non censetur metus propriè causa cuius contractus, sed tantum occasio. Nec potest dici extortus metu: non enim imprimis ab eo cum quo contrahitur, ut per se patet: deinde nec ab alijs, quia qui iniuste metum illi adferunt, nullo modo ad hunc contractum respexerunt, imò quàm maxime contra eorum intentionem initus est.

Quæ hactenus dicta sunt de contractu²⁶ inito ex metu graui, qui dici solet metus cadens in constantem virum, etiam habent locum in metu reuerentiali, cui coniunctæ sunt minç, aut iustus timor diuturne aut grauis offensionis: hic enim merito à DD. grauis quoque censetur. Vide Couar. in epitome 4. Decretal. p. 2. c. 3. §. 4. Henriquez lib. 1. De matrim. c. 6. Hinc tenetur pater in conscientia restituere hæreditatem quam filius abdicauit ob metum reuerentalem: & eadem est ratio mariti respectu vxoris in similibus casibus. Ita Bonac. supra n. 14. & Sanchez lib. 4. De matrim. disp. 10. n. 13.

Nunc quod ad metum leuem attinet, quo vir constans permoueri non solet, certum est, propter hunc non dari rescissionem contractus in foro externo: neque admitti ibi huius metus exceptionem, ut constat ex l. Metum 6. D. Quod metus causa, &c. vbi dicitur metum vani hominis non esse spectandum, sed eum, qui merito & in hominem constantissimum cadat: & in l. 184. D. De reg. iuris dicitur, vani timoris iustam excusationem non esse.

Ratio

Ratio eiusmodi Constitutionum fundatur in præsumptione, quia quando leuis fuit metus, non præsumitur ille fuisse causa contractus, sed spontaneus consensus; deinde & hoc potuit accessisse & mouisse, ne lites nimium multiplicentur.

In foro tamen conscientie contractus etiam per talem metum iniuste extortos posse rescindi, & quæ data sunt repeti, tenent complures DD. ita Soto in 4. dist. 29. q. 1. art. 3. vbi docet contractus omnes, præter votum & matrimonium, quocumque metu notabili initos posse rescindi. Couar. ad Regulam Peccatum p. 2. §. 3. n. 7. Nauar. c. 17. n. 15. vbi scribit in foro conscientie idem esse, siue iusto quis metu (id est graui) consentiat siue eo minori, dummodo coram Deo ille fuerit causa principalis consensus; id est, quæ sola vel principaliter mouit ad consensum: & cap. 22. n. 51. Ad reddendum actum inefficaciorem coram Deo, inquit, sufficit quilibet timor etiam minor iusto, modo sit causa eius sine qua non, saltem principalis: vbi pro eadem opinione citat quoque Adrian. in 4. De restitutione. Rationem reddit; quia leges distinctionem facientes inter metum iustum & alium minorem, fundantur in præsumptione, quod scilicet metus minor seu leuis præsumatur verè non esse causa consensus: Atqui lex fundata in præsumptione non habet locum coram Deo, si veritas ei non respondeat. A prædicta autem Conclusionem communiter excipiuntur votum & matrimonium iuxta omnes. Nauar. autem generaliter & indistinctè loquitur: sed quia de istis in particulari accuratiùs tractari solet suis locis, ideo non censentur comprehendi sub illa indistincta locutione.

28 Probatùr itaque Conclusio, Primò: quia metus leuis siue minoris mali, perturbat frequenter hominem, & illum alioquin inuoluntarium impellit in consensum, non minus sæpè quàm metus grauis siue grauioris mali; ergò &c.

Secundò: quia quod tali metu ad eum finem iniuste incusso acquiritur, per iniuriam acquiritur: atqui quæ per iniuriam acquisita sunt, remanent obnoxia restitutioni, quia debet reduci æqualitas: vt autem fiat æqualitas, debent reddi ei, à quo ablata sunt; ergò qui iniuriam passus est per metum (quamuis leuem) iniuste illatum, potest factum suum reuocare, & repetere, quod alteri concessit; teneturque ille in conscientia reddere.

D V B I V M V I.

Quinam sint restituendi in integrum, quando ex contractu damnum notabile senserunt?

RESPONDEO & DICO Primò: Beneficium restitutionis in integrum in primis conceditur minoribus, id est, qui nondum vigesimum quintum annum expleuerunt, si ante illam ætatem ex contractu incommodum acceperint. Constat ex l. 3. & 5. Cod. De in integrum restitut. minorum. Eoque gaudent priuilegio, etiamsi contractus fuerit celebratus de consensu tutoris, vel curatoris, & auctoritate Iudicis, vt patet ex l. 1. & seqq. D. De minoribus, & ibid: tit. De in integrum restitutione.

Ratio reddi potest: quia consensus tutoris, & auctoritas Iudicis solum id operantur, vt contractus mero iure valeat; sitque ratus: sed non excludunt beneficium restitutionis: vbi

Nota, quòd dupliciter possit peti restitutio in integrum. Primò, implorando officium Iudicis citatà parte: vt fit, quando solutio est facta, vel res possidetur ab altero. Secundò, excipiendo contra eum, qui ex contractu petit solutionem, vel rei traditionem sibi fieri, allegando contra eum se læsum fuisse in illo contractu. Ita cum alijs tradit Gomez. tom. 2. c. 14. n. 8. & colligitur ex regula Iuris 11. in 6. quòd qui ad agendum admittitur, sit ad excipiendum multò magis admittendus: & similiter l. 156. D. cod. tit. dicitur: Cui damus actionem, eidem & exceptionem competere multò magis quis dixerit. Durat itaque hæc exceptio, quamdiu solutio siue traditio rei facta non est. Postquam autem est facta, vt res recuperetur, opus est sententià Iudicis: adè vt ante hanc ne quidem licita sit occulta compensatio: quia lex tantum concedit restitutionem mediante sententià Iudicis, vt satis intelligitur ex l. Si curatorem 3. Cod. De in integrum restitutione minorum.

Possunt autem gaudere hoc priuilegio restitutionis ad quatuor integros annos, postquam excefferunt minorennitatem, puta vsque ad vigesimum nonum annum ætatis expletum, vt patet l. vltima Cod. De temporibus in integrum restitut. nisi tamen iam maior factus ratificauerit contractum initum in ætate minori, l. 1. & 2. Cod. Si maior factus raturum hab. Similiter eo non gaudebit, si pubes existens iuramento confirmauit contractum, quamuis tunc esset adhuc minorennis, imò etsi absque auctoritate Iudicis, vel curatoris eum inierit. Vt sup. dub. 3. indicauimus ex Sanchez: & patet ex l. 1. Cod. Si aduersus venditionem, & Antheutica Sacramenta puberum cod. tit. Vide de his plura apud Couar. in cap. Quamuis De pactis in 6. p. 3. §. 1. n. 4. & Sanchez lib. 6. De matrim. Disp. 32.

DICO Secundò: Conceditur etiam beneficium restitutionis Ecclesijs, & alijs pijs locis;

locis. Hæc enim instar minorū habent quadriennium à celebrato contractū, sicut illi quadriennium habent à minore ætate. Ita communiter tradunt DD. & constat manifestè ex cap. 1. & 2. De restitut. in integrum in 6. Vide Glossam ibid. & Covar. lib. 1. Variarum Resol. cap. 3. num. 10. & 11. Non tamen eo gaudent personæ Ecclesiasticæ in contractibus, quos priuato nomine faciunt, vt habet Covar. lib. citat. cap. 4. n. 3. & Panormitanus in cap. 1. De restitut. in integrum.

D I C T O Tertiò: Competit quoque hoc beneficium communitati cuiusuis oppidi. Pater ex l. 4. Cod. Quibus ex causis maiores in integrum restituantur, vbi Respublica dicitur minorum iure vti; ideoque auxilium restitutionis posse implorare. Extenditur etiam ad supremos Principes, quoad bona principatus alienata; quia hæc quodammodo sunt ipsius Reipublicæ. Item ad collegia scholarium, vt tradit Panormit. suprâ; quia in illis, inquit, sunt multi minores viginti quinque annis.

C A P V T S E C V N D V M.

De promissione & donatione.

D V B I V M P R I M V M.

Quid sit promissio?

Intendimus hic agere de promissione simplici, seu nuda. Sed obseruandum, quod duobus modis dicatur promissio simplex: Vno modo dicitur illa simplex seu nuda quæ non est acceptata, quam pollicitationem vocant, vt patet l. 3. D. De pollicit. Altero modo dicitur etiã illa simplex seu nuda promissio; quæ etsi acceptata, aliunde nõ roboratur; vt v. g. ex eo, quod res sit aliàs debita, vel iuramentū apponatur, nec fiat cum onere, nec vestitur stipulatione, vel traditione rei, vt videre licet apud Syluestrū V. Pactum q. 2. sicuti & dicitur inde pactum nudum aut simplex: atque eo sensu in proposito de promissione simplici tractabimus.

Solet itaque simplex promissio definiri à Doctoribus quod sit deliberata & spontanea datio fidei, seu obligatio alteri facta de re bona & possibili.

Dicitur obligatio siue datio fidei, inquit Bonac. De Contract. Disp. 3. q. 12. puncto 1. n. 3. ad distinctionem pollicitationis, quæ non est propriè promissio cum non sit acceptata, nec fides dicatur propriè per ipsam data: nam dare & accipere correlatiua sunt, & sic fides non dicitur data, antequam acceptetur, aut saltem non est antè obligata.

Dicitur, deliberata, videlicet plena & perfecta animaduersione: qualis potest sufficere ad peccatum mortale, aut ad meritum, vt notat Nauarr. cap. 18. n. 7. quæ si quispiam promittat aliquid, non satis aduertens, quid agat, non contrahit obligationem adimplendi, ne quidem sub veniali peccato, vt DD. satis communiter tradunt. Sanchez lib. 1. De matrim. disp. 8. Arragon. 2.2. qu. 88. art. 1. Bonac. suprâ n. 3. & alij.

Additur, & spontanea; quia promissio

fraude, vel metu extorta non est vera promissio: vnde nec tenemur eam implere, nisi fuerit iurata, vt docet D. Tho. hic q. 89. art. 7. Neque refert, saltem in foro conscientie, quòd metus ille leuis fuerit, vt colligi potest ex dictis capite præcedenti Dubio 5. Et declaratur: quia simplex promissio est in illis pactis, & quasi contractibus, quæ natura sua plenam postulant libertatem, quæ videl. per iniuriam non sit fraude, vel metu ad hoc incusso diminuta.

Ex quibus intelligi potest duas hæc particulas, deliberata, & spontanea, esse potiùs explanantes, quàm restringentes. Explicant enim condiciones requisitas, vt datio seu obligatio fidei subsistat.

Dicitur ergò promissio esse obligatio fidei, quia ad promissionem non sufficit propositum faciendi, vel illius propositi significatio alteri indicata; sed opus est, vt verbis aut signis, vim obligandi habentibus, promissor se obstringat promissario ad illi rem præstandam. Vnde iuxta l. Sub hac 8. D. De obligat. & actionibus, non erit promissio, si quis dicat, Faciam, si voluero; secus autem, si dicat, Faciam, sed quando volam: quia priori verborum formâ nullo modo obligat ille fidem suam; posteriori autem alter obligat, quamuis tempus sibi exequendi liberum seruet.

Quare ex hac posteriori forma verborum, etiam hæres promissoris tenebitur, quamuis promissor moriatur, priusquam declaret, pro quo tempore velit: ex priori autem non tenetur, nisi promissor declarauerit, euidentius se velle.

Hanc vim obligandi imprimis continet verbum Promitto: Deinde huiusmodi formula, Fidei meam interpono vel obligo; quod tale vel tale quid tibi sim præstiturus, & similes.

Nihilominus sicut in alijs, ita etiam in his 3 consideranda est intentio dicentis, quia si-
cuti

cuti internus animus solus non sufficit ad se obligandū alteri homini, ita neque exterior species promissionis, quantumcumque in verbis reluceat, sufficit ad veritatem promissionis causandam, absque interno animo promittendi.

Vnde qui non intentione obligandi se, sed ciuilitatis, vel iactantiæ causā diceret se præstiturum hæc vel illa alteri, imò vteretur verbo Promittere, quod sit facturus, non contraheret obligationem veræ promissionis, vt patet ex l. Sciendum D. De Edictio edicto, Et quidem si talia sic dicantur, vt ex modo loquendi, gestibus dicentis, & alijs circumstantijs satis percipiatur, illum non intendere se absolute, & fidem suam obligare, quamuis eiusmodi verbis vtatur, vt sæpius contingere solet, tum licet concurrat quædam hominis vanitas, non tamen subest fallacia, aut aliud grauius vitium.

4 Sed si simulet, & omni externo modo significare videatur, quod ex animo promittat, & tamen intus aliter sit dispositus, tunc inprimis fieri potest, quod ad damna & incommoda reparanda teneatur, quæ promissarius illi fidens inde incurrit, imò teneatur sub mortali peccato præcauere, ne incurrat, atque adeo adimplere, quod specie verborum promissit, vt docet Nauarr. cap. 18. n. 6. Syluest. V. Pactū, q. 4. Henriquez lib. 11. c. 13. n. 2. Rebell. lib. 18. q. vnica n. 5. Sanchez sup. Disp. 9. & alij quos citat. Deinde rem indignam omnino committit, quia humanæ, & potissimum christianæ sinceritatis debetur, vt quis nō in corde & corde loquatur, quod Ps. 11. reprehendit Pfaltes, sed veritatem quisq; loquatur cum proximo suo, vt vbi os patet, ibi & cor dilatetur, quod commendat Apostolus 2. ad Corinth. 6.

5 Additur denique de re possibili & bona, nulla enim potest esse obligatio ad opus, quod vel absolute fieri nequit, vel non à te, quia nō sit in tua potestate situm: ad impossibile enim, vt habet regula Iuris, nemo potest obligari. Similiter nec potest esse obligatio ad præstandam rem malam, siue opus, quod sine peccato præstari non potest. Quod si res promissa partim sit licita, partim illicita, promissio quo ad partem licitam adimplenda erit: sicut etiam si pars sit possibilis, & reliqua impossibilis; pars possibilis adimplenda est: quia vtile per inutile non vitatur iuxta Regul. 37. De Reg. Iuris in 6. modo pars. vtilis possit commodè separari ab inutili. Ita Bonac. sup. n. 15.

Observandum tamen est, posse promissionis validitatem subsistere, quamuis illa illicitè & non sine peccato facta sit, modò licitè & sine peccato possit opus promissum impleri: vt si puella contra parentum voluntatem contrahit sponsalia cum aliquo non satis pari, quamuis negligendo sic parentes,

delinquat, tamen sponsalia sunt valida, & tenetur ea implere. Ita quoque, si quis imprudenter promittat alteri multa, sic vt prodiga sit promissio, nihilominus præstare tenebitur quatenus executio potest exhiberi sine peccato: vnde si promissio tota posset mandari executioni sine peccato, erit totaliter adimplenda: si autem pro parte aliquā non potest sine peccato adimpleri, tunc non erit integra adimplenda, etiam si esset iurata: Soto lib. 4. de iust. quæst. 7. art. 1. ad 2. Bann. 2. 2. quæst. 62. artic. 5. dub. 5. Bonac. & alij quos citat, sed tantum pro parte quatenus sine peccato impleri potest.

Dices: Si promissio prodiga sit vt supponitur, ergo & completa seu totalis eius executio erit prodiga: non videtur igitur casus ille posse subsistere. 6

Respondetur Neg. Assumptum: neque enim illa videntur necessariò connexa: vt docet Malder. Tract. 1. c. 9. dub. 1. sub finem, & Less. lib. 2. c. 18. dubit. 1. quia promissio v. g. tantæ summæ, & executio istius promissionis, siue ipsa donatio tantæ summæ ob promissionē possunt vestiri diuersis circumstantijs, ratione quarum fiat, quod promissio censeatur excessiua, & prodiga: non autem executio eius subsequens: vt puta quia promissio tanta per se respectu talis personæ excedit mediocritatem, & non est particularis ratio aut circumstantia coonestans illam magnitudinem respectu personæ talis: est verò positā promissione, iam occurrit ratio coonestans ipsam executionem & donationem, scilicet vt liberet fidem datam: & ideo non censeatur iam prodigus, dando summam illam, nec vitiosè agere adimplendo promissionem: nisi aliunde aliæ circumstantiæ concurrerent, ob quas sine peccato adimplere nō posset, vt si bona non essent in plena eius potestate: aut si sint necessaria ad necessariā aut conuenientem ipsius & suorum sustentationem, aut si darentur ad vsus indebitos.

D V B I V M I I.

Vtrum promissio solo actu interiori, alteri homini facta nos obliget?

RESPONDETUR: Tametsi promissio purè interna Deo facta nos obliget illi, qui cordium est inspector, naturā suā, non tamen facta homini obligat nos homini. Patet inprimis ex l. 1. D. De verb. obligationibus: & ita docet D. Th. hęc quæst. 88. art. 1. vbi dicit, Promissionem vnus hominis alteri non posse fieri, nisi per signa externa; Deo autem fieri posse per internam cogitationē: & idem communiter Doctores tradunt.

Ratiō

Ratio eius colligitur hæc ex eodem D. Thoma: quia homo promittendo ordinatur ad alterum hominem, ut præstet, quod ei gratum est: quemadmodum iubendo ordinatur alius, ut præstet, quod iubenti gratum est, quodque ipse ab alijs fieri velit; ergo sicuti solâ internâ voluntate non potest imperando Superior obligare subditos ad præstandum, quod cupit fieri, ita nec promittendo poterit quis solo actu interno obligare se alteri homini, ad præstandum, quod illi gratum est.

8 Ex quibus intelligi potest, quòd hîc obligatio non oritur, id prouenire non ex solo iure positiuo, ut existimare videntur, & non omnino improbabiler Ledesma in 4. p. 2. quæst. 18. art. 1. dub. 13. Soto lib. 7. De iure & iust. quæst. 1. art. 2. Arragon. hîc quæst. 18. art. 3. & alij quidam: sed ex iure etiam naturali, eò quòd promissio, quæ hominem respicit, ut ei ius pariat, & promissorem reddat obligatum, fieri debeat cum quadam ipsius promittentis ad alterum ordinatione congruâ hominum societati, ut D. Thomæ ratio indicat: qualis ordinatio non potest nasci ex solo interno actu: qui proinde in ordine ad alterum hominem non potest esse nisi quædam inchoatio promissionis, non autem completa promissio. Et quamuis à voluntate interna principaliter obligatio oriatur, non tamen sola est sufficiens, ut eam completam efficiat, propter rationem iam dictam.

Huc accedit, quòd promissio acceptata esse debeat, ut mox ampliùs ostendemus, quod circa meram internam promissionem non fit.

An verò promissio tantùm exterius facta absque intentione & voluntate promittendi obliget, satis colligi potest ex dictis circa promissionis definitionem, & ampliùs constabit ex dicendis infra de Voto.

D V B I V M III.

An promissio exterius edita obliget ante acceptationem promissarij?

9 D Vbio præcedenti diximus, quomodo promissio merè interna nos alteri homini non obliget, quia actus merè internus non est sufficienter accommodus negotijs inter homines gerendis, & proinde non operatur effectum obligationis ad alterum hominem: simul quoque ex dictis Dubio primo satis constat, quòd promissio merè verbalis & externa, absque omni animo promittendi, non sit vera promissio, neque causet obligationem promissioni secundum se propriam.

Nunc quæritur de promissione exterius proditâ, cum animo promittendi, vtrum obliget, antequam ab eo, cui fit, acceptetur: v. g. in præsentia Petri dicam, Promitto, quòd Paulo dabo centum, qui tunc præsens non est, vtrum illa promissio me obliget Paulo, ita ut non possim eam reuocare, quamdiu Paulus non acceptauerit?

Quidam probabiliter sentiunt, eiusmodi promissionem parere obligationem, saltem naturalem, quamuis non ciuilem, quos videre licet citatos apud Sanchez lib. 1. de Matrimonio Disp. 7. n. 17. Sed communior opinio habet, quòd neque ciuilem neque naturalem pariat obligationem; quam promittens reuocare non possit ante promissarij acceptationem. Ita testatur Gomez tomo 2. Variarum resol. cap. 9. n. 1. & sequentibus: & allegat complures DD. pro hac sententia Sanchez, quam & ipse sequitur loco iam citato n. 18. &

Probari potest ex l. 1. D. De pollicitationibus, vbi simpliciter dicitur, non semper obligari eum, qui pollicitus est: & ex Institut. De inutilibus stipulationibus §. Si quis alij, & ex diuersis alijs legibus apud Sanchez in hanc rem allegatis; quæ significant etiam non posse vnum, qui ad id non habet potestatem, stipulari alteri, seu eius nomine acceptare, ita ut illi ius acquirat; ergo multò minus acquireretur absenti ius ex promissione, quando nullus omninò pro eo stipulatur. Vide Couarr. in Cap. Quamuis pactum p. 2. §. 4. n. 10. vbi docet ius resistere eiusmodi contractibus, & ideo nullam omninò ex illis nasci obligationem.

Verùm inter authores huius opinionis controuertitur, vtrum id proueniat tantummodò ex lege positua, sic ordinante, an verò illâ etiam sepositâ ex iure naturali vel gentium.

Priorem partem tenent Couar. loco cit. §. 2. n. vlt. Molina tomo 2. de iustitia Tract. 2. Disp. 263. & alij nonnulli.

Posteriorem tenent, ut verio rem, Sanchez lib. 1. de Matrim. Disp. 6. n. 2. & seqq. Mald. Tract. 1. cap. 9. dubit. 4. Bonac. sup. Disp. 3. q. 12. puncto 2. n. 6. cum alijs, quos citat idem Sanchez: & indicat Dom. Soto lib. 3. De iure & iust. q. 5. art. 3. vbi scribit, ex donatione, cum ea dicat relationem ad recipientem, non oriri obligationem ante illius acceptationem: & ideo, inquit, reuocari fortè potest etiam absque vlla iusta causa. Quod si fieri potest in donatione, ergo etiam in promissione.

Inter fundamentales autem rationes, quæ pro hac parte allegantur, videtur hæc principalior & solidior, quòd scilicet promissio omnis quantumuis simplex & gratuita, aliquid tamen quasi oneris semper imponat promissario, quatenus nimirum acceptando, peculiariter

peculiariter per hoc redditur promittenti obligatus ex lege gratitudinis, quemadmodum promittens fit illi obnoxius ex iustitia vel fidelitate. Vnde communiter dici solet, beneficium accipere est libertatem vendere. Hoc autem posito iam licebit sic argumentari: In contractibus onerosis ubique gentium est licitum ante acceptationem alterius partis, ab oblatione vel promissione recedere, eamve reuocare, vt si quis obtulerit aut promiserit dare centum pro equo; vel si quis promiserit, quod contrahet sponsalia vel matrimonium cum tali vel tali: licitum est illis retrocedere, quamdiu altera pars oblationem vel promissionem non acceptauerit, etiamsi quoque necdum reiecerit, vt docet Sanchez cit. lib. 1. Disp. 7. nu. 26. & seqq. ergo idem licitum erit in promissione etiam illa, quæ communiter vocatur gratuita.

10 Confirmatur: quia ratio, quare ex præsentatione vel promissione onerosa non nascatur obligatio, nequidem naturalis, in eo videtur fundata, quod eiusmodi oblationes seu promissiones quasi naturam suam includant tacitam conditionem, modò vicissim alter repromittat, aut onus admittat, proindeque manet promittens in sua libertate, quoad vsq; conditio siue oblatio acceptetur, quod scilicet alter vicissim in onus consentiat: atqui eadem ratio militat suo modo in promissionibus, quæ dicuntur gratuita, quia aliquid semper oneris iniiciunt promissario eas acceptanti; & proinde merito censentur etiam includere eandem tacitam conditionem, quam onerosæ, si videlicet promissarius habeat promissionem gratam & acceptam: neque enim antea pactum oritur, siue duorum in idem consensus: quia non raro contingit plurimos non velle gratuitas promissiones vel donationes admittere, ac proinde quamdiu acceptatio illa non accedit, non creabitur obligatio, quam promittens non possit pro arbitrio reuocare. Neque enim censetur animum quis habere se irreuocabiler obligandi, nisi alter oblationem, quæ onus aliquod illi simul adfert, acceptet non obstante onere comitate, vt colligitur ex l. Qui absenti D. De acquir. possess. Vnde Sanchez acceptationem promissarii dicit esse tam necessariam, quod etiam vota Deo facta obligatoria non sint, quando Deus illa minime acceptat, vt si sint de rebus, inquit, indifferentibus. Vide illum lib. 1. disp. 6. n. 2. Sed

11 Obijcitur: Pollicitationes factæ ciuitati ob honorem receptum vel recipiendum, aut ruinæ restaurandæ gratiâ obligant ante acceptationem, vt significatur l. 1. & l. 4. D. De pollicitationibus, ergo naturam suam sufficiunt ad obligationem causandam etiam ante acceptationem: Ius enim ciuile non tribuit contractibus vim, quam ex natura non habent, licet interdum ob bonum commune illis vim quam per se habent, tollat.

Vigilijs de Inte & Inf.

Respondetur Negando Consequentiam: Et ad confirmationem dici potest, quod leges illæ non tribuant quoque absolutam obligandi vim pollicitationibus istis, ante earum acceptationem; nec etiam vim obligandi absolute supponant: sed tantum adimunt promissori libertatem reuocandi pro placito, quemadmodum alioquin stando in nuda ratione pollicitationis reuocare potuisset, vt colligitur ex l. 3. eodem tit. Vnde fit, quod talis promittens relinquatur suspensus ad arbitrium ciuitatis, quæ potest semper promissionem eius acceptare, & promissum petere, nec reuocando possit se exonerare. Quod si non contingat peti vel acceptari, non tenebitur ipse ad illud præstandum, prout diuersis legibus tit. cit. insinuatur: quod autem leges ibi statuunt de pollicitationibus ciuitati factis, extendunt Doctores aliqui, inter quos Lessius lib. 2. c. 18. dub. 6. etiam ad pias causas. Contrarium tamen docent Couar. lib. 1. Variar. cap. 14. num. 16. Sanchez citata Disput. num. 18. Bonacina supra cum multis quos citat. Ratio est, quia ista promissio non est promissio facta Deo: neque leges vel Canones adimunt pollicitati facultatem reuocandi, sicuti in pollicitationibus factis ciuitati ex causis dictis.

Obijcitur Secundo: In promissionibus gratuitis non videtur nasci obligatio promissoris ex acceptatione: sed ex gratuita tantum promissione; quæ non expectat reciprocam obligationem, ergo &c. Respondetur obligationem quidem non oriri ex acceptatione, tanquam causam per se, & proprie dictam: sed tanquam conditione sine qua non: & quamuis gratuito promittens non expectet ex intentione reciprocam obligationem, tamen illa saltim gratitudinis, quali naturaliter sequitur, quando acceptatur promissio, & ideo, quamdiu non constat per acceptationem, quod promissarius velit illam subire, non completur quoque obligatio promittentis.

Quæres: Quid si promissor velit se absolute & irreuocabiler obligare ante promissarii acceptationem, an erit absolute obligatus? Resp. nihilominus non obligari, quin reuocare possit ante acceptationem. Ita Mald. sup. Lullius Turrian. Disp. 64. dub. 3. n. 3. & Vasq. 1. 2. Disp. 214. c. 8. Ratio est, quia ad obligationem, non solùm hic requiritur voluntas promissoris, sed etiã promissarii, quia, vt l. 1. D. De pactis dicitur, obligatio non nascitur nisi mutuo duorum consensu. Deinde, quia non videtur quomodo posset se reddere absolute obligatum alteri ad bonum ei præstandum, quin eo ipso alter reddatur ipsi vicissim ex lege gratitudinis deinctus: quam obligationem, quia non potest illi iniicere, nisi ex ipsius voluntate; hinc apparet, quod eiusmodi promissio etiam cum voluntate se irreuocabiler obligandi ante alterius accepta-

Z

accepta-

acceptationem non possit causare illam obligationem absolutam, nisi ex voluntate eius cui fit promissio.

Ex dictis potest intelligi differentia inter promissionem nondum acceptatam, & contractum initum sub conditione de futuro: quod scilicet contractus hic non possit rescindi ad arbitrium ponentis istam conditionem, sed debeat expectare conditionis euentum, aut eius reculationem: vt si quis contraxerit sponsalia cum aliqua sub conditione, si pater eius tradat sibi mille, non potest recedere à sponsalibus, sed tenetur expectare, an pater velit tradere mille: idque ob præuiam conuentionem & pactum; non sic in promissione alteri facta, siue absolute, siue sub onere ab altero præstando, & nondum acceptatâ: non enim hic est expectanda repromissio, siue oneris aut promissionis acceptatio vel refutatio: sed potest promissor non expectatâ resolutione promissarij resilire: Ita Rebell. lib. 17. quæst. 2. n. 1. Bonacina supra puncto 3. num. 3. & alij. Et ratio est, quia hic nondum intercessit pactum, siue consensus duorum in idem, ex quo oritur omnis obligatio contrahentium.

DVBIVM IV.

Quinam possint pro absente stipulari seu eius nomine validè promissionem acceptare?

13 **R**espondetur: Inprimis id potest omnis ille qui habet speciale ad hoc ab altero mandatum. Ita communiter omnes, non autem sufficit habere generale, vt docet Sanchez lib. 1. Disput. 7. num. 4. Bonac. supra puncto 3. num. 4. ex Gloss. ad Cap. Si tibi absenti De præbend. in 6. & Couar. lib. 3. Variar. cap. 16. num. 4. quamuis hic videatur tantum loqui in ordine ad acceptanda beneficia Ecclesiastica nomine alterius, sicuti & Glossa. Vnde Lessius lib. 2. cap. 17. dub. 7. admittit etiam mandatum generale sufficere ad promissionem nomine absentis acceptandam.

Deinde ille, qui sub promissarij est potestate, ita vt proprij iuris non sit: sic potest seruus pro domino, filiusfamilias pro patre, religiosus pro prælato stipulari; non autem famulus mercenarius pro suo heroneque filius emancipatus pro patre, aut subditus pro principe. Sanchez lib. 1. De matrimonio Disput. 7. num. 7. cum alijs quos citat. Ratio diuersitatis inde sumitur; quia illi respectiue censentur vna persona cum eo sub cuius, tali modo sunt potestate, non

autem hi, quia sunt sui iuris. Patent hæc ex Institutis tit. De inutilibus stipulationibus, §. Si quis alij. Vbi habetur, Si quis alij, quam ei, cuius iuri subiectus sit, stipuletur, nihil agit.

Tertio, Id potest, qui alterius curam gerit, vt Princeps pro subdito. Ita cum alijs Rebell. lib. 17. quæst. 2. p. 4. Bonacina supra puncto 3. num. 4. quandoquidem enim hic possit alijs facere potestatem stipulandi pro altero, multo magis censendus est ipse habere hanc potestatem. Sic quoque tutor pro pupillo, curator pro minore, aut pro alio cui est datus curator, vt pro amente. Ita Sanchez lib. 1. De matr. Disput. 7. num. 12. Couar. lib. 1. Variar. cap. 12. n. 1. Reginald. lib. 25. n. 77. & alij communiter.

De Notario publico controuertitur, Couarr. lib. 1. Variar. Resol. cap. 14. n. 11. & 13. videtur affirmare, saltem quando de eo conficit instrumentum. Sanchez verò lib. 1. De matrimonio disput. 7. num. 11. existimat illam notarij stipulationem non esse efficacem, nisi quando fit in iudicio, & cum illo tenet Bonac. loco citato: quia, inquit, non est textus tribuens facultatem notario stipulandi pro absente extra iudicium: loquuntur enim iura de stipulatione in iudicio: vt l. 1. §. Exigere: Cod. De Magist. Conuen. & Cap. Quamquam, De vsuris.

Quarto, Potest is stipulari pro absente, cuius interest, vt promissio impleatur, vt qui ex promissionis adimptione, commodum est reportaturus, vel ab onere aliquo est subleuandus: vt constat ex Institutis Tit. citato, §. Sed & si quis.

Hinc creditor stipulatur pro suo debitore: socius negotiationis pro socio, vxor pro marito. Item ille in cuius fauorem adijcitur poena si non impleatur promissio. Vide Couarr. in Capitulum Quamuis pactum De pactis: parte 2. §. 4. num. 5. Denique quilibet priuatus potest stipulari & ius acquirere Ecclesiæ, pijsque causis, iuxta communem D D. sententiam contra Molinam Disput. 264. vt testatur Bonacina supra num. 4. & colligitur ex Cap. Quoties cordis, causa 1. quæst. 7. & fauet Cap. Canis D. soluto matrimonio. Videte Couar. supra n. 14. & Sanchez supra n. 10.

Sed in omnibus istis obseruandum est, quod vt quis præsens possit stipulari pro altero, siue in eius commodum acceptare promissionem, debeant promissionis verba expressè vel implicite in illum dirigi, sic vt censeatur ipsi quædam promissio fieri de re promissa præstanda alteri. Ita docent Couarr. lib. 1. Variar. cap. 4. num. 23. Reginaldus lib. 25. num. 79. Sanchez lib. 1. De matrimonio Disput. 7. num. 3. Bonac. supra

Suprà puncto 3. num. 1. & alij commu-
 ter. Explicite fit, quando dicitur: promit-
 to tibi quod dabo Petro centum: impli-
 cite autem, quando alicui simpliciter dicitur,
 promitto quod dabo Petro centum,
 quia licet tantum hic exprimatúr persona in
 cuius fauorem fit promissio, tamen inter-
 pretatiuè censetur etiam fieri illi cui id
 dicitur in fauorem & vtilitatem alterius: &
 sic solent homines eiusmodi verba capere:
 & quamuis subinde de intentione promit-
 tentis possit ambigi, tamen in dubijs is
 sensus est verbis contractuum tribuendus,
 qui faciet illos valere: 1. Quoties in stipu-
 lationibus 80. D. De verborum obligati-
 onibus: vnde si præsens acceptet, qui aliàs
 ad acceptandum aliquo ex modis dictis qua-
 lificatus est, promissionem sic ad se dire-
 ctam valebit promissio, nec poterit ad vo-
 luntatem promittentis reuocari: non ita
 verò, si quis alicui solùm diceret, promisi
 Petro centum, & hic pro Petro stipulare-
 tur: vel diceret, promitto tibi, quod da-
 bo Petro centum, & Ioannes adstans & au-
 diens stipularètur nomine Petri. Et ratio est,
 quia neque ad istum, cui dicitur, promisi
 Petro centum, neque ad hunc sic adstan-
 tem, verba promissionis sic prolata dirigun-
 tur, vt possit censerì ipsis fieri aliqua pro-
 missio in fauorem Petri, vt per se satis est
 euidentis.

D V B I V M V.

*An simplex promissio legitime
 facta & acceptata obliget
 sub peccato mortali ad
 sui impletionem?*

16 **O** Mnis varietate opinionum
 RESPONDEO & DICO Pri-
 mò: Si quis promittat cum plena aduertentia
 rationis, absolutà voluntate se obligan-
 di, & alius acceptet, tenebitur sub peccato
 mortali exsequi, quod promissit, nisi leui-
 tas materiæ promissæ extenuet aut excuset.
 Est penè communis Doctòrum sententia:
 D. Thomæ in 4. distin. 27. quæst. 2. art. 1.
 Dominici Scto lib. 7. quæst. 2. artic. 1.
 ad 1. Arrag. 2. 2. quæst. 88. art. 3. Solon.
 quæst. 61. artic. 4. Anton. 2. parte tit. 10.
 cap. 1. §. 4. Azor. 3. p. lib. 11. cap. 14.
 quæst. 4. Sanchez lib. 11. Disput. 5. n. 2. &
 aliorum.

Probatur: quia non exequendo pecca-
 ret promissor contra iustitiam, vt docent
 Doctores citati contra Caiet. in Summa
 V. Promissio & V. Perfidia: peccata autem
 contra iustitiam ex genere suo sunt morta-

lia, quamuis ex materiæ paruitate, vel ra-
 tionis inconsideratione possint extenuari;
 ergò &c.

Probatur Maior: quia omnis promissio,
 si fiat per formulam stipulationis, tribuit
 in foro externo actionem, & promissor
 compellitur eam impellere, vt communiter
 omnes docent; ergò inducit strictam ob-
 ligationem ex lege iustitiæ, vel saltem ex lege
 virtutis omninò iustitiæ affinis, si strictissimè
 & propriissimè iustitiam velimus accipere.
 Quandoquidè autem formula stipulationis
 non reddat promissionem firmiorem seu effi-
 caciorem in foro conscientiæ, siue ad ndu-
 cendam obligationem naturalem, quàm abs-
 que illa sit ceteris paribus, sed tantum vim
 addat pro foro externo, ad tribuendam
 actionem, idque quia præsumitur sic magis
 seria & absoluta facta fuisse, quàm dum
 simpliciter sine stipulationis formula facta
 fuit, consequenter eadem erit illius quæ est
 sine forma stipulationis, ratio obligandi in
 conscientia, quæ est alterius cū stipulatione
 factæ. Imò Iure Canonico, quod magis ad
 conscientiæ obligationem attendit, con-
 ceditur etiam actio ex promissione ac-
 ceptata, etiam si formula stipulationis non in-
 teruenerit, vt patet ex Cap. 1. De pactis:
 & docent communiter Canonistæ, vt testa-
 tur Gomezius tomo 2. cap. 9. n. 2. & Couar.
 suprà n. 24. Sed

Dicit aliquis cum Caietano: videtur pro-
 missor tantum ex quadam honestate mor-
 tali & virtute veracitatis teneri ad imple-
 dum promissum: Sicut enim ex hac vir-
 tute tenemur dicere verum, vt verba res-
 pondeant menti, ita ex eadem virtute ob-
 ligamur implere promissum, vt verbis res-
 pondeant opera: atqui virtus veracitatis
 non obligat sub mortali, seposito dam-
 no proximi & alijs incommodis: vnde men-
 dacium non dicitur ex genere suo esse mor-
 tale; ergò &c.

Respondetur Negando Assumptum: ne-
 que enim tantum ex illa virtute obligat
 promissio, quia promittere non est solum
 affirmare se daturum, aut facturum: sed est
 quid amplius, nempe obligare fidem suam,
 & se alteri, ac consequenter ius illi tribuere
 ad exigendum, vbi acceptauerit. Qui nam-
 que promittit, obligatur magis, quàm qui
 sine promissione, nudè affirmat se factu-
 rum, vt passim omnes etiam vulgares ap-
 prehendunt, & sibi persuadent. Et hinc
 multi frequentius non contenti simplici as-
 sertione alterius, exigunt promissionem, &
 multi, qui dicunt se aliquid duros aut in
 alterius gratiam aliquid facturos, non volunt
 id promittere. Ex quibus facilè intelligitur,
 promissionem obligare non tantum ex virtute
 & morali honestate veritatis, sed etiam ex
 quodam debito iustitiæ, aliquantulum iu-

stítiam latiùs accipièdo , sicuti iam antè indicauimus: nam & Philosophus 4. Ethicorum cap. 7. satis significat distinguendam virtutem , quæ in pactis seruat fidem à veritate. Sed hic

Quæritur: Quanti momenti debeat res promissa esse , vt promissionis violatio debeat censeri peccatum mortiferum?

18 Responderetur: Nauarrus cap. 18. num. 6. insinuat satis esse , quod tanti sit momenti , vt in materia furti possit censeri res notabilis : sed Sanchez lib. 1. De matrimonio Disput. 5. num. 24. cum Ludou. Lopez 1. p. Instr. cap. 180. & lib. 2. De contract. cap. vlt. circa finem , requirit , vt sit quadruplo maioris momenti , quàm quæ possit censeri materia notabilis in furto : quod & alij plures videntur approbare. Vnde si ad furtum mortale requiratur valor vnus aurei , requiretur quod promissio sit de quatuor aureis , vt ipsa obliget sub mortali. Vide Lopez locis citatis.

Ratio diuersitatis hinc petitur : quia promissum liberale est , & imperfectiori modo debitum , quàm aliquid quod est absolutè alterius , vel quod debetur lege iustitiæ ratione contractus onerosi , vel damni dati : vnde in non expletione promissionis secundum se longè est minor iniuria , quàm in ablatione rei alienæ , vel in non satisfactione contractus onerosi : vt communiter apprehendunt homines.

19 Dico Secundò : Si aliquis promittat quippiam , non tamen animo se rigidè obligandi : sed tantum ex quadam morali honestate , ita vt verbis promissorijs magis vsatur ad significandum firmum animi sui propositum , aut ad firmiter asseuerandum quò melius illi credatur , quàm ad se absolutè obligandum , non videtur is teneri sub mortali ad eiusmodi promissum exequendum , nisi forsitan ex eius omissione alter qui ex circumstantijs meritò existimauit , illum simpliciter & rigidè promittere , incursum esset aliquod notabile damnum. Ita Molina tom. 2. De iust. Tract. 2. Disp. 262. circa finem. Henriquez De excommunicatione cap. 17. & alij.

Probat: Quia talis non obligatur nisi lege veritatis , quâ tenetur dicta sua reddere vera , & cauere , ne falsum dixerit : at qui ad hoc non obligatur sub mortali , seclusis alijs incommodis , vt rectè Caietanus docet hîc quæst. 113. artic. 2. circa finem ; ergò &c.

Hoc autem modo multorù promissiones , qui sæpiùs multa leuiter solent promittere , veniunt interpretandæ : neque enim videtur mens illorum esse , se alijs rigidè obligare , ac ius ad exigendum velle tribuere.

20 Addidi , Nisi ex implentionis omissione

alter damnum &c. quia qui suâ culpâ dedit damni causam alteri , tenetur illud auertere & impedire ; & quidem sub mortali , quando damnum graue instat.

Porro promissionis absolutè & ex animo factæ signa inprimis sufficientia sunt , quando promittens scripto promissionem confirmat ; si coram testibus , vel tabellione id promittat ; si ratione alicuius obligationis præcedentis , si iuramentum adiungat : non tamen dubitandum est , quin etiam sine talibus possit esse rigida & absoluta promissio ; quòd quicquid ex mente sua melius poterit de suis promissionibus iudicare. Sed quando ista externa concurrunt omninò tenebitur promissario de damno , si quod ex omissione incurrerit , etiã si promittens , ciuilitatis tantum causâ absque intentione promissionem absolutam faciendi , illa dixisset & fecisset , quia prudenter & meritò accepit promissarius promissionem talem , vt seriam & absolutam. Ostendere autem eiusmodi indicia seriæ promissionis , & non seriè promittere , est alios decipere , & turbare humanam societatem , & necessarium hominum inter se commercium , ac proinde homine planè indignum , sicuti antè diximus.

Quando autem quis de se dubitat , quo animo promiserit , vtrum absolutè an tantum pro ciuilitate , & quadam assenerantiâ sui dicti , tum si promissarius promissionem acceptauerit , vt absolutam , quia externa concurrentia id præ se ferrent , verius est eum obligari ad implendum , etiam sub mortali , quando res notabilis est , quamuis aliud incommodum non imminet promissario. Neque obstat commune dictum , quod in dubio iudicandum sit pro possessore , quia vt Malderus supra dub. 8. ex Sanchez lib. 7. disput. 9. num. 13. tradit , præsumptio & possessio est pro animo obligandi , vbi de promissione facta constat , & dubitatur de intentione obligandi. Accedit , quòd , vt supra diximus , in dubijs , is sensus sit verbis contractuum tribuendus , qui faciat eos valere.

D V B I V M V I.

Vtrum promissio ob causam turpem facta inducat obligationem ?

22 **R**ESPONDEO & DICO Primò : Promissio , omnisque pactio super opere illicito ante patrationem operis , cuius gratiâ fit , est inualida , & vtrò citroque nullius est roboris de præsententi. Est communis omnium & certa doctrina : & ita habetur Instit. De inutilib. stipul. §. vlt. De pactis:

pañis: & l. Generaliter 26. D. De verborum obligatione.

Ratio est: quia nemo obligari potest ad peccatum committendum. Vnde neuter ex illo contractu obligatur: neque enim acceptator operis prauis patrandi tenetur acceptatum facinus exequi, prout neque licite potest: neque is, qui pecuniam aut aliam mercedem quam forsitan anticipatè dare spondit, obligatur ad præstandum promissum, opere nondum exhibito: eò quòd huius promissio respectiua fuerit, utpotè tantum facta intuitu illius operis exequendi. Imò è contrà obligatur promissionem reuocare, tamquàm malam & directè ad peccatum prouocantè ac inducentem proximū.

23 Dico Secundò: Etià secuto iam opere malo, quando talè est, quod legibus puniatur, vt v. g. latrocinio, furto, aut simili facinore, nõ obligabitur ad promissum implendum is, qui aliquid pro tali opere patrandò promissit. Tenent Nauar. c. 17. n. 41. in terminis generalioribus, & plures DD. tam Canonum quam Legum. Vt indicat Couarr. ad Reg. Peccatum p. 2. §. 2. n. 6. in verbis Vnde non admodum vbi vocat communem.

Probatur: quia leges reddunt eiusmodi stipulationes & conuentiones irritas ac nullas, vt l. Si plagij al. Si flagitij 123. De verborum obligat. vbi dicitur, Si plagij faciendi vel facti causà concepta sit stipulatio, ab initio non valere: & l. Generaliter 26. ibidem Generaliter nouimus, inquit Iurisc. turpes stipulationes nullius esse momenti. Similia habentur l. Mercalem 5. Cod. De conditione ob turpem causam, & l. Iurisc. gentium 7. §. Si ob maleficium D. De pactis.

Multi tamen sic leges illas accipiunt, quasi tantum significarent, non valere eiusmodi stipulationes ante factum commissum: & post factum excludere ius solum petendi promissum in foro externo, quamuis interim ratione promissi, opere parato obligetur promissor in conscientia, tam ex fidelitate quàm ex iustitia, promissionem implere. In quam opinionem plures Theologi inclinantur, Azorius 3. p. lib. 4. cap. 21. quæst. 9. Molina Tract. 2. Disp. 74. Petrus Nauarra lib. 4. cap. 2. num. 132. Lessius lib. 2. cap. 18. dub. 3. num. 18.

Nihilominus magis videtur probanda eorū sententia, qui dictas leges volunt absolutè irritate eiusmodi conuentiones ac impedire omnem earum obligationem, etiam naturalem, & in foro conscientie; idque tum in detestationem atque odium illorum, qui lucri causà suscipiunt turpia ac legibus non tantum naturalibus & diuinis, sed etiam humanis prohibita & punienda facinora exequi; tum etiam, quòd hæ leges multò euidentius resistunt huiusmodi stipulationibus, quàm aliæ resistant promissionibus non accepta-

tis, de quibus supra egimus: propter quas tamen satis communiter tum Theologi, tum Iurisperiti admittunt & docent, ex promissionibus nondum acceptatis non oriri obligationem; nequidem naturalem. Sed

Quæri hic potest; Vtrum is, qui parato crimine recepit promissam mercedem, possit eam retinere, an verò ad restitutionem teneatur?

Ratio dubitandi esse potest: quia quamuis leges eiusmodi conuentiones reproben ac declarent esse nullas, tamen in pari vtriusque turpitudinis causa, denegant quoque actionem & repetitionem eius, quòd datum est, vt patet l. 3. & 4. D. De condict. ob turpem causam.

Pro pleniori huius difficultatis explanatione & intellectu

Obseruandum est, Posse hic distingui duplicis generis stipulationes turpes, quæ legibus prohibentur. Quædam enim fiunt super rebus, quæ pretio æstimabiles non sunt, vel certè pro quibus alter stipulantium pretium recipere iustè non potest, neque alter licitè dare. Tales stipulationes sunt pactiones Simoniacæ super rebus sacris, vt Ordinibus, beneficijs, dignitatibus Ecclesiasticis conferendis. Item si quis pecuniã sibi iustitiam à Iudice administrandam quasi emat: neque enim potest Iudex iustè pretium pro administranda iustitia priuatim à partibus accipere, nec alter licitè potest promittere vel dare. Similiter si quis testi promittat pretium pro testimonio veritatis dicendo. Quædam verò stipulationes turpes fiunt super rebus vel actionibus, pretio quidem in se æstimabilibus, sed tamen iure prohibitis sub pœnis, eo quòd eiusmodi actiones conciuibus, aut Reipublicis sunt iniuriôsæ: Tales stipulationes sunt pactiones de patrandò homicidio, sacrilegio, furto, sub promissione certæ mercedis, criminibus patrandis accipiendæ. Volunt enim Doctores plerique actiones horum facinorum pretio æstimabiles esse, ratione laboris, industriæ, periculorum, & quia tales, quas nemo gratis alteri teneatur exhibere, cum nec licitè possit. Item eiusmodi sunt stipulationes de pecunijs Iudici soluendis pro sententia iniustè latã aut ferenda; quod etiam volunt esse pretium æstimabile, propter periculum status, & aliorum incommodorum, quibus eã de causã iniquus Iudex se tunc exponit. Eadem est ratio stipulationis super falso testimonio ferendo.

Prædictam distinctionem insinuat Couar. 25 ad Regulam Peccatū p. 2. §. 2. n. 6. & quantum fateatur cum Ioan. Medina, satis communi sententiã definitum esse, cum teneri ad restitutionem eorum, quæ ex iniquis vtriusque conuentionibus quis acquisierit vel ac-

Z iij ceperit,

ceperit, tamen utitur ipse prædictâ distinctione. Vnde in primis docet eum, qui pecunias aut pretium accepit ex stipulationibus prioris generis, nullatenus posse acceptum sibi retinere, sed ad illius restitutionem in foro conscientie obligari. Quod communiter ab omnibus tenetur, ita enim Paludan. in 7. distin. 15. quæst. 3. Adrian. in 4. De restitut. §. Restat inquirere, Soto lib. 4. quæst. 7. art. 1. ad solutionem secundi argumenti circa finem. Syluest. V. Restitutio 4. §. Et ratio est manifesta: quia iniustitiam commisit, quando pretium vel mercedem accepit pro eo, quod, vel pretio æstimabile non erat, vel quod gratis exhibere tenebatur, vel saltem pro quo mercedem accipere non poterat ab eo, à quo accepit, quia aliunde labor eius compensatur. De illis autem, qui pretium aut pecunias acceperunt ex stipulationibus posterioris generis turpibus, scribit ipse fortassis eos posse datum retinere in animæ iudicio in compensatione, arbitrio boni viri, aut iustam mercedem laboris impensæ, & industriæ præstitæ circa maleficiû.

26 Doctores verò alij iam proximè citati, & alij plures, docent indistinctè etiam hos non posse in foro conscientie retinere acceptum ex talibus stipulationibus super eiusmodi turpibus actibus. Quod in primis Adrian. loco citato deducit ex D. August. epist. 54. ad Macedonium, ubi expressè videtur docere, aduocatum, qui pro patrociniò iniquæ causæ præstito pecunias acceperit, teneri eas restituere: Quis tandem, inquit Aug. aduocatus, aut ex aduocato ita vir optimus facillè reperitur, qui suscepto suo dicat, Recipe, quod mihi, cum tibi malè adessem, dedisti, & redde aduersario tuo, quod me agente iniquè abstulisti: & tamen, ait, quem prioris non rectæ vitæ, rectissimè poenitet, etiam hoc facere debet, vt si ille, qui iniquè litigauit, non vult admonitus corrigere iniquitatem suam, eius tamen iniquitatis non velit iste habere mercedem: nisi fortè restituendum est alienum quod per furtum clanculò auferitur, & restituendum non est alienum, quod in ipso foro, ubi peccata puniuntur, decepto Iudice & circumuentis legibus obtinetur. Ita August.

Sed forsitan ad hoc Responderi posset, vt indicat Nauar. sup. D. August. velle eiusmodi aduocatum ad restitutionem teneri, quatenus participat in alieno, quod ipsius malâ arte Cliens eius ab aduersario iniustè abstulit: Quod ex posterioribus eius verbis non omninò improbabiler videtur colligi.

27 Quare generalius & firmitus videtur id probari ex allegato fundamento secundæ Assertionis nostræ, quo communiter alij vtuntur, quod scilicet stipulationes eiusmodi super istis criminibus committendis vel commissis iuxta l. Si plagij faciendi, & alias

suprà allegatas, sint ipso iure reprobatae & nullæ. Quod licet Couar. velit tantum procedere ad hos effectus, vt scilicet ex ijs agi non possit, nec teneatur quis promissa præstare, non autem, vt datum ratione laboris impensæ restituendum sit ante condemnationem: tamen videtur vtrorumque eadem ratio, præsertim quando ex conuentione est datum per modum mercedis debitæ, quia cum conuentio nullius sit omninò valoris, non potest magis creare ius recipiendi ac retinendi in vno, quàm in altero debitum dandi. Neque magis à ratione debet videri alienum, quòd sic acceptum per modum mercedis debeat restitui, quàm quòd promissum per modum mercedis non debeat solui, quando labor iam impensus est: à cuius tamen solutione etiam Couar. vult promittentem esse simpliciter liberum. Quod si foret aliquid omninò liberaliter datum ab illo, qui rei dominium transferre poterat, tunc cum Couar. fatillè dicerem, turò posse in animæ iudicio retineri, donec per sententiam cogereretur se illo exuere. Sed infert Couar. quòd ex istis sequeretur artificem aut fabrum conductum ad fabricandum, quod iure vetitum extrat, & in maleficium perniciosum fabricatur, teneri ad restitutionem mercedis, quam accepit. Verùm esto, ita sit, cortè nò apparet illud graue incommodum aut absurdum: nã sicuti meritò iura eiusmodi stipulationes prohibent & irritant, ita quoque meritò dicitur, quòd ex istis datum vel acceptum est, nulliter esse datum & acceptum, nec ius aliquod accipienti inde acquiri, si quidem nullus tunc acquisitionis titulus est l. Non dubium Cod. De legibus, idque in odium & detestationem talium stipulationum, quæ in aliorum iniuriam vel Reipub. perniciem procedunt.

Ad rationem itaque dubitandi, in principio propositam, Respondetur, tametsi leges repetitionem ei, qui dedit, negent, tamen ex hoc accipientem non fieri tutum in iudicio animæ: prout etiam Couar. sentit de illis, qui acceperunt aliquid ex stipulationibus prioris generis, non obstante, quòd etiam in illis negetur actio repetendi illi, qui dedit: quia leges, quæ negant danti repetitionem, nullum ius tribuunt recipienti, nec plus iuris in eum transferunt, quàm is cum acceptione acquisierit. Sicut in simili etiam docet D. Th. quæst. 77. art. 1. ad Non enim iura sicuti stipulationes illas irritant & nullas faciunt, prout diximus (vnde & Couar. docet alterum non teneri ad præstandum,) ita donationem factam aut mercedis exhibitionem præstitam ratificant & validam declarant; sed solum, quia ob patrandum & patratum postea maleficium, datum est, ideo illi qui dedit negant ipsi in poenam sui facti, actionem repetendi.

Soto

Soto autē loco sup. citato dicit ideo eum, qui recepit, non posse retinere, quia lex fecit illum inhabilem ad recipiendum, in odium talium delictorum, quæ contra iustitiā sunt, ideoque nullum acquisiuisse dominium, & sequitur eum Clavis Reg. loco mox citando. Verūm hoc non satis solidè videtur ex legibus posse deduci.

29 **Controuertitur autem vltcrius inter DD. cuiam debeat hic fieri ista restitutio?**

Adrian. sup. Salon. 2. 2. q. 62. art. 5. Controuers. 3. Concl. 6. Arragon. ibidem dub. 3. Lopez 1. p. Inst. c. 107. Clavis Reg. lib. 10. Tract. 5. c. 3. n. 20. probabiliter existimant faciendam esse illi qui dedit, nisi per Iudicem iam in pœnam criminis donans sit iure illius rei priuatus: quia leges quamuis donanti negent repetitionem, non tamē generaliter illum priuam re donatā, aut eius dominio: quod à se non abdicauit, nisi quatenus de Iure alteri deberet. Post Iudicis verò sententiam tunc dandum illis quibus Iudex mandat dandum.

Addit tamen idem Adrian. nihilominus etiam posse distribui in elemosynas: quod absolutè faciendum videtur existimare Paul. loco sup. cit. quia propter turpitudinem suam, inquit, commeruit donans rei perditionem. Vnde videretur mens Legislatorum, qui repetitionem negant, sic interpretanda, vt velit datum & acceptum ad alios vsus pios aut publicos applicari. Sed de illa mente Legislatorum non satis sufficiens habetur argumentum. D. Thomas quidem id tenet hic q. 32. art. 7. & q. 62. art. 5. ad 2. de simoniacè acceptis, quando simonia saltem vtrimque est completa; Verūm eā de re latius infra agendum erit in Tractatu de Simonia.

30 **Dico Tertio: Qui promissit ob turpem causam, quæ tamen legibus non prohibetur nec punitur, quamuis ante operis patratiōnem potuerit, imò debuerit recedere à conuentione, nihilominus opere completo probabiliter tenetur promissum persoluere. Est contra Nauarr. sup. cap. 17. n. 41.**

Sed probatur: quia DD. communiter penè omnes docent, meretricem iustè accipere & retinere stipendium corporis sui. D. Th. hic q. 32. art. 7. in Corpore ita scribit: Quod enim mulier meretricium exerceat, turpiter agit, & contra legem Dei, sed in eo quod accipit, non iniustè agit: vnde quod sic illicitè acquisitum (inquit) retineri potest. Adrian. sup. 5. Sed oritur alia quæstio, planè supponit Iudam filium Iacob fuisse obligatum ex sua promissione mittere hœdum Thamar, cum qua in via congressus fuerat, existimant eam esse meretricem. Vide Caiet. ad quæst. D. Th. iam cit. & Soto lib. 4. q. 7. a. 1. & DD. antè cit. n. 23. §. Multi tamen. Et sumitur hoc ex l. Idem 4. D. De conditio-

ne ob turpem causam, vbi dicitur, meretricem quidem turpiter facere, quòd sit meretrix; sed non turpiter accipere, cum sit meretrix. Neque hoc tantum intelligendum videtur, quòd non turpiter siue non iniustè accipiat spontè oblata; vt vult Nauarr. sed etiam quod vt debitam mercedem exigat, modò non sit excessus in petita mercede supra æstimationem actus quem exhibuit, vt expressè citatis locis tradunt Caiet. & Soto. Et colligitur quoque ex Adriano, quando loco cit. dicit etiam illam, quæ non est publica meretrix, non obligari in foro animæ restituere, quæ in mercedem turpitudinis recepit. Couar. ad Reg. peccatum p. 2. §. 2. n. 4. expressè scribit, eum, qui cum meretrice publica, vel ea fœmina, quæ corporis sui quæstum facit, coierit, etiam absque expressà conuentione, cogendum fore à Iudice lege taciti pacti, eidem fœminæ consuetam mercedem vsus corporis sui soluere: vnde & actionem in foro externo illi tribuit: quod ibidem in antecedentibus latius tradit.

Pro explicatione autem fundamenti huius obligationis, Obseruandum est, ex conuentione & promissione conditionali nasci duplicem obligationem: vnam absolutam, qua statim tenentur contrahentes stare pacto inito, ita vt vnus sine alterius consensu non possit retrocedere à conuentione, vel eam annullare: alteram quasi pendentem, quæ is, qui sub conditione aliquid promissit, tenetur id ipsū prestare adimpletā conditione.

Ratio itaque huius tertie assertionis hæc est, quòd tamen conuentionio eiusmodi super tali opere turpi & conditionali promissio sint hætenus vtrimq; nullius roboris, quòd neutram partem, opere nondum completo ligent ad standum conuentioni, quin possit, imò teneatur in conscientia quilibet eorum à conuentione recedere, etiam altero inuito, (quod primā assertionem supra positā significatum & probatum voluimus) tamen stando in iure naturali, si retrocessum nō fuerit, habeant vim & efficaciam quoad obligationem posteriorem, quam causant quasi in actu primo, quamdiu conditio non est impleta; eā autem impletā, exurgit in pleno & perfectō suo esse: quia nulla iam ratio naturalis videtur aduersari isti obligationi sic exurgenti, cum eius obseruatio nullam contineat iniustitiam vel turpitudinem. Stando igitur in iure naturæ, tenebitur promissor opere per promissarium impleto prestare promissum. Neq; in casu huius tertie nostræ assertionis liberatur ab illa obligatione per leges positivas: quia quæ declarant & reddunt stipulationes turpes nullius omninò valoris aut roboris, & actionem omnem adimunt, videntur loqui tantum de istis stipulationibus turpibus, quæ prohibentur & puniuntur legibus ipsis tamquam Reipub.

noxæ & perturbatiuæ. Vnde & merito in detestatione talium scelerum intelligimus per leges sic reddi stipulationes illas, de quibus agunt, omnino nullas, ut nullum relinquunt effectum, non tantum non quoad priorem obligationem, quæ etiam naturaliter nulla est: sed nec quoad posteriorem, ne sub spe mercedis, quam alter ex conscientia tenetur præstare, malefactorum pertrahantur ac incenduntur magis ad patranda ea, quæ concubibus sunt iniuriosa, ac Cõmunitatis perturbatiua: alia autem potest esse ratio de illis, quæ magistratus ad alia grauiora mala vitanda permittit, aut tolerat. Sed

32 Obijcitur: Nullum opus turpe potest esse aliquo pretio dignum; ergo ratio naturalis aduersatur obligationi, quâ quis pro illo præstito teneretur dare pretium aut soluere aliquam mercedem.

Propter hoc argumentum existimarunt nonnulli, non posse quidquam pro illo exigi, tanquam debitum (tametsi spontaneè oblatum possit accipi & retineri) imò solum tanquam debitum debere restitui. Ita Medina Cod. De restitut. q. 20. licet interim velit promissorem debere præstare promissum, ut fidem liberet: sed tamen alteram partem non posse retinere.

Verum DD. alij communiter tradunt duo posse in opere turpi considerari & distingui. Primò turpitudinem ipsam, quæ non solum nullo pretio aut præmio digna est, sed execratione & poenâ: deinde laborẽ, industriã, pericula exequentis: Item commoda aut oblectamenta petentis, & promittentis, & similia, quæ cum turpitudine actus sunt coniuncta: & hæc pretio esse æstimabilia. Horum itaque intuitu & ratione, secundum iustitiam commutatiuam posse pretium constitutum exigi tanquam debitum, postquam opus, quamuis turpe, fuerit exhibitum. Idque confirmant à simili, quia in spiritualibus & sacris licet sic duo distinguere, ita ut scilicet non possint quædam pretio æstimari ratione cõsecrationis vel spiritualitatis, possint tamẽ pretio æstimari ratione materiæ, ut patet in calice consecrato, vel ratione laboris, ut constat in diuersis functionibus spiritualibus.

Respondetur itaq; distinguendo Anteced. si intelligatur, quod nullum opus turpe quâ tale, siue ratione turpitudinis possit esse pretio æstimabile, vel mercede dignum, sic quidem admittitur, & secundum illam considerationem consequens quoque verum est. Sed si intelligatur, quod nullam opus turpe, quacumq; ratione consideratum possit censeri pretio æstimabile, sic Antecedens negatur, & ratio constat ex dictis, ex quibus etiam intelligitur sub qua ratione censetur æstimabile pretio: ac proinde sub qua ratione debeat merces promissa ex naturali obligatione, quâ do opus est præstitum, nisi aliud impediatur.

DVBIUM VII.

Quibus modis contingat promissionem validè factam, & acceptatam desinere obligare?

Respondetur: Desinit in primis obligare, 33 quando eam relaxat promissarius, vel aliquis à promissario potestatem relaxandi habens. Quo modo Pontifex etiam vota relaxat, tamquam Dei in hoc vicarius, vel, ut quidam dicunt, tamquam arbiter voluntatis subditi, sicut pater irritat votum filie: sed de hoc accuratius infra agendum erit.

Secundò, desinit obligare, si res promissa fiat impossibilis, aut illicita, ut si lege interim prohibeatur, vel si fiat damnosa aut inutilis. Ita Caiet. hic q. 113. art. 1. Rebell. lib. 18. q. 11. n. 4. Nauarr. c. 18. n. 7. & alij Doctores communiter. Ratio prioris partis patet: quia ad impossibile vel illicitum præstandum, nemo potest obligari. Neque tenetur promissor petere dispensationem à Principe si forsitan tulerit legem in præiudicium promissi præstandi ut bene Bonac. De Contractib. Disput. 3. q. 12. puncto ult. n. 3. contra Turrian. quem citat Disp. 70. Dub. 5. n. 4. non enim promittens ad hoc se obligasse à prudentibus iudicabitur, neq; solet mens promittentis ad hoc se extendere. Si tamẽ promissarius ipse peteret & obtineret tum promissor obligabitur satisfacere promissioni. Ratio posterioris est: quia cū fiat promissio in gratia vel utilitate promissarij, Ratio dicitur, quod promissionis vis desinat, si res promissa nihil utilitatis, siue quoad commoditatem, siue quoad voluptatem adducere possit promissario.

34 Obseruandum tamen hic est, si promittens fuerit in morâ, ut v. g. quia priusquam res fieret impossibilis, aut illicita, aduenit tempus, quo debebat persolvere promissum, & non persoluit, teneri etiam tunc, quando res est impossibilis vel illicita, compensare illam noxam, & reparare damnum, si quod aliud promissarius ob defectum non solute promissionis incurrit.

Tertio, desinit quoque promissio obligare, si status rerum vel personarum ita diuersimodè se habeat, aut mutetur, ut promissor iuxta prudentum iudicium non videatur illum euentum voluisse comprehendere, quod secundum Caiet. loco sup. cit. ex conditione rei promissæ, promissionis, ac promittentis, & ex promissarij dispositione, alijq; circumstantijs diiudicandum erit.

Ratio autem est: quia promissio non obligat ultra intentionem promittentis expressam vel prudenter interpretatam.

Confirmatur: quia lex absolute lata non obligat 35

obligat

DVBIVM VIII.

Quid sit donatio?

Respondetur: Donatio communiter & 37
recte describi solet, esse liberalis rei
alicuius datio. Sumitur ex Paulo Iureconf.
l. Senatus, D. De mortis causa donatio. Ser-
mo autem hic est de donatione gratuita,
quæ fit ex mera liberalitate.

Vnde quæritur de donatione remunera-
toria, quæ dicitur Antidoralis, quæ ex gra-
titudine scilicet compensantur beneficia, of-
ficia, obsequia accepta, vtrum comprehen-
datur & sit simpliciter dicta donatio.

Respondetur: Non comprehendi nomi-
nie donationis absolute & simpliciter dictæ
seu proprie omnino acceptæ: prout acci-
pienda censetur, quando dicitur, donatio-
nem propter ingratitude donatarij esse
reuocabilem: vel quando aliquibus interdi-
citur donatio, ne possint facere donationes.
Ita Panorm. in Rubr. De donationibus. Et
Bonac. supra quæst. 13. puncto 1. n. 2. Ex
quo infra n. 6. quod suo iudicio, accepta à
Religiosis de licentia Superioris inre cog-
nitionem meritorum aut munerum, non sint
obnoxia restitutioni, propter decretum siue
constitutionem Clementis VIII. an. 1594.
editam contra largitiones Religiosorū, quia
decretum illud loquitur de donatione sim-
pliciter, & consequenter intelligendum vi-
detur de donatione proprie dicta, non au-
tem de antidorali, modò dona accepta non
excedant merita: & pro eadem opinione
adducit Azor. 3. p. lib. 10. De donatione
cap. 3. quæst. 3. Sa V. Donatio n. 23. & alios
tamquam qui videantur idem sentire. Addit
autem, modò munera seu dona non exce-
dant merita: quia qua parte excedunt me-
rita, reducuntur ad donationem proprie di-
ctam, & eatenus proinde essent obnoxia
restitutioni iuxta Bullam Clementis, ita vt
qui acceperint, absolui non possint ante rea-
lem restitutionem præmissam. Ostendit autem
infra donationem remuneratorem seu anti-
doralem esse, quæ beneficium aut obsequiū
aliquod compensatur non ex debito, sed ex
gratitudine ad æqualitatem, vel aliquantulū
vltra moderatè, quantum animi grati ratio
postulat: vnde non satis consideratè & cohæ-
renter prius dixit se per liberalem donationem
intelligere, quæ non fit ex obligatione aut
debito iustitiæ, sed ex mera liberalitate, aut
gratitudine: cum donationem remuneratoriā
& gratitudinis causā factam in sequentibus
omnino remoueat à donatione proprie &
simpliciter dicta. Quare melius id dixit,
quod donatio sit datio quæ fit intuitu solius
liberalitatis aut magnificentiæ, & non pro-
pter aliam causam.

Loquen-

obligat in illis casibus, quos legislator ex-
pressè aut interpretatiuè voluerit exceptos:
atqui promissio est quædam veluti lex parti-
cularis, quam sibi quisque imponit; non er-
gò obligabit in illis casibus, quos expressè
vel tacitè iuxta prudentum virorum sensum,
censetur excepisse: vt si quis alicui operam
suam pro certo tempore promiserit, & con-
tingat filium incidere in morbum, aut vxor-
em, ita vt non possit eos deserere, non tenebitur
præstare promissum, quia non cen-
setur promissionem suam etiam in illo casu
voluisse ratam esse, & obligare. Item si quis
puellæ promiserit nuptias putans esse virgi-
nem, alioquin non promissurus, & postea
constet non fuisse virginem, non tenebitur
ducere: quæ locum habent licet promissio-
nem iuramento confirmasset, Molina Disp.
272. Lopez 2. p. c. 30. Bonac. De Contract.
Disp. 3. q. 12. puncto vlt. & alij quos citat:
quia iuramentum non dat robur promissio-
ni, nisi secundum eam mentem, quæ facta
est. Vnde si promissio habeat tacitam con-
ditionem, siue ex iuris dispositione vel in-
terpretatione, siue ex mente promittentis,
iuramentum accedens non tollit condi-
tionem illam, sed confirmat promissionem iux-
ta illum sensum & quasi limitationem.

36 Dices: Cap. Quemadmodum De iureiu-
rando, dicitur quod, qui iurauit se ducturum
aliquam in vxorem, non possit ei postea obij-
cere fornicationem præcedentem; ergò &c.

Respondetur, Cap. loqui de fornicatione
prius notà illi, qui iurauit se ducturum, vt
indicat Glossa ibidem §. Præcedentè. Dein-
de si, dum iuraret, sic fuerit animo constitu-
tus, vt nequidem lapsum illum, licet eum
sciuisset, voluisset excipere, tenebitur stare
promisso & satisfacere iuramento.

Quartò, desinit obligare promissio, si pro-
missarius insignem aliquam ingratitude
contra promittentem ostenderit. Probat:
quia sic etiam donationes gratuitæ reuocari
possunt, vt constat ex l. Vltima Cod. De re-
uocandis donationibus.

Quintò obligare desinit, aut potius quasi
conspicitur, quando duo aliqui sibi mutuo
vicissim quippiam promiserunt, & alter non
vult implere promissum: tunc enim non tenebitur
quoque alter promissum præstare, sed potest quasi
compensatione vti, quamdiu alter detrectat
promissum persolvere: quod etiam locum habet
quamuis huius promissio non sit facta intuitu
alterius per modum remunerationis, vt com-
muniter videntur DD. tenere contra Nauarr. cap. 18. n. 7. Et

Probat: Quia sunt hæc iura & debita
eiusdem rationis, vnde nihil videtur obstare,
quo minus possit in tali casu fieri compensa-
tio licet promissiones hinc inde independen-
ter à se mutuo factæ sint.

Loquendo tamen non nihil laxius, poterit etiam ista antidotalis, & quæ gratitudinis ergo fit, recenseri inter donationes, & quidem liberales, hæcenus, quod non fiat tamquam iure debita, nec ut aliquid rependatur tamquam iure debitum: ipsa autem gratitudo non habet simpliciter repugnantiam, quæ excludat omnem rationem liberalitatis.

38 Per, Donationem, intelligitur illa donantis actio, quæ naturâ suâ sit idonea & sufficiens ad transferendum dominium, ut explicat Bonac. sup. nu. 1. siue illa fiat verbis & simul traditione rei, ut dum quis dicit, Do tibi hunc librum, & simul eum ad manus alterius tradit; siue verborum officio tantum, ut dum quis dicit, Do tibi equum meum, qui in pascuis est & absens. Est enim & hæc actio naturâ suâ idonea & sufficiens ad dominium transferendum equi absentis, quamvis iure positivo impediatur, ne dominium transferat ante realem traditionem subsecutam, ut ex l. 20. Cod. De pactis, & alijs supra dictis constat: adeo ut si alteri eundem donem aut vendam, & simul tradam, transiturus sit in dominium illius; & prior non sit habiturus nisi actionem aduersus me ad rem, siue eius compensationem: quare licet verbalis eiusmodi donatio sit naturâ suâ sufficiens & nata plus operari, quam promissio, quæ naturâ suâ non habet vim transferendi dominium (quod inter duo illa solet poni discrimen) tamen quatenus sic Donatio iure positivo impedita est, non videtur plus operari siue præstare quam promissio rei.

39 Petes, An debiti remissio sit donatio?

Respondetur: Nihil videtur obstare, quo minus dicatur donationis naturam sortiri, quando gratis fit merè intuitu liberalitatis, non propter aliam causam. Vnde Glossa in Capit. Veniens 1. De testib. & attestat. & cum illo Panormit. dicunt, quod qui remittit, dare videtur: Ad idem propositum adducit Bonac. sup. l. Modestinus D. De donationib. Faciliores tamen solent homines esse ad remittendum, quam ad donandum: quia ægrius demittant rem, quam tenent, quam ius ad rem, quam nondum possident, præsertim quando consecutionem rei obseruant difficiliorem. Et hinc Glossa in Cap. Statutum De rescriptis in 6. ait facilius remitti multa, quam dari pauca.

DVBIVM IX.

Quinam possint donare, quibus, & quantum?

40 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Eos solos liberè posse donare, qui habent dominium & liberam administrationem bo-

norum non impeditam; siue cum facultate alienandi. Ita DD. communiter.

Dicitur, Qui habent dominium: nam qui tantum habent administrationem, non possunt liberè donare, sed solum iuxta mentem domini, aut in eius commodum.

Additur, & administrationem; quia non sufficit quoque habere dominium: donatio enim ad dispositionem & regimen bonorum pertinet.

Adjicitur insuper, non impeditam siue cum facultate alienandi; quia qui hac priuati sunt, non possunt donare, nisi in quantum ius aut superior permittit.

Ex his itaque intelligitur, quod in primis donare non possit, qui non habet usum rationis ad id sufficientem, qui debet talis & tantus esse, qualis in contractibus, & votis requiri solet. Denique neque impubes, qualis censetur masculus, qui non impleuit annum decimum quartum ætatis, & femella, quæ non impleuit duodecimum, ut antè diximus.

Tertiò, neque filius familias, etiam si pubes sit, donare potest absque consensu patris, nisi habeat bona castrensia vel quasi castrensia. Iul. Clarus lib. 4. Sent. 5. Donatio quæst. 6. n. 2. Eadem est ratio de minore 25. annis, qui curatori subest: ut constat ex dictis Cap. præced. dub. 3.

Quartò, non potest donare vxor absque consensu mariti, nisi ex bonis suis paraphernalibus, vel alijs, quæ suâ industria conquirat, ut alibi latius explicatur.

Quintò, neque prodigus, cui bonis interdictum est, siue qui à Magistratu positus est sub curatore: vnde qui aliquid à tali donatum acceperit, tenetur illud restituere.

Sextò, Ecclesiastici sæculares non possunt ex bonis, siue ex fructibus beneficiorum qui honestæ sustentationi supersunt, donare ad vsus sæculares & profanos, licet benè ad vsus pios & in eleemosynas. Similiter Superiores Regularium non possunt etiam donare ad vsus profanos, quia non sunt domini bonorum monasterij, sed tantum administratores: imò etiam si Conuentus consentiret, non tamen licitè possent. Non enim potest Conuentus eiusmodi potestatem Superioribus tribuere, eo quod Canones obstant, qui non permittunt ab his fieri donationes, nisi ad eleemosynas & pias causas. Multò minus autem licebit id particularibus Religiosis: imò his nequidem ad pias causas donare licitum est, sine consensu Prælatorum expresso aut saltem tacito. Vide dicta supra Tract. 1. c. 3. dub. 5. 6. 7. 8. 9. & cap. 1. huius Tract. quinti dub. 3. ex quibus hæc plenius poterunt intelligi.

Dico Secundò: Non potest maritus validè donare vxori; neque vxor marito, ita ut ad arbitrium donantis non possit reuocari.

Ita com-

Ita communiter DD. sic enim iure est constitutum, l. Cum hic status 32. D. De donat. inter virum & uxorem, & Cap. fin. eodem titulo.

Rationes huius Constitutionis sunt, ne coniuges mutuo amore se bonis suis indifferetè spoliarent: item ne per huiusmodi donationes contingat remitti curam educandi proles, & ne cum coniugis melioris & facillioris damno, durior ac deterior ditescat, vt indicatur l. 1. 2. & 3. D. eod. titulo. Potest tamen donatarius ex coniugibus accipere, & retinere, quod datur, sed non alienare, quia suspensa relinquitur donatio, nec dominium transfertur, vt Tract. r. c. 10. dub. 4. notat Malderus ex Sanchez.

Contingit tamen certis modis eiusmodi donationem confirmari. Vt in primis, si reuocata non fuerit ante mortem donantis, modò hæc præcedat mortem donatarij, vt constat ex citata l. Cum hic status; quando tamen res aliquo modo fuerit tradita, vt docet Couar. ad Rubr. De testamentis p. 3. hum. 3. & Gomez. tomo 2. Variar. Resolut. cap. 42. n. 23. vers. Aduertendum tamen.

Deinde confirmatur etiã iuramento, putã si coniux donans iuret se non reuocaturum donationem, vt ex infra dicendis de iuramento magis constabit.

Notandum autem est, plures insuper casus iure exceptos esse, quibus donatio inter coniuges, statim irrevocabiliter conualescit, de quibus licet videre Syluestrum V. Donatio 2. quæst. 4. Nauar. cap. 17. n. 147. & Malderum supra.

43 Dico Tertiò: Donatio patris in filium nondum emancipatum est quoque inualida, ita vt pro arbitrio patris possit reuocari. Patet ex l. Donationes 23. C. De donat. inter vir. & uxorem, l. 2. Cod. De inofficiosis donat. & l. Cum de bonis Cod. De donationibus.

Ratio Constitutionis redditur: quia filius, quamdiu sub patris est potestate, censetur vna persona ciuilitè cum patre, atque ita videtur pater tunc sibi donare potius, quàm à se alienare. Et hinc donationem matris in filium dicunt esse validam, quia non censetur sic filius, vna persona cum matre, quia sub eius non est potestate, sicuti sub patris. Confirmatur tamen aliquando donatio à patre facta, scilicet morte patris, si is ante filium moriatur, & res tradita fuerit. Deinde etiam iuramento, vt communiter DD. tradunt, quemadmodum & donatio inter coniuges, vt dictum est.

Excipiuntur hæc etiam quidam casus, quibus ab initio donatio patris in filium non emancipatum valida est: vt si bona donet mobilia filio proficiscenti ad bellum, aut si in remunerationem obsequiorum, & alijs

nonnullis casibus, de quibus licebit videre Syluestrum, Nauar. & Mald. locis sup. citatis, Iul. Clar. §. Donatio quæst. 8. & And. Fachinæum Controuers. iuris lib. 3. cap. 74. & seqq.

44 Dico Quarto: Quòd ad quantitatem, quam donare quis potest, attinet, inprimis inualida est donatio, quã quis inter viuos alicui donat omnia sua bona, tam futura quàm præsentia. Ita cummuniter DD. & colligunt ex l. Stipulatio hoc modo 61. D. De verb. obligat. Vide Couar. lib. 3. Variarum resolut. cap. 12. & Iul. Clarum §. Donatio quæst. 19.

Ratio huius Constitutionis assignatur; quia per hanc donationem aufert sibi quis potestatem liberam testandi, quòd leges improbant, tamquam contra bonos mores, quos decet in Republ. benè institutã seruari.

Hinc alij colligunt, non esse inualidam donationem, quã quis donat omnia sua bona præsentia, quia sic sibi non adimat simpliciter testandi potestatem; eo quod alia acquirere possit bona, & de illis testari. Vide Couar. sup. n. 4. & Iul. Clar. n. 2. Similiter inualidam non esse, si donator aliquid sibi reseruet, vel saltem vsumfructum: quia dum hunc reseruat, censetur quoque suæ dispositioni reseruare fructus percipiendos: vnde de illis testari poterit. Clar. ibid. n. 8. Tertiò, non esse inualidam donationem, quando simpliciter dicitur, quòd donet omnia sua bona, quia hoc tantum de præsentibus bonis intelligitur. Quarto, neque inualidam esse donationem omnium bonorum præsentium & futurorum, quando ea fit mortis causã, non donatione inter viuos: vt sæpius inter coniuges fit, quando paciscuntur, quòd superstes habebit omnia; quia hæc donatio non tollit potestatem testandi: potest enim donator, eo non obstante, instituere alium hæredem, qui tamen teneatur donatario postea dare iuxta conuenta, tamen potest detrahere Falcidiam, vt Iureconsulti loquuntur, id est, quartam partem, eamque sibi retinere, vt docet Iul. Clarus cit. q. 19. n. 7. & cum eo plures alij. Accedit, quòd gratuita donatio mortis causã semper sit reuocabilis, quamdiu vixerit donator: vnde etiam hoc nomine non adimit testandi facultatem.

45 Excipi autem solent à Conclusionè duo casus. Prior est, quando generalis illa donatio fit Ecclesiæ, vel ad alias pias causas: quia Ius ciuile non videtur posse detogare ea ex parte Ecclesijs & pijs causis, neque etiã spiritali bono ipsius donantis, cum hortetur nos Christus, vt omnia nostra demus pauperibus, & ipsum sequamur. Ita docet Couar. De testamentis p. 2. n. 6. & 13. Iul. Clarus cit. §. Donatio quæst. 20. & alij. Posterior est, quando confirmata fuerit iuramento,

iuramento, etiam si non sit facta ad causas pias. Rationem reddunt DD. quia tametsi eiusmodi generalis donatio censetur similiter contra bonos Reipub. mores, non tamen naturaliter bonis moribus aduersatur, quia simpliciter peccaminosa non est, neque culpam aliquam contra legem naturæ inuoluit: & propterea volunt ex iuramento accipere robur suū, quod indicatur Cap. Quamuis De pactis in 6. quia Iuramento debetur ista reuerentia. Vide Cuar. loco cit. n. 14.

46 **Dico Quintò:** Potest quis validè donare vsque ad quantitatem quingentorum solidorum: sed vltra non valet quoad excessum donatio absque insinuatione, vt Iureconsulti loquuntur. Ita enim iure est statutum, sicuti expressè habetur l. penult. Cod. De donat. circa finem.

Dixi, Vltra non valet quo ad excessum: nam vsque ad illum terminum valet, quamuis non pro parte, qua excedit: non enim (vt inquit Imperator Nouell. Sacra forma 162.) quod rectè se habere poterat, propter quantitatis appendicem intercidere debet.

Ratio Constitutionis est, ne homines metu vel fraude, aut inconsultà temeritate impulsī sese donationibus exhaurirent: hoc enim est contra bonos mores meritò obseruandos in Republica benè ordinata.

Insinuatio, quam lex requirit, vt maior donatio sit valida, debet fieri apud Iudicem loci per donatorem, aut procuratorem eius: non requiritur tamen, vt Iudex vllūm ferat decretum, sed sufficit, quòd cognoscat: Non enim est actio contentiosa, sed requisita in fauorem donatoris, aut in bonum Reipub. partim vt iniurijs & fraudibus obuictur; partim etiam, vt feruentior impetus nimix largitionis per moram frangatur. Erit autem Iudicis examinare, an donatio sit libera, quis status donatoris, & quæ causa donandi; vt, si dolus vel iniuria interuenerit, aut egestas inde Donatori imminet, illa impediatur. Vide Gomef. Var. resolut. tomo 2. c. 4. n. 6.

47 Notat Iulius Clarus, q. 15. n. 1. Quingentos solidos conficere septingenta scuta Hispanica, alij dicunt septingenta quinquaginta. Porrò sex solidi vnciam, & septuaginta duo libram auri apud Romanos complebant.

Obseruandum præterea, Donationes fore validas, quæ fiunt diuersis vicibus & temporibus, etsi simul sumptæ excederent summam quingentorum solidorum, vt constat ex l. Sancimus 34. Cod. De Donat. non tamen esse validas, quæ vno quasi animi motu pluribus fiunt personis, etiam si singulæ prædictam quantitatem non excedant, modò simul sumptæ eam superent; quia hæ donationes sunt quasi vna actio & vnus impetus excessiuus in largiendo.

Obseruandum Tertio, Inualidam quoque

esse remissionem liquidi debiti, quatenus prædictam summam excedit: quia, vt dub. præced. num. 39. diximus, talis remissio est eiusdem naturæ cum gratuità donatione; quamuis aliquantulum differat connotato. Vide Iul. Clarus q. 16. n. 2.

Neque ratificatur maior donatio, si donans insinuationi renuntiauerit: tum quia 48 renuntiatio iuris nihil valet contra dispositionem legis solemnitatem aliquam inducentis: tum quia legis constitutio redderetur inutilis. Quando tamen maior donatio facta est Ecclesiæ, vel ad pias causas, in vtroque foro valida est, vt docet Syluest. V. Donatio 1. §. 4. Nec mirum quandoquidem etiam donatio omnium bonorum tam præsentium quam futurorū facta Ecclesiæ aut pijs causis sit valida, vt ex Couar. & alijs diximus circa præcedentem assertionem, etiam absque insinuatione, vt tradit Clarus quæst. 17. & plerique alij.

Similiter erit valida, si iuramento confirmetur, non minus, quàm generalis donatio omnium bonorum, tam futurorum quam præsentium: quia licet vterque actus censetur contra bonos mores ciuilitèr, tamen neuter in se illicitus est, aut cōtra naturalem legem. Vide And. Fachin. lib. 3. cap. 83.

Validæ quoque sunt donationes antido- 49 rales, quæ remunerationis causà fiunt, Turr. disp. 73. dub. 4. & alij multi, quos refert & sequitur Molina disp. 279. nam remunerationes secundum leges non censentur donationes, quatenus limites remunerationis respectu beneficiorum vel obsequiorum acceptorum non excedunt, vt præcedenti dub. indicauimus: & hoc ipsum etiam obseruandum circa præcedentes assertiones. Ita quoque donationes excedentes quingentos solidos validæ sunt, quæ fiunt pro redemptione captiuorum l. penul. C. De donationibus: quæ lex proinde fauet quoque donationibus quæ fiunt ad alias pias causas. Itē donatio in principem, vel à principe collata l. in Donationibus, C. de Donationib. & l. Sancimus §. Exceptis C. de Donationib. Itē donatio propter nuptias, vt docet Pet. Gudel. lib. 2. De iure nouiss. cap. 3. ex Nouell. vt sponsalitia largitas 119. in princip. & Nouell. Vt fratrum filij 127. §. Illud quoque: & latius lib. 1. c. 8. Sunt & aliæ quædam exceptiones, quas refert Mald. Tract. 1. cap. 10. dub. 5.

DVBIVM X.

An donatio conditionalis aliquid operetur.

RESPONDEO & DICO Primò: Condi- 50
tio de præsentī aut de præterito addita dona-

donationi, vel etiã promissioni, aut alteri dispositioni, non suspendit illam: sed si conditio existat, aut subfuerit, valet statim dispositio; sin minus, non valet, tametsi ignoretur. Ut v. g. si quis dicat, Do tibi hunc equum, si sis meus cognatus, aut si visitaueris aliquando limina Apostolorum; si verè hic sit cognatus, aut limina Apostolorum visitauerit, statim donatio est valida: si autem non ita se res habeat, absolutè erit nulla. Idem dicendum est, si apposita sit conditio de futuro, quæ omninò infallibiliter & necessariò est euentura: vt si dicat quis, Do tibi hunc librum, si aliquando es moriturus, mox donatio est valida. Vide l. Cum ad præsens 37. D. Si certum putetur, & l. Conditio in præteritum 100. D. De verb. obligationibus.

51 **Dico** Secundò: Conditio de futuro incerto suspendit donationem, & alias dispositiones, vsque ad euentum conditionis: quæ si suo tempore impleta fuerit, donatio sub illa conditione facta, conualescit: si verò impleta non fuerit, aut non euenerit, tum donatio vel alia dispositio in nihilum recidit. Ut si dicat quis, Do tibi centum aureos, si intra annum ordinatus fueris Sacerdos; si ad annum abstinueris à frequentatione huius malæ societatis; si non fuerit factus Sacerdos, aut si malam societatem frequentauerit, donatio erit nulla.

Obseruandum est autem, interea temporis, dum conditio futuri euentus pendet, donatorem manere obligatum, vt non possit donationem suam reuocare: neque aliquod nouum onus adijcere.

52 **Dico** Tertio; Conditio impossibilis (qualis etiam habetur conditio turpis de futuro) non suspendit, sed irritam reddit donationem, & quemuis alium contractum, ita vt non sequatur obligatio. Excipiuntur tamen dispositiones vltimæ voluntatis & contractus matrimonij.

Patet Conclusio ex l. Impossibilis 7. D. De verborum obligationibus, & l. Non solum 31. D. De obligationibus & actionibus; vbi etiam hæc ratio indicatur, quia scilicet omnium ea est cogitatio, vt nihil agi existiment, appositâ eâ conditione, quam sciant esse impossibilem.

De conditione etiam turpi, quæ iure impossibilis dicitur, constat ex l. Nominatum 34. D. De conditionibus & demonstrat. quia ad turpitudinem non potest esse obligatio.

Dixi, excipi dispositiones vltimæ voluntatis, quæ sunt institutio hæredis, fideicommissum, legatum &c. quia conditio impossibilis, aut turpis huiusmodi dispositionibus apposita, non facit eas irritas, sed in fauorem vltimæ voluntatis habetur pro non adiecta, vt patet ex l. 1. 4. 6. 8. 9.

Vviggers de iure & iust.

D. De conditionibus institutionum; & s. Impossibilis Institut. De hæredibus instituendis.

Propter eandem causam dixi, Excipi quoque contractum matrimonij, vt latius ostenditur in 3. parte Tractatu De matrimonio.

Quæritur hinc: Si quis legasset Petro ducentos florenos, si vxorem duxerit, & si fuerit ingressus Religionem, centum, an debebuntur illi nihilominus ducenti si Religionem ingrediatur, & non ducat vxorem?

RESPONDEO Primò: Si legentur Petro ducenti, si vxorem ducat, nullâ factâ mentione ingressus Religionis, debebuntur ei ducenti, quamuis non nubat, sed Religionem amplectatur. Ita tenent communiter omnes DD. & colligitur ex Authentica de Sanctissimis Episcopis, Authentica Nisi rogati Cod. ad Senatufconsultum Trebellianum. Ratio est, quia idem est fauor matrimonij spiritualis, qui carnalis: vnde meritò putatur testator nò cogitasse de Religionis, ac proinde non voluisse excludere casum, quo amplecteretur statum perfectiorem. Imò si voluisset per hanc conditionem, Si vxorem ducat, excludere statum ligionis aut ab eo retrahere, haberetur pro conditione turpi, & proinde pro nò adiecta.

Respondetur Secundò: Ad casum sicut proponitur, quod attinet, multi DD. volunt nihilominus Petro deberi ducentos, quamuis Religionem ingrediatur, eò quòd conditio hæc, Si vxorem ducat, quatenus à Religionis videtur retrahere, sit habenda pro non adiecta. Ita Bart. & Socinas l. 2. D. De his quæ pænæ causâ n. 1. Aretin. in Cap. In præsentia, n. 72. Angel. V. Hæres n. 21. Syluest. V. Legatum 1. q. 9. & plures alij.

Sed videtur verior & magis fundata opinio Couarruizæ lib. 1. Variar. resolut. cap. 19. & aliorum, quos ibidem citat, in illo casu quo tunc Religionem ingrediatur, deberi Petro centum tantum: quam sequitur etiam Sanchez lib. 1. De matrimonio Disput. 34. n. 13. Lopez 2. p. Instruct. De matrimonio. Molina Tomo 1. De Iustir. tractatu 2. disp. 207. Malderus supra dub. 8.

Ratio reddi potest: quia non apparet fundamentum præsumendi, quòd conditio illa sit adiecta, siue quòd dispositio ita facta sit, vt retrahatur Petrus à Religionis, quod impium foret: Sed satis occurrunt aliæ iustæ causæ & honestæ considerationes, quæ potuerint animum testatoris ad sic disponendum mouisse, vt quia paucioribus indigent qui Religionis statum amplectuntur, quam qui ad nuptias sæculares transeunt, & onera matrimonij debent sustinere. Rursum, quia maiorem partem bonorum volunt posteris & familiæ relinquere, vt habet Sanchez loco citato.

A a

Accedit;

Accedit, non esse verisimile, quod quis ab ingressu religionis arcebitur siue retrahetur, eo quod maius legatum non assequutus sit, cum ad id ingrediatur vt seculo, & bonis temporalibus per tria vota renuntiet, vt notat Sanchez Disp. cit. n. 11. Suggestunt autem aliqui, quod tum disponens citra controuersias opinionum poterit in eiusmodi casu, assequi suum intentum, si ita formet dispositionem, Lego Titie centum, & illi qui eam duxerit alia centum: sed rursus alij dicere poterunt, quod ob fauorem Religionis, debentur hæc alia centum monasterio cui incorporatur Titia, & cum quo spirituales quasi nuptias contrahit: atque ita cauillationum vix est finis, quando extra obuiam verborum significationem, & communem eorundem sensum volumus diuagari.

DVBIVM XI.

An donatio in certum usum aut finem facta sit valida, si finis ille non exhibeatur?

54 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Si donans intendat donatarium ad talem usum aut finem obligare, donatio erit nulla; sine illo non subsecuto, si fuerit hic principalis causa & respectus donationis: si verò tantum fuerit causa secundariò intenta, non erit propter eius neglectum omninò irrita. Ita Medina Cod. De restitutione q. 24. & DD. alij communiter.

Prior pars patet ex multis legibus D. De conditione ob causam. Et ratio est, quia vis tota donationis ex voluntate & intentione donatoris pendet. Quando autem quis dat ad certum usum, tanquam principalem causam, hoc ipso voluntatem donandi limitat ad illum usum, ita vt non censeatur velle rem esse alterius, si ad eum usum non applicetur. Est enim in libera eius potestate sic donationem limitare, quemadmodum est & donationem facere. Hinc si pater det filio pecunias ad libros emendos, & ille eas non in libros expendat, tenebitur ad restitutionem, nisi fortassis in res alias necessarias aut æquè vtilis expendat, ita vt possit præsumi, quòd parens non fuisset exclusurus hunc usum, si præuidisset occasionem.

Probatur pars posterior: quia tamen si secundariò finis non præstetur, tamen finis principalis, ob quem donatio facta est, supponitur haberi, ac proinde censeatur donantis intentio non aduersari validitati illius donationis, Vnde non censeatur conse-

quenter ipsa irrita, nisi tamen ex circumstantijs euidentiùs constaret aliam fuisse donatoris mentem.

Hinc si quis donet Monasterio centum aureos, sub aliquo onere præstando, dicunt DD. validam esse donationem, etiam si onus non præstetur. Colligitur ex Cap. Verum De conditionibus appòsitis: & Ratio redditur: quia præstatio illius oneris hic non censeatur finis principalis donationis, neque donatio esse limitata ad illud onus, sed salus animæ, ob quam videtur donasse absolutè, quamuis cum aliquo onere. Poterit verò Monasterium compelli, vt oneri satisfaciatur: quod si non velit, poterit per sententiam Iudicis donatione priuari. Quod tamen intellige, si modò impletio oneris in Monasterij sit potestate.

DICO Secundò: Quando quis donat cum respectu ad certum finem quidem, ita tamen, vt non intendat ad illum obligare donatarium, sed tantum inducere, aut ipsi media præbere ad finem illum consequendum, non erit irrita donatio, tamen si finis intentus non subsequatur: vt v. g. legauit Petrus nepti suæ centum aureos ad nubendum, neque aliud expressit: contingit autem illam mori ante nuptias, erit ipsius legatum, neque est restituendum, sed transit ad hæredes puellæ. Similiter si quis alteri donet quippiam ad alliciendum eius animum, vt sibi beneficium vel officium conferat, valida est donatio, quamuis non obtineatur effectus, qui sperabatur: quia non est conditionata, sed absoluta, non animo alterum obligandi facta, sed prouocandi ad liberum consensum & collationem.

DVBIVM XII.

Quibus modis donatio legitime facta possit reuocari.

56 **N**Otandum est, à Iureconsultis distingui duplicem donationem: Vnam vocant donationem inter viuos, & alteram donationem mortis causâ. Inter viuos, tunc est, quando rem, quam dono, malim illum habere; cui dono, quam me: id est, dum sic dono, vt etiam me viuo velim rem esse absolutè alterius. Mortis causâ autem dicitur esse, quando rem, quam dono malo me habere, quam illum, cui dono, sed magis illum, quam hæredem meum: id est, quando sic dono, vt non velim absolutè & irreuocabiliter esse alterius, nisi post mortem meam: vt quando quis dicit, Dono tibi hanc domum post mortem, vel, quando moriar. Censeatur quoque talis donatio, si quis dicat, Do tibi hanc

hanc rem, quia mors mihi imminet, aut quia in periculo mortis versor. Vide Syluest. V. Donatio 1. n. 1. & seqq. His præmissis

57 **RESPONDO & DICÒ** Primò: Donatio, etiam inter viuos, tamen si acceptata sit, & res tradita, potest reuocari ob natà postea prolem. Patet ex l. Si vnquam 8. C. De reuocandis donationibus. Et quid si donatio facta fuerit extraneo, totaliter reuocari potest: si autem facta sit filio prius nato, vel alicui ascendenti, vt patri vel auo, reuocatur vsque ad legitimam portionem competentem proli postea susceptæ, Gomez tomo 2. Var. resol. cap. 4. n. 11. Quod idem tradunt DD. habere locum, si donatio facta fuerit Ecclesiæ, vel ad pias causas, quia hæc non minorem merentur fauorem, quam causa filij, patris vel aui. Vide Syluestrum supra n. 22. Couar. lib. 1. Var. resol. c. 19. n. 5. vers. Quæstioni, & Iul. Clarum §. Donatio quæst. 23. num. 2.

Interdum tamen expedit ad ædificationem populi, vt id, quod Ecclesiæ, aut Monasterio datum est ante natas proles, postea totum restituatur, sicuti fecit Aurelius Episcopus Carthagenensis, quem eo nomine commendat D. August. Sermone 52. ad Fratres in Eremo.

Notandum autem hic Primò, Eiusmodi donatarium non obligari ad restitutionem, donec res donata repetatur: quamdiu enim non repetitur, potest præsumere donatorem non velle restitutionem sibi fieri, sed iuri suo cedere, vt tradunt Doctores communiter.

Notandum Secundò, Donatorem, si quando donabat, in particulari & expressè renuntiauerit priuilegio cit. l. Si vnquam, non posse tunc in vita donationem reuocare. Poterunt tamen proles post eius obitum reuocare, quatenus fuit eis inofficiosa, vt Iureconsulti loquuntur, id est, quatenus legitimam eorum læsit. Vide Iul. Clarum cit. §. Donatio quæst. 22. n. 4.

58. **DICÒ** Secundò: Potest etiam reuocari propter ingratitudinem donatarij; v. g. si iniurias atroces in donatorem effuderit, si improbas intulerit manus, si iacturam non leuicè bonis donatoris attulerit, si vitæ eius fuerit insidiatus, si conditionem donationi appositam non impleuerit. Constant hæc ex l. vlt. Cod. De reuocandis donationibus.

Quibus additur eõnunitè hic sextus casus, si donatorem inopiã pressum nõ sustinuerit: quod restò monet Syluest. V. Donatio 1. n. 17. esse obseruandum pro simpli-

coribus parentibus, qui aliquando omnia donant prolibus, & postea ab ijs negliguntur.

Obseruandum verò hic est, huiusmodi donatarium ingratum non obligari ad restitutionem ante sententiam, quia est pœna: vnde debet etiam interponi querela, & ingratitudo probari, vt colligitur ex lege iam citata. Si tamen res non esset tradita, poterit donator tunc apponere exceptionem ex causa ingratitudinis contra petitionem donatarij.

Obseruandum præterea, Si ob dictam ingratitudinem donator in vita sua non reuocet donationem, tum heredes eius post mortem, id quoque non posse, vt habetur cit. l. Fin. C. De reuocand. donationibus: nisi tamen donator in vita fuisset ignarus ingratitudinis contra se admittæ. Vide Syluest. supra n. 18.

DICÒ Tertio: Potest quoque donatio inter viuos reuocari, quando est inofficiosa, id est, quando facta est contra officium pietatis paternæ in proles, vt quando tantum donat, vt proles priuentur suã portione legitimã, Patet ex l. 1. & aliquot seqq. C. De inofficiosa donatione. Quòd si hæc donatio facta sit vni ex filijs, reuocatur tantum ad legitimam aliorum, iuxta l. 5. & 8. loco iam cit. Idem dicunt DD. locum habere, quando donatio facta est Ecclesiæ vel ad pias causas. Vide Nauar. c. 26. n. 39. & Iul. Clar. d. §. Donatio quæst. 24. Quando autem facta est extraneo, præsertim si animo liberos defraudandi, in totum reuocatur.

DICÒ Quarto: Donatio mortis causã multò magis reuocabilis est. Atque inprimis, si donator intuitu periculi mortis, in quo versabatur, donationem fecerit, hoc ipso, quo periculum euasit, censetur ipsa iam tacite reuocata, vt constat ex l. 3. & seqq. D. De mortis causa donationibus. Deinde si donatarius moriatur ante donationem, ipso facto est reuocata. Tertio reuocari potest solã pœnitentia donatoris: quemadmodum enim testamentum & legatum vsque ad mortem testatoris pro arbitrio eius reuocabilia sunt, ita etiam donatio, quæ mortis causa fit; ita vt etiam reuocatio hic sufficiat, vt si eandem rem postea alteri donauerit. Vide l. Qui mortis causa 30. D. De mortis causa donationibus, & Gomez d. c. 4. n. 19. Quòd si tamen donator, quando donationem mortis causa facit, promittat se eam non reuocaturum, tunc transit quasi in naturam donationis inter viuos, de quo videre licet Couar. De testamentis p. 2. n. 37. & seqq.

C A P V T T E R T I V M.

De vltimis voluntatibus.

A a ij

DVB.

DUBIVM PRIMVM.

Quid ultima voluntas, & quotuplex?

RESPONDEO & DICO PRIMÒ: Prout de ultima voluntate iura loquuntur, rectè describitur, esse voluntatis nostræ iusta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult. Accommodantur quidem testamento prædicta verba per modum cuiusdam descriptionis l. 1. D. Qui testamentum facere possunt: sed generaliter & sine limitatione intellecta conveniunt omni voluntati ultimæ, vt ex dicendis mox patebit.

DICO SECUNDÒ: Ultimæ voluntatis communiter recensentur hæc quasi species, scilicet Testamentum, Codicillus, Legatum, Fideicommissum, & Donatio mortis causa: quia hæc dispositiones important voluntatis nostræ sententiam de eo, quod post mortem nostram fieri desideramus.

Testamentum autem propriè est illa sententia voluntatis nostræ, quæ hæres directè instituitur ex propriâ talis dispositionis naturâ, non ex privilegio aliquo speciali. Ad id enim testamentum requirit hæres institutionem, vt absque eâ, testamenti ratio in proprietate non constet, vt patet ex §. Ante hæres institutionem 34. Instit. De legatis.

Codicillus est quædam ultimæ voluntatis dispositio, quæ circa testamentum aliquid explicatur, additur, vel demitur, aut aliter immutatur, absque hæres aliqua institutione. Sumitur ex §. Codicill. Inst. De codicill.

Quod verò ad solemnitatem in vtrisque requisitam attinet, differunt in eo, quòd iure civili ad testamentariam dispositionem requirantur septem testes, masculi, puberes, & ad id rogati, ad codicillarem autem, quinque tantum, inter quos possunt etiam esse mulieres, nec debet ad id fuisse rogati, l. Fin. C. De codicill. Vide Syluest. V. Testamentum r. n. 2. Per legatum quoque vel donationem mortis causâ nõ instituitur aliquis hæres, sed hæres grauat ad rem legatam, aut donatam præstandam legatario vel donatario. Fideicommissum differt etiam à testamento in eo, quòd per hoc non directè, sed quodammodo indirectè hæres aliquis instituitur.

Additur in definitione testamenti, Quæ hæres instituitur ex propria illius dispositionis natura &c. vt excludatur codicillus militis, quo ex particulari privilegio potest etiã directè hæres institui, vt patet ex l. Milit. 36. D. De testam. milit. Vide Iul. Clar. §. De testam. q. 15. vbi extendit idem privilegium ad illos qui in terra hostili reperiuntur, aut

in castris versantur, etsi non pugnent.

Ex dictis potest intelligi, quid operetur clausula illa communiter in testamentis addita solita, quæ testator declarat se velle dispositionem suam valere, siue per modum testamenti, siue per modum codicilli, aut generatim meliori modo, quo potest: præstat enim, vt, tametsi ob defectum aliquem iure requisitum non valeret eiusmodi dispositio, in ratione testamenti, quæ testamentum est, id est, quoad directam hæres institutionem, valeret nihilominus in ratione codicilli. Vnde fit, quòd legata tali dispositione relicta essent soluenda. Deinde si institutus esset hæres extraneus, institutio illa fortiter vim substitutionis commissariæ, ita vt frater vel alius qui ab intestato succedit, deberet huic tradere hæreditatè, exceptâ quartâ parte, quam Iureconsulti vocant trebellianicam: si autem testator habeat proles quæ succedant, illæ haberent dumtaxat quoque suam legitimam.

DUBIVM II.

An omnes possint testari?

RESPONDETUR, Non omnes posse testamentum condere, sed eos dumtaxat, qui sufficienti rationis vsu sunt instructi & iuris dispositione non prohibentur. Ita DD. communiter, Quare imprimis non possunt testari amentes & furiosi, quia neque rationis, neque voluntatis suæ habent vsu: si tamen lucida aliquando habeant intervalla, poterunt in illis testamentum facere. Patet ex §. Si furiosi Instit. Quibus non est permittum facere testamentum, l. 2. D. De testam. & l. Furiosum Cod. Qui testam. facere possunt.

Si dubius sit, vtrum in amente, qui lucida habet intervalla, fuerit sufficiens vsus rationis ad testandum, tunc recurrendum est ad testes, & examinandæ aliæ circumstantiæ: quia nulla melior regula ad hoc dignoscendum potest assignari: quod si tali modo non possit satis dignosci, docet Tuscus tom. 8. Conclus. 104. & Molina Disp. 136. citati apud Bonac. De contract. Disput. 3. q. 17. puncto 2. num. 2. tunc præsumendum esse, quòd non habuerit, quia de amentia constat, & non de melioris mentis reditu. Bonacina autem censet iudicium ferendum esse ex forma dispositionis testamenti, nam si hæc prudenter facta fuerit, testamentum præsumitur factum tempore sanæ mentis: & si quis contendat factum tempore amentis, incumbet illi onus probandi: quia constat de actu prudenter exercito, & consequenter testamentum quasi possidet. In dubio autem fauendum est possidenti. Et merito sanè inter alias circumstantias casus propositi, debet multum attendi ad formam ipsam dispositionis, cuius examen alij non excludunt.

Deinde

5 Deinde neque impuberes, ne quidē licet malitia possit dici supplere ætatem, nisi ex Principis dispensatione, vt constat ex l. 5. D. Qui testam. fac. possunt: imò ne quidem aliàs possunt ad pias causas, vt tradit Iul. Clarus §. Testam. q. 5. n. 3. vbi dicit hanc esse communem sententiam, & citat multos. Sed ne quidem poterit etiam si miles sit l. vlt. C. De testam. milit. Sufficit tamen vltimum diem anni esse inchoatum, vt quod masculus sit in vltimo die anni 14. & femella in vltimo die anni 12. vt patet l. A qua ætate D. Qui test. fac. & l. Frater C. De testam. quia in fauorabilibus dies ceptus habetur pro completo.

Tertio, Non potest testari filiusfamilias, etiamsi pubes sit. Poterit tamen tunc de bonis testari castrensis aut quasi castrensis: non autem de aduentitijs (nisi Clericus sit) ne quidem de patris cōsensu, nisi ad causas pias, vt docet Clarus q. cit. n. 7. Vide l. Nemo Cod. Qui testamenta fac. poss. & l. Qui in potestate D. cod. titulo. Licebit quoque videre dicta supra Tract. 1. cap. 3. dub. 6. Dixi nisi filiusfamilias Clericus sit, quia Clericus non tantum de propriè castrensis aut quasi, sed etiam de aduentitijs testari potest, quia aduentitia respectu clerici reputantur quasi castrensis, vt docet §. Test. q. 27. Molfesius in Summa p. 2. tract. 13. c. 2. n. 104. & cum illis Bonacin. supra, & De restit. Disp. 2. quest. 10. puncto 1.

6 Quarto, Testari non potest, qui à natiuitate perfectè mutus est & surdus. Patet Instit. sup. §. Item surdus, & ex l. Discretis Cod. Qui testamenta fac. poss. Ad pias tamen causas poterit, vt docent Cardin. Tuscus loco cit. Conclus. 120. n. 13. Molfesius n. 86. Molina, Mald. Tract. 1. cap. 11. dub. 2. & alij: quia in dispositione ad causas pias non est necessaria solemnitas Iuris civilis. Si autem vel mutus tantum, vel surdus tantum fuerit, semper potest testari, vt ex citatis iuribus constat.

Quinto, Non potest testari prodigus, cui administratio bonorum est interdicta, nequidem ad causas pias. Ita Iul. Clarus sup. q. 5. Tuscus Concl. 104. n. 15. Bald. in l. 1. C. De Sacros. Eccles. & Malderus sup. cum communi. Valet tamen testamentum, si quod fortè fecerit prius, vt colligitur ex Instit. tit. cit.

Sexto, Non potest testamentum condere seruus: imò si quis putans se seruum, cōderet testamentum, esset invalidum etiamsi verè foret factus liber. Vnde nec conualescit testamentum à seruo conditum, licet postea manumittatur, patet l. Qui testamento D. Qui testam. fac. poss. secus, si iam manumissus testamentum faciat.

7 Septimo, Non possunt testari Religiosi, ne quidē Abbates, vel alij in Religione, nisi ex Summi Pontificis dispensatione, idque ad pias causas. Vide Couar. De testam. c. 2. n. 17.

& 18. & Nauar. Comment. 2. De regularibus. n. 58. Non solet tamen à Pontifice concedi eiusmodi venia, nisi aliquando aliquibus, qui habent beneficiū aliquod regulare vel saculare, & extra monasterium degere solent: non item alijs, qui in cōmunitate viuunt. Per Religiosos autē hęc tantum intelligimus professos, nō nouitios: hi enim testari possunt, vt patet ex Auth. Nunc autem C. De Episc. & Clericis, & ex Cap. Si qua mulier 9. x. q. 3.

Octauid, Non possunt secundum ius commune validè testari beneficiati de fructibus beneficiorum suorum, qui non transeunt in qualitatem quasi bonorum patrimonialium, sed manent omnino & merè Ecclesiastici. Cōstat ex pluribus Capitulis, vt ex Can. Episcopi 19. x. q. 1. Cap. Relatū 2. De testam. & ex alijs multis. Quando autem ex consuetudine, vel Pontificia dispensatione obtinuerint, quod testentur, non licebit tamen illis nisi ad causas pias de huiusmodi fructibus testari. Vide Nauar. De rebus Ecclesiasticis. q. 3. monito 1. Nihilominus si ad alios vsus de his disponant, testamentum erit validum, quauis in quantitate notabili sic disponendo mortaliter peccent. Quod validè disponunt, colligitur inde, quia sunt quoque istorum fructuum domini, & per nulla iura, tunc sunt inhabiles ad disponendum de illis, quia vel consuetudine, vel ex dispensatione Pontificis obtinuerunt potestatem, vt supponitur. Quod tamen mortaliter peccent, inde fit, quia saltem prohibiti sunt aliter quam ad pias causas de istis disponere. Vide dicta sup. Tract. 1. c. 3. dub. 8.

Nono, De iure communi, non possunt testari damnati ad mortem naturalem, aut citiilem, vt patet ex l. Eius qui, D. Qui testam. fac. poss. Consuetudo tamen passim est in contrarium, vt ex Iul. Cl. refert Mald. sup. dub. 3: vbique enim eam dicit ferè obtinere, vt, quando damnati bona non publicantur, condere possit ipse testamentum, aut, si quod prius condiderit, maneat illud in suo robore, & si non condiderit, vel non condar, hæredes ab intestato succedant.

Decimo, Testari nō possunt illi, qui commiserunt crimen, habens de iure poenam annexā, quā de facto reddantur inhabiles. Tales sunt publici vsurarij, nisi vsuras restituant aut de illis restituendis dent cautionē. Patet ex Cap. Quamquā §. vlt. De vsuris in 6. Item hæretici, vt patet ex l. Manicheos C. De hæreticis, & Cap. Excommunicamus f. §. Crecentes, quod desumptū est ex magno Conc. Lateranensi. Præterea intestabilis est reus criminis læsæ maiestatis, quamuis non nisi post sententiam, saltem declaratiuam, l. Quisquis C. Ad Leg. Iuliam maiestatis. Denique testari non potest qui infamis est propter libellum famosum à se editum, vt habetur l. Is cui D. Qui testamenta fac. possunt.

DUBIUM III.

Virum, & quousq; valeant testamenta solemnitatibus de iure civili requisitis destituta?

10 **S**ecundum Iuris civilis dispositionem debent in testamento adhiberi septem testes qualificati, vt diximus Dub. 1. & Notarius, vel octauus testis eius loco, qui & subscribant, & alia quædam solemnia obseruent, vt habetur l. Hac consultissima Cod. De testamentis, & alibi: Ex privilegio tamen ac dispositione eiusdem iuris ab illis penè omnibus liberatur testamentum militare Instit. De militari testamento §. 1. & l. 1. eodem tit. tum in D. tum in Cod. Item probatur eodem iure civili testamentum inter liberos, cum duobus testibus, siue masculis, siue feminis, l. cit. Hac consultissima. Rursus eodem iure admittitur testamentum ruri degentium factum præsentibus quinque testibus, etiamsi non subscribant, l. Finali Cod. De testamentis. Liberatur etiam à solemnitate testium testamentum conditum coram Principe, l. Omnium Cod. De testamentis.

11 **Q**uæritur itaque hîc nunc, An testamenta aliter facta quàm ius civile disponit aut permittit, sint valida, & in quantum?

RESPONDEO & DICO Primò: Testamentum ad pias causas, tamen si solemnitatibus iuris destitutum sit, valet tamen etiam in foro externo, modò adhibiti sint duo testes, qui ad probationem quasi iure gentiù requiruntur. Ita Couar. cap. 11. De testamentis n. 9. Iul. Clarus §. Testamentum q. 6. n. 1. Mald. supra dub. 6. qui dicit hanc esse communem sententiam: & manifestè colligitur ex Cap. Relatum 1. De testamentis, vbi Alexander III. mandat, quatenus iudex causas, in quibus agitur de ijs quæ Ecclesiæ relicta sunt, tractet non secundum leges, sed secundum Canones, duobus vel tribus dumtaxat testibus legitimis requisitis. Idque non tantum in Ecclesiastico, sed etiam in civili foro seruandum esse tradit Iul. Clarus sup. cum alijs pluribus: quatenus enim leges civiles impediunt studium & cursum piorum operum ad bonum & salutem animæ pertinentium, & simul ad Ecclesiæ profectum, potuit Pontifex ea ex parte illis derogare. Imò & pia legata sunt adiudicanda, quamuis testamentum esset ad causas profanas, & in foro externo iudicaretur nullum, quâ ratione testamentum est & hæres instituitur. Ita Couar. sup. n. 4. & ratio est: quia Cap. Relatum loquitur generaliter de omnibus relictis Ecclesiæ. E contra quoque soluenda sunt legata profana, posita in testamento ad pias causas minus solemniter, vt communiter

tradunt DD. teste Claro sup. quæst. 6. n. 9. quia quod sufficit ad hæredis institutionem, debet sufficere quoque ad validanda legata illi apposita; quia accessorium sequitur naturam principalis. Dicitur autem tunc testamentum factum ad piam causam, quando pia causa instituitur hæres, vt quando Ecclesia, Hospitale pauperum, Monasterium &c. hæres instituitur.

DICO Secundò: Imò, vt testamentum ad pias causas validum sit in foro conscientie, nequidem requiruntur duo testes, neque alia solemnitas iuris, sed sufficit adhibita esse quæ iure naturali satis sunt ad dominij translationem faciendam per voluntatem vltimam, videlicet quòd sit potestas in disponente, capacitas in eo, in cuius fauorem disponitur, & sufficiens libertas in dispositione. Ita Iul. Clar. sup. q. 7. Molina disp. 134. & Bonnac. De cõtract. disp. 3. q. 1. pun. 3. n. 16. Syl. V. Legatum: q. 10. Graff. 1. p. lib. 4. c. 8. n. 20. Nauar. De testam. Consil. 1. & plures alij.

Ratio reddi potest: quia in primis Ius civile huic testamento non potest dici resistere, aut eius naturalem validitatem impedire, vt ex dictis modò constar: ius autem Canonicum requirit quidem duos testes, sed non tanquam necessarios, prout apparet, vt dispositio sit valida naturaliter, & obliget in foro externo quantum satis est, vt Iudex possit pro ea ferre sententiam, vt ex citato cap. Relatum facile potest intelligi.

DICO Tertiò: Vt testamentum etiam ad causas non pias sit validum, non tantum in foro conscientie, sed etiam in foro externo, in terris temporaliter subiectis Pontifici Romano, satis est, quòd factum sit coram Parocho & duobus testibus, etiamsi destitutum sit reliquis solemnitatibus, de iure civili requisitis. Ita Couar. cap. 10. De testamentis n. 23. & alij plures, quos citat.

Probatur ex Cap. Cum esses: De testamentis vbi Alexander III. scribens Episcopo Ostiensi (qui est in loco iurisdictioni temporali Pontifici subiecto) reprehendit rigorem legum, & sub anathematis interminatione prohibet rescindi testamentum, quòd parochianus fecerit coram Parocho suo & duobus testibus. Per quam Constitutionem, etiamsi verisimile non sit Papam sic vno verbo sine maiori solemnitate, voluisse vniuersaliter & vbique tam celebres leges, vt hac de re existant, multorum Imperatorum in materia civili abrogare, tamen plerique Interpretes intelligunt per eam abrogatas illas esse in terris Pontifici temporaliter subiectis, vbi non minus de civilibus, quàm de spiritualibus statuere potest. Vide plura apud Couar. loco citato.

Et quidem de prædictis tribus punctis non magna est controuersia: sed grauis verus

fatur inter DD. disputatio de alijs testamentis ad causas non pias, destitutis solemnitatibus de iure civili requisitis, extra terras temporali iurisdictioni Pontificis subiectas, vtrum sint omnino inualida, an verò habeant naturalem validitatem, & in foro conscientie sint obseruanda, quamuis in foro externo non dent actionem? Couarr. ad Reg. Peccatum p. 2. §. 3. num. 11. & magis ex professo Cap. Cum esses 10. De testamentis n. 8. & 12. & aliquot sequentibus, Gomezius in l. Tauri 3. n. 123. Suarez lib. 5. De leg. cap. 25. n. 22. Rodríguez in Summa tom. 1. cap. 220. n. 1. Menoch. De presumptionibus lib. 1. Bonacina supra quæst. 1. p. 3. n. 5. & sequentibus cum alijs quos citat; Docent eiusmodi testamenta esse simpliciter inualida, neque parere obligationem aliquam naturalem iustitie: &

14 Probant: quia iura dicunt testamentum debitis solemnitatibus destitutum haberi pro infecto, pro irrito, pro nullo, vt patet ex l. Si quæramus. D. Qui testamenta facere possunt, l. Si vnus Cod. De testamentis & l. Hac consultissima sup. citatâ. Quæ Constitutiones videntur iustæ, & in ratione fundatæ: quia testandi actus est grauis, & mille obnoxius fraudibus, inquit Couar. Potuit igitur merito Lex, quo tutius & fidelius ageretur, eiusmodi solemnitates statuere ad totius Reipublicæ vtilitatem: & quidem eas sic requirere, vt si desint, actus simpliciter sit nullus, & quasi non factus: & per consequens eiusmodi testamentum à parte rei est planè inualidum, neque in conscientia obligans, vel obseruandum. Vnde infert Couar. supra c. 10. n. 19. cum, qui possidet bona testatoris ex titulo minus solemniter voluntatis, teneri etiam in diuino animæ iudicio legitimis intestati hæredibus illa restituere, quantumuis non dubitet, inquit, de liberâ & spontaneâ testantis voluntate.

15 Alij è contrâ docent, testamentum tale naturaliter esse validum, & in foro conscientie omninò obseruandum, modò sufficienter, quocumque modo de testatoris voluntate constet. Ita Adrian. Quodlibeto 6. art. 1. Illat. 7. Angelus V. Hæres n. 5. Tabienna ibidem n. 4. Syluester V. Hæreditas 3. q. 7. & V. Testamentum 1. q. 5. Ioannes Medina Cod. De restitut. q. 23. in fine, Lopez 2. parte cap. 14. Molina Tom. 1. Disput. 81. Mantica De coniecturis vltim. voluntatum: Reginald. lib. 25. nu. 105. Clauis Regia lib. 3. c. 7. Mald. sup. Less. lib. 2. c. 19. dub. 3. num. 21. cum multis alijs recentioribus: &

16 Probant varijs argumentis, quæ apud Malderum & alios citatos auctores videre licebit. Vnum autem ex solidioribus esse videbitur, quod desumitur partim ex l. Finali Cod. De fideicommissis, partim ex l. Et si inuti-

liter Cod. eodem tit. Priori namque cogitur ad præstandum legatum hæres, ex testamento solemnitatibus destituito, vel iurare eam non fuisse voluntatem defuncti: posteriori autem sancitur, non posse per te repeti fideicommissum relictum à defuncto inutiliter (id est in scriptura minus solemniter) si tu sciens voluntatem defuncti, cuius es hæres, illud præstitisti: Et Ratio additur: quia non ex sola scriptura, sed ex conscientia relictæ fideicommissi defuncti voluntati satisfactum esse videtur: Ex quibus euidenter, vt apparet, sequitur solemnitatem testium de iure requiri tantum per modum formæ probatorie in iudicio, non vt substantialem ad validitatem actus in se. Imò Imperator in posteriori supponit voluntatem defuncti, de qua per confessionem hæredis, cuius interest, constat, validam esse habendam etiam in foro externo, quia scilicet conscientia propria hæredis probatione testium supplet.

Respondent itaque hi ad fundamenta Couarruiz & ad leges, quibus innitur potissimum prior sententia, quod leges illæ tantum actionem denegent testamento minus solemniter, tanquam quod non satis legaliter in iudicio externo probet talem fuisse defuncti vltimam voluntatem, non autem illi adimant vim, quam ex sua ratione alioquin habet ad transferendum verè dominium hæreditatis in illum, qui ibidem hæres instituitur.

Quamuis autem huiusmodi interpretatio, spectatis nudis verbis istarum legum, videri possit durior, neque verbis tribuere, totum quod exigunt, cum sint absolutissima, vt vrget etiam Soto. libro 4. de Iustitia & Iure q. 5. art. 2. tamen satis apparet probabilis partim ex alijs legibus iam citatis, quæ hunc sensum legislatoris videntur supponere; partim etiam, quia nihil est tam conueniens naturali æquitati, quam voluntatem domini volentis rem suam in alium transferri, ratam haberi, vt dicitur Instit. De rerum diuisione, §. Traditionem; quod vel maximè in voluntate vltimâ militat. Quare non videtur satis æquitati naturali congruum, quod omisso istarum solemnitarum reddat hanc voluntatem illa inualidam, præsertim cum penitus sæpius contingere possit, vel ob ignorantiam, vel ob impotentiam, vt quia conueniens numerus testium qualificatorum haberi non possit, vel simili de causa.

Vtraque interim opinio probabilis est: tum ob fundamenta adducta, tum ob tantorum viro-
18
rum auctoritate, sed posterior magis cõmuniter videtur à DD. teneri. Verùm Soto loco iam cit. sequitur opinionem quasi mediâ, vult enim testamentum minus solemniter quadam ratione validum esse, quadam autem ratione esse inualidum: hæctenus enim valorem ei tribuit, quod hæres in eo institutus possit tutâ conscientia possidere hæreditatem, donec

Aa iij hæres

hæres ab intestato eam repetierit, & ipse ad restituendum fuerit condemnatus. Vnde quasi debile quoddam dominium ex tali testamento dici poterit fuisse consecutus. Eatenus verò inualidum, quòd hæres ab intestato simpliciter possit hæreditatem retinere, si eam possideat, & si hæres institutus eam possideat, possit illam in iudicio repetere, & sibi adiudicatam, tutâ conscientia referuare. Quæ quidem sententia, & si legibus nõ aded videatur conformis, tamen suâ habet probabilitatem ex eo, quòd extremæ vtrinq; opinioniones sint probabiles. Vnde in ordine ad praxim in foro conscientiæ videtur satis opportuna, quatenus & permittit hæredi instituto possessionem hæreditatis, donec illi fuerit abiudicata: cui alioquin durum est abijcere bona sibi relicta ex voluntate defuncti, de qua satis constat, quamvis solemnitates non sint obseruatæ, idque ante Iudicis sententiam, vt vult Couar. Et è contrâ dat hæredi ab intestato similem facultatem retinendi quoque hæreditatem, si eam possideat; & in iudicio repetendi, si alter eam detineat, vtpote cui leges scriptæ plurimum videantur fauere.

19 Quæ autem hæcenus diximus de testamento destituto solemnitatibus iure communi requisitis, quoad valorem naturalem siue obligationem quam parit in conscientia, eadem proportionabiliter locum habent in testamento destituto solemnitatibus, consuetudine, aut lege municipali inductis & requisitis. Finaliter hic cum Pet. Gudelino lib. 2. De iure nouiss. cap. 5. obseruandum, moribus nostris, & omnium, inquit, ferè populorum hodie procul à iure ciuili Romano recessum esse, ita vt ferè Parochi, Notarijve, & duorum, triumve testimonijs sufficiat constare de vtriusque voluntate testatoris, vt etiam in foro externo det actionem, satis conformiter ad Ius Canonicum quod diximus obtinere locum in terris Pontifici in temporalibus subiectis. Debet tamen in his prouincijs inferioribus iuxta Edictum perpetuum Archiducum Alberti & Isabellæ Principû Belgij de an. 1611. art. 12. constare per subscriptionem testatoris, & duorum testium ad hoc vocatorum, si scribere nouerint de quo inquireret Notarius, Pastor aut Vice-pastor: quod si non nouerint scribere, debet illius fieri mentio, quod non nouerint, idq; totum vt subsistat testamentum. Notant autem aliqui, quod si appositum sit signum eius qui nõ nouit scribere, & additum sit: Hoc est signum N. testis, vel testatoris, quamuis nõ apponatur, quod non nouerit scribere, nihilominus testamentum subsistere & validum esse, & ita in Senatu Brabanticæ fuisse iudicatum. Si tamen in aliquibus locis harum Prouinciarum, vbi sita sunt bona liberæ dispositionis, habeantur consuetudines firmatas circa solemnitates testamentarias, oportebit & sus-

fecerit illas obseruare, vt in Edicto declaratur artic. 11. Deinde nec hæredis vllius institutio moribus necessaria est, ait idem Gudel. vt habeatur testamentum: quod in multis legibus municipalibus scriptum dicit extare: atque ita testamenta vix differre à Codicillis. Vide plura de istis differentijs apud eundem Gudelinum loco citato.

D V B I V M I V.

An quilibet possit institui hæres?

R Espondetur Negatiue: quia in primis quicumq; ob crimen aliquod non potest condere testamentum, is quoque ordinariè non potest hæres ab alio institui. Ita docet Glossa in l. Is cui, D. Qui testam. fac. poss. & cõmuniter DD. Quod tamen Malderus non putat locum habere ante sententiam saltem declaratoriam. Quinam autem propter crimen non possint testari, constat ex dictis supra dub. 2.

Deinde speciatim ex testamento capere hæreditatem, aut legatum prohibentur hostium ciuitates: l. Omnibus D. Ad Senatus. Trebellianum. Item communitas Iudæorum l. 1. Cod. De Iudæis, & collegium illicitum, l. Collegium Cod. De hæredibus instituendis.

Tertiò, Non possunt hæredes institui Fratres Minores, vt patet ex Cap. Exijt, De verbor. significationib. in 6. & Clement. Exiui §. Quia igitur De verbor. significat. Quod sic accipiendum est, vt non tantum non possit aliquis particularis institui hæres, sicuti alij Religiosi possunt, quamuis non ipsi, sed monasterio hæreditas cederet; sed ita, vt nec Minorum Conuentus vel Ecclesiâ hæres institui possit, vt tradit Iul. Clarus §. Testamentum quæst. 29. & Mald. supra dub. 4. Glossa autem sic interpretatur Clementinam, quòd scilicet non possint institui hæredes absolutè, ita vt ipsi acquirant aliquod ius ad immobilia bona, teneanturque ad onera defuncti, sicuti hæredes solent; possit tamen in eorum fauorem relinquere hæreditas, vt per executores vendatur, & detur ipsis pretium, Malderus Tractat. 1. cap. 11. Dub. 4. & indicat Barthol. in l. Ciuitatibus, De leg. Vnde si in testamento addatur, quòd testator omni meliori modo cupiat & velit ipsis, eorumve vsibus hæreditatem applicari, tunc illud sic effectuandum erit. Vide plura apud Syluest. V. Hæreditas q. 2. Notatur verò in additionibus ad q. 29. Iul. Clar. cit. in eiusmodi vèditione aut alienatione non requiri solemnitates, aliàs in alienatione bonorum Ecclesiæ necessarias.

Sed principalis difficultas hinc est de illegitimis, an possint hæredes institui? Pro resolutione

Obser-

Observandum est, illegitimos esse duo genera: quidam enim dicuntur naturales, alij spurij.

Naturales secundum Ius canonicum censentur illi, qui nati sunt parentibus, inter quos tempore conceptionis vel natiuitatis nullum erat impedimentum dirimens, vt docet Couar. de Matrim. p. 2. cap. 8. §. 4. n. 5. Omnesque illi eodem iure gaudent secundum receptam consuetudinem, etiam in foro ciuili, vt docet Panorm. in cap. Per venerabilem, Qui filij sunt legitimi: non obstante eo, quod Iure caesario habeantur illi soli naturales, qui nati essent ex vnica concubina domi retenta: Et quidem merito, quia ceteris paribus, potius fauendum est illi, qui natus est absque concubinato, quam ei, qui ex concubina domi retenta, cum hoc deterius sit, vt loco cit. notat Panormitic.

Spurij autem dicuntur, qui nati sunt parentibus, inter quos tempore conceptionis & natiuitatis erat impedimentum dirimens, vt tradit Couar. supra §. 5. n. 1. 2. & 3. Si tamen parentes in facie Ecclesiae matrimonium contraxissent, subexistente impedimento dirimente, quod vtrique, vel saltem alteri illorum esset incognitum, tunc proles habetur legitima, & pro tali agnoscenda. Couarr. De matrim. p. 2. c. 8. §. 2. n. 7. Bonac. De contractib. Disp. 3. q. 17. p. 3. & sumitur ex Cap. Peruenit, & Cap. Ex tenore Qui filij legit.

22 Quæritur autem de prole nata ex raptore & raptâ tempore detentionis: quo iuxta Conc. Trident. Sess. 24. cap. 6. non potest inter eos coalescere matrimonium, vtrum dicenda sit naturalis, an spuria?

Respondetur, Videri prolem eiusmodi habendam vt naturalem: quia hoc quod inter parentes illos intercedit impedimentum est tale, vt absque dispensatione per mutationem circumstantiarum, arbitrio partium tolli possit. Ita Malderus sup. neque eniq; positum est, quasi matrimonium inter tales personas ex se adduceret secum culpam, aut indecentiam, sed tantum, vt consensus matrimonialis sit liberior, neque præsumi debeat vel non adfuisse, aut vi extortus. Vnde quando rapta est loco libero constituta, posunt valide contrahere: quemadmodum si aliqui intenderent matrimonium inire, & non possent habere Parochum, interea autem gignerent prolem, non esset proles illa spuria, etsi propter defectum parochi subsisteret impedimentum, quo minus potuerint illo tempore valide contrahere. His præmissis

23 Dico Primò: Spurij non legitimatus non potest aliquid capere à patre suo, neque ex testamento, neque ab intestato, nec ex aliquo contractu inter viuos. Ita Iul. Clar. §. Testamentum q. 31. & cum alijs Couar. De matrim. p. 2. cap. 8. §. 5. n. 5. Colligitur ex

Authentica Licet Cod. De naturalib. liberis & ex Authent. Ex complexu Cod. De incertis nuptijs: vbi dicitur, quod qui ex damnato coitu aut complexu nati sunt, secludi debeant ab omni prorsus beneficio paternæ substantiæ tanquam eâ indigni. Vnde Couarr. loco citato numero 11. dicit, & si patet illi in testamento aliquid relinquar præter alimenta, nihil per hoc iuris ei acquiri, sed in conscientia id legitimis deberi hæredibus.

Dico Secundo: Non potest quoque 24 spurij succedere matri neque ab intestato, nec ex testamento, etiam si nulla proles alia supersit. Ita docet Couar. sup. n. 10. Filliuc. Tract. 34. c. 7. quæst. 8. n. 164. Bonac. supra quæst. 3. & alij.

Probat: quia illegitimus, qui non potest patri succedere, non potest etiam succedere matri, nisi aliquo iure de hoc sit exceptio, vt colligitur cit. authent: Licet: atqui nulla extat in iure exceptio de successione spurij in bonis maternis; ergo &c.

Quidam tamen existimant filium viri coniugati, vel etiam Sacerdotis, ex puellâ solutâ posse succedere matri, ad quos accedunt Henriquez lib. 1. de matrim. c. 21. & Sa V. Hæreditas, Filliuc. supra: quia talis coniunctio siue complexus non solet vindicari legibus. Quæ opinio non habetur improbabili, & in praxi solet plerumque seruari, vt ait Couar. supra n. 20. Attamen opposita est verior, quia reuera concubitus isti sunt legibus damnati, tametsi forsitan non ita frequenter puniantur, attendenda est consuetudo loci.

Dico Tertio: Debentur tamen spurij 25 alimenta, si aliunde nõ possint se sustentare. Patet ex Cap. Cum haberet, de eo qui duxit in matrim. &c. Ita Panorm. ibid. estque communis sententia, vt tradit Cou. sup. §. 6. n. 9. quia iure naturali parens tenetur alere prolem, quando potest. Neque obstat, iure ciuili fuisse vetitum, ne proles ex damnato concubitu, aleretur à patre, vt patet Auth. cit. Ex complexu: quia Ius Canonicum illud sustulit, tamquam minus consentaneum naturali pietati: Et ita modò seruatur, etiam in foro ciuili, vt notat Couar. Nomine autem alimentorum intelligitur competens secundum statum patris, & alias circumstantias, sustentatio, in victu, vestitu, habitatione, sepultura, & exequijs. Quamuis verò ius accipiendi alimenta non transeat ad hæredes spurij, prius tamen ea spurio præbendi transit ad hæredes patris. Dixi in assertione: Spurij non legitimatus: quia legitimatus siue per matrimonium subsequens, siue per privilegium venire potest in testamentum patris, sicut legitimus, modò ante mortem patris, aut volente saltem patre sit legitimatus, aut sub conditione legitimatus sit institutus vt tradit

vt tradit Iul. Clarus q. 31. Couar. sup. §. 2. n. 28. Bonac. sup. & alij. Item obseruandum est, quod licet non possit spurius à patre vel matre institui hæres, tamen possit institui ab extraneo, Iul. Clar. sup. & Henriquez lib. 1. De matrimonio cap. 21. num. 1. quia hoc legibus non prohibetur: imò & ab illo, qui fuerit institutus hæres à patre ipsius, modò hic nihil promiserit patri de hæreditate restituenda spurio. Alioquin si pactum vel promissio intercessit, iam fiscus hæreditatem occupabit. Vide plura apud Couar. Iul. Clarum locis citatis, & apud Gomezium tomo 1. cap. 12. n. 67.

26 **Dico Quarto:** Filius naturalis institui potest hæres tam à patre quàm à matre, etiam ex asse siue vniuersalis, si non habent proles legitimas, neq; supersint ascendentes. Patet citatâ Authent. licet.

Dixi, neque supersint ascendentes; quia iure communi Cæsareo debetur his legitima, id est tertia pars bonorum, vt patet ex Nouel. 118. De hæreditibus ab intestato: quod tamen quidam notant multis in locis non esse in vsu. Dixi quoque, si non habeant proles legitimas; quando enim habent legitimas proles, non potest ipsi filio naturali relinqui nisi vncia, id est duodecima pars bonorum. Vide Couar. supra §. 7. n. 19. Quod si deficient proles legitimæ, & non supersint ascendentes; contingatque patrem mori intestatum, succedet filius naturalis in duabus vncijs tantum, id est in sextâ parte bonorû, vt patet ex cit. sup. Authent. Licet. Vide de his plura apud Couar. sup. n. 19. & 20.

Dico Quinto: Matri intestatæ succedit filius naturalis ex asse; si proles legitimas non habeat: quas si habet, succedit tamen ille ex æquo cum illis. Patet l. Si qua illustris ad Senatusc. Erphitianum.

D V B I V M V.

Vtrum possit semper testamentum reuocari.

27 **R**espondetur: Testamentum per se consideratum semper vsque ad mortem esse reuocabile, arbitrio testatoris: quia primum in mortuis confirmatur, vt ait Apostolus ad Hebræos 9. Idem omnia iura & gentium mores docent: volunt enim ambulatoriam esse voluntatem testatoris vsque ad supremum vitæ spiritum; de quo vide Couar. ad Rubr. de testam. 2. in principio. Sed

Quæritur Primò: An possit reuocari, si testator iurauerit non reuocare?

Sunt quidam Iureconsulti, qui existimant etiam tunc liberè reuocari posse absque peccato, vt refert Couar. loco cit. n. 48. Sed absolute tenendum est, non posse absque pec-

cato mortali reuocari quia iuramentum: quod absq; salutis dispendio seruari potest; omninò est implendum, vt habetur Capit. Quamuis pactum De pactis in 6. hoc autem iuramentum seruari potest sine dispendio salutis, quia non reuocare testamentum est res plane licita. Quod verum quoque esset, etiam si foret lege prohibitum testamento apponere iuramentum de non reuocando: quamuis enim tunc iurando, quod non reuocabit, peccaret, tamen præstito iuramento, non peccabit, si non reuocet: quia non est lege mandatum, vt testamenta semel condita reuocentur: vnde & in illo casu sine peccato periurij reuocare non posset.

Obseruandum tamen est, Si quis metu vel fraude esset inductus ad id iurandum, vel aliam iustam haberet causam mutandi, quod posset tum petere dispensationem super iuramento, & habitâ dispensatione reuocare.

Quæritur Secundo: Vtrum si absque dispensatione in iuramento reuocetur, reuocatio sit futura valida, quamuis cum periurio facta sit?

Respondetur affirmatiuè. Ita docet Bonac. sup. 1. pun. 6. n. 4. Mald. sup. dub. 10. ex Iul. Cl. q. 94. qui dicit esse hanc communiorum Canonistarum & Legistarum sententiam. Addunt tamen aliqui si primum testamentum iuratum, ab hærede instituto in illo fuisset prius ante reuocationem acceptatum, quod agere ipse posset vel etiam hæres eius contra hæredes ex secundo testamento institutos, vt satisfaciât iuri, quod ei ex iuramento quæsitum est, scilicet vt ipsi hæreditatem restituant. Ita Molina Disp. 150. Filiucci tract. 34. c. 7. quæsito 10. n. 174. & alij citati à Bonac. sup.

D V B I V M V I.

Vtrum voluntas vltima possit mutari per rescriptum Principis aut dispensationem Episcopi vel Pontificis.

29 **R**espondetur: Quando voluntas vltima est ad causam piam, nec potest eo modo mandari executioni, quo testator voluit, non ideo redit legatum ad hæredem, siue ad eum, qui grauatus est illud præstare: sed Episcopus, vel Apostolicæ Sedis Legatus cum executoribus, potest aliud opus æquè aut magis pium substituere. Ita Mald. dub. 11. cum Panorm. in Cap. Nos quidem De testamentis. Si autem legatum aliquod sit ciuitati relictum ad vsum profanum, puta ad ludos aut spectacula prohibeantur, poterunt Primores oppidi cum hæredibus conuertere voluntatem defuncti in aliud opus, quo me-

quo memoria eius celebretur. Patet l. Legatum D. De usu & usufructu leg. Sed
 30 Quæritur, Quando aliquid ad certum & determinatum opus pium est relictum, quod potest eo modo executioni mandari, quo defunctus voluit, estque res adhuc integra, quia nihil executioni mandatum est, An Episcopus tunc cum assensu executorum possit illud convertere in alium usum æquæ ac magis pium, præsertim si hic Reipublicæ Christianæ, & religioni sit magis necessarius, nec possit sine magna difficultate aliunde huic necessitati succurri?

Quidam videntur id affirmare, vt Couar. in Cap. Tua nobis De testamentis n. 7. allegans l. penult. De operibus publicis: quæ tamen eius opinionem parum firmare videtur. Vnde Mald. loco cit. dicit longè probabilius esse, sicut in profanis summi Principis, ita etiam hic in pijs causis, summi Pontificis opus esse autoritate, vt eiusmodi mutatio fiat; sic vt nec Episcopus, nec Apostolicæ Sedis Legatus eam facere possit. Ita docent Panorm. loco sup. cit. à Grassijs Decif. libro 2. cap. 52. Molina Tract. 2. Disput. 249. & alij plures.

Potest colligi ex Conc. Trident. Sess. 22. cap. 6. De reformat. vbi Episcopis, tanquam Apostolicæ Sedis Legatis, committitur cognitio surreptionis super impetrata cõmutatione: vnde supponit Conciliũ, prout apparet, eam à solâ Sede Apostolica fieri posse. Idem tradit Glossa ad Clement. Quia con-

tingit, De religiosis domibus: vbi hũc casum mutandæ piæ largitionis à fidelibus factæ in vita, vel morte ad determinatum usum, vult esse addendũ ad illos casus, quos contra Legatum suum sancta Sedes sibi seruat; isti autem habentur cap. Quod translationem, De officio legati. Adde ne quidem à summo Pontifice facillè admittendam esse vltimæ voluntatis mutationem, nisi valdè euidens sit maior illa necessitas, ac constat de defectu alterius subsidij, quo illi possit subueniri. Indicat Trident. sup. quando dicit: quod non nisi ex iusta & necessaria causa fieri debeat: æquum enim est ne sint cassa supræ voluntatis iudicia, vt loquitur Imp. l. 1. Cod. De sacrosanctis Eccles. & fauet Canon: Vltima voluntas, x111. quæst. 2. vnde & illi delinquent, qui nimis promptè & facillè in hoc incumbunt, vt vltimas voluntates in alios usus curent conuerti. Denique quando impetrata à sede Apostolica fuerit dispensatio, non poterit secundum constitutionem Conc. Trid. loco cit. hæc executioni mandari, nisi prius Episcopus tanquam Sedis Apostolicæ Legatus summarie & extraiudicialiter cognoscat nihil in precibus, vel tacitâ veritate vel suggestâ falsitate, fuisse expositum, aut narratum.

Vide plura ad materiam testamentariam pertinentia apud Malderum Tract. 1. Cap. 11. quæ breuitatis causâ prætermittimus, quia eorum explicatio magis ad Iureconsultos quàm ad Theologos spectat.

CAPVT QVARTVM.

De Ludis & Sponsionibus.

DVBIVM PRIMVM.

An contractus Ludi & Sponsionis sint natura sua illiciti?

Riusquam ad resolutionem huius Dubij procedamus, oportet primũ explicare rationes quasi quidditatuas Ludi & Sponsionis; non enim rectè potest responderi de qualitate actus quoad bonitatem vel malitiam, nisi intelligatur eius veluti essentialis ratio. Ludus itaque in sua prima significatione capitur propriè ac generaliter loquendo pro dictis vel factis ad relaxationem animi destinatis, & exerceri solitis: vt colligitur ex D. Thoma hic q. 168. art. 2. Et quidem satis constat, quod ludus sic ex sua ratione vel natura non sit illicitus, quin potius apud Aristotelem 4. Ethic. c. 8. inter virtutes recenseatur: & ap-

pellari solet diuersis nominibus, vt Vrbanitas, Festiuitas, Comitatus, & à D. Th. infra q. 168. art. 2. Incunditas. Aliquando autem contingit, consistere in certamine quodam duorum aut plurium, ad animi relaxationem destinato, cum pacto, vt victori res aliqua quasi præmij loco cedat. Et in hoc sensu stri- & tiori & determinato hic de ludo agimus: quia & frequentissimus vbique terrarum passim est, & multa peccata iniustitiæ in eo committi solent. Sponsio verò similiter hic nõ in sua generalitate sumitur, sed pro contractu, in quo duo vel plures de euentu vel veritate alicuius rei contententes, sibi vicissim aliquid spondent, vt eius fiat, qui veritatem fuerit assecutus. His præmissis

RESPONDO & DICO Primò: Ludus siue contractus ludi iure naturæ non est illicitus secundum se, modò debite ad sint circumstantiæ. Est communis doctrina, vt testatur Salas Tract. de Ludo c. 1. n. 3. Probatur, quia nihil in illo secundum se considerato,

derato, reperitur, quod vel iustitiæ vel virtutis legibus aduersetur: atque adeo per talem contractum validè & licitè potest rerum dominium ab vno in alterum transferri, quantum est de iure naturæ.

Probatur: quia est in potestate cuiusque rem suam alteri donare simpliciter; ergo etiam in alterum transferre sub aliquâ conditione, vt faciunt, qui ludo aliquo inter se concertant: siue interim illa conditio fortuita sit, siue ex industria dependeat.

Circumstantiæ autem requisitæ ad iustitiam huiusmodi contractus sunt: Prima, Vt ludentes habeant liberam dispositionem rei, quam in ludum vel sponsonem exponunt: non enim licet res alienas, vel quas ipsi alienare non possunt, periculo submittere.

Secunda est, Vt alter alterum vi vel fraude ad ludum non pertraxerit: v. g. minis, conutijs, simulando se imperitum ludi, cum sit admodum peritus. Quo casu si ille, qui pertractus sic fuerit, perdat, censetur alter ei esse causa damni per iniuriam, & proinde ad restitutionem tenebitur, vt docet Caiet. hic q. 32. art. 7. ad 2. Couar. ad Reg. Peccatum p. 2. §. 4. nu. 2. & 7. Clauis Reg. lib. 11. c. 12. n. 18. Vide etiam Azor. tom. 3. lib. 5. c. 24.

Tertia est, Vt non vtantur fraudibus contra leges ludi: qui enim fraudes adhibuerit, tenetur ad restitutionem eius, quod sic lucratus fuerit, imò & ad reparationem damni, quod alter incurrit, si alioquin erat lucraturus: si verò euentus fuerit dubius, sufficere videbitur reddere, quod ab altero accepit.

Notandum, quod DD. multi hic excusant illos qui adhibent eas tantum fraudes, quæ iuxta consuetudinem adhibere solent in ludendo; vt si quis videat socium errantem in numerandis signis, vel si inter ludendum agnoscens se lucraturum inuitet socium ad augendam sponsonem, vel obijciat pacionem restantis pecuniæ, etiam si simulet timorem ex oris aut vultus mutatione. Ratio potest esse, quia tacito consensu videntur sibi mutuo ludentes talia indulgere, cum ita fieri consueuisse sciant. Ita Rebell. lib. 12. q. 3. Clauis Reg. sup. n. 21. Azor. c. 24. Bonac. sup. puncto 2. cum multis alijs quos citat.

Leges autem ludi sunt, quas vel ludentes communi consensu inter se statuerunt; aut, si nihil hac de re egerint, quæ eo loco, vel apud eam gentem, cuius more ludunt, sunt receptæ.

Hæ conditiones si obseruentur, verum non erit, quod dicunt Vega in Epitome V. Ludus, casu 1. Turrecremata cap. Episcopi. dist. 35. & Syluester V. Ludus q. 4. quod scilicet ludus in quo lucrum notabile, & non animi relaxatio præcipuè intenditur, sit peccatum mortiferum, vt contra eos docent communiter alij, Ioannes Med. De Restit. q. 22. Soto lib. 4. de Iust. q. 5. a. 2. Azor. tom. 3. lib.

5. c. 24. q. 2. Nauarr. c. 20. n. 3. Caiet. 2. 2. q. 168. Salas sup. Dub. 2. n. 2. quamuis interim videatur esse veniale peccatum, si omnino principaliter ad lucrum referatur, quia peruertitur quodammodo natura ludi, & finis eius, qui est animi relaxatio ac recreatio, vt dictum est, quam non assequuntur ordinariè, qui principaliter ex lucri affectu ludunt. Nauarr. sup. n. 3. & 8. à Valent. 2. 2. disp. 5. q. 6. puncto 5. & alij contra nonnullos.

D I C O Secundo: Contractus Sponsonis similiter per se loquendo & ex naturâ rei illicitus non est. Ita DD. docent communiter, vt testatur Bonac. De Restit. in particulari disp. 2. q. 3. p. 1. n. 18. & patet, quia etiam nihil includit quod iustitiæ aut charitatis, siue virtutis legibus aduersatur, vt ex eius descriptione data est intelligere. Debent tamen adesse debitæ circumstantiæ quales in ludo. Deinde requiritur, quod veritas, super qua certatur, vtrique parti sit aliquomodo dubia. Non tamen ad restitutionem lucri tenebitur, qui sponsonis tempore certum se existimabat, si postmodum deprehendat suam opinionem non fuisse tam fundatam, vt eam apprehenderat, ob quod facile contingere potuisset rem aliter se habere: atque ita quoque periculo fuit expositus, quia eius credulitas non abstulit incertitudinem euentus. Ita Azor. tom. 3. lib. 11. c. 19. Filliuc. Tract. 3. c. 2. quæst. 2. n. 19. Bonacina sup.

Addit Mald. Tract. 1. cap. 12. dub. 1. se existimare, quando quis nullâ fraude alterum ad sponsonem pellexit, etiam si de victoria fuerit certus, non teneri eum ad restitutionem. Sed oppositum puto verius: nisi alteri prius declarauerit, se certò cognoscere, & persistiterit nihilominus alter & voluerit certare: tunc enim id locum habebit, vt docent Azor. sup. dub. 4. Molina disp. 508. Nauarr. c. 20. n. 18. & passim alij, quia scienti & volenti non fit iniuria.

DVBIVM II.

An ludi aliqui sint Legibus vel Canonibus prohibiti?

R E S P O N D E O & **D I C O** Primò: Legibus ciuilibus quidam ludi fuerunt interditi, qui videlicet magis fortunâ quàm arte reguntur: qui in iure communiter intelliguntur sub nomine alearum. Patet ex l. 2. & 3. D. De aleatoribus, & Authent. Alearum Cod. De aleat. & alearum casu; Eiusmodi ludi tesserarum, taxillorum, talorum, & idem dicit Nauarr. c. 20. nu. 6. & alij de omnibus chartarum pictarum ludis, vt habet Salas supra dub. 3. n. 1.

Rationes huius prohibitionis plures allegantur. Prima, quod ex hoc genere ludorum

rum frequentius iræ, imò & blaſphemix in Deum, (cui euentus fortuiti ſolent attribui) exoriantur & euomantur. Altera, quòd inter ludentes ſæpè naſcantur lites & rixæ. Tertia, quòd facilè tota ſubſtantia exhauriatur talibus ludis: vnde fit, vt ad furta & latrocinia poſtmodù habeant confugium. Vide plura apud S. Antoninù 2. p. tit. 1. c. 23. §. 6. Vnde etiam in ludum alioquin licitum, eſt vetitum plus expendere, quàm ſolidum vnum, id eſt; aureum vnum, vt ſuprà diximus. Patet id ex diſta Authent. Alearum luſus.

Vbi dubitatur; an id ſit intelligendum; quòd nò amplius liceat expendere in ſingulas commiſſiones, an verò in totù continuatum luſum. Quidam intelligunt de toto luſu; ſed veriùs & verbis legis conformiùs intelligitur de ſingulis commiſſionibus.

Sed quæri hic poteſt, Vtrum leges illæ obligent, & an ſub peccato mortali. Soto lib. 4. De luſt. q. 5. a. 2. putat, quod leges illæ, quauis in vigore ſuo eſſent, non obligarent ſub mortali, eo quod ludi iſti ex genere ſuo, neque tendant contra iuſtitiam, neque charitatem: ſed melius quoad hoc ſentit Alcozer lib. De ludo c. 10. citatus apud Salas ſuprà dub. 3. qui dicit leges hæc vbi ſunt receptæ & contrariâ conſuetudine non abrogatæ ſeu eneruatæ, obligare ſub mortali, etiã ſi in particulari in ludo horum vel illorum ludentiù ceſſarent pericula incommodorum ludi; eo quod ex grauib; cauſis ſint latæ, quæ iam antea ſunt recenſitæ: nec vniuerſaliter idcirco ceſſant propter quorundam prudentiam & modeſtiam: quod etiam approbat Salas. Aſt verò tradunt DD. plerique, quod non obligent modò: addunt aliqui ſaltem ſub mortali, etiã ſi pro magna quantitate ludatur, ſecluſis alijs prauis circumſtantijs contrarijs legi naturæ: idq; idè quod contraria conſuetudine (ſi forſitan aliquando fuerint receptæ) nunc ſunt abrogatæ aut ſaltè eneruatæ quoad rigoſiorem obligationem. Ita Alcozer & Salas ſup. Medina 1. Sum. c. 14. Leſſ. lib. 2. c. 26. dub. 1. Soto & Nauar. locis citatis, Caiet. V. Ludus & 2. 2. q. 168. Lopez 2. p. Inſtr. c. conſcient. c. 31.

5 D I C O Secundò: Similiter ijdè ludi ſunt prohibiti Iure Canonico, potiffimùm tamen Clericis. Patet Can. Apoſtolicò 41. qui & refertur Can. 1. diſt. 35. vbi dicitur: Epifcopus aut Presbyter, aut Diaconus, qui vel aleæ vel ebrietatibus indulget, vel deſinito, vel deponitor: & Can. 42. Subdiaconus aut Cantor aut Lector, qui conſimilia faciet, vel deſinito, vel à communionem ſciungitor: ſimiliter & Laici. Item in Cap. Clerici 15. De vita & honeſt. Cleric. quod deſumptum eſt ex magno Conc. Lateranenſi, dicitur: Ad aleas & taxillos non ludant, nec huiuſmodi ludis interſint. Similia habentur in Cap. Inter dilectos De exceſſibus Prælatorum. Denique Conc.

Viggers de Iure & luſt.

Trid. Seſſ. 22. cap. 1. De reformat. ſic loquitur: Statuit ſancta Synodus, vt quæ alias à Summis Pontificibus & ſacris Canonibus de Clericorum vita, honeſtate, cultu, doctri-naque retinenda, æ ſimul de luxu comeſſationibus, aleis, choreis, luſibus, nec non ſecularibus negotijs fugiendis, ſancita fuerunt; eadem impoſterum, ſub iſdem pœnis vel maioribus, arbitrio Ordinarij imponendis, obſeruentur.

Hinc communis DD. ſententia habet, vt 6 teſtatur Salas ſup. c. 24. etiam modò in Clericis eſſe peccatum mortale vacare eiufmodi ludis, id eſt crebrò & per multum temporis illis inhærere ac indulgere: ſecus tamen vt communiter quoque addunt, ſi tantùm ex occasione ſemel atque iterù quis luſerit, aut non multum temporis in iſtis terere ſoleat: modò tamen id quoque fiat ſine ſcandalo; talis enim nò dicitur ſimpliciter vacare aleis aut taxillis, cui à Canonibus pœnæ imponuntur. Vbi tamen per Clericos intelligunt eos qui ſunt in ordinibus ſacris, aut beneficiati. Ita Salas ſup. Nauar. c. 20. n. 10. Panor. paſſim receptus Cap. penult. De vita & honeſtate Cler. vnde ponunt alios in eodem gradu cum laicis: & quia ſicuti leges ciuiles ſunt contraria conſuetudine abrogatæ, vt diximus, ita quoque & Canon ille diſt. 35. quatenus laicos tangit aut non fuit vſu receptus, aut contraria conſuetudine ſuit abrogatus, vt habet Caiet. 2. 2. q. 168. art. 3. & Leſſ. ſup. Hinc neque laicis, neque alijs inferioribus clericis volent ludos illos eſſe modò interdictos ſaltem non ſub mortali: Neque enim Concil. Trident. in ordine ad laicos aliquid renouat vel ad vſum reuocari mandat. Si tamen alicubi in Regno aliquo, aut Prouincia extaret lex aliqua politica ſub grauib; pœnis ludos eiufmodi interdicens, quæ eſſet in vigore, vt aliqui aſſerunt de Regno Caſtilliz, foret illa ſub mortali obſeruanda: vt ante iudicauimus de legibus Cæſareis. Quia tamen hi ludi rarò exercentur abſque peccato, & quidem frequentius non ſine mortali, quando lucri notabilis cauſa ſiunt, vt quia iræ accenduntur, lites & pugnæ naſcuntur, euomuntur blaſphemix, dilapidatur ſubſtantia, ita vt domi vxori & proliſus ſit egeſtas, & alia plura mala ſequuntur, idcirco omnes omninò ab illis ſummopere ſunt dehortandi ac deterrendi.

DVBIVM III.

*Vtrum qui luda vetito fuerit
aliquid lucratus, teneatur
ad eius reſtitutionem?*

Bb

Quidam

7 **Q**uidam antiquiores affirmant: inter quos est D. Bonaventura in 4. dist. 15, n. 67. & quidam alij, quibus etiam tauet D. Thom. eadem dist. q. 2. a. 4. quæstiuncula ult. ad 2. & 2. q. 32. art. 7. ad 2. Syl. V. Ludus q. 13. Sed communior Doctorum sententia habet, acquisita ludo vetito posse retineri, donec per sententiam Iudicis cogatur quis ea restituere. Ita Adrian. in 4. De restitut. §. Qui in superioribus, Alexander Halensis p. 4. q. 86. membro 3. a. 6. Medina C. De restitut. q. 22. Castro lib. 2. De lege pœnali c. 2. Soto lib. 4. De iustit. q. 5. a. 2. Couar. sup. n. 2. & 3. Nauar. cap. 20. n. 18. Caiet. in Sum. V. Ludus & 2. 2. q. 37. a. 2. ad 2. ibid. Arragon. & Bannet. Azor. tom. 3. lib. 5. c. 24. Bonac. sup. q. 3. p. 3. Tolet. lib. 5. c. 17. & passim recentiores.

Probari potest: quia, ut diximus dub. 1. contractus ludi vim habet iure naturæ ad transferendum dominium: atqui ex eo, quod ludus aliquis sit lege prohibitus exerceri, non amittit vim illam transferendi dominij.

Confirmatur: quia neque iure naturali, neque iure positiuo. Quod non iure naturali amittat ideo vim illam, patet in alijs pluribus contractibus prohibitis: ut in contractu matrimoniali post simplex votum castitatis, aut post sponsalia cum alio inita. Item in venditione rei, quam quis prius alteri vendidit, sed non tradidit: rursus in contractu negotiationis quem quis facit illo die quo prohibitum est eiusmodi contractus facere.

8 **Q**uod non etiã iure positiuo hic contractus ludi, quamuis vetitus, perdat vim transferendi dominij. Declaratur: quia leges nusquam reddunt hunc contractum irritum aut nullum. Nam de aleatoribus, de quibus maximè posset dubitari, ita loquitur Lex 2. C. De aleat. Nulli liceat in publicis vel priuatis domibus vel locis ludere, & si contractum fuerit, nulla sequatur condemnatio (id est non cogatur victus soluere) sed solum reddatur, & competentibus actionibus repetatur ab his, qui dederunt &c. ubi lex neque ludentes reddit inhabiles ad dominij translationem faciendam, neque contractum ludi irritat aut annullat, sed repetendi tribuit actionem, idque in iudicio, ut communiter interpretantur DD. Couar. ad Reg. Peccatum p. 2. §. 4. n. 8. Vnde tamen victus, priuatum repeteret solum, non tenebitur victor reddere: imò addunt, etiamsi in iudicio repetat non teneri, nisi post sententiam Iudicis.

Ratio redditur: quia lex, quã parte solutum iubet restituere, est pœnalis, ut quidam volunt: non tenetur autem quis pœnam subire ante sententiam. Aut certè lex est dispositiua modi, quo res ludo vetito perdita possit & debeat recuperari: quod satis ex istis verbis legis, Competentibus actionibus repetatur, videtur posse statui, ubi conceditur tantum ius repetendi per ministerium Iudicis.

Quemadmodum quando iura concedunt restitutionem in integrum contra præscriptionem, vel aliquem contractum utrimque impletum, tunc qui titulo præscriptionis vel istius contractus possidet (si aliunde non intercedat iniustitia) non tenetur ad restitutionem ante Iudicis sententiam, quã in integrum restituatur alter, & postmodum hic condemnetur, ut ex antè dictis satis intelligi potest. Accedit ius illud repetendi solum, quod leges concedunt, videri per consuetudinem contrariam esse abrogatum, nisi forsitan in quibusdam regnis aut prouincijs sit renouatum, ut notat à Castro loco sup. citato.

Sed contra obijcitur: Quando leges prohibent contractum, tunc illud simul irritant, l. Non dub. C. De legib. atqui hic agitur de ludo prohibito per leges, & quidem supponendo quod in vigore, alioquin nihil particulare disputaretur, ergo ad restitutionem tenetur, qui lucratus est ludo vetito: quia per contractum irritum non potest quis ius aut dominium rei acquirere.

9 **R**esp. N. A. vniuersaliter intellectum: lex enim allegata, interpretanda est, ut locum tum habeat, quando agitur de lege quæ prohibet aliqua, & in prohibitione sistit, nec ulterius progreditur adijciendo modum infirmandi quod contra legem contractum est: quando autè ulterius disponit, tunc non plus nec aliter censetur lex infirmare, quàm iuxta modum quæ traditionem vero leges prohibentes quæ allegari solent, non ibi sistunt, sed ulterius progrediuntur concedendo repetitionem in iudicio, eius quod ludo prohibito comparatum est, & ideo leges illæ non censentur irritum facere contractum, neque ad restitutionem obligare, nisi post sententiã. Ita ferè Salas sup. dub. 5. n. 6. ex Adriano sup. qui citat Barr.

Molina autem tom. 2. disp. 88. addit se arbitrari legem allegatam non amplius esse vsu receptã. Suarez verò De legib. lib. 5. c. 28. n. 7. post longam disp. resoluit tandem actus contra legem simpliciter prohibentem esse irritos, non quidem ex natura precisè prohibitionis, sed iure positiuo, scil. per legem allegatã Non dubium, quæ hic obijcitur: sed tamen, quia irritatio est pœnalis, idcirco non obligare in conscientia, nec esse cum effectu ante Iudicis sententiam, siue donec per Iudicem declaratur: quod consequenter late explicat & ostendit.

DVBIVM IV.

Vtrum qui ludo vetito perdidit, & non soluit, teneatur in foro conscientie soluere?

RESPONDETUR: Ius commune Cæsareum liberat talem à necessitate soluendi, ut constat ex legibus supra citatis: idque plures DD. intelligunt non tantum in foro externo, sed etiam in foro conscientie. Ita

titæ. Ita Adrian. & Couar. locis ſup. citatis. Similiter Bonac. ſup. pun. 3. n. 2. cum multis alijs quos citat.

Probatur: quia iura ſic poſſunt de rebus fortunæ diſponere, vt vel contractus aliqui ſuper illis inſiti ſint inualidi ac nulli, aut tamenſi illos non omninò inualident, tamen tribuant alteri parti exceptionem, aut poſtea repetitionem, vel reſtitutionem in integrum; ita vt etiam quis tutâ conſcientiâ poſſit illis medijs vti, ſiue ad rem ſuam retinendam; non obſtante contractu, ſiue ad eam recuperandam, ſi in vim contractus fuerit alteri tradita: atqui nulla apparet hęc ratio negandi, quòd Legiſlatores fuerint illâ poſteſtate vſi, quando ſimpliciter ſtatuunt, ne victus cogatur ſoluere.

Confirmatur: quia non tantum volunt eum non cogi ad ſoluendum, ſed etiam adiuuant, vt ipſe & eius hæredes competentibus actionibus poſſint ſolutum repetere; ergò ſatis apparet, quòd non tantum in foro externo; ſed etiã in foro interno, victus nõ tenetur perſoluere. quod ludo verito perdidit.

Caſtro quidem & Medina ſuprà volunt eum teneri ſoluere, quia iure naturali, inquit, quiſque tenetur implere promiſſa, quæ liberè ſine vi & fraude fecit: admittunt tamèn eundem poſtea poſſe in iudicio repetere. Sed non videtur opus iſtis ambagiſis: qui enim ad agendum admittitur, eſt multò magis ad excipiendũ admittendus, vt dicitur Cap. Qui ad agendũ De regul. iuris in 6. Nec refert, quòd alij allegant, promiſſa ſcilicet liberè facta eſſe iure naturæ implenda: hoc enim verum eſt, niſi ſuperior poteſtas reddat illa irrita, aut niſi concedat facultatem non implendi, quando iuſta de cauſa id facere poteſt, vt hęc contingit.

Eandem doctrinam haud dubiè tenere cenſendi ſunt illi, quos Dubio præced. diximus docere; ne quidem poſſe victorem tutâ conſcientiâ retinere, quæ ludo verito lucratus, & de facto conſequeus eſt. Sed licet hoc demus, iuxta dicta dub. præced. quòd victor ea poſſit retinere, quia eorum obtinuit dominium, imò & poſſit priuatim exigere à victo ſolutionem eius, quod lucratus eſt: tamen cum eo conſiſtit, quod victus poſſit in iudicio illa repetere, & ſi non ſoluerit, dicatur in conſcientia non teneri ad ſoluendum; quia ſcilicet iura illi concedunt facultatem excutiendi obligationem, & ſe liberandi ante ſolutionem factam, ſi velit, & poſt ſolutionem dant poteſtatem per ſententiam Iudicis illa recuperandi. Si quis tamen iuraſſet ſoluere, omninò deberet ſoluere, quamuis poſtea poſſet ſolutum repetere, iuxta facultatem ſibi à iure conſeſſam: niſi & hoc iuraſſet, quòd beneficio legis ad repetendum non vteretur, quia iuramentum de re licita, vt eſt ſoluere aut non repe-

tere amiſſum, eſt ſeruandum. Imò plures docent ſi ludentes ſimpliciter ceſſerint iuri ſuo & renuntiauerint beneficio legis, quòd perdens in conſcientiâ tenebitur ſoluere, nec poterit repetere ſolutum. Ita Salas ſup. dub. 28. Bonac. loco cit. n. 5. Azor. ſup. lib. 5. c. 24. q. 7. & alij citati apud Bonac. contra Rebell. lib. 12. q. 2. n. 8. quia ceſſio ſui iuris valida eſt, quia proximè facultas repetendi eſt conſeſſa in fauorem perdentis, inquit, non Reipubl. cum parum interſit, penes quem ſit pecunia an penes vnum, an penes alterum. Non videtur tamèn ſententia Rebelli improbabilis, eo quòd iſta facultas repetendi aut non ſoluendi videtur conſeſſa non tam in fauorem perdentis, quam in deteſtatione & reprobatione ludi, ex quo Legiſlatores cenſuerunt in Repub. obuenire grãuia incommoda, vt ex ſuprà dictis conſtat.

D V B I V M V.

An per ludum vel ſponſiones poſſint lucrari illi, qui non poſſunt perdere?

NOtandum eſt. Ex diuorij capitibus 11 contingere, quòd aliquis dicatur non poſſe perdere. Vnde vt diſtinctè explicemus quæſtionem propoſitam,

R E S P O N D E O & D I C O Primò: Qui non poteſt perdere, quia non habet quòd deponat aut perdat, ſed ſimulat tantum ſe habere, vel quia deponit rem alterius vel quam alienare non poteſt, is queque non poteſt rem alterius lucrari, & ſi illam acceperit, tenetur etiam ante ſententiam Iudicis ad illius reſtitutionem.

Eſt Rebelli lib. 12. quaſt. 4. n. 5. Molina diſput. 519. n. 4. Fullucc. tract. 37. c. 6. q. 1. n. 107. Bonac. De reſtit. in particulari diſp. 2. q. 3. puncto 2. n. 19. & paſſim aliorum, qui dicunt non poſſe aliquem plus lucrari, quam perdere: vt v. g. quòd qui habet tantum decem nummos, nõ poſſit primo iactu lucrari quindecim, aut viginti. Similiter dicit Bonac. loco cit. n. 15. cum alijs, quos allegat, filium ſam. aut alium qui non habet facultatem diſponendi de re, quam ludo exponit, nõ poſſe ſibi retinere lucrum quòd ludo acquiſiuit.

Ratio eſt: quia iniquus eſt contractus, neque ſeruata eſt æqualitas, quando hic deponit, quòd ſuum non erat, aut non potuit in alterius transferre dominium, vel ſimulauit ſe habere quæ deponeret, & non habet: vnde fraude alterum circumuenit, quæ dici poteſt cauſam dediſſe contractui, ſicuti is, qui appoſita pecuniâ adulterinâ lucratus eſſet contra alterum: quia ſi alter ſciret, non cum tali luderet pretio.

D I C O Secundò: Qui non poteſt per-

B b ij

dere,

dere, moraliter loquendo, propter summam peritiam artis, vel propter certitudinem, quam habet de re, super qua fit spon- sio, is non poterit lucrari, si imperitum se si- mulat, aut pariter incertum, & ita inducat alterum ad ludendum aut spon- sione certan- dum. Ita Bonac. supra n. 4. cum DD. supra cit. & alijs pluribus quos ipse citat. Vnde qui sic lucratus fuerit, tenetur in conscientia ad restitutionem ex communi omnium sententi- a: quia censetur causa damni per fraudem.

Sed controuertitur de illo, qui nihil si- mulat, sed tantummodò non aperit vel de- clarat suam peritiam, & prouocans aut pro- uocatus ludit, & lucratur: Cõmunior DD. sententia est etiam talem lucrari, & lucrum accipere non posse, & si acceperit teneri ad restitu- tionem, vt videre est apud Bonac. sup. pun. 2. n. 4. & apud Salas Tract. De ludo, c. 25. quibus locis vterque plurimos, citant pro hac opinione, quam etiam Bonac. sequitur. Fundamentum huius sententiæ videtur statuendum, quod talis etiam censetur per fraudem implicitam esse causa damni alterius, & sic in conscientia teneatur illud resarcire. Sed sunt alij DD. qui oppositum tam de spon- sionibus, quam de ludo quoad præsen- tem casum tenent, vt refert Salas loco cit. & allegat Sa V. Contractus n. 12. Tolet. lib. 5. cap. 27. qui tamen non id expressè dicit, quamuis aliquousque ex ipso colligi possit: Nauar. c. 20. n. 18. & Couar. ad Reg. Peccatum §. 4. n. 6. cum Decio concil. 115. & Sa- las De ludo sup. c. 25. dicit esse probabile.

Probari potest: quia non tenetur quis ex iniustitia suam peritiam, aut suam, quam habet de rebus, notitiam alteri declarare, ne ille amittat: quisque enim hic suas partes agit: Alter autem suæ debet imputare temeritati, quòd ignotum prouocauerit, aut prouocatus periculo perdendi se exposue- rit, non examinatis qualitibus eius, cum quo concertat. Neque referre videtur, quòd non lussisset, si illius peritiam, aut de rebus notitiam cognouisset: quod opponunt Bonac. & Less. quia non omnis error in con- trahente reddit contractum nullum, aut re- uocabilem, vel etiam iniustum, præsertim quando non est erratum circa substantiam rei, nec in altero subest culpa.

Confirmatur: quia satis communiter ad- mittunt Doctores, sicuti supra ostendimus, quòd is, cui in ludo felicior fors aut partitio obuenerit, ita vt de victoria sit certus, aut iudicet se certum, possit eam re dissimulatam offerre duplum, aut amplius deponere, & si alter conditionem acceptet, possit duplum aut amplius lucrari; ergo &c. Vide Medi- nam supra q. 22. In hac autem controuersia, mihi in primis nullo modo probatur, quod qui certus est de rei veritate aut existentia, super quâ spon- sio

fione certare & lucrum facere. Hoc enim est contra communem hominum etiam vulgariu apprehensionem & sensum: & ratio est, quia natura illius certaminis videtur per se im- portare quandam dubietatem siue incertitu- dinem ex vtraq; parte certantiu, vnde puto inhærendum ijs quæ antè de spon- sione diximus. Deinde quod ad ludum attinet in casu proposito, si is qui ludi tam peritus, est vt supponitur, ignoret vtrum alter non sit pari- ter peritus, aut peritior cum quo prouocans, aut prouocatus ludit, existimo, quod luden- do cum tali possit lucrari, quia ipse se simul fortunæ & periculo perdendi exponit; quod & Doctores primo sententiæ satis significar locis cit. idq; saltem donec imparitatem al- terius manifestè didicerit: putarè verò, quod tum non possit vltius, nisi agnitâ quoq; ab altero, huius peritiâ, ipse nihilominus velit in ludo pergere, sicuti quoq; Bonac. sup. cum Rebell. & multis alijs admittunt, sic peritum posse lucrari, si alter peritiam eius non igno- rabat, quia scienti & volenti, inquit, non fit iniuria. Quando deniq; ita peritus vt mora- liter perdere non possit, prouocat alium, aut vocatur ab alio quem nouit satis imperitum, & qui eius peritiam ignorat, videtur tunc tenendum cum sententia quoq; communiori, quod talis lucrari non possit, quia per impli- citam fraudem censetur causa damni alterius.

Qui tamen falsis aleis aut taxillis aut fal- sis alijs instrumentis ludi vteretur, vnde per- dere non possit, is haud dubiè non possit lucrum facere suum, sed obligaretur ad res- titutionem, imò & obnoxius est pœnis à Iudice infligendis, quia tenetur crimine stel- lionatus, vt notat ex Aretino Mald. sup. du. 3.

Dico Tertio: Qui ludit lusu prohibi-¹³ bito, si habeat animum non soluendi, vel solum reperendi, non potest lucrari sic vt lucrum iuste detineat. Ratio est, quia collu- sorem decipit, dum se gerit tamquam pa- ratus esset pari sorte concurrere cum altero, vt soluat, si vincatur, & lucrum recipiat, si vincat: cum tamen intendat solum ab al- tero lucrum captare, & si perdat, nihil ipsi concedere: quod facit contractum inæqua- lem & iniquum. Ita docent Reginald. lib. 25. n. 388. Bonac. supra puncto 3. n. 9. & alij recentiores. Qui tamen syncerè ludit, non habens animum non soluendi aut re- cuperandi in iudicio, poterit ludo peracto mutare animum & non soluere. Ita quoque Bonac. loco cit. quia ius commune vtrique hoc concedit, & in eo pares sunt.

Dixi, Qui vetito ludo ludit; quia qui lu- do licito ludit, etsi cogitet non soluere, po- terit tamen lucrari: quia quamuis soluere non intendat, poterit tamen ad soluendum compelli, atque ita victor censetur hic paris esse conditionis ad lucrum faciendum, non obstante contrariâ voluntate colludentis.

CAPVT

CAPUT QUINTUM.

De emptione & venditione.

DUBIUM PRIMVM.

Quid sit Emptio, & quid Venditio? Item quid Negotiatio, & an hac sit licita?

RESPONDEO & DICO Primò: Rectè definiri solet Emptio esse pactio pretij pro merce: & Venditio esse pactio mercis pro pretio. Sèlus est, Emptio est contractus, quo quis obligatur alteri soluere pretium pro merce: & Venditio est contractus, quo quis obligatur tradere mercem pro pretio. Colligitur ex l. 1. D. De contrah. empt. Ex dictis autem definitionibus videre est, emptionem & venditionem ad se mutuo dicere essentialiter ordinè quendam, & vnam sine altera consistere non posse.

Merx vocatur quæuis res vendibilis: quales sunt omnes res mobiles & immobiles, quæ hominum potestati & vñibus subiacent: item actiones, & iura, quæ pecunijs æstimari & comparari solent.

Pretium est nummus seu pecunia: hæc enim est inuenta, vt sit mensura ac pretium omnium, quæ in humanis contractibus veniunt, vt docet Philosophus 3. Ethic. cap. 5. Vnde ante vñum nummi non erat propriè dicta emptio aut venditio, sed tantum permutatio.

Absoluuntur autem hi contractus quoad substantiam suam nudâ pactioe seu conuentione partium super merce & pretio. Vt tamen transferatur dominium per hos contractus, debet accedere rerû traditio, super quibus pactio est inita, vt constat ex dictis supra cap. 1. De contractibus in genere. Quare quamdiu traditio rei non accesserit, tamdiu non habent totum omnino suum complementum, ad quod finaliter referuntur: quia finis horum est translatio dominij rerum ab vno in alterum. Vide plura huc pertinentia apud Gomez. t. 2. c. 11. n. 30.

DI C O Secundò: Negotiatio tunc propriè fit, quando quis rem aliquam comparat eo animo, vt illam integram & immutatam vèdat, & sic lucretur. Ita Molina To. 2. disp. 339. Rebell. De septè peccatis mort. cap. 53. Less. lib. 2. c. 21. dub. 1. & passim alij. Et

Colligitur ex D. Thoma quæst. 77. art. 4. & ex D. Chrysof. Hom. 38. in Matthæum.

Sub venditione autem intellige generaliter permutationem rerum, quia mercatores non tantum quærent lucrum ex venditione, sed etiam ex alijs permutationibus, quas faciunt super rebus emptis, aut aliter sibi cõparatis. Commutatio tamen rei pro pretio, vel pretij pro re, aut rei pro re quando non fit ad lucrum captandum, sed ad seruiendum suis necessitatibus, vt scilicet habeat quis illa, quibus ad vitæ sustentationem indiget, non est censenda negotiatio, vt notat D. Th. loco cit. quia negotiatio intendit ad lucrum: Vnde de istiusmodi contractu non est quæstio, an licitus sit: nam extra omne dubium est, quod sit honestus & laudabilis, neque spectet ad negotiatores, inquit D. Th. sed ad æconomicos, aut politicos.

DI C O Tertio: Negotiatio propriè dicta non est quoque actio per se illicita, sed indifferens, & prout ad bonum vel malum finem refertur, potest esse nunc bona, nunc mala. Colligitur ex D. Thoma loco citato. Et rationem hanc, indicat: quia quæstus seu lucrum, ad quod proximè refertur, est quid indifferens, nec in sua ratione includit aliquam turpitudinem. Vnde si lucrum intentum referatur ad honestam vitæ sustentationem, vel ipsa negotiatio exerceatur, vt simul conuenienter Communitatis vel patriæ necessitatibus provideatur, erit ipsa honesta & laudabilis.

Obijci potest: Qui negotiatur cum intentione lucri, is debet vel emere rem vilius, quam valeat, aut vendere carius; alioquin enim nõ videtur posse lucrari: atqui vtrumque est contra iustitiam; ergo negotiatio ex se videtur illicita.

Responderetur Negando Assumptum: & ad Confirmationem dicendum est, quod nihilominus negotiator lucrari possit, quia contingit quibusdam in locis res esse minoris pretij, vbi proinde potest eas emere tanti, quanti valent: in alijs autem locis easdem esse pretij maioris, quò eas deferendo potest plus vendere, & non excedere pretium, quod scilicet ibi valent. Deinde etiam in eodem loco potest quis emere rem in maiori quantitate, idque tanti, quanti æstimatur in grosso, & postea per minutiores partes pro commoditate plebis distrahere. Quâ ratione proportionabiliter plus æstimatur propter accedentem laborem & industriam in distractione, ac simul propter periculum corruptionis, dum conseruatur; vnde & plus potest sic vendi. Denique diuersis temporibus mutatur frequenter rerum

B b iij

pretium

pretium: in quod tempus etiam mercatores solent intendere, & merces conseruare, & quidem honestè ac laudabiliter, si id faciant, vt Reip. & conciuibus subueniant, quando eiusmodi mercium contingit inopiam aut defectum obuenerit: Atqui istis & similibus modis fit, quòd negotiator consequi possit lucrum, absque eo, quòd aut vilius emat, aut carius vedat res, quam tèpori & loco valeant.

DVBIVM II.

Vtrum Religiosis & Clericis sit interdicta negotiatio?

Respondetur: Religiosis & Clericis interdictum est negotiationem per se exercere. Constat ex pluribus Canonibus, vt Can. Consequens, Distinct. 88. Canone Negotiatorem, & Can. Fornicarij Dist. eadem: & Cap. vii. De vita & honestate Clericorum; Clement. 1. eodem tit. Cap. Secundum Ne Clerici vel Monachi: & alibi. Et tenent DD. communiter: & sunt ista renouata in Conc. Trident. Sess. 22. cap. 2.

Rationes autem plures allegantur. Prima, quia indecens est & indecorum, quòd vir Ecclesiasticus, diuinis officijs dedicatus, lucris illis sæcularibus captandis incumbat.

Altera est, quia negotiatio multum occupat hominis animum, & ad terrena inclinât, à spiritualibus autè distrahit & auocat. Hinc Apostolus 2. ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo, inquit, implicat se negotijs secularibus.*

Tertia, quia in negotiatione sæpiùs solent concurrere multæ fraudes, mendacia, periuria, & alia peccata à quibus oportet Clericum esse vel maximè remotum & alienum. Vnde D. August. ad illud Psal. 70. *Quoniam non cognoui literaturam, sic scribit: Negotiator auidus acquirendi pro damno blasphemât, pro pretijs rerum mentitur & peierat. Quae de causa D. Chrysoft. videtur generaliter reprehendere & veluti damnare loco sup. cit. negotiatores, quia scilicet hæc vitia plerisque sunt communia: D. Thomas verò ait Chrysostomum loqui de negotiatoribus, qui finem vltimum in lucro constituunt: sed rectius viditur dici, quòd quia plerique causâ lucri deprehenduntur parati ad fraudes, & iniustitias, hinc more cõcionatorio D. Chryf. vniuersaliter eos reijcit, & quasi cõdemnat.*

Hic autem inter DD. controuertitur, Vtrū Canones prohibentes Clericis negotiationem obligent sub mortali? Caiet. in Summa V. Clericorum peccata, tenet non obligare sub mortali si temeritas, si contemptus, si contumacia desit: inquit. Idem docet Palatios 2. de Contractibus c. 10. & Rodriguez V. Negotiatio, putat esse probabile. Alij multi dicunt simpliciter negotiationem esse Cleri-

cis prohibita si b mortali, & Clericos negotiatores peccare mortaliter. Ita Molina tom. 2. disp. 342. Salon. 2. 2. q. 77. art. 4. Vega in Epit. & Summa V. Clericus, Rebell. De obligationibus p. 2. lib. 9. q. 1. sect. 2. Ioannes Med. Syluest. Angel. Armilla, & alij, vt refert Salas sup. n. 3. Quidam verò, inter istos mediâ quasi viâ incedunt, & dicunt non peccare Clericum mortaliter exercendo vnum aut alterum actum negotiationis: sed si assidue siue ex professo incumbat negotiationi. Ita tenet Morla in Emporio Iuris parte 1. tit. 9. qu. 10. Lessius lib. 2. cap. 17. dub. 2. Salas supra dub. 2. n. 4. cum alijs quos citat: quæ doctrina videtur verior: neque enim quis dicitur exercere negotiationem, aut esse negotiator, quamuis ex occasione aliquando & rariùs faciat aliquem actum negotiationis, vt bene aduertit Morla loco cit. & videtur quoque hic esse sensus & mens Caiet. quando dicit non peccare mortaliter, si absit contumacia, contemptus, temeritas quæ non omnino absunt, quando quis assidue negotiationi incumbit: secus, quando tantum vnus aut alter exercetur actus.

Notant autem Medina De Restitut. supra qu. 30. & alij DD. citati: quòd & ex descriptione negotiationis colligi potest, scilicet non esse negotiatores censendos, qui agros proprios colunt, vt fructus vendant, & sic quæstum faciant; vel qui greges in prædijs suis alunt, vt ex foetu, lana, lacte pecuniam conficiant, aut ipsa animalia adulta & saginata vendant. Vnde ista nõ sunt Clericis aut Monachis prohibita. Patet hoc ipsum ex Can. Quoniam De consecr. dist. 5. & cap. Clerici De vita & honest. Cleric. Non tamen sic licet agros aut prædia aliena ad hoc conducere, vt eiusmodi exerceant: quamuis enim hoc non sit propriè negotiari, tamèn expressè est eis prohibitum, causa 21. q. 3. Can. 1. & 3. vt tradit Sal. sup. n. 10. cum alijs.

Non est quoque negotiari, vt clarè docet D. Chrysoft. Homilia sup. cit. si quis materiam aliquam comparet, ex quâ, labore manuum & industriâ suâ conficiat rem vsibus aliorum commodam, vt eam vendat. Hinc & Monachi solent sportas, storeas, & similia conficere ac vendere, vt ex pretio se sustentarent, vel vt haberent, vnde darent necessitatem patienti, ad quod & Apostolus hortatur: & ipse artem Cenofactoriam exercebat, qua se & suos intertenebat, Actuum cap. 18.

Quin & possunt Clerici aliqua vendere carius quam emerint, quando non ex intentione, ad hoc emerint, vt sumitur ex D. Thoma hic q. 77. art. 4. ad 2. & docet Sa, Rebell. & alij locis antè citatis.

Dixi, Clericis esse prohibitum negotiari per se, siue in proprijs personis exercere negotiationem: quia id facere per alios non est inter-

est interdictum, ut communiter DD. tradunt. Ita Tabien. V. Emptio q. 26. Armilla n. 28. Sa V. Clericus n. 23. Vega sup. V. Negotiatio cas. 2. Artagon. 2. 2. q. 77. arti. 4. ibidem Salon. Controuers. 4. à Valent. tom. 3. Disp. 5. q. 20. puncto 5. Medin. C. De Restit. q. 30. Rebel. sup. Rationem addit Salas sup. n. 8. quia negotiando per alios, cessat rationes prohibitionis. Imo Clement. 1. de Vitâ & honest. Clericorum videtur id permittum.

D V B I V M III.

Quotuplex sit pretium rerum vendibilium, & quod debeat censeri iustum?

8 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Duplex est rerum pretium: aliud quod vocant Legitimum, aliud quod vocant Vulgare siue fori, aut naturale. Sumitur ex Philosopho lib. 5. Ethic. cap. 7. & communiter sequuntur omnes DD.

Legitimum dicitur, quod lege Principis aut Magistratus constituitur, ut v. g. quod modius frumenti vendatur quatuor aureis; vel dum quid simile determinat, & statuit circa res alias venales.

Pretium Vulgare, siue naturale dicitur quod sine lege aut decreto Principis vel Magistratus, ex naturali prudentia populi constitutum est. Vnde pendet ex communi æstimatione hominum intelligentium, qui rerum naturis, conditionibus & circumstantijs attentis, sic de earum valore censent. Ita Tolet. lib. De septem peccatis cap. 47. Syluester V. Emptio, Salas supra dub. 4. n. 1. & alij.

9 **D**I C O Secundò: Iustum pretium in primis censetur, quod Principis aut Magistratus lege siue ordinatione ob bonum commune est taxatum. Ita DD. communiter.

Declaratur: quia iustum censetur, quod æquale est rei, omnibus circumstantijs siue intrinsicis siue extrinsecis spectandis spectatis. Atque hoc determinare potissimum ad superiores Reipubl. pertinet, quia illorum maximè est ponderare circumstantias, ex quibus æstimatio mercium sumenda & taxanda sit, quatenus scilicet ipsorum est in omnibus curare bonum commune. Et cum ad Magistratum prudentiores assumi soleant, merito habentur illi aptissimi, qui possint rem illam definire. Si tamen in rebus illis negotiationis minus essent versati, oporteret, quod alios ad suum consilium in eiusmodi determinatione faciendâ adhiberent. Circumstantiæ verò in constituendo iusto pretio hinc considerandæ, quædam continentur ex parte mercium, ut sunt copia vel

inopia harum, item earum utilitas vel inutilitas, & similia: quædam verò ex parte vendenti, ut labores, expensæ vel pericula in illis comparandis aut conseruandis: aliæ denique ex parte ementium, ut quod multi vel pauci eas merces appetant, quod pecuniæ magna sit copia vel inopia. Ita tradit Medina De restitutione quest. 31. aliquando etiam communis necessitas siue indigentia populi.

DI C O Tertiò: Iustum quoque pretium est, quod communi hominum æstimatione est constitutum. Illud autem iustum esse censendum, colligitur ex l. Pretia D. Ad Leg. Falcidiam, ubi legislator iudicat pretia non ex utilitate & affectu singulorum, sed communiter siue ex communi æstimatione debere constitui.

Ratio reddi potest: quia iudicium priuatum cuiusque particularis est corruptioni valde obnoxium: proprii namq; quæstus affectu siue cupiditate facile peruertitur. Iudiciû autem commune ab eiusmodi errore magis liberum est, quia suis veluti partibus hinc inde temperatur. Quare dum non suppetit, certior regula per principis determinatione de rerum valore, illud sequendum est. Vide Nauarr. cap. 23. n. 78. & Courr. lib. 2. Var. resolut. cap. 3. circa initium.

Obseruandum verò est, Pretium legitimum consistere quodammodo in indiuisibili: Vulgare non ita, sed habere quandam latitudinem, ut DD. communiter tradunt. Ratio diuersitatis est, quia legitimum taxatur ab vno, vel à pluribus in vnum conuenientibus, & sic ad vnum quasi indiuisibile determinatur: Vulgare autem à multorum iudicio, non sic inter se conuenientium ac coherentium traditur. Vnde fit, ut, quod aliqui æstimant centum, alij æstimant 95. alij 105. Et propterea hoc pretium dicitur esse triplex, scilicet medium, infimum, & summum, & vnumquodque habetur iustum. Quare potest venditor nunc vnum, nunc alterum accipere, prout occasio se præsentat: & intra hanc latitudinem locum habere; intelligendum est commune quoddam dictum, scilicet rem valere, quanti vendi potest. Quando autem pretium lege taxatum est, non licet aliquid accipere supra illam taxationem, & si quid plus accipiatur, debet restitui. Vide Nauar. supra. Sed

Petes: Quid si pretium legitimum discrepet à vulgari, v. g. pretium legitimum modij tritici sit quatuor aureorum, interim ex aliqua occasione contingit, vulgare non esse nisi trium, an licebit tunc vendere pretio legitimo?

RESPONDETUR: Quando pretium legitimum alius est, quàm vulgare, non licet ordinariè pretium legitimum exigere. Ita Barthol. Medina in Summa c. 19. & plerique alij Doctores.

Ratio redditur: quia ordinariè illud taxatum est, ut venditiones non excedant ultra; non autem, ut non descendant infra: quia plerumque fit in gratiam emptorum, siue ut non decipiantur, siue ut per monopolium non opprimantur.

Dixi, ordinariè; quia aliquando taxatio similis fit in gratiam venditorum, ut res minoris emi non possit. Sicuti in venditione censuum perpetuorum, aut vitalium, & similibus iurium, quæ non solent homines, nisi pecuniæ penuriâ pressi vendere: tunc enim licet pretium legitimū exigere, quamuis vulgare non esset tam altum: imò qui minoris emeret infra legitimū, non esset in conscientia tutus.

12 In alijs autem quando pretium legitimū est minus, & vulgare maius, non licet exigere vulgare, sed tantū legitimū, atque ad eò qui plus acceperit, tenetur ad restitutionem. Ita docent D. Soto lib. 5. De Iust. q. 8. art. 4. & lib. 6. q. 2. art. 3. concl. 3. Couar. p. 3. Var. c. 3. n. 5. & 6. Nauarr. c. 23. n. 88. & consil. 3. De empt. & vend. n. 3. Tolet. lib. de septem peccatis c. 48. & multi alij quos citat Salas dub. 6. n. 1. Ratio est, quia illud habendum est verum rei pretium, quod magistratus statuit, ad eum finem, ut non excedatur. Alterum verò, quod habetur vulgare, iudicandum est tali casu introductum esse actu & cautelis mercatorum, qui eiusmodi merces habent venales. Seruandum itaque est, etiam si taxatum esset infra pretium, infimum naturale, quo seclusa lege, venderetur, quando id ex iusta causa factum est, ut quia indigentia aut necessitas communis populi tale quid requirit. Imo necessitas posset esse tanta, quod princeps etiam posset cogere mercatores diuites ad vendendum, quia commune bonum est anteponendum utilitati priuatorum. Ita Salas sup. cum Bartolo l. 1. n. 1. D. De officio Præfecti vrbis: Panormit. c. 1. De empt. & vend. Couar. p. 2. Variar. cap. 3. nu. 5. à Grassijs 1. p. decis. tit. 2. c. 57. nu. 12. Less. lib. 2. c. 21. n. 14. & alijs, & sic, inquit, in praxi videmus seruari in frumento: semper enim pretium minus infimo naturali taxari pro frumento solet. Molina autem tom. 2. disput. 364. addit, tunc qui venderet altiùs quàm pretio taxato, sed non excederet iustum naturale, quod ratione illius excessus non teneretur ad restitutionem, nec improbabile videretur. Contrarium tamen eius defendit Salas dub. 6. citato n. 5. & hæc videtur quoque mens aliorum DD. rationem addit, quia sic vendens capit illum excessum domino rationabiliter inuito.

13 Obseruandum nihilominus est, Si Magistratus notabiliter esset negligens, ita ut, variatis valdè circumstantijs, ex quibus pendet æqua mercium æstimatio, aut sublatâ siue

cessante iam causâ ob quam taxasset tam exiguo pretio, non mutaret pretium constitutū, aut si spe munerū, aut odio venditorum inductus sic taxasset, tunc posse pretio vulgari res vendi, quia lex esset iniqua, ut docet Ioan. Med. sup. q. 31. & alij, sed tale quid de magistratu præsumi non debet, nisi id ipsum esset moraliter omninò euidens.

Petes Secundò: An res, quæ non habeat pretium legitimū nec vulgare, possit tanti vendi, quanti dominus vult eam æstimare, ut sunt v. g. raræ gemmæ, antiquæ picturæ, veteres statuar, insignes canes, falcones, & similia. Multi affirmant, ut Ledesma 2. p. Summæ tract. 8. n. 32. Dominicus Soto lib. 6. q. 2. art. 3. circa finem: Bannes. 2. 2. q. 77. art. 1. Valentia tom. 3. disp. 5. q. 20. puncto 2. §. 3. Ioannes Med. q. 32. Tolet. lib. de septem peccatis c. 48. vnde ait statuum antiquâ & gemmam aliquam quattuor mille aureis vendi posse. Fundamentum potissimū huius opinionis est, quia res istæ non habent pretiū determinatum neq; autoritate principis, neq; communi vsu fori; ergo videtur determinatio relicta voluntati contrahentium. Confirmatur ex proloquio illo: Tantum valet res, quantum vendi potest, l. 2. §. Si hæres ad SC. Trebell. quod videtur maximè de eiusmodi rebus dictum: quia in alijs locum habere non potest nisi secundum quid, ut antè indicauimus. Et quidè hæc sententia probabilis est, tum propter rationes adductas, tum propter graues DD. qui ita docent. Oppositam tamen licet Salas sup. dub. 5. nu. 4. esse veram, quod scilicet eiusmodi res debeant vendi iuxta æstimationem eorum, qui talium rerum habent intelligentiam, & similes res tractare solent, spectatis omnibus circumstantijs, quæ ad valorem possunt conducere. Et Ita quoque docent Caiet. q. 77. art. 1. Nauarr. cap. 23. n. 78. Rebell. De obligat. p. 2. sect. 2. nu. 10. ad 2. Mald. Tract. 5. cap. 2. dub. 1. cum alijs: & hæc sententia æquitati & rationi est magis consentanea: quia omnibus consideratis, & raritate, & antiquitate, & artificio, & pulchritudine habent valorem non infinitum, sed aliquem limitatum: cuius æstimatio optime committitur iudicio hominum prudentum, qui eiusmodi tractare solent.

DVBIVM IV.

An res possit vendi pluris, quam valeat, aut emi minoris?

RESPONDEO & DICO Primò: Contractus tum emptionis, quo res emitur minoris quàm valeat, tum venditionis, quo venditur pluris, est validus: nec in foro externo datur actio illi, qui respectiue deceptus

deceptus fuerit, nisi vel infra dimidium iusti pretij sit emptor, aut supra dimidium sit venditor: ut v.g. si agrum, qui centum valebat, vendidit quis centum quadraginta quinque, aut centum quinquaginta, valida erit venditio, nec in foro externo rescindi poterit; secus, si vendidisset centum quinquaginta quinque. Similiter si emptor emisset eundem agrum quinquaginta quinque tantum, aut etiam quinquaginta tantum, valida erit emptio, nec poterit venditor agere ad rescissionem: secus, si tantum emisset quadraginta quinque aut quadraginta octo, quamvis enim etiam tunc suam habeant validitatem tamen rescindi possunt. Sunt hæc certi Iuris, ut constat ex l. 2. Cod. De rescind. vendit. & l. 8. ibid. item ex Cap. Cum dilecti, & Cap. Cum causa De empt. & vendit. & tradunt omnes Doctores. Tolerat enim utrumque ius tam Civile quam Canonicum huiusmodi deceptionem ad vitandas innumeras lites, quæ alioquin sequerentur. Vnde nec in foro externo Ecclesiæ datur actio illis, qui non ultra dimidium iusti pretij sunt læsi, quamvis Glossa ad Can. Eæ enim §. hoc Ius, causa 10. q. 2. & multi Canonistæ id videantur docere: sed sine fundamento in Iure, inquit Salas, cum etiam Ius Canonicum aperte contrarietur: neq; est in praxi, & etiam authores istius opinionis plures fateantur.

dimidiū iusti pretij. Accedit, quod hic nō ita militant rationes legum, cum enim hoc pretium sit determinatū publico edicto, & consistat in indivisibili, facillè cognoscitur læsio, & ita super ea non sic possunt multiplicari lites, præsertim cum in paucioribus etiam mercibus taxari solet.

Observandum Tertio, quod si emptor, qui infra dimidium iusti pretij emit, velit supplere vsque ad iustum pretium, non posse tunc venditorem rescindere contractum: similiter quoque, si venditor velit descendere vsque ad iustum pretium, non posse emptorem ad rescissionem contractus agere, etiam si ultra dimidium antea fuisset deceptus. Ita Sylvest. V. Emptio q. 8. & alij. Hinc Rebell. sup. sect. 2. Molina disp. 349. cū multis Iurisperitis docent, si emptor ultra dimidium iusti pretij læsus sit, & rem alienavit, aut consumpsit, aut deteriorē reddidit, non illi dari actionem in foro externo aduersus venditorem, quia impediuit optionem, quam venditor ex iure habebat ad rescindendum contractum, vel reddendum excessum pretij. Couarr. tamen p. 2. Variar. c. 4. in fine, & Pinello lib. 2. Cod. de Rescript. p. 2. c. 1. n. 39. contrarium tanquam æquitati & rationi naturali magis consonum tuentur.

Observandum Quarto, si læsio contingat etiam non ultra, sed intra dimidium iusti pretij, per dolum siue deceptionem actiuam propriè dictam, in qua mendacium aut falsitas interueniat, tunc dari actionem etiam in foro externo, l. 1. §. Persuadere D. De seruo corrupto, l. Et eleganter 7. D. De dolo: & ita docent Panorm. Cap. in ciuit. De vsuris: Couarr. 2. Variar. c. 4. n. 11. Pinellus lib. 2. Cod. de Rescriptis p. 2. c. 1. n. 8. & alij.

Dico Secundo: Etiam si non excedatur ultra dimidium iusti pretij, tamen carius vendere, aut vilius emere, quam res valeat, est secundum se iniustum & illicitum, atque ad eò peccatum mortale, si in aliqua notabili quantitate fiat: redditque sic vendentem aut ementem respectiuè obnoxium restitutioni.

Est contra quosdam Iurisperitos, quos refert Salon. 2. 2. q. 77. art. 1. controu. 17. qui existimant in illis non esse peccatum; & contra Gerfonem tom. 2. Alphab. 35. tract. de Contract. p. 2. propos. 11. qui quamuis fateatur esse illicitum & peccatum, negat tamen inde oriri obligationem restituendi. Sed assertio est Diui Thomæ q. 72. art. 1. vbi expressè docet, illa secundum se esse iniusta, & illicita, & omninò passim communis aliorum. Patet, quia quando vel pretium excedit valorem rei, ut fit quando carius venditur, quam res valeat, vel contra valor rei excedit pretium, ut fit quando emitur vilius, tollitur æqualitas quam postulat iustitia; ergò &

15 Observandum autem primò, actionē dari, quantumcumque modicè deceptio excedat dimidium, modò verè excedat, ut tradunt Rebell. sup. sect. 2. cum Tiraquello, Saliceto, & alijs: Morla in Emp. 1. p. tit. 9. q. 18. n. 3. & Salas sup. dub. 27.

Observandum Secundò, cum pretium vulgare sit triplex, ut diximus, supremū, medium, & infimum, dum læsus est emptor ultra dimidium iusti, tunc computandum esse à supremo, quia poterat venditor iustè vendere pretio supremo iusto: E contra autem dum venditor sic læsus est, tunc computandum esse ab infimo, qua emptor poterat iustè emere pretio infimo. Ita Rebell. De oblig. p. 2. lib. 9. q. 3. sect. 2. Couarr. 2. p. Var. c. 3. n. 3. Molina disp. 349. & alij communiter: Salon. tamen 2. 2. q. 77. art. 1. controu. 17. tenet computandum à pretio medio, sed non addit rationem aliquam efficacem.

Notant autem Pet. Ledesma 2. p. Summæ Tract. 8. c. 32. conclus. 8. Couarr. 2. p. Var. c. 4. n. 11. & alij nonnulli, quando pretium est taxatum à Republ. tunc læsum etiam intra dimidium iusti pretij posse ad Iudicem recurrere, qui teneatur ei subuenire. Rationem reddit Palacios 2. De contract. cap. 1. quoniã pretium à Rep. aut Principe taxatur pro utroq; foro scil. tam externo, quam interno, & proinde par est ut Iudex ex officio curet illud seruari, etiãsi alioquin in iudicio non detur actio, inquit Bonac. nisi læso ultra

gò & peccatur contra iustitiam & nascitur obligatio restituendi, per se loquendo. Quando autem id fieri censendum sit, satis ex dictis Dubio præced. poterit colligi.

17 Dico Tertio: Per accidens tamen potest contingere, quòd neque iniustum neque illicitum sit, vendere rem aliquam pluris, quàm secundum se valeat, aut eam minoris emere. Estque prior pars expressè D. Thomæ loco cit. & altera à simili facile poterit declarari.

Rationem autem hanc indicat idem D. Th. quia ex certis occasionibus & particulare circumstantiis potest aliquid obuenire, vnde ad rem, vt hic & nunc, vel ab hoc aut ab isto emitur, accedat aliquid pretio æstimabile, vel aliquid quasi deperdatur. Quare tunc pretium iustum erit: non quod rei quæ venditur vel emitur, simpliciter secundum se spectatæ sit æquale, sed quod, habitâ ratione huius vel illius circumstantiæ, censetur ipsi æquale.

Plures autem huius Conclusionis à Doctoribus allegantur casus. D. Thomas loco cit. ponit hunc, quòd alicuius multum intersit, retinere rem aliquam, quam alter emere cupit, & interim alter non possit, sine sua læsione vel damno, carere eâ re: tunc enim ista poterit rem illam vendere carius, quàm secundum se valeat: quia potest quoque æstimare damnum, quod ratione carentiæ incurrit. Imò si peculiariter isti rei afficiatur, & illa oblectetur, & in gratiam alterius vendatur, & se illa exuat & priuet, poterit quoque ratione illius, pluris vendere, vt tradunt Medina de Restitut. q. 31. Nauarr. c. 23. n. 21. Salon. 2. 2. q. 77. 2. 1. controu. 18. Bonac. de Contract. disp. 3. q. 2. p. 4. n. 15. & alij, quos citat: quod ponit ipse locum habere etiam in re, cuius pretium à principe est taxatum: quia princeps constituit pretium super re ipsâ secundum se, non habitâ ratione damni aut alterius incommodi obuenientis vendenti ex carentia istius rei. Rectè autem D. Thomas loco citato monet, Etsi emptor multum ex re emendâ lucretur, multumque sit illi utilis aut commoda, non ideo venditorem posse pluris vendere, si ipse ex venditione non damnificetur aut aliquâ commoditate priuetur, carendo re illâ: quia utilitas, quæ alteri accrescit, non est ex venditione, sed ex conditione ementis: Nullus autem potest quod suum non est vendere alteri: quod benè notandum est, quia frequenter contra hoc peccatur: potest tamen emens propriâ sponte aliquid vendenti supererogare, inquit, D. Th. quod pertinet ad honestatem eius, qui ex re alterius habitâ multum iuuatur.

18 Alium casum ponunt Doctores in subhastationibus & auctionibus publicis. Ita Caiet. hic ad quæst. 77. art. 1. Pet. Nauarr. l. 3. c. 2.

n. 36. Medina sup. Mald. Tract. 5. c. 2. dub. 2. Tolst. lib. 8. cap. 27. à Valent. tom. 3. disput. 5. quæst. 20. puncto 2. Bonac. sup. num. 21. & alij. Ratio solidior videtur esse: quia potestas publica censetur illud pro iusto pretio istius extraordinarij fori & quasi fortuiti æstimare, quod in publico emptorû concursu, tamquam examine quodam, probatum fuerit. Vnde siue notabiliter infra, siue supra, quàm secundum se valeat, empta aut vendita res ibi fuerit, censetur emptio aut venditio iusta & licita. Addunt multi, id locum habere, etiamsi supra aut infra dimidium iusti pretij res vendita vel empta fuerit. Ita Nauarra sup. nu. 37. & multi modo nunc citati. Alij tamen nonnulli docent in venditione sub hasta, iustum pretium nõ esse censendum habere tantam latitudinem, sed illud admittunt tantum in isto foro iustum, quod non excedit medietatem pretij, nec ab ea deficit quo alioquin venderetur res, si non sub hasta exponeretur: vnde qui infra dimidiu emisset, teneretur in cõscientia supplere, & qui supra vendidisset, deberet restituere vsque ad rationem iusti pretij in tali foro. Ita Garzias de Contract. c. 21. n. 2. conclu. 2. Molina tom. 2. disp. 349. Filiuccius Tract. 35. c. 6. qu. 9. n. 141. apud Bonac. sup. & Lopez, & ex parte Malder. Quandoquidem enim Iura aliâs concedant alteri sic læso actione ad rescindendum contractum, non est verisimile, quòd hic vellet potestas publica ex quacumque consideratione, habere illud pretium vt iustum, quando tanta intercederet inæqualitas, considerando rem & pretium extra illâ vendendi & fori rationem. Et existimant ex illis quidam etiam tunc sic læso subuenire, l. 2. Cod. de Rescind. vendit. & ita dari actionem in foro externo ad rescissionem Contractus.

19 Obseruandum autem hic est, quod quæ dicta sunt de latitudine iusti pretij in venditione sub hasta, esse intelligenda, modo non interueuerint fraudes, vt fit quando venditor inducit fictos emptores vt pretium augeatur, vel quando alius per vim aut dolum auocat aut impedit emptores ab emendo, vt minoris emat: vel quando bona alicuius sic sponte venduntur sub hasta inter paucos ad inuicem familiares præmissis pacto non perueniendi nisi ad tale pretium, vel procurando vt licitatio citius terminetur quando ipse vel alius sub eius nomine offert: in quibus casibus oritur obligatio restitutionis aut suppletionis pretij, quia læso est illata iniuria cù damno. Ita Garzias, Filiuccius, Bonacina, & alij Doctores citati. Debet autè ista restitutio aut suppletio pretij fieri vsque ad quantitatem, qua res illa extra subhastatione venderetur, vt mox indicauimus.

Tertius casus ponitur, quando ex conspiratione

spiratione venditorum fit, vt vulgare pretium nimis intendatur, vel ex conspiratione, nimis remittatur: tunc enim si quis possit emere infra pretium ita vltra æquitatem, auctum, aut vendere supra pretium, sic indebitè diminutum, non iniuste nec illicite faciet ita mercando, modò intra termines pretij consistat, quod communis æstimatione habet tamquam iustum & æquum ratio est, quia hoc solum est se contra iniustam quasi oppressionem tueri.

20 Quartus casus sit, quando venditor offert & rogat emptorem, vt emat, quia illi commodum sit nunc vendere, non autem alteri multum opportunum nunc emere: poterit tunc emptor minoris emere, quam ordinariè res secundum se æstimetur valere. Ita Caiet. sup. Medina q. 32. Couar. sup. n. 5. & Pet. Nauarra n. 31. Sic in fine nundinarum solent ex talibus respectibus merces minoris emi aut vendi. Idem tradunt Filliuc. sup. c. 3. n. 70. Bonac. n. 21. Eman. Sa V. Emptio, n. 4. & alij.

Rationem autem assignat Nauarra, quòd res in manibus vlronee offerentis quodammodò vilescat, & sic minoris valeat; non quidem simpliciter, sed in ordine ad hinc & nunc ex tali occasione ementes: tum quia hi qui tali occasione emunt, minus re illà indigent, minusque illis est commodatum quia signum est, quod emptores sint rariores.

Quintus casus ponitur, Quando venditor vel emptor præsumitur donare, quod ad iustum pretium deficit aut superexcedit. Ita Medina sup. q. 31. & 32. Molina Disp. 351. Salas dub. 31. Pet. Nauarra n. 27. Mald. sup. & passim alij. Non tamen hinc facile quis iudicandus est aut præsumendus donare, nisi det aliquam illius rei significationem, aut iustum subsit argumentum: vt si familiares aut coniuncti sint, qui soleant sibi gratiam præstare. Quare non debet præsumi donare is, qui licet probè sciat rem non valere vltra decem, tamen ex aliquo affectu erga rem illam, offert & soluit tredecim aut quindecim, quia aliter eam comparare non potest: multò minus autem is, qui ex ignorantia valoris aut ex imprudentia & animi leuitate offert pretium maius iusto. Vide plura apud Maldesum supra.

D V B I V M V.

Vtrum is, qui intellexit copiam aliquam mercium breui aduendendam, & proinde earum pretium esse minuendum, possit eas vendere pretio currente?

Negant Conrad. de Contractibus Tra&. 21 3. q. 62. & q. 63. Ioannes Medina Cod. De Restitut. q. 35. Emanuel 2. p. Sum. c. 81. n. 10. Bart. l. Quæro 1. D. De act. empr. & alij Iurisperiti. Sed communior & verior sententia affirmat. Ita expressè docet D. Thomas q. 77. art. 3. ad 4. vbi dicit illum posse sic vendere absque iniustitia: item Caiet. Bannesius, Arrag. ibidem, ille dub. 4. hic dub. 2. Soto lib. 6. q. 3. art. 2. Sylueter V. Emptio q. 13. Rebell. De oblig. p. 2. lib. 9. q. 6. Molina disp. 354. Salas Dub. 32. Tolet. lib. 8. siue de septem peccatis c. 50. n. 3. Couar. sup. s. 4. n. 6. & alij plures.

Probat: quia res iuste venditur, quando venditur iuxta communem æstimationem pro tempore vigentem: nam iustum pretium est, quod vel Principis lege, vel communi æstimatione impositum est. Neq; priuata alicuius particularis venditoris scientia hanc communem æstimationem mutat, & proinde nec iustitiam pretij. Quemadmodum neque priuata scientia emptoris, qui cognouit futuram magnam inopiam mercium, & proinde pretium augendum: nam alioquin emptor ille non posset eiusmodi merces emere pretio currente: quod tamen verum non esse, satis potest colligi ex facto Patriarchæ Ioseph, Genf. 41. Confirm. quia nò minus valent merces scientis copiam futuram, quam ignorantis, atqui dum ignorans vendit eandem merces, pretio currenti, censetur pretio iusto vendere, nec quisquam dicit illum propter aliquam iniustitiam vel inæqualitatem commissam teneri ad restitutionem.

Opponit Medina, Quòd illa communis tunc vigens æstimatio non sit sana & prudens: quia non sit facta ex omnibus circumstantijs, ad eam rem facientibus. 22

Respondetur, Neg. Assumptum: & ad Confirmationem dicendum est, quòd æstimatio illa facta sit ex omnibus circumstantijs, quæ pro illo tempore sunt considerandæ: Illud autem sufficit, vt habeatur prudens & recta æstimatio: Declaratur, quia facta est ex illis omnibus, quæ publicè aut communiter dignoscuntur interuenire: Neque verò debet æstimatio illa fieri ex priuata scientia alicuius viri particularis: quia talis æstimatio obnoxia foret multis fraudibus, ac etiam calumnijs, & Reip. perturbatiua.

Aduertendū tamè est, eiusmodi mercatorum licitum non esse, mendacijs, aut dolis, aut indebitis blanditijs allicere & inducere emptorem ad emendum, quia sic esset illi iniusta causa damni: vnde ipse tali ad restitutionem foret obligatus. Vt tradunt Molina & Rebell. sup. & Salas dub. 31. quod etiam lozum habere docet Lopez 1. De Cont. c. 47. dicto 5. quando venditor interrogatus a emptore de aduentu mercium mentiendo negat, aut cautè dissimulat: quamuis aliter

Bannes.

Bannes. Arragon. & Salonijs de hoc sentiant excusantes tanquam mendacium officiosum respectu vendentis ipsius: Nisi emptor adderet quod propter verbum venditoris emeret, aliàs non empturus. Rectè autem ait D. Thomas, talem posse vendere pretio currenti absque vitio iniustitiæ: quia interdum hic poterit esse peccatum contra charitatem: Vt si quis vni alicui ingentem copiam talium mercium vendat, vnde hic damnum valde graue sit incurfurus, cum detrimento status ac familiæ suæ; ordinariè tamen, si communi modo & absque notabili onere vnus, eas distrahat, non erit quoque contra charitatem. Quod ex D. Thoma potest colligi qui de tali dicit, quod abundantioris foret virtutis, si pretium minueret, vel alijs futuram abundantiam exponeret.

D V B I V M VI.

An venditor teneatur emptori explicare defectum seu vitium mercium?

23 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Quando subest defectus seu vitium in mercibus quoad substantiam, qualitatem, vel quantitatem, & venditor defectum sciens vendit illas vt synceras & indefectuosas æquali pretio cum integris, committit fraudem & peccatum iniustitiæ, atque ad restitutionem tenetur, saltem quanti minoris essent emendæ ratione defectus.

Colligitur ex D. Thoma q. 77. cit. art. 2. Ratio est euidens: quia in tali contractu non obseruatur æqualitas debita inter mercem & pretium: neque enim merces sophisticatæ aut aliter defectuosæ valent tantum, quantum synceræ & integræ. Itaque peccant hoc modo qui vitrum tanquam gemmam, qui vnam speciem medicamēti tanquam alteram vendunt; qui argento commiscēt stannum, aut aliam viliorem materiam, qui vino miscēt aquam. Quod enim est permistum, inquit D. Th. patitur defectum, quantum ad speciem: & tanquam contra tales dictum adducit illud Esaiæ cap. 1. *Argentum tuum versum est in scoriam, vinum tuum mistum est aqua.* Et quidem si error sit in specie simpliciter, contractus redditur omninò irritus, vt docent passim DD. quia error dat causam contractui, adeoque facit inuoluntarium: multi tamen DD. tenent, quando vna substantia pro alia venditur, quæ æquè bona est, & æquè utilis emptori ad finem suum, tunc contractum & validum & iustum esse, Ita Tolet. lib. 8. c. 41. à Valentia tom. 3. disp. 5. p. 4 q. 26. Salon. 2. 2. q. 77. art. 3. contr. 1. Arrag. ibid. Molina disp. 353. qui etiam addit contractum fore validum etiam si res

fit aliquantulum deterior. Vide Salas sup. dub. 35. Peccant quoque qui vendunt merces tanquam maioris ponderis, aut vt in maiori numero, quàm sint. Vnde notanter delinquunt, qui vtuntur mensuris aut ponderibus deficientibus; quod reprehenditur Deuter. cap. 25. *Non habebis in sacculo diuersa pondera, masus & minus, nec gris in domo tua modius maior & minor: abominatur enim Dominus eum, qui facit hac, & auersatur omnem iniustitiam.* Et Proverb. cap. 11. *Statere dolosa abominatio est apud Deum:* Ita etiam peccant, qui animal infirmum vendunt, vt sanum; semina antiqua, vt recentia; medicamenta emortua, tanquam vigorosa: cuiusmodi laborant defectu in qualitate.

DICO Secundò: Non solum talis venditor, qui ita sciens defectum, merces suas vendit, peccat contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem, quanti minoris res valet, sed etiam obligatur ad reparationem damnorum quæ emptori quasi extrinsecus obueniunt ex mercibus illis defectuosis aut adulterinis. Vnde qui vnum medicamentum vendit loco alterius, ex quo contingat infirmum non sanari, aut ægrotare magis, tenetur ad damnum & interesse illius. Similiter qui vendit semina emortua, vnde alter frustraretur herbis speratis: aut qui vendit equum defectuosum, vnde fit, quod emptor postmodum in profectioe sua cogatur non sine sumptu subsistere: tenebuntur eiusmodi venditores incommoda & damna supplere; præsertim quando præuidere potuerunt eiusmodi subsequutura. Est D. Th. q. cit. ar. 3. Ratio est: quia venditor dedit iniquè causam istis malis & damnis: nam venditor, inquit D. Th. qui rem vendendam proponit, ex hoc ipso dat emptori damni vel periculi occasionem, quod rem vitiosam illi offerat, si ex eius vitio damnum vel periculum incurere possit.

Dixi in vtraque Conclusionem, quando venditor defectum sciens &c. quia si ipse inculpabiliter ignoraret, non peccaret sic vendendo. Attamen propter inæqualitatem & materialem iniustitiam, vbi errorem agnouerit, tenebitur emptori defectum resarcire, quanti minoris valet: sed non etià reparare damna, si quæ forsitan emptori ex vitio mercium obuenerint, vt tradit Mald. sup. dubio 8. quia non dedit culpabiliter istis damnis causam.

DICO Tertiò: Similiter vt venditor, ita & emptor peccabit, si merces integras & synceras emat tanquam adulterinas aut defectuosas, quando ipse integritatem nouit.

Ratio est manifesta: quia vilius & infra iustum pretium eas emit. Vnde & ad supplementationem pretij tenetur vsque ad æqualitatem cum mercibus integris & indefectuosis, vt habet quoque D. Th. art. 2. supra cit.

DICO

26 **Dico** Quarto: Tenetur venditor indicare emptori vitium occultum suarum mercium, ex quo possit ei damnum aut periculum obueneri: neque extra culpam erit, etiam si tanto minoris eas vendat, quanto minoris propter defectum sunt æstimandæ, sed reus erit & incommodi & periculi, quibus emptorem exponit. Vnde ad hæc impedienda obligatur quamdiu res adhuc sit integra; & ad eorum reparationem, si mala sint secuta.

Est D. Thomæ quæst. cit. artic. 3. Et communis omnium, & Confirmari potest ex diuersis legibus, vt l. Si vina quæ in do-
lijs 15. D. De periculo & commodo rei venditæ, & l. Iulianus 13. D. De actionib. empti & venditi: item ex l. 1. D. De Ædilitio edicto; vbi statuitur, vt venditor aperiat vitia occulta, alioquin concedi actionem rehibitoriam.

Rationem indicauimus iam antè, quia venditor non manifestando vitium occultum, ex quo natum sit alteri damnum aut periculum aduenire, censetur ei causam damni dare: obligatur enim ex officio explicare conditionem rei suæ quam vendendam exponit. Hinc plerique Doctores addunt, si venditor percipiat emptorem emere ad reuendendum tunc quoque debere manifestare vitium, ne hic reuendat maiori pretio, quam cum tali vitio valeat. Ita Caiet. 2. 2. quæst. 77. art. 3. Salas & alij passim.

27 Addit autem D. Th. quod qui rem habet sibi non conuenientem, quæ alijs foret conueniens, possit eam vendere, nõ declarando ipsis defectum, modò substrahat de pretio tantum, quantum oportet: quia, inquit, fortè emptor propter eius defectum vellet plus de pretio subtrahi, quam sit substrahendum. Vnde licitè, inquit, potest venditor suæ indemnitati consulere, vitium rei reticendo.

Addunt & alij nonnulli, si forsitan emptor, suo fidens ingenio & industriæ, de defectu non inquirat, neque ad quæ emat vsum explicet, sed tantum de pretio interroget, non peccaturum contra iustitiam, venditorem etiam si occultum vitium ipsi non declararet, modò minuat de pretio ad æqualitatem defectus, & post contractum exponat illi conditionem rei, vt sibi emptor à damno & periculo possit cauere. Rationem reddunt: quia venditor non videtur hic iniuriam aliquam committere: nam in ipso contractu non est iniustitia, quia, vt supponitur, res venditur iusto pretio: & non fit emptori iniuria, quia nec mendacijs nec fraudibus ad emendum allucitur. Dicunt, Et post contractum exponat conditionem rei, quia Doctores omnes in eo satis conueniunt, quod venditor, qui principaliter conditiones rei vendendæ nouit, teneatur ex iustitia cauere, ne emptor ob defectum mercium incidat in damnum, aut

periculum, quod præuidere ipse poterat. Vide Soto lib. 6. q. 3. art. 2. & Anton. 2. p. tit. 1. c. 17. §. 6. qui etiam addit ibid. venditorem non satisfacere, si res sit periculosa, (vt si iumentum sit malignum,) detegendo vitium emptori, sed debere non vendere ei quæ scit suâ leuitate non curaturum de periculo, vel ex sua iniquitate, iniusto pretio alteri venditurum: sed hoc videtur potius esse charitatis, quæ iustitiæ, præsertim, si ante emptionem declaret.

Dicunt etiam, Non peccaturum contra iustitiam, quia fatentur posse interuenire peccatum contra charitatem: vt si venditor videat emptorem ex simplicitate decipi, & emere rem sibi non futuram vsui. Nam tametsi possit videri iustitiæ satisfieri, si moneat post contractum, quod res non conueniret ad vsum quem emptor intendebat, vnde eam potest ad alium applicare, vel iterum diuendere, tamen charitas exigere videtur, ne permittat eum in tale incommodum incidere, quod non possit suæ necessitati hic & nunc consulere.

Quod ad vitia manifesta attinet, docet D. Thomas artic. 3. citato, non esse per venditorem illa exponenda. Ita quoque docent de Grassijs 1. p. Decis. lib. 2. cap. 116. num. 4. Nauarr. cap. 23. num. 89. Dominicus Soto lib. 6. quæst. 3. artic. 2. & alij passim. Moneant tamen nonnulli, quamuis vitium haberetur simpliciter manifestum, si tamen respectu huius emptoris ob certas circumstantias putaretur occultum, quod tamen venditor teneatur cum hoc emptore agere, perinde ac si defectus simpliciter occultus foret: Ita Panormit. Cap. Iniustus de rerum permutatione, Syluester V. Emptio num. 20. Medina De restitut. quæst. 34. Contrarium autem tenent Sa V. Venditio num. 22. Dominicus Soto supra. Sed rectè quidam distinguunt, & dicunt si emptor ex negligentia aut vincibili inaduertentia non attendat vitium, tunc non venditori, sed ipsi hoc imputandum, quia ille non teneatur ex iustitia de vitijs manifestis, illum moneat, & quia facilè poterat obseruare: secus autem si aduertere nequeat, quia est cæcus, aut in illis rebus omninò imperitus.

Quæri hic potest, vtrum emptor teneatur quoque venditori aperire præstantiã & virtutes mercis, si ipse forsitan ignoraret? Resp. Primò, omninò tenetur emptor explicare virtutes & qualitates, quæ in communi æstimatione augent mercis illius pretium. Ita D. Th. q. 78. 2. 2. & communiter alij quos citat Salas dub. 36. Hinc si venditor putet mercem esse ex parte corruptam, aut vitio laborare, emptor autem nouit esse integrã, & sine vitio, tenetur hoc manifestare: vnde & Caiet. in eo passim reijcitur, quod V. Emptio docet quod quis sciens valorem gemmæ, quem rusticus volens vendere ignorat, si talis moneat illum

illum quod velit ipse emere tutā consciētiā: & proinde videat, num velit ipsi cōdonare, si quid amplius valeat, & rusticus dicat se velle, quod tum liberā consciētiā possit tantillo emere. Rationē reddit Salas, quia cōdonatio ista hoc ipso quo in pactū deducitur, nō est gratiosa & liberalis, & proinde nec donatio: sicuti non iustificaret Vsurarium, si in pactū deduceret, quod mutuatarius illi daret, & cōdonaret si quid soluet vltra fortem. Si quis tamē particulariter sciret virtutem aliquā lapidis alicuius pretiosi, quæ cōmuniter etiam lapidarijs sit ignota, posset illū emere pretio secundum æstimationē communem eorum qui nouerunt speciē lapidis: quia ex hac sumitur iustitia pretij. Similiter si in quibusdā locis gemmæ, parui æstimentur, quæ alibi valde magni fiāt, poterit quis ibi emere secundū æstimationē quam illic habent: Ita Salas dub. cit. n. 7. 8. & 9. cū multis ibi citat:

D V B I V M V I I.

An carius liceat vendere credito, quàm pecuniā paratā?

30 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Quando pretium iustum habet quādam latitudinem, tunc intra limites huius pretij licitum est rem carius vendere dilatā solutione, quàm præsentī pecuniā eandem venderet: v. g. poterit rem summo seu rigido pretio vendere, quando differretur solutio, quàm alioquin venderet infimo vel medio, si parata exhiberetur solutio. Est communis omnium: &

Ratio est euidentis: quia omne illud pretiū est iustum; neque ab æquitate est alienum, quod ex tali occasione venditor persistat in exactione pretij summi intra latitudinē iusti.

31 **D** I C O Secundò: Supra pretium summum, quo iustē res vendi poterat præsentī pecuniā, non licet eam vendere ob solam dilationem solutionis. Ita Diuus Thomas opusc. 67. & hīc q. 78. art. 2. ad 7. Ibidem Caiet. Arragon. Salon. & Soto lib. 6. quæst. 3. art. 2. & passim omnes contra nonnullos quos citat Salas dub. 41.

Probat: quia solutionis dilatio est implicitum quoddam mutuum: differre enim solutionem seu solutionis dilationem concedere, perinde est, ac si acceptam à debitorē pecuniā eidem mutues, atqui ratione mutui nihil licet vltra fortem accipere; ergo etiam nihil vltra pretiū iustum.

32 **D** I C O Tertio: Possunt tamen concurrere alij tituli, ex quibus licebit aliquid amplius exigere: vti primò ratione lucri cessantis; vt docent omnes, & amplius declarabitur in Tractatu de Mutuo & Vsuris. Quò referri potest casus, in quo venditor merces erat seruaturus vsque ad præfixum

tempus solutionis faciendæ, si tunc carius eas venditurus erat: vt si, v. gratia, grana vel aromata quæ nunc quinque libras valent, venditurus sit sex, plus minusve, licebit ea nunc vendere sex, vt constat ex Cap. In ciuitate De vsuris: Secus, si non erat merces suas seruaturus, vt colligitur ex Cap. Nauiganti eodem tit. & tradunt Doctores communiter contra Caietanum quæst. 78. artic. 2. ad septimum. Neque refert, quod citato Cap. In ciuitate simpliciter dicatur non esse vsurarium vendere pretio, quod tantum, plus minusve futuram putatur tempore solutionis, non factā mentione, an venditor erat rem seruaturus. Nam id manifestē supponitur, quia satis indicatur quod ratio seu titulus iustificandi contractum illum allegatum sit lucrum cessans: lucrum autem non cessaret illi ex futuro incremento pretij, si non erat ad illud tempus rem suam seruaturus. Deinde in citato Cap. Nauiganti id omninò exprimitur, si tamen ea tempore contractus, (habet textus) non fuerat venditurus: vtriusque autem Capituli idem est casus, vt notat ibidem Glossa. Hinc venditor ille quoque posset iure talem contractum cum illo qui credito vult emere, quod soluet tantum, quanto vendentur in isto tempore in quod seruaturus erat, ita vt si pluri vendantur, quam modò, plus soluet: si minoris; soluet etiam minus. Ita Couar. lib. 2. Variar. cap. 3. nu. 6. Soto lib. 6. De iustit. quæst. 4. artic. 2. Bannes. 2. 2. q. 77. art. 4. dub. 7. Molina disp. 355. Bonac. De contract. disp. 3. q. 2. p. 4. & passim alij: quia venditor non tenetur pati damnum in gratiam emptoris. Et videtur hæc ratio contrahendi magis probanda quàm prior, quia minus obnoxia periculo palliatæ vsuræ. Notat autem recte Bonac. quod ibi tamen detrahenda esset æstimatione custodiæ & periculi: addo & ipsius decretionis si sint merces quæ solent notabiliter minui. Neq; faciendā est conuentio, quod soluet summum pretium istius temporis, cum venditor non sit certus, quod venderet ipse pretio altissimo. Dixi, & si tempore isto venderentur minoris, quod emptor quoque minus solueret: quia non esset licitus contractus, quod emptor solueret pretium futuri temporis, si esset maius quàm modò: & si esset minus, quod tum solueret pretium vt nunc est currens: quia per talem contractum iniquè grauatur emptor: sed vt æqualitas subsistat, debet venditor esse contentus pretio futuri temporis designati, etiamsi tunc minus foret quàm modò, vt docet Couar. lib. 2. cap. 3. n. 6. & alij.

Secundò, pluri licebit vendere ratione dāni emergentis: quò referri possunt expensæ in solutionis assécutione subeundæ, si quæ probabiliter putentur faciendæ: vt admittunt pas-

tunt passim, prout testatur Salas supra nu. 5. Huc quoque multi referunt periculum fortis, ratione cuius dicunt posse plus vendere credito, quam pecuniâ paratâ. Ita Medina De restitut. quæst. 38. §. ad tertium casum & in 4. causâ. Petrus Navarra lib. 3. De restitut. cap. 2. num. 10. Molin. disput. 304. Arragon. quæst. 77. artic. 4. Salon. quæst. 78. art. 2. Controvers. 26. Malderus Tract. 5. cap. 2. dub. 2. contra Navarra cap. 23. num. 81. & alios quosdam; & ratio reddi potest, quia exponere se isti periculo est pretium æstimabile. Notat autem Molina & Malder. dub. 2. citato; quod hoc in casu venditor debeat emptorem huius rei monere, qui forsitan alibi sine illo grauamine emere poterit, ubi plus fidei habet, vel magis notus est: sed de his & alijs obseruandis, quando aliquid ratione lucri cessantis, aut damni emergentis accipitur, plura erunt dicenda infra in Capite sequenti de Mutuo & Usuris.

34 Ex dictis autem titulis sæpius mercatores ab iniustitia excusantur, quando sic merces suas plus credito vendunt; quam venderent pecuniâ numeratâ, quia ordinariè aliquis, aut plures ex illis concurrunt. Communiter enim si præsentem pecuniam reciperent, mox ad nouam mercaturam applicarent, vnde quæstum facerent: vel ab alijs pecunias ab interesse acceperunt, quo onere se liberarent, si pecunias paratas ex mercibus reciperent: aut imminet aliquod periculum de pretio vel parte pretij non obtinenda. Cauere tamen debent, ne hos titulos nimis magni æstiment. Accedit, quod modus vendendi credito, soleat parere maiorem multitudinem emptorum, vnde contingit ipsum pretium mercium augeri. Quod tunc potissimum solet habere locum, quando ex longinquis partibus in maxima quantitate merces externæ simul adducuntur: multò enim plures accurrunt emptores, quia nouerunt eas credito vendi solere, quam accurrerent, si tantum pecuniâ præsentem venderentur. Sed

35 Petes, An quis ex incontinenti possit minoris pecuniâ præsentem redimere, quod credito iam plus vendidit: v. g. credito quis vendidit pannum duodecim, quem pecuniâ paratâ vendidisset tantum decem, vtrum ipsi liceat statim redimere præsentem pecuniâ pro decem?

Respondetur, Hoc in primis certum esse, non licere venditori obligare emptorem ad sibi, vel suo socio statim eiusmodi reuenditionem faciendam: imò si eò animo vendat credito, vt mox numeratâ pecuniâ redimat minoris, aliàs credito non venditus, non excusabitur ab usura palliata, vt docet Summa Angelica V. Usura 1. num. 6. Molina tomo 2. disp. 310. Caiet. V. Usura

cap. De usura implicita: Syluest. V. eodem quæst. 4. Nauar. cap. 17. num. 241. Malderus supra dub. 12. & alij. Ratio est, quia quis sic credito vendit, conuincitur suo facto, quod non intendat nisi mutuare, & inde lucrum accipere. Oppositum tamen tenet Salas dub. 37: sed videtur non satis tutum pro conscientia, & metuendum est non ibi locum habeat: *Mentita est iniquitas sibi.* Nihilominus si quis recta & simplici intentione credito vendidisset, & postea emptor exhibeat eandem rem vendendam, non peccabit venditor, si eam iterum emat pretio numerato tanto, quanto alius quispiam illa empturus putabatur. Merito tamen quibusdam in Regnis, vt in Lusitania interdictum est sub poena amittendæ actionis suæ tum in emptorem, tum in fideiussorem, vt refert Salas supra num. 5, ne quis merces credito vendat illi, quem nouerit illas velle statim reuendere minoris pecuniâ paratâ, propter diuersa incommoda, quæ inde sequi solent.

DVBIVM VIII.

An liceat propter anticipatam solutionem emere minoris?

RESPONDEO, & DICO Primò: 36 Infra pretium infimum iustum, non licet emere præcisè propter solutionem anticipatam. Ita tenent communiter DD. omnes, quia esset lucrari aliquid ultra sortem ex mutuo virtuali seu implicito.

Dico Secundò: Alijs tamen titulis potest interdum emptor emere minoris pecuniâ anticipatâ. Est quoque communis sententia. Sunt autem tituli illi, ob quos iam diximus venditorem aliquando plus posse vendere merces solutione dilata, quam venderet numeratâ pecuniâ: vt quia emptori aliud lucrum cessat ratione pecuniæ prænumerandæ: aut quia patitur inde damnum, aut exponit se periculo fortis, & mercium, quæ forsitan aut non tradentur, aut non plenè, & debitæ bonitatis. Vnde quia frequenter huiusmodi tituli, aut aliquis ex illis, concurrunt, hinc ab iniustitia excusandi veniunt multi, qui minoris emunt solutione anticipatâ.

Debent tamen obseruari ab eiusmodi emptoribus qui minoris ex aliquo istorum titulorum emunt, ea quæ in simili casu obseruanda sunt à mutuatore, qui talium occasione aliquid ultra sortem recipit, de quibus infra agemus.

Allegat Lessius lib. 2. cap. 21. dub. 7. & 37 aliam rationem, ob quam minoris possint

emi merces, post certum terminum tradenda: quia videlicet eæ, quæ ad manum non habentur, neque mox tradi possunt, sed demùm post tempus aliquod debent esse paratæ ac traditæ, videantur cum tali circumstantia minùs valere, quàm similes, quæ iam præsentibus habentur, & statim traduntur. Ita enim passim homines videntur de illis iudicare: & proinde, quatenus in illo statu considerantur, videntur minùs posse emi absque inæqualitate pretij ad rem.

Sed ratio illa non est solida si ab alijs separatur: sic enim posset semper quoque vendi res pluri solutione dilata, eo quod pecunia absens simili ratione diceretur semper minùs valere quàm præsens: semper quoque posset minoris emi propter solutionem anticipatam, quia res in futuro tempore tradenda diceretur semper minùs valere; quæ tamen ab omnibus DD. negantur. Quare istud minimè est admittendum.

Ad illud verò, quod allegatur, quod passim homines sic videantur æstimare, Dicendum est, iudicium illud, vt sit æquum & rationi consonum, debere fundari in eo; quod merces absentes, & post terminum tradendæ, soleant esse diuersis periculis obnoxia; & emptoribus adducere sæpiùs incommoda: Hic autem agimus de istis, seponendo lucrum cessans, damna & pericula: quibus sepositis, non ex vera ratione, sed tantùm ex inordinato affectu iudicantur absentes minùs valere, quàm præsentibus: sicuti & in similibus alijs tale iudicium vulgi merito reprobatur.

DVBIVM IX.

Vtrum alteri debita possit quis minoris emere à creditore, quàm ipsa debita sint: vt v. g. debet Petrus Ioanni centum scuta soluenda post annum, de quibus habet Ioannes chirographum Petri, an possim illud debitum paratâ pecuniâ minoris emere, quàm centum?

RESPONDEO & DICO PRIMO: Posse minoris emi, si solutio probabiliter putetur futura ambigua, aut difficilis; idque in tantum, quanti incertitudo illa aut difficultas, prudentium iudicio venit æstimanda. Similiter etiã ratione lucricessan-

tis, aut emergentis damni, sicut in similibus iam antè diximus & ostendimus: & tradunt DD. communiter.

DICO SECUNDÒ: Quando nihil istorum subest, non licebit minoris emere eiusmodi debita, siue ius ad illa, quàm in se sint. Ita D. Antoninus p. 2. tit. 1. cap. 8. §. 12. Summa Angelica V. Vsuræ 1. n. 63. Syluester V. Vsuræ 2. qu. 14. n. 2. Medina Cod. De restit. q. 38. Soto lib. 6. q. 4. art. 1. ad 3. Less. lib. 2. c. 21. dub. 8. n. 71. Mald. supra dub. 5. qui dicit hanc esse communiorẽ & veriorẽ sententiam: contra Caietanum in Summa V. Vsuræ, & alios nonnullos.

Ratio redditur: quia simpliciter hinc intercedit quoddam virtuale mutuum: neque enim aliud videtur posse prætexi, propter quod emeret minoris, quàm dilatio solutionis sibi faciendæ; ratione cuius si liceat minùs dare, non apparet fundamentum, quare mutuator non possit quoque semper plus exigere ratione mutui: nam actio eius in mutuatarium dicitur minùs valere, quàm id quod in paratis, ipsi mutuo præstat. Sed opponitur, quod in hoc contractu non videatur esse mutuum, sed vera emptio.

Confirmatur: quia emptor talis debiti non potest post annum repetere pecunias suas à venditore, cui eas numerauit, sed ab ipsius debitorẽ; ergo non apparet hinc intercedere periculum usuræ.

Respondetur, Etsi non reperiatur mutuum expressum, tamen intercedere mutuum implicitum seu virtuale, quod titulus emptionis aut venditionis non semper excludit, vt communiter DD. omnes admittunt. Nam ideo ab omnibus reprobatur contractus, quo quis præcisè ob dilatam solutionem pluri vendit merces, quàm valeant: sicut & ille, quo quis eas minoris emi præcisè ob solutionem anticipatam, vt iam antè diximus: quia tametsi adsint hinc tituli venditionis & emptionis, qui excludant mutuum explicitum (neque enim hinc venditor potest repetere merces tempore statuto, sed pretium; de quo conuentum est; neque emptor alter repetere pecunias prænumeratas, sed merces emptas:) tamen modi isti sic vendendi aut emendi, iudicantur continere mutuum implicitum siue virtuale, & illius ratione exigi aliquid ultra sortem, vnde communiter damnantur usuræ. Quod dicendum est etiam locum habere in contractu emptionis, de quo iam agimus. Neque referre videtur, quod qui nummos hinc accepit, nullo modo maneat danti obligatus: satis enim est ad rationem usuræ, quod, licet mutuatarium liberetur, tamen alius in eius obligationem succedat, à quo mutuator ratione pecuniæ explicitè vel implicitè mutuo præstitæ, aliquid ultra sortem tamquam debitum expectet. Neque eadem

eadem hinc est ratio cum censibus personalibus: quia in primis semper videtur hinc subesse aliquod periculum amittendi sortem. Deinde non emitur capitale, nec propriè ius ad illud, sed tantum ius ad percipiendam annuam pensionem. Quod ius pro ratione & quantitate pensionis habet suum à Re-publ. determinatum pretium. Sed de hac re infra latius in Capite de Censibus.

41. Queritur autem hic, Vtrum chirographa seu librantie militares, vt vocant, quas solent milites à dominis, quibus militarunt, factò finali cum ips computu accipere, quibus domini recognoscunt tantam vel tantam pro stipendijs deberi adhuc summam; emi possint dimidiò aut inferiori adhuc pretio, vt fieri sæpius solet, quàm contineant?

D I C O Primò: Certum apud omnes passim haberi videtur, ipsum debitorem, eiusve ministros, quibus ex officio incumbit talibus satisfacere, non posse pretio sic diminuto emere eiusmodi chirographa seu librantias. Ita enim cõmuniter tradunt DD. Quandoquidè enim illi ipsi sint causa difficultatis & moræ, ratione quorù ipse chirographarius necessitatur ius suum alteri vendere, quorumque ratione ipsum ius potest videri minus valere, quàm chirographa sonant, nullo modo iustitia paritur, quòd ipsi inde lucrum reportarent. Vnde si hi minoris emant, extra controuersia apparet, eos venditori ad suppletionem teneri, quanto minoris emerint. Nec refert, si dicantur esse ministri tantum: quia dum sibi procurant solutionem, deberent istam alijs facere.

42. D I C O Secundò: Quantum ad alios at-tinet, fieri potest, quòd aliquando licitè & iustè tam diminuto pretio quidam eiusmodi librantias emant: puta quando ipsi tantas difficultates, tantum periculum & interesse suarum pecuniarum subire debent, antequam solutionem sperent obtinere, quæ prudenti iudicio æstimantur æquipollere tantæ diminutioni. Ita etiam cõmuniter DD. sentiunt.

43. Sed grauis difficultas est de illis, qui ob gratiam vel necessitudines, aut commercia, quæ habent cum Regibus, vel alijs, penes quos est, solutionem eiusmodi librantiarum præstare, sunt securi, quòd sine magna difficultate, sine periculis & sumptibus poterunt integram solutionem assequi, an hi possint eas emere tantillo pretio? Vnde

D I C O Tertid: Simpliciter non possunt absque magna iniustitia: & tales qui sic emerint, tenentur ad restitutionem. Sumitur ex de Grassijs lib. 2. cap. 111. n. 32. & docet Mald. tract. 5. cap. 2. dub. 5. & alij vt indicat Salas dub. 40. contra Molin.

Probat: quia generaliter non licet minoris rem emere, quàm valeat, vt supra dictum est: atqui ille qui soluit tantum dimi-

dium, aut vix dimidium eius, quòd librantia continet, emit minoris notabiliter, quàm illa, siue ius illud valeat; ergò &c. Sed

Dices: Cõmuniter à vulgo non æstimantur eiusmodi chirographa, nisi ad dimidium, aut vix ad dimidium eius, quòd continent, ergò qui illa emunt dimidio eius, cõsenti sunt soluere iustū pretium: quia pretium æstimatur non ex cõmodo vnus vel paucorum, sed ex cõmuni iudicio de valore. Accedit, quòd commoditas emptoris, à venditore non debeat taxari in ipsius cõmodum, vt eo nomine pluri vendat, sicut supra ex D. Thoma diximus: atqui quòd ille propter fauorem vel alias necessitudines cum Principe, aut eius officialibus, possit integram solutionem obtinere, videtur se tenere & prouenire ex parte emptoris, non ex re vendita; ergò &c.

Respondeo Primò; fauorem illum esse iniquum, & viros bonos non debere vti. Deinde dico, Cõmune iudicium, si bene introspiciatur, non esse, quòd chirographa illa seu librantie non valeant simpliciter & absolutè, plus, sed tantum quòd respectiue plerisque non plus valeant: non quidem, quòd in se non sint pluri pretiabilia, sed quia plerique in consequendo eorum effectu debeant illa subire pericula, molestias, & expensas, quæ adæquant alteram medietatem. Quòd dicimus proinde non subleuare aut iustificare eos, qui sine periculis, molestijs & sumptibus sciunt se posse toto effectu istorum frui. Quando enim debitores sunt soluendo, iudicantur simpliciter eiusmodi obligationes in se bonæ, & valere, quòd continent, si seponantur difficultates & pericula respectu eius, in quem transferuntur. Neque hæc tanta æstimatio sit ex cõmoditate, quæ ius illud seruit vni aut paucis, sed ex ipsa natura & valore ipsius rei, quæuis non omnibus sit æquè conducens.

Confirmatur Primò à simili: quia non obstante, quòd cõmuniter homines æstimant minoris ius seu actionem ad centum, quàm centum in paratis, ita vt, si actio offeratur venalis, non facillè quisquam vellet soluere centum, sed aliquid minus: idque quia pauci possunt sine lucro cessante, vel alijs incommodis ad effectum illius iuris peruenire: tamen communis Doctorum sententia (inter quos Mol. & Less. lib. 2. c. 21. dub. 8.) tenet contra Caiet. & Nauar. c. 17. n. 231. non posse quemquam illud ius emere minoris, qui nullum interesse, damnatum vel periculum inde subiret, vt supra diximus; quia agnoscunt Doctores ibi, virtuale mutuum, & quòd plus, percipitur, dicunt esse lucrum vltra sortem ex mutuo implicito; ergò multò minus in tali casu poterit quis huiusmodi librantias dimidio eius, quòd continent aut inferiori adhuc pretio emere.

Confirmatur Secundò: quia si dimidium illud aut quid minus deberet censeri iustum pretium vulgare, iam chirographario non liceret pluri vendere, saltem ultra latitudinem istius æstimationis: quod tamen nemo dixerit; ergò signum est, quod ipsius libertas simpliciter valeat tantum, vt sonat, nec pretium eius ex communi iudicio sit taxatum ad dimidium, (nullus enim eum reprehendet iniustitiæ, qui suum chirographum tanti vendiderit, vt sonat) ac proinde, quòd is, qui securè & sine molestijs, quæ mereantur dimidium, nouit solutionem obtinere, non possit sine iniustitia pro dimidio emere.

46 Vbi hoc etiam aduertendum est, grauius eos contra ordinem charitatis atque etiam contra iustitiam, saltem distributiuam, peccare, qui curam habent erogandi publicum ærarium, & ex faucibus satisfaciunt integrè eiusmodi emptoribus, vel qui aliunde tales libertas conquisierunt: ipsis verò qui maximis laboribus, in ædijs & vitæ periculis ista stipendia promeruerunt, atque in ægeitate versantur, nihil persoluunt si cum suis chirographis solutionem petant, & rogent. Contremiscant isti, & similes defraudatores mercedis operariorum ad verba illa D. Iacobi: *Et clamor eorum in aures Domini Sabaoth introuit.*

47 Queritur Primò, An quis possit suum creditum alteri vendere pretio quasi ordinario, si sciat suum debitorem non esse soluendo?

Respondetur, Illud minimè licitum esse: quia illud creditum iam veluti formâ suâ, vnde valorem suum sortiebatur, euacuatum est, ac priuatum, videlicet ordine & respectu ad debitorem habentem, vnde reddat seu soluat. Quare qui tale creditum venderet, perinde ageret ac si merces secundum apparentiam externam probas ac veras, sed intus marcidas & mortuas venderet pretio ordinario cum veris & probis mercibus.

D V B I V M X.

Vtrum ille, cui commissum est aliquid ad vendendum pretio aliquo prescripto, v g. decem, si vendiderit duodecim, possit sibi duo retinere?

48 **R**ESPONDETUR breuiter, Non posse, si mercedem aliam habeat pro suo labore, vel si sit in famulatu ex quo absque noua mercede teneatur in talibus seruire. Ita Syluest. V. Emptio quæst. 24. de Grassijs sup. cap. 116. n. 16. Molin. disp. 366. Nauar. cap. 23. nu. 97. Caiet. V. Proxenetæ Mald. dub. 6. & alij.

Ratio reddi potest: quia neque ratione rei venditæ potest duo illa retinere, cum res non sit ipsius, neque ratione industriæ & ministerij, quia pro his suam habet mercedem, vel aliunde ad illa exhibenda tenebatur.

Eadem est ratio de illo, qui gratis hoc officium præstandum suscepit, vt tradunt iidem DD. quia similiter nullum habet legitimum titulum, quo possit aliquid de pretio sibi seruare. Neque refert, quòd dominus pretium præscripserit, quo res vendatur, quod opponit Angelus V. Emptio 28. quia per hoc censetur tantum determinasse pretium, infra quòd vendi non velit; non autem, ne pluri, si occasio & iustitia permittant. Adde, & iustitia permittat, quia si ultra iustum pretium esset vendita, id quod superexcederet, emptori esset restituendum, vt docent omnes.

Obseruandum tamen est, Si proxenetæ, siue qui rei venditæ curam habet, eam sibi pretio ab alijs pro illa oblato, vel à domino prescripto emat, existimans bonâ fide pluri tunc se vendere non posse; & postmodum contingat, quòd pluri vendat, tunc posse super excessum sibi seruare. Ita Salas Tract. De empt. & vend. dub. 45. cum alijs. Contra autem debuisset supplere, si vendidisset minoris.

Similiter si interuenisset pactum, quod redderet domino tantum decem, siue expressum siue implicitum, tunc posset sibi seruare, quod plus recepisset. Ita passim omnes, & satis per se euidentis est. Non autem per solam pretij designationem censetur dominus tale pactum facere, vt notat Salas loco cit. Secus, inquit, si rem proxenetæ traderit vendendam designato pretio, & non promisso stipendio: quia tunc censetur dare excessum in stipendium, nisi notabiliter sit maius officio, pro quo citat Grassijs & Nauar. supra: Conrard. in summ. qu. 133. & Ledef. 2. p. Sum. Tract. 8. cap. 32. Concl. 17. quod tamen locum non potest haberi vbi proxenetæ sciunt ordinariam aliquod suum stipendium.

D V B I V M XI.

Vtrum licitum sit vendere cum pacto redimendi, aut emere cum pacto retrovendendi?

49 **R**ESPONDEO & DICO Primo: Licitum est rem vendere, apposito pacto, quòd poterit eam redimere si voluerit venditor, reddito eodem pretio. Ita Bonac. sup. puncto 3. n. 3. Tuscus tom. 6. Concl. 24. & alij. Probari potest ex cap. 25. Leuit. vbi diuina Lex statuit, vt domos urbanas intra annuum

annum liceat redimere: item vt prædia rustica tempore Iubilæi redeant ad priorem dominum. Vnde sic licebit argumentari, Si licitum sit vendere ita, vt certo tempore, etiam gratis, non refuso pretio, agrum quis recipiat, multò magis licitum erit sic vendere, vt eum recipere possit, reddito pretio. Idem constat ex Iure Ciuili, l. Si fundum & l. Cum te Cod. De pactis inter empt. & vendit. Et vterius declarari potest ex venditione censuum, quos venditor redditâ sorte potest redimere. Huc etiam facit Cap. Ad nostram De emptione, vbi eiusmodi venditio damnatur, si pretium, quo fit redemptio, sit nimis exiguum: inde enim inferunt DD. à contrario sensu, eam esse licitam, si pretium reddatur iustum.

51 Observandum tamen est, Venditorem in eiusmodi venditione debere pretium minuire pro ratione illius oneris, quod in sui fauorem imponit emptori: Quantitas autem diminutionis venit prudentum arbitrio æstimanda. Quidam existimant, vt refert Mald. dub. 16. etiam ad tertiam partem valoris iusti posse hoc onus æstimari: vt si ager simpliciter valeret sexcentos, tamen cum tali onere retrouendendi non censeretur valere ultra quadringentos.

Dicit quis: pactum de retrouendendo non videtur minuere valorem rei, quia res eadem perseuerat; ergo non debet propterea minui de pretio venditionis.

Respondetur N. Assump. quia licet res maneat eadem quoad substantiâ, tamen nõ transit in æquè plenû, & æquè liberum dominium emptoris, & proinde nec potest æquè in omnibus, nec æquè diu cum illa re facere suam vtilitatè, quæ haud dubiè sunt pretio æstimabilia.

52 Petet aliquis: Quid si post venditionem cum tali pacto inritam, emptor rem vendat tertio, vtrum prior venditor sit habiturus actionem in rem apud tertium existentem.

Couar. libro 3. Variarum Resolut. cap. 8. n. 2. & 3. videtur existimare, quod sic: sed alij magis communiter negant, quos videre licet citatos apud eundem.

Ratio autem reddi potest: quia pactum illud non videtur dicendum habere vim maiorem, aut tribuere maius ius, quàm aliqua simplex venditio: atqui simplex venditio, non accedente traditione, non tribuit ius & actionem in rem; sed tantum in personam, vt ex suprâ dictis patet. Quare pactum illud videtur venditori tantum tribuere actionem in factum & personam emptoris, non in rem, quæ tertio est vendita & tradita:

53 Dico Secundò: Etiam in fauorem emptoris potest in venditione apponi pactum, quo obligetur venditor rem redimere, vbi placuerit emptori retrouendere. Ita Couar.

sup. cap. 8. n. 3. Mol. tom. 2. disp. 377. Azor. 3. p. lib. 8. c. 12. Mald. sup. & alij plures.

Probari potest: quia nullâ lege inuenitur tale pactum prohibitum: neque iniustitiam continebit, si fiat æqua compensatio, venditori, qui isto pacto grauatur. Quod fiet, si emptor eo nomine carius emat, quàm res per se valeat, aut vni tertio sine tali pacto vendi possit.

Ratio huius est: quia grauamen, quod venditori imponitur, est pretio æstimabile: sicut hoc in simili modo ostendimus. Vnde non videtur posse obligari venditor ad redimendum eodem siue tanto pretio, quanto illud vendidit: quia in redimendo non relinquit onus emptori, quod sibi fuerat impositum, & ratione cuius emptor plus debuit soluere, quàm res in se spectata, valeret. Quare emptor nõ potest illud augmentum à venditore recipere, dum vult, vt venditor redimat; sed tantum pretium, quod res in se valet absque illo onere, quod quis ad placitum alterius debeat illam emere aut redimere.

Dico Tertio: licebit nihilominus interdum rem emere cum pacto retrouendendi pretio maiori, quando scil. probabiliter putatur res plus valitura tempore retrouenditioni prefixo: vt si quis rem emat, cuius redimendæ libertatè sibi venditor seruat, poterit emptor stipulari de retrouendenda illa pretio maiori, si putetur cum tempore pretium illius augendum. Ita Mald. suprâ & Medina q. vlt. de vsuris.

Eadem est ratio de pacto in fauorem emptoris de redimendo minoris, si res minoris sit valitura tempore redemptionis.

D V B I V M XII.

Vtrum Monopolia omnia sint illicita?

Nomen Monopolij in proprietate sua acceptum significat vnus aut solius venditionem, vt habet Glossa in Rubric. C. De Monopolijs, & notant Rebell. De obligat. p. 1. lib. 9. q. 7. Salon. tract. de monopolijs, & alij. Et hinc dicitur fieri monopolium, quando vnus, vel pauci efficiunt, quod ipsi soli aliquod mercium genus vendant pretio quo eis libuerit. Generaliter autem contingit quatuor potissimum modis similes fieri machinationes: quos ordine explicabimus: Primus fit, quando mercatores inter se conspirant, vt merces tanti vendant, & non minoris, vel Emptores conspirant, quod offerent tantum, & non amplius. De quo monopolij modo

RESPONDEO & DICO. Primò: Si conspirant in pretium iniquum, siue hi in pretium

pretium infra iustum, siue, isti in pretium supra iustum, peccant contra iustitiam, & eius, quod supra iustum pretium emptores soluere coacti fuerunt, vel quod infra iustum receperunt venditores, tenentur facere restitutionem: idque etiam in solidum, si ex communi conspiratione cuius singuli causa extent, damnum fuerit secutum, sic tamen, ut is, qui supra iustum acceperit, vel qui infra iustum emerit respectiue teneantur semper primo loco. Est per se euidentis: & sic sepe in pretium iniquum solent fieri istæ conspirationes. Hinc I. Vnica C. De monopolij sub grauissimis penis prohibentur.

57 **D i c o** Secundo: Si conspirent in pretium iustum, tamen si in rigidum & summum, non peccabunt contra iustitiam particularem, nec incurrunt obligationem restituendi. Ita docent Bannet. 2.2. quæst. 77. art. 1. dub. 1. Arrag. art. 4. difficul. 1. Pet. Nauar. lib. 3. cap. 2. n. 75. Molina supra. & alij quos catat Salas De empt. & vend. dub. 38. n. 3. contra quosdam.

Probatur assertio breuiter, quia pretium quod quasi statuunt & exigunt, non est secundum vulgarem æstimationem absolutè supra iustum; ergo hoc exigere quamuis ex communi conuentione, non est peccare in iustitiam particularem. Dixi non peccare in iustitiam, & quidem particularem; quia in primis non videtur id posse fieri absque graui peccato contra charitatem: natum enim est cedere in magnum grauamen (quauis non propriè iniustum) pauperum & hominum tenuioris conditionis: quod charitas meritò censetur vetare, quando alij non habent rationabilem causam pro se id faciendi. Deinde etiam peccant contra legalem iustitiam, quia hoc tendit in turbationem & incommodum Reipub: quod sic aliqui de corpore cogant omnes per suas conspirationes, emere sua pretio summo, & quasi sua priuata authoritate tollunt pretium infimum & medium, & sic Reipub. siue potestati communi aut publicæ sunt quoque iniurij: ex quibus tamè non videtur nasci obligatio restituendi ex iustitia, quamuis meritò sub grauioribus penis per leges prohibeantur, ut diximus: Et hinc patet satis solutio ad fundamentum aliorum.

58 **D i c o** Tertio: Pari modo non est contra iustitiam, si emptores conspirent, ut non pluris emant, quam certo pretio, quod tamè non sit infra iustum, quamuis infimum. Ita quoque DD. citati, & ratio eadem est.

Secundus modus monopolij prohibetur, quando vnus vel pauci coemunt & congerunt omnes merces certi alicuius generis, ut ipsi postmodum pro suo arbitratu vendant: ut quando aliqui tempore messis maximam frumenti copiam vnde quaque conquirunt & congerunt, & sic raritate apud alios merca-

tores, & consequenter caritate apud plebem inductis vendunt postmodum pretio, quo illis libuerit: De quibus

R E S P O N D E O: Tales ex communiori Doctorum sententia, ut testatur Salas supra⁵⁹ dub. 83. n. 5. peccat contra iustitiam mortaliter, & ad restitutionem tenentur. Ita tradunt Conradus De Contractib. q. 65: Petr. Nauarr. lib. 3. c. 2. n. 80. Azor. 3. p. lib. 8. c. 28. Medina Cod. De Restitut. q. 36. Tollet. sup. Mald. Tract. 5. cap. 2. Dubio 7. Gab. in 4. Dist. 15. q. 10. art. 3. Dub. 2. & alij plures quos viderè licet apud Salas loco citato.

Probatur: quia Reipublicæ iniuriam faciunt, & singulis de Communitate, inducèdo caritatem maiorem, dum tanta est in patria illius generis mercium copia, quantam apud se congesserunt, & detinent; idque non ad alios vsus, quam ad venditionem faciendam: quamdiu enim illa copia est, censetur ius Reipublicæ quesitum, ut nemo possit facere pretium increfcere malis artibus, vltra, quam spectatà tali copiâ mercium, multitudine aut paucitate emptorum, & alijs circumstantijs attentis, prudenti Iudicio possit & debeat taxari. Quando igitur tali suo monopolio faciunt illud vltra increfcere, sunt Reipublicæ iniuriosi, & emptoribus faciunt iniuriam vendendo pretio per ipsos indebitè aucto. Atque ita contra iustitiam peccant etiam particulatè: quia licet fortassis pro illò tempore tunc foret iustum apud alios mercatores, qui eius non sunt causa: quia scil. non extant merces illæ venales secundum abundantiam in qua sunt, quod per eos non fiat, tamen respectu istorum qui monopolium faciunt, non erit iustum, cum per fraudem sint illius causa quod secundum copiam in qua sunt, merces non extent venales.

Molina tamen tomo secundo Disputat. 345. putat in illo monopolio non esse peccatum contra iustitiam particularem, sed tantum contra charitatem, & iustitiam legalem seu publicam vtilitatem: fundamentum eius est, quia non videntur eiusmodi mercatores obligari ad statim vendendum; sed posse merces in aliud tempus seruare: neque habent ciues, ut apparet, ius iustitiæ ad eas emendas, nisi dum alij vendere volunt. Et licet (quod opponi posset) potuerint à Magistratu compelli ad tunc vendendum, & postmodum etiam puniri ob talem suppressionem, non tamen inde conuincitur, quod ex iustitia particulari, ad id fuerint obligati: nam peccant & alia crimina puniri, quam quæ sunt contra iustitiam. Ob hæc & similia admittitur etiam ab alijs quibusdam hæc opinio probabilis, quæ proinde aliquando in casu post factum poterit vsui esse Confessarijs: alioquin non videtur populo publicè proponenda, ne ad illas oppressiones &

nes & angustias in plebe cauendas, homines auari reddantur procliuiiores & effrænes magis. Imò si ipso tempore, quo vendunt, excedant pretium, quòd attentis omnibus circumstantijs illius temporis, & multitudinè talium mercium quæ apud illos est, secundum rectam rationem esset statuendum pretium minus, absque dubio iniustitiam committunt, & ad restitutionem obligantur, ad quòd tamen videntur tales semper intendere, dum parcè exponunt & simulant raritatem, cum tamen satis abundans sit in patria profusio talium mercium. Nec video quomodo possint à quoquam, isti negotiatores ab iniustitia excusari.

61 Ad hunc secundum modum monopolij satis accedunt mercatores illi, qui ex conspiratione supprimunt mercès in aliquo loco, neque eas venditioni volunt exponere, donec appareat raritas, & inde nascatur caritas: & quidem si tali malà arte faciant augeri pretium supra mensuram, quàm secundum rectam rationem; spectatis spectandis esset taxandù; semotis istis monopolijs, idem omnino de illis dicendù videbitur, quòd modò de alijs diximus, vt docet P. Nauar. lib. 3. c. 2. n. 81. Emanuel 2. p. Sum. c. 82. n. 4. & alij. Idque eo magis si mercès eas prius venditioni exposuerint, quia hoc ipso acquisiuit Resp. Ius emendi illas pretio, quòd spectatà talium mercium copià, censetur iustum. Quamuis & ius illud sufficienter acquiratur, hoc ipso quòd ad vendendum hunc sunt in ciuitatem illata. Quando tamen extat sufficiens copia passim venalis, non peccabit contra Iustitiam quis particularis, si particulariter recondat mercès suas in aliud tempus, imò neque contra charitatem, nisi esset scandalum, aut periculum ne plures imitarentur, vnde nasceretur caritas, absque alio aliquo fundamento.

Notant hic etiam aliqui DD. quòd si forsitan mercatores communiter omnes fecissent magnas expensas, & propter copiam mercium non possent assequi iustum pretium, attentis suis expensis, non fore iniustum, si supprimerent, donec iustum pretium possent consequi.

Ratio reddi potest: quia quandoquidem ipsi sumptus faciant, & labores impendant ad mercès aliunde comparandas, pro commoditate Reipublicæ, non videtur æquum, quòd nò possent se seruare immunes à damno, vel debeant labores suos deperdere. Similiter, Si quis mercès aduexerit animo trasuehendi aliò, vel etiam animo reseruandi in aliud tempus, non videbitur peccare contra Iustitiam, quamuis expectet pretij aliquod incrementum, nec antea illas exponat: modò tamen differendo non sit causa alicuius enormis augmenti: nam tunc non excusare ab iniustitià, inquit Pet. Nauar. loco sup. cit.

Tertius modus, quo fieri dicitur monopolium, est quando aliqui impediunt, ne maior mercium copià aduehatur aut importetur aliunde, vt ipsi mercès suas carius vendant. Quòd qui faciunt seu impediunt vi aut fraude, peccant contra Iustitiam, & ad restitutionem tenentur, tum ipsis alijs mercatoribus quos impediunt, si inde damnum patiantur, tum etiam communitati, quam per fraudem aut vim grauant cogendo emere mercès altiori pretio, quàm iuxta paratam commèrcium emere debuissent. Ita videtur DD. satis communitè docere: & ratio apparet satis euidentè per se. Quamuis enim communitas hæc ius iustitiæ nò habeat ad istas mercès, habet tamen ius, ne quis vi, fraude aut dolo impediatur volentem inferre, quatenus istud impedimentum cedit in eius grauamen. Qui verò auertunt tantum rogando aut dehortando, sine dolo & mendacijs, grauitè peccant contra Charitatem, sed non videntur peccare contra Iustitiam. Ita Pet. Nauar. sup. n. 79. Bonac. sup. pu. n. 5. n. 8. cum alijs quos citat.

Opponet aliquis: Tales vendunt mercès cum excessu pretij, cuius sunt causa, ergo & contra Iustitiam peccant. Resp. cum Mald. sup. quòd tales non tam censentur addidisse excessum pretij, quàm auertisse diminutionem: & quia hoc egerunt sine dolo & fraudè, neque incumbat eis ex officio procurare maius bonum communitatis quoad pretij diminutionem (quæ supponuntur) hinc non censentur nisi contra charitatem delinquere, sicuti si proprias mercès aduehi prohibuissent.

63 Quartus modus potest esse, quando aliqui à Principe priuilegium impetrauit, vt ipsis solis liceat certum aliquod mercium genus in patriam inuehere, aut ibi diuendere. Hic modus absolutè reprobatur ab aliquibus vt à D. Soto lib. 6. q. 3. art. 2. Caiet. 2. 2. q. 77. art. 1. & Syluest. V. Emptio q. 18. Sed communis & certa sententia est, quòd non sit iniquus, si Princeps habeat iustam causam, id concedendi quibusdam, & prohibendi reliquis, vt si in quibusdam mercibus procurandis magnæ expensæ sunt faciendæ, & pericula multa subeunda; ita vt non facile patriæ prouideretur de talibus, nisi alijs quibus solis concedatur priuilegium: quia posset alioquin quilibet timere, ne, postquam vnus aliquis magnis sumptibus & periculis eas forsitan fortiter adduxisset, tunc reliqui concurrerent, & eius exemplo studebant similiter aduehere quòd alijs non ausi fuissent, aut nò voluissent tentare: vnde fieret tunc quòd expensas factas recuperare vix posset, & operas suas perderet, & frustra exposuisset fortunas suas periculis: Rursum si Princeps pro conseruatione Reipublicæ multum indigeat certà pecuniæ summâ, quam hæc ratio à quibusdam mercatori-

Bus ac.

bus accipiat, cum alioquin eam per aliud genus impositionis debuisset à populo conquerere. Tenetur tamen in tali occasione Princeps diligenter aduigilare, vt etiam in mercibus illis statuatur iustum aliquod pretium, presertim quando sunt tales, quæ passim omnibus sunt necessariae: nam alioquin daretur mercatoribus ansa vendendi illas pro sua libidine, cum magno Subditorum grauiamine & detrimento, vt rectè monet Nauarrus cap. 23. n. 92.

Si verò priuilegium sine iusta causa concessum fuerit, tunc iniquum erit: & fiet iniuria vendere volentibus eiusmodi merces, qui iniuste impediuntur: & quoque emen-

tibus, qui eas meliori pretio emerent: quare tam im petrant, quam concedentes tenentur vtriusque ad restitutionem: ambo enim cooperantur ad illas iniustitias. In ijs conueniunt Rebell. De oblig. p. 2. lib. 9. q. 7. Molin. tom. 2. disp. 345. Salon. sup. Med. de Rest. q. 30. circa finem. Bannes. & Arrag. sup. Graffijs p. 1. lib. 3. c. 14. Nauarr. c. 23. n. 92. & alij plures quos videre est apud Salas dub. cit. n. 2. Qui autem sub vel obrepunt, & sic impetrant eiusmodi priuilegia à Principibus, meritò dicuntur primo loco teneri ad restitutionem, cum primæ & principales sint causæ damni: secundo loco & in subsidium, isti qui concedunt.

C A P V T S E X T V M.

De Mutuo & Vsura.

D V B I V M P R I M V M.

Quid sit Mutuum.

M V T V I explicatio communiter præmittitur ante Vsura: quia vsura vitiū est adhaerens mutuo, quod causatur in mutatione iniqua, conditione seu pacto adiecto.

Observandum itaque est, Mutui nomen dupliciter sumi: aliquando pro contractu mutationis: aliquando pro ipsa re, quæ in contractum mutationis cadit; vt cum dicitur Mutuum reddi aut recipi. Hic autem potissimum agimus de mutuo, vt significat contractum, cuius descriptio huiusmodi habetur l. 2. D. Si certum petetur, quod scilicet fit, Contractus, quo qui indiuiduum accipit, speciem reddere obligatur. Quæ plurius & plenior erit, si hoc modo reddatur: Mutuum est contractus, quo res numero, pondere, aut mensurâ constans, vsuque consumptibilis, in alterius dominium transfertur, cum obligatione priori domino reddendi, non quidem eam in indiuiduo, sed aliam eiusdem speciei & bonitatis seu valoris. In hunc sensum describunt mutuū Gomez. 2. Var. c. 6. Syluest. V. Mutuum. Rebell. lib. 3. q. 1. sect. 1. n. 11. & passim alij.

Genus itaque eius est Contractus, sed talis naturæ, qui traditione rei perficitur. Vnde aliqui generis loco ponunt Traditionem rei: Materia autem huius contractus est res numero, pondere, aut mensurâ constans: quod patet ex Instit. tit. Quibus modis contrahitur obligatio §. 1. vbi dicitur: Mutui datio consistit in illis rebus, quæ pondere, numero, mensurâ constant, veluti vino, oleo, frumento, pecuniâ numeratâ &c. Ponitur au-

tem mutuum in huiusmodi materijs versari, quia ad mutui rationem requiritur obligatio ad reddendam rem eiusdem, non tantum speciei, sed etiam bonitatis & valoris: quod non facile obseruatur in rebus alijs, quæ pondere, numero, aut mensurâ non constant.

Sed hic dubitari potest, Vtrum non possit igitur mutuari, ouis, aut bos, vel simile pecus? Quidam existimant illa non cadere in mutationem; & quidem non solent vsitato modo alienari per formam mutui: tamen non videtur simpliciter repugnare, ea quoque mutuari. Possunt enim etiam pondere constare: quia nihil vetat, quò minus quis ouem aut vitulum tanti vel tanti ponderis det alicui, cum obligatione, vt eiusdem ponderis ouem aut vitulum restituat: nam & pecora viuia aliquando pondere venduntur. Quidni igitur dici poterunt aliquando dari mutuo?

Addidi, Vsusque consumptibilis; nam & hoc ad mutui materiam videtur pertinere. Illa autem res hic generaliter censetur vsu suo consumptibilis, cuius ordinarius & principalis vsus habet adiunctam rei destructionem, aut alienationem, vel mutationem talem, vt aliam nomenclaturam & formam induat, vt sunt vinum, oleum, pecunia, lana, linum, & similia. Neque extra res vsu consumptibiles potest mutuum proprie dictum & expressum (vti apparet) habere locum; quia quando res aliqua traditur alteri ad vsum, quo non sic aliquo ex dictis modis quasi consumitur, sed cum quo retinet idem omnino Esse & nomen apud eundem, à nemine dicitur dari mutuo, nisi abusuè, sed comodato aut locato, aut pignori &c. Neque est ratio quare illius, dum ad eiusmodi vsum traditur, dicatur transferri dominium, cum obligatione

obligatione reddendi aliam eiusdem rationis: quandoquidem hæc ipsa post usum, ad quem datur, eadem numero apud illum, cui tradita est, perseveret. Quare in huiusmodi, magis rationi & communi modo agendi consentaneum est, ut contrahatur obligatio reddendi illam ipsam, ut in commodato & locato fit.

3 Confirmatur: quia nemo dixerit, committi unquam usuram, dum aliquid accipitur pro illo usu rei, quo res suo modo non consumitur; ergo signum est, eiusmodi res non dari proprie mutuo. Unde omne mutuum videtur formaliter respicere rem, quatenus usus eius est ipsius consumptio; & sic mutuū in solis rebus usu consumptibilibus, habere locum, ut rectè docent Dom. Soto lib. 6. de iure & iust. q. 1. art. 1. non longè ab initio, & Nauarr. cap. 17. n. 206.

Neque huic obstat, quod Institut. tit. sup. citato, mutui datio dicatur quoque consistere in ære, auro, argento: quia etiam principalis usus massæ æris, vel argenti adfert illius consumptionem, prout de consumptione hinc loquimur. Usus enim est, ut inde aut vas, aut statua, aut aliud conflatile, vel fabrile fiat, quo sic à suo statu mutatur, vel nomenclaturā amittat, & aliam formam induat, secundum quam censetur quodammodo alterius iam rationis ac valoris. Quod si ad alium usum tradatur, ita ut in eodem omnino esse, & statu manere, cum tali usu censetur, tunc illa traditio nou erit mutuum, sed potius commodatum. Quemadmodum quando aliqui præstatur pecunia tantum, ut possit eā vti ad ostentationem, non dicitur illi dari pecunia mutuo, sed commodato: & si aliquid ultra sortem pro illo usu quis accipiat, non committet in usuram.

4 Reliqua adduntur in descriptione per modum differentię, quā Mutuum ab alijs contractibus distinguitur. Per hoc enim, quod dicitur, Quo transfertur in alterius dominium, distinguitur à Commodato, locato, deposito &c. per hos enim contractus non transfertur res in alterius dominium; unde ex sua ratione requirunt, ut res eadem numero reddatur: Hinc sequitur & ista differentia, quod incrementum valoris rei mutuo datæ cedat mutuuario, ut tradunt Zechius 2. p. c. 30. Bonacina De contract. Disp. 3. q. 3. p. 1. & alij: non sic rei commodato datæ. Per illud, quod adijcitur, cum obligatione reddendi, distinguitur à Donatione. Per istud denique, quod ponitur, Reddendi aliam eiusdem speciei & bonitatis, distinguitur contra permutationes rerum, item contra venditionem, & similes contractus. Ut autem æqualitas seruetur in hoc contractu, quam iustitia requirit, adiungitur, Et eiusdem bonitatis seu valoris: quod intelligitur de bonitate seu valore intrinseco.

Unde qui mutuo accepit modium tritici, præcisè stando in hoc contractu, satisfaciet, reddendo aliam modium, tempore constituto tritici æquè boni, etiamsi valuerit decem, quando mutuo accipiebatur, & nunc tantum valeat sex: similiter etiam tenebitur modium tritici reddere, licet nunc decem valeat, & tantum sex valuerit, quando mutuo dabatur.

Notandum autem denique, quando dicitur cum obligatione reddendi aliam eiusdem speciei &c. non sic intelligendum id esse, quasi non posset fieri solutio mutui per rem eandem numero, si manserit eiusdem bonitatis, & mutuarius ex aliâ oportunitate non fuerit illâ usus (hoc enim omnino fieri potest, ut bene aduertit Lullius Turr. De mutuo disp. 60. dub. 1. n. 5.) sed quod ex naturâ contractus mutuacionis, non obligetur mutuarius ad reddendam rem eandem numero, quam mutuo accepit, siue ut Iureconsulti loquuntur, ad reddendam rem in specie

D V B I V M II.

Quidnam sit usura?

Notandum est, Usuræ nomen iuxta primariam institutionem idem sonare, quod Usus, ut ex Cicerone obseruat Dom. Soto loco sup. citato: ait enim 7. in Verrem, Cur piratis lucis usuram tam diuturnam dedisti: id est, lucis usum, puta vitam: deinde translatum esse ad significandum illud quod ex usu cuiusque rei tamquam eius fructus accrescit. Ita accipitur apud Ciceronem de Senectute, quando scribit, Terra nunquam sine usura reddit, quod accepit. Inde tertio accommodatum est hoc nomen à Scriptoribus secularibus, tum Ecclesiasticis ad significandum peculiariter id, quod ex usu pecuniæ mutuo alicui datæ aut cuiusque rei, superexcrefcit supra sortem. Ita sumitur apud Cicer. 5. in Verrem, apud Varro. 3. de lingua latina, Gellium lib. 2. c. 18. & alios, ut refert Sala's Tract. De usur. dub. 1. Et ratio forsitan huius accommodationis, inquit Soranus, est, ut nomine ipso rei peruersitas per amantem denotaretur, nempe quod cum talium rerum quæ mutuo dantur, usus per se sterilis sit (utpote quæ usu consumuntur) veluti fructuosus æstimeretur & usurpetur. Quod conforme videtur doctrinæ D. Ambrosij lib. de Tobia Cap. 12. & 13. ac D. Basilij in Psal. 14. qui Usuram dicunt vocari Fœnus, quasi, factum, & Græcè Partum; quia cum pecunia sit naturâ suâ maximè sterilis, tamen iniquo avarorum hominum studio vincit quasi fecunditate, omnia animantia. Hinc transfertur nomen Usuræ ad significandum, etiam contractum, de percipiendo

percipiendo lucro ultra sortem ex rebus mutuo datis: item ad significandam voluntatem seu intentionem percipiendi tale lucrum ex mutuo. Nobis autem hinc sermo est de Vsurâ iuxta acceptiones pertinentes ad tertiam nominis significationem.

7 Quatenus igitur pro quaestione usurario accipitur, describitur ab Heroaldo esse lucrum supra sortem exactum propter solum mutationis officium: ut refert Salas sup. h. 2. Communiter verò ab alijs solet Vsurâ defini-ri, quod sit lucrum ex mutuo immediate proueniens. Vbi per Lucrum intelligitur pecunia, aut res quæcumque pretio æstimabilis, & aliâs indebita, quæ ultra sortem accipitur. Quare autem sic explicetur Lucrum; ex infra dicendis constabit.

Dicitur, Ex mutuo; quia si quod iniquum lucrum proueniat ex venditione, locatione, conductione, aut similibus contractibus, ut quando res venditur aut elocatur supra iustum pretium, aut conducitur infra, non habet lucrum illud rationem usuræ: vnde licet obnoxium sit restitutioni, tamen non subiacet pœnis in vsuras constitutis.

Additur, Immediate proueniens; quia si proueniret mediate & absque intentione ad id obligandi, ex vi contractus, non censebitur usurarium: ut si mutuarius ratione amicitiae aut gratitudinis, aliquod munusculum postmodum offerat. Tunc itaque censetur prouenire ex mutuo, quando mutuator expressè vel implicite intendit mutuatum obligare strictâ obligatione ad reddendum aliquid ex mutuo, siue propter mutationem ultra sortem: vel quando mutuarius, dum lucrum addit, eò nomine addit, quia existimat eam fuisse mutuantis mentem quod tanquam debitum soluere teneretur.

Obseruandum quoque hinc est, non interesse, siue mutuum fuerit expressum & formale mutuum, siue implicitum & virtuale, ex quo lucrum capitur; nam & is vsuram committit, qui rem pluris iusto pretio diuendit ob dilatam solutionem, vel emit minoris iusto ob pecuniam anticipatam, quando alia ratio nulla intercedit, quia prior implicite mutat pretium rei venditæ vsque ad tempus solutionis: posterior vero mutat pretium rei emptæ vsque ad tempus, quo sibi res est tradenda: ut DD. passim notant. vnde in talibus contractibus facile contingit vsurâ irrepere, ut supra quoque; indicauimus.

Ex his facile colligitur, quomodo Vsurâ sumpta pro contractu sit describenda: scilicet, quod non sit aliud, quam mutatio expressa vel implicita, cum oppositâ strictâ obligatione reddendi aliquid pretio æstimabile supra sortem.

Item quid voluntas usuraria sit, quod sciet sit voluntas capiendi lucrum supra sortem ex vi mutui.

D V B I V M I I I

Vtrum vsura sit illicita & quo iure prohibita?

R E S P O N D E O & D I C O Primò: Omnis vsura, seu acquisitio lucri ex contractu usurario, sicut & ipse contractus, est illicita, non tantum excessiua: sed etiam, quæ dicitur moderata, quam Ius, civile permittit. Est contra Carolum Molineum tract. De vsuris quaest. 74. Sed est communis & certa doctrina in Conc. Viennensi definita: & habetur Clement. vnica De vsuris. 9. vlt. vbi etiam decernitur, tamquam hæreticum esse puniendum, qui pertinaciter affirmat contrarium.

D I C O Secundò: Vsurâ est in primis prohibita Iure positiuo, tam diuino, quam humano.

Probatur prior pars ex Psalmo 14. vbi is demum dicitur *Habitaturus in monte Sancto Dei, qui pecunias non dederit ad vsuras*: quo satis à contrario indicatur, cum non habiturum locum in monte Sancto Dei, qui pecunias ad vsuras dederit. Ezechielis 18. *Qui ad vsuram non commodauerit & amplius non acceperit &c. hic iustus erit*: & infra, *Si genuerit filiam ad vsuram dantem, & amplius accipientem nunquid viuet?* Quibus indicatur, quod qui ad vsuram dederit, & amplius acceperit, nec iustus erit, neque viuet. Et Psal. 54. de ciuitate impia, in qua varij generis peccata regnabant, dicitur: *Ben on defecit de plateis eius vsura & dolus*. Vbi vsurâ cæteris criminibus adnumeratur. Vnde satis constat, vsuram iure diuino etiam in lege veteri fuisse vetitam, & habitam ut omnino illicitam.

Quod & locum habere in Lege noua potest statui ex verbis Christi, Lucæ 6. *Benefacite & mutuum date, nihil inde sperantes*: Cuius loci quamuis diuersæ sint interpretationes, tamen certum est, nullam posse probabiliter sustineri quæ non importet vsuræ prohibitionem: nam qualitercumque quis velit illa verba exponere, debet nihilominus admittere, in hanc domini sententiâ impingere, qui lucrum ultra sortem ex mutuo sperauerit seu intenderit ut debitum. Cæterum inter omnes expositiones videtur hæc contextui & menti Christi magis conformis, quæ asserit Dominum hac sententiâ in primis prohibere intentionem accipiendi lucrum ex mutuo, quæ usuraria est, aut certè supponere illam prohibitam & illicitam: atque insuper dehortari ab omni spe cuiusuis emolumenti etiam illius quod possit esse non usurarium: sed quod mutationem faciat quodammodo illiberalem: ut si mutues quia aliquando vicissim poterit mutuare, vel quia ex occasione aliam

aliam gratiam poterit rependere. Hæc enim interpretatio conciliat eos, qui dicunt à Domino hîc proponi & consulti quod perfectionis est, ne ex mutuo expectetur qualiscumque gratia humana, sed potiùs attendatur diuina remuneratio, cum Canonibus & Pontificibus, qui intellexerunt hâc vsuras esse prohibitas, sicuti Urbanus III. Cap. Consuluit De vsuris, & Alexander III. eod. tit. Cap. Super eo, qui ait, Vtriusque testamenti paginam vsuras detestari: vbi ad hæc Christi verba putatur respexisse, cum alius locus clarior contra vsuras ex nouo Testamento haberi non videatur.

Posterior autem pars, quod scilicet iure humano, vsuræ sint prohibitæ, euidentissimè constat non tantùm ex Capp. iam citatis, sed ex toto Tit. Decretalium De vsuris, & ex eod. tit. in 6. item ex Causa xiv. q. 3. & 4. & Clement. vnica De vsuris.

D I C O Tertio: Vsuræ non tantùm iure positiuo prohibitæ sunt, sed etiam iure naturali sunt illicitæ. Est communis & indubitata doctrina Theologorum, Canonistarû, atque etiam moralium Philosophorum, vt videre est apud Couar. lib. 3. Var. Resol. c. 1. vbi inter alia etiam allegat testimonia Aristotelis 1. Polit. c. 6. & 7. Plutarchi lib. De sermone: Catonis apud Ciceronem 2. De offic. circa finem. Ciceronis, & aliorum, aduersus vsuras tamquam legi naturali contrarias.

Probatur autem Primò authoritate Canonû: quia citato Cap. Consuluit, & Cap. Si quis oblitus Causa xiv. q. 4. dicitur præceptû veteris Legis, quò vsuræ prohibentur, etiam modò vigere: atqui non vigeret nunc, nisi esset morale, adeoq; iuris naturæ, quia cætera obligare desierunt; ergò &c. Deinde Cap. Super eo De vsuris dicitur, non posse super vsura dispensari, cuiuscumque pietatis intuitu, sicut nec super mendacio; ergò ex mente Canonis, iure naturæ est illicita, atque adeo intrinsecè mala.

Probatur Secundò ratione: quia contra ius naturæ est, & iustitiæ committitur aduersatur, quod pro eodem reddere quis obligetur ultra illud, quod ei per omnia est æquiualens. Similiter contra iustitiâ est, quod quis obligetur pretiùm soluere alteri pro vsu rei, qui non est ipsius, sed est vtentis: atqui dum quis vi mutui lucrum accipit ultra sortem, necessum est, quod in alterutrum istorum peccet, scilicet quod vel pro sorte mutuata velit restitui plus quàm æquiualens, dum non est contentus, quòd reddatur aliud eiusdem speciei & bonitatis: vel dicere debet, quòd incrementum accipiat non pro sorte, sed pro vsu sortis: & tunc accipiet lucrum ex vsu rei non suæ, sed quæ est vtentis: quia mutuando transfudit dominium eius in mutuatarium. Accedit, quòd vsus rerum quæ mutuo dantur, non admittat distinctam estimati-

Vviggers de iure & iust.

tionem valoris aut pretij à substantia earum; nam vsus consistit in consumptione aut alienatione, vt supra diximus. Quare iniquum est accipere distinctum pretium pro substantia talis rei, & pro vsu talis rei. Sed

Contra Obijcitur Deutr. 23. dicitur: *Non fenerabis fratri tuo pecuniam ad vsuram, nec fruges, nec aliam quamlibet rem, sed alieno: & c. 28. Fenerabis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies;* ergò vsura non est iure naturali illicita, neque iure positiuo videtur omnibus in veteri Lege fuisse prohibita, saltem in ordine ad omnes.

Resp. N. C. quia nomine illo quod additur: *sed alieno*, significatur tantùm quædam permissio Iudæis facta: qui præ auaritia, maxime ad vsuras erant procliuës: quod scilicet sine punitione temporali fœnus ab externis gentibus accipere possent, idq; maioris mali vitandi gratiâ, ne scilicet fratres suos vsuris exhaurirent: quemadmodum permittuntur lupanaria, ad vitanda stupra & adulteria, ita exponit S. Th. hîc q. 78. a. 1. ad 2. Alij autem nonnulli dicunt concedi vsuras quasi materiales circa gentes, quæ erant hostes Iudæorum, quas iure poterant tum vi, tum artificio spoliare rebus suis: quo sensu etiam scripsit D. Ambrosius lib. De Tobia cap. 8. & refertur Causa xiv. qu. 4. Can. vlt. Ab illo exige vsuram, cui merito nocere desideras: cui merito inferuntur arma, huic lege (scil. iustitiæ) tunc auferuntur vsuræ: quem bello vincere non potes (scil. & iustam vincendi eum bello habes causam) ab hoc vsuram exige &c. In altero autem Scripturæ loco non dicitur *fenerabis gentibus pecuniam ad vsuram, sed simpliciter fenerabis multa*, id est, mutuû dabis: quo loquedi modo significatur ibi benedictio obuentura custodientibus legem Dei, videlicet tam affluentibus futuras ipsorum opes, vt possint alijs mutuuum dare, & ipsi non egeant à quoquam mutuuum accipere: de quo vide etiam D. Th. loco cit.

Obijcitur Secundò, ius ciuile non tantùm permittit vsuras, sed etiam ad illas exigendas cõcedit actionem, quando de illis per stipulationem fuit conuentum: vt patet l. 1. & 2. Cod. De vsuris: non videtur ergò dicendum, eas aduersari iuri naturali. Respondetur Neg. Conf. nam potuit ius ciuile vsuras moderatas permittere, sic vt eas externâ pœnâ non puniat, ad maiora incommoda vitanda, non obstante eo quod sint cõtra ius naturæ, vt ex alijs similibus cõstat: quatenus verò ad eas exigendas cõcedit actionem & executionem pro solutione, eatenus per ius Canonicum est abrogatum: nam excõmunicantur Iudices cogentes ad solutionem vsurarû, vt patet Clementina vnica de vsuris.

Vbi tamè obseruandû est, ius ciuile in vsuris permittendis admodû moderatè processisse: nam in vsuris summis, nõ permisit nisi 12. pro-

D d centum

centum per annum; idque tantum in favore nautico ut vocant, ubi periculum fortiter erat ipsius mutuantis, quemadmodum constat ex omnibus pœnè legibus D. De favore nautico. In secundis autem usuris, octo tantum pro centum; in tertijs 6. pro centum, & in infimis quatuor tantum pro centum: ubi hisce temporibus solent aliquando accipi 32. aut triginta tria in centum, cum summa miserorum oppressione & consumptione: quibus iam diuersis in locis magnâ ex parte est subuentum per montes quos vocant Pietatis.

D V B I V M I V.

Quomodo usura dividatur?

RESPONDETUR: potest usura primum *dividi* in usuram merè internam, & externam: voco externam hîc quæ habet externum aliquem actum qualemcumq; coniunctum: merè autem internam, voco internum voluntatis actum siue affectum faciendi lucrum ex mutuo, absque eo quod vel incatur de eo pactum, vel quod mutuum præstetur. Sicuti homicidium merè internum, est quod solâ voluntate committitur, ita ut nullum opus externum in ordine ad istud, exerceatur. Vnde Leges & Canones de eiusmodi usura non solent loqui, neque subiacet censuris aut pœnis in usurarios constitutis: quamvis coram Deo & in foro conscientie culpam usuræ contineat, si sit actus perfectus & deliberatus.

Usura externa cõmuniter subdividitur in externam realem, & externam mentalem.

Externæ realis est, quando mutuationi adiungitur pactum de soluendo aliquo lucro ultra fortem, propter mutuum.

Externæ autem mentalis tunc est, quando mutuum datur cum intentione aut spe accipiendi lucrum aliquod per modum debiti ex vi mutui, aut certè mutuarius lucrum aliquod soluit tamquam debitum ex mutuo, absque eo tamen, quod lucrum illud fuerit deductum in pactum. Ita mentalem usuram explicant Molina to. 2. disp. 303. Toler. lib. 5. c. 29. Salas De usuris dub. 2. Vnde quidam ulterius distinguunt usuram mentalem in illam quæ fit ex parte mutuantis tantum, & in illam quæ fit ex parte mutuarii tantum, & in eam quæ fit ex parte vtriusque. Dicuntur autem istæ usuræ mentales, quia licet mutuationi rei, & acceptio lucri sint actiones externæ, tamen non produunt seu non manifestant intentionem, quâ illud tanquam debitum soluitur, & accipitur: quæ explicatur in pacto expresso quando hoc adiungitur. Quinam autem sint diuersi effectus eiusmodi usurarum, constabit ex infra dicendis.

D V B I V M V.

Vtrum sine usura labe liceat ex mutuo sperare amicitiam & ex hac emolumentum?

RESPONDEO & DICO Primò: Certum est, absque omni periculo usuræ posse aliquem sperare amicitiam mutuarii. Ita docet D. Th. sup. a. 2. ad 4. & alij omnes communiter. Constat satis ex dictis circa definitionem usuræ, quia amicitia non est de numero eorum quæ pecunia aut pretio æstimatur; vnde lucrum ultra fortem non intendit is qui intendit amicitiam, adeò ut etiam citra usuram possit addi pactum de exhibendis externis amicitie signis (nâ ipsa amicitia cū sit proprie interna, nõ potest in pactum redire) sicuti de humanitate, de affabilitate & similibus, ut docet Soto lib. 6. q. 1. a. 2. quia non solent huiusmodi quoque pecunijs æstimari.

DICO Secundo: Potest etiam quis sine peccato usuræ sperare, aut intendere consequi aliquod emolumentum, mediante amicitia, quam mutuando sibi conciliat: expectans scilicet quod mutuarius gratuita & bona voluntate, aliquid ipsi utile præstabit, non ex aliqua iuris obligatione: idque siue amicitiam mutuarii primò & principaliter spectat, siue etiã secundo, quia eam putat sibi fore proficuã, alioquin nõ daturus mutuũ. Colligitur ex D. Th. q. 13. De malo art. ult. ad 13. & hic qu. 78. art. 2. ubi idem docent Salon. Controu. 1. Arrag. a. 1. dub. penult. & ult. & docent Soto sup. Navarra lib. 3. De restitut. c. 2. n. 148. Mald. tract. 5. cap. 3. dub. 5. Salas loco cit. n. 2. & communis pene est opinio: quamvis aliqui, ut Sil. V. Usura, in principio & q. 54. Tabienna V. eodem, qui alios citant existimēt nõ posse lucrũ intēdi principaliter, ita quod quis alius nõ esset mutuaturus quis.

Sed probatur generaliter ex dictis circa definitionem usuræ, quia tunc demum est lucrum usurarium, quando ex mutuo capitur aut expectatur tamquam debitum ex industria aliqua iuris obligatione: Atqui qui tantum mediante amicitia partâ siue comparatâ ex mutuarii benevolentia & gratuita voluntate, aut etiam ex gratitudine expectat aliquam recompensationem pretiabilē, non intendit lucrum ex mutuo, ut debitum ex obligatione iustitiæ; ergo non committit crimen usuræ. Vnde & consequens est quod non magis usuræ labe inficiatur qui lucrum intendit principaliter, quam qui amicitiam modo nõ intendat nec expectat nisi ex amicitia modo iam dicto: nam quod principaliter aut minus principaliter intendat emolumentum, videtur nihil conferre ad rationem usuræ committendæ, ut expresse notat Soto

Soto loco cit. quando non additur obligatio iustitiæ ex vi mutui, neq; adest voluntas lucri consequendi ex tali obligatione, dum mutuum præstatur: quia non interuenit affectus aliquis iniustitiæ, & sic neque usuræ. Ita docent Molin. tom. 2. disput. 305. à Valent. tom. 3. disp. 5. q. 21. pun. 1. Salon. & Arrag. hic q. 78. art. 2. Salas De usuris dub. 5. cum multis alijs quos citat. Principalius tamen spectare eiusmodi emolumentum potest vitiosum esse, siue ob affectum auaritiæ, siue ob inordinatum agendi modum, quando amicitia appetitur principaliter ad questum: nisi tamē iusta aliqua ratio excuset, vt si mutuator multum indigeret re quā consequi præterdit, vel eam ad præstantiorem aliquem finem intendat referre & applicare.

D V B I V M V I.

Vtrum sit usura mutuarie ealege, vt alter remutuet, vel vt officium seculare, aut beneficium ecclesiasticum sibi vel suis conferat.

16 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Usuram committit qui mutuatur cum pacto inducente strictam obligationem de remutuando in posterum. Similiter quoque qui paciscitur de officio, vel beneficio in futurum sibi aut suis conferendo. Est communis doctrina: & quidem priorem partem quoad pactum de remutuando docet D. Th. h. c. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 4. & ibidem Caiet. Arragon. Salon. Bannes. Couar. lib. 3. Var. cap. 1. Pet. Nauarra lib. 3. cap. 2. nu. 239. Molin. tom. 2. disput. 308. & 309. & passim alij. Contra Adrian. in 4. De restitut. 4. De usuris, §. Sed contra, & alios nonnullos, qui existimare videntur, licitum esse, in pactum deducere de præstandis omnibus quæ tempore & loco mutuataris ex debito antidotali, siue gratitudinis tenetur præstare.

Secundam partem, De obligatione ex pacto inducta de officio conferendo, docet quoque D. Th. Opuscul. 21. De regimine Iudæorum ad ducissam Brabantis, & eum sequuntur Arragon. & Salon. supra Controu. 2. Caiet. V. Usura: Siluest. eodem q. 5. Med. qu. 4. De usuris: Molina disp. 310. Nauar. c. 17. n. 223. Salas De usuris cap. 13. n. 2. & alij: qui addunt id quoque verum esse, etiam si labores, curæ, & operæ imponendæ sequent aut etiam superent utilitatem siue valoris officij: quod est contra Adrian. in 4. q. De usuris §. Ex his suboritur. De obligatione ad beneficium Ecclesiasticum conferendum: similiter docent plerique DD. eam esse usurariam contra Nauar. c. 17. n. 207. qui tenet

ibi non committi proprie usuram, quia nihil temporale acquiritur per mutuum, sed spirituale, atque ita esse symoniam. Verum assertio posita probatur vniuersaliter: quia in omnibus istis, ultra redditionem sortis, imponitur mutuataris onus, in utilitatem mutuataris pretio æstimabile. Declaratur, quia stricta iuris obligatio ad remutuandum, vel ad officium, vel beneficium conferendum est onus pretio æstimabile, quia stricto iure se obligare est sibi adimere omnimodè libertatem: atqui ista imponitur mutuataris in utilitatem & commodum mutuataris: vt supponitur; ergo mutuataris præstat hic aliquid pretio æstimabile mutuataris ultra sortem, dum se ita obligat. Esto quod eiusmodi obligatio ad beneficium Ecclesiasticum conferendum participet de ratione symoniæ.

DICO Secundò: Secus se res habet, si 17 mutuans tantum requirat vt mutuataris ex amicitia, & pro debita gratitudine, præstet suo tempore vicissim gratiam, v. g. vt remutuet, quando ipse indigebit: aut officium, vel beneficium conferat, quæ gratis conferri solent. Ita docet Adrian. in 4. De usura §. Dico igitur ad questum, & Gab. in 4. dist. 15. q. 3. art. 3. Angelus V. Usura 1. n. 4. & alij communiter. Constat ex antè dictis. Et ratio euidens est, quia nulla hic imponitur mutuataris obligatio ad aliquid in futurum dandum; sed tantum requiritur siue ab eo petitur; quatenus obligationem quæ ex natura amicitis præstitæ per mutuacionem, nascitur, pro oportunitate velit explere: nam ex hoc mutuacionis beneficio oritur in mutuataris quædam antidotalis, vt vocant, seu remuneratoria obligatio ex virtute gratitudinis. Mutuans autem tantum requirit, vt illius memor gratiosè rependat beneficium pro beneficio non intendens illum strictiori aliquo vinculo iustitiæ ad hoc obligare.

DICO Tertio: Similiter non videtur esse 18 usura, si quis alicui pecuniã mutuet eà lege vt vicissim iam sibi remutuet frumentum, aut vinum, aut quid simile, quando id huic non magis est incommodum, quàm alteri istud.

Colligitur ex D. Th. supra, vbi ita scribit, licet simul mutuanti vnum aliquid, aliud mutuum recipere: non autem licet cum obligare ad mutuandum in posterum. Ista enim antithesis indicat, quod liceat mutuarie cum tali lege, seu conditione, quod alter simul mutuabit rem, quã mutuans indiget: & ita docet Nauarra lib. 3. c. 2. n. 235. & 242. Maltract. 5. c. 3. dub. 4. Lessi. lib. 2. c. 20. dub. 8. & Bannes sup. a. 2. cum Conrado in Sum. qu. 225. dicit esse valde probabile.

Probatur: quia mutuum dupliciter spectari potest: vno modo vt est contractus inducens obligationem iustitiæ, & sic adæquatè illi respondet redditio sortis, neque aliud ex vi talis contractus exigi potest:

D d ij. Alio

Alio modo ut est quidam actus amicitie, & sic ei correspondet, & suo modo debetur officium vicissim amicitie, si mutuans eo indigeat; ergo quando à me quis petit hunc actum amicitie, quem præsto pecuniam mutuando, possum requirere & conditionem ponere, ut simul mihi præstet simile officium amicitie in eo in quo indigeo: quod si nolit tamen non sit ipsi notabiliter incommodum, possum ipsum tamquam indignum repellere. Neque hic interuenit pactum aliquod, quo intendam alterum obligare ad remutuandum: sed requiritur mutuarius, & ab eo petitur, ut gratiam simul conferat pro gratia: in qua gratia exhibenda non grauat amplius, quam ego mutuum ipsi dandi. Ex eodem fundamento tradunt nonnulli, non esse usurarium quoque si quis mutuet eam lege alteri, ut sibi aut suis conferat aliquod officium seculare iam vacans, quod gratis solet conferri, modo non intendat obligationem iustitie inducere, vel ut pretium quoddam mutui accipere: sed tantum tanquam gratiam ex alterius beneuolentia profectam. Ita in primis sentit Adrian. in 4. De restit. sup. ubi docet etiam in pactum posse deduci, quando saltem onera officij sunt æqualia aut maiora emolumentis, & alij qui cum ipso in hoc conueniunt. Similiter sentire videtur Pet. Navarra lib. 3. cap. 2. n. 267. & 273. & 408. & absolute sine restrictione tenet id ut probabile Mald. supra dub. 6.

19 Et probari potest: quia inter requirere ut alter ex incontinenti præstet amicitiam vicissim remutuando aliam speciem, quod & inter requirere ut amicitiam præstet conferendo officium quod gratis offerri aut conferri solet, non videtur esse nisi materialis diuersitas: quando igitur collatori non magis censetur onerosum conferre huic officium tale vacans, quam illi eidem esse graue remutuare aliam speciem, non apparet quare potius in posteriori subesset crimen usurae, quam in priori. Neque hic etiam obitare videtur, quod prouentus officij superent operas & onera eius: quia hoc non grauat collatorem, quando quidem gratis sine pretio conferri soleat, & de reliquo præstetur ista collatio tantum ut actus amicitie, non ut pretium mutui.

Similiter quod ad collationem beneficij Ecclesiastici attinet, dicit Mald. loco citato probabile esse, quod nec simonia nec usura foret, si quis dicat se mutuum dare non ut pretium beneficij, aut collationis eius, sed ut hac ratione amicitiam collatoris prouocet, præstando illi hanc gratiam, quam tamen nolit præstare nisi collator vicissim gratificetur. conferendo iam beneficium vacans, quod etiam Less. sup. dub. 9. n. 64. satis significat, & Navarra locis cit. At verò si intendere ex iustitia cum obligare, tunc simoniae crimine haud dubie incurreret: quamuis enim mu-

tuare, siue mutuum dare non habeatur res pretio estimabilis, tamen est quid temporale, & proinde intenderet per contractum commutare temporale cum spirituali, quod simoniacum est.

Observandum tamen est, in praxi non facile esse admittenda hæc pacta amicitie circa officia aut beneficia conferenda ratione mutui dati aut accipiendi, quia speciem mali habent, & facile sub illis usura & simonia possunt palliari; adeo, ut in foro externo condemnarentur tamquam usuraria aut simoniaca: & sine dubio actiones eiusmodi, cum formali stipulatione apprehenduntur ex natura sua plus obligationis inducere, quam amicitie & gratitudinis leges per se adferunt, etiam si verbis fiat protestatio de præstandis omnibus tantum ex amicitia.

D V B I V M VII.

Viri sit usura eâ lege mutuare ut alter remittat tibi iniuriã, quam iutulisti, vel ut remittat restitutionẽ honoris aut fama.

RESPONDEO & DICO Primò: Licitum est mutuare cum pacto, ut non inferat priuatam vindictam qui à te læsus est. Similiter, ut cesset Iuris ordine agere ad vindictam criminis, quod per calumniam imposuit. Ita Arragon. q. 78. art. 2. circa 3. Resol. Salon. ibidem Controu. 2. in fine. Soro lib. 6. qu. 1. art. 2. Ioan. Med. q. 1. de Usuris §. Lucrum, Caiet. V. Usura exterior, & passim alij.

Probatũ & Declaratur: quia non exigit aliquid indebitum, sed tantum redimis iniustas vexas, tibi impendentes: nullum enim habet alter ius, ut priuatã suã autoritate vindicet iniuriam sibi à te illatam, neque ut Iuris ordine agat ad vindictam criminis quod calumniosè tibi imposuit: unde per eiusmodi pactum, non acquiris lucrum, ut constat ex dictis circa definitionem usurae, & explicatione quid lucri nomine comprehendatur. Et potest etiã colligi ex Cap. Dilectus de simonia: & Cap. Aut illo, xxi. q. 4.

DICO Secundò: Non est quoque usura, si quis citra civile pactum, intendat mutuando prouocare amicitiam læsi, & sic ex eius beneuolentia consequi remissionem iniurie tam quoad damnum illatum, siue in bonis fortunæ, siue honoris aut fame, quam quoad iustã vindictam aut poenam, in quam secundũ iuris ordinem esset condemnandus. Est communis doctrina, & constat ex dictis dub. 5. & dub. 2. circa definitionem usurae.

DICO Tertiò: Usura erit, si quis mutuet deducendo in pactum civile, quod ille qui læsus est, remittet damnum illatum in rebus

rebus fortunæ, aut remittet multam pecuniariam in quam mutuator iuste est condemnatus propter iniuriam, quam intulit siue in rebus fortunæ, siue in nomine & fama. Est quoque indubitæ veritatis: neque à quoquam negatur.

Ratio est euidentis: quia ratione mutui exigitur cum pacto ciuili, remissio quæ est ipsi indebita & omnino pretio æstimabilis. Eiusdem enim rationis sunt, quod cedam iuri exigendi à mutuatore pecuniam iuste mihi debitam, & quod dem aut obligem me ad dandam pecuniam, quam ei non debeo: Quare ultra sortem accrescit illi ipsa remissio pecuniæ æstimabilis; & ita usuram committit, qui mutuando, ciuiler obligat mutuatarium, quod non aget ad multam aut pœnam, in quam iuste & secundum iuris ordinem est condemnatus. Addo, quod usuram quoque committet stipulando remissionem multæ in quam iuste est condemnandus, quamuis in eam nondum sit condemnatus: quod est contra Nauarrum cap. 17. n. 238. qui existimat mutuantem de illa, siue de non agendo ad illam multam aut pœnam posse pacisci, quia ante sententiam nondum sit debita; sed communiter tenetur id, quod diximus. Ita Bannes. 2. 2. q. 78. art. 2. ibidem Artagon. & Solonijs, Medina supra, Molina disput. 302. Lopez 2. p. Instrum. c. 56. Salas De usuris cap. 12. & alij.

Et ratio reddi potest: quia quamuis ante sententiam non debeatur multa, tamen læsus habet ius exigendi illam in iudicio: estque ius illud haud dubiè æstimabile pretio, quamuis non tanti sit pretij, quanti est multa iam imposita: cuius iuris cessionem non debet ex iustitia: atque ita dum mutuans paciscitur de iure illo remittendo, quærit ex mutuo lucrum ultra sortem.

D i c o Quarto: Usura quoque erit, si quis mutuet ciuiler siue cum pacto iustitiæ obligando mutuatarium, vt remittat sibi debitum seu onus restituendi honorem aut famam, quæ abstulit, aut in quibus eum læsit; vel vt remittat ei honorariam satisfactionem, vel aliam pœnam, etiam corporalem, in quam per Iudicem est condemnatus aut condemnandus, ob iniuriam, quam intulit.

Potest videri hæc Conclusio contra Dominicum Soto supra, vbi docet mutuatorem non tantum posse conciliare amicitiam mutuando, vt ei remittatur læsio famæ vel honoris, quam intulit; sed etiam desuper posse pacisci, saltem, inquit, antequam in pecuniam sit condemnatus. Rationem autem reddit: nam etsi honor, & fama possint pretio æstimari, ait, (ita enim ipse de his sentit, sicut & de vita hominis) tamen ex natura sua solet iure amicitiae condo-

nari, quare illud pactum non est, nisi amicitiae fœdus, inquit. Quod amplius confirmari poterit ex eo, quod iuxta communio-rem Theologorum doctrinam, honor & fama non sint pecuniæ æstimabilia, sicut neque honorariæ satisfactiones, aut pœnæ corporales esse videntur.

Nihilominus videtur Conclusio penè esse communis, Pet. à Nauarra lib. 3. cap. 2. num. 284. Conradi quæst. 37. Conclus. 2. Angeli V. Usura 1. n. 3. & 11. Malderi supra dub. 7. & aliorum DD. quos iam antè citauimus.

Probat autè: atque in primis supposito, quod fama & honor possint pecuniæ æstimari, ita vt nascatur pro illis ablatis aut læsis obligatio satisfaciendi in pecunijs, quando in se non possunt restitui, (prout tenet Soto) dubiū non est, quin damna in eis illata possint venire in conuentiones & pacta iustitiæ, vt potè quæ versabuntur circa res pretio æstimabiles. Quare ratione mutui, alteri imponere obligationem iustitiæ, ad remittenda eiusmodi damna, quæ mutuator tenetur refarcire, est manifestè accipere ex mutuo lucrum ultra sortem, & proinde usurarium. Deinde, & si honor & fama ponantur non esse pecunijs æstimabilia, vt communior habet opinio, tamen obligatio ad illa restituenda, est onus pecuniæ æstimabile, quod homines sæpius magnà pecuniâ cuperent redimere: cuius proinde remissionem, ratione mutui stipulari, est lucrum ultra sortem ex mutuo requirere; & consequenter etiam ad usuram pertinet.

Quod itaque attinet ad rationem Dominici Soto, quod scilicet talia ex natura sua soleant iure amicitiae remitti, non conuincit hæc, idcirco super istis obligationibus & oneribus faciendæ restitutionis remittendis, & quasi redimendis, ciuiles non posse fieri contractus, cum absolute habeantur pretio æstimabilia: esto, quod frequenter pro honestate, aut amicitia sine pretio remitti consueuerint. Vnde supposito, quod mutuator interim per pactum ciuile obliget mutuatarium, consequens est, quod ex mutuo faciat lucrum, cum ex tali pacto alter remittit debitum seu onus illud restituendi aut satisfaciendi: non minus, quam si ex pacto simili adiecto remitteretur debitum pecuniarium. Posset tamen ratio ista dici, hoc verissimiliter saltem ostendere, quod non hoc ipso debeat censeri statim inutum pactum ciuile, quo mutuans in particulari requireret tale obsequium, quod remitteretur ipsi læsio famæ, aut honoraria satisfactio, quæ non potest aut sine molestijs aut sine rubore aut verecundia præstari, quando non accederet aliqua expressior stipulatio: licet aliter videatur sentire Pet. Nauarra supra.

DVBIUM VIII.

Vtrum sit usura, si quis mutuet eâ lege, ut alter res sibi necessarias in ipsius officina emat, ut ad eius veniat molendinum, vel ut suas operas ei iusto pretio exhibeat, quando mutuans indigebit?

27 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Si quis mutuet alicui, & petat ab eo, sibi ista quæ hic proponuntur vicissim præstari, ut officia amicitiae, quatenus gratitudo id postulat, & sine alterius grauamine fieri potest, non erit usura.

Constat ex dictis satis: Et ratio est evidens: quia eiusmodi officia solent vicissim ex amicitia rependi illis, à quibus beneficium accipimus. Vnde quando exiguntur solum ex benevolentia rependi, non imponitur alteri grauamen pretio æstimabile: accedente eo, quod tam sine incòmodo possit ea tam apud mutuatorem accipere, aut illi præstare respectiue, quã apud alios. Quod addo; quia quando sine suo incòmodo mutuarius non posset illa præstare, ut quia vel merces in officina mutuatoris non essent tam bonæ, aut quia nimis remotè distaret, tum illa exigere, nõ esset tam requirere officia amicitiae, quàm implicitè & interpretatiue exigere quoddam pretium, siue onerosam compensationem mutui; eò quòd cum incòmodis proprijs non soleant eiusmodi tamquã officia amicitiae præstari: vnde tunc saperet usuram.

DICO Secundò: Qui autem ratione mutui obligaret, aut obligare intenderet, lege iustitiae mutuarium ad ista præstanda, hic in labem usurae incidere.

Colligi potest ex D. Th. sup. q. 78. art. 4. & tenent Syluest. V. Usura q. 7. Panor. in cap. Videlicet De usuris, & plerique alij. Et 28 Probatur: quia habere hos obligatos, quòd teneantur emere merces in ipsius officina, aut teneantur vti eius molendino, aut debeant præstare illi operas (quamuis iusto pretio) quando illis indiget, est ius quoddam pretio æstimabile. Vnde braxinia & molendina, quæ dicuntur bannalia, propter simile ius longè maioris æstimantur, quã alia etiã cæteris paribus: solent quoq; aduocati & alij accipere annuas pensiones ob hoc solum, quòd obligent se ad præstandas operas suas, quando alius indigebit; ergò qui ratione mutui ius illud acquirit, imponendo mutuarijs talem obligationem ad aliquid

ex istis præstandum, facit ex mutuo absolute lucrum ultra sortem.

Vnde consequenter DD. inferunt mutuatore ad relaxandam eiusmodi obligationem, si quã mutuario iniecerit, omninò teneri; & iudicio prudentum compensare alteri seruitutem, quam ex obligatione subiit, & si forsitan sustinisset inde aliquod damnum, ut quia v. g. potuisset adire aliud molendinum, aut officinam, vbi non tantum soluisset, aut quo cū minoribus laboribus accessisset, obligari ad illius restitutionem, Ita docet Bannell. Arragon. Salon. supra, Tolet. lib. 5. cap. 29. & alij. Non tamen tenetur ad restitutionem lucrorum, quæ ex tali occasione periustam negotiationem, aut alio iusto titulo fecit: ut v. g. si occasione huius frequentantis molendinum, aut officinam illius, plures alij quoque adierint, & frequentent, vnde maius lucrum fecit, ut rectè contra Ioannem Andr. Reg. Peccatum De Regul. Iuris in 6. & alios quosdam docent Adrianus supra in 4. De restit. quæst. De usura §. Sed contra: Molina Tom. 2. disput. 309. Salas dub. 9. & alij: & ratio est, quia in usura nascitur tota ratio obligationis ad restituendum ex damno iniuste illato mutuarijs: atqui in eo, quod alij exemplo illorum frequentauerint sponte molendinum aut officinam alterius, non fuerunt mutuarij damnificati: neque mutuans intulit frequentantibus aliquam iniuriam, quia sua sponte frequentarunt; ergò nulla hic exoritur obligatio restituendi.

Absque fundamento autem volunt nonnulli, inter quos est Panorm. supra, lucra illa esse pauperibus eroganda, ut rectè notant Syluest. V. Usura 1. quæst. 7. Mald. dub. 4. Salas loco citato, cum alijs. Quandoquidem enim mutuator, res suas iusto pretio vendendo frequentantibus sponte officinam, neminem in eo inique fraudauerit, aut grauauerit, hinc lucra illa in primis nõ sunt restitutioni obnoxia lege siue Iure naturali, & de lege positua, quæ mandat illa in pauperes vel pias causas esse eroganda, nusquam constat.

Sed contra dicta Opponitur: Officia benevolentiae prædicta, de quibus in questione & conclusione agitur, & alia similia debentur mutuatori, titulo gratitudinis; & sunt talia, super quibus potest aliàs licitè iniri contractus civilis (nullum enim ius impedit quo minus posset quis conuenire de aliqua pensione pecuniaria soluendâ pro talibus officijs) quamuis secus se habeat res in beneficijs ecclesiasticis; ergò ratione mutui sibi mutuarium obligare civiliter, ad ista officia exhibenda, non erit usura. Probatur Consequ. quia per illam obligationem non videtur mutuator lucrari rem aliàs indebitam. Et Confirmatur, quia quando quis tenetur ex charitate

charitate aliquid præstare, videtur tunc licitum illi mutuari, cū pacto inducente obligationē ciuile, vt tēpori & loco id exhibeat, v. g. vt medicus mihi, vel alteri in necessitate constituto curationem exhibeat, vt aduocatus præstet patrocinium, vt docet Medina de Usura q. 4. ergo &c.

Respondetur Neg. Conseq. Ad probationem dicendum est, quod reuera lucraretur rem indebitam ad sensum definitionis vsuræ: quia censetur res illa omnis indebita, quæ ex iustitiâ non debetur; esto, quod debita sit titulo amicitiz, vel gratitudinis. Vnde quando accedit obligatio stricti iuris ad eam præstandam, facit mutuator lucrum, quia acquirit ius iustitiæ ad illas commoditates sibi exhibendas, quod prius illi non competebat: estque pretio æstimabile supra priorem obligationem, quâ ex gratitudine duntaxat ei talia debebantur. Aliud foret, si res aliqua ex iustitia esset debita: sed non haberet actionem in foro ciuili. Vnde usura non erit mutuari cum pacto, quod rem illam sic ex iustitia debitam sibi præstabit, seu reddet.

30 Ex dictis intelligitur etiam similiter esse negandū quod assumitur pro cōfirmatione: quia quod debitū charitatis, mutetur in debitū iustitiæ, est aliquid alteri indebitum, & accedens huiusmodi mutatio est pretio mutuatori æstimabilis, cedens in augmentū & emolumentū iuris eius & mutuatorio in onus quasi seruitutis. Vnde non solum, quando ratione mutui quis exigit sibi rem gratis præstari, quam ex charitate tenebatur mutuarius quidem præstare, sed non tenebatur gratis præstare, committit vsuram: verum etiam quando ciuilliter obligat ad rem vel operam aliquā gratis tempore & loco exhibendam, quam ex charitate gratis exhibere tenetur; Imò & quando obligat ciuilliter, ad præstandum pro pretio, quod ex charitate tempore & loco, saluis salarijs, tenetur exhibere. Ita docent Molina Disp. 319. Salas Dub. 9. n. 4. Filliuc. tract. 34. n. 95. Azor. tom. 3. lib. 7. c. 7. quæst. 1. Bonacina De Contr. disp. 3. q. 3. p. 3. n. 13.

Si tamen mutuans simul eodem tempore indigeret re, vel operâ alterius, quam sine suo incommodo potest exhibere, siue ex charitate teneatur siue non, poterit iuxta antè dicta in similibus, requirere, vt mutuarius vicissim hoc beneuolentiæ officium simul sibi præstet: aut si hōlit, poterit illi tanquam ingrato & indigno recusare beneficiū mutui.

In quibus tamen plerique docent, etiam non posse interuenire pactum ciuile, quo alter obligetur ex incontinenti præstare aliud officium quod solet ex beneuolentia aut amicitia exhiberi: quia ista obligatio videtur habere naturam lucris vsurarij: Ita Lopez p. p. Instruct. cap. 56. §. Super hæc.

Salon. sup. art. 2. controu. 3. Salas dub. 10. Bonac. sup. nu. 9. & alij: nisi fiat obligatio reciproca, vt dicit Salas: quale quid sit saltem implicitè in modo, quem nos admittimus.

Sed Quæritur, Vtrum mutuator possit statuere hunc terminum restituendi mutuū, quando mutuarius desinet frequentare ipsius officinam, vel molendinum, aut simile gratitudinis officium præstare?

Respondetur Affirmatiuè. Ita sentiunt Adrian. sup. §. Dico igitur ad quæsitum; Gabriel in 4. distinct. 15. q. 3. art. 3. Angelus V. Usura 1. tit. 4. Lessius dub. 8. Rebel. lib. 8. q. 2. sect. nu. 12. Filliuc. sup. nu. 39. contra Caiet. 2. 2. qu. 78. art. 2. & Bonac. sup. n. 10. & alios quosdam. Nulla enim in eo apparet iniustitia: quia mutuator potest præfigere terminum sibi mutuū restituendi placentem. Neque imponitur mutuatorio obligatio, vt apprehendit Bonacina, potest enim desinere frequentare quando placet: sed dum ipse cessat ab officio amicitiz, ponitur cōditio, quod alter quoque subtrahet suum. Nec etiam peccatur hic contra charitatem, nisi forsitan mutuarius valde egeret mutuo, aut mutui continuatione, & non posset absque aliquo grauiori incommodo assiduè frequentare mutuatoris officinā, aut molam, ob longiorem distantiam, vel aliud impedimentum: nam legi charitatis contrariatur, ponere terminum operi charitatis, quo proximus indiget; quando desinet ipse impendere beneficium, quod sine grauamine exhibere non potest; nisi forsitan eius amore in tantum sibi quoque incommodet mutuator, dum alteri mutuat.

D V B I V M I X.

Vtrum sit usura, accipere aliquid ultra sortem, pro vsu secundario pecunia, quo scilicet non consumitur aut mutatur?

RESPONDEO & DICO Primò: Si quis absolutè & propriè alteri pecunias mutuet, non potest absque iniustitiâ, etiam pro secundario vsu istarum, aliquid accipere ultra sortem.

Ratio ex dictis est euidentis: quia per mutuum transferunt pecuniæ iusto & æquali sibi onere in dominium mutuarij, ergo iniustè mutuans agit, si pro vsu quacumque rei non suæ, & quæ iusto titulo est alterius, exigit pretium.

Dico Secundò: Potest tamen quis ad vsum secundarium commodare alteri pecunias, vel etiam pretio elocare. Ita docent communiter DD. & colligitur ex D. Tho-

ma q. 78: art. 1. ad sextum ubi dicit, quod talem usum pecuniæ licitè homo possit vendere, v. g. ad ostentationem, vel ad ponendum loco pignoris. Idem confirmari potest ex l. Sed mihi 2. §. ult. & l. Sæpè etiam 4. D. Commodati; ubi dicitur, pecuniam non posse commodari nisi ad pompam, vel ostentationem. Unde potest dominus pecunias tradere ad talem usum, & interim sibi servare earum dominium: & per consequens iniustitiam non committit, si accipiat aliquid pro tali usu rei suæ.

DUBIVM X.

Vtrum ratione damni emergentis aut lucri cessantis possit mutuator aliquid supra sortem exigere absque usura peccato?

33 **E**X definitione Usuræ superius tradita & explicatâ, ac simul ex diversis resolutionibus diversorum casuum inde quasi deductis, constat nihil indebitum & pretio æstimabile posse exigi ultra sortem ratione mutuacionis secundum se. Neque de illo dando posse pactum iniri. Sed quia mutuacioni multi alij tituli possint coniungi, deinceps examinandum erit, Vtrum horum ratione possit aliquid ultra sortem exigi, dum mutuatur. Eiusmodi autem tituli sunt damnum emergens, lucrum cessans, periculum sortis, vel molestiarum in ea recuperanda, carentia pecuniæ pro certo tempore, & alij quidam similes

Pro explicatione autem Dubij propositi. Notandum est, à Doctoribus distingui damnum emergens, & lucrum cessans. Tunc enim dicitur damnum emergens; quando quis damnum patitur in rebus, quas iam habet, aut ei nunc debentur: vt quando defæta pecuniæ cogitur permittere ædes ruinosas cadere: aut non possit in bono iure defendere res suas secundum ordinis iuris.

Lucrum verò cessans dicitur, quando impeditur quis ab acquisitione iustâ rei pretio æstimabilis, quæ nondum ipsi erat debita, sed tantum per media iusta & licita erat eam acquisiturus. Vtrumque autem vocari solet Interesse, vt patet ex l. Vnica Cod. De sententijs quæ pro eo quod interest profertur; ubi Interesse dicitur iusta utilitas hominis, habita & habenda, esseq; duplex, damni emergentis, & lucri cessantis. His præmissis

34 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Quando mutuarius est in mora, quia non restituit mutuum termino constituto, si inde aliquod damnum obuenciat mutuatori, potest eius compensationem mutuator exigere ultra sortem, & tenebitur mutuarius eam præstare. Est communis & certa doctrina:

& patet: quia per omissionem mutui reddendi tempore prædefinito est mutuarius causa damni: quare cum hæc ommissio sit culpabilis, & contra iustitiam, consequens est, quod ipse ad damni compensationem teneatur: quia hoc ipso quod iniuste, damno causam dedit, obligatur ad illius reparationem, vt ex supra dictis de restitutione in genere satis constat. Neque necessum est, quod mutuator illum moneat, quia terminus lapsus satis eum monere censendus est: vnde Iureconsulti dicunt, quod dies moneat pro homine: & ita docent ex Cap. ult. De locato & cond. Angel. Syl. Armilla, Tabienna V. Mora Pet. Naugar. lib. 3. c. 2. n. 280. Less. lib. 2. c. 20. dub. 10. Bonac. sup. pun. 4. n. 5. Imò dū dies solutioni præfigitur, quasi implicitè in pacto ponitur, quod tū sponte sine monitione tenebitur solutionem offerre. Si tamè mutuarius non esset conscius periculi, aut damni instantis, & bona fide existimaret creditorem non esse inuoluntarium circa aliquam dilationem (quod inter præsentem aut parum distantes potest facile præsumi quando non fit monitio) non videtur in conscientia obligatus ad damnum, quod euenerit reparandum. Indicat Navarra sup. n. 281. Imò quidam DD. tradunt, quod tametsi dies solutionis sit præfixus, nihilominus requiri monitionem, vt quis non soluendo peccet contra iustitiam, & teneatur de damnis: quia, inquit, non tenetur alteri se offerre, nisi appositum fuisset in pacto, sed soluere, dum petitur, adueniente tempore. Ita Salas dub. 19. & fauet Salon. 2. 2. q. 78. 2. 2. Contr. 8. n. 17.

Similiter videtur excusandus ab hac compensatione, si absque culpa sua sit factus impotens ad soluendum tempore constituto: secus si possit quidem, sed non absque rerum suarum iactura, quia non tenetur alter, cui ius competit, sustinere damnum, in gratiam debitoris, ne hic patiatur interesse.

35 **D** 1 0 0 Secundò: Non tantum, quando mutuarius est in mora, sed etiam à principio pacisci licet de certa aliqua summa ultra sortem reddenda ratione damni emergentis, quod ex mutuacione probabiliter impendet mutuanti: cuius ipse mutuans in se suscipiat periculum. Est communis sententia, contra Scotum in 4. dist. 15. q. 2. estque consentanea non tantum iuri civili, sed etiam Canonico, vt docet Glossa in Cap. Contquestus De usuris: & Panormit. ibidem.

Probatur ratione, atque in primis illâ, quam indicat D. Thomas q. 78. art. 2. ad 1. ubi postquam dixisset: is, Qui mutuum dat, potest absque peccato in pactum deducere cum eo, qui mutuum accipit, recompensationem damni, per quod subtrahitur sibi aliquid, quod debet habere; adiungit, hoc enim non est vendere usum pecuniæ, sed damnum vitare: Idque non debere iniquum videri,

videri, sic declarat: quia potest esse, inquit, quoddam accipiens mutuum maius damnum euitet, quam dans incurrat; unde accipiens mutuum cum sua adhuc utilitate, damnum alterius compensabit. Deinde nulla æquitas hoc postulat, ut mutuator pro beneficio damnum reportet; & dispendium inde patiarur, unde videtur premium meruisse, ut loquitur Cap. Peruenit De fideiussoribus: quare fideiussori ibidem conceditur, ut damna repetat. Ex quo potest etiam argumentum deduci pro nostra Conclusionem, ut patet. Denique qui sortem recipit, non refarcito damno, quod ratione carentia illius sustinuit, minus quodammodo accipit, quam dedit. Quemadmodum enim lucrum, superabundantia sortis est, ita tale damnum, quædam illius est diminutio: atqui in mutuo potest integra sortis repeti: ergo &c.

26 Opponit Scotus supra: Quod si quis metuit damnificari, inquit, reseruet pecuniam suam, quia non cogetur facere misericordiam: at si mutuet, cogit lex diuina, ne quid ultra sortem accipiat; ergo &c.

Respondetur, Legem Euangelicam ac generaliter legem diuinam, quatenus foras prohibet, coincidere cum lege naturali: neque particulare præceptum isti superaddere. Lex autem naturalis vetat ratione mutui, atque ipsius vsus pecuniæ, aliquid accipere ultra sortem: non autem vetat, si cum mutuo dato concurrat alius aliquis iustus titulus, ratione cuius aliquid pretio æstimabile possit accipi: quo minus illud accipiatur: qualis titulus est, ne mutuans ex beneficio alteri præstito, sustineat damnum: quod ne fiat, rationi & æquitati maximè est consentaneum.

Sunt tamen obseruandæ hic certæ conditiones, ut eiusmodi pactum iustè & licitè fiat. Prima est, quod verum damnum vel absolute, vel verisimiliter imminet mutuatori, idque ratione dati mutui: ut si eius occasione v. g. reddatur impotens ad damnum imminens auertendum siue impediendum. Bonacina De contract. disp. 3. q. 3. p. 4. n. 3. cum alijs. Et ratio est euidentis, Nam si tingatur tantum instare damnum, euidentis est, quod hoc non possit tale pactum iustificare, cum tantummodo iniquitas mentiatur sibi. Si autem imminet quidem damnum aliquod, sed non ratione mutui, ita ut non possit auerti aut impedi, quamuis non daretur mutuum, non poterit quoque mutuatorio hoc imponi, quia sic ex mutuo reportaret mutuator lucrum seu recompensationem damni, cuius causa non fuit datio mutui.

27 Secunda est, quod mutuans monere debeat mutuarium de damno sibi simpliciter, aut verisimiliter obuenturo ratione mutui, quodque eo nomine velit cum obligatum ad damni compensationem, vel ad redimendum damni periculum aliquo iusto

pretio. Idque in primis ad præcauendum scandalum, ne mutuarius existimet illum per formam vsuræ exigere aliquid ultra sortem: deinde etiam, ne sit mutuarius causa grauaminis, qui forsitan accederet alium amicum, si intelligeret huic esse tam commodum, carere suis pecunijs, & hoc tantum nomine exigere aliquid ultra sortem: Quando enim simpliciter exigitur, forsitan apprehendet, hoc ab omnibus sic lucri causam exigendum. Si tamen quis certò cognoscat, se v. g. ex centum, quos dat mutuo, passurum ratione mutationis, damnum ad decem, ideoque paciscatur de reddendis decem ultra sortem, nihil interim de suo damno admonendo, non committet vsuram: quia inde non erit inæqualitas, quamuis mutuarius illud ignoret, & soluat illos decem tamquam vsuram. Salas dub. 18. n. 6. Bonac. sup. n. 7. Mald. tract. 5. cap. 3. dub. 12. Less. sup. dubit. 10. & alij. Unde nec tenetur mutuans ad restitutionem: nisi fortassis illo suo silentio fuisset alteri causa illius contractus ineundi: quia alioquin non apparet intercedere hic deceptio; & in rebus ratione damni emergentis est æqualitas.

28 Tertia conditio est, quod mutuator non possit cogere mutuarium, ut cum ipso paciscatur, de periculo damni ipsi imponendo pro certo periculo: sed tantum, ut illi caueat de isto damno in casu quo euenierit: Ita communiter Doctores. Ratio est, quia si paratus sit refarcire damnum, quod euentus tulerit, & de hoc sufficienter caueat, iam mutuator seruatur indemnis; cogere autè illum ut cum eo de periculo paciscatur, est illi imponere onus pretio æstimabile. Sed quando mutuarius mauult certo nummo pacisci, & quasi redimere periculum, quam euentum expectare & damnum refarcire, si euenierit, licebit tunc mutuanti pactum de eo inire: & quamuis postmodum non euenierit damnum, poterit constitutum pretium quatenus pro ratione periculi, quod ipse subiit, iustum fuerit, exigere atque retinere: Mald. supra, & est communis doctrina.

Obseruandum autem est, quod si mutuator neque damnum, neque periculum damni in pactum deduxerit, mutuarium non obligari ad illud compensandum, vel aliquid pro eo soluendum, etiamsi aliquod postea mutuatori obueniat, modò non fuerit mutuarius in mora restituendi, ut DD. communiter tradunt: D. Tho. De malo q. 13. artic. 4. ad 24. & indicat hic quæst. 78. art. 2. ad 1. Nauar. c. 17. n. 21. Bannet. & Salon. sup. art. 2. Salas dub. 18. Bonac. sup. n. 2. & alij contra Maiorem in 4. dist. 15. q. 23. Ratio est, quia hic nullus occurrit titulus ex quo possit dici obligatus: nõ enim ratione acceptionis, quia ab altero libere volente accepit mutuum, ut supponimus: si-
militer

militer quoque non ex iniusta detentione, quia supponitur non fuisse in mora: non quoque ratione rei acceptæ, cum nihil mutuatoris sit penes ipsum: nec denique ratione contractus; cum nullum inierit de eiusmodi damno reparando. Imò si id fuisset propositum, forsitan nolisset accipere mutuum cum periculo tanti oneris subeundi. *Æquitas* tamen potest videri postulare, ut in damno ferendo, pro parte aliqua succurrat, eò quòd gratiâ ipsius; mutuans illud incurrit, & mutuum postulando & recipiendo fuerit ipse aliqua occasio eius: non tamen ideo de iure omninò tenetur.

29 **Dico Tertio:** Quando quis metu aut vi adigitur ad mutuandũ, debetur illi damnum emergens, & quoque lucrum cessans, non solum quando in pactum fuerit deductum, verum etiam, quantumvis desuper nõ sit pactum initum. Videtur esse communis sententia omnium: Et

Ratio apparet euidens: in primis quoad priorem partem, quia qui vi aut fraude cogit alterum ad id unde damnatum patitur, est iniqua causa talis damni; ergo ad reparationem tenetur. Similiter etiam quoad alteram partem: quia spes lucri, quam habebat ille, siue per negotiationem, siue per applicationem pecuniæ suæ ad emptionem rei frugiferæ, siue ad census, erat pretio æstimabilis; ergò qui vi aut metu priuat illum spe istâ, tenetur illi refarcire, quantum spes illa iudicabatur valere; quia carentia illius iuxta prudentum æstimationem reputatur quasi damnum emergens.

Confirmatur: quia poterat spes illa vendi; sicuti leges concedunt, posse vendi iactum retis, segetes immaturas. Qui igitur per vim aut metum tollit alteri cuiusmodi suam spem, tenetur illi de valore talis spei iuxta æstimationem prudentum.

30 **Dico Quarto:** Etiam si quis sponte dederit mutuum, poterit exigere lucrũ cessans, si lucro aliquo careat, quia alter est in mora restituendi mutuum tempore debito. Videtur etiam in hoc satis conuenire DD. Bannes. Arrag. Salon. sup. Molin. disp. 299. & 315. Medina q. 3. & 4. de Vsuris, Adrian. sup. §. quia factum est, Syluest. V. Vsuræ q. 1. q. 26. Salas dub. 19. n. 7.

Ratio reddi potest: quia talis mutuator inuitus priuatur spe illâ lucri, quod putabat mediante pecuniâ, quâ alter habebat & reddere tenebatur, facere; quando ultra tempus præstitutum pecuniæ restitutio differtur.

Declaratur, à simili: quia si quis commodato det alteri instrumentum, quo sibi vitium comparare solitus est: si non reddatur tempore constituto, & inde fiat, quòd qui commodauit, non possit opus suum facere, tenebitur alter sine dubio, huic de suis operis & questu cessante; ergò &c.

Dico Quinto: Licet quoque mutuantij, ab initio cum mutuuario mutuum petente, (quamuis ad mutuandum nec vi nec metu cogatur) pacisci de lucro cessante ratione mutui dandi, seruatis tamè certis conditionibus, de quibus paulò infra. Est contra Ioannem And. & Innocent. Cap. Nauiganti de Vsuris & quosdam alios: vt refert Salas: Sed assertio ab alijs ferè tenetur communiter. Ita Nauar. c. 17. n. 211. Covar. lib. 3. Var. Resol. c. 4. Caiet. V. Vsuræ c. 2. Bann. Salon. sup. Controu. 9. Mald. sup. dub. 13. Salas sup. num. 2. D. Antoninus. 2. p. tit. 1. cap. 7. §. 1. §. Adrian. sup. Hostiensis in cap. Salubriter De vsuris, Syluest. V. Vsuræ 1. q. 19. & Dom. Soto lib. 6. q. 1. art. 3. admittit hanc opinionem esse probabilem, licet contrariam teneat vt veriore; cui videtur fauere D. Thomas sup. art. 2. ad 1. vbi dicit recompensationem damni, quod consideratur in hoc, quòd de pecunia non lucratur non potest aliquem in actum deducere. Sed quia non potest vendere quòd nondum habet, & potest impediri multipliciter ab habendo.

Probatur nihilominus Assertio: quia quando aliquis vi aut metu cogitur ad mutuandum, potest is lucrum cessans exigere, & sine peccato, atque adeò etiam pactum desuper inire cum tali compellente; ergò etiam, quando quis rogatur, vt mutuet, poterit exigere lucrum cessans, si quòd amittat ratione mutui, & de eò compensando secundum iustam æstimationem inire pactum cum mutuuario.

Antecedens patet ex dictis, nec à quoquã videtur negari. Consequentia probatur: quando enim quis coactus ad mutuandum exigit lucrum cessans, aut desuper paciscitur, non exigi satisfactionem pro iniuria, neque super illâ fit conuentio: sed exigit illud quòd existimatur perdere, quando cogitur carere pecuniâ, quâ mediante fecisset lucrum. Quòd sic ostenditur: quia si tantum ageretur de satisfactione pro iniuria, non posset plus aut minus accipere, secundum proportionem lucri quòd erat facturus: quia satisfactio pro iniuria est magis æstimanda ex modo compellendi, quàm ex cessatione lucri ratione mutui, quòd compulsus fuit dare. Imò ultra lucrum cessans potest adhuc exigi satisfactio honoraria, prout pro iniurijs solet exhiberi, si modus compellendi fuerit notabiliter iniuriosus.

Quòd ergò is, qui cogitur ad mutuandum, possit exigere lucrum cessans ultra sortem, ideo est, quia redditio sortis non est æqualis illis omnibus, quibus alter se priuauit mutuando, quia & sortem tradidit, & simul ablata est illi spes lucri faciendi, & huius proinde repetit compensationem, ultra redditionem sortis: atqui eadem ratio militat quoad

quoad hoc, quando quis rogatus alteri mutuat, quædam coactus facit, quia etiam forte & spe lucri, se exuit: ergo potest pretium pro spe lucri exigere, & desuper convenire. Neque enim spes illa lucri ideo definit esse pretio æstimabilis, quia rogatus sponte mutuat: ergo de illa etiam tunc potest pacisci.

Confirmatur: quia si accipere aliquid ratione lucri cessantis esset usurarium, non careret illo vitio etiam in eo, qui coactus mutuet.

33 Declaratur: quia quantumvis coactus quis sit ad mutuandum, tamen committet usuram, si ratione mutui accipiat ultra sortem, quando nec illi damnum emergit, neque lucrum cessat, nec alius iustus titulus concurrat; ergo evidens signum est, quod coactio non absoluat illam ab usura, quando ultra sortem exigit aliquid ex causa lucri cessantis, sed quod alia ratio id faciat, quam ostendimus etiam locum habere in illo, qui rogatus dat mutuo, & liberâ suâ voluntate.

Potest idem secundò probari ex utroque iure. Nam Cap. Naviganti De usuris, excusatur vendens carius creditò, si eo tempore, in quod vendit, demum fuisset venditurus, & probabile sit, tunc eas merces fore cariores: cuius non est alia ratio, quam quod hic etiam æstimetur probabilis spes lucri, quod vendens assequeretur, merces ad illud tempus conservando; ergo etiam in mutuo licet æstimare probabilem spem lucri quâ mutuant se priuat, & pro illa aliquid ultra sortem accipere. Nam credito vendere est implicite mutuarè: & quando sic res carius venditur, quasi aliquid ratio lucri cessantis ultra sortem propter mutuû accipitur. Utitur hoc argumêto D. Antonin. & simile desumi potest ex Cap. In civitate eodem tit. & Clementina Religiosus De privilegijs. Item in l. 2. §. finali D. De eo quod certo loco dari oportet, dicitur: in eo, qui merces solet comparare, non tantum damni, sed etiam lucri habendam esse rationem. Quare fundatum non est, quod Dom. Soto sup. dicit, nec legem scilicet ullam, neque canonem indicare id, quod dicimus. Sed contra

34 Obijcitur: Lucrum tibi cessare, est te à lucrando prohiberi & impedi: atqui petitio alterius quâ non te compellit ad mutuandum non te impedit; ergo &c.

Respondetur, Non tantum alicui cessare lucrum, quando inuitus priuat aut impeditur; sed etiam, quando in gratiam aut commoditatem alterius, ad eius petitionem se priuat, ut scilicet alia inde illi commodeat. Quemadmodum si quis operarium roget, ut apud se pro societate aut recreatione maneat, dicetur huic lucrum cessare; & cum rogante societatem eius, poterit de eo pacisci, quod scil. dietam illi soluet, si cupiat, ut

apud eum maneat. Similiter, si quis petat, ut possit per agrum alterius satum ducere currus, & segetes sic conterere, quia opus habet ibi transire, dicitur fructus messis sequentis cessare huic, qui concedit, tamen si voluntariè concedat: unde & de spe illorum fructuû poterit convenire cum altero. Quamvis enim quis velit obsequi voluntati alterius quatenus illi annuit & præstat, quod ei commodum est, nõ tamen ideo necesse est, quod vellet aut præstet illud cum suo proprio incommodo; sed si aliquid inde consequitur, de eo stipulari potest.

Quod ad D. Thomam attinet, Respondetur ipsum tantummodò docere, quod non possit compensatio totius lucri sperati, in pactum deduci: hoc enim ratio eius adiuncta ostendit: quia non potest quis vendere (inquit) quod nondum habet, & à quo potest multipliciter impedi: non autem negare, quin spes lucri quæ præsens habetur, & quæ est pretio æstimabilis, (quamvis non æquali cum toto lucro sperato) possit deduci in pactum, quando in gratiam mutuatarij se illâ priuat mutuator.

Quod confirmari potest, ex q. 62. art. 2. ubi hanc doctrinam omninò indicat: ponit enim differentiam inter damnum emergens, & lucrum cessans, quod illud oporteat integrè restituere, hoc non integrè; & vult eum, qui alium damnificat, impediendo ab eo, quod erat in via habendi, teneri ad aliquam compensationem, eam nimirum, quæ sit minor lucro sperato, sed adæquetur spei illius lucri.

Solent etiam alia hic obijci, sed quæ ex dictis, aut modò dicendis facile possunt solui.

Porrò ut mutuator licite de interesse lucri cessantis cum mutuatario possit pacisci, requiruntur certæ conditiones: quarum hæc sit Prima, quod scilicet verè lucri iusti spes certa aut probabilis adsit, quodque speratû lucrum propter mutuum datum, cesserit. Hæc conditio absolutè & omnium iudicio est necessaria, quia illâ deficiente, tollitur omne fundamentum istius actionis, eiusque iustitiæ: non enim potest quis æstimare spem lucri cessantis ratione mutui, si vel nullum lucrum ei decedat, aut si aliquid decedat, non tamè ratione mutuacionis. Quare quicquid tunc ultra sortem exigit, conuincitur exigere ratione mutui, & ex ipso mutuo lucrum querere: nam & ipsa suppletio lucri si quod aliunde quàm ratione huius mutuacionis ei cesserit, erit quoddam ipsius lucrum ex mutuo.

Hinc inferunt DD. Si mutuator negotiacionem deserat quidem propter mutuum datum, sed alia ratione vel arte (cui negotiando simul vacare non potuisset) tantumdem lucretur, quàm negotiando profecisset, non posse talem pacisci de lucro cessante, quia

te, quia reuera ratione mutui dati, nihil lucri ipsi decedit. Ita docet Salas De Vsuris Dub. 20. n. 5. Molina Disp. 316. Barthol. Med. 1. Sup. c. 14. §. 25. Ioannes Med. q. 3. de Vsuris: & alij plures. Quod videtur etiam extendendum ad illum, vt indicat Malderus dub. 14. supra, qui occasione omiffæ negotiationis, habet commoditatem lucrandi æquè multum, licet fortassis negligat: quia non videtur ipsi cessare lucrum, tam propter mutuum datum, quam propter negligentiam: Quemadmodum enim datio mutui aufert illi ex vna parte medium lucrandi ex negotiatione, ita ex altera parte suppeditat illi opportunitatem aliter lucrandi, quatenus omiffâ curâ negotiationis, potest aliâ ratione æquè multum lucrari.

36 Hoc tamen intellige, si hæc ratio lucrandi foret ipsi æquè commoda, ac decens: si enim iustam habeat causam non amplectendi hoc medium ad faciendum quæstum, haud dubiè non desinet idcirco verè lucrum illi cessare ratione mutui. Vnde etiam quando amplectitur illam rationem lucrandi, si hæc sit molestior aut laboriosior, quam negotiatio, neque plus lucri adferat, potest excessum illum molestiæ & laboris æstimare; & pro eo exigere compensationem, vt docet Molina loco cit. & fauet ratio.

Similiter si quid minus lucretur, quam spes lucrandi per negotiationem, valebat, potest & hoc supplementum iuxta prudentum æstimationem requirere, quantum scilicet spes illa censetur plus valere, quam lucrum quod facit: non autem quantum erat ipsum lucrû, quod sperabat. Quod si tamen ille mutuator iam decreuisset pecuniam suam à negotiatione abstrahere, & ad emptionem rei frugiferæ applicare, vt aliâ viâ & arte possit quæstum suum facere, poterit à mutuatorio exigere lucrum cessans, non ratione negotiationis iam omiffæ, sed ratione omiffæ emptionis rei frugiferæ, quam sibi comparasset, etiam si iam alteri medio & modo lucrandi det operam.

37 Sed vt plenius intelligatur, quando debeat censeri ratione mutui, lucrum cessare.

Obseruandum est, diuersis modis pecuniam posse dici lucro destinata, & ab illo mutuandi causâ subduci, vt notat Less. lib. 2. c. 20. dubit. 11. ac Primò quidem ita, vt absolutè sit destinata certæ negotiationi, aut emptioni rei frugiferæ, v. g. agri, domus, census &c. & tamen altero petente, vt sibi detur mutuum, non applicatur, sed traditur illi: & tunc quidem euidenter ratione mutui cessat huic lucrum. Idem dicendum, si absolutè sit destinata lucro faciendo, quamuis non ad aliquam negotiationem certam in particulari, aut emptionem rei alicuius determinatæ, sed in communi ad omnem occasionem sese offerentem: sicuti quidam solent

ad omnem occasionem lucri, qualiscumque mercimonij esse intenti. Parùm enim refert, siue certæ alicui in particulari, siue indeterminatæ negotiationi sit destinata, modò tam ex hac, quam ex illâ lucrum proueniat aut speretur.

Requiritur tamen, quod mutuator non habeat aliâ pecuniam otiosam, quam commodè possit eidem lucro captando applicare. Vnde ab usura non excusantur, qui etsi hanc summâ iam destinatâ mutuent, tamen habent alias pecunias, quibus æquè possunt vti ad lucrum, quod præhendunt, quam ipsâ pecuniâ mutuum data. Ita docent Tolet. lib. 5. c. 33. Caiet. q. 78. art. 2. ad 1. Ioannes Med. q. 3. de Vsuris, Soto lib. 6. q. 1. art. 3. Bonacina sup. n. 13. & alij quos citat. Dico æquè commodè; quia, vt notat Nauarrus cap. 17. n. 212. etiam si haberent pecuniam repositam ad alios effectus, vt ad familiam alendam, ad dotandas filias, aut ad similes fines; non idcirco desineret eis verè lucrum cessare ex occasione mutui dati: & ita quoque tradunt Molina sup. disp. 316. à Valent. tom. 3. disp. 5. q. 20. puncto 4. conclus. 3. Salon 2. 2. q. 78. art. 2. Controu. 9. Addit Molina, hoc verum esse, etiam quando mutuator ex avaritia, aut pusillanimitate non vult aliam pecuniam negotiationi exponere: sed hoc rejicitur à Bonac. sup. & alijs ab eo citatis: quia quod tunc lucrum non faciat, censebitur iuxta prudens iudiciū non ex datione mutui, sed ex alia causa tenente se ex parte mutuantis prouenire: non est autem rationi consentaneum, quod mutuarius grauetur propter mutuantis avaritiam aut pusillanimitatem. Alioquin frustra DD. & ipse cum illis requirerent, quod mutuator non alias haberet pecunias, quas possit ad negotiationem applicare: quia satis foret, quod non vellet.

38 Alius modus potest esse, vt si, antequam mutuum petatur, quis pecuniam suam ex negotiatione subducat, aut vbi erat applicaturus, non applicet, eo fine, vt possit dare mutuum, v. g. Petro, aut alteri certæ personæ, quam scit venturam, vt petat mutuum: & de hoc queri potest, Vtrum talis patiatur lucrum cessans ex causa mutui, si Petrus veniat, & petat mutuum. Ratio dubitandi potest esse: quia etiam si Petrus non venisset, tamen hic non erat iam lucrum facturum, quia pecunia eius erat otiosa. Ad quod dicendum est, si ille determinauerit reseruare tantum ad tempus aliquod, vt nisi tunc veniat, quod iterum ad negotiationem applicabit, videri satis euidenter, si Petrus tunc mutuum petat, quod cessabit lucrum ratione mutui, pro futuro illo tempore; quia, vt supponitur, pecunia erat applicanda negotiationi, aut alteri rei frugiferæ. Indicat Bonacina loco sup. cit. & alij ibidem. Imò ex æquo & bono

& bono videtur posse etiam exigere lucrum cessans pro tempore, quo pecuniam seruauit, modò id in gratiam Petri fecerit, quem præsciebat opus habiturum mutuo, nec ab alio posse mutuum facile obtinere: quia videtur tunc gessisse vtiliter negotium Petri: vnde non est æquum, quòd ipse patiatur ex hoc damnum.

39 Non potest tamen quasi de iure debitum exigere, quia Petrus non dedit commissio- nem sui causâ seruandi, nec metuendum erat quod compelleret. Simili aliquâ ratione forsitan poterunt aliquandò excu- sari mercatores, vt Lessius suprâ notat, qui grandius interesse à Rege aut Principe, quàm primâ fronte iustum appareat, acci- piunt; quia scilicet præscientes Regem pe- titurum mutuum, & quasi ad id præstan- dum, compulsurû, subtrahunt negotiationi magnas pecuniæ summâs: neque enim aliter tantâ possent pecuniæ vim simul præstare: vnde magni lucri putantur detrimentum sus- tinere. Adde, forsitan aliquando; quia ex particularibus circûstantijs oportet diiudi- care, an non habeant alias pecunias, solitæ negotiationi suæ sufficientes: item, v- trum iustitiæ limites non excedant, plus accipiendo pro interesse, quàm spes lucri, simul è contra ponderatis periculis, va- leat, siue iudicio prudentum æstimaretur.

Tertius modus ponitur, si quis animo ita sit constitutus, quòd vellet negotiari in pecunijs suis, aut eas ad emptionem rei frugiferæ applicare: nisi essent multi, qui mutuum peterent, ideoque eas non appli- cat, vt petentibus possit mutuum præbere. Et de hoc, maior est difficultas, vtrum tali- lis, dam mutuat, dicendus sit ratione mutui sustinere interesse lucri, & proinde, an su- per eo possit pacisci. Apparet enim, quòd non: quia non idèo cessat ei lucrum, quòd v. g. Petro det mutuo; nam licet Petrus non petiisset; tamen ex pecunia illa non erat aliter facturum lucrum, & sic de singulis alijs. Accedit, quòd sic omnes vsurarij viderentur excusandi ab vsuris, pro ea saltem parte, quâ non excedunt spem lucri, se- cundum quod, illa mercatoribus censetur valere: quia omnes facile dicent; aut sibi fingent, quòd vellet negotiari, nisi tam multi venirent & peterent mutuo, etiam si reuera non cuperent subire curas & peri- cula negotiationis, Denique, sic animo esse constitutum, nihil videtur esse aliud, quàm quòd quis aliunde vellet quæstum facere, nisi tanta esset occasio lucrandi ex mutuo: qui animus omninò vsurarius est.

40 Quare modus ille simpliciter loquen- do videtur reprobandus, saltem in praxi. Possent tamen aliquando tales concurre- re circûstantiæ, quòd in particulari ali- quo homine, non esset eiusmodi animi con-

VViggers de Iure & Iust.

stitutio vsuraria, vt quando syncerè, & mi- sericordiæ affectu quis morus, id ageret: v. g. si in ciuitate aliqua non sit mensa foe- nebris, ad quam indigentes possint habere recursum, & interim multi obseruentur: frequentius esse idèo in necessitate pro tem- pore aliquo, tunc si quis mercator quasi commiseratione motus, subduceret pecu- nias suas à negotiatione in gratiam istorum indigentium, vt possit petentibus mutua- re, apparet, quòd meritò possit dici, tali cessare lucrum ratione mutui, quia verè & sine fictione exiit se spe lucrandi per ne- gotationem, vt indigentibus sic commo- ditatem hanc præstet, & eo sensu & casu accipiendum est, quod docet Mald. Tra- ctatu 5. cap. 3. dub. 13. assert. 5.

Quod & confirmari potest: quia si Resp. boni communis causâ, compelleret aliquem mercatorem cessare à mercatura, vt passim daret mutuum ijs, qui petitori sunt: posset iste mercator à singulis exigere interesse pro rata pecuniæ, quam dat ijs mutuo: non enim obligatur sine compensatione dimit- tere suam spem lucri, vt alijs commodet; ergò etiam idem poterit, quamuis sponte in gratiam indigentium id faciat, iuxta ca- sum positum: quia, vt antè diximus, quòd coactus quis, aut sponte det mutuo, non mutat rationem iustitiæ vel æqualitatis, sed mutat quòd ratione mutui cesset verè lu- crum, aut non cesset. Hoc tamen verum est, quando quis ex mandato Respublicæ id faceret, aliàs daturus operam suæ negotiationi, quòd tunc magis tolleretur occasio scandali, & ipse tunc securior es- set de proprio affectu, quod ille non sit lucrum captare ex mutuo; sed tantum- modo petere compensationem damni, quod patitur ex eo, quia pecuniam suam de- bet à negotiatione subducere, & indigenti- bus dare mutuo.

Neque his obstat prima ratio adducta: 41 quamuis enim nulla mutuatio particularis sit causa cessantis lucri, tamen omnes qua- si collectiue sumptæ sunt causa totius lucri cessantis: nam in gratiam omnium, vt mu- tuet passim indigentibus, abstinere à nego- tiando, & subire detrimentum lucri alio- quin sibi obuenturi. Vnde æquum est, quòd onus compensandi hoc lucrum ces- sans distribuatur in singulos mutuatarios, secundum cuiusque proportionem in pecu- nijs mutuo acceptis, & tempore, quò illis quisque vititur.

Quod ad reliqua argumenta adducta, attinet, satis declarant illa, vti apparet, quòd simpliciter loquendo, illa ratio mu- tuandi cum pacto de lucro cessante com- pensando, non sit admittenda; & quòd proinde, qui sic mutuum dare disponunt, ab vsura non sint excusandi, quicquid in-

E e terim

terim iniquitas mentitur sibi; quodque pars illorum ponetur cum hypocritis. Verum in casu presenti, quem licitum esse diximus, ibi per particulares circumstantias, apparet sufficienter periculum animi usurarii exclusum, & usuram palliandi rationem sublatam.

Secunda Conditio requisita est, ut non exigatur, neque in pactum deducatur, quod mutuarius soluet absolutè tantum, quantum est totum lucrum speratum, sed quid minus, ut iam antè aliquoties indicauimus. Sunt enim deducendæ expensæ in negotiatione aliàs faciendæ, ac insuper æstimandum, quanto minoris valet, quod futurum & incertum est, ac in spe solum habetur, quàm illud, quod præsens & certum tenetur. Estque hæc conditio simpliciter necessaria ad huiusmodi pactio- nis iustitiam.

Si quis tamen spem lucri sui quasi venderet altiori pretio, quàm æstimanda sit, licet contra iustitiam peccaret, nihilominus non videretur incurere labem usuræ; & proinde nec poenas, quas Canones aut Leges statuunt in usurarios, ut notat Malderus, quia scilicet non ratione mutui aliquid ultra sortem acceperat, sed carius spem lucri vendendo contra iustitiam delinqueret.

42 Observandum autem hic est, pro huius conditionis pleniori intellectu; dupliciter lucrum cessans posse deduci in pactum. Primò, indeterminatè, ut videlicet mutuarius teneatur seruare mutuante indemnem, iuxta ea quæ postea euenerint: ut, si postmodum deprehendatur ex alijs, qui eodem modo, loco, tempore negotiati sunt, quibus mutuans erat negotiaturus, lucrum eius fuisse futurum magnum, teneatur mutuarius totum compensare, quantum fuisset; si autem paruum, compenset paruum ex æquo; si nullum, etiam nihil soluat. Secundò, paciscendo ab initio de determinato aliquo pretio, quicquid demùm postea euenierit. Et quando sic conuentum fuerit, tunc mutuans potest id exigere, etiam si postea deprehendatur nullum lucrum fuisse obtenturum, modò semper seruata sit æqualitas in æstimatione spei lucri & pretij conditi. Vnde & in priori modo, debet haberi ratio periculi, si fors inter negotiandum debuisset discrimini exponi; ita ut idcirco non videatur posse eo casu requirere compensationem totius lucri, nec pacisci de tanto lucro, quantum alij mercatores fuerint assecuti, eo quòd illi subierint periculum fortis, hic autem illud subiturus non sit.

De laboribus autem in negotiatione subeundis à mutuante, utrùm deducendi sint, ita ut, quia eos iam non subit, minus

dandum sit pro lucro cessante, inter Doctores controuertitur? Affirmatiuam partem docent Petrus Nauarra lib. 3. cap. 2. num. 326. Medina quæst. 3. De usuris. Siluester V. Usura 1. quæst. 19. Angelus eodem quæst. 16. Lopez 2. p. Instruct. cap. 62. Tolet. lib. 5. cap. 33. num. 6. Malderus Tract. 5. cap. 3. dub. 13. Fundamentum horum videtur, quod otium à laboribus sit pretio æstimabile: & proinde pretium illud debeat deduci à quantitate lucri cessantis: & confirmari potest, quia pauca sine labore sunt præoptibilia præ multis cum laboribus.

Negatiuam partem tamen tenent Dominicus Soto lib. 6. quæst. 1. artic. 3. Molina disp. 316. Bannes. supra art. 2. & Salas De usuris dub. 20. num. 9. qui probat, Primò quia labores, quos mercator impendit, frequenter æquantur lucro sperato: quare si illi essent deducendi, non superesset lucrum de quo cessante, posset pacisci. Secundò, quia meritò posset aliquis, præsertim si non haberet, vnde victum quæreret, velle potius laborem suum impèdere, quàm propter otium amittere aliquid de lucro quod sperabat. Hinc operarius qui rogatur ut aliquem comittetur ad honestam recreationem, potest iustè petere, ut alter soluat illi totam dietam suam, si cupiat eum se comitari.

Mihi verò ad illam difficultatem videtur dicendum. Quod in primis si mercator occasione cessationis à negotiatione, sese applicet aut applicare solet alijs exercitijs lucrosis, quibus intendere non potest, simul cum negotiatione à qua supersedet propter pecunias suas mutuo datas, quòd tunc labores negotiationis quatenus erant impedimentum huius lucri, sint deducendi: alioquin enim captaret lucrum ex mutuo, quia mutuarius solueret lucrum cessans ratione intermissæ negotiationis, & simul captaret lucrum aliud mutuator ex laboribus suis, quos negotiationi debuisset impendere.

Similiter quoque labores negotiationis erunt deducendi si sint tales, ut mutuator etiam aliàs libenter eiusmodi labores pecunijs aliquibus redimeret, quamuis non impendat tempus alijs negotijs lucrosis, ut indicat Lessius lib. 2. cap. 20. dub. 17. num. 98. Quod si verò nec cuperet eiusmodi occupationes pecunijs redimere, ut puta, quia otium sit magis aut æquè forsitan graue siue tædiosum, quàm istæ occupationes erant: neque tempus & labores impendat alijs exercitijs lucrosis, ut puta, quia alijs non est assuetus, non videntur tum labores ex lucro cessante deducendi siue lucrum cessans non videtur id minus statuendum.

Nunc

44 Nunc ad argumentū pro prima opinione, respondetur: quod non à quibuslibet laboribus, siue occupationibus otium reputetur semper pretio æstimabile: neque verè sit pretio æstimandum, præsertim quando tempus illius otij non impenditur alijs lucrosis, aut exercitijs melioribus: quin sæpe contingat, quod multi mediocria exercitia præferant otio, & cessationi ab omni occupatione, vt in mercatoribus sæpe contingit: & hinc quando cum talibus exercitijs possunt plura comparare, erunt ista plura cæteris paribus magis optabilia cum laboribus eiusmodi, quã pauca sine laboribus.

Ad argumenta autem alterius opinionis dicendum, quod non aliud ostendant, quàm quòd labores isti non videantur deducendi, tunc, quando tales sunt, vt mutuator non cuperet istos pecuniã aliquã redimere, quia pariter tam illis gaudet, quàm cessatione ab illis: neque applicat illos, siue similes alijs quæstibus captandis siue faciendis, quos cum negotiatione facere non potuisset: qui quæstus si sint tam magni, quàm lucrum cessans alioquin æstimaretur, & labores & occupationes hæ non sint grauioribus, quàm quas negotiationi impendisset, facile concedam, quod tum non poterit de lucro cessante pacisci.

45 Tertia Conditio est, ne lucri cessantis compensatio statim ex tempore exigatur dato mutuo; v. g. si quis pro lucro cessante ex mutuo centum aureorum, debeat soluere decem in annum, non potest mutuator illos decem statim exigere, dum mutuatur: nam si alter statim soluere cogatur, iam in re non accipit centum aureos mutuo, sed tantum nonaginta. Vnde fit, quòd tantumdem pro lucro cessante soluet ex nonaginta, quantum debeat ex centum: quod manifeste iniquum est.

Hanc conditionem sic explicatam videntur Doctores satis communiter admittere Ioannes Medina, Bannes, Toletus, Molina, Malderus, Lessius locis suprã citatis: & alij plures. Et ratio adducta satis eam probat. Aliqui tamen existimant posse lucrum cessans statim siue anticipatè accipi in alia specie, quam quæ mutuatur, vt si dem triticum mutuo, quod possim lucrum cessans statim accipere in pecunia, & è contra. Indicat Salas dub. 20. num. 11. in fine: & pro eadem sententia citantur à Bonac. sup. parte 4. num. 13. Azor. tom. 3. lib. 5. cap. 5. quæst. 3. & Molin. disp. 316. Sed rectè refellit Bonac. quia perinde est, siue illud lucrum ex incontinenti soluatur in eadem specie, siue in alia, quia eadem exurgit inæqualitas: quamuis possit mutuatorio esse commodius soluere statim in alia specie, quàm in ista quam accipit mutuo: sed hoc inæqualitatem & iniustitiam non tollit.

46 Quarta Conditio ponitur, vt quis non offerat se ad sic mutuandum cum pacto de lucro cessante, sed necessitate, vel precibus alterius compellatur, aut inducatur. Ita Ioannes Medina quæst. 3. De usuris: Antonin. p. 2. tit. 1. §. 19. Siluest. V. Usura r. q. 19. & alij nonnulli, qui volunt mutuante sic debere esse dispositum, vt quantum ad suū temporale commodū, mallet expectare lucrum ex negotiatione vel emptione rei frugiferæ, quàm mutuare cum amissione lucri, & de eo pacisci. Attamen Molina disp. 315. Nauar. p. 17. n. 212. Tolet. Bannes. & Arragon. sup. Lopez. p. 2. c. 62. Dom. Soto suprã artic. 3. & multi recentiores, docent hanc conditionem non esse necessariam: & quidem rectè, rigorosè loquendo, vt apparet, quia satis esse videtur, quòd mutuans sit animo indifferenti, aut, quasi pari ad vtrumque, siue ex applicatione fortis lucrum suum faciat, siue vt indigenti det eam mutuo, cum pacto de compensanda spe lucri: hæc enim animi constitutio satis indicat æqualitatem affectus, vt vel lucrum faciat per negotiationem, vel quod spes illa ei compenseetur, si propter mutuum alteri datū, impediatur à negotiatione & à lucro. Quando autem temporale commodum spectando, quis procliuor est ad mutuo dandum cum tali pacto, quàm ad negotiandum, vel aliter vtilitatem suam ex sorte siue pecuniã suã faciendam signum est, quòd amplius quid prætetendat, quàm æstimandum sit lucrū cessans, vt puta quòd illud sibi solui velit, non deductis curis & molestijs quæ illū grauant, vel non deductis periculis, & proinde ex ea parte præsumenda sit tunc aliqua iniustitia: sicuti è contra, quando temporalem vtilitatem spectando, animus magis propendet ad negotiationem, quàm ad mutuo dandum, etiam cum pacto de lucro cessante, & tamen mutuatur petenti, indicium videtur euidens, abesse hinc animi usurarium & periculum iniustitiæ. Poterit nihilominus fieri, quòd quis sic vel animo indifferenti constitutus offerat mutuum etiam non petenti, & licitè paciscatur de lucro cessante, quia tametsi talis non moueatur propter suum temporale commodum ad offerendum mutuum, poterit tamen moueri propter proximi necessitatem ad id offerendum, quem videt indigere, & propter aliquam verecundiam, vel aliam similem causam, non audere mutuum rogare quamuis paratus sit alioquin etiam lucrum cessans compensare.

47 Quinta Conditio, quæ ab aliquibus requiritur, hæc est, vt pactio de lucro cessante adijciatur tantum in casu, quo datio mutui sit consilij solum, non hic & nunc præcepti propter concurrentes circumstantias. Quando enim propter necessitatem petentis fuerit

E c ij præcepti.

præcepti, voluit tunc Anton. sup. §. 15. lib. 2. c. 104. n. 17. Conrad. q. 30. De contract. & alij nonnulli tunc esse mutuandum cum iactura lucri, quod quis erat facturus; quia ex præcepto tenebatur dare mutuuum: sortem, tamen ipsam repeti posse. Medina verò sup. docet eandem esse rationem sortis & lucri cessantis. Si enim mutuarius talis alibi habeat, vel in spe sit habendi, vnde sortem & lucrum cessans possit solvere, licebit ad vtrumque obligare: Si verò nec in re nec in spe habeat vnde reddat, oportebit in extrema necessitate constituto dare mutuuum, non tantum sine lucro cessante, sed etiam absque spe sortis recuperandæ. Possit tamen esse casus talis, quod lucrum cessans foret remittendum, non fors, puta quia mutuarius nec in re nec in spe haberet ad illud persolvendum, non autem simpliciter fors donanda, quia in spe haberet, vnde hanc aliquando reddere posset: quod nec Medina negabit. Vide plura huc pertinentia dicta in Tractatu de Eleemosyna q. 32. a. 6. n. 47. & seqq.

Sexta Conditio sit, vt præcaueatur scandalum, ne sic paciscens existimetur fœnus exigere, prætexendo lucra cessantia, vnde alij eius exemplo commoueantur ad exercendas vsuras, ac simul quoque he ipse infametur. Hæc conditio ponitur à Conrard. q. 229. Med. q. 3. De vsuris. Salas dub. 20. n. 15. qui recte cum Nauarro c. 17. n. 212. notat, quòd tantum necessaria sit, vt non peccetur contra charitatem, non verò ne peccetur contra iustitiam, aut ne incurratur peccatum vsuræ, quia scandalum tale interueniens non mutat statum iustitiæ illius prætionis, quando de cætero nulla committitur inæqualitas.

48 Quæret aliquis: Vtrum qui iniit contractum aliquem, quem bona fide putauit iustum, cum esset vsurarius, alioquin alium facturus, si id sciisset, possit veritate compertâ, tantumdem lucri ex cōtractu illo sibi retinere, quasi titulo lucri cessantis, quantum per contractum alium legitimum sibi comparasset?

Respondetur, absolutè loquendo, id nullo modo licere; Declaratur, quia si quis vendiderit bonâ fide rem supra iustum suū pretium, vbi aduerterit, tenetur ad restitutionem illius excessus, neque potest retinere titulo interesse, etiam si cogitet, quòd potuisset rem aliò transferre, & ibi vltra labores, tantò pluri eam vendere. Et ratio à priori reddi potest: quia reuera, non ille cōtractus, sed ipsius ignorantia ad summum potest dici causa cessantis lucri, quod mediante alio contractu facturus erat; vnde hoc luere non debet is, cum quo prius contraxit. Si tamen aliquis bonâ fide iniisset cōtractū de aliquo lucro percipiendo secundum formam verborū vsurarium, sed qui haberet adiunctum titulū

aliquem legitimū, quo hic contrahens licitè ac iustè poterat ab eo, cum quo contraxit, accipere tale emolumentum, & vtrique contrahentes expressè, aut saltem virtualiter intenderint celebrare dictum contractum, omnibus melioribus modo & formâ, quibus licitè ac iustè celebrari poterat, tunc iuxta aliquorum Doctorum opinionem, probabile est, posse lucrum illud retineri, quòd titulo illo concurrente exigi iustè poterat, hic enim titulus moraliter ceteri potest deductus in contractū: ad rationem autè iustitiæ siue ad æqualitatem perinde esse videtur sicut titulus sit cognitus & volitus in specie, siue tantum in genere, modò verè extet, & propter illum exigatur æquivalens. Sumitur ex Less. lib. 2. c. 20. dub. 12. n. 105. & à Valentia tom. 3. disp. 5. quæst. 25. puncto 3. Dico, Et vtrique contrahentes intenderint, quia non satis esset, quòd solus ille, qui emolumentum accipit, virtualiter intendisset omni meliori modo & formâ illud accipere, quando id expressum non est, nisi & alter in hoc consenserit: quia ex intentione vnius partis non videtur altera pars posse deduci in contractum sibi magis onerosum, prout fieret, quando ad suam intentionem ad restitutionem non teneretur, qui cum illa contraxit, prout secundum formam contractus iniit alioquin tenetur.

D V B I V M X I.

Vtrum ratione periculi sortis, vel difficultatum aut expensarum, quæ in ea recuperanda metuuntur, liceat aliquid vltra sortem exigere?

RESPONDETUR, Id absque vsura fieri posse, seruatis certis cōditionibus. Est contra Nauarrum cap. 23. n. 81. & Soto lib. 6. q. 4. a. 1. ad 1. saltem quoad periculum sortis. Sed Conclusionem tenent Medina C. De restit. q. 38. §. ad 3. causam. Nauarra lib. 3. c. 2. n. 342. Mald. dub. 14. Molina disp. 356. Bonac. De contract. disp. 3. quæst. 3. pun. 5. Salon. 2. 2. q. 78. art. 2. controu. 26. cum pluribus recentioribus: & colligitur ex ijs, quæ tradunt Angelus V. Vsura 1. n. 38. & Siluest. V. Vsura 1. q. 35. & fauct D. Th. Opusc. 73. c. 10. De vsuris.

Probatur: quia omnia illa spectant ad indemnitatem mutuantis. Confirmatur: quia fideiussor potest ratione periculi, quòd fideiubendo subit, aliquid exigere; ergo etiâ ipse mutuator, quando in casu periculi mutat absque pignore, aut fideiussore, & in se quasi suscipit onus & periculum fideiussoris.

Conditiones autem seruandæ sunt hæc.

Prima,

Prima, Vt subsit verum periculum, ex quo probabiliter incommodum timeatur: v.g. quia mutuarius est homo non satis notus aut dubie fidei, vel deceptor rerum suarum. Quos casus exponit Medina loco cit. Neque necessum tamen est, quod damnum de facto eueniat, quia non pro damno, sed pro periculo damni initur pactum, & pro eo accipitur pretium, vt bene Bonac. supra.

51 Secunda, Vt mutuator non cogat mutuarium quatenus se adhibeat loco fideiussoris, seu secum de periculis illis paciscatur; sed illi relinquat liberum, vt vel pignore dato, vel alio fideiussore adhibito, ei securitatem contra talia pericula aut incommoda præstet. Ita DD. citati passim tradunt. Ratio est, nam obligatio illa, quod cum mutuatore de periculis debeat pacisci, est onerosa mutuario, & pretio æstimabilis, potestque graue incommodum mutuario adducere: vt si habeat pignus sufficiens, quo sine dispendio carere potest, & per quod satis mutuantem potest esse cautum; vel sit alius sufficiens, qui ex amicitia pro eo respondere velit. Vnde si mutuantem, istis non contentus, velit de periculis pacisci, & ratione illorum pretium accipere, conuincitur ex mutuo querere lucrum, & tantum pericula prætexere, atque ita usuræ labem incurrere.

Tertia est, Vt non plus exigat ratione periculi, & difficultatû quæ metuuntur, quam iuxta prudentum æstimationem mereatur, & quam ipse alteri dare vellet pro talis periculi redemptione, si cogeretur pecuniam suam eiusmodi periculo absque alia cautione exponere. Hoc enim potest videri conueniens signum, quod non excedat iustam æstimationem: quamuis interim magis inhærendum sit prudentum aliorum iudicio, cum hic vnus possit meticolosior esse & vehementius apprehendere periculum, quam apprehendi debeat; præsertim quando talis apprehensio vergeret in eius commodum. Et sic excluditur, quod opponit Soto, scilicet mutuantem magis meticolosum semper posse amplius exigere ratione periculi; quia ipse fortius illud apprehendat & amplius æstimauerit.

52 Sed opponit Nauarrus Cap. In ciuitate De usuris, vbi vult ab Ecclesia contrarium esse determinatum. Verum fallitur Nauarrus, nec vllâ verisimilitudine nititur, quod dicit. Neque casus nostræ Conclusionis vllò modo ibi attingitur: solum enim declarat Pontifex, eos delinquere, qui carius vendunt, quia solutionem ad tempus expectant, nisi tamen probabile esset, rem plus valituram tempore solutionis faciendæ, in quod eam reseruasset. Vnde damnat tantum eos, qui ob solam dilatam solutionem plus exigunt: simul tamen significando, quod ratione lucri cessantis, si hic titulus concurrat cum dilata solutione, possit plus vendi. Ex

quod proinde sumi potest argumentum pro nostra Assertionem, hæctenus quod scilicet possit etiam aliquid exigi ratione damni, quod probabiliter emerget in faciendis expensis, vt fors recuperetur; nisi mutuarius aliter de periculo damni caueat.

Obijcitur etiam Cap. Nauiganti, eodem tit. Sed ex dictis Capite præcedenti dub. 11. 53 vbi latius de illo Canone egimus, satis constat, nihil continere contra ea, quæ hic dicimus, quando obseruatur secunda conditio, quam ponimus requisitam.

Reliqua, quæ in contrarium mouentur, facile ex antè dictis solui poterunt.

Petes, Si mutuator vserit mutuarium vt cum ipso pacisceretur de periculis fortis, & expensarum forsitan faciendarum in recuperanda sorte, vtrum tenebitur ad aliquam restitutionem. Respondetur, si mutuarius non indigebat isto contractu, & sumptus eius subire, puta quia poterat mutuantem satis cauere contra prædicta pericula, per sufficientia pignora tradenda, aut per fideiussorem qui gratis voluisset fideiubere, omnino tenebitur mutuator ad restitutionem pretij si perceperit, & si non perceperit, non licebit ei recipere, quia fuit causa iniqua oneris illius alteri impositi. Sumitur ex Vega V. Usura casu 75. Lopez 2. p. Instruct. c. 16. & alijs. Quod si verò mutuarius indigerit subire onus illud, & cum alio contraxisset, nisi egisset cum mutuatore, tunc mutuator non videtur teneri ad restitutionem pretij sibi persoluti pro periculo quod subiit; quia etsi in eo fuerit alteri iniurius, quod coegerit secum contrahere, tamē inter materias contractus est æqualitas, supposito quod fuerit in contractu tertia conditio seruata. Ita docet Molina tom. 2. disp. 318. Salon. supra; Salas du. 23. n. 4. Addit tamē Molina, Salon. & Couar. lib. 3. Var. c. 2. n. 5. Bonac. supra: quod teneatur mutuator illud pactum relaxare, & restituere mutuarium suæ libertati vt scil. vel mediante pacto iam inito, vel alia ratione sufficienter illi caueat, si velit & possit: & pro indebita obligatione imposita facere ipsi aliquam compensationem, nisi ex circumstantijs intelligatur, quod condonet. Quod est contra Salas sup. n. 5. quia, inquit, illa obligatio non est vera: siquidem mutuarius non manet verè obligatus. Sed quidquid eâ de re sit, tamen contra facit, quod libertas contrahendi cum altero, quam mutuator ei abstulit, erat pretio æstimabilis, & ipsa quoque obligatio talis qualis est, censetur onus pretio æstimabile: alioquin non apparet, quare pacta ratione mutui de remutuando pro futuro, de frequentando molendino, officina mutuatoris essent usuraria, quod est contra Salas dub. 9. quia dicitur similiter quod non sint vere obligationes: & sic etiam non sint onera pretio æstimabilia.

D V B I V M XII.

Utrum ratione carentia pecuniæ seu obligationis non repetendi ante certum aliquod tempus possit aliquid ultra sortem exigere?

54 **R**ESPONDEO & DICO Primo: Ratione carentiæ pecuniæ præcisè vel ratione obligationis non repetendi ante certum terminum præcisè, quando videlicet nullum inde damnum aut periculum imminet, nullum inde lucrum cessat, neque aliud metuitur probabile incommodum, nullo modo licitum est exigere aliquod lucrum ultra sortem. Est communis doctrina Theologorum & Canonistarum, vt indicat Bonac. sup. puncto 6. n. 1. Ita enim docent Molin. tom. 2. disp. 308. Luisius Turr. in 2.2. disp. 61. dub. 3. Reginald. lib. 23. n. 52. Mald. dub. 15. quamuis Medina Cod. De Restitut. q. 32. §. Inde inferitur, iuxta aliquos, putetur aliter sentire.

Probat: quia carentia pecuniæ, & obligatio non repetendi, saltem ad aliquod tempus, sunt quid intrinsecum ipsi mutuo, sicuti sunt & ipsi commodato. Assumptum quoad priorem partem de carentia pecuniæ per se euidens est: quia qui dat mutuo, alienat rem à se, & tradit alteri; vnde necesse est, quòd illà careat. Quo ad posteriorem partem de obligatione non repetendi, saltem nisi post tempus aliquod expressè aut implicite determinatum, declaratur: quia mutuo vel commodato dare, & dare precario, in eo differunt quod hoc, quod tantum precario datum est, sit ad placitum concedentis omni quasi momento reuocabile ac repetibile; istud verò quod mutuo scilicet aut commodato datum est non ita, vt communit DD. distinguunt. Vnde aliquid exigere ratione carentiæ, vel obligationis non repetendi ad placitum, est exigere ratione ipsius dationis mutui, & proinde illicitum atque usurarium.

Confirmatur: quia solent DD. inter alia dicere, vsuras ideo esse illicitas, quòd in eis vendatur tempus, vt ex Conrado notat Mald. dub. 15. Quare licet quis se obliget ad non repetendum mutuum, nisi post longius aliquod tempus, non tamen poterit ratione illius aliquid ultra sortem exigere, si nullus alius titulus concurrat, quia tempus vendi non debet, omni alio interesse cessante. Confr. 2. quia non potest quis accipere aliquid, quia maiorem summam dat mutuo, etiamsi inde nascatur simul obligatio quasi ab intrinseco, carendi maiori summa: ergo neque etiam quia dat mutuo pro maiori seu longiori tempore.

Sed Dicet aliquis: Quemadmodum alijs rebus & oneribus potest pretium aliquod iustum imponi, ita etiam videtur hoc posse imponi carentiæ pecuniæ, præsertim pro tanto vel tanto tempore.

Confirmatur: quia pecunia est quasi instrumentum artis mercatorum: priuare autem se instrumento suæ artis, est pecuniæ æstimabile; ergo poterunt mercatores communi consensu imponere aliquod pretium ipsi carentiæ pecuniarum. Quòd in Emporijs quoque celebrioribus fieri cernitur, vbi consideratis circumstantijs copiæ vel inopiæ pecuniarum, mercimoniorum, cambiorum, & similibus, pro loco & tempore statuant mercatores quantum in singula trimestria vel semestria, possit quis exigere pro eo, quòd tandiu debeat carere pecuniâ suâ; ergo &c.

Respondetur Negando Assumptum: quia si aliquibus oneribus iustè imponatur pretium aliquod, debent illa supponi esse pretio æstimabilia: carentia autem pecuniæ, seclusis alijs incommodis, non est onus æstimabile pretio.

Accedit, quòd eadem carentia mutuo sit intrinseca, sicut & obligatio carendi ad tempus, quæ admodum ostendimus: quare nihil ratione horum exigere poterit, nisi velimus admittere quod ratione mutui possit quid exigere; hoc ipso enim quo datur mutuo, necessum est, quòd illa benefica obligatio nullum habes aut adferens incommodum, gratis admittatur, iuxta illud Christi, *Mutuum dare, nihil inde sperantes.*

Ad confirmationem ditendum est, quòd pro aliquo tempore priuare se instrumento artis suæ, sepositis omnibus incommodis, eorumque periculis, non videatur quoque secundum se pretio æstimabile. Hoc tamen fateri oportet, quòd quis possit instrumentum artis suæ, quando non est vsu consumptibile, dare alteri commodato aut locato ad vsu, dum ipse suo instrumento non eget, & pro eo aliquid possit exigere, quia instrumenti proprietatis seu dominium penes illum manet, & vsus illius potest esse pretio æstimabilis. Quamuis igitur admittatur, pecuniam esse quasi instrumentum artis mercatorum, tamen dicimus carentiam illius, seposito omni interesse, & incommodo temporali, non esse quid pretio æstimabile.

Quia autem pecunia est res vsu consumptibilis, hinc non potest comodato, aut locato dari alteri ad vsu, sed tantum mutuo, spectando saltè eius vsu principalè. Quando autem mutuo datur, eius transfertur dominium in mutuatarium: vnde non potest mutuans tunc aliquid exigere pro vsu illius tamquam rei suæ; quia non est amplius ipsius.

Quòd verò ad praxim in Emporijs vsu-tatam attinet, dici potest, tamen illæ mercatorum constitutiones quoad verba sic sonent, quasi pretium taxetur pro carentiâ pecuniæ;

pecuniæ; quòd tamè sub carentiâ, ipsi inuoluant, & cõprehendât interesse, ratione scilicet damni emergentis aut lucri cessantis: quod supponitur mercatores omnes sustinere, quâdo suis pecunijs carèt. Seruñt autè eiusmodi constitutiones in foro fori, nè quilibet pro suo arbitratu possit æstimare & exigere suum interesse à creditoribus; qui fuerint in mora. Interim verò qui ex carentiâ pecuniæ nullũ sentiret damnum, vel interesse: puta quia non intendisset in illis negotiari aut ad aliam vtilitatem applicare, non posset propter talem constitutionem pretium aliquod pro illâ carentiâ accipere: quia illa ordinatio non dat appetiabilitatem rei non æstimabili pretio.

DVBIVM XIII.

Virum creditor, qui pignus accepit frugiferum, si ex eo fructus perceperit, teneatur illos computare in diminutionem sortis sibi debita?

57 **R**ESPONDETUR: Si pignus sit datum creditori tantummodò in securitatem debitorum, tenetur creditor fructus ex eo perceptos in diminutionem sortis inferre, nisi ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel alterius iusti tituli, ex pacto eos sibi possit reseruare. Ita communiter DD. Rebell. lib. 8. qu. 11. Reginal. lib. 27. n. 204. Mol. disp. 320. Med. q. 2. De vsuris: Salas dub. 28. Salon. 2. 2. quæst. 78. art. 2. Controuers. 12. Arrag. ibidem. Potest probari Primò ex Cap. 1. & 2. De vsuris, vbi hoc satis expresse declaratur. Deinde probatur ratione, quia nullũ habet ius ad fructus illius pignoris ratione mutui, vel crediti, quod est instar mutui: adeò vt etiam si agrum relictum incultum tamquam sterilem, accepit in pignus, si suâ diligentia inde fructus colligat, teneatur etiam illos (deductis tamen laboribus & expensis in colendo factis) in sortis diminutionem computare, vt docet Nauar. c. 17. n. 216. & alij: quod viderur esse contra Soto supra: sed ratio est, quia fructus hoc ipso, quo nascuntur ex re alterius, ad alterum pertinent. Si tamen intercessissent venditio & emptio illius agri, aut alterius rei frugiferæ, cum pacto de retrouendendo, quando placeret venditori redimere, tunc emptor non tenetur fructus computare in diminutionem nummorum emptionis: quia percepisset fructus illos ex re sua, cuius dominium & periculum penes ipsum erant, non ex re alterius. Ita docet Caiet. hic qu. 78. art. 2. circa responsionem D. Th. ad 6. & plures alij cum ipso. Imò

etiam si ab initio res esset tantum tradita in pignus, pro securitate mutui, posset vtriusque consensu contractus rescindi, & iniri alius contractus talis emptionis cum pacto de retrouendendo.

Ponunt autem DD. duos casus, vt habet Nauarrus cit. cap. 17. n. 217. in quibus creditor non sit obligatus fructus perceptos ex pignore in sortem computare. Primus est, si feudatarius debeat aliquid domino directo, & tradat ei feudum in pignus, vt constat ex cap. 1. De feudis, & Cap. Conquestus De vsuris: & in eo conueniunt omnes Theologi & Iurisperiti, inquit Salas dub. 31. n. 1. De vsuris.

Secundus est, si emphyteuta oppignoret domino directo rem emphyteuticam: seruatis tamen in vtroque casu certis conditionibus, vt mox explicabimus.

Ratio horum est: quia contractus feudi & emphyteusis habent semper tacitas quasdã conditiones ex se adiunctas, nisi contrarium exprimatur: inter quas vna est, id quod modò diximus: vt docent Soto lib. 6. De Iust. q. 1. art. 2. ad vt. Medina q. 2. De vsuris §. ad Cap. Conquestus. Tolet. lib. 5. cap. 30. Bannet. Arrag. hic quæst. 78. art. 2. Salon. Controuers. 13. Molina disp. 323. & alij.

Fundamentum autè principale eiusmodi subintellectæ conditionis videtur esse hoc, quòd feudum, & bona emphyteutica soleant exiguo & quasi nullo pretio concedi; ita vt ea, quæ persoluuntur annuè, videantur magis solui in recognitionem dominij directi, quàm in pretium aliquod rei aut fructuum. Vnde fit, quòd non appareat rationi congruum, vt quando res iam apud dominum directum existit, fructificet alteri. Potest hoc ex eo colligi & confirmari, quòd DD. vt exceptiones prædictæ locum habeant, solent requirere, quòd feudum, vel res emphyteutica non sit comparata magnâ pecuniæ summâ, aut magnis obsequijs antea exhibitis; alioquin dicunt tacitum illud pactum fore iniquum. Vnde si in tali casu dominus directus non computaret in diminutionem sortis, non esset immunis ab usura: vt docet Salas dub. 31. n. 2. & plures quos citat.

Similiter requirunt, quòd dominus directus non debeat exigere pro tempore illo, quo sic rem oppignoratam tenet, obsequium vel pensionem, respectiue præstari aut solui solitam à feudatario vel emphyteuta, quando ipsi feudo aut emphyteuti fruebantur, Salas supra n. 1. & alij ab ipso citati. Imò & hoc addunt, quòd dominus directus non possit percipere fructus pro ea parte, qua res est facta magis frugifera per industriam feudatarij vel emphyteutæ. Vide Syluest. V. Feudum supra n. 29. & 30. Nauarrum quoque & Salas sup. qui dicit esse communem omnium doctrinam.

59 **D**ico Secundò: Si pignus frugiferum datum sit nõ tantum pro securitate, sed etiam vt inde habeatur interesse lucri cessantis, aut damni emergentis, tunc fructus pro ea parte, quã adæquabunt iustum interesse, non erunt in sortis diminutionem computandi.

Colligitur ex suprã dictis: quia ad eiusmodi incommoda compensanda, potest mutuator, & alius quilibet creditor, ab initio alterum obligare; & proinde quod in compensationem istorum, seruata æqualitate, accepit, non tenetur adducere in diminutionem sortis.

DVBIVM XIV.

Vtrum fructus pignoris, pro numerandã dote à socero, obligati genero, debeant in dotis diminutionem admitti à genero; etiamsi forsitan ex dilatione solutionis dotis non fuerit passus interesse, aut saltem non tantum?

60 **F**undamentum huius quæstionis sumitur ex Cap. Salubriter De vsuris, quod est Innocentij III. & sic sonat: Sanè generum ad fructus possessionum, quæ sibi sunt à socero pro numerata dote pignori obligatæ, computandos in sortem, non credimus compellendũ, cum frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda.

Respondetur: Ex hoc Cap. statuunt DD. communiter non obligari generum ad computandos fructus pignoris seu possessionum in diminutionem sortis seu dotis, quando videlicet simpliciter in pignus sunt oblatæ, sine alia stipulatione: idque etiam plures volunt locum habere in casu, quo non patiatur gener interesse, vel non æquale fructibus, ex dilatã solutione dotis. Caiet. q. 78. art. 2. ad 6. arg. Salon. ibid. controu. 14. Tolet. sup. Molina disp. 321. & alij. Quã autem ratione hæc fundentur in citato Capitulo, valde variant DD. vt videre est apud Salas dub. 29. De vsuris. Dico itaque omiſſis opinionibus, non esse fundandum in eo, quasi Pontifex nouum ius hic pro genero in causa dotis conderet, vel priuilegium concederet; sed solum, quia Pont. interpretatur & explicat, quid ex consuetudine & communi hominum sensu soleat intelligi inesse eiusmodi traditioni pignoris; quod nimirum id faciendo sine alia explicatione, censetur socer fructus pignoris genero concedere, seu dare in subsidium onerum matrimonij: quibus ferendis dos non solet ordinari esse sufficiens, aut æqualis: vt merito reputentur gratuitò adijci à socero fructus illi, ex huiusmodi consideratione, quasi in supplementum, vt dos tanto magis possit oneribus esse par. Quod verba & modus loquendi Pontificis planè videntur insinua-

re: non enim dicit, Constituimus generum non esse compellendum, sed dicit tantum, Non credimus compellendum cum frequenter dotis fructus non sufficiant &c. Vnde etiam poterit gener seruare fructus illos pignoris, quamuis dos, de qua conuentum est, forsitan sufficeret ad matrimonij onera supportanda, quia propter rationem, quæ vt plurimum solet habere locum, censerit potest socer etiam huic fructus illos adijcere, quando aliud nõ exprimit. Et ideo

Addidi, Quando simpliciter & sine alia stipulatione obtulit possessiones in pignus: si enim socer stipularetur, se tantum pro securitate exhibere pignus illud, non posset gener fructus eius facere suos, nisi socer esset in mora soluendæ dotis; & inde genero obueniret interesse damni emergentis, aut lucri cessantis, vt tradit Siluest. V. Vsurp. 3. q. 2. & alij plures. Quare & contractus hic foret vsurarius, si socer promississet statim soluere dotem, & gener concesserit illi dilationem, accepto pignore fructifero, eã lege, vt fructus non deducantur in diminutionem dotis, nisi sub titulo interesse, quod à parte rei esset fructibus æquale, hoc deduceretur in pactum.

Similiter dicunt DD. Cap. Salubriter locum non habere in genero, qui tempore, quo percipit fructus pignoris, non fert onera matrimonij, vt puta quia vxor mansit in domo paterna, quia cessante causa cessat effectus. Cap. Cũ cessante De appell. Silu. V. Vsurp. 3. Angel. eodem §. 25. Anton. 2. p. tit. 1. c. 7. §. 27. Molina disp. 321. Salas dub. 29. n. 10. & plures apud eum citati, ex l. Pater D. De doli mali & metus exceptione: quod tamen non incongrue aliqui limitant, nisi forsitan non steterit per generum, quo minus ipse eam aleret: quia gener non tenetur admittere istam commutationem.

Porro quod dicitur de pignore exhibitò à socero pro dote, extendendum sentiunt DD. citati Salas sup. Molina disp. 321. Per. Nauar. lib. 3. c. 2. n. 359. & alij, etiam ad pignus datum per extraneum, qui dotem præstare promissit: quia meritò videtur hic præsumi velle quoque fructus illos adijcere, eo quòd benè velit facere nuptæ, & nouerit dotem communiter non sufficere oneribus. idque quando aliud non expressit aut indicauit: quod additur propter rationem iam prius allegatam. E contra verò tradunt DD. multi viduam non posse soluto matrimonio sibi seruare fructus oblatis sibi pignoris pro sua dote ab hæredibus mariti defuncti, nisi ratione interesse, si quod patitur, & super eo pactum esset; Molina disp. 322. Caiet. sup. Per. Nauar. sup. n. 366. Couar. l. 3. Variar. c. 1. Hostien. in Sum. tit. De vsuris §. An aliquo Iason. Instit. De act. §. Fucrat n. 19. & alij citat. apud Salas dub. 30. n. 8.

Ratio

Ratio conformiter ad antè dicta, reddi potest, quia neque hæredes defuncti præsumendi sunt tam gratiosè velle agere cum vidua relicta, sicut socer cum genero, qui eius filiam iam duxit in vxorem. Neque etiam eadem subest ratio tantæ gratificationis, quia hîc iam onera matrimonij cessant aut decrescunt; ibi autem priùs accedunt & accrescunt. Salas tamen loco cit. n. 9. tenet tanquam probabilius, viduam etiam secluso interesse quocumque, posse toto tempore quo ei dos non redditur, recipere quidquid ad eius decentem sustentationem fuerit necessarium, siue illud fuerit aliqua pensio pecuniaria, siue fructus aliquorum pignorum, non computando istud in diminutionem sortis seu dotis, & multos pro hac sententia citat DD. fundamentum ponit, quia vir pacto dotali implicitè se obligare videtur ad alendam vxorem indigentem ex bonis suis simpliciter quamdiu matrimonium durat, & vsque ad traditionem dotis si matrimonium soluitur: quæ obligatio partim pertinet ad hæredes mariti, quibus cum eo onere hæreditas censetur relinqui. Vbi tamen rectè Palat. 4. De contract. c. 5. conclus. 9. ita hoc limitat, quod si bona superlucrata siue conquisita ad vxorem pertinentia sufficiant ad eam alendam, ex istis debere alii nec posse tunc fructus pignoris accipere non computando eos in sortem.

D V B I V M X V.

An sit usurarium pacisci cum mutuario, quod aliquid ultra sortem soluet in penam mora sua, si ad tempus prestitum non restituerit mutuum?

63 **R**ESPONDET VR: Absque usura & iniustitia posse eiusmodi pactum apponi, & ipsam penam exigi, si eam mutuatarius incurrerit, seruatis tamen certis conditionibus, quas modò ponemus.

Est contra Arrag. q. 78. art. 1. ad 3. Confir. tertij argumenti, & nonnullos recentiores vt refert Salas dub. 21. n. 1. Sed assertio tenetur communiter. Ita docent Soto lib. 6. De Iustit. q. 1. art. 3. Petrus Nauarr. lib. 3. c. 2. n. 331. Ioannes Med. q. 3. De vsuris. Molina tom. 2. disp. 317. Nauarr. c. 17. n. 215. Lopez 2. p. Instruct. c. 60. q. 9. Salas De vsuris dub. 21. Siluest. V. Usura 1. q. 18. Tolet. lib. 5. c. 32. Bonac. De contractib. disp. 3. puncto 7. n. 1. Mald. dub. 18. & alij plures.

Probatur primò ex l. Si pactum quo pena C. De pactis; ex Cap. Suam de penis,

vbi omninò supponitur, id fieri posse, & docet ibidem Glossa: quamuis Pontifex ibi non velit penam exigi, eo quòd principale, modicà parte exceptà, fuerat in constituto termino solutum, & quod non deceret Episcopum sic inhonestis quæstibus distari, ita captando scilicet occasionem grauandi Clericos propter exiguum defectum.

Probatur deinde ratione: quia debitor, qui est in mora, peccat cõtra iustitiam, detinendo alienum, siue alteri debitum ipso inuito, & proinde dignus est aliquà pœna; ergo ex conuentione partium potest ei pœna aliqua constitui. Vnde & potest pœna hæc exigi, etiamsi mutuator ex dilatione nondum fuisset passus incommodum; quia non propter interesse mutuatoris præcisè, sed propter delictum mutuarij, debetur. Ita Bonac. Mald. & alij. sup.

Potro conditiones requisitæ vt ista conuentione pœnalis sit iusta, ad quatuor capita reuocari possunt. Primo itaq; requiritur, vt eiusmodi pactum non fiat in fraudem ad paliandam usuram. Admittitur hæc ab omnibus, & ratio per se euidens est. Ita autem in fraudem fieri ferè præsumitur, quando mutuans non multum est sollicitus, aut curat; vtrum solutio suo tempore fiat, an non, sed magis desiderat non fieri, vt possit lucrum multa assequi. Imò tunc multa non videretur reuera deberi, quia mutuatarius non delinquit, vt apparet: non enim contra voluntatem mutuantis est in mora restituendi mutuum. Eodem pertinet, si, vt lucrum faciat mutuans, constituitur terminus restituendi nimis breuis, intra quem scitur mutuatarium non posse restituere: vt si pœna apponatur ad singulas septimanas, aut singulos menses quibus non restituat vel etiam ad singulos. Et quidem seclusis titulis damni emergentis, & lucri cessantis, præsumitur pœnæ appositio usuraria in foro externo, vt tradit Salas supra cum Grassijs, & alijs.

Secundò requiritur, vt mutuatarius verè sit culpabilis, ratione solutionis non præstitæ suo tempore. Ita Molina, Medina, Nauarr. Pet. Nauarra, Salas, Malderus supra. Ratio est, quia sine culpa imponi non potest pœna, sicuti non iudicialis siue legalis, ita neque conuentionalis. Quamuis Conrad. sup. existimet contrarium, si mutuatatio non fuerit præcepti, sed tantum consilij: verum quod diximus, absolutè alijs communiter magis placet. Vnde si factus esset impotens ad soluendum, non posset exigi pœna, vt tradunt Doctores citati. Si tamen commensationibus aut alijs indebitis modis sua absumpsisset, vnde facile præuidere poterat secururam illam impotentiam, non foret ab obligatione pœnæ eximendus: vt docent Molina, Lopez, Medina, Salas, & alij. Quamuis Pet. Nauarra velit id tantum habere

bere locum, quando in fraudem se fecisset impotentem, sed ex debili fundamento: ut ostendit Salas, & ex generalibus principijs de Restitutione faciendâ, antè explicatis, satis potest intelligi.

Tertio requiritur, ne pœna sit immodica: ut tradunt quoque DD. allegati. Qualis erit, si pignus in commissum cadat, aut fors duplicetur, ut colligitur ex Cap. Significante De pignoribus, & rectè docet Couar. libro 3. Variarum Resol. cap. 2. Debet itaque esse moderata iuxta mensuram culpe: quod etiam in alijs pœnis requiritur. Imò quando immoderata est, non debet censi mutuatarius in eam liberè consentire, sed coactè quodammodo per iniuriam: quare iustè non poterit exigi.

Quarto requiritur, ut mora sit notabilis: non enim vnus dici vel etiam septimanæ interuallum debet ordinariè computari sufficiens ad pœnam incurrendam. Vnde non esse iustam consuetudinem dicit Mald. si exigi soleat alicubi tota pœna, quando non statim à tempore constituto fors soluitur: nisi fortassis eo nomine tempus longius concessum sit, ut, nisi ante talem terminum præcisè fors fuerit restituta, reddatur mutuatarius statim pœnæ obnoxius.

64 Petes, Vtrum hæc pœna post moram in foro conscientiæ sit soluenda etiam ante sententiam Iudicis.

Respondetur affirmatiuè, modò mutuator eam exigat. Ita docent Siluest. V. Pœna n. 14. Anton. 2. p. tit. 1. cap. 7. §. Quod de pœna. Molina tom. 2. disp. 317. Salon. quæst. 78. art. Controu. 12. Petrus Navarra lib. 3. cap. 2. n. 336. Salas dub. 21. Azorius tom. 3. lib. 5. c. 6. Couar. in epitome quarti Decretal. 2. p. cap. 6. §. 8. n. 11. & Mald. loco citato: & alij contra Nauar. cap. 25. n. 67. & 68. Sed

Probatum Primum, quia per conventionem mutuatarius se quodammodo mutuatori, ut Iudici submittit: quando igitur hic exigit, & quasi mandat soluere, tenetur alter soluere. Deinde pactum ex sua ratione habet, ut per se obligationem inducat ad illi standu & satisfaciendum, saltem quando pars requirit: nihil enim tam naturale est, ac pacta seruari, ut dicitur l. 1. D. De pactis: quare quod ex pacto debetur, soluendu est nullâ expectatâ Iudicis sententiâ: Hæc autem pœna debetur ex Contractu ergò &c. Atque omnino contrahentium hæc videtur esse intentio, quod velint sese obligare ad pœnam persolvendam absque eo, quod per Iudicem ad hoc debeant condemnari & compelli: alioquin vix esset operæ pretium inire conventionem pœnalem propter molestias & incommoda quæ occurrunt in imploranda Iudicis auctoritate & ipsius sententia obtinenda, ut benè dicit Bonac.

Dixi, modò mutuator exigat, quia 65 quamdiu pœnam non exigit, potest presumi aut remittere, aut indulgere dilationem; quia solent homines sapius eiusmodi pœnas gratiosè dissimulare quando sortem receperunt. Ad quod accedit, quòd diximus mutuatorè hîc habere quodammodo partes Iudicis, & proinde eius exactio nem quasi sententiam. Quare sicut pœna iudicialis aut legalis nõ debet solui, ante sententiam Iudicis, ita neq; hæc ante exactio nem mutuatoris. Ita Bonac. sup. Salas, Molina; Mald. Nauar. cap. 23. n. 67.

Sed dices: Pœna conventionalis retinet 66 rationem pœnæ: atqui de ratione pœnæ videtur esse, quòd non debeat ante sententiam Iudicis; ergò non debeat in conscientia solui hæc pœna ante sententiam Iudicis.

Propter hoc argumentum tenet Sanchez libro 1. De matrimonio disputat. 36. contrarium, sicut & alij nonnulli; sed non satis solidè, ut apparet: quia ut de ratione pœnæ admittatur esse, seu potius ad eius rationem hoc consequi, quòd non debeat ante sententiam, id limitatè erit intelligendum de pœna, quæ omninò est inuoluntaria: non de conventionali pœna, siue de ea, quæ debetur ex voluntario pacto, qualis est illa, de qua agimus. Et quidem potius dicendum erit, hanc ideo non habere perfectissimâ rationem pœnæ, quàm contra naturam pacti admittere suspensionem obligationis, ac debitæ solutionis, vsque ad sententiam Iudicis.

D V B I V M X V I.

Vtrum mutuatori semper licitum sit pacisci, ut sibi restitatur mutuum in eodem pondere, numero, vel mensura, in quibus ipse mutuum dat, v. g. si alteri mutuum modium frumenti, an pacisci possim, quod quouis casu restituet mihi modium frumenti: & sic in alijs.

Doctores variè loquuntur, & diuersimodè distinguunt pro resolutione Dubij propoiti. Omisiss opinionibus, dicam quæ nobis videntur solidius & verius dici posse.

RESPONDEO itaq; & DICO Primum: 67 Si dubium sit, vtrum pretium rei mutuatæ, tempore quo restituetur, sit futurum minus an maius, licebit mutuantis pacisci, quòd sibi restituetur res mutuata in eadem specie eiusdem bonitatis, in eadem mensura, aut pondere, vel numero, prout ipse dedit; & poterit eam recipere atque adeò repetere tali modo, etiam si pretium rei creuerit. In hoc conveniunt DD. passim omnes, ut videre est apud Salas, De vsuris dub.

24.n.2. Res est evidens: quia par fuit utriusque conditio: sicut enim mutuator potuit quasi lucrari, ita etiam perdere, & sic ipse mutuarius quasi lucrari, si videlicet pretium rei mutuatæ esset minus tempore restitutionis.

68 **D I C O** Secundò: Si in contractu mutui, non fuerit conuentum de restituenda re in maiori numero, pondere, vel mensura, vel de exequando eius pretio, sed simpliciter de reddendo mutuo, non tenebitur postmodum mutuarius rem in maiori quantitate restituere, etiamsi pretium rei foret tunc minus, quando eam restituit. Ita docet Dom. Soto lib. 6. de Iure & Iust. q. 1. art. 2. Salon. q. 78. art. 2. Controuerf. 25. Tolet. lib. 5. c. 34. Grassijs lib. 2. c. 104. n. 21. & 23. Garsias De contract. p. 1. c. 7. Lopez 2. p. Instruct. c. 67. Azor. tom. 3. lib. 7. c. 10. quest. 7. Sa V. Mutuum n. 9. Less. c. 20. dub. 17. n. 150. & alij contra Pet. Nauarr. lib. 3. cap. 2. n. 252. estque ita vsu receptum: Et

Ratio videtur evidens ex natura ipsius mutui, quod est contractus, quo res in alterius transfertur dominiũ cum obligatione reddendi similem in specie & eiusdem bonitatis. Vbi id intelligitur de bonitate, quæ communiter in re tali solet attendi. Quare simpliciter loquendo modius tritici dicitur esse eiusdem speciei & bonitatis, si constet granis intrinsecè equè bonis, quando valet octo florenos, & quando duodecim. Quæ ergo reddiderit sic rem eiusdem speciei, & bonitatis satisfecerit obligationi, quam ex mutuo contraxit, si non sit aliter conuentum ratione mutationis pretij, quæ poterat aduenire.

Excipiendus tamen est casus, quando mutuarius fuisset in mora soluendi pro tempore illo, quo pretium nondum decreuerat.

69 **D I C O** Tertio: Eodem modo, si in contractu non fuerit conuentum de minuenda quantitate, aut de pretio tantum exequando, prout valet res pro tempore quo mutuatur: sed simpliciter actum sit de restituenda sorte ipsius mutui, poterit mutuator postmodum, quando terminus restituendi aduenierit, rem in eadem quantitate exigere, & recipere prout eam mutauit, etiamsi pretium accreuerit. Ita tenent DD. citati pro conclusione præcedenti: cum quæ cohæret planè hæc Conclusio: quamuis Lessius videatur hanc negare, sed non satis consequenter: Nulla enim apparet ratio, cur debeat esse deterior conditio mutuatoris, quam mutuarii, ita scilicet ut teneatur mutuator in casu dicto admittere restitutionem mutui in eadem quantitate, quando pretium decreuisset, & non liceret ei recipere atque exigere eandem quantitatem rei mutuatæ, si pretium tempore restitutionis faciendæ accreuisset, præsertim cum nulla æquitas di-

ctet, ut quis ex beneficio incommodum reportet. Foret autem magnum incommodum & grauamen, si ex simplici mutuo, exponeretur periculo recipiendi rem mutuatam in quantitate minori, si pretium eius accreuisset; non autem vicissim expectaret fortunam recuperandi rem illam in eadem quantitate, cum pretij augmento, si forsitan pretium accreuisset. Ratio itaque huius Conclusionis eadem est, quæ præcedentis: & omnino fauet l. Vinum D. De rebus Creditis: ubi dum moueretur quæstio, secundum quam temporis rationem foret æstimandum vinum, quod mutuo erat datum, & in iudicio repetebatur, respondet l. C. si dictum esset; quo tempore redderetur, æstimandum, quanti tunc fuisset: si non, quanti tunc, cum petatum esset. Sed

Opponit Pet. Nauarra: Si mutuem alicui centum aureos, dum singuli valent duodecim Regalia, & postea decrescat pretium illorum ad decem, non satisfaciet ille, si postea idem pondus auri restituat, sed maius restituere debebit; ergò similiter in alijs.

Pro huius obiectionis solutione,

70
Obersuandum est, posse pecuniam siue nummos tripliciter dari mutuo. Vno modo, v. g. quod dem alicui mutuo trecentos florenos simpliciter siue in vna specie, siue in diuersis, & tantum fiat stipulatio, de reddendis trecentis florenis, prout ratio mutui importat. Alio modo, quod alicui mutuem centum aureos in specie, non habendo respectum ad valorem: & stipuler de restituendis mihi centum aureis in specie tempore constituto mihi reddendis. Tertio, quod alicui dem mutuo trecentos florenos in nummis aureis certi generis, & stipuler de restituendis mihi trecentis florenis in similibus nummis.

Si primo modo dederim mutuo, tenebitur mutuarius mihi reddere trecentos florenos plene, etiamsi omnes species pecuniarum, in quibus mutuaui, decreuissent quoad valorem pretij: quia mutuum hæc nõ est ipsa substantia nummorum, sed simpliciter pretium, quod extrinsecus habent: vnde illud prout est mutuo datum, sic debet restitui: illud autem erant trecenti floreni. Et similiter satisfaciet mutuarius restituendo trecentos florenos, etiamsi valor istorum nummorum accreuisset.

71
Si secundo modo mutuaui, tenebitur mutuarius mihi reddere centum aureos in specie, etiamsi valor extrinsecus fuerit auctus. Quemadmodum & tenebor esse contentus eorundem restitutione, etiamsi valor ille esset diminutus. Ratio est, quia res mutuo data secundum hanc formam mutandi sunt aurei monetati secundum suam substantiam, non habitæ ratione Bonitatis aut æstimationis, quam habent secundum præsentem

sentem aut futuram eualuationem, vt illa mutabilis est; & proinde illi in eodem numero & pondere, nec plus nec minus ex vi mutui sunt reddendi, quando mutuandi modus habuit talem formam, & sic, neq; aliter pactum sit. Sumitur ex Soto sup. lib. 6. q. 1. art. 2. Mercad. Tract. 3. De contractib. & pluribus alijs antè citatis. Quemadmodum si bis mille aureis numerus in specie, emam mihi super bonis alterius censum centum aureorum, annuè in specie soluendorum, tenebitur ille annuè soluere centum aureos in specie, neque plus vel minus, siue aurei valor decrescat siue accrescat, quantum est ex vi illius contractus.

72 Si denique tertio modo dederim pecunias mutuo, tenebitur mutuarius mihi reddere trecentos florenos in nummis aureis illius generis, vti accepit: ita vt, si valor aurei sit diminutus, debeat dare plures, quam acceperit, scilicet tot, qui conficiant summam trecentorum florenorum, & è contrà, si valor fuerit auctus, possit reddere pauciores, scilicet tot solum, qui faciant prædictam summam: quia hic iterum res mutuata propriè est pecunia tantæ æstimationis in florenis iuxta currentem eualuationem. Quod autem adiectum est, continet tantum modificationem, in qua specie nummorum sit pecunia tantæ æstimationis quoad florenos restituenda: quæ adhiberi censetur, ne restitutio fiat in alijs speciebus, quæ molestiores sunt, siue ad computandum, siue ad transferendum ad alia loca, aut simili de causa.

Ad argumentum itaq; Resp. Res alias, quæ dantur mutuo, esse conferendas cum aureis, qui secundo modo dantur mutuo. Quo casu diximus eum, qui sic acceperit centum aureos mutuo, satisfacturum, si centum in eodem pondere restituat, etiamsi pretium decreuisset. Idque euidentius in alijs rebus habet locum, de quibus magis constat, quod spectetur tantum substantia rei, eiusque bonitas, non autem attendatur æstimatio pretij: non enim petit quis mutuo frumentum, aut oleum propter pretium, sed propter rerum substantiam, vt illa vti possit.

73 **Dico Quarto:** Quando præuidetur tempore redditionis, rem valituram plus vel minus, licebit partibus pacisci de reddenda maiori vel minori quantitate, prout rationabiliter putatur pretium minus aut maius futurum; sed non videtur tunc esse tam contractus mutui, quam venditionis & emptio- nis, saltem implicite, aut alterius permuta- tionis affinis mutuo. Ita docet Soto supra.

Rationem reddit: quia in mutuo propriè dicto spectatur tantum proportio rerum aut corporum, quæ permutantur, ac bonitatis, quæ in illis secundum se ordinariè consideratur, non pretiorum, vt satis ex mutui definitione licet intelligere.

Dico Quinto: Quantum is pretium rei, quæ mutuo datur, probabiliter augendum putetur, poterit nihilominus mutuator absque iniustitia, in contractu mutui sistendo, obligare alterum ad reddendam sibi rem in eadem quantitate, in qua dat illam mutuo. Hoc in primis omnes satis communiter admittunt, etiam P. Navarra lib. 3. c. 2. n. 251. quando mutuans erat rem cõseruaturus in illud tempus: absolute verò ita docet Soto loco cit. & Molina disp. 311. & admittit Lessius esse probabile: quamuis aliter sentiat, quando saltem pro certo haberetur quod pretium sit augendum.

Probat: quia si nullum adijciatur pactum, sed nudè ac simpliciter res detur mutuo, quantum præuideatur, quod pretium rei accrescet; poterit mutuans, nihilominus tempore restitutionis exigere rem, in eadem quantitate, prout illam dedit, iuxta tertiam Conclusionem antè positam; ergo poterit ab initio per speciale pactum obligare mutuatarium ad reddendam eam in eadem quantitate.

Confirmatur: quia quando in casu pro- 75
posito redditur res in eadem quantitate, siue pretium rei accreuerit, siue decreuerit (quando non aliter fuerit conuentum) seruatur iustitia; alioquin nec mutuarius satisfacere, reddendo eandem quantitatem, quando pretium decreuisset, quod est contra secundam conclusionem satis communiter receptam & antè probatam: nec posset mutuator eandem quantitatem recipere, quando pretium acceuisset, cuius contrarium offendimus circa tertiam Conclusionem, & tenetur à multis citatis: ergo ab initio, quando mutuum datur, potest addi noua obligatio, quæ teneatur mutuarius, iuxta naturam contractus mutui, satisfacere, id est, reddere rem eiusdem speciei in eadem mensura, numero, aut pondere: prout etiã & illa stipulatio, quæ teneatur mutuator esse contentus tali redditione mutui: quia iusto contractui potest sine iniustitia superaddi noua & strictior obligatio ad standum & satisfaciendum ipsi contractui, qui inicitur. Quod si alterutra pars existimet se fore grauata, non ineat eiusmodi contractum, & non petat, aut non det mutuo, sed respectiue potius emat, aut vendat, dilatâ solutione, & contrahant super re secundum æstimationem pretij, præsentis aut futuri, iuxta regulas & conditiones in illa formâ contractus seruandas, de quibus supra egimus. Contra charitatem autem peccaret, qui non vellet dilatâ solutione alteri rem vendere, qui eâ multum egeret, sed tantum dare mutuo, quando præuideretur mutuatarium ex hoc genere contractus valde fore grauandum.

DVBIVM XVII.

Vtrum ille, qui animo usurario aliquid ultra sortem ratione mutui accepit absque pacto externo de eo dando, teneatur ad restitutionem?

76 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Si mutuans intenderit aliquid tamquam debitum ratione mutui, ultra sortem accipere, & mutuatarius etiam tali animo det (quod interdum accidere solet, quando indoles mutuantis alteri est perspecta) tum sine dubitatione tenebitur mutuator ad restitutionem. Sumitur ex Navar. c. 17. n. 219. Molina 301. Tabien. V. Usura qu. 1. Salas dub. 6. n. 3. §. Secus si quamuis nullum pactum: & satis per se constare videtur.

Declaratur breuiter: quia mutuatarius non obtulit voluntariè, neq; ex amicitia: sed quodammodò coactè, eo quòd merueret se aliter nõ impetraturum, siue nunc, siue aliàs; si non præstaret aliquid ultra sortem. In hoc casu autè intelligunt DD. locũ habere Cap. Consuluit De vsuris, vbi Pontifex cum, qui eiusmodi proposito pecuniam mutuo dedit, vt plus recipiat, dicit inducendum efficaciter ad restitutionem, quamuis sine omni conuentione id fecerit. Vide Cauar. ad Reg. Peccatum p. 2. in princ. n. 4.

77 **D**ICO Secundo: Si mutuatarius det gratis & voluntariè ex amicitia, aut gratitudine quadam, sed interim mutuator, id non aduertens, accipiat vt debitum, & tamquam ex obligatione datum ratione mutui, tunc quidem nõ tenetur in veritate à parte rei ad restitutionem, tenetur tamè ratione conscientie erronee; quamdiu illa durat. Ita Scotus in 4. dist. 75. qu. 2. Caiet. Opusc. De Usura tomo 3. q. 3. Medina q. 4. De vsuris: Molina disp. 306. Soto lib. 6. q. 1. a. 4. Tolet. lib. 5. c. 29. Couar. sup. Sil. V. Usura 6. q. 3. Nauarra lib. 3. c. 2. n. 208. & seq. Salas dub. 7. n. 3. & alij contra Tabien. V. Usura 1. q. 1. Pannorm. ad Cap. Consuluit, & quosdam alios: qui volunt mutuatoreni teneri ad restitutionem, etiam si illi postea constiterit, quòd mutuatarius liberaliter dederit. Sed

Probatur Assertio: quia nemo tenetur ad restitutionem; nisi qui habet alienum, aut iniuste alterũ læsit, vel ad læsionem cooperatus est: quamuis enim habuerit quis intentionem accipiendi alienum, & sic alterum lædendi, dum habuit voluntatem accipiendi quasi pretium ex mutuo, tamen in re non accepit alienum, neque læsio est secuta, quia alter non iniustus ex obligatione, quam mutuator intendebat, sed ex amicitia & ex bona voluntate dedit; non fuit igitur iniuste grauatus, aut læsus. Quemadmodum si intendere furto auferre palliũ Petri, quòd postea deprehendam esse meum, vel à Petro mihi datum, non tenerer ad restitutionem: quia

Vviggers de iure & iust.

in re non abstuli alienum, neque Petrum læsi, vt rectè notat Soto lib. 6. q. 1. art. 2. Et

Confirmari potest ex l. Inter omnes 46. §. Rectè D. De furtis, vbi dicitur: Si ego me, invito domino, facere putarem, cum dominus vellet, furtum facerem (id est furti culpam incurrerem) sed furto non obligor, id est, ad restitutionem non teneor. Sed

Obijcitur: Licet mutuatarius donet gratis, tamen mutuator non accipiat vt donum, sed vt debitum; ergò hæc donatio non est valida, quandoquidem non sit acceptata tamquam donatio; ergò mutuator tenetur ad restitutionem.

Respondetur, Donationem quidè non fore validam, quando accipiens non vellet accipere illam per modũ donationis, sed dumtaxat per modum debiti. Quòd si verò implicitè saltè rem accipere velit, omni modo meliori, quo potest, licet illam vt debitam apprehendat, erit tamen donatio valida: & hoc modo censendus est mutuator ille accipere incrementum illud ultra sortem; videlicet omni ratione meliori, quàm potest, quia nil nisi lucrum siue profectum suum quærit.

Accedit, quòd, tametsi ne implicitè quidem acceptasset vt donum, postea tamen semper possit accipere, quamdiu scilicet alter donationem non reuocauerit. Quare obligatio restituendi quasi nulla est, vt potè quæ ad voluntatem debitoris possit elidi & extinguì.

Obijcitur Secundo: Cap. Consuluit: De vsuris, dicit Pontifex, vsurarium mentalem in iudicio animæ efficaciter inducendum ad restitutionem faciendam; ergò &c. Respondetur cum Salas & Molina supra, Cap. loqui de casu, quo superadditio non fuit gratuitò facta, sed quasi ex debito secundũ mutuantis intentionem, quam habuit mutuatarius perspectam, aut præsumptam, quia metuebat quòd aliàs non esset mutuaturus, prout hoc explicuimus circa primam assertionem.

79 **Q**uæret aliquis: Quid si mutuatarius det aliquid ultra sortem, dum restituit, & alter dubitet, quo animo detur, vtrum dubitando possit accipere & retinere?

Respondetur, non posse in primis retinere cum dubio negatiuo, id est, quando non habet vlla signa, vnde probabiliter existimet eũ gratis siue gratiosè omnino dedisse, sed planè nescit, an dederit gratis, an vt pretium mutui. Ratio est, quia cum tali dubio, nemo potest dominium alicuius rei inchoare. Idem dicendum est, quando dubium est positiuum; ita vt vtrumque habeat æquales rationes, tam pro parte vnâ, quàm pro altera. Ita Tolet. lib. 5. cap. 29. Molina disp. 305. à Grassijs lib. 2. cap. 107. nu. 12. Salas supra, qui tamen addit posse retinere interim dum animum mutuatarij exploret.

Ff

Vnde

Vnde quando cōcurrunt eiusmodi circumstantiæ & signa, vt omnibus perpenſis possit prudenter iudicare, quòd alter ex bona voluntate gratis dederit, tunc illi licitum erit retinere. Eiusmodi autem signa iuxta Caiet. & Couar. sup. sunt, quando mutuans ex sua parte nō indicauit se aliquid exigere: neque soleat exigere, & mutuatarius non indicet, nec præſeruat aliquam tristitiam vel animi ægritudinem, sed animo hilari & benè composito aliquid præſentat. Tutissimum autem erit animum alterius per interrogationem exquirere, vel donationem repræſentare, vt indicat Nauar. c. 17. n. 209. & Salas sup.

80 **Q**uæritur Secundò: Quid si mutuans bonâ fide acceperit aliquid vltra sortem, existimans alterum gratitudinis causâ dedisse, & postea deprehendat contrarium?

Respondetur, teneri tum ad restitutionem, quatenus eo factus est locupletior. Molina sup. Lopez 2. p. Instr. c. 55. Nauar. sup. & alij: contra Anton. 2. p. tit. 1. c. 7. §. 6. vt refert Salas sup. Quòd si bonâ fide rem consumpserit, neque aliquid emolumenti inde superſit, ad nihil tenebitur, iuxta dicta sup. De restitutione in communi, & alibi.

DVBIVM XVIII.

Vtrum usurarum dominium transferatur in usurarium?

81 **Q**uæſtionis huius intelligentiæ utilis est ad intellectum alterius quæſtionis, magis practicæ, quam proximo loco explicabimus: quænam scilicet quis possit ab vſurarijs titulo gratuito vel oneroso accipere.

RESPONDETVR itaque & DICO Primò: Si vſuræ siue res ratione mutui vltra sortem solutæ misceantur cum alijs rebus eiusdem naturæ, quæ sunt ipsius vſurarij, sic vt nequeant distingui, transfertur earum dominium in vſurarium. Ita tenent Sil. V. Vſura 6. q. 1. Med. q. 4. De vſuris, Molina disp. 326. Nauarra supra c. 2. nu. 397. Mald. Tract. 5. c. 3. dub. 21. & alij contra Salas dub. 38. n. 9. Sed colligitur ex §. Si duorum, & seqq. Institut. De rerum diuis. & ex l. Si alieni 78. D. De solutionib. vbi dicitur: Si alieni nummi, incerto vel inuito domino, soluti sunt, manent eius, cuius fuerunt: Si mixti tamen essent, ita vt discerni nō possent, eius fieri, qui accepit in libris Caij scriptum est; ita vt actio domino cum eo qui dedisset, furti competeret. Ratio potest esse, ne rerum dominia maneant incerta, quando eiusmodi mixta ab vno in alterum transferuntur.

82 **H**ic tamen rectè ex Molina notat Mald. Tract. 5. c. 3. dub. 21. mutuatarium, cuius res permixtæ sunt rebus vſurarij, habere ius in re in acerrum siue cumulum, vt ante alios omnes inde illi satisfiat, quamdiu cumulus exſtet, idem quasi manens. Colligi potest ex

Instit. sup. & ex l. Marcellus 3. §. Pomponius D. De rei vindic. vbi dicitur: Si quid, quod eiusdem naturæ est, ita cōsumum atque commixtum est, vt deduci & separari non possit, pro parte esse vindicandū, vtputa si meum argentum & tuum in massam redactum est. Quod & rationi cōsentaneum est: cur enim quādo mihi certò constat rem meā huic esse permixtam, nō possim mihi ex cumulo vindicare, quantū de meo ibi inest? Imo probabile est, quod addunt Mol. & Mald. si reliquum acerui, quod ex parte furis vel vſurarij admixtum est, fuerit minus quid rebus meis, totum potius tunc aceruum transire in dominium meum, sic vt eum vindicare possim; cum onere tamen restituendi residuum. Nec enim videtur ratio, quare tali casu deberent esse potiores partes furis vel vſurarij qui iniquè res meas plures miscuit cū paucioribus suis, quàm partes meæ: quæ sunt argumenta Salas, quare putet res furtiue vel vſurariæ acquisite non transire in eorum dominium per commixtionem cum rebus similibus ipsorum: neque ratione casent saltem quando hæ sunt in minori quantitate. Fit itaque ista translatio dominij per talem commixtionem non ex natura permixtionis per se, sed auctoritate iurium allegatorū, cum priuilegio prioris domini, & moderamine iam explicatis, quæ leges aliæ citatæ subindicant.

DICO Secundò: Si res, vſuræ nomine soluta, non sic permisceantur cum rebus vſurarij, vt discerni nequeant, non transferuntur earum dominium in vſurarium. Est D. Th. hic q. 78. art. 3. vbi docet fructus perceptos ex rebus frugiferis, quas vſuræ nomine forsitan extorsit vſurarius, debere simul cum ipsis rebus restitui: quia, inquit, sunt fructus rerum, quarum alius est dominus. Idem contra Scotum in 4. dist. 15. q. 2. a. 3. Palud. ibidem q. 5. Nauar. c. 17. n. 265. docent Caiet. tomo 2. opusc. 8. c. 1. Soto lib. 6. q. 1. art. 4. Couar. lib. 3. Var. Resol. c. 3. n. 16. Angel. V. Vſura 2. q. 18. Sil. V. Vſura 6. q. 1. Mol. disp. 317. Bannes. 2. 2. q. 78. a. 3. ibidem Arrag. Salon. Controu. 1. Salas sup. dub. 38. Mald. supra, & alij ferè communiter.

Probatum: quia per illam solutionem seu traditionem rei alicuius vltra sortem vſurario factā, non intendit mutuatarius gratis illam donare ex benevolentia, vt hic supponimus, neque tribuere plus iuris vſurario, quàm habeat, aut ei debeatur propter mutationem: atqui ratione mutationis nihil debetur illi præter sortem: quare nō censendus est velle se dominio illius exuere, & illud in alterum transferre: sed tantum externam facere traditionem; quatenus hæc est necessaria, vt mutuum impeteret, aut pignus recuperet; ergò non est fundamentum dicendi, quòd dominium transeat in vſurarium.

Confirmatur ex l. Nunquam 31. D. De acqui-

acquirendo rerū dominio, vbi dicitur, Nunquā nuda traditio transfert dominium, sed ita si venditio, aut aliqua iusta causa precesserit.

Secundò Probat, quia fur non acquirit dominium rei furtiue, quamdiu discerni potest à rebus eius proprijs, l. vlt. D. De vsufr. ergò nec vsurarius acquirit dominium rei vsurariæ: vnde nec potest eius transferre dominium in alterum: & hinc meritò dixit D. Th. sup. etiam fructus perceptos ex re frugifera esse restituendos, & cum illo Bannes. Arrag. Salon. sup. Controu. 4. Salas dub. 39. Bonac. supra puncto 14. & alij.

84 **D I C O** Tertio: Res tamen pecuniā vsurariā lucrifacæ, statim atq; vsuratio traditæ sunt, transeunt in eius dominium. Est communis sententia, vt habet Nauarra lib. 3. c. 2. n. 411. & docet ex professo D. Thomas loco citato. Colligitur ex l. 1. C. Si quis alteri vel sibi &c. & l. 8. ibidem.

Rationē reddit D. Th. quia sunt fructus industriæ vsurarij, non ipsius pecuniæ, quæ sterilis est. Rectè tamen monet, si alter passus sit damnū propter carentiam pecuniæ suæ, quòd vsurarius teneatur ad compensationem nocuenti.

D I C O Quarto: Si vsurarius res alienas, nomine vsuræ acceptas, distrahat & vendat, acquirit quidem ipse dominium pretij sibi soluti, dominium tamen ipsarum rerum non transfert in emptores, vt iam dictū est. Patet ex l. Qui vas D. De furtis in fine, vbi dicitur, quòd nummus, qui redactus est ex pretio rei furtiue non sit furtiuus, & ex l. Si in emptione D. De contrahenda empt. Et ita docent Azor. tom. 3. lib. 5. cap. 12. & alijs locis, Salas dub. 39. Molina disp. 326. Bonac. sup. n. 4. Requiritur tamen, vt emptor res illas bonā fide emerit, nesciens esse alienas: si enim sciuerit, iam contractus emptionis & venditionis est nullus, & vsurarius sic eo mediante non potest acquirere dominium pretij, quod illi persoluitur:

D V B I V M XIX.

Quenam ab vsurarijs liceat accipere titulo gratuito, vel oneroso?

85 **O**bservandum est, similem questionem posse locum habere pro magna parte etiam in alijs debitoribus, qui soluendo non sunt: quænam scilicet ab his liceat accipere titulo gratuito, vel oneroso.

R E S P. & D I C O Primò: Res alienæ, quæ in se existat, vt vestes, vasa argentea, quæ pro vsuris siue lucro vsurario vsuris sunt extortæ, nō possunt accipi vilo titulo nec gratuito, nec oneroso à quoquā, quantūuis etiā vsurarius nō fieret inde impotens ad faciendam restitutionem ijs, quorum sunt, & satisfaciendū alijs creditoribus. Est doctrina cōmunis: &

Ratio est evidens: quia harum dominium

non est penes vsurariū, vt Dubio præcedenti ostendimus circa assertionem secundam. Quare eas alienandi potestatem nō habet: nec quisquam eas siue dono, siue titulo emptionis accipere potest. Et quidē, si quis scienter res eiusmodi ab eò acceperit, tenetur in primis illas restituere in specie, si apud illum existant, aut pretium ipsarum, si amplius eas nō habeat, idque non alteri, quāmodo vero rerum domino. Si autem ignorans esse alienas emerit, vel dono acceperit, domino tenebitur ad restitutionem, in quantum factus est inde locupletior, vbi de veritate ei confiterit: & si in specie apud illū adhuc existant, tenebitur simpliciter reddere. Salas quidem De vsuris dub. 40. n. 3. cum Medina C. De restit. q. 11. circa finem, & q. 4. De vsuris, docet vsurarium res quæ functionē recipiunt, siue quarum vsus, est consumptio (vt sunt triticum, oleum, vinum, pecuniā) posse alienare, & dominium in alium transferre, modò ipse maneat sufficienter potens ad restituendū. Rationem reddunt, quia cum vsurarius habeat, aut facillè habere possit bona eiusdem speciei & bonitatis, quibus opportunè restituat vsuras acceptas, cæsetur dominus earū expressè aut implicite cōsentire, vel si nō consentiat, erit irrationabiliter inuitus circa earum alienationē: quod Salas conatur confirmare per diuersas leges & argumenta: atque ita non teneretur ratione rei acceptæ, qui rem talem ab vsurario, aut fure accepisset, dū hi essent potentes rem aliam similem restituere. Sed contrarium verius est, quod docent Couar. ad Reg. Peccatum, p. 3. in principio n. 2. Molina disp. 33c. Pet. Nauarra lib. 3. cap. 2. dub. 14. & lib. 4. cap. 1. n. 4. Et

Probat **Primò** ex l. Nam etsi D. Si certū petatur, vbi dicitur, Nam etsi fur nummos tibi dedit animo credendi (id est, mutuandi) accipientis nō facit: & ex l. Si me, & Titium: eod. tit. vbi dicitur, si debitor meas pecunias tibi mutuo dederit, mihi esse restituendas. Et ratio apparet evidens, quia nemo priuatus potest res alterius absq; eius mandato transferre in dominium alterius. Ad fundamentum autem alterius opinionis responderetur, omnino immeritò præsumi, quod dominus cōsentiat, & sic immeritò quoque dici, quod irrationabiliter sit inuitus, quia per talē alienationem multum iuris ei discederet: quia cum iam competat ei duplex actio scil. personalis in vsurariū, aut furem, & etiam realis in rem quā potest vbiq; vindicare, amitteret actionem illam realem, si vsurarius aut fur verè transferret dominium rerum eiusmodi in alterum. Vnde & nouam faciunt iniuriam domino; quando commiscunt cum rebus suis proprijs eiusdem generis. Nequè refert, quod vsurarius, aut fur dicatur satisfacere restituendo rem numero aliam, eiusdem tamen speciei & bonitatis: quia dū de factis

F f ij hæc oñ

hæc offertur & restituitur, tunc nihil censetur domino discedere, quia planè æquivalens & quasi idè redditur: nec videtur in istis vsu consumptibilibus occurrere ratio, quare merito vrgeret restitutionè eiusdè numerorèi, siue vt Iurisperiti loquuntur eiusdè rei in specie: Secus autè quando non restituitur de factò, sed relinquitur tantù domino actio, quia tunc per alienationè verà periret illi potior sua actio, nimirù realis, vt iam ostendimus.

86 **O**bseruandum verò hîc est, Res illas apud vsurarium exstantes censi alienas, quæ sub nomine vsuræ seu lucri supra sortè datæ sunt: non autem sic illas, quæ vsurario datæ sunt in solutionem sortis, siue illius solius, siue etiam sortis & vsurarù simul, modò fors æqui valeat saltè dimidio iusti pretij talium rerù secundù prudentù æstimationè. Vnde pignora, quæ intra tempus à Principe constitutum nõ repetuntur, censentur transire implicito contractù venditionis in dominium vsurarij: quia à mutuatarijs solent ista quasi per modù venditionis pro sorte & vsuris relinqui vsurario: quando autè non est deceptio vltra dimidium iusti pretij, tunc contractus venditionis validus est ad dominij translationem. Hac igitur de causa quidam probabiliter excusât à peccato iniustitiæ, qui emunt ista pignora ab vsurarijs, quando tempore à Principe constituto publicè venduntur: nisi sint res furto sublatæ, aut sacræ, quæ pignori dari nõ possunt. Ita docet Conrad. De contract. q. 69. Antonin. p. 2. tit. 1. c. 18. §. 17. Mald. supra dub. 22. Monet tamen Anton. quia res nõ omnino clara est, hinc ante factù non esse consulendum, nihilominus post factum nõ esse damnandù, præsertim (inquit) cum nullum legerit Doctorem qui damnet. Accedit quod possit præsumi tacitus consensus mutuatarij in hanc venditionè, quia hoc facit quod plures emptores concurrât, & sic pluris res vendatur: Ipse autem vsurarius teneatur restituere quidquid inde vltra sortè acceperit, & multo magis quod vltra sortem & prætensum lucrum vsurarium.

87 **D**ico Secundò: Res eas, quarum vsurarius dominium habet, potest quis ab illo accipere, etiã titulo gratuito, si non sit nec fiat inde impotens ad creditoribus præstandam solutionem aut faciendam restitutionem. Neque bona illa sic translata sunt obnoxia restitutioni. Ita Salas dub. 41. n. 4. cum Molina disp. 329. & alij DD. cõmuniter. Vnde inferunt filiam posse in dotem accipere domum vel agrum, non tantum, què pater forsitan ex patrimonio habuerit, sed & illum, quem pater vsurarius emerit pecuniã vsuris partã, modò reliqua bona eius sufficiant restitutioni faciendæ. Vide Siluest. V. Vsuræ 8. qu. 1. Ratio est: quia hæc res est ipsius vsurarij, neque est alteri hypothecata, vt supponitur. Neque enim verù est, bona vsurarij esse

tacitè hypothecata pro vsuris, vt Med. q. 4. De vsuris videtur existimasse: Contrarium enim cõmuniter tenent tum Theologi, tum Canonistæ: Sorò lib. 6. De Inst. q. 1. a. 4. ad 3. Arrag. & Bannes. 2. 2. q. 78. a. 3. Salon. ibid. Controu. 3. Tolet. lib. 5. c. 35. Sil. V. Vsuræ 6. q. 5. Nauar. c. 17. n. 265. Couar. 3. Variat. c. 3. n. 6. Panor. Cap. Cum tu, & Cap. Cum tu nos De vsuris: Ioan. Andreas, Hostien. ibidem: Molina disp. 329. & alij. Ratio est: quia neque ex natura rei, neque ex aliquo iure positiuo potest ostendi talis hypothecatio.

88 **A**ddidi, Si inde nõ fiat impotens &c. quia plerique DD. sentiunt, eum, qui accepit aliquid ab eo, qui ex illa occasione efficitur impotens ad creditoribus satisfaciendum, in conscientia obligari ad reddendum: quod mox amplius ostendemus. Nonnulli tamen distinctionem hîc adhibent: & in primis dicunt, si quis non inducat eiusmodi debitorè ad donandum, vel alienandum id, vnde fiat impotens, sed alter sua sponte donet, non fore tunc eiusmodi donarium in foro conscientiæ obligatum ad restituendum, etiam si sciat vsurarium aut debitorem reddi per eam donationem, vel alienationè, impotentem ad creditoribus soluendum: secus si id sciens, induxerit. Vbi iterù videntur excipere casum, quo hæc impotentia non esset causa, quare debitor nõ soluat, aut non restituat, vt si iam animo antea cõstituerat nõ soluere creditoribus: tunc enim volunt donarium quoq; esse liberum à necessitate restituendi. Ita ferè Less. c. 20. du. 19. n. 168. & 170.

89 **S**ed verior, ac æquitati & iustitiæ magis consentanea est communior sententia: & Probatur: quia quando vsurarius, vel alius debitor non est soluendo creditoribus, nihil potest ab eo accipi per vltimam voluntatem, v. g. per testamentum, aut legatum, vel per donationem mortis causa, sed totum creditoribus est restituendum aut relinquendum in foro conscientiæ, vt mox dicetur; & Less. docet n. 172. ergò neq; per donationem inter viuos, quando est impotens, aut putatur inde futurus impotens ad satisfaciendum.

90 **S**ed dices: Non est par ratio: post mortem enim non potest quicquam amplius lucrari, vnde satisfaciat; dum viuit autem, suã industriã potest adhuc comparare, vnde soluat; deinde ipsa persona quamdiu viuit, manet creditoribus obligata.

Respondetur: Si debitor, qui manet superstes, sit industrius aut negotiosus, ita vt probabilis spes adsit, ipsum posse breui lucrari, vnde creditoribus satisfaciat, tunc non videbitur absolutè dicendus reddi impotens ad soluendum: & proinde eo casu forsitan liceret aliquid ab eo accipere. Si autem sit homo ignarus aut ignauus, qui vix lucratur, aut ne vix quod expendit, ita vt spes non sit, quòd lucrabitur, vt possit satisfacere,

cere, quid iuabit creditores, quod debitor maneat superstes, quando per donationem reddit se impotentem ad soluendum? aut quid proderit personæ obligatio, quando nec in re, nec in spe habet, aut superstit aliud vnde soluat.

Probatur Secundò: quia, quo eiusmodi debitor obseruat se magis impotentem, & rem suam angustiozem, eo semper solet tardior & difficilior esse ad soluendum: & si aliquid suâ industriâ lucrifaciat, id non tam promptè impendit in solutionem, quàm ipsa media iniquè acquisita apud se in valore adhuc exstantia; ergò illi, qui eiusmodi donationes acceperunt, quibus illum sciunt redditum impotentem, aut impotentiozem ad soluendum, vt inde quasi desperet quod se possit à debitis liberare, vt sequi solet, siue illum induxerint ad donandum, siue non, tamen censendi sunt suo modo causa iniquæ de-
91

91 Neque videtur villo modo excusare, quod debitor, quando donat, forsitan assermet, se nihilominus non habere voluntatem satisfaciendi creditoribus, quia potest hæc voluntas subito mutari. Quo casu fatentur quidem alij, quod donatarius deberet restituere: sed vnde id intelliget, & vt intelligat, forsitan miser debitor erubescet illud repetere, quod visus est liberaliter donasse, aut in repetitione metuet difficultates mouendas, aut donatarius forsitan consumpserit: atque ita, qui eiusmodi donationes admiserunt & receperunt sunt causa, quare creditores iniquè defraudentur.

Vnde & ex cõmuni vulgi apprehensione, tales censentur creditoribus esse iniuriosi: quod solet clamare, quãdo tales debitores faciunt largas donationes, quantumuis etiã in causas pias, melius ipsos facturos, si debita sua exsoluerent, & qui accipiunt, notantur auaritiæ, & tamquam qui accipiant bona aliorum siue alijs debita. Et quidem solent eiusmodi iniqui homines, qui nõ omninò iniquitatem quali prõfidentur, habere pro more, vt obtrudat siue Religiosis, siue Curatoribus pium causarum eleemosynas aliquando largiores, siue vt iniustitiã suam tegant, & patronos suarum actionum habeant, siue vt sub hoc prætextu sibi se à restitutione liberos persuadeant, & conscientia, quæ eos aliquãdo remordet, quali cauterisare valeant. Quare nullo modo consultum existimo, quod ab eiusmodi hominibus recipiantur mammonæ istæ iniquitatis, ad vllam piam causam, nisi pœnitentes prius debitam restitutionem fecerint, & ab iniquitatibus in posterum abstinere proposuerint. Quin potius ipsorum oblationes, aut cum salutari admonitione, aut cum acri reprehensione secundum subiecti exigentiam, tamdiu reiiciendæ sint, vt pudore confusi discant facere iudiciũ

& iustitiam: quando enim acceptantur, vltèrius ipsi in suis iniustitijs fouentur, & dum sic sacrificant de substantia pauperum, sunt instar illius, qui victimat filium in conspectu patris, vt loquitur Sapiens.

Probatur Tertio: quia leges concedunt creditoribus actionem, quã repetere possint ea, quæ titulo gratuito à debitoribus insufficientibus acceperunt: & quidem si sciuerint illos tali donatione fieri impotentes, coguntur, qui acceperunt restituere, etiam si res apud eos nequo amplius exstet, neque inde facti sint locupletiores, vt patet ex l. Quod autem D. Quæ in fraudem creditorum, & l. 7. 8. & seqq. ergò videtur, quod statim ab initio iniquè & malâ fide iudicentur ista possidere, ac proinde etiã in conscientia obligentur ista restituere, quæ acceperunt, etiã antequam creditores per actionem repellant.

Confirmatur: quia nulla videtur ratio, cur hi potius tenerentur creditoribus pœnitentibus per actionem, siue in iudicio, etiam tunc restituere, quando res non amplius penes illos exstat, neque facti sunt inde locupletiores, quàm alij, qui acceperunt ignorantes debitorem fieri impotentem; nisi quod illi ab initio non tantum ratione rei acceptæ, sed etiam ratione iniquæ acceptationis fuerint restitutioni obnoxij, hi autem tantum ratione rei acceptæ.

Dico Tertio: Si vsurarius sit sufficienter potens ad soluendum omnibus, quibus debet, quando cum eo contrahis, sic vt tibi tunc sine aliorum damno, potuerit satisfacere, licet postmodum aliquo casu factus sit impotens, nihilominus cum alijs creditoribus, tibi tuo ordine debetur satisfactio. 93

Ratio est: quia quando quidem tempore contractus, potuerit tibi integrè satisfacere sine creditorum interesse, parius cum alijs creditoribus acquisiuiti.

Dico Quarto: Si erat impotens, quando cum eo contraxisti, & ex tali contractu censeretur fieri impotentior, non potest tibi tunc satisfacere, neque postmodum cum alijs, nisi factus fuerit potens ad satisfaciendum omnibus antecedentibus. Probatur: quia talis contractus impedit debitum ordinem iustitiæ, qui postulat, vt prioribus creditoribus fiat solutio aut restitutio ex bonis debitoris, quæ vltèrius non debent alijs reddi obnoxia.

Excipiuntur tamen aliqui casus, vt quando quis contrahit cum tali debitore insufficiente super re vel opera ipsi necessariã ad mediocrem alimentationem, aut vestitionem vt super pane aut potu tenuiori, vel si medicus aut chirurgus operã in eo curando impendat, aut in simili necessitate alius subueniat.

Dico Quinto: Si vsurarius vel alius debitor non est soluendo, non potest quicquam ab eo accipi per vltimam voluntatem; 94

vt per legatum, testamentum, donationem mortis causa, aut simili modo; & si quid acceptum fuerit, totum in foro conscientie est creditoribus restituendum. Ita Doctores communiter: & colligitur ex cit. l. Quod autem §. 9. D. Quæ in fraudem creditorum & l. ult. Cod. De iure deliberandi. Et ratio est; quia eiusmodi donationes & acceptiones sunt defraudationes creditorum, quibus iusto titulo illa debeantur.

DVBIVM XX.

Virum si usurarius aliquis alicui debeat iusto titulo: v. g. centum, & assignet solutionem petendam ab illo, qui ei debet centum ex usuris, an creditor iste posset acceptare assignationem & eam exigere?

95 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Licet non est acceptare eiusmodi assignationem, & vigore illius exigere solutionem, quando constat nullo iusto titulo, sed usurario debitum illud esse contractum. Est per se evidens: & breuiter declaratur: quia communis Doctorum sententia est, famulum usurarij non posse exigere usuras nomine & ex parte domini sui, eo quod non debeantur domino, sed inique, quasi extorqueantur; ergo neque creditor usurarij potest illas exigere, quia non minus exequeretur iniquam exactiorem, & peteret indebitum, quam famulus aut minister usurarij. Hinc Salas dub. 44. num. 11. cum multis quos citat, dicit generaliter, quod quicumque aliorum nomine usuras exigunt & recipiunt, ad restitutionem teneantur.

Confirmatur: quia si latro faceret talem assignationem super captiuo, quem inique detinet in syluis, non liceret eiusmodi assignationem acceptare, & in vim illius exigere solutionem; ergo neque quando usurarius sic assignare vult: quandoquidem uterque tam usurarius quam latro per iniuriam præterdat sibi debitum. Vnde ille, qui ex vi talis chirographi accepit solutionem usurarum, tenetur primo loco ad restitutionem, quamdiu pecunie vel res alie, quas accepit, apud illum existant, quia tenetur ratione rei acceptæ: quando autem eas alienauit, videtur teneri tantum, secundo loco, videlicet, quando usurarius, qui est principalis auctor damni, non restituerit: per contractum enim usurarium, ipse principaliter damni causam dedit, & in eius commodum alteri facta est solutio.

DICO Secundò: Etsi non constaret eiusmodi pecunias esse debitas iusto aliquo titulo, sed tamen nec de contrario constat, licet acceptare assignationem. 96

Ratio est: quia proximus non est condemnandus usuræ vel iniustitiæ, quamdiu de eo non constat, sed potius habendus est iustus negotiator. Si tamen rationes iustæ dubitandi occurrant, veritas inquirenda est, aut assignatio rei scienda: manente autem dubio post debitam inquisitionem, licet assignationem acceptare & uti, quia tunc potius bene quam malè de proximo est præsumendum: præcauendum tamen est hic scandalum. Quod si postmodum contrarium constiterit, tenebitur restituere, quod vigore talis assignationis accepit. Simile est in emptione rei, de qua dubitat quis, an sit furtiua.

DICO Tertio: Etsi usurarius ipse exegerit pecunias, titulo usurario sibi debitas, & eas alteri numerat, ita vt constet eandem esse, quas sic accepit titulo usurario, tenebitur hic, cui numeratæ fuerint, ad eandem restitutionem.

Probat: quia horum nummorum dominium non fuit translatum in usurarium, sed mansit penes illum à quo eos accepit, vt constat ex dictis dub. 18. & dub. 19. circa primam Assertionem; ergo non potuit usurarius illud transferre in alterum, & proinde qui accepit, non potest eos retinere.

DVBIVM XXI.

Virum hæres usurarij ad restitutionem usurarum teneatur, & quo usque?

98 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Hæres usurarij tam in foro conscientie quam in foro externo tenetur ad usurarum restitutionem, quantum ferunt vires hæreditatis. Patet ex Cap. Cum tu, & Cap. Tua nos, De usuris, quod est Alexandri III. vbi dicitur, quod tam filij quam extranei hæredes usurariorum ad restituendas usuras eadem sunt districtione cogendi, quæ usurarij ipsi, si viuerent. Idem constat ex Cap. Quamquam De usuris in 6.

Ratio est: quia cum hæres representet defunctum, & hæreditas obligata sit soluendis ipsius debitis, etiam merè personaribus, dubium esse non potest, quin etiam de usuris teneantur, saltem iuxta vires hæreditatis. Imò etiam teneantur in omni damno temporali iniuste illato alijs: sicuti actiones enim actiue defuncti ad eos transeunt, ita & passiuæ aduersus eos transeunt, vt tradunt Couar. lib. 3. Variar. cap. 3. n. 7. Sifuest.

V. Usura

V. Usura 6. quæst. 10. Sa eodem V. Molina tom. 2. disput. 332. Medina quæst. 4. De usuris, Salas dub. 43. & alij.

99 **D i c o** Secundò: Ultra vires hæreditatis non obligantur in foro conscientiæ, etiam si beneficio inuentarij non sint vsi: in foro tamen externo iudicabuntur teneri, si inuentarium legitimum non fecerint.

Prior pars est Panormit. in Cap. Tua nos supra cit. Couarr. 3. Variar. cap. 3. num. 8. Mald. supra dub. 23. & aliorum. Ratio reddi potest: quia non est obligatus creditoribus, neque ex iustitia aliquid eis debet hæres nisi ratione hæreditatis, quam apprehendit, & quæ illis existit obligata; ergò quando illam totam legitimis modo & ordine expendit in creditores, non videtur ratio, cur debeat dici in conscientia vterius obligatus, etiam si sub beneficio inuentarij hæreditatē non acceptauerit. Supponimus autem hîc, quòd hæredes non fuerint cooperatores in usuris conquirendis, quia tunc ex alio titulo vterius tenerentur.

Posterior pars constat ex iure communi contra hæredes non facientes inuentarium: & Ratio est: quia eo casu lex præsumit plus fuisse in hæreditate, quando alter sic hæreditatem adiit sine beneficio inuentarij. Vnde post sententiam tenebitur etiam in conscientia satisfacere. Imò Molina disp. 332. docet, simpliciter huiusmodi hæredem, qui sine beneficio inuentarij adiit hæreditatem, in conscientia teneri ad satisfaciendum creditoribus, etiam ultra vires hæreditatis. Sed quoad hoc, communis sententia habet, quod diximus, vt etiam fatetur Molina, & speciatim ita docent Soto lib. 6. quæst. 1. artic. 4. Lopez 2. p. cap. 80. Tolet. lib. 5. cap. 31. Salon. quæst. 78. art. 3. Controuers. 10. Bannes. dub. 4. Salas dub. 43. n. 2.

100 **D i c o** Tertio: Quando plures sunt hæredes usurarij, non tenentur singuli in solidum, nec alter pro altero, sed quisque pro parte sua, secundum proportionem, quâ hæreditatem participauit. Videtur esse contra Nauarrum cap. 17. n. 278. vbi scribit: Si quis hæredum non habeat, vnde restituat, alius ad id pro sua hæreditatis parte, quantum feret, obligabitur. Sed Conclusionem tenent Caiet. tom. 2. opusc. 8. quæst. 5. Syluest. V. Usura quæst. 1. Couarr. lib. 3. Variarum Resol. cap. 3. Medina quæst. 4. De usuris 6. Ad quintum principale, Mald. Pet. Nauarra lib. 3. cap. 2. n. 414. & consonat legibus, l. 2. C. de hæredit. actonib. & l. pacto C. de pactis.

Ratio reddi potest: quia in successione hæreditatis, sicut bona defuncti diuiduntur in hæredes, ita etiam eius obligationes personales & debita, saltem quoad obligationē in conscientia. Rationi enim videtur consentaneam, vt, qui tantummodò ex parte

commodum percipit, onus quòque dumtaxat ex parte sentiat.

Opponit Nauarrus ea, quæ antè citauimus ex Cap. Tua nos. Sed ad illa potest Responderi, quòd Pont. ibi non aliud velit, quàm hæredes simul iunctos teneri ad restituendas vsuras, sicuti vsurarium; adeoq; ad illos iunctos transire totam obligationem: sic tamen vt non singuli teneantur, nisi pro parte sua. Ita P. Nauar. & Med. supra.

Nihilominus tamen sententia Nauarri nõ apparet improbabilis, quàm etiam sequitur Salas vt probabiliorem supra n. 3. cum multis quos citat: quia rationi & æquitati videtur consonum, quòd omnes & singuli, qui de hæreditate volunt participare, sint obligati in primis & ante omnia curare, vt creditoribus satisfactum vel cautum sit. Vnde si in hoc negligentiores fuerint, & non prouiderint, non immeritò videri possunt obligati singuli in solidum, quatenus saltē pars ipsorum se extendit, vt vult Nauarrus. Quando verò hæredes nihil ex bonis usurarij acceperunt, ad nullam tenentur restitutionem: nam obligatio ex delicto non potest nocere hæredi, nisi quoad ea in quibus succedit defuncto. Ita Rebell. lib. 8. quæst. 16. sect. 2. n. 5. Bonac. De contract. disp. 3. quæst. 3. punct. 15. n. 15.

D i c o Quarto: Tametsi hæredes omnes deficerent in soluendo, tamen legatarij non tenebuntur, si illa, quæ hæredibus restita sunt, suffecerint ad soluenda debita & restitutiones faciendas, simulque ad portionem hæredibus ex iure debitam per Legem Falcidiam. Onera enim testatoris non transcunt ad legatarios, sed ad hæredes, qui in vniuersum ius defuncti succedunt, vt patet ex l. Hæreditas D. De Regulis Iuris; & proinde etiam in grauamina. Ita Molina disp. 332. Medina quæst. 4. De usuris, Rebell. & Bonacina supra. Quòd si hæreditas non suffecerit debitis soluendis, & portioni ex eâ hæredibus de iure competenti, tunc legatarij, & donatarij mortis causâ, tenentur pro rata ex legatis vel donatis contribuere, vt istis oneribus satisfiat.

DVBIVM XXII.

An peccet, qui pecunias suas apud usurarium deponit?

RESPONDEO & **D i c o** Primò: Qui committit pecunias suas homini usurario, non habenti alias, vnde exerceat vsuras, efficitur particeps culpæ ipsius usurarij. Est D. Thomæ quæst. 78. art. 4. ad 3. ibidem Salon. Controuers. 4. Bannes. dub. 4. Palac. 4. De contract. cap. 10. & aliorum.

Probat: quia talis subministrat alteri

F f iij mare

materiam peccandi, scilicet pecuniam ad vsuras faciendas, ut habet D. Th. & quidem cum iniuria proximi, dum mediantibus his pecunijs vsurarius, proximi substantiam per iniquas vsuras exhaurit; ergo est particeps huius culpæ.

Confirmatur à simili: quia si quis homini furioso, ad eandem parato, subministret enssem, vel furi, iam ad furtum parato, subministret scalas, siue per modum locati, siue per modum depositi aut commodati, quibus instrumentis respectiue ille proximum occidit, hic autem eum deprædatur, is, qui instrumenta sic subministrauit, efficitur reus homicidij, aut furti, ut communis habet doctrina; ergo similiter qui committit pecunias homini parato, ut per vsuras extorqueat substantiam aliorum, erit particeps iniustitiæ, quam vsurarius mediantibus illis tamquam oportuno instrumento in proximum committit: vnde non tantum est reus culpæ, sed etiam obnoxius restitutioni, saltem vsurario deficiente seu non restituente: Salas tamen dub. 44. n. 4. & alij quidam docent, talem deponentem non peccare neque contra iustitiam, neque contra charitatem, si iustam habeat rationem ibi deponendi, ut si intersit magnæ eius commoditatis, quod apud istum deponat pecunias suas, ut quia non habet alium vbi tutè deponat: Ratio potest reddi, quia ex eo fieri videtur, quod ne quidem censeatur indirectè velle aut intendere vsuras, quas alter exercebit, ut in alijs similibus solet contingere.

Dico Secundò: Grauius delinquant, & obnoxij sunt restitutioni, qui non simpliciter per modum depositi committunt pecunias suas vsurario, sed dant hac intentione, ut inde copiosius per vsuras lucretur, ad eum effectum, ut ipsi quoque ex vsuris menstruum, vel annum censum ab vsurario accipiant: Colligitur ex D. Thoma loco cit. & Nauarro cap. 17. n. 242.

Probat: quia non tantum interpretatiue consentiunt in iniustitiam vsurarij, & secundariò tantum cooperantur, sicut illi, de quibus in prima assertione, quos D. Thomas condemnat; sed videntur planè directè velle ipsam iniustitiam, dum vsurario pecunias committunt hoc fine, ut ipse in annos singulos v. g. ex centum lucretur viginti vnum, aut triginta duplo, siue plus aut minus, prout in diuersis prouincijs à Principibus diuersimodè toleratur, & ut ex lucro illo ipsi percipiant octo, decem, vel duodecim annuè, prout cum vsurario conueniunt. Vnde fit, quòd etiam non tantum secundariò videantur cooperari, sed omnes per modum societatis esse principales vsurarij, quamuis vnus solus nomen commodet & operam, atque ita omnes dicendi sint tanquam principales auctores obligati restituere, in primis

quicquid lucri & vsuræ sic receperunt: deinde etiam ad minus secundo loco omne illud, quod mediantibus ipsorum pecunijs, is qui gerit nomen vsurarij, amplius adhuc à mutuatarijs extorsit. Ex quibus colligitur, quàm sit res periculosa, & multis difficultatibus conscientie obnoxia, sic pecunias apud vsurarium exponere.

Dico Tertio: Is, qui simpliciter deponeret pecunias apud vsurarium, tanquam hominem sibi fidum, ut tutius seruentur, qui alioquin habeat alias sufficientes pecunias, quibus vsuras suas exerceat, non peccat neque vsuratum sic particeps. Est D. Thomæ loco citato. Bannesij, & aliorum.

Ratio est: quia hic non subministra materiam committendæ iniustitiæ, cum vsurarius habeat abundantem: vnde huius pecunia impertinenter se habet ad iniustitias, quas alter committit.

DVBIVM XXIII.

Quinam generaliter censeantur cooperari vsurarijs, ita ut ad restitutionem teneantur?

RESPONDEO & DICO PRIMò: Qui contulunt alteri, ut sub vsuris mutuet, vel aliter ad vsuras exercendas inducant, aut partes eius in illis conquirendis agunt, obligantur ad vsuras inde secutas. Ita Dom. Soto lib. 6. quæst. 1. Molin. disp. 331. Nauar. cap. 17. num. 267. Salon. qu. 78. art. 3. Controuers. 11. ibidem Arrag. dub. vlt. Bannesij. dub. 5. Valentia disp. 5. quæst. 21. puncto 3. Vega V. Vsura casu 39. & 47. quod quoad consulentes est contra Gabr. in 4. distinct. 15. quæst. 11. & alios quosdam. Sed probatur: quia verè influunt in damnum, quod proximus patitur. Teneantur tamen solum, non restituente eo, qui iniquum lucrum accepit. Neque refert, quòd non obstante tali consilio, & pacto De vsuris captandis inde sequuto, possit vsurarius illas non exigere aut remittere, quodque ipse mutuatarius possit non soluere (quod opponit Gabriel) quia ut consulens teneatur, sufficit re ipsa eius consilio damnum esse illatum; atque ita eius consilium fuisse efficax, etiam si ista efficacia potuisset alterius voluntate impediri. Vnde qui suaserit exercere vsuram, & alter exercebit, non minus tenetur, quàm qui suaserit latrocinium quod commissum est, ut bene ostendit D. Soto loco cit. dub. vlt.

Dico Secundò: Famuli foeneratorum, qui illa tantum faciunt ministeria, quæ nominis sunt in commoditatem mutuatariorum, quam ipsius foeneratoris, & sunt ex se actus indifferentes (ut numerare

numerare pecunias quæ mutuo dantur, & recipere ipsam sortem, quæ redditur, scribere datum & acceptum, custodire pignora) non videntur teneri De usuris. Ita Soto sup. art. 4. cit. Salon. Controuers. 9. Arragon. sup. Sa V. Usura Malderus tract. 5. c. 3. Dub. 24. Lopez 2. p. c. 28. Less. c. 20. dub. 21. n. 184. Salas dub. 44. n. 12. cum pluribus quos citat: & rationem addit; quia isti non influunt in solutionem usurarum neque executiue, neq; consultiue, neq; præceptiue: Non enim ad dandum mutuum sub usura inducunt, neq; ad executionem illius contractus censentur cooperari: quamuis enim mutuum numerent, vel datû annotent memorie causa pignora custodiant, potest tamen esse præter ipsorum intentionem, quod herus inde lucrum exigit: neque verò solent domini in talibus velle à famulis quouis modo pendere, imo sepe neque conscios facere. Tertius autem est, & magis communiter ab omnibus tenetur, quod non obligentur, qui soli mutuuario præstant obsequium; vt si quis rogatus, vbi sit domus fœneratoris, eam demonstrat, vel rogatus aut conductus à mutuuario, desert pignora ad domum, aut simile officium exhibet.

Dico tertio: Secus autem de illis dicendum est, qui re ipsa cooperantur usuris capiendis: vt qui verè & cum effectu influunt in stipulationem de soluendis usuris, in exactionem & apprehensionem, aut detentionem ipsius iniusti lucri ultra sortem.

106 Colligitur ex Pet. Nauar. lib. 3. De Restitut. cap. 2. n. 426. Medina Cod. De Usuris q. 4. §. De cooperantibus, & Nauarro cap. 17. n. 266. Hinc itaque in primis tenetur famulus ille, qui stipulatur usuram, licet id faciat de mandato domini siue generali, siue speciali: cum hoc tamen discrimine, quod teneatur tamquam principalis, quando tantum habet mandatum generale; v. g. vt fœneretur in pecunia domini, quando volet: in subsidium autem siue domino deficiente, solum teneatur, quando est mandatum speciale, aut certè tale, vt dominus suâ auctoritate voluerit illum adstringere ad fœnerandum omnibus petentibus. Vide Pet. Nauarram & Nauarrum sup. Secundò non excusatur ab obligatione restituendi famulus ille, qui missus à domino exigit & obtinuit usurarum solutionem à mutuuario, quamuis sine coactione & minis: verè enim concurrat ad iniquam extortionem rei alienæ. Ita Nauarrus & Medina sup. Lopez tamè existimare videtur talem excusari posse, quod etiam Pet. Nauarra sup. n. 427. indicat, sed cum restrictione, scilicet in casu quo famulus nullo modo infestat, aut moueat voluntatem mutuuarij ad dandum: sed dum ad instantiam domini sedeterminauit mutuum ad soluendam usuram, vadit duntaxat fa-

mulus, & recipit, & desert ad dominum, quod videtur satis probabile.

Duos autem modos suggerunt Dom. Soto 197 & alij nonnulli, quibus famuli, de quibus iam egimus, possint esse immunes ab onere restitutionis. Vnus est per ignorantiam inuincibilem, quæ existimabant, vel non subesse contractum usurarium, vel se non cooperari iniquitati usurariæ, modò de usuris nihil ad eos deuenit: quia tunc non possunt teneri, nisi quasi ratione iniquæ acceptionis: cum autem per ignorantiam excusentur à peccato iniquæ acceptionis, consequenter etiam excusandi veniunt à restitutione. Vide Lopez sup. cap. 82. Alter modus est, quod petant à mutuuarijs sibi remitti: facile enim videntur hoc posse obtinere, quia illis non multum solet imputari iniuria fœneris.

Tertio sequitur, peccare & restitutioni obnoxios habendos esse negotiorum gestores, tutores, ac curatores, qui nomine aliorum, vt suorum committentium, aut pupillorum, vel minorennium dant ad usuras, & fœnus accipiunt. Tenentur tamen secundo loco siue in subsidium, non soluentibus illis, quorum nomine & utilitate fœnus exercuerunt: tunc tamen tanquam principales, quando usura apud eos in specie extiterit. Ita Mald. sup. dub. 24.

Dico Tertio: Quod ad tabellionem siue Notarium attinet, qui conficit instrumentum contractus usurarij, ordinariè hic grauius peccat, quando scienter facit. Ita Toletus lib. 5. c. 36. Corduba in summa q. 235. Pet. Nauarra sup. n. 432. Mald. sup. dub. 24. & alij. Ratio est, quia contra iuramentum in sua admissione præstitum faciunt, vt dicit Pet. Nauarra.

Tenetur autem mutuuario de usuris, si in usurarij gratiam, sita usuram palliauerit, sub forma alterius contractus, vt per eiusmodi instrumentum in iudicio fœnus obtinendum sit; eamque vexationem redimens, aut per Iudicem coactus mutuarius soluerit usuras. Ita Pet. Nauarra n. 433. Toletus sup. Salas dub. 44. n. 7. Siluest. sup. q. 7. vbi etiam addit Notarium teneri, etsi nudè sine pallio rem, vt gesta est, suo instrumento testetur, modò sciat, quod Iudex ex corruptela, quæ in eiusmodi tribunali seruatur, stabit isti instrumento, & illius vigore coget mutuarium ad usurarum solutionem. Atque ita quoque tenet Siluester, Pet. Nauarra & Salas sup. & alij plures: contra Medinam supra qui existimat (vt refert Petrus Nauarra) iniuriam, quæ mutuuario infertur, adscribendam esse Iudici, eiusque malitiæ, non autem instrumento: quod videtur natum magis iuuare partes mutuuarij, cum declaret usuram interuenisse, vt satis constet non posse ad eam solu-

soluendam quempiam cogi. Verum opponit rectè P. Navarra, quòd sufficiens omninò sit Notarij huius cooperatio: nam qui similiter præsciret, ex instrumento suo securum homicidium, fieret irregularis, homicidio subsecuto: nam licet imputetur Iudici, non inde excusatur Tabellio, qui sciebat iniustum debitum in vim instrumenti exorquendum. Vide eum loco citato. Magis forsitan posset excusari aliquando Notarius, quòd non soleat facere instrumentum, nisi rogante vtràque parte. Quod si factum fuerit, poterit videri non fuisse mutuuario iniuriosus, quia scienti & volenti non fit iniuria, vt notat Salas. Meritò tamen debet attendere, an principaliter adhibeatur ab usurario, quia tum poterit mutuarius censeri inuitus cõsensisse in instrumentum conficiendum; sicuti in solutionem usurarum.

109 Dico Quarto: Principes, Iudices, & Magistratus, qui statuto, vel sententia compellunt soluere usuras, vel impediunt; vt solutæ non repetantur, peccant mortaliter, & obligantur ad restitutionem, nec tantum illi, sed etiam omnes Officiati, qui in tali negotio subseruiunt Iudicibus aut Magistratui. Siluest. V. Usura 7. quæst. 10. Nauarrus cap. 17. n. 275. Soto, Salon. Bannes. Arrag. Pet. Navarra sup. n. 421. Salas n. 6. & alij communiter.

Probatur ex Clementina vnica De usuris, vbi excommunicantur omnes illi, qui statuta facere, scribere, vel dictare audent, continentia, quatenus usuræ solui debeant, vel ne solutæ repetantur. Ratio itaq; est, quia tales censentur usuris cooperari.

Secus est de illis, qui tantum usurarios permittunt in Republica propter indigentiam necessitates, quibus aliter prouideri non potest; & simul ad maiora incommoda, quæ alioquin sequerentur, vitanda. Hi enim non censentur usurarum causa: quia in tali casu non tenentur impedire, imò aliquando ne quidem licitum eis esset impedire. Debent tamen cauere, ne ipsimet maiores pecuniæ summas à fœneratoribus extorqueant, quasi pro licentia fœneris exercendi, vnde contingat, quòd fœneratores usuras augeant, & pauperes magis exhauriant, vt quibusdam in locis satis exorbitanter fieri solet. Quo casu ad minus tenebuntur in tantum, in quantum mutuariatij illà occasione amplius fuerint grauati.

110 Addit tamen Mald. quia Magistratus supremus non tantum potest ob causas dictas permittere usurarios aliquos, sed etiam in se suscipere coërtionem & punitionem istorum, qui forsitan ipsis in personis suis, aut rebus essent iniurij, hinc posse ab usurarijs accipere sumptus necessarios pro eiusmodi tutela constituenda & adhibenda.

Poteset aliquis, Vtrum vrgere aut com-

pellere mutuarios, vt soluant usuras permissas à Magistratu, vel impedire, ne solutæ per actionem reperantur, sit ita malum, & contra ius naturæ, vt nullo casu, nec auctoritate Pontificis, vel mediante eius dispensatione, licitè fieri possit?

Respondetur, esse contra ius naturæ, compellere mutuarios ad soluendas usuras, tamquam verè debitas bono iure, aut impedire eos ab actione repetendi, quasi debito titulo fuissent solutæ. Ratio est, quia oppositum supponeret. usuras iure naturæ non esse vetitas; & ad illud respicit Cap. Post miserabilem De usuris, vbi præcipitur, vt compellantur Iudæi remittere Christianis usuras. Et idem est, quòd DD. reprehendunt in Iustiniano, de quo latè Conradus quæst. 22. & 23.

111 Quòd si verò aliquibus in locis iudicetur valde necessarium, propter multorum graues indigentias, vnde maiora mala timeantur, permittere usuras; & usurarij, qui fœnus exercere parati sunt, non velint tamen mutuare, nisi permittatur ipsis actio contra mutuarios, qui negarent soluere usuras permissas, ac nisi his negetur actio ad repetendas solutas, vnde Magistratus quasi necessitetur ad faciendam eiusmodi promissionem usurarijs, vt possit succurrere necessitatibus subditorum, & auertere grauiora pericula à communitate: non foret contra ius naturæ, si magistratus, iuxta sua promissa, tunc concederet usurarijs actionem, & vrgeret mutuarios ad solutionem, & non concederet eis actionem repetendi. Quamuis interim usurarijs talia promittere & actionem concedere, & sic compellere mutuarios, videatur fore contra ius Canonicum propter Clementinam supra citatam. Colligitur ex Nauarro lib. 5. Consiliorum tit. De Iudæis & Sarracenis Conf. 3. n. 7. & 8. & docet Malderus supra. Quòd autem non sit contra ius naturæ, probatur: quia Pontifex, vt testatur Nauarrus Conf. 33. De usuris, cogit Christianos in statu Ecclesiastico Romæ, Anconæ, & Auenione ad soluendum Iudæis usuras permissas; ergò ex rationabilibus causis concedere actionem usurarijs ad exigendas usuras permissas, siue de quibus conuentum est, & ad illas soluendas compellere, non debet censeri esse contra ius naturæ: neque enim dicendum, quòd ibi in illo facto erret, & peccet contra ius naturæ. Quare neque Princeps sæcularis sic faciendo peccabit contra ius naturæ: quamuis vt id licitè faciat, verius sit, quòd debeat accedere Pontificis dispensatio propter ius Canonicum, vt sentit Siluester V. Usura 9. qu. 22. Malderus supra, & alij. Ratio reddi potest: quia pro bono publico, quando necessitas requirit, potest quilibet priuatus cogi ad subeundum aliquod particulare incom-

commodum, aut ad cedendum siue non requirendum potius ius suum.

112 **D I C O** Quintò: Tenetur etiam de vsuris, qui sceleratori ad scenus exercendum locauerit domum, aut, si vsuræ exercendæ ignarus locauerit, non amouet, vt de iure potest, quando nouerit ibi vsuras exerceri: & si extraneus fuit scelerator, locans ei domum, excommunicatur per Cap. 1. De vsuris in 6. si sit Clericus minor, siue inferior Episcopo, si autem maior, vt Patriarcha, Archiepiscopus, Episcopus ille suspenditur; si laicus ad arbitrium ordinarij punitur. Tenet Conclusionem Nauarrus cap. 17. n. 195. Malderus suprâ: & probari potest: quia non videretur fundamentum infligendi tales pœnas, nisi locans iudicaretur cooperari iniquitati vsurariæ. Quod colligi potest ex Cap. Finali, De iniurijs. Et ratio est, quia videtur dare causam damni non minus quàm si instrumentum suppeditaret ad committendũ furtum. Item ex Capit. 1. De officio delegati, vbi consentientes pari pœnâ cum agentibus puniuntur.

DVBIVM XXIV.

Qua pœna constituta sint vsurarijs?

113 **R E S P O N D E O**: In vsurarios manifestos variaz sunt constitutz pœnz, tum iure Ciuili, tum Canonico. Dicuntur autem manifesti, qui facti, vel iure notorie sunt tales. Facto quidem censentur manifesti tales, qui mensam scenebrem omnibus paratam habent, vt notat Syluest. V. Vsurâ 9. qu. 4. vel certè quicũq; ita palàm exercent, vt nulla tergiversatione negare possint. Ita Mald. dub. 25. Iure autem dicuntur manifesti, qui Iudicis sententiâ de hoc crimine sunt condemnati: vel qui de se ipsis, legitimo iuris ordine hoc crimen coram Iudice sunt confessi, Cap. Vestra De cohab. Cleric. & mulier. Cap. vlt. De accus. Cap. Quia in omnibus, de vsuris; vel non tamen illi de quibus hoc per testes est probatum, aut aliter de eo sunt conuicti, quâdiu à Iudice per sententiâ non sunt damnati, nec ipsi confessi, vt docet Couar. lib. 3. Variar. c. 3. n. 4. cum Hostiensis.

114 **P e t e s**: Quid si confessi sint coram Parocho & testibus?

Respondetur; Non idèò adhuc de iure esse manifestos; quamuis habendi essent, vt ipso facto manifestati, si publicè id fecerint taliter vt in plurium notitiam deueniret, vt habet Couarr. suprâ num. 4. cum Gloss. in Cap. Quamquàm De vsuris in 6. Censentur tamen manifesti de Iure, si confessi sint corâ testibus, & Episcopo, vt notat Mald. sup. du. 25. ex Gloss. ad Cap. Quamquàm de vsuris in 6. & Ratio est, quia hæc confessio est quasi iudicialis, & coram Iudice

facta: Episcopus enim est talis criminis, quoque Iudex.

115 Prima itaq; pœna vsurarij manifesti est Infamia iuris. Habetur l. Improbũ scenus 20. C. Ex quibus causis irrogetur infamia: & Cap. Inter Dilectos de excessib. Prælator. Huius autè pœnz plures sunt effectus: vt si hæreditas ei testamèto relicta sit, potest ei auferri à fratre testatoris præterito, vt patet ex l. Fratres 27. Cod. De inofficioso testam. Item si Clericus sit, est incapax beneficij vtpote irregularis; itè non potest esse testis. Incurritur autem hæc pœna infamiæ ab vsurarijs manifestis, etiamsi exercent duntaxat vsuras de iure Ciuili permissas, vt docent Molina disp. 334. Couarr. sup. nu. 2. Salas dub. 47. & alij; quia pœna illa est statuta exercentibus vsuras prohibitas: omnes autem etiam istæ sunt simpliciter prohibitz per Canones. De illis verò qui pœnituerint, ita scribit Baldus l. Casus ad finem D. De solution. Quod si vsurarij pœniteant, & vsuras restituant, de æquitate Canonica, famam recuperant, quem Felinus, Salas loco citato, Bonac. suprâ, Filliuccius tract. 34. p. 2. c. 8. q. 6. & alij apud Salas sequuntur.

Secunda est, Quòd admittendi non sint ad Sacramentum Pœnitentiæ, donec satisfecerint reipsâ secundum facultates suas, vel idoneam cautionem dederint, puta pignoratitiam aut fideiussoriam; idque vel creditoribus ipsis, si sint præsentis, vel Ordinario loci, aut eius Vicarico, vel Parocho, coram testibus fide dignis. Constat ex Cap. Quamquàm de vsuris in 6. sub finem, §. Nullus. Quod si talem cautionem præstare non possint, debent iurare, se non posse, & se facturos, quicquid poterunt, vt restitutio fiat; Bonacina De contract. disp. 3. q. 4. puncto vlt. n. 1. Nauarr. cap. 17. num. 279. & alij. Si autem periculum mortis nõ patiat forsitam moram, tunc facta promissione pro viribus restituendi, statim absoluendi erunt, & obtentâ ab eo facultate (inquiunt DD. iam citati) admonendus est Episcopus de promissione facta, vt si conualuerit, compellatur ad restitutionem, aut si moriatur, compellantur hæredes Cap. Tua de vsuris.

Tertia pœna est, Quòd repellendi sint à Cõmunionem altaris. Patet ex Cap. cit. Quia in omnibus, De vsuris: Rectè tamen nonnulli obseruant verbis Cap. non significari, quòd sint excludèdi ab officio diuino, tamquam excommunicati, sed ad perceptionem Sacramenti Eucharistiæ nõ sint admittendi: hæc enim solet vocari Communio altaris.

Quarta, Quòd non sint admittendi ad oblationes faciendas. Constat ex cit. iam Cap. & qui ipsorum oblationes acceperit, ipso facto est suspensus ab officio, donec arbitrio Episcopi satisfecerit: & oblationem cogitur reddere.

Quinta,

Quinta, quod priuatur Ecclesiasticâ sepultura, vt etiam habetur Cap. cit. Quia in omnibus: Imò qui eos scienter sepelire præsumperit, ipso facto est excommunicatus; non absolucndus, donec arbitrio Episcopi satisfecerit, Clement. 1. De Sepult. vbi sub nomine sepelientis non intelligitur is solus, qui corpus in terram dimittit, vt vult Caiet. V. Excomm. c. 46. sed in primis debet intelligi Parochus; quod ex Cap. Quia in omnibus potest colligi, vbi dicitur, Qui Christianæ tradiderit sepulturæ: quod principaliter cõuenit Parochis. Accedit quod Parochus solet primum manipulum terræ proijcere supra corpus defuncti, & sic tegere, quod propriè spectat ad actum sepeliendi, quem alij ministri deinde complent.

Sexta, Quod ipsorum testamenta sint irrita, nisi prius satisfecerint vel cautionem legitimam dederint. Patet ex Cap. Numquam De vsuris in 6.

His additur septima, Quod non liceat locare vsurarijs externis domos, sub pœnis Dubio præcedenti mentionatis.

DVBIVM XXV.

Vtrum licitum sit accipere mutuum sub vsuris?

116 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Nunquam licet inducere aliquem, vt mutuè ad vsuram: licet tamen ab eo, qui hoc paratus est facere, & vsuras exercet, accipere mutuum sub vsuris ob aliquod bonum, vt ad subuentionem propriæ necessitatis, vel alterius. Ita D. Thomas hîc quæst. 78. art. 4. Ibidem Bann. dub. 1. Arrag. Caiet. Nauarr. c. 17. n. 262. Syluest. V. Vsuræ 7. q. 1. & alij communiter.

Rationem prioris partis reddit D. Th. quia nunquam licet aliquem inducere ad peccandû. Rationem verò posterioris, quia licet vti alterius peccato ad aliquod bonum, vt docet D. Aug. Enchiridij c. 11. atqui hoc dumtaxat agit, qui ad bonû aliquod, accipit mutuò sub vsuris, ab illo qui paratus erat & solet sub vsuris mutuum dare: non enim inducit illum ad peccatum, sed tantum ad mutuandum, quod præstare potest sine peccato, si videlicet vsuram non exigat. Et ideo licet mutuarius sciat ipsum id non facturum sine peccato, sed admiscendo peccatû, tamen permissiue tantum censetur ille se habere ad peccatum, & eo ad bonum suum, vel proximi vti

117 Hinc itaq; non satis prudenter loquuntur, qui sub huiusmodi forma petunt, Da mihi mutuû ad vsuras, siue sub vsuris: Imò docet expressè Bonacina sup. puncto 13. n. 1. non licere mutuuario petere ab vsurario mutuû sub vsuris, etiam si ille paratus erat dare

sub vsuris, & pro hac opinione citat Arrag. q. 78. art. 4. Turrian. disp. 63. dub. 1. Azorium Tom. 3. lib. 10. c. 23. & alios. Et ratio reddi potest, quia ex vi sermonis censentur inducere alterum ad peccatum, dum petunt vt mutuè sub vsuris, quia sine peccato nõ potest sic mutuare. Quare accipièdo ista verba in sua proprietate & rigore significationis, veram puto doctrinam Bonacinae, (quãuis ipse multos citet, qui aliter sentiant, vt Bannet. Molin. Salonilocus antea allegatis) atque ita consequenter, quod mutuarius vt rectè & sine periculo peccati agat, debeant simpliciter petere mutuum, vel petere pecunias sub tali aut tali pignore: si rogentur an velint vsuras soluere, poterunt indicare quod sint parati ad illas soluendas: & hinc benè dixit D. Thomas quod licitum sit accipere aliquando mutuum sub vsuris, non dixit autem, quod sit licitum petere sub vsuris. Qui tamen aliã formã vterentur, præsertim apud illos, quos constat dare solitos sub vsuris nec aliter, videntur excusari posse tanquam qui per ignorantiam vrantur incõgruò dumtaxat modo loquendi, quatenus non censentur eiusmodi sermone aliud velle, quàm indicare se paratos ad soluendum vsuras, quas alter solet exigere: neque per istum sermonem aliter immutant aut afficiunt animû talis mutuantis, quàm si peterent mutuum simpliciter, quia propter suam praxim, eodem sensu intelligit vtrumque.

118 **D**I C O Secundo: Non tantum propter extremã, aut grauem necessitatem, sed etiam propter aliquam communem, siue propriam siue proximi, licet mutuum accipere sub vsuris, adeoq; etiam pro conseruatione decentis status. Ita Molina disp. 335. Filliuc. tra. 34. n. 149. Sanchez in summa lib. 3. c. n. 27. Bonac. sup. & alij complures DD. Sequitur satis ex conclusione præcedenti: quia qui ex huiusmodi causa mutuum accipit, non inducit ad peccatum, sed permissiue ad illud se habet: quamuis enim nouerit alterum peccaturum, tamen habet iustam causam petendi ab eo mutuum, quod præstare potest sine peccato, si velit. Vnde quod peccet, quando dat, & accipio sub vsuris, ipsius malitiæ adscribendum venit, non petenti simpliciter mutuum ex iusta causa, quamuis sciat alterum exacturum vsuras; scandalum est enim acceptum ex parte vsurarij, non datum ex parte mutuarij.

119 **D**I C O Tertiò: Idem licet ad mercaturam suam exercendam, quatenus refertur ad finem honestum: v. g. vt inde iuxta suum statum, se suamque familiam intertineat. Ita Dom. Soto lib. 6. q. 1. art. 5. & DD. antè citati, & alij plures. Addunt etiam nonnulli, ad statum mediocriter augendû, vel ad notabile lucrum faciendum. Ita Molina sup. & cum eo Salas.

Ratio

Ratio satis ex dictis intelligi poterit. Reprehendit autem ibidem Soto illos, qui contra conditionem suam volunt exercere mercaturam, ad quam nec nati nec educati sunt, & eo nomine sub vsuris accipiunt magnum mutuuum. Vnde fieri solet, quod breui tempore pressi ære alieno, cedant foro, & creditores suos plurimū defraudent. In quos tales etiam contra iustitiam peccant. Et fortassis fuit talis mercator ille Florentinus, cui D. Thomas refertur respondisse, licitum non esse pro negotiatione sub vsura accipere mutuuum, vt Soto narrat loco citato.

120 D I C O Quartò: Absque omni rationabili causa, non est licitum accipere mutuuum sub vsuris, & multò minùs, vt in vsus illicitos, v. g. in commestationes indebitas, aut libidines insumatur. Ita Doctores omnes.

Ratio reddi potest: quia qui sic mutuuum accipit sub vsuris, videtur interpretatiuè quodammodò consentire, & velle peccatū ita mutuuantis, quia absque rationabili causa petit, vnde futurum videt, quod alter peccabit: & quamuis sit paratus animo ad hoc peccatum quouis tempore committendum, tamen respectus & reuerentiā diuinæ maiestatis, cui per peccatum summa iniuria irrogatur, merito nos mouere debent, ne vel occasionem alteri demus peccandi, quando nulla necessitas, aut rationabilis causa nos vrget, atque aded vt præcaueamus ex parte nostra, ne volūtas illa habitualis praua exeat in actum.

121 Sed multum inter Doctores controuertitur, Vtrum ille, qui sine iusta causa mutuū accipit sub vsuris, vt v. g. ad vana & inutilia, peccet mortaliter, an venialiter tantum?

Hic in primis apud omnes indubitatum est, si mutui acceptio referatur ad finem, qui sit peccatum mortale, quod ipsa con-

trahat tunc malitiam mortalem: sed hæc non est censenda distincta, siue alia à malitia voluntatis, quā vult talem finem. Tota præsens itaque difficultas est de malitia, quam contrahit ex eo præcisè, quod sine necessitate aut iusta aliqua ratione, sit aliquo modo occasio peccati ipsius vsurarij. Quidam simpliciter docent, hanc malitiam esse tantum venialem, vt Caiet. hic qu. 78. art. 4. Tolet. lib. 5. c. 37. Salas dub. 48. n. 7. ad quos videtur etiam accedere Mald. Sed talem peccare mortaliter docent à Valentia tom. 3. disp. 5. q. 21. pu. 4. Rebell. lib. 8. q. 16. sect. 6. Bonac. sup. pun. 13. n. 3. Sa V. Vsurar. n. 5. & alij quos Bonac. citat: & rationem reddit, quam modò indicauimus, quia sine causa & ratione offert alteri occasionē, & quasi excitat (quia oblata occasio lucri quamuis iniqui, est quasi illecebra respectu talis) vt mala voluntas proximi, quæ erat habitualis aut virtualis tantum, fiat actualis, & exeat in peccatum extensum: quod quisque etiam tenetur, quando commodè potest, impedire: & hæc sententia videtur probabilior, & à pluribus teneri: quamuis interim talis mutuans non peccet tam grauiter, quam vsurarius ipse. Si tamen ille tam modicū mutuuum peteret, aut pro tam modico tempore, quod vsurarius propter paruitatem iniusti lucri quod inde capit, non peccet mortaliter, tum quoque ipse petens & accipiens mutuuum non peccaret mortaliter, quia non esset causa vel occasio scandali mortalis. Cæterum vniuersim dehortandi sunt omnes, etiam qui aliqualem iustam possunt habere rationem, ab illa petitione mutui: quamuis enim hi non peccent, tamen de vulnere (tum de suo scilicet temporali, tum de alterius spirituali) remedium quærunt, vt docet D. Ambros. lib. De Tobia cap. 7.

C A P V T S E P T I M V M,

De Montibus-pietatis, & Contractibus societatis & assecurationis.

D V B I V M P R I M V M.

Quid sub nomine Montis-pietatis significetur?

1 R E S P O N D. Montes-pietatis secundum primam eorum institutionem non sunt aliud, quam notabilis aliqua quantitas pecuniarū, frumenti, aut similis rei, donata siue relicta à viris bonis, intuitu pietatis, vt inde pauperibus & indigentibus sine vsuris, quibus alias exhaur-

Viggers de Iure & Iust.

riuntur, subministratur mutuuum sub certis quibusdam conditionibus. Ita serè Salas De vsuris dub. 33. Bonacina De contractib. disp. 3. q. 3. pun. 12. n. 1. Mald. Tract. 5. c. 3. dub. 17. & alij DD. Hoc institutum ab annis 180. aut circiter, potissimum cœpit frequentari in Italia. Conditiones autem obseruandæ erant serè huiusmodi:

1 Prima, Quod inde daretur mutuuum pauperibus incolis talis loci, non diuitibus, aut externis:

2 Secunda, Quod in certa tantum quantitate daretur mutuuum illud, puta simul non

G g ultra

ultra valorem trium aureorum, & per annum diuifim non ultra quantitatem decem aureorum.

Tertia, Quòd tantum ad determinatum tempus, mutuum concederetur, vt ad annum, aut paulò amplius.

Quarta, Quòd mutuatarij darent pignus; eò quòd alioquin facile contingeret Montes illos exhauriri, multis nimirum petentibus inde mutuum, postea non restituentibus.

Quinta, Quòd singulis mensibus mutuatarij aliquid exigui soluant pro stipendijs ministrorum, qui Montis curam habent, & parati semper esse debent ad mutuum porrigendum siue ad mutuandum, ac pignora recipienda, reddenda, & ad similia seruitia.

Sexta, Quòd si debito tempore mutuum non restituerint, pignora vendantur, & quod ultra mutuum & exiguum illud, quod pro ministrorum seruitijs soluendum erat, excesserit, hoc ipsis mutuatarijs restituatur. Ita hac de re scribunt Medina De vsuris q. 20. & Nauarrus Tract. De vsura n. 59. & alij nonnulli.

Ad Imitationem autem prædictorù Montium-pietatis, de post inuentæ & institutæ sunt diuersis in locis rationes quædam subueniendi indigentibus per mutuum, istis Montibus assignes: idque pietatis intuitu, tum pro miserorum solatio ne grauissimis vsuris sic opprimerentur, tum ad peccatù vsuræ quod Deo grauitè displicet, à Repub. excludendum.

Quandoquidem ergò plerisque in locis non erant homines eius pietatis & liberalitatis, qui gratuito donarent, seu gratis & charitatiuè conferrent tantas pecuniæ summas, quantæ sunt necessariæ, vt in Repub. queat passim indigentibus inde mutuum præstari, hinc Principes, aut Magistratus adinuenerunt & iudicauerunt vtile & commodum futurum suis subditis, quod pecuniæ in magna quantitate leuantur à varijs sub annuo censu soluendo ad modum annui redditus, & certæ domus conquirerentur, & adaptarentur, in ordine ad mutuum erogandum, ad pignora recipienda & custodienda cæteraque peragenda, quæ necessaria sunt. Item quod ministri idonei assumerentur qui omnium istorum curam gererent, & ista executioni mandarent, sicuti in primis Montibus fit. Verùm quia vt eiusmodi Montes subsistant, neque mox consumantur, opus fuit quòd mutuatarij ex illis mutuù petentes, non tantum soluerent aliquid pro impensis ministrorù, sed etiam luèrent annuù censum quo Montes tales ex sua erectione sunt grauati, tum videlicet ad pecunias confluendas, tum ad domos comparandas. Quare oportuit, vt pro centum in annum soluerent aut tredecim, aut quattuordecim vel etiam quindecim. Cuius generis Montes iam per

Belgiù pluribus in ciuitatibus sunt instituti.

Sunt præterea & alij quidam Montes, quos Bonac. loco citato vocat mixtos, qui constant partim pecunijs charitatiuè & ex pietate collatis ad subueniendum indigentibus per mutuum, modis & conditionibus dictis, partim ex pecunijs quas particulares conferunt, & ex centum accipiunt annuè quattuor aut quinque, vt Monte aucto, pluribus succurratur, quando maior concurrat indigentium multitudo. Quare Montes illi qui nomine Montium-pietatis communiter compellantur, sunt triplicis quasi generis: primum eorum, quorum massa tota est liberaliter & sine onere à pijs hominibus collata: Secundum istorum, quorum massa tota aut pro longe maxima parte est conflata per leuationem pecuniarum sub annuis censibus. Tertium eorum, quorum massa pro magna parte est donata liberaliter, & aliqua parte suppeditata siue sub reditu, siue sub spe recipiendi aliquam recognitionem annuam, vt infra parum latius explicabimus.

D V B I V M II.

Vtrum Montes pietatis primi generis, eorumque vsus sint immunes à labe vsurarum, atque liciti sint?

S Iluester V. Vsura 5. quæst. 4. De eo dubitabat, & Sedem Apostolicam dicit consulendam. Caiet. tomò 2. Opuſc. 6. planè Institutum hoc damnat tamquam vsurarium. Similiter & Soto lib. 6. qu. 1. art. 6. Arrag. quæst. 78. art. 4. non longè à fine.

Verùm cõtra hos Respondetur: Omnino tenendum est, Montes-pietatis primi generis & eorum exercitium, cum conditionibus suprà explicatis, non inuoluere crimen vsuræ aut iniustitiæ, sed licitos esse & honestos. Ita Nauar. Tract. De vsur. n. 59. Tolet. lib. 5. c. 38. n. 5. Medina De vsuris q. 10. Salas sup. n. 3. Molina disp. 325. Lusius Turrian. disp. 61. dub. 12. Bannes. qu. 78. art. 4. ad finem Azor. tom. 3. lib. 5. cap. 8. & lib. 10. cap. 22. & passim Recentiores.

Probat, quia in primis fuerunt Montes illi approbati per plures Pontifices, scilicet per Paulum II. Sixtum IV. Innocentium VIII. & Alexandrum VI. vt referatur in Bulla Leonis Decimi: Et cum aduersarij qui Montes impugnabant, & vsuræ conabantur redarguere, nondum acquiescerent, obtendentes potissimum, quòd in suis definitionibus Pontifices adiecissent se approbare, quatenus sacris Canonibus non aduersarentur, quibus illi contendeabant Montes hos

tes hos aduersari: tandem in Concilio Lateranensi sub Leone X. clarius & simpliciter approbati fuerunt, non solum tamquam ab usurae labe immunes, & vt liciti, sed etiam vt pietatis & misericordiae exercitia. Ad quos imposterum erigendos cum conditionibus recensitis, Pontifex fideles quoque exhortatur concedendo indulgentias ijs, qui manus adiactrices ad eiusmodi Montium erectionem porrexerint. Verba Bullae sunt: Nos supra hoc (scilicet super controuersijs inter DD. hinc inde agitaris circa iustitiam vel iniquitatem Montium) prout est nobis ex alto concessum, oportune providere volentes; alterius quidem partis iustitiae zelum, ne vorago aperiretur usurarum; alterius pietatis & veritatis amorem, vt pauperibus subueniretur; vtriusque vero partis studium commendantes, cum haec ad pacem & tranquillitatem totius Reipublicae Christianae spectare videantur: sacro approbante Concilio, declaramus & definimus: Montes-pietatis antedictos, per Reipublicas institutos, & autoritate Sedis Apostolicae hactenus probatos & confirmatos, in quibus pro eorum impensis & indemnitate, aliquid moderatum ad solas ministrorum impensas, & aliarum rerum, ad illorum conseruationem (vt praefertur) pertinentium, pro eorum indemnitate dumtaxat ultra sortem absque lucro eorundem Montium, recipitur, neque speciem mali praeseferre, neque peccandi incentiuum praestare, neque villo pacto improbari, quin imo meritum esse, ac laudari ac probari debere tale mutuum: & minimè usurarium putari, licereque illorum pietatem & misericordiam populis praedicare, etiam cum indulgentijs, a sancta Sede Apostolica, eam ob causam concessis: ac deinceps alios etiam similes Montes cum Apostolicae Sedis approbatione erigi posse. Et paulo infra: Omnes autem Religiosos, & Ecclesiasticas ac seculares personas, qui contra praesentis declarationis, & sanctionis formam, de cetero praedicare seu disputare verbo vel scriptis ausi fuerint, excommunicationis latae sententiae poenam, priuilegio quocumque non obstante, incurrere volumus.

7 Porro Dominicus Soto, qui post praedictum Concil. Lateranense contra Montes scripsit, ne argueretur impingere in Bullam & declarationem Pontificis & Concilij allegatam, pro suae sententiae defensione perussit & inhaeret adhuc aliorum, qui ante Concilium scripserant, responsioni, quod scilicet cuncta capitula Montium-pietatis non fuerint per Concilium & Pontificem simpliciter approbata, sed tantum quatenus sacris Canonibus non sunt contraria, sicuti alij respondebant ad confirmationes & approbationes factas per praecedentes

Pontifices. Hoc autem Dom. Soto ex diuersis coniecturis & rationibus conatur ostendere; vt in primis, quod Caiet. praedicto Concilio interfuerit, vt ipsemet refert 2. 2. quaest. 1. artic. 10. & tamen, non obstante huiusmodi declaratione, integrum opusculum contra Montes-pietatis conscripserit: quod indicit videretur esse, Montes illos non fuisse simpliciter & per omnia approbatos.

Secundò, quia huiusmodi quaestiones morales, & naturalis rationis, quae ex Scripturis decidi proxime aut remote non possunt; qualis est haec de Montibus-pietatis, an iusti, an iniqui sint, non sunt materia, vt apparet decisionis Pontificiae.

Tertiò, quia non omnia, quae in Concilio illo definita aut determinata sunt, recepta fuerint.

Sed in primis, satis clarum est ex tota Bulla, quod Montes, de quibus versabatur quaestio, fuerint simpliciter approbati sine eiusmodi limitatione, quam Soto illi affingit; quandoquidem nec minima eius reperiatur mentio in omnibus verbis totius Constitutionis. Imò cum tali limitatione nihil seruiisset ad terminandas controuersias motas, quae se in illa tanquam prius adiecta fundabant.

Quare ad primam Coniecturam eius Respondetur, Caietanum multo tempore ante dictum Concilium, opusculum illud, quod Soto allegat, conscripsisse, anno scilicet 1498. cum Concilium hoc Decretalem suam ediderit ad 1515. vnde ab eo argumentum suum non potest.

Ad secundam vero dicendum est, quod sine dubio Pontifex etiam illas quaestiones & veritates moralis Philosophiae possit explicare & definire, ex quibus pendet, vtrum fideles sic vel sic agendo mortaliter peccent, an non: nam ex mortali peccato contra legem naturalem, pendet quoque salus & finis supernaturalis, ad quem ex munere suo Pontifex habet fideles omnes dirigere, & viam rectam demonstrare. Insuper ex communi sententia constat, non posse errare Pontificem in decretis morum, quae Ecclesiam vniuersalem concernunt: inter quae merito numeranda est praedicta Montium approbatio.

Ad tertiam Respondetur, quod, vt declaratio aut definitio veritatis rata sit, & ab omnibus tenenda ac sequenda, non egeat receptione apud populum, vt constat ex dictis supra de autoritate Pontificis & Ecclesiae.

Probatum Conclusio Secundò ex Conc. Tridentino, quod Sess. 22. cap. 8. 9. & 11. enumerans loca pia, quae ab Episcopo debent visitari, posuit etiam hos montes. Supponit ergò Concil. eos esse iustos & pios. Idem confirmari potest ex vsu Ecclesiae, & multorum particularium Montium-pietatis

confirmatione de post per Sedem Apostolicam factâ, vt notat Mald. sup. dub. 17.

11 Probatum denique ratione: quia id quod pauperes, siue mutuatarij hic soluunt, non dant ratione mutuacionis vel ratione vsus pecuniæ, sed tantum, vt Mons seruetur integer, & illi, quorum est Mons (quos dicimus esse ipsam communitatem pauperum, quibus pecuniæ illæ ad certum & determinatum vsum sunt relictæ vel donatæ) seruentur indemnes, dum mutuum præstatum nemo enim cum suo damno tenetur præstare mutuum, neque æquitas id postulat (nisi necessitas alterius requireret vt de suo quis illi donet) sed quisque mutuans contra illud se potest munire etiam per expressum pactum, vt constat ex dictis cap. præcedi. dub. 10. ergo &c.

12 Veruntamen vt plenius hæc intelligantur, aduertendum est, quod, vt pecuniæ illæ, quæ pauperum seu indigentium communitati relictæ vel donatæ sunt ad hunc vsum, vt scilicet singuli in suis necessitatibus possint inde habere mutuum absque vsura, administrantur, & ex illis mutuum erogetur singulis petentibus, tempori & loco, habeaturque ratio, vt post certum tempus iterum securè refundantur, opus esse multis impensis propter diuersa quæ requiruntur ad eiusmodi erogationem faciendam. Nam in primis debent esse aliqui, qui pecuniam illam nomine communitatis habeant sub sua cura & custodia, & ex illa mutuum porrigant ijs, qui petunt, quique postmodum iterum ab eis mutuum recipiant, qui datum & acceptum in libris rationum annotent. Rursum, quia pro securitate mutui omnino est necessariū, quod mutuatarij exhibeant pignora, hinc opus quoque est ministris, qui ea accipiant, registrent, reponant, & eorum curam gerant, ne perdantur aut corrumpantur. Inde etiam opus est vltiori conductione domus, vbi ista asseruentur, & alia omnia peragantur: nisi forsitan Monti fuerit domus simul donata aut relictæ. Item debet intertineri domus. Præterea opus est libris rationum, & alijs similibus. Ministri autem illi & Officiati non sunt obligati seruire, & officia illa gratis subire, atque operam sine stipendio impendere: dignus enim est operarius mercede suâ, & nemo suis tenetur militare stipendijs, iuxta Apostolum: Si enim qui altari deseruit, de altari viuunt, merito etiam qui sic pauperibus deseruiunt, ex suo seruitio & opera viuunt, quamuis opus valde laudabile & meritorium foret gratis seruitium illud præstare. Constat igitur multis opus esse sumptibus, vt Montes debitè administrantur. His præmissis

Declaratur amplius, illud quod pauperes soluunt, quando mutuum ex Monte accipiunt, nõ dari ratione mutuacionis, vel vsus pe-

cuniæ, sed tantum pro indemnitate Montis, ne damnum aut grauamen ratione præstiti mutui patiat, atque adeo ne totus communitati pauperum pereat: quia solum soluunt, quantum requiritur ad terendas prædictas expensas, quæ necessariæ sunt ad Montis administrationem, in ipsorum pauperum fauorem & commodum, absque omni omnino ipsorum Montium lucro vel incremento inde proueniente, vt in conditionibus supponitur, & in Bulla Pontificis clarè exprimitur.

Quod autem huiusmodi necessariae expensas merito liceat exigere ab eis, quibus ex Monte præstatum mutuum, Confirmatur: quia expensæ illæ fiunt in gratiam & commodum eorum, qui mutuum ex Monte accipiunt aut accepturi sunt, quod hac ratione ab vsurarum voragine se possint liberare; ergo æquum & iustum est, vt, qui hac gratia & comodo frui voluerint, etiam pro parte sua secundum certam proportionem ad illas expensas contribuant; atque adeo dum mutuum petunt, ad contribuendum obligari possint, iuxta regulam iuris in 6. qui sentit onus debet sentire commodum, & è contrâ, qui commodum sentit, debet etiam ferre onus. Quo fundamento & Pontifex in Bulla approbationis vitur.

Sed cum Caietano opponit Dom. Soto, 14 Primò: Ille, cuius interest capitalem illam summam pecuniæ seruari integram & salutam, & ea adhiberi, quæ ad eius conseruationem sunt necessaria, debet ipse suo onere sustentare ministros, & alios sumptus facere, ad eius asseruationem necessarios, non autem alij; quorum non interest: at qui non interest mutuatariorum, sed mutuantis, aut eius, ad quem spectat dominium; ergo ad huius onus spectat intertinere ministros, qui præstent & faciant ea, quæ ad Montium securitatem & conseruationem spectant.

Confirmatur: quia mutuator, si pignus requirat & accipiat, hoc non facit in gratiam aut commodum mutuatarij, sed in commodum proprium; vt tutam sibi reddat pecuniæ mutuatæ restitutionem; ergo quod idem pignus custodiatur, eius quoque interest, non mutuatarij, qui mallet ipse retinere.

Respondetur Primò, Verum quidem 15 esse, mutuantis, & eius, ad quem pertinent pecuniæ mutuo datæ, interesse, vt ipsi securè & saluè permaneant, & non pereant, vtque ex ijs nihil perdat; ideoque etiam illi incumbere onus & expensas, quæ simpliciter per se requiruntur ad earum tutam custodiam, in quantum apud illum seruantur, aut ad eius vtilitatè exponuntur: sed quoad sumptus & expensas, quæ faciendæ sunt pro earum secu-

rum securitate, quasi per accidens, quatenus scilicet dominus rogatus eas exponit in fauorem & commoditatem aliorum, vnde periculum nascitur, & ad quod præcauendum, opus est expensis aliquibus: sanè nulla ratio aut æquitas postulat, quòd ipse dominus huiusmodi sumptus & grauamina ferre cogatur. Quamuis enim ipsius inter sit, habere securitatem recipiendi seu pecunias mutuò datas, non tamen ideo in illum sumptus ad hoc necessarij deriuari debent, sed potius in illos, in quorum commodum ipse pecunias exponit; ex occasione cuius expositionis oritur, quòd sumptus hi sint faciendi, vt domino de pecunijs recipiendis tutum & cautum sit. Quandoquidem enim beneficium mutuandi cedit in vtilitatem eorum, qui mutuuum accipiunt: mutuator autem habeat meritò se indemnem seruare, omninò rationis est, quòd istorum sumptibus id facere possit.

16 Sed contra Responzionem hanc, tamquam fallacem, replicat Soto: quòd, qui ita argumentantur, non satis attendant, beneficium mutui debere gratis conferri; & ideo qui mutuat, obligari in se onera recipere, quæ sunt mutuationi annexa, puta seruare pignus & reddere; aliàs, inquit, non mutuat. Verùm non obstante eo, quòd beneficium mutui debeat gratis impendi, nihilominus ibidem ipse Soto admittit, & docet, mutuator suam credere pecuniam recuset, antequam mutuatarius publico se obliget instrumento, illud debere expensis eiusdem mutuatarij à tabellione confici. Rursum admittit, quòd, si mutuator obligauerit se ad mutuandum petentibus, posse ratione illius obligationis aliquid accipi ultra sortem. Et eo quidem titulo videtur admittere Montes posse aliquid exiguum accipere à mutuatarijs. Quid ni ergò, etiam illo non obstante, quòd Soto allegat, poterunt sumptus faciendi in pignoribus recipiendis & asseryandis imponi mutuatarijs? sicuti secundum eius doctrinam sumptus, qui necessarij sunt in confectioe instrumenti publici: quandoquidem sicut hic mutuator nihil nisi fidem petit, vt loquitur Soto, quam dicit mutuatarium debere suo dispendio exhibere, ita etiam ille nihil nisi securitatem sortis querat: quam sanè pari omninò ratione æquum est, vt mutuatarius suo onere & sumptu teneatur exhibere. Item, quare eo non obstante, quòd beneficium mutui debeat gratis conferri, non licebit aliquid accipere pro ministris, qui se obligarunt ad numerandum & porrigendum mutuuum ex Monte, & ad referendum ad libros rationum, quemadmodum licet pro obligatione mutuandi? Imò in eo fallitur Soto, quòd existimet Montes pietatis, de quibus nunc agimus,

posse aliquid accipere pro obligatione, quam habent ad mutuuum dandum: sicut & in eo, quòd vltimo loco responderet ad Bullam Leonis Pontificis, quòd scilicet in Bulla, Pontifex tantum admittat & approbet pensionem, quæ pro illa obligatione mutuandi soluitur vltra sortem, quòdque illam velit cedere in ministrorum sustentationem.

17 Declaratur vtrumque: quia ex quo Montes illi à pijs hominibus ex charitate liberaliter sunt instituti & donati ad determinatum hunc effectum & vsum, vt inde porrigatur mutuuum pauperibus indigentibus; profectò pro obligatione mutuandi, quæ hic subest, nihil possunt administratores exigere, quia obligatio ista simul cum donatione & institutione Montis creata est. Vnde & consequenter verum non est, Pontificem solo hoc titulo admittere & approbare, quòd aliquid vltra sortem reddatur, cum titulus hic non subsistat: Vnde neque Pontifex vsquam in Bulla meminit huius, quòd aliquid soluatur pro obligatione mutuandi, sed meminit impensarum, quæ necessariò fiunt in ministros Montis, & in res alias pertinentes ad Montium administrationem & conseruationem, eorumque indemnitate. Deinde

18 Respondetur Secundò, In presenti casu etiam interesse mutuatariorum, quòd capitalis pecuniz summa Montium non diminuat, sed integra seruetur, si non omninò primariò, saltem secundariò: quia illa summa quamuis non sit singulorum indigentium mutuo, & eo nomine relicta, vt singulis in necessitate inde per modum mutui subueniatur. Interest autem singulorum, vt bona communitalis, quæ ad tam fauorabilem vsum & commoditatem singulorū sunt destinata, conseruentur in sua plenitudine, ne pauco tempore & à paucis consumpta, reliqui & posterij priuentur eiusmodi commoditate. Quare ipsi meritò deberent mutuo consensu & pacto in hoc conuenire, quando paulatim tota massa absumeretur propter impensas faciendas, quòd potius singuli aliquid conferrent ad eiusmodi expensas, vt Montis consumptio impediatur: & quòd ipsi per se, commodè facere, forsitan non possunt, hoc iustà ratione, superiores Ecclesia & Reipublicæ, quibus pauperum cura incumbit, nomine & ad opus ipsorum facere poterunt.

Obijcitur Secundò: Iniquum est tam multum solui pro custodia pignoris non onerosi, quòd scilicet non est ita obnoxium corruptioni, nec eget excussione aut expositione ad aërem, vel simili operà, quam pro custodia pignoris onerosi, quòd similibus operis indiget pro sui conseruatione: atqui

Montes sine respectu ad pignorum conditionem accipiunt æque multum ab illis, qui parum quantitatem pecuniam mutuo accipiunt, qualiacumque pignora exhibeant; ergo ibi reperitur inæqualitas & committitur iniustitia.

Respondetur ad Maiorem, per se loquendo & abstrahendo à particularibus circumstantiis, verum esse, quod in illo facto reperitur quædam inæqualitas, quæque etiam per se loquendo elicit vitanda: sed tamen posse occurrere & concurrere circumstantias, ob quas illa inæqualitas, accedens Superiorum autoritate, sine vitio possit tolerari; vt puta, quia ob multitudinem & disparitatem pignorum, quantum ad requisitam eorum custodiam & curam, sit moraliter impossibile, constituere diuersum exactum & æquale pretium, pro diuersitate singulorum. Vnde Superiores, quibus hac in parte pauperes subsunt, potuerunt constituere vnam aliquam determinatam regulam & rationem contribuendi, quam omnes debeant sequi, & si quid inæqualitatis interueniat, hoc ipsi mutuatarij censeantur sibi inuicem indulgere: quod eò etiam rationabilius potuerunt superiores ordinare. Primum, quia pignora, quæ indigent minori operâ ministrorum contra corruptionem, sæpè requirunt maiorem sollicitudinem & curam, ne vel perdantur vel à furibus surripiantur. Deinde, quia contingit eos, qui vno tempore exhibent pignus minus onerosum, exhibere alio tempore pignus magis onerosum, & e contra. Quare pro communi & publica commoditate potuerunt merito superiores sic vnam aliquam contribuendi rationem instituire.

Ita quoque usurarium aut iniustum non est, vt prædicit Caietanus, tanto plus exigi (quod in Montibus frequentatur) quo mutuum in longius tempus, retentum fuerit: quia quemadmodum nihil soluitur ratione vsus pecuniæ mutuo datæ, ita nec aliquid plus soluitur, ratione vsus diuturnioris: sed soluit plus, qui diutius vitur, quia operâ ministrorum diutius impenduntur custodiendis pignoribus; ad quorum intentionem amplius proinde contribuere meritò debet: & si quid inæqualitatis adhuc remaneat, hoc etiam ex causis iam allegatis, potest superior potestas efficere, quod pauperes mutuo consensu id censeantur sibi donare, vel illa nomine ipsorum donet getens vtiliter negotium istius communitalis.

20 Obijcit Soto Tertio: Si quis diues pauperibus pecuniam suam mutuet, acceptis pignoribus, & seruatis reliquis Montis-pietatis legibus, non idcirco esset immunis ab usura, accipiens aliquid ultra sortem; ergo neque Mons ab usura immunis est.

Respondetur: Potest quilibet etiam pri-

uatâ autoritate stipulari suam in mutuo, quod concedit, indemnitatem, argumento l. 2. §. vt. D. De eo quod certo loco dari oportet: & proinde si quis priuatim mutuando patiat aliquid grauamen ex sumptibus faciendis causâ mutationis, potest illas à mutuario sine vsuræ vitio recipere.

Nullus tamen priuatâ autoritate potest instituire officinam mutationis ad instar & sub legibus Montis-pietatis. Primum, quia Reip. interest huiusmodi negotiorum cognitionem ad se sumere, & aduertere ac cauere, ne sub prætextu pietatis, lateat vorago vsurarium. Secundò, quia res scandalo non careret: putaretur enim priuatim vsuras exercere, dum sibi per mutuarios, indemnitatem præstari curaret, quando id publico testimonio non esset probatum: in conscientia tamen non incurreret crimen vsuræ, nec iniustitiâ committeret, si à quouis nihil acciperet ultra sortem, nisi præcisè impensas, quas ratione illius mutationis cogitur facere. Vnde deberet hic quidè ponere aliquam differentiâ inter eos, qui offerret pignora magis onerosa, & minus onerosa: vt enim illa inæqualitas sine vitio sit, videtur debere publica autoritas interuenire, vt ex dictis potest intelligi.

D V B I V M III.

Virum Montes-pietatis secundæ generis, quales nunc plures sunt in Belgio, sicut immunes ab usura & iniustitia labe?

Serenissimi Principes Belgij, ALBERTVS & ISABELLA pro suo zelo iustitiæ, & odio iniquitatis, ac simul pro pio affectu erga indigentes, multum solliciti, vt subditos suos, alios quidem ab iniustitia retraherent, ne proximos vsuris opprimerent, alios autem ab vsuratum voragine, ne iniquè exhaurerentur, liberarent, impensè animos adiecerunt ad inueniendam quamcumque iustam & licitam rationem erigendi & instituendi in prouincijs suis Montes aliquos, quos vocans Pietatis, vbi & illi, qui mutuum dant aut erogant, possint esse sine crimine, & qui accipiunt, vsuris non grauarentur.

Quandoquidem verò ingens pecuniæ vis necessaria erat ad eiusmodi Montes erigendos, ac cum omnibus suis requisitis instruendos: qualis nec ad matum erat liberaliter donata, imò nec spes affulgebat, eiusmodi ex fideiûpia & liberali donatione aut contributione posse haberi aut conflare, re prius comunicatâ cum multis Belgij Prælatiis, per eosdemque examinatâ & approbatâ, ordinarunt prædicti Principes tantam pecuniæ summam sub annuo censu esse leuandam, quanta poss-

sed suf-

set sufficere, tum ad comparanda necessaria ad Montis instructionem & administrationem, tum ad coaceruandum pecuniarum cumulum, ex quo indigentibus posset mutuuum erogari; cuius annui census canones, Mons annuè ad ratam nummi decimi sexti, aut circiter, prout census constitutus foret, solueret; & ab ijs, qui ex Monte mutuuum peterent, recuperaret.

22 Quare huius suæ ordinationis executionem, ab initio commiserunt cuidam viro prudenti, fido, & industrio, eidemque publicam fecerunt potestatem leuandi & accipiendi à quibuscumque, pecunias ad annum censum super ipso Monte erigendo aut erecto, eiusque bonis mobilibus & immobilibus, presentibus & futuris, ac sic conseruandi pecuniarum massam seu aceruum, ex quo pauperibus, & alijs quibuscumque indigentibus, mutuuum erogaretur, accepto à mutuatarijs pignore, eosque obligando ad contribuendum, pro rata mutui, quod accipiunt, & temporis quo vtentur, ad Montis sic constituti seruandam indemnitate, prouide ad contribuendum pro sumptibus, quos, accedentibus & interuenientibus directione, iudicio & consensu Protectorum, ac consiliariorum sibi à Principe designatorum, censuerit ad statum & dictam indemnitate ac conseruationem ipsius Montis necessarios: facta insuper eidem potestate elemosynas pro Monte acceptandi: Ea tamen semper subintellecta cautela, ne vnumquam supra sortem & indemnitate, possit quid Monti, eiusque ministris accedere ex contributione mutuatariorum, quam vltra sortem persoluiunt. Constant dicta ex Instructione datâ primo Superintendenti, per Principes, die 17. Martij ad 1618.

23 Postquam verò hic Commissarius iuxta auctoritatem & ordinationem sibi à Serenissimis Principibus factam, vno in oppido domum comparasset, eamque ad requisitos vsus Montium adaptari fecisset, aliosque sumptus ad constitutionem & commoditates necessarios impendisset, simul quoque pecuniæ aceruum in mutuuum erogandum petentibus collegisset, & omnia quidè hæc ex pecunijs ad reditum annuum leuatis & acceptis, procurasset; actitatum fuit de determinando onere; ad quod mutuatarij, qui ex Monte mutuuum acciperent, forent obligandi.

Hoc itaque punctum curarunt iidem Serenissimi Principes maturè examinari per Archiepiscopos, Episcopos, & alios Theologos, atque Ecclesiasticos, vt habetur articulo vltimo in Regulamento seu Instructione mentionata, quam generalis Superintendentens Montium ex præscripto Principum sequi debet: & habitâ eorum resolutione, simul cum resolutione suorum Conciliorum, at-

tentis oneribus prædictis, & alijs annuè faciendis, tum in Officiatos & ministros, tum in res alias, pro Montis administratione necessarias, permiserunt & auctoritatem dederunt prædicto Commissario ac generali Superintendententi, se regulandi & agendi conformiter ad hanc resolutionem, quæ habet, posse capi dictum interesse pro initio ad quindecim pro centum per annum, quod tamen oneribus diminutis deberet etiam minui iuxta iudicium Protectorum Montis.

Porro contra hoc Montium genus seu institutum, variaz & graues sese offerunt & mouentur difficultates à diuersis, ob quas videri possint non tantum non mereri nomen Montium pietatis, quin potius vsurariæ impietatis & iniquitatis; vt aduersarij ipsorum obtendunt.

Proposita prima Difficultas occurrens contra Montes secundi generis; quales sunt in Belgio.

Prima & grauis difficultas contra huiusmodi Montes nascitur ex ipsa origine siue creatione, prout in Belgio erecti sunt, quatenus scilicet pecuniæ, ex quibus constituantur Montes, leuantur & accipiuntur ad censum annuum super ipso Monte erigendo aut erecto, eiusque bonis mobilibus & immobilibus, presentibus & futuris. In hoc enim fraus & deceptio non videtur desse: nam eiusmodi reditus sunt tantum tituli sine re; vt apparet, & suis tantum nominibus videntur imponere ijs, qui pecunias sic ad reditum contulerint. Mons enim erigendus, aut erectus non est aliud, quam ipse aceruus pecuniarum ad reditum acceptarum: Eam autem pecuniã, quæ ad reditum capitur, nemo hypothecã dixerit ipsius reditus, sub quã respectiue pecuniã datur & accipitur: quia tunc pecuniã hæc vltèrius in aliorum dominium translata, transfret in eodem obligatio passiuã ipsius reditus, non secus quam cum dominio fundi, reditu grauari, transit onus ipsius reditus ad eos, in quorum dominium fundus deuenit: quod constat nullam habere rationem, nec à quocumque sic apprehendi. Quæ autem deinde ad hypothecæ complementum adiunguntur; scilicet Montis bona mobilia, & immobilia, hæc nulla ex parte videntur, quæ saltè plus valeant, quam grauata sint. Sed neque potest Mons ista acquirere: quandoquidem prima Montium, vt ab vsura vindicentur, lex esse debeat, quod nihil omnino lucrari possint; sed tantummodò se seruare indemnes. Si quis autem dixerit, ex liberali priorum donatione & gratiosis elemosynis posse bona Montis augeri, replicabitur, quod saltem ab initio, neque etiam hæctenus videntur fuisse oblationes tantæ, quæ vllatenus possint

possint hypothecæ insufficientiam supplere: atque ita ipsa erectio non vindicatur à deceptione & fraude.

25 Neque rursus dici potest (vbi apparet) reditus hos personales esse; quia non videtur posse designari persona, quæ ex vi huiusmodi cõstitutionis redituum, obligetur annuas eorum pensiones præstare: neque enim Princeps suam personam aut bona dominicalia obligat, quod satis ex Instructione supra mentionata constat, licet maxima præuilegia & exemptiones concedat: Officiales quoque non alio, quàm officij nomine obligantur: in quo non videtur quicquam esse, quod hypothecæ rationem subeat: nemò enim ab eis exigere solutionem poterit, quando officium relinquunt. Et

Confirmari amplius videtur hoc argumentum ex aliâ praxi obseruari solitâ in erectione quorundam per Italiam Montium, quam describit hoc modò Azorius, Institutionum Moral. p. 3. lib. 5. cap. 9. Circa secundum (inquit) praxis est: Ista ciuitas vendit censum, quem constituit super se & bonis suis, & propter bonum pauperum cogit ipsa ciues, vt emanent singuli certas pensiones census, vt ex eorum pecunijs fiat cumulus Montis: & lib. 10. cap. 22. §. 4. ita scribit: Hos item census annuos constituit ciuitas, vel Mons in suis bonis, hoc est, in annuis suis redditibus, qui sunt perpetui profectò. Si Itali existimassent ipsum Montem, eiusque iura, qui annuos prouentus perpetuos aut reditus non habebat, posse esse hypothecam redituum, sub quibus capitale totum coacertatur, non est verisimile quod onerassent ciuitates & bona ciuitatum talibus redditibus.

26 Pro difficultatis huius elucidatione & solutione, inuestigandum in primis est, in cuius dominium, pecuniæ ad reditum acceptæ ac domus, & res aliæ necessariæ ex illis comparatæ, transeant, & in cuius dominio sit pecuniarum massa coacertata, ex quâ petentibus mutuum erogatur: vt liceat videre, vtrum hi, penes quos dominium residet, possint dici suscipere aut suscepisse personale obligationem in dictorum redituum constitutione, & an habeant bona aut iura frugifera, super quibus tanquam hypothecis realibus dici queant constituti & fundati eiusmodi reditus.

Vbi hoc in primis satis certum & explanatum habetur, dominium istarum pecuniarum non transferri in personam aliquam priuatam: quia satis constat nullum particularem vt talem, habere proprietariam dispositionem aut sibi illam arrogate circa eiusmodi pecunias, vel circa res ex illis pecunijs comparatas.

Quare dicendum est, quod sint in dominio personæ aut quasi personæ publicæ, puta in dominio alicuius ex his tribus, scilicet

vel Principis, vel Ciuitatis, aut certè Corporis siue communitatis, mutuo indigentium. Quòd autem dominium non sit penes ciuitates, satis per se notum apparet, cum Magistratus loci, hic in Belgio, nec Montes erigi curauerint, neq; bona ciuitatis obligauerint, nec eos gubernet, neq; administratores constituent, nec rerum, quæ ad Montem spectant, habeant dispositionem vllam: sed hæc omnia fiant per Principem, & ordine suo per eos quos vocant, protectores Montium, per Consiliarios, & Superintendentes.

Quòd tamen neque apud Principem, pecuniarum & aliarum ad Montem spectantium sit dominium, inde potest cognosci, quia in primis si ita esset, iam posset Princeps pro suo arbitrarij, omnia illa vsibus mutuarij subtrahere, & ad proprios vsus applicare; quòd neque Princeps, nec alij apprehendunt fieri posse. Imò hoc ipso, quò non totaliter omnia illa necessitate seruentur, ad vsus mutuo indigentium, sed diceantur etiã particularibus vsibus Principis pro eius voluntate tanquam res ipsius posse applicari & seruire teneretur Princeps, saltè pro parte, de sumptibus necessarijs qui fiunt ad pecuniarum tutam custodiam & conseruationem. Deinde satis idem significatur in Instructione per Principem datâ Generali Superintendenti Montium, vbi facit illi potestatem leuandi pecunias ad reditum; sed ita, vt reditus vendantur, recognoscantur & constituantur sub nomine ipsius Superintendentis generalis, & simul sub nomine Superintendentis particularis eius Montis, obligando omnia & qualiacumque bona mobilia & immobilia, præsentia & futura illius Montis, ad cuius vsus Capitales nummi talium redituum erunt leuati & applicati, vt habetur articulo 13. Instructionis datæ Superintendenti Generali. Non autem permittit Princeps, quòd sub nomine suo vendantur vel recognoscantur reditus, aut quòd bona ipsius obligentur emptoribus redituum, vel tentatur ipse ad quodcumque interesse ratione Montium, vt constat ex articulo 18. dictæ Instr. Quare nullus apparet titulus, aut fundamentum sufficiens, vnde dici debeant vel possint bona Montis esse in particulari dominio Principis.

Sed neque in dominio sunt generalis Superintendentis, quamuis ipse pecunias leues & accipiat, ac reditus vedat & recognoscat, quia hæc omnia facit, non in qualitate personæ propriæ, sed in qualitate ministri, & quasi nomine procuratorio.

Restat itaq; à sufficienti diuisione (vbi apparet) omnino dicendum, quòd Mons, & omnia, quæ Montis sunt, sint in dominio Corporis seu communitatis pauperum, seu potius mutuo indigentium (quos in hac quaestione pro ipsidem semper accipimus) in cuius

cuius dominium translata sunt, mediante contractu venditionis & emptionis: quem Princeps, tamquam ex officio Principatus, generalis & supremus indigentium curator existens fecit per commissarios ad hoc deputatos, nomine & ad opus dictę cōmunitatis.

Quod declarari potest à simili: quia pecunię & res alię ex pia & liberali donatione concessę aut relicte ad Montes erigendos, sunt sub dominio cōmunitatis pauperum, vt indicat & pręsupponere omnino videtur Dom. Soto loco sup. cit. & docet Toletus lib. 5. cap. 38. & 39. cum Azorio sup. & alijs communiter, & nos quoque supra dub. 2. Quod etiam asserit idem Azorius de Montibus Italicis constitutis ex pecunijs, quę ad reditum sunt acceptę, quamuis ipsę ciuitates se obligauerint & bona sua constituerint hypothecam pro censu recognito: Quare id multo magis hęc locum habere, tenendum est, quia quędam ibi liberaliter sunt donata, vt inde pauperibus subueniretur per dationem mutui, ita hic sunt pecunię sub onere leuata, vt similiter inde subueniatur mutuo indigentibus per concessionem mutui: quare sicut illa ex pietate donata ad talem vsum transferuntur per donationem in dominium cōmunitatis pauperum, ita hęc per contractum venditionis redituum nomine & ad opus cōmunitatis indigentium mutuo, in huius dominium transeunt, & valde rationabiliter dicuntur constitui sub dominio illius corporis, in cuius membrorum gratiam & commoditatem sunt leuata & accepta.

Responsio ad primam difficultatem propositam.

29 His positis & explicatis ad difficultatem motam, Respondetur, negando fraudem & deceptionem hęc in pecuniarum leuatione redituumq; constitutione committi, adeoq; negando reditus illos esse merę titulos sine re, & in aere tantu fundatos, vt quidam opponunt. Quando enim cōstitui dicuntur super Monte erigendo aut erecto &c. recte intelliguntur cōstitui & fundari tum super ipsa cōmunitate indigentium mutuo, in cuius dominium pecunię transferuntur: ratione cuius cōstitutionis competit emptoribus redituum, actio ad omnia bona mobilia, quę sunt illius cōmunitatis vt sic: nec tantu super illa, sed etiam constituitur super eius bonis immobilibus, vt domibus Monti donatis, vt quibusdam in locis factum fuit, vel emptis, siue ex pecunia gratis collata, siue ad reditum accepta, vnde reditus illi sunt quasi mixti, partim personales, partim reales. Et quamuis hęc bona mobilia per se sola, nullo modo essent hypotheca sufficiens pro tot reditibus, quot Mons grauatur, tamen illa simul cum ipsa cōmunitate & bonis mobilibus, quę

perpetuo manent in eius dominio, vel simpliciter secundum se, vel in pignoribus, quę existant pro pecunijs obligata, ac simul cum iure, quod cōmunitati competit, scilicet ab eis, qui mutuum petunt exigendi tantum vltra sortem, quantum ferunt annuę pensiones, adeoque ab iisdem recuperandi omnes impensas & onera, quę in Montis administratione occurrunt & fiunt, pro comoditate singulorum mutuo indigentium, constituunt hypothecā iustam & sufficientē.

Nam in primis cōmunitas illa habet capitale omnium redituum recognitorum semper integrum, saltem in valore, partim scilicet in specie, partim in supellectile, partim in pignoribus, partim in ædificijs (nihil enim de capitalibus consumitur aut minuitur) quę omnia, creditores seu emptores redituum possent excutere. Deinde habet alia nonnulla, quę ex charitate donata sunt, vt domū quibusdam in locis, sicut diximus: atque ita emptores habent hypothecam, aut saltem bona sibi obnoxia, simul cum predicta cōmunitate, æquivalentia nummis, quibus reditus omnes empti fuerunt; atque adeo etiam excedentia.

Mediante autem iure illo, quod cōmunitas illa habet tum naturaliter, tum per concessionem & approbationem Superiorum, quo, vt se indemnem seruet, potest iuste exigere tantum à petentibus mutuum, in quantum confidendo pecuniarum aceruum, & alia necessaria comparando, purę & merę in gratiam & vtilitatem singulorum mutuo indigentium, sese grauaui, potest merito ipsa censi sufficiens, quę valeat creditoribus seu redituarijs annuas pensiones persolvere: quia hac ratione ipsa est instar personę frugiferę, quatenus habet modū illum moraliter certum accipiendi iusto titulo iam explicato, tantum ab illis, in quorum fauorem & comoditatem se grauaui, quantum ipsa promisit, aut ex contractu venditionis alijs debet annuę pendere.

Quod eo certius procedit, quod auctoritate Principum, mensę siue officinę foenebres vsurartorum hac occasione exterminentur. Quandoquidem enim experientia constat, tam vrgentes esse multorum necessitates vt coacti fuerint etiam sub vsura trigiata duorum in singula centena annuatim magnā pecunię summā accipere, moraliter certum est, multo plures sub pensione quindécim aut 12. cum medio, maiores summas ex his Montibus mutuo accepturos, à quibus exigi possunt ea, quibus creditoribus Montis satisfiat de pensionibus redituum. Et quidem, si obseruetur quod tanta pecunia ad subueniendum indigentibus non sit necessaria, poterit plerisque capitalis summa restitui; & sic cōmunitas ab onere solvendi pensiones liberabitur.

Instant

Instant aliqui, Quod non videatur creditoribus siue emptoribus redditum esse prouisum contra fortuitos casus, qui possunt obuenire Monti, ut si per hostes diripiatur; aut incendio absumatur.

31 Respondetur id peculiare non esse creditoribus Montium, siue ijs, qui redditus super Monte habent constitutos, quod non omni ex parte perpetuo eis cautum sit, contra omnes fortuitos vel extraordinarios casus; cum hoc plerisque alijs soleat esse commune, ut qui redditus emunt merè personales, aut etiam alios reales: nam & personæ possunt deficere, & fundi possunt quoque fieri infrugiferi, aut inundatione quasi perire, & domus hypothecatae collabescere, aut incendio conflagrari. Imò pericula illa perditionis sortis & pensionis non tantum illis, qui redditus emunt, sed & qui villas, agros, aut prata emunt, obuenire possunt. Quare ex eo capite non potest hæc venditio reddituum tamquam fraudulenta culpari, quando hypotheca morali modo sufficiens est, & de eâ, qualis sit, emptoribus constat.

His addo, quod etiam contra prædictos casus videatur esse prouisum creditoribus per ius illud, quod diximus competere Communitati, cui, ad redditum dantur pecuniæ; quo scilicet in omnibus istis, quæ agit & administrat ad commodum singulorum mutuo indigentium, potest se indemnem seruare. Et proinde in eiusmodi casibus posset à singulis mutuum petentibus, tanto amplius imposterum ultra sortem exigere, quo queat annuas pensiones, ad quas in gratiam singulorum sese obligauit, persolvere. Quemadmodum si quis priuatus pecunias acciperet ad redditum, & se suæque bona obligaret eo fine, ut pecunias illas alteri egenti ac petenti daret mutuo, posset hic stipulari de sua indemnitate, ita ut, si contingeret pecunias illas perdi mittendo vel remittendo (pono quod mutuatarius longius absit) teneatur ille eas supplere, aut postmodum canones & pensiones pro interesse soluere, & sic mutuantem seruare indemnem. Quod quidem in Montibus nunc facilius, & sine magno eorum grauamine qui mutuum petunt, fieri posset; quandoquidem omnes Montium domus per Belgium sint redactæ in vniuersum quæ Montis corpus, sub lege de eiusmodi damnis communiter tolerandis, & supportandis.

32 Quæ autem de Italia allegantur, quod ibi eiusmodi modum hypothecandi redditus non usurpauerint, possunt plures aliæ eius rei fuisse causæ: non quod putauerint modum hic obseruatum esse illicitum, ut in primis, quod non admittantur in Italia redditus personales, propter constitutiones Pontificum, quas in Belgio constat non esse publicatas & receptas: redditus autem

super Montibus pro potiori parte sunt personales, ut ex dictis est colligere. Deinde, quia non deerant contradictiones contra Montes alios magis probatos: unde potuerunt veriti fuisse, qui nouos exigebant, concitare maiores controuersias & oblocutiones, si iuxta hanc formam Montium, quæ magis dubia esse poterat, instituisent.

Tertiò & principalius, existimo ideo illos hunc modum hypothecandi redditus non usurpasse, eò quod apprehenderint se non facile hac ratione posse pecunias conquirere, ad Montium erectionem necessarias; idque propterea, quia homines passim non intelligerent aut existimarent per eiusmodi hypothecandi rationem fore sibi de sorte, & annuis pensionibus satis prouisum & cautum, cum primâ fronte hypotheca videatur satis obscura, neque multum solida, quamuis reuera, ut ostendimus adfit hypotheca iusta, & merito sufficiens censenda.

Hinc & in Belgio fuerunt ab initio multo tardiores & timidiores in eiusmodi redditibus emendis: & aliquando aditatum fuisse dicitur, ut ciuitates sese pro talibus redditibus obligarent; ad quod tamen illæ minus fuerunt procliuës, quia pecuniæ in illarum non transferuntur dominium, nec administrationem. Unde & nonnulli viri magni, prouidi, & solliciti, non tantum de sua sorte, quam ad redditum Monti conferebant, sed & de toto successu Montium, ac cautione omnium interesse habentium, vltra hypothecam Montis antè explicatam, voluerunt sibi etiam domum propriam & bona ipsius generalis Superintendentis obligari, & in hypothecam consignari, ut scilicet hac ratione ipsum generalem Superintendentem excitarent, & quasi necessitarent ad omnem diligentiam, fidem, atque industriam suam impendendam ne per ministrorum negligentiam, fraudes vel perfidiam res Montis perirent aut diriperentur, vel quomodo libet Mons pateretur damnum vel interesse ab eis: deinde etiam, ne hi Montes in suis incunabilis opprimerentur à sceneratoribus, qui eos multis modis impugnabant, & extinguere conabantur.

Secunda difficultas cum sua solutione.

Ex prædicto primo capite mouent quidam secundam difficultatem, contra emptio- 34 nem, & ipsos emptores reddituum super Monte: dum enim non reperirent in hoc contractu venditorem aliquem, & personam in cuius dominium transirent pecuniæ quæ pro redditu numerabantur, dixerunt emptionem illam esse planè fictitiam: Neque enim Princeps, neque Ciuitates, neque Ministri Montium poterant dici hæc esse vendentes, in persona factem propria, cum omnes

omnes fateantur pecunias illas non in ipso-
rum transferri dominium, vt iam ante osten-
sum est. Sed neque Mons dici potest vende-
re, aiunt, cum ipse non sit suppositum capax
faciendi contractus, aut capax acquirendi
dominij, sed potius sit res ipsa, quæ sub alte-
rius est dominio. Ex quibus omnibus infer-
unt dominium pecuniarum, quæ numerantur,
remanere à parte rei penes illos, qui redi-
tus dicebantur super Monte emere, ac
proinde ipsos esse dominos, qui in Monte
dant mutuum, & consequenter pensiones
annuas, quæ ipsis soluuntur, eos accipere
tantum titulo mutui, quandoquidem alius
titulus non videatur posse assignari, & proin-
de accipere illas vsurariè.

35 Verum huic difficultati iam per antè di-
cta satisfactum est: quia ostendimus, quæ-
nam in hoc contractu venditionis & em-
ptionis redituum sit persona aut quasi per-
sona vendens, quam isti non deprehende-
runt aut obseruarant, & in cuius etiam do-
minium transferantur pecuniæ, ita vt redi-
tum ementes desinant, pecuniarum quas
numerant habere dominium, etiam ante-
quam ex Monte dentur alijs mutuo. Imo ne-
que illas repetere possunt nõ magis quam re-
dituarij. Declarauimus enim, quod persona
illa sit ipsa communitas mutuo indigentium,
cuius Princeps ex officio curator est: qui
in talibus negotijs & contractibus, ad illius
bonum & vtilitatem spectantibus, gerit eius-
dem vices & personam. Quare verum non
est, quod illi, qui pecunias ad reditum con-
ferunt Monti, sint qui dant mutuum in-
digentibus, sed communitas præfata est,
quæ dat mutuum singulis indigentibus &
petentibus.

36 Pro explicatione autem eius quod oppo-
nitur, quod Mons non possit esse vendens,
aut acquirens dominium pecuniarum, quia
non est suppositum rationale, Obseruandum
est, nomine Montis posse intelligi tum res
ipsas, quæ dicuntur esse ipsius Montis, tum
etiam ipsam communitatè sub cuius domi-
nio res omnes illæ existant: quemadmodum
nomine Communitatis intelliguntur ali-
quando res illæ quæ sunt ipsius communita-
tis: Vnde quædam oppida, aut pagi, dicun-
tur habere magnas cõmunitates, siue magna
& ampla loca communia, vbi ius habent,
scilicet pascendi aut lignandi: aliquando
autem intelligitur ipsum corpus seu populus
constituens communitatem. Quando ita-
que Mons dicitur vendere reditus, & acqui-
tere pecuniarum dominium, tunc sumitur
pro ipsa Communitate indigentium, quæ
constat corpus rationale, sicuti Respubli-
ca, quæ ius habet se gubernandi & dominia
acquirendi per se, aut per suos superiores vel
curatores: Sicuti etiã Mons accipitur, quan-
do dicuntur factæ aut fieri liberales donatio-

nes Monti, quæ à Curatoribus Montis acce-
ptantur: non enim manet dominium istarum
rerum apud donatorem, sed transit ad Com-
munitatem pauperum, siue indigentium
mutuo. Dum verò reditus dicuntur consti-
tui super Monte, tunc Montis nomine po-
test intelligi tum ipsa Communitas mutuo
indigentium, tum res omnes ad illam vt sic
pertinentes, quia diximus reditus illos esse
partim personales, partim reales constitutos
tum super ipsa communitate; tum super bonis
eius.

Tertia Difficultas.

Tertia difficultas mouetur ex bulla Leo- 37
nis, cuius verba supra dub. secundo sunt
recitata: quæ non aliud videtur permit-
tere à mutuatarijs accipi vltra sortem, quam
quod pro indemnitate Montium ad solas
ministrorum impensas, & aliarum rerum, ad
Montium conseruationem pertinentium re-
quiritur. Hinc enim aliqui inferunt, id, quod
in his Montibus secundi generis accipitur
ad soluendas annuas pensiones creditoribus,
censendum esse illicitè atque vsurariè exigi
ac recipi, vt pote quod neutro membrorum,
quæ Pontifex exprimit & admittit, com-
prehensum sit.

Responsio ad tertiam Difficultatem.

Nonnulli existimant & dicunt ea, quæ ad 38
annuas pensiones soluendas exiguntur vltra
sortem, comprehendi sub impensibus aliarum
rerum ad Montium conseruationem perti-
nentium; quia istarum solutio est necessaria,
vt Montes subsistant, qui (vt supponitur)
non potuerunt erigi, nisi pecuniã ad tale
onus sub reditu conquistã: quique proinde
neque consistere, neque conseruari possunt,
nisi illæ pensiones soluuntur. Ita ferè Less.
q. 1. n. 7. in Appendice ad dub. 23. c. 20.
lib. 2. Sed quamuis possint eo reduct,

Verius tamen omninò est, propriè lo-
quendo has impensas, quæ in solutionem
redituum fiunt, neutro membro in prædi-
cta Bulla directè comprehendi; quia Bulla
tantum agit de Montibus illis, de quibus
tunc controuertebatur, quorum capitale
totum ex piorum eleemosynis siue liberali-
bus donationibus erat simul collatum ac
conflatum. Vnde Pontifex existimandus est
in eã tantum approbare exactionem & ac-
ceptionem impensarum, quæ concernebant
res necessarias istorum & similium Mon-
tium: inter quas impensas numerari non
possunt ea, quæ hîc soluuntur pro annuis
pensionibus redituum, quandoquidè huius-
modi impensæ ibi locum non haberent. Ac-
cedit, quod parum appositè, imò admodum
impropriè pensiones istæ, quæ soluendæ
sunt, numerarentur inter res Montium ne-
cessarias

cessarias ad eorum conseruationem, quandoquidem nomine rerum ad Montium conseruationem pertinentium, vnusquisque soleat apprehendat ea, quæ in Montis administratione tamquam instrumenta quædam (vt ipsa domus, cistæ, armaria, libri, & alia similis supellæx) requiruntur & subseruiunt pro commoditate eorum, qui mutuuum petunt. Eiusmodi enim res sunt necessariæ pro Montis administratione & conseruatione: pensiones autem istæ sunt tantum quædam onera & grauaamina Montis, quæ non tam dicendæ sunt res pertinentes ad Montem aut eius conseruationem, quam ad eos, quibus debentur.

39

Aliter itaque Responderi potest, quod tametsi Montes Pietatis, quorum summa capitalis ex priorum elemosynis est conflata, non possint pro sua indemnitate exigere à mutuuarijs nisi solas impensas ministrorum, & rerum ad eorum conseruationem necessariarum, tamen Montes secundi generis, vt Belgici nostri qui coaceruati sunt sub onere reddituum, possint insuper à mutuuarijs exigere & recipere annuas pensiones, quibus communitas se oneravit in fauorem & commoditatem singulorum, qui mutuo indigerent. Nam ex eodem principio, in quo se fundant DD. quorum in Bulla sit mentio, asserentes vltra sortem aliquid posse capi pro impensis ministrorum &c. vt seruetur Mons indemnus, quia Videlicet regula Iuris habet, quod qui commodum sentit, etiam onus sentire debeat, potest iustificari illud, quod vltra sortem à mutuuarijs singulis accipitur ad soluendas pensiones annuas, quibus in illorum gratiam, communitas est grauata: quia scilicet & hęc locum habet, quod qui commodum sentit, debeat merito sentire & ferrè onus. Quare cum Pontifex istorum Doctorum sententiam propositam approbet, vt in illò principio fundatam, non solum non reprobare, sed consecutiue & implicite dicendus est etiam probare id, quod in his Montibus vltra sortem & impensas ministrorum, accipitur à mutuuarijs ad soluendas istas pensiones: quandoquidem enim singuli sentiant commodum ex pecunijs cum illo onere coaceruatis in ipsorum fauorem & vtilitatem, merito debent quoque proportionabiliter sustinere onus illud.

40

Hinc complures DD. expresse approbant tamquam licitum, quod autoritate publicâ accipiantur pecuniæ sub annuo censu, vt scilicet quicquid conferunt, recipiant quatuor, aut quinque, aut sex quotannis, prout iusti redditus constitui solent: & deinde administratores inde dent mutuuum indigentibus, eâ conditione, vt tantum præter sortem reddant, quantum est necessarium, vt satisfiat his qui pecuniæ summas in Montem sub

reditu contulerunt, & simul pro ministris, & alijs impensis necessarijs.

Azorius Tom. 3. lib. 5. c. 22. §. Quarto quæritur, ita de hac difficultate scribit: De hac re magna fuit olim altercatio &c. Sed postea communi consensu recepta est sententia asserentium id esse licitum, quando cumque ij qui in Montem pietatis conferunt ita dant, vt amplius repetere non possint, quamuis liberum sit Montium administratoribus, eas pecuniarum summas reddere &c. Et reuera (inquit) ita dicendum videtur, quia nulla vsura committitur &c. non ab his qui Montis bona administrant, addit: quia tametsi exigant à mutuarijs aliquid supra sortem, id tamen non exigunt ratione mutui, sed damni quod Mons ipse patitur: nam Mons sese obligat ad soluendum annuum censum &c. Plura eodem spectantia deinceps subiungit. Similia etiam habet eodem lib. c. 9. §. Secundo quæritur. vbi plures quoque citat, vt Lupum Tract. De vsuris, comm. 3. §. 3. n. 84. qui & alios citat.

Reginaldus in praxi fori pernit. lib. 25. c. 11. n. 209. scribit ea de re in hunc modum: Vndecimum dubium est, an sit vsura, si in subsidium indigentium, Ciuitas constituat censum v.g. quinque pro centum super bonis suis &c. vt inde fiat pecuniarum cumulus, ex quo capientes mutuo, supra sortem & taxam pro expensis ad illius conseruationem necessarijs, soluant quinque in centum ciues siue alij emerunt. Ad quod respondetur (inquit) non esse vsuram: nam ex parte contribuentium non est mutuuum, sed emptio census, facta iusto pretio: neque ex parte mutuatariorum in iustitia committitur, quod grauentur, cum in commodum ipsorum sit institutus talis contractus, eisque relinquatur liberum, vt beneficio illius, vel non vt. Idem docent Bonac. sup. quantum approbat Montes mixtos. Sigismundus Tract. de Commercijs & Cambio §. 1. q. 1. n. 46. & affinia habet n. 451. Lessius in Appendice q. 1. & 2.

Idem sumi potest ex doctrina quam Molina tradit Tom. 2. disp. 325. & ex Francis Sarmento lib. 7. Select. Interp. nu. 13. & 14. vbi scribit, Si petas, vt tibi mutuuum Romæ, vbi pecunias non habeo, sed notos mercatores, à quibus ego accipiam mutuuum sub scœnore, quod aliter noluerint mutuare, possum idem scœnus à te accipere, non vt aliquid lucret, sed vt damnum emergens tui causâ, vitetur. Si enim dum in fauorem & commodum alterius, accipio mutuuum à tertio sub scœnore, possum isti imponere onus soluendi scœnus quo me grauo, cur non etiam Mons poterit mutuuarijs imponere onus soluendi redditus, quibus se oneravit parè & merè in gratiam singulorum indigentium?

QUARTA

Quarta Difficultas contra Montes secundi generis proponitur.

42 *Quarta difficultas cōtra prædictos Mōtes ex eo mouetur, quòd Doctores qui in Bulla Leonis referuntur defendisse Montes pietatis, valde expressè supponant, & ponant, quid moderatum & necessarium accipi tantum ultra sortem, pro impensis tum ministrorum, tum aliarum rerum requisitarum ad Montium conseruationē. Similiter quòd & ipse Pontifex, dum eorū opinionē approbat, valde expressè resumat, quòd aliquid moderatum ad tales impensas ultra sortem à mutuarijs recipiatur: In Montibus autē secundi generis, vt in erectis hic in Belgio, nō moderatum aliquid, sed quid magnum, & vt apparet, excessiuum, & plusquam necessarium, accipiatur à mutuarijs, sub titulo istarum expensarum.*

43 *Neque in præsentī casū refert, quòd hi Montes non sint eiusdem omninò rationis, quoad suum initium & modum erectionis cum ijs, quos DD. ibi defendunt, & Pontifex approbat: nam diuersitas ista ad hoc negotium est impertinens, quandoquidē quoad impensas faciendas circa ministros, & res vltibus atque administrationi Montium necessarias, vtrorumq; eadem omninò videatur ratio. Non enim Mons ideo indiget pluribus impensis circa ministros, & circa res ad Montem pertinentes, quia pecuniarum massa est sub reditu collecta, magis quàm si esset liberaliter & ex charitate donata: quare expensis equalibus aut quasi & penè equalibus cū alijs videntur posse intertēneri & administrari, & proinde quòd debeant omnes subiacere ijsdem legibus & mensuris. In alijs autem Montibus, vt in Italia, pro huiusmodi impensis, non nisi duo, aut ad summum tria in centū annuatim à mutuarijs exigi solere indicat Azorius Institut. Moralium p. 3. lib. 5. c. 9. §. Secundò queritur, vbi determinat duo pro ministris, & lib. 9. c. 22. §. Quartò queritur, sub disiunctione duo aut tria specificat pro ministris & alijs scilicet rebus necessarijs, & quatuor aut quinque pro creditoribus, qui scilicet sub censu annuo pecunias in Montē contulerant, vt intelligitur ex verbis eius supra allegatis. Vnde videtur ille moderationem impensarum voluisse contineri intra duo, aut ad summum tria in centum.*

44 *In Belgicis verò Montibus à principio accepta sunt à mutuarijs quindecim in centū annuè; ex quibus cedunt creditoribus, à quibus pecuniæ sub reditu sunt leuatae, sex cum quarta, & proinde pro ministris (quo nomine reliqui sumptus comprehenduntur) remanent octo cum tribus quartis: nunc quidem tantum soluuntur duodecim cum medio, vel quarta annuè in centū atq; ita nunc remanet ad minus adhuc sex pro impensis ministrorū:*

VViggeti iure & Iust.

Et hæc quidē cōformiter, prout apparet, sūt iuxta instructionē generali Superintendenti à Superioribus præscriptā, secundū illa, quæ ex articulo vltimo eiusdē Instructionis supra retulimus. Quas taxas nō posse intra limites moderatarum impensarū contineri, videtur pro notorio supponere Less. q. 2. n. 32. in appendice siue Tract. quæ pro horū Montium defensione edidit: Dū scilicet loco cit. probat in Italia vitatos fuisse etiam Montes coaceruatos sub onere redituum, hoc argumento: quia ibi quibusdā in locis exiguntur à mutuarijs sex vel septem in centū; quæ inquit, cum non requirantur ad solas ministrorum & similes ordinarias impensas, necessariò destinantur solutioni annuarum pensionum, quibus illi Montes grauantur. In fine tamē Appendicis n. 88. dicit, quod vtrū taxa illa prima de exigendis quindecim in centū in montibus notitatibus, sit iusta, sit questio facti, peritorū mercatorum, & aliorum qui norunt expensas factas, iudicio definienda.

Et sanè hæc vna fuit consideratio, inter alias, quæ plures Vniuersitatis nostræ Louanienfis DD. tum Theologos, tum Iureconsultos aliquando permouit, vt primam illam taxam de quindecim in centum, existimauerint ac censuerint limites expensarum necessiarum, atq; adeò limites indemnitate Montium excessisse, nec ab vsurariâ labe satis potuisse excusari: cum grauamen hoc mutuatariorum excederet etiā fœnus nauticū, quod est tantum 12. in centum, quo non fuit maius iure ciuili concessum ac permissum.

Accedebat, quòd non satis appareret, vnde sensim posset taxa illa minui, si Mons nō faceret ex mutuo lucrum, præsertim eo vsque, vt tandem soluerentur solum sex cum quadrante in centum, ibique omninò susteretur. Quod etiam tamquam fuisset vna lex; seu conditio Montis erigendi, simul in casu tunc Doctores proposito supponebatur. Neque enim spes vlla certa, imò nec probabilis affulgebat, tantas in Montē elemosynas conferendas, quæ sufficere possent oneribus hisce, pro quibus accipiebantur octo, aut circiter, annuè, sic vt ex ijs mutuatarij possent in tantum subleuari. Rursum vnde cūq; ponatur licitè accedere potuisse istud subleuamen, videbatur etiā inde posse accedere pari ratione subleuamē vterius. Quare non apparebat iterum ratio, cur perpetuò in eo susteretur, quòd mutuatarij soluerent semper sex cū quadrante, nisi quòd suo tempore Mons intenderet questū suum facere.

Responsio ad quartam difficultatem.

Cæterum quantum ex discursu & conferentijs super hisce rebus priuatim habitis cum ijs, qui ex officio propius & certius de omnibus legibus & exercitijs, de impensis, ac sine institutū Montium horum sunt informati,

H h *discere*

discere & intelligere potui, licebit ad hæc obiecta sic respondere.

Inprimis verissimum esse, quòd à Montium horum instituto, ac Serenissimorum Principum mente atque intentione, ac Protectorum eorundem, prorsus sit alienum, vel minimum quid à mutuatarijs ultra sortem accipere, præter expensas necessarias, tum scilicet ad Montis erectionem, tum ad eius conseruationem: quodque præhabitis maturis consilijs, ac rerum necessariorum diligenti discussione præmissa, fuerint eâ & tantâ moderatione impensæ taxatæ, quam & quantam Montis indemnitas, eiusque intertentio & conseruatio videbantur posse admittere: quod sanctè affirmarunt viri fide dignissimi, qui principale inspectionem, & principalem superintendentiam circa Montes habent.

Hoc autem non tantum dici, sed etiam ita se habere, videtur hisce rationibus probabiliter posse declarari: quia inprimis longe aliter calculandum est de illis quindecim quæ soluuntur annuè in centum, & aliter eorum faciendâ diuisio, quam supra in argumento facta sit. Nam licet reditus super Monte venditi sint nummo decimo sexto, vt supponimus, & proinde pro onere capitalis videantur satis soluere mutuatarij, qui sex cum quadrante in centum annuè soluunt, tamen reuera non ita esse, sic demonstratur

47 Primò: quia cum sexta, aut septima pars totius capitalis summæ, pro Montis erectione acceptæ sub reditu, debeat ordinariè in æratio seruari, quasi in continuû mutui sementem, vt semper habeatur, quod petentibus mutuo dari possit, ideoq; hæc pars non possit præstare creditoribus pensionem sibi correspondentem, oportet, vt quinque aut sex reliquæ partes, hæc pensionem ferant & præstent.

Secundò: quia cum oportuerit massam capitalem ad vsum mutuandi collectâ fuisse iusto tempore, antequam Montium officina aperirentur, necessum fuit, vt etiâ pensiones interim decursæ, in onus summæ postmodum mutuo datæ congerantur; adeoque his omnibus in singula centum mutuo eroganda distributis, multò ampliùs quam sex cum quadrante veniunt annuè exsoluenda.

48 Præterea, extra pensiones creditoribus annuatim soluendas, multò plura ad Montium Belgicorum tum erectionem, tum conseruationem, quam ad Italicorum indemnitate requiruntur. Idque duplici ex capite contingit. Primò, ratione extruendorum ædificiorum, & rerum comparandarum, quæ in administratione requiruntur. Deinde etiam ratione ministrorum seu officiorum, qui hos Montes administrant. Quòd enim ad ædificia attinet, Italici Montes primæ institutionis videntur ea habuisse gratis donata,

& verisimiliter suppellectilè ab initio necessariam, vel certè ex pecunijs liberaliter donatis ea comparasse; ita vt harum ratione nõ fuerit relictum aliquod onus, quod Montes annuè deberent persoluere, & à mutuatarijs pro indemnitate sua recuperare: Montes autem Belgici passim debent domos & omnia necessaria emere, & extruere atque adaptare ex pecunijs, super Monte ad reditum leuatis & acceptis; vnde magna relinquuntur onera:

Quandoquidè autem ex domibus nullus habeatur proventus, sed tantum deseruiant ministris & vñibus necessarijs ad mutuandû, idque in fauorè eorum, qui mutuo indigent; hinc iustè deriuantur ista grauamina, etiam in pecunias, quæ erogantur in mutuum, ac consequenter in ipsos mutuatarios. Vnde iterum ex istis crescit summa; quâ mutuatarij ultra sex cum quadrante, debent soluere in centum vt Mons possit esse indemnus & conseruari ac conseruare: quo modo non grauantur in Montibus Italicis, quia hi non sunt obnoxij istis oneribus.

Similiter, quod attinet ad ministrorum stipendia, oportuit illa in his Montibus ampliora admittere (vt aiunt) vt haberi possent viri, quales hic requirebantur. Quandoquidem enim Montes coaceruantur ex pecunijs sub reditu, & ea tantum constitueret hypotheca, quam supra designauimus, quæ multis videbatur satis fragilis, aut incerta, planè opus erat ministris & officarijs, quorû facultates & media, fidem eorum inprimis certam securamque facerent ipsi Monti, qui eis concredebatur, & sic consecutiue, etiam fidem conciliarent Monti apud eos, qui pecunias habebant applicandas, vt hi liberius & promptius auderent eas monti ad reditum committere; qui alioquin timidiore & tardiores esse potuissent, si leuioris notæ ministri fuissent constituti. Secundò opus erat etiam talibus, quorum perspecta industria, integritas, & virtus possent Montium horum initia, tum perplexa propter molem & magnitudinem negotij, tum apud multos suspecta propter rei nouitatem, redigere & adducere ad firmum aliquem ordinem & statum; ac simul valerent improborum fraudes excludere, omnique iniustitiæ, & iniquitatis suspicionem procul abigere. Huiusmodi autem officarijs & ministris, opulentiora quædam fuerunt stipendia cõsignanda, ne, dum occasione ministerij Montium relinquerent alia sua negotia multum lucratiua, facerent iacturam, & damnum paterentur ratione operæ, quam in curam Montium transferebant. Vnde quæ respectu aliorum dicerentur forsitan stipendia excessiua, possunt horum respectu censerì moderata, & quodammodo necessariæ impensæ: quia alioquin tales viri, vt requirebantur, haberi non potuissent.

Per

50 Per hæc itaque, & si quæ familia occurrant, videtur taxa de quindecim in centum ab initio constituta, & magis illa de duodecim cum quadrante, probabiliter posse iustificari ac declarari non excedere limites indemnitate Montium pro istis temporibus.

Quomodo fieri potuit quod taxa minueretur.

Quod autem taxa primum posita fuerit diminuta, etiam si Mons lucrum non fecerit ex mutuo, inde fieri potuit: partim quod quædam grauamina, primis annis soluenda, postmodum cessauerint: quandoquid enim singula tempora merito ferant onera pro occasione tunc occurrentia, factum est, quod à principio, soluendæ fuerint pensiones decursæ ratione pecuniarum coaceruatarum ad reditum, antequam officinæ Montis aperirentur; unde mutuatarij debuerunt primis annis concurrere ad Montem ex ea parte subleuandum: partim etiam, quia onera remanentia, successu temporis fuerunt distributa in plures, & sic etiam sunt leuiora, quia cum tempore plures petierunt mutuum ex Monte, & plures pecuniæ in mutuum fuerunt erogatæ, quàm statim à primis iniitijs: unde fit, quod onera, quibus domus sunt grauata, & impensæ ministrorum, aliarumque rerum necessariorum, nunc diuidenda veniant in plures pecunias mutuo erogatas, & proinde singula centena mutuo data iam minus sint grauanda, quàm dum pauciores pecuniæ, quæ mutuo dabantur, deberent ferre omnia illa onera & expensas.

51 Hoc interim verum est, quod nunquam ad eam diminutionem veniri poterit, vt mutuatarij sex tantum cum quadrante soluant in centum, nisi Mons ex mutuo faceret lucrum: quia onera redituum, quibus domus ex emptione & extructione grauatur, sunt magna: similiter & ministrorum stipendia, & aliæ impensæ, magnæ sunt: quæ grauamina omnia debent mutuatarij vltra sex cum quadrante, aut saltem vltra quinque cum medio vel circiter, ferre & soluere. Neque apparentia est, quod elemosinæ, quæ forsitan aliquæ gratis conferuntur, poterunt aliquando adæquare omnia illa onera annua iam dicta: aut certe vbi tantæ essent, bene sperandum foret, quod amplius crescerent, ita vt mutuatarij aliquando ne quidem sex cum quadrante, aut quinque cum medio, deberent soluere. Quare illa positio, quod taxa soluenda per mutuatarios, diminueretur à quindecim vsque ad sex cum quadrante, ibique perpetuo sisteretur, planè vsuraria secum intentionem videbatur importare, prout DD. nostri de eâ censuerunt.

52 Sed fallaciter fuerat illa positio inter conditiones Montium adscripta ab aliquo æmu-

lo eorumdem, qui casum, etiam fallaciter proponebat sub nomine protektorum Montium, quæ ab eis commissionem habens, vt sic facilius eis quos consulebat, persuaderet, omnia illa sic in instituto Montium se habere, prout ipse habere in facto proponebat. Ista autem positio inter conditiones Montium non reperitur: sed tantum quod ab initio soluerentur quindecim, & postea fieret diminutio: quæ, quo modo fieri aliquatiter potuerit, absque eo quod Montes lucrum ex mutuo facerent, iam explicuimus.

Sed contra opponet aliquis: Quod non 53 videatur seruari debita æqualitas in illis diminutionibus faciendis, tum quia prima illa onera, quæ dicuntur postea cessasse, non debuerint magis ferri per eos, qui primis annis acceperunt mutuum, quàm per eos, qui posterius, quandoquidem ab initio summa capitalis fuerit collecta & coaceruata, tam in gratiam horum; quàm illorum: tum etiam, quia diuersis annis contingit plus, aut minus pecuniarum erogari in mutuum; & proinde videtur, quod secundum hoc deberet sæpius taxa mutari, vt seruetur æqualitas.

Respondetur, in primis esse rationi consonum, vt singuli anni sua ferant occurrentia onera, quantum moraliter loquendo, congruè fieri potest, & proinde quod priores ferrent istas pensiones, quæ soluendæ erant ex decursu redituum, antequam officinæ Montis aperirentur, quia ad hos tamquam viciniore maxime pertinebant. Neque enim cõueniebat, quod quasi in infinitum differrentur illæ solutiones, sed quod qui primum sentiebant commoda, etiam ferrent aliquid amplius de onere.

54 Quoad pecunias autem, quæ dicuntur vno anno plures erogari, quàm alio, saltem verisimile est, non obuenire notabilem diuersitatem aut inæqualitatem, postquam Montes semel in pleno sunt exercitio: & propterea in considerationem non venire, præsertim quia in talibus, moraliter est impossibile per omnia seruare exactissimam æqualitatem. Quare æquum est, quod mutuatarij talem qualem inæqualitatem, quæ ex prædictis potest subesse, sibi inuicem remittant: quod & facere censendi sunt, quando Princeps, vt patronus & curator indigentium, pro communi ipsorum commodo ita, ex causis ordinat fieri: quemadmodum dubio præcedenti diximus, simili ratione tolli, & à consideratione remoueri inæqualitatem, quæ in exercitio Montium Italicorum, quos Pontifices approbauerant, obieciatur interuenire, occasione diuersitatis pignorum, quorum alia sunt onerosa, alia non item.

Hoc tamen superiores Montium diligenter curare obligantur, vt in taxa seruetur, quàm moraliter fieri potest, exactissima æ-

qualitas inter onera, quæ Monti incumbunt, & inter ea, quæ ultra sortem à mutuarijs accipiuntur. Quare eo nomine calculus accuratè est ineundus, vt ex computo de erogatis & receptis clarè cognosci & discerni possit, an illa, quæ à mutuarijs accipiuntur, non superent onera Montis, quæ tam in pensiones annuas reddituum, quàm in stipendia, & res alias expendi debent: & si superareprehendantur, mox ad æqualitatem reducantur, atque in omnibus quantum fieri potest, seruetur æqua proportio.

Quinta difficultas.

56 Quintò, impugnantur hi Montes, & vsuræ inlimulantur, quòd iniquum lucrum faciant. Primò, quia statutis temporibus vendunt pignora, & quòd ex eis diuenditis, ultra sortem & pensionem, quam domini debuissent ad onerum Montis sustentationem conferre, superest, id reseruent & applicent ad reddituum, quibus grauantur, extinctionem. Secundò, quòd pensionem, quam mutuarij ultra sortem soluunt, taxent tam altè, vt ultra omnia onera sua possint inde conquirere summam, quæ domos ipsas redditibus grauatas liberent: atque ita ipsas domos omninò lucrifaciant, quarum aliquando vna ad quinquaginta aut sexaginta millia florenorum, aut amplius potest æstimari. Vnde sic euidenter ex mutuo Montibus, plurimum accrescit, quòd sine vsura fieri non potest.

Responsio ad priorem partem difficultatis mota.

57 Respondetur ad Primum, haud dubiè fore iniquum, si, quòd ex pignoribus sic diuenditis, excrescit, applicetur Monti, quando domini pignorum comparent, vel noti sunt: hoc enim manifestè ex iustitia debet illis restitui, & si ratione mutui prius dati Montes sibi arrogare velint, euidenter est vsura.

Verù eo casu Montes sibi illud applicare, planè falsum est, vt per praxim contrariam quotidianam constat. Quando autem domini non comparent, & ignoti sunt, tunc quòd superexcreuit, reputari potest inter bona inelerta aut derelicta, quæ secundum communem & indubitatam doctrinam, applicari possunt pauperibus. Quare & Montes possunt hoc titulo sibi illud ad vsum pauperum tunc reseruare absque vsura & iniustitia: imò etiam pleno & libero iure secundum aliquos possunt simpliciter Montes illud seruare dominio, ac in vsus suos quosuis conuertere; nimirum iuxta sententiam, quæ tenet debita ex contractu iusto, quando creditor ignoratur, posse ab ipso debitore retineri, neque necesse esse ea pauperibus, aut pijs vsibus applicare: qua de re vide Pet. Nauar. lib. 4. De restitut. cap. 2. n. 46. & 47.

Est autem discrimen inter hos titulos: si namque titulo priori Mons sibi applicet, 58 debet inde tantum pauperibus dari, mutuum, idque sine onere soluendi aliquid pro pensione redditus, quia ratione huius pecuniæ Mons non est redditus grauatus; sed solum debent aliquid soluere pro impensis domus & ministrorum: si autem titulo posteriori, iam poterit inde quibuslibet mutuo indigentibus subuenire, aut applicare ad minuenda communia onera Montis, quòd deriuabitur in subleuamen commune. Sed æquius videtur & pietati est magis consentaneum, vt inde pauperibus mutuo indigentibus peculiariter subueniatur.

Responsio ad posteriorem partem difficultatis.

Quòd ad secundum attinet, ponebatur illud etiam in casu, Doctoribus nostris proposito, ita se habere: quòd sanè ab vsura minimè excusari posse iudicabant. 59

Videntur tamen viri quidam docti alibi in ea fuisse opinione, quòd Montes à mutuarijs possent ultra sortem; accipere tantum, quo ipsas domos sensim liberarent ab oneribus, sub quibus emptæ, & adaptatæ sunt, moti hac ratione: quia scilicet videntur esse inter res necessarias ad Montium exercitium & administrationem, quarum onus iuxta Bullam Leonis Pont. potest imponi mutuarijs. Ast verò si hoc argumentum subsisteret, & aliquid concluderet, planè conuinceret amplius, scilicet non tantum à mutuarijs posse exigi quantum opus est, vt ipsæ domus exonerarentur, sed etiam quantum opus est, vt redditus omnes redimerentur, quibus Mons existit grauatus; imò etiam, vt emerentur noui redditus ad ferendas impensas ministrorum: omnium enim videtur eadem ratio, quia omnia deseruiunt necessarijs vsibus Montium, vel potius vsibus indigentium mutuo, quæ cum nullus, licitè fieri posse, admiserit, imò euidentissimè essent vsuraria, ideo quoque negandum est, Montes posse lucrifacere domos, earumque pretium à mutuarijs recuperare: quia hoc esset reuera, vt aduersarij ponunt, captare lucrum ex mutuo. Sufficit enim exercitijs Montis, & vsibus indigentium, quòd, si domus donatæ non fuerint, habeantur in conducto, aut saltem sint emptæ sub onere reddituum, quòd singulis annis ferant singuli pro rata, qui mutuum ex Monte petunt.

Ad fundamentum itaque aliorum, dicendum est, quando admittit Pontifex impensas ministrorum & rerum necessariarum à mutuarijs accipi posse, id intelligi de rebus necessarijs, quæ vsu consumuntur vel atteruntur, ita vt ex illis, nihil pretio æstimabile Montibus relinquatur reliquum; non autem

autem de rebus alijs quibuslibet. Quare à mutuatarijs non liceret exigere & accipere ea, quibus emantur suppellectilia ænea, stannea, lignea, argentea, siue sacra, siue profana, aut aliqua similia ad vsum Montium: quando enim Montistorum acquireret liberum dominium sine onere, haud dubie multum lucri, illi accederet: cum tamen Pontifex expressè ponat nullum lucrum Montibus accedere.

Quare aduersarijs, qui ex prædicto titulo Montes impugnant, Respondendum finaliter est, verum non esse, quod allegant, prout ex primarijs viris, penes quos principalis inspectio est in Montes, & omnes ministros, aliquando certius intelleximus: qui planè affirmant, nihil ad eum finem & vsum à mutuatarijs exigi vel accipi, vt domus exherentur, reddanturque Montibus liberæ, & sine onere: vnde tamquam calumniola rejicienda est ista obiectio.

Sexta difficultas cum sua solutione.

61 Sextò opponitur, Iuxta Bullam Leonis X. Montes non debent seruire nisi pauperibus, vt beneficij mutui, illis subueniatur: Montes autem secundi generis, vt qui hic eriguntur, etiam diuitibus seruiunt, imò & prodigis ad luxum suppeditant instrumenta siue media; ergo videntur repudiandi.

Respondetur in primis, Pontificem hoc non disponere, quòd Montes non debeant seruire nisi pauperibus, saltè expressè & in terminis; sed in narratione præmittere, Montes, de quibus agit, esse institutos ad pauperum releuationem: item commendare in illis, qui Montes defendebant, pietatis amorem; ut pauperibus subueniretur: Inde tamen non sequitur alios Montes erigi & institui non posse, ex quibus succurratur quoque alijs, etiam diuitibus, qui pro tempore & loco indigent mutuo.

62 Addo, mirum non esse, quòd Montes illi, de quibus Pontifex agit, non debeant seruire nisi pauperibus, (tametsi ne quidem de istis id Pontifex expressè dicat) quia à pijs hominibus, capitalis pecunia istorum Montium relicta est, ad eum dumtaxat finem, vt per beneficium mutui subueniretur inde pauperibus: quare secundum legem iustitiæ, non poterat nisi vñsibus pauperum impendi.

Sed alia est ratio horum Montium, qui ad opus omnium mutuo indigentium ex pecuniâ sub peditu acceptâ sunt conflati. Vnde nihil hic obstat, quo minus possit omnibus indigentibus ac petentibus, ex ijs mutuum dari, atque omnibus subueniri, præsertim quando massa tanta est, vt pauperibus nunquam mutuum negetur, ideo quod alijs indigentibus quoque concedatur. Et si

onim pietati maximè consentaneum sit, pauperibus, beneficio mutui subuenire, tamen vniuersalis cura & sollicitudo. Principis aut Reipublicæ merito possunt hoc beneficium etiam diuitibus communicare, quando præ occasione nata aliquando paratis pecunijs indigent; vti iam indicauimus.

Quod verò allegatur, etiam prodigis hic suppeditari instrumenta ad luxum; vtrum hoc licitè fieri possit, alterius est questionis, & alibi disputatur; nec peculiariter Montes concernit. Hoc autem certum est, Montes ad eum finem non esse institutos, & si fiat, id tantum fieri præter mentem instituentium.

Septima Difficultas cum sua solutione.

Septimò, opponunt aliqui, & Montes iniustitiæ arguunt, eo quòd à solis mutuatarijs exigatur quicquid in ministros & in pignorum cõseruationem impenditur, cum horum sumptuum mediocritatem saltè (dicant) Montem ipsum debere ferre, vt pote in cuius vtilitatem siue securitatem; non minus fiant, quàm ad commoditatem mutuatariorum. Sed ad similem difficultatem, quam Dom. Sotò, & alij etiam mouent contra Montes primi generis, à Pontificibus approbatos, Dub. præcedenti, n. 15. respondimus, & sufficienter explicuimus quæ ad illam pertinent.

Octaua Difficultas cum sua solutione.

Octauò, arguuntur hi Montes ob defectum approbationis Pontificiæ, quam nonnulli volunt necessariam, vt licitè eiusmodi Montes erigi possint: Argumentum desumunt ex Bulla Leonis, vbi Pontifex ait: deinceps alios etiam similes Montes cum Apostolicæ Sedis approbatione erigi posse. Vnde inferunt, ergò sine Apostolicæ Sedis approbatione, erigi non possunt: quia nisi Pontifex voluisset illis verbis hanc legem ponere, videretur impertinenter ac frustra hoc addi; cum Sedis Apostolicæ approbatione, nullus enim dubitare poterat; quin id quod per se licitum erat, multò magis licitum esse censendum; accedente Sedis Apostolicæ approbatione.

Respondetur; approbationem non esse necessariò per se requisitam, neque in Bulla allegata tamquàm necessariam à Pontifice præscriptam. Vnde neque Nauarrus, neque Azorius, aut Toletus supra citati inter conditiones necessarias ad licitam Montium erectionem; siue institutionem, requirunt vel ponunt approbationem, aut confirmationem Apostolicæ Sedis; prout neque Molina, qui Disp. 325. tract. 2. de Contract. etiam priuatis permittit erectionem Montium pietatis; quâ de re nos Dub. præced. aliquid diximus.

Et qui

Et quidem ex ipso contextu Bullæ satis potest contrarium colligi: nam Pontifex approbat sententiam Doctorum, qui Montes, de quibus erat controuersia, licitos censebant, præsertim (inquirebant) si Apostolica accederet autoritas, ut in Bulla refertur: quam proinde hi D.D. non necessarîo, sed tantum consulto, & pro maiori securitate intelligebant rectè adhiberi.

- 66 Quare ad argumentum, quod alij ex Bulla desumunt, dicendum erit, ex eo, quod Pontifex declarat alios Montes similes cum Sedis Apostolicæ approbatione erigi posse, nullo modo esse consequens, aliter erectos per se indebitè aut illicitè erectos; sed solum de ijs non constare per declarationem ac definitionem Sedis Apostolicæ, & Concilij quod eorum erectio & forma per omnia sint iusta & rationi consentanea, & ab omni mali specie, ac malorum incentiuo aliena, quæ determinatur de illis Montibus à Sede Apostolica approbatis. Neque enim voluit particulatim Pontifex illa declarare de alijs quibuscumque, quos Sedes Apostolica non examinauerit, multò minus sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, omnibus, tam Religiosis & Ecclesiasticis, quàm secularibus personis prohibere, ne contra eos, de quibus Sedes Apostolica non cognouit, verbo, aut scripto disputare ausi fuerint. Hæc itaque est ratio, quare addiderit Pontifex, cum Sedis Apostolicæ approbatione posse alios similes erigi: quia ubi approbati fuerint, tunc extra omnem controuersiam & disputationem, per hanc Concilij & Sedis Apostolicæ declarationem constituuntur: quod alijs non voluit esse commune, tametsi erigi non vetuerit.

*Nona & vltima Difficultas cum sua
soluione:*

- 67 Nonò & vltimò reprehenditur ipsum nomen, quod scilicet indebitè vocentur Montes Pietatis: quandoquidem nomen hoc Montibus alijs fuerit impositum, eò quod fidelium pietas gratis contulisset pecunias capitales Montium, ut inde misericorditer subueniretur pauperibus per beneficium mutui. Quod in his Montibus locum non habet: quinimò videntur pauperes per omnia tractari in rigore iustitiæ: nam pecuniæ sunt collectæ & coaceruatæ sub annuo censu; similiter & domus emptæ. Debent autem mutuatarij onera pensionum soluere, & Montem seruare indemnem ab illo grauamine, atque insuper ferre impensas ministrorum, & aliarum rerum necessariarum: Quare nullam videtur esse fundamentum, unde Montes hi dici possint Pietatis.
- 68 Responderetur: sine dubio nomen illud excellentiori modo & perfectiori ratione conuenit Montibus primæ institutionis, nõ

tamen desunt aliqua fundamenta, ex quibus secundum diminutiorem quandam rationem, possit nomen illud etiam communicari his Montibus.

Vt inprimis, quoad nostros Belgicos, quia Serenissimi nostri Principes ex pietatis & misericordiæ affectu, animum & cogitationes serio, & cum magna cura, adiecerunt ad horum Montium erectionem, ut si non in totum, saltem pro notabili aliquâ parte subleuantur pauperes, & mutuo indigentes à grauamine, quod fœneratores iniquè ab eis extorquebant, ac simul etiam vsuræ crimen à Republica eliminaretur.

Deinde quod præter hanc sollicitudinem etiam pro charitatis affectu, notabile summam, siue in pecunijs numeratis, siue in domibus donatis quibusdam in locis contulerunt in horum Montium subsidium, & consequenter in subleuamèn indigentium: ac simul quodque iura, quæ ex diuersis capitibus eis competere possent, occasione Montium institutionis, & contractuum & negotiorum concurrentium, liberaliter remiserint, & diuersas immunitates ac priuilegia concesserint eis, qui ad huius instituti promotionem, & subsistentiam, conferunt operam aut aliter cooperantur.

Tertiò, quia ad exemplum Serenissimo-
rum Principum, etiam primarij Curatores, quos Protectores Montium vocant, similiter absque temporalis mercedis compensatione gratis & ex charitate, hanc curam susceperint & gerant.

Quartò, quia dum difficilius pecuniæ conuari possent ab initio sub reditu constituendo super Monte, fuerint aliqui, qui pio affectu & intentione succurrendi pauperibus & indigentibus, etiam fidem suam & bona pro magnis summis, hypothecæ vel cautionis nomine obligauerint absque lucri spe & intuitu.

Denique, quia qui mutuum dat proximo in necessitate constituto, censetur facere opus pietatis, etiam si stipuletur de sua indemnitate, tum ex parte damni emergentis, tum lucri cessantis. Alioquin enim pietatem exercere dicendus non videretur, qui mutuum dat sine damno emergente, & lucro cessante, quando hæc incommoda illi non impendunt aut obueniunt: in Montibus autem gratis datur mutuum adhibitâ tantum cautelâ indemnitate. Quare omnibus his consideratis, non omnino indebitè videtur nomen hoc Pietatis, etiam quodam modo, quamuis minùs perfectò, hisce Montibus communicari. Ex dictis hæcenus, & Difficultatum quæ contra hosce Montes opponuntur, enodatione & explicatione, satis iam constare videtur; quod Montes etiam secundi generis, quantum est, ex ipsorum erectione, & Institutione, (De exercitijs vò

citis; vt in facto fiunt, relinquo alijs, qui de illis propius sunt informati, iudicandum) ab vsuræ & iniustitiæ labe sint immunes: & simul quomodo ab ea possint vindicari. Cæterum omnia, quæ de istis diximus, S. Sedis censuræ, ex animo volo esse subiecta.

D V B I V M I V.

Vtrum Montes, quos vocant mixtos, sint immunes ab vsura, & liciti?

70 **M**ontes mixti dicuntur, qui constant partim ex pecunijs liberaliter & charitatiue donatis ab hominibus pijs: partim pecunijs sub onere cæsus annui, vel interesse recipiendi collatis ad subueniendum indigentibus per mutuam. Quod posterius adinuentum fuit, vt Monte aucto possit pluribus indigentibus subueniri. Ita ferè de illis loquitur Bonac. De contract. disp. 3. q. 3. pun. 12. n. 9. vt supra indicauimus. Addo, vel interesse: quia ponit Bonacina, quod aliquando illi qui sic sub onere aliquo pecunias conferunt, dent illas Monti tantum mutuo, sic vt possint eas repetere, & tamen annuè recipiant quattuor aut quinque, quamdiu eas ibi relinquunt: idque per modum interesse, vel vt gratuitum donum liberaliter à Monte eis factum: quod onus etiam sustinent mutuatarij qui ex Monte mutuam accipiunt, sicuti & pensiones censuum. His præmissis

71 **R**ESPONDËO & DICO Primò: Montes illi, quatenus consistunt partim pecunijs charitatiue collatis, & partim pecunijs sub annuo censu acceptis, ita vt qui numerarunt, non possint illas repetere, non continent vsuram, neque ex parte Montis, quatenus à mutuatarijs recuperat pensiones quas soluit pro pecunijs ad censum leuatis: neque etiam ex parte istorum, qui pecunias sic contulerunt & redditum emerunt super Monte, quando inde pensiones annuas exigunt & recipiunt. Patet hæc assertio ex dictis Dubio secundo, & tertio præcedenti, vbi explicata sunt, quæ parere possunt difficultatem præsertim cõtra secundum membrum.

72 **D**ICO Secundò: Qui conferunt pecunias in talem Montem per modum mutui, reseruata sibi libertate repetendi ad placitum, in quantum ratio mutui permittit, & accipiunt annuè eandem determinatam summam per modum interesse, possunt merito videri non omnino immunes à labe vsuræ, & multò minus illi, qui prætendunt per modum liberalis doni, accipere annuè similem pensionem.

Probatur Primò, quia passim DD. qui admittunt, posse pecunias colligi ad Mon-

tem constituendum sub annuis pensionibus, addunt modò illi qui pecunias conferunt, non possint illas repetere. Azorius supra.

Secundò, quia interesse non solet esse sibi semper simile, sed vno anno maius, altero minus: nec solent illi qui recognitionem liberalem faciunt pro beneficio accepto, singulis annis æquè multum & determinatum aliquid rependere, nisi apprehendatur id vtrumque per modum debiti respectiue dari & recipi, quod non fit absque vsura: quare modus ille augendi Montem non videtur probandus.

DICO Tertio: Vbi pecuniæ per modum elemosynæ relictæ seu datæ ad subueniendum pauperibus certi loci per mutuam, sufficiunt ad pauperibus istius loci subueniendum, non licet ibi augere Montem per pecunias ad annuè censum vel interesse, leuatas, vt ditioribus mutuo indigentibus, vel alijs alterius loci, detur mutuam, sic vt onus istarum pensionum deriuetur quoque in pauperes istius loci mutuam petentes, quibus prima massa pro ipsis sufficiens, erat gratis collata. Ratio euidens est, quia contra iustitiam est, bona quæ solis pauperibus sunt gratis relictæ aut destinata, deriuare in alios vel aliorum vsum, & cum onere & grauiamine pauperum comparare alia, ac simul vtraque distribuere æqualiter in illos qui ius ad priora non habebant, & in pauperes. Quare in tali occasione, deberet potius constitui quasi duplex Mons, vt ex vna parte daretur mutuam pauperibus talis loci, qui nihil contribuerent pro pensionibus soluendis ratione pecuniæ leuatae ad censum: & ex alia parte daretur mutuam alijs ditioribus, vel externis qui soli sustinerent onus istarum pensionum, vtpote quibus non competat ius accipiendi mutuam ex pecunijs charitatiue donatis ad subueniendum per mutuam pauperibus talis loci. Quod si tot essent pauperes petentes mutuam, vt massa relictæ non sufficeret, tunc quidem posset sic augeri, & possent grauari pauperes singuli petentes ad inueniendas istas pensiones, pro rata summæ acceptæ ad censum, & proportionè ad massam gratis donatam, ita vt si totus acutus constaret ex istis tanquàm duabus partibus æqualibus, & soluerentur, v. g. quinque pro centum leuatis ad redditum, non deberent tamè mutuatarij tunc soluere vltra impensas ministrorum, quinque pro centum, sed tantum duo cum medio, vel parum amplius, quia media pars habetur absque onere soluendi pensionem. Recenset Bonacina adhuc Montes diuersi generis, sed qui non sunt aliud, quam notabilis aliqua pecuniarum summa collecta à Principe vel Republica aut Ciuitate ad subueniendum suis necessitatibus, idque sub annuo redditu, pro quo

H h iij vel

vel Princeps vel Respub. aut Ciuitas obligant se & sua bona & prouentus. Notat insuper, quod aliquando etiam prouentus aut iura Principis, aut Reipubl. vel Ciuitatis vocentur Montes, vt prouentus vectigales, tributa, iura sigillorum, & similia, quæ elocantur, aut quasi venduntur, aliquando ad determinatum tempus, aliquando ad incertum, vt ad vitam emptoris. Sub qua significatione Montis nomen in Italia, & præsertim Romæ, sæpius usurpatur, vt ibidem notat Bonac. De quibus licebit plura videre apud Azor. 3. parte lib. 5. cap. 12. & lib. 10. cap. 23. & Filliuc. tract. 34. cap. 9. num. 185. & 187. Sed quia omnino diuersæ sunt rationis à Montibus-pietatis, hinc ad præsent nostrum institutum non pertinent.

D V B I V M V.

Quid sit Contractus Societatis? & unde iudicandum, an iustus sit?

74 **O**bseruandum est, plures à Doctoribus assignari quasi species Societatis, quæ desumuntur ab obiectis seu rebus in quibus est communicatio: alia enim est (inquit Bonacina supra quæst. 6. puncto 1.) animalium, alia vectigalium, alia omnium bonorum, vt quando aliqui per Contractum sibi mutuo faciunt vtriusque omnia sua bona communia: quod intelligitur vniuersim de omnibus, quando indefinitè exprimitur etiam de futuris, quæ quocumque titulo huic vel illi accedant perseverante Societate, siue titulo successione hæreditariæ, siue per legatam, siue per negotiationem, donationem &c. vt tradit Molina De Contractibus Tract. 2. Disput. 412. Alia est Societas negotiationis, quæ etiam vocari solet lucratoria, aut quæstiuosa: de quâ nos præcipue agemus. His præmissis

R E S P O N D. Societatis Contractus est conventio duorum vel plurium conferentiâ suam pecuniâ, vel industriam, vel laborem, vel rem aliam pretio æstimabilem ad commune lucrum faciendum. Patet Instit. De Societ. & l. 1. D. pro Socio. Dicitur conventio quasi loco generis, quia omnis Societas est conventio, non contra. Additur Conferentiâ suam pecuniâ, vel industriam, quasi loco differentie, quâ Contractus hic ab alijs distinguitur: nam in Societate debet singuli aliquid conferre in commune, vt efficiantur participes lucri, siue omnes partem pecuniæ æquale, & industriam & laborem parem, siue aliqui maiorem summam pecuniæ, & alter plures sollicitudines & labores, vel vnus totam pecuniâ, & alter omnem industriam & laborem, aut alijs

similibus modis. Dicitur, Ad commune lucrum faciendum: nam si lucrum spectaret ad vnum solum v. g. ad illum qui pecuniâ, aut rem pretio æstimabilem contulisset, & alteri sit assignata merces aut stipendium laboris, & industriæ suæ, non erit tû proprie Contractus Societatis, sed locationis, & cõductionis, etiam si forsitan in stipendiû assignata sit aliqua pars lucri prouenientis ex negotiatione: sic enim mercatores solent aliquam partem quintam, sextam, aut aliam determinatam assignare ministris, vt faciant illos diligentiores in gerendis negotijs sub spe maioris lucri, vt tradunt Molina supra Disput. 411: & Filliucius Tract. 38. nu. 1. Si tamn iniretur Contractus non exprimitur illam partem dari in stipendium, sed simpliciter dicendo, tot partes lucri spectare ad illum qui apponit Capitale, & aliquo tam partem pertinere ad eum qui apponit industriam, censetur Contractus Societatis: quia conuenit illi definitio Societatis. Ita Molina sup. & Filliuc. n. 3. Bonac. & alij.

75 **Q**uod autem spectat ad iustitiam huius Contractus, requiritur in primis, quod conventio tendat ad lucrum faciendum per licitam & honestam negotiationem, aut per aliud probatum exercitium: nam si conuenirent aliqui, & conferrent ad lucrum quærendû per pyratiam, aut latrocinia, euidens est, quod talis societas, laboret iniustitiâ. Quoad reliquum verò, Mol. sup. Disput. 415. ponit hanc vnicam quasi regulâ, secundum quam iudicandum sit de iustitia huius Contractus, & consequenter, vtrum nascatur in aliquo sociorum obligatio restitutionis, an non: Computatis (inquit) omnibus, quæ singuli Socij apposuerunt, tam quoad Capitale, quàm quoad Industriam, operas, vel instrumenta, aut quiduis aliud, si in Contractu comperiat proportionalis æqualitas, ita scilicet vt qualis fuerit proportio eius quod quisque apponit, ad ea quæ apponunt alij, talis sit proportio lucri quod reportaturus est, ad lucra quæ reportaturi sunt alij, partisque capitalis quam finita societate est extrahendus, ad partes quas extrahuri sunt alij, atque etiam periculi & damni, cui se exponit, ad pericula & damna, quibus alij se exponunt, vel certè si in horum aliquo inæqualitas aliqua cernatur, id aliunde compensetur, ita videlicet vt omnibus ponderatis & computatis, prudentium arbitrio, æqualitas proportionalis inter socios comperiat, Contractus ille tunc iustus est: alioquin iniustus & inæqualis cum obligatione restituendi, ac reducendi ad æqualitatem. Vbi obserua, multorum æstimationem quæ in Contractu & exercitio Societatis occurrunt, vt v. g. industriæ, operarum, molestiarum, periculorum, non consistere in indiuisibili, sed quandam habere

latitudinem, unde contingit ista non ab omnibus etiã bonis & intelligentibus æstimari eodẽ pretio & valore: & hinc cõsequens est quod neque proportionalis æqualitas (quã inter Socios diximus, necessario requiri ad Societatis Iustitiam) in indivisibili consistat, sed latitudinem suam habeat maiorem, vel minore pro magnitudine negotiationis, & multitudinẽ & varietate laborũ, industriã, sollicitudinum cõcurrentium: quia in tanta multitudine & varietate difficilius est reducere omnia ad indivisibile æqualitatẽ. Sufficit igitur, quod omnibus perpensis non reperiatur iudicio prudentum in istã materiã, egressus à proportionali æqualitate inter Socios, qualem ipsi iudicant posse & debere inter Socios seruari: Si autẽ sit egressus, debet ad talem æqualitatem reduci, nisi Socij alij qui patiuntur ex ista inæqualitate, velint in indulgere & remittere expressẽ vel tacitẽ, ex amicitia, vel ex gratitudine propter aliqua obsequia aliã sibi ab isto, qui plus accepit, præstita.

DVBIVM VI.

Quomodo lucra inter socios sint dividenda?

76 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Quando Socij ierunt Societatem ad lucrum, & non expresserunt quonam pacto lucrum inter ipsos, esset dividendum, intelligitur tum dividendum secundum partes æquales. Patet ex Inst. De Societ. circa principum §. Et quidem: & l. si non fuerit In principio D. pro Socio. Quod Glossa utrobique recte intelligit, quando æqualiter omnes ad Capitale contribuerunt: Unde id quod dictum est, intelligendũ venit de partibus lucri æqualibus, non semper secundum proportionem arithmeticam, sed secundum proportionem geometricam, vt qualis scilicet fuerit proportio partis ab vno ad capitale appositã, ad partes appositas ab alijs, talis sit proportio partis lucri ab ipso accipiendã ad partes lucri quas alij accipiunt.

Neq; hac in re potest esse difficultas, quãdo singuli eadẽ proportione, quã inferunt pecunias in Societate, conferunt quoq; industriã, & operas, & instrumenta necessaria, vt quoad vehicula, v. g. currus, &c. aut nauigia: aut certe cõmunibus expensis conducunt negotiorũ gestores, & alia necessaria. Ita passim DD. Bannes. 2. 2. q. 78. art. 4. Salon. ibidem, Pet. Navar. lib. 3. cap. 2. n. 449. Bonac. sup. puncto 3. n. 3. & alij. Et satis euidenter per se elucet, quod iustitiã ratio requirat tunc eiusmodi lucrorum partitionem qualem nunc designauimus: quemadmodum & damnorum, si interueniant. Et quidem quando de damno non fuit expressum,

quantã partẽ quibus sociorum debeat ferre, intelligitur in eadem proportione debere damnum sustinere, in qua lucrum erat participaturus. Patet Inst. De Societ. §. Illud: quod tamen intellige, quando damnum obuenit absque culpa alicuius Socij.

Sed difficultas magna est: quando vnus sociorum appositus omnes pecunias applicatas ad negotiationem, & alius industriã & operam.

Vtrum dissolutã societate, sit inter illos diuidendum solum lucrum, an etiã Capitale per alterũ ex duobus ab initio collatum? Quæstio hæc perplexa valde est: & controuersa inter Doctores. Pro eius clariore explicatione

Notandum est, Dupliciter posse considerari valorem tum pecuniarum, quæ ab vno conferuntur in Societatem, tum industriã & operarum, vel etiam instrumentorum vsus, quæ conferuntur ab alio: Primò simpliciter secundum se, & quasi secundum substantiam suam, absque relatione & ordine ad lucrũ, quod mediãntibus illis per negotiationem acquiri potest: sic v. g. valor centum aureorum consideratur, quando illi dicuntur simpliciter valere trecentos florenos, more nostro loquendi: & ita industriã & operarum valor, quas aliquis adhibet, consideratur, quando æstimantur mereri centum, aut ducentos, & tanti locarentur si quis vellet conducere, &c. Secundò potest valor vtrorumque considerari in ordine ad faciendum lucrum per mercaturam: qui valor sæpẽ multum est diuersus à valore priori: nam potest fieri, quod industria & operæ quæ in se valent tantummodo centum, & sic longè inferioris sint valoris, quàm centum aurei secundũ se, tamen in ordine ad faciendum & participandum lucrũ, plus valeant & conferant, quàm aurei centum, siue quàm vsus centum aureorum aut ducentorum, vt notat Molina disp. 416. nu. 2. His præmissis, pro resolutione difficultatis

78 **R**ESPONDEO, & DICO Secundò: Quando industria, operæ, vsus v. g. Nauigij aut instrumenti similis, quæ vnus sociorum cõfert, aut adhibiturus est, tempore societatis durante, sunt iuxta priorem valoris ipsorum considerationem, æqualia cum Capitali summã pecuniarum, quas alter apponit, licitè inter se contrahent Socij, quod finito societatis tempore, tam summa hæc Capitalis, quàm lucrũ, æqualiter inter vtrumque erunt diuidenda. Ita docet Caiet. 2. 2. quæst. 78. art. 2. ad 5. Conrad. De contract. q. 93. Coroll. 3. Molina disp. 416. & Couar. lib. 3. variar. cap. 2. n. 2. cum alijs quos citat. Probatur, quia quando ita contrahitur & sic fit diuisio, seruetur æqualitas inter socios: Declaratur, quia sicuti ab initio æqualia contulerunt ad societatem, ita finita societate,

tate, reportabunt æqualia; ergo inter illos sic ponitur æqualitas.

79 Unde si in prædicto casu Societatis, nullo lucrum superfit finitâ Societate, nec quidquam præter Capitalem summam pecuniarum, quas alter Sociorum attulit, quibus industria & operæ alterius in valore æquiualebant, prout in assertione supponitur, erit illa utriq; socio communis: & si aliter fieret, nasceretur summa inæqualitas inter socios; quia vnus seruaret totum quod ad Societatem attulisset, & alter qui æquiualens posuisset, perderet hoc totum quod posuisset: hoc autem repugnat Societatis legibus, inquit Couarr. l. Si id quod, in principio, & §. Item Celsus: & l. cum Duobus D. pro Socio, & Gloss. in l. 1. C. pro socio: & hinc rectè docet Molina: quod si pactum sit (in tali scilicet casu) quod solum lucrum diuidatur, tunc propter prædictam inæqualitatem, exoritur obligatio restitutionis faciendæ, quantum necesse est, vt contractus reducatur ad æqualitatem, videlicet vt qui operam & industriam tanti valoris contulit, recipiat dimidium quoque Capitalis, quod alter apposuerat. Cuius rei æquitas & iustitia sic poterit amplius demonstrari: nam ponamus casum, quod duo sic ad communiter negotiandum conueniant, quod vnus apponet mille aureos ad emendas merces: & alter apponet mille aureos ad satisfaciendum rerum gestori pro industria, & laboribus, pro conductione vehiculorum, vt currum, vel nauium &c. & contingat, quod finitâ societate, nihil superfit præter mille aureos, quos vnus apposuit ad merces, satis euidens est, fore magnam inæqualitatem, si ille qui exposuit mille in operas, & in conductione instrumentorū, perderet suos mille, & alter seruaret suos mille integros: atq; ideo, iustitiam requirere quod æqualiter illos diuidant, & damnum aliorum serant æqualiter: ergo similiter, quamuis non exposuerit mille in specie: sed exhibuit in valore, quando ipse præstitit industriam, operas, vsum nauigij, aut currum &c. quæ valent mille, debet similiter hic in capitali participare: & si finitâ societate, superessent tam ex capitali, quam ex lucro, v. g. 3000, non deberet sic fieri istorum partitio, quod qui posuisset 1000. in specie, acciperet ante alterum, suos 1000. & tunc singuli mille quasi ex lucro: sed deberent primum singuli accipere 1000. & tunc singuli adhuc quingentos.

80 Petes: Quid si Socij in casu collationis eiusmodi ad Societatem, conuenissent simpliciter, quod finitâ Societate, diuisionem facerent inter se per partes æquales, non exprimendo, an solius lucri, an totius summæ superrestantis? Responderetur, Intelligitur contractus in dubio de partitione totius

summæ faciendâ: quoniam in dubio præsumendum non est, contrahentes voluisse celebrare contractum iniustum, qualis aliàs foret, vt iam ostensum fuit: vt bene notat Molina loco suprâ citato.

Ex dictis facile erit intelligere, quod si Capitale pereat post operam, industriam, & præstitum vsum instrumentorū, quæ Capitali æquiualebant modo dicto, ad nihil hunc qui ista præstitit, teneri socio suo, qui Capitale apposuerat: quia dum suas operas & industriam, quas apposuerat, perdidit, tantum amisit, quantum alter: aut verò si Capitale periret, priusquam ipse industriam & labores, & alia quæ iuxta conuentionem, debebat adhibere, apposuisset, tunc teneretur illi soluere dimidium Capitalis: quoniam nondum ex parte sua, tantumdem in valore in Societatem intulisset, quantum conferre tenebatur. Si verò Capitale periret, postquam alter socius partem operarum, industriæ, atque vsum instrumentorum, vt nauigij, aut currum, vel æquorum apposuerit, restaretque pars aliqua quoad valorem adhibenda, tunc solum teneretur socio reddere dimidium valoris eius, quod restabat apponendum. Ita Molina sup. & Less. lib. 1. cap. 25. dub. 2.

Dico Tertiò: Si operæ, industria, atque vsum instrumentorum, quæ vnus socius confert, non sunt quoad valorem iuxta primam considerationem, æqualia Capitali, quod confert alter, sed tamen arbitrio prudentum in illa materia, censentur æqualia in ordine ad lucrum faciendum, adeo vt iudicent eum qui ista apponit, posse merito æqualiter in lucro negotiationis participare cum altero, qui tantas pecunias apponit, aut saltem in tali vel tali proportione, tunc licitè inter illos celebrabitur contractus, quod finitâ Societate, æquè participabunt lucrum, vel alter in tali, aut tali proportione: & quod Capitale, si saluum permaneat, ad illum solum pertinebit, qui illud apposuit.

Assertio hæc videtur satis euidens, quoniam in tali contractu seruatur æqualitas, prout prudentes & versati in tali materia, iudicant, quod supponitur, & proinde non peccant contra iustitiam, qui sic contrahunt; ergo &c.

Ex quibus autem sit faciendâ æqualitatis æstimatio in eiusmodi Societatis contractu, licebit videre apud Malderum Tract. 5. c. 2. dub. 10. in quibus multum est tribuendum communi iudicio negotiantium. Hoc autem addo, obseruandum, quod ex Nauar. c. 17. n. 252. monet Molina sup. n. 4. verum non esse, quod Soto lib. 6. q. 6. a. 1. dicit, scilicet, quod dum vnus sociorū apponit pecunias, & alius industriam & operas, non plus pecuniam esse æstimandam ad definiendam suæ determinandam partem lucri, quæ possit ei compe-

competere qui pecuniam contulit, quā æstimandum sit periculum cui illa exponitur. Quod inprimis Molina declarat quasi à posteriori, quia inde sequeretur, quod ille qui ingentē pecuniæ summā cōtulisset ad negotiationē valde turā quæ veluti sine periculo est, ex qua tamen speretur magnum lucrū, & interim sine singulari quoq; industria & magnis laboribus potest peragi, ferè nihil de lucro posset percipere: sed penè totum pertineret ad illum qui modicas operas, & exiguā industriam adhibuisset: quod tanquam manifestè falsum (inquit) respuit intellectus. Deinde cum tanta pecuniæ summa, præcipuè ad lucrum cooperetur, & operetur vt instrumentum eius qui apposuit & periculo ipsius, absurdum omnino apparet, affirmare, eum qui apposuit, posse solum participare de lucro, quantum æstimabitur periculum, & non simul letiam ex illo capite, quod effectus ille, scilicet ucrum, ab ea simul pendeat, & quasi causetur.

83 Supponit autem Dom. Soto; quod periculum Capitalis remaneat penes illum, qui illud apposuit, & rectè: quia quando illa quæ hinc inde conferuntur, se habent in proportione iuxta tertiam assertionem, & sic celebratur contractus, verum tunc est, si Capitale pereat, perire totum ei, qui illud attulit, quia apud eum solum quoque manet eius dominium, quando talis inicitur contractus. Itemque si is qui operas erat collaturus, nondum eas impendit, vel non integras, & capitale totum perierit, non tenebitur aliquid alteri restituere, ratione operarum, quas nondum adhibuit: quia eà lege censet: r talis contractus celebrari, vt ad alterū sociorū spectet periculū totius capitalis, sicuti si maneat saluum, ipsi quoq; soli reseruatur totum: ad alterum verò spectet solum adhibere industriam & operas, aut simul vsum nauigij, vel rei similis, quamdiu Capitale fuerit saluum: illo autem perditio, non amplius teneatur ista præstare: neque est hoc iniquum, quandoquidem semper quando nullum est lucrum, hic amittat totum quod apponit: Alteri autem possit manere saluum & integrum quod apposuit, puta capitale pecuniarum, aut mercium, si hoc non perierit.

84 Dices: Videtur iniustum, quod conferens operas & industriam & vsum instrumentorum, perdat semper totum quod apposuit, quando non fit lucrum: alter autem retineat totam suam sortem, si superfit, aut saltem quidquid de eà superest. Respondetur negando assumptum: Et ratio est, quia in primis alter amittit interusurium seu interesse suarum pecuniarum: potuisset enim ex ijs capere lucrum applicando ad redditus vel fundos emendos. Deinde, quia exponit quid longè maius periculo perditionis, quā qui confert industriam & operas; quia Ca-

pitale quod apponit, potest valere septingenta secundum æstimationem rei in se: vbi industria, & operæ & reliqua, quæ apponuntur ab alio non valebunt centū iuxta æstimationem rei in se, vt supra cum Molina diximus, quamuis in ordine ad faciendum lucrum per negotiationē iudicio prudentum in tali materia censeantur æqualia: quare ex isto capite non reperitur quoque iniustitia in illa ratione contrahendi.

Et forsitan non rarò celebrantur hoc sensu & modo iuxta tertiam assertionē, contractus Societatis: Idque potest esse fundamentum istorum Doctorum, qui dicunt solum lucrum inter Socios esse diuidendum, quod, subducto Capitali, remanserit, & Capitale integrum ad illum solum pertinere, qui illud apposuit: quam sententiam tradunt Dom. Soto sup. Nauarr. cap. 17. nu. 251. & sequentibus Bonac. supra, pñcto 3. nu. 1. quin & Cziel. in Summa V. Societas: vnde quidam existimant eum mutasse opinionem. Accedunt ad prædictam sententiam Siluest. V. Societas: q. 6. & ibidem Angel. n. 10. & alij: quamuis multi addant, licitè aliquando in pactum deduci, tum vt capitale ad omnes pertineat, tum etiam, vt, si pro parte pereat, ex reliquo tamen, debeat pars aliqua obuenire ei qui operas & industriam apposuit: vt refert Molina disp. 416. Quæ in casu secundæ assertionis nostræ habent locum: & proinde videtur Doctorum dicta in specie diuersa, posse conciliari iuxta diuersos casus secundæ & tertie Assertionis.

DVBIVM VII.

Vtrum in contractu societatis mercatoria, quis possit curare se assicurari de sorte & de certo lucro?

84 **O**bseruandum est, Duobus modis id posse praticari: quod quis curet se de sorte, & de certo lucro assicurari: Vno modo, per vnum aliquem contractum in externa specie quasi simplicem, sed tamen implicitè, & virtualiter multiplicem, seu continentem plures contractus. Alio modo, medijs pluribus cōtractibus expressis, qui solent aut possunt esse hi vel tales: puta quod Primò quis ineat contractum societatis mercatorie, quo conueniat cum vno, aut pluribus, quod singuli conferent; v. g. mille in massam communem, quæ fiat omnium; ita vt singuli efficiantur domini totius sortis partialiter seu partiali dominio, idque ad gerendam negotiationem communi nomine, & communibus operâ, sumptu, periculo, & spe lucri; vel etiam quod vnus inferat maiorem sum-

rem summam pecuniæ, sed alius impendat labores & industrias, quæ in ordine ad lucrum speratum possunt tanti æstimari, quanti maior illa quantitas pecuniæ, quam alter confert, ita ut inter illa duo ponatur æqualitas, prout ista dub. præcedenti circa secundam & tertiam assertionem latius explicuimus. Deinde quod secundò ineat contractum cum aliquo de assecurandâ sibi sorte capitali, quam in eiusmodi societate, negotiationi habet expositam, ut, si contingat eam, quocumque modo interire aut deperdi, debeat iste illam integram reponere; pro quo periculo & onere subeundo redditur illi iusta compensatio, quæ prudentum iudicio æstimatur susceptioni illius periculi æqualis. Denique quoddâ ulterius & Tertio idem contrahat, & quasi vendat suum lucrum speratum ex negotiatione, quæ fit in sorte eius quam appoluit, pro aliquo determinato & certo pretio, quod sibi debeat persolui, siue ex negotiatione succedat lucrum magnum aut paruum, siue etiam nullum. His præmissis

86 **RESPONDEO & DICO** Primò: Medianibus tribus eiusmodi expressis contractibus potest quis iustè & licitè se curare assecurari de sua sorte, & de certo aliquo lucro, saltem quando secundum, & tertium contractum facit cum aliquo, qui non est de societate mercatoria, ubi sortem deposuit. Hæc Conclusio sub istis terminis à nullo videtur omnimò negari.

Et probari potest, discurrendo breuiter per singulos istos contractus. Nam quod contractus illi societatis sint liciti, iam ante ostendimus: nec est, qui dubitet de illis in communi loquendo: quod enim per me solum possum, ut v. g. negociari & lucrari, id quoq; possum cum alio, & per alium: hominem enim cum homine inire societatem ad rem honestam, omnia iura permittunt.

87 Quod secundus quoq; contractus sit iustus & licitus, declaratur: quandoquidem enim periculum sortis sit pecuniâ æstimabile, nulla apparet in eo iniustitia, quod vnus alteri volenti suscipere pro pretio, hoc illi imponat, & alter de iusta compensatione pro periculo suscepto stipuletur, positâ scilicet inter illa duo, ex prudentum iudicio, æqualitate, prout poni potest: neque in eo contractu apparet alia turpitudine, in genere de illo loquendo.

Eadem est ratio de contractu tertio: quia spes maioris lucri, & susceptio periculi de nihil lucrando, sunt quoque pretio æstimabilia; ergò super istis potest iustè & licitè contrahi, ut scilicet vnus in alium transferrat spem maioris lucri, quam habebat, & alter suscipiat periculum de nihil lucrando, faciatque eum, cum quo contrahit, securum de aliquo determinato lucro, positâ ex

prudentum iudicio inter duo illa æqualitate.

DICO Secundò: Non tantum potest quis inire prædictos contractus cum diuersis, ita ut posteriores ineanantur cum alijs extra Societatem, verum etiam, ut omnes cum vno & eodem, qui socius sit, fiant, quando fiunt saltem successiuè, & interposito tempore. Est contra Dom. Soto lib. 6. q. 6. art. 2. qui absolute negat cum eodem, cum quo initus est societatis contractus, posse iniri contractum assecurationis de sorte, & de certo lucro, siue simul tempore, siue ex temporis interuallo, cum quo sentiant Arrag. 2. 2. q. 78. art. 2. Panorm. Cap. per Vestras De don. inter virum & vxorem, & quidam alij. Sed Assertio magis communiter tenetur: ita enim Caiet. Opusc. 17. Resp. 51. Responsum; Syluester V. Societas 1. q. 2. ibid. Angelus n. 7. Nauarr. cap. 17. nu. 255. Couarr. lib. 3. var. cap. 2. n. 3. & 4. Molina sup. disp. 417. n. 8. Toletus lib. 5. cap. 41. Valent. tom. 3. disp. 5. q. 24. p. 2. & q. 25. p. 2. Bonac. De Contract. disp. 3. q. 3. puncto 11. cum multis quos citat.

Probari potest Primò, ex l. Si non fuerint 89 29. D. Pro socio, ubi dicitur, ita coiri societate posse, ut nullam partem damni alter sustineat: quod aliâ ratione fieri non posse videtur, nisi contractui societatis addendo contractum assecurationis. Pro eodem allegantur à Bonac. Cap. per Vestras: sup. & Cap. vnicum De Commodato.

Probatum Secundò: Quia nulla ratio videtur prohibere, quo minus post contractum societatis liberè & iustè initum, possit socius suscipere in se periculum sortis alterius, eumq; de illa assecurare pro eo pretio, quo tertius aliquis extra societatem suscipere est paratus. Imò nec contra rationem esset, quod minori pretio illud susciperet, ut scilicet à necessitate & molestijs computum se liberet, & si in negotiatione sit versator, ne teneatur sua secreta, atque industriam alteri explicare.

Sed opponit Soto, non parem esse rationem, quando illi assecurationis contractus ineanantur cum tertio, & quando cum socio: quia quando cum socio, tunc, inquit, est verum mutuum, & cessare videtur contractus societatis mercatorie, ac proinde non potest tunc alter esse particeps lucri, & sic iniustè accipit pro eo, aliquid. Tunc autem esse verum mutuum, sic conatur ostendere: quia periculum illius pecuniæ, inito iam assecurationis contractu, esset penes solum assecurantem; ergò hic modò est illius pecuniæ dominus, quia periculum est eius, cuius est dominium. Deinde posset socius istâ pecuniâ iam dotare suâ filiâ, & prout libuerit, pecuniâ uti; ergò &c.

Responderetur, Negando idcirco fieri mutuum, & similiter negando dominium illius

istius pecuniæ transire in socium: sed remanet pecuniæ dominium apud illum, qui eam in societatem mercaturæ contulit.

91 Vnde ad illud, quod primo loco in probationem adducitur, simpliciter negandum est, eum semper esse dominum rei, qui amissionis, vel interitus eius subit periculū, vt euidenter constat in contractu assurationis cum tertio, & in omni contractu fideiussionis. Rursum si emam merces ab aliquo, & postea cum eodem in eam contractum securitatis, donec ad locum, vbi eas distrahere intendo, fuerint aduectæ, non efficietur ille idcirco dominus harum mercium, quia subit & suscepit periculū transactionis.

92 Similiter ad illud, quod secundo loco adducitur, Respondetur, negando posse illum dotare filiam, aut posse sortem quam apposuit, propter initū assurationis contractum à negotiatione extrahere me inuito & repugnante. Si tamen inde nihil incommodi timerem perferre, possem illud permittere: & tunc quidem hoc ipso, quo illam negotiationi subtraheret, censeretur eam sibi mutuo sumere, & posset nihilominus mihi teneri in tantum, in quantum antea; sed iam alio titulo, ratione scilicet lucri certi mihi ex illa pecunia cessantis, non ratione mercatorie societatis.

Simili modo posset quis vti deposito alterius: vnde tamen non sequitur, illum fuisse dominum depositi, sed tunc demum incipere esse dominum, quando cum prioris domini tacito vel expresso consensu, illud à ratione depositi alienauit, & inter sua tamquam suam accepit.

93 Dico Tertio: Non solum ita cum vno de societate ipsa mercatoria, licet successiue inire contractum assurationis, sed etiam eodem tempore, & eodem quodam tractu, atque adeo cum dependentia vnus contractus ab altero, ita vt non velis esse socius cum aliquo in negotiatione, nisi velit tecum conuenire, quid illi sis daturus, vt tibi sortem assurect, & à te quasi emat certo aliquo pretio lucrum speratum. Est contra Caietanum loco supra citato. Sed præter Doctores allegatos pro assertionem precedentem, insuper sic quoque docent, quod eodem scilicet tempore licet id fiat, Lopez lib. 1. De contractib. cap. 64. Eman. Rodriguez in Sum. Casuum p. 1. quæst. 46. Franciscus Garcia De contract. p. 2. cap. 17. Bartholomæus Medina in sua Instruct. §. 27. Petrus Nauarræ lib. 3. cap. 2. n. 443. Malderus supra dub. 9. Lessius lib. 2. c. 25. dubit. 3. Et ex antiquioribus, Ioannes Maior in 4. distinct. 15. quæst. 27. Gabr. ibidem, quæst. 11. dub. 10. Fumus V. Societas, num. 6. & à Valentia supra refert Romæ ad 1581. se præsentem complures

VViggeti iure & iust.

Theologos suo suffragio illam sententiam comprobasse: vnde non parum probabilitatis accedit ab autoritate Doctorum, qui sic senserunt, & qui modò ita sentiunt.

Probat Nauarr. supra cap. 17. nu. 256. ex Cap. Per vestras De donatione inter virū & mulierem, vbi Papa iubet, vt marito vergente ad inopiam, dos vxoris deponatur apud aliquem mercatorem, quo ex parte lucri honesti onera matrimonij sustentet: & ita (inquit Nauarr.) intentio eius fuit, vt dos salua seruetur, siquidem ob hoc iubet illam à marito auferri, & ita videtur noluisse in primis, quòd ad lucrum & ad damnum mercatori traderetur, hoc enim erat eā periculo obijcere: voluit tamen certum aliquod luerū inde prouenire, ad matrimonij onera sustinenda: atqui hæc duo non possunt fieri aut obtineri, nisi cum contractu Societatis simul ineatur cum mercatore contractus assurationis tum de sorte, tum de aliquo determinato & certo lucro; ergò tacite voluit Papa ista fieri, infert Nauarrus.

94 Probat Secundo: quia quando plures aliqui contractus cum diuersis initi, sunt iusti, & liciti, tum ijdem possunt iuste & licite iniri cum vno & eodem, vt circa assurationem præcedentem est demonstratum; ergo similiter, quando plures aliqui contractus cum vno & eodem successiue iniri, fuerint iusti & liciti, poterunt quoque ijdem simul vno tempore & continuo tractu cum eodem iniri: nam quod simul fiant, vel quod successiue fiant, non mutat iustitiam nec honestatem, modò in contractibus seruetur semper æqualitas inter res, aut quasi res super quibus contrahitur, nam iustitia consistit in æqualitate rei ad rem, & sicuti non in habitudine ad hanc vel illā personam cum qua contrahitur, ita neque ad hoc vel illud tempus, quo contractus separatim, aut simul celebrantur, quando hoc non inducit aut secum adfert variationem circa pretium rerum inter quas fit commutatio. Confirmatur, quia si intercederet hic aliqua iniquitas, maximè videretur ex eo prouenire, quod alter socius obligaretur ad aliquid supra contractum societatis: atqui hinc non intercedit, quia non obligatur ad hoc ex vi contractus societatis: quod admittimus fore iniquum: sed obligatur ex alio contractu, in quo datur noua compensatio æqualis grauamini quod imponitur, vt ex infra dicendis magis constabit: ergo &c.

Et quidem authores citati omnes satis clarè videntur hoc docere, quòd sicuti successiue, ita etiam simul tempore cum vno & eodem possint plures eiusmodi contractus fieri: sed nonnulli ex ipsis addunt, modò mercator siue socius, qui assurationem præstat, id liberè faciat. Ita Toletus sup. vbi non videtur admittere, quòd quis socium cum quo

Li

quo

quo inquit contractum societatis, simul obliget ad secundum & tertium, sed quod velit eum esse liberum, sicuti tertius aliquis extra societatem, liber est. Idem innuit Angelus, Siluest. Ioan. Maior, & Lopez locis sup. citatis. Quare videntur hi reiicere illam dependentiam vnus contractus cum altero, quam in assertione cum alijs DD. admittimus, & exemplariter explicuimus.

95 Est quidem verum, quod modus hic videri possit præferre speciem mali, utpote sub quo queant palliari vsuræ, dum quis dicit se cum altero velle inire societatem mercatoriam, & pecunias conferre, sed eâ tantum lege, quod alter mediante iusta compensatione assecurabit illum de sorte, & rursus pro lucro maiori incerto, assecurabit de aliquo minori certo: quia videtur tantum quasi velle alteri pecunias mutuare: nihilominus tamen si rectâ intentione procedat & contractus illos faciat, non deprehenditur in eis iniustitia, ut si quis cum aliquo, quem scit, aut bonâ fide existimat negotiaturum in pecunijs illis, eoque nomine cupiat cum illo inire contractum societatis: Interim verò ob rationabiles causas, ut v. g. ad vitandas molestias & difficultates, vel etiam aliorum fraudem quæ solent circa cõputationes de lucro, & circa eius partitionem faciendam obuenire, in quibus contingit illum non esse versatum. Item ad vitandum periculum sortis, & ob similia, mavult ex Societate expectare minus lucrum, quam alioquin moraliter loquendo, ex eâ perciperet: Et ideo non vult inire societatis contractum cum illo, nisi velit hanc legem acceptare, quod mediante iustâ compensatione, illum de sorte assecurabit, & quod rationabili certo pretio emet lucrum maius incertum, quod moraliter posset expectare: quæ si ita fiant, non apparet sanè in illa ratione contrahendi tali animo & intentione, aliqua vsuræ labes à parte rei, aut iniustitia: etsi addat quoddam alioquin potius cum altero, qui id præstare paratus erit, societatem inibit.

96 Probatur: quia tres illi contractus sunt liciti & compatibles, & absque iniquitate possunt etiam cum vno ex socijs, siue successiue, siue simul fieri, ut prædicti auctores admittunt, quando onus assecurandi socius liberè suscipit, & proinde posteriorem contractum independentem facit à priori; ergò etiam iustè fieri poterunt cum dependentia tali vnus ab altero sicuti posuimus.

Probatur Consequentiâ: quia quando duo aliqui contractus sunt mihi liciti & liberi (ut suppono hinc esse) possum velle cum aliquo inire vnum eâ lege, quod inibit quoque alterum mecum, seruatâ semper in vtroque debitâ æqualitate. Ita enim

possum velle tibi vendere agrum iusto pretio, eâ lege, quod mihi vendas iusto pretio domum tuam, & alioquin minimè velim tibi vendere, item locare tibi domum eâ lege, ut mihi loces agrum.

Confirmatur: quia in vtroque seruatur secundum se æqualitas, ut supponitur, atqui hæc per legem seu conditionem illam, quæ vnus non vult priorem inire, nisi & secundus ineat, non tollitur. Declaratur, quia ista dependentia non potest dici iniquè grauare alterum, quia potest alter vtrumque contractum omittere & recusare, si timeat plus incommodi incurrere ex posteriori, quam commodi ex priori percipere. Vnde etiam fit, quod quamuis forsitan minus libenter secundum ineat, tamen simpliciter liberè ineat: & quidem nisi existimaret sibi vtilius esse, inire vtrumque, quam omittere, haud dubiè recusaret, hoc enim illi omnino liberum est. Quare etiam in isto modo & forma ineundi illos contractus, non videtur subesse iniquitas siue iniustitia. Sed contra dicta

Obijcitur Primò: Per pacta illa assecurationis videtur euerri natura societatis. Confirmatur, quia de huius ratione est, ut partes societatem ineuntes, in ea sint æquales, vel simpliciter, vel proportionabiliter iuxta quantitatem, siue pecuniæ, siue laborum, quam ad eam conferunt. Quando igitur aliquis de societate non est obnoxius periculis de sorte, & de lucro, sicut alij, videbitur leonina societas, ut loquitur I. Si non fuerint D. Pro socio, quia participabit vnus de commodis, & non de incommodis.

Respondetur Negando Assumptum. Ad Confirmationem autem respondendum est, illud, quod dicitur, ad rationem societatis pertinere, ut partes sint æquales, intelligendum esse, quantum est, scilicet ex parte contractus societatis: Vnde si quis ex eo solo, quod societatem mercatoriam cum altero inquit, velit sibi cauere de periculo sortis, & nihilominus æqualiter cum alijs participare in lucris, omninò esset iniquus ille contractus, quia grauaretur alter supra naturam contractus societatis, & verè esset societas leonina, quia vnus esset immunis à damnis, & par in lucris.

Sed non est contra naturam societatis, neque eam efficit leoninam, quando societate inquit, ex qua omnes secundum proportionem in omnibus commodis & incommodis sunt æquales, aliquis eorum novum inquit contractum cum vno, vel cum reliquis, quo liberetur ille à periculo damni, sed minus habeat de sperato lucro, quam ceteri, & ita ad æqualitatem alijs compensetur periculū, quod in se suscipiunt: quia quemadmodum iste non est iam æqualis in periculis,

tulis, ita non est æqualis in speratis lucris. Atque ita ex duabus illis inæqualitatibus exurgit inter socios, simpliciter loquendo quædam æqualitas: & sicuti id eo modo non repugnat rationi societatis fieri successiuè, ita neque quòd simul fiant, modò sic inter socios constituatur æqualitas.

99 Obijcitur Secundò, Bulla Sixti V. quæ incipit Detestabilis; ubi sic loquitur Pontifex: Damnamus & reprobamus omnes & quoscumque contractus, conuentiones, & pactiones, posthac ineundos seu ineundas, per quos seu quas cauebitur personis, pecunias, aut animalia, aut quasilibet res, societatis nomine tradentibus, vt etiam si fortuito casu quamlibet iacturam, damnum, aut amissionem fieri contingat, fors ipsa seu capitale semper saluum sit, & integrum à socio suscipiente restituatur, siue vt de certa quantitate, vel summa in singulos annos, aut menses durante societate respondeatur; statuimusque huiusmodi contractus, conuentiones, & pactiones vsurarios & illicitos posthac censeri debere, & imposterum non licere ijs, qui pecunias, vel animalia, aut alias res in societatem tradunt, de certo lucro, vt præfertur, percipiendo inter se pacisci. Hactenus Pontifex: quibus manifestè videtur reijcere pacta illa, quibus aliquis in societate assicuratur de sorte, aut de certo lucro.

Respondet Bonacina supra disput. 3. quæst. 3. puncto 11. & quæst. 6. p. 3. à Pontifice damnari societatem eiusmodi, quoties periculum Capitalis stat penes accipientem ob solum societatis contractum: non sic, si periculum capitalis reijciatur in accipientem per contractum licitum assicurationis, quando hic additur: quod dicit patere ex decisione Rotæ apud Farinacium decis. 137. & 180. quod etiam tenet Reginaldus lib. 25. num. 400. Molina supra De contractib. disput. 417. & indicat quoque Lessius.

100 Alij autem respondent admittendo verum esse, quòd Pontifex ibi prohibuerit contractus illos imposterum fieri, eosque iuxta præsumptionem fori externi, lege positiuâ de cætero damnasse: sed quandoquidem Bulla illa non fuerit ad vsum reducta, ne per Italiam quidem, ubi maximè viget & viguit semper ista forma contrahendi, vt Doctores annotant, neque seriosè curauerit Pontifex (vt apparet) eam obseruari: neque vniuersaliter publicari, hinc dicunt rem illam mansisse in terminis iuris naturæ, quandoquidem lex illa positiuâ contraria; non obtinuerit.

Ex dictis autem hactenus satis videtur constare, quòd, in terminis iuris naturæ consistendo, nihil iniustitiæ, nihilque contra rectam rationem in contractibus illis

legitimè initis inuoluatur, quare nec modò debent censeri iniusti aut illiciti. Ita Malderus Tract. 5. cap. 2. dub. 9. & satis accedit Lessius lib. 2. cap. 25. dub. 3. nu. 33. & videtur hæc responsio solidior.

Sed Replicabit aliquis: Dicit Pontifex, 101 Statuimusque huiusmodi contractus vsurarios & illicitos censeri debere: per hoc autem videtur indicare eos ex natura rei esse illicitos, etiam antecedenter ante suam constitutionem,

Respondetur: Non dicit Pontifex, Declaramus eos vsurarios & illicitos, quod efficacius premeret; sed, Statuimus eos debere censeri vsurarios & illicitos, idque non absolutè: sed posthac. Vnde satis liquet, non voluisse Pontificem declarare seu significare, contractus illos naturâ suâ esse vsurarios & illicitos: nam alioquin non addidisset, Debere posthac tales censeri: neque dixisset, Statuimus eos debere tales censeri, sed, Declaramus eos esse tales. Quare tantummodò statuit (quòd & verba sonant) scilicet quod de cætero deberent haberi tamquam vsurarij, videlicet ex præsumptione, præsertim in foro fori, & illiciti propter prohibitionem, quam faciebat.

Obijcitur Tertio, Cap. Nauiganti De vsuris, quod ita habet: Nauiganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, eo quòd in se suscipit periculum, recepturus aliquid vltra sortem, vsurarius est censendus: atqui videtur hoc aduersari antè dictis; ergò &c. 102

Respondetur: Textus illius Capituli obscurus est: interim loquitur de casu mutui, vt patet ex verbis, certam mutuans pecuniæ quantitatem. Quare impertinenter allegatur contra contractus, de quibus hinc agitur: siue sensus sit, quòd ille vsurarius sit censendus, qui nauiganti, vel eunti ad nundinas, dat mutuuum, cum hoc onere, quòd mutuarius cum eo debeat conuenire, vt periculum in se suscipiat, & aliquid lucri vltra sortem ita sit recepturus, vti Siluester V. Vsuræ 1. quæst. 35. & alij quidam interpretantur; quia fieri potest, inquiunt, vt onus hoc quod mutuuario tunc imponitur, sit pretio æstimabile: siue sensus sit, quòd iste sit censendus vsurarius, qui mutuuum dat nauiganti vel eunti ad nundinas eâ lege, vt mutuarius periculum subeat, & tamen debeat reddere partem lucri vltra sortem, vt magis ad textum conformiter alij exponunt. Neutro enim sensu hinc ad rem facit textus ille: quia in contractibus, de quibus hinc agitur, dicimus non intercedere mutuuum, & proinde ratione mutui, nihil vltra sortem recipi, sed alio iusto titulo, nempe iure societatis in commercijs, ratione cuius mihi competit, quod est quasi residuum 103
I i ij ex lucro

ex lucro sperato, postquam inde est deductus sumptus, & quasi pretium duplicis assicurationis, quæ mihi præstita fuit.

104 **Dico Quarto:** Ex assertionibus positivis inferant Doctores qui eas tenent, etiam posse aliquem assicurari de sorte in negotiationem conferendâ, & de aliquo determinato lucro ex negotiatione, per unum contractum, implicite & virtualiter continentem contractus illos triplices; siue, quod in idem redit, tres illos contractus posse fieri per modum unius: v. g. sic conveniendo confero hanc pecuniam ad negociandum tecum, & do tibi totum lucrum ex negotiatione proveniens eâ lege, ut obliges te pro mea sorte, & solvas mihi, quamdiu in ea fiet negotiatio quinque aut sex in centum annue, prout secundum rationem temporis & mercaturæ, prudentes & versati in illa arte iudicabunt esse iustum: aut etiam hoc pacto, si velis negociari meâ pecuniâ, sortem assicurare, & solvere quinque aut sex in centum, conferam tantum vel tantum ad negotiationem, & habebis tamen totum lucrum ex negotiatione proveniens. Ita Molina supra nu. 8. Mald. Less. Bonac. & alij.

105 **Probat**ur, quia hic vnus contractus importat & includit omnia, quæ utrumque sunt conferenda & commutanda; quæque tres alios contractus ingrediuntur. Vnde hæc, aut similes formulæ in diversis Emporij vindicantur ab usura & iniustitiâ: Ego infra scriptus confiteor hoc meo chirographo, me accepisse à Titio mille aureos, ut eos impendam legitimæ negotiationi, & loco incerti lucri maioris, quod illi ex hac negotiatione posset competere, promitto me daturum quinque aut sex in centum, singulis annis, & eiusdem summæ periculum præstiturum: quia virtualiter hic est triplex ille contractus, quem diximus esse iustum & licitum, maximè quando utraque pars omninò voluntariè & liberè in illum consentit, non minùs, dum fiunt simul, aut per modum unius, quàm si seorsim aut successivè fierent.

Sed contrà opponitur: quòd usuræ pupillares multis legibus & constitutionibus sint prohibitæ & damnatæ; ergò videtur etiam huiusmodi contractus reiiciendus, quasi videatur eiusdem quodammodò esse rationis cum illis.

106 **Respondetur** Negando Consequentiam; & ad Confirmationem dicendum, quòd magna inter utrumque sit differentia; quia illæ usuræ pupillares proveniunt ex mutuo

puro & propriè dicto, quod appellant depositum, neque habent alium titulum: nam deponebantur pupillorum pecuniæ indifferenter apud quoscumque, qui eis indigerent, aut eas expeterent, ad quoscumque usus, siue ad familiæ sustentationem, siue ad suorum debitorum solutionem, siue alio fine, cum conditione & pacto, quòd annuè inde aliquid ad pupillorum sustentationem solveretur, quòdque capitalis summa intra certum tempus, aut pro oportunitate pupillorum integra restitueretur. Vnde illa pecuniarum depositio erat vera & pura mutatio, cum pacto recipiendi aliquid ultra sortem, atque ita merito contractus ille tamquam usurarius est interdictus & damnatus.

107 **Quin** imò, si quis etiam cum tribus prædictis contractibus, siue implicite, siue expressè initis, tradat pecuniam suam alicui, quem non credit in ea negociaturum, palliata erit usura: neque enim talis negotiationem, & ex ea lucrum intendit, sed censetur ex mutatione pecuniæ quæstum expectare.

Similiter si det illi, quem credit quidem negociaturum, verum ad hoc non attendit, nec curat, an negotietur, an non, sed in eum transfert dominium suæ pecuniæ, cum conditione, ut tempore constituto, sortem sibi cum certo emolumento restituat: quia moraliter censetur tantum dare pecuniam mutuo.

Neque dissimilis erit ratio, si quis det mercatori pecuniam, ut ipse solus, sine actuali aut virtuali societate, in illa negotietur, cum pacto interim adiuncto de reddenda sorte cum aliquo incremento, ad placitum deponentis, vel post determinatum tempus. Ita docet Molina disp. 417. n. 9.

108 **Quare** in pecunijs exponendis cum spe alicuius emolumenti, oportet sollicitè attendere, quâ formâ contractus, quo animo & quâ intentione exponantur vel alteri tradantur: nam lucrum quod secundum unum genus contractus rectâ intentione initi, iustum est & licitum, id iuxta aliam contractus formam, aut contrahendi intentionem erit iniquum & restitutioni obnoxium.

Debet itaque dari seu conferri ad negotiationem ut cooperetur, & accedente alterius industria pariat lucrum, non à se alienato dominio: attamen qui dat, potest eum altero convenire, ut periculum fortis mediante iusta compensatione in se suscipiat, ut dictum fuit.

CAPVT OCTAVVM,

De Censibus, Cambijs, & de Conducto
& Locato.

DVBIVM PRIMVM.

*Quid sit Census, &
quotuplex?*

NOMEN Census diuersa habet significata, vt videre est apud Couar. lib. 3. Variarum Resol. cap. 7. n. 1. Aliquando enim significat fortunas seu diuitias, vt in hoc dicto, *Dat census honores, census amicitias*: aliquando significat æstimationem fortunarum, quã vniuscuiusque vires fortunarum æstimantur & censentur, quantæ sunt, vt intelligatur, quantum quisque tributum nomine debeat Principi soluere: vt habetur l. Vitia, l. Forma, l. Per discursum D. De censibus, & l. 2. & 3. C. De censibus. Aliquando sumitur pro ipso tributo, quod capitatum, vel secundum fortunas, Principi soluitur, vt Matthæi 22. *Licet censum dare Casari, an non?* Aliquando accipitur pro omni eo, quod annuatim solet dari in signum subiectionis eius, qui soluit, & dominij illius, cui soluitur. Vide plura de varijs acceptionibus huius nominis apud Salas Tract. De censibus dub. 1.

In proposito autem sumitur non pro pecunia, vel re aliqua materiali, sed pro re quodammodo spirituali, iuxta modum loquendi Iureconsultorum, seu immateriali, videlicet pro certo iure in re alterius aut personã: quam census significationem colligit Nauar. Comment. De vsuris n. 69, ex cap. penult. Decensibus, & cap. Præterea De iure patronatus. His præmissis

RESPONDEO & **D**ICO Primò: Census generaliter, de quo nobis hîc est sermo, & qui alio nomine communiter vocatur Reditus, rectè describitur ius percipiendi annuam pensionem ex re vel persona alterius, vtili aut frugifera. Sumitur ex Dominico Soto lib. 6. quæst. 5. artic. 1. vbi dicit quod census sit pensio, quam quis constituit super bonis suis, vel persona: vbi nomine pensionis intelligit ius quod quis alteri vendit, vt pensionem percipiat, vt in sequentibus satis indicat. Et à plerisque DD. simili forma describitur. Toletus quidem lib. 5. cap. 42, à Valentia disput. 5.

quæst. 22. puncto 1. & Arragon. 2. 2. quæst. 78. artic. 4. sub finem omittunt illam particulam, Aut persona, sed dicendi sunt vel definire tantum censum realem: aut certè sub nomine rei etiam comprehendere personam; quia & illa est res fructifera & vtilis: idque satis innuunt illa, quæ Arragonius dicit in sequentibus.

Dicitur itaque esse ius quoddam, quia census non est ipsa pensio quæ soluitur, sed ius exigendi quotannis certam pensionem. Huic iuri respondent in re vel persona seruitus, & debitum præstandi pensionem, vt tradit Conrad. quæst. 72. suppositione 1. & ex illo Mald. Tract. 5. cap. 5. dub. 1. Vnde fit, vt qui vendit censum, non vendat pecuniam aut fructus annuos, sed propriè ius exigendi certam pecuniæ summam, aut certos fructus ex re aut persona. Quemadmodum qui agrum vendit, non dicitur vendere fructus, quos singulis annis producet. Quod etiam inde confirmari potest, quia fructus aut pecuniæ sunt inter bona mobilia: census autem siue reditus annumerantur bonis immobilibus, vt patet Clementinã, Exiui §. Cumque annui reditus De verborum significat.

Dicitur, ex re alterius; quia dum ex re propria, quis pensionem siue fructus percipit, non vtitur hoc iure, siue iure census: sed alio iure perfectiori, scilicet dominij, ratione cuius siue clocando, siue in emphyteusim dando, potest inde pensionem percipere.

DICO Secundò: Census variè solet diuidi: ac Primò in Reservatum, & Consignatum. Iste dicitur, quando quis transfert rem suam in alterum tam quoad dominium directum; quam vtile, siue donando, siue vendendo, siue alio modo, seruato sibi iure percipiendi annuam pensionem ex re, quam alienat. Census itaque Reservatiuus differt ab Emphyteusi; quia in emphyteusi, non transfertur nisi dominium vtile, hîc autem vtrumque, tam directum quam vtile. Deinde in emphyteusi, si triennio non solvatur pensio, cadit dominium vtile in commissum, & coalescit cum dominio directo, idque ipso iure communi: quod locum non habet in censu reservatiuo, nisi de eo expressum pactum inter partes esset initum.

4 Quod pactum in censu resignatio, validum est non minus, quam in Emphyteusi, vt docent Couar. supra, Gutier. lib. 2. De qq. pact. qu. 268, n. 10. Molina supra n. 5. Neque obstat (addit hic) motus proprius Pij V. quia in eo solum est sermo de censibus consignatiuis. Ratio est, quoniam cum in hoc contractu concedatur res quoad dominium & proprietatem, reseruato censu, potest iuste qui rem ita condat, non velle aliter concedere quoad vtrumque dominium, quam sub hoc pacto, & conditione, quod si alter, census annui solutione ad tot vel tot annos differat, res quoad vtrumque dominium ad ipsum redeat: nō secus ac qui rem in emphyteusim tradit, potest iuste nō aliter velle illam concedere quoad dominium vtile, quam sub simili conditione. Idem dicit Gutier. sup. & cum ipso Molina, habere locum, quod videlicet prædicta conditio valida foret, etiamsi res esset tradita sub censu reseruatiuo redimibili, quod est contra Couar.

Tertio, quod Emphyteuta non possit vendere rem emphyteuticam, domino directo non monito, alioquin res quoque cadit in commissum: & præterea ex pretio, proprietarius siue dominus directus partem accipit, quam vocant laudemem: Res autem censualis siue censibus obnoxia possit vendi, incio illo, cui census est reseruatus, aut consignatus.

5 Petes, quid si dubitetur, an contractus initus fuerit emphyteuticus, an censualis, qualis erit habendus siue iudicandus? Variant hic Doctores: Iulius Clar. lib. 4. Sentent. §. Emphyteusis quæst. 1. quando neque ex clausulis contractus, neque ex alijs circumstantijs potest determinari, existimat potius esse iudicandum tunc in fauore concedentis, & proinde habendum emphyteuticum. Sed Couar. lib. 3. variar. cap. 7. n. 1. Valass. de iure Emph. quæst. 32. n. 23. Nauar. in Comment. cap. 1. cā. 14. quæst. 13. n. 109. & cum eis Molina, docent potius in fauorem possidentis esse iudicandū, & proinde censualem esse habendum: quoniam in dubio melior est conditio possidentis, neque enim plus grauaminis illi est iniungendum, quam verisimiliter constet, illi incumbere. Et quidem addunt tres primi, idem dicendum esse, siue qui rem tradidit, sit Ecclesia, siue priuatus: idque contra quosdam qui censuerunt in fauorem Ecclesie in eo casu iudicandum: Neque istis refragatur Molina.

Consignatiuus census dicitur, quando quis super bonis suis, quæ retinet, vel etiam super persona sua alteri censum consignat.

6 Hinc secundo diuiditur census, ratione materiae in Realem, & Personalem. Realis dicitur, quando super re aliqua quatenus res contra personam distinguitur, fundatur,

seu constituitur, vt ex illa debeatur pensio, quæ rem ipsam comitetur, ita vt semper transeat hoc onus cum re, ad quemcumque dominum res deuenierit, & ipsa re pereunt, vt si ager, vel pratium inundatione pereat, etiam ipse census perit: vt habet Salas supra n. 4. & infra latius ostendemus. Personalis dicitur, qui immediatè super persona constituitur, quæ seipsam obliget ad reddendam annuam pensionem alteri. Non raro autem nunc contingit constitui censum super re aliqua, & simul super persona, & hic vocari potest Census mixtus: qui constituit proinde tertium membrum diuisionis.

Tertio diuiditur ratione pensionis debite, in Censum Fructuarium, vt quando pensio soluenda consistit in fructibus, v. g. vt in frumento, aut vino; & in Pecuniarium, vt quando pensio est pecunia.

Quarto diuiditur similiter ratione pensionis, in Censum Certum, & Incertum. Certus dicitur, quando ad certum numerum determinata pecunie summa, aut fructuum, pensionis loco, annuè est soluenda; vt v. g. census quinquaginta florenorum, aut decem modiorum siliginis. Incertus autem dicitur, quando aliqua quota proueniendum fructuum, non ad certum numerum aut mensuram, constituitur loco pensionis soluenda: v. g. quarta, aut quinta pars fructuum, prout nati fuerint.

Quinto diuiditur in Perpetuum, qui scilicet per se nunquam extinguitur: & in Temporalem, qui cum tempore per se quasi moritur. Perpetuus subdividitur in Redimibilem, scilicet ad placitum eius, qui redditum debet: & in Irredimibilem, qui ad placitum debentis redimi non potest. Temporalis subdividitur in temporalem certi temporis v. g. viginti aut triginta annorum, quibus lapsis, ille cessat; & in censum temporis incerti, vt v. g. ad vitam duorum, vel trium hominum, de qua incertum est, quando finietur.

D V B I V M II.

Virum census reales tam consignatiui, quam reseruatius liciti sint?

R E S P O N D E O & D I C O Primò: 7
Census reseruatius omninò licitus est: Id est, Vnusquisque quando rem suam fructiferam alienat, transferendo eius dominium in alterum, licite potest sibi reseruare ius ad percipiendam annuam pensionem ex eadem re, idque vel redimibiliter, vel irredimibiliter: id est, sic vt is, in quem dominium transfert, possit certo pretio illud ius alterius

alterius redimere, quodcumque sibi placeat, vel ita, ut id non possit, nisi forsitan in hoc consentiat is, à quo rem sub censu accepit. Est hæc conclusio communis Doctorum, neque de ea est controuersia.

Ratio reddi potest: quia quisque rerum suarum est arbiter; unde de illis potest disponere, prout vult, quatenus iure non prohibetur: Quare sicuti potest illas à se alienare vel in totum, vel secundum partem, ita etiam, vel omnino liberè in alium transferre, vel cum certo onere.

Aduertendum tamen est semper seruandam esse æqualitatem, hætenus, ut pensio non superet valorem rei, si res titulo donationis, aut legati in alterum transferatur. Item si titulo oneroso, v. g. venditionis, aut permutationis, ne pensio superet reliquum valorem rei, quem habere potest ultra pretium, quod persoluitur, vel supra rem cum qua permutatur, alioquin contractus manifestè esset iniquus.

D I C O Secundò: Emptio census consignatiui realis siue ille sit antiquus, siue de nouo jam creetur, similiter licita est, seruatis certis conditionibus. De emptione census antiqui seu prius constituti, satis communis est sententia. De nouis autem quidam olim negauerunt, ut Henr. à Gandauo Quodl. 8. Innocentius, & Ioan. Andreæ, quos refert Sylu. V. Usura 2. q. 12. licet de duobus postremis aliter videatur existimare Molina: Sed nunc communis quoque doctrina habet, emptionem noui redditus realis licitam omnino esse: ut videre est apud Salas sup. dub. 2. n. 3. vbi plurimos citat. Et

Probatur Primò: Quia Martinus V. & Calixtus III. Pontifices in suis Extrauagantibus, quæ extant inter Communes, tit. De emptione & venditione, declararunt auctoritate Apostolicâ census illos, qui conditiones ibidem expressas habent, esse iustos ac licitos, & debitorem ad solutionem teneri. Vbi non distinguunt inter antiquos & nouos. Imò potissimum de illis loquuntur, qui de nouo super rebus consignantur, ut colligitur ex prima conditione, puta quòd venditor designare debeat rem immobilem & frugiferam, cui censum imponat. Similiter eosdem approbavit Pius V. in sua Constitutione de censibus; licet hic plures imponat conditiones ad licitam census emptionem, quam alij duo Pontifices.

Probatur Secundò: Quia potest quis alteri vendere ius seruitutis non tantum quod habet in agro alieno, sed etiam in suo de nouo constituendum; ergò potest etiam vendere alteri ius percipiendæ certæ pensionis ex suo agro, illudque de nouo ipsi consignare.

Tertio: Quia, ut alij admittunt, potest quis donatione constituere in re sua alteri

censum; ergò nihil prohibet etiam vendere, quandoquidem ius illud sit res temporalis & pretio æstimabilis. Probat denique alia ratione Salas, quam dicit esse à priori: quia (inquit) sicut venditor obligatur ad infinitas quasi pensiones, si irredimibilis sit, aut quamdiu non redemerit si redimibilis sit, ita etiam emptor infinitam quandam suscipit incommoditatem, quia semper periculum habet amittendi censum, percunte re in qua est constitutus: & numquam potest, licet maximè indigeret; integrâ sortem repetere, & insuper obnoxius est curis & molestijs, ut singulis annis pensiones requirat, & similibus alijs difficultatibus & periculis perpetuis: ergò per finitum pretium, cum ijs incommodis infinitis (inquit) sufficienter compensatur ius quod emptor acquirit ad pensiones quasi infinitas, quæ ratio valet ad utrumque ostendendam æqualitatem inter pretium, & ius emptum, quàm aliqui difficulter videntur apprehendere, ut ex objectionibus patebit.

Obijcitur itaq; Primò: Emptio noui census non videtur esse vera emptio, sed purum mutuum: atqui in mutuo non licet plus accipere, quàm datum sit; ergò non licet inde accipere pensiones annuas, quæ putantur superaturæ sortè, vel quæ in solutionem sortis non computentur, quia alioquin ex mutuo reportabitur lucrum. Probatur Maior: Quia non apparet hic res aliqua vendibilis alia, quàm pecunia per terminos recipienda: atqui hæc non est vendibilis; & si quis dixerit eam esse permutabilem, non tamen permutari potest, nisi cum æquivalente, alioquin contractus iniquus erit; ergò pecunia, quæ prius simul numerata est pretensio venditori, non est numerata per modum emptionis, sed per modum mutui.

Respondetur Negando Maiorem: quia ut patet ex l. Cum quid D. Si certum petatur, mutuans potest pecuniam reuocare: & omne mutuum ex sua ratione exposcit obligationem reddendi sortem, vel quando post aliquam moram temporis, mutuans, eam petierit, aut tempore definito: quod non reperitur in censu perpetuo, nec in redimibili quidem. Vnde negatur similiter illud, quod ad eius probationem assumitur: quia adest res alia vendibilis, videlicet ius percipiendæ pensionem certam siue pecuniæ, siue fructuum ex re frugifera alterius, ut ex definitione census constat: quod ius est pecuniæ æstimabile & vendibile: neque est ipsa pecunia, aut fructus successiuè recipiendi: sed quid ab his distinctum: sicuti res naturalis frugifera, ut ager, aut pratium, est quid distinctum à fructibus, qui inde proueniunt. Quare sicuti qui agrum emit, non dicitur emere fructus nascituros, sed ipsam rem quæ nata est producere fructus; ita qui cen-

sum emit, non debet dici emere pensiones, sed ius ad pensiones ex re alterius percipiendas, vt rectè Molina sup. Mald. Tract. 5. cap. 5. dub. 3. & alij.

- 12 Sed replicabit aliquis: Ius illud percipiendi pensionem, non existat ante venditionem; ergò venditur id, quod non est, & proinde non est vera, aut saltem iusta venditio.

Respondetur Primò, Neg. Conseq. quia potest quis etiam vendere fructus agri sui, antequam creuerint, habità iustà ratione periculi, quod subest.

Secundò Respondetur, Negando Antecedens: quia illud ius etiam antè extat eminenter apud venditorem: hic enim ius habebat percipiendi ex re sua pensionem illà, sicut & alios fructus ipsius, quos producit: quamuis illud ius vt sic, non haberet nomen & rationem census, quia nomen census importat, quod sit ius percipiendi pensionem ex re alterius, vt ex dictis constat.

Cæterum in cōtractu hoc emptionis obseruandæ sunt inprimis ab omnibus, & vbi que conditiones, quæ iure naturæ ad eius iustitiam requiruntur; vt sunt hæc:

- 13 Prima, quòd res illa, in qua census constituitur, verè exstet, & sit venditoris, qui alteri ius annuam pensionem percipiendi vendit. Ratio est, quia alioquin cōtractus ex parte venditoris erit iniquus, dum vendit quòd nec actu, nec virtute habet, quòd què ipsius non est, ius enim illud subsistere non potest absque re illa, ex cuius fructibus pensio solui debet.

Secunda est, quòd res illa sit frugifera: atque adeo nata sit tantos producere fructus, qui possint sufficere pensioni cuius percipiendæ alter ius vendit, idque vltra alia onera, si aliquibus adhuc res illa sit obligata. Ratio eadem est, quia alioquin nascetur hinc iterum iniustitia ex parte vendentis, qui ius vendit, quod nullum est, aut nullius valoris.

- 14 Petes: Quid si emptor hoc scilens, tamen sit contentus emere? Respondetur, Nec id videbitur tunc licitè fieri; quia æstimabitur palliatà vsura ex parte ementis: quia videtur mutuo dare pecunias, vt inde aliquid vltra fortem recipiat: neque enim dici poterit emere ius ad pensionem percipiendam ex re tali, cum sciat eam vel non reddere fructus, vel certè fructus eius alteri esse obligatos, aut si intenderit nihilominus emere, nullam poterit à venditore pensionem exigere: cum res non sufficiat eam reddere; ipsi autem tantum ius sit percipiendi pensionem ex re illa. Secus tamen dicendum si venditor alia adhuc habeat bona & super illis simul reditum consignat, quorum fructus pensioni soluendæ sufficiant.

Dico, & nata sit producere tantos fru-

ctus &c. quia licet actu non fructificaret; v. g. quia ager negligitur & iacet incultus, hoc non impedit, quo minus super ea re census consignari possit.

Tertia conditio est, si contingat rem ipsam in totum perire absque culpa venditoris, quod tunc pereat & extringatur quoque census. Quandoquidem enim census sit instar iuris vsufructuarij, vel instar seruitutis, quam res debet, necessarium est, vt sicut hæc, pereunt cum ipsa re, ita vnà quoque census cum ipsa re cesset & quasi emoriatur. Idque locum habet etiam si in venditione census non sit expressum, vt cum Molina docet Mald. contra Couar. quia census talis ex natura rei id importat, vt patet clarè ex Extrauag. Martini V. & Calixti IV. vbi cum de eiusmodi censu sermo haberetur, dicitur pereuntibus possessionibus, in quibus census erat constitutus nullam competere actionem emptoribus census ad recuperationem pecuniæ: quia videlicet ipsis peribat census, vnà cum prædijs, in quibus erat constitutus. Imò si ex parte pereat res, debet etiam pro parte minui census, vt tradit quoque Mald. supra dub. 7. Secus si res tota forsitan minùs frugifera redderetur: Interim tamen eius fructus sufficerent pensioni soluendæ vltra priora onera.

Obseruandum tamen hic est quòd in cōtractu de censu possit accedere (quantum est ex parte iuris naturæ) secundus cōtractus siue pactum, quo venditor se obliget ad pensionem soluendam, non obstante quòd res censui subiecta tota aut ex parte pereat, aut quòd fructus aliquando totaliter inereant, quod erit veluti pactum assurationis modò onus huius obligationis iusto pretio per emptorem compensetur. Iustum autem pretium censetur, quod viri boni & intelligentes, considerato periculo euentus statuent. Tunc verò huiusmodi reditus videbitur simul inducere rationem census personalis, ita vt possit dici mixtus.

Dixi, pactum illud posse accedere, quantum est ex parte iuris naturæ, quia an iure positiuo prohibitum sit, mox examinabimus.

Quarta Conditio, vt iusto pretio census comparetur: hoc enim ipsa iustitiæ ratio per se postulat.

Conditiones verò, quæ iure Pontificio in hoc cōtractu censuum obseruandæ sunt, recenset Nauarrus in Comment. De vsuris n. 84. & seqq. ex Bulla Pij V. super hac re edità anno 1569. quas mandauit Pontifex obseruari, & sine quibus decernit cōtractum huiusmodi irritum & foeneratitium habendum. Sunt autem quatuordecim: inter quas tamen etiam comprehenduntur quæ iure naturæ sunt necessariae.

Prima itaque iuxta Bullam est, ut census constitutur super re immobili, aut quæ pro immobili habetur, naturâ suâ fructifera, & certis finibus designatâ, nec villo modo aliter. Vbi

Norandum eiusmodi res immobiles censeferi agros, domos, sylvas, fodinas metallicas, & similia, ex quibus emolumentum percipitur: imò & ipsum censum haberi pro re immobili & fructifera; vnde super eo potest alius fundari, modò esset irredimibilis; quæ admodum videmus constitui super censibus & iuribus Regis.

18 Norandum Secundò: Pontificem velle rem illam certis finibus esse designatam, ne super bonis omnibus, præsentibus & futuris, census constituentur, quia tales videntur sapere rationem census personalis, quem Pontifex in Bulla ex professo intendit prohibere.

Secunda conditio est, ut contractus hic non fiat nisi numerato & accepto iusto pretio, idque tempore contractus, ac coram Notario & testibus.

Tertia, ut non fiat anticipata solutio pensionis, neque ea in pactum deducatur: rursum, ut venditor non cogatur soluere pensionem, nisi pro rata temporis elapsi. Vnde patet emptorem non posse, dum pretium numerat, subtrahere pensionem primi anni per modum solutionis anticipatæ; neque elapsa parte temporis amplius exigere, quam partem pensionis tempori correspondentem, si venditor censum redimat.

19 Quarta est, ne apponantur conditiones, quibus directè vel indirectè obligetur venditor ad casus fortuitos, ad quos ex natura huius contractus non teneatur, quas non solum Pontifex prohibet, sed etiâ inualidat.

Quinta est, ut non fiat pactum restringens libertatem alienandi rem censui subiectam: neque venditor cogatur emptori soluere laudemium, id est trigessimam, aut quinquagesimam partem pretij, si contingat rem alienari. Et hoc merito, quia laudemium solui solet directo domino, quando res alienatur in recognitionem istius dominij ab illo, qui habet dominium tantum vtile. Qui verò censum emit super agro, aut alia re immobili, non acquirit illius rei directum dominium: quare venditori census imponeretur indebitum grauamen.

20 Sexta conditio est, ut dominus rei censuarie significet domino census pretium & condiciones, quibus res censui subiecta est vendenda, casu quo eam vendere intendat & per mensem expectet, vtrum hic velit emere: isque alijs præferatur, alijs scilicet qui prius non habebant ius prælationis, ut notat Nauarrus loco sup. citato n. 127. Ratio huius esse potest, quia per alienationem rei in alium, potest ius censum habentis fieri deterius: ut si vendatur viro potenti & liti-

gioso, aut multum priuilegiato, à quibus difficilius haberi possit solutio pensionum; ideoque non sine fundamento ordinatur, ut censuarius in emptione rei, super qua census est constitutus, gaudeat iure præferentiæ.

Septima, ut non fiat pactum, quo incidat venditor, in aliquam pœnam ob moram solutionis pensionum, v.g. in pœnam commissi seu amissionis rei censuarie, si secundo aut tertio anno non soluerit, aut in pœnam dupli, vel alias similes. Si tamen dominus census ex culpabili morâ debitoris incideret in damnum aliquod, aut cogeretur facere expensas ad solutionem obtinendam, teneretur debitor iure naturæ illa compensare, quamuis non ex pacto, etiamsi foret appositum.

21 Octaua est, ut ex pensionibus cessis non augeatur census. Quod intellige, priusquam re ipsâ fuerint solutæ: nam vbi solutæ fuerint & ab alio acceptæ, iam eadem est harum pecuniarum ratio, quæ aliorum. Vnde si hæ vel aliæ coram Notario & testibus numerentur illi, qui censum debet, si eas petierit, poterit census augeri, ut notat Nauarrus sup. n. 94. est enim huiusmodi augmentationis eadem ratio, quæ fuit ipsius constitutionis ab initio.

Nonâ est, ut non apponantur pacta, quibus venditor cogatur soluere aliqua onera, ad quæ ex natura contractus talis non tenebatur: ut si consuetudo habeat, quò emptor debeat aliquid soluere fisco, non potest obligari venditor, ut ipse soluat, quemadmodum neque è contra.

Decima est, ut hypotheca siue potius res in qua, siue super qua fundatur census, in totum vel ex parte pereunte, aut effecta infructuosa, census quoque totus extinguatur, aut pro rata minuatur. Vide dicta antè circa tertiam conditionem, inter illas quas diximus iure naturæ inesse.

22 Dico, vel potius res in qua, siue super qua fundatur &c. quia licet vulgariter soleat hypotheca appellari, tamen propriè hypotheca non est: quia tum si res per venditionem transfret in dominium alterius, non comperteret illi, cui census debetur, actio aduersus emptorem, nisi prius executio fieret in bonis venditoris, ut constat de Hypothecis ex Authent. Hoc si debitor C. De pignoribus: quod omnium sententiâ falsum est. Deinde alienatâ sic re super qua census est constitutus, adhuc remaneret illi, cui census debetur, actio contra venditorem rei, quod etiam Couarr. admittat & teneat, tamè est contra communem sententiâ: & Molina supra n. 8. merito cum alijs quos citat, id rejicit.

Vndecima est, ut semper eodem pretio, quo census est emptus, possit à venditore redimi & extinguì, nec fiant vlla pacta, quibus directè vel indirectè talis facultas venditori tollatur.

ditori tollatur. Vbi obseruandum est, venditorem idcirco non posse per partes præsertim minutiores extinguere censum: hoc enim cederet in magnum præiudicium emptoris, qui si integram summam acciperet, prout eam numerauit, posset prædium vel rem aliam maioris momenti emere. Nec tamen hic prohibetur, quo minus ab initio possit in pactum deduci, quod venditori licebit redimere in duabus aut tribus vicibus, numerando singulis vicibus mediam, aut tertiam partem pretij, & pro rata censum minuendo.

- 23 Duodecima, vt venditor, volens censum redimere, præmoneat emptorem bimestri ante, & denuntiatione hac factâ possit cogi venditor, vt intra annum redimat, non autem anno iam elapso.

Decimatertia, vt emptor non possit à venditore inuito, pretium repetere & extorquere. Vnde ex vi huius conditionis, census omnes sunt irredimibiles ex parte euentis, id est, quod ille pro suo arbitrio non possit venditorem vrgerè ad censum redimendum.

Decima-quarta & vltima est, vt pretium census semel constitutum non possit augeri vel minui ob temporis, vel contrahentium qualitatem, vel aliud accidens,

Porro circa has conditiones, à Pontifice præscriptas,

Notandum est Primò, eas non extendi ad contractus ante Bullam initos, sed tantum ad eos, qui postea erant faciendi, præter illas tamen, quæ simul sunt iuris naturæ.

- 24 Notandum Secundò: illas tantum extendi ad contractus celebrandos per modum venditionis & emptionis, in quibus dato pretio census constituitur, non autem ad census, qui constituuntur donatione, testamento, consignatione dotis, aut simili ratione: quemadmodum enim quis potest liberaliter rem suam alteri in perpetuum donare, ita quoque potest super eâ liberaliter alteri redditum consignare, quem etiam hæredes non possint redimere.

Notandum tertio: Census emptitios, quando sub alia forma celebrantur contractus, quam Pontifex præscribit, habendos esse fœneratitios, vt Pontifex ordinat. Quod tamen intellige quoad præsumptionem in foro externo: quia fieri potest, vt à parte rei interim non sint fœneratitij; Quod enim ex natura rei non est vsurarium, vt pura, quia reuera non intercedit à parte rei aliqua iniustitia, vel inæqualitas, non videtur solâ prohibitione superioris, etiam Pontificis, infici posse iabe vsuræ, quamuis reddatur illicitum, aut etiam irritum.

- 25 De Simonia autem non est eadem omnino ratio, quia quando contractus aliquis prohibetur ob reuerentiam rerum sacrarum, in quibus versatur, tunc committitur

peccatum contra religionem, si quis illum attentet: sed quamuis prohibeatur aliquid propter periculum iniustitiæ, aut speciem vsuræ, non tamen idcirco habet necessariè coniunctam iniustitiam; & proinde nec rationem vsuræ, quæ sine iniustitia non subsistit à parte rei; quemadmodum si aliqua prohiberentur tantummodo propter periculum simoniæ, quia hæc facile possit illis se immiscere, non autem propter indecentiam quæ per se illis inesset, etiam fieri posset illa non fore verè simoniaca si fierent, quamuis illicitè fierent.

Notandum Quarto: quicquid contra conditiones à Pontifice præscriptas, contigerit dari aut remitti, id totum à fisco vindicari posse, sic enim expressè in Bulla constituitur;

Quod autem ad conditiones attinet, quæ continentur in Bullis Martini V. & Calixti III. eas breuitatis causa hic non recensemus; tum quod omnes in prædictis ferè comprehendantur, tum quod Pontifices illi non videantur pñere & requirere illas tamquam necessarias, vt emptio census sit licita: sed ipsi consulti, vtrum census cum eiusmodi conditionibus liciti essent, tantummodo responderunt affirmatiuè, eos cum talibus conditionibus licitos esse.

Solum sibi adiungebatur, quod venditor posset etiam per partes redimere censum: Quam conditionem diximus non esse vsque adeò consonam æquitati propter incommodum emptoris, nisi hoc forsitan aliunde compensaretur, vt quia minoris emtrat censum: vnde & Pius quintus, eam non putauit requirendam.

DVBIVM III.

Vtrum censes personales & reales, in quibus non obseruantur conditiones iam recensita, sint ubique illiciti & censendi fœneratitij?

Q Vidam existimasse videntur prædictam constitutionem Pontificis tantum respicere prouincias, & loca sanctæ Sedi temporaliter subiecta, quasi ab eo emanasset, non vt Pontifex, sed tamquam istorum locorum domino temporali. Verum hoc minus rectè dicitur: quia constitutio illa facta est ad præcauendas iniustitias & palliatis vsuras, ac proinde propter animarum salutem, cui Pontifex consultum esse voluit. Quare cum hæc consideratio & cura propriè ad illum spectent in qualitate Pontificis & vniuersalis Pastoris Ecclesiæ,

non

non autem in qualitate dominij temporalis, propriè & per se loquendo, potiùs dicendum est, quòd constitutio illa emanauerit ab illo in qualitate Pontificis. Vnde

28 **RESPONDEO & DICO** Primò: Vbicumque prædicta constitutio est promulgata & recepta, ibi census personales & reales, in quibus conditiones recensitæ non obseruantur, sunt illiciti & habendi fœneratij. Sequitur ex dictis, & communiter ita tradunt Doctores.

DICO Secundò: Iure tamen naturæ non sunt illiciti census personales, etiam cum cõstitutione generalis hypothecæ omnium bonorum, aut specialis aliquorum certorum, pro securitate ementis. Et proinde addo, quòd in locis, vbi constitutio Pontificis promulgata & recepta non est, emptio eiusmodi censuum iusto pretio facta, non sit illicita, neq; fœneratij habenda. Ita Dom. Soto. De iure & iustitia lib. 6. q. 5. art. 1. conclus. 4. Couar. lib. 3. Variarum resol. cap. 7. n. 5. Medina Cod. de Usura q. 11. Conrad. de Contract. q. 74. & aliquot sequentibus. Thomas Boninignius libro de censibus cap. 4. n. 7. Arragon. sup. Conclus. 3. Tolet. lib. 5. c. 46. Salas de Censib. dub. 3. Malderus, & plures alij recentiores contra Nauarrum in Comment. de Usuris nu. 81. & alios quos refert.

29 **Probari autem potest** Primò: quia olim etiam Ecclesiæ debebantur decimæ personales, scilicet ex labore manuũ, & negotiatione, vt patet ex Cap. Apostolicæ, & Cap. Pastoralis De decimis. Item 2. Esdræ cap. 10. Instituerunt fideles Iudæi annum censum tertię partis sicii pro fabrica templi, panibus propositionum, & sacrificijs, idque super suas personas: atqui talis obligatio, siue sponte suscepta, siue à superiore legitime imposta, est pretio æstimabilis; ergò vendi & emi potest; ac proinde etiam census personalis, quantum de iure naturæ est, emi ac vendi potest, cum eiusmodi obligatio sit quidã census personalis. Idem confirmatur à Salon. disp. de Censib. art. 3. contr. 5. ex Nicolao V. Qui in extrauag. De Censibus pro Regno Sicilię dicit, posse obligari personas, earumque proprietates, redditus, iura &c.

30 **Probatur** Secundò: quia sicuti res quædam sunt fructiferæ, super quibus potest iuste census constitui, vt Dubio præcedenti dictum est, ita etiam persona potest esse fructifera ratione artificij, ingenij, vel industriæ; ergo super ea poterit quoque census aliquis constitui, seruatis conditionibus ex lege iustitiæ ad hoc requisitis.

Confirmatur: quia potest homo certo pretio elocare operas suas alteri, etiam ad vitam; ergò poterit etiam super se constituere censum alteri ad percipiendos fructus siue pensionem aliquam annuã ex operis suis.

31 **Obseruandum autem hîc est,** non eodem omninò modo census constitui super rebus, & super personis: quia super rebus sic constituuntur, vt, si dominus pensiones nõ soluat, possint res ipsæ eutinci, & vendi à creditore, vt capitale & pensiones non solutæ inde recuperentur; persona verò, super qua census est constitutus, etiam deficiente pensionis solutione, non possit vendi aut in seruitutem redigi. Census enim personalis, prout passim est in vsu, tantum ponit ius pensionis annuæ percipiendæ in emptore, & obligationem personalem illius soluendæ in venditore: quæ etiam transeat in hæredes, ad cuius solutionem præstandam, debitor possit actione personali conueniri coram iudice, si in mora fuerit, & per iudicem ad eam faciendam compelli: quemadmodum & debitoris hæredes conueniri & compelli possunt, in quantum tamen hæreditas potest ferre. Neque hoc mirum debet videri: nam & pro alijs obligationibus personalibus hæredes conueniri possunt, vt v. g. pro non soluto pretio mercium quas defunctus habuit titulo emptionis, & pro similibus: non tamen potest persona vendi, aut in seruitutem redigi, vt diximus.

Quam rationem census personalis sic explicatam si Nauarrus benè perpendisset, fortitan non ita contra census personales fortiter egisset: quandoquidem eius argumenta potissimum videantur igniti huic fundamento, quòd homo Christianus vendi, aut in seruitutem redigi, nec debeat nec possit.

Ex dictis licet etiam intelligere, quomodo hic census naturã suã sit perpetuus, quia scilicet obligatio ad hæredes transmittitur; posse tamen fieri caducum & perire, si videlicet post mortem venditoris, hæreditas relicta non sufficeret pensionibus soluendis; vnde hæreditas respiceretur: quemadmodum & aliæ obligationes personales tunc fiunt inutiles.

32 **Dixi in Assertionem,** posse etiam accedere obligationem hypothecariam, siue specialem, siue etiam generalem omnium bonorum, pro ementis scilicet securitate; quia in reliquis contractibus licet exigere hypothecam tum generalem, tum specialem, vt v. g. in mutuo pro recuperanda forte, in venditione mercium ad terminum pro pretio; ergò etiam in emptione census personalis, ementi licebit exigere, & vendenti constituere, quantum scilicet de iure naturæ est. Confirmatur: quia hoc ipsum permisum fuit Siculis à duobus Pontificibus Nicolao V. in Extrauag. supra, & Greg. XIII. ergò non repugnat iuri naturæ, cū alioquin Pontifices id, nec permisissent, nec permittere potuissent.

Obseruanda autem hîc est differentia inter hypothecam tantum, & inter rem super qua re-

qua reditus est consignatus: quia hypotheca solummodo ponitur ad securitatem alterius contractus, propriè de illa loquendo, ut supra indicauimus. Quare ex ea non est soluenda pensio, nec debitum, pro quo constituitur, nisi eo euentu, quo aliter solutio à persona debitoris nequiret obtineri. Unde si debitor bona tantum hypothecata vendat alicui tertio, non poterit creditor immediatè ex bonis illis solutionem petere; sed tantum in casu, quo à persona prima, eam obtinere non valet. Secus res se habet, si census sit consignatus super bonis illis, siue interim simul super persona, siue non. Et quidem si census mixtus sit, constitutus scilicet tam super bonis, quam super persona, poterit emptor census exigere pensionem & à venditore census, ratione nimirum obligationis personalis; & à tertio, si bona alteri sint vendita, ratione scilicet obligationis realis, quæ per modum seruitutis adhæret bonis, & cum illis transit: ita tamen, ut dum ab vno solutionem pensionis obtinuerit, non possit eandem ab altero exigere. Est quæ hoc genus census etiam licitum, quantum est de iure naturæ: si enim vterque census, realis & personalis, seorsim sit licitus, nulla apparet ratio, cur non etiam iunctim de iure naturæ licitus sit.

33 Cæterum ad iustitiam venditionis & emptionis reditus personalis, requiritur imprimis, quod persona sit fructifera, id est, talis quæ industria vel labore fructum faciat, aut certè bona habeat in re vel in spe, ex quibus pensionem annuam valeat persolvere: ut docent Mald. sup. dub. 8. Salas sup. dub. 3. Lessius lib. 2. cap. 22. dub. 4. cum Ioanne Medina quæst. 11. Ratio est, quia alioquin ius illud percipiendi pensionem annuam ex tali persona, nullius esset valoris, & proinde nullo pretio dignum aut æstimabile. Imò si persona nulla haberet alia bona, quam lucra manuum vel industriæ, non posset super eâ iustè constitui reditus perpetuus, sed tantum vitalitius, qui scilicet duraret ad vitam vendentis: quia post mortem eius foret ius illud inutile: quia nemò vellet esse eius hæres subeundo personalem obligationem soluendi pensionem illam, quando defunctus nulla relinqueret bona, quæ æquiualerent isti oneri.

Deinde requiritur quòd emptio huiusmodi census fiat iusto & proportionato pretio, de quo paulò infra dicemus. Prædictis itaque suppositis,

34 Probat altera pars Conclusionis, scilicet quòd census personales non sint illiciti nec sceneratitij habendi in locis, vbi Bulla Pontificis non est promulgata & recepta.

Primò, quia probabilis sententia habet, quòd quemadmodum leges Imperatoris non obligant, nisi prius in prouincia fuerint

promulgatæ, ita neque obligare Pontificias, qua de re latius egimus 1. 2. in Tractatu de Legibus.

Secundò, quia etiam si lex aliquando fuerit promulgata, tamen ipso vñu contrario per longum tempus, v. g. per decennium amittit obligandi vim, præsertim quando Superiores sciunt, & nõ vrgent, nec instant, ut lex obseruetur, quando eius obseruationem curare possunt: ut colligitur ex Nauarro cap. 23. n. 41. Couar. lib. 2. Variar. Resol. cap. 16. n. 6. & docent satis communiter DD. ergò constitutio illa Pontificis, de qua agimus, nullo modo censenda est obligare in prouincijs, vbi iam post tanta tempora, nunquam fuit publicata aut recepta, quemadmodum in Belgio, & alijs diuersis prouincijs.

Dico Tertio: Similiter census irredimibiles ex parte venditoris, quos scilicet venditor pro arbitrio suo redimere seu extinguere ex contractu non potest, siue sint reales, siue personales, non sunt quoque iure naturæ illiciti aut prohibiti. Ita Soto lib. 6. quæst. 5. art. 2. Medina quæst. 12. De vsura, Molina disp. 18 §. Tolet. lib. 5. c. 44. & plerique recentiores.

Probat: quia in emptione huiusmodi census non apparet vel species vsuræ, cum fors non sit refundenda; sed est aperta emptio iuris perpetui in re vel persona alterius ad fructus inde percipiendos; ergò si hoc ius proportionato pretio ematur (quod supponi debet, ut significauimus iam antè) contractus emptionis iustus erit, nec vlla ex parte, iuri naturæ aduersabitur. Confirmatur, quia tale ius est pretio certo æstimabile; ergò poterit illo emi.

Obseruandum, huiusmodi censum irredimibilem plus valere, & proinde maiori pretio esse emendum, quam redimibilem ex parte venditoris; atque iterum plus valere, quia consignatur super bonis & persona, quam qui super bonis tantum, vel super persona tantum: quia certior est & minus caducus, & consequenter huius valoris maioris in emptione esse habendam rationem, ut pluris quoque ematur census talis.

Dico Quarto: Non improbabilitet tenent multi Censum etiam redimibilem ex parte emptoris, (id est quem ad arbitrium emptoris debet venditor redimere) posse iustè ac licitè constitui & emi, quantum est de iure naturæ. Ita docent Conrad. qu. 84. Conclus. 5. §. Circa: Medina C. De vsuris quæst. vi. §. Quibus non obstantibus. Greg. à Valent. 2. 2. disp. 15. quæst. 22. p. 6. Mald. sup. dub. 11. Lessius lib. 2. cap. 22. dub. 10. contra Soto lib. 6. quæst. 5. art. 3. Conclus. 1. & Petrum Arragon. 2. 2. quæst. 78. art. 4. Conclus. 4. qui erroneè ab aliquibus citatur pro altera opinione.

Proba-

37 Probatur: quia emi potest census qui sit redimibilis arbitrio venditoris, quod certissimum est. Imò sic vult omnes census constitui Pontifex in sua Bulla, vt ex antè dictis constat; ergò apparet, quod possit etiam emi census redimibilis ad voluntatè emptoris. Si enim iure naturæ tibi licitū sit vendere tale ius in re tua cum pacto, quod possis illud redimere eodem pretio, videtur, quòd & mihi iure naturæ licitum erit, emere ius tale in re tua, cū pacto, quod tenebris redimere, si vendere iterum volueris.

Cōfirmatur Primò, quia ideo potest venditor iustè imponere emptori obligationem reuendendi ius quod emit, siue perimittendi vt eodem pretio refuso extinguatur, quia hoc onus potest compensari, tanto scilicet minoris vendendo censum: atqui obligatio quam imponit emptor hic venditori, ad censum redimendum, potest similiter compensari ad æqualitatem, scilicet emendo tanto pluris ipsum censum; ergò &c.

Cōfirmatur Secundò, quia potest emptor census pacisci cum tertio, vt ille teneatur à se censum emere, quando vendere voluerit; ergo potest etiam tale pactū inire cum venditore. Vide hæc latius apud Less. loco cit.

Sed opponunt alij: In tali Contractu interuenit mutuū cū lucro, ergo est vsurarius. Quod interueniat lucrum, per se patet, quia emptor lucratur omnes pñones perceptas: & tunc quando vult, recuperat totam sortè: Quod aut interueniat mutuū, ita probant: quia tunc datur aliquid alteri mutuo, quando datur ei res repetenda & restituenda tempore, quo dans voluerit; ergo &c. Huc accedit, quod contractus ille aduersetur Extrauag. Martini & Calixti, & Bullæ Pij V.

Resp. Neg. Anteced. pro ea parte, quâ dicitur hic interuenire mutuū: pro cuius explanatione notandum est, dupliciter posse pecuniam alteri dari cum obligatione restituendi certo tempore, aut indefinito tempore, quo scilicet dans voluerit repetere: Vno modo sic vt immediate detur pro simili pecunia eiusdem valoris, quæ post aliquod tempus sit reddenda: & tunc est mutuū: altero modo, vt detur immediatè pro re aliqua vendibili cum obligatione, vt venditor rem illā post aliquod tempus redimat, & pro illa pretiū tantū vt antea accepit, persoluat: & tunc est vera emptio. Hoc autè modo fit in proposito: non enim emptor census dat pecuniā immediate pro pecunia refundenda in redemptione, siue extinctione census: sed pro censu, siue pro iure percipiendi annue ex bonis alterius talem pensionē: neque obligat alterum ad dandam pecuniam pro pecunia accepta, sed vt recuperet ius illud quod vendidit, & sic se, & sua bona liberet ab illo onere, & quasi seruitute. Quæ quidem omnia speculatiuè loquendo, videntur

Vviggers de Iure & Inst.

absque iniustitia, & labe vsuræ fieri posse; quado rectā & sincerā intentione fiunt. Sed nihilominus quia procliuè est, quod in tali cōtractu, animus vsurarius interueniat, atq; adeo ipsa forma contractus talis præ se ferat speciem vsuræ, quod argumentum aliorum satis ostendit, hinc non immeritò à Pontificibus est repudiatus & prohibitus: qui tamen non desinuerunt illum absolutè in se spectatum esse vsurarium: Quarè etiam DD. passim addunt, illum non suadendum, sed dissuadendum esse, ac omnino ab eo abstinentum, nisi magnæ & iustæ aliquæ necessitates, aut rationes occurrerent.

Ex dictis licet intelligere, quòd census irredimibiles iuxta duas assertiones posteriores, non sint illiciti absolutè loquendo, in locis, vbi Bulla Pij V. non est publicata & recepta: secus autem, vbi publicata & recepta est, quia per illam huiusmodi census vetantur.

Petèt aliquis, An licitum sit, in census emptione adijcere pactum, quòd venditor, si aliquando redimere voluerit, tenebitur redimere eadem monetā in æquali numero?

39 Responderetur, quibusdam casibus id licitum esse. Primò, si moraliter certū sit, æstimationem monetæ non esse mutandam. Secundò, si hoc quidem sit dubium, sed vtriusque æquè dubiū, an æstimatio sit augenda, an diminuenda. Tertiò, si quis tanti emit censum, quanti emi solet irredimibilis, tunc enim nō tenetur reuendere, quantum est ex ratione pretij quo emit. Vnde in contractu exigere potest, vt eo modo, scilicet eadem specie monetæ in eodem numero, redimat, si aliquando redimere voluerit.

Addunt nonnulli quartū casum, quando videlicet emptor statuisset pecuniam suam seruare in tempus, quo estimatio esset aucta: tunc enim existimant, quòd veluti ratione damni emergentis, vel lucri cessantis, possit tale pactum emptor apponere. Sed cum hic contractus fiat in vtilitatem & commoditatem vtriusque contrahentiū, & potissimum emptoris, non satis apparet, quā ratione dum emit rem frugiferā iusto tantum pretio, dici possit sustinere damnum, aut lucrum cessans ex pecuniarum suarum tali expositione, cum fieri non possit, vt rem frugiferā sibi compareret, & tamè pecunias in tempus, quo estimatio earū augenda sit, seruet. Aliter se res habet in mutuo, quia hoc fit tantum in gratiam mutuatarij, neque mutuator aliquid fructus ex pecunia, aut re per illam cōparatā percipit, quamdiu mutuator retinet. Hinc de eo dici posset, quòd pateretur damnū, nisi redederetur in eadem moneta & in eodè numero, si illam seruare constituisset. Vnde & hoc casu, quando id mutuator stipulatur, non potest aliquid aliud accipere pro lucro cessante, quia non potest pecunias seruare, & ex illis lucrum facere.

K k

Extra

40 Extra tres itaq; dictos casus non videtur licitum, pactum illud apponere. Quare si apponatur, & census ordinario tantum pretio ematur, committitur iniustitia, quia non datur nisi iustum pretium census communi modo redimibilis, & tamen venditori imponitur graue onus pretio aestimabile, pro quo nihil soluit emptor, nec vicissim aliquod incommodum æquale in se suscipit, vnde in Belgio, lege Principis constitutum est, quod moneta currenti possit venditor census redimere: quod & alibi vsu receptum, ostendit Roder. lib. 2. q. 15. n. 92. rationi & iuri cõmuni esse consentaneum, etiã vitiatã conditione contrarij pacti, vt refert Mal. Tra. 5. c. 5. du. 13.

41 Petet aliquis Secundò: Vtrum licitum sit pactum, quo venditor census obligatur ad soluendũ plenum Canonem anni illius, quo redimet, etiamsi annus tantum pro parte lapsus esset.

Respondetur: Illud Pontifex prohibuit, vt constat ex ante dictis: & per se illicitum esse, rectè docet Mald. su. du. 14. nisi alius titulus concurrat, puta iusti interesse, qui facilè pro mēsis aliquot potest hãc interuenire. Vnde & Pontifex dum tale pactum vetuit, tamen simul statuit, quod venditor debeat emptori, vno bimestri ante redemptionẽ denuntiare suam intentionem, quam nec retracte tunc potest, ne emptor inde incommodum patiatur in dispositione rerum suarum, vt antè dictum fuit.

42 Dico Quintò: Censui temporales vitalitij, quoq; liciti sunt. Probat: Quia census perpetui, vt ostensum est, non sunt iniqui; ergò multò minùs temporales. Confirmatur: quia hi post vitam vnus, aut duorum vel triũ hominum (prout scil. conuentum fuerit) per se extinguntur, nõ redditã sorte. Alij autem nunquam cessant post quantumuis longum tempus, nisi iterũ sorte restitutã, non obstantibus omnibus pensionibus prius perceptis; ergò si his non insit iniustitia, multò minùs inerit, illis seruata semper ratione proportionati pretij. Sed

43 Obijcitur generaliter contra omne genus censuũ: In omni censu expectatur ordinariè & quidẽ probabiliter multò plus in pensionibus, quàm sit pretium, quod soluitur: Imò dum aliquando decuplum, aut centuplũ per pensiones est redditũ, vltra pretium solutũ, manent adhuc pensiones semper soluendæ singulis annis: apparet igitur quod in omni emptione census cõmittatur iniustitia, cum nulla sit æqualitas inter pretium, vt apparet, & rem venditam, puta pensiones annuas.

Respondetur, Neg. Conseq. & ad illud, quod per modum confirmationis assumitur, nullam scil. esse æqualitatem inter pretium & rem venditam, similiter Respondetur, hoc ipsum quoq; negãdo. Pro cuius declaratione

44 Obseruandum est, non ipsas pensiones esse

rem venditam, quando census emitur, quæ successiuè possunt longè excedere pretium; sed rem venditam esse ius percipiendi certos fructus siue pensionem, vt aliquoties supra diximus. Neq; existimandũ est, nasci hãc iniustitiam, aut inæqualitatem ex eo, quod ex tali iure empto sperentur cum tempore fructus longè plures, quàm sit pretium solutũ: quia alioquin oportebit similiter iniustitiã condemnare omnem contractũ, quo res aliqua frugifera emitur, v. g. pratum, ager, silua; quandoquidem ordinariè expectentur ex talibus rebus, fructus qui cum temporis tractu, etiã vltra onera ratione culturæ incumbentia, excedent pretium, quod pro illis soluitur. Non itaque ad iustitiam huiusmodi contractus requiritur, quod pretium solutũ sit æquale omnibus fructibus aliquãdo ex re percipiendis, sed satis est, quod secundum taxationem legis, aut communem estimationem sit æquale valori talis rei frugiferae: Rebus autem frugiferis annumeratur quoque ius censuum.

D V B I V M I V.

Quodnam sit iustum pretium Censuum?

RESPONDETER: Dupliciter illud, sicut & 45 aliarum rerũ, posse constitui: Primò, lege Principis, & hoc dicitur pretium legitimum quasi lege decretum: quod seruandum est, nisi fortassis cõtingeret circumstantias ita notabiliter esse mutatas, vt meritò præsumi possit non esse mentẽ legislatoris, quod cum his circumstantijs cõstitutio eius obseruetur.

Secundò, Quando lege non est constitutũ pretium, tunc constitui potest communi hominum illius prouinciæ estimatione, iuxta l. Pretia rerum 63. D. Ad l. Falcidiam.

Qua in re aduertendum est, ijs in locis, vbi plurimum viget negotiatio, minoris estimari istos census: & similiter vbi pecuniæ est penuria, quia hoc facit, vt merces, & res aliq; minori nummo soleat vendi; & negotiatio facit pecuniã, vt industriæ hominum subest, magis lucrosam; quod fit, vt hæc pluri estimetur.

Vnde cõtingit, quod pretia censuũ etiã rea- 46 lium, pro varietate temporum, & locorũ sint quoque diuersa: nam census redimibiles in Belgio ferè nummo decimo octauo, aut decimo sexto estimantur. In Regno Castiliæ, nummo decimo quarto, vt indicat Molina disp. 385. n. 15. In Germania Martinus V. & Calixtus III. approbarunt census nummo decimo, vndecimo, decimotertio, & decimoquarto emptos pro diuersa temporum conditione, vt patet ex eorum Extrauag. Similiter Nicolãus V. & Gregor. XIII. in Sicilia probarunt redditus emptos nummo decimo. Quod ad census irredimibiles attinet, quidam volunt iustum pretium irredimibilis census esse duplum ad redimibilem, vt refert

Molina

Mol. supra: alij autem dicunt solum debere esse maius in sexquialtera ferè proportionem, ita videlicet, vt si pretiũ redimibilis census sit ad rationem quatuordecim pro vno, pretium irredimibilis erit ad rationem viginti pro vno: & his subscribit Molina ibid. modò in vtroque, æqua esset stabilitas ac securitas ex parte rerum aut iurium, super quibus fundantur. Interim addit, nihil quod vsu receptum est hac in parte, in vnoquoque loco, facile esse improbandum.

47 Cæterum in æstimatione census realis faciendâ, conuenit valdè attendere ad pretia rerum frugiferarũ, vt v.g. tanti ematur, aut penè tãti, census annuus irredimibilis centũ flor. quanti emeretur fundus aliquis, ex quo deductis expensis, licet annuè expectare fructus, qui valerèt 100. flor. Dico, aut penè tanti; quia amplius videtur esse, habere plenum rei dominium, quàm solum habere ius ex ea percipiendi tantos prouentus: quia qui tantum habet censum super re constitutum, pendet ab alio à quo debeat expectare solutionem: neq; ita pleno iure ex fundo percipit suam pensionem, sicuti ipse dominus fundi percipit ex eo fructus: vt obseruat Mald. sup. dub. 16. Census autem redimibilis haud dubiè minoris est æstimandus, quã fundus, qui tantundem valeret annuè, propter conditionem redimibilitatis. Sed posset comparari cum fundo, qui cum pacto venditur, vt à venditore ad ipsius voluntatem possit redimi. Si verò simul accedat obligatio personalis, & fiat census mixtus, hoc etiam nomine propter maiorem securitatem, plurius erit census æstimandus.

Plura autem, quæ consideranda veniunt circa æstimationem censuum cuiusuis generis, vide in particulari explicata apud Malderum loco citato.

D V B I V M V.

Virum si census fuerit emptus minoris pretio iusto, pensiones sint restituenda quantum secundum proportionem superant pretium iustum?

48 D I C O Primò: Si pretium lege sit constitutum cum particula irritante contractus, qui fiunt pretio inferiori, tunc pensiones perceptæ ad minus erunt restituendæ, quã parte excedunt pretium legitimum. Ita Mald. sup. dub. 17. & Less. du. 15. Ratio est: quia census, quã parte excedit hoc pretium, haud dubiè est irritus, & proinde non subest titulus, quo possit emptor pensiones pro illa parte percipere. Dico, ad minus, quã parte excedunt; quia non est improbabile, quòd quã parte pretiũ est æquale censui, eatenus possint pensiones reseruari, quia præsumi potest, quòd lex non intendat derogare contractui, nisi in quantum est iniquus.

D I C O Secundò: Quando nulla lex est irritans contractũ, probabile est, nihil ex pensionibus esse restituendum, sed quod ad iustum pretium decrat, tantum esse supplendũ & simul soluendum interesse, si quod ex carentia iusti pretij, veditor passus sit. Ita Medina q. 15. De vsuris, Mald. Less. & alij.

Probari potest: quia venditor, nõ videtur fraudatus ex eo, quod emptor perceperit pensiones, sed quia iustum pretium ei non fuerit persolutum; nam pensiones fiebant emptoris. Sicuti si quis agrum emeret minoris iusto pretio, non teneretur fructus agri reddere, sed pretium supplere & resarcire damnũ, si quod ex defectu iusti pretij obuenerit venditori. Pensiones autem sunt veluti fructus ipsius iuris, in quo cõsistit. Ex quibus licet deducere emptorẽ cõsus obligatũ esse in conscientia ad pretium supplendum, etiam si res censui subiecta paulò post inudatione, aut alto furtiuo casu fieret inutilis in perpetuum, atque ita cõsus ipsi periret; quia census perit domino, non illi, qui vendidit, qui pretium ideo non tenetur restituere, & si solutũ non sit, potest exigere. Quemadmodum si quis infra iustum pretiũ emisset domũ, deberet is supplere pretium, etiam si paulò post incendio domus absumeretur, vt ex Med. sup. 5. Sed pone: notat Mald. loco cit. Qui & addit, probabilem esse sententiã, quæ dicit irritam esse omninò emptionem census infra iustum pretium, quando reditus multum excedit pretium, quod docet Rodericus lib. 1. q. 7. n. 8. vt v.g. si infra nummum decimum fuerit emptus, quia scil. talis cõtractus iudicandus est vsurarius, ac proinde irritus. Vnde in tali censu sic empto obligaretur emptor restituere pensiones integras perceptas; quia non fuisset ei ius aut titulus eas percipiendi ex re alterius.

D V B I V M V I.

Quid est quod duplex sit Cambium?

D I C O Primò: Cambium generatim idè est quòd Permutatio. Ita notat Salas 50 Traçt. de Cambijs du. 1. vbi addit, Aristoteli huius contractus meminisse sub nomine permutationis 1. Polit. c. 6. & D. Th. 2. 2. q. 74. art. 4. Cambire enim, permutare est: atq; ita latissimã hac suã significatione dici potest complecti omnẽ cõtractum onerosum; nam in omnibus eiusmodi contractibus est quædam quasi permutatio: vt patet in emptione & venditione, vbi pretiũ pro merce, aut merces pro pretio permutantur; in locatione, conductione, vbi vsus rei pro pretio, vel contrã permutantur; & sic in alijs.

Secundò, sumitur strictiùs eambium siue permutatio, videlicet pro contractu inno-

minato quodam, qui solet explicari his verbis, Do, vt des, quo scilicet res vna commutatur

K k ij

tatur

tatur pro alia: vt equus pro boue, domus pro agro, vel etiam domus pro domo; non autem res pro pretio, aut res pro actione.

52 Tertio, sumitur Cambium magis particulariter, prout de illo hinc institutum agere: & sic dicitur esse commutatio numismatum seu pecuniarum pro pecunia. Verum quia illi, qui ex professione cambium exercent, spectare solent lucrum aliquod in pecuniarum commutatione, & secundum communem loquendi modum vocatur specialiter *campiores*, ideo exactius poterit cambiū describi hoc modo, Quod scilicet quedam sit lucrosa commutatio pecuniarum cum pecunijs aliquo modo diuersis, siue secundum quantitatem, siue secundum speciem, siue secundum locum. Dicitur enim cambium exerceri proprie ab illo, qui in obsequium alterius pecunias permutat, & inde aliquid quaestus sumit: non sic exerceri dicitur ab eo, qui in sui gratiam & commoditatem requirit permutationem. Vnde cambiū, de quo agimus, non dicitur ordinem proximè & per se ad hunc qui permutationem requirit, quia non dicitur idcirco exercere cambium.

53 Differt autem à mutuo in primis; quia mutuum non est commutatio proprie, siue vltro citroque; datio rei pro re, siue pecuniarum pro pecunia. Deinde mutuū ex sua ratione requirit aliquod tempus inter medium, inter praestationem rei mutuū datæ, & inter eius restitutionem: quod cambio per se non inest, quāuis per accidens aduenire soleat, vt quādo pecunia hic praesens commutatur cum pecunia existenti alibi in loco distante. Denique quod contractus mutui in sua ratione sit cōpletus, antequam fors sit reddita: contractus autem cambij non sit cōpletus, nisi vtrimque pecuniarum sint praestitæ. Dixi, quod sit commutatio pecuniarum cum pecunijs aliquo modo diuersis &c. quia ad cambij rationem non est necessarium, quod pecunia quæ commutatur, sit diuersa ab altera pro qua committatur, vel in materia, vel in forma quoad publicum sigillum illi impressum, vt notat Molina Tract. 2. De contr. disp. 398. contra Med. q. 1. De cambijs: Commutatio enim pecuniarum datæ in vno loco, pro pecunia in alio loco existente & reddenda, est verè cambium, quamuis hæc neque in materia, neque in forma sit diuersa, quod etiam tradit Soto lib. 6. De Iust. & Iure quaest. 8. art. 1.

54 Dico Secundò: Diuersæ assignari solent cambij diuisiones. Atque in primis diuiditur in cambiū Reale, seu verum & proprie dictum, & in cambiū, quod vocant Siccum, aut potius Fictum: vt, quando qui cambiū petit, neque hinc, neque alio loco habet pecuniā, sed simulatione quadam, hoc inter se agunt partes, quod pecunia hic numeretur & dicatur alibi restituenda factori campioris, aut eius correspondenti, qui tunc fingit se recepisse, & iterum talē summā cambij nomi-

ne numerasse negotiorum gestori primi petentis cambiū. Vnde debet primus petens postmodum campiori reddere eodem loco pecunias antea acceptas, cum lucro duplicis cambij; atque ita à parte rei non fuit nisi mutuū, estque captatio lucri ex mutuo, & palliata vsura.

Cambiū Reale ac Verū est legitima permutatio vera & realis pecuniarum, ex qua altera pars permutantiū aliquid lucri accipit.

Subdiuiditur autem in cambiū Minutum, & in Locale.

Minutum cambiū vocatur permutatio numismatum diuersæ rationis, aut speciei, quæ vtrimque praesenter eodem loco habentur, & de manu ad manū redduntur; vnde & Manuale dici solet, vt v.g. nummorum aureorum cum argenteis, argenteorum cum cæcis, item maiorum cum minoribus, etiam si vtrimque sint aurei, vel vtrimque argentei, item veterum cum alijs permissis, rasorum cum integris, antiquorum cum nouis &c.

Locale, quod etiam vocatur cambiū per litteras, est, quando pecunia vno in loco existens mutatur cum pecunia alibi existente, siue interim reddatur alio loco in eadem specie, siue in diuersa. Neque fundamentum Medinæ qui aliter sentit, quoad posteriorem partem subsistit, quod scilicet non sit futura permutatio, nisi pecunia in alia specie reddatur, quādoquidē & res eiusdem speciei rectè inter se permutari dicantur, & legitime permutari possint, quæ indiuisis existunt locis: quin & quæ sunt in eodem loco: potest enim equus commutari cum equo, bos cum boue, siue in eodem loco, siue in diuersis existant: quāuis ista commutatio in eodem loco non soleat fieri, nisi saltem secundum aliqua accidentia differant.

D V B I V M VII.

*Vtrum ex cambio minuto licitum sit
facere aliquod lucrum?*

Obseruandum hic est, cambiū minutum, suas habere commoditates in Republica, quod sic facile declaratur: quia multi sæpè minutis indigent pecunijs ad res quotidianas vilioris pretij emendas, ad eleemosynas faciendas, & ad similia. E contra verò contingit, quod alijs commodiores sint pecuniarum maiores, vt qui debent pecunias de vno loco in alium transportare, vel volunt pecunias asseruare in longum aliquod tempus, vt maiorem pecuniarum summam simul ad fundos aut census emendos applicent, vel quia migrant ad loca, vbi pecuniarum quas hic habent, non obtineant valorē. Vnde vtile est Republice, quod sint campiores aliqui, qui in promptu paratas habeant pecunias sic omnis generis ad cambiū pro alijs, prout quisque indigerit. Quare etiam diuersis in prouincijs, auctoritate publica instituuntur eiusmodi campiores. His praemissis

RESPON-

58 **R**ESPONDETUR, Et si cambium minutum frequenter sit quasi economicum, tamen posse fieri, quod etiam licite & iuste lucrum aliquod inde capiatur; idque ex diuersis titulis & causis, quæ possunt concurrere. Ita tradunt Doctores communiter. Declaratur, nam qui ex officio, autoritate publicâ instituto, exercet hoc genus cambij pro commoditate communitatis, potest in primis accipere aliquid pro obligatione cambiendi, ratione cuius debet vacare percentibus cambium, & sollicitus esse, ut varietatem numismatum habeat, quibus seruiat communitati. Deinde in eodem concurrere possunt & alij tituli, qui tamen publico campfori non sint omnino proprij, sed & alijs possint esse communes: Primò, namque ratione lucri cessantis poterit quis accipere amplius, quanti æstimabitur, v. g. spes lucri quam habebat, si nummos, quos permutat, aliò detulisset, ubi pluris valent, prout transferre constituerat. Vbi tamen deducenda erit æstimatione periculi, & expensarum, si quæ in translatione essent faciendæ, sicuti & in similibus casibus lucri cessantis. Similiter quando quis pecuniâ suam quasi otiosam seruat, in gratiam illorum, qui cambium petunt, alioquin expositurus in negotiationem vel emptionem rei frugiferæ, potest & hic interesse suum æstimare, præsertim qui ex autoritate publica id facit. Vide Medinam quæst. 7. De vsuris.

59 **S**ecundò, ratione valoris intrinseci numismatum, quæ à campfore dantur. Quamuis enim numisma datum, & numisma acceptum secundum valorem lege constitutum sint paria, potest tamen valor intrinsecus numismatis, quod suppetit campfor, esse melior; idque vel quia reuera habet plus ponderis in materia licet æquè bonâ, vel quia purioris auri est, vel efficacioris ad medicamentum, vel magis idonei ad deaurandum, vel ut inde vas aureum, argenteumve conficiatur. Ita ferè Nauarrus, in cap. ult. De vsuris n. 20. Caiet. Opusc. De cambijs cap. 1. & 6. Dominicus Soto lib. 6. De iustitia & iure quæst. 9. art. vñico Mald. Tract. 5. cap. 4. dub. 2. Siluester V. V. sura 4. n. 3. & plerique alij.

Sed contra hunc titulû opponit Medina, qui aliter loco cit. sentit, quod Princeps siue Magistratus in cõstituendo legitimo pretio numismatum habuerit respectum ad omnia illa & alias commoditates materiæ; ergò in numismatum permutatione non licet aliquid amplius exigere ex talibus titulis, alioquin videbitur nasci inæqualitas & iniustitia.

60 **R**espondetur, Principem, & Magistratum in constituendo legitimo valore etiam aliquouisque ad prædicta respicere; non tamen tam exactè ad omnia & singula in particulari. Non enim semper constituunt ex-

actissimam differentiam inter aurum, & aurum, etiam si vnum secundum aliquos respectus sit præstantius altero: sed præsertim veritatem & integritatem ipsius speciei considerant, neque intendunt nummos illos taxare secundum omnem vsum, quem habere possunt, sed quatenus considerantur ut mensura & pretium rerum venalium. Quò fit, ut, si alicui debeas centum florenos, & velis soluere in nummis aureis, non possis singulos pluris æstimare, quam lege statutum sit. Nec tenetur creditor illos accipere in solutionem, nisi secundum æstimationem legis, neque tenetur attendere ad præstantiam metalli, vel alias commoditates illius: quod si tamè creditor ille cuperet nummos aureos sibi numerari, & ex cõtractu non esset debitor obligatus in auro soluere, posset eos pluris æstimare, videlicet quanti iudicio communi censentur amplius valere, quia moneta illa aurea, non tam ut sunt pretium seu mensura rerum venalium, quam ut res etiam mensurabiles, & sic quasi permutatione rei cum re satisfaciet creditori.

Dices iterum: Solent Principes lege prohibere, ne quis exponat numismata supra valorem lege constitutum; non poterit ergò campfor aliquid amplius accipere ultra euolutionem.

61 **R**espondetur, Principes statuere legitimû valorem pecuniæ, ut est mensura aliarû rerum, & prohibere, ne ut sic, exponantur numismata altiùs; non tamen eorum esse mentem, quin nummi aliqui purioris materiæ, aut quæ certas contineat commoditates, si tamquam res cõmutentur cum alijs nummis materiæ impurioris, aut quæ similes non habeant commoditates, possint pluris æstimari ratione suæ materiæ, quam illi, cum quibus commutantur. Id enim velle prohibere non videtur satis in ratione fundatum, per se saltem loquendo, cum materia sit pretio æstimabilis, & in se vendibilis. Dico, per se loquendo; quia ad fraudes excludendas, quibus mandata Principum de non augendo valore solent eludi, posset aliquando id etiã iuste prohiberi: & tunc quidem illicite quis sic commutaret, sed tamen non committeret iniustitiam, si non excedat æstimationem, in quantum eius numismata censentur esse præstantiora.

62 **S**ed contra dicta Obijcitur: Quæ sunt æqualia vni tertio, etiam debent censeri esse æqualia inter se: atqui v. g. centum floreni in minutis pecunijs, & 100. flor. in auro sunt æstimatione æquales vni tertio, v. g. vestimento 100. flor. ergò & inter se, ac per cõsequens, quemadmodû non potest quis minus soluere quam centû florenos, pro veste tanti emptâ, etiam si offerat solutionem in auro optimo: ita neque in cambio videtur posse amplius accipere, quin lædatur æqualitas.

K k iij Respon-

Respondetur, Non sequi; quia in Antecedente, nummi aurei & argentei sumuntur secundum rationem numismatis, & ut sunt mensura rerum pretio æstimabilium, & sic inter se sunt æquales: in Consequente autem considerantur secundum quod sunt res inter se permutabiles; & secundum eam considerationem, aurei possunt pluris æstimari, quàm argentei.

63 Tertius titulus potest esse labor conquiriti nummos illos, quos campfarius expetit, & simul opera computandi, ut docent Conrad. quæst. 99. Conclus. 3. Soto lib. 6. quæst. 9. art. unico, Antoninus 2. p. tit. 1. cap. 7. §. 47. Nauarrus cap. 17. n. 288. & alij plures contra Caiet. qui existimat operam campforis non esse æstimandam, quandoquidem campfarius vicissim in numerando laborem rependat. Verùm quandoquidem campfor eiusmodi curam & laborem subeat in gratiam alterius, meritò hæc illi ab altero compensantur. Vnde virtute hęc intercedit quasi contractus locationis operarum.

Quartus titulus esse potest, quod nummi, quos suppeditat campfarius in loco ubi sit cambium, ægrè siue difficulter exponantur, saltem in illo valore, quem præterdit, quamuis in locis vicinis communiter valeant tantum. Potest enim tunc campfor ratione difficultatis aut molestiarum, quas subibit, ut nummos illos exponat, vel aliò transmittat, aliquid lucri accipere.

Quintus titulus sit propter aliquam commoditatem quam habent nummi, quos dat campfor, præsertim quando plures sunt, qui quærunt illos propter talem commoditatē. Ita Caiet. sup. c. 1. & c. 6. Nauarr. & alij. Aliquando autem expetuntur magis nummi minuti, aliquando nummi aurei: commoditas autem illa est pretio æstimabilis.

Sextus titulus potest esse, quando periculum est, quod nummi, quos præterdit campfarius, reprobandi sint, aut valor eorum minuendus. Ita Medina sup. cum alijs.

64 Quæret aliquis primò, An priuatis absque publica autoritate, liceat hoc genus cambij minuti exercere? Caiet. sup. cap. 1. existimat, non licere; sed rectius Molina disp. 399 n. 5. cum multis alijs, quos refert & Dom. Soto sup. docent, id eis licitum esse, nisi peculiari lege esset prohibitum, modò seruent leges æqualitatis & iustitiæ, & non excedant in capiendò lucro vltra quàm ex titulis sibi competentibus æquâ estimatione accipere possint.

Petes Secundò, Vtrum si lege prohibitum foret, ne quis præter campfores publicos, huiusmodi cambium faciat, teneretur ad restitutionem, qui contra faceret?

Dom. Soto lib. 6. quæst. 9. art. unico putat teneri: sed quamuis illicitè faceret, tamen verius apparet illum non incurrere ob-

ligationem restitutionis, ut docet Molina supra n. 7. Salas De cambijs dub. 5. & alij. Non enim obligatur Reipublicæ, cum nulum damnum illi intulerit: neq; etiã huic, qui cum eo cambium fecit, quia nulla huic facta est iniuria, cū non plus ab illo accepit, quàm communi campforū iudicio nummi in tali permutatione consueuerunt æstimari. Nō posset tamē talis priuatus accipere tantum, quantum campfor publicus, quia non habet in illo locum, titulus ille, quod sit obligatus & debeat esse paratus ad cambium faciendū, quem titulū habet campfor publicus, est quæ valde notabilis & onerosus.

D V B I V M V I I I.

Vtrum campfor, à quo cambium petitur, aliquid lucri possit accipere, tam quando prior à campfario pecunias accipit, ut alibi reddat, quam dum ipse prior eas dat, ut alibi recipiat?

C Ambium locale, siue per litteras, ex diuersis occasionibus frequenter vtile, & quodammodo necessarium est hominibus: quia sæpius indigent vno in loco pecunijs, quas habent in alio, siue ad merces ibi emendas, siue ad illic commorandum, quas tamen vel propter legem prohibentem non possunt, vel nō tam comodè propter labores & molestias, aut nō tā cito possunt, vel propter pericula itinerū non audent de loco in locum transportare: aut rursus, quia pecunia, quam vno in loco habent, non admittitur aut recipitur in alio, ubi illā indigent.

Hinc itaque quæritur, an licitum campforibus sit, pro eiusmodi commutatione pecuniæ de loco in locum, accipere aliquod incrementum & lucrum.

His præmissis Respondetur, Vtrouis modo fiat cambiū, siue quod ipse prior à campfario pecunias accipiat, ut alibi reddat, siue quod ipse prior numeret, ut alibi restituatur, potest licitè campfor aliquid lucri accipere. Quod priori modo, hoc licitè possit, cōmunis habet DD. sententia, ut notat Molina disput. 403. modo tamen id lucri, iudicio prudentum non excedat valorem illius formalis aut virtualis transportationis de loco in locum. Ita Contr. De contractib. q. 99. Conclus. 4. Medina quæst. 4. De cambijs, Soto lib. 6. quæst. 10. art. 1. Nauar. cap. 17. n. 289. Gab. in 4. dist. 15. quæst. 11. art. 3. dub. 12. & alij passim.

Posteriori modo quidā negant licitè fieri posse, sed dicunt eiusmodi contractū vsurarium, ut refert Mol. disp. 404. Nihilominus commu-

communior DD. opinio eſt, etiã cõtractum illum uſurarium non eſſe, ſed licitè quoque fieri poſſe, modò incrementum non accipiat ob expectatam ſolutionem, ſed propter obſequium, ſiue propter virtualem pecuniæ transportationem: ita docent cum Molina DD. modo citati.

66 Probatum autem utraque pars ſimul: quia plures poſſunt assignari tituli utriusque modo communes, ex quibus Campſor poſſit iuſtè & licitè aliquid lucri accipere à campſario: ut in primis, ex cauſa transportus pecuniarum, quem campſor alteri præſtat, partim ſuã operã, partim ſuã indiſtriã: hæcenus ſuã quidem operã, quòd litteras debeat perſcribere, pecunias hæc alteri numerare, aut ab eo recipere, & curare alibi per agentem, aut recipi aut reſtitui, prout ille vel priùs numerauit, aut priùs recepit: Accedit autem indiſtria, quòd non realiter pecunias transportet aut transportari curet de loco in locum, ſed virtualiter: quia nouit diuerſis in locis habere correfpondentes, aut pecunias ſuas paratas, quibus mediantibus poſſit alteri ſatisfacere, ut illi pecunias conſtituat, ubi eas habere deſiderat.

Neque impedit, quòd minùs ratione huius tituli poſſit aliquid lucri accipere, quòd re ipſã pecunias non tranſferat: nam transportus ille virtualis quaſi æquiualeat reali tranſlationi, ut ſi tradam tabellario centum aureos tranſferendos Coloniam certo pretio, & ille inueniat alium, qui hæc eos accipiens paratus ſit eos Colonie gratis reſpreſentare, ſenebor nihilominus tabellario non minùs, quàm ſi re ipſã eos tranſtuliffet. Neque enim teſert, quòd tabellarius ſine labore tranſpoſuerit, quia hoc ipſius indiſtriæ & bonæ fortunæ eſt tribuendum.

67 Aduertendum tamen eſt, non poſſe campſores tantumdem exigere, quàm ſi re ipſã tranſferant, ſed ſolum tantumdem, quantum communiter, bonorum & prudentum iudicio inter ipſos bona fide, conſideratis conſiderandis, conſtitutum eſt; quod ordinariè longè eſt minus, quàm pro reali transportatione dandum foret. Sicut enim aliarum rerum pretium ex communi eſtimatione intelligentium & proborum hominum pendet, ita & huius operæ, quam campſor præſtat.

Neque his obſtat, quòd in exemplo allegato de tabellario, poſſit accipere totum pretium realis tranſlationis, quia quaſi fortuito tantum casu obuēnit illi ea commoditas aliter traijciendi pecunias; quæ meritò illi attribuenda eſt, non alteri, cuius pecunias tranſferendas habebat: In cambio autem ſunt ordinaria & cognita media traijciendi aliter pecunias, quàm per realem transportationem: unde meritò conſtituitur aliquod determinatum & minus pretium, pro opera talis transportus;

68 Dicit aliquis: Qui pecuniam campſori tradit, ut alibi recipiat, non intendit conducere operam campſoris, ſed permutare pecuniam quam hic habet, cum ea, quam campſor habet alibi; ergò videbitur quòd campſor non poſſit illo titulo aliquid recipere.

Reſpondetur, licet campſarius forſitan non intendat expreſſè operam campſoris conducere, tamen implicitè id facit, quando hic pecuniam tradit campſori, ut curet eam ſibi in alio condicto loco reddi: hoc enim non fit, niſi per realem aut æquipolentem transportationem.

Secundò, ex titulo aſſecurationis poſſit campſor aliquid accipere, quatenus campſarium aſſecurat, quòd pecuniæ eius ſine periculo, ipſi conſignabuntur ſeu numerabuntur eo in loco, ubi eas numerari petit. Ratio eſt: quia liberare campſarium à periculo tranſmiſſionis pecuniarum per itinera longa & periculofa, eſt pretio æſtimabile, ut patet ex eo, quòd dum nuntius ſeu baiulus in ſe ſuſcipit periculum transportationis, iuſtè pro eo pretium exigat, ultra laborem transportationis. Neque obſtat, quòd campſori in tranſponendã pecuniã, nullum ſit periculum, cum ipſe alibi eam habeat paratam, quia id eius providentiæ, aut bonæ fortunæ tribuendum eſt, aut eius indiſtriæ, cuius eſt quaſi partus quidam, ut ex Silueſtro V. Uſura 4. qu. 8. nu. 2. docet Mald. ſuprà Dubitat. 3. Sed

69 Obijcitur: Quando campſarius prior accipit pecunias à campſore, quas alibi curat reddi, tunc hic potiùs videtur campſoris pecunias aliò transportare, quàm campſor pecunias huius; ergò non poterit campſor exigere aliquid ratione operæ in transportando, & conſequenter neque ratione aſſecurationis, quando quidem ipſius pecuniæ videantur tranſmitti tantum, non verò campſarij.

Confirmatur: quia non poſſet campſor ex alio loco huc tranſferre ſuo periculo pecunias alterius, niſi antea eas acceperit: at qui nondum eas accepit, quando campſario hic numerat pecunias; ergò &c.

Propter hæc argumenta Boninſignius, & Lopez de Cambijs cap. 5. exiſtimant campſorem, qui prior numerat, non poſſe hoc titulo aliquid accipere, quamuis alios titulos assignent, quibus eum aliquid lucrari poſſe admittant. Illis tamen non obſtantibus Dom. Soto ſup. q. 9. art. 1. Nauarrus cap. 17. n. 289. Mald. ſup. & alij plures admittunt etiam in hoc caſu, aliquid lucri titulo tranſmiſſionis & aſſecurationis accipi poſſe. Et ſanè rem moraliter æſtimando, atque intentionem & finem campſarij ac campſoris inſpiciendo, apparet eadem ratio quoad titulum tranſmiſſionis ſeu transportus in hoc modo cambij, quando campſor

Prior numerat; & in altero, quando campfarius prior suas dat pecunias.

70 Vnde ad argumentum Respondetur, quod in cambio, non tam debeant dici transmitti aut transponi pecuniæ illius, qui prius suas alteri numerat, quam istius, qui suas habet vno loco, ex quo desiderat eas alio loco habere, & sibi realiter aut æquiualeuter transponi. Iam verò campfarius est; qui petit suas pecunias ex vno loco habere in alio: idcirco enim campforem adit, vt pecuniam quam alibi habet curet campfor hic repræsentari: quod facit, ei pecunias prænumerando, non autem accedit, vt pecuniam campforis aliò transmittat, neque hoc petit campfor.

Ad Confirmationem autem dicendum est, quòd, licet realiter pecunias transferre non possit, antequam eas acceperit, posse tamen æquiualeuter: præstat enim campfor id prænumerando, quod æstimatione æquiualeat, ac si pecuniam alibi receptam huc transferret.

Alij autem alios assignant titulos, quibus campfor, qui prius numerat, possit aliquid lucri accipere, vt titulo emptionis & venditionis: quia volunt hic quasi emi pecuniam absentem pro præsentem, & quia absens loco minoris æstimatur quàm præsens, vt in mercibus fieri solet; ideo campforem posse aliquid minus numerare quam alibi sit recepturus. Ita Bonifingus De cambijs cap. 6. Caiet. simili Tract. cap. 7. Siluester V. V. supra 4. quæst. 8. vel titulo permutacionis, vt aliqui loquuntur, & ferè eodem recidit, quatenus scilicet pecunia absens minus valere censetur quàm præsens, quia absens loco, ex natura rei non præbet omnem commoditatem, quam præsens. Deinde absens non potest sine sumptu, & frequenter etiam non sine periculo haberi præsens. Ita Caiet. etiam sup. Siluest. ibidem quæst. 4. Nauarrus in Comment. ad Cap. finale De vsuris n. 62. vbi & alios citat.

71 Neque obstare videtur, quòd campfor absentem pecuniam sine periculo & sumptu possit facere præsentem, vt opponit Soto quæst. 12. art. 2. qui hos titulos non admittit: tum quia id non semper verum est; sæpe enim & sumptus & pericula ea de causa sustinet, vt v. g. ad suos factores quos alibi habet, magno stipendio intertenendos, quibus & sua concedere debet: tum etiam quia illud industriæ ipsius aut fortunæ assignandum videtur. Nam satis est, vt apparet, ad iustitiam huius tituli, quòd pecunia absens ex ipsa rei conditione minoris æstimetur, eo quòd communiter non sine sumptibus & periculis præsens haberi queat.

Similiter nec obstare dicunt, quòd aliquando sit campfori commodum habere pecuniam alibi, siue absentem, quia id non

prouenit ex conditione absentis per se consideratæ, quæ incommoditatem adfert, sed ex industria campforis, qui pecuniam absentem nouit vtiliter expendere. Quare ob eiusmodi suam commoditatem, non tenetur ille pecuniam absentem secundum se pluris æstimare: quemadmodum, vt diximus, ille cui commodum est reducere equum hinc Coloniam, non tenetur illud commodum æstimare, si quis eius operam ad reducendum equum conducere velit.

Alij autem duo tituli videntur peculiari- 72 ter hic concurrere, quando campfor prior numerat, scilicet lucri cessantis pro tempore, quod intercedit inter hanc numeracionem, & inter reddicionem alibi faciendam: si alioquin negotiationi & alijs lucris pecunia erat impendenda, prout mercatores solent in omnem occasionem lucri intendere, quando pecunias paratas penes se habent. Deinde ratione periculi, ne forsitan loco constituto non restituantur secundum rationem contractus. Qui tituli locum non habent, quando campfarius pecunias prænumerat campfori.

Ceterum sunt & alij tituli, qui vtrique modo cambiendi possunt quoque esse communes, vt imprimis ratione æstimationis pecuniæ, quæ secundum eualuationem sine constitutionem Principum maior est vno in loco, quàm in altero. Vnde campfor potest sibi facere responderi de excessu, quem habet eo loco, vbi ipse pecuniam accipit: v. g. si quis hic Louanij petat cambium, vt restituat Leodij, vbi pecuniæ altius quàm hic secundum legem sunt taxatæ, ita vt quæ hic faciunt centum, ibi faciant centum viginti duo, poterit campfor conuenire, quòd campfarius pro centum reddet Leodij centum viginti duo, vel quòd eisdem species restituet: imò, vt aliqui videntur apprehendere, quod etiam aliquid amplius; quod tamen ex illo titulo non videtur fundatum.

Secundò, ratione maioris pecuniarum 73 æstimationis in vno loco quàm in alio, quasi accidentariè: quia scilicet ex quibusdam occasionibus contingit, quòd licet pecuniæ ad eundem valorem secundum Principum constitutiones in diuersis locis sint æstimate, tamen, v. g. mille floreni in quacumque specie, considerando eos, vt res permutabiles, æstimentur pluris in vno loco quàm in alio: idque triplici potissimum ex capite. Primò, ratione maioris raritatis pecuniarum inter ipsos mercatores & campfores vno loco, quàm alio: quândo enim parum pecuniæ apud mercatores alicuius loci, inibi habetur, tunc pluris communiter eo loco æstimant suas pecunias respectu commutationum. Quemadmodum enim raritas mercium inducit maiore earundem caritatem, ita etiã raritas pecuniæ inducit maiorem quandam æstimationem.

mationem; non quidem legalem, quæ intrinseca est quodammodo, & conuenit pecuniæ, quatenus est mensura rerum venalium, sed extrinsecam, quæ conuenit pecuniæ, quatenus est res permutabilis. Secundò, ratione maioris multitudinis petentium ad cambium hoc loco: facit enim hæc multitudo, vt pecunia pluris æstimetur tali loco. Quemadmodum pretia mercium augentur, quando plures sunt mercatores, quia hi exhauriunt & inducunt raritatem. Neque ob stare videtur, quòd hæc multitudo petentium, interdum concurrat ex occasione quòd concedatur longius tempus ad redditionem faciendam: quia hoc ipso, quo multi sunt ementes, solent pretia mercium augeri. Nec enim considerare debent vendentes, quid spectent emptores, vel cur tanta multitudo conueniat; satis enim est plurimos confluere, vnde cumque hoc accidat. Hinc tamen non sequitur, licitum esse augere pretium, dum vendis dilatâ solutione, eò quòd plures sic petentes emere ad te accurrant, quia quòd multi petant à te emere, non auget pretium commune. Secus autem se res habebit, quando passim multi sunt per totum districtum petentes emere, eò quòd passim merces ibi credito vendantur: illa enim multitudo auget pretium præfens mercium, non autem facit, vt liceat accipere amplius supra iustum pretium præfens, ratione dilationis. Tertio ratione maioris securitatis pecuniæ in vno loco, quam in altero: nam in locis, vbi pecuniæ periculum sunt expositæ, cæteris paribus minoris æstimantur, vt rectè docet Caiet. cap. 2. de cambijs: res enim periculo adhuc subiecta minus valet, quam quæ tutò habetur.

DVBIVM IX.

Vtrum in locali cambio siue per literas, quando sit ad vtriusque comoditatem possit alteruter aliquid lucri capere.

74 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Si vterque petat & det, sitque par æstimatione pecuniæ vtrobiue locorum, neuter lucrum faciet licitè; sed centum floreni v. g. simpliciter commutandi sunt, cum centum eiusdem æstimationis. Ita docet Lopez Tract. de cambijs cap. 3. & alij.

Probat: Quia neque potero amplius aliquid exigere ratione permutacionis, cum ea, quæ permutantur supponantur esse equalia: neque etiam ratione transportationis, seu locationis operarum in pecunijs alterius transferendis: quia sicut ego pecuniam ipsius quam habet v. Coloniz, censcor

transferre Antuerpiam, si ibi pecunias ei numerem, ita ipse pecuniam meam, quam Antuerpiæ ipsi numero, censetur transferre Coloniam, vbi eas habere desiderabam: & ita est æqualitas in hisce operis, quas sibi vicissim præstant: ergò &c.

DICO Secundò: Si ob aliquam causam 75 sit inæqualitas æstimationis pecuniarum, in hoc & in illo loco, ipsa erit compensanda; & ratione huius poterit alteruter aliquid plus accipere. Ita Lopez sup. Less. dub. 3. n. 25. & dub. 4. num. 34. & alij, vt v. g. si aureus valeat Antuerpiæ sexaginta quinque, & Coloniz tantum sexaginta, poterit quis Antuerpiæ accipere 65. & Coloniz reddere sexaginta. Cæterum in huiusmodi Cambijs obseruandum erit, vt seruetur iustitia in vtroque contractu, qui implicitè hic concurrunt: alter, quo ego tamquam campfor pecuniam alicuius, quam Coloniz habet, censcor transferre Antuerpiam; alter, quo ille hoc sibi à me præstari non vult, nisi in compensationem vicissim mihi similem operam præstet. Vnde potero ego exigere id, quòd campfores, qui pecunias Antuerpiæ numerant, quas campforij Coloniz reddunt; ille verò id, quòd campfores solent exigere, qui Coloniz pecunias numerant, quas campforij Antuerpiæ reddunt.

DICO Tertio: Etiam si occasio huiusmodi cambij sit vtrique valde comoda; si tamen alter à me tamquam campfore petat Antuerpiæ pecunias, quas alibi reddat, licet loco mihi oportuno, & ego nò petam vicissim operam ipsius, potero aliquid lucri accipere. Ita Soto lib. 6. De Iust. q. 10. ar. 1. §. At licet.

Ratio reddi potest, quia non potest alter mihi meam commoditatem quali vendere: quare nec potest aliquid exigere, eo quòd mihi comòdum sit pecunias recipere eo loco, vbi eius sunt, nisi operam illius velim vti, quemadmodum ipse cupit vti meam.

Declaratur exemplo euidentiori. Si quæram virum, qui reducat equum Antuerpiam, & alius quispiam debeat eò proficisci, & equum quærat, si velim eius vti operam in equo reducendo, poterit ille nihilominus sine iniustitiâ dissimulare se equum quærete & operam suam iusto pretio mihi locare: neque potero postea aliquid exigere pro vsu equi, licet ante contractum, si sciuissem eum quærete equum, potuissem hunc equum illi iusto pretio locare; in eius tamen libertate fuisset, id recusare.

DVBIVM

DVBIUM X.

Vtrum cambia, in quibus pretium variatur ratione maioris vel minoris intercedentis temporis, quo pecunia prænumerata redditio sit facienda, sint licita?

77 **V** Sitata sunt hoc tempore huiusmodi Cambia, quod v. g. si quis Antuerpiæ petat Cambium, quod in proximis nundinis restituet Francofurti, consideret campfor, quot mensibus nundinæ illæ adhuc absint, & secundum quod pluribus vel paucioribus distat, accipiat plus, vel minus ratione cambij, vt si quinto mense ante nundinas proximas petatur Cambium, numerabit tantum v. g. 73. grossos pro floreno germanico restituendo Francofurti tunc in nundinis: si quarto, aut tertio mense ante nundinas petatur, numerabit 74. aut 75. grossos pro floreno germanico: De hoc igitur genere Cambij, quod etiam communiter Francofurtense appellatur, quæritur an sit licitum? His præmissis

78 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Si solum contractum cambij speciemus, non potest pretium variari ratione temporis longioris aut minus longi, quo nundinæ distant vel solutio sit facienda. Ita Molina Tract. 2. De Contractib. disp. 404. Medina q. 4. De Cambijs §. De aliâ causâ: Soto lib. 6. qu. 12. art. 5. Bannel. 2. 2. tom. 2. Tract. De Cambijs. Vega qui in summa & Epitome casu 29. absolute damnat Cambia in quibus quanto maius tempus solutioni faciendæ datur, tanto maius pretium exigitur: & Salas De Cambijs dub. 18.

Ratio est, quia in Cambio per se loquendo, non requiritur temporis interuallum, nisi quatenus necessarium est ad translationem litterarum: si autem plus temporis concedatur ad solutionem præstandam, id non fiet ex vi & natura contractus Cambij, sed taciti cuiusdam mutui: atqui in mutuo aliquid exigere præcisè ratione longioris temporis est vsurarium, vt supra dictum fuit; ergò &c.

79 **D**ICO Secundò, posse tamen fieri aliquam pretij variationem in Cambio ex occasione longioris intercedentis temporis, quo restitutio est facienda, quando illa scilicet longioris temporis mora causat, vel coniunctum habet aliquem iustum titulum augendi pretium, vt puta, lucri cessantis, vel ratione maioris periculi, cui exponitur pecunia prænumerata, quando redditio diutius differtur:

qui tituli solent satis ordinariè concurrere cum longiori mora reddendi, quandoquidem mercatores continuo sint intenti captandis lucris ex negotiatione, aut ex cambijs sæpius iteratis, quando pecuniæ citius redduntur. Similiter & dilatio solutionis solet secum adferre maius periculum sortis propter varios euentus, qui campfario interea possunt obuenire. Ita docent Molina sup. §. Timoratus quidam. Medina q. 2. de Cambijs: à Valen. tom. 3. disp. 5. q. 23. puncto 4. Toletus lib. 5. c. 53. n. 4. Malderus Tract. 5. cap. 4. dub. 4. Salas sup. & alij plures.

DVBIUM XI.

Vtrum prouisiones, ut vocant, quas campfores accipere dicuntur, iuste accipiuntur?

Notandum Primò: Prouisiones hæc vocari ea, quæ accipiunt Campfores pro opera præstita, aut præstanda in litteris scribendis, in pecunijs numerandis, in registrando recepta & exposita, ac in similibus munijis.

Notandum Secundò, Campforum nomine aliquando significari ipsos dominos, quorum sunt pecuniæ, quæ petentibus ad cambium prænumerantur, aut alibi consignantur: aliquando autem intelligi horum factores seu negotiorum gestores, qui scilicet pecunias illorum recipiunt, custodiunt, exponunt, & de illis rationes conscribunt, iuxta litteras à dominis transmissas, aut alias iuxta commissionem, aut mandatum in specie vel in genere illis factum. His præmissis

RESPONDEO & DICO Primò: Campfores famuli, qui alijs subseruiunt, possunt iuste ac licitè accipere prouisiones suas à domino suo campfore. Patet, quia dignus est operarius mercede sua: hi autem locant operas suas domino campfari. Deinde si periculo suo pecunias aliorum apud se depositas, custodiant, sic vt domino de illis caueat, poterunt etiam ultra iustum pretium laboris seu operæ, accipere aliquid ratione suscepti periculi in pecunijs custodiendis: quia etiã hæc cura & susceptio periculi est pretio estimabilis.

DICO Secundò: Non poterunt autem suas prouisiones accipere à campfario.

Ratio est euidens, quia ex quo hic iustum pretium cambij soluit domino campfari, deriuantur omnino huiusmodi onera in ipsum dominum campforem. Ita docet Nauarr. in Comment. cap. vlt. de Vsuris n. 37. & in Ench. c. 17. n. 293. & Molina disp. 409. quoniam reuera id oneris, quod subit factor, aut aliquis quasi factor, illud loco & nomine ipsius subit, cuius nomine pecunias numerat.

DICO

D i c o Tertio : Dominus campfor non poterit quoque has prouisiones à campfario exigere, quando titulo transmissionis pecuniarum & earundem assicurationis aliquid pro cambio accipit. Sequitur ex dictis, &

Declaratur, quia hoc ipso, quo curam suscipit pecunias campfarij transmittendi aut transponendi ad talem locum condictum, eiusque curæ iustum pretium accipit, omnino ipsi incumbit onus vt absque alio grauamine, faciat campfario pecunias suas in loco constituto numerari: si enim sic iterum onera & stipendia suorum factorum siue corresponsalium in campfarium reijceret, iam duplex pretium transmissionis pecuniarum videbitur accipere.

D V B I V M XII.

Vtrum possit campfor facere pactum de interesse suo, si campfarius fuerit in mora soluendi.

82 **R** E S P O N D E T U R, Per se loquendo licite fieri posse eiusmodi pactum, quemadmodum in alijs quoque contractibus: vt si campfor propter moram cogeretur accipere aliam pecuniam ad interesse, aut lucris speratis frustraretur propter carentiam pecuniarum suarum. Constat satis ex dictis sup. De Mutuo & Usura. Potest autem pactum de interesse dupliciter iniri. Vno modo de incerto, vt videlicet ex stipulatione teneatur campfarius omne damnum emergens aut lucrum cessans, quod postmodum deprehendatur ratione moræ obuennisse, resarcire & supplere. Alio modo de aliquo certo nummo soluendo: vt si campfor petat aliquid determinati pretij pro periculo damnorum cui se exponit, in casu quo solutionem campfarius ad tantum vel tantum temporis differat ultra terminum ordinarium. Verum hic secundus modus prohibitus est à Pio Quinto in Bulla de Cambijs, de qua mox plura dicemus.

Petet aliquis, Vtrum statim ab initio pacisci possit campfor, vt, si campfarius fuerit in morâ reddendi loco condicto, quod mox post lapsum terminum accipiat eandem summam, quâ debet, iterum ad cambium; & si lapsa termino rursus deficiat in solutione, eandem tertio accipiat ad cambium, & sic deinceps donec soluerit.

83 Respondetur id licitum non esse, nisi forsitan ratione lucris cessantis, de quo moraliter certo constat esse obuenturum, vt quando campfor moraliter certus est se pecuniam illâ, si termino constituto soluat, statim ad cambium æque vel magis lucrosam exponere posse. Vide Nauar. in Cap. Naui-

ganti n. 34. Quod si de eo moralem certitudinem non habeat, non poterit eiusmodi pactum inducere: quia ratione moræ non potest eum ad amplius, quâ ad lucrum cessans obligare: quod tanti æstimari ordinariè non potest, quàm pretia tot recambiorum ascendunt. Vnde reprobanda est consuetudo, quâ campfores quidam obligare solent campfarios ad illa recambia, dum solutio non statim fit terminis constitutis. Vide D. Soto lib. 6. q. 12. art. 5.

D V B I V M XIII.

De conditionibus requisitis in cambio, in Bulla Pij V. de super editâ.

D Amnat Pontifex in primis in Bulla illa, **84** quæ apud Nauarrum refertur cap. 17. n. 300. omnia cambia sicca, tamquam usuraria, in quibus scilicet ex contrahentium intentione, solutio cambij futura est eodem in loco, vbi campfor pecunias numerat, quia alter alibi pecunias non habet; qua de re supra aliquid diximus. Secundò, iubet Pontifex in cambio reali, certas obseruari conditiones:

Prima autem est, ne fiat pactum de aliquo lucro prestando ratione dilationis ultra terminum prestitutum. Nam ex supra dictis constat, usurariu esse, aliquid ultra sortem accipere præcisè ratione longioris temporis, quo non redditur. **85**

Secunda, ne ab initio, vel postmodum fiat pactu de certo & determinato aliquo interesse, in euentu, quo non fieret solutio tempore debito. Vbi **86**

Aduertendū Primò, tantum prohiberi pactu de certo interesse soluendo, ratione scilicet lucris cessantis aut damni emergentis. Vnde non censetur interdictum pactum de resarciendo damno, aut interesse, si quod postmodum deprehendatur ex mora campfarij obuennisse, quia tempore statuto non soluerit.

Aduertendum Secundò, Nauarrum suspensuram hanc prohibitionem fundari in præsumptione fraudis usurariæ; adeoque existimare, in foro conscientiarum pactum de aliquo certo interesse, si proportionaliter ad periculum constituatur, esse iustum, idque etiam in locis vbi Bulla illa fuerit promulgata & recepta: atque adeo esse validum in conscientia. Quod non videtur improbabile, quia non addit Pontifex particulam irritantem, & contractus non includit à parte rei aliquam inæqualitatem, vt supponitur. Quia tamen mens Pontificis propter periculum usurarum, est vetare tale pactum, haud dubie illicitum erit illis in locis, istud apponete.

Tertia

Tertia conditio est, ne realia cambia aliter, quam ad proximas nundinas fiant, vel si nundinæ ibi non aguntur, non nisi ad proximos terminos, iuxta locorum receptum usum. Vbi

- 87 **O**bservandum est, prohibitionem illam sic intelligi, vt nō liceat ad secundas nundinas tribuere, vel ultra terminum ordinarium extendere, cum maiori scilicet lucro, quam ad primas dari solet; alioquin cum pari tantum lucro, ad 2. nundinas extendere, non prohibetur, quin hoc esset potius opus charitatis.

Observandum præterea, si quis ratione veri interesse, quod interuenit, plus exigeret, cambium faciendo ad secundas nundinas, vel extendendo ultra terminum ordinarium, quod peccaret quidem contra hanc constitutionem, vbi ea recepta est, & in foro externo iudicaretur vsurarius, non tamen in foro conscientiæ teneretur ad restitutionem, ante sententiam, eò quod in re non sit facta inæqualitas.

Quarta conditio est, vt in dandis terminis solutionum habeatur ratio longinquitatis & vicinitatis locorum, vbi solutio facienda est. Quod voluit Pontifex, ne dum longiores præfiguntur termini, quam locorum distantia postulat, fœnerandi sumatur occasio. Nota tamen, hîc non reprobari terminos solutionum datos ad primas nundinas, licet frequenter sint multo longiores, quam locorum distantia per se requireret, quia implicite videtur Pontifex hos terminos in antecedentibus probasse, vt ex dictis est colligere. Et

Ratio esse potuit: quia in locis, vbi nundinæ sunt, non possunt tam commodè constitui alij termini, eò quod tunc specialiter pecuniæ & merces ad talia loca deferri solent, & mercatores eò confluere. Quare commodissimè tam pro vnâ, quam pro altera parte videntur tum ibi fieri solutiones.

Cæterum plura in particulari de Cambijs videre licebit apud Molina *Tract. 2. De contractib. disp. 389.* & sequentibus vsque ad *disp. 410.* Toletum *lib. 5. cap. 50.* & sequentibus, & apud Mald. *Tract. 5. cap. 4.*

D V B I V M X I V.

Quid Locatio, & quid Conductio?

- 88 **R**ESPONDETUR: Locatio est contractus, quo res, aut persona ad usum vel fructum conceditur pro pretio. Sic passim describitur à DD. Dixi quo res vel persona: quia non tantum res tum mobilis tum immobilis, potest locari: sed etiam potest homo se ipsum locare alteri pro pretio, siue

mercede, vt ex quotidianâ praxi cõstat. Addit autem Molina *De contr. disp. 486.* quod cõceditur res si immobilis sit, ad minus tempus, quâ decennium: quoniam si hæc ad decennium vel ultra eo modo concedatur, transfertur ex Iuris dispositione (inquit) dominium vitale eius in accipientem: vnde tunc exurgit contractus emphiteuticus specie distinctus à locatione proprie & specialiter dicta: habetque iste contractus particulares effectus, quos non habet locatio, vt ex infra dicendis constabit. Dicitur in definitione, Quo conceditur ad usum, vel ad fructum: quædam enim locantur tantum ad usum, vt domus, equus, famulus, & similia, quorum fructus non est alius, quam vsus: quædam verò ad fructum, vt agri, prata, vectigalia, & similia. Additur denique, Pro pretio seu mercede, ad distinctionem precarij & commodati, in quibus non interuenit pretium, sed gratis celebrantur, vt ex l. Si merces D. locati tradit cum alijs Bonac. *De contract. disp. 3. q. 7. puncto 1.* Item ad distinctionem contra permutationem vnus rei cum altera.

Conductio est Contractus, quo res vel persona accipitur pro pretio vel mercede ad usum, aut ad fructum. Vnde fit quod idem contractus inter duos sit locatio ex parte vnus, & conductio ex parte alterius.

D V B I V M X V.

Virum locator teneatur ad expensas à conductore factas in re locata, & an teneatur ad onera & tributa?

RESPONDEO & DICO Primò: 89
Locator tenetur non solum ad refundendas factas expensas necessarias ad rei locatæ conseruationem, sed etiam vitales siue necessarias ad conuenientem usum rei ad quem res conducta est, quæ duraturæ sunt ultra conductionis tempus. Sumitur ex l. 1. C. de locato. Rationem addit Bonac. quia qui sentit commodum, par est vt sentiat onus: vel potius, quia ratio postulat, vt qui concedit alteri usum rei suæ pro pretio, quod illam vsui conuenienter aptam exhibeat & conseruet sumptibus suis. Nisi tamen aliter esset inter illos conuentum: nam conuentio facit quasi legem inter contractantes. Dixi, Quæ duraturæ sunt ultra conductionis tempus, quia si conductor faciat expensas aliquas ad suam commoditatem pro tempore quo rem in conducto teneret: neque rei immobiliter inhæret quod factum est, non potest petere expensas illas à locatore, cum eas fecerit in sui tantum gratiam, & possit

& possit auferre quod fecit; si supersit, 1. Sed addes §. Inquilinus D. locati: & ita tradunt Molina disput. 496. Bonacina supra puncto 2. num. 6. & alij. Cæterum addit Bonacina cum Oenotomo super Instit. De actionibus §. De actione ex conducto n. 12. & Plato ibidem quos citat, conductorem posse retinere rem conductam, donec satisfactionem expensarum obtineat: par enim non est, ut rem, ad quam habet ius (inquit) dimittere cogatur, antequam ei satisfiat.

90 **D I C O** Secundò: Locator tenetur ad onera, ut viarum adiacentium reparacionem, & tributa imposita rei locatæ, nisi aliter cum conductore conuenierit, vel nisi aliud obtineat locorum consuetudo. Sumitur ex l. Quod ille, §. quicumque D. De via publica: Dixi, tributa imposita rei locatæ: nam si imponantur fructibus, tenebitur conductor, ut tradunt Rebell. lib. 14. q. 9. Azor. 3. p. lib. 8. cap. 8. Bonac. supra, & alij: quia sicuti fructus sunt conductoris, ita meritò etiam annexa aut imposita eis contra ferre debet.

DVBIVM XVI.

Vtrum locator rei fructifera debeat remittere de pensione, si sterilitas superuenerit, vel fructus in agro fuerint destructi, aut absumpti?

91 **R E S P O N D E T U R**: De iure communi propter superuenientem sterilitatem ex nimia siccitate, aut nimia pluiarum abundantia, ac quoque propter fructuum vastationem siue per exercitum conculcantem & diripientem, siue per grandines & tempestatem, siue per inundationem, aut similes causas violentas, liberatur conductor à soluenda pensione, si aliter non sit inter partes conuentum. Ita habetur l. Si merces §. Vis maior: l. Ex conducto §. Si vis D. locati, l. Licet r. C. eodem tit. Cap. Propter sterilitatem cod. Et quidem consentiunt omnes DD. si sterilitas sit tanta, ut nihil omninò fructuum colligatur, sic tum liberari conductorem, ut nihil omninò de pensione debeat soluere, iuxta l. cit. Ex conducto §. Si vis. Et ratio est, quia iniquum foret, quòd colonus supra damnum seminis, ac laboris amissi, insuper mercedes agri præstare cogeretur, ut lex loquitur. Si autem sterilitas notabilis ac magna sit, non tamen tanta, quòd nihil percipiatur, erit facienda remissio pro rata, ut habetur in cit. Cap. Propter sterilitatem De locato, & l. Si merces: ubi dicitur, Vis maior non debet conductori damno esse, si plus quàm tolerabile est, læsi sunt fructus: alioquin modicum

Vviggers de iure & iust.

damnum æquo animo ferre debet colonus. Hic autem mouetur quæstio, quando damnum in fructibus censendum sit, plus quàm tolerabile, siue notabile & magnum, ut propter illud sit facienda remissio aliqua pro rata. Variè loquuntur hæc de re DD. ut videre est apud Molin. disp. 495. & Couar. Practicarum qq. pap. 30. n. 2. Inter diuersas autè opinionones videtur rationi satis consona sententia illorud, qui dicunt, attendendum hinc esse, utrum communi sensu & iudicio vulgi censetur, & quasi proclametur fuisse sterilitas, aut grauis vastatio agrorum in talibus locis, siue etiam huius, vel illius agri: ad quòd tum potest accedere inquisitio, & examen super quantitate. Et quidem si deprehendatur quòd conductor non perceperit dimidiam partem fructuum, qui communiter ex fundo percipi consueuerunt, tunc aliquam esse faciendam remissionem pensionis pro rata. Ita ferè Glossa l. Licet Verb. Sterilitas C. De locato, & Glossa l. si uino in princ. Verb. Etiam etus D. locati, & sequuntur multi, quos refert Couar. sup. §. Sed & hæc, neque improbat. Si autem perceperit ultra dimidiam partem, & ut penè ad vnam adhuc quartam peruenierit, tunc nulla erit facienda remissio: Ratio prioris est: quia pensio soluenda ex agris, qui coluntur, solet ferè æquiparari mediæ parti fructuum, quos ager proferre consuevit; vnde sapius pro dimidia parte fructuum elocantur. Si itaque tunc nulla fieret remissio, quando non perceperit conductor mediam partem fructuum, fieret, quòd ipse perderet totaliter & labores & seminis impensam, & proprietarius nullum sentiret damnum, quòd non est rationi consentaneum, quando id nullà conductoris culpà accidit. Quare videretur pensio tunc pro media parte aut saltem pro tertia remittenda, ut vterque aliquo modo ferat damnum. Adde, aut saltem pro tertia parte, quia iura videntur velle, quòd coloni debeant sustinere minora damna absque onere proprietarij. Quando autem remitteretur media pensio, tunc damnum diuideretur equaliter. Et hinc patet quoque ratio posterioris, quia scilicet sterilitas pro quasta parte fructuum aut parū plus, potest censeri modicum damnum, quòd Canon dicit colonum æquo animo debere ferre. Alij autem dicunt tunc pro rata faciendam esse remissionem, quando sterilitas tanta est, ut detractò semine, & æstimatione expensarum, non supersit, quòd saltem sufficiat solutioni dimidiæ pensionis. Quòd si sufficiat solutioni dimidiæ pensionis, tunc remissionem non esse faciendam, quia non censetur magna, sed modica sterilitas: sicuti, inquit, si quis in emptione aut venditione sit deceptus, non tamen ultra dimidium iusti pretij, non censetur læsio enormis.

Ll

Hanc

Hanc sententiam dicit Molina post Bartol. l. Licet Cod. De locato, esse communem, inquam & ipse cum Covar. supra num. 3. inclinatur. Ratio autem æquitatis, quæ propter modicam sterilitatem non sit, facienda remissio, potest esse, ut indicat Gudelinus lib. 3. de iure nouill. cap. 7. §. 4. titimus: quia è contra quogue solet acciderè, quod aliqui anni sint fertiliores supra solitum, & tamen non ideo plus soluent conductores. Si tamen aliqui anni tam notabiliter essent fertiliores, quod facile conpensarent sterilitatem, etiam magnam, aliqui alterius anni, tunc secundum iura non sset facienda remissio. Imò si sequentes id præstent, possent repeti, quod prius fuisset remissum, ut habetur in l. Si vno & l. Ex conducto D. locati. Vide Gomez, tom. 2. c. 3. n. 18. & Molina sup. n. 9.

92 Addidi supra in Responsione: si inter partes contrahentes non sit aliter conuentum: nam si inierint pactum, quod conductor quouis euentu teneatur ad integram pensionem (quod solet vocari pactum ferreum) non tenebitur locator quidquam remittere. Ut tamen sit iustum tale pactum, debet pensio esse minor, quam vbi datur locus remissioni faciendæ iuxta iurium dispositionem, idque quanti æstimabitur illud onus, seu illa renuntiatio iuris de requirenda remissione in fortuitis infortunijs prædictis: quæ etiam ex æquo & bono alioquin debet fieri.

Quod si ager locatus sit pro certa quota fructuum percipienda, ut pro dimidia, aut tertia parte, tunc nulla erit faciendæ remissio, sed poterit locans semper percipere suam quotam, paruum aut magnam, prout ager protulerit, & vastata non fuerit, ut tradit Nauarr. cap. 17. num. 190. quia partarius colonus, quasi societatis iure, & damnum & lucrum cum domino fundi partitur, ut habetur in l. Si merces 25. D. locati.

DVBIVM XVII.

Virum teneatur conductor solvere pensionem, si impediatur ab usu, vel cultura rei conductæ?

93 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Si obueniatur impedimentum ex parte conductoris, ut quia eius culpâ res perit, aut redditur inepta ad usum, vel stante re integrâ, ipse aliò auocatur pro sua voluntate, vnde fit quod non possit re uti, tenebitur, talibus non obstantibus, pensionem

integram soluere. Ita Molina Tract. 2. De contractibus disput. 493. cum Nauarr. 981 cap. 17. num. 197. sic resoluit de illo, qui non est vltus opera eius, quem condempnat ad operandum, propter impedimentum ex parte personæ ipsius obueniens: & n. 108. de illo, qui re aliâ conductâ non est vltus, ob impedimentum similiter ex sua parte obueniens, & colligitur ex l. Qui operas 38. & l. Si vno 16. D. locati. Si tamen docens, dum prior conductor non vititur, elocet alteri, debebit tantundem de pensione minuerè, quantum ab alio acceperit.

94 **D**ico 9. Secundo: Quod si interueniat aliquod impedimentum ex parte rei conductæ, absque culpa conductoris, ob quod non possit re uti, aut certe merito illam deserat, non tenebitur ad pensionem pro illo tempore. Ita Molina sup. Nauarr. n. cit. 17. n. 187. & Covar. lib. 3. Var. resol. cap. 13. nu. 8. vbi id de famulo ægrotante affirmat & probat & qq. Practicarum qu. 30. n. 3. id docet de bello, & alia quacumque iusta causa: vbi & pro iusta causa etiam allegat pestem, quæ superueniens inficit domos vicinas, & infestationem domus à malignis spiritibus, & spectris: sed non videtur id passim obtinere quoad pestem, quod conductor iure co. liberetur à solutione pensionis. Probant autem DD. assertionem ex l. Si fundus, & duabus seqq. l. Si vno D. locati.

95 **P**etes Vtrum cessante, vel sublato impedimento debeat continuari contractus? Covar. supra nu. 3. affirmat cum alijs, quos citat: Sed Molina videtur melius distinguere, quod scilicet si res non sit integra, ut quia locator inuenit alium, qui conduxit, etiam pro illo tempore, quo alter deseruit, non possit tum prior conductor cogere locatorem ad continuandum se in sua conductione: hac enim de causa videtur iura statuisse, quod debeat conductor monere locatorem, quod velit rem locatam relinquere, ut locator suæ utilitati possit consulere. Si verò res sit integra, & nihil sit, quod persuadeat, conductorem non esse cogendum, quod tum possint se mutuo cogere ad contractum continuandum. Addo, Et nihil sit &c. quia si spectatis circumstantijs aliquid sit, quod suadeat conductorem non esse cogendum, ut contractum continuet, ut v. g. quia impedimentum longo tempore durauit, & interea aliò migravit, vel sibi de alia re simili prouidit, tunc non videtur is cogendus ad continuandum: quia si talis conditio fuisset ab initio proposita, non acceptasset. In contractibus autem non censetur vniuersali pactioe comprehensum id, quod si in particulari proponeretur, ut deducendum in pactum, non acceptaretur. Quod si res locata ante tempus impletum, reddatur notabiliter

notabiliter deterior vel minus apta ad vsum ad quem conducta est, sine culpa conductoris, nec reparari possit, poterit tunc conductor rem relinquere, vel cogere locatorem proportionabiliter minuat de pensione. Ita habetur l. Habitatores in principio, & l. Si merces, §. Si vicino D. locati.

D V B I V M X V I I I.

Vtrum minor factus maior teneatur stare locationibus factis per suum tutorem aut curatorem, & Beneficiarius aut Prælati, locationibus factis de bonis Ecclesiasticis per suos antecessores?

96 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Minor finita tutelâ aut curâ, tenetur tam ipse, quam hæredes eius stare locationibus factis per tutorem & curatorem: & ipse quoque conductor tenetur illis satisfacere. Ita Molina disp. 492. & Gomf. tomo 2. Variar. Resolut. cap. 15. num. 5. cum communi DD. sententia, argumento l. Si Tutelæ D. De administratione tutorum. Ratio est, quia dum quis est legitimus administrator rerum aliquarum nomine alterius, vt sunt, tutor, curator, procurator, tunc is, cuius nomine eas administrat, non secus tenetur stare contractibus per illum factis, quam si ipse celebraisset. Si tamen minor deprehenderetur notabiliter læsus, concederetur ei tunc restitutio in integrum.

97 **D**I C O Secundò: Quando Prælati, aut Beneficiarius res suæ dignitati aut titulo beneficij sui deputatas, seu annexas, locavit ad suam particularem utilitatem & vsum, non tenetur successor in dignitate, aut beneficio stare isti locationi: sed neque etiam ipse conductor stare tenetur. Ratio est, quia finitur iste contractus eo ipso, quo dignitas, vel beneficium Ecclesiasticum transit ad alium Rectorem & Possessorem: quia non possunt de illis bonis pacisci, nisi in tempus vitæ. Ita Glossa in cap. vlt. ne Prælati vices suas: Coar. lib. 2. Variar. cap. 15. num. 6. Molina supra, & alij communiter.

89 **D**I C O Tertiò: Quando Prælati, aut Beneficiarij locant res, non ad ipsos in particulari pertinentes, sed pertinentes ad suam Ecclesiam, aut Collegium, vel Monasterium, tamquam earum legitimi administratores, & tantum locant ad tempus

de iure permissum, & seruatâ sollemnitate requisitâ, tunc successor stare tenetur contractui: & similiter conductor tenetur cum successore continuare. Si tamen Ecclesia notabiliter læsa comperiat, poterit recurrere ad beneficium restitutionis in integrum. Ratio enim eadem hinc militat, quæ in locationibus factis per tutores, vel curatores minorum. Ita Glossa, & DD. antè citati, & alij communiter.

Petes. Vtrum emptor fundi vel rei locatæ teneatur stare locationi per alium factæ? Respondetur de iure communi non teneri, l. Emptorem Cod. De loc. & cond. quia ex conductione nihil omnino iuris in re acquiritur conductori. Mortibus tamen diuersarum Prouinciarum, vt Brabantia, Flandria, Hannonia, & aliarum, contrarium obtinet, in quibus potior est conductionis, quam emptionis causa, vt notat Gudel. lib. 3. De iure nouiss. cap. 7. §. Finitimus venditioni: quamvis non in omnibus omnino oppidis aut locis istarum Prouinciarum sic seruetur. Vnde consuetudo loci est inspicienda: & forma contractus.

D V B I V M X I X.

Vtrum locator possit aliquando conductorem expellere, & quibus casibus.

RESPONDETUR, aliquando posse: 99 idque in diuersis casibus, iuxta iuris dispositionem. Primus sit, quando conductor non soluit pensionem conductionis debito tempore: l. Ælem Cod. De locato. Tempus autem debitum soluendi est illud, quod in contractu fuerit expressum: si verò nullum sit expressum, standum erit consuetudini loci. Quòd si non sit quoque firma aliqua consuetudo de tempore, quo soleant pensiones similium locationum solui, tum censetur soluenda in fine anni, etiamsi in contractu pro annua pensione ad plures annos res sit locata. Ita Glossa ad legem cit. & Doctores communiter, vt refert Nauar. cap. 17. num. 198. & Molina disp. 497. & colligunt ex l. Scire debemus, & l. Pluribus De verbar. significat. Quod si pensio sit soluenda in fructibus, tunc soluenda est post fructus collectos & non antea, si aliter non sit conuentum. Sumitur hoc ex l. Firmo, §. vlt. D. Quando dies leg. ced.

Sed controuertitur, An possit expelli conductor statim à debito tempore lapsò, si non soluerit pensionem? an verò debeat ad biennium fuisse in mora non soluendi? Omnis
L i j sis opi-

sis opinionibus respondetur, quod stando in Iure Cæsareo, non sit necessarium expectare tantam moram, vt cum Iafone & Decio docet Molina Disp. 499. quia lex Ædem, enumerans causas, propter quas expelli possit conductor ante finitum tempus, nihil meminit de morâ soluendi ad biennium: quod non omisisset, si ad expulsionem foret tanta mora necessaria. Non tamen statim ac non soluitur pensio tempore debito, potest cum effectu expelli conductor, si pensionis quam debet, offerat solutionem; sed necessaria est aliqua contumacia in non soluendo: Vnde l. Quæro §. Inter locatorem, in casu ibi proposito additur, quod conductor biennio integro non soluerit pensionem; non quod tanta mora esset necessaria, sed vt tanto clarius appareret, quàm meritò locator vellet eum expellere: quare neque Iureconsultus debet censerî hoc tanquam necessarium constituisse, quando super casu sic proposito, tulit sententiam pro locatore, & cum absoluit à poena in contractu apposita contra eum, qui ante tempus finitum resiliit à contractu, quia scilicet hoc intelligebatur, modò quisque ex sua parte satisfaceret conditionibus ex naturâ rei, aut de iure requisitis.

101 Nec obstat dictis l. Cum domini D. locati, vbi biennium expectari præcipitur à puncto, quo pensio solui debebat: quia lex illa non loquitur vniuersim, sed de particulari casu cum certis circumstantijs, quæ longiorem moram postulabant, vt de locatione domorum, aut horreorum, quæ conductor clausa reliquerat, & ipse iam absens erat: quia enim ibi solent merces, aut res conductoris recondi, præcipitur, vt non prius aperiantur, quàm lapsum sit biennium, perseverante absentia conductorum: tunc autem aperiantur coram personis publicis, & redigantur in scriptis, quæ ibi comperta fuerint.

Dixi, Stando in Iure Cæsareo: quia de Iure Canonico nõ videtur posse conductor expelli, nisi post morâ biennij, Cap. Propter sterilitatem De locatione: §. Verum: quod DD. intelligunt quando locatio est in plures annos, vt ad quinquennium vel vltra. Ita Nauarr. c. 17. n. 193. sanè Cap. Ponit, quod sit vltra biennium. Volunt autem alij, textum illum habere tantum locum, quando in contractu locationis est additum pactum de non expellendo conductore: Vide Couar. in Rubr. de Testam. p. 2. n. 12. Hinc dicit Molina, quod in tribunali Canonico standum sit dispositioni Cap. cit. vt scilicet si locatio sit plusquam ad biennium pro annuâ pensione, non prius conductor cum effectu à re conducta omnino expellatur, quam sit lapsum biennium quo fuit in mora.

Secundus casus ponitur, si quis locat domum & ex superueniente causa, quæ tempore contractus verisimiliter prævideri non potuit, contingit, quod sit ipsi domus necessaria ad vsum & habitationem, cit. l. Ædem C. De locatio: Cap. Propter sterilitatem §. Verum De locat. & ita tradunt DD. communiter, Couarr. pract. qq. c. 30. n. 3. Nauarr. & Molina sup. Exempla ponuntur, vt si domus, in qua locator habitabat, insperatè corruat, nec aliam habeat, in qua possit commodè habitare: aut si hostes ex insperato incipiant irruere in partes, vbi habitabat, sic vt non possit ibi securè remanere: Vide plura ex diuersis authoribus allegata apud Molinam Disp. 499. n. 6.

Sed quæri potest, Vtrum in hoc casu possit locator expellere conductorem, si præcesserit pactum de non expellendo? Couarr. lib. 2. Variar. c. 15. n. 4. propendet in opinionem, quod nihilominus possit, propter l. Quæro §. Inter locatorem. Vnde colligit, quod pactum illud non intelligatur in euentibus de iure exceptis. Angelus tamen ad l. Ædem Cod. De locato, & alij tenent partem negantem, eo quod eiusmodi pactum debeat aliquid operari: & hi respondent ad §. Inter locatorem, quod procedat, & vim habeat, quando conductor est in culpa, atque ad eam ex sua parte non satisfacit contractui: sicuti ibi in casu proposito, vbi à biennio non soluerat pensionem locationis: & videtur horum sententia probabilior, præsertim si accedant aliquæ circumstantiæ, quæ indicent ad eiusmodi casum aut similem excludendum fuisse pactum adiectum, quod videtur pactum per se satis importare.

Tertius Casus est, quando domus postquam est elocata, cæpit indigere reparatione necessariâ, quæ adhiberi non possit, conductore in ea habitante, cit. l. Ædem, & Cap. Propter sterilitatem supra, & affirmat communis Doctorum sententia. Finitâ tamen reparatione tenetur locator restituere domum conductori, vt absoluat totum tempus locationis. Ita Bart. cum Gloss. l. Si duo §. Cum inquilinus D. Vti possidetis: & alij.

103 Quartus Casus est, quando conductor abutitur re locatâ: vt si notabile damnum illi inferat, aut contra bonos mores vtatur, meretrices aut lenones in ea intertenendo, vel aliud turpe, & scandalosum commercium ibi exercendo, vnde detrimentum aut offensa viciniæ sequatur, l. Ædem, & Cap. Propter sterilitatem supra.

Cæterum obseruandum est discrimen inter casus illos, quod scilicet, quando ob secundum vel tertium casum expellitur aut dimittitur conductor, quod tunc ex communi

moni omnium sententiâ, sit illi facienda remissio pensionis pro rata temporis, quo non vsus fuerit domo conductâ, & sumitur ex l. Qui insulam D. locati, & cap. Propter sterilitatem. Et ratio est euidens: quandoquidem enim non ob culpam vel causam à se datam, expellatur, sed propter commoditatem locatoris, postulat omninò æquitas, quod nihil soluat pro tempore, quo non permittitur re locata uti & frui.

De alijs autem duobus casibus controvertitur inter DD. Nauar. cap. 17. n. 194. loquens de quarto casu, cum alijs quibusdam censet, nihil minuendum esse de pensione, eo quòd conductor culpâ suâ fuerit expulsus à re conductâ: vnde idem dicturi essent de primo casu. Glossa autem ad l. Eadem sup. & Glossa ad §. Verùm supra (quas sequuntur Salic. & Spec.) dicunt esse minuendum pro rata temporis: sed locatorem posse agere contra conductorem de damno illato.

Rectè autem Molina sic distinguit: quòd si locator, expulso conductore, inueniat alium, qui conducatur, sub eadem pensione, pro reliquo tempore, aut conductor talem offerat, tunc remittendum esse de pensione pro rata temporis conductori primo; sed tamen si damnum intulit rei locatæ, quod non reparauit, posse de eo aduersus illum agere. Si autem non inueniatur, vel offeratur aliquis, qui velit conducere, aut non qui tanto pretio velit, tunc quidquid minus dominus recipit pro restante tempore, hoc teneatur primus, conductor soluere, ne locator cogatur sustinere damnum ob culpam conductoris.

204 Et hoc videntur voluisse Glossæ citatæ. Id quippe inter damna illata rectè computari potest: & hæc quoque videtur esse ratio, quare dum cap. Propter sterilitatem §. Verùm De locato, dicit in 2. & 3. casu esse de pensione minuendum pro rata temporis, non idem dicat de primo & quarto casu, quia in istis semper notandum est, in his non semper, sed tantum quando non inuenitur alius, qui pari pretio velit conducere, & legitime & absque rei detrimento illâ uti.

Ex quâ autem culpâ conductor teneatur locatori, si res apud illum pereat, aut deterior fiat: & è contrario, locator teneatur conductori, si locet illi rem vitiosam, vt v. g. vasa infecta, vnde conductor patiatur damnum, quia liquores, quos infundit, corrumpuntur, satis colligi & intelligi poterit ex dictis sup. Traçt. 2. cap. 1. dub. 7. n. 20. & sequentibus.

D V B I V M X X.

Quid Emphyteusis, & quid Feudum?

RESPONDETUR: Emphyteusis conuenienter hoc pacto describitur, quòd sit contractus, quo res immobilis sub reali pensione, statutis temporibus soluendâ, conceditur alicui quoad dominium vtile: idque vel in perpetuum, aut ad tempus siue certum (quod tamen non potest esse minus decennio) siue incertum, vt ad vitam vnius, duorumve, vel plurium.

Quomodo differat à locatione, constat etiam dictis sup.

Dicitur, Quo res immobilis conceditur; quia contractus emphyteuticus non potest esse nisi de re immobili, quod iura supponunt l. 2. C. De iure emphyt. & §. Adeo Infit. De locat.

Additur sub reali pensione; ad differentiam feudi, in quo personale seruitium & fidelitas soluitur, si feudum merum sit, nihil de emphyteusi habens permixtum. Debet autem emphyteuta illam soluere intra certum tempus: alioquin amittit rem emphyteuticam cum meliorationibus quas fecit, & redit totaliter ad priorem dominum, vt tradunt Doctores communiter, & colligitur ex l. 2. & 3. C. De iure emphyt. & quidem si emphyteusis sit ecclesiastica, amittit, si per duos annos non soluat pensionem, nisi celeri satisfactione purgauerit moram: Si autem sit secularis, amittit, si per tres annos non soluerit, nec admittitur purgatio. Et quidem ipso iure res cadit in commissum: non tamen tenetur emphyteuta se illâ spoliare, antequam dominus directus declaret se velle poenam illam commissi mandare executioni, vt docent Iulius Clarus lib. 4. Sentent. §. Emphyteusis quæst. 9. Syluester V. Emphyteusis num. 7. & seqq. Et tunc tenetur cedere, nisi iure possit excipere, opponendo aliquid, quare in commissum non inciderit, vt iustam ignorantiam, aut legitimum impedimentum. Vide Iul. Clar. sup. q. 8. n. 9.

Additur etiam quo conceditur quoad dominium vtile; quia dominium directum illud retinet sibi ipse concedens: penes quem etiam manet possessio ciuiliis. Vnde fit, quod agri emphyteutici non possint quoad dominium directum præscribi ab emphyteuta, vt patet l. Malè 2. C. De præscriptione 30. annorum: quia contra possidentem ciuilitè non est præscriptio, cum hæc ipsa possessio ad præscriptionem sit sufficiens, prout latius ista explicuimus sup. Tra. 1. c. 5. dub. 2.

Vide plura, quæ ad hunc Contractum Emphyteusis pertinent, aut consequuntur l. 1. 2. & 3. C. De iure emphyteutico.

106 Feudum dictum est à fide siue fidelitate seruanda, vt communiter notant DD. quia scilicet feudatarius peculiari sacramento fidelitatis sese obstringit infeudatori. Accipitur autem nomen istud dupliciter: aliquando pro re, quæ datur in feudum: aliquando pro certi generis contractu, quo videlicet res immobilis aut æquipollens vt prædium, vrbs, pagus &c. sub onere fidelitatis & obsequij personalis, conceditur alicui quoad dominium vtile, retentâ proprietate siue dominio directo. Quare non potest feudatarius alienare rem in feudum acceptam sine consensu domini directi, ad quem pertinet inuestire, & mittere in possessionem: alioquin excidit à feudo, etiamsi alienando protestetur se alienare, saluo & reseruato consensu domini directi: Ita Iul. Clar. lib. 4. §. feudum q. 30. Syluest. V. Feudum q.

18. quia protestatio est contraria facto: unde si addat, saluo domini consensu, & non aliter nec alio modo, non excidet, vt notat Bonac. De contractib. q. 8. puncto 3. §. 4. & 7. quia tunc reuera non est alienatio, nisi accesserit domini consensus. Tenetur autem præstare obsequia personalia quando requiritur, alioquin feudum cadit in commissum. Potest autem feudum renuntiare etiam domino inuito, & sic à necessitate præstandi obsequia liberari: quia ibi non est alienatio, sed repositio rei in priori statu: ipsa vero obligatio nascitur ex re in feudum concessâ, quare hæc dimissâ cessat obligatio: Ita satis communiter DD. vt refert ex Panorm. Cap. quæ in Ecclesiam De Constit. refert Bonac. sup. §. 6. n. 4. contra Bartholum apud Clarum de Feudis q. 34. Vide plura de his quæ ad Feudum spectat apud Iul. Clarum §. feudum cit. apud Azor. 3. p. lib. 10. Syluest. V. Feudum, & Bonac. sup. puncto 3. cit.

TRACTATUS SEXTVS,

De Iudicijs: & concurrentibus in Iudicio.

CAPVT PRIMVM,

De Iudice & actu iudicandi.

DVBIVM PRIMVM.

*Vtrum iudicium sit actus
Iustitiæ?*

NOTANDVM est, varia esse significata huius nominis iudicium, vt notat Syluest. V. Iudicium in principio: & Arragon. 2. 2. q. 60. art. 1. Et quidem duo quasi sunt primaria, ex ordine siue habitudine ad quæ, videntur reliqua hoc nomine compelliari. Primò itaque significat animi nostri sententiam de quacumque re, veram vel falsam, præsertim ex aliquo fundamento seu motiuo formatam; & sic in vulgari sermone frequenter vsurpatur, & distinguitur contra simplicem apprehensionem rei, in qua non est veritas aut falsitas. Et huc pertinet acceptio illa, quæ sumitur aliquando pro vsu rationis, vt dum dicitur puer carere iudicio, & alius quilibet qui sine fundamento loquitur, aut ratiocinatur. Secundò specialiter significat sententiam

iudicis, quæ in controuersijs, & Iuris questionibus dicit & determinat inter partes, quid cui debeat. Ita sumitur l. 1. D. De re iud. & apud Iure Consullos communiter: Et in Scripturis, Ioannis c. 5. *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est*, atq; ita iudicium secundum nominis etymologiam dicitur, quasi Iurisdictio. Ex ordine autem ad hoc significatum, etiam ordinatio & instructio causæ partiū hinc, inde coram Iudice, siue processus iuridicus dicitur iudicium, quomodo sumitur hinc in titulo huius Tractatus: item locus ipse, in quo solet Iudex sententiam proferre: & poenæ & effectus, qui sequuntur ad sententiam iudicis, dicuntur aliquando iudicia: vt Marci c. 12. *Hi recipient prolixius iudicium, id est, grauius punientur*. Et sic quoque solemus de miserijs & afflictionibus obuientibus communitati & prouincijs, siue etiam particularibus personis, dicere quod sint Dei iudicia, præsertim quando nobis causæ sunt occultæ: & Psal. 35. dicitur, *iudicia tua abyssus multa*. Imò ex secundâ istâ significatione, extensum est nomen hoc, vt non tantum significet rectam determinationem in materia iustitiæ, sed etiam

etiam in materia cuiusque alterius virtutis, ut in materia temperantiae, fortitudinis &c. praesens autem dubium proponitur de iudicio in secunda significatione, ut versatur in materia iustitiae, & disputat de eo D. Thom. 2. 2. q. 60. art. 1.

Notandum Secundò: quòd Iudicium hoc, siue ista dictio seu determinatio Iuris, possit considerari dupliciter: Vno modo, quatenus Iudex dicendo ius, facit quod ex suo officio debet Reipubl. alio modo, quatenus iudicando ponit aequalitatem inter partes de suis iuribus contendentes, & cuique assignat quod secundum iustitiam illi debetur. His praemissis

R E S P O N D E O & D I C O Primò: Iudicium in secunda significatione ut à Iudice profertur ex officio, iuxta priorem habitudinem iam explicatam, est actus iustitiae elicitus ab habitu iustitiae, sicuti temperanter comedere est actus elicitus à virtute temperantiae. Ita docet Arrag. 2. 2. q. 60. art. 1. & alij. Probatur, quia iudex obligatur ex iustitia dicere ius subditis petentibus: quia propterea accipit sua stipendia siue à Principe siue à Republ. & ipse princeps, propter tale & similia ministeria, quae pro conseruatione, pace & concordia subditorum exhibet, recipit ab eis tributa & honores, ergò dictio illa iuris siue iudicium est simpliciter actus iustitiae, & quidem elicitus, sicut quilibet actus externus, qui versatur in materia propria alicuius virtutis, dici solet elici aut exerceri ab illa virtute. Et rectè quidem, quia licet talis actus non producat efficienter physicè saltem immediate ab habitu existente in voluntate, per se tamen est propria materia illius, & non pertinet ad alium habitum: atque aded potentia executrix non mouetur à voluntate, ut imbuta alio habitu, qui ex alio motiuo inclinet ipsam ad mouendam potentiam executricem, ut iam supponimus, sed à voluntate ut imbuta habitu iustitiae, qui ex propria ratione inclinat voluntatem ad mouendam potentiam executricem in talem actum: vnde merito dicitur elicitus ab illa virtute. Quando autem voluntas inclinatur ab aliquo habitu, ut eliciat volitionem alicuius actus externi, & ad illum moueat potentiam executricem, qui non sit propria materia illius habitus, tunc dicitur & talis volitio, & ipse actus externus non elici, sed imperari tantum ab isto habitu virtutis: quae hic per occasionem dicta sint, quia saepe possunt vsui venire.

D I C O Secundò: Iudicium Iudicis quatenus inter partes litigantes ponit aequalitatem, & assignat unicuique quod illi ex iustitia competit, rectè dicitur actus elicitus à Iurisprudencia, & imperatus suo modo à iu-

stitia. Est D. Thomae 2. 2. q. 60. art. 1. partim in corpore, partim in Responsione ad 1. Idem significat ibidem Arragon. & Sorò lib. 3. de Iust. & Iure q. 4. art. 1. vbi dicit Iudicium esse prudentiae tamquam preferentis: Iustitiae tamquam inclinantis hominem ad rectum iudicium.

Prior pars colligitur ex illo Apostoli 1. ad Corinth. 2. *Sic non est inter vos sapiens quisquam qui possit iudicare inter fratrem suum:* vbi indicat iudicium esse actum intellectus & prudentiae. Et probatur ratione, quia omnis actus, quo iudicamus de conformitate ponenda in opere cuiuscumque virtutis ad regulas illius, est procedens à scientia seu cognitione talis virtutis, eiusque proprii obiecti; ergò etiam determinatio & dictio iuris seu iusti elicitur à iustitiae & iuris scientia.

Probatur pars posterior, quia omne iudicium quoque rectum de conformitate operis ad regulas virtutis, est simul pendens suo modo ab ipso virtutis habitu, quatenus hic disponit, ut loquitur D. Thomas, atque etiam inclinat intellectum ad operandum iuxta exigentiam & regulas talis virtutis; ergò etiam iustitiae habitus disponit & incitat, ut Iudex conformiter dicat & determinet in negotijs secundum exigentiam & regulas iustitiae. Hinc & mouet ad merita causae diligenter examinanda, ut conueniens iudicium feratur: quia occultam quaedam naturali consensione potentiarum fit, ut motus vel inclinatio vnus, etiam suo modo disponat, & quasi trahat alteram ad sui conformitatem. Vnde dici communiter solet, quòd quisque iudicat de rebus, secundum quod affectus est: operatur enim suo modo affectus, ut obiectum illi conforme & gratum, iudicetur ab intellectu tamquam conueniens & amplectendum. Hinc itaque affectus iustitiae in voluntate residens operatur hoc, ut quae iustitiae conformia sunt, apprehendantur ab intellectu, & iudicentur tamquam bona & prosequenda, propter honestatem iustitiae: sicut & affectus temperantiae facit apparere & apprehendi opera temperantiae ut bona & amplectenda. E contra quoque fortis apprehensio & resolutum iudicium intellectus, plurimum valet ad mouendos affectus voluntatis. Est igitur iudicium actus iustitiae, quatenus haec disponit & inclinat hominem ad dicendum ius conforme regulis & rationi ipsius iustitiae.

D V B I V M I I.

Vtrum licitum sit iudicare?

Intelligitur Dubium de iudicare, prout videlicet significat determinare aut dicere ius inter partes, quae aliquam inter se

LI iij habent

habent difficultatem siue controuersiam in materia iustitiæ, siue de iure suo. Ita de illo disputat D. Thom. q. 60. cit. art. 2. Negarunt Waldenses hæretici inter Christianos, licita esse iudicia, vt refert Castro V. Iudex, quos nostri temporis Anabaptistæ sequuntur, vt refert Bellarm. tomo I. Controuers. 5. lib. 3. c. 9. & pro hoc suo errore, diuersas allegant Scripturas noui Testamenti, vt Matthæi 7. *Nolite iudicare, vt non iudicemini.* Lucæ 6. *Nolite iudicare, & non iudicabimini:* ad Rom. cap. 2. *Propter quod inexcusabilis es, ô homo omnis, qui iudicas: in quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas.* Et cap. 14. *Tu quis es, qui iudicas alienum seruum: domino suo stat aut cadit.* Iacobi 4. *Tu autem quis es, qui iudicas proximum.*

His tamen non obstantibus Catholica doctrina habet, licitum esse iudicare seu ius dicere inter partes, quæ aliquid habent aduersus se inuicem super iuribus vel iniurijs, seruatis illis, quæ ratio iustitiæ exigit: puta quod secundum virtutem iustitiæ feratur iudicium ab eo, qui auctoritatem habet, & secundum rationem prudentiæ. Ita docet D. Th. loco citato, & DD. omnes.

6 Probari potest Primò ex Scripturis: Deuteron. c. 16. *Iudices & magistros constitues in omnibus portis tuis, vt iudicent populum iusto iudicio:* vbi Dominus manifestè non tantum approbat, sed etiam instituit iudicium. Et ne dicant hæretici, licitum quidem fuisse iudicium tempore legis antiquæ, sed à Christo Domino prohibitum in nouo Testamento, probatur idem ex Apostolo 1. ad Corinth. 6. *Audet aliquis vestrum habens negotium aduersum alterum, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos?* Et Paulò infra *Etsi in vobis iudicabitur mundus, indigni estis, qui de minimis iudicetis.* Et rursum: *Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum.* Quibus omnibus apertissimè significat Apostolus, nullo modo illicitum aut prohibitum esse fidelibus Christianis, quod inter fratrem & fratrem, qui aduersus se inuicem habent negotium, dijudicent & ferant sententiam, ad difficultatem & controuersiam sopiendam, unicuique attribuendo quod illi debetur: imò simpliciter hortari videtur Sanctos, vt sic difficultates inter fratres seu proximos oborientes dirimant; ergò &c.

7 Probatur Secundò: quia seruatis, quæ ad iustitiæ rationem pertinent, iudicare est actus virtutis: nulla autem subest ratio, quare actus ille debeat dici illicitus aut prohibitus. Accedit quod actus ille in Republica omninò necessarius sit ad conueniens regimen humani generis, & quasi ex natura rei comitetur superioritatem & auctoritatè regiminis. Vnde & Hebræi primos suos rectores appellarunt Iudices. Quamuis ergo præcepta iudicialia legis veteris cessauerint,

non tamen ideo extincta sunt iudicia: quia Iudices esse, eosque adiri, & eorum sententijs obedire, non iudiciale tantum fuit, sed omninò morale ex ipsis principijs moralis Philosophiæ & dictamine rationis descendens: cuiusmodi non solum non sunt à Christo sublata; quin etiam perfectius in lege noua meritò debeant obseruari.

Ad Scripturas itaq; in contrariū allegatas. 8 Respond. eas verisimiliter omnes agere de priuatis iudicijs hominum particularium; in nulla autem ex illis, sermonè esse de iudicio publico, quod à Superioribus legitimâ auctoritate exercetur, seruatis iustitiæ legibus circa subditos, ad eorum quæstiones & lites dirimendas ac sopiendas. Et quidè Matthæi cap. 7. & Lucæ 6. reprehendit Christus iudicia illa nostra, quibus tamquam seueriores, aut sinistrores censores solemus aut proximorum defectus etiam aliquando leuiore, multum aggrauare, & grauioris reatus condemnare, aut sine sufficienti fundamento, mala de fratribus opinari, proprios interim defectus maiores non considerantes, neque eos in nobis ipsis redarguentes, & multò minùs emendantes, quod valdè vitiosum est. Ita ferè D. Hieron. & ex adiunctis facilè hic sensus intelligitur: Addit enim Christus: *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides,* & alia similia. Apostolus autè ad Rom. cap. 2. redarguit eos qui eadem turpia facta committebant, quæ in alijs culpabant, & poenas aut supplicia mereri intelligebant ac iudicabant, non quidem quod in eo malè iudicarent, sed quod se inexcusabiles ostenderent, eadem faciendo quæ sano iudicio condemnabant. Vnde sequitur; *Existimas autem, ô homo, qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu es fugies iudicium Dei?* Cap. autem 14. redarguit illos qui fratres seu proximos propter res siue actus indifferentes pro illo tempore, iudicabant tamquam malè secundum religionem Christianam conuersantes, & propterea dissensiones ac dissensiones suscitabant in Ecclesia: quod fieri prohibet, quia non erant illi constituti ad iudicandū de fratribus super talibus rebus aut factis: & proinde vult quod à talibus iudicijs tamquam ad ipsos non spectantibus abstineant, & concordiam ac pacem inter fideles conseruent & foueant. D. Iacobus quoque non agit de iudicio publico, sed priuato quo quisque suspicioso animo sentit malè de proximo. Patet ex antecedentibus: præcedit enim; *Nolite detrahere alterutrum fratres mei: qui detrahit fratri* (scilicet verbis iniquis) *aut qui iudicat fratrem suum* (scilicet corde malo suspicioso) *detrahit legi,* & iudicat legem. Detrahit (inquit) legi & iudicat eam, quæ scilicet ista prohibet: quatenus enim contra eam agit, videtur suo facto legem dimi-

nucere

nere & extenuare, & eam iudicare, quasi male prohiberet detractorem & temerarium iudicium, seu suspicionem.

9 Sed maior est difficultas, vtrum tempore nouæ legis licitum sit Christiano in publico iudicio cõtendere, seu causam agere contra alterum: quamuis enim iudicium publicum ferre, quo lites dirimuntur & terminantur, sit licitum & sanctum, vt modo ostendimus; nihilominus in iudicio litigare posset esse prohibitum & prophanum: neque enim, tametsi rixas, siue pugnas componere, aut dirimere, licitum sit & bonum, ideo rixari & pugnare bonum aut licitum est. Vnde pro negatiua parte sic arguitur ex Scriptura: Christus Lucæ 6. dicit: *Qui aufert qua tua sunt, ne repetas.* Et Matthæi 5. *Et ei, qui tecum vult in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimittite ei & pallium:* quibus Dominus tam sustinere partes Rei, quam partes Actoris in Iudicio, videtur prohibere. Quod autem verba illa non tantum sint consilij, vt quis respondere posset, sed præcepti, Probari potest ex Apostolo 1. ad Corinth. cap. 6. vbi grauerit Corinthios arguit, quod iudicio contenderent: & tandem addit: *Iam quidem omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos:* & licet vocabulum Græcum quod interpres noster vertit delictum, significet proprie minorationem seu diminutionem, vt notat Estius in suis commentarijs: vnde existimari posset, quod Apostolus tantum velit esse quendam recessum à perfectione Christianâ, tamè antiqui plures intellexerunt illo nomine significatum esse delictum seu peccatum proprie dictum, vt D. Chrysostomus qui crimen vocat (id est peccatum) iustâ Pauli accusatione dignum. Similiter Theophylactus: Ecumenius, Primarius, Sedulius, vt refert Estius. Idem amplius confirmari potest ex D. Aug. qui cap. 78. Enchyridij ita de hoc loco Apostoli scribit: nam & hic posset putari iudicium habere aduersus alterum non esse peccatum, sed tantummodo id, extra Ecclesiam velle iudicari, nisi secutus adiungeret: *Iam quidem omnino delictum est inter vobis; quia iudicia habetis inter vos.* Et ne quisquam hoc ita excusaret, vt diceret iustum se habere negotium, sed iniquitatem se pati, quam vellent à se, Iudicum sententiâ remoueri, continuo talibus cogitationibus vel excusationibus occurrit, atque ait: *Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem parimini?* vt ad illud redeatur, quod Dominus ait: *Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & iudicio tecum contendere, dimittite illi & pallium;* & alio loco: *Qui abstulerit tua noli repetere.* Prohibuit itaque suos de sæcularibus rebus cum alijs hominibus, habere Iudicium, ex qua doctrinâ dicit Apostolus esse delictum. Hætenus August. qui similia habet etiam in enarratione Psal. 80. vbi eos qui sua in Iu-

dicio repetunt, numerat cum illis, qui super fundamentum, quod est Christus, ædificant, lignum, fœnum, stipulam, volens declarare quod non sine peccato veniali contendatur iudicio, & Concione 24. in Psal. 118. vocat sic litigantium vitiosas & negotiosas cupiditates. Pro difficultatis huius resolutione respondeo &

Dico Primò: non est per se, ac intrinsecè malum, aut illicitum in iudicio, sua repetere, vel sua ibidem defendere. Ita docet Estius in commentarijs suis ad citata Apostoli verba: estque communis & certa doctrina.

Probari potest primò ex veteri lege, ex quâ satis constat Dominum probasse iudicia, ac etiam remisisse homines ad iudices in suis controuersijs: ergo Iudicem interpellare & coram illo causam agere, aut defendere non est intrinsecè malum.

Probatum Secundò: Quia actus illi, repetere scilicet sua in iudicio, aut sua ibi defendere, per se neque repugnant iustitiæ, neque Charitati: imò aliquando seruire possunt multum charitati proximi, quatenus mediantibus illis, proximus ab iniustitiâ liberatur, in qua alioquin perseveraret. Vnde D. Gregorius in moralibus sic scribit: *Quidam dum temporalia à nobis capiunt, solummodo sunt tolerandi, quidam verò æquitate seruata, sunt prohibendi, non solâ curâ ne nostra subtrahantur, sed ne rapientes non sua, semetipsos perdant: quod vel aptissime fit, quando per iudicem curantur prohiberi.*

Hinc & D. Th. sup. q. 43. art. 8. docet propter eos qui ex malitiâ, scandala concitant, non esse temporalia dimittenda: qui & hoc noceret bono communi, daretur enim malis (inquit) rapiendi occasio, & noceret rapientibus qui retinendo aliena, in peccato remanerent: atque ita ibidem interpretatur præceptum Christi, & Apostoli ex D. Aug. libro de sermone Domini in monte. cap. 35. & 36. esse intelligendum secundum præparationem animi, vt scilicet homo sit paratus, potius pati iniuriam vel fraudem, quàm iudicium subire si hoc expediat: quandoque autem (addit) non expedit. Ex quibus omnibus satis intelligitur, non esse per se malum aut illicitum subire iudicium, & sua in iudicio repetere aut defendere.

Dico tamen Secundò: Ex sententia Apostoli Pauli, sicut eum intellexerunt D. August. & alij multi scriptores antiqui antè citati, delictum & peccatum saltem veniale est, iudicio contendere pro rebus temporalibus, atque adeo à Christo prohibitum, non ratione sui, sed propter multa incommoda & mala, quæ solent comitari aut esse coniuncta, nisi tamen occurrant alia bona, aut iustæ necessitates, quæ valeant illa incommoda & mala

& mala compensare. Ita ferè Estius loco citato: suscipiuntur enim huiusmodi lites vt plurimum ex inordinato rerum temporalium amore, quem vt Christiani excluderent, voluit Apostolus eos à iudicijs abstinere; contendit namque Christianus (inquit D. Aug. in citata enarratione Psalmi 80.) pro rebus terrenis amplius, quam decet eum, cui promissum est Regnum Cælorum, nec totum cor sursum leuat, sed aliquam partem eius trahit ad terram.

12 Deinde non exiguum malum est, iactura temporis, quam communiter pati solent litigantes: idque non sine detrimento pacis & tranquillitatis internæ animi, quam maximè debent Christiani sollicitè intendere & quærere: propter quod malum vitandum, mandat etiam Apostolus, vt tempus redimamus: ad Ephesios 5. & ad Colossenses 4. cap.

Denique, contentiones istæ in iudicio non solent carere magno periculo multarum offensionum quæ ex illis nascuntur, siue ex vnâ, siue ex alterâ parte litigantium, vt sunt sinistrae suspiciones, detractiones, animosum ab inuicem alienationes & acerbitates & similia; quocirca nisi aliud adsit motuum honestum, & bono aliquo maiori, dispendium istud spirituale compensetur cum studio cauendi pericula iam dicta, non sine peccato lites eiusmodi forenses suscipiuntur, ac minus sine peccato aguntur, quantumuis quidam nimis cupidi suarum rerum possessione (ait Estius) reclamationem.

13 Additur itaque in conclusione, nisi occurrant alia bona, aut iustæ necessitates quæ valeant illa incommoda compensare, quia multis casibus, delicto carer, imò laudabile & pium, ac necessarium est, iniuriam iudicio repellere: quemadmodum vbi quis non suum ac priuatum, sed publicum alicuius communis agit negotium, vt ecclesiæ, monasterij, collegij, præsertim si ex obedientia, aut ex officio id faciat: quamuis aliquando ipsa communitas tota possit quoque hæc in parte esse immoderata, sicut & particularis persona: quod forsitan non raro obuenit.

Similiter vbi quis bona pauperum, pupillos, aut viduarum iniuste ablata, aut male alienata repetit, vel ne auferantur obstitit. Rursus vbi quis sua repetit quæ coniugi & liberis alendis sunt necessaria, aut sibi quoque ipsi. Denique quando aduersarius videtur futurus audacior ad nocendum, & illaturus pluribus alijs iniuriam, si auctoritate iudicis non reprimatur. In talibus enim casibus non ex priuato amore temporalium secundum se, suscipiuntur lites, sed ex alio honesto ac iusto motiuo, & spectantur illa bona cum certo ordine, quo cum procuratio eorum est pia, & secundum rationis dictamen adhiberi potest. Et hinc quoque illius temporis quod istis impenditur non cer-

setur quis omnino pati iacturam.

Quod autem ad pericula offensionum & amaritudinum attinet, debent hæc caueri etiam ab illo qui aliquo ex dictis titulis litem suscipit, ac inprimis, vt in se talibus passionibus non indulgeat; imò si existimaret non posse se lites prosequi absque eiusmodi malis passionibus, non liceret ipsi, se litibus immiscere: quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona. Debet præterea etiam adhibere cautelam; ne aduersæ parti det causam acerbitalis vel odij: si verò illâ adhibitâ nihileminus pars aduersa odium concipiat, censetur alter qui ex talibus rationibus litem agit, se habere permissiuè tantum ad illud, nullo autem modo eorum esse causa vel illis cooperari.

D V B I V M I I I.

Quale peccatum sit iudicium suspiciosum siue temerarium.

14 **D**ocet D. Thom. hic q. 6c. art. 2. Ad iudicium, vt sit verè actus Iustitiæ, tria requiri: primo quidem, vt procedat ex inclinatione Iustitiæ; Secundo, vt procedat ex autoritate præsentis, Tertio, vt proferatur secundum rectam rationem prudentiæ. quas conditiones indicat quoque Scriptura Exod. cap. 18. quando letrosacer Moyse dixit: *Provide de omni plebe viros sapientes, & timentes Deum in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam, & constituat ex his Tribunos, Centuriones, & Decanos qui iudicent populum omni tempore, &c.* In hoc namque quod dicitur, Elige viros timentes Deum in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam, explicatur prima conditio, quæ est vt iudicium procedat ex inclinatione Iustitiæ: & in eo quod dicitur constituat ex eis Tribunos, Centuriones, explicatur secunda: & tandè quando dicitur: Elige viros sapientes, explicatur tertia.

15 Contra hanc autem peccatur, vt cit. loco docet, quando deest certitudo rationis, puta (inquit) cum aliquis de his iudicat quæ sunt dubia vel occulta, ob leues coniecturas, siue ex leuibus iudicijs: quod vocat iudicium suspiciosum vel temerarium. Dicitur ob leues coniecturas, siue ex leuibus iudicijs, quia quod ex iustis rationibus format, non est dicendum temerarium vel suspiciosum, etiamsi quoque sit de malefactis, aut defectibus alterius. Solet autem formari vel de internis, vt dum iudicamus de intentione, vel de interna animi dispositione alterius; aut de externis factis quorum auctor est occultus, aut denique de futuris, vt hunc futurum furem, aut latronem, vel num. quæ emendam furem. Colligitur hoc ex D. Aug. lib. 2. De serm. Domini in monte c. 28.

Observan-

16. Observandum autem est, tres dari veluti gradus iudicii temerarij, iuxta D. Tho. q. 67. artic. 3. Caietanum verò ibidem assignare quatuor.

Primus est quando ex levis iudicijs quis tantum dubitare incipit de bonitate alterius.

Secundus, quando quis sine iure suspicatur de proximo, sed non firmiter adheret.

Tertius, quando eo quis progreditur ut iam ex levis coniecturis firmiter iudicet in animo rem tali vel tali modo se habere.

Quartus denique quando procedit quis ulterius ad ferendam sententiam foris: Inter secundum autem & tertium ponunt nonnulli alium adhuc medium, scilicet opinionem atque ita volunt esse 5. gradus. Hi gradus ita se habent ut maiora iudicia requirantur ad suspensionem, quam ad dubitationem ad hoc ut liberetur à temeritate, & maiora ad firmum iudicium formandum, quam ad suspensionem vel opinionem: & insuper maiora ad iudicium dicendum, quam tantum in mente formandum.

Hic itaque positis, Queritur: Quale peccatum sit iudicium temerarium?

17. **RESPONDO & DICO** Primò: Temerarium iudicium Iudicis prodiens in actum externum semper est peccatum mortale contra iustitiam. Ita docet D. Th. quæst. citata art. 3. & alij communiter.

Ratio est: quia Iudex ex officio & ex iustitia tenetur iudicare ex iustis & sufficientibus motibus: alioquin iniuriam facit partibus dum abiudicat, vel exponit se periculo abiudicandi parti alterutri, quòd ex iustitia ipsi competit: unde si abiudicaverit, obligabitur ad restitutionem.

18. **DICO** Secundò: Iudicium temerarium siue suspiciosum hominis privati in animo residens non est peccatum, quamdiu quis non advertit se male iudicare aut sentire de proximo: postquam autem cœperit advertere, saltem semiplenè, iam erit peccatum veniale, nisi illud removeat: ante plenam verò advertentiam nunquam est peccatum mortale; Est doctrina communis: & constat ex generalibus principijs de actibus humanis & de peccatis in genere.

Querit quid si dubitet aliquis, utrum perfectè adverterit in se suspiciosum illud iudicium de proximo an imperfectè tantum? qualiter censebitur iste peccasse?

Responderetur, de illo sentiendum esse iuxta communem regulam, quam solent DD. tradere de talibus casibus, quod nimirum si ille timoratur sit conscientie, & sentiat se ita affectum, quod nullo modo vellet Deum mortaliter offendere propter quæcumque commoda aut incommoda, tunc presumendum esse, non fuisse deliberatum & præfectum consensum; si autem sit laxioris vite qui parum solet esse sollicitus, utrum

mortiferè peccet, an non, tunc potius inclinandum in eam partem, quod consensus fuerit plenus & perfectus, quare oportebit cum confiteri, si materia sit gravis; Vide Aragon. 2. 2. q. 60. art. 31.

DICO Tertio: Iudicium temerarium cum plenà animadversione, si firmum & quasi moraliter certum formetur in re gravi contra proximum, ordinariè est peccatum mortiferum contra iustitiam. Colligitur ex D. Th. sup. & tradunt DD. communiter.

Probari autem potest primò ex Scripturis antea dub. 1. allegatis & ibidem explicatis, ut Matthæi 7. Lucæ 6. 1. ad Corinth. 4. Jacobi 4. quod & Confirmatur ex cap. 8. Zachariæ. ubi cogitare in corde malum contra amicum, numeratur inter illa, quæ odit Dominus.

Probatur Secundò ratione, quia per eiusmodi iudicia irrogatur gravis iniuria proximo: quando quis sic male de proximo iudicat in animo: ex levi vel nulla causa: ledit enim bonam ipsius æstimationem, quam in animo ipsius iure possidebat: quia cuilibet ius creatum est, ut de illo bona habeatur opinio, aut saltem non mala, nisi sufficientia argumenta aliud suadeant; iuxta regulam iuris: quisque præsumitur bonus donec probetur malus.

Accedit quod sic iudicans vsurpet quodammodo iudicium Dei, cuius solius est de occultis iudicare, præsertim quando de intentione alterius præsumit malè iudicare, unde etiam Deus quædam sit iniuria: ut indicat Apostolus 1. ad Cor. 4. dum sic scribit: *Nolite ante tempus iudicare quoad vsque veniat Dominus qui manifestabit occulta cordium.*

Observandum tamen est, si argumenta non essent quidem omnino sufficientia, sed tamen aliqua haberent verisimilitudinem, sic ut licet non omnino à temeritate excusaret, nihilominus eam notabiliter censerentur diminuere, ex eo capite fieri posse, quod iudicium hoc à peccato mortali, quamvis non à veniali excusaretur.

Dixi in materia gravi, quia si quis temerè iudicet in materia parvi momenti, aut quam proximus parvi facit, non committet peccatum mortiferum, sic temerè iudicando: sicut non peccat mortaliter peccato detractionis qui leve aliquod vitium ut defectum venialem alterius, alijs refert. Quæ autem materia in genere Detractionis censeatur levis aut parvi momenti, latè explicuimus supra Tract. 4. cap. 1. dub. 3. n. 11. & aliquot sequentibus: & quæ in Detractione est parva, etiam debet parva ceneri in temeraria suspitione, vel iudicio sinistro de proximo, quare ista hic non repetimus.

DICO Quarto: Si quis non iudicet firmiter, sed tantum dubitet aut suspicetur ex iudicijs insufficientibus, non erit ordinariè nisi peccatum

peccatum veniale. Colligitur ex D. Thom. art. 3. citato, & docet Caiet. ibidem. Dom. Soto libro 3. q. 4. art. 3. Nauarr. in Comment. super Rubr. de Iudicijs: Lufius Turr. in 2. 2. De Iudicio Disp. 4. dub. 3. n. 7. & alij plures: dicitur autem quis suspicari dum assentitur quidem, sed debilitate & dubitante.

Ratio itaque est: quia propter dubium adiunctum eiusmodi imperfecto iudicio, tum etiam propter facilitatem qua intellectus ad eiusmodi actum prolabitur, non censetur per eos, grauis iniuria inferri.

22 Dixi ordinari: quia interdum fieri potest, quod male suspicari de proximo, imo & de eo dubitare, esset peccatum mortale, ut si quis ex nullis, aut leuissimis argumentis ex quadam maleuolentia suspicaretur graue scelus de viro a quoq. boni nominis & famae, nec veller eam suspicionem deponere quantumuis aduerteret eam non esse fundatam, aut non nisi leuissime, ita docent Soto sup. Mald. Tract. 6. cap. 1. dub. 2. & alij mox citandi, qui etiam magis generaliter, hoc de suspitione videntur docere.

Ratio reddi potest: quia talis suspicio vel dubitatio non procedit ex debilitate intellectus aut fragilitate aliqua, sed ex malitia, qua sine ratione & fundamento vult malum de proximo suspicari, ut eum forsitan non cogatur in animo sibi praeferre, sed liberius ipsum contemnat. Solent autem eiusmodi suspiciones saepius formare de alijs, qui ipsi occultis vitijs sunt obnoxij, vnde existimant alios sibi esse similes, ut indicat D. Thomas loco citato.

23 Loquendo itaque de huiusmodi suspitione deliberata locum habere poterit sententia quorundam vt Bannesij, Salonij, & Petri Arragonij 2. 2. ad art. 3. q. 60. sicuti notat Turrianus sup. qui generaliter videntur dicere omnem suspitionem temerariam de graui malo proximi, si deliberata sit, esse peccatum mortiferum. Sed si absit illa pertinacia & plenissima aduertentia non tantum ipsius suspitionis sed etiam tantae temeritatis quod scilicet aduertat sine fundamento se ita suspicari, verisimilius est non esse mortiferum, iuxta assertionem quartam ante positam: Estque id conformius doctrinae D. Augustini Tractatu 90. in Ioannem, vbi de huiusmodi iudicijs & suspitionibus agit.

24 Petes Primò: Vnde dignosci possit, an quis iudicet? an suspicetur tantum? Respondetur Caiet. hic q. 60. art. 3. insinuat hanc regulam: si quis assentiatur sic vt rogatus responderet, se ita putare, tamen posse se falli, neque habere pro certo, tunc censetur esse tantum suspicio: si autem sic assentiatur vt responderet se habere illud pro re moraliter certa, aut se non dubitare quod tunc censetur iudicium.

Quare obseruandum est ad iudicium non requiri tantam firmitatem assensus, quae omnem omnino formidinem de opposito excludat, vt rectè docet Arragon. Iteo eis, contra quosdam qui videntur id existimare: hoc enim ad morelem certitudinem non est necessarium: nam si is qui dicit se moraliter certum de re aliqua, interrogaretur an putaret nullam falsitatem aut errorem illo modo posse subesse, sepius responderet se non omnino ita hoc tenere: nec velle assentire.

Petes Secundò: In quo sita sit iniuria quae per dubitationem de probitate aut improbitate alterius, censetur ipsi inferri, cum non teneamur posituè iudicare proximum esse probum; quandoquidem liceat mentem ad alia convertere, & nolle circa illam considerationem occupari?

Respondetur, iniuria quae dubitando inferitur, sita est in eo, quod argumentis leuibus & insufficientibus aliquis putat probitatem alterius esse ambiguam: quamuis enim possim nihil iudicare, tamen si velim mente circa illum versari, non possum sine iustis rationibus, eius probitatem iudicare ambiguam.

Petes Tertio: Quomodo facienda sit restitutio, si iudicia temeraria fuerint tantum interna. Respondetur, quandoquidè per solum iudicium non inferatur exterius damnum, hinc quoque non opus esse externam restitutionem, quod significat D. Thom. art. 3. cit. ad 3. tamè generatim de restitutione loquendo, esse hic etiam aliquam faciendam, quae fieri potest, reponendo existimationem de proximo in animo suo, eo loco quo prius habebatur, opinando & bene iudicando de proximo, vti prius ipse opinabatur, aut alij boni viri opinantur, non obstantibus leuiculis illis argumentis quibus fuerat motus ad malè suspicandum vel iudicandum de proximo.

D V B I V M I V.

An dubia in meliorem partem sint interpretanda?

27 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Quando agitur de iudicando de rebus, vt quando quaeritur, vtrum talis contractus sit licitus, vtrum hæc sit materia talis Sacramenti, tunc dubia non sunt in meliorem partem interpretanda, sed res suis æstimanda est momentis. Est D. Thom. q. 60. art. 4. ad 2. &

Ratio est; quia iudicium illud est speculatiuum, & id vnum agitur vt inquiratur veritas; nec timetur ne cuiquam fiat iniuria de rebus verè iudicando.

DICO

28 **D I C O** Secundò: Quando agitur de iudicio de personis quoad bonam vel malam de illis existimationem, tunc dubia in meliorem partem sunt interpretanda. Ita D. Tho. sup. In Corpore, & alij DD. communiter. Colligit illud D. August. libro 2. De sermone Domini in monte Cap. 28. ex illis verbis Christi: *Nolite iudicare, & non iudicabimini*: hoc loco (inquit) nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Idem docet D. Bernardus Sermone 4. in Cantica: *Etiamsi peccaram quid actum deprehendas* (inquit) *ne sic iudices proximum: magis autem excusa intentionem, si non patet opus, puta surreptionem, puta ignoracionem, puta casum interuenisse. Præscribit hoc ipsum etiam Seneca, gentilis Philosophus lib. 2. De ira cap. 4. Simplicitate opus est, & benigna rerum æstimatione, ut nihil nisi quod in oculos incurrat, manifestumque erit, credamus, quod videlicet famam proximi concernit.*

29 **D I C O** Tertio: Quæ positiuè dubia sunt, id est, sic ut pro vtraque parte suppetant probabilia argumenta, non tenemur semper in meliorem partem interpretari, actu positiuo iudicando proximum esse re ipsa innocentem, aut eum esse habendum innocentem, sed satis interdum erit suspendere iudicium, & mentem aliò diuertere. Ita Caiet. ad articulum 4. sup. citatum: ibidem Arragon. & alij.

Ratio est, quia licet teneat in meliorem partem inflectere mentem, supposito quod velim iudicare, vel animo statuere aliquid de statu proximi, tamen absolutè non teneor actu positiuo aliquid animo statuere de illius probitate aut improbitate, atque ita possum tunc suspendere iudicium. Quod euidentius patet circa eos de quibus neutram in partem habemus positiuum iudicium, eo quod res ipsorum nobis penitus sint incognitæ.

Valdè ramen consultum fuerit etiam dubia interpretari positiuè in meliorem partem, quia hoc charitati magis est consentaneum: imò si contingat nos tentari ad malam concipiendam existimationem de proximo per prauas suggestiones siue hominum, siue dæmonum, ad quam tentationem superandam fuerit necessarium positiuè benè opinari de proximo, tenebimur omnino positiuum iudicium de eius probitate formare, ut benè notat Arragon. artic. 4. citato.

30 **D I C O** Quarto: Quando vtriusque suppetunt argumenta ad probabiliter opinandum vtramuis partem, non videtur esse peccatum, saltem mortale, apprehendere, quod speculatiue loquendo, talis verisimiliter sit improbus. Ita Malderus Tract. 6.

Wiggers De Iure & Inst.

cap. 1. dub. 4. assertione 4. Lessius lib. 2. cap. 29. dub. 4. Probatum, quia cum argumenta suppetant sufficientia ad talem speculatiuam apprehensionem cum formidine de opposito generandam in animo intelligentis, non iniuriolè agit quis cum altero si ex illis talem forme apprehensionem. Non tamen ideo huic licebit opinari practice illum esse improbum, sic videlicet, ut iudicet illum à se vel alijs esse habendum pro homine malo, quia tamen si speculatiuè propter argumenta verisimiliter sit improbus, non tamen propterea debet talis practice haberi, dubio enim speculatiuo stante, melior est conditio possidentis. Imò nec charitati satis erit consentaneum, vel formare apprehensionem quod alter, speculatiuè loquendo, sit probabiliter malus: estque periculosum ne inde ad practice malè sentiendum de proximo descendatur, quare licet per se non sit peccatum, saltem mortale, ut diximus, tamen meritò erit sollicitè ab eiusmodi apprehensionibus cauendum.

D I C O Quintò: Quando agitur de damno vel incommodo vitando in nobis, vel in proximo, tunc dubia poterimus interpretari in partem deteriorem, quasi per suppositionem, ut loquitur D. Thomas: siue hoc sensu, ut non quidem iudicemus proximum esse habendum pro improbo, vel auctore alicuius criminis, sed iudicemus sic nobis exterius cauendum esse, ac rebus nostris consulendum, perinde ac si dubia esset eius probitas. Colligitur ex D. Thom. artic. cit. ad 3. & sic docent Arragonius ibidem, Malderus supra, & alij, qui dicunt tunc, dubia in deterius interpretanda, non definitiue iudicando, sed per quandam suppositionem, veluti timendo malum à proximo.

Sic quando recipimus ignotum, possumus cauere nobis & rebus nostris, perinde ac si dubia esset eius probitas, nullo tamen modo habentes illum pro improbo, neque absolutè de hoc dubitando, sed securius volentes prouidere rebus nostris. Ita quoque superiores interdum monent, aut castigant subditos ob iudicia quædam dubia, ne fortè mali sint, quamuis eos pro malis nò habeant, & eorum facta & intentiones in animo excusent: nam & superiores hanc regulam de dubijs in meliorem partem interpretandis quoad internam existimationem & affectum seruare debent, quamuis in ordine ad emendationem, vel ad cautelam in futurum possint ita se exterius gerere ac si subditi obnoxij essent dèbitis panis.

M m D V B I V M

DUBIVM V.

Vtrum sit semper secundum leges scriptas iudicandum.

32 **P**roponit hoc D. Tho. quæst. suprâ citata artic. 5. Respondet autem per duas Conclusiones: Prior est: Si legis scriptura, siue leges scriptæ contineant ius naturale, prout sæpius contingit, tunc semper secundum illas est iudicandum. Ratio per se evidens est; quia iuri naturali contrauenire semper iniquum est, & illicitum.

Posterior est: Etiam si leges scriptæ tantum contineant ius positium, etiam tunc secundum illas est iudicandum. Probatum ex D. August. lib. de vera Relig. cap. 31. ubi scribit, quod licet quando leges instituuntur, de illis iudicent homines qui eas instituunt, tamen cum fuerint institutæ, & firmatæ, non licebit iudicibus de eis iudicare, sed secundum illas. Idem docet D. Greg. & refertur Cap. Summopere, causa 11. qu. 3. Quod etiam ordinariè locum habet in supremo principe, ut docet Arrag. art. 5. citato: quia quod ex rationabili causa tantum iustum statuit, debet quoque ipse iustum iudicare, & proinde secundum leges quas scripsit. Dixi ordinariè: quia potest supremus princeps interdum dispensare in lege positua ex rationabili causa, quando fit sine iniuria tertij, ut legis pœnâ remittere, vel mitigare: hoc autem non potest inferior, nisi ex tacita vel expressa superioris concessione. Quomodo autem princeps subijciatur suis legibus, vide latius explicatum 1. 2. quæst. 96. art. 5.

33 **O**bservandum tamen est, quod etiam Iudex inferior interdum possit à lege scripta recedere, iudicando contra verba legis, prout in rigore sonant, ut docet hic D. Thomas in responsione ad secundum: idque imprimis quando constat mentem legislatoris esse aliam, nec voluisse hunc casum tali lege esse comprehensum, quamvis sub verbis contineri videatur, tunc enim si verba legis servarentur meritò diceretur locum habere illud dictum, Summum ius summa iniuria.

Deinde Confirmatur ex lege nulla ff. de legibus, & lege, Non dubium Cod. de legibus, ubi illud satis clarè significatur.

34 **R**atio redditur: Quia tenetur quis magis sequi mentem legislatoris quæ est veluti anima legis, quam corticem verborum, neque in hoc casu tenebitur Iudex inferior consulere legislatorem siue supremum Iudicem, quia supponitur de eius sensu & mente evidenter constare.

Secundò, Poterit Iudex inferior quando non quidem absolutè constat, sed probabilius est aliam esse legislatoris mentem, & res non patitur moram, ut superior consulatur: quia contra rectam rationem tunc foret verbis legis insistere; semper enim intentio legislatoris principaliter est inspicienda ac sequenda: si autem superior consuli possit, omninò consulendus erit, quia tenor legis infringi non debet, nisi quatenus constat vim non habere, quando sine gravi incommodo de eo constare potest.

Quod si vtrumque æquale sit dubium, & princeps consuli nequeat, tenetur inferior Iudex secundum verba legis iudicare. Ita communiter DD. Ratio reddi potest, quia in paritate dubij, debet Iudex, qui est legum custos, meritò præsumere pro lege ut sonat.

DUBIVM VI.

Vtrum tyrannus ius dicens peccet usurpatione iudicij, eiusque sententia sint irrita?

Diximus suprâ dubio 3. ex D. Thoma, 39 quod ut iudicium sit actus iustitiæ inter alia requiratur, quod procedat ex auctoritate præsentis siue à legitima potestate, & proinde si quis iudicet non subditum, aut in ijs in quibus non est subditus, iudicium erit vitiosum: & dici tum iudicium usurpatum.

De diuersis itaque qui sibi iudicandi munus assumunt: Quæritur, vtrum contra hanc conditionem requisitam ad publici iudicij rectitudinem delinquant? Et primò, de tyrannis: vtrum quando ius dicunt, peccent usurpando iudicium?

Pro huius difficultatis & sequentium aliquot faciliori intellectu, observandum pluribus modis contingere, vnum alteri esse subiectum sic ut ab eo iudicari possit: ut imprimis iure ordinario, quo alter præest, sicuti fideles omnes subditi sunt Pontifici, & Civæ suo magistratui.

Secundò, Ratione potestatis delegatæ, quæ alteri commissa est: sic provinciæ sub sunt legato Apostolico, ad quas ipsius legato dirigitur, Item Regnum pro Regi, quando Rex absens aliquem constituit.

Tertiò, Ex consensu & compromissione partium: sic auctoritatem habent Iudices arbitri.

Quartò, Ratione delicti, ut patet ex Capitulo Postulasti, de foro competentis. Ad quem

quem modum reuocari potest subiectio quæ contrahit quis interdum ratione contractus, aut litis susceptæ seu contestatæ, non declinato Iudice ab initio, aut simili occasione.

36 Obseruandum præterea, dupliciter aliquem dici tyrannum. Vno modo propter abusum potestatis, iniquius aut crudelius cum subditis agendo, cum alioquin legitimus sit ipsorum dominus seu princeps. Alio modo propter usurpationem potestatis ac superioritatis: quomodo tyrannus est qui absque omni iure & iusto titulo Rempublicam inuasit, & eam oppressam tenet.

De huiusmodi itaque tyranno proponitur dubium: nam de legitimo principe constat, cum quando ius dicit, nõ peccare usurpatione iudicij, eiusque sententias esse validas, modò in alio non excedat contra ius & iustitiam, etsi abutatur sua potestate in reliquis & tyrannicè cum subditis agat. His præmissis

37 **RESPONDEO & DICO** Primò: Quamdiu Respublica, aut verus eius Princeps tyranno inuadenti obstitit, & reluctatur, sic vt non cum pace toleretur, non tantum ius dicendo peccat per usurpationem iudicij, sed etiam sententiæ eius iudiciales sunt irritæ ac nullæ. Est communis doctrina tum Canonistarum ad Capit. Accusatores causa 3. qu. 8. & Cap. Infames, 3. qu. 7. tum Summistarum V. Iudex, V. Sententia: & sequitur ex communi doctrinâ quam tradit D. Th. 1. 2. q. 96. 2. 4. Prior pars constabit ex infra modò dicendis. Posterior declaratur, quia sicuti vis legis obligandi, ita validitas sententiæ iudicialis pendet quasi essentialiter ex aliqua superioritate, vt docet D. Th. q. sup. cit. a. 6. atqui nulla ex parte, neq; vilo ex cap. potest hic ostendi aliqua superioritas quæ influat & validare queat iudicium talis tyranni, vt ex dicendis statim amplius constabit: ergo manifestum est, quod sententiæ illius sint irritæ & nullæ.

38 **DICO** Secundò: Etiam quando talis tyrannus iam quasi in pace imperat, Respublica non amplius propter virium defectum repugnante, peccat ipse ius dicendo per usurpationem iudicij: sententiæ tamen eius iudiciales sunt ratæ & validæ. Prior pars est communis Doctorum: & probatur, quia dicendo ius usurpat quasi rem alienam inuito domino, scilicet auctoritatem ac potestatem veri principis siue superioris: ergo peccat usurpatione iudicij. Posterior pars videtur esse contra Dominicum Soto lib. 3. De iure & iustitia quæst. 4. art. 6. vbi docet Tyrannum qui Rempublicam inuasit, non posse vllam legem ferre, vel sententiam iudicialem dicere, quæ in conscientia teneant donec factus fuerit legitimus princeps aut iudex: quod aliquando fit consensu populi

si sui iuris sit, aut longissimi temporis lapsu & præscriptione.

Sed ita vt diximus, docent Franc. à Victoria relectione de potestate ciuili n. 23. Bannesius hic quæst. 78. art. 1. Pet. Arrag. quæst. 60. art. 6. Mald. Tractatu 6. cap. 1. dub. 9. Tannerus tom. 3. disp. 4. quæst. 4. dub. 1. n. 14. & alij plures.

Probat, quia iudicia siue sententiæ talis tyranni in eo statu secundum iustitiam late, tametsi validitatem & vim non habeant, vt à potestate procedunt quam usurpat & verè non habet, tamen dici possunt aliunde illam accipere, estque rationi naturali consentaneum, vt sic fieri censetur.

Declaratur vtrumque: quia dici potest, quod durante illo oppressionis statu, tacite Respublica approbet & ratificet mandata & acta illius tyrannicè imperantis, quatenus legibus & vtilitati communi congruunt, ipsque sunt consentanea: ac velit eius sententias iustas, quibus ciuium difficultates & lites dirimuntur, aut noxij puniuntur, esse validas, atque adeo ciues siue subditos obligare: quibus proinde hi teneantur etiam in conscientia se accommodare. Rata itaque erunt ista iudicia, quatenus nituntur auctoritate & tacitâ approbatione Reipublicæ; non quatenus à tyranno proficiscuntur, & huius rei argumentum licet sumere ex L. Barbarius D. De officio Prætorum & cap. 1. quæst. 7. causa 3. Nec dubitandum, quin possit Respublica hanc vim & validitatem addere iustis iudicijs à tyranno latis, quia est ipsa singulorum superior quamuis tyrannide iaceat oppressa. Quod autem id faciat, quando iam sine relictione & repugnantia, quasi in pace eum tolerat, dum tyrannidem eius excutere non valet, est omninò rationi congruum; quia ad bonum commune ciuium pertinet, quod in tali eorum statu, etiam validè possint controuersis & lites dirimi ac sopiri, & malefactores iustè puniantur per sententiam validè in eos latam: quia alioquin infinitis perturbationibus, & summæ confusioni Respublica continuò foret exposita, dum nullus in animo & conscientia existimaret se obligatum, vt sententijs, & iudicio lato stare & acquiescere debeat: quare omninò dicendū erit Respublicam ita illis addere suam auctoritatem, quando sine vltiori renitentia iam manet sub tyrannide oppressa. Secus quamdiu reluctatur, quia existimanda est potius pro illo tempore, velle sustinere quædam incommoda in aliquibus membris, quàm vllatenus velle agnoscere, & approbare facta qualiacumque ipsius tyranni eam oppugnantis & inuadentis?

Et ex his satis licet intelligere rationem diuersitatis 1. & 2. Conclusionis.

Potè si Respublica fit omnino sui iuris, poterit vniuersaliter omnia quæ iusta sunt; ratificare quæ tyrannus gerit: si autem sit sub alio principe, tum quæ concernunt auctoritatem principalem, rata non erunt, nisi & Princeps pro bono populi sui censeatur tacite illa approbare.

Sed contra primam partem conclusionis opponitur: si tyrannus etiam tum peccet ius dicendo: ergo ciues ab eo non poterunt ius petere, non enim licet ab aliquo petere, quod sine peccato nequit præstare.

⁴¹ Respondetur cum Caiet. V. Tyrannus, negando consequentiam: quia dici possunt ius petere ab illo non absolutè, sed quasi sub conditione, videlicet, vt si velit principatum tenere, dicet eis iustum iudicium; nec tamen opus est exprimere hanc conditionem, quia supponitur tanquam manifesta: itaque petitur id ad quod ipse tenetur; supposito quod principatum sibi vindicare velit: quamuis itaque peccet iudicando, magis tamen peccaret negligendo iustitiam, vnde Caiet. dicit, eo casu ciues quasi petere, vt tyrannus euitet peccatum maius, & potius committat minus; quia peius est occupato tribunali, non administrare iustitiam & permittere iniquitatem prædominari, quàm ius dicere, & iustitiam procurare, quamuis potestate vsurpatâ; posset etiam breuiter & non minus solidè responderi, quod non petatur id quod sine peccato præstari non potest, & quamuis non possit per ipsum proximè, potest tamen remotè, quia potest tyrannus dimittere imperium, & sic curare aut permittere ius dici per verum principem, ciues autem non nisi ius petunt eo modo quo ipsis debetur, vnde si ipse sine peccato non possit, prout non potest, sinat administrari per illum qui sine peccato potest, quem ipse impedit.

⁴² Dico Tertio: Iudices inferiores à tyranno constituti si eius tyrannidem non inuent, neque sustentent, non videntur iudicando peccare, modo omnia iuste gerant. Ita Lessius lib. 2. cap. 29. dub. 9. num. 75. probari potest quia nullam videntur Reipublicæ iniuriam facere, quin potius ipsa dici possit tacite in illos consentire, posito illo rerum statu, quia id in eius tranquillitatem & commodum cedit. Verùm raro fit quod eiusmodi inferiores Iudices sub tyranno non cogantur multa iniqua mandata emittere, & iniustas sententias dicere, vnde non nisi periculosissimè talia officia suscipiuntur & administrantur.

DVBIVM VII.

Vtrum vsurpatione iudicij peccet index dicendo ius, qui officio

est priuatus, vel coloratum tantum habuit titulum eiusque sententia sint irrita?

RESPONDEO & DICO Primò: Si quis notoriè intrusus est in officium sine legitimo titulo, vel eo priuatus est, & declaratus esset priuatus, sic vt cõmuni opinione existimetur, vel nunquam fuisse verè superior, aut index, aut communiter cognoscatur iam excidisse, haud dubiè talis ius dicendo peccat vsurpatione iudicij, & sententiæ eius sunt irritæ & nullæ. Patet ex dictis dubio præcedenti: estque res per se euident, cum nec verè, nec apparenter apud populum habeat auctoritatem & iurisdictionem iudicandi. Excipio tamen acta tyranni intrusi, nunc in pace quasi imperantis, de quo egimus antè: idque ob rationes ibi explicatas.

DICO Secundò: Quamdiu errore communi quis habetur pro iudice qui officium titulo saltem colorato possidet, puta quia à superiore fuit institutus, acta eius rata sunt etiam si vel nunquam verè officium habuerit, aut si habuerit iam tamen à parte rei sit illo priuatus. Ita Palud. in 4. distinct. 17. quæst. 6. art. 2. Caiet. V. absolutionis impedimenta. Nauarrus in Capitulum Placuit de penitentia distinct. 6. Arrag. hic q. 60. art. 6. Sanchez de matrimonio lib. 3. disputatione 22. quæst. 6. Mald. supra dub. 12. & plerique alij.

Probatur autem ex iure tum Canonico, tum Ciuili. Cap. 1. quæst. 7. causa 3. dicitur si seruus dum putaretur liber, ex delegatione, sententiam daret, quamuis postea in seruitutem depulsus sit, sententia ab eo dicta rei iudicatæ firmitatem tenet. Similiter L. Barbarius Philippus ff. de officio prætorum, acta illius Barbarij Philippi ad præturam (cuius propter impedimentum occultum, scilicet seruitutis incapax erat) promoti declarantur valida, quatenus gesta erant, quãdiu latuit impedimentum. Ratio fundatur in publica vtilitate: quia nisi eiusmodi acta essent valida, sequerentur in Republica & in populo Christiano maximæ perturbaciones & plurima incommoda.

Rectè autem Panormit. ad Capitulum Nihil 44. De electione & electi potestate Caiet. Arrag. sup. & alij nonnulli notant, hic debere concurrere duas condiciones, vt putatiui Iudicis acta sint rata, vnam scilicet ex parte iudicis, nimirum quod habeat titulum saltem coloratum: quem sufficienter præstat institutio à superiore facta: alteram ex parte populi, vt scilicet communi errore populi habeatur legitimus superior aut index. Vtrumque colligi potest ex iuribus citatis. Quando autem illa duo sic concurrunt

Sunt, tunc ius ipsum extraordinariè confert iurisdictionem ad singulos actus illius Iudicis propter bonum commune. Vnde in responsione diximus, quamdiu errore communi existimatur iudex, qui titulo saltem colorato officium possidet.

46 Porro conclusionem positam intelligunt DD. locum habere in primis non tantum in foro externo, sed etiam in foro interno quatenus hic potest iurisdictione concessione Ecclesiæ suppleri. Ita Henriquez lib. 2. De poenitentia cap. 4. & lib. 3. c. 6. & 13. Sanchez & Mald. supra cum pluribus alijs, quos apud Henriquez & Sanchez videre licet. Vnde si Sacerdos aliquis communi opinione existimetur esse parochus, valida erit absolutio ab eo impensa: scetus si putaretur esse Sacerdos, & verè non esset, quia hunc defectum non potest Ecclesia supplere: Sua enim voluntate vel concessione sola non potest illi tribuere Characterem Sacerdotalem, sicuti potest Sacerdoti tribuere Iurisdictionem necessariam.

Secundò, intelligunt locum id etiam habere in Iudice delegato, non tantum in ordinario, præsertim quando delegatus est ad aliquam causarum vniuersalitatem: Ita Palud. sup. Quod etiam à plerisque extenditur ad eum qui delegatus habetur ad vnâ aliquam causam particularem, vt refert Less. sup. dub. 8. n. 66. Et colligi potest, ex citato capitulo q. 7. causa 3. vbi sermo est de Iudice delegato, & vt apparet, ad causam aliquam particularem. Vide Mald. sup.

Tertiò intelligunt, locum quoque habere quando superior sciens impedimentum aut incapacitatem, contulit officium inualidè: etiam si quoque hic superior non possit impedimentum tollere: vt si Episcopus parochialem Ecclesiam contulisset illi quem nouerat occultum homicidam voluntarium. Et similiter locum habere, etiam si litigantes forsitan priuatim nouerint non esse verum Iudicem; sufficit enim error communis cum titulo saltem colorato quem Iudex putatiuus habeat. Hinc tametsi priuatim quis sciret parochum propter occultam symoniam ab eo commissam, excidisse, vel nunquam habuisse parochiam, nihilominus tamen validè ab eo poterit absolui.

Quartò etiam tunc verum esse, quando populus dubitat de eius priuatione, sed toleratur adhuc. Ita docent Panorm. in Capitulum Nihil 44. de electione, quem refert Rosella verbo Confessor. 3. in fine, Syl. eodem 1. q. 19. Sanchez lib. 3. De matrimonio disput. 2. num. 56. Mald. sup. & alij plures. Colligitur ex cap. Nonne, causa 8. quæst. 4. Hinc vocatus aliquis à Iudice dubio tenetur venire, alias puniri poterit à vocante, vt patet l. ex quacumque ff. si quis in ius vocatus non ierit.

49 Ratio reddi potest, quia cum antea habitus fuerit superior, non possunt subditi propter dubiū superueniens eum reijcere quando in officio perseuerat, in dubio enim non debet iure suo quisquam spoliari, quia melior est conditio possidentis.

Sextò intelligunt DD. etiam habere locum in ijs quæ geruntur ex officio publico, quamuis non sint actus iurisdictionis, vt v. g. in confectioe instrumenti quod fit à tabellione seu notario. In electione & præsentatione ad beneficia & officia: In actu parochi assistentis contractui matrimoniali non enim est hic actus iurisdictionis, sed exhibitionis præsentis suæ tanquam determinati testis iure nouo requisiti.

48 E contra verò restringunt & docent locum non habere 1. quando tantum priuato errore partium existimatus fuerit iudex, non autem communi errore populi: partes enim non prorogant iurisdictionem Iudicis quem per errorem particularem existimant competentem, coram eo non actura, si scirent non esse suum, vt constat ex l. si per errorem ff. de iurisdictione: non enim contumescunt qui sic errant.

Secundò, non habere locum quando ob cultum impedimentum est legis naturæ, ita vt per naturam non sit capax officij: vt v. g. si iudicauerit qui nesciebatur esse furiosus, irrita erunt eius acta, si verè furiosum fuisse postea constiterit, nullus enim hominum consensus efficit vt iudicium sine rationis usu esse possit.

Tertiò, iuxta Panormit. ad Cap. Nihil sup. locum non habet in eo qui gessit se pro prælato, & tamen non fuit in possessione, vt refert Malderus loco citato.

49 Dico Tertiò: peccat tamen iudex putatiuus vsurpatione iudicij quando ius dicit, nisi inculpabiliter ignoraret se non esse verum iudicem. Colligitur ex dictis dubio præcedenti de tyranno: quem communiter Doctores dicunt peccare vsurpatione iudicij, etiam si acta eius doceant esse rata per consensum aut approbationem Reipublicæ, quando quasi in pace toleratur imperare: ergo similiter hic Iudex putatiuus peccabit, non obstante, quod ius commune siue Ecclesia aut Respublica addat actibus eius auctoritatem & robur propter fauorem communitatis; quia vsurpat potestatem, quæ prius illi non competit, licet quasi ex necessitate boni publici, ei committitur in actu dum exercetur.

DVBIVM VIII.

Vtrum sententia & iudicia Iudicij excommunicati sint irrita? ipseque ius dicendo peccet?

50 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Iudicis tantum occultè excommunicati sententiæ & acta non sunt irrita. Ita Glossa in Capitulum ad probandum, §. Innodatus: de sententia & re iudicata. Palud. sup. Soto in 4. dist. 22. art. 1. & 4. Couar. in Cap. Alma 1. parte §. 7. nu. 4. Mald. supra dub. 11. & in eo satis videntur passim omnes conuenire.

Pròbati potest Primò ex dictis dubio precedenti: quia errore communi saltem populi, nullum putatur habere impedimentum.

Secundò, quia occultè excommunicatio non est reuera adempta iurisdictioni, aut suspensa vel impedita, vt colligunt DD. ex Cap. ad probandum iam citato, ex verbis illis: præsertim si pro eo, quod vnus ex delegatis iudicibus excommunicationis vinculo esse publicè innodatus &c. vbi à contrario sensu insinuat, secus esse si occultè tantum esset excommunicatus.

Tertiò, quando excommunicatio Iudicis est occulta, non est ipse publicè vitandus, sed tantum occultè & priuatim etiam iure antiquo, vt colligitur ex Cap. Cum ab homine, de sententia excommunicationis: imò fieret ei iniuria, si quis eius communionem in publico detrectaret, propter infamiam quæ sequeretur: ergo cum non possint partes propter excommunicationem occultam eius recusare iudicium (nisi fortè velint suscipere onus probandi ipsum esse excommunicatum ad quod non obligantur) oportet admittere eius sententiam esse validam, quia absurdum foret quod partes tenerentur resistere tribunalis eius à quo non nisi sententiam irritam referre possint: quæ locum habent non tantum in sententijs, & actis fori exterioris, sed etiam interni & pœnitentiæ, quia DD. generaliter loquuntur & rationes non minus, imò fortius in foro interno militant, vt constare potest ex dictis dub. precedenti.

51 **D**I C O Secundò: Peccat nihilominus Iudex occultus excommunicatus dicendo ius, antequam ab excommunicatione absolueretur. Probat: quia iudicando præuaricatur iustum Ecclesiæ præceptum quo iubetur à communionem, & proinde magis ab istius potestatis exercitio abstinere: & quidem mortaliter cum peccare docet Suares de censuris disput. 16. sectione 1. Nauarr.

cap. 27. n. 7. Soto in 4. dist. 22. qu. 2. art. 1. Tannerus sup. n. 22. & alij plures. Probat quia Ecclesia non tantum generali ratione censetur hoc ipsi prohibere, quatenus est humana communicatio cum fidelibus, sed etiam particulariter quatenus est vsus iurisdictionis & auctoritatis, continens & requirens præminentiam & dignitatem: quare cum nascatur inde quædam materiæ grauitas, non videtur illa præuaricatio à mortali excusanda: nisi contingeret interuenire aliquam inconsiderationem, vel ex particulari circumstantia reddi leuiorem, vt propter functionis breuitatem, quæquæ minus publicè fiat, aut aliquam vrgentem quasi necessitatem.

Caiet. tamen V. Excommunicatio vetita, existimat generaliter iudices excommunicatos in actibus iudicialibus tantum venialiter delinquere, quem sequitur Henriques De excommunicatione cap. 7. Bartholomæus Ledesma De excommunicatione dub. 9. quorum opinionem dicit Tannerus probabilem: Mald. autem dicit: quia quæ Iudex hic facit, ferè Reipublicæ aut partibus necessaria sunt, ex hoc cap. excusari posse à mortali.

DI C O Tertiò: Quando excommunicatio Iudicis erat publica & notoria, ante Conciliū Constantiense, & ante Extrauag. quæ incipit Ad euitanda, non tantum Iudex peccabat iudicando, sicuti iam diximus de occultè excommunicato, sed etiam eius sententiæ & acta erant irrita & nulla. Ita communiter ferè DD. tenent. Colligitur illud ex pluribus Canonibus, vt in primis ex Cap. Ad probandum, de sententia & re iudicata: vbi iubetur cassari (id est cassa & irrita declarari, vt exposuit Glossa & alij intellexerunt) sententia lata à pluribus iudicibus delegatis, eo quod ex illis, vnus esset vinculo excommunicationis publicè innodatus.

Vbi tamen nota id tunc demū habere locum quod occasione vnus iudicis excommunicati irritetur sententia, quando determinatus numerus iudicum requiritur, qui conformiter dicant sententiam; alioquin quando ex multis sufficeret maior pars, tunc fore sententiam validam, etiam si vnus aliquis ex illis esset excommunicatus, modo adhuc maior pars sine illo subsisteret, quæ sententiam diceret.

Secundò deducunt DD. ex Cap. Audiuimus causa 24. q. 1. vbi dicitur, excommunicatum non posse excommunicare: quod de publicè excommunicato exponit Glossa ad verbum, non potuit: ipsum autem verbum, non potuit, indicat carentiam potestatis, aut saltem eius impedimentum, ac proinde sententiam talis iudicis esse irritam. Idem deducunt ex Capitulo Pia de exceptionibus in 6. Item ex Cap. Nos sanctorum causa 15. quæst. 69

quæst. 6. vbi subditi absoluuntur ab obedientia præstanda superioribus excommunicatis: cum autem hæc obedientia respiciat iurisdictionem, consequens est, quod illa in excommunicatis sit suspensa.

Probari potest Secundò: quia excommunicati excluduntur à partibus actoris & testis in iudicijs publicis, vt patet Cap. Pia iam citato, & Cap. Decernimus de sententia excommunicationis in 6. iuncta Glossa: oportet ergo & iudices si publicè sint excommunicati, censere à munere suo exclusos; nam rationes quare isti secludantur etiam in iudicijs locum habent. Referuntur enim huiusmodi rationes Capitulo pia. Reppellit excommunicationis exceptio (habet textus) agentes, vt ex hoc magis censura Ecclesiæ timeatur, communionis periculum euitetur, contumaciæ vitium reprimatur, & excommunicati dum à communibus actibus excluduntur, erubescant salubriter.

54 Ratio itaque conclusionis est, quia tales iudices tamen non absolutè sint priuati officio & potestate (retinent enim quasi habitu) tamen sunt impediti & suspensi ab vsu & exercitio ex Canonum dispositione: potestas autem sic suspensa & impedita non magis operatur, quam si non esset.

Et vt forsitan non euidentissimè ex Canonibus id demonstrari, ac conuinci posset, accedunt communis sensus, vsus & consuetudo Ecclesiæ ac fidelium, quæ vim legis habere possunt etiam sine expressâ lege, & sicuti dare, ita etiam auferre, aut suspendere iurisdictionem: omnes enim DD. passim sentiunt eiusmodi iudicia fuisse irrita & pro talibus habentur: quemadmodum igitur supra diximus communem existimationem, licet erroneam, suo modo conferre iurisdictionem, non habenti, ita hic dicimus communem opinionem potuisse adimere atque adedò ademisse talibus iudicijs, etiamsi forsitan verum esset, vt aliqui contendere videntur, quod Canones in rigore verborum, non abstulissent aut suspendissent: quamuis interim longè probabilius sit & quasi certum, quod per Canones ex eorum intentione fuerit potestas illis adempta siue suspensa prout Ecclesia communiter sensit, vnde huiusmodi iudices si ius dicere attentent, peccant etiam vsurpatione iudicij propriè dicta, quod non ita locum habet in excommunicatis occultis, vt bene notat Tannerus supra.

55 D I C O Quartò: Post Concilium Constantiense, non cuiuslibet iudicis notoriè excommunicati sententiæ & acta sunt irrita & nulla, quamuis iudicando peccet; sed illius tantum qui est denunciatus, vel est notorius percussor Clerici. Priorem partem, docent Nauarrus cap. 17. nu. 7. Dom. Soto in 4. distinctione 22. quæst. 2. art. 1. Suares

De censuris disput. 9. sectione 2. Henriques sup. Similiter Malderus dub. 11. & recentiores passim.

Probat: quia Concilium illud ad vitandum scandalum, periculum, & ad subueniendum conscientijs timoratis, permisit quod fideles cum alijs excommunicatis qui non sunt nominatim publicè & expressè excommunicati, seu tales denunciati, vel notorij percussores Clerici, possint tam in diuinis, quam in humanis, tam in publicis negotijs, quam in priuatis habere communicationem, vt refert & testatur D. Antoninus 3. parte titulo 25. cap. 2. Soto supra quæst. 1. art. 4. & alij, (licet in actis quæ nunc habemus ex Concil. Constantiensi tale decretum non habeatur) quod & vsu sic esse receptum tradit Suares loco citato: idque obseruandum dicit Mald. ob rationem quam paulo infra indicabimus: atque non est verisimile, quod Ecclesia illos excommunicatos, cum quibus permittit, vt fideles omnimodam habeant communicationem, & proinde vt habeant etiam accessum ad illos pro iustitiæ complemento, ac pro alijs quæ ipsi ex officio publico gerunt, sic priuet aut impediatur ab vsu potestatis & iurisdictionis, vt inualida sint eorum acta: tunc enim non tam videretur Constitutio illa Ecclesiæ adferre commodum & subleuamen subditis, quam adducere incommoda & inuoluere eos sumptibus & difficultatibus, sine effectu & fructu: quandoquidem cum multorum detrimento deberent omnia per tales acta rescindi, aut potius declarari irrita & nulla fuisse. Quare dum Ecclesia, rigorem antiquorum Canonum circa communionem cum excommunicatis temperauit, existimanda est, tacitè etiam sustulisse suspensionem & impedimentum antea iniectum, quo minus poterant excommunicati potestatem & iurisdictionem, si quam haberent, validè exercere.

Et quidem sicuti DD. passim omnes tenuerunt ac tenent, notoriè excommunicatos fuisse suspensos à valido exercitio suæ potestatis, antequam Concilium Constantiense illam moderationem fecisset, ita quoque passim omnes apprehendunt ac docent illam suspensionem sublatam, quoad eos, cum quibus habere communionem fuit concessum per moderationem à dicto Concil. adhibitam.

Quod itaque ff. 20. Concilij Basiliensis verbis in se aliquantulum generalioribus dicitur de vitandis adhuc illis, qui ita notoriè excommunicati sunt, vt excommunicatio, nullâ tergiuersatione possit celari, aut aliquo modo, iuris suffragio excusari, videtur Ecclesia quasi tacitè explicuisse & determinasse seu restrinxisse vsu & communi sensu Doctorum, ad Excommunicatos propter sacrilegam manuum iniectioem in Clericum,

Mm iij quæst.

quod hi scilicet sint vitandi etiamsi non sint nominatim denunciati, quando factum non possit aliquâ tergiuersatione celari, neque aliquo Iuris suffragio excusari: idque conformiter ad Constitutionem Concilij Constantiensis, quam D. Antoninus supra: sic refert: Saluo si quem pro sacrilega manuum iniectione in Clericum, sententiam latam à Canone, ad eò notoriè constiterit incidisse, quod factum non possit aliquâ tergiuersatione celari, neque alio suffragio excusari: nam à communionem illius, licet denunciatus non fuerit, volumus abstineri iuxta Canonicas sanctiones. Et meritiò sic intellectù fuit, quia alioquin parù fuisset subuentù còscientijs timoratis fidelium (quibus potissimum subuenire Concilia prædicta voluerant, vt etiam ex Conc. Basiliensi patet loco cit.) si id de omnibus excommunicatis generaliter intelligeretur, cum semper dubitari potuisset, vtrum hi excommunicati cum quibus haberent communionem, non tam notoriè incidissent in excommunicationis sententiam, vt nec celari, nec excusari posset.

Hoc interim obseruandum est, partes excipere posse contra cuiuscumque notoriè excommunicati iudicium, vt constat ex cap. Exceptionem, de exceptionibus: quod locum habet etiam alibi non sit publica: vt colligitur ex eodem cap. adiuncta glossa ad verbum Publicè.

57 Neque obstat Constitutio Concilij Constantiensis, quia Extrauagans ad Euitanda vbi refertur, dicit expressè, non subiciuari eiusmodi Constitutione ipsos excommunicatos: itaque potest contra eos excipi, sicuti prius. Hinc quoque in Conclusionem est additum, quamuis ipse iudicando peccet: quãdoquidem enim Concil. non intendat in aliquo subleuare aut quomodolibet suffragari excommunicatis, sit quod ingérendo se in communionem cum alijs fidelibus, ipsi peccent, sicuti ante istam Constitutionem.

58 Posteriorem partem de Iudice nominatim excommunicato & denunciato ac de notorio percussore Clerici, quod horum acta iudicialia sint inualida & nulla, docent DD. communiter omnes illi qui tenet conclusionem tertiam antè positam, & nititur hæc pars ijdem argumentis, quibus illa conclusio, quia Concilium Constantiense & Extrauag. ad Euitanda nihil speciale de his constituerunt, sed reliquerunt tales sub iure antiquo, nihil moderando circa prohibitionem, qua iuxta antiquos Canones, debent à fidelibus vitari tum in humanis, tum in diuinis, quare neque est ratio, ob quam possint acta ipsorum plus efficaciz aut validitatis dici nunc habere, quam antea.

59 Neque id locum habet tantummodo in iudicijs ecclesiasticis, sed etiam in secularibus, vt communis habet sententia, & col-

ligi potest ex cap. Exceptionem sup. citatò vbi additur in fine: Excommunicatus autem publicè, & si huiusmodi exceptio non opponitur, nihilominus est officio iudicis repellendus; vbi in genere est sermo de cuiuscumque iudicis officio, quemadmodum in verbis prioribus de officio actoris & aduocati: idè deducitur ex cap. Nos sanctorù, & alijs Canonibus ad tertiam conclusionem allegatis.

Confirmatur, quia in magno Concilio Lateranensi statuitur id ipsum expressè aduersus Consules & rectores Ciuitatum & alios, qui Ecclesias, & Ecclesiasticos viros tallijs seu collectis & exactionibus alijs grauare nituntur, quos primum excommunicat: deinde subiicit: Quia verò nec sic quorundam malitia contra Dei Ecclesiam conqueuit, adiicimus vt constitutiones & sententię quę à talibus vel de ipsorum mandato fuerint promulgatę, inanes & irritę habeantur, nullo vnquam tempore valiturę. Ex quibus patet, quod Canones etiam ad iudices seculares se extendant: quamuis autè ista pœna, vt diximus, solet esse communis omnibus notoriè excommunicatis, tamè hic specialiter in istis criminibus exprimitur tum, ad maiorem terrorem, tum quia hæc potissimum habent locum in superioribus & iudicibus.

Petes, Quid si aliquis vno in loco nominatim denunciatus se alio transferat, ibique agat iudicem vbi eius excommunicatio est incognita, an eius sententię & acta erunt inualida? 60

Respondetur negatiuè: Ita hic docet Salonijs quæst. 67. art. 1. controuers. 3. conclus. 4. Mald. supra, & alij plures. Ratio reddi potest, quia hoc in loco est censendus excommunicatus occultus & ab Ecclesia toleratus. Huc accedit quod communi opinione populi habeatur pro iudice legitimo & non impedito, quia communiter apud omnes ibi ignoratur impedimentum: ergo eius sententię & acta censeri debent rata & valida: iuxta dicta tum hoc dubio circa primam conclusionem, tum dubio præcedenti.

D V B I V M IX.

Vtrum iudex in peccato mortali existens iudicando peccet per usurpationem iudicij, vel alio modo?

Respondetur, Talem simpliciter nõ peccare iudicij usurpatione, sed neque alio modo si absque scandalo & cum congrua humilitate animi iudicet alium. 61

Prior pars est contra principia Ioannis Hus hæretici qui docuit, quolibet peccato mortali amitti superioritatem & iurisdictionem.

Item: unde consequens esset, quod iudex in peccato mortali existens iudicando peccaret usurpatione iudicij, quia scilicet arrogaret sibi usum potestatis, quā non haberet, sed sicut antecedens est hæreticum, ita & conclusio omnino falsa. Quare nullo modo dubitandum est de validitate actorum talis iudicis.

Posterior pars colligitur ex Diuo Tho. hic quæst. 60. art. 2. ad Tertium, ubi dicit, si peccata (videlicet iudicis aut superioris) non sint publica, sed occulta (ita ut periculum scandali absit) & necessitas iudicandi imminet propter officium, potest cum humilitate & timore vel arguere, vel iudicare, & docet ita expressè ibidem Arrag. Caiet. eodem loco & opusculo de usu spiritualium, Malderus supra Dub. 10. Tann. tom. 3. disp. 4. q. 4. dub. 1. Soto lib. 3. de Iust. q. 4. art. 2. quamvis hi dicant quod peccet saltem venialiter. Probatum autem primò, quia talis iudex facit opus saltem moraliter bonum, quando iustè iudicat, & non apponit vitiosam circumstantiam: quod potest fieri etiam ab illo qui est in peccato mortali, ergo non apparet fundamentum dicendi, quod in tali actu peccet, non magis quàm si quis in peccato mortali existens ex commiseratione naturali elargiatur elemosinam indigenti. Probatum secundò, quia usus Iurisdictionis neque certam aliquam consecrationem in subiecto supponit, neque ad eam per se ordinatur: alia est ratio exercitij Ordinis, ad quod peculiaris consecratio & gratia diuina conceditur.

62 Obijcitur autem illud Christi apud Ioan. cap. 8. *Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat*, ubi videtur Dominus arguere eos qui cum sint peccatores, alios iudicant.

Respondetur, Scribæ & Pharisei tanquā legis & iustitiæ zelatores magni adducebant mulierem adulterā ad Christum ab eo condemnandam: redarguit itaque Christus non iudices, sed eos qui simulatè præ se ferunt zelum iustitiæ & diuinæ legis circa alios puniendos, qui tamen ipsi maximè solent iustitiam & leges in se ipsis negligere & præuaricari, prout Scribæ & Pharisei communiter faciebant. Ut autem modestè ostendat eos tales esse, & conscientias eorum perstringat, ut de seipsis quales sint, cogitent, dixit: *Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat*. Agitur itaque de illis qui quasi odio peccati, & amore iustitiæ ingerunt se ad procurandam punitionem aliorum, & ipsi interim præcipui sunt legum præuaricatores, eosque Christus redarguit: quo sensu dixit D. Augustinus in eum locum: procuretur puniri peccatrix, sed non à peccatoribus, scilicet hoc procuretur: impleatur, id est, impleri ab alijs procuretur lex, sed non à præuaricatoribus legis, quia

indecens est propria non corrigere, & occultius in aliena intendere & seuerius velle puniri præsertim per alios, dum ipsi non sunt iudices.

D V B I V M X.

Vtrum possit iudex condemnare eum qui secundum iuris ordinem probatus est reus, vel iniquam habere causam quem ipse certò nouit innocentem vel iustam causam sustinere?

R E S P O N D E O & D I C O primò, In 63 causis ciuilibus & criminalibus leuioribus siue illæ sæculares, siue Ecclesiasticæ fuerint, ubi iudex pro negotij qualitate conatus fuit cõuenienti modo & ratione promouere iustitiam, & tamen non potuit, licet illi secundum allegata & probata ferre sententiam etiam contra scientiam propriam; criminales autem leuiore causæ hic intelliguntur ubi neque de vita, neque de mutilatione agitur. Est communis penè doctrina omnium, Diui Tho. hic quæst. 67 art. 2. Caietani, Salonij ibidem; Toleti libro 5. cap. 56. Adriani Quodlibeto 6. art. 3. Petri Naurra de restitutione libro 2. cap. 3. num. 152. Dominici Soto libro 3. quæst. 4. art. 5. Malderi dub. 13. & aliorum contra Angelum verbo Iudicare, quæst. 7. & ut apparet contra Panorm. in capitulum Pastoralis de officio iudicis delegati, & Calderinum.

Probatum primò, Quia habet Respublica potestatem disponendi de fortunis subditorum, quando necessitas aut iusta ratio id postulat; atqui in hoc casu videtur id postulare rationabilis causa, ne videl. ordo iuris cum graui incommodo & multorum scandalo peruertatur: quā etiam potestate vitur in præscriptione, ne rerum dominia cum incommodo Reipublicæ maneat incerta, & ne lites nimium multiplicentur.

Secundò, Quia non videntur subditi id meritò posse indignius ferre, aut propterea conqueri de iniuria illata à iudice, cum viderint se non potuisse ab eo iuari, licet omnem diligentiam pro iustitiæ promotione adhibuerit, neque verè par esse ut tunc pro ipsorum commodo, subeat ipse grauiora incommoda, ut quod officium deponat potius, quàm sententiam iuxta allegata & probata ferat, debeant meritò intelligere.

Tertiò, Quia licet iudex ista bona abiudicet, tamen recuperabilia sunt, neque ita per sententiam priuat, ut propterea alij dominium amittant, ut docent Aragonius quæst. 60. art. 5. in fine, Soto & Malder. supra

supra cum alijs: non enim Respublica aut Iudex intendunt plus deferre aetis iudicij quam necessarium est pro pace publicâ inter conciuēs & pro fine iurum: ad hoc autem satis est, quod alteri pro quo stant probationes licet falsæ, (quod detegi tamen non potest) coram datur possessio, etsi dominus vterius non priuetur iure suo. Vnde sequitur quod occultis modis ipsi liceat ea recuperare, quando sine periculo & scandalo id fieri possit. Hoc tamen restringunt DD. ad bona pecuniaria, neque enim in beneficijs, vel officijs locum habet; quando enim hæc abiudicantur alicui per sententiam legitimo iuris ordine latam, verè amittit istunc dominium illorum, vt de beneficijs docet Soto supra & Panorm. in capitulum 1. De concessione præbendæ, Innocent. in capitulum Plerique de immunitate Ecclesiæ, & de vtriusque tam officijs, quam beneficijs. Mald. supra: Lessius lib. 2. cap. 29. dub. 10. num. 84. cum alijs: est enim amborum eadem ratio: quia scilicet in huiusmodi bona, plus potestatis habet respectiue Ecclesia & Respublica, quam in particularia bona priuatorum, quare de eiusmodi publicis liberius potest disponere: Itaque quando publica vtilitas postulat quod eiusmodi bonorum etiam dominium amittatur, tunc merito Respublica vel Ecclesia existimanda est sic statuere: & sanè expedit tunc Ecclesiæ, tunc Reipublicæ iurisdictiones non esse dubias aut ministros incertos, ex quo plures perturbationes natæ sunt sequi. Quare exutus beneficio, postquam sententia abiit in rem iudicatam, non audietur pro eius tanquam beneficij sui recuperatione. Obseruandum tamen, etsi ille qui sic per sententiam dimittere debet beneficium, amittat eius dominium, alterum tamen non acquirere illud in casu, quo fuerit iniustitiæ conscius. Vnde possit alius illud de nouo impetrare tanquam vacans, modo possit declarare tunc aduersarium absque titulo possidere.

65 Ex dictis colligunt etiam DD. quod possit iudex ex allegatis & probatis sententiam ferre contra scientiâ propriam, tametsi parti innocenti, nota infamiæ inuratur, vt docet Mald. supra, & facile concedit omnes illi, qui admittunt iudicem posse condemnare aliquem mortis in tali casu, quos mox referemus. Et ratio redditur, quia fama scilicet est inter bona quæ sunt in hominis dominio.

Adde quod fama iudicis facillè periclitaretur, nisi secundum acta iudicaret, non est autem æquum, quod reus velit vitare infamiam cum infamia iudicis, qui pro ipsius innocentia saluanda fecit quod potuit, vt supponitur: & vt vellet, non tenebitur tamen iudex pro conseruanda eius fama, pro-

digere suam non seruando ordinem officij sui, præsertim cum hoc ipso quo alter probatus est obnoxius crimini habenti infamiam coniunctam, ita vt probationem nota possit refellere, videatur iam possessionem hanc amisisse.

66 Dico secundò, In causis criminalibus grauioribus vbi de vita agitur, aut de mutilatione, certum est teneri iudicem adhibere eo casu omnem diligentiam & industriam ac omnes modos & vias tentare ad liberandum innocentem v. g. cogendo quantum est in ipso, vt accusator siue pars aduersa desistat, vt testes à falso testimonio impediantur siue distingendos eos alibi, si commodè possit, siue eos deterrendo per obtestationem diuini iudicij, & poenas falsi testimonij, item quò falsitas detegatur, sæpius & per interfecta eos examinando, an in depositione non varient, protrahendo iudicium, aperiendo carcerem si absque grauiori suo incommodo & scandalo publico possit fieri: si verò his & similibus modis non queat eum iuuare, debet si iudex inferior sit, remittere ad superiorem, & deposita persona iudicis in illa causa assumere officium testis apud iudicem superiorem si spes sit hac ratione liberandi quem nouit innocentem, vt indicat D. Tho. hic quæst. 64. art. 6. ad Tertium, & docet Caiet. quæst. 67. art. 2. & in illis videntur satis conuenire Doctores omnes.

Sed difficultas magna est, quid iudici sit agendum si non potuerit talibus medijs ac 67 modis innocentem liberare, & pars aduersa instet & urgeat ad illius condemnationem.

Diui Thomæ quidem sententia est quæst. 67. art. 2. Iudicem tunc posse talem condemnare secundum allegata & probata, quæ sequuntur ibidem Salonius, Aragonius, & plures Thomistæ: glossa in Capitulum primum De officio Iudicis ordinarij Courruuias lib. 8. variar. c. 1. n. 4. & Toletus supra lib. 5. c. 56. & alij.

Fundamentum principale huius opinionis est, quia iudex non dicit sententiam vt persona priuata, sed vt persona publica: ergò in iudicando sequi non debet scientiam priuatam, sed publicam: estque hæc opinio probabilis saltem propter auctoritatem Doctissimorum virorum qui eam tenuerunt, & tenent.

69 Dico nihilominus Tertio: Longè est verius, Iudicem nullo modo posse aliquem ex falso testimonio condemnare mortis, quem ipse certo nouerit innocentem, sed potius debere officium dimittere, aliisque damna sustinere, imò & mortem subire. Ita docent Lyranus, Summa Angelica, Adrianus, Pet. Nauarra, Mald. locis supra citatis, Bonacina tom. 2. disput. 10. quæst. 2. puncto 2. S. V. Iudex: Less. lib. 2. c. 29. dub. 10.

Hosien.

Hoffien. Calderinus, & Panorm. in Cap. Pastoralis, De officio Delegati, & alij, quos pro hac sententia allegat Couar. supra.

Probatur autem, Primò ex Scripturis: Exodi 22. *Infontem & iustum non occides*, ubi per infontem intelligit Lyranus eum qui per falsos testes fuerit probatus nocens, de cuius innocentia constat, & per iustum qui apud homines non est probatus aut conuictus nocens: quæ confirmari possunt ex adiunctis; præmittitur enim in principio capituli: *Non suscipies vocem mendacij*; & statim post, *Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acquiesces sententia, ut à vero deues: pauperis quoque non misereberis in iudicio* & tum post aliqua subiungitur: *Infontem & iustum non occides* quæ proinde diriguntur ad Iudices sicuti priora, atque ita prædicta distinctio satis videtur fundata.

Probari potest secundò ex Canonibus: cap. Cùm æterni, De sententia & re iudicata in 6. inhihet Innocentius IV. Iudicibus condemnare eum quem æterni tribunal Iudicis reum non habet; ac simul monet illius imitari exemplum qui querelas populi, ingressus tabernaculum, ad dominum referebat, ut secundum eius imperium iudicaret; Cap. Tunc ultra, causa 11. quæst. 3. dicitur, tunc vera est absolutio præsentis, cum interni sequitur arbitrium Iudicis, & Cap. Qui scandalizauerit, de regulis iuris, dicitur, utilius scandalum permitti, quam veritatem deserere: quæ omnia si vnquam dicenda sint habere locum in iudicio humano, puta quod ad æterni tribunal Iudicis, & ad arbitrium iudicis interni, tum Dei, tum conscientie oporteat iudicem hominem attendere, & scandalum permittere magis, quam veritatem deserere, profectò vel maximè locum habebunt in casu conclusionis positæ.

69 Probatur tertio ratione, quia humana auctoritate siue privatæ siue publicæ, directè & ex proposito occidere innocentem siue eum sic morti tradere est omninò intrinsecè malum; quemadmodum intrinsecè malum est cognoscere faminam non suam: ergò sicuti non licet debitum reddere illi quam quis certò nouit non esse uxorem suam, etsi iuridicè probetur esse ipsius, adèò ut potius debeat humiliter sustinere etiam excommunicationis sententiam, ut habetur Capitulo Inquisitioni tuæ, ita non poterit iudex quauis autoritate humanâ damnare ad mortem, quem certò nouit esse innocentem: non obstantibus quibuscumque probationibus: quia non reddunt illum culpabilem à parte rei, nec faciunt eum dignum poenâ mortis.

Confirmatur Primò, Quia si Iudex id licitè posset, deberet facultatem illam à Republica pro bono ipsius Reipublicæ acce-

pisse; non potuit autem à Republica accipisse, utpote quæ ipsa talem non habet, ut vel ex eo constat, quod non possit innocens directè & ex proposito tradere morti, etsi ageretur certissimè de totali excidio Reipublicæ, ut Communis habet Doctrina, quod longè maius malum est, quàm quod in casu aliquo superfedeatur à iudicando. Ratio autem quare Respublica id non possit, est quia vita hominis est soli Deo subiecta, qui habet dominium vitæ & mortis in omnes.

Confirmatur Secundò, Quia idcirco leges & iura volunt iudicem sequi scientiam publicam, & iudicare secundum allegata & probata, partim quia supponunt iudicem qui de tam multis debet iudicare, non posse moraliter habere aliam omnium scientiam conuenientem, partim etiam ne scientiæ priuatæ vel aliorum suggestioni extra iudicium plus satis tribuendo, à vero aberret in iudicio. Vnde etiam Respublica quantum fauere potest, in tantum fauet & vult ut secundum publicam scientiam ius dicatur, quemadmodum constat ex dictis circa primam conclusionem; quando tamen euidentis est, iudicium in causa sanguinis fore iniustum, si iudex sequatur allegata & probata, non existimandum erit, tunc mentem aut intentionem legum esse, quod innocentem ad mortem condemnet: quia quæ pro defensione innocentium sunt instituta, non debent contra cognitam innocentiam militare, eamque opprimere: atque adèò foret illa intentio omninò iniqua, cum legislator potestatem nullam habeat in vitam innocentis: accedente etiam eo, quod vita semel ablata restitui non possit, quantumvis postmodum publicè quoque de innocentia constet, quemadmodum alia bona quæ diximus iudicem posse secundum allegata & probata abiudicare illi ad quem ipse prius tim nouerit verè pertinere.

Ad fundamentum itaque oppositæ sententia Respondetur: Iudicem, ut personam publicam iudicare, quia ex autoritate publica quam habet, quatenus gerit personam Dei, aut Reipublicæ, vnde & debet sequi scientiam publicam, quando non constat illi scientiam illam esse iniquum errorem ac calumniam: imò etiamsi constet, modò iudicium non versetur in materia, cuius apud Rempublicam non est dispositio, qualem diximus esse vitam innocentis; vnde in hac non debet nec potest. Eodem itaque limitato sensu accipiendæ erunt quædam dicta Canonum, & legum, ut quæ habentur Cap. Quamuis 11. quæst. 3. & l. Illicitas §. 1. D. de officio Præsidis.

Obijcitur autem primò, Deuteronomij 17. dicitur expressè: *In ore duorum vel trium peribit qui interficietur*: & Matthæi 18. *In ore duorum*

duorum vel trium stabit omne verbum: Ergò videtur quod Iudex debeat condemnare eum qui per duos vel per tres testes fuerit probatus nocens & reus.

Repondetur Negando Consequentiam: Quid enim Scriptura Deuteronomij 17. mādēt, planè constat ex eo quod subiungitur, nimirum: *Nemo occidatur vno contra se dicente testimonium*, vult igitur Scriptura ad condemnationem non sufficere scientiam Iudicis, neque vnus testis depositionem; sed in re tanti momenti, quando de contrario non constat, etiam opus esse testimonio duorum aut trium. Idem est sensus verborum Christi, vt significat Alexander III. Capitulo Licet, de testibus: vbi ait, Mandamus quatenus non minus duorum, vel trium virorum qui sint probatæ vitæ, & fidelis conuersationis testimonium admittatis, iuxta illud dominicum: *In ore duorum vel trium testimonium stat omne verbum*: quia (inquit) licet quædam sint causæ quæ plures quàm duos exigant testes, nulla tamen est causa, quæ vnus testimonio, quamuis legitimo, terminetur.

72 Obijcitur Secundò: Videtur doctrina hæc magnam præbere occasionem, vt Iudices pecunijs corrumpantur, ne malefactores & mortis reos puniant sub prætextu, quod priuatim nouerint eos esse innocentes: quod cedit in magnum malum Reipublicæ.

Respondetur: Antea iam diximus, Rempublicam neque pro paruo, neque pro magno malo suo vitando, posse directè & ex proposito occidere aut morti tradere innocentem, & proinde quicquid de illo incommodo sit, non tamen Rempublicam dare posse iudici potestatem, vt quem certò nouit innocentem, condemnet mortis, ad illud vel etiam maius malum Reipublicæ vitandū.

73 Addo, rarissimè & vix vnquam futurum, quod volet Iudex subire pericula & incommoda sibi impendentia, si verè criminofum, & qui iuridicè talis est probatus, sub illo prætextu quod nosset illum innocentem, liberaret vel liberari curaret: quæ sunt eo maiora, quia tunc simul agitur de honore accusatoris, & testium qui se contra iudicem studebunt defendere, vnde Iudici satis graue fuerit etiam non condemnare quem certò nouit verè innocentem, quando secundum iuris ordinem est conuictus: quare non magnopere metuendum est, vt apparet de illo incommodo Reipublicæ quod prærenditur.

Accedit melius esse decem nocentes absolui, vt communiter dicitur, quàm vnum innocentē condemnari. Deniq; huc accedit, quod non possit Iudex iudicialiter talem absolueri, quamuis teneatur non condemnare: sed possit eū in carcere detinere, idq; duraxat, donec offert se occasio sine strepitu

dimittendi, aut certè remittere ad Superiorem, vt dictum fuit: quæ sunt ipsi Iudici satis graua, & proinde presumendum, quod Reip. inde nullum aut exiguum immincat periculum aut incommodum.

D V B I V M X I.

Vtrum possit Iudex condemnare reum ex priuata scientia, aut si testiū depositiones audierit, possit eum condemnare non auditum, nec citatum?

74 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Iudex inferior neutrum istorum potest facere. Est communis & certa hæc cōclusio.

Ratio est euidens, quia constat non posse inferiorem Iudicem dispensare in legibus quæ iuris ordinem præscribunt? quarum in primis duæ præcipuæ sunt: Vna, vt nemo condemnatur sine testibus, iuxta illud Deuteronomij supra allegatum: *In ore duorum vel trium &c.*

Alteræ autem, vt nemo condemnatur inauditus; imò nec in alijs minoris momenti iuribus dispensare potest, et si constet quod merè sint iuris positui, v. g. vt accusatio fiat in scriptis, vt detur terminus reo ad respondendum: non enim potest inferior dispensare in legibus superioris.

75 **D**I C O Secundò, Ne supremus quidem Iudex potest condemnare reum aliquem ex sola sua scientia priuata. Videtur esse contra Couar. & alios nonnullos, sed ita docent Caiet. Verbo homicidium. Nauarrus cap. 25. n. 9. Soto libro 5. quæst. 1. art. 3. Arragonius quæst. 67. art. 2. Pet. Navarra libro 2. cap. 3. n. 197. Syluest. Verbo Iudex 1. quæst. 5. & indicat D. Tho. quæst. 67. art. 3. ad 3. vbi dicit eundem hominem non posse simul esse Iudicem, accusatorem, & testem, licet hoc Deo conueniat.

Probatur Primò, Quia secreta seu occulta, quæ per testes non possunt probari, subtrahunt Canones passim à foro humano, & significat soli Deo cōpetere de talibus iudiciū Cap. Consuluiti. 2. qu. 4. C. Erubescant D. 32. C. Tua nos de Symonia, ergo &c.

Probatur Secundò, Quia Iudex sicuti ex potestate publicâ, ita ex scientiâ publicâ (si iudicare velit) iudicare tenetur; actus enim publicus debet à potestate, voluntate, & notitia publica tanquam causa & mensura sibi commensurata procedere, vt tradit Caiet. supra.

76 Probatur Tertio, Quia princeps etiam supremus non habet ampliorem potestatem, quàm

quàm Respublica in illum transtulit: omnis enim potestas principis secularis est à Republica; atqui nusquam gentium dedit Respublica potestatem tam amplam principi, vt pro sua priuata cognitione quam asserit se habere, possit vel probatos reos iuridicè absoluerè, tanquam innocentes, quamuis alijs modis possit & debeat consulere vitæ innocentis, vt impediendo progressum iudicij, aut simili ratione, & sic quasi auctoritate priuatâ defendere magis, quàm absoluerè innocentem, vt antè dictum fuit: & multò minùs, vt possit alios non probatos reos (præsertim quorum crimen ne quidem probari potest) damnare tanquam nocentes, quare in illa lege quæ vetat aliquem damnari sine duobus aut tribus testibus, non potest etiam supremus princeps dispensare; in quo tamen Couar. lib. 1. variarum cap. 1. n. 7. opinionem suam videtur principaliter fundare; quicquid interim sit de illa questione, Vtrum lex hæc sit non tantum iuris positui, sed etiã naturalis, ita vt eo nomine quidē Respublica tota possit principi tribuere eiusmodi potestatem, vt docet Arrag. & verius apparet, saltem in causa capitis non potest, vt tradit Malderus Tract. 6. cap. 1. dub. 14. in assertione 7. quia ius Reipublicæ attributum ad tollendos fontes siue malefactorès è medio, videtur ab auctore naturæ cū hac limitatione concessum, vt non possit illud nisi ad testimonium duorum aut trium exercere: & sanè contrarium videtur multū tendere ad tyrannidem, & maximam præbere licentiam grassandi in vitas singulorū, pro libidine eius qui Reipub. nomine præest.

77 Dicit aliquis: Scientia principis videtur æquivalere scientiæ publicæ, plus enim est tribuendum testimonio eius, quàm depositioni duorum vel trium priuatorum testiū; ergo &c.

Respondetur, & si in multis alijs affirmatio principis possit æquivalere, ac etiam secundum iuris dispositionem æquiualeat, vt in testamentis, & quibusdam similibus, tamen in ordine ad condemnandum aliquem ad mortem non æquivalere propter rationes allegatas: habuit enim naturæ auctor prætiosiorē vitam hominis, quàm vt etiam sub nomine culpæ exponeretur exitio ad dictionem vnus.

78 Dico Tertio: Quando non agitur de puniendo crimine, sed de auertendo malo Reipublicæ, tunc poterit princeps ex priuata scientia, quando alia ratio auertendi mali non suppetit, iubere mali machinatorem è medio tolli. Arrag. & Mald. supra cum alijs.

Ratio est, quia hic non agit princeps tanquam iudex damnans aut puniens, sed tanquam fidus defensor bonorum Reipublicæ & suorum, quemadmodum & priuatus aliquis, si obseruet aliquem machinari malum

VViggers De Iure & Iust.

Reipublicæ, nec possit illud impedire aut auertere nisi machinatorem ex tempore è medio tollat, poterit pro defensione Reipublicæ, alium occidere.

Dico Quarto: Princeps quantumcumque sit certus de crimine ac etiam desuper testes audierit, non potest tamen ordinariè condemnare reum, nisi ipse sit citatus & auditus: ita tenent communiter Doctores.

Ratio autem est, quia aliter procedere ad condemnationem esset reo auferre media quibus iure se potest defendere quantum in ipso est, puta negando seu celando crimen sermone ambiguo, si existimet esse occultum vel certè excusando eo modo quo poterit, vnde quasi iure gentiū id semper & vbique videtur fuisse seruatum, & tanquam necessariò faciendum ab omnibus intellectum.

Hinc Festus Iudex Actorum 25. respondet Iudæis, Non est Romanū consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam u qui accusatur, presentes habeat accusatores, locumq; defendendi accipiat ad abluenda crimina, & idem apud Iudæos obtinuisse indicant illa verba Nicodemæ Ioannis cap. 7. Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit quid faciat? quod etiam Schyris fuisse in more significatur 2. Machab. cap. 4. & in Clementina Pastoralis subfinem dicitur: de crimine graui delato, facultas defensionis quæ à iure naturæ prouenit, adimi non valet, cum, illa tollere Imperatori non licuerit, quæ iuris naturalis existunt: vbi tamen videtur Canon confundere ius naturale, & ius gentium prout satis frequenter leges & capitula confundere hæc duo solent.

Dixi, Ordinariè, quia quibusdam in casibus poterit iudex supremus hanc formam prætermittere: vt in primis, si propter potentiam & magnas vires ipsius rei, vel aliam ob causam non possent testes publicè produci sine euidenti periculo Reipublicæ & magnis incommodis: tunc enim auditis priuatim testibus poterit iudex ad condemnationem procedere, ita Syluest. V. Homicidiū 1. q. 3. Pet. Nauarra sup. nu. 191. & 192. Arrag. hic q. 67. art. 2. Mald. sup. dub. 14. & Nauarrus cap. 25. n. 10. qui rectè addit, quod debeat tunc iudex pro parte absente curare causam discuti & allegari ac probari quæ pro eius defensione possunt facere aut videri facere.

82 Similiter facere poterit, quando contrarium non tam agitur pro vindicta alicuius criminis, quàm vt impediatur periculum quod per ipsum imminet Reipublicæ aut innocentibus, si absque incommodis grauioribus non possit vocari ad iudicium, vt modo diximus.

Tertio, Si reus etiam citatus cognoscatur non compariturus, vt habet Mald. sup. dub. 14. quod magis locum habet si citatus fuerit & non compareat. Denique si coram idoneis

Na testibus

testibus ab ipso iudice in flagrati crimine sit deprehensus, vel crimē aliās omninō sit notorium & publicum, ex ipso autem processu iudiciali, vel longiori mora timeantur grauiora mala. Ita Nauar. Arrag. sup. Caiet. V. Homicidiū, & alij. Ratio est, quia tunc reus non potest se iure defendere in iudicio, negando factum vel alia via licita, & sic non admittitur ei iusta aliqua defensio.

DVBIVM XII.

Quot modis Iudex procedat iudicē aduersus crimina & criminosos?

81 **O**bseruandum est, duplicē communiter distingui actionem siue processum aut iudicium, scilicet ciuile, & criminale: varias autē esse DD. opiniones, quę actio, quodve iudicium sit ciuile & quod criminale, vt refert Iul. Clarus lib. 5. §. practica criminalis q. 1. inter quas videtur hęc solidior & magis communiter recepta, quam ponit Glossa ad l. 3. De sepulchro violato, quod scilicet iudicium sit ciuile, quando agitur tantum ad commodum priuatum siue actio descendat ex delicto, siue ex contractu: Illud autem criminale, in quo agitur ex delicto pro bono communi seu publico ad pœnam, siue sit imponenda pœna corporalis ad publicam vindictam, siue sit ponenda pœna seu multa pecuniaria applicanda fisco. Hac occasione notat Clarus ibidē duo esse genera delictorum: Vnum, per quod offenditur publica iustitia sine iniuria alicuius particularis tertij, prout est hęcresis, bestialitas, symonia. Alterū per quod non tantum offenditur publica iustitia, sed etiā læditur ius tertij, prout est homicidium, incendium, furtum, & similia: & hinc ex primo genere, vna tantum actio oritur, quę est ad vindictam ob læsam publicam iustitiam: Ex secundo autem duplex oritur: vna quę tendit ad publicam iustitiam tuendam: alia quę tendit ad resarciendum damnum, siue reparandum ius alterius: & potest offensus tunc proponere vtramque actionem, vel etiam vnam tantum: quod si agat tantum ad reparationem sui damni, erit actio merē ciuilis, vt omnes docent: si autē agatur ad publicam vindictam, vel pœnam applicandam fisco, tunc plerique dicunt esse iudicium mixtum: vt testatur Bossem. tit. De appellationibus n. 8. His præmissis

82 Respondetur: Tres modi communiter assignari solent, tum à Theologis, tum à Iurisperitis, quibus legitimē iudex procedat aduersus crimina, scilicet viā accusationis, viā denuntiationis, & viā inquisitionis: &

Colligitur ex Cap. Qualiter: 2. de accusationibus. Proceditur autem accusationis via quando aliquis est actor, siue pars offen-

sa, siue alius ad quem id iure spectare potest, qui crimen obijcit apud iudicē, & spondet se obiectum crimen probaturum: denuntiationis viā proceditur, quando aliquis crimen ad iudicem detulit qui tamen non vult suscipere onus probandi: vnde patet quodnam sit discrimen inter accusatorem & denuntiatorem. Est autem duplex denuntiationis genus: Vnum est denuntiationis extrajudicialis, quę etiā dicitur Evangelica, & tendit tantum ad emendationē proximi, vt quando delictum aperitur superiori tanquā patri, vt emendetur, & caueatur, ne iteretur: alterum est denuntiationis iudicialis, & spectat vel punitionem criminis propter bonum commune, aut tendit ad crimen impediendum & ad mala auertenda, & hęc fit superiori tanquam iudici. Viā denique inquisitionis proceditur propriē, quando iudex ex officio ad nullius accusationem aut quærelam vel denuntiationem procedit ad purgandam provinciam à malefactoribus, aut ad inuestigandum alicuius criminis auctorem, vel ad reformandum quemuis locum suę iurisdictioni subiectum.

Prædictis autem tribus modis addunt aliqui modos procedendi per exceptionē, per notoriū, & per deprehensionem in flagrati crimine, vt Iul. Clarus Sententiarum lib. 5. §. practica criminalis, q. 3. refert. Verū ipse quia multiplices illę distinctiones potius intricent & obscurent rem, quàm explicant, sic vt ex omnium dictis vix possit haberi vna resolutio, quę vel ad Regulas Iuris communis, vel ad communem practicam rectē possit accomodari (inquit) idē dicit ipse, quod in causis criminalibus, procedat iudex duobus modis, videlicet, vel ex officio, vel ad instantiam partis: neque alium dicit se inuenire modum siue in Iure Ciuili aut Canonico, siue in practica quę ex consuetudine cōmuniter obseruatur. Ex officio autem tunc procedit iudex quando à seipso, ratione officij assumit informationes, contra delinquentes, & contra eos procedit: ad instantiam partis verō procedit quando pars offensa vel alius cui id de iure competit, alterum accusat & accusationem probare spondet, & iudex eā admittit secundum eius probationes procedit. Vide plura apud Iulium Clarum loco supra citato.

Vbi rectē monet, procedere per viam inquisitionis nō dicere formaliter transmissionem inquisitionis siue libelli contra reum formati, sed secundū communem loquendi modum & iuris etiam dispositionem significare primum actum iudicis, quo mediante iudex per viam officij incipit velle procedere contra aliquem & sic rectē loquendo inquirere contra aliquem non est cum citare, aut libellum formatū mittere, sed est vocare, & audire testes & informationes capere.

Seq

Sed dices, iudex numquam potest aliquem condemnare absque accusatore, vt tradit D. Th. q. 167. art. 3. ex S. Ambr. ergo apparet quod vnicus sit modus quo iuridicè possit iudex procedere, nimirum viâ accusationis.

Respondetur, Iudicem non posse condemnare absq; accusatore: quod intelligunt DD. de accusatore formali aut virtuali, id est de aliquo quod suppleat vices accusatoris; suppleant autem has vices, præcedens infamia, euidentia facti, aut iuridica denuntiatio de quibus videre licet Caiet, art. 3. ad citatam quæstionem D. Thomæ.

85 Obseruandum autem, quod ex prædictis duobus procedendi modis, iuxta ius commune, ordinarius sit quo proceditur ad instantiam seu querelam partis: quo autem procedit iudex ex officio, habeatur extraordinarius, vt tradit Innocent. in Cap. Cum oporteat De accus. quem sequuntur DD. communiter, vt refert Diaz Reg. 336. Fundamentum diuersitatis est, quia de iure communi regulariter, quilibet admittitur ad accusandum, & ideo iste modus dicitur ordinarius: non potest autem de iure communi iudex regulariter procedere ex officio contra delinquentes per inquisitionem, vt tradit Glossa ad l. 2. §. si publico in V. sine accusatore D. De adult. quam DD. communiter sequuntur, & propterea dicitur modus extraordinarius: Ex quibus sequitur notabilis effectus, quia cum iuxta communes iuris regulas, remedium ordinarium faciat cessare extraordinarium, fiebat, quod pars volens accusare, esset præferenda iudici inquirenti. An verò accusatio superueniens faciat cessare inquisitionem cœptam, disputant Iureconfulti, & fere respondent cum distinctione, quam ex Saliceto refert Clarus loco cit. n. 5. quod scilicet accusator aut superueniat ante receptas probationes, aut post; priori casu aut potest imputari negligentia accusatori quod permisit se præueniri, & si ita, tunc non cessat inquisitio, sed accusator repellitur, vel non potest negligentia imputari, & tunc si prosequatur suam vel suorum iniuriam, auditur, & cessat inquisitio: secus si nec suam nec suorum iniuriam prosequatur. Posteriori autè casu, quando scilicet accusator superuenit post receptas probationes, tunc vel delictum est probatum, & repellitur accusator, aut non est probatum, & tunc admittitur.

Dixi discrimen illud de ordinario & extraordinario habere locum de iure communi: quia hisce temporibus ex consuetudine passim recepta, quæ iuri communi censetur derogasse, non tantum iudices Ecclesiastici, sed etiam seculares procedunt regulariter ex officio & per inquisitionem, vt testatur Clarus post multos alios n. 6. & ita practicari in Regno Castellæ tradit ex Ant. Gomez, cap. 1.

Delictorum n. 49. & ex alijs, in Francia, & Flandria. Quare hac consuetudine attentâ, modus procedendi ex officio, & per inquisitionem tam censendus est ordinarius, quàm per instantiam aut querelam accusatoris. Hinc itaque inferunt Iureconfulti quod licet de iure communi loquendo, accusatio & inquisitio non possint simul cumulari teste Rom. in l. edita post nu. 138. C. de edendo, nihilominus attentâ hac generali consuetudine, vnum non faciat aliud cessare, sed possint simul concurrere in principio, medio, & fine totius iudicij criminalis.

DVBIVM XIII.

Vtrum quando procedit Iudex viâ inquisitionis generalis debeat procedere infamia persone aut fama delicti?

86 Obseruandum est, Triplicem communiter distingui inquisitionem, scilicet generalem, specialem, & mixtam: nomine autem inquisitionis hic significatur informatio illa, quæ ante iudicium capitur auctoritate iudicis, qui videlicet sit iudex vel personæ in quam inquiritur, vel loci in quo delictum est admissum: nam alius qui iudex non est, nec iudicis habet potestatem, non est qualificatus ad inquisitionem instituendam: in ipso autem instrumento inquisitionis exprimi debent per quem facta sit, quâdo, quo loco, cuius iussu, item ætates, iuramenta, nomina, cognomina, qualitates & domicilia testium & similes circumstantiæ, vt videre est apud Syl. Verbo inquisitio 1. qu. 5. *Inquisitio itaque generalis est, qua in genere inquiritur super statu prouincie vel oppidi aut alterius loci siue communitati, vt intelligitur ex Cap. Sicut olim De accusationibus, & cap. 1. de officio iudicis ordinarij: hæc autem vtuntur Prælati & Superiores in visitatione prouincie & locorum sibi subiectorum. Specialis est, quâ queritur de certa persona, & de certo crimine, vt an Petrus commiserit symoniam, an commiserit homicidium &c.*

Notat autem Nauarrus in Cap. Inter verba, causa 11. quæst. 3. conclusione 6. n. 248. ad specialem inquisitionem non semper requiri expressionem personæ per nomen proprium; sed etiam huiusmodi dicendam esse specialem, si iudex inquirat vtrum aliquis ex filijs Petri, v. g. quos plures habet, fecerit istud homicidium? Inquisitio mixta denique est, quando vel de speciali crimine tantum queritur, aut in specialem aliquam personam tantum inquiritur: vt si queratur quis commiserit tale homicidium illo in loco & tempore perpetratum, vel si queratur vtrum

Petrus sit obnoxius grauioribus delictis? dico grauioribus, quia super leuioribus non solet propriè dicta inquisitio institui. His præmissis

87 **RESPONDEO & DICO** Primò: Vt Iudex vel superior instituat inquisitionem omninò generalem, non est necessarium, quòd aliqua infamia personarum, vel fama delicti præcesserit, quin etiam teneantur Prælati talem inquisitionem suo tempore facere. Ita communiter DD. Molin. tom. 4. tract. 3. disp. 47. Nauar. c. 18. n. 38. Soto lib. 5. qu. 6. art. 2. Bonac. tom. 2. disp. 10. q. 2. puncto 5. nu. 7. cum alijs quos citat.

Probat ex Capitulis sup. citatis, & Cap. Cum venerabilis de censibus, Cap. Romana eodem titulo in 6. vbi dicitur, proposito verbo Dei quærat de vita & conuersatione ministrantium in Ecclesijs, item ex Cap. Placuit, causa 11. qu. 1. vbi etiam & forma generalis visitationis describitur.

Ratio autem est, quia talis inquisitio videtur necessaria ad expurgandam cõmunitatem, & ad bonos mores conseruandos ac ad malos reformandos: & dum de nullo inquiritur in particulari, nemo potest de iniuria conqueri.

88 **DICO** Secundò: In hac tamen inquisitione, subditi interrogati nõ debent manifestare criminosos occultos, qui nulla infamia talis criminis laborant. Ita docet D. Th. hic q. 69. art. 2. ibidem Caiet. Dom. Soto. de tẽgendo secreto, membr. 2. q. 6. Nauar. in Cap. Inter verba sup. citatum conclus. 6. Clauis Regia lib. 12. c. 10. n. 13. & c. 11. n. 18. Azor. 3. p. lib. 13. c. 26. & alij communiter. Colligitur ex Capitulo Qualiter & Quando, de accusationibus.

Ratio est: quia de quibus non est quis infamatus, censentur iuridicè occulta, quando viã inquisitionis proceditur, vt patet ex Capitulo citato: Vnde iudicis potestas ad ea se non extendit. Quo fit, vt etiam si quis sub iuramento sit interrogatus de crimine alicuius de quò non est infamatus, non teneatur ad mentem iudicis respondere, vt communiter DD. omnes tradunt: quin imò debet ipse inquirens monere rudiores interrogatos, præsertim quando sub iuramento interrogantur, quod non debeant occulta patefacere, de quibus ipse inquirendi non habet potestatem, vt colligi potest ex Cap. Qualiter & Quando sup. citato, vbi in forma exigendi iuramenti expressè excipiuntur peccata occulta. Neque existimo, quod aliquis contra diceret in hoc casu generalissimè inquisitionis, quando neque delictum aliquod est notorium, nec quisquã laborat infamia veluti criminosus: quia tunc non est periculum quod inquisitor siue Iudex id faciendo, redderet se suspectum corruptelæ vel fauoris in criminosum, quandoquidem de nullo cri-

minoso, nec de aliquo crimine cõmissio constat: & ita docet Pet. Nauarra lib. 2. c. 4. n. 174. Mald. Tract. 6. c. 1. dub. 18. & alij.

Petes, Vtrùm si quis in huiusmodi inquisitione patefaceret superiori criminosum occultum; an talis peccaret contra iustitiam?

Respondeo Primò: Probabile est, quod non peccaret contra iustitiã, quando crimen in iudicio legitimè posset probare, etiam si alter infamia illius criminis non laborasset. Ratio est; quia eo euentu quilibet videtur ius habere accusandi aut denunciandi. Expedit enim publico bono, quod omnes illam habeant potestatem, vt malefactores magis cohibeantur: & delicta impediuntur, quòd potissimùm generalis inquisitio respicit, & dirigitur.

Respondeo Secundò: Peccaret tamen contra charitatem, si talè patefaceret, quando non præcessit infamia, in ordine ad solam eius punitionem, non ad cautelam vel emendationem eius. Ita docet Mald. Tract. 6. cap. 1. dub. 18. & à pluribus ita tenetur.

Excipiendum tamen censeo illum, cui ex officio publico incumberet deferre vel agere contra criminosos, quorũ delicta possunt iuridicè probari: neque enim videtur dubitandum quin Respublica possit tales constituere, quod & communis praxis in primis persuadet, de qua testatur Clarus sup. qu. 7. & ratio videtur postulare, ne crimina relinquuntur impunita cum periculo ipsius Reipublicæ, cum alioquin malefactores facile inualeceret sperantes semper fore clam sua delicta, neque ad cognitionem iudicum peruentura: si autem Respublica possit hic tales constituere, non erit ratio, quare dicendi sint hi peccare cõtra charitatem, exequendo officium suũ, præsertim cũ & constituentes & constituti præ oculis potissimùm habeant conseruationem tranquillitatis Reipub. magis, quam pœnas.

Quando autem delictum esset ita occultum, vt non tantum non præcesserit infamia, sed nec per testes aut aliter iuridicè possit probari, tunc patefaciens etiam peccaret contra iustitiam, quia nullum habet ius, imò nec rationem patefaciendi in ordine ad punitionem: quia cum non possit probare, non poterit quoque puniri, & proinde ex eius manifestatione non potest sequi, nisi infamia proximi. Ita Less. lib. 2. c. 29. dub. 13. Mald. Tract. 6. c. 1. dub. 18. & alij.

Excipiendus tamen est primò, ille qui patefaceret superiori in ordine ad emendationem proximi priuatim procurandam, ad quam existimat esse necessarium, quod superior informetur de vita eius. Deinde etiam ille qui id faceret ad impediendũ, ad auerterendum malum imminens cõmunitati vel proximo, quod aliter auertere aut impedire non potest. Ita Bonac. sup. n. 9. & alij.

Petes

Petes Secundò: Si quis generaliter ab inquisitore interrogatus per imprudentiam detexisset crimen alterius quod quidem in iudicio probari potest, sed cuius non laboravit alter infamia, vtrum iudex possit inde procedere ad instituendam inquisitionem specialem contra criminofum sic patefactũ

93 Respondetur posse procedere, iuxta doctrinam Nauarri ad Cap. Inter verba, conclusione 6. nu. 250. & 281. quam ipse dicit esse communem, vt refert Mald. supra, & tenet D. Antoninus 3. parte tit. 9. cap. 7. §. 1. Lessius dub. 16. n. 116.

Ratio reddi potest, quia iudici licet bene vti crimine vel peccato alterius, ad bonum publicum, ad quod spectat vt delicta puniantur.

Excipiendus tamen hic est casus in primis, quo cognitio criminis habuisset quomodo libet ortum ex confessione sacramentali, ne in odium deducatur Sacramentum poenitentiae, vt docet Dom. Soto de tegendo secreto membro 3. q. 1. conclusione vitima. Deinde casus ille quo per iniuriam vel suam culpam iudex sit cooperatus isti inordinatae reuelationi, vt habet Soto ibidem, & cum illo docet Mald. sup. Notat etiam Nauarrus loco citato, quando iuramentum quod inquisitor ab eo quẽ interrogat, exigit, aperte restringitur ad dicenda publica, de quibus sit fama vel rumor, consultum esse, vt tunc inquisitor dissimulet, quæ de occultis per imprudentiam reuelantur. Addit denique Soto sup. membro 1. q. 6. conclusione 3. nec tunc posse procedere, quando contra non infamatum procedendo læderet ius naturæ: quod certissimum est, vt, v. g. si obseruaret crimen nõ posse iuridicè probari, quia tunc vltior inquisitio specialis, tantum tenderet ad infamiam proximi absque bono publico, quod est contra ius naturæ.

DVBIVM XIV.

Vtrum quando delictum est publicum, sed omnino ignoratur auctor, possit iudex inquirere quisnam fecerit?

C Aiet. hic qu. 69. ad art. 1. & 2. Soto de secreto tegendo membro 2. q. 6. & alij nonnulli existimant id iudici licitũ nõ esse, sed contraria sententia est verior pro quã

94 D I C O Primò: Iudex tunc potest in genere quærere, quis tale crimen commiserit, nõ tamen de aliqua persona in particulari, v. g. an Petrus fecerit, vel an Paulus fecerit, nisi de aliquo in particulari passim rumor esset sparsus, quasi ille esset auctor. Ita Syl. V. Corruptio n. 6. Nauar. sup. ad C. Inter verba concl. 6. & in manuali cap. 18. n. 14. Angelus

Verbo Denuntiatio §. vlt. Arragon. qu. 69. art. 1. & 2. Mald. dub. 21. Bonac. sup. n. 14. Molina to. 3. tract. 3. disp. 47. & passim alij.

Probari autem potest, quia nisi tales inquisitiones fierent, nata essent sequi grauia incommoda in Republica, vt in primis quòd populus valdè offenderetur videns iudices non inquirere in auctores criminum, quæ publicè constarent, atque ad eò non sine periculo perturbationis, Resp. apprehenderet Iudicem vel Magistratum fauere vel velle fouere maleficia in Republica. Deinde contingeret, quod spe impunitatis sceleriores homines inualescerent; nec quisquã bonus penè futurus esset tutus, quando quidem etiam quæ passim nota sunt, vix deserantur, nisi desuper inquisitio fiat à superioribus. Vnde communiter omnes præter malefactores, sic fieri desiderant: & obseruatur in communi praxi iudicum, tum Ecclesiasticorum, tum sæcularium, vt testatur Innocentius ad Cap. Bonæ: de electionibus: Item nota, inquit, quod sic feruat totus mundus quod contingente maleficio notorio, statim inquit iudex generaliter, non contra certam personam &c. Idem docet Panorm.

Opponunt autem alij quosdam Canones, vt Capitulum Cum oporteat, & Capitulum Inquisitionis negotium De accusationibus: sed manifestè agunt, hi Canones de inquisitione speciali quæ fieret contra certam personam, antequam laboret infamia criminum quæ obijciebantur ab aliquibus.

96 Dicit aliquis: Inquisitio eiusmodi videtur directè præbere occasionem reuelandi occultos criminofos contra ordinem charitatis & iustitiæ. Confirmatur, quia hinc fit, vt interrogati nescientes iura, nec aliter satis instructi existiment se teneri etiam occultos criminofos patefacere.

Respondetur Primò: Non eò tendere hanc inquisitionem: quod si occulti criminofosi reuelentur, id non accidere ex intentione interrogantis, aut conditione interrogationis, sed ex imperitia aut malitia eorum qui interrogantur, vnde propter tale incommodum quod per accidens aliquando concurrit, non debet omitti illa inquisitio tan topere quieti publicè necessaria, cum ipsa ex se talis sit, vt nemini inferat iniuriam: quare merito iudex potest ac debet eam facere, prout videbit necessariam esse ad Reipublicæ tranquillitatem & pacem: & si contingat occultum auctorem criminis per accidens detegi; poterit etiam in particulari contra eum, inquisitionem instituere, & contra illum procedere: quia quando auctor cognitus est, potest iudex tunc vti iure suo & iuridicè procedere, vt supra diximus dubio præcedenti cum Nauarro & alijs: indebita enim illa detectio, nec directè, nec indirectè censetur ipũ voluntaria

sed quia iudicis intentio, quando generalem inquisitionem sic instituit, eò respicit, vt si fortè auctor criminis perpetrati sit passim notus in loco in quo accidit, vel alibi quem iudex ignorat, ipse possit quoque in eius venire notitiam & pro meritis eum punire, vt tranquillitas cõmunitatis conseruetur. Ita ferè DD. illi qui tenent interrogatos ab inquisitore in hoc casu nõ debere quoq; manifestare occultum criminofum, etiam si crimen commissum sit notorium, nisi præcesserit infamia, aut semiplena probatio.

96 Sed sunt alij qui docent in eo casu interrogatum teneri aperire veritatem & manifestare criminofum, etiam si infamia personæ non præcesserit, quantumuis etiam ipse solus nouerit, vt quidam volunt, prout refert Bonacina supra nu. 14. aut saltem quando duo vel tres nouerunt: pro hac sententia citantur Azorius 3. p. lib. 13. cap. 15. disp. 4. Clauis Regia lib. 12. c. 10. n. 24. & 26. & Aragonius sup. qu. 69. ad art. 1. & 2. & ratione reddit: nam cum iudex illos legitime interrogat propter bonum commune conseruandum, propter idem bonum erunt etiam ipsi astricti dicere veritatem, quamuis aliàs crimine occulto manente malefactorem nec accusare, nec manifestare tenerentur. Hi itaque ad obiectionem poterunt respondere admittendo, quod iudex inquirendo det hic interrogatis occasionem reuelandi occultum criminofum, sed in hoc casu quãdo crimen notorium est, & vergens in perturbationem publicæ quietis, non esse contra ordinem charitatis, aut iustitiæ aperire ipsum auctorem: præualere enim debet publica quies, & bonum commune bono particulari istius malefactoris: præsertim cum sine scandalo non possit intermissi ista inquisitio, neque etiam celari ab ijs qui sciunt auctorem, quando ab alijs intelligitur, quod aliqui auctorem nouerint.

97 Verùm opinionem istorũ non sequimur: Vnde Dico Secundò: Inquisiti seu interrogati non tenentur manifestare, imò nec licite possunt si auctor nulla laboret infamia, nec aliquis sit de eo rumor, & nihil mali vterius timeatur. Ita Caiet. & Soto sup. Bonacina tom. 2. disput. 10. quæst. 2. puncto 5. n. 9. & alij communiter. Colligitur manifeste ex Capitulis antea tũm hoc dub. tũm dub. præcedentẽ citatis, &

Ratio reddi potest, quia talis inquisitio non instituitur, vt occulti omninò malefactores patefiant aut puniantur, quod neque infringedi potest intentionem inquisitoris, vt diximus, sed vt Reipublicæ satisfiat, nec occasionem habeat conquerendi contra iudices & magistratum, & simul vt malefactores, qui forsitan satis publicè noti sunt, innotescant etiam iudici, qui eos vbi sibi innotuerint puniat; hinc nec reus si forsitan

interrogetur, tenebitur se ipsum manifestare; vt cum alijs notat Bonacina loco iam citato: quia non inquit iudex de occultis, prout nec inquirendi ius habet, quare de illis non tenetur interrogatus respondere. Quid autem in generali illa inquisitione iudex querat & intendat, ac querere & intendere possit, iam explicuimus; & inde patet responsio ad alterum argumentum Caiet. & Dominici Soto.

Notandum tamen est: Si patefactio criminis ex parte rei esset necessaria ad satisfaciendum alteri obligationi præiacenti, qua in conscientia ipse tenetur, tunc superiorem qui id nouit posse demandare illi vt se prodatur quatenus opus est ad satisfaciendum isti obligationi, vt si quis per libellum famosum abstulisset alteri nomen & famam, quæ non posset reparare nisi se aperiendo, tenebitur ad illud faciendum, & poterit superior ad hoc illum cõtenus cogere etiam sub censuris, qualis casus videtur accidisse Diuo Gregorio, de quo scribit epistola 3. lib. 5. & refertur causa 5. quæst. 3. Capitulo Quidam, quæ de re vide plura apud Mald. dubio 21.

Petes Primò: Quid si Iudici constaret non posse auctorem criminis prodi sine recognosci sine peccato, quis occultus sit, vtrum tunc poterit generalem inquisitionem instituire?

Respondetur: Quod nihilominus poterit, pro fine autem tunc habebit non vt occultus ille auctor innotescat seu publicetur, sed vt ipse satisfaciat officio suo, id quæ in primis ne scandalum oriatur in populo: deinde, quia illa inquisitio, etsi Iudex pro illa vice non speret recognoscere auctorem, tamen incutit malis terrorem, quod est Reipublicæ vtile.

Petes Secundò: Quid si inquisitor sub iuramento interroget, & aliquis absq; vlla restrictione iurauerit se patefacturum quicquid nouit de maleficio & auctore?

Respondetur: Interrogationi inquisitoria de iure inest, vt intelligatur tantum fieri de ijs quæ publicè nota sunt, etiam si hoc non semper ita expressè addat, vt potest constare ex Cap. Qualiter & Quando 1. & pluribus alijs De accusationibus; vnde quando interrogatus iurat, quod dicet ea quæ nouit, intelligitur similiter iuramentum illud cum hoc moderamine, quod dicet ea quæ nouit scientiã communi & vulgatã, non autem ea quæ priuatim seu secretò nouit; & proinde quoad hæc poterit dicere se non scire, scilicet eo modo quo Iudex inquit, aut de iure inquirere potest, vtrum illa sciat.

DVBIVM XV.

Utrum procedere debeat infamia antequam possit Iudex procedere ad inquisitionem specialem contra aliquem?

Respondetur: Ut possit Iudex inquisitionem specialem instituire tendentem ad punitionem delicti, debet regulariter procedere aliqua infamia eius, siue sine clamorosa insinuatio contra quem inquirere intendit. Ita D. Tho. 2. 2. qu. 69. 4. 2. & DD. passim, quos licet videre citatos apud Bonac. *supra*. 10.

Probari potest ex diuersis Canonibus, ut ex Capitulo Inquisitionis, De accusationibus, ubi dicitur, ad hæc respondemus, nullum pro crimine super quo aliqua non laborat infamia, seu clamorosa insinuatio non præcessit, esse puniendum, imò nec depositiones contra eum recipi debere, cum inquisitio (inquit Pontifex) fieri debeat solummodo super illis de quibus clamores aliqui præcesserunt: similia habentur ibidem Capitulo Qualiter & Quando 2. & Capitulo Licet Heli, de symonia. Quod & Pontifices colligunt ex Scriptura sacra, Genesis enim 18. legitur Dominus descendisse, postquam clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus esset. Descendam & videbo (inquit Dominus) utrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerunt, & Lucæ 16. Dicitur villicus fuisse diffamatus, antequam vocaretur, ut redderet rationem villicationis suæ.

Et ratio reddi potest: quia cum inquisitio iudicialis sit actus publicus, non debet procedere nisi ex publicâ notitia quæ tali actui sit commensurata. Quare Pontifex Capitulo Inquisitionis iam citato, dicit quod ad petitionem eorum qui libellum infamationis porrigunt in occulto, non sit procedendum ad inquisitionem super criminibus inibi contentis, vnde ex eo obseruandum, quod paucorum dicta non debeant censeri facere famam, ut patet ex citato Capitulo Inquisitionis, quodque debeat fama habere ortum à fide dignis non ab inimicis aut maleuolis, sed à prouidis & honestis, ut apertè dicitur Capitulo Qualiter & Quando 2. *supra*. citato.

Quæret aliquis: quanta ergo debeat esse infamia, ut iudex in particulari possit procedere?

Respondetur iuxta Dominicum Soto *supra* membro 2. quæst. 6. §. tertium casum: & iuxta Caietanum hic quæst. 69. art. 2. Bonac. *supra*. n. 11. quod & alij communiter tradunt, non sufficere quod duo vel tres, vel etiam

quatuor dicant, v. g. Petrum commississe tale delictum, ut homicidium, sacrilegium, sicuti etiam modò indicauimus, quia Cap. Inquisitionis citato dicitur expressè, quod iudex propter dicta paucorum non debeat aliquem infamatum reputare, vnde infamia iudicialis dicitur frequens vox bonorum & proborum virorum quæ hominè de tali crimine rationabiliter suspectum reddit; ut cum multis alijs eam describit Bonacina *supra*. n. 4.

Quare requiritur quod rumor, v. g. de Petro, tanquam criminoso sparsus sit per maiorem partem oppidi aut patrie, vel communitatis in qua degit: quodque rumor ille quasi publico clamore ad aures iudicis deferatur. Quare nec sufficiunt sola indicia etiam manifesta, ut notat Bonac. *supra*. n. 12. quia indicia sunt minoris probationis, quàm duo vel tres homines omni exceptione maiores, qui consey sunt auctoris & dicunt aut referunt, talem commississe eiusmodi crimen, propter quoruam tamen dictum aut relationem, etsi eum intelligat, non potest iudex instituire specialem inquisitionem in certâ illam personam. Quin imò quando non constat notorie crimen esse commissum quod fama Petro imponit, non debeat iudex ad specialem inquisitionem in ordine ad punitionem procedere, v. g. contra Petrum, nisi aures eius, eiusmodi clamore sapius fuerint pulsatz, ut significatur Capitulo Qualiter & Quando 2. de excusationibus *supra*, ut v. g. licet iudex semel intelligeret famam volare de Petro quod esset adulter, vel quod esset sacrilegus, & tamen non constaret publicè de violato thoro alterius, vel de aliquo notabili sacrilegio commissio quod imponatur, non deberet iudex statim proflire ad specialem inquisitionem contra Petrum, imò requirunt aliqui quod tantus debeat esse clamor, ut generaretur scandalum, nisi iudex specialem inquisitionem desuper institueret, & fauent latis Capitula *supra*. citata: quod tamè Iul. Clarus qu. 6. n. 21. restringit ad inquisitionem specialem contra Prælatum; quia qui præsumt magis subiacent obloquijs subditorum propter disciplinam & correptionem, quàm circa eos ex officio debent exercere.

Dixi: Quando non constat notorie crimen esse commissum, quia quando de illo constat & fama est de aliquo particulari, quâ iudex intelligit, non debet tunc esse tardior ad inquisitionem propter periculum scandalum quod oriretur.

Difficultas autem est, quomodo possit constare, aut sufficienter probatum esse de fama. Omissis aliorum dictis, rectè videtur docere Nauarrus ad Capitulum Non sunt audiendi causa 11. quæst. 3. casu sufficienter probati, quando sunt duo testes legitimi, qui deponant se maiorem illius communitatis

N n iij partem

partem in qua infamatum probare volunt, audiuisse publicè tale quid de illa persona dicentem, modò illa maior pars vt minimùm cõstet decem personis; vnde difficulter probari poterit fama de aliquo in magno populo. Ex quibus colligitur non posse verè probari duas famas cõtrarias: quia non potest vtraq; habere maiorè partem communitatis sic loquentis, licet post adductas probationes famæ, admittatur in iudicio probatio famæ contrariæ, vt patet Capitulo Cum in tua, de sponsalibus, vt scilicet iudex discernat, an priores probationes fuerint legitimæ.

104 Dixi in conclusione non posse sine præuia infamiâ iudicem instituere specialem inquisitionem tendentem ad punitionem; quia licet poterit, si tendat tantum ad eius qui deliquit emendationem, vt colligitur ex Capitulo Reprehensibilis De appellationibus. Similiter poterit in ordine ad mala præcauenda, vt dum agitur de matrimonio contrahendo, vel de beneficijs aut officijs publicis conferendis, Bonacina supra num. 15. licitum enim est superiori inquirere de impedimentis, vel etiam de defectibus personarum de quarum promotione agitur, quâuis nulla sit infamia præcedens, imò debet fieri, si aliqua subsit suspicio vel adsint indicia. Colligitur ex Capitulo Nihil De electione, in eiusmodi tamen inquisitione tunc demum interrogatis licebit patefacere crimen occultum quando promotio eius, de quo agitur, cederet in notabile detrimentum Ecclesiæ vel Reipublicæ, aut putaretur crimen postea publicandum cum scandalo, vt sæpius solet fieri, vt notat Malder. dub. 20. neque debent superiores divulgare quod tanquam occultum intellexerunt, sed tacitè possunt eiusmodi personas præterire.

105 Addidi etiã in conclusione Regulariter: Quia excipiunt DD. multos casus quibus etiã in ordine ad punitionem licet procedere sine præuia infamia personæ, vt in primis, si aliquis in iudicio sit confessus crimen quamuis coram paucis, vt coram iudice & notario: nam illa confessio facit notorium iuris, & ita sufficit ad specialem inquisitionem: Bonac. sup. casu 3. idq; dicit locum habere, etsi tantum incidenter id sit confessus, dum de alio interrogaretur: non tamen sufficeret si metu tormentorum tantum fuisset confessus & reuocaret, vel si tantum esset confessus extra iudicium etiamsi coram pluribus, nisi inde orta iam esset infamia, vt docet Nauarrus ad Rubricam De iudicijs num. 86.

Secundò: Quando iudici procedenti per inquisitionem generalè est patefactus auctor, potest contra eum instituere inquisitionem particularem, etiamsi prius non laborauerit infamia talis criminis, vt contra Dom. Soto docet Nauarrus sup. num. 87. Bonacina sup. casu 5. & videtur communis esse sententia

Iurisconsultorum ad legem 2. §. publico si de adulterijs; quod verum erit, etiamsi is qui patefecit, peccauerit patefaciendo, modò iudex non fuerit in culpa, iuxta ea quæ antè diximus. Aduerte tamen hos duos casus non propriè esse exceptiones à regula conclusionis, quia concurrunt in his notorium iuris vel facti quod æquualet aut excedit infamiam, vnde si liceat præcedente infamia specialiter inquirere, mirum non est, quod dicatur licere quando sic res est notoria.

Tertius casus sit, quando iuxta leges vel statuta instituitur visitatio in aliqua communitate sic vt inquirendum sit in caput & in membra. Patet Capitulo 1. De officio iudicis ordinarij, & Capitulo Qualiter & Quando 1. De accusationibus, non tamen detegenda erunt crimina alicuius occulta, etsi in particulari inquiretur de vita & moribus talis personæ, prout nec de illis censetur fieri inquisitio, vt dictum est sup.

Quartus: Quando agitur de delicto commisso in iudicio, vt de falso testimonio perhibito, vel de calumnia innocenti illata per accusatorem. Ita Nauarrus supra num. 88. quamuis enim non præcedat infamia cõtrahanc personam, si tamè sit aliqua vehemens suspicio, & adsint indicia quæ ad iudicem referantur, poterit inquisitionem instituere.

Ratio redditur: Quia hæc crimina & eorum impunitas maximè sunt noxia bono publico, cum iudiciorum iustitiam quam videntur velle promouere auctores, omnino inuertant & innocentes opprimant.

Quintus: Quando inquiretur de morte domini contra seruos eius, vt si dominus inueniatur occisus, & ignoretur auctor, iuxta legem 1. ff. Senatusconsultum Syllanianum.

Similiter contra nautas nauis subuersæ iuxta L. Quoties Codice de naufragijs, quia licet nulla sit contra illos nautas vel seruos sparsa infamia, tamen solet esse quedam quasi cõmunis suspicio de talibus, quæ supplere videtur vices infamiæ vt cum alijs tradit Nauarrus supra num. 95.

Sextus casus est in crimine hæresis, vel apostasiæ, vbi etiam sine præuia infamia potest iudex procedere, vt docet Nauarrus num. 93. Bonacina supra num. 15. §. primus casus, cum alijs quos citat, & colligitur ex Capitulo communicamus §. adijcimus de hæreticis, & ex lege Apostatarum C. de apostatis.

Ratio est propter maximum periculum salutis animarum quod communitati ab his imminet, quia hæreticorum sermo vt cancer serpit, iuxta Apostolum 2. ad Timoth. 1. Debet tamen præcedere suspicio ex indicijs non leuibus.

Septimus est in omni crimine læsæ maiestatis humanæ. Constat per Extrauagantem Frederici Imperatoris, quæ incipit, Ad reprehendum. Vide plura de his apud Nauarrum loco

loco citato num. 84. & sequentibus.

107 Cæterum ex eo, quod tam Canones, quã ius civile eximunt respectiue quædam crimina vt hæresis, & crimen læsæ maiestatis, super quibus licet inquirere etiam specialiter in personam quæ de illis non sit infamata, sed de qua habeatur suspicio ex iustis indicijs, videtur satis probari atque adeò constare, non esse simpliciter iuris naturæ, quod non debeat inquiri contra non infamatum, quãdo accusatorem propriè dictum non habet, qui onus probandi velit in se suscipere: sed quod solo iure humano, id veritum esse putandum sit, quod iudici contra eum qui in iudicio possit probari reus per duos testes idoneos, non liceat ex officio instituere particularem inquisitionem quãdiu de crimine non fuerit infamatus: quod & indicat Nauarrus ad Capitulum Inter verba, Corollario 50. & ad rubricam de iudicijs num. 89. quando docet Papam & Imperatorem iusta causa posse inducere novos casus in quibus possit specialiter inquiri sine accusatore vero aut ficto, qualis scil. reputatur infamia præcedens. Hoc autè bene notandũ esse dicit Mald. supra dub. 20. in fine, quia inde sequitur, inquit, consuetudine posse excusari iudices qui ius illud positium non obseruant, vt puta quando ex denuntiatione officii ad hoc constituti, vel ad querelam partis offensæ, quæ tamen onus probandi non vult suscipere, aut inuento cadauere, habitisque iustis indicijs de aliquo vt criminis authore, procedunt ad inquisitionem particularem contra delatum, quod multis in locis ex praxi recepta fieri testatur Bonacina supra n. 12. circa finem. Quod tamen intellige, hætenus costali consuetudine posse excusari, quatenus illa consuetudo est rationalis: sic enim tum viã præscriptionis, tum viã coniuuentiæ potest præualere contra legem illam positiuam, sicut & contra alias leges humanas, vt latius solet doceri in tractatu de legibus. Quod autem coniuuentia hic adsit, potest inde colligi, quod talis praxis penè vbique sit recepta, quod officiales sint constituti qui legum transgressores & malefactores denuntiant, præsertim per Italianam, vt notat Iulius Clarus quest. 3. neque tamen à summo Pontifice cuius constitutionibus potissimum fuit id veritum, vel ab Episcopis reprehendatur.

108 Porro consuetudo illa satis potest videri rationalis, quatenus versatur circa crimina grauiora, quæ intelliguntur aut putantur serpere latenter ad plures alios, aut alijs ansam præbere ad similia patrandam cum periculo status Reipublicæ, aut eius magno dano & infamia: tunc enim inquisitio illa non fit principaliter ad punitionem huius personæ, sed ad extirpationem criminum à Republica, quibus timeretur ordo Reipubl. per-

turbandus, atque adeò leges & disciplina omnis euerteda: vnde non obstat quod particularis persona inde infametur, quia infamia particularis permitti potest ob commune bonum, vt tradit Bonacina supra & sumitur ex Pet. Nauarra lib. 2. de Restit. cap. 4. num. 168. Azorio p. 3. lib. 13. cap. 18. & alijs.

Confirmatur, Quia eiusmodi inquirendi principia, præter infamiam publicam præcedentem, videntur necessariò admittenda ad propulsandas innocentium iniurias, aliæque maleficia præcauenda: quandoquidem enim pauci sint qui velint absolurè accusare, tum quia inter homines odiosum habetur, tum quia admodum difficile est in iudicio partes accusatoris sustinere, & frequenter contingat quod ex delictis etiam magnis, non sequatur criminosis infamia, fieret quòd improbi sine metu & respectu in bonos passim liberiùs grassarentur, eosque damnis & contumelijs afficerent, & alia multa committerent Reipublicæ noxiã, nisi constituti essent aliqui publici officii, qui iudicibus denuntiarent ea mala, quæ vident vel audiunt, ac indicarent simul eos, ex quibus possint iudices pleniorẽ accipere informationem, sic vt ad huiusmodi denuntiationem per officialem factam, vel etiam per partem læsam liceat Iudici ad inquisitionem procedere, hæc enim res magnum incutit terrorem malefactoribus eosque multum coërcet: quamuis enim confidere possint eos, quibus iniuriosi sunt, vel alios qui interfuerunt non suscepturos partes accusatoris, tamen valdè metuunt, ne per eiusmodi officiatum aut per alios ad Iudicem deferantur qui postea ex officio contra eos inquirat & procedat.

109 Obseruandum autem hic Primò: Iudicem numquam ex se ipso posse incipere inquisitionem, sed semper debere præcedere aliquid quod inquisitioni viam aperiat & ipsum quasi cogat vt procedat ex officio, vt sunt publica notitia criminis & authoris, infamia personæ de crimine, denuntiatio facta ab officiato, aut à parte læsa, alioquin totus processus est ipso iure nullus, vt docet Clarus quest. 5. num. 4. Hinc neque potest procedere iudex ex denuntiatione sibi vt priuato, non vt iudici facta, vel facta ab authore incerto, seu nomine eius suppresso, etiam si in schedula nominarentur illi, qui nossent factum, vt idem docet supra, & colligitur ex Capitulo Inquisitionis negotium, De accusationibus, quod merito ita statutum est, tũ ne Iudices pro arbitrio possint impetere quos voluerint, tum etiã quia alioquin fieret quod idem esset accusator & iudex.

Obseruandum Secundò, Officialem publicum, aut quemcumque alium nihil debere denuntiare, nisi quod bonã fidẽ existimat per testes vel indicia alia posse legitime probari,

bari. Similiter & Iudicem magnâ debere vti prudentiâ, & nihil temerè attentare donec videat re iuridicè probari posse: atq; ita modestè debere informationes capere, vt quàm minime fama alterius lædatur, & si obseruet probari non posse, statim debet desistere; quia vltior progressus non potest prodesse publico bono, sed tantum seruire ad alterius infamiam, quam auferre aut periculo exponere non licet, nisi publicum bonum id postulet, & ad hoc cõducatur id quod agitur.

Obseruandum Tertio, ea quæ iam dicta sunt de licitâ inquisitione sine infamia præuia, locum habere potissimum in iudicijs secularibus, nec videri admittenda (vt notat Lessius lib. 2. cap. 29. dubio 15. nu. 140.) in Iudice Ecclesiastico contra personas Ecclesiasticas, tum quia Canones qui id vetant, agunt principaliter de huiusmodi iudicijs & causis Ecclesiasticorum, vt ex textibus satis constat, ita vt nonnulli existiment illos nunquam in iudicijs sæcularibus fuisse vsu receptos, neq; forsità Pontifices in ordine ad iudices sæculares, constituisse Canones illos, tũ etiam quia eiusmodi inquisitio in Ecclesiasticam personam quæ infamiâ non laborat, plus scandali apud populum solet inducere, quàm inducat ædificationis castigatio talis personæ.

Accedit quod fraterna correptione tales personæ solent facilius emendari.

Dixi quod consuetudo sic inquirendi, videri possit satis rationabilis, quatenus versatur circa crimina grauiora, quæ putantur serpere latenter &c. quia quod inquireretur in personam non laborantem vllâ infamiâ talis criminis, vbi neque auditur, neque æstimetur quod alij illo exemplo inducantur aut inducendi sint ad imitationem, vel ad simile flagitium committendum, non videretur id rationi consonum. quia propter solam punitionem alicuius, quando sine periculo Reipublicæ potest illa omitti, præcedere contra illum cum eius infamatione qui boni nominis & famæ erat, non videtur sine iniuria eius fieri posse, cum bonum publicum non requirat talem procedendi modum: quare consuetudo, si quæ talis foret, non videretur dicenda rationabilis, & proinde ne licitè iuxta eam procedere iudex potest.

DVBIVM XVI.

Quando Iudex possit reum ad iudicare tortura?

109 **R**ESPONDEO & DICO Primo, non potest iudex reum adiudicare & subijcere torturæ ad criminis confessionem, quando de illo legitimè est conuictus, etiamsi non

velit crimen fateri. Ita Nauarrus cap. 18. nu. 59. Iulius Clarus quæst. 64. num. 5. & 8. Arcetinus §. quod fama num. 94. Malderus dubio 24. & alij communiter. Colligitur ex l. Quoties C. de quæstionib. & l. edictum & l. Diuus eodem tit. &

Ratio est, Quia tortura adhibetur tantum ob defectum aliarum probationum quæ ad condemnationem sufficiant: ergo quando aliæ probationes sufficientes ad sunt, frustra inferitur tantum malum, cum propria confessio non sit necessaria ad condemnationem.

Refert autem Clarus loco cit. nu. 7. quod plerumque iudices etiam post crimen plenè probatum, adhibeant torturam, quando Reus crimen non fatetur, idque vt cogant fateri, ne per appellationem id quod pronuntiatum fuerit, suspendere contingat, videlicet in locis, vbi à tali sententia admittitur appellatio: cuius praxis meminit quoque Nauarrus loco citato: sed improbat praxim illam Clarus n. 8. sequen. & dicit ex Alb. in Rub. C. de quæstionibus, quod fatuisset iudex qui torqueret aliquem contra quem esset probatum plenè: similiter eam improbat Nauarrus, & dicit esse contra cõmunem Theologorum & Iurisperitorum sententiâ: addit tamen hanc exceptionem, nisi tam clarè sint conuicti, quod in conscientia teneantur confiteri, & iudex iuste præsumat ob solam malitiam differendi iustitiam eos pernegare, scilicet per viâ appellationis. Potest nihilominus reus plenè cõuictus de vno crimine, imò etiam condemnatus, interrogari quoq; per torturam de alijs criminibus, ac etiam de socijs, si iusta de illis indicia subsint quæ faciunt semiplenam probationem, aut talem quæ censetur quasi æquipollere, vt tradit Clarus quæst. 64. nu. 8. In fine autem addit. Debent etiam iudices, torquendo reos super socijs & alijs criminibus moderatam torturam inferre, neque iuris terminos excedere. Rectè quoque monet num. 5. quod iudex aduertere generaliter debeat, an delictum aliter, quam per torturam plenè probari possit: nam regulariter ad torturam deueniri nõ debet, nisi in subsidium, quando scilicet aliæ probationes haberi non possunt, & ita, inquit, cõcludunt omnes DD.

DI C O Secundo, Quando contra reum siue viâ accusationis, siue viâ denuntiationis, & inquisitionis legitimè habetur semiplena probatio, nec aliâs habentur indicia valde vrgentia, poterit iudex illum adiudicare torturæ, modo reus sit talis persona quæ de iure possit torqueri. Ita Nauar. ad Capit. Inter verba conclusione 5. & ad Rubricâ de Iudicijs num. 56. Mald. suprâ, Clarus lib. 5. quæst. 21. num. 2. & quæst. 22. num. 1. & alij communiter.

Ratio est, Quia ad subijciendum aliquem torturæ,

torturæ, non requiritur plena probatio, imò eâ habitâ non potest subijci, vt dictum est: ergo admittendum est, quod sufficiat semiplena probatio, aut alia quodammodo æquivalens: nisi enim iudici concedatur potestas tunc veritatem eliciendi per torturam, grauiſſima quæque crimina passim puniri non poterunt, & proinde nec in futurum sufficienter impediri non sine maximo Reipublicæ detrimento. Censetur autem esse semiplena probatio, quâdo, v. g. testis aliquis hoc deponit contra quæ nulla est exceptio, qui dicit se vidiſſe, v. g. Petrum committentem tale flagitium, vt docet Clarus suprâ quæst. 22. num. 3. & alij communiter. Vt autem cõtra testem nulla sit exceptio, debet esse vir non minor 25. annis, boni nominis & famæ, non excommunicatus, nullam habens inimicitiam aut litem cum altero contra quem deponit, si autem subſit aliqua exceptio non facit eius depositio semiplenam probationem.

¶ Petes: Quid si testis deponat se ex voce aut loquela nouiſſe perpetrantem flagitium, sed non vidisse, vtrum hoc sufficiat ad torturam? Iulius Clarus quæst. 21. cit. num. 3. refert aliquos qui in partem affirmatiuam inclinant, quorum sententiam dicit limitandam, modò testis ita deponens habeat verisimiliter ad eò notam vocẽ Rei, vt decipi non possit: & addit interim tale iudiciũ vocis esse multũ fallax & periculosum: quia multos cognouit ita propriè imitantes vocem aliorum, vt omnes etiam familiarissimos & domesticos facilè deciperent: quare talis testis non videtur dare sufficiens testimonium ad torturam.

Addidi, vel alia habeantur vrgentia valdè indicia; quia non tantum semiplena probatio propriè dicta, sed etiam alia quædam probabilis notitia fundata in iudicijs vrgentibus poterit sufficere ad submittendum aliquem torturæ. Debent tamen esse valdè magna & vrgentia, ne innocens pro incerto scelere, vt habet D. Aug. libro 19. de Ciuitate cap. 6. certissimas pœnas luat, id est, certissimos cruciatus sustineat: quia tortura propriè pœna non est, vt ante significauimus.

Porro notandum hîc est, nomine iudicij intelligi secundũ Iureconsultos, omne illud ex quo potest aliquo modo colligi, quis sit author criminis, vt fama, suspicio publica, iactantia præcedens de crimine committendo, aut subsequens de commisso, odium contra illum, in quem crimen est commissum, testimonium alicuius, etiamsi non sit omni exceptione maior, & similia. Distinguunt autem indicia quidam in leuia, graua & grauiſſima, vt Iulius Clarus suprâ cap. 20. num. 1. alij in Remota & proxima maleficio, vt Bartolus in l. fin. num. 6. ff. De quæ-

stionibus: quibus aliqui addunt tertium membrum, in plena & proxima: & sic videntur modi isti distinguendi, verbis tantum differre. Leuia siue remota dicit Clarus sufficere ad capturam iudicis arbitrio, consideratâ tamen facti & personarum qualitate, vide Clarum quæstione 28. num. 2. post medium, & ad assumendas informationes super delicto, quia, inquit, sufficit aliqua probabilis suspicio, propter quam iudex rationabiliter credat delictum ab eo commissum fuisse contra quem inquirere intendit iuxta Salicet. in l. Ea quidem n. 41. C. De accusatione. Exempla ponuntur, vt si læsus moriens asserat se vulneratum à Petro, aut quia intercessit grauis inimicitia, maxime quando simul fama aliqua concurret: non tamen sufficiunt ad transmittendam inquisitionem contra illum, siue ad citandum eum pro delicto, quod imputatur, ita vt nomen eius recipiatur inter reos, quia iuxta omnes necesse est, quod præcedant legitima siue Iuris indicia: alioquin citatio, & processus inde sequutus est nullus, vt si non præcesserit diffamatio, & super eâ non sint informationes captæ, vt habet Clarus loco citato.

Quænam verò sint ista indicia Iuris seu legitima, DD. in specie non exprimunt: sed videntur coincidere cum iudicijs grauibus seu proximis, de quibus communiter docetur, quod sufficiant ad transmittendam inquisitionem siue citationem in eum contra quem habentur, si absit, & etiam ad eundem examinandum & submittendum quæstionibus siue torturæ si detineatur, vt habet Clarus quæst. 20. num. 1.

Sed quænam in particulari sint indicia leuia & quæ graua, sic vt sufficiant respectiue ad effectus præmemoratos à iudice exercèdos, nullâ potest certâ regulâ aut doctrinâ definiri iuxta omnes in materia iudiciorum, vt refert Clarus quæst. 20. suprâ nu. 1. & repetit quæst. 28. num. 2. post medium, sed totum relinquitur iudicio probi & prudentis, scilicet iudicis, qui secundum qualitatem personæ & delicti, & demonstrationem seu suspicionum iudicabit indicium esse sufficiens ad hoc vel illud decernendum, vel non.

Pro aliqua tamè instructione & directione Iudicij solent Iureconsulti qui de praxi criminali scribunt, Clarus quæst. 21. Gomezius & alij apud eos citati, & ex illis Theologi, vt Lessius lib. 2. cap. 29. dub. 17. & Malder. tract. 6. cap. 1. dub. 24. ponere varia indicia, quæ ordinariè censentur sufficere ad reum examinandum & quæstionibus subijciendum, & sunt ferè huiusmodi.

In primis, Si sit fama probata de Petro, quod sit author certi criminis quod constat esse commissum, & illa fama sit suffulta, siue subnixâ quibusdam alijs iudicijs, v. g. quæ-

quod Petrus aliàs simile siue eiusdem generis crimen commisit, cuius notam nondum per diuturniorem bonam conuersationem superasset. Addo, & illa fama sit subnixta alijs indicijs, quia dicit Clarus quæst. 21. cit. num. 1. iuxta opinionem penè communem ex sola fama neminem esse torturæ subijciendum, quia fama per se solam est signum remotum, & satis fallax.

Secundo loco potest poni confessio ipsius rei extra iudiciū, vt si apud aliquos saltē duos iactauerit se authorem talis facinoris, & isti sunt testes omni exceptione maiores qui deponant se id ab eo audiuisse. Idem dicunt DD. de confessione facta coram iudice incompetente, id est, qui non habet potestatem cognoscendi in causa, modò tamen illa confessio non sit metu tormentorum extorta.

Petes, Quid si Sacerdos, cui reus sacramentaliter confessus est crimen, & reuelet cum fuisse confessum tale crimen, vtrum ex illa confessione iudex possit aliquid contra reum agere? Respondetur, Iudicem nihil omninò ex tali confessione, & ex notitia inde orta, quamuis publica fieret, posse contra reum agere, ne quidem informationem capere aut incipere, vt docet Theologi & Canonistæ omnes, argumento Cap. Si Sacerdos 2. de officio ordinarij, & solent latius explicare Scholastici in tractatu de secreto sigilli Confessionis.

Tertio loco ponitur assertio duorum vel trium sociorum, qui id cum iuramento deponunt, vt tradit Clarus quæst. 21. num. 9. nisi tamen subessent rationes, quare meritò putarentur ex malevolentia id facere. Dicitur verò vnus tantum socij non est sufficiens indicium ad torturam, ne quidem in criminibus exceptis, nisi aliud indicium concurrat, vt quæst. cit. num. 8. idem author docet ex opinione communi: sufficit tamen ad capiendas informationes, sed non ad transmittendas inquisitiones seu libellum criminalem.

Quartum indicium sit minæ, quæ ex graui inimicitia & odio præuijs factæ sunt prius ab illo qui minas, & mala proposita solet exequi, concurrentibus simul quod cognoscatur arma aut instrumenta parasse, & circa locum visus sit, vbi crimen est commissum, ita tradit Bartolus in l. fin. D. De quæstionibus, & alij plures cum ipso.

Quintum ponitur fuga statim patrato crimine inita, antequam super eius persona fiat inquisitio: sumitur ex L. Cornelia D. ad Senat. cons. Sylanianum. Notatur tamen in additionibus ad quæst. 21. Clari num. 18. quod cum fuga debeat concurrere fama siue communis suspicio, quod alioquin fuga sola non sit indicium sufficiens ad torturam: imò si citatus compareat, per hoc delet

suspicionem quæ ex fuga oborta erat, vt docet Clarus loco cit. num. 23. & alij. Dixi, antequam super eius persona &c. quia si quis fugiat, quando intelligit de se fieri inquisitionem, aut se citari super crimine capitali, talis fuga non est sufficiens quoq; indicium ad torturam, vt num. 23. docet Clarus, & citat alios qui dicunt esse opinionem communem, quia habet causam timendi, cum se peti videat, etiamsi sit innocens, & meritò potius eligit absens, quam detentus se defendere.

Sextum sit, Si quis visus exire ex domo, aut loco, cum ense stricto, vbi reperiebatur aliquis interfectus, & alius author non deprehendatur, vbi tamen circumstantiæ entis & vulnera simul erunt conferenda.

Petes: Quid si apud aliquem, qui fuit in rixa præsens, aut circa locum vbi aliquis est interfectus, reperiat culter cruentatus, an sit indicium sufficiens ad torturam. Respondetur nisi concurrant aliæ circumstantiæ, vt quod cum interfecto habuerit graues inimicitias, vel quod soleat cum alijs rixari, etiam vsque ad vulnerationem, non habendum pro indicio sufficiens, quia satis frequenter per experientiam compertum est, quod homicidæ cultros suos in saccum innocentis clanculum iniiciant, aut imponant: vnde nò semel accidit innocentes postmodum vti tormentorum adactos fuisse, crimen fuisse confessos, & supplicio affectos, prout ipsi authores ex alijs causis apprehensi sapius fuerunt postea confessi.

Solet quoque sumi indicium ex titubatione & inconstantia Rei, quando examinatur circa principalia causæ: sed nisi alia signa concurrant, non sunt indicium sufficiens ad torturam, etiamsi quoque mendacium intercurreret: nisi enim persona sit constantis & animi imparidi, facile contingit sic turbari in illo examine, vt vix sciat, quid petatur, & quid respondeat: vnde Clarus quæst. 21. num. 39. dicit, Si esset iudex, quod ex istis vix reum poneret ad torturam, nisi aliquod aliud adminiculum concurreret. Vide plura apud Clarum quæst. 21. & apud alios, qui in additionibus ad prædictam quæst. in fine citantur, & apud eundem quæst. 64. Cæterum, quia tortura est graue malum, & ingentem infert cruciatum, debent iudicēs in hoc negotio cum magna circumspectione & prudentia procedere, & diligenter considerare non tantum indicia, quæ contra faciunt, sed examinare & perpendere quoque quæ pro ipso faciunt & quæ indicia contraria elidunt aut valde minuunt, nec ita facile ad torturam proflire, quod in multis Iudicijs reprehendunt DD. qui de praxi criminali scribunt, & præsertim, quando agitur contra aliquem, qui eouque fuisse semper integri nominis

nominis & famæ, nec de similibus, aut alijs grauioribus criminibus suspectus: contra quem existimarem talia & tanta debere inditia proferri ante torturam, vt quasi communi iudicio populi censeretur iudex velle conuincere facinoroso eam detrimento publico, nisi ijs positus & legitimè iam probatis, adiudicaret eum torturæ.

114 Dixi, Quando reus est persona quæ torturæ possit subijci, quia multi iure prohibentur torqueri: idque vel ob ætatem minorem, vt impubes, id est, qui nondum quatuordecim annos impleuit, vel ob debilitatē, vt senes, vel propter periculum abortus, vt mulier pregnans, vel propter priuilegium, vt viri illustres, & DD. eorumque liberi, vt tradunt Clarus q. 64. n. 15. Gomez. c. 13. n. 9. In crimine tamen læsæ maiestatis, aut hæresis, vel proditionis ciuitatis possunt subijci torturæ, qui aliàs propter priuilegium tantum ab eâ sunt exempti. Hoc quoque obseruandum est, non posse aliquem torqueri quando agitur de crimine leuiori quod morte aut mutilatione non est puniendū. Ita cum alijs Clarus q. 64. n. 4. Similiter neq; tunc quando nõ certò constat iudici, crimen esse commissum super quo vult alterum examinare, ad eò vt Clarus qu. 4. n. 1. doceat nec posse damnari illum qui in iudicio crimen est confessus, quod an verè admissum sit, aliter non constiterit, modò tale sit, vt post se relinquat vestigiū: Vt si quis in iudicio confessus fuerit se occidisse Petrum, qui nescitur vbi remanserit, nec constet aliundè Petrum esse occisum, non poterit ille condemnari. Vide eundem quæst. 55. & quæst. 64.

115 Petes: An possit aliquis sæpius torturæ subijci. Respondetur, Si in primis quæstionibus torturæ nihil fuerit confessus, non posse sæpius torqueri, nisi vel signa sint grauissima (quam exceptionem ponit Clarus q. 64.) vel nisi indicia noua superueniāt, quia alioquin per illam constantiam videntur prima fuisse elisa. Si quis verò crimē in tortura sit confessus & postea non velit ratificare confessionem, sed eam reuocet, verius est posse iterum torturæ subijci quod habet communis praxis, etiam si alia noua indicia non superuenierint, nam alioquin totum hoc medium eliciendi veritatem esset sine effectu; quia nullus facillè ratificaret confessionem si existimaret se non posse quæstionibus torturæ amplius subijci. Accedit quod confessio facta in tortura sit quoddam nouū iudiciū.

Hoc interim DD. passim omnes monent, ne in re tam pœnali procedatur sine termino, non posse in hoc casu reum plusquam ter subijci quæstionibus torturæ. Itaq; si tertio tortus & in tormentis confessus, tertio etiam ductus ad ratificandam confessionem, reuocet, non poterit ille condemnari, imò debet absolui, vt docet Gomez. c. 13. n. 271. & ex

Vviggers De iure & iust.

illo Lessius lib. 2. cap. 29. dub. 17. n. 168.

Petes Secundò: Vtrum sufficiens sit indicium ad aliquem apprehendendum & subijciendum torturæ, quod cadauer recenter occisi per vulnus incipiat emittere sanguinem ad præsentiam alicuius, & non ad præsentiam aliorum.

Respondetur negatiuè: ita cum Gomez. 116 n. 15. docet Mald. Tract. 6. cap. 27. dub. 24. Less. sup. & alij communiter: quia istud indicium est valdè incertū, vt potè de quo non cõstat ex quibus causis id proveniat; an forsitan operatione aliqua diuina in detestacionem homicidij; an ex aliqua causa naturali, vt ex aliqua antipatia propter impressionē aliquam affectuum seu passionum animæ in sanguinem & spiritū quæ veluti ad presentiam rei inimicæ ad repugnandum cõcitantur; an denique ex fraude aliqua diaboli, vel ex alijs causis: præsertim cum etiam ad præsentiam eorum de quibus satis cõstat, quod sceleris non sint auctores, soleat fieri eiusmodi effluxus sanguinis. Idem sentiendum est de probatione illa per aquam quâ iudices aliqui vti solent, inijciendo scilicet mulieres fortilegij suspectas certo modo ligatas in aquam, quæ si mergatur, absoluuntur, si verò supernarent, nec mergi possint, subijciuntur torturæ; nam & res illa incerta est: si enim operâ demonis id faciat, vt fieri magis verisimile est, poterit ille facillè struxerit etiam innocentia huiusmodi calumniam.

DVBIVM XVII.

Vtrum possit iudex reum infamem aut conuictum de vno crimine interrogare de alijs occultis, vel de socijs nullâ infamiâ laborantibus?

RESPONDEO & DICO Primò: Non potest iudex reū de vno crimine infamem aut conuictum interrogare de occultis alijs criminibus, per formā inquisitionis. Est contra nonnullos qui existimarunt non minus iudici licere contra publicū criminofum in vno, inquirere de occultis eius alijs delictis, quàm inquirere contra occultū quando cõstat de publico crimine. Sed cõclusio nostra est ferè communis. Ita docent Adrianus Quodlib. 11. q. 1. Caiet. hic q. 69. a. 2. & q. 70. a. 1. vbi dicit D. Th. idè sensisse, tum eo loco, tum in opusculo 17. responsionū. respons. 5. ad 4. Salon. q. 69. citata art. 2. Pet. Nauarra lib. 2. c. 4. Soto De secreto regendo memb. 2. q. 46. dub. 3. & lib. 5. De iustitia qu. 2. art. 2. Bonac. disp. 10. pun. 5. prop. 3. Mal. du. 22. Clarus sup. q. 64. n. 50. & alij. Neque est par ratio cum eo quod alij allegant, quod scilicet quando publicè constat de crimine cõmissio, possit

possit iudex inquirere de auctore: Id enim merito potest, si forsitan apud alios esset publice notus, aut de eo infamatus, licet iudex id nondum intellexerit, sic vt ab alijs licite possit denunciari; sed etiamsi constet in causa nostrae conclusionis hunc esse in vno criminofum, non ideo habet iudex fundamentum inquirendi de alijs criminibus, si de illis nulla sit fama aut publicus rumor. Sumitur ex l. 1. D. De quaestionibus, & probatur ex Cap. Inquisitionis negotium, De accusationibus: vbi simpliciter dicitur Inquisitionem debere tantummodo fieri super ijs de quibus clamores aliqui precesserunt, & ibidem Cap. Cum oporteat, dicitur, Ad eorum tantummodo criminum inquisitionem esse procedendum, super quibus fama ipsius Reijasa fuit: quod Mald. cum Pet. Nauarra, ita ample intelligit, vt locum habeat etiam in crimine occulto eiusdem speciei cum eo, de quo conuictus est, nisi forte diffamatus sit tanquam qui saepius eiusmodi crimen commiserit, vt notat Bernardus Dias practicae criminalis Canonicae cap. 117.

Addunt aliqui, nisi etiam delictum tale sit quod communiter existimatur saepius fuisse admissum ab illis, qui de illo semel perpetrato fuerint conuicti; quomodo per Italiam vt restatur Dias supra, qui conuicti sunt de vno furto, interrogantur etiam per torturam de alijs furtis: sed consuetudinem illam cum ipso Dias sentit improbandam Mald. dub. 22. nisi sint indicia de frequentiori furto. A conclusione autem excipiunt casum in primis, quando crimen proditum fuerit indicium alterius occulti, quomodo ab adultero licebit interrogare de occiso domi marito mulieris cum qua ipse solet peccare. Deinde quando occultum est circumstantia criminis quod solet adherere illi de quo iam supponitur constare: quae tamen proprie non sunt exceptiones, quia iam habentur veluti indicia istorum, atque ita non censentur occulta.

118 **D I C O** Secundò: Similiter in genere loquendo, non licet iudici reum interrogare de socijs non laborantibus infamia, praesertim in particulari. Ita docent Soto & Salomius sup. controuersia 8. Pet. Nauarra etiam supra n. 172. Bonacina sup. n. 17. & Mald. dub. 23. Probatur ex vtroque iure: Cap. Cum monasterium, De confessis dicitur: secundum vtriusque iuris statuta de se confessi super alijs interrogari non debent: similia habentur Cap. Veniens de testibus, & Cap. Nemi, causa 15. quaest. 3. Item l. finali Cod. De accusationibus: veteris iuris auctoritas de se confessos ne interrogari quidem de aliorum conscientia finit: Nemo igitur, inquit lex, de proprio crimine contententem super conscientia scrutetur alienam. Itaque non tantum iudex peccaret interrogando, sed etiam reus faceret iniuriam occultis suis

complicibus, si eos patefaceret qui nullam laborarent infamiam. Quando tamen suspicio esset quod complices habeat, ex quibus periculum immineret Republicae, aut proximo innocenti, poterit tunc iudex, imò tenebitur etiam citra infamiam de socijs interrogare, & tenebitur reus indicare ad mala illa, scilicet auerenda; vnde consequens est, quando indicia iusta adsunt, reum habere complices a quibus malum timeatur, posse etiam illum per torturam examinari super illis, leuius vel grauius pro ratione periculi & inditorum, vt illos patefaciat: si autem non sit suspicio quod complices habeat etiam si casu quo essent, & laterent ab eis foret metuendum, tamen non esset de super reus torquendus. Ex dictis etiam sequitur, quod docet Adrianus supra, scilicet reum posse prodere occultos complices, quos nisi patefaciat, futurum est, quod alij innocentes de crimine infamabuntur, & forte supplicio afficientur; tunc enim per formam defensionis innocentum poterit occultos complices prodere, etsi nullam laborent infamiam.

Dixi in conclusione praesertim in speciali: quia, quando crimen est tale, vt secum adducat suspicionem de complicibus in genere, potest iudex reum conuictum interrogare, an solus commiserit, idque per modum cuiusdam inquisitionis generalis, vnde tenebitur tunc reus reuelare, si forte sufficienti laborent infamiam illi quos habuit complices, secus autem si infamiam non laborent, excepto semper casu quo immineret ab illis Republicae aut innocentibus malum: quod si crimen non adducat suspicionem de complicibus non poterit de ijs iudex interrogare. Ratio diuersitatis est; quod priori casu crimen quatenus complices habeatur quasi notum, sed lateat auctor, vnde hic locum habent quae sup. dub. 14. De inquisitione generali diximus: In posteriori autem casu crimen vt complices est plane occultum, vnde hic nihil est quod iudici aperiat viam ad inquirendum de socijs etiam in genere. Vide Mald. sup. dub. 23. Bonac. & alios antè cit.

DVBIVM XVIII.

Vtrum iudex peccet & ad restitutionem teneatur, si eodemnet reum cuius criminis confessionem aut cognitionem praeter iuris ordinem extorsit?

RESPONDEO & DICO Primò: Peccat, & ad restitutionem tenetur iudex si 120
condemnet non subditum, vel in crimine exempto in quo non est subditus. Est euidens & communis doctrina: facit enim manifestam ipsi iniuriam, tamen enim hic dignus erat

erat poenâ, iudex tamen ille non habebat auctoritatem puniendi qui eâ in parte erat instar hominis priuati: quare peccat, & cum ex iniuria illata nascatur obligatio si damnum inde sit secutum, consequens est, quod etiam ad restitutionem teneatur.

125 **D I C O** Secundò: Etiam iudex proprius peccat, & ad restitutionem tenetur, qui reum condemnat vel ex priuata sua scientia, vel ex cognitione per iniuriâ extortâ. Ita communiter DD. Dom. Soto de regêdo secreto q. 2. Nauar. c. 18. n. 59. Syl. V. Inquisitio 1. quæst. 3. Pet. Nauarra lib. 2. cap. 3. n. 242. Et

Ratio est: quando enim ex priuata scientia iudex condemnat, infert reo iniuriam tamquã iudex minimè competens: quia non est ipsi data potestas condemnandi reum ex priuata cognitione, vt sup. dictũ est: quando autem per iniuriam extorquet criminis cognitionem, dat ipse tunc iniustè causam torius mali quod reo inde obuenit: vnde tenetur ad illius reparationem ex illa cognitione sic per iniuriam acquisitã consequitur: quemadmodum si quis crimen occultum alterius iniustè patefaceret, vnde illum condemnari contingeret, teneretur ille patefaciens ad restitutionem, quia iniustè causam damni dedisset.

Quando itaque iudex ex se ipso inchoat inquisitionem sine infamia, aut denuntiatione iuridica præcedenti, quæ viam inquisitioni aperiat; quando per torturã aut per metum propinquum torturæ extorquet criminis confessionem, antequam habeat semiplenam probationem aut inditia aliã sufficientia ad torturam, imò etiam si fortè tantum per metum leuem, vt contra Soto docet Mald. dub. 25. cum Pet. Nauarra. Item quando fraude vel dolo elicit confessionem, vt sub promissione impunitatis quã non potest concedere tenebitur iudex in istis casibus ad restitutionem damnorum, quæ ex tali processu & cognitione obuenient: censetur enim in istis & similibus per iniuriã à se illatam, criminis cognitionem extorquere aut elicere, & proinde reus esse damnorum quæ inde sequuntur. Vide Iul. Clarum lib. 5. qu. 55. n. 7. & seqq.

Quare vbi obserauerit iudex se reis fuisse iniuriosum in criminis cognitione eliciendã, omni modo debet curare quantum in ipso est, ne vltiora mala inde reo inferantur.

Petet aliquis, quid si superior iudex illa intelligens mandet omnino quatenus inferior super inditijs quæ elicit aut extorsit, quamuis iniquè, & nunc iudicialiter cognita sunt, progrediatur contra reum, virum obedire inferior poterit?

122 Responderetur, obedire posse, quia mandatum superioris iudicis iustum est: hoc ipso enim quo crimen est patefactũ vel sufficientia eius inditia iudicialiter innotuerunt, etsi per iniuriam, potest iudex qui iniuriæ causa

nõ est, progredi in iudicio, & vti cognitione tali, vt sup. dictum fuit. Quare superior iudex qui iniuriæ causam non dedit, potest eo casu iustè curare ac iubere, vt vltius contra reum procedatur, cui inferior obtemperare sine peccato poterit: vt docet Lessius supra c. 29, dub. 18. n. 175. & sumitur ex Pet. Nauarra sup. n. 243, quia processus vt à superiori intentatur legitimus est: vnde huic cooperando non censetur inferior nouam iniuriã inferre, sed iustitiam promouere, præsertim quia non sua voluntate, sed quadam necessitate id agit. Quod addo, quia si merè sua sponte vltius procederet, iã videretur iniuriam inchoatam velle continuare, & multiplicare, non sic quando aliqua iustã necessitate ad progrediendum vrgetur cui potest satisfacere, quandoquidem crimen ad iudicium sit deductum. Imò potest fieri vt propter scandalum auertendum teneatur iudex progredi quamuis per iniquam formam inquisitionis fecerit crimen, quod verè commissum est, innotescere; vt indicat & supponit Mald. sup. dub. 25. cum Pet. Nauarra. sup.

123 Eiusmodi tamen iudex siue propter mandatum superioris, siue propter necessitatem ad scandalum auertendum progrediatur vltius, obligabitur reo de omni damno, quod inde obueniet, eo quod ipse iniustè dedit causam isti necessitati quã nunc ad procedendum contra ipsum constringitur, & in eas angustias cõtra officium suum se, & reum iniquè coniecit, vt docet Soto, & Pet. Nauarra sup. Si tamen erratum esset contra ordinem iuris in aliquo tantũ, in quo possit princeps dispensare, poterit tunc ille inferiori relaxare obligationem restituendi, quã alioquin reo tenebitur: quemadmodum nec tunc teneretur si iudici suppetebant aliæ rationes, quibus reum iuridicè & secundum iuris ordinem damnaturus erat, aut damnare poterat, quia tantum censetur iniuria commissã in modo inferendi malum, non autem in malo illato, quod aliã viã ipse poterat iustè inferre, & sic non videtur ad reparationem teneri, quia posito quod reparasset, posset iterum idem inferre. Vide Mald. & Less. locis supra citatis.

DVBIVM XIX.

Virum iudici licet munus aliquod accipere?

NOrat Bonac. disp. 10. q. 2. puncto 8. ad tria posse capita reduci, quæ contingit iudicem accipere: alia dicuntur stipendia pro officio: alia dicuntur expensæ pro labore: alia dicuntur munerata: inter quæ ponitur aliqua distinctio, nam quædam vocantur xenia aut xeniola, & sunt esculenta aut poculenta minoris momenti quæ die vno aut al-

tero consumi solent aut possunt: alia sunt maiora, & alia simpliciter dicuntur dona aut munera. His præmissis

124 **RESPONDEO & DICO** Primò: Scriptura sancta tum vetat, tum grauius reprehendit frequentius iudices, qui munera à partibus accipiunt: vt Exodi 23. *nec accipies munera*, &c. Deuteronomij 16. & 17. 1. Regum 8. & 12. Iob. 15. Psalmo 15. & 26. Prouerb. 17. & 22. Isaïæ 1. & 33. Ecclesiastici 46. & alibi.

Rationem autè passim simul indicat: quia munera excæcant etiam prudentes, & subuertunt verba iustorum; vnde fit quod accipientes munera peruertât semitas iudicij, & vendant pauperes, vt loquitur scriptura. Hinc etiam iura statuerunt graues pœnas in iudices qui muneribus se sinunt corrumpi: & quidem si in causa criminali, vt si ex corrupti iudicis sententiâ fuerit innocens condemnatus capitis, ipse iudex capite & proscriptioe bonorum mulctatur. In causis ciuilibus autem punitur redditione quadrupli supra principale eius quod acceperat. Vide Grassium lib. 2. cap. 123.

DICO Secundò: Non tamen vetitum est, quo minus iudices possint recipere & habere ordinaria sua stipendia seu honoraria. Patet ex Cap. Militare, causa 23. qu. 1. Ratio est, quia obligatio & labor iudicandi, sunt res pretio æstimabiles, & operarius mercede dignus est: vnde à partibus ea accipere possint, nisi à Repub. vel aliunde eis stipendium sit pro officio iudicandi attributum, vt monet Bonac. supra n. 2. Deinde præter ordinaria potest laicus iudex delegatus accipere sportulas, vt docent Azor. 3. p. li. 12. c. 23. §. Dubium. Syluester V. Iudex 1. qu. 10. Angelus eodem V. n. 16. Bonac. sup. & alij. Non ita iuxta Canones iudex ordinarius, siue Laicus siue Ecclesiasticus, imò nec delegatus Ecclesiasticus, quando ipsorum ordinarij stipendium aut prouisio sufficit, aded vt ecclesiasticus à restitutione eius quod accepit, excusari non possit, etiamsi pars quæ dedit, remittat, Cap. Statutum §. si quid autem, de rescriptis in 6. & Cap. Cum ab omni, de vita & honest. Clerici, & Syl. V. Iudex q. 8. qui tamen notat quod iudex secularis etiam ordinarius, quando causa excedit centum aureos, habeat ipse duos in principio, & duos in fine, vide Authentic. De iudicibus.

125 **DICO** Tertio: Permittitur etiam iudici accipere aliquid exigui munusculi in esculentis aut poculentis merâ liberalitate oblatum quod paucis diebus consumi potest, & vt diximus, vocantur xenia aut xeniola. Ita DD. communiter, Azor. sup. cap. 23. dub. 1. Caiet. V. Iudicis peccata, Syl. supra, Bonac. sup. n. 5. cum alijs quos citat. Tale munusculum dici poterit vinum oblatum in amphoris, non in dolijs, vt quidam notant. Vide cit.

Cap. Statutum §. insuper, & l. Solent, §. vlt. D. De officio proconsulis.

Rationem reddit Glossa, quia nõ putatur re tam modicâ animus iudicis mouendus. Rectè tamen lege citatâ monentur iudices, ne eiusmodi xenia siue xeniola auidius captent, neque per auaritiam abutantur humanitatis istâ indulgentiâ; quia reuera humanus animus infirmus est, & etiam paruis, si non omninò mutetur, facile saltem debilitatur & segnior redditur ad iustitiæ administrationem. Vnde omninò iudicibus qui sincerè cupiunt officium exercere, suadendum est, vt etiam à talibus accipiendis abstineant.

DICO Quarto: Permittitur quoque iudici delegato, si propter causam sibi commissam cogatur extra domicilium foras proficisci, & partes non sint notabiliter pauperes, quod accipere possit moderatas expensas æqualiter à partibus suppeditandas, patet ex cit. Cap. Statutum, cum Glossa in Cap. Cum ab omni, de vita & honestate Clericorum: hoc enim non pertinet ad lucrû muneris, sed ad cautelam indemnitate: quod tamen DD. vt Angelus, Syl. Azor. sup. citati restringunt ad iudicem delegatum ad vnâ causam specialem, secus si delegatus sit ad vniuersitatem causarum. Idem dicunt DD. permitti cuilibet iudici seculari, quando propter causam extra domum & domiciliu foras proficiscitur, Bonac. sup. n. 6. & alij quos citat: non sic autem, dicit, permitti iudici ordinario ecclesiastico, dum proficiscitur extra domicilium ad locum suæ iurisdictionis, nam habet beneficium pro officio (inquit) & fructus beneficij pro stipendio & expensis accipit.

Excipiuntur tamen duo casus: Vnus est, quando Episcopus proficiscitur extra Diocesim ad visitandam prouinciam, vt patet Cap. Cum Apostoli, de censibus: Alter est, quando accedit ad consecrandam Ecclesiâ, Cap. Cũ sit Romana, de Symonia, Ratio huius concessionis potest esse extraordinarius labor, qui in Ecclesiæ cõsecratione adhibetur.

DICO Quintò: Post latam sententiam, quæ iam abierit in rem iudicatam, non est iudici prohibitum admittere munus liberaliter oblatum sine pacto expresso vel implicito præcedente: & modò absit periculum scandali subsequens. Ita Nauar. tom. 3. De datis & acceptis, notabili 9. num. 17. & 21. Bonac. sup. §. incidens, n. 14. & passim alij. Addidi, & modo absit periculum scandali subsequens, quia solet etiam contra tales sic accipientes, facile præsumi corruptela, præsertim in foro externo, vt notat Grassius sup. vide Capitulum Cum sit Romana, de symonia. Porro quemadmodum iudicibus non licet munera accipere, sic neque partibus licitum est ea iudici donare propter periculum subuertendi iustitiam, aded vt quamuis existiment se iustâ habere causam,

non tamen possint iudicem sollicitare vt pro ipsis ferat sententiã, & qui fecerint puniuntur in foro externo; quod etiam aduertendum putat Grassius sup. etiamsi certò pars sciat se iustam habere causam; in foro tamen conscientiz non viderentur eo casu damnandi si abesset scandalum & iusta suffragaretur necessitas iuxta Mald. dub. 27. Est tamen periculosum, quia facilè applaudit sibi homo de euidenti iustitia causæ suæ, & dum sollicitat animum iudicis muneribus vel alijs

modis æquivalentibus, metuendum est, ne labefactet iustitiam & iudicium peruertat cum iniuria proximi.

Excusant tamen DD. si partes donent munus per modum redimendæ vexationis, quia aliter iustitiam nequeunt obtinere, sic vt tantum intendant iustitiz administrationem promouere, in qua iudices sapius plus iusto tardiores sunt non sollicitando iudicem pro se, sed vt pro iustitia sententiam pronuntiet: ita cum Grassio. Mald. supra.

C A P V T S E C V N D V M,

De Officio accusatoris & testis.

DVBIVM PRIMVM.

Quid sit accusatio & qua ad eã requirantur solemnitates?

RESPONDETUR: Accusatio iuridica propriè est delatio alicuius criminis ab aliquo commissi ad vindictam publicã, legitimã interueniente subscriptione. Ita Bonac. ad 8. præceptum Decalogi disp. 10. quæst. 3. puncto 1. Azor. lib. 1. cap. 19. Clavis Regia l. 12. cap. 14. & sic definiri communiter testatur Iulius Clarus pract. sentent. quæst. 112. Solemnitates autem multæ de iure ad eam requiruntur: In primis iurare debet accusator quod non animo calumniandi, reum accuset. Vide Clarum cap. 5. quæst. 81.

Secundò, Debet accusatio fieri in scriptis, vbi exprimi debent nomen accusatoris & accusati, species delicti, tempus & locus scilicet annus & mensis, quibus delictum fuit patratum, l. Libellorum D. De accusationibus: non tamen est omninò necesse exprimere diem, modò non petatur apponi, quia reus velit se defendere & probare se alibi eo die fuisse.

Tertiò, Debet accusator nomẽ suum subscribere siue inscribere per se aut per alium, si scribere nesciat; l. Libellorum D. iam cit.

Quartò, Debet hac inscriptione se obligare ad probandum crimen sub pœna talionis.

Quintò, Ne inutilis fiat talis obligatio, Accusator, vbi reus iam carceri fuerit mancipatus, debet etiam ipse (habitã tamen dignitatis suæ ratione) sese carceri committere vbi consistat, donec liquidò constiterit de crimine, vt patet l. vlt. C. De accusationibus: quamquam dux istæ conditiones non videantur amplius esse in vsu, vt notat Bonac. loco cit. ex multis alijs.

Sextò, In crimine publico licet quilibet cuius regulariter accusare possit, nõ tamen sic in crimine priuato; sic enim is solus accusat

cuius interest, nisi fortè crimini sit constituta pœna applicanda fisco.

Publicum crimen autem hoc loco censetur, quod directè committitur in publicas personas, aut in publicam auctoritatem, vt in Deum, in Sanctos, in Ecclesiã, in Reges, in Magistratum, in Officialem publicum &c. De quibus videre licet instituta de publicis iudicijs: priuata autem sunt reliqua: ex quibus tamen aliqua etiam iure ciuili habentur tanquam publica, vt crimen adulterij, veneficij, paricidij, & similia: de quibus videre licet l. Non omnia D. De publicis iudicijs. Dico etiam iure ciuili, quia existimant multi iure canonico omnia haberi, vt publica in hac materia accusationis. Dixi regulariter quemlibet ciuem in crimine publico posse accusare; quia aliqui repelluntur de iure, vt excommunicatus, infamis, præsertim infamiã iuris, qui ipse est accusatus, & alij nonnulli. Vide plura de materia huius dubij apud Syluestrum V. Accusatio quæst. 1. & Mald. cap. 2. dub. 1.

DVBIVM II.

Vtrum aliquis obligetur aliquando ad accusandum?

PROponit hoc dubium D. Th. q. 68. a. 1. & respondet, si crimen fuerit tale quod vergat in detrimentum Reip. casu quo maneat impunitum, puta, quia vergit in multitudinis corruptelam corporalem seu spirituales, vt sunt hæresis, conspiratio contra Principem vel Remp. falsificatio monetz, tenetur quis ad accusandũ, dummodo possit sufficienter probare: & ita quoq; docent Nauar. c. 25. n. 23. Clavis Regia lib. 14. c. 16. Bannes. Arragon. Saloni, & alij hic art. 1. cit.

Probatur: quia tenetur quilibet impedire & auertere malum Reipublicæ, cuius est membrum: quando igitur erimen est tale, vt impunitas causaret incommodum com-

munitatis, tenetur quilibet, quantum in ipso est curare, ne crimen maneat impunitum, & proinde obligatur ad accusandum: probat idem D. Thom. ex illo Leviticorum cap. 3. *Si peccauerit anima & audierit vocem iurantis, testis fueris, quod aut ipse vidit, aut conscius est, nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam.*

4 Potest tamen videri contrarium sentire summa Angelica V. Accusatio, ubi adducit glossam ad Cap. Quapropter, causa 2. qu. 7. quæ tamen parum facit ad eius propositum: magis autem fauet glossa in Capit. Licet, de accusationibus, quæ dicit neminem compelli ad accusandum; & allegat Cap. Si quis, causa 2. quæst. 3.

5 Pro huius difficultatis explicatione, & sententiarum quæ in specie repugnant, conciliatione, Notandum est primò, ex diuersis capitibus nasci obligationes ad aliquid agendum, aliquando ex lege naturali, aliquando ex lege diuina, aliquando ex lege humana Ecclesiasticâ aut Ciuili: Notandum secundò, nomen accusationis aliquando sumi omninò strictè, prout hoc fuit explicatum Dubio præcedenti, vt distinguitur scilicet non tantum contra denuntiationem fraternam, seu euangelicam; sed etiam contra denuntiationem iuridicam: aliquando autem sumi latius, sic vt propter affinitatem quandam comprehendat sub se quoque denuntiationem iuridicam seu iudicalem, quæ etiam habet bonum publicum pro scopo, tenditque ad punitionem ejus qui peccat, qualis est illa, v. g. quæ fit apud inquisitores hæreticæ prauitatis. His positis, possunt sic conciliari, quæ à Summa Angelica proferruntur, & quæ docet hic D. Thomas, quod scilicet Angelica & Cap. allegatum loquantur de obligatione seu compulsionem, quæ injicitur per ius humanum siue ecclesiasticum siue ciuile, & insuper agat de accusatione strictè accepta, quam nemo tenetur instituere, vt patet ex l. Vnica C. vt nemo inuitus accusare vel agere teneatur: Sed D. Thomas doceat aliquando quempiam compelli seu obligari ad accusandum iure naturali, idque loquendo de accusatione latius acceptâ, prout denuntiationem iudicalem comprehendit, vt rectè notat Arragonius ad cit. art. 1. quæst. 68. quam certum est aliquando in præcepto esse ex lege naturali: quod ratio D. Thomæ allegata satis probat: neque conuincit de accusatione strictè omninò accepta: quia per denuntiationem iudicalem regulariter bono communi sufficienter prouideri solet, vt habet Arragonius, atque ita qui sic denuntiat, censetur meritò obligationi suæ quâ Reipub. tenetur, satisfecisse, præsertim si quos nouit testes, simul iudici suppeditet aut suggerat: quandoquidem eiusmodi denuntiatione factâ iudex

possit ex officio per inquisitionem contra denunciatum ulterius procedere: quare non videtur ratio, cur dici debeat obligatus priuatus aliquis ad insuper instituendam accusationem iuridicam rigorosè dictam.

6 Addit autem D. Thom. dummodo sufficienter possit probare, quia hoc inprimis pertinet ad officium accusatoris. Deinde neque licet crimen si occultum sit, ita vt auctor de eo non sit infamatus, denunciare iudici, nisi possit in iudicio probari, vt ex supra dictis licet colligere. Ratio est, quia sine utilitate publica tunc alter diffamaretur, quandoquidem propter defectum probationis non posset ad aliorum exemplum & terrorem puniri.

7 Quando autem crimen tantum noxium est priuato, cuius iniuriæ remittendæ ipse habet potestatem, tunc liberum ipsi erit vel accusationem instituere, vel eam prætermittere: quod etiam extendit Malderus ad casum quo quidem vertitur causa communis, sed damnum est exiguum, aut si aliquantulum sit notabile, tamen accusatori imminerent tam magna incommoda vel pericula ex accusatione, vt habeatur à necessitate accusandi excusatus: non enim pro qualicumque incommodo aut periculo communi tenetur semper priuatus subire maxima & grauissima incommoda, vt puta, si malum quod Reipublicæ timetur sit satis incertum, & non ita maximi momenti: aut si putetur alijs modis aut per alios auertendum: vide Malderum dubio 3.

DVBIVM III.

Vtrum possit quis accusare alterum antequam priuatim fuerit monitus?

8 DE hac re diuersi Doctores diuersimodè loquuntur: sed magis videntur differre in Verbis, quàm in re ipsa. Pro explicatione autem obseruandum hic est, alium esse finem denuntiationis Euangelicæ, vt vocant, quæ superiori tanquam patri fit: & alium esse finem accusationis, vel etiam denuntiationis iuridicæ quæ superiori fit, vt iudici: illius enim finis est emendatio fratris qui denuntiat: huius autem finis est puniatio publica ipsius Rei, non quidem vt est malum personæ; sed quatenus est necessaria aut conducens ad bonum publicum, vt scilicet mala à multitudine extirpentur, & cohibeantur subditi à malefactoribus. His positis

9 RESPONDEO & DICO Primò: Quando crimen sufficienter probari potest in iudicio, non tenetur accusator ex iustitia præmittere monitionem secretam, sed sine iniuria potest accusationem contra reum insti-

instituire. Sūditur ex D. Thoma in 4. dist. 19. quæst. 2. art. 3. quæstione 1. ad 4. quando dat secundam solutionem: Et docent sic Azorius 3. p. lib. 13. cap. 19. dub. 3. Angel. V. Accusatio nu. 1. Tabien. nu. 3. Malderus Tra&. 6. c. 3. dub. 3. in fine, Bonac. disp. 10. quæst. 3. puncto 1. propositione 4. Lessius lib. 2. cap. 30. dub. 2. Colligitur ex Capit. Qualiter 2. De accusationibus. Vbi dicitur, Sicut accusationem legitimam debet præcedere inscriptio, & sic denuntiationem charitativa monitio, & inquisitionem clamosa insinuatio præuenire. Ratio est, quia propter bonum publicum, tunc concessa est de iure accusatio vel saltem denuntiatio iuridica, vt crimina ad terrorem aliorum puniantur, sicque alij à malefaciendo cohibeantur. Confirmatur, quia syndicus potest eâ de causâ, accusare ante secretam monitionem, cur igitur non etiam priuatj absque iniuria id possint? quandoquidem iura loquantur generaliter. Vnde nec obstat, quod qui denuntiatione euangelicâ fratrem vult denuntiare, prius debeat illum monere priuatim, si existimet eum sic emendandum, idque ex iustitia, vt multi docent: Alia enim est vtriusque ratio, quæ sumitur ex diuersitate finis huius, & illius, quia qui euangelicè denuntiat, tantum pro fine suo habet, vt proximum lucretur per ipsius emendationem: vnde quando putatur emendandus monitione secretâ, frustra omnino, & sine fructu deferretur peccatum eius ad superiorem: Atque ita nulla est causa detegendi illud: & hinc detectio illa haberet rationem detractionis: sed qui accusat, habet pro fine punitionem publicam ad bonum communitatis, qui finis non cessat, etiam si malefactor priuatim posset emendari.

10 D I C O Secundò, Fieri tamen frequenter potest, quod ex charitate quis teneatur proximum secretò monere, antequam accuset, aut iuridicè denuntiet, vt puta quando existimatur priuatâ admonitione emendandus, ac ad debitam satisfactionem inducendus, si ad aliquam teneatur, & de reliquo non imminet ab illo periculum communitati, nec punitio eius putatur necessaria ad scandala vel alia incommoda Reipublicæ auertenda, Et in hoc casu & sensu obtinet locum sententia aliorum, qui videntur docere simpliciter, quod ante accusationem sit præmittenda secreta monitio, non distinguendo, vtrum ex iustitia, an ex charitate debeat præmitti: interim ex discursu quem faciunt satis apparet quod loquantur tantum de obligatione ex charitate. Vide Syluest. V. Accusatio, qu. 3. & Domin. Soto lib. 5. de Iustitia & Iure quæst. 5. art. 1. Quod si eiusmodi subessent, iam ne quidem charitas obligabit, nec suadebit præmittere monitionem secretam, vt ab accusatione vel denuntiatione iuridicâ absteatur.

D V B I V M I V.

Vtrum accusator possit desistere ab accusatione inchoata?

R Espondetur, Aliquando posse, imò aliquando debere desistere, aliquando autem non posse sine vitio tergiversationis. Docet vtrumque D. Thom. quæst. 68. art. 3. ad 3. & constat ex Capitulo Si quem pœnituerit, causa 2. quæst. 3.

Poterit itaque accusator desistere in primis, imò & in conscientia tenebitur, quando, licet bonâ fide, accusationem instituit, postea tamen obseruat se deceptum, dum existimauit hunc fuisse authorem criminis, qui tamen non fuit. Ita D. Thom. supra Aragon. Ibidem, Syluest. V. Accusatio quæst. 6. & res per se euidentis est: quod etiam locum habet, quando res incipit ei esse dubia, ita vt post diligentem inquisitionem, dubium perseueret, vt notat Less. sup. dub. 3.

Secundò: Desistere poterit quando vera quidem crimina sunt quæ obiecit, & de illis certus est, sed testes per quos intendebat probare, deserunt ipsum, vel quando fraude, aut malâ instructione aduocati existimauit in iudicio posse sufficienter probari, quod non potest. Ita Mald. sup. dub. 4.

Tertiò: Qui pro suo tantum interesse agebat potest desistere à iuris sui vsu in causa ciuili, tum per gratiam, tum per transactionem dum voluerit.

Si tamen actio sit famosa, qualis est actio furti, non potest in ea post litis contestationem transigere sine autoritate iudicis, aliquin notatur infamia, vt habetur lege furti §. pactus ff. de his qui notantur infamia; similiter in causa criminali simpliciter non est ei licitum desistere post litem inchoatam, nisi interueniente autoritate iudicis: imò neque sine consensu rei si fuerit subiectus torturæ, vel ex accusatione sit diffamatus. Quod si aliter destiterit, incurrit pœnam Senatusconsulti Turpilliani. Vide l. 1. Cod. ad Senatusconsultum Turpillianum, & l. si quis D. eodem, & glossam ad Capitulum 1. De collusionione detegenda, cum Syluestro V. Accusatio quæst. 7.

Quartò: Potest accusator desistere imperio siue auctoritate Principis, vt constat ex Cap. Si quem pœnituerit, sup. cit. Eadem est ratio si appellatur accusatio à iudice, sic vt non admittatur.

Vbi hoc aduertendum est, multum interesse hic inter Principem siue iudicem supremum, & inter iudicem inferiorem, nam princeps supremus ex plenitudine potestatis potest non tantum impedire accusationem inchoandam, sed etiam sistere aut abolere

O o iij inchoatam,

inchoatam, quando id iudicat ad publicum bonū spectare: vt si accusetur persona aliqua quam videt non posse sine maxima perturbatione Reipublicæ supplicio affici, poterit tunc accusationem sistere, etiam si quoque accusator in priuatā causa agat, vt suas iniurias persequatur, prout hic docet Caietan. qu. 68. a. 3. & cum illo Arragonius ibid. quia Principis est primariò curam gerere boni communis & publicæ tranquillitatis, ad quæ refertur bonum priuatorum. Iudex autem inferior solum potest refellere siue non admittere accusationem instituendam, idque non absolutò iure, sed per formam Epykiæ & ex quadam tacita Principis voluntate, non potest verò impedire semel admissam: si tamen existimet multum interesse Reipublicæ, poterit causam protrahere, & interim negotium ad principem referre. Imò si aduerteret Rempublicam certò perturbandam, ad seditionem commouendā propter conditionem personæ accusatæ, aut aliquid simile, poterit etiam accusationem inchoatam abolere auctoritate quæ secundum rationem Epykiæ censetur in tali casu concessa, quando aliter non potest villo modo providere bono communi: vt notat Arragon. supra.

17 Illud denique obseruandum hic est: Regulare & ordinarium esse, quòd dum præter abolitionem siue prohibitionem principis, desistit accusator; ipsum tunc fieri obnoxium pœnis constitutis per leges ante citatas; quare & in primis casibus, quando diximus eum posse desistere, aut etiam in conscientia teneri ad desistendum; oportet vt id fiat mediante iudicis auctoritate, vt in foro fori à pœnis eximatur.

DVBIVM V.

Vtrum teneatur quis semper denuntiare authorem criminis, vel cõtra eum testari, Iudice mandante vel iuramentum deferente?

Respondetur: Multis casibus haud dubiè tenetur subditus denuntiare, quãdo iudex mandat, vt qui authorem criminis nouerit, eum deferat, & similiter etiam testari posito iudicis præcepto: Sumitur ex D. Thoma quæst. 70. art. 1. ad 2.

18 Primus itaque casus sit: Quando author criminis laborat iam infamiã talis criminis ab eo commissi. Secundus: Quando, licet non laboraret infamiã, tamen ab eo immineret notabile damnum Reipublicæ in futurum, quod alia ratione auerti non posset:

quo casu etiam absque præcepto iudicis teneretur denuntiare. Tertius: Si graue malum imminet alicui etiam priuato, quòd aliter nequeat impediri: nam tunc etiam Charitas obligat siue ad denuntiandum, siue ad testandum, prout status negotij postulat. Quare si in his casibus iudex sub pœna excommunicationis latæ sententiæ præciperet denuntiationem faciendam aut testificationem, qui non obediret eiusmodi mandato, incurreret ipso facto censuram, quia obedire tenebatur, vt tradit Lessius supra dub. 6. ex Nauarro cap. 17. num. 34. & 35. Item cap. 25. num. 46. & 47. Quartus: Si de authore delicti est semiplenè probatum, tenebitur testis delato sibi iuramento iurare de veritate dicenda, ac ipsam veritatem, quam nouit, dicere: quia per semiplenam probationem in iudicio, incipit crimen esse publicum non minùs quam per hoc quod laboret author infamiã criminis. Quintus: Si procedatur viã accusationis, & delictum plenè possit probari, tenetur quoque testis citatus testimonium dicere. Ita Bonac. tom. 2. disp. 10. quæst. 3. puncto 3. num. 4. Et colligitur ex l. Inuiti sect. 19. D. De testibus, vbi explicatur, quiam non possint inuiti compelli ad testandum; vnde à contrario sensu colligitur reliquos posse. Vide Nauarrum supra cap. 25. num. 47.

Ratio autè reddi potest, quia nisi eo eventu possit testis compelli, nullus tãdè posset accusare, quia probationem non posset perficere teste tergiversante: hoc autem redundaret in publicum detrimentum: imò si quis accusauit, aut iuridicè denuntiauit, quia in conscientiã ad hoc obligabatur, tenebitur tunc testis etiam spontè se offerre, vt docet Nauarrus loco iam citato: quòd tamen intellige, si testimonium huius fuerit necessarium ad probationem perficiendam.

E contrario autem diuersis in casibus non obligatur quis denuntiare aut testari veritatem quam nouit, etiam iudice præcipiente: Vt primò, si ex confessione Sacramentali eam nouerit, imò nulla tunc ratione poterit eam manifestare etiam si salus Reipublicæ independence, vt communis. & certa habet doctrina. Secundò, si alicui sub secreto sit patefactum crimen, consilij vel auxiliij petendi causa pro salute animæ vel corporis delinquentis, vt si Aduocato, Doctore Theologo, Medico aut obstetrici sit ita manifestatu. Ita tenent DD. communiter. Vide Bonac. sup. nu. 6. cum multis quos citat. Rationem dant: quia misero homini non debet obesse quòd auxiliij vel consilij petendi gratia se alteri bonã fide patefecerit, hoc enim nimirù videretur miseros delinquentes siue qui deliquissent ab omni necessario subsidio secludere. Colligitur ex D. Thoma quæst. 70. art. 1. ad 2. vbi scribit: quandoque sunt

sunt talia (scilicet quæ sub secreto quis accepit) vt ea prodere non teneatur (scilicet statim & per se, etiã non interpellatus (puta, quia non vergunt in publicum detrimentum, nec in malum alicuius personę priuatę) vnde obligari potest ex hoc quod sibi sub secreto committantur; & tunc, inquit, nullo modo tenetur ea prodere etiã ex præcepto superioris: quia seruare fidem; ait, est præcepti naturalis, nihil autem præcipi potest, quod est contra id quod est de iure naturali.

20 Hinc plures doctrinam hanc extendunt etiã ad casum quo auctor criminis laboraret infamiã, vel de eo haberetur semiplena probatio, ita Corduba libro 1. quæstionum, quæst. 43. Pet. Nauarra lib. 2. cap. 4. n. 222. Clauis Regia lib. 12. cap. 22. nu. 14. & alij quos citat.

Dices: Iudex tunc habet ius inquirendi quando subest infamia, vel habetur semiplena probatio: ergo alter tenebitur denuntiare aut testari, quando iudex hoc præcepit; alioquin iuri iudicis hic præiudicaretur. Respondetur, propter hoc argumentum Dom. Soto lib. 5. De iure & iustitia qu. 7. artic. 1. & De secreto tegendo membro 2. qu. 7. conclusione vltima, docuit contrariũ. Nihilominus verius apparet, quod ordinariẽ tunc non teneatur. Vnde ad argumentũ respondetur, negando consequentiam: quia quamuis iudex legitime inquirat generaliter vel etiã specialiter, tamen ego qui tali modo id cognoui, sic vt sub secreto mihi ex talibus occasionibus fuerit commissum, non teneor illud declarare propter rationes allegatas; quia concurrentibus duobus præceptis, quibus simul satisfacere non possumus, seruandum est id quod maius est: hic autem concurrunt sic duo præcepta, quorum vnum est de parendo iudici mandanti & legitime interroganti, & alterum de seruando secreto ex prædictis causis nobis commissio: inter quæ maius est de seruando tali secreto, quod est iuris naturalis & maxime faciens pro fama, honore & bonis proximi, vnde hoc potius est seruandum, quam præceptum iudicis mandantis, vt ad eius interrogata respondeamus. Excipiendus est tamen casus quando declaratio tua esset necessaria ad auertendum damnum Reipublicę vel proximi, vt etiã docet D. Tho. loco citato, & q. 68. art. 1. ad 3.

21 Tertio, non tenebitur ad denuntiandum si auctor non labore infamiã, nec timeatur malum in futurum, vt si putetur priuatis admonitionibus emendandus: neque tenebitur quis contra eum testari, quando per inquisitionem proceditur, quamuis ipse cum duobus vel tribus alijs factum nouerit, vt docent Syl. V. Inquisitio n. 7. & V. Correctio n. 6. Fumus verbo eodem, nu. 10. Pet.

Nauar. sup. n. 168. Clauis Reg. sup. n. 18. Aragonius, Salomius, Caiet. 2. 2. qu. 70. art. 1. & alij plures: quia non potest iudex tunc inquirere, aut si admittatur, generaliter inquirere posse, id tamen non ex eo provenire dicendum est, quod iurisdictionem habeat in auctorem occulti criminis, vt de illo cognoscat, sed vt satisfaciatur Reipublicę quæ postulat, vt fiat diligens inquisitio, saltem ad hoc, vt malefactores timeant; non autem postulat, vt eis in casu patefiant quando sunt occulti, sic vt non laborent infamia, nec de cetero timeatur ab eis malum.

Quarto: quando proceditur viã accusationis, si videat testis rem plenẽ probari non posse ex eo quod ipse solus & accusator sciant, non tenebitur secundum aliquos testari, nisi fortẽ necessarium sit ad impediendum malum: ita docent Syluester V. testis, quæst. 8. Angelus num. 28. Lessius sup. dub. 6. num. 49. Contrarium tamen sentiunt Dominicus Soto lib. 5. De iure & iustit. qu. 7. art. 1. Clauis Regia lib. 12. cap. 20. nu. 6. Bonacina supra num. 5. & alij quos citat: nec apparet sufficiens ratio, quã excusetur à testando, quia non incumbit illi probare, sed tantum dicere quod nouit, quando iudex legitime præcipit. Hoc interim admittunt omnes, quod poterit testari si velit, & efficiet semiplenam probationem, si testis sit omni exceptione maior; vnde poterit tunc iudex ex officio contra reum procedere subijciendo illum quæstionibus, quia via accusationis, & via inquisitionis non se mutuo impediunt, vt docent Iulius Clardus lib. 5. §. practica criminalis quæst. 3. nu. 7. & Gomezius tomo 3. cap. 13.

Quinto, nõ tenetur quis patefacere eum qui cum aliter iustum debitũ recuperare ab alio non posset, accepit rem illius clanculum causã compensationis, quando ei constat non plus eum accepisse quam illi deberetur. Ita Nauar. c. 17. n. 105. Bonac. sup. n. 7.

Ratio reddi potest, quia præceptum superioris procedit ex præsumptione iniustitię commissę quam scio non fuisse.

Sexto, quando ex denuntiatione mihi aut meis immineret aliquod notabile incommodum: non enim tenetur quis cum notabili suo grauamine denuntiare aut testari, nisi forsitan hoc esset necessarium ad malum publicum auertendum. Ita D. Soto sup. Nauarr. cap. 25. nu. 50. Bonac. sup. n. 8. & alij quos citat.

Septimo, non tenebitur quando quis cognouit siue audiuit ab ijs tantum qui non sunt fide digni: tunc enim ita se debet habere ac si nesciret, vt recte Nauarrus supra n. 46. neque etiã conuenit vt reuelet illos qui talia dixerunt si eos fide dignos non habeat, hoc enim esset exponere reum periculo iniustę infamię aut iniquę punitionis si ab istis

ab istis iudex inquireret. Denique quando quis solus omnino noscet, sic ut non possit probare, non teneretur denunciare, etiam si iudex præciperet, ut docet Nauarrus cap. 17. n. 136. quia inutilis esset denuntiatio ad commune bonum, nisi ageretur ad malum imminens impediendum. Si tamen agatur de testando, satis erit me scire, quia testis non tenetur ad probandum: quod etiam Lessius tradit supra num. 50. quamuis non satis conformiter ad illa quæ habet num. 49. vt notat Bonacina.

DV BIVM VI.

Vtrum tenetur aliquando testis ad restitutionem, ratione testimonij prohibiti, aut omisi?

33 **R**ESPONDEO & DICO Primò, Si quis sciens & prudens, aut ex crassa ignorantia falsum testimonium dixerit, ratione cuius proximus iniustum damnum sustineat, tenebitur is ad restitutionem damni illati. Ita Dominicus Soto lib. 5. quæst. 7. ar. 4. Syluester V. Testis, quæst. 10. Bonacina supra num. 15. & alij communiter. Similiter quoque tenebitur, etsi verum testimonium dixisset, modò scienter contra iuris ordinem animo alteri nocendi contra reum testatus sit. Ita Sanchez lib. 3. in Decalogum cap. 6. num. 28. cum alijs quos citat. Ratio vtriusque eadem est: Quia talis est iniqua causa efficax ipsius damni quod alter patitur: vnde tunc aliter se rem habere docent nonnulli, si reus iam per alios testes erat conuictus, & testimonium huius accedens nihil fuerit operatum: puta, quia nec poena idè sit aucta, neque iudex magis fuerit firmatus animo ad condemnandum: quamuis enim iniuriosè cum reo egerit, non tamen videtur causasse damnum.

24 Obseruandum verò est, quando quis sic falsum testimonium dixisset, ratione cuius mors vel mutilatio alteri est inferenda, obligari eum ad retractandum suum testimonium, si alterum existimet sic liberandum, etiam si ipse similis poenæ periculum deberet subire, vt communiter tradunt DD. Bonacina disput. 10. quæst. 3. puncto 3. nu. 15. & alij quos citat: quia tenetur quisque damnum quod alteri iniquè parauit, auertere etiam cum pari damnoproprio, vt patet in restitutione pecuniæ, honoris, prout constat ex antedictis, quia in tali casu melior est conditio innocentis.

Opponitur, quod quisque videatur magis obligatus consulere vitæ propriæ quàm aliæ: ergò non debet alteri succurrere cum periculo vitæ propriæ.

Respondetur id verum esse in pari casu

innocentiæ, vt quando vitæ alterius sine mea culpa versatur in periculo, non obligor consulere illi cum periculo vitæ meæ: secus si meâ culpâ alteri periculum hoc causaucrim: quare etiam is qui induxisset alios ad falsum testimonium perhibendum, tenebitur ex iustitia, hos monere vt retractent: quod si noluerint, tenebitur ipse iudici totam machinationem manifestare, vt innocens liberetur, quamuis inde certâ mors ipsi immineret; vt docet Petrus Nauarra libro 2. cap. 3. nu. 253. Bonacina supra, cum alijs: quod tamen intellige, quando per huiusmodi manifestationem putatur innocens posse liberari; vt notant quoque Doctores.

D I C O Secundò: Si quis falsum testimonium dixerit ex aliqua ignorantia aut in-²⁵aduertentia non damnabili, vel ex obliuione saltem non mortifera, non videbitur ad restitutionem obligari, etiam si alter inde damnum passus fuerit. Ita hic docet Caiet. quæst. 70. art. 4. Salonius ibidem conclus. 5. Petrus Nauarra supra, Malderus supra dub. 9. Nauarrus cap. 25. num. 40. Bonacina supra num. 15. & alij.

Ratio reddi potest, quia neq; tenetur ratione rei acceptæ, neq; ratione iniustæ damnificationis: non priori modo, cum nihil alterius habeat: non etiam posteriori modo vt apparet, quia non peccauit saltem mortifere, vti si pponimus: quare damnum illud poterit censi quasi fortuito obuénisse alteri. Hinc addit Caiet. eum qui sic testimonium perhibuit non obligari cum periculo vitæ illud retractare: si autem sine periculo possit, haud dubiè ad retractandum tenebitur.

Pari, imò & maiori ratione non tenebitur ad restitutionem, si quis præter iuris ordinem interrogatus, per imprudentiam de vero crimine sit testatus existimans se ad testandum & veritatem dicendam obligari. Vide Sanchez libro 3. in Decalogum capite 6. num. 28.

D I C O Tertiò: Non tenetur quis ad²⁶ restitutionem ex eo, quod se spontè non obtulerit ad testandum, etiam si suo testimonio damnum huius vel illius partis potuisset auertere. Ita Bonacina supra num. 11. & alij DD. communiter.

Ratio est, Quia non tenebatur ex iustitia offerre se ad testandum, licet subinde ad illud obligetur ex charitate, vt si suum testimonium videat esse necessarium ad liberandum innocentem, vel ad accusatorem qui propter bonum publicum tenebatur accusare, eripiendum ex periculo talionis, vt docet Nauarrus cap. 15. n. 17.

D I C O Quartò: Non tenetur quoque²⁷ testis ad restitutionem, si noluerit testari, quia graue inde damnum ipsi impenderet, non enim tenetur cum gauio suo aut suorum incommodo

incommodo testimonium dicere, nisi id postularet bonum commune: quare potest aut citatus non comparere, quatenus declinare valet, aut si compareat, se aliquo artificio à testando eximere, prætexendo alias causas ob quas minus idoneus testis esse videretur: debet tamen cauere semper à mendacio, quod nunquam est licitum. Vide Dominicum Soto De secreto regendo membro 2. quæst. 3. dub. 3. Nauarr. cap. 25. num. 50. Bonacina supra num. 8.

27 **D I C O Quintò:** Qui se occultat aut se aliò retrahit, antequam legitime sit citatus ad testandum, quamuis in eo possit contra charitatem peccare, non tamen peccat contra iustitiam, neque obligabitur inde ad aliquam restitutionem. Quod talis contra charitatē grauius possit peccare, constat satis ex conclusione certia. Quod autem non peccet contra iustitiam, docent Dominicus Soto libro 5. quæst. 7. art. 1. Nauarrus cap. 24. num. 41. Malderus tractatu 6. capite 2. dub. 9. Bonacina supra num. 12. Salon. 2. 2. quæst. 70. art. 1. controuers. 3. Bannes. ibidem dub. 3. & communiter alij.

Ratio est, quia mandatum iudicis ex quo videri posset nasci obligatio ex iustitia ad dicendum testimonium, necdum est illi debito modo propositum & insinuatum: quare nec obligationem in eum induxit: quemadmodum, si inferior aliquis declinet conspectum superioris, ne ab eo mandatum sibi imponatur, non obligatur isto mandato, licet in eo peccare possit quod utatur tali artificio siue iusta causa.

28 **D I C O Sextò:** Si quis legitime citatus compareat in iudicio, quamuis inuitus, ad testimonium dicendum, & rogatus, respondendo celet veritatem, non tantum peccabit contra charitatem, sed etiam contra iustitiam, ac tenebitur parti de damno quod ex illa celatione veritatis, siue ex eo quia veritatem non aperuit, obuēnit. Colligitur ex Capitulo Cum dilecti De accusationibus vbi æquiparantur iuratus testis celans veritatem, & testis deponens testimonium falsum: ergò sicuti hic omnium iudicio peccat contra iustitiam & fit restitutioni obnoxius, ita & iste.

Ratio reddi potest, quia hoc ipso quo citatur & iubetur legitime à potestate supe-

riori dicere testimonium, imponitur illi onus, & quasi officium assistendi iudici ad iustitiam ritè administrandam: quod & ipse cenetur suscipere, quamuis inuitus hoc ipso quo comparet in iudicio, & interrogatus super materia respondet: ergò si non aperiat veritatem, prout debet, peccabit contra iustitiam, quatenus deest officio suo cui ex iustitia obligatur satisfacere. Vide Dominic. Soto De secreto regendo membro 2. quæst. 7. & Malderum supra dub. 9.

29 **D I C O Septimò:** Etiam qui legitime per iudicem citatus non comparet in iudicio, sed subducit se, aut si compareat, tamen iussus recusat testimonium dicere, & per inobediētiam reluctatur, secundum veriorē sententiam non tantum ille contra obedientiam, sed etiam contra iustitiam peccat, ac tenetur ad restitutionem: est contra Molinam disputatione 83. & alios nonnullos, idque ex hoc fundamento quod existimēt testem non obligari ex iustitia ferre testimonium, etiam si à iudice fuerit legitime citatus & iussus dicere, quando saltem ipse non promittit aut acceptauit: sed conclusio est Domini Soto supra, Malderi, & magis communiter tenetur. Potest autem in primis colligi ex citato Cap. Cum dilecti.

Deinde probatur refellendo fundamentū sententiæ oppositæ: non enim verum esse videtur, quod testis aliter non teneatur ex iustitia ad testandum, nisi quia ipse promiserit vel acceptauerit: quia promissio illa vel acceptatio suppleri potest autoritate iudicis tale munus absolute imponentis: Respublica enim ratione alti dominij siue eminentis suæ potestatis quam habet in sua membra & in functiones eorum sibi necessarias, potest etiam subdito inuito imponere tale munus cum tali quasi seruitute, vt ex iustitia obligetur illud administrare quando bonum publicum ita exigit: sic potest princeps compellere & constringere aliquem vt tutorem pupillorum, curatorem pauperum agat, consulatum gerat, etsi inuitus sit & recuset, idque ita vt si illo recusante, princeps persistat, ipse teneatur pupillis, pauperibus, ciuibas respectiue de damnis & incommodis, quæ ob non præstitum officium, eis obuēniunt, si illud prestare negligat.

CAPVT TERTIVM,

De Officio Rei & Aduocati.

DVBIVM PRIMVM.

Vtrum reus à Iudice interrogatus teneatur contra seipsum dicere veritatem?

TRACTAT hoc dubium D. Tho. quæst. 69. art. 1. Diuersi autem diuersimodè hac de re sentiunt.

Quidam existimant reum nunquam obligari ad dicendam veritatem donec plenè contra se probatum fuerit, quantumcumq; iudex legitimè interroget: quod indicat Emanuel Sa Verbo De Reo, dum ait, Quod fortè nec tunc teneatur, quando est semiplenè probatum contra ipsum.

Alij nonnulli distinguunt, & dicunt reo licitum esse dissimulare veritatem, siue eam non fateri, quando agitur de pœna temporali subeunda: non autem si tantùm agatur de pœna aliqua spiritali, vt de suspensione ab exercitio ordinum, aut ab ordinibus, vel de excommunicatione. Ita Panormitan. in Capitulum Cum super, De confessis, Syl. Verbo Confessio delicti, quæst. 1. Angelus eodem, & alij quidam.

Rationem diuersitatis in eo videntur ponere, quod spiritalis pœna sit medicinalis, & magis pro remedio ipsius Rei adhibeatur, quàm in eius malum aut afflictionem, & proinde reus non habeat sic rationem subterfugendi hanc, sicuti subterfugendi pœnam temporalem. Pro resolutione & explicatione

RESPONDEO & DECO Primò: Reus non obligatur fateri veritatem, si iudex non interroget eum iuridicè, id est, seruato iuris ordine. Est Diui Thomæ loco citato, & communis sententia aliorum. Colligitur ex Capitulo Qualiter & Quando: Capit. Cum oportet, & Capitulo Inquisitionis, De Accusationibus.

Obseruandum tamen Primò: Etsi dicamus non obligari tunc reum ad fatendam veritatem, nihilominùs tamen non posse mentiri, cum mendacium sit intrinsecè malum: quare ad veritatem celandã poterit vti aliqua æquiuocatione, vel alio artificio: interrogationem declinare, aut eludere.

Obseruandum Secundò: Tunc iudicem in interrogando non seruare iuris ordinem, quando de crimine occulto interroget, de quo neque est fama contra reum, nec probatio semiplena, neque indicia alia comp-

tentia, vt tradit Bonacina disput. 10. quæst. 3. puncto 1. num. 2. & alij passim: non enim habet iudex auctoritatem inquirendi iuridicè ex reo veritatem, nisi crimen aliquo modo sit deductum ad publicam notitiam.

DICO Secundò: Similiter non tenetur reus crimen fateri, quando dubitat vtrum iudex eum iuridicè interroget. Ita Caiet. hic quæst. 69. art. 7. Dom. Soto De regendo secreto, membro 2. quæst. 7. Malderus cap. 3. dub. 1. circa finem, Azorius 3. p. libr. 13. cap. 28. & alij plures, quos videre licet apud Bonacina supra nu. 4. quamuis ipse cum Syluestro oppositum putet probabilius.

Probari potest Primò: quia non tenetur quis parere superiori cum graui suo incommodo, quando non constat eum legitimè præcipere & habere auctoritatem obligandi: deinde in dubio magis fauendum est reo. Vide dicta supra De modo procedendi per inquisitionem. Secus tamen cum Superiore agendum est, quando ex eius præcepto non imminet malum vel incommodum.

DICO Tertio: Iuxta communio rem sententiam, quando iudex legitimè interroget, & de hoc sufficienter constat reo, tenetur ipse tunc veritatem fateri, etiamsi capite esset plectendus. Sumitur ex D. Tho. hic loco citato; & docent Caiet. ibidem: Henricus Quodlibeto 1. qu. 33. Paludan. in 4. distinctione 19. quæst. 4. Nauarrus cap. 25. nu. 53. Couar. quæstionum practicarum qu. 23. Gomezius tomo 3. c. 12. nu. 5. Bonac. supra nu. 6. qui indistinctè dicunt reum legitimè à iudice interrogatum teneri ad veritatem dicendam.

Probari potest, Quia quisque obligatus obedire superiori legitimè præcipienti, præsertim quando constat eum legitimè præcipere, atqui quando iudex seruato iuris ordine protedit & interroget, ac præcipit reo dicere veritatem, tunc mandatum iudicis videtur esse legitimum: sicuti & interrogatio legitima est: ergò obligatur reus obtemperare, & veritatem fateri.

Secundò: Quia in tali casu iudex habet ius eliciendi veritatem propter bonum publicum, etiam adhibendo quæstiones torture: ergò si reus eam occultet, & non velit fateri, facit contra ius & auctoritatem superioris. Vnde Soto & alij nonnulli colligunt reum non tantum teneri, quando iurauit, sed etiam absque iuramento ex vi solius præcepti superioris.

Hoc interim notant DD. plerique, si iudex interroget de facto à reo commisso, sed absque

absque peccato saltem mortali, non obligari tunc nec reum, neq; testem ad veritatē facti explicandā, etiam si de illo fama sufficienter sit sparsa, si videat quod non posset satis innocentiam suam probare, & à culpa se purgare si factum fateatur, v. g. quis alterum se inuadentem occidit seruatō moderamine inculpatae tutelae, non tenetur hic fateri se occidisse, etiam si de homicidio illo sit infamatus, casu quo non posset factū suum à culpa purgare apud iudicem, imò posset etiam iuramento affirmare, se non occidisse (inquit Mald. sup.) intelligendo scilicet de occisione ad mentem iudicis, quod scilicet non occiderit culpabiliter siue cum crimine homicidij, de quo iudex cēsetur inquirere: qui intellectus cum talibus circumstantijs per se inest tali sermocinationi. Vide Salon. hic. q. 69. a. 2. & Soto De secreto regen. memb. 2. q. 7. dub. 2. Similiter qui crimen non commisit, non tenetur illas circumstantias fateri, ex quibus vehemens suspicio capi potest, ipsum fuisse criminis auctorem: Ita Bonac. sup. cum pluribus alijs quos citat: quoties enim iustā de causā, æquiocatio adhibetur, vt quando alioquin id quod pro iustitia instituitur, vergeret in præiudicium innocentis, nihil fieri præsumitur contra rationabilem iudicis voluntatem.

4 Dico Quartò: Non tamen est improbabilis eorum opinio qui existimant reum non obligari ad veritatem dicendam siue confitendam contra se in causa capitali, quamdiu spes est euadendi si nō fateatur, vt quia non possit aliās plenē probari, quantumvis iudex eum legitimè & seruatō iuris ordine interroget: est Pet. Nauarra lib. 2. c. 4. n. 142. Syluester V. Confessio delicti quæst. 1. Bonac. supra nu. 7. cum alijs quos citat, & eorum quos in principio huius dubij citauimus qui & laxius adhuc loquuntur, vt ex ibi dictis constat.

Fundamentum huius conclusionis hoc statui potest, quod iudex non omni casu & semper possit reo validè præcipere, eumque suo præcepto obligare, vt veritatem fateatur & dicat quotiescumque secundum iuris ordinem legitimè potest illum examinare & interrogare iuridicè super crimine, ad veritatem eliciendam aut indagandam. Vnde licet, quando reus est de crimine infamatus, vel est semiplenè probatus fuisse auctor criminis, iudex potestatem & ius habeat eum examinandi & interrogandi de crimine etiam capitali, & si reus illud fateatur, possit ipse ex eius confessione sine iniuria ipsius rei, procedere ad condemnationem, quia sic interrogando non fecit reo iniuriam, tamen non habet potestatem illi mandandi validè & cum obligatione vt veritatem fateatur: quare si reus interrogatus veritatem celet non in eo peccabit, & si iudex mandauerit,

• Viggers De iure & iust.

poterit existimare se non obligari illo mandato, quia mandatum hoc excedit limites potestatis iudicis.

Probatum autem Primò: Quia tamen si ad infamiam sufficienter probatam possit iudex reum interrogare iuridicè, vt communis habet doctrina, tamen ad eam solam non potest illi imponere iuramentum, quia ad hoc non pauciora requiruntur, quàm ad subiiciendum torturæ, vt docet Couar. & alij communiter: iuramentum enim est spiritalis quædam tortura cum mentem non pessimam vrgeat non minus quam tortura: ergò neque eo casu poterit iudex per præceptum obligare reum ad veritatē dicendam: quia non minus videtur esse imponere reo talem obligationem saltem sub mortali, quàm imponere iurandi necessitatem: ergò non semper quando legitimè iudex reum potest interrogare iuridicè, poterit quoque ipsi imponere validum præceptum & obligationem ad veritatem confitendam.

Probatum Secundò: & amplius, quod nequidem id possit etiam si alioquin adessent semiplenæ probationes quæ ad torturam possint sufficere; quia sicuti leges humanæ, ita etiam humana præcepta debent esse attemperata naturæ nostræ, vt non imponant subditis aliquid, quod pro communi infirmitate censetur quasi impossibile obseruari, vt colligitur ex doctrina D. Thomæ quam ex Isidoro tradit 1. 2. q. 93. art. 3. videtur autem impossibile quod sperare liceat passim ab hominibus imperfectis quales vt plurimum sunt illi rei, actum huiusmodi heroicum quo obtemperarent iudici confitendo veritatem in caput suum, quando aliter sperarent vitam posse seruare.

Probatum Tertiò: leges non permittunt aliquem cogi ad testandum contra sanguine iunctum, vt patet lege 4. D. De testibus, quia videlicet illa coniunctio adducat periculum inobedientiæ, mendacij & periurij, vel quia humanitas aliud postulat: quæ multò magis militat in causa proprii sanguinis: non debet igitur hoc reo iniungi, vt quasi testimonium perhibeat contra se ipsum in causa capitali, quando non fatendo se saluare potest.

Probatum Quartò: Quia propter periculū periurij nō volunt Canones concubinarium compelli ad iurandum, quod deseret concubinam, Cap. Clericos 3. de cohabitatione clericorum & mulierum: ergò propter periculum inobedientiæ non est quoque præcipiendum Reo, vt ille contra se & in caput suum confiteatur crimen, quod existimat aliàs non posse sufficienter probari. Deniq; summum ius propriæ vitæ tuendæ excludere videtur illam potestatem præcipiendi: neque enim rationi videtur consonum, quod alicui qui per se custos est vitæ suæ, nō Reipublicæ,

P p possit

possit iniungi, vt liberè teneatur absque externa coactione dicere, vnde certa mors ipsi imminet, idq; pro tam exiguo bono cõmun-
nitatis, quod exẽplo punitiois eius publice potest obueneri. Vnde multi docent, quod lex humana non possit obligare cum periculo mortis, nisi magnitudo negotij aliud postulet.

Obijcitur Primò, Videbitur iudicis illa potestas interrogandi reũ iuridicè esse nulla aut frustranea, si reus nõ sit obligatus dicere aut fateri veritatem, neq; iudex possit hoc illi validè præcipere sic vt teneatur, ergò &c.

5 Respondetur negando assumptum, in primis enim non est illa potestas dicenda nulla, quia hoc præstat, quod iudex iuridicè examinando & interrogando non inferat reo iniuriã, neque id faciendo peccet, prout inferret & peccaret, si id faceret antequam secundũ iuris ordinem hoc ei cõcedatur: deinde non est etiam frustranea & sine effectu, 1. Quia seruit ad demonstrandum, quod iudices sint intenti quieti & tranquillitati publicæ conseruandæ, quando eã vtendo sic examinant infamatos, atque ita malis incutitur timor & à bonis auertitur scandalum. 2. Quia tametsi rei ipsi non sint obligati aperire, aut fateri veritatem ad iudicis interrogationem, tamen sæpe contingit quod vel per ingenuitatem, vel per imprudentiam explicent veritatem, vel quod ex incõstantia aut ex repugnantijs in suis verbis & responsis colligantur aliqua certiora iudicia de veritate, quãuis eam non absolutè fateantur: quibus omnibus postmodum iudex legitimè potest vti absque iniuria rei, quia ius habuit interrogandi & examinandi ipsum iuridicè, quãuis non obligandi vt teneretur conteri veritatem: secus autem si iudex contra iuris ordinẽ sic eum interrogasset & examinasset. Ex quibus patet quod potestas illa sic legitimè interrogandi non sit frustranea.

Obijcitur Secundò: Posita semiplena probatione contra reum vel alijs iudicijs sufficientibus habet iudex potestatem non tantum interrogandi & examinandi reum, sed etiam compellendi per torturam ad confitendã veritatem iuxta dicta sup. cap. 1. huius Traëtatus 6. ergò etiam habet potestatem compellendi per obligationem mandati.

6 Respondetur positis illis, scilicet semiplena probatione, vel alijs iudicijs sufficientibus habet iudex potestatem non tantum interrogandi, sed etiam compellendi, at verò per media oportuna ad veritatẽ extorquendam; non autem per media minus oportuna, & quæ habent alia grauiora incommoda adiuncta: nunc verò inflicto corporalis doloris moderatè adhibita, est medium commodum humanitũs loquendo, ad compellendum reum, vt veritatem fateatur; quia passim omnes vt præsentis dolores fugiant,

facilè inducuntur, vt culpam & crimen si subsint, fateantur; & idcò potest iudex hoc medio vt iuxta dicta suprà: sed per mandatum iniicere obligationem cõscientijs quam homines imperfecti & criminosi communiter non multum apprehendunt nec reformidant, non apparet medium opportunum ad extorquendã ab illis veritatem: vnde potius esset animum iniicere laqueum, vt apparet, quã conuenienter elicere veritatem pro publico bono: & hinc dici potest, iudices non habere potestatem obligandi per præceptum ad dicendam veritatem in causa capitis, quamuis habeant potestatem compellendi per torturam: estque hoc satis conformè Cap. Clericos citato, de cohabitatione clericorum & mulierũ, vbi dicitur Clericos qui concubinas tenent non esse compellendos ad eas abiurandas propter periculum periurij, sed esse censuris cogendos.

7 Neque ex eo quod admittitur iudex potestatem habere sic extorquendi veritatem, sequitur in reo extinguere ius, vitam silentio tuendi quod ab auctore naturæ accipit, & commutandi mortem cum illis tormentis, quando per illa tolerata potest mortem euadere: potestas enim illa iudicis & hoc ius rei sunt iura diuersa, non autem aduersa & repugnantia, quia ex diuersis rationibus simul locum possunt habere, puta iudice ex officio pro publico bono agente & tormenta adhibente, Reo autem ex naturali æquitate & iure pro vitæ propriæ conseruatione citra confessionem criminis, illa sustinente: cuiusmodi diuersa iura etiam in alijs cernuntur: nam habet reus ius fungiendi ex carcere, quando de capite agitur, neque per mandatum potest iudex illi hoc ius eripere, tametsi iudex habeat potestatem & ius illum in carcere detinendi, ac etiam per cõminationem plagarũ deterrendi eum à fuga: sic etiam herus habet ius detinendi seruum bello captum, & cõminatione verberum retrahendi à fuga, & interim seruus potestatem & ius habet fugiendi Si possit se subtrahere & ad lucus redire.

Obijcitur Tertiò: Quando habetur semiplena probatio vel iudicia æquivalentia quæ sufficiunt ad torturam potest iudex à reo exigere iuramentum, vt colligitur ex lege 2. Cod. De iureiurando propter calumniam dando: atqui iuramentum non videtur medium magis oportunum ad veritatem extorquendam quam præceptum obligans sub mortali, neq; videtur minora habere adiuncta pericula: ergò poterit iudex, tunc etiam validè præcipere sic vt inducat obligationem.

8 Respondetur Primò, iuramentum posse dici medium magis oportunum & efficacius ad veritatem extorquendam, quã præceptum nudum, cò quod homini videatur in-

natus

natus quasi naturalis quidam horror ab eo, quod inuocet Deum in testē falsitatis, ac in vindicem illius peccati: non autem tantus est horror, neque tantus apprehenditur circa transgressionem cuiuslibet præcepti, quantumuis obligantis sub mortali: idq; eo magis, quia frequentius Deus manifestè & ex incōtinenti ista periuria publica ad aliorum exemplum & terrorem puniuit ac punit.

Respondetur Secundò, plures viros pios & doctos sentire per iudicē non esse exigendum iuramentum à reo de dicenda veritate in causa capitali, quod expressè tenet Pañor. in casu saltem quo iudex procedit ex officio, ad Cap. Clericos suprā allegatum: & cum eo Mald. sup. quando tamen proceditur via accusationis, & pars instat, tunc videntur admittere iudicem posse exigere nisi lege esset prohibitum.

Quod autem expediret summum Pontificem, aut supremos Principes legē condere, ne iudex in causis inferentibus pœnam sanguinis posset à reo exigere iuramentum de veritate dicendā, tradit Gomezius tomo 3. cap. 12. n. 5. & in eandem sententiam inclinat Mald. & alij plures, idq; scilicet propter euidenter occasionē periurij, quę præbētur.

Ceterum licebit & hoc negare quod possit iudex tunc exigere iuramentū de dicenda simpliciter veritate, sed ad summum possit exigere iuramentū calumniæ, de quo lex allegata loquitur, quod ex parte ipsius Rei non plus videretur importare (quantū ex ipsa lege licet colligere) quàm quod reus debeat iurare quod putans se bonā instantiā vti, ad reluctandum venerit, & quod causā patrocinij, iudicibus nihil dederit aut promiserit. Glossa tamē ad cap. 1. De iuramento calumniæ explicat plura in eo includi, sed non est necessarium id admittere, præsertim quando exigitur in causa capitali ab ipso reo. Quod verò existimet se bonā instantiā vti, & sic ad reluctandum veniat, potest in eo fundare, quod iuxta sententiam iam explicatā habeat ius defendendi viam per occultationem veritatis quamdiu superest illi spes eam saluandi, & quia hæc censetur probabilis, non debet Confessarius reum vrgere ad veritatem in tali casu confitendam seu aperendam iudici.

Quæritur hic, Vtrum mendacium quo fortè reus in eo casu negaret iudici se crimen commississe quod verè commisit, esset peccatum mortiferum.

Respondetur loquendo consequenter ad opinionem eorū, quam modo explicuimus, non fore mortale, sed veniale tantum, quia inter officiosa pro defensione vitæ numerabitur, quandoquidem aliàs non obligabatur ex alio iure veritatem fateri, vt ex ista sententia supponitur. Ita Mald. sup. Quod à priori censēbitur etiam tenere Pet. Navarra

lib. 2. cap. 4. n. 428. vbi contra Caiet. qu. 62. art. 2. ad 2. docet reum citra peccatum mortale posse verum crimen negare, & dicere accusatorem suū si in accusando contra iuris ordinem procedat, mentiri ac calumniari. Ratio eius potest esse, quia mendacium hic purgatur à ratione perniciosi, quatenus adhibetur ad defensionem vitę proprię contra iniquam impugnationem, quam facit accusator, dum contra iuris ordinē procedendo, inducit alterum in periculum vitæ: quod ex eo amplius declarari potest, quia tali casu liceret ambiguo sermone sic inuoluere responsionē, vt iudices & alij qui audiunt, verè apprehensuri sint & existimaturi illum allegare mendacium accusatoris, quod communiter teneri dicit Mald. suprā dub. 2. quod omnino signum est, propter læsionem accusatoris quæ ex mendacio illo potest obuenire, non fieri ipsum mendacium mortale, quandoquidem nō minor sit læsio in sermone illo ambiguo vt supponitur, quàm si per mendacium diceret alterū calumniari vel mentiri: quamuis autem in eiusmodi defensione, quando diceret accusatorem calumniari aut mentiri, non nihil excederet reus, tamen excessus ille non videtur mortalis; sicuti neque si quis armis inuasus, aliquantulum, sed modicè in sua defensione excesserit, dicitur peccare mortaliter. Vide Syl. V. restitutio 3. q. 3. Nauar. c. 18. n. 49. & Bannes. hic q. 70. art. 3. vbi tamen excipit casum quo magni conuitij loco apud aliquam gentem haberetur (prout apud multos) si alicui dicat mentiris, & defensionem sufficeret quod reus solum diceret accusatorem opponere sibi falsum, immodicè enim tunc excederet moderationem inculpatæ tutelæ,

Ceterum notant DD. reum ita sine mendacio posse accusatori obijcere quod calumniatur aut mentiatur, quando de crimine occulto eum accusat quod iuridicè probari nō potest, quia qui de tali crimine alterum accusat, calumniator præsumitur, vt docet Glossa in cap. 2. De calumniatoris: atq; adeo est quædam calumnia obijcere alicui crimen tanquam in iudicio probabile & publicum quod reuera tale non est, vnde & practicè dicitur esse mendacium, quia opponendo in iudicio & de eo accusando quasi dicit crimen illud esse publicum & in iudicio posse probari.

D I C O Quintò: Iuxta aliquorum sententiam extenditur quod in quarta conclusione diximus etiam ad casum quo agitur de pœna mutilationis, de pœna triremium, aut confiscationis omnium bonorum. Descendit tandem eo Pet. Navarra sup. num. 144. quamuis ab initio videretur tantum admittere quod reus in causa capitali non teneretur ad veritatem fatendam quamdiu esset species euadendi: inclinatur etiam eo Mald.

& alij nonnulli, præsertim quos in principio huius dubij allegauimus. Quando autem de minoribus pœnis siue temporalibus, siue spiritualibus agitur, tunc communi quasi sententia obligatur reus fateri veritatē, quando legitime à iudice interrogatur. Similiter etiam quando non est spes euadendi per subterfugium celandæ veritatis, tenebitur eam fateri. Ita quoque docent DD. communiter, quia cessat ratio celandi, videlicet spes saluandi vitam, quæ sola est causa operans, quare præceptum superioris dicatur non posse in illam materiam cadere, neque efficaciter reum tunc obligare.

DV B I V M II.

Vtrum reus vel eius Aduocatus possint licitè detegere occulta testium crimina, ut sic eorum inualident testimonium?

RESPONDEO & DICO Primò: Si illa crimina seruiant secundum iuris dispositionem ad repellendum aut infirmandum testimonium, non faciet reus qui se iure defendit contra iustitiam, ea in iudicio manifestando, si non sit commodus alius modus repellendi testes. Ita Soto lib. 5. q. 7. art. 3. Arrag. 2. 2. q. 70. art. 3. Malderus sup. dub. 3. Bonacina sup. quæst. 3. pun. 2. n. 10. cum alijs quos citat.

Ratio reddi potest, quia non tenetur reus cum tanto suo detrimento, erimina alterius tenere secreta. Deinde potest quisque seipsum cum iusto moderamine tueri illo armorum genere quo oppugnatur.

Nec habebit alter occasionem conquerendi de iniuria, cum ipse sit inuasor, & hoc ipso quo accusat vel testatur, se spontè exponit huic periculo.

Si tamen essent crimina quæ in ordine ad validitatem testimonij essent impertinentia, nullo modo liceret ea adducere & detegere; quia hoc non esset se defendere, sed de altero se vindicare: vnde neque posset explicare etiam illa crimina quæ de iure quidem reddunt testem inhabilem ad testandum, quando non posset ea in tantum probare, vt propter illa, testis putaretur repellendus. Ratio eadem est, quia illa explicatio seu manifestatio nõ haberet rationem defensionis, sed magis vindiçæ. Ita quoque DD. citati.

DI C O Secundò: Fieri tamen potest, vt sit cõtra charitatem patefacere etiam crimina quæ seruiunt ad testimoniũ repellendum, idque varijs casibus:

Vt in primis, si testis non se sua sponte ingessit, sed coactus à iudice in iudicio compareat & testetur, ac crimen eius occultum sit graue sic vt propter illud capite esset ple-

ctendus, causa autem ipsius Rei non foret tanti momenti.

Secundò: Si aliã ratione minus testi noxiã, possit reus illum repellere, vt. g. allegando quod sit consanguineus accusatoris, vel actoris, vel de eius familiaritate; aut quod secũ soleat habere inimicitias, aut quid simile. De quibus vide plura apud Syl. V. testis.

Imò si æquè commode possit repellere alio modo, videretur etiam peccare contra iustitiam defendendo se modo illo magis noxio testi, quem nisi pro sua defensione adhibere non potest: quemadmodum qui inuasorem armatum repellere potest tantummodo minitendo, aut leuiter mutilando, nõ potest licitè sub prætextu defensionis, illum occidere.

Petet aliquis: An prima conclusio locum habeat tunc solum, quando cõtra iuris ordinem cõtra reum proceditur, an etiam quando proceditur iuris ordine seruato?

Respondet Mald. sup. dub. 3. etiam locũ habere quando secundũ iuris ordinem proceditur, ac reo licere sic excipere contra testes, prodendo occulta crimina quando in iudicio probari possunt: & ita docet etiam Bannez. hic qu. 70. art. 3. quia ius naturale quod quisque habet se tuendi, præbet reo potestatem manifestandi vitium testimonij quod contra se deponitur: si tamen ista repulsa huius testis putaretur inutilis ad defensionẽ siue euasionem, vt. g. quia existimatur quod alius veniet qui sine exceptione deponere potest, tunc non licebit sine peccato saltem contra charitatem patefacere occulta delicta testis.

DV B I V M III.

Vtrum reus secundum allegata & probata condemnatus teneatur in conscientia optemperare sententia?

RESPONDEO & DICO Primò: Quando sententia à parte rei est iniqua, vt quia innititur falsis præsumptionibus, aut falsis probationibus nõ obligat absolutè condemnatum in conscientia, quamuis secundũ ordinẽ iuris sit lata. Ita cõmuniter pœnè DD. D. Tho. hic q. 69. art. 4. Soto lib. 5. De inst. quæst. 6. art. 4. Mald. sup. dub. 5. Bonac. sup. nu. 22. & alij quos citat.

Probatur, quia iudicis sententia est veluti quædam lex, atqui lex non obligat, quando ex eius obseruatione sequeretur id quod omnino est contrariũ fini legis: finis autem sententiæ iuridicæ est, vt vniciquẽ tribuatur quod suum est: ergò quando contrarium omninò eueniret, non obligamur in conscientia illam sequi, eivè satisfacere.

Hinc

Hinc colligitur cum qui per talem sententiam re alliqua priuatur, vt legato aliquo, aut hereditate, vel in multam condemnatur; non teneri in conscientia ad restituendum, aut soluendum, nisi tamen inde publicum scandalum aut aliud graue malum timeretur. Vide Couar. lib. 1. variarum cap. 2. n. 13. & sequentibus.

15 **D I C O** Secundò: Non tamen licet per vim se defendere contra iudicem aut iustitiæ ministros, ne exequantur talem sententiam. Ita docent D. Thomas, Soto, Couar. sup. & alij ferè communiter.

Probatur Primò: Quia habet iudex ius exequendi eiusmodi sententiã latam seruato iuris ordine, imò auctoritate Princip. & Reipublicæ ad hoc etiã tenetur & compellitur.

Secundò: Quia ex illa resistentia sunt nata sequi magna scandala, & perturbationes in Republica: ergò eiusmodi resistentia nullo modo est admittenda.

Quod si tamen non tantum sententia in se esset iniusta, sed nec iudex processisset secundum iuris ordinem, tunc posset reus se defendere etiam contra iudicem aut ministros, seruato moderamine inculpate tutelæ. Ratio est, quia iudex tunc non tantum materialiter, sed etiam formaliter agit iniuste contra reum. Non potest tamen id facere, quando graue scandalum aut magna perturbatio in Republica inde nasceretur, quia publicum bonum est præferendum priuato. Colligitur ex D. Th. sup. & ita docet Mald. supra dub. 5. qui & hoc addit, quod si iudex aut iustitiæ minister sciens innocentiam ipsius condemnati exqueretur sententiam latam secundum allegata & probata, probabile esse, quod condemnatus possit eis resistere secluso scandalo & contra tales executores se defendere iuxta doctrinam Francisci à Victoria, vt ipse refert, & indicat Soto supra lib. 5. q. 6. a. 4. quod tunc maximè posset habere locum, quando talis iudex ne quidem adhibuerit illaque ad Innocentem liberandum, adhibere debebat.

D V B I V M I V.

Vtrum possit reus licitè fugere è carcere ac etiam vincula aut carcerem perfringere?

16 **R E S P O N D E O** & **D I C O** Primò: Ante sententiã potest reus ex carcere fugere, nisi fortasse iurasset se non exiturum. Est communis hæc doctrina, quam vsus omnium gentium confirmat: de quo videre licet Couar. lib. 1. variarum cap. 2. n. 15.

Probatur, quia non conijcitur in carcerem, vt ibi spontè maneat, sed vt ibi detineatur, interim dum causa eius examinatur & discutitur.

Neque refert, quod inde forsitan commentariensi siue carceris custodi obueniat malum siue incommodum, quia id suæ negligentia debet ipse imputare: in eo tamen casu attendendum est, vtrum ipsius Rei tam multum interfit fugam capescere, vt damnum illud proximi considerari non debeat, saltem secundum legem charitatis.

D I C O Secundò: Etiam post sententiam potest reus fugere si damnatus sit ad mortem aut mutilationem. Ita docent Caiet. hic qu. 69. art. 4. Soto lib. 5. q. 6. art. 4. Couar. supra, Mald. dub. 5. & alij plerique.

Ratio est, quia non potest iudex reo præcipere validè cum obligatione, vt cum tanto vitæ aut corporis damno tali loco subsistat, quando fugiendi habet occasionem: eiusmodi enim præceptum apparet difficilius, & quasi nimium superans humanas vires & affectum naturalè ad vitæ conseruationem.

Confirmatur ex D. Th. q. 69. art. 4. ad 2. vbi docet quod nemo condemnari possit ad faciendum aliquid, vnde illi mors sequatur: atqui manere in carcere in dicto casu esset facere aliquid, vnde mors sequatur, vt ibidem D. Tho. indicat: ergò non potest reus ad hoc condemnari aut obligari.

Vbi aduertendum Primò, D. Thomam quoque loqui de eo vnde indirectè & quasi per accidens mors est secutura, sed tamen satis propinquè & certò: Quare etsi quidem licitè quis aliquid tale facere possit, vt, v. g. manere in carcere quàmuis ad mortem sit condemnatus, præbere iugulum gladio tororis, ascendere schalas &c. tamen non potest quis absolutè ad illud faciendum condemnari, ita vt in conscientia sit obligatus id præstare, etiam in casu quo offerretur spes euasionis: vnde eã oblatã poterit reus etiam sub patibulo, vel in loco supplicij existens licitè fugere, & suspendium, aut ictum gladij declinare si occasio se offerat.

Aduertendum Secundò: Hæc tamen cum limitatione aliqua esse accipiendã, nisi videlicet magnum bonum Reipublicæ aliud requireret, aut quis sua sponte se obligasset ad præstanda talia pro maiori bono, ex quibus solet etiam satis propinquum periculum mortis instare. Hinc tenentur ex mandato superioris cives seruare stationes, quando hostes ingruunt etiam si mors inde sit secutura. Similiter & milites multò magis.

D I C O Tertiò: Ex communi sententia sicuti potest reus sic damnatus fugere, ita etiam potest licitè vincula rumpere & carceres effringere. Ita docent Caiet. & Soto sup. Bannezius, Salonius, Arragonius hic quæst. 69. art. 4. Driedo lib. 1. De libertate Christiana folio 226. Nauarrus c. 17. n. 102. Mald. dub. 5. Bonacina disp. 10. quæst. 3. puncto 2. nu. 16. & alij plures ab eo citati, contra Henricum à Gandauo, Ioannem

Maiorem, Couar. supra n. 14. & alios quos ipse citat. Idem est huius conclusionis statuendum fundamentum, quod precedentis, puta quod materia hæc nimis sit ardua & difficilis respectu humanæ infirmitatis, quod scilicet cum periculo vitæ teneretur quis abstinere ab effractione carceris & disruptione vinculorum, quando occasionem habet effringendi & sic vitæ saluandi, ideoque sub præceptum humanum non cadat, vt ex doctrina D. Thomæ iam explicatâ colligi potest, præsertim quandoquidem ea res non sit tam necessaria ad bonum publicum, quin aliter possit sufficienter huic incommodo consuli ac prouideri.

19 Sed contra Obijcitur Primò: Leges statuunt graues pœnas in effractores carcerum, nam l. i. D. De effractoribus & expilatoribus statuitur in eos pœna capitis. Neque responderi potest sic legem statuere propter præsumptam veritatem culpæ, dum carceres effringunt propter quam sunt in carcerem coniecti, quia l. In eos D. De custodia & exhibitione reorum, statuitur, vt puniantur quamuis innocentes inueniantur ab illo crimine propter quod coniecti sunt in carcerem: atqui leges illæ viderentur iniquæ, si reis licitum sit vincula & carceres perfringere: ergò hoc admittendum non est.

Secundò: Carceribus tanquam custodijs publicis inest suo modo quædam quasi auctoritas publica ipsis communicata: atqui non licet potestati publicæ vim inferre; etiamsi in rebus vel suppositis illis inueniantur in quibus non primario, sed per modum communicationis residet: vnde ex cõmuni & certâ doctrinâ non potest reus inferre vim ministris iustitiæ: ergò neque licet violentiâ aliquâ carceres pertundere & vincula disrumpere.

Tertiò: Si reis liceret effringere carceres, non viderentur teneri de damno fracti carceris, neque ad illius reparationem obligarentur: atqui Caiet. Soto & alij admittunt eos teneri de damno isto: ergò non licuit illis carceres rumpere. Ita ferè Couar. pro sua opinione, quæ propter eiusmodi argumenta satis redditur probabilis.

20 Nihilominus pro sententia magis recepta responderi potest ad argumenta allegata. Ad primum quidem, quandoquidem iudex habeat potestatem & ius includendi ac omni meliori modo detinendi reum in carcere, hinc quoque ipsi competere facultatem adhibendi omnia congrua media ad certius & securius reum custodiendû: inter illa autem etiam illud tanquam bonum & conueniens mediû posse numerari, quod est, pœnarum minis & decretis eum à fugâ tentandâ per carceris effractionem detertere, & proinde potuisse Imperatores statuere aliquas saltem moderatas pœnas in effractores carcerum,

quamuis non per modum pœnæ omninò propriè dictæ, sed iusti terroris pro maiori securitate, & quasi munitioe carceris: cum quo tamen stat, quod reus pro vitæ conseruatione ius habeat fugiendi etiam mediante effractione carceris, cum illo tamen suo periculo subeundi pœnas decretas, si deprehensus fuerit: quemadmodum dominus seruum bello captum potest à fuga coercere simili aliquo terrore, quamuis fuga nihilominus tali seruo sit licita: & quemadmodum iudex potest reum semiconuictum subiicere torturæ, vt veritatem tali medio eliciat, etiamsi reus habeat ius tacendi & non manifestandi veritatem, quando spes est sic mortem euadendi. Si autem Imperatores in effractores carcerum, pœna incapitis statuerint, illud acerbius est, quàm vt probare possumus, inquit Mald. sup. Neque simpliciter ea pœna est in omnes statuta, sed in eos qui conspiratione factâ effregerint; eiusmodi enim conspirationes possent vergere in magnam Reipublicæ perturbationem & in graua incommoda.

Accedit quod leges videantur præsumere eo casu etiam custodibus vim inferri, quod sine dubio illicitum est: vnde addunt, si per custodum negligentiam euaserint, vt tunc leuius puniantur.

Alias solutiones adhibet Arrag. sup. qu. scilicet 69. art. 4. vt quod Conditores legum ciuiliū non sint iudices spiritalium, vt perpendere valeant culpas in foro conscientie; vnde mirum non est (inquit) si putauerint culpam esse, vbi ea non est. Deinde addit, quod Iurisperiti in illis legibus condendis possint dici sequi opinionem aliam, quæ tenet non licere reo effringere carceres absque culpa mortali.

Ad Secundum videntur pleriq; virtualiter respondere negando assumptum; quia dicunt potestatem publicam non esse in vinculis aut lapidibus, neque hæc iniuriæ esse capacia, vtpotè quæ sint res irrationales & inanimæ: plurimum enim interest (inquit Arrag.) inter vim illatâ rebus irrationabilibus & inter illâ quæ infertur rationabilibus.

Nihilominus tamen generaliter dici non potest, rebus irrationabilibus siue inanimatis non posse suo modo competere auctoritatem quandam quasi publicæ potestatis: neque enim facile quis dixerit, si aliqui liberi existentes, siue non inclusi, de foris inuadant carceres, eosque perfringant & reos liberent, quod tales in auctoritatem publicam non peccent, & non censeantur Principi ac Reipublicæ iniuriosi; vnde & Arrag. ante dixerat, Nolo dicere licitū esse amicis concurrere ad carcerem, illumque frangere vt damnatum extrahant, hoc enim sine graui iniuria fieri non potest: nam si non licet ire ad frangendam seram domus priuatæ,

privatæ, multò minùs (inquit) domus publicæ, & plurimùm interest an ab intus incluso, sèra carceris frangatur, an extrà à liberis: quia hoc est offendere (addit) publicam potestatem cuius est carcer. Similiter si quis litteras Principis sigillo munitas continentes Principis mandatum laceret aut conculcet, dicitur violare publicam auctoritatem, etiam si tantùm rebus inanimatis inferat vim aut contumeliam.

Quare ad argumentum videtur solidius posse responderi, quod licet eiusmodi rebus, aut locis possit quoque inesse communicata quædam auctoritas, in genere loquendo, non tamen posse sic carceribus & vinculis communicari, ut præiudicet iuri & potestati, quæ reis competunt in ordine ad conferendam vitam. Vnde vis quæ à reis ibi detentis inferitur ad vitam (mediante fugâ) salvandam non censetur publicæ potestati iniuriosa, neque moraliter loquendo publicæ potestati inferri: idque propter ius illud quod reus habet ad vitæ cõservationem.

Hinc ipsius iudicis, aut publicæ potestatis est, ut si in vinculis & carcere absque aliâ custodiâ velint confidere, satis ea secura & firma confici iubeant. Alia autem est ratio de illis qui liberè foris agunt: cum enim hi non agant pro vitæ suæ cõservatione, non habent ius nec rationem vi aliquâ carceres invadendi aut attingendi.

Similiter reis quoque non licet vim inferre custodibus qui fugam impediunt, quia hoc est quasi vltimum & extremum medium, quo potestas publica possit coërcere & continere malefactores in ordine ad punitionem: quare pro particulari bono etiam pro vitæ cõservatione, non licet eis violare in istis publicam potestatem, quia alioquin nulla quasi superesset ratio, quâ Respublica valeret sese sufficienter contra impetum malefactorum defendere.

22 Ad Tertium quod attinet, Negant aliqui eiusmodi reparationem à reo faciendam, prout probabiliter Bannesium sentire refert Malderus, & sequitur à Valentia tomo 3. disput. 5. quæst. 13. puncto 4. Sed communior sententia omninò admittit, vnde Arragon. qu. 69. art. 4. simpliciter dicit, quod damnatum pretij vinculorum, aut serarum fugiens teneatur in conscientia satisfacere: idem docet eodẽ loco Salonius, Soto lib. 5. quæst. 6. art. 4. & alij, quos videre est apud Bonacin. supra nu. 17. Quare negatur consequentia; quia, inquirunt, ex quo ibi reus iustè detinebatur à iudice, hinc non potuisse carcerem destruere, nisi cum onere reparandi, idque quasi ex implicito quodam contractu, ut nonnulli loquuntur: quamvis enim ius cõservandi vitam, faciat alicui licitam rei alterius destructionem, tamen ut damnatum directè datum reparetur, me-

ritò censetur relinquere obligationem: quare iudici manet ius saluum, ut Reus teneatur illum servare indemnem quoad vincula, & carceres, quæ per se & directè frègit & destruxit: secus est de damno obueniente forsitan ex evasione aliorum captiuorum, ut addunt communiter Doctores: Bonacina supra num. 18. & alij ab eo citati quia illa evasio per accidens & præter intentionem Rei concomitatur, dum ipse vitæ suæ ad vitæ cõservationem.

DICO Quartò: Damnatus ad poenam carceris temporalis dumtaxat, non potest licitè fugere; est tamen probabile damnatum ad carceres perpetuos arctos & graues fugere posse, sicut & illum qui damnatus tenetur in turremibus.

Prior pars est communis Doctorum, quia poena carceris temporalis non est tam grauis, ut possit censi supra humanam infirmitatem quasi spontè talem subire: quare potest validè hoc ei demandari, & ad eam subeundam condemnari.

Posterior pars est contra Caietan. quæst. 69. art. 4. Couar. supra num. 14. & alios nonnullos: sed tamen videtur magis communiter teneri; sic enim docent Salonius, Arragonius, Bonac. supra num. 14. Clavis Regia lib. 12. cap. 18. num. 11. & plures alij quos hic citat: fundamentum est, quod malum hoc sit grauius, quàm ut possit imponi, ut spontè etiam tunc subeatur, quando est occasio sese ab illò liberandi: quod Salonius supra extendit etiam ad condemnatum ad servitutem. Dixi eum qui condemnatus ad carceres graues & arctos, quia si quis esset etiam ad perpetuum carcerem, sed laxum & facilem damnatus, non liceret ei fugere, ut docet Malderus dubio 6. & alij plerique cum ipso. Ita obligabatur Semi se continere intra muros ciuitatis quam Salomon quasi pro carcere illi assignauerat libro 3. Regum capite 2.

D V B I V M V.

Vtrum licitè possit quis reo, cui fuga in conscientia est licita, consulere ut fugiat, & ad fugam prestare auxilium?

RESPONDEO & DICO Primò: 24 Ministris iustitiæ non licet prestare reis incarceratis auxilium vel cõsiliu ad capefcendam fugam. Ita tenent communiter Doctores omnes. Ratio est, quia illis ex officio incumbit hoc curare, ut rei in carcere detineantur & quantum in ipsis est, impedire, ne quouis modo effugiant: quare infideliter ac iniustè agerent si quouis modo

• siue auxiliò, siue consilio cooperarentur reis ad elabendum per fugam.

25 **D I C O** Secundò: Non licet alijs quoque iuuare reum incarceratum cooperando & operam simul adhibendo in carcere effringendo aut vinculis disrumpendis, vt sic reus euadat, adeò vt mortaliter peccent & teneantur ad restitutionem damnorum quæ iudex aut pars inde patitur. Ita etiam sentiunt communiter DD. dubio præcedenti citati, quamuis Emanuel Sa V. Reus, videri possit indicare contrarium, dum satis generaliter dicit, quod liceat reum ad fugam iuuare. Vide Soto supra, vbi dicit in vtroque foro illud esse mortale.

Ratio reddi potest: quia quod reo admittatur fuga vt licita, & in ordine ad illam, etiam carceris & vinculorum effractio, est tantum propter summam inclinationem naturæ ac ius, quæ vnicique competunt ad vitam conseruandam: vnde fit, quod rationabiliter quis condemnari non possit, vt ipse faciat ea, vnde mors sequatur, prout ex D. Thomà antè dictum est, puta quod maneat in carcere quando se potest ab illo eximere: alius autem quispiam, neque habet illam inclinationem naturæ, neque natura tribuit illi tale ius ad conseruandam vitam alterius, præsertim illius qui secundum iustitiam meretur vitâ priuari: quare meritò negatur illi quoque licentia, ne possit adhibere illas operas ad eripiendum reum è carcere, quas ipse reus adhibere potest, vt se ipsum à carcere & à morte liberet.

Accedit, quod alioquin nihil posset iudicibus esse satis firmum & tutum ad reorum custodiam, si illis qui foris liberi existunt, liceret in adiutorium reis venire ad perfringendos carceres & vincula, & sic eos inde liberare: quod cederet hæud dubiè in magnum Reipublicæ incommodum.

26 **D I C O** Tertio: Non licet etiam alijs, subministrare reis detentis arma siue instrumenta quibus carceres aut seras perfringant aut vincula incidant. Est contra Caiet. 2. 2. quæst. 69. artic. 4. Salonium ibidem, Less. l. 2. cap. 31. dub. 6. Bonac. supra n. 19. Sed tenetur à pluribus, ac in primis ita tenere censendi sunt Couar. & alij qui docent ne reis ipsis quidem licitum esse carceres aut vincula perfringere, de quibus dictum est dubio præcedenti. Idem docent Dòm. Soto lib. 5. quæst. 6. art. 4. sup. Gregorius à Valentia, Grassius lib. 3. cap. 7. Tolerus lib. 5. cap. 6. Syluester V. Fugere, & dicit Mald. esse probabile.

Probatur autem Primò: Quia subministrare eiusmodi instrumenta reis est magis cooperari istis violentijs, quàm ius quod Respublica ad reorum custodiam & detentionem habet, permittere censendum est, quia est ipsius Rei manus armare & vires

contra potestatem publicam præbere, quibus ipsa impediatur à fine officij sui, qui est malefactores castigare & è medio tollere.

Probatur Secundò: Quia licet reo prohiberi non possit, ne fugiat, aut carcerem frangat, quando occultè potest, dum de capite eius agitur, ita vt in conscientia obligetur, tamen admittunt etiam alij, vt videre est apud Bonacinam & Lessium supra, posse prohiberi externis validè siue cum obligatione in conscientia, ne instrumenta reis ad effringendum suppeditent; quia scil. non habent hi tale ac tantum ius ad reorum vitæ conseruationem, quantum ipsi rei habent: vnde neque prohibitio huiusmodi respectu horum debet aut potest censerì inhumana, & quasi intolerabilis humanæ infirmitati, quemadmodum dicitur esse respectu reorum qui in carcere tenentur: atque prohibitio ista videtur sufficienter facta per leges, quibus grauissimè puniuntur, qui talia instrumenta deprehenduntur subministrasse. Ergò &c.

Obijcies: Reo licet effringere carceres & vincula, ergò alijs licet instrumenta præbere, & in illa effractione illum iuuare.

Respondetur; Si argumentum hoc aliquid probaret, videretur etiam euertere secundam conclusionem, quæ tamen apud omnes habetur indubitatæ veritatis. Neganda itaque est consequentia, & ratio potest colligi ex iam dictis, quia quod reo illud tanquam licitum concedatur, fit tantum, quia propter particulare ius à natura concessum ad vitæ conseruationem, non potest illi validè demandari, vt ipse agat; vel quasi agat, vnde illi mors obueniatur, sicuti nec ad illud agendum potest condemnari iuxta D. Thomam supra: alijs autem id non conceditur, quia non habent tantum iuris ad conseruandam vitam alterius Rei quantum ipse habet, vnde pro conseruatione vitæ illius non possunt facere illa quæ licitè ipse agit.

Admittit tamen Soto supra & alij passim omnes, illis qui foris sunt licitum esse consulere fugâ reo; quia nudum consilium fugæ, ad quam reus ius habet, absq; alio adiumento non videtur tanti momèti, vt propter illud debeat consulens dici contra publicam potestatem agere aut aliquid attentare.

DVBIVM . VI.

Quinam munus Aduocati possint exercere?

RESPONDO & DICO Primò: 28
Munus Aduocati exercere non possunt quibus naturalis aliqua impotentia obstat, aut quibus præiudicat decentia status. Ita D. Thomas hic quæst. 71. art. 2. Hinc repelluntur

luntur ab isto munere muti, surdi, furiosi, & adolescentes vsque ad annum decimum-octauum, eo quod rationis vsus & scientiã ad hoc munus ritè obeundum nondum natè præsumantur.

Deinde à iure etiam repelluntur alię quędam personę ob decentiam Status: sic non admittuntur Religiosi, excepto casu necessitatis Monasterij, in quo cum Abbatis licentia potest Religiosus munus Aduocati obire in ciuilibus etiam coram iudice Laico cap. 1. & finali De postulando: Similiter non admittuntur Clerici sacris Ordinibus initiati, vel etiam minoribus & habentes beneficium, constat ex cap. citatis. Vbi iterum excipitur causa Ecclesię propitię, & causa etiam consanguineorum, qui non habent Aduocatum æquè idoneum, & causa miserabilium personarum. Non repelluntur autem Clerici initiati minoribus non habentes beneficium, nec in ciuilibus, nec in criminalibus, nam sicuti possunt ad statum Laicalem redire, ita etiam hoc munus exercere. Vide Syluest. V. Aduocatus quęst. 7. Nauar. Cap. Non dicatis 12. quęst. 1. Comment. 2. Clauem Reg. lib. 12. cap. 22. nu. 5. & seqq. Bonac. disp. 10. q. 3. puncto 4. n. 1.

DVBIVM VII.

Utrum Aduocati teneantur gratis exhibere patrocinium pauperibus?

RESPONDEO & DICO Primò: In extrema necessitate pauperis, quando nemo alius putatur illi patrocinaturus, tenetur quiuis Aduocatus illi succurrere, ac patrocinium exhibere etiam gratis. Ita hic docet D. Thom. qu. 71. art. 1. est & doctrina communis & certa: dicitur autem esse pauper in extrema necessitate, quando est probabile omnino periculum, quod nisi aliquis causę eius adfuerit, eamque instruat, perdet litem & iniquè à parte rei condemnabitur, siue capitis, siue mutilationis, siue in amissionem suorum bonorum.

Probatur itaque conclusio, quia quisque tenetur extremè indigenti illud impendere quò ipse instructus est, & non similiter eget, v.g. Si pauper eget cibo debet is succurrere qui cibum habet, non autem proximè is qui pecuniam habet, nisi existimet pauperem non aliter posse cibum obtinere: Similiter si opera chyrurgi aut medici indigeat, tenentur hi operã gratis præstare, vt docet D. Gregorius homil. 9. in Eüangel. Habens (inquit) intellectum curet omninò ne taceat, habens rerum affluentiam, à misericordię largitate non tepeecat, habens artem qua regitur, vsus illius cum proximo partiatur, habens

loquendi vsus, apud diuitem pro paupere intercedat, talentum quippe ab vnoquoque nostrum venturus iudex exiget, quantum dedit. Idem docet D. Ambr. lib. 1. De officijs cap. 30. Grandis culpa (inquit) si te sciente fidelis indigeat, si in causam ceciderit aut captiuitatis suorum aut calumnię & non adiuues. Vide eundem lib. 2. cap. 15.

DICO Secundò: Etiam in graui pauperis necessitate, puta quando ea talis est, vt nisi patrocinio Aduocati iuuetur, per iniquã sententiam deuenturus sit in grauem afflictionem, v. g. damnandus sit ad publicam flagellationem, ad triremes, vel in amissionem tantę partis bonorum, vt de cetero cogetur angustam & miserabilem omninò vitam ducere, tunc obligatur Aduocatus suo patrocinio succurrere tali, & quidem sub culpa mortali. Ita docent Salo. Aragon. Bannesius hic quęst. 71. artic. 1. Soto lib. 5. quęst. 8. art. 2. Syluester V. Aduocatus q. 11. Malderus Tract. 6. cap. 3. dub. 8. & alij. Addunt tamen DD. modò præter operam quę sibi est necessaria ad intertenendum statum familię suę superfit ei tempus, vt possit quoque causę pauperis incumbere. Et colligi potest ex D. Th. sup. citato.

Ratio autem reddi potest, quia illi qui quoquo modo superfluum habent in aliquo genere, obligantur in graui necessitate proximi eidem succurrere, vt supra amplius est declaratum, & satis indicant D. Gregor. & Ambros. locis citatis. Vide dicta supr. qu. 31. art. 6. & Couar. lib. practicarum 44. c. 6. n. 4. vbi docet etiam in casu posse Aduocatum à iudice compelli sub pœna suspensionis ab officio per annum vt gratis causę pauperis patrocinetur.

DVBIVM VIII.

Quodnam stipendium Aduocatus exigere & recipere possit?

ADuocatum posse pecuniam seu pretium accipere pro patrocinio suo docet D. Thomas quęst. 71. art. 4. & alij cum ipso: quia licet scientia iuris sit aliquid spirituale, quatenus immateriale quid, non est tamen quid supernaturale, aut supernaturali sic annexum, vt ratione eius prohibitum sit, pro eius traditione aut vsu accipere aliquid temporale: quia labore naturali comparatur, & mediante labore corporali alijs communicatur, & applicatur vsus eius. Vide Arrag. ad 4. D. Th. citatam. His præmissis,

RESPONDEO & DICO Primò: Aduocatum tantum posse exigere & accipere stipendium lege taxatum, vel rationabili consuetudine approbatum. Ratio est, quia quilibet

quilibet tenetur legem iustè taxantem pretia rerum seruare, nec licet plus exigere vbi illa extat, alioquin peccat contra iustitiam: l. Si quis D. De postulationibus. Quando autem pretium non est iure, vel vsu taxatum, poterit Aduocatus recipere, quantum iudicio prudentum ac proborum æstimatur iustum habità ratione laboris, & scientiæ Aduocati, & difficultatis causæ, vt significat D. Thom. sup. & tradunt Salonius, Bannes. & Arragon. ibidem, & Clauis Regia lib. 12. cap. 23. nù. 29. Bonac. sup. nu. 10 cum alijs quos citat: quia ista præbent iustam rationem augendi stipendium.

32 D I C O Secundò: Aduocatus non potest pacisci de concedenda sibi certa parte eius pro quo litigatur, in casu, quo litem vincat: patet ex l. Si quis C. De postulationibus & l. Sumptus D. De pactis. Ratio est, ne aditus aut fenestra aperiat Aduocatis incumbendi ad vincendas lites per dolos & fraudes, vt parte promissâ fruatur. Vide Clauem Reg. sup. n. 30. Syluest. V. Aduocatus quæst. 17. & Nauar. cap. 15. n. 30.

Potest tamen pacisci de aliquo certo stipendio sibi persoluendo, vt causam ad finem vsque prosequatur, quod percipiet siue pars eius vincat, siue succumbat. Constat ex l. 1. D. mandati, & docent DD. citati: & quidem si ita sit absolutè conuentum, addit Bonacina, quod tenebitur Aduocatus non tantum in prima instantia, sed etiam in secunda & tertia defendere causam si interponatur appellatio, vt pecuniam promissam possit exigere, quia causa ante non est finita: vbi tamen est attendendum ad mentem contrahentium. Addit vterius, non illicitum videri, quod conueniat de certo aliquo premio præter stipendium si victoria obtineatur, modò id moderatum sit, nec speciali lege alicubi prohibitum, quia hoc non est conuenire de certa quota litis. De qua re vide DD. alios suprà citatos, & Antoninum 3. p. tit. 6. cap. 2. §. 2.

DVBIVM IX.

Vtrum Aduocatus possit causam dubiam suscipere defendendam?

33 R E S P O N D E O & D I C O Primò: Si vtriusque partis causa est quasi æquè probabilis, poterit licitè Aduocatus suscipere patrocinium siue ipsius Rei, siue ipsius actoris. Ita satis communiter tradunt DD. & quidem de causa rei non potest dubitari, quandoquidem etiam iudex tunc reo magis fauere debeat. Quod ad causam actoris atinet, neque hic tenetur in tali equilibrio

cedere ius suum alteri: quare non appareat ratio cur Aduocatus nõ possit ei admittere in illius sui iuris requisitione.

D I C O Secundò: Et si causa ipsius Rei sit minus probabilis, modo tamen veram habeat probabilitatem, potest quoque Aduocatus illam suo patrocinio tueri. Ita Soto suprà art. 3. Mald. dub. 9. & alij mox citandi. Ratio reddi potest, quia causa rei semper habetur fauorabilior, sicuti & possessoris quem & ipse quodammodo sustinet.

Difficultas autem est de causa actoris, quãdo hæc est minus probabilis. Dom. Soto existimat Aduocatum non posse tunc causam actoris suscipere, eo quod putat fore contra charitatem. Etsi verò interdum id possit locum habere, puta quando parum commodi inde obuenturum esset actori & multum incommodi reo, tamen ordinariè quando causa est verè probabilis iuxta communioem doctrinam poterit Aduocatus etiam causam actoris suscipere licet minus probabilis sit quam ipsius rei. Azor. tom. 3. lib. 13. cap. 29. dub. 3. Salon. sup. quæst. 71. art. 3. Reginal. lib. 25. n. 673. Bonac. suprà n. 8. & plures alij quos citat.

Ratio reddi potest, quia non semper id quod est probabilius, idcirco verius est, imò non rarò contrarium deprehendi solet, vnde tamen Advocato appareat causa Rei probabilior, potest tamen bona fide causam actoris suscipere, quando verè est probabilis, & submittere iudicis determinationi adductis illis quæ pro eâ faciunt.

34 O b s e r u a n d u m tamen Primò: Rectè quosdam monere, quando causa parum haberet probabilitatis, vt vix moraliter sit spes in ea obtinendi, eo quod iudices non soleant ad illa fundamenta probabilitatis attendere, aut secundum illa pronuntiare, tunc peccare Aduocatum suscipiendo talem causam, partim quod talis soleat censeri defendere malas causas, partim quia damnum infert suo clienti, quatenus est causa inutilium sumptuum quos liti impendit.

O b s e r u a n d u m Secundò: Etsi in alijs causis actoris minus probabilibus, concedatur Aduocatum posse patrocinari, tamen non videri licitum hoc ipsi, in causa sanguinis contra reum qui euidenter habet causam probabiliorem, ad eò vt Soto & Arrag. dicant illud esse ingens peccatum; Bannesius autem dicat esse contra charitatem, quamuis non contra iustitiam.

Sed contra dicta opponitur: non potest Princeps aliquis aut Respublica mouere seu inferre bellum quando causa illius est minus probabilis; ergò neque pars illa litem mouere, cuius causa minus probabilis est.

R e s p o n d e t u r Negando Consequentiam, & ratio est, quia per litem fit inquisitio veritatis, vtriusque partis causa sit reipsa iusta, ac decisio

decisio relinquatur iudici, cuius est vtriusque partis rationes & momenta expendere, vbi illa fuerint proposita & explicata in iudicio, sed illatio belli est quasi sententię executio, sententia autem ferri non potest in eius fauorem, cuius causa omnibus perpensis deprehenditur minus probabilis; hic enim censetur minus iuris habere, quam pars aduersa, & proinde multò minus in eius fauorem potest fieri aut admitti executio ante sententiam aliquam latam.

DVBIVM X.

*Vtrum & quando teneatur
Advocatus clienti aut parti
ad restitutionem?*

39 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Quando ex negligentia vel ex imperitia Aduocati cliens eius iustâ causâ excidit, tenetur ipse clienti de damno, quod inde obuenit. Ita Clavis Regia lib. 12. cap. 23. nu. 10. Bonacina supra nu. 3. & alij communiter.

Ratio est, quia lege iustitię obligatur clienti suo debitam exhibere diligentiam pro ipsius causę magnitudine & difficultate. Similiter ex officio debet esse competentis scientia instructus, cum pro idoneo Aduocato se exhibeat, & vt talis requirat stipendia.

Quanta autem negligentia vel imperitia hic concurrere debeat, vt nascatur huiusmodi obligatio, licebit colligere ex dictis supra Tractatu 2. cap. 1. dub. 7. vbi disputatur, qualis requiratur culpa, vt quis obligationem restituendi contrahat ratione damni dati.

Notant autem hic DD. Aduocatum Rei qui technis aut fraudibus hunc defendit contra fiscum non teneri ad compensanda emolumenta fisco, quę ex damnatione rei erant fisco obuentura, nisi reus sic fuisset defensus: quemadmodum neque ipse reus eo casu tenetur de illis. Ita Salon. & Bannes. quęst. 71. art. 4. Clavis Regia n. 15. Bonac.

sup. n. 15. Mald. sup. dub. 10. & alij

Ratio est, quia pœna non est debita, nisi post sententiam, & proinde neque eius debet prius fieri compensatio: & quamuis eiusmodi technis & fraudibus faciat iniuriam Aduocatus Reipublicę, quatenus publicum tribunal peruertit, ac iustitiam impedit, & proinde peccet, hanc tamen iniuriam docent non obligare ad restitutionem, quia non est contra iustitiam particularem siue vt particularis virtus est, sed contra legalem.

Vtrum verò Aduocatus ipsius fisci si sua negligentia contingat fiscum excidere causâ, teneatur fisco ad restitutionem multę quam fuisset accepturus, disputatur. Certum autem est teneri fisco ad restitutionem sumptuum factorum quos per illam negligentiam amittit; quod ad multam autem attinet probabiliter multi existimant ipsum ad compensationem eius non teneri, licet Michael Salonius hic quęst. 77. art. 3. contrarium sentiat.

DICO Secundò: Quando Aduocatus defendit causam quam ipse nouit esse iniquam, obligatur ad restitutionem omnium damnorum quę parti aduersę ratione illius litis inde obueniunt, vt expensarum quas facit, & bonorum si quę inde amittat. Tenetur etiam clienti suo si hunc bona fide in causa sua procedentem non monuerit de causę iniustitia, si inde in sumptus incidat. Ita DD. ante citati.

Observandum tamen est, si clienti intentabatur actio criminosa & ipse sic eum defendat, vt accusator non potuerit eum convincere; ideoque ipse accusator damnatus fuerit ad pœnam talionis, non teneri Aduocatum ad reparationem damni ex pœna prouenientis, neque eum effici irregularem, vt docet Salon. quęst. 71. art. 3. & Couar. ad clementinam si furiosus parte 2. §. 5. contra Nauar. cap. 27. n. 209.

Ratio horum est, quia hoc per accidens & præter intentionem Aduocati obuenit accusatori, quia ille tantummodo reum defendere intendebat: causam verò ipsius accusatoris non tenebatur ipse adiuuare.

TRACTA-

TRACTATUS SEPTIMVS,

De Iustitia distributiua.

CAPVT PRIMVM,

De personarum acceptione in communi: & speciatim,
quatenus in officiorum sæcularium distri-
butione committitur.

DVBIUM PRIMVM.

*Quid sit personarum acceptio?
& quale peccatum?*

EXPLICATIS Capi-
tibus principalioribus
quæ ad iustitiam com-
mutatiuam pertinent,
restat vt breuiter aga-
mus quoque de officijs
iustitiæ distributiue, &
de defectibus huic op-
positis. Versatur autem distributiua iustitia
potissimum in partitione & collatione offi-
ciorum publicorum, tum sæcularium, tum
spiritualium, & in communium onerum im-
positione, vt vectigalium, excubiarum, &
similium. Vnde potissimum in Principibus
& Magistratibus & Præfectis residet.

Vitium autem huic iustitiæ directè oppo-
situm consistit in personarum acceptione,
vt tradit D. Thom. hic quæst. 63. art. 1.

Quod verò ad definitionem seu rationem
iustitiæ distributiue & ad distinctionem eius
à iustitia commutatiua attinet, explicauimus
ista sup. latius Tractatu 1. cap. 1. dub. 4.
quare istis hic prætermisissis, ad explicatio-
nem vitij oppositi transimus. Vnde

RESPONDEO & DICO Primò: Per-
sonarum acceptio est peccatum iniustitiæ,
quod committitur quando quis in bonorū,
vel onerum distributione, quam iuxta me-
rita aut certas qualitates & conditiones eo-
rum quibus fit distributio, facere tenetur,
non respicit ad merita vel causam, & causæ
quantitatem, sed ad personam, id est, ad
aliquam personæ conditionem non confi-
derandam in distributione illa faciendâ.
Colligitur ex D. Thomâ loco citato, Arrag.
ibid D. Soto lib. 3. De iust. qu. 6. a. 1. & alijs.

Duo itaque ad personarum acceptionem
requiruntur; vnum est vt is qui dis-
tribuit, sit obligatus ista bona inter tales
personas iuxta proportionem meritum,
aut certarum qualitarum distribuere: siue

ista obligatio aliunde ipsi iniiciatur, vt ab
ipso iure, siue naturæ, siue positiuo, diuino
vel humano, vel etiam ex alicuius particula-
ris dispositione, siue ipsemet eam obligatio-
nem sibi imposuerit, v.g. Si quis ludos insti-
tueret certis præmijs propositis & promissis
pro victoribus, & postea non distribuere
præmia victoribus, sed amicis, aut alijs non
promerentibus, diceretur acceptor perso-
narum.

Hinc intelligere est, quomodo apud
Deum non sit personarum acceptio, etiamsi
dona sua gratiæ, neque omnibus, neque
æqualiter inter homines distribuatur, quia ille
nullo modo obligatus est hæc sua dona inter
homines distribuere, multò minùs cū aliquâ
inter eos proportione, cū absq; iniustitia &
vitio possit illa omnibus denegare: quibus
enim ea largitur, misericorditer largitur, &
absque omni debito. Ita ex D. August. docet
Adrian. Quodlib. 5. Soto & Arrag. sup. & alijs.
Vbi tamē nō est sermo de præmijs quæ pro-
misit operibus iustorum, sed de gratijs præ-
uenientibus & deducentibus ad iustitiam,
ac alijs actualibus auxilijs, quibus homo in
iustitia peculiariter conseruatur aut promo-
uetur: verùm de istis infra latius.

Similiter personarum acceptionem non
incurrit quis, si bona sua absque vlla obli-
gatione velit inter pauperes distribuere &
plus dare alicui minùs indigenti, quàm al-
teri magis indigenti, aut dare his pauperi-
bus & non alijs, etiamsi omnes essent eius-
dem conditionis, vt docet D. Thom. loco
citato ad 3. quia scilicet non tenebatur, nec
his nec illis distribuere, sed sua poterat sibi
reseruare. Vnde si aliquis myrmuret, poterit
respondere cum Euangelico patrefamilias,
*An oculus tuus nequam est, quia ego bonus
sum?*

Alterum requisitum est, vt dum distribu-
tio fit, non attendantur qualitates quæ in
tali distributione considerari & attendi non
debent, sed illæ quæ hic ad rem faciant, &
ob quas censeatur quis dignus aut magis di-
gnus tali distributione. Hinc acceptionem
personarum incurret Prælati aut Princeps,
qui

qui dignioribus, & magis qualificatis prætermittis, confert beneficia aut officia indignis, aut minus dignis, eo quod hi sunt amici aut consanguinei, aut quia munera præsentent, aut simili de causa.

2 D I C O Secundò: Personarum acceptio ex genere suo est peccatum mortale. Ita Dominicus Soto supra, & alij passim. Ratio est, quia ius proximi violare secundum se aduersatur iustitiæ: imò & charitati, quæ autem sunt contra iustitiam vel charitatem sunt ex genere suo peccata mortalia. Ratione tamen paruitatis materiæ, vt in alijs, ita & hic potest esse peccatum veniale tantum. Vide D. Thomam quæst. 59. art. 4. vbi docet ea quæ iustitiæ contrariantur etiam esse contra charitatem, & quia charitas est principium vitæ spiritualis, idcirco ex genere suo esse mortifera.

DVBIVM II.

In quorum distributione potissimum committatur personarum acceptio?

3 D iuus Thomas quæst. 63. antè citatâ disputat per tres articulos de triplici rerum genere, an in illis locum habeat peccatum acceptionis personarum, & locum in illis habere concludit: quibus duo alia addi possunt, vt sic constituantur quasi quinque genera.

Primi generis sunt honor & reuerentia, in quorum exhibitione potest ac solet acceptio personarum committi, vt docet Diuus Thomas quæst. citat. artic. 3. & potest colligi ex illo Iacobi cap. 2. *Frater mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri IESU Christi gloria. Etenim si introieris in conuentum vestrum vir aureum anulum habens in veste candida, introieris autem & pauper in sordido habitu, & intendatis in eum qui mundus est veste præclarâ &c.*

Obseruandum igitur hic est, titulum ob quem alicui debetur honor aut reuerentia esse excellentiam naturæ rationali congruentem, quæ oritur ex virtute, aut sapientiâ, aut potestate sine superioritate, vel alterius perfectionis participatione. Hinc fit vt imprimis debeatur honos illis qui virtute & sapientiâ sunt præditi, quia in ijs consistit prima & perfectissima excellentia naturæ rationalis seu intellectualis: deinde ijs qui potestate excellunt, vt Principibus & Magistratibus; quia sunt participes quasi diuini dominatus & potestatis;

item parentibus, quia post Deum sunt principium nostri esse; item senibus, quia senium est signum prudentiæ & virtutis quæ existimantur ipsi longâ experienciâ comparasse: diuitibus quoque suo modo, quatenus diuitiæ possunt esse instrumenta virtutum, & subservire bonis operibus, vt tradit D. Thomas quæstione citatâ, artic. 3. non autem præcise, quia diuites sunt absque respectu ad bona opera quibus faciendis sunt idonei.

Possunt enim intelligi diuites honorari dupliciter, vno modo propter ipsas diuitias, quasi diuitiæ in se essent aliquid honore dignum; & eo modo honorari non debent, nisi forsitan aliquo externo signo propter receptam consuetudinem, absque tamen interna æstimatione aut reuerentia erga diuitias: quod docere videtur Diuus Thomas Quodlibeto 10. artic. 12. vbi sic scribit: Et quia in terrenâ Republica diuites statum obtinent altiore, ciues idè cælestis Hierusalem quasi in Babilonicâ peregrinantes, debent eis inter quos conuersantur, morem gerere in his quæ non sunt contra Deum, vt docet Diuus Augustinus De ciuitate Dei lib. 19. cap. 17. & sic etiam diuites honorare (inquit) illis dumtaxat honoribus, qui ad externum conuiuium pertinent, licitum est: neque id aduersatur doctrinæ Diui Iacobi, quia hic loquitur de honore qui ad Ecclesiasticam communionem pertinet, agit enim de conuentu Ecclesiastico, vnde dicit, *Nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri IESU Christi &c.* quasi dicat, Nolite in ijs quæ ad fidem & religionem, vt ad Sacramentorum communionem pertinent, habere respectum ad diuites, vt pauperioribus in ijs bonis quæ sunt Christianæ religionis, præferantur. Altero modo possunt diuites honorari, vt indicauimus, non propter diuitias in se spectatas, sed quatenus præbent materiam exercendi opera virtutum, vt misericordiæ, pietatis ac liberalitatis &c. ad quæ diuites illis vti possunt, & sub hac consideratione poterunt etiam quædam interna reuerentia & respectus suo ordine illis deferri; nunquam tamen ita vt diuitiæ præferantur, aut exequentur sapientiæ & virtutibus.

4 Secundum genus sunt officia publica secularia in quibus distribuendis seruari debet iustitia distributiva, & in quibus è contrà peccari solet personarum acceptione; vt ex mox dicendis amplius constabit. Huc reuocari possunt bona relicta distribuenda per Magistratum loci, aut per Magistros pauperum, inter indigentes & pauperes.

Q

Tertium

Tertium genus sunt onera publica, vt vectigalia & aliæ impositiones in quibus etiam frequenter personarū acceptio committitur.

Quartum sunt beneficia & dignitates Ecclesiasticæ, de quibus agit D. Thom. hac quæst. 63. artic. 2. Nos verò de istis postmodum agemus.

Quintum est ius ipsum dicendū seu preferendum inter ipsas partes; nam & in iudicio ferendo aut exercendo contingit intercedere personarum acceptio, vt docet D. Tho. qu. 63. citatā art. 4. quamuis enim dicere ius sit simpliciter actus iustitiæ commutatiuæ, quatenus iudex ex officio obligatur illud dicere, tamen quatenus inter duos colligantē diiudicat, potest etiam hic concurrere iustitia distributiva: debet enim iudex considerare, quam proportionem partes, v. g. Ioannes & Petrus habeant in meritis causæ, & ius pronuntiando efficere, vt eandem proportionem obtineant in bono pro quo litigant.

Vnde si in illa pronuntiatione iudex aliud respiciat præter causarum merita, committit peccatum acceptionis personarum: quod in Scripturis sacris sæpius redarguitur & prohibetur: vnde Leuit. cap. 19. dicitur: *Non consideres personam pauperum, nec honores vultum potentis, & Christus apud Ioannem, Nolite secundum faciem iudicare, sed iustum iudicium iudicate.*

Neque tantum in definitiua sententia, sed etiam in alijs potest iudex in hoc vitium incidere, vt dum citius causas diuitū expedit, quam causas pauperum, item quando in pari occasione longiores terminos ad probandū aut respondendum cōcedit vni quam alteri: Dico in pari occasione, quia potest subesse iusta ratio, cur aliquando ita agat: vt v. g. si vna pars difficilius inuenire possit procuratorem & aduocatū propter suam paupertatem, vel aduersarij potentiam, poterit tunc huic ampliorem terminum concedere, propter illam eius conditionē, nam & ipsa paupertas in tali occasione quasi transit in meritum causæ, vnde locum tunc habet illud Ecclesiastici cap. 4. *In iudicando esto pupillæ misericors vt pater*: aliàs non concurrente aliquo simili habebit locum quod ante allegauimus, *Non consideres personam pauperū &c.*

Dicet aliquis: Terminos partibus concedere relinquatur arbitrio iudicis ex ipso iure, sicuti & alia nonnulla, ergò in talibus non incurret vitium acceptionis personarum quocumque modo in illis sese gerat.

Respondetur Negando Consequentiam, quia dicuntur illa relinqui iudicis arbitrio tantummodo, quia particulari lege non est præscriptum, quales & quantos terminos possit aut debeat concedere, sicuti nec alia quedam minutiora; non autem quia pro suo

placito & quasi libidine possit in illis disponere, sed secundum generalem rationem prudentiæ & iustitiæ committitur illi, vt cum discretione & æquabilitate erga partes in illis disponat, quæ nisi obseruet personarum acceptionem incurtere censetur.

DVBIVM III.

Vtrum illi peccent mortiferè acceptione personarum qui officia secularia non distribuunt dignissimis?

NOtat Arragon. artic. 2. quæst. 63. dignitatem in præsentī proposito sumendam esse per comparisonem ad officia publica, ita vt ille dignior censendus sit qui in ordine ad officium ad quod aliquis assumendus est, existit aptior: & Dominicus Soto lib. 3. quæst. 6. art. 4. conclus. 3. dicit, quod personarum merita, quibus publicæ administrationes & munera demandantur, sint æstimanda respectu finis & functionis ad quam assumuntur, an scilicet sint ad subditos accommodi, & ad Magistratum illum gerendum idonei. His positis

RESPONDEO & DICO Primò: Illi qui assumunt ad officia secularia, v. g. ad gubernacula oppidi, vel arcis, ad officium Prætoris, Iudicis, Quæstoris, Aerarij publici, Ducis belli &c. homines ineptos, aut qui putantur malè administraturi, delinquant mortaliter, & tenentur Republicæ ad resarcienda damna inde secuta. Ita Soto & communiter Doctores.

Probatur Primò: Quia qui hæc officia distribuunt seu conferunt, aut faciunt id ex debito sui officij per se & proxime, vt Principes, vel ex commissione eorum faciunt, qui ex debito officij sui conferre solent: si ex debito officij sui iam tenentur lege iustitiæ procurare Republicæ idoneos ministros, ipsum enim officium obligat illos eà lege erga Rempublicam, cum propter illud & alia similia accipiant tributa aut stipendia: si ex commissione conferant, tenentur similiter lege iustitiæ; quia qui ex commissione facit non minus obligatur, quam qui commissionem dedit; hoc ipso enim quo commissionem vel mandatum accipit, obligat se ad debitè & ritè exequendum.

Probatur Secundò: Quia Principes tenentur rectè & ordinatè Rempublicam administrare, & quantum fieri potest, incommoda ab illa remouere: atqui hoc facere non possunt, nisi idoneis ministris & officiatis vtantur; cum pleraque negotia per hos sint exequenda; si igitur idoneos & ineptos

ineptos adhibeant, delinquant contra iustitiam & debitum officij sui, ac proinde ad damni secuti reparationem tenentur: qui enim causam damni dar, damnum dedisse videtur. vt habet regula iuris.

Dico Secundò: Qui minus idoneos assumunt officiatos, prætermissis magis idoneis, etiam peccant, & quidem sæpe mortaliter. Colligitur ex Dom. Soto lib. 3. De iure & iustitia q. 6. art. 4. & docet Arrag. sup. vbi simpliciter dicit eos qui curam habent officia conferendi, obligari sub mortali, vt eligant digniorem, quantum commodè potuerint secundum rationem iustitiæ distributiæ. Idem quoque tradit Michaël Salonijs ibidem: Malderus Tract. 9. cap. 1. dub. 5. & alij.

Probatur autem primò: Quia iniuriam aliquam facit digniori dum illi præfert minus dignum: potiori enim ratione debetur huic qui est aptior: hæc tamen iniuria non est contra iustitiam commutatiuam, vnde non inducit obligationem ad restitutionem digniori faciendam qui strictum ius iustitiæ ad officium non habebat, vt notat Soto, & alij.

Probatur Secundò: Quia constituendo ministros minus idoneos quando magis idonei ad manum sunt. peccant illi contra fidelitatem quam Reipublicæ debent: obligantur enim ad minus ex fidelitate procurare ministros, quàm maximè idoneos quantum commodè fieri potest, illi quibus ex debito officij sui, vel aliter incumbit Reipublicæ de ministris providere: quemadmodum œconomus si fideliter munus suum exequi velit, tenetur conducere ministros & operarios domino suo quàm maximè idoneos, maximeque vtilis futuros, quantum in ipso est; quare sicut œconomus grauiter peccaret contra fidelitatem domino debitam, si in conducendis ministris vel operarijs spectaret tantum vt amicos promoueret relictis alijs, qui multò amplius domino essent profuturi, ita etiam illi qui officia Reipublicæ conferenda habent, grauiter peccant, si promoueant eos qui sanguine vel amicitia sibi iuncti sunt, aut qui munera offerunt, prætermissis alijs magis idoneis, qui cum maiore vtilitate Reipublicæ officijs perfuncturi essent: præferunt enim proprios & priuatos affectus ac commoda, publicæ vtilitati contra fidem Reipublicæ datam.

Vnde aduertendum est, illum qui administrationem aliquam suscipit, tacitè se ad hæc domino obligare: Primò ad sollicitè sagendum, vt suâ negligentia nullum obuoniat damnum, & ad hoc se obligat lege iustitiæ, sc vt ad restitutionem teneatur si id non præstiterit.

Secundò, ad promouendum commoda eius, cui ministrat in omnibus, & per om-

nia, quantum commodè poterit, siue quod officium suum administrabit quàm optimè & cum maximo commodo eius cui ministrat: neque enim veller quis acceptare œconomum aut ministrum quem existimaret eam non habere mentem & intentionem: verum hæc obligatio non videtur inducere debitum iustitiæ, sic vt ad restitutionem obligetur, si non omnia cum maxima vtilitate domini fecerit, modò suâ negligentia causam damni non dederit, sed solum inducere debitum ex fidelitate absque onere restituendi; solet enim dici non satis fideliter domini negotium peregisse, qui aliqua domini commoda, quæ facillè potuisset, curare prætermisit.

Probatur conclusio tertid: quia nisi in officijs conferendis adhibeatur magna diligentia, vt dignioribus conferantur, contingit Rempublicam sensim repleri ministris imperitis, non intelligentibus, improbis, auaris, hæreticis, politicis qui suos & sua dumtaxat promouere, & procurare satagunt; commune autem bonum negligunt, semper ad priuatas intentiones dirigentes negotia publica qui iustitiam, imò & religionem auro venalem habeant: quando enim superiores, vel qui officia conferenda habent, existimant se satisfacere dum vel tenuiter idoneos promouent ex affectu carnis aut sanguinis vel auaritiæ, contingit læpius eos & in hoc ipso falli, sic vt in idoneos constituent: atque ita ex talibus agendi modis nihil nisi iustitiæ, religionis, actotius status Reipublicæ euersio expectari potest.

Itaque in re tanti momenti ac tanti periculi obligantur sub mortali dare operam qui officia conferenda habent, vt ea potissimum quæ maioris sunt momenti, & à quibus multum Respublica dependet, conferantur dignissimis & quàm maximè idoneis.

Quales verò esse debeant, vt habeantur idonei qui præficiantur & constituentur officii in Republica, indicat paucis Ietro socer Moysis Exodi 18. dum ita Moysen instruit & monet: *Prouide, inquit, de omni plebe viros potentes, timentes Deum in quibus sit veritas & qui oderunt auaritiã & constitue ex illis centuriones, quinquagenarios, & decanos &c.* Vbi insinuantur quatuor conditiones quas principes præ oculis habere debent in conferendis officijs, & attendere, an reperiantur in viris illis quibus ea conferre cogitant.

Prima itaque est, vt sint potentes, id est, sapientiã & industriã & fortitudinis animi pollentes, ita vt virtute valeant percurrere iniquitatem, quod alibi Scriptura in præfectis requirit.

Secunda, Vt sint timentes Deum; nihil enim ita vrget hominem iustè & fideliter in-

omnibus agere; sicuti timor Domini omnia intuentis & vbiq; præsentis; vnde iterum dicit Scriptura, *Qui times Deum faciet bona.*

Tertia, Vt in eis veritas scilicet ne alios decipiant aut circumueniant, sed faciant ex sinceritate ea quæ promittunt aut dicunt.

Quarta, Vt oderint auaritiam, id est, vt tales sint qui non studeant opibus accumulandis, neque munera admittant quæ solent animum etiam sapientis transuertere. Cæterum latè & pulchrè docet Dom. Soto supra art. 4. quod nullus qui improbis est moribus, quæcumq; vel scientiâ, aut prudentiâ polleat (quæ potius in viro prauo erit astutia) ad publicas prouincias sit promouendus: quia nihil potest Reipublicæ esse pestilentius, quàm quod hominis iniquitas auctoritate publicâ fulciatur & eleuetur.

D V B I V M I V.

Vtrum licitè possint officia sæcularia vendi?

Obseruandum est plura in officijs considerari posse, Vnum est auctoritas siue potestas exercendi certas functiones: Alterum est obligatio ad illas tempori & loco subeundas: in quibus duobus videtur potissima ratio officij consistere, & maxime in priori.

Tertium est quædam dignitas & eminentia, quæ sequi solent ipsam auctoritatem siue potestatem.

Quartum est iustum & commensuratum stipendium quod percipitur ratione obligationis laborum, ac curarum ex obligatione subeundarum.

Quintum potest esse excessus aliquis stipendij supra condignitatem obligationis & laborum.

Sextum esse potest occasio faciendi alios quosdam licitos quæstus ratione ipsius officij. His præmissis

R E S P O N D E O & D I C O Primò: Sæcularia officia ratione obligationis quam important, & imponunt possidenti, vendi non possunt, prout neque ratione iusti ac commensurati stipendij eis attributi, nec etiâ ratione ipsius potestatis, si nudè in se spectetur.

Probatur, Quia nullus potest alteri vendere onus quòd ipse debeat subire; quia hoc vnusquisque magis optat redimere & à se excutere, quàm illud secundum se spectatum emere. Similiter neque commensuratum stipendium illi oneri annexum potest vendi ei qui onus suscipit; quia hoc ex iustitia debetur iam illi, hoc ipso quo ei onus imponitur & ab illo suscipitur. Declaratur: quia nemo potest operario vendere labores ipsius, neque iustum stipendium laboribus

eius debitum. Ipsa quoq; potestas nudè in se spectata non videtur habere aliquid prætio æstimabile, nisi ratione dignitatis aut eminentiæ quæ ad illam consequitur. Vnde

D I C O Secundò: Ratione trium reliquorum non est omninò illicitum ex natura rei officia sæcularia vendere.

Probatur: Quia in primis honor & eminentia magni solent inter homines æstimari, ac etiam dignitates pecunia comparari. Hinc vendi & emi solent dominia aliquando magno fati pretio licet reditus exiguos habeant, idque propter ipsum titulum & quidem eo pluris quo titulus est magnificentior & dignior, vt fati per quotidianam experientiam constat.

Deinde si stipendium superet condignitatem seu æstimationem sollicitudinis & laborum quæ officio incumbunt, potest iste excessus æstimari & vendi. Confirmatur quia posset Respublica aut Princeps subducere illam partem stipendij: ergò quando relinquitur, potest ratione illius exigi aliqua quasi compensatio.

Similiter occasio & commoditas lucrandi est pretio æstimabilis, & proinde vendibilis, vnde & domus ad negotiandum & faciendum quæstum magis oportunæ, hoc nomine & titulo pluris vendi solent: ergò &c.

Probatur Secundò: Quia ista omnia sunt res humanæ & temporales, nō spirituales, & consueuerunt pretio æstimari: ergò quantum est ex natura rei vendi possunt.

D I C O Tertio: Etiam si per se non sit illicitum sæcularia officia vendere, ratione eiusmodi adiunctorum commodorum aut quasi commodorum, prout iam explicuimus, tamè propter multa incommoda quæ inde sequi solent, non potest ordinariè absque peccato fieri, præsertim quando aliquam iustitiæ administrationem habent annexum. Ita communiter, DD. Caiet. V. Officiorum sæculariū venalitas D. Soto lib. 3. q. 6. art. 4. Arrag. & Salon. hic qu. 63. art. 2. Nauar. cap. 25. nu. 7. Malderus sup. dub. 5. & alij.

Declaratur, quia plerumq; ex venditione consueuerunt sequi hæc incommoda,

In primis quod cōferantur nō dignioribus, sed minus dignis, imò sæpe indignis qui pecunijs supplēt quod qualificationi & meritis deest: idonei autem & probi viri, aut non habent tantas facultates, aut certè indecorum iudicant tali modo & medio ad officia peruenire.

Secundò, quod homines sic magis prouocentur ad studium pecuniarum, quibus vident dignitates & honores cōparari, quàm ad studium sapientiæ & virtutis quibus tunc locus vix relinquitur.

Tertio, eò quod qui officia sic sunt affecti, non soleant illa administrare ex utilitate Reipublicæ, sed magis ad proprium & priuatum

priuatam quæstum, vt pretium solutum recuperent, vnde fit quod frequenter multa iniquè extorqueant, & ipsam iustitiam auro vendant. Denique (inquit Soto) loco citato, quando hæc omnia cessarent, hoc vnum est sufficientissimum inconueniens, quod cum Princeps, inferioresq; domini pro stipendijs quæ à populo recipiunt, eis gratis iustitiam administrare teneantur, non solum eam non administrant gratis, verùm nec contenti quod litigatorum contributiones pro ministris conferantur, nouum quoque lucrum ex administratione iustitiæ, scilicet ex officiorum venditione, sibi extorquet: quod regulariter culpa atque iniustitia, ait, vacare non potest.

12 Dico Quartò: Vt autem aliquando eiusmodi venditio officiorum fiat absque peccato, requiruntur certæ conditiones & causæ: ex quibus prima sit hæc, vt scilicet vendens habeat auctoritatē de illis disponendi seu conferendi. Secunda, vt officium vendatur digniori quantum fieri potest, nunquā autem indigno. Tertia, vt vendatur pretio moderato. Quarta, vt talis venditio censeatur necessaria ad subleuandas necessitates Reipublicæ. Ita ferè Arrag. sup. & alij plures.

Quod ad primam attinet, aduertendum, quod Princeps supremus solus aut Respub. quæ sui iuris est, habeat illam potestatem siue auctoritatē vendendi officia: inferiores verò non nisi ex concessione supremi; vnde ad restitutionē tenentur, si priuatā auctoritate vendiderint. Quod autem secunda sit necessaria, patet ex dictis dub. 3. quia omnia officia vt rectè conferantur, debent committi dignioribus, nunquam autē indignis: quare si Princeps indigno vendiderit, debet rescindere contractū & pretium reddere: damna autem secuta tenentur primo loco emptor reparare, cuius ignorantia aut ineptitudo pro-

ximā causam dedit damnis: & secundo loco Princeps, si emptor sit in defectu reparandi. Necessitas tertie conditionis inde patet, quia alioquin dabitur occasio multis iniustitijs perpetrandis; quando enim emptor sentiret se immodico pretio grauatum, facilè captaret occasionem multa iniquè ultra taxatum pretium aut stipendium exigendi. Vt autem officiorum stipendium sit determinatum & taxatum, debet vel maximè ad istud malum vitandum Princeps tunc curare, quando officia vendit, vt notat Arragonius.

Quod autem quarta conditio sit etiam necessaria, probatur inde, quia huiusmodi officia non sunt bona propria principis, quæ admodum tributa, sed sunt quædam bona Reipublicæ ac subditis communia, quorum dispensationem ac dispositionem Princeps habet ex concessione Reipublicæ ad communem vtilitatem dumtaxat: quandoquidē ergò Respublica non intendat, vt ex his officijs per venditionem Princeps faciat quæstum suum, sed vt personis maximè idoneis conferantur, non poterit ea Princeps vendere, nisi id necessarium aut multum expediens iudicaretur ad publicum bonum, v; si aliqua pecuniæ summa pro publicis necessitatibus esset constanda, quæ aliter commodè non posset haberi. Et hinc desumendum est fundamentum, quare inferiores domini non possint officia publica vendere, quia scilicet venditio illa tantum proprijs ipsorum commodis seruiret, non autem bono Reipublicæ, quod suis sumptibus curare nō solent, sicuti Principes supremi. Verùm cū venditio hæc officiorum tot incommodis & periculis sit obnoxia, vt antè ostendimus, melius esse apparet Reipublicæ, quauis aliā ratione pecuniam conquirere pro publicis necessitatibus, quàm ex officiorum venditione.

CAPVT SECVNDVM,

De impositione Tributorum & Vectigalium.

DVBIVM PRIMVM.

Qua conditiones requirantur, vt tributum siue vectigal sit licitum & iustum?

1 OBSERVANDVM hîc Primò, Nomina illa, tributum & vectigal aliquando sumi strictè ac proprie omninò, & sic inter se distingui; aliquando generaliter atque ita pro iisdem haberi. Tributū strictè sumptum significat pensionem quæ subditis soluenda imponitur iuxta cuiuscunq; media prædialia siue media

in prædijs constituta, ad Principis dignitatem sustentandam; Vectigal autem strictè acceptum significat pensionem quæ soluitur pro rebus quæ exportantur vel importantur ad prouinciam aut ciuitates; idque solui solet in portibus, in finibus prouinciarum, in ingressu quarundā ciuitatum, vel pro translatione mercium per pontes, pro transitu per viam, aut locum ratione custodiæ, aut intertentionis viarum: item pro rebus venditis aut mutatis. Vtrumque verò generaliter acceptum significat omne id quod Principi aut Reipublicæ à priuatis solui solet ad Principis sustentationem, & ad communia opera ferenda; & hoc latiori modo communiter solent hæc vocabula à Doctõribus vsurpari.

Observandum Secundò: Præter huiusmodi iura, quæ Principi competunt, esse quædam alia onera quæ à Iureconsultis appellantur munera, quasi quæ exhibenda sint Principi recognitionis, aut obsequij gratia: & diuiduntur in realia, personalia, & mixta.

Munus reale vocant quod præstatur per rem familiarem, vt dum Principi præstatur obsequium, iumentis, curribus, aut canibus, vel re simili.

Personale est, quod per ipsam personam exhibetur, vt quando certis temporibus aliquis debet personaliter seruire Principi, vel ad hæc aut illa loca comitari.

Mixtum verò dicitur, quod vtroque modo exhibetur: vt si aliqui teneantur in persona & cum equis & famulis comitari Principem, aut cum deducere ad destinata loca.

Cæterum Tributum quod vocatur vectigal, prout ex diuersa occasione accipitur, sic solet quoque sortiri diuersa vocabula; ali-quod enim dicitur portitorium aut pedagium, quod scilicet soluitur pro rebus quæ inferuntur, efferuntur, aut transvehuntur: aliud dicitur guidagium quod soluitur pro ducatu aut pro protectione in transitu seu in vijs, gabella autem videtur idem esse quod vectigal strictè acceptum, licet satis communiter soleat quoque generalius vsurpari. Vide de his Syluest. Verbo 1. Gabella. His præmissis

Respondetur, iuxta quateor causarum genera, quæ in tributis considerari possunt concurrere, requirunt DD. quatuor conditiones: scilicet vnam ex parte cuiuslibet generis, ad hoc vt tributum sit iustum.

Inprimis ex parte efficientis siue imponentis requiritur, quod ille qui imponit, habeat legitimam potestatem instituendi ac imponendi vectigalia, adeò vt si quis illà auctoritate non præditus attentet imponere tributum aut vectigal, subijciatur ipse excommunicationi per bullam cœne Domini, & Capitulum Innouamus de censibus. De qua videri potest Suarez De censuris disp. 21. sect. 2. n. 35. & Tolet. lib. 1. cap. 21.

Ex parte autem finis requiritur, quod sit æqua & legitima causa imponendi: solet autem ea duplex assignari: Vna scilicet conueniens sustentatio Principis secundum suâ dignitatem & statum: quandoquidem enim Princeps pro Republica laborat sollicitè agendo, vt eam cum tranquillitate & in pace gubernet, & contra inuales defendat, postulat omninò iustitiæ ratio, vt Respublica vicissim Principem pro dignitate sua sustentet; dignus est enim operarius mercede sua; vnde Apostolus ad Rom. 13. dicit, *Ideo enim & tributa præstato, ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes &c.* Altera causa est necessitas Reipublicæ, cui aliter subueniri

non potest, vt si miles sit necessarius pro defensione patriæ, aut si opera publica sint instauranda, quibus carere ciues non possint. Huic addi solet, vel magna vtilitas publici boni, quamuis non sit absoluta necessitas; hæc intellige quando ordinaria media Reipublicæ benè administrata non sufficiunt.

Tertiò, ex parte formæ necessarium est ad iustitiam tributi, vt debita proportione imponatur, scilicet pro ratione facultatum cuiusque & quæstuum quos quisque facit, ne magis, aut æquè grauentur pauperes, ac diuites. Huc etiam spectat ne imponatur illis qui per Principem grauari non possunt.

Quartò, ex parte materiæ requirunt, vt non imponatur rebus illis quas quisque ad vsus humanæ vitæ necessarios & familiæ sustentandæ gratia sibi comparare debet, sed rebus alijs quæ negotiationis causa deferuntur. Ita ferè Caiet. in summa V. Vectigalia: Verù de hac conditione, sicut & de alijs, latius in particulari mox agemus. Addit & quintam conditionem Caiet. loco citato, nempe ex parte vsus, quod scilicet applicetur honestæ Principis sustentationi aut necessitatibus Reipublicæ; non autem absumatur in exorbitantes commensationes, in libidines, aut similibus modis inutiliter prodigatur, sed hæc satis includi videtur in secunda, quod scilicet ad necessarium finem aut saltem valdè vtilem Reipublicæ tributum indicatur.

DVBIVM II.

Quinam habeant potestatem imponendi tributa.

RESPONDEO & DICO Primò: Directè & iure ordinario competit omnibus & solis illis auctoritas imponendi seu indicendi tributa, qui supremum tenent Reipublicæ principatum, adeo vt superiores in temporali administratione non agnoscant. Toletus in Summa lib. 1. cap. 21. Nauarr. cap. 27. n. 61. Vasquez in Opusc. cap. 6. §. 1. dub. 1. Malderus Tract. 5. cap. 6. dub. 3. Bonac. tom. 2. De restitutione disp. 2. q. 9. p. 1. n. 1. & passim alij.

Ratio reddi potest, quia in summos hos Principes seu supremos Magistratus transtulit Respublica potestatem & curam regendi, defendendi, & conseruandi ipsam: quam potestatem & curam illi acceptarunt, & acceptando se & omnia quæ à Republica eis obueniunt, quasi dicarunt & astruxerunt vsibus publicis, ac foelici regimini, & necessarijs defensionibus ipsius Reipublicæ. Vnde & e contra Respublica ita in eos potestatem transferendo, & curam ac onus totius administrationis illis imponendo, censetur tacitè

tacitè se obligasse, tum ad eorum statum condignè sustentandum, tum ad suppedianda illa omnia quæ pro tempore & loco erunt necessaria ad conseruationem & defensionem ipsius Reipublicæ, aut certè quæ erunt notabiliter vtilia ad commune omnium commodum & profectum.

Hinc itaq; meritò iudicatur ipsis attributa potestas indicendi tributa & vectigalia subditis ipsius Reipub. alijs scilicet cõditionibus antè positis simul cõcurrentibus & seruatis.

Secus est de dominis tẽporalibus inferioribus qui dominia sua & iurisdictionẽ à Principibus superioribus acceperunt: quia his nihil debet populus pro ipsorũ sustentatione, sed potius ipsi Principes qui eos cõstituunt: quẽadmodũ &c. contra tales non existimant sua esse obligata, vt pro Republica sic ea exponat sicuti supremi Principes: vnde hi quæ conquirunt, non censentur ea conquirere bono publico ad vtilitatem suorum subditorum, sed sibi & suis prolibus, sicuti è contra omnia quæ supremorum Principum sunt dedicantur & seruiunt conseruationi & defensionem Reipublicæ.

Ex dictis itaque colligitur, quod in particulari loquendo, huiusmodi potestas in primis competat summo Pontifici directè & ordinario iure respectu istorum locorũ quæ in temporalibus ipsi sunt subiecta, vt notat Malderus & alij: quare in ijs potest tributa imponere & exigere quando aliæ conditiones concurrunt: in locis autem alijs id non potest, nisi indirectè, quatenus potestatem in temporalibus obtinet indirectam in toto orbe Christiano, in quantum videlicet hoc est necessarium ad defensionem Ecclesiæ & spirituale regimen animarum: quia omnes Christiani tenentur illi obtemperare, & succurrere Ecclesiæ ad Reipublicæ spiritualis defensionem, non minus quam Principi sæculari ad defensionem Reipublicæ sæcularis. Quod proinde etiam tribuitur œcumenico Concilio in quo Papa includitur. Sed de hac potestate alibi ex professo tractari solet.

Secundò competit potestas Imperatori in locis omnibus imperio subiectis, nisi forsitan alij Principes aut Respublicæ hoc ius contra ipsum vsucapione præscripserint, vel hoc eis Imperator indulserit.

Tertiò habent ius illud omnes pene Reges hisce temporibus, & alij habentes potestatem quasi Regalem, sic vt in sua administratione nullum superiorem agnoscant, vt sunt multi Duces, quidam Comites, & diuersæ Respublicæ quas vocant liberas: quibus scilicet omnibus à communitate fuit concessa suprema potestas regendi & administrandi. Syl. V. 3. Gabella: q. 1. Panorm. ad Cap. Super quibusdam, Ioannes Andreas ibidem, Vasquez in Opus. De restitutione c. 6. §. 1. dub. 1. & communiter alij.

D I C O Secundò: Possunt aliqui iure quasi extraordinario, et si nõ obtineat supremum Principatum à Repub. sibi concessum, habere potestatem indicendi tributa, puta titulo præscriptionis à tempore immemoriali. Potest id colligi ex Capitulo Super quibusdam de verborum significatione, vbi sic loquitur Pontifex Innocentius III. Auctoritate Apostolicã duximus declarandum, illa esse pedagia, salinaria, guidagia interdicta quæ non apparent Imperatorum vel Regum, vel Lateranensis Concilij largitione concessa, vel ex antiqua consuetudine (inquit) à tempore cuius non existat memoria introducta. Vbi indicat Pontifex potestatem saltem recipiendi tributa posse præscribi, quin etiam potestatem indicendi; nam & illa dici possunt ex antiqua consuetudine à tempore cuius non existat memoria introducta; quæ ex potestate tanto tempore præscripta imponuntur, sic quædam ciuitates Principibus subiectæ dicuntur in Italia ius illud præscripsisse, vt significat Syl. loco citato, Ioannes Andreas, & alij.

Non videtur tamen ius indicendi tributa propriè accepta, vt contra Collectas quas vocant, distinguuntur, posse præscribi, nisi simul vsucapiantur ius & auctoritas liberæ administrationis & supremi quasi principatus; quia ius istud videtur ordinem quasi essentialem importare ad supremam potestatem administrandi Rempublicam, quod etiam significat Vasquez sup. n. 8. vbi dicit quod ad imponenda tributa sit necessaria potestas meri imperij quasi Regis, & proinde non posse præscribi, nisi præscribatur potestas quasi Regis: & eo fortè sensu docuit à Castro lib. 1. De leg. pœnal. cap. 10. non posse potestatem imponendi tributa præscribi etiam consuetudine immemoriali. Possunt autem auctoritas & supremum ius administrandi etiam vsucapi tempore immemorabili, idque sine titulo, vel tempore quadraginta annorum cum titulo, vt docet Couar. ad regulam possessor parte 2. §. 3. n. 3. atque ita potest eodem tempore vsucapi potestas indicendi tributa, vt potè quæ ex istis sequitur.

D I C O Tertiò: Possunt ciuitates Principibus superioribus subiectæ, suis ciuibus onera quædam instar vectigalium imponere quæ vocari solent collectæ ad communes necessitates ciuitatis ferendas: v. g. ad reparationem murorum ciuitatis, viarum, pontium, & similibus, quorum intertentio ad ciues spectat. Ita tradunt Caet. in summa V. Iniqua vectigalia, Vasquez suprã nu. 5. & communiter D.D. Cauere tamen debent in primis ne imponant exemptis, aut non subditis; deinde vt impositio illa non fiat contra voluntatem & consensum ciuium, vel eorum qui ad hoc à ciuibus fuerint de-

Qq iiij putati.

putati. Vide Vasquez loco citato, & Mald. Tractatu 5. cap. 6. dub. 3. unde & Principis est attendere, ne forsitan nimium talibus oneribus grauentur subditi. Hinc solent etiam Principes hoc sibi reseruare, ne ciuitates aut communitates sine ipsorum scitu & assensu possint se aut suos subditos grauare. Unde quod attinet ad ciuitates, quas Syl. refert Principibus subiectas præscripsisse suis indicendi tributum, possunt intelligi præscripsisse potestatem imponendi eiusmodi collectas absque Principis requisitione, quæ tamen proprie tributa non dicuntur, nisi forsitan simul præscripserint partem aliquam supremæ administrationis sui ipsius, cui administrationi illa tributa subserviant.

Quæret aliquis: Vtrum Episcopi potestatem habeant indicendi Clero aut populo sibi subiecto aliquas collectas.

- 6 Suppono, Episcopos in quantum tales, non posse imponere aut exigere tributa aut vectigalia à populo; quia hæc respiciunt per se temporalem potestatem & administrationem: recipiunt autem Prælati Ecclesiæ à populo decimas quæ seruiunt administrationi & functionibus Ecclesiæ. Quod verò ad Collectas attinet

Respondetur, Extra euidentem necessitatem non posse Episcopos facere exactiones aliquas insolitas: patet Cap. Quia cognouimus, causa 10. quæst. 3. Capit. Seruitium, causa 18. quæst. 2. & Cap. Cum Apostolus, De censibus 9. prohibemus: in necessitate tamen manifesta, vt ibidem dicitur, possunt cum charitate Episcopi moderatum à subditis auxilium postulare: Imò vt addit ibi Panormitanus, & etiam cogere.

DVBIVM III.

Quæ causæ requirantur indicendi tributum, vt sit iustum ex parte finis?

- 7 **D**iximus sup. dub. 1. duplicem assignari causam ex ordine ad quam tanquam debitum finem possit ab habente potestatem indici tributum seu vectigal; Vnam scilicet, condecentem Principis sustentationem iuxta suum statum, vt quando propter temporum iniquitatē, vel ex alijs occasionibus, ordinaria iura regalia non sufficerent sustentando statui Principis pro sua dignitate. Alteram autem esse publicam necessitatem, aut magnam vtilitatem Reipublicæ, quibus non potest commodè aliter respectiue succurri aut satisfieri, quàm impositione vectigalis.

Ratio autem est, quia obligantur subditi vt ex antè dictis satis intelligitur, præstare Principi illa quæ ad decentem status eius

intentionem requiruntur, & simul supeditare illa quæ necessaria sunt, vt ipse Republicam possit in tranquillitate & paceregere, ac eam eiusque membra tutare ac defendere contra iniquè inuadentes aut aliter iniquè molestantes vel damnificantes. Ita tradunt DD. communiter Caiet. V. Vectigalia, Driedo lib. 2. De libertate Christiana cap. 2. §. 9. Medina C. De restit. quæst. 13. Syluester sup. quæst. 2. Malderus supra dub. 3. & passim alij, quamuis aliqui vtramque causam assignatam in vnam redigant; nam & sustentatio conueniens Principi, rectè ad publicam necessitatem, aut saltem vtilitatem reuocatur.

Quando verò Reges, aut Principes ad alium finem vel vsum exigunt aut conuertunt, tunc, quod suum non est, vsurpant, adeoque restituere obligantur: non enim ficti seruorum seu mancipiorum bona domini in sua lucra iuste conuertunt, ita Principes existimare debent subditorum bona esse sua, vti ex communi sententia bene ostendit Driedo sup. Vide Medina sup. Antoninum p. 2. cap. 13. §. 2. Gabr. in 4. dist. 15. quæst. 5. art. 1.

Quatuor itaque circa hanc causam sunt obseruanda quando tributum imponitur de nouo.

Primum est, vt constet causam esse sufficientem, ac iustam, aut si eà de re diuersæ sint opiniones, vt saltem Princeps habeat probabiles rationes ob quas possit prudenter resolvere hic & nunc se posse propter talem causam indicere tributum. Colligitur ex Cap. Quamquam De censibus, & docet Syluest. V. Gabella 3. quæst. 5. & Malderus sup. dub. 4. quod si tales rationes non habeat aut non considerat, sitne causa sufficiens an non, sed cæcà quasi mente progrediatur, & tributum imponat, omnino in eo peccabit, quia vel ius non habet, aut se habere nescit, & tamen subditos grauat; unde exigendo agit iniuriosè cum populo, & ad restitutionem tenetur: quia quod mala fide acquisitum est, debet restitui, nisi postmodum constaret causam fuisse sufficientem & iustam. Dixi, quando tributum de nouo imponitur, quia dicit Grassius lib. 2. cap. 24. n. 6. quod Gabellæ antiquitùs præstari solitæ, à principibus locorum impositæ, siue constet de causa, siue non, ex quo præsumitur causa in Principe Clement, vnica De probationibus, præstari omni iure mandentur, pro quo citat Archid. in Capit. Si quis Romipetus, causa 14. quæst. 3. Couar. ad Reg. peccatum, parte 2. §. 5. n. 4. Nauarr. c. 17. n. 200. & alios, & accedit Syluest. V. Gabella 3. q. 3. Quod tamen vt verum sit, inquit Mald. sup. dub. 4. accipiendum est de vectigali antiquo quod transijt aut transijisse præsumitur quasi in patrimonium principatus: in talibus enim locum

locum habet præscriptio, quando de illo-
rum iniustitiâ, currente præscriptione non
fuit controuersia aut probabile murmur: sed
in tributis quæ præter generale onus princi-
patus administrandi videntur alteri causæ
debere inniti, præscriptio non supplet iusti-
tiam illius causæ. Quare nisi naturam mu-
tasse indicentur, vt ipsorum institutionis
causa censeatur generale onus principatus,
cui aliàs fortè non respondent sufficientes
prouentus, solâ antiquitate iustificari non
poterunt: quod etiam docet Vasquez De
restitutione cap. 4 §. 3. dub. 5. n. 64.

Alterum est, vt vectigal non sit maius
quam ipsa causa, propter quam imponitur,
postulat, qua parte enim excedit, crit ini-
quum.

Tertium est, ne infumatur in vsus alienos,
vt in prodigas largitiones, commessa-
tiones, vel in alias expensas inutiles, siue
publicas siue priuatas ad quas non tenetur
populus contribuere, ita Caietan. sup. Petrus
Nauarra lib. 3. cap. 1. n. 255. & alij. Ratio
per se euidentis est.

Quartum, ne diutius continuetur quam
causa subsistat, nisi fortè alia æqualis super-
uenerit, ob quam potuisset iterum iuste im-
poni: tunc enim licet continuare, quia alia
iusta causa in locum prioris successit. Simi-
liter si tributum proximè sit indictum, vt
sumptus necessarij habeantur ad auertenda
vel impedienda damna aut incommoda quæ
quasi perpetuò nata sunt obuenire, non de-
bet tributum illud cessare, etiamsi fortassis
pro aliquo tempore non videatur præ fori-
bus esse periculum istorum incommodorum:
v. g. est impositum tributum ad vindi-
canda itinera à periculis latronum, aut mare
à piratis, non debet illud tolli, etiamsi pro
aliquo tempore non audiatur de latronibus,
aut piratis; quia hoc ipsum verisimiliter fit,
quia scitur quod Respublica curet contra
latrones perquiri & eos persequi: secus au-
tem dicendū si ex accidentaria & transeunte
tantum occasione fuerint pericula oborta,
ad quibus occurrendum fuerit indictum ve-
ctigal; tunc enim vbi illa occasio istorum
periculorum transierit, censebitur causa ces-
sare, & tributum debet abrogari. Vide à
Castro lib. 1. De legibus pœnalibus cap. 11.

Porro si conditiones seruatq non fuerint,
tenebitur Princeps ad restitutionem, & in
cuius defectu ipsi exactores: habebit enim
tunc rationem fraudis & rapinæ, vt docet
Caiet. V. Vectigalia iniqua.

Vbi tamen cum Caietano & Syluest. sup.
9 quæst. 3. Notandū est, si dubium sit, vtrum
vectigal sit iustum, an iniustum, alijs confir-
mantibus, & alijs negantibus, tunc exacto-
rem qui est subditus Principis, & obedientiâ
compulsus exigit, non peccare, nec ad resti-
tutionem teneri, quemadmodum subditus

qui à suo Principe compellitur ire ad bel-
lum, de quo non constat ei esse iniustum et si
rationes non habeat ob quas putet esse ius-
tum, excusatur, & licitè ad bellum procedit
iuxta doctrinam D. Augustini lib. 22. con-
tra Faustum, & refertur causa 23. quæst. 1.
Capitulo quid culpatur: merito enim potest
subditus tunc iudicium suum submittere
iudicio superioris, & debitum obsequium
non denegare: secus tamen si sciret superio-
rem suum practicè dubitare & cum dubio
practico imperare; quia cum tali dubio non
habet superior ius imperandi. Quod si ex-
actor non sit subditus, aut si sit quidem sub-
ditus, sed tamen à superiori non vrgetur,
non poterit se spontè offerre ad dubia ve-
ctigalia exigenda, nisi fortassis nouisset tan-
tam Principis probitatem & prudentiam,
vt meritò in eius iudicio possit conuictus.

Peter aliquis: Quid si Princeps suâ culpâ
exhauserit thesaurum publicum, ludis aut
profusis largitionibus, aut excessiuis conui-
uijs, vel similibus modis illicitis, an poterit
vrgente publica necessitate exigere noua
tributa?

Responderetur, si nulla alia ratio suppetat
auertendi publica incommoda poterit nouum
tributum imponere in quantum neces-
sitas postulabit, quia tenentur subditi in hoc
collaborare & sumptus ministrare, vt
pericula & grauiora damna à Republica &
communitate auertantur: sed tenebitur
tunc Princeps sumptus omnes non neces-
sarios rescindere, & postmodum quando res
meliori loco fuerint populo illud extra or-
dinarium grauamen quod ipse sua culpa
causauit, resarcire, puta diminuendo aliquid
de ordinarijs tributis, quantum potest, et-
iam subtrahendo quædam de expensis quas
circa se & in aula facere solet & poterat.
Addunt nonnulli & aliam iustam causam
indicendi tributum, esse compensationem
sumptuum & damnorum quæ Princeps ini-
uriosè sustinuit à subditis, ac simul iustam
vindictam culpæ à subditis commissæ, quo-
modo imponi solet subditis qui iniquè con-
tra Principem suum rebellauerunt, & rebel-
lando ei causa sumptuum & damnorum ex-
titerunt. Similiter imponi potest externis
hostibus deuictis qui iniuste damnum intul-
erunt, aut iniquum bellum mouerunt, id-
que iisdem scilicet titulis tum damni repa-
randi, tum iustæ vindictæ. Ita docet Fran-
ciscus à Victoria relectione 4. De iure belli
num. 57. & ex illo Lessius lib. 2. cap. 33.
dub. 6.

DVBIUM IV.

Qua sit seruanda proportio in tributi impositione, ut iustum sit ex parte forma, & super quibus rebus imponendum, ut iustum sit ex parte materia?

11 **C** Oniungimus simul has duas quaestiones, quia quod ad materiam attinet super qua tributum indicitur, non potest esse difficultas ex natura rei, nisi quatenus ex eo quod imponatur tributum his vel istis rebus, contingit violari formam necessariò obseruandam, vt non peccetur contra iustitiam: Dico, non potest esse difficultas ex natura rei aliter, &c. quia propter constitutiones positivas Canonum, & legum, posset esse particularis difficultas circa materiam, vt patebis ex sequentibus. His praemissis

R E S P O N D E O & D I C O Primò: Vt ex parte formæ tributum sit iustum, debet in eo imponendo seruari huiusmodi proportio, vt inter subditos quibus imponitur, plus contribuant ditiores, & qui maiores habent facultates, circumstantijs cæteris paribus, quàm qui pauperiores sunt & minus habent. Ita Caiet. Syluest. sup. Angelus V. Pedagogium n. 2. & 3. Vasquez sup. n. 29. Driedo lib. 2. De libertate Christiana cap. 5. vbi dicit iniusta esse vectigalia si sic imponantur, vt plus grauentur qui iustâ ratione minus sunt grauari, vt potè si magis indigentes grauentur plus aut æqualiter cum ditioribus minusque egentibus.

12 **D I C O** Secundò: Quando tamen causa tributi non proximè spectat ad statum Principis aut bonum Reipublicæ in suo corpore, sed in membris sic vt magis particulariter & propius spectat ad aliquod genus membrorum, quàm ad reliqua, non iniquum fuerit sic onus tributi distribuere, vt ij plus pendant, quamuis pauperiores forsitan sint, in quorum vtilitatem aut cõmodum propius & particularius cedit finis & causa tributi, modò etiam seruetur idem dum aliorum gratia magis particulariter instituitur: Malderus supra dub. 5. Declaratur, quia si v. g. indicantur pedagia siue vectigalia pro vijs contra prædones tutandis, vt negotiatio sit liberior, æquum omnino apparet, quòd plus conferant qui negotiationem gerunt & itinera frequentant, quàm qui negotiationem non exercent, neque merces per vias ducere solent; nam qui sentiunt commodum præ alijs, meritò etiam præ alijs sentiunt incommodum, vt habetur in regulis iuris in sexto.

D I C O Tertiò: Iniquæ sunt quarundam personarum exemptiones, quando fiunt tantum pro arbitrio principis & sine causa debita ac proportionata. Est per se euidens ex terminis ipsis. Ita Angelus V. Tallia. num. 6. Mald. Tract. 5. cap. 6. dub. 5. & alij plures. Addunt autem modò illæ exemptiones cedant in grauamen aliorum: secus si tanto minus exigatur à communitate. Verùm non apparet magna occasio id addendi, quia tributum totum non potest moraliter excedere necessitatem publicam, vel exigentiam iustæ causæ: hoc autem supposito, planè necessarium est, quod per istorum exemptionem magis grauentur ceteri, quia hi debent pendere totum quod pro necessitate communi requiritur, vbi pro parte ab alijs subleuantur si simul contribuant: Si quis dixerit principem posse ex suo conferre tantumdem pro cõmunibus necessitatibus & sic fieri, vt non grauentur alij magis. Respondetur, id quidem fieri posse, & tunc non fore iniquum: sed eo posito quod princeps ex suis velit suppeditare de quibus non tenebatur, tunc consultius foret quod vniformiter tributum soluatur, & ipse liberali dono afficiat eos ex suis bonis, quos alioquin desiderabat exemptos.

Dixi, quando fiunt exemptiones tantum pro arbitrio principis, & sine debita ac proportionata causa: quia aliquando possunt esse personæ quæ tale exemptionem de ipsa communitate fuerint promeritæ: vnde si talibus concedatur, nulli censetur fieri iniuria.

D I C O Quartò: Legibus civilibus prohibitum est etiam sub pœna capitis, ne exigatur vectigal super rebus quæ inuehuntur proprii vsus causa; quemadmodum vt nec de illis quæ reuehuntur ruris exercendi aut seminandi gratis. Constat ex l. vniuersi C. De vectigalibus: atque ita huiusmodi pedagia aut vectigalia super talibus rebus imposita docent esse illicita & iniusta, Caiet. sup. Driedo lib. 2. De libertate Christiana cap. 5. Toletus lib. 5. cap. 73. qui etiam dicunt eos qui ista exigunt excommunicari in bulla cœnæ Domini: quia ibi excommunicantur qui in terris suis pedagia prohibita exigunt: idem tradit Angelus V. Pedagogium num. 3. permittunt autem iura imponi rebus alijs quæ negotiationis causa inferuntur aut efferruntur.

Fundamentum legis principale potest esse, quia quando imponitur tributum rebus illis quæ inuehuntur aut comparantur ad propriam consumptionem vel vsus, contingit tunc recedi à debita proportione quam diximus esse seruandam, vt tributum sit iustum ex parte formæ; nam ita fit, quod pauperiores qui sapius maiorem habent facultatiam & numerosiorem prole æque vel magis grauentur

grauentur quam ditiores & ditissimi; nam siue homines sint pauperes, siue diuites indigent omnino rebus humanæ vitæ necessarijs, vt sunt quæ ad cõmunem victum requiruntur, vel contra frigus & iniuriam aëris sunt necessaria: vnde ex iusto motiuo prohibuerunt leges ne res illæ, quæ ad proprios vsus inuehantur, vectigalibus onerentur.

15 **Dico Quinto:** Quando publica necessitas vrgeret, & tributa quæ aliunde possunt colligi, non sufficerent, tunc non fore iniquum neque illicitum etiam huiusmodi rebus aliquod moderatum vectigal imponere, præsertim in regnis & prouincijs quæ nullo modo sunt subiecta Imperio. Ita docet D. Antoninus 3. parte tit. 1. cap. 13. § 9. Medina Cod. De restit. quæst. 15. Syluest. V. gabella 3. quæst. 5. Nauar. cap. 17. n. 202. Vasquez sup. De restit. cap. 6. dub. 2. nu. 30. & colligitur ex Mald. sup. dub. 5. & alijs.

Declaratur, Quia membra tenentur pro conseruatione Reipublicæ omnes fortunas & etiam vitam profundere, quando necesse foret: ergo multo magis ex rebus ad vitæ & familiæ sustentatione necessarijs aliquid soluere, si aliter publicis necessitatibus sufficienter subueniri non possit. Accedit quod vectigalia quæ imponuntur rebus dum negotiationis causa deferuntur, tandem etiam deriuentur in pauperes & mediocres, modo sint res tales quæ passim omnibus ad familiæ intertentionem sint necessaria: quare hæc considerando secundum naturam rei non ita magna hic subest differentia, siue vectigalia imponantur dum negotiationis causa inuehantur, siue dum ad proprios vsus comparantur, modo imponantur ijs quibus passim omnes indigent. Addidi, Præsertim in regnis & prouincijs quæ nullo modo sunt subiecta imperio: quia in his Reges aut Principes nõ sunt ita adstricti legibus Imperatorijs; in alijs autem merito deberet requiri licentia ab Imperatore propter legem ante allegatam, nisi essent tales imperij Principes qui contrarium præscripsissent. Addo etiã, Quando tributa quæ aliunde possunt colligi non sufficerent; quia supponi hic debet alijs rebus non ita omnibus promiscuè necessarijs ad vitam, simul quoque sua onera imponi quantum secundum rectæ rationis iudicium conuenienter fieri potest, v. g. agris, & fundis, ac mercibus quæ ad luxum vel ostentationem, aut ad delicias porissimum seruiunt, vt pannis aureis, sericis, holosericis, vasis, & monilibus argenteis, vinis & edulijs pretiosis ac similibus: & quando eã non sufficiunt quæ ex istis haberi & colligi possunt, tunc iniquum non est, aliquod moderatum grauamen etiam imponere rebus ad humanæ vitæ sustentationem magis necessarijs.

Hinc

16 **Dico Sexto:** Omissis vectigalibus super

rebus minus necessarijs ac super agris & fundis, ijsque relictis liberis, omnino esse iniquum & vt apparet inexcusabile, omnia onera quæ Reipublicæ obueniunt conijere in res illas quæ omnibus promiscuè pauperibus æquè ac ditioribus ad vitæ & familiæ sustentationem sunt necessaria, ac omnes facere pro ijs æqualiter soluere. Colligitur ex doctrina Caietani, Toletæ, Driedonis, Angeli, sup. & à Castro lib. 1. De legibus pœnalibus cap. 5. Iniquum est, inquit Driedo, pauperem pro rebus quas vsu suo consumendas defert tantummodo ad supportanda Reipublicæ onera soluere, quantum diues soluit pro similibus rebus æqualis ponderis ad suum vsum delatis. Similia habent Caiet. & à Castro.

Quod vel maximè est verum, quando diues in suis alijs bonis, aut rebus nullum soluit vectigal aut tributum pro eisdem Reipublicæ necessitatibus subleuandis.

Ratio apparet euidenter: quia omnes DD. ex parte formæ requirunt, vt ea seruetur proportio vt plus contribuant ditiores & qui inaiora habent media ad Reipublicæ onera ferenda, quam qui pauperiores sunt, & nullas habent facultates aut exiguas: hic autem manifestè grauabuntur iuxta eam imponendi formam æquè aut magis pauperes & mediocres, quam ditiores: ergo &c.

Vnde neque præscriptione aut consuetudine videtur id posse iustificari, quia nimis euidenter contrariatur principijs iustitiæ distributiue.

Neque excusari poterit per hoc quod dici solet, moraliter impossibile esse, vt omnes exactè grauentur æqualiter secundum proportionem suarum facultatum qui de communitate sunt, quando sic communia tributa sunt imponenda; quia tamen id verum esse admittatur, non est tamen moraliter impossibile, quod magna saltem pars onerum imponatur rebus illis quibus diuites & potentiores magis vtuntur, & pars aliqua super rebus in cõmuni vsu familiæ necessarijs, vt super poculentis & esculentis: & sanè si illi qui in talibus officijs præsent, & formam adinueniendi contributiones pro necessitatibus Reipublicæ præscribunt, sentirent se in tantum grauatos supra debitam proportionem in respectu ad pauperiores & mediocres, quantum in casu cõclusionis hi plus grauantur præ illis, non ita difficulter inuenirent modum redigendi ista ad maiorem æqualitatem, ne amplius secundum proportionem grauarentur quam alij.

DVB.

DVBIUM V.

*Vtrum Clerici à tributis
sint exempti?*

17 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Certum est Ecclesias & Ecclesiasticas personas, ac res earum à tributis esse exemptas tam iure Ciuili quam Ecclesiastico. Ita Abbas ad Cap. Non minus De immunitate Ecclesiarum: Couar. l. 1. cap. 31. practic. qq. n. 9. Rodriquez 2. p. cap. 73. p. 11. Bonacina De restitutione in partic. disp. 2. q. 9. punc. 2. n. & alij apud ipsum citati. Potest in primis ex diuersis Capitulis, vt ex Cap. Non minus, Capit. Aduersus, & Capit. Ecclesia Beatæ Mariæ De immunitate Ecclesiarum, quæ sunt desumpta ex magno Concil. Lateranen. Item Cap. Quamquam, de censibus in 6. Vbi Bonifacius VIII. sic loquitur: Cum igitur Ecclesiæ, Ecclesiasticæque personæ, & res earum non solum iure humano, quin & diuino à sæcularium personarum exactiõibus sint immunes &c. & infra tunc excõmunicat particulares personas quæ vectigalia ab ecclesiasticis exigunt, & communitates subijcit interdicto, à quibus pœnis non possunt absolui nisi facta restitutione. Idem sanxit Clemens V. in Concilio Viennensi, Clementina, Præsertim De censibus, vbi etiam præcipitur Episcopis, vt eiusmodi censuras publicent, & à suis publicari fiant. Similia inueniuntur & in constitutionibus Christianõrum Imperatorum; nam & antè Iustinianum liberi fuerunt Ecclesiastici à tributis capitis, quamuis nõ ita à tributis rei, vt patet l. 1. & 3. Cod. De Episcopis & Clericis: immunitas autem à tributo rei accessit tempore Iustiniani, vt constat ex Nouella Item nulla De Ecclesiasticis canonibus & priuilegijs.

18 **O**bseruandum tamèn est quibusdam in casibus Clericos non esse exemptos, ac in primis, si negotiatione exerceant, tunc enim ex eo quod emunt, vendunt, aut deferunt negotiationis causa exigi possunt vectigalia, vt patet ex Capitulo Quamquam, de censibus supra citato: quod Ecclesia sic statuit in odium negotiationis quæ à Clericis exercetur, quia eos maximè dedecet, vnde & seuerè illis prohibetur: & quidem si ter moniti non desistant, perdunt priuilegium clericale quoad bona, vt constat ex Capitulo Ex litteris 16. De vita & honestate Clericorum.

Si tamen clericus vendat tantum fructus, vt grana, vina, oleum &c. quæ percepit ex proprijs bonis siue ecclesiasticis, siue patrimonialibus, non tenetur soluere vectigalia siue gabellas, quia hoc non est negotiari, vt

notat Toletus lib. 1. cap. 38. Syluester V. Excommunicatio 9. n. 46. Bonacina supra n. 2. & alij.

Petes, Quid faciendum si exactori vectigalium non constet, an quæ Clericus aduehit, aduehat negotiationis causâ, & an ipsius sint, an alterius? Respondetur cum Bonacina supra, & pluribus alijs apud eum citatis, standum esse iuramento Clerici aut nuntiorum eius, nisi aliud suadeant circumstantiæ.

Secundò, Quando agri aut fundi habent aliquod onus certum & inuariabile sibi annexum, antequam ad Ecclesiam vel Ecclesiasticas personas deuenerint, vt onus soluendi censum Principi, vel reparandi vias publicas vicinas &c. inquit Bonac. sup. oportet etiam tunc illud persoluere aut prestare, postquam ad Ecclesiam aut Ecclesiasticos deuenerint, vt docet Syluest. V. Immunitas 1. quæst. 5. num. 3.

Excipitur tamen fundus in quo Ecclesia extructa est, cœmisterium, & quicquid in hoc eodem gradu sacrum est, iuxta eundem Syluest. Vide capitulum 2. Canoniam causa 23. quæst. vltima: imò non desunt authores qui existimant indistinctè prædia etiam tributis prius impositis liberari eo ipso quo ad Ecclesiam transferuntur, vt refert Mald. Tract. 5. cap. 6. dub. 9. Suarez autem libro 4. contra errores Anglicanos cap. 20. distinguit onera quæ prius possint prædijs esse imposita; nam alia sunt quæ Principi soluuntur aut debentur in recognitionem alicuius domini; alia autem possunt esse contracta ex aliqua conuentione proprietarij cum Principe aut cum alijs in ita, & quidem quoad propria docet ille bona ab eis liberari, quando ad Ecclesiam transferuntur; non autem à posterioribus, & hoc certissimum est, ibi enim locum habet: quod res transit cum suo onere. Vide hanc difficultatem latius disputatam apud Mald. loco citato.

Tertiò, Non sunt liberi, sed grauari poterunt Clerici quando Laicorum facultates non sufficiunt ad subueniendum publicis necessitatibus; tunc enim & ab illis poterit aliqua contributio exigi: ad hoc tamen requiritur Superiorum Ecclesiæ consensus, & olim quidem sufficiebat consensus Episcopi & Clericorum, vt colligitur ex Cap. Non minus de immunitate Ecclesiarum, quod est Lucij Pontificis Tertij: nunc verò requiritur consensus Summi Pontificis, vt patet ex Bulla cœnæ Domini: quem consensum etiam voluit peti Innocentius III; in Concilio Lateranensi, vt habetur Capit. Aduersus, De immunitate Ecclesiarum, nisi fortassis periculum esset in mora; tunc enim non deberet Pontificis consensus expectari, sed sufficeret consensus Episcopi cum Clero, vt notat Syluester supra.

Addunt

Addunt aliqui quartum casum, quando scilicet causa propter quam est facienda contributio, æquè primo concernit in particulari utilitatem Clericorum ac Laicorum, v. g. si contributio fit facienda pro reparatione aggerum ne fluuius inunder agros tam Clericorum quam Laicorum. Non licebit Laicis tamen in hoc casu Clericos reuolentes compellere, sed debentur auxilium superioris Ecclesiastici implorare si necesse sit, vt ipse eos compellat. Ita Syluester V. Immunitas 1. nu. 20. cum alijs quos citat. Ad reparationem autem pontium, murorum, aut viarum publicarum & similiarum quæ primo ad communitatem spectant, non tenentur Clerici contribuere, vt passim DD. Canonum & Theologiæ tradunt. Vide Syluest. loco citato, & Bonacina supra puncto 2. n. 3. nisi tamen incommoditas ista quæ tributo est restauranda, specialiter per Ecclesiasticos causaretur, vt si plurimum deterrerent pontem aliquem, aut violarent & iniuriam redderent viam aliquam curribus grauioribus & magis onustis quos assidue per pontem aut viam ducerent. Vide Panorm. in Capitulum Non minus de immunitate Ecclesiarum.

DVBIVM VI.

Utrum Clerici non tantum iure humano, puta Civili & Canonico, sed etiam diuino sint à tributis exempti?

19 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Exemptio Clericorum à vectigalibus & tributis non est immediatè & proximè iuris diuini positiuu. Sic tenent imprimis illi qui simpliciter docent eam esse iuris humani, vt à Victoria relectione 1. de potestate Ecclesiæ num. 2. Couarruias lib. 1. practicarum quæstionum cap. 31. Ioannes Medina Cod. De restitutione quæst. 15. item Nauarrus cap. 17. num. 119. Dominicus Soto in 4. distict. 25. quæst. 2. articulo 2. Bellarminus libro De exemptione Clericorum: Malderus supra dub. 7. & alij plures. Probat, quia constitutiones legis antiquæ, vt quæ habetur Numerorum cap. 3. iam deserunt vim habere: vnde per eas non possunt Clerici dici iure diuino positiuo esse immediatè exempti: in lege autem nouâ non reperitur talis exemptio immediatè à Christo Domino concessa, vt potè de quâ, neque ex Scripturis, neque ex traditione, aut sanctorum Patrum testimonijs sufficienter constat: quin potius ex illis habeatur,

VViggers de Iure & Iust.

quod ab initio Clerici antequam eximerentur, etiam debuerint sæcularibus principibus ethnicis temporalia tributa, vt tradit Malderus supra dubio 6. & 7. & Lessius lib. 2. cap. 33. dub. 4. Et videtur indicare Apost. ad Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*: Vbi etiam Clericos comprehendi significat Glossa, quæ habet, cum dicitur, *Omnis anima, nullus excipitur*: & clarius D. Chrysost. in illum locum, Ostendens (inquit) ista omnibus imperari & sacerdotibus, & monachis, non solum senioribus, quando dicit, *Omnis anima, &c.* Ad quem locum scribit quoque Diuus Thomas exemptionem Ecclesiasticorum à tributis habere æquitatem, non esse ex necessitate quasi sit de iure diuino.

Vnde D I C O Secundò: Exemptio Clericorum à vectigalibus & tributis non est quoque simpliciter iuris diuini naturalis. Ita Malderus & alij multi.

Probat, quia quemadmodum Clericus non desinit esse ciuis, & membrum Reipublicæ, ita non videtur eo ipso, quo Clericus est, iure naturæ simpliciter & immediatè esse exemptus ab illis præstandis Principi quæ sine indecentiâ sui status exhibere & præstare potest: ergò &c.

Probat, quia ante Iustinianum soluerunt Clerici tributa Imperatoribus etiam Christianis: neque tunc de eo, vel tanquam iniquo grauamine Clerici fuerunt conquæsti, neque recipientes tributa desuper ab Episcopis & superioribus Ecclesiæ fuerunt redarguti, tanquam qui iniquè Ecclesiam, eiusve ministros grauarent: quod haud dubiè fuisset factum si sensisset Ecclesia iniuriosè illa contra ius diuinum, siue positiuum, siue naturale exigi ac recipi, cum liberrimè Episcopi reprehenderint Principes sæculares violantes ius Ecclesiæ in rebus spiritualibus, & causis Ecclesiasticis, in quibus Ecclesia semper intellexit se iure diuino liberam ab omni potestate sæculari, vt colligere licet ex Diuo Ambrosio Oratione de tradendis Basilicis, & ex alijs Patribus.

D I C O Tertiò: Potest tamen exemptio ista Clericorum à vectigalibus & tributis etiam suo modo dici iuris diuini. Ita Bellarminus & Malderus supra, Azorius 1. partel. 5. cap. 12. quæst. 2. qui etiam cum plerisque Canonistis, simpliciter dicit eam esse iuris diuini. Declaratur propositio, quia Pontifices & Concilia ita loquuntur: Bonifacius VIII. Capitulo Quamquam de censibus in 6. Ecclesiæ, Ecclesiasticæque personæ ac res ipsarum (inquit) non solum iure humano, quinimo & diuino à sæcularium personarum exactioibus sunt immunes, & Cap. Non minus, de immunitate Ecclesiarum, dicitur tributi exactio facere

• R r sacer-

sacerdotium deterioris conditionis quam fuerit sub Pharaone, & in illo impleri illam Ieremæ lamentationem super oppressione: *Princeps provinciarum facta est sub tributo*: Concil. quoque Trident. ff. 25. cap. 20. De reformatione dicit: Ecclesiæ & personarum ecclesiasticarum immunitatem Dei ordinatione & canonicis sanctionibus constitutam: ergò suo quodam modo exemptio clericorum à tributis, admitti debet esse iuris diuini, prout diximus plures Canonistas simpliciter docere, quos citat Couar. supra.

Vnde addo, Quod imprimis dici possit hætenus esse iuris diuini naturalis, quatenus scilicet naturalis lex religionis, obseruantie & gratitudinis suggerit & inclinât principes, imò obligat vt extirpent ecclesiasticos & eorum bona à vectigalibus & tributis, idque propter diuersas causas, vt

Primò, Propter qualitatem status, ratione cuius ecclesiastici viri peculiari modò Deo & diuinis rebus sunt dedicati & mancipati; indignum autem est, ea quæ Domino consecrata sunt tanquam prophana adhuc tractari; quare ab illa seruitute fuerunt clerici & eorum bona eximenda.

Secundò, Quia ecclesiastici sunt Patres & Pastores sæcularium etiam Principum, ac Dei loco constituti ipsorum Iudices, in causis summis quæ ad æternam vitam spectant.

Tertiò, Quia licet principes ab iniuria defendant clericos, & curent vt temporali fruantur securitate; tamen econtrà clerici longè præstantius officium principibus exhibent, dum ipsorum operâ aut ministerio Christiani fiunt, & doctrinam salutis accipiunt, item peccatorum remissionem, panem cœlestem, ac tandem æternam salutem assequantur; si ex parte eorum non steterit. Insuper sacerdotum orationibus & sacrificijs stabilitur regnum, auertuntur calamitates, & felix rerum status confirmatur: vnde etiam & gentiles iudicarunt Sacerdotes à tributis & vectigalibus esse eximendos, vt constat ex cap. 47. Genesios, & cap. 7. libri primæ Esdræ; quare si lumen naturale dictauerit eiusmodi Sacerdotes vt erant apud Aegyptios, esse eximendos, multò magis dicat vt Sacerdotes noui testamenti eximantur.

22 Addo vterius, quod etiã duplici ratione possit exemptio illa dici iuris diuini positui,

Primò, iuxta eum loquendi modum, quo Couar. loco supra citato, testatur sæpè dici ius diuinum, quod in vetustissimis vniuersalis Ecclesiæ Concilijs ad imaginem & imitationem veteris Legis est statutum, quia scilicet originem trahit ex iure diuino posituo, quod licet iam deserit vim suam habere, tamen propter conformitatem rationis, idem cum magna æquitate ab Ecclesia est constitutum: quomodo & Decimæ sæpius dicuntur esse iuris diuini; ex qua considera-

tione, simul iunctâ præcedenti ratione videntur Canones & Concilia potissimum sic loqui, vt hanc exemptionem vocent exemptionem iuris diuini.

Deinde potest mediâtè dici iuris diuini positui hac ratione, quatenus non tantum per ipsos principes sæculares insistendo æquitati naturali ac satisfaciendo obligationibus iam explicitis, fuit concessa, sed etiam per Summos Pontifices est constituta, & roborata auctoritate & potestate diuinitus eis data: quâ possunt etiam indirectè disponere de temporalibus in quantum exigunt necessitas Ecclesiæ, & spirituale bonum animarum; quandoquidem itaque principes sæculares, ministris Dei & Ecclesiæ tenebantur, ex titulis allegatis concedere illam exemptionem; atque ad eam etiam generaliter conducebat saluti fidelium, vt illi qui populo deseruiunt in ijs quæ ad Deum sunt, pro maiori ipsorum reuerentia, & pleniori à negotijs sæcularibus, segregatione, non subijcerentur in eiusmodi seruitutibus, dominis temporalibus, meritò & iustissimè potuerunt Pontifices & Concilia auctoritate prædictâ exemptionem illam constituere, aut constitutam confirmare. Vide Couar. lib. 1. quæstionum practicarum cap. 31. num. 3. & 4. & Mald. supra Dub. 7. vnde & hoc sequitur quod notat Henriques libro 10. cap. 15. Etiam si principes quando concesserunt hanc Immunitatem clericis, exceperint certos casus quibus voluissent clericos contribuere, tamen exemptionem illam non valituram contra illimitatam exemptionem constitutam per Canones: & sequitur ex eodem hoc fundamento quod principes sæculares, & si velent, non possint tamen nunc clericos subijcere oneribus soluendi Vectigalia & Tributa, quandoquidem per altiore potestatem iam existunt exempti. Ita Azorius supra cap. 13. & Mald. Lessius, Bonac. supra, & DD. passim. Ad quod accedit, quod exemptio hæc à principibus concessa, sit etiam quasi dos aliqua Ecclesiæ facta, quæ proinde ad ipsorum arbitrium non est reuocabilis, quemadmodum qui Ecclesiæ donauerit agros, fundos, villas, non potest donationem suam reuocare quando voluerit.

Quæret aliquis? Qui sub nomine Clericorum comprehendantur, quando hi dicuntur à Vectigalibus & Tributis exempti.

Respondetur: Imprimis omnes Clerici sacrorum ordinum, item Beneficarij, Religiosi, & Religiosæ, idque præcipuo quodâ iure, vt tradunt communiter DD. De quo videre licet Couar. sup. & cap. 32. n. 5. Deinde Clerici minorum ordinum ac primæ tonsuræ, si non sint coniugati, etiam secundum Canones à tributis habentur immunes, quamuis

quamuis beneficiarij non sint, vt tradit Couar. sup. longâ tamen consuetudine contrariâ iuxta eundem videantur eandem exemptionem amississe.

Quod probabiliter dici potest fuisse factum Ecclesia tollerante & tacitè approbante; vt notat Mald. propter quæretas principum diuersis in locis contra multitudinem talium Clericorum, qui in clericatu solam immunitatem absque voluntate in alijs seruiendi Ecclesiæ spectare videntur: ac simul propter grauamina quæ inde in alios deriuantur: alioquin enim consuetudo non potest contra immunitatem Clericorum obtinere; vt notat Bonac. suprà puncto 2. nu. 9. cum alijs quos citat: nisi sic viâ conuenientiae fiat: & patet ex authentica Cassa Cod. De sacro sanctis Ecclesijs, & ex Capit. Clerici, De iudicijs, iunctâ simul Glossâ, & Capit. Causam, De præscriptionibus.

Reseruat tamen illis priuilegium fori Concil. Trident. ff. 23. cap. 6. Si clericalem habitum, & tonsuram deferentes ex mandato Episcopi alicui Ecclesiæ inseruiât, vel in Clericorum Seminario, aut in aliqua schola, vel vniuersitate de licentia Episcopi, quasi in via ad ordines suscipiendos versentur: & huiusmodi crediderim etiam consuetudine contraria non amississe libertatem à vectigalibus & tributis: vt significat etiâ Bonac. suprà nu. 1. Sunt denique ab istis oneribus omninò exemptæ Ecclesiæ ipsæ, ac earum bona, imò & Ecclesiarum nomine intelliguntur etiam exempta pia loca, & res destinatæ in eleemosynas in sustentationem pauperum, vel ad alia pia opera, vt cum Molina tradit Mald. dub. 8. & colligitur ex authentica. Item nulla communitas Cod. De Episcopis & Clericis; & ex Capitulo Non minus, de immunitate Ecclesiarum.

Quod ad Clericos coniugatos attinet, hi neque de iure communi, neque de consuetudine sunt exempti à vectigalibus vel tributis: gaudent tamen priuilegio fori Ecclesiastici, vt patet Capit. vnicum de Clericis coniugatis in 6. modo duxerint virginem, nec sint bigami, & deferant tonsuram cum vestibus clericalibus: requirit autem Conc. Trident. loco suprà citato, insuper quod sint ab Episcopo deputati ministerio alicuius Ecclesiæ.

DVBIVM VII.

Utrum defraudantes vectigalia peccent mortifere, & teneantur ad restitutionem?

24 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Quando constat vectigal iustè impostum, & in vsus debitos expendi, peccant

mortaliter qui in summa notabili defraudant, & tenentur ad restitutionem. Est contra nonnullos, vt contra Angelum V. pedagiū n. 6. & Nauarrum cap. 23. n. 55. & 60.

Sed conclusio tenetur communiter, ita vt altera opinio non videatur nobis probabilis. Ita docent Syluest. V. gabella 3. q. 8. num. 21. & 22. qui dicit hanc doctrinam esse communem excepto Angelo, Dominicus Soto lib. 4. quæst. 6. artic. 4. Bannes. 2. 2. quæst. 62. art. 3. Caiet. V. vectigalia iniqua §. iustorum autem vndique, Fumus V. vectigal 6. Ioannes Medina quæst. 13. Couar. ad regulam peccatum, parte 2. §. 5. Mald. dub. 13. Toletus lib. 5. cap. 73. num. 3. Lessius lib. 2. cap. 33. dub. 8. nu. 56. & alij recentiores.

Probatur ex Scripturis Matthæi 22. *Reddite ergo (inquit Christus) quæ sunt Cæsari, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo,* vbi dominus tributum capitis quod Cæsari gentili soluebatur, eratque magis odiosum, quàm tributum rei, quod Principes Christiani exigunt, ita probasse videtur, vt iudicauerit contra iustitiam peccari quæ cuique quod suum est tribuit, nisi illud reddatur: hoc enim indicat ipsum verbum Reddere, & id quod Dominus videtur supponere, scilicet illa esse Cæsaris, ad Rom. 13. *Ideo & tributa præstati: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes: reddite ergo omnibus debita* (inquit Apostolus) *cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal:* vbi manifestè significat Apostolus tributum principibus esse debitum.

Confirmatur, quia quemadmodum Princeps debet Reipublicæ curam & vigilantiam pro illius conseruatione & tranquillo regimine, ita Respublica debet illi congruam status sustentationem, & subsidia necessaria ad præstanda ea quæ pro salute Reipublicæ requiruntur: istiusmodi autem subsidij præstatio ac conueniens sustentatio, legitime est determinata ad talia vectigalia & tributa, vt supponit Conclusio: ergo &c.

Ex quibus sequitur quod notabiliter defraudantes iustum vectigal nō tantum mortifere peccent, sed etiam ad restitutionem teneantur, quia non solum peccant contra obedientiam, sed etiam contra iustitiam, vt bene scribit Caiet. loco cit. Iustorum autem vndique vectigalium (id est ex parte omnium requisitorum) fraus peccatum est mortale ex suo genere (inquit) vtpotè nocumentum inferens Reipublicæ, & ad furti vitium spectat, ita quod peccatum mortale interuenit in hac subtractione, nō ex inobedientia præcepti obligantis ad mortale, sed ex natura debiti Reipublicæ non soluti, &c.

Notandum est, quod nonnulli distinguant inter defraudantes vectigalia iusta pro mercibus imposta, & inter defraudantes vectigalia imposta pro vsualibus, & dicunt hos

R r ij posttio-

posteriores probabiliter excusari posse à peccato mortali & ab obligatione restituen- di, vt videre est apud Bonac. De restitut. disp. 2. quæst. 9. puncto 1. nu. 5. quod quidem consequenter loquendo, rectè admitterent illi, qui existimant omnia vectigalia quæ imponuntur rebus ad vsum familiarem communiter necessarijs esse illicita, vt Caiet. V. Vectigalia iniqua, & qui eum sequuntur, vt Driedo quoad pauperiores lib. 2. De libertate Christiana cap. 5. Sed supposito, quod aliquando iustè & licitè imponantur, atque aded sic sint de facto imposita super eiusmodi rebus vsualibus (quod plerique omnes tenent fieri posse, quamuis rarò iustè & licitè fiat) nullum sanè apparet tunc fundamentum sufficiens ponendi prædictam distinctionem inter vtrosque illos defraudatores.

24 **D I C O** Secundò, Quando subditi non habent probabiles rationes ob quas prudenter possint iudicare vectigal esse iniquum, seu iniquè impositum, tenentur illud soluere quamuis ipsis non constet manifestè de eius iustitia; ita Salas De legibus, disp. 15. sect. 10. nu. 118. Bonac. sup. nu. 7. Petrus Nauarra lib. 3. cap. 1. nu. 263. Mald. dub. 4. & alij plures contra quosdam qui existimant saltem quoad noua tributa, vel antiquorum augmenta non esse hæc soluenda in conscientia, nisi populo constet de iustitiâ; quos vide apud Bonac.

Probatur propositio, Quia subditus in dubio negatiuo, id est, quando ex ignorantia dubitat, quia pro neutra parte habet rationes, tenetur se conformare iudicio superioris, de quo debet tunc meritò præsumere, quod cum ratione agat, quandoquidem nullum habet fundamentum aliter de actione Superioris sentiendi.

Probatur Secundò, Quia vt princeps possit imponere vectigal aliquod, non est necessarium quod sit omninò speculatiuè certus de iustitiâ, sed satis est, quod habeat causam probabilem, vnde faciat iudicium prædictum certum, vt constat ex dictis sup. ergò vt subditus teneatur soluere, non requiritur quod ipsi manifestè constet vectigal esse iustum; sed satis erit quod non habeat probabiles rationes ob quas prudenter existimet esse iniquum.

25 **D I C O** itaq; Tertio, Non tenentur subditi in conscientia soluere vectigal aut tributum quando ab initio dū imponitur, probabiles habent rationes propter quas iudicant illud iniustè imponi siue iniquum esse, ex quacumq; causa vel principio nascatur illa iniustitia, siue ex defectu authoritatis, siue ex defectu formæ, siue ex defectu finis, siue aliundè: & proinde eo casu poterunt absque peccato defraudare, modò absit scandalum: Ita communiter DD. Diuus Antoninus 2. par-

te, titulo 1. Pet. Nauarra sup. Syl. Verbo Gabella 3. quæst. 3. Fumus Verbo Gabella nu. 18, Bonac. sup. nu. 7. Less. dub. 8. nu. 64. & alij supra citati, qui putant numquam esse peccatum mortale defraudare vectigalia: quod tamen reiocimus.

Ratio reddi potest; quia in praxi potest quis se conformare opinioni probabili. Deinde, quia in tali dubio melior est conditio possidentis. Neque obstat quod princeps licitè quoq; potuerit illud indicere & exigere si probabiles etiam habeat rationes quibus prudenter iudicetur iustam causam subesse indicendi; quia vtraque pars hic vitur iure suo dum probabiles sequitur rationes, atque ita sine iniuria exigit princeps, & subditi absq; iniustitia non soluunt, quasi bello existente vtrinq; iusto, ex occasione ignorantie. Ita Pet. Nauarra sup. nu. 267. & cum eo Mald. & alij. Cauendum tamen semper est scandalum, & maior Reipublicæ perturbatio: quare iudicium illud de probabilitate iniustitiæ non debet quilibet de plebe sibi assumere, sed si dubium interueniat, debet res meritò cum viris prudentibus & probis conferri & examinari.

26 Quod si vectigal sit antiquum, contra cuius iustitiam postmodum occurrant probabiles, rationes illud nihilominus erit soluendum: in primis si tam sit antiquum vt in dominium seu patrimonium principis transierit, aut transisse putetur: vide dicta sup. dub. 3. Deinde quoque soluendum erit, etiamsi non tam sit antiquum, sed rationem vectigalis cognoscatur obtinere, modo princeps fuerit in pacifica possessione illud exigendi & percipiendi, quia dum vtrimque sunt rationes probabiles, melior est conditio possidentis. Ita Bonac. supra cum Vasquez §. 3. dub. 5. n. 8. Arragon. qu. 62. art. 9. Eman. Sa V. Gabella n. 4. & alijs. Si tamen contingeret quod modo iudicentur probabiliter causæ vel cessare, vel non esse tantæ vt ob illas possit iustè continuari indictum vectigal, de quibus constat quod ab initio impositionis fuerint sufficientes, tum videtur quod subditi poterunt in conscientia non soluere, quia eadem videtur ratio, ac si ageretur de vectigali de nouo imposito aut imponendo.

Quæret aliquis: Vtrum vectigalia oporteat soluere antequam exigantur?

Respondetur, Iusta vectigalia omninò esse soluenda etiam antequam exigantur, nisi consuetudo habeat quod non soleant solui nisi exacta. Ita Couar. ad regulam peccatum, 2. parte §. 5. Bonac. sup. nu. 6. cum alijs quos citat.

Ratio patet, Quia non ided debentur, quia exiguntur, sed econtra ided exiguntur, quia debentur postquam indicta sunt: debitum autem iustum est soluendum, etsi non exigatur.

Addo;

Addo, nisi cōsuetudo &c. quia per consuetudinē fieri potest, vt non debeantur nisi exacta, vt cum Couar. docet Mald. dub. 14. potest enim hęc consuetudo esse rationalis, eò quod graue satis sit communi populo exactiones illas vltro offerre & soluere. Non est tamen hęc ratio tanta vt valeat impedire quo minus consuetudine cessante possit lex obligare ad vltroeam vectigalis solutionē.

Nihil autem fraudis debet hic interuenire per occultationem mercium, aut simili modo, vnde fiat quod collectores non sciant, & sic non exigant, nam tunc & si consuetudo haberet, quod non solueretur vectigal nisi exactum, non excusaretur ille qui per fraudem esset causa, quod nō exigatur. Neque potest eiusmodi fraudulenta ratio agendi obtinere vnquam vim consuetudinis, sed tantum est quaedam corruptela: supponendo tamen semper quod vectigal sit legitimè indictum, & omni ex parte iustum.

DVBIVM VIII.

Vtrum si quis emerit à mercatore, quem sciuit debitum vectigal fraudare, teneatur ipse tunc soluere altero non solvente?

27 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Si vectigal quod debetur non sit pars aliqua mercium, sed certa pecunię summa non tenebitur emptor in conscientia, illud soluere aut supplere quamuis nouerit venditorem defraudasse. Tenetur hoc communiter à Doctoribus.

Ratio autem est, quia tributum illud non est onus adhærens rei quod simul cum re transeat in emptorem, sed est onus personale venditoris, quamuis ex mercium adductione aut distractione contractum.

Obseruandum tamen est, rem ipsam tacitè contraxisse obligationē hypothecę, vt notat ex Less. Bonac. & patet l. 1. Cod. quibus causis pignus vel hypotheca tacitè contrahatur: vnde fit quod cum hac obligationē ad emptorem, transferatur, ac proinde si defraudator vectigalis deprehensus non sit soluendo, aut effugerit, poterit fiscus super ea re facere executionē, si tamen à principali possit haberi quod debetur. Principi, non debet fieri executio super ipsa re quādo in alterius dominium cessit, vt colligitur ex authentica, Hoc si debitor. Co. De pignorib. & hypoth.

28 **D**I C O Secundò: Etiam si vectigal debitum sit pars aliqua mercium, v. g. decima aut vigesima, non obligabitur tamen emptor in conscientia ad præstationem vectigalis, quā-

uis sciat venditorem non persoluisse, modo defraudationis non fuerit simul causa Ita Mald. dub. 15. cū Molina Traçt. 2. disp. 675. Bonac. sup. n. 10. & alij nonnulli contra Syl. uest. V. gabella 3. n. 18. in fine.

Probatur, quia onus soluendi vectigalis non incumbit emptori per se, vt supponitur, sed venditori qui merces tales adducit & vendit: hic enim iubetur decimam aut vigesimam præstare: neque onus hoc tributi illius soluendi est propriè reale quasi res ipsa deberet, sed personale, efficiens tantum & obligans personam vendentis: ergò non transit onus in emptorem, nec ipse tenetur ad eius præstationem. Declaratur, quia illa pars decima aut vigesima antequam sit separata & tradita non magis ad Principem pertinet, quam res vendita & nondum tradita ad ipsum emptorem: atqui si talis res secundo vendatur, huic de factò tradatur, acquirit hic eius dominium, & non tenetur priori emptori eam restituere, qui retinet actionem tantum in venditorem, vt patet l. quoties C. De rei vindicatione: ergò neque emptor huiusmodi mercium tenebitur Principi.

Potest tamen onus illud dici impropiè reale quatenus solutio non pecuniã, sed aliquã parte mercium præstari debet: Verum non idèd adhæreret rei, vt cum illa transeat, sed manet apud venditorem, sic tamen vt res contraxerit obligationem hypothecę, vt circa præcedentem conclusionem diximus.

DVBIVM IX.

Vtrum si Princeps alicui debeat, qui ab eo non possit aliter obtinere solutionem; an liceat huic defraudando vectigal sibi satisfacere via cōpensationis?

RESPONDEO & DICO Primò: Si vectigal non sit alteri elocatum, sed Princeps per suos ministros curet immediate sibi colligi, tunc compensatio huiusmodi erit licita seruatis regulis in eiusmodi compensationibus seruandis: de quibus supra egimus.

DI C O Secundò: Etiam si vectigal alteri sit elocatum qui certam pecunię summam Principi pendat, vt totum emolumentum vectigalis ipse percipiat, nihilominus compensatio ex multorum sententia non est illicita, quando aliter solutio nō potest haberi. Ita Syluest. V. gabella 3. quæst. 9. Nauarrus lib. 3. Conf. 1. n. 244. Mald. dub. 16. Petrus Nauarra lib. 3. cap. 1. n. 247. Vasquez supra §. 3. dub. 3. n. 37. Bonac. supra n. 12. & alij apud ipsum citati.

R r iij

Proba-

Probari autem potest, quia totum ius quod conductor acquirit, pendet à iure principis, nihil enim videtur esse aliud quàm facultas exequendi ius illud quod princeps per totum annum singulis occasionibus habet: effectus autem assidue ab aliqua causa dependens, nõ potest habere maiorem vim, quam habeat ipsa causa: ergo conductor non potest habere plus iuris ad exigendum à me vectigal, quàm princeps eo tempore in me habeat, neque ipsi conductori plus sim obligatus quàm principi; quare cum ratione iuris quod ego vicissim in principem habeo quasi elidatur ius eius secundum ra-

tionem compensationis: consequens est, quod non possit aliquod ius exigendi à me vectigal, transferre in conductorem.

Huc potest accedere quod ob tales, aut similes causas vel etiam fraudes soleant conductores minoris ordinariè conducere, quàm vectigal valeret si exactissimè omnia soluerentur, ut notat Bonacina supra: unde non accipiunt inde damnum: non tamen ideò excusantur defraudatores qui non habent iustam causam vectigalis retinendi, nisi aliunde vectigal esset iniquum: nam si soluerent omnes prout tenentur, iam plus elocarentur, & plus principi valeret.

C A P V T T E R T I V M,

De Beneficijs Ecclesiasticis.

D V B I V M P R I M V M.

Quid sit Beneficium Ecclesiasticum, & de eius divisionibus.

O B S E R V A N D V M est circa beneficium Ecclesiasticum posse quatuor considerari, quæ in illo aut cum illo solent concurrere. Vnum, est fructus aliquis temporalis qui percipitur ex bonis Ecclesiæ. Alterum est exercitiū functionis alicuius spiritualis in aliqua Ecclesia. Tertium est, ius percipiendi fructum temporalem ex bonis Ecclesiasticis. Quartum est, auctoritas seu potestas exercendi functionem seu ministerium aliquod in Ecclesia simul cū obligatione idem præstandi.

His præmissis solet à multis statui principis quasi ratio beneficij in iure illo percipiendi prouentum temporalem ex bonis Ecclesiasticis; unde per illud in recto, definiunt hoc aut simili modò, ut dicant esse ius perpetuum auctoritate Ecclesiæ constitutum percipiendi certos fructus ad sustentationem, habens sibi annexum officium spirituale. Indicant Syluest. V. Beneficium r. n. r. Innoc. & Hostius ad Cap. Relatum 9. De præb. & sic penè in terminis describunt Mald. tract. 9. cap. 2. dub. 1. & Less. lib. 2. cap. 34. dub. 1. Tolet. lib. 5. cap. 76. & Garcias in tract. De beneficijs. 1. p. c. 2. n. 2. Dicitur autè ius perpetuum duplici ratione:

Primò, Quia est instar census perpetui qui eū domino suo, aut quasi domino non extinguitur, sed post ipsum manet quasi superstes penes Ecclesiam: quare licet Pontifex alicui daret ius ex certis Ecclesiæ bonis percipiendi fructus aliquos pro sustentatione propter officium spirituale ad quod exhi-

bendum eum obligaret, sed institueret tantum ad vitam eius, non haberet ius illud tali competens, rationem beneficij.

Secundò, Dicitur etià ius perpetuum, quia ita est constitutum ut irreuocabiliter sit illius cui confertur, sic ut ad placitum conferentis non possit ab eo auferri: & hinc vicariæ manuales quæ ad voluntatem conferentis auferuntur, dicuntur non esse beneficia iuxta Nauarr. Consil. 9. De officio ordinand. n. 27. De præb. apud Garc. tract. De benef. 1. p. c. 2. n. 76. Quamuis si officium ipsum esset perpetuum in Ecclesia, & haberet ius percipiendi fructum aliquem sibi perpetuo annexum non viderentur multum à ratione beneficij deficere: unde admittit Garcias quod possunt habere rationem beneficij quando instituuntur auctoritate Episcopi. Et ideò prior ista perpetuitas est magis de essetia beneficij, quàm posterior.

Dicitur ius auctoritate Ecclesiæ constitutum: quia in primis seculares etiam principes non possunt censum seu ius percipiendi certos prouentus ex bonis Ecclesiasticis instituere aut ordinare. Deinde quamuis ex bonis suis, propter aliquod spirituale ministerium velint constituere censum, non tamen sortiuntur rationem beneficij, nisi auctoritate Ecclesiastica confirmetur, ut deducunt DD. ex Capit. Ad hæc: De religiosis domibus: Capit. Cum Laici, & Capit. Nobis, De iure patronatus. Item Capitulo Nullus sacerdos in Ecclesia, De consecratione distinct. 1. Et ratio est, quia beneficium non tantum dicit ius percipiendi fructum temporalem cum respectu ad ministerium spirituale, ut est in obligatione, cui debet satisfacere illius iuris possessor, sed etiam cum respectu ad illud, ut habet rationem alicuius potestatis seu facultatis ob eundem talem functionem in Ecclesia.

Et pro-

Et propterea simplices fundaciones Missarum, tamen si fundator redditus perpetuos constituat, & velit Sacerdotem semel assumptum contineri ad vitam in Missis illis celebrandis, non sunt tamen beneficia, quia ex eo non acquirit Sacerdos facultatem seu auctoritatem celebrandi, aut faciendi officium in Ecclesia, sed debet hoc quasi gratiosè à superioribus concedi: secus quando est beneficium Ecclesie; iam verò nulli sæculares per se possunt dare vel annexere quibuscumque iuribus à se institutis istam facultatem seu potestatem exercendi functionem spirituales in Ecclesia.

Dicitur quoque, Ad sustentationem, quia ius illud ad fructus temporales non datur propriè per modum mercedis pro officio quod exercet beneficiatus (mercedem enim propriè à Deo expectamus in cælis) sed datur in vitæ sustentationem seruientibus Deo gratis ex animo, suamque operam certis Ecclesijs obligantibus.

Cæterum, & si valdè communiter beneficium sic describatur, quasi principaliter & in recto sit tale ius percipiendi fructus certos, tamen magis propriè & melius videretur mihi dici, quod sit ipsum ius perpetuum ministrandi in Ecclesia habens annexum ius percipiendi fructum temporalem ex bonis Ecclesie ad sustentationem.

Sic enim evidentiùs in primis constat, quomodo collatio beneficij, aut institutio in beneficium, nunquam possint competere laicis, neque consuetudine, aut præscriptione possint vnquam illud acquirere, vt potè, cuius omnino existunt incapaces: quia collatio iuris in se spiritualis, siue institutio in tale ius, essentialiter est dependens à potestate spirituali quæ in laicos non cadit.

Secundò, quia sic magis apparet quare nullus sæcularis possit erigere aut instituere aliquod beneficium, nisi Ecclesia aut Ecclesiarum Prælati illud confirmet & approbent.

Tertiò, quamuis genericum nomen beneficij videri possit magis sonare ius percipiendi fructus, quatenus magis homines attendunt ad fructum temporalem tanquam bonum suum, quam ad potestatem spirituales & officium, ideoque arbitrari videantur plus gratiæ sibi præstari ratione illius iuris ad prouentus, quam ratione officij & potestatis: idque eo magis; quia etiam viri docti in hoc videntur tantum considerare obligationem, non autem ipsam facultatem & auctoritatem exercendi functionem spirituales; tamen ipsa nomina beneficiorum specifica, vt Episcopatus, Pastoratus, Abbatia, Præpositura, & similia important magis notionem & ratione officij quam iuris ad fructus temporales ex bonis Ecclesie.

Accedit denique quod sic etiam manife-

stius à beneficij ratione remoueantur pensiones Ecclesiasticæ, etiam illæ quæ instituerentur per modum iuris perpetui super aliquo monasterio, vel Ecclesia, aut alijs bonis Ecclesie, quæ defuncto vno pensionario, deferrentur alteri, etiam si id quoque cum aliquo onere spirituali feret: v.g. legendi septem Psalmos quotidie, aut legendi Rosarium. Quales pensiones videntur esse iura illa ad quosdam fructus ex aliquibus bonis Ecclesie, quæ vocantur communiter Præstimonialia seu Præstimonialia portiones, quia scilicet eiusmodi pensiones qualescumque non habent annexam potestatem exercendi officij aut ministerij spiritualis in aliqua Ecclesia. Vnde Ioannes Medina De oratione quæst. 7. Corduba in Summa q. 186. puncto 3. Rebuff. De pacificis possessionib. 105: & 106. aliàs 90. & 91. cum pluribus alijs, quos citat Garcias Tract. De beneficijs 1. p. cap. 2. n. 118. docent præstimonialia non esse beneficia, quamuis ipse oppositum teneat, vnde addit quod in expectatiua ad beneficium simplex, aut ad beneficium cum cura vel sine cura comprehenderetur de iure præstimonium, nisi ex consuetudine loci & modo ibi loquendi, nomine beneficij talis non soleat comprehendi præstimonium, quando specialiter non nuncupatur. Verùm ratio eius ob quam refert inter beneficia non videtur valde solida. Cæterum vide Suarez tom. 1. De relig. lib. 4. cap. 24. vbi indicat sic de notione & ratione beneficij sentiendum, sicuti nos eam modo explicuimus.

Quod ad diuisiones attinet, diuiditur beneficium in primis in beneficium sæculare, & in beneficium regulare. Ita tradunt DD. cõmun. Regulare dicitur, quod regularibus seu religiosis est adstrictum, siue per fundationem, siue per superiorum Ecclesie constitutionem, siue etiam per legitimam consuetudinem & præscriptionem: quæ absoluitur quando per quadraginta annos beneficium aliquod tanquam regulare fuit bona fide possessum: per præscriptionem enim potest ex sæculari fieri regulare, sicuti & è contra, vt tradit Glossa in Capitulum De beneficio; de præbendis in sexto: quod & colligi potest ex eodem Capitulo citato.

Solent regularia aliquando commendari sæcularibus, (vt loquuntur Canones) sine propriè conditionis mutatione: de cuiusmodi commendis fit mentio causa 21. quæst. 1. Capitulo Qui plures: & de electione in sexto Capitulo Nemo deinceps. Sæculare dicitur quod Clericis sæcularibus cedit. Præsumitur autem beneficium in dubio esse sæculare, vt tradit Rebuffus & ex eo Malderus Tractatu 9. cap. 2. dub. 1. Garcias Tractatu De beneficijs tom. 2. parte 7. cap. 10. & alij.

Quod si quis seculare habens beneficium emittat professionem religiosam in ordine approbato, siue explicitè siue implicitè (quæ validè fiebat stando in iure antiquo, etiam antè finitum annum probationis) hoc ipso vacat beneficium, & alteri potest conferri. Imò, quando euidenter constat, quod quis religionem ingressus voluerit mutare absolute vitam, vt si voto se adstrinxerit, quod amplectetur vitam monasticam, hoc ipso quoque iure Canonico potest beneficium eius alteri dari, etiam infra annum probationis, tametsi neque explicitè, neque implicitè fuerit adhuc professus. Patent hæc ex Capitulo Beneficium, de regularibus & transuentibus ad religionem in sexto: quod etiam in hunc sensum exponit Suarez tomo 2. De virtute & statu religionis libro 1. De essentia & honestate voti cap. 2. vbi sic scribit: Igitur in eo casu (quem scilicet iam posuimus) voluit Pontifex, vt etiam astè professionem & solemne votum, posset quis priuari beneficio. Non tamen quilibet religionem ingressus præsumitur sic voluisse absolute mutare vitam, sed potius experiri an sibi conueniat; nisi clara probatione, vel competentibus inditijs ostendatur, vt habetur Capitulo Non solum, tit. citato in sexto.

Iure autem nouo Concilii Tridentini constitutum est, quod nulla ipsius nouitij renuntiatio, aut obligatio etiam cum iuramento, vel in fauorem cuiuscumque causæ piæ facta valeat, nisi cum licentia Episcopi, aut eius vicarij fiat intra duos menses proximos ante professionem, ac non aliàs intelligatur effectum suum sortiri, nisi secuta professione, vt constat ex ff. 25. De regularibus & monialibus cap. 16.

Quam constitutionem docent Maiolus De irregul. lib. 3. cap. 6. nu. 2. Flamin. Parisiensis, & alij, etiam comprehendere renuntiationem seu resignationem beneficiorum, ita scilicet quod Nouitius intra annum probationis non possit renuntiare beneficio, quinimo facta renuntiatio nõ teneat: quamuis Garcias De beneficijs tom. 2. p. 11. cap. 9. opinetur non extendi ad beneficia, sed tantum prohiberi renuntiationem aut obligationem bonorum temporalium, sed minus probabiliter vt apparet, quia sermo Concilij est generalis dum dicit nulla renuntiatio, & ratio Constitutionis quam Concil. in fine Capituli indicat, videl. ne occasione alicuius renuntiationis factæ, discedere non posset ob defectum mediorum quibus in seculo viueret, æquè militat in renuntiatione beneficij, atque in renuntiatione bonorum patrimonialium vel aliorum temporalium. Porro si intra annum probationis non possit quis renuntiare beneficio, benè deducit itaque Suarez tomo 3. De religione, lib. 5. cap. 16. nu. 12. etiam nunc intra annum Noui-

tatus non vacare beneficium ingressi religionem, siue ipsius Nouitij, quantumcumque constaret, quod voluisset mutare absolute vitam.

Quæret hac occasione aliquis, Quid dicendum sit de beneficijs Clericorum Societatis I E S V si quæ habeant, quando emittunt in Societate vota tria simplicia, vtum per hoc vacent de facto? Potest enim videri quod non, quia Concil. non vult etiam ipsas resignationes Nouitij sortiri effectum, nisi secuta professione, quandoquidem igitur isti nondum fecerint professionem, apparet quod non debeant dici priuari, aut excidisse beneficijs suis.

Respondetur, in primis Ius illud nouum Concilij Tridentini De Nouitijs non afficere Clericos Societatis qui in ea emiserunt 3. vota simplicia, idque ex pluribus causis.

Primo, Quia à statu Nouitiorum transierunt in ordinem religiosorum, & per illam emissionem votorum cum adiunctis, efficiuntur veri & propriè dicti religiosi, vt Gregorius XIII. in Bulla quadam quæ incipit Ascendente Domino, declarauit. Vnde existimo illam votorum emissionem cum obligatione qua se obstringunt Societati, mereri & obtinere rationem veræ & propriæ dictæ professionis religiosæ, licet non in gradu perfectissimo, quia in eadem Societate superest alia facienda, vbi abdicant dominium bonorum temporalium, & ipsa Societas quoque professionem hanc facientibus (quæ apud illos quasi per anthonomasiam simpliciter & absolute vocari solet professio) sese obstringit. Concilium autem disponit tantum de Nouitijs in aliqua religione, non de religiosis.

Secundò, Quia dispositionis ratio in illis cessat, ex quo enim illi simul cum istorum votorum emissionem, sese simpliciter in perpetuum obligant Societati, ita vt habeantur & sint Apostatæ si sua voluntate illam deserant, non habet incommodum, quod eis tollatur occasio, quâ facilis abire & respicere retrò possent: quandoquidem nunc amplius eis non liceat recedere.

Tertio, Quia ipsum Concilium satis declarat se sub illa constitutione non comprehendere clericos Societatis, quando subiungit: Per hæc tamen sancta Synodus non intendit aliquid innouare aut prohibere quin religio clericorum Societatis I E S V iuxta primum eorum institutum à sancta Sede Apostolica approbatum, Domino, & eius Ecclesiæ seruire possint.

Hinc addo, & Respondeo secundò, Quod in illis adhuc militat Constitutio Capituli Beneficium suprâ citati, etiam quoad illam partem quâ disponit beneficium eius qui religionem ingressus est, posse conferri alteri, quando constat quod voluerit mutare

mutare absolutè vitam: quia in primis euidenter de ipsis constare quod absolutè uoluerint vitam mutare, inficiari nemo potest, cum totaliter sese obligauerint, etiã professionem ultimam siue absolutam facere ad uoluntatem Superiorum: ita ut suæ potestatis non sint, ut non mutant vitam. Deinde ratio, ob quam Pontifex id statuerit quod Beneficium talis possit conferri alteri, hæc est, ne scilicet illius occasione fortasse negligeret aut præuaricaretur quam sibi imposuit obligationem dum sic uoluerit mutare absolutè vitam: & de qua uoluntate sufficienter Ecclesiæ constat, ut supponitur, quæ uel maximè habet quoque locum in illis qui emittunt illa tria uota in Societate, ut per se euidenter est.

Accedit alia, quod retinendo beneficia facerent præiudicium Ecclesijs: quã de re sollicitus Pontifex in Capit. citato Beneficium, statuit, ut si nouitius beneficium retineat, curetur officium per alium fieri, satis indicans non simul consistere statum aut quasi statum religionis, cum exercitio officij incumbentis beneficijs sæcularibus.

6 Neque ex Titulo iam explicato solo possunt de facto beneficia eorum qui emittunt simplicia uota in Societate, alijs conferri, sed etiam quia emittentes uota illa in Societate, eique sese in perpetuum obligantes efficiuntur veri regulares seu religiosi; sæcularia autem beneficia sæcularibus, & regularibus regularia cedere & conferri debent iuxta Conc. Tridentinum ff. 14. c. 10. Ne uestem linq, lanãque contextam (ut loquitur Concilium) induant, quod lege antiquã in figurã erat prohibitum: atque adeo vacant de facto, quia faciunt professionem religiosam, ut antè indicauimus: & declaratur, quia ratio veri & propriè dicti religiosi, ut ipsi sunt, essentialem uidetur dicere ordinem ad professionem religiosam tanquam formam efficientem qua fiat religiosus, quãuis non parem dicat ordinem ad solemnitatem uotorum: iuxta Capitulum autem Beneficium, potest beneficium eius alteri conferri qui ingressus religionem fecerit professionem. Neque uerò distingit Pontifex, an per uota solemnia, an per simplicia, quia militat eadem ratio, siue vno, siue alio modo sint facti regulares seu religiosi, & hæc quidem secundum ius commune, tum nouum, tum antiquum ita uidentur se habere.

7 Sed opponet aliquis, Quãuis ista sic se haberent de iure communi, tamen non uidentur militare in his Religiosis Societatis, quia etiam de iure communi nullus religiosorum potest habere in particulari dominium alicuius rei temporalis, tamen certum est, quod huiusmodi Religiosi Societatis per dispensationem super iure communi, siue per particularem contrariam dispositionem factam

& confirmatam à Pontificibus, possint retinere dominium bonorum suorum patrimonialium seu temporalium; ergò apparet dicendum, quod possint etiam retinere beneficia sæcularia.

Respondetur, Negando Conseq. Quia cum ex alijs rationibus & iuribus regulares amittant dominium bonorum temporalium, & ex alijs contingat beneficia eorum sæcularia vacare, non sequitur si super vno sit aliter dispositum in aliquibus, quod idcirco etiam super alio debeat ceteri aliter dispositum esse: præsertim cum ex eo quod retineant dominium bonorum temporalium, nullum accedat incommodum Ecclesiæ, ex altero autem, quod apud eos manerent beneficia sæcularia, ad plurimos frequenter annos, magna obuentura essent Ecclesiæ incommoda; quandoquidem Rectores beneficiorum alijs subiecti ad nutum non possent debita ministeria Ecclesijs exhibere.

8 Alio modo diuiduntur beneficia in beneficia maiora, & in minora: cuius distinctionis fit mentio in Capit. Maioribus De præbendis, & in Capitulo Tua nobis, de uerborum significatione.

Maiora censentur Abbatia, Episcopatus, Archiepiscopatus, & omnia quæ his digniora sunt, reliqua autem dici possunt minora: inter quæ tamen aliqua dicuntur dignitates, ut quæ aliquam præminentiam habent cum iurisdictione, ut ex Rebuffo notat Malderus supra: quamuis aliqui dignitates extendant latius, scilicet ad omnia illa quæ in Ecclesia habent aliquam prærogatiuam, quamuis sine iurisdictione: uerum in talibus nominibus attendenda est Ecclesiarum consuetudo, & modus loquendi aut æstimandi; neque enim omnia eiusdem quasi rationis beneficia quæ in vna Ecclesia honorantur ut dignitates, censentur etiam dignitates in alijs Ecclesijs. Vide Sylu. V. Dignitas.

Tertia denique assignatur beneficiorum diuisio; iuxta quam dicuntur quædam Patronata, alia non Patronata: ista sunt quæ habent patronum cuius sit præsentare nouum Rectorem instituendum quando vacant: hæc uerò sunt illa quæ liberæ Collationis existunt, neque patroni ius admittunt.

DVBIVM II.

Quid sit Patronatus in hac materia, & quotuplex?

9 Respondetur, Patronatus hic est ius siue auctoritas præsentandi nouum Rectorem instituendum ad beneficium vacans, ita D. Thomas in 4. distinctione 25. quæst. 3. art. 2. Sylu. V. Ius patronatus, nu. 1. & alij quos citat. Antoninus 3. par. tit. 12. cap. 12. dicitur

dicitur ad beneficium vacans; quia quamdiu non vacat non subsistit præsentatio, estque omnino irrita antè facta vt docet DD. communiter, quia est contra bonos mores quatenus præbet occasionem captandæ mortis, vt colligitur ex Capitulo Nulli, de concessione præbendæ: vocatur autem hoc ius aliquando etiam ius aduocationis, vt patet ex Cap. citato, & ex Cap. Clerici, de iure patronatus.

Obseruandum itaque hic est, quod plurimum discriminis sit inter hoc ius præsentandi ad beneficium, & inter ius conferendi beneficium, aut etiam instituendi in beneficio, aut in eo confirmandi, sicuti etiam inter collationem siue institutionem, & inter præsentationem: Collatio enim, & institutio per se dant primario & directè ius ad officium sacrum siue spirituale in Ecclesia obtinendū (quod ius communi nomine titulus appellari solet) secundario & concomitanter tribuunt etiam ius ad certos prouentus temporales percipiendos, qui videlicet tali titulo officij spiritualis obligati & debiti sunt. Beneficium enim Ecclesiasticum in proprietate loquendo, non aliud est quàm ius perpetuum obtinendi certum munus spirituale in Ecclesia, & recipiendi annuos fructus pro ministerio, ita vt inter illa duo, primum & principale sit titulus, vti intelligi potest ex ijs quæ diximus dub. præcedenti n. 2. & patet ex eo quod non distinguantur beneficia ex qualitate, aut quantitate, vel modo redditus, sed ex titulis, quibus reditus sunt affecti siue obligati: vt docet Suarez in Opere De virtute & statu Religionis lib. 4. cap. 24. ex Cap. 1. De Ecclesijs ædificandis, & ex Cap. 1. causa 13. quæst. 1. Præsentatio verò ad beneficium (qui proprius actus est patronatus, vt habetur ex Conc. Trident. sess. 25. cap. 9.) parat tantum viam ad beneficium, tribuendo ius aliquod ad rem: non autem confert ius in re: Azorius p. 2. lib. 6. cap. 19. Syluest. V. Ius patronatus quæst. 5. Canonistæ Cap. Quanto D. Iudicijs, & plures apud Gomez in Reg. De Trienniali possessione.

Ex quibus etiam sequitur hoc discrimen, quod Institutio, siue Confirmatio, & Collatio beneficij sit actus per se spiritualis, & omnino dependens à potestate spirituali, quæ in solis Ecclesiæ præpositis principaliter & per se residet, vt potè qui soli à Christo eam immediatè vel mediatè accipiunt, quia non possunt officia spiritualia Ecclesiæ ordinari, distribui, conferri, nisi ab ijs, quos posuit Spiritus. Episcopos regere Ecclesiam Dei. Quæ autem sit differentia inter Collationem, Institutionem & Confirmationem constat ex dicendis dub. sequenti. Præsentatio autem non sit actus spiritualis ex parte principij sui, neque ex spirituali po-

testate proximè dependens. Hinc ius patronatus non est quoque secundum se simpliciter spirituale, sed tum à Theologis, tum à Canonistis reponitur inter annexa spiritualibus: Capit. De iure, De iure patronatus, & Cap. De iudicijs, ibidemque Glossa.

Vnde etiam duplex statuitur: aliud Laicale, & aliud Ecclesiasticum. Vt patet ex Cap. vnico De iure patronatus in 6. & extra, Cap. Cum autem eodem tit. Laicale est, quod cadere potest in personam laicam etiam retinentem qualitatem personæ laicæ: quale acquiritur fundando Ecclesiam, vel eam dotando, vel beneficium erigendo ex suo patrimonio, vel quasi patrimonio, ita Canonibus disponentibus aliquando etiam ex purâ & merâ liberali Ecclesiæ concessione, quâ Imperatoribus, Regibus, alijsque Principibus viris vult gratificari, vt eos ad Christianam Religionem colendam, & propugnandam habeat arctius colligatos.

Hoc itaque ius patronatus laicalis non tantum personis laicis, sed etiam personis Ecclesiasticis competere potest: quando vel ex suis patrimonialibus ista præstant, vel parètes illa fecerint à quibus in eos ius illud deriuatur, siue etiam, quia in causam alicuius horum successerint.

Quod si donatione, testamento, vel alia ratione contingat hoc ius transferri in Ecclesiam, in Capitulum, in Monasterium, vel annexi alicui dignitati Ecclesiasticæ, aut Beneficio, v.g. Præposituræ, Decanatus &c. tunc efficitur patronus ecclesiasticus. Vt docet Couarr. qq. practicarum cap. 36. n. 5. cum multis quos citat: & colligitur ex Capitulo vnico §. vltimo De iure patronatus in sexto. Vnde ius præsentandi ad Ecclesiam quod habet, quis in qualitate præpositi, aut Abbatis, aut Episcopi est ius Ecclesiasticum, tametsi Ecclesia ab origine esset fundata à viro sæculari ex bonis patrimonialibus, vt tradit quoque Glossa ad Clementinam 2. De iure patronatus, & alij communiter. Patronatus itaque Ecclesiasticus est ius præsentandi quod competit alicui, vel ex eo quod ex bonis Ecclesiasticis, siue ex pecunia ex bonis Ecclesiæ percepta fundauit aut extruxit Ecclesiam, vel quod habetur ratione dignitatis, aut beneficij Ecclesiastici.

Neutrum autem ius per se vendibile est, ne Laicum quidem, propter ordinem ad rem spiritualem: vendi tamen hoc poterit venditione vniuersitatis, vt loquuntur Iurisperiti in qua comprehendatur, vt puta cum venditione hæreditatis, castri, aut prædij, quibus ius patronatus adhæret: non potest tamen propter ius illud pluri vendi ipsa vniuersitas cum qua venditur.

Transit quoque hoc ius ad patroni hæredes: & titulo donationis potest in alium transferri

transferri accedente tamen Episcopi approbatione si donatarius sit sæcularis seu laicus.

Differunt autem illa iura Primò, Quod habenti ius laicale currat tantum quadrimestre quo possit præsentare; habenti autem ecclesiasticum currat semestre: vt patet ex citato Capitulo vnico De iure patronatus in sexto: Si tamen laicus haberet compatronum ecclesiasticum habebit tunc etiam semestre, vt docet Sylu. V. Ius patronatus n. 6. Ignorantia autem non currit hoc tempus quando est ignorantia probabilis, vt cum Syluestro tenent plerique alij; & colligi potest ex capitulo, Quia diuersitatem De concessione præbendæ; meritò enim censi hic debet eadem esse ratio quæ collationis.

Differunt Secundò, Quod patronus ecclesiasticus si præsentet indignum, pro ista vice excidat iure præsentandi, & collator possit liberè conferre, vt docet Glossa ad Capitulum Cum vos, §. Minus idoneæ De officio ordinand.

Laicus autem non excidat, sed possit præsentare alterum siue secundum: rursum quod laicus præsentato iam vno digno possit etiam secundum præsentare cui Episcopus siue qui ius instituendi habet, possit priori præterito, si velit beneficium conferre, vt colligitur ex Capit. Cum autem De iure patronatus: quod in patrono ecclesiastico non habet locum; quia qui prior est tempore, potior hic censetur iure, vt habetur Capitulo iam citato.

II Potest tamen patronus ecclesiasticus plures ad regendam Ecclesiam parochialem nominare coram deputatis examinadoribus, cum quibus nominatis possunt etiam alij se examini offerre, vt de cuiuslibet ætate, moribus, & sufficientia fiat diligens inquisitio prout præscribit Concil. Trident. ss. 24. c. 18. De reformatione; sed ista nominatio non habet rationem præsentationis, nam post examen demum debet patronus quem ex iudicatis per examinadores idoneis, ipse iudicauerit digniorem præsentare Episcopo instituendum, si ad Episcopum spectet institutio, aut si ad alium institutio spectet, debet patronus ecclesiasticus præsentare illum quem ipse Episcopus ex idoneis reperiis, iudicauerit digniorem, vt disertè constituit Concilium Tridentinum loco citato: Quæ saluberrima Instituta cum magno malo ecclesiarum, & detrimento salutis animarum in multis locis nimis negliguntur.

DVBIVM III.

Vtrum Pontifex possit derogare Iuri Patronatus, & conferre beneficia non presentatis?

RESPONDEO & DICO Primò: Simpliciter agnoscere oportet auctoritatem & potestatem Summi Pontificis in omnia Iura Patronatus cuiuscumque generis sint, etiam laicorum, sic vt possit validè & iustè in casu derogare. Est communis Canonist. sententia in c. 2. De præb. & dign. in 6. quos plures citat Couar. & sequitur l. pract. qq. c. 36. & Azorius p. 2. l. 6. cap. 23. Estque conformis certissimo Theologorum principio, quo agnoscitur Summus Pontifex tanquam Christi Vicarius & vniuersalis Ecclesiæ Præpositus, habere potestatem ordinandi inferiora omnia conuenientibus modis in hominum beatitudinem & finem supernaturalem, Spiritualia quidem directè & simpliciter, Temporalia autem indirectè, in quantum videlicet communis necessitas Ecclesiæ & salus animarum postulant, quod aliquam circa hæc adhibeat dispositionem.

DI C O Secundò: Non eadem tamen & par omninò est hæc potestas circa omnia Iura Patronatus: sed directam & absolutam habet in ea quæ sunt Patronatus ecclesiastici: non ita directam & absolutam in ea quæ sunt Patronatus laici, saltem quando nata sunt ex fundatione, ædificatione aut dotatione Ecclesiæ à laicis, factis.

Ratio prioris partis est, Quia pendet Patronatus ecclesiasticus semper ex aliquo titulo spirituali, ratione cuius tam ipsa persona quæ est Patronus, quam Ius eius, plenissimè & directissimè subiiciuntur iurisdictioni & dispositioni Summi Sacerdotis penes quem est vniuersalis potestas administrandi Ecclesiam, & disponendi de omnibus officijs & titulis ecclesiasticis, & proinde de Iuribus quæ hisce titulis sunt annexa, ita vt possit ea separare à talibus titulis, possit quoque tanquam vniuersalis Administrator per se illa dispensare. C. Licet de præb. in 6. & in Clem. 1. ad finem vt lite pendente. Si enim Episcoporum omnium iurisdictione in ipsorum subditos possit extendere & restringere, quidni & alia iura & prærogatiuas titulis dignitatum ecclesiasticarum annexa? Hinc potest Pontifex, atque aded censetur derogare Iuri patroni ecclesiastici per simplicem Collationem beneficii quam facit non præuia præsentatione, etiam non addendo clausulam derogatoriam, vt tradunt DD. ad Cap. 2. De præbendis.

Ratio posterioris est, Quia Ius Patronatus laici non similiter ex titulo spirituali dependet, sed proprio quasi dominio à personis sæcularibus possidetur, & ex fine tantum habet quod sit spiritualibus annexum, vt supra notauimus: In huiusmodi autem personarum iura & dominia non ita directè se extendit Pontificia potestas, sicut in iura ecclesiasticorum potissimum quæ titulo spirituali

cis com-

eis competunt. Colligitur ex Cap. Monasterium 16. qu. 7. in quo dicitur Monasteria vel Oratoria canonicè constructa à dominio Constructoris alienari non debere, quoad Ius videlicet quod Constructor de consensu Ecclesiæ, & quasi ex pacto sibi in illa reseruauit: vbi bene notandum, dici, non debere alienari à dominio Constructoris: hoc ipso enim agnoscitur Constructori aliquod ius & dominium in Ecclesiâ illam competere: & non ex fauore solo & gratia habere facultatem presentandi: quia non dicitur, ipsum non debere illor fauore & gratiâ priuari. Cui conforme est quod scribit Driedo lib. 2. De Libert. Christiana cap. 2. Potuerunt principes (inquit) dotando Ecclesiâ, partem dominij retinere in huiusmodi bonis, & eatenus debent ecclesiastici principibus rationem reddere, quatenus in illis donatis, potestatem sibi retinuerunt. Zoto quoque De Iustit. & Iure lib. 3. qu. 6. satis innuit patronum qui de proprijs bonis Sacerdotium creat (vt ipse loquitur) dominum esse iuris presentandi ad illud, atque adeò liberius posse quemlibet, quem maluerit, presentare, quam Pontifex potest beneficia cui voluerit conferre: Vnde ius illud hæreditaria successione transit in posteros & hæredes: Glossa in c. filijs. 16. qu. 7. Azorius p. 2. l. 6. c. 20. & Abbas in c. 1. De Iure Patronatus, ibidem Gloss. communi consensu approbata.

14 Vnde etiam ex eodem fundamento, scilicet quia patroni laici non titulo ecclesiastico, sed quasi proprio dominio & titulo oneroso ius illud possident, procedere videtur quod quæcumque reseruaciones beneficiorum per Canones vel Regulas Cancellariæ à Summis Pontificibus factæ non comprehendant beneficia quæ ex fundatione ad Patronorum laicorum presentationem pertinent. Hinc non impeditur patronus à sua presentacione etiam si contingat beneficium vacare apud Sanctam Sedem: Ioannes Monachus & alij in Cap. Licet de præb. in 6. Cardin. in Cap. Præterea de iure patronatus. Felis. in Cap. Nihil de præscrip. Falcon. de reseruat. quæst. 3. & Couarr. qq. pract. quæst. 3. in princip.

Imò ne quidẽ comprehenderetur, etiam si in litteris Apostolicis poneretur hæc aut similis clausula, ad cuiuscumque patroni presentacionem pertineat vt ex Lambert. Tract. De Iure Patronatus l. 1. p. 3. quæst. 9. art. 2. Couar. suprâ cap. 36. & alijs, docet Azorius p. 2. l. 6. cap. 23. vbi dicit clausulam illam Cuiuscumque apponi, vt Papa significet se cuiuscumque patroni Iuri derogari; quia ecclesiastici patroni etiam multi sunt & diuersi ordinis. Quapropter etiam antiqui Canones cum minimo, quo fieri potuit, patronorum præiudicio, voluerunt emendari

mala si quæ occasione difficultatis inter patronos, contigisset Ecclesijs obuenerit, non autem faciliè ad priuationem aut derogationem iuris ipsorum volunt procedi. C. Quæcumq; Ecclesia, De Iure Patron. mandatur, vt Episcopus ab Ecclesia tollat reliquias, si patroni diffideant, nec velint eam sub vno presbitero procurari, & Cap. Si verò, eodem tit. conceditur Episcopo facultas instituendi personam idoneam quando patroni disceptant, ita tamen quod postea representetur ab eo qui ius euicerit.

Neque obstat Cap. Quoniam De iure patronatus, quod ab aliquibus hic opponitur, quasi ibi dicatur, quod tantum per tolerantiam Ecclesiæ fiat, quod patroni laici presentent, quia non habet cap. illud, Ecclesiam tolerasse patronos in potestate suâ, sed sustinuisse, (id est) tenuisse, defendisse in sua potestate: aut certè si quis de tolerantiam velit accipere, oportebit tunc intelligere de tolerantiam, quâ Ecclesia tolerauerat ab usum illius potestatis, cuius ibi fit mentio; Cui obuiando, præscribit Canon remedium. Alioquin certum est, Ecclesiam non necessitate extortâ, sed liberâ voluntate voluisse ita fundatoribus Ecclesiarum gratificari, & eiusmodi iuris priuilegio quasi ex contractu donare propter iustissimas rationes eam ad hoc mouentes.

Et hinc etiam fit, quod licet eiusmodi patronatus non possit laicis sine Ecclesiæ voluntate & auctoritate, obtingere, tamen non pro arbitrato & citra necessitatem aut propter commune bonum Ecclesiæ, debeat ius illud auferre vel mutare aut circa illud disponere in præiudicium patroni: quia quæ ex contractu aut quasi contractu & præsertim oneroso concessit, non potest nec debet Ecclesia citra necessitatem mutare: & contrarium facere esset contra grauitatem & constantiam Ecclesiæ atque adeo esset alienare fideles ab impendendis Ecclesiæ obsequijs, sumptibus, & fauoribus. Lessius lib. 2. cap. 34. dub. 9. Euerardi Consil. 58. n. 15. & 16. Innocent. ad Cap. Innotuit de elect. mandos. ad 16. Regul. Cancell. q. 7. num. 6. & alij.

His addo, quod etiam si in litteris Collationis expressè addatur hæc clausula derogatoria, Non obstante quod beneficium sit patronatus laici, tamen per hoc non censetur derogari iuri patronatus Regum, Ducum, aut Marchionum, si forsitan tales sint patroni illius beneficij, quia vt ipse derogetur, debet id ipsum exprimi iuxta Regulam Cancell. 41.

Imò etiam in casu, quo in litteris derogatur expressè iuri Imperatoris, Regis aut Principis ius Regale habentis (qualem Concil. Trid. sess. 25. c. 9. cum Regibus æquiparat) existimari merito posset id per sub & obreptio-

obreptionem à Sanctissimo extortum aut obtentum, quas non infrequenter primarij tum Ecclesiæ tū Reipub. Rectores & Principes multis grauioribus distracti, pati per ambientium artem & importunitatem solent.

Cuius rei argumentum esse in primis potest, quod hoc foret vti potestate absolutâ, quia secundum ordinariam siue spectando Canones, siue Regulas Cancellariæ, siue stylum Curie non solet iuri talium personarum derogare, atqui non consuevit nec debet Pontifex vti potestate absolutâ in præiudicium talium personarum, nisi magna Ecclesiæ vniuersalis necessitas, aut vtilitas id requireret: quæ proinde nisi simul exprimatur, videtur merito existimandum, quod ista derogatio sit sub & obreptitiè obtenta, vt v. g. forsitan Sanctissimo persuadendo per interuentionem familiarium, quod ipsi obsequia patrono præstiterint, quod ei sint accepti &c. quodque haud dubiè Sanctissimus rem non ingratiam patrono Principi præstabit, si eis conferat: quodque patronus facilè ratam & gratam collationem habebit, & sic per importunitatem & astutiam extorserint, quod petebant.

17 Petes, An beneficia ad patronum Laicum spectantia si vacauerint apud Sedem Apostolicam, ita à Cap. Licet sup. cit. eximantur, vt non solù patronus nominare seu præsentare ad ea Clericos possit, sed etiam ius instituendi ad locorum ordinarios pertineat. Respondetur; Auctor Glossæ in Reg. 40. Cancell. dicit nominationem quidem esse patronorum Laicorum, sed Institutionem Romano Pontifici reseruari: Quod tamen Couarr. lib. quæst. practic. cap. 36. num. 5. censet tantum locum habere in Episcopatibus, Abbatijs, & cæteris dignitatibus quæ Pontifici reseruantur per 2. & 3. Regul. Cancell. at in beneficijs minoribus ad patronos Laicos pertinentibus, & ius nominandi ad ipsos patronos spectare, & ius instituendi ad locorum ordinarios: quod etiam Azorius parte 2. lib. 6. cap. 36. quæst. 9. dicit esse probabilius, & vsurceptum.

18 Cæterum Episcopus siue Ordinarius non potest derogare Iuri Patroni, siue Laici siue Ecclesiastici, vt docet Garcias parte 5. cap. 9. num. 231. cum alijs, ex Capit. Decernimus causa 16. quæst. 7. Vnde si spretò patrono conferat beneficium, & patronus intra tempus sibi de iure competens præsentet, omnino collatio euanescit, & in irritum resoluitur: si tamen intra tempus neminem præstauerit, nec se opposuerit, collatio manebit valida, quia ius conferendi ad ordinarium deuolutum est. Garcias supra num. 232. cum multis quos citat: & additex Pute, idem habere locum in be-

neficio electiuo, vt non eligentibus seu non contradicentibus electoribus intra sex menses, prouisio ordinarij valeat: & sic refert tenuisse Rotam in vna Trident. Ratio autem est, quia nullitas siue inefficacia collationis talis est inducta in fauorem patroni, atque adeò ita demum est nulla, quando ille præsentare voluerit & iure suo frui. Hinc infert cum alijs Garcias nu. 239. quod patronus possit Ecclesiam seu beneficium cuius est patronus, recipere ab iplo Episcopo, licet seipsum præsentare non possit, & aliàs ad Episcopum tantum pertineat institutio, non collatio. Legatus verò de latere siue Nuntius cum potestate legati de latere, potest derogare patronatui Ecclesiastico, sed non Laicali, vt constat ex Cap. Cum dilectus De iure patroni: & Cap. Dilectus De officio delegati. Et docent ibidem Interpretes.

DVBIVM IV.

Vtrum sicuti Laicis competere potest, atque adeo pluribus competit ius presentandi ad Ecclesias & Ecclesiasticas dignitates & beneficia, sic quoque competere possit ius conferendi, aut instituen- di?

19 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Laici neque ex seculari sua qualicumque potestate; neque ex Iure Canonico, quouis colore habent vllum ius aut facultatem conferendi, aut instituendi in Ecclesiastica beneficia, quantumcumque etiam Ecclesiarum Fundatores & Dotatores extiterint: imò planè illius iuris sunt incapaces, sic vt in ipsis principaliter, & vt ita dicamus, auctoritatiuè residere nequeat. Ita communiter Doctores ad Capitulum Transmissæ, & Capitulum Præterea De iure patron. ad Capitulum Quisquis, & Capitulum Sacrosancta, De electione & ad Capitulum Messana 16. quæst. 7. & ibidem Capitulo Si quis Clericus: quod sic habet: Si quis Clericus vel Monachus vel Canonicus per Laicos Ecclesiam obtinuerit secundum Apostolorum Canones, & Antiocheni Concilium Decretum excommunicationi subiaceat. Ratio autem est, quia ius conferendi aut instituendi, absolutè ius, & potestas spiritualis est; qui

quia beneficium per se & in recto est titulus, siue potestas perpetua obeundi sacrum munus in Ecclesia Christi: Cuius potestatis proinde collatio essentialiter est dependens ab auctoritate spirituali, quæ in solis Ecclesiæ præpositis tanquam principalibus residet: quibus solis Christus immediatè, aut mediatè illam contulit, quia non possunt facultates obeundi sacra officia in Ecclesia dari, distribui, ordinari nisi ab illis, quos posuit Spiritus. Episcopos regere Ecclesiam Dei: ideoque ius conferendi illas, omnino est spirituale: non sic ius præsentandi, quia præsentatio parat tantum viam ad obtinendum beneficium, non autem dat beneficium: vnde ex præsentatione non accipit præsentatus ius aut potestatem exercendi aliquod officium sacrum in Ecclesia: Iuris autem spiritualis Laicos incapaces esse extra controuersiam est.

20. **D I C O** Secundò: Ex priuilegio tamen Apostolico Sæculares siue Laici possunt suo modo tum beneficia conferre, tum Episcopos & Archiepiscopos inuestire, imò & Summum Pontificem eligere. Driedol. 2. De lib. Christiana c. 2. §. vlt. Azor. parte 2. lib. 6. cap. 4. in fine, & constat ex Cap. Adrianus d. 63. vbi Adrianus Papa cū vniuersa Synodo 153. Episcoporum narratur eiusmodi potestatem concessisse Carolo Magno: cui priuilegio renuntiavit religiosè filius dicti Caroli Ludouicus, Cap. Ludouicus, eadem Dist. Simile quid potest concessit Leo Ottoni primo Regi Teuthonicorum, eiusque successoribus Regni Italiæ, Capit. In Synodo, ead. d. Sed tempore Henrici IV. abrogauit ex iustis causis Greg. VII. Addit & Azorius parte 2. lib. 5. cap. 2. Imò etiam scemina, inquit, ratione dignitatis vel muneris quod habet, obtinet ius in Clericos sibi subiectos ob Capellas vel Oratoria, quia ipsi dignitati subduntur, in quibus Capellis potest Clericos instituere, illis beneficia conferre, & citat Glossam & Abbatem De maioritate & obed.

21. Sed petet aliquis, quomodo igitur Laici dicti sunt eiusmodi iuris spiritualis incapaces, cum modò dicantur posse exercere actus iuris illius.

Respondetur, Quia etiam in casu priuilegij prædicti non est in ipsis potestas aliqua spiritualis aut spirituale ius, propriè loquendo, sed sunt tantummodo veluti animata instrumenta, aut quasi internuntij quibus committitur executio actuum illius potestatis, ita vt quæ faciunt, agant non in virtute quæ ipsis insit, sed in virtute & potestate eius qui eis commisit exercitium suæ potestatis, siue per singulare mandatum, siue per aliquam constitutionem generalem, & suam in omnibus adiungit auctoritatem, atque ita quasi applicant illi potestatem alterius ad

opus, non autem vtuntur potestate spirituali, quæ eis insit aut competat.

Hinc itaque quia ius collationis ac institutionis est omnino spirituale, cuius Laici sunt incapaces, fit quod iuxta vanimem omnium Doctorum sententiam, nullâ præscriptione, vel vsu, etiâ longissimi temporis, de cuius initio non extat memoria, acquiri validè possit: sed vt actus eius à Laicis licitè & validè exerceatur, debet auctoritas Sedis Apostolicæ per priuilegium illis quasi assistens concurrere, vt instrumentaliter actum exequantur.

Et quidè si fama & opinio fuerit de eiusmodi priuilegio Apostolico, tunc ipsa immemorialis consuetudo, si quæ fuerit, sufficiens quædam probatio est priuilegij in cuius virtute illa consuetudo inchoata & continuata creditur, vt docet Suarez in opere de virtute & statu Relig. lib. 1. c. 27. ex Felino ad Cap. Causam De præscript. n. 3. cum Cardin. ibidem Syluest. V. Décima quæst. 10. qui & refert Ioannem Andream in cap. 1. De præscript. in 6. & in Cap. Super quibusdam De Verb. Signif. dicentem, quando consuetudo illa immemorialis introducta est cū opinione & fama quod ex concessione legitima petuntur tales decimæ à Laicali & ab antecessoribus eius, tunc præsumi probatum priuilegium vel inuestituram feudij debitâ auctoritate factam, quam doctrinam pluribus Suarez explicat & confirmat.

D V B I V M V.

Quibus modis acquirantur beneficia?

Respondetur: Quatuor potissimum 23 modis acquiruntur beneficia Ecclesiastica per se loquendo. Vno modo per præuiam præsentationem factam à patrono & per subsequam institutionem ab Episcopo, vel ab alio qui ius instituendi habet factam. Alio modo per electionem præuiam & subsequam confirmationem. Tertio, Per præuiam postulationem & confirmationem subsequam: quemadmodum enim institutio specialiter accepta præsupponit præsentationem, ita vt fiat beneficij collatio ad præsentationem patroni, sic confirmatio præsupponit electionem, aut postulationem.

Differunt autem electio & postulatio, quod tunc dicatur electio quando communitas designat & expetit vnum de corpore suo ad prælaturam aut dignitatem: tunc verò postulatio, quando aduocat aut assumit aliquem aliunde, ex alia communitate vel corpore:

corpore: vbi nota quod vt postulatio subsistat, debent in postulatam consentire dum, tertij ipsius communitatis. Quartò acquiritur beneficium liberà collatione, quæ neque præsentationem, neque electionem aut postulationem prærequirit aut præsupponit.

²⁴ Præsentatio per patronum facta, similiter electio & postulatio, non dant ius in re ad beneficium, sed tantum ius ad rem; acquiritur autem ius in re per institutionem, confirmationem, vel per liberam collationem; vnde regula prima de regulis iuris in 6. habet quod nullum beneficium liberè obtineri possit sine canonica institutione, vbi nomen institutionis generaliter & latè accipitur, vti & aliàs aliquando; sic vt comprehendat non tantum institutionem specialiter dictam, sed etiam confirmationem, & collationem quam diximus liberam, ita vt regula excludat præsentationem, electionem, aut postulationem, quod scilicet per ista nullum beneficiū obtineri possit plenè & liberè sine canonica institutione. Hæc autem sic latè accepta tam est necessaria, vt si sine illa capiat electus beneficiij possessionem, aut immisceat se administrationi bonorum, habeatur ipse tanquam intrusus & amittat ius quod per Canonicam electionem erat consecutus, vt patet Capitulo Auaritiæ De electione in sexto: quare confirmatio secuta non valebit nisi antea ius amissum ei restituisse Pontifex, vt tradit Rebus. De intromissione in possessionem n. 8. 9. & sequentibus.

Dixi, si electus &c. quia non videtur id extendendum ad illum qui post præsentationem patroni ante institutionem administraret, quia lex pœnalis nō est extendenda. Vnde cum Canon loquatur tantum de electione, non debet extendi ad præsentationem: valent autem actus præsentationis, electionis, collationis, si illi qui præsentant, qui eligunt, aut qui conferunt respectiue sint in pacifica possessione exercendi tales actus vt præsumi possit de iure eis competere etiã si forsitan alteri reuera ius competeret: de valore præsentationis talis colligitur ex Capitulo Consultatio de iure patronatus: de validitate electionis, similiter ex Capitulo Quærela de electione & electi potestate, denique de validitate collationis talis constat ex Capitulo Cum olim de causa possessionis & proprietatis. Plura de modis istis, quibus de beneficijs prouidetur & beneficia acquiruntur, videre licet apud Lambertin. De iure patronatus l. p. lib. 2. quæst. 1. Peckium in Reg. Beneficium lib. 6. n. 12. Rebuff. in praxi tit. Quibus modis beneficia acquirantur n. 17. & Canonistas ad cap. 1. De postul. præl. & ad tit. De electione in Decretal.

DYBIVM VI.

Vtrum aliquando liceat beneficium conferre non idoneo & indigno?

NOtat Mald. Tract. 9. cap. 2. dub. 6. 29 communiter distingui inter idoneum & inter dignū, quod scilicet dicatur is idoneus qui habet doctrinam, industriam & alias qualitates ad exercitium muneris beneficio incumbens necessarias. Dignus autem potissimum reputetur ex morum honestate, & probitate. Porò Arrag. hac parte 3. quæst. 63. art. 2. docet generaliter loquendo requiri quatuor condiciones in aliquo, vt sit idoneus & dignus.

Prima est, inquit,abilitas seu capacitas iuridica, v. g. ætas legitima, clericatus, & alig qualitates seu condiciones quas ius positium constituit necessarias in ordine ad beneficium: vnde etiam nominatur, capacitas iuridica. Respectu autem diuersorum beneficiorum sunt etiam diuersæ qualitates necessariæ: vt in Episcopo requiritur, quod habeat triginta annos completos, quod sit Doctor aut Licenciatus in Theologia, aut in Iure, vel saltem approbatus per aliquam vniuersitatem: In Parocho requiritur, quod attigerit 25. annum, & sic de alijs de quibus infra magis in particulari, tractabimus.

Altera conditio est honestas morum, vt scilicet non sit dissolutæ vitæ, aut inhonestæ conuersationis, aut deditus lusibus, vel alijs actionibus quæ Clericum dedecent, sed potius sit ornatus virtutibus quas commendat Apostolus ad Titum cap. 1. sic scribens, *Oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non violentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem &c.* & tales quidem non tantum oportet Episcopos, sed & Pastores, & Sacerdotes esse ac Clericos secundum Ordinem suum.

Tertia est, Vt competentem habeat doctrinam & scientiam, earum scilicet rerum quæ ad officium incumbens beneficio spectant, ita vt debite & prudenter possit illud exequi.

Quarta est industria rerum agendarum, per quam intelligit Arrag. tum prudentiam, tum animi vigorem, tum sollicitudinem & curam, vt omnia debite peragantur iuxta beneficiij rationem & exigentiam. His præmissis

26 **RESPONDEO & DICO** Primò: Quando idoneus & dignus haberi potest secundum exigentiam officij incumbentis beneficio absolute nullo modo licebit illud conferre absq; peccato mortali alicui inidoneo, multò minus illi qui & inidoneus, & indignus est. Ita docent Caiet. hic quæst. 63. art. 2. & in summa V. Electio. Dom. Soto lib. 3. De iure & iustitia, qu. 6. art. 2. Arrag. supra dicit id esse certissimum de beneficijs curatis, & probabilissimū quoque de alijs: & ita communiter docent omnes de tali collatione.

Probatum autem ex Capitulo Graue nimis, De præbendis, quod est Alexandri III. ex generali Concilio Lateranensi: Graue nimis est, inquit, & absurdum quod quidam Ecclesiarum Prælaticum possint viros idoneos ad Ecclesiastica beneficia promouere, assumere non verentur indignos, quibus neque morum honestas, neque litterarum scientia suffragatur, carnalitatē sequentes affectum, non rationis iudicium. Habet autem id locum etiam si ille qui indignus aut inidoneus est, vocaretur alioquin per statuta foundationis, vel alio modo ad tale beneficium, vt bene cum Soto sup. docet Nauarrus Missellanco 38. De oratione, & Malderus Tract. 9. cap. 2. dub. 6.

Ratio reddi potest, quia euidenter est contra rectum rationis ordinem & contra virtutem religionis facere & dare potestatem ministerij spiritualis alicui, qui ad illud non est sufficiens & idoneus, illique hoc committere, aut certe si aliquo modo sufficiens seu idoneus sit, tamen est talis qui non possit dignè & cum ædificatione sacrū ministerium tractare ideoque indignus: oportet enim Sacerdotes & ministros sacrorum esse Sanctos, quoniam Dominus cui seruiunt, Sanctus est, Accedit quod simul incurratur peccatum acceptionis personarum, quatenus præminentia, & prouentus annexi non distribuuntur ijs qui meriti & digni sunt: sed distribuuntur indignis.

27 Meritò itaque summa ratio est habenda circa delectum personarum quibus Ecclesiastica beneficia conferuntur; quia omnes peccat hœreses & alia mala Ecclesie inde orta sunt, aut maximum inde sumpserunt incrementum, quod beneficia tum maiora, tum minora sic in indignos fuerint collata, vt indicat Concil. Lateranense Capitulo Graue nimis iam citato; vnde quanta Ecclesie (inquit) damna proueniant, nemo sanæ mentis ignorat. Et verè metuendum est, quod multo valdè Patroni & Prælari etiam si aliàs vitæ priuatæ satis probatæ sunt, tamen tanquam dispensatores infideles super bonis familie Christi qui plus carni & sanguini aut proprio affectui indulgeant, quàm cibū in tempore oportuno familie dare procurent, sortientur

portionem & partem cum hypocritis, vbi erit fletus & stridor denarium iuxta verbum Christi, eò quod tam sine discretionem non attendentes ad bonum animarum, sed quibus libuit gratificari volentes, malè de beneficijs disposuerint.

Dixi in conclusione, quando idoneus & dignus potest haberi, quia si non repetiatur talis in præsentem aut propinquo, poterit ex Pontificis dispensatione beneficium conferri alicui qui saltem dignus sit secundum rationem vitæ & probitatis morum, etiam si non propriè idoneus sit, modo spes & apparentia affulgeant quod se idoneum reddet ad ministerium beneficij exercendum. Ita docet Mald. sup. & alij cum ipso. An autem possit Pontifex in casu defectus aliorum dispensare, vt conferatur indigno siue homini non probatæ vitæ qui tamè speretur futurus, dignus, magis dubitatur. Addit Mald. probabile esse etiam hoc aliquando licere, quando scilicet alioquin alij magis indigni aut hostes fidei beneficium sunt occupaturi, & ita quoque docet Lessius lib. 2. cap. 34. dub. 12.

Petes Primò, An alijs deficientibus conferre liceret beneficium illi qui vitæ est probatæ, sed tamen non putatur vnquam futurus idoneus ad officium incumbens.

Respondetur, Si existimetur quod repertiendi non sint digni & idonei pro toto tempore quo hic beneficium obtinebit, non videri fore contra ius naturæ, si ex dispensatione, beneficium tali conferatur illo casu: quando enim probus est, saltem exemplo & aequaliter per alios poterit gregi providere, & officium sibi incumbens exequi; si tamen putarentur alij futuri post tempus aliquod digni & idonei, non liceret instituere alterum.

Petes Secundò: Vtrum in casu prædicto liceret etiam aliquando præficere hominem improbum desperatæ correctionis, quando saltem ne in spe quidem alius habetur probus?

Respondetur id simpliciter non licere, siue de beneficijs curatis, siue de alijs sit sermo. Colligitur ex D. Thom. in 4. distinctione 29. quæst. 1. art. 3. Rationem indicat eo quod sit dispensator infidelis qui talem indignum promouet. Neque vult id posse propter necessitatem excusari, quia Deus siquidem ita Ecclesie suæ providebit, vt non sint defuturi idonei & digni ministri, si habeatur ratio & sollicitudo, vt digni promoucantur, & indigni repellantur: contingit enim maximè idcirco idoneos & dignos aliquando non haberi, quia in promotione non habetur respectus ad qualitates bonas prout in beneficijs conferendis haberi debet: inde enim fit quod pauciores laborēt se idoneos & dignos reddere: sed magis studeant pecunijs & alijs indebitis modis fauores.

Præla-

Prælatorum acquirere, quos vident tantum ex affectu carnali beneficia conferre absque respectu ad doctrinam & virtutes. Accedit melius esse, quod pauci sint boni & probati ministri Ecclesiæ, quam adiunctis improbis, etiam hos à fructu impedi: scandalosa enim Clericorum vita & conuersatio faciunt homines à fide & ipsa religione alienari sic, vt ne probi quidem ministri possint apud eos proficere, vnde B. Clemens, vt refertur dist. 23. Cap. Tales, bene monuit quatenus tales ad ministeriũ eligantur Clerici qui dignè possint Dominica Sacramenta tractare, melius est enim domini Sacerdoti, inquit paucos habere ministros qui possint dignè opus Dei exercere, quam multos inutiles qui onus graue ordinatori adducunt. Vide Turcremata ad citatum iam Capitulum.

29 DICO Secundò: Vt collator in conscientia sit securus, non tantum requiritur vt nesciat eum cui confert beneficium, esse indignum aut idoneum, sed etiam debet positinè scire illum esse dignum & idoneum. Ita docet Adrianus in 4. Tract. De restitutione qu. De dispensatione beneficiorum, & cum illo Lessius sup. Et ratio est, quia ex officio obligatur curare quantum in se est, vt beneficia conferantur dignis: ergo debet esse informatus, vt possit positinè iudicare illum esse dignum cui beneficium confert, quod tamen intellige non de scientia absolutè certa, sed saltem de probabili iudicio quod pro magnitudine negotij magis aut minus certum esse debet.

Idem dicendum est de patronis qui ius habent præsentandi; grauius enim delinquant si præsentauerint aliquè de cuius vitâ, doctrinâ & moribus nõ satis sunt informati, vt possint meritò existimare eum idoneum & dignum, vt colligi potest ex Cap. Graue nimis sup. allegato: quia tales patroni sunt alioquin causa, quare beneficia conferantur indignis cum magno Ecclesiæ detrimento: nam collator siue qui instituendi ius habet, non potest præsentatum repellere, nisi quasi euident omnino sit eum esse indignũ, quod frequenter difficile est ostendere. Patet ex Cap. Decernimus causa 16. q. 7. Cap. Pastoralis De iure patronatus: & ex alijs Canonibus. Deinde contingit, quod qui instituere debent, nõ audeant aliquando rem diligentius excutere, præsertim quando patroni sunt Principes sæculares, quamuis per hoc non excusentur si de indignitate aut idoneitate præsentati constet, aut facillè constare & ostendi possit.

31 Petes, vtrum collatio facta non idoneo sit ipso iure nulla? Respondetur, Abbas ad Cap. In cunctis & Cap. Super eo. n. 5. De electione docet collationem factam non idoneo scientiâ, moribus & ætate, v. g. homini criminoso & infami esse ipso iure nullam, &

potestatem prouidendi illâ vice deuolui ad alium: quod etiam tradit ad Cap. Graue nimis De preb. & alijs plures cum illo. Sed Garcias tom. 2. p. 7. c. 8. n. 63. dicit doctrinam illam non omnino esse veram: sed tunc solum, quando electio, collatio, seu prouisio facta est alicui qui infamis est crimine aliquo inducente irregularitatem, quia non est textus, inquit, qui conuinçat nullitatem dictæ prouisionis: nam, est o. crimen in quo quis est constitutus, inducat priuationem beneficij siue per sententiam siue etiam ipso iure, & ideo non debeat ad alia admitti aut promoueri quibus iterum promoueretur, tamen non inde infertur (inquit Garcias) esse inhabilem ad obtinendum siue consequendũ, ita vt prouisio sit nulla. Vide hæc latius tractata apud Auctores citatos.

DVBIVM VII

Vtrum liceat beneficium digno conferre pratermissis dignioribus?

L Oquimur hic iam de digno, non vt contra idoneum distinguitur, sed vt complectitur tam ea quæ ad idoneitatem, quam ad dignitatem requiruntur: idque conformiter satis ad Capit. Cum in cunctis De electione, & sic rationem digni spectando dixit, D. Tho. rectè quodlib. 6. art. 9. & post eum Couar. ad regulam peccatum 2. p. 9. 7. n. 4. digniorem hic non esse qui simpliciter melior est & doctior, sed cuius sanctitas & doctrina vtilior est futura.

R E S P O N D E O itaque & D I C O Primò: Præsentatores, eligentes, & collatores obligantur quantum in ipsis est curare, vt ad beneficia promoueantur dignissimi, quatenus id respectinè spectat ad liberam illorum dispositionem. Ita tenent DD. communiter D. Thom. quæst. 63. art. 2. ad 3. Vt electio, inquit, nõ possit impugnari in foro iudiciali sufficit quidem eligere bonum, nec oportet eligere meliorem, quia sit omnis electio posset habere calumniam, sed ad conscientiam eligentis necesse est (inquit) eligere meliorem, vel simpliciter, vel in comparatione ad bonum commune: & eodem art. ad 1, dicit Prælaturam cæteris paribus posse conferre beneficium consanguineis, non autem si alij sint magis idonei, idem docet quæst. 185. artic. 3. & cum eo Ioannes Maior in 4. distinct. 14. quæst. 3. Liranus ad illud Christi apud Ioannem 21. *Simon Ioannu diligis me plus hu.* Antoninus parte 2. titulo 1. cap. 20. §. 1. Nauarrus in Capitulum Si quando De rescriptis exceptione 16. nu. 10. Caiet. V. Acceptio

S f iij persona

personarum: Adrianus sup. Angelus V. Electio n. 20. & 21. Soto lib. 3. quæst. 6. art. 2. Vasquez in Opusc. De Beneficijs cap. 2. §. 3. dub. 1. Accedunt & multi Iureconsulti quos refert & sequitur Couar. loco antè citato.

Probatur autem Primò ex Capit. Vnico: Vt Ecclesiæ beneficia sine diminutione conferantur: vbi sic loquitur Pontifex Innocentius III. Non ex affectu carnali, sed discreto iudicio debuisti Ecclesiasticum officium in personam magis dignam dispensare.

Probatur Secundò, ex sanctis Patribus, D. Hieronymus in caput 1. epistolæ ad Titum sic scribit: Nunc cernimus plurimos hanc rem (scilicet electionem aut collationem) beneficium facere, vt non querant eos qui possint plus Ecclesiæ Dei prodesse, sed quos ipsi amant, vel quorum obsequijs ipsi sunt deliniti: D. Chrysostomus lib. 3. De sacerdotio non longè antè medium: Equidè (inquit) non aliunde opinor tam multas in Ecclesia turbas nasci, quàm ex Episcoporum & antistitum electionibus casu potius & temerè, quam diligenter & accuratè factis, nam Caput valentissimum esse oportet: D. August. epistola 25. non longè à fine: Quis ferat (inquit) diuitem ad honoris sedem Ecclesiæ eligi contempto paupere, instructiore & sanctiore. Idem docent D. Leo epistola 84. cap. 9. & D. Bernardus lib. 4. De consideratione ad Eugenium, & in illud Euangelij, *Ecce nos reliquimus omnia.*

Probari potest Tertio ratione, quia beneficia sunt primario instituta ad Dei cultum & Ecclesiæ vtilitatem ac populi ædificationem: atqui contra hos fines est digniores prætermittere, & humano aliquo affectu minus dignos assumere: ergò in eo delinquitur.

32 Dico Secundò: Præsentatores, electores, & collatores tenentur sub peccato mortali, quantum in ipsis est, ad beneficia habentia curam animarum, vel aliam functionem magni momenti in Ecclesia promouere magis dignos, quatenus in eorum libera dispositione id respectiue situm est. Magis autem dignum hic intelligimus, qui vtrunque notabiliter aliud excedit, nam si exiguus tantum aut dubius esset excessus, non erit peccatum mortale aliter facere.

Tenetur conclusio communiter, Glossa in cap. 2. Iacobi quæ ex epistola 29. Augustini est desumpta. Dom. Soto loco sup. cit. Arragonius 2. 2. quæst. 63. art. 2. §. Hoc constitutio. Mald. sup. dub. 7. propositione 11. & significant alij supra citati.

Probari autem potest Primò ex graui reprehensione, quâ Sacri Canones & Patres iam allegati inuehuntur in eos qui digniores prætermittunt.

Idem docet satis clarè Concil. Trident. ff. 24. cap. 1. De reformatione, vbi monet

omnes & singulos qui ad præficiendorum Pastorum Ecclesiæ promotionem quodcumque ius habent, vt meminerint quantum Ecclesiæ intersit habere idoneos & dignos Pastores, & addit, eos alienis peccatis communicantes, mortaliter peccare nisi quos digniores & Ecclesiæ magis vtilis iudicauerint, non precibus vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis præfici diligenter curauerint: & quamuis Concil. ibi loquatur potissimum de Episcopatibus, tamen similiter sentire quoque de parochijs colligitur satis ex cap. 18. eiusdem sessionis, vbi tam sollicitè etiam & grauius præscribit & præcipit seruandi modos in prouidendis Ecclesijs parochialibus de Pastoribus inter alios dignioribus. Habent eadem quoque locum in alijs beneficijs maioris momenti, vt præter Episcopatum & Parochias, sunt etiam Archidiaconatus, Decanatus, Præpositura cum iurisdictione, Canonicatus affectus onere docendi, concionandi, vel confessiones audiendi: item Abbatia, Prioratus, & similia.

Ratio autem videtur euidens, quia qui digniorem omittit, peccat contra fidelitatem quam Christo & Ecclesiæ ex officio debet iuxta illud Christi Lucæ cap. 12. *Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illi in tempore tritici mensuram:* idque in re magni admodum momenti, vt per se constat, & sancti Patres multum exaggerant.

Quare locum habent ea quæ diximus, etiam si præsentatores, electores, vel collatores quatenus liberè procedunt, sint Principes sæculares, Episcopi, aut summi Pontifices: non enim sunt beneficiorum Domini, sed dispensatores: vnde vt munus illa dispensandi, fideliter obeant in re tanti momenti, meritò censentur obligati sub peccato mortali; quia totum poenæ Ecclesiæ bonum quoad fidem, & disciplinam, & mores dependet ex sincera & prudenti ministrorum electione & assumptione: nisi autem quisque quantum ad se spectat, labore promouere maximè dignos, periculum est, ne obrepant etiam qui idonei non sunt: tam multa enim requiruntur in bono Pastore, vt sæpius etiam illi qui multum videntur idonei, reperiantur parùm apti aut vtilis: studiosissimè itaq; laborandum est, vt Ecclesiæ de maximè idoneis ministris prouideatur.

Dico Tertio: Etiam si functio beneficii 33 alicuius nõ sit tam grauis momèti in ordine ad Ecclesiæ regimen, tamen multi DD. non improbabiler docent esse peccatum mortiferum, prætermittere digniorem qui se offert, & dare notabiliter minus digno, et si suo modo dignus sit. Ita Couar. sup. Michaël Salonijs quæst. 63. artic. 2. & alij plures.

Probari

Probari potest, Quia omnes beneficiati sunt Ecclesie ministri: nullum autem ministerium Clericale Ecclesie est pro paruo habendum. Deinde, quia plurimum interest, ut Ecclesia habeat Sacerdotes, Canonicos, & alios suos ministros qui insigniti sint pietate, & doctrina instructi, quique populo prae luceant vitae exemplo, & tempore ac loco etiam verbo valeant instruere.

In his tamen sine vitio acceptionis personarum poterit pauper Clericus dignus & idoneus praeferrari diuiti etsi magis qualificato, modo paupertatis ratio adaequet excessum illum dignitatis aut idoneitatis in alijs qualitibus. Ita Malderus sup. dub. 7. cum Lambertino lib. 2. parte 3. De iure patronatus quaest. 5. art. 2.

Ratio reddi potest, Quia beneficia sunt etiam instituta ad sustentationem Clericorum, qui dignè ministrant, quare paupertas siue indigentia huius transit quoque in partem causae, quae spectanda est in collatione beneficiorum, & sic collatio ista purgatur à vitio acceptionis personae: hinc ceteris paribus Clericus indigens erit praeferrendus alteri, cui de honesta sustentatione sufficienter est prouisum: Addunt tamen aliqui, nisi forsitan promotio ditioris sit Ecclesiae futura magis utilis, aut quasi necessaria, quatenus putatur suis medijs Ecclesiam alioquin tenuiter dotata, amplius dotaturus, vel onera seu debita Ecclesiae exoluturus. Verum contingit frequenter qui eo intuitu ditiores praeferrunt, aedificare super arenam, non super petram, cum satis ordinariè pauperiores ex patrimonio, postmodum melius faciant Ecclesiae, quam opulentiores.

34 Dixi in conclusione, Multos non improbabiler ita sentire; quia sunt etiam qui dicunt beneficium simplex minoris momenti conferre digno, praeterito digniori esse veniale tantum: quemadmodum enim in alijs materijs ex imperfectione actus, aut ex paruitate ipsius materiae contingit dari peccatum veniale, ita etiam hic fieri in tali collatione. Ita docet Mald. dub. 7. cum Salonio quaest. 63. art. 2. controuersia 3. Dom. Soto sup. & Arragonio, qui addit, Quando saltem beneficium non confertur per concursum.

Ceterum praeter illa quae circa secundam conclusionem indicauimus esse habenda tanquam beneficia maioris momenti, insuper reponit cum eis Nauarrus missellano 38. De oratione, etiam haec quae habent annexum ius praesentandi ad beneficia curata, vel ea conferendi, ut sunt aliquando praepositurae quamuis sine iurisdictione, vel habent ius suffragij in alijs Ecclesiae ministris eligendis, quia haec magni ponderis sunt pro bono Ecclesiae.

Dico Quarto: Collatio digno facta praetermissa digniori valida est, etsi illicitè

fuerit facta: atque adeo sic promouus non tenetur beneficium dimittere. Ita D. Thom. hic quaest. 63. art. 2. ad 3. Arragon. sup. & alij communiter, ut refert Mald.

Ratio in eo fundatur, quia quemadmodum pro bono & utilitate Ecclesiae eligendus & assumendus est maximè dignus, ita pro tranquillitate & pace eiusdem merito censetur acceptandus ille dignus qui est electus, etiam si dignior fuerit praetermissus, eiusque electio rata habenda est, quia alioquin omnia in Ecclesia nimis perturbanda forent contentionibus & litibus.

Accedit quod frequenter non ita sit liquidum, quis Ecclesiae huic vel illi sit futurus utilior & conuenientior. Nam dotes personarum aliquando multum latent, & magis adhuc incertum, quale sit futurum eorum studium & quanta diligentia, utrum suis commodis, an Ecclesiae inuigilabunt magis? & si Ecclesiae, an salutem animarum, an augendis Ecclesiae bonis temporalibus: quales licet hoc tempore videantur ordinariè haberi tanquam primo loco digni, quando de promotione agitur, forsitan tamen diuino iudicio vix merebuntur habere secundum, maius enim Deo & Ecclesiae praestarent obsequium, si mediocri sufficienti pro se & suis ministris aut successoribus contenti, distribuere super excrementa in praesentes necessitates, puta in alendos pauperes, in vestiendos nudos, in redimendos captiuos, quam quod in augmentum peculij & prouentuum sine termino ea conferant.

Addidi in conclusione prima & secunda 36 ante positus (quod etiam in tertia intelligitur) praesentatores, electores, collatores obligari &c. quatenus hoc in eorum libera potestate situm est: idque propter diuersos casus in quibus libertatem non habent.

Nam in primis quod ad collatores attinet, qui tantum habent ius instituendi praesentatum, non peccant instituendo dignum, etiam si nouerint praeteritos esse digniores; cum enim ipsorum tantum sit instituere praesentatum, eodem modo se habent eo casu ac si vnicus ille esset idoneus, quando vnus tantum eis praesentatur: quia illum instituere tenentur, & non alium. Est communis haec doctrina Caietani V. Beneficium, Couarruias loco citato, Vasquez in Opusc. De beneficijs cap. 2. §. 3. dub. 6. Malderi sup. & aliorum, & colligitur ex Cap. Monasterium 6. quaest. 3.

Eadem erit ratio si v. g. tres sint patroni eiusdem beneficii concurrentes aequali iure ad praesentandum & vnus det suffragium alicui digniori, & alij duo dent vni digno tantum; iusti tunc enim erit dignus omisso digniori, ut potest colligi ex Capitulo Quoniam; De iure patronatus, adhibita

Si iij simul

simul Glosâ. Excipiendam tamen hic volunt multi Ecclesiam parochialem propter constitutionem Concilij Tridentini ff. 24. cap. 18. suprâ allegatam: verum quandoquidem Concil. non committat facultatem inter examinatos & idoneos repertos eligendi digniorem collatori qui instituendi ius habet, sed committit & mandat patrono vt quem ex omnibus iudicat digniorem, teneatur illum præsentare Episcopo, si hic ius instituendi habeat, aut mandat Episcopo, vt ipse eligat digniorem, casu quo alius ab Episcopo ius instituendi habet, quem patronus debeat præsentare instituendum si Ecclesiasticus sit, hinc non apparet quomodo collator sine qui ius instituendi habet, possit Ecclesiam conferre alteri, quàm illi quem patronus tanquam inter examinatos, habitum à se vel ab Episcopo digniorem, præsentat, quamvis collator forsitan alium iudicauerit digniorem.

Secundò, Contingit quædam beneficia ex sua fundatione esse adstricta oriundis ex certis familijs, aut oppidis: vnde non est in patroni aut collatoris libera potestate, quemcumque dignissimum ad tale aliquod beneficium promouere: quare officio suo satisfaciunt si promoueant dignissimum ex eis qui talis beneficij sunt capaces iuxta fundationem, modò tamen verè dignus sit, ita Conarr. ad regulam peccatum parte 2. §. 7. Rebellus lib. 3. qu. 4. & cum eo Mald. sup. Vasquez sup. De beneficijs cap. 2. §. 3. dub. 4. & alij. Indulget autem Ecclesia hoc aliquando vt sic homines sæculares magis ad augendum diuinum cultû pro populi commoditate & salute excitentur, quia melius est quod habeantur plures ministri Ecclesiæ digni qui sacrificijs & precibus pro populo apud Deum intercedant & cum quibus populus simul oret & sacrificijs eorum interfit, licet non sint dignissimi, quàm quod Ecclesia illâ commoditate careat.

37 Dom. Soto tamen sup. tenet beneficium curatum non posse sic per fundationem adstringi, quin simpliciter dignior sit assumendus qui etiam aliundè se fortè obtulerit. Nihilominus probabile existimo, ita in proposito casu, vt diximus, aliquando fieri posse etiam in beneficio curato: vt si v. g. patronus aliquis ex suis patrimonialibus fundet parochiam in loco vbi est notabilis populus qui est sine Pastore, aut tam longè distans à Pastore, vt hic vix possit eis ministrare: nec appareant alia media aut ratio, quibus populo de Pastore providebitur, non videtur iniquum aut omnino inordinatum, quod tum de consensu Superiorum, Ecclesiæ fundator adstringat beneficium illud ad aliquem ex suis conciuibus aut ex sua familia, quando aliquis verè & absolutè idoneus & dignus inter eos reperitur, etiamsi aliundè

possit haberi dignior; quia talis fundator & Ecclesiæ & populo rem simpliciter vtilem præstat; estque his melius, quod ita sit eis prouisum de Pastore digno saltem, quàm quod maneret populus Pastore destitutus, licet interim perfectius opus charitatis patronus exerceret, si collatori potestatem relinqueret simpliciter dignissimum promouendi.

Tertiò, Sunt antiqui Canones qui constituunt, vt vacantibus Ecclesijs eligatur ex Presbyteris, siue ex Clero Ecclesiæ vacantis optimus & dignissimus, & ille ordinetur aut instituatur in Rectorem aut Pastorem Ecclesiæ, vt Capitulo Metropolitano, dist. 63. mandatur vt Metropolitano defuncto conueniant Prouinciales & ex Presbyteris eiusdem Ecclesiæ vel Diaconibus optimus ordinetur: Capitulo Nullus dist. 61. dicitur, Nullus inuitis detur Episcopis, tunc alter de altera eligatur Ecclesia, si de ciuitatis ipsius clero cuius est Episcopus ordinandus (quod euenire non credimus) nullus dignus poterit reperiri; Primùm enim illi reprobandi sunt, vt aliqui de alienis Ecclesijs meritò præferantur: habeat vnusquisque (inquit Canon suum fructum militiæ in Ecclesia in qua suam per omnia officia transegit ætatem: in aliena stipendia, alius non obrepat. Similia habentur Capitulo Obitum, citata distinct. 63.

Præter rationem autem quam indicat Capitulum Nullus, accedit etiam hæc ob quam sic rectè videantur ista constituta, puta quia illi qui ex eadem Ecclesiâ promouentur, soleant ordinariè communitati cleri, ac populi esse magis accepti, vnde fit quod promptius eorum iussis obtemperent, aut directioni sese accommodent: quod plurimùm facit ad tranquillum regimen, & pacem Ecclesiæ, ac simul ad ædificationem populi: quo nomine proinde contingit hos quoque frequenter esse vtiliores Ecclesijs quam extranei, etiamsi per se loquendo qualitatibus maioribus & perfectioribus essent dotati.

Notat tamen Malderus huiusmodi Canones rigidius adstringentes electores, aut collatores ad assumendum aliquem ex Clericis eiusdem Ecclesiæ hoc tempore, ex parte exoleuisse: & fundamentum aliquod sumi potuit ex Capitulo Ad decorem De institutionibus, vbi Innocentius I I I. iniungit legato suo, vt moneat Patriarcham Constantinopolitanum, vt promoueat viros literatos, & aliàs idoneos, vndecumque originem duxerint; non enim conuenire (dicit Pontifex) quod Sanctuarium Dei videatur hereditario iure possideri.

Ratio reddi potest: Quandoquidem enim commoditatem siue vtilitatem iam explicatam quæ oritur ex eo quod quispiam ex clero

clero eiusdem Ecclesie instituat, non raro contingat nunc superari maiori idoneitate & excellentioribus qualitatibus Clerici aut Presbyteri extranei, qui etiam de Ecclesia Dei in communi bene sit meriti, ideo non immerito res illa videtur hodie prudentum iudicio esse commissa & relicta. Monet interim recte Dominicus Soto lib. 3. De iure & iustitia quaest. 6. art. 2. oportere etiam nunc propriorum Ecclesie Clericorum rationem habere: unde Mald. sup. docet non esse peccatum promouere ad beneficium, saltem minus Episcopatu, aliquem ex eadem Ecclesia dignum, quamuis noueris ex alia digniorem posse haberi; quod existimo verum, nisi alter dignior forsitan aequè aut magis à Clero Ecclesie & populo loci expeteretur; quia viderentur tunc cessare rationes, quae alias possent iuste inclinare collatorem in Clericum suae Ecclesie.

Quarto, Contingit plures habere ius suffragij in electione, & pauciores inclinari ad eligendum dignissimum; quosdam autem inclinari indignum, vel in minimè dignum; quosdam verò in mediocriter dignum, tunc si spes nulla adsit, quod meo suffragio potero iuuare dignissimum, & periculum concurrat, ne indignus obtineat nisi alteri digniori desit suffragium, licebit praetermissio tunc dignissimo (utpotè cuius promotio habetur tanquam impossibilis) conferre suffragium digniori seu mediocriter digno, ut hac ratione indignus excludatur, qui alioquin esset praualiturus; imò non solum licet, sed etià ad hoc quis obligatur, èd quod vnicum quasi medium sit, quo in munere suo consulere possit necessitati Ecclesie, ut indignus remoueatur. Ita Salon. hic qu. 63. art. 2. controuersia 4. & de hoc casu ita scribit Soto lib. 3. quaest. 6. art. 2. Hoc consilium (inquit) sequi debeo, etiamsi iureiurando me adstrinxerim eligere digniorem; intelligitur namque iuramentum (ait) inter possibile, & approbat Vasquez sup. dub. 3. n. 67. Arrag. quaest. 63. art. 2. & Mald. sup. indicat commniter sic sentire DD.

Habebit idem locum si sit necessarium ad remouendum minus dignum, ut promoueat dignior quando promotio dignissimi est mihi impossibilis, quod etiam Doctores indicant locis citatis: quamuis Vasquez dicat, quod tum possit quis praeterire licitè dignissimum, non tamen sit obligatio.

39 Quæret aliquis, Quid si obseruet aliquis variari suffragia eligentium inter duos tantum, quorum vnus est dignissimus, & alter dignus, aut dignior post istum, & videat quod suffragium suum non proderit dignissimo; an tunc licitè possit suffragium cum alijs conferre in istum dignum?

Respondetur: regulariter esse peccatum dare suffragium digno & praetermittere di-

gniozem, etiamsi aliquis probabiliter aut certo nouit dignum praualiturum contra digniorem: Colligi potest ex Capitulo Licet: quaest. 1. causa 8. & ex Capitulo Metropolitanano, iam antè citato.

Ratio reddi potest, quia quod in praecedenti casu quis possit praeterire dignissimū, hoc tantum fit, ut dum quis optimum pro Ecclesia non potest assequi, saltem ut tunc impediatur maius malum, & Ecclesie prouideatur de digniori contra indignos aut minus dignos.

Ponit tamè hic quasi exceptionem vnā Mald. Tract. 9. cap. 2. dub. 7. concl. 8. quando scilicet collatio suffragij mei (digniori omisso), quia cum efficaciter promouere non valeo) facta digno esset habitura hunc bonum fructum, quod putaretur ex occasione concordis electionis, felicius & utilius rectoris nouiter electus, quasi hoc intuitu licitum foret se alijs conformare in suffragio qui minus dignum eligunt: sed videtur id parum posse ad facilius regimen conducere: quamuis bene conducatur, quod electione peracta, omnes etiam illi qui digniori suffragium dederunt, pacificè acquiescant electioni de persona digna factæ, & huic reuerentiam deferant, non minus quam si ipsi quoque elegerint.

Quod autem digniori deferantur suffragia à melioribus, & melius Ecclesie negotia ponderantibus, videtur semper magnam habere rationem, nec carere utilitate, quia ita sæpius mouentur alijs & recogitant se non æquos fuisse electores, & ipse quoque electus per hoc continetur magis intra limites modestiæ, ac denique ab illis seruat digniori honor suus: quare nisi aliud incommodum timeatur, debet eligens semper conferre suffragium in maximè digno. Ita ferè Dom. Soto sup. unde quod de iuramento ante dixit, intelligendum venit habere locum tantum in casu de quo ibi agitur.

Petes Secundò: Quid dicendum sit de illo qui beneficium suum digno resignat praetermissio digniori, vtrum ille peccet? Supponendum hic est, non licere resignare in aliquem indignum, quod est extra omnem controuersiam.

Respondetur, itaque qui digno resignat & digniorem omittit iuxta probabilem sententiam in eo non peccat, si resignatio secundum iuris dispositionem fiat: indicat Caiet. V. Beneficia quibus conferenda, & similiter, inquit, cum renuntiat beneficium in fauorem alicuius, sufficit collatori quod ille sit dignus, quoniam æquitas praefert illum alijs tunc pro sic vacante beneficio, in cuius signum nullus obaqueritur, ait, quando per viam renuntiationis digno confertur beneficium quantumcumque digniori conferendum fuisset, si alià viâ vacasset. Ita docet

docet Salonijs sup. controuersia 3. Malderus supra Concluf. 12. Sa V. Beneficium, Arrag. hic quæst. 63. artic. 2. qui dicit esse communem & conformem praxi receptæ: quod etiam verba Caietani indicant. Vasquez sup. dub. 7. dicit esse probabile, quamuis videatur cum Döm. Soto propendere in alteram partem.

Ratio assignatur, quia cum hic resignans non sit ex officio distributor beneficiorum, si de iure permittatur resignare in fauorem, poterit resignare digno cui uoluerit: neque hoc casu est locus omnibus ad concurrendum tanquam ad bonum commune ex illius qui communitatis curam habet auctoritate conferendum, sed pars alteri parti hic ius suum transfert. Vnde & consequenter doceat etiam collatorem tunc non peccare acquiescendo & cooperando tali resignationi, quod expressè docuit Caietanus loco citato.

Quandò tamen esset beneficium habens curam animarum existimarem debere in digniorem qui sese offert aut faciliè haberi potest, resignari, & ad illud saltem ex charitate omnino existere obligatum resignantem: quia maius bonum spirituale proximi videtur hic præferendum cuiusque alteri rationi quæ mouere nos posset ad illud resignandum alteri minus digno etiam dignus sit: imò tradunt aliqui collatorem non posse admittere nisi resignatarius in concursu designetur maximè idoneus, aut saltem æquè idoneus, ac alius quispiam qui se offert: quod ex Concil. Trident. colligunt: videtur tamen Concil. potissimum agere de parochijs vacantibus per obitum & liberè sunt dispositionis.

Notandum autem hic est, resignationem seu repositionem beneficij sine promutatione in fauorem tertij cum clausulis, non aliter neque aliàs, scilicet nisi isti tertio conferatur, non posse in manibus cuiuscumque prælati inferioris Papa fieri, nec posse collatorem cum illa restrictione, saltem quasi ligante, acceptare resignationem. Verùm difficultatem hanc ex professo examinabimus infra cap. 4. dubio 13. De Simonia.

Notandum præterea, rectè Dominicum Soto sup. in fine articuli, monere valdè esse cauendum, ne pueris beneficia præbeantur: nam etsi contingat, vt optimà sint indole, tamen neque ius Canonicum, neque naturale reputat eos dignos etiam si non sint incapaces; dignitas enim non spem, inquit, sed rem dicit: atqui plurimum vsu venit, vt qui de se existentes pueri fecerunt bonam spem, quam etiam ad vberam frugem perducerent si absque beneficijs remanerent, tamen quàm primùm ditantur, superbe ac ferocire incipiunt. Ita ille.

Contra dicta potest opponi sibi patroni & collatores obligentur promouere maxime dignum, ergò non posset aliquis se ad beneficium offerre, neque illud acceptare, quando alius concurreret, aut se offerret quem existimaret se digniorem, quia videretur velle cooperari peccato aliorum, aut eos ad illud inducere.

Respondetur Neg. Conseq. quia ferre iudicium de maximè digno inter concurrentes non est ipsorum concurrentium, quin potius horum sit humiliter & modestè de se ipsis sentire: ideòque & si quis suo iudicio præferat sibi alterum tanquam digniorem, poterit tamen simul se offerre, & iudicium discretionis inter omnes relinquere illis quibus ex officio incumbit diiudicare, & assumere dignissimum: & quidem si assumatur, poterit beneficium acceptare; iudicium quod de se habebat submitiendo iudicibus ad hoc constitutis. Cauere tamen debet ne dolis, muneribus, aut importunis sollicitationibus patronos aut collatores trahat ad sibi fauendum & beneficium deferendum.

DVBIVM VIII

Vtrum quando quis pro sua libertate ad beneficium promovit aliquem dignum, prætermisso digniori teneatur, tam ipse promovens, quam promotus ad aliquam restitutionem, siue Ecclesia, siue ipsi digniori prætermisso?

RESPONDEO & DICO Primò: 41
Patroni, collatores, electores, qui promouent indignam ad beneficium, tenentur Ecclesie ad reparationem damnorum & incommodorum quæ inde sustinet. Ita Döm. Soto lib. 4. De iust. quæst. 6. artic. 3. ad 6. Couarr. ad Reg. peccatum p. 2. §. 7. num. 3. Mald. Tract. 9. cap. 2. dub. 8. & est communis doctrina, quia ex iustitia commutativa obligantur Ecclesie providere, non tantum de qualicumque, sed de ministro saltè digno & idoneo: ad hoc enim ex officio & quasi ex implicito pacto cum Ecclesia tenentur stricto iure; quia sic & non aliter censetur Ecclesia eis committere vices suas, aut facere potestatem, quod & ipsi officium acceptando, censentur simul acceptare. Hinc itaque de damnis tenentur, quia sunt causa damnorum, vt patet ex Capitulo Graue nimis, De præbendis, & ex Capitulo Ita quotiescumque quæst. 1. causa 1. quod defum-
ptum

ptum est ex Diuo Hieronymo in Michcam Prophetam.

42 **D i c o** Secundò: Similiter etiam tentur ipse promotus indignus Ecclesiæ damna quæ intulit resarcire, & fructus beneficij restituere & quidẽ primo loco: atque beneficium dimittere. Ita Malderus suprà, Lefsius lib. 2. cap. 34. dub. 15. n. 74. in fine.

Ratio prioris partis est, quia non præstat officium debitum: hoc ipso enim quo indignus est, non valet Ecclesiæ satisfacere, & proinde ad reparationem damnorum tenetur.

Posterioris autem ratio redditur, quia collatio fuit irrita, vt colligitur ex Capitulo Nihil De electione, & ex Capitulo Tantis. Dist. 81. vbi Pontifex Celestinus inter alia dicit, facilius est vt hanc dignitatem tali (scilicet indigno) dando ipse amiserit ordinator, quam obtineat eam ordinatus, id est, ipse intiputus.

43 **D i c o** Tertio: Etsi Ecclesiæ de damnis tenentur promouentes indignum, & ipse indignus promotus, nec hi tamen nec illi tenentur digniori præterito si extra oppositionem, vt multi loquuntur, siue si absque indicto concursu, beneficium sit collatum: quod & magis habet locum, quando dignus aliquis est assumptus prætermissio digniori. Est contra Paludanum in 4. distinct. 15. quæst. 2. art. 2. conclusionem 4. Petrum Nauarra lib. 2. cap. 2. nu. 144. Caietanum hinc quæst. 62. art. 2. & alios quosdam.

Sed conclusionem tenent Adrianus in 4. De restitutione in quæst. de beneficijs §. pro decisione, Dominicus Soto lib. 4. De iustitia & iure qu. 6. art. 3. ad sextum conclusionem priori & posteriori. Nauarrus cap. 17. n. 72. & 73. Couar. ad regulam peccatum 2. parte §. 7. num. 6. Salonus hinc quæst. 63. artic. 4. controuersia 3. Mald. sup. & alij plures.

Ratio redditur, quia nihil stricto iure debebatur digniori qui prætermittitur, vt potè qui non habebat ius vllum iustitiæ commutatiuæ ad beneficium, sed tantũ aliquid ius secundum formã iustitiæ merè distributiue, quod aliqui ius remissum vocant.

Neque sufficiens est, vt inducat in alio obligationem alicuius restitutionis.

Sed contra opponet aliquis: D. Thom. hinc quæst. 62. art. 1. ad 3. significat etiam ex iniqua distributione teneri distributorem, ergo &c.

Respondetur: non dicit D. Thom. quod talis distributor teneatur semper, neque quod præcisè teneatur ratione distributionis talis, quin satis indicet id demum contingere, quando per iniquam distributionem simul læditur ius alicuius quod ei competit secundum iustitiam commutatiuam: quod non fit hic in distributione beneficiorum extra saltem concursum: quia

in ea non agitur ex proposito vt bene sit partibus ex bonis communitatis secundum proportionem & virtutem cuiusque. Quemadmodum fit quando Imperatoris iussu distribuuntur donatiua præmia militibus: tunc enim cui libet debetur præmium suæ virtuti correspondens idque ex iustitia commutatiua: sed in beneficiorum distributione hoc agitur, vt per membra Ecclesiæ benè seruiatur Deo & populo, vt scilicet habeatur Clericus aliquis qui exhibeat tale ministerium cum maximo decore & fructu; vnde hic non interuenit casus iustitiæ alicuius commutatiuæ in ordine ad illos ex quorum numero assumitur minister.

Dices, Ecclesia vult etiam vt in beneficiorum collatione habeatur ratio meritorum ac ministeriorum ante præstitorũ, & vt beneficia aliquo modo cedant in præmium virtutis & meritorum, vt ex dictis dub. præcedenti, & Capitulis ibidem allegatis, satis est colligere; ergò videtur quod digniores habeant aliquod ius etiam commutatiuæ iustitiæ ad beneficium, & proinde debeat eis aliqua restitutio.

Respondetur Negando Consequentiã: 44 Etsi enim Ecclesia admittatur secundariò id etiam intendere, tamen hoc ipsum, iterum sic fieri desiderat propter respectum ad publicam vtilitatem, non per se propter ipsos ministros, quatenus videlicet, dum magis dignis & amplius promeritis prouidetur de bonis & honoribus in Ecclesia, fit quod plures animentur ad virtutẽ & scientiam; atque adeo ad omnes bonas qualitates sibi comparandas quæ conueniunt, vt quam dignissimè & cum maximo fructu Ecclesiæ; possint ministrare.

Hinc ergò contingit quod secundaria ista intentio non transferat ius dignioris ad aliam speciem iustitiæ, licet illud augeat in eadem specie iustitiæ distributiue, quia tanquam accessoria transfertur ad naturam principalis intentionis, ad quam quasi subordinatur solum, vnde de illis iudicandum est quasi vna tantum esset intentio: propter hoc tamen argumentum videtur altera sententia mihi satis probabilis,

D i c o Quarto: Ad beneficium quod per concursum ex vi alicuius legis, statuti, aut foundationis confertur, si quis etiam dignum promoueat, prætermittitur digniori tenebitur de hoc ipsi digniori. Ita Lopez priori parte. cap. 127. Salonus hinc qu. 63. art. 2. controuersia 3. Mald. sup. cum alijs pluribus. Contrarium tamen indicat Nauarrus cap. 17. n. 74. vbi docet collatores aut suffragatores teneri quidem ad restitutionem si conferant alicui extra oppositionem seu concursum qui se non obtulerit; non autem si vni digno ex concurrentibus, quamuis non dignissimo.

Sed

Sed probatur conclusio: Quia hoc ipso quo illi qui legitimam habent potestatem, sic ordinarunt, & instituerunt, ut quando beneficium vacare contigerit, debeat indici concursus, & per concursum conferri, censentur inire implicitè pactum cum futuris concurrentibus & spondere beneficium dignissimo qui se offerret, & conuocare concurrentes ut tali expectatione, & quasi lege se fiant, qui alioquin forsitan non erant comparituri: ergò censendum est quod eo casu beneficium stricto iure sit debitum dignissimo inter concurrentes: & ipsi quoque collatores, aut suffragatores quando munus acceptant, censentur acceptare cum tali obligatione, ut dignissimo conferant. Neque Ecclesia quæ talem concursus instituit aut approbavit, censenda est illis suas vices aliter committere: ergò si beneficium non deferant dignissimo, faciunt ei iniuriam propriè dictam defraudantes eum iure acquisito, & per consequens tenentur ei ad restitutionem.

Confirmatur, quia iuxta Nauarr. si extra numerum concurrentium conferatur beneficium alteri non sistenti se, debetur restitutio dignis concurrentibus, idque ideo ait, quia statutum restringit ad concurrentes, ut scilicet vni ex illis, & non alteri conferatur; atqui ut hic supponimus, idem statutum restringere quoque ad dignissimum ex concurrentibus: ergò tamen si conferatur digno alicui concurrenti, debetur nihilominus restitutio digniori ex concurrentibus.

Neque enim vlla probabilis videtur posse adferri ratio, quare dicatur iniuria fieri dignissimo concurrenti si ei præferatur aliquis non concurrens forsitan ipso dignior, & non fiat ei iniuria si præferatur aliquis quem ipse in certamine superauit.

Neque hæc tantum habent locum, quando sic ex lege, statuto, vel fundatione indicitur concursus, sed quotiescumque publicatur simpliciter & absolute: semper enim censetur tunc adesse implicitum aut virtuale pactum prædictum cum offerentibus se ad concursum, nisi expressè contrarium significetur, quod scilicet collator libertatem sibi seruet conferendi vni digno ex omnibus quem elegerit, ut ex Rebello docet Malderus supra.

45 **Dico Quinto:** Non tenetur collatorne Ecclesie quidem qui promouit dignum, præterito digniori. Ita Dom. Soto supra, Malderus, Pet. Navarra lib. 2. supra. n. 175.

Rationem reddunt, quia licet Ecclesia intendat meritò habere digniorem, non tamen censetur stricto iure obligasse collatorem, sed tantum ex fidelitate ad assumendum maximè dignum.

46 **Dico Sexto:** Dignus ad beneficium promotus extra formam concursus, postpo-

sito digniori, non tenetur ad aliquam restitutionem, nisi vi, fraude, vel dolo impedit digniorem. Ita Adrianus sup. Soto lib. 4. quæst. 6. art. 3. ad 6. Conar. sup. n. 7. Mald. sup. Lessius dub. 15. n. 72. contra Caiet. hic quæst. 63. art. 2. dub. 3.

Probatur, quia neque Ecclesie tenetur, neque alteri digniori: ergò &c. Non Ecclesie, quia hoc ipso quo dignus est, obtinet Ecclesia, quod quantum ad personam ministri attinet, illi de iure debetur, nam eo ipso persona ministri est par & sufficiens præstando officio. Vnde Ecclesie habere videtur, quod de stricto iure illi procurandum est: non etiam tenetur digniori, quia iuxta tertiam conclusionem, dignior non habebat aliquod strictum ius iustitiæ ad beneficium, & proinde non est in iure suo læsus, vnde nasci posset obligatio restitutionis.

Addo, extra formam concursus promotus; quia si in concursu obtinuisset, tunc per iniquum iudicium efferret adiudicatum, quod alteri de iure debebatur. Vnde & subreptitia censetur eius promotio per Concil. Trident. ss. 24. cap. 18. quare tunc digniori tenebitur. Addit Mald. digniorem præteritum posse appellare, & admittendam esse eius appellationem ad Summum Pontificem aut Metropolitanum, vel si primus collator sit Metropolitanus ad Episcopum antiquiorem, quod ex Bulla quadam Pij V. refert docere Serola V. Parochia; sed tamen non obstante appellatione, prouisionem interim esse mandandam executioni. Idem bis fuit declaratum in congregatione Card. ut refertur in declarationibus ad Cap. 18. Concil. sess. 24.

Observandum autem quod dignus in concursu promotus quamuis ipse iudicaret alium se digniorem, qui in concursu esset præteritus, non continè obligari ad beneficium dimittendum: poterit enim retinere si probabiliter possit sibi persuadere collatorem, vel electores ab iniustitia excusari propter aliquas rationes vel circumstantias ipsis notas, propter quas iudicauerint eum Ecclesie futurum vtiliorem. Vide Azorium hac de re tom. 2. lib. 6. cap. 15.

Addi etiam, Nisi vi, fraude, vel dolo fuerit promotus, & impedit digniorem, quia tunc ex maleficio tenetur de damno alteri dato, siue de probabili illius dampni æstimatione iuxta speciem & apparentiam quæ suberant, quod dignior fuisset alioquin beneficium consecutus.

DVBIVM IX.

Vtrum debeat quis esse legitimo thoro natus ut beneficij sit capax?

47 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Quicumque illegitimo natus est thoro incapax est, non tantum Episcopatus & cuiusvis alterius beneficij curam animarum habentis annexam, sed etiam beneficij simplicis, nisi super defectu natalium fuerit cum illo dispensatum. Est communis doctrina, ut videre est apud Garciam 7. parte cap. 2.

Prior pars constat ex Capitulo Per venerabilem: qui filij sint legitimi, ex Capitulo Cum in cunctis, De electione, & Capitulo Nimis tua, De filijs presbyterorum.

Posterior autem deducitur ex Capitulo Litteras, De filijs presbyterorum: ad quod accedit quod illegitimi prohibeantur ordinari Clerici Capitulo Ut filij, tit. eodem De filijs presbyterorum, & sic indirectè saltem arcentur à quibuslibet beneficijs.

Observandum autem est, solum Pontificem dispensare cum illegitimo in ordine ad Episcopatum, aut curam animarum, vel ad dignitatem, ut personatum etiam si iurisdictionem non habeat annexam. Constat ex Cap. 1. De filijs presbyt. in 6. & Cap. fin. De filijs presbyt. extra. Ita ut Episcopus dispensare non possit etiam subexistente magna causa utilitatis seu necessitatis Ecclesiæ secundum aliquos: quamvis etiam sint qui tunc aliter sentiant, ut videre est apud Garciam sup. cap. 2. n. 51. & 52. In ordine autem ad beneficium simplex potest dispensare Episcopus, ut patet ex 1. Cap. iam citato. Sub nomine autem beneficij simplicis indubitè comprehenduntur hic etià præbendæ Ecclesiarum collegiatarum. An verò possit dispensare Episcopus in ordine ad Canonicatum Eccles. cathedralis, non ita certum est, affirmat Glossa ad Capitulum primū, De filijs presbyterorum iam citatum cum Archidiacono, & multis alijs quos citat Garcias sup. n. 57. Rebuffus è contra in praxi beneficiorum §. de dispensatione super defectu natalium, negat, & dicit stylum curiæ Romanæ ita servare, quod omnino videtur rectius dici post Concil. saltem Tridentinum, in quo statuitur, ut omnibus canonicatibus Ecclesiæ cathedralis sit annexus ordo sacer, ad quem non potest Episcopus habilitare illegitimum, ut patet ex allegato Capitulo 1. & fauet Capitulum Ad extirpandas, De filijs presbyterorum: & hanc sententiam approbat Garcias cum Maiolo, & alijs quos citat num. 66, & sequentibus.

VViggers de Iure & Inst.

DICO Secundò: Non potest tamen ex Episcopi dispensatione, illegitimus habere beneficium etiam simplex vllum in Ecclesia ubi pater est præfectus, v.g. Episcopus, Decanus, Parochus. Constat ex Capitulo Ad præsentiam, Capitulo Cum decorum, & Capitulo ad abolendam, De filijs presbyterorum.

His addit Concil. Trident. ss. 25. cap. 15. de reformatione quod illegitimi non possint habere beneficium in illis Ecclesijs ubi parentes habent vel aliquando habuerunt qualecumque beneficium, siue magnum siue paruum, neque possint pensiones habere super fructibus beneficiorum quæ parentes tenent, vel aliquando possederunt.

Item statuit ibidè Conc. ne reciprochè resignationes si fiant, vllò modo eis profint.

Hæc autem statuerunt Canones & Concilia, tum quia alioquin multa beneficia ad eiusmodi illegitimam sobolem, industriam parentum transferrentur, tum quia foedum est in eadem Ecclesiâ parentem & filium nothum residere, totique mundo incontinentiam paternam ostentari, & quidem quasi renumeratam in prole.

DICO Tertio: Legitimi presbyterorum filij, v.g. quando parens ante Ordinem factum ex legitimo matrimonio filios procreavit, possunt hi beneficium habere in Ecclesijs ubi parentes resident, neque vlla indigent dispensatione: non tamen habere possunt illud ipsum, quod parens proximè habuit.

Prior pars habetur Capitulo Ad hæc, De filijs presbyterorum.

Posterior patet ex Capitulo ex transmissa, & Capitulo Concurrente eodem, De filijs presbyterorum.

Ratio huius est, ne beneficia successione hæreditaria videantur transmitti, quam speciem successione in beneficijs habuerunt Canones semper exosam, ut patet ex Conc. Trident. Sess. 25. cap. 7.

Dixi, non posse habere quod proximè habuit parens: quia si alius intercesserit oensebitur species illa hæreditariæ successione iam absterfa, & proinde filius legitimus poterit illud habere. Similiter nihil vetat quominus parens habere possit beneficium filij, quia hic quoque non militat apparentia hæreditariæ successione.

DVBIVM X.

Vtrum requiratur Ordo aut Clericatus, ut quis obtinere possit beneficium?

RESPONDEO & DICO Primò: Iure Canonico nullus est habilis ad 50
T t Benefi-

beneficium Ecclesiasticum, nisi sit Clericus, siue tonsura Clericali insignitus. Patet ex Capitulo Cum aded, De rescriptis, & ex Capitulo Secundo, De institutionibus.

Observandum autem est, tonsuram hanc conferri debere à proprio Episcopo, aded ut si quis ab alio sine litteris dimissorijs, vel Pontificis dispensatione tonsuram acceperit; non sit beneficij capax, ut tradit Rebuffus supra §. formula dimissoriarum, & colligitur ex Capitulo Illud, & Capitulo Si quis, distinctione 71. ubi dicitur si quis alienum sine consensu proprii Episcopi ordinaverit, rita sit ordinatio: quod intellige quoad usum & privilegium ordinis suscepti, non tamen quoad potestatem & characterem.

Petes: Quid facto opus ut talis sit tonsuratus reddatur capax beneficij? Respondetur, Glossa ad citatum Capitulum Illud, tradit sufficere quod proprius Episcopus postea ratum habeat factum. Idem tenet Decius & alij nonnulli in Capitulo primum, De tempore ordinandorum in sexto. Rebuffus autem loco supra citato existimat necessariam esse dispensationem Pontificis cum litteris quæ vocantur, Perinde valere. Disputat verò Azorius tomo 1. lib. 8. cap. 2. utrum alicui qui cras est certò futurus Clericus, possit hodie beneficium conferri? Resolvit autem rectè, & ostendit non valituram collationem si non sit de facto Clericus ille cui fit collatio, & constat satis apertè ex Capitulo Ex litteris, De transactionibus.

Vnde notandum cum Panormitano ad Capitulum Cum in cunctis, De electione §. inferiora, inter qualitates quæ ad beneficium aut dignitatem obtinendam, requiruntur, aliquas requiri tantum secundum aptitudinem: sicuti presbyteratus ad pastorem; aliquas verò secundum actum, sicuti Subdiaconatus ad Episcopatum, nisi scilicet intercedat dispensatio: quæ verò qualitates secundum aptitudinem tantum conferri debent requiri, & quæ secundum actum, intelligere oportet ex ipsis constitutionibus Pontificum aut Conciliorum quæ illas requirunt. Clericatus interim & ex verbis Canonum, & ex communi sensu Doctorum satis intelligitur requiri secundum actum in ordine ad quodcumque beneficium Ecclesiasticum obtinendum. Imò & presentatio de Laico facta in ordine ad beneficium, est nulla, quantumvis etiam proximè esset Clericandus, ut cum Lambert. & alijs docet Garcias tomo 2. parte 7. cap. 1. num. 35. & 31. Addit tamen, quod valitura sit presentatio, etiam si presentatus non esset Clericus quando litteræ presentationis scribebantur, modò sit Clericus

antequam presentatio fiat seu exhibeatur ordinario.

Petes: Quomodo probetur Clericatus? Respondetur, Inprimis optimè probari litteris testimonialibus Episcopi, qui tonsuram insigniuit. Deinde etiam probari sufficienter potest: ut sumitur ex Capitulo 1. & 2. De Clerico peregrinante. Tertio etiam per communem reputationem & famam, ut tradit cum multis Garcias supra cap. 1. num. 140. iuxta decisionem Rotæ 4. & 14. De probatione in antiquis. Quarto probatur Clericatus etiam unico teste Bal. & Fel. in Capit. Licet vniuersis, De testibus, & cum illis Garcias num. 154. & alij: rationem reddunt, quia iste actus de se & sui natura nemini principaliter præiudicat. Vnde, inquit Garcias, ista probatio sufficeret etiam in iudicio, quando lis esset super beneficio: quia attenditur in eius probatione, initium & tempus susceptæ tonsuræ, non beneficium de quo post per accidens litigatur. Quintò iuxta Garciam & plurimos quos citat ad probationem Clericatus & minorum ordinum satis est probare & ostendere litteras Ordinum maiorum, & dicit Bernard. Diaz cap. 24. litt. A. se non dubitare hanc opinionem esse communiter receptam. Solent tamen Prælati ordinariè requirere litteras Clericatus quando de conferendo beneficio agitur etiam ab ijs, de quibus satis constat quod sint Sacerdotes.

Dico Secundò: Episcopatum adeptus debet intra tres menses Episcopus consecrari, alioquin ad fructuum perceptorum restitutionem obligatur. Computatur autem trimestre hoc à die Confirmationis, ut tradit Sylvest. V. Consecratio 1. num. 3. cum Glossa ad Capitulum Quoniam quidam, Dist. 75. & cum illis Mald. dub. 10. Si verò postmodum ad alios tres menses se consecrari non curauerit, Episcopatu privatur ipso iure. Statuit hæc Conc. Trident. Sess. 23. cap. 2. De reformatione: & utinam tam accuratè observaretur, quam est rectè constitutum. Non tamen currit hoc tempus Prælatq̄ impedito, etiam si per accusationem, denunciationem, aut inquisitionem contra illum institutam iniiciatur impedimentum, ut docet Serola V. Consecratio.

Dico Tertio: Ecclesiam Parochialem adeptus tenetur suscipere ordinem Sacerdotij intra annum: quod si intra hoc tempus non susceperit, ipso iure, nullam etiam monitionem præviã existit privatus Ecclesiã quam obtinuerat. Constat ex Capitulo Licet Canon, & Capitulo Commissa, De electione in sexto. Quod autem dicitur de Ecclesia Parochiali, hoc idem intelligunt Doctores locum habere in vicariã perpetuã alicuius Parochialis.

Observa-

Obseruandum hic Primò: inchoari annum hunc à tempore quo prouisus pacificam possessionem habere cœpit, aut habere potuit, nisi per illum sterisset: patet, citato Capitulo commissa.

53 Obseruandum Secundò, hunc annum non currere pro tempore quo iustum intercedit impedimentum: si enim aegrotauerit, vel Episcopus absens fuerit ut ordinari non potuerit, vel si absque sua culpa inciderit in aliquam irregularitatem, super quâ non potuit tam cito obtinere dispensationem, non censetur priuatus, etiamsi intra dictum tempus non fuerit Sacerdos ordinatus. Colligitur ex citato Capitulo Commissa. Ratio autem reddi potest, quia hæc priuatio constituta est in pœnam negligentis, quia neglexit se qualificare ad munus suum obeundum, pœna autem locum non habet quando non subest culpa.

54 Obseruandum Terriò, eandem Ecclesiam si eâ priuatus tali ratione fuerit, non posse pro illa vice iteratò eidem conferri: sic enim expressè statuitur Cap. citato Commissa: idque ne dispositio Canonis tali modo frustretur effectû.

Obseruandum Quartò, non teneri tamen illum, qui sic Ecclesiâ exciderit, restituere fructus si quos pro primo anno receperit, modò dum curam susciperet, habuerit intentionem suscipiendi sacerdotium intra annum, etiamsi postea ex negligentia, vel aliâ de causâ non susceperit.

Ratio est, quia beneficium toto illo anno fuit ipsius: secus si ab initio animum non habuerit suscipiendi Sacerdotium: tunc enim ab initio collatio fuit nulla, quæ tamen ratificatur si animo mutato intra annum Sacerdos ordinetur, ut clarè potest colligi ex Capitulo aliquoties citato Commissa.

55 Obseruandum Quintò, collatorem posse conferre Ecclesiam sic vacantem propter neglectum Sacerdotium alicui alteri, non tamen posse priorem possessorem exturbare ex sua possessione, nisi audiatur & condemnatur: ipse nihilominus in conscientia tenetur dimittere etiam possessionem, ante sententiam, si non habuerit legitimum impedimentum, quandoquidem Canones expressè dicunt quod nulla etiam monitione præuia existat Ecclesiâ priuatus.

Ratio autem est, quia licet per collationem & possessionem captam fuerit beneficium absolutè ipsius, tamen hoc ipso quo intra annum non est Sacerdos ordinatus, resoluitur collatio ex vi conditionis quæ ab initio ex iuris dispositione censetur fuisse apponita: atque ita desinit omnino & per omnia esse ipsius: potest enim quis in alium transferre rem suam, ut absolutè ipsius fiat, sic tamen, ut si tale quid euenierit, concidat

contractus translationis & res desinat hoc ipso esse ipsius, & propterea tenebitur talis in conscientia restituere etiam ante sententiam. Vide Nauarrum cap. 25. num. 118. vbi idem docet, quamuis aliquantulum aliter rationem explicet.

56 DICO Quarto: Qui dignitates, personatus, officia, præbendas aut quælibet alia beneficia obtinent in Ecclesia cathedrali, vel collegiata sæculari, aut regulari quibus respectiuè varia onera sunt annexa (v. g. ut alij Missam, alij Euangelium, alij Epistolam legant aut decantent) obligantur intra annum iusto impedimento cessante; suscipere Ordinem officio suo competentem. Ita expressè statuit Tridentinum Sess. 22. cap. 4. De reformatione.

Obseruandum tamen est, eos non priuari beneficijs suis etiamsi neglexerint intra annum suscipere ordinem competentem, sed incurrere alias pœnas ut quod non habeant vocem in Capitulo non tantum passiuam, sed nec actiuam etiamsi ab alijs hoc ipso fuerit concessum. Vnde qui talium suffragijs foret electus, non esset electio eius valida si illis seclusis, alius cum superaret pluralitate suffragiorum. Vide Concil. Tridentinum loco citato, vbi etiam innovat alias pœnas constitutas per Clementinam Ut ij qui De ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum: inter quas est vna, quod debeat illis subtrahi media pars fructuum. Cæterùm grauius peccant qui negligunt, & ut apparet, mortifere, quia violant Ecclesiæ præceptum in re tam graui, quæ tantopere spectat ad diuinum cultum promouendum, & decentem Ecclesiæ & Ecclesiasticarum personarum statum & ordinem seruandum.

DVBIVM XI.

Qua requiratur ætas ad beneficia singula?

57 RESPONDEO & DICO Primò: Promouendus ad Episcopatum debet ætate esse maior triginta annis, ita ut annum trigessimum iam compleuerit. Patet ex Capitulo Cum in cunctis, De electione, quod desumptum est ex Concilio Lateranensi sub Alexandro III. idem habetur, Capitulo Episcopus, distinctione 77. ex Concil. Agatensi: quod approbat Concil. Trident. Sess. 22. cap. 2. & addit quod insuper, etiam in sacro Ordine antea saltem sex mensium spatio fuerit constitutus.

DICO Secundò: Ad Ecclesiasticam dignitatem inferiorem Episcopatu quæ tamen annexam habeat curam animarum, re-

T t ij quiritus

quiritur ætas 25. annorum, saltem inchoatorum. Constat ex citato Capitulo Cum in cunctis §. inferiora, & ex Tridentino §. 24. cap. 12. tales dignitates sunt Abbatiz, Prioratus, Conuentuales, Decanatus, Archidiaconatus, & similia.

Obseruandum verò est hic sub nomine dignitatis Ecclesiasticæ non comprehendi munus Abbatissæ, vel cuiuscumq; præfectæ, monialium, quia non sunt beneficia Ecclesiastica, de quibus hic tantum loquimur.

Quod verò ad ætatem istarum attinet, Concil. Trident. §. 25. cap. 7. De regularibus, requirit vt præficienda non sit minor quadraginta annis, & vt annis 8. post expressam professionem laudabiliter vixerit: quod si his qualitatibus dotata non reperiatur aliqua in eodem monasterio, vult ex alio eiusdem ordinis, talem assumi: quod si tamen superiori qui electioni præest videatur incommodum, poterit ex ijs quæ in eodem monasterio annum trigessimum ætatis excesserint, & quinque saltem annis post professionem rectè vixerint, consentiente Episcopo aut alio superiore, vna aliqua eligi.

D I C O Tertio: Ad alias dignitates, vel personatus quibus non est annexa cura animarum requiritur, vt quis non sit minor viginti duobus annis. Ita constituit Tridentinum Sess. 24. cap. 12. ille autem censetur non esse minor viginti duobus annis iuxta Mald. dub. 11. & alios communiter, qui vigesimum secundum annum attigerit.

D I C O Quarto: Ad beneficium parochiale requiritur 25. annus saltem inchoatus. Patet ex Capitulo Cum in cunctis supra De electione; & ex Capitulo Licet Canon De electione in sexto, vbi etiam declaratur collatio aliter facta esse nulla: quod etiam indicatur Capitulo Si eo tempore: De re-scriptis, & docet Garcias sup. cap. 4. nu. 41. cum Nauarro cap. 25. nu. 116. & Consil. 4. De ætate & qualitate, & alijs quos citat. Quod autem de Ecclesia parochiali dicitur, tam quoad ætatem, quam etiam quoad suspensionem Sacerdotij declaratur Clementina vnica de officio vicarij, locum quoque habere in vicarijs perpetuis.

Neque potest Episcopus in ea ætate dispensare, vt colligitur ex Capitulo Permittimus De electione in sexto; poterit tamen quis subseruire Pastori etiam ætatem illam nondum attigisset, vt si quis per dispensationem ante legitimam ætatem esset ordinatus Sacerdos, vt ex Azorio tomo 2. lib. 6. cap. 5. tradit Mald. sup. quia in tali non requirunt iura certam ætatem ad subseruituram.

D I C O Quinto: Ad alia beneficia quibus est annexus ordo sacer, requiritur illa ætas vt beneficiatus intra annum possit suscipere ordinem competentem. Patet Capit.

Ei cui, De præb. in 6. Addit Garcias supra nu. 49. quod aliàs prouisio sit nulla, etiam ex causa permutationis facta. Itaque cum per Concil. Trident. omnibus præbendis Ecclesiæ Cathedralis annexus sit ordo sacer Sess. 24. cap. 12. hinc conferri non possunt, nisi ijs qui ad minus vigesimum primum annum inchoauerint: si tamen essent diaconales aut sacerdotales, iam maiorem requirerent ætatem.

Ad reliqua verò qualiacumque beneficia requiritur annus decimus quartus, sic vt ante illum, nullus possit beneficium Ecclesiasticum obtinere. Sic statuit Tridentinum §. 23. cap. 6. Circa quod notat 1. Garcias sup. nu. 11. & sequentibus: quod sufficiat annum 14. attingisse licet non sit expletus. Notat secundò n. 9. quod si ex fundatione alicuius beneficij, sufficeret minor ætas, quod tunc Decretum Concilij non procederet, quia non est tali fundationi derogatum. Docet tertio Garcias Tract. De beneficijs 1. parte cap. 5. num. 127. & sequentibus, eandem requiri etiam ætatem ad obtinendam pensionem, & dicit Sacram Congregationem sic declarasse: quod etiam refert Sa V. Beneficium n. 30. Porro ætas connumeranda est à Natiuitate, non à die Conceptionis, vt contra Glossam Regulæ 17. Cancellariæ docent rectè Couarr. in 4. 2. parte cap. 8. §. 2. n. 3. Sanchez in Decalog. lib. 4. cap. 35. num. 4. Garcias parte 7. cap. 4. num. 89. & alij.

D V B I V M XII.

Vtrum ad beneficium requiratur calibatus?

R E S P O N D E O & **D I C O** Primò: Collatio beneficij facta alicui matrimonio iuncto est irrita & nulla. Ita communiter DD. & patet ex Capitulo 1. & sequentibus De Clericis coniugatis. Si qui autem sint antiquiores Canones qui contrarium significant, vt Capit. Si qui verò, distinctione 32. & Capitulo Quia causa 12. quæst. 1. iam posteriori iure censentur abrogati.

Obseruandum tamen est, cum qui virginem duxit, si consentiente vxore voueret castitatem, posse ad beneficium admitti, vt dicitur Capitulo 2. De Clericis coniugatis: eo tamen casu, vxor si esset iunior, deberet prius ingredi religionem, si autem prouentioris ætatis, deberet saltem castitatem vouere in sæculo, vt notat ibidem Glossa ex Capitulo Cum his, & ex Capitulo Ad Apostolos De conuersione coniugatorum.

D I C O

D i c o Secundò: Si Clericus nondum ordinibus sacris initiatus habens beneficium ducat vxorem ipso iure illud amittit. Ita communiter DD. ad Capitulum 1. De Clericis coniugatis.

Ratio est, quia amplectitur statum iuxta Canones incompatibilem cum ministerio beneficio correspondente, vnde quando beneficium confertur, fit collatio solùm quasi ad talem vsque terminum.

Neque obstat quod Cap. 1. citato, dicatur eos qui matrimonio cōiunguntur esse compellendos vt beneficia relinquunt, & Cap. 3. eodem titulo dicatur debere eos beneficio spoliari & esse priuados, quia, vt rectè notat Glossa loquuntur Canones non de priuatione iuris, quam ex nunc incurrerunt, sed de priuatione possessionis, eiusque spoliatione seu exutione.

Quando autem ibidem Cap. 5. dicitur coniugatum spoliari nō posse beneficio per eum qui illud contulit, sed per superiorem, tunc sermo est de coniugato, cui in matrimonio existenti presumpserit collator beneficium conferre, quem iubet Canon priuari per superiorē, declarando scilicet nullitatē collationis, & exuendo eum possessione.

Ex his licet colligere quod neque possit beneficium retinere ac possidere beneficium vt suum aliquis qui matrimonium contraxit etiamsi nondum matrimonio consumato vxor moriatur vel ingrediatur religionem, vt docet Rebuffus in regulis de publicandis resignationibus n. 40. Garcias p. 11. c. 8. n. 3. & ab alijs tenetur communiter.

60 Petet aliquis quid si beneficiatus attentauerit matrimonium contrahere, sed propter impedimentum aliquod dirimens quid intercedebat, contraxit inualidè, an amiserit talis suum beneficium? Respondetur: multi tenent partem affirmatiuam inter quos est Panorm. in Cap. 1. De Clericis coniug. & alij quos citat Garcias sup. c. 8. n. 4. E contra quoque, multi tenent partem negatiuam tanquam veriorem, vt Cardin. in Clen. ent. Gratiz De rescrip. n. 10. Butrius & Imola in Cap. 1. De Clericis coniugatis: Iulius Clarus lib. 5. Recep. Sentent. §. 1. q. 73. n. 5. Thomas Sanchez lib. 7. De matr. disp. 43. qui dicit id verum esse, quomodocumque & ex quacumque causa matrimonium sit irritum: & alij quos citat Garcias sup. n. 5. & sequentib. Et fauet his ratio: quia Canones quando de matrimonio into agunt, loquuntur de matrimonio valido: quod & ratio ab alijs allegata indicat; ideo enim talem Clericum volunt amittere beneficium, quia non potest quis vxori & carnis voluptatibus operam dare, & diuinis vacare officijs: qui autem inualidè contraxit, non potest vxori & carnis voluptatibus operam dare. Vnde colligitur si Clericus sacris ordinibus initiatus matri-

monium contrahat, non amittere ipso facto beneficium, sed esse priuandum, vt colligitur ex citato Cap. 1. nisi tamen desuper cum eo dispenseretur, quod non nisi post longam poenitentiam & vitam laudabiliter transactā fieri debet iuxta Cap. Sanè, tit. eodem De Clericis coniugatis, in poenam scilicet delicti, siue propter Ecclesiasticæ honestatis violationē, vt indicatur Capitulo Quisquis, distinctione 83.

Quia interim compellendus est manere in ordine suscepto, oportet meritò eius habere rationem, ne cogatur mendicare videlicet vel post poenitentiam dispensando super retentione beneficij, vel aliquid ex fructibus ad tenuem saltem eius sustentationē assignandò: si verò habuisset is dispensationem ad matrimonium contrahendum, tunc contrahendo excidisset beneficio, sicut Clerici non initiati sacris, quia valide contraxisset.

D i c o Tertio: Clericus qui contrahit tantum sponsalia non amittit ipso iure beneficium: quia non transiit ad statum incompatible, licet ingrediatur viam ad illum, vnde meritò posset lege statui quod talis beneficio esset priuandus, quia animo & externā significatione repudiavit ministerium Ecclesiæ: pertinet autem ad grauitatem & decorem Ecclesiæ exauthorare tales ministros: eiusmodi tamen legem aut Canonem nō extare dicit Sanchez de matrimonio lib. 7. disput. 42. vnde putat neque posse talem priuari beneficio.

Petes, Vtrum Clericus non initiatus sacris, qui matrimonium contrahit de præ- 61 senti, sed inualidè propter aliquod impedimentum dirimens, sit saltem priuandus beneficio, quamuis defendatur non esse de facto priuatus? Respondetur cum Garcia sup. n. 8. Quod talis Clericus qui bonâ fide ignorans impedimentū contrahit, vt non amittit ipso facto beneficium, ita neque sit per sententiam priuandus: quia non facit actum à parte rei contrariū clericatui, quia nullum contrahitur matrimonium, & cessat in eo ratio delicti, quia bonâ fide processit, neque putauit iniuriā inferre Sacramento. De illo autem qui sciens impedimentum, contrahit, sentit Garcias quod ipso facto amittat beneficium: sed consequenter loquendo, videtur potius dicendum, quod talis merito priuandus sit beneficio, Arg. Cap. Cum qui, De præbend. in 6. non autem sit ipso facto priuatus, quandoquidem dicat matrimoniū nulliter contractum non esse actum contrarium clericatui, quando bonâ fide contrahitur neque sit ratio, cur dicatur contrariati, quando malâ fide sic contrahitur, quin potius possit videri tunc minùs contrariari, quia hinc ne quidem videtur esse consensus in actū contrariū clericatui, sicuti in altero.

DV BIVM XIII.

*Quomodo requiratur morum
probitas ad beneficium
capesendum?*

62 **R**ESPONDEO & DICO Primò : Criminosus, vt in iure sumitur, id est, qui ob crimina est infamis, excommunicatus, irregularis, aut simili censura irretitus, nullo modo est ad beneficium Ecclesiasticum promouendus, quin potius depositionem mereatur si promotus sit. Colligitur ex Capitulo Inter dilectos, De excessibus Prælatorum, & tradunt Glossa in Capitulum Vnicum distinctione 25. Azorius tomo 2. lib. 6. cap. 7. Nauarrus De oratione, Missellano 34. Mald. dub. 13. & ex ratione naturali constat, quia qui ministerio Dei & Ecclesiæ applicantur & peculiariter dedicantur, necessum est vt omni virtutum genere sint ornati, quandoquidem ex officio debeant exemplo, salutaribus monitis, precibus & sacrificijs aliorum salutem curare & promouere: Hinc & Apostolus docet Episcopum debere esse irreprehensibilem & testimonium habere bonum quod & in Diaconis requirit.

DI. C. O. Secundò ; Quando crimen est tale vt ipso iure inducat irregularitatem, vel aliam specialem inhabilitatem, tunc collatio non tantum est illicita, sed omnino inualida. Ita Nauarrus supra, & Enchiridij cap. 24. n. 51, & alij communiter. Eiusmodi crimina sunt hæresis, symonia, periurium, homicidium, quod si voluntarium sit, non poterit desuper dispensare, nisi solus Pontifex: si autem habeatur casuale, potest Episcopus dispensare in ordine ad beneficia quæcumque & dignitates, etiam sacrorum ordinum & altaris ministerium, vt patet ex Concil. Trid. sess. 14. cap. 7. causâ scilicet prius cognitâ, & probatis ijs quæ exponuntur. Concupinarij verò post tertiam monitionem priuandi sunt beneficijs & reddendi inhabiles ad quæcumque alia, prout statuit Conc. Trident. sess. vltima, c. 14. Quare si illis factis seu præmissis conferretur concubinario alterum beneficium, collatio foret nulla.

63 Quæritur autem de grauioribus alijs criminibus, quibus de iure non est imposta pœna depositionis, sed tamen talia sunt vt ratione infamiae aut publici scandali possit quis arbitrio iudicis propter illa deponi aut beneficijs priuari, vtrùm si collatio alicui obnoxio istis delictis fiat, sit habenda saltem valida? quamuis illicita.

Respondetur probabiliter eiusmodi col-

lationem esse inualidam. Ita docet Panorm. ad Cap. Super De elect. vbi dicit quod collatio facta notariè infami non teneat, & ad Cap. Inter dilectos De Excessibus Prælat. n. 6. dicit quod collatio facta Clerico alicui sit nulla, si de eo antè constabat, tanquam facta vili & indigno. Nauarr. supra, Syluest. V. Infamia n. 15. Suarez De relig. tom. 2. Tract. 5. lib. 3. c. vlt. n. 4. & 5. & 17. Malderus Tract. 9. cap. 2. dub. 13. & plures alij quos citat Garcias parte 7. cap. 8. n. 39. & fundari potest in Cap. Cum in cunctis De electione, vbi pariformiter requiritur (vt apparet) quod promouendus ad Episcopatum vel aliam inferiorem dignitatem sit vitâ & scientiâ commendabilis, perinde ac vt præscriptam habeat ætatem, & de thoro legitimo natus sit: constat autem his deficientibus, collationem esse nullam: vnde & illa videtur nulla vbi promouendus non est vitâ commendabilis. Non desunt tamen qui oppositum tenent, quando crimen non inducit irregularitatem vel aliam inhabilitatem ad beneficia, quos videre licet apud Garciam loco cit. n. 47. In quibus autem casibus quis ipso iure priuatur beneficijs, & in quibus venit priuandus; vide apud Felinum ad Cap. Querelam De iureiurand. & Azorium 2. parte lib. 7. cap. 17. & 18.

DV BIVM XIV.

Qua requiratur scientia ad beneficium obtinendum?

RESPONDEO & DICO Primò : Qui penitus est illiteratus non potest⁶⁴ ad beneficium promoueri, & si promouetur collatio est irrita. Colligitur ex Capitulo Illiteratos, distinctione 36. & ex Capitulo Finali De temporibus ordinandorum in 6. & sic cum Panormit. docent communiter DD. in Capitulum Dudum De electione, & Innocentius in Capitulum Cum in cunctis, eodem titulo: quod latè ostendit Nauarrus in Capitulum Si quando De rescriptis.

Sed controuertitur quis debeat hinc censeri omnino illiteratus: Nauarrus loco citato exceptione 13. num. 8. putat saltem de consuetudine eum non censeri omnino illiteratum, sic vt collatio ei facta sit inualida, qui nouit Latinè legere & scribere, & si nesciat loqui aut intelligere: Verùm Canonibus conformius est, illum esse habendum in hac materia penitus illiteratum qui non aliquo modo nouit idioma quo celebratur iuxta Ecclesiarum consuetudinem & leges, officium diuinum: quare in Ecclesia latina requiritur, vt quis nouerit mediocri saltem modo ipsam linguam latinam: & hanc sententiam

tentiam fatetur etiam Nauarrus cum iure scripto magis conuenire, & tradit Glossa ad Clementinam vnicam de concessione præbendæ.

Petres, Quid si aliquis actu sit omnino ignarus, sed applicatus est scholis, & speratur quod litteratus euadet, vtrum collatio tali facta sit inualida?

65 Respondetur verius esse, quod inualida sit: & colligi potest ex Tridentino ff. 22. cap. 4. vbi in fine habet, nec alijs impostetur fiat prouisio nisi ijs qui iam ætatem & cæteras habilitates integrè habere dignoscantur, aliter irrita sit prouisio: posset tamen Pontifex eà in re dispensare, sic vt valida efficiatur collatio, quin & consuetudine sic introduci posse indicat Mald. dub. 14. & tunc inquit obrineret opinio Nauarri.

Hoc verò obseruandum hinc est, Concil. Trident. ff. 7. cap. 13. statuisse, quod præsentari seu electi, vel nominati à quibusuis Ecclesiasticis personis, etiam Sedis Apostolicæ nuntijs ad quæuis beneficia Ecclesiastica non instituantur, nec confirmantur, neque admittantur etiam prætextu cuiusuis priuilegij nisi fuerint prius à locorum ordinarijs examinati & idonei reperti: exceptis tamen præsentatis, electis, seu nominatis ab vniuersitatibus seu collegijs generalium studiorum.

66 Dico Secundò: Non sufficit semper cognitio linguæ qua officium in Ecclesijs celebratur, sed ea requiritur respectiue ad quodlibet beneficium scientia, quæ ad munus annexum ritè obeundum est necessaria. Conclusio ex terminis ipsius fati est euident, & ita requirit Concil. Trident. diuersis locis Sess. 22. cap. 2. de illo qui ad Episcopatum est assumendus sic scribit: Scientiã verò præter hæc (scilicet præter ordinem, debitam ætatem, & legitima natalia) polleat eiusmodi, vt muneris sibi iniungendi necessitati possit satisfacere.

Ad quod requirunt Canones in primis, vt cognitionem habeat veteris & noui Testamenti: Capitulo Episcopus, distinct. 23. Capitulo Omnes, distinct. 38. & tradit idem Panorm. ad Capitulum Cum in cunctis, De electione. Vide Syluest. V. Episcopus, quæst. 4.

Deinde, vt etiam iuris Canonici siue Canonum habeat notitiam, Capitulo Statuimus distinct. 61. ex Leone Papa. Hinc Concil. Trid. loco citato constituit, vt assumendus ad Episcopatum, antea in vniuersitate studiorum Magister siue Doctor, aut Licentiatuſ in sacra Theologia, vel iure Canonico meritò sit promotus, aut publico alicuius Academiæ testimonio idoneus ad alios docendos ostendatur: quod si regularis fuerit, à superioribus suæ religionis similem fidem habeat.

De inferioribus autem dignitatibus ita scribit & ordinat ff. 24. cap. 12. Nemo igitur deinceps ad dignitates quascumque quibus animarum cura subest, promoueatur, nisi qui saltem vigesimumquintum ætatis annum attigerit, doctrinã ad suum munus exequendum necessariã ac morum integritate commendetur. Vbi de Archidiaconis addit, Et vbi fieri poterit, vt sint Magistri in Theologia seu DD. aut Licentiatuſ in iure Canonico.

Vnde & hinc notandum quod Conc. Trident. Archidiaconos manifestè numeret inter illos qui habent dignitatem cum cura animarum, prout etiam Capitulum Cum in cunctis De electione: idque contra nonnullos qui existimant Archidiaconatum non esse dignitatem cum cura animarum.

67 Queritur hinc, Vtrum sicuti collatio cuiuscumque beneficii facta penitus illiterato est nulla, ita quoque nulla sit collatio altioris beneficii facta illi qui non habet scientiam requisitam ad tale beneficium, licet linguæ Latinæ peritus existat?

Respondetur, Collationem eiusmodi videri quoque nullam de iure, etsi quoque spes prætendatur, quod successu temporis ad scientiam sufficientem proficiet. Colligitur primò ex Capitulo Cum in cunctis De electione: vbi sicuti diximus dub. præcedenti, æquiparari videntur defectus in ætate, in natalibus, in moribus, & in scientiã: & ita docet ibidem Panorm. §. vltimo nu. 61. Deinde idem confirmari potest ex Tridentino ff. 22. cap. 4. vbi in fine requirit, vt promouendus habeat ætatem & alias habilitates integrè, alioquin sit irrita, inquit, collatio. Nihilomius Garcias parte 7. cap. 11. n. 21. contrarium significat, vbi scribit, Quod qui non habet scientiam competentem beneficio, quamuis collatio valuerit, teneatur addiscere, quam primùm commodè potest, & aliàs debeat illud dimittere. De collatoribus autem addit, quod qui conferunt beneficium ijs qui non habent scientiam competentem, non solum peccent mortaliter, sed etiam teneantur Ecclesiæ de damno & interesse: quod etiam ex suprã dictis constat.

68 Rectè autem distinguit Azorius tomo 2. lib. 6. cap. 6. triplicem scientiam; vnam vocat eminentem, quam habere censetur is qui per se etiam difficiliora circa statum & munus suum occurrentia valet promptè resolvere: alteram appellat mediocrem, quam habere dicitur ille qui communiter, & frequentius occurrentia in officio, potest per se expedite resolvere, etiam si in difficilioribus debeat libros aut Doctores consulere: tertiam nominat sufficientem, quam habet qui libros legendo aut Viros doctos consulendo, potest muneri satisfacere, quamuis ne iri

ordinarijs quidem sit satis expeditus absque prævio studio aut examine, & conferentia cum alijs intelligentioribus. Desumpta est prædicta distinctio ex Innocentio ad Capitulum Cum incunctis sup. citatum: suffecerit itaque ut quis saltem scientiam tertij generis habeat, ut possit ad beneficium promoveri si alij deficiant.

DVBIVM XV.

Vtrum ex parte corporis requiratur aliqua dispositio in ordine ad beneficium obtinendum?

⁶⁹ **R**espondetur: Ex parte corporis requiritur illa dispositio quæ necessaria est ad decenter præstandum officium incumbens beneficio. Vnde Garcias parte 7. cap. 12. nu. 3. sic concludit: Resolutivè dicendum est, quod non solum, non ad sacros Ordines & beneficia quæ Ordinem sacrum requirunt, sed nec ad minores & primam tonsuram, & consequenter nec ad vllum beneficium promovere possunt, qui corpore insigniter deformati sunt, ita ut sine notabili horrore aut scandalo ministri Ecclesiastici esse non possint. Et ita tenent DD. communiter; ut etiam notat Malderus sup. dub. 15. Vide Couar. in Clement. si furiosus 1. parte circa initium, Rebuff. in praxi tit. De dispensatione cum corpore vitiat: Lambert. lib. 2. parte 1. qu. 7. art. 10. & 12. Nauar. cap. 27. nu. 198. & nu. 249. Sumitur ex Cap. 1. & sequentibus De corpore vitiat: ex Cap. 2. De Clerico arotante: & ex Cap. 1. distinct. 36. & ex Cap. Qui in aliquo dist. 51.

Notandum tamen, si aliqua debilitas superueniat, quæ efficiatur quis ineptus ad officium, non idè eum priuari beneficio prius obtento, sed posse frui: si habeat autem curam animarum debet providere, ut per idoneum vicarium administretur. Cæterum quomodo per censuras aut alias inhabilitates quis impediatur à beneficij cõsequutione licebit colligere ex dicendis infra Cap. 4. De simonia: & ex doctrina de censuris earumque effectibus tradi solita in tertia parte Divi Thomæ. Licebit quoque videre dicta supra quæst. 11. art. 3. De pœnis quas incurrunt hæretici, eorumque fautores aut affecti.

DVBIVM XVI.

Quali intentione oporteat acceptare beneficium Ecclesiasticum?

RESPONDEO & DICO Primò: Ad 70° Romne beneficium Ecclesiasticum, ut debitè acceptetur, requiritur determinata intentio status Ecclesiastici amplectendi & ordinis muneri suo necessarij suscipiendi, sic saltem ut bonâ fide proponat ab eo non recedere, nisi forsitan magna aliqua & iusta causa recedendi incidere. Ita communiter DD. omnes; non enim æquum est, ut Ecclesiastica beneficia concedantur ijs qui necdum statuerunt se ministerio Ecclesiæ mancipare, quodque illi prouentibus & bonis Ecclesiæ gaudeant. Additur nisi forsitan aliqua magna & iusta causa recedendi incidere, v. g. ut nisi frater primogenitus moriatur, vbi cõuenit familiam pro bono Reipublicæ conseruari, aut nisi forsitan matrimonium ad graues lites sopiendas iudicaretur necessarium. Vide Nauarrum cap. 25. num. 118.

DICO Secundò: Qui accipit beneficium Ecclesiasticum eo solo animo, ut fructibus eius gaudeat, donec occasio se offerat transeundi ad statum sæcularem cum intentione tunc deserendi, delinquit mortiferè, neque potest beneficium retinere. Ita quoque DD. communiter, Nauartus libro 3. Consilio 16. De præbendis, Missellanio 44. De oratione. Soto lib. 10. De iustitia & iure, quæst. 5. art. 6. Panorm. ad Capitulum Relatum De Clericis non residentibus, Toletus lib. 3. summ. cap. 18. n. 4. & lib. 5. cap. 5. & alij plures. Sanchez tamen lib. 7. De matrimonio, disputatione 45. n. 28. putat non peccare mortaliter, quando functio incumbens beneficio non requirit ordinem sacrum, & ille qui sic acceptat, intendit pro tempore quo beneficium detinebit satisfacere officio quod beneficio incumbit, eò quod iura nõ videantur determinare quod acceptans tale beneficium teneatur habere animû perseverandi in ministerio Ecclesiæ.

Verum tametsi iura id in particulari non expressè determinent, nihilominus communis videtur fuisse semper Doctorum & fidelium sensus ac apprehensio, quod beneficium acceptans debeat esse resolutus ad Ecclesiasticum statum amplectendum, quod & Ecclesia videtur intendere quando beneficium veluit esse ius perpetuum: vnde in re tam graui non videtur tutum recedere à sententia communi. Vide Nauarrum Missellanio citato, vbi etiam in hoc particulari casu docet peccari mortaliter, & explicat alia quædam loca vbi poterat videri aliter docuisse.

Obser-

Obseruandum tamen est, iuxta Dom. Soto loco citato & etiam Naagarum ac alios quosdam, non obligari illum ad restitutionem fructuum si muneri suo satisfecerit: vnde & hoc cōsequens est, quod si animum mutet ac velit in clericali statu persenerare, possit beneficium retinere; nam hoc ipso quo DD. absoluunt illum ab obligatione restituendi fructus, supponunt eum validè beneficium acceptasse ac verè esse ipsius quamuis illicitè teneat: & cum eo concordat quod Syluest. V. Beneficium 3. n. 29. in fine dicit Hostiensem docere quod peccatum illud per solam pœnitentiam possit deleri.

72 Dico Tertio: Qui beneficium parochiale accipit animo non residendi, sed tantum animo permutandi peccat quidem, tamen acceptatio non est inualida, neque ad fructuum restitutionem tenebitur, si cœtera requisita adsint.

• Probat prior pars: quia talis Ecclesiam decipit, quæ in istis requirit animum residendi & ministrandi populo, neque enim ipsi conferret nisi existimaret illam velle residere & officium obire.

Posterior pars confirmari potest, quia tametsi iura requirant vt intra annum talis suscipiat sacerdotium sub pœna priuationis beneficij, habeaturque animus ab initio intra tempus illud, suscipiendi Sacerdotium idque etiam sub pœna restitutionis fructuum, Cap. Commissa De elect. in 6. non tamen hoc statuunt in eum qui non habuerit animum residendi. Vide dicta sup. dub. 8. vbi latius sunt explicata quæ requiruntur ad beneficium parochiale capescendum.

DVBIVM XVII.

*Vtrum licitum sit vni habere
• plura beneficia simul?*

73 R Esoluitur hæc quæstio clarè à Concil. Tridentino ss. 24. c. 17. vbi ita decernit: Cum Ecclesiasticus ordo peruertatur, quando vnus plurium officia occupat Clericorum, sanctè sacris Canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus Ecclesijs conscribi: verùm quoniam multi improbræ cupiditatis affectu, seipso, non Deum, decipientes ea quæ constituta sunt varijs artibus eludere & plura simul beneficia obtinere non erubescunt, sancta Synodus debitam regendis Ecclesijs, disciplinam restituere cupiens, præsentis decreto, quod in quibuscumque personis quocumque titulo etiam cardinalatus honore fulgeant, mandat obseruari, statuit vt in posterum vnum tantum beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur: quod quidem si ad vitam eius cui confertur honestè sustentandum non suffi-

ciat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens dummodo vtrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri: & hæc non modo ad cathedrales Ecclesias, sed etiam ad alia omnia beneficia tam sæcularia, quam regularia, etiam commendata vult Concilium pertinere, cuiuscumque tituli aut qualitatis, inquit, existant.

Ex quibus euidenter satis constat, nunquam iuxta Canones & conciliorum constitutiones licitū esse plura simul habere Ecclesiastica beneficia qualiacumque: vnico tantum casu excepto quem hic ponit concilium, puta quando vnus non est sufficiens ab vitam obtinentis, honestè sustentandam: quare tunc poterit simul habere vel duo simplicia, quorum neutrum aut saltem alterum non requirit residentiam personalem, siue id proueniat ex fundatione, siue ex consuetudine legitime præscripta, vel etiam habere poterit præbendam Cathedralē, aut Ecclesiam parochialem vel dignitatem, si hæc non sit sufficiens ad honestum vitæ statum & aliud simplex beneficium non requirens residentiam.

Sed difficultas hic oritur in determinanda 74 sufficientia ad vitam eius, cui beneficium confertur, honestè intertenendam: quæ maior est, quia non vnus eiusdemque quantitatis mensura est æqua omnibus Clericis, nec enim quæ vni sufficiens est, debet censeri sufficiens quibuslibet alijs; nam pro conditione splendoris familiæ, pro ratione doctrinæ, pro gradu ministerij in Ecclesia, & pro similibus circumstantijs merito censetur plus aut minus requiri pro honesta sustentatione talis ministri Ecclesiæ, vt tradit Graffius lib. 2. Decisionum cap. 99. num. 28. ex Cap. De multa in fine De præbendis, & Extrauag. Execrabilis. Vnde inquit Malderus dub. 17. vix certiozem posse statui regulam, quàm vt illud beneficium dicatur sufficiens quod satis est vt Clericus se & suos queat conuenienter sustentare prout communiter boni & timorati Clerici alij solent se & suos intertenere.

Dico se & suos, quia Glossa in Capitulum Cum adeò de rescriptis, ita docet & colligit ex Capitulo Studeat, distinctione 50. vbi etiam Clerico homicidij reo, sed iam pœnitenti indulgetur beneficium, quo possit suos quoque sufficienter sustentare.

Per suos autem intelligunt Interpretes & Doctores, famulos, parentes, fratres, consanguineos indigentes, quando scilicet hi aliter se sustentare non possunt, neque alij sint qui magis obligentur & iuuare velint: addunt etiam filios spurios. Graff. lib. 2. cap. 99. n. 26. & seqq. Abbas ad Cap. Coniugatus n. 6. De coniugator. & ad Cap. Peruenit De arb. & Gloss. cum textu Capit. Omnino confitemur Dist. 31. Syl. V. Cleri-

cus 4. quæst. 15. Malderus supra dub. 17. cum Azorio, & alij passim. His adiungi possunt, & illi, quos ex pietate, aut ex honestate Clericus quasi cogitur hospitio excipere; hospitalitas enim tam in Canonibus quam apud Sanctos Patres commendatur. Vnde Capitulo De Monachis statuitur, vt etiam vicario perpetuo ab illis qui ei sustentationem debent, tribuatur vnde hospitalitatem exercent, Nauarrus autem de Oratione, Missellanio 62. præfatus multa de huius sufficientiæ perplexitate, tandem hæc magis particulariter sic determinat, ac in primis dicit, vt beneficium censeatur sufficiens alicui Clerico quantumlibet & sano seu bene valenti, requiri, vt valeat ad minus tantum quantum est necessarium ad mediocriter & honestè se & vnum coquum & ministrum, & ad conducendam sibi necessariam habitationem: vt autem dicatur sufficiens nobili etiam inferioris gradus, & magistro Theologiæ, & Doctori iuris mediocris literaturæ, oportere vt suppeditet duos ministros, vnâ æquituram & coquum, & domum competentem: nobiliori autem siue natalibus, siue literaturâ, duos insuper adijcit ministros, & sic in alijs proportionabiliter. Et hæc quidem in æstimatione sufficientiæ faciendâ possunt seruire: debet tamen simul haberi semper ratio consuetudinis & moris patriæ, ac pretij communis annonæ in talibus, ac talibus locis. Propter multa itaque & diuersa quæ hic consideranda veniunt, rectè tradunt Doctores plerique, sufficientiam istam relinquendam esse arbitrio prudenti in foro conscientiæ, & arbitrio Iudicis in foro externo.

DVBIVM XVIII.

De incompatibilitate beneficiorum.

75 **Q**uamuis beneficium quodcumque ad honestâ vitæ sustentationem sufficiens, non admittat licitè iuxta Canones & leges Ecclesiæ alterum secundum, non tamen semper eadem inter omnia militat incompatibilitas; quædam enim sic incompatibilia sunt, vt dum acceptatur secundum, & pacificè possidetur, vacet hoc ipso primum de iure: quomodo imprimis sunt incompatibiles duo Episcopatus, etiamsi alter vel vterque tantum sit datus in commendam. Patet Capitulo De multâ prouidentia, De præbendis & dignitatibus, & ex Tridentino ff. 7. cap. 2. Imò eo ipso quo Episcopus est electus & confirmatus, habueritque bonorum Ecclesiæ administrationem, vel effluxerit tempus præfixum ad petendam confirmationem, vacant eius beneficia alia,

vt constat ex Capitulo Cum in cunctis, De electione. Similiter incompatibilia sunt beneficia plura curata, dignitates, personatus & officia: constat ex citato Capitulo De multa, & extrauagante Exsecrabilis eodem titulo, de præbendis. Imò qui obtento aliquo tali, non statim resignat alterum si quod habeat, perdit vtrumque iuxta constitutionem prædictæ Extrauagantis: cum hoc tamen discrimine quod in conscientia teneatur prius dimittere etiam ante omnem sententiam Iudicis, adeoque si fructus inde percipiat, obligetur eos restituere, quia in Extrauagante allegatâ dicitur, quod primum vacet & possit statim alteri conferri sine vllâ sententiâ: posterius autem non obligatur in conscientia relinquere, nisi per sententiam iudicis illo exuatur.

Ratio diuersitatis est, quia priuatio prioris non est pœna, sed simplex & nuda quasi annullatio siue resolutio, vt DD. loquuntur primæ collationis: quâ simpliciter desinit esse ipse perindè ac si nunquam ei fuisset collatum: priuatio autem posterioris est pœna delicti, eo quod primum non dimisit prout iuxta Canones tenebatur; quæ autem in pœnam sunt constituta, non debet reus mandare executioni nisi mediante operâ Iudicis: redduntur insuper qui talia beneficia plura retinent inhabiles ad sacros Ordines suscipiendos, & ad quodcumque Ecclesiasticum beneficium obtinendum: ipsa autem illa beneficia Sedis Apostolicæ dispositioni referuantur: quæ omnia expressè habentur in Extrauagante citata.

Sic autem dicta intellige, quod non tantum, eo modo sint incompatibilia duo beneficia curata inter se, vel duæ dignitates inter se &c. sed quod etiam beneficium curatum & dignitas, aut personatus, licet absque cura, sint tali modo incompatibilia, quod etiam verum est, tametsi vnum ex illis non esset sufficiens ad vitam eius cui confertur honestè sustentandam, quia loquuntur de illis Canones sine exceptione, & Concil. Trident. eo casu tantum concedit adiungi simplex beneficium non requirens residentiam. Tertio sic incompatibilia sunt quæcumque beneficia vniformia sub eodem tecto, siue in eadem Ecclesia, vt duo Canonatus, aut duæ Sacellanæ in eadem Ecclesia: Garcias infra, §. 2. num. 182. & nu. 222. iuxta decisiones Rotæ. Quando enim acceptaretur secundum eiusque haberetur pacifica possessio, tunc vacaret primum.

Vbi nota tunc demum aliquem censeri debere, quod habeat pacificam possessionem secundi, quando non solum pacificè possidet titulum, & functionem, sed etiam incipit pacificè fructus percipere: vt docet Garcias p. 11. cap. 5, §. 1, n. 105. & n. 123. & passim

passim alij. Quare si fructus secundi forsitan alteri ad tempus sint reseruari, prout in diuersis Ecclesijs auctoritate Apostolica reseruantur aliquando fabricæ ad aliquot annos, tunc prius beneficium non censebitur vacare, donec aduenerit tempus pro quo percipiat fructus secundi, sic enim statuitur Capitulo Si tibi concessio, De præbendis in 6. vbi Pontifex declarat prius curatum beneficium non vacare, quia fructus alterius reseruabantur ad soluenda debita Ecclesiæ, & idem dicendum est de beneficijs alicuius promoti ad Episcopatum: Garcias supra nu. 124. neque determinatio Capit. Si tibi concessio est correctæ per Extrauag. Execrabilis vt ostendit n. 125. Si tamen huiusmodi reseruatio fructuum in vtilitatem alterius non sit facta auctoritate Apostolica, vel non procedat ex consuetudine approbatâ aut legitimè præscripta, verisimiliter iudicaretur prius vacare, non obstante quod propter talem qualem reseruationem impediretur à perceptione fructuum secundi. Conformer docet Garcias supra parte vndecima cap. 6. nu. 24. non vacare beneficia promotorum ad Episcopatus in terris infidelium existentes siue titulares, eo quod non possint assequi possessionem, idque per eos non fiet, & proinde nec possint ex istis Episcopatibus percipere fructus: pro quo citat plurimos Doctores: vnde rectè Lessius lib. 2. de Iure & Iust. cap. 34. dub. 17. n. 139. dicit Canonem Cum in cunctis, De electione non loqui de Episcopo titulari non habente administrationem bonorum Ecclesiasticorum.

77 Alia verò sunt beneficia quæ non se compatiuntur licitè, sed tamen validè simul retinentur, sic vt prius de iure non vacet per obtentionem secundi: aliquando tamen qui illa simul habet, venit ijs priuandus: eiusmodi sunt iuxta Nauarrum lib. 3. cons. 24. & 25. De præbendis, dignitas in vna Ecclesia, & Canonicatus etiam residentiam requirens in alia: neque obstat Concil. Trident. ff. 7. cap. 4. De reformatione, vbi priuatur ipso facto qui plura curata, vel alias incompatibilia beneficia recipere & retinere præsumpserit: quia loquitur expressè de illis incompatibilibus quæ talia esse declarantur per Capitulum De multa prouidentia, supra citato, vbi dignitas & canonicatus in diuersis Ecclesijs inter illa non numerantur.

Multi tamen inter quos est Azorius, vt Malderus refert, ex illo loco Concilij Tridentini colligunt omnia beneficia quæ non sunt ex fundatione aut consuetudine libera à personali residentia, esse incompatibilia primi omnino generis, quando prius est sufficiens ad honestam sustentationem, pro quibus facit quod Cardinalium congregatio referatur declarasse, vacare benefi-

cium simplex eius qui obtinuit Parochiam, eo quod ista duo beneficia sint incompatibilia, si vtrumque residentiam postulet; ad hoc autem respondet Nauarrus lib. 3. consilio 24. non constare satis de illa declaratione eiusque approbatione per Pontificem facta; de quibus si constaret, omnino sic fore tenendum ait. Interim Garcias p. 11: cap. 5. n. 84. adducit plures eiusmodi declarationes Cardinalium, & aliquot decisiones Rotæ in Confirmatione ad istas declarationes, & multos DD. qui ita tenent, scilicet quod illa, quæ Cap. De multa statuit, De curatis, dignitatibus & personatibus, extendantur per ipsum Concil. Trident. ad quæcumque beneficia incompatibilia: quos ipse sequitur, & n. 92. addit, quod ista sententia videatur iam recepta in practica: qui etiam cum Nauarro ex communi ferè doctrina tradit nu. 69. saltem eum excidere à iure suo qui habet ius ad rem ad aliquod beneficium, si obtineat aliud incompatible, quod simul retinere non potest, etiam si non sit beneficium curatum, nec dignitas aut personatus: quod similiter locum habere, docet n. 85. & §. 1. n. 107. si antea habeat beneficium litigiosum: Rationem reddit, quia tales censentur iuri suo renuntiare per assecutionem alterius beneficij.

Sæpius verò dignitas & canonicatus se 78 compatiuntur sub eodè tecto, quia in multis Ecclesijs non eliguntur aut assumuntur ad diuersas dignitates, nisi Canonici eiusdem Ecclesiæ qui simul canonicatum retinent, vt Decani, Archidiaconi; quod credendum est fieri concessione Pontificis vel consuetudine legitimè præscriptâ. Vide Garciam sup. cap. 5. §. 2. nu. 231. & sequentibus: & n. 246. vbi id per decisiones Rotæ declarat: & simul ostendit eiusmodi consuetudini non esse derogatum per Concilium Tridentinum Sess. 24. cap. 17. ex declaratione congregationis Cardinal.

Ratio autem esse potest, quia sunt beneficia difformia, & potest vnus vtriusque officio satisfacere: ad quod accedit, hoc ipsum videri expedire Ecclesijs, quia qui diutius in aliqua Ecclesia ministrarunt, solent melius & exactius perficere quæ ad dignitatem pertinent.

Non ita simul admitti solent sub eodem tecto Canonicatus & Cappellania, quia videntur esse magis beneficia vniformia, licet enim vnum sit altioris gradus quàm alterum, tamen vtraque potissimum sunt destinata ad easdem functiones, videl. ad cantum & ministerium Chori: nihilominus communiter haberi videntur ranquam difformia, quorum proinde prius non vacaret de iure per pacificam possessionem secundi, licet nisi resignetur, eo sit priuandus de iure qui vtrumque obtinet, Aliquando autem non licitè detinentur

detinentur simul duo aliqua beneficia, quâuis interim neutrum de iure vacet, neque etiam de iure priuari debeat utroque vel altero qui illa habet, licet in conscientia teneatur vnū dimittere: talia possunt esse duo simplicia in diuersis Ecclesijs, quorum primum est insufficiens, & secundum sufficiens: & non requirunt ambo personalem residentiam.

DVBIVM XIX.

Vtrum aliquando licita sit dispensatio super pluralitate beneficiorum etiam requirentium residentiam?

79 **R**esponderetur: Aliquando licitè super tali pluralitate per Pontificem dispensari potest: quando scilicet iusta subest causa. Ita docet D. Tho. Quodlibeto 9. art. 15. & alij DD. communiter. Causam verò iustam sic dispensandi ponit D. Thom. loco citato, Ecclesie necessitatem: cui adde, aut magnam eius utilitatem, ad quas reducuntur alie rationes quæ à Doctoribus allegantur. Sic D. Gregorius, vt constat lib. 2. Epistolarum cap. 52. ob certam Ecclesie necessitatem, voluit quendam Episcopum nomine Agnellum habere duos Episcopatus. Similiter Sanctus Maternus legitur præfuisse pluribus cathedris, & diuersi Sancti Abbates pluribus præfuerunt monasterijs, non quidem ipsis ambientibus, sed à superioribus ad hoc requisitis, vel potius compulsis: idque vel ideo quod alij idonei deessent, vel quod hi propter singularem doctrinam, sanctitatem, vigilantiam, rerum sæcularium contemptum, & propter alias virtutes iudicarentur vtilius posse administrare plures eiusmodi curas, quàm si singulis esset prouisum de vno aliquo Pastore proprio.

80 Sic & his temporibus conferuntur aliquando principibus viris plures Episcopatus, quia putantur deesse alij Catholici satis potentes qui Ecclesiam aduersus hæreticos defendant.

Potest autem hæc doctrina confirmari ex Diuo Bernardo, qui Epistola 271. ad Comitem Theobaldum ita scribit: Honores & dignitates Ecclesiasticas non ignoro deberi his qui eas dignè, & secundum Deum administrare possunt, & velint: porro acquiri parvulo filio vestro precibus meis aut vestris nec vobis iustum, nec mihi tutum esse noueritis: nam nec cuiquam vel adulto plures in pluribus Ecclesijs habere licet, nisi, inquit, dispensatoriè quidem ob magnam

vel Ecclesie necessitatem, vel personæ utilitatem: puta, quia talis persona iudicatur singulariter futura utilis Ecclesie, sicuti iam ante de aliquibus Sanctis diximus.

Huc itaque spectat, quod in Capitulo De multa prouidentia, De præbendis, dicitur Pontifex posse dispensare circa sublimes & litteratas personas, quæ beneficijs maioribus sunt honorandæ: quia scilicet ad Ecclesie utilitatem & profectum videbatur id spectare: quod tamen Conc. Trident. sup. ss. 24. cap. 17. non videtur, approbare; forsitan quia propter exemplum & sequelam obseruauit plura incommoda inde Ecclesie obuenerit, quàm commoda.

Dixi, licitè dispensari posse quando iusta subest causa: nam si hæc non subit, tunc & dispensans grauiter delinquit, & ille qui dispensationem petit & accipit, similiter peccat, neque tutus est in conscientia per eiusmodi dispensationem, sed tenetur alterum resignare. Ita docet D. Thom. supra, Quodlibeto 9. artic. 15. Adrianus in 4. de pluralitate præbendarum. Caiet. V. Beneficiorum multiplicatio. Soto lib. 3. quæst. 6. art. 3. Toletus lib. 5. cap. 71. Ioannes Maior in 4. distinctione 24. quæst. 4. & alij Doctores communiter.

Ratio in primis est, quia nequidem Pontifex est dominus beneficiorum, sed dispensator; non potest autem dispensator pro suo arbitrio distribuere bona suæ fidei & prouidentie relicta dispensanda seu eroganda; sed iuxta æquam rationem & voluntatem eorū qui illa dispensanda reliquerūt aut commiserūt, obligatur ea dispensare & distribuere.

Secundò, Quia minuitur diuinus cultus quando vnus plura beneficia possidet & Ecclesia destituitur suis ministris: vnus enim non pluries legit Horas Canonicas, neque in diuersis Ecclesijs ministrat: frustrantur & alij sæpius indigentes Clerici fortè magis idonei, magisque vtilis Ecclesie, quàm qui plura detinent.

Hinc iuxta Caiet. loco citato est contra ius diuinum naturale, quod vnus plura beneficia possideat quæ singula suum possunt sustentare ministrum.

Cæterum notat Mald. non esse iustam causam dispensandi super pluralitate beneficiorum, vt qui ea obtinere intendit, aut possidet, fructus erogat in pios vsus: quod etiam DD. communiter tradunt, teste Nauarro in Commentario de pluralitate beneficiorum, quamuis ipse quoad retentionem videatur aliter sentire: sed ratio videtur euidens, quia dispensatio requirit causam extraordinariam: quod autem fructus superflui erogentur in pios vsus non est quid extraordinarium. Deinde propter bonum aliquem finem rei per accidens, non debent inuerti leges & statuta quæ seruiunt ad bonum finem

finē ipsius rei per se multò: vnde minus debet eā de causā omitti finis perfe; per accidēs autē est beneficijs, quod fructus impendantur in alios pios vsus, quàm in sustentationem ministrorum Ecclesiæ, quatenus scilicet contingit beneficium habere plures fructus quàm minister indigeat, per se autem beneficijs conuenit quod inde alantur ministri Ecclesiæ, & hi iuxta eorum numerum multiplicentur quantum fieri potest: ergò &c.

D V B I V M X X.

Qua beneficia requirant residentiam, & qualem?

83 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Quæcumque dignitates quibus animarum cura incumbit, & quæcumque alia beneficia curatā requirunt iure diuino residentiam personalem.

Probatur ex Conc. Trident. ff. 23, cap. 1. Cùm præcepto diuino mandatum sit omnibus, inquit, quibus animarum cura commissa est, oues suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, Verbiq; diuini prædicatione, Sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum, aliarumq; miserabilium personarum curam gerere, quæ omnia nequaquam ab illis præstari possunt qui gregi suo non inuigilant neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt, sacrosancta Synodus eos admonet & hortatur, vt diuinorum præceptorum memores &c. quibus Concil. satis manifestè declarat aut potius supponit, eos quibus cura animarum incumbit, iure diuino ad residentiam obligari: quod & ex varijs Scripturæ locis deduci potest: 1. Petri cap. 5. Actorum, cap. 20. Ioannis, c. 10. & 21. & ita hîc docet Caiet. q. 185. a. 3. & in sum. V. Beneficium Ecclesiasticum, Soto lib. 10. qu. 3. art. 1. Garcias p. 3. cap. 2 n. 16. Nauar, cap. 25. n. 121. Mald. dub. 19. & alij. Neque tantùm iure diuino positiuo, sed etiam naturali dicunt hanc residentiam requiri; quod sufficienter videtur demonstrari ex illis, quæ Concil. Trid. declarat de pastoribus & cura animarum habentibus, ex officio incumbere.

Vnde neque per dispensationē potest quis ab hoc onere residendi absolui, nisi in casu causæ talis, propter quam iudicetur hic & nunc ius istud naturale quasi ad tempus cedere, vt si necessitas magna Ecclesiæ vniuersalis requirat ad tempus alio in loco præsentiam huius personæ quæ hoc in loco curam animarū habet: tunc autem dispensatio seruiet ne peccetur contra leges Canonicas.

84 **D**I CO Secundò: Episcopi possunt continuè vel discontinuè quotannis abesse tribus mensibus non petita à superiori licentiâ, neque causâ absentiæ apud eum explicatâ absque eo quod pœnam aut multâ tempo-

VViggers de Iure & Iust.

ralem incurrant, sed non vltra. Ita permittit hoc Episcopis Conc. Trid. loco tit. Quod tamen non sic intelligendum est, quasi etiam sine causâ licitè tãto tēpore quotannis absq; peccato abesse possint, sed quia solent moraliter occurrere singulis penè annis aliquæ necessitates, quæ Episcopi absentia ad tempus requirant, hinc ne Episcopis videretur imponi conditio durior, si omni occasione deberent causas illas superiori explicare & veniã absentia accipere, ideo illud committitur ipsorū iudicio & conscientia, quòd ex causis possint absque illo recurſu ad superiores abesse tanto tempore. Quare si absq; iustâ ratione, etiam tempore illo solum abfuerint, erunt coram Deo peccati rei: quod Concil. ibidem manifestè significat, quando dicit in illis absentijs debere rationem haberi, vt æquâ ex causâ fiant, & absque vllò gregis detrimento, quod an ita sit, absentantium conscientia relinquit.

Neque his obstat quod Conc. paulò antè 85 præmiserit: quoniam autem qui aliquantisper tantū absunt ex veterum Canonū sententia non videntur abesse, quia statim reuerſuri sunt, non enim hoc allegat quasi absentia duorū vel trium mensū reputari possit quasi pro nulla, atque ita Episcopis liceret absque peccato, tanto tempore abesse citra iustâ causam, vt ex iam allegatis satis patet: sed ad hoc adducit vt intelligatur talis absentia posse cōsistere cum retentione Episcopatus, nec idè debere ab officio amoueri, vel ipse teneatur dimittere, possitq; etiam discretioni eius & conscientia id cōmitti; cum è contra quãdo absentia deberet esse quasi perpetua, tunc secundū ius diuinū naturale videretur obligari ad Episcopalem curam dimittendā, aut si quoq; notabiliter frequens & longa sit futura quod tū mereatur examen superioris. Hinc Conc. ibidem statuit, vt dum causæ aliquæ nonnunquam aliquos diutius abesse postulant, quatenus eas Pontifici, aut Metropolitano, vel hoc absente, suffraganeo Episcopo antiquiori residenti exponant in scriptis approbandas.

Nisi tamen quando absentia incideret propter aliquod munus & Reip. officium Episcopatus adiunctum: cuius quoniã causæ notoriæ sunt, & interdum repentine, nec eas quidē significari Metropolitano necesse erit, inquit Conc. Si quis autē Episcopus contra has Concilij dispositiones abfuerit, statuit idē Conc. præter alias pœnas aduersus non residentes sub Paulo III. impostas & innouatas scilicet ff. 6. cap. 1. De reformat. ac mortalis peccati reatum quem incurrit, eum pro ratâ temporis absentia, fructus suos non facere, nec tutâ conscientia, (aliã etiam declaratione non sequatâ,) illos sibi detinere posse, sed teneri per se, aut ipso cessante seu non exequente, per superiorem Ecclesiasticum

V u fabricæ

fabricæ Ecclesiarū aut pauperibus loci erogare: ita Conc. ff. 23. cap. 1. de reformatione, vbi & prohibet quamcumque cōventionem vel compositionem quæ pro fructibus malè perceptis aliquando admittitur, non obstantibus quibuscumque priuilegijs.

86 DICO Tertio: Eadē omninò tam quoad culpam, quàm quoad amissionem fructuum & pœnas declarauit & statuit idem Concil. loco citato de curatis inferioribus & alijs quibuscumque qui beneficium aliquod Ecclesiasticum curam animarum habens obtinent: vbi & hoc addit, ita tamen vt quoadcumque eos causa prius per Episcopum cognita & probata abesse contigerit, vicarium idoneum ab ipso ordinario approbandum cum debita mercedis assignatione relinquât: Discedendi autē licentiam in scriptis gratifiquè concedendam vltra bimestre tempus, nisi ex graui causa non obtineant.

Vbi quæritur, vtrum absque licentia Superioris possint parochi continuè aut interruptè ad duos menses ex iusta causa abesse quamadmodū id Episcopis Conc. concedit vt ad bimestre, vel trimestre abesse possint.

Nauarrus cap. 25. n. 121. putat probabiliter posse quando iustam causam habent, & alij plures quos citat Garcias p. 3. c. 2. n. 19. in quam sententiam videtur inclinari etiam Mald. dub. 19. quando sic scribit: alij curam animarum habentes inferiores (scilicet Episcopis) non possunt abesse vltra duos menses etiam cum causa sine consensu Episcopi, qui non consentit sine graui causa & in scriptis, scilicet iuxta dispositionē concilij, vbi supponere videtur, quod ex causa abesse possint ad duos menses absque petita licentiâ. Neq; putat Nauarrus obstare quod concilium dicit, vt non obtineant licentiam ab ordinario, nisi ad bimestre tempus, quia hoc dicit posse intelligi de alio bimestri.

Verius nihilominus videtur, quod concilij mens sit, vt non absint vel vno bimestri absque facultate Episcopi: dicit enim vt quoadcumque causâ prius per Episcopum cognita & probata abesse contigerit, Vicarium idoneum &c. quo indicat causam semper prius ab Episcopo esse probandam, & tenet Garcias loco cit. cum multis quos citat. Contrarium tamen videtur praxis in his prouincijs magis obtinere, præsertim in absentia discontinua.

87 DICO Quarto: Qui in Ecclesijs cathedralibus vel collegiatis obtinent dignitates, canonicatus, præbendas vel portiones nō possunt quolibet anno abesse vltra tres menses, alioquin primo anno debent priuari mediâ parte fructuum quas ratione præbendæ ac residentię fecerunt suos; quod si iterum eâ vbi fuerint negligentia, debent priuari omnibus quos eodē anno vt antè, fecerunt suos. Ita ordinat Conc. Trident. ff. 24. cap. 12. Cref-

cente autem contumaciâ debet contra tales procedi iuxta sacrorum Canonum constitutiones dicit idem Concilium.

Notandum hîc primò, per Conc. reuocari ibidem omnes consuetudines & statuta, quibus antea permîsū fuerat (per Cap. Scilicet indulgentiam) diutiùs abesse absq; fructuum perditione aliqua. Dicitur enim: Non liceat vigore cuiuslibet statuti aut consuetudinis vltra tres menses abesse: quare locū non habet saltē in prouincijs vbi concilium debite est publicatum (est quod non sit receptum: non enim à subditorum receptione pendet obligatio legis Concilij generalis aut Pontificiæ, imò nec supremi Principis sæcularis, vt late ostendi 1. 2. q. 96. dub. 5. per totum: vnde immeritò affingit nobis Diana in p. 4. Tract. 4. Resol. 127; in fine, quod oppositū doceam, cum ea opinio semper mihi displicuerit) illud quod Nauarr. scribit c. 25. n. 121. consuetudinem scilicet excusare longiorem absentiam. E contra tamen, si aliquarū Ecclesiarum statuta requirant maiorem residentiam ita vt ne quidem absentiam trium mensium permittant, ea vult concilium manere in suo robore & obseruari.

Notandum Secundò: Non reuocari priuilegia à iure communi seu Sede Apostolica cōcessa, vnde diutiùs à residentia licebit abesse etiam cum perceptione fructuum ex causis propter quas iura concedunt licentiam abessendi. Sic in primis qui Theologiam docent in locis vbi florent studia, excusantur à residentia quātumuis longo tempore. Patet ex Capitulo Super specula, siue Capit. finali, De magistris. Addo in locis vbi studia florent, quia sic restringitur ista facultas, Capitulo Turæ fraternitatis, De Clericis non residentibus.

Excusantur Secundò, pro quinquennio, illi qui Theologiam audiunt, sic scilicet vt nec hi nec isti indigeant peculiari licentia Episcopi aut Superioris pro tali absentia. Constat idem ex citato Cap. finali. Confirmari vtrumque potest ex Concil. Trident. ff. 5. cap. 1. de reformatione in fine: vbi dicitur: Docentes verò ipsam sacram Scripturam dum publicè in scholis docuerint & Scholares qui in ipsis scholis student, priuilegijs omnibus de perceptione fructuum, præbendarum & beneficiorum suorum in absentia à iure communi gaudeant & fruuntur.

Controuertitur tamen, vtrum nunc stante Concilio Trident. prædictum priuilegium quoque procedat in parochialibus & in curatis beneficijs, ita vt huiusmodi beneficiati legentes Theologiam aut in ea studentes in Vniuersitate, excusentur à residentia? Ratio dubitandi sumitur tum ex Cap. 2. Concil. Trident. Sess. 6. vbi dum agitur de beneficijs Ecclesiasticis personalem residentiam requirentibus, dicitur, nullique priuilegia

legia seu indulta perpetua de non residendo, aut de fructibus in absentia percipiendis, suffragentur: quod etiam arctius videtur significari Sess. 23. cap. 1. De reformatione circa finem, quoad illos qui habent beneficia curata. Nihilominus multi tenent eos excusari, vt Sa V. Residentia num. 8. & alij quos citat Garcias 3: parte cap. 2. num. 74. quia vbi derogatur simpliciter priuilegijs, in dubio non intelligitur de insertis in iure, quod in presentia vel maximè locum habet, quandoquidem idem Concilium iam prius istud priuilegium ratificauerat: & addit Garcias quod sciat ita aliquando fuisse seruatum in aliquot Cathedralicis Professoribus in Vniuersitate Salmantina: finaliter tamen videtur propendere in oppositam sententiam propter diuersas declarationes Sacrae Congreg. Cardinalium, nisi saltem accesserit licentia obtenta à Superiore. De qua re licebit apud illum plura videre loco citato.

Extendunt autem Panorm. ad dictum Capitulum, & Archidiaconus in Capitulum secundum, De priuilegijs & plerique alij, idem priuilegium respectiue ad illos qui docent vel audiunt ius Canonicum in locis, vbi tale studium viget.

Vt verò possit quis abesse causà studendi Humanioribus aut Philosophiæ, requiritur licentia Episcopi aut Superioris: Colligitur ex Capitulo Relatum, De Clericis non residentibus. Fundamentum autem præacti priuilegij est, quia qui studij causà absint, censentur abesse pro vtilitate Ecclesiæ vniuersalis quæ ad sui regimen maximè indiget litteratis seu doctis Viris, vt significatur Capitulo Cum ex eo, De electione in sexto, vbi loco quinquennij indulgetur pro Theologico studio septennium.

Excusari tertio possunt duo Canonici si absint propter obsequium Episcopi pro Ecclesiæ vtilitate, vt habetur Capitulo De cætero, & Capitulo Ad audientiam, De Clericis non residentibus.

Excusantur quarto, qui sunt in obsequio Pontificis ad Ecclesiæ vtilitatem, Capitulo Cum dilectis, De Clericis non residentibus.

Excusantur quinto, qui infirmitate impediuntur Capitulo Primo, De Clerico ægrotante.

Excusantur sexto, qui legitimam obtinuerunt licentiam ex iusta aliqua causa, vt qui religiosè peregrinationis gratiâ cum venia superioris absint, qui propter pericula sibi ab aduersarijs in eo loco imminencia se absentant, quando ipsi eis non dant causam, aut propter similes aliquas rationes à superioribus approbatas.

89 Obseruandum Tertio: Eos qui sic ex priuilegio absint non recipere victualia, vt lo-

quitur Cap. Ad audientiam, siue non lucrari distributiones, quas Concil. Trident. vult ijs solis dari qui horis statutis interfuerint quauis collusionem & remissione exclusis, præter illos tamè qui omnino inuoluntariè absint, vt propter morbum, Cap. 1. De Clerico ægrotante, propter captiuitatem, propter excommunicationem iniustâ &c. aut nisi quis absit ad curanda Ecclesiæ negotia ex commissione Capituli.

Dico Quintò: Vt prædicti beneficiati qui præbendas habent liberas sine alio officio, v. g. docendi, concionandi, audiendi confessiones, aut simili onere non grauatas, ritè peragant suam residentiam, non sufficit quòd in die intersint semel officio Chori, etiam si forsitàn ex còluetudine Ecclesiæ permittantur tales gaudere prouentibus cum alijs, sed debent interesse diuinis officijs omnibus, ita vt à peccato mortali non videantur excusandi illi, qui iustâ cessante causâ absentant se ordinariè, ab vno aut pluribus officijs.

Probat, quia ordo Canonicorum maximè non cathedralium, est in Ecclesia principaliter institutus, vt ipsi horis nocturnis & diurnis Deum in Psalmis, Hymnis, & Canticis Spiritualibus laudent, pro beneficijs gratias agant, iram Domini precibus & intercessione sua à populo auertant: & exequantur illud Prophete Ioëlia c. 2. *Inter vestibulum & altare plorabunt Sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo, & ne des hereditatem suam in opprobrium, vt dominantur eis nationes*: quo nomine liberalem passim ex bonis Ecclesiæ obtinent sustentationem. Vnde ex officio suo & ex seriâ Ecclesiæ voluntate obligantur ista sedulo curare & præstare. Quàm autè magno opere & seriò Ecclesia ab istis hoc requirat, satis euadit manifestum inde, quòd passim in Concilijs studiosissimè allaboret quibuscùque modis oportunitate curare, vt omnes sic resideant & omnibus diuinis officijs intersint. Sic nouissimè Concil. Trident. ss. 21. cap. 3. instituit, vt tertia pars fructuum tam dignitatum & officiorum, quàm Canonicatum conuertatur in distributiones, vt ita magis inueniantur omnes, si non puro illo affectu pietatis & religionis quo conueniret, saltem metu aliquo perditionis alicuius de rebus temporalibus inducantur; atqui notabilis negligentia in officio diuino & in ministerio Ecclesiæ tanti momenti, & quod tam seriò ipsa vult ab omnibus diligenter expleri, non videtur posse à graui peccato & mortali excusari: ergò &c.

Confirmatur, quia ex communi sententia DD. peccant mortaliter in factis constituti & beneficiati qui negligunt lectionem vnus horæ, quanto igitur magis Canonici, & qui ex munere suo debeat interesse diuinis officijs ad fines præmemoratos, censendi sunt

peccare mortaliter qui cessante etiam legitimâ causâ, faciunt quasi consuetudinem semper se absentandi, nisi quod semel in die intersint officio, ut cum cæteris gaudere possint prouentibus suæ præbendæ, quibus indigni sunt.

Dixi, Qui habent præbendas liberas, quia in his qui habent alio onere grauatæ, Ecclesia quasi commutauit officium Chori in aliud munus sibi & populo magis necessarium, aut magis utile: quare hi merito censentur ab officio Chori excusati, prout & iura eos habere excusatos qui Theologiam docent, ante ostendimus: & tradit Nauar. cap. 25, n. 120.

Dixi etiam, qui ordinariè, vel quasi ex consuetudine se absentant, & qui sine legitimâ causâ id faciunt, quia si tantum aliquando per occasionem, id quis faciat, non existimo esse periculum peccati mortalis. Similiter quoque si forsitan frequentius se absentent, sed ex iustis causis, (quales à Concilio Tridentino Sess. 23. cap. 1. De reformatione declarantur esse Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, ac euidens Ecclesiæ, vel Reipublicæ necessitas) poterunt quoque à peccato excusari.

Ex dictis colligere licet, primò grauissimè delinquere illos qui diuina officia negligunt, ut vacent computationibus, ludis chartarum, vel alæarum, choreis, venationibus, & similibus vitijs aut exercitijs quæ specialiter per Canones Clericis omnibus sunt interdicta quouis tempore.

Secundò licet colligere, concessionem seu permissionem absentia ad tres menses,

quam admittit Concil. non sic esse accipiendam, quasi Canonici liberè & licitè abesse possint à Choro singulis annis tanto tempore pro mero libito, sed hoc sensu quod ex honestis causis abesse possint illo tempore absque particulari licentia superiorum, sicuti diximus antè de Episcopis: Inter causas autem honestas pro illo tempore, potest etiam censi honesta recreatio pro meliori corporis valetudine, & aliqua animi relaxatione; item vacatio ad propria aliqua negotia etiam temporalia, & similia quædam, quæ tamen non reputarentur satis iustæ ad alias longiores absentias.

Dico Sextò: In simplicibus quibusdam beneficijs non requiritur residentia personalis: quod euidentiùs habet locum in illis quorum fundatio id ipsum adfert & exprimit. Imò ex generali consuetudine non videntur modò beneficia simplicia residentiam requirere, ut post multos tradit Garcias parte 3. cap. 2. num. 3. quod ex diuersis Decisionibus Rotæ confirmat. Quando tamen esset de aliquo dubium, utrum per consuetudinem obrinuisset libertatem à residentia personali, nec satis constaret de bonæ fidei præscriptione saltem quadraginta annorum, inquit Malderus, tunc præsumitur beneficium requirere residentiam, nam ut docet Glossa ad Capitulum Si fortè, De electione in sexto, intrinseca & originalis qualitas præsumitur inesse, nisi probetur contrarium: quia etiam omnia beneficia simplicia de iure requirunt residentiam, ut habet Glossa cum alijs ad Capitulum Finale, De re scriptis in 6.

CAPVT QVARTVM,

De Simonia.

DVBIVM PRIMVM.

Quid sit Simonia?

SIMONIA nomen desumptum est à Simone Mago, qui Actorum cap. 8. obtulit Apollolis pecuniam, ut illi darent potestatem illam, ut quibuscumque imponeret manus, acciperent Spiritum Sanctum, idque eo fine, ut hac potestate acceptâ ipse vteretur ad quæstum temporalem, & venderet Spiritum Sanctum, ut Diuus Gregorius docet Homilia 4. in Euangelia, & Homilia 60. ad populum, D. Augustinus in Psalmum 130. & Tractatu 1. in Ioannem, & D. Tho. hac parte, quæst. 100.

artic. 1. & alij Doctores passim.

Non tamen hic fuit primus, qui peccatum illud commisit, sed & in lege veteri fuerunt aliqui eo infecti, ut Balaam Numer. cap. 22. & 23. & Giezi, minister Elisei, qui pro mundatione leprosi diuinâ virtute per Eliseum factâ, pretium accepit, 4. Regum cap. 5.

Nihilominus à Simone Mago peccatum hoc nomen accepit potius, quàm ab alijs, tum quod hic apertius in Scriptura Noui Testamenti cum anathemate arguatur huius delicti, quando à Diuo Petro illi dictum est, Actorum 8. *Pecunia tua secum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecuniâ possidere*: tum etiam, quod hic rem sacratiorem voluit, & pretio compa-

comparare, & vendere, quàm cæteri qui illius vitij prius notantur: voluit enim emere & vendere ipsum Spiritum Sanctum, alij autem versati sunt circa rem aliquam creatam spiritualem.

His præmissis definitur simonia communiter esse studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale, aut aliquid spirituali annexum. Ita Glossa ad Capitulum Qui student causa 1. quæst. 1. Cui tamen Doctores addere solent, Pro pretio temporali, quasi maioris explicationis gratiâ. Sub nomine voluntatis comprehenditur quoque opus à tali voluntate procedens. Dicitur tamen esse voluntas, ut intelligatur non tantum externum opus hominem constituturè simoniacum, sed quod etiam sola voluntas id possit efficere, ut patet Capitulo Consultare, De simonia: ubi dicitur, quod qui voluerint per pecuniam obtinere Ecclesiasticam administrationem cum Simone percellantur. Additur, Studiosa, id est, deliberata iuxta Sylvestrum, & alios: & hinc voluntatis motus non plenè deliberati non faciunt hominem simoniacum, ut nec illi qui procedunt ex ignorantia inculcata. Dicitur, emendi vel vendendi, quibus verbis significatur omnis contractus onerosus, quo scilicet aliquid datur aut accipitur non gratis, sed quasi pretio temporali interueniente.

Vbi tam ex parte contractus onerosi, quàm ex parte eius quod instat pretij consideratur, est magna latitudo: ad simoniam enim sufficit quicumquè contractus non gratuitus quo detur vel accipiatur res spiritualis pro aliquo tanquam pretio, id est, pro eo quod pecunia æstimari solet; imò sufficit voluntas sic dandi aut accipiendi, unde sub his nominibus emendi aut vendendi comprehenduntur etiam contractus innominati, v. g. do ut des, do ut facias, facio ut des &c. Sylvest. V. Simonia num. 1. Azor. 3. parte lib. 12. cap. 1. Bonac. tom. 1. Tract. De simonia, quæst. 1. n. 3. cum pluribus quos citat. In qua generalitate nomen venditionis etiam in iure Ciuili aliquando capitur, ut l. Sicut §. venditionis: D. Quibus modis pignus.

Si quis tamen pretium dare promitteret pro re spirituali sine voluntate dandi, sed tantum decipiendi, non esset verè simoniacus, etsi intuitu huius promissionis rem spiritualem esset consecurus, ut docet Soto lib. 9. De Inst. quæst. 8. art. 1. Toletus lib. 5. cap. 90. Lessius lib. 2. cap. 35. dub. 1. n. 11. Caietanus Opusculo, De simonia quæst. 2. Peaufius de simonia qu. 1. & ex illis Mald. Tractatu 9. cap. 3. dub. 1. unde neque simoniae pœnas seu censuras incurreret, ut addit Maldemus, & Bonac. ex Suarez.

Non tamen excusatur talis à peccato mortali, quia in primis in foro conscientia

est reus simoniae alterius partis quam participat & ad quam quasi efficaciter concurrat: ut notat Nauarr. cap. 23. num. 106. & Bonac. supra num. 5. Secundò, propter scandalum aliorum, qui existimant eum simoniacum & eius exemplo forsitan inducuntur ad res spirituales etiam vendendas. Deniquè, quia etiam quædam est irreuerentia rei spiritualis quod vel externâ simulatione ita quispiam eam cum pretio temporali comparat.

Porro solent DD. distinguere triplex quasi genus huiusmodi temporalis pretij, cuius actione vel datione pro re spirituali committitur simonia: idquè sumunt ex Capitulo Saluator causa 1. quæst. 3. vnum vocant pretium muneris, ut, v. g. pecunia, torques, bos, equus, & alia consueta vendi. Alterum vocant pretium linguæ, ut, v. g. laudatio alicuius, aut vituperatio, parocinium Aduocati & similia. Tertium denique vocant pretium obsequij, ut ministerium in rebus temporalibus, v. g. seruitium famuli, officium œconomii, vel quid simile.

Dicitur in definitione quoque, emendi vel vendendi aliquid spirituale aut spirituali annexum, quia ut docet D. Thom. turpitudine simoniae in hoc consistit, quod res spiritualis vilipendatur, & contra reuerentiam illi debitam agatur: idque in primis quia temporali pretio æstimatur, quodque veluti ei æquiparatur, dum talis æstimatio fit. Deinde, quia vsurpatur quasi esset in dominio venditoris, aut futura in dominio emptoris, cum tamen sola dispensatio illius sit hominibus concedita.

Et hinc res merè temporales non sunt materia simoniae: quando enim illæ quomodo libet inter se commutantur, non fit iniuria inde rebus sacris, nec irreuerentia infertur.

Vnde ex eodem principio colligunt Doctores non committi simoniam, quando res spirituales inter se conferuntur & permutantur, si nullum interueniat temporale, ratione cuius hæc permutatio procedat. Ita Franciscus à Victoria de simonia relectione 1. Soto lib. 9. quæst. 5. art. 2. Mald. supra, Bonac. sup. num. 6. Arrag. hic quæst. 100. ad art. 1. & alij plures. Quare non est simoniacus contractus si aliqui paciscantur mutuas preces, mutua sacrificia, mutuam operam in audiendis confessionibus, ut ait Soto contra Richard. in 4. dist. 25. quæst. 3. quia nulla apparet irreuerentia rei sacræ si cum alia re sacra componatur.

Quando itaque dicitur tunc simoniam esse, dum accipitur aut datur res spiritualis contractu oneroso siue non gratuito, tunc nomine talis contractus intelligitur ille qui adfert onus dandi aliquid scilicet temporale cuiuscumque generis antè explicati pro re spirituali.

Spirituali. Vnde similiter neque simonia est, aut illicitum beneficia & titulos inter se permutare, stando in iure naturali & diuino, & abstrahendo ab Ecclesie constitutione. Ita docet Arrag. sup. Adde autem abstrahendo ab Ecclesie &c. quia modò, vt licitè fiat eiusmodi permutatio, debet Superiorum intercedere auctoritas, quia hoc ita iura statuunt; Imò permutationem aliter factam arguunt quasi simoniacam, Cap. Quæsitum, De resum permutatione: verum id vel intelligendum est, de simoniâ latè ac minus propriè dictâ, quatenus aliqua irreuerentia videtur fieri rei sacræ hoc ipso quo aliter commutatur, quàm leges Ecclesiasticæ permittunt, nõ de simoniâ propriè dictâ, quando quidem supponatur nullum temporale pretium in illa commutatione interuenire; aut certè intelligendum est id dici secundum præsumptionem, quia scilicet præsumitur sinistra aliqua intentio, & respectus ad temporale pretium concurrere, quando clanculum sine superioris auctoritate permutationes illæ fiunt, & quia id magis natum est fieri in illis spiritualibus, quæ habent talia temporalia annexa. Sed hac de re latius infra agemus.

Res autem spiritualis, vt in proposito de eâ est sermo, definitur à Toletò lib. 5. c. 85. esse illa, quæ à Deo vt Auctore gratiæ procedit, vel ad illum vt est gratiæ auctor ordinatur. Sunt itaque quædam sic essentialiter res spirituales, vt supernaturales virtutes, dona Spiritus Sancti, auxilia gratiæ, & similia; quædam autem dicuntur tales quasi casualiter, vt Sacramenta, quò etiam referri possunt gratiæ gratis datæ, quatenus sunt quasi virtutes operandi aliqua supra naturam: quædam verò tanquam effectus virtutum supernaturalium, vt sunt v. g. ipsæ operationes quæ sequuntur ex gratijs gratis datis, vt sunt vaticinia Prophetarum, curatio ægrorum miraculosa, & similia.

Spirituali autem annexum est quippiam quod cum re spirituali habet coniunctionem: estque aliquando antecedenter annexum, puta quia ordinatur ad aliquod spirituale: sic ius patronatus Laici antecedenter annexum est, quia ordinatur ad institutionem alicuius in titulo seu officio spirituali; aliquando autem consequenter, vt ius, v. g. percipiendi prouentus ex bonis Ecclesie quod sequitur ex titulo, seu officio spirituali, quod in Ecclesia quis habet; aliquando autem potest etiam aliquid vtroque modo esse annexum spirituali, vt v. g. ius patronatus Ecclesiastici quod alicui competit ratione tituli spiritualis, vt ratione Episcopatus, aut ratione Abbatie, vel alterius dignitatis aut beneficii Ecclesiastici: eatenus enim annexum est consequenter: vt autem ordinatur ad collationem aut institutionem sic antecedenter annexum est.

6
 Obseruandum verò est, quando sic temporale & spirituale connexa sunt, aliquando ipsum mixtum participare plus de spirituali, vt loquitur Toletus libro citato cap. 87. aliquando verò plus participare de temporali.

Prioris generis exempla ponit Sacramenta in quibus materia intercedit temporalis seu corporalis, similiter beneficia Ecclesiastica, & quæ talia sunt, simpliciter non licet emere aut vendere.

Posterioris autem generis exempla ponit vasa sacra, templorum loca, Item musicorum & cantorum officia (de quibus tamen dubitari potest propter Capitulum Saluator causa 1. quæst. 3. vbi alia officia quæ minus de spirituali communicant vt apparet, prohibentur emi aut vendi) sed tale quid rectè etiam ponitur, villa, vel castrum habens annexum ius patronatus seu ius præsentandi ad beneficium: ac in talibus est licitum emere & vendere id quod temporale est, cum quo transit spirituale, sic tamen vt in pretij æstimatione, prorsus nulla habeatur istius spiritualis ratio, neque propter eius annexionem plus vendatur ipsum temporale, aut aliquid amplius offeratur.

Porrò in illis discernendis attendere oportet ad commune iudicium Ecclesie & Doctorum, ac obseruare, in quibus ipsi sentiant ipsum spirituale principaliter considerari, & in quibus contrà iudicent ipsum scilicet temporale potissimum venire in considerationem cui spirituale sit quasi accessorium.

Vnde non inuenio fundamentum satis solidum, illa annexa in quibus censetur prædominari spirituale, vel è contra, vniuersaliter distinguendi per certam aliquam regulam, si non quod ista dici possint esse talia vt spirituale in illis præualeat, quæ Ecclesia propter eorum ordinem & coniunctionem cum spirituali, specialiter voluit vendi aut emi, in alijs verò præualere censeatur temporale, quæ scilicet iustis ex causis non obstante aliquo ordine ad spirituale, permittit aut tolerat emi aut vendi, modo ratione illius ordinis aut connexionis ad spirituale, non plus seu maiori pretio temporali æstimentur & vendantur.

D. Tho. quidem citata quæst. 100. art. 4. in Corpore, indicare videtur ea, quæ antecedenter sunt annexa, quia non præsupponunt spiritualia, sed magis ea ordine temporis præcedunt, ideò posse aliquo modo vendi, & ita ferè alij DD. loquuntur, sed neque hoc perpetuo verum est, vt patet in iure patronatus Laici per se considerato, quod quidem simpliciter non est spirituale, vt ex eo constat quod à Laicis teneri & possideri licitè possit, sed annexum antecedenter spirituali, & tamen vendi non potest: similiter contingit in pluribus officijs de quibus

quibus agitur citato Capitulo Saluator. Neque aliam certiolem regulam apud Doctores traditam inueni.

DV BIVM II.

Vtrum omnis simonia sit contra ius naturale & diuinum, an verò detur etiam aliqua qua sit tantum iuris humani?

7 **S**uppono hic, venditionem omnem seu permutationem rei spiritualis aut spirituali annexæ, cuiuscumque fuerit generis, pro pretio temporali, si in illa permutatione habeatur ratio benedictionis siue consecrationis, vel illius respectus aut ordinis ad spirituale, sic vt hoc nomine maiori pretio temporali æstimetur aut vendatur, esse simoniam iure naturali & diuino prohibitam, vt comm. DD. omnes sentiunt: quia cõtra naturalem rationem, ac omnino inordinatum est, ea quæ naturæ indebita gratiosè nobis à Deo cõceduntur ad finem supernaturalem, scilicet ad nostram & proximorum salutem, redigere in ordinem rerum naturalium ac temporalium, & in illis mercimonia agere ad lucrum temporale faciendum: estque contra reuerentiam rebus talibus iure naturæ debitam, ac simul contra præceptum Christi Domini Matt. 10. *Gratù accepistu gratiã date, id est, sine pretio temporalis mercedis, aut quæstû, vt ex sequentibus potest colligi: additur enim, Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris.* His præmissis

8 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Præter hanc simoniam contra ius naturale & diuinum est alia quædam vera & propriè dicta simonia quæ iuris tantum est humani. Est contra Durandum in 4. distinctione 25. quæst. vltima, & contra Pezantium, vt refert Mald. & contra Arrag. qu. 100. art. 1. Sed conclusionem communiter tenent alij DD. Palud. in 4. distinct. 25. quæst. 4. art. 2. Soto lib. 9. quæst. 5. art. 2. Suarez Tom. 1. De relig. lib. 4. De simonia, cap. 7. Mald. Tract. 9. cap. 3. dub. 3. Lessius lib. 2. cap. 35. dub. 4. & magis communiter, tum Theologi, tum Canonistæ ad Capitulum Quæsitum, & Capitulum Olim, De rerum permutatione, & Gloss. ad Capitulum Ex parte, De officio delegat.

Fundamentum autem huius est, quia Ecclesia potest solâ suâ ordinatione, siue lege efficere, vt illud quod naturâ suâ quatenus quid temporale est, non erat inuendibile seu vendi illicitum, fiat inuendibile, ac inhabile ad venditionem propter partem spi-

ritualem, siue ob reuerentiam rei spiritualis cui illud temporale connexum est, ergò si quis tunc rem talem etiam quâ parte temporalis est, pretio temporali æstimare & vendere attentet, committet veram simoniam, violando sanctitatem rei spiritualis per prophanum contractum. Confirmatur à simili, quia potest Ecclesia locum sacrum reddere immunem à potestate sæculari, ita vt Iudex non possit inde abstrahere reum, aded vt si id facere præsumat, peccet non tantum contra obedientiam, sed etiam contra virtutem religionis: ergò potest quoque rem temporalem spirituali connexam reddere immunem & liberam seu exemptam à sæcularibus mercimonijs propter respectum rei sacræ cui connectitur, ita vt si temporali pretio vendatur, peccetur non tantum contra obedientiam, sed quoque contra reuerentiam rebus sacris debitam, v. g. si quis vellet titulum beneficij gratis alteri resignare, & prætenderet vendere solum ius ad percipiendos fructus, peccabit non tantum contra obedientiam, sed & contra virtutem religionis: similiter si prohibuisset Ecclesia vestes & vasa consecrata etiam quoad suum materiale vendi, quia Deo dicata sunt, & aliquis nihilominus pretio venderet, peccaret talis contra virtutem religionis.

Et probari potest primò ex Concil. Trident. ss. 24. cap. 18. vbi de Examinatoribus in concursu ad parochiales Ecclesias ita statuit: Caueant ne quicquam prorsus occasione huius examinis, nec antè nec post accipiant, alioquin simoniæ vitium tam ipsi, quam alij dantes incurrant.

Vbi notandum, quod Concil. non dicat incurrant pœnam simoniæ, sed incurrant vitium: nam antè talem Ecclesiæ constitutionem, videtur fieri potuisse quod absque simoniæ vitio examinatus aliquis post examen & suffragia completa & reliqua quæ indè dependent, acciperet aliquid gratuito planè oblatum occasione seu intuitu illius examinis, quando nulla eius præuia petitio præcessisset, vti satis intelligere licet ex Cap. Quàm pio, & Cap. Sicut Episcopum, causa 1. quæst. 2. ergo quod talis nunc vitium simoniæ incurrat, est ex iure humano.

Verùm contra opponit Durandus: circa illud quod solum ideo malum est, quia lege positiua prohibitum est, potest tantum esse peccatum in generali ratione inobedientiæ: non autem in particulari specie alicuius vitij, v. g. irreligiositatis, vt est simonia. Deinde Ecclesia non potest, vt apparet, suâ prohibitione sola facere spirituale aut sacrum quod non est tale: non videtur ergo quod possit esse simonia iuris humani: sed hæc ex modo dictis facilè soluuntur.

Respondetur itaque ad primū negando antecedens, & ratio est, quia quando ali-

V u iij quid

quid præcipitur aut prohibetur ex motiuo alicuius determinatæ virtutis, tunc hoc ipsum induit rationem materiæ talis virtutis, unde qui legem illam transgreditur, committit peccatum, non tantum contra obedientiam, vt diximus, sed etiam contra talem virtutem, ex qua præceptum manauit, vt constat in pluribus.

Nam, v.g. qui contra legem Ecclesiæ in die ieiunij vescitur carnibus, non tantum est inobediens, sed etiam intemperans; nam lege illâ positâ oritur circumstantia ratione cuius non potest nisi intemperanter cibum ille tunc sumi; nam intemperantia est comedere cum circumstantijs cum quibus non oportet: sic ex impedimento ab Ecclesia posito in tertio & quarto gradu consanguinitatis fit, vt si tales congregiantur, non committant simplicem fornicationem, sed peccatum incoestus.

Quâdo itaq; prohibet Ecclesia rem aliquâ temporalem subijci mercimonijs propter reuerentiam rei sacræ ad quam habet ordinem & connexionem, tunc qui contrafecerit, non tantum inobediens erit dicendus, sed etiam sanctitatem rerum sacrarum per contractum sæcularem violare, & proinde simoniacus erit habendus.

Ad secundum respondetur, quamuis Ecclesia per suam prohibitionem ex re temporali non faciat sacram, sicuti facit per suâ benedictionem & consecrationem, tamen efficit vt res illa propter ordinem quem habet ad sacra & spiritualia, non debeat temporali pretio permutari: & hoc ad simoniæ peccatum satis est.

D I C O Secundò: Simonia iuris humani primò, & principaliter locum videtur habere in venditione aut emptione beneficiorum, quatenus spectantur secundum partem suam temporalem: quòd si attendatur titulus siue officium Ecclesiasticum, iam haud dubiè erit simonia iuris diuini.

Posterior pars est certa & satis clara.

Declaratur prior, quia omnium iudicio non tantum iniustitiam committeret qui gratis alteri titulum beneficij resignaret, & tunc venderet eidem ius ad percipiendos temporales prouentus, sed etiam simoniam: quæ tamen non esset simonia iuris diuini, vt apparet, quia ius illud ad prouentus temporales in se, est quid temporale, sed annexum rei spirituali, scilicet titulo spirituali, propter cuius respectum est inuendibile per Ecclesiæ constitutiones.

D I C O Neque obstat quòd Theologi satis communiter dicere soleant beneficia iure diuino esse inuendibilia, quia ius percipiendorum fructuum est spirituale, vt à Victoria, De simonia, c. 42. de reb. 9. quæst. 7. art. 1. C. de simonia, c. 2. Opusculorum Tractatu 9. c. 1. & 2. quia ibi considerant ius

illud vt à parte rei creatur & dependens est ex titulo spirituali siue Ecclesiastico officio, atque adeò vt in se titulum illum tanquam fundamentum inuoluit, & eo sensu id quoque verum esse admitteremus; imò addo, quia nullus Pontifice inferior diuidere potest titulum spirituales ab illo iure, aut ius istud ab illo titulo (vt constat ex toto titulo vt beneficia Ecclesiastica sine diminutione conferantur) inde etiam fit; quòd tamen quis dicat ac protestetur, & in animo quoque sic sentiat se resignare omnino gratis titulum, sed petere pecuniam tantum pro mero iure fructuum temporalium, tamen præsumatur simoniacus etiam contra ius diuinum, & censeatur exigere pecuniam pro titulo spirituali, quatenus non potest hunc transferre nisi simul transferendo illud ius ad fructus temporales, neque potest hoc ius transferre nisi mediante translatione tituli.

Sed tamen non videtur necesse idcirco, quòd in re ipsa sit simonia iuris diuini, quia tamen non potuit titulo resignato, sibi ius fructuum reseruare, tamen potuit tentare id facillè, & sic pro eo exigere pretium, considerando illud quasi separatim à titulo, atque ita non videtur illa simonia formaliter & à parte rei esse iuris diuini, quamuis ob rationem allegatam præsumatur talis.

His satis cõforme est, quòd scribit Adrianus Quodlibeto 9. ad 5. principale, beneficia ratione iuris fructuum, vendi posse, si Papa intendat vendere ius fructuum non mediante aliquo officio spirituali; quia scilicet ipse causâ subexistente non tenetur prohibitione Canonum quâ ius illud fructuum est factum inuendibile, & potestatem ipse habet transferendi illud independentem à titulo, esto quòd simul aliâ gratuitâ collatione titulum addat: sic & Nauarrus cap. 23. nu. 108. docet beneficia quoad partem pecuniariam & temporalem vendi posse à Summo Pontifice, sicuti vasa sacra venduntur, quæ, quia vendi prohibita non sunt. Hinc ratione materiæ quando benedictionis in pretio non habetur ratio, sine simonia vendi possunt: secus autem, inquit Adrianus, si mediante titulo spirituali Papa intenderet vendere ius fructuum, quia scilicet iam ipse titulus veniret in venditionem seu negotiationem.

D I C O Tertio: Habet locum insuper simonia iuris humani, & quidem communi iudicio eorum qui hanc admittunt, in venditione aut emptione quorundam quasi officiorum quæ iure Canonico vendi prohibita sunt propter aliquem ordinem ad res Ecclesiæ, aut ad res sacrarum personarum, & si illæ res aliquando in se spirituales aut sacræ non sint. Patet ex Capitulo Saluator quæst. 3. causa 1. & ibidem quæst. 1. Capitulo Si quis Episcopus, vbi dicitur esse simonia

simonia vendere officium OEconomi, Vicedomini, Aduocati, Sacristæ: vbi nomine OEconomi Interpretes intelligunt eum qui res Ecclesiæ & Canonicorum gubernabat; nomine Vicedomini OEconimū Episcopi, nomine Aduocati, eum qui causis Ecclesiæ tractandis, eiusque iuribus præerat, Sacristæ autem, qui præest suppellectili Sacræ.

14 **D I C O** Quartò: Ad simoniam iuris humani reuocatur etiam illa quam aliqui Canonones significant interuenire in permutatione Ecclesiasticorum beneficiorum factâ absque auctoritate Superiorum, vt Capitulum Quæsitum, & Capitulum Cum olim, De rerum permutatione: de quorum sensu & intellectu diximus plura dubio præcedenti: & infra plura adhuc erunt dicenda.

D V B I V M III.

Quomodo simonia diuiditur?

15 **O**mittimus hic diuisionem simoniæ in eam quæ est iuris diuini, & in eam quæ est iuris humani de quâ modò egimus. Vnde Respondèto, quòd alio modo simonia communiter diuidatur in simoniam mentalem, conuentionalem, & in realem.

Nomine mentalis simoniæ in hac diuisione non intelligunt DD. voluntatem merè internam emendi aut vendendi rem spiritualem pro pretio, quantumuis etiam plenè deliberata sit: sed intelligunt exteriorem aliquem actum qui dumtaxat ex mente & intentione exercentis inficitur simoniâ, etiam si exteriùs nihil fiat, aut ostendatur quouis modo, quod simoniacum est; non quidem ideo quod ista voluntas merè interna careat vitio & reatu simoniæ; sed quia communiter de simonia agunt in ordine ad pœnas constitutas contra simoniacos, quæ ad illam voluntatem merè internam sese citra controuersiam non extendunt.

Vocant itaque simoniam mentalem, v. g. propositum internum, quo quis dum alteri confert aliquid spirituale, intendit illum tali collatione obligare ad reddendum temporale, siue illam collationem rei spiritualis cum tali proposito & intentione. Similiter & donationem aut exhibitionem alicuius rei temporalis cum intentione obligandi ad reddendum aliquod spirituale, cuius tamen intentionis exteriùs nulla datur significatio: vt, v. g. si Episcopus ministro conferat beneficium intendens illum sic quasi pretio obligare ad sibi seruiendum, nec foris illud indicet: similiter si quis seruiat Episcopo hac intentione, vt in mercedem recipiat beneficium. Soto lib. 9. quæst. 8. art. 1. Nauar. cap. 23. num. 102. Azorius parte 3. lib. 12. cap. 1. & 2. Bonac. sup. quæst. 2. n. 2. & alij quocitat.

Quomodo autem ex beneuolentia alterius possit expectari aliquod beneficium, non intendendo aliquam imponere obligationem, facile erit colligere ex dictis supra Tract. 5. cap. 6. dub. 5. in simili pene casu de vsuris.

Simonia conuentionalis dicitur, quando non solum concyrrit sic internum propositum obligandi, sed etiam proceditur ad externam conuentionem absque tamen executione conuentionis vtrimque præstitâ.

16 Notandum autem hic est, quod huiusmodi conuentio non tantum verbis expressis & directis, sed etiam indirectis & obliquis vel alijs signis fieri possit, vt, v. g. pretij oblatione per modum donationis, sic tamen vt ex circumstantijs satis aduertitur, quidnam intendatur: quando itaque conuentio neutrà ex parte est impleta, tunc vocatur conuentionalis purè: quando autem ab vna parte est completa, vt si vnus resignauerit beneficium, & alter nondum numerauerit pretium, nec partem illius, aut è contra, tunc dicitur conuentionalis mixta, siue etiam realis incompleta, quia pro parte est iam realis, vt habet Bonacina sup. quæst. 2. n. 5.

Ad hoc autem membrum posterius reuocatur simonia, quæ dicitur confidentiæ: quæ tunc incurritur quando quis conuentionem facit cum eo cui confert aut resignat beneficium, vt illud sibi vel alicui alteri postmodum resignet, aut vt sibi vel alteri partem aliquam fructuum retribuat, v. g. vt postea transferat in fratrem aut nepotem collatoris, qui modò ætatem aut debitas qualitates non habet. Vnde simonia confidentiæ est quoque externa & sortitur inde nomen, quòd ex pacto quis fidat, & expectat beneficium à se collatum aut resignatum postmodum transferendum in alium, aut aliquam partem fructuum eius sibi vel alteri tribuendam.

17 Realis denique simonia dicitur, quando pactio seu conuentio vtrimque est mandata executioni saltem inchoatiuè, vt si beneficii collatio aut resignatio sit facta, & pretium totum, aut saltem ex aliqua parte sit numeratum: vbi etiam pactum implicitum modò sit aliqua ratione foris proditum, potest sufficere, sicuti diximus de simonia conuentionali. Vide Caiet. V. Simonia, Nauarum cap. 23. n. 102. & Toletum lib. 5. cap. 36. Obseruandæ autem sunt prædictæ distinctiones simoniæ, vt intelligatur quando nam incurrantur pœnæ latæ contra simoniacos, de quibus infra agetur.

D V B.

DVBIUM IV.

Quale peccatum sit simonia?

18 **R**espondetur breuiter: Simonia est peccatum contra virtutem Religionis, & ex genere sub mortale. Sumitur ex D. Tho. quæst. 100. art. 1. & est communis doctrina. Constat, quia turpitudinem & malitia simoniae consistit potissimum in eo, quod vilipendatur res sacra, quando temporali pretio aestimatur: item quando usurpatur tanquam esset sub hominis dominio dum venditur & emitur, cum tamen sola dispensatio eius à Deo sit homini concedita, ut ante diximus ex D. Thom. atqui illa aduersantur virtuti religionis: ergo &c.

19 Obseruandum autem hic est, antiquos Patres & quoque Canones vocare simoniam aliquando hæresin, non quod formaliter sit error aut vitium intellectus contra fidem, sed quasi concomitanter, quia scilicet Simon à quo nomen accepit, etiam hæreticus fuit in illa ipsa materia, in qua simoniae peccatum versatur, ut significat D. Tho. art. cit. ad 1. existimauit enim magicæ artis consuetudine deprauatus, licitum esse emere & vendere Spiritum Sanctum, ut dicitur Capitulo Petrus causa 1. quæst. 1. quod & Scriptura indicat Actorum cap. 8. his verbis, *Quia existimasti donum Dei pecuniâ possideri?*

Deinde, quia Simon ille non tantum in peccato voluntatis, sed etiam in errore isto videtur habuisse aliquos successores; ut significat D. Gregorius lib. 4. epistola 95. & lib. 7. epistola 100. de quibusdam in Gallijs: quod enim senserint hi simoniam esse licitam, inde apparet, quia publicè sine villo pudore illam exercebant, ad eum ut D. Gregorius coegerit concilium, ut contra tales decerneretur simonia illicita, ut colligitur ex citata epistola centesima.

Tertiò, Simoniaci dicuntur etiam hæretici quasi ex præsumptione; quando enim deprehenduntur exterius negotiari in spiritualibus, sicuti hæretici fecerunt; tunc etiam in ipsis, error facile præsumitur. Rectè autem dixit Hugo de Sancto Victore lib. 2. de Sacramentis parte 1. cap. 2. simoniacus & ipse hæreticus est, si non fide, tamen opere.

Porro grande peccatū est simonia, quod magnopere antiqui Patres semper fuerunt abominati, ut patet ex multis Canonibus: sic Capitulo Sicut, De simonia dicitur, simoniaca pestis sui magnitudine alios morbos vincere, non quidem quod sit peccatum omnium grauissimum (grauiora enim sunt peccata contra virtutes Theologicas, & præsertim odium Dei) sed vincere dicitur alios morbos, id est, peccata contra virtutes

morales quæ circa passiones & morbos animi versantur: similia plura cum magna exaggeratione habentur causa quæst. vltima, cap. vltimo: & quæst. 1. Capitulo Eos, item Capitulo Citò ibidem.

DVBIUM V.

Virum Pontifex incurrere possit crimen simoniae?

RESPONDEO & DICO Primò: Potest Pontifex incurrere crimen simoniae quæ est iuris diuini: ut, v. g. si Sacerdotium vendat, si pro dispensatione in iuramento, aut votis pecuniam tanquam pretium illius sui actus accipiat. Est D. Thomæ sup. ad vlt. & communis doctrina; ut videre est apud Bonac. sup. quæst. 5. num. 1. Ratio est, quia ille quoque subiectus est legi naturali & diuinæ, neque est impeccabilis.

DICO Secundò: Et si Pontifex quando iustam habet causam licitè possit vendere quæ solo iure Ecclesiastico vendi sunt prohibita propter aliquam connexionem aut respectum ad spirituale, si tamen absque causâ id faciat, verisimilius est, ipsum tunc quoque contrahere culpam & reatum simoniae iuris humani. Ita à Victoria Relect. De simonia, n. 39. Less. lib. 2. c. 45. dub. 5. n. 33. Et probatur, quia Princeps tenetur quoque seruare legem suam, ut doceri solet 1. 2. quæst. 96. artic. 5. quæ obligatio non oritur immediatè ex potestate & voluntate ipsius Principis se volentis obligare, sed oritur quasi ex ipsa rei natura, quatenus ius naturale dicitur Principem debere pati legem quam subditis imponit; ut habetur lege 1. D. quod quisque iuris, & Capitulo Cum omnes, De constitutionibus: quando scilicet ratio legis æqualiter in Principe & in subditis militat: & ideo non potest pro arbitrio suo à lege se eximere, quandoquidem iure naturali obligetur se conformare subditis: quare si contrafecerit, peccabit pro conditione materiæ & virtutis præceptæ, ut si non ieiunet tempore quadragesimæ vel in diebus indictis ab Ecclesia, peccabit contra temperantiam, si non obseruet dies festos, peccabit contra religionem: ergo similiter, si Pontifex vendat officia Ecclesiæ tametsi solo iure Ecclesiastico vendi prohibita, committet peccatum simoniae, si vendendi iustam causam non habeat; obligatio enim illa, quæ in legibus eodem modo Principem & subditos spectantibus, tenetur legislator se conformare subditis est generalis, cuius proinde transgressio inducit speciem peccati secundum rationem materiæ & virtutum, ad quas subditi obligantur.

Quando

Quando verò Pontifex iustā habet causam, tunc quidam dicunt eum posse secum dispensare; sed quandoquidem in iure naturali, ex quo diximus eius nasci obligationem, propriè dispensatio locum non habeat, melius dicitur ipsum nō indigere tunc dispensatione, quia ius naturale eo casu per se cessat: quemadmodum enim non tenetur se conformare legi cuius materia tantum ad subditos spectat, ita quoque si ratio superueniat, quare contrarium facere ipsi conueniebāt, cessabit quoque ius aliās dictans, quod se conformare debeat.

Neque dictis obstat quod Pontifex validè ea vendere posset, non obstante legis Ecclesiasticæ prohibitione & irritatione (cui pro eā parte sine dubio potest derogare) quā malitia simoniæ non consistit in eo, quod quis inualidè emat aut vedat sacra, sed quod illicite & indignè ea in mercimonijs tractet, siue interim actus sit validus siue inualidus. Vnde non satis solidè quidam ex hoc capite existimare videntur peccatum simoniæ iuris humani non posse in Pontificem cadere. Suarez Tom. 1. de Relig. lib. 4. de simonia cap. 52. n. 4. dicit quod Pontifex Summus possit facile vñare simoniæ vitium etiam si venditiones vel contractus faciat circa res spirituales; qui iure tantum Ecclesiastico simoniaci effecti sunt, Bonacina autem q. 5. n. 5. dicit quod possit Pontifex culpam simoniæ iure Canonico prohibita contrahere si rei naturam præcisè spectemus: vltèrius verò significat, quod tamen de facto nunquam contrahat; in quod etiam inclinari videtur Suarez. Fundamentum horum est duplex, puta quod Pontifex præsumatur secum dispensare, quando facit tales contractus: sed ex dictis utcumque constat, hoc fundamentum non satisfacere, quod etiam Suarez utcumque admittit n. 8. In altero itaque magis videtur cōquiescere, quod materiæ illæ istorum Canonum non æquè concernant Pontificem & inferiores Prælatos ac fiedels: quod certe, vniuersaliter non videtur verum: non enim apparet, quare materia, quæ cadit sub prohibitionem, de non vendendis beneficijs & spiritualibus officijs, non æquè concernat Summum Pontificem, quando necessitas aut utilitas Ecclesiæ id non requirit, ac inferiores Prælatos: imò videretur multo magis ipsum concernere, quandoquidem habeat longe plura, & quæ maioris sunt momenti conferenda, & ex quorum sanā distributione magis pendet commune bonum Ecclesiæ. Neque ad rem facit quod habet Bonac. quod nullus supremus Reipubl. Princeps prohibetur vendere officia vendibilia suæ Reip. quia etsi id verum esset, sepositā omni prohibitione positivā, si tamen ipse cum Senata Regni iudicasset, esse contra bonum Regni

talia vendere, & sic vniuersalem prohibitionem fecisset, teneretur ipse quoque lege illā vt directiuā, & delinqueret si absque rationabili causa, contrarium faceret, quemadmodum in alijs legibus equè Principem & Subditos concernentibus.

D I C O Tertiò: Nunquam tamen incurrit Pontifex pœnas iure Ecclesiastico constitutas contra simoniacos, vt excommunicationem, suspensionem, inhabilitates &c. Ita docent communiter Doctores.

Ratio reddi potest, quia pœnæ illæ nō incuruntur, nisi quatenus auctoritate superioris siue per sententiam, siue per Canones in aliquem decernuntur ac infliguntur; non est autem aliquis hic superior in Ecclesia, qui dici possit iurisdictionem hanc in Pontificem exercere: alioquin si quædam essent pœnæ ordinatæ aut constitutæ quas per modum pœnitentiæ aut satisfactionis pro delicto tenerentur transgressores subire, negandum non foret quin & Pontifex eo iure quo in alijs obligatur se subditis conformare, teneretur quoque huiusmodi pœnas assumere, modo æquè ipsi ac subditis possint conuenire.

Addunt hic aliqui, nec eos simoniæ pœnas constitutas incurtere qui simonicè cum ipso Pontifice contrahunt, idque idè, quod hoc ipso quo Pontifex cupit aliquem ita secum contrahere, censetur illum eximere à legibus contra tale factum latis. Ita sentiunt Palud, in 4. dist. 25. quæst. 4. Syl. V. Simonia quæst. 4. Soto lib. 9. quæst. 5. art. 2. Couar. ad regulam peccatum, parte 2. §. 8. n. 9. estq; opinio probabilis propter auctoritatem eorum qui sic tenent, alioquin dubitari potest, vtrum illa præsumptio de tali voluntate Pontificis sit satis fundata, quandoquidem auaris & cupidis cura principalis sit, vt sibi bona conquirant, nec multum eis cordi esse soleat libertas aut utilitas aliorum: vnde Adrianus Quodlibeto. 9. contrarium docet cum alijs nonnullis quos citat.

D V B I V M V I.

Vtrum semper illicitum sit pro sacramentis dare pecuniam?

Disputat hoc D. Tho. qu. 100. art. 2. **R E S P O N D E O & D I C O Primò:** Semper illicitum est pro quocumque Sacramento dare pecunias tanquam pretium, & similiter quoque illas sic accipere. Est D. Thomæ & communis & certa doctrina. Neque potest vllā consuetudine id excusari, quia hæc præiudicare non potest iuri naturali vel diuino, inquit D. Tho.

Addit tamen accipere aliqua ad sustentationem eorum qui Sacramenta Christi ministrant,

ministrant, secundum ordinationem Ecclesie & consuetudines approbatas, non esse simoniam, neque peccatum: quod etiam constat ex Capitulo Ad Apostolicam, De simonia, ubi Innocentius III. sic statuit: Pravas exactiones, inquit, fieri prohibemus, & pravas consuetudines precipimus observari, ita utentes ut liberè conferantur Ecclesiastica Sacramenta: sed per Episcopum compescantur qui conantur laudabilem consuetudinem immutare. Loquitur autem de consuetudine, quæ datur sustentatio ministris.

- 25 Dico Secundò: Si Sacerdos non vult administrare Sacramentum baptismi, aut alia nisi pro pecunia, licebit illi offerre & dare pecuniam, ut deponat & mutet pravam illam voluntatem, & ut dignè ac debito modo Sacramenta conferat. Ita Adrianus Quodlibeto 9. artic. 3. Bonac. De simonia disp. 1. qu. 4. §. 1. n. 3. Gabriel in 4. dist. 25. quæst. 2. art. 3. Suarez tom. 1. De religione lib. 4. cap. 12. n. 13. Less. lib. 2. cap. 35. dub. 7. & alij recentiores.

Probat, quia hoc non est Sacramenta emere, aut temporali pretio æstimare, sed tantum est sacrilegum Sacerdotem auocare à malignitate sua, & inducere ad virtutem, ut mutatâ malâ voluntate, sanctè & dignè administret; quemadmodum enim potest quis inducere alterum pecunijs, ut ab alijs peccatis absteat, v.g. à furto, ab homicidio, sic nihil obstat videretur, quo minus quis possit sic quoque Sacerdotem, qui solet velle vendere Sacramenta, inducere pecunijs, ut ab eo absteat, & cesset ab indigna Sacramentorum tractatione.

- 26 Dico Tertio: Quando itaque infans non baptisatus versatur in periculo moriendi, & Sacerdos baptisare recusat, nisi dentur illi pecuniæ, neque haberi potest alia aliqua persona, quæ valet & sciret eum baptisare, probabile est tunc fore licitum pecuniam dare, non quasi pretium baptismi, sed tantum ad animum eius inducendum ut faciat quod ex iustitia aut ex charitate tenetur facere & impendere isti infanti, siue ut alij loquuntur, ad redimendam vexationem qua recusat facere quod debet. Ita sentiunt DD. citati, & indicat Altissidor: 3. parte summæ. quæst. 3. de simonia, Gerson tractatu de simonia ad sextam rationem. Panorm. in Capitulum Cum in Ecclesie corpore, De simonia. Caiet. hic quæst. 100. art. 2. Soto lib. 9. quæst. 6. art. 1. Henriquez libro 2. cap. 23. Mald. tractatu 9. cap. 3 & plures alij recentiores.

- 27 Probat, quia offerens aut dans pecuniam, eo casu non censetur irreuerentiam inferre Sacramento, sed potius reuerentiam, quandoquidem suo facto testetur sese cognoscere illius utilitatem & necessitatem; ne-

que enim pecuniam offert aut dat tanquam pretium Sacramenti quasi hoc vellet esse commensuratum, aut comparandum cum rebus temporalibus, prout supponimus illum expressâ saltem intentione non facere: neque argui potest quasi interpretatiuè velle censi debet, quando sic pecuniam offert ut animû alterius in melius mutet, ut scilicet depositâ illâ malitiâ & iniquâ vexatione, faciat quod facere tenetur, quia etiam si aliàs forsitan interpretatiuè censeretur velle pecuniam dare pro Sacramento, tamen præsens necessitas causat, ut minimè censeatur interpretatiuè id velle, sed ut censeatur tantum velle amouere impedimentum baptismi infantis, quod situm est in Sacerdotis auaritia, quod proinde remoueri natum est per pecuniæ oblationem, et si non offeratur ut pretium Sacramenti.

Ita & in alijs multis casibus necessitas aut iusta causa liberat actum ab interpretatiuâ voluntate, quæ alioquin censeretur inesse aut comitari. Sic si laicus sine necessitate sumpsisset panes propositionis in veteri Testamento, censeretur contempsisse sanctitatem illorum, tamen quando David in necessitate constitutus eos accepit, non peccauit. Similiter si quis ex turri se dimittat, quando à tergo ignis ipsum prosequitur, neque aliud est effugium, nõ censetur voluisse se occidere, sed voluisse fugere mortem: quod si absque vllâ necessitate fecisset, omnino censeretur interpretatiuè voluisse se occidere, qualemcumque alioquin intentionem haberet.

Et ideo in conclusione addidi, neque ad adest aliqua alia persona quæ valet & sciret baptisare, quia si alius adsit, etiam si femina esset quæ baptisare sciat, potius infans ab ea baptisandus erit, quàm pecunia alteri offerenda etiam ad talem vexationem modo dicto redimendam.

Quod de infante in tali casu necessitatis diximus, hoc multi ex DD. allegatis contra Caiet. extendunt etiam probabiliter ad adultum, qui aliàs baptismi esset cariturus. Ita Henriquez, Suarez, Mald. sup. & insuper expresse Albert. in 4. dist. 5. arr. 1. idque magis consequenter dicitur, inquit Suarez sup. nu. 14. tum quia nulla sufficiens ratio differentie datur: quod ostendit ipse prius eodem cap. 12. n. 4. tum etiam quia illa datio pecuniæ potest per intentionem dantis denudari omnino à ratione emptionis, quando datur in ordine ad impetrandum baptismum adulto qui est in periculo mortis, sicuti dum datur pro infante.

Petet aliquis: Vtrum aliquo casu liceat emere Sacramentum? v. g. si improbus quis, in extrema necessitate infantis non tantum exigat pecunias antequam velit baptisare, sed velit sibi dari pecunias tanquam pretium

pretium ipsius Sacramenti, atque adeo velit te declarare & iurare, quod des vt pretium Sacramenti?

Respondet in primis Suarez sup. cap. 12. n. 15. quando talis non amplius vrgeret, sed simpliciter peteret vt sibi detur pretium Sacramenti, non per hoc cogi alterum, qui pecuniam dat, dare iuxta intentionem petentis, sed posse dare in sustentationem, vel ad tollendum impedimentum baptismi.

Quod si autem iniquus ille velit, vt dans profiteatur & iuret se dare pecuniam illam in pretium Sacramenti, tunc quidem si ille id faciat in contemptum Sacramenti & Religionis Catholicæ, prout hoc natum est intelligi, cum vix occurrat ratio alia, qua id aliàs se peteret, tunc, inquam, ex communi omnium DD. sententiâ nullo modo obsequendum est eius petitioni, ne extrinsecus quidem, sed potius permittendum, quod infans sine baptismo moriatur, quia tunc à datione pecuniæ est inseparabilis iniuria Religionis, quæ est intrinsecè mala, vnde nec comitti potest pro spirituali salute proximi.

Si verò ponamus aut fingamus, quod non petat istam declarationem & iuramentum fieri in contemptum Religionis, sed ob aliquam causam priuatam aut extrinsecam, in tali casu vult Soto lib. 9. de Iust. q. 6. art. 1. licitum esse dare pecuniam in pretium, & affirmare cum iuramento hac intentione dari. Fundamentum eius est, quod existimet emere Sacramentum, non perinde esse intrinsecè malum, sicuti ipsum vendere, vnde putat extremam infantis necessitatem posse emptionem eius facere licitam.

29 Sed hæc opinio tanquam omninò improbabilis à Suarez sup. n. 16. & alijs rejicitur, quia in primis ista professio eiusmodi dationis, est valde iniuriosa rebus diuinis & Sacramentis, neque est talis iniuria separabilis, etiamsi ab iniquo exactore non formaliter intendatur. Deinde fundamentum etiam omnino falsum est, quod scilicet emptio Sacramenti non sit intrinsecè mala: quod vel ex eo colligitur, quod clarè D. Th. quæst. 100. artic. 2. ad 1. dicat, quod nullo modo deberet quis pretium pro baptismo dare, sed potius absque baptismo decedere, quod saltem formaliter intellectum debet censerì verè à D. Thoma dictum, quod scilicet nullo modo liceat per modum emptiōnis dare pecunias pro baptismo tanquam pretium eius: vnde etiam Doctores passim omnes supponunt antè omnia, remouendam semper esse intentionem emendi Sacramentum, vel dandi pretium pro Sacramento: quod si non possit haberi intentio illa, non poterit quoque exterius dicere aut iurare, quod illam habeat; nam si iuret, committet perisurium: si absque iuramento profiteatur se dare tanquam pretium Sacra-

Vviggers de Iure & Iust.

menti, erit mendacium perniciosum, & sacrilegium contra reuerentiam debitam Sacramento, inquit Suarez: & ita in specie sic vrgendo casum hunc docuit Ioannes Maior in 4. dist. 5. ad 3. & ex modernis Vgolin. tab. 1. c. 6. n. 5. & 8. neque satis video, quomodo eiusmodi declaratio in talibus terminis facta, vel iuramentū ipsū iustificari possit per amphibologias aut restrictiones mentales, prout videtur Bonac. Tract. De simonia, disp. 1. qu. 4. §. 1. n. 4. innuere. In illo itaque casu, addit Suarez, omittendum erit ipsum Sacramentum.

30 Obseruandum autem est, specialiter illicitum esse, pecuniam offerre illi qui Sacramentum ordinis iniquè recusat: nam Capitulum Ex. tuq. fraternitatis, De simonia punitus est, qui in obtinendo ordine Sacerdotij vexationem redemerat.

Ratio potest esse, tum quia non est Sacramentum necessitatis, tum etiam si quid præiudicij inde patiat, possit de eo apud superiorem conqueri, & agere ad reparationem.

DVBIVM VII.

Vtrum pro functionibus spiritualibus, quibus labor aliquis est coniunctus, liceat pecuniã dare vel accipere?

31 T Angit hanc difficultatem D. Thom. quæst. antè citata art. 3. sicut & alias nonnullas, de quibus in sequentibus agemus.

Obseruandum itaque est, in eiusmodi functionibus siue circa illas, v. g. in Sacramentorū administratione, in concionibus, in precibus horarijs cantandis, in Missis, & in similibus, quinque posse in considerationem venire.

Nam potest in primis considerari actus in se secundum suam rationem quæ spiritualis, non attendendo ad laborem, vel molestiam, aut incommodum quomodolibet coniunctum.

Secundò considerari potest labor ipsi functioni intrinsecus, v. g. labor eloquutionis in catechizando, in concionando, in offerendo sacrificio.

Tertiò, labor extrinsecus qui aliquando accessorius est, & per accidens se habet ad functionem spiritualem, vt qui eam antecedit, aut subsequitur, vt si quis vocetur ad celebrandam Missam, vel ad habendam concionem in loco longius distante, vnde Sacerdos conficere debet iter aliquod molestius eundo & redeundo.

X x

Quartò

Quartò: Conueniens sustentatio ministri exercentis functiones sacras.

Quintò: Obligatio quâ adstringit se aliquando ad certum locum & ad certum tempus, vt ibi & tunc officium sacrum peragat: & quidem prætermisso subinde alio loco, vbi commodiorem potuisset habere rationem victus & habitationis. His præmissis

32 **R E S P O N D E O & D I C O** Primò: Omnino est illicitum accipere vel dare aliquid temporale tanquam pretium functionis spiritualis secundum eam rationem qua spiritualis est. Vnde grauissimè delinqueret qui quo administrarent sacramenta sacra, eo plus pro illis acciperent aut exigerent, sicut & ipsi qui darent.

Est Diui Thomæ loco citato, ac communis & certa. Constat satis ex antedictis, quia hoc est directè sanctitatem actionis, aut salutares eius effectus comparare & æstimare pretio temporali quod est euidentissimè simoniacum.

33 **D I C O** Secundò: Est quoque illicitum accipere vel dare aliquid temporale tanquâ pretium pro labore intrinseco functionibus sacramentalibus. Ita docent D. Tho. in 4. dist. 25. q. 3. art. 2. Durandus ibidem qu. 3. Caiet. hic q. 100. a. 2. à Victoria Relectione De simonia, 2. p. n. 19. Soto lib. 9. q. 6. art. 1. à Valentia tom. 3. disput. 6. qu. 16. puncto. 2. Suarez tom. 1. de relig. lib. De simonia c. 21. Syl. V. Simonia q. 9. n. 3. Toletus lib. 5. c. 88. Mald. sup. dub. 6. & alij plures, quamuis Adrian. Quodlib. 9. art. 1. & quidam alij putentur contrarium sentire: vt videre est apud Suarez loco citato.

Probari autem potest primò: Quia hic labor ita ex natura rei cõiunctus est functioni sacræ, vt ea absque illo fieri nullo modo possit, adeò vt non videatur esse aliud quam ipsamet spiritualis functio: est enim quasi ipsa materialis actio cui formaliter spiritualitas inhæret, quatenus scilicet ex spirituali principio procedit, & per se ad finem supernaturalem tendit: ergò non potest, moralitèr saltè loquendo, æstimari pretio temporali absque iniuria sanctitatis intimè coniunctæ.

Secundò, Quia hic labor nullâ habet æstimationem inter homines nisi ex sanctitate aut spirituali fructu; labor enim qui obitur à Sacerdote in functionibus illis, non æstimatur nisi ob spirituale fructum cõiunctum, aut inde manantem: vnde spiritualis utilitas concurrat hic ad æstimationem laboris illius intrinseci quasi propria eius forma, & vt finis ipsius operis, ac proinde si quis hunc laborem pretio temporali æstimare præsumat, iam eius sanctitatem aut spirituale fructu pretio temporali æstimare conuincetur: ergò &c. Vnde & in hoc labore, potius quàm in labore extrinseco habet locum illud Piscalis Papæ, Cap. Si quis obiecerit, causa 1.

quæst. 1. si quis horum alterum vendit, sine quo nec alterum prouenit, neutrum inuentum relinquit.

Tertiò, quia iuxta doctrinam Christi oportet functiones spirituales & spiritualia officia gratis exhibere: dixit enim ille *Gratiâ accepistis, gratiâ date*: atqui non censetur quis ministrare gratis si pro labore qui ministerio est intrinsecus & ab eo inseparabilis exigit pretium: ergò &c.

D I C O Tertiò: Possunt tamen licitè & absque simonia, ministri functionum spiritualium accipere necessaria vitæ, siue vitæ sustentationem ab illis quibus ministrant, imò possunt ea exigere iuxta constitutiones Ecclesiæ, vel laudabiles consuetudines approbatas: & hinc alij non tantum licitè possunt ista dare, sed etiam obligantur præstare. Est D. Th. loco cit. & cõmunis Doctorum.

Probatur autem Primò ex Scripturis, Matthæi 10. quando Christus Apostolos mittebat ad prædicandum Regnum Dei, dixit eis: *Nolite possidere aurum, neque argentum &c. dignum enim est operarius, inquit, cibo suo: & Lucæ 10. In eadem autem domo manere, edentes & bibentes quæ apud illos sunt: dignum enim operarii mercede sua*: quibus Christus planè significat Apostolos non tantum potuisse vitæ sustentationem accipere ab illis quibus Regnum Dei annunciabant, sed etiã hos fuisse obligatos ad illam præstandam, quandoquidè eos comparat cum operarijs qui mercede digni sunt: atque adeo quibus sua merces debetur. Vnde D. Greg. tractans illa Christi verba Homilia 17. in Euangelia dicit, mercedè de labore prædicationis hinc inchoari, quæ in futuro sæculo perficiatur veritatis visione. Similiter Apostolus 1. ad Cor. 9. scribit: *Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi*, scilicet apud illos quibus Euangeliu annunciabat, quasi diceret, omnino habemus: quod deinceps pluribus argumētis confirmat, tum ex naturali ratione petitis, tum ex antiquæ legis constitutione: vt inquit, *Quis militas sui stipendijs vnquam? quis pascit gregem, & de lacte gregu non manducat? & paulò infra, An & lex hoc non dicit? scriptum est enim in lege Moysi: non alligabiu os boui trituranti: & rursum, Nescitis qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: & qui altari deseruiunt cum altari participant? ita & Dominus ordinauit ijs qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.*

Ratio autem assignari potest, quia qui ministerijs spiritualibus incumbunt & occupantur, priuant se libertate & facultate vacandi negotijs sæcularibus & laboribus temporalibus, ex quibus vt alij homines, lucrum facere & se sustentare possent: idque in gratiam & commodum spirituale ipsorum quibus ministrant: meritò igitur debent hi subministrare illis necessaria ad vitæ sustentationem.

Confir-

Confirmatur Primò: quia dum quis exhibet gratis operam suam vel obsequiū alteri ad eius commoditatem, dicitur ratio omnino, vt hic eum sustentet, & ea suppeditet quæ necessaria sunt, vt possit in opera & seruitio gratis præstandis pergere & continuare; nō potest autem decenter quis spiritualia administrare, nisi conuenientem habeat sustentationem; debent igitur eam exhibere quibus illa gratis administrantur: liciteque potest minister ea accipere, nō vt pretium spirituum quæ seminant, sed tanquam adminiculum ex natura rei necessarium ad spiritualiū administrationem præstandam. Hinc rectè D. Gregorius loco cit. adiungit: ergò quisque prædicator non idèò prædicare debet, vt in hoc tempore mercedem recipiat, sed idèò mercedē recipere vt prædicare subsistat.

Non itaque spirituale ministerium hic ingreditur in aliquam conuentionē, vt aliquid temporale tanquam pretium illius reddatur, ne quidem vt ipsa sustentatio præbeatur; sed ministerium est solum quasi causa seu conditio sine quā non, huic personæ debetur illa temporalis sustentatio, idque propter rationem prius explicatam.

35 Dixi in conclusione, etiā ministrum posse exigere, iuxta Canones vel consuetudines approbatas, & alios obligari ad illa præstāda secundum illam formam, quia vtrique parti seruanda lex est aut consuetudo approbata: Clerico enim non licet excedere & populo quoque fas non est deficere, vt patet ex Cap. præc. dub. allegato, ad Apostolicā de simonia.

36 Quæret aliquis, Vtrum ministris sacrarum functionem pacisci liceat de certo stipendio sustentationis: v. g. pro Missis, pro catechismo, pro concionibus, & similibus? D. Th. q. 100. a. 3. ad 2. videtur simpliciter negare, & cum illo Syl. V. Simonia, q. 9. & alij quidā. Caiet. autem sup. a. 3. existimat id licitum esse ministris pauperioribus quidem, non autē alijs qui aliundè se possunt sustentare. Sed verius esse videtur id ex natura rei & per se nō esse simoniacum, siue ministri sint diuites siue pauperes, saluā rectā intentione: & sic magis communiter tenent DD. hoc tempore. Nauar. c. 23. n. 106. Soto lib. 9. q. 6. a. 2. Suarez sup. c. 46. n. 4. Mald. dub. 6. Bonac. tom. 1. de simonia, disp. 1. q. 4. p. 2. n. 2. & Glos. ad Cap. Significatum, De præbendis, & ibi Panorm. n. 8. & ad Cap. Suam, De simonia, n. 12. quia debetur ministris sacrorum sustentatio, idque qualiscumque conditionis siue opulentioris, siue tenuioris fuerint, vt satis indicat Apostolus loco sup. citato, quando allegat quod nemo suis stipendijs militet vnquā, & quod Dominus ordinauit ijs qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere: ergò non est per se illicitum neque simonia eum de sustentatione, eiusque mensurā conuenienti pacisci, qualiscumque fuerit ille minister.

Confirmatur primò, Quia pactum illud cadit supra stipendium formaliter vt est ad sustentationem personæ, non vt pretium functionis sacræ vt supponitur, ergò non obstante pacto, retinet suam rationem sustentationis quod datur, & non induit rationem pretij rei sacræ, ergò &c.

Cōfirmatur Secundò, quia stipendiū siue suppeditatio sustentationis debetur ministris ex naturali iustitiā vt disertè demonstrat Apostolus loco cit. ad Corinth. vnde per pactum non additur aliquid, nec augetur obligatio intensiue vt loquitur Suarez: sed exprimitur quod inest ex naturā rei: verum quia quantitas stipendij ad sustentationem nō est ex naturā rei determinata, nec semper lege taxata, idèò per pactū & conuentionē partium determinatur, quod per se malum non est: Imò frequenter quasi necessariò fit.

Accedit, quod Ecclesia possit certam sustentationem siue certum stipendium sustentationis taxare pro ministris, quod obligentur præstare, vt D. Thomas & omnes admittunt, & quidem Caiet. etiam docet diuites tunc illud posse exigere, ergò non est ex naturā rei, & per se simoniacum aut illicitum contra ius diuinum, obligare illos quibus spiritualia seminantur aut præstantur, ad determinatū stipendium sustentationis dandum illis qui spiritualia exhibent: quod si hoc possit fieri, & factum sit in multis per publicam auctoritatem Ecclesiæ, cur non etiam per priuatam, vbi Ecclesia non determinauit, & sciens & volens permittit priuatis conuentionibus determinari: neque idcirco desinunt ministri præstare gratis spiritualia, quia qui petit tantum sustentationem, is petit tantum necessaria vt possit gratis laborare.

37 Obseruandū tamen, iure antiquo videri fuisse prohibitū, priuata pacta aut conuentiones facere, siue ministrans esset pauper siue diues: colligi potest ex capit. Tua nos, de simonia, & ex capitulo Finali de pactis, & capitulo Quæsitū de rerum permutatione: quare tunc in eiusmodi pactis latebat quædam simonia iuris humani.

Sed per contrariam consuetudinem in diuersis functionibus, nunciari isti est derogatum, vt docet Soto libro 9. quæst. 6. art. 1. & indicat Mald. sup. dubio 9. eò quod passim talis sit vsus & consuetudo, prælatis scientibus & conuenientibus, nam vsu receptissimum est, inquit Mald. vt Ecclesiæ donet quis certam summam in sustentationem ministrorum pro anniuersario, quam dum Ecclesia sub illo onere acceptat, indubiè pactum init. Imò addit, sæpe talia per modum contractus inter viuos absoluuntur, & nemo in eo scrupulum cognoscit.

Cauendum tamen est, ne adsit intentio venditionis & emptionis siue commuta-

tionis officij spiritualis pro pretio: vnde in Responsione dixi, modò recta intentione fiat, & hinc Caiet. sup. vult eos qui contrahunt, debere indicare se non pacisci de pretio pro functionibus sacris, sed tantum de sustentatione, vt possint rebus spiritualibus vacare, ne imperiti ex tali factò offendatur.

Cauendum hic insuper, vt dum agitur de officijs præstari solitis, non exigatur ab inuitis per subtractionem spiritualium quæ exhibenda sunt: v.g. ne Pastor desistat à solitis officijs, vt ab anniuersarijs, ab officio funerali, ab administratione alicuius Sacramenti: hoc enim præferret quandam speciem venditionis, vt monet D. Th. q. 100. a. 3. in corpore: sed gratis prius ministerijs spiritualibus exhibitis, licite, inquit, possunt statutz & consuetæ oblationes & quicumque alij prouentus exigi à nolentibus & valentibus soluere, auctoritate superioris interueniente.

38 Dices, si Clerici possunt exigere sustentationis stipendium tanquam debitum: ergò non videntur gratis spiritualia ministeria exhibere.

Respondetur Neg. Conf. gratis enim illa exhibent, quia nihil pretij pro ipsis petunt aut accipiunt, illa enim tanquam altioris ordinis & supra omne pretium, gratis præstant: quod vel ex eo declarari potest, quia non quo illa sacratiora & spiritualiter utiliora sunt, plus exigunt aut accipiunt, sed tantum vt possint sine pretio ministrare ista spiritualia, debetur eis sustentatio conueniens, quam proinde meritò exigere possunt iuxta prius dicta.

Optandum tamen foret, vt pactiones præsertim circa singulares siue indiuiduas aliquas functiones pro vnâ aut alterâ vice tantum exhibendas, omninò tollerentur propter nimiam speciem negotiationis quam ostentant. Vnde & Conc. Trid. mandat Episcopis, vt eas è medio tollere allaborent, speciatim quoad missas: sic enim loquitur fl. 22. in decreto de obseruandis & cuitandis in celebratione Missæ.

Decernit Sancta Synodus, vt ordinarij locorum Episcopi ea omnino prohibere atque è medio tollere curent sedulò ac teneantur, quæ vel auaritia, quæ idolorum est seruitus, vel irreuerentia quæ ab impietate vix seiuncta esse potest, vel superstitio veræ pietatis falsa imitatrix induxit; atque vt multa paucis comprehendantur: in primis quod ad auaritiam pertinet, cuiusuis generis mercedum conditiones, pacta, & quicquid pro Missis nouis celebrandis datur; nec non importunas ac illiberales eleemosynarum exactiones potius quam postulationes, aliaque huiusmodi quæ à simoniacâ labe, vel certè à turpi quæstu non longè abstunt, omnino prohibeant.

39 Dico Quartò: Pro laboribus extrinsecè

& per accidens se habentibus antecedenter aut cõsequenter ad functionem spiritualem, qui non ex ratione aut vi ministerij spiritualis per se requiruntur, non est illicitum accipere vel dare aliquid temporale. Ita Soto sup. à Victoria relectio de simonia p. 2. n. 19. Toletus lib. 5. c. 88. Bonac. de simonia disp. 1. q. 4. p. 3. n. 2. Suarez sup. c. 21. n. 15. Mald. sup. & alij communiter.

Probat, quia isti labores sunt quid temporale per se æstimabile pretio, vt potè cui ipsa sanctitas non inest aut adhæret, & qui per se nõ habent necessariam connexionem cum re spirituali: cum neque obiectum, neque finis per se eiusmodi laboris & operis sit quid spirituale, quãuis per accidens ex intentione operantis, suo modo ordinentur ad huius vel illius spiritualis functionis exercitium.

Quare pro molestâ & longiori profectioe subeunda, functionis spiritualis exercèdè causâ, licebit temporalem mercedè accipere.

Dico Quintò: Licitum quoque est aliquid accipere ratione obligationis quâ minister aliquando se astringit ad ministrandũ certo loco & tempore. Ita docent Caiet. V. Simonia regula 5. Soto, Toletus, Mald. Suarez, Bonac. sup. cum pluribus alijs.

Ratio reddi potest, quia ista obligatio quatenus homini tollit facultatem aliarum actionũ vt ilium, quas alibi exercere potuisset, censetur pretio æstimabilis, etiamsi ministerium ipsum pretio æstimari non possit: quemadmodum obligatio ad dandum mutuo quotiescumque alter exiget, est pretio æstimabilis, & si datio mutui pretio æstimari non debeat. Hinc v. g. dum obligat se quispiam quod beneficio vel officio spirituali ad certum tempus deseruiet, potest is libertatè & facultatem quibus se priuat æstimare & de illis pacisci: quod & consuetudo Ecclesiæ fatis videtur probare, nam passim vicarij prælatorum aut parochorum petunt & sepe paciscuntur de stipendio pro obligatione quâ se ad officia præstada astringunt ad annũ aut ad menses: quãuis etiã possit ceteri hoc pactũ fieri super quotâ dandâ pro sustentatione.

Difficultas est, de cantu Ecclesiastici officij, vtrum pro eo possit aliquid temporale accipi. Quidam affirmant, idque ratione scilicet laboris quem ipsi æstimant quasi extrinsecũ officio diuino, quia nimirum posset officium legi sine cantu, aut quia ille cantus videtur reponendus inter spiritualia illa mixta, in quibus temporale prædominetur siue quæ plus habet de temporali: in quibus licet simpliciter vendere quod temporale est, modò non habeatur ratio spiritualitatis. Indicat hoc de cantu Toletus lib. 5. cap. 86. Suarez tom. 1. de relig. lib. 4. cap. 21. n. 15.

Verum quandoquidem cantus ille ex munere clericali aut ordine, siue ex officio spirituali adhibeatur in Dei cultum, omnino dicitur

dicendum videtur, nihil pretij pro eo posse dari aut accipi: idque non tantum si Clerici aut Sacerdotes, siue ex officio suo per se canant, sed etiam quando Vicarij nomine, & vice istorum canunt: quia actus planè spiritualis est, & ex sua ratione postulans quod virtute religionis informetur, vñ legitime fiat.

Neque refert quod officium legi possit sine cantu, quia vt vendibilis non sit, satis est, quod ipse talis cantus per se exigat vt religiose exerceatur & quòd ex spirituali principio procedat aut pendeat.

Neque conuenienter dici videtur quod in cantu Ecclesiastici officij prædominetur temporale, sicuti dici solet de Calice consecrato, cum principaliter ipse cantus adhibeatur & æstimetur idcirco, quia in eo laudatur Deus, non propter aliud temporale: quare dicitur melius quod vicarij non pro cantu officij diuini, sed pro sua sustentatione accipiant stipendium: ipsa tamen specialis ars cantandi & singularis vocis suauitas forsitan possent pretio temporali æstimari: Quamuis contrarium appareat probabilius, quia nec grata elocutio Concionatoris, neque ars eius bene dicendi, imò nec prærequisitum studium possunt pretio temporali æstimari & vendi, vt de studio expressè docet Suarez loco citato. Sed nõ satis placet quod significat ibidem, nimirum quod Cantores musici cõducti, & qui instrumentis musicis ludunt, tantum adhibeantur ad ornandum diuinum officium suis vocibus aut instrumentis, & reuera per se non exercent actionem spiritualem, neque officium diuinum recitent, aut peragant: quia inprimis actus illi & instrumenta sunt idonea & cõuenientia ad laudandum Deum, & diuinas laudes celebrandas: vt ex Scripturâ cõstat, quæ sepius nos hortatur, vt laudemus Deum in hymnis & canticis, in sono tubæ, in organis & cymbalis bene sonantibus: quidni igitur quando in Ecclesijs, & Oratorijs, ad quæ populus Religionis causâ conuocatur & conuenit, dicenda erunt adhiberi, vt in illis religiosum officium exerceatur. Sanè si tantum adhibeantur ad demulcendas curioforum aures, non id sine vanitate, & culpa fieri posse in tali loco & in tali conuentu existimarem. Accedit quòd totum officium, vt Laudes, Vesperæ & aliæ preces decantari possint per tales conductos musicos & musicalia instrumenta: vnde si illi non exercent actionem spiritualem, nec officium diuinum peragant, consequens videtur, quod populus potius censebitur vocari ad Comædos audiendos quàm ad audendum & interessendum diuinis officijs. Quare monedi sũt eiusmodi Cãtores vt accipiãt temporale titulo sustentationis, aut gratis religionis causâ faciãt, vel abstineant.

DVBIVM VIII.

Vtrum Ecclesia Prælati aliquid possint accipere pro dispensatione in iuramentis, in votis, in impedimentis matrimonij aut in alijs constitutionibus seu legibus Ecclesiasticis?

Respondetur: Non potest licitè pro quacumq; dispensatione Prælati aliquid accipere. Ita in terminis. D. Th. q. 100. c. art. 3. ad 3. quod videtur ipse intelligere, sic vt non tantum non liceat per modum pretij, sed etiam vt ne quidem per modum sustentationis.

Et quidem quod non per modum pretij satis ex dictis constat, quia vsus potestatis spiritualis vendi aut emi non potest, quemadmodum neque vsus gratiarum gratis daturum, vt v. g. vsus doni prophetiæ, vsus doni linguarum, vsus doni curationum, quia in illa venditione aut emptione euidentissimè apparet simonia.

Quod autem non per modum sustentationis aliquid possit pro dispensatione accipi, in eo videtur significare D. Thom. quia dicit, eum cui spiritualis potestas commissa est, pro sua sustentatione habere statuta stipendia ex redditibus Ecclesiæ: & ideo, inquit, si aliquid acciperet pro vsu spiritualis potestatis non intelligeretur operas suas locare quas ex debito suscepti officij debet impendere, sed intelligeretur vendere ipsum spiritualis gratiæ usum. Hunc accedit quod Conc. Trid. ss. 25. cap. 18. expressè mandat, ne quicquam accipiant illi ad quos dispensandi officium spectat: si vrgens, inquit, iustaque ratio & maior vtilitas quandoq; postulauerint cum aliquibus dispensandũ esse, id causâ cognitâ, ac summâ maturitate, atq; gratis à quibuscumque ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum, aliterque facta dispensatio subreptitia censeatur.

Observandum tamen est, Episcopus posse imponere onus largiendi elemosynam aliquam pauperibus, aut monasterijs, vel ad aliã piã causam, vt notat Suarez tom. 1. De relig. lib. 4. c. 20. non ita longe à fine: tantummodo enim prohibet Cõc. ne ipse dispensãt inde cõmodũ reportet, scil. siue pro se, siue pro suis.

Hoc idem multò magis potest facere Summus Pontifex; idque tam ab Episcopis quàm ab ipso conuenienter admodum fieri potest, vt scilicet onus hoc sit quasi compensatio subleuaminis quod percipiunt dispensati, ac ipsius recessus à lege communi, quasi quædam correctio. Expedi enim huiusmodi oneribus siue elemosynarum largitione

largitione siue peregrinatione, siue ieiunijs homines veluti quibusdam repagulis intra communes leges coerceri, ne nimis proclives fiant, vt sub varijs prætextibus sæpè parùm iustis curent ac contentur se à communi lege eximere.

Cæterùm potest Pontifex eiusmodi Pecuniam, non tantum alijs pijs causis, sed etiam suis necessitatibus aut suorum officiatorum sustentationi applicare quando iusta subest ratio. Ita docet Suarez De sim. c. 20. & latè Rodoanus De sim. 1. p. cap. 21. nu. 4. & sequentibus. Ratio est, quia dum soluitur non est alicui debita, nisi cui voluerit Pontifex eam esse attributam; constitutionibus autem Canonum vel Concilij ipse non ligatur. Vnde idem possent Episcopi nisi ipsius iure positiuo esset prohibitum.

An verò contraria consuetudo quæ videtur quibusdam in locis adhuc vigere, possit eos excusare, qui concilium non obseruant, dubitari potest.

45 Respondetur: Quando iusta subesset ratio quæ vsum illum valeret à corruptelæ vitio vindicare, tum verisimiliter eos excusari posse, si lapsu temporis fuerit consuetudo legitimè præscripta: indicat Suarez sup. & potest colligi ex generalibus principijs secundum quæ, consuetudo aliquando præualet contra legem. Vt, v. g. si proventus mensæ Episcopalis essent tam tenues vt debitæ & competenti sustentationi ipsius Episcopi & officiatorum qui ad munia Episcopalia necessarii sunt, non sufficerent: aliàs consuetudo illa tanquam irrationabilis reiicienda erit, ita vt facientes iuxta eam neque excusari possint, neque contra legem præscribere valeant.

Obseruandum autem est, fideles qui ex legitimis causis petunt & obtinent eiusmodi dispensationes, & prælatis aut ministris eorum exigentibus, pecuniã aliquam soluunt, posse excusari à simonia & peccato, tum quod sæpius prohibitiones illas inculpabiliter possint ignorare, vt potè quæ principaliter concernunt ipsos prælatos ne exigant aut accipiant; tum potissimum quia intelliguntur dare in elemosynas, aut in vsum alterius piæ causæ, sub cuius titulo solent exigi, quamuis interim applicentur ad commodum Prælati seu Episcopi aut Ministrorum eius.

DVBIVM IX.

Vtrum Episcopi aut eorum Ministri possint aliquid exigere vel accipere pro litteris ordinis suscepti, vel pro dimissorialibus, aut pro sigillo?

46 Respondetur: Neque Episcopi, neque eorum Ministri (exceptis Notarijs in certo casu) possunt quicquam etiam spontè oblatum pro his accipere, ita expressè statuit Concil. Trident. ff. 21. cap. 1. De reformatione, vbi sic loquitur: Quoniam ab Ecclesiastico ordine omnis auaritiæ suspicio abesse debet, nihil pro collatione quorumcumque ordinum collatores, aut eorum ministri quouis prætextu accipiant: notarij verò in his tantum locis, in quibus non viget laudabilis consuetudo nihil accipiendi, pro singulis litteris dimissorijs aut testimonialibus decimam tantum vnus aurei partem accipere possunt, dummodo eis nullum salarium sit constitutum pro officio exercendo: similia habentur in Concil. Bracaren. 2. cap. 3.

Neque his suffragari potest cõtraria taxa, statutum, aut consuetudo etiam immemorialis, quam Concil. dicit esse corruptelam & abusum prauitati simoniæ suffragantem: & tum addit: Qui secus fecerint tam dantes quam accipientes vltra diuinam vltionem, pœnas à iure inflictas ipso facto incurrant. Vide Capitulum Placuit causa 1. quæst. 1. & Capitulum Sicut Episcopum ibidem quæst. 2. vbi inter alia dicitur, sicut non decet Episcopum, manum quam imponit vendere, ita minister vel notarius non debet in eius ordinatione vocem suam & calamum venundare.

47 Notant autem hic aliqui inter quos Less. lib. 2. cap. 35. dub. 10. quòd in locis illis vbi plus exigitur, nec aliter litteræ haberi queat, videantur dantes esse excusandi: eò quòd conferri possint, dare non in pretium, sed ad sustentationem ministrorum, vel ad redemptionem vexæ, eo quòd aliter suo iure vti non possint: quòd videtur probabile; neque enim mens concilij videretur fuisse quòd talibus in locis cogere omnes passim litteris suis non sine graui incommodo carere.

Si tamen spes affulgeret quòd ad tempus carendo, prælati vrgeri possint, vt nihil præter constitutionem concilij exigent, existimare quòd nihil soluere possent aliud, quàm quòd Concil. permisit.

Vtrum verò accipientes excusari possint per suam consuetudinem contrariam dubitari potuisset, nisi iam Concil. eam tanquam corruptelam & abusum prauitati simoniæ suffragantem condemnasset: si tamen notabiliter iustæ rationes subessent, vt potè propter magnam tenuitatem dotis Episcopalis & ministrorum, ad quas Concil. putaretur non attendisse, forsitan posset tum consuetudo illa vti à corruptelæ vitio excusari, ita etiam legitimè præscribi, modo accipiantur ad necessariam tantum aut conuenientem sustentationem.

Obseruandum

48 Observandum denique Prælatos qui sufficientes habent redditus, obligari etiam lege iustitiæ suis officiatis convenientia stipendia assignare & soluere, ne pro eiusmodi ministerijs dictis cogantur à populo exigere sub titulo suæ sustentationis, vt docet Dom. Soro lib. 9. quæst. 6. artic. 1. quia tanti proventus non sunt ab Ecclesia illis assignati, vt ipsi soli inde viuant, sed etiam vt ministros qui ad Episcopalia munia eis sunt necessarii, inde sustentent, nisi forsitan alia pro ministris stipendia sint instituta.

D V B I V M X.

Vtrum liceat aliquid dare aut accipere pro ingressu religionis?

49 Observandum hic est, duplicem esse Religionis ingressum: vnum per susceptionem habitus ad probationem: alium per professionem seu vota, quibus verus Religiosus quis constituitur: qui duo ingressus licet in multis differant, vt alibi explicari solet, tamen quoad præsentem quæstionem, censentur quasi eiusdem rationis: tum quia vterque ingressus ordinatur ad spiritualem profectum animæ in charitate, & ad diuinum cultum, & per potestatem spiritualem admittitur: tum quia illa duo se habent tanquam via & terminus: vnde iura in hac materia indifferenter de vtroque loquuntur, vt benè notauit Nauar. Consil. 86. De simonia: & patet ex Cap. Nullus causa 1. q. 2. & Cap. Non satis, & Cap. Audiuius, De simonia. His præmissis

50 **R E S P O N D E O & D I C O** Primò: Simoniacum est aliquid accipere aut dare pro ipso ingressu Religionis tanquam pretium. Indicat D. Tho. quæst. 100. art. 3. ad 4. & ita communiter tenent Doctores omnes.

Ratio est euidens: quia ingressus ille siue receptio est indubiè actio spiritualis, & ipse Religiosus status est omnino spiritualis, tum ratione principij scilicet virtutis Religionis, & præsertim Spiritus S. à quibus nascitur & inspiratur eius affectus & desiderium, si vera & recta sunt, tum propter ipsam suam substantiam & finem, vt constabit ex dicendis infra De statu Religionis. Vnde id ipsum multis Canonibus veritum est, vt Capitulo Quam pio, causa 1. quæst. 2. quod allegat D. Tho. vbi Pontifex generatim pro omni Ecclesiastica susceptione, munus interdicit, & ibidem Cap. Nullus Abbas, item Capitulo non satis, Capitulo Veniens ad nos, & Capitulo Quoniam, De simonia: ac iterum in Extrauagante Sanè, eodem titulo: vbi Pontifex Bonifacius VIII. sub pœna excom-

municationis Papalis prohibet ne à volentibus ingredi religionem directè vel indirectè petantur, vel exigantur antè vel post, vel etiam in ipso ingressu actu, prandia, cænæ, iocalia aut res aliæ etiam ad vsum Ecclesiasticum, seu quemuis pium vsum deputata; sed illa sola recipiantur. quæ ingredièntes purè & spontè & plenà libertate omnique pactione cessante dare vel offerre voluerint.

D I C O Secundò: Si monasterium sit satis opulentum ac sufficiens ad supplicentem pro admissione, conuenienter sustentandum ac intertenendum cum alijs qui ibidem agunt, non licebit quoque exigere quicquam pro ipsius sustentatione. Ita D. Thomas suprâ, & in 4. distinct. 25. quæst. 3. artic. 2. vbi dicit, si sine grauamine monasterij possit recipi nouitius, simoniacum esse aliquid exigere: Adrianus Quodlibeto. 4. Franc. A Victoria relectione de sinomia parte 2. n. 12. Caiet. ad q. 100. Suarez De simonia c. 17. n. 9. & alij plures.

Colligitur ex capitulo quoniam de simonia, vbi Pontifex similiter dicit: prohibemus igitur ne ab his qui ad religionem transire volunt, aliqua pecunia exigatur siue requiratur, item ex alijs Capitulis ante citatis: quæ non tantum prohibere intendunt, ne ingressus religionis aut ad eam admissio vendatur pretio, sed simpliciter ne pecunia aut aliæ res temporales ab ingredi cupientibus exigantur: quod proinde vel maximè tunc locum habere existimandum est, quando sustentationi eorum sufficiunt monasterij proventus,

Vnde ratio addi potest, quia Ius viuendi de monasterij bonis sic est annexum professioni religionis, sicut suo modo præbenda canonicatui siue officio Ecclesiastico; ergo quemadmodum pro præbenda non potest quicquam exigi ab eo, cui datur officium seu titulus, ita neque ab eo, qui ad religionem admittitur, poterit aliquid exigi pro sustentatione quando monasterij bona sufficiunt. Quidam tamen existimant, hic non esse veram simoniam, quando pecunia exigitur tantum pro sustentatione, sed præsumi solum in foro externo. Ita indicat Syl. verbo simonia quæst. 15. Toletus sup. cap. 89. & alij nonnulli. Veruntamen in primis ex ratione iam adducta satis conuincitur fieri non posse sine iniustitiâ, sicuti collator nō potest sine iniustitia exigere pro uetus beneficii, sibi seruare quando concedit ritulū. Deinde nihil hic deest, quo minus dicatur interuenire etiam simonia Iuris saltem humani, vt iterum ex exemplo iam adducta potest constare, quia Ecclesia prohibuit illam exactionem non tantum propter iniustitiam, sed maximè intuitu religionis, ne Status ille simul videretur in mercimonium temporale, trahi vt docet Suarez de sim. c. 17.

Difficultas alia est, vtrum quando monasterium non est sufficiens ad alendum supplicansem, vel non sufficienter est dotatum an possit tunc ab ingredientibus pecunia exigi: & de certa aliqua summa soluenda conuentio fieri. Rosella Verbo Simonia 5. docet nunquam licere inire pactum de soluendo aliquo pretio pro sustentatione conuersi, etsi monasterium quoque sit pauper: in eandem sententiam inclinat Panorm: in Capitulum Non satis, de simonia: quamuis enim permittat vt dum monasterium indiget, quod via protestationis & insinuationis dicatur volenti intrare, vt secū adferat quo possit viuere, non tamen permittit vt hoc ipsum ducatur in pactum, quod etiam sentit Glossa ad Capitulum Quoniam de simonia & fauet idem Capitulum, quia ibi simoniæ damnantur moniales quæ paupertatis prætextu ab illis quas sorores recipiebant, pecunias exigebant.

Pro resolutione difficultatis huius

53 **Dico Tertio:** Stando in iure naturali non apparet simoniacum aut illicitum, quod monasterium pauper & ad sustentationem supplicantis pro habitu insufficientis, exigat ab eo, vt necessaria ad suam sustentationem secum inferat & desuper quoq; fiat conuentio. Colligitur ex D. Thom. quæst. 100. cit. art. 3. ad 4. vbi sic scribit: Licet tamen si monasterium sit tenue, quod non sufficiat ad tot personas nutriendas, gratis quidem ingressum monasterij exhibere, sed accipere aliquid pro victu personæ quæ in monastrio fuerit recipienda, si ad hoc non sufficiant monasterij opes. Vide eundem in 4. distinctione 25. idem docent Syluest. Verbo Simonia quæst. 15. Victoria Relectione de simonia parte 2. n. 12. Nauarrus de redditibus Ecclesiasticis in fine quæst. 1. Toletus libro 5. Cap. 89. Palud. in 4. dist. 25. quæst. 5. Mald. dub. 7. Suarez loco cit. & alij.

Ratio reddi potest; quia nihil venditur spirituale, aut spirituali annexum, quia dant spirituale scilicet ipsum ingressum & participationem spiritualis instructionis, directionis, ac disciplinæ gratis: neque venditur annexum spirituali, puta ius ad sustentationem ex bonis monasterij, quia supponitur monasterium non habere bona, vnde illum possit sustentare, nisi ipse secum adferat: est igitur tantum pactio indemnitas in gratuita concessione rei spiritualis, seu prudens prouidentia qua tempestiuè cauetur cupienti ingredi contra indigentiam, ne postquam est ingressus, cogatur forsitan vagari extra monasterium, vt sibi necessaria comparet: non enim est æquum vt alijs necessaria subtrahantur, & nouis aduenientibus attribuantur. Quondo autem pro sua sustentatione intulit & facta est bonorum commixtio, na-

turaliter tum sequitur quod tunc simul in communi ius habeat cum alijs viuendi ex bonis illis.

Confirmatur: Quia refert D. Hieronymus, vt habetur Capitulo Nunquam, De consecratione distinct. 5. Aegyptiorum monasteria hunc morem tenuisse, vt nullum absque operis labore susciperent & quamuis eos hoc fecisse dicat non tam propter victus necessitatem quam propter animæ salutem, ne in periculoso otio viuerent, erat tan. en quasi stipulatio de temporali ac simul etiam intendebatur vt inde viuerent; ergo &c.

Dixi, stando in iure naturali, quamuis plerique DD. citati absque eiusmodi limitatione loquantur: quia Capitulo Quoniam iam citato expressè sic statuitur; quoniam simoniaca labes adeò pleraque moniales infecit, vt vix aliquas sine pretio recipiant sorores, paupertatis prætextu volentes huiusmodi vitium palliare, ne id de cætero fiat, penitus prohibemus, & deinde adijcitur poena, vt tam recipiens quam recepta si contra fiat, de suo monasterio expellatur in locum arctioris regulæ ad agendam poenitentiam. Vnde eiusmodi exactionem simpliciter esse prohibitam iure Ecclesiastico sentiunt Archidiac. causa 1. quæst. 2. in principio, Vgolin. De simonia Tab. 1. cap. 4. §. 1. num. 6.

Respondent verò nonnulli eosibi redargui, qui accipiebant pretiū pro ipso ingressu & id prohiberi; sed dum additur paupertatis prætextu volentes &c. satis insinuatur quod illud accipere prætenderent titulo sustentationis. Vnde alij respondent, quod arguantur quia prætextu paupertatis acciperent, cum non essent pauperes: quæ responsio tolerabilior est. Ex vitæque autem videtur Suarez loco sup. cit. velle conficere vnam.

Verumtamen videtur nihilominus simpliciter generalis prohibitio ex prohibentis intentione, vt vel sic tollatur occasio illius falsi prætextus, & in extirpabilis simoniæ, quæ in istis exactionibus ordinariè committitur, quia vel fingitur paupertas quæ non est, vel plus exigitur, quam ad supplicantis personæ sustentationem requiritur: atque ita voluit Pontifex ponere securim ad radicem, & prohibendo absolutè omnem exactionem, præscindere omnem occasionem.

Accedit quod Pontifex Bonifacius VIII. Capitulo Pernitioso, De statu regularium, in sexto, prohibuit in monasterijs ordinum non mendicantium plures recipi, quam possint absque penuria de ipsorum monasteriorum bonis sustentari, & Conc. Trident. ff. 25. cap. 3. de reformatione Regularium, statuit vt in monasterijs & domibus tam virorum quam mulierum bona immobilia possidentibus vel non possidentibus is tantum

tantum numerus constituatur ac in posterum conseruetur qui vel ex redditibus proprijs monasteriorum, vel ex consuetis eleemosinis commodè possit sustentari: ex quibus apparet consequens quod etiam tenuiora monasteria & ad alendum supplicansem insufficientia nō possint aliquid exigere pro sustentatione eius, quandoquidem illis non liceat, præsertim constituto semel numero per superiores iuxta Concilij Tridentini decretum, plures assumere quàm ex suis bonis possint commodè alere.

Quare si Contraueniant cum res versetur in materia religionis, non tantum peccabunt contra obedientiam, sed etiam contra virtutem religionis, pro cuius illustriori decore Canones id statuerunt, ac vitiū quoque simoniæ iuris humani incurrunt ad minus secundum præsumptionē; quia quando contra constitutionem Canonum admittunt plures & interuenit tractatio de pecunia danda, præsumitur omnino pretium illud malè exigi.

Est quidem verum, quod capitulo Pernitioso, potissimum prohibeatur ne admittant plures, eā de causā vt religiosi & præsertim moniales non cogantur postmodum extra conuentum vagari ad conquirenda sibi necessaria: Cui malo dicunt aliqui prouideri per hoc quod ab ingredientibus exigatur, vt secū sustentationē suā inferant, tamen non videtur id esse ex mente Pontificis qui alioquin vel id facere sub disiūctione adiecisset. Deinde Conc. Trid. nō allegatā illā ratione statuit simpliciter ea quæ diximus: & quidē verisimiliter etiā hac de causā, ne monasteria haberent occasionem ab ingredientibus exigendi pecunias sub titulo sustentationis, quia sub illo prætextu committuntur multæ & magnæ simoniæ, quas per eiusmodi constitutionem probabiliter voluerit excludere & præcauere.

55 Ex quibus etiam patet non esse fundatam coniecturam quam facit Suarez cap. 17. cit. n. 8. quod verisimile non sit Ecclesiam voluisse viam ad religionem tot personis præcludere, cum clarè dicat Concil. Trident. is tantum numerus constituatur, & in posterum conseruetur &c. Imò nō præcluditur sed ratio præscribitur, vt ordinatè ad eā perueniatur: quin in praxi alterius sententiæ contingit nō paucis viā propter paupertatē aut insufficientiā ad tantas exactiones soluendas præcludi. Neq; vllam habet probabilitatis speciē Commentarius ille, quem aliqui faciunt super verbis Concilij, quod dum dicitur, vel ex consuetis eleemosinis, ibi sub consuetis eleemosinis comprehendendi dotes quas vocant inferendas à Nouitijs. Quomodo enim illæ sunt eleemosinæ, quæ ad tam certam summam solemnī stipulatione seu pactione determinantur, & quomodo illæ possunt dici

consuetæ eleemosinæ, cum per accidens & quasi extra ordinem accedant. Mirum sanè est, quod viri boni & doctissimi in tanta luce sibi tenebras offundant: Clarissimus enim est textus & sensus: Iam enim præmiserat Concil. Trident. quod quædam monasteria permitterentur habere bona immobilia quæ ex proprijs viuerent redditibus, quamuis aliqua simul quoque mendicarent: quædam nulla immobilia possent habere aut possidere, sed ex eleemosinis viuerent: quando igitur Concil. addit, aut ex consuetis eleemosinis, euidentissimum est, quod loquatur de eleemosinis, ex quibus fratres tales mendicantes viuunt ordinariè & communiter, sicut alij Religiosi ex suis redditibus.

Quare præcipuum præsidium, quod obtendi posset, pro vsu illo in diuersis monasterijs præsertim monialium frequentato, videtur esse consuetudo, quæ scientibus & videntibus superioribus dicitur tollerari ab Ecclesia. Vt autem hæc possit forsitan suffragari ijs quæ verè pauperiores sunt, ita vt non sufficiant alendo qui pro admissione supplicat, tamen intollerabilis videtur corruptela quod in monasterijs etiam satis opulentis, vel vbi iuxta Concil. Trid. numerus eorum qui ex bonis monasterij commodè possunt alij, iam est constitutus, aut Superiores constituere debuissent, nihilominus præfectæ aut conuentus non recipiant vnquam alias sorores in locum defunctarum nisi pactā certā pecuniā, siue pro earum sustentatione siue titulo paupertatis monasterij, aut titulo eleemosinæ: hoc enim est illud ipsum quod Capitulum Quoniam, tam graui-ter reprehendit & prohibet sub tam sæueris pænis: & quandoquidem nulla ratio suffragetur isti vsui aut potius abusui, hinc non potest vnquam consuetudinis rationalis fauorem & autoritatem obrinere, vt contra legem aliquando præscribere queat.

Cæterum foret omnino consultissimum & saluberrimum vt monet Nauarrus supra, quod vbique abstineretur ab illis exactionibus & pactis, nec admitterentur plures quā sine penuria ac commodè possint ex prouentibus monasterij sustentari, quod què in hoc conformiter & constanter superiores incumberent & laborarent iuxta Concilij Tridentini placitum & decretum; idque propter incommoda quæ ex plurium assumptione obueniunt (& qui neglexerint ferent iudicium suum) hoc enim artificio inprimis fit, quod ab omnibus quòtquot admittuntur, exigatur pretium sustentationis, quia cum habeant semper numerum plusquam plenum, contingit quod apud singulos supplicantes obtendant plenitudinem aut excessum numeri, eoque nomine petant pro sustentatione, etsi iam plures aut pleræque omnes necessaria pro sua sustentatione,

tione intulerint, quod simoniæ vitio non caret.

57 Deinde, quod passim non solum exigant quantum possit sufficere alimentatiõni personæ supplicantis, nec sint contentæ etiam si ipsa aut parentes offerant honestam pensionem vitalem, qua possit filia commodè sustentari, sed nescio, quo titulo nisi verè simoniaco, exigunt monasteria satis communiter à supplicantiõibus tantum quantum eis lubet, ita vt singulæ quæ intrant, debeant facillè inferre redditum aut æstimationem eius quo in perpetuum possit vna ali, nisi placuerit aliquando gratiosè magis cum aliqua agere. Qualem abusum etiam damnat Suarez cap. 17. cit. n. 14. quando cum Nauarr. Consi. 80. De simonia, & in Tract. de Redditib. Ecclesiast. q. 1. monit. vlt. docet, quod nihil ex pacto possit recipi, nisi quod alendæ vni personæ est necessarium, & si quid ultra petatur, id illicitè fieri: nam quando plus exigitur, non apparet qua ratione, aut quo titulo honestari possit: etiam si enim fiat prætextu paupertatis, titulus est coloratus (inquit) non verus: & hoc, ait, videtur reprobatum in Cap. Quoniam: vbi quod dicit Suares, etiam si prætextu paupertatis fiat, titulus est coloratus, non verus, non id dicit, quia non subsit vera paupertas, sed quia etiam vera paupertas Conuentus, v. g. quia ære alieno est obstrictus, aut villæ diruræ, non est tamen iustus siue debitus titulus qui à simonia excusat exactiõnem & receptionem pecuniarum, quæ fit ultra sustentationem supplicantis: non magis enim potest monasterium ex contractu facere quæstum ex admissiõne & receptione ad nouitiatum aut professionem, quàm montes pietatis possint facere quæstum vllum ex mutuo, quantumuis essent indigentes & in posterioribus: eaq; fundantur non in prohibitione humana, sed in iure diuino. Vnde rectè Vgol. in lo. ci. n. 4. addit quod conclusio eius locum habebit etiam si consuetudo contraria ad sit: similiter etiam si datum, acceptumue in pium vsu vertatur.

Tertiò: Quod monasteria etiam satis dotata idem imitentur, etiam si possint quoque numerum longè maiorem quàm habeant commodè alere: Imò quo sunt opulentiora, eo non rarò faciunt exactiõnes maiores quod sapit simoniam intollerabilem.

Quartò: Quia hac ratione fit, quod magis idoneæ & quæ verè habent religionis spiritum, communiter non possint obtinere ingressum propter tenuitatem mediorum, vnde tantos sumptus facere & tantum inferre non valent quantum exigi & præstari solet; è contra autem admittantur aut sæpius intrudantur minus idoneæ aut ineptæ quæ sunt sine spiritu & spirituali affectu, quia prima ratio in admittendis habe-

tur eius quantum inferre possit & parata sit. Vnde contingit quod in multis monasterijs aliquando vix vna aut altera reperiatur veræ vitæ religiosæ ac perfectionis studiosa. Deniq; sequuntur æmulationes, inuidiæ & exprobatõnes, si vna aliquid amplius inferre debuerit quàm altera, & similia alia mala.

In quibusdam tamen casibus posset videri aliquarum cum dotibus suis admissio esse rationabilis, si ita Ecclesia iudicaret, vt primò, si numerus qui ex bonis monasterij potest interteneri, non esset sufficiens ad obcunda & explenda officia quæ ex regula vel statutis incumbunt: vt enim tunc aliqui cupientes admitti, assumantur cum conditione quod necessaria ad suam sustentationem inferant, valdè videtur in ratione fundatum.

Secundò: quando aliquis pro sua libertate & pietate cupit fundare locum pro vno religioso & assignare redditus perpetuos pro vnius sustentatione, & ipse supplicaret pro loco illo, sic tamen quod in posterum maneret numerus in tantum auctus.

DVBIVM XI.

An sit simoniacum pro doctrina alicuius scientiæ saltem theologia exigere & pacisci de stipendio pretij temporalis?

RESPONDEO & DICO Primò: Exigere, aut etiam pacisci de pretio pro doctrina alicuius scientiæ omninò naturalis, vt physices, mathematices, medicinæ, nulum habet periculum simoniæ. Patet, quia neque scientia talis, neque actus eam docendi est quid spirituale, ad sensum quo simonia dicitur esse studiosa voluntas emendi aut vendendi aliquid spirituale.

Quare neque suberit simonia, etiam si non tantum ex labore qui in studendo ponitur, æstimetur pretium, sed etiam ex sublimitate rei, & veritatis ad cuius cõprehensionem eleuat mentem alterius, eoque amplius exigatur.

Quod & de doctrina theologiæ naturalis, siue de professione metaphysices dici potest, quia est quoq; tãtummodò naturalis actus intellectus voce explicatus adducens alterum ad cognitionem rerum diuinarum quatenus hæc lumine naturali potest comparari ex principijs naturalibus.

60 Obseruandum tamen est, quod tametsi in talæstimatione non tantum laboris, sed etiam ipsius scientiæ & veritatis non subsit periculum simoniæ, tamen non videatur ista apprætiatio carere omni inordinatione & de formitate: quandoquidem etiam cognitio veritatis naturalis speculatiua, quæ per se ad

se ad vtilitatē temporalem non ordinatur, sit aliquid excellentius quā vt temporali pretio apud homines debeat aestimari: quod & indicat D. Thomas quæst. citata, art. 3. ad 3. vbi sic scribit, Ille qui habet scientiam & non suscepit officium ex quo obligetur alijs vsum scientiæ impendere, licitè potest pretium suæ doctrinæ vel consilij accipere, non quasi veritatem aut scientiā vendēs, sed quasi operas suas locās: si autē ex officio ad hoc teneretur, intelligeretur ipsam vendere veritatem, vnde grauitè peccaret, inquit. Puto tamen illam grauitatem de qua D. Tho. magis ponderandā ex eo, quod ille contra iustitiā grauaret auditores, accipiendo ab eis pretium pro eo quod tenetur ex officio impendere, quā ex eo quod censeatur naturalem cognitionem veritatis pretio aestimare, quamuis & in eo vt diximus, insit sua deformitas & inordinatio.

Neque his obstat quod professionibus sublimioribus maiora stipendia aut honoraria solent assignari, quia id fieri potest, partim, quia quo personæ honorabiliores sunt, eo ampliori sustentatione sunt dignæ: quanto autem sublimioribus scientijs persona prædita est, tantò honorabilior est. Deinde sublimiores scientiæ prærequirunt diuturniores & maiores labores vt comparentur, & similiter quoque multā indigent meditatione vt aptè proponantur, & animis audientium ingenerentur; quare istis titulis meritò assignantur professionibus scientiarum magis sublimium maiora stipendia, et si non ipsa cognitio veritatis sublimioris deducatur in aestimationem cum pretio temporali.

Quod verò attinet ad theologiam quæ habet principia non cognita naturaliter, sed diuinitus reuelata. Notant DD. diuersimodè de illa posse esse sermonem. Hinc

61 **Dico Secundò:** Quomodo cūq; de theologiam loquamur, nō dubiū est quin pro doctrina seu explicatione illius possit absq; simonia accipi, ac etiam exigi aliquid temporale pro conuenienti sustentatione docentis. Est sententiā communis, & satis constat ex dictis sup. dub. 7. vbi idem de varijs functionibus spiritualibus ostendimus ex scripturis & ratione.

Dico Tertiò: Aliquid exigere vel accipere tanquam pretium pro simplici instructione catechistica siue in ijs quæ Ecclesia proponit credenda & fideles credunt, est planè simoniacum. Patet, quia actus ille est spiritualis, & per se disponens ad finem supernaturalem, quia ex sua ratione est ordinatus vt audientes concipiant vel exercent fidem supernaturalem in ordine ad salutem æternam, sicuti & sacræ conciones.

62 **Dico Quartò:** Similiter si theologiam

sumatur pro cognitione misteriorum fidei & scripturarum diuinitus infusā, qualis erat in Apostolis, erit simoniacum aliquid exigere aut accipere vt pretium pro eius vsu siue pro instructione quæ inde deriuatur in alios.

Sequitur ex antè dictis, quia illa theologia simpliciter est gratia gratis data, qualis neque naturæ viribus potest haberi; per eam namque perfectius ac certius penetrantur sensus scripturarum & misteria fidei, quā quis vilo studio humano possit assequi & ad finem supernaturalem datur: supra autem diximus licitum non esse pretio vendere vsum gratiarum gratis datarum. Vnde Giezi puer Elisei arguitur simoniæ quia temporalia accepit pro curatione quā Propheta ex gratia gratis datā præstiterat.

Principalis itaque difficultas est de theologia vt accipitur pro scientia quæ ex principijs fidei per industriam rationis naturalis deducit conclusiones, vel etiam pro scientia interpretandi scripturas, quatenus hæc diligenti lectione eorum qui illas benè & dignè fuerunt interpretati, ac scripturarum inter se accuratā collatione comparatur: vtrum pro illius traditione & doctrinā, siue pro intrinseco labore qui eiusmodi doctrinæ seu actui docēdi inest, possit accipi pretium temporale?

Palud. in 4. distinctione 25. quæst. 5. 63 Syl. Verbo simonia, quæst. 1. Hostiensis in Capitulum Quia nonnullus, De magistris docent simoniacum esse pro pretio temporali theologiam docere non minus, quā exacto pretio concionari. Addit tamen Syl. quando ex officio magisterij docetur, ad quos accedit satis Arag. hic quæst. 100. art. 1. quando sentit esse simoniacum, docere puram theologiam pretio sine humanis scientijs admixtis, quamuis existimet non esse simoniacum, docere scolasticam pretio prout passim docetur vbi plura ex physica & metaphysica admiscuntur.

Econtra autem à Victoria Relectione de simonia, parte 1. n. 6. Durādus in 4. dist. 25. quæst. 3. Adrianus Quodlibeto 9. Caiet. hic quæst. 100. articulo 3. à Valentia disp. 6. quæst. 16. puncto 2. Soto. sup. & plerique recentiores tenent simpliciter simoniacum non esse, theologiam illam pro pretio temporali docere & tradere. Pro resolutione

64 **Dico Quintò:** Inordinatum & sordidum est tradere scientiam theologiam pro pretio temporali, sic vt ipsa veritatis cognitio quæ ab alijs inde percipitur, veniat in comparisonem & aestimationem cum tali pretio. Patet sufficienter ex dictis antè circa primam conclusionem, vbi ostendimus non carere deformitate, vendere pretio temporali cuiuscumq; scientiæ speculatiuæ cognitionem: quod etiā docent Altisidorienis lib. 3. tract.

tractatu 21. Alexander Alensis 2. parte, quæst. 185. & Glossa ad capitulum Non licet, causa 11. quæst. 2.

Et confirmari potest specialiter de theologia, ex illo Prouerbiorum cap. 3. vbi Sapientia dicitur prætiorsior cunctis opibus, & quod omnia quæ desiderantur huic non valeant comparari. Hinc neque ipse internus labor doctrinæ talis absque inordinatione potest temporali pretio quasi vendi, quia iste æstimabilis non est, nisi ratione scientiæ quam generat: quare si ille temporali pretio æstimetur, censetur & ipsa scientia pretio temporali æquiparari.

D I C O Sextò: Non quomodolibet inordinatum est, sed etiam verè simoniacum esse apparet, docere theologiam pro pretio temporali. Ita sentiunt DD. antè pro priori sententia citati.

Probat, quia theologia tam ex parte suorū principiorum, quàm ex parte sui finis per se, est simpliciter & absolutè spiritualis iuxta eum sensum, quo spirituale sumitur in definitione simoniæ; ergò &c.

Probat, antecedens, quia principia theologiæ sunt veritates diuinitus & supernaturaliter cognitæ, vt per se constat, quæ planè spirituales sunt, vt in definitione sumitur spirituale: finis autè per se huius scientiæ est idem qui principiorum eius: constat autem quod principia illa sint diuinitus tradita ad finem supernaturalem: quare & finis per se huius scientiæ est supernaturalis & spiritualis.

Confirmatur, quia non nisi abusiue aliud potest ex principali intentione docentis referri theologia, quàm vt ea quæ fidei sunt, illustrentur, contra impugnantes, propugnentur ac roborentur, & vt virtutes supernaturales rectè dirigantur.

Hinc de illa loquens D. Aug. scribit: Hæc est quæ fides saluberrima gignitur, defenditur, roboratur: & per consequens eo referenda est, vt seruiat ad animarum salutem, sicuti & ipsa fides: ergò finis eius per se est simpliciter & absolutè spiritualis: simoniacum igitur erit temporali pretio eam docere & vendere, sicuti simoniacum est pretio docere fidem Christianam.

Probat, cõsequentia, quia docere scientiam aliquam non est tantum ostendere deductionem conclusionum ex principijs, sed est quoque tradere ipsa principia: ergò docere theologiam includit docere veritates reuelatas, & quidem vt tales, quia sub hac tantum ratione habent robur principiorū; & per consequens theologiæ instructio pro eâ parte est actus spiritualis, sicuti catechizare: eatenus enim tantum est differentia, quod Doctor omnes aut plurimas veritates ex suo munere tradat & explicet: Catechista autem pauciores, scilicet eas quæ

magis creditu sūt necessariæ actū explicet.

Kursus, simoniacum est temporali pretio æstimare actum cuius finis per se est supernaturalis, vt constat de catechizatione, de concione, & de similibus: quare cum finis per se ipsius theologiæ sit spiritualis & supernaturalis, erit simoniacum pretio illam vendere.

Dicit aliquis: Licet principia theologiæ fuerint diuinitus reuelata, ipsa tamen theologica scientia magno studio ac labore cõparatur; neque qui eam tradit aut discit, habet rationem eius, quod fidem supernaturalem illustret aut gignat, vel contra impugnantes eam tueatur, ac virtutes supernaturales in suis functionibus dirigat, sed solum quod intellectū in cognitione abditissimarum rerum deducat, quæ sine magno conatu & sudore obtineri nequit: quodque illam obtentâ oblectamentum, honores, & commoda pariat ac conciliet: ob has igitur considerationes poterit Doctor aliquid exigere in pretium suæ doctrinæ, æstimando etiam plures operas suas, quia in sublimiori materia versantur.

Respondetur ad primam partem antecedentis, quando actus, aut res ex suis principijs & ex fine suo proprio ac per se, est spiritualis, impertinens est, quod ipsa labore comparetur, siue non absque labore, ad hoc vt pretio temporali possit vendi, vt notat Arag. loco citato: nam v. g. non sine magno quoque labore acquiritur notitia omnium veritatum fidei quæ sunt reuelatæ, tum in ordine ad praxim, tum in ordine ad instructionem intellectus, & tamen non ideò licebit notitiã illam alijs pro pretio vendere aut tradere, etiamsi quoque supponatur quod docens & discens non respiciant ad finem supernaturalem, puta ad Dei cultum & salutem animarum, sed tantum ad oblectamenta, aut ad honores vel cõmoda temporalia, quæ ex accurata illorum cognitione possint expectare; imò tales dupliciter potius contra dignitatem rei spiritualis peccabunt, tum scilicet quòd abusiue vtantur veritatibus fidei & earum cognitione, tum quod cognitionem illam vili pretio temporali æstimant: quare licet scientia Theologica labore sit comparanda, non inde efficitur, quòd sit pretio vendibilis; quemadmodum non ideò potest cõcionator scientiam quam auditoribus cupit ingenerare, pretio vendere, quia illam non infusam accepit, sed labore & studio eam comparauit, prout & ab auditoribus esset comparanda.

Ad alteram partem responderetur, quod natura scientiæ non sit æstimanda ex intentione operantis siue docentis, siue discantis, sed ex fine per se ipsius scientiæ: vnde si docens & discens Theologiam non attendant, neque eam referant ad fines illos spirituales quos

quos conformiter cum suis principijs respicit ex se, sed attendant principaliter ad alios istos fines in obiectione allegatos, eoque nomine putent illam pretio vendibilem, dupliciter quoque peccare videbuntur, contra sacram (prout communiter appellatur) doctrinam, quia scilicet eam abutuntur dum ad fines proprios non referunt: deinde, quia eius dignitatem quasi vilipendentes comparant eam cum pretio aliquo temporali.

68 **D I C O** Septimò: Non videtur satis fundata distinctio quam ponit Arragon. inter docere veram & puram Theologiam, & inter docere Scholasticam prout nunc communiter traditur, quasi isto modo docere pro pretio temporali sit tantum simoniacum, non autem eam pro pretio docere hoc modo. Declaratur breuiter: quia quæ nunc in scholis admiscuntur ex Logica aut Metaphysica, vel ex alijs scientijs, non mutant principia Theologiæ, neque eius finem per se, sed tantum adducuntur pro faciliori vel pleniori apprehensione scientiæ Theologiæ, neque illa per se hic considerantur: quare non potest propter istam admixtionem fieri vendibilis, si alioquin pura Theologia absque simonia non possit pretio æstimari & doceri, prout idem Arragon. expressè tenet.

69 Porro sicuti qui benè præsumunt Presbyteri, duplici honore digni sunt iuxta Apostolum, sic quoque Doctores qui benè docent & instruunt, præsertim si non tantum verbo, sed & vitæ exemplo idem præstent, dicendi meritò sunt digni duplici honore, seu amplioribus sustentationis subsidijs, ad quæ Apostolus respicit: idque tum ratione eminentioris doctrinæ quam tradunt, cum ratione multorum laborum quos ipsi & in discendo, & in docendo alios, insunt: non autè absque deformitate poterunt scientiam Theologicam (vbi apparet) pro pretio temporali alijs communicare.

70 **Q**uæret aliquis: quando censeatur temporale dari tanquam pretium? multis enim modis dari potest non tanquam pretium, vt per se euidens est. Respondetur, tunc dari tanquam pretium, quando datur pro ipsa re siue actione & in commutationem eius. Ita Suarez tom. 1. De relig. lib. De simonia, cap. 37. cum Nauar. cap. 23. n. 100. Verb. Quarto & Archidiacono ad Cap. Iudices, causa 1. qu. 1. & ibidem Præpos. n. 5. & sic auctores hi dicunt intelligendos Canones vtentes illà expositione pro ad explicandam labem simoniæ: quod etiam satis significat D. Th. q. 100. art. 5. Requiritur itaque ad labem simoniæ propriè dictæ intentio taliter dandi, non tamen expressa & formalis, sed potest sufficere implicita quædam & virtualis, quando scilicet datio ita fit, vt morali

Vviggers de iure & iust.

iudicio censeatur temporale dari, pro & in commutationem rei spiritualis: vt ferè contingit, quando nulla alia causa aut specialis titulus concurrat aut subest factendi talem dationem. Eadem est ratio de acceptione. Et committitur tunc simonia non tantum secundum præsumptionem fori externi, sed etiam in foro conscientiæ: quamuis aliquando aliàs in multis casibus in foro externo præsumatur, & iudicetur subesse simonia, vbi potest à parte rei verum crimen simoniæ non subesse.

D V B I V M XII.

Vtrum & Quando interueniat simonia in collatione beneficiorum, in electione, in confirmatione, in inuestitura & presentatione ad illa?

RESPONDEO & DICO Primò: 71 Simoniacum est dare vel accipere pretium pro præsentatione ad beneficium, pro electione, confirmatione, pro inuestitura, aut collatione, est doctrina communis. Colligitur ex Capitulo Matthæus, De simonia, vbi non excusatur à simonia, qui cum electus esset à maiori parte Capituli, paucis contradicentibus, consensit vt per auctorem sumum daretur munus illi qui antesignanus videbatur discordiæ. Neque refert quod immeritò contradicat, modò contradicens habeat ius suffragij, vt docet Syl. V. Simonia, quæst. 13. excusaretur tamen si dedisset munus illis qui de facto absque iure suffragij contradicunt electioni iam factæ tanquam studentes impedire effectum eius: hoc enim pertinet ad redemptionem iniquæ vexationis, vt habet Panorm. ad citatum Capitulum: qui tamen addit, ante electionem iure nondum quæsito, non etiam licere illi pecuniam dare, qui tantum de facto est contradicturus etsi nullum ius suffragij habeat.

Hinc inferunt DD. non esse licitum dare munus ei qui præsentatori, electori, aut collatori gratus est, vt desinat alium commendare, & scilicet promotioni officere. Neque tantum dans pretium, sed etiam promittens cum voluntate explendi, aut promittens beneficium pro re temporali incurrit crimen simoniæ, vt patet ex Cap. Cum esset, citato titulo De simonia: & eadem est ratio sponsonis per modum certaminis, si enim quis cerget deponendo, v.g. centum aureos, quod Episcopus aut Præbatus non conferet ipsi aut filio beneficii, vel quod qui ius suffragij habet non sit ei suffragium suum datur, simoniam committit, vt docet Nauar. cap. 23. n. 105. Mald. dub. 9. & alij passim.

Y y

Ratio

Ratio omnium istorum, quia actus illi
 72 Collationis beneficiorum, Electionis ad illa,
 Confirmationis, inuestituræ in illis, præ-
 sentationis ad illa, etiam quæ à patrono Lai-
 co fit, sunt omnes actus spirituales: & pro-
 inde inuendibiles pretio, quia à potestate
 spiritali procedunt, & ad finem spiritua-
 lem per se ordinati sunt, vt scilicet median-
 tibus illis conferantur Ecclesiæ ministris
 tituli & facultates exercendi sacras func-
 tiones Ecclesiasticas, siue cum iurisdictione,
 siue absque iurisdictione, quod etiam in
 præsentatione à patrono Laico facta locum
 habet: quæ omnia ex ante dictis sufficienter
 constant.

De istis autem quæ in pluribus Ecclesijs
 73 solent exigi ac solui in receptione noui be-
 neficiati, vel in eius admissione ad quoti-
 dianas distributiones, aut ad aliquam aliam
 certam portionem proventuum beneficij,
 & vocantur ab aliquibus, Turnorum lucra,
 licebit videre Concilij Trident. Sess. 24.
 cap. 14. vbi dicit, Synodum ista detestari,
 & mandat Episcopis, vt quæcumque eius-
 modi in pios vsus non conuertuntur, atque
 ingressus illos qui simoniacæ labis aut for-
 didæ auaritiæ suspicionem habent, fieri non
 permittant: datque potestatem vt de illis
 tanquam Sedis Apostolicæ delegati cognos-
 cant.

Porro sub nomine pretij hic non tantum
 74 intelligitur pecunia vel substantia aliqua
 pretio æstimabilis, sed etiam seruitia vel ob-
 sequia quæ pretio æstimari solent, vt quæ
 dicuntur munera à manu, munera ab obse-
 quio, & munera à lingua: vnde si quis ex
 pacto, pro huiusmodi seruitijs vel officijs
 dat aut exigit beneficium Ecclesiasticum,
 simoniam committit, vt docet D. Thomas
 quæst. 100. citata, art. 5. & constat ex Capi-
 tulo Saluatoris, causa 1. quæst. 3. vbi dicitur
 quisquis res Ecclesiasticas non ad quod in-
 stitutæ sunt, sed ad propria lucra, munere
 linguæ, vel obsequij, vel pecuniæ largi-
 tur aut adipiscitur, simoniacus est. De mu-
 neribus autem istis vide dicta supra, de
 vsuris.

DVBIVM XIIII.

*Vtrum & quando interueniat
 simonia in renuntiatione
 beneficij in fauorem
 tertij?*

75 **N**otandum, quod renuntiatio bene-
 ficij dicatur voluntaria abdicatio, quâ
 quis liberè exiit se beneficio, illudque di-

mittit: huiusmodi autem renuntiatio ali-
 quando fit causa permutationis: de qua
 agemus dubio sequenti: aliquando autem
 absque ordine ad permutationem, vel aliud
 beneficium consequendum, & vocatur re-
 nuntiatio simplex, de cuius ratione est, vt
 valida esse possit, quod fiat in manibus
 Prælati, qui eam acceptet & iuxta Capitul:
 Admonet, & Capitul: Quod in dubijs, De
 renuntiatione. Hæc verò quatuor modis
 potest fieri: Primò, purè & absolutè, id
 est, sine onere pensionis, & sine designa-
 tione personæ cui erit conferendum. Se-
 cundò, purè, verum non absolutè sed sub
 conditione, v. g. quod conferetur Ioanni.
 Tertio, absolutè, & non purè, sed sub onere
 pensionis. Quarto, nec absolutè, nec purè:
 sed vt detur tali cum tali pensione. De pri-
 mo modo nulla est difficultas, cum neque
 per se malus sit, neque prohibitus: & potest
 fieri ista renuntiatio non tantum in ma-
 nibus Pontificis, sed etiam Prælatorum in-
 feriorum. De tertio agemus mox in se-
 quentibus: ex quibus, & ex nunc dicendis
 constabit de quarto. Hic itaque quæstio
 est de secundo, vtrum renuntiatio beneficij
 in fauorem tertij, siue vt certæ personæ alteri
 conferatur, contineat simoniam?

Notandum Secundò, conditionem talem
 renuntiationi isti appositam posse dupli-
 cem habere sensum: vhus est, vt retineat
 rigorosam naturam conditionis, quæ est
 actum suspendere: quia qui sic renuntiat,
 non absolutè se exiit, nec renuntiatio con-
 sequitur effectum, donec conditio implea-
 tur, & ad hunc sensum significandum so-
 lent addere, Non aliter nec aliàs. Alius
 sensus est, vt conditio sit tantum modus qui
 non suspendit effectum actionis, sed tan-
 tum quasi rationem seu formam seruandam
 in noua collatione beneficij. post renuntia-
 tionem factam indicat: idque ex intentio-
 ne renuntiantis aliquando potest fieri quasi
 per modum obligationis, aliquando per
 modum inductionis Prælati, aut com-
 mendationis tertij personæ. His præmissis

R E S P O N D E O & D I C O Primò:
 Quando additur conditio dicta in postero- 76
 ri sensu, tunc inprimis renuntiatio illa si à
 Prælato acceptetur, statim valida est, & ha-
 bet effectum. Id per se euidentius est, quia
 simpliciter absoluta est: atque adeò potest
 Prælatus illam acceptare sine culpa, & cum
 animo vtendi modo appposito, si iudicauerit
 expedire, vel non vtendi si non fuerit expe-
 diens. Ita Suarez sup. cap. 35. nu. 15. nulla
 enim in hoc apparet deformitas ex natura
 rei; nec inuenitur aliquo iure prohibitum.
 Vnde & in eo casu potest, & ipse renuntians
 non peccare stando in iure communi. Dixi
 posse non peccare, quia si adijciendo illum
 modum intendat obligare Prælatum, vt
 omniò

omnino teneatur dare isti, tunc errat & in eo delinquit quod tentet imponere obligationem, quam nec validè nec licitè potest imponere: secus autem si tantum intendat inducere Prælatum, vt tali conferat, quasi per modum commendationis, modo persona sit idonea: nam communior & verior sententia habet posse factâ renuntiatione purâ & absolutâ rogare Prælatum; vt det beneficium tali personæ, vt constat ex Nauarr. cap. 23. nu. 107. Redoan. 1. parte cap. 25. & Suarez sup. num. 16. dummodo pactum non intercesserit, nec rigorosa conditio fuerit adhibita. Addit tamen Suarez stando in iure antiquo: quia propter quendam motum proprium Pij V. qui incipit Quanta Ecclesiæ Dei, &c. existimat modò prohibitum, quod renuntians quomodocumque declaret intentionem aut spem suam esse, quod conferetur beneficium vni tali, quia in Bulla dicitur, quatenus de futuro successore assumendo inter resignantem & Prælatum acceptantem nulla promissio aut intentio qualiscumque intercedat. Verùm possunt verba Bullæ sic accipi, vt intelligatur istis prohiberi, ne mutua interueniat inter illos intentio siue mutuus intellectus, etiam si nulla sit promissio, vt illud verbum, Intercedat referatur ad inter eos tam quando respicit intentionem, quam dum promissionem, quia post vtrumque sequitur tam videlicet post intentionem quam promissionem sequitur: non autem intelligatur prohiberi talis intentio ex parte solius resignantis, nec etiam eius significatio post resignationem factam.

Ex quibus iam sequitur, quod renuntiatione beneficii cum conditione de qua est sermo acceptâ in posteriori sensu supra explicato fieri possit, non tantum in manibus Papæ, sed etiam in manibus inferiorum Prælatorum absque omni vitio simoniæ: quandoquidem neque ex natura rei in eâ possit ostendi inesse aut turpitudine aut deformitas: neque decretis scriptis & iuri insertis reperitur prohibita: motus autem proprius Pij V. possit conuenienter explicari, vt huic non contrarietur.

77 Dico Secundò: Renuntiatione beneficii in fauorem tertij, cum conditione in priori sensu acceptâ siue rigorosâ, & cum clausula Non aliter, nec aliàs, quando sic fit in manibus Episcopi, aut Prælati inferioris Papæ, præcedente aut intercedente promissione Prælati de conferendo illi tertio, est illicita & simoniaca. Videtur esse doctrina communis, quam nec Dom. Soto, neque Couarr. negarent. Ita tenet Gloss. in Cap. Ex parte 1. De officijs deleg. V. Dimittere, quam ibi sequitur Panorm. & alij. Item Gloss. in Cap. Dilecto, De præbendis, item Panormit. in Cap. Non satis, De simonia: Angelus V. Si-

monia 3. n. 39. Syluest V. Permutatio, q. 6. dub. 2. Antonin. 2. parte, tit. 1. cap. 5. §. 11. Nauar. cap. 23. n. 107. Rebuff. in pract. tit. De renuntiat. Coadit. n. 1. & alij. Probatur, quia omnis pactio in spiritualibus per Canones passim est prohibita, vt sumi potest ex Cap. Finali, De pactis, & in pluribus alijs Canonibus id ipsum satis significatur. Accedit Bulla Pij V. de qua supra, quæque inserta est in septimo Decret. De resign. cap. 3. vbi dicitur: Caueant Episcopi & alij prædicti, itemque omnes Electores, præsentationes & patroni, tam Ecclesiastici quam Laici quicumque sint ne verbo quidem aut nutu futuri in huiusmodi beneficijs & officijs successores, ab ipsis resignantibus, aut alijs eorum significatione vel hortatu designentur, (videl. antequam renuntiatio & acceptatio beneficii sit facta) aut de his promissio inter eos aut intentio qualiscumque intercedat; ex quibus satis constat renuntiationem in fauorem tertij, vbi intercedit promissio Prælati acceptantis de conferendo isti tertio esse omnino prohibitam; pactio autem super spiritualibus prohibita contrahit vitium simoniæ.

Dico Tertio: Non tantum quando ad prædictam renuntiationem cum conditione rigorosa facta in manibus Prælati inferioris Papa accedit, promissio est prohibita, sed etiâ quæ sic fit absque interueniente pacto siue promissione: nec potest Prælatus illam admittere siue acceptare. Hæc conclusio videtur contra Dom. Soto lib. 9. De Iure & Iust. quæst. 7. art. 2. & Couarr. lib. 1. variarum, cap. 5. num. 3. 5. & 6. Sed ita sentiunt Auctores pro præcedenti conclusione citati: item Azorius 2. parte, lib. 7. cap. 21. Flamin. lib. 2. De Resignatione benefic. q. 3. & lib. 5. quæst. 6. qui testatur sic omnino habere stylum Romanum.

Probatur primò: Quia vt dictum, de iure prohibita est omnis pactio in spiritualibus: quamuis autem hic non adsit pactum explicitum, tamen forma illa resignandi videtur inferre pactum implicitum, & inde fortassis factum quod auctores citati passim non tantum dicant eiusmodi resignationes illicitas, sed etiam simoniacas, sicuti & Nota aliquando eas simoniæ condemnauit. Accedit quod in allegata Bulla Pij V. omnino prohibeatur ne à resignantibus designentur futuri successores; ergò &c.

Opponet aliquis: Etsi forma ista resignationis præ se ferat implicitum pactum, tamen potest reuera fieri absque pacto: quia potest Prælatus acceptare resignationem, & reiicere conditionem quam resignans temerè apponit: non videntur autem resignationes conditionatæ prohibitæ per Canones quando absque pacto fiunt; ergò &c. Ita videntur argumentari Soto & Couarr.

Y y ij vnde

vnde inferunt Prælatum posse acceptare resignationem, dummodo conditione non approbet: & addit Couar. Prælatum posse licitè & validè dare beneficium personæ designatæ, modò non det tanquam ex conditione appositæ, aut alio pacto obligatus: ac proinde etiam posse alteri conferre.

79 Respondetur, Esto quod resignatio ista possit fieri absque pacto, etiam implicito: quia nõ simpliciter illud includit, ac esto simul quod non reperiatur sic in iure antiquo scripto prohibita, tamen iam satis ostendimus iure nouo prohibitam. Deinde etsi non inueniatur injure scripto expressè prohibita, tamen perpetuus Ecclesiæ sensus & vsus, quem auctores citati referunt, habet, quod eiusmodi resignationes in manibus Prælatorum inferiorum Papa, fieri non possint, nec ab eis possint admitti, tanquã quæ sic fieri & admitti sint prohibite: ex quibus sufficienter colligitur Pontificem etiam ab antiquo sibi eiusmodi renuntiationes reseruasse propter periculum simoniarum quæ possint cum eis commisceri. Vnde prouiso secundum talem renuntiationem, sicuti & acceptatio renuntiationis talis est Papæ reseruata, & aliàs videntur actus ex vtraque parte inuálidi: quare Prælatus inferior, si eam acceptet, male agit, nec poterit ipse beneficium validè conferre siue personæ designatæ, siue alteri, prout passim omnestenent.

Petes, Vtrum saltem ibi concurreret simonia, si taliter fieret in manibus alicuius inferioris Prælati, & ille acceptaret sine omni pacto explicito & implicito?

Respondetur, quod non videatur concurrere propriè dicta, quia non commutatur res aliqua spiritualis, pro temporalis, neque pactio aut contractus super spiritualibus illicitus & prohibitus, qui ad minus videtur requiri, vt actus sint propriè simoniaci: quandoquidem tamen sunt actus prohibiti, & speciem aliquam contractus circa spiritualia habent, & simul propter periculum pactioinum quæ facilè interuenirent, si promiscue permitterentur fieri, ideo à pluribus etiam tanquam simoniaci reijciuntur.

80 Dico Quartò: Renuntiatio beneficij in fauorem tertij cum conditione rigorosè accepta ac clausulis, Non aliter, neque aliàs, licitè fieri potest in manibus Pontificis, & ab eodem cum tali conditione, & clausulis admitti & acceptari. Est doctrina communis omnium, & constat ex quotidiana praxi. Ratio est, quia non continet simoniam contra ius diuinum, vt Dominicus Soto, & Couar. supra, Syluest. V. Renuntiatio, quæst. 6. & V. Simonia, quæst. 13. num. 6. Anton. supra, & passim omnes tenent & docent: neque etiam intrinsece mala est; ergò &c.

Declaratur vtrumque, quia in primis in ista renuntiatione non datur spirituale pro temporali, imò spirituale purè reponitur, vt detur gratis alteri, sed personæ designatæ: hoc autem non est contra illud Christi, *Gratu accepistis, gratis date*: neque enim prohibuit Christus potius dare vni quàm alteri, sed solum iniunxit, vt cui spirituale quod accepimus, communicamus, hoc ei gratis conferamus. Deinde non est etiam per se mala, quia non potest ostendi, quod includat in se aliquam deformitatem: potest autem renuntias habere honesta motiua, quare cupiat illud cõferri absolutè huic personæ, vt puta quia nouit esse dignã & valdè qualificatã de qua sit quasi certus quod laudabiliter deseruiet, aut quia præter bonam qualificationem, insuper sit futurus gratus Clero aut communitati, & alia similia: vnde nullus etiam ex tali facto potest offendi aut scandalizari, ergò nec est cõtra ius diuinum, nec per se mala. Restat igitur, quod eiusmodi renuntiatio in manibus Prælati Papæ inferioris sit illicita, quia per Ecclesiam censetur prohibita: quæ prohibitio sese in ordine ad Pontificem non extendit, sed tantum in ordine ad Prælatos inferiores, vt Doctores omnes intelligunt. Et vt esset vniuersalior, tamen non ita ligatur Pontifex eiusmodi constitutionibus, quin ex iustis rationibus possit ipse licitè aliter agere.

Dico Quintò: Quæ hætenus diximus de resignatione in fauorem tertij cum conditione rigorosè accepta, siue cum clausulis, Non aliter nec aliàs, etiam locum habent in resignationibus quas vocant reciprocas: vt, v. g. Resigno nepoti tuo meum beneficium, vt tu resignes mihi vel meo cognato tuum: similiter & de triangularibus sentiendum est, vt erit illa, si quis dicat: Ego resigno meum beneficium Petro, vt Petrus suum resignet Paulo, & Paulus resignet suum mihi: tales enim, & similes resignationes fieri non possunt coram ordinario, vel ab eo admitti, sed si faciendæ sint, in manibus Summi Pontificis fieri debent: reprobatur autem prædictas resignationes reciprocas & triangulares aliter factas tanquam simoniacas, Nauarrus cap. 23. num. 100. vbi Syluestrum, & alios pro eadem sententia citat, & in Capitulum Si quando, De rescriptis, exceptione 4. num. 1. & lib. 3. Concilio 22. titulo de simonia, vbi dicit etiam illas inducere pœnas iuris, si compleantur.

D V B.

DUBIUM XIV.

Vtrum, & quomodo fieri licite possit beneficiorum permutatio sine vitio simoniae?

81 **R**espondetur: Beneficiorum permutaciones fieri licite possunt interueniente Episcopi auctoritate: quae autem attemptantur priuata auctoritate ipsorum permutantium absque legitima auctoritate Superioris, sunt illicitae, & damnari solent tanquam simoniae: Ita communiter tenent DD. omnes: & clare constat ex diuersis Capitulis, vt Cap. Ad quaestiones, & Cap. Quaesitum, De rerum permutatione, in quo dicitur: Generaliter teneas quod commutationes praebendarum de iure fieri non possunt, praeterquam praedictione praemissa quae circa spiritualia, & connexa spiritualibus labem semper continet simoniae, si autem Episcopus causam inspexerit necessariam, licite poterit de vno loco ad alterum transferre personas: item ex Capit. Cum olim, eodem titulo, vbi suis beneficijs priuantur qui propria auctoritate permutauerunt. Similia habentur Cap. Inter cetera, De praebend. & Cap. Vnico, De rerum permutatione in 6.

Ratio est, quia tales permutationes possunt aliquando esse necessariae aut utiles Ecclesijs, vel etiam possunt iustae rationes occurrere, quare id concedatur beneficiatis, & ideo non debuerunt omnino prohiberi: fuit autem expediens, quod hoc non committeretur aut fieret proprio arbitrio priuatorum propter periculum abusus, ideoque merito constitutum, quod absque interueniente legitima auctoritate Superiorum id fieri non posset.

82 **Q**uaeritur itaque primo: Quinam hic nomine Superiorum veniant intelligendi? Respondetur cum Azorio, sup. lib. 7. cap. 29. cum Panormitano & Innocentio ad citatum Cap. Quaesitum, & cum Glossa in Clementinam vnicam, eodem titulo, Saerbell. ibidem Superiorum nomine hic intelligi Episcopum, siue ordinarium, vt constat ex Cap. Quaesitum sup. adeoque & Pontificem: addunt etiam Praelatum Episcopo inferiorem comprehendit qui habeat ius Episcopale, talis enim exercere solet omnia Episcopalia quae non sunt ordinis, sed mere iurisdictionis, vt sunt Capitulum Sede vacante, Abbas exercens in omnibus iurisdictionem Episcopalem, vt indicat Gloss. citata: & si qui sunt qui habent praescriptam iurisdictionem dandi auctoritatem permutationibus, vt ex Rebuffo notat Suarez lib. de simonia, cap. 32. quia vt tradit Azor. sup. Ius illud approbandi permutationes, ab alijs quoque potest praescribi.

Notat aptem Glossa sup. eorum quoque esse consentire quorum est conferre, vel eligere, quia per dicta Cap. Non priuantur iure suo, vnde consequens est, patroni etiam consensum requiri: quod tamen sic intellige, vt non ideo tam sit irrita permutatio aliter facta, quam irritanda, quia constat sufficere, quod postea consensus patroni accedat, imò si non reclamet, persistat permutatio, vt notat Malderus dub. 10. ex quadam decisione, rotæ.

Angel. autem V. Permutatio, n. 5. & Syluest. 83 eodem 2. qq. 2. existimant Superiorem sufficientem ad permutationem non esse Episcopum solum, vel qui episcopalem iurisdictionem habet, sed quando ad illos non spectat talium beneficiorum collatio, tunc sufficere posse etiam Praelatum inferiorem ad quem collatio aut institutio spectat, quod & D. Soto lib. 9. quaest. 5. art. 2. & qu. 7. art. 2. videtur supponere, vbi sub distinctione loquitur de Episcopo, vel eo ad quem collatio spectat, quamuis ex professo hoc non disputet: & videtur posse colligi ex Cap. vnico, De rerum permutat. in 6. in quo dicitur, illos tamen qui secundum formam iuris sua beneficia in eadem Diocesi ad tuam collationem spectantia permutare volentes &c. vbi vrgeri potest illud, Ad tuam collationem spectantia, quia videtur indicare permutationes beneficiorum quae non spectant ad collationem Episcopi, ad eum non pertinere: Est quidem ista opinio contra communem: vbi tamen est in longa praxi, & quasi praescripta potest seruari, quamuis non foret satis tutum vbi non est in vsu, eam introducere.

Quaeritur Secundo: Vtrum beneficiarum absque simonia possint inter se de permutatione pertractare, accessuram tamen superioris auctoritate. Negat Glossa ad Capitulum Vniuersorum, De rerum permutatione, & Innocent. ad Capit. Quaesitum, eodem tit. & inclinatur Hostien. ibidem, quibus fauere videtur idem Capitulum, & Capitulum Olim, item Capitulum Vniuersorum, ibidem de rerum permutatione.

84 Pro explicatione obseruandum est, quatuor modis posse pactum permutationis inter beneficiarios institui: Primo absolute inter priuatos absque dependentia ab auctoritate, & voluntate superioris: quod tam in foro conscientiae quam in foro fori est illicitum, iuxta prius dicta, etiam si quoque partes intenderent postea petere confirmationem, sicuti coram Magistratu solent inuouari priuati contractus, & ab eo confirmari.

Secundo: Potest is qui cogitat permutare, hoc ipsum indicare superiori, in genere, aut in specie designatis hinc inde beneficijs. & hunc modum nullus videtur improbare, atque adeo etiam Hostien. admittit.

Y y iij

Tertio,

Tertio, Potest res tota ab initio vsque ad finem coram superiore tractari absque vilo praeiudicio molimine priuato, & hic quoque modus probatissimus est.

Quarto, Potest priuatim institui permutatio, sed sub conditione, si ita placeat superiori cuius interest, idque vel tacite tantum intellectu hac conditione, vel eâ discrete expressa.

Priori modo si fiat, quicquid sit de foro conscientiae, tamen in foro fori praesumetur simoniacum, vt docet Syluest. infra.

Vtrum autem posteriori modo liceat tractare, controuersia est quoad vtrumque forum: & quamuis Authores citati cum nonnullis alijs hoc reprobent, vt diximus, communis tamen sententia habet licitum esse partibus pertractare de futura permutatione, & concludere quantum in ipsis praebendo suum consensum, sub conditione expressa, si superior consentiat. Ita Syluest. V. Permutatio, 2. quaest. 13. Rebuffus in practic. De permutationibus, nu. 52. & 53. Glossa ad Clementinam vnicam De rerum permutatione, Cardin. ad Cap. Quaesitum, quaest. 39. n. 23. Suarez sup. cap. 32. De simonia, & alij. Confirmari potest (inquit Mald.) ex praxi totius orbis Christiani.

Ratio autem reddi potest, quia eiusmodi contractus plane resoluntur in conditionem appositam, adeoque in consensum superioris: quod eo magis fundatum est, quia non expectatur hic, vt aliqua extraordinaria dispensatio aut voluntas Principis accedat, quando huiusmodi conditio interponitur, qualis habetur aliquando de iure quasi impossibilis: sed expectatur ordinaria quaedam auctoritatis superioris impertitio, & actus validatio.

Accedit, quod eiusmodi praebula sint quasi moraliter necessaria, vt ad permutationem perueniatur, admissio autem sine censetur etiam media concessa, quando adhibentur sub conditione ad finem requisita.

Ad Capitula autem, quibus alij innuntur, Responderi potest, ea loqui de tractatu & pacto absoluto praemisso, quod ex casu Capituli Cum olim, satis patet, quia ex vtraque parte iam permutatio erat executioni demandata, & in casu Capituli Vniuersorum erat ex vna parte completa: non praemittitur autem pactum absolutum, quando suspenditur donec superior consentiat appositâ tali conditione. Imò extendit hæc Rebuffus, vt liceat partibus conficere instrumentum quo obligentur perficere permutationem coram superiore, & consensum eius curare, quantum scilicet in ipsis est: quod etiam Suarez docet loco cit. nu. 7. & 8. vbi plures alios citat. Fundamentum huius esse potest, quia ex iustis causis, & praesertim intuitu communis boni, vt mox dicemus,

debet eiusmodi permutationes inchoari & fieri, ac proinde, non videtur à ratione alienum quod partes se obligare possint ad illud perficiendum, quod pro bono communi ceperunt inter se pertractare.

Quæritur itaque Tertio, Vtrum ad permutationem beneficiorum requiratur aliqua iusta causa. Respondetur, canones satis indicare, quod iusta debeat subesse causa permutationis faciendæ, qualis in primis est necessitas aliqua Ecclesiae, vt si alicuius personæ quæ alibi habet residentiam, praesentia iudicetur in hoc loco necessaria: deinde etiam notabilis utilitas, quod indicat Pontifex in fine Capituli Quaesitum; exprimens iustum finem permutationis, his verbis: Vt alibi vtilius se valeant personæ exercere: quod rectè intelligi potest, siue in ordine ad bonum commune, & salutem aliorum, siue etiam in ordine ad salutem propriam: vnde sufficiens erit causa, si permutans altero loco commodius propriam salutem sit operaturus, vt indicat D. Th. in 4. dist. 25. quaest. 3. art. 3. ad 8. vt, v. g. si in loco vbi residet, frequentes haberet inimicitias aut lites cum certis personis, Admittit etiam Azorius p. 2. lib. 7. c. 30. qu. 4. causam esse iustam si quis incommodum patiat in valetudine propter aeris intemperiem. Imò etiam sufficiens & iusta causa poterit esse, si quis ex suo beneficio non habens congruam sustentationem permutat cum alio, quia magis sufficiens est, & alter sine fraude consentit ob aliam causam, vt quia non indiget tantâ sustentatione, vel aliunde eam sufficientem habet. Ita Malderus Tractatu 9. cap. 3. dub. 10. quia hoc quoque spectat ad decorem domus Dei, quod in eâ ministri non sint indigentes.

Cæterum, aliæ alioquin permutationes beneficiorum quæ tantum sunt pro aliquo commodo temporali, sunt illicitæ: quia inordinatum est, quod in spiritualibus fiant eiusmodi contractationes, & mutationes in ordine tantum ad commoda temporalia: non videtur tamen hoc speciali aliquo Canone aut lege Ecclesiastica prohibitum: vnde quando fierent absque omni detrimento Ecclesiarum, & sine scandalo, & Superiorum auctoritas interueniret, non videretur esse peccatum mortale: vt si aliqui permutent beneficia, quia vnus est in loco vicino residentiae alterius, & è contra huius in loco vicino residentiae illius, atque ita permutatio vtrique commoda, quia commodius poterunt recipere prouentus beneficiorum, non videretur in tali permutatione peccatum mortale committi, reclusis detrimento Ecclesiarum & scandalo, neque simonia aliqua proprie dicta, vt habet Suarez lib. De simonia, c. 34. n. 3. in fine. Imò, inquit, etiam in foro interiori, licet quis occasionem permutationis

tationis ex temporali commo sumat, & ab illo vita moueatur ad uolendum permutare, ut sine illo non esset permutaturus, non ideo est coram Deo simoniacus. Vnde quauis Doctores dicant permutationes quæ pro commo temporali fiunt, esse illicitas, tamen docent eas validas, ut notat Malderus loco mox citato: quare quod Syluest. ex D. Thoma in 4. dist. 25. quæst. 3. art. 3. ad 8. refert, quod si pro aliquo terreno commo utriusque vel alterius partis fiat permutatio, est simonia, intelligi potest dictum, quia est quædam inordinatio in permutandis spiritualibus, & sic ad simoniam referibilis.

87 *Quæritur Quarto, Quænam beneficia, quis possit permutare?*

Respondetur in primis, ut possit quis permutare beneficium aliquod, debet in illud habere ius & potestatem de eo disponendi: colligitur ex Capitulo Venerabilis, De exceptionibus: unde peccant qui factum aliquod beneficium simulant se permutare, ut collatori claudatur manus, etiamsi alter permutans sciat, & in hoc consentiat: sic etiam permutari non potest beneficium simoniacè obtentum, & pròinde inualidè acquisitum; quia reuera illius non est, qui sic illud possidet, neque si permutet, acquirat illum ius in alterum beneficium quod ei ex permutatione obuenit: quod & in priori casu locum habet, quia collatio non fit simpliciter, sed tantum in vim permutationis, quæ inanis est, & nullius roboris. Ita Syl. V. Permutatio 2. quæst. 13. n. 6. Azorius sup. quæst. 19. & alij communiter, ut refert Mald.

Non potest quoque permutare quis beneficium, quod ratione delicti debet dimittere, si sententia lata sit, aut saltem de superis pendeat, quia ius dispositionis nunc ei est ablatum, aut saltem suspensum.

88 Similiter quidam docent litigiosum beneficium permutari non posse, eo quod res litigiosa, pendente lite, non possit alienari aut dari pignori, iuxta iuris ciuilibus constitutiones: pro qua sententia citat Azorius sup. quæst. 5. quandam decisionem rotæ Romanæ. Rebuffus tamen sup. aliter opinatur.

Denique non sufficit quod quis habeat in beneficium ius ad rem, ut possit illud permutare, sed debet habere ius in re: quare non potest quis permutare beneficium ad quod est tantum presentatus, aut electus: multò minus poterit quis gratiam expectatiuam permutare cum beneficio, imò neque gratiæ expectatiuæ possunt inter se permutari, quia hæc omnino sunt personales, neque excedunt casum expressum, unde nec excedunt personam cui conceduntur: ita Panorm. in Capitulum Cum olim, De rerum permutatione, & probari potest ex cap. Cui de non sacerdotali, De præbendis in sexto, ubi dicitur mandata de prouidendo seu gra-

tias expectatiuas non debere extendi ultra casus expressos.

DVBIUM XV.

Vtrum resignanti beneficium siue simpliciter, siue ex causa permutationis, liceat reseruare pensionem absque vitio simonia?

RESPONDEO & DICO Primò: 89 Resignans beneficium siue simpliciter siue ex causa permutationis non potest priuatà autoritate sibi pensionem aliquam reseruare, neque resignatarius in eam consentire absque simoniæ vitio. Est communis doctrina: & sumitur ex capitulo Cum pridem, De pactis, & ex cap. Vnicò, De rerum permutatione, & alijs Canonibus qui vetant omnem pactiõnem priuatam in beneficialibus, quæ Superiorum auctoritati non subijcitur, & ab eis non approbatur.

DI CO, Secundò: Possunt tamen licitè fieri reseruaciones pensionis tum in causa simplicis resignationis, tum in causa permutationis interueniente legitima auctoritate Superioris, quæ admittantur & approbentur ex iustis causis. Est quoque communis doctrina, & constat ex praxi quotidianâ. Colligitur ex capitulo Ad quæstionem, De rerum permutatione.

Ratiõ reddi potest, quia de suprema auctoritate loquendo, sicuti potest Pontifex eidem titulo plures fructus annexare, ita etiam potest aliquam partem fructuum substrahere, & alio ius ad illos concedere, aut onus soluendi certam quoram ex fructibus beneficiato imponere, idque etiam ad vitam resignantis, sic ut ad quæ contigerit forsitan transire beneficium, ad eundem transeat onus soluendæ pensionis.

Sed prima difficultas hic mouetur: vtrum etiam Episcopi potestatem habeant creandi seu reseruandi pensiones super beneficijs?

Respondetur: Satis communiter admittitur Episcopum certis in casibus posse pensionem constituere ac reseruare. Ita Gigas quæst. 6. qui citat Oldradum, Felinum, Antonium de Butrio, Innocent. & alios plures. Idem docet Azor. p. 2. lib. 8. cap. 6. Suarez de sim. cap. 24. n. 36. & 37. Gambar. de officio & potestate legati, lib. 6. cap. 77. Primus casus potest poni, quando parochus propter senium aut infirmitatem non valet amplius obire officium Pastoris: tunc si renuntiare voluerit, potest Episcopus illi consignare pensionem super Ecclesiâ, ut inde alatur: idque in hoc casu ad vitam reputantis, ut indicat Suarez loco citato, n. 37.

Y y iiij . Secundò,

Secundò, idem potest facere causà transactionis in lre super beneficio, vt satis colligitur ex Capitulo Nisi, De p̄bendis, & Capitulo Audiuimus, De collusionione detegendâ.

Tertiò, Admittitur id quoque posse in causâ permutationis ob inæqualitatem fructuum compensandam: pro quo sumi potest argumentum ex Capit. Ad questiones 6. De rerum permutatione: & ita docet Nauar. Consil. 22. de simonia, n. 4. vbi dicit ordinarium posse creare pensionem citra fraudem ex causa iusta, ne resignans nimium fraudeatur. Idem docet Serola, parte. 2. V. Pensio, & sequitur Mald. dub. 10.

90 Hæc tamen in illis est differentia, quod non possint Episcopi creare pensionem quæ daret ultra vitam beneficiati, vt tradit Gigas ex Oldrado, & Anchorano, Felino, quibus alij sequuntur. Vnde dicit Azorius, parte 2. lib. 8. cap. 6. quod Episcopus non possit quidem grauare beneficium, sed possit bene grauare beneficiatum: quod satis conforme est Capitulo Nisi, De p̄bendis, vbi Pontifex pensionem ab inferiori Iudice constitutam, causâ terminandæ litis approbat his verbis: Nos cum hoc adhibito moderamine toleramus, vt ad præstationem 4. librarum non dignitas prioratus, sed persona prioris maneat onerata, ne forte circa proventus aliqua videatur facta sectio Prioratus: ita quod ipso Priore defuncto successor ipsius ad præstationem 4. librarum minimè teneatur: quam præstationem D. Soto, lib. 9. quest. 7. art. 2. interpretatur pensionem. Nihil tamen videtur vetare quo minus dicatur quod Episcopus in casibus dictis possit grauare etiam beneficium, sed tantum pro tempore, quo Resignatarius gaudebit beneficio & fructibus eius: non ultra.

Dicit aliquis: Canones statuunt, ne beneficia conerantur cum diminutione: atqui Episcopi non sunt supra Canones, sicuti Pontifex: ergò non possunt reseruare pensiones, quia sic viderentur conferre beneficium cum diminutione.

Respondetur Flamin. De resignationibus beneficiorum, qu. 2. n. 3. dicit Canones illos hoc tantum prohibere velle, ne collatores sibi aliquid applicent aut reseruent ex ipsis beneficiorum prouentibus: vel cum alijs responderi potest Canones tantum statuere legem ordinario collatori vt tali, quæ huic non liceat in permutationibus aut resignationibus diminutionem aliquam facere siue pensionem pro altero reseruare, non autem ibi aliquid statui contra ordinariam potestatem Episcopi vt talis. Responsio tamen Flaminij videtur magis ad mentem Canonum, quamuis posterior sit subtilior.

Ceterum, aliàs in resignationibus simpli-

citer factis extra casus scilicet iam dictos, communis videtur passim omnium sententia, quod non possit Episcopus pensionem aliquam resignanti creare.

Dixi in conclusione, quod licite sint illæ reseruaciones coram Superioribus factæ, quando ex iustis causis fiunt: hæ enim ex omnium iudicio requiruntur ad hoc vt sine peccato, pensio super beneficijs constituitur.

Eiusmodi autem causæ communiter habentur illæ, ex quibus diximus Episcopum posse pensionem reseruare.

Notandum tamen est, aliquando à Pontifice creati pensionem quam vocant lucratiuam, qualem Episcopi creare non possunt: quando scilicet super beneficio iam vacante quod ad liberam est collatoris dispositionem constituitur, sic, vt v. g. beneficiu conferatur Petro, & desuper reseruetur pensio Ioanni. Pro iustitia autem seu legitima causa huiusmodi pensionis, faciunt bona merita personæ de Ecclesia, vitæ & morum probitas, indigentia pro ratione status, aut similia.

Petet aliquis: quæ debeat esse proportio pensionis ad proventus beneficij.

Respondetur: Pensionem regulariter non posse excedere tertiam partem fructuum. Id ex communi sententia docet Rebuffus de reseruacionibus n. 17. In fructibus autem censetur esse quod superest deductis oneribus realibus, ita vt etiam distributiones in fructibus possint computari, licet præsentiam personalem requirant: debet tamen id in constitutione pensionis exprimi vt censentur comprehensi: Romæ autem in vsu esse dicitur, vt sufficiat pensio non excedere modicam, quando est ex causâ pensionario siue qui pensionem percipit onerosa, vt pura, quia resignauit beneficium alteri quod pensio grauatur: ita tradit Flamin. lib. 6. De resignationibus beneficiorum qu. 2. n. 26. & n. 144. vbi etiã docet, quando pensio excedit, non idè illam annullari, sed debere reduci ad quantitatem minorem vt non excedat.

Obseruandum autem est Ecclesias cathedrales quæ non excedunt summam ducatorum mille, & Ecclesias Parochiales quæ non excedunt summam ducatorum secundum verum annum valorem, nullis pensionibus aut reseruacionibus fructuum posse grauari, iuxta decretum Concilij Tridentini lib. 24. cap. 13. Super quo tamen satis ordinariè videtur Pontifex dispensare, quia Romæ passim creantur pensiones super cathedralibus & Parochialibus longè inferioris valoris.

Secunda difficultas hic mouetur: Vtrum pensiones sedimere, sit simoniacum?

In primis certum hic est, posse pensionem extinguì gratuitâ remissione pensionarij absque

absque accedente superioris auctoritate: ita docet Flaminius sup. n. 123. & alij communiter: quamuis enim beneficium efficaciter dimitti non possit sine consensu superioris, quia Ecclesie interest, vt beneficia suos habeant Rectores, potest tamen pensio remitti, quia pensio dimissa iam non vacat, sed extinguitur, cumque sit in fauorem beneficii eam extingui, hinc etiam censetur illud Ecclesie esse fauorabilius.

Secundò, certum est, posse absque licentia superioris redimi pensiones quas vocant temporales seu sæculares, quæ scilicet personæ sæculari sunt concessæ propter aliquod temporale seruitium præstitum aut præstandum Ecclesie, v. g. quæ Principi aut viro illustri dantur, qui Ecclesiam armis defendit contra gentiles aut hæreticos. Ita docent à Victoria relectione de simonia, p. 1. nu. 54. Soto lib. 9. quæst. 7. art. 2. & cum illis Toletus lib. 5. cap. 92. qui etiam addunt eiusmodi pensiones vendi posse alijs.

Ratio reddi potest, quia neque in spiritali officio fundantur, neque ad spirituales functionem referuntur. Non possunt autem creari aut concedi, nisi à Summo Pontifice, qui potestate absolutâ potest proventus pro parte, vel etiam integros pro tempore, vel etiam in perpetuum separare à titulo, quem etiam extinguere potest.

Tertiò, certum quoque est, pensiones quasvis posse redimi accedente consensu Summi Pontificis cuius suprema est in beneficalibus potestas.

Denique certum est, non licere beneficium resignare cum pacto de pensione redimendâ. Ita Toletus sup. & alij communiter omnes.

93 Vtrum verò post creatam pensionem partibus vtriusque consentientibus, non possit redimi & extingui pensio Clericalis absque Pontificis consensu controuertitur. Flaminius sup. nu. 128. Nauarrus Consilio 63. de simonia, & Azorius 2. parte lib. 8. cap. 10. quæst. 1. vt refert Mald. sup. dub. 13. docent simpliciter pensionem sine consensu Romani Pontificis redimi non posse, eò quod sit ius spirituale: quodque ita obseruet curia Romana pro vitandâ omni specie simoniæ. Dom. Soto autem suprâ, & cum eo Toletus, docent id non vniuersaliter, sed de illis tantùm pensionibus quæ habent quasi speciem beneficiorum, quales sunt illæ quæ conceduntur coadiutoribus senum Pastorum vel Episcoporum, quia dantur propter officium spirituale, & in eo fundantur, nec videtur eis aliud deesse ad rationem beneficii, nisi quod non sint perpetuæ. Idem dicit Soto de pensionibus quæ dantur ipsi Pastori seni, vel Episcopo quando Ecclesijs renuntiant,

Ceterùm quod attinet ad pensiones quæ dantur ob resignationem alicuius beneficii

quæ communissimæ sunt, dicunt eas absque simonia posse redimi etiam sine facultate alia accedente &c. Ratione aliqui addunt; quia redimere talem pensionem est tantum extinguere omne temporale, scilicet debitum soluendi quotannis tantam summam: quod si modò cum facultate fiat redemptio, est ad maiorem securitatem, inquit Toletus, ne alter negare possit factam esse redemptionem.

Eadem autem videtur ratio istarum quoque pensionum quæ creantur in beneficiorum permutatione ob inæqualitatem fructuum, vel in difficultatibus ad componendam litem, & ita videtur vsus habere; solent enim, inquit Toletus, quinque annatis redimi, nunc verò sex aut septem.

Existimo tamen meritò semper interponendam esse auctoritatem superioris, saltem ordinarij, tum ad assequendam securitatem de qua Toletus, tum etiam ad vitandam omnem simoniæ speciem, quæ valde nata est se immiscere in pactis aut conventionibus priuatis circa iura beneficalia, siue ad proventus aliquos capiendos titulo clericali ex beneficijs.

Quando autem pensio fuerit creata ordinarij auctoritate, dubium esse non potest quin sufficiat eiusdem auctoritatem interuenire vt extingatur.

Generaliter verò docet Toletus nullas pensiones clericales posse vendi aut emi: & rectè contra à Victoria, qui contrarium videtur sentire, quando officium spirituale aliquod non est impositum: quamuis enim (inquit Toletus) non Canone, tamè consuetudine prohibitum est, & Romæ tanquam Simoniacum puniretur, qui eas absque facultate venderet, quam Pontifex solus inquit, potest concedere: porrò tamen si Flaminius cum alijs citatis dicant simpliciter pensiones sine consensu Romani Pontificis redimi non posse, addunt tamen si quis contra faciat, quod non incurrat pœnas simoniacis constitutas.

DVBIVM XVI.

Vtrum pensiones possint permutari cum beneficijs?

RESPONDEO & DICO Primò: 94
Si pensio in beneficium sit erecta, poterit permutari cum beneficio, etiam in manibus Episcopi. Ita Ioannes Andr. in Cap. Vnic. de Rerum permut. Senensis in tract. De benefic. permutan. quæst. 14. & cum illis Suarez lib. De simonia, cap. 33. contra aliquos quos citat. Sed ratio videtur clara: quia talis pensio reuera est beneficium.

DICO Secundò: Pensio spirituali seu clericali

Clericalis potest quoque permutari cum beneficio auctoritate Papæ: nõ verò auctoritate Prælati inferioris. Ita Suarez sup.

Probat prior pars, quia permutare spirituale cum spirituali, vbi vtrumq; est purè spirituale, vel vbi temporale adiunctum est vtrobiq; spirituali antecedenter, vel vtrobiq; annexum spirituali consequenter, non est simoniacum contra ius diuinum, neque ex natura rei illicitum, vt docet Suarez sup. cap. 30. atqui pensio Clericalis, & beneficium ex ea parte sunt eiusdem ordinis: ergò auctoritate Papæ possunt inter se permutari. v. g. Petrus habet beneficium de quo soluit pensionem Paulo, potest fieri permutatio, vt Paulus accipiat beneficium, & Petrus recipiat pensionem, quando auctoritas Pontificis accedit, qui permutationem talem approbet.

Declaratur posterius, quia admittere & approbare permutationem beneficij cum aliquo spirituali alterius speciei, vt cū pensione, quamuis temporalia annexa sub eadem ratione censeantur spiritualia, nullo iure videtur Episcopis concessum, quia ista permutatio est actus extraordinarius, & sic videtur potestatem ordinarij excedere, neque consuetudo aut praxis videntur id obtinere. Deinde intercedit hic resignatio beneficij in fauorem tertij, cum clausulis non aliter, nec alias, quàm Episcopus non potest acceptare extra casum permutationis beneficiorum.

Aliqui tamen tenent etiam in manibus Episcopi talem permutationem posse fieri, vt refert Suarez lo. cit. n. 4. quia pensio spiritualis licet in rigore beneficium non sit, videtur tamen venire nomine beneficij amplè loquendo & in ordine ad fauores: permutatio autem beneficiorum censetur fauorabilis, vt tradit De Senis sup. quæst. 18. cum Gloss. ad Cap. Vnicum de rerum permut. in 6. Istorum nihilominus opinionem rejicit Suarez: rationes licebit apud eum videre.

95 Dico Tertio: Pensio merè temporalis non potest cum beneficio permutari absq; simonia contra ius diuinum: vnde nec auctoritate Summi Pontificis potest fieri per modum permutationis. Ita Immola in Clement. 1. §. eadem, De suppl. neglig. Prælatorum, Sazabelt. ibidem, quæst. 8. Suarez sup. n. 9. & alij Doctores communiter. Declaratur, quia in tali permutatione venditur beneficium pro re temporali, quia talis pensio est merè res temporalis, siue ius merè temporale, vnde est pretio æstimabile, & quantum est ex se vendibile, quamuis possit esse astrictum certæ personæ ex voluntate concedentis, vt in aliis non possit illud transferre, & proinde nec videri: vnde habebit rationem pretij temporalis in tali permutatione: atqui hoc contra ius diuinum est; ergò &c.

Dixi, quod ideò nec Pontifex possit ad-

mittere per modum permutationis, quia alia ratione potest causare parem effectum, qualis ex permutatione haberetur: quia potest acceptare renuntiationem beneficij simpliciter absque pacto & conditione de consequenda pensione alterius, & tunc illud alteri conferre, & vicissim etiam acceptare renuntiationem pensionis simpliciter, quam poterit resignanti beneficium, attribuire in sustentationem, vel ob alium honestum titulum.

DVBIVM XVII.

Vtrum absque vitio simonia fieri possint resignationes, & provisiones beneficiorum in confidentiam, vt loquuntur Canonista?

Sensus est: Vtrum quis possit alicui de beneficio providere, puta eligendo, postulando, presentando, conferendo, instituendo, aut commendando; vel in fauorem resignando, cum pacto, vt is qui accepturus est beneficium, illud idem postmodum ei qui aliquid prædictorum præstiterit, vel alteri quem designauerit, resignabit, vel vt pensionem ex eo soluat. His præmissis

Respondetur collationes aut quasi collationes, presentationes, commendationes, resignationes beneficiorum in confidentiam factæ, & similiter eorum acceptationes ita factæ sunt simpliciter simoniacæ: & vocatur hæc Simonia specialiter confidentialis. Ita docent communiter Doctores omnes. Et constat ex Bullis Pontificum Pij IV. & Pij V. ad quas etiam accessit Sixti V. qui iussit in Gallijs quodque seruari illa prædecessorum suorum decreta, vbi non obseruabantur.

Porrò ex Bulla Pij IV. facile intelligi potest, etiam illum incidere in hanc simoniam confidentialem qui sic aliquo modo prædicto cõcurrit ad beneficij dispositionem cum pacto, vt sibi aliqua pensio seu fructus aliqui ex beneficio soluantur, quia id ibi expressè ponitur; Pius V. autem, quamuis id non expressè dicat, tamen quia disponit de eadem confidentia de qua Pius IV. vt ex proemio & contextu patet, hinc non est censendus coarctare; sed æquè latè intelligere. Ita Suarez lib. De simon. cap. 43. n. 3. contra Nauar. Confil. 23. n. 4. & Conf. 76. De simonia, n. 6. & alios quosdam, licet in Bulla Pij V. tantum fiat mentio de illo qui curat pensionem solui alteri.

Exstat istis affinis constitutio in Concil. Trident. ff. 25. cap. 7. De reformatione, quâ Synodus mandat nulli omninò accessum

aut

aut regressum ad beneficium Ecclesiasticum cuiuscumque qualitatis concedi. Accessum autem ad beneficium dicitur quis habere, quando Prælati desiderans providere alicui qui propter ætatis defectum, vel alia de causa, nondum est capax, confert beneficium alteri, concessio interim huic pronunciat incapaci iure ac potestate; ut quamprimum ætatem habuerit, vel aliam qualitatem requisitam, possit autoritate propria ad illud beneficium accedere siue illud apprehendere: regressum verò videtur habere qui beneficium à se possessum resignat alteri, reseruat sibi iure regrediendi ad illud beneficium, casu quo resignatarius naturaliter aut civiliter præmoriatur, vel fiat Episcopus, aut quid simile accidat, unde beneficia contingit vacare: vel qui beneficium resignat sub pensione cum obligatione, ut casu quo alter pensionem non soluerit, possit resignans immediatè ad beneficium redire.

Cæterum, quia accessus isti & regressus sunt tantum simoniaci, quia iure Ecclesiastico prohibiti, non autem ex natura rei contra ius diuinum, ut habet Suarez supra cap. 43. n. 1. Hinc auctoritate Summi Pontificis, qui est supra omnia iura Canonica, & cui etiam pleraque non censentur posita, accedente & approbante fieri possunt & reseruari: sicuti & postremus ille regressus videtur iterum Romæ reduci ad praxim.

DVBIVM XVIII.

Vtrum simoniacum sit pacisci de pecunia danda, ac ipsam dare ad redimendam vexam quam patitur quis in spiritualibus possidendis vel obtinendis?

TRactabimus hanc difficultatem hoc loco potissimum in ordine ad beneficia Ecclesiastica, & ea quæ similis sunt rationis: quia quid circa merè spiritualia, ut circa sum Sacramentorum & similia fieri possit, explicari consuevit in 3. parte D. Thomæ in tractatu de Sacramentis, & de censuris.

⁹⁸ Pro difficultatis itaque expeditione communiter duæ assignantur Regulæ: Prior est, post acquisitum ius, siue beneficium obtentum, aut similem gratiam seu donum spirituale, non est simoniacum nec illicitum pacisci & dare pecuniã ad redimendam vexationem quæ iniuste infertur, aut probabiliter timetur. Ita D. Thom. hic quæst. 100. ar. 2. ad 5. ibidem Commentatores eius: & alij Scholastici in 4. dist. 25. Glossa in Cap.

Nullus Episcopus 1. causa 124. quæst. 1. & in Cap. Quæsitum 1. causa 1. quæst. 3. Item Glossa in Cap. Dilectus, De simonia, ubi hæc est communis sententia Interpretum. Probatur ex cit. iam Cap. Dilectus, ubi dum iubetur ille qui pecuniam acceperat, restituere alteri qui eam ad vexationem redimendam dederat, satis significatur non fuisse culpam aut turpitudinem ex parte dantis, ut rectè obseruant Glossa & Panorm. ibidem, alioquin & ille, pecuniæ priuatione venisset mulctandus. Huc etiam facit Cap. Quæsitum ante cit. ubi Religiosi quidam redimentes vexationem quã in quibusdam suis Ecclesijs patiebantur, nihil peccasse supponuntur, ut ibi Doctores notant.

Et probari potest ratione: qui enim plenum ius iam acquisiuit, & non nisi inique in illo suo iure impeditur, potest ius illud tueri cum iactura boni alicuius sui temporalis: quemadmodum Ecclesiæ, inquit, Mald. soluebant quondam tributa tyrannis, ne impedirentur in cultu diuino, quod absque simonia & sine culpa fecerunt: idque potest fieri non tantum, quoad electionem & confirmationem, vel quoad præsentationem & institutionem aut collationem, quæ iam facta præcesserunt, tuenda contra iniustos perturbatores, siue liberanda ab iniquis vexationibus. sed etiam quoad possessionem capiendam quam nondum habet, ut docet Suarez De sim. cap. 50. Cardin in Cap. Ad aures, De Simonia: Alexander De Neap. in additionibus ad Abbatem, in Cap. Dilectus, Mald. tract. 9. cap. 23 nu. 17. & plures alij, quamuis Dom. Soto lib. 9. qu. 6. art. 1. ad 5. de eo dubitet, an possit vexationem redimere ab illo cuius est introducere in possessionem: quod etiã multi negant. Ut Glossa in Cap. Decimas 2. causa 16. qu. 7. Abbas in Cap. Ad aures, De simonia cum Innoc. ibidem, & alij. Fundamentum horum est, quia videretur talis sibi viam sternere pretio ad rem spiritualem scilicet beneficii possessionem.

Neque caret difficultate ista ratio: Respondent autem aliqui, possessionem non addere spiritualitatem titulo qui nunc pleno iure habetur, ut supponitur, sed ex se esse quid indifferens, & ex coniunctione cum titulo tantum accipere esse spirituale. Ita Suarez, De Sim. cap. 50. n. 33. & Less. lib. 1. cap. 35. dub. 18.

Verum contra potest opponi, quod possessio detur non tantum bonorum temporalium, sed etiam officij spiritualis, idque ex potestate spirituali, adeoque ipsa immisio in possessionem beneficii sit actus spiritualis: unde qui pro pecuniã traderet possessionem beneficii, sine dubio foret simoniacus, ut cum Syluestro V. Simonia, quæst. 13. docet Malderus supra tract. 9. cap. 3. dub.

17. Quare melius pro alterâ sententiâ: Respondere videntur alij, quod licet huiusmodi possessio suam spiritualitatem consideretur habere, tamen possit hic etiam iniqua vexatio redimi, eo quod pleno iam iure ad rem & in re acquisito, ac obrento, possessionem negare, eiusdem quati ordinis ac rationis sit, atque possessionem ipsam obtentam turbare, ut habet Arrag. ad quæst. 100. articulo 5. ad 2. in quâ dum quis iniuste turbatur, poterit vexationem illam pecunia redimere, ut docet Glossa in Cap. Dilectus, De simonia. Felinus ibidem, & alij. Accedit quod sic pleno iure in beneficio acquisito facile ab omnibus apprehendatur, tantum esse vexam iniquam si debito tempore non admittatur quis ad possessionem quæ claro iure debetur, atque ita pecuniam quæ datur, non dari pro ipsa possessione, sed pro tollendo seu immutando animo eius qui iniuste negat, quod debet: ideòq; redemptio illius vexæ non est tam suspecta in iure & apud DD. unde eam minus reprobant quam alias redemptiones quæ tendunt ad amonenda obstacula quæ ponuntur contra iuris adhuc acquisitionem.

Hoc interim indubitatè tenendum est, si quis pretium aut pecuniam dare intenderet pro ipsa immissione formali in possessionem quod reuera simoniam committeret, unde & assertio antè posita restringitur à Doctoribus ad illum qui nullo modo dubitat quin electio eius & confirmatio, vel præsentatio & institutio, aut ipsa collatio absolutè & simpliciter sint legitimè omninò peracta: alioquin si de illis superesset difficultas, censeretur redimere iuris incertitudinem, adeòque ex parte emere ipsum ius spirituale. Vide Syl. V. Simonia, quæst. 3. regula 4.

100 Porro antequam quis ius in re ad beneficium fuerit consequutus, non poterit vexationem redimere apud eos qui non tantum de facto, sed etiam iure obesse aut prodesse possunt, ut DD. communiter omnes tradunt, & constat evidenter ex capitulo Matthæus, de simonia: cuius casum sup. explicuimus. Idem probari potest ex Capitulo Sicuti tuis sub finem, De simonia, & Cap. De hoc, eodem tit. Declaratur, v. g. est quis legitimè electus ad Decanatum vel Episcopatum, nihilominus aliqui ex illis qui ius eligendi habent, conantur iniquè impedire confirmationem, non licebit eis pecuniam dare ut cessent, prout ex citato Capitulo constat. Similiter neque ipsi licebit dare pecunias ad quem confirmatio spectat, etiam si iniquè differat aut tergiverfetur confirmatio præstare: quandoquidem enim tales ex iure sunt qualificati ut proponant exceptiones, vel eas audiant contra electionem, vel eligentes, vel contra electum, hinc si eis pecunia tribuatur, ut desistant, vel ut su-

perior confirmationem expediat, præsumetur dari ut superfedatur ab opponendo impedimento legitimo, quo electus à consequitione beneficij aut dignitatis impediri poterat, & sic censetur per pecuniam sibi aditum sternere ad beneficium, in quo nondum plenum ius habet.

Dicitur non sic posse vexationem redimi 101 apud eos qui etiam iure obesse aut prodesse possunt, quia apud illos quitantum de facto obesse possunt & obsunt, plures Doctores admittunt & docent redimi posse vexam iniquam, v. g. aliqui qui nullam habent dispositionem vel quicquam iuris circa beneficij dispositionem, detinent me iniquè ut non possim me sistere ad concursum pro aliquo beneficio, aut ad petendam confirmationem aut institutionem, & interea periculum est, ne alius intrudatur: Rursum aliqui effingunt contra me falsum crimen ut diffamet, & sic impediant me à promotione, potero vexationes illas pecuniâ redimere. Ut docet Soto lib. 9. quæst. 6. art. 1. ad 5. Suarez sup. cap. 50. nu. 23. qui dicit esse communem sententiam recentiorum theolog. Vgolin. Tabul. 1. cap. 9. §. 8. nu. 3. & alij.

Probat, quia redemptio iniuste vexationis non est ex natura rei mala & illicita, neque contra ius diuinum aut naturale: unde etiam in merè spiritualibus, ut in casu baptismi pertinaciter negati admittitur ex cõmuni sententia in necessitate redemptio iniquæ vexationis tanquam licita: hoc enim non est emere rem spiritualem, sed est emere liberationem à tali violentia, vel iniuria, aut emere siue pecuniâ inducere ad depositionem malignæ voluntatis. Neque etiam est illicita in nostro casu, quia iure Ecclesiastico prohibita: quia nullus allegatur Canon, qui eam in hoc casu prohibeat: nam Capitulo Matthæus, & Cap. De hoc, quæ forsitan aliquis posset opponere, manifestè agunt contra illos qui dederant pecunias electoribus, & sic ijs qui non tantum obesse poterant, ut ante explicatum est.

Sed proponit Suarez sup. num. 24. aliud 102 exemplum huius casus præter supra posita: Si v. g. quis corrumpat electores pretio aut importunis precibus, cū ipse elector non sit, sed subornatur, an liceat illi dare pecuniâ ut desistat, & vexationem illâ sic redimere? negat D. Soto sup. quia per solum ambitum non infertur iniuria: & Turrecremata in Cap. Quæsitum 1. sup. cit. q. 3. n. 3. & quidam alij. Suarez tamen absolutè dicit, si redemptio sistat in illa negatione, ut alter non corrumpat electores, siue ut per iniquâ subornationem non mihi adferat detrimentum, tunc nullam in ea inueniri simoniam: quia inde electores non corrumpuntur, nec per hoc, quòd alter à sua iniquitate desistat, voluntas eorum inclinatur aut mouetur in hunc:

hunc cum nihil circa eos operetur ista cessatio. Neq; contra hoc extat aliqua prohibitio, magis quā contra alia exempla: & ratio communis potest esse, quia in his non sic apparet periculum aut species simoniæ, sicuti dum apud eos redimeretur vexa, qui etiam prodesse possunt: & propterea non tam sollicitè prohibuit Ecclesia redemptionē vexæ apud istos, quā apud hos. Nemo enim istud apprehendit tanquam esset pecuniā sibi parare viam ad beneficium, sed quilibet facilè iudicat quod tantum sit tollere iniquū obstaculum & amouere iniquas machinationes, quibus homines improbi, ad quos nihil spectat beneficij dispositio, me conantur à iusta eius consequutione impedire. Cæterum, si quis alterum pecuniā induceret, vt electores inclinaret in sui fauorē, iam nō erit redemptio vexæ aut non sola, sed etiam emptio electionis, & sic simoniaca, & hoc forsitan tantum voluit Soto: alioquin ad rationem eius potest responderi, quod etiam per infamationem non inferatur vis, quam tamen ipse admittit posse redimi, vnde non tantum vexasillas licet redimere, quæ absolutam vim inferunt: neque rursus si vnus aliquis per pecuniam curat sibi fauores apud electores aut collatores quod vergit in tuum præiudicium, idcirco licebit tibi similiter per pecunias te per alios curare commendari: non enim quia alter malè agit, idè actio tua eiusdem rationis redditur bona, aut à malitia purgatur: vnde neque familiaribus, aut priuatis amicis Prælatorum licet pecunias dare, vt tibi beneficium obtineant, neq; licet illis eam accipere: nam vt refert Suarez c. 53. cōmuniter DD. eiusmodi negotiationē, vt simoniacā damnant.

DVBIVM XIX.

Quas pœnas inducat simonia in primis circa ordinum collationes commissas?

Quia detestabile scelus simoniæ prauitatis tam Scripturarum, quā sacrorum Canonum auctoritas plurimum abhorret, vt loquitur Papa Paulus II. in Extrauag. Cum detestabile, De simonia inter communes: & quia plures solet pœnarum grauitas, quā Dei timor arcere à peccandō: hinc per varios Canones constitutæ sunt multæ & graues pœnæ in simoniacos, vt pestiferum hoc vitium ex hominum animis, saltē propter pœnarum metum, euellatur.

Porro simoniam in triplici materia commissam non tantum censuris & pœnis infligendis per Iudicem, sed etiam ipso facto incurrendis multarunt sacri Canones, puta commissam circa collationem aut susceptionem ordinū, circa beneficia, & circa ingressum religionis: quoad simonias in alijs mat-

VViggers de Iure & Iust.

rijs perpetratas non inducunt pœnas aliquas iuris defacto, vt docent Nauar. c. 23. n. 111. & Syl. V. Simonia, q. 19. Suarez lib. De simonia c. 54. His præmissis

RESPONDEO & DICO Primò: Qui ad ordinem aliquem simoniacè promouetur, incurrit in primis ipso facto pœnam excommunicationis. Ita statuit Paulus II. in Extrauagante suprā citata.

Secundò, qui sic promouetur, est ipso facto suspensus ab executione suorum ordinū. Patet ex eadem Extrauag. vbi dicitur, quod omnes qui simoniacè ordinati fuerint, à suorum sunt ordinū executione suspensi. Neq; refert, an crimen hoc simoniæ sit publicū an occultum, vt ex eadem Extrauag. constat.

Sed quæritur primò: Vtrū tantū sit suspensus ab ordine illo quem simoniacè suscipit, an etiam ab alijs prius sine crimine susceptis? Mald. dub. 18. dicit probabile esse, tantum suspensū esse ab ordine simoniacè suscepto, nihilominus sententiam appositam, quia communis est, habere plus securitatis: & meritò, quia vix reperitur auctor qui doceat tantum suspendi ab illo ordine: sed cōmuniter omnes docēt eum suspendi ab executione omnium ordinum: dicitur pluraliter enim in Extrauag. cit. Declaramus quod omnes illi qui simoniacè ordinati fuerint à suorum sunt ordinū executione suspensi. Vide Syl. V. Suspendio q. 7. Angel. V. Simonia 6. & Dias in præct. criminali Canonica V. Simoniaci: imò suspensionis censuram quoq; incurrit qui scienter ordinatur ab Episcopo simoniaco, quamuis ipse simoniam aliam non committat. Patet ex Capitulo Si qui à simoniacis, causa 1. quæst. 1.

Quæritur secundò: Vtrū suspensionis pœnā incurret ille, cuius amicus ipso inscio induxit Episcopū pecuniā, vt eū ordinaret?

Respondetur, non incurrere si ipse bonā fide id ignoret: constat ex Cap. De simoniacè, De sim. vbi dicitur: quidam licet secundum quandam speciē simoniæ, vt potè ipsis ignorantibus simoniacè ordinentur, possunt, quia simoniaci nō sunt, in suis ordinibus remanere: & ratio est, quia hæc suspensio requirit culpam ex parte ordinati, quia pœnalis est. Vide Suarez in 3. parte tom. 5. De censuris, disp. 5. sect. 4. n. 31. & seqq.

Tertia pœna simoniacè ordinati est, quod si in censuris illis existens præsumpserit ministrare, efficitur irregularis, vt potè qui censuram violat. Vide Nauar. cap. 25. n. 68.

DICO Secundò: Similiter qui simoniacè confert ordines in primis incurrit quoq; excommunicationem, Constat ex citata Extrauagante Cum detestabile. Secundò, is suspensus est per trienniū à collatione ordinū, vt habetur Cap. pen. De sim. vbi dicitur, Si pactum fiat quod ordinatus non petat debitam prouisionem ab ordinante, quod ordi-

Z z nan9

nans per triennium sit suspensus, ordinatus autem donec cum eo fuerit dispensatum.

Per Bullam verò Sixti V. quæ incipit: Cæterum si quis antistes, edita in malè promotentes, & promotos, suspenditur simoniacè ordinans generaliter à collatione ordinū, & ab executione omnium munerum Pontificalium, vt à consecratione templorum, vestiu sacrarum, Abbatum, virginum, & insuper interdicitur ei ingressus Ecclesiæ: quod si verò contra hæc fecerit, suspenditur tum etiã ab administratione suæ Ecclesiæ & perceptione fructuum omnium beneficiorum: ex quibus potest colligi, quod per simoniam commissam in ordine non incurrat ordinans ipso facto suspensionē à beneficijs & perceptione fructuū vel administratione Ecclesiæ suæ, sicuti nec ipse simoniacè ordinatus, sed tantū suspensionem ab executione ordinum, vt rectè cōtra nonnullos docet Suarez De sim. c. 56. nu. 18. Ratione tamen excommunicationis impedirentur ab istis, quamdiu in illa manerent: & quamvis hæc Bulla in ceteris punctis redacta sit ad terminos iuris communis, per Clement. VIII. tamen in hoc de promotentibus & promotis simoniacè relicta est in suo vigore, expressè enim addit Clemens, Præterquam contra simoniacè ordinantes & ordinatos inflictas.

Denique nullus potest absoluere ab illis censuris, præter Romanum Pont. vt constat ex citata Extrauag. & similiter ex Bulla Sixti allegatâ. Quando tamē casus esset occultus, neque ad forum externū deductus, videtur quod Episcopus possit absoluere ab eiusmodi censuris, & dispensare quoque in irregularitate incurta si qui ministrassent existentes in censuris, idque vigore potestatis concessæ Episcopis à Conc. Trid. ss. 24. c. 6. eo quod Conc. sit posterius citata Extrauagante, quæ reseruat absolutionem Pontificis etiam si crimen sit occultum. Extenditur etiã pœna excommunicationis per dictam Extrauagantē ad eos qui quocumq; modo ad eiusmodi simoniã mediatores aut procuratores extiterint.

D V B I V M XX.

Quas pœnas inducat simonia commissâ circa beneficiorum impetrationem aut provisionem?

105 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Qui per simoniam alteri beneficium cōfert aut procurat, eligēdo, præsentando, instituendo aut confirmando, est ipso facto excommunicatus. Ita quoque statuitur in citata Extrauagante Cum detestabile, vide Nauar. c. 23. n. 111. vbi sub nomine beneficij cōprehendimus etiam Abbatias & Prioratus, quia reputantur inter beneficia regularia, vt tradit Nauar, & cōstat ex dictis sup. imò Pontifex

expressè hic in Extrauagante dicit, quod etiam in monasterijs careant eiusmodi electiones aut quævis provisiones viribus: vnde merito extenditur quoque ad prælaturas alias regulariū quæ non in commissione nuda ad nutum reuocabili, sed in munere aliquo ordinario, quamuis nō perpetuo consistunt, & habent iurisdictionē spiritualem ordinariã, vt est provincialatus, guardianatus, rectoratus, quia eadē apparet ratio, nec minora sequuntur incōmoda ex eiusmodi simoniacis competentijs & provisionibus quã ex alijs, & dicit Suarez c. 57. n. 47. certissimum esse ista officia religionum comprehendi in dicta Extrauagante quoad per dictam nullitatem, & etiam quoad excommunicationē de qua iam dicemus: & satis ex verbis textus, & ratione allegatis probatur. Vide etiam Caiet. V. Excommunicatio, c. 72. & Armill. c. 59.

DICO Secundò: Similiter qui per simoniã beneficiū acquirit, incurrit in primis ipso facto quoque excommunicationē. Patet ex citata Extrauag. Cū detestabile, vnde & suspēditur talis quatenus suspensio includitur in excommunicatione ab omni officio, beneficio & ordine, adeoq; sit irregularis si celebret non absolutus ab excommunicatione, vt notat Mald. dub. 18. Secundò, omnis collatio & provisio taliter factâ est simpliciter nulla: neque ius vllum tribuit. Ita D. Tho. q. 100. a. 6. ad 3. cōmentatores eius ibidem & Scholastici alij in 4. d. 15. & 25. & communiter quoque Canonistæ. Ratio est, quia expressè annullatur in iure, vt patet ex cit. Extrauag. De sim. vbi distinctis clausulis irritantur collationes, provisiones, electiones &c. & confirmat Pius V. in 5. constitutione distinctè illam explicans in dignitatibus & beneficijs. Vnde prouisi tales tenentur dimittere beneficium simoniacè collatum vel acquisitum cum omnibus fructibus perceptis, aut suã culpâ neglectis: vt notant D. Th. loco cit. & dicunt passim omnes. Vide Nauar. Conf. 90. De sim. Suarez sup. c. 57. n. 25. Ratio est euidentis, quia nullus potest retinere rem alienã siue non suam, in qua nullum habet ius: neq; ex ea potest facere fructus suos, quod & declaratur in prædicta Extrauagante: vnde in conscientia obligantur ista facere, etiam si crimen quoque sit occultū, vt latius in particulari explicantur ista omnia in citata Extrauag. Cum detestabile. Idem locum habet in illo qui ipse simoniam non fecit, sed alius pro eo, si sciuerit, & non cōtradixerit. Patet ex Cap. Nobis fuit, tit. de sim. iun. & Glossâ, & Cap. Sicut tuis litteris: Et ratio est, quia ille sciens simoniacam interuentionem debebat resistere, vnde non resistendo, tacitè consentit: idque facillè omnes videntur admittere.

Si autem ab alijs, prouiso ignorante, sit 106 commissâ simonia, tunc quidem caret ille culpa,

culpa, sed tamē collatio est inualida & nulla: quod est contra Nauar. Conf. 95. De sim. vbi sustinet eam non esse irritam, sed irritandam, quem sequitur Vgol. Tab. 4. cap. 7. sed quod diximus, cōmuniter tenetur à Theologis cum D. Th. sup. & sumitur ex Canonistis super Capitulis cit. vt ex Abbate super Cap. pen. De sim. Gomezio apud Nauar. sup. & alijs: idq; latè docet Suarez lib. De sim. c. 57.

Probatur Primò ex cit. Extravag. Cum detestabile, ex verbis illis, Per electiones &c. quas contigerit simoniacà labe fieri: & infrà dicitur, vt per eas cuiquā ius nullatenus acquiratur, non distinguendo inter scientē & ignorantem: collatio autem de qua agimus, est simoniacè facta; ergò &c. Nec debet ab eo aliquid excipi, nisi quod de iure est exceptum: adeò vt Suarez dicat n. 40. id etiam locū habere etiamsi ipse collator ignoraret, vt si eius familiāres & mediatores pecuniā fuissent inducti, vt alteri beneficium procurarent, siue ab ipso prouiso, siue ab eius amicis, ipso ignorante.

Probatur Secundò efficaciter à posteriori ab effectibus eius passim ab omnibus admissis: Primus sit: quia talis ignorans, quā primū sciuerit in collatione sibi facta, simoniam commissam tenetur in conscientia statim beneficium relinquere, nullā expectatā condemnatione vel sententiā, aut debet ad superiorem legitimū recurrere, vt prouideat illi de remedio: idq; sup. docet D. Th. satis aperte, & sequuntur Caier. ibidem, Soto sup. qu. 6. & alij Theologi: quod etiam docuit Nauar. Conf. 97. De sim. & fatetur Vgolin. c. 7. sup. cit. §. 1. & sumitur ex Cap. Ex insinuatione, vbi id etiā notant Gloss. & Abbas cum alijs: item ex Cap. cit. Sicut tuis, vbi dicitur expressè, quod paruuli qui cupiditate parentum Ecclesias per pecuniam sunt consecuti, secundum Canonum cōstitutionem, teneantur eas dimittere: hic autem effectus non potest aliunde prouenire, nisi quia beneficia non sunt ipsorum: quod autem non sint ipsorum, fit, quia collatio eis facta fuit inualida & nulla; ergò &c.

Secundus effectus ex quo colligitur, est, quia obligatur talis omnes fructus restituere non tantū à tempore vitij cogniti, sed omnes quos etiam ab initio percepit ante cognitū vitium, hos tamen solū quatenus extant aut ex illis factus est ditior, quia fuit tunc bonæ fidei possessor: alios autē simpliciter: & hunc effectū admittunt omnes quoq; cum D. Th. etiam Couar. ad Regulam peccatū p. 2. §. 8. n. 7. & seqq. Nauar. Conf. 90. De sim. Vgol. sup. c. 7. §. 2. atqui ista obligatio restituendi etiam fructus perceptos ante vitium cognitum, non potest nasci aliunde, quā ex eo quòd licet possidens naturaliter illos bonā fide receperit, tamē à parte rei acceperit ex re non sua, & ideo non fecit illos suos: neque

enim aliud fundamentum istius obligationis assignari potest. Signum igitur manifestum, quod collatio ei facta ab initio fuit irrita & nulla.

Tertius effectus ex quo idē probatur, est, quia non obstante ignorantia eius, cui simoniacè prouisum est de beneficio, remanet tamen ipse inhabilis ad idem beneficiū assequendum, ita vt pro illa vice absque dispensatione Pontificis, si fuerit prælatura, aut beneficium curatum, vel absque dispensatione Episcopi, si fuerit beneficium simplex, non possit ei conferri de nouo, vt cōstat ex Cap. penult. De elect. in 6. & Cap. Nobis fuit, De sim: qui effectus iterum satis significat collationem primam multo magis ab initio fuisse nullam. Sunt ista sic cōstituta in pœnam eorū qui simoniacè beneficia alijs procurāt, ac simul in detestationem talis criminis.

Obseruandum tamen, si inimicus tuus dedisset pecunias pro collatione tibi facta, vt sic tibi noceret, nō obligari te eo casu ad beneficium dimittendum. Ita docet D. Tho. q. 100. a. 6. & alij cōmuniter: & patet Capitulo Nobis fuit, iam citato.

Similiter neque si amicus, modò tu quia metuebas ne forsitan aliquid simile fieret, quia noueras collatorem pecuniā affectare, expressè contradixisti, & tamen nō obstante tua contradictione, & te ignorante, pecunia fuerit data: interim tu bonā fide collationem acceptasti post contradictionē prēmiffam & nihil de pecunia data sciēs: tunc enim ex particulari dispositione iuris, Cap. Nobis fuit, iam cit. collatio fuerit valida, vt cōstat cit. Cap. Sicut tuis, De sim. Ita Suarez suprā c. 57. n. 29. vbi dicit illum esse proprium casum Cap. Sicut tuis iam allegati: secus si quis sciat, non obstante sua contradictione, collatorem fuisse pecuniā corruptum aut inductum, & nihilominus hoc sciens collationem acceptat, vt tradit ibidē Suarez, quia tunc in simoniam illam consentire, atque adeo acceptando simul simoniam cōmittere censetur cooperando executioni simoniæ aliorum.

Petes, quid si ille qui cōtradixit, & ignorabat pecuniam datam, recedat à contradictione? Respondetur, si ante collationem sibi factam, quis recedat tunc dicendū, quod collatio sit inualida, sicuti in casu præcedenti: si verò post contradictionē prēmiffam, & beneficiū bona fide acceptatum cum ignorantia simoniæ aliorum postea intelligens simoniam commissam, approbet illam, haud dubiè contrahit culpam simoniæ: non tamen per hoc irritatur, aut redditur nulla collatio antè validè facta, vt docet Suarez sup. 32. argumento Capituli Si quis, De sententia excommunicationis in 6. vnde quod in textu Cap. Sicut tuis additur, nisi postea consenseris, pecuniam soluendo promissam, aut reddendo solutam, significat tantum nouā

culpam simoniæ tunc committi, quæ in tali factio præsumitur, nisi clarè probetur oppositum, vt sentit Nauar. Consil. 10. De sim. Alioquin dicit Suarez, Si quis animo liberali, & ne alius patiatu illud detrimentu, redderet solutum, nõ intendens factum probare, quod talis non foret simoniacus. Quod verò quispiã possit restituere, non approbando tamen factu, declarari potest, quasi à simili, quia parens aliquando reddit pecunias illi, qui mutuo eas dedit filio prodigo quas inutiliter consumpsit, non tamen reddendo approbat mutuam dationem prius factam, nec eam idè gratam habet. Ita sentit Adrianus Quodlibeto 9. q. 3. §. Circa prædicta.

108

Porro quoad effectus illos seu pœnas, quas diximus sequi ad collationem beneficii simoniacè facta, ignorante ipso prouiso, certissimum quod illè sequantur quoq; potiori iure & ratione simoniam commissam sciente prouiso, siue per ipsum siue per alios, prout etiam in anterioribus significauimus: & quidem quod fiat inhabilis ad idem beneficium ad quod habuit simoniacum ingressum, est apud omnes indubitatum. Sed disputatur, Vtrum etiam efficiatur inhabilis ad alia obtinenda? Nauar. Conf. 91. de sim. n. 5. & Conf. 92. etiam n. 5. defendit partem negatiua, & existimat illum ne quidem per Bullam Pij V. reddi ad alia inhabile. Verum Suarez c. 58. n. 10. satis clarè ostendit ex verbis Bullæ, quod secundum rigore illius iuris reddatur quoq; ad alia inhabilis: addit tamen, quia Nauar. dicit illam pœna quoad hunc vsu non esse receptam, quod sibi quoque est verisimile, idcirco illo posito, nõ incurri illam pœnam, quo ad istum effectum ante sententiam declaratoriam: vnde consequenter dicit se existimare posse in praxi seruari tuta conscientia sententiam Nauar. & non esse necessariã dispensationem ad alia beneficia obtinenda.

Alia denique pœna simoniæ beneficalis est, quod simoniacè ingressis ad beneficium quodcumque non proficit regula de trienniali possessione, sicuti neque intrusis, vt habetur in ipsa regula de trienniali possessione: quã de re licet videre Gomez. q. 12. ad prædictã regulam. Sed hic quæritur de legitimè electo aut præsentato, sed simoniacè confirmato vel instituto, vtrum exciderit talis iure acquisito per electionem vel præsentationem? quidam existimant excidere ipso facto, vt Vgolin. tab. 4. cap. 6. & electionem aut præsentationem fieri nullam.

Suarez tamen lib. De sim. cap. 58. n. 7. & Mald. sup. dub. 18. & alij nonnulli, verius putant non excidere ipso facto, & fauet Cap. Si confirmationem in 6. vbi electio dicitur non infirmari, etiamsi confirmatio propter omissam aliquam solemnitatem iuris, vel propter defectum potestatis in eo qui cõfirmavit, fuerit irrita: & concurrat simul ratio, nõ

enim si posterior actus sit irritus, idè etiam prior debet censeri nullus, quando de eo non reperitur expressus Canon, prout de casu proposito non reperitur.

Nihilominus tamen verum est, quod talis sit priuandus omni iure, quod ad beneficium habet iuxta Cap. Insinuatum, De simonia: vbi sic debere fieri generatim constituitur contra omnes qui ad beneficia habent ingressum per simoniam.

Deniq; obseruandum hic est, quod Examinatores Diocœsani, qui ab examinandis pro Ecclesijs parochialibus accipiunt occasione illius examinis aliquid ante vel post, dicantur à Conc. Trid. ff. 24. c. 18. vitium simoniæ incurrere, à qua absolui non possint, nisi dimissis beneficijs quæ quomodolibet etiam antea obtinebant, ac insuper ad alia imposteru reddantur inhabiles. Vide Serol. V. Parochia, §. 2. dub. 11. Farinac. Consil. 75. n. 3. & 48. & Pet. Soar. De relig. lib. 4. De simonia, cap. 59. n. 2.

DVBIVM XXI.

Quas inducat pœnas simonia commissã circa ingressum religionis?

Respondetur: In primis particulares personæ quæ circa religionis ingressum simoniacè agunt, siue dando, siue accipiendo; incurrunt ipso facto censuram excommunicationis: conuentus autem ipse, si in eo simoniam committat, incurrit suspensionem, scilicet ab officio Capitulari ad iurisdictionem vel administrationem pertinente. Vtrumque constituitur Extrauagante Sanè ne in vinea Domini, inter cõmunes de simonia. Deinde qui simoniacũ habuerunt ingressum, priuantur loco suo, & ad solitudinem vel ad arctius monasterium relegantur, Cap. Quoniam, De simonia, vbi dicitur, quod simoniacè recipientes, & receptæ, siue sit subdita, siue prælata, sine specie restitutionis de suo monasterio sint expellendæ ad locum arctioris regulæ: quod & habetur Capitulo De regularibus, De simonia.

De illis verò qui ignorantè, vel antè synodale statutum, Cap. Quoniam, idem commiserunt, dicitur, quod collocandi sint in alijs monasterijs eiusdem ordinis, vel si locus propter multitudinem non reperitur, ne damnabiliter in sæculo euagetur, quod possint in iisdem monasterijs dispensatiuè de nouo recipi, mutatis prioribus locis & inferioribus assignatis.

Vbi circa illa verba, Ne damnabiliter in sæculo euagetur, benè obseruat Panorm. & cum illo Mald. dub. 18. quod simonia non impediatur monachatum & validitatem professionis, quemadmodum impedit, & nullam facit collationem beneficij. Inten-

110 Interim tamen qui simoniacè ad monasterium est ingressus, non acquirit ius præbendæ seu portionis regularis, neque vocis actiuz aut passiuæ, vt notat Nauarr. Commentario 4. De regularibus: non enim in monasterio illo acquirit ius loci: poterit tamen sic receptus, vt quidam notant, manere in monasterio, & gaudere sua sustentatione, donec per superiorem compellatur aliud ingredi, quia cum per professionem obligetur ad onera & officia ordinis ea quæ cum alijs hic subeat, nimis videretur inhumanum obligare eum, vt seipsum teneatur commoditate sustentationis priuare: dignus enim est operarius cibo suo.

Denique simoniaci; tum circa ordines aut beneficia, tum circa religionis ingressum incurrunt perpetuam infamiam, quod de duobus prioribus expressè declaratur Capitulo Sanè, causa 15. quæst. 3. & Cap. vlt. causa 1. quæst. 3. Gloss. in Cap. Ex diligenti, De simonia: V. Infamia, ibidem Panorm. Angel. V. Simon. 6. n. 8. Mald. dub. 18. & alij. Notat autem rectè Suarez. cap. 56. n. 21. ex allegatis Capitulis secundum communem Doctorum sententiam non incurrere hanc infamiam Canonicam ipso facto, sed per solam Iudicis condemnationem: vnde non inducit irregularitatem, nisi post condemnationem. Item possunt simoniaci aculari à quocumque, à fernis & quibuscumque criminosis, etiam à meretrice, vt expressè habetur Capitulo Tanta, De simonia.

D V B I V M X X I I.

Vtrum quauis simonia culpa circa ordines aut beneficia, vel circa religionis ingressum commissã inducat respectiue pœnas explicatas, & quando?

111 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Peccatum simoniæ solâ internâ voluntate commissum absque omni opere externo interueniente aut accedente non inducit pœnas præfatâs. Est communis Doctorum, & certa, qui etiam ordinariè tenent Ecclesiam non posse legè ferre in actus merè internos.

Similiter neque eas inducit simonia illa quæ vocatur mentalis, quia scilicet quis affectu simoniaco, nullatenus tamè foris pro duto, exercet opus aliquod externum capax simoniæ, sed illam ex se non includens, imò quod in se alioquin potest esse opus bonum aut indifferens. Ita quoq; DD. cõmuniter: & colligi potest ex Cap. Cogitationis, De penitentia, dist. 1. & ex Cap. finali, De simonia, quod manifestè loquitur, non tantum de interno peccato simoniæ, sed etiam de mentali

simonia, vt eam hic & sup. dub. 3. distinxi-
mus à peccato merè interno simoniæ.

Ratio reddi potest, quia hæc simonia quocumque est quodammodo interna, cum affectus ille nullo signo prodatur, & ipsum externū opus, talem affectum non importet aut declaret, vt potè quod propter suam indifferētiam alijs diuersis intentionibus fieri possit.

D I C O Secundò: Simonia purè conuen-
tionalis non inducit quoque ipso facto pœnas iuris, imò neq; cõventionalis mixta illa, vbi pretium est datū, sed res spirituales nondum est tradita. Excipiendo tamen eam quæ vocatur confidentiæ, de qua mox dicemus.

112 Prior pars de simonia purè cõventionali, est communis sententia Theologorum & Iuristarum, inquit Suarez c. 55. n. 12. quam ibidem late probat contra Gloss. in Cap. Tu nos, V. Culpabiles & Tornæd. ibidem: quia iura punientia simoniam non vtuntur verbis significantibus conuentiones simoniacas solas, sed dationes aut receptiones ex talibus conuentionibus procedentes. Declaratur ex Extrauag. Cum detestabile, vbi simonia in Ordine quæ punitur exprimitur hoc modo, Qui simoniacè ordinati fuerint &c. quauis autè quis ante cõuenerit de temporali dando vt ordinetur, tamen necdum est de numero illorum, qui simoniacè ordinati fuerint: de illâ quæ cõmittitur in beneficijs, & punitur, dicitur per electionem, postulationem, confirmationem &c. & infra, qui quomodolibet dando, vel recipiendo simoniam commiserint: & similiter in Extrauag. 1. circa ingressum Religionis, prius prohibentur actiones exigendi vel petendi aliquid pro ingressu, & subditur: Sed eas potius cum omni pietate recipiat, & postea sequitur: Qui secùsegerit &c. donec igitur fit receptio non gratuita, nõ fit completus actus contra legem illã, vt pœnæ de facto incurratur. Similiter loquuntur Canones, causa. 1. q. 1. Cap. Presbyter: Cap. Si per pecuniam Ecclesiam obtinuerit: Can. Quisquis per pecuniam ordinatur &c. & Can. Quos consliterit, & alij plures eadè qu. & in seqq. decretis: & sic quoque in decretalibus, Capitula loquuntur quæ pœnas imponunt, vt Cap. Non satis, Cap. Insinuatum, ergò &c.

Notandū tamen est, quod Iudex Ecclesiasticus punire possit conuentionem simoniacã, siue simoniam conuentionalem purã, si publica sit, vel ad eum deferatur & probetur, etiã antequã executioni demandetur, iuxta Cap. 1. De officio ordinarij, quia est graue delictum, & contrarium bonis moribus Ecclesiæ: non poterit tamen imponere pœnas ordinarias simoniacorū, sed alias arbitrarias.

Posteriorem partem docent Caiet. V. Simonia, Soto lib. 9. quæst. 8. art. 5. Toletus lib. 5. cap. 43. Pet. Nauarra lib. 2. cap. 2. nu. 428. Nauarrus cap. 23. nu. 104. & ad Ca-

pitulum Finale de simonia, Suarez sup. nu. 16. & cap. 56. nu. 23. qui addit, in hoc non esse controuersiam. Ratio est, cum quia ista simonia solet quoque censerī simpliciter conentionalis: quod Canones qui pœnas imponūt, requirāt semper traditionē rei spiritualis pro pecunia, yt ex allegatis constat.

Dixi, neque mixta conentionalis illa ubi pretium est datum, sed res spiritualis non est tradita: quia quod ad alterā attinet, ubi res spiritualis est tradita, quamuis pretiū non sit numeratum, maior est disputatio: nam hæc inducit ex multorū opinione pœnas iuris, ita enim sentiunt Caiet. Soto. P. Nauar. & Toletus locis iam citatis: & Suarez c. 56. n. 26. Nihilominus è contrā tenent generaliter etiam de hac mixta, quod pœnasiuris non inducat Nauarrus locis allegatis, Gomezus in Regul. Cancell. de triennali possess. & Cassiodorus in decision. 5. De constit. quos idem citat, Couarr. in Clementinam Si furiosus, parte 1. §. 1. nu. 7. & parte 2. §. 3. nu. 4. Mald. tract. 9. cap. 3. dub. 18. & plerique recentiores, vt etiam Toletus indicat: atque ita obseruat stylus Curie Romanæ, vt refert Nauarrus, quamuis Toletus oppositum significet.

Probari autem potest eadem ratione quā Caiet. & alij conentionalem puram & eam mixtam ubi tantum est pretium datum, eximunt à pœnis iuris, quamuis secundum rigorem verborum, Canones videantur etiā illas inuoluere, quia scilicet pœnæ grauiores, & præsertim quæ ipso facto incurruntur, sunt restringendæ, ac proindè quæ constituuntur in illos ipso facto incurrendæ, qui spiritualia emunt aut vendunt, limitandæ merito sunt ad emptionem & venditionem completam quāuis ad horum contractuum substantiam præcisè consideratam videatur sufficere conuentio de mercede & pretio. Ratio est, quia lex puniens actum aliquem, potest bonâ ratione censerī tantum punire actum omnino completum, nisi expressè contrarium dicat: atqui sicuti emptio aut venditio non est omnino completa quando merces non sunt traditæ, vt ponit Caiet. cum alijs, ita quoque, non est omnino completa quando pretium non est numeratum: ergò pari ratione, quā mixta vna dicitur non inducere pœnasiuris, admitendum est, alteram quoque non inducere.

Confirmatur, quia Pontifex in Extrauagante Cum deestabile supra allegata non magis complectitur casum simoniæ conentionalis mixtæ quo tradita est res spiritualis, quam alterum quo è contrā pretium est solutum & res spiritualis nondum tradita, quin potius possit videri magis agere de casu posteriori; quia pœnæ ibi statuuntur in eos qui dando vel accipiendo pretium in ordine vel beneficijs simoniam commise-

rint: ergò quandoquidem omnium pœnè sententiâ, eximitur vna à pœnis illis propter actus imperfectionem, ita & altera simonia videtur eximenda.

Obijcitur: collatio, v. g. beneficij facta post conentionalem simoniam ante pretium traditum, vel est ab initio rata aut irrita, neque enim eiusmodi collationes solent hæere suspensæ, si rata, quomodo igitur eiusmodi beneficiarij dicuntur ab initio collationis fuisse excommunicati, casu quo postea fuerit numeratum pretium; si autem dicatur fuisse irrita: ergò iam talis simonia mixta, nō potest dici exempta à pœnis iuris.

Respondetur, verè tunc demum esse irritam quando succedit pretij solutio, sed fictione iuris si succedat pretij solutio, censerī ab initio irritam, idque in grauiorem pœnam delicti, vnde Nauar. cap. 23. nu. 104. & in Commentario Capituli finalis, De simonia, non male dixit collationem simoniacam factam ante pretium solutum, nec validam, nec inuolidam esse, sed pendentem ex futuro euentu, quem multi recentiores sequuntur: & idè locis cit. probabiliter addit, & alij cum ipso ad Cap. fin. quòd si Sacerdos illo intermedio tempore sacrum celebrasset, non idcirco cum futurum irregularem tanquam qui celebrauerit in vera suspensione, eamque violauerit, quia à parte rei in excommunicationem nondum incidit, sed incidit demum quando pretium numerauit, non violatur autem censura antequam subsistat. Pari ratione in conscientia non tenetur relinquere beneficium quod sub promissione dandæ pecuniæ accepit, quamdiu nondum pecuniam numerauit, nec etiam restituere fructus si quos ante percepit. Ita consequenter dicendum esse iuxta sententiam Nauarri docet Suarez cap. 57. n. 55. postquam tamen soluisset promissam pecuniam, tenebitur in conscientia dimittere beneficium etiam ante omnem sententiam condemnatoriam, vt dicunt omnes, quia tunc commissa est completa simonia realis: causat tamen ista retrotractio alios effectus, vt si interim tali simoniaco aliud beneficium fuerit collatū, quod collatio censeatur irrita quasi excommunicato & inhabili facta: similiter quod tum etiam teneretur, restituere fructus ante perceptos.

Ratio diuersitatis reddi potest, quia plus requiritur vt alicui nouum malum insignatur, quàm vt à nouo lucro captando dumtaxat impediatur, vt colligitur ex l. Iuris ignorantia, & aliquot sequentibus D. De iuris & facti ignorantia, quæ dicitur ibi excusare diuersis in casibus ad vitandam pœnam, non ad captandum lucrum; irregularitas autem illa pertineret ad nouum malum; acquisitio autem beneficij ad lucrum captandum.

Hinc

Hinc & collatio beneficij facta excommunicato, ignorantiam suam excommunicationem est inualida, vt tradit Glossa ad Capitulum Apostolicæ, de Clerico excommunicato, & Couar in Capitulum Alma, parte 1. §. 7. nu. 3. & alij supra citati: sic tamen celebrando non efficitur irregularis.

Imò Hensiquez De excommunicatione, cap. 19. Lessius cap. 35. dub. 27. & Mald. cap. 3. dub. 18. existimant prædictam retroactionem non operari aliquem effectum, qui teneat in foro conscientie, sed tantum in foro externo, quare sentiunt non teneri eum ad restitutionem fructuum perceptorum ante pretium, similiter neque ad dimittenda beneficia, quæ intermedio tempore legitime acquisiuit, in quam opinionem etiam inclinat Suarez cap. 57. nu. 56. præsupposito quod ab initio collatio non fuerit irrita & nulla, prout Nauar. & alij docent. Verùm oppositum magis videtur habere communis sensus Doctorum, magisque conforme est stylo Curie, & seruit Canonum robori & fini, & Ecclesiasticæ disciplinæ.

114 D I C O Tertio: Simonia realis circa ordines, beneficia, aut circa ingressum religionis, quæ scilicet post conuentionem explicitam aut implicitam est vtrimque completa in totum, aut saltè vtrimque ex aliqua parte, inducit respectiue pœnas iuris supra mentionatas, & singulis ex illis respectiue constitutas. Est communis DD. sententia.

Dico in totum vel pro parte, satis enim est ad pœnas incurrendas, quòd res spiritualis super qua est conuentum pro aliqua parte sit tradita, & pretium similiter pro aliqua parte sit numeratum, etiamsi nõ vtrimque in totum sint omnia tradita de quibus conuentum est, vt docet Nauarrus sup. c. 23. n. 105. & alij.

Probatur autem conclusio, quia Pontifices & Canones supra allegati, constituunt pœnas præfatas ipso facto incurrendas ab illis qui dando vel recipiendo simoniacè ordines, beneficia aut ingressum ad monasterium consequuntur, aut respectiue conferunt vel in eis cooperantur: ergò tunc saltem censeri debent pœnæ illæ incurri quando eò ventum est quod actualiter & realiter hinc inde partes simoniam complent, sic vt vnus coeperit pretium soluere, & alter rem spiritualement pro pretio tradere, neque enim magis angustè possunt leges illæ intelligi.

115 D I C O Quarto: Simonia conuentionalis quæ est confidentiæ, vt loquuntur DD. quando ex vna parte est realiter completa, puta quando beneficium est collatum aut alteri resignatum in confidentiam, prout hoc sup. dub. 17. explicuimus. Inducit quoque indubitatè ipso facto varias pœnas iuris etiam antequam is qui beneficium in con-

fidenciam accipit, illud resignet in tertium, vel in collatorem.

Est communis omnium doctrina, & satis constat ex Bullis Pii IV. & Pij V. contra hoc genus simoniæ editis, quæ habentur in 7. decretalium Petri Matthæi. Prior incipit: Omnes & singulas: posterior autem frequentibus inprimis.

Itaque tales simoniaci si Cardinales aut Episcopi aut Prælati fuerint, incurrunt pœnam interdicti ab ingressu Ecclesiæ; alij autem non Prælati incurrunt ipso iure excommunicationem Papalem siue Pontifici reseruatum.

Recepta autem sic beneficia ab initio vacant ipso iure, & reseruantur collationi Pontificis: fructus autem si qui cesserint, reseruantur Cameræ Apostolicæ, sic vt in vtroque foro restitui debeant tum ab ipsis simoniacis, tum ab illorum hæredibus, si isti restituere neglexerint.

Præterea incurrunt priuationem reliquorum beneficiorum quæ prius obtinuerunt, ac etiam pensionum.

Circa hanc verò pœnam notat Suarez 116 lib. De sim. cap. 43. n. 13. quod non censetur sic ipso facto incurri, vt quis teneatur seipsū spoliare beneficijs prius legitime obtentis, donec condemnatur saltem per sententiam declaratoriam criminis, quia iuxta regulam generalem & communiter receptam, quando iura in pœnam priuant aliquem resua, non obligatur ad executionem, ante sententiam, quia sic Epikia solent iura explicari in fauorem humanæ infirmitatis. Secus, inprimis est de beneficijs per simoniam obtentis, quia ex quo sunt nulliter obtenta, & sic nõ sint eius qui obtinuit, hanc obligatur in conscientia statim illa dimittere ante omnem sententiam, vel monitionem, vt ex ante dictis satis constat. Deinde aliter se res habet quoque quoad pœnas censurarum, quia istæ statim incipiunt habere effectum suum: nam licet (inquit Suarez) fortasse idem sit verbum legis, vt puta, ipso iure aut ipso facto, tamen accommodatur pœnæ secundum capacitatem.

Denique inhabilitatem incurrit, tum ad illud, tum ad quæuis alia: constat hoc ex Bullis allegatis.

Dixi, quando vna ex parte est completa, quia si tantum contractus esset initus de conferendo beneficio aut de præsentando ad illud cum onere quod is cui fiet collatio, vel cui præsentatio dabitur, postea illud resignabit alteri, & præsentatio nondum sit data, non efficiuntur contrahentes prædictis pœnis obnoxij, vt indicat Nauarrus libro 5. Consilio 10. de simonia, & docet Suarez cap. 43. nu. 14. quod ex ipsis Pontificum verbis satis potest intelligi, vt potè qui loquuntur de illis, qui resignauerint vel con-

tulerint beneficia in confidentiam, non autem de illis qui tantum fecerint contractum de taliter resignando aut conferendo.

DVBIVM XXIII.

Vtrum simoniacè acquisita debeant restitui aut dimitti?

117 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Qui ab aliquo accipit pretium pro re spirituali quam ex iustitia tenebatur illi gratis conferre aut ministrare, is iure naturali & diuino obligatur ad illius pretij restitutionem. Est doctrina communis, & per se clara, quia ille exigendo pretium non tantum contra virtutem religionis, cui simonia aduersatur, peccauit, sed etiam iustitiam commutatiuam violauit, vti per se constat.

Hinc Episcopi & Parochi quibus assignata est congrua sustentatio, tenentur ad restitutionem si pro Sacramentorum administratione mercedem aliquam contra Ecclesie consuetudinem, exigant & accipiant.

Neque videntur hi alio iure positivo seu Canonum aliàs peculiariter ad restitutionem constringi aut obligari.

Similiter Prelati Ecclesie qui vendunt beneficia aut officia spiritualia, quorum non sunt domini, sed dispensatores: quia qui vendit rem non suam contra voluntatem domini, iure diuino & naturali obligatur ad restitutionem. Sicuti œconomus qui habet certa bona domini sui gratis dispensanda indigentibus, teneretur ad restitutionem si pro illis acciperet pretium, similiter si haberet potestatem dandi gratis aliqua officia inferiora ad seruitium domini, peccaret contra iustitiam & teneretur ad restitutionem si pretium pro istis acciperet. Ita Suarez cap. 59. n. 13. & cap. 60. nu. 3. addit pecuniam acceptam pro venditione beneficij esse restituendam ante omnem sententiam.

Quæret aliquis, Quid si Sacerdos non Parochus, aut Episcopus non proprius acciperit pretium pro Sacramentis aut sacramentalibus ab eo cui non tenebatur ex officio administrare, vtrum talis ad pretij restitutionem obligabitur?

Respondetur affirmatiuè, quatenus accipit pro spirituali vti tali, quia tamen ex officio non teneatur huic administrare, tamen ius non habet pro administratione spiritualium exigendi pretium aliquod, & ideo quia sine iure pretium extorquet, hinc naturaliter ad restitutionem obligatur: hoc enim omnibus Ecclesie ministris est commune, quod pro altaris deseruitura, tantum iure possint ex altari viuere, siue illa exigere, & accipere quæ requiruntur ad ipsorum

sustentationem: & tanquam talia accipere.

Dixi, quatenus accipit pro spirituali vti tali: quia non improbabiler existimat Suarez sup. nu. 15. quod si quis venderet siue de pretio conueniret, & acciperet pro cuiusmodi actione, non amplius quàm materialis eius labor valeret abstractus à spiritualitate, & consideratus ac si esset merum corporale seruitium, quod talis ad restitutionem illius pretij non teneretur, quamuis illa venditio simpliciter esset simoniaca: quia in facto interuenit æqualiter actionem illam materialiter spectatam, & inter pretium quod pro illa datum est. Nam licet actio illa etiam materialiter non possit vendi propter spiritualitatem adiunctam, tamen retinet suam materialitatem, ipsaque non amittit quoque suam æstimationem, quamuis actio illa non possit simpliciter in æstimationem venire, non quod fieret iniustitia, sed quia peccaretur contra Religionem.

DICO Secundò: Qui simoniacè beneficium est consequutus, tenetur illud dimittere iure saltè positivo Ecclesiastico. Similiter qui ad monasterium habuit simonicum ingressum, compellitur ab eo egredi, & qui simoniacè consequutus est ordines, etiam quodammodo debet illos dimittere, quatenus de iure suspenditur ab eorum exercitio. Constant hæc ex dictis sup. dub. 19. 26. & 21. ex quibus etiam plenius poterunt omnia illa intelligi.

DICO Tertio: Qui pretium acceperunt pro beneficio quod in alterum resignarunt, vel alteri contulerunt, aut pro ingressu religionis, tenentur similiter ad pretij restitutionem.

De pretio accepto pro beneficijs, colligitur ex Capitulo De hoc autem, de simonia, vbi Pontifex scribit Archiepiscopo Toletano, quod debeat etiam Regem & Principes inducere, vt si quæ receperint ab Episcopo Exoniensi vt eius electioni præstarent assensum, ea sine diminutione restituant Ecclesie Exoniensi, cum illa sine graui suæ salutis periculo retinere non possint, item ex Capitulo Audiuius, eodem titulo, V. Episcopi qui referebantur, non permittere institui novos Rectores in Ecclesijs, quarum Rectores decesserant, donec illis certa pecuniæ summa persolueretur, iubentur exacta restituere duplicata. Similiter Capitulo Si quis dator, causa 1. quæst. 3. dicuntur illi qui beneficia vendiderint rationis vigore, cogi restituere quod iniuste receperunt.

Quod autem restitui debeat, quod pro ingressu religionis fuerit acceptum, patet ex Capitulo Veniens ad nos, De simonia, vbi Abbas & Fratres iubentur restituere 30. solidos quos acceperant, vt quendam ad habitum Religionis admitterent. Idem constat ex citato Capitulo Audiuius, eodem titulo.

Et qui-

Et quidem inter omnes Doctores satis conuenit, quod predictæ restitutiones debent fieri. Sed inter eos controuertitur tam de pretio accepto, quàm de beneficijs acquisitis, vtrum iure etiam naturali & diuino hæc debeant dimitti, & istud restitui, an iure Ecclesiastico tantum?

119 Priorem partem tenent Adrianus Quodlibeto 9. art. 3. Caiet. quæst. 100. art. 6. & videtur ibidem fauere D. Thomas: Dom. Soto lib. 9. De iure & iustitia, quæst. 8. art. 1. Ioannes Medina Codice de usurarum restitutione, quæst. 4. §. idè videtur, cum alijs nonnullis.

Alteram verò partem docent Nauarrus cap. 23. num. 103. & 104. Toletus lib. 5. cap. 93. Victoria. 2. parte Relectionis, de simonia, n. 4. Couar. ad regulam Peccatum, parte 2. §. 8. Siluest. de simonia, quæst. 20. & alij plures.

In quâ difficultate, hoc imprimis dicendum videtur, quod vitium simoniæ per se præcisè non inducat necessitatem restitutionis, quia non aduersatur iustitiæ propriè loquendo, sed religioni: oritur autem obligatio restitutionis tantum ex violatâ, aut violandâ alioquin iustitiâ.

Neque ad pretij restituendi obligationem inducendam satis est, quod res spiritualis quæ venditur, dicatur non esse pretio æstimabilis, quia hoc non dicitur quasi nullius sit valoris, sed quia sublimioris valoris est, ita vt propter suam excellentiam superet omne temporale pretium, neque absque eius vilipendio possit quasi æquiparari eiusmodi pretio.

Vnde, quia eminenter continet valorem pretij, hinc non oritur inæqualitas iustitiæ, ex eo præcisè, quod pretium recipiatur pro re tali, quemadmodum licet fama & vita hominis liberi dicantur non æstimabilia pretio, tamen quando pretio compensantur, non nascitur iniustitia.

Hinc consequenter dicendum videtur, quod qui beneficium possidebat, & illud pro pecunia resignauit, non teneatur iure naturali ad pretij restitutionem: non enim in eo apparet læsio iustitiæ, cum & titulus sit supra pretium & ius ad fructus nudè spectatum sit pretio æstimabile, & vtrumque ad ipsum resignantem pertinebat. Ad quod accedit quod patitur ex resignatione temporale incommodum, cuius compensationem etiam ex contractu exigere, non repugnat naturaliter iustitiæ.

Idem videtur dicendum de Abbate & conuentu: quando pro pretio dant alicui habitum, & ius monasterij, quatenus saltem penes illos est dominium bonorum monasterij, quorum faciunt cum participem quem ita recipiunt.

Quod verò attinet ad collatores bene-

ficiorum satis apparet probabile, quod illi iure naturali & diuino teneantur ad restitutionem pretij, si aliquod pro beneficijs acceperint, sicuti etiam iam paulò ante diximus. Quia non sunt domini beneficiorum, neque quasi domini, sed tantum dispensatores, vt ea conferendo idoneis personis, prouideant bene Ecclesijs de bonis & dignis ministris, & ordinariè satis amplam habeant sustentationem ratione muneris Ecclesiastici cui collationes sunt annexæ, sic vt non appareat hic iustus aliquis titulus, quo possint exigere, & accipere aliquid pro beneficijs quæ conferunt.

120 Quod denique attinet ad ipsa beneficia simoniacè acquisita, non videntur illa ex iure naturali debere dimitti, quia abstrahendo à iure Ecclesiastico, apparent etiam illæ collationes omni ex parte validæ: nam in collatore fuit potestas, & voluntas conferendi beneficium, v.g. Petro si tantum pecuniæ dederit, & Petrus est capax quantum est de iure naturali ac habuit voluntatem acceptandi: ergò verè acquisiuit dominium, aut quasi dominium ipsius beneficij, & proindè iure naturali non obligabitur illud à se abdicare.

Neque refert quod intercesserit modus aliquis conferendi iure diuino prohibitus, quod scilicet non gratis sit collatum, quia propter illius neglectum, non apparet collatio irrita: quemadmodum si dominus aliquis dispensatori suo committeret bona distribuenda gratis in personas dignas, non idè foret irrita donatio alicui facta, quia dispensator exegisset munus aut pretium aliquod, quodque hic per soluisset, modò alioquin qualitates haberet debitas & conuenientes: licet ipse talis oconomus obligaretur ad restitutionem pretij quod accepisset, sicuti iam antè diximus, quia quasi vendidisset rem non suam, quam ex voluntate domini, debebat gratis dare.

DVBIVM XXIV.

Cui fieri debeat restitutio pretij simoniacè accepti.

121 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Si quis pretium acceperit pro beneficio, vel alia re spirituali conferendâ, vel administrandâ, & tamen non contulit ei vel non administravit, tenetur iure nature illud restituere ei à quo accepit. Ita docent Caiet. V. Simonia, Soto lib. 9. q. 8. art. 1. à Victoria relectione, De simonia, parte 2. & plerique alij recentiores. Colligitur ex Capitulo Dilectus, De simonia, vbi Archidiaconus iubetur restituere pretiū illi à quo acceperat, propter pollicitationem simoniacam, quam non.

non fuerat exequutus, Couar. tamen ad Regulam Peccatum, parte 2. §. 2. nu. 7. putat esse erogandum in pios vsus, sed argumenta eius non videntur amplius ostendere quàm quod qui dedit non haberet actionem repetendi in foro externo.

122 **D I C O** Secundò: Si beneficium vel res spiritualis sit quoque tradita, sic vt vtrimque completa sit simonia, tunc pretium est restituendum Ecclesie, si quæ ex illa simonia sit passa dispendium, aut erogandum in pios vsus alios etiam ante sententiam Iudicis. Colligitur ex Diuo Thoma supra q. 32. art. 7. vbi docet pretium simoniacum non esse restituendum danti, sed erogandum in elemosinas, quod & habet q. 62. art. 5. ad 2. Syl. Verbo Simonia quæst. 2. Caier. V. Simonia, à Victoria, parte 2. Relect. De Simonia num. 6. Nauarr. cap. 17. num. 36. Conarr. sup. & alij communiter contra Soto sup. 7. quæst. 8. art. 1. quoad posteriorem partem, qui putat pretium ante sententiam Iudicis esse restituendum danti, sed post sententiam illi cui Iudex adiudicauerit, sed aliorum opinio probabilior est, & Canonibus conformior: nam Capitulo De hoc autem, de simonia monetur Archiepiscopus, vt inducat Regem & Principes ad restituenda Ecclesie Exoniensi ea quæ simoniacè forsitan receperant, similiter Capitulo Audiuimus eodem titulo, iubet Pontifex duplicata restitui quæ simoniacè erant accepta: idque in utilitatem (addit) aliorum in quorum fuerint soluta dispendium.

Ratio reddi potest, quia quando Ecclesia venditorem rei sacræ facit incapacem pretij seu dominij eius, & mandat vt resti-

tuat, non intendit villo modo per hoc subleuare emptorem qui beneficium est consecutus, aut illi prodesse, quod fieret tamè si ante sententiam oporteret illi restituere, quare id dicendum non est.

Neque refert, quod forsitan apud emptorem qui pecuniam dedit, remanserit dominium, vt Soto præterdit, quia hoc ipso quo venditor illam in pias causas iuxta Ecclesie constitutionem erogat, censetur illo iure per Ecclesiam priuari iustis ex causis, vt constat.

Suarez tamen cap. 68. nu. 8. negat ius siue dominium pretij manere penes emptorem, quia dans voluntatem habuit & habere debuit abdicandi à se dominium illius ex vi contractus, & transferendi illud in alium: Ecclesia autem licet impediuerit dominij consecutionem in recipiente, non tamen restitit abdicationi alterius: sed potius acceptauit illam in pœnam eius, & applicauit ius illius, Ecclesie quæ est passa detrimentum siue Ecclesie in qua est beneficium circa quod simonia est commissa, vt sumitur ex D. Thoma, quæst. 100. art. 6. ad 3. & approbat Suarez sup. & alij communiter.

123 **D I C O** Tertio: Fructus percepti ex beneficio simoniacè acquisito, sunt restituendi etiam ante sententiam Iudicis, vt potè ex re non sua percepti malâ fide, vt supra latius ostendimus. Debent autem restitui vel ærario cameræ Apostolicæ, vnde super illis cum Pontifice potest fieri compositio, vel debet restitui Ecclesie aut conuerti in pios vsus, vt docet D. Thom. quæstione centesima, articulo 6. ad 4.

TRACTATUS VIII. DE RELIGIONE.

1 **P**ostquam egit D. Thom. de ijs quæ ad iustitiam propriè & specialiter dictam pertinent, pergit tractare de quibusdam virtutibus iustitiæ annexis, quas vocat eius partes potentiales, & tales quæst. 80. enumerat octo, scilicet, Religionem, Pietatem, Observantiam, Veritatem, Gratiam, Vindicationem, Liberalitatem, & Amicitiam, seu affabilitatem.

Docet autem eas iustitiæ annexas, quia illæ virtutes dicuntur alicui principali adiungi seu annecti, quæ cū principali in aliquo conueniunt, & tamen ex altera parte deficiunt in aliquo ab eâ, siue à perfectâ eius ratione: Enumeratae autem quandam habent cum iustitia communicationem, quatenus scilicet omnes illæ suo modo sunt ad alterum: Religio enim est ad Deum, pietas ad parentes, & sanguine iunctos, obseruantia ad illos qui virtute sunt præstantes, veritas ad alterum esse dicitur, quatenus hæc præstat, vt quis in verbis & factis se erga proximum exhibeat talem, qualis intus est: gratia autem & vindicatio sunt ad alterum, quatenus recompensant alicui

allicui secundum ea quæ fecit, siue in bonis, siue in malis: Similiter quoque liberalitas & affabilitas circa alios exerceri solent.

Non obtinent tamen perfectam iustitiæ rationem, nam tres priores ab illâ deficient, quia non ponunt perfectam æqualitatem inter rationem debiti & eius præstationem seu solutionem, quia Deo, parentibus, & virtuti non exhibetur tantum, quantum merentur, aut eis debetur, vt D. Thom. citato loco ostendit: reliquæ autem quinque deficient, quia non supponunt strictam iuris obligationem erga eos ad quos dicunt ordinem, sed obligatio reddendi nascitur ex generali dictamine rationis, quæ dicat actus illos de necessitate, aut saltem de conuenienti circa eos esse exercendos: v. g. non obligor stricto iure iustitiæ, huic homini vt in dictis & factis me illi exhibeã talem qualis sum, quod est officium veritatis, sed obligor per præceptum quo prohibeor mentiri aut falsum simulare, & sic de cæteris.

C A P V T P R I M V M.

DVBIVM PRIMVM.

Quid sit Religio?

RELIGIONIS rationem inuestigat D. Tho. quæst. 81. per quinque potissimum articulos: explicat autem art. 1. ante omnia diuersas huius nominis Ethymologicas rationes.

Primo itaque refert religionem secundum quosdam deriuari à relegendo, eò quod illa quæ ad Dei cultum pertinent animo sint sepe reuoluenda & quasi relegenda: iuxta illud Prouer. cap. 3. *In omnibus vijs suis cogita illum*, scilicet Deum, & pro hac explicatione citat Isidorum libro 16. Ethymologicarum cap. 17. qui eam ex Cicerone libro 2. de natura Deorum accepit.

Iuxta alios verò dicit nomen Religionis deriuatum à reeligendo, quia per Religionem, Deum reeligimus quem per peccatum abiicimus; quam nominis rationem indicat D. Aug. libro 10. de ciuitate cap. 4.

Secundum alios denique deriuatur à religando, quia scilicet nos Deo alliget & astringat. Ita exponit Lactantius libro 4. diuinarum Institutionum, cap. 28. & D. Hieronymus in caput 9. Amos, & consonat quod D. Tho. allegat ex D. Augustino, De vera religione, religet nos religio vni omnipotenti Deo: & hæc nominis deriuatio videtur pluribus placere.

Ex omnibus autem concludit D. Tho. art. 1. religionem dicere ordinem ad alterum, scilicet Deum, siue interim inquit, religio dicatur à frequenti relectione eorum quæ Dei sunt, siue ab iteratâ electione eius, siue à religatione: Omnes enim istæ ethymologicæ rationes important propriè ordinem ad Deum vt per se patet.

Definit itaque religionem D. Aug. libro 83. qq. quæst. 31. ex Cicerone, quod ea

sit virtus quæ superioris cuiusdam naturæ quam diuinam vocant; cultum cæremoniæ, que adfert.

Planius autem definitur à Scholasticis, quod sit virtus quæ debitum cultum Deo tanquam primo principio creationis & gubernationis omnis creaturæ exhibet: siue quæ voluntatem ad cultum illum Deo exhibendum inclinat. Potest colligi ex illis quæ D. Tho. quinque articulis primis quæstionis citatæ disputat & resoluit, & ex dicendis magis constabit.

Loco generis ponitur virtus, quia religio benè subiectum suum in ordine ad operandum disponit; & opus eius in quantum ab illa procedit, est bonum & laudabile: in quibus virtutis ratio consistit. Declaratur, quia bonum & laude dignum est Deum colere, ad quam operationem religio hominem disponit: vnde Suarez tom. 1. lib. 3. De Religione, dicit certum esse quod essentialiter sit virtus, & docet D. Tho. quæst. 81. art. 2. quem alij sequuntur: reliqua per modum differentie in descriptione Religionis adijciuntur.

Dicitur autem quæ cultum exhibet, id est, quæ inclinat habentem ad exhibendum cultum: vbi cultus idem est quod honor cum quadam nostri submissione exhibitus: addo cum quadam nostri submissione, quia id cultus siue colere amplius includit, quã honorare: vnde licet Deus dicatur quoque honorare Sanctos suos, iuxta illud Christi Ioannis cap. 12. *Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater meus*, non tamen dicitur eos colere, quia nullo modo se illis submittit.

Additur Deo debitus, quia cum Deus infinitus, sit excellentiæ secundum omne genus perfectionis, & eã ratione sit primum principium à quo res omnes creatæ habent esse, moueri, viuere, intelligere respectiue, atque ad eò principium omnis boni quod in eis est, siue naturale sit, siue supernaturale, hinc in primis ipse peculiari honore præ omnibus

omnibus creaturis dignus est: & inde in creaturâ rationali quæ id apprehendere & considerare valet, nascitur quoddam debitum, vt eximium istum honorem, quo Deus præ omnibus dignus est, illi deferat, & in ipso Deo inde est ius quoddam, eum à creaturâ rationali exigendi.

Quemadmodum enim Principi propter eminentiam principatus sui à quo dependent quodammodo tranquillitas & felix Reipublicæ status, debetur quoddam honorarium tributum, quo subditi eius dignitatem ac beneficentiam, & suam subiectionem profiteantur, ita Deo propter infinitam suam excellentiam à quo omnia nostra dependent bona naturalia & supernaturalia, debetur à nobis, singularis quidam cultus veluti honorarius census, quo hoc ipsum cum profunda nostri submissione contestemur.

In hoc itaque quod dicitur, debitum Deo tanquam primo principio &c. indicatur quare cultus ille Deo à creatura debitus sit: nascitur enim hæc obligatio ex omnimodâ dependentiâ ipsius à Deo. Addunt aliqui, quod infinitæ excellentiæ est, vt significetur, quare talis & tantus cultus debitus sit: verum ipsa ratio primi principij creaturæ omnis, sufficienter importat, & declarat ipsum esse excellentiæ infinitæ.

Hoc interim obseruandum hic est primò, Deum in se ipso dignum esse omni honore quem religio deserit, etiam per considerationem præueniendo ratione actualis principij creaturæ, ac beneficentiam eius, quâ se actu creaturis communicat, earumque curâ habet, easq; gubernat, quia honor ille respicit infinitam excellentiam diuinæ maiestatis, quæ nostro intelligendi modo quasi coalescit ex omnibus diuinis attributis seu perfectionibus eius intrinsicis: cultum tamen seruitutis nostræ quo agnoscamus eum Dominum & nos seruos eius, & sic eum non tantum honoramus, sed & colimus, tunc demû illi exhiberi, quando cõsideratur vt actu principium creationis & gubernationis rerû creaturarum: quod sumitur ex D. Thom. hic quæst. 81. art. 3. ad 2. Vnde Suarez tom. 1. De Relig. lib. 1. cap. 6. docet, Quod Deus non tantum ratione suæ excellentiæ vt in potentiâ, est ad communicandum se per productionem creaturæ, sed vt simul de facto se communicat & actu est principium creaturæ & omnis boni eius, sit fundamentum Religionis: quia per omnes actus religionis protestatur homo & diuinam excellentiam & suam seruitutem.

Obseruandum Secundò: In exercitio religionis posse quatuor actus spectari. 1. est consideratio infinitæ maiestatis diuinæ à qua omnia pendent, quæq; produxit omnia & hominem post lapsum mirabiliter, & mi-

sericorditer reparauit: 2. Actus est consideratio nostræ paruitatis ac vilitatis aut potius nostri nihili, quod nihil à nobis sumus, nihil à nobis habemus præter culpam, sed omnia à Deo. 3. est profunda hominis submissio & inclinatio coram & sub Deo. 4. est eiusdem submissionis exterior protestatio quæ diuersis modis potest fieri, vt verbis, gestu corporis, muneris oblatione, beneficiorum petitione, aut simili ratione. Primus & secundus actus non sunt propriè actus religionis, sed supponuntur tanquam fundamentum aliquod: tertius est actus religionis interior, qui etiam in Angelis reperitur, & includit quodammodo duos actus, vnû voluntatis qui est affectus reuerentiæ & cultus diuini, quo honoraria submissio est voluta, & hic est actus proprius & immediatè elicited à virtute religionis, alterû intellectus quo eadem honoraria inclinatio ac submissio præstatur, & quasi executioni mentaliter mandatur: qualis actus dici potest fuisse illa inclinatio Seraphin apud Isaiam cap. 6. quâ alter ad alterum describitur clamare velando faciem, *Sandus, Sandus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth, plena est omnis terra &c.* Quartus denique actus, videlicet exterior illa submissio est proximè signum internæ submissionis; nam vt ait D. Aug. lib. 10. de Ciuitate cap. 5. Visibile Sacrificium inuisibilis sacrificij est Sacramentum, id est sacrum signum: remotè verò etiam est signum & protestatio diuinæ excellentiæ & nostræ ab ipso dependentiæ.

D V B I V M II.

*Vtrum religio sit virtus
& vna?*

RESPONDEO & DICO Primò: Religio propriè & specialiter dicta, vt eam nunc descripsimus, est virtus vna. Ita docet D. Tho. quæst. 81. art. 3. Sed difficultas mouetur, vtrum sit virtus simplex & vna secundum speciem infimam, an verò tantum vna genere, vel tantum secundum quandam compositionem, & coordinationem plurium in ordine ad vnum. Suarez in 3. partem tomo 4. disputatione 7. Sectione 2. n. 5. Sentit religionem non esse vnum aliquem habitum, neque aliter dici posse vnâ virtutem, nisi intelligendo vnâ genere, aut vnâ solùm per collectionem plurium habituum inter se habentium quandâ affinitatem in ordine ad honorem Dei integrè & ex omni parte seruandum, & debitum cultum ei deferendum. Quemadmodum iuxta multorum sententiam physica aut metaphysica dicitur esse vna scientia.

Verum D. Thom. supra, asserit simpliciter esse

ter esse vnā virtutem: & probat, quia vnum habet obiectum formale, quod est cultus debitus Deo, vt principio primo creationis & gubernationis rerum creatarū, iuxta illud Malachiae cap. 1. *Si ego Pater vester, vbi honor meum*: patris enim (inquit D. Th.) est producere & gubernare. Neque refert quod in Deo sint diuersae rationes attributorū, quia etiam hae, inquit D. Th. concurrunt ad rationem primi principij: Deus enim producit omnia, & omnia gubernat sapientiā, voluntate & potentiā bonitatis suae, vt habet ibidē D. Th. atq; aded omnes illae rationes simul quasi complent infinitam excellentiā diuinę maiestatis, cui cultus religionis defertur.

7 Ex quibus satis liquet religionem ex mente D. Thomae esse habitum simplicem & speciem infimam quandam in genere virtutum: & ita D. Thomam intelligunt, & sequuntur Caiet. Atragon. à Valentia, Tannerus, tomo 3. disput. 5. De religione, qu. 1. dub. 2. n. 35. & plures recentiores.

Neque obstat, quod multi & diuersi sint actus religionis, vt honorare, seruire, vouere & reddere, sacrificare, orare, gratias agere. Nam imprimis vno eodemque actu honorat quis Deum, & seruit illi, quia suam dependentiā ab eo recognoscendo Deū honorat, & suam agnoscit seruitutem, ad ista autem duo pertinent alij omnes actus qui religioni attribuuntur, inquit D. Thomas art. citato ad 2. quia per omnes protestatur homo diuinam excellentiam, & subiectionem suam ad Deum, vel exhibet aliquid ipsi in recognitionem, vel ab eo petendo & accipiendo quod sibi est necessarium.

Quamuis ergo actus aliqui religionis dici possent specie distingui secundum particulares quasdam rationes seu modos, tamen non ideo necessum est admittere plures & distinctos habitus religionis; quia vnus idemque habitus potest voluntatem inclinare in omnes illos sub vna specifica formali ratione, scilicet sub eā quā sunt cultus debitus aut conueniens Deo tanquam primo principio infinitae excellentiae, à quo sunt & dependent omnia creata in fieri & in conseruare: quae ratio est quasi vltima forma omnium istorum actuum, vt proprie & specialiter sunt actus religionis.

Hinc Suarez tomo 1. De religione, lib. 3. cap. 8. penitus ista considerans, & quia sine necessitate non sunt habitus multiplicandi, satis in hanc sententiam inclinatur & docet probabiliter defendi posse religionem esse vnā & simplicissimam virtutem quae omnes illos actus exercet: quod certè de virtute per se infusa facilius, inquit, defendi ac credi potest, quia non acquiritur per actus, neque tantum dat facilitatem operandi: sed est quasi potentia, quae facilius admittit specificam aliquam distinctionē in suis actibus.

Vigiers de iure & iust.

Vnde consequenter rem magis explicat & addit: infunditur autem haec virtus per se primò ad dignè, & cum debita reuerentia tractanda omnia quae ad exhibendam Deo seruitutem illi debitam ratione suae excellentiae & supremi domini pertinent, in quo obiecto & sine videtur esse sufficiens vnitas vt virtus ipsa, vna sit, maximè quia tota illa varietas quae est in actibus huius virtutis habet connexionem quandam ratione vnitatis diuinę excellentiae, quae tota in quolibet illorum actuum semper attenditur.

Hinc neque obstat, quod considerari possit alia ratio debiti quod oritur ex beneficio accepto, alia ratio debiti quod nascitur ex promisso vel voto, alia deniq; ratio debiti quod per se oritur ex ratione supremae excellentiae; nam etiam quando Deo gratiae aguntur ex religione, habetur ratio diuinę excellentiae, & causā illius intelligitur ei singulari modo esse debita animi gratitudo. Vnde si solā honestatem grati animi quis ibi spectare velit, non oportebit ad aliam virtutem recurrere quàm ad communem rationem gratitudinis: ergo vt eleuetur respectu Dei, necessariò debet attendi infinita excellentia eius qui beneficium contulit: atque ita nascitur quaedam gratitudo reddens honorem Deo, & reuerentiam diuinę eius excellentiae, & sic iam operatur ibi religio. Idem cum proportionem dici potest, quando redduntur Deo promissa, quod & tunc attendatur infinita excellentia eius, cui promissio facta est; alioquin quoque actus illi non viderentur requirere aliam virtutem quàm communem virtutem fidelitatis.

DVBIVM III.

Vtrum Religio sit virtus ab alijs distincta?

RESPONDEO & DICO Primò: Hęc virtus religionis, est virtus distincta ab alijs virtutibus. Ita docet D. Th. q. cit. art. 4. & 5. quem sequuntur Commentatores: & alij Scholastici in 3. dist. 9. idē quasi supponunt.

Declaratur, quia à virtutibus quae rectè disponunt hominem tantummodò in se ipso, vt, v. g. à temperantia, & fortitudine differt religio, quod hęc rectè componat hominem ad functiones quae in alterū tendunt, videlicet in Deum, ad reddendū scilicet illi debitum honorē & cultum, sicuti iam explicatum est: vnde & in eo differt ab illis quae rectè disponunt hominem in ordine ad proximū, vt à iustitia strictè accepta, & à misericordia, quatenus intelligitur esse particularis virtus, quod scilicet hae disponant suppositū suum benè in ordine ad alterum hominem, illa autem in ordine ad Deum.

Distinguitur quoque à virtutibus tribus Theologicis fide, spe, & charitate, vt habe-

A a a

tur ex

tur ex doctrina D. Thomæ quam tradit art. 4. & 5. & ita tenent communiter Scholastici in 3. dist. 9. & cum illis Suarez sup. lib. 3. De relig. cap. 2. & alij recentiores.

10 Declarari potest, quia obiectum formale proximum religionis est distinctum ab obiectis formalibus istarum virtutum à quibus habituū specifica diuersitas sumi solet; quia tametsi considerari possint omnes suo modo tendere, vel ordinem habere ad Deum, tamē omninò diuersimodè Deum respiciunt.

Religio namq; respicit Deum quatenus propter excellentiam supremam, & rationē primi principij rerum creatarum, debetur ei supremus honor, & cultus à nobis, tenditque in cultum illum vt obiectum quod volumus: & in Deum vt obiectum cui.

Fides autem in primis spectando illam secundum principaliorem habitum, qui est in intellectu, attingit proximè Deum in se sub ratione primæ veritatis tum credendo illi, tum credendo illam.

Quod verò attinet ad habitū quem fides requirit in voluntate, etiā ab illo distinguitur religio: quamuis enim in aliquibus conueniant, vtpotè in eodem subiecto proximo, item in eo quòd tam habitus ille, quā religio attingant aliquo modo Deū tanquā obiectū cui, ac rursū quòd ambo proximè versentur circa aliquam materiā creatam, seu circa aliquem actum humanū. (vnde nec habitus ille voluntatis per se est virtus Theologica) tamē etiam simpliciter in se formali ratione differunt, quia pia illa voluntatis inclinatio seu affectio quæ mouet, & determinat intellectū ad credendū, non respicit per se in illo actu credēdi, quod in eo sit honor aut cultus Dei, sed attendit veritatem infallibilē Dei: quod intelligi potest ex iudicio antecedente illam voluntatem quæ intellectum mouet: iudicat enim prius homo credendum esse Deo dicenti, non quia dignus honore & cultu, sed quia est prima veritas, & ipsa sic testificatur.

Vnde etiam in humanis, aliud est esse fide dignum, quod potest competere infimo de plebe, ac potest quis velle illi credere, quia verax est, etiam si non cupiat aut debeat illū honorare; aliud verò est esse dignum honore & cultu seu obseruantia.

11 A virtute spei quoque distinguitur, quia hæc in Deum tendit tanquā obiectum quod, sub ratione summi boni nostri, quo plenè sumus beandi, nō vt ratione excellentiæ & primi principij, ipsum debitè honoret & colat.

Denique & à charitate, quia hæc in illum mouetur sub ratione summi boni in se ipso, & summè amabilis propter se, quæ rationes diuersæ sunt ab illa quā attendit religio.

Dicit aliquis, charitas per amorem quo in Deum tendit, vult illi omne bonū, non tantū ea quæ ipsi intrinseca & essentialia sunt, sed etiam externa, quæ maximè consistunt

in honore & cultu, adoratione, gratiarum actione, & in similibus: atqui affectus seu voluntas exhibendi Deo talia spectat ad religionē: ergò nomine religionis non videtur significari virtus distincta à charitate, sed ipsa charitas sub aliquo inadæquato charitatis cōceptu, quatenus scilicet hæc est quædam beneficentia ad Deum, quemadmodū beneficentia erga proximum non est virtus distincta ab amicitia, sed significat hanc vt inclinatur hominem ad benefaciendum amico.

Respondetur Neg. Conf. & ratio declarari potest persistendo in exemplis allegatis, & in cōparatione cum virtutibus humanis: nam esto quod amicitia humana vel charitas erga proximum sit benefactiua, veli que bonum proximo, hoc tamen non impedit quominus iustitia aut gratitudo quibus mouemur etiam ad bonum aliquod tribuendum aut impendendum proximo sint virtutes distinctæ à charitate proximi seu ab beneficentia in illū: nam amicitia siue charitas per se primo vult bonum aliquod personæ formaliter ac præcisè propter bonum eius, iustitia verò intendit proximo reddere ius suum: quod quidē licet re ipsa cedat in bonum vel commodū eius cui fit solutio, iustitia tamen non attendit formaliter hoc bonū vel commodum sub ea ratione, quia proximo bonum est, sed attendit honestatē quæ reperitur in cōstitutione equalitatis, vt quisque habeat tantum quantum debet habere.

Quandoquidem ergò charitas & religio sic comparantur ad Deum, sicuti amicitia & iustitia ad proximum, hinc charitas quoque distinguitur à religione in dictis actibus in quibus videntur circa eandem aut similem materiam versari, sicuti amicitia proximi, & iustitia ad illum: nam quando charitas amat diuini nominis gloriam & honorem, & hæc illi exoptat, hoc procedit ex amicitia & beneuolentia erga Deum, & attenditur honestas quæ in eo est ira, quod quis dilecto quæ propter se eiusq; amabilitatem diligit, optet & curet bonum illi gratum: Religio autē in Deo honorando, & in eius cultu promouendo respicit ad diuinam excellentiā, & ad debitū quod inde nascitur in omni creatura ad reddendum illi honorem & cultum, & proinde hæc attendit honestatem sitam in eo quod Deo tanquam primo principio & infinitæ excellentiæ reddatur quod illi debitum est.

Sed contra dicta obijcitur: D. Iacobus cap. 1. dicit, *Religio uanda & immaculata apud Deum & patrē hæc est visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum custodire se ab hoc seculo.* D. August. quoque Enchyridij c. 2. & 3. docet à nobis Deum coli fide, spe, & charitate: ergò non videtur religio esse virtus particularis ab alijs distincta, sed generaliter tantum dicere omnem virtutem & actum bonum, qui Deo gratus sit.

Respon-

Respondetur Negando Consequentiam, & ad locum D. Iacobi respondet D. Thom. quæst. 81. citata, art. 1. ad 1. quod religio duplices habeat actus, alios scilicet quos ipsa elicit, alios quos imperat: illos autem quos commemorat D. Iacobus dici religionem, quia religionis sunt per imperium, quia illos imperat, cum alioquin visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum sit actus procedens à misericordia, & se custodire immaculatum ab hoc sæculo sit actus elicitus temperantiæ, aut alicuius virtutis eiusmodi: etiamsi verò distinctio illa D. Thomæ subsistat, tamen conformius ad textum poterit dici, quod nomen religionis aliquando generalius accipiatur, quam vt dicit specialem virtutem: Diuum Iacobum itaque nomine religionis vti generalius, prout dicit statum & professionem vitæ Christianæ, siue ea quæ ad vitam Christianam spectant; quod antecedentia videntur satis indicare: præcedit enim, Si quis putat se religiosum esse, non refrænans linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio: ibi enim Religiosus non potest intelligi à sola virtute religionis dici, vt ex eo constat, quia non refrænare linguam, non est contra specialem hanc virtutem, sed contra religionem vt complectitur omnem virtutem quam professio Christiana postulat, vt sensus Diui Iacobi fit, non est verus ac bonus Christianus qui in vaniloquia, & obrektionibus diffuit, & opera misericordiæ negligit: sed hic verè Religiosus est secundum religionem seu professionem vitæ Christianæ; qui ab illis vitijs se continet, & hæc misericordiæ opera exercet.

Ad verba Diui Augustini respondet D. Tho. hic art. 5. ad 1. idè Augustinum dicere Fide, Spe, & Charitate Deum à nobis coli, quia illæ virtutes causant in nobis religionem, quæ operatur cultum Dei: causant, inquam, tum illuminando, tum etiam imperando actus religionis, non autem quod sint actus quomodolibet ipsius virtutis religionis, ita vt sermo Diui Augustini sit causalis.

¹³ In 3. tamen distinct. 9. quæst. 1. artic. 1. quæstiuncula 3. aliter D. Thomas ad illa verba respondet, & dicit Deum actibus fidei, spei, & charitatis coli, tanquam actibus quibus religio vititur seu quos imperat ad colendum Deum; quod etiam docet ex communi sententia veterum Scholasticorū Vasquez lib. 1. De adorat. c. 2. nu. 109. & plures alij: potest enim etiam virtus inferior aliquando excitare, & applicare virtutem superiorem ad finem suum quando ad hunc potest seruire: virtutes autem illæ in se quasi connaturalē sibi cultū Dei continent, quas idè religio ex intentione diuini cultus excitat & applicat. Quod est contra Bona-

uenturam in 3. dist. 9. art. 2. quæst. 2. ad 1. & 2. qui existimat actus istarum virtutum Theologicarum de se non esse idoneos, vt sint cultus quem religio exhibeat Deo, quia non videntur continere notam subiectionis ex parte ipsius colentis, neque significationem ac recognitionem diuinæ excellentiæ.

Verum in eo vt apparet, fallitur Bonauentura, nam omninò eis inest sufficiens fundamentum ex quo possint esse notæ & testificationes, tum nostræ submissionis erga Deum, tum infinitæ eius excellentiæ: quod indicat D. Thomas, quæst. 81. art. 8. dum tribuit Sanctitati vniuersaliter posse imperare actus omnium virtutum: Sanctitatem autem docet idem esse cum religione: & Caiet. ibidè expressè id docet de virtutibus Theologicis quod à religione imperari possint, & sequuntur cum Suarez, tom. 1. lib. 3. De religione, cap. 2. n. 11. & à Valent. tom. 3. disp. 6. quæst. 1. parte 2. hoc ipso enim quo sic Deo credimus, vt eius auctoritatem omnibus alijs rationibus præponamus, ac intellectum nostrum ex lege fidei sub auctoritate eius captiuamus, satis fundamenti in actu fidei reperitur, vt per religionem adhibeatur in Dei cultum quo eius excellentiam & nostram submissionem protestemur. Similiter quando spes præ omnibus bonis exoptat & expectat Deum, tanquam summum hominis bonum, accommodata omninò est ad eadem præstanda: idem locum habet in charitate, quando Deum super omnia, & præ omnibus diligit tanquam summè amabilem, & dignissimum omni amore: quare constat, neque ex doctrina Diui Iacobi, neque Augustini consequens esse religionem specialiter acceptam non esse, virtutem vnā distinctam, tum ab alijs virtutibus moralibus, tum à Theologicis.

Sed disputatur: Vtrum à pietate, obseruantia, & gratitudine erga Deum religio debeat dici distincta? ¹⁴

Respondetur, à pietate, & obseruantia erga Deum propriè non distinguitur. Ita Tannerus tomo 3. disput. 5. De religione, quæst. 1. dub. 2. Maiderus tractatu 10. De religione, cap. 1. dub. 1. non longè à fine, Lessius lib. 2. cap. 36. dub. 2. num. 15. & colligitur id ex D. Thoma hic, quæst. 106. art. 1. ad 1. vbi dicit religionem esse quandam superexcellentem pietatem, item ex quæst. 101. artic. 1. & quæst. 162. artic. 1. ad 1.

Declaratur, quia pietas propriè & formaliter est virtus quæ reddit debitum cultum parentibus, Deus autem parentis rationem excellentissimo modo obtinet, idque etiam sub ratione principij: non est igitur pietas circa Deum virtus à religione distin-

cta. Eadē est ratio obseruantię circa Deum, quia obseruantia propriē & formaliter est virtus quę personis in dignitate constitutis cultum debitum exhibet: quare cum religio cultum exhibeat Deo tanquam infinitę excellentię, non apparet fundamentum, quare obseruantia erga Deum debeat poni virtus distincta à religione.

Quin potius ipsa religio dicenda erit eminenter continere pietatem & obseruantiam quatenus hæ tanquam particulares virtutes versantur circa parentes & viros eminentes; quemadmodum obiectum seu fundamentum religionis continet eminenter rationes istarum virtutum.

Quod ad gratitudinem attinet, tametsi D. Thomas, quęst. 106. loco citato, etiam significet religionem esse super excellentem gratitudinem, tamen probabilius est, hanc esse virtutem à religione distinctam. Ita Tann. sup. n. 40. Malderus loco cit. Ratio est, quia formaliter respicit debitum quatenus ortum ex accepto beneficio; religio autem non videtur hoc respicere, vt obiectum formale, sed tantum vt conditionem aliquam impulsuam ad actum seu cultum deferendum Deo, sed respicit formaliter debitum ex alio fundamento natum, vt ex dicendis magis constabit.

DVBIVM IV.

Vtrum religio sit constituenda quarta virtus Theologica, an verò sit dicenda virtus moralis?

15 D Emonstratum est dubio præcedenti, quomodo religio non sit vna ex tribus Theologicis virtutibus agnitis & receptis apud omnes: sed dubitari adhuc potest, an non sit ipsa ponenda quarta virtus Theologica, vt cum istis collocetur proximè sub eodem genere Theologicę virtutis.

Ratio dubitandi inde nascitur, quia quęadmodum istę tres, sic & religio videtur tanquam immediatim obiectum saltem formale respicere Deum, seu diuinam perfectionē; à quo respectu, seu ordine ad Deum virtutes habent, quod sint Theologicę: sicut enim fides respicit Deum vt veracem, atque adeo primam veritatē, spes eundem tanquam nostrum summum bonū in quod consequendū tendit, & charitas vt summè in se bonum & summè dignum amore, ita religio versatur circa illum vt est infinitę excellentię in se, & vt principiū omnis creature. Accedit quod sit etiam obiectum cui, nam actus religionis deferuntur ipsi Deo, ille enim est qui colitur a tribus religionis.

16 His tamen non obstantibus respondetur

religionem non esse ponendam vel agnoscendam quartam virtutem Theologicam. Ita docet D. Thomas hęc, quęst. 81. art. 5. ex proposito: ibidem Caiet. & alij eius commentatores, & scholastici in 3. distinct. 9: quę doctrina in primis sumi potest ex communi sensu Ecclesię, quę hactenus non solent nisi tres virtutes Theologicas, scilicet Fidem, Spem & Charitatem agnoscere & enumerare: de quibus peculiariter dixit Apostolus 1. ad Corinth. cap. 13. *Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc.*

Rationem verò multi conantur desumere, inquit Suarez tom. 1. De religione lib. 3. cap. 3. ex sola ratione formali obiecti, quę debeat esse Deus sub aliqua ratione formali increatā. Sed hæc non satisfacit ipsi Suarez, idque propter priorem rationem dubitandę ante allegatam, quia religio etiam habet pro obiecto formali Deum ipsum, inquit, id est, diuinam & increatam excellentiam, quare si illud sufficeret, nihil religioni deesse videretur ad rationem virtutis Theologicę. Hinc plenior ipse reddit rationem, qua & ad argumentum respondet, & simul conclusionem confirmat: Dicit itaque; quamuis eiusmodi formale obiectum sit necessarium ad virtutem Theologicam, non tamen solum sufficere: sed oportere, vt etiam immediatè attingat Deum tanquam obiectum quod, quia vt perfectè, & simpliciter sit virtus diuina seu Theologica, necesse est vt vtroque modo Deum attingat: id est, inquit, quod in illo nitatur vt obiecto formali, & nos immediatè contingat Deo fini vltimo & primo principio: quod nõ conuenit religioni, quemadmodum conuenit Fidei, Spei & Charitati. Declaratur, nā excellentia diuina ita est obiectiua formalis ratio religionis, vt tamen non sit obiectum, quod religio immediatè vult; neque enim ipsa virtus religionis vult illam Deo, neque alteri; quamuis enim homo illam velit Deo, hoc tamen non vult ex virtute religionis propriē dictę, sed ex virtute charitatis quę Deo vult omne bonum, & illi de omni eius bono quasi congaudet: non vult quoque religio illam alteri alicui, quia increatam excellentiam velle alteri esset cōtra omnem rationē & virtutem.

Secus se res habet in virtutibus tribus Theologicis: nam in primis fides quę est virtus intellectus, sic credit primę veritati, vt etiam credat primam veritatem, & Deum esse; charitas quoque sic innititur diuinę bonitati in amando tanquam ratione amandi, vt quoque illam bonitatem amet, & velit Deo, atque adeo per se primo amet & diligat Deum tanquam obiectum quod: similiter & spes circa Deum versatur, nam diuina bonitas vt hæc nobis bona, sic est ratio sperandi, vt primo & principaliter speremus ac nobis desideremus ipsum Deum tanquam summum

summum quoddam bonum nostrum, qui ipsum speramus. Ex quibus videri potest differentia inter religionem, & tres virtutes Theologicas, quoad rationem quâ circa Deum vt obiectum versantur.

17 Possit & alio modo non improbabiler ad dictam dubitandi rationem responderi, quod scilicet Deus non tantum non sit obiectum materiale seu obiectum quod, sed quod neque ipse, neque aliquod eius attributum sit obiectum formale, siue sub quo immediatum & proximum: obiectum enim quod, siue materiale sunt actus illi quibus colitur Deus: vnde dicit D. Th. art. 5. quod cultus se habet per modum materiæ & obiecti ad religionem: quia illud est obiectum virtutis in quod immediatè ipsa tendit, religio autem tendit immediatè, non in Deum (non enim facit nos Deum, aut aliquod diuinum attributum velle, vt diximus) sed tantum inclinatur in Dei cultum: actus enim religionis elicitus est affectus voluntatis ad diuinum cultum quo quis hunc amat & vult: idque proximè sub hac ratione, quâ ille Deo à creatura rationali est debitus: hinc Tann. tom. 3. disp. 5. q. 1. dub. 2. n. 16. dicit, quod formalis ratio quam religio in cultu diuino respicit, prout hic est obiectum eius proprium & immediatum, sit ratio debiti cuiusdam legalis: quod videlicet in nobis nascitur erga Deum ex diuina excellentia, & ex ratione primi principij omnis creaturæ: quemadmodum obiectum quod, seu materiale iustitiæ erga hominem est res quam alteri reddimus; ratio autem formalis proxima sub qua, est ipsa ratio debiti, quia inclinatur iustitia, vt alteri reddamus rem hanc vel illam sub hac ratione, quâ ipseus est, siue quia illi debetur.

Diuina itaque excellentia & ratio primi principij est quasi extrinseca & remota formalis ratio obiecti religionis, seu fundamentum ex quo oritur formalis ratio proxima, videlicet ratio talis debiti. Quemadmodum titulus iuris quod proximus habet in re vel ad rem est formalis ratio remota seu fundamentum formalis rationis obiecti iustitiæ, quæ est esse debitum alteri.

Neque refert quod cultus deferatur Deo: non enim ideo ipse est obiectum religionis simpliciter & absolutè loquendo (quamuis idcirco multi dicant ipsum esse obiectum remotum, vel obiectum cui, sub qua consideratione dicit Tannerus sup. n. 17. formalem eius rationem esse infinitam excellentiam.) Sicuti neque proximus est obiectum iustitiæ, quia res debita redditur illi.

Et declaratur ratione, quia nulla nascitur mutatio in actu iustitiæ, qualiscumque demum fuerit ille cui suum redditur, siue æqualis, siue superior, siue inferior, quando debitum in nobis nascitur ex eodem iure siue ex iure eiusdem rationis omnino.

Quod addo, quia secundum diuersitatem illius iuris, accidere potest aliqua variatio in actibus iustitiæ, saltem quoad strictiorem aliquam obligationem, vt quod debetur ex contractu ex quo creditor nihil lucri captauit, v.g. ex puro mutuo, apprehendunt homines strictius debitum oriri, quàm ex alio contractu in quo creditor fecit quoque suum lucrum: similiter quod debetur in recognitionem dominij fundi, aut personæ, dici potest esse debitum strictius obligans, quàm quædam alia: atque ita etiam actus religionis differunt ab actibus iustitiæ particulariter acceptæ, vt sup. diximus, quia ratio debiti in nobis nascitur ex ratione supereminentiissimi & excellentissimi iuris quod Deo competit in nos, & nostra omnia.

Interim præcisè ex qualitate personæ cui iustitia reddit quod suum est, non oritur mutatio in iustitiæ actibus: quod signum est personam cui suum redditur, non ingredi rationem obiecti simpliciter & absolutè.

Vnde neque Deus cui debitus cultus deferatur, debet dici proximum obiectum religionis, vt ab eo sortiatur rationem virtutis Theologicæ.

Quinimò, neque actus quibus Deus colitur, attingunt ipsum, prout expressè hic art. 5. quæst. 81. tradit D. Thom. quemadmodum per actus fidei, spei, & charitatis credendo, sperando & amando attingimus Deum: per actus enim illos inhæremus ei tanquàm obiecto eorundem, vt iam breuiter supra ostensum est, sed Deus actibus religionis colitur, quatenus in reuerentiam eius fiunt, vt habet ibidem D. Tho. vnde & infert, manifestum esse, quod Deus non comparatur ad virtutem religionis, sicut materia vel obiectum. Potest tamen hic cultus aliquando dici attingere Deum, quemadmodum scilicet signum attingit signatum, vt etiam habet Tann. sup. dub. 2. nu. 36. quatenus illi actus sunt signa & testificationes diuinæ excellentiæ, aut etiam quemadmodum donatio liberalis attingit eum cui res donatur, qui sine dubio non est obiectum liberalitatis, neque etiam ipsius donationis quæ illi fit, sic vt ab eo sortiatur speciem.

Sed contra dicta opponet aliquis: non videtur quod ratio debiti possit dici pertinere ad formale obiectum religionis, quandoquidem religio non tantum Deo reddat cultum debitum, sed etiam multos, vt apparet indebitos, nam colit quis Deum non solum soluendo promissa seu vota quæ debet quis reddere Deo, sed etiam colit vouendo opera, alioquin libera, quæ promissio non erat debita; rursum orare non tantum procedit à virtute religionis quando oratio debet fieri, sed etiam quando spontaneè & absque obligatione fit: ergo ratio debiti non

cadit formaliter in materiam seu obiectum religionis, sed materialiter dumtaxat, & per accidens, quemadmodum cadit in materiam temperantiæ, quæ non minus exercet abstinentioniam voluntariam, quam debitam seu præceptam.

18 Respondetur negando assumptum, nam vt dicit Suarez sup. lib. 1. cap. 9. communis omnium vox est, reddere Deo debitum cultum esse proprium & adæquatum munus religionis: id in primis significat D. Thomas hic quæst. 81. in pluribus articulis, vt art. 1. ad 3. vbi illud vocat specialem seruitutem ad Deum, constat autem seruitutem includere debitum, & ad 4. dicit specialem rationem honoris & cultus deberi Deo, cui attendit religio, & art. 2. ait ad religionem pertinere reddere honorem debitum Deo: vbi notat Caiet. hunc esse adæquatum actum, seu materiam proximam religionis, quod ibidem docet Arrag. & alij passim.

Declaratur ratione, quia religio est potestatiua seu potentialis iustitiæ, vt docet D. Tho. quæst. 80. munus autem iustitiæ est reddere debitum. Accedit quod nihil possit homo dici reddere Deo per modum liberalitatis, quia cum sit seruus, & omnia quæ seruus habet vel operatur, sint magis domini quàm ipsius, hinc liberalitatem circa Deum exercere homo dici nec debet, nec potest: quicquid ergò facit in obsequium eius, hoc per modum debiti accipiendum est fieri: nam inter donationem, seu officium liberale, & inter debitum non videtur dari propriè aliquod medium: & hinc nulla ponitur virtus hominis ad Deum quæ in modo conferendi, aut præstandi aliquid, intendat liberalitatem exercere in Deum, sicuti liberalitas ponitur virtus hominis ad hominem.

Ad argumentum itaque obiectum respondent aliqui, distinguendo debitum, prout illud distinguit D. Tho. quæst. 80. art. vnico, scilicet in legale quod iure debetur, & ad quod leges Reipublicæ maximè attendunt, & in morale quod ex præcepto, vel ex ratione tantum debetur: quod rursus ponitur duplex, vnum quod debetur ex necessitate, quia præceptum aut ratio simpliciter obligat ad præstandum; alterum quod debetur tantum de conuenienti & ad melius esse, cuiusmodi debitum docet D. Thomas, loco supra citato esse debitum gratiæ, vel amicitiaæ aut liberalitatis: dicunt itaque illi debitum quod religio respicit non esse simpliciter legale, sed morale, quod aliquando potest esse absolutè necessarium ad honestatem morum, aliquando verò tantum ad melius esse & de conuenienti, quale concurrat in actibus illis de quibus mouetur difficultas: atque ita conantur saluare rationem debiti in omni obiecto religionis.

Sed quamuis debitum soleat satis com-

muniter ita distingui, tamen applicatio distinctionis ad præsens propositum minus rectè sic adhibetur; est enim apertè contra doctrinam D. Thomæ, quæst. citata, vbi ipse distinguit inter religionem, pietatem, & obseruantiam ex vna parte, & inter gratiam, amicitiam, & liberalitatem ex altera, quod istæ importent debitum legale, & tale quidem, vt non sufficiat homo ad reddendum illi æquiualens: hæc verò importent tantum debitum morale, quod docet etiam Caiet. hac parte quæst. 57. art. 4. & communiter alij. Accedit quod communis sensus omnium qui loquuntur de reddendo Deo cultu debito, habeat, quod cultum illum iure suo Deus exigere possit: quare non sufficienter explicari videtur ratio cultus debiti quam diximus cõstituere formale obiectum religionis, per hoc quod omnis cultus qui exhibetur, sit modo dicto moraliter aliquatenus debitus.

Respondet itaque aliter Suarez supra 19 tomo 1. lib. 1. De religione, cap. 9. n. 7. in primis quod religio reddat cultum debitum Deo, & illum formaliter respiciat, quia licet debitum nõ semper sit tale, vt ex eo nascatur obligatio præcepti, tamen est eiusmodi, vt per singulos religionis actus censetur pro aliqua parte solui & expleri, idque satis esse, vt religio dicatur respicere cultum debitum: quemadmodum debitum reddere dicitur ille qui creditori satisfacit anticipatè, quando nondum vrget obligatio præcepti iustitiæ.

Vel inquit, alio modo potest hoc debitum religionis explicari, vt non tam intelligatur esse in exercitio actus, quàm in specificatione illius; id est, quod cultus ille dicatur debitus non ideo quod semper vrgeat obligatio exercendi illum quando exhibetur, sed quia persona, v.g. Deus ratione suæ infinite excellentiæ postulat iure suo talem cultum, qui tamen non semper sit necessarius, tamen aliquando necessarius est aut esse potest, & nunquam licet contra operari: sic ferè ille.

Succinctius autem & clarius videtur posse 29 responderi, quod religio dicatur versari formaliter circa cultum Deo debitum: Namque Deus est increatum, & primum principium à quo habemus esse & operari, & omnia nostra, hinc iure meritò omnia illi dici & quoque esse debita, quæcumque præstare aut operari ad eius obsequium, aut cultum valemus, prout & essent etiã milies amplius possemus, iuxta illud D. Thomæ in Sequentia de Venerabili Sacramento, Quantum potes, tantum aude, quia maior omni laude, nec laudare sufficis: quamuis igitur pro sua benignitate & quasi liberalitate non requirit sub obligatione præcepti omnem cultum & obsequium à nobis quæ iure optimo exigere

exigere posset, non idè definunt illa ei esse debita, quemadmodum etsi dominus à seruo requirat tantum quasi certum pensum operarum per diem, non idè reliquum quod forsitan seruus præstat, definet dici esse debitum, neque quis dixerit quod seruus liberaliter aut ultra debitum præstiterit domino, quamuis ultra præscriptum pensum laborauerit: quod multò potiori ratione locum habet in homine respectu Dei, qui proinde licet cultum aliquem, ultra præceptum Domini, exhibeat, non potest tamen idcirco dici præstare aliquid Deo liberaliter aut ultra debitum.

DVBIVM V.

Quotuplices sint actus, quos Religionis virtus ad colendum Deum, solet aut potest adhibere ad eius cultum?

²¹ **N**otandum hic est, quod Religio, vt aliquoties inditauimus ex communi omnium sententia sit virtus voluntatis siue quæ voluntatem habeat pro subiecto, & proinde actum eius proprium immediatè ab eà elicited esse actum voluntatis: qui non est aliud quàm amor siue affectio, & volitio diuini cultus, quæ si perfecta & efficax fuerit, mouet cæteras potentias ad exercendos actus quibus Deus colitur, vt v.g. quod cum recognitione supremi domini offeratur sacrificiũ, quod cum recognitione primæ & infallibilis veritatis sub diuino nomine præstetur iuramentum, quod cum recognitione quod omnia bona à Deo pendent & procedant, ipsum oremus: voluntates enim illæ quibus intellectus & aliæ potentie sic mouentur ad exercitium talis cultus Dei, sunt actus proximè elicitè à virtute religionis. His premiffis

RESPONDO & DICO Primò: Actus illi qui in cultũ diuinũ adhibentur per motionẽ religioſe voluntatis rectè distingui solẽt in spirituales (quos aliqui vocant internos) & in corporales, quos vocant externos: quamuis & isti spirituales aliquando dicantur etiam externi actus religionis, quatenus contra elicitos immediatè ab habitu religionis distinguuntur. De quibus dub. 6. sequenti agemus.

Spirituales itaque hic vocantur qui ab intellectu aut à voluntate proximè procedunt, imperante religionis virtute: sicuti quando colitur Deus contemplatione, & æstimatione infinitæ ipsius excellentiæ, infinitæ sapientiæ &c. Vt fit quando religioſa voluntas intellectum ad tales actus mouet, vt Deo sic cultus deferatur. Item sicuti fit

quando colitur dilectione charitatis, religioſa voluntate mouente ad eliciendum amorem, vt per eum honoretur Deus.

Sed hic quæret aliquis, quomodo rectè nunc dicamus, Deum coli consideratione & æstimatione excellentiæ eius, quandoquidem sup. dub. 1. dictũ sit, considerationẽ diuinæ maiestatis & magnitudinis eius esse actum intellectus præuium qui non sit propriè actus religionis, sed quasi fundamentum eius?

²² Respondetur: Posse hic accommodari illud Diui Iacobi, cap. 2. *Quid proderit, si quis dicat fidem se habere, & opera non habere*: sic enim etiam dicimus ad officium religionis non sufficere apprehensionem diuinæ excellentiæ, & de illà habere magnam æstimationem absque actu voluntatis; quia sic obiectiuè & materialiter tantum pertinet ad cultum religionis, & secundum illam rationem diximus esse actum præuium qui præcedat exercitium religionis: formalitèr autè rationem cultus diuini induit, quando ex intentione honorandi & colendi Deum, intellectus applicatur per religioſam voluntatem ad sic inhærendum contemplationi diuinarum perfectionum: & idè addidi, vt fit quando religioſa voluntas mouet intellectum. Vnde Tann. disp. 5. quæst. 1. dub. 2. num. 27. non malè dicit, quod Dei cultus ex vtroque, scil. ex priori illo voluntatis actu siue affectu colendi Deum, & actu qui adhibetur quasi materia ad colendum Deum, coalescat.

Corporales autem dicuntur illi qui per corpus exercentur, vt sunt genuflexio, oblatio sacrificij, vocalis oratio, & alij similes. Huc etiam reducendi sunt actus illi qui licet propriè cultus non sunt, tamen ordinantur ad actum corporalem alium principaliorẽ qui propriè & formalitèr cultus est: v.g. mundare vasa & lintea sacra, construere altaria & templa, quæ remotè ad obiectum Religionis pertinent, sicuti & ipsæ res materiales quarum vsus est in actu principali quo Deus colitur, vt cerei, libri cantuales, calices, & similia.

DICO Secundò: Possunt rursus vtrique ²³ distingui in eos qui per se sunt virtutis religionis, & in eos qui sunt quasi per accidens actus religionis. Declaratur: per se sunt hi religionis, qui aliundè nõ habent honestatẽ aut rationem virtutis, quàm ab ipsa religione, vt potè qui principalitèr ordinati sunt ad Deum colendum; per accidens autè sunt religionis actus illi qui habent per se alium vsum magis principalem, & propriam honestatem, quàm aliundè quàm à religione trahunt, vt sunt actus aliarum virtutum, v.g. fidei, charitatis, misericordiæ, & similes, quos religio aliquando assumit & ordinat ad finem suum: vt in illis honoretur

Deus: quos sup. ostendimus etiam suam habere proportionem ad testandam diuinam excellentiam, sic vt adhiberi possint ad diuinum cultum: & hi non solent simpliciter dici actus religionis nisi cum illâ particulâ, quod sint religionis aliquando tanquam imperantis.

DV B I V M VI.

Vtrum ipse elicitus actus religionis quem diximus esse amorem siue affectum voluntatis erga Dei cultum, siue ad promptè faciendâ ea qua sunt diuini cultus, sit ipse quoque Dei cultus?

R Espōdetur: Prout simpliciter & solitariè actus ille consideratur, non est propriè diuinus cultus, neque internus, neque externus. Ita docet Suarez tomo 1. De Relig. lib. 2. cap. 2. nu. 2. sed ab eo distinguitur tanquam actus à materiali obiecto suo: vnde hinc patet, quod actus internus religionis, & cultus internus, siue actus internus qui in cultum adhibetur, non conuertantur, sed latius pateat internus actus Religionis, quàm internus seu spiritualis cultus, qui omnis est actus religionis, sed non solus.

Dubitari verò adhuc potest: An ille ipse affectus Deum colendi non possit etiam induere rationem cultus, & consequenter, an idem actus qui proximè elicitur à virtute religionis, non possit quoque esse materia & obiectum illius qui proximè sic elicitur?

Respondetur, vnum & eundem actum seorsim & solitariè sumptum non posse induere duas illas rationes simul, sed per reflexionem vnus elicitur supra alterū eliciendum, sic fieri posse quod posterior habeat rationem cultus. Ita etiam Suarez sup. n. 3.

Prior pars declaratur, quia duæ illæ denominationes includunt conditiones oppositas, & inuoluentes contradictionem: Vna enim requirit quod actus sit materia & obiectum voluntatis religiosæ, & sic mediante affectu aliquo religionis procedat à virtute religionis. Altera autem requirit vt actus tantum sit effectus voluntatis & religionis.

Neque refert quod actus à voluntate elicitus per seipsum dici possit intrinsecè voluntarius, quia non idè per seipsum est obiectiuè volitus, siue non idè est per seipsum volitus tanquam obiectum istius volitionis, quamuis dicatur per seipsum volitus tanquam effectus voluntarius ipsius potentiz: quod iuxta Suarez supra satis non

est, vt in præsentī proposito talis actus dicatur esse cultus.

Pars posterior patet, quia potest quis ex generali affectu & desiderio colendi Deum, qui quando non habet oportunitatem exhibendi determinatum cultum quem exhibere desiderat, v. g. offerendi sacrificium, interessendi officio Missæ, exhibere tunc Deo in cultum voluntatem & affectum exhibendi tales determinatos cultus, quæ voluntas quatenus sic exhibetur ex generali affectu colendi Deum, poterit ipsa sortiri rationem cultus.

Pro pleniori intellectu horum, Obseruandum ex D. Thoma, quæst. 81. artic. 25 3. ad 2. & quæst. 89. In corpore, actus illos in quibus consistit diuinus cultus, esse propriè obiectum quod immediatum, tum virtutis religionis, tum actus proximè ab eâ elicitu, & quidem obiectum formale sub ratione cultus Deo debiti: nam religio versatur circa illos exercendos commensuratè quasi ad ius personæ, cui debeantur, scilicet Dei: quemadmodum iustitia versatur circa redditionem eius quod debetur alteri homini commensuratè ad ipsius ius. Virtutis enim moralis quæ est ad alterum, & circa operationes versatur, adeoque actus eius ab ea proximè elicitu materia & actus eius exteriores idem sunt, vt tradit Suarez libro 2. cap. 2. & lib. 1. cap. 3. nu. 2. & c. 3. n. 2. ex D. Thoma 1. 2. quæst. 60. art. 2. & tantum sub diuersis respectibus, nunc materia, nunc actus virtutis talis vocantur: materia quatenus subiiciuntur virtuti quæ eas commensuratè ad ius alterius perficit in ordine ad alterum: actus autem quatenus ab illa efficiuntur per imperiū. Ex quibus potest plenius intelligi quomodo religio non sit virtus theologica, prout sup. dub. 4. diximus; quia simpliciter circa rem seu actum creatum proximè versatur tanquam materiam & obiectum proprium, & quidem sub ratione debiti quæ illi adhæret: virtus verò theologica actu suo elicitu inhæret proximè Deo, nam actus fidei non est velle credere Deo, sic vt proximus & immediatus fidei actus versetur circa ipsum credere, sed actus eius est credere Deo, & Deum esse; quatenus velle credere Deo sit actus proprius illius habitus quem fides simul in voluntate requirit, qui idcirco per se & solitariè consideratus nō est quoque propriè virtus theologica. Similiter actus charitatis non est propriè velle amare Deum, quasi amor ille esset materia circa quam habitus vel actus charitatis versatur, sed actus eius est, amare Deum, sic vt actus proprius & proximè elicitu attingat immediatè Deum tanquam obiectum circa quod versatur, & quidem propter rationem illi intrinsecam, scil. propter increatam eius bonitatem.

DV B I V M

DVBIUM VII.

Vtrum cultus Sanctorum procedat à virtute religionis tanquã proprio suo principio?

PRO quæstionis pleniori intellectu obseruandum est, Sanctos duplici ex capite posse coli. Primò propter intrinsecam excellentiam & perfectionem quam habent à Deo sibi communicatam, vt propter gratiã sanctificantem, & visionem beatificam, & alias perfectiones ipsis inexistentes.

Secundò, propter excellentiam Dei increatam extrinsecus illis suo modo applicatam, quatenus ad eam particularem aliquam habent ordinem & respectum: hoc autem intelligi potest fieri tribus modis, quemadmodum tribus modis apprehendi possunt honorari imagines ratione prototypi.

Primò, quia ad præsentiam imaginis incurrit memoria personæ representatæ, cuiusque dignitatis & excellentiæ, vnde fit quod tunc mens intuentis moueatur in admirationem ac venerationem personæ representatæ, dirigendo tantum venerationis actum ad exemplar representatum tanquam obiectum totale cui, nullo modo extendendo illam ad imaginem: ita enim etiam Sancti tanquam quædam tabernacula ac templa Dei aut Spiritus Sancti, dum memoriæ occurrunt, possunt nobis esse occasio colendi & adorandi, Deum qui in eis speciali modo præsens est, & inhabitat.

Secundò, dirigendo venerationem tum ad exemplar representatum, tum ad imaginem, apprehendendo vtrumque simul tanquam vnum obiectum adæquatam ad quod terminetur adoratio ex intentione adorantis, sic tamen vt primario quidem moueatur in exemplar, concomitanter autem in imaginem, vt v.g. quando deosculatur quis imaginem Christi, potest intendere sic venerari Christum & imaginem tanquam vnum totale obiectum istius actus, sic tamẽ vt primo illud honoris & affectus signũ exhibere intendat Christo, sed quia dirigitur ad Christum cum aliquo ordine ad imaginẽ, vt scilicet hic in imagine representatiuẽ existentem siue vt in ea representatum, idcirco concomitanter illud honoris signum quoque afficit imaginem idque etiam ex intentione deosculantis, quamuis non propter se, sed propter exemplar: quemadmodum qui caput aperit ante imaginem Regis, vel qui osculatur vestem Regis: primo deferit honorem Regi, & concomitanter etiam ipsi imagini, & ipsi vesti: quia Regis sunt imago &

vestis. Quod sicuti in istis, ita etiam in Sanctis potest habere locum, quatenus Deum suo modo tanquam habitacula & templacius representant.

Tertiò, dirigendo venerationem tantum ad imaginem expressẽ & directẽ tanquam ad terminum venerationis, ad exemplar vero solum, tanquam ad ipsam rationem venerandi imaginem: sunt enim diuersa, venerari aliquid per se, seu in se, & venerari illud propter se. De hoc autem tertio modo venerationis etiam si apud nonnullos dubitetur, an imaginibus deferri possit, tamen certum est quod Sancti possint sic coli etiam propter diuinam excellentiam illis quasi extrinsecus applicatam, ita vt ipsi sint totalis terminus, siue obiectum illius cultus ex directa intentione, quamuis indirectẽ ac implicite etiam in Deum tendat, vt infra declarabimus: quandoquidem enim sunt naturæ intellectualis, hinc capaces existunt, vt ipsis cultus etiam propriẽ & formaliter acceptus, deferri possit.

Hoc itaque modo coli censentur, quando eos veneramur tanquam amicos & domesticos Dei, tanquam filios Dei, quia sub eã consideratione dignitas eorum oritur ex ordine quem habent ad ipsum Deum, quod scilicet illi tanquam amici, tanquam domestici, & filij sint coniuncti. His præmissis

RESPONDEO & DICO Primò: Quando coluntur Sancti propter diuinam excellentiam ipsis applicatam quoquo modo ex tribus prædictis, pertinet tunc cultus ille ad virtutem religionis, & ab ea procedit tanquã proprio principio. Ita docet Suarez lib. 3. de Relig. cap. 5. nu. 8. Tanner. qu. 1. dub. 2. nu. 19. D. Thomas 3. p. qu. 25. art. 3. ad 3. Caiet. ibidem, Alens. 3. parte, qu. 30. memb. 3. art. 2. Vasquez De adoratione disp. 1. cap. 3. & alij communiter.

Et quidem res satis euidenter declaratur, quando tantum primo aut secundo modo ratione diuinæ excellentiæ coluntur: quia formaliter ac principaliter per se tendit cultus ille in ipsum Deum, vt ex dictis satis constat. Vnde actus illi sunt veri actus latriæ.

De tertio modo probatur, quia etiam in illo cultu tota ratio est excellentia Dei increata quatenus illa Sanctis suo modo communicata est, quatenus scilicet habent certam coniunctionem & ordinem cum ipso Deo, vt diximus: ergò etiam hic cultus procedit à virtute religionis, quæ diuinam excellentiam tanquam fundamentum & quasi formalem obiectiuam rationem cultus à se procedentis respicit, omnis enim virtus respiciens aliquã formalem rationem extendit se ad omne illud cui ratio illa comunicatur aut coniungitur: Sic quando proximus diligitur propter Deum, procedit illa dilectio proximi

proximi ab habitu charitatis, quia eius motuum est bonitas diuina certis modis applicata proximo.

Hic tamen Sanctorum cultus quatenus sic ad ipsos tanquam ad terminum totalem dirigitur, licet à virtute religionis procedat, non est tamen latria, sed cultus quidam longè inferior qui ad dulia reuocari potest: non enim submittimus nos sanctis tanquam Dijs, sed tanquam Dei amicis, magna apud eum gratiâ & autoritate pollentibus, quia licet eadem sit ratio motiua, non tamen eodem modo est illa sanctis applicata sicuti Deo.

Obseruandum autem est, quod etiam hic cultus quamuis non ita explicite & directe ad Deum terminetur, vt ante indicauimus, tamen interpretatiuè, & secundum moralem æstimationem redundet in Deum, quia tota ratio honorandi sic sanctos est Deus cum quo habent coniunctionem, & finaliter eò tendit vt in sanctis glorificatur Deus; quare etiam in hoc cultu continetur tacita quædã latria quæ non terminatur ad sanctos, sed ad Deum, quemadmodum, si quis honoraret sacerdotem Ionis propter respectum ad Iouem committeret tacitam idololatriam: quia interpretatiuè magis censetur honorare Iouem quam ipsum eius sacerdotem.

28 DICO Secundò: Quando coluntur sancti propter creatam excellentiam, & intrinsecas reales suas perfectiones, vt propter gratiam sanctificantem, visionem beatificam &c, tunc cultus ille non procedit à virtute religionis proprie dicta, sed ab alia virtute quæ dulia vocatur. Ita Tann. sup. nu. 20. & addit sic ex communi docere D. Thom. quæst. 81. art. 4. ad 3. vbi dicit, quod religio qua honoratur Deus, distinguatur à virtutibus quibus proximus honoratur.

Ratio reddi potest, quia religio tantum spectat debitum ratione excellentiæ increatæ. Dicitur nihilominus etiam hic sanctorum cultus religiosus: primò, quia non est cultus aliquis ciuilibus; qualis deferretur principibus, aut viris præminentibus in republica propter humanam excellentiam: sed supernaturalis est qui deferretur propter sanctitatē & virtutes ac perfectiones supernaturales, quibus excellunt.

Deinde, quia implicite honor sanctorum etiam qui propter huiusmodi excellentiam deferretur, peculiari modo semper in Dei honorem resultat, quia valde Deo honorificum est, quod ministri eius in quibus tantum relucet quidam quasi radius aut scintilla excellentiæ ipsius, tantopere honorentur: unde virtus à quâ procedit hic cultus, videtur originem ducere à virtute religionis cui valde est affinis. Vide plura de his dicta à nobis in 3. p. circa art. 2. & 3. quæst. 25. vbi ex professo tractauimus de cultu Imaginum & Sanctorum.

DVBIVM VIII-

Vtrum religio præstantior sit omnibus virtutibus moralibus?

TRACTAT hanc difficultatem D. Thomas, quæst. 81. citata, art. 6. & simpliciter respondet affirmatiuè: & sic Tann. supra, dub. 2. nu. 46. Suarez lib. 3. de Relig. cap. 9. vbi latè hac de re tractat, & plerique alij DD. cum D. Thoma sentiunt.

Supponere autem videtur D. Tho. religionem esse inferiorē virtutibus theologis, nec immerito: ita enim passim omnes Theologi docent: & fauet Apostolus 1. ad Cor. 13. vbi tribus illis quasi per antonomasiam tribuit excellentiam, & eminentiam virtutis: in quibus etiam principaliter simul cum gratia (si hæc à charitate sit habitus distinctus) consistit supernaturalis status hominis iusti.

Probari autem possunt responsio & prædicta suppositio vnâ eademque ratione, quâ indicat D. Tho. quia virtutis perfectio sita est in eo, quod coniungat & vniat hominem Deo, ergò illæ virtutes quæ immediatius & perfectius mentem hominis Deo coniungunt, sunt perfectiores cæteris quæ remotius hominem ad Deum ordinant; atque virtutes theologales vicinias & perfectius vniant mentem nostram Deo, viciniasque illum attingunt, quàm religio, vt ex hæcenus dictis satis potest intelligi; ergò Theologis est inferior. Proprius tamen accedit & attingit religio Deum, quàm aliæ virtutes morales.

Quod in primis manifestum est de virtutibus illis quæ versantur circa passiones moderandas, vt de temperantia, & de fortitudine, & de virtutibus illis connexis, quia Deus neque in recto, neque in obliquo ingreditur obiectum illarum virtutum, neque enim est obiectum materiale aut formale, neque obiectum quod, nec cui, licet quasi extrinsecus ordinari possint in Deum, vt finē. Eadem est ratio de iustitiâ proprie dictâ, quæ ordinem dicit ad alterum hominem: Religio autem quamuis Deum non habeat tanquam obiectum proximum materiale vel formale, vt explicuimus, tamen habet ordinem ad ipsum proximè tanquam ad suppositum cui deferat cultum debitum: unde facit mentem quasi continuo versari cum Deo tanquam cum illo cui debet honorem & obsequium ob infinitam eius perfectionem, & à quo nostrum esse, & omnia bona accepimus, & à quo continuo dependet; quod est magnæ præstantiæ & dignitatis: ergò &c.

Opponet

Opponet aliquis, quod D. Tho. supra quæst. 58. art. 12. dicat simpliciter iustitiam legalem esse præclariorem inter omnes virtutes morales: unde videtur etiam præferri & præferenda religioni.

30 Respondetur, ita sentit Caiet. qu. 81. a. 6. sed minus rectè: quia D. Tho. ibi comparat iustitiam legalem cum virtutibus moralibus de quibus supponebat certò constare esse morales; non cum religione, de qua parabat adhuc disputandum, vtrum esset virtus moralis, an theologica? quod fecit quæst. 81. vel dicendum cum alijs, quod comparat cum illis moralibus quæ nullatenus attingunt Deum vt obiectum qualecunque, sed tantum versantur circa illa quæ in Deum tanquam in finem diriguntur.

Neque verum est, quod iustitia legalis peculiari modo respiciat Deum per modum obiecti, aut peculiari modo præ alijs virtutibus moralibus tendat in illum tanquam in finem, quod pro sua opinione allegat Caiet. quia iustitia hæc versatur per se circa præstandum debitum Reipublicæ, ad quod partes seu membra obligantur Statui Reipublicæ, quæ functio nõ propinquius attingit Deum, quam functio iustitiæ particularis specialiter acceptæ: quamvis ex eo quod respiciat debitum illud vt concernens bonum publicum, & vt ortum ex altiori titulo, sit virtus excellentior, quam iustitia particularis vel aliæ virtutes morales, vt declarat D. Tho. quæst. 58. citata, art. 12.

Altera difficultas mouetur de obedientia, quod hæc scilicet videatur esse religione præstantior, quia primi Regum capite 15. dicitur, *Melior est obedientia quam victima*, ergò &c.

31 Respondetur nihilominus, religionem perfectione excellere supra obedientiam, quod & indicat D. Tho. infra, q. 104. art. 3. & docet ibidem clarè Caiet. qui hanc reddit rationem: quia religio Deum ipsum qui præcipit, adorat & colit, obedientia verò tantum ad eius præceptum attendit. Unde ad locum Scripturæ dicendum est, sensum illius esse, quod melius sit Dei mandato & ordinationi obtemperare, quam victimas aut sacrificium offerre contra mandatum eius vel ordinationem, siue cum neglectu mandatorum eius: vnusquisque enim colendus est, vbi & quando, & quibus modis vult coli: qui autem contra facit, non exhibet cultum gratum. Quare non sequitur inde, quod actus obedientiæ sit simpliciter præstantior aut perfectior, quam actus sacrificij, quando vterque debito & legitimo modo exercetur. D. Greg. autem lib. vlt. moral. cap. 12. considerat obedientiam vt quoque est actus religionis, scilicet imperatus, quatenus nimirum mediante deuotione maclatur Deo voluntas, & exhibetur obedientia: & hac ratione putat obedientiã dici præstantiorẽ sa-

crificio externo quod in rei sensibilis oblatione consistit; idque rectè, abstrahendo tamen à sacrificio Missæ noui Testamenti, quod ex diuersis titulis præstantissimum est.

Tertia difficultas mouetur de pœnitentia, quæ vt est iustitia quædam ad Deum, videri potest præcellere supra religionem: nam imprimis cum religione conuenit in modo Deum attingendi, vtraque enim versatur circa Deum vt obiectum cui, quia vtraque reddit debitum Deo: in reddendo autem attendit pœnitentia strictius magisque rigorosum ius diuinum, quam religio; unde videtur illa esse perfectior hæc.

Respondetur primò, quod religio possit 32 hic dici comprehendere etiam pœnitentiã, accipiendõ Religionem, scilicet vt est virtus generalis quæ Deo persoluit debitum siue præstado ei quod ratione infinite sue excellentiæ, & ex herili, vt sic dicã, dominio ratione principij, per se illi debetur, siue refarciendo ius eius à nobis læsum ac violatum, atque ita de religione loquendo non debet inter eam & pœnitentiã fieri oppositio, cum pœnitentia sub religione contineatur.

Respondetur secundò; si tamen considerentur vt distincta, tunc religionem quoque iudicandam esse perfectiorem in ratione virtutis, licet in alteram partem magis inclinet Suarez libro 3. capite vltimo De religione, propter argumentum adductum:

Verum responderi potest, quod non ideo quia virtus aut actus virtutis respicit actus aut rigorosius debitum, importet propterea maiorem perfectionem vel excellentiã simpliciter talis virtutis, quamvis adducat maiorem necessitatem exercendi illam: quod declaratur, quia actus submissionis quem exhibet vnus ad reparandum honorem, vel ad satisfaciendum pro iniuria quam iniquè intulit, non videtur esse perfectior aut præstantior, quam sit similis submitio venerabunda quam alter ex puro affectu honorandi excellentiam Superioris aut Magistratus, vel in gratiarum actionem pro beneficijs acceptis exhibet aut refert: licet prior actus sit maioris necessitatis & obligationis, quam posterior.

Et vt concedatur, quod plus participet de ratione iustitiæ propriè & rigorosè acceptæ, non tamè ideo sequitur quod sit perfectior in ratione virtutis simpliciter; quin potius quilibet existimabit minus præstari ab illo qui se submitit, vt iniuriam prius illam reparat, quam ab eo qui se submitit affectu venerabundo solùm, vt alterum veneretur & honoret eius excellentiam: neque tanti submissionem illius faciet, quanti actum submissionis huius. Quare cum ita se quodammodo habeant actus pœnitentiæ, vt consideratur per modum iustitiæ ad Deum, & actus

& actus religionis, consequenter dicendum apparet, quod religio etiam præstantiâ superet pœnitentiâ, quando considerantur ut distinctæ virtutes modo dicto.

DV BIVM IX.

An Deus sit ab homine colendus actibus cum internis, tum etiam externis?

33 **R**espondetur: Deus ab homine adorandus seu colendus est tū actibus internis siue mentis, tū externis siue corporalibus, sic ut exterior & corporalis cultus non tantum non sit illicitus, sed etiam iure naturæ uterq; nobis sit in præcepto. Est communis & certa doctrina.

Tradit eam D. Tho. qu. 82. & aliquot sequentibus: quibus tractat de interioribus & exterioribus actibus religionis: similiter eius cōmentatores, & alij Scholastici in tertium distinctione 9. & Suarez tomo 1. de religione libro 4. cap. 1. Vasquez lib. 1. De adora. cap. 2. Sayrus lib. 4. thesauri, cap. 3.

De cultu interno nullus potest dubitare, qui verum Deum agnoscit: si enim naturalis ratio dicat parentes tanquam progenitores nostros esse honorandos, multo magis dicat Deum verum à quo habemus omnia nostra, in quo *vivimus, movemur & sumus*: ut dicit Apostolus Act. c. esse venerandum & colendū. Non datur autem absque actu interiori vllus verus & propriè dictus cultus: ad hoc enim, ut exterior actus adorationis siue venerationis sit verus cultus, debet significare existimationē talem esse in mente adorantis de excellentia alterius, & talem submissionem in animo, qualem exteriores & corporales actus indicant: nam si hæc cōformitas actus exterioris ut signi cum actu interiori tanquam significato deficiat, fictio erit & irritio cum mendacio, non cultus aut veneratio vera. Ut docet D. Chrysostomus Homilia 80. in Matthæum, & Sayrus loco citato.

Quare dum dicimus Deum tum internis tum externis actibus ex præcepto naturæ à nobis esse colendū, nō sic debet accipi, quasi necessariò sit colendus seorsim actibus purè mentalibus, & seorsim actibus purè corporalibus: huiusmodi enim corporalis propriè non datur cultus, ut modo diximus: & quod ad purè spiritualem attinet, datur quidem talis, ut ex supradictis potest constare, non est tamen ille in hac formâ præceptus naturali lege, sed præcepto naturali potest homo satisfacere colendo Deū mente & corpore simul.

Sensus igitur conclusionis est, quòd mente quidem colendus sit Deus, non tamen mente tantum, sed etiam tempore & loco sit simul colendus corpore & actu externo.

Et ratione cū Damasceno lib. 4. De fide, c. 13. Probari potest, quia quandoquidē nos duplici constat naturâ, corporali & spiritali, hinc rationi consonum planè est, quod utriusque actibus Deus à nobis colatur, atque aded sic fieri debere dicat ipsa, cum ille utriusque sit auctor, & utraque suo modo sit capax cultus deferendi, iuxta illud Davidis, Psalmo 83. *Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum*: nec æquum est, ut caro quæ Dei figmentum est, à tributo feruitutis diuinæ sit libera, cum & plurima Deo gratissima, caro de suo incommodo instaurare valeat, ut refert Mald. tract. 10. cap. 1. dub. 3. ex Tertuliano lib. De resurrectione carnis.

Vnde ob eandem causam instituta quæ sunt Sacramenta sanctificationis nostræ in rebus sensibilibus & corporalibus, ut tradit D. Chrysostomus Homilia 60. ad populum Antiochænum: si enim incorporeus esses, inquit, nuda & incorporea tibi dedisset ipse dona, sed quia anima corpori inserta est, in sensibilibus intelligibilia tibi præbet.

Huc accedit, quod licet Deus cor intueatur & intimè penetret, nihilominus ut deuotio cordis exciteretur, opus nobis sit quadam etiam corporis exercitatione: quòd quidem enim omnis cogitatus noster sensui sit in hac vitâ quodammodo alligatus, oportet nos per sensibilia in Dei cultum interiorē proficere: vnde hic modus Deum colendi tam homini est naturalis, ut vix queat modo sibi accommodato aliter sese ad Deum leuare in cultum & adorationem illius: quemadmodum enim intelligit spiritalia per sensibilia, & quidem ad modum sensibilibus rerum, ita etiam vix in se exprimit interiorē reuerentiam & submissionem, nisi exhibendo aliqua sensibilia signa illius, per quæ & suo affectui satisfacit quodammodo, & rursus per eadem roboratur in illo affectu, affectusque ipse fouetur.

Suadet idem vetustissima humani generis consuetudo, nam mox ab initio mundi Cain & Abel Deum coluerunt munere oblatione: Genes. cap. 4. Deinde Noë cap. 8. Abraham cap. 15. & alij Patriarchæ idem fecerunt. Similiter & Melchisedech Genes. cap. 14. & postmodum tempore legis Moysicæ varia instituta fuerunt sacrificia iuxta mandatum Domini.

Neque tantum illis temporibus, sed etiam tempore nouæ legis fuit semper continuatus cultus Dei externus & corporalis: nam in primis iussit Christus Dominicam cœnā in sui memoriâ & venerationem sumere
& mandu-

& manducare, quod nec hæretici possunt negare, quamvis ab ea tollant rationem sacrificij, & veritatem Corporis & Sanguinis Domini: satis enim manifestè, id docet Apostolus 1. ad Corinthios 13. similiter ex Scripturis constat, Apostolos in more habuisse, vt orarent flexis genibus: Acto- rum cap. 7. Ita orauit Stephanus pro persecutoribus suis, *Postis autem genibus* (inquit Scriptura) *clamauit voce magnâ, dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum*: similiter Acto- rum cap. 9. Petrus ponens genua orauit, & Paulus cap. 20. *Cum hac dixisset* (dicit Scriptura) *postis genibus suis orauit cum omnibus illis*: & cap. 3. ad Ephesios de se scribit ipse Paulus, *Huius rei gratia flecto genua ad patrem Domini nostri Iesus Christi*: Publicanus quoque à longè stans percutiebat pectus dicens, *Propitius esto mihi peccatori*, & à Christo laudatur: Imò & de Christo dicitur Lucæ 22. *Et postis genibus orabat*, ergò &c.

Denique homo nõ est animal solitarium, sed sociale, quod familiariter cum alijs sibi similibus contrectat & viuitt: quare naturaliter conuenit, vt eam quam deserit Deo venerationem, alij quoque cognoscant: hoc autem obseruare alij non possunt, nisi quatenus per externos, & corporis gestus vel actus deseritur: homines enim non vident interiores actus nostros sed externos & sensibiles, hinc & Christus monet, *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in celis est*: similiter & D. Paulus hortatur, vt operemur bonum, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus.

Sed contra obijcitur primò, legitur in veteri Testamento Deus sæpius reiecit ac respuisse sacrificia, & alios cultus externos, vt Isaïæ cap. 1. *Ne offeratis vltra sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi: Neomeniam & Sabbathum & festiuitates alias non feram*: & paulò post: *Calendas vestras & solemnitates vestras odiuit anima mea: facta sunt mihi molesta, laboraui sustinens*: Psalm. 50. *Quoniam si voluisses sacrificium dedissem, vti que holocaustis non delectaberis*: & Psalm. 39. *Sacrificium & oblationem noluisti, holocaustum & pro peccato non postulasti*: & similia plura passim apud Prophetas inueniuntur. Vnde & D. Augustinus, libro 10. De ciuitate Dei, cap. 5. scribit: Non enim vult Deus sacrificium trucidati pecoris, sed vult sacrificium contriti cordis, ergò videtur quod omnis externus cultus religionis sit planè abijciendus.

36 Respondetur Negando Consequentiam: ad locum enim Isaïæ quod attinet, non reijcitur aut respicitur simpliciter & absolute externus cultus, vt erant sacrificia, Neomeniæ, & Sabbathi, quæ ab ipso Deo erant

Viggers de iure & iust.

ordinata & instituta, ac populo Iudaico demandata: sed reijcitur cultus talis hominum peccatorum qui grauissimis sceleribus erant obnoxij, & in ijs affectu & opere persenerabant, confidentes in suis sacrificijs & alijs externis cæremonialibus cultibus, quasi hæc sufficerent eis ad iustitiam, & ad Deo placendum, in quibus & gloria- bantur quasi multum Religiosi & Deo deuoti. Constat hoc tum ex antecedenti- bus, tum ex consequentibus: præcedit enim, *Audite verbum Domini Principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri populum Gomorra: & postea subsequitur: Auferite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruersè: discite benefacere: querite iudicium: subuenite oppresso &c.* Significat igitur Scriptura tantum, quod externa Religiosa opera, Deo grata non sint, quando interim animus inhæret suis cupiditatibus & vitijs, ac iniustitijs.

Ad id autem quod ex Psalmo 50. allegatur, dicendum est Prophetam ibi sacrificium externum opponere interno, ac docere externum absque interiori inutile esse, nec prodesse: Deum enim requirere ante omnia, sacrificium pro peccatis internum quod est cordis contritio & humiliatio: vnde externum non excludit nec repudiat Deus, quando ab interno procedit, nam & ipse holocausta pro peccatis instituit: sed illud solitarium docet gratum non esse. Idem est sensus D. Augustini.

Ad istud verò quod adducitur ex Psalmo 39. Respondetur Prophetam ibi significare victimas & sacrificia antiquæ legis aliquando abolenda, quando scilicet veritas aduenerit, cuius erant vmbra & figuræ: quod latius explicat Apostolus ad Hæbreos, cap. 8. 9. & 10.

Obijcitur Secundò: Christus Ioannis cap. 4. dicit mulieri Samaritanæ: *Veni hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate: nam & Pater tales querit*: &c. *Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare*, vbi videtur indicare, quod saltem tempore noui Testamenti, cultus omnis externus debeat cessare.

Respondetur, Christum non hoc significare: neque enim Patrem adorare in spiritu & veritate, excludit patrem colere actibus externis & corporalibus, nam alioquin Stephanus, Paulus, Petrus, imò & Christus ipse non adorassent Patrem in spiritu & veritate, quando positis genibus, seu flexis genibus Deum orarunt, prout eos orasse, ante ex Scripturis ostendimus: quare illud adorare in spiritu & veritate opponitur tantum adorationi quæ fiebat in sacrificijs carnalibus, & figuratiuis Iudæorum, quæ de cætero esse submouenda significat Christum, quia

B b b

quia

quia iam gratia & veritas per ipsum facta & adducta erant: veritas itaque opponitur hic umbris & figuris, spiritus autem carnalibus sacrificijs, vt exponit D. Chrysoſtomus Homilia 32. secutus Originem: Toletus verò in Comment. non nihil aliter exponit, & per adorationem in veritate, intelligit eam quæ procedit ex verâ doctrinâ rectâq; fide, quam opponit adorationi Samaritanorum, qui in multis iam aberrabant à veritate, &

per adorationem in spiritu intelligit eam quæ fit absque carnalibus sacrificijs, quam opponit adorationi Iudæorum, quæ ex veritate procedebat, sed tota carnalis & cæremonialis erat, præfiguratiua cœlestium & spiritualium bonorū quæ adducenda erant tempore noui Testamenti, prout diximus Apostolum latè explicare ad Hæbreos, locis antè citatis.

C A P V T S E C V N D V M,

De Actibus Religionis internis.

DX dictis hætenus, & præsertim dub. 5. cap. præcedenti, constat religionis duplices esse actus, scilicet internos seu spirituales, & externos seu corporales; & vtriusque Deum à nobis esse venerandum. Ponit autem D. Thomas duos religionis actus internos, scilicet deuotionem, & orationem, de quibus agit quæst. 82. & 83. exteriores constituuntur ab eodem in triplici differentia: aliquibus enim homo tantum corpus adhibet ad Dei venerationem, vt adoratione specialiter dicta, quæ fit capitis inclinatione, genuflectione, corporis prostratione, aut simili modo: quibusdam alijs homo aliquid de rebus suis exterioribus Deo offert, vt sacrificio, oblatione primitiarum, decimarum, & similium rerum: alijs denique aliquid in Dei honorem assumitur, vt in iuramentis quæ fiunt per diuini nominis interpositionem proficendo illum esse primam veritatem infallibilem, idque vel ad propria verba confirmanda, vel per modum adiurationis ad inducendum alios, vt faciant aut dicant quod debent, aut quod merito illis imponitur dicendum aut faciendum, vel per modum inuocationis: his denique adiungitur votum, quia etiam Dei cultum continet promissio Deo facta de opere bono præstando in laudem & gloriam eius, quemadmodum oblationes, quas diximus ad cultum Dei pertinere.

Cæterum cum adoratio fieri possit actu interno, & oratio possit fieri actu externo, quæri potest, quare D. Thomas orationem ponat actum internum religionis, & adorationem referat ad actus externos.

² Ad quod breuiter responderi potest, hanc esse rationem, quod oratio potissimum consistat in eleuatione mentis ad Deum, & maximè requirat internam attentionem assiduam, vt communiter ab omnibus ap-

prehendi solet: adoratio autem magis sonet & ingerat nobis externam formam, & gestum submissionis reuerentialis, quæ tamen ad actum internum importent ordinem. Idem dici potest de iuramento & voto quod scilicet idè inter exteriores actus religionis numerentur (licet solis internis fieri possint) quia ex quo alterius causâ vel alteri fiant, ordinariè solent cum externa solemnitate exhiberi.

D V B I V M P R I M V M.

Quid sit Deuotio?

Respondetur: Deuotio nihil aliud esse videtur quàm voluntas quædam promptè faciendi ea quæ ad Dei seruitium seu cultum spectant: vnde est actus proprius & proximè elicitus ipsius habitus religionis, vt docet Malderus suprâ, dub. 3. & Tannerus, quæst. 1. dub. 3. num. 55. & aliquot sequentibus: quam voluntatis affectionem solet comitari quædam eius quasi explicatio seu intimatio, qua se homo offert & tradit Deo ad seruiendum & colendum eum: quam oblationem sui videtur nomen Deuotionis connotare.

Sumitur ex D. Thoma, quæst. 82. art. 2. in Corp. vbi probat quod deuotio sit quidam actus specialis, quia manifestum est, inquit, quod voluntas promptè faciendi quod ad Dei seruitium pertinet, sit quidam actus specialis: talem autem voluntatem intelligit, aut potius ex ijs quæ præmiserat probatum supponit, deuotionem esse, atque ita inde infert, vnde deuotio est specialis actus voluntatis: & in Responf. ad 3. dicit quod sit actus appetitiuæ partis animæ: & art. 2. probat, quod sit actus religionis, quia facere aliquid (quod enim in textu additur velle, id ibi

id ibi redundat, vt patet ex subsumpto quod facit D. Thomas) & actualis voluntas promptè faciendi ad eandem virtutem pertinent, vtriusque enim actus idem est obiectum: operari autem siue facere ea quæ pertinent ad diuinum cultum seu famulatum eius, pertinet proprie ad religionem, igitur & velle siue voluntas operandi seu faciendi illa (quam ostendit esse deuotionem) est proprius actus religionis, scilicet proxime à religione elicitus, cū non supponat alium actū mediante quo possit dici à religione imperatus. Quæ autem ista voluntas siue affectio ad faciendum ea quæ spectant ad Dei seruitium habeat simul concomitantē quandam sui oblationē ad ista exequenda, significat quoque D. Tho. tum in Corp. art. 1. quādo dicit, quod deuotio sit voluntas quædam promptè tradendi, se ad ea quæ pertinent ad Dei famulatum, quasi diceret, quod sit voluntas faciendi illa cum sui traditione ad promptè exequendum, tum etiam in Resp. ad primum; quando dicit, quod deuotio sit actus voluntatis hominis offerentis se ipsum Deo ad seruiendum ei: Et possunt hæc declarari à simili: sicuti enim qui volunt & amant honorem & cultum siue seruitium Principis, & ex illo affectu sese dedunt obsequijs eius, dicuntur deuoti Principi, sic quoque qui volunt & afficiuntur diuino cultui, & illi præstando & promouendo sese mancipant & dedicant, sunt Deo deuoti, & id agendo deuotionem quatenus est actus specialis & formalis religionis exercent. Hinc non incongruè quoque dicit Lessius, lib. 2. c. 3. dub. 37. deuotionem esse quandam internam suiipsius ad diuinum cultum oblationem & traditionem: quæ videtur esse definitio causalis, sicuti ira dicitur esse feruor sanguinis circa cor. Potest autē id fieri vel cum voto, & sic oritur peculiaris obligatio, vel sine voto videl. solo animi proposito, eiusque propositi interiori explicatione, vt dum mente dico quod me totum Dei seruitijs addico & dedico.

Cæterum, quamuis deuotio sic proprie & formaliter sit actus vnus specialis virtutis religionis, tamen causaliter est suo modo vniuersalis, quatenus mouet potentias hominis omnes tum spirituales, tum corporales ad exhibendum cultum Deo, vel exercendos actus virtutum quos imperat & refert in Dei cultum. Ita docet D. Thomas, quæst. 82. cit. artic. 1. vbi scribit, Deuotio inuenitur in diuersis generibus, non sicut species illorum generum, sed sicut motio mouentis inuenitur in motibus mobilium: quod ibidem ad primum sic explicat: voluntas mouet alias vires animæ ad suos actus: & idēd cum deuotio sit actus voluntatis hominis offerentis se Deo ad ei seruiendum, qui est finis vltimus, consequens est,

quod deuotio imponat humanis actibus modum, id est, specialem bonitatem, vt explicat Tannerus, & constat ex ijs quæ sequuntur: addit enim D. Thomas, in quantum scilicet deuotè seu religiosè dicuntur fieri, siue sint ipsius voluntatis circa ea quæ sunt ad finem, ad hæc enim seipsam mouet, siue aliarum potentiam quæ à voluntate mouentur.

Hinc itaque, quia ex actibus istis imperatis ad quos deuotio mouet, tanquam ex effectibus & signis, nobis innotescit interior affectus erga Dei cultum, eiusque feruor & intentio, fit quod qui frequentius & feruentius eiusmodi actus exercent, dicantur specialiter deuoti, quia in eis relucet vehementis animus, & amor erga Dei cultum & seruitium.

D V B I V M II.

Qua sit causa deuotionis, & quis deuotionis effectus?

RESPONDEO & DICO PRIMò: Vna est externa principalis & primaria causa deuotionis, scilicet Spiritus Sanctus qui mentem illustrat, & voluntatem accendit amore cultus & seruitij diuini.

Probatur primò, generali ratione, quia omnium bonorum operum nostrorum principalis causa est Spiritus Sanctus, iuxta illud Iacobi cap. 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est; descendens &c.* Deinde specialiter ex illo Psalm. 118. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum, & ex illo Ambrosij super Lucam, cap. 9. circa finem, Deum quos dignatur, vocat, & quem vult, Religiosum facit, &c.*

DI C O Secundò: Ex parte nostrâ præcipuè deuotionem generant, inprimis intenta & frequens consideratio & meditatio infinitæ excellentiæ ac perfectionis Dei, intelligentiæ eius, sapientiæ, potentiæ, bonitatis, iustitiæ, misericordiæ, ac simul omnium beneficiorum quæ ab ipsius tanquam perenni fonte in nos assidue deriuantur & promanant: hæc tanta enim illius excellentiæ, perfectio, ac bonitas efficacissimè mouent ac trahunt voluntatem, vt diuinis obsequijs & seruitijs se totaliter deuoneat ac mancipet: gloriosum namque & beatum iudicant homines seruire magnis, illustribus & munificis dominis. Inter beneficia autem à Deo humano generi collata, primum ac summum est, quod sic dilexerit mundum qui iam per peccatum factus erat mortis æternæ reus, vt filium suum vniigenitum daret, non vt iudicet seu condemnet, sed vt saluaretur per ipsum: eoque nomine per meritum filij, nobis auxilia & media gratiæ præparauerit

parauerit & donauerit, quibus à morte resurgamus, & à peccatis mundemur, & salutem æternam consequamur. Quod Apostolus ad Eph. cap. 2. & 3. mirificè inculcat & extollit: *Deus autem, inquit, qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam: quã dilexit nos, cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia estis saluti, &c.* vnde & cap. 1. dicit se eorum habere memoriam in orationibus suis, vt Deus Domini nostri Iesus Christi Pater gloriæ det illis spiritum sapientiæ & reuelationis, in agnitione eius illuminatos oculos cordis, vt sciant quæ sit spēs vocationis suæ, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in Sanctis, & quæ sit supereminens magnitudo virtutis eius in nos, qui credimus &c. vbi sicuti & in pluribus alijs locis multa similia commemorat: vnde attenta lectio & meditatio Scripturæ sanctæ ad deuotionem excitandam & promouendam superant alios quoscumque, quos vocant pios libellos: *Viu u est enim sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, iuxta Apostolum ad Heb. c. 4.*

Quamuis autem deuotio principaliter ex consideratione excellentiæ diuinitatis, & perfectionum eius nascatur & inde perficiatur; tamen quia sicuti ex debilitate mentis, indigemus quasi manu ductione, vt per sensibilia assurgamus ad intelligentiam diuinorum & cœlestium, ita quoque indigemus, vt per corporalia & nobis cognita discamus amare incognita & cœlestia, iuxta quod canitur in præfatione; inquit D. Thomas, artic. 3. ad 2. vt dum visibiliter Deum cognoscimus per hunc inuisibilem amorem rapiamur, idè illorum quæ ad mysterium incarnationis & ad humanitatem Christi pertinent, assidua recogitatio per modum manu ductionis maxime ad deuotionem conducit; quando sollicitè expenduntur & ruminantur: vnde Apostolus Paulus in suis Epistolis frequenter ista explicat, & consideranda proponit, & specialiter in Epistola ad Ephes. cap. 2. & 3. item ad Coloss. cap. 3. ad Romanos cap. 5. Petrus in 1. Epistola cap. 2. & S. Ioannes in suis Epistolis.

6 Secundò causatur deuotio ex consideratione nostræ indigentiae & miseriarum, quibus ex nobis sumus obnoxij, & à quibus nisi per Deum non possumus efficaciter liberari. Hæc enim consideratio humilem generat spiritum, & superbiam & præsumptionem retundit, humilibus autem dat gratiam Deus: sicuti è contra superbis resistit: & sic facit etiam consideratio prædicta nos aduertere, quàm bonum sit bonum & expediens, imò necessarium, vt toto corde Deo seruiamus, ac illi inhæreamus, hinc D. Bernardus in libro Sententiarum circa medium, ita scribit: Quatuor esse di-

cuntur quæ gratiam nostræ deuotionis augent, memoria peccatorum quæ hominem reddit humilem apud se; recordatio poenarum quæ illum sollicitet ad benè agendum; consideratio peregrinationis nostræ, quòd hic non habeamus permanentem ciuitatem, quæ illum hortetur visibilia debere contemni: desiderium vitæ perrennis quæ hominem excitat ad profectum: cogit enim à terrenis affectibus voluntatis mutatione suspendi.

Dico Secundò: Deuotionis effectus per se & principalis est gaudium: secundarius autem & quasi per accidens est tristitia quæ secundum Deum est. Et D. Thomæ, quæst. 82. art. 4.

Priorem partem sic declarat, quia causatur deuotio principaliter ex meditatione bonitatis Dei, scilicet tum in se quatenus essentialiter bonus est, & ipsum supremum bonum, tum erga nos: ex quorum consideratione per se consequitur gaudium mentis, iuxta illud Dauidis Psal. 76. *Memor fui Dei, & delectatus sum*: sicuti in probis filiis nascitur gaudium in primis ex cõmemoratione virtutum, & magnitudinis status, & honorum & similibus bonorum quibus pater est eleuatus & fruitur: Deinde etiam ex consideratione boni & solliciti affectus parentis erga illos, ex quo vult eos promouere, & eleuare ad similem statum & fœlicitatem.

Posteriorem partem declarat duplici ratione: primò, quia qui infinitum illud bonum diuinitatis confidunt, & nondum plena visione fruuntur Deo, concipiunt inde siue ex dilatione plenæ visionis aliquem mœrorem, iuxta illud Psal. 41. *Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum: quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* & tunc sequitur, *Fuerunt mihi lacryma mea panes die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie: vbi est Deus tuus?* ac iterum, *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est*: secundò, quia deuotio non tantum ex consideratione diuinæ bonitatis causatur, sed secundariò etiam ex consideratione nostræ indigentiae & defectuum, vt dictum est: ex hac autem consideratione suboritur quoque tristitia quædam secundum Deum: etsi verò tristitia hæc per se, & primo nata sit sequi ex ea consideratione, quod in multis deficiamus à summo bono, non tamen ideo dici debet per se, & principalis effectus deuotionis, quia hæc ipsa consideratio est tantum quasi secundaria in ordine ad deuotionem causandam: Vide plura de his apud Suarez, tom. 2. De religione, lib. 2. cap. 6. & 8.

DVB.

DVBIVM III.

Quid Oratio sit?

Nomen orationis pluribus modis accipitur: alter enim Grammatici, aliter Logici, aliter Rhetores, aliter Theologi de oratione loquuntur: nos hic de oratione agimus, prout in Scripturis sanctis usurpatur, & de ea Theologi tractant.

Sic autem sumpta definitur à D. Basilio Oratione in Iulittam Martyrem, quod sit boni cuiusdam petitio, quæ à pijs ad Deum effunditur, à Damasceno lib. 3. De fide, Orthod. cap. 24. quod sit petitio decenitium à Deo: ab alijs autem quod sit desiderij coram Deo explicatio, vt aliquid ab ipso impetremus. Sensus autem plenus est, quod sit actus rationis practicæ desiderium voluntatis explicantis, & aliquid à Deo petentis.

Colligitur ex D. Thoma, quæst. 83. art. 4. ad 3. ex quibus intelligitur in oratione duos concurrere actus ipsius orantis, vt communiter Doctores tenent, & notat Suarez, tomo 2. libro 1. cap. 3. num. 1. quorum vnus est voluntatis, desiderium scilicet quo bonum aliquod nobis, vel alijs conferri, vel malum auerti desideramus; alter est rationis siue intellectus, scilicet practica quædam huius desiderij explicatio siue submissa intimatio, non quidem vt desiderium Deo innotescat, vt benè notat D. Thomas, artic. 2. ad 3. sed vt per eam permoueamus, & inducamus Deum ad illud nobis præstandum quod desideramus: quandoquidem enim habere bona desiderata non sit proximè in nostrâ potestate, sed in potestate & voluntate Dei, & non possumus immediatè applicare diuinam virtutem & voluntatem ad operandum, quemadmodum vires animæ nostræ applicamus: sed neque obligationem præcepti imponere ad sic eum permouendum, sicuti inferiores & subditos ad operandum applicamus, restat vt id faciamus mediatè & per modum deprecationis submittendo nos, & eius potentiam & bonitatem recognoscendo inducamus, vt ipse applicet se ad operandum, & præstandum quod desideramus.

Oratio itaque formaliter est actus elicitus ab intellectu: nam petitio est quædam locutio quâ desiderium nostrum exponimus, vt tradit Isidorus, lib. 10. Ethymol. cap. 4. Cassiod. in Psal. 38. & D. Thomas hic artic. 1. cum Aristot. Locutio autem interior est intellectus, qui est quasi lingua & interpres voluntatis. Fit autem ista locutio interior per conceptus ipsarum vocum, imò est eadem cum illâ locutione interiori, à quâ proximè solet procedere locutio exte-

rior, vt docet Suarez supra, cap. 3. n. 13. & quia non nudè & speculatiuè tantum cupimus alteri innotescere nostram desiderium, sed explicamus illud in ordine ad diuinam voluntatem disponendam, & ad Deum inducendum, vt desiderata concedat, hinc rectè D. Thomas, artic. 1. docet esse actum rationis practicæ.

Cæterum, quia Deum orando & ab eo necessaria petendo, recognoscimus & testamur ipsum esse bonorum omnium Auctorem & Doctorem, ipsum omnia posse, ipsum omnium habere prouidentiam & curam, & nos eius indigere subsidijs & præsijs, hinc manifestum euadit, quod oratio sit actus religionis, vt docet D. Thomas, quæst. 81. artic. 1. & quæst. 83. artic. 3. & ibidem Caiet. & Doctores in 4. distinct. 15. iuxta illud Pl. 49. *Inuoca me in die tribulationis: erua te, & honorificabu me*, prout hoc infra magis explicabimus: & confirmatur ex cõmuni omnium hominum apprehensione: omnes enim existimât magnam partem cultus diuini ac religionis in oratione sitam. Neque refert quod virtus religionis sit in voluntate, & oratio sit actus intellectus: nam voluntas imperare potest intellectui per virtutem religionis, vt oret.

Pro pleniori intelligentia, repetendum est hîc quod supra diximus ex D. Thoma, quod scilicet velle aliquid, & facere id ipsum sint eiusdem virtutis: quare considerandam venit in affectu seu voluntate orandi, ex quo motiuo hæc oriatur: Dicimus autem, vt recta sit & ordinata, quod oporteat vt procedat ex motiuo colendi Deum, quatenus videlicet ipsum orando profiteamur & contestamur nostram sub eo subiectionem, & nostram ab eo dependentiam, & omnipotentiam eius, bonitatem, & prouidentiam, quod possit & velit creaturis suis in necessitate & indigentia succurrere & opitulari: Hic autem affectus sub tali motiuo, manifestè est actus religionis, cuius proprium munus est, Deo cultum reddere. Quod autè affectus orandi sit & debeat esse talis, potest ex rebus humanis probari, quia inde fit, quod maiores non velint dici orare minores, etsi quædam ab eis petant seu exigant, quia non volunt recognoscere aliquam dependentiam ab illis, neque aliorum potentiam aut excellentiam supra se aut suam, esse maiorem, quod qui propriè orant aliquem, recognoscunt: vnde apparet quod oratio ex sua intrinseca ratione sit nota quædam subiectionis ipsius orantis ad eum quem oratione propriè dicta orat.

Et declaratur amplius, quod id debeat esse motiuum proprium orandi Deum, quia non oramus Deum vt aliquid ei manifestemus quod eum latebat, qui scrutatur corda & renes, & nouit necessitates nostras, & de-

sideria nostra, priusquam vel mente illa explicemus: sed oramus, ut colendo eum per indigentiam & dependentiam nostram ab illo recognitionem & per protestationem potentiam & bonitatis & misericordiam eius impetremus ut fiat, quod fieri desideramus.

11 Opponet aliquis primò: Sunt diuersarum virtutum ea quæ postulantur per orationem, ut v. g. postulatur continentia quæ spectat ad temperantiam, postulatur remissio peccatorum quæ spectat ad pœnitentiam, postulatur augmentum charitatis quod spectat ad charitatem: atqui quæ postulantur sunt finis orationis: à fine autem sumitur species actus in moralibus, ergò oratio non est actus vnus alicuius virtutis sed diuersarum, prout adhibetur ad diuersa postulata impetranda.

Respondetur ad subsumptum, quod species actus sumatur à fine actui intrinseco, non ab externo, ad quem consequendum per accidens aliquando adhibetur quando ad illum potest esse medium conueniens: **I**sta autem postulata sunt fines extrinseci, ad quos consequendos virtutes prædictæ quasi vtuntur virtute religionis & imperant, ut per ipsam mediante oratione obtineant fines suos: sed finis intrinsecus & proximus orationis bene ordinatæ est Deum colere, sicut iam ostendimus. Quare dictis non obstat, quod ex affectu obtinendi rem quam desideramus, moueamur ad orationem, quia inde tantum efficitur, talem orationem esse imperatam ab alia virtute, vel etiam ex amore alicuius commodi proprii, quod honestè appeti potest, quod inconueniens non est, ut tradit Suarez sup. lib. 1. cap. 7. num. 9. & sumitur ex D. Thoma, quæst. 83. art. 1. ad 2. & Caiet. ibidem.

Vnde neque verum est, quod oratio in se considerata sit explicitè, & formaliter actus spei: & tantum interpretatiuè & implicitè actus religionis, ut vult Less. li. 2. c. 37. du. 2. n. 8. quia iam ostendimus, quod vera & propriè dicta oratio ad Deum, inuoluat intrinsecè recognitionem orantis, quod ipse & omnia bona à Deo dependeant, & ipse solus potens sit desiderata præstare, ut docet Tannerus tom. 3. disp. 5. qu. 1. dub. 4. n. 75. quod est illum formaliter & in actu exercito honorare. Neque refert, quod ex spe obtinendi quæ desiderat quis, oret: quia inde tantum efficitur, quod spes prærequiratur tanquam excitans ad orationem, & veluti conditio quædam sine qua non: non autem quod oratio sit actus à virtute spei elicitus.

12 Opponet aliquis secundò: Ex dictis sequitur, quod quotiescumque aliquis orat absque formali intentione colendi Deum, is neque exercent actum religionis, neque debitè aut conuenienter oret, ut dignus

fit exaudiri, quod videtur durum & parum credibile.

Respondetur, Negando illationem si consequens intelligatur de formali intentione colendi aut honorandi Deum sub eiusmodi vniuersali & generico termino: satis enim esse dicimus ad hoc ut actum religionis exercent, & conuenienter oret, quod velit orare Deum, quia recognoscit suam indigentiam, & omnium eorum quæ desiderat dependentiam à Deo, & ipsius Dei potentiam ad illa præstanda: nam ista oratio ex tali motiuo profecta est formaliter cultus Dei. Omnis autem qui ex vera fide Deum orat, solet orando ista recognoscere: quod si quis nihil tale, vel aliquid æquiualens apprehendat, sed cogitet solum de obtinendo bono quod petit, is facit materialem actum cultus, sed ut ab ipso est (inquit Suarez sup. nu. 14.) non est verus actus religionis, quia non procedit ab affectu qui sit actus à religione elicitus.

DVBIVM IV.

Vtrum de necessitate salutis sit orare?

Inquirit hoc D. Tho. art. 2. quæst. 83. **13**
Respondetur breuiter: Oratio ad salutem est necessaria. Hoc tamen intellige habere locum in ijs qui orationis sunt capaces, ut in adultis & qui mentis ac rationis sunt compotes. Sumitur ex D. Thoma hic q. 83. art. 3. ad 2. ubi dicit esse sub præcepto: & tenent communiter Theologi, Palud. in 4. dist. 15. Abulen. in cap. 6. Matthæi 4. 31. Medina Cod. De oratione, quæst. De necessitate orandi mentaliter, Mald. tract. 10. cap. 2. dub. 1. Syluest. V. Oratio, quæst. 8.

Colligitur autem ex multis Scripturæ locis, quibus exhortamur ac monemur semper orare, Eccl. cap. 18. *Non impediaris orare semper*, quasi diceretur, ne alijs occupationibus sic indulgeas, ut à tam necessario exercitio orationis impediaris: Christus Lucæ 18. dicit: *Oportet semper orare, & non deficere*: Ad quæ verba D. Chrysostr. serm. De Moysè tom. 1. sic scribit: Dum oportet, dicit, necessitatem inducit 1. ad Tessalon. cap. vlt. *Sine intermissione* (inquit Apostolus) *orate*. Ad Colossenses 4. *Orationi instate, vigilantes in ea*, & alibi in Scripturis frequentius talia occurrunt: atqui non tam crebrò & cum tantà instantia ingeminaret Scriptura ista, nisi oratio res esset maximè necessaria homini ad salutem: non enim sic inculcare solet ea quæ tantum sunt consilij, & non necessaria; ergò &c.

Ratio autè vnde tanta necessitas oriatur, potest assignari duplex: vna quia ratio naturalis

tura dictat, ut à quo solo omnia nobis necessaria vel utilia ad salutem speramus, & expectamus, ut hunc, inquam, pro recognitione indigentiae nostrae, & honore eius, aliquando accedamus & oremus quatenus ea quae nobis sunt necessaria, elargiri dignetur, ita ut hoc semper & perpetuo intermitteri non possit absque quadam specie neglectus & contemptus, non tantum beneficiorum eius quae paratus est petentibus dare, sed etiam ipsius auctoris tantorum bonorum: quod facile ex humanis potest colligi: quis enim vir potens & munificus qui indigentibus subditis promisit necessaria quando illa peterent, non male ferat ac se & suam liberalitatem contemni iudicabit si quis ex illis, nunquam ab eo subsidia petat, sed indigentia potius pereat: quod ratione magis speciali & iure potiori habet locum in Deo; Et quod Deus hoc ad suum honorem pertinere iudicet, colligi potest ex illis eius verbis Psalm. 49. ante quoque citatis, *Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabo me*: quasi diceret quod in tribulatione ad me recurras & inuoces me, hoc honorificum mihi reputabo.

14 Altera ratio est, quia oratio est medium quoddam, sine quo auxilium necessarium haberi non potest: quandoquidem enim etiam iusti quotidiano indigeant auxilio ad superandas tentationes, ac perseverandum in iustitia, Deus autem statuerit hoc auxilium passim non conferre nisi petentibus, manifestum euadit, quam oratio nobis ad salutem consequendam sit necessaria. Sic autem merito Dominus ordinavit, ut intelligamus ac recognoscamus à quo nobis salus & omnia bona proueniant, eique debitas gratias agamus. Vnde tam instanter inculcat Christus Matth. 7. *Petite, & dabitur vobis: querite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit &c.*

Ex dictis itaque, & alijs similibus docet Suarez tom. 2. lib. 1. cap. 28. & 28. Orationem esse necessariam, Tum necessitate medij, quam etiam confirmat ex D. Aug. qui lib. De natura & gratia cap. 43. dicit Deus impossibilia non iubet, sed iubendo admonet & facere quod possis & petere quod non possis, eandemque doctrinam etiam approbat Conc. Trid. sess. 6. cap. 11. Tum necessitate praecipiti, quod ad necessitatem medij per se sequitur, quia media necessaria ad salutem, sunt nobis iure diuino praecipita, ut docet D. Tho. sup. De fide, q. 2. a. 4. & q. 3. a. 2. & Theologi communiter: alioquin tenet Suarez non esse particulare praecipitum positium de Oratione:

DVBIVM V.

Pro quo tempore obliget necessitas seu praecipitum orandi?

RESPONDEO & DICO Primò: 15
Necessitas orandi, ut in iure naturae secundum rationem fide illuminatam, est fundata, potest dici libera seu exempta à determinatione certi temporis: Quatenus ius illud non definit certos dies aut certas horas pro quibus sumus obligati orare & à Deo salutaria petere, Quemadmodum certa tempora iure Ecclesiastico praescribuntur orationibus publicis. Ita Suarez sup. cap. 30. nu. 8. D. Tho. in 4. dist. 15. quaest. 4. art. 1. quaest. 9. & alij communiter.

DICO Secundò: Certis tamen occasionibus & eventibus contingit, quod praecipitum orandi hic & nunc obliget ad orationem. Ut in primis in magna tentatione quam absque peculiari Dei auxilio existimat quis se non posse superare; Suarez sup. nu. 17. Secundò, quando subeundum est grande periculum, ex cuius occasione metuit à virtute deficere, nisi à Deo confortetur: similiter in magno periculo Reipublicae vel proximi, quod non nisi orationis praesidio videatur posse auerti, vide Nauart. in Enchiridio cap. 3. quaest. 15. De oratione. Tertio, quando occurrit peccatori necessitas suscipiendi vel administrandi Sacramentum, Medina Cod. de Oratione, quaest. 11. tunc enim cum debito dolore tenetur rogare veniam suorum peccatorum, ut digne possit Sacramentum suscipere aut conferre.

DICO Tertio: Etiam extra hos & similes casus, obligamur orare saepius, ac in primis circumstantia rationis esse orandum absque diuturniori dilatione satis communiter tenet DD. ut tradit Malderus tractatu 10. cap. 2. dub. 1. Ratio enim dicitur, ut dum intelligere ac apprehendere incipimus nos diuinis auxilijs in bonis actibus indigere & Deum solum posse illa dare ac paratum esse & promississe dare petentibus, mox ad illum confugiamus, & eius bonitatem imploremus ac nostram confiteamur ipsi indigentiam. Deinde satis communiter tradunt quoque Doctores orationem intermitteri non posse ad magnum tempus, v. g. ad tempus vnius mensis, ut docet Malderus supra: Syl. V. oratio quaest. 8. Angelus ibidem: Aforius 1. parte lib. 9. cap. 34. Existimarem autem ne quidem ad tantum tempus intermitteri posse, quod indicat Suarez sup. n. 16. propter magnam eius scilicet necessitatem ad vitam rectitudinem: imò nec ad octo dies posse intermitteri, quia Scripturae sacrae tam vehementer inculcat semper esse orandum, & sine intermissione esse orandum.

Ad quod accedit quod indigeamus quotidianis auxilijs diuinis vt contra lapsum in peccata præferuemur.

D. Thomas verò supra indicat præcepto Ecclesiastico dies festos omnibus fidelibus prædefinitos ad orandum, sic enim scribit. Omnibus etiam qui ministerijs nõ funguntur, videtur ab Ecclesia determinatũ tempus orandi, statutum esse, cum ex Canonum statuto teneantur diebus festis diuinis officijs interesse, vt ministris orantibus suam intentionem conforment.

- 18 Observandum hic cum D. Thoma, q. 83. art. 2. in Corp. quod oporteat sic inducere orationis necessitatem & vtilitatem, vt neq; rebus humanis diuinæ prouidentię subiectis imponamus necessitatem, addo nec eam admittamus impositam, quia tum excluderetur (inquit D. Thom.) orationis vtilitas: neque diuinam dispositionem mutabilem æstimemus: quod cum D. Thoma sic rectè explicat Tann. sup. quæst. 1. dub. 4. nu. 73. quia enim diuina prouidentia (inquit) non solum disponit effectus faciendos, sed etiã causas & media quibus efficiendi sunt, & inter hæc nonnunquam etiam ipsos actus humanos liberos, qualis est oratio, idcirco necesse est tum alias actiones humanas, tum etiam orationem ad Deum interuenire, nõ quidem vt immutetur diuina dispositio, sed vt per eiusmodi actus & orationes implerentur, & executioni mandentur effectus secundum ordinem diuinæ prouidentię à Deo per hæc media dispositi: quo sensu dixit D. Augustinus, serm. 1. de S. Stephano, Si Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum non haberet. Orationes itaque fiunt, vt scilicet homines postulando mereantur accipere, quod eis Deus omnipotens, antè secula disposuit donare, vt ait D. Greg. lib. 1. Dialog. cap. 8. Similia habet D. Prosper lib. 2. De uocatione gent. c. 36. & ad confirmationem adducit ex Tobia c. 6. & 7. quod licet Sara, vt ait Angelus c. 7. deberetur Tobię Iuniori timentis Deum, (scilicet secundum diuinam ordinationem) tamen iusserit Angelus, eos orationibus vacare, ne à coniugio impederentur. Sic quoq; exponit Suarez tom. 2. de Relig. lib. 1. c. 6. n. 11. Sed latius difficultas illa solet disputari in 1. p. in Tra. de prædest.

DVBIVM VI.

Vtrum oratio etiam vocalis sit in præcepto?

- 19 **Q**uestio est de oratione priuatâ singulorum fidelium, non de oratione publicâ de quâ constat quod iure Ecclesiastico pluribus sit in præcepto.

Negant itaque Durandus in 4. dist. 15.

qu. 12. Suarez tomo 2. De religione lib. 3. de oratione cap. 6. Aragonius hic ad q. 83. art. 12. qui putat etiam esse sententiam D. Thomæ propter hæc eius verba: Et de huiusmodi orationis (scilicet priuatæ) necessitate non est, quod sit vocalis.

Verum non satis videtur Aragonius affectus horum sensum, quia per illa verba nõ aliud docet D. Tho. quàm orationem priuatam posse legitimè & conuenienter fieri sine vocis ministerio, non sic autem orationes publicas, quibus priuatam ibi opponit.

Docet tamen D. Tho. vocem triplici de causâ adiungi orationi etiam priuatæ, non explicado clarè, vtrum ex aliquo præcepto teneantur fideles vocaliter aliquando orare priuatim.

Primò autem dicit adiungi vocem ad excitandam interiorem deuotionem, vt mens orantis sic eleuetur in Deum, quia per exteriora signa siue vocum, siue etiam aliquorũ factorum (inquit,) mouetur mens hominis inprimis secundum intellectum & apprehensionem, & deinde etiam communiter secundum affectionem. Hinc D. Aug. epistola 121. ad Probam scribit, quod per interualla temporum & horarum, etiam verbis rogâmus Deum, vt illis rerum signis nos ipsos admoneamus, & ad augendum desiderium sanctum nos ipsos acrius excitemus.

Secundò dicit D. Tho. vocem adiungi quasi ad redditionem debiti; vt scilicet homo Deo seruiat secundum illud totum, quod ex Deo habet, non solum mente, sed etiã corpore: vnde Osee cap. vltimo dicitur, *Reddemus vitulos labiorum nostrorum, id est Sacrificium laudis labiorum nostrorum.*

Tertiò adiungitur vox orationi ex quâdã redundantia ab anima in corpus ex vehementi quâdam affectione, iuxta illud Psalm. 15. (inquit D. Tho.) *Latatum est cor meum, & exultauit lingua mea.*

Ex quibus, ratio secunda videtur inferre & probare quandam necessitatem orationis etiam vocalis: nam simili argumento supra cum Suarez docuimus cultum Dei externũ homini esse in præcepto naturali, & in hanc sententiam propendet Malderus sup. cap. 2. dubio 1.

Neque refert quod opponit Suarez, scilicet quod ius naturæ, licet cultum externum homini iniungat, non tamen determinat hunc aut illum cultum externum, sed indifferenter videatur quemlibet relinquere liberum: hoc enim ad orationem vocalem nõ videtur extendendum: ex quo enim oratio particulariter est homini in præcepto naturali, vt cum illo diximus antè dub. 4. circa finem, hinc consequenter oratio vocalis in particulari quoque censi debet, illi esse in præcepto, vt Deo seruiat etiam hoc genere cultus secundum illud totum quod ex Deo habet,

habet, vt loquitur D. Thomas supra: & quidem omnes scripturæ supra allegatæ pro orationis necessitate, potissimū de oratione vocali videntur agere. Vnde Lucæ cap. 11. quando Apostoli petebant à Christo vt doceret eos orare, sic docuit, *Cum orati, dicite: Pater, sanctificetur nomen tuum &c.* Accedit quod sit quædā moralis necessitas orationis vocalis, vt mens orantis eleuetur in Deum, & sancta desideria in affectu prouocentur, vel adaugeantur, vt indicat D. Aug. epistola supra citatā ad Probam: moralis autem necessitas non tantum dici debet per accidens inducere obligationem talis orationis, sed etiam per se loquendo. Cæterum, quantum ad eos, qui orandi sint, an aliqui præter Deum, latè ea de re egimus in 3.p.q.25. vbi ostendimus contra Hæreticos, quod etiam Sancti in cælo cum Christo regnantes sint à nobis orandi & inuocandi tanquam intercessores ad Deum pro nobis. Quare illa hic non reperimus.

DVBIVM VII.

Quanam sint petenda in oratione?

21 **R**espondetur, ea summam contineri & explicari in oratione quam Christus Matt. 7. nos docuit, Dominica cōmuniter inde dicta: de qua ex D. Aug. scribit S. Tho. quæst. 83. art. 9. quod in hac non tantum petantur omnia quæ rectè desiderare possumus, sed etiam eo ordine quo desideranda sunt: sic vt hæc oratio non solum doceat postulanda: sed etiam informatiua sit totius nostri affectus, quomodo componi & ordinari debeat in suis petitionibus.

Vnde merito inter omnes formas orandi hominibus datas aut præscriptas hactenus, censetur illa primum tenere locum dignitatis & excellentiæ, tum propter Autoris eminentiam supra omnes, tum etiam, quia summā breuitate ac mirabili dispositione omnes partes bonæ orationis, & vniuersam orandi materiam complectitur.

Succincta Expositio Orationis Dominica.

Quare vt plenius ex eâ intelligantur quæ & quo ordine vnumquodque debeamus petere & orare, hinc succinctam orationis Dominicæ expositionem subiungemus.

22 Per modum itaque præambuli in initio præmittitur compellatio eius quem oramus, & dicitur: *Pater noster, qui es in calu:* vbi patris nomen non accipitur vt designat primam tantum personam Trinitatis prout illi conuenit secundum proprietatem; sed vt est

nomē commune toti Trinitati, vt explicant D. Cyprianus in expositione orationis Dominicæ: Gregorius Nyssenus in eadem: Tertulianus libro De oratione, capite 2. D. Ambrosius, lib. 5. de Sacramentis cap. 4. & Augustinus sermone 126. De tempore.

Porro quamuis titulo creationis, & prouidentia ac gubernationis merito Deus vocari possit Pater noster, iuxta illud Moysis in Cantico Deuteronomij 32. *Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te;* tamen SS. PP. citati magis indicant nos hic Deum compellare Patrem ratione spiritualis adoptionis, quā nos per Christum adoptauit in filios, vt simus hæredes Dei, cohæredes autem Christi, iuxta illud ad Romanos cap. 8. *Sed accepisti spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba Pater &c.* omnes enim isti notant eos qui Patrem inuocant Deum, recognoscere se filios per gratiam. Vnde dicit D. Aug. quod sic incipiendo, bonitatem Dei & gratiam profitemur: & Cyprianus, Scire debemus (inquit) quia quando Patrem dicimus Deum, quod quasi filij Dei agere debeamus: postquam enim Christus his qui eū receperunt, dedit potestatem filios Dei fieri, nata est nobis peculiaris fiducia sic in communi Deum compellandi Patrem nostrum.

Dicitur autem, *noster*, iuxta D. Cyprianū, non, *meus*, vt significetur orationem debere esse ex communi charitate profectam: quando enim omnes dicimus *Pater noster*, omnes nos fratres esse fatemur, conformiter ad doctrinā Christi, Mat. 23. *Omnes vos fratres estis.* Vnde & illud indicatur, vnūquemq; debere orare non pro se tantum, sed etiam pro alijs, atque aded pro toto populo: nam illud *Noster*, rectè intelligitur se extendere ad viatores omnes, pro quibus mortuus est Christus: quamuis enim non omnes sint actū filij, per gratiam, tamen Deus qui 1. ad Timoth. 4. cap. *Saluator omnium hominum, maximè fidelium*, complectitur suo modo omnes paterno affectu, quatenus eius bonitas, patientia, longanimitas, & benignitas ad hoc tendunt, vt adducat eos ad pœnitentiam, quemadmodum monet Apostolus ad Rom. cap. 2. vnde etiam idem ad Timoth. 1. c. 2. hortatur fideles, vt pro omnibus orent, quia Deus vult omnes saluos fieri.

Additur, *Qui es in calu*, licet enim in terris quoque & vbique sit præsens, iuxta illud Psal. 138. *Si ascendero in calum tu illic es, si descendero in infernum ades*, tamen peculiariter in cœlis esse dicitur, quia in eis elucet diuina in primis maiestas in eorum creatione, in eorū magnitudine, in ordinatissimis eorum motibus: & in omni ipsorum pulchritudine & ornatu. Deinde, quia illo in loco, Angelos bonos, & homines sanctos beatificat, atque ita illic quasi regiam & cœlestem euriam collocat

collocavit: Per istam verò illius loci designationem tanquam specialis residentie Dei ipsius, abducitur orantis affectus à terris, & terrenis rebus, vt docet D. Chrysof. Homilia 20. in Matth. incitatur enim & erigitur ad superna & cœlestia: quia affectibus filiorum trahitur naturaliter ad locum vbi parentes degunt, & in honore sunt: vnde Apostolus ad Coloss. cap. 3. sic hortatur fideles, *Si consurrexistis cum Christo qua sursum sunt, quarite, vbi Christus est in dextra Dei sedens.*

Hoc itaque præambulum mature perpensum valdè eleuat mentem in Deum: in verbis enim illis continetur accessus ad Deum per fidem tanquam ad Patrem, & primum principium totius nostri esse, non tantum secundum naturam, sed etiam secundum gratiam, ac simul tanquam ad finem vltimum, cuius possessione & fruitione speramus perenniter beari: excitatur quoque charitas, quia filijs nihil potest aut debet carius esse, quam parens, atque ita audito nomine Patris, incitatur accedere ad Deum cum filiali amore & reuerentia: de quo vide D. Augustinum, sermone 182. De tempore: Roboratur & fiducia orantis: quid enim, inquit D. August. sermone citato, iam non det filijs petentibus pater, qui hoc ipsū dedit vt essent filij: & Christus Matth. 7. *Si vos, cum sitis mali, nostri bona data dare filijs, quanto magis Pater vester, qui in cœlu est, dabit bona, petentibus se.*

Præmissâ autem istâ præfatione subsequuntur petitiones septem optimo ordine dispositæ, vt diximus, & declarat D. Tho. supra art. 99. quæst. 83.

Prima Petitio.

24 **P**rima est: *Sanctificetur nomen tuum*: quæ merito ponitur primo loco, quia spectat ad dilectionem Dei, quâ illum in se ipso & bona eius, vt eius sunt, ex affectu charitatis diligimus: per illam namque cupimus & optamus nomen Dei nostri, id est honorem & gloriam eius, siue ipsum Deum nostrum sanctificari ac celebrari in nobis, per recognitionem, amorem, venerationem, ac deprecationem magnitudinis, pulchritudinis, potentie, sapientie, bonitatis & omnium perfectionum eius: dicit enim D. Gregorius Nyssenus, petere vt nomen Dei sanctificetur, idem esse, quod petere vt glorificetur in nobis, & D. Aug. lib. 2. De sermone in monte, cap. 5. petimus vt nomen Dei sanctum habeatur ab hominibus, & ita illis innotescat Deus, vt non existiment aliquid sanctius, quod magis offedere timeant.

Benè autem D. Tho. in caput 56. Isaie ex scripturis deducit, & dat intelligere, quomodo nomē Dei sit sanctificandū, quando sic de illo scribit, Nomē Dei magnum est ad timendum, sanctum est ad venerandum,

dulce ad meditandum, copiosum ad miserendum, efficax ad impetrandum, virtuosum ad saluandum, occultum ad sciendum.

Secunda Petitio.

Secunda petitio est: *Adueniat Regnū tuum*: 25 quæ iuxta D. Thomam, artic. 9. citato, spectat ad dilectionem quâ diligimus nos in Deo: ita rectè quidem, siue intelligamus sermonem esse de regno quo Deus hic in iustis regnat per gratiam & sanctas operationes, quas per Spiritum Sanctum in eis excitat & efficit: quod regnum opponitur regno diaboli & peccati; de quo Apostolus ad Rom. c. 6. loquitur, quando sic monet: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius*, sicuti petitionem hanc accipiunt D. Ambr. lib. 5. De Sacramentis, cap. 5. Hieronymus in cap. 6. Matth. & Cyrillus Hierosolimitanus Catechesei 5. mistagogicâ; siue intelligamus sermonem esse de regno æternæ beatitudinis, vt accipiunt hanc petitionem Tertullianus in Apologetico, cap. 30. Cyprianus supra in expositione orationis Dominicæ, D. Chryst. Homilia 20. in Matth. & D. Th. hic quæst. 83. art. 9. citato: per quam, inquit, petimus ad gloriam regni eius peruenire.

Nullum autem erit inconueniens, si intelligamus vtrumque hanc petitione postulari: & orando intendamus vtrumque impetrare, prius tanquam viam & medium ad posterius tanquam terminum & finem ad quē suspiramus: quare sicuti in prima petitione exercetur sublimis actus charitatis, ita in secunda rectè intelligitur exerceri actus spei ac desiderij summi boni quo verè sumus beandi, quatenus regnū cœlestē, & media ad illud nobis aduenire & donari postulamus.

Tertia Petitio.

Tertia petitio est: *Fiat voluntas tua, sicut 26 in celo & in terra.* Iuxta D. Thomam per hanc postulamus medium directè, & principaliter ordinans nos ad ducens ad finem beatitudinis postulatum, quod consistit in obedientia & obseruantia diuinæ voluntatis, quibus regnum cœlorum promeremur. Vnde hic petimus primò, vt exactè obseruentur & adimpleantur, tum à nobis, tum ab alijs diuina præcepta, non solum quia nobis hoc bonum est, & proficiunt ad beatitudinem, sed vel maximè, quia hoc est Deo gratum, & quasi bonum quoddam eius quo ipse gaudet, & sic quoque est actus charitatis: & simul, quia Deo est honorificū, quod eius mandatis obtemperetur, sicuti & cætera omnia in ordine ad laudem & gloriā diuini nominis agere & petere debemus.

Secundò rectè intelligimur etiam petere, vt in omnibus quoque rebus alijs fiat & adimpleatur voluntas diuinæ complacentiæ, quam

quã ex se habet, siue ea sit absoluta omnino, siue conditionata ex parte obiecti, quæ dici solet simplex complacentia, aut voluntas antecedens, sic vt petamus diuinum beneplacitum nostris anteponi commodis & affectibus, v. g. quod exhibeamus nos paratos per omnia acquiescere in eius sancta voluntate, siue velit nos abudare, siue periuriã pati, siue bonã valetudinefrui, siue infirmitatibus & morbis subiicere, siue citius, siue tardius mori, & sic de alijs: in quo consistit magnæ virtutis actus. Indicat hæc Tertullianus supra, vbi hanc petitionem intelligit de conformitate cum diuinã voluntate in omnibus, quæ nobis obueniunt. Pro quo & facit, quod non dicatur tantum, vt faciamus voluntatem Dei, sed simpliciter vt fiat. quod obseruarunt auctor Operis Imperfecti, Homilia 14. & Euthimius in cap. 6. Marth.

Neque dictis obstat, quod absoluta Dei voluntas complacentiæ semper infallibiliter sit adimplenda, vnde videri possit quod nõ oremus nec orandum sit, vt fiat & adimpleatur, quia ipsa oratio sæpè est medium quo fit adimplenda, vt supra indicauimus v. g. bona Dei voluntas quã electos prædestinauit ad gloriam, ordinariè adimplenda non est ex decreto ipsius Dei nisi mediantibus orationibus: sicuti hoc in 1. parte latius explicari solet.

Quarta Petitio.

27 **Q**uarta petitio est, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, vt legitur apud Lucam cap. 11. siue panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie, vt eadem vox græca vertitur apud Matth. cap. 6.

Hic iuxta D. Thomam petitur directè quidem medium, sed instrumentaliter vtile ad finem beatitudinis obtinendum; & ad illum nos coadiuuans: sub nomine enim panis rectè intelligimus peti tam panem spiritualem Eucharisticum, qui est Christus in Sacramento, de quo dicitur Ioannis cap. 6. quod sit panis verus de cælo descendens, quàm panem materiale seu corporalem. Ita hanc petitionem accipiunt multi Sancti PP. vt D. Cyprianus, Gregorius Nycenus, D. Tho. locis ante citatis, & quoque Tertullianus.

Neque vlla est repugnantia in eo, quod vtrumque dicamus peti dictis verbis: nomẽ enim panis, vsitatè satis in scripturis sanctis solet significare, tũ spiritualem illum cibum, tum materiale: deinde solent & scripturæ sapius admittere & habere plures sensus literales æquè principaliter à Spiritu Sancto intentos, ad quos sic simul significandos suggerit ipse scriptoribus Hagiographis verba idonea & conuenientia. Petendo autem Sacramentum Eucharistiæ quod est principale, rectè intelligimur etiam petere alia

Sacramenta vnicuique conuenientia, vt art. 9. citato docet D. Tho. neque tantum ipsa Sacramenta sed & eorũ effectum continuũ & bonũ vsum: vnde Tertullianus rectè dicit, nos petere hunc panem quem iam Christus ex se nobis dedit, ne culpã nostrã fructu illius priuemur & careamus.

Neque etiam in hoc sensu petitionem accipiendo, malè additur *Hodie*; quamuis enim iste cœlestis panis possit peti etiam pro futuro tempore, tamen per illud hodie monemur quod singulis diebus affectus & desiderium illius sit excitandum, & singularis ad illum sumendum præparatio facienda, si non ad realem perceptionem saltem ad spiritualem eius manducationem. Quod autem panis nomine conuenienter hic Sacramentum Eucharistiæ comprehendatur, ostendi & confirmari multum potest ex eo, quod addatur supersubstantialis, quæ vocula huic cœlesti pani propriissimè congruit, quia supernaturalis est, & supra rationem substantiæ nostræ.

Porro sicuti Eucharistiã tanquã Sacramentum præcipuum petendo, diximus nos simul petere reliqua Sacramenta, ita quoque panem materiale petendo, simul petimus omnia necessaria ad hanc vitam corporalem transigendam, quæ nomine panis frequentius solent in Scripturis significari. Rectè autè etiam hæc à Deo per orationem postulari, docet ex Aug. epist. 121. c. 6. & 12. D. Tho. hic quæst. 83. art. 6. quatenus scilicet sunt adminicula necessaria ad vitam sustentandam & sic ad Deo seruendum.

Dum autem sub nomine panis petuntur vitæ necessaria, indicat Christus quantã moderatione sint hæc tẽporalia desiderãda, vnde & additur *Nostrum*, id est, qui nobis est necessarius, & ad subleuandam nostram indigentiam creatus est. Per hoc autem quod dicitur, *hodie*, rectè admoneri intelligimur non debere quo ad temporalia nos esse sollicitos de crastino, vt eodem cap. 6. Matth. expressius Christus docet.

Sed difficultas moueri potest, quomodo nomine panis dici possit hic peti panis materialis, quandoquidem ille non sit supersubstantialis?

Respondetur, etiam si panis Eucharisticus 28 principaliori quodam modo sit supersubstantialis, tamen panem corporalem suis quoque modis posse dici supersubstantialem, in primis vno modo in sensu, vt sic dicam merè materiali, vt supersubstantialis dicatur, quia inter omnia alimenta panis est præcipuus, & sic valdè seu supra modum substantialis, & maximè accommodatus vitæ nostræ: quem sensum indicat D. Thomas art. 9. quæst. 83. citatã, & D. Basilius in regulis breuioribus 252. Deinde in alio sensu quasi spirituali, vt panis iste corporalis pe-
ratur

tatur sub nomine Superfubstantialis, quia scilicet petitur non simpliciter ad vitæ sustentationem, quasi ibi tanquam in fine fitatur, sed petitur quatenus consequenter mediante corporali vitâ seruimus Deo, & exercemus opera pietatis, & merita vitæ æternæ: quem sensum colligere licebit ex doctrina D. Thomæ, art. 6. citato.

Quinta Petitio.

29 **N**Orandum hic est: Quintam, sextam, & septimam petitionem versari circa mala à nobis remouenda, vnde orationis Dominicæ petitiones possunt proximè diuidi in duo quasi membra, quod quædam, scilicet quatuor primæ, versentur circa boni alicuius consecrationem impetrandam, quædã verò scilicet tres postremæ versentur circa remouenda vel impedienda mala quibus subiaccemus vel quæ nobis instant: per quas dicit D. Tho. ea peti, quibus per accidens ad finem nostrum siue beatitudinem ordinamur, quia remotio prohibentis, per accidens concurrat ad beatitudinis consecutionem, quatenus scilicet per accidens est quod malum superueniat nos à fine nostro impediens.

30 Quintã itaque petitione principaliter postulamus à nobis auferri mala culpæ siue peccata quæ commisimus, vt passim exponunt Sancti PP. & docet D. Tho. art. 9. quod & Christus satis declarauit, quando eodem loco subiunxit, si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cœlestis delicta vestra: & Lucæ cap. 11. expressè dicitur: *Dimitte nobis peccata nostra*: vocantur peccata itaque debita, quia constituunt hominem satisfactionis, & poenæ reum ac debitorem.

Quæri autem circa hanc petitionem potest primò: quænam peccata hic rogemus nobis dimitti, an venialia, an mortalia, an vtraque?

Respondetur nos rogare, vt nobis dimittantur peccata quibus sumus obnoxij, siue venialia siue mortalia sint, vt docet in expositione orationis Dominicæ D. Gregorius Nyssenus: & quidem de venialibus nulla potest esse difficultas, quia Sancti Patres ex hac oratione colligunt, esse quædam venialia peccata, eò quod tam à iustis, quàm peccatoribus sit frequentanda & recitanda quotidie: in istis autem non sunt delicta mortalia, quæ cum iustitia non consistunt: debent igitur admitti quædam peccata leuiora, quæ iustitiam non tollant, & venialia dicuntur vt Sancti Patres ratiocinantur, & consequenter dicendum est horum dimissionem seu veniam hac oratione iuxta eosdem, peti & rogari. Quod verò etiã mortalia petamus nobis dimitti, indicat satis D. Tho. quando art. 8. citato dicit, Inter mala quæ nos à beatitudine prohibent, primum

esse peccatum, quod directè (inquit) à regno cœlorum excludit, iuxta illud Pauli primæ ad Corinth. 6. *Neque fornicarij, neque idolis seruientes &c. Regnum Dei possidebunt*: & ad hoc (inquit) remouendum pertinet, *Dimitte nobis debita nostra*.

Cæterum, quod dicimus per hæc verba 31 peti peccatorum mortalium veniam, siue ea nobis aut alijs dimitti, accipiendum est hoc sensu, quod scilicet petatur diuina gratia, quâ se homo debito modo disponat ad eorū remissionem consequendam: ipsa enim largitio auxilij ad talem dispositionem est quædam veluti inchoata remissio peccati: vel etiam eo sensu, quia cum cæteris dispositionibus iungitur etiam hæc, scilicet veniæ petitio, quæ necessaria est formaliter aut virtualiter ad remissionem impetrandam, vt exijs quæ inter homines aguntur, satis potest intelligi: alioquin verò petere aut sperare à Deo mortalium peccatorum remissionem absque congruâ & debitâ dispositione, presumptionis omninò foret. Vnde existimandum non est eam peti nobis proximè, & immediatè concedi absque debitæ poenitentię affectu præuio aut coniuncto. Imò & dum nobis venialia dimitti rogamus, oportet ad illam veniam obtinendam, adiungere quoque aliquam dispositionem, vt affectum displicentiæ super illis quibus venialiter offendimus: & hoc sensu intelligendus est D. Aug. huic orationi sæpius adscribere remissionem venialium, vt quando docet hanc orationem dici quotidie in remedium peccatorum venialium: qui eius sensus colligitur ex Homiliâ 10. lib. 50. Homiliarum, vbi dicit, quando hæc verba huius orationis (scilicet *dimitte nobis debita nostra*) dicimus, simul tonduntur pectora: quâ tonsione dolorem de peccatis coniungendum indicat.

Hoc tamen obseruandum, quod peccato- 32 res dum affectu adhuc adhærent peccatis etiam mortalibus, possint quoque rectè & vtiliter hanc orationem dicere, si eam proferant saltem animo obtinendi immutationem affectus sui nimis adhærescentis peccatis, & quasi in illis obdurati, & petant cor suum emolliri à Deo: qui eum sic orant habent iam aliquod desiderium à Deo, disponendi se ad obtinendam veniam, & idcirco non malè nec infructuosè petunt, vt Deus hoc in ipsis promoueat, & perficiat: quod & locum habere potest etiam si peccatum in quo perseuerant, sit odium inimicorum, aut quod iniurias sibi illatas roganti veniam nolint dimittere, quia eadè ratio hic intercedit. Neque etiam talis dum sic orat, & dicit, *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, dicendus est mentiri, vt expressè docet D. Tho. quæst. 83. art. 16. ad 3. quia (inquit) quamuis hoc quod dicit non sit verum quantum ad suam personam, est tamen verum

verum, quantum ad personam Ecclesie, sub cuius nomine potest intelligi proferre ista verba: neque enim dicit, sicut ego dimitto, sed sicut nos dimittimus: deinde hoc ipso quo petit meliorem animi dispositionem, & cordis emolitionem, habet quoddam iam saltem desiderium imperfectum remittendi suis debitoribus, & sic quasi inchoate dimittit.

Neque tantum prædicta petitione postulatur remissio reatus culpæ, tum mortalis, tum venialis modo explicato, sed etiam pœnæ, si quis eius reatus dimissâ culpâ supersit: quandoquidem enim simpliciter petamus nobis debita dimitti, rectè intelligimur rogare perfectam & totalem remissionem tam debiti pœnæ, quam culpæ: nec dubium est, quin dispositus ad pœnæ remissionem consequatur aliquam eius diminutionem, virtute huius orationis, in quantum ipsa est satisfactoria, sicuti & per alias orationes satisfacimus pro pœnis restantibus.

Petet aliquis, vtrum talis virtute huius orationis possit consequi maiorem remissionem, quam correspondeat illi in quantum est opus satisfactorium.

33 Respondetur, in primis dicendum non esse, quod ex peculiari Christi institutione petitio hæc ex privilegio habeat vim quasi ex opere operato remittendi omnem pœnam restantem: quia nullum potest talis assertionis assignari fundamentum, & aduersatur satis communi sensui Ecclesie, & fidelium, qui non existimant se ab omni reatu pœnæ per illam orationem liberari & absolui. Vnde nec cessant alia satisfactionis & pœnitentiæ opera adiungere, & subire. Addo tamen hoc probabiliter posse dici, quod per modum meriti de congruo aut per modum impetrationis valeat ad aliquam maiorem pœnæ remissionem obtinendâ, quam correspondeat illi consideratè præcisè, vt opus satisfactorium est: quod confirmari potest, quia orationis finis ex intentione orantis est impetrare tempori & loco aliqua bona, vltra quam respondeant de rigore, ipsi tanquam operi meritorio, v. g. vt impetret auxilia gratiæ præuenientis, aut concomitantis, tum pro orante tum pro alijs: non videtur ergo ratio quare ei negari debeat, quod impetrat remotionem quoque mali, & remissionem pœnæ ampliorem; quam illi, vt satisfactorio operi ex iustitia correspondet: idque huic orationi tanto efficacius existimandum est competere, quod Christus ipse nos eam docuit, & proprijs Christi verbis reprodudatur apud Deum.

Sexta Petitio.

Sexta petitio est: *Et ne nos inducas in tentationem.* Sermo hic non est, de tentatione quâ Deus probat, & quasi explorat hominis virtutem: de qua scriptum Iacobi cap. 1. *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vite:* quali tentatione Geneseos 22. Deus legitur tentasse Abraham, & Tob. hæc enim bona est, & homini salutaris: vnde petere non debemus, ne Deus sic nos exerceat, quin orabat potius Dauid Psalmo 25. *Proba me Domine, & tenta me:* sed sermo est de tentatione, quæ secundum se ad peccatum inducit, de qua Iacobus c. 1. dixit: *Deus intenerator malorum est, ipse enim neminem tentat:* & de qua loquitur Christus Matth. cap. 26. *Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.*

Disputatur autem hic, vtrum istis verbis 35 petamus solum, vt non permittat nos succumbere tentationi, an verò etiam ne sinat nos villo modo tentari.

Quidam existimant vtrumque peti, quibus fauent Tertullianus, libro De oratione; & Diuus Gregorius Nyssænus suprâ. Fundamentum horum est, quia licet tentari in se non sit malum seu peccatum, tamen periculosum est: & ideo videtur declinandum à nobis, quantum potest fieri propter nostram infirmitatem: quare merito, inquit, petimus non tentari.

Diuus Thomas tamen quæst. 83. citata, artic. 9. dicit expressè, per illud *Et ne nos inducas,* &c. non petimus, vt non tentemur, sed vt à tentatione non vincamur, quod est in tentationem, inquit, induci: & ita intelligunt & exponunt plures Sancti Patres, D. Cyrillus, D. Augustinus, Ambrosius locis citatis suprâ, & alij.

Porro dicendum omnino videtur, quod hac oratione non petamus simpliciter liberari ab omni tentatione, Quia militia est vita hominis super terram, vt dicitur Iob cap. 1. & tentari, vile esse potest, quando gratia protegit ne tentatione cadamus: & ita sentit Suarez, libro 3. De Oratione, cap. 8. num. 34. quod maximè locum habet in tentatione extrinsecâ, quæ nullam inordinationem per se in hominis animo ponit.

Quod verò ad eam attinet, quæ intrinseca magis est, & quasi illecebra peccati, vt motus concupiscentiæ, quamuis sit tantum motus primo primus, tamen, quia ex se inordinatus motus est, vnde nec consentire licet, rectè ab eiusmodi tentatione liberari nos petimus, & quamuis secundum ordinariam Dei legem, non soleat in hac

Ccc vita

vitâ totaliter ab homine tolli, nihilominus ad hoc laborandum est, vt quantum in nobis est, ea minuatur, quia hoc ad magis ordinatum hominis statum pertinet.

Hinc ergo conuenientissimè dici potest, quod rogemus ne in tentatione noxiam incidamus, idque primò & principaliter, quæ scilicet infirmitatem nostram superabit: siue quod rogemus, vt vel tentationem quâ nouit Deus nos secundum præsentem statum vincendos, non permittat nobis obuenire, vel vt suæ gratiæ auxilio subueniat & confortet ne illi succumbamus: secundario autem rogemus etiâ à tentationibus internis quatenus sunt motus inordinati liberari, si non in totum) quæ perfectio reseruat^r vitæ beatæ) saltem vt in nobis minuantur.

Septima Petitio.

³⁶ **S**eptima petitio est: *Sed libera nos à malo.* De hac autem difficultas mouetur, vtrum sit petitio per se & distincta à præcedentibus.

Ratio dubitandi inprimis est, quia Sanctus Lucas cap. 11. hæc verba prætermitit: Deinde per malum sic absolutè positum, non videtur hic aliud conuenienter posse intelligi, quàm peccatum, quod est simpliciter malum: liberatio autem à peccato per petitiones duas præcedentes sufficienter est postulata: nam per quintam, petimus liberari à præteritis & contractis peccatis: per sextam autem, à futuris & contrahendis: non videntur igitur prædicta verba continere nouam petitionem, sed tantum quasi explicationem præcedentium.

Nihilominus communiter Sancti Patres & Doctores intelligunt hæc verba continere particularem petitionem, sic vt Orationem Dominicam doceant septem constare petitionibus. Ita D. Augustinus Enchrydij, cap. 115. & libro 2. De sermone Domini in monte, cap. 9. 10. & 11. quem secuti sunt Beda, Anselmus, Rupertus, Sanctus Thomas, & alij plures.

Hæc itaque sententiâ suppositâ quaeritur: quidnam hic intelligendum sit nomine mali? Diuersi diuersimodè exponunt. Omissis autem opinionibus, verius esse videtur, hæc petitione postulari liberationem à temporalibus incommodis ac plagis, vt peste, fame, bello, & similibus: quod ex Diuo Thomâ, artic. 9. citato potest colligi: docet enim nos hic petere liberationem à pœnalitatibus, vt potè quæ impediunt sufficientiam huius vitæ: & fauet D. Bonauentura, quando in huius orationis expositione docet petitione quinta, postulari liberationem à malis præteritis: in sexta, à

futuris: in hac verò ab omnibus malis præsentibus quæ nos vexant; idque non solum quatenus forsitan possint esse occasio peccati, sed etiam quatenus animum hominis nimis distrahendo, maius bonum, maioremque coniunctionem cum Deo impediunt; Ita Suarez suprâ. atque ita non inconuenienter dicitur, quod Christus nos hic docuerit etiam liberatione ab istis malis esse à Deo sperandam & petendam, quia solus ipse potest, & rogatus quoque facit, quando sic expedit nobis & saluti nostræ: quæ conditio per se cœsetur inclusa in Oratione.

Quemadmodum igitur in hac Oratione Dominica, primò petimus bona spiritualia, deinde liberationem à spiritualibus malis, sic etiam rectè dicitur, quod postquam quartâ petitione rogauimus necessaria bona huius vitæ, petamus hæc vltimâ similiter liberationem à malis contrarijs.

Quod verò ad rationes dubitandi prius allegatas attinet, dicendum est, dictis non ob stare, inprimis quod D. Lucas ista verba omiserit: Nam omisit etiam illa quæ tertiam petitionem continent, quam constat omnium consensu esse distinctam ab alijs: neque enim Euangelistæ semper æquè plenè, & completè referunt dicta & gesta Christi Domini; idque in præsentem dici potest eò minus incommodum, quia licet petitiones septem explicitè factæ, sint distinctæ, vt explicuimus, tamen virtute quædam in alijs continentur, vt notat D. Augustinus Enchrydij cap. 115. citato: & sic vltima potest dici virtualiter contineri in quarta, quatenus per illam petimus necessaria huius vitæ.

Ad alterum dici potest, quod licet peccatum sit principale, & maximum hominis malum, nihilominus tamen ipsum nomen malum tam vsitatè significare mala pœnæ, & incommoda huius vitæ, quàm peccatum: & proinde hæc nomine mali etiam absolutè positi intelligi rectè significari.

Conclufit denique Christus hanc Orationem adiectione vocolæ, Amen, vt habetur apud Matthæum, quæ diuersas habet significationes, prout refert Suarez in tertiam partem, tomo 1. disputatione 83. sectione 1. sed quando subiungitur orationi, tunc intelligitur conuenientissimè significare consensionem affectus ad orationem factam: quemadmodum Sancti Patres etiam exponunt, & quasi importat, significationem huius verbi, fiat, fiat: quod Propheta David aliquando adiecit in fine Psalmorum, præsertim vbi prædicitur Christi aduentum, & explicatur iustorum desiderium aspirantium ad illum, vt Psalm. 71. & Psalm. 78.

Est igitur hæc particula addita conuenienter, vt quando publicè hæc oratio sub nomine

nomine Ecclesiæ profertur, cæteri respondeant, Amen: & sic affectum coniungant, idemque quod oratione continetur, petant: quando autem priuatim quis orat, vt ipse orans seipsum excitet, & hæc quasi reflectione affectum, & desiderium petitionibus præcedentibus explicatum recapitulando renouet & instauret. Hanc iustus vocalæ significationem indicat D. Ambrosius libro 4. De Sacramentis, cap. 4. dum ita de ea scribit: Ergo non otiose tu dicis, Amen, iam in spiritu confitens quod accipias Corpus Christi: dicit tibi Sacerdos Corpus Christi, & tu dicis Amen: & hoc est verbum, &c.

DVBIVM VIII.

Vtrum conuenienter instituta sint Orationes ab Ecclesia, quæ communi nomine vocantur hora Canonica?

39 **H**oræ Canonicae sunt quadam preces & recitationes diuinarum laudum, & beneficiorum Dei commemorationes cum gratiarum actione, quæ ex præscripto Canonum in Ecclesia certis horis diu noctuque leguntur aut decantantur: & solent etiam vocari officium Ecclesiasticum. Constant autem preces illæ horariæ Psalmis Dauidicis tanquam potiori sui parte. Deinde selectissimis quibusdam Scripturis, tum ex veteri, tum ex nouo Testamento desumptis; tertio sermonibus & documentis Sanctorum PP. quarto præcipuis quibusdam gestis Sanctorum; quinto Hymnis spiritualibus compositis à Sanctis: denique precectionibus breuioribus, quæ Collectæ appellantur.

His præmissis Respondetur: Admodum conuenienter & fructuosè Ecclesia diuino spiritu afflata instituit illas formulas precum, & modum ac rationem orandi, adedque tanquam pia & salutaria in Ecclesia sunt illa retinenda & obseruanda. Est contra diuersos hæreticos, qui hanc orandi formam tanquam inutilem reiiciunt: idque magis odio Catholicæ Religionis & omnis veræ pietatis, quam ex aliquo fundamento.

40 Probatum autem Primò: Quia mox ab exordio Ecclesiæ ab ipsis temporibus Apostolorum cœpit similis orandi forma frequentari: & quidem apud Clerum ex obligatione, vt indicat satis Clemens: nam lib. 8. constitutionum Apostolicarum, c. 14. Inter traditiones Apostolicas Episcopo & Clero seruandas refert illam, his verbis:

Præcationes, inquit, facite manè, horâ tertiâ, horâ sextâ, ac nonâ, & vesperè, & ad Galli cantum: manè gratias agentes, quod illuminauerit nos scilicet sublata & redidit die, de quibus noceat Apost. ad Rom. cap. 13. dicit: *Nox præcessit, dies autem appropinquauit: abijciamus ergo opera tenebrarum, &c.* Horâ tertiâ, quod eâ horâ Pilatus iudicium aduersus Dominum pronunciauerit: sextâ quod eâ in Crucem actus sit: nonâ quod tum omnia mota & tremefacta sint, Domino crucifixo, quia horrent impiorum Iudæorum audaciam, & contumeliam Domini ferre non possent: vesperè quod noctem dederit ad quiescendum à diurnis laboribus: ad Galli cantum denique, quod ea hora annunciat aduentum diei ad faciendum opera lucis. D. Hieronymus epistola 27. hac de re sic scribit: manè, horâ tertiâ, sextâ, nonâ, vesperè, noctis medio per ordinem psalterium cantabant, vbi loquitur de ijs quæ fiebant in monasterio Paulæ: eiusdem consuetudinis meminit D. Basilius interrogatione 37. in regulis fusius disputatis: Beda in caput 18. Lucæ; & Cassianus libro 2. & 3. De institutione cœnobiatorum, multa habet de Canonico psallendi modo, & ostendit per totum Orientem, & Occidentem in vsu fuisse.

Probatum Secundò: Quia totum hoc officium nihil continet, nisi quod est summe pium & religiosum, vt patet ex commemoratis suprâ, quibus diximus horas Canonicas constare: nihil enim Psalmis Dauidicis potest esse diuinius, vtpotè qui à Spiritu sancto compositi sunt & dictati, & breuiter continent enarrationem omnium mirabilium & magnificorum operum Dei, tum naturalium, tum supernaturalium, & in se includunt mysteria totius Scripturæ sacræ tam veteris quam noui Testamenti: idque per modum quasi continuæ precectionis, ac decantationis laudum Dei & misericordiarum eius cum profunda animi submissione & gratiarum actione.

Tertio: Quia hac precandi ratione & forma, quodammodo semper Ecclesia orat, semper diuinas laudes decantat, & Deo gratias agit: atque ita impletur illa Christi admonitio Lucæ 18. *Oportet semper orare, & non desicere: item quod Apostolus ad Eph. cap. 5. monet; Implemini Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in Psalmis, & Hymnis, & Canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino, gratias agentes semper pro omnibus in nomine Domini nostri IESU Christi, Deo Patri.*

Accedit denique, quodd aptissima & suauissima compositio harum precum, & earumdem accommodatio ad diuersorum temporum mysteria, planè præferant ac spirant quasi diuinum spiritum ac sapientiam.

Vnde & attentè considerantibus & cum consideratione recitantibus officium, parit magnam animi recreationem & consolationem spiritualem.

Ex quibus omnibusevidenter constat infanissimè ac omninò impiè ab hæreticis, huiusmodi preces & modos ac formulas laudandi Deum, & eius beneficia humano generi collata, cum gratiarum actione recolendi, rejici ac irrideri.

DVBIVM IX.

Vtrum obligentur aliqui ad horas Canonicas recitandas, & an Clerici omnes?

Supponimus non omnes Christi fideles obligari ad legendas aut recitandas horas Canonicas: sed quæstio versatur circa illos qui se à plebe segregant in sortem Domini, & peculiariter se dedunt aut componunt ad eius seruitia & Ecclesiæ ministeria, vtrum hi omnes, vel quinam ex illis adstringantur ad horas Canonicas?

42 **R**ESPONDEO & **D**ICO Primo: Neque Clerici primæ tonsuræ, neque etiam initiati minoribus tantum ordinibus obligantur ex illo solo titulo, ad horas Canonicas persoluendas. Ita Medina Tract. De oratione, quæst. 7. Soto lib. 5. De iust. & iure qu. 5. art. 3. Navar. in Enchir. De oratione, cap. 7. nu. 12. & 13. Palud. in 4. dist. 9. qu. 5. Suarez lib. 4. cap. 16. n. 19. & est communis doctrina, vt cum Angelo tradit Malderus Tract. 10. cap. 2. dub. 3. quamvis Glossa ad cap. vlt. distinct. 92. Innocent. ad cap. 1. De celeb. Missarum, & Panormit. ibidem videantur aliter sentire. Sed rectè Nauarrus suprâ, & cum illo Suarez docent, neque iure, neque consuetudine, neque similitudine rationis, quo ad istos, posse probari extare aliquod præceptum: quamvis enim numero ministrorum Ecclesiæ sint suo modo adscripti, tamen inter eos nondum sortiti sunt statum, scilicet stabilem & firmum à quo recedere non liceat: possunt enim adhuc licitè ad sæcularia redire, & etiam matrimonio iungi. Vnde cum illis non sunt numerandi ministris Ecclesiæ, quibus officium Ecclesiasticum per Canones imponitur.

43 **Q**uamvis autem rationi ac conditioni ipsorum valdè sit congruum, vt diuinis seruitijs plus sese dèdant, præsertim quamdiu ad vltiorem gradum Ecclesiasticum videntur tendere, præ sæcularibus & laicis hominibus, tamen nec iure communi, nec aliquâ consuetudine vniuersali obligantur ad horas. **B.** quidè Virginis, vel ad 7. Psalmos, aut

ad Canticum graduum, vt tradunt Soto, & Suarez sup. nu. 13. licet aliqui contrarium existimare videantur: si tamen in aliqua Diocœsi esset illa generalis consuetudo quæ per modum legis foret in vsu & recepta, ibi tenerentur, vt docet Medina Codice De oratione, quæst. 7. An autem sit alicubi talis consuetudo, dicit non constare, & dubitat quoque de eo Nauarr. Dominicus Soto autem lib. 10. De iure & iust. quæst. 5. art. 3. putat non esse.

Vtrum verò Clerici primæ tonsuræ teneantur saltem ad legendum quotidie Psalmum Miserere, magis videtur dubium: quidam enim probabiliter existimant teneri saltem sub veniali, quia videtur talis esse consuetudo, & solent Episcopi tonsuratos monere huiusmodi lectionis: verior tamen apparet opposita sententia aliorum, quia non apprehendunt plerique obligationem strictam: neque solent Doctores aut Confessarij illam vrgerè: quamvis itaque sit quædam laudabilis consuetudo, vt Psalmum illum legant, tamen non est per modum legis obligantis, sed per modum consilij & operis boni, quod de conuenienti admodum & decentiâ à talibus quotidie exercetur. Vide Dominicum Soto loco ante citato.

DICO Secundo: Clerici initiati maioribus ordinibus sacris, quales sunt Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi obligantur ad horas Canonicas quotidie recitandas. Est communis & indubitata doctrina, vt tradit Nauarrus de horis Canonicis, cap. 7. hum. 1.

Et de Presbyteris quidem colligitur ex **Capitulo 1.** De celebratione Missarum ex **44** Concilio Agathensi, vbi dicitur, Presbyter manè matutinali officio expleto, pensum seruitutis suæ canendo primam, tertiam, sextam, nonam, vesperamque persoluat: & ex **Capitulo Presbyter, distinct. 91.**

De Diaconis autem & Subdiaconis colligi solet ex **capitulo vltimo, distinct. 92.** vbi Presbyter, Diaconus & quilibet Clericus Ecclesiæ deputatus dicitur deponendus, si contempserit venire in Ecclesiam ad quotidianum psallendi Officium in matutinis & vespertinis horis. Idem colligi potest ex **Capitulo Dolentes, De celebratione missarum,** vbi Innocentius III. cum Concilio generali præcipit Prælati, & minoribus Clericis in virtute sanctæ obedientiæ, vt diuinum officium nocturnum pariter & diurnum, quatenus dederit Deus, studiosè celebrent pariter & deuotè.

Porrò quinam sint Clerici illi minores & Ecclesiæ deputati, de quibus loquuntur Capitula, etsi ex ipsis non satis determinari habeatur cognitum, tamen id ex communi sensu Doctorum, & Ecclesiæ consuetudine potest

potest sufficienter intelligi, quod scilicet illi sint qui per susceptionem ordinis sacri apprehenderunt in Clero statum scilicet firmum & stabilem, quo ad cultum & diuinas laudes celebrandas irreuocabiliter sunt mancipati.

45 Quare tamen nullus Canon allegari possit, ut indicat Nauarrus supra, qui satis expressè & clarè hoc pensum horarum imponeret omnibus initiatis ordine aliquo sacro, præsertim ex quo constet etiam obligari extra Chorum, si per iustum impedimentum tempore officij ab Ecclesia excusentur, tamen consuetudo recepta per modum legis ex communi sensu Ecclesiæ sufficit ad illos omnes verè obligandos.

Ratio autem æquitatis & decentiæ iam insinuata est, quia conditio status istorum postulat, ut orationibus, gratiarum actionibus, & diuinis laudibus assidue vacent: quæ exercitia determinauit Ecclesia per septem horas Canonicas, ut docet D. Thomas Quodlibeto 6. art. 8. Neque ab hac obligatione soluuntur per excommunicationem, suspensionem, interdictum, imò neque per realem degradationem, ut docet Nauarrus supra n. 17. & Syluester V. Hora, quæst. 3. quia æquum non est, ut ex delicto referant commodum, præsertim cum recitatio horarum eiusmodi poenis non repugnet.

DVBIVM X.

Vtrum beneficiati teneantur ad horas Canonicas?

46 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Obligantur ad horas Canonicas recitandas beneficiati, etiam si tantum sint Clerici in minoribus ordinibus, aut primæ tonsuræ. Est communis doctrina, & deduci potest in primis ex Capit. citato, dist. 92. ubi insinuatur obligari Clerici qui sunt Ecclesiæ deputati: per titulum autem beneficij peculiariter deputantur Ecclesiæ, in quantum accipiunt titulum officij Ecclesiastici. Item ex Capitulo Quod à te, & Capitulo Diuersis, De Clericis coniugatis, ubi dicitur beneficiarios debere diuinis & ecclesiasticis obsequijs vacare, ideoque vtoratos esse non posse: nomine autem diuinorum obsequiorum solent in primis horæ Canonice siue Ecclesiasticum officium intelligi. Denique id clarissimè est constitutum in Concilio Lateranensi sub Leone X. Et consuetudo habens vim legis, quæ ut talis recepta est, sufficienter idem confirmat.

47 Sed hic quæritur: Vtrum solus titulus beneficij sufficiat, ut obligetur quis ad reci-

tationem horarum, etiam si nullos vel exiguos admodum percipiat inde fructus.

Tres hæc de re sunt sententiæ: duæ versantur quodammodo in extremis; tertia quasi mediâ incedit viâ.

Prima itaque est illorum, qui simpliciter affirmant titulum etiam nudum absque fructibus inducere obligationem, quam Suarez tom. 2. lib. 4. De religione, cap. 21. n. 3. dicit esse communem Canonistarum cum Glossa in Cap. Clericus 1. dist. 91. & in eandem ipse inclinât: & pro eadem citat multos in particulari: sicut & Mald. sup. dub. 3.

Altera est eorum qui declinant ad alterum extremum, & docent beneficiarium non teneri ad horas, nisi beneficium præstet illi integram sustentationem, ut etiam refert Suarez sup. dub. 21. nu. 2. Verum rectè Mald. ex sententia Azorij dicit hanc opinionem esse improbabilem, quod & Suarez satis significat: neque enim tota sustentatio Clerico debetur pro sola horarum recitatione, ut manifestum est ex Capitulo 1. De celebratione Missarum, ubi beneficiarij non excusantur ab officijs diuinis, etiam si vicus suppleendi gratiâ debeant manibus laborare.

Tertia igitur sententia docet illum in primis qui tantum habet aliquem titulum beneficij, & nullos percipit fructus, neque per se, neque per alios siue in alijs, puta qui pro ipso tanquam substituti faciant officium, siue ferunt onera beneficij, idque absque ipsius culpâ & negligentia, non obligari ad horas legendas. Ita tenet Nauarrus, De oratione, cap. 7. num. 12. & sequentibus: Panormitanus, Arragonius 2. 2. quæst. 83. artic. 12. & Malderus supra, neque omninò ab hac sententia alienus est Suarez.

Et probari videtur ratione naturali; nemo enim militat suis stipendijs vnquam. Et qui altari deseruit, de altari viuit, ut dicit Apostolus. Addit Malderus, neque illum obligari ad plenam recitationem officij Ecclesiastici, qui admodum tenuis percipit fructus, ut si sint inferiores tertiâ parte mediocris sustentationis pro Clerico communis conditionis, & hoc etiam Arragonius indicat loco citato: ubi requirit, ut bonam partem sustentationis adiument: & similiter Soto, lib. 10. De iust. quæst. 5. artic. 3. & alij, hoc tempore Viri docti & pij: tamen non omninò excusantur, quia sicuti eo ipso quo quis Clericus est, naturali quadam lege tenetur ad maiorem Dei cultum, ita æquum & rationi consentaneum est, quod obligatio ad plura se extendat, & ad ampliorem cultum exhibendum ratione fructuum quos percipit, quamuis tenuiores sint ut æstimari possint obligare ad recitandum quotidie integrum officium Ecclesiasticum.

Hanc autem obligationem videtur Clericus talis etiam sine Superioris auctoritate posse exolvere aliquoties recitando horas, præsertim diebus maiorem Dei cultum, & vacationem à servilibus operis postulanti- bus, vt Dominicis & Festis.

Quando autem percipiuntur fructus qui sufficiant pro tertia parte mediocris sustentationis, tunc certum esse dicit Malderus, quod beneficiarius non excusetur ab horis, & passim omnes Doctores tunc saltem non excusari docent. Et colligi potest ex citato Capitulo 1. De celebratione Missarum.

Accedit & ratio, quia non soli fructus beneficii concurrunt ad inducendam obligationem legendi horas, sed & ipsa conditio Clerici, & titulus beneficii: qui enim nomen militiæ dedit, vbi tenuiora scit esse stipendia, debet nihilominus militis præstare officium. Denique & priuilegia & honores quibus beneficiati solent gaudere, ad hoc faciunt. Tertiam verò partem sustentationis videtur Suarez æstimare ad minus ad triginta aureos: vnde, quia sic nimis multi beneficiati liberarentur ab obligatione legendi horas, idè ab illorum sententiã recedit, qui tertiam partem sustentationis requirunt: sed in his partibus videtur quod tertia pars posset æstimari ad 12. aut 15. aureos, æstimando aureum ad 3. florenos.

49 Notant insuper Doctores non excusari ab horarum lectione, eum cuius beneficium versatur in litibus, quando ipse habet & manet in possessione & administratione, quamvis periclitetur de restitutione fructuum, imò tametsi fructus non perciperet, modò sequestrentur, aut aliàs habeat probabilem spem aliquando percipiendi: Dico, quando ipse habet, & manet in possessione, quia si quis acquisito titulo per litè impediatur, ne possessionem accipiat, non tenetur pro illo tempore ad recitandum officium ratione solius tituli, vt contra Nauarrum, cap. 7. De oratione, docet Suarez lib. 4. sup. c. 19. n. 9. Vide Suarez tom. 2. De religione, lib. 4. De horis Canonicis, cap. 19.

Item neque excusatur ille, cuius beneficii fructus primo anno cedunt domui mortuariæ prædecessoris, quia fructus secundi anni intelliguntur illi obuenire ratione primi anni, & sic consequenter, ac tandem fructus quos post mortem recipit obuenire censentur ratione vltimi anni vitæ: sed neque excusatur pro illo anno pro quo in multis Ecclesijs fabrica solet fructus recipere: ita docet Nauarrus supra, Azorius, lib. 10. cap. 4. Suarez sup. cap. 20. n. 6. Mald. sup. cum alijs multis.

Rationem reddunt, quia existimandum est potius, inquit, quod fructus annorum sequentium impurentur huic beneficiario etiam pro officio istius anni, quàm quod per

consuetudinem illam sic applicandi fructus aliquos fabricæ, esset derogatum obligationi recitandi diuinum officium siue horas Canonicas.

Posset & alia reddi ratio, quòd scilicet in plerisque Ecclesijs vbi viget illa consuetudo, Capitula incorporauerint sibi bona fabricæ, & commiscuerint cum mensa capitulari, vel quod ipsa capitula suas Ecclesias iure naturali tenentur intertenere, præsertim quando alijs officijs Communitatis non sunt destinata. Itaque quod singuli deberent annue conferre ad fabricæ intertentionem (haud dubiè sine excusatione ab horis cantandis aut legendis) hoc iam vno anno quasi simul tribuunt, & idcirco merito non absoluntur illo anno, licet fructus nullos percipiunt, ab horarum lectione, quia per singulos annos quasi aliquid accrescit ex eo quod primo anno contulerunt. Denique non excusantur qui duo habent beneficia exigui prouentus, modò prouentus simul conficiant tertiam saltem partem sustentationis: nulla enim subest ratio, cur minus obligarentur, quàm si ex vno eos perciperet: quin potius magis propter duplicem titulum.

Quæritur Secundò: Vtrum excusetur ab horis qui versatur in studijs, & habet substitutum in Choro. Respondetur negatiuè: nam absens à Choro, quamvis ex legitima causa, nihilominus obligatur priuatim recitare officium, licet in Choro habeat substitutum. Deduci id potest ex Capitulo 1. De celebratione Missarum: & docet Suarez supra cap. 20. n. 14. generaliter nunquam beneficiatum excusari ab onere legendi ex eo, quod per alium seruiat in omnibus alijs actionibus & oneribus beneficii, etiam si id ex causis licitè faciat, quia obligatio hæc omninò personalis est.

Quæritur Tertio: De illo qui nondum accepit possessionem beneficii, & habet collationem sibi factã. Respondetur, si fructus illi nõ decurrant ante possessionem captam, & per ipsum nõ stet, quo minus in possessionem intromittatur, tunc non obligari.

Hoc tamen obserua, quod iuxta dicta censentur ipsi currere si fabricæ cedant, sic vt eo nomine quando possessionem ceperit, veniat citius ad fructuum perceptionem, idque conformiter ad ea quæ paulò ante iam diximus.

Quæritur Quarto: Vtrum Coadiutor alterius in dignitate aut beneficio, vel is qui pensionem accipit ex beneficio alterius teneantur ad horas?

Quidam existimant teneri Coadiutorem illis saltem diebus quibus officium facit nomine Coadiuti. Ita sentit Medina, Codice De oratione, quæst. 7.

Sed verius est, neque coadiutorem, neque illum qui pensionem accipit ad horas obligari

obligari illis titulis, vt docent Nauarrus De oratione, c. 20. n. 18. Azorius lib. 10. cap. 4. Suarez supra, cap. 22. Malderus, dub. 3. & alij communiter.

Ratio reddi potest, quod in primis neque expressa aliqua iura, neque consuetudo inueniantur obligare talem. Deinde, æquum non apparet ratione vnus beneficij duos obligari ad horas. Accedit, quòd neuter ex illis de quibus mouetur quæstio, habeat titulum beneficij: sed Coadiutor attribuitur alteri beneficiato in subsidium ad explendas operas ad quas ille propter infirmitatem vel grauem ætatem aut aliud iustum impedimentum est insufficiens, quando saltem Coadiutoria iuxta primæuam institutionem suam & legitimo modo fiunt: Pensio autem datur alicui per modum subsidij sustentationis, non propter officium Ecclesiasticum faciendum, sed vel propter præcedentia eius merita, vel propter spem futuri fructus quæ putatur futurus in Ecclesiâ, si tali adminiculo adiuuetur: obligatur tamen hic ex constitutione Pij quinti ad recitandum paruum officium B. Virginis, quando in qualitate Clerici recipit pensionem, ita vt aliter non faciat fructus suos. Vt docet vrgenter Suarez sup. cap. 22. num. 5.

52 Quæritur denique, vtrum qui Ecclesiam habent in commendâ, obligentur ad horas?

Respondetur, qui Ecclesiam aut beneficium habet integrè commendatum, quo ad totam eius administrationem, tenetur ille ad horas. Ita docent Medina, Nauarrus, Azorius supra, & alij ferè cõmuniter. Commenda autem Ecclesiæ iuxta Glossam ad Capitulum Nemo De electione in 6. est custodia Ecclesiæ alicui commissa. Vnde non multum videtur differre à Deseruitura Parochiæ (vt iam loquuntur) alicui demandatâ ab Episcopo, aut Superiore: hinc citato Capitulo Nemo, expressè statuitur ne Ecclesia detur in commendam alteri, quam Sacerdoti, idque non vltra 6. menses: quam tamè legem dicit Glossa positam Episcopis, non Pontifici qui iure merè Ecclesiastico non constringitur.

D V B I V M X I.

Vtrum obligentur ad horas Canonicas recitandas Religiosi?

53 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Religiosi professi ad Chorum, etsi in ordinibus sacris non sint constituti, obligantur ad horas Canonicas recitandas. Ita Doctores communiter: Paludanus in 4. dist. 15. quæst. 5. Antoninus 3. parte tit. 13. cap. 4. art. 19. Angelus V. horæ Canonicæ, num. 3. Syluester eodem quæst. 2. nu. 6. Ledesma in

4. parte 2. quæst. 16. art. 4. dub. 5. & Canonistæ communiter ad Capitulum Licet, de voto & voti redemptione. Textum quidem pro hâc doctrinâ non adducunt, sed rationem cum consuetudine quæ vim legis censetur obtinuisse: quando quidem enim Religiosi illi ab Ecclesiâ approbentur tanquam publici præcatores, qui nocte diuq; diuinâs laudes decantent & apud Deum pro populo assiduè suis orationibus intercedant, hinc merito reputantur obligati ad publicam formam precum, quam Ecclesia præscripsit Ecclesiasticis, vt post Diuû Antoninum docet Nauarrus supra cap. 7. De oratione, num. 4.

Dixi, Religiosi professi, quia tenent Doctores communiter contra Paludanum supra non obligari nouitios, etiamsi probentur & præparentur in ordine ad religionem quæ habet officium Chori, ita Caiet. V. horæ Canonicæ, Syluest. sup. Suarez lib. 4. de horis Canonicis, c. 17. Adde insuper, ad Chorum professi, quia Religiosi conuersi (vt vocant) tamen si solemnem professionem fecerint, non tamen ad horas Canonicas tenentur, quia professionem faciunt nõ vt seruiant in Choro, sed magis vt Religiosis alijs in operibus manualibus & externis subueniant, & monasterijs in talibus inseruiant: si tamen ex regulâ teneantur ad certas aliquas preces quotidie recitandas, ad illas non quidem ex præcepto Ecclesiæ, sed quasi ex vi præcepti quod in regula continetur, censentur esse obligati.

D I C O Secundò: Neque tantum Religiosi viri, sed etiam moniales professæ ad Chorum, obligantur ad recitandum officium quod in Choris suis solent decantare. Ita docent Turcrementa in Capitulum vltimum dist. 91. nu. 15. Armilla V. horæ Canonicæ. Nauarrus De oratione cap. 7. nu. 21. Azorius lib. 10. cap. 6. Suarez sup. cap. 17. Mald. dub. 3. & alij.

Ratio enim eadem in his militat, quæ in viris Religiosis: neque ab hâc obligatione erunt excipiendæ virgines illæ quæ Canonicæ dici solent, quamuis enim non sint Religiosæ professæ ad Chorum, tamen ratione præbendæ sœ instar Canonicorum obligantur ad officium Chori, & titulus ipse vnde ius ad præbendam siue ad fructus tales habent, quoque sacer est, quia ratione illius diuinis officijs sunt mancipatæ, non secus ac simplex Clericus beneficiatus.

Quare si ex aliquo impedimento à Choro abfuerint nulla videtur ratio liberandi illas ab obligatione priuatim legendi officium, sicuti Canonici tenentur in simili occasione: & ita communis sensus tum apud ipsas, tû apud alios & consuetudo iam dudum obtinuerunt, vt mirum videri possit imò temerarium, quòd nunc aliqui cõtrarium dicantur

eis suggerere, & ampliorem sic otandi aut sæcularibus rebus vacandi eis occasionem suppeditare.

54 Dico Tertio: Non liberantur quoque ab ista obligatione Religiosi fugitivi, neq; etiã cietã quando manent veri Religiosi. Ita docet Mald. supra ex Nauarro, & alijs, quod Suarez supra cap. 17. dicit quoque habere locum, etiã si Religiosus ad triremes esset damnatus: semper enim manet Religiosus ille istius status, & ex sua professione Choro deputatus, & ided, inquit, licet pro tunc sit impeditus ab usu Chori, tenetur tamen recitare quantum commodè potest: quod & in Clerico sacris initiato pari ratione habebit locum. Si quis tamen Religiosus à Choro deiceretur superiorum autoritate ad numerum Conuersorum, tunc verisimiliter ab horis recitandis liberaretur, vt post Dom. Soto docent Azorius & Malderus

DVBIVM XII.

Vtrum aliqua attentio, & qualis requiratur in lectione horarum?

55 **N**Orandum hic est, duplicè poni communiter à Doctoribus distinctionem attentionis: vna est quã diuiditur in attentionem habitualement, actualement seu formalem, & virtualement, qualiter etiam intentio faciendi aliquid distingui solet, prout explicuimus cum alijs in 3. p. D. Thomæ qu. 64. art. 8. ex quibus potest intelligi distinctio attentionis siue membrorum eius iam data. Altera attentionis distinctio est, secundum quam distinguitur in attentionem ad verba orationis (quam D. Bonauent. Opusculo De processu Religionis lib. 7. cap. 3. vocat superficialem) in attentionem ad sensum verborum (quam D. Bonauentura vocat literalem) & in attentionem quã attenditur ad finem orationis, scilicet ad Deum, & ad rem pro qua oratur; & hanc dicit D. Thomas, possunt etiam habere idiotæ: D. Bonauent. autem tertium membrum ponit attentionem spiritualement, per quam videtur intelligere eam quã orans attendit ad mysteria quæ verba mediante sensu literali significat per metaphoras, siue allegorias, siue tropologias, quæ frequentissime & quasi perpetuò occurrunt in Psalmis Dauidicis ad quos Bonauent. potissimum respicit: alioquin nomen attentionis spiritualis attribui potest tum attentioni huic mysticæ, tum etiam attentioni quã attenditur ad finem orationis scilicet ad Deum, & ad rem pro quã oratur, quam D. Thomas ponit tertium membrum, vt diximus.

Notandum secundò, aliud esse quomo-

dolibet non habere attentionem, & aliud ponere obstaculum siue impedimentum attentionis: quod impedimentum rursus esse potest, vel intrinsecum & latens, vel potest esse extrinsecum, & foris apparens.

Notandum tertio, Doctores variè loqui de necessitate & qualitate attentionis in horarum recitatione requisitæ secundum diuersas distinctiones allegatas.

Omissis autem opinionibus, breuiter & à principijs ponemus ea quæ magis probabiliter & veriùs videntur dici.

RESPONDEO & DICO Primò: 56 In omni oratione vocali requiritur vna aliqua attentio ex tribus in posteriori diuisione positis, non tantum vt oratio sit bona, sed etiam vt oratio sit. Est communis sententia Doctorum in 4. dist. 15. Caiet. ad qu. 83. art. 13. & Summistarum V. Oratio & V. Horæ Canonicæ: Suarez tomo 2. lib. 3. cap. 4. num. 3. Probatur 1. eam requiri vt oratio sit bona & virtuosa, quia quilibet facillè videt & debet agnoscere, quod naturalis ratio dicet ac præscribat, cum qui cum Deo vult colloqui, & ab illo aliquid petere, vel illi laudes & gratiarum actiones dicere, teneri id facere cum debitã non tantum corporis, sed & mentis potissimum compositione, ac reuerentiã; quemadmodum qui cum Rege vel Principe vult tractare, haud dubiè debet modo dicenti & accommodato tali personæ apud quam habet sermonem, sua agere: neque quando cù Principe confert, debet cum alijs miscere sermones: sic igitur, & qui cum Deo loquitur, debet attendere ad ea quæ cum illo confert, neque potest ab ijs omninò mentem abstrahere, & voluntariè diuagari mente ad alia: Indecens enim est valdè (inquit D. Bonauentura lib. De perfectione virtutis, cap. 5.) vt quis cum Deo loquatur ore & aliud meditetur corde.

Idem significant scripturæ sacræ, vt Isaia: cap. 29. improbantur illi de quibus dicitur: *Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longè est à me: vnde Apostolus Ephæsius aliter instruit, quando scribit ad eos, cap. 5. Cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino.*

Et similiter Sancti PP. loquuntur: D. Cyprianus, libro De oratione Dominica: quæ autem segritia est, inquit, alienari & rapi ineptis cogitationibus & profanis, cum Dominum deprecaris? quomodo te audiri ab eo postulas, cum te ipse non audias? & paulò post, hoc est, quando oras Deum, maiestatem Dei negligentiam orationis offendere, hoc est vigilare oculis, & corde dormire, cum debeat Christianus, & cum dormit oculis, corde vigilare, sicut scriptum est ex personam Ecclesiæ loquentis in Canticis; *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Similiter D. Bernardus Sermone 13. super Cantica, ita scribit, *Immolantes hostias laudis, iungamus verbis*

verbis sensum, sensui affectum, affectui exultationem, exultationi grauitatem, grauitati humilitatem &c. & Capitulo quando autem, De consecratione dist. 1. dicitur: Ita vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus, vt cogitatio carnalis & sæcularis omnis abscedat, nec quidquam tunc animus aliud quàm id solum cogitet, quod præcatur.

Ex quibus & alijs similibus licet satis intelligere tum iuxta scripturæ doctrinam, tum sanctorum sensum, orationem propriè dictam postulare & requirere quandam attentionem internam; vt bona sit, & honesta.

Probatur secundò, ne quidè alioquin esse Orationem veram & propriè dictam, quia oratio est quidam ascensus mentis ad Deum, quo voluntatis desiderium explicamus coram ipso, nostram profitentes indigentiam, & illius potentiam: atqui qui nullo modo aduertit mente ad illas quæ profert, nullo modo ascendit mente ad Deum; ergò &c.

57 Dico Secundo: Vt autem Oratio vocalis habeat rationem veræ orationis sufficere quamcumque adesse attentionem ex tribus iam ante dictis, habitam tamen intentione orandi. Ita Suarez lib. 3. c. 4. nu. 13. & n. 8, qui addit omnes dicere minimam attentionem ex illis ad hoc sufficere. Probatur, quia cum quacumque illarum attentionum actus est humanus, & verum signum cultus diuini ac petitionis internæ Deo oblatæ, hoc ipso videlicet quo cum intentione orandi proferantur verba cum attentione saltem ad illa: & quidem potest hæc oratio etiam esse inculpabilis, imò & fructuosa, quando sic orans non est capax maioris intelligentiæ aut contemplationis, atque ita non est illi voluntarium quod careat attentione perfectiori, vt tradit Suarez loco citato.

Quod si hæc sufficiat ad rationem orationis & etiam ad fructum, multo magis aliæ quæ meliores sunt: Et quidem quod non requiratur præcisè attentio ad sensum verborum sed sufficiat attentio ad Deum & ad ea pro quibus oratur, significat D. Thom. quæst. 83. art. 13. vbi eam maximè commendat, & dicit ab idiotis etiam posse haberi, quando preces aliquas Ecclesiæ audiunt aut legunt quas non intelligunt. Nihilominus monet Mald. tract. 10. cap. 2. dub. 1. & Suarez lib. 3. De Relig. cap. 5. nu. 4. loquendo de oratione priuata, conuenientius & vtilius esse; quod personæ idiotæ vocaliter orent in linguâ sua vulgari, iuxta formam aliquam siue libellos ab Ecclesia approbatos, quàm in latina vel alia linguâ quâ non intelligunt, quia seruit magis ad finem orationis, & ad excludendas mentis diuagationes.

Nunc quod attinet ad diuersas attentiones in priori diuisione positas.

38 Dico Tertio: Vt Oratio sit, & fiat abs-

que peccato, & habeat quoque suos principales effectus, non est necessaria attentio actualis assidua, sed sufficere potest virtualis quando pro humanâ fragilitate non valet continuò mens actualiter attendere.

Ita docent DD. communiter: est D. Thom. expressè citatâ, quæst. 83. art. 13. vbi ad hoc propositum adducit illud Psalmi 39. *Cor meum dereliquit me*, tanquam dictum ex persona iustorum, qui orando etiam quandoque mentis euagationem patiuntur.

Declarat autem ipse hanc doctrinam in eum ferè modum: quia triplex est orationis effectus: primus est mereri qui communis est, inquit, omnibus actibus charitate informatis, & ad hunc ait non ex necessitate requiritur quod attentio (scilicet quod actualis) orationi adsit per totum, sed vis primæ intentionis quâ quis ad orandum accedit, reddit totam orationem meritoriam, sicut in alijs actibus meritorijs accidit: secundus effectus qui est orationi, inquit, proprius, est impetrare, & ad hunc effectum dicit etiam sufficere primam intentionem quæ si desit nec meritoria nec impetratiua erit oratio: tertius autem effectus est quem præsentialiter oratio efficit, scilicet quædam spiritualis resectio mentis, & hic non habetur (inquit) absq; attentione, scilicet actuali, iuxta illud 1. ad Corinth. 14. *Si orem linguâ, mens mea sine fructu est.*

Virtualis itaque attentio quam dicimus sufficere, tunc censetur adesse quando quis in principio orationis intendit & proponit attentè ac reuerenter Deum orare vel laudare aut gratias agere, & inaduertenter dilabitur mens eius ad alias cognitiones, ac sic in oratione interim progreditur.

Colligitur hoc ex D. Thomæ doctrinâ iam adductâ: quamuis enim non vtatur nomine attentionis virtualis, ponit tamen eandem rem quam alij Scholastici nomine virtutis attentionis intelligunt.

Dico quando mens inaduertenter dilabitur aliò vt quasi cor derelinquat hominem, vt Scriptura loquitur, quia si quis primam attentionem retractet directè & vult mentem voluere alia externa quæ ad orationem non pertinent, iam extinguitur nec superest amplius vel virtualis attentio: quod faciliè admittunt omnes.

Neque tunc solum, sed etiam quando quis perfectè aduertit mentem euagari ab oratione, & tamen negligit reuocare & ad orationem siue ad Deum applicare, vt docet Suarez tomo 2. De religione, lib. 4. De horis Canonicis, cap. 26. nu. 18. contra quosdam, quorum opinionem merito dicit esse improbabilem: nam in moralibus voluntas interpretatiua æquiualeat formali, vnde supina negligentia æquiualeat directæ voluntati.

Addo

Addo autem, quando perfectè aduertit mentem euagari ab oratione, quia vt citato loco docet Suarez ex Caiet. V. Horæ Canonice, ad hoc vt distractio sit voluntaria non satis est, quod aduertat quis quid cogitet, sed etiam oportet quod aduertat se diuerti ab oratione: oportet enim (inquit Caiet.) secessum humanum à termino fieri per se, ex intentione scilicet actuali, aut saltem interpretatiua, iuxta ea quæ modò diximus: non fit autem per se recessus ab oratione, si quis non aduertat se ab illâ distrahi. Vide Caiet. V. Horæ Canonice, §. quod ad 3.

60 Monet autem Suarez suprâ, hanc doctrinam præ oculis habendam scrupulosis, ne facile repetitiones horarum aut aliarum precum iunctarum faciant, quæ nihil (inquit) profunt, quia semper habent easdè vel maiores imperfectiones, & innumera habent inconuenientia, quando ex scrupulosâ conscientia fiunt istæ repetitiones: vnde quando bonâ fide & cum proposito attendendi ad orandum accesserint, etiam si in fine Psalmi aduertant se fuisse distractos, nihil, inquit, curent, nec repetant, sed ad attendendū iterum mentem reuocent & progrediantur.

Possunt autem hi se solari & quietare in doctrinâ D. Basilij quam refert D. Tho. artic. 13. citato ad Tertium, si verò debilitatus à peccato (scilicet originis) fixè nequeas orare, quantumcumq; potes te ipsum cohibeas, & Deus ignoscit eò quod non ex negligentia, sed ex fragilitate non potes, vti oportet, assistere coram Deo.

Idem seruare debent, addit Suarez (scrupulosi scilicet) etiam si non recordentur omnia se dixisse, quia vt notauit D. Tho. (inquit) hæc obliuio non refert, neque semper ex distractione oritur: vnde Nauarrus De oratione, cap. 13. nu. 26. & sequentibus, & Ioannes Maior in 4. dist. 12. quæst. 7. docent non esse necessarium, vt quis recorderetur se dixisse omnia, sed satis esse, quod nullo claro indicio constet aliquid fuisse omissum, nam & eius quod cum attentione legimus, non recordamur sæpius, nisi & super ipsâ lectione dum fit, mentem reflectamus, quod non est necessarium fieri.

Porro dum dicitur, quod virtualis attentio tunc adfit siue adesse censeatur, quando in principio quis intendit, & proponit attentè & deuotè orare, non significatur quod in principio orationis, debeat quis in actu signato & expresso hoc dicere, quod ita intendat orare, quamuis sit bonum & laudabile, sed satis est quod actu exercito applicet mentem ad Deum, & ad ea quæ oratione continentur, aut in precibus peraguntur, si nõ ad illa in particulari, saltem in comuni, & sic perseueret nisi inaduertenter mens aliò rapiatur: hoc ipso enim satis vult

& intendit quis orare attentè, quo sic ad orationem se applicat.

61 DICO Quartò: Estque virtualis hæc attentio ad minus ex tribus dictis necessaria ad orationem. Declaratur, quia omnium iudicio non sufficit habitualis tantū, vt potè quæ etiam in dormiente potest reperiri quando quis in somno ex aliqua assuefactione orandi pronunciaret verba orationis, quem nullus dixerit verè & propriè orare: similiter ergo, nec ille orare censendus erit, qui licet aliàs sit habitualiter dispositus ad orandum cum attentione, tamen absque vllâ cogitatione de ijs quæ agit, incipit proferre hic & nunc aliqua verba precum.

D V B I V M . X I I I .

Vtrum illi qui ex præcepto Ecclesie obligantur ad horas Canonicas, satisfaciant recitando verba & syllabas?

62 RESPONDEO & DICO Primò: Qui ex præcepto Ecclesiastico tenentur ad horas, non obligantur eo tantum ad recitationem verborum & syllabarum, sed obligantur ad illas decantandas aut recitandas secundum modum & in formâ & substantiâ orationis seu precum verè & propriè dictarum. Est contra Medinam Codice De oratione, quæst. 16. & alios nonnullos; sed tenetur ferè communiter ab alijs.

Et probari potest primò ab ipso nomine: nam ex primo instituto vocantur horæ Orationis, iuxta illud Act. c. 3. *Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonâ.* Hinc etiam hæc decantatio aut lectio dicitur Officium diuinum, Cap. Dolentes, De celebratione Missarum: item Officium Ecclesiasticum, & Officium psallendi, vt Cap. vltimo, dist. 92. item preces horariæ: nemo autem dicit meram recitationem & sine sensu sonum, esse diuinum aut Ecclesiasticum Officium, aut esse preces certis horis dici solitas: dicente D. Hieronymo: *Audiant ij, quibus in Ecclesia psallendi Officium est, Deo non voce (scilicet solâ) sed corde cantandum esse.*

Præterea profitetur Ecclesia se per horas quæ decantantur aut leguntur ab eius ministris, velle explere illud Davidis, *Septies in die laudem dixi tibi*, ac rursum, *Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi, super iudicia iustificationis tuæ*, Psalm. 118. vt significatur Capitulo primo, De celebratione Missarum; atqui illa non explentur per sola verba recitata, sed per veram orationem: vnde & toties in Officio, ad partes illas quas vocant Collectas, dicitur Oremus.

Sed ad

Sed ad hæc videtur respondere Medina, quod Ecclesia in illis verè orat, quoties ministri eius has horas dicunt eo modo, vt præceptum impleant.

Verùm iuxta Suarez tomo 2. libro 4. De horis Canonicis, cap. 26. nu. 15. pugnantia illa sunt, quod tunc Ecclesia in illis verè orat, quando legendo præceptum implent, & quod præceptum tamen impleant, etiam si non orent, sed materialiter tantum legant: nam si ipsi non orant (inquit) quomodo Ecclesia in illis, aut per eos orat?

63 Non tamen omninò videtur evidens hic repugnantia, quia dici fortassis posset, quod decantatio illa vel lectio externa Psalmorum & precum, etsi non ab ipsis ministris, tamen rationem orationis sortiatur, & obtineat à voluntate & præcepto Ecclesiæ, quatenus dum ista præcipit fieri, intendit ipsa per ministros illos tanquam organum suum orare Deum, laudes illi dicere, & gratias agere, pro vt verba quæ recitantur continent, atque ita adsit quodammodo ibi virtualis intentio, & attentio Ecclesiæ, quæ ex pio affectu illa instituit, quatenus ex efficacia illius voluntatis, atque ad eò præcepti, alij sic munus obeunt.

Vnde quidquid sit de absolutâ repugnantia, saltem admodum inconueniens, & vt apparet, absurdum est dicere, quod Ecclesia institueret ac deputaret homines metis & orationis capaces in ministros suos ad orandum, & non iniungeret ipsis orare, sed tantummodo instar animalium insensatorum eructare verba & voces: quia qui ex spiritali titulo obligati legunt aut cantant diuinum officium, non faciunt hoc tanquam mercenarij conducti, aut mera instrumenta Ecclesiæ, sed tanquam qui repræsentant personam Ecclesiæ, atque ad eò sunt ipsa Ecclesia orans & psallens diuinas laudes, cum quibus plebs Christiana suos coniungit affectus & vota: quare omninò conueniens est dicere quod omninò obligetur ex præcepto cù debita attentione, & in substantiâ veræ & propriè dictæ orationis peragere hoc officium.

Confirmatur, quia pia Ecclesiæ voluntas ex quâ instituit & ordinauit preces illas, & spiritalibus titulis Ecclesiasticis annexit necessitatem eas decantandi aut legendi, videretur quasi deperire, & amittere vires influendi in actus ministrorum, nisi illa non tantum per modum finis intenderet, vt veræ preces fundantur Deo, sed etiam quibus potest modis hoc curaret, vt attentè & deuotè eiusmodi Psalmodiæ fiant, & preces decantentur: alioquin non videbitur seriò & efficaciter intendere finem illum.

Hæc autem videtur etiam aduertisse Medina, & idcirco pro principali fundamento suæ sententiæ ponit, quod Ecclesia non possit præcipere orationes in forma & proprie-

tate orationis veræ & propriè dictæ, eò quod potestas eius non se extendat ad interna.

Sed positio hæc tam generaliter facta, videtur omnia Ecclesiæ præcepta de quibuscumq; pijs exercitijs euacuare puriori substantia fructus sui, & inducere simulationem & hypocrisim, ac inania simulacra loco operum pietatis: Quare opposita sententia tanquam magis communis, & disciplinæ, ac bono Ecclesiæ magis seruiens est potius tenenda hætenus saltem, quod actus interiores illi possint cadere sub præceptum Ecclesiæ qui sunt necessarij ad exteriorem actum sub aliqua ratione honesta seu virtutis demandatum, vt ille in eâ ratione virtutis constituitur: qua de re latius egimus 1. 2. qu. 96. artic. 3.

65 Dico Secundo: Qui ad horas Canonicas legendas existunt obligati, committunt peccatum mortale ex genere suo si eas legant absque attentione necessaria ad substantiâ orationis. Ita docent hic Caiet. q. 83. art. 13. Palud. in 4. distinct. 15. quæst. 5. Antoninus 3. parte, titulo 13. cap. 4. Maior in 4. distinct. 12. quæst. 7. Adrianus Quodlibeto octauo, Nauarrus cap. 13. num. 46. Suarez loco supra citato, & alij plures.

Sequitur autem manifestè ex dictis, quia præceptum Ecclesiæ de horis legendis obligat illos vt eas legant in forma & substantia orationis, vt ostensum est: atqui illi qui legunt sine attentione essentialiter requisita ad orationem, non legunt eas in forma orationis, ergò non implent præceptum, & quandoquidem versetur circa materiam grauem ex genere suo, vt cõmuniter omnes docent, hinc non impletio, ex genere suo est mortalis.

Porro quemadmodum ommissio minoris alicuius particulæ horarum propter exiguitatem materiæ potest esse venialis, sic quoque ommissio attentionis debitæ in minori aliqua parte potest esse culpa venialis, vtriusque enim eadem est ratio, quia vtrumque est peccatum omissionis, & in tantum quatenus nõ omni ex parte expletur idem præceptum affirmatiuum.

Quando autem esset expressa voluntas recitandi officium cum totali distractione, tunc accederet etiam malitia quasi commissionis: quam tamen dicit Suarez non esse per se mortalem, nisi quatenus adiungitur omissioni præcepti, & id eò etiã huius quantitas est expendenda ex quantitate materiæ ommissæ: videtur tamen illa voluntas non carere specie contemptus officij, & sic non carere periculo culpæ mortalis.

66 Quæri hic potest primò: vtrum ommissio attentionis aliquando excusetur à mortali propter imperfectum voluntarium, etiam si nõ tam inuoluntaria sit distractio, vt excusetur ab omni

ab omni omnino peccato etiam veniali.

Sunt diuersæ hic opiniones : duæ quasi extremæ, & tertia quasi media.

Quidam enim existimant, vt refert Suarez sup. nu. 18. quoties distractio non est directè voluntaria vt quis dicat secum, nolo attendere, semper tunc impleri præceptum, ita vt non peccetur mortaliter, quantumuis negligenter se quis gerat, etiamsi inde sequatur, quod magnam partem officij, aut totum officium cum distractione quis recitet.

Pro fundamento videntur ponere, quod durat virtualiter prima intentio nisi directè reuocetur: sed hoc falsum esse ante ostendimus dubio præced. vnde hæc opinio tanquam improbabilis merito rejicitur.

Alij è contra putant non dari hic mediū, sed defectū attentionis vel nullā continere culpam, aut esse mortale, quando supponitur sufficiens quantitas materiæ, quia inquit, si distractio est merè naturalis, excusatur omnino à culpâ: relinquit enim attentionem virtualementem cum qua impletur præceptum: si autem distractio est ex negligentia quæ duret in magna parte officij, eo ipso negligentia est grauis, & non excusatur à mortali.

Sed neque hæc opinio videtur satis fundata, quia ipsa negligentia etsi diutius perseverans potest tamen in sua ratione esse grauior aut leuior. Vnde fieri potest, quod interueniat negligentia tam exigua, vt omissio attentionis debiræ non debeat censerī sufficienter deliberata ad constituendū peccatum mortale, & tamen negligentia illa ac inde consequens omissio attentionis sit culpabilis venialiter: quia ipsa negligentia est ex surreptione quadam, & non perfectè voluntaria.

67 Dicendum igitur est, quod sine directâ voluntate non attendendi possit omissio attentionis esse mortalis, quando negligentia est supina & crassa: quæ tunc contingit quādo aduertit quis, se non attendere ad diuinam orationem, sed animo vagari circa alia vana aut extranea, & tamen non reuocat mentem ad ea quæ orationis sunt, sed permittit sic diuagari: quamdiu verò non ita aduertit, erit naturalis aut ferè naturalis quædam inaduertentia: quando omnino naturalis est, tunc nulla erit culpa, quando autem penè naturalis est, tunc interueniet culpa venialis, atque ita fieri potest, quod aliqua omissio attentionis excusetur à mortali non tantum propter paruitatem materiæ, sed etiam propter imperfectum voluntarium, quæ tamen non excusetur ab omni omnino culpâ.

68 Queritur secundò: An sit peccatum legere horas, aliquid aliud simul agendo?

Pro responsione obseruandum est, quod actiones non sunt semper eiusdem rationis

& qualitatis: quædam enim sunt mentales, aut magnam mentis considerationem requirentes: quædam verò sunt externæ, & tales, vt absque mentis attentione fieri possint aut soleant.

Respondetur itaque, si quis simul se occupet in actionibus prioris generis, tum sine dubio adhibere non poterit debitam attentionem ad preces horarum, & proinde, si tales voluntariè coniungat cum lectione notabili, peccabit contra præceptum de legendis horis etiam mortaliter: vt si quis legendo horas simul animo philosophetur, & discurrat circa argumenta & deductiones, etiamsi quoque versetur in materia honesta: si animo simul concipiat litteras scribendas, aut simul scribat, vel quid simile agat: quando autem in actionibus posterioris generis tantum simul se occupat quæ mentis aduertentiam nullo modo aut vix postulant, tunc ordinariè non erit peccatum mortale, sed fieri poterit hoc vel sine peccato, vel cum veniali tantum: Ita docet Caiet. V. horæ Canonice, Nauarrus De oratione, c. 13. n. 47. & sequentibus, vbi idfusius secundum diuersas circumstantias actionum declarat. Et confirmari potest ex eo quod Ecclesia etiā præscribat certas orationes dicendas à Sacerdotibus aut Episcopis quando se ornamentis Sacerdotalibus aut Pontificalibus induunt: quod signū est cum eiusmodi actionibus externis & alijs similis generis posse consistere debitam attentionem requiritam ad orationem.

D V B I V M XV.

Virum si quis ex defectu attentionis circa preces horarias non impleuerit præceptū Ecclesie, teneatur iterū eas legere: & an tenebitur ad fructuum restitutionem beneficiatus si id non fecerit?

69 **R**espondeo; quotiescumque aliquis ex defectu attentionis non impleuit præceptum de horis recitandis, obligatur eas iterum legere, si tempus adhuc currat quo potest implere præceptum: & si id non fecerit, tenebitur beneficiatus ad fructuū restitutionem, sicuti is qui horas non legerit.

Est contra Medinam in primis, & illos qui existimant attentionem nullo modo cadere, sub præceptū Ecclesie, quia responsio hæc supponit conclusionem eis contrariā. Deinde contra alios nonnullos, qui volunt hic interuenire duo præcepta Ecclesie, vnum quod obliget ad legendas horas vocaliter, & alterum

alterum quod obliget ad mentalem attentionem: & hi, quamvis doceant illum, de quo loquitur conclusio, peccare mortaliter, quia posterius præceptum non implet, tamen quia prius implevit, idè existiment illum non teneri ad iteratò horas legendas, & consequenter quod non teneatur ad attentionem de post adhibendam aut suppleendam, quia tunc deest materia talis attentionis, cum iuxta illos non obligetur iteratò dicere, & consequenter affirmant, quod non teneatur beneficiatus tunc ad restituendos fructus, etiamsi non legat iterum, quia obligatio restituendi tantum nascitur ex obligatione recitandi horas voce exterioris. Ita Corduba libro qq. Theologicarum, quæst. 13. circa finem.

Sed hæc sententia ex falso procedit fundamento: unde per eius eversiónem probatur prior pars Conclusionis: quia præceptum de legendis horis vnicum est, quod scilicet qui obligati existunt, debeant eas vocali oratione decantare aut legere, in quo includitur obligatio ad attentionem, vt ex antè dictis intelligi potest. Confirmatur, quia non potest præceptum Ecclesiæ, iuxta sententiam Diui Thomæ, & aliorum magis communem, cadere in attentionem mentalem seorsim, & per se considerata, vt potè quæ sit actus merè internus & proinde non debet, nec potest hic poni secundum præceptum distinctum, quod separatim obliget ad mentalem attentionem.

Tenant itaque conclusionem nostram Soto, lib. 10. De iure & iustitia, quæst. 5. art. 5. conclusione 6. Pelantius hic quæst. 62. artic. 2. disput. 2. De horis Canonicis: Petrus Navarra, lib. 2. cap. 2. num. 233. Lopez, 2. parte, cap. 96. Nauarrus, cap. 13. De oratione, num. 15. & cap. 2. num. 32. Suarez suprà, & alij plures.

Et præsupposito quod vnicum sit præceptum, quod non tantum materiale recitationem, sed etiam formam orationis requirit, euidenter per se videtur constare conclusio secundum vtramque partem: nam qui præceptum aliquod quo obligatur, non implevit, manet obligatus ad illud implendum pro toto tempore, quo implere potest: sicuti si quis astitisset Missæ cum voluntaria distractione, & vagatione mentis circa alia negotia, non esset ille liberatus ab obligatione audiendi Missam intra eundem diem, si oportunitatem audiendi habere potest, vt communiter Doctores tenent.

Hinc si quis ita audierit Missam, vel legerit horas cum proposito aliam Missam audiendi, vel iterum legendi horas, non peccauit is mortaliter, quia adhuc potest implere præceptum, supposito quod tempus & oportunitas supersint, vti supponimus:

Vviggers de Iure & Iust.

secus autem peccasset, si fecisset cum proposito non audiendi aliam Missam, vel non iterandi horas: & tamen non obstante, quòd iam istà voluntate mortaliter peccauerit, nihilominus manet obligatio implendi præceptum, quamdiu tempus superest, ita vt nisi propositum mutet, quasi virtuali voluntate peccet continuo: neque enim censentur exterius præuaricati præceptum, quamdiu tempus eius implendi, adhuc currit.

Vnde si omissio haberet annexam censuram, non incurreret quis eam per tale propositum; quemadmodum neque etiam quantumuis quis simpliciter proponeret non audire Missam, vel non legere horas, si intra tempus mutaret propositum, & Missam audiret, vel horas legeret.

Petes, quid dicendum de illo, qui neque habet propositum legendi iterum, nec etiam habet propositum non iterandi, vtrum ille peccauerit mortaliter, quando cum voluntaria distractione totum aut magnam partem officij legit?

Respondetur, existimandum ordinariè, quod talis mortaliter peccauerit: quia dum quis applicat se ad legendas horas ex consideratione obligationis quæ tenetur, debet moraliter censerì, habere propositum non iterum recitandi, præsertim si pro more habeat, quod non soleat repetere horas semel lectas: idque euidentius verum est, si tunc in termino temporis quo iuxta præceptum legere possit, versetur.

Posterior pars conclusionis similiter ex dictis videtur clarè sequi, quia obligatio restituendi fructus nascitur ex præuaricatione præcepti Ecclesiastici; talis autem iuxta nostra principia, non implet præceptum; ergò &c.

Sed respondent aliqui, obligationem restituendi oriri proximè ex lege pœnali, quæ restringenda est, & proinde sic interpretanda, vt non imponat onus restituendi malè vel non attentè dicenti horas, sed illi qui simpliciter nullo modo recitauerit: quod confirmari potest, quia Concilium Lateranense sub Leone X. sess. 9. vbi obligatio recitandi sub onere restituendi alioquin fructus, expressius est introducta, dicit tantum: quod si quis diuinum officium non dixerit legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus non faciat suos pro rata ommissionis recitationis officij: non autem dicit, qui non benè aut non attentè dixerit.

Ex consideratione hæc potissimum tenet Mald. hanc sententiam, vt veriore, & similiter sentit Toletus, lib. 2. cap. 12. fatetur nihilominus Malderus, supposito quod præceptum Ecclesiæ obliget ad legendum attentè, pro vt ipse quoque docet, quod conclusio nostra sit tutior.

D d d.

Quare

Quare ad aliorum responſionem dici poteſt, Conſtitutionem Concilij Lateranenſis, non eſſe propriè pœnalem: obligat enim ex communi ferè ſententia, ſaltem ſimpliciter omittentem, ad faciendam reſtitutionem, etiam ante iudicis ſententiam, vt eodem dubio tradit etiam Malderus: ſed potius rē hic ſe habere ad inſtar donationis, cui à donatore appoſitus eſt modus, qui tranſeat in vim & naturam appoſitæ conditionis: vnde modo tali non impleto ſeu non obſeruato, quaſi naturali lege iuſtitiz, quā operarius non poteſt retinere mercedem, quando non laborauit, obligatur talis omittens reſtituere fructus perceptos.

Ad confirmationem quod attinet, admitti poteſt, non omninò improbable ſumi argumentum ex verbis Concilij citati, præſertim, quia non tantum pœnalia, ſed etiam oneroſa dici poſſunt reſtringenda, & maximè accedente eo, quòd dici poſſit ſub eſſe ratio, quare Conciliū preſſius voluerit mādare recitationem ſaltem externā, quā animam ſeu formam orationis, quia ſcilicet dum tali modo inluserit ad ſeponenda impedimenta & ad dicendum exterius ſaltem horas, tunc ſequatur facilius vt etiam cū attentione legatur: quod tamen ſub pari onere noluerit præcipere, ne laqueus iniiciatur (vt aliqui dicunt) & ne multi pariantur ſcrupuli.

72 Nihilominus tamē ſimpliciter loquendo, rationi videtur magis conſentaneum, vt per dicere officium diuinū, intelligatur Eccleſia præcipere, non tantum materiale lectionē, ſed actū virtutis orationis, circa quem magis decet præcepta Eccleſiæ verſari, quā circa materiales ſonos. Quomodo autem non iniiciatur laqueus ex requiſita attentione, fati poterit intelligi ex dictis antè dub. 12. conſul. 3. ex quibus poteſt conſtare, quòd dici debeat tantummodò requiri officium hominis Chriſtiani, præſertim qui peculiariter diuinis officijs eſt mancipatus, quando præceptum Eccleſiæ dicitur verſari circa exteriores actus orationis, vt verè oratio eſt: non autem laqueum iniici.

Cæterum quod attinet ad reſtitutionem faciendam ab illis qui ſaltem officium non dixerint, innouauit Pius V. Conſtitutionem Concilij Lateranenſis, & innouando plenius explicuit: ſtatuit enim primò, quòd beneficiarius pro quolibet die quo horas prætermiſerit, amittat fructus illi diei correfpondentes, vt ſi beneficium valeat 363. aureos, amittat vnum aureum qui omiſerit horas vno die. Deinde, qui non dixerit vel matutinum, aut ſi matutinum dixerit, tamen omiſerit cæteras horas, amittat fructus medios illius diei, & qui omiſerit horam vnam, amittat ſextam illius partem.

73 Quod quidem ita intelligunt Azorius,

Malderus ſuprà, Suarez, & alij, vt etiam illi iuxta modum explicatum teneantur reſtituere, quorum beneficia habent, alia quoque annexa onera, quæ beneficiati expleuerint: quamuis Toletus, lib. 2. c. 12. & Henriquez, libro De excommunicatione, cap. 13. aliter ſentiant, ſic vt exiſtiment quòd illis ſufficiat ſi reſtituant tertiam partem, v. g. ſi Parochus omiſerit vno die horas, & beneficium valeat 363. aureos, ſufficiat ſi reſtituat tertiam partem aurei, vt explicat Toletus: ſed parum videtur hoc eſſe fundatum, quia Concilium allegatum loquitur de fructibus non faciendis ſuis, tam ex beneficio cum cura, quā ſine cura indifferenter.

Rurſum, antè citati Doctores, ita accipiunt conſtitutionem Concilij, & Pontificis, vt ſi quis plura habeat beneficia, non tantum pro rata omiſſionis horarum teneatur reſtituere fructus vnus beneficij, ſed omnium, perinde ac ſi eſſent fructus vnus beneficij.

DVBIVM XVI.

Quis modus ſeruandus ſit in vocali recitatione horarum, & quibus temporibus horæ ſint legenda?

74 Reſpondetur: Ad primum quòd attinet, Concilium generale ſub Innocentio III. diſtictè præcipit, vt diuinum officium nocturnum pariter & diurnum ſtudioſè celebretur & deuotè.

Quidnam requiratur, vt celebrari dicatur deuotè, intelligi poteſt ex ſuprà dictis, vbi egimus de requiſita attentione. Vt autem celebretur ſtudioſè, tria docent Doctores eſſe neceſſaria: Primò requiritur, vt dicatur abſque ſyncopā, vt habet Gloſſa, id eſt, abſque verſiculi aut verborum prætermiſſione, vt fit quando priora verba verſiculi iunguntur vltimis, aut abſorptis, ſeu prætermiſſis medijs dicuntur vltima. Secundò, vt verba non mutilentur, vel truncatim proferantur, abſciſſis quaſi ſyllabis quibusdam, quòd in vltimis verbis maxime ſolet contingere. Tertio requiritur, vt quælibet hora legatur abſque interruptione.

Quod itaque ad primum & ſecundum attinet, redarguuntur expreſſè in Cap. Dolentes, De celebratione Miſſarum, & in Clementina prima eodem titulo, qui tranſcurrendo, ſyncopando officium diuinum celebrant, cum adiunctā ſæuerā prohibitione.

75 Hinc de illis ſcribit Suarez, libro ſuprà citato, cap. 13. nu. 10. quòd omnis modus canendi horas in Choro cum aliqua mutilatione

tionem versuum, aut verborum de se peccaminosus sit: & licet ordinariè tantum videatur in illo interuenire, inquit, culpa venialis, interdum tamen potest esse mortalis, si nimia sit verborum mutilatio.

Prima pars illius dicti Suarez, probari potest, tum ex Capitulo Dolentes, tum ex Clementina allegatis: & accedit ratio, quia qui debet totam aliquam quantitatem, non satisfacit dando partem, & quamcumque partem subtrahit inuito creditore, peccat: Clericus autem tenetur officium integrum præstare, ergo quæcumque mutilatio officij est de se peccaminosa, quædo est voluntaria.

Secundam partem ita explicat Suarez, quia ordinariè talis mutilatio non est continua in aliqua notabili parte officij, sed in vno aut altero verbo, & sic erit materia leuis & consequenter ordinariè erit culpa venialis: quod crediderim esse verum, nisi Suarez fallatur in illa præsuppositione, quod ordinariè mutilatio sit exigua, & non fiat ad aliquam notabilem partem officij, cuius contrarium vereor nimis frequenter in diuersis Ecclesijs obuenire.

Tertia itaque pars declaratur ex Nauarro De oratione, cap. 10. nu. 9. & sequentibus: nam interdum, inquit, qui cantant, aut recitant, omittunt tantam partem versuum Psalmorum, vel deglutendo, vel corrupendo, & syncopando verba, syllabas, aut litteras, vt ex ita omissis, fieret notabilis pars horæ; tunc igitur erit peccatum graue contra integritatem officij.

Ad quod accedit, quod in istis non tantum sit habenda ratio quantitatis poenitens omissorum, siue in verbis, siue in syllabis, aut litteris, sed etiam eius quod sic rotum ferè officium legatur corruptè, & inintelligibiliter, quando in magna parte officij istæ syncopationes & absorptiones frequentius admittuntur: ceteris autem paribus defectus ille est grauioris culpæ, quando fit à toto Choro, quàm dum fit ab vno aut altero tantum.

76 Participat autem culpam illam maximè qui cantum gubernant, vel præsent Choro: similiter etiam grauior est culpa, quando vnus aliquis in publico officio committit illum defectum, vt quando sic Lectionem recitat, aut Collectam canit, quàm dum priuatim ita legit: quia & Canones citati directius agunt de officio publico, & maius ibi solet interuenire scandalum.

Huc etiam pertinet, quod nimia festinantiæ siue celeritas in percurrendo versus & verba Psalmorum, etiamsi nihil omittatur aut corrupatur in verbis, tamen omninò vitanda sit, tum quia impedit deuotionem legentium; tum etiam quia impedit ne audientes possint verba & sensum percipere, quod est contra fructum ab Ecclesia ex

cantu diuini officij intentum. Vnde Diuus Augustinus, libro 9. Confessionum, cap. 10. ita hac de re scribit: Quantum fleui in hymnis & canticis tuis, suauesonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commorus; acriter voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum: & ex ea æstuebat affectus pietatis, & currebant lachrymæ, & bene mihi erat cum eis.

Denique, maior festinantiæ etiamsi non sit absolute nimia, potest tamen aliquando esse nimia respectiue, nam in festis solemnioribus est maior pausa adhibenda in cantu, quàm in diebus communibus, vt etiam Concilium Basiliense statuit, sess. 21. vbi & alia plura bene ordinat, quæ spectant ad decentem diuini officij celebrationem.

77 Quod ad tertium requisitum ad legendum studiose, vt scilicet sine interruptione legatur, non intelligimus hic interruptionem eam quæ interponitur inter diuersas horas, quia certum est, in illa interruptione per se nullam esse culpam, quemadmodum nec in hac quæ fit inter matutinum & laudes, quatenus per modum duarum horarum dici possunt, ita scilicet, vt post Te Deum laudamus, siue post nocturna, recitetur Collecta, & sic terminetur matutinum, vt fit in noctu Natalis Domini in officio publico: quia etiam in hoc (inquit Suarez supra cap. 24.) nullam agnoscimus culpam, quin & interpolatio nocturnorum inter se, absque peccato fieri potest, si non sit nimia, sed antiquæ consuetudini proportionata, vt ibidem habet Suarez, præsertim si rationabilis occasio vel commoditas melius quælibet recitandi interueniat. Vide eundem cap. 6. vbi latius docet matutinum & laudes diuisim posse dici per modum duarum horarum, & cap. 4. eiusdem libri, vbi disputat, vtrum antiquus nocturna officij soleant legi aut decantari distinctis temporibus secundum distinctas vigilas noctis, & cum D. Thoma existimat probabilius ita antiquus fuisse factum; sic enim scribit D. Thomas, lectione 6. in caput 14. 1. ad Corinth. dicens, Antiquitus dicebantur nocturna diuisim secundum tres vigilas noctis: & fauet D. Hieronymus, epistola 22. ad Eustochium, dum scribit, Bis & ter nocte surgendum est: quod dicere videtur propter diuersa tempora quibus nocturna legebantur.

78 Hic igitur agimus de alijs interruptionibus, scilicet de moris interpositis in vna eademque hora diuini officij, vbi nec ab initio introducti officij solent fieri interpolationes: quod ergo ad huiusmodi interruptionem attinet, satis in eo conueniunt DD. quod hæc si aliquo modo notabilis sit, & fiat sine iusta causa, sit ipsa culpabilis. Ad do (si aliquomodo sit notabilis) quia potest esse

esse tam exigua, vt moraliter pro nulla reputetur.

De grauitate autem huius culpæ variant Doctores: Nauarrus De oratione, cap. 16. nu. 73. putat esse peccatum mortale, quando est magna seu longa interruptio, nisi fiat cum animo repetendi priora, & in eandem opinionem propendere videtur Medina, Codice De oratione, quæst. 16. art. 3. Fundamentum suæ sententiæ in eo ponunt, quia quando est magna intermissio, tunc priora & posteriora non faciunt vnã orationem, siue vnum officium. Alij tamen probabiliter tenent esse tantum veniale, saltem in officio priuato: quia consummatur substantia ipsius horæ, etsi in medio cursu fuit quædam statio & interruptio: vnde quamuis etiam duraret ad vnã aut alteram horam temporis eiusmodi intermissio, existimant non necessario repetenda quæ prius lecta sunt. Et ratio reddi potest, quia singuli Psalmi, imò singuli penè versiculi per se suum habent pondus & completum sensum, suntque per se quædam precatio, aut diuini nominis collaudatio, vel gratiarum actio, aut dictum aliquod non habens necessariam connexionem cum alijs. Colligitur ex Caietano V. Quando horæ, §. quo ad quartum: vbi dicit, In huiusmodi circumstantijs non incurri peccatum mortale absque contemptu; quia non spectant ad substantialia materiæ præceptæ: & sic docet Peltanus, lib. 3. De bonis operibus, cap. 6. in fine assertionis 4. Et colligi potest ex Suarez supra cap. 24. quia de culpa interruptionis in officio tractans non facit mentionem peccati mortalis, nisi quando turpia & inhonesta intermiscerentur, quæ dicit posse esse talia, vt sit grauis & mortalis culpa contra religionem propter irreuerentiã in Deum, & addit, Esto, hoc nõ ita est cõtra præceptũ recitandi horas, quin possit eadẽ hora compleri post illam actionem mortaliter peccaminosam, quia sunt præcepta & malitiæ diuersarum rationũ: & illa ratio culpæ mortalis per accidens se habet ad interruptionem per se consideratam.

Ad rationem ergò Nauarri responderi poterit, etiam ex partibus disunctis per aliquam temporis interruptionem posse constitui vnã orationem diuini officij, quemadmodum si quis declamationem aliquam inchoaret ante prandium & post prandium perficeret, diceretur habuisse vnã declamationem, si fuerit idem argumentum, & dum cessaret, tanquam incompletam reliquerit: imò ex septem horis Canonicis quæ diuersis temporibus dicuntur, rectè constitui dicitur vnum officium diuinum.

DVBIVM XVII.

*Quanta partis horarum omis-
sio sit peccatum mortale?*

Respondent inprimis omnes, omissionem partis notabilis inferre culpam mortalem. Verum difficultas est, quænam pars debeat censerì notabilis? 79

Vbi hoc inprimis suppono ex communi nunc sententia, officium integrum vnus diei extra cõtrouersiam esse materiam sufficientem, vt eius omisio reputari debeat peccatum mortale: quamuis olim videantur aliqui aliter sensisse, quorum mentionem facit Angelus V. Hora, num. 10. à quorum opinione, nec ipse videtur omninò alienus, modò omitteretur sine contemptu & animi tædio, sed ex sola negligentia. Suarez verò docet rectè, cap. 25. lib. 4. sententiã illam hoc tempore practicè improbabilem, & planè temerariam fore: quia, inquit, est contra omnes: & ratio redditur, quia præceptum hoc de horis legendis obligat suos sub reatu culpæ mortalis: est enim de grauißima virtute quæ respicit diuinum cultum, & simul facit ad vtilitatem Ecclesiæ: item integrum officium vnus diei est materia grauis, omnium sapientum iudicio, inquit Suarez: quod confirmari potest, quia auditio Missæ in die Festo, item ieiunium vnus diei ab Ecclesia præceptum sunt materiæ sufficienter graues, vt omisio sit peccatum mortale ex communi doctrinã, ergò similiter omninò dicendum est integrum officium esse planè materiam grauem.

Secundò, Satis etiam in hoc conueniunt, quamcumque horam ex septem Canonicis etiam minimam ex illis, v. g. Completorium esse partem satis notabilem, vt eius omisio censerì debeat peccatum mortale. Potest hoc colligi ex diuersis Canonicis, vt Capitulo Illud, & Capitulo Nihil, causa 7. quæst. 1. vbi prohibetur, ne diuina officia relinquuntur imperfecta: omisio autem alicuius horæ inducit notabilem mutilationem & imperfectionem diuini officij.

Supereff itaque difficultas, quantæ partis vnus horæ omisio constituat peccatum mortale. Nauarrus, c. 7. De oratione, n. 44. ex Antonino quem allegat, dicit tertiam partem cuiusque horæ esse materiam notabilem, & cap. 10. nu. 43. & 44. censet esse notabilem partem, v. g. in prima, vel in tertia, ea quæ præmittuntur vsque ad initium primi Psalmi, quia sunt circiter tertia pars horæ illius: Verum rectius docet Suarez supra cap. 25. n. 16. grauitatem, siue notabilitatem materiæ in proposito, non esse æstimandam 80

mandam ex aliquali quotâ vnus horæ, (id est) non ex eo quod sit tertia vel media pars vnus alicuius ex horis, sed ex quantitate quam per se adfert in officio, omissio illius: vnde si totum matutinum cum Laudibus accipiatur, vt vna hora, poterit vnum noturnum, quamuis non sit tertia, sed forsitan quarta pars illius horæ, censeris pars notabilis diuini officij, & sufficiens ad peccatum mortale, si omittatur: quia potest hæc respectu totius officij esse pars maior, quam sit vna aliqua integra hora, v. g. quam Completorium: quare si è contrario quis omitteret ferè dimidiam partem Completorij, non auderem (inquit Suarez) dicere talem peccare mortaliter, quia respectu totius officij non apparet pars notabilis: Hinc non sequitur, tertia pars alicuius horæ est notabilis respectu illius horæ, ergò est notabilis simpliciter & sufficiens ad peccatum mortale, si omittatur, quia est collectio à dicto secundum quid ad dictum simpliciter, vt loquuntur Logici, quæ non est valida. Tandè itaque sic concludit Suarez, Hoc video necessarium, vt quis per voluntariam omissionem non peccet mortaliter, quod nulla hora integra omittatur, neque pars alicuius horæ quæ æquiualeat vni horæ etiam minimæ, aut dimidiæ eius parti.

DVBIVM XVIII.

Quo tempore hora sint legenda?

RESPONDEO & DICO Primò: Illi qui ex præcepto Ecclesiæ tenentur, obligati sunt, per se loquendo, vt intra diem naturalem inchoando à medio noctis vsque ad medium noctis sequentis recitent integrum diuinum officium: debet enim quotidie dici, & sic dies quilibet in ordine ad hoc officium inchoatur & finitur, vt tradunt Syl. V. Hora, q. 9. & plerique alij Summistæ eodem verbo: Antoninus 2. p. tit. 9. cap. 13. §. vlt. & 3. p. tit. 13. cap. 4. §. 4. Nauarrus cap. 3. De oratione, n. 54. Suarez cap. 27. & alij communiter.

Hinc ergò inferitur primò, eum qui vsque ad mediam noctem inclusiuè horas, vel notabilem partem non legerit, iam peccasse mortaliter (nisi per naturalem obliuionem, vel per aliquam legitimam causam fuerit excusatus) & tum non currere illi vterius præceptum de horis illius diei præteriti legendis, sicuti is, qui die Dominico audire Missam omisit, non tenetur ex præcepto audire sequenti die Missam: quia lex præcipiens aliquid prodeterminato tempore, si opus in eo non fiat, peccatum quidem committitur, de quo agenda est poenitentia, lex autem

quando tempus præterijt, non obligat amplius.

Inferitur Secundò, eum qui horas mane, vel antè prandium, dici solitas, vt peculiari- ter matutinum & primam non legerit illo tempore, adhuc semper vsque ad duodecimam horam, siue vsque ad medium noctis sequentis obligari ad illas legendas.

Est hoc contra Turrecremata, & Cardinalem ad Capitulum Presbiter, dist. 91. q. 5. qui dicunt, eum qui omisit horas vsque ad prandium, iam non teneri eas legere pro illo die, sed eum nunc peccasse mortaliter.

Verùm hanc doctrinam dicit Suarez, cap. 27. n. 6. esse errorem in moralibus, & nullo modo probabilem: quod rectè ostendit Nauarrus cap. 10. De oratione, nu. 50. ex Antonino; Syluest. & alijs. Ratio autem reddi potest breuiter, quia in meridie nondum consummata est omissio præcepti quo ad substantiã eius: nam currit adhuc tempus habile vsque ad medium noctis: quare necdum est commissum peccatum mortale, sed potest & debet adhuc præceptum impleri.

Dicet aliquis: valdè videtur incongruum, quod quis post solis occasum, si primam nondum legerit, incipiat dicere: iam lucis orto sidere; ergò existimandum est, quòd præceptum de prima legenda iam cesset, & præuaricatio eius sit completa.

Respondetur, licet quædam in eo sit inconuenientia, non est tamen tanta vt prætenditur, sic vt idè admittenda sint quæ inferuntur: quia similia verba semper intelliguntur referri ad debitum tempus, licet in alio dicantur: quemadmodum etiam matutinum priuatim legendo diximus sæpius: Nocte surgentes, vigilemus omnes, idque priusquam adquierem & lectum nos conferamus: de quo modo legendi horas, paulò post aliquid dicemus.

DI C O Secundò: Legitimum omninò & proprium tempus cuiusque horæ iuxta institutum & vsum antiquitatis maximè frequentatū, est tale, vt matutinum inchoetur ad medium noctis, & simul cum laudibus absoluaatur: prima verò dicatur mane sub aurora: tertia recitetur iuxta nostrum computandi temporis modum, manè horâ nonâ: & sexta dicatur in meridie: nona circa tertiam pomeridianam, & circa illud tempus legantur etiam vespere: Completorium autem recitetur adueniente iam nocte.

Satis hæc videntur nota. tum ex ipsis nominibus, quibus preces illæ singulæ designantur, tum ex ipsis hymnis qui interferuntur accommodati ad talem rationem temporis, tum denique ab ipsâ obseruantia illius vsus, quæ adhuc apud multos religiosos ad Chorum professos, satis viget, & à qua etiam in Ecclesijs Canonicorum non omninò receditur.

D d d iij Dico

84 **Dico Tertio**: Absque peccato tamen etiam veniali possunt illa tempora non obsecuari in horis legendis, causâ rationabili subexistente. Ita docent Nauarrus, Antoninus, Syluest. Suarez, & alij. Ratio satis est evidens: quia potest occurrere causâ tam grauis, vt etiam ipsa ommissio alieuius horæ, vel integri officij non sit peccatum quidem veniale; vt aliquando propter corporis ægritudinem, propter aliquod necessarium opus Charitatis, vel quid simile: ergo ex rationabili quoque causâ legi poterunt horæ sine peccato non tempore suo.

Sed controuersia quædam est, vtrum illa mutatio temporis pro sola voluntate fieri possit absque omni culpâ? quidam affirmare videntur: alij autem negant. Verum existimo eos non versari in propositionibus contradictorijs aut contrarijs: sed tantum in subcontrarijs, quæ simul possunt consistere. Vnde pro resolutione huius dubitationis, & declaratione

85 **Dico Quarto**: Potest quædam mutatio temporis proprij fieri pro voluntate sine culpâ etiam veniali, vt in matutinis, in prima, tertia, & sexta, hætenus quod matutinum legi possit in crepusculo diei, aut in tempore vicino, ita vt non in media nocte: item quod prima, tertia, & sexta simul dici possint post duas vel tres horas ab ortu solis. Et hanc puto esse mentem eorum qui sequuntur priorem opinionem: & res videtur satis constare euidenter ex praxi & vsu Ecclesiæ: nam passim in Ecclesijs Cathedralibus & Collegiatis, in quibus ex debito canitur diuinum officium, solent istæ horæ cani talibus temporibus cum pleno scitu Ecclesiæ: non est autem existimandum, hoc non fieri absque peccato veniali: ergo &c. quod proinde potiori ratione licitum erit in officijs quando priuatim leguntur.

Dico Quinto: Mutationes verò quædam inuitatæ, quæ fieri non solent ab ijs, qui mediocri sollicitudine res diuinas tractant, vt quod matutinum, aut prima legantur circa vesperam ipsius diei, vel post meridiem, aut quod Completorium aut Vesperæ legantur manè, non fiunt absque omni culpâ, saltem veniali: & de huiusmodi mutationibus in tempore, verisimiliter loquitur Nauarrus, & illi qui cum eo sentiunt: quod & argumenta ipsorum satis indicant.

Fundamentum itaque præcedentis conclusionis est, consuetudo tacito saltem consensu approbata: & ratio illius potest esse, quia propter necessitates cõmuniter, & moraliter occurrentes, non ita præcisè obseruari possunt ab omnibus tempora illa propria, nisi ab ijs qui toti sint ab omnibus negotijs & curis abstracti, & in cõmuni viuentes vacent totaliter perfectioni.

Ratio autem huius conclusionis reddi potest, quia neq; consuetudo hoc obtinuit,

quod tales fiant mutationes communiter, neque etiam ratio consuetudinis alterius hic locum habet.

Cæterum, à regula qua antè dictum fuit, officium diuinum totum recitandum esse intra diem vnum naturalem, à medio scilicet noctis vsque ad medium noctis, quodammodo excipitur matutinum: nam ex cõmuni consensu Doctorum, legi potest præueniendo mediam noctem illius diei ad quæ spectat. Ita enim habet vsus satis communiter frequentatus, & ab Ecclesiâ cognitus, & sic tacitè saltem approbatus.

Ratio autem iustæ tolerantæ & permissionis huius potest esse, quia matutinum est proprijsimè officium nocturnum, vt ante diximus: Quandoquidem verò rigor iste dicendi illud in medio noctis iam in tanto Clericorum numero non ampliùs in cõmuni & simul viuentium, vix potuit obseruari, & idè Ecclesiâ tacitè illum moderata est, & permisit, vt decantaretur aliquot horis post medium noctis, sic quoque non incongruè tolerauit, & tolerando approbavit, vt possit per anticipationem legi aliquot horis ante medium noctis; quia non plus incommodi, aut plus incongruitatis apparet in hac anticipatione, quàm in alterâ postpositione: Imò minus, quia dilatio ad pleniorè diem quæ facillè potest sequi, videtur magis incongrua, præterquam quod in ea sit quoque maius periculum omissionis, quàm in anticipatione. Hinc etiam dicit Suarez minus peccatum esse anticipare Completorium, & dicere ante meridiem, quàm postponere Primam vel Tertiam vsque ad horas pomeridianas.

Accedit verisimiliter esse, prout supra indicauimus, matutinale officium à principio institutionis, quo ad nocturna aliqua etiam fuisse inchoatum ante mediam noctem, atque ita potuit hæc præuentio facilius ad totum officium extendi. Vnde etiam ex more Ecclesiæ videmus officium hoc interdum publicè celebrari vespertino tempore ante medium noctis, vt in triduo hebdomadæ maioris.

Sed quæritur, quâ horâ possit pridie dici officium matutinale sequentis diei.

87 **D. Tho. Quodlibeto 5. art. 28.** cum quæsiuisset, vtrum liceat dicere matutinum diei sequentis de serò antecedentis diei: Respondet in primis, ex iusta causa, siue propter honestam occupationem postea superuenturam, sic dici posse. Deinde in solutione argumenti explicans, quod tempus comprehendatur per illam particulam De serò, dicit esse tempus illud quod proximè sequitur post dictas vespèras & completoriũ, scilicet iuxta formam & modum officij publici, præsertim prout celebratur apud eos qui magis insistent primæ institutioni: quare, cū videamus completorium apud tales

tales communiter dici horâ quintâ pomeridianâ, aut circiter, hinc dicendum videtur, quod horâ quintâ aut mox post illam possit matutinum pridie inchoari, supposita iusta causâ præueniendi. Suarez autem suprâ cap. 26. censet sine scrupulo dici posse ab hora quarta post meridiem tã in æstate, quàm in hieme: quia quarta semper æqualiter distat à medio noctis, & dicit hanc esse consuetudinem communem Romanam, quæ inde potest habere originem; quia in cathedralibus & collegiatis Ecclesijs solet completoriũ circa illâ horam absolui.

88 Quæritur præterea: vtrum licitum sit mutare horarum ordinem inter se?

Respondetur id licitum non esse per se loquendo: quia continet quandam deordinationem diuini officij, prout ab Ecclesia est institutum: nihilominus, quia ipse ordo non videtur principaliter esse sub præcepto, sed quasi secundariò, hinc peccatum non erit nisi veniale, vt si laudes dicantur ante matutinum, vel prima ante laudes: neque enim circumstantia illa ordinis videtur esse ita grauioris momenti, vt ex eius prætermissione dici possit oriri peccatum mortale.

Hinc etiam facile datur causa aliqua iusta mutandi ordinem sine peccato, vt si quis à Prælato vel ab aliquo infirmo vocetur, aut rogetur ad legendas horas posteriores cum ipso, cum tamen hic anteriores nondum legerit; aut si quis ad Chorum veniat, & cum alijs cantet Tertiam, aut Sextam, quando nondum legerit Primam, poterunt tales de post legere horas quas nondum dixerant, nec repetere eas quas cum alijs legerunt, aut cantarunt. Vide Tolerũ libro secundo, c. 13.

Quæritur tertio: an mortale sit peccatum celebrare Missam ante lectum matutinum.

Multi Summistæ & Canonistæ affirmant, vt videre est apud Suarez in 3. parte, tom. 3. De Sacramentis disput. 82. sect. 1. Idem sentiunt Durantius De ritibus, cap. 24. & Azorius tomo 1. lib. 10. cap. 10. quæst. 4. & cap. 28. quæst. 17. qui etiam alios plures allegat. Fundatur hæc sententia potissimum in consuetudine quæ obtinuit, vt matutinum canteretur aut legatur ante Missam. Huc accedit, quod Pius Quintus in suo Breui de forma dicendi Missam, statim in principio rituum seruandorũ, ita loquatur: Præuio confessione cum opus fuerit, & saltẽ matutino cum laudibus absoluto, orationi aliquantulum vacet &c. videtur ergò hoc cadere sub præceptum Ecclesiæ, & quidem tale quod obliget sub mortali: quia antè præmittit Põtifex se in virtute sanctæ obedientiæ præcipere, vt Missa dicatur iuxta ritum missalis, & vt alias ceremonias addere vel mutare nullus præsumat; ergò &c.

Negatiuam tamen partem tenent multi alij, vt Dom. Soto, lib. 10. quæst. 5. art. 4.

cum Syluestro: Aragonius hic q. 83. art. 12. dub. 5. Emanuel Rodriguez Quæstionum regularium, tomo 1. quæst. 43. art. 3. Henriquez lib. 9. de Missa, cap. 24. nu. 17. vbi alios plures citat: à Valentia, tom. 3. disp. 6. quæst. 8. puncto 10. §. 5. dicit esse probabilem: Suarez loco antè citato, & tomo 2. De religione, libro 4. de horis Canonicis, cap. 14. vbi dicit, absque dubio melius esse in praxi sequi priorem sententiam, nihilominus posteriorem esse simpliciter securã: quod potest esse verum vel eo nomine, quòd plures & graues authores ita sentientes faciant ipsã probabilem, & proinde possit quis eam sequi absque conscientia committendi peccatum mortale. Ratio etiam aliqua accedit, quia matutinum & Missa non habent inter se dependentiam certæ connexionis aut ordinis: quare cum possit ordo inter ipsas horas sine peccato mortali inuerti, quæ magis inter se ordine quodam cohærent, non apparet satis esse fundatum, quod sit peccatum mortale celebrare missam ante matutinum.

Vnde ad consuetudinem in quâ potissimum alij se fundant, responderi poterit cū Suarez, eam non esse introductam intuitu coherentis alicuius ordinis inter matutinum & Missam, quasi matutini recitatio esset dispositio ad Missam; sed solum, quia tempus matutinis dicendis ab initio præstitutum antecedit tempus dispositum ad celebrandã Missam: sicuti etiam res se habet in consuetudine faciendi Missam ante vespèras; & idèò quandoquidem orta non sit ex aliqua causa quasi per se ita legendi, sed ex causâ quasi per accidens, propterea non obligare sub mortali ad seruandum illum ordinem: quando tamẽ mutatur sine rationabili causâ non caret res tunc culpâ saltẽ veniali.

Ad argumentum autem desumptum ex Breui Apostolico Pij V. Respondetur imprimis, quòd generale præceptum illud Pontificis non obliget sub mortali ad seruandas singulas dispositiones ipsius Missæ (seclusa contemptu) in particulari, sed generaliter ad vtendum illo ritu, & non introducendos alios: in particulari autem ad singulos obligat iuxta modum quo vnumquodque præcipitur, ordinatur, aut consulitur, habitã simul ratione grauitatis ipsius materiæ: iam verò in illa ordinatione, vt absoluto matutino celebretur Missa, non est verbum indicans graue præceptum, imò ille sermo magis videtur præsupponere matutinũ prius esse legendum, aut prius legi solitũ, non autem præcipere: illa autẽ sic præsupponi possunt fieri solita, etiamsi tantũ ex consilio, ex pia deuotione, aut ex simili aliqua alia causâ præmitti consueverint. Accedit quod alterum adiunctum scilicet de vacando prius aliquantulum orationi, intel-

D d d iij ligant

intelligent passim omnes tanquam consiliū aut regulam directiuam, non simpliciter coactiuam, aut veluti præceptum.

DVBIVM XIX.

Quanam excusent à lectione horarum?

Respondetur: sunt excusationes illæ ferè æstimandæ ex generalibus regulis, quibus dignoscitur quænam excusant ab obseruatione legis humanæ: quare in primis excusat impotētia ob intrinseco proueniēs, vt turbatio rationis, aut grauis infirmitas, sic etiam occasionalis & extrinseca, vt si quis Breuiarium non habeat, neque horas teneat memoriter: & quidem si abiq; sua culpâ eo careat, tunc immunis est à peccato: quod si ex sua culpâ careat, tum peccauit quando causam dedit: sed de post omittendo horas non peccat de nouo, nisi in eo sibi placeat. Deinde periculum magni incommodi potest excusare, vt si iudicio Medici subit

periculū grauioris morbi ex horarū lectione; aut si quis inter hæreticos versetur & immineret ei periculum mortis aut apprehensionis &c. denique officia necessaria charitatis præstandæ quæ ex occasione occurrunt, & cum quibus horæ simul legi non possunt. Hoc autem obseruandum est hic, quod dum legitima causa excusans occurrit, nunquam Clericum esse obligatum ad constituendum aliū qui nomine ipsius horas legat, quia hoc pensum omnino est personale, vt antè diximus, & constat ex Ecclesiæ consuetudine & Canonibus. E contra verò propter eandem rationem, neminem excusari à peccato quando sine iustâ causâ omittit, per hoc quod alium substituat qui nomine eius legat nisi Pontifex peculiariter hoc illi indulgisset, Similiter neque excusari à peccato, beneficiatum quamuis in ordinibus non esset, per hoc quod fructus omnes intenderet donare fabricæ, vel alteri piæ causæ applicare, quia beneficium trahit secum obligationem, quâ ipse pro sua voluntate non potest mutare.

C A P V T T E R T I V M,

De Actibus exterioribus illis, quibus homo tum corpus suum, tum res suas exteriores accommodat & exhibet ad Dei cultum.

De quibus tractat D. Thomas, quaest. 84. 85. 86. & seqq.

DVBIVM PRIMVM.

De Adoratione.

Quid sit adoratio, & utrum sit actus Latria?

RESPONDEO & DICO Primò: Adoratio propriè dicta in communi & generaliter loquendo, est reuerentialis quædã sui submissio alteri exhibita aliquo signo vel actu ad hoc proportionato. Ita Doctores communiter. Colligitur ex Damasceno Oratione primâ de imaginibus: vbi dicit adorationem esse submissiois & humiliationis notam: & Oratione tertiâ, dicit esse animi cedentis & submissi atque humilis significationem, cum ordine, scilicet ad illum cui se submittit, & tanquam excellenti & maiori cedit. Vnde ex communi sententia adorare est quid minus commune ad honorare: omnis enim qui adorat, etiam honorat illum quem adorat, nō autem è contra, vt rectè obseruat D. Aug. libro contra sermonem Arrianorum, cap. 23. nam honor potest etiã deferri æquali, iuxta illud Apostoli ad Rom. cap. 12. *Honore inuicem praueniētes*: adoratio autem vt indicauimus, respicit alium excellentem & maiorē.

Porro sicut actus religionis diuiditur in internum seu spiritualem, & externum seu corporalem, vt supra cap. 1. explicuimus, sic etiam loquendo de adoratione in communi, potest hæc diuidi in internam & externam, vt latè docet Suarez in 3. p. tom. 1. disp. 51. sect. 2. & cum illo Mald. tract. 10, cap. 1. dub. 3. & alij. Quare tamen potius inter externos actus Religionis numeretur quàm inter internos, supra explicuimus.

Interna itaque adoratio est non ipsa sola voluntas adorandi, sed submissio & recognitio excellentiæ supra nos quæ per actus internos solos exhibetur, vt quando ex religione & reuerentiâ erga Deū, captiuat homo intellectū in obsequium fidei interfectionē primæ & infallibilis eius veritatis: item quando ex reuerentiâ infinite sapientiæ Dei nō audet quis scrutari curiosius diuina mysteria, ne ab eius gloria & altitudine opprimatur: vide D. Augustinum cap. 3. Enchyridij. Est hoc contra Vasquez lib. De adoratione disp. 1. c. 4. qui docet non magis dari adorationem omnino internam, quàm sacificationem.

Externa autem est generaliter illa quæ per externa, & sensibilia signa exhibetur: puta quæ corporis motu ac gestu exercetur: vt quæ fit capitis discoopertione, corpora inclinatione, exoscultatione manus aut pedum,

dum, genuflexione, quomodo Apostolus Deum adoravit ad Ephesios cap. 3. quando scribit: *Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri IESU Christi*: istis enim & similibus corporis motibus & gestibus honoramus alios, declarando simul nostram submissionem, & illorum præ nobis excellentiam. Vt in lib. De adorat. c. 4. non admittit prædictam diuisionem adorationis, ut iam ante induuimus: sed vult hanc externam solam esse veram adorationem, neque dari veri nominis & propriè dictam adorationem omnino internam, non magis quam propriè dictam sacrificacionem merè internam. Cui videtur fauere D. Bonau. in 3. dist. 9. art. 2. q. 3. & 4. & alij nonnulli. Verùm huic sententiæ nimis obstat vsitatus loquendi modus Scripturæ. S. quæ simpliciter attribuit multis in locis adorare Deum cœlestibus spiritibus siue Angelis, qui tamen nullum corporalem cultum Deo exhibent. Esdræ lib. 2. *Exercitum cœli te adorant*. Psal. 96. *Adorate eum omnes Angeli eius*. ad Hebr. cap. 1. *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terra, dicit: & adorent eum omnes Angeli Dei*. Apocalyp. c. 7. *Omnes Angeli stabant in circuitu Throni &c. & ceciderunt, & adorauerunt*. Itè Ecclesia in Præfatione Missæ sic canit: *Per quem maiestatem tuam laudant Angeli, adorant Dõnationes &c.* Non sic autem Scriptura aut Sancti Patres solent Angelis attribuire sacrificare siue sacrificium offerre Deo. Vnde durum videtur omnia ista loca Scripturæ detorque ad adorationem impropiè dictam, cum illius nulla detur significatio, neq; aliqua vrgens ratio id requirat.

Nihilominus hoc videtur verum, quod nos soleamus fere apprehendere adorationem cum aliquo ordine ad corporalem submissionem, quia ille modus adorandi, nobis est magis notus & familiaris: verùm id in propria eius ratione non videtur includi.

D I C O Secundò: Omnes illi exteriores actus adorationis ex se satis sunt indifferentes ad significandam & testandam quamlibet alterius supra nos excellentiam, neque ita excellentiæ Dei siue diuinæ significandæ sunt appropriati, quin etiã alijs possint sine sacrilegio, & peccato exhiberi. Declaratur, quia externi eiusmodi corporis gestus seu motus, neque ex ratione suâ propriâ, neque ex Dei vel hominum instituto habent, ut significent nos in illo cui eos exhibemus, recognoscere supremam ac independentem potestatem & excellentiam, atq; aded diuinitatem: Hinc etiam in Scripturâ sacra absq; reprehensione refertur adoratio sæpius exhibita creaturis: sic Genesios cap. 43. dicitur de fratribus Ioseph; *Obtulerunt ei munera tenentes in manibus suis, & adorauerunt proni in terram*. Item Genesios cap. 19. De Loth dicitur: *Qui cum vidisset eos (scilicet Angelos)*

surrexit, & iuit obuiam eis, adorauitq; pronus in terram: tertij Regum cap. 1. dicitur: *Inclinauit se Bersabee, & adorauit Regem*: & ibidem Nathan adorauit Regem pronus in terrâ. Vide caput 4. libri 4. Regum, & caput 10. Acto- rum. Hinc D. Aug. lib. 10. De ciuitate, c. 4. sic scribit: multa de cultu diuino vsurpata sunt, (id est externæ ceremoniæ & signa cultus) quæ honoribus deferuntur humanis siue humilitate nimia, siue adulatione pestiferâ, ita tamen, ut quibus ea deferuntur, homines haberentur, qui dicantur colendi & venerandi, si autem eis multum additur, inquit, & adorandi: quis verò sacrificandum censuit nisi ei quem Deum, aut sciuit, aut putauit, aut finxit.

D I C O Tertio: Est tamen adoratio quædam actus religionis seu patriæ dependenter ab intentione adorantis, quando scilicet externo illo corporis gestu seu notâ submissionis, intendit quis se subijcere alteri tanquam primo principio omnis creaturæ & excellentiæ infinitæ à quo omnia sunt, & in quo omnia subsistunt: & hinc D. Tho. q. 84. a. 1. dicit, non simpliciter adorationem esse actum religionis, sed illam quâ adoratur Deus. Hanc sibi exhiberi postulabat Diabolus, Matthæi c. 4. quando ostendens omnia regna mundi, dicebat Christo: *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me*: & de illa respondebat Christus scriptum esse, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias*. Sed hæc de re plura diximus in 3. partem qu. 25. art. 1. Cæterum, quando quis adorando intendit tantum venerari alterum tanquam Dei amicum, erit actus dulciæ: si verò tantum honoret tanquam Regem, aut Iudicem, vel tanquam virum sapientem, erit actus Politicæ obseruantia.

DVBIVM II.

De Sacrificio.

Quid sit sacrificium in genere?

Inter actus externos Religionis ponit D. Thomas secundo loco Sacrificium, q. 85. quia inter illos quibus Deum colimus offerendo aliquid de rebus nostris externis, est hic præstantissimus: adorationem tamen præmisit, quia per illam exhibemus corpus nostrum ad Dei cultum, quod est pars substantiæ hominis.

Antequam verò definitionem sacrificij assignemus, obseruanda est huius nominis varia acceptio.

Primò, generaliter sumitur pro quouis bono & religioso opere ad cultum & honorem Dei relato: ita laudes Dei, & gratiarum actiones corde & ore celebratæ, dicuntur sacrificium, iuxta illud Psalmi 49. *Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua: similiter*

similiter eleemosinæ pauperibus erogatae ad Hebræos ultimo, vocantur hostiæ, *Talibus enim hostijs, inquit Apostolus, promeretur Deus: & Psalmo 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: Cor contritum & humiliatum Deus non despicies*, & sic in alijs Scripturæ locis alia pia opera nomine sacrificij compellantur, improprie & per quandam translationem nominis.

Vnde etiam non solent communiter vocari absolute sacrificia, sed cum aliquo ferè addito, quod indicet hanc improprietatem, vt sacrificium laudis vel sacrificium labiorum.

Secundò sumitur strictè ac proprie, & ita sumptum non potest cuiuslibet bono operi attribui: Hinc Scriptura frequenter distinguit & inter se opponit opera bona aliarum virtutum & sacrificia: *Oseæ 6. Misericordiam volo, & non sacrificium: 1. Regum 15. Melior est obedientia quam victima, Psal. 50. Quoniam si voluisses sacrificium dedissem utique, &c.* vbi expressè opponit Psalter sacrificium proprie dictum, & sacrificium tantum analogicè & generaliter acceptum. Similiter Apostolus in epistola ad Hebræos, à capite 5. vsque ad 10. sufficienter ostendit distinctionem sacrificij proprie & specialiter dicti ab alijs operibus bonis.

Vnde grauitè errant hæretici, qui nullum volunt agnoscere sacrificium specialiter & proprie dictum, sed ex æquo dicunt omnia opera bona esse sacrificia, qui error ab Ecclesia est damnatus.

Deinde, sacrificij nomen aliquando significat actionem sacrificandi, & quidem frequentius ac magis proprie: quia spectando nominis rationem, sacrificiū nihil est aliud quam sacrificatio: aliquando nihilominus attribuitur quoque ipsi rei quæ sacrificatur.

3 Observandum secundò, nos hic inquirere definitionem sacrificij specialiter & proprie dicti, & vt significat actionem sacrificandi. His præmissis Respondeo, sacrificiū proprie dictū in genere sic rectè definitur: quod sit oblatio externa quæ res aliqua sensibilis & permanens consecratur, perimitur, aut aliter immutatur in protestationem & recognitionem supremi ac diuini principatus eius cui defertur, & seruitutis ac subiectionis eius qui offert & quorum nomine offertur. Plures alias sacrificij definitiones adfert Tann. tom. 3. disp. 5. q. 3. dub. 1. ex diuersis Scholasticis vt ex D. Th. 1. 2. q. 83. a. 1. & 2. ex Bellarmino, à Valentia, & Suarez, quæ in re ipsa tum inter se, tum cum illa iam assignata coincidunt, Pro genere ponitur oblatio, quia iuxta communem sensum & apprehensionem omnium significat sacrificiū actionem, quæ immediatè aliquid personæ præsentatur & offertur, vt quoque tradit D. Tho. qu. 85. cit. art. 2. idque omni-

nò conforme est Scripturæ factæ, quia iuxta hanc, sacrificare, & offerre sacrificium (accipiendo tunc pro re quæ sacrificatur) idem omnino sunt: quandoquidè ergo sacrificare includat offerre, etiam sacrificium includit oblationem: antecedens constat ex diuersis Scripturæ locis, vt Gen. cap. 8. *Obtulit holocausta super altare, & cap. 22. Offeres eum, scilicet filium tuum, in holocaustum* & ad Hebr. c. 5. *Vt offerat dona, & sacrificia* & cap. 9. tractans Apostolus de sacrificio Christi cruento, dicit: *Obtulit semetipsum*: Constat igitur omne sacrificium esse oblationem.

Additur, Externa, vt contra internam distinguatur, quæ anima interius se suaque omnia Deo, tanquam principio suæ creationis, & sicut fini suæ beatificationis offert, nullo externo indicio ad hoc exhibito, quia oblationi huic internæ in se spectatæ non conuenit sacrificij proprie dicti notio. Vbi tamen obserua, sacrificium externum absq; interna recognitione diuinitatis, eiusque reuerentia, & sui submissione non magni esse momenti, neque multum Deo gratum (excipio tamen sacrificium Missæ in nouo Testamento) sicuti & cætera opera virtutum externa absque virtute interiori parua sunt æstimationis apud Deum; quia sunt tantum simulachra aut vmbra virtutum. Hinc Scriptura sæpius testatur, Deum magis voluisse ac requisuisse internum cultum, quàm externum sacrificium, destitutum scilicet interno religioso affectu, & alijs virtutibus.

In definitione, additur, quæ res sensibilis & permanens, scilicet naturam suam consecratur & perimitur &c. quibus magis explicatur ratio externæ oblationis requisitæ. Dicitur permanens, quia licet etiam actiones quædam transeuntes secundum se, Deo possint exhiberi & quasi offerri in recognitionem supremæ excellentiæ: v. g. laudes vocales, tussio pectoris, & similes. tamen iuxta communem hominum apprehensionem non obtinent veram sacrificij rationem, neque sacrificij notio eis competit: cuius hæc videtur esse ratio, quia istiusmodi non habent rationem muneris alicuius siue doni, Sacrificium autem includit oblationem muneris, sicuti in principio Canonis Missæ dicitur: *Te supplices rogamus, vt accepta habeas, & benedicas hæc dona, hæc munera, &c.* idè itaq; res permanens offerri debet in sacrificiū. Additur quoque sensibilis quia in re sensibili oblatam maximè cernitur oblatio externa.

Additur præterea in definitione, quæ res talis consecratur ac perimitur aut aliter immutatur, quia non quælibet rei permanentis oblatio Deo facta est sacrificium: nam vt docet D. Tho. 2. 2. quæst. 85. art. 3. ad. 3. Primitiæ in lege veteri erant oblationes, quæ non tantum ad Dei cultum, sicuti decimæ quæ ad sustentationem ministrorum exhibentur,

bentur, sed quæ Deo proximè offerebantur, & tamen non erant sacrificia: quia nihil sacri siue sacræ actionis circa illas fiebat. Debet itaque circa res oblatas fieri aliquid quo sacræ efficiantur, quod peremptione aut immutatione illâ sit: quod & Apostolus ad Hebræos cap. 5. indicare videtur, quando dicit, Pontificem constitui, *ut offerat dona & sacrificia*, distinguens inter dona & sacrificia: videtur enim dona vocare quæ per simplicem quasi donationem Deo exhibentur; sacrificia verò, quæ per actionem consecratiuam seu sacri effectiuam exhibentur: quod etiam notarunt D. Chrysostr. Homil. 18. in epistolâ citatâ, & Theophylactus in cap. 8. eiusdem epistolæ. Ratio hæc assignari potest, quia sacrificium essentialiter includit moralem significationem, scilicet diuinæ excellentiæ, & in res omnes creatas supremi dominij illius, cui defertur: ad hoc autem significandum imprimis idonea est illa muneris præsentatio, quæ coniunctam habet ipsius rei oblatæ interemptionem, aut aliam similem immutationem: qualis apud antiquos erat animalis mactatio. Vnde Gen. cap. 22. legitur, quod Abraham, dum pergeret ad locum ubi offerendus erat Isaac, portaret ignem & gladium, & filius portaret ligna, qui & dixit Patri, *Ecce ignis & ligna: ubi est vitima holocausti?* Itæ talis mutatio hostiæ fuit tritici oblati contusio & frictio, secundum Henriquez lib. 9. cap. 1. De quibus Leuit. cap. 2. agitur. Qualis fuit etiam aquæ & vini effusio, qua nōdo illa Deo libarentur, ut habet Tannerus tom. 3. disp. 5. q. 3. dub. 1. n. 5. Hinc autem, quia mutatio substantialis non fieret in passere pro leprosi sanatione demisso, Leuit. cap. 14. neque in capro emissario Leuit. 16. idcirco non fuerunt illa propriè in sacrificium oblata seu Deo sacrificata.

8 Porro requiritur ista actio rei oblatæ immutatiua, non quod in se spectata habeat naturaliter illam significationem, ob quam diximus adhiberi, sed quia proportionata est, & per se habeat conuenientem analogiam tali rei significandæ, quia muneris interemptio, aut eius noua productio, aut reproductio vel similis immutatio circa ipsum facta in honorem eius cui defertur, aptissima sunt ad significandas has eius excellentias, quod omnia plenissimo dominio teneat ac possideat, omniaque creatâ illi sint subiecta, possitque iure suo omnia ut producere, ita & in nihilum redigere: quodque illè bonorum nostrorum non indigeat, sed per oblationem testemur tantum omnimodam nostram subiectionem sub eo, & dependentiam omnis creaturæ ab illo.

Vnde factum est, quod sicuti nemo iuxta D. Aug. sacrificauit nisi illi quem seruit, putauit aut finxit Deum, sic etiam quicumque

sacrificia instituerunt, semper illa cum muneris destructione, aut aliqua simili immutatione, quasi naturæ impulsu celebrauerint. Sed difficultas occurrit de sacrificio Melchisedech Genesis c. 14. in pane & vino oblato: in quibus non apparet fuisse sacra aliqua mutatio rei destructiua, aut alia substantialis. Similiter quoque difficultas est de panibus Propositionum, qui inter sacrificia quoque computantur, nec videtur circa illos sacra mutatio, nisi quod post octiduum extra templum consumebantur Leuit. 24.

Propter hæc exempla videtur motus Suarez tom. 3. in 3. partem, disp. 73. lect. 5. ut putaret tantam rei oblatæ immutationem ad sacrificium non requiri, sed posse sufficere quod res benediceretur & eleuaretur coram Domino, aut aliquid simile absque substantiali eius immutatione circa rem fieret.

Hoc tamen non placet Vasq. in 3. p. tom. 9 disp. 220. c. 3. neque etiam Tannero supra disp. 5. q. 3. dub. 1. n. 8. Certè, inquit hic, nulum apud Gentiles, imò neque Iudæos aut Patriarchas peractum verum & proprium sacrificium legitur sola locali mutatione (v. g. eleuatione) utpote quæ ad finem intrinsecum non sufficiat, quia nimirum non satis videtur proportionata ad significationem illam moralem, quam diximus sacrificium essentialiter includere, & iam aliquoties explicuimus.

Respondet itaque Vasquez ad exempla opposita, quod etiam in illis facta fuerit mutatio: quam quoad panes oblatos existimat peractam in clibano: iuxta illud Leuit. cap. 2. *Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano de simila, panes scilicet absque fermentato, conspersos oleo &c.* Vnde infert, mutabatur igitur hoc genus sacrificij coctione factâ in clibano.

Verum, quia illam coctionem non faciebant Sacerdotes, sed illi qui munera offerebant Sacerdoti ad sacrificandum, hinc non videtur illa coctio pertinuisse ad sacrificium, nisi tanquam quædam rei sacrificandæ preparatio. Vnde cap. citato sequitur: *Quam offerens Domino, trades manibus Sacerdotis. Qui cum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, & adolebit super altare in odorem suauitatis; Quare tunc demum per Sacerdotem fiebat sacrificatio.* Tannerus itaq; quod ad sacrificium Melchisedech attinet, dicit, Hostiam quam oblulit, immutatam fuisse non fractione solâ, nec solâ eleuatione, sed etiam substantialiter aut igni, inquit, aut esu Sacerdotis, etiamsi modus immutationis eiusdem in Scriptura non fuerit expressus.

Forssitan satis probabiliter dici poterit, quod sicuti Leuiticorum cap. 2. Sacerdos coctâ in clibano aut in sartagine vel craticula solet offerre adolendo super altare in odorem

odorem suauitatis, sic etiam Melchisedech panem adoleuerit Domino in odorem suauitatis. De vino autem nihil dicit Tannerus: Valquez autem insinuat dici posse, quod vinum aspersum aut fustum fuerit super panem & simul per modum libaminis fuerit oblatum, & sic immutatum, aut certè effusione destructum. Ad secundum exemplum autem dicit Tannerus cum alijs, quod panes Propositionum non verè & propriè dicta fuerint sacrificia, sed oblationes simplices.

Additur denique in definitione: in protestationem & recognitionem supremi ac diuini principatus eius, cui offertur, & subiectionis & seruitutis eius, qui offert, & quorū nomine offertur. Illam enim recognitionem significat omne sacrificium propriè dictū, eamque significationem moralem includit essentialiter ex communi omnium sententia & apprehensione: Vide D. Tho. hic qu. 85. art. 2. in Corp. & in Resp. ad 2. & propterea etiam omnes ad ritum externum sacrificij requirunt actionem externam tali recognitioni interiori foris significandæ cōuenientem & proportionatam: vt iam antè ostensum est.

Ex hætenus dictis intelligi poterit, quare oblationes cereorum, quæ nunc à fidelibus fiunt, etiam si à Sacerdotibus quoq; & in altari accendantur, non sint sacrificia propriè dicta: videlicet ideo, quia non offeruntur immediatè Deo, neque destruantur, siue consumuntur in protestationem supremi istius domini, quod sit author vitæ & interitus: sed offeruntur & acceduntur ad condecorandam & augendam, solemnitatè diuini cultus, & ad simul testificandum populi Christiani gaudium de diuinis & fidei mysterijs sibi manifestatis, & beneficijs exhibitis; aut etiam de victoriâ & gloriâ Sanctorum, in quorum offeruntur memoriam: solent enim publicis ignibus honorificæ principum inaugurationes, & læti introitus, eorumque victoriæ solemniter celebrari, & aggratulatio populi, & lætitia de eisdem designari; Accedit, quod eisdem luminaribus accensis rectè intelligatur etiam significari quod Christus lux mundi aduenerit, qui suâ doctrinâ, prædicatione, & meritis mundum lumine fidei illuminauit ac tenebras depulerit; item quod Sancti in cœlis, in conspectu Dei fulgeant sicuti Sol, acceptâ coronâ Iustitiæ pro meritis suis.

Eadem est ratio, quare thurificationes quæ in Ecclesiâ fiunt, non sint sacrificia: quia tantum adhibentur quoque ad celebritatem diuini officij, vt nos reddant memores, & ad id nos excitent, quatenus eâ deuotione & feruore eharitatis orationes & preces ad Deum fundamus, vt sicut incensum ascendant coram Domino in odorem suauitatis & gratæ acceptationis.

Intelligitur secundò, plures in sacrificio actiones externas re, aut ad minus, ratione distinctas necessariò concurrere, quas ponunt Doctores oblationem, actionem consecratiuam seu sacrificiatiuam, & actionem immutatiuam, quamuis existimem has duas actiones ne quidem ratione in sacrificio distinguendas, licet aliqui distinguant, quia actio effectiua sacri nihil est aliud, quàm ipsa actio quâ hostiâ destruitur vel aliter immutatur in protestationem supremi ac diuini principatus &c. Neque D. Thomas actionem effectiuiam sacri siue consecratiuam aliter explicat, quàm per mutationem circa rem oblatam factam: sed ab istis distinctam oportet agnoscere ratione saltem, oblationem. Quâ de re latius in 3. parte vbi agemus de actionibus in quibus consistit nostrum sacrificium Missæ.

Quæret aliquis: Vtrum ad sacrificij rationem non requiratur etiam mystica significatio, præter moralem antè explicatam? Respondetur negatiuè, loquendo de sacrificio propriè dicto in communi, licet interim cum sacrificijs à Deo institutis aut inspiratis, fuerit semper aliqua coniuncta.

Declaratur prior pars, quia oblatio sacrificij consequitur legem naturæ, ita vt naturalis ratio dicat illud Deo exhibendum, vt paulò post ostendemus: Atqui ratio naturalis per se non adinuenit mysticam significationem, neque dicat illam adiungendam; ergò &c.

Pars posterior declaratur, quia verisimile est, omnia sacrificia à Deo instituta aut inspirata semper gessisse typum quendam sacrificij Christi, eiusque fuisse quasdam adumbrationes aut imagines.

De nostro sacrificio Missæ omninò constat; & idem docet D. August. lib. 10. De ciuitate. c. 5. & lib. 2. contra Faustum c. 21. De sacrificijs legis veteris, quod etiam indicat generalis illa Apostoli regula, 1 ad Cor. c. 10. *Omnia in figurâ contingebant illis.* Eadem apparet esse ratio de sacrificijs legis naturæ: neque videtur vllò modo dubitandum de illis, saltem quæ offerebantur ab ijs qui habebant fidem explicitam mysteriorū Christi, vt fuerunt Abraham, Melchisedech, & cum illis Abel, de quo scribit Apostolus, cap. 11. ad Hebræos: *Fide plurimam Hostiam Abel, quam Cain obtulit Deo:* & ita de sacrificijs, quo ad hanc significationem docet D. Thom. 1. 2. quæst. 102. art. 2. Suarez, disp. 73. sect. 2. & Tann. tomo 3. disp. 5. quæst. 3. dub. 1. n. 4. vbi addit, significationem hanc non esse communem ijs sacrificijs, quæ solo arbitrato humano olim instituta fuerunt. Sed contra dicta,

Obijcitur, D. Augustin. lib. 10. De ciuitate, cap. 6 dicit, Sacrificium verum esse omne opus quod agitur, vt sanctâ societate in hærea-

inhæreatur Deo, & iterum, sacrificium esse omne opus bonum factum, ut Deo placeamus: ergo ad verum & propriè dictum sacrificium non requiruntur illa quæ in definitione eius sunt posita.

Respondetur Neg. Conseq. Quia loquitur D. August. De sacrificio latè sumpto, ut complectitur analogicè omne opus sanctum ad Dei honorem tanquam finem eius relatam: non autem agit de sacrificio propriè & strictè accepto, quod non tantum ad Deum, ut finem refertur, sed immediatè Deo præsentatur & offertur. Dicit tamen esse verum sacrificium, non quidem veritate & proprietate naturæ sacrificij, sed veritate & præstantia effectus ac perfectione virtutis: quia istiusmodi operibus consequimur effectum & fructum sacrificij, & Deo gratum cultum impendimus, & nos ipsi grati acceptabileque efficiamur, sicuti per sacrificium ritè oblatum, & propriè dictum.

D V B I V M III.

Vtrum ad sacrificium offerendum requiratur certus aliquis, & ad hoc deputatus minister?

R Respondetur: Ut sacrificium legitime & cõuenienter offeratur, debet offerri per ministrum ad hoc Deputatum auctoritate superiori diuinâ, aut humanâ. Sumitur ex D. Aug. lib. 4. De Trinitate, cap. 14. & docent Bellarminus, lib. 1. De Missa, cap. 7. Suarez in 3. partem, tom. 3. disp. 73. sect. 4. Tann. suprâ, n. 9. & alij communiter.

Probat, quia rationi consentaneum est, quod auctoritate publica instituerentur certi & peculiare ministri, qui hoc genus cultus tum suo, tum cõmunitatis nomine Deo deferrent: quandoquidè enim hic cultus in forma sacrificij inter externos omnes siue religiosos, siue politicos, sit excellentissimus, & summo loco ab omnibus habeatur, dicat ratio, ut quemadmodum aliæ functiones, quibus particulariter Regibus aut Principibus defertur honor, committuntur certis personis, quæ illas obeant, ita etiam hæc actio honoraria diuinæ maiestatis, non nisi à certis personis ad hoc specialiter deputatis, & dicatis exerceatur.

Vnde olim in lege naturæ, quasi communi populi consensu, primogeniti quique & familiarum Principes etiam Sacerdotes erant, ut tradit Diuus Thomas 1. 2. quæst. 103. art. 1. ad 3. & Doctores communiter cum D. Augustino, Hieronymo, & alijs Patribus; idque vsque ad legem Mosaicam, quando Dominus Deus peculiariter Tribum Leui ad Sacerdotium de-

Vviggers de Iure & Iust.

putauit. Hinc Apostolus ad Hebræos c. 5. scribit: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs qua sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia: & addit, Nec quispiam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron: oportet ergo quod sacrificium offeratur per legitimum ministrum, ut ipsum sit legitimum & Deo acceptum.*

Sed contrâ obijcitur: Solent Ethnici ¹⁴ compellere omnes indifferenter ad sacrificandum Dijs eorum, & in lege naturæ videntur omnes indifferenter sacrificium obtulisse, quia tam Abel, quam Cain sacrificium Deo obtulit: imò & tempore legis Moysaicæ non tantum Sacerdotibus, sed etiam alijs permissum fuit sacrificium offerre, ut constat ex Agno Paschali, quem singuli patresfamilias offerebant; ergo non requiritur certus, & specialiter deputatus minister ad sacrificia offerenda.

Respondetur Negando Consequentiam: Constat enim etiam apud gentiles ad sacrificia propriè dicta offerenda fuisse constitutos Sacerdotes, quare quæ sic à singulis offerebantur, erant tantum quædam oblationes simplices honorariæ Idolorum: non autem sacrificia specialiter dicta: in lege autè naturæ, iuxta communem Doctorum sententiam, primogeniti erant simul & familiarum Principes & Sacerdotes, ut suprâ diximus. & docet D. Thomas 1. 2. quæst. 103. ad 1. ad 3. idque vel ex diuina institutione, aut ex vsu & introductione hominum: nihilominus ut notat Henriquez suprâ, quibusdam ætate minoribus specialiter interdum Deus inspirauit acceptum sibi fore, quod officio Sacerdotis fungerentur, & sacrificium sibi offerrent, & ita accedisse in Abel dubitandum non est. Quod verò ad Agnum Paschalem attinet, allegat ex Iosepho Henriquez, lib. 9. cap. 1. in Glossa, Agnum primum in templum à Sacerdote de more sacrificandum fuisse delatum, sed negat hoc Philo Iudæus, lib. 1. De vita Moyis, quem sequuntur Baronius, Bellarminus: vnde cum hoc respondeo non obitare quod Agnus Paschalis ab alijs quàm Sacerdotibus ordinarijs legis veteris fuerit oblatum, quia hoc sacrificium fuit institutum à Deo, antequam familia Aaron determinaretur ad sacerdotium, & idcirco quantum ad hoc sacrificium attinet, remansit antiquum priuilegium à Deo concessum, ut omnes patresfamilias in eo tunc fungerentur Sacerdotis officio.

Notat tamen Suarez suprâ sect. 4. circa finem, quod præueniendo omnè positiuam institutionem, & præcisè in terminis naturæ insistendo, videatur quilibet particularis posse sibi prædefinire sacrificium aliquod, quod priuatum Deo exhiberet; videretur

E e e enim

enim quilibet habere ius colendi Deum ritu externo, quem sibi præscribit, nisi aliquis certus à superiori fuerit determinatus, & alius omnis exclusus, aut ab alio quàm à deputatis personis fieri prohibitus: vt de facto circa sacrificium fuit dispositum: quod etiam docet Vasquez, tomo 3. in 3. parte disp. 220. cap. 3. n. 19.

DVBIVM IV.

Vtrum ad sacrificium requiratur altare?

15 **R**espondetur affirmatiuè: quia altare & sacrificium mutuà quãdam habitudine seu relatione sese respiciunt, vt docet Bellar. lib. 1. De Missa, c. 2. & alij. Declaratur, quia quamuis altare extrinsecum videatur sacrificio, tamen ex vsu fidelium, vt Scriptura testatur, imò & gentium omnium, ad sacrificia semper altare deputatum fuit. Vnde D. Fulgentius scribit, Altare non ob aliud ædificari, nisi ad offerendum sacrificium Deo, veteris Testamenti acta frequenter insinuant; Moyses quippe de Noè iusto, sic loquitur: Gen. cap. 8. *Ædificauis Noè altare Domino*, & tanquam interrogaretur, cuius rei gratia vir iustus altare illud construxerit, postea addit: *Et tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundi, obtulit holocausta super altare.*

Ratio est; quandoquidem enim sacrificium sit actio externa sacra, & solemnis, & publica muneris oblatio Deo facta, quod non visibiliter ipse quasi manibus acceptat, hinc decentissimum fuit deputare certum, & sacrum locum in quo & actio illa celebraretur, & munus Deo oblatum sisteretur.

Notandum tamen, quod hæc habitudo ad altare non sit ita essentialis aut intrinseca sacrificio, quin quoad substantiam sine altari celebrari possit: quamuis non debite, nec legitime: nam si quis nunc Sacerdos in manibus suis consecraret & offerret Corpus & Sanguinem Domini, verè sacrificasset, etiam si id non in altari fieret.

DVBIVM V.

Vtrum soli Deo sit offerendum sacrificium, idque sit lege naturæ & preceptum?

16 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Soli Deo debetur, & offerendum est sacrificium. Constat ex definitione sacrificij, in qua dicitur, quod offeratur in reco-

gnitionem supremi & diuini principatus in omnem creaturam: principatus autem talis nulli conuenit, nisi Deo soli. Hinc scribit D. Augustinus, lib. 10. De ciuitate, cap. 4. Nemo enim, inquit, vnquam sacrificauit aut sacrificandum esse duxit, nisi ei què Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit: & è contra quoque, quamprimùm aliquis pro Deo agnitus, aut in Deum receptus fuit, mox eidem absque dilatione sacrificandum esse homines existimarunt: exemplo sunt Licaonij in Actibus Apostolorum, cap. 14. apud quos, vt primùm fuit dictum, D. Paulum esse Mercurium, Barnabam verò Iouem, mox Sacerdos Iouis accurrit & tauros & coronas afferens eisdè sacrificare parauit. Dictare itaque videtur ratio naturalis, vt quem intus sensu & affectu recognoscimus aut apprehendimus Deum, quod nos qui materia & corpore constamus, etiam externo & sensibili cultu sacrificij hanc internam æstimationem, & affectum debeamus profiteri ac protestari.

DICO Secundò: Sacrificium strictè & propriè acceptum non videtur ex vi solius legis naturæ esse in præcepto, & tamen legi naturæ admodum consentaneum. Ita docet Suarez, disp. 73. sect. 3. & plures alij cum ipso.

Prior pars probatur: Quia sunt diuersi alij modi colendi Deum ritu externo, eiusque excellentiam, & perfectiones, ac nostram submissionem, & ab eo dependentiam, coram alijs profitendi & testandi: vt per vocales confessiones, per vocales laudes & gratiarum actiones. Item per genu flexiones & corporis inclinationes, ac similia: cultus enim Dei externus varius est, nec vllum principium naturale dictare videtur esse absolutè necessarium ad honestatem vitæ, quod Deus colatur per sacrificium propriè dictum.

Pars posterior probatur: Quia videmus passim homines vbiuis locorù quasi naturæ ductu recognoscere dominium & principatum superiorum, alicuius census aut tributij, & quasi muneris exhibitione: signum est igitur hunc ritum rationis naturalis dictamini esse valdè consentaneum, vt per eum recognoscatur alterius superioritas, & propria subiectio. Quandoquidem autem Dei non qualemcumque principatum, sed absolutissimum & supremum in res omnes creatas debemus, & volumus profiteri, idè non qualemcumque muneris oblationem, sed quæ sacratiuam ipsius habeat actionem coniunctam, suggerit nobis naturæ lumen tanquam peculiariter proportionatam ad præminens illud dominium testandum quo omnia ab ipso in esse, in fieri, & conseruari dependent; ergò &c.

DVB.

DVBIVM VI.

*Quomodo diuidatur
Sacrificium?*

Responderetur, Sacrificium Primò potest diuidi iuxta diuersum mundi statum in Sacrificium legis naturæ, in Sacrificium legis Moysaicæ, & in Sacrificium legis nouæ: ita D. Thomas 1. 2. quæst. 103. artic. 3. Secundò diuidi potest ratione materiæ quæ offertur: aliquando enim offerebantur & sacrificabantur animalia, & eiusmodi dicebantur hostiæ & victimæ: hostiæ, vt aliqui dicunt & volunt ab hostibus deuictis ratione quorum offerebantur, victimæ à vita rei oblatæ, quæ tollebatur: aliquando autem offerebantur res inanimes solidæ, vt sal, thus, triticum, & hæc oblationes, vt vult D. Thomas, & quidam alij cum ipso, dicebantur immolationes, videlicet ratione nominis ducta à mola, quâ terebantur. Sed Scriptura sacra & profani etiam Auctores nomen immolationis potius accommodant victimis pecorum, & per illud designant sacrificium cruentum, quod veram animalis interfectionem habet coniunctam: aliquando denique offerebantur liquores, vt sanguis, vinum, oleum, & hæc dicebantur propriè libamenta. Vide plura de his apud D. Thomam supra quæst. 102. art. 3. Henriquez, lib. 9. cap. 2. & Suarez, disp. 73. sect. 7.

Tertiò diuidi potest Sacrificium ex parte modi quo celebratur: interdum enim tota res oblata cremabatur, exceptâ animalis pelle quæ cedebat Sacerdoti, Leuiticorum cap. 7. & in fumum resoluta sursum ascendebat, & tale sacrificium specialiter exhibebatur in honorem diuinæ maiestatis, absque alio aliquo particulari fine in ordine ad homines, & dicebatur holocaustum: interdum autem vna pars rei oblatæ consumebatur igni, & altera comedebatur à Sacerdotibus, & tale sacrificium offerebatur pro peccatis ignorantie, perituriæ & calumnie ad placandum Deum, & peccata expianda, vocabaturq; sacrificium pro peccato: interdum verò pars vna hostiæ incēdebatur, vt sanguis & adeps, alia à Sacerdotibus comedebatur, vt pectus & armus dexter, ac tertia pars ab illis qui curabant sacrificium offerri, offerebatur autem sacrificium huiusmodi in gratiarum actionem pro beneficijs acceptis, vel ad noua beneficia impetranda, & vocabatur hostia pacifica. Ex quibus intelligitur prædictam diuisionem posse etiam dici desumptâ ex fine horum sacrificiorum, quæ spectando & inde nomina desumendo, solet Primum vocari laetiticum siue honorarium. Secundum propitiatorium siue expiatorium. Tertium aliquando Eucharisticum dum offertur pro beneficijs acceptis in gratiarum actio-

nem, aliquando impetratorium, quando scilicet offertur pro nouis impetrandis.

DVBIVM VII.

De Decimis.

Vtrum Ecclesia debeantur Decime & quo Iure?

Alius à sacrificio actus quo Deus à nobis colitur oblatione rerum nostrarum est decimarum præstatio: decimæ autem vt de ijs hic nobis est sermo, sunt decima pars fructuum prædiorum, aut foetuum animalium, vel etiam quæstus personarum, quam Christianus populus solet Ecclesiæ ex suis bonis præstare.

Vnde distinguuntur à primitijs antiquitus offerri solitis, quæ sunt tū primi fructus agrorum & arborum, vt patet ex Deutr. c. 26. Tum primo genita cuiusque animalis, vt patet c. 13. Exodi, vbi omnia primo genita Domino consecrantur, de quibus tractat D. Thomas, quæst. 86. sicuti de decimis, quæst. 87. His præmissis

RESPONDEO & DICO Primò: Indubitatè tenendum est, homines obligari ad decimas dandas: idque non tantum ex charitate per modum puræ eleemosinæ, sed ex præcepto, & de iure. Ità docet D. Tho. q. 87. cit. art. 1. & communiter DD. omnes contra Wicleff, cuius inter alios articulos erroneos, vnus hic fuit: Decimæ sunt puræ eleemosinæ, & Parochiani possunt propter peccata suorum Prælatorum ad libitum suū eas auferre: qui condemnatus fuit in Concilio Constantiensi.

Probatur itaque Conclusio 1. ex Clemente, qui libro 2. constitutionum Apostolicarum cap. 25. 27. 29. & 34. item lib. 8. c. 30. hoc dogma tradidit. Deinde ex cap. 10. causâ 16. qu. 1. quod allegat D. Tho. ex Augustino, vbi dicitur: decimæ ex debito requiruntur, & qui eas dare noluerint, res alienas inuadunt. Vide Capitulum Si quis Laicus ibidem: & constat ex toto titulo De decimis, in Decretalibus: & ex mox dicendis idem euadet manifestius.

Sed magna disputatio vertitur, vnde illud debitum nascatur, an ex iure diuino, an ex Ecclesiastico tantum.

Pro huius difficultatis resolutione notandum est, decimas posse dupliciter considerari: vno modo secundum suam substantiam tantam, & quasi materialiter, vt sunt quedam oblata seu data à populo in necessariâ sustentationem ministrorum Ecclesiæ: alio modo secundum determinationem certæ partis seu quotæ, scilicet decimæ ex bonis præstandæ ad talem sustentationem.

DI C O itaq; Secundò: Decimæ secundum suam substantiam, vt sunt necessaria susten-

Ecc ij tatio

20 ratio ministrorum qui populo spiritualia administrant, debentur non tantum iure Ecclesiastico, sed naturali & diuino. Ita docet D. Th. loco citato, & alij omnes tum Theologi, tum Canonistæ.

Probatur ex Scripturis, 1. ad Cor. 9. vbi D. Paulus eleganter illud declarat, & inter cetera dicit: *Si nos vobis spiritualia seminamus, magnū est si nos carnalia vestra metamus? & paulo post: Nescitis quoniam qui in Sacrario operantur, quæ de Sacrario sunt, edunt? & qui altari deseruiunt, cum altari participant: ita & Dominus ordinauit ut qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant.* 1. ad Timoth. c. 5. *Qui bene præsentunt Presbyteri duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrinā: dicit enim Scriptura: non alligabis os boui triturantis, & dignum est operarius mercede sua.*

Vbi in eo quod Apostolus adducit, *Non alligabis os boui triturantis*, intelligi satis potest, Theophilæum rectè honorem eo loco interpretari alimoniam & necessaria ad sustentationem, quibus duplicatis digni significantur Presbyteri, præ Diaconis & viduis, de quibus ibidem est sermo.

In hoc autem quod Apostolus simul allegat, *Et dignus est operarius mercede sua*, indicat non tantum ex ordinatione positua Christi, sed etiam iure naturali ex iustitia ministris rerum spiritualium deberi sustentationem: quod quidem Apostolus 1. ad Corinth. cap. 9. citato, alijs similitudinibus ostendit: *Quis militat, inquit, suis stipendijs vnquam? qui plantat vineam, & de fructu eius non edit? qui pascit gregem, & de lacte gregū non manducat?* Conformiter, & ad idem propositum Christus Lucæ 10. dixit, *Dignus est operarius cibo suo: ergo &c.*

21 **Dico Tertio:** Decimæ quo ad hanc quotam, (quæ scilicet decima pars determinatè est soluenda in sustentationem ministrorum) sunt institutæ auctoritate Ecclesiæ tempore nouæ legis: atque ita hæc tanta & sic determinata pars non iure naturali aut diuino tempore noui Testamenti, sed Ecclesiastico, & quidem antiquissimo, vt constat ex Clemente supra citato, debita est. Ita D. Thomas, quæst. antè citata, & Quodlibeto 2. art. 8. & communiter Theologi omnes, & cum illis Nauarrus cap. 21. num. 28. Couarruias, libro 1. variarum, cap. 17. Bonacina, tomo 2. De præceptis Ecclesiæ, disp. vlt. quæst. 5. puncto 1. n. 3. & alij quos citat.

Videtur autem esse contra communem Canonistarū doctrinā, qui penè omnes tenent decimas etiam quo ad determinatam quotam, esse iuris diuini.

Sed probatur Concl. 1. quia si nunc decimæ in illa determinata quantitate, esset adhuc iuris diuini, vel essent iuris diuini naturalis, vel positui: atqui neutrum rectè dicitur.

Non prius, quia illud dicitur iuris diuini naturalis, quod ex principijs rationis deducitur, & colligitur per se necessariò secundum dictamen rationis faciendum, seposità omni etiam lege positua: atqui decimam partem fructuum determinate Deo in suis ministris esse exhibendam potius quam decimam quintam aut vigesimam, non potest ex principijs rationis firmiter statui, vt per se euidens est: & confirmari potest à simili, quia nullus dixerit ius naturale dictare, aut requirere, quod tributū siue cæsus ratione soluatur præcisè decima pars fructuū illi, qui tanquā dominus, fundū prædij concesserit: ergo licet decimæ dicantur etiam solui Deo in signū vniuersalis eius dominij, non tamen consequens est, quod idè iure naturali debeat solui præcisè pars decima.

Non potest quoque dici posterius, quia in 22 nouo Testamento nulla talis lex reperitur de certa quantitate præstandā Deo, siue eius ministris. Ita docet D. Tho. 1. 2. q. 108. item Quodlib. 4. a. 13. & alij plures cū ipso, tenent in lege N. Testamenti, non esse data vlla præcepta diuina merè positua, nisi de fide amplectenda, & de Sacramentorū vsu: quare si esset iuris diuini positui, hoc deberet esse propter illa quæ habentur Exodi 22. Leuiticorum 27. Numerorum 18. & Deuteronomij 14. vbi præcipit Dominus, vt decimæ soluantur: sed ista non concernunt, neque afficiunt tempus N. Testamenti, quia iudicialia sunt, & ad regimen illius populi dūtaxat spectant: vnde cessante Synagogā, & formā religionis illius populi in aliā mutatā, consequenter etiā præcepta illa desierūt obligare: nisi quatenus forsitan aliquid morale simul continebant: vt docent communiter omnes.

Nunc autem alia est lex, aliud Sacerdotium, & alia omninò forma regiminis Reipublicæ Ecclesiasticæ ab illa, quæ tunc erat; vt in alijs plurimis patet euidenter: & docet Apostolus ad Hebr. ergo &c.

Probatur Secundo, quia quæ iuris diuini sunt siue naturalis siue positui, nullā consuetudine possunt tolli aut abrogari: atqui hæc quota potest consuetudine tolli aut mutari, vt satis colligitur ex Cap. In aliquibus, §. vlt. De decimis, atque ad eò diuersarū rerum ac etiam quarundam frugum diuersis in locis decima est sublata, sic vt de illis non soluatur amplius; ergo &c.

Sed contra ab alijs præter Scripturas ex veteri Testamento allegatas, ad quas modò satis respondimus, opponuntur plura Capitula ex iure Canonico, vt Capitulum Tua, De decimis, vbi decimæ dicuntur constitutione diuina deberi: Capitulum Tua nobis, ibidem vbi dicitur Deus præcepisse sibi solui decimas in signū vniuersalis dominij, adeoque non posse minui, vt aliqui incipiebant facere; item Capitulum vltimum, quæst.

quæst. 1. causa 16. vbi decimæ dicuntur esse iuris diuini, esse Dei, deberi Deo. Denique Christus Matth. 23. postquam dixisset: *Decimam mentam & anetum*, subiunxit, *oportuit hac facere, & illa nõ omittere*: vbi illud (*oportuit*) indicat obligationem iuris diuini ad istam decimationem; ergo &c.

23 Respondetur Neg. Conseq. quia Capit. Tua, dicuntur decimæ deberi constitutione diuinâ, quia scilicet debitum illud sumpsit ortum ex lege constitutione diuina: Deus enim primitus in antiqua lege præcepit Læuitis & Sacerdotibus illius temporis solui decimas, ad cuius imitationem & exemplum Ecclesia in nouo Testamento hoc ipsum suâ auctoritate continuauit, vt & idẽ fieret ex eius præcepto instituit, quod prius ex præcepto diuino fiebat: quatenus igitur constitutio diuina dedit originem & causam huic institutioni Ecclesiæ, eatenus dicuntur à Canone, decimæ deberi constitutione diuina. Ita Valentia, tom. 3. disp. 6. q. 5. puncto 1. Bonacina sup. cum multis Theologis quos citat. Accedit, quod saltem quoad substantiam, iure diuino naturali, à populo debeantur ministris Sacrorum pro sustentatione, vt antè diximus.

Similiter, Capitulo Tua nobis, dicuntur non posse minui, eò quod Deus decimas sibi solui voluerit in signum vniuersalis dominij; quia scilicet, sicuti olim Deus sibi taxauit illam quotam seu partem, non improbabiler, vt multi obseruant, propter perfectionem quæ designatur in denario, in quo omnes numeri complentur, & ad quem omnes redeunt, quique numeros omnes in se quodammodo continet; sic etiam Ecclesia, Dei exemplo insistendo, & ad ipsius perfectionem quâ omnia complet & continet quoque designandam, conformiter Deo decimum reddi præcepit, & idè irreuerentiam in Deum committunt, qui contra Ecclesiæ præceptum præsumunt quantitatem illam decimæ partis minuere, aut mutare.

Capitulo autem vltimo allegato, decimæ 24 dicuntur esse iuris diuini, quia ad Deum pertinent, quatenus ipsi dicatæ sunt ad ministrorum eius sustentationem, sicuti loca quædam dicuntur esse iuris Principis, quia eius recreationibus vel vñibus ministrorum ipsius sunt reseruata, & ad ipsum pertinent: quod magis declarant isti alij sermones adiuncti, quibus dicuntur esse Dei, aut deberi Deo: quod potest esse verum, etiam si hoc non nisi ex præcepto Ecclesiæ in nouo Testamento sit continuatum.

Ad locum ex Matthæo allegatum respondetur, quando Christus dixit, *Oportuit hac facere*, loquebatur ipse de tempore quo adhuc vigeat lex antiqui Testamenti, & tunc haud dubiè, erant decimæ ex præcepto diuino soluendæ.

Dicet aliquis: si non Deus, sed Ecclesia dicatur tempore noui Testamèto sibi taxasse quoram illam, scilicet decimam partem omnium frugum, & emolumentorum populi, vt significant antiqui Canones, videbitur illa argui posse, tanquam quæ nimis excefferit in cõstituenda illa quantitate seu quota.

Confirmatur, quia exemplum veteris legis, quod forsitàn allegabitur, non videtur ei posse patrocinari in hac causa, tum quia veteris legis Sacerdotes & Læuitæ, siue filij Leui erant ferè decima pars populi Iudæici, tum quia non habebant hi hæreditaria bona; neq; enim in distributione terræ promissionis acceperant partem, tum denique, quia habebant isti vxores & liberos, & sic pluribus indigebant: quæ omnia in ministris noui Testamenti non videntur habere locum; ergo &c.

Respondetur Neg. Assumpt. Iustis enim 25 rationibus mota fuit Ecclesia ad portionem illam indicendam, iuxta exemplum diuini mandati in lege veteri, ita vt D. Thomas hic q. 87. a. 1. dicat etiam Ecclesiam hæc in parte vsam humanitate, quando à populo Christiano nõ plus exhibetur ministris noui Testamenti, quàm populus antiquus exhibuit ministris veteris legis, cum tamen populus noui Testamenti ad maiora, inquit, obligetur, iuxta illud Christi Matth. 5. *Nisi abundauerit iustitia vestra plus quam Scribarum & Pharisæorum, non intrabis in regnum Calorum*: Ita ille significans, quod sicuti in cæteris, perfectiora iustitiæ opera requiruntur à Christianis, ita Ecclesiã meritò exigere potuisse, vt etiam in hoc genere diuini cultus superarent populum antiquæ legis. Vide Azorium 1. parte lib. 7. cap. 26. quæst. 10. à Valent. sup. Bonac. & alios ab ipso citatos.

Quare ad confirmationem Respondetur similiter negando quod assumitur: nam in primis non præcepit Deus illam quotam scilicet decimam solui Sacerdotibus & Læuitis præcisè propter rationes in confirmatione allegatas: sed etiam propter rationem aliquam altiore allatam Capitulo Tua nobis: quam in responsione ad dictum Capitulum iam antè aliquantulum plenius explicuimus.

Vnde quoque ante legem & ante Sacerdotes Læuiticos in maiori numero existentes, obtulit Abraham Sacerdoti Melchisedech decimas ex omnibus, Genes. cap. 14. & Iacob, Genes. 28. Deo vouit decimas omnium quæ ab illo acciperet: ista autem ratio etiam modò militat: ad quam proinde potuit Ecclesia habere respectum, vt in quota constituenda imitaretur formam præcepti diuini dati in antiqua lege.

Secundò etiam rationes alię allegatę non 26 omninò cessant hoc tempore, vt prætenditur: nam si spectentur omnes Ecclesiæ Præ-

lati, Sacerdotes, Religiosi, & Clerici qui sunt Ministri Ecclesie, & deprecatores apud Deum pro populo, fortè non inuenientur numero longè inferiores infra decimam partem populi Christiani. Deinde, etsi retinere possint hæreditarias possessiones, prohibentur tamen à negotijs sæcularibus, quibus magni quæstus fieri solent, & faciliè comparari necessaria ad honestam vitæ sustentationem: quod Læuitis prohibitum non erat, vt docet D. Thomas, quæst. citatâ, art. 2. Denique, etsi non habeant vxores & liberos, habent tamen ægenos, pupillos, & viduas, aliosque pauperes sibi specialiter commissos, vt tradit D. Tho. art. 1. ad 4. & art. 3. ad 1. quibus debent subuenire ex illis, adeò vt D. August. sermone 219. De tempore expressè sic scribat: Decimæ, Fratres charissimi, tributa sunt egentium animarum: redde ergo tributa pauperibus, offer libamina Sacerdotibus. Cuius sententiæ merito debent memores esse, qui ex diuersis Ecclesijs, opulentissimas decimas percipiunt, vt eâ cõmoti potius intendant circa subleuandos pauperes istorum locorū, quàm contentioso iure circa sustentationem Pastoris, & alia onera in communitatem cum nouo grauamine reiicienda.

DVBIVM VIII.

*Ex quibus Decima debeant
solui: & quomodo
diuidantur?*

27 **R**ESPONDEO & DICO Primò: In communi loquendo: debentur decimæ ex omnibus rebus quæ nobis diuino munere obueniunt, vt de fructibus & prouentibus agrorum, arborum, animalium, domorum, molendinorum, piscationum, aucupiorum, omnisque negotij lucrosi. Itã docet hic D. Tho. quæst. 87. art. 2. & quidem de iure communi de omnibus illis decimas deberi, constat ex pluribus Canonibus, vt ex Capitulo Non est: De decimis, quod est Cœlestini Tertij, & ex Capitulo Ex transmissa ibidem, item ex Capitulo Pastoralis, eodem titulo, quod est Innocentij III. quæ conformia sunt ad doctrinam D. August. sermone 219. antè citato: quod si decimas non habes fructuum terrenorum, inquit, quodcumque te pascit ingenium, Dei est, & inde decimas expetit vnde viuis, de militia, de negotio, & de artificio redde decimas: aliud enim pro terra dependimus, aliud pro vsura vitæ pensamus: vbi pulchrè exhortatur populum ad fideliter & promptè decimas soluendas; ad quod facilius quoque populus inducetur, quando

viderit eos qui decimas percipiunt, dignè administrare sacra, & deuotè Deum pro necessitatibus populo deprecari, & superflua non in luxum, neque in terrenarum possessionum accumulationem sine termino expendi, sed liberaliter & fideliter in pauperes Christi erogari.

DICO Secundò: Solent Doctores communiter, huiusmodi inprimis decimarum diuisionem tradere, quã scilicet diuidantur in prædiales, & in personales: fundamentum huius diuisionis faciliè intelligitur ex iam dictis.

Vocantur itaque prædiales quæ soluuntur ex prouentibus prædiorum: personales autem quæ ex lucris personæ. Vide Capitulum Ad Apostolicæ, De decimis. Addunt aliqui & tertium genus decimarum, quæ scilicet vocant mixtas, vt ex fructibus pecorum, quatenus non tantum sunt prædiorum; sed etiam humanã industrã simul procurantur, licet ab alijs ad decimas prædiales reuocentur.

Ponunt & aliam diuisionem, quã diuidantur in decimas maiores, & in minutas: quæ diuisio etiam fundatur in Capitulo Ex multiplici, & Capitulo Cum in tua, De decimis: vbi Glossa dicit minutas esse, quæ proueniunt ex partu animalium, & ex hortis.

Porro quare in nouã lege, Ecclesia potius exigat decimas personales, quàm Deus in lege veteri illas exegerit, explicat Diuus Thomas, quæst. 87. citatâ, artic. 2. ad 1. Puta, quia in lege veteri, omnes tribus aliæ à Læuitica certas terræ possessiones habebat, de quibus sufficienter poterant prouidere Læuitis, qui possessionibus carebant, & inseruiebant ministerijs sacris: sed populus nouæ legis est vbique per mundum diffusus, & multi ex illo, terrarum possessiones non habent, ex quibus fructus percipiant, non tantum quo ad particulares familias, sed etiam quo ad vrbes & respublicas, vt ab aliquibus referuntur esse Veneta, & Genuensis, quæ de manufacturis, & negotiatione potissimum viuunt. Vnde tales in ministrorum Ecclesiæ sustentationem nihil conferrent, imò nec possent talibus in locis, ministri Ecclesiarum certã ratione sustentari, si de negotijs suis, & alijs lucris decimas populus non persolueret.

Addit D. Thomas aliam rationem, quam apud illum videre licet: & tum sic infert, & ideo in noua lege tenentur homines ad decimas personales secundum consuetudinem patriæ, & indigentiam ministrorum.

Quòd bene obseruandum est, quia confirmat hanc doctrinam, quam satis communiter Doctores, quasi pro regula in hac materia tradunt, standum scilicet consuetudini legitimæ præscriptæ, quæ non tantum in perso-

personalibus, sed etiam in prædialibus decimis excusat, & liberat non solventes, vt infra Dubium 13. latius explicabimus: estque res certissima ex sententia Theologorum, qui docent decimas quoad quotam non esse iuris diuini, sed Ecclesiastici: quare minus rectè agunt qui contra consuetudinem legitimè præscriptam per lites nunc hunc, nunc illum in particulari aggrediendo, & quasi potentiâ opprimendo cogunt sibi decimas legitimâ consuetudine abolitas solui, nisi forsitan indigentia Pastorum aut Ministrorum necessariorum id requireret: quod tamen eo casu non particularium exactione, sed nouâ Ecclesiæ ordinatione foret introducendum.

DVBIVM IX.

Quibus debeantur decima.

30 **R**esponderetur: Ex primâ Ecclesiæ ordinatione debentur congregationi seu communitati Clericorum, qui populo spiritualia administrabant, vel aliquo modo in illa administratione iuuant, aut pro populo orant, sic tamen vt distributio spectaret ad Prælatum: cuius authoritate & dispositione dabatur singulis quantum opus erat, tum ex decimis, tum ex alijs fidelium oblationibus, vt constat satis ex antiquo Ecclesiæ more, quando Clerici in cõmuni viuebant. Vide dicta suprâ tract. 1. c. 3. dub. 9. De dominio quod Clerici habent aut acquirunt in fructibus Ecclesiasticos.

Postquam autem Ecclesia bonorum diuisionem fecit, erectis beneficiorum titulis, satis ex Canonibus constat quod de iure communi, decimæ prædiales solui debeant parochiæ: expressè enim Capit. Cum contingat, De decimis dicitur, perceptionem decimarum ad Parochiales Ecclesias de iure communi pertinere: quod & diuersis alijs capitulis significatur, vt eodem titulo Capitulo Cum in tua, Capitulo Quoniam, Capitulo Statuimus, Capitulo Quæsti sunt, & Capitulo In sacris, causa 16. quæst. 1.

31 Possunt tamen ex consuetudine, ex præscriptione, ex compromisso siue transactione, ex privilegio superiorum siue superiorum concessione, deberi alijs Ecclesijs, vel alijs Clericis: quod experientia hodierna satis testatur.

Et ratio seu fundamentum est, quia tota decimarum taxa non debetur solis Sacerdotibus curam animarum habentibus ex suâ primâ institutione, vt iam indicauimus: sed communitati Clericorum in genere, quia ab initio hos omnes voluit Ecclesia ex decimis cæterisque fidelium oblationibus ali ac

sustentari: & horum intuitu talem quotam imposuit. Quia tamen multo strictiori iure debentur alimenta ijs, qui ex obligatione curam animarum gerunt, & populo spiritualia & sacra administrant, hinc meritò statuit Ecclesia, vt ante omnes esset his prouisio, quæ de competenti sustentatione, atque ita primo loco eis decimas assignauit.

Nihilominus verò, quia hæc assignatio Ecclesiæ auctoritate facta est in Ecclesijs Parochiales, idque ex causâ iam allegatâ, hinc etiam auctoritate eiusdem Ecclesiæ potuerunt decimæ iterum ab illis pro parte auferri, quando Pastores nimis superabundabant, & minus rectè forsitan vterentur tantâ abundantia, & in alios Clericos indigentes transferri; imò non tantum pro parte, sed etiam in totum, quando ex alijs Ecclesiæ bonis liberaliter donatis, vel oblati Pastor & Clerus talis loci habent ibidem decentem sustentationem. Ita enim Ecclesia Pastoribus & Ecclesijs Parochialibus decimas consignauit, vt tamen hæc consignatio sit quasi continuo dependens ab illius voluntate & potestate: non enim sic Ecclesia intendit decimas illas afficere vni huic Ecclesiæ vt sibi adimeret potestatem aliter de illis disponendi, quando Ecclesiæ vel populi Christiani vtilitas spiritualis aliud exigeret.

Hoc tamen obseruandum est, Si curam animarum habentibus cum necessarijs ipsorum coadiutoribus contingeret nõ esse sufficienter de congruâ sustentatione prouisum, & decimæ Parochiæ abundè sufficiant, quæ alijs Clericis alibi sunt applicatæ, v. g. Canonicis aut Religiosis, quod non teneatur eo casu populis ad sustentationem contribuere: neque iustè possit hoc onus illi imponi, quando quidem quotannis abundè in decimis ad decentem illorum sustentationem contribuat. Vnde isti quibus Ecclesiæ, aut decimæ dicuntur incorporatæ, easque percipiunt, ex iustitiâ obligantur competentè Pastoribus illius loci sustentationem ex decimis attribuere: neque enim iustitiæ ratio patitur, quod ea quæ hic populus sufficienter subministrat ad suorum ministrorum sustentationem, ritè soluendo scilicet decimas iuxta Ecclesiæ institutionem, alibi applicentur, & tunc iterum præ alijs grauetur de nouo per exactiõnem contributionis pro sui Pastoris sustentatione: Sumitur ex c. 2. De Decimis, in 6. §. vbi autem: ex Suarez tom. 1. De Relig. lib. 1. De cultu necess. ex præcepto, c. 23. n. 1. Sed quando in territorio Parochiæ contingeret nullas tam aut exiguas solui decimas, vt debitis nequeant sufficere oneribus Parochiæ, tunc per Parochianorum Symbola aut collectas licebit adinuenire tantum, quantum pro Rectoris, aut Parochiæ necessitate decenter sufficiat. Vi-

de Concilio Tridentinum, sess. 24. cap. 13.
De Reformatione.

DVBIVM X.

Vtrum Laici possint acquirere ius decimarum?

33 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Nunquam possunt Laici acquirere directum dominium iuris percipiendi decimas Ecclesiasticas, siue ut alij loquuntur, primum ius decimarum. Ita cum D. Thomà hic art. 7. docent communiter Theologi, & simul quoque Canonistæ: Ratio est, quia dominium illud siue primum illud ius decimarum est spirituale, quod non potest cadere in Laicum, quemadmodum neque ministerium Ecclesiasticum, cui eiusmodi ius per se, & quasi essentialiter ex suâ ratione est annexum.

Et constat ex diuersis Canonibus, Capitulo Quamuis sit graue nimis, Capitulo Prohibemus, De decimis: & Capitulo Finali, causa 16. quæst. 1. Hinc fit quod seculares nunquam possint ius illud primum præscribere, quocumque temporis lapsu, propter scilicet incapacitatem ipsorum talis iuris: quemadmodum etiam nunquam possunt Laici obtinere ius principale conferendi beneficium, aut instituendi siue inuestiendi aliquem in quacumque Ecclesiasticâ dignitate, aut beneficio, vel etiam propriè eligendi ad illud, quia eius sunt incapaces, ita scilicet, ut in ipsis principaliter (& ut sic dicâ) auctoritative potestas illa esse seu residere nequeat, ut diximus supra, & tradunt DD. conformiter ad Capit. Transiisse, & Capitulum Præterea, De iure patronatus: item ad Capitulum Quisquis, & Capitulum Sacrosancta, De electione, & ad Capitulum Si quis Clericus, causa 16. qu. 7. & alibi. Vnde neque possunt villo tempore sibi ius illud præscribere. Ex priuilegio tamen Apostolico possunt tum beneficia conferre, tum Episcopos & Archiepiscopos inuestire, imò & Summum Pontificem eligere, ut constat ex Capitulo Adrianus, dist. 63. vbi Adrianus Papa cum vniuersâ synodo 153. Episcoporum refertur eiusmodi potestatem concessisse Carolo Magno, & simile quid legitur concessisse Leo Ottoni I. Regi Teutonicorû, Capitulo In Synodo eadem dist. Vide Azorium parte 2. lib. 6. cap. 4. circa finem, & lib. 5. cap. 2. & Driedonem, lib. 2. De libertate Christianâ, cap. 2. §. vltimo.

Verû non faciunt ista etiam tali casu quasi ex potestate propriâ, & sibi competenti, sed instrumentaliter tantû: faciunt enim illa veluti quædam animata instrumenta aut tanquam procuratores, & internuntij quibus sit

commissa executio actuum illius potestatis residentis in eo qui committit aut priuilegium, ut loquuntur, concedit, ita ut effectus semper pendeat à iure & potestate illius tanquam causâ principali qui committit eis exercitium suæ potestatis, siue in aliquo actu particulari, siue etiam per generale aliquod mandatum seu constitutionem ad plures actus.

DICO Secundò: Possunt etiam ab Ecclesia decimæ Laicis concedi in feudum, non tantum pro aliquo certo tempore, sed etiam in perpetuum: atque ita eis dari ius aliquod secundarium ad decimas; & quidè antiquitus id fieri poterat non tantum à Pontifice, sed etiam ab Episcopis, ut sumitur ex Capitulo Querelam, ne Prælati vires suas: & Capitulo Cum Apostolica, de his quæ fiunt à Prælati sine consensu Capituli: & tradit expressè Glossa ibidem, §. vltimo, quod hoc antiquitus ex causâ fuerit permissum. Vide etiam Capitulum, Per tuas, De donationibus, & Capitulum Tua, De decimis.

Attamen isti quibus sic decimæ in feudum sunt attributæ, non percipiunt eas quasi ex proprio aliquo titulo, & primario iure sibi debitas: sed ex aliquâ indulgentiâ eis factâ quasi ad vsumfructum decimarum, ab eo cui ex titulo proprio debentur, ita ut nomine, & ex iure eius à quo eas in feudum acceperunt, exigant & recipiant: & huiusmodi secundarium aliquod ius percipiendi decimas potuerunt etiam Laici præscribere tempore immemoriali cum opinione de præhabito præuilegio: Ratio est, quia talis iuris constat eos non esse incapaces & sic docet Malderus supra dub. 3. Syluest. V. Decima, quæst. 10. nu. 2. qui refert Ioannem Andræam, in cap. 1. De præscript. in 6. & in Cap. Super quibusdam, De verborum significatione, Felinus ad Cap. Causam, De præscript. Suarez lib. 1. De diuino cultu necess. cap. 27. nu. 4. Dixi, antiquitus etiam potuisse ab Episcopis decimas concedi in feudum: quia post Concilium Lateranense celebratum sub Alexandro III. anno 1108. non potuerunt id amplius facere: in illo enim Concilio fuit eis adempta ista facultas, ut colligere est ex Capitulo Quamuis, §. Statuimus, De decimis: vbi id facere prohibentur sub pœnâ succissionis à statu suo, id est depositionis, vel ut habet Glossa, suspensionis.

Quibus tamen ante hoc Concilium, fuerant decimæ in feudum concessæ, potuerunt etiam post Concilium, illas retinere & frui, ut habet Mald. loco citato, & tradunt alij communiter.

Quæritur hic: Vtrum hi possunt ius illud feudi transferre in alios, consentiente saltem Episcopo illius Ecclesiæ vnde habent.

Videtur

Videtur enim id fieri non posse propter præiudicium, quod talis translatio posset Ecclesie adferre: quia ad Ecclesiam redeunt decimæ, quando Laicus, qui eas in feudum tenet, decedit sine filiis; atqui si posset eas transferre in alium, impediretur facile huiusmodi reditus ad Ecclesiam: quare sicuti Episcopus non potest alias decimas in feudum dare, ita nec videtur posse permittere, ut quæ Laico concessæ sunt, per illum transferantur in alium?

Respondetur in primis extra controuersiam esse, quod possint Laici ius illud suum transferre in aliquam Ecclesiam cum consensu Episcopi illius Ecclesie, unde eas in feudum habent. Patet hoc ex Capitulo citato Cum Apostolica, de his quæ fiunt à Prælati sine consensu Capituli: ubi expressè sic deciditur.

36 Adde vltius, quòd non tantum in Ecclesiam, sed probabiliter etiam in alium Laicum possint ius suum transferre, consentiente Episcopo cum Clero illius Ecclesie unde habent. Est hoc contra Panormitan. in Cap. Prohibemus, De decimis: sed tenent Glossa ad idem Capitulum, Turrecremata ad Capitulum Finale, causa 16. q. 7. Syluest. V. Decimæ, quæst. 1. Mald. suprà.

Et probatur, quia potest Episcopus feudum semel legitime constitutum, si ad Ecclesiam morte vasalli redierit, liberè alteri conferre, ut colligitur ex Capit. vltimo de rebus Ecclesie alienandis vel non alienandis: & clarè habetur Capitulo Ex parte tua, De feudis: quod est Innocentij III. Rursum si à vasallo feudum illicitè fuerit alienatum, & sic ipso iure ceciderit in commissam, potest Prælati idem feudum alteri dare, etiam filio vel consanguineo eiusdem vasalli, ut expressè respondet Pontifex citato Capitulo, De feudis.

Quare cum possit Episcopus decimas illas prius in feudum datas, quando talibus casibus ad Ecclesiam redeunt, iterum in feudum alteri concedere, pari aut potiori ratione dicendum est, quod in potestate Episcopi sit saltem cum Clero, permittere ut Laicus eas in feudum tenens possit illas in alterum transmittere: & ex his patet solutio argumenti adducti in contrarium, quia ex Capitulis allegatis, & præsertim ex Capitulo 2. De feudis, satis potest intelligi, quod Ecclesia præiudicium illud non tanti æstimet, ut velit Episcopis & Clero clausas manus, siue ademptam esse potestatem permittendi talem translationem fieri; quando quidem concedat ut in feudum dare possint decimas illas quæ hætenus in feudum erant Laicis concessæ. Vide Capitulum Secundum allegatum, ubi & alius ponitur non absimilis casus.

27 Hinc Concilium Lateranense, hoc solum inhibuisse videtur, ut de cætero nulla de-

cimæ hætenus Ecclesie reseruatæ, darentur imposterum secularibus in feudum, ne paulatim Ecclesia totaliter perceptione decimarum denudaretur. Quod ad illas verò quæ iam tum legitime à secularibus possidebatur attinet, relictum fuisse in potestate Episcoporum cum suo Clero, ut possint Laicis permittere aliquam de illis dispositionem, vel etiam si in casibus redirent ad Ecclesiam, possent iterum concedere in feudum.

Dices, Capitulum citatū Cum Apostolica de ijs quæ fiunt à Prælati, tanquam aliquid speciale concedit, ut Laicus possit feudum decimarum transferre alteri Ecclesie, cum consensu Prælati unde feudum habet: ergo videtur dicendum, quod non possit transferre in alium Laicum.

Respondetur, Pontificem hoc specialiter ibi decidere, quod solius Episcopi consensus illo casu sufficiat ad eiusmodi translationem in aliquam Ecclesiam, absque accedente consensu Capituli Sui; quia de illo tantum mouebatur ibi quæstio.

DVBIVM XI.

Vtrum quando decima indefinita alicui, siue Laico, siue alteri Ecclesia per privilegium conceduntur, censeantur tum comprehendi decima noualium?

Respondetur negatiuè: Et probari potest ex Capitulo Tua, De decimis, ubi Pontifex Innocentius III. sic definit: Nec occasione decimationis antiquæ, inquit, licet in feudum sint Ecclesie, sunt decimæ noualium vsurpandæ, cum in talibus licentia non sit extendenda, sed potius restringenda.

Opponet aliquis: Hic tantum loquitur Pontifex de Laicis, quibus decimæ fuerint in feudum Ecclesie: unde non apparet hoc extendendum ad casum, quo alteri Ecclesie ex privilegio concessæ sunt extra Parochiam.

Propter hæc rationem, & quædam alia sic sentit Glossa ad Citatum Capitulum Tua & plures alij, ut refert Suarez to. 1. De religione, lib. 1. De diuino cultu ex præcepto, c. 32. qui tamen illis non obstantibus sentit indistinctè siue Laicis siue Clericis concessum sit privilegium, non extendi illud neque extendendum ad decimas noualium, & sic docet Gutier lib. 2. Canonic. quæstionum, cap. 21. Cum Nauarr. Rebuffo, & alijs quos citat Suarez, & sequitur Mald. loco suprà citato.

Ratio

Ratio reddi potest, quia privilegium colligendi decimas extra Parochiam est inter odiosa numerandum, quatenus saltem minus ius alterius quam ipsius concedentis, etiamsi quoque Clericis fuerit concessum, ut satis potest intelligi ex Capitulo 2. De decimis in 6. Unde strictè etiam tunc est interpretandum, non tantum quando Laicis est concessum: atque adeo nisi decimæ noualium exprimentur, aut nisi tam expressè totum ius decimandi concessum sit, ut non nisi verba torquendo, possint noualium decimæ excipi, debent censeri non comprehendi.

39 Imò ubi etiam in indulto Apostolico comprehenduntur, nihilominus medietas iudicatur Ecclesiæ Parochiali attribuenda, Capitulo citato, De decimis in 6. ubi Pontifex in primis statuto perpetuo declarat indulta Apostolica quibus conceditur plerisque, ut textus loquitur, quod noualium decimas pro eâ portione percipere valeant, quâ veteres percipiebant (v. g. si antiquas percipiebant pro mediâ parte aut pro tertiâ parte, ut similiter percipiant pro tantâ quotâ, decimas noualium) debere intelligi eiusmodi indulta de noualibus quæ tunc extabant, quando indulta ista concedebantur, non de noualibus futuris. Deinde §. sequenti, statuit idem Pontifex ulterius, quod eiusmodi indulta obtenta ab illis qui habebant integras decimas veteres, quibus proinde videntur quoque concedi totales decimæ noualium, non debeant ultra medietatem noualium extendi, quia (inquit Pontifex) non est verisimile si tunc de plenâ & integrâ perceptione veterum fuisset expressum, quod Apostolica Sedes pariter, & similiter noualium decimas in tam graue Parochiarum dispendiû indulgisset: quodque ratione talis indulti siue impetrati iam, tum siue impetrandi (inquit Pontifex) deinceps non possit in noualibus quæ à modo fient, vendicari vel acquiri, vel percipi plusquam medietas decimarum ipsorum noualium, etiamsi amplius, siue amplior portio in veteribus habeatur, cum non sit dicendum asperum, sed pium potius & benignum, ait, si super decimis futurorum noualium contra Parochialium Ecclesiarum grauamentaliter obuiatur.

40 Excipiuntur tamen ibidem ab hoc statuto religiosi ordinis Cisterciensis & Carthusiensis.

Opponitur secundò: Capitulum Ex parte 3. De decimis, ubi sic scribit Pontifex Innocentius III. Abbati S. Columbæ Senonensi: Cum tibi quod maius est, sit concessum, ut decimas, videlicet de laboribus terræ Parochiarum tuarum cum integritate percipias, de noualibus eas exigere satis potes, quia ubi maius conceditur, minus esse concessum videtur: atqui ibi Pontifex aperte

videtur declarare, quòd qui ex privilegio habet decimas, debeant quoque percipere decimas noualium.

Respondetur negando subsumptum; quia quod dicitur id quod minus est, quodammodo in maiori comprehensum esse, intelligendum est habere locum, quando maius per se alicui competit ex proprio titulo, ut res se habebat in presenti casu, quod indicant hæc verba, ut decimas de laboribus terræ Parochiarum tuarum cum integritate percipias: quod tamè dicendum non est, quando ex privilegio, & quasi præter naturam, maius alicui est concessum cum grauamine & quodam præiudicio alicuius, cui per se maius & minus competunt: quia tunc istud privilegium tanquam odiosum est strictè interpretandum: ex quo simul, sicuti & ex antè dictis, satis constat responsio ad objectionem priori loco factam. Vide sup. Suarez c. 23. n. 6. ubi ad eum ferè modum, citatum Cap. cum Rebuffo, & Couarr. exponit.

Hinc forsitan natum est, quod occupatores illi decimarum inciperint à sede Apostolicâ postulare, non decimas tantum Parochialium Ecclesiarum sibi ex privilegio concedi; sed petierint sibi ipsas Ecclesias incorporari, ut quidquid noualium aut alterius commodi cum tempore posset Ecclesiæ accedere, hoc totum cederet ipsis: quod sine dubio obtinet, quando per se aut per vicarium conductitium & amouibilem administrant Ecclesiam.

Quando autem surrogata est vicaria perpetua, quæ etiam beneficii curati rationem sortitur, utrum tunc decimæ noualium quæ tempore vicarij huiusmodi accedunt, cedere debeant vicario, an ipsis qui sibi nomen Pastoris vendicant, & lac ac lanam gregis tantum quærunt, & curam cum laboribus in alium reiiciunt, dubitari potest.

Pro vicario videtur posse desumi argumentum ex Capitulo 2. supra citato, De decimis in 6. & ratio fauet, ex quo enim incumbit illi onus totum, & omnis sollicitudo Ecclesiæ, ac cura populi quæ Pastoribus per se incumbunt, admodum videtur æquum, ut si priores decimæ sint illi ablatae, saltem concedantur quæ accrescunt, præsertim quia accrescere non solent nisi simul augeatur multitudo subditorum, atque ita augeantur quoque labores ipsius in administrandis Sacramentis, & in populo debitè instruendo. Certè apparet quod Alexander III. secundum ea quæ Capitulo 2. mox citato allegat, inclinaturus fuisset in fauorem Ecclesiæ Parochialis, & Vicarij eiusmodi. Ex quo namque Ecclesia quodammodo redierit ad propriam naturam, quia habet proprium & perpetuum Rectorem, videtur quod conaturale sit, ut ius proprii Rectoris etiam concomitetur, quoad emolumenta

menta, quæ per se Rectori accrescere solent. Quid verò in foro fori super hac difficultate esset iudicandum, relinquimus Doctoribus Canonum discutiendum & determinandum.

DVBIVM XII.

Quibus post bonorum Ecclesia divisionem competant decime personales & mixtae?

42 **H**Atenus potissimum locuti sumus De decimis prædialibus. Quod itaq; attinet ad personales, quæ ex lucro personarum proueniunt (licet his temporibus & locis vix sint in usu.) Dico quòd secundum ius commune debentur Ecclesiæ Parochiali, non in quâ personæ faciunt lucrum, sed parocciæ in quâ habitant, siue in quâ Sacramenta percipiunt. Ita docet D. Tho. q. 87. a. 3. ad 3. & sic definitur Capitulo Ad Apostolica, De decimis: item Capitulo Finali, De Parochijs, & Capitulo Quæsti sunt, causa 16. qu. 1.

43 **Q**uod ad mixtas attinet, Glossa ad Capitulum, Ad Apostolicæ, vult decimas animalium censendas esse cum prædialibus, vt pertinere dicantur ad Parochiam in quâ pascuntur animalia; & si pascantur partim in vnâ, & partim in alterâ, tunc vult eas diuidi inter Ecclesias, & fauet D. Thomas, art. citato ad 2. vbi sic scribit: pastor autem (scilicet animalium seu pecorum) qui diuersis temporibus in duabus paroccijs gregem pascit, debet proportionabiliter vtrique Ecclesiæ decimas soluere: Syl. verò V. decimæ, quæst. 8. dicit deferendum esse consuetudini, quod etiam D. Tho. loco citato in primis indicat: eâ autem deficiente dicit Syluester animalium decimas etsi continuò in alienâ Parochiâ pascerentur, esse tamen diuidendas inter illam & inter Parochiam, sub quâ degit Pastor gregis: quod rationi videtur satis consentaneum, quia foetus non totaliter debet reputari fructus pascuorum, sed quoque suo modo fructus & quæstus industriæ ipsius pastoris, & eatenus competunt Parochiæ domini & Pastoris gregis secundum iura prius allegata.

Quod si tamen dominus gregis commisset illum pascendum in alienâ Parochiâ, & simul curam pascendi dedisset alicui habitanti firmiter in eâdem Parochiâ, non erit à ratione alienum dicere, quod tunc integrè debeantur illi Parochiæ.

DVBIVM XIII.

Quibus modis contingat obligationem soluendi decimas cessare.

44 **H**ic in primis notandum est, quod omnes qui titulo spirituali habent prædia

alicui Ecclesiæ subiecta, obligentur ex illis decimas soluere.

Atque ita in primis tenentur Laici omnes, etiam infideles, vt Iudæi & Pagani, si prædia talia habeant: Cap. De terris De decimis, & Cap. Quanto, De vsuris: est enim onus annexum rei quam possident.

Deinde non illi tantum, sed etiam Clerici si illa prædia titulo patrimonij vel alio Laicali possideant, vt hic docet D. Tho. q. 87. art. 4. ad 4. Arragonius ibidem. Alensis 3. p. quæst. 51. memb. 7. art. 2. Couarr. lib. 1. var. cap. 17. nu. 8. Syl. V. Decima, & alij citati apud Suarez sup. cap. 17. nu. 2. & 3. prædia enim per se sunt subiecta isti oneri res autem transit cum suo onere: & ita quoque docet Glossa ad Capitulum nouum genus, De decimis: & probari potest ex Capitulo Si quis Laicus, causa 19. quæst. 1. & ex Capitulo Quicumque ibidem.

Tertiò debent quoque per se loquendo decimas Ecclesiæ sub quâ prædia sita sunt, monasteria & pia loca, vt satis manifestè indicatur Capitulo Nuper, De decimis, & Capitulo Statuto, De decimis in 6. §. Cæterum quoque Religiosi.

His præmissis Respondetur: Pluribus & diuersis modis contingit cessare obligationem soluendis decimas quatenus dicunt determinatam quotam quam ex præcepto Ecclesiæ soluere oportet.

Et quidem in primis contingit cessare ex 45 priuilegio summi Pontificis, vt tradit Bonac. sup. puncto 5. & alij. Et colligitur ex pluribus Canonibus, vt ex Capitulo Ex multiplici, Capitulo Suggestum, Capitulo Ex parte, Capitulo Licet, Capitulo Nuper, titulo De decimis: quibus significatur satis quod eiusmodi priuilegium fuerit diuersis aliquando concessum vel absolutè, vel pro certis terris: estque tale priuilegium tunc principaliter rationi consonum, quando conceditur Monachis, aut alijs pro terris illis quas propria industriâ & labore ex desertis reducunt ad culturam: hoc enim nulli alteri videtur adferre præiudicium, quin è contra potius seruiat ad communem vtilitatem, quatenus occasionem præbet vt plures terræ reddantur frugiferæ quæ antea erant inutiles. Hinc Innocentius III. in Concilio Lateranensi 4. statuit, vt si priuilegiati acquiescerint quomodocumq; de nouo possessiones, ex quibus decimæ debeantur, vt de illis decimas quoque soluant illis Ecclesijs, quibus prius soluabantur, etiamsi eas proprijs manibus aut sumptibus excolant, nisi cum ipsis Ecclesijs aliter duxerint componendum, vt habetur Capitulo Nuper, iam citato, De decimis.

Secundò, potest cessare obligatio per 46 transactionem seu compositionem, vt si Ecclesiæ quæ sibi mutuo decimas debebant, hinc

hinc inde iuri suo renuntient: potest enim quis iuri suo renuntiare quod habet ad decimas percipiendas. Sed ut renuntiatio successores obligaret, opus est interuenire auctoritatem Episcopi, ut constat ex Capitulo 2. De transactionibus, imò ut renuntiatio vel transactio sit perpetua, non videtur sufficere Episcopi auctoritas præsertim quando agitur de exoneratione Laicorum, sed requiritur ut Pontificis accedat approbatio, ut ex Azorio notat Mald. supra dubio 1. & docet Bonac. tom. 2. De præceptis Ecclesiæ, disp. ult. quæst. 5. puncto 5. nu. 4.

Confirmari potest quandoquidem enim per Concil. Lateranense tertium sit ablata potestas Episcopis, ne possint decimas cedere Laicis in feudum, meritò quoque censetur non posse validè approbare renuntiationem, quâ Laicus in perpetuum ab obligatione soluendi decimas liberaretur: & fauet Capitulum Veniens, De decimis: ubi dum Monachi sub prætextu alicuius transactionis cum prædecessore inuitæ recusarent Presbytero certas decimas persolvere, definitiuit Pontifex, quod nisi transactionem illam demonstrarent à Sede Apostolicâ confirmatâ fuisse, debere illas decimas Presbytero solvere, cum aliàs, inquit, inter personas facta potius quàm inter Ecclesias videatur, pacta autem inter alios non debent alijs obesse.

Observandum hic est, circa huiusmodi transactionem, quod pro iure spirituali decimarum remittendo, non possit dari pretium aliquod temporale: & si contra factum fuerit, transactionem esse nullam, ut declaratur Capitulo ultimo De rerum permutatione.

47 Tertio cessare potest obligatio soluendi decimas per consuetudinem aut per præscriptionem, Ita Suarez sup. cap. 12. & 20. Bonacina sup. nu. 5. cum alijs quos citat. Et potest colligi ex Capitulo De præscript. in 6. & Capitulo Quanto extrâ, tit. eodem.

Ratio est: quia ex quo determinatio illa quotæ, & determinatio rerum ex quibus decimæ soluuntur, sint legis humanæ Ecclesiasticæ, nihil est impediens quominus possit contrariâ consuetudine eiusmodi lex aboleri: sicut & aliæ constitutiones Ecclesiasticæ per contrariam consuetudinem abrogari possunt. Et idem in principio dixi, quatenus decimæ dicunt certam quotam ab Ecclesia determinatam. Vnde & plurimarum rerum decimæ per consuetudinem contrariam de facto sunt sublatae diuersis in locis ex eodem principio, quia ius decimale secundum quotam, & oblatio correspondens pendunt ex Ecclesiæ institutione & lege, ut antè diximus: ita ut etiam particulares præscribere possint contra ius illud, & per præscriptionem se exonerare ab obligatione soluendi decimas. Bonac. sup. nu. 7. §. Dico

Secundò, qui allegat Decisionem Rotæ 303. apud Farinac. nu. 3.

Ad præscribendam verò illam immunitatem absque titulo, requiritur tempus immemorabile siue memoriam hominum excedens, eò quod iuris præsumptio sit in contrarium, Capitulo 1. De præscriptionibus in 6. cum titulo autem etsi forsitan ex aliqua causâ fuerit inualidus, sufficit tempus 40. annorum: nam ut ipsa consuetudo sit legitime præscripta contra constitutiones Ecclesiasticas, sufficit illud tempus, Capitulo Finali De consuetudine: neque ad eam requiritur titulus, ut docet Couarruias lib. 1. Variarum cap. 17. nu. 8. imò quando via conuentionis tollit legem non requiritur etiam bona fides, vide ea quæ diximus in genere de hac re, 1. 2. quæst. 97. art. 3.

Hic tamen aduerte, ut virtute consuetudinis aliquis liberetur non satis esse, quod ipse particularis per 40. annos consueuerit non soluere, quia sicut usus agendi alicuius particularis non potest legem inducere, ita neque potest legem abrogare, quia lex proprie respicit communitatem: vnde si talis absque titulo cœperit non soluere, non potest dici liberatus ab obligatione, neque in vim consuetudinis, quia non fuit vniuersalis quæ legem possit abrogare, neque etiam virtute præscriptionis, quia ad præscribendum sine titulo contra ius Ecclesiæ requiritur tempus immemorabile, ut dictum est. Secus est de aliqua communitate, ut de Oppido aliquo, ut tradit Bonac. sup. num. 8. quia illa spatio 40. annorum quibus non soluit decimas, potest ab obligatione soluendi liberari in vim consuetudinis: usus enim communitatis non soluendi decimas habet rationem & vim consuetudinis, atque ita habet vim liberandi à lege Ecclesiastica, ut ex iam dictis potest intelligi.

Observandum autem est, nunquam siue consuetudine, siue præscriptione populum 49 posse sic liberari à decimis, quin Summus Pontifex, quando opus fuerit, possit eas rursus nouâ ordinatione & lege instituire ac imponere: hæc enim potestas & facultas conveniunt ipsi iure diuino, quatenus est vniuersalis Pastor Ecclesiæ; contra quod ius nulla præscriptio, aut lex, vel consuetudo humana potest valere, & proinde potestas & facultas dicta ab eo tolli non possunt istis modis aut medijs.

Observandum hic denique Clericos omnes, etiam Episcopos teneri decimas solvere de omnibus bonis Ecclesiasticis Romano Pontifici si eas exigeret, ut docet D. Tho. quæst. 87. citatâ, art. 4. quod est conforme constitutionibus legis antiquæ: libro enim Numerorum cap. 18. præcipitur Leuitis, ut Summo Sacerdoti decimam decimæ pendant.

Ratie

Ratio autem inprimis est, quia ipse est vniuersalis Pastor omnium, etiam Episcoporum: est enim D. Petro dictum, Ioannis 21. *Pasce oves meas.* Deinde, quia ipse est supremus administrator bonorum Ecclesiasticorum; ergo quando indiget, vel bonum Ecclesie requireret, poterit ex omnibus istis partem aliquam, prout iudicatur conuenire, ad hos vsus & fines applicare: nec tantum decimam, sed etiam maiorem partem exigere posset, quando Ecclesie necessitas ita postularer.

Non solet tamen ordinariè Pontifex istam decimam exigere, sed loco decimæ quotannis soluendæ, solet in beneficijs maioribus exigere fructus vnus anni pro toto tempore vitæ Prælati: quos vocant annatas, quarum vsus esse antiquum tradunt Panormitanus & Ioannes Andreas ad Cap.

Inter cætera, De officio iudicis ordinarij.

Petes, coram quo Iudice sit causa decimarum tractanda?

Respondetur breuiter, quod decimæ pendendæ sint coram Iudice Ecclesiastico: vt Doctores tradunt cõmuniter, & constat ex Cap. Ad hæc, De decimis, & alijs pluribus. Ratio est, quia causa decimarum est Ecclesiastica, quandoquidem decimæ debeantur propter sacrum ministerium, siue titulo spirituali: causa autem spiritualis coram Iudice Ecclesiastico est tractanda, Cap. Parochianos, De decimis. Si tamen alicubi Princeps sæcularis habeat priuilegium à S. Sede, cognoscendi super possessorio in beneficijs & similibus spiritualibus, si in eius territorio incidat quæstio super possessione circa decimas, debet coram eo causa possessoria tractari.

C A P V T Q V A R T V M,

De Voto.

DVBIVM PRIMVM.

Quid sit votum?

QSERVANDVM est, Voti nomen aliquando sumi pro desiderio, vel oratione quæ desiderium nostrum explicamus. Sic Ecclesia sæpius hoc nomine vitur in collectis, quando orat; vt Deus vota populi supplicantis attendat & exaudiat: magis tamen vsitatam eius significationem esse, quæ sumitur pro promissione, non quolibet, sed quam Deo facimus: & iuxta hanc acceptationem nobis hic de voto est sermo.

Ita autem acceptum dicit D. Thomas, quæst. 88. art. 5. in Corpore, esse promissionem Deo factam: quæ definitio vtrumque colligitur ex illo apud Ecclesiastæ c. 5. *Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere, displicet enim ei infidelis & stulta promissio:* quæ posteriora verba satis indicant votum importare promissionem, & inducere obligationem. Quare ad voti rationem non sufficit solum propositum faciendi opus bonum & Deo gratum, nequidem etiam si hoc per verba exterius exprimat, vt patet ex Capitulo Litterarum, De voto & voti redemptione; vbi Alexander III. cuidam consultanti ita rescribit, Hæc verba protulisti: non hic morabor diutius, proponens in animo quod religionis habitum aliquando esses susceptorus: tibi ergo respondeamus, Quod

Viggers de Iure & Iust.

si plus non est in voto processum, transgressor iudicari non poteris, si non impleueris quod dixisti.

Porro etsi propositum non sufficiat ad voti rationem, tamen ex dicto responso intelligitur, deliberatum propositum esse quandam veluti inchoationem voti: quod tamen propositum etsi omninò firmum fuerit etiam in materia de se Deo gratissimâ, non habet vim obligandi saltem sub mortali, imò nec ordinariè sub veniali per se loquendo, vt colligi potest, tum ex Capitulo allegato, tum ex D. Thoma hic quæst. 88. citatâ, art. 1. in Corpore, quando idem negat votum consistere in solo proposito, eò quod votum quandam obligationem importet ad aliquid faciendum vel omittendum: vbi proinde supponit, quod propositum solum non inducat obligationem; alioquin ratio eius omninò esset inefficax: & ita docent Nauarrus, cap. 12. n. 24 & 26. Syluester, V. Votum 1. quæst. 2. Suarez, lib. 1. De voto, cap. 2. Bonacina, tomo 2. circa 2. Decalogi præcept. disp. 4. quæst. 2. puncto 1. & plures quos citat. Dixi, nec sub veniali ordinariè per se loquendo, quia per accidens in eius omissione potest committi veniale, vt quando ex aliquâ animi inconstantia indebitâ, vel ex aliquo tædio ad bonum, aut simili occasione non insistitur bono proposito.

Sed contra tamen opponuntur quædam Capitula, vbi videtur significari, propositum absolutum inducere obligationem, vt Capitulum Consulti, & Capitulum Statuimus,

F ff

mus,

mus, De regularibus: item Capitulum Beneficium eodem titulo in 6.

Verum solent explicari hi Canones de proposito iam firmato promissione, idque vel explicitè & re ipsa, vel implicitè & secundum iuris præsumptionem: quod cum talibus circumstantiis præsumit promissionem, & idè pro maiori securitate dicit talem esse obligatam: quæ explicatio ex alterâ voti definitione hic statim ex D. Thoma subiiciendâ poterit apparere verior.

3 Quandoquidem igitur à solo proposito distinguatur votum in eo, quod hoc obligationem importet, hinc rectè quasi generis loco ponitur promissio in eius definitione, quæ est deliberata & spontanea fidei obligatio alteri facta: quando autem hæc censetur deliberata & spontanea, explicuimus suprâ tractatu 5. cap. 2. dub. 1.

Per modum autem differentię additur Deo facta, quia promissiones quas hominibus facimus, non solent dici vota.

Aliam voti definitionem satis congruam habet D. Thomas, artic. 1. citato, in primo argumento, videlicet: Votum est conceptio boni propositi cum animi deliberatione firmatâ, quâ quis ad aliquid faciendum vel ad aliquid non faciendum se Deo obligat.

Cæterum, quia ibidem in Corpore dicit D. Thomas, Sic ergò ad votum tria ex necessitate requiruntur. Primò, quidem deliberatio: Secundò, propositum voluntatis: Tertiò, promissio in quâ, inquit, perficitur ratio voti; Hinc inter Doctores disputatur; si quis deliberatè voueat cum intentione vouendi, sed non intendat implere id quod vouet, utrùm talis dicendus sit verè vouisse, & voto esse obligatus; siue an propositum faciendi quod voues, sit de essentia voti? hoc enim videri potest D. Th. docere verbis allegatis.

Et idè à Valentia, tomo 3. disput. 6. quæst. 6. puncto 1. & alij nonnulli sentiunt propositum illud esse de voti essentiâ, in quam sententiam videtur quoque inclinari Malderus suprâ.

Et potest vltèrius probari, quia promittere non videtur esse tantum se obligare, sed importare quoque quandam significationem voluntatis de promisso adimplendo: ergò qui habet animum non faciendi, quod promittit, non verè, sed fictè promittit, & proindè ratio promissionis nõ subsistit.

Præterea, si quis alteri promitteret, & verbis adderet, se non habere animum præstandi quod promittit, videretur potius ridere alterum, quàm promittere, ergò idem dicendum est de illo qui mente cogitat non implere quod vouet.

4 His tamen non obstantibus opposita sententia est communior ac verior, & sic tenet Soto, lib. 7. De iust. & iure, quæst. 1. art. 2.

Caiet. hic quæst. 88. art. 1. Nauarr. cap. 27. n. 7. & 28. Suarez sup. cap. 4. nu. 2. Emanuel Sa, & alij plures. Mald. quoque tandem addit, quòd consideratis omnibus, videatur verius, etiâ obligare promissionè Deo factâ, etsi illa fiat cum formali proposito non implendi, & proinde multo certius, si tantum non adfuerit voluntas faciendi.

Et probatur: Quia quemadmodum de ratione promissionis non est, vt præstetur ipsa res promissa: sed tantum vt creet in altero ius aliquod remotum ad illam, ita neq; de ratione promissionis est, vt habeatur voluntas præstandi rem illam: quia potest quis alteri facere ius ad rem quam non intendit à se dimittere, nec alteri tradere: vt v. g. per contractum venditionis, qui verè subsistit & dat emptori ius, quamuis venditor intendisset nunquam tradere merces venditas.

Quare qui vouent castitatem, aut paupertatem, quamuis non habeant voluntatem seruandi (vt sæpius ex sæcularibus respectibus, forsitâ à multis vouetur) omninò dicendi sunt coram Deo esse astricti voto suo.

Ad obiecta itaque respondetur, & quidem ad D. Th. quòd attinet, exponunt nonnulli, & dicunt eum loqui non de proposito faciendi id quod vouetur, sed de proposito siue intentione vouendi: verum, non rectè: nam ex antecedentibus satis liquet, quòd loquatur de proposito adimplendi, quòd promittitur: præcedit enim; quòd promissio sequatur ex proposito faciendi: vnde melius D. Thomam explicant, qui dicunt eum ista tria tanquam ex necessitate requirere, non quòd sint simpliciter de essentia voti, aut promissionis; sed quia sunt necessaria (scilicet actu aut virtualiter) vt votum ordinatè & legitimo modo fiat: vt eum intellexerunt Soto, Caiet. sup. quia non sine deordinatione & peccato vouet quis, quando non habet voluntatem faciendi.

Ad probationem priorem respondetur, in promissione duo intelligi posse significari, vnum, quòd promittens obliget se, atque adèò voluntatem obligandi se habeat: alterum, quòd sit facturus promissum, atque adèò habeat animum adimplendi. Vt itaque subsit illud quòd prior significatio importat, requiritur planè ad promissionis essentiam: vnde vt promissio subsistat, debet hæc significatio esse vera: actus enim ex intentione agentium operantes non operantur vltra intentionem: sed id quòd secundo diximus, posse intelligi quoq; significari, non spectat ad essentialè rationem promissionis.

Quare, licet hæc significatio vera non esset, non tamen idèò sequitur, promissionem esse nullam.

Ad probationem autem posteriorem respondetur: quòd dum quis adderet expressè se non

DV BIVM II.

Qua requirantur ad validitatem voti?

se non habere animum implendi promissum, quod merito tum censeretur talis iocari, & non serio promittere: si tamen constaret quod intendisset serio promittere: vt si promissarius dixisset, quidquid sit de tua voluntate exequendi promissum, peto, vtrum mihi interim absolutè rem talem promittas, & alter affirmaret, obstringeretur omninò promissione sua: & posset compelli ad explendum quod promissit.

6 Disputant Secundò Doctores: vtrum si quis faciat votum cum intentione vouendi; sed tamen interius non velit obligari, vtrum talis voto obligabitur? affirmat quod obligabitur Dominicus Soto, lib. 7. De iustitia & iure, quæst. 1. artic. 2.

Negant autem Syluester, V. Metus, qu. 8. & V. Pactum, num. 4. Glossa ad Capitulum Litterarum, De voto, & voti redemptione, à Valentia suprà, Nauarr. cap. 12. nu. 27. Henriquez, lib. 11. cap. 13. nu. 2. Bonac. sup. nu. 12. & alij plures.

Sed cum distinctione adhibita, videtur vtraque opinio suam posse habere veritatem. Dupliciter enim intelligi potest, quod sic vouens nolit interius se obligare.

Vno modo: quod non velit obligationem sequi siue nasci ex voto, quod cum vouendi intentione emittit: & si hoc modo interius velit non obligari, nascetur nihilominus obligatio, & verè erit voto adstrictus, quia ex serio & absoluto actu vouendi sequitur simpliciter obligatio considerata tanquàm quid permanens per modum termini & effectus necessarij talis actus.

Alio autè modo potest intelligi, quod nò velit interius se obligare, quia scilicet non vult inducere seu causare obligationem, & quod tamen intendat vouere: & hæc duo inuolunt repugnantiam, quia vouere essentialiter est inducere, & imponere sibi obligationem: & sic loquendo, vera videbitur sententia posterior: quia quando actui apponitur aliqua conditio vel clausula quæ est contra substantiam actus, tunc dicitur esse irritus, & nullus.

7 Imò qui vouet cum expressa intentione non imponendi sibi obligationem, conuincitur non verè intendere votum, sed fingere & simulare votum externâ specie verborum, modo intelligat quid vouere sit, atque adedò in voto tali agere irrisorem, nisi tamen fortassis dicendo se vouere; velit solum significare, quod serio sic proponat ac statuat, sed interim non velit se obligare; sed hoc est nomine voti abuti, siue abusiue vsurpare: quamuis forsitan aliqui simpliciores sic aliquando agant aut loquantur.

R Espondetur: quemadmodum ad promissionis valorem requiruntur communiter hæc quatuor, scilicet, vt sit deliberata, vt sit sponsanea seu libera, sit de re aliqua acceptabili & grata promissario, ac denique, vt promittens se possit in illa materia obligare; sic quoque rectè dici possunt ista quatuor requiri ad voti validitatem: quandoquidem votum includat promissionem per modum generis.

Addunt aliqui quintum, scilicet, vt fiat cum intentione se obligandi; sed hoc satis includitur in intentione vouendi, nisi saltem expressè excludatur, & quid de tali voto sentiendum sit, ex modo dictis potest intelligi.

Quando autem votum censeatur deliberatè factum, ita ferè determinat DD. quod scilicet tum ceneri debeat satis deliberatè factum, quando cum ea animaduersione est factum, quæ in materia praua sufficeret ad mortalem culpam actus, & in bona sufficeret ad meritum vitæ æternæ. Ita Syluester V. Votum 2. n. 13. Nauarrus, cap. 12. n. 26. Caiet. hic quæst. 88. art. 1. Ibidem Arragonius, Soto, lib. 7. quæst. 1. art. 2. Bonacina sup. De voto, puncto 1. n. 3. & alij plures.

Non itaque opus est longa temporis mora ad sufficientem deliberationem; sed hæc breuissimo tempore, & quasi in instanti potest haberi, vt votum cum ea emissum sit validum. Vnde, non rectè existimauit summa Angelica, cum defectu deliberationis non obligari voto, quem statim postea voti pœniteat, vt bene docet Soto, & cum ipso Bonac. loco cit. & alij quos allegat: sicuti neq; sufficiens signum est indeliberati actus peccaminosi, si quem eius mox pœniteat.

Similiter nec ille continuò iudicandus est indeliberatè vouisse, & à voti obligatione eximendus, qui remissiori factâ passione, ex qua contigit eum vouere, non esset facturus votum, si iam non fecisset votum, vt contra Panormitanum docet Sanchez, libro 1. De matrimonio, disp. 8. n. 8.

Neque rursus hoc titulo censebitur votum non satis deliberatum, quia aliquid superuenit, quod si attendisset superuenturum, non vouisset: neque enim deliberatio & aduertentia circa votum debet esse talis & tanta, vt vouens perspexerit omnes circumstantias; ne quidem illas omnes quæ communiter prouideri possent, vt potest colligi ex Capitulo Veniens De voto. Vide plura apud Suarez, tom. 2. De relig. lib. 1. De voto, cap. 9.

9 Petes, quid dicendum sit de illo, qui dubitat vtrum passio non impedierit deliberationem, ac animaduersionem necessariam ad veri substantiam? Suarez supra nu. 10. distinguit inter eum qui scit se passisse, sed dubitat vtrum vouerit satis deliberate, & inter eum qui simpliciter dubitat an vouerit: & quidem quo ad posteriorem sentit ille, probabile esse, & plures cum illo, quod hic non teneatur voto, etiam si quoque magis inclinetur in hanc partem, quod vouerit, licet contrarium teneat Emanuel Sa V. Votum, qui vult dubitantem de voto, obligari.

Quoad priorem verò docet Suarez, Bonacina sup. & communiter ferè alij, quod hic voto teneatur: pro quâ sententiâ citat Sa in particulari Archidiaconum, Angelum Syluestrum, & Azorium. Rationem diuersitatis indicat Malderus, quia sic vtrouique iudicatur quodammodo pro possidente: in priori quidem pro actu hominis qui præsumitur habuisse modum agendi humanum, & proinde fuisse deliberatum saltem post iustam ætatem quando vsus rationis solet præsumi haberi sufficiens, & suo modo iudicatur quoque sic pro homine qui iam quodammodo recessit à possessione libertatis, & posuit se quasi in possessione voti, dum constat quod vouerit, sed tantum dubitatur an satis deliberate. In posteriori autem iudicatur pro possidente libertatem vt in ea maneat, quamdiu dubitatur an fecerit actum, quocum sibi ademerit.

Existimandi quoque sunt obligati voto, qui vouerunt cum intentione vouendi, sed dubitant, an habuerint animum se obligandi, idque potiori ratione, quia hic animus sufficiens in intentione vouendi includitur.

Quod ad vota puerorum attinet, si quæ faciant ante septennium, iudicatur non satis deliberata: quia ante septennium præsumitur non fuisse sufficiens vsus rationis, secus post septennium.

DVBIVM III.

Vtrum libertas ad votum requisita excludat metum, ita vt ex metu factum sit irritum?

10 **R**espondetur: metus grauis iniuste incussus ad extorquendum votum, reddit votum irritum, & sic eius impedit obligationem. Est hæc indubitata doctrina apud omnes, loquendo de voto solemnibus, siue de

professione Religiosa: & supponitur à Tridentino, Sess. 25. cap. 18. & 19. De Regularibus, vbi cogentes ad Religionem etiam vult puniri, & coactos suæ restitui libertati. De voto autem simplici aliter sentit Suarez supra lib. 1. De essentia voti, cap. 8. excepto tamen voto simplici Religionis. Sed Doctores etiam passim omnes tenent idem generaliter de omni voto tam simplici, quam solemnibus. Ita Gloss. in Cap. 1. & Cap. Abbas, De his quæ vi, Panormit. ibidem num. 11. Nauarrus, cap. 12. num. 52. & 54. item cap. 22. & lib. 1. Consil. cons. 3. Richardus in 4. distinct. 29. artic. 1. quæst. 2. Ibidem Palud. quæst. 1. & Soto & Summistæ V. Metus, & V. Votum, à Valentia, tom. 3. disp. 6. quæst. 6. puncto 4. Azorius 1. parte, lib. 11. cap. 15. quæst. 6. Bonac. supra puncto 3. num. 5. & alij. Probat ex diuersis Canonibus: vt ex cap. 1. De his quæ vi: ex Cap. Dilectus, & ex Cap. Abbas ibidem cum Commentatoribus. Item ex Capitulo Non est, causa 15. q. 1. ex quibus hæc nunc communiter Doctores statuerunt votum omne graui metu sic extortum, vt ponitur in responsione, esse irritum & nullum. Huc etiam spectat Cap. Cum locum De sponsalibus, vbi dicitur, cum locum non habeat consensus, vbi metus vel coactio intercedit, necesse est, vt vbi assensus cuiusque requiritur, coactionis materia repellatur: vbi iudicatur quod Ecclesia non habeat pro consensu, & sic videtur etiã nullum facere eum, qui per metum iniuste incussum extorquetur, in materijs quæ ad eius forum spectant, maxime quia ratio & æquitas naturalis id ipsum suadent. Nam voluntarium militem sibi eligit Deus, vt dicitur Cap. Non est mox citato: quod etiam docet D. Bonauent. in 3. dist. 36. art. 3. qu. 2.

Dixi in primis, metus grauis: quia Canones & iura passim loquuntur de tali metu, quando decidunt votum metu emissum, aut matrimonium metu contractum esse irrita, vt patet Capitulo Perlatum, De his quæ vi: vbi dicitur, Si metus mortis non fuerit causa voti mulieris, de quâ ibi agitur, quatenus tunc cogatur ad habitum resumendum, quæ dimiserat: & Capitulo Dilectus, de his quæ vi metus causa fiunt, requiritur metus cadens in constantem virum, & cap. ultimo, Et qui Clerici vel vouentes, significatur imperium Principis, aut parentum non sufficere, vt votum sit irritum: de quo licet videre Glossam ibidem, quia licet imperium hoc adducat metum aliquem, non tamen grauem.

Quod sic intellige, si tantum sit simplex imperium, ita vt non timeatur maius aliquod malum, quam breuis aliqua offensus, vt ex eodem Capitulo citato colligi potest: alioquin si timeatur offensus perpetua, vel mala

mala tractatio, tunc merito censetur adducere metum grauem, qui sufficiat ad votum, cuius est causa, reddendum irritum.

Addunt aliqui, vel si cum imperio ad sunt preces importunæ. Ita Glossa ad Capitulum Sunt qui opes, causa 17. quæst. 4.

Sed verius apparet inde votum non fore inualidum: quod enim rogati facimus, non sumus dicendi coacti proprie facere, sed potius liberè, quando alius metus non accedit, vt docet Panormitanus ad Cap. Cum inter, De electione: quamuis Sanchez, dis. 7. lib. 4. De matrim. putat probabile, quod votum esset irritum, quando per instantissimas preces fuisset quis quasi adactus ad vouendum.

¹² Cæterum non desunt, qui non tantum metum grauem, sed etiam iusto minorem incussum iniuriosè, sentiant inualidare votum in foro conscientie, quando verè & proprie est causa voti: volunt enim Deum non acceptare eiusmodi votum.

Dicunt in foro conscientie, quia in foro fori non admitteretur ista exceptio, eò quod leuis metus non presumatur verè fuisse causa voti. Hanc opinionem dicit Malderus, Tractatu 10. cap. 5. dub. 1. esse probabilem, & sic docet absolutè Nauarrus, c. 22. n. 51. §. 7. quod ad reddendum, & §. sequenti approbat sententiam Glossæ, quæ notat ex hoc capite, metum reuerentialem annullare votum pueri vouentis in religione, etiam quo ad forum externum. Vide eundem c. 17. n. 30.

Contrarium tamen, vt diximus, tenetur magis communiter, videturque magis probabile, vt citato loco docet Mald. & latè prosequitur Suarez sup. c. 7. num. 14. & fundatur à plerisque Doctoribus in Capitulo ultimo citato, Qui Clerici vel vouentes, vbi Pontifex attendens, quod in emissionem voti, nulla vel modica coactio adfuisse, vult ad habitum malè dimissum, iterum induci, & vrgeri reassumendum illum quæ habitum dimiserat.

Quod sanè fundamentum videretur magis solidum, nisi Pontifex simul adiungeret: Quam coactionem, patientia & perseverantia sequentis temporis (quo scilicet illa habitum gestauerat) penitus profugavit: inde enim dubium oritur, vtrum velit eam cogi ad habitum reassumendum, quia modica coactio ad vouendum non impediatur voti validitatem, an verò, quia tacite per patientiam & perseverantiam censetur votum approbasse, etiam si prius non fuisset validum. Vide Sanchez, lib. 4. De matrimonio, disp. 6. n. 18, vbi multos Doctores pro communi sententia quam sequitur, allegat.

Neq; idèò erit Deus in hoc dicendus quasi minus æquus, quod acceptet votum ex leui metu iniuste incusso emissum, tū quia ipse non est qui iniuriā infert, tum quia supremus &

uniuersalis est dominus: vnde non tantum potest tali occasione oblata acceptare, sed etiam sine oblatione iniungere, vt offerantur, si ita illi placeret, idque eò etiam absque minori specie cooperationis ad iniuriam, quam infert alter, quia acceptat in bonum & vtilitatem nostram, non in suam. Accedit quod etiam satis sit communis modus agendi apud Deum, quod homines ad sua obsequia trahat & ad ipsorum salutem, terrores & timores immittendo, vt patet ex Concil. Trident. sess. 6. cap. 6. & sess. 14. cap. 4.

Addidi, iniuste incussus: hoc enim requirunt plerique Doctores, Syluester V. Merus, ¹³ quæst. 6. Angelus eodem, n. 8. & 10. Soto, lib. 7. quæst. 2. art. 1. ad 1. & passim alij, quia de hoc solo videtur quis posse conqueri, quòd contra debitam sibi libertatem sit adactus ad vouendum: quique proinde metus sic illatus, solus debeat censeri repugnans libertati requisitæ in voto.

Vnde si reo mortis fiat potestas quasi redimendi supplicium per professionem religionis, vel per matrimonium cum puella sese offerente, votum erit validum, sicut & matrimonium si conditionem acceptet.

Couarruias tamen in 4. parte, cap. 3. n. 7. existimat metum grauem etiam iuste incussum reddere irritam professionem & matrimonium, & pro opinione sua citat Glossam ad Capit. Veniens, De sponsalibus, & alios auctores, quando scilicet hic metus incutitur ad hoc vt alter adigatur ad vouendum.

Sed verius est, quod diximus cum alijs Doctoribus: quod etiam docent Sa V. Votum, n. 8. Sanchez, lib. 4. cap. 3. n. 20. Bonacina supra, parte 3. num. 7. scilicet, quod metus iuste incussus non impediatur voti valorem.

Hoc interim tunc multo certius verum est, quando metus aliunde ingruit, quam ab hominibus qui de industria hoc agunt vt voueas, vt v. g. quando quis in tempestate maris, metu naufragij præstat Deo votum, aut metu hostis persequentis vouet, ad eum finem, vt Deus eum ab hoste præseruet. Quare rectè Psaltes Psalmo 65. *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea, & locutum est os meum in tribulatione mea: & Ionas Propheta, cap. 2. Cum angustiaretur in me anima mea, &c. quacumque voui reddam pro salute Domino.*

Ex quibus etiam intelligitur quod non tantum metus debet esse iniuste incussus, ¹⁴ sed etiā esse iniuste incussus ad extorquendum votum, vt tradit Bonacina supra cum Doctoribus antè citatis. Nam in primis in exemplo adducto de illo, qui vouit ob metum hostis persequentis, locum habet quod votum sit validum, quantumuis iniuste hostis eum persequeretur, siue ad capiendum, siue ad occidendum. Similiter si

quis in carcere iniquo detineatur, & votum faciat pro liberatione, votum erit validum: non enim emittitur ad voluntatem iniuriantis, vt hic cesset ab iniuria irroganda, sed exhibetur Deo, vt ab illo impetremus auxilium: sicuti si quis ab hoste captus, promittat alteri pecunias, vt sibi auxilietur & ex potestate hostis liberet, tenebitur præstare huic promissum, licet hostis iniquè eum detineret: secus si hostis directè cogeret ad pecunias promittendas alteri, vel si ab iniuria nollet abstinere, nisi promitteret pecunias alteri.

Hinc quoque validum erit votum, si quis ad monasterium fugit, & quia metuit ab insidiatore foris aliquando reperiri, & occidi, idè in monasterio professionem facit: de quo tamen aliter sentit Panormitanus ad Capitulum Sicut, De regularibus: secus autem dicendum videtur in alio casu, quo ponitur aliquis inimico persequente confugere ad monasterium, & superior nolit concedere latebras aut asylum, nisi voueat se futurum Monachum: talis enim superior continuare videtur metum contra legem, si non iustitiæ, saltem charitatis: quia tenetur admittere, & quidem gratis absque tali obligatione: quare dicendus est iniquè continuare metum, idque ad extorquendum votum: quemadmodum si alicui in extrema necessitate constituto recusem subuenire in cibo vel potu, nisi voueat religionem, censebor iniquo metu votum extorsisse, atque adèd ille non tenebitur voto. Plura ad hanc rem pertinentia tradi solent in 3. parte Tractatu De matrimonio, vbi disputatur, an matrimonium metu contractum sit validum.

DVBIVM IV.

An votum, cui error causam dederit, sit validum?

Observandum est, quòd in voto sicut & in alijs contractibus interuenire potest error dupliciter: aliquando circa aliquid extrinsecum, vel accidentarium, quod tamen allicit aut auertit à contractu: aliquando autem circa substantiam contractus aut circa aliquid in substantiam suo modo redundans. Hæc distinctione posita

RESPONDEO & DICO Primò: Error qui tantum est circa aliquid extrinsecum aut accidentarium, non inualidat votum, licet absque illo errore aut ignorantia, quis non erat votum facturus. Ita tenent Doctores communiter, & indubitatè Caiet. V. Votum, §. ex parte autem intentionis vouentis: Soto, lib. 7. quæst. 1. art. 2. ad 1. argumentum: Nauar. cap. 12. n. 39. Bonac. sup. punct. 3. §. 2. n. 13. & alij passim.

Probari autem potest, quia talis error, neque iure naturæ irritat contractum, neque etiam iure positiuo, quando saltem dolus non intercessit: non iure naturæ, quia non obstante tali errore, præberi potest consensus sufficiens ad substantiam contractus, v.g. Emit quis merces, quia putat eas fore rariores & cariores, emptio est valida, etiam si sint copiosissimæ, ac vilissimæ fiant pretij postmodum. Vidè dicta supra Tractatu 5. cap. 1. dub. 3. & 4. Non quoque irritat iure positiuo, vt diximus (nisi forsitan in aliquibus, vbi dolus dederit causam, de quibus tamen etiam disputatur:) quia tales leges, aut Canones irritantes non reperiuntur circa eiusmodi errorem.

Neque ad bonum regimen vel publicam tranquillitatem foret expediens vniuersaliter talem legem condi, quia si talis error tolleretur obligationem contractus, eumque annullaret, sequerentur maxima incommoda, vt ostendit Caiet. loco citato: quia hoc foret destructiuum humanorù contractuum: multi namque coniugati non obligarentur ad coniugium, inquit, quia si præuidissent quæ euenerint, non contraxissent tale matrimonium, & similiter multi professi, inquit, non tenerentur ad religionem, quia si tunc ea quæ postea occurrerunt, cogitassent, non fecissent professionem, & sic de alijs: atque ita nihil in contractibus & statibus hominum esset firmum aut stabile.

DICO Secundò: Si error sit circa substantiam voti, aut aliquo modo in substantiam redundet, & ipse sit causa vouendi, irritum & nullum erit votum. Est communis quoque doctrina, quia tunc consensus, siue intentio emittendi hoc votum censetur deesse.

Difficultas autem præcipua est in explicando, quando error sit circa substantiam voti, aut in eam redundet. Hinc DD. assignant plures modos, quibus docent id contingere, vt inprimis, si quis voueat nesciens quid sit aut importet votum, v. g. si existimet non inducere obligationem, quam non possit pro sua voluntate tollere.

Similiter si errèt circa materiam principalem quam vouet, vt, v. g. si voueat hunc nummum quem tenet manibus, dare pauperibus, & hic non sit ille nummus quem arbitrabatur, sed sit aureus dum putaret se habere argenteum vel æneum: sic quoque, si quis voueret peregrinationem ad Sanctum Iacobum Compostellæ, existimans Compostellam tantum 20. aut 30. miliaribus à suâ habitatione distare, non facturus votum talis peregrinationis quando sciret distare aliquot centenis miliaribus. Rursum si voueat ingredi hoc monasteriù existimans esse Cappucinatorum, & sit Dominicanorum; vel è contra. Cuiusmodi exempla ponunt Suarez sup.

rez sup. cap. 1. nu. 8. & Bonac. sup. puncto 3. §. 2. nu. 3. ex alijs quos citat.

Tertio, si erret circa personam cui vouet aliquid præstare, vt si voueat dare eleemosinam huic personæ quæ est Petrus, putans eam esse Ioannem, vel dare huic personæ quam putat esse pauperem, quæ pauper non est, quia intendit vouere dare eleemosinam: quando autem persona non indiget, iam non subsisteret formalis ratio eleemosinæ in tali datione, atque ita ille error est circa substantiam voti.

18 Quarto, quando error est circa tales conditiones aut circumstantias notabiles materiæ, vt merito iudicentur tanquam moraliter pertinentes ad substantiam huius particularis voti. v. g. Vouet quis ingredi hoc monasterium ignorans ibi obseruari perpetuam abstinentiam à carnibus, aut putat in eo esse ordinatum regimen & bonam disciplinam, cum tamen essentialia aut principalia Religionis in eo negligantur, nec sint ibi integra.

Denique circa substantiam voti censetur quoque error aliquando esse, dum erratur circa finem: quando autem ille error circa finem redundet in substantiam voti, non facile explicatur certâ regulâ.

Vnde in eo variant Doctores circa explicationem: Videtur tamen pro aliquâ quasi regulâ posse statui, id potissimum tunc accidere, quando votum & opus votiuum eliguntur per modum medijs meritorij & impetratorij certi finis & effectus qui per modum mercedis aut gratiæ expectatur à Deo reddendus voto tanquam causæ suo modo per se in genere morali: & tamen finis ille impetrabilis non est, cuius impetratio intendebatur, vel cessat ratio ob quam intendebatur, quod scilicet tum votum in ordine ad talem finem ita factum, non obligabit.

Declaratur exemplis, vt si quis voueat aliquam peregrinationem ad impetrandam sanitatem parenti, quem intellexit grauer ægrotare, & tamen parens sit sanus, vel iam sit mortuus, propter errorem circa finem voti, non orietur hic tum obligatio: nam peregrinatio nõ vouebatur hic absolutè, sed tantum vt medium ad impetrandam liberationem à morbo, atque ita formalitas deficit in opere sub quâ spectabatur quando in votum veniebat, & sic error recidit in substantiam: Bonacina sup. nu. 9. & 10. cum alijs quos citat. Vnde tale votum dicitur ab aliquibus implicite continere conditionem, si v. g. parens sit in necessitate, si sit capax meliorationis.

Similiter non obligabit votum, si quis vouerit peregrinationem habens animum ad matrimonium, vt obtingat ei bona & pacifica vxor, & postmodum deponat animum matrimonij, & suscipiat ordines sacros.

19 Secus autem se res habet, quando error accidit circa finem qui ex voto tantum expectatur tanquam ex causâ sine quâ non, vel vt ex medio peraccidens: hinc si quis profiteatur castitatem, obedientiam, & paupertatem eo fine vt ad Prælaturam perueniat, etiam si quoque maximè & principaliter illam vt finem intendat falsò persuasus, quod Abbas breui sit moriturus, & ipse à Religiosis sit eligendus, etiam si Abbas non moriatur, vel ipse prætereatur, nõ ideo professio eius erit irrita, necliber ipse ab obligatione: similiter si quis voueat accedere ad limina Apostolorum, persuasus quod Pontifex conferet ipsi certam dignitatè vacantem, cuius intuitu maxime motus fuit ad vouendum, etiam si postea intelligat dignitatem alteri esse collatam, tenebitur nihilominus voto suo.

Neque refert, quod talis aliquis sit ita animo affectus, vt si sciret se decipi circa materiam impulsiuam, nollet vouere; quia hic affectus nihil operatur contra votum: nam inprimis ipsa conditio dum vouet, non adest, quâ positâ nollet vouere: & præterea non obstante illo affectu quasi conditionato habet voluntatem absolutam quâ vult vouere & vouet: vnde ex illa parte nihil est repugnans substantiæ voti: quemadmodum si quis det eleemosinam pauperi quem putat esse probum, & ita est affectus vt si sciret eius improbitatem, nollet ei dare, nihilominus valida est donatio, quia re ipsa donat absolutè ad leuandam inopiam huius, etiam si probitatis opinio moueat ad dandû: idque verum est non tantum de tali affectu habituali, sed etiam de actuali, ita vt non obstaret quod quis etiam explicite cogitaret, nollem dare si scirem esse improbum, nihilominus donatio esset valida.

Et quoad prædictam doctrinam de errore circa substantiam voti non est constituenda differentia inter votum simplex & solenne, quia sicuti votum solenne non est irritum occasione erroris, nisi sit circa substantiam voti, aut redundet in substantiam voti, ita neque votum simplex, nisi error quoque redundet in substantiam eius.

D V B I V M V.

Vtrum votum sit actus latria seu religionis?

10 P R O P O N I T hoc dubium Diuus Thomas, quæst. 88. supra art. 5.

Pro pleniori autem intellectu, obseruandum est primò, ad intrinsecam rationem promissionis pertinere, vt quod promittitur alicui, sit illi voluntarium seu gratum, tanquam quoddam eius bonum, vt docet D. Thomas, quæst. citata, artic. 2. non enim

F f f i i i j e s s e t

esset promissio, inquit, sed comminatio, si quis diceret se facturum quidpiam alicui contra ipsius voluntatem. Similiter vana esset promissio, si quis promitteret quod alteri non est acceptum.

Obseruandum Secundò, quod bonum hoc in se spectatum respectu eius cui promittitur, non potest esse nisi honoris vel alicuius commodi, sed in ordine ad ipsum promittentem, potest ipsa promissio esse honesta & rectè rationi conueniens, quando scilicet huic secundum rectam rationem conuenit procurare alterius commodum vel honorè.

Obseruandum Tertid, quandam hic esse differentiam inter Deum & homines quibus fit promissio; quod scilicet homini possit aliquid promitti, tum quia ei honorificum est, tum etiam quia illi commodum aut utile est: sed quia nulla commoditas aut utilitas Deo potest ex nobis vel operibus nostris obuenire, *Quoniam honorum nostrorum non eger*, vt dicitur Psalm. 15, hinc promissio potest solo titulo honoris & cultus Deo deferendi fieri. His præmissis

21 **RESPONDEO & DICO** Primò: Votum validum & propriè dictum est actus elicitus virtutis Religionis ac patriæ. Ita D. Th. sup. Suarez sup. lib. 1. c. 15. n. 5. & dicit cõmuniter receptum esse à Theologis. Probari autè potest primò ex Scriptura; *Isaiæ c. 19. Cognoscent Ægyptij Dominũ in die illa, & colent eum in hostijs & muneribus: & vota vouebunt Domino, & soluent.* Vbi vouere vota inter actus diuini cultus ponitur. Similiter Psalm. 49. *Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua.*

Probatum Secundò ratione, quia votum est voluntas colendi Deum opere ipsi grato firmata promissione Deo facta: Ergò est actus patriæ seu virtutis Religionis. Antecedens, significat D. Thom. quæst. 88. citat. art. 1. ad 1. & ex dictis cap. 1. huius Tractatus De Religione, dub. 5. & 6. ex quibus etiam facilè intelligitur firmitas consequentiæ.

Dicet aliquis: possumus Deo per votum promittere, amare illum, credere in illum, obedire illi, & similes virtutum actus, non ex affectu honoris vel cultus Dei, sed ex affectu amoris, fidei, obedientiæ &c. talis igitur promissio Deo facta non erit actus propriè dictus religionis.

22 Respondetur, cum Suarez to. 2. De Relig. lib. 1. De essentiâ & honestate voti, c. 15. Negando antecedens, propriè scilicet loquendo de promissione præfertim quæ voti ratione habeat: quia in voto non est tantum consideranda materia, sed etiam ipsa promissio in ratione promissionis, & ideo debet, votũ seruare communem naturam promissionis, quæ ex sua ratione respicit aliquo modo bonum eius cui fit: amor autem, fides, obedientia vt sic exercita, non sunt bo-

na Dei, nisi in quantum redundant in eius honorem; & ideo non sunt obiectum seu materia promissionis faciendæ Deo, nisi vt ex affectu colendi Deum, possunt in eius honorem ordinari, & huc tendere videtur ratio Diui Thomæ, artic. citato, quod scilicet votum seu promissio sit ordinatio quædam eius quod promittitur in eũ cui promittitur: cum ergò ordinare actus in finem suum sit virtutis imperantis, hinc necessum est, vt per votum ordinetur in Dei honorem illud quod promittitur, aut vouetur.

Quod si quis verò dicat nihil esse repugnans, quo minus Deo dicatur promitti amor aut obedientia ex affectu honestatis propriè istarum virtutum, & non ex affectu diuini cultus, respondebitur, si sermo ille admittatur, quòd talis promissio non habebit propriam rationem voti, quia non Deo fiat eo sensu, quo votum dicitur; promissio Deo facta: hic enim sensus importat, quod Deo censeamur velle aliquid donare, quod promissionis ratio communis infert, vt diximus: nihil autem illi præbere possumus nisi honorem & cultum.

Quando igitur amor diceretur promitti Deo non ex affectu cultus, tum promissio illa, voti rationem non habebit. Vnde alio sensu tunc sermo ille erit accipiendus, vt scilicet opus ipsum non intelligatur Deo promitti, sed quòd corã Deo promittamus, quòd eiusmodi opus ex affectu propriæ honestatis exercebimus.

DICO Secundò: Promissum explere 23 est quoque actus religionis, non tamen per se videtur esse actus elicitus, sed imperatus. Colligitur ex D. Thoma qu. citatã, art. 3.

Et probari potest ex allegatis verbis *Isaiæ & Psaltis*, vbi vota soluere numeratur etiã inter actus diuini cultus.

Deinde probatur ratione, quia potest aliquo modo ad cultũ siue honorem Dei per se ordinari; atqui votũ promissa ordinat ad Dei cultũ, quatenus igitur promissũ est & ex vi voti exercetur, habebit rationem actus religionis. Præterea, quia per votũ adiungitur tali actui quædam necessitas ad religionem spectans, quia ex fidelitate Deo debitã necessum est vt fiat: ergò quando ex voto exercetur, spectabit ad virtutem religionis: quia Deo fidem seruare pertinet ad eius reuerentiam, & cultum.

Confirmatur, quia fidem Deo datam violare est peccatum irreligiositatis, ergo seruare spectat ad virtutem religionis. Vnde & qui idolis vouent & vota implent, censentur exercere actus idolatriæ.

24 Quod autem illi actus qui ex voto fiunt, non sint per se actus eliciti virtutis religionis, declaratur, quia actus promissi sæpius sunt actus aliarũ virtutum, vt seruare casti-

tatem, præstare obedientiã &c. quilibet ex voto sunt, tamen non desinunt retinere naturam & honestatem propriæ virtutis, & proinde nec desinunt esse actus elicitæ ab habitu talis virtutis, quamvis sint actus imperati à virtute religionis, quatenus ex vi voti exercetur: quia votum non alienat actus promissos à propriâ naturâ secundum quam sunt actus elicitæ à tali vel tali virtute, sed addit illis ordinem seu respectum ad diuinum cultum: & inde habent quod sint actus imperati à religione: imò, quia huiusmodi ipsorum ordinatio supponit in eis honestatem ratione cuius Deo promittuntur ad cultum eius, hinc supponit quoque actum illum ab aliquâ virtute eliciendum, quæ tamen virtus aliquando potest esse ipsa religio, dum scilicet vouemus alium actum qui per se est religionis, vt dum vouemus nos facturos professionem solemnem in aliquâ religione, aut vouemus legere tales aut tales preces: nõ enim repugnat eundem actum elici immediatè ab aliquâ virtute, & ab eadem quoque imperari medio alio actu, & ideo dixi quod actus promissi non sint per se elicitæ actus religionis, quamvis etiam elicitæ esse possint.

Sed contra dicta obijcitur: Vota videntur non tantum fieri Deo, sed etiam Sanctis, vt declarari potest ex diuersis formulis professionis solemnem in religionibus: quidam enim hanc formam seruant, Voueo Deo, D. Augustino, & tibi priori &c. vt ex Azorio refert Malderus sup. dub. 1. alij autem hæc vtuntur, Voueo Deo, B. Mariæ, B. Dominico, & omnibus Sanctis &c. vt refert Caiet. qu. 88. art. 5. ergò votum non est actus religionis propriæ dictæ siue latræ.

Et confirmatur ratione, quia non soli Deo possumus facere promissionem ad eum honorandum, sed etiam Sanctis ad illorum honorem: quandoquidem enim Beati non indigeant bonis nostris siue rebus, siue operibus ad suum commodum, restat, vt quando aliquid ipsis promittitur, promissio illa fiat ad ipsorum cultum, licet mediante illo cultu possimus intendere aliquem finem nobis commodum, vt sanitatem corporalem, vel assistentiam contra dæmonis tentationes, aut similia, sicut & illa intendere possumus in votis quæ Deo facimus: ergò &c.

²⁵ Pro faciliiori intellectu difficultatis propositæ, obseruandum est, quod in primis non possit nec debeat negari, quin vsus etiam admodum antiquus fidelium habeat, quod se dicant vouere aliqua Sanctis, vt constat ex Eusebio De præparatione Evangelicâ, lib. 13. cap. 17. ex Theodoro, lib. 8. ad Græcos circa finem; & colligi potest ex Augustino, lib. 20. contra Faustum.

Obseruandum Secundò, quod sermo ille diuersos habere possit sensus, vnde à diuersis diuersimodè explicatur: & quidem

D. Tho. hinc quæst. 88. art. 5. ad 3. sic formulas allegatas exponit, vt votum quo quis aliquid vouet Sanctis vel Prælati sic intelligendū sit, quod ipsa promissio facta Sanctis cadat sub voto materialiter, in quantum scilicet homo vouet Deo se impleturum, quod Sanctis vel Prælato promittit, atque ita promissionem illâ nomine voti exprimi, quia est materia quæ voto promittitur Deo.

Verum non per hoc omninò euacuatur ²⁶ difficultas: nam iterum poterit peti, quare ista promissio facta Sanctis, & Verbo vouedi expressa non sit quoque votum, quandoquidem promissiones quæ Sanctis fiunt, vt diximus, non fiant nisi ad ipsorum cultum, sicuti votum Deo fit? Caiet. itaque aliter explicat, & indicat quod Sancti possint considerari quatenus in illis per gratiam & gloriam peculiari modo Deus inhabitat, & sic dum Sanctis vouetur, intelligatur votum fieri Deo in Sanctis, sicuti qui blasphematur Sanctos, intelligitur blasphemare Deum, & qui per cælum iurat, intelligitur iurare per Deum, cuius cælum est thronus: atque ita votum illud terminabitur quoque ad Deum tanquam ad illum cui fiat.

Alij verò dicunt in formulis illis non fieri ²⁷ specialem promissionem, v. g. Beatæ Virgini, aut alijs Sanctis, nec illâ intentione proferri ista verba, vt inde oriatur plures obligationes, vna ad Deum, & altera ad Sanctos: sed tantummodò ibi assumi Sanctos tanquam testes promissionis, quam Deo faciunt profitentes: nam vulgari etiam loquendi modo, quando promissio humana propter maiorem solemnitatem fit coram multis testibus bene etiam dicere solemus: Promitto, v. g. Petro, & omnibus adstantibus, vtique tanquam testibus obligationis quæ vni Petro fit principaliter, non vt omnibus adstantibus fiat obligatio; & hoc clariùs apud alios quosdam explicatur, qui in professione dicunt, coram B. Virgine, & totâ curiâ cælesti voueo Deo omnipotenti &c.

Sed neque istis modis tollitur omnis ²⁸ difficultas, quia vt demus, quòd sic vota illa professionis dici possint fieri soli Deo, quâuis nominentur simul Sancti, tamen cum negari non possit aut debeat, quin etiam separatim possint fieri aliquæ promissiones ipsis Sanctis, quæ ad eos terminentur tanquam quibus fiant, superest explicandum, quomodo tunc nõ fiat votum ipsis Sanctis.

Vt ergò plenius satisfiat obiectioni mortæ, Responderi poterit, quod sicuti plerique actus alij quibus religio Deum colit, solent secundum quandam analogiam ac similitudinè derivari ad creaturas, sicut & nomina quibus significantur, vt v. g. ad Sanctos, vel etiam ad homines mortales in autoritate constitutos, vel alios nobis maiores, tanquã actus dulciæ, aut obseruantia, vt patet in oratione,

oratione, in adoratione, in diuersis oblationibus & donis quæ honorandi causâ fiunt, sicuti iam antè in materia adorationis, & sacrificij ostendimus, ita quoque id locum obtinuisse, vt apparet, in votis, latius scilicet nomen hoc extendendo, quòd etiam sic vouere Sanctis aliqua dicamur, adè vt vnicus fere colendi ritus externus, scilicet sacrificij, videatur reseruatus, tanquam omni ratione & modo proprius Deo.

29 Hunc enim, vt supra diximus, cultū nullus vnquā Sanctis, aut cuiumq; alteri accommodauit. Vnde dicit Aug. Quod nemo sacrificiū obtulerit alicui, nisi quē sciuit, aut putauit, aut finxit Deū, vt supra ex eo retulimus. Hinc bene dicit Suarez sup. c. 16. n. 11. quod nullus vnquam dixerit: Sacrificio B. Mariæ, aut B. Petro, vel alicui Sanctorum, sicuti bene dicimus, oro Beatam Mariam, oro Beatum Petrum. Exhibentur tamen actus illi cultus religiosi longè diuersâ intentione & significatione Deo, & Sanctis: nam Deo exhibentur cum intentione recognoscendi infinitam eius excellentiam, & rationem primi principij à quo omnis creatura & omnia creaturæ bona dependent, & ita quoque cum hac intentione fiunt Deo vota, scilicet tanquam auctori omnis gratiæ & boni operis, aut in signum gratitudinis primo ac supremo benefactori nostro debitæ ob beneficia siue naturæ, siue gratiæ accepta: Sic enim Genesios, cap. 28. de Iacob legitur, *Vouit votum, dicens: Si fuerit Deus mecum, &c. & dederis mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendū, reuersusq; fuero prospere, &c. cunctorum qua dederis mihi, decimas offeram tibi.*

Promissiones verò, aut vota quæ Sanctis fieri dicuntur, tantummodo fiunt cum intentione eos honorandi tanquam supernaturalibus, & cœlestibus donis præstantes, æternâ gloriâ coronatos, & suis precibus ac intercessione nobis opitulari & subuenire valentes, aut cum intentione gratias eis tanquam secundarijs benefactoribus agendi, quatenus suâ intercessione creduntur nobis beneficium impetrasse. Vide Bellarminum, lib. 3. De cultu Sanctorum, cap. 9.

30 Monet tamen Suarez supra, num. 12. quod ad vsum vocabuli attinet, cautè loquendum esse & cauendum, ne quispiam ambiguitatè verbi offendatur, eo quod iuxta communem Scripturæ loquendi modum & frequentiorè Ecclesiæ vsum, videatur, dum simpliciter pronuntiat, significare promissionem factam cum priori illâ intentione ac recognitione: qualiter haud dubiè absque sacrilegio, vota non possunt Sanctis fieri.

Bellarminus verò existimare videtur satis vocabulum illud in Ecclesia obtinuisse extensiorè significationem, quâ etiam ad

promissiones quæ Sanctis fiunt, possit simpliciter accommodari, & satis intelligi quo sensu illis fiant.

DVBIVM VI.

Vtrum bonum sit & laudabile vouere?

RESPONDEO & DICO Primò: Bonum & laudabile est, vouere etiam animo deferendi cultum Deo; ipsique placendi: & non tantum ob alios fines, v.g. ad vitandum peccatum, aut aliquam molestiam, vel ad alia vitæ negotia. Est fidei contra hæreticos nostri temporis, qui docent esse impium vouere aliquid cum opinione cultus Dei, quod non sit præceptum ita Calvinus, lib. 4. Institutionum, cap. 13. art. 23. & Lutherus, De libertate Christianâ.

Sed probatur conclusio primo ex Scripturis, Psal. 75. *Vouete & reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu eius offerunt munera terribili, & ei qui aufert spiritum principum: vbi etiam indicatur causa ob quam merito vouere, & illi vota reddere conueniat; quia terribilis est, & vitæ ac necis ius summum in omnes habet, Isaïæ cap. 19. Et colent eum (scilicet Dominum) in hostijs, & in manibus, & vota vouebunt Domino, & soluent: vbi satis expressè significatur quod vota etiam causa religionis ac cultus diuini sint facienda.*

Probatur secundò ratione: quia non potest Deo fieri votum, nisi animo colendi illum: nulla enim potest fieri Deo promissio causa leuandæ eius indigentia vel causa alicuius commodi ipsi præstandi, sed solum causa honorandi, & gratum deferendi obsequium, vt omnium nationum sensus, & vsus testantur.

Nec refert quod possimus vota referre, ad aliquem effectū nobis vtilem impetrandum, vel ad malum euadendum, quia intendimus impetrare illos ipsos effectus mediante hoc cultu, quo Deum honoramus, vt per hunc, scilicet prouocemus eum ad præstandos expetitos effectus. Deinde si ob alias causas possit fieri votum, vt hæretici admittunt, cur non etiam, vt Deus honoretur, & nos ipsi placeamus? præsertim cum & Apostolus moneat, vt omnia ad Dei gloriam faciamus? & ex Scripturis euidenter constat vota secundum se placere Deo.

32 DICO Secundò: Similiter quoque laudabile est & bonum, vota persolvere animo sic colendi Deum. Est certa doctrina, & constat ex Scripturis allegatis, & ex cap. 23. Deuteron. *Cum votum voueris, &c. non tardabis reddere, quia requirit illud Dominus: si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatū, si nolueris polliceri, absq; peccato eris.* Vnde patet quod etiam laudabiliter voueantur opera bona, quæ non sunt in præcepto.

Probatur

Probatur idem ratione, quia non tantum vouere, sed etiam votum soluere, est actus religionis, ut dubio præcedenti ostendimus: utroque enim actu Deum honoramus, & honorum nostrorum Auctorem profiteamur.

DVBIVM VII.

Verum opus ex voto factum sit melius magisque meritorium, quam idem aliter factum?

RESPONDEO & DICŌ Primò: ³³ Opus factum ex voto melius est, magisque meritorium cæteris paribus, quam idem factum non ex voto. Est D. Thomæ hic, quæst. 88. art. 6. ibidem Caiet. & aliorum Commentatorum, Thomæ Waldensis, lib. 3. De doctrina fidei, cap. 21. Suarez supra, dub. 17. Malder. Tract. 10. cap. 5. dubio 6. & passim Scholasticorum in 4. dist. 38.

Docet autem D. Thomas, quod triplici ratione sit melius: Primò, quia opus quod ex voto fit, habet totam honestatem & bonitatem, quam habet idem opus factum absque voto, & præterea habet honestatem voti, quo est Deo eiusque cultui dicatum, atque ita sortitur rationem operis religiosi. Vnde sic in primis, opus ex voto factum semper extensivè est melius, ut loquitur Suarez, loco citato, quia scilicet plures habet bonitates, & sæpius illa quæ ex voto accedit, est præstantior, quam sit ea quæ operi ex ratione propriæ virtutis moralis convenit, ut in ieiunio, quod est actus abstinentiæ, aut in continentia, quæ est actus castitatis; quia bonitas ex voto accedens est patriæ siue religionis, virtus autem religionis inter virtutes morales est prima & præstantissima. Vnde D. August. lib. De virginitate, cap. 8. dicit, Quod neque ipsa virginitas, quia virginitas, sed quia Deo dicata est, honoratur; quam fouet & conseruat continentia pietatis.

Dixi quòd sæpius: quia sub votum etiam possunt cadere actus charitatis, quorum bonitas ex suâ propriâ ratione superat virtutem religionis: hoc nihilominus verum est, quod etiam hi actus ex voto facti sint meliores, quam absque voto: quia præter bonitatem charitatis, induunt insuper honestatem religionis.

³⁴ Secundò, melius etiam est opus ex voto, hac ratione, quia ille qui vouet opus, & facit illud, plus se Deo subijcit (inquit Tho.) quam ille qui tantum facit, quia ille non tantum se subijcit quo ad actum, sed etiam quoad voluntatem, quam scilicet Deo dicat & obstringit: sicuti plus daret homini, qui daret ei arborem cum fructibus, quam qui

daret fructus tantum: quam similitudinem adducit D. Thomas, art. citato ex Anselmo, libro De similitudinibus, cap. 84. & sic quidem satis declaratur in primis, plus & melius esse vouere, & facere opus bonum ex voto, quam tantum facere opus illud.

Deinde ex eodem deduci insuper potest, quòd ipsum quoque opus inde sit melius, quia hæc perfectio qua voluntas Deo est dicata, & obstricta ad opus, redundat in ipsum actum à potentiâ ut sic dicatâ in procedentem, quia ut sic Deo dicata est, habet rationem principij virtutis altioris, quod proinde etiam influit, & communicat actui maiorem præstantiam.

Tertiò, dicit D. Thomas melius esse ex ³⁵ voto operari, quia per votum immobiliter firmatur voluntas in bonum: facere autem opus ex voluntate firmatâ in bonum spectat ad perfectionem virtutis, ut docet Philosophus, lib. 2. Ethicorum, cap. 4. quemadmodum & è contra, malè agere mente obfirmatâ ad malum, aggrauat ipsum peccatum.

Probatur denique conclusio hæc ratione; quia omisio operis debiti ex voto est maius peccatum, quia continet sacrilegium, quam omisio operis non debiti, ergò etiam præstatio illius operis ex voto erit melior & maioris virtutis, quam præstatio sine voto, quia oppositorum debet esse proportionalis ratio. Quare sicuti propter votum accrescit omissioni malitia irreligiositatis, sic etiam præstationi debet accrescere bonitas religionis, & fidelitatis quæ Deo seruatur.

Ex dictis facillè intelligitur etiam opus ex voto factum esse magis meritorium: quia quando reliquæ conditiones meriti pariter adsunt, tunc ipsum accrescit cum quadam proportionem secundum præstantiam & multipliciter bonitatis, quæ in opere meritorio reperitur, ut in 1. 2. in Tract. De meritis latius solet doceri.

Sed contra rationes allegatas opponit ³⁶ Ioannes Maior in 4. dist. 38. quæst. 4. in primis, quod etiam absque voto possint aliarum virtutum opera referri ad diuinum cultum, & sic participare bonitatem religionis. Deinde quod possit quis etiam sine voto per firmum propositum offerre, ac dicare corpus & animam, ac vires omnes, Deo eiusque seruitijs, & sic se stabilire ad bona illa opera exercenda; ergò rationes allegatæ non probant, quod opera ex voto facta sint meliora, quam similia absque voto.

Respondetur Negando Consequentiam, intelligendo comparisonem inter illa cum suppositâ paritate in cæteris omnibus, exceptâ dumtaxat diuersitate ex voto: quia tota illa relatio quæ sine voto potest fieri, v.g. in ieiunio, in castitate, & in similibus ad Deum colendum, potest etiam fieri, & sit ex vi
voti,

voti, si cum perfectione obseruetur, & ultra eam accedit ex voto adhuc peculiaris quædam ratio cultus, quatenus ex religiosâ obligatione sponte susceptâ procedit, & sic ex fidelitate Deo debitâ persolvitur.

Quod autem ad propositum firmum attingit, non potest illud habere specialem hanc stabilitatem, quam causat votum: & quamvis homo se Deo offerret sine voto per actualem sui relationem ad Dei cultum, non tamen id fit per specialem obligationem quâ se adstringat ad illa facienda pro diuino cultu: qui autem ex voto operatur, hoc facit, & potest simul habere etiam propositum illud, & actualiter se & sua Deo offerre: quibus positis prout supponi debent, procedunt argumenta, quod opus ex voto factum sit melius quàm absque voto.

Verùm contra conclusionem Obijcitur primò: votum adducit necessitatem sic faciendi, atqui melius est Deo seruire hilari libertate, iuxta illud Apost. 2. ad Corint. c. 9. *Non ex necessitate: hilarem enim datorem diligis Deus, qui & in epistola ad Philemonem scribit, quod Onesimum remittat, Vti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, inquit, sed voluntarium, quod scilicet, accommodaret Onesimum, vt seruiret Paulo in vinculis, ergo necessitas impedit aut minuit bonitatem operis: ergo &c.*

Confirmatur, quia non videtur melius opus ex præcepto, quàm sine præcepto: hinc enim consilia dici solent esse de meliori bono, & eorum obseruantia dicitur spectare ad statum perfectionis: præceptorum autem obseruatio ad communem ordinem vitæ Christianæ, ergò operari ex voto non erit quoque melius, quàm sine voto.

Respondetur: ad maiorem propositionem: non adducit votum necessitatem coactionis, aut talem quæ tollat aut impediatur libertatem, siue liberum exercitium voluntatis, sed necessitatem obligationis, quam vocant aliqui necessitatem ex fine: ex fine, inquam, seruandi fidem vel obedientiam, nisi velis esse præuaricator: foelix autem est necessitas, vt indicat D. Augustinus, epistola 45. quæ ad meliora ducit, ideoque commendabile id quod sic ex adhæsiōe ad finem siue ex amore finis, fit.

Vnde ad hunc sensum negandum est subsumptum, melius scilicet esse illud quod fit absque huiusmodi necessitate obligationis, quàm quod fit cum tali necessitate, modò fiat pari animi affectu, & voluntate, cæteraque sint paria; quinimò contrarium omnino est verum, vt ex dictis satis intelligitur.

Ad Apostolum respondetur, necessitatem hanc ex voto, non esse similem illi de qua ipse vtroque loco agit: loquitur enim ille de necessitate quæ alicui contra animi in-

clinationem & voluntatem imponitur quasi inuito, sic vt tantum alterius imperio, & dedecoris vel infamiæ, aut similis incommodi metu sit facturus ipsum opus, renitente affectu in contrarium, vt ex adiunctis clarè intelligitur: Necessitas autem coniuncta cum tali renitentiâ animi, parit tristitiâ in operante, & minuit operis bonitatem ac meritum. Imò posset etiâ esse talis contrarius affectus coniunctus, vt planè tolleret: sed necessitas obligationis præsertim voluntariè omninò susceptæ, non parit ex se illam tristitiâ, & animi remissionem: neque est cur habeat coniunctam eiusmodi renitentiam, quin potius per se loquendo nata sit magis augere animi promptitudinem, & alacritatem, dum quis considerat se in vno opere plures explere virtutes, & duplicata ex illo reportare premia.

Sed esto, quod aliquando etiam aliquis languor & tristitia subrepant circa opera præstanda, non ideo malum aut minus bonum fuerit vouisse, quia & hoc ipsum est laudabile, quod quis tarditatis suæ ad bonum conscius, liget ac firmet sese voto ad sic benè operandum, ne ex aliquâ ignauiâ prætermittat bona opera exercere.

Similiter ad confirmationem adductam, responderetur, negando quod non sit melius operari ex præcepto, quàm sine præcepto, cæteris paribus: habet enim opus ex præcepto etiam fructum obedientiæ, & ex nullo capite discedit aliquid à bonitate operis virtuosi per se loquendo, ex hoc quod præcipiatur, vt ex dictis satis constat.

Quod igitur consilia dicuntur esse de meliori bono, non est accipiendum, quasi tunc fieret comparatio ad præcepta siue ad opera quæ sunt in præcepto, vt ex Gersono benè notat Suarez supra, lib. 1. De essentia & honestate voti, cap. 17. num. 14. (nullus enim dubitat, quin actus virtutum Theologicarum, & præsertim charitatis qui sunt in præcepto, sint præstantiores actibus voluntariæ paupertatis aut obedientiæ qui sunt in consilio) sed comparantur ad alia bona quæ cum illis simul non consistunt; de qua re latius tractabitur infra Dub. 10.

Dicitur quoque; obseruantia consiliorum pertinere ad statum perfectionis: primò, quod sit melius & perfectius simul seruare consilia Euangelica, & præcepta; quàm tantum obseruare præcepta: in quem sensum videri potest D. Thom. intellexisse illud, quod votum sit de meliori bono, quando quæstionata, art. 2. In corpore docet, illud quod est de necessitate præcepti, propriè adhibere sub voto, & hoc dici maius bonum in comparatione ad bonum, quod communiter est de necessitate salutis, maius scilicet extensiuè: idque non excludendo alia, sed ea simul includendo, quia scilicet

scilicet aliquid superaddit illis quæ communiter sunt de necessitate salutis.

Secundò: quia obseruantia consiliorum ad hoc ordinatur, & hominem disponit, vt faciliùs & plenius obseruentur præcepta, vt docet D. Th. Opusculo 10. c. 6. & principaliter vt præceptum charitatis, quæ omnium mandatorum ac consiliorum finis est, vt significat Apostolus ad Rom. cap. 12. vbi dicit, quod plenitudo legis sit dilectio.

89 Obijcitur Secundò: D. Prosper libro 2. De vitâ cõtemplatiuâ cap. vltimo ita scribit: Si abstinere vel ieiunare non debemus, vt nõ nõs vel abstinendi vel ieiunandi necessitati subdamus, ergò bonum non est vouere abstinentias vel ieiunia, & conformiter nec alia bona opera

D. Th. quæst. 88. art. 6. ad Primum Respondet D. Prosperum loqui de necessitate coactionis, quia statim subiungit, Ne iam nõn deuoti sed inuiti rem voluntariam faciamus. Verùm satis videtur constare ex allegatis verbis, vt non nos subdamus necessitati, ipsum loqui de necessitate voluntariâ assumptâ quia necessitati coactionis magis subiicitur ab alijs, quã quod nos subdamus.

Vnde ad mentem Prosperi melius responderi poterit: in primis, quod non loquatur generaliter de necessitate cuiusuis operis boni, cui quis se per votum subdit, sed specialiter de necessitate abstinentiæ & ieiunij, quæ reputari possunt inter bona mediocria, vt eodem loco significat D. Prosper: quæ idè aliquando propter aliqua meliora, iustâ ratione conuenit remittere, aut relaxare: & quia tum plures videntur fuisse qui indifferetè se ad particulares eiusmodi abstinentias & ieiunia obstringebant, ita vt oblati occasionebus præstâtius opus scilicet charitatis exercendi, iam ab eo impedirentur propter necessitatem abstinendi, quam sibi iniectissent; atque ita forsitan iam non deuoti, sed quasi inuiti rem voluntariam facerent.

40 Hinc Prosper aliquantulû vehementius contra tales agit, & indiscretionem illam arguit, subindicans quod etiã aliquid superbiæ de eiusmodi abstinentiâ soleat esse coniunctum: sub finem enim adiungit, Quocirca si volumus abstinentiam nostrã, ieiuniãq; nostrã proficere, à superbiã in primis & iactantia cunctis virtutibus inimica discedamus &c.

Nõ itaq; mēs D. Prosperi fuit docerè, quod abstinentia siue ieiunium nunquam debeat constitui sub necessitate vel obligatione siue per votum, siue per Superioris præceptum: quia hoc constat aliquando esse valde vtile, neq; de eo propter Ecclesiæ præceptum potuit ipse dubitare, sed hoc fortassis dici posset illum sensisse, ieiunia quæ quis priuatâ lege seu voto sibi imponit esse assumenda cum hac moderazione, vt occurrere rationabili causa non abstinendi, pro tunc quasi licentiã

Vviggers de Iure & Iust.

sibi reseruauerit sumendi refectioem, vt in casu D. Prosperi, dũ quis suã abstinentiã fratres spirituales aduentantes quos nouit sua remissione aliqua delectari, contristaret.

Obijcitur Tertio, Acceptum magis est donum quod gratis sine obligatione præstatur, quã quod ex debito vel obligatione; ergo melius erit Deum colere absque voto, quã ex voto.

Respondetur, quando ipsa obligatio est orta ex liberali promissione, tunc illud quod ex ea datur, censetur quoque donum gratis oblatum, & quidem merito magis acceptum hoc titulo, quod donans tanto tempore antè voluerit se ad illud præstandum obligare, & sic res se habet in eo quod soluitur ex voto.

Respondeo Secundò, tametsi apud homines dona gratuita soleant esse magis accepta, quã quæ ex obligatione, non ita tamè esse apud Deum: & diuersitatis ratio potest reddi, quod homines in donis spectent utilitatè quæ ipsis accedit, & quo hæc maior est, eo soleat dona esse gratiora: censetur autem maior utilitas accedere ceteris paribus, quando nullum planè ius ad rem donatam habebant, quã dum aliquod ius ad eam prætendunt: sed Deus, vti ex ante dictis satis intelligitur, non attendit ex nostris operibus aut seruitijs aliquam suam utilitatem, sed honorem suum & nostram submissionem.

Vnde cum hæc non minuat in opere debito, siue ex voto, siue ex præcepto, consequenter dicendum est, quod ista obligatio non minuat bonitatem, neque faciat opus minus gratum aut acceptum, sed potius augeat, magisque acceptabile reddat: quandoquidem hoc ipso quo opus redditur ex obedientia, aut fidelitate Deo debita, plus honoris & venerationis deferatur Deo magisque profiteamur nostram subiectionem, quã dum idem opus fieret pro libera omninò voluntate.

Quemadmodum & inter homines potest accidere: nam si quis Regi offerat aut soluat modicum quid in recognitionem superioritatis eius & suæ subiectionis, id longè acceptius erit, quã si donum longè maius gratuitò offerat: puta, quia Princeps eo non indiget, sed magis gaudet recognitione præeminentiæ suæ & aliorum subiectione.

Obijcitur Quarto: Per votum fit quod multi longè damnabilius peccent: ergò videtur malum esse, aut saltem non expediens vouere idque propter periculum maioris damnationis.

Respondetur cum D. Th. 2. ad 2. quando periculum nascitur ex ipso facto, tunc factum non est expediens: sed quando tantum pendet ex vitio hominis, quia desinit ab ipso facto, nec debet in eo progrediri, nõ idè desinit factum esse expediens & consilium: sicuti, inquit, expediens est, vt equum

G g g

consen-

conscendat, qui longā iter habet agendum, quamuis cadenti de equo imminet periculum laesionis: alioquin oporteret cessare ab omnibus bonis, contra quod dicitur Ecclesiastici, c. 11. *Qui obseruas ventum, non seminas, & qui considerat nubes, nunquam metet*: periculum autē vouenti nō imminet ex ipso voto, sed ex culpa hominis qui voluntatē mutat.

Hoc interim nihilominus argumentum satis ostendit, quōd in votis emittendis debeat quilibet esse discretus & prouidus, ac prudenter perpendere antequam voueat, utrū consideratis circumstantijs personæ suæ, circumstantijs materiæ in quam votum cadet, probabiliter confidere possit, quod cum diuinā opitulante gratiā, contra votū suū non peccabit, siue quod illud competenter seruabit: alioquin si res aliter se habeat, haud dubiè consultius & expedientius erit à voto abstinere, quā tēmerè vouere.

Hinc monet Christus Dominus, quod qui vult turrim ædificare, debeat prius sedens secum cōputare sumptus necessarios, si habeat ad perficiendū, ne postquam posuerit fundamentum & non habeat ad perficiendū alij illudant dicentes, quia hic homo cœpit ædificare & non potuit consummare. Vnde & D. Tho. in suo simili prudenter dicit, nō oportere ideo omittere ascensionem equi ad iterandum, quia cadenti de equo imminet periculum: non autem, quia imminet periculum cadendi: nam si hoc præuideatur, nō erit expediens equum conscendere, siue illud imminet quia ascendens non habet artem regendi equum, siue quia equus ferocior est quā se regi sinat.

DVBIVM VIII.

Vtrū votum debeat esse de materia qua sit in potestate vouentis?

44 **O**bseruandum hic est, quemadmodum in Sacramentis ita in votis duplicē posse distingui materiam, scilicet propinquam, & remotam: quidquid enim in Dei cultum honestè possumus promittere, potest dici materia voti: promittere autem possumus Deo & res permanentes, vt aurum vel argērum, prædia, & nostra etiam corpora: Item possumus promittere res transeuntes, vt actiones per quas vtimur rebus ex voto oblati & applicamus ad Dei cultū: atq; ita materia proxima rectè appellatur actio aliqua, in quā promissio immediatè cadit, sicuti proxima materia baptismi dicitur esse ablutio: remota autē appellabitur omne illud, quod mediante materiā illā proximā attingitur, & ordinatur ad cultū Dei, siue sit obiectum, siue materia circa quā versatur alia propinquior: quemadmodū aqua dicitur esse materia re-

motā baptismi, & peccata dicuntur materia remota pœnitentiæ. His præmissis

RESPONDEO & **D**ICO Primò: Materia proxima voti debet necessariò esse actus aliquis humanus, qui scilicet neq; sit impossibilis, neq; ex naturæ necessitate obueniat. Ita docet D. Th. q. cit. a. 2. & passim alij omnes. Et cōstat satis ex ipsa ratione voti, quæ importat promissionem dationis vel actionis alicuius volūtariè præstādę hęc autē datio siue alia actio qualiscumq; debet esse actus humanus, qui scil. in nostra libertate sit positus: stultum esset, (inquit D. Tho.) si quis voueret se volaturum: ita quoq; si quis voueret se anno integro victurum absq; cibo & potu: quia nemo potest obligari ad impossibile, etiam si ipse velit vt patet ex Cap. Nemo potest, De Regulis Iuris in 6. & ex l. Impossibilem D. De Regulis Iuris, quia omnis voluntas imponens obligationem debet esse cōsentanea regulis prudentiæ: Velle autem obligare ad impossibile est contra omnem rationem & contra omnes regulas prudentiæ: vnde vota de actu impossibili sunt inualida & nulla. Similiter dicit D. Tho. stultū fore si quis voueret moriturum, aut quid simile: quia scilicet hoc non à nobis pendet, sed ex necessitate naturę rerū est obuenturum: quia moralis obligatio nō potest prudenter induci aut imponi, nisi circa illud, quod possumus nōn facere siue licitè siue illicitè possumus nō facere: Ad hoc enim additur obligatio, vt quis stringatur & firmetur magis ad faciendum: Supponit itaq; possibilitatem nō faciendi: aliàs frustra, & vt significat D. Tho. stultè adijceretur moralis obligatio id faciendi.

Aduertendum Primò, quod hic sub actu humano cōprehendatur etiam omissio voluntaria actus, prout in materia morali cōprehendi solet: nam votum potest esse non minùs de omissione, siue de omittere actu aliquo, quā de aliquo actu ponendo: quando omissio est à nobis dependens, vt fieri possit, aut non fieri, sicuti nunc de actu diximus.

DICO Secundò: Non tamen officit voto, quōd materia remota sit in se necessaria sic vt à voluntate nostra non dependeat, modo vsus eius qui vouetur, sit nobis liber: vt si quis voueat patienter ferre ægritudinē, famem, aut sitim quæ non valet euitare, aut vouet patienter sustinere iniurias quæ per absolutam vim inferuntur, nec de illis se vindicare: quamnis enim in eius potestate non sit subterfugere incommoda illa, tamen in eius potestate est exercere actum patientiæ circa illa ferenda, vel non exercere.

Sed hic quæritur, Vtrū quando vouetur materia quæ tota impossibilis non est, sed aliqua pars eius est possibilis, an votum tunc obliget pro illa parte possibili?

Negatiua

Negatiua pars potest probari, quia votū tale videtur simpliciter nullū: ergo ad nihil obligat: antecedēs probatur, quia votū simpliciter est de materia incapaci obligationis, quia cadit in totam materiam vt vnū quid, atq; ita est impossibilis, ergo votū simpliciter est nullum. Confirmatur, quia si quis voueret nunquam peccare, votū illud ad nihil obligaret, vti apparet, propter impossibilitatē, adeo vt D. Soto, lib. 7. q. 1. a. 3. dicat tale votū fore stultum, & ita plures alij sentiunt.

Affirmatiua tamen pars è contra suaderi potest primò: quia qui promittit, quantum in se est, intendit se obligare ad id quod promittit, ergo dū quis promittit totum, quod non potest præstare, tenetur tamen ad partem præstandam quam potest. Confirmatur ex Canonibus, qui volunt mulierem quæ viuente viro religionem est professa, licet religiosa fieri non potuerit, voto tamen obligari in eo quod potuit, scil. in non petendo debito, quamuis nō obligetur in eo, quod non potuit, scilicet in non reddendo debitū. Vide Syluest. V. Votum 4. q. 2. & Panorm. in Cap. Quidam: & in Cap. Placet, De conuersione coniugatorum; ergo &c.

48 Respondetur, vtendū esse hic distinctione quādo itaq; materia totalis voti non est totū aliquod moraliter vnū & iuxta ordinarium vsum quasi indiuisibile, sed tantum sunt quædam species actuum, vel multitudo, aut collectio eorum, tunc licet possibile non sit totam materiam & omnes partes explere, nihilominus votum obligabit ad partes illas siue ad illam collectionē partium, quæ possibilis est, vbi de contraria vouentis intentione non constiterit. Ita DD. communiter, vt refert Suarez, tom. 2. lib. 2. De materia voti, cap. 3. & citat Nauarrum, c. 12. n. 38. Antoninum, 2. p. tit. 11. n. 2. & in communi Summistas V. Votum, & Scholasticos in 4. dist. 38. & colligitur ex D. Tho. hic qu. 88. art. 3. ad 2. vbi id docet de impossibilitate superueniente post votum: eadem autē est ratio de istā quantum ad præsens institutum & de hac quæ taliter existit dum votum fit.

Et probari satis potest argumentis pro affirmatiua parte adductis.

Neque huic obstat ratio allegata pro parte negatiua, quia illa tantum procedit quādo materia voti est vnum totum suo modo indiuisibile in sua ratione: quia scilicet tunc vel nullæ sunt partes, aut si quæ sint, non censentur voueri secundum se, sed tantum vt componunt sic vnum totum: vt si quis vouisset suscipere Sacramentum pœnitentiæ & non posset habere Sacerdotem, non obligabitur ex voto elicere tunc dolorem de peccatis, quamuis dolor ille vt pars Sacramenti, in voto sit inclusus: idque quia votum tantum cecidit in Sacramentum vt est vnum quoddam ens morale, non autem

in partes seorsim acceptas. Aliud quoque ponunt exemplum Doctores, si quis vouisset ædificare Ecclesiam & postea consideratis suis medijs deprehēdat sibi impossibile, non tenebitur talis ædificare capellam, vel altare in alia Ecclesia, vt quasi partē voti expleat: vt benè tradit Suarez, lib. 2. De voto, c. 2. n. 4. Vide Sanchez, lib. 9. De matrimo. dif. 25. licet Bonac. aliter de hoc casu sentiat.

Non procedit autem ratio, quando materia dicitur vna tantummodo per modum collectionis partium, vbi vna pars nō habet particularem ordinem, aut connexionem cum altera, atq; ita singulæ partes promittij censentur, quando materia totalis vouetur, atque adeo partes omnes quasi distributiue, vt loquerentur Dialectici: tunc igitur, vt diximus, votum non est omninò nullum, sed ex parte validum: habet enim materiam multiplicem; & partes eius non sunt inter se connexæ in aliquo toto, quod ex illis componatur & constituatur in aliquo peculiari esse specifico, siue physico, siue morali; quare si quis voueat ieiunare omnibus diebus vnus anni, & hoc ei sit impossibile, tenebitur ieiunare tot diebus, quot poterit iuxta prudens iudicium, vt docent Soto supra: à Valentia, disp. 6. q. 6. puncto 2. Arrag. q. 88. art. 2. Sanchez supra n. 5.

Quod autem attinet ad confirmationem negatiuæ partis sumptam ex voto de nunquam peccādo, sanè disputatur multum, an eiusmodi votum nō inducat obligationem: sunt quidem plures ita sentientes, quòd nullam pariat obligationem, vt Auctores mox citati, & cū illius Azor. 1. p. lib. 11. c. 14. q. 4.

Sed nō minus probabiliter inclinatur Suarez supra cap. 3. n. 16. in oppositam partem, quam tenet Bonac. sup. §. 3. n. 4. & pro eadem citat Fillucium: & §. 4. n. 2. contra Sanchez, c. 5. n. 15. quod scilicet votum illud, nisi fuerit commutatum, vel in eo dispensatum, obliget imprimis ad vitanda omnia peccata mortalia, quia hæc pars materiæ est possibilis: neque est connexa cum parte impossibili, nec aliquod totū in aliqua speciali ratione entis ex vtroque confurgit. Quare neque videtur ratio dicendi, quod intentio vouentis non cadat in partes illius aggregati tam diuisim, quàm coniunctim: quin potius è contra secundum intellectum super casu satis simili approbatum Capitulo Ad nostrā, De iure iurando debeat intelligi, sic in partes illas cadere: imò & extendi posset ad venialia omnia quæ cum perfecta deliberatione & plena aduertentia cōmittuntur: quam sententiam etiam videtur sequi Nauar. cap. 12. n. 34. vbi docet eum qui in genere vouet se non amplius peccaturum, teneri in confessione exprimere circumstantiam voti: nam cum diuina gratia etiam citra extraordinarium omninò priuilegium, potest quis

ista omnia vitare: & existimat Suarez supra n.4. illud donum non esse adeò rarum, quin multis viris perfectis vel ad perfectionē studiosè contendentibus, pro aliquo saltem vitæ tempore concedatur.

50 Regulariter tamen & ordinariè, neque consulendum est, neque etiam expedit facere votum de vitandis omnibus peccatis venialibus plenè deliberatis, quia (inquit Suarez) est parum utile, & propter humanam fragilitatem potest esse occasio grauius peccandi: rari enim sunt homines. (inquit n.3.) qui diuinæ gratiæ ita cooperantur, vt nunquam peccent mortaliter, & multo rariores qui sic cooperantur, vt nunquam deliberatè, & cum plena aduertentia committant aliquod peccatum veniale.

Dicimus tamen, quod ordinariè & regulariter non expediat, quia in hominibus magis probatis & constitutis in bono religioso ordine, aut qui aliter multum in mortificatione profecerunt, posset eiusmodi votum esse utile, & sine temeritate aut imprudentiâ emitti.

51 Ex dictis facilè poterit intelligi quid dicendum sit, de voto cuius materia redditur impossibilis occasione alicuius modi operi adiecti: quando enim impossibilitas voti provenit ex modo accessorio actui principaliter promisso, obligat votum ad actum ipsum secluso modo, nisi tamen modus ille esset appositus ad facilitandū ipsum actum, vel nisi aliàs constet intentionem vouentis fuisse, non obligare se ad factum absque tali modo. Ita Suarez sup. c. 2. n. 10. iuxta regulā iuris: Utile per inutile non vitatur, quando scilicet utile sine inutili potest consistere, vt tradit Nauarrus, cap. 12. n. 4.

52 Si quis igitur vouisset peregrinationem Hierosolimitanam genibus flexis conficiendam, tenebatur eam facere modo possibili, si genibus flexis non possit. Suarez sup. c. 2. Bonac. sup. p. 4. §. 4. nu. 4. à Valent. tom. 3. disp. 6. q. 6. puncto 4. Syl. V. Votum 2. q. 1. Addidi, nisi modus esset appositus ad facilitandum opus, quia si redderetur notabiliter difficilius, aut molestius ob defectum modi qui putabatur possibilis, tunc votum poterit non obligare ne quidem ad opus: non quia sit de re impossibili, sed ob defectum intentionis se obligandi, seu vouendi opus absque illo modo: vt, v. g. Vouit quis visitare limina Apostolorum equitando, vel nauigando: quia existimauit nec facultatem nec possibilitatem defuturam, ad eundem tali modo: postea verò reperire non potest facultatem sic eundi, non tenebitur pedibus iter conficere: Sanchez, lib. 4. c. 10. n. 7. Suarez sup. lib. 2. cap. 2. & Bonac. sup. nu. 3. qui tamen addit quod existimet standum intentioni vouentis, quod verum est, quando potest de intentione vo-

uentis constare: & propterea additur quoque generalis clausula, vel nisi alias constet intentionē vouentis fuisse non se obligare ad actum sine tali modo, quia vis voti non se extendit ultra intentionē vouentis, qui pro sua libertate potest connectere quo ad obligationem ea quæ secundum se connexa nō sunt, & potest nolle principale, nisi dependenter ab accessorio, & quasi sub cōditione illius, quia hoc totum est vouenti liberum.

Vnde D. Tho. art. 3. ad 2. docet, si quis vouit monasterium aliquod intrare, & non detur facultas intrandi, si principaliter intenderit vouere ingressum religionis, tenebitur aliud intrare: sin autem propter particulare complacentiam loci, vel alterius circumstantiæ intenderit tantum vouere ingressum ad hoc monasterium, non tenebitur aliud ingredi, si in hoc non possit habere locum quantumcumque dederit operam, vt posset locum obtinere.

DVBIVM IX.

Vtrum votum debeat esse de materia honesta?

RESPONDEO & DICO Primò: 53
Materia proxima voti non potest esse actus peccaminosus. Ita D. Thomas, quæst. citatā, artic. 2. & cum eo Doctores: estque per se euidens:

Primò, quia nullus potest obligari ad actum malum siue ad peccandum; hoc enim implicat: quia esset obligatus ad idem faciendum, & ad non faciendum: ad non faciendum ex lege Superioris, si autem esset materia voti, iam ex voto teneretur ad faciendum.

Deinde, quia promissio debet esse de materia conuenienti, & accepta illi cui fit promissio, vt antè diximus, aliàs esset magis comminatio: quandoquidem ergò votum fiat Deo cui actus peccaminosi inuisi sunt & abominabiles, manifestum euadit, quòd tales actus non possint esse voti materia. Hinc Isidorus, lib. 22. quæst. 4. In turpi voto, inquit, mura decretum, quod incautè vouisti, ne facias: impia enim est promissio quæ scelere adimpletur: estque conclusio nostra vera, tam in venialibus, quam in mortalibus peccatis: & tam in actibus malis, quia prohibiti sunt, siue diuina, siue humana lege, quam in actibus intrinsecè malis. Ita Suarez, lib. 2. cap. 4. n. 2. Rationes enim in omnibus illis procedunt, & obligationes contrariæ qualescumque sint, non possunt cadere simul siue pro eodem tempore in eundem actum.

Dicet aliquis: Obligatio voti, quia est diuini & naturalis iuris, poterit esse maioris 54
efficaciæ

efficaciæ quâ positiua prohibitio talis actus per legem humanam; ergò videtur quod actus sic tantum prohibitus, possit esse materia voti.

Respondetur: vel obiectio supponit, posito voto cessare obligationem præcepti prohibentis, aut non cessare; si posterius dicatur, quod non cesset obligatio prohibentis, iam vouens obligaretur ad facienda contraria: quod diximus fieri non posse: prius autem supponi aut dici non debet, quia absq; fundamento asseret quis votum quod propria & priuatâ voluntate sit, tollere obligationem legis positiuæ à superiori Magistratu, legitimo modo latæ: & quidem contra hoc appositè potest applicari illud 1. Regum c. 15. *Melior est obedientia, quam victima*: quia sacrificium seu quicumque cultus de re prohibita Deo non placet. Hinc, qui facit elemosinam de substantiâ pauperis cõparatur à Scriptura sancta, illi qui filium victimat in conspectu patris, quod etiam docet D. Th. infrâ quæst. 104. art. 3. ad 1.

Et ratio reddi potest, quia licet lex de voto adimplendo sit naturalis & diuina, supponit tamen votum efficax, siue voluntatem propriam sufficientem & efficacem ad inducendam obligationem eius præstandi quod promittitur: non potest autem voluntas priuata habere efficaciam contra legitimam voluntatē superioris.

55 Similiter locū conclusio habet in materia illicitâ ex fine vel alijs circumstantijs, quando hæ seu habitudo materiæ ad illas simul sub votum cadunt: quia opus ex circumstantia peccaminosum, est simpliciter malum & vitandum, sic vt ad illud cum tali circumstantia non possit quis obligari: malum enim ex quocumque defectu nascitur.

Hinc igitur si quis voueat dare elemosinam ad obtinendam priuatam vindictam de inimico, vel ad fruendum illicitis amoribus, votum erit nullum, quando intentio fertur in opus, vt tali circumstantiâ vestitum, Bonacina supra, puncto 4. §. 1. n. 8. Azor. tom. 1. lib. 11. c. 15. q. 3. Suarez sup. & alij.

Vbi tamen obseruandum erit, posse fieri duobus modis, quod vouendo quis peccet ex respectu ad malum finem.

Vno modo, sic vt prauus finis non sit tantum motiuum emittendi votum, sed etiam intendatur tanquam finis operis quod vouetur, siue ita, vt opus eligatur tanquam medium ad illum finem, vt si per dationem elemosinæ quam vouet, intendat quis assequi à Deo fines illicitos, & in hoc casu habet locum quod diximus.

Alio modo, vt malus finis sit tantum finis vouentis seu applicationis suæ voluntatis ad vouendum, sic tamen, vt eum non intendat per opus quod vouet assequi, & tunc non inficit opus quod vouetur, & sic non fit ma-

la materia voti, sed tantum inficit voluntatē promittentis, vt contingit, quando aliqui ingrediuntur religionem, ibiq; profitentur, vt commodè & lautè viuant, vel vt honore Prælaturæ gaudeant: & in hoc casu quamuis sic vouendo peccent, tamen votum est validum, quia executio promissionis bona est & absque vitio: & licet promissio non rectè fiat, tamen, quia fit de opere bono & Deo accepto, hinc tenet & obligat.

Petet aliquis: quomodo peccent qui vouent opus malum?

Respondetur: in primis ex communi & certâ sententiâ peccare eum mortaliter, qui vouet opus quod est peccatum mortale: idque tum propter affectum ad illud peccatū, tum etiam propter grauē irreuerentiam quæ Deo irrogatur per tale votum, Bonac. sup. puncto 4. §. 1. & alij communiter.

Sed de illo qui vouet peccatum veniale, variant Doctores.

Quidam enim existimant eum peccare tantum venialiter. Ita Syluester V. Iuramentum, & V. Votum 1. quæst. 4. Soto, lib. 7. De iustitia & iure, quæst. 1. art. 3. Nauarrus, cap. 12. n. 33. & cum illis Bonac. supra, Mald. tract. 10. cap. 5. dub. 2. §. Quæritur sexto. Idque tum propter materiæ paruitatem, tum quia impleto illius voti videtur tantum venialis.

Alij tamen docent eum peccare quoque mortaliter: quod apparet verius, ita Caiet. V. Voti materia, quem sequitur Suarez, Lessius, lib. 2. cap. 40. dub. 7. n. 39. est enim grauis irreuerentia in Deum per modum cultus, illi promittere, quod nosti eum auersari, atque adeò vt sic dicam, quod nosti illi esse graue & molestum: videtur namque esse quasi irrisio quædam, sicut dum quis alteri promittit quod nouit ei ingratum esse & displicere: aut etiâ quædam blasphemiam, dum tali actu videtur contestari peccatum Deo placere, & ipsum eo honorari: vnde materia nõ debet hic cõseri parua, & similiter impletio voti, si quis tali animo quasi ex voto impleat, ob easdē causas erit peccatū mortale.

57 Dico Secundò: Opus indifferens quod neque malum est moraliter, neque moraliter bonum, non potest quoque esse materia proxima voti quatenus tale: quatenus tamē eligitur rãquam medium ad finem bonum, sic potest esse voti materia. Est communis doctrina, ratio prioris partis est, quia actus indifferens vt sic, est inutilis ad Dei cultum: quia non est opus Deo acceptum, vt docet D. Tho. qu. cit. art. 2. Arrag. ibidem dub. 1. Soto, lib. 7. q. 1. a. 3. Nauar. c. 12. n. 37. Bonac. sup. disp. 4. qu. 2. parte 4. §. 2. Sanchez in opere morali lib. 4. cap. 7. Ratio autem posterioris est, quia actus indifferens, vt ordinatus ad bonum finem, est bonus, & sic apta materia quæ ad Dei cultū exhibeatur.

Ggg ij Vbi

Vbi tamen hoc obseruandum, quod vt actus indifferens fiat bonus ex honesto fine, non satis esse quod ex voluntate qualicumque operantis in eum finem referatur, sed oportere, vt talis relatio fiat prudenter, & proinde cum proportione, ac fundamento alicuius conuenientiz inter tale medium & talem finem, vel proximè, vel interuentione aliorum mediõrũ, quibus hoc subseruit, Bonac. sup. n. 4. & alij: alioquin enim erit quasi stulta relatio, & potius videbitur in verbis & apprehensione falsã existere, quam in reipsã, dum non est fundamentum: si quis enim dicat se ire ad agros, ad Dei gloriam, vel pro Dei amore, & nihil aliud adiungatur aut consideretur, & ita immediatè fiat illa relatio, erit ipsa vanã & nullius momenti, vt habet Suarez, lib. 2. citato, cap. 4. nu. 7. quia ire ad agros per se nihil confert ad honorem, vel amorem Dei: sed si ordinetur ad alios fines intermedios, quibus intercedentibus possit conferre ad honorem Dei, vt, v. g. si velit ire ad agros causè sanitatis, & sanitatem desiderat, vt actibus charitatis & pietatis præstandis reddatur idoneus, tunc actus ille optime refertur ad finem honestum, & eius participat bonitatem: quare si quis voueret ire ad spectacula videnda ad maiorem Dei gloriam, vel vt habet Bonac. si quæ voueat non nere in die sabbathi ad honorem B. Virginis, & non attendat ad aliud, quo mediante talis actus seruire possit ad Dei gloriam, votum erit vanum & nullum. Secus si id voueat, vt liberiùs possit vacare orationi isto die.

Dico Tertio: Proxima igitur materia voti est actus virtuosus seu honestus, non ille solus qui tantum est consilij, sed etiam qui est præcepti. Ita satis clarè sentit D. Thomas, quæst. citatã, artic. 2. licet addat actum illum qui non est præcepti, propriissimè cadere sub voto, quia scilicet votum importat cultum voluntarium, qualis perfectissimè censeri potest ille, vbi non tantum ipsa promissio est omnimodè libera, sed etiam ipsum opus promissum.

Prior itaque pars apud Catholicos est extra controuersiam: qui concorditer docent opus malum non cadere sub votum, neque opus indifferens: & constat ex dictis supra de vtilitate voti, & ex dictis iam hoc Dub.

Circa posteriorem autem est disputatio quædam: non defuerunt enim qui existimant opus præceptum non esse materiam voti, & proinde votum de opere præcepto non inducere nouam aliquam obligationem. Ita tenet Gerson, 3. parte alphabeto 67. littera S. & latius 2. parte alphabeto 25. littera T. Gabriel in 4. distinct. 38. quæst. 1. art. 3. dub. 3. Tabienna, V. Votum 1. nu. 2. huc referuntur ab aliquibus etiam alij Scholastici qui aliquando dicunt de rebus neces-

sarijs ex præcepto non fieri votum propriè: sed communiter vel largè acceptum, vt Bonauentura in 4. dist. 38. art. 1. quæst. 2. Richardus ibidem art. 3. quæst. 2. & ad eum ferè modum loquitur ibidem D. Thomas, quæst. 1. art. 2. quæstiuncula 1.

Vera tamen & indubitata sententia est, actus præceptos simpliciter posse voti esse materiam propriè quidem dicti. Ita vt diximus, sentit D. Thom. hic quæst. 88. art. 2. Caiet. ibidem, & alij sectatores D. Thomæ: Durandus in 4. dist. 38. quæst. 1. nu. 6. Paludanus ibidem, quæst. 2. n. 8. Maior, qu. 1. Antoninus, 2. parte, titulo 11. cap. 2. n. 1. Syluester V. Votum 1. quæst. 5. Nauarrus, cap. 12. nu. 25. & Summistæ communiter, Suarez, lib. 2. De voti materia, cap. 6. n. 4.

Probari autem potest primò ex vsu & communi sensu Ecclesiæ: vouent enim fideles castitatem, quo voto ex communi apprehensione intelliguntur obligari etiam ad ea quæ de necessitate præcepti sunt: neque enim tantum peccare censentur contra tale votum, qui contrahunt matrimonium quod aliàs est liberum, sed etiam qui fornicantur extra matrimonium, quamuis Gerson supra id neget: qui putat eos peccare tantum contra præceptum continentiz.

Probatur Secundò ratione D. Thomæ, quia licet actus præceptus sit aliquomodo necessarius, eò quod obligemur ad illum, tamen simpliciter loquendo, est liber ac in nostra est potestate, vt non fiat: ergò secundum hanc rationem potest esse materia voti. Confirmatur, quia non repugnat, obligationem superaddi obligationi, & rem vno titulo debitam deberi simul ex alio superuenienti, vt & de iure ciuili constat l. scire, §. si à fure D. De verborum obligationibus: quandoquidem enim per primam obligationem non sic arctetur voluntas, vt reddatur immobiliter determinata ad faciendum quod ex præcepto debet. hinc facilè intelligitur adhuc remanere capax alterius obligationis ex voto, qua amplius firmetur ac immobilior reddatur in proposito faciendi quod debet: vnde absque iniuria legis aut præcepti potest fieri votum de re præceptã, sicuti & iuramento possumus nos astringere ad facienda quæ aliàs quoque sumus obligati præstare, vt patet ex Capitulo Ego N. De iurjurando, & Capitulo Cum in Ecclesijs, De maiori-tate & obedientiã, & ex pluribus alijs: non enim additur votum quasi lex non esset sufficiens ad obligandum etiam sub mortali: sed vt quis magis extimuletur ad præcepti obseruationem: magis enim veretur homo violare duplicem obligationem quàm simplicem.

Accedit quod & alio intuitu voueri possit opus præceptum, vt scilicet eius exercitium plures

plures habeat honestates & ampliora merita : quare non sine fundamento dicunt aliqui sententiam Gersonis, aut temerariam aut non satis tutam. Inferet aliquis, igitur fideles omnes dum mortaliter peccant contra præceptum, peccant dupliciter, scilicet præuaricando præceptum, & præuaricando votum quod emiserunt in baptismo.

Respondetur, haud dubiè fideles peccare grauius, quàm infideles qui fidem non audierunt: sed tamen non idèò peccare dupliciter, neque incurrere malitiam violationis voti: quia licet aliqui Scholastici antiqui de abrenuntiatione illâ sathanæ & pomparum eius, & alijs quæ in baptismo fiunt, sic loquantur, vt vocent votum, ex communi tamen sententia reuera nullum ibi fit votum propriè dictum, neque explicitè, neque implicitè: non explicitè, quia nulla promissionis forma est in verbis quæ baptisandus, aut alius eius nomine profert: sunt enim hæc aut similia, credo, abrenuntio, volo: non etiam implicitè, quia hoc fundari deberet in aliqua lege Ecclesiasticâ, sicuti votum castitatis implicitè dicitur fieri per susceptionem ordinis sacri, de tali autem lege nusquam constat: vocatur igitur aliquando votum, quia eiusmodi responsiones à baptisando prolatae videntur habere, aut præferunt aliquam speciem promissionis, quâ tamen non intendit imponere nouum vinculum, sed solum explicare voluntatem, quam habet suscipiendi legem Christianam, & eam seruandi.

Quod autem attinet ad Scholasticos illos supra allegatos, qui dicunt de rebus necessarijs ex præcepto, non fieri votum propriè, sed communiter vel largè acceptum, non dicunt illi hoc eo sensu, quasi de illis nunquam fiat votum inducens nouam obligationem, vt Gerson cum aliquibus id intellexit: sed volunt esse votum communiter dictum, quia obligatio ad eiusmodi opera facienda non tantum specialiter nascitur ex voto, sed communiter etiam ex præcepto.

DVBIVM X.

Vtrum votum debeat esse de bono meliori?

61 **R**espondeo: Votum non tantum debet esse de aliquo opere bono: sed etiam de meliori; idque non tantum vt bene, sed etiam vt validè fiat. Ita docent D. Thomas, art. 2. citato, & in 4. distinct. 38. quæst. 1. art. 1. quæst. 2. Bonauentura ibidem, art. 1. quæst. 2. Albertus, art. 7. Paludanus, quæst. 5. num. 25. & sequentibus: Durandus, quæst. 1. num. 6. Caiet. hic, quæst. 88. art. 2. Nauarr. cap. 12. n. 25. & alij communiter. Vnde multi solent sic vo-

tum definire, quod sit propositum melioris boni promissione firmatum.

Et probatur ratione, quia votum inducit obligationem, atqui non potest obligare ad non faciendum id quod melius est: ergò non potest obligare cum detrimento melioris boni, obligaret enim ad omittendum melius. Minor probatur: quia materia voti debet esse conformis voluntati diuinæ, aliàs Deus non acceptat illam, atqui obligari ad omittendum melius propter minus bonum non est consonum diuinæ voluntati: cupit enim Deus quantum ex se est, vt homo semper faciat quod est melius: ergò non placet ei quod homo obligetur ad faciendum id quod minus est, quando per hoc priuatur potestate faciendi quod melius est, & per consequens semper debet esse votum de bono meliori.

Porro per bonum melius non tantum intelligenda sunt ea quæ sunt in consilio, vt quosdam diximus sentire: nam & facere quod est in præcepto, potest numerari inter bona meliora: quia per bonum melius hic intelligitur quodcumque opus bonum quod fieri potest absque impedimento boni maioris, ita vt comparatio non fiat ad ea quæ sunt in præcepto, vel ad quoduis aliud bonum, sed ad oppositam seu repugnans isti bono. Ita exponunt Toletus, libro 4. cap. 17. n. 6. Suarez supra, lib. 2. cap. 7. n. 3. & alij plures recentiores: quod & significat Bonauentura loco antè citato.

Sed contra dicta obijcitur: nullus penè est actus bonus qui non excludat aut impediat alium meliorem, ergò nullum penè votum erit validum. Antecedens declaratur, vt, v. g. actio bona externa, sicuti visitare infirmos, sepelire mortuos, impedit actionem meliorem internam, sicut etiam oratio vocalis impedit, quam vocant mentalem, dare eleemosinam his pauperibus, aut huic pio loco potest impedire dationem eleemosinæ faciendam alijs magis indigentibus, quæ proinde melior foret. Probatur consequentia: quia sic nullum penè votum poterit dici esse de bono meliori.

Pro resolutione & explicatione huius difficultatis, Obseruandum est, duobus modis posse intelligi opus bonum repugnare, aut impedire aliud melius.

Vno modo hæc enustatum, quòd actualiter non possint simul ab eodem exerceri, ita scilicet, vt dum actus inferioris bonitatis exercetur, non possit eodem tempore fieri alter melior: sicuti, v. g. studium impedit orationem: Alio modo autem, sic vt actus minus bonus semel factus relinquat hominè impeditum, ne possit perfectioribus incubere: sicuti, v. g. matrimonium contractum impedit perfectionem status religiosi, & magis etiam voluntariam obseruantiam castitatis.

G g g iij Regula

Regula igitur seu ratio assertionis positæ datur potissimum de actibus bonis qui posteriori modo repugnant melioribus, eoque impediunt: & contra eam sic intellectam, parum urget obiectio, quia sic non sequitur omnia penè vota fore inualida, quia non penè omnia sunt de bonis quæ reddant hominem inhabilem & relinquunt hominem impeditum à melioribus. Addit autem Suarez loco citato nu. 6. etiam regulam extendi posse ad omnes actus minus bonos comparatos ad meliores simul impossibiles, si conuenienter intelligatur: Itaque hoc, quomodo scilicet nullus voto possit obligari ad faciendum aliquod bonum cum necessitate seu obligatione omittendi melius, sic explicat: quia licet votum de actu bono inferioris ordinis qui non excludit quasi in habitu facultatem melioris operis, sed tantum impedit quominus eodem tempore possit simul exerceri actus melior, sit dicendum simpliciter esse validum & obligare, non tamen, inquit, comparatione factâ ad actum meliorem (id est) quamuis obliget hominẽ simpliciter ad faciendum talem actum, non tamen obligat ad omittendum meliorem ait.

64 Declaratur vtrumque: & quidem quod votum de eiusmodi actu sit dicendum obligare simpliciter, declaratur, quia votum tale est de quodam bono quod per se non excludit melius: quod enim ex parte operantis vel subiecti non possit vtrumque simul fieri, quasi accidentarium est.

Deinde, quia licet alterum opus sit melius, potest tamen nolle istud facere: ergo votum dicendum est tunc obligare ad actum qui est sub voto, quia nulla est ratio, cur dicatur non teneri, ergo absolute loquendo obligat; quia melius est hoc agere quam cessare ab utroque.

Quod tamen non obliget ad omittendum opus melius, sic declaratur, quia quando tale votum sit, neque voluntas Dei, neque intentio rectè vouentis est (inquit Suarez) obligari ad omittendum melius propter minus bonum, atque ita eo sensu semper est, verum votum esse de bono sub ratione melioris.

65 Pro cuius doctrinæ ulteriori explicatione obseruandum est, dupliciter posse contingere, quod actus inferioris bonitatis, qui est sub voto, & actus melior concurrentes sese impediunt: vno modo sic vt præstatio melioris tantum requirat dilationem actus eius qui est sub voto, vt quando votum est de aliquo opere faciendo absque præfixo determinato tempore illud faciendi, & tum facile intelligitur, quo modo votum simpliciter possit obligare ad faciendum actum bonum qui est sub voto, & non ad omittendum meliorem, quia potest melior hoc tempore exerceri, & postmodum alter qui sub

voto est, fieri: alio autem modo, sic vt sequatur absoluta omisio seu cessatio ab vno opere, ratione alterius: & tunc quoque non obligabitur simpliciter ad omittendum melius, quia potest fieri commutatio voti in melius, quâ credimus (inquit Suarez) fieri posse propriâ voluntate vouentis, quando de excessu constat: quia illa conditio vel distinctio est intrinsecè inclusa in omni voto ait, faciam hoc, nisi aliud melius occurrerit faciendum, siue faciam hoc vel aliquid melius; nam hoc intelligitur magis consentaneum diuino beneplacito & acceptationi, quando vtrumque facere non potest: sed de hac voti commutatione infra agemus.

Ad obiectionem itaque motam Responderi potest in forma, distinguendo antecedens: si enim intelligatur quod nullus sit penè actus bonus qui non impediatur meliorem sic vt suo exercitio reddat hominem quasi habitualiter impeditum ad meliores exercendos postmodum, sic negandum est: quia tales pauciores sunt vt iam indicauimus, & de talibus dicimus votum non esse validum: si verò intelligatur, quod nullus penè sit actus bonus qui non impediatur meliorem aliquem hactenus tantum, quia eodem tempore melior aliquis exerceri nequit, sic admitti potest. Sed neganda erit consequentia, quia nunc declarauimus, quomodo votum de actu bono qui non aliter impedit meliorem, quàm ista ratione sit simpliciter validum.

Hoc tamen quoque notandum est, quod quidam sint actus tam tenuiter, vt sic dicam, boni & qui simul adducere solent impedimentum spiritus perfectioris, vt de illis non videatur validum votum fieri, non tantum quia aliquis actus alius positivus sit melior, sed etiam quia ipsa carentia seu negatio talium actuum sit conuenientior ad Dei seruitium & cultum quàm ipsorum exercitiis: eiusmodi actus possunt esse recreare se ludis aut iocis, qui nonnunquã vtilis sunt ad animi solamen; item vesci cibis melioribus & delicatioribus vt magis seruiant salutem corporis & sic ad diuinum cultum seruiunt: de quibus votum non videtur validum si aliquæ particulatæ circumstantiæ non concurrant, ob quas tales actus contrahant aliquam necessitatẽ vt fiant, vt si accedat obedientia ad maiorem honestatẽ, quia abstinencia ab istis æquè, aut magis potest ordinariẽ esse vtilis ad diuinum cultum & obsequium, quàm exercitium; vt v.g. ad vitandas distractiones animi, ad refrenandam gulam, aut ad aliquid simile: Vide Suarez supra c. 7. vbi prolixius de eiusmodi actibus bonis disputat.

Obijcitur Secundo: nullus actus magis impedit melius bonum, (vti etiam antè indicatũ est) quàm matrimonium: atqui de illo potest fieri votum, si ad Dei cultum ordinetur, & refe-

& referatur, vt v. g. Si quis voueat ducere vxorem ad vitandum periculum fornicationis, cui solet succumbere; aut si quis voueat ducere virginem pauperulam animo subueniendi necessitati illius: ergò &c. Respondetur in primis apud Doctores omnes pro regulâ indubitâtâ haberi, contractum matrimonialem, & minus consummationem matrimonij, quamuis in se actus boni sint, non esse materiam voti. Ratio potest constare ex dictis, quia vinculum quod istis actibus contrahitur, aut firmatur, aduersatur maiori bono, illudq; excludit & reddit personas impeditas, quo minus statum altioris perfectionis possint amplecti.

Sed disputatur an in casibus allegatis cum circumstantijs appositis possit validè matrimonium voueri: & quidem in casu quo persona adeo fragilis est, vt ad vitandum carnis lapsus, iudicio prudentû melius illi sit nubere, quàm vri, validum esse votum de ducendâ vxore ad illum finem vt vitetur incontinentia, tenent Caiet. hic qu. 88. art. 2. Nauarrus cap. 12. nu. 43. Bellarminus, lib. 2. De Monachis, cap. 14. circa finem: Mald. tractatu 10. cap. 5. dub. 2. Suarez supra cap. 9. & alij plures quos refert & sequitur Sanchez, li. 1. De sponsal. q. 4. n. 10.

Probat autem hanc sententiam Suarez multis argumentis loco citato, nu. 10. contra Soto, libro 7. De iustitia, quæst. 1. art. 3. & Aragonium hic quæst. 88. art. 2. & cum illo Mald. supra.

68 Addit tamen Suarez, quod non obstante tali voto ferè semper licitum sit ingredi religionem & tentare alia media, quibus ad seruandam continentiam & vitandam fornicationem iuuari quis potest: atque ita licitum sit omittere vel suspendere talis voti executionem, dum perfectioribus modis & medijs vitare studet cum diuinâ gratiâ periculum, ad quod præcauendum, vouit matrimonium; & perfectiori ratione suam fragilitatem vult & statuit superare. Et verisimile est, quòd auctores alterius opinionis, non amplius docere intendant quàm votû in casu posito, nò esse ita validû, quin possit nò contrahere matrimoniû quâdo alijs medijs cupit lubricitatè carnis vincere. Rectè autem dicit Suarez, ferè semper nihilominus licitum esse, &c. Quia si talis esset conditio personæ, inquit, vt moraliter loquendo, iudicaretur prudenter esse illi melius, & salubrius nubere, quàm religionem ingredi, vel aliter conari ad seruandam castitatem, tunc, ait, votum determinatè obligaret ad matrimonium.

69 Quod attinet ad secundum casum, variè quoque de illo sentiunt Doctores: Henriquez, lib. 11. De matrimonio c. 6. n. 5. tenet, eiusmodi votum esse validum, quâ opinionem admittit Suarez esse probabilem loco

citato, nu. 17. si accipiatur hoc sensu, quod scilicet tale votum non obliget simpliciter ad exercitium actus siue ad ineundum contractum matrimonialem, sed ad specificationem seu determinationem actus quoad personam talis vel talis conditionis ducendam si nimirum vxorem accepturus sit, & ita videtur etiam sentire Armilla, V. Votum num. 22.

Ratio prioris partis, quare dicatur scil. nò simpliciter obligare, est quia si ponatur obligare ad contractum ineundum, iam erit impeditiuum maioris boni, scilicet status religionis aut continentie: nam licet matrimonium sub titulo pietatis sit in voto, tamen status religionis aut continentie est absolutè maioris perfectionis: vnde ab eo non potest quis impedi per votum matrimonij etiam sub titulo pietatis ineundi.

Ratio autem posterioris partis est, quia sic vouens intendit se obligare ad illam pietatem exercendam, quantum se obligare potest: ergò si non possit se obligare simpliciter ad matrimonium contrahendum, vt iam diximus, obligabitur saltè tali voto ad specificationem seu determinationem actus in quâ pietas intenta consistit, si exercitium actus siue contractum matrimonialem inire velit: nam in votis sicut & in iuramento locum habere dicitur hæc regula: si non valet quod ago, vt ago, valeat, vt valere potest.

Confirmatur, quia si quis explicitè sic voueret, voueo si vxorem duxero, quòd ducâ pauperem vt miseriam eius subleuem, votum illud obligabit; atqui conditio hæc tacitè inest in altero voto, licet in forma absoluta sit factum.

Neque obstat, quod forsitan vouens non cogitauerit de illâ conditione, vel quod intenderit obligare se absolutè ad contractum 70 matrimoniale cum pauperula, quod validè non potuit: nam error ille non impedit, quo minus conditio ista intelligatur includi: nec excludit generalem intentionem obligandi se ad illud quod est pietatis eo modo, quo potest, præsertim cum ex communi apprehensione intelligatur fieri tale votum, non tam in ordine ad firmandum se in voluntate matrimonij ineundi, quàm in ordine ad modificationem talis matrimonij & ad firmandum se in voluntate ducendi pauperulam ex pietate.

Accedit quod vtile non vitietur per inutile: hinc si intentio non tenuerit quoad inutile, tenere tamen debet, quoad id in quo vtilis esse potuit.

Ex his non erit difficile respondere ad argumenta Doctorum, qui existimant eiusmodi vota esse nulla siue inualida: non enim plus efficere videntur, quàm quod vota talia non obligent simpliciter ad contrahendum matrimonium modo explicato, quod etiam 71 alij

alij non negant: non autem probant quod absolutè sint irrita, & nullam relinquunt obligationem.

In hoc autem magis Doctores conveniunt, quod votum validum fieri possit de matrimonio contrahendo in casibus quibus aliquis ex præcepto teneretur ducere vxorè, siue absolute, siue cum aliquâ personâ certâ, vt si id requireretur pro magno bono publico, vt quia alioquin regnum periclitaretur de tranquillitate & de religione: bonum enim commune, diuinius est: & pro simili causâ etiam dispensatur cum religioso, vt relicto suo statu ducatur vxorem, vt dicemus infra. Aut si quis deflorauerit virginem sub promissione matrimonij. Ratio potest esse, quia votum non debet dici tunc impeditiuum melioris boni; quia iam supponitur ille sufficienter impeditus ratione præcepti, imò est de meliori bono scilicet de impletione præcepti quæ haud dubiè melior est ipsâ omissione: & accedit quod conducatur tunc votum vt actus participet plures honestates. Si tamen virgo remitteret illi obligationem qua tenetur illâ ducere, consequenter etiam solueretur ab illo voto, quia iam non est circa materiam ex præcepto debitâ, & de reliquo est de materiâ ex se impeditiuâ melioris boni.

DVBIVM XI.

Quid de voto Iephte dicendum sit?

SOlet hic quoque circa materiam voti disputari à multis, quid sentiendum sit de voto Iephte & de eius impletione; qui Iudicum cap. 11. sic legitur vouisse: *Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meae, mihiq; occurrerit reuertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino.* Postea autem narratur, ei primùm occurrisse filiâ eius vni-genitâ, & de voti impletione dicitur infra, *Expletisque duobus mensibus reuersa est (scilicet filia) ad patrem suum, & fecit ei sicut vouerat.*

72 Quæritur itaque an illud votum & eius expletio fuerit sine peccato?

Non desunt qui existiment Iephte in istis non deliquisse: quod diuersimodè à diuersis explicatur.

Vno autem modo posset id sic declarari, quòd scilicet verba illa, quicumque fuerit primus gressus &c. sint generaliter quidem prolata vt comprehendant quodcumque viuens, sed cum distributione accommodâ ab eo intellectâ, vt scilicet, si fuerit animal idoneum ad sacrificium cruentum, quod offerret illud in reale & corporale holocaustum; sin autem homo fuerit, quod offerret in spirituale, non per realem occisio-

nem sed abstractionem à mundanis actibus, & per traditionem eius in solius Dei perpetuum cultum & obsequium: quemadmodum multæ virgines quæ Deo in religione consecrantur, dicuntur se Deo offerre in sacrificium vel holocaustum: si denique animal aliud idoneum ad sacrificium occurrerit, quòd illud pretio redimet, & pretium Deo offeret: quale votum eo sensu intellectum licet fieri potuit & impleri.

Et Lyranus quidem quamuis admittat Iephte fecisse votum intentione realiter mandandi primùm animal occurrens, & sic quoque cum statuisse de filia, tamen tenet ille eum postea admonitum à sapientibus Hebræorum, tantum spiritualiter obtulisse filiam in holocaustum.

73 Communis verò sententia habet Iephte in suo voto simpliciter attendisse ad realem & corporalem oblationem cuiuscumque primi occurrentis, & sic quoque de facto obtulisse filiam in holocaustum.

Ex his autem qui ita sentiunt, nonnulli excusant tamen illum à peccato, vel quia ex speciali instinctu Spiritus Sancti emiserit illud votum, pro quibus sumi potest coniectura ex verbis quæ paulò antè in Scriptura præmittuntur, *Factus est ergo super Iephte Spiritus Domini:* Sed D. Aug. quæst. 49. in librum Iudicum docet inde non posse colligi fuisse Iephte à Spiritu Sancto motum ad eiusmodi votum faciendum; & rectè, quia tantum dicit Scriptura simpliciter, factum esse super eum spiritum Domini, quod magis appositè ad contextum, refertur vel ad pugnandum contra Ammonytas, vel ad sperandam cum magnâ fiduciâ contra eos victoriam: aliqua autem quæ sequuntur non est necesse dicere facta ex instinctu Spiritus Sancti.

Hinc quidam aliter excusant, quod videlicet ex ignorantia inuincibili ea fecerit ex zelo religionis: ita opinatur Ribera, in c. 11. epistolæ ad Hebræos, quia eo tempore res illæ non erant adeo explicatæ, nec erat Prophetæ quem consuleret.

Verùm vix apparet quomodo illa ignorantia potuerit esse inuincibilis aut inculpabilis, quando quidem lumine rationis videatur res illa satis nota. Deindè, quia in Scripturis videtur fuisse satis quoque declarata, præsertim Leuiticorum cap. ultimo: vbi dicitur: *Homo qui votum fecerit, & sponderit Deo animam suam, sub estimatione dabit pretium.*

74 Antiqui itaque Patres in primis sentiunt Iephte voluisse offerre primum occurrentem in reale holocaustum, sicuti iam diximus magis communè sententiâ habere: Ita Athanasius in Synopsi, lib. 7. D. Aug. loco citato vbi ex professo rejicit opinionem, quam diximus Lyranum sequi: D. Hieronymus libro 1. contra Iouinianum significat hanc fuisse

fuisse communem intelligentiam Hebræorum Theodoretus quæst. vltimâ in librum Iudicum : Auselmus ad cap. 11. ad Heb. Ambrosius libro 1. De officijs cap. vltimo. Similiter D. Tho. hic quæst. 88. art. 2. ad 2. à Victoria relectione de temperantiâ nu. 7. quod & ipsa verborum proprietates importat.

Imò D. Aug. loco citato probabile existimat, quod Iephte directâ & spiciali intentione vouerit simpliciter in sacrificium offerre primum hominem domus suæ, qui sibi occurreret : prudenter enim ponderat quod non soleant homini reuertenti domū suam cum victoriâ, obuiam venire de domo pecora aut animalia apta ad holocaustum; cæsi enim canes ablaudentes solent Dominis occurrere, de illis tamen non potuit cogitare Iephte, quia & vile votum fuisset, & de animalium immundo minimè idoneo ad sacrificium. Accedit quod non dixerit, quodcumque primum egressum fuerit, sed, quicumque : quare verisimile apparet omnino, quod tantum de hominibus cogitauerit.

75 Docent itaque plerique ex illis quos allegauimus, & alij plures, Iephte in suo voto & in facto non fuisse inculpabilem : quod apertissimè tradit

D. Ambrosius loco citato, vbi sic scribit, Nam de Iephte quid dicam? qui immolauit filiam quæ sibi victori prima occurrit, quo votum impleret quod sponderat: melius fuisset nihil tale promittere, quàm promissum parricidio soluere: & libro 3. cap. 12. Neque vnquam adducar, inquit, vt credam non incautè Principem promississe Iephte &c. & infra, dura promissio, acerbior solutio.

D. Chrysostomus Homilia 10. ad Romanos, de insidijs dæmonis verba faciens, ait, Sic & Iephte pietatis ac religionis specie persuasit, filiam vt immolaret, illegitimumq; sacrificium offerret : quod similiter improbat Homilia 14. ad populum, ante medium.

D. Aug. quæst. 49. citatâ sic hâc de re scribit quamuis disputando magis quam resoluendo: distat hoc quod Iephte fecit à facto Abrahæ, quoniam ipse iussus obtulit filium suum (scilicet iam in animi præparatione) iste autem fecit quod & lege vetabatur, & nullo speciali iubebatur imperio.

D. Tho. loco citato dicit probabile esse Iephte poenituisse de facto iniquo, vbi planè supponit eum peccasse : & ibidem addit, Hieronymum de Iephte dicere, in vouendo fuit stultus, quia discretionem non habuit, & in reddendo impius : quæ tamen verba non videntur in terminis apud D. Hieronymum reperiri, neque citat D. Tho. locum: sed forsitan respexit ad illa quæ scribit D. Hieronymus libro 1. aduersus Heluidium

cap. 13. à plerisque Hebræorum, inquit, reprehenditur Iephte voti temerarij: nam si canis, si asinus occurreret, quid faceret?

76 Ex veterum itaque sententiâ non videtur Iephte à peccato excusandus tam in voto, quàm in eius impletione: quamuis zelus & ardor religionis & magna eius fides de necessitate diuini adiutorij ad inimicos suos superados, quæ in dictis & factis eius eluxerunt, videantur ab aliquibus commendari, nam licet errauerit etiâ culpabiliter existimans se voto obligatum, tamen suppositâ illâ eius apprehensione, magnum affectum reuerentiæ erga Deum ostendit, dum neq; amore quo vnigenitam filiam prosequeretur, potuerit retardari aut impediri à voti solutione: putans forsità in eo se imitari exemplum Abrahami: similiter licet præceptus & temerarius fuerit in sic vouendo, tamen votum indicat & animum liberalem quo quidquid optimum suum, voluerit etiam Deo reddere, & simul magnam fidem quæ crediderit à Deo sibi victoriam impetrandam: & propter huiusmodi, quia ignorans & zelo quamuis non secundum scientiam ista fecit, idè forsitan ad poenitentiam & peccati remissionem cito, atque adè ad magnum etiam sanctitatis incrementum, diuina gratia & misericordia misericorditer eum perduxerunt. Vnde ab Apostolo ad Hebræos 11. numeratur inter eos qui fide adepti sunt repromissionem.

DVBIVM XII.

Quinam vouere possint?

77 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Homo ante rationis vsum non est idoneus ad votum emittendum. Est conclusio communis & euidens, quia sine libero consensu non potest fieri votum, vt habetur capitulo tenor de regularibus: non potest autem ante rationis vsum homo elicere aut exercere aliquem liberum seu deliberatum consensum.

Excluduntur itaque à capacitate voti faciendi infantes & paruuli pro eâ etate in quâ necdum habent rationis vsum sufficientem ad peccandum mortaliter: talem enim vsum ad voti validitatem passim requirunt Doctores, & eadem de causa vouere non possunt perpetuo amentes: excluduntur deniq; & alij omnes pro eo statu & dispositione quibus ratione vt non valent, vt quando dormiunt, aut sunt phœnetici, vel absolute ebrij.

DICO Secundò: Omnis homo vtens ratione quantum est ex parte sua, capax & idoneus est ad votum faciendum, si aliud non sit impeditus. Colligitur ex D. Thoma, quæst.

qu. 88. citatâ, art. 8. & 9. ex Commentatoribus ibidè, & alijs Scholasticis in 4. dist. 38. Estque satis per se euidens, quia qui vitur vsu rationis sufficienti, etiam vitur sufficienti libertate: quæ duo per se sufficiunt quando aliundè homo non impeditur, vbi tamen supponitur quoque habere competentem Dei cognitionem, quæ ad religionis actum prærequiratur.

78 D I C O Tertio: Etsi per Ecclesiam impediantur multi quo minus possint validè facere vota solemnia, neminem videtur reddere simpliciter inhabilem ad emittendum vota simplicia.

Prior pars constat, nam in primis votum solemnè emissum ex metu cadente in constantem virum est nullum ex Ecclesiæ constitutione iuxta communiolem sententiam: deinde quia Ecclesia iam olim posuit impedimentum, vt pueri ante annos pubertatis id est annum 14. ætatis quoad masculos, & ante annum 12. quoad fæminas, non possint validè profiteri religionem, vt patet ex Capitulo Ad nostras, De regularibus, & Capitulo 1. & 2. titulo eodem in 6. & docet hic D. Tho. quæst. 88. art. 9. in Corpore: postmodum verò Concilium Trid. sess. 25. cap. 15. De regularibus, fecit inhabiles tam masculos quàm fæminas, vt non possint facere professionem ante annum 16. expletum: etsi prius attentent, vota solemnia sint irrita: similiter sunt irrita si emittantur ante explicatum annum probationis.

79 Posterior autem pars assertionis duobus modis potest intelligi: Primò quod per Ecclesiæ constitutionem nullus sit inhabilis ad omnia & singula vota simplicia, quin saltem aliqua vel aliquod votum simplex possit facere: Secundò, quod nullus per Ecclesiam reddatur inhabilis ad votum simplex, ita vt nullum illius qualecumque votum simplex sit irritum ex vi solius constitutionis Ecclesiasticæ, quando aliàs ad illud concurrunt omnia quæ de iure naturæ requiruntur ad voti validitatem.

Priori sensu accepta est satis euidens & indubitata.

Posteriori sensu autem non ita certa sed tamen apparet quoque eo sensu vera, & sumi potest ex D. Tho. articulis citatis, quatenus ibi tractando de personis quæ possint vouere, nullam excipit præter personas alijs subiectas: de quibus tamen non dicit, quod non possint vouere: sed non posse firmiter: quod intellige, non quod non possint validè, sed quod non firmiter, quia scilicet irritari eorum vota possunt ab illis, quibus sunt subiectæ, quando sunt circa materiam in qua subiectæ sunt: quodque id sic intelligat D. Tho. euidentiùs colligitur ex his verbis art. 9. in Corpore: Si verò, inquit, ante pubertatis annos, attingit vsu rationis

(scilicet filius patri subiectus) potest quidem quantum in ipso est, se obligare: sed votum eius potest irritari per parentes. Idem colligi potest ex responsione eius ad 2. eodem art.

Fundamentum autem est, quia non inuenitur tale ius aut Ecclesiastica constitutio, quæ irritentur specialiter aliqua vota simplicia tantum ex parte personæ, quam inhabilem faciat ad simplex aliquod votum faciendum.

Opponunt tamen aliqui Capitulum Magnæ 80 De voto & voti Redemp. quod dicunt irritare aut inuvalidare votum Episcoporum de longâ seu diuturnâ peregrinatione: Ita sentiunt Richard. in 4. dist. 38. art. 4. quæst. 2. Maior ibidem quæst. 3. dub. 1. Syluester V. Votum 3. qu. 1. Sed omninò id negandum est; Pontifex enim in priori parte illius Capituli in vtramque partem argumentatur de tali voto, an licitum fuerit & validum; & magis indicare videtur validum fuisse & obligare; quia illud commutat: quod si verò fuerit inuvalidum, hoc non fuit propter inhabilitatem aliquam impositâ tali personæ, sed quia versabatur circa materiam indebitam respectu talis personæ, cui prohibita ac illicita est diuturnior absentia ab Ecclesia sua: & sic non fuit de meliori bono. Qua ratione poterunt etiam dici vota curam animarum habentium non esse de meliori bono, si voueant peregrinationes requirentes diuturniorem absentiam, quàm eis iura concedunt: quia melius est eos inuigilare gregi suæ, quam peregrinari. Vide Maiorem sup.

D V B I V M XIII.

Utrum persona specialiter alijs subiecta, sint prohibita ne vouere possint?

R E S P O N D E O & D I C O Primò: 81 Non est illicitum personis subiectis vouere in materia, quæ nõ obstante subiectione est ipsis licita. Colligitur ex D. Thomâ, quæst. citata art. 8. ad 4. & art. 9. ad 2. vbi de talibus dicit, eos vouendo non peccare, & vota illorum esse licita; sic filius impubes vouens castitatem vel ingressum religionis sine consensu parentum non peccat.

Et ratio reddi potest: quia sic vouere nõ est talibus personis illicitum quasi in se malum esset, neque etiam quia illis prohibitum; ergò nullo modo: prior pars patet, quia ex solo iure naturæ non est eis malum seu peccatum vouere rem sibi licitam: constat etiã posterior, quia nullum inuenitur ius positivum, quo personæ alijs subiectæ specialiter prohibeantur vouere in materia ipsis licita etiam

etiam stante subiectione.

Quidam existimant ab hac regula, excipiendos esse religiosos, quasi hi nihil omnino licite vouere possint absque licentia superioris. Ita Richardus in 4. dist. 38. art. 4. quæst. 1. Paludanus ibidem quæst. 3. art. 1. conclu. 7. vbi dicit religiosum non posse vouere, nisi transitum ad religionem arctiorem, & ad hoc ipsum vouendum (addit) eum debere petere licentiam.

Sed communior & verior est sententia aliorum, qui neque religiosos excipiunt: Colligitur ex D. Thoma locis citatis, vbi generaliter loquitur de illis qui aliorum potestati sunt subiecti: & sic docent Caiet. Dominicus Soto, & alij sectatores D. Thomæ: Nauarrus, cap. 12. n. 67. Syluester V. Votum 3. quæst. 3.

Et ratio reddi potest, quia supposita capacitate materiæ actus vouendi non est specialiter prohibitus religioso, neque est per se malus ratione status religiosi; ergo &c. quod enim dici solet religiosum non habere velle & nolle, non ita est intelligendum, quod nihil possit licite velle aut nolle, nisi quod positiuè illi ordinatur aut conceditur: (hoc enim non censetur religiosus vouisse, neque humano modo penè foret possibile:) quare sic debet hoc intelligi (inquit Suarez) vt nihil possit licite velle aut nolle contra voluntatem Prælati, neque ita proponere aliquid sibi agendum, vt non sit paratus omittere illud, si superior velit. Quo sensu dixit D. Basilius, Monachum neque ad punctum temporis habere potestatem sui ipsius; & propterea dicit D. Thomam hanc conditionem si superior non prohibuerit, aut si consenserit virtute includi in omni voto religiosi, & idè licitum esse.

82 **D I C O** Secundò: Sunt quoque vota talium personarum quando versantur in materia ipsi licitâ, valida quamdiu per superiorem non tolluntur. Desumitur ex D. Thoma locis citatis: & ita communiter tenent Doctores.

Deduci potest ex conclusione præcedenti, quia votum tale, neque ex parte materiæ, neque ex parte vouentis deficit in aliquo requisito de iure naturæ ad voti validitatem; neque est contra Ecclesiæ prohibitionem irritantem, ergo sicuti licitum est, ita erit validum.

Quod etiam locum habet in votis impuberum, modò sufficientem habeant vsum rationis, vt docet Glossa ad Capitulum Mulier, causa 22. quæst. 2. ibidem Turrecremata, Panormitanus ad Capitulum 2. De voto: Caiet. hic quæst. 88. art. 8. Durandus, Paludanus & alij, in 4. dist. 38. Syluester V. Votum 3. quæst. 5. & Nauarrus, cap. 12. nu. 68. Colligitur ex cap. 30. Nu-

merorum, vbi dicitur, *Mulier si quidpiam uouerit, & se constrinxerit iuramento, quæ est in domo patris, & in ætate adhuc puellari: si cognouerit pater votum quod pollicita est, & iuramentum quo obligauit animam suam, & tacuerit, voti rea erit: quidquid pollicita est & iurauit, opere complebit, &c.* similiter & in votis religiosorum, hoc ipsum habere locum tradunt prædicti Doctores, quod est contra Angelum V. Votum n. 26.

Cæterum pro pleniori intelligentiâ eorum quæ nunc dicta sunt, Obseruandum est, duplicem posse considerari materiam licitam personis istis quæ aliorum potestati dicuntur subditæ; vnâ aliquam, in qua non sint subditæ, alteram in qua subditæ sint.

Declaratur exemplis: v. g. licitum est religiosi obseruare diuina præcepta independentè à voluntate superioris, neque tantum licitum est, sed etiam obligantur: similiter est eis absolutè licitum transire ad ordinem strictiorem, quamuis teneantur antequam exeant saltem petere licentiam: multa autem alia sunt quidem eis licita, sed tamen in illis subiiciuntur superioribus, sic vt superior possit eis ista prohibere, vt extraordinaria ista ieiunia, corporis castigationes, diuturniores orationes, aut similia.

Similiter vxor per se non subditur marito in omnibus actibus suis, præsertim in his quæ spectant ad salutem animæ suæ: sed in ijs quæ spectant ad vsum matrimonij & ad externam familiæ gubernationem, vt bene tradit Panormitanus ad Capitulum Litteras, De restitutione spoliatorum, nu. 27. & 28. vnde fit, quod non obstante subiectione, multæ sint actiones & materiæ virtutum vxori liberæ, quas maritus non potest prohibere, quia debitum obsequium in his quæ ad suum statum pertinent, non impediunt.

Sic quoque filij familias sunt in quibusdam actionibus sui iuris, quæ à parentibus non possunt eis prohiberi: in alijs autem quæ iuri parentum censentur derogare, sunt ipsis subiecti.

Idem quoque cum proportione dicendum est de seruis respectu dominorum.

Porro ex hac distinctione materiæ nascitur illa differentia in votis talium personarum, scilicet quod dum subditi faciunt votum de materia licita, in qua non dependent ab eo qui potestatem in illos habet, tum vota illa sint non tantum valida, sed etiam firma iuxta modum loquendi Diui Thomæ: neque includat conditionem huiusmodi: si superior consenserit, vel non contradixerit: in altera autem materia in qua subditæ sunt, vota etsi valida sint, tamen non sunt ita firma, quin à superioribus possint irritari.

Inter filiosfamilias autem puberes & impuberes est hoc discrimen, quòd vota impuberum subijciantur voluntati parentum, non tantum ex parte materię quatenus in eà parenti sunt subditi, sed etiam ex parte voluntatis ipsorum propter frequentem indiscretionem illius ætatis: quæ idè in impubere magis est dependens à voluntate parentis. Vnde vota huius etiam in materiã in quã propriè non subditur patri, vt circa ingressum religionis, infirma sunt, quamuis valida si pater tacuerit.

84 Petes, quid si religiosus fecerit votum de materia sibi licita dum voueret, & postea per aliquam constitutionem aut ordinationem prohibeatur, ne quis tale opus faciat, absque petita licentia, an tenebitur ipse tum petere licentiam? Respondetur cum Suares lib. 3. De Voto, cap. 6. nu. 13. Quod votum non videatur obligare ad illud grauamen, nec cum tali rerum mutatione: quod etiam notauit Arrag. quæst. 88. artic. 8. Intentio tamen vouentis, qualis fuerit est attendenda: Sed quid si intendit vouens petere licentiam in casu quo prohiberetur actus siue opus promissum, an tenebitur petendo licentiam, etiam explicare Superiori se vouisse opus illud, vt magis inclinetur ad dandam licentiam? Quidam propterea ita censent, vt Dominicus Soto libro 7. De Instit. quæst. 3. artic. 1. Angles quæst. De Voto, artic. 7. difficul. 3. Arragon. suprã dicit esse securius.

Plures tamè alij iudicãt satis esse, à Prælo facultatè petere exercendi tale opus, etiam si nulla fiat mentio voti: modo hoc ipsum non intenderit vouendo, quod ad veniam obtinendam esset explicaturus Prælo, quod se voto obligauerit ad tale opus. Ita Nauarrus cap. 12. num. 69. Caietanus quæstione 88. articulo 8. dubium 2. & V. Votum, cap. 3. De condit. voti ex parte vouentis: & Suarez suprã numero 16. Et ad fundamentum alterius opinionis responder, quod non teneatur vouens ex vi voti ad faciendam summam diligentiam, vt veniam illam obtineat, quia neque hoc explicitè vouit, nec in voto eius includitur.

DVBIVM XIV.

An possit vnus obligari voto alterius?

85 **P** Ræsuppositã diuisione voti in Personale, Reale, & Mixtum, de qua mox agemus,

RESPONDEO & **D**ICO Primò: Voto alterius merè personali citra proprium

consensum nullus obligatur, siue sit extraneus, siue filius, siue hæres. Est communis doctrina: Ita Syluester V. Votum 2. qu. 9. Angelus eodem 3. 9. 3. Mald. suprã dub. 5. Panormit. Cap. Olim, De restit. nu. 4. Glossa: Archid. & alij ad Cap. Quicumque, causã 20. qu. 1. Et colligi potest ex illo Deuteronomij cap. 23. *Si nolueris polliceri absq; peccato eris.* Et ibidem: *Quod semel egressum est de labijs tuis obseruabis.* Idem colligitur ex Capitulo Puellæ, Capitulo Sicut, Capitulo Illud, causa 20. cit. quæst. 1. & Capitulo Cum sumus, De regularibus: & docent D. Basilus regula 15. in longioribus: & D. Bernardus, epistola 1.

Fundamentum potest esse, quia votum est promissio actiua & libera, quã quisque legem sibi ponit; non autem est obligatio quã passiuè quis ab alio accipit: eiusmodi enim obligatio nascitur benè ex præcepto superioris, non sic ex voto eius personali.

Sed contra opponuntur diuersa capitula alia, vt Capitulum Addidisti, Capitulum Monachum, Capitulum Quicumque, causa eadem, quæst. 1. & Capitulum Significatum, De regularibus; quibus omnibus definiri ac statui videtur, si parens filium Deo in aliquo monasterio obtulerit, filium voto parentis teneri; ergò &c.

Respondetur, capitulis illis allegatis id non determinari aut resolui simpliciter & absolutè, sed iuxta communem interpretum intelligentiam, statui tantum, quod filius vsque ad pubertatis annos teneatur manere in monasterio cui oblatus fuerit, ad eò vt si ante fuerit egressus, sit compellendus vt redeat: quod citato capitulo significatũ Doctores intelligunt peculiariter institui; non autem quod post pubertatem teneatur, nisi in casu, quo iam aliquamdiu pubes in monasterio perseuerando tacitè censeatur votũ paternum confirmasse, & implicitè fecisse professionem.

Quod autem illa capitula ita sint accipienda (quamuis satis indistinctè videantur loqui) potest colligi ex Capitulo Cum virum, De regularibus: vbi Clemens III. indicat illud quod dicitur Capitulo Monachum, scilicet quod Monachus fiat, vel paternã deuotione, vel propriã professione, deberi accipi in casu illo, quo Monachum ex parentũ oblatione factum, non constat contradixisse, aut si contradixerit, constat quod postea secuta ratihabitione roborauerit, quod prius gestum fuit.

Nihilominus Basilus Pontius De matrimonio, lib. 7. De impedimento voto, cap. 5. n. 10. ob Canones allegatos & alias auctoritates quas adfert, sustinet pueros per oblationem parentũ fuisse verè Monachos tunc temporis effectos, ita vt ne quidem eis egressi licuerit, quando ad annos pubertatis peruenisse.

senissent, quod ibidem latiori discursu conatur probare. Verum ut ita fuerit, non tamen id officit veritati nostræ conclusionis, quia si fuerint sic pueri obligati manere, hoc tamen non causauit propriè votum parentum, sed donatio parentum, quâ prolem tanquam rem suam Deo & monasterio acceptanti donarunt, sicuti si vendidissent, aut tradidissent eam alicui in mancipium. Quod, inquit Pontius, tunc minus graue fuit, quia penes Prælatus potestas erat eos liberos dimittendi, si non conuenirent, & ab omni obligatione contractâ eos absoluendi: quod latè conatur ostendere, cap. 12.

86 Sed difficultas hic suboritur, de votis quibusdam quæ sunt aliquando à cõmunitate aliqua cū intentione obligandi suos quoque; successores, qui censentur verè obligari ex vsu & sententia Doctorum: vnde videtur consequens, quod votū vnus obliget aliquando alium. Respondetur, talia vota cõmunitatū non obligare singulos propriâ obligatione, nisi à singulis personaliter fiant, aut acceptentur: nihilominus in Repub. esse potestatem ad obligandos singulos & præsentis, & futuros successores in vi præcepti humani, ut acceptent tale votum quoad voti obligationem, vel saltem ad præstandū actū promissū; ideoque teneantur omnes præstare. Ceterū quia supposito supernaturali statu, & regimine Ecclesiæ, spectat cura ordinandi & præcipiendi ea quæ sunt salutis animarum, & diuini cultus ad Prælatos Ecclesiæ, ideo rectè existimat Suarez lib. 4. De voto, cap. 9. nu. 10. talia vota cõmunitatis non habere vim obligandi subditos aut successores qui in ea non consenserunt, nisi interueniente auctoritate Episcopi & eius approbatione: atque ita tunc qui ipsi non vouerunt, obligabuntur non in vi voti, sed in vi præcepti Ecclesiastici. Vnde etiam per auctoritatem Episcopi poterit illa obligatio tolli, sicuti leges quas ipse auctoritate Episcopali tulit.

87 **Dico Secundò:** Voto reali alterius, quo scilicet non vouetur actus personæ, sed impendium rei potest quis aliquando obligari. Exemplum in primis est in hærede qui obligatur ad vota realia testatoris explenda, ut constat ex utroque iure tum canonico, tum ciuili: nam Capitulo Licet de voto, dicuntur eiusmodi vota pertinere ad onera hæreditatis, & sub priuatione eiusdem posse hæredem ad ea cogi. Idem dicitur l. Si quis rem, D. De pollicitationibus. Vide plura apud Syluestrum V. Votum 2. quæst. 12.

Ratio reddi potest, quia sicut hæres succedit in bonis & in actionibus ac iuribus defuncti, ita etiam in oneribus quæ hæreditatem attingunt: vnde si defunctus vouerit facere tantas aut tantas elemosynas, aut dare talia ornamenta Ecclesiæ, tenebitur

hæres vota explere: quemadmodum enim tenetur soluere, quæ testator promissit homini, ita etiam quæ promissit Deo.

Petet aliquis: Vtrum si rem determinatam vouerit, detur actio realis ex illo voto in rem promissam?

Respondetur, non dari, sed personalem tantum in hæredem. Vide Malderum, dub. 5. & Molina, tractatu 2. disp. 369. neque enim promissio dat ius in re, sed tantum ius ad rem.

Dico Tertiò: Si votum sit mixtum, 88 & æqualiter personale & reale, tunc partim obligat, partim non obligat hæredem: ut si defunctus vouerit peregrinationem ad nostram Dominam Lauretanam, & ibi 100. libras ceræ offerre, hæres tenebitur offerre ceram, non autem facere peregrinationem, neque curare eam fieri.

Vbi verò quod reale in voto concurrat, est tantum accessorium ad votum personale, tunc hæres ad nihil tenetur, nisi forte promississet testatori, quod ipse curaret per se vel per alium expleri, ut si defunctus vouisset simpliciter peregrinationem Lauretanam, licet dici possit consequenter promississe facere necessarios sumptus itineris, ad nihil tamen hæres tenebitur; neque obligabitur illos sumptus impendere in piam causam: non enim hi sumptus cadunt sub promissionem, nisi indirectè aut per accidens, scilicet ut quid necessarium ad expletionem voti personalis: hoc igitur euanescente, nulla superest obligatio ad præstandos eiusmodi sumptus.

Petes: quid si hæres non soluat votum reale testatoris, an peccabit contra votum?

89 Respondetur: non peccabit ille propriè contra votum, neque reus erit voti violati, utpote quod nullum fecit: sed peccabit, tum contra obligationem quâ defuncto est obstrictus ratione hæreditatis acceptæ, sine ratione taciti pacti quo acceptat onera defuncti, eo ipso quo adit hæreditatem, tum etiam contra religionem, quia non soluit quod Deo debet: est enim ipse Deo non promiserit, tamen factus est Deo debitor, sicuti & creditoribus defuncti, acceptando hæreditatem, & consequenter suscipiendo in se debita & obligationes annexas hæreditati.

DVBIVM XV.

Quomodo diuidatur votum?

90 **M**ultæ tradi solent voti diuisiones: & in primis vna ex parte materiæ, quam modo attigimus, quâ diuiditur in votum personale, reale, & mixtum.

Personale dicitur, quo actus aliquis personæ, tantum promittitur, ut ieiunare, abstinere à nuptijs, aut quid simile.

H h h ij

Reale

Reale autem est, quo vouetur non actus personæ, sed impendium rei, ut est votum elemosinæ, votum ædificandi Ecclesiam, offerendi ornamenta Ecclesiæ.

Mixtum denique ubi ista simul concurrunt, ita ut promissum sit partim rei impendium, partim actus personæ, ut quando quis vouet visitare nostram Dominam Lauretanam, & ibi offerre tot vel tot libras. ceræ, vel quid simile.

Iterum diuidi potest ex parte materiæ in votum de re præcepta, & in votum de re libera, siue quæ est in consilio. Constat hæc diuisio satis ex dictis, quando ostendimus de vtriusque posse fieri votum.

Tertiò diuiditur ex fine: aliquando enim emittitur purè & absque alio respectu, in Dei honorem, ut respondeat holocausto in genere sacrificij: aliquando in gratiarum actionem, ut respondeat sacrificio Eucharistico: aliquando ordinatur ad aliquod bonum consequendum, & correspondet sacrificio impetratorio: aliquando ad malum, vel pericula euadenda, & potest dici respondere sacrificio pro peccatis.

Quartò diuiditur in votum absolutum, ut quando quis vouet simpliciter hoc vel illud facere aut omittere, hoc vel illud ad piam causam donare: & in conditionatum quod scilicet fit de aliquo faciendo, aut præstando si ponatur certa conditio quæ aliquando se tenet ex parte Dei cui fit promissio, sicuti vouit Iacob, de cuius voto supra fecimus mentionem: aliquando ex parte ipsius promittentis, ut quando quis vouet ieiunare aut elemosinam certam dare, si committat tale peccatum, quæ formâ votum emissum dici solet poenale.

Quintò diuiditur in votum explicitum seu expressum, & in implicitum seu tacitum; quale, v. g. fit de seruanda perpetua castitate in susceptione ordinis sacri: & olim etiam per gestationem habitus religiosi solet implicite fieri professio Religionis.

Sextò diuiditur in votum purè mentale, & in votum externum, quod scilicet, vel voce vel aliquo externo actu aut ritu explicitè, vel implicitè fit.

Septimò diuiditur in votum publicum, & in votum occultum seu priuatum.

91 Octauò & vltimò diuiditur in votum simplex, & in votum solemne: estque hæc celeberrima voti diuisio, & desumitur ex Capitulo Rursus, & ex Capitulo Meminimus, Qui Clerici vel vouentes in 6. item ex Capitulo Vnico, De voto ibidem, & ex Capitulo penultimo, De regularib. similiter in 6. & tradunt eam Doctores in 4. dist. 38. & D. Thomas hic, quæst. 88. artic. 7. & eius commentatores: indicat hanc D. Basilus in regulis fusius disputatis, regula 14. vbi Apostatam dicit in Deum peccare, quem

professionis suæ testem adhibuerit, cuique se voto solemniter obligauerit: vbi licet vnum membrum diuisionis tantum exprimat, tacite tamen innuit aliud, nam votum solemne datur intelligi esse diuersum à non solemniter; & hoc rectè vocatur simplex, quia caret illâ solemnitate: simplicitas enim solet dicere quandam negationem: & antè D. Basilium indicauit eandem diuisionem D. Dionysius, cap. 10. De Ecclesiastica hierarchia, vbi modum solemniter vouendi religiosorum describit.

An tamen Patres isti loquantur de voto solemniter in ea significatione, prout iam potissimum est in vsu, non omninò exploratum habetur.

Vnde notandum est, dupliciter votum dici solemne, aliquando enim appellatur solemne lato quodam & vulgari modo; aliquando propria & strictiori quadam ratione: prius vocant Doctores accidentaliter solemne, quia externe quodam apparatu est celebre & ornatum, ut quod fiat in facie Ecclesiæ sub determinatis verbis, & coram multis, sic tamen ut nullos habeat proprios effectus, non magis quam si absque ista celebritate fieret: Posterius autem vocant substantialiter solemne, quia scilicet propriâ quadam ratione per modum substantiæ seu naturæ constituitur, quæ habeat suas potestates & effectus proprios.

Hanc diuersitatem solemnitatis agnoscunt Scholastici in 4. dist. 28. Durandus, q. 1. & 2. n. 7. & 8. Paludanus, qu. 2. Scotus, quæst. 1. Supplementi. Item Petrus Soto, De institutione Sacerdotum, tractatu De matrimonio, lectione 5. Nauarrus, consilio 18. De regularibus, & Canonistæ ad Capitulum penultimum, De voto, ut Innocentius, Hostiensis & Panormitanus: item ad Capitulum vnicum, De voto in 6.

Notandum Secundò, has solemnitates ex natura rei separabiles esse, sic ut nihil repugnet dari votum solemne accidentaliter quod non sit solemne substantialiter, prout nunc terminos illos explicuimus, & quoque è contra. Declaratur, quia potest votum simplex fieri cum aliquibus extrinsecis ceremonijs in facie Ecclesiæ, in manu alicuius Superioris coram multis præsentibus; quod sumi quidem potest ex Capit. Per tuas, De voto: vbi de quodam dicitur, quod dato Chyrographo solemniter fecerit votum in quadam Ecclesia, quod tamen fuit votum simplex, ut ex ipsius materia colligitur: & sic ibidem de solemnitate accidentaliter interpretatur id Panorm. è contra quoque nihil obstat, quo minus per se loquendo possit dari votum substantialiter solemne absq; externis illis celebrioribus ceremonijs, & satis hoc constare videtur ex professione quæ tacite solet fieri per gestationem habitus religiosi. Hoc

Hoc interim negandū non erit, quin spectando nominis rationem, videatur vtrumque vocari solemnne, potissimum ab externis solemnitatibus, & sacris cæremonijs quæ ordinariè solent adhiberi: sed necesse non est (vt docent Dialectici) rationem nominis semper recurrere, siue conuerſi cum ipsa substantia seu ratione rei.

DVBIVM XVI.

In quo consistat solemnitas illa à qua dicuntur quadam vota solemnia substantialiter?

Maxima hic suboritur difficultas & disputatio in quo consistat hæc solemnitas voti à qua votum dicitur substantialiter solemnne: tres potissimum recenseri solent hac de re opiniones:

93 Prima est quam indicat D.Th. q.88. a.7. citato: vbi dicit voti solemnitatem attendi secundum aliquid spirituale quod ad Deum pertineat; id est (inquit ipse) secundum aliquam spirituales benedictionem vel cõsecrationem, quæ ex institutione Apostolorū adhibetur in professione certæ regulæ secundo gradu post susceptionem ordinis sacri: pro quo citat D.Dionysium, c.2. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, & clarius art. 9. vbi in terminis sic loquitur: Solēnitas voti in quadam spirituali benedictione & cõsecratione consistit. Fauent huic sententiæ Canones multi, qui in voto solemnni virginis & viduarum vrgent cõsecrationem, vt Capitulum Nec aliqua; Cap. Viduas; Cap. Si quis sacro, & alia quædam, causa 27. quæst. 1. & Capitulum Virgines, dist. 27.

94 Secunda sententia ponit rationem solemnitatis in quadam sui traditione in potestate & dominio Dei, & in acceptatione eiusdem, quam Deus per Ecclesiam facit, quando Prælati vice Dei sic se tradentem acceptat: hanc sequuntur multi & graues Theologi, D.Th. in 4. dist. 38. q. 1. a. 2. quæstioncula 3. art. 3. & Quodlibeto 3. art. 18. neque improbabiler quidam existimant, D.Thomam hic idem dicere voluisse, quando cõsecrationi speciali tribuit solemnitatem, nomine scilicet cõsecrationis intelligendo dictam traditionem, quia per hanc cõsecratur homo diuinis obsequijs.

Sub nomine autem traditionis iam explicatæ docuerunt hanc sententiam Bonauentura in 4. dist. 38. art. 2. q. 1. Durandus, q. 1. Richard. ibidem, art. 7. q. 2. similiter Dom. Soto eadem dist. 38. q. 2. art. 1. & 2. & lib. 7. De iustitia & iure, qu. 2. art. 5. Arragon. hic qu. 88. art. 7. à Valentia, tom. 3. disp. 6. q. 6. puncto 5. & tom. 4. disp. 10. q. 5. puncto 3.

Henriquez, lib. 12. De matrimonio, cap. 50 n. 3. & 4. & alij nonnulli.

Præcipuum fundamentū huius sententiæ est, quia res vni donata & tradita non potest validè donari alteri: ergò religiosus donatus Deo per votum habens traditionem annexam, eiusdemque acceptationem, non potest validè se tradere alteri homini in coniugem: ergò ex vi talis voti quod dictam traditionem habet coniunctā, efficitur persona inhabilis ad matrimonium validè contrahendum: atqui in eo consistit substantialis solemnitas voti, saltè castitatis, quòd inducat eiusmodi inhabilitatem: ergò votum ex vi prædictæ traditionis solēnisatur, quatenus sic hominem reddit inhabilem ad matrimonium.

Confirmatur: quia traditio proprii corporis quæ in matrimonio debet fieri, repugnare videtur formaliter & directè cum prædicta traditione religiosa.

Tertia denique sententia est eorum qui docent substantialem solemnitatem voti nõ consistere in aliquo spirituali ritu, vt in benedictione, aut cõsecratione: neque etiam in aliquo actu vouentis aut in actu alterius acceptantis votum, si ista præcisè secundum se spectentur, & vt ab omni extrinseco seiuncta: sed consistere in lege vel instituto Ecclesiæ quo scilicet Ecclesia votis quæ tali vel tali modo aut forma, vt cum susceptione religionis approbatæ, vel ordinis sacri fiunt, adiunxit moralem quandam energiam aut vim causandi peculiare aliquos effectus perpetuos, vt in voto castitatis inducendi perpetuam inhabilitatem ad matrimonium validè contrahendum, in voto paupertatis perpetuam incapacitatem dominij; in voto obedientiæ inducendi perpetuam impotentiam sese obligandi, vel ad aliquos similes effectus: siue vt magis Metaphysicè loquamur, in certo respectu, seu ordine ipsius voti ad talem constitutionem Ecclesiæ, vnde in eo resultant tales causalitates.

Et hæc videtur esse communior doctrina hoc tempore: & omnibus consideratis solidior. Ita docent Glossa in Capitulum Nuptiarum, causa 27. quæst. 1. & in Capitulum vnicum, De voto in 6. Caiet. hic quæst. 88. artic. 7. Altifiodorensis, lib. 3. summæ tractatu 28. cap. 2. quæst. 3. Henricus à Gandauo, Quodlibeto 5. quæst. 28. & 38. Medina, lib. 6. De continentia sacrorum hominum, cap. 86. & 87. Abalensis in cap. 30. Numerorum, quæst. 59. Scotus in 4. dist. 38. quæst. vnica: Suarez, tomo 3. De religione, lib. 2. De religiosi status essentiâ, cap. 6. Malderus, tract. 10. cap. 5. dub. 3. Tannerus, tom. 3. disp. 5. quæst. 4. dub. 4. qui alias opiniones reiiciunt: Idem sentit Basil. Pontius De matrimonio, l. 7. De Im-

pedimento voti, cap. 9. quamvis ipse vocet hanc solemnitate non essentialem, sed accidentalem legitimam, ut cumque conformiter cum modo loquendi Caiet. Dicit itaque ipse solemnitate votorum legitimam consistere tum in perpetuitate extrinseca ex parte exeptantis se, quod Prælato sublata sit facultas liberum dimittendi, & in illegitimatione quæ ex lege Ecclesiastica accessit votis illis, qua redditur vouens inhabilis & ad matrimonia ineunda, & ad dominia rerum acquirenda.

9) Probari autem potest hæc sententia primo, quia solemnitas voti substantialis vel consistit in virtute & efficacia causandi eiusmodi effectus perpetuos, quales iam explicuimus, aut certe hæc virtus est quædam inseparabilis eius proprietas & certa nota solennitatis voti, ut omnes passim indicant & apprehendunt: atque hæc virtus causandi istos effectus neque reperitur necessario in voto omni quod habet adiunctam benedictionem & consecrationem, neque omne votum habens vim causandi tales effectus sit necessario cum spirituali benedictione siue consecratione: similiter quoque ista efficacia seu virtus non comitatur quoque necessario & conuertibiliter cum voto habente adiunctam sui traditionem in obsequium Dei etiam acceptam ab Ecclesia siue à Prælato Ecclesie: ergo plena & perfecta ratio substantialis solennitatis, siue ut loquitur Caiet. legitimæ solennitatis voti non potest dici esse benedictio aut consecratio, neque etiam traditio vouentis in Dei obsequium acceptata ab Ecclesia vice Dei. Consequenter est evidens, quia essentialis forma nunquam est in materia cui non præbeat esse suum formale; neque potest materia habere illud esse formale absque forma essentiali. Maior quoque propositio constat, ut diximus, ex communi omnium apprehensione, quæ talis est de substantiali solennitate voti. Unde probanda est minor.

96 Declaratur itaque prior eius pars, quod scilicet virtus illa neque in omni voto cum benedictione, neque in eo solo reperitur necessario:

Ac in primis ostenditur, quod non in tali voto solo, quia votum quod in approbata religione fit per tacitam professionem, nulla accedente benedictione aut consecratione post ingressum religionis, obtrinet vim causandi prædictos effectus; estque simpliciter votum solenne: ergo substantialis solennitas voti non est aliqua benedictio aut consecratio quæ vouenti accedit: sed in diversis religionibus dicitur etiam professio expressa siue explicita fieri sine benedictione & consecratione, ut in Societate (inquit Suarez loco citato) & in religione Sancti Dominici, in qua, ut refert Caiet. a. 7. citato,

solæ vestes benedicuntur; idque post professionem immediate, ita ut hoc fiat postquam est solemniter voto alligatus ille cuius vestes benedicuntur: & proinde illa qualiscumque benedictio quæ interuenit, supponit ibi votum solenne; igitur benedictio illa non facit solenne.

Deinde quod nec omne votum cui adiungitur benedictio aut consecratio, habeat necessario virtutem illam, sic ostendit Caiet. loco citato, quia posset Ecclesia constituere quod de cætero suscipientes ordinem sacrum, non nisi simplex votum continentie emittant, imò posset legem continentie separare à susceptione ordinis sacri: & tunc licet quis expressè voueret continentiam suscipiendo sacrum ordinem, tamen illud votum non esset nisi simplex, tametsi eodem modo consecraretur sicuti nunc; ergo &c.

Rursum in Societate dicit Suarez, fieri vota scholasticorum & coadiutorum cum publicâ solennitate valde sacra, videlicet in manibus superioris tenentis sacram Eucharistiam, & tamen illa vota tantum sunt simplicia, & ab initio, inquit, non reddebant personas inhabiles ad matrimonium; ergo &c.

97 Secunda pars minoris etiam probatur, quia potest similiter dari votum castitatis coniunctum traditioni factæ in obsequium Dei & per hominem nomine & vice eius acceptatum, & non inducere inhabilitatem siue non habens vim irritandi matrimonium, atque ita non esse solenne; ergo &c.

Antecedens probatur primo, quia cum voto castitatis quod emittitur in susceptione sacri ordinis, fit quoque traditio quædam personæ ad famulatum & seruitium Dei; nam qui sacris initiatur, tradit speciali modo se ipsum in manus Episcopi, ac potestatem Ecclesie ad diuinum cultum, & tamen quantum est ex natura rei, posset votum illud cum tali traditione consistere intra terminos voti simplicis, ut ex modò dictis constat.

Hinc itaque de isto voto Clericorum, D. Tho. & alij dicunt esse solenne tantum quasi per accidens, & proinde huius solennitatem non difficulter admittere videntur referendam esse ad Ecclesie institutum, eò quod ista traditio non sit ita perfecta, nec eiusdem rationis cum illâ quæ in professione religiosâ habetur.

Probatur itaque secundo etiam de solenni voto religioso, quia potest quis vouendo consilia Evangelica simul se tradere in manus & potestatem alicuius Prælati, ac se Deo donare in seruum perpetuum in familiâ religiosâ, & potest illa traditio nomine & vice Dei acceptari ab eodem Prælato, perinde ac in religione approbata, & tamen votum illud non habebit efficaciam causandi effectus illos, quos diximus cum solennitate voti respe-

respectuè connexos, ac proinde solemnè non erit, non obstante eadem traditionis formulâ, & simili acceptatione, si ista religiosa familia non habeat privilegium religionis approbatæ nec inter approbatas religiones numeretur, ergò in traditione qualicumque cum voto siue castitatis, siue paupertatis, siue obedientiæ, siue omnium trium, non potest sufficienter ex solâ naturâ rei fundari voti solemnitas substantialis, dum per se nudè spectatur illa traditio.

Confirmatur, quia religiosi simplices Societatis non minus se donant religioni quo ad abdicationem dominij in se ipsos & translationem eiusmodi in religionem pro tempore quo manent in illo statu, quàm solemniter professi, & tamen ex illâ traditione non sunt inhabiles ex naturâ rei ad matrimonium: quod patet ex progressu Societatis, inquit Suárez suprà cap. 7. nu. 21. nam in principio, ait, tales religiosi non fiebant inhabiles ad matrimonium etiâ durante statu illo: sed postea per constitutionem Gregorij XIII. facti sunt inhabiles pro tempore quo versabantur in illo statu; & tamen nec traditio, nec vita, nec modus assumendi ad talem statum sunt immutata, ergò traditio quam facit religiosus non inducit per se eiusmodi effectus.

98 Ex dictis itaque inferitur altera conclusionis pars, quod scilicet substantialis solemnitas voti dicenda sit pendere ab Ecclesiæ instituto seu lege, & consistere in aliquo respectu vel ordine ipsius voti ad tale institutum Ecclesiæ; neque enim videtur aliundè posse provenire, vel in alio constitui.

Confirmatur Primò, quia Bonifacius VIII. Capitulo vnico, De voto in 6. ita hæc de re loquitur: Nos attendentes quod voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inuenta &c. vbi Pontifex euidenter supponit id quod in conclusione dicimus: hinc & Gregorius XIII. in quadam Bulla, quæ incipit, Ascendente Domino, & extat apud Azorium 1. parte, libro 13. resumit prædicta verba Bonifacij, & ponit ea pro fundamento decisionis suæ quam ibidem facit: oportet igitur necessario fateri ad plenè fundandam voti solemnitatem, debere interuenire Ecclesiæ constitutionem.

99 Confirmatur Secundò, quia in quocumque voto solemnè, tria tantum possunt spectari præter Ecclesiæ constitutionem, scilicet promissio seruandi perpetuò, v. g. castitatem, aut paupertatem, ab eo deinceps tempore; donatio & traditio; siue denique consecratio seu benedictio, sub qua licet comprehendere omnem celebrem ceremoniam spiritualem quæ potest interuenire; at qui nihil istorum trium per se & ex natura sua dat voto vim irritandi matrimonium subsequens, vel inducendi incapacitatem domi-

nij &c. vt de benedictione seu consecratione; item de traditione sui constat ex dictis, de qua & amplius constabit ex responsione ad argumentum pro ea ab initio adductum: idemque satis certum est de ipsâ promissione seruandi perpetuò castitatem, vt omnes facilè videntur admittere, quia tota vis talis promissionis reperitur etiam in votis simplicibus, & tamen non reddunt per se personas vouentes inhabiles: ergò &c.

Ex istis itaque & similibus dicit Caiet. loco citato constare, quòd ad votum solemnè duo exigantur, scilicet ex parte vouentis, quod ipse voueat: ex parte Ecclesiæ autem, quod voto tribuat, vt sit inhabilitans hominem ad matrimonium, loquendo scilicet de solemnè voto castitatis.

Addit autem insuper constare, non posse votum ex priuata potestate habere vim illam inhabilitandi, sed ab Ecclesiâ illâ dependere, quia, inquit, sublatâ Ecclesiæ institutione & approbatione, quantumcumque quis suscipiendo subdiaconatum voueret castitatem, & quantumcumque quis faceret professionem religionis, nunquam solemnè voto ligaretur, neque inhabilis foret ad matrimonium validè contrahendum, quamuis contrahendo peccaret,

Quod igitur ad Canones pro prima sententia allegatos attinet, 100

Responderetur, quandoquidem cuiuslibet noui status assumptioni soleat adhiberi quedam proportionata celebritas, vt per exempla declarat D. Thomas suprà, art. 7. hinc conuenienter quoque ab antiquo, atque adeò ab Apostolorum tempore, vt ex D. Dionysio, libro De Ecclesiastica hierarchia, cap. 6. & alijs satis constat, consueuerunt in amplexu status religiosi adhiberi suæ quoque solemnitates, videlicet aliquæ spirituales benedictiones & consecrationes, à quibus saltem tanquam à nominis ratione potuerunt rectè dici solemniter vouisse, qui statum eiusmodi amplectebantur, & quia ita vouentes se Deo consecrabant & quasi spiritualiter nubebant Christo, hinc Patres & Canones contra tales votifragos & primam fidem irritam facientes vrgent sæpius consecrationem ipsorum, non tam quæ ab Ecclesiâ Prælati eis impendebatur, quàm quâ se Deo dicauerant, & consecrauerant, sic vt auctoritates illæ dici possint magis fauere secundæ sententiæ quàm primæ.

Quod colligi potest ex Capitulo Viduas quæ spontanea: vbi vrgetur quod discedant postquam Domino se semel sub velo consecrauerint: & ex Capitulo Sciendum, vbi vrgetur quod corpora consecratarum per propriæ sponsonis votum non debeant alijs tradi: nunquam verò dixerunt PP. aut Canones substantialem illam solemnitatem, de qua hic inquirimus, consistere in benedi-

atione ut consecratione vouentibus impēsa, aut ex eā nasci vel prouenire.

Caiet. verò notat D. Thomam magis vuisse benedictionem in hāc materiā voti solemnem, quia aliter non poterat probabiliter fundare indispensabilitatem omnem in voto solemnem castitatis, quam existimabat omnino firmiter esse tenendam propter verba illa Pontificis Innocentij III. quæ habentur Capitulo Cum ad monasterium, sub finem De statu Monachorum: Nec æstimet Abbas (inquit Pontifex) quod super habendā proprietate possit cum aliquo Monacho dispēfare, quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis adeo est annexa regulæ Monachali, vt contra eam nec Pontifex possit licentiam indulgere. Verum eā de re infra ex proposito agemus

101 Quod attinet ad fundamentum secundæ sententiæ iam satis ostensum fuit per rationes & exempla, quod donatio & traditio illa, quæ fit à religioso, quæque ab Ecclesiæ Prælati acceptatur, non causent effectus proprios voti solemnem, imò ex illā traditione in se nudè spectatā prout est actus moralis distinctus à voto castitatis, nō nascetur obligatio seruandi perpetuam castitatē; quæ obligatio ex voto oritur.

Vt itaque in formā ad argumentum respondeatur, dicendum est, quod res vni donata & tradita non possit donari & tradi alteri secundum rationem illius iuris quod tali donatione censetur donator à se alienare & in dominium alterius acceptantis transferre: iam verò donatio & traditio, quas facit religiosus in suā professione, non versantur circa potestatem quam habet quis in corpus suum vt possit illius ius alteri tribuere respectu actus coniugalis.

Declaratur hoc primò à posteriori, quia quando coniugati de mutuo consensu profitentur in religione approbata, non minus donant & tradunt se Deo ad omnem religiosum vsum, quam alij profitentes non coniugati, & tamen cum illa donatione & traditione stat, quod neuter amittat potestatem in corpus alterius, adeò vt si de post se cognoscerent, non committerent iniustitiam contra quemquam; quamuis contra Deum & contra virtutē religionis grauer peccarent.

Secundò declarari potest à simili per exemplum, quo quis se donat aut vendit alteri in seruum seu mancipium perpetuum seleg; in seruitutem tradit, quia per illos actus se non priuat dominio sui ipsius in ordine ad coniugale officium & validè potest vxorem ducere: neque prior traditio impotentem seu inhabilem fecit ad secundam hanc traditionem faciendam. Antecedens constat ex Capitulo 1. De coniugijs seruorum: ergò etiam religiosus in professione se donet &

tradat religioni, non tamen idcirco amittit potestatem seu habilitatem ad contrahendum matrimonium.

Cōfirmatur: quia licet dominus acquirat 101 ius in seruū quo ad operas eius, ita vt possit eo vti ad omne obsequiū prudēs & vtile, & fortasse per matrimonium serui impediatur aliquomodo ab illo obsequio, nihilominus ius & libertas matrimonij tanta est & tā naturalis vt non potuerit quispiam eoactè, vel etiā suā priuatā voluntate priuari isto iure & potestate, etiam si quoq; in iustam poenā sit in seruitutē traditus, vel spontanea sua voluntate se in seruum vendiderit, vt docet Suarez supra cap. 9. nu. 8.

Simili igitur modo, quando quis se tradit in seruitutem religiosam non statim ex vi priuati sui consensus in illam traditionem, se reddit inhabilem & impotentem ad contrahendum validè matrimonium nisi accedat Ecclesiæ autoritas, quæ illam inhabilitatem inducat.

Existis itaque satis liquet, quod traditio illa non pugnet formaliter cum vinculo matrimonij, neque cum potestate quam alter coniunx per contractum matrimoniale in corpus alterius acquirit; quamuis dum simul emittitur votum castitatis possit superior in vim eiusmodi donationis & traditionis interdicerē, vt causa religionis à nuptijs absteat, licet ex nuda traditione non fiat ad illas inhabilis.

Tertiò probari potest: quia per donationem quam Deo de rebus nostris facimus, non accrescit Deo aliquod dominium, nisi quatenus hoc illi prestamus in suis ministris, in quos illud transferimus, & proinde nec dominium illarum aliter à nobis alienamus, atqui dum quis se Deo donat tradendo se religioni, non tradit dominium iuris illius quo matrimonium contrahere potens est, in ipsam religionem sic vt illa acquirat dominium iuris illius; ergò nec se priuat illo iure.

Confirmatur subsumptum primò: quia fit quis religiosus etiam si alteri coniugi iam dederit potestatem sui corporis: deinde sequeretur quod Prælati religionis posset illum absque eius consensu validè tradere alteri in matrimonium, sicuti dominus potest validè tradere seruum in dominium alterius, quando ille se donauit & tradidit in seruitutem eius, & sui dominium à se abdicauit.

102 Obseruanda est itaque hic differentia quædam inter promissionem & donationem, quod scilicet promissio sit quædam lex particularis quam sibi quis ponit, & idcirco hæc possit fieri immediatè in vouente aut promittente, quem specialiter obligat ad cultum Dei quem vouet, cuius obligationis homo capax est; & quia hominem sic obligari

ligari bonum est, idque ad diuinum cultum facit, hinc talem promissionem Deus quoque acceptat: at verò donatio immediate & per se non habet effectum suum in donante, sed in donatorio in quem transfertur tale dominium rei donatæ, quale ipse habebat, & tantum consequenter se priuat illo dominio, & inde solum obligatur ad nõ agendum contra illam donationem factam: quandoquidem igitur Deus immediate in se non est capax imperfecti illius dominij quale habet creatura in se & in sua bona, hinc diximus per donationem quã de rebus nostris Deo facimus, non accessere ipsi aliquod dominium, nisi quatenus illud transferimus in eius ministros qui capaces sunt eiusmodi particularis & imperfecti dominij, quod potest videri indicasse Psaltes, quando Psal. 15. dicit: *Dixi Domino, Deus meus tu es, quoniam bonorum meorum non eges.*

Sed contra dicta opponet aliquis, quando queritur, quare votum castitatis emissum cum professione religionis approbatæ irritet matrimonium subsequens, responderi solet; quia est votum solemnne, ergò non rectè explicatur voti solemnitas consistere in efficacia & virtute irritandi matrimonium siue inhabilitandi personam ad matrimonium accedente per Ecclesiæ constitutione. Probatur consequentia, quia hoc supposito, quod in hac efficaciam sita sit solemnitas, iam si queratur quare votum illud solemnne sit? respondendum erit esse solemnne, quia irritat aut vim habet irritandi matrimonium subsequens atque ita responsio redibit in vitiosum circulum, quasi diceretur, quod hoc votum irritat matrimonium subsequens quia est solemnne, & ideo sit solemnne, quia irritat matrimonium; quæ sunt absurda.

104 Respondetur negando consequentiam: ad illud autem quod ad illius probationem assumitur, dicendum est, quod dum queritur de actu seu effectu alicuius, quare illum operetur aut causet? rectè possit responderi illud operari vel causare eiusmodi effectum, quia talis siue talis naturæ est, vel assignando terminum siue vocabulum simplex, quod includit aut importat virtutem operandi talem effectum: & si terminus ille simplex fuerit, nec satis clarè ipsam virtutem exprimat, tunc si de illo queratur, quare eiusmodi effectum operetur, rectè & sine vitio circuli posse assignari, quasi illius termini descriptione per formam seu virtutem operandi eiusmodi effectum: ut si queratur, quare hic eolor disgregat visum, responderi poterit quia est albus; si verò iterum petatur quare est albus, non quidem rectè diceretur quia disgregat visum, sed aptè responderetur quia virtutem habet disgregandi visum: atque ita similiter dum petitur quare votum illud irritat matrimonium subsequens, rectè po-

test responderi, quia est solemnne: & quando petitur quare est solemnne, rectè responderetur, quia ex Ecclesiæ constitutione habet annexam efficaciam irritandi matrimonium subsequens siue reddendi personam inhabilem ad contractum matrimonialem.

DUBIUM XVII.

De antiquitate huius constitutionis Ecclesiastica, qua religiosi redduntur inhabiles ad matrimonium validè contrahendum.

Suppono hic apud Catholicos omnes pro indubitato haberi contra Hæreticos, nunquam in Ecclesia Christi matrimonia fuisse licita post vota emissa siue post religionis professionem, sed semper ea fuisse tanquam coniugia sacrilega & infamia habita: An verò ista matrimonia ita cum peccato sacrilegij contracta fuerint aliquando valida, inter Catholicos adhuc disputatur. Basilius Pontius sup. cap. 14. ex professo tuetur affirmatiuam partem, & citat alios pro se authores, Azorium, tom. 1. lib. 12. cap. 6. qu. 3. Vasquez in 1.2. dis. 165. c. 6. Bellar. lib. De Monachis cap. 34. qui putat id probabile: vnde Pontius videtur existimare, Ecclesiam nunquam irritasse eiusmodi matrimonia vsque ad C. generale Romæ celebratum an. 1139. sub Innocentio II. cuius decretum refertur causa 27. q. 1. Cap. Vt lex. vbi dicitur, Statuimus vt Monachi atq; conuersi professi, qui sanctum transgredientes propositum, vxores sibi copulare præsumperint, separentur: huiusmodi namque copulationem, quam contra Ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonia non esse censemus: aliqui tamen referunt ad Calixtum Papam qui sedet an. 1114. Sed probabilior ac verior apparet pars negatiua (quamuis res propter graues auctoritates maneat vtrimque probabilis, vt adhuc infra dicemus) quod scilicet lex irritans matrimonium post solemnna seu ritè facta vota monastica descēdat ab Apostolica traditione, & semper in Ecclesia fuerit. Ita docet Mald. tract. 10. cap. 5. dub. 3. vbi pro eadem doctrinã citat D. Thomam, in 4. dist. 38. quæst. 1. art. 2. Turrianum lib. 2. De votis monasticis: Pamelium ad epistolam 63. Cypriani, & Henriquez lib. 12. cap. 5.

Et probari potest ex antiquis Scriptotibus: Indicat enim in primis hoc Innocentius I. epistola 2. cap. 12. vbi inter alia, eas dicit esse adulteras Christi quæ post votum nubunt, vt refertur Capitulo De Christo, causa 27. quæ:

27. quæst. 2. Tertull. quoque libro De ucladis virginibus: nupsisti Christo, inquit, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam, & sub finem exhortationis ad castitatem; Deo nubere, inquit, maluerunt: similia habet D. Aug. ad virginem lapsam, c. 5. Cyricius Papa epist. 1. coniugia Monachorum dicit legibus publicis & Ecclesiasticis iuribus damnari: quod autem Ecclesiastica iura sint antiquissima, & ab Apostolis ducant originem declarat epistola 4. Vbi postquam dixisset, litteras dare placuit non quæ noua præcepta aliqua imperent, sed quibus ea quæ per ignauiam desidiâque aliquorum neglecta sunt, obseruari cupiamus quæ Apostolica, inquit, & PP. constitutione sunt constituta: deinde subiungit, tanquam vnâ ex istis constitutionibus, ut Sacerdotes & Leuitæ ab vxoribus abstineant: dubium autem non est nihil minus fuisse constitutum de Monachis quorum coniugia dixit epistola 1. legibus publicis damnari, quosque D. Dionysius Ecclesiasticæ hierarchiæ cap. 6. testatur in sua professione solitos renuntiare vitæ diuisibili, id est, vitæ coniugali: alludit enim ad illud Apost. 1. ad Corinth. cap. 7. *Qui cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, & diuisus est.* Consilium 4. Carthaginense describit solemnia vota viduarum, & excommunicat illas tanquam Christi adulteras si postmodum ad nuptias sæculares transierint, quæ omnia satis indicant ab antiquo in Ecclesiâ fuisse certam rationem & modum vouendi uirginitatem seu continentiam talem, ut quæ sic uouissent non possint validè ad nuptias sæculares transire. Hinc multi Canones antiqui decernunt eos qui matrimonium contrahendo, primam fidem fecerunt irritam, cogendos esse ut relicto coniugio ad priora vota redeant. Vide Capitulum Quod interrogasti, dist. 27. & Capitulum Sicut, Capitulum Viduas, & Capitulum Nec aliqua, causa 27. quæst. 1. ubi & plura alia idem dicunt.

Quare vera esse videtur obseruatio Glossæ ad Capitulum Vt lex, causa 27. quæst. 1. iam citatis: ubi dicit regulas illas antiquas de matrimonio non ineundo post solemnè votum, debere censeri non tantum prohibentes, sed etiam irritantes. Verùm

107 Obijciuntur quædam ex D. Cypriano, ex D. Augustino: Cyprianus enim epistola 62. ad Pomponium, videtur de virginibus quæ se Christo dicauerant loqui, dum sic scribit: Si perseuerare nolunt, aut non possunt, melius est nubant, quàm in ignem delictis suis cadant: Non ergò fiebant inhabiles ad contrahendum matrimonium: & D. Aug. libro De bono uiduitatis, cap. 9. ut refertur Capitulo Nuptiarum, causa 27. quæst. 1. Scribit de matrimonio earum, quæ voto se Deo

dicauerant; non quia ipsæ nuptiæ vel taliû damnandæ iudicentur, sed damnatur propositi fraus, damnatur voti fracti fides, postremo damnantur tales, non quia conjugalem fidem posterius inierint: sed quia continentiam fidem primam irritam fecerunt; ergò &c.

Pro explicatione horum, Obseruandum est cum Pamelio supra, Suarez tom 3. De Relig. lib. 9. De voto castitatis, c. 6. & alijs, antiquitus diuersos fuisse uirginû siue eorû qui continentiam seruabât, ordines seu status, sicuti & hisce temporibus reperiuntur: quædam enim ex proposito tantum, vel etiam ex nudo simplici voto sine externis cæremonijs seruabant uirginitatem aut continentiam; & hæ liberè uiuebant cum quibuslibet, neque distinguebantur aliquo particulari habitu: quædam uerò publicè & cû diuersis sacris cæremonijs se Christo consecrabant, & particulari habitu utebantur.

Indicat hæc D. Dionysius, cap. 6. Ecclesiasticæ Hierarchiæ iam citato: Vbi facit mentionem consecrationis uirginû & mutationis uestimentorum, ac detractionis criniam.

Quod etiam significat D. Hieronymus ad Sabianum Diaconum: moris est, inquit, ut tam uirgo quàm uida, quæ se Deo uouerint (scilicet solemniter) & sæculo renuntiantes omnes delicias sæculi conculcarint, crinem monasteriorum matribus offerant refecandum, capite postea ligato & uelato.

D. Aug. quoque in Psalmum 75. distinguit simpliciter uirginitatem vel castitatem uouentes ab his qui relictis omnibus uouent ire in vitam communem & societatem Sanctorum: imò inter eas etiam quæ cum externo & sacro aliquo ritu se Deo dicabant, uidetur fuisse aliqua differentia, sic ut quoque ex his quædam censerentur emittere simplex tantum uotum castitatis; quædam uerò solenne, quo reddebantur inhabiles ad nuptias: quemadmodum & hoc tempore fit: uouent enim solitariè inclusæ, & quæ uocantur communiter Begginæ cum sacris cæremonijs, & tamen uotum tantum simplex est.

Notat hæc etiam Suarez loco citato n. 39. in fine: & idè in antiquitate, inquit, hæc duo discernere sæpè difficile est.

Quod itaque ad Patres allegatos attinet, pro indubitato habendum uidetur: in primis, quod D. Aug. loquatur non de uidijs illis quæ tantum post propositum aliquod castitatis conuolant ad secundas nuptias, ut quidam uolunt exponere, forsitan, quia ibidem & duobus capitibus sequentibus, aliquando nomine propositi utitur, sed de illis quæ post absolutum uotum castitatis transcunt ad nuptias sæculares: expressè enim scripsit ibidem uoti nomine utitur, ut dum significat se agere de absoluto debito uoti:

Rursum

Rursum quando dicit quod damnatur fra-
 & voti fides, & cap. 11. Non dubitauerim
 dicere, inquit, lapsus & ruinas à castitate
 sanctiori quæ vouetur Deo, adulterijs esse
 peiores; & iterum, tanto magis fraudatio
 voti auget iniquitatem, quanto minus ha-
 buit vouendi necessitatem. Vnde quando
 nomine propositi subinde in illis vitur, ac-
 cipit pro voto siue proposito firmato voto.

Secundò euidens quoque esse videtur,
 D. Augustinū docere & quidem ex professo
 præsertim cap. 10. coniugia talium, de qui-
 bus agit, fuisse vera matrimonia: scribit enim
 expressè, Proinde qui dicunt taliū nuptias,
 non esse nuptias, sed potius adulteria, non
 mihi videntur, inquit, satis acutè & diligen-
 ter considerare quid dicant: quod conse-
 quenter latius exponit: & in fine capituli: Fit
 autem per hanc minus consideratam opi-
 nionem, quā putant lapsarum à sancto pro-
 posito fæminarum si nupserint, non esse
 coniugia, non paruum malum, vt à ma-
 ritis separentur vxores quasi adulteræ sint,
 non vxores: & cum volunt eas separatas red-
 dere continentis, faciunt maritos earum
 adulteros veros, cum suis vxoribus viuis al-
 teras duxerint.

His sic suppositis, duplex solet adhiberi
 responsio ad hanc autoritatem Augustini,
 quatenus militare videtur contra doctrinā
 positam.

109 Vna est, quod solemnitas illa substantialis
 quam dicimus semper diremissæ matrimoniū
 subsequens, non fuerit tempore Augustini
 in locis illis in vsu, etiam si alioquin siue vir-
 gines siue viduæ castitatem vouentes cum
 aliquā externā cæremoniali celebritate
 Deo dicarentur, & professionem facerent:
 quibus fauere potest quod scribit Aug. in fi-
 ne capituli 11. citati: Bonum ergò continen-
 tiæ vidualis luculentius decet, cum pro illo
 vouendo, & profirando possunt contem-
 nere fæminæ, quod & libet, & licet: sed post
 voti professionem perseueranter frænandū
 & vincendum est, quod libet quia iam non
 licet. Ex quibus videri potest, quod loqua-
 tur de solemniter professis, quodq; proinde
 professio tunc non induceret inhabilitatem
 saltem in locis Diui Augustini.

Quòd nihilominus tamen alijs in lo-
 cis, & anterioribus temporibus semper
 in Ecclesia fuerit certis vouendi modis
 coniuncta illa vis & efficacia inhabilitan-
 di vouentes ad subsequens matrimonium.
 Indicat istam responsionem Hugo de
 Sancto Victore lib. 2. De Sacramentis par-
 te 11. cap. 12.

Altera responsio est, quam ibidem quo-
 que habet Hugo, & sequuntur magis com-
 munitè alij, quod scilicet non fuerit etiam
 D. Augustino incognita ratio illa vouendi
 quæ induceret inhabilitatem: quodque etiā

illis in locis fuerit in vsu (nam Concilium
 Carthaginense 4. cui D. Augustinus inter-
 fuit, videtur illam agnouisse) sed quòd simul
 in vsu fuerit alius quoque ordo virginum
 & viduarum, quæ tantum voto simplici
 astringerent se ad seruandam castitatem; id-
 que facerent quædam priuatim tantum,
 quædam verò publicā quadam professione
 & sacrâ cæremoniâ accedente, quemadmo-
 dum videmus id ipsum etiam his temporibus
 fieri: & quod proinde D. Aug. locis ci-
 tatis loquatur dumtaxat de huiusmodi vi-
 duis aut virginibus, non de alijs quæ perfe-
 ctissimo modo vouebant & profitebantur
 castitatem, relinquendo simul omnia, & in-
 grediendo vitam communem & societatem
 Sanctorum, vt ipse de quibusdam vouenti-
 bus loquitur in Psalmum 75. vltra medium,
 quo nomine designare videtur statum vitæ
 simpliciter religiosæ.

Ad D. Cyprianum verò quod attinet, hoc
 in primis satis clarum videtur, quod non
 loquatur de virginibus velatis, & quæ ad
 vitā communē ac societate Sanctorum, vt
 D. Aug. loquitur, se receperant, quarum ta-
 men vota dumtaxat habebantur solemnia.
 Colligitur ex eo, quia eodem loco significat
 Cyprianus, quod promiscuè apud viros ha-
 bitarent, & lib. De disciplinā & habitu vir-
 ginum, quod balnea, quod nuptias adirent,
 quod non certo habitu aliquo vterentur, sic
 vt citato libro valdè redarguat superfluum
 earum ornatum, quæ omnia in virgines ve-
 latis non competeabant.

Quare cum fuerit etiam tum alius ordo
 virginum & viduarum, quæ non tam dice-
 bantur se dicasse Deo, vt hæc de quibus lo-
 quitur D. Cyprianus, quàm ab Episcopo
 dicatæ & consecratæ Deo, velamine ac-
 cepto, vt citato loco notat Pamelius.

Hinc ex allegatis verbis Cypriani, nihil
 conuinci potest contra doctrinam ante po-
 sitam. Pro quā multum etiam facit D. Basi-
 lius libro De verâ virginitate, vbi de fæminis
 quæ post professionem virginitatis nubere
 volunt, ita scribit: Stupri scelus honesto cõ-
 iugij nomine obtegere cupiunt. Vnde illas
 meretrices & adulteras vocat, & adiungit,
 non solum à fædere sponi cœlestis, verum
 etiā à legitimo mortaliū thoro alienæ pro-
 fus deprehensæ sunt: quæ posteriõra verba
 planè videntur importare, quod veras nu-
 ptias sæculares inire validè nõ potuerint ille
 de quibus ipse agit.

Difficultas autem aliqua remanet circa
 D. Cyprianum, quomodo vel de illis quæ
 simplici tantum voto se Christo dicauerant,
 rectè dixerit: Si perseuerare nolunt, aut non
 possunt, melius est, nubant quàm in ignem
 delictis suis cadant, quando quidem ipso vo-
 to saltem prohibeantur & nuptiæ sint ipsis
 illicitæ.

Respon-

Respondent quidam D. Cyprianum id tantum permittere tanquam minus malum, quia minus est quod nubat vni viro cum quo viuunt quasi in coniugali castitate, quam quod contra votum cum multorum scandalo, viuat luxuriosè extra statum matrimonialem.

Alij autem subindicant, vt Mald. quod D. Cyprianus voluerit per dispensationem eis nuptias esse concedendas: Bellarminus verò docet Cyprianum loqui de ijs quæ nondum vouerant, sed de vouendo deliberabant, sicuti nouitiæ in religione, vel aliæ etiam virgines in sæculo, quæ habent propositum seruandi castitatem, & de voto faciendum siue solemni, siue simplici deliberant: Idque videtur verius; vnde totus ille contextus Cypriani sic erit accipiendus, quod loquatur de virginibus in virginittatis proposito degentibus in communi cum alijs quæ vouerunt, de quibus sic scribit: Quod si ex fide se Christo dicauerint (aliquæ scilicet ex istis) pudicè & castè sine vlla fabula perseuerent: ita fortes & stabiles, premiũ virginittatis expectent: si autè perseuerare nolunt aut non possunt (scilicet aliæ ex istis) non se Christo dicent, melius est enim, quod nubant, quam in ignem delictis suis cadant.

112 Cæterum obscura utcumque est res illa de irritatione matrimonij per vota antiquitus emitti solita, vnde Suarez, lib. 9. cap. 11. n. 23. facitur ea quæ adducuntur ad ostendendum semper in Ecclesia fuisse vsum votorum irritantium subsequens matrimonium non sufficere ad faciendam certam omninò fidem, idque eo minus, quia auctoritates prædictæ, & aliæ quædam satis videntur militare in contrarium, quod latè prosequitur Basil. Pontius sup. c. 14. cit. Hoc interim sibi certum esse asserit Suarez n. 5. cum Pontio saltem à tempore Innocentij II. fuisse inuolabiliter obseruatum, quod solemne votum factum in professione religionis approbatæ redderet vouentes inhabiles ad matrimonium subsequens: hic enim in Concilio Romano legem statuit, aut certè eam fuisse, aut esse apertè declarauit, quod sic contrahentes debeant separari, & rationem reddit: huiusmodi namque copulationem, quam contra Ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus: in qua lege declarat ibidem, pares esse Clericos in sacris, Canonicos regulares, Monachos, atque conuersos professos & Sanctimonialis sexinas.

113 Ex dictis autem suboriri potest dubium, quid desit votis illis quæ emittunt Clerici siue Scholastici, Coadiutores Societatis, quominus sint solemnia cum habeant vim irritandi matrimonium.

Respondet Suarez hoc ei deesse, quod non inhabilitent personam simpliciter perpetuo, sed solum quamdiu durat; non ha-

bent autem durationem absolutè perpetuam, quia non sunt annexa professioni perpetuæ ex vtraque parte, sed traditioni solubili per repudiationem acceptantis, & ideò, inquit, non habent sufficientem vim ad votum solemnisandum. Similiter quoque responderet Basil. Pontius, qui ad solemnitatem legitimam votorum, requirit perpetuitatem, ita vt vota acceptans etiam ex sua parte renuntiet facultati dimittendi liberum, cum qui vouet. Similiter docet Tann. disp. 5. q. 4. dub. 4. n. 64.

DVBIUM XVIII

Quanta sit obligatio voti?

114 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Obligatio voti tam est grauis, vt ex genere suo sit peccatum mortale illud non ad implere. Est doctrina cõmunis & certa:

Probatur 1. ex Script. Deuter. cap. 23.

Cum votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiris illud Dominus Deus tuus: apud Ecclesiasten c. 5. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio: quibus locis notanda sunt illa verba, Quia requirit illud Deus &c. & displicet enim ei infidelis &c. 1. ad Thimoth. cap. 5. Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Vide caput 20. libri Prouerborum, cap. 7. Leuiticorum: D. Ambrosium, lib. 9. in Lucam, vbi cap. 20. hac de re ita scribit: quam grauia vincula promittere Deo, & non soluere.

Probatur Secundò, ratione D. Thomæ, quæst. 88. art. 3. quia si homini facta promissio obligat, quanto magis facta Deo; hoc enim pertinet ad fidelitatem ab homine Deo debitam: imò & ad reuerentiam ipsi debitam, vnde violare fidem ipsi datam continet quendam neglectum & quasi vilipendentiam ipsius Dei.

115 **D**ICO Secundò: Potest tamen voti transgressio esse venialis tum ex imperfecta aduertentia, tum ex paruitate materiæ, saltem quando hæc tantum est particula quædam materiæ maioris quæ in voto est: vt si quis vouerit legere Psalterium, & omitteret aliquos versiculos. Ita communiter tradunt Doctores omnes.

Dixi, saltem quando hæc materia exigua est tantum particula maioris materiæ quæ est in voto: quia controuertitur quid dicendum sit, quando materia exigua est tota materia voti, vtrum transgressio voti sit venialis tantum, an mortalis.

116 Angelus V. Votum 3. §. vltimo, Caiet. hic quæst. 89. art. 7. & Tolet. lib. 4. cap. 17. docent paruitatem materiæ in voto non excusare à mortali, quando est totalis materia voti, quod probat Caiet. longâ ratiocinatione per distinctionem inter præcepta iuris materialis,

naturalis, & diuini, & inter vota quæ sunt quasi leges quædam particulares, quod scilicet ista sint determinata solum ad genera rerum: hæc autem ex intentione vouentis determinantur ad hanc particularem materiam, vnde concludit, quod transgressiones præceptorum iuris naturalis & diuini in re parua, possint non esse mortales, non sic autem transgressiones votorum, quando res parua est totalis materia.

Rationem autem diuersitatis indicat, quia transgressiones præceptorum in re parua, non sunt transgressio totalis: transgressiones autem votorum in casu posito sunt transgressio totalis: ex illa autem formalitate totius aut partis vult nasci differentiam transgressionis, quod vna sit mortalis, & altera tantum venialis: quia vbi totalis transgressio est præcepti, ibi non est imperfectio actus; vbi autem partialis tantum est, ibi excusare potest imperfectio actus.

117 Contrarium tamen sentiunt plures alij; Dominicus Soto libro 8. De Iust. quæst. 1. art. 7. Nauarrus cap. 12. num. 40. Malderus supra dubio 4. Azorius tomo 1. libro 5. cap. 28. Tannerus tomo 3. disp. 5. quæst. 4. dub. 3. num. 37. & passim recentiores, qui docent transgressionem voti posse esse venialem, propter materię paruitatem, quantumuis esset tota materia voti: vt, verbi gratia, Si quis vouerit legere semel orationem Dominicam & salutationem Angelicam, non erit nisi veniale peccatum, si omittat.

Fundamentum est: Quia cum in alijs peccatorum generibus id contingere solet, non debet hoc ipsum in præsentiproposito absque sufficienti causa negari: neque ratio Caietani multum videtur efficax: ponatur enim quod sicuti prohibuit Deus in communi non mentiri, sic etiam prohiberet particulari præcepto mentiri iocose, vel sicuti prohibuit in communi non furari, sic quoque particulariter prohiberet non auferre hanc rem parua, non idcirco foret peccatum mortale mentiri iocose, vel auferre hanc rem; modò non intelligeretur accedere aliqua specialis Dei voluntas quæ ex iusto motiuo vellet pro sua potestate obligare arctius hominem ad talis præcepti obseruationem, quam alioquin natura præcepti secundum exigentiam materię requirit.

Vnde quandoquidem vouentes non intendunt suæ legi quam sibi imponunt, superaddere peculiarem aliquam obligationem vltra materię exigentiam, manifestum euadit, quod Caietani distinctio & ratio cinatio nihil concludant. Frustra quoque vim facit in totalitate & partialitate transgressionis, quandoquidem exiguitas materię tam vbi est obiectum totale, quam vbi

Viggers de Iure & Iust.

est partiale tantum, semper obtineat rationem exiguitatis, ex quâ causatur diuersitas culpæ in transgressione; quæ non causatur ex eo quod ipsa transgressio habeat rationem totius, aut rationem partis.

Notat autem Tannerus supra num. 38. probabilius esse non idè excusari à mortali cum qui vouisset quotidie recitare Pater & Aue, & tamen per annum integrum ne semel recitaret: Est enim hæc vna quædam vnius voti materia, eaque grandis vt ipse cum à Valentia tomo 3. quæstione 6. parte 4. docet, quamuis eam culpam tantum venialem existiment Arragon. hic quæst. 88. art. 3. & Dominicus Soto libro 7. quæst. 2. art. 1.

DVBIVM XIX.

Quot modis contingat aliquem solui aut liberari à voto.

Respondetur: Quinque solent communiter recenseri modi quibus contingat id fieri: de quibus videre licet Syluest. V. Votum 4. quæst. 1. Nauarrum cap. 12. num. 63. Contingit itaque id primo per mutationem siue defitionem materię: Secundo, per non positionem conditionis; quò reuocari potest quoque sublatio finis. Tertio, irritatione: Quarto, commutatione, & Quinto, dispensatione.

Tunc defitione materię quis liberatur, quando id quod prius erat legitima materia voti, iam definit esse talis vel absolute aut respectu vouentis, vt si fiat impossibile quod erat possibile: si iam foret maioris boni impeditiuum, quod antea non erat, si fiat nunc inutile aut indifferens.

Non positione conditionis tunc quis soluitur, quando votum factum est sub conditione si illa euenerit, & contingat non euenire: ita quoque ratione finis cessat, vt si quis vouerit peregrinationem ad nostram Dominicam Hallensem ad impetrandam sanitatem alicuius quem intellexit egrotare & ille iam sit mortuus, aut non fuerit egrotus, nõ tenebitur vouens voto.

Irritatione autem liberatur, quando vel voluntas aut ipse vouens in materiã talis voti est potestati alterius subiectus qui votum annullat, quando illud factum esse intelligit.

Commutatione autè dicitur quis liberari, quando scil. obligatio voti ab vna materia transfertur in aliam, vt quando votum ieiunij aut peregrinationis mutatur in preces. Quando autem obligatio voti personalis transfertur ad opus reale, vt quando votum

tum ieiunij, aut peregrinationis, mutatur in elemosinam, tunc dici solet voti redemptio. Vide Syluestrum V. Votum 4. quæst. 1.

Dispensatione denique quis liberatur, quando Ecclesiastica auctoritate quis absoluitur ab obligatione contractâ ex voto, non inducendo obligationem ad aliud melius aut æquiuale præstandum.

DVBIVM XX.

Utrum quis propria auctoritate sine voluntate possit commutare vota sua?

DE tribus modis prioribus, quibus contingit aliquem ab obligatione voti liberari, nihil hic dicimus: quia utcumque sufficienter ea quæ ad illos spectant, intelligi poterunt ex dictis supra, scilicet dubio 7. & aliquot sequentibus, vbi egimus de illis quæ sub votum cadunt: & dubio 4. vbi egimus de voto cui error dederit causam: & dubio 12. & 13. vbi egimus de his qui vouere possunt.

RESPONDEO & **D**ICO Primò: Auctoritate propria non potest quis votum suum commutare in minus bonum. Est hoc indubitatum apud omnes: quia huiusmodi commutatio adfert secum dispensationem in parte voti, quæ fieri non potest, nisi superioris auctoritate, vt per se euidenter est.

DICO Secundò: Non potest quoque votum suum quis auctoritate propria commutare in aliud bonum æquale. Ita sentiunt Doctores magis communiter: Caiet. hic quæst. 88. artic. 12. Couarruias ad Capitulum Quamuis, 1. parte 5. 3. n. 4. Azorius, tom. 1. lib. 11. cap. 18. quæst. 1. Malderus, dub. 11. Tannerus supra dub. 5. num. 81. & alij plures contra Sa V. Voti irritatio, Henriquez, lib. 7. De pœnitent. cap. 20. num. 5. & Medina, lib. Instit. cap. 4. 5. 7. Probari autem potest ratione, quam indicat D. Thomas, artic. 12. quia commutatio in æquale ordinariè potest habere dubium adiunctum, an sit æqualiter Deo acceptum illud in quod fit mutatio: ergò merito requiritur hic auctoritas Prælati, qui in persona Christi, cuius vices gerit, determinet quid Deo acceptum sit: estque hæc sententia omninò tutior, neque enim etiam in politia temporali licet certum debitum pro arbitrio in aliud æquè bonum commutare.

DICO Tertiò: Ex communi sententia Doctorum, potest quis auctoritate propria votum suum commutare in illud quod euidenter & certò melius est. Ita docent Angelus V. Votum 4. n. 2. Soto, lib. 7. q. 4. art. 3.

Couarr. & Caiet. supra, Grassius, parte 1. lib. 2. cap. 30. n. 6. Nauarrus, cap. 12. n. 75. Toletus, lib. 4. cap. 8. Emanuel Sa V. Voti irritatio, Mald. sup. & alij plures contra Syluestrum V. Votum 4. qu. 7. & Panorm. in Cap. Peruenit 2. De iureiurando.

Probatur autem conclusio primo ex Capitulo Peruenit iam citato; vbi dicitur positum seu promissum non infringit, qui in melius commutat: & ex Cap. Scripturæ, De voto & voti redemptione, vbi dicitur reus fracti voti aliquatenus non habetur, qui temporale obsequium in perpetuum noscitur seruitutis obseruantiam commutare: huc quoque facit Capitulum Sanè, De regularibus, vbi professus in Monasterio laxiori permittitur ingredi strictius absque consensu superioris.

Ratio autem redditur, quia in eo quod melius est, censetur contineri quod minus bonum est: quare exhibendo melius, excellenter videtur quis soluere quod promiserat.

Hanc tamen conclusionem, vt absolutè procedat, puto intelligendam esse de eo quod melius est in eodem quasi genere & ordine operis, vt, v. g. si quis vouerit peregrinationem ad nostram Dominam Hallensem possit commutare illud votum in peregrinationem ad nostram Dominam Laurentianam, vel ad limina Apostolorum, sic qui vouisset legere VII. Psalmos possit illud mutare in lectionem Psalterij, aut qui vouisset ad mensum ieiunare, possit id mutare in ieiunium trium mensium.

Non potest tamen quis priuatâ voluntate mutare votum peregrinationis, aut votum ieiunij in preces, vt bene docet Tann. sup. dub. 5. nu. 82. v. g. in lectionem Rosarij, aut Coronæ, vel VII. Psalmorum, vel etiam totius Psalterij, etiamsi quoque fecerit illa vota tantum religionis causâ, & preces sint actus religionis præstantiores, quâ sit ieiunium vel peregrinatio: Sic quoque qui Ecclesie vouisset ampullas argenteas certi ponderis, possit mutare in Calicem maioris ponderis; non autem in ieiunium aut preces: colligitur id ex Capitulo 1. De voto & voti redemptione, vbi interrogatus Pontifex de peregrinationis votis, an elemosinis redimi possint, vel pro necessitate in aliud commutari? sic rescribit, Respondemus, quòd ab eius qui præsidet, pendet arbitrio, vt consideret diligentius qualitatem personæ, & causam commutationis &c. quibus satis indicatur, talem commutationem fieri non posse ex solius vouentis auctoritate.

Et ratio reddi potest, quia alioquin nullâ certâ regulâ poterit hic explicari, quidnam censendū sit melius, in quod possit quis sua auctoritate commutare votum suum: neque id potest per alia certa exempla declarari.

122 Vna tamen allegari potest exceptio, De votis scilicet quæ sunt in professione religionis approbatæ, in quæ potest quilibet cõmutare omnia sua vota cuiuscumque materiæ, vt communiter tradunt Doctores, Caiet. hic, q. 88. art. 12. & V. Votum. Couar. De pactis, parte 1. §. 3. n. 4. Tanner. sup. n. 80. quamuis Soto lib. 7. De Iust. qu. 4. art. 3. videatur id negare de peregrinatione Ierosolymitanâ, sed minus rectè. Porrò in istâ professione, particularis valdè occurrit ratio, tũ quod in illa homo relinquat se & omnia sua, ac se totum donet Deo, eiusque obsequijs, etiam ad illa vota explenda si superiores iudicauerint id conducere pro maiore Dei honore; tũ quod Ecclesia superiori autoritate suâ, hoc omnibus videatur indulsisse: vt colligi potest ex diuersis Capitulis, vt Capit. Quis aliquando, & Capit. Admone, causa 33. qu. 2. vbi Astalbo Stephanus V. remittit pœnitentiam, si religionem ingrediatur: item ex citato Capitulo Scripturæ De voto & voti redemptione, & ex alijs similibus: quare non potest inde argumentũ deduci ad commutationem voti propriâ autoritate faciendas in alias materias diuersi ordinis.

123 Quæri autem hic potest, Vtrum quis suo arbitrio possit votum reale factum in fauorem huius Ecclesiæ vel piæ causæ commutare quoque in votum reale melius, quod sit in commodum alterius Ecclesiæ vel piæ causæ? Vt si quis vouerit dare decem aureos Ecclesiæ sancti Petri, an possit commutare in viginti aureos dandos alteri Ecclesiæ,

Quidam negant, & opinantur ne quidem autoritate Episcopi talem posse fieri commutationem: ita tenet Archidiaconus cum quibusdam alijs canonistis, vt refert Syluester V. Votum 4. quæst. 7.

Fundamentum horum est, quia in causis pijs per promissionem acquiritur ius absenti, vt possit rem promissam exigere, l. Illud, & l. Inter, C. De sacrosanctis Ecclesijs.

Magis tamen probabiliter existimant alij, posse tale votum etiam ab ipso vouente sic commutari in melius, & ab Episcopo in æquale, aut etiam in minus alterius generis. Ita docet Caiet. tomo 2. opusculo 11. De voto, quæst. 3. Nauarr. cap. 12. nu. 78. & in Apolog. De reitib. eccles. qu. 1. Monit. 71. Syluest. sup. Angel. V. Votum 3. Suarez to. 2. De relig. lib. 4. De voto, c. 15. nu. 3. Bonac. tom. 1. circa 2. præcept. Decal. disp. 3. qu. 4. puncto 7. §. 3. & alij. Et hi contrariũ ponunt fundamentũ, quia dicunt per eiusmodi votum non acquiri ius isti Ecclesiæ aut piæ causæ; sed tantũ Deo cui fit ipsum votum: Deo autem gratum est illud commutari in amplius & melius donum ad ipsius honorem expendendum. Sed

Petes: Quid si non tantũ Deo fiat promissio, quod dabis huic Ecclesiæ, sed pro-

missio quoq; fiat ipsi sancto Præsidenti seu Patrono ecclesiæ, aut ipsi ecclesiæ?

124 Respondetur: Si promissionis verba ad Sanctum dirigantur, tunc ius dici potest acquiri Sancto qui promissionem intelligit & acceptare censetur; sed quemadmodũ Deo ita & huic gratum esse censetur, promissionem illam in melius commutari, vt tradit Caiet. loco citato, & cum illo Bonac. sup. & Suarez lib. 6. c. 15. n. 20. Si autem dirigantur ad Ecclesiam siue Prælatus ecclesiæ, tunc quidem generabitur ius ipsi ecclesiæ, si promissio fuerit acceptata: non autem ante acceptationem, quare ante acceptationem relinquatur ius seu potestas ipsi vouenti; vt possit in melius commutare in vilitatem alterius: Idem dicit Bonacina, Locum habere, si quis vouerit dare elemosinam alicui pauperi, quod possit propriâ autoritate cõmutare, & dare alicui pauperiori si sint cõtare, paria, & prior nõ acceptauerit. Sed post acceptationem promissionis ex parte pauperis prioris, vel pro parte Ecclesiæ prioris factâ, non poterit commutari, nisi à Prælato, vel Rectore qui de rebus ecclesiæ illius potest disponere, aut saltem non sine illius consensu, sicuti neque tunc sine consensu pauperis cui fuit prius facta promissio.

Potest autem quiuis huiusmodi promissiones absenti factas ad piæ causas acceptare, modò ad ipsum, promissionis verba dirigantur, & in eo casu quo fuerit hoc factũ, procedunt leges ab alijs allegatæ, & locum habet eorum sententia.

DVBIVM XXI.

Quinã Ecclesia Prælati possint vota aliorum commutare?

125 RESPONDEO & DICO Primo: Quicumque habet potestatem dispensandi in voto ordinariam aut delegatam, habet quoque potestatem commutandi: non tamen e contra. Quinam verò potestatem dispensandi habeant, in sequentibus mox dicemus.

Porrò de habente ordinariam dispensandi potestatem, quod possit quoque commutare est communis doctrina: sed de habente tantũ delegatam, non ita consentiunt Doctores.

Negant enim Azorius to. 1. lib. 11. c. 18. quæst. 7. Sanchez lib. 8. disp. 7. nu. 15. Nauarrus cap. 12. num. 79. & alij quidam, eò quod facultates illæ sint distinctæ. Accedit quod dicant opus esse maiori prudentiâ in commutatione: perpendendũ enim an sit æquivalens in quod commutatio fit: hoc autem non est cuiusuis iudicare.

Nihilominus quod in conclusione positum est, videtur verius, loquendo de illo, qui

generalem quandam habet dispensandi facultatem delegatam, & non tantum in vno aut altero casu, vel ex certâ tantum aliquâ causa. Ita docent Paludanus in 4. dist. 38. quæst. 4. art. 3. Syluester sup. quæst. 3. Soro, lib. 7. quæst. 4. art. 3. Couarruias De pactis, 1. parte §. 3. nu. 10. Henriquez, lib. 7. De indulgentijs, cap. 30. n. 5. Arragon. quæst. 88. art. 12. & quæst. 89. art. 9. Suarez sup. cap. 12. n. 10. & alij plures.

Probari potest per Capitulum Cui licet, De regulis iuris in 6. vbi dicitur, Cui licet quod est plus, licet vtiq; quod est minus: qui ergo potest absolutè remittere seu soluere obligationem ex delegata potestate, cur non poterit soluere pro parte aut substituere aliam obligationem? quando saltem in communi facultas dispensandi eius discretioni est delegata: quod addo, nam in primis si tantum subiret vices alterius instar meri instrumenti, vt nomine alterius dispensationem exequatur, tunc quidem commutare non poterit, saltem recusante illo cui dispensatio est impendenda, quia non potest illi onus imponere: similiter quoque si tantum haberet delegatam potestatem dispensandi ex talibus vel talibus causis, crediderim quod non poterit commutare nisi tales causæ quoque concurrerent: fieri enim potest quod principalis iudicet ex istis causis vota relaxanda, & tamen non velit vota promiscuè commutari.

¹²⁶ Quod igitur ad fundamentum aliorum attinet, sunt quidem illæ facultates aliquo modo distinctæ, non tamen ita quin vnâ absolutè habitâ siue iure ordinario, siue de legatione quæ est maior, merito possit & debeat hæc censerî, inportare alteram quæ simpliciter iudicatur minor.

Vnde ad Confirmationem, respondetur non minorem requiri prudentiam in dispensatione, quàm in commutatione, quin potius maiore, quando pro sua discretionem quis habet generalem potestatem dispensandi, quia expendere debet, an subsit causa iusta, vt obligatio Deo facta omninò tollatur, sic vt nihil substituatur oneris, quod difficilius est dijudicare: hoc interim notorium est, si possit quis prudenter iudicare id conuenienter fieri, quod is multo certius poterit iudicare id rectè posse fieri, substituendo aliquid aliud æquiualens, aut etiam quid minus quod absque grauiori incommodo vouens valet præstare.

Ex his satis constat vterius altera pars conclusionis: quandoquidem enim dispensare sit quid amplius, quàm commutare votum, & ex alijs grauioribus causis concedatur dispensatio, quàm fiat commutatio, facile intelligitur, non continuò illum censendum esse habere potestatem dispen-

sandi, cui concessa fuerit potestas commutandi vota.

Quæret aliquis primò: Vtrum si Pontifex votum aliquod sibi reseruatam commutasset in votum aliud non reseruatam, an posset tunc Episcopus vterius commutare in votum aliud, siue in votum alterius materiæ? Quidam existimant Episcopum non posse. Ita sentire videtur Nauarrus Contilio 25. De pœnitentijs & remissionibus. Fundamentum sumi potest ex communi dicto Iureconsultorum, quòd subrogatum scilicet, sapiat vim & naturam eius cui subrogatum fuerit.

Contrarium tamen tenent Syluester V. Votum 4. quæst. 7. Henriquez libro 7. cap. 30. num. 5. Sanchez, lib. 8. disput. 9. num. 20. Malderus supra: & fauet Glossa, in Capitulum Tempora pœnititudinis causa 26. quæst. 7. Bonac. supra, §. 4. n. 19.

Ratio reddi potest, quia translatio obligationis voti non fit, vt erat obligatio voti, sed ratione materiæ talis: atque ita patet responsio ad fundamentum alterius sententiæ: non enim subrogatum habet vim & naturam eius cui subrogatur in his, in quibus per subrogationem ponitur diuersitas, aut distinctio inter vtrumque, prout hic fit: in eo enim quòd subrogatum habeat aliam materiam ab eo cui subrogatur, exstat diuersitas inter duo illa, ratione scilicet ipsius materiæ ex qua præcisè pendeat illa reseruatio.

Petet aliquis secundò: Vtrum is cuius votum iam commutatum est per superiorem, satisfaciat si relicto opere substituto adimpleat primum votum?

Respondetur satisfacere: Ita Malderus & Bonacina supra, num. 20. cum alijs quos citat, quia quisque potest renuntiare ei quod pro se noscitur introductum, vt dicitur Capitulo Statuimus, De regularibus: certum autem est, commutationem fieri in fauorem eius qui vouit. Addunt aliqui, ipsam commutationem implicite fieri sub hac conditione, nisi vouens malit primum votum adimplere, ne scilicet iustæ pœnititudinis humanitas amputetur, eâ enim de causa etiam licet appellationem interpositam reuocare, vt indicatur l. Si quis libellos, C. De appellationibus. Vnde sequitur cum cuius votum est sæpius commutatum, posse eligere quodcumque voluerit, siue primum siue vnum ex substitutis, vt docet Azorius supra, cap. 18. quæst. 12. Bonacina, Malderus, dub. 11. qui dicit illud etiam habere locum, quamuis commutatio fuisset facta in melius: licet quidam negent: sed suffragatur ratio ante data, quia etiâ ista commutatio sic facta fuit in gratiam & fauorem eius qui commutationem petijt, quia alioquin non accepisset, ergo potest quoq; illi renuntiare.

Petes,

Petes, quod si opus in quod est facta commutatio fiat impossibile, vtrum vouens tenebitur prestare prius, si hoc possit?

129 Respondetur cum Maldero negatiue: etiam si quoque culpa ipsius esset redditum impossibile; in quo tamen ipse peccauit, nisi habuisset animum ad implendi prius: quo casu tenebitur, quia censeri debet renuntiasse commutationi.

Petet aliquis tertio, vtrum qui ex potestate ordinaria vel de legata potest commutare votum, possit etiam commutare debitum, aut poenam quam forsitan incurrit vouens ratione voti violati? v. g. Vouit quis dare vnum aureum in eleemosinam si peccauerit contra castitatem, & is iam aliquoties peccauit, & sic tenetur ad aliquot aureos dandos. Rursum vouit quis quotidie dare certam aliquam eleemosinam, & iam aliquot diebus omisit, vnde tenetur id supplere: Queritur itaque an qui vota hæc potest commutare, possit quoque commutare ista debita? negatiuam partem tenet Nauarrus, libro 3. titulo De voto, consilio 32. & 35.

Sed affirmatiuam docent Mald. supra & latè Sanchez libro 8. disp. 15. n. 14. cū alijs Et probari potest, quia obligatio soluendi debita contracta ex voto conditionali violato, non est maior quam obligatio voti quo quis absolutè & directè vouit dare tot aureos in eleemosinam, sed potius minor cum non procedat ex affectu ad opus, vt in sequentibus magis declaratur; atqui hæc potest commutari, ergò & illa poenalis. Deinde eiusdem est rationis obligatio ex voto ad soluendum in futurum & ad soluenda præterita, vt in secundo casu allegato, atqui obligatio ad futurum potest commutari per eum qui habet ordinariam aut delegatam potestatem commutandi vota, ergò & illa quæ est ad præterita.

130 Petet aliquis quarto, vtrum facultas commutandi vota quæ datur in Iubilæo extendat se quoque ad vota emissa post concessionem Iubilæi? an verò tantum habeat locum in votis antè emissis.

Dominicus Soto supra existimat tantum se extendere ad vota prius emissa. Sed sententia communis habet, quod extendat se quoque ad vota post concessionem emissa, modo tamen emissa sint ante finem Iubilæi. Ita docent Nauarrus cap. 12. nu. 10. & latius De indulgentijs notabili 34. nu. 4. Azorius, supra quæst. 9. Mald. Bonacina, supra puncto 7. §. 3. nu. 12. cum multis quos citat.

Et probari potest primò, quia virtute Iubilæi constat peccata reseruata remitti posse, etiam si post datum Iubilæum fuerint commissa, ergò & eius virtute poterunt vota commutari, quamuis post datum Iubilæum sint facta, etiam si facta quoque fuerint cum intentione obtinendæ commutationis, vt

addit Bonac. ex Suarez lib. 6. cap. 13. nu. 6. Deinde vbi lex siue litteræ Apostolicæ non distinguunt, neque nos debemus distinguere. Tertio, quia sic vsus habet, vt testatur Nauarrus. Imò addunt aliqui, si quis per obliuionem tempore Iubilæi non curauerit vota sua commutari aut relaxari iuxta potestatem Confessarijs concessam, quod poterit id postea fieri etiam post annum, si ille intra tempus Iubilæi expleuerit opera ad Iubilæi consecutionem præscripta: & ratio redditur, quia hoc ipso quo fecit debito tempore opera ad Iubilæi consecutionem requisita acquisiuit priuilegiū, quod non videtur certo tempori astrictum. Ita docet apud Bonac. nu. 14. Clauis Regia, lib. 6. cap. 12. nu. 17. Sanchez lib. 8. disp. 15. nu. 17. Henriquez, lib. 7. De indulgentijs, cap. 11. nu. 4. & Emanuel Sa V. indulgentia, nu. 14.

Ipse tamen Bonacina existimat probabilius cum Suarez libro 6. cap. 16. num. 14. & 15. talem non posse à simplici Confessario dispensationem aut commutationem obtinere transacto Iubilæi tempore: quia Confessarius tum caret autoritate & iurisdictione ad dispensandum aut commutanda vota; quia facultas illi per Iubilæum concessa est astricta determinato tempore, vt constat ex Bullis. Nihilominus addit, si Confessarius tempore Iubilæi petenti dispensationem aut commutationem non impendisset, sed distulisset, quia vellet attentius considerare causam dispensationis, aut modum commutationis, posse eum transacto tempore Iubilæi dispensationem concedere aut votum mutare.

131 Dico Secundò: Quod attinet ad modum commutationis, debet ille qui tantum habet facultatem commutandi, & non dispensandi, facere commutationem in æquale, siue in id quod existimetur Deo æquè gratum: quando enim commutatio fit in aliquid minus, tunc pro parte admiscetur dispensatio, quæ faciendi non habet hic facultatem. Ita Azorius supra cap. 18. qu. 6. Nauarrus De indulgentijs notabili 27. Malderus & alij.

Addunt autem aliqui, posse tamen commutare in paulo minus. Vide Henriquez lib. 7. De Indulgentijs, c. 30. Tann. to. 3. disp. 5. §. 4. dub. 5. n. 96. & Bonac. supra puncto 3. n. 11. vbi plures alios citat pro ista opinione.

Porrò quamuis conuenienter valde vota realia commutentur in alia realia, & personalia in alia personalia, tamen potest quoque commutatio aliter fieri: sic peregrinationes etiam longinquæ possunt commutari in eleemosinas applicandas pauperibus aut piæ causæ: & corporales eleemosinæ possunt mutari in spirituales, per autoritatem scilicet legitimam superiorum, non proprio arbitratu vouentis, vt antè diximus.

132 **Dico Sextò:** Quod ad causam commutandi vota attinet, vt commutetur votum in euidenter melius, non est causa necessaria: sufficit enim maior bonitas operis, in quod fit commutatio: vt autem fiat in aliquid minus, tunc requiritur causa aliqua, qualis causa est difficultas in voto persoluendo, vtilitas vouentis, repugnantia parentum vel mariti; inquit Bonacina supra, parte 3. n. 18.

Ratio autè huius est, quia vt iam iudicauimus tunc, admiscetur dispensatio, quæ non potest sine causa fieri. Quod si fiat in aliud opus omninò æquale, tunc maior occurrit ratio dubitandi: dicendum tamen est, etiam tunc aliquam requiri causam, vt docet Panormitanus ad Capitulum 1. De voto: & Doctores alij: videretur enim alioquin leuitas committi in rebus diuinis, siue Deum concernentibus: quamuis tunc pro causa posset sufficere maior vouentis affectus & inclinatio in aliud opus, vnde nascitur maior securitas, quod contra votum non peccabit si commutatio fiat, quàm si recusetur.

DVBIVM XXII.

Vtrum in Ecclesia sit potestas dispensandi in votis?

133 **O**bseruandum est hîc Primò, dispensare in voto, propriè loquendo, non esse idem, quod declarare votum non obligare, quia materia scilicet Deo grata non sit, aut minus grata, quàm oppositum, vt D. Bona Ventura in 4. dist. 38. art. 1. quæst. 3. & alij nonnulli videntur apprehendere & explicare dispensationem hanc, tum quod eiusmodi declaratio magis videatur spectare ad viros doctos, quàm ad Prælatos vt potestate Ecclesiasticâ fungentes, tum quòd constat dispensationem quandoque fieri, vbi obseruatio voti Deo foret magis grata, vt dum dispensatur aliquando in voto simplici castitatis, propter pericula præuaricationis.

Obseruandum Secundò, non quoque idem esse, quòd dispensare in particulari lege humanâ quam sibi quis imposuit, vt vult Dominicus Soto, lib. 7. quæst. 4. art. 1. quia votum non tantum per modum legis aut præcepti obligat eum qui vouit ad aliquid præstandum; sed etiam quia per votum alteri natum est ius, scilicet Deo, quod non potest ei adimi absque ipsius consensu.

Quare non per modum puræ dispensationis in lege debet accipi dispensatio in votis, sicuti qui legem humanam tulit potest eam auferre: sic enim quilibet qui vouisset, posset se à voto liberare.

Dicendum itaque est, quod dispensare in voto sit relaxare voti vinculum, & eius tollere obligationem, condonando Dei nomine debitum, quod vouendo quis erga Deum contraxit. Ita significat hic Caiet. qu. 88. art. 12. Suarez, tomo 2. De religione, lib. 6. cap. 9. Bonac. sup. quæst. 2. puncto 7. §. 4. n. 1. & alij plures.

Ratio est, quia cum quis vouendo se Deo obstrinxerit eique factus sit debitor certi operis ad eius cultum præstandum, non potest hoc debito solui, nisi ipse Deus vel alius nomine & auctoritate illius condonet, sicut in promissionibus humanis videmus: nisi tamen materiæ mutatio, vel aliquis alius modus ex illis, de quibus ante sumus locuti, occurrat.

His præmissis Respondetur, in Ecclesiâ est potestas dispensandi in votis iuxta dispensationis rationem iam explicatam: est doctrina communis & certa. Ita docent D. Thom. in 4. dist. 38. quæst. 1. art. 2. §. 9. Azorius, 1. parte lib. 11. cap. 18. Sanchez, lib. 4. cap. 37. n. 2. & 5. Nauarrus, cap. 12. n. 62. & sequentibus, Couarrunias ad Capitulum Quamuis pactum, 1. parte §. 3. n. 4. Suarez supra, Mald. Bonac. &c. & alij plures.

134 Probari potest primò ex Scripturis: Matth. 16. *Tibi dabo claves regni cælorum: & c. & quodcumq; solueris super terram, erit solutum & in cælis, & c. 18. Amen dico vobis, & c. Et quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo:* quæ verba sicuti generalia sunt, ita rectè intelliguntur de omni vinculo, quod homines erga Deum contrahere possunt, & aliquando solui expedit: 2. ad Corinth. cap. 2. *Nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi: vbi Apostolus significat se condonasse debitum pœnæ contractum ex culpa: nec dubium quin Deus illam donationem Apostoli habuerit ratam. Hinc itaque inferunt, & statuunt Doctores etiam in alijs debitis ortis ex voto, vel etiam iuramento, Prælatos Ecclesiæ posse Dei nomine condonationem facere: & talem collectionem facit hîc D. Tho. ex allegatis illis Apostoli verbis art. 12.*

Probatum secundò, ex vsu & sensu Ecclesiæ: Est enim hic dispensandi modus tam frequentatus in Ecclesiâ, & tam antiquus vt de potestate omnino non liceat dubitare: nam esset intolerabilis error in re maximi momenti, quæ bonos mores concernit, si Ecclesia sic dispensare præsumeret & non haberet potestatem: qui sanè error sanctitati Ecclesiæ, & Christi promissioni Matt. 16. *Et porta inferi non præualebunt aduersus eam, repugnat.*

Probatum tertio ratione: quandoquidem enim Dominus dederit Ecclesiæ potestatem soluendi à vinculo culpæ, & à vinculo pœnæ, vt

næ, vt ex Scripturis, & Ecclesiæ traditione constat, videlicet tum per sacramentum Pœnitentiæ, tum per Indulgentias, non apparet ratio, quare non etiam debeat admitti potestas soluendi à vinculo votorum: quandoquidem cuiusmodi relaxatio frequenter ad salutem animarum, & suauem Ecclesiæ gubernationem sit necessaria: & confirmatur à simili, nam & qui in regno terreno tenet locum principis, solet facultatem habere, ex iustâ ratione subditis condonandi aliqua debita, vel iura principis: ergò negandum non est, quin illi qui in Ecclesiâ sunt vicarij Christi, & Dei vices gerunt, possint quoque condonare aut relaxare aliqua Deo debita.

DVBIVM XXIII.

Utrum requiratur, quod Dispensatio fiat ex causâ?

Respondetur: Debet adesse rationabilis causa, vt Ecclesiæ Prælati possint in votis dispensare: idque non tantum vt licitè, sed etiam vt validè faciant: neque id tantum habet locum in Prælati inferioribus; sed quoque in Pontifice Summo.

Hæc postrema pars est contra quosdam, vt refert D. Thomas in 4. distinct. 38. qui existimarunt Pontificem validè in votis dispensare, etsi absque causâ dispenseret: idque idè, quia in omni voto volunt inesse hanc conditionem, nisi Papa aliud disposuerit.

Sed hoc planè gratis & sine fundamento assumunt: neque enim ostendi potest quod voluntates fidelium ita sint dependentes à voluntate Papæ in quâcumque materia; vt non possint se absolutè & firmiter Deo obligare, nisi dependenter tum in fieri tum conseruari à consensu Papæ: quia talis dependentia neque sequitur ex ratione seu virtute potestatis Iurisdictionis Pontificiæ; neque ad Ecclesiæ regimen est necessaria, vt tradit Suarez supra libro 6. cap. 2. alioquin similiter etiam dici posset, quod homo homini inter fideles non possit obligari, nisi sub conditione inclusâ, si Papa consenserit; & sic neque matrimonium quamuis validum, vnquam esset firmum: sed posset Pœtifex semper illud irritare quæ sunt inconuenientia.

Conclusio itaque passim tenetur ab omnibus: sic docent D. Thom. hic qu. 88. art. 12. & clariùs in 4. dist. 38. quæst. 1. art. 4. Richardus art. 3. qu. 1. Paludanus ibidem qu. 4. art. 3. Caietanus supra, & V. Dispensatio in summa: Syluester V. Votum 4. qu. 3. & plures Summistæ eodem verbo. Antoninus 2. parte, tit. 11. cap. 2. §. 9. Nauarrus cap. 12. num. 57. & 76. Dominic. Soto libro 1. De iustitiâ, qu. vltimâ, art. 2.

& libro 7. qu. 4. art. 3. Suarez supra cap. 12. & Canonistæ communiter ad Capit. Non est, de voto & voti redemptione, & Panormit. ad Capit. Proposuit, De concess. prebendarum.

Probatur: Quia inferior validè non potest dispensare in lege superioris pro suo placito, & absque iustâ causâ, vt tradunt Doctores omnes 1. 2. quæst. 97. articulo 4. Ergò neque Prælati Ecclesiæ, neque Pontifex quidem potest validè sine legitimâ causâ dispensare in votis.

Probatur Consequentia: Quia plus est iura domino suo debita remittere, & obligationem soluendi relaxare, quàm aliquem eximere ab obligatione legis seruandæ quâ dominus eius tulit, ex quo non sentit dominus quasi præiudiciù; atqui quando Prælati aut Pontifex dispensat in votis, tunc remittit iura Deo debita, & obligationem soluendi relaxat: neque enim in tali dispensatione mutat aliquid quod suâ tantum voluntate est constitutum, vt fit in dispensatione legis Ecclesiasticæ ab ipso tantum late; ergò si inferior non dispensat validè in lege superioris, multò minus dispensabunt validè Prælati Ecclesiæ absque iustâ causâ in votis.

Confirmatur primò: Quia omnis potestas D. Petro & Successoribus relicta, est à Christo data in ædificationem, non in destructionem: atqui potestas relaxandi & remittendi iura & seruitia Deo debita, non habitâ iustâ ratione, seruiret tantum destructioni; ergò &c.

Confirmatur secundò: Quia inter homines, œconomus aut vicarius Principis non censetur facultatem habere, absque iustâ ratione faciendi remissionem eorum quæ domino debentur, etiamsi alioquin dominus concesserit ei amplissimam potestatem necessariam ad Prouinciam bene administrandam. Hinc etiam ex eodem principio docet concorditer Doctores in materia de Indulgentijs necessariam esse causam ad indulgentiarum valorem.

Quod itaque attinet ad ea quæ cenferi possint legitimæ causæ dispensandi in votis, quia res illa sæpius pendet magis ex ijs quæ facti sunt, quàm quæ iuris; hinc vix potest de illis certa regula aut doctrina tradi. Ideoque iustitia siue sufficientia huiusmodi causæ in particulari relinquitur fere prudentum virorum iudicio definienda.

Traduntur tamen à Doctorebus principia aliqua quæ attendi possint in tali iudicio de iustitia causæ formando.

Primum esto: quod expendendum sit, vtrum Ecclesiæ aut publici boni necessitas aut magna utilitas postulat eiusmodi dispensationem: & si ita esse deprehendatur, tunc securissimè potest impendi dispensatio: &

in hoc satis conueniunt Doctores. Et colligi potest ex Capitulo Ex multâ, ac ex alijs quibusdam De voto & voti redemptione.

Ratio quoque reddi potest, quia commune bonum est diuinius, & priuato præferendum: neque uolens idcirco priuatur tunc bono spirituali, quia plurimum meretur subueniendo communi necessitati. Vnde extenditur hoc à multis, ut locum quoque habeat in graui necessitate domus aut familiæ: quia his subuenire est etiam opus pietatis, quod interdum præfert Deus operi religionis, præsertim cum & ipsa pietas possit propter Deum exerceri: Vnde Soto libro 1. q. 7. art. 3. §. Ac si percuncteris, & libro 7. qu. 4. art. 3. Nauarrum cap. 12. num. 77. ubi clarius exprimit, & Suarez supra cap. 17. num. 13.

Secundū, quod attendenda sit magnitudo difficultatis, vel incommoditatis superuenientis: quæ quidem si tanta sit, ut euidenter sufficiat ad prudenter interpretandum uouentis voluntatem non se extendisse ad talem casum, tunc dispensatione proprie opus non est: sed declaratione tantum, ut ex supra dictis potest intelligi: quia votum non obligat ultra intentionem & voluntatē uouentis: at quando id clarum non est, sed res versatur in dubio, tunc ex eiusmodi mutatione sumi poterit causa dispensationis: quando enim de obligatione dubitatur, utrum propter circumstantias nō cesset, satis rationabile est, tūc aliquā facere moderationē, ut sic humanæ etiam fragilitati quæ cum tali mutatione materiæ periculosior est, succurratur: & potest sumi ex Capit. 1. De voto & voti redemptione; & ex ijs quæ Interpretes ibidem tradunt: & sic docent Syluester V. Votum 4. quæst. 6. & 8. Nauarrus & Soto supra.

137 Tertiò, attendere licebit, Vtrum votum impediatur maius bonum spirituale uouentis; & quidem si impediret ita bonum maius, ut intelligatur per se cessare obligatio voti, iam tantum opus foret declaratione: quando autem hoc dubium est, tunc saltem subministratur causa ut vel dispensetur, vel commutetur votum: imò Richardus in 4. dist. 38. art. 9. quæst. 1. addit posse satis esse, quod ex voti dispensatione speretur maior fructus & spiritualis utilitas; idque dicit Suarez supra num. 12. esse valde rationi consentaneum, quandoquidem ista sint per votum principaliter intenta. Huc satis accedunt Corduba In summa, quæst. 147. Couarruias in Capit. Quamuis pactum. §. 3. nu. 4. Syluester, Caiet. & Soto supra.

Quartò, attendi potest, Vtrum votum, moraliter rem expendendo, non putetur futurum grauioris ruinæ occasio, spectando materiam eius, siue respectu hominum in communi, siue in ordine ad personam talē,

quæ dispensationem petit, v. g. Vouit quis quod nunquam peccabit mortaliter, quod diximus supra validè posse uoueri: eiusmodi tamen votum hominibus passim est periculosum: ita quoque coniugato periculosum est votum de non petendo debito: idem potest habere locum in voto simplici castitatis in personā quæ longiori experientiā obseruauit se fragilem, & præ vehementiā stimuli carnis sæpius voto contrauenire, alioquin non debet alicui suffragari sua malitia.

Sumitur hoc principium ex Richardo supra; & eo sensu interpretatur Suarez Diuū Thomam, quando art. 10. dicit, Quando id quod promissum est, inuenitur esse malum, aut inutile: non enim, inquit, debet intelligi de illo quod reuera est omnino malum vel inutile: tunc enim votum esset nullum, nec opus foret dispensatione: & sic Suarez inde infert, Intelligi igitur de illo quod licet in se non sit malum, præbet tamen uouenti occasionem mali, non quod illam per se adferat, sed saltem ex hominis fragilitate.

Huc etiam spectat periculum spiritualis nocuenti, ut colligi potest ex Capitulo, Veniens, Qui clerici vel uouentes: & ratio reddi potest, quia prudenter videtur cauere viâ dispensationis aut commutationis, ne illud militet contra charitatem, siue in eius dispendium, quod pro charitatis ampliori incremento & perfectione est institutum vel introductum iuxta regulam D. Bernardi De præcepto & dispensatione.

138 Quintò, potest attendi modus quo uouens ad votum processerit, Vtrum subitanè & non satis maturè, ut an ex subito aliquo motu aut feruore cum aliquâ adiunctâ passione, quæ licet deliberationem sufficientem ad voti valorem, non abstulerat, tamen impediabat perfectam tantæ rei considerationem. Similiter potest haberi respectus ad ætatem, si fortè non fuerit tantâ quæ plenam solet habere discretionē: quandoquidē enim obligatio voti nascatur ex liberâ voluntate uouentis, idcirco diminutio huius libertatis aut voluntatis diminuit quodammodo & quasi remissiore facit obligationem, atque ita de se suppeditat aliquid causæ relaxandi illam, præsertim si votum parum vtile futurum existimetur. Indicant hæc Caietanus quæst. 88. art. 1. dubio 3. Paludanus supra art. 4. Soto libro 7. quæst. 1. art. 2. Antoninus supra cap. 2. Nauarrus cap. 12. num. 22. & 27. Panormitanus, & alij interpretes ad Capitulum 2. De voto & voti redemptione, & fauet quoque ipse textus.

Finaliter verò hic obseruandum est, non singulas semper eiusmodi causas sufficere ad votum omnino tollendum, sed sæpè plures esse conferendas simul: item proportionem esse seruandam inter occurrentes causas, & inter votum: nam pro dispensatione in voto graui-

grauiori seu præstantioris materiæ postulantur causæ maiores.

Cauendum quoque est scandalum, vt ex Turrecremata notat Suarez supra num. 14. quod intellige de scandalo dato & pusillorum, non de accepto & Phariseorum, de quo non ita est curandum, quando res est iusta & utilis, vt indicat Innocentius III. in Capit. Magnæ de voto, vbi ipse aduertit tria in voti dispensatione spectanda, scilicet quid liceat secundum æquitatem, quid deceat secundum honestatem, & quid expediat secundum vtilitatem, quæ ex recensitis principijs an adsint, expendi poterit.

Cæterum, quia Canones solent adiungere aliquam compensationem, vt patet Capitulo 1. & 2. Capit. Magnæ, & alijs, tit. De voto & voti redemptione, & similiter in rescriptis Põntificijs vix nudè concedatur dispensatio absque aliquâ commutatione aut redemptione, hinc quoque regulariter loquendo, securissimum erit, non dispensare simpliciter, sed miscere aliquam commutationem grauiorem aut leuiorem prout prudentia, attentis supradictis, dictabit.

¹⁴⁰ Possunt tamen esse causæ iustificantes plenam dispensationem; vt tradit Suarez supra num. 18. Vnam ponit si vouens tot votis sit intricatus, vt planè expediens iudicetur aliqua illorum auferre, nec alio voti onere eum grauare: quod sumi potest ex D. Thoma hic quæst. 88. art. 12. ad 1. Vbi inter alias rationes, quare professio religionis liberet hominem à votis ante emissis, allegat quoque hanc, quia religionis onus satis hominem onerat, vt alia superaddere nõ oporteat: quare supponit posse fieri, quòd magis se quis oneret votis, quàm expediat aut conueniat. Vnde hinc potest iusta causa nasci simpliciter relaxandi vota aliqua, non imposito nouo onere.

Alteram quoque causam ponit Suarez, Si vouens sit pauper qui proindè non possit sustinere commutationem realem siue voti redemptionem, & aliàs sit tot occupationibus & obligationibus oneratus vt non expediat noua personalia onera illi imponere sub voti obligatione, atque ita (inquit) in votis realibus habet sæpè locum hæc dispensatio ex titulo paupertatis.

¹⁴¹ Denique addit, Si votum sit inconsideratè vel ex feruore emissum & tamen animaduertatur tanta fragilitas vel inconstantia vt ex quacumque commutatione metuetur lapsus, tunc videbitur consultius absolute dispensare & tantummodo illi proponere aliquam satisfactionem subeundam per modum consilij, & ad eam explendam exhorrari.

Notat autem hic insuper nonnulli pro maiori animi quietudine timoratorum, ne

semper hæteant perplexi, pro validitate dispensationis sufficere; quod vouens bonâ fide explicuerit statum negotij sui vt melius potuit; quodque Prælatus adhibito congruo examine pro rei qualitate, iudicauerit causam iustam & sufficientem ad dispensandum, siue pro parte, siue in totum. Ita Suarez supra cap: 17. num. 6. Mald. dub. 10. non longè à fine, & indicat D. Thomas hic, quæst. 88. art. 12. ad 2.

DVBIVM XXIV.

Quinam in votis possint dispensare.

RESPONDEO & DICO Primo: ¹⁴² Potestas dispensandi in votis non cõpetit nisi Ecclesiæ Prælatis iure ordinario, & quidem solis habentibus iurisdictionem in foro externo. Ita tenent Doctores communiter. Et quidem, quòd tantum Ecclesiæ Prælatis conueniat, sumitur tum ex fine eius, tum ex materia: ex fine, quia hic est spiritualis, scilicet solutio ab obligatione quâ quis Deo tenetur ad certum cultum, aut pietatis opus: similiter ex materia, quia hæc continet diuinum honorè & obsequia, quæ omnia spectant ad superiores Ecclesiæ.

Quod autem non conueniat quoque nisi Prælatis habentibus iurisdictionem: Probatur, quia hæc potestas pertinet ad externam Ecclesiæ gubernationem, sicuti potestas dispensandi in legibus, potestas ferendi censuras, conferendi indulgentias, &c. Ergo ijs solis iure ordinario cõpetit, qui ex munere Ecclesiæ regendæ externis præsumt. Deinde constat quod sit potestas Ecclesiastica, vt iam diximus: non est autem ordinis, ergo iurisdictionis. Hinc neque consecratio episcopalis, neque ordo sacer ad eam requiritur, sed tantum ecclesiastica iurisdictione in externo foro, qualis reperitur etiam in Episcopo confirmato ante consecrationem.

¹⁴³ DICO Secundò: Potestas hæc dispensandi in plenitudine suâ residet in summo Pontifice, qui eâ sicuti & aliam omnem potestatem iurisdictionis accipit immediate à Deo. Est doctrina communis & certa. Probatur ex Scripturis Matth. 16. cap. vbi Christus Petro dicit: *Tibi dabo clauas regni calorum, & quodcumque ligaueris super terrâ erit ligatum & in cælis: & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis.* Et Ioan. cap. 21. *Petre amas me plus his: pascere oues meas:* & ex alijs omnibus quibus demonstrari solet Petrum à Christo constitutum esse Vicarium eius generalem, & totius Ecclesiæ caput in terris: de quibus plura diximus supra ad artic. vlt. quæstionis primæ huius parris 2. 2.

DICO

D I C O Tertio : Episcopi habent potestatem ordinariam dispensandi in votis omnibus suorum subditorum, præterquam in votis solemnibus, & in alijs quibusdã quorum dispensationem Pontifex sibi reseruauit.

Est contra Panormitanum in Capitulũ, Proposuit, De concessionibus præbendarum num. 12. vbi vult Episcopis tantum competere potestatem commutandi vota.

Sed conclusio sumitur ex D. Thoma hic art. 12. ad 3. & tenetur à Doctoribus communiter in 4. dist. 38. quorum plures allegauimus Dubio præcedenti : Dom. Soto lib. 7. qu. 4. art. 1. Syluest. V. Votum 4. quæst. 3. Nauarr. cap. 12. n. 75. Innocent. & Hostien. in Capit. 1. De voto. Suarez cap. 10. num. 3. & Sanchez libro 1. De matrimonio, disp. 61. num. 3.

Et probari potest ex Capit. 1. De voto & voti redemptione, vbi Alexander III. planè supponit in eius qui præsidet (id est ipsius ordinarij, vt exponunt Glossa & plerique Interpretes) potestate esse dispensare, aut commutare vota, quando iuxta eius iudicium subest causa.

Probatum secundò ex antiqua & recepta consuetudine Ecclesiæ, quæ est sufficiens indicium talis potestatis : quandoquidem enim per peculiare priuilegium non concedatur Episcopis qui eã passim vtuntur, iustis sit euidens, quod ordinario iure eam possideant.

Probatum tertio ratione, quam indicat D. Thomas loco iam citato, quia ad conueniens & suauè regimen animarum requiritur in Episcopis, qui sunt ecclesiarum principes, potestas hæc vt in votis quæ communiter fiunt, & frequenti indigent relaxatione, possit dispensare, vt habeant de facili homines (inquit D. Thomas) ad quem recurrant. Quemadmodũ itaq; munus Episcopale quod ex diuina institutione habetur in ecclesia Christi, postulat ex sua ratione potestatem iurisdictionis, ita etiam requirit facultatem hanc dispensandi in votis, quæ communiter occurrunt : est enim veluti pars quædam potestatis iurisdictionalis quæ moraliter est quoque necessaria ad debitam executionem muneris Episcopalis : quia tamè proximè confertur per Pontificem tanquã generalem vicarium Christi, hinc ex rationibus iustis potest illam moderari & plenitudinem aliquam sibi seruare : quatenus hoc propter bonum disciplinæ & ad generale regimen Ecclesiæ, censetur expediens.

Petet aliquis : Vtrum Archiepiscopus possit dispensare in votis populi qui subest Suffraganeis sui Archiepiscopatus?

Respondetur negatiuè : Ita Suarez sup. num. 8. quia nec ex speciali iure habet talem potestatem, nec ex vi muneris, quia

ipse non est ordinarius pastor talium personarum, nec in illas habet immediatam iurisdictionem, vnde nec potest earum confessiones audire, nec à talibus Episcopo reseruatis absolueret : & sumitur ex Capit. Pastoralis, De officio ordinarij, §. Cum in eum. An verò id possit, quando visitat prouinciam, sicuti tunc potest audire confessiones & absolueret iuxta Capit. vltimum De censibus in 6. videtur esse magis dubium : affirmatiuam partem videtur tenere Palud. in 4. dist. 38. quæst. 4. art. 4. sed negatiuam partem dicit Suarez probabiliorẽ; quia potestas dispensandi in votis non est coniuncta cum potestate absoluendi in confessione, neque eam sequitur aut comitatur, vt per se constat. Vnde hic potius locum habet regula, Quod Archiepiscopus solum in his rebus possit illa, quæ inueniuntur illi concessa.

D I C O Quarto : Quidam etiam Prælati Episcopo inferiores, habentes tamen episcopalem potestatem tum sæculares, tum regulares, vt qui exempti dicuntur, possunt in votis non reseruatis, cum suis subditis exemptis dispensare potestate quasi ordinariã. Ita Doctores communiter tradunt.

Et ratio est, quia Pontifex potest hanc iurisdictionem & spirituales potestatem communicare etiam non Episcopis, & certis dignitatibus ac prælaturis tum sæcularibus, tum regularibus sua institutione annexere & quasi ordinariis illis adiungere : existit enim in illo tanquam vniuersali causa sub Christo, plenitudo omnis huiusmodi iurisdictionis & potestatis, & ad illum spectat eam distribuere in diuersos ecclesiæ ministros, pro vt magis fuerit expediens ad salutem fidelium : ita tamen vt Episcopis debeat, non sic alijs inferioribus Prælati. Vide Capit. Duo simul, De officijs ordinariorum.

Quãta igitur & qualis sit potestas in Prælati inferioribus, intelligi debet ex ipsorum priuilegijs : habent enim tantam & talem prout eis fuerit concessa : Episcopi autem è contra habent iure ordinario omnem illam potestatem dispensandi in votis quam Pontifex sibi non reseruauit.

Addit autem Suarez supra num. 14. generaliter, quod omnes Prælati religiosi qui possunt irritare vota suorum religiosorum, possint etiam in illis dispensare si velint : atque ita non tantum Generales, & Prouinciales, sed etiam Prælati conuentuales habent istam potestatem, de quo vide Syluestrum Votum 4. quæst. 3. Nauarrum c. 12. num. 75. Dom. Soto lib. 7. quæst. 1. art. 1. & quæst. 4. art. 3. Caiet. supra art. 8. Abbatissæ tamen etiam possint suarum monialium vota irritare, nihilominus non possunt in illis dispensare propriè, quia iurisdictionem spiritua-

Spiritualia in foro externo non habent, vt docet Soto in 4. dist. 20. quæst. 1. art. 4. Syluester V. Fœmina, nu. 4. & alij: Ad istam autem spectat potestas dispensandi in votis.

Dicit aliquis: Videtur potestas dispensandi in Prælatis regularibus respectu religiosorum suorum esse superflua: quandoquidem horum vota possunt irritare, quod etiam securius fit, quia qui habent potestatem irritandi possunt validè irritare, etiam si non adesset causa, quamuis non semper licitè.

147 Respondetur Negando Assumptum: Sunt enim quædam religiosorum vota quæ irritare non possunt, quale in primis est votum transendi ad religionem strictiorem, vt habet communis sententia: Antoninus supra cap. 2. §. 9. Caiet. infra quæst. 189. art. 2. Syluester votum 4. quæst. 3. Soto, libro 7. quæst. 3. art. 2. dub. 2. & quæst. 4. art. 3. Nauarrus Commentario 4. De regularibus, cap. 22. & alij plures: qui omnes supponunt hoc votum à Prælato non posse irritari: quia tamen non est reseruatam quo ad dispensationem, dicunt in eo posse dispensari ex causa à Prælato proprio, quia Episcopus in eo posset dispensare, si illi foret subditus.

Alterum quoque ponitur votum, quod Prælati irritare nō potest, scilicet in quod ipse consensit siue quod ab eo confirmatum est: potest tamen etiam in hoc ex iusta causa dispensare iuxta Auctores allegatos; quamuis Richardus supra art. 4. quæst. 3. dicat tunc esse tutius à superiori Prælato petere dispensationem: sed non videtur hac in re esse dubium aut periculum, quia Prælati consentiendo non ademit sibi potestatem dispensandi, quando contingit iustam causam interuenire.

Addit Suarez supra cap. 10. posse Prælatum etiam inferiorem dispensare in voto sui religiosi confirmato per superiorem, quando iusta causa interuenit, & modo superior sibi non reseruauerit, quia per confirmationem siue cōsensum superioris est tantum redditum firmum, vt non possit irritari: non autem factum est in dispensabile ab eo, qui in similibus votis firmis potest dispensare.

148 Dico Quintò: Confessores ordinum mendicantium ex priuilegio Pontificio possunt dispensare (quando tamen per superiores hoc eis conceditur) in omnibus votis in quibus Episcopi possunt, excepto voto peregrinationis ultra duas dietas. Dicitur hoc constare ex compendio priuilegiorum Fratrum Minerum, quorum priuilegia etiam alijs ordinibus mendicantibus dicuntur esse communicata. Vide Nauarrum, cap. 12. num. 79. §. 11. dicimus: vbi refert quod Innocent. VII. hoc eis concesserit.

DVBIVM XXV.

Qua vota Pontifici sint reseruata?

Diuus Thomas infra quæst. 184. art. 6. 149 & quæst. 189. art. 7. dicit omnia vota perpetua Papæ reseruari: sed in huius regulæ verificatione laborant eius Interpretes: Caiet. Soto & alij sectatores Thomæ.

Verum quia vota reseruata non sunt tam multa, quin faciliè determinato numero & particulatim possint exprimi, hinc prætermisâ disputatione de sensu istius regulæ,

RESPONDEO & DICO Primò: Quinque sunt tantum vota reseruata Pontifici quo ad dispensationem in illis: scilicet, votum Religionis, votum Castitatis, votum Visitationis terræ Sanctæ, visitationis limium Apostolorum, & D. Iacobi in Compostellâ. Est conclusio communis & certa. Continet autem duas partes; vna est affirmans, quod scilicet quinque illa enumerata sint reseruata: altera est negatiua, quod scilicet hæc tantum sint & non plura reseruata.

Quo ad priorem partem, non reperiuntur quidem quinque ista expressè & in particulari reseruata iure antiquo, sed solummodò votum Ierosolimitanum, idque non absolutè, sed quando est factum in subsidium terræ sanctæ, vt patet ex Capitulo Ex multa, De voto: vnde si tantum deuotionis causâ esset illa peregrinatio sub voto, ex rigore illius Canonis, non contineretur sub reseruatione: & hinc conclusio magis traditioni niti videtur, quàm iuri scripto, si antiquum saltem respiciamus, vt docet Syluester votum 4. quæst. 3. vbi tamen loquitur tantum de tribus prioribus, quæ sunt præcipua, & magis ab antiquo videntur reseruata: vnde & D. Thomas, quæst. 88. art. 12. ad 3. sic de his scribit: Vota maiora puta continentiae, & peregrinationis terræ Sanctæ reseruantur summo Pontifici: vbi sub voto continentiae comprehendit votum religionis, de quo alibi in particulari facit mentionem: omittit autem duas alias peregrinationes, quia forsitam suo tempore nec lege nec consuetudine erant reseruata.

Nam & Richardus in 4. dist. 38. art. 9. quæst. 2. dicit votum sancti Iacobi ab Episcopo posse dispensari: & idem sentire videtur de visitatione liminum Apostolorum, quia ipse tria quoque tantum reseruata enumerat.

Sed de omnibus quinque recensitis, idem 150 dixit Soto supra quæst. 4. art. 3. & Nauarrus cap. 12. n. 75. dicit ea esse reseruata ex stylo curiæ, & sequuntur recentiores omnes: & sufficienter iam probari potest ex Extravagante

nagante communi quæ incipit: Etsi dominici, De poenitentijs & remissionibus, vbi Pontifex Sixtus IV. nominatim de illis quinque votis declarat, quod nemo vel commutare hæc possit, nisi (inquit) ex speciali licentiâ & certâ scientiâ nostrâ, reuocatis concessionibus prius factis. Quamuis autem specialiter agat de absolutionibus, dispensationibus, aut commutationibus quæ fiebant virtute litterarum Apostolicarum ab ipso Pontifice emanatarum, nihilominus supponere videtur reservationem absolutam, ita vt nec Episcopi possint suâ ordinaria potestate in eis dispensare: quod ex eo satis probatur, quia constituit Pontifex, vt nullus quâcumque dignitate etiam si Episcopi vel maiori præfulgeat, possit quarumcumque concessionum virtute facere illa quæ inibi inhihet: quod frustra de Episcopali dignitate diceret, nisi præsupponeret ea ab ordinariâ eorum potestate substracta & sanctæ Sedi reservata.

Ratio autem congruentiæ eiusmodi reservationis sumi potest, ex Capitulo Maiores De baptismo, vbi dicitur quod grauioribus causæ ad summum Pontificem sint referendæ: quare cum ista vota grauia sint indicanda, merito Pontifex ea sibi reseruauit.

151 Quod ad alteram partem spectat, satis hæc videtur inde patere, quia neque ex vlla constitutione Pontificiâ scriptâ, neque etiam ex aliquâ vniuersali consuetudine Ecclesiæ habetur seu existimatur vllum aliud votum tanquam reservatum aut exemptum ab Episcopali potestate.

D. Thomas quidem locis antè citatis vinculum quo Episcopus obligatur suæ Ecclesiæ appellare videtur votum, & quidem solemne, vt patet quæst. 189. art. 7. & in eo dicit Pontificem solum posse dispensare: sed illud non est verè votum propriè dictû, de quo agimus; Canones quidè specialiter prohibent, ne Episcopi quâcumque occasione Ecclesias suas dimittant absq; Romani Pontificis autoritate, sed hinc ista obligatio recenseri non debet inter vota Pontifici reservata, de quibus hic est sermo.

Nauarrus verò in Commentario primo De regularibus Capit. 21. prædictis quinque enumerationis subiungit: Quibus hodie (inquit) annumeratur votum visitandi domum gloriosam gloriosissimæ virginis Laurentianam: quam annumerationem dicit Suarez suprâ cap. 21. esse valdè nouam, & singularem, & ab eodem authore in manuali & in Concilij non adiectam: quia itaque nullam probationem eius neque ex consuetudine, neque ex stylo Curie, neque ex aliquo rescripto Apostolico adducit, hinc merito putat Suarez illam additionem non esse tenendam.

Dico Secundò: Prædicta quinque vota non tantum quoad dispensationem, sed etiam quoad commutationem sunt reseruata. Ita communiter & indubitate tenent Doctores: nam in primis Capitulum Ex multa ante allegatum loquitur apertè de commutatione seu voti redemptione quæ quædam commutatio est. Item in Extrauagante Etsi dominica, iam citata. Similiter agit Pontifex de commutatione istorum quinque votorum sub illa comprehendens dispensationem, vbi & loquitur de voto peregrinationis vltimarum simpliciter absq; addito; quod factum sit in subsidium terræ Sanctæ: quare etsi deuotionis causâ tantum sit emissum, tamen simpliciter reservatum censeri debet. Denique ita obseruant vsus & stylus curiæ Romanæ.

DUBIUM XXVI.

Utrum vota conditionalia quæ circa materiam reseruata versantur, debeant censeri Pontifici reseruata?

153 **O**bseruandum est primò: Conditionalia vota quædam esse pura conditionalia, quædam autè simul pœnalia: & quamuis vtraque in multis conueniant, non tamen quoad præsens institutum, in omnibus eadem est istorum ratio. Quare maioris claritatis & distinctionis gratia, tantum in hoc Dubio agemus De conditionalibus non pœnialibus: de alijs acturi Dubio sequenti.

Obseruandum Secundò, in conditionalibus votis, duos posse distingui status: vnus est ante conditionem impletâ: alter est post euentum conditionis.

Iuxta duplicem itaque eiusmodi voti statum, exurgit duplex quæstio.

Prima est: Vtrum Episcopus in voto, v. g. peregrinationis vltimarum, aut in alio simili sub conditione aliquâ emisso possit dispensare ante conditionis euentum, loquendo de puro conditionali, vt contra pœnale distinguitur.

154 Circa hanc difficultatem variant Doctores: multi enim & graues authores sentiunt tale votum simpliciter contineri sub reseruatis, nec posse Episcopum in eiusmodi conditionali voto dispensare. Ita tenent Soto libro 7. quæst. 2. art. 1. ad 4. circa finem articuli. Aragonius hic quæst. 88. art. 12. in dubio De votis pœnialibus. Corduba in Summa quæst. 152. Azorius tomo 1. lib. 11. cap. 19. quæst. 13. Nauarrus cap. 12. n. 43. & inclinât Valentia tomo 3. disp. 6. qu. 6. puncto 7. & alij nonnulli.

Fundamen-

Fundamentalis ratio opinionis huius est, quòd votum còditionale quod non est pœnale, sit votum directũ de materia promissa sub conditione, & fiat ex directa intentione & affectu illius materię: ergò quãdo materia est reseruata, votũ illud quamuis còditionale erit reseruatum: quia v.g. est verũ votum visitandi terrã sanctã, seruandi castitatem emissum ex affectu honestatis talis materię.

Et confirmatur per exempla: nam si quis voueat ingredi religionem si mater obierit, vel visitare terram sanctã si obierit pater (quę exempla adducit Soto) & similiter si quis voueat religionem si fratri maiori nata fuerit proles, aut voueat castitatem nisi frater moriatur absque liberis, vota illa erunt conditionalia: & tamen nõ apparet, quod Episcopus in talibus possit dispẽsare; ergò &c.

His tamen non obstantibus, non desunt ¹⁵⁵ alij qui existimant & docent vota conditionalia etiã non pœnalia, quamdiu in illo statu manent, antequam scilicet conditio superuenerit, non esse reseruata. Ita docent Tolerus, lib. 4. c. 18. circa finem, & pro eadem sententia refert: F. à Victoria, item Ledesma 2. par. summę tract. 10. c. 8. Sanchez, lib. 8. disp. 3. n. 12. & 13. qui & alios allegat Mald. suprà dub. 10. Suarez suprà c. 22. n. 3. & alij.

Probat autem hæc sententia, quia votũ conditionale nondum còditione completã, non est perfectum & consummatum, ergò ad illud nõ est extendenda reseruatio. Consequenter probatur, quia reseruatio, ut potè quẽdã diminutio potestatis ordinarię Episcoporũ cõsuetur inter materias odiosas, ut habet Suarez loc. cit. & ab alijs supponitur in alijs casibus, & proinde in omnibus strictè est interpretanda, ut solent DD. quoque tradere in materia de casibus reseruatis qui de illis scribunt.

Declaratur antecedens, quia contractus sub conditione initus non est perfectus, ut patet in sponsalibus, in matrimonio, & in similibus: nõ enim existunt perfecta sponsalia inter illos qui tantum sub conditione hæc inierint, nec matrimonium inter eos qui tantum sub conditione contraxerunt: votum autem quoque est quasi contractus quidam cum Deo; ergò &c.

Et confirmatur amplius, primò, quia votum conditionatum nondum impletã còditione non obligat simpliciter, siue nondum obligat ad materiam sub conditione promissam, sed tantum ad expectandum euentum conditionis, ergò pro illo adhuc statu non debet dici simpliciter votum illius materię quę est reseruata.

Confirmatur secundò, quia qui sub còditione vouet religionem, aut castitatẽ, nondum plenè cõsentit in religionis ingressum vel in castitatis perpetuã custodiã, sicuti qui vxorẽ sub conditione ducit, nondum plenè cõsentit in matrimonium cum illa, ergò vota illa

VViggers de Iure & Inst.

pro illo statu nondum sunt dicenda simpliciter vota religionis aut castitatis: còditio itaque illa pendens valdè diminuit rationem voti respectu materię tantum sub còditione promissæ, ac proinde eiusmodi votum non videtur comprehensum sub reseruatis, quę debent esse in sua ratione respectu materię reseruatę omninò plena & perfecta.

Vnde quod ad principale fundamentum opinionis aliorum attinet, videtur ex dictis ¹⁵⁶ utcumque constare, quid ad illud possit responderi: poterit enim dici, quod tametsi còditionata vota sint vera vota, non tamẽ adhuc sint vota simpliciter dicta illius materię quę sub còditione promittitur, sed diminutè, & quodammodo secundum quid: quod verò addunt vota illa fieri ex directa intentione & affectu illius materię, non habet quoque perpetuo veritatem: sæpius enim fieri possunt ex affectu periculi aut mali alicuius vitandi, vel boni alicuius consequendi, ut dũ quis vouet, si ex hac infirmitate fuerim sanatus, aut si hoc periculum naufragij euasero, visitabo S. Iacob. in Compostella, aut limina Apostolorum: item dum quis vouet, si mihi dederit Deus victoriam contra hostes, faciã peregrinationem ad terrã sanctã: vbi sine dubio, vota non procedunt ex directa voluntate & affectu eiusmodi peregrinationũ, sed ex affectu alterius rei quam mediante eiusmodi promissione, sperant cõsequi. Deinde, & si aliquando possint fieri ex directo aliquo affectu erga talem materiam, tamen non procedunt, (quando verè conditionata sũt,) ex pleno & absoluto affectu, sed ex affectu aliquo diminuto, puta quia voluntas magis adhuc in aliud propendere significatur, quamuis si contingat alterũ non obuenire, tunc indicetur ferri in materiã illã promissã.

Ex quibus satis intelligitur fundamentũ illud non omninò procedere; neque conditionalia vota censenda esse vota simpliciter illius materię quę sub conditione promittitur, nec semper ex directã & totã intentione & affectu talis materię fieri.

Constabit idem amplius ex responsione ¹⁵⁷ ad exempla in contrarium allegata: pro quorum explanatione; Notandum est, non semper votum censendum esse propriè & simpliciter conditionatum, quotiescumque còditionalis aliqua coniunctio siue particula Si, ei adiungitur: quod indicat Mald. quando loco citato, posteriorem opinionem quam tenet, dici limitandam esse, ut intelligatur tunc obtinere, siue verã esse, quando votum verè est conditionatum appositã conditione quę tacitè non inest: vnde huiusmodi votum, voueo quod ingrediar religionem proximè post vnum annum si vixero, aut voueo quod ingrediar ordinem S. Francisci si admittar, non sunt vota conditionalia, sed absoluta, quia tantum exprimuntur cõditiones

K k k

ditiones

ditiones quæ in omni simili voto etiam absolute prolato, tacite insunt. Deinde contingit particulam (si) accipi aliquando non tam conditionaliter, quam per modum aduerbij temporis, & designare tempus pro quo intendit quis exequi quod promittit.

158 His positis respondetur ad priora duo exempla quæ eiusdem sunt rationes, admittendo quod Episcopus non possit dispensare, sed negando quod simpliciter & proprie conditionalia sint habenda; quia coniunctio (si) magis in illis determinat tempus, quàm ponat conditionem aliquam: sensus enim est, si mater obierit, id est, quando mater obierit, propter quam scilicet non ingreditur, ne illam contristet, aut quia eius indiget subsidio: similiter quoque de altero dicendum est, si pater obierit, id est, quando pater obierit, quia scilicet libertas maior erit, & media suppetet faciendi itineris: atque ita in illis exemplis admittitur quoque; ad esse plena & perfecta voluntas & affectus erga materiã promissam, quia quod adiungitur, designat tantum expectari tempus quo ablata erunt quædam impedimenta obstantia, quo minus commodè vouens, possit nunc explere id quod in absoluto desiderio habet & promittit.

Neque enim debent eiusmodi vota sic intelligi, quasi vouens emittat illa ut ijs mediantibus obtineat mortem matris aut patris, quo sensu essent verè conditionalia, sicuti si quis ex amore vitæ patris sic voueret, si Deus reddiderit patri sanitatem, ego ingrediar religionem. Sed tunc forent improba, ut per se patet.

159 Simili modo videtur responderi posse ad tertium exemplum: quando enim quis sic vouet: voueo religionem ingredi, si fratri maiori nata fuerit proles, tunc verba illa, consideratis materia & vsu loquendi, intelliguntur hunc habere sensum, quãdo siue quam primùm fratri fuerit nata proles, & habuerit successionem, ego statim religiosum amplectar. Vnde in voto videtur poni illa limitatio tantum ad expectandam quandam affectionem, quod familia vel domus non emoriatur absque successore: atque ita apparet non esse proprie & simpliciter conditionatum. Neque hic iterum solet intelligi fieri votum tale ad impetrandam fratri prolem, sicuti votum fecit Anna I. Regum c. I. *Si dederit serua tua sexum virilem, dabo eum Domino*: quamuis non repugnat, neque improbum foret ita fieri, & tunc verè esset conditionale, & inter ea numerandum, in quibus dicitur Episcopum posse dispensare antè impletam conditionem.

Sed aliud adhuc aduertit Suarez circa id exemplum, quod licet illa ita sint, tamen eiusmodi votum regulariter sit imperfectum, & suo modo conditionatum, quia ordinariè non fit ex absoluto affectu erga religionem, sicuti ista duo priora diximus fieri, quin fre-

quenter qui sic vouet, desiderat ut conditio non impleatur, & vellet potius esse hæres in domo patris, quàm religiosus, licet in casu alterius euentus, deliberet ita facere. Vnde votum tale potest dici procedere ex aliquo directo affectu ad materiã, sed ex affectu valdè diminuto: & si animus vouentis fuerit talis, tunc votum eius videtur reuera esse conditionale habendum, secus autem si ex puro & absoluto affectu erga religionem sic vouisset, & tantummodo intendisset suspendere executionem ad vitandam familiæ deficientiam.

Ad quartum exemplum dicendum est tale votum esse absolutum, quia illa conditio non ponitur ad suspendendum consensum vel obligationem de præsentibus, sed tantum ad terminandam & extinguendam illam in tali euentu: cuius rei signum est, quia si talis vouens violaret castitatem, antequam moreretur frater sine liberis, peccaret contra votum suum: est igitur absolutum & non pendens ex conditione, quia statim obligat ad seruandam castitatem.

Nihilominus ex alio Capite dicit Suarez illud non esse reseruatum, quia scilicet non est votum castitatis perpetuæ, atque ita non censetur votum castitatis simpliciter dictum, est enim cum aliquo termino possibili. quamuis in certo, vbi scilicet contigerit fratrem mori sine liberis.

Hæc autem omnia si bene inter se conferantur & distinguantur, forsitan non DD. omnes inuenientur contrariè sentire, qui alioquin contrariè in verbis loquuntur, ex eo quod ad diuersa verisimiliter exempla respererint, quando suam formarunt opinionem.

Secunda hic quæstio est de iisdem votis conditionalibus iuxta alterum statum consideratis, vtrum scilicet in ijs post impletam conditionem possit quoque dispensare Episcopus in quibus admittitur posse, conditione adhuc pendente.

Quidam docent etiam tunc Episcopum in illis posse dispensare. Ita tenet Sauchez sup. vbi citat Pet. Ledesma, & Ant. Gomez, & sequitur Mald. dub. 10. citato, vbi loquens de votis pœnalibus & conditionalibus, extendenda est etiam, inquit, ad tempus quo fortè iam incurta est pœna, vel posita conditio: & fauet Toletus sup. qui sine distinctione status votorum conditionalium, ita de illis scribit: Est autem notandum vnum, inquit, quod notauit Victoria, ista quinque vota tunc reseruari Pontifici, cum absoluta sunt, cum verò conditionalia sunt, vel pœnalia, pertinent ad Episcopum.

Fundamentum horum videtur esse, quia illud votum à principio fuit imperfectum, & non simpliciter votum talis materiæ, atque adeo alterius cuiusdam naturæ à voto absoluto. Quamuis igitur conditione impletâ magis

magis absolutè obliget, semper tamen nascitur illa obligatio ex radice imperfectà siue ex voto respectu talis materiæ minùs directè aut minùs perfectè emisso.

Communior tamen sententia habet, eiusmodi votù impletà tam conditione ab Episcopo non esse dispensabile, loquendo de conditionali, vt à pœnali distinguitur, prout nùc de illo egimus. Sic in primis docent Auctores omnes prius allegati qui volunt conditionalia vota etiam ante impletam conditionem esse indispensabilia per Episcopù. Idem tenent Couarr. in Cap. Quamuis pactum, 1. parte §. 3. n. 12. Suarez suprà, & alij plures.

Ratio horum principalis est, quia impletà conditione iam videtur sortiri votum illud plenà rationem voti absoluti in materia reseruatà, ergò dicendum erit quod pro hoc statu sit reseruatum. Confirmatur, quia licet contractus ab initio fuerit conditionatus, tamen impletà conditione purificatur, & tam perfectus manet, ac si à principio fuisset sine conditione initus, ergò &c. vtraq; sententia apparet probabilis; quia tamè in re tam grani non facilè est recedendum à communi doctrinà, hinc potius inhærendum erit sententiæ posteriori, vt vult Suarez.

DVBIVM XXVII.

Vtrum pœnalia vota, qua circa materiam reseruatam sunt, sint reseruata?

162 **V**otum pœnale hic dicitur, quo quis Deo promittit opus aliquod gratù, in pœnà sui delicti vel negligentiae, si v. g. tale vel tale Dei aut Ecclesiæ mandatù, vel aliud proprium votum fuerit præuaricatus, aut si aliqua pia opera exercere neglexerit.

Porrò huiusmodi voti etiam duplex potest status attendi: vnus ante culpà: alius post culpam commissam: & sic duplex quoque de eo mouetur difficultas, vna, an possit in tali voto Episcopus dispensare ante culpam commissam? altera, an possit quoque in eo dispensare post impletam conditionem & culpam commissam?

Quod ad priorem difficultatem attinet Nauar. c. 12. n. 43. & consil. 15. De voto, respondet cum distinctione, quod scilicet aliud votum sit pœnale quasi simplex, vt quando quis vouet hoc vel illud præstare si deliquerit contra tale præceptum: aliud autem sit quasi compositum, vt dum quis vouet vnam rem absolutè, & si votum illud præuaricatus fuerit, vouet rem aliam sub ista conditione: vt vouet quis non ludere aleis, & si luserit, vouet visitare terram sanctam: de posteriori autem admittit Episcopum posse in eo dispensare ante culpà commissam: idque quasi

in radice, scilicet tollendo votum de non ludendo; hoc enim non est reseruatum, & illo sublato consequenter tollitur aliud: nam & si tunc luserit, non tenebitur facere peregrinationem, quia non est præuaricatus votum de non ludendo, vtpote quod iam nullum erat: de priori autem negat, & docet tolli non posse nisi per Papam, idque ex illo fundamento, quia existimat generaliter conditionalia vota etiam ante impletam conditionem quando circa materià reseruatam versantur, esse simpliciter reseruata.

Sed contrarium de votis verè & propriè 163 conditionalibus, iam dubio præcedenti tanquam magis probabile & verius demonstratum fuit: & de pœnalibus idem docet Emanuel Sa V. Voti irritatio nu. 11. vbi & alios plures allegat: quare cum sententia communi tenendum est, Episcopum indubitè dispensare posse, etià in his pœnalibus ante conditionem impletam.

Altera itaque difficultas est, vtrum censerì debeat reseruatum quando conditio euenit, & culpa est commissà. Tanquam certum hic præsupponitur, cù v. g. qui vouit peregrinari ad terram sanctam, si inciderit in crimen adulterij, teneri post commissum adulterium simpliciter & absolutè ex voto ad illam peregrinationem, & sic in similibus casibus.

Queritur itaque, an illud votum tunc sit reseruatum? multi affirmant, vt Soto, Azorius, Couarrutias suprà.

Non desunt tamen alij qui docent ista 164 pœnalia ne quidem post culpà commissam, esse reseruata. Ita tenent Arragonius suprà dubio præcedenti, qui dicit hanc opinionem nunc esse communem: Henriquez, lib. 7. De indulgentijs, cap. 30. n. 6. qui dicit communem praxim sic habere: Medina in summa lib. 1. cap. 14. §. 6. Lopez 1. parte cap. 44. & 2. parte cap. 9. Sanchez suprà n. 8. vbi etiam alios refert: Suarez suprà c. 23. qui dicit Auctores prioris sententiæ admittere hanc esse probabilem, & in praxi securam: & pro ea militant rationes, quibus inuituntur illi quos dubio præcedenti docere diximus etià pura conditionalia vota impleta conditione esse dispensabilia ab Episcopo.

Deinde accedit quod in voto pœnali vouens non intendat, neque directè neque per se, id quod vouet in pœnam, v. g. ingressum religionis, aut professionem Ierosolimitanà si tale vel tale quid commiserit, sed potius affectus propendet in contrarium, & cupit illud tanquam opus graue & molestù vitare & idèd promittit illud sub tali conditione, vt ex affectu declinandi istud & tanquam quid pœnale subterfugiendi, inciretur & urgeatur ad vitandam culpam: quare qui sic vouet religionem, non vult religionem nisi valde materialiter & imperfectè: quod autè formaliter & ex animo intendit est vitare

tale vel tale peccatum aut periculum peccati talis, & hinc non videtur eiusmodi votum etiam conditione eueniente & culpâ commissâ, habendum tanquam votum simpliciter dictum religionis, & consequenter, neque tale, quod sub reservatione comprehendatur.

DVBIVM XXVII.

Vtrum votum alternatiuè siue sub disiunctione factum de materia reseruata, & de materia non reseruata, censendum sit reseruatum?

Contingit frequentius huiusmodi vota fieri, v.g. voueo visitare terram Sanctâ, vel dare contû aureos pauperibus: & voueo visitare limina Apostolorum, vel nostram Dominam Lauretanam. De istis itaque queritur an sint reseruata?

Respondetur breuiter: re existente integrâ sub disiunctione, vota illa cadere sub dispensationem Episcopi. Ita sentiunt DD. communiter Azorius, lib. 11. cap. 19. q. 10. Sanchez, lib. 8. disp. 9. n. 14. Mald. dub. 10. Suarez supra cap. 24. & alij.

Ratio satis est euidens, quia disiunctiua illa vota non sunt votum Ierosolimitanum, neque votum Romanû simpliciter loquendo, vnde sub reseruatis non sunt comprehendenda. Declaratur, quia potest quis absolute implere talia vota circa materiam non reseruata iuxta regulam iuris. In alternatiuis electio est debitoris, & sufficit alterum impleri. Hinc itaque potest Episcopus dispensare & relaxare, vt ad neutrum teneatur.

Dixi in responsione: Re existente integrâ &c. quia si vouens iam per electionem, absolutâ voluntate determinasset suam obligationem ad partem reseruata, tunc Episcopus dispensare non posset, quia per illam determinationem quasi nouum votum emittit, contrahendo seu arctando obligationem ad hanc partem. Dico si voluntate absolutâ determinasset obligationem ad illam partem; nam si tantum habuisset propositum exequendi votum disiunctiuum in parte materię reseruata, non idem mutaretur votum disiunctiuum, nec obligatio determinaretur ad illam vnam partem, vt notat Mald. supra: non obstante quod Sanchez possit videri dicere oppositum, quia vt supra diximus, nudum propositum non inducit obligationem.

Petet aliquis? quid si pars materię non reseruata sit facta vouenti impossibilis, v.g. est depauperatus, vt non possit elemosinam dare, quę erat sub disiunctione, an tenebitur præstare alteram partem voti; & si teneatur,

an tunc Episcopus possit adhuc dispensare? Respondetur breuiter, quod tenebitur talis præstare alteram voti partem sibi possibilem, quia votum obligat, nec censeri potest impossibile, quamdiu altera disiunctionis pars est possibilis.

Addo tamē, votum non idem fore reseruatum: non enim idcirco mutatur illius voti natura, neque efficitur votum determinatum talis materię reseruata, sed per accidens fit, quod in tali materia sit implendum, scilicet propter impossibilitatem alterius partis.

Cæterum, quia vota reseruata veniunt strictè interpretanda, & proinde non intelligantur reseruata, nisi quę cõpleta & perfecta sunt vota talis materię, hinc ex illo capite DD. passim resoluunt varios casus de particularibus votis, quę aliquo modo materias reseruatas attingunt, vel aliquã cum illis habent affinitatem, quod eiusmodi vota sub reservatione non debeant censeri cõprehensa.

Sic itaque si quis vouisset ingredi religionem aliquam non approbatam, dispensat in tali voto Episcopus. Ita Henriquez, lib. 7. c. 30. n. 6. Suarez, Mald. & alij: quia religio non approbata nõ censetur religio aut status religiosus simpliciter, & absolute dictus.

Sic quoque dispensat in voto ingrediendi strictiorē aliquã religionē; vt possit vouens ingredi laxiorē, quia hoc non est dispensare simpliciter in voto religionis, quia hoc manet quo ad substantiam, & dispensatio tantum versatur circa aliquod accidens. Ita Syl. V. Votum 4. n. 3. & alij plures, vt videre est apud Sanchez supra, quem sequitur Mald. dub. 10. contra Nauarrum commentario 4. De regularibus n. 10.

Item dispensat Episcopus in voto suscipiendi ordines sacros, quia non est votum simpliciter castitatis, quamuis susceptioni ipsi ordinis sit futurum adiunctum votum castitatis. Vnde qui ante susceptionem, committeret fornicationem nõ peccaret contra votum; sed si postea fornicaretur, peccabit quidem non contra primū votum, sed contra solemne votum castitatis, quod implicite fit in susceptione ordinis: ita Suarez supra cap. 24. & alij communiter.

Idem dicunt de voto nõ nubendi, Angel. V. Votum 4. n. 9. Syl. eodem V. q. 4. Nauar. c. 12. n. 76. Basil. Pontius contra Caiet. 10. 2. opusculo 11. q. 1. differt enim multum à voto castitatis, quia votum non nubendi per fornicationem non violatur, nisi tamen vouens per eiusmodi votum intendisset se obligare ad perpetuam castitatem, prout satis natum est intelligi tale votum.

Notant autē hic nonnulli, si votum illud non nubendi esset factum in gratiam alterius, v.g. coniugis, propter eius honorem vel utilitatem prolium, tunc non posse Episcopum dispensare, illo non consentiente in cuius gratiam

gratiam sit factum, de quo licet videre Sanchez, lib. 8. disp. 9.

Estque hoc verum, si facta sit promissio illi alteri, eaque sit acceptata: alioquin si tantum ad instantiam vel petitionem quis faciat, tale votum Deo soli, non propterea censebitur illi obligatum, neque per hoc incipitur impedimentum, quo minus possit Episcopus dispensare, quia per hoc quod ad petitionem alicuius, vel ad ipsi complacendum quis Deo voueat tale aut tale quid præstare, non creatur isti ius, nisi & ipsi promittat illud seruare.

168 De voto autem seruandæ virginitatis mouetur etiam quæstio: sed iuxta communem sensum quo intelligitur fieri, sic dicendum est, quod sit reseruatum, quia intelligitur inuolueri absolutum votum castitatis: si tamen vouens intenderet præcisè obligare se ad seruandam integritatem carnis, tunc non erit votum simpliciter castitatis quod importat perpetuitatem: amissa enim virginitate per primum peccatum, extingueretur obligatio; quia res foret impossibilis.

Sic itaque dispensat Episcopus in voto seruandi castitatem ad quinque, decem, viginti annos, ob eandem rationem: non autem in voto seruandi castitatem ad centum annos, quia hoc censetur votum perpetuè seruandi castitatem.

Petet aliquis, vtrum quis propriâ auctoritate possit aliquid suum votum reseruatum mutare in aliud reseruatum melius, vel an Episcopus id possit? v. g. an quis possit votum visitandi Sanctum Iacobum commutare in votum visitandi terram sanctam, aut in votum castitatis? Respondetur negatiuè. Ita Bonac. sup. n. 14. & Suarez sup. c. 21. n. 17. quia commutatio horum votorum censetur prohibita: & ita obtinuit vsus, vt commutatio eorum non fiat, non tantum non in minus, sed neque in æquale, nec in melius: nisi fiat ab habente potestate aut priuilegiū circa hæc vota reseruata: neque propterea simpliciter prohibetur melius, sed præscribitur modus, quo votum commutandum est in melius, scilicet ex licentia Pontificis.

DVBIVM XXVIII.

Vtrum Episcopus aliquando dispenset aut commutet vota, qua sunt simpliciter vota materia reseruata, vt castitatis, religionis &c.

169 Respondetur: diuersi ponunt diuersos eiusmodi casus, in quibus dispensat Episcopus: qui tamen non videntur omnes approbandi; ac imprimis non videtur reci-

pienda hæc quasi regula Guttier, lib. 2. quæst. Canoniarum, c. 22. n. 49. vt refert Suarez sup. c. 26. quod scilicet omne votum subditi irritabile ab aliquo superiore à quo dependet, etiamsi sit castitatis, vel religionis, possit ab Episcopo dispensari. Ratio est, nam Pontificia reseruatio sic quidē illegitimum relinquit ius irritantis, vt tamen idè non debeat existimari concedere ius seu potestatem dispensandi, siue ipsi qui irritare potest, siue Episcopo, sunt etenim illæ duæ potestates distinctæ: quare vota impuberum religionis vel castitatis non cadunt sub dispensatione Episcopi, quando pater ea approbat, aut non irritat. Vide Suarez sup. c. 26. Sanchez, lib. 8. disp. 9. n. 4. & Mald. dub. 10. Non videtur tamen sententia Gutier omninò improbabilis, quamdiu ista vota nondum sunt firma aut ratificata, quia tamdiu non videntur adhuc omninò simpliciter & absolute perfecta secundum omnem rationem voti.

Secundò excipiunt aliqui vota ex metu facta, Ita Angelus V. Votum 4. n. 9. Fumus V. D. dispensatio, & alij non nulli.

Fundamentum ponunt in eo, qui reseruatio videtur intelligenda de voto libero, ne sic reseruetur coactum siue inuoluntarium saltem secundum quid, sicuti planè voluntarium & spontaneum.

Hanc exceptionem rejicit Suarez loco citato, qui ad reseruationem vult sufficere, quod votum sit voluntarium simpliciter, & sit simpliciter votum materiæ reseruatae: & confirmatur, quia alioquin viderentur quoque excipienda vota facta in periculo mortis, vel naufragij.

Quando tamen metus fuit grauis, & cadens in constantem virum, tunc ex alio capite, non quod non fuerit satis voluntarium, dici poterit quod in eo Episcopus dispenset, puta quia ex opinione quorundam non improbabili, votum sic emissum est inualidum, atque ita non opus erit dispensatione, sed tantum declaratione, puta de iusto seu graui metu, quæ potest Episcopus facere: vel si reputetur validum iuxta aliorum sententiam, tunc licet nõ possit Episcopus dispensare præcisè, quia metu factum est, tamen vt diximus ex alio capite poterit dispensare, quia scilicet votum dubium est, siue dubiæ validitatis: in quo proinde æquum est admittere Episcopum posse dispensare, vt docet Basil. Pontius lib. 1. c. 9. n. 15. cum ipse vouens se conformando alteri opinioni probabili, posset nõ seruare votum, quatenus non recognoscit ipsius valorem & obligationem.

Idè inquit Suarez loco citato, num. 6. **171** Possumus hic generalem regulam constituere, quoties de valore voti castitatis, aut de simili fuerit morale dubium, siue illud sit dubium iuris, siue facti, & siue sit negatiuum: quia coniecturæ non sufficiunt ad

determinatum iudicium ferendum pro vna aut pro altera parte, siue sit positium ex opinionibus probabilibus contrarijs, tale votum non esse reseruatum: & confirmat hoc ex illa regula, Quòd reseruatio sit strictè interpretanda, & proinde tantum de votis certis, & indubitati valoris sit accipièda: quemadmodum etiam similis regula de peccatis & censuris reseruatatis passim ab omnibus ponitur & intelligitur.

Quinimò quando dubium est non de validitate voti quod constat esse factum, sed dubium est an votum sit emissum, tunc opus non est aliquà dispensatione, postquam saltem homo fecit diligentiam in examinando an vouerit, & quidem si probabiles habeat rationes, quibus moueatur ad iudicandum, se non vouisse, tunc (inquit Suarez) omnes ferè auctores consentiunt eum voto non obligari, etiamsi fortassè habeat quoque rationes probabiles quæ contrarium suadeat; quia inter probabilia potest homo sequi tutà conscientià partem probabilem quã maluerit, vt latius solet explicari in 1.2.

172 Quando autem hoc dubium est negatiuum, quia scilicet intellectus est ita suspensus, vt neutri parti det assensum, eò quòd pro neutra parte habet rationes quæ sufficiunt ad aliquod probabile iudicium formandum, tunc Doctores magis variant: existimant enim nonnulli, tunc votum in illa dubietate obligare: sed oppositum docent Sanchez lib. 1. De sponsalibus, disp. 9. nu. 11. & Suarez tomo 2. lib. 4. cap. 5. num. 4. & 7. Basil. Pontius De matr. lib. 8. c. 9. n. 14. cum alijs quos ipsi citant.

173 Tertio ponuntur alij diuersi casus quando Episcopus putatur posse dispensare, vt dum circumstantiæ sunt tales, vt ex ipsis censeatur esse graue periculum transgressionis voti, vel alterius magni incommodi.

Sic itaque plures dicunt, si quis habens votum simplex castitatis, contraxit & consummauit matrimonium, posse Episcopum ob periculum vltioris incontinentiæ dispensare, vt possit debitum petere: ad reddendum enim etiam sine dispensatione teneretur. Imò etsi nondum matrimonium cõsummauerit, volunt quidam propter idem periculum posse Episcopum dispensare, vt matrimonium consummet: Ita docet Basil. Pont. lib. 8. cap. 9. n. 3. contra Sanchez: quia tenet cum D. Soto in 4. dist. 38. q. 2. art. 1. & quibusdam alijs, talem non obligari ad ingressu religionis pro voti sui obseruatione: quia hæc sit res longè difficilior, quam non intendit vouere. Hoc autem posito, licebit ei absque nouâ culpâ cõsummare matrimonium reddendo debitum exactum, non præhabitâ dispensatione. Vnde ad præcauendum periculum petendi existimant Episcopum posse dispensare.

Similiter si coniuges post contractum matrimonium communi consensu vouerint 174 continentiam, & postmodum obseruant incontinentiæ periculum vtrique vel alteri ingruere. Ita Angelus V. Votù 4. Pontius sup. n. 2. & notant Canonistæ circa Cap. Rursus qui Clerici vel vouetes: id eo probabilius dici potest, quia Episcopus non censetur hic relaxare absolutè & simpliciter ista vota in prædictis casibus, sed tantum quasi suspèdere ipsorum obligatione: vnde coniuge mortuo redit vis voti, & tenetur vouens superstes seruare castitatem: censetur autem hæc potestas Episcopo relicta tum propter præsens periculum in casibus his solet subesse, neque pati moram obtinendæ dispensationis ex longinquo, tum quia huiusmodi casus solent frequentius obuenire.

Addunt aliqui, quòd licet ab initio reseruatio fuisset ea in parte strictior, tamen longo vsu & consuetudine, etiam à tempore immemoriali ita esse ab Episcopis vsurpatum, præsertim matrimonio consummato, quantumuis etiam non esset ita difficilis accessus ad Pontificem vel ad illos qui haberent priuilegium: consuetudo autem tribuit ius & iurisdictione, vt patet Cap. Cum contingat, De foro cõpetenti, quod exprisse docet Pontius sup. n. 4. Vide Fumù V. Matrimonium n. 55. vbi addit ita communiter modernos tenere ad Cap. Rursus qui Clerici vel vouentes. Rosella quoque V. Impedimentum 4. n. 5. docet id verum esse, etiam quando ambo fecerunt votum continentiæ, siue antequàm matrimonium contraxerint, siue post, matrimonium iam contractum; consulendum, inquit, est eis, vt petant dispensationem ab Episcopo, maximè vbi timetur de incontinentiâ amborum vel alterius. Vide Soto in 4. dist. 38. q. 2. art. 1.

Imò extendunt aliqui hanc potestatem 175 Episcopi ad omnem casum, quo est graue periculum in continentia: pro qua opinione allegantur Cardinalis, & Antonius de Butrio in Capitulum Veniens, qui Clerici vel vouentes.

Sed merito hoc ab alijs non admittitur, præsertim quando agitur de matrimonio adhuc contrahendo, nisi fortè hoc accederet, quòd non esset facilis aditus ad Pontificem, vel ad eius delegatum qui ex sua commissione vel priuilegio haberet potestatem dispensandi in voto castitatis, vt rectè requirunt Syluest. V. Votum 4. quæst. 4. & V. Dispensatio n. 15. Sanchez, lib. 8. disp. 9. nu. 25. Suarez supra, & alij plures. Vbi & hoc notant Doctores, non referre vnde proueniat, quòd non sit facilis aditus ad Pontificem, an ex paupertate partium, an ex alia causa: est enim eadem ratio quando ex impotentia aduendi imminet graue periculum. Vide Sanchez loco citato. Dixi vel ad eius

cius delegatum qui ex sua commissione habet potestatem &c. quia si v. g. Nuntius Apostolicus non haberet quasi ordinariam potestatem dispensandi in istis referuatis, prout communiter non habent, sed tantum id possit quasi per epikiam propter presentem necessitatem & difficultatem aditus ad Pontificem, tunc opus non erit ad illum recurrere, quia cum illis circumstantijs idem potest, & quasi potiori iure ipse Episcopus. Vide Suarez loco citato.

Quæret aliquis, vtrum in dictis casibus quibus Episcopi commutant aut dispensant modis dictis vota referuata, possint idem facere Religiosi priuilegiati ad dispensandum in votis referuatis Episcopo?

176 Respondetur in votis quæ sunt simpliciter vota materis referuata, nihil posse istos inferiores delegatos, ex vi eiusmodi priuilegiorum in casibus illis extraordinarijs, in quibus dicitur Episcopus ex epikia siue ex benigna interpretatione posse commutare, aut dispensare, ita Suarez supra, cap. 26. nu. 18. cum Emanuele Rodriguez in expositione Bullæ 5. 9. nu. 118. qui hanc reddit rationem, quia nomine votorum vel casuum Episcopatum, tantum intelliguntur vota, vel casus qui per se & ordinario iure competunt & conceduntur Episcopis; non autem qui per specialem commissionem, vel per extraordinariam interpretationem ad illos pertinere censentur, vide hac de re plura apud Suarez n. 19. & sequenti.

Petet aliquis, quid si votum disunctiuum secundum vtramque partem versetur circa materiam referuatam, vt voueo ire Ierosolimam, vel ad limina Apostolorum?

Respondetur, eiusmodi votum simpliciter esse referuatum: quia necessario impleri debet in materia referuata, atque ita totum illud disunctum æquiualeat voto determinato pro leuiori saltem parte disunctiuæ, quod constat & supponitur esse referuatum.

DVBIVM XXIX.

Utrum Pontifex dispensare possit cum aliquo in solemnibus voto castitatis? an etiam cum Religioso & ipanente Religioso?

NOrandum est ex supra dictis, duplex esse soleme votum castitatis: vnum quod annexum est susceptioni ordinis sacri: alterum, quod emittitur in professione religionis approbatæ, vt constat ex Capitulo vnico, De voto in 6.

177 **RESPONDEO & DICO** Primò:

Potest dispensare Pontifex in voto solemnibus castitatis annexo susceptioni ordinis sacri. Ita tenent Doctores ferè communiter omnes, etiam D. Thomas hic quæst. 88. art. 11. In corpore.

Dico ferè omnes, quia sunt aliqui qui 178 prætendunt ordini sacro continentiam iure diuino esse annexam, vnde hi contradicunt: sed nulli sunt subnixi probabili argumento. Quare de hac conclusione non relinquatur controuersia.

Vbi tamen hoc obseruandum est, quod dispensatio non tollat obligationem continentis, si non subit iusta & sufficiens causa, vt patet ex dictis supra dubio 23. cr. tamen valida ad tollendum impedimentum matrimonij, quamuis causa non sufficeret, quia hoc pendet tantum ex constitutione Ecclesiæ, quam validè potest tollere Pontifex, licet non subesset iusta & sufficiens causa. Ita Suarez, tom. 3. De relig. lib. 9. cap. 20. Vnde sic dispensatus & contrahens matrimonium contrahet validè, & poterit reddere debitum, sed non petere, quia manet adhuc ligatus voto continentis.

Præcipua itaque difficultas hanc mouetur de voto solemnizato per professionem religionis approbatæ.

D. Thomas loco iam citato putatur à multis docere Pontificem in hoc non posse dispensare, quemadmodum nec in solemnibus voto paupertatis, vel obedientis, & ita tenent Syluester V. Votum 4. quæst. 6. Soto, lib. 7. quæst. 4. art. 2. Arragonius hic quæst. 88. art. 11. Æstius in 4. dist. 38. & alij non nulli.

Probant autem potissimum ex Capitulo Cum ad monasterium, De statu Monachorum, vbi in fine dicitur: nec æstimet Abbas, quòd super habendâ proprietate possit cum aliquo Monacho dispensare, quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis adeo est annexa regulæ monachali, vt contra eam nec Pontifex possit licentiam indulgere. Et ideo putatur D. Th. vt declarationem hanc posset sustinere cum fundamento, non voluisse solemnitatem voti religiosi cõstituere in aliqua lege vel ordinatione Ecclesiæ, aut ex illis dependere: sed posuisse in consecratione & traditione vouentis, quæ iure diuino faciant ipsum inhabilem ad matrimonium, vt sup. dub. 16. latius retulimus. Verum ibidem satis demonstratum fuit, substantialem solemnitatem voti etiam religiosi, nasci & pendere ex Ecclesiastica constitutione, omnem que vim & efficaciam inhabilitandi vouentem ad sequens matrimonium, ex ea provenire; quòd ex paulo infra dicendis adhuc amplius constabit. Vnde

DICO Secundò: Potest Pontifex dispensare in solemnibus voto religionis, vt professus possit validè matrimonium contra-

Kkk iij here.

here. Ita docent Caiet. quæst. 88. art. 11. Paludanus in 4. dist. 38. quæst. 4. conclusio-
ne 11. Maior ibidem quæst. 3. Richardus,
art. 9. quæst. 1. Scotus eadem distinctione
quæst. vnica: Durandus, quæst. 2. Antoni-
nus 2. parte titulo 11. §. 9. Angelus V. Vo-
rum 4. quæst. 5. Couarruias De testamentis
cap. 2. num. 10. Valentia tomo 3. De voto,
puncto 7. Malderus dub. 9. Suarez tom. 3.
lib. 9. cap. 26. Basil. Pontius, De matrim.
lib. 7. De impedimento voti c. 10. Sanchez
lib. 8. disp. 8. n. 7. vbi plures alios Canonistas
& Theologos citat.

Probari potest Primò, quia quòd votum
solemnè dirimat magis matrimonium su-
perueniens, quàm simplex votum castitatis,
oritur tantum ex constitutione Ecclesiasti-
ca, vt modò diximus; & explicuimus latius
suprà dubio 16. In constitutionibus autem
& legibus Ecclesiasticis, plenà dispensandi
potestatem habet Pontifex; ergò &c.

Probatum Secundò, quia potest dispen-
sare Pontifex in voto solemnè ordinis, vt
etiam D. Thomas admittit; atqui initiatus
ordinibus sacris maiorem recipit consecra-
tionem, quàm qui profitetur religionem,
quandoquidem etiam accipiat characterem
spiritualem indelebilem, & simul mancipa-
tur diuinis seruitijs etiam altipribus, & se tra-
dit in potestatem Ecclesiæ ad sacra officia
obeunda, ergo non videtur vlla ratio ne-
gandi illud specialiter de voto solemnè an-
nexo professioni.

Neque refert, quòd hoc votum non ita
essentialiter sit ordini sacro annexum, sicuti
est statui religioso, quia inde tantum efficitur,
fieri non posse, vt quis maneat religio-
sus voto castitatis relaxato, sicuti fieri tamen
potest, quòd quis maneat in statu Clericali,
sublato voto, (& quidem Pontius sup. n. 3.
existimat D. Thomam hanc solam voluisse
ponere differentiam inter votum ordinis sa-
cri, & votum Religiosi) non autem inde se-
quitur quòd votum religiosi tolli non possit
vnà cum statu religioso.

Accedit Tertiò, quòd diuersi graues Au-
ctores scribant Romanos Pontifices aliquàn-
do vsos fuisse hac potestate, non est autem
existimandum Pontifices in re tanti mo-
menti errasse. Vide Malderum, Tract. 10.
cap. 5. dub. 9.

180 Dico Tertiò: Dari potest casus, quo
non tantum validè dispensat Pontifex quo
ad ablationem impedimenti irritantis ma-
trimonium, sed quòd etiam validè dispensat
quo ad obligationem continentis, ita vt
possit non tantum reddere coniugi debi-
tum, sed etiam licitè possit petere is cum
quo fuerit sic dispensatum. Ita tradunt
communiter omnes qui tenent secundam
conclusionem,

Obseruandum tamen hic est, In dispen-

satione solemnè voti castitatis Regularium
non sufficere causam aliquam priuatam, pu-
ta periculum incontinentis, aut quid simile
sed planè opus esse causà publicà, vt quod
inde pendeant pax & tranquillitas regni,
vel conseruatio religionis in aliqua prouin-
cia. Ita docent Malderus, & Valentia suprà:
Sanchez, lib. 8. disp. 8. nu. 7. & 8. & alij
plures.

Ratio est, quia priuatæ necessitates vel
vtilitates non possent sufficere compensan-
dis incommodis inde obuenturis, vt oblo-
quijs, scandalis, & præiudicijs quæ inde pa-
tererur etiam status religionis: imò nusquam
penè in monasterijs foret quies, si ex causis
priuatis admitteretur dispensatio: quo circa
eum hæc nunquam sit facienda cum detri-
mento publici boni, vt docet D. Tho. 1. 2.
quæst. 97. art. 4. ad 1. consequenter mani-
festum euadit, non posse Pontificem dis-
pensare, vt validè tollat obligationem casti-
tatis, nisi urgente publicà necessitate, vel
magnà Ecclesiæ aut Reipublicæ vtilitate.

Ad fundamentum autem sententiæ op-
positæ desumptum ex Capitulo Cum ad
monasterium, diuersi diuersimodè respon-
dent: sed communior Responso, vt ex
Azorio tradit Mald. suprà, habet, quòd Pon-
tifex non possit dare licentiam contra cus-
todiam castitatis Monacho manenti Mona-
cho; non autem quòd non possit hoc præ-
stare auferendo ab eo statum monachalem,
prout Doctores qui dispensationem admit-
tunt, id fieri communiter explicant: & po-
test hic sensus Pontificis colligi in primis ex
istis verbis, adeo est annexa regulæ mona-
chali: si enim dicatur Pontifex loqui etiam
in sensu diuiso, iam ratio non concluderet:
dicetur enim etsi custodia castitatis sit an-
nexa regulæ monachali inseparabiliter, non
tamen ipsa regula aut monachus insepara-
biliter annectitur huic vel illi personæ: vt
igitur Pontificis ratio sit efficax, dicendum
est, quòd loquatur tantum in sensu compo-
sito. Idem colligitur secundò ex his verbis,
Nec æstimet Abbas, quòd super habendà
proprietate possit cum aliquo Monacho dis-
pensare, ibi enim agi de Monacho manente
Monacho videtur satis per se euidentis.

Hanc tamen responsionem licet satis cõ-
muniem, non omninò probat Suarez loco
suprà citato, vt pote quæ supponere omninò
videtur, non posse Pontificem dispensare
cum religioso in voto castitatis, ita vt nõ ob-
ligetur ad plenam eius custodiam, nec possit
concedere aliquem actum oppositum, nisi
auferendo votum castitatis & statum reli-
giosum ab eo; ac proinde fieri non posse per
dispensationem Apostolicam, quòd religio-
sus in approbata religione professus manens
religiosus, validè ac licitè matrimonium
contrahat, ac consummet; quæ tamen ipse
suprà

suprà cap. 26. cit. in disputationem reuocat, & nu. 8. resoluit oppositam sententiam rectè explicatam esse veram: quam, inquit, indicauit Nauarrus in Enchiridio De oratione, cap. 7. nu. 20. distinguens duplicem dispensationem cum religioso, vnâ per quam desinat esse religiosus, aliam per quam solam non desineret, inquit, esse religiosus.

Probat autem & declarat Suarez hoc modo; quia cum eo qui fecit absolutum votum simplex castitatis, potest dispensare Pontifex quoad aliquos actus oppositos, vel pro aliquo tempore, non tollendo simpliciter & totaliter illud votum, v. g. cum eo qui iam matrimonium contraxit, dispensare potest, vt possit ab vxore debitum petere, manente voto & vim retinente, quo ad congressum cum alijs mulieribus, ita vt si alijs commisceretur, committeret nõ tantum adulterium, sed etiam sacrilegium contra votum: Item manente taliter voto in suo robore, vt si hæc vxor moriatur, non possit ducere aliam: quæ quidem ab omnibus tanquam indubitata videntur admitti, aut præsupponi, vt ex antè dictis dubio præcedenti satis potest intelligi: est enim votum tale quo ad extensionem obiecti diuisibile, & idè fieri potest, vt non in totum, sed pro parte maiori, aut minori tollatur, aut etiam vt non pro semper, sed pro aliquo tempore quasi suspendatur pro arbitrio dispensantis, & iuxta exigentiam causæ.

183 Sic igitur in præsentī dicit Suarez de voto solemnī, licet non possit dispensari in vsu eius quo ad matrimonium contrahendum, quin aliquo modo mutetur & minuat̃ integritas illius voti, ac ipsius status religiosi, nihilominus tamen potest dispensari in huiusmodi vsu, inquit, non auferendo totaliter vel substantialiter vinculum professionis, seu statum religiosum, & votum continentia annexum.

Confirmat exemplo religionum militarium, quæ prius integram castitatem profitebantur, & postea cum eis dispensatum est, vt retento religionis statu ad solam castitatem conjugalem obligarentur: pro qua re allegat Bullas Pauli Tertij, & Gregorij Decimertij.

Probat Secundo, hoc ferè modo, quia posito casu, quod Rex & Regina procreato filio regni hærede, ambo ex mutuo consensu profiteantur religionem, & postea contingat filium mori, poterit Pontifex dispensare, vt illi iterum conueniant & generationi dent operam vsque dum hæres sit procreatus, non ablato interim vinculo religionis, ad quam sicuti & ad eius exercitia redire obligabuntur, hærede regni nato: ergo potest Pontifex dispensare cum religioso professo super voto castitatis secundum aliquod, non auferendo ab eo statum religiosum:

quod in sequentibus declarat Suarez tribus modis fieri: Duo priores ex iam dictis & exemplo & casu adductis, facile colligi possunt: tertio modo, inquit, potest ibi fieri dispensatio tantum ad validè & licitè contrahendū matrimonium, absq; licentia consummandi, vt, v. g. si quis deflorauit virginè ex qua genuit filium naturalem, & eam non ducendo professus est religionem, tunc si occurreret necessitas publica ob quam cõueniret filium illum esse legitimum, poterit dispensari cum religioso, vt matrimonium contrahat ad prolem prius natam legitimandam, absque eo quod possit vltèrius cum illa congregi, sed maneat sub vinculo & regulis professionis: & hic modus quidem minimam videtur importare disconuenientiam cum ratione status religiosi.

Suarez itaque loco iam citato, nu. 17. ad ea quæ ex Capitulo Cum ad monasterium, fuerunt obiecta, dicit in primis Pontificem ibi non loqui vniuersaliter de omni statu religioso, sed specialiter de professione iuxta regulam monachalem, & de voto sic emisso, ac secundum se & secundum vim (suam integram spectato: ex quo, inquit, non infert Pontifex se non posse dispensare in illo voto, sed non posse licentiam dare agendi contra: neque enim sine iusta causa potest ipsum votum minuere, aut eius obligationem ex parte tollere: ex qua positione infert Pontifex Abbatem nullo modo in his votis posse quidpiam immutare, scil. neque absque causâ, neque cum causâ, & pro hoc sensu citat Suarez Innocentium ibidem, Abbatem cum alijs, quos referunt & sequuntur, inquit, Couarruias, De testamentis cap. 2. n. 9. & sequentibus, & Michaël Medina, lib. 5. De sacrorum hominum continentia cap. 32. & 53.

Cæterum ex prædicta doctrina Suarez, hoc est consequens, tametsi status religiosus essentialiter importet hæc tria vota, & quidem suo modo saltè ex parte vouentis perpetua, scilicet castitatis, paupertatis, & obedientia, vt passim tum Theologi, tum Canonistæ tradunt, nihilominus hæc vota posse diuersimodè versari circa sua obiecta, ita vt saluo religionis statu obligent alios & alios ad aliter & aliter obseruandam castitatem, paupertatem, & obedientiam.

Quod in voto paupertatis in primis est manifestum, nam quosdam sic obligat, vt ne in communi quidem possint habere rerum temporalium aliquod dominium, adeoque illius sint incapaces; alios autem sic vt non prohibeantur habere in communi; alios denique sic tantum, vt possint etiã retinere dominium in particulari & in propria persona sua, sed dependenter à voluntate superiorum, vt in Scholasticis Societatis: quæ ex suprà dictis satis possunt intelligi.

Et ita

Et ita facile potest quoque contingere in voto obedientiæ, vt scilicet votum aliquorum simpliciter extendat se ad omnem materiam licitam, non sic omnium aliorum; sed tantum ad ea quæ præscribit regula, vel quæ iudicantur quasi necessaria ad obseruationem votorum essentialium.

186 De voto castitatis autem maior apparet difficultas: nihilominus quod ad statum religionis non requiratur obligatio ad custodiam integræ castitatis pro semper, quia ex parte, aut pro aliquo tempore possit auctoritate Pontificiâ relaxari etiam saluo statu religionis in communi, satis videtur sequi ex antè dictis, & præsertim ex Bullis Pontificum allegatis, in quibus cum certis ordinibus militaribus dispensatur, vt retento religionis statu voueant & profiteantur tantum castitatem coniugalem, vbi obseruandum, non dici in Bullis retento religionis nomine, sed retento religionis statu.

Et huic doctrinæ Suarez videtur satis subscribere Basil. Pontius loco sup. cit. n. 8. & 9, vbi ipse quidem ad obiectionem desumptam ex Cap. Cum ad monasterium respondet, sicuti diximus Scholasticos communiter respondere, sed addit, quod in dicto Cap. Cum ad monasterium, nomine custodiæ castitatis quem dicitur ibi annexa regulæ monachali, non intelligatur tantum castitas absoluta, sed siue absoluta, siue etiam coniugalis, cum dependentiâ tamen aliquâ in vsu coniugij à voluntate Magistri (scilicet ordinis militaris ad quæ respicit) qui posset illi auocare ad coniugali thoro ad militiam: atq; ita quasi occurrit rationi ob quâ Suarez à cõmuni responsione recedit: negaret enim sequi ex ista cõmuni illa responsione, quæ Suarez inde infert. Et tunc vltèrius addit, Is enim vsus, inquit, hac ratione consideratus potest esse materia consilij, & ex consequenti materia voti. In quibus satis significat posse fieri, quod aliquis maneat in statu religioso, etiam si Pontifex dispenset in voto castitatis, habilitando illum ad matrimonium, & indulgendo quoq; vsu matrimonij, sed non liberando tamen illud totaliter ab obligatione voti castitatis, puta quia post mortem nõ possit ducere aliam, vel quia suscitato hærede, ambo & vir & mulier debeant redire ad monasterium, & de cætero seruare omnino castitatem, vt in exemplo antè posito à Suarez posset contingere, Dubium tamen non est quin vbi non est obligatio custodiendæ integræ castitatis, ibi status religionis fit in infimo gradu, quem admodum & multum minuitur in ijs qui ex dispensatione Apostolicâ ex parte vel pro aliquo tempore absoluntur à custodia integræ castitatis.

187 Quamuis itaque indubitatè tenendum sit, religionis statum habere fundamentum in Scripturis sanctis, & originem ducere ex

doctrina Christi, eiusque exemplo viuendi, nihilominus tamen addendum & fatendum est, complementum & quasi vltimam quandam formam accipere ab Ecclesiæ constitutionibus & ordinationibus: & inde fieri, quod nomen & ratio status religiosi admittant aliquam extensionem vel contractionem, prout Ecclesia voluerit disponere, sicut aliæ res morales quæ ab hominum arbitrio pendent.

Proir pars, quod scilicet fundamentum habeat in Scripturis, & originem ducat ex doctrina Christi, satis constat, quia ipse diuersis locis significat viam perueniendi ad perfectionem vitæ Christianæ esse, vt quis renunciet omnibus quæ possidet, atq; aded etiam abneget animam suam, & sic relinquat bona temporalia, mundi voluptates, & propriam voluntatem, Matth. cap. 19. *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cæli: Ac iterum ibidem, Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, &c. centuplam accipietis, & vitam æternam possidebitis: Matth. 8. & Lucæ 9. Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput reclinet: Atque ita verbo & exemplo hortatus est fideles ad voluntariam paupertatem: similiter ad castitatem excitat Matth. 19. *Sunt eunuchi qui se ipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat, quod & Apostolus commendat 1. ad Cor. cap. 7. De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus à Domino, vt sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse, &c. & infra, Qui sine vxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo: ac rursus de vidua dicit: Beatior autem erit si sic permanserit, secundum meum consilium. Sic quoque Matth. 16. commendat nobis Christus obedientiam, quando vult vt abnegemus nos ipsos, & animam nostram: quæ abnegatio maximè fit per obedientiam, quando iudicium & voluntatem nostram in omnibus subijcimus alteri, scilicet Superiori huic sub quo fit professio: & obedientia Christi commendatur ab Apostolo Philipp. c. 2. *Factus obediens vsque ad mortem: & alibi, Neque enim venit vt faciat voluntatem suam, sed voluntatem patris qui misit illum.***

188 Pars posterior, quod scilicet complementum & quasi vltima forma religiosi status ab Ecclesiæ ordinatione pendeat, declaratur ex eo satis, quod quantumcumque aliqui sectentur prædicta consilia Euangelica, ac etiam votis & quibuscumque alijs modis se obligent Deo, vel etiam Prælati Ecclesiæ ad ea seruanda, non tamen habeantur tanquam veri & propriè dicti religiosi; nisi communitas talis & ratio ac modus ipsorum viuendi fuerint à Pontifice approbata. Item ex eo, quod aliqui per vota simplicia consti-

constituantur veri & propriè dicti religiosi, non sic quicumque alij qui similia vota facerent alibi. Ac rursus quòd in aliquibus ad rationem status religiosi sufficiat stabilitas quamdiu placuerit superioribus illius religionis; in alijs autem requiratur perpetua quædam stabilitas.

DVBIVM XXX.

Utrum quando Pontifex concedit in generalibus terminis alicui potestatem aut privilegium commutandi & dispensandi in votis, non adijciendo exceptionem intelligatur tunc concessa potestas dispensandi etiã in reservatis?

189 **R**atio dicitur est, quia facultas illa sine limitatione expressa videtur se extendere ad omnia illa, quæ ipse concedens potest præstare: Pontifex autem potest in omnibus, etiam in reservatis, dispensare, quando sufficiens causa subest, ergò &c.

Nihilominus tamen communis doctrina habet, quòd eiusmodi generali concessione non comprehendantur vota reservata. Bonacina circa 2. præceptum Decalogi disp. 4. quæst. 2. puncto 7. §. 4. n. 12. Suarez tom. 2. lib. 6. cap. 25. & alij.

Et probari à simili potest ex Capitulo Si Episcopus, De pœnitentijs & remissionibus in 6. vbi declaratur sub generali concessione absolventi ab omnibus peccatis, non comprehendendi casus reservatos, nisi specialiter id exprimat: nam vt habet regula iuris in 6. sub generali concessione non veniunt specialia.

Quod amplius confirmatur ex Extrava-gante 2. Et si dominici: vbi Pontifex declarat licentiam commutandi vota reservata non cœteri concessam, nisi fiat de speciali causâ & certâ scientiã Papæ: vbi Pontifex non tantum agit de votis castitatis & religionis, sed etiam expressè de tribus alijs.

190 Quare absque sufficienti fundamento existimant nonnulli, vt Emanuel Rodriguez in summa, parte 2. cap. 97. num. 5. & Sanchez, lib. 8. De matrimonio, disp. 9. n. 2. sub generali concessione comprehendendi vota trium peregrinationum, quando non expressè excipiuntur, vt notavit Suarez, tom. 2. lib. 6. cap. 25.

Neque obstat quòd hæc tria non sint materiz tam grauis, quàm duo priora: satis enim est vt dicantur non comprehendendi,

quòd sint specialia, & in eo cum alijs conueniant, quòd sint vota simpliciter reservata: accedente insuper eo, quòd Extrava-gante citatâ Pontifex eodem modo de omnibus quinque loquatur.

Quando tamen concedit Pontifex facultatem dispensandi aut commutandi omnia excipiendo votum religionis, & votum castitatis, tunc rectè sub generalitate intelliguntur comprehendi vota peregrinationum. Ita Bonacina suprâ, nam exceptio illa firmat concessionem generalem quoad alia quæ sunt minora.

Pari ratione si cum duobus prædictis simul excipiat peregrinatio Ierosolimitana; vt solet in Bullis Cruciatæ, cœsebuntur tunc vota de alijs duabus peregrinationibus sub generalitate comprehendi.

Petet aliquis quid si excipiat tantum votum peregrinationis Ierosolimitanæ, & taceantur vota castitatis & religionis, vt refertur fieri in quadam Bullâ S. Antonij, an cœsebuntur sub generali concessione comprehendi vota religionis & castitatis.

Respondetur cum Bonacina suprâ n. 13. & Dominico Soto, libro 7. quæst. 4. art. 3. 191 (vbi talis Bullæ meminit) non comprehendendi, quia vel supponuntur iure antiquissimo notariè excepta, aut certè quia minori excepto non rectè intelliguntur idèd non excipi maiora: quin potius debeant cœseri magis excepta.

Petes Secundò: quid si dicantur concedi omnia vota, etiam castitatis, & nihil dicatur de voto religionis, vel è contra, an etiam alterum tunc debeat dici comprehendendi?

Respondetur in primis, talis forma concessionis non solet esse in vsu in Iubilæis, Bullis Cruciatæ, vel in similibus privilegijs: si tamen aliqua Bulla sic loqueretur, videretur dicendum quòd foret strictè interpretanda, prout sonat, sic vt inter illa duo vota intelligatur illud concessum quòd exprimitur, non concessum quòd taceatur. Ita Suarez suprâ, quia Pontifex exprimendo vnum ex diuersis æqualibus, & tacendo alterum, indicat se velle facere hanc gratiam, sed non omnem quam potest: similiter si Pontifex generaliter concedat potestatem dispensandi in omnibus, excepto voto castitatis, cœsebitur illud exceptum; & alterum sub generalitate comprehendendi; quia excipiendo vnum, videtur Pontifex concedere gratiam alterius, quòd colligi potest ex Extrava-gante 1. de pœnitentijs & remissionibus adiunctâ simul Glossâ, vide Suarez suprâ num. 10.

DVBIUM XXXI.

Utrum ad valorem dispensationis necessaria sit voluntas libera Pralati, & quomodo censeatur impediri per subreptionem?

92 **R**ESPONDEO & DICO Primo: Ad valorem dispensationis certum est requiri vt procedat ex voluntate & intentione dispensantis. Probatur, quia dispensatio est actus humanus, ergo debet procedere ex liberâ voluntate: & proinde fieri debet à sciente & volente dispensare. Vndè si quis exterius indicaret se dispesare, vt petentibus videretur morè gerere, & se ab importunitate liberaret, & interim interius nō haberet voluntatem dispensandi, nō subsisteret dispensatio, neque licitè possent petentes illâ vti, quando hoc eis constaret. Similiter, si quis non compos mentis dispensaret, dispensatio quoque nulla foret.

193 **D**ICO itaque Secundò: Contingit dispensationem aliquando esse nullam, quia cum deceptione, siue per subreptionem obtenta est. Ita Suarez tom. 2. lib. 6. cap. 27. & alij.

Declaratur hoc in communi, quia ignorantia & error causant inuoluntarium siue non voluntarium; atqui dispensatio quæ non est sufficienter voluntaria, est inualida, vt dictum est; ergo &c.

Idem potest confirmari ex diuersis Canonibus qui dicunt gratiam obtentam per subreptionem esse nullam, vt Capitulo Postulatis, de Rescriptis, vbi dicitur commodum reportare non debet de huiusmodi litteris, vtpote veritate tacitâ impetratis; & in Capitulo Constitutis, eodem titulo dicitur irritum & inane quidquid virtute litterarum sic impetratarum sit. Item Capitulo vltimo, De filiis præbiterorum, dicitur de dispensatione per subreptionem obtentâ, quod sit nullius valoris & momenti.

Quamuis autem hæc iura particulariter non loquantur de votorum dispensatione, sed potissimum de gratijs in beneficialibus, tamen procedunt etiam in gratiâ dispensationis quoad vota, tum quia ratio quæ in illis redditur locum habet æquè vel magis in votis, quod scilicet verisimile non sit Pontificem aut Prælatum fuisse dispensaturum si tale vel tale quid fuisset expositum, aut sine falsitate narratum: quemadmodum dicunt citati Canones verisimile nō esse, quod Pontifex concessisset illas gratias si veritas non fuisset tacita; tum quia dispensatio in

votis est magis spiritualis, magisque attingit ea quæ ad ius Dei pertinent: vndè magis sincerè, magisque fideliter merito tractari debet, ac proinde subreptio magis contrariatur illius rationi & valori.

194 Obseruanda itaque hic est regula quædam generalis communiter assignari solita, quæ ad omnes gratias suo modo extenditur: quod scilicet gratiæ concessio, aut dispensatio reddatur irrita & nulla, tum ex subreptiâ veri, tum ex admixtione falsi: de qualatè tractat Basil. Pontius lib. 8. cap. 16. & sequentibus. Et specialiter applicatur ad votum siue ad eius dispensationem in Capitulo Quod super his, De fide instrumentorum, vbi sermo est de voto Hierosolymitano: & eadem est ratio de alijs, vt notant ibidem Innocent. Panormit. Felinus & alij.

Et quidem de subreptiâ veri potissimum loquuntur, & à fortiori sequitur altera pars, quia maior sit deceptio in narratione falsâ, quàm in diminutâ narratione veri, & magis causat inuoluntarium error, quàm pura ignorantia.

Verumtamen, quia non omnis taciturnitas veri, neque omnis falsitas inducunt nullitatem concessionis gratiæ, sed è contra cū aliquibus subsistit validitas actus, hinc in genere loquendo, oportet hic attendere, in primis, vtrum aliquod particulare ius scriptum, vel consuetudine introductum, vel stylus curiæ requirant aliqua necessario exponenda si subsint, sub pœnâ nullitatis: quia si hæc adsint & taceantur, tunc actus sequens indubiè erit nullus, vt in materia De beneficijs, ad impetrandum vnum à Pontifice oportet necessariò facere mentionem alterius, si supplicans aliud habeat, iuxta Capitulum Si motu De præbendis in 6. & idem est suo modo (inquit Suarez sup.) in Indulgentijs, quod scilicet de alijs gratijs.

In præsentia autem materia quoad dispensationem in votis, non videtur aliquod ius speciale exstare, de aliquibus necessariò exponendis quando petitur dispensatio. Vndè iuxta generalia iura, hæc in re versandum erit, quæ non videntur aliud postulare, quam quod ius naturale & naturalis ratio dicant.

195 Possunt itaque statui hic duæ quasi regulæ ad intelligendum id quod diximus hic restare inquirendum.

Prior sit: tacita veritas tunc solum impedit valorem dispensationis in voto, quando vel substantia voti non satis declaratur, vel causa sufficiens ad dispensationem concedendam, non proponitur.

Declaratur exemplis prima pars, vt v. g. Si quis habens votum castitatis petat dispensationem super voto de non fornicando, aut de non ducendâ vxorè, secuta dispensatio erit in

erit inualida & nulla, adeo vt si talis postmodum fornicetur, peccaturus sit contra votum: idque verum est non tantum, quando dispensans forsitan non haberet potestatem dispensandi super voto castitatis, qui tamen dispensare potest in voto de non fornicando, aut de non nubendo, sed etiam quando potestatem haberet dispensandi in voto castitatis, quia subest error in substantia voti super quo dispensatio conceditur: sic quoque si quis habens votum suscipiendi ordinem sacrum, & petat dispensationem super voto de non ducenda vxore & dispensatio concedatur, ipsa nulla erit.

Declaratur pars secunda similiter exemplis: vni quis in petendo dispensationem, non proponat aliquam causam, sed petat a Prælo vt pro amicitia, vel familiaritate quam cum eo habet, dispenset secum in tali voto, vel alleget causam impertinentem, aut ita leuem, vt ad iustificandam dispensationem non sufficiat: in eiusmodi enim casibus, quamuis à parte rei subesset aliqua iusta & sufficiens causa dispensandi quæ tamen non allegatur, dispensatio subsequuta erit irrita & nulla, quia vt ex supra dictis constat, dispensatio facta absque iusta causa est nulla: quando autem dispensanti causa non est cognita, non potest ipse ab ea moueri ad dispensandum, & proinde quamuis subesset, tamen dispensatio dicenda est fieri sine causa, quia non ex illa fit, neque ipsa insuit in dispensationem. Quare in tali casu taciturnitas impedit valorem, non tam quia tollat voluntatem dispensandi (hæc enim potest sufficienter adesse) quam quia impedit voluntatem legitimam & sufficienter fundatam ad effectum illum operandum.

Hoc tamen notandum est, si iusta causa quæ subest, foret aliundè cognita Prælo, quamuis non exprimeretur, & ipse ab ea motus dispenseret, tunc causæ taciturnitatem non ob futuram validitati dispensationis: non enim est necesse, quod causæ cognitio habeatur ex ipso supplicante, quia hoc per se loquendo indifferens est, sed sufficit quod iustitia causæ sit dispensanti nota, & ad dispensandum moueat: sic enim non tantum poterit eius voluntas esse absoluta, sed & legitima.

196 Posterior regula est: duobus similibus modis cum proportione redditur dispensatio irrita per falsam narrationem, siue per admixtionem falsitatis, quando scilicet exinde contingit, quod iuxta propositionem factam in supplicatione, vel mutetur substantia voti, vel quod causa falsa tantum allegetur.

Declaratur prima pars, vt si quis alleget se obstrictum voto peregrinationis Hierosolymitanæ, & vouisset iter ad sanctum Iacobum Compostellæ, dispensatio super

VViggers de Iure & Iust.

voto Ierosolymitano non relaxabit votum ad sanctum Iacobum: quamuis etiam illud sit circa materiam grauiorem, ac magis difficilem, quam hoc; quia voluntas & actus dispensantis considerunt in aliam substantiam voti, idque multo magis locum habet circa causam falsam allegatam: nam si causa falsa proponatur, erit dispensatio nulla, non tantum ex iure positio quod continetur in Ganonibus supra allegatis, sed etiam ex iure naturali: quia Ecclesiæ Prælati vt pote ministri & oeconomi familiæ Christi non habent potestatem absolutam relaxandi obligationes quibus homines se Deo obstrinxerunt, eiusque iura remittendi pro suo placito; sed tantum iuxta rectam rationem ex iustis causis, quando hoc expedit bono Ecclesiæ, aut Reipublicæ, vel saluti animarum, vt supra amplius est declaratum. Dispensatio autem quæ ex falsa causa conceditur, fit absque causa, ac proinde dispensantis potestas se eò non extendit.

Si tamen contingeret aliquid falsi esse admixtum, quod tantum sit alliciens aut impellens animum Prælati ad dispensandum, & simul proponeretur aliqua vera causa sufficiens, in qua principaliter fundaretur petitio & dispensatio, tunc poterit validitas dispensationis subsistere, quia istud est tantum excitans, & quasi causa applicans voluntatem dispensantis, hoc autem proprie est causa dispensationis.

Petet aliquis: quid si plura exponantur quæ singula sint causa dispensationis, & vnum sit verum, & alterum sit falsum: vtrum dispensatio secuta sit futura valida, v. g. aliquis vt obtineat dispensationem super voto continentie allegat quod versetur in magno periculo incontinentie & violationis voti sui, idque sit verum, & adiungat quod ex metu vel non satis præmeditate fecerit tale votum, & hoc sit falsum?

Respondetur cum distinctione in communi loquendo: nam in primis si neutra causa allegata per se foret sufficiens, aut saltem non illa quæ vera est, tunc absque dubio dispensatio secuta foret nulla; quia simpliciter datur absque iusta & sufficiente causa; si autem quæ vera est, sit quoque per se seorsim sufficiens ad sic dispensandum, prout ipsa dispensatio fit, tunc falsitas causæ adiunctæ non inualidabit actum ex hoc saltem capite quod desit aut non sit proposita sufficiens causa dispensationis: Ita Suarez sup. n. 10. circa finem.

Dico, Si seorsim sit sufficiens ad sic dispensandum, quia contingere potest quod causa esset sufficiens ad aliquam relaxationem, sed non ad talem & tantam, qualis conceditur, v. g. vt si quis absoluitur voto peregrinationis Ierosolymitanæ allegatâ infirmitate

LII

firmitate quæ verè subest, & addit se esse pauperem, aut non habere media (quod pono esse falsum,) & inde tamè fiat, quòd concedatur dispensatio voti absque aliquo reali onere, quæ nõ concederetur talis, nisi fuisset illa falsitas simul proposita, & tunc eo casu dispensatio simpliciter erit nulla vt sumi potest ex communi doctrina Canonistarum ad Cap. Postulastis, De rescriptis, prout eam Couar. lib. 1. Variarum c. 20. n. 5. moderatur & interpretatur. Et ratio reddi potest, quia dispensatio quæ datur est actus vnus & indiuisibilis, & ideo cum sit nullus quo ad modum quo fit, quia in causa falsa sic fundatur, hinc simpliciter est nullus.

Dixi etiam, quòd falsitas causæ adiunctæ non inuadit tunc actû ex defectu causæ sufficientis: quia dubitari potest an non ex alio capite tunc dispensatio sit nulla, scilicet ex eo quod nõ videatur adesse sufficiens voluntas dispensantis: nam si talis falsitas non adiecta fuisset, fortassis voluntas dispensantis fuisset retardata, ne cõsentiret, aut ne vellet dispensare, etiamsi alioquin causa proposita esset sufficiens: quod similiter locum potest habere, quando subtricitur aliqua veritas.

198 Pro resolutione itaq; huius dubitationis, attendendum est in primis, vtrum id quod falso additur aut subtricitur, sit tale, vt tantum difficiliorem redderet voluntatem Prælati, non tamen simpliciter eam impediret, quin dispensatio eiusdem rationis concederetur: tunc enim subtricta illa aut adiectio ista falsi nõ obstat validitati dispensationis in materia vtorum, quia nõ est hic speciale ius quod inuadit hunc actû, & non est quoq; ex natura rei inuadit; quandoquidè Prælati defacto & præsentis voluntate vult dispensare subexistente iustâ causâ, & quamuis alio modo clariori & sinceriori, causâ proponeretur, nihilominus supponitur quod vellet dispensare: quod autem magis ægrè & non tam propensâ voluntate dispensaturus foret, est tantum defectus accidentarius, & non sufficiens, vt voluntas debeat censi non satis absoluta & efficax.

Et quidem hæc doctrina per modum cuiusdam regulæ locum habet in omnibus gratijs iuxta communiorum Doctorum sententiã, quando nõ est aliquid speciale constitutum siue iure scripto, siue consuetudine; quamuis Nauarrus Consilio 1. De constitutionibus n. 53. & alij nonnulli velint eam tantum obtinere in occultatione siue subtricta veri, non autem in admixtione falsi, sed ratio allegata in vtroque pariter militat, quia & ipse vtitur loco citato n. 49. & ita docet Couaruias supra, Sanchez lib. 8. disp. 22. n. 32. vbi alios plures refert.

199 At verò quando dispensans sic est animo dispositus, vt si status negotij integrè fuisset propositus, & nulla falsitas adiuncta, quod

simpliciter gratiam non fuisset concessurus, tunc plerique dicunt dispensationem aut concessionem gratiæ esse nullam, tum propter Canones supra allegatos, tum propter defectum voluntarij, qui inuadit etiam dispensationes vtorum.

Verumtamè & hic poterit adhiberi rectè distinctio, puta quod ea quæ tacentur aut finguntur, vel pertineant suo modo ad causam, vt v. g. ad conuenientiore vel meliorem vsum potestatis concedendi gratiã, aut ad finem cõcessionis, vel sunt res & circumstantiæ de se impertinentes ad causam & finem dispensationis, quæ tamen subtrictæ aut additæ mouent voluntatè dispensantis, qui aliàs non dispensaret, vt v. g. si placeatur qualitas personæ quod ipsa vel eius parentes habeant rixas, aut lites cum Prælato, vel eius amicis, vel quid simile, vel simuletur quod persona sit de cognatione vel affinitate Prælati aut quid simile, & ex istis occasionibus concedatur dispensatio, quam alias non concederet, quamuis sufficiens causa concedendi subsit, & exponatur; quando enim huius posterioris generis aliquid tectus aut additur, & sic dispensatio obtinetur, tunc non existimat Suarez sup. cap. 27. n. 13. eam idcirco inuadit aut nullam, quia in istis casibus illa ignorantia aut deceptio non impedit quo minus Prælati velit hic & nunc ex iusta causa & rationabili vinculum relaxare: quòd autem id non esset volitum si de circumstantijs istis impertinentibus esset plenè informatus, non censetur præsentem actum facere inuoluntarium, quia illa nolitio quæ ponitur futura sub conditione plenæ informationis de impertinentibus illis circumstantijs, nihil intelligitur hic moraliter operari: illa enim dispositio animi est indebita & extra causam. Ita docent Guttier lib. 2. Canonicarum quæstionum cap. 15. n. 29. cum alijs quos allegat, & Sanchez supra disp. 21. n. 18. & alij.

Quando autem quod tectus, aut falso additur, habet aliquam connexionem rationabilem cum materia voti & dispensationis de qua agitur, tunc locum habebit quod generaliter alij dicere videntur, scilicet quod concessio gratiæ sit futura eo casu subreptitia, & nulla, quando scilicet ista subtricta vel additio ita mouent voluntatem dispensantis vt absque illis nollet dispensare. 200

Sed duplex hic oritur difficultas: prior est, quomodo ista conditionalis positio de contraria voluntate futurâ possit voluntatem præuentam impedire & facere nullam, quandoquidem neque videatur de illa constare posse, & vt ipsa quoque cognosceretur, non videatur tamen posse habere effectum aliquem, quandoquidem non sit reuera defacto.

Respon

201 Respondetur, quamvis de illa nolitione futura sub conditione nō possit planè certò constare, posse tamen de illa haberi cognitionem quandam ex prudenti coniecturâ & probabilibus argumentis, quibus tali occasione vtendum est, quando de iure non inuenitur aliquid præscriptum.

Sumi autem possunt eiusmodi argumenta & coniecturæ potissimum ex consuetudine & agendi modo dispensantis, puta, quia notum est, quod cum talibus vel talibus circumstantiis quæ materiam voti & rationem dispensationis aliquantulum alterant, & efficiunt vt ipse existimet ad prudentiorem vsum suæ potestatis pertinere, quòd tunc non dispense (quamvis non omnino desit causa, vt validè possit) ideoque non soleat cum talibus circumstantiis aut similibus dispensare, & hoc quasi pro principio aliquo teneat, quod astuti solent quoque aduertere, & eo nomine aliquando quædam vera subtrahere, vel aliqua falsa adijcere: istis itaque positis dicimus sic posse explicari quod præsens voluntas Prælati impediatur per suppositionem contrariæ voluntatis rationabilis futuræ, quia voluntas præsens dispensandi intelligitur meritò tunc virtute includere hanc conditionem, si videlicet ita est, & nihil callidè subtrahatur aut falsò additur, quod rationabili meo modo vtendi potestate spiritali contraueniat: & quia hæc conditio non subsistit, ideo voluntas redditur inefficax, quia reuera rebus sic se habentibus non adest voluntas dispensandi: vnusquisque enim censetur operari prudentiori modo quem ex certis rationibus solet in suis actionibus obseruare, & sibi obseruandam quasi præstituit.

Confirmatur, quia hac de causa non volūt iura sub generali cōcessione cōprehendi id quod in specie propositum nō esset Princeps concessurus, quia scilicet ex vi eiusmodi habitualis dispositionis rationi conformis meritò intelligitur actualis voluntas se ad illud nō extendere; siue, quia vt alij loquuntur, subintelligitur conditio aut exceptio, quamvis concessio sit indefinita vel generalis.

202 Sed inferet aliquis, ergo videbitur quoque gratia esse nulla ob defectum voluntarij, quando subtrahitur aliquid impertinens vel tale quid additur, quando absque eo Prælati non erat præstiturus gratiam, quia & tunc in dispensatione erit subintelligenda prædicta conditio.

Respondetur Negando Consequentiam: quia voluntati dispensantis non est per interpretationem adijcienda aliqua conditio aut exceptio quæ est contra rationem, quando ipsa non adfert eam secum; imò quando quis rectè & honestè actu vult & operatur, censetur potius retractare priorem irrationabilem modum agendi & affectum, quam iuxta eum agere.

nabilem modum agendi & affectum, quam iuxta eum agere.

Porrò quod eo casu dispensatio non sit inualida, non tantum ex Auctoribus antè allegatis pro hac opinione, sed etiam ex alijs illis sumi potest qui docent occultationem circumstantiæ, quam ius non præcipit exponere, non obstare gratiæ, etiamsi illà cognitâ Prælati non esset gratiam concessurus: quâ de re latè tractat Suarez, lib. 3. sup. disp. 21. n. 12. & sequentibus: estque id quod diximus valde probabile, vt docet Suarez sup. n. 16. postulat enim ratio vt nihil occultetur aut fingatur, quod impediatur aut fingatur, quod impediatur conuenientem & rationabilem modum agendi dispensantis, & habituali eius ordinatæ voluntati aduerfetur, quia ipse ius habet vtendi potestate pro sua discretionem cum prudentia prout iudicat magis disciplinæ fidelium & salutis animarum conuenire, vnde contra rationem agunt qui cum callidè circumueniunt, & circumueniendo in contrariam actionem inducunt.

D V B I V M X X X I I .

Vtrū ad hoc vt dispensatio censeatur valida debeat esse libera à coactione per metum?

203 Respondetur negatiuè, per se loquendo: quin etiam valida fore videtur, quantumvis extorqueretur per metum grauem & cadentem in constantem virum, modò dispensatio procedat ex vera voluntate dispensandi: Ita Suarez tom. 2. De relig. lib. 6. cap. 27. num. 17.

Ratio reddi potest, quia positus & cognitus omnibus quæ hic concurrunt, vult simpliciter dispensare vt supponitur: ergò non videtur esse defectus voluntatis quantum saltem requiritur ex natura rei: sed neque reperitur talis dispensatio in votis reddita irrita seu nulla per ius aliquod posituum; ergò &c. Vnde valida erit talis dispensatio non tantum si metus ex iusta aliqua ratione fuerit incussus, puta, quia valdè magna suberat causa, vel euidentis quædam necessitas dispensationis, sic vt iuxta prudens iudiciū censeretur obligatus dispensare, & interim ex aliqua humana passione detrectabat dispensare, quo casu illatio illa metus posset esse nō iniuriosa, sed quasi redemptio vexæ, aut potius sublatio indebiti impedimenti aut malignæ voluntatis Prælati: ast etiam quando fieret cum iniuria, quia omnibus cognitis quorum cognitio requiritur, ac illis perpensis vult ille simpliciter dispensare, & dispensat, qui dispensandi habet potestatem.

Dixi tamen, per se loquendo, metum incussum non annullare; quia aliundè potest contingere quod dispensatio metu extorta sit nulla, vt v. g. si per metum non tantum inducatur voluntas ad dispensandum, sed etiam quod cõcedat dispensationem absque legitima & sufficienti causa dispensationis, tunc enim erit irrita, non quia non est sufficienter voluntaria, sed quia sine iusta causa est concessa.

204 Dicit aliquis, Capitulo vnico, de ijs quæ vi in 6. annullatur absolutio à censura quæ fuerit extorta, ergò videtur dicendum, quod dispensatio ex metu concessa super voto sit inualida.

Respondetur Negando Consequentiam, quia legem odiosam (inquit Suarez) non oportet extendere ad alium casum, imò quia id positiuè ius statuit de absoluteione à censura, licebit magis inde confirmare prædictam responsionem, quia dum ius sic statuit, videtur supponere tales actus naturæ suæ esse validos, & dum specialiter talis fit constitutio pro libertate clauium circa censuras, vbi sæpius potest occurrere periculum metus inferendi siue absoluteionis extorquendæ, videtur relinquere alia de quibus non disponitur in sua natura.

Cæterum Auctores qui docent contractus liberalis donationis & promissionis iniusto & graui metu factos seu extortos esse iure naturali irritos & nullos, prout sentit & docet Basil. Pontius lib. 4. De matrimonio, c. 6. n. 4. cum multis alijs quos ibidem citat, illi verisimiliter quoque dicerent dispensationem metu graui & iniusto extortam non esse validam, quia dispensatio in votis videtur satis eiusdem rationis cū liberali donatione.

DVBIVM XXXIII.

Vtrum obligatio voti quod habet expressam vel implicitam conditionem, cessabit si vouens suam malitiã ex proposito faciat conditionem tolli?

PRO pleniori intelligentiã ponitur hic casus: vouit aliquis Deo & superiori, v. g. seruire perpetuò in hospitali aliquo, vel in aliquo monasterio sub hac conditione expressa vel tacita, si superior me voluerit in hospitali aut in monasterio retinere.

205 Quæritur, Vtrum obligatio voti cessabit, si ille de industria malè seruiendo, damna inferendo, aut familiam perturbando extorserit dimissionem.

Pars affirmatiua videtur inde probari, quia si superior dimitteret talem sponte absque omni causã, ille sic dimissus haud dubiè

ad nihil teneretur, & in conscientia quoque ab omni obligatione voti esset absolutus, ergò similiter in casu proposito dicendum erit, quod dimissus sit ab omni obligatione voti liber, quia superior non vult illum detinere: votum autem habebat hanc conditionem, si superior me retinere voluerit.

Confirmatur, quia vt per dimissionem liberetur quis à tali voto, non requiritur iusta aliqua causa dimissionis, v. g. vt fiat propter eius inualetudinem, aut propter quid simile; ergò quandoquidè dimissus sit simpliciter, videtur liber ab omni obligatione voti.

Respondetur, illis non obstantibus, nihilominus oppositam partem esse veriore, 206 quod scilicet talem non sit in conscientiã tutus, nisi paratus fuerit impedimenta per malitiam posita tollere, & iterum ad obsequia præstanda sese obtulerit, vt si superior voluerit, rursus illum admittat & eius seruitijs vtatur. Sic docent Richardus in 4. dist. 38. art. 5. q. 3. Syluest. V. Votum 2. q. 2. Angelus V. Votum 1. n. 10. & alij plures.

Probari autem potest, quia promissio omnis facta alicui tertio sub conditione in promissarij arbitrio posita, ita est interpretanda, vt huic tertio libertas relinqui debeat, vt conditionem ponat aut tollat, & si promittens vi vel fraude cogat eum ad tollendam conditionem, nullus iudicabit promittentem idcirco liberum ab omni obligatione erga promissarium, ergò &c.

Confirmatur, quia qui sic vouet, non referuat sibi potestatem recedendi ab eo ad quod se voto obstringit, ergò neq; potestatem tollendi illam conditionem, ac proinde neque adigendi alterum ad eam tollendam; & si fecerit, habebitur conditio quasi non sublata, saltem in foro conscientiæ.

Vnde non potest talis veram agere poenitentiam, nisi paratus sit reparare iniuriam illatam Prælato, & monasterio: per iniuriam autem censetur se subtraxisse ab obsequijs quæ ex voto suo, & acceptatione superioris debebat monasterio, ergò non potest verè poenitere, nisi paratum se exhibeat ad tollendas causas malitiosè positas, propter quas dimissus fuit.

Vnde ad argumentum adductum in con- 207 trariũ Respondetur Negando Consequentiam, & ratio est, quia quando superior dimittit illum sponte suã, etsi nullam habeat iustam rationem, quare dimittat, tunc tamen dimissus non causat suam dimissionem, neque sublationem conditionis sub qua votum constat, & subsistit, ideoque meritò censetur votum illi tunc quasi extingui sublata scilicet istã conditione: sed quando de industria male agit ad hunc finem, vt superior nolit eum retinere, indeque fiat quod superior quasi necessitatus illũ dimittat, tunc moraliter loquendo, non debet iudicari tam
exire

exire dimissus, aut quia superior eum retinere non velit, quam suâ sponte & malitiâ recedere; hæc enim moraliter videntur esse eiusdem rationis abire inuito Prælato qui eum non detinet vi, quamvis possit, & necessitare illum ut dimittat, & abire faciat: nam suis malis moribus ex proposito vrget ad tollendam conditionem, quam debebat alterius relinquere arbitrio.

Atque ita ex his facillè intelligitur, quo modo talis non possit in conscientia censeri liber ab obligatione voti, in quibus & consistit principale fundamentum responsionis ad dubium propositum: patet simul quid dicendum sit ad confirmationem adiectam.

208 Dixi autem, qui de industria aut ex proposito sic malè agit, ut superior eum retinere nolit, quia si forsitan esset lasciuioris indolis, aut minoris sollicitudinis quam conueniat loco, & mores non mutet, interim ex animo remanere desideraret, tunc si contingeret eum contra suam voluntatem dimitti, non improbabiler existimandum erit, talem ab obligatione voti solui: quod videtur etiam posse habere locum, si haberet iustam rationem, ob quam rationabiliter & merito deberet superior dimittere, siue dimissionem concedere ad tempus vel in perpetuum, ut si haberet parentes magna egestate laborantes quibus posset subuenire dimissus, iam verò non posset, & tamen superior nollet cõcedere, tum si per importunos mores quasi adigeret superiorem ad dimittendũ, & superior vero consensu dimitteret, apparet quod dimissio illa foret censenda valida, sicuti docet Suarez, lib. 6. cap. 27. num. 17. & 18. de dispensatione per metum incussum in simili casu obtentâ, quia tunc ista adactio non videretur iniuriõsa, sed

redemptio vexationis, prout dicit Suarez de simili illatione metus.

DVBIVM XXXIV.

Utrum in concedenda dispensatione super voto debeat seruari aliqua certa forma?

209 **R**espondetur breuiter: necesse est dispensantis voluntatem sufficientibus signis externis manifestari: nulla tamè in hoc est præscripta certa forma verborum, à qua effectus dispensationis pendat.

Prior pars declaratur, quia voluntas humana non potest aliter innotescere alijs, & operari in ordine ad alium hominem, nisi per externa signa sese prodar.

Posterior pars patet, quia nec iure reperitur certa forma præscripta, neque præscribendi erat aliqua necessitas. Ita tradunt Syl. V. Votum 4. q. 8. Antoninus 2. parte tit. 11. cap. 2. §. 9. Palud. in 4. dist. 38. qu. 4. & alij: quidam tamen Canonistæ, ut ex Paludano refert Suarez supra tom. 2. lib. 6. c. 27. dixerunt saltè requiri aliqua propriè verba dicta & nõ sufficere nutus, nisi fortè in Pontifice: sed absque fundamento hoc asseruerunt; neque enim id ex ratione potest ostendi, neque ex iure de eo constat. Vnde rectè dixit Paludanus, quacumque viâ Episcopus explicet sufficienter voluntatem dispensandi, id sufficere, quando scilicet reliqua requisita adsunt.

Hæc de voto dicta sint: ex quibus etiam intelligi poterunt illa quæ propinquius, & magis quasi essentialiter ad statum religiosum pertinent.

C A P V T Q V I N T V M,

De iuramento & adiuratione.

DVBIVM PRIMVM.

Quid sit iuramentum?

DE iuramento tractat D. Th. 2. 2. qu. 89. & docet art. 1. quod assumere Deum in testem sit iurare: vnde iuramentum dictum vult, quia quasi pro iure introductũ est, ut quod sub inuocatione testimonij diuini dicitur, pro vero habeatur: quam nominis rationem videtur etiam probare Couarruias in Cap. Quamuis, De pactis. D. Aug. verò sermone 28. De verbis Apostoli, vult inde iuramentum dictum esse, quod ius reddamus Deo, quando per ipsum iuramus, debitam scil. veritatem.

Iuramentum itaque quod alijs nominibus appellatur aliquando iusiurandum, aliquando etiam Sacramentum, sic describi potest: quod sit inuocatio diuini testimonij ad fidem faciendam, vel ad promissionem firmandam. Ita passim DD. explicant, & sumitur ex D. Aug. serm. citato c. 6. Quid est enim, inquit, per Deũ scil. iurare, nisi testis est Deus, quod ibi latius prosequitur: dignatur enim Deus qui nec fallere, nec falli potest pro benignitate suâ etiam in testem veritatis adhiberi in negotijs nostris humanis, ut omnis controuersiæ quæ propter mutam diffidentiam, vel partium ignorantiam non potest vtrò citròque asserendo tolli, finis sit iuramentum, ut significat Apostolus ad Hebr. cap. 6.

2 Duo igitur requiruntur ad iuramentum, scilicet intentio inuocandi diuinum testimonium, siue adhibendi Deum testem, & ipsa inuocatio. Prior actus spectat ad voluntatem: posterior ad intellectum, quia hic est quædam rationalis locutio ordinariè verbis aut signis exterioribus expressa: aliquando autem in mente tantum retenta: quemadmodum enim votum, ita etiam iuramentum potest sola mente fieri, præsertim promissorium, quando scilicet quod Deo promittitur, simul etiam iuratur: ad simplicem verò assertionem non videtur posse accommodari in ordine ad Deum, quandoquidem ipse sit ita certus de omni veritate, & de omni conceptu hominis loquentis ad ipsum, vt non possit per iuramentum de illis reddi certior: promissio autem interius Deo facta potest etiam interius firmari iuramento, non vt inde Deus certior reddatur de nostrâ voluntate & intentione, sicuti homines, sed vt iurans quantum in ipso est, suæ promissioni maximam addat firmitatem.

Concurrunt ergo ad iuramentum voluntas & intellectus, & sine vtriusque actu non fit propriè dictum iuramentum.

3 Itaque qui dicunt per fidem meam, bonâ fide, aut fide boni viri, aut fide sacerdotis, prout ista ordinariè accipiuntur non intelliguntur iurare.

Ratio est: quia qui ita loquuntur, non intendunt Deum inuocare testem, sed declarare se loqui ex fide seu fidelitate, aut veritate quam vir bonus, aut sacerdos in suis dictis adhibere debet: ac adhibere præsumitur. Ita tradunt Nauarrus c. 12. n. 2. Caiet. hic quæst. 89. art. 6. Soto lib. 8. qu. 1. art. 1. & Bonac. tom. 2. circa 2. præceptum Decalogi, disp. 4. quæst. 1. puucto 1. num. 2. cum alijs quos citat.

Similiter nec illi dicendi videntur iurare, quamuis aliter sentiat Soto, qui dicunt in conscientia mea, per conscientiam meam, in veritate; quia tantum significare volunt se loqui ex conscientia dictamine aut veritatis notitiâ: vt tradit Bonac. supra.

Econtrâ autem propriè iurant, qui dicunt per fidem Catholicam, per Euangelium, per sanctam Crucem; quia tales censentur authorem fidei, & euangelij, vel Christum crucifixum in testem adhibere, vt cum alijs docet Bonac. num. 3. Sic quoque illi qui dicunt, Deus intuetur cor meum, Deus scit, coram Deo loquor, censentur iurare ordinariè, nisi forsitan expresse aliâ formarent intentionem quam adhibendi Deum in testem, & vellent tantum asserere illa Deo esse cognita, vt notant Caiet. sup. art. 1. & Soto loco citato: Vide Suarez tomo 2. de Relig. lib. 1. de Iuram. c. 13. n. 7. & sequentibus.

Opponet autem aliquis contra iuramenti descriptionem datam, quod multi iurare soleant per creaturas, aut per falsos Deos: vnde non videtur iuramentum sufficienter definiri quod sit diuini testimonij inuocatio.

Respondetur Negando Consequentiam: Quia qui assumunt creaturas in iuramento, non volunt illas sibi esse testes, vt pote quæ sapientius nec intellectum nec sensum habent; sed illum qui in ipsis singulari modo præfidet ac reluctet; cuius illæ dicuntur templum, sedes, thronus, scabellum pedum, &c. accipitur enim continens pro contento seu effectu pro authore suo, iuxta illud Matth. 23. *Quicumque iurauerit in templo, iurat in eo qui habitat in illo.* Sed de his infra latius.

Qui verò iurant per falsos Deos, non præstant iuramentum verum propriè dictum: neque illo obligantur nisi ex conscientia erroneâ, quâ existimant eos quos inuocant esse Deos veros: quemadmodum enim nulla eis inest diuinitas, ita nec occultorû cordis cognitio, & proinde neque attestandi potestas: vnde nec debetur vlla eis reuerentia: & hinc per se non erit peccatum mortale, præstare iuramentum falsum per Iouem, si scias & apprehendas Iouem nihil esse, quia verè non iuras, sed tantum ludis, & quasi iocaris imagine iuramenti: si tamen id seriò faceres vel ad mandatum tyranni, vel cum illis circumstantijs vt exterius iudicari possis, deferre honorem diuinum Ioui, mortaliter peccabis, quia esset quædam exterior actio idololatriæ.

Porro quando in descriptione iuramenti additur, ad fidem faciendam vel promissionem firmandam, explicatur proximus finis iuramenti, qui duplex est: videlicet asserere aliquam veritatem quæ aliter commodè probari non potest, aut confirmare promissionem.

Dicet aliquis: Non solet Deus declarationem facere, quâ præbeat testimonium dictis nostris: est enim hoc præter naturæ ordinem; ergo qui iurat, dicendus erit tentare Deum, si iurare sit inuocare Deum in testem.

Deinde inuocatio ad genus orationis pertinet; igitur iuramentum non videtur plenè explicari per inuocationem diuini testimonij.

Respondetur ad prius, Negando Consequentiam: Quia iurans non inuocat testimonium Dei quasi volens aut petens, quod Deus nunc det declarationem aut signum veritatis asseræ, sed vt hoc ipso quo Deum qui nouit omnia occulta cordium, & paratus quoque est omne mendacium & omnem fallaciam suo tempore vindicare, audet asserere in testem sui dicti, sibi fidem aliorum conciliet; quia non facile existimatur quis

quis tam impius, & tam absque omni reuerentiâ erga Deum, vt aueret eum facere testem falsitatis: hoc enim est summam irrogare iniuriam primæ veritati.

Ad alterum Respondetur, Negando etiam Consequentiam: Qui enim iurat non inuocat Deum per modum orantis; sed per modum contestantis; quemadmodum inuocare dicitur testimonium principis aut populi, qui dicit testor principem aut testor populum; quod non fecerim tale vel tale quid: quod non est orare siue deprecari, sed testem constituere & quantum in se est vocare ac mouere ad testandum.

D V B I V M II.

De diuisione iuramenti in assertorium & promissorium.

V Na & celebrior ab omnibus recepta iuramenti diuisione est: qua diuiditur in assertorium, & in promissorium.

Indicat hanc D. Thom. quæst. 89. citatâ art. 1. & simul membra eius exponit his verbis: Diuinum testimonium quandoque inducitur ad asserenda præsentia vel præterita: & hoc dicitur iuramentum assertorium: quandoque autem inducitur ad confirmandum aliquid futurum; & hoc dicitur iuramentum promissorium.

Fundamentum itaq; huius diuisionis est, quòd tum de præteritis & præsentibus, tum de futuris quæ cupimus alijs esse persuasa, possit esse quædam apud eos incertitudo, & tamẽ occurrere possit necessitas aut utilitas, quæ requirant vt illi de veritate tali reddantur certiores, & securi: ad quod proinde præstandum induci potest diuinum testimonium. De præteritis quidem sæpius necessarium est ad ferenda iudicia: de futuris ad firmanda fœdera & pacta: de præsentibus autem propter vtrumque.

Accedit, quod humana prouidẽtia ex præteritis, præsentibus, & futuris pendeat, & circa hæc omnia vtatur frequentius cognitione fundatâ in fide humanâ, quæ de se fallibilis est: in omni autem tali materiâ, siue in qualibet quasi specie potest locum habere ratio finis, & necessitas iuramenti.

Dux autem moueri hic possunt difficultates, ex quarum resolutione plenius intelligi poterunt; quæ ad hanc diuisionem spectant.

Prior est, quòd membra diuisionis nõ cõuenienter videãtur distingui, quia iuramentũ de re futura includit semper assertionem de præsentia, atque ita omne illud videbitur quoque esse assertorium: Assumptum probatur, quia affirmatio vel negatio de futuro quæ iuratur, est quædam enuntiatio; ergo &c.

Respondetur admittendo inprimis iuramentum quod dicitur promissorium, non tantum posse simul esse assertorium, vt quidam dicunt, sed etiam necessario secum hoc improbare: qui enim iurat se daturum, aut facturum aliquid eo ipso inprimis affirmat & iurat se habere propositũ dandi aut faciendi id quod iurat: qui namque iuraret se daturum aut facturum absq; animo dandi aut faciendi, omnium iudicio censeretur mentiri, & contra mentem falsum loqui, quantumuis postmodum contingeret quod mutato animo daret aut faceret.

Debet igitur in talibus verbis intelligi adesse quædam assertio de præsentia, quæ sit vera aut falsa, in quam cadat etiam iuramentum.

Imò si quis iuret alterũ aliquẽ hoc facturum, aut talem aliquem effectũ obuenturũ, eo ipso censeretur iurare se ita existimare aut credere, & si aliter sentiat, iudicabitur mendaciter aut fallaciter iurare.

Hoc igitur admissio, neganda est consequentia: sufficienter enim possunt adhuc intelligi membra diuisionis distincta: Primò, quòd distinguantur sicut inclusum, & includens, vt scilicet assertorium hic dicatur, quod est assertorium tantum, & non promissorium; promissorium verò quatenus secundum membrum constituit, dicatur quod vltra assertionem de præsentia, afficit etiam aliquid quod adhuc pendens est & futurum; eiusque inducens obligationem: & quandoquidem illud ordinariẽ nascitur ex promissione, ideo vocetur hoc iuramentum promissorium, quia communiter firmat promissionem, aut fidem facit de securitate eius impletionem. Quia itaque in promissione de futuro, affirmantur virtute duo, de præsentia scilicet voluntas promittendi & implendi, vt iam diximus; deinde etiam quod impletio promissionis futura sit, hinc iuramentum illud quo iuratur promissio, afficit vtrumque, & sub priori consideratione assertorium est, & sub posteriori obtinet propriam rationem promissorij.

Altera difficultas est, quod dari possit assertio de futuro iurata absque promissione: qui enim asserit se aliquid facturum, non necessario illud promittit, vt per se satis constat: quia promissio est aliquid accedens quod ex libertate pendet, estque quid posterius ipsâ voluntate faciendi: sicuti autem potest quis affirmare se aliquid facturum non promittendo, ita etiam potest iurare id ipsum non promittendo.

Quando igitur sola assertio est de futuro sine promissione, quæritur ad quod membrum pertinebit iuramentum cadens in talem affirmationem de futuro?

Videri enim potest non pertinere ad secundum, vt potè quod consistit in sola con-

firmatione alicuius veritatis, non in firmatione aliqua promissione: neque etiam ad primum, quandoquidem D. Thom. materiam iuramenti assertorij assignat veritatem de præterito aut de præsentem.

Respondetur breuiter, dicendum esse iuramentum illud comprehendi sub secundo membro: hoc enim doctrinæ D. Thomæ maximè est consentaneum iuxta modum, quo ille membra hæc distinguit: neque refert quod non cadat in promissionem propriè dictam, imprimis quia non semper nominis ratio adæquatè concurrat cum ipsa re: quamuis igitur inde nomen sortiatur secundum membrum, quia iuramentum de re futura solet frequentius cadere in promissionem, non tamen quando de futuro est, secludendum erit ab hoc membro, licet hæc nominis ratio minus illi conueniat.

Deinde responderi quoque poterit, iuramentum de futuro dici promissorium quasi analogicè, quia scilicet inducit semper aliquam obligationem pro futuro, sicuti promissio, scilicet ad faciendum verum, quod dictum est, siue ut res suo tempore respondeat sermone asserto, idque ex virtute religionis ob reuerentiam diuini nominis quod adductum est in testimonium, ideoque etiam iuramentum dici promissorium: non autem ideo præcisè quod semper cadat in promissionem propriè dictam, eamque confirmet siue ad eius impletionem obliget.

Addunt autem aliqui ad diuisionem præmissam tertium membrum, videlicet iuramentum comminatorium, sed hoc rectè ad promissorium reuocari potest: est namque illud quo alteri minamur pœnas, quo proinde intendimus nos aliquo modo obligare, quamuis non illi cui pœnas minamur, sed absolutè ad pœnas infligendas, ut videlicet constricti reuerentiâ iuramenti, non audeamus remittere vel negligere pœnas comminatas.

DVBIVM III.

Qualis hac sit iuramenti diuisionis, utrum sit generis in species, sic ut assertorium & promissorium sint quasi differentia essentialia constituentes membra hac in diuersa formali ratione iuramenti?

Respondetur cum Caietano, quæst. 89. art. 1. membra diuisionis huius tantum accidentaliter & materialiter inter se differre: quam sententiam sequuntur Arrago-

nus eodem loco, Soto supra, à Valentia, Bonac. sup. puncto 2. n. 2. Couarruias ad Capitulum Quamuis, De pactis in principio n. 3. & alij.

Probari autem potest, quia in iuramento vtriusque membri adducitur Deus ut testis veritatis, atque iuramentum inde accipit speciem formalem: quod autem res iurata sit hæc vel illa, talis aut talis, v. g. quod res iurata sit ad fidem vel ad religionem pertinet, vel quod concernat res politicas aut ciuiles, est tantum materiale & accidentarium: neque essentialiter diuersificat iuramentum.

Confirmatur Primò, nam iuramentum assertorium de re præterita, & assertorium de præsentem eiusdem sunt rationis formalis, quamuis ipsæ veritates materiales distinguantur secundum præteritum & præsens, ergò similiter iuramentum assertionis de re futura differt tantum materialiter ab istis assertorij de præterito & præsentem.

Probatur consequentia tum à paritate rationis, tum etiam quia tota ratio obligationis remanentis ex iuramento promissorio, inde pendet quia iurans debet verum reddere quod asseruit sub iuramento se facturum, ne Deus fuerit adhibitus testis falsitatis, ut satis manifestè constat ex D. Thoma quæst. 89. citata art. 7. & 8.

Vndè consequens est, quod inuocetur Deus in iuramento promissorio sub eadem formali ratione, quâ in assertorij simplicibus, scilicet tanquam prima veritas quæ nec falli nec fallere potest, & ut testis veritatis eius quod dicitur, quare hæc tantum videtur intercedere differentia, quod dum sit iuramentum assertorium, tunc veritas quæ asseritur, sit consummata per conformitatem dicti ad ipsam rem: in iuramento autem promissorio veritas spectatur quasi consummanda per conformationem rei postea subsequaturæ ad ipsam assertionem factam: quod discrimen videtur omnino accidentarium & materiale ad iuramentum.

Confirmatur Secundò, quia periurium contra iuramentum assertorium, & periurium contra promissorium videntur ab omnibus haberi passim eiusdem speciei, ergò & ipsa iuramenta essentialiter non differunt.

Suarez itaque tomo 2. libro 1. De iuramento cap. 9. propter ista & similia dicit hanc sententiam esse valdè probabilem, nisi hilominus videretur ipse inclinari magis in oppositam, quod scilicet membra diuisionis illius distinguantur in formali ratione iuramenti & diuini cultus: quod sic explicat, quia in illis iuramentis sit inuocatio diuini nominis sub diuersa ratione formali; idque sic ostendere conatur, quia in iuramento assertorio inuocatur Deus tantum ut testis veritatis;

veritatis; in promissorio autem ut tale est, inquit, inuocatur ut fideiussor promissionis seu verbi dati, quæ rationes formales sunt multum diuersæ, & obligationes morales diuersarum rationum inducunt, ergo & iuramenta dicenda sunt formaliter & essentialiter diuersa.

Verum quemadmodum illa ab eo assumuntur, ita facile negari possunt, idque non sine fundamento rationis & auctoritatis: nam iuramentum describi solet, inuocatio diuini nominis, non quocumque modo aut ratione, sed inuocatio diuini testimonij, & proinde Dei tanquam testis, non ut fideiussoris.

¹⁴ Hinc D. Thom. quando de obligatione remanente ex iuramento tractat, non refert eam in hoc quod iurans Deum constituerit fideiussorem suæ promissionis, sed quia tenetur, inquit, art. 7. citato, ut faciat verum esse id quod iurauit, & art. 8. ubi distinctionem inter obligationem ex voto, & inter obligationem ex iuramento promissorio ponit, ita loquitur: Obligatio autem iuramenti causatur ex reuerentia quam debemus Deo, ex qua tenemur quod verificemus id quod per nomen eius promittimus: & sic quoque alij rationem iuramenti promissorij, eiusque relictam obligationem videntur intellexisse.

Quare verior & præferenda apparet doctrina Caietani: videtur autem Suarez studiosè quæsiuisse illas diuersas formalitates iuramenti in membris dictæ diuisionis, ad hoc ut possit inde statuere fundamentum aliquod opinionis illius, quæ asserit iuramenti promissorij violationem aliquando esse venialem ex leuitate materiæ promissæ, quæ opinio satis illi placet: quamuis rationes aliorum non approbet, nec illi satisfaciant: sed eâ de re postea agendum erit.

¹⁵ Cæterum utrumque iuramentum de quodiam egimus, aliquando potest esse simul execratorium, ut indicat D. Thom. qu. 89. art. 6. tale scilicet ut Deus non tantum in testem, sed vocetur simul in vindicem, ut puniat si iurans fallat, ut quando dicitur: Ita me Deus amet, ita me adiuuet, ita mihi sit propitius: istis enim dictis non tantum volumus Deum nobis propitium nosque amare si verum dicamus, sed etiam nos perdere si falsum iuremus: sumuntur enim eiusmodi verba quasi per antiphrasin, sicuti quando vxor Iob dicebat illi, *Benedic Deo* (id est maledic) & *morere*: quia mens quodammodo horret in proprietate verborum illa exprimere.

Similiter fit execratorium quando dicitur, *Dispercam*, vel *percâ* si non fecero hoc aut illud, aut si fecerim hoc vel illud.

Aliquando autem vindictam illam quasi imprecamur nostræ personæ, aliquando al-

teri nobis coniunctæ: priori modo videtur iurare Apostolus 2. ad Corinth. 1. *Testem inuoco Deum in animam meam*: Posteriori modo autem Ioseph Geneseos 42. quando dicit: *Per salutem Pharaonis, proditores estis*: quamuis etiam hoc accipi possit per modum simplicis contestationis, ut docet D. Thom. art. 6. citato, quasi contestando scilicet veritatem diuinæ iustitiæ, inquit, ad cuius executionem Principes terræ constituuntur.

DVBIVM IV.

De diuisione iuramenti in solemne, & in non solemne, & in illud quod expressè fit per Deum, & in illud quod tantum implicite.

ALio modo iuramentum diuiditur in ¹⁶ solemne, & in non solemne siue simplex: prius dicitur quod fit super re aliquâ sacrâ, vel cum publicâ quadam celebritate: ut quando iuratur tangendo Euangelium, Sanctam Crucem, aut Reliquias, vel coram Notario & testibus, ut sumi potest ex Clementina vnica, De iure iurando, & ex Capitulo vltimo, De iuramento calumniæ. Non solemne autem dicitur quod fit communibus verbis absque religiosa aliqua circumstantia aut alia publica accedente. Ita Bonacina sup. puncto 2. cum Suarez cap. 12. & alijs DD. antè citatis.

Solemne autem aliud est iudiciale, ut quod fit coram iudice in processibus: aliud extraiudiciale, ut quod fit coram superiore sine respectu ad lites.

Rursus iudiciale, aliud est iuramentum calumniæ, quando iurat pars quod bonâ fide, non autem intentione calumniandi aut diuexandi moueat litem: quodque bonâ fide eam prosequatur: aliud dicitur iuramentum in litem, quando scilicet super ipsâ re controuersâ præstatur iuramentum.

Quod iterum duplex est, aliud enim est necessarium, quod scilicet Iudex defert ad terminandam litem, & non potest à parte recusari absque causa: alterum non necessarium, quod scilicet pars defert parti, & recusari potest: adeoque dicitur non necessarium, ut patet Capitulo vltimo, De iureiurando, imò actor nihil probans non potest onerare reum delato iuramento, quandoquidem etiam absque illo reus fit absolendus, auctore non probante.

Tertiò diuiditur iuramentum in illud ¹⁷ quod expressè fit per Deum, & in illud quod tantum implicite sub inuocatione eius fit, ut quando iuratur aliquando per aliquas creatu-

creaturas, vt per cœlum, quatenus thronus Dei est, aut per terram vt scabellum pedum eius.

Pro pleniori autem intelligentiâ huius obseruandum est, creaturam pluribus modis posse considerari:

Primò quidem nudè secundum se tantum, & sic per eam non potest fieri iuramentum verum in ratione iuramenti & propriè dictum, vt pote, in quo prima & infallibilis veritas non vocatur in testimonium.

Secundò autem potest considerari vt in ea elucet & quasi residet diuinum Numen, & sic contingit per creaturam propriè præstari iuramentum: tunc enim non ipsa creatura adhibetur in testem, sed ille qui eam sustinet, & in ea præsidet. Ita tradit D. Thom. quæst. 89. citatâ, artic. 6. Sicut iuramus per Euangelium, inquit, id est, per Deum cuius veritas in Euangelio manifestatur, & per Sanctos qui hanc veritatem crediderunt & obseruarunt.

Tertiò potest spectari creatura aliqua, vt est ad nos quid pertinens, & sic per illam fit iuramentum execratorium de quo iam antè egimus, vt dum iurat quis in animam suam, per salutem aut vitam parentis, aut filij.

Quartò consideratur, vt falsò existimatur habere aliquam diuinitatem, quemadmodum gentiles iurant per sua idola, & huiusmodi iuramentum ad idololatriam pertinet: veram autem iuramenti rationem nō habet, nisi putatitiè apud illos qui existimant idolis inesse diuinitatem, vt antè diximus.

DVBIVM V.

Vtrum iuramentum sit licitum?

18 **M**ulti hæretici olim docuerunt iuramentum esse illicitum: similiter hisce sæculis tenent Anabaptistæ iuramentum tempore noui Testamenti ad eò non licere, vt potius sit moriendum quàm iurandum, etiam id Magistratu exigente, quamuis tempore veteris testamenti permissum dicant fuisse, sicut libellus repudij. Contrà quos

RESPONDEO & **D**ICO Primò: Fide tenendum est, iuramentum neque antiquis temporibus fuisse, nec modò esse simpliciter illicitum.

Probatum Primò ex Scripturis illis, vbi Deus ipse legitur iurasse, vt Genes. cap. 22. Psalm. 109. & 131. Sapientiæ cap. 12. Isaïæ cap. 45. Ieremiæ 44. & Ezechielis 16. Lucæ cap. 1. & ad Hebræos cap. 6. Et ne quis forsitan dicat Deum posse seipsum & suam veritatem infallibilem interponere ad confirmanda sua dicta & promissa, non autem idcirco consequens esse, hoc licitum esse quoque hominibus à Deo.

Probatum Secundò exemplis Sanctorum, qui in Scripturis similiter leguntur iurasse: Genes. cap. 21. dicit Abraham, *Ego iurabo*, quando inibat foedus cum Abimelech, vnde certum est quòd foedus iuramento firmauerit: & cap. 24. exigit ipse iuramentum à seruo suo, fidelis à fideli, & hic iurauit illi super sermone hoc: quod non fecisset vir tantus si iuramentum esset illicitum: Iacob etiam Genes. cap. 31. refertur iurasse, & c. 25. exigit iuramentum ab Esau fratre suo, & cap. 47. similiter exigit à Ioseph filio suo: Moyses cap. 4. Deuteronomij, *Testes inuoco*, inquit, *cælum & terram* &c. David sapius iurauit: *Vini Dominus*, id est, per Deum uiuentem, & Deuteronomij cap. 6. dicitur, *Dominum tuum timebis & per nomen eius iurabis*. Isaïæ autem cap. 19. 45. & 65. prædicitur, quod fideles noui testamenti iurabunt Domino, & per Dominum exercituum; *Mihi curuabitur omne genu, & iurabit omnis lingua*, dicitur citato cap. 45. hinc & Apostolus legitur sapius iurasse, vt ad Rom. cap. 1. & 9. item 2. ad Corinth. 1. ad Philipp. cap. 1. & 1. ad Thim. c. 5. & ad Galatas cap. 1. Leguntur & Angeli in Apocalypsi iurasse; ergò &c.

Probatum Tertiò ex Patribus & Concilijs: D. Aug. lib. 19. contra Faustum cap. 23. Verum iurare, inquit, nullum peccatum est. Idem docet alijs locis, vt sermone 38. De verbis Apostoli: libro De mendacio cap. 15. In expositione Epistolæ ad Galatas ad illa verba, *Ecce coram Deo, quia non mentior*; & Epistola 145. ad Publicolam. Isidorus lib. 2. Sententiarum, cap. 31. Non est contra Dei præceptum, inquit, iurare; & Concilium Lateranense sub Innocentio III. Si qui ex eis iuramenti religionem, obstinatione damnabili, respuentes, iurare forte noluerint, ex hoc ipso tanquam hæretici reputantur. Vide plura huc spectantia, causa 22. qu. 1. capitulo 2. & diuersis alijs ibidem: & in Concilio Toletano 8. cap. 2. Idem confirmat praxis Ecclesiæ, nam sapius Ecclesiæ auctoritate exiguntur iuramenta, vt in Iudicijs prout constat ex tit. De hæreticis, & ex Concilio Ephesino 1. & ex vsu sanctæ inquisitionis. Item interdum ad se purgandum à criminibus, vt constat ex titulo De purgatione Canonica. Denique exiguntur iuramenta ad confirmanda foedera & contractus, & ad similes honestas causas.

Probatum tandem ratione D. Thomæ, 29 quam quæst. citatâ art. 2. desumit ex origine & ex fine iuramenti: ex origine quidem, quia iuramentum est introductum ex fide quâ homines credunt Deum habere infallibilem veritatem, & vniuersalem omnium cognitionem & providentiam: ex fine autem, quia iuramentum inducitur ad iustificandum, inquit, homines (id est, ad declaran-

declarandum eos iuste & veraciter agere) & ad finiendum controuersias, vt constat ex cap. 6. ad Heb. quandoquidem igitur ex origine & sine bonum sit, non debet cenferi esse illicitum.

Sed contra opponuntur aliqua Scripturæ loca, vbi Christus videtur iuramentum prohibuisse, ac declarasse illicitum, vt Matth. cap. 5. *Audistis, quia dictum est antiquis (inquit Christus) non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua: ego autem dico vobis, non iurare omnino, neque per caelum, quia thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius &c. Sed autem sermo vester, est, est: non, non: quod autem hic abundantius est, à malo est.* Idem significare videtur apud eundem Euangelistam cap. 23. D. Iacobus quoque cap. 5. epistolæ suæ ita scribit: *Ante omnia autem fratres mei, nolite iurare, neque per caelum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum: sit autem sermo vester, est est, non non.* Ex quibus Iacobi verbis satis intelligi potest, non rectè explicari verba Christi apud Matth. quasi Christus tantum prohiberet iurare per creaturas, quandoquidem ipse hic addat, *Neque aliud quodcumque iuramentum; ergo &c.*

Pro horum locorum explicatione obseruandum est, Iudæos ex malo intellectu legis, Leuiticorum cap. 19, præscriptæ, *Non periurabis in nomine meo*, duobus laborasse noxijs erroribus circa iuramentum.

21 Vnus error fuit, quod existimarent iuramentum per creaturas non esset verè iuramentum, & proinde etiam si falsum iurarent per illas, quod non committerent periurium, neque in eo contineretur specialis malitia; nisi tamen quis iuraret in auro templi, vel in donis quæ ponuntur super altare: quæ, suggerente ipsorum cupiditate & auaritiâ, excipiebant tanquam sacratiora, vt sic prouocarent magis homines ad liberaliores oblationes: quemadmodum & docebant potius dona & sacrificia offerenda, quam subueniendum parentibus egentibus. Colliguntur ista euidenter ex verbis Christi, Matth. cap. 23. *Ve vobis duces cæci, qui dicitis: quicumque iurauerit per templum, nihil est: qui autem iurauerit in auro templi, debet: &c. & quicumque iurauerit in altari, nihil est: quicumque iurauerit in dono quod est super illud, debet.*

Alter error fuit, quod existimarent iuramentum sub expressa inuocatione diuini nominis, dummodo verum diceretur, semper licitè, imò & religiosè adhiberi, & proinde esse frequentandum tanquam aliquid per se pertinens ad cultum Dei, vt tradit Abulenſis ad cap. 6. & cap. 16. Deuteronomij: quem errorem haussisse potuerint, tum ex lege allegatâ, tum ex verbis illis Deuteronomij cap. 6. *Domnum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis.* Et hinc in secundo præcepto Decalogi, *Non*

assumes nomen Domini tui in vanum, intelligebant prohiberi solum iuramentum falsum, cum tamen non prohibeatur illud solum, sed etiam omne quod sit absque iustitia & iudicio, vt mox dicemus.

His præmissis ad obiectionem responde-²² tur, Christum Matthæi cap. 5. voluisse vtrumque hunc errorem corrigere: & è contra docere, quoddam iuramentum in primia etiam per creaturas debitè factum, sit verum & propriè dictum iuramentum, & proinde oporteat hoc quoque reddere Deo, non autem illud tantum quod sub expresso nomine Dei fit; nam & alterum quoque implicitè per Deum fit, vt ostendit Christus apud Matthæum cap. 23. *Qui ergo iurat in altari, inquit, iurat in eo & in omnibus quæ super illud sunt: & quicumque iurauerit in templo, iurat in illo, & in eo qui habitat in ipso; & qui iurat in caelo, iurat in throno Dei & in eo qui sedet super eum.* Vnde qui non reddunt hoc iuramentum Domino, efficiuntur etiam rei periurij. Deinde docet, quod non sit quoque iuramentum sub nomine Dei frequentandum, aut adhibendum, quotiescumque verum dicitur: quia loco reuerentiæ quæ Deo tribuitur quando ex necessitate iuramentum adhibetur, irrogatur ei irreuerentia, quando temerè & sine iusta causa, in testem adducitur tanta majestas.

Quod & ex humanis rebus potest facile intelligi; quemadmodum enim honor censetur deferri Principi, aut Prælato si in magnis & grauioribus negotijs rogentur in testem, eo quod v.g. testimonium eorum habeatur tanto loco, vt vnicum illud sufficiat, vbi alioquin pluribus testibus foret opus qui haberi non possunt, ita etiam è contra si promiscuè ad quæuis, & sine graui causa in testem aduocentur, existimabunt irreuerenter secum agi.

Postquam itaque Christus Pharisæis dixerat; *Ite-rum audistis, quia dictum est antiquis: non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua: quæ ipsi erroneè modis iam dictis intellegebant & interpretabantur, addit: Ego autem dico vobis, non iurare omnino: scilicet: neque per creaturas falsum, neque etiâ verum promiscuè, & sine graui causa per Deum: quia nimirum & verè fit iuramentum per creaturas, & periurium committitur, quando per eas falsum iuratur: & quia nomen Domini in vanum etiam assumitur, quod secundo præcepto prohibetur, quando per Deum sine necessitate, verum iuratur.*

Tradit igitur Christus veram doctrinam & intelligentiam præceptorum Dei, contra Pharisæorum errores, vt colligitur ex Diuo August. locis suprâ citatis, non autem prohibet omne iuramentum quando legitime & ex iusta causa præstatur.

Ceterum,

Cæterum, quia non tantum assumitur ²⁴ nomen Domini in vanum, quando sine causa iuratur, sed etiam per frequentationem iuramenti, incurritur periculum cadendi sæpius in periurium, vt tradit D. August. lib. De mendacio cap. 15. hinc simul voluit Christus fideles admonitos, vt abstineant ab omni iuramento, quantum in ipsis est, vt loquitur August. loco cit. etiam quando iusta aliqua causa subest, modò quis ad illud non ita necessitetur, vt absque peccato non possit prætermittere, vt significauit D. Bernardus, Sermone 65. in Cantica. Vnde causa 22. quæst. 1. capitulo 3. refertur ex D. Augustino, in nouo Testamento dictum est, ne omninò iuremus, quòd mihi quidem propterea dictum esse videtur, non quia iurare peccatum est, sed quia peierare immane peccatum est, à quo longè nos esse voluit: qui omninò ne iuremus commonuit: quia itaque verba simul generalem hanc admonitionem contingunt, idè simpliciter locutus est Christus, non addendo exceptionem, quæ etiam ex natura ipsius præcepti erat factis nota, & ex se quasi præsupposita, vt aduertit Soto, (inquit Suarez) suprà tom. 2. lib. 1. De iuramento cap. 2. n. 20.

Vnde hæc doctrina Christi quasi coincidit cum admonitione, quam facit Sapiens cap. 23. Ecclesiastici: *Iurationi non assuescat os tuum: multi enim casus in illa: & infra ibidem; Vir multum iurans replebitur iniquitate.* Hinc addit Christus; *Sic autem sermo vester: est, est: non, non:* id est, sit veritatis simplex affirmatio, & falsitatis simplex negatio: *Quod autem his abundantius est, à malo est:* circa quæ verba rectè aduertit D. August. lib. 1. De sermone Domini in monte cap. 17. non dixisse Christum, quod his abundantius est, malum est: sed à malo, quia scilicet etiam quando legitimè præstatur iuramentum, hoc ipsum procedit ex malo quodam, scilicet ex aliorum incredulitate nimia, vel si ex iusta, hæc tamen quodammodò in malo fundatur, scilicet in aliorum fallendi consuetudine.

Eodem sensu quo Christus locutus est, sunt etiam accipienda & explicanda verba Iacobi Apostoli, & sententiæ quorundam antiquorum Patrum, quibus significare videntur iuramentum omninò esse prohibitum, qui loquuntur aliquando vehementius per formam dehortationis ad eradicandam pessimam iurandi consuetudinem, quam vt his temporibus, sic & olim pluriimi solent assumere, & sibi facere familiarem in omni sermone.

Quæ requirantur, vt iuramentum licitè fiat?

Respondetur: vt iuramentum sit licitum & honestum, tres requiruntur ²⁵ conditiones seu qualitates, scilicet veritas, iustitia, & iudicium: quæ communiter dici solent tres iuramenti comites. Ita docet D. Thom. quæst. citatà art. 3. Magister & Scholastici in 3. dist. 39. passim Theologi omnes: & Canonistæ ad Capit. Animaduertendum, causa 22. quæst. 2.

Probatum ex illo Ieremiæ cap. 4. *Iurabis in veritate, iustitiâ & iudicio:* ad quæ verba scribit D. Hieronymus in commentario loci animaduertendum, inquit, quod iuramentum habeat hos comites, veritatem, iustitiam, & iudicium.

Iuramentum autem fit in veritate, quando id quod asseritur ita se habet, prout asseritur, & iurans firmiter quoque iudicat sic se habere. Quòd hæc qualitas necessaria sit ad iuramenti honestatem lumine naturali satis est euident: nam in primis iuramenti finis est confirmatio veritatis, vt antè diximus, & sumitur ex Apostolo ad Hebræos 6. ergò defectus veritatis directissimè contrarius est fini iuramenti, atque adedò enervat ac destruit auctoritatem illius, & per consequens tollit quoque eius honestatem. Deinde per iuramentum adducitur Deus tanquam prima veritas in testem, atqui euidenter contra rectam rationem est adducere primam veritatem ad testificandum falsum: hoc enim iniuriosum illi est, & contumeliosum: & ideo Scriptura damnat maximè illos qui mendaciter iurant, vt Leuiticorum cap. 19. & Zachariæ cap. 5.

Addidi, Et iurans firmiter quoque iudicat rem sic se habere: quia tametsi res vera ²⁶ esset, si iurans tamen existimaret aliter se habere quàm iuraret, aut dubitaret an aliter se haberet, non censeretur iurare in veritate; quin potius periurium committeret, & mortaliter peccaret. Ita Bonac. suprà quæst. 1. puncto 3. num. 6. cum alijs quos citat, quia quantum in ipso est, facit Deum testem falsi, & mendaciter iurat: aut si dubitet tantum, exponit se periculo id faciendi, & talem irreuerentiam irrogandi primæ veritati.

Si quis autem iuraret non verum, & existimaret tamen verum esse, non censebitur periurus, neque crimen irreligiositatis incurere, si tamen non leuiter, sed graui aliquo argumento inductus existimet ita rem sese habere, sic etiam non est periurus qui rem dubiam iurat tanquam dubiam, vt si dicat, puto vel suspicor sic esse, addito iuramento: ita etiam Bonac.

27 In iustitia iurat, qui iurat illud quod honestum est, & licitum: sine iustitia autem qui iurat aliquid, quod virtutirepugnat.

Hic igitur iustitiæ nomine intelligi debet non tantum iustitia specialiter dicta, sed quæ generalis est virtus, sic vt dicere hic materiam iuramenti debere esse iustâ, sit idem ac dicere eam debere esse honestam. Ita Suarez lib. 1. De iuram. cap. 3.

Contra hanc conditionem peccauit Hærodes, quando cum iureiurando promissit puellæ saltatrici se daturum illi, quidquid peteret extendendo illud etiam vsque ad caput Ioannis Baptistæ.

Requiritur itaque hæc cōditio euidenter, in primis in iuramento promissorio, ac comminatorio, quod & ex eo constat, quia nisi materia sit honesta iuramentum nō obligat: vnde conuincitur illud malè factum.

An verò requiratur etiam, vel locum habeat in iuramento purè assertorio? potest dubitari: videtur enim quod non, quia tametsi facere mala sit turpe & inhonestum, tamen illa cognoscere, non est turpe, ergò neque turpe est simpliciter loquendo illa referre, & testificari etiam cum iuramento, quando subest iusta causa. Cōfirmatur, quia testes qui de adulterio vel de homicidio testificantur licitè iurant, quamuis testimonium præbeant de re turpi; ergò &c.

28 Nihilominus, eo non obstante, dicendum est, conditionem hanc etiam in assertorio locum habere & requiri: quod sic declaratur, quia non satis est quod assertio sit vera, vt possit iuramento licitè confirmari, sed necessum est, quòd etiam ipsa non sit contra bonos mores: nam si quis indebitè occultum crimen proximi, alijs referat, & suum dictum iuramento confirmat, abutitur ille iuramento, non quidem quia res narrata (quam vocat Suarez lib. 1. De iuramento cap. 3. materiam remotam huiusmodi iuramenti) sit turpis, quod probat ratio adducta, sed quia ipsa reuelatio seu narratio illa (quam idem auctor vocat materiam iuramenti proximam) sit illicita & contra bonos mores: quod autem hic abutatur iuramento inde euadit manifestum, quia talis non tantum per detractionem peccat diminuendo famam alterius, sed addendo iuramentum, peccat quoque contra religionem: est enim contra reuerentiam Deo debitam, vocare illum in testem narrationis eiusmodi quæ peccaminosa est, & illicitè fit, quamuis sit vera.

Ex his patet responsio ad rationem dubitandi propositam, scilicet quod tantum prober ad honestatem iuramenti assertorij non esse necessariam honestatem in materia eius remota, non autem quod non requiratur in materia proxima, siue in ipsa assertione sic vt ipsa non possit esse illicita.

Viggers de Iure & Inf.

In iudicio denique iurat, qui non leuiter, sed prudenti consideratione præhabita, iurat: quæ iudicij consideratio potissimum versatur circa necessitatem vel grauitatem causæ iurandi: debet quidem iurans etiam attendere ad veritatem & honestatem; sed illa iam præsupponuntur adesse tanquam primi comites.

Indicat autem D. Thomas quæstione citatâ artic. 3. ad 2. pertinere quoque ad iudicium, vt iuramentum ex fide, scilicet diuinâ, fiat, quâ quis credat Deum cognoscere omnem veritatem & intueri corda nostra: & cum deuotione siue reuerentiâ diuini nominis.

Specialiter verò dicitur circa iuramentum requiri iudicium, & fortius hoc inculcatur (quamuis in omni actu virtutis debeat adhiberi) quia scilicet in iuramento magnum periculum est (inquit D. Thomas articulo ad 3.) magni peccati, idque tum propter magnitudinem, & supremam Majestatem Dei, cuius testimonium inuocatur, tum etiam propter labilitatem, inquit, linguæ humanæ, cuius verba iuramento confirmantur.

Meritò autem debet prudenter attendi causa, quia si hæc non adsit sufficiens, erit iuramentum vanum: & sic contra reuerentiam Deo debitam, dum otiosis rebus confirmandis applicatur.

Vnde contra hanc conditionem sæpius delinquent emptores & venditores, sicut & alij multi, qui ad omnem suum sermonem solent adhibere iuramentum: contra quos vehementius agit D. Chrysostomus ostendens quomodo seipos dehonorent, & se fide indignos declarant, qui vt fidem sibi concilient, semper iuramentum adiiciunt.

Prædicti itaque comites ad iuramenti honestatem requiruntur, quia cum in iuramento tria solent concurrere, scilicet ipse iurans, occasio seu causa iurandi, & res quæ iuratur, hinc rectè exigitur discretio ex parte iurantis, ex parte autem rei iuratæ tum veritas, tum iustitia: sub qua, & sub iudicio, causa iurandi etiam censetur comprehendendi, vt indicat D. Thom. art. 3. citato.

Dicet aliquis: non videntur conditiones ad honestatem iuramenti requisitæ sic sufficienter enumerari, quia cum ad iuramentum etiam concurrat ille per quem iuratur, hinc fit quod vna maximè requisita sit, vt fiat per Deum verum, qui hic prætermittitur.

Responderetur Negando Assumptum: in primis quia dici potest, illam comprehendendi sub iudicio, vt indicat D. Thom. art. 3. ad 2. quando dicit fidem, deuotionem & alia huiusmodi intelligi in iudicio. Deinde alia potest adhiberi responsio quæ plenius videtur difficultatem explicare, scil. quod conditio

M m m illa

illa non debeat cenferi comes feu qualitas quæ comitari debeat iuramentum, fed pertineat ad formam & substantiam iuramenti: qui enim iurat per falsos Deos, reuera non iurat, siue non præstat iuramentum quod verè iuramentum est, sed quod tantum putatiè iuramentum est, vt suprà dictum fuit.

Quando igitur iuramentum associatum est prædictis comitibus, tunc licitè & honestè fit non tantum sub expressa inuocatione diuini nominis, sed etiam sub implicitâ: quæ fit mediante assumptione alicuius creaturæ. Quâ de re vide dicta dubio De diuisione iurementi in illud quod fit per Deum & quod dicitur fieri per creaturas, & D. August. Sermone 28. De verbis Apostoli cap. 6.

DVBIVM VII.

Vtrum iuramentum promissorium obliget semper, & ad exequendum promissum?

31 **O**bseruandum est Primò, promissionem aliquando habere adiunctam conditionem aliquam; aliquando autem esse absolutam.

Obseruandum Secundò, ipsum promissum aliquando esse honestum, aliquando turpe, & aliquando indifferens. His præmissis

RESPONDEO & DICO Primò: Quando promissio adiunctam habet conditionem explicitam, vel etiam implicitam ex iuris dispositione, aut ex communi hominum intellectu, tunc iuramentum illi additum cenferur habere eandem conditionem, aut restrictionem: & proinde conditione non positâ, nõ obligat iuramentum. Ita tradunt DD. communiter, quâ de re licet videre Couarr. in Capit. Quamuis pactum, p. 2. §. 4. circa initium, Suarez lib. 2. c. 33. Bonac. tom. 2. circa 2. præcep. Decal. disp. 4. q. 1. puncto 16. n. 1. Et probatur, quia iuramentum sequitur naturam actus in quem cadit: nam vt habet regula iuris in 6. Accessoriũ sequitur naturam principalis: iuramentũ enim additur, non vt promissio aut contractus aliter accipiantur vel intelligantur, quàm sonant, vel accipi solent; sed vt eo modo intellectu confirmantur ac magis ratificentur, vt ab eis recedere nullo modo liceat.

Vnde conditiones expressas, vel de iure aut communi hominum sensu subintellectas non tollit: hinc qui iurauit puellæ se ducturum illam in vxorem, non obligabitur iuramento si contingeret eam cum alio fornicari, vel in morbum incurabilem incidere: quia eiusmodi casus intelligantur in pro-

missione excepti, & proinde quoque in iuramento. 32

Sic etiam qui iurauit alteri seruare secretum, non tenebitur iuramento si cedat in damnum Reipublicæ, vel proximi quod teneatur impedire: promissio enim & iuramentum intelliguntur, modò secretum possit silentio tegi, vel modò non noccat, vt habet Bonac. sup. puncto 16. cum Azorio 1. parte lib. 11. c. 8. qu. 6. Syluest. V. Iuram. 4. q. 15. & alij quos citat iuxta Capit. Sicut nostris, De iureiurando.

Ita quoque si iurat quis quod non præcedet alterum ex reuerentia aliqua, non obligatur si alter cogat vel vrgeat eum præcedere: est enim promissio facta in fauorem alterius, & consequenter etiam iuramentum: vnde ipso renuntiante iuri suo, cessant obligare tum promissio, tum iuramentum, vel vt alij dicunt, quia est sub tacita conditione, nisi me coegeris aut vrseris. Bonac. suprâ, Suarez lib. 3. De iuramento, cap. 17. Clauis Regia lib. 5. Azorius lib. 11. cap. 4. quæst. 4. & alij.

Rursus si quis promittat aliquid absenti cum iuramento, sed nullus iuramentum & promissionem nomine alterius acceptat, non obligabitur iuramento; quia promissio tacitam habet conditionem subintellectam si scilicet alius acceptauerit eam, & proinde poterit eam reuocare quamdiu non fuerit acceptata. Ita Sanchez in summa, lib. 3. cap. 9. num. 10. Bonac. suprâ: Less. lib. 2. cap. 12. dub. 7. si tamèn per iuramentum intenderet se firmare in promissione, non vt habet rationem promissionis, sed quodammodo rationem propositi sic faciendi, tunc ex iuramento tenebitur saltem alteri offerre.

Sic denique dicunt nonnulli si quis iurauerit seruare statuta aut alicuius congregationis, Capituli hoc intelligi de ijs quæ sunt in vigore non de illis quæ extra vsum ac de illis quæ maioris sunt momenti, siue de illis quæ tanquam materia grauis ex vi iuramenti obseruari solita sunt: non enim censetur quis se velle iuramento adstringere ad statuta seruanda, nisi quæ ex communi intellectu cenferur cadere sub tale iuramentum, qualia non sint ea quæ per non vsum abolita habentur, sine ea quæ minoris sunt momenti, quorum transgressio solet esse procliuior & frequentior: Ita Bonac. suprâ sentit de isto Iuramento cum alijs quos citat. Neque etiam existimandum est, quod mens instituentis & exigentis ista iuramenta fuerit alia: periculosum enim nimis foret iuramentum exigere super omnibus statutis seruandis tam minoris quàm maioris momenti.

DICO Secundò: Quando executio promissi est peccatum siue mortale siue veniale, iura-

iuramentum promissioni additum non obligat ad exequendum promissum. Est communis & indubitata doctrina.

Probat^{ur} Primò: Nemo enim obligari potest ex virtute religionis, siue ex reuerentia diuini numinis ad peccandum, cum hoc implicet repugnantiam: quandoquidem omne peccatum sit contra reuerentiam Deo debitam. Vnde qui iurauit se facturum id quod est contra Dei præceptum, & postea quali propter iuramenti religionem implet, superaddit iniqui iuramenti peccato, aliud duplex peccatum, nempe quod implendo committit, & peccatū superstitionis, quando veluti religiosus se obligatum existimat ad malum implendum quod se facturum perperam iurauit.

Probat^{ur} Secundo Ex diuersis Canonibus, vt Cap. Quando, De iureiurando, vbi generaliter iuramentum illicitum (id est de re illicita) dicitur non esse obseruandum: & ratio additur, quia iuramentum non fuit institutum, vt esset vinculum iniquitatis: vnde habet regula iuris 5. & 8. in 6. Non est obligatorium contra bonos mores præstitum iuramentum. Idem docetur per plura capitula, quæstione 4. causa 22.

34 Sed contra opponi potest primò, Illud Leuiticorum cap. 5. *Anima qua iuraueris, & protuleris labijs suis vt vel malè quid faceret, vel benè, & id ipsum iuramento & sermone firmauerit, obligat, postea intellexerit delictum suum, agat penitentiam* &c. quo indicari videtur etiam delictum esse in eo, quando non seruatur iuramentum de malo aliquo præstando.

Respondetur, ibi per malè quid facere, siue vt malè quid faceret, non intelligi delinquere aut peccatū facere, sed subire pœnam, siue inferre corporis afflictionem, v. g. per ieiunium, vel alia pœnalia opera: bene autem quid facere sit opus aliud pietatis exercere. Ita D. Gregor. Caiet. & restatur Vatablus sic Hebræos interpretari, vt Mald. refert Tractatu 10. cap. 6. dub. 3. alias expositiones loci videre licet apud commentatores illius textus.

Obijcitur Secundo: Loquuntur sic iura vt dicant nō esse obseruanda iuramenta que vergunt in dispendium salutis æternæ, vt Capitulum Si verò, & Cap. Contingat, De iureiurando: quo loquēdi modo significare videntur, reliqua esse seruanda, atqui peccatum veniale non vergit in interitum aut in dispendium salutis æternæ, quia non excludit charitatem; ergò iuramentum de peccato veniali est seruandum.

Respondetur ad minorem propositionē, quidquid sit de ipso assumpto, quamuis peccatum veniale non excludat charitatem, nihilominus rectè intelligitur vergere in dispendium salutis æternæ, iuxta formam loquendi Canonum, quatenus de se disponit

ad mortale, redditque hominem indispositum ad perfectum Dei amorem, ac insuper impedit consecutionem vitæ æternæ quamdiu ipsum perdurat.

Obijcitur Tertio: Cap. Cum quidam, §. Illi verò, De iureiurando dicitur, quod quidam erant absoluendi ab obseruantia cuiusdam iuramenti illiciti, ac contra rectam rationem facti, vbi hoc ipso quo dicuntur esse absoluendi, iudicatur vti apparet, iuramentū illud obligationem induxisse, non obstante quòd esset de re illicita, puta quod quis non loqueretur patri, aut matri, vel sorori, aut fratri; neque eis humanitatis officium exhiberet, quæ sunt contra pietatem in parentes, & contra charitatem; ergò &c.

Diuerſi diuersimodè ad hoc Capit. Respondent, vt videre licet apud Suarez supra lib. 2. De iuramento c. 15. Breuiter autem & appositè dicitur, quod verbum absoluendi ibi non esse positum, vt importet absolutionem dissolutionem vinculi, sed vt significet absolutionem declaratoriam nullitatis vinculi, vt quod dicuntur esse absoluendi sit idem, ac si diceretur, quod sint declarandi non ligati iuramento.

Neq; hæc loquendi forma in iure est inusitata, vt constat ex Cap. Audiuius, causa 24. q. 1. vbi hæc simul dicuntur: Excommunicatus te excommunicare non potuit, & te tuosque absoluendo, non curare monemus: vbi dum dicitur in primis excommunicatus te excommunicare nō potuit, & deinde additur, Et te tuosque absoluendo, &c. manifestum euadit per verbum absoluendo, non significari dissolutionē vel ablationem vinculi excommunicationis, sed tantum declarationē nullitatis excommunicationis: quod ibidem notauit Glossa, exponendo verbum illud Absoluendo, vt idē sit quòd absolutos ostendendo siue non ligatos declarando, vbi & alia iura refert, quæ similiter loquuntur.

Indicant hæc expositionem Panormit. quando ad finem Cap. allegati sic scribit, vel intellige de absolutione facti, ne taliter iurans notetur de facto de transgressione iuramenti, vnde absolutio de facto apud eum idem ferè est quod declaratio, vt habet Suarez loco citato n. 8.

Dico Tertio: Iuramentum de non faciendo aliquo actu bono supererogationis, vt tale est, non inducit quoque obligationē. Dico de aliquo actu supererogationis, non autem de actu præcepto, quia cum huius ommissio sit peccatum, satis ex iam dictis constat iuramentum de tali ommissione non obligare: sed quando opus est quidem bonum, non tamen in præcepto, tunc ommissio illius non est peccatū: sed quid quasi indifferens: & ideo de hac magis potest dubitari, an iuramentū de tali opere, omittendo, non obliget: quandoquidem idem sine peccato impleri possit.

M m m ij Nihil

Nihilominus conclusio posita est communis, & ita expressè docet D. Thom. hinc quæst. citatâ art. 7. ad 2. Caiet. ibidem cum alijs commentatoribus. Idem quoque tradit D. Thom. Quodlibeto 3. q. 5. art. 14. Abbas cum pluribus Canonistis ad Capit. Si verò, De iureiurando Archidiaconus ad Capitulum Si aliquid, causâ 24. q. 4. Couar. suprâ ad Cap. Quamuis pactum, p. 1. §. 6. n. 6. & 7. Suarez suprâ cap. 17. n. 7.

37 Exempla ponit D. Th. arr. 7. citato, vt si quis iuret se non intraturum religionem, aut quod non fiet Clericus, aut quod non accipiet prælationem, in casu quo expedit suscipere, & si quid sit huiusmodi, inquit.

Talia itaque etiam sunt, si quis iuret, non facere eleemosinam, nisi quando sub peccato tenetur, non audire Sacrum diebus feriabilibus, & similia.

Ratio autem cõmunis reddi potest, quia talis promissio (esto non fit in se malâ siue peccaminosa) per se tamen nullam bonitatẽ adfert, & alioquin per se directè impedit maius bonum, vnde fit quod inidonea & incapax fit, vt in eam cadat aliqua obligatio iusta, multoque minus aliqua obligatio religiosa vt est iuramenti.

38 Declaratur amplius, & simul cõfirmatur, nam duobus modis intelligi potest per iuramentum impediri opus bonum; vno modo indirectè, quia scilicet non potest simul stare cū alio opere bono promisso sub iuramento, vt si quis iuret liberaliter dare Petro pecuniã quã habet, eo ipso impeditur, ne possit ex illa facere eleemosinam; alio autem modo potest omissio operis boni directè & per se intèdi, vt fit quando directè iuratur sola omissio.

Prior modus non habet per se deformitatem, quãdo actus directè intentus est honestus, & ideo iuramentum de tali actu, per se obligat ad opus de quo directè fit, & consequenter cõtingere poterit, quod obliget quasi per accidens ad omissionem melioris actus.

At verò quando omissio boni actus directè & per se, sola est intenta, tunc nullã habet rationem boni, sed tantummodo est impeditiua maioris boni, vnde iuramentum in eam sic cadens, habet quandam deformitatem, ratione cuius etiam potest dici ab initio vergere in peiorẽ exitum, vt indicat D. Th. art. 7. cit. ac in dispendium animæ, & ideo obligationem nõ inducit: vt notauit Palud. in 4. dist. 39. qu. 1. n. 29. & sequitur Syl. V. Votum 1. quæst. 4. non longè à fine.

39 Dico Quartò: Si iuramentum sit de actu virtutis Deo promisso, sequitur conditionẽ voti: vnde eo modo & sensu quibus suprâ Cap. præcedenti dub. 10. diximus votum debere esse de meliori bono vt sit validum, ita etiam huiusmodi iuramentum oportet esse de meliori bono. Est cõmunis hæc doctrina vt refert Suarez sup. cap. 12. n. 11. & fundati

potest in generali illa regula, quòd iuramentum sequatur naturã contractus, cui adiungitur: iuxta Cap. Quemadmodum, De iureiurando, & iuxta legem vlt. Cod. De non numeratâ pecuniã: sic enim iuramentum illi superadditũ obligabit, sicuti ipsa promissio.

Confirmatur, quia iuramentum quod fit ad confirmandam promissionem alteri factã non obligat quãdo promissio ab altero non acceptatur: imò etsi acceptata fuerit, si postea alter promissionem remittat, etiam iuramenti obligatio cessabit; quia sicuti promissionis, ita & iuramenti obligatio pendet semper ex voluntate eius cui est facta promissio, atqui promissio Deo facta nõ acceptatur ab illo, nisi sit de meliori bono, iuxta modum & sensum quibus hoc suprâ explicuimus: ergò etiam ipsum iuramentum ei additum non inducit obligationem.

Hinc inferunt DD. vltèrius, quando purum votum (sine iuramento scilicet factum) potest licitè cõmutari in aliud opus melius, quod Deo scil. gratius est, hoc ipsum tunc quoque licitum esse, quamuis voto fuerit iuramentum adiectum. Indicat Bonac. sup. puncto 17. n. 7. Suarez lib. 2. cap. 40. & alij. Probari potest ex eodem fundamento, quia obligatio iuramenti talis pendet ex obligatione satisfaciendi voto, & solui potest per non acceptationem, aut per remissionem factam à Deo, cui fit votum: quando igitur Deus admittit opus voto puro promissum mutari in aliud, poterit tunc idem fieri etiã si votum sit iuratum, quia iuramentum additum tantum seruit ad firmandum animum, vt voto satisfiat; quãdo igitur per opus melius Deo satisfiat, tunc quoque iuramentum censèbitur sufficienter impleri.

Dico Quintò: Iuramentum promissoriũ cadens in promissionẽ homini factam, si potest honestè impleri, obligat ad sui obseruationem, nec potest in melius seu Deo gratius opus mutari cum nocumento promissarij, & ipso inuito: nisi his quæ ad statũ perfectionis pertinent, repugnet, aut illa impediat. Ita Suarez lib. 2. cap. 12. nu. 14. Bonac. suprâ puncto 4. n. 2. §. Secundò limitandum est: & n. 3. cum alijs quos citat.

Probatum Primò inductione, quia si quis huic pauperi acceptanti cum iuramento promiserit dare vnum aureum in eleemosinam, non potest illum dare alteri pauperiori, neq; si cum iuramento promiserit liberaliter dare decẽ aureos Petro, licebit ei conuertere illos in aliquod opus pium, etiã si hoc opus per se spectatũ foret melius. Similiter si quis promisit & iurauit seruire & ministrare alicui, non potest licitè illud prætermittere, vt seruiat ægrotis in hospitali, quamuis hoc esset melius opus & magis religiosum.

Ratio autem reddi potest, quia promissio homini facta obligat in conscientia, vt sit contra

contra iusticiam, aut fidelitatem non implere illam, quando quis potest. Neque ob solum 4. titulum transferendi rem promissam in opus magis pium excusatur quis in cōscientia ab obseruatione obligationis contractæ ex tali promissione, ergò etiam iuramentum ad eam accedens similiter in ordine suo retinebit vim & obligationem suam. Hęc tamen intellige quando promissiones illæ fuerunt acceptatę ab eo cui factę sunt: quia pura vota sic facta in fauorē alicuius particularis Ecclesię vel pauperis, possunt commutari ante acceptationem in opus melius, vt diximus c. 4. præced. dub. 20. n. 123. & 124. & proinde quoq; etsi fuerint iurata, vt ex antē dictis licet intelligere: quando scilicet iuramentum cecidit tantum in promissionem complendam, quando illa obligabit.

42 Addidi autem in conclusione, nisi his quę ad statum perfectionis pertinent, repugnent &c. quia in promissione etiam homini facta de ijs, quę directē & ex obiecto suo repugnant statui perfectionis, semper subintelligitur huiusmodi exceptio, nisi promittentē contingat velle amplecti statum perfectionis: quod nimirum impediri nō debeat propter complendam promissionem quę homini fit, vt tradunt DD. communiter Bonac. & Suarez sup. Nauar. c. 12. Azor. 1. p. lib. 9. c. 5. & alij. Et colligitur ex Capitulo Ex publica, De cōuersione coniugatorum: & idē quando huiusmodi promissio iuramento firmatur, etiam iuramentum ipsum sortitur naturam illius, eandemque exceptionem inuoluit. Vnde tunc iuramentum non obligabit cum detrimento talis boni melioris: & de huiusmodi meliori bono, loquuntur potissimum Doctores, quando subinde dicunt absoluto sermone, iuramentum promissorium non obligare cum detrimento boni altioris ordinis, vt ex Paludano in 4. dist. 27. notauit Suarez supra lib. 4. cap. 12. qu. 16.

Hinc sponsalia etiam iurata non obstant, quo minus quis possit licitē ingredi religionem.

Fundamentum huius desumi potest ab excellentia & singulari fauore status religiosi, qui ex eo quod mancipet totaliter hominem Deo in perpetuum, non debet secundum æquitatem & rationem postponi, aut prætermitti propter temporalem aliquod commodum quod alteri quis promissit eidem præstandum.

Hinc enim factum est, vti apparet, quod ex communi sensu & existimatione fidelium censeantur contrahentes in tali materia habere in intentione eiusmodi exceptionem, quando promissionem & iuramentum faciunt.

43 Secus est de alijs promissionibus ad commodum & vtilitatem proximi factis, quibus

impediuntur tantum aliquę particulares actiones meliores, qui in simili vel in alia materia possunt æquiualeuter præstari, aut si materia non habeatur, poterit affectus supplere. Neque enim in communi conueniebat, quod omnes promissiones etiam iurata in fauorem & vtilitatem alterius de re aliqua præstanda factę possent mutari ex titulo quod res illa melioribus vñibus applicaretur.

Sed contra iam dicta opponitur Capit. Promissum, De sponsalibus & matrimonijs, vbi consultus Pontifex de vno qui euidam mulieri iurauerat quod intra biennium, eam de presenti duceret: quique postmodum ad frugem melioris vitę suspirabat, scilicet ad statum religionis, Respondet, tutius esse, religione iuramenti seruata, prius contrahere, & postea si elegerit, ad religionem migrare; ergò iuramentum promissorium homini factum obligat etiam in ijs quę aduersantur statui perfectionis.

Respondetur Negando Consequentiam, nam in primis euidens est, quod supponat Pontifex cum iuramenti impletione posse stare, quod qui iurauerat, amplecteretur statum religionis, puta quod inito matrimonio prout iurauerat, sese ante consummationem transferret ad religionem.

Cæterum hęc occasione inter Doctores disputatur, vtrum id necessarium sit in tali casu obueniente? Diuersi diuersimodē hęc de re sentiunt, vt videre est apud Suarez, lib. 2. citato cap. 13. 44

Sententia autē illius, & pluriū aliorū, est, quod absolutē non obligetur quis ex tali iuramento ad contractum matrimonialem celebrandum; quando quis resolutus est, & de facto vult ingredi religionem: imò neque consultius esse, sic contractum inire seu præmittere, quando altera pars illius propositi non est conscia.

Quod autem ad ipsum Capitulum allegatum attinet, ommissis varijs expositionibus aliorum, videtur hęc quę est Innocentij, maximē congrua, quod scilicet Pontifex dicat in casu sibi proposito tutius esse, prius contrahere, non quidem quàm ingredi religionem si ad eam ingrediendam iam esset plenē resolutus (hoc enim in casu nō proponitur) sed priusquam biennium intra quod iurauerat se mulierem de presenti ducturā, finiretur, si adhuc suspiraret seu inclinaretur & suspirando deliberaret de ingrediēda religione, vt scil. contracto iam matrimonio & impleto iuramento lucraretur tempus deliberandi, scilicet bimestre, quo non tenetur matrimonium consummare: idque meritō, quia desiderium imperfectum & deliberatio de statu religioso amplectendo non tollunt obligationem iuramenti, quando alioquin tempus implendi adest: sed ipse ingressus.

M m m iij Hunc

Hunc intellectum prædicti casus & responsionis Pontificæ indicant nobis verba illa, quibus dicitur suspirare ad frugem melioris vitæ is qui iurauerat, & iterum quòd dicatur in responsione, si elegerit migrare ad religionem, matrimonio contracto.

- 45 Declarari autem potest prior pars sententiæ Suarez, quia si in eo casu ad contrahendum per se esset obligatus, & peccatum esset in eo, quòd talis sine contractu matrimonij religionem ingrederetur, id foret vel ratione iniuriæ quæ fieret sponsæ, vel ratione iuramenti non impleti: prius dici non potest, quia alioquin quamuis sponsalia essent pura & non iurata, non liceret alteri parti ingredi religionem ante matrimonium contractum, quod est contra omnium doctrinam: nam ius parti utriusque acquisitum per sponsalia, semper habet hanc conditionem siue exceptionem annexam, nisi quis eorum ad perfectionis statum velit transire.

Vnde per transitum illum non fit contra promissionem alteri iniuria: quod clarius etiam ex hoc constat, quia sine iniuria coniugis potest quis transire ad religionem etiam post matrimonium de præsentem contractum (quod multo plus iuris tribuit quam sponsalia) quando nondum fuerit consummatum, ut patet ex Capitulo Sicut, & ex Capitulo ultimo, De sponsalibus & matrimonijs.

Et hinc facile demonstratur etiam posterius, scilicet nec ratione iuramenti subesse obligationem, quia iuramentum sortitur naturam contractus cui adiungitur, ut communis habet regula, ergò sicut obligatio sponsalium admittit illam exceptionem, ita etiam iuramentum illis superadditum.

- 46 Declaratur quoque altera pars sententiæ Suarez, quod scilicet neque consultum sit per se loquendo, ut tacito animi sui proposito de ingredienda religione prius contrahat, & postea ingrediatur: quamuis enim in eo per se loquendo, non sit peccatum (licet nonnulli aliter sentire videantur) tamen vix habet moralem aliquam utilitatem, & apparet quædam esse illusio sponsæ, & quandam continere indecentiam vel aliqualem adferre notam, prout saltem homines eiusmodi factum apprehendunt; ideoque non apparet ratio quare per se loquendo, hoc debeat dici consultum.

Quia tamen ipse ingressus quoque non admodum sponsæ, potest adferre iustum aliquem dolorem sponsæ, & continere videtur quendam eius neglectum quando non occurrit iusta ratio ita agendi, ut puta quia metuitur ne ipsa blanditijs aut alio modo à Sancto proposito diuertat, hinc consultissimum & rationi maximè consentaneum videtur, ut sponsus sponsæ declaret animum suum de ingredienda religione, ut si ipsa

velit quod iuramentum adimpleat quoad matrimonium contrahendum id faciat, sed sine consummatione: si autem non velit, iam omni ratione liber existit ad religiosum statum assumendum: sic enim plenissimè satis fit in primis iuramento, inquit Suarez etiam secundum externam speciem, seu apparentem aut dubiam obligationem quam aliqui videntur sustinere; quia altera pars eo ipso quòd non vult sic contrahere, relaxat iuramentum: si autem illa sic velit contrahere, & ita fiat, tunc etiam impletur iuramentum absque morali impedimento status perfectionis: matrimonium enim ratum & non consummatum non impedit ingressum religionis.

Deinde non poterit illa conqueri de aliqua apparenti deceptione in matrimoniali contractu commissâ cum de proposito & intentione sponsi fuerit præmonita.

Hinc itaque Suarez, allegatum Capitulum Promissum conformiter ad hæc exponens, vult sensum Pontificis esse, quod tutius sit prius contrahere, positâ scilicet hæc conditione quòd altera pars sic velit, & proinde tutius aut consultius esse illam præmonere de proposito quod habetur, ut intelligatur an nihilominus velit contrahere.

DVBIVM VIII.

Vtrum iuramentum adiectum non ad promissionem, sed ad simplicem assertionem de opere aliquo præstando, semper obliget ad operis executionem?

S Vpono hic tanquam satis notum ex dictis, quod iuramentum tale non obliget, quando assertio est de re illicita, vel quæ absque peccato non potest executioni mandari. Hoc præmissis

RESPONDEO & DICO Primò: Iuramentum quod tantum confirmat simplicem assertionem de opere honesto præstando, si factum fuerit intuitu diuini honoris tantum, non ita præcisè obligat ad hoc opus, quin per melius opus impleri valeat: secus verò si factum sit in utilitatem aut commodum alterius hominis. Ita Suarez lib. 2. cap. 12. n. 18.

Prior pars satis potest intelligi ex dictis dubio præced. circa quartam conclusionem: si namque id liceat etiam ubi promissio Deo facta interuenit, non est ratio quare non licebit, quando simplici tantum dictione cum iuramento, quis asserit se facturum tale quid ex intentione directâ diuini honoris, siue ex intentione

intentione præstandi Deo rem gratam & honorificam: hoc enim tunc est quasi formale, ipsum autem particulare opus tale est veluti materiale: & ideo facile apprehenditur secundum rectam rationem procedendo, ibi subintelligi huiusmodi conditionem nisi alio meliori modo qui Deo gratior sit, veniat ipse honorandus: atque ita dum hoc melius gratiusque præstatur, impletur iuramentum iuxta sensum qui implicitè includitur.

Posterior autè pars plus videtur habere difficultatis; quia opinio potest, quòd per tale iuramentum additū nudæ assertioni, nullū ius iustitiæ acquiratur alteri, ergò nullā inducere videtur obligationē respectu eius cui fit assertio, sed tantummodo respectu ipsius Dei; ergò in obseruatione talis iuramēti nō est spectanda vtilitas vel etiā voluntas hominis, in cuius commodum quis asseruit se facturum tale aut tale quid: sed tantum honestas actionis secundum se spectata, vt cedit in gloriam Dei est attendenda, & per consequens videbitur tale iuramentum sufficienter posse impleri, expendendo rem in maius Dei seruitium, quam dixerat se alteri præstiturum.

48 Nihilominus tamen conclusio tenenda est: & probari potest primò ex Canonibus illis qui dicunt seruanda iuramenta homini facta, quamuis iniquè à nobis illa exegerit, aut extorsit, vt iuramentum de soluendis vsuris, vt patet ex Capitulo Debitores, De iureiurando: item iuramentum metu extortum, vt patet Capitulo Si verò, titulo eodem: quæ iuramenta non obligant ratione promissionis, vt eodem Capitulo Debitores satis significatur, sed tantum ratione veritatis iuratae, ne illam præuaricemur, ergò multo magis hoc est dicendum de quacumque assertione licitâ, & voluntariè factâ sub iuramento de opere aliquo in commodum proximi præstando, etiamsi assertio de re faciendâ non inuoluat promissionem.

Probarur Secundo, ratione, quia iuramentum illud fit ad assecurandum proximum de opere in gratiam eius vel commodum præstando, prout quis asserit se facturum, quamuis propriè dictam promissionem non faciat, & hinc ad veritatem iuramenti spectat, vt assertio impleatur, quemadmodum prolata est: neque enim quisquam in talibus assertionibus apprehendit includi huiusmodi conditionem, aut exceptionem, nisi volaero opus melius & Deo gratius alibi facere vel rem illam alibi ad meliorem vsum applicare: hoc enim est contra communem omnium vsum & intellectum: quamuis benè dici possit subintelligi aut includi hæc, aut similis conditio, si commodè potuero, aut nisi status rerum notabiliter fuerit mutatus, sic enim quisque facile mentem alte-

rius intelligit, ergò quemadmodum iurata promissio in commodum aut fauorem alicuius hominis, debet ex iuramento impleri: neque potest mutari in aliquid Deo alioquin gratius, ita quoque debet ista assertio.

Sicuti tamen promissio de assensu promissarij potest mutari in aliquid ipsi gratius, 49 ut diximus de iurato voto, ita & mutari potest iurata assertio. Nec mirum, quandoquidem & ille cui facta est assertio, possit relaxare obligationem iuramenti, non præstito opere asserto, nec alio gratiori: quando enim quis promittit aut asserit se facturum intuitu vtilitatis aut commoditatis alterius, semper ibi subintelligitur, si ipse sibi præstare id velit, aut nisi ipse postmodum cupiat se ab obligatione esse solutum.

Neque hic locum habet interpretatio hæc aut similis, quod censendus sit Deus esse contentus opere meliori, atque ita censeri debeat cessare iuramentum: quia Deus hic non interuenit tanquam is cui iuratur aliquid, sed tantum vt per quem iuratur: & ideo per se & ex vi iuramenti necesse est, vt ille sit contentus, eique satis factum sit cui iuratur, ad hoc vt iuramentum possit dici impletum, vel obligatio eius cessare.

Imò tanta est huiusmodi iuramenti obligatio, vt si quis alteri quidpiã promittat, & 50 deinde simplici affirmatione asserat se illud facturum, & hanc assertionē iuramento confirmet, si intentio eius non fuerit tantum iurare quod stabit promissioni, sed iurare quod simpliciter faciet, poterit tunc ex iuramento obligari, etiamsi ex aliqua causa non teneatur ex promissione, vt satis colligitur ex Capitulo Debitores allegato, vbi dicitur eos non esse cogendos ad soluendas vsuras, in quibus se obligauerant: si tamen iurauerint soluere, quòd debeant Domino reddere iuramentum: & qui vsuras accipiunt postmodum sint complendi ad eas restituendas: sic igitur si quis in animo suo promittat aliquid dare alteri, & iurat hoc ipsum præstare, tenebitur ex iuramento, quamuis non ex promissione: Soto lib. 7. De iust. quæst. 2. art. 1. ad 1. Suarez sup. cap. 12. n. 21. si tamen tantum iuraret satisfacere promissioni, quando illa per acceptationem rata fuerit, tunc non tenebitur iuramento quamdiu promissio non obligabit, vt diximus sup. dub. 7. n. 40. & 41. in fine.

Ex dixis hætenus patet responsio ad argumentum in contrarium, præsertim ex secunda probatione quæ ex ratione ducta est.

Sed petet aliquis: quid si assertio iurata de aliquo opere præstando sit facta nec directè siue expressè intuitu diuini cultus aut honoris, neque in gratiam proximi: sed simpliciter, vel ad commodum ipsius iurantis, vt v. g. de opere aliquo bono, intuitu meriti, vel satisfactionis, quæ cedunt in vtilitatē

operantis, an huiusmodi iurata assertio possit pro arbitrio iurantis commutari vel omitti.

Videri enim potest quod sic, nam eadem hic apparet ratio cum iuramentis præstitis ad cultum Dei, vel ad commodum proximi. Vnde sicuti iuramentum factum de opere bono ex directa intentione diuini honoris, potest commutari in aliud Deo gratius, & quod factum est in fauorem proximi, mutari quoque potest ad voluntatem illius, ita iuramentum citra tales respectus absolute præstitum, vel in commodum iurantis, videbitur etiam pro voluntate ipsius, commutari aut omitti posse.

Respondetur tamen, hoc ita generaliter dici non posse: sequeretur enim inde in primis, quod talia iuramenta quamuis honeste possint impleri, nihilominus ea commutari posse non tantum in opus melius, sed etiam in æquale aut minus, imò in nullum, si videlicet iurans vellet sibi remittere aut relaxare iuramentum, quod admodum inconuenienter diceretur: nam hoc in æquiualeenti est dicere, tale iuramentum non obligare: atqui nullum est fundamentum dicendi, iuramentum quod est de actu honesto, & potest absque incommodo impleri, non inducere obligationem; imò hoc est contra omnia iura, & ipsam rationem, ac vim iuramenti: quin imò si ita esset, iam iuramenta talia forent illicita, quia ad minus essent inutilia & vana, quia sine vsu & fructu aliquo adhiberentur, hoc autem dicendum non est: quemadmodum enim habere propositum faciendi actum bonum est per se laudabile & honestum, sic quoque uti medio accommodato ad illius propositi stabilitatem & executionem est laudabile per se, & honestum: atqui medium accommodatum ad talem finem est iuramentum, quando fit in iustitia & iudicio: ergo &c.

Hinc itaque tenendum est, eiusmodi iuramentum simpliciter obligare: hanc tamen obligationem esse instar obligationis ex voto dicit Suarez sup. n. 23. & ideo sicuti potest votum mutari in melius, sic quoque tale iuramentum de opere aliquo bono præstando: sicuti enim votum ex intentione expressa & directa tendit in Dei cultum & honorem, sic quoque suo modo tendit hoc iuramentum in Deum: quare reducitur ad illud genus iuramenti de quo egimus in priori parte conclusionis, scilicet ad illud quod directa intentione factum est de aliquo opere intuitu honoris Dei.

Dixi reducitur, quia non per omnia est eiusdem rationis, nam alterum, ut in conclusione supponitur, fit ex directa & expressa intentione faciendi opus ad Dei cultum: hoc autem de quo nunc agimus, non ita fit: sed tantum ex intentione faciendi operis boni

& honesti simpliciter, vel ut est meritorium, aut satisfactorium, quod ipsi operanti prodest. Verum quia opus honestum & conforme diuinæ legi, naturam suam tendit in Deum, hinc cum altero habet affinitatem, & ideo iuramentum de illo faciendum, censetur quoque includere conditionem, ut si illius operis loco fiat aliud Deo gratius, censetur iuramentum impleri ac ipsi satisfieri.

Dico Secundò: Iuramentum de re omnino indifferenti, non obligat ad actum indifferentem, ut indifferens est. Ita docent Caiet. hic art. 7. & in summa V. Periurium: Soto lib. 7. quæst. 1. art. vbi dicit in eo esse eandem conditionem iuramenti & voti, Nauarrus cap. 12. n. 12. Mald. supra dubio 3. Azorius lib. 12. cap. 5. quæst. 1. Suarez supra cap. 16. Bonac. supra puncto 4. n. 2. & alij. Si quis itaque iurat quod ludet, quod ambulabit, absque omni relatione ad honestatem vel ad commoditatem alicuius, non obligabitur ad actus illos ut indifferentes exercendos.

Probatur Primò, quia actus de se indifferens quotiescumque propter se tantum fit absque vlla relatione ad honestum finem, iuxta communioem doctrinam, est peccatum veniale; ergo iurare actum indifferentem ut sic, id est quod iurare facere quoddam peccatum veniale, & per consequens eiusmodi iuramentum non obligabit, ut constat ex antè dictis.

Deinde etiam admittatur dari posse actum indifferentem in individuo, & de eo ut sic factum sit iuramentum, tamen non obligabit illud iuramentum, quia non tantum ideo definit iuramentum obligare ad actum indifferentem, quia malus est: sed etiam quia bonus non est, ita factus in individuo, supponendo talem dari, idque idem quod talis actus sit inutilis tam operanti, quam alijs, ut supponimus (si enim utilis esset, & ut talis iuraretur, iam non sumeretur ut indifferens) ergo talis actus de se inutilis, insuper ad minus erit impeditiuus maioris boni, & consequenter iuramentum ad eum non obligabit.

Confirmatur, nam qui iuraret nullum opus bonum facere pro aliquo tempore, non teneretur tali iuramento, ut omnes facile admittunt, ergo nec teneretur qui iurat facere actum indifferentem ut talem: probatur consequentia, quia ille iurat virtualiter non facere actum bonum pro aliquo tempore, quo scilicet circa actum indifferentem occupabitur.

Dixi in conclusione, iuramentum non obligare ad actum indifferentem ut talem, quia si quis iurat facere actum ex se quidem indifferentem, sed cum ordine ad honestum finem, vel ad utilitatem proximi, cui ille fit accommodatus, haud dubie iuramentum illud obligabit.

gabit, vt ex suprâ dictis sufficienter potest intelligi: & docet Nauar. cap. 12. num. vlt. Bonac. & Suarez suprâ.

Petes, quid si ille actus quem iuras facere ad commoditatem proximi, sit ex se indifferens ad honestatem, an iuramentum tenebit?

Respondetur affirmatiuè: quia quando
55 opus est vtile proximo, & in eius gratiam iuratur, satis est quod non sit malum: quando enim iuramentum fit non attenditur per se primò honestas operis, sed vtilitas proximi: quare hoc loco, opus indifferens demùm videtur censendum illud, quod non tantum honestatis, sed etiam vtilitatis ratione caret: atque ita de eiusmodi iuramento dici poterit, quod ad hunc loquendi modum, non sit de opere indifferenti, licet opus ex se sit indifferens quo ad honestatem vel turpitudinem. Accedit insuper quod intendere vtilitatem proximi per se rationi sit consentaneum, etiamsi intendatur per opus aliàs indifferens: nam per eiusmodi relationem fit opus bonum, vtputa virtutis liberalitatis, vel misericordiæ, aut iustitiæ, vel humanæ fidelitatis quando est cum iuramento promissum aut assertum: atque ita iuxta Suarez loco citato, nu. 4. dum aliquid indifferens iuratur in proximi vtilitatem, hoc ipso accipit relationem ad honestum finem, quia ex vi qualiscumque iuris proximo acquisiti per iuramentum promissorium illi factum, honestatur, inquit, sufficienter opus illi promissum, etiamsi alias indifferens esset: quod etiam significat Bonac. suprâ, idque sufficit vt tale iuramentum semper inducat obligationem, quamdiu alter non remittit.

56 Ratio autem ista non similiter habet locum in operibus de se indifferentibus, quando tantum ordinantur ad corporale aliquam commoditatem iurantis, nam ipse iurans non acquirit propriè ius aliquod per eiusmodi iuramentum, & quamuis acquireret, posset ipse iuri suo cedere: vnde apparet differentia inter iuramentum hoc, & inter alterum quod fit in gratiam proximi; quod si verò quis faceret iuramentum de eiusmodi actibus intuitu honestatis & virtutis alicuius, referendo actus illos, & eorum effectum, v.g. corporis sanitatem aut meliorem dispositionem ad finem honestum, tunc de illis iuratis iudicandum erit, sicuti de alijs bonis operibus quæ quis absolutè vel etiam intuitu proprii commodi spiritualis facere iurauit, iuxta ea quæ paulò antè diximus.

Peter Secundò aliquis, vtrum si iuraret quis omittere opus aliquod indifferens, non referendo illam omissionem ad aliquem honestum finem, neque ad proximi vtilitatem, an iuramentum hoc obligaret.

57 Videtur enim quod sic, quia non eadem

est ratio iuramenti de tali omissione quæ est de aliquo actu indifferenti vt talis est, exercendo: nam omittere opus aliquod indifferens, neque est peccatum vt satis per se constat, neque etiam est impedimentum alicuius boni; sicuti de actu indifferente diximus: quia hæc omissio tantum impedit opus indifferens, cuius non exercitium iuratur; ergò iuramentum ad eam obligabit, vt saluetur eius veritas, quia iuramentum promissorium obligat ad faciendam propositionem de futuro veram, & non obseruatio seu non impletio eius quod iuratum est, tantum permittitur, vbi res vergeret in deteriore exitum, aut in dispendium salutis, vt iura loquuntur, siue ad vitandum maius malum.

Respondet nihilominus Suarez, lib. 2. citato, cap. 17. negatiuè: cui satis consentire censendi sunt Doctores pro conclusione secunda iam prius allegati.

Ratio autem constabit ex solutione argumenti in contrarium adducti: ad quod Respondetur Negando Consequentiam: ad probationem verò ita respondet Suarez, quod promissorium iuramentum non obliget ad faciendam propositionem de futuro veram, nisi suppositâ materiâ capaci obligationis, & quod stante illâ obligatione procedat regula, scilicet quod non sit præmittenda veritas, nisi vbi res vergeret in deteriore exitum: at quando materia est de se incapax obligationis, tū à principio nulla obligatio orta fuit: & idèd neque necessarium est, postea efficere verum, quod assertum fuit futurum: In præsentem autem proposito, materia habetur incapax obligationis propter suam vanitatem & inutilitatem: neque enim verisimile est (inquit Suarez) Deum velle suâ auctoritate fauere vanæ & quasi superstitiosæ obseruantie; quemadmodum nec homines per suum testimonium vellent ad stipulari rebus planè inutilibus & vanis.

Et idèd à principio fuit error, inquit, in tali iuramento, quia in vanum nomen Dei fuit inuocatum: postea itaque nullus est defectus formalis, vt loquitur ipse, veritatis, quia secundum rectam rationem non magis est habenda ratio prioris dicti, quàm si dictum non fuisset: quod euidentiùs constat in iuramento, quo quis asseruit se facturum aliquod malum: quamuis enim omittere opus indifferens, non sit per se malum, nihilominus abstinere ab illo quasi ex obligatione & sub intuitu diuinæ reuerentiæ, superstitiosum foret, vt ibidem tradit Suarez.

D V B.

DVBIUM IX.

An iuramentum metu extortum inducat obligationem?

59 **O**bservandum est, in genere loquendo, dupliciter posse alicui incuti metum: vno modo iustè, siue absque iniuria: alio modo, per comminationem iniuriosam: & utroque modo contingit id fieri aliquando directè ad obtinendam promissionem & iuramentum: aliquando autem directè ad alium finem, sic vt per accidens tamen ex illa occasione contingat aliquem præstare promissionem & iuramentum.

Declaratur exemplis, ac imprimis de metu iustè incusso, vt si ille qui à te passus iniuriam minetur instituire accusationem apud iudicem, nisi promittas & iures præstare debitam satisfactionem, tunc iustè & directè ad iuramentum obtinendum metus ille incutitur: materialiter autem, & per accidens & sine iniuria id accidet, quando iustè damnatus es ad mortem, & tu sponte, metu illius cum iuramento offers magnam pecuniam soluere, vt à morte libereris: & hac ratione potest metus obuenire, non tantum ab homine, sed etiam à Deo, vel à causâ naturali, vt propter periculum naufragij, vel propter periculum mortis ex infirmitate.

Similiter declaratur de metu iniustè incusso; quando enim latro mortem minatur, nisi cum iuramento promittas ei dare mille aureos, incutitur metus iniustè, & directè ad extorquendum tale iuramentum: si autem inimicus ex malitia, vt ex affectu aliquo vlciscendi se, velit te occidere, & tu cum iuramento promittis ei dare mille aureos, vt vitæ tuæ parcat, incutitur metus iniustè, sed non formaliter dirigitur ad extorquendam promissionem & iuramentum illud, verùm hæc per accidens & quasi indirectè inde sequuntur. His præmissis

60 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Quoties metus absq; iniuriâ est incussus aut immissus, iuramentum inde sequens inducit obligationem, siue metus directè & perse ad illum finem sit incussus, siue per accidens, & quasi præter intentionem causantis metum fuerit iuramentum præstitum.

In hac conclusione conveniunt Doctores, & ratio eius patebit à fortiori ex Canonibus, & ex alijs mox dicendis.

61 **D**ICO Secundò: etiam si iuramentum metu iniurioso sit extortum, nihilominus obligat, si sit de materia obligationis capaci, non tantum quando per accidens & præter intentionem inferentis metum fuerit præstitum, sed etiam quando ad illud extorquendum, directè fuit metus incussus. Ita

docent D. Th. hic. quæst. 89. art. 7. ad 3. & quæst. 98. art. ad 1. Gabriel in 3. dist. 3. 9. quæst. 1. art. 2. conclusione 8. Durandus ibidem quæst. 2. cum pluribus alijs Scholasticis, Syluester, V. Iuramentum 4. quæst. 7. citans plures Canonistas: Couarruias in 4. decretalium 2. parte cap. 3. §. 5. n. 2. Navarrus cap. 12. nu. 14. Azorius lib. 11. cap. 7. quæst. 6. Caiet. hic quæst. 89. art. 7. Soto lib. 8. quæst. 1. artic. 7. Mald. supra dub. 6. Bonac. sup. puncto 9. nu. 1. qui omnes satis conveniunt in generali hoc modo loquendi: quamvis non sic in omni particularitate vt ex dicendis erit observare.

Probatum autem primo ex diversis Capitulis, vt ex Capitulo Si verò, De iureiurando, vbi generaliter dicitur iuramentum servandum esse, quando servatum non vergit in interitum aut dispendium animæ: quamvis interim coactum soleat Sedes Apostolica relaxare ad coercendam iniquitatem cogentis. Item ex Capitulo Verùm, & ex Capitulo Debitores ibidem: ac rursus ex Capitulo Abbas, De his quæ vi metusve causâ, & ibidem ex Capitulo Ad audientiam: vbi expressè dicitur iuramentum per iniuriosum metum extortum obligare.

Et ratio reddi potest, quia omnia ad iuramenti rationem requisita, ibi adsunt, & sic constituitur iuramentum propriè dictum: ad iuramentum autem naturali necessitate sequitur obligatio, quando materia super quâ fit, est capax obligationis: ergò &c.

Sed contra opponitur imprimis Capitulum 2. De iureiurando, vbi de Episcopo Laodicensi qui suis rebus spoliatus ab Arnulpho Comite, fuerat insuper ab eodem compulsus iurare, quod sic ablata non repeteret, dicitur ipsum Episcopum nullius iuramenti vinculis super hoc posse constringi, ergò non obligat iuramentum metu extortum.

Respondetur Negando Consequentiam: diversi autem diversimodè interpretantur: 62 Cap. allegatum: multi approbant hanc interpretationem, quod scilicet nullius iuramenti vinculis super hoc possit adstringi, quo minus possit saltem petere relaxationem à tali iuramento; quia hanc petendo nulli facit iniuriam: neque etiam in eo videbatur periculum scandali, quando constabat iniuriosè & contumeliosè ab eo iuramentum fuisse extortum, & sic habitâ relaxatione possit etiam repeterere.

Vnde & Pontifex cum ibidem absoluit: quæ expositio etiam placet Sanchez in Decalogum lib. 3. cap. 11. nu. 27. & Maldero loco citato.

Forstian non minus ad propositum dici poterit, sensum Pontificis esse, quod Episcopus ille nullius iuramenti vinculis super hoc possit constringi, scilicet ab Arnulpho Comite,

Comite, siue quod ab eo non potuerit adigi ad illud iurandum: sicuti dicimus, ille me obstrinxit iuramento, qui scilicet me iurare fecit: sic ergo iuramenti vinculis ab eo non potuit constringi, quia indebitè ab illo iuramentum hoc exigebat: nihilominus quãdo iurauerat, tenebatur: sed tamen quia non poterat (scilicet legitimè) dictus Arnulphus sic illum iuramento constringere, idcirco Pontifex merito Episcopum absoluit, & iuramentum relaxauit.

Obijcitur Secundò: Ex dicta conclusione sequeretur si quis iurasset redire ad iniustum carcerem, quod redire obligaretur ex iuramento, tametsi mors illi ex reditu impenderet: hoc autem multis videtur durius quàm vt admitti debeat; ergo &c.

63 De hoc casu passim disputant Doctores circa hanc materiam de iuramento: neque vniformiter de illo sentiunt.

Ioannes Maior in 4. dist. 15. quæst. 22. cum Glossa in Clementinam Pastoralis 5. Nunquid V. per violentiam de re iudicata: Panormitanus in Capitulum Sicut 3. De iureiurando, dicunt iuramentum non obligare, quando carcer est iniustus, & iniqua mors timetur: quod latè etiam docet Couarruias lib. 1. Variarum cap. 2. nu. 7. vbi plures Doctores pro eadem sententia allegat: & quidem addit, in illo casu iniusti carceris non solum non obligare iuramentum ad reditum, sed nec licitum esse illud seruare: quia redeundo ad carcerem, ille occideret se ipsum, atque ita iuramentum illud non videtur posse seruari absque dispendio salutis æternæ.

Nauarrus cap. 12. nu. 18. vtitur quadam distinctione, & dicit, sit carcer sit iustus (id est) si ab habente potestatem & ex legitima causa quis sit apprehensus, seruato iuris ordine, quòd tunc debeat ex iuramento redire, etiamsi foret iniquè damnandus ad mortem, secus autem si carcer esset iniquus: quo casu non vult eum obligari si imminet iniuriosa mors, imò nequidem si immincant alia iniusta maioris momenti grauamina: in quo tamen illi aduersatur Panormitanus ad citatum Capitulum Sicut, qui vult tamè requiri relaxationem seu absolutionem à iuramento, quamuis carcer esset iniustus: licet id non requirat quando mortis periculum immineret.

Communior verò sententia, & præsertim Theologorum hoc tempore, vt refert Suarez, habet eum qui præuiso mortis periculo, iurauit tamen redire ad carcerem, obligari ex iuramento ad reditum siue carcer sit iustus siue iniustus, & siue mors iustè siue iniustè imminet: & quidem si carcer iustus sit & timeatur mors per sententiam iustam inferenda, nullus est qui contradicat, quin iuramentum tunc obliget: est enim de re

iusta & bona, neque vllam habet excusationem: quod autem res sit ardua non impedit: nam bene tempori & loco obligamur ex diuino præcepto fidem confiteri cum periculo vitæ: non mirum igitur si ex iuramento possimus obligari ad faciendum illud ex quo iustè periclitamur de vita.

Quod autem obliget iuramentum etiam quando carcer est iniustus & mors iniqua imminet, docent Caiet. hic quæst. 89. art. 7. & plures D. Thomæ commentatores, Soto, Mald. Suarez supra, Toletus lib. 4. cap. 22. Tann. tomo 3. disp. 5. quæst. 5. dub. 1. n. 17. & sumi potest ex D. Thoma art. 7. ad 3. citato, vbi docet iuramentum metu extortum obligare etiam cum damno temporali.

Ratio autem est, quia tale iuramentum impleri potest absque discrimine conscientie: nam exponere se periculo iniustæ mortis non est intrinsecè malum, imò sæpius est laudabile, vt quando aliqui vitam exponunt pro defensione Ecclesiæ, pro defensione Reipublicæ contra iniquos inuasores: & ita etiam in proposito, quando hoc fit ad seruandam fidem datam, & iuramentum præstitum, sub quibus quis è carcere est dimissus, alioquin ibidem detinendus, vnde periculum illud iam antea inerat, & quando postmodum reditur propter reuerentiam iuramenti, exercetur opus fortitudinis, ac religiosius.

Argumentum autem Couarruiæ in contrarium non conuincit: nam eodem argumento probaretur, iuramentum nequidem obligare, imò nec posse seruari, etiamsi carcer esset iustus, & iustè mors esset inferenda: quod nec ille, nec alius quisquam docet, quia nec tunc potest quisquam sibi mortem inferre.

Quare dicendum est, quod redire ex iuramento ad carcerem siue iustum siue iniustum, non sit seipsum occidere: sed tantum sit non fugere periculum mortis, siue iusta ex causa se illi exponere, quod non est malum, sed potius virtuosum ac laudabile, vt modò ostendimus: idque in proposito, tâto magis locum habet, quia non conijcit hic se de novo in illud periculum, sed tantum se restituit in pristinũ, à quo ad tempus quoad corporalia vincula liberatus erat, ob respectum vinculi spiritualis, quod sibi iniecerat.

Vnde rationi virtutis ac religionis est maximè consentaneum, quod ipse tantum reuerentiæ deferat iuramento suo, vt existimet se non minùs illo, quàm vinculis corporalibus ligatum, vt sitatur iudicio æquo vel inquo, quando præuiso periculo iuramentum præstat.

Obijcitur Tertio: Promissio simplex per metum iniustè incussum extorta nõ inducit obligationem, vt constat ex Capitulo 2. De ijs,

ijs, quæ vi metusve causâ: & docet D. Th. art. 7. citato, vbi hanc reddit rationem, quia qui vim infert, meretur ne promissum sibi feruetur. Vnde communiter Theologi & Canonistæ sentiunt, talem promissionem esse iure naturæ irritam, vt refert Suarez lib. 2. citato cap. 9. vbi plures Doctores pro hac sententia allegat, cum Glossa ad Capitulum Debitores: fundatur enim promissio in iniuria: In actione autem iniuriosâ non potest fundari vera obligatio ex parte eius qui iniuriam patitur; ergo & iuramentum quod accedit, erit nullum, quia iuramentum, vt sæpius dictum fuit, sequitur naturam actus cui adiungitur.

65 Respondetur, antecedente admissio, negando consequentiam; & ad eius probationem dicendum est, iuramentum quod dicitur promissorium, aliquando adhiberi tantummodò tanquam confirmatorium obligationis alicuius prius ortæ ex promissione, vel ex alio contractu: aliquando autem adhiberi vt introductorium obligationis, quod nullam præsupponit obligationem, sed per se illam inducit: & idèò vocari etiam solet iuramentum per se stans, vt ex Bartolo ad l. si quis pro eo, D. fideiussoribus, notat Suarez lib. 2. cit. c. 9. n. 6. Iuramentum itaque de re præstanda quæ per metum iniquè incussum exigitur, imò etiam de illa quæ iniquè exigitur absque metu incussum, vt de soluendis usuris, non est iuramentum confirmatorium in propriâ seu specialiter dictâ significatione iuxta datam modo distinctionem, & proinde sub eâ ratione non parit obligationem: idque satis argumentum probare admittimus: promissio enim vel contractus iure naturæ irritus non potest producere propriam obligationem, vnde nec iuramentum illi additum potest confirmare obligationem quæ nulla est: nihilominus tamen potest iuramentum tale obligare vt est introductorium obligationis, quia ad hoc satis est quod cadat in aliquam assertionem de futuro, quæ potest honestè reddi vera ab eo qui iurauit; & sic fieri solet, quando iuramentum iniquo metu vel aliâ iniuriosè extorquetur, quia non tam exigitur, vt per illud firmetur obligatio ante contracta (quam apprehendunt facillè esse nullam) quam vt nouam obligationem per se stantem extorqueant pro verificanda assertionem in promissione inclusa.

Et sumi hoc ipsū potest ex doctrina D. Th. loco prius cit. vbi in genere de promissorio iuramento loquens distinguit in illo duplicem obligationem, vnâ quâ tenemur homini, alteram quâ Deo: & priorem dicit in iuramento iniquè extorto deficere; posteriorem autem manere, scilicet, quia ratione reuerentiæ Deo debitæ ad verificandum quod sub eius testimonio est assertum tenemur

præstare quod diximus, licet alteri debitores non simus.

Dicit aliquis, inde sequitur (vti apparet) 66 non posse illum cui sic quis iurauit, relaxare seu liberare iurantem ab obligatione iuramenti: Consequens autem est contra omnium apprehensionem, & omninò falsum; ergò &c.

Respondetur Negando Assumptum, quia ipsamet obligatio ad Deum habet inclusam hanc conditionem, sicuti ipsa assertio, quod iurans præstabit illud, si exactor præstari velit: vnde si ipse remittat, aut præstari non cupiat, cessabit etiam ista obligatio.

Obijcitur Quartò: Soluere aut præstare illud, cuius promissum vel assertionem cum iuramento, alter extorsit per metum iniuste incussum, aut aliâs per iniuriam, est actus otiosus & inutilis, vti apparet; quia quod solutum aut exhibitum est, potest mox repeti, & tenetur alter etiam ante repetitionem restituere, ergò non videtur materia capax moralis obligationis, & consequenter iuxta ea quæ dubio præcedenti diximus, non obligabit eiusmodi iuramentum.

Respondetur Negando Antecedens: habet enim actus ille suum usum & utilitatem 67 ad humanam societatem, & hominis commodum: idque in primis ex parte promittentium, quia hoc ipsis commodum est, quòd tanta sit auctoritas iuramenti, vt etiâ iniquos & violentos exactores reddat magis securos de impletionem promissi, quàm si absque iuramento assereretur aut promitteretur, vt in casibus grauioris periculi, aut maioris necessitatis, pro euasione vel pro subleuamine obtineant fidem, & sic à periculo liberentur, aut subsidium acquirant.

Vnde fit, vt hoc ipsum, stare promissis suis, & datum verbum implere etiam in actionibus iniquis, censeatur pertinere ad perfectionem quandam virtutis: quare utilitas hæc potest sufficere, vt actus ille non sit reputandus otiosus aut vacuus.

Deinde actus ille de se quoque non est inutilis omnino recipienti, nam de temporali commo loquendo adfert ei utilitatem, quod satis est, ne iuramentum dicatur esse de de re inutili & otiosâ prorsus: quamuis enim reuera propter conscientiam non sit ei utilis receptio illa, id tamen considerari in proposito non debet ab eo qui dare iurauit, sed tantum quod v.g. illa pecunia sit res utilis, & quod per se loquendo, eam alteri numerando præstet ei commoditatem quandam.

Sufficienter itaque in re iurata iuueniuntur utilitates, vt non debeat dici iuramentum illud versari circa actum aut materiam vanam & incapacem obligationis.

Neque ex istis sequitur, quòd etiam simplex promissio per iniuriam extorta obligationem inducet, quia quòd hæc dicatur non obligare,

obligare, non prouenit inde quia sit de re inutili, sed quia cogens aut iniuriosè inducens ad promissionem, non potest per actus iniuriose extortos sibi ius comparare: iuramentum autem obligat, quia Deus admittit dicta nostra suo testimonio roborari propter prædictas consideraciones quamuis alter iniquè à nobis ista extorqueat aut eliciat, & proinde neque ius sibi per illos requirat.

DVBIVM X.

Si quis per errorem iuret aliquid, an iuramentum sit validum & obliget?

69 **O**bseruandum est hic primò, nihil interesse in ordine ad validitatem & obligationem iuramenti, siue error ille per dolum aut per iniuriam ab altero sit causatus, siue non: satis enim iam ostensum est, iuramentum non definire obligationem inducere, eò quòd per iniuriam sit extortum.

Quæstio itaque mouetur generaliter de errore vnde cumque proueniente.

Obseruandum Secundo, errorem posse cadere vel in rem ipsam quoad eius substantiã quæ iuratur, vel in causam aut conditionem mouentem ad iurandum, vt latius solet explicari in 3. parte in Tra&. De errore qui est impedimentũ matrimonij. His præmissis

70 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Error circa substantiam rei facit iuramentũ esse nullum. Colligitur ex Cap. Veniens, De iure iurando, ex quo DD. communiter tradunt iuramentum non extendi ad ea quæ in iurantem non venerunt: quod etiam affirmat Glossa in Cap. penultimũ, De iureiurando. Vnde planè consequens est, iuramentum ex tali errore præstitum, non inducere obligationem: quia non est de re quæ in mentem iurantem venit.

Probatur itaque ratione, quia ignorantia causat inuoluntarium siue non voluntarium simpliciter, atqui sine voluntate non fit iuramentum.

Declaratur ex differentia inter errorem & metum eà in parte, quia metus quamuis causat in voluntarium secundum quid, tamè relinquit absolutum consensum & voluntarium simpliciter circa illud, quod metu fit; quia neque ex parte intellectus tollit cognitionem necessariam ad volendum absolutè; neque ex parte voluntatis cogit, sed potius inclinatur ad volendum aliquid, quod secluso metu nollet: Error autem ille omnino aufert voluntatè talis rei, quia ex parte intellectus tollit cognitionem necessariam, sine qua nõ potest voluntas in rem moueri; quia non potest ferri in incognitũ: & ideo errans dicitur non consentire, l. Cum testamentum, & l. Non idcirco, C. De iuris & facti ignorantia:

Viggers de Iure & Insti.

atque ita hic error tollit quod ad substantiam iuramenti requiritur.

71 Neque refert quod sic iurans habeat voluntatem siue intentionem aliquam iurandi in generali, quia illam non habet nisi vt versatur circa aliam materiam, quam existimat subesse & non subest: quare illa intentio non sufficit, sed necessaria est intètib iurandi hoc in particulari: interueniente autè isto errore non habet is qui iurat intentionem iurandi rem illam quæ ei proponitur, sed aliam quam apprehendit quæ substantialiter est diuersa: qui enim errat, aliud pro alio putat, vt habet D. Aug. Enchiridij cap. 17. quare non habet ille intentionem requisitam ad iuramentum constituendum.

Et confirmatur, quia similis error reddit votum nullum tam solemne, quàm simplex, vt ex suprã dictis de voto satis constat: item annullat matrimonium, quia licet adfit quædam voluntas contrahendi, illa tamen determinata est ad aliam personam vel materiam, & sic tollit voluntatè contrahendi cum hac quæ proponitur, quæ tamen voluntas est necessaria ad substantiam actus. Si quis itaque iurat alicui dare hanc rem quam putat esse vitreã, & pòst intelligat esse pretiosam gemmam, non tenebitur iuramento, quia nõ fuit intentio eius dandi gemmam pretiosam, neque iurandi dationem eius, sed dandi substantiam alterius speciei.

Petet aliquis: quid si error ille nõ det causam iuramento, sed ita homo sit dispositus; vt quamuis sciret rem præsentè esse eam quæ est, & non illam quam apprehendit esse, tamen iuraret nihilominus dare, an iuramentum tunc saltem non obliget?

72 Respondetur negatiuè: quantum enim ad præsens propositum attinet, eadem est ratio de errore qui dat causã, & de altero qui tantum concomitanter se habet; quia etiam hic causat non voluntariũ simpliciter, quatenus tollit cognitionè & cõsiderationem obiecti, sine qua non est actualis consensus siue intètio voluntatis, vt docet D. Th. 1. 2. q. 6. a. 8. ergò tollit quoq; intentionem iurandi hoc, & consequenter obligationem iuramenti, & confirmari hoc potest, quia hæc cõditionalis quasi habitualiter ponitur latere in mente iurantem, videlicet etsi interueniret hic, talis error (vt supponitur interuenire) iurarem tamen, nihil operatur ad voluntatem actualem iurandi tale quid, sine qua non potest esse actuale iuramentum.

Hinc licet quis non soleat ieiunare, & ex habitu sit ita animo dispositus, vt quamuis sciret, non esset verisimiliter ieiunaturus, tamen si occurreret dies ieiunij quem inuincibiliter ignoraret, efficeret illa ignorantia quod hic non contraheret nouum reatum violati ieiunij, dum non ieiunat, quia ignorantia causat quod non habeat de factò voluntate culpabilem. N n n Imò

73 Imò etiam si quis actualiter diceret, quâ-
vis scirem talem hic errorem latere, tamen
iurarem, non idcirco perseverante errore,
censetur iurare id quod nō subest: quem-
admodum qui contrahit matrimonium &
errat in persona, non validè contrahit etiâ si
diceret secum, quamvis hæc persona præsens
esset altera talis, tamen cum ea contrahe-
rem, vel eam ducerem, vt benè obseruarunt
Soto, Ledesma & alij quos refert & sequit-
ur Sanchez tomo 2. lib. 7. disp. 18. n. 6.

Secus autem si diceret, & si subesset hic
error personæ & esset alia, quàm existimem,
tamen accipio hanc præsentem in coniu-
gem: tunc enim vere & validè contraheret:
& similiter quoque, si quis ita diceret &
formaret intentionem iurandi, vt quamvis
subesset error circa substantialem mate-
riam, essetque alia, quàm ipse existimer, ta-
men velit & intendat iurare se daturum
præsentem hanc materiam, iuramentum
illud subsistet, & veram inducet obligatio-
nem: sed propriè loquendo non debet
hoc iuramentum dici factum ex errore, quia
ipsa voluntas extenditur ultra id quod per
errorem distinctè apprehenditur, tenden-
do in materiam præsentem, prout in se est,
& non tantum vt proponitur & apprehen-
ditur, quod per voluntatis libertatem fieri
potest, vt quisque per experientiam potest
in se obseruare.

74 D I C O Secundò: Error circa causam
extrinsecam mouentem ad iurandum, vel
circa qualitatem accidentariam rei iuratæ
non reddit iuramentum nullum, nisi mora-
liter & secundum prudentem æstimatio-
nem afficiant substantialem materiam iura-
menti, ita vt non censetur iurantis intentio
se ad illam sic se habentem extendisse.

Priorem partem tradit Syluester V. Iu-
ramentum 3. quæst. 1. & sequitur Suarez
suprà cap. 11. quod in primis declarat ex-
emplis, nam idèd, inquit, validum fuit iu-
ramentum Gabaonitis à Iosue & ab alijs
principibus præstitum, de quo agitur Iosue
cap. 9. quia error per artificiosum dolum
inductus, fuit circa accidentalia, non circa
substantialem materiam: versabatur enim
circa distantiam locorum; dolum autem
hunc adhibuerant Gabaonitæ ad maiorem
securitatem personarum quæ mittebantur,
& ad maiorem facilitatè obtinendi pacem
& conseruandi vitam; licet interim inter
Doctores disputetur an non ex alio capite
illud iuramentū fuerit inualidum, puta quia
videtur fuisse contra diuinum præceptum
quo filij Israël iubebantur gentes illas delere.

75 Nihilominus videtur D. August. qu. 13.
in Iosue post diuersas rationes dubitandi
allegatas, tandem censuisse etiam ex hac
parte non fuisse inualidum: quia docet non
displicuisse Deo obseruationem illius iura-
menti: & in quæst. 14. dicit quod nisi Deo

placuisset illa iuratio, quod ipse illuminasset
Iosue, etiam si non esset ab eo interrogatus,
sicuti statim in cap. 10. sequenti legitur in
simili casu fecisse: vnde addit Gabaonitas
credidisse Deo, & pro missionibus ac com-
minationibus eius, & Deum hanc eorum
fidem per illud sædus remunerasse. Quare
dici potest quod illi sub diuino isto præce-
pto non fuerint comprehensi, quia ad
Deum per fidem conuersi, vt indicat D.
August. quæst. 14. citatâ, se absque præ-
lio subiiciebant, & parati erant pacem re-
cipere & seruire sub tributo: idque colligi
potest ex cap. 20. Deuteronomij, vbi scri-
ptum habetur: *Si quando accesseris ad expu-
gnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem: si
recepit, & aperuerit tibi portas, cunctus popu-
lus qui in ea est saluabitur, & seruiet tibi sub
tributo.* Similiter itaque tenebit iuramen-
tum si quis iurauerit dare eleemosinam huic
pauperi, quamvis ad iurandum sit inductus
quia existimabat illum esse suum conterra-
neum, vel ex simili causa, licet ille conterra-
neus eius non sit.

Idque declaratur amplius, quia in tali-
bus casibus si error esset tantum concomi-
tans, validum & firmum esset iuramentum
ex cõmuni omnium sententiâ, ergò etiam si
error sit antecedens & dans causam motiuâ.

Probatur Consequentia, quia hic error
non magis aufert voluntatem actuali iu-
randi, quàm iste: non enim magis tollit co-
gnitionem obiecti, vt per se satis constat:
quod enim error sit antecedens, operatur
solum vt ille consensus in iuramentum sit
inuoluntarius secundum quid, quia scilicet
quis non iuraret si istud sciret: inuolunta-
rium autem secundum quid, non impedit
vim iuramenti absolutè voliti, vt satis li-
quet in iuramento quod metu extorquetur
iuxta dicta dubio præcedenti; ergò &c.

Altera pars sufficienter potest constare ex
illo principio, quòd scilicet iuramentum 77
non extendatur ad incogitata, vt Glossa
ad Capitulum Veniens suprâ, latius con-
firmat ex diuersis iuribus: quando igitur
secundum prudentem æstimationem sit ve-
risimilius, non fuisse iurantis intentionem
comprehendere illa, sub sua promissione
vel assertionem iurata, tunc iuramentum ad
illa non obligabit.

Quando itaque conditio aliqua ita afficit
materiam vt si ab initio dum iuramentum
præstatur, non inesset, sed postea superue-
niret, indicaretur à prudentibus inducere
mutationem materiæ excusantem ab obliga-
tione iuramenti præstiti, tum quoque si ab
initio adfuerit & ignorata, sufficere ad impe-
diendam obligationem iuramenti quod præ-
statur: quia quæ eiusmodi affectione super-
ueniente non censetur fuisse comprehensa
sub intentione, nec etiam censeri debet in-
tenta

tenta quando ab initio ita fuit affecta, & ignorabatur: quia quoad iurantis intentionem hæc eodem modo iudicari debet se habere ad vtrumque, & dum prius ita se habet materia, & dum postea sic mutatur.

Hinc quemadmodum sponsalia etiam iurata dissoluntur per superuenientem fornicationem sponsæ, ita si fornicatio fuerit antecedens & ignorata, impedit quoque obligationem sponsaliorum & iuramenti quod accessit: & ita in similibus, idque non simpliciter, quia error dedit causam promissioni aut iuramento, sed quia in tali casu non extendit se voluntas iurandi ad materiam sic affectam.

DUBIVM XI.

An iuramentum promissorium simulatum obliget?

78 **N**Otandum est, duobus modis præstari posse iuramentum simulatum: vno modo vt sit tale ex defectu voluntatis seu intentionis iurandi, dum quis scilicet verba iuramenti profert, sed tamen non intendit nec vult iurare: alio autem modo, vt sit tale, quoad verborum vsum & significationem, quando scilicet intentio iurandi non omnino deest, sed applicatur ad verba alio sensu & significatione accepta, quam intelligantur ab ijs quibus iuratur.

Et huiusmodi iuramentum artificiosum, vt illud vocat Suarez supra lib. 2. cap. 8. iterum potest fieri dupliciter: aliquando enim fit cum formali dolo malo, scilicet includente deceptionem iniustam, & hoc proprie dicitur iuramentum dolosum: aliquando autem fit absque iniustitia & illicita deceptione, cum prudenti sagacitate & iustâ amphibologiâ propter legitimas scilicet rationes. His præmissis

79 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Iuramentum simulatum quod fit absque intentione iurandi non inducit per se obligationem. Colligitur ex D. Thomâ hic q. 89. art. 7. ad 4. & docet ibidem Caiet. Suarez supra cap. 7. Tann. tom. 3. disp. 5. quæst. 5. dub. 1. n. 12. & passim alij.

Probatur, quia iuramentum sine intentione iurandi verè non est iuramentum: ergò non potest per se inducere obligationem. Confirmatur, quia verba non habent vim perficiendi contractum, aut obligationem inducendi, nisi ratione consensus, vt constat in matrimonio, in votis, & in similibus.

Ratio autem est, quia interior voluntas est quasi anima verborum, neq; habent verba efficaciam, nisi vt signa mentis.

Dixi autem in conclusione, quod non inducat per se obligationem, quæ scilicet ex vi

iuramenti solet per se causari: quia ex rationibus extrinsecis poterit oriri obligatio ex iuramento exteriori, quamuis iurandi voluntas defuerit: vt in primis, ratione iniustitiæ quæ inde sequitur: v. g. si alter ratione illius iuramenti sit passus graue nocumentum, vt si virgo consenserit in petitionem adolescentis, qui dolosè & sine intentione exterius promisit & iuravit se illam ducturum. Vide Syluest. V. Iuramentum 4. qu. 19. cum alijs quos citat. Deinde potest ex tali iuramento nasci obligatio ad vitandum scandalum, quod per se ad charitatem spectat, vt ne inducantur alij ad similia dolosa iuramenta frequentanda: & potest etiam pertinere ad religionem, quatenus publica illa species periurij in irreuerentiam Dei cedit:

Debet itaque adesse intentio siue voluntas iurandi, & quidem deliberata cum tali scilicet aduertentiâ, saltem quæ sufficit ad peccandum mortaliter, vt traderè solent Doctores in 3. dist. 39. & specialiter Richardus ibidem art. 3. qu. 2. & Syluest. supra qu. 9. Nauar. cap. 12. n. 10. Suarez sup. n. 3. & satis intelligi potest ex dictis supra de requisita deliberata voluntate ad validitatem voti.

Quærit aliquis, si iuramentum promissorium factum sit cum deliberatione imperfecta quæ ad peccandum venialiter posset sufficere, vtrum tunc obliget saltem sub veniali ad implendum promissum?

Respondetur cum Suarez sup. lib. 2. De iuramento cap. 7. negatiuè: quia, inquit, ex actu indeliberato nõ potest intrinsecè oriri obligatio ad actum qui postea pleno iudicio & deliberatione est præstandus: sed est liberum homini, ea quæ per subreptionem & indeliberationem protulit, postea maturo consilio retractare, quâ libertate, inquit, non est priuandus propter indeliberatum actum præcedentem, prout priuaretur tamen, si dicatur sub veniali peccato obligatus ad implendum iuramentum indeliberatè emissum: & hæc ratione etiam votum indeliberatè factum non obligat sub veniali, quia semper homini est integrum (ait) deliberare circa illa quæ indeliberatè egit, & ea retractare.

DICO Secundò: Vt tamen iuramentum inducat obligationem non est necessaria voluntas promittendi aut se obligandi, & multo minus voluntas adimplendi illud quod iuratur, sed sufficit voluntas & intentio simpliciter iurandi.

Probatur breuiter per partes singulas: ad in primis, quod non requiratur intentio promittendi, sic ostenditur: nam vt supra fuit declaratum, potest fieri quod iuramentum obliget, etiamsi non cadat in promissionem, sed in simplicem assertionem: vnde potest

contingere quod nascatur obligatio ex iuramento, etiam ubi promissio adiuncta est inualida, quatenus intelligitur afficere assertionem inclusam, aut adiunctam cum promissione; ergo licet quis fingat se promittere, & promissionis verba sine intentione promittendi proferat, si tamen verè & ex animo iuret se facturum, manebit ex vi iuramenti obligatus.

Probatur Consequentia, quia fictio promissionis non tollit materiam quam potest firmare iuramentum; cum fictione enim promissionis stat assertio de re futura faciendâ: neque etiam à iuramento tollit vim confirmandi assertionem illam, quandoquidem fit materia capax obligationis, uti supponimus, & adfit voluntas iurandi; ergo &c.

Deinde probatur non obitare quoque, quod non adfit intentio se obligandi, imo neque quod adfit intentio non se obligandi, quo minus obliget.

82 Sed prius tamen obseruandum est in iuramento promissorio quando simpliciter est tale, ita scilicet ut verè adfit promissio, tunc solrre duplicem nasci obligationem; vnam scilicet iustitiæ aut fidelitatis, & alteram religionis. Prior ex promissione oritur. Posterior ex ipso iuramento: quæ obligationes non tantum consideratione & mente sunt à se inuicem separabiles, sed etiam re ipsâ, ut quando fit promissio sine iuramento, & è contra, quando fit iuramentum super simplici assertione de re aliqua in futurum faciendâ.

Quod itaque abesse possit intentio se obligandi ex promissione dum iuratur, satis iâ constat, quia modò ostendimus iuramentum posse obligare, ubi nequidem est intentio promittendi, neque ad sunt verba promissionis: ergo à fortiori, etiam ubi est intentio non se obligandi in vim promissionis.

Quod verò non requiratur quoque, ut iurans habeat formaliter & expressè intentionem se obligandi, facillè omnes concesserint, nam voluntas iurandi satis in vniuersali & virtualiter illam secum adfert, nisi contingat aliud obitare, prout satis apparet per se euidens ex ipsa ratione & natura iuramenti promissorii.

Vnde remanet tantum difficultas de casu, in quo quis promittit aut asserit se facturum tale quid cum iuramento & intentione iurandi, sed simul intendit non se obligare per iuramentum.

Multi solent allegari Doctores quasi contra conclusionem nostram hâc in parte sentientes; & simul adducuntur argumenta in contrarium, ut in primis, quòd non possit homo per actus proprios obligari, nisi sua voluntate; ergo si voluntas hic resistit, & non vult se obligare, non videtur posse obligatio oriri. Deinde qui non vult iurando

se obligare, virtute non vult iurare seriò, sed tantum fictè & extrinsecus; ergo iuramentum eius non inducit obligationem iuramento propriam.

Nihilominus tamen istis non obstantibus, 83 solidius ac verius dicitur, quod illa intentio non se obligandi non impediât obligationem; & ita docent Caiet. hic quæst. 89. art. 7. circa solutionem ad 4. Soto lib. 8. quæst. 1. art. 7. Couarruías in 4. decretalium parte 1. §. 5. n. 2. Suarez suprâ cap. 7. n. 11. Tannerus suprâ n. 13. & alij plurs.

Probatur autem, quia licet in hominis voluntate sit iurare vel non iurare, non est tamen in eius voluntate ex iuramento præstito non obligari: sequitur enim obligatio naturali quâdam necessitate ex ipso iuramento. Declaratur; quando enim homo ex animo & cum verâ intentione iurandi præstat iuramentum alicui, quòd v. g. sit ei numeraturus talem aliquam pecuniæ summam, adducit is Deum in testem, non tantum præsentis veritatis quod scilicet illum habeat animum & voluntatem hoc faciendi, sed etiam assertionis de facto futuro, quantum nimirum in ipso fuerit; ergo hoc ipso ex necessitate sequitur quod obligetur ad faciendam veram illam assertionem de futuro, & per consequens excusari non potest ab hac obligatione per quamcumque voluntatem non se obligandi. Consequentia patet, quia hæc voluntas est contra naturalem legem & rationem iuramenti, & contra diuinum honorem, ac testimonij illius auctoritatem; ergo non potest hæc voluntas se non obligandi, habere effectum, quia non potest efficacior esse ad impediendam obligationem, quam lex naturalis atque adeo naturalis efficacia iuramenti & diuina religio ad obligationem inducendam.

Confirmatur amplius, quia si quis vellet iurare assertionem aliquam de præsentis aut de præterito, & tamen non obligari ad dicendum verum, quantumcumque intenderet se ad id non obligare, nihilominus obligatus existeret, & si falsum iuret, committeret per iurium; ergo similiter qui iurat assertionem de futuro, non potest non obligari ad illam faciendam veram iuxta rationem & sensum quibus illam iurat, etiam si maximè nolit ad hoc obligari.

Ad argumenta in contrarium adducta 84 Respondetur itaque ad primum negando assumptum; quando enim quis sua voluntate vult facere actum & eum facit, quem naturali lege & necessitate sequitur obligatio, tunc obligabitur siue velit siue nolit se obligare: & hoc potest in multis ostendi: nam si quis velit auferre rem alienam & auferat, tenebitur ad restitutionem, etiam si dum auferat velit se non obligare ad restitutionem: sic ex peccato nascitur obligatio penitendi, ex actu

ex actu venditionis sequitur obligatio tradendi rem venditam, etiam si vendens animo intenderit non se obligare ad tradendam, modo intenderit vendere.

Et ratio est, quia eiusmodi obligatio non pendet directe & proxime à voluntate, sed tantum remote ac in radice, scilicet in alio actu ad quem illa tanquam effectus naturalis illius sequitur necessario.

Posset tamen antecedens admitti hoc sensu, quod homo per proprios actus non obligetur, nisi voluntate sua, id est, nisi ipse voluerit illos exercere, & in eos consentire: quia exercitium actuum, & consensus in illos, ab eius pendet voluntate: sed tali sensu nihil facit ad propositum, quia supponimus, quod iurans velit ac intendat iurare & verè iurat.

Ad secundum itaque responderi potest primò, si illud quod assumitur ponatur esse verum, tunc facile admitteremus non induci quoque obligationem: sed neque id erit contra conclusionem, quia in conclusione supponimus verè & ex animo præstari iuramentum, licet cum intentione se non obligandi.

Vt autem non videatur in vanum supponi, Respondetur secundò negando assumptum, sunt enim hæc duo obiecta iurare, & obligari, omninò distincta, sicuti causa & effectus: & ideo nolitio posterioris non destruit formaliter & per se voluntatem prioris: quin è contra si vnus ex istis actibus destruat efficaciam alterius, potius dicendum erit, voluntatem iurandi destruere voluntatem non se obligandi, & eam reddere inefficacem, seu quasi conditionatam, & quod scilicet nollet se obligare, si stante suo iuramento posset obligationem impedire: quemadmodum si quis velit apponere stuppam ignem & apponat, & tamen velit non comburere stuppam, potius dicetur voluntas hæc non comburendi esse nulla aut inefficax, atque adeo tantum velleitas quædam, quam ipsa voluntas apponendi ignem stuppæ.

86 Rectè autem obseruat Mald. sup. dub. 7. sic Doctores alios plerosq; qui contra hanc sententiam allegantur, videri intellexisse suam doctrinam, vt dixerint iurantem non obligari iuramento, quando intendit se non obligare, quia quasi pro iisdem habuerint iurare cum intentione non se obligandi, & non velle serè iurare: quæ tamen formaliter & secundum se multum distinguuntur & separari possunt, vt iam ostendimus, licet interim ille qui nouit & considerat necessariam dependentiam obligationis cum iuramento, non possit habere vtrumque illum actum voluntatis absolutum & efficacem.

87 Tertio probatur ac declaratur quod obligationem iuramenti non impediatur volun-

tas non implendi rem iuratam, quia cum intentione non implendi satis potest stare vera ratio iuramenti ex quo naturaliter sequitur obligatio, vt dictum fuit.

Confirmatur à simili, quando enim alicui ponitur lex, & recipitur, nascitur obligatio legis atque adeo talis tenetur lege, quamuis habuerit voluntatem non obseruandi legem; ergò &c.

Dico Tertio: Quando iurans verba 88 sub quibus iurat accipit in significatione diuersa à sensu cui iurat, & iurandi intentionem suo sensui accommodat, vtens prudenti amphibologiâ, & non faciens alteri iniustitiam, non obligatur iuramento, nisi iuxta propriam suam intentionem, non autem ad sensum eius cui fit iuramentum. Est clara doctrina D. Thomæ hic quæst. 89. citata artic. 7. ad 4. & communis aliorum. Probat ex Capitulo Humanæ aures, causa 22. quæst. 4. quod est D. Gregorij lib. 26. moralium cap. 27. & ita habet; Humanæ aures verba nostra talia iudicant, qualia foris sonant: diuina autem iudicia talia ea audiunt qualia ex intimis proferuntur: & infra ibidem de verbis diuersas significationes admittentibus adiungitur, Non debet aliquis verba considerare, sed voluntatem & intentionem, quia non debet intentio verbis seruire, sed verba intentioni: hoc tamen apud D. Gregorium non reperitur, sed post priora subiungit ille; Apud homines cor ex verbis, apud Deum verò verba pensantur ex corde. Similia ferè habentur Capitulo Intelligentia, De verborum significatione, ex S. Hilario lib. 4. de Trinitate.

Ratio itaque ex dictis est clara, qui enim sic iurat non obligatur per se ex vi iuramenti ad aliud; quia non intendit iurare aliud; iuramentum autem non extenditur vltra intentionem & consensum iurantis.

Deinde non obligatur quoque ratione iustitiæ, quia non facit alteri cui iuratur iniuriam, vt in conclusione supponitur: sed neque tenetur ratione fidelitatis, quia nullus obligatur ex fidelitate implere promissionem nisi iuxta mentem suam, prout promissit, quia sine voluntate promittentis non est obligatio in promissis; iste autem non intendit promittere nisi iuxta sensum suum, intelligendo verba; ergò &c.

Dico Quarto: Etiam si iurans per dolum & cum iniustitiâ accipiat verba sua in alio sensu, quam præferunt, & quam intelliguntur ab eo cui iuratur, modò sensum illum quoque admittant, & mentem ac voluntatem iurandi accommodet ad sensum quem ipse apprehendit, non obligatur per se & directe ex vi iuramenti ad implendum iuramentum iuxta sensum eius cui iuratur: sed tantum iuxta proprium siue à se intentum.

Est D. Thomæ in 3. dist. 39. qu. 1. art. 3. responsione ad quæstiunculam 3. ubi adhibet distinctionem inter eum qui ex dolo iurat non secundum intentionem alterius, & inter eum qui id facit absque dolo & fraude, & ponit inter eos quandam paritatem in hoc, quod neuter obligetur ex vi iuramenti propriè & per se, nisi iuxta suas intentiones, quamvis in eo agnoscat diuersitatem, quod ille qui dolosè sic iurauit, ex necessitate iuramenti in quantum fuit dolosum, obligetur ad obseruandum taliter, vt ex dolo alter non lædatur: quæ obligatio non est propriè ipsius iuramenti, sed nascitur ex commissa fraude & læsa iustitia.

90 Hanc itaque conclusionem dicit Suarez suprâ cap. 8. potissimum intendere Doctores illos qui allegantur docere quod iuramentum non obliget quando iurans non intendit se obligare, vt Bonauentura in 3. dist. 39. art. 3. quæst. 1. Scotus art. 3. Gabriel quæst. 1. artic. 2. conclusione 3. Richardus art. 2. quæst. 2. Syluester V. Iuramentum 4. quæst. 7. & nonnulli alij: videntur enim maximè loqui in casu, quando non intendit iurans se obligare iuxta mentem alterius, sed iuxta suam propriam: idque rectè tunc dicitur, quia etiam non censetur tum iurare quod alter intendit, siue iuxta intentionem alterius, sed tantum iuxta suam.

Probari autem potest primò ex capitulo citato, Humanæ aures: ubi generaliter dicitur, quod diuina iudicia verba nostra talia audiant, qualia ex intimis proferuntur; ergò iuxta intentionem iurantis æstimatur iuramentum.

Probatum Secundò, quia absque consensu & intentione iurandi non fit iuramentum, vt dictum fuit circa primam conclusionem; ergò neque ultra intentionem, quâ quis iurat, nascitur iuramenti obligatio; quia iuramentum ad aliud se non extendit.

91 Sed contra opponitur Capitulum Quicumque arte: causa 22. quæst. 5. quod desumptum est ex Isydoro, ubi dicitur, quicumque arte verborum quis iuret, Deus tamen qui conscientæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille cui iuratur, intelligit: quod vel maximè locum habet quando quis dolosè & cum iniuria alterius vitur tali artificio, vt significat D. Thom. hic quæst. 89. art. 7. ad 4. videtur ergò quod sic iurans cum dolo, obligetur vi iuramenti secundum intentionem eius cui iuratur.

Respondetur Negando Consequentiam: quia sensus Capituli, & Isydori est, quòd per dolosum intellectum iurantis non euadat ipse obligationem omnem, quia Deus de verbis illis iudicat prout iurans loqui & intelligere debet, non secundum artificiosam astutiam iurantis. Vnde licet obligationem quæ ex vi iuramenti per se oriri so-

let, non contrahat nisi iuxta intentionem suam quâ iurat, vt ex D. Thomæ diximus, tamen contrahit obligationem culpæ quatenus nomen Domini in vanum & abusiue assumit, & insuper obligationem iniustitiæ & detrimenti secuti: tenetur enim ad restitutionem aut reparationem damnorum quæ alter ex illo simulato & doloso iuramento perpeffus fuerit, atq; adeò omnia agere perinde ac si ad mentem alterius iurasset.

Atque eo sensu accipienda est distinctio quam D. Thom. loco citato, & alij plures ponunt inter iuramentum quod sine dolo iurantis fit contra intentionem recipientis & inter illud quod per dolum fit alio sensu quam recipiens intelligat; quòd prius scilicet non obliget absolutè nisi secundum intentionem iurantis, neque aliam obligationem inducat; posterius autem debeat seruari secundum sanum intellectum eius cui iuramentum præstatur, scilicet in tantum, vt ipse non patiat inde incommodum vt clarius explicuit D. Thom. in 3. loco ante citato; atque ita teneatur talis iurans obligatione iustitiæ ne illa lædatur ex causa talis iuramenti, etsi non obligatione quæ per se est propria iuramenti.

DVBIVM XII.

Vtrum aliquando iuramentum simulatum sit licitum?

RESPONDEO & DICO Primò: Non est intrinsecè malum, & proinde neque semper peccatum vt aliquâ amphiblogiâ aut æquiuocatione iniurando, ita scilicet vt iurans aliâ significatione aut sensu accipiat verba sua quem etiam admittunt, quàm intelligat alter cui præstatur iuramentum. Est conclusio hæc communis & declaratur, quia loqui cum aliqua amphiblogiâ non est mentiri: non est igitur intrinsecè malum: neque enim apparet vnde intrinsecè esset malum, nisi ratione mendacij, & hinc consequenter neque intrinsecè erit malum confirmare iuramento talem sermonem Antecedens latè ostendit D. August. libro contra mendacium, præsertim cap. 10. & aliquot sequentibus, ubi varijs exemplis Sanctorum id confirmat defendens illa à mendacijs propter multiplicem verborum aut rerum significationem. Ratio autem satis patet, quia mendacium est dictum cõtra mentem non vtique audientis, sed loquentis: atqui qui vitur verbis ambiguis sensu congruo & consentaneo menti suæ, non potest dici, loqui contra mentem, ergò non mentitur. Vnde

DICO Secundò: Quando verba iuramenti iuxta aliquem sensum verum quem iurans intendit, ex iusta & rationabili causâ profec-

proferuntur, etiam si aliter intelligantur ab altero cui sit iuramentum, non committitur periurium aut peccatum. Probatur, quia oratio illa exterior est vera in illo etiã sensu quem iurans intendit secundum quem iurat, uti supponitur; ergo ille iurat verum non falsum, atque ita nec mentitur, neque periurus est: neque aliter in eo peccat, quia habet iustam & rationabilem causam ita iurandi, siue sic intelligendi iuramentum suum. Quamvis itaq; occasione eius alter in errorem inducatur, non debet tamen id iuranti imputari, quia ad deceptionem illam passivam censetur se habere permissivè non induktivè, quia non ita iurat ut noceat alteri, sed ut sibi prosit, aut proximo bene cõsulat: eiusmodi autem sermones amphibologici satis approbantur in Capitulo Nequis, causa 22. quæst. 2. & Capitulo ultimo ibidem adiunctã simul Glossã, ibi enim excusatur Patriarcha Abraham in eo quod dixerit Saram esse sororem, quatenus scilicet erat filia fratris, & Iacob qui dixit se esse primogenitum Esau non quidem natiuitate, sed iure primogenituræ iam sibi competenti.

95 **Dico Tertio:** Iurare exterius absque intentione iurandi est ex genere suo peccatum mortale contra virtutem religionis, & aliquando simul contra iustitiam. Ita sentiunt Doctores communiter in 3. dist. 38. Bonaventura artic. 3. quæst. 1. Richardus art. 2. quæst. 2. & Caiet. hic quæst. 89. art. 7. Soto lib. 8. quæst. 1. art. 7. Suarez lib. 3. De iuramento cap. 17. Probatur, quia sic iuramentum simulando assumitur nomen Dei in vanum, & quidem modo valdè indecenti & pernicioso: ergo ex genere suo committitur peccatũ mortale. Patet antecedens, quia nomen Domini assumitur fictè tantum quasi ad confirmandam veritatem quam confirmare non intendit, sed simulando alterum decipere.

Probatur autem Consequentia, tum quia est magna irreuerentia in Deum quod tam vili loco homo habeat diuinam maiestatem, ut exterius videri velit religiosè uti eius testimonio ad firmandam veritatem, quia Deus est prima veritas, & tamen abutatur tantum ad fallendum: tum etiam quia talis iurandi modus est valdè contrarius principali fini iuramenti, qui est firmare humana fœdera & verba: quia dum ex voluntate iurantis pendet substantia iuramenti, & consequenter eius vinculum proprium, prout dictum fuit, sanè nisi sub gravi culpã dicantur homines obligari ad formandam intentionem conformem verbis quæ iurant, valdè eneruabitur securitas ex iuramento nasci solita, & fructus illius.

96 **Opponet aliquis:** maledicere absq; intentione maledicendi non est peccatũ mortale, ergo neque iurare sine intentione iurandi.

Respondetur Negando Consequentiam: quia in primis ut quis maledicat, non opus est, ut assumat nomen Domini, sed per dæmonis imprecationem maledicere potest: atque ita ex genere suo maledicere absque intentione non est ex illo capite peccatum mortale, imò fictio maledicentiæ non auget, sed minuit malitiam.

Deinde, etsi in maledicendo contingat aliquem inuocare nomen Dei, non inuocat ad testificandum, sed ad inferendum malum proximo, quod ipse iniquè cupit ei inferri; & ideo minus malum est, non ex animo vel le proximo tale malum, & non ex animo inuocare diuinam virtutem ad illud inferendum, quàm ex animo ista facere: neque enim in eo apparet grauior irreuerentia in Deum, aut iniuria in proximum: quin potius è contra grauior sit irreuerentia inuocare Deum seriò, & ex animo ad iniquè affligendum proximum: secus foret si quis benedicendo alteri inuocaret nomen Dei absque intentione benedicendi, præsertim quando ex officio benediceret.

Quæret aliquis, vtrum sit peccatum mortale, iurare exterius absque intentione iurandi, illud quod verum est. 97

Respondetur, in primis in eo posse esse peccatum mortale si Iudices, vel Superiores legitime præcipiant super re tali præstari iuramentum. Ratio est, quia qui sine intentione iurandi tunc exterius iurat, facit contra iustum mandatum in re ipsa, quamuis non in externa forma: atqui hoc à transgressione mandati non excusat: non enim intentioni Iudicis aut Superioris satisfacit, sed magnam deceptionem & inobedienciã in re graui committit. Idem dicendũ de illo, qui in contractu iusto & maioris momẽti iurando proferret exterius verba, & tamen intus seruaret intentionem nõ iurandi: quia suppositã conuentione tenetur se iuramento obligare, & sic contractum firmare; imò in casibus illis non tantum est mortale contra obedientiam vel iustitiam, sed etiam contra religionem, quia grauis est abusus diuini nominis, & valdè contrarius fini iuramenti qui est veritatis confirmatio: nam pro nihilo æstimabitur iuramenti adiectio, si intelligant homines absque peccato grauiori posse fictè iurari, etiam in magnis negotijs, & superioribus mandantibus.

Superest itaque dubitatio de casu quando iuramentum indebitè exigitur, aut quando quis vltroneè exterius iurat sine intentione iurandi quando verum est quod sic iurat, vtrum in eo sit peccatum mortale? 98

Multi existimant ijs casibus esse tantum veniale peccatum: ita docent Soto lib. 8. quæst. 1. artic. 7. Arragonius hic quæst. 80. art. 7. Suarez suprã lib. 3. cap. 17. & indicat Mald. suprã dubio 7.

Econtra autem Caiet. quæst. 80. citatâ art. 7. dubio penultimo docet etiam tum sic iurare esse peccatum mortale, quem sequitur Couarruias supra 1. parte, §. 5. num. 3. eò quod in materia vera sic iurare absque intentione sit quædam illusio diuini nominis: quæ non minus videtur aduersari fini iuramenti, quàm si fieret in aliâ materiâ.

Et hæc opinio apparet verior, quando de industria & cum plenâ aduertentiâ ita iuratur: & confirmari potest, quia irreligiositas quæ est in iuramento quod exterius sit absque intentione iurandi, abstrahit per se ab eo an sit falsum an verum quod profertur: & tamen ex genere suo dicitur esse mortalis, vt Suarez etiam docet: ergo non debet grauitas illa æstimari tantum ex falsitate, & per consequens contingere poterit eam esse mortalem etiam vbi sic iuratur verum.

99 **DICO** Quarto: Similiter qui absq; iustâ & rationabili causâ vtitur Sermonē ambiguo, & de industria non secundum intentionem præcipientis iurat, committit peccatū ex genere suo mortale. Ita docet Soto, Caiet. Aragon. supra: Nauarrus c. 12. n. 8. rez & alij. Probari potest iisdem argumentis, quibus Conclusio præcedens: quia sic iurans assumit nomen Domini in vanum; vtitur enim diuinâ authoritate non ad confirmandam veritatem quæ cõfirmanda erat, sed illius confirmationem simulat ad decipiendum illum qui decipiendus non erat.

Deinde, quia modus ille sic iurandi, si absq; iustâ causâ permittatur, verget quoq; in magnum præiudicium finis iuramenti vt ex dictis facillè potest aduertiri: quare in eo apparet grauis irreligiositas contra duos comites iuramenti, scilicet contra iudicium & contra iustitiam: non tamen committitur hic periurium propriè & specialiter dictum, quando verba exterius prolata admittunt sensum illum, in quo iurans intendit præstare iuramentum, siue id contingat propter multiplicem verborum significationem, siue propter modum dicendi, vel circumstantias adiunctas, quæ solent quasi tribuere verbis, sic aut tali occasione prolatis sensum illum quem iurans intendit.

DVBIVM XIII.

Vtrum eadem censeri debeat esse ratio de sermone amphibologico, qui vt exterius prolatus admittit modo dicto plures sensus, & de sermone qui solâ mente, siue appositione ali-

cuius mentalis locutionis variat sensum.

S Varez tom. 2. De Relig. lib. 3. De Iuramento, c. 10. vtrumque sermonem vocat ¹⁰⁰ amphibologicum: sed priorem dicit continere amphibologiam sensibilem, & posteriorem continere quasi mentalem. Vnde potest consequens videri, quod vtriusque sit eadem ratio, ita scilicet vt quemadmodum quando iusta & rationabilis subest causa, licet priori vti in familiari colloquio, ac etiam in iuramento iuxta secundam conclusionem Dubij præcedentis, ita etiam in similibus occasionibus liceat vti hoc artificio, sermonē scilicet externum modificando aut restringendo mente tantum; quæ modificatio aut restrictio si exprimeretur, faceret sermonē verum, qui alioquin nudè consideratur vt profertur, omnimodè est falsus: & rursus quod ille qui cum tali artificio etiam absque iustâ causâ iurat, sit immunis à periurio propriè dicto, sicuti diximus de altero qui sine iustâ causâ vtitur sermone amphibologico in sensu vero, non ad intentionem præcipientis iuramentum?

Doctores hæc de re diuersimodè loquuntur, & diuersi etiam diuersimodè sentiunt.

Pro parte affirmatiuâ communiter allegari solent Syluest. Verbo iuramentum 4. ¹⁰¹ quæst. 7. & Angelus Verbo iuramentum 5. numero 9. quatenus dicunt non esse periurium quando quis iniquè coactus iurat se aliquid facturum, intelligendo, si licitè potuero, aut debuero: aut simili aliquo modo: Nauarrus ad Capitulum Humanæ aures supra allegatum, & Cap. 12. Enchyridij, nu. 8. & 18. Quatenus docet quod dum iniquè extorquetur iuramentum, possit quis iurare quod verum est secundum mentem suam, & falsum secundum mentem alterius: id quod nu. 8. citato explicat exemplo S. Francisci, qui interrogatus, qua perrexisset quidam homicida qui iuxta eum transierat, manus per manicas immittens, dicitur Respondisse: non transiuit illac, intelligendo scilicet non transiuit per manicas has: quod refert Nauarrus ex Angelo: clarius autem & expressius illam sententiam docent Sanchez in Decalogum lib. 3. cap. 6. à Valentia tomo 3. disput. 5. quæst. 13. puncto 2. & disput. 6. quæst. 7. puncto 4. Bonac. circa præceptum 2. Decalogi, disp. 4. quæst. 1. puncto 12. num 4.

Lessius lib. 2. cap. 42. dub. 9. vbi sic scribit, Si reus non iuridice rogetur, posse dicere, Non feci, mente addendo, in carcere, item non habui complices, puta in alio crimine, inquit: Et paulò post adiungit, Ex his patet, quotiescumque licitum est vti oratione ambigua, vel tacitâ restrictione, licitum

licitum etiam esse uti iuramento, si necessitas vel notabilis causa postulat. Vnde inferius infert quædam documenta præctica, quæ non videntur satis prudenter posita: utpote quæ nata sunt inania ac illusoria reddere grauissima & Sacrosancta iuramenta, quæ passim in republicâ Christianâ tum Ecclesiasticâ, tum ciuili sunt instituta, ne per corruptelas & ambitiosas artes, se homines in Magistratus & in Officia publica intrudant aut irrepant, atque ita corruptelis & ambitioni latum campum aperire: præsertim illa verba, Si autem res non est integra, ut si electio iam facta est, vel non possis reuocare quod fecisti, adhuc sentio te posse iurare cum restrictione mentali nimirum, quia non fecisti publicè, vel eo modo ut sit probabile in iudicio: quæ meritò multos grauiter offendunt.

Suarez tomo 2. De religione lib. 3. c. 10. 11. & 17. eandem tradit doctrinam: sed satis trepidè, nec satis constanter, vnde c. 11. postquam declarasset eum qui utitur amphiboliâ sensibili excusari à mendacio, & si iuramentum in suo sensu adijciat, etiam à periurio, sic pergit scribere: Quando autem solùm suppletur sensus per internam additionem merè voluntariam, probabile est non excusari mendacium proprium & periuriū, licet sit res dubia. Nihilominus tamen (ad dit iterum) in rigore non est periurium, licet sit graue peccatum.

Mald. suprâ dubio 7. existimat quidem verius quod liceat in simplici sermone, solâ mente supplendo tegere veritatem, & dissimulare ex iusta necessitate vel utilitate, sed quod non liceat tamen vtrò etiam urgente aliâ causâ, iurare cum mentali restrictione, non quòd subesset periurium (inquit paulò infra) sed quòd esset apparentia periurij, quam dicit cessare quando quis exigit, qui ea debebat aut poterat subintelligere.

E contra autem Arragonius hîc qu. 89. 103 art. 7. contra prædictam opinionem ponit conclusionem huiusmodi Quicumque iurat dolosè isto primo modo, scilicet, inquit, sub intellectu, & non expressâ conditione, siue iuramentum sit assertorium, siue promissorium, & siue per iniuriam, siue per vim ad iurandum cogatur, peccat mortaliter: quia in isto casu, inquit, semper est mendacium iuramento affirmatum.

Idem tenet Caiet. eodem art. 7. & Soto lib. 8. quæst. 1. art. 7. vbi etiam expressè dicit, Quod iurans se daturum, non excusetur per illam restrictionem mentalem quam in mente tenet, Dabo si debeo, aut iuro dare, si debeo: nam postquam illam verbis non explicat, & verba sunt absoluta, non consonat (inquit) os menti, & tunc adiungit: Quem ideo casum comprehendit sententia Augustini super Psalm. 23. & refertur Can.

In dolo causa 22. quæst. 2. In dolo iurat qui aliter facturus est, quàm promittit. Quapropter quantumcumque per vim & iniuriam fuerit iuramentum extortum, factumque ad redimendam vitam, erit mortale periurium. Ex quibus constat quod Clauis Regia non rectè lib. 5. Theol. moralis cap. 6. n. 13. attribuat Dom. Soto, quod cit. art. 7. oppositum doceat.

Azorius tomo 1. lib. 11. cap. 4. quæst. 5. 104 ponit eâ de re, hanc regulam quinto loco: Si reuera verba quibus utimur, significatione suâ, & communi hominum vsu ambigua non sunt, nec habent nisi vnicum tantummodò sensum, ea vsurpare debemus eo sensu quem reddunt; nec licet nobis etiam si contra ius fasque omne interrogemur, aliquid mentis cogitatione concipiendo, in aliud detorquere: nunquam enim fas est mentiri, at is mentitur, qui verba aliter accipit atque ipsa significant: & eâdem quæst. superius dicit, eos qui oppositum ex Nauarro, Syluestro; & Angelo statuunt, latius extendere doctrinam illam, quàm par sit, & quàm ipsi Doctores voluerint.

Forfitâ quia Azorius interpretaretur DD. illos fuisse locutos in casibus, quibus respon- 105 sio siue sermo alicuius, etsi non ex significatione quæ illi pudè per se consideratò competit, tamen ex significatione quam ex modo proferendi, vel ex gestu aut circumstantijs interrogationis & responsionis aut ex signis alijs externis trahit, talem admittit sensum quem dicens aut iurans intendit & secundum quem ipse loquitur, sic ut prudentum iudicio intelligatur eo sensu sermonem illum cum talibus externis circumstantijs accipi posse: quamuis recipiens iuramentum, vel audiens sermonem aliter intelligat: & quidem non videtur eiusmodi interpretatio aliena omnino à sensu Angeli & Syluestri, si quis bene doctrinam illorum consideret.

Quod verò ad Nauarrum attinet, quamuis exemplum illud quod de S. Francisco allegat, videri possit indicare eandem quoque fuisse Nauarri mentem, tamen ipse eodem n. 8. inferius, & cap. 18. n. 61. & alibi satis se explicat quod teneat ex causis licitum esse, uti simpliciter restrictione mentali in sermone, & iuramento ad verificanda verba quæ absque mentali additione omnibus externis consideratis sint alioquin falsa. Quare à recentioribus illis Doctoribus qui priorem opinionem sequuntur, habetur Nauarrus tanquam vnus principalior illius doctrinæ assertor.

Azorius autem loco cit. multa allegat quæ stante illâ sententiâ licebit affirmare vel negare, aut iurare sine mendacio & periurio: quod tamen existimat non sine magno absurdo & incommodo admitti posse.

Multum

Multum quoque impugnat prædictam sententiam Ioannes Barneſius Benediſtinus in ſua Aſſertione contra æquiuationes: qui tamen in eo excedit quod videatur improbare, & velle reiſcere omnem ſermonem amphibologicum non prolatum ad mentem interrogantis vel audientis, non ſolum quâdo amphibolia tantummodò mentalis eſt, ſed etiam quando eſt ſenſibilis & pro fundamento habet multiplicem vocum quibus quis vtitur ſignificationem: quod paſſim eſt contra omnes, quando fit ex rationabili & iuſtâ cauſâ.

107 Cæterum Authores prioris ſententiæ præcipuum fundamentum ſuum accipiunt ex diuerſis locis & exemplis ſacræ Scripturæ, ex quibus conantur demonſtrare quod Sancti, ac etiam Chriſtus Dominus vbi fuerint illo loquendi modo ſic vt per reſtrictionem aut ſuppletionem mentalem tantum verificarent verba ſua, quæ aliàs erant falſa. Videntur autem ad illam opinionem fortius propugnandam inclinari & permoueri humanâ quâdam commiſeratione, vt ſic dicam, erga hominum infirmitatem, vt ſcilicet modum ſuggerant, & ſuppeditent quo quis importunè preſſus, vt dicat vel iuret ea quæ non licitè, aut non ſine incommodo poteſt dicere vel iurare, poſſit importunitatem euadere, ſimulando ſe reſpondere ad interrogata, & tamen nõ reſpondeat: quemadmodum iniquâ miſeratione commoti quidem aſtantes ad ſupplicium Eleazar propter antiqui viri amicitiam, afferbant carnes, quibus veſci ei licebat, vt ſimularetur manducaſſe, & ſic mortem euaderet: 2. Machab. cap. 6. Sed iſtam ſimulationem non approbavit Vir fortis & Sanctus Eleazarus.

108 Alij verò qui poſtერიorem ſententiam quam veriorem & probandâ ſentio, tenent, potiſſimum ſeſe in eo fundant; quia nõ poteſt ſermo talis eſſe ſine mendacio, & proinde neque iuramentum abſq̃ue periurio, quando verba externa non habent multiplicem ſignificationem ex ſe, neque ab externis inditijs quæ extrinſecus concurrunt, ſed habent vnicũ tantummodò ſenſum qui omnino falſus eſt, & à proferente falſus eſſe agnoſcitur. Ad hoc enim fundamentum ſe referunt Arragonius: Soto: Azorius, vt ex allegatis ſatis conſtat. Similiter & Caietanus: quando loco citato ſuæ opinionis hæc rationem aſſignat, quia reſtrictio mente cõcepta non obſtat, quo minus oratio exteriùs prolata ſit falſa.

Et Confirmatur, quia iſtæ exteriores loſutiones ſunt diſformes rei quam ſignificat, atque aded falſa ſigna quæ aliud produunt foris, quàm in mente proferentis latet: neque idipſum ignorat ille qui proferit, vt ſupponitur, & tamen vult eas proferre, ergò

ſermonem loquitur contrarium veritati rei, & contra id quod habet in mente: ergò per conſequens committit mendacium, & ſi iuret, periurium: quæ ex reſponſione ad obiectiones amplius conſtabunt.

Huc accedit, quod modificationes illę ſermonis vocalis per meras reſtrictiones metales, ſi à mendacio, & à periurio dũ iurantur, excuſentur, & vt licitè defendantur, quâdo dicitur cauſa ſubefſe; natæ ſint non tantum omnem rationem iuſtiæ & contractuum humanorum ſubuertere, ſed etiam omnem humanum conuictum & ſocietatem perturbare. Nullus enim vnquam poterit eſſe ſecurus de fide & mente alterius ſiue in familiaribus colloquijs, ſiue in ſtipulationibus, & contractibus, ſiue in ſœderibus iuramento confirmatis; quia dũ loqui licuerit ſermonem, omnibus externis conſideratis, abſolutè falſum, quem ſolâ mente modificent ad ſenſum verum, impoſſibile eſt quod mentem loquentis alter intelligat, quantumcumque prudenter ad eius verba & omnes circumſtantias aduertat.

Neq; refert quod addant eas eſſe licitas, modò ex iuſtis cauſis fiant: facile enim ſibi quiſque aliquam cauſam aſſumit aut fingit.

Vnde & hæretici calumniandi Catholicis occaſionem hinc arripiant, quaſi modos fallendi proximum doceant per mentales eiufmodi reſtrictiones, quibus hodie non pauci proximo in corde & corde (hoc eſt in dolo) loquuntur. Sanè huius doctrinæ prædicatio non pauca nec parua adducit incommoda, & etiam conſcientiarum pericula: peruadit enim iſtud contagij genus etiam bonas animas, vt habet Reuerendiſſimus Malderus in Præfatione Tractatus ſui de mentalium reſtrictionum abuſu, quando Diabolus, quibus mentiri non facile perſuadet, iam reſtrictione mentali, vel ſecreta reſeruatione, aut ſubintellectione quaſi meri mendacij ſuccedaneâ abuti procurat, magnâ conſcientiarum iacturâ, & paulò infrâ: omnis controuerſiæ humanæ ſinis eſt iuramentum, iuxta ſcilicet Apoſtolum ad Hebr. aut quomodo erit (ait Mald.) ſi etiam in iuramenta licentiùs irreat hæc ſinceræ commercij, ſermonisque humani inimica duplicitas? Etiã à Iudice interrogatus, occultum apud ſe finget eſſe illud de quo quaeritur; Iurabit hoc antidoto munitus falſum eſſe quod verum eſt, & venenum periurij theriacâ huius reſtrictionis correctum ſibi innoxium eſſe ſibi que non nocere putabit: per huius ſecretioris doctrinæ nimium abuſum (addit) publica & priuata omnia turbantur: vide apud eundem loco citato plura de abuſibus & incommodis illius doctrinæ quam vocat ſecretiorem: quæ reuera hiſce temporibus non eſt ſecretior, quia paſſim omnibus eſt propatula & quaſi nouiter cœlitus allata, vt quidam

quidam alicubi scholis suis dixerunt, sic ex pulpitis & suggestibus passim publicatur & ingeritur omni sexui & ætati.

110 Sed pro priori opinione & contra iam dicta, opponet aliquis: Non videtur sermo talis dicendus esse falsus, quia non debet considerari ut completa oratio, & ut totum quoddam, sed ut pars cuiusdam totius locutionis quæ cõponitur ex illa vocali oratione, & ex locutione aut conceptu mentali, qui ei adiungitur: quemadmodum non debet censeris quis dixisse falsum aut mendacium, dum dicit, non lusi addendo eodem tenore, hodie, quamvis lussisset die præcedenti: idque ideo quia illud non lusi, non est oratio plena, sed ex intentione & voluntate loquentis quasi suspensa & pendens ex determinatione addenda: ergò similiter exterior ille sermo qui foris profertur non est dicendus falsus, sed significatio eius est dicenda pendens ex mentali locutione intus adijcienda.

111 Respondetur Negando Assumptum, & simul illud quod per modum rationis adiungitur ad eius probationem: neque quod allegatur tanquam simile ad rem facit, non enim par est ratio dictionis vocalis & dictionis mentalis in ordine ad hoc ut ex illis vnũ aliquod signum fiat, sintque partes se mutuo determinantes ad significandum, sicuti contingit in pluribus dictionibus vocalibus quæ successione continuã proferuntur: quare admittendo illud quod per modum similis ad explicationem adducitur, tamen negatur consequentia propter rationem diuersitatis iam indicatam: quia locutio vocalis scilicet & locutio mentalis sunt diuersi ordinis, nec habent aptitudinem & proportionem ut ex eis vnum signum componatur sicuti ex pluribus verbis: vocalis enim est instituta ut sit signum quo mediante alteri à nobis mentem nostram explicemus: mentalis autem tantum seruit ipsi concipienti, & ut quis sibi loquatur.

Vnde propter diuersum hunc ordinem quem ex suã institutione seu propriã ratione includunt, ad diuersos terminos & fines, fit quod non possint per modum comparatum constituere vnum signum totale: & hinc non possunt inter se colligari per modum vnus significatiuæ orationis. Et quis enim apprehendet eum non dicere falsum, qui hæc verba profert, Deus non est, & in mente adiungat arbor aut brutum. Non videtur itaque ratio illa satisfacere.

112 Neque verum est (vbi apparet) quod orationum significantium compositio & prolatio libere fiant pro hominis cuiusque voluntate, nisi assumantur partes quæ aptæ sint vnã orationem constituere: non enim hominis voluntas efficere potest, ut quæ non sunt nata simul componi in vnum signum, ista simul componantur: quemadmodum

neque potest quilibet pro suo placito & voluntate mutare significationem partium orationis: nam alioquin per voculam (non) affirmabo, & per voculam (ita) negabo: atque ita loquendo, dum rogaber fecisti, & respondeo ita: significabo me non fecisse, & dicendo, non feci, significabo me fecisse; quos sermones nescio an aliquis à falsitate & mendacio excusabit quandoquidem omnium linguam intelligentium consensu & apprehensione aliud enuntient, quàm in re & in mente proferentis est.

Et D. Thomas infrà quæst. 100, art. 1, in argumento sed contra, dicit, quod enuntiatio falsi cum voluntate fallendi prolata manifestum sit mendacium.

Neque refert si quis dicat, quod fortitan ibi non, adsit voluntas fallendi, quia ut D. Thomas eodem artic. docet, voluntas hæc non est de ratione mendacij, sed tanquam effectus quidam solet comitari. Quare videntur eiusmodi adiuuentæ compositiones ex disparibus partibus, & aliæ similes indebitæ iuncturæ per figuram significari per vestem ex lino lanaque contextam, quæ in veteri Testamento erat prohibita.

113 Secundo, pro defensione eiusmodi compositionis allegant D. Gregorij auctoritatem, qui homilia 1. in Ezechielem scribit Prophetas interdum quod foris sonat, coniungere verbo mentis: continuauit ergò (inquit S. Gregorius) verba quæ protulit visioni intimæ, ergò potest fieri vnã oratio completa ex duabus eiusmodi locutionibus, vocali scilicet & mentali, sic ut posterior determinet priorem, & in ratione signi verificet.

Respondetur Negando Consequentiam: nam in primis, non dicit D. Gregorius Prophetam continuare verba quæ protulit, internæ locutioni, sed intimæ visioni; hæc autem sonat perceptionem locutionis potius quã Deus loquebatur Prophetæ, quàm locutionem mentalem Prophetæ, vnde illa auctoritas D. Gregorij hic nihil ad rem facit, quia nullus dixerit ex auditione interna & locutione externã fieri vnã orationem significatiuam.

Deinde, ut loqueretur D. Gregorius de mentali locutione Prophetæ, non tamen idcirco existimandus est dicere, licitum esse foris proferre quæ simpliciter sunt falsa, & per mentem determinare illa ad sensum verum: nec etiam quod ex locutione vocali & ex mentali fiat vnã aliqua oratio in genere signi, quod satis ostendimus dici ac fieri non posse: sed solum quod internam visionem, aut (ut alij supponunt, locutionem) mox subsequuta sit locutio exterior, & sic quãdam successione immediatã sint illa visio interna antecedens & hæc locutio quæ exterius profertur, sibi continuata.

Si quis

Si quis verò penitus inspiciat, obseruabit illam Voculā Et, non coniungere internam visionem cum externa locutione, sed cum verbo eiusmodi quod factum est immediatè post inter ius ad Ezechielem: quodque ipse sermone exprimit & populo indicat, vnde nihil omninò hæc faciunt pro compositione quam alij inde itatuere præterdunt.

114 Tertio opponi potest vterius, quod ad mendacium requiratur voluntas loquendi falsum, atqui illi qui foris profert sermonem vocalem falsum, & intus determinat ad sensum verum, non videtur habere voluntatem loquendi falsum, ergò non est dicendum mentiri aut committere mendacium.

Respondetur ad subsumptum: quodd sufficenter habeat voluntatem saltem interpretatiuam loquendi falsum, hoc ipso quo edere vult sermonem quem nouit esse difformem rei significatæ, imò si animo secum forsitan diceret se non velle loqui falsum, etiam hæc ipsa locutio interior erit falsa, atque ita potius adiiciet secundum mendacium, quàm per hoc excusabit exteriorem locutionem à mendacio, quam satis declarauimus non posse in ratione signi recipere determinationem à mentali additione: per solam enim externam locutionem alteri homini loquimur, & quod illa sonat, hoc censetur velle ei significare; non autem per mentalem conceptionem siue præuiam, siue subsequentem: & ideo non potest locutio mea esse significatiua in ordine ad alterum nisi præcisè quatenus exterius profertur.

115 Quarto opponitur: potest quis secum proferre sermonem partim vocalem, partim mentalem, & talis non dicetur mentiri quâuis externus sermo seorsim acceptus esset falsus, ergò neque is qui ita alteri respondet aut loquitur.

Respondetur Negando Consequentiam, & ratio diuersitatis assignari potest, quia dum quis sibi loquitur, tunc ibi principales partes habet locutio interior quam ipse loquens optimè apprehendit, vnde ex illa censetur de veritate aut falsitate ipsius dicti in illo casu: sed quando alteri loquimur, tunc ibi considerantur quæ habent rationem signi in ordine ad alterum, & ex illis oportet iudicare de veritate aut falsitate siue de mendacio sermonis; non ex alijs internis quæ ibi ad rationem significationis, vel signi talis, nihil faciunt.

116 Quinto opponunt diuersa exempla Scripturæ sacræ, in quibus potissimum se videntur fundare, vnde restat vt breuiter aliquid pro istorum explicatione, subiungamus. In primis itaque in cōmuni & genere dicimus, quodd plurima Sanctorum dicta quæ in Scripturis narrantur, & ab alijs vrgeri solent, excusentur facilè à mendacio absque merè

& voluntariâ illâ mentali restrictione, quia scilicet vel ex multiplici acceptione vocis, vel ex modo dicendi, vt quando Prophetæ visi fuerunt aliquando promittere Regibus victoriam, quam non assequerantur, vel ex circumstantijs alijs satis intelligi poterat, illa alio sensu dici, quàm verba in cōmuni & obuiò vsu solent accipi, vel mysticam continere significationem, prout supra qu. 1. De fide art. 4. id latè explicuimus de dicto & facto Iacob ex D. Augustino, quando hædinis pellibus obuolutus dixit se esse primogenitum Esau.

Quodd si verò quædam forsitan sint exempla, quæ nequeant ostendi dictis modis admittere verum sensum, non inde consequens est, idcirco licere similia imitari, quia non est necesse omnia Sanctorum dicta & facta quæ in Scripturis narrantur, adscribere operationi & instinctui Spiritus Sancti, & proinde neque necesse est, illa ab omni natiuitate de veniali etiam culpa excusare: contingere enim potuit, vt ex aliqua inaduerentia, vel vt ex alia inculpabili ignorantia quâ existimarent talibus casibus licitum sibi esse dare verba alijs, & miscere aliqua falsa, dixerint quædam non vera ad magna mala Reipublicæ euitanda, aut ad magnum aliquod bonum consequendum quod ad Dei cultum sciebant pertinere. Quandoquidem enim Scriptura etiam testetur Sanctos aliquando deliquisse, non omninò necessarium est excusare omnes semper ab omni lapsu aut excessu lingue. Vide hac de re Turrianum 2. 2. disp. 3. dub. 2. & ita sentiunt nonnulli de sermone Iudith ad Assyriorum exploratores & ad Holophernem.

Sed duo loca sunt in Euangelio quæ specialiter solent vrgeri ab illis qui restrictiones mentales defendunt: vnus habetur Ioannis cap. 7. vbi Christus fratribus suis (id est cognatis) cum hortantibus vt in Iudæam ascenderet, & se suæque opera manifestaret mundo, sic respondet: *Vos ascendite ad diem Festum hunc: ego autem non ascendo ad diem Festum istum: vt citant Doctores illi hunc locum communiter, atqui hæc verba non videntur verum habere sensum, nisi cum subintellecta restrictione in mente latente, puta cum hac aut simili, non ascendam, scilicet in manifesto aut vobiscum: nam addit Euangelista in sequentibus, Vt autem ascenderunt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad diem Festum non manifestè, sed quasi in occulto.*

Alter locus habetur apud Marcum c. 13. vbi Apostolis sic loquitur Christus: *De die autem illo (videlicet generalis iudicij) vel hora nemo scit, neque Angeli in celo, neque Filius, nisi Pater: quæ iterum Christi verba non videntur admittere verum sensum, nisi per supplementationem merè mentalem, puta quod filius non sciat vt alijs reuelat; ergò &c.*

Verum

Verumtamen licet obscuritas aliqua sese offerat in his locis intelligendis, nunquã tamẽ antiqui PP. aut Interpretes Scripturæ S. cõfugerunt ad subintellectiones illas insensibiles, quæ purè in mente dicentis lateant.

117 Quod itaq; attinet ad priorem locum, non omnino habet textus vt ab alijs verba allegantur: sic enim legunt Biblia Sixtina: *Ego autem non ascendo ad diem festum istum*: & sic quoq; habetur in Biblijs grauij impressis hic Louanij circa annum 1541. & notat Iansenius in suã Concordiã Euang. cap. 73. circa hunc locũ, quod Græcus textus habeat, *Ego nondum ascendo*, & addit, Erasmmum testari quod viderit etiam antiqua exemplaria quæ pro (non) legebant nondum: stante autem huiusmodi lectione satis euidentis est veritas verborũ Christi absque omni mentali additione, neq; est aliqua apparentia repugnantie cum eo quod postea refert Euangelista: optimè enim consistunt secundum veritatẽ, quod quis dicat, *Ego nondum ascendo ad diem festum istum*, & tamen alterã die ascendat. Deinde etiam si retineatur particula *Non*, vt communis lectio habet, & legatur, *Ego autem nõ ascendo ad diem festum istũ*, tamen ex verbo præsentis temporis & ex ratione adiunctã, *Quia tempus meum* (inquit Christus) *nondum impletum est*, faciliẽ intelligitur, quod ita sit accipienda, vt tantũ significet eum nondum ascendere, donec scilicet tempus eius ascendendi impletum sit; non autem quod absolutè non esset ascensurus pro toto tempore festiuitatis.

118 D. August. verò facit vim in eo quod dicit Christus: *Vos ascendite ad diem festum hunc, Ego autem non ascendo ad diem festum istum*, vbi sub die festo hoc & die festo isto nõ vult comprehendi totum tempus festiuitatis quæ per septem dies durabat, vt patet Leuitic. 2. Sed designari primũ diem festiuitatis Schemopogiaz siue tabernaculorum celebriorem cum secundo: ad illos enim non ascendit Christus, quia tempus eius nondum erat impletum: sed postmodum ipse ascendit ad diẽ festum, id est, ad festiuitatem sic vt die festo mediante, id est, in medio festiuitatis cum iam tot eius dies præterissent quot erant reliqui, vt exponit hoc August. Tract. 28. in Ioannem, *Ascenderit in templũ & doceret, & quidẽ hæc expositio est facilis & apposita.*

Quemadmodum, si quis roganti se vt cum eo vadat ad diem festum dedicationis quæ per octo dies cõtinuatur: Responderet, *vade tu ad diem hunc dedicationis, ego non vado ad istum*, quia adhuc sum impeditus, non censetur ille dicere quod nõ sit iturus ante finem rotius festiuitatis: & si sequẽtib; diebus vadat, nullus iudicabit eum agere contra prius dictum suum: neque opus est hic fingere aliquam restrictionem mentalem, vt verba priora intelligantur habuisse veritatẽ.

VVigars de Iure & Iust.

Neque inconuenienter ob vnus aut duorum dierum interuallum, dixit Christus hic, *Quia tempus meum nondum impletum est*, nam & cap. 2. Ioannis in nuptijs dixit matri, *Nondum venit hora mea*, cum tamen hora eius nunc immineret, vt ex subsequenti mox facto patet.

Ad alterum locũ Marci 13. quod attinet, 119 aduertendum est, satis cõmune & vsitatum esse apud eos qui in legatione veniunt, vt si ab illis ad quos veniunt, interrogentur de rebus domini sui, de quibus loquendi non habent mandatũ, sed forsitan prohibitionem, quod tum respondere aut dicere soleant, se nescite illa, sed dominos suos ista cognoscere: quo respondendi modo prædentiores intelligunt eos significare, quod commissio illorum non extendat se ad illa proponenda aut edicenda, siue interim priuatim sciant, siue nõ, vt sic declinent interrogationes importunas super rebus illis de quibus sermone conferre non possunt.

Sic itaque rectè intelligitur Christus hic loqui tanquam Filius hominis missus à Patre Legatus & Doctor, qui homines viam veritatis & iustitiæ doceret, atque ita ad excludendas curiosiores interrogationes Discipulorum, & simul quoque ad præmuniendos fideles contra præsumptuosas aliquorũ prædicationes, qui arrogarent sibi notitiam diei iudicij, & terrores incuterent quãsi instaret dies Domini, vt quidam videntur egisse cum Thessalonic. prout significat Apostolus 2a epist. c. 2. ideo simpliciter pronuntiat & dicit Christus quod de die illo & horã nemo sciat, nec ille quidem qui datus est vniuersalis & supremus hominum Doctor & Rector, nisi Pater: hic enim est qui nouit & potest si ita placuerit alijs indicare: cæteri autẽ aut verò non nouerant, aut non poterant diem illum & horam manifestare, & sic Christus dicit quod filius non sciat, scilicet eo modo & in illa qualitate vt possit alijs publicare: iuxta illud actuum cap. 1. *Non est vestrum nosse tempora & momenta quæ Pater posuit in sua potestate*: Atq; ita incongruè ipsi hoc à Christo inquirebant. Ista itaque subintellectio ex circumstantijs personæ loquentis, & personarũ interrogantiũ satis percipitur, ac intelligi potest, sic vt nõ debeat censi merè interna & mentalis absque omni externa sensibilitate.

Quando autẽ dicitur, *Nisi Pater*, tunc non 120 excluditur Spiritus S. & Filius vt illi vnũ sunt cũ Patre, sed excluduntur omnes alij qui non sunt vnũ cum Patre, atque adeo etiam filius hominis secundum naturam humanã, quia secundum hanc, licet quasi priuatim cognosceret ea quæ Pater dicitur posuisse in sua potestate, & proinde etiam diem illum & horam, tamen mandatũ videtur habuisse, non euulgandi & publicandi ista alijs: atque ita sensu satis intelligibili & satis vsitato con-

ooo

cutten

currentibus circumstantijs talibus, quales modò diximus, locutus est Christus, quando dixit Apostolis de die illo & horâ nominem scire, nec Angelos in cœlo, nec Filium (scilicet cum potestate seu facultate explicandi illa mundo) nisi Patrem. Et simili loquendi modo vsus est Ioannis cap. 15. quando Apostolis dixit: *Vos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audivi à Patre, nota feci vobis*, scilicet quia nota eis fecerat omnia mysteria quæ à Patre audiverat, illis pro tempore intimanda & notificanda.

DVBIVM XIV.

Utrum licitum sit petere iuramentum ab illo quem scis aut putas iuraturum per falsos Deos?

121 **R**ESPONDEO & DICO PRIMÒ: Non licet petere ab aliquo determinatè iuramentum per falsos Deos: vnde ab infideli non licet petere vt iuret per Iouem, Saturnû, aut per Mahumetum, aut per suos Deos. Est D. Thomæ q. 98. art. 4. ad 4. Caietani ibidè, & certa doctrina, & communis.

Ratio autem est euidens, quia iurare per falsos Deos est intrinsecè malû: quia est honorè soli Deo debitum transferre ad alios, vt ex suprâ dictis de ratione iuramenti constat: nunquam autem licitum est inducere aliquè ad illud quod intrinsecè malum est, atqui petere ab aliquo determinatè vt iuret per falsos Deos est inducere illum ad hoc faciendum; ergò &c.

122 **D**ICO SECUNDÒ: Non est intrinsecè malû petere simpliciter iuramentû ab illo de quo satis scitur, quòd iuraturus sit per falsos Deos: vt tamen licitè absque omni peccato petatur, debet iusta causa petendi iuramentum interuenire. Prior pars constat ex doctrina D. Aug. epist. 154. ad Publicolam: & colligitur ex D. Tho. loco citato, & tenent Scholastici & Summistæ cõmuniter omnes: & Canonistæ ad Cap. Monet, causa 22. q. 1. Probatur autem, quia si id esset per se & intrinsecè malum, hoc foret, quia esset alterum inducere in peccatum, atqui id verum non est, quia qui ab altero simpliciter petit, subistente causâ, vt præstet iuramentum, postulat rem de se licitam, ergo talis non debet geri per hoc inducere alterum in peccatû: quod enim alius ex sua malitia iuraturus sit per Deos falsos, hoc ipsi imputandum venit, non illi qui ex iusta causâ petit iuramentum simpliciter, quod potest licitè tanquam rem bonam præstare. Vnde scribit D. Aug. epist. citatâ: qui vtitur fide illius quem constat iurare per falsos Deos, & vtitur non ad malam rem, sed ad licitam & honestam, non peccato eius se sociat qui per dæmonia iura-

uit: sed bono pacto eius qui fidem seruauit; ergò exactio simpliciter iuramenti per se & intrinsecè mala non est, etiamsi putetur iuraturus per falsos Deos ille, à quo exigitur.

Confirmatur à simili, quia licitû est ab iniquo mercatore vel vsurario petere mutuum, quando quis indiget, etiâ si sciatur quod ipse exiget lucrû ex mutuo, siue vsuras; ergò &c. Vtitur Suarez lib. 3. c. 23. n. 3. & alio exemplo, quod à malefico liceat petere, vt maleficiû destruat quando licito modo id potest, quamuis ipse malitiâ suâ non sine arte praua sit destructurus: sed hoc non existimo verû, de quo latius agemus in Capite De Magia.

Ratio autem dictorum est, quia in istis & similibus non censetur cooperari peccato alterius, sed permissiuè nos ad illud habere, & pro iure nostro, vt i peccato alterius ad iustam causam, quod suâ malitiâ committit cum possit nostræ petitioni satisfacere sine peccato.

Posterior pars etiam cõmuniter tenetur; **123** neque de ea dubitari potest, quandoquidem neque ab eo qui per Deum verum est iuraturus, liceat petere iuramentum absque iusta causa: quia esset inducere alterû ad iurandû absque iudicio, quod peccatum est. In presenti autem proposito esset simul quoq; inducere alterum in peccatû sacrilegij, & cultus idolorum: qui enim sine causa petit ab altero fieri quod nonit illû absque peccato nõ præstiturum (quamuis aliter possit) censetur moraliter causa peccati illius & interpretatiuè velle & quasi delectari de malo actu alterius.

Iustæ autem rationes petendi erunt vt si lis grauis sit componenda, si controuersia finienda, si foedus firmandum &c.

● Sed contra priorem partem opponet aliquis, quando infidelis est paratus ad iurandû per falsos Deos, aut scitur quod non solet iurare nisi per falsos Deos, tunc ab eo petere simpliciter iuramentû, perinde est ac petere ab illo vt iuret per falsos Deos; ergò supposito quod vnum licet, etiam alterum licebit.

Probatur antecedens, quia in moralibus explicitum & implicitum, siue expressum & tacitum æquiparantur: sed qui à tali homine sic constituto petit iuramentum, is petit implicitè, vt per falsos Deos iuret, ergò vel neutrum vel vtrumque erit licitum.

Confirmatur Secundò: quia ab vsurario non tantum licet petere mutuum, sed etiam offerre, soluere vsuras, quâdo quis scit illum eas velle; ergò &c. Propter huiusmodi argumenta sentiunt nonnulli in casu posito, licitum esse petere quoque iuramentum per falsos Deos, vt refert Suarez lib. 3. De iuramento c. 23. n. 10, sed non rectè, Vnde

Respondetur Negando Antecedens: quia qui simpliciter & nudè petit iuramentum ab aliquo, quomodocumque iuraturus sit, siue **124** per

per Deum verum siue per falsos Deos dummodo iustam habet causam, non inducit eum quantum ex se est, & ex vi petitionis nisi ad rem bonam quam sine peccato prestare potest: neque implicite petit, nec implicite petere moraliter censetur idcirco iuramentum per falsos Deos, quamuis sciat quod sic, & non aliter soleat alter iurare; quia vt in multis alijs, ita etiam hic, quando quis habet iustam causam, tantum permissiue omnium iudicio censetur se habere ad peccatum alterius: potest enim simul stare, quod maxime sit contra voluntatem & affectum petentis, quod iuramentum quod petit, per falsos Deos prestetur.

Est vero qui petit expresse & determinate iuramentum per falsos Deos, quos scit cum in veneratione habere, non potest non dici inducere ad rem mala, quia expressa illa petitio est rei ex se & intrinsece mala: vnde nec dici potest esse tantum permissio ex parte petentis: verba enim operantur moraliter in animo alterius secundum rationem sue significationis, non secundum affectum dicentis, nisi hic exterius simul significetur.

Ex his satis patet responsio ad probationem antecedentis. Dicendum enim est, quod ille qui petit simpliciter iuramentum ex iusta causa, neque expresse, neque implicite, siue tacite moraliter censetur petere iuramentum per falsos Deos, quamuis existimet alterum sic iuraturum, prout nunc fuit declaratum.

125 Quod vero attinet ad confirmationem adductam, vt hic dissimulemus assumptum, de quo alibi disputatur, tamen neganda est consequentia, quia aliud est offerre solutionem usurarum illi, quem scis eas velle; aliud ab eo petere, vt ipsi det tibi mutuam ad vsuras: quia prius est tantum significare, quod petens mutuam sit paratus subire illud iniquum eius usurarum, quod subire licet quando non potest suae necessitati aliter subuenire, & id ipsum alteri indicare; neque in eo est intrinseca malitia. Petere autem ad vsuram est directe prouocare & inducere ad actum malum determinate exercendum: quae inductio sicuti actus ipse, formaliter loquendo est intrinsece mala.

126 Porro quemadmodum dicimus non esse intrinsece malum indicare alteri qui scitur non velle mutuam dare nisi ad vsuras, quod quis paratus sit illas soluere, ita quoque si infidelis significet, se non velle iurare nisi per falsos Deos, poterit quis significare, quod paratus sit stare tali iuramento, & cum eo esse contentus, quia satis per se euidens est, quod ita procedendo se habeat permissiue ad iuramentum illud per Deos falsos, non inductiue, quando iustam habet causam vtendi iuramento illius: quod colligitur satis ex doctrina D. Augustini allegata.

D V B I V M X V.

Vtrum licitum sit petere iuramentum ab eo quem putas peieraturum per Deum verum?

RESPONDEO & DICO Primo: Quemadmodum non licet ab aliquo petere determinate vt iuret per falsos Deos, ita neque licet petere determinate ab aliquo vt iuret modo aliquo indebito per Deum verum. Ita DD. communiter, & ratio est euidens, quia sicuti iurare per Deos falsos est intrinsece malum, ideoque minime licet hoc ab altero petere, ita quoque intrinsece malum est iurare indebito modo per Deum verum, & proinde nec hoc petere licet; quia esset inducere alterum in peccatum.

Hinc ergo delinquit in primis qui petit ab altero iuramentum absque iusta causa iurandi.

Similiter qui petit iuramentum super re iniusta aut turpi, quae sine peccato prestari non possit.

Tertio & ille, & quidem ordinariè grauisime, qui ab altero petit, vt iuret aliquid falsum, aut prestet iuramentum cum morali periculo falsitatis, vt qui inducunt testes vt iurent falsum, vel vt iurent aliquid de cuius veritate non habent sufficientem informationem: omnia enim illa iuramenta fiunt indebito modo: primum enim fit absque iudicio: secundum autem absque iustitia, & tertium sine veritate.

Vnde & in petitione talium iuramentorum reperitur peccatum cum grauitate secundum proportionem grauitatis quae inest iuramento quod petitur, ita tamen vt intra suam latitudinem mortalis, aut venialis peccati, semper grauius peccare videatur ille qui petit & inducit, quam alter qui indebito modo iurat; tum quia iste est prima origo hic delinquendi, tum quia agit & contra religionem, & contra charitatem proximi, quem in peccatum inducit, tum etiam quia magis voluntariè peccat.

Quaeret aliquis, an non liceret petere, vt alter iuret aliquid quod ipse bona fide putat esse verum, petens tamen nouit esse falsum? non enim videtur tunc inducere ad peccatum quia iurans non peccabit; nam ratione bonae fidei excusabitur, vt supponimus.

Respondetur nihilominus cum Suarez lib. 3. c. 14. n. 8. id non licere, nec posse peti determinate, vt alter iuret esse verum quod scitur in re ipsa esse falsum; quia respectu petentis est inductio ad testificandam falsitatem sub auctoritate diuinae veritatis in quod petens consentire, idemque approbare satis conuincitur, cum tamen id intrinsece malum sit: alter vero a culpa tantum excusatur propter inculpabilem ignorantiam.

O o o ij

DICO

Dico Secundò: Non est tamen intrinsecè malum petere iuramentum ab aliquo qui scitur aut præsumitur iuraturus falsum: sed aliquando licitè quis petere potest ab illo iuramentum, certis seruatis conditionibus. Ita docet Suarez loco citato cap. 14. Mald. dub. 9. Lessius lib. 2. cap. 42. dub. 10. Bonac. circa 2. præceptum Decalogi disp. 4. quæst. 1. puncto 11. n. 1. & 2.

Et sumitur ex D. Thoma quæst. 98. citata, art. 4. ubi in Corpore docet, quod persona publicà petendo iuramentum ab aliquo secundum quod exigit ordo iuris, ad petitionem alterius, non videatur peccare siue sciat cum iurare falsum, siue verum; ergò sic petere iuramentum ab aliquo qui iuraturus est falsum, non est intrinsecè malum: quia neque ad instantiam alterius, neque ad iuris ordinem seruandum licet facere, quod intrinsecè malum est: quamuis propter ordinem iuris sæpius multa concedantur fieri, quæ aliàs non licerent. Ex quibus intelligi potest etiam Doctores omnes illos tenere conclusionem positam, qui cum D. Thoma docent Iudicem in casu posito posse iuramentum exigere: quos videre licet citatos apud Suarez: & in Clauæ Regia lib. 5. cap. 5. n. 2.

Probatum ratione, quia est quasi generale principium doctrinæ moralis, quod possit quis exercere actum in felicitum & honestum, neque ab eo teneatur abstinere, quamuis præuideat exercitium illius futurum alteri (ex ipsius tamen malitià) occasionem peccati & ruinæ: modo non faciat affectu & animo ducendi alterum in peccatum, & iustam habeat necessitatem vel causam exercendi actum illum: non enim obligatur quis abstinere ab utendo iure suo propter alterius improbitatem & malitiam: quin è contra liceat malo alterius uti propter bonum, ut habet D. Thomas artic. 4. citato ad 4. & constat in plurimis alijs negotijs, ut in petitione mutui ab vsurario, in petitione iuramenti ab eo qui præsumitur iuraturus per falsos Deos, quæ passim ab omnibus admittuntur fieri posse sine peccato; ergò &c.

¹³¹ Conditions itaque quæ hic requiruntur sunt istæ duæ,

Prima, ut non petatur à tali iuramentum affectu ducendi illum in periurium, & proinde ut non petatur determinatè, ut iuret falsum: quod diximus esse omnino illicitum: qui ergò scit (inquit Suarez supra n. 14.) aliquem accepisse pecuniam, & determinatè petit ab illo ut iuret non se accepisse, grauissime peccat, & reus est periurij, quia directà causà periurij est: & hoc sensu accipi potest quod cap. 1. causà 22. quæst. 5. dicitur, Qui compulsus à domino sciens peierat, vtrique sunt periuri, & dominus, &

miles: alioquin magis videtur Pontifex ibi loqui de domino, qui compellit famulum ad testificandum falsum, quam de illo qui peteret à famulo causà veritatis explorandæ iuramentum, quod hoc non fecerit, quod dominus sciret eum fecisse. Interim nec hoc sic petendum est. Vnde cauendum est, quando quis nouit esse falsum, ne dicat: Iura hoc, & mihi satis erit, prout aliqui solent. Vnde (addit Suarez) neque in iudicio, petitur isto modo iuramentum, sed indifferenter, iura an hoc feceris, an hoc non scias? &c.

Altera conditio est, ut iusta subsit causà exigendi iuramentum ab illo: idque ob eandem rationem propter quam diximus, non posse iuramentum peti absque iusta & sufficienti causà, ab eo qui per falsos Deos est iuraturus: aliter enim petitio illa non censeretur moraliter permissio tantum, sed inductio & causà periurij, ac militaret non tantum contra charitatem proximi, sed etiam contra virtutem religionis & reuerentiæ erga Deum.

Hinc potest statui quasi regula generalis, quod petere absq; necessitate aut sufficienti utilitate iuramentum ab illo quem scis, aut vehementer præsumis iuraturum falsum, sit peccatum mortale: quamuis enim petitio iuramenti ex inutilitate & vanitate petitionis, forsitan esset tantum veniale peccatum, tamen hic ex ruina proximi, & ob defectum veritatis præuisum in iuramento, est omninò mortale.

Neque refert, etiamsi alter fortassis in habitu esset paratus iurare falsum, ut qui sæpius sic iurare solet, nihilominus quia hic & nunc non erat commissurus actualiter periurium, hinc tu illius periurij es causà & eius reus.

Positis verò duabus istis conditionibus licitum erit iuramentum petere à tali: idque non tantum personæ publicæ, sed etiam priuatæ, ut ex dictis satis colligi potest.

Hinc itaq; dicit Mald. supra, quod actor in iudicio possit iuramentum per iudicem exigere à parte aduersa, etiamsi putet peieraturam, quando id necessarium est, aut conducibile ad ius suum tuendum, vel quando fortè aliter sententia ferri non potest.

Similiter dicit, quod priuatus idem possit exigere pro cõfirmatione cõtractus cù altero initi, etiamsi existimet eum non seruaturum, si hæc iuramenti exactio ipsi sit necessaria, addandam contra cui vires, ut corà iudice postmodum petatur impleri, si alioquin non esset habiturus actionem in iudicio. Quæ à maiori possunt habere locum in tutoribus pupillorum, aut in procuratoribus, seu negotiorum gestoribus aliorum, quæ nisi tali casu exegerint iuramentum, arguentur male administrationis, vel negligentis in officio suo.

Dicet

134 Dicet aliquis: D. Th. art. 4. citato in corpore, ideo videtur excusare personam publicam exigentem iuramentum in casu proposito, quia non ille tunc, sed alter ad cuius instantiam facit, videtur exigere: ergò apparet quod ex sententia D. Thomæ, ille qui sua sponte, & quodammodo vt primum mouens, exigit, semper peccet: quod satis apertè dicere videtur de priuata persona quæ sua sponte pro se exigit; ergò &c.

Respondeo in primis, saltem D. Tho. admittit personam publicam id licitè posse exigere ad petitionem alterius, sequendo iuris ordinem, & proinde satis ex eo colligitur, quod nõ sit intrinsecè malum, idque eo magis, quòd D. Th. porissimum distinctionem quam ponit inter personam priuatam, & inter publicam fundet in hoc, quòd nõ videatur superesse bonum aliquod ad quod priuata persona vteretur malo siue periurio alterius: & proinde nulla hic possit subesse iusta causa, quare iuramentum exigeret ab eo qui falsum est, aut putatur iuraturus, nisi quod periurium alterius ducat suum esse bonum: sed dari possit bonum propter quod persona publica vtatur, & quasi vti cogatur malo alterius, & petere iuramentum ab illo quem nouit peieraturum, vt scilicet administraretur vnique quod secundum ordinem iuris ipsi debetur.

Quæ clarè colligi possunt ex responsione ad 4. eodem art. vbi dat rationem, cur velit magis licitum esse petere iuramentum ab illo qui per falsos Deos est iuraturus verum, quàm ab eo qui per Deum verum est iuraturus falsum, & ita scribit; alia tamen videtur esse ratio in eo qui per verum Deum iurat falsum, quia in tali iuramento, inquit, deest bonum fidei, quo vtitur aliquis in iuramento illius qui per falsos Deos iurat.

135 Quando igitur aliud bonum interuenerit (etsi non bonum fidei) quo petens vti potest pro iure suo, sicuti ipse admittit in persona publica, atque ita iustam habet causam benè vtendi malo alterius, non aduersabitur D. Thomæ, vti apparet dicere, quod non minùs tunc licebit etiam priuato exigere iuramentum ab illo qui falsum putatur iuraturus per Deum verum, quàm ab altero qui per Deos falsos est iuraturus.

Sed contra opponi possunt aliqua Capitula, vt Capitulum Qui exigit, causa 22. quæst. 5. vbi dicitur, Si autem scit eum fecisse & cogit eum iurare, homicida est: ille enim se suo periurio interimmit, sed iste manum interficientis impressit & pressit: quod desumptum est ex D. Augustino sermone 28. De verbis Apostoli. Item Capitulum Ille qui hominem, eadem, quæst. 5. Qui hominem prouocat ad iurandum, & scit eum falsum iuraturum esse, vincit ho-

micida, quia homicida corpus occisurus est, ille animam: ergò videtur id nunquã licere.

Respondetur Negando Consequentiam, 136 quia Capitula illa intelligenda sunt loqui de ordinarijs casibus, quibus priuatus aliquis petit priuatim sic iuramentum, nullam expectans inde vtilitatem aut fructum, sed tantum in eo sibi complacet, & quasi satisfactum sibi ducit, quando alterum ad periurium coëgit, ac periurij reum fecit: quod ex adiunctis in Capitulo Ille qui hominem, satis colligitur: ita enim subiungitur, scis verum esse quod dicis: est falsum quod ille dicit, & iurare compellis: ecce iurat, ecce peierat: tu quid inuenisti? vnde regulariter in exactione talis iuramenti grauitè peccari solet, præsertim quando extra iudicium fit.

Sed occasione primæ conclusionis nasci potest quæstio, quid dicendum de illis qui exigunt iuramenta instituta contra ambitiones vel simoniacas artes perueniendi ad dignitates tum sæculares tum ecclesiasticas, siue ad beneficia vel officia, ab illis quos sciunt per improbas sollicitationes aut per illicitos modos fuisse electos, aut collationes vel promissiones obtinuisse, vtrum exigentes tales non peccent? Ratio dubitandi est, quia videntur determinatè petere, vt alij iurent, quod scitur esse falsum.

Respondeo Primò, Eos quibus ex munere incumbit impedire illa & punire, omninò rectè facturos pro honore Dei & pro bono publico, si tempestiuè occurrerent & arcerent illos tam à iuramento, quàm à magistratu & dignitate, quando ita constaret vt iuridicè probari possit: imò eos tunc ad illud obligari: quando autem probari non posset, tunc inutiliter videretur illud retinere.

Addo Secundò, Eos qui recipiunt illa iuramenta, non exigere propriè, sed tantum proponere in particulari illa quæ ex legibus aut ex statutis sunt iuranda ab eis, qui ad talium officiorum aut dignitatum administrationem vel possessionem sunt admittendi, atque ita non petere determinatè vt iurent illud quod falsum esse sciunt, sed vt vel iurent quod statuta requirunt, vel ab administratione abstineant: legislatores autem iustè & sanctè instituerunt vt talia iuramenta præstarentur, ad multis incommodis & malis obuiandum, præsumentes merito, quod ex istorum respectu & reuerentia diuini nominis, à malis artibus abstineretur, nihil minus volentes, quàm quod quisquam præstaret falsum iuramentum: quod dum contingit, præter ipsorum intentionem euenit; licet & in alijs legibus accidit.

Similis ratio potest esse de illis qui proponunt iuramenta præstanda de seruandis legibus aut statutis communitatis alicujus, inter quæ contingit multa esse quæ passim

O o o iij sciunt

sciuntur non observari: vbi quoque prudenter facturi sunt illi à quibus statutorum dispositio & iuramenti præstandi institutio pendet, quod vel statuta exacte servari passim procurent, aut declarent ea vel abolita, vel iuramentum ad illa se non extendere, sicuti non se extendere censetur ad illa quæ versantur circa materiam leuiorem, sic vt transgressio per se non sit mortalis.

Et quidem licet in genere loquendo de statutis sub iuramento seruandis, facile possit intelligi, quod neque mens recipientis iuramentum, neque mens iurantis se extendant ad illa quæ communiter & passim non seruantur, sed contrario vsu sunt quasi abolita, similiter quod iuxta regulam prudentiæ, neque ad illa se extendunt, quæ versantur circa materiam leuiorem, vbi pro humana fragilitate frequentes solent esse præuaricationes, idque sine magna animaduersione; tamen quando quis iurat in particulari seruare tale aut tale statutum, etiamsi sit extra vsu, aut sit de re minoris momenti, sic vt ex se non obliget nisi ad veniale, imò etiamsi ponatur ne ad veniale quidem obligare, tamen qui in illud iurauit, & postea præuaricatur, peccabit mortaliter contra iuramentum præstitum.

DVBIVM XVI.

*Quale peccatum sit iuramentū,
Cui deest iudicium,
aut iustitia?*

139 **N**otandū est, periuriū dupliciter sumi; aliquando generaliter, & aliquando ac magis cōmuniter strictè. Periuriū generaliter sumptū dicitur quoduis iuramentū, cui aliquid ex tribus comitibus debitis deest, siue iudicium, siue iustitia, siue veritas.

Quando autem deest iustitia, tunc quodammodo consecutiue deest quoque veritas, quia seruari non potest quod iuratur: ipsa enim eius executio illicita est, & peccatum: non tamen simpliciter deesse censetur, quia præsupponitur voluntas (quamuis mala sit) exequendi quod iuratur.

Si iudicium verò desit, fieri potest quod idcirco veritas nullo modo desit, vt quando sine causa iuratur illud quod euidenter verum est: sed quando temerè absque veritatis examine iuratur, tunc periculum subest falsitatis.

Periuriū autem strictè acceptum est iuramentum, cui deest veritas siue de presenti; vt dum iurat quis, quod nouit aut putat esse falsum, vel de futuro, vt dum quis fidem datam & iuramento confirmatam non seruat, stante adhuc iuramenti obligatione.

Quando autem iurat quis falsum quod bonâ fide existimat esse verum, tunc erit tantum periuriū materiale: si tamen negligens fuerit in veritate inuestiganda antequam iuraret, pro ratione maioris vel minoris negligentiz erit maioris aut minoris peccati reus: si autem sufficientem adhibuerit diligentiam, omnino excusabitur.

Quando itaque Iura siue Canones siue Leges loquuntur de periuris & periurijs, censentur tunc loqui ordinariè de periurijs strictè acceptis. Latè tamen vsus est illo nomine D. Ieronimus in cap. 4. Ieremiæ, vbi dicit, non iuramentum, sed periuriū esse, quando sine debitis comitibus iuratur.

Solet quoque periuriū aliter diuidi, sicuti scilicet iuramentum in assertorium, & promissorium, ad quæ duo membra reuocari possunt execratorium & comminatorium, sicuti suprâ quoque diximus de eiusmodi iuramentis. His præmissis

RESPONDEO & **D**ICO Primò: **140**
Periuriū generaliter dictum cui deest iudicium, eatenus quia scilicet iuramentum sit absque iusta causa, siue sit assertorium, siue promissorium, vt v. g. quia sit de re indifferenti, aut de re leuioris momenti, vel de re impeditiua maioris boni, aut licet res esset maioris momenti, tamen non est necessitas, vel iusta utilitas iuramenti, ordinariè non videtur excedere culpam venialem: quando autem deest illi iudicium, quia temerè iuratur cum periculo iurandi falsum, tunc pro quantitate talis periculi erit mortale aut veniale. Ita communiter sentiunt Doctores, & quidem quod attinet ad priorē partem, docet Suarez lib. 3. cap. 18. n. 3. expressè, iurare non ieiunare hodie, cum ad id non obligetur, aut non facere aliquid indifferens non esse peccatum mortale: & infra num. 6. addit, iurare aliquid contrarium Consilij per se loquendo non esse mortale: & ita quoque docet Tabienna V. Iurare n. 8. 10. & 12. Nauarrus cap. 12. n. 16. qui pro se citat quandam Glossam, & alij quos infra mox allegabimus: & ratio constabit ex dicendis circa tertiam conclusionem.

Posterior pars satis per se constat: quia in quantum quis vult se exponere expresse aut interpretatiue periculo peccati, in tantum censetur velle ipsum peccatum: qui igitur sic temerè iurat, vt absolutè exponat se periculo iurandi falsum, censetur absolutè velle iuramentum falsum, ac proinde peccabit mortaliter. Si autem periculum non sit ita absolutum, poterit tunc esse peccatum tantum veniale, vt puta quia aliquam adhibuit diligentiam circa veritatem examinandam, sed non omnem planè quæ bene requiritur in negotio tam graui.

DICO Secundò: Periuriū generaliter dictum cui deest iustitia, quia iuramentum **141**
præsta-

præstatur de re turpi exequendâ que sit peccatum mortale, est ipsum quoque mortale peccatum. Quæ conclusio sic est accipiendâ, ut non tantum sic iurans intelligatur peccare mortaliter, quia voluntatem habet committendi illud peccatum quod iurat: ut v. g. quod contrahat culpam homicidij, qui iurat alterum occidere: sed quod dum iurat tale quid, non solum contrahat culpam illius peccati, sed etiam contrahat mortalem culpam sacrilegij, siue irreligiositatis propter grauem abusum iuramenti.

Est hæc conclusio communis & certâ: ita docent Caiet. hic quæst. 98. art. 2. & 3. Tabienna supra: Syluest. V. Iuramentum 1. quæst. 1. nu. 6. Nauarrus supra nu. 3. & 15. Couarruias ad Capitulum Quamuis 1. parte, §. 6. n. 6. Suarez supra cap. 19. & alij.

Rationes à diuersis redduntur diuersæ, inter quas videntur hæc potiores:

In primis quia est irreuerentia in Deum, velle firmare Dei auctoritate propositum suum in malo: ergo quo malum illud est maius, eo irreuerentia hæc erit grauior: quate si malum illud sit peccatum mortale, etiam irreuerentia in Deum erit tanta, ut merito culpa mortalis censeri debeat.

Deinde qui iurat facere quod est mortale peccatum, tenetur non obstanti iuramento, non facere illud, & quidem sic ut absque peccato mortali non possit verificare iuramentum: vnde potest censeri iurare impossibile, atque ita videtur perinde ac si falsum iurasset: quo argumento vtitur Soto lib. 8. quæst. 3. artic. 3. Couarruias & satis etiam placet Suarez loco citato.

DICO Tertio: Periurium generaliter dictum cui deest iustitia, quia iuramentum est de materia quæ est peccatum veniale, ex communiore sententiâ, est peccatum tantum veniale, sed valde graue. Ita Suarez supra cap. 19. num. 3. Soto, & Caiet. supra art. 7. Antoninus 2. parte tit. 10. c. 4. §. 1. Syluest. V. Iuramentum 2. quæst. 1. Tabienna, & Nauarrus supra: Couarruias loco citato §. 6. in fine. Bonac. sup. q. 1. puncto 3. n. 9. Rationem reddit Suarez, quia illud iuramentum non est periurium proprie & rigide dictum: supponitur enim non iurare falsum, siue contra mentem: sed habere voluntatem faciendi: vnde, inquit, per tale iuramentum non fit grauis iniuria diuinæ veritati: sed neque etiam diuinæ bonitati, quia licet materia illius veritatis quæ iuratur, sit peccatum, tamen non adducitur aut inuocatur Deus ut approbator operis faciendi, quod grauis foret iniuria, sed ut testis & quasi confirmator veritatis: & quamuis in hoc sit etiam irreuerentia quædam, tamen quia non se firmat iurans in proposito peccati mortalis, hinc, sed leuioris alicuius, huic non videtur grauitas irreuerentiæ venire ad culpam morta-

lem, quando non concurrat formalis contemptus diuinæ maiestatis. Contrarium tamen non improbabiler tenent Angelus V. Periurium 1. & V. Iuramentum 5. & alij nonnulli, quod scilicet omne iuramentum quod est contra primam partem iustitiæ scilicet declinare à malo, sit peccatum mortale: vnde studiosè ab istis iuramentis est abstinendum.

DVBIVM XVII.

Quale peccatum sit periurium, Cui deest veritas, siue assertorium, siue promissorium fuerit?

RESPONDEO & DICO Primo: Periurium assertorium strictè acceptum, cui scilicet deest veritas est peccatum mortale, non tantum quando cadit in mendacium perniciosum, sed etiam quando cadit in mendacium iocosum, vel officiosum; atque adeo ex parte leuitatis materiæ quæ iuratur nunquam contingit eiusmodi periurium esse veniale tantum.

Prior pars tenetur à Doctoribus omnibus, estque per se satis euidens: si enim periurium non sit mortale quando adductione primæ veritatis confirmatur falsitas perniciofa, nunquam videbitur periurium esse peccatum mortale, quod tamen Scripturæ & Sancti Patres omnes tantopere detestantur.

Posterior pars putatur esse contra Gofredum in Capitulum Quod autem, & in Capitulum vltimum causa 12. qu. 2. vbi dicit periurium iocosum esse peccatum veniale, ut refert Angelus V. Periurium: à qua opinione nec ipse videtur omnino alienus, dicit tamen contrarium esse tutius: pro eadem opinione citat Nauarrus Glossâ ad Capitulum Veniens de iureiurando, vbi tamen id non habetur: sed simile aliquid reperitur in Glossa ad Capit. Vnum, §. Nunc, dist. 25.

Interim verò tenetur Conclusio passim communiter ab omnibus: ita docet D. Th. hic, quæst. 98. art. 3. ad 2. vbi dicit mortaliter peccare qui iocosè falsum iurat, & ibidem Caiet. & Arragonius: Soto lib. 8. De iustitia, qu. 2. art. 3. & Scholastici in 3. dist. 39. quando dicunt periurium deliberatum semper esse peccatum mortale: neque periurium posse fieri veniale, nisi per inaduertentiam, vel subreptionem. Ita Syl. V. Periurium, & alij plures Summistæ eodem verbo, Nauarr. c. 12. n. 6. Couar. lib. 1. Variar. c. 1. n. 2. & ad Cap. Quamuis pactum 1. p. §. 6. n. 4. Suar. li. 3. De iuram. c. 4. Clauis Regia lib. 5. c. 4. n. 14.

144 Probat, quia malitia ipsius mendacii habet se accidentaliter ad gravitatem materiæ iuramenti, nam respectu iuramenti omne mendacium est materia gravis, quia iuramentum falsum ex hoc præcisè accipit suam malitiam, & malitiæ gravitatem formalem, quòd Deus tanquam prima veritas adducatur in testem falsitatis: ad hoc autem parum refert, sitne falsitas illa perniciofa alijs, an non: quia cuiuscumque falsitatis attestatio privat Deum dignitate primæ veritatis; licet interim attestari falsum perniciosum alijs, non tantum derogaret illius veritati, sed etiam bonitati, & ex illo capite periurium perniciosum merito habeatur peccatum gravius altero.

145 Quod autem ad sententiam Gofredi attinet, omnino est illa reiicienda, si accipiatur tanquam contraria huic doctrinæ. At forfitan, non ita intellexit, sed tantum voluit periurium iocosum esse veniale, quando scilicet ita ioco iuratur falsum, ut non tantummodo fiat iuramentum super re falsa ad iocum, sed ita ut etiam detur intelligi ipsum, non tanquam verum istud affirmare & iurare, sed tantum ioci causâ sic loqui & agere: quemadmodum ioci causa narrantur fabulæ, & sic dici posset esse veniale tantum, quia non intendit affirmare aut iurare falsum, sed ioci causa agere ad instar asserentis & iurantis, atque eo sensu etiam verum esse poterit, quod Angelus pro Gofredo allegat ex Augustino quæst. 145. in Genesim, & habetur citato Capitulo Quod autem, scilicet, quod mendacium iocosum non sit mendacium propriè dictum, quando nimirum locutio ita fit per iocum, ut ex ipso modo loquendi satis detur intelligi, non affirmari & iurari id quod dici videtur, sed tantum ioci causâ proferri: & sic accipienda est auctoritas D. Augustini quam Angelus allegat: alioquin verum non est, quod mendacium iocosum quo falsitas absolute affirmatur, quamvis ad aliorum recreationem fiat, non sit mendacium propriè dictum, cum sit assertio simpliciter & contra mentem dicentis.

146 Dico Secundò: Similiter periurium promissorium quatenus iuranti deest intentio adimplendi quod promittit, semper est peccatum mortale circa quamcumque materiam siue gravem siue leuem versetur. Ita Suarez lib. 3. De iuramentis cap. 17. & DD. citati, ac alij communiter: & ratio eadem est, quæ conclusionis præcedentis: continet enim tale iuramentum & includit periurium assertorium: ut per se evidens est.

Dicit aliquis: solent frequenter fieri eiusmodi leves promissiones cum iuramento, nec tamen videntur sic iurantes habere intentionem implendi, aut servandi, ut colligi ex eo potest, quia raro servant: durum

autem videtur illos facere semper reos & damnare peccati mortalis, ut quando parentes vel domini cum iuramento minantur filijs aut servis correctionem, siue pœnas, vel promittunt eis munuscula, aut proemia: item quando urbanitatis causa iurant aliqui, quòd non ingredientur ante alterum, quòd non tenebunt latus dignius, & similia: ergo videtur dicendum quod leuitas materiæ in talibus excusat.

Respondet ad hæc Suarez loco citato: quod omnes penè Auctores contentur hæc ordinaria iuramenta excusare à peccato mortali: oportet tamen, inquit, ut excusatio bene sit fundata: nam quantumcumque iuramentum promissorium sit de re levi, si absoluta intentione iurandi, & animo non implendi fiat, peccatur mortaliter; quia est periurium assertorium contra veritatem: quod etiam docet Clavis Regia supra c. 5. num. 11.

147 Diversi itaq; allegant diversa fundamenta pro excusatione istorum à culpa mortali & à falsitate iuramenti: solidiora autem possunt esse hæc: in primis quòd licet sic familiariter iurantes sæpius non observent iuramentum, nihilominus existimetur cum intentione ad implendi & servandi iurasse; atque ita non fecerint assertorium iuramentum falsum, & proinde in ipso actu non peccent mortaliter ob defectum veritatis, de qua intentione ex ipsis oportet intelligere: quod autem postmodum in non observatione iuramenti illius, non peccent mortaliter, fieri potest, quia scilicet quibus promissio cum iuramento facta est, facile consentiunt explicitè vel implicitè in non adimplentionem, quia non apprehendunt eiusmodi dicta obtinere rationem absolutæ & rigorosæ promissionis, ut facile licet præsumere in casu talium promissionum, quæ sic sunt filijs, aut famulis: qui respectivè ita solent existimare de parentibus aut dominis, sic promittentibus.

Dices, etsi in pollicitationibus proemiorum posset habere id locum, non videtur tamen in comminationibus pœnarum cum iuramento id dici posse: nam tunc promissio & iuramentum videntur proximè fieri Deo, non illis quibus fit comminatio.

148 Respondetur, id verum esse: neque enim rectè alteri dicitur promitti supplicium, quod ipsi ingratum est. Vnde in illis potest succurrere aliud fundamentum, quod scilicet istæ comminationes cum iuramento intelligantur fieri cum subintellecta conditione, nisi scilicet humiliatione, vel maiori diligentia, aut sollicitudine & cautela animi meum placaveris, aut remissionem merueris: & sic aliâ ratione sit quasi satisfactum iustitiæ vindicativæ, secundum quam pœna erat infligenda: exemplo David qui licet iurasset percutere Nabal cum Domo eius

eius, postea tamen placatus precibus Abigail mutauit in melius parcendo lib. 1. Re. c. 25. Vide plura de hac re in Clauē Regia supra cap. 5. n. 13. Similiter etiam intelligi possunt fieri iuramenta illa vrbauitatis, cum conditione scilicet nisi alter omnino recusauerit, aut nisi illi ingratum foret, vel aliqua simili, si in proposito persisterem. Ita fere Clauis Regia supra n. 14. cum multis quos citat, aut denique non adimpletio excusari poterit aliquando, quia ipsa res iurata est inutilis, aut indifferens ad cuius proinde executionem Deus cui iuramentum aut promissio dicitur facta, non vult ob suum respectum induci obligationem: imo si illo respectu res talis fieret, haberetur actus ille superstitiosus, vt ex ante dictis de materia iuramenti, intelligeretur. Quidquid interim sit de eiusmodi excusationibus, omnino tamen dehortandi sunt omnes ab eiusmodi iuramentis, quia ferè semper in vanum assumitur sine necessitate & iusta causa nomen Domini: vnde non fiunt absque graui peccato veniali, & non carent periculis grauioris scilicet culpæ.

149 Dixi in conclusione, sic vt ratione leuitatis materiæ non contingat periurium assertorium contra veritatem, siue strictè sumptum esse tantum veniale, quia per subreptionem aut inaduertentiam potest aliquando vel non esse peccatum, aut veniale tantum, vt Doctores passim tradunt de omni genere peccati. Sic itaque iurans falsum poterit venialiter tantum peccare, siue quia non aduertit se iurare, siue quia non aduertit falsitatem, modo inaduertentia sit inuoluntaria seu inculpabilis.

Peter alius, vtrum inaduertentia excuset etiam à mortali in illo qui malam induit consuetudinem temere iurandi aut peierandi, quam non retractauit.

Calet. hic quæst. 89. art. 2. & quæst. 98. art. 3. docet eiusmodi prauam consuetudinem efficere, vt periurium quod aliàs non esset peccatum mortale propter inaduertentiam naturalem, imputetur ad mortale: & sequitur illum Nauarrus cap. 12. n. 6. & indicat etiam Bonac. supra disp. 4. quæst. 1. puncto 13. n. 6. quatenus dicit eum qui falsè iurat inaduertentem post retractatam consuetudinem non peccare mortaliter. Fundamentum horum est, quia in tali homine inaduertentia non videtur esse causa iurandi, nam æquè iuraret (ita enim habitualiter est constitutus) etiam si aduerteret, vt eius consuetudo satis declarat.

150 Contrarium tamen videtur verius, quod scilicet iuramentum falsum prolatum sine aduertentia per se sufficiens ad peccatum mortale, non sit nouum peccatum mortale propter peierandi consuetudinem, etsi hæc non sit retractata. Ita docet Suarez lib. 3. cap. 7. & colligit ex D. Thoma hic qu. 98.

art. 3. ad 2. quatenus sine restrictione dicit, eum qui iurat falsum sine aduertentia, à crimine periurij excusari: quod & asserunt Durandus in 3. dist. 39. quæst. 5. Bonauentura ibidem art. 1. quæst. 3. qui & hoc expressius addit, quod ne quidem mortaliter peccet, etiam si ex quadam consuetudine sic iurat, scilicet per inaduertentiam: Maior similiter quæst. 4. ponit generalem conclusionem: quod nullum iuramentum indeliberatum sit peccatum mortale: & probat quasi ab inconuenienti, quia aliàs assuetus iurare, inquit, toties mortaliter peccaret, quoties in actum periurij ex habitu prorumperet: Scotus quoque eadem dist. quæst. vnica dicit consuetudinem vel habitum non facere, vt actus sit peccatum mortale, nisi reddat actum sufficienter deliberatum. Ita etiam Syluest. V. Blasphemia quæst. 4. sentit blasphemiam inaduertentem prolata ex consuetudine, non esse peccatum mortale: est autem eadem aut maior ratio peccati in blasphemia, quæ in periurio.

Ratio itaque huius doctrinæ reddi potest, 151 quia non obstante consuetudine non retractatâ, aut prauo habitu relicto, tamen præsens inaduertentia siue inconsideratio cum qua iuratur, est inculpabilis & inuincibilis sicuti in altero contingit qui talem consuetudinem prauam non habet: ergo excusatur illud periurium à culpa mortali, non obstante consuetudine. Antecedens supponitur, quia ex tali hypotesi tractatur hæc quæstio: oportet enim vt talis sit inaduertentia quæ reuera excusaret hominem ab omni peccato, aut saltem à mortali, si non haberet consuetudinem sic iurandi; qualem inaduertentiam aliquando etiam obuenerit homini malâ consuetudine imbuto, non repugnat: imò eam Doctores de hoc casu disputantes supponunt: quamuis interim negandum non sit, quin illa praua consuetudo sæpè sit causa inaduertentiæ voluntariæ & culpabilis, dum facit vt præ negligentia quis non aduertat ea quæ facillè aduertere poterat & debebat.

Vnde quamdiu consuetudo non displicet, nec cum dolore animi retractatur, metuendum est, quod pleraque illa iuramenta implicitè seu interpretatiuè sufficienter sint voluntaria etiam ad peccatum mortale: eo quod & ipsa inaduertentia plerumque sit culpabilis. Nihilominus tamen quando illa reuera esset inuoluntaria & inculpabilis, excusaret à mortali, non minus in eo qui prauâ consuetudine esset imbutus, quam in altero.

Ad fundamentum itaque Caletani & aliorum 152 respondetur, Esto ita sit, quod inaduertentia in illo non sit propriè causa sic iurandi siue peierandi, est tamen causa quod actus ille vt hic & nunc sit, non sit deliberatus

ratus & voluntarius eo modo, prout requiritur vt contrahat culpam mortalem.

Vnde ad conditionalem illam quam per modum confirmationis adijciunt, scilicet quod qui sic peierare assuetus est, etiamsi aduerteret periurium, quod nihilominus peieraret, nō satis est ad constituendū actuale peccatum & nouam culpam in actu qui fit ex inaduertentia inuoluntaria.

Quemadmodum supra adhuc diximus & declarauimus in simili; nam si quis inculpabiliter ignoret hoc die esse ieiunium, & sic non ieiunat, nō peccabit mortaliter, etiamsi soleat non seruare ieiunia sibi nota: & proinde neque hoc putetur seruaturus fuisse, etiamsi illud nouisset.

Ita quoque si in venatione quis adhibita sufficienti diligentia, ne hominem occidat, & interim casualiter occidat inimicum, non committit culpam homicidij, etiamsi habitualiter ita esset dispositus, vt si sciuisset ibi esse inimicum, occidisset illum: prout doceri solet 1. 2. de voluntario & inuoluntario. Estque conforme hoc doctrinæ D. Augustini, qui contra semipelagianos docuit, non imputare Deum nobis ad merita aut demerita, quæ faceremus si superuixissemus, aut si hæc vel illa occurrissent: sed quæ facimus circa illa quæ occurrunt.

153 Dico Tertio: Periurium quo violatur promissio iurata de re graui aut magni momenti est quoque peccatum mortale. Ita tenent Doctores omnes.

Sed non satis conueniunt, vtrum violatio iuramenti promissorii vt tale est, quod scilicet cum intentione serbandi est præstitum, sed postmodum non seruatur, possit esse peccatum aliquando veniale ex leuitate seu prauitate materiæ promissæ?

Multi tenent partem affirmatiuam, scilicet non esse peccatum mortale non implere promissionem iurata in materia leui. Sic referuntur sentire Antoninus 2. parte titulo 10. cap. 4. §. 1. Syluest. V. Iuramentum 4. quæst. 1. Angelus V. Iuramentum 5. nu. 41. collatis simul illis quæ habet V. Periurium n. 1. & tenent Soto lib. 2. De iustitia qu. 4. art. 3. circa finem. & lib. 8. quæst. 1. art. 7. & quæst. 2. art. 3. Mald. tractatu 10. cap. 6. dub. 5. Azorius tomo 1. lib. 11. cap. 5. qu. 3. Suarez supra lib. 3. cap. 16. Nauarrus c. 12. n. 10. & cap. 18. n. 7. qui hanc sententiam multis rationibus conatur probare: quas tamen dicit Suarez loco citato omnes ex generalibus materijs esse petitas, ac posse facile applicari ad iuramentum assertorium de re leui; proindeque prout de hoc casu non sonuincunt (quemadmodum omnes passim tenent vt ante diximus) ita neque de promissorio.

154 Suarez itaque nouum aliud fundamentum huius opinionis statuere conatur, quod

scilicet in iuramento promissorio vt tale est, non assumatur aut inuocetur Deus tanquam testis veritatis, quod scilicet iurans, promissum complendo verificabit suū sermonem, sed solum tanquam fideiussor, aut quemadmodum Princeps aut vir magnus aliquando interponitur in contractibus qui in eius præsentia celebrantur, vt ex illo respectu fiant quasi firmiores, qui si non obseruentur ob defectum partis vnius, non ideo quidquam istius Principis veritati aut fidelitati detrahitur, sed tantum committitur contra reuerentiam illi debitam: quo autem contractus ille fuerit de materia maiōris momenti, eō grauior est irreuerentia, dum non seruatur: quando autem est de re leui non videtur tunc irreuerentia esse notabilis; ergo videtur quod non sit mortale peccatū violare promissionem iurata in re leui: & ita videtur Suarez illa opinionem fundare, quem in eo sequitur Malderus.

155 Verum supra dubio 2. huius capituli ostendimus tum auctoritate, tum rationibus, quomodo iuramentum assertorium & promissorium in formali ratione iuramenti non sic distinguantur, quasi in vno Deus adducatur ut testis veritatis, & in altero per modum fideiussoris adhibeatur tantum pro fidelitate promittentis stabilienda: sed quod in vtroque inuocetur Deus tanquam testis veritatis: nemo enim potest negare, quin iuramentum promissorium etiam vt tale, sit propriè dictum iuramentum: ratio autem iuramenti propriè dicti postulat, vt inuocetur Deus non sub quacumque ratione; sed tanquam prima veritas quæ nec fallere, nec falli potest, in testimonium assertionis siue de præsentia, siue de præterito, siue de futuro: quod & ipsa iuramenti definitio communiter recepta importat.

Quare cum promittens aliquid sub iuramento suo quantum in ipso est, facit Deum testem non tantum veritatis huius de præsentia, quod habeat voluntatem explendi promissum; sed etiam illius de futuro, quod idem facturus sit (nisi scilicet iustum impedimentum aut excusans ratio interueniat, prout dubio 2. citato latius est explicatum) hinc verior & præferenda videtur doctrina opposita, quod scilicet quemadmodum in assertorio periurio nunquam excusat à mortali, materiæ paruitas, sic neque in iuramento promissorio per se loquendo.

Ita docent Gabriel in 3. dist. 39. qu. 2. conclusionem 4. & 7. Tabienna V. Iuramentum n. 11. Fumus V. Periurium n. 12. Caiet. in summa eodem verbo: à Valentia tomo 3. disp. 6. quæst. 7. puncto 3. conclusionem 3. Less. lib. 2. cap. 46. dub. 5. Clauis Regia sup. lib. 5. c. 4. n. 28. Bonac. sup. puncto 14. n. 3. & alij quos citat.

Colligitur autem ex D. Thoma hic q. 89. art. 7. ad 1. quatenus dicit ad reuerentiam diuini testimonij pertinere, vt homo faciat esse verum id quod iurauit secundum possibilitatem suam: vbi clarè indicat se intelligere, quòd Deus tanquam testis veritatis etiam respectu assertionis vt est de futuro, inuocetur in iuramento promissorio; atqui hoc posito planè oritur eadem ratio de promissorio, quæ est de assertorio, vt etiam satis indicare & admittere videtur Suarez, quia etiam non implendo tunc iuramentum promissorium in re parua, constituitur Deus testis falsitatis, quantum est ex parte eius qui iurauit: sicuti dum falsò assertitur res parua sub iuramento.

156 Et confirmari potest primò, quia qui sine promissione iurat se aliquid facturum, non tantum Deum adhibet testem præsentis veritatis quod habeat animum hoc faciendi, sed etiam ipsius assertionis de futuro, quòd faciet illam veram, aded vt si non faciat, censetur adhibuisse Deum testem falsitatis: quod & Suarez diuersis locis satis significat, ergò similiter quando quis promittit aliquid cum iuramento, inuocat Deum in testem illius assertionis, non tantum secundum veritatem quæ debet inesse in præsentia, sed etiam quæ requiritur in futurum: neque enim fundamentum aliquod subesse videtur, quare iuramentum còcurrentes cum promissione de re in futurum præstanda, esset alterius rationis, & minoris efficaciz, quam nudum iuramentum de re futura, siue de re facienda in futurum; quandoquidem non repugnet Deum adhiberi in testem veritatis assertionis de futuro etiam vt talis assertio est.

7 Confirmatur Secundò, Quia si Deus in iuramento promissorio adduci dicatur solum vt fideiussor modo iam ante explicato, & ideo eius violatio in re parua excusetur à culpa mortali, quòd irreuerentia exigua sit omittere promissionem rei paruz, quamuis ad illam corroborandam Dei præsentia specialiter sit adhibita, ergò pari vel etià maiori ratione videbitur dicendum, quod non sit peccatum mortale, non explere promissa iurata ex metu graui, & iniquo, quamuis sint de rebus magni momenti: quia si contrariens iuratz promissioni tantum peccet contra fidelitatem, & eatenus solum specialiter contra religionem, quòd fidem sub inuocatione Dei vt fideiussoris datam, nõ seruet; ergò quando promissio potest sine perfidia & vitio infidelitatis, non seruari, non videbitur grauis irreuerentia in Deum, tunc iam non seruari.

Minor enim irreuerentia committitur in personã in cuius præsentia facta est promissio, quando non seruatur illa quæ promittentem non obligabat, quam dum non ser-

uatur promissio de re minoris momenti quæ tamen obligabat; ergò non tenebitur sub peccato mortali seruare tale iuramentum, quamuis sit de materia graui: quia facilè iudicatur absolui fideiussor, vel is qui ad tribuendam maiorem firmitatem promissioni, modo dicto est adhibitus, quando principalis ex promissione facta non obligatur. Neque tunc ille existimat multum ledi dignitatem suam aut illi derogari, quando ex iusta illa ratione alter non præstat, quod in eius præsentia inualidè promiserat: Hoc tamen alij communiter non admittunt, sed volunt iuramentum etiam metu iniquo extortum obligare sub peccato mortali. Vide Suarez lib. 2. De iuramentis cap. 9. & lib. 3. cap. 16. circa finem.

Accedit quòd videatur metaphoricè plane accipiendum si aliquando dicatur Deus adduci vt fideiussor aut se præbere fideiussorem in promissionibus iuratis, quia scilicet suo testimonio præbet firmitatem promissioni, sicut solet inter homines præbere fideiussor: neque enim contrahit Deus aliquam obligationem propriè ad præstandum promissum in defectu promittentis iurati, igitur non inuocatur nisi vt testis veritatis etiam assertionis promissorie de futuro, cum hoc non repugnat; & aliorum etiam iudicio de facto fiat in iuramentis de re præstanda non interueniente promissione, ac in iuramentis quæ accedunt ad promissionem quæ per se non obligat de iure: tunc enim iuramentum non est confirmatorium, sed introductorium obligationis: idque non alia de causa, vnde apparet, quam quia Deus est adhibitus testis veritatis in assertionem de futuro, quæ in tali promissione censetur fuisse inclusa.

Dixi per se loquendo, quia per accidens potest contingere, quod qui promissit alteri cum iuramento dare centum aureos, aut non peccet, aut non mortaliter, si det nonaginta nouem; non per se quidem propter materiz paruitatem quæ omittitur, sed quia intentio iurantis aliquando non fuit se adstringere ad exactissimum illum numerum, sed ad centum vel circiter, & ita iuramenti vis nõ extendit in rigore se præcisè ad illum numerum; aut rursum, etiam intentio iurantis se præcisè ad numerum illum extenderit, tamen fieri potest quod promissarius non sit sollicitus de exactissimo numero vel qualitate rei promissæ, sed facilè remittat si modicum aliquid desit: quod si promittenti innotescat, aut ex indicijs iustis præsumat, non peccabit contra iuramentum, etiam si quid minus præstat, & eo sensu videtur nonnulli dixisse quod violare iuramentum de re leui quando hæc est tantum particula materiz grauioris, sit tantum peccatum veniale: secus verò, quando est tota materia iuramenti,

menti. Sed hoc interim verum est, quando intentio iurantis se extendit etiam usque ad minimum, & promissarius sibi vult usque ad ultimum quadrantem solui, quod reus erit periurij & quidem mortalis, si totum non præstiterit.

DVBIVM XVIII.

Quibus modis tollatur aut desinat obligatio iuramenti?

160 **R**esponderetur, varijs modis contingit iuramenti obligationem tolli aut desinere:

Ac imprimis propter materiæ mutationem, vt si res iurata efficiatur impossibilis, v.g. Si iurauerim quod tali die cõparebo in tali vel tali loco, & interim contingat me apprehendi & concludi in carcere, vel contingat me in grauem morbum incidere, vt comparere non possim, vel si res iurata fiat illicita propter contrariam præceptum superioris, qui velit suum præceptum obtinere, non obstante iuramento, vel ex alia circumstantia.

Secundò, Condonatione, vt si in cuius utilitatem aut fauorem præstitum fuit iuramentum, remittat obligationem.

Ratio est, quia qui iurat aliquid præstare alteri, non facit hoc nisi sub tacita conditione si ille de cuius utilitate aut fauore agitur, velit sibi præstari: non enim iurans aut promittens intendit inuitum ad beneficium acceptandum compellere, vel nolentem intrudere. Nauarr. cap. 22. m. 25. Azorius tom. 1. lib. 11. cap. 9. Suarez lib. 3. cap. 39. Clavis Regia lib. 5. cap. 7. Bonacina supra disp. 4. quæst. 1. p. 17. nu. 3. & alij. Addit Bonac. cum qui ab alio iniuste extorsit iuramentum, cogi posse ad condonandum per legitimum scilicet Iudicem. Pro quo citat Cap. 1. De iurciurando: Suarez sup. n. 15. & cap. 41. n. 6. & alios.

161 Ex his facillè licebit colligere, quid respondendum sit ad difficultatem, quæ hic à nonnullis mouetur, vtrum remissio iuramenti per cum fieri possit, cui præstitum est, quando res promissa est ad Dei honorè vel aliorum utilitatem? Dicendum enim est, quod per se loquendo, non possit per illum fieri. Ita docet D. Thom. quæst. 89. art. 9. ad 2. & alij Doctores communiter, eo quod in hoc casu, non tam ille coram quo fit promissio, sit promissarius, quam Deus ipse, vel alij in quorum utilitatem promittitur vel iuratur.

Si itaque cum iuramento promittam Petro, me ingressurum religionem, vel me daturum tale quid Paulo, non liberabit me à priori illo iuramento Petrus: sed qui potest relaxare votum religionis.

Similiter à posteriori poterit meliberare Paulus, si non cupiat sibi præstari, aut condonet illud quod Petro promisi cum iuramento me daturum ipsi Paulo. Ita ferè Suarez supra num. 5.

Hæc tamen intellige, (vt monet D. Th.) nisi esset interposita conditio ratione cuius Petrus illud possit, vt si hæc esset appositæ, si illi ita videbitur cui fit talis promissio in fauorem alterius, vel quid simile.

Potest etiam huc referri cessatio iuramenti conditionati, quando promissarius conditionem non explet; quia implicite videtur condonare, aut non petere promissum: quamuis alij hanc cessationem referant in materiæ mutationem.

Quod autem tunc desinat iuramentum conditionatum, constat ex Capitulo Peruenit 2. ex Capitulo Sicut hoc est: & Capitulo Verum, De conditionibus appõsitis.

Tertiò cessare potest, iuramenti obligatio per irritationem, quæ fit ab eo qui potestatem habet, vt tradunt Doctores communiter. D. Thom. art. 9. citato ad 3. Suarez lib. 2. De iuramentis cap. 30. Bonac. sup. n. 4. & alij. Sic parentes irritare possunt iuramenta filiorum sub patriâ potestate existentium, & maritus vxoris, & domini suorum seruorù in rebus illis & actionibus, ac in materij ipsi subiectis quæ præiudicant iuri aut potestati patris aut mariti aut domini respectiue. Vide Syluest. V. Iuramento 6. quæst. 7. & colligitur ex cap. 30. lib. Numerorum. 162

Quæritur hic: vtrum iuramenta minorennium irritari possint à tutoribus. Responderetur, iuramenta minorennium quæ includunt votum aut sapiunt naturam voti posse à tutoribus irritari eo modo, quo vota: quæ de re vide dicta supra cap. 4. De modis quibus exsoluatur quis à voto. Similiter & iuramenta minorennium quæ versantur circa promissiones hominibus factas, vel circa humanos contractus, quando illi sunt inualidi non obstante iuramento quod accessit, quia tertio non est tunc ius acquisitum per promissionem vel contractum, sed manet iuramentum in sola obligatione religionis; poterunt ergò tutores tunc illud irritare sicuti vota & alia iuramenta quæ per se obligant Deo soli: Ita Suarez lib. 2. cap. 28. n. 7.

Sed iuramenta puberum quibus contractus confirmatur, irritari non possunt à tutoribus, quia per leges aliter disponitur. Vide legem 1. & 2. C. si aduersus venditionem: quæ id potuerunt quatenus subiectio minorennis & dependentia voluntatis eius à tutoribus potest per Principem augeri vel minui. Sic de illis docet Suarez loco citato cum Sanchez lib. 6. De matrimonio disp. 38. n. 17. 163

Quod

Quod attinet ad iuramenta minorennium impuberum, quibus ipsi confirmant aliquos suos contractus, videtur Sanchez loco citato existimare, quod tutores neque hæc possint irritare: idque potissimum ex hoc principio, quia supponit contractus istorum pupillorum etiam absque auctoritate tutorum factos, non esse omnino nullos, sed parere obligationem naturalem: unde infert, si confirmet illos iuramento non posse à tutoribus irritari tale iuramentum, quia quando acquiritur ius tertio, locum non habet irritatio tutoris.

Sed oppositum nihilominus videtur verius, quod tenet Lopez lib. 2. De contract. cap. 39. & Suarez loco antè citato, n. 9. eò quod iura de his nihil contrarium disposuerint, sicuti de minorennibus qui iam puberes facti sunt.

Et confirmari potest ex Capitulo Pueri, causa 22. quæst. 5. vbi generaliter dicitur, quod si puella in puerili ætate fita in domo patris se, illo nesciente, iuramento constrinxerit, & statim pater ut audiuit, contradixerit, iuramenta eius esse irrita. Quæ autem est ratio patris, eadem videtur esse tutoris.

Quod itaque attinet ad fundamentum 164 Sanchez, in primis hoc controuertitur, an eiusmodi contractus pupilli impuberis pariatur obligationem naturalem: & negatiua pars est probabilis.

Deinde quamuis ponatur contractus ille non esse planè nullus ipso iure, irritari tamen potest ab ipso tutore à cuius voluntate pendet voluntas pupilli: & sic consequenter irritari poterit etiam iuramentum pupilli: atque ita dixit Soto lib. 8. quæst. 1. artic. 9. quando pater aut maritus (& idem est iudicium de tutore) irritare potest suorum respectiue contractum, consequenter tollere posse obligationem iuramenti, quia tollitur eius materia: quando autem non potest irritare contractum, nec iuramentum posse. Ex dictis intelligitur ad irritationem iuramenti non requiri auctoritatem siue iurisdictionem Ecclesiasticam, sed sufficere quod qui iurauit sit subiectus in tali materia alteri, qui habeat dominium super re iuramento promissa, ut notat Clauis Regia lib. 5. cap. 8. n. 5. & Suarez supra n. 6. & ex deductione iam facta satis constat.

DVBIVM XIX.

Utrum possit obligatio iuramenti tolli per dispensationem?

165 **R**ESPONDEO & DICO Primò: In iuramentis quæ Deo facta sunt, vel absolute ad piã causam potest dispensari, ita ut

obligatio nata relaxetur. Ita docet D. Th. hic quæst. 89. art. 9. & Doctores communiter tum Theologi, tum Canonistæ.

Ratio autem est, quia ut antè indicauimus, eiusmodi iuramenta sunt quædam quasi vota, aut ad modum voti facta: ordinantur enim ad honorem Dei, vel bonum animæ: ergò propter Dei honorem vel maius bonum animæ aliquando in eis dispensari poterit.

Hoc itaque intellige fieri posse ab illo, qui potestatem habet; & quando iusta subest causa: quæ quidem quia negotium hoc concernit ius diuinum, requiritur non tantum ut dispensatio licite fiat, sed etiam ut possit fieri valide, ut tradunt Soto lib. 8. quæst. 1. art. 9. circa finem: Arragon. 2. 2. quæst. 89. art. 9. Clauis Regia supra cap. 8. nu. 12. & alij quos citat: secus est de irritatione; nam iuramenta ab ijs qui potestatem irritandi habent, possunt irritari valide etiam sine causa, ut docet Clauis Regia loco citato.

Fit autem illa relaxatio obligationis, quando dispensatur, per subtractionem materię; quia scilicet dispensans loco Dei, condonat seu remittit debitum, aut mutat in aliud, prout ad Dei honorem, vel ad salutem animæ iurantis expèdire iudicauerit: atque ita cessat obiectio quæ fieri posset, quod nimirum obseruatio iuramenti sit legis naturalis, in qua nemo potest dispensare: non enim in lege illa naturali hic dispensatur, sed efficitur, ut quod sub tale iuramentum cadebat, iam non cadat amplius. Vide dicta supra de dispensatione in votis, vbi ista latius sunt explicata.

D I C O Secundò: Si iuramentum licite & liberè homini præstitum sit in confirmatione promissionis factæ homini, illud regulariter dispensari aut relaxari non potest aut debet absque consensu eius, cui præstitum est: aliquando tamen propter bonum commune aliter fieri poterit.

Prior pars est communis, Soto lib. 1. de Iust. quæst. 7. art. 3. & lib. 8. quæst. 1. art. 9. Caiet. hic quæst. 89. art. 6. Couarr. in Capitulo Quamuis, parte 1. §. 3. nu. 4. Clauis Regia supra cap. 8. n. 8. & aliorum. Declaratur, quia per iuramentum promissorium acquiritur ius illi cui fit promissio, atqui non potest hic inuitus priuari iure suo absque iusta causa quæ ipsum quoque concernat: quia utilitas aut maior comoditas alterius non est sufficiens, ut hic spoliatur iure suo.

Declaratur pars posterior; quia potest aliquando adesse causa quæ sit sufficiens & iusta, ut tale præiudicium aut grauamen imponi possit alteri, & sic iure suo exui, si ipse sua voluntate non velit alium liberare ab obligatione per iuramentum contractâ: huiusmodi autem causa non solet occurrere

præter commune seu publicum bonum, propter quod, quemadmodum necessitate urgente liceret Principi apprehendere etiam bona hominis priuati, sic quoque licebit illum priuare iure aliquo quod in alterum est ei quæsitum. Hic tamen casus quoque rarissimus est, & vix occurrit: vnde dixi quod regulariter talis dispensatio fieri non possit.

- 167 Petes, vtrum ex priuata causa iurantis non poterit relaxari iuramentum quando fuit sine promissione adiuncta, aut si promissio fuerit simul tamen non sit acceptata, vt quia non innotuit illi in cuius fauorem cum iuramento est facta, aut ex simili occasione. Ratio dubitandi est, quia in illis casibus non est ius iustitiæ quæsitum alteri, neque orta iustitiæ obligatio erga illum in cuius fauorem tali modo iuramentum præstitum est, sed tantum Deo iuxta Capitulum Debitores, De iureiurando; ergo eiusmodi iuramentum ex priuatis causis relaxari poterit sicut iuramenta quæ sunt facta per modum voti, de quibus iam antè egimus.

Respondetur, quando constaret, homini non esse factam promissionem ex qua sit ius illi quæsitum, neque factum esse iuramentum pro securitate assequendi debitum aliunde natum, sed sit delibera donatione tunc in rigore fieri posse iuramenti relaxationem ex iustis causis particularibus sine consensu alterius, quia in iure suo non læditur, vt pote quod non habet, vnde nec ei iniuria fit: non tamen facile hoc prædicandum erit, præsertim quando iuramentum innotuit alteri, quia eiusmodi dispensatio odiosa est & nata parere scandalum & animorum auersionem ab Ecclesiæ potestate, eiusque vsu, ita ferè Suarez c. 41. citato.

- 168 Dico Tertio: Etsi licitè ac validè ex parte iurantis sit præstitum iuramentum, adeoque ipsum obliget, si tamen turpitudine fuerit commissa ex parte exigentis poterit tunc per superiorem potestatem relaxari in odium & pœnam turpiter sic exigentis. Est hæc communis doctrina, & sumitur ex diuersis Canonibus, vt ex Capitulo Verum, De iureiurando & Capitulo Abbas, De ijs que vi metusè causâ: in quibus dicitur eiusmodi iuramentorum relaxationes fieri posse: ratio autem est, quia in iuramentis extorquendis, aut in acceptandis contingit sæpè committi iniustitiam, aut saltem turpitudinem contra legem vel contra commune bonum ex parte illius cui fit iuramentum, ergo merito ac licitè potest ille tunc priuari iure suo ab habente potestatem. Et hinc in primis relaxari potest iuramentum præstitum vsurario de soluendis vsuris. Deinde & iuramentum extortum per vim, metum, aut dolum, vt patet ex Capitulis citatis & Ca-

pitulo Cum contingat, eodem titulo, item ex Capitulo Secundo, De pactis. Tertio, quando in contractu iurato intercessit grauis læsio iurantis, quia in re passus est iniuriam quæ per potestatem publicam refarciri potest. Quarto, si ob præiudicium tertij & communis boni turpe sit petere tale iuramentum, vt à filiofamilias petere vt cum iuramento renunciet cõstitutioni Macædonij: non enim sine turpitudine iuramentum illud exigitur, quia vergit in præiudicium patris & simul ipsius legis quæ sic redditur quasi inutilis, vnde relaxari merito potest.

Denique sicuti per dispensationem ita etiam relaxari potest iuramentum commutando materiam, sicuti supra dictum fuit de relaxatione voti per commutationem, qui enim potestatem habet relaxandi seu remittendi simpliciter ius Deo acquisitum per iuramentum promissorium, vel per votum, is etiam habet potestatem remittendi pro parte; vel substituendi aliam materiam reddendam Deo, loco eius quam iurauerat aut vouerat. Vide dicta supra cap. 4. huius Tractatus octauo dub. 19. 20. & 21. 169

DVBIVM XX.

Penes quos sit potestas dispensandi in iuramentis?

RESPONDEO & DICO Primò: In iuramentis de quibus agitur in 1. assertione dubio præcedenti, quæ scilicet Deo sunt facta, aut simpliciter ad piam causam, dispensat omnis ille qui habet ordinariam potestatem dispensandi in votis similis materiæ de qua est iuramentum, quando iusta & sufficiens subest causa. Ita communiter sentiunt Doctores omnes: quia eadem est vtriusque ratio, & idem finis. 170

Difficultas autem prima occurrit, vtrum quando iuramentum est de materia in votis reseruata Pontifici, an Episcopi possint in tali iuramento dispensare. Ratio dubitandi est, quia non videntur extare reservationes quoad dispensationem super iuramentis in certis materijs, quemadmodum sunt super votis.

Respondetur Primò, quando sunt iuramenta cum promissione Deo facta in talibus materijs reseruatis, tunc illa quoque Pontifici sunt reseruata. Ita satis communiter tradunt Doctores.

Ratio est, quia huiusmodi iuramenta aut sunt vota, aut manifestè includunt votum in materia reseruata.

Addo Secundo, etiam iuramenta per modum nudaæ assertionis de futuro quæ cadunt in opus vel materiam, cuius votum reseruatur,

seruatur, sunt quoque reseruata. Ita sentire videntur Doctores illi omnes, qui statuunt generalem quasi regulam, quod omnia iuramenta quæ versantur circa materiam votorum reseruatorum, vt perpetuæ castitatis, religionis, & quarundam peregrinationum, esse etiam Pontifici reseruata: vt Caiet. hic quæst. 88, ar. 9. & similiter, inquit, Videntur reseruata omnia iuramenta Papæ quæ si essent vota, essent Papæ reseruata: Arragonius eadem quæst. a. 12. à Valentia tom. 3. disp. 6. qu. 7. puncto 4. Azorius tom. 1. lib. 11. c. 10. q. 3. Toletus lib. 4. c. 22. Soto lib. 8. q. 1. a. 9. Suarez supra cap. 40.

171 Ratio reddi potest, quia quod dispositum est in vno æquiparatorum censetur dispositum etiam in altero, vt habet Panormitanus in Capitulum 2. De mutuis petitionibus n. 10. quod vel maximè dici potest hic locum habere, quia finis & ratio reseruationis quoad vota in illis seu talibus materijs militant omnino in iuramentis, videlicet materiæ granitas & obseruantia diuini cultus & salutis animarum.

Vnde hæc reseruatio iuramenti in istis materijs reduci potest ad illud iuris principium, quod grauiores causæ Pontifici reseruantur, vt habetur Cap. Maiores, De baptismo & eius effectu.

Accedit quod neque vsu videatur receptum, quod Episcopi dispensent in iuramentis materiæ reseruatæ in votis, vt habet Suarez supra, & cum eo tradit Mald. cap. 6. dub. 6.

172 Contrarium tamen tenet Tabienna V. Iurare quæst. 10. cuius sententiam censet probabilem Nauarrus consil. 1. De iureiurando n. 4. & 5. idque in eo fundare videntur, quia maior sit obligatio voti, quam iuramenti iuxta D. Thomam qu. 89. art. 8. à maiori autem prohibito aut reseruato non bonum ducitur argumentum ad prohibitionem aut reseruationem minoris.

Sed & de eo dissentiunt Doctores, quæ obligatio an voti an iuramenti præualeat, aut grauior sit, vnde hic à communiori sententiâ non videtur propterea recedendum.

173 Altera difficultas est, vtrum regulares, vel illi qui delegatam habent potestatem dispensandi in votis, possint quoque dispensare in iuramentis eiusdem materiæ super quâ dispensant in votis: latè hæc de re disputat Suarez tom. 2. De religione, lib. 6. De votis, cap. 14. & diuersas refert opiniones: multi tenent partem affirmatiuam, loquendo de illis qui absolutam habent potestatem delegatam in eiusmodi materijs, & non tantum ad vnum aut alterum determinatum actum. Ita sentiunt Arragonius hic qu. 89. art. 9. §. Dico 4. & quæst. 88. art. 12. §. Si quis autem: Emanuel Rodríguez in summa cap. 191. n. 16. conclusione 10. Lopez tra-

statu De voto quæst. 5. n. 42. Suarez loco iam citato, vbi per diuersas assertiones, docet id locum habere siue iuramentum, vt loquitur, stet per se ac solam suam obligationem habeat, scilicet absque voto, siue confirmet votum: siue quis simul vouendo confirmet iuramento, siue distinctè quis iurauerit, & distinctè vouerit eandem materiam.

Fundamentum plerique assignant, quia cui conceditur maius, etiam censetur concessum minus, iuxta Capitulum Per venerabilem: qui filij sint legitimi. Vinculum autè iuramenti promissorij per se spectatum minus est quam voti, prout supponunt.

Verum, quia eiusmodi generalia principia sæpius solent pati multas exceptiones, aut limitationes (vnde Nauarrus dictam regulam vult tantum procedere in connexis per se quæ se habent vt totum & pars, vel vt principale & accessorium siue consequens, prout loquitur allegatum Capitulum Per venerabilem) hinc Suarez potissimum fundat doctrinam suam in eo, quod hic præsumenda sit omnino talis voluntas & intentio concedentis potestatem dispensandi in votis: idque quia secundum estimationem communem, iuramenta quibus iuratur aliquid pertinens ad honorem Dei, aut spectans per se ad pietatem, vt dum iurat quis diebus Sabatinis audire Sacrum, aut ieiunare, vel certis diebus dare elemosinam, reputantur tanquam quædam vota.

Negatiuam verò partem tenet Nauarrus cap. 27. nu. 275. & consilio 1. De iureiurando: Azorius tomo 1. lib. 11. cap. 10. quæst. 1. à Valentia tom. 1. disp. 6. quæst. 6. puncto 4. & quidam alij recentiores.

Probat, quia iuramenti vinculum est specie distinctum à vinculo voti, vnde apparet quod priuilegium concessum ad dispensanda vota non possit extendi ad iuramenta. Accedit quod Canonistæ plures etiam quasi pro regula teneant in dispensationibus non fieri extensionem ne quidem ad casum minorè, etiamsi in se habeat maiorem rationem quam casus concessus, Ita tradunt Hostiensis in Cap. Postulasti, De scriptis, & ibidem Felinus nu. 8. §. circa 3. & alij.

Vtraque sententia videtur itaque probabilis tum propter auctoritatem Doctorum: tum propter argumenta pro vtraque parte: posterior tamen est securior & magis conformis stylo curiæ, vt referunt quidam recentiores, quia solet concedi speciale priuilegium ad dispensanda vel commutanda iuramenta.

Dico Secundo: In casu secundæ assertionis dubij præcedētis, si quandoq; occurreret, quod in tali iuramento de quo ibi est sermo, foret dispensandum, conuenienter

P p p ij dicitur,

dicitur, quod ea dispensatio esset à Summo Pontifice petenda & concedenda. Ratio est, quia est res grauissima, & eget magno examine, quia facilè multa nascerentur inde scandala & perturbationes in Repub. si indiscretè fierent tales dispensationes. Vnde de similibus videtur loqui D.Th. hic q. 89. a. 9. ad 3. quando dicit dispensationem eiusmodi maximè à Pontifice fieri posse, vt notat Suarez lib. 2. de iuramentis cap. 41. quia disponere de iuribus priuatorum ex causa boni publici, maximè spectat ad supremum Prælatum. Porro in eo quod dicit D. Tho. maximè, indicatur non repugnare, quod aliquando fiat per Episcopum seruata proportione vt obseruat Syluest. V. Inramentū §. quæst. 3. & ex illo Suarez loco citato, vt v. g. (inquit) si cum iuramento promisisti alteri, non accusare; si tamen expediat bono communi poterit tale iuramentum relaxari maximè per Pontificem, & interdum etiam per Episcopum iuxta rei & personarū qualitatem, vt sumi potest ex Capitulo Quemadmodum §. Illud de iureiurando.

176 **D I C O** Tertio: Potestas dispensandi in iuramentis de quibus in assertionem tertia dubio præced. agitur, principaliter residet in Summo Pontifice, vt per se euidens est: Episcopis tamen quoque competere habet communis sententia Doctorum: vt refert Suarez loco cit. Neque obstat, quod Canones mentionem tantum faciant Pontificum qui eiusmodi iuramenta relaxarunt: quia nō dicunt illam potestatem Episcopis esse ablatam, aut non competere: quin potius ex illis facis Episcopi intelligere habeant, quid facere possint circa suos subditos, vt commuiter tradunt Canonistæ circa Capitulum Primum de iureiurando, & Capitulum Debitores eodem tit. & Capitulum 1. De ijs quæ vi: Couar. lib. 1. variarum c. 4. n. 5. q. 3. Suarez sup. cap. 41. n. 12. & alij.

Qui verò delegatam tantum habent potestatem dispensandi in votis, non poterunt dispensare in eiusmodi iuramentis, quantumvis etiam facultas eorum se extenderet ad vota iurata; quia talia iuramenta hullo modo sunt vota: non enim Deo ad cultum eius, vel intuitu pietatis sunt; sed homini intuitu humani contractus aut promissionis, ad eorum robur augendum.

177 Sed disputatur, an potestas secularis possit etiam iuramenta aliquando relaxare?

Quidam simpliciter negant, vt Couar. 1. parte variar. cap. 3. n. 18. vbi etiam allegat Hostiensem, Panorm. & Glossam in Capitulo Quanto, de iureiurando.

Alij autem affirmant, quando est promissio ad alterum hominem facta. Ita sentiunt multi Iuristæ quos refert Couar. loco citato n. 17. & illos sequitur Molina disp. 149. vt refert Suarez.

Sed responderi poterit cum distinctione & sic vtraque sententia conciliari: quod scilicet loquendo de iuramenti relaxatione per modum dispensationis & absolutionis quæ directè tendit ad tollendum vinculum iuramenti, siue propter dubium in illo ortum, siue propter alias rationes pertinentes ad remissionem quæ fit ex parte Dei potius, quam ex parte hominis cui iuramentum præstitum est, sic potestati seculari non conuenire aut cōpetere iuramenti relaxationem; quia talis relaxatio est functio propria potestatis spiritualis, & eatenus procedit prior sententia, quæ huic fundamento potissimum innititur: loquendo autem de relaxatione quæ fit per modum condonationis faciendæ ex parte hominis cui promissio iurata præstita est, sic & potestatem seculari posse iuramenti relaxationem facere intra suos limites, scilicet in materia mere temporalis, & quo ad personas laicas.

178 Quod sic declaratur, quia persona priuata laica cui factū est iuramentum promissorium potest illud relaxare, & interdum tenetur, sic vt etiam ad hoc cogi possit per secularem potestatem: ergo poterit ipsa quoque potestas secularis immediatè id facere altero reluctante, & relaxare nolente. Consequentia probatur, quia eiusdem est potestatis cogere aliquem vt faciat ad quod obligatur, & præstare si nolit & resistat: neque hic actus debet dici esse spiritualis, cum ab ipso homine priuato laico fieri poterat: & secundum hoc procedit & veritatem habet sententia posterior.

179 Quod denique attinet ad potestatem commutandi iuramenta, potest ista commutatio circa materiā diuini cultus aut pietatis fieri propriā aliquando auctoritate iurantis, vt quando substituitur aliquid euidētius melius, & Deo gratius: vt colligitur ex Capit. Peruenit 1. De iureiurando, & tradunt DD. cōmuniter: Clauis Regia sup. c. 9. n. 15. cum Soto lib. 7. De iustitia qu. 4. art. 3. Caret. hic q. 88. a. 12. Couar. in Cap. Quamuis p. 1. §. 3. n. 4. & alijs, contra Syl. V. Votum 4. qu. 9. aliquando autem requiritur officium potestatis superioris, vt quando est commutandum in æquale aut minus bonum. Vide dicta supra de commutatione votorum; quæ in commutandis iuramentis instar votorū sese habentibus, passim militant. Iuramenta autem quæ facta sunt homini ordinariè non commutantur, nisi de consensu eius cui facta sunt: aliquando tamen ex causa publici boni absque illius consensu commutari possent per superiorem potestatem, sicuti iam antè diximus de dispensatione eorundem.

DVBIVM XXI.

Quid sit adiuratio? & quas res adiurare liceat?

180. **R**ESPONDEO & DICO Primò: Adiuratio debet facta est quidam religionis actus, quo volumus aliquem impellere aut inducere per interpositionem diuini nominis, aut alicuius rei sacræ ad aliquid faciendum, aut omittendum. Ita fere Tann. tom. 3. disp. 5. qu. 5. dub. 2. & alij. Et colligitur istiusmodi descriptio ex D. Thoma hic quæst. 90. art. 1.

Potest autem fieri adiuratio duobus modis, vt etiã docet D. Thom. aliquando per modum deprecationis, quemadmodum D. Paulus obtestatur Romanos cap. 12. *Obsecro vos per misericordiam Dei &c.* aliquando autem per modum imperij & compulsionis: sic Caiphas videtur voluisse adiurare Christum, quamuis indèbitè faceret, Matth. cap. 27. quando dixit, *Adiuro te per Deum vinum &c.* Item Paulus 1. ad Tessalo. cap. 5. sic & illos adiurare videtur: *Adiuro vos per Dominum, vt legatur epistola hac &c.*

Est autem actus Religionis, quatenus per adiurationem interponitur Deus, tanquam obiectum auioris vel timoris respectu eius quem adiuramus, vt inde vel amore eius, vt quando ab alio obsecramus propter Deum, nobis concedi, vel timore vt quando in adiurando dæmones in nomine Sanctissimæ Trinitatis, aut in nomine Christi compellimus ad aliquid faciendum aut omittendum. In eo enim colitur Deus quod nomen eius adhibeamus ad fines illos cum fiducia quod alij eius amore commoti, aut timore & virtute compulsi præstabunt ea quæ volumus ab eis fieri.

181. **D**I C O Secundò: Non licet Deum aut Sanctos per modum imperij adiurare, cum non sint nobis subditi: licet tamen illos adiurare cum reuerentia & honore, siue potius deprecari per Christum, per Christi merita & passionem: Tannerus sup. Suarez tom. 2. lib. 4. De iuram. dub. 2. & alij, & sumitur ex doctrina D. Thomæ hic quæst. 90. art. 1. in corp. & ad 3. Hic tamen adjurandi modus non videtur ita propriè dictus: est enim hoc magis obsecrare, quàm adiurare. Vide D. Thomam loco citato.

182. **D**I C O Tertiò: Licet cum debitis circumstantijs adiurare homines vtroque modo, quando sunt nostri subditi aut inferiores, ita quoque Doctores citati, & docet D. Th. & patet ex factò S. Pauli allegato. Superiores autem aut æquales non licet adiurare nisi per modum deprecationis: quia inferioribus nõ licet imperiũ exercere in superiores,

quemadmodum nec æqualibus in æquales.

DI C O Quarto: Dæmones quoque licet adiurari possunt ab hominibus. Est D. Tho. 183 quæst. cit. art. 2. est quæ assertio certa de fide.

Probat 1. ex Scripturis: Lucæ 10. dicit Christus Discipulis: *Eccce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones, & supra omnem virtutem inimici.* Item Marci cap. vltimo: *In nomine meo dæmonia eijcient, & Psal. 90. Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.*

Probat 2. ex antiquissimo Ecclesiæ vsu, quæ ab initio consuevit dæmones adiurare, & adiurando ab hominibus pellere.

Laëtantius lib. 3. cap. 27. agens de virtute Crucis, ita scribit; Quanto terrori sūt dæmonibus hoc signum, sciet, qui viderit quatenus adiurati per Christum, dæmones de corporibus quæ obsederint, fugiant.

Tertulianus in Apolog. c. 32. Dæmones, inquit, adiurare consueuimus, vt illos de hominibus exigamus, id est, expellamus.

Cyprianus libro De idolorũ vanitate circa medium, & epist. ad Demetriadem similia scribit, vbi inter cætera habet, O si! audire velles eos! (scilicet dæmones) quando à nobis adiurantur & torquentur spiritualibus flagris, &c. multa etiã hæc de re habet Iustin. apologiã 1. pro Christianis. & Dialogo cum Triphone. Debent autem dæmones adiurari per Deum ipsum vel expressè vel tacitè, & non aliter adiurandi sunt, vt tradit Suarez suprà cap. 3. n. 7. & constat ex vsu Ecclesiæ: consuevit enim dæmonè adiurare per Deum viuum, per Deum verum, per Deum sanctũ. Item per Christum qui etiã est Deus verus. Item per Crucè Christi, vbi etsi non tam explicitè inuocatur Deus, tamen implicite eius inuocatio continetur, quia Crux est instrumentum diuinitatis, quo mediante dæmon à Christo deuictus, & ita Crux propter istã habitudinem obtinet virtutem contra dæmones. Et eodem modo (inquit Suarez) interdum dæmones adiurantur per Sanctos quos timent: quatenus Deus Sanctis illis peculiarem aliquam virtutem tribuit suprà dæmones.

184. **D**I C O Quintò: Creaturæ irrationales non possunt adiurari secundum se, sic vt adiuratio referatur ad illas in se: possunt tamen adiurari sic vt adiuratio referatur ad eum à quo mouentur & aguntur. Ita D. Thomas quæst. 90. art. 3. Soto lib. 8. De iust. quæst. 3. artic. 3. Suarez suprà lib. 4. cap. 2. n. 12. Tannerus suprà, & alij Doctores communiter.

Prior pars Probat, quia adiuratio omnis fit per Deum aut res sacras per modum obsecrationis aut per modum imperij: obsecratio autem & imperium non possunt dirigi nisi ad naturam intellectualem; nam

P p p iij ad irra-

ad irrationalem in vanum & frustra dirigerentur, utpote quæ non valet capere seu intelligere obsecrationem vel imperium nostrum; ergò &c.

Posterior pars probatur quoque, quia irrationalis creatura subiacet actioni & motioni naturæ intellectuales quæ potest illam mouere aut agitare in nostrum commodum & bonum, vel in nostrum incommodum & perniciem: atque ita adiurari potest dirigendo adiurationem ad naturam intellectualem, quæ illi præsidet, vel uti aut abuti potest.

Vnde dirigi potest tum ad Deum, & Sanctos, tum etiam ad ipsum dæmonem.

Quando autem huiusmodi adiuratio ad Deum, aut Sanctos, vel Angelos bonos dirigitur, tunc semper per modum deprecationis fieri debet, quatenus Deum obsecramus per Christum seu merita eius, ut creatura aliqua sit nobis salutaris siue corporaliter siue spiritualiter, vel ut Deus sua virtute assistat illi ut seruire possit & valere contra dæmonis insidias & infestationes, aut ut dæmon cohibeatur, ne possit eiusmodi creaturam abuti in nostrum detrimentum siue corporale siue spirituale.

185 Eiusmodi autem adiurationes inprimis sunt benedictiones illæ in missali retropositæ, quibus benedicuntur domus nouæ, naues, fructus, panes, thalamus, & similia. Item orationes Ecclesiæ quibus petitur ut auertat Deus inclementiam aëris, aut imbrium, vel nocentia animalia; quæ benedictiones & orationes concluduntur per Dominum nostrum IESUM Christum: item exorcismi qui adhibentur in consecratione fontis baptismalis: similiter & qui adhibentur in benedictione aquæ lustralis: vbi etiam specialiter orat Ecclesia, ut per creaturas illas salis & aquæ dignetur Deus dæmonem, eiusque insidias & noxas repellere, ut vbi-cumque aqua illa aspersa fuerit per inuocationem Sancti tui nominis, omnis infestatio immundi Spiritus abigatur, terrorque venenosi serpentis procul pellatur.

Quando autem hæc adiuratio creaturæ irrationalis ad ipsum dæmonem dirigitur, tunc fieri debet in diuina virtute per modum imperij & compulsionis, ut habet D. Tho. art. 3. quæst. citata, quibus impediatur ne possit rebus illis abuti in malum & perniciem nostram, vel cogatur remouere noxam quam adduxerit, vel seminauerit.

Et huc pertinent illæ adiurationes inquit Suarez libro 4. De iuramentis, cap. 2. quæ solent fieri contra res irracionales per modum anathematismi, & quasi censuræ. Vnde locustæ aut similia animalia vastantes arbores, aut segetes dicuntur aliquando excommunicari, vel anathematizari, quia in Dei virtute mandatur, cum auctoritate & imperio,

dæmonibus, ut qui illa adduxerint, iterum amoueant & abducant, ne ulterius per eiusmodi creaturas fidelibus noceant.

DVBIVM XXII.

De obseruandis in adiuratione dæmonum.

186 **I**N adiuratione dæmonum faciendâ, debitum oportet seruare modum, circa quem hæc sunt potissimum obseruanda.

Primo requiritur ut adiurationis finis sit fugare ac pellere dæmones & noxas eorum amouere, & ne spiritualiter, aut corporaliter noceant, cohibere; non autem ut ab illis aliquid discamus, vel per eos aliquid consequamur, vel obtineamus. Ita docet D. Th. hic quæst. 90. art. 2. & patet ex Scripturis allegatis, quæ satis significant, cui vsui seruire debeat potestas quam Christus Discipulis suis & Ecclesiæ dedit in ipsos dæmones.

Ratio autem est, quia ab illis velle discere aut aliquod commodum expectare, vel etiâ alicuius incommodi amotionem ab illis rogare, pertineret ad quandam societatem cum illis habendam ut dicit D. Thom. non licet autem cum hoste capitali Dei & nostro inire societatem vllam: hoc enim spectat ad crimen læsæ maiestatis diuinæ. Vnde & Apostolus 1. ad Corinth. cap. 10. scribit, *Nolite vos fieri socii dæmoniorum.*

187 Hinc itaque secundò requiritur, ut non rogando siue amicè petendo per modum obsecrationis, sed ut imperando, increpando, ac compellendo fiat dæmonis adiuratio, ut etiam tradit D. Thomas loco citato: & Doctores omnes communiter. Fundatur in Scripturis dub. præted. allegatis. Hinc Tertulianus libro de anima cap. 57. Spiritalia nequitie (inquit) non quidem sociâ conscientiam, sed inimicâ scientiam nouimus; nec inuitatoriâ operatione, sed expugnatoriâ dominatione tractamus. Vide etiam hæc de re D. Augustinum libro 10. De ciuitate, cap. 12. & 22.

Ratio autem euidens est, quare per modum obsecrationis adiurari dæmon non debeat: frustra enim per Deum inprimis aut res sacras rogaretur, qui nihil magis vult, quam agere omnia in diuinæ maiestatis respectum, & sacrorum vilipendium & contemptum, neque quidquam agit suâ libertate ac sponte nisi in odium Dei & hominum perniciem, iuxta illud 1. Petri cap. 5. *Aduersarium vestrum diabolus tanquam leo rugiens circumis querens quem deuoret.* Deinde recurrit & ratio prius allegatâ, quia rogare dæmonem vel ab eo petere beneuolè auxilium, vel ut nocere desinat, est inire cum illo societatem: quod omnino nobis prohibitum est.

Dicet

Dicit aliquis: Christus Dominus Marci cap. 5. legitur interrogasse dæmonem, quod esset illi nomen; imò & Sancti aliqui leguntur à dæmonibus aliquando exegisse actiones aliquas tanquam officia quædam siue seruitia; ergò apparet quod liceat à dæmone aliquid discere vel aliqua seruitia petere.

318 Respondetur Negando Consequentiam; nam in primis neque Christus Dominus, neque Sancti aliquid simile egerunt quasi dæmonem rogando, siue submissè aut familiariter petendo: sed cum imperio ex diuina virtute mandando, idque totum factum fuit in ordine ad ipsius expulsionem, ac confusionem, cum fructu fidelium, & gloriæ Dei augmento. Vnde D. Thom. hic quæst. 95. art. 4. ad 1. hanc ex Beda lib. 3. in Lucam cap. 32. reddit rationem, quare Christus à dæmone interrogauerit, quomodo vocaretur, vt confessà peste, inquit, quam tolerabat, (scilicet obsessus) virtus curantis gravior emicaret. Solent itaque Ecclesiæ ministri exemplo Christi Domini à dæmonibus corpora humana obsidentibus, de nomine, de numero seu multitudine, ac de causa ingressus inquirere, non rogando sed virtute exorcismi compellendo, vt ista edicant, quia horum cognitio solet suppeditare medium vel adiuuentum aliquod seruiens ad ipsorum expulsionem, & sic ad alia quædam explicanda licebit eos cogere quæ prudenter iudicatur posse cōducere ad consequendum effectum exorcismi.

Debent autem exorcistæ cauere sollicitudinem, ne quantumque aliam de rebus obscuris, longinquis aut dubijs veritatem conentur à dæmone addiscere aut extorquere, multo minus de veritate fidei nostræ, vt de veritate Sanctissimæ Trinitatis, incarnationis filij Dei, aut de veritate Sacramenti Eucharistiæ inquirere, aut vrgere eum confiteri, ne quidem sub prætextu instructionis vel ædificationis populi, aut ad Dei gloriam celebrandam.

189 Imò neque audiendus est; quantumcumque religiosè ac sanctè loqui videatur, & suâ sponte velle homines instruere, & monere aut etiam hortari ad pietatem & pœnitentiam: nam & ipse dolosus deceptor & mendax aliquando se Evangelistam gloriatur, & in opus Evangelij à Deo assumptum mentitur ad occultos grauiores peccatores prodendos pro maiori bono Ecclesiæ, præsertim illos qui Deo & Sanctis ab renuntiatibus sese obsequijs ac cultui illius totos deuouerunt, vt ante annos aliquot in Gallijs, & de post etiam in Belgio cœpit exorcistis obtrudere: probè siquidem nouit, si eiusmodi legationis fidem & auctoritatem aliquando apud homines possit obtinere, quàm hoc foret ei proficuum, vt liberrimè posset in omnes perniciosissimè grassari sub specie

ministri à Deo destinati ad conuersionem grauissimorum peccatorum.

Sed procul absit, vt fides ei adhibeatur & illi auscultetur, quantumcumque pia & sancta suggerat, aut prædicet: quin potius exemplo Christi Domini increpandus sit, & silentium ei imponendum: sic enim Lucæ cap. 4. quando coram populo clamabat ad Christum: *Scio quis sis, sanctus Dei*, dixit Christus, *obmutescere & exi ab eo*: ac iterum ibidem dum exirent dæmonia à multis clamantia, *quia tu es filium Dei, increpans non sinebas ea loqui*.

Similiter egit D. Paulus Actorum cap. 16. quando puella habens spiritum pithonem subsecuta Paulum & Silam clamabat dicens: *Isti homines serui Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis*, vbi dæmon gestiebat videri Euangelista, sed Paulus testimonium illud, licet verum esset, & videri poterat seruire ad infidelium conuersionem, tamen à spiritu fallaciæ non voluit recipere: sed dolens (inquit Scriptura) *Conuersus, spiritui dixit; præcipio tibi in Nomine I E S V Christi exire ab ea & exijt eadem hora*.

Ex quibus constat satis, quod diaboli instructiones, exhortationes, accusationes, testificationes & qualescumque eius operæ, quantumcumque appareant sanctæ, pacificæ, & vtilis ad peccatorum conuersiones, nullatenus recipi aut admitti debeant.

Et meritò quidem ita Deus voluit ob diuersas quas Ecclesiæ Doctores tradunt rationes: in primis enim fides dolosi insidiatōris & seductōris suspecta esse debet; si namque hæreticus tamen voces suas à sacris litteris accipiat, nihilominus tanquam suspectus, animoque corruptus audire debeat (iuxta D. Athanasium) à Spiritu sancto, *Quare tu enarra iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?* quanto magis spiritibus illis fallacibus & humanæ salutis omnino æmulis obturandum os est, etiam dum bona & sancta ac etiam fortassis vera quædam proferunt & annuntiant: miscent enim fallacias (inquit Augustinus quæst. 6. ad Dulcitum) & vera quæ nosse potuerunt, & non docendi sed decipiendi sine prænuntiant: studio enim fallendi agunt, & inuidâ voluntate, horum erroribus lætantur: vera falsis intexunt, & vera dicunt vt in falsis sibi fidem concilient.

Alteram rationem assignat D. Chrysostomus homiliâ 13. in Matth. quia initium peccati hominis ex colloquio cum dæmone processit. Hinc enim primus homo offendit Deum, legemque transgressus, ex abudanti cum illo, inquit sermone: quod etsi tibi non præuarcationem præcipiat, neque sic ei parendum sit: quid dico (inquit) præuarcationem? etiamsi aliquid vtile dæmonibus iubeant ne tunc quidem eos debes audire &c.

Tertiam rationem indicat idem Chry-
stomus homiliâ 2. de Lazaro, vbi sic contra
dæmonem scribit: Ex infamium es numero,
inquit, non est tuum liberè loqui, tacere, ob-
mutescere: non est tuum prædicare: Aposto-
lorum est ista auctoritas, quid vsurpas quod
tuum non est? sile infamis: sic & Christus
dæmones dicentes, nouimus te, increpans
multa cum acrimonia non sinebat loqui: no-
bis inquit legem præscribens, ne quo pacto
dæmoni fidamus, etsi tibi quod verum est,
dixerit. Hinc Apostolus 1. ad Corinth. c. 10.
generaliter prohibet: *Nolo vos, inquit, socios
fieri demoniorum.*

191 Non ignarus itaque dæmon istam lega-
tionem suam quam prætendebat quantum-
uis speciosè propositâ, non facilè recipien-
dam apud fideles, qui ex Scripturis satis no-
uerunt illum perduellem hostem diuinæ
maiestatis, & inuidissimum humanæ salutis
inimicum, qui que non studeat homines ad
Deum aut Dei cultum adducere, sed omni
conatu abducere, & ad suam seruitutem se-
ducere, ideo per ora energumenorum, de
quibus supra facta est mentio, contendit di-
uersis argumentis confirmare istam sibi cõ-
missionem à Deo impositam, vti scilicet pec-
catores qui conuerti non potuerunt, siue per
externas exhortationes ministrorum Eccle-
siæ, siue per internas inspirationes ac illumi-
nationes diuinas, neque per Sanctorum pre-
ces, hi eius operâ & exhortationibus ad pœ-
nitentiam & salutis viam reducerentur pro
maiori Dei gloriâ, & Ecclesiæ ædificatione
ac profectu.

192 Primum ergo argumentum suum (vt in
historia quæ eâ de re gallicè conscripta est,
& Parisijs edita Anno M. DC. x i i i. ac
postmodum Romæ reprobata & prohibi-
ta, refertur) sumit à diuinâ potentiâ
& suâ sub Deo subiectione omnimodâ.
Vnde potuit Deus etiam inuito, inquit, in-
iungere munia hæc licet maximè ipsi odiosa
ac inuisa, & ad eadem obseunda etiam relu-
ctantem compellere: ex quibus concludit,
si quis eius legationem detractat ob ratio-
nes antè allegatas recipere, quod ille non
satis dignè, nec satis amplè de Dei potestate
sentiat: quamuis enim inuidiâ contra ho-
minem tabescat, (quod admittit) tamen
agnoscenda est potentia Dei tanta, vt etiam
per hostes suos & nostros, valeat salutem
hominis promouere & operari.

Alterum argumentum eius est, quia in fa-
cie Ecclesiæ confessus est sibi à Deo istud
officium & onus esse iniunctum, & quidem
per Ecclesiæ ministros interrogatus ac per
exorcismos sacros ad veritatem desuper ex-
ponendam adiuratus: quibus proinde dicit
se mentiri non potuisse: & hinc iterum con-
cludit neminem de hoc suo ministerio posse
dubitare, nisi Ecclesiæ potestatem super spi-
ritus malignos negare velit.

His addit, quod & solemne præstitit in-
strumentum ad Sacrosanctum Sacramentum
cum omnibus ad id requisitis secundum
intentionem Dei & sponsæ eius Ecclesiæ,
quod omnia quæ dixerat, vera essent: quod-
que ad Dei gloriam & animarum conuer-
sionem, & artium magicarum & hærescon
tenderent extirpationem.

Huiusmodi ergo argumentis conatur 193
vafer ille serpens se Dei Apostolū & Euan-
gelistam declarare, vt sic in hominum socie-
tatem & familiare confortium possit habere
ingressum: & quidem fuerunt persuasi ali-
qui istis, eo vsque quod putarent dæmonis
accusationibus per ora energumenorum
factis, esse deferendū, ita vt inceperint per
eum accusatos etiam apprehendere, & exa-
mini submittere: quæ res non exiguum mox
pariebat hic confusionem, dum non in vno
accusando sisteret, sed statim ad plurimos &
primarios reipublicæ vtriusque viros accu-
sandos progredieretur. Vnde desuper habitâ
consultatione cum viris intelligentibus &
doctis, etiam cum Doctoribus facultatis
nostræ S. Theologiæ Louanienfis, eorun-
dem iudicio ab auscultandis dæmonis accu-
sationibus prudenter cessatum fuit.

Quod igitur ad argumenta illius attinet,
Respondetur ad primum, agnoscere nos, & 194
indubitata fide tenere omnipotentiam Dei,
& omnimodam eius potestatem ac plenum
etiam imperium eius in dæmones omnes: &
ipsorum miseram, ac seruilem subiectionem
sub potenti manu Dei: scimus enim
quomodo cecideris de cælo Lucifer qui
manè oriebaris; quomodo corrueris qui
vulnerabas gentes; quomodo detracta sit
ad inferos superbia tua in profundū tartarū;
scimus etiam & agnoscimus quomodo ex
domicilijs vestris idolorum fanis & delubris
cedere, & profugere diuinâ virtute sitis cõ-
pulsus: nouimus quoque quomodo ex homi-
num corporibus eiecerit vos virtus Christi,
nec vsquam absq; eius nutu potueritis sub-
sistere, ita vt quod vel in porcos possentis in-
trare, ab illo deprecari debueritis.

Amplissimè itaque de Deo & eius pote-
state ac imperio in dæmones, & in omnem
creaturam sentimus: non tamen idcirco ad-
mittimus, quam e mentitur callidus serpens
sibi commissam legationem Evangelicam:
non quidem quod existimemus diuinum
imperium de potentia absoluta se non posse
eò extendere, vt diabolus etiam vel inuitū
cogat ad ministerium sibi exhibendum in
hominibus erudiendis ea quæ salutis sunt,
& in peccatorum conuersione procurandâ.

Non enim hoc Deo difficile magis esset,
quam Balaam arioli mercede conducti ad
maledicendum Israël, os & linguam con-
uertere & referre in benedictiones & mi-
rificas illius populi laudes Numerorum
cap. 23.

cap. 23. sic ut Rex Balaac qui cum vocauerat, diceret; *Quid est hoc quod agis? ut male diceret inimicum meum vocavi te, & tu è contrario benedicisti ei.* Cui alter respondit *Num aliud possum loqui nisi quod iusserit Dominus?*

Non ideo igitur legationem prætenfam dicimus reiiciendam; sed quia licet Deus pro sua potentia sic agere posset, non tamen ita voluit: neque enim pro sua sapientia ob rationes supra allegatas, iudicauit congruū aut conueniens, quòd dæmonis vteretur ministerio siue in laudibus suis annuntiandis homini, siue in conuersione peccatorum & salute electorum procurandā: quòd Scripturæ sanctæ satis clarè nos edocent, ut ex dictis constat.

195 Ad secundum argumentum similiter respondetur, nos agnoscere Ecclesiæ supra spiritus immundos potestatem: ast verò hanc datam non esse neque extendere se ad quolibet vsum, dicimus, vnde nec ad istum ut per ministros Ecclesiæ compelli scilicet dæmones possint, ut vel quiduis agant, vel in quacumque materia veritatem enuntient pro voluntate & imperio exorcistæ.

Neque hoc Ecclesiæ expediebat propter periculum familiarioris societatis cum ipsis spiritibus fallacibus: sed potestatem illam habere limites suos intra quos exorcistæ cōsinere se debent: communis enim & generalis recepta est regula apud antiquos Ecclesiæ Patres, & apud Doctores omnes, quod finis omnis adiurationis dæmonis esse debeat illum pellere, reiicere, & noxas eius demoliri. Dedit enim Christus potestatem Ecclesiæ calcandi supra serpentes, & eiiciendi dæmonia, ut constat ex scripturis præced. Dubio citatis, & docet D. Thom. quæst. 90. citatā art. 2.

Quandoquidem igitur contestatio illa dæmonis de sua à Deo missione ad maleficos occultiores detegendos & conuertendos, non ad eius expulsionem vel reiectionem tenderet, sed magis eò disponderet ut sub prætextu illo in familiarem cum hominibus & præsertim cū iudicibus populi posset intrare communicationem & societatem, hinc satis constat, quod iuxta communem Ecclesiæ doctrinam non oportuerit ad eiusmodi dæmonis suggestiones attendere, vel auscultare: neque per exorcismos ab eo inquirere de veritate prætenfæ illius missionis; sed de tam dolosa & temeraria hostis nostri præsumptione ingemiscere, ac illi imperare silentium; & dicere iuxta exemplum Christi, *Obmutescere, & exi:* nec sinere illum vterius talia iactare.

196 Dum igitur exorcistæ ad talia attendunt, & veritatem in illa materia per exorcismum indagare præsumserunt, censendi sunt Ecclesiæ potestate fuisse abusi: quare & dæmon simulando se virtute exorcismi

compulsus ad veritatem dicendam, turpiter illos delusit, & falsitatem pro veritate obtrudit; atque ita ab eo delusi & decepti fuerunt non secus quàm *Eua* quando cum serpente de fructu verito comedendo, sermonem cœpit miscere & in culpam acta fuit: omnis enim dæmonum operatio, ut habet Tertulianus in Apologetico, est hominis euersio: sic malitia spiritalis est auspicata in hominis exordio, & hominem à cogitatu veræ diuinitatis auertunt præstigijs fallis.

Ad illud verò quod vterius dæmon addit, se videlicet exorcismis adactum præstitisse solemne iuramentum, respondetur planè id vanum & ridiculum esse: scimus enim robur ac energiam omnem iuramenti siue ad dicendum verum, siue ad promissionem firmandam dependere ex religione & reuerentia iurantis erga Deum & diuinam maiestatem; quibus semotis iuramentum quasi pro nihilo reputabitur: iam verò constat quod dæmon diuinitatis & omnium sacrorum hostis nihil magis affectet, quàm diuini nominis iniurias & blasphemias & quantumcumque potest, eas procurat. Vnde facile intelligitur, quàm iuramentum eius nihil adducat fidei, aut faciat ad corroborandam veritatem dictorum eius: quin magnæ sit irreligiositatis à diabolo iuramentum exigere: hoc enim est diuinum nomen & primam veritatem exponere eius subsannationi & ludibrio. Cæterum si Sancti aliquando speciali in dæmones potestate donati per imperium coegerint eos præstare aliquos effectus vel operas, aut dicere vel fateri veritates alias, quàm quæ ad ipsorum expulsionem facerent, debent censi fecisse illa peculiari Dei instinctu, ut monet D. Th. art. 24 citato & sunt exempla eiusmodi admiranda, non imitanda per ordinarios Ecclesiæ ministros & exorcistas.

Tertiò, ut debitè fiat dæmonis adiuratio 198 requiritur in adiurante legitima potestas, non enim omnibus est concessum dæmones exorcizare; sed Ecclesiæ ministris & ad hoc munus specialiter deputatis. Vnde & in Ecclesia est peculiaris Clericorum ordo ad exorcisandos dæmones institutus. Quare qui potestatem hanc temerario ausu præsumperint vsurpare, debent metuere, ne malignus spiritus illos excipiat, quemadmodum Actorum cap. 19. legitur quosdam temerarios excepisse, *IESVM noui* (dicebat nequam spiritus) & *Paulum scio; vos autem qui estis? & insiliens homo in eos in quo erat demonium pessimum &c. inualuit contra eos ita ut nudi & vulnerati effugerent, &c.*

Hoc tamen intellige de adiuratione publica & solemni, quæ secundum certas formulas ab Ecclesia præscriptas fieri consuevit, & pertinet ad actus ordinis Ecclesiastici,

fici, qui non possunt nisi à ministris consecratis exerceri.

199 Possunt autem alij etiam non consecrati priuatim & absque solemnitate dæmonem suo modo adiurare in virtute Dei, expectantes dæmonis repressionem ex virtute nominis IESU, aut Cruciseius: vt notat Suarez suprâ lib. 4. cap. 2. n. 11. quando videlicet patiuntur dæmonis infestationes siue per terrores intrinsecus immisos, siue etiam per spectra exterius visa vel audita, siue per immundas & malignas suggestiones. Vnde poterunt tales vti his aut similibus modis & verbis adiurationis, vt quod formando signum Crucis dicant, Ecce Crucem Domini, fugite partes aduersæ, vicit leo de tribu Iudæ Christus Dominus; vel in nomine Domini discedite potestates tenebrarum, & omnes qui operamini iniquitatem.

Quin & Sancti licet ordinati non essent tum viri tum mulieres aliquando leguntur etiam ab hominibus obsessis dæmonia expulisse: sed talis expulsio modo extraordinario fieri solet: vnde referenda est in donum miraculorum, quod in primitiua Ecclesia videtur circa dæmonum eiectionem satis fuisse Christianis commune, vt colligitur ex Tertulliano De corona militis c. 11. item libro De idololatria cap. 11. & in apologetico cap. 32. vbi sic scribit; Addatur hic aliquis sub vestris tribunalibus quem dæmone agi constat, iussus à quolibet Christiano loqui spiritus ille, tam se dæmonem confitebitur de vero, quam alibi Deum de falso; similia habent Iustinus in dialogo cum Triphone & in oratione pro Christianis & Athanasius de Incarnatione verbi.

C A P V T S E X T V M,

De Superstitione.

DVBIVM PRIMVM.

Quid superstitio sit?

SUPERSTITIO ex omnium apprehensione sonat vitium contra religionis virtutem militans. Rationem autem nominis diuersi diuersam assignant.

Cicero libro 2. De natura Deorum vult inde nomen hoc impositum, quod homines essent nimij in Dijs precandis, iisque immolandis, vt liberos haberent sibi superstites.

Seruius autem in lib. 8. Æneidos, putat superstitionem sic dictam, quia homines nimij timerent iram Deorum supernè impendentem, & quasi superstantem.

Laëtantius verò lib. 4. Institutionum diuinarum cap. 28. putat nomen sumpsisse originem, quod relictis Dijs antiquis, homines colebant recentiores tanquam Deos quorum superstites esset apud eos memoria. Alias huius nominis deriuationes videre licet apud Isidorum lib. 8. Ætymologicarum rationum cap. 3.

Quæ nominis huius rationes, etiam si non adæquatè attingant & explicent notionem rei, eiusne definitionem contineant, tamen hoc satis conformiter insinuant, quod superstitio sit vitium contra religionem in quodam excessu consistens.

Quandoquidem enim religio sit virtus moralis, vt suprâ dictum fuit, hinc more aliarum moralium consistit quoque in medio duorum vitiorum, vt notat D. Thom.

hic quæst. 92. art. 1. quorum vnum in excessu, & alterum in defectu versatur. Prius enim quasi ad dexteram declinat propter nimietatem cultus: posterius autem quasi ad sinistram propter defectum & neglectum cultus religiosi, vt notat D. Hieronymus in cap. 57. Isaia, & Clemens Alexandrinus in Panagyrico contra gentes.

Istud itaque prius nomine superstitionis designari solet; hoc autem posterius significatur communiter nomine irreligiositatis.

Quæ laborant in primis homines Athei & Politici, qui nullo loco aut vix vilo, habere videntur religionem; quam in negotijs politicis vt regni, vel status temporalis volunt postponendam, & ipsam rerum humanarum dominam faciunt ancillare.

Item huic vitio obnoxij sunt periuri & simoniaci, de quibus iam antè egimus.

Similiter & qui temerario ausu Deum tentant, & qui rebus sacris contumeliam aut irreuerentiam inferunt, de quibus aliquid infra dicemus.

Sed contra dicta opponet aliquis, quod non videatur vitium aliquod religioni posse contrariari per excessum. Ecclesiastici enim cap. 43. dicitur, *Glorificantes Dominum quantumcumque potueritis, superualetis, adbat:* & ibidem infra, *Exaltate eum quantum potestis, maior enim est omni laude.* Vnde & D. Thom. in Sequentia de Venerabili Sacramento: *Quantum potes, inquit, tantum aude, quia maior omni laude, nec laudare sufficis; ergo &c.*

Respondetur Negando Consequentiam, quia dicitur vitium aliquod religioni oppositum

fitum per excessum, non quod Deus verus, vero & ordinato cultu possit nimium coli, vel quod cultus aliquis possit excedere eius excellentiam, quemadmodum diceretur nobis aliquis nimium coli, si deferrentur illi honores regij: sed quia religionis cultus defertur pluribus, & quidem illis quibus deferri non debet; aut si deferatur ei cui debetur, non defertur tamen eo modo quo deferri debet, pura quia exhibetur cultus quem non oportet, & præter voluntatem eius qui colitur, superinducitur cultus pro voluntate colentis.

Ita D. Thomas quæst. 92. art. 1. in fine Corporis explicat hunc excessum, quem importat vitium quod religioni dicitur oppositum secundum excessum: Scripturæ autem allegatæ loquuntur de cultu qui Deo vero secundum eius præscriptum, siue voluntatem exhibetur: quisque enim ut conuenienti & grato cultu honoretur, colendus est actibus, modo, & formâ, quibus coli voluerit.

Ex ista itaque D. Thomæ doctrinâ colligi & formari potest huiusmodi plena descriptio Superstitionis, ut dicatur esse vitium religioni oppositum secundum excessum, eo quod aut deferat cultum religiosum illi cui non oportet, aut alio modo quàm oportet.

DVBIVM II.

Quomodo dividatur superstitio?

Respondetur: In primis Superstitio proximè diuidi rectè potest in has duas quasi species, scilicet in superstitionem quæ defert cultum Deo vero, sed indebitum siue illegitimum; & in superstitionem quæ diuinum aut religiosum cultum defert ijs quibus non debetur aut non conuenit; siue ut alij hæc membra exprimunt in superstitionem cultus incongrui, & in superstitionem falsi numinis.

Sumitur hæc diuisio ex definitione superstitionis in fine dubij præcedentis ex D. Thoma assignata.

Prius membrum autem subdividitur in superstitionem cultus perniciosi, & in superstitionem cultus superflui: quæ diuisio sumitur ex D. Thoma quæst. 93. art. 1. & 2. & tradit eam Bonac. tom. 2. ad 1. Præcept. Decalogi disp. 3. puncto 1. ubi nomine cultus perniciosi non intelligitur generaliter cultus omnis qui colenti in culpam reputatur, & sic ipsi noxius est (hoc enim sensu omnis superstitio quæ continet cultum illegitimum, contineret quoque cultum perniciosum) sed is qui continet perniciosum errorem aut falsitatem: idque vel ex actus institutione, vel ex intentione colentis.

Vnde & hic perniciosus cultus est duplex, ut declarat D. Tho. quæst. citata art. 1.

Superstitionem perniciosi cultus primi generis incurrunt, qui Iudæorum more Deum volunt colere cæremonijs & sacrificijs veteris legis, ut si quis modò immolaret Deo agnum, vitulos, aut hircum pro peccatis, aut se circumcideret, vel similes cæremonas exerceret: quibus præfigurabantur misteria Messiæ seu Christi venturi; quæ proinde ex sua institutione significatiua sunt Christi aduentus in mundum futuri, atque ita modo continent errorem perniciosum, quod scilicet Christus nondum venerit, sed adhuc expectandus sit.

In superstitione perniciosi cultus secundi generis inciderent qui mendaciter tanquam Sacerdotes offerent Sacrificium, vel ministrarent Sacramenta qui tamen Sacerdotes non essent. Similiter qui ad fidei confirmationem, aut infidelium conuersionem fingerent patrationem miraculorum quæ verè non facerent, aut alijs falsis testimonijs vterentur. Similiter & illi qui falsas reliquias pro veris populo venerandas obtulerent aut similes abusus falsitatis in religione committerent.

Superstitio itaque cultus perniciosi ordinariè siue ex genere suo est peccatum mortale, quia continet falsam significationem contra fidei doctrinam; aut infert notabilem irreuerentiam in Deum, aut res sacras ob falsitatem quæ committitur. Ita docet Bonac. supra n. 2. Sanchez in opere morali lib. 2. cap. 37. Nauarr. cap. 12. num. 87. Suarez tomo 2. De relig. lib. 4. cap. 13. & alij quos citat Bonac. Solet autem proficisci vel ex infidelitate, vel ex crassa ignorantia, ut quod existimet quis Deo gratum esse, quod per eiusmodi fictiones miraculorum, aut per similes falsitates, eius fides & cultus promoueantur: aut aliquando ex avaritia, ut qui quæstus causâ falsas reliquias circumferunt, aut imagines tanquam miraculosas exhibent. Vide Nauarrum cap. 11. num. 23. & 37.

Superstitio cultus superflui incurritur quando adhibetur aliquid in cultum absque falsitate quædam, sed quod per se inutile est ut per illud Deus glorificetur, vel ut mens nostra subijciatur Deo, & caro menti siue spiritui: finis enim diuini cultus est, ut homo Deo det gloriam, & illi se subijciat mente & corpore, ut habet D. Thomas quæst. citata art. 2.

Quod igitur huic fini non deseruit, pertinet ad cultum superfluum: vnde quando præter Ecclesiæ ordinationem & consuetudinem eorum quibus homo conuiuit, ponitur religio in rebus aut circumstantijs quæ non conducunt ad internum cultum siue significandum siue excitandum aut promouendum,

uendum, v. g. in numero, in colore, in situ, vel simili aliqua re, committitur vitium cultus superflui. Indicat D. Thom. hic art. 2. citato: vt si quis adhibeat certum numerum siue orationum, siue candelarū, aut aliarum rerum, quas offert ad diuinum cultum: vel vtatur, v. g. candelis ex alba cæra potius quàm ex flaua, oret stando potius quàm genua flectendo, quasi iste numerus, aut talis color, aut huiusmodi situs per se Deo peculiarem adferrent cultum magis, quàm si aliter res fierent, incurrit talis hoc vitium.

Huc etiam reuocatur illa religionis singularitas, quā quis relictis rubricis & directorio communi Ecclesiæ, alias cæremonias in diuino officio pro sua deuotione adhibet.

Eiusmodi tamen superstitio cultus superflui, quando nihil aliud turpe admiscetur, communiter non solet esse nisi peccatum veniale, vt notat Caiet. V. Superstitio: Tolletus lib. 4. De instructione Sacerdotum cap. 14. & Nauarrus c. 11. n. 23. & sequentibus, Bonacina supra nu. 4. quia ex bona intentione supponuntur fieri nec videtur in illis committi grauis irreuerentia, cum diuino cultui non repugnent: in sacrificio tamen Missæ posset fieri tanta discrepantia cæremoniarum à communi vsu, vt à mortali non excusaretur. Ita Nauarr. Sanchez, & Bonac. supra cum alijs.

Dixi, quando præter Ecclesiæ ordinationem religio ponitur in ijs quæ non conducunt &c. quia quando aliqua similia, qualia recensuimus, fiunt aut adhibentur ex pia aliqua consideratione diuinorum misteriorum, ratione cuius seruiunt ad finem diuini cultus iam ante explicatum, tunc non superstitiosè sed religiosè obseruantur, vt quando iuxta Ecclesiæ morem in officijs vtitur quis certis diebus potius ornamentis albis, quàm rubris, aut nigris, vel è contra. Rursum, quod in certis partibus officij diuini potius stet pedibus quàm sedeat, aut genua flectat, vel è contra. Similiter quod vno tempore dicat vnam tantum collectam potius, quàm duas vel tres iuxta Ecclesiæ præscriptum, superstitiosum non est: sed verè religiosum, quia illæ cæremoniæ habent vim suam ad animos hominum excitandos & in Deum eleuandos, quatenus pià quâdam significatione per eas admonentur fideles diuersorum misteriorum, quæ vel spiritualis gaudij, vel gratiarum actionis, vel sancti doloris, & pœnitentiæ causam nobis præbent.

Eadem est ratio cæremoniarum quæ in diuersis religionibus seruantur: & propterea addidisse videtur D. Thom. aut præter consuetudinem eorum quibus quis conuinit.

Similiter quoque non superstitiosè agit, si quis recitet quinque orationes Dominicæ præcisè ad recolenda pio affectu quinque vulnèra Christi: sicut nec ille qui offert can-

delam ex cæra alba ad significandam purissimam virginitatem Matris Christi Domini. Similiter nec ille qui orat genu flectendo, vt indicet se spiritum & corpus totaliter submittere Deo, aut vt corpus castiget & in seruitutem magis redigat. Ita nec ille qui orat stando, si eâ ratione magis mentem in Deum eleuet, & sic de alijs similibus.

Superstitio falsi numinis tunc committitur, quando diuinus cultus defertur illi cui non debetur: & iuxta D. Thomam quæst. 92. art. 2. diuiditur in has tres species, videlicet idololatriam, diuinationem, & obseruantiam superstitiosam, quàm diuisionem etiam tradit D. August. lib. 2. De doctrina Christiana cap. 20. quibus addi potest magia generaliter sumpta, vt complectitur magiam strictè sumptam & maleficium, nisi quis forsitan velit illam sub obseruantia superstitiosa contineri: quàmuis videatur potius tanquam aliquid longè deterius ab hac distinguenda.

Colligit autem D. Thom. prædictam diuisionem hoc modo: quia cultus falsi numinis imitatur religionem veri Dei: Deo autem vero in primis adhibetur cultus qui primario seruiat tantummodò ad ipsum honorandum. Vnde sic quoque falsum numè aliquando colitur principaliter, vt tanquam Deus honoretur in se: & hic cultus falsus constituit idololatriam primam speciem huius diuisionis.

Secundò Deum colimus, vt ab ipso instruamur ac illuminemur, & sic etiam aliquando Idolum honoratur à suis cultoribus, vt aliquid occultum manifestet, aut reuelet: & hic cultus constituit secundam speciem, scilicet diuinationem.

Tertiò colimus Deum, vt dirigat nos in actionibus nostris; & sic quoque aliquando Idolum colitur, petendo ab eo vt iuuet & dirigat actiones suorum cultorum: & ita constituitur obseruantia superstitiosa.

Supereff itaque, vt de his singulis ordine in particulari pertrahemus.

DVBIVM IIL

Quid sit Idololatria? quàm graue peccatum?

NOtandum Primò, idololatriæ nomen esse compositum ex idolo & latria: vnde idololatria dicitur quasi latria seu seruitus vel cultus idoli: Significat autem idolum, formam siue imaginem vanam, siue rei quæ non est.

Et hinc imagines aut statuæ falsorum Deorum meritò idola dicuntur, quia fiunt ad representandos Deos qui nõ sunt, neque quidquam diuinitatis aut veritatis continent;

ment: Azorius tom. 1. lib. 9. cap. 11. quæst. 2. Bonac. sup. parte 2. & alij communiter: non sic vero imagines Christi Domini, vel Sanctorum idoli nomine intitulari possunt: quia sunt imagines rerum quæ verè subsistunt, factæ ad representandum quod in rebus verè inest: quemadmodum neque imago Regis, idolum dici potest: quia representat illum qui verè Rex est.

12 Notandum Secundò, idololatriæ nomen tripliciter sumi: aliquando enim generalissimè, & quodammodò metaphoricè, omne peccatum quo quis Deo postposito, eiusque Sanctis mandatis contemptis, mortiferè adhæret creaturæ, dicitur idololatria. Sic ad Ephes. cap. 5. Apostolus de avaritia dicit, *Idolorum servitus est*: & ad Philipp. cap. 3. dicit de ebriosis & gulosis, *Quorum Deus ventet est*: propter quod enim quisque à Deo recedit, eumque quasi contemptui habet, censetur illud pluris facere quàm Deum, ac proinde Dei loco habere, atque ita ipsi instar idoli est.

Secundò magis strictè magisque propriè accipitur, scilicet pro cuiusvis generis cultu falsi Dei; quomodo distinguitur contra reliquas species superstitionis falsi numinis.

Tertiò accipitur nomen idololatriæ strictissimè, scilicet pro illa superstitione falsi numinis, quæ divina reuerentia exhibetur creaturæ, prout D. Thom. quæst. 92. art. 2. eam describit: Sensus autem est, quod sit cultus superstitiosus, qui creaturæ defertur primario ad illum finem, vt ipsa in se tanquam Deus honoretur, illique tanquam Deo homo se submittat.

Hoc autem fieri potest non tantum sacrificio (quod inter externos cultus soli Deo exhiberi solet, vt supra demonstravimus) sed etiam quouis alio signo honoris quo quis diuinam excellentiam alicui creaturæ competere intendit testificari, seque illi tanquam Deo se submittere, vt adoratione idoli, genuflectione aut similibus modis.

13 Porro idololatria ex genere suo gravissimum est peccatum inter illa quæ religioni opponuntur: imò & quodammodo censeri potest gravissimum inter omnia peccata: Bonac. supra puncto 2. num. 4. cum Sanchez & alijs quos citat: si namque fiat ex perfecta notitia, includit suo modo odium veri Dei, & blasphemiam, quæ aliquin videri possint graviora, vt docet hîc D. Thom. art. 3. ad 2. quemadmodum in republica gravissimum crimen censetur si quis alium quàm legitimum Principem pro supremo domino recognoscat, eique hominem Principis deferat, postposito & neglecto domino vero.

Est enim idololatria crimen læsæ maiestatis Diuinæ, sicuti illud humanæ.

Potest nihilominus fieri, vt per accidens in plerisque idololatriæ sit minus peccatum, quàm hæresis sit in Christianis, vt loco citato etiam tradit D. Thomas in Corp. puta quia contingit procedere ex ignorantia potius quàm ex malo affectu contra Deum, aut contra veram religionem: hæresis autem non tam ex ignorantia quàm ex prauo affectu & contemptu Christianæ religionis nascitur.

Quâ de re licebit videre D. Aug. lib. 21. De ciuitate cap. 25. & D. Chryostomum homilia 30. ad populum.

Similiter fieri potest, vt sola exterior professio idololatriæ, v. g. si fidelis quispiam ponat thus idolo, vt Principi ethnico placeat, sit grauior, quàm ipsa alterius idololatriæ interna fundata in infidelitate & ignorantia: quia ille externo saltem actu attribuit idolo diuinitatem, cum sciat tamen illi nullo modo competere: quod in maiorem Dei irreuerentiam & neglectum cedit, ac in aliorum vergit scandalum. Vnde concludit Bonac. supra num. 5. cum Azorio & Sanchez locis citatis, mortaliter etiam illū peccare, qui ficto animo colit idolum vt euadat periculum mortis. Suarez tomo 1. De religione, lib. 2. cap. 6. De superst. & alij.

Aduertendum autem hic est contra Caietanum quæst. 94. art. 1. quod talis sic idolum colens exterius, non sit excommunicatus, quia in canonibus non reperitur extare talis excommunicatio lata in eum qui solo actu externo idololatriam committit, vt notat Syluest. V. Hæresis 3. quæst. 6. Nauarrus cap. 11. n. 27. Clauis Regia lib. 3. c. 5.

Excommunicantur quidem hæretici & apostatæ, sed hic neque est hæreticus cum non assentiat pertinaciter propositioni fidei contrariæ: neque est apostata, quia reuera fidem Christi non deserit, vt supponitur; sed tantum externam professionem. In foro tamen externo præsumitur fidem deserere & proinde in excommunicationem incurrisse, vt notat Bonac. supra cum alijs quos citat. Id tamen præsumitur cum maiori fundamento, si fecerit non graui metu compulsus.

Duplex autem fuit idololatriæ modus: quidam enim tanquam Deos colebant ipsas creaturas, seu partes mundi in se, vel in simulacris eas representantibus: alij deserebant cultum diuinum primariò imaginibus aut statuis quibusdam, quibus credebant aliquid diuini inesse.

Sumitur distinctio hæc ex D. Thomâ quæst. 94. art. 1. Prioris generis ponit ibidè D. Thom. idololatrias iterum in triplici differentiâ: aliqui enim ex illis, homines colebant in ipsorum imaginibus quos credebant fuisse Deos: alij autem colebant ipsum mundum & mundi partes; quæ omnia volebant diuinitate

quâdam tanquam formâ & animâ mundi, informari. Vnde non tantum solem, lunam, alia astra, mare, sed etiam animalia, vt Vitulum, Serpentem, Crocodilum, & similia adorarunt: & quidem hæc idololatria per se non terminabatur ad ipsas imagines, licet eas quoque adhiberent, sed tantum quasi peraccidens circa eas versabatur: altera vero per se in ipsa simulacra tanquam Deos quosdam terminabatur.

Vtramque autem clarè explicat Scriptura in libro Sapientiæ cap. 13.

Vbi de prioribus ita scribit: *Vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei: & de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes agnouerunt quis esset artifex: sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aërem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem & lunam, rectores orbis terrarum Deos putauerunt.*

Et de alijs infra; *Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerunt Deos opera manuum hominum, aurum & argentum, arti inuentionem, & similitudines animalium, &c.*

Quidam enim (inquit D. Thomas) per nefariam artem, imagines quasdam contruebant quæ virtute dæmonis aliquos certos effectus habebant, vnde putabatur in ipsis imaginibus esse aliquid diuinitatis: quâ de re videre licebit D. Augustinum libro 8. De ciuitate Dei c. 23. vbi latius hæc pertractat.

DVBIVM IV.

Vnde sit origo idololatriæ?

16 **Q**uæntum ad quæstionem hanc attinet, potest ea intelligi vel de origine causæ siue occasionis, vnde idololatria fuerit orta, vel de origine temporis, quando cœperit illa introduci.

Ad prius quod attinet, respondendum in primis est, quod idololatria prioris generis quam modò explicuimus, originem sumpsit ex ignorantia veri Dei, & ex prauis simul cupiditatibus quæ mentem alioquin satis debilem in veritatis inuestigatione, magis excecabant, idque præsertim concurrentibus simul dæmonum illusionibus.

Colligitur ex D. Thomâ loco citato: & probari potest ex allegata Scriptura ex cap. 13. lib. Sapientiæ. Huc etiam facit, quod scribit Apostolus ad Rom. cap. 1. vbi idololatriæ causam refert in hoc, quod Deum non glorificauerint, aut gratias egerint, postquâ eius notitiam aliquam fuissent consecuti; *Et obscuratum est, inquit, insipiens cor eorum: & statim adiungit: Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum, &c.*

Siue autem ex ignorantia, siue ex prauis affectibus in eiusmodi idololatriam inciderrint, minimè tamen eos inexcusabiles esse docet Sapiens loco citato: *Iterum autem nec hic debet ignosci: si enim tantum potuerunt scire, vt possent æstimare seculum: quo modo huius Dominum non facilius inuenerunt? quò etiam spectat quod præmittit; A magnitudine enim speciei & creatura cognoscibiliter poterit creator horum videri.*

Dicendum secundò: quod idololatria altera quæ est simulachrorum in se, originem quoque duxerit ex ignorantia veri Dei tanquam causa communi, & ex amore & affectu nimio siue parentum erga filios, siue filiorum erga parentes tanquam causâ quâdam particulari sumpsit suum initium, simul quoque dæmonum astutijs & illusionibus concurrentibus.

Declarat hoc pulchrè Sapiens cap. 14. lib. Sapientiæ. *Acerbo luctu dolens pater, inquit, cito sibi rapti filij fecit imaginem: & illum qui tunc quasi homo mortuum fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, & constituit inter seruos suos sacra & sacrificia. Deinde interueniente tempore, conualescente iniquâ consuetudine, hic error, inquit, tanquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta, & tunc postmodum subiungit: Et hæc fuit vita humana deceptio: quoniam aut affectus, aut Regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt.*

Vbi notandum quod ex eo, quia dicit Sapiens, *Acerbo luctu dolens pater &c.* non debeat intelligi, peculiariter vim facere in patre dolente ob mortem filij, quasi determinatè velit significare idololatriam hanc inchoatam ex inordinato & nimio dolore patris de morte filij, potius quam è contracta sed in eò tantum indicasse quod ex affectu nimio ad præsentiam ac reuerentiam mortuorum hominû, sumpta fuerit occasio eiusmodi idololatriæ, quemadmodum id intelligunt D. Hieron. ad cap. 2. Osee: Ambros. in commentarijs super Epist. ad Rom. c. 1. & Cyprianus lib. De idolorum vanitate: & satis colligitur ex vltimis verbis iâ allegatis: *Et hæc fuit vita humana deceptio, quoniam aut affectus aut Regibus deseruientes, &c.* quod vero magis exempli causâ posuerit patrem dolentem de morte filij, quàm filium dolentem de morte patris, ideo potuit esse, quia solent parentes acerbius lugere mortem filiorum, quàm filij mortem parentum.

Vnde supra Dub. 1. diximus, Quod vellet Cero superstitionem dictam esse à nimio Deorum cultu, quo parentes à Dis efflagitant, vt proles haberent superstitēs.

Quod autem calliditas & fraus dæmonû simul concurrerit, facilè ex hoc potest statui, quia mox ab initio generis humani, fraudi-

fratribus suis abduxit diabolus primum hominem ab innocentia sua, & ab inhærendo Deo per amorem & obedientiam; ac fecit illum se convertere ad creaturas relicto creatore.

Hinc & Psal. 95. dicitur: *Omnes Dii gentium damonia*. Quod propriissime locum habet in simulachris quæ tanquam aliquid diuini in se habentia colebantur. Dæmon enim erat qui in illis quasi inhabitabat, & insolitos quosdã effectus aliquando operabatur.

20 Quod denique attinet ad originem temporis, quando idololatria introduci cœperit, non satis certo de illa videtur constare. D. Th. qu. 94. art. 4. ad 2. existimat in 1. ætate mundi, scilicet vsque ad diluuium, nõ fuisse idololatriam; propter recentem, inquit, memoriam creationis mundi, ex qua adhuc vigeat cognitio vnus Dei in mente hominũ: quem sequitur Abulensis cap. 4. Geneseos qu. 13. circa finem. In secunda autem ætate mundi, idololatriam viguisse, satis constat: quam aliqui volunt à Nembrot incœpisse, qui vt refert D. Tho. hic in 2. obiectione dicitur cœgisse homines ignẽ adorare, aliqui autem à Nino filio Beli primi Regis Assyriorum, qui imaginem patris sui adorari fecit, & hæc videtur D. Tho. implicite approbare: & indicat D. Hieron. in cap. 2. Osee ad illa verba, *Et erit in die illa*, vbi scribit Ninum in tantam peruenisse gloriam, vt patrem suum Belum referret in Deum. Alios Authores idololatriæ refert Isid. lib. 8. Etymol. rationum, cap. 11. Nonnulli verò volunt idololatriam incœpisse à tempore Enos filij Seth, & sic nepotis Adæ: de quo dicitur Genes. c. 4. quod cœperit inuocare nomen Domini; nõ quod ille fuerit idololatra (quamuis & hoc nonnulli ex Hebraica Phrasi videantur velle colligere, licet non rectè) sed quia existimant illum erexisse imaginem aliquã veri Dei ritu iam nostro, vt refert Suarez tom. 1. De relig. lib. 2. De superstitione c. 5. & quod alij acceperint inde occasionem fabricandi & colendi idola: in qua opinione est Dionysius Carthusianus, Genes. cap. 4.

21 Sed contra facit in primis, quod aliud initium simulacrorum nobis explicuerit Sapiens, vt ostendimus.

Deinde contra illud vel maximè militat ratio D. Tho. allegata, ob quam ipse existimat in prima ætate mundi non fuisse idololatrias: nam tempore Enos vtpote nepotis Adæ erat omnino recentissima memoria creationis mundi.

Accedit deniq; quod verba illa *Capi inuocare nomen Domini*, non significant nec importent cum fecisse aut introduxisse ritũ imaginum Dei, sed tantum quod cœperit Deum colere per solemniores aliquos ritus, vt per publicas deprecationes, aut per altare erectum, & per sacrificia imposita, aut per

alias sacras cęremonias: vnde sine fundamento videtur dici quod ab Enos siue ab eius tempore & occasione fuerit idololatria introducta. Itaque finaliter, quis fuerit primus idololatra, non satis ex Scripturis, vel Historia Authentica constat.

DVBIVM V.

Quid sit diuinitio superstitiosa?

Diuinitio secundum nominis rationem videtur dicta quasi diuina notio: & quia Deo maximè proprium est, cognoscere res quilibet latentes, & potissimum res futuras à causis indeterminatis pendentes; hinc scientia humana quã cognoscuntur res magis abditæ, aut futuræ, potest & aliquando solet diuinationis nomine generaliter sumpto compellari.

Quia verò tripliciter fieri potest, quod acquirat homo rerum occultarum aut futurarum notitiã, hinc generalissimè loquendo, triplex potest statui diuinitio hominis. Vna, quæ sit naturalis: altera, quæ sit supernaturalis, & tertia quæ sit superstitiosa.

Diuinitio naturalis dici potest, quando effectus aliqui cognoscuntur in causis naturalibus, quas homo potest ingenio suo comprehendere: hoc autem dupliciter fit; aliquando enim cognoscuntur effectus futuri depedentes à causis necessarijs, & huiusmodi cognitio & prædictio talium effectuum, est omnino certa: aliquando verò cognoscuntur effectus aliqui futuri ex causis contingentibus, sed vt plurimum sic operantibus siue effectus tales producentibus, quamuis non infallibiliter.

Priori modo præcognoscuntur certò eclypses Solis vel Lunæ futuræ tali tempore: item oppositiones & coniunctiones planetarum.

Posteriori modo fieri & prædici possunt futurę pluuie, gelu, tempestates, aëris serenitas, & similia, non quidem certò, sed quia causę solent vt plurimum sic operari.

Diuinitio supernaturalis est, quando ex diuina reualatione cognoscuntur, & manifestantur occulta, aut prædicuntur futura: & huc pertinet prophetia, ac etiam referri potest scientia infusa.

Denique diuinitio superstitiosa tunc est, quando quis talia opẽ vel instructione dæmonis discit, & manifestat, vel prænunciat.

Vnde ex D. Th. q. 95. a. 1. & 2. potest illius huiusmodi descriptio formari, quod sit indebita prænotionis rerum futurarum quę Deo est propria acquisitio ex dæmonis disciplina vel eius adiutorio. Porro hæc superstitiosa vstitissima appellatur diuinitio, & nisi aliquid adijciatur, nõ solet alia notitia nomine diuinationis intelligi. Vnde D. Hieronymus in

cap. 3. Micheæ docet nomen diuinationis in Scripturis passim sumi in malam partem: quod ostendit ex illo Numerorum cap. 5. *Non est augurium in Iacob, nec diuinationis in Israel:* quod dictum est in laudem illius populi, in quo erat prophetia aut visio, vt Scripturæ loqui solent, non diuinationis.

24 Petet aliquis, vnde sumenda sit inordinatio huius superstitionis, siue ratio modi indebiti cognoscendi, vt loquitur D. Thom.

Respondetur in primis, inordinatio illa desumenda non est ex ratione rei cognitæ, per se loquendo: quia eadem res ordinatè & sine vitio cognoscibilis est per diuinam reuelationem.

Deinde, neque ex appetitu cognoscendi rem talem; etsi enim ille frequentius inordinatus sit, non tamen idcirco necessariò superstitionis est, aut superstitionis rationem inducit: nam potest quis curiosè aut superfluè appetere cognitionem occultorum, aut futurorum, eamque à Deo postulare: & tamen hinc non habebitur diuinus aut superstitionis, sed erit tentans Deum, aut indiscretè Deum deprecans, vt fecerunt Discipuli Matth. 24. quando à Christo Domino petebant: *Dic nobis, quando hæc erunt, & quod signum aduentus tui:* quibus Christus respondit: *De die illa nemo scit &c.* sic retundens nimiam eorum curiositatem, & auiditatem sciendi futura: Quod & accidit Act. 1. quando Discipuli proponebant: *Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel?* & Christus respondit, *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate,* reijciens interrogationem illam tanquam indiscretam, & appetitum vt curiosum, quemadmodum exponunt D. Chrysost. ad illum locum, & D. August. epist. 78. & 80.

Propriè igitur inordinatio huiusmodi superstitionis siue diuinationis inde desumenda est, quod cognitio aliunde inquiratur ac postuletur, quàm vnde postulari vel acquiri debeat, scilicet non à Deo vero, neque ex causis naturalibus, sed à dæmonibus.

Indicat hoc D. Th. art. 2. citato, dum scribit: vana inquisitio futurorum est, quando aliquis futurum præcognoscere tentat, vnde prænosci non potest: id est, non licet, vt dum mediante ope dæmonis præscire tentat, què vt magistrum adire aut consulere nobis licitum non est.

25 Pro pleniori itaque intelligentiâ huius superstitionis, Notandum est primò, dæmones multa præterita & præsentia in primis posse certo cognoscere; imò & quædam futura quæ videlicet determinatâ ac necessariâ habent causam, quæ tamen homo vel nullo modo potest suo ingenio assequi, aut saltem non tali in loco existens, vt tradunt Doctores communiter omnes.

Dæmones enim exactè cognoscunt causas

naturales, & virtutem ac efficaciam istarum, & proinde multos eiusmodi causarum effectus scire possunt, qui planè hominem latent, quia superant illi subtilitate ingenij longè hominem.

Deinde & cognoscere valent quædam per se quidem sensibilia quæ per accidens hominis cognitionem fugiunt, quatenus sese rebus passim omnibus ipsi vt pote immateriales, insinuare ac præsentibus exhibere possunt: ita scire possunt auctores homicidij, aut furti, qui solitariè crimen comiserunt; & cognoscere quoque vbi res ablatae sint absconditæ. Item ea quæ in longinquis regionibus fiunt. Hinc, & fit, quod prædicere valeant aliquos effectus in alio loco futuros, quia causam positam alibi iam intuentur, & sic prædicere solent exundantiam Nili in Ægypto visâ copiam aquarum in Æthiopia, vt refert D. Athanasius in vita S. Antonij,

Notandum Secundò, dæmones tamen 26 non posse certò cognoscere futura contingentia, quæ à libera voluntate alterius dependent, vt à voluntate Dei, aut à voluntate hominum, vt docet D. Aug. lib. De diuinatione, cap. 5. & 6. & lib. 2. De Genesi ad litteram cap. 17. Et ex Scripturis satis constat, hoc Dei proprium esse: nihilominus tamen, eos posse longè plura de eiusmodi futuris contingentibus conijcere, & veritatem assequi coniecturaliter, quàm homines, idque tum propter longissimam experientiam: milies enim obseruare potuerunt quid & quomodo homo operari soleat talibus passionibus commotus, quas in appetitu inferiori cognoscit & cum alijs circumstantijs, quas videt præsentibus aut ponendas: atque ita vt cumque cognoscit, quibus rebus aut modis voluntas hominis huc vel illuc soleat impelli: quæ & ipsi dæmones (Deo permittente) sæpius possunt concitare & adhibere.

Vnde frequenter de talibus actionibus liberis contingit eos verum coniecturare.

Aliquando etiam aliquid de rebus futuris discunt ab Angelis bonis ex Dei permissione, vt notat Toletus lib. 4. cap. 15. & alij nonnulli.

Dixi quæ à libera voluntate alterius dependent; quia quæ à propria ipsorum libertate pendent, possunt futura cognoscere: sciunt enim quid facere velint: quæ tamen scientia non est omninò quoque certa, quia & voluntas ipsorum circa illa mutari potest, & deinde vt perseveraret constans, potest à Deo impediri; nec dubium est quin sæpius impediri contingat ad preces Sanctorum: Sagacitas itaque illa & scientia dæmonum, quibus hominem superant, & cognoscunt multa quæ cognitionem nostram fugiunt, præbet occasionem huic vitio superstitionis diuinationis, quatenus homines ab ipsis volent discere, quod per se nequeunt cognoscere.

D V B.

DVBIVM VI.

Quomodo diuidatur superstitiosa diuinitio?

27 **R**espondetur: Solet diuidi communiter in diuinationem quæ fit per expressam dæmonis inuocationem, & in eam quæ fit tantum per inuocationem eius tacitam: hæc diuisio sumitur ex D. Thoma hic quæst. 95. a. 3. & recipitur à Doctoribus communiter.

Expressè inuocatur, quando Diuinus expressâ intèntione facit aliquid in eum finem, vt dæmon se immisceat, & occultum quid reuellet, v. g. vt furem manifestet, vt res perditas ostendat, vt coniugè futurum declaret.

Tacitè autem inuocatur, quando non intenditur ex proposito eius inuocatio, sed tamen adhibeatur media per se vana, quibus ex implicito pacto se immiscere solet dæmō & prouocari ad occulta aliqua significanda aut patefacienda. Ita Azor. parte 1. lib. 9. cap. 13. Suarez tomo 1. De relig. lib. 2. De superst. Bonacina sup. quæst. 5. parte 3. n. 4. cum alijs quos citat: & Dub. 8. infra latius ostendemus hoc secundum membrum poni rectè vt speciem diuinationis superstitionis, & dubijs postea sequentibus agemus de diuersis eius quasi speciebus.

28 Primum membrum vocari solet Nœcromantia, sumpto illo nomine generaliter; & subdividitur in alias varias species secundū diuersos modos, quibus dæmon inuocari solet, & occulta manifestare.

Nam in primis consulitur aliquando per sacrificia animalium, & solet tunc respondere per signa apparentia in extis animalium; & hoc genus diuinationis vocatur Haruspicium.

Aliquando autè per preces, & inuocationes ipsius in idolo; & tunc per ipsum idolum respondere solet, & vocatur Oraculum.

Aliquando in suis Pseudopphetis quos possidet, qui vocantur Pythonici & Pythonissæ; & tunc respondere solet per umbilicum aut partes pudendas, vt trahit Origines lib. 7. contra Celsum in principio.

Subinde inuocatur, vt mortuum excitet qui respondeat, & vocatur propriè ac specialiter Nœcromantia.

Aliquando petitur, vt respondeat per eaput hominis mortui, & dicitur Cranecromantia.

Denique alijs multis modis per varias adurationes, conciones, figuras, specula, & alia signa quæ dæmon ipse instituit, inuocari solet, vt occulta patefaciat: & his modis inuocatus ac consultus solet diuersis quoque modis respondere aut patefacere, quod inquiritur, aliquando per aliquam præstigio-

sam speciem oculis obiectam, aliquando per vocem in auribus formatam quam alius nemo potest audire; aliquando per varia visa in imaginatione; aliquando per certam figuram quam in re externa facit conspici, vt in terra, in aqua, in aère, in igne, vel in aliquo corpore mixto. Huc etiam reuocatur diuinitio per cribrum, aut peluim aquâ pleenam, & aliæ similes.

DVBIVM VII.

Quale peccatum sit diuinitio cum expressa dæmonis inuocatione.

Respondetur: Omnis eiusmodi diuinitio quocumque modo fiat, est graue peccatum mortiferum: idque ex duobus potissimum capitibus.

Primò, propter expressam societate cum dæmone, quæ per se graue crimen est, tum quia est societas cū perduelli, & quasi iurato hoste Dei, in cuius proinde redundat iniuriam & cōtemptum, vt supra declarauimus: eoque magis, quod omne diaboli studium sit honorem Dei obscurare, ac sibi diuinitatem falsò adscribere; tum quod exponat talis se periculo Apostasiæ totalis à Deo: facile enim diabolus illum qui societate eius gaudet, totaliter à Deo auertit & Apostatate facit, sibi que vt mancipium obstringit; quo fit vt rarò ad meliorem mentem redeant, qui semel eius commercijs se iunxerint. Hinc rectè Caiet. q. 95. a. 4. dicit, quod sicuti consuetudo cum Angelis bonis in hac vita est quædam inchoatio æternæ beatitudinis, ita societas cum dæmone sit initium quoddam sempiternæ damnationis.

Secundo, diuinitio eiusmodi est peccatū mortale, quia in diuinationibus istis attribuitur diabolo quod Deo proprium est, atque adeò diuinitas quædã in illo recognoscitur: quod in grauiorem Det iniuriã cedit.

Patet illud manifestiùs in primis, quando dæmon consulitur de futuris euentibus qui à causis indeterminatis ac liberis sunt adhuc pendentes, vel etiam de internis humani cordis cogitationibus quæ nullo externo signo sese produnt; quia ista prænosse, & hæc nosse, est nota propria diuinitatis, vt supra ex Isaia ostendimus. Quo facit & illud eiusdem Prophetæ c. 46. *Ego Dem, & non est vltra me Dem, nec similis mei, annuntiaui ab exordio nouissima, & ab initio que nondum facta sunt.*

Quod & Sancti Patres conformiter docent: vnde D. Ieronymus ad verba allegata Isaia, sic scribit: Considerate quod præter me nullus sit, qui potuerit scire ventura, nisi ego, qui per Prophetas prænuntio; & ad c. 2. Danielis: constituentur magi, inquit, constituentur

fitentur arioli, & omnis scientia sæcularis litteraturæ præscientiam futurorum nõ esse hominum, sed Dei; ex quo, inquit, probatur Prophetas spiritu Dei locutos.

D. Chrysoſtomus Homilia 18. in Ioannem: Certa prædictio futurorum, inquit, immortalis dumtaxat Dei opus est. Vide Iustinum responsione ad quæst. 148. & Damascenum lib. 1. De fide cap. 4. Aug. Tractatu 32. in Ioannem, Chrysoſt. Homil. 30. in Matth. & Cyrill. lib. 2. in Ioannem c. 19. Vbi scribit, Nulli alij, sed diuinæ tantummodo naturæ Propheta (Ieremias scilicet cap. 11.) illud attribuit, *Scrutans corda & renes Deum*. Vnde & lib. secundi Paralippomenon cap. 6. dicit Salomon ad Deum: *Tu solus nosti corda filiorum hominum*.

Hoc ipso igitur, quo quis huiusmodi rerum cognitionem postulat à dæmone, mendaciter ipsi diuinitatē adscribit, atque ad eum ipsum deprecando, diuinum cultum ei defert.

Sed, an sit peccatum superstitionis propriè ac religioni per se contrarium, quando de alijs rebus dæmon consulitur, quas ipse naturaliter potest cognoscere & patefacere, controuerti posset: quia uti operâ dæmonis in ijs quæ ipse potest naturaliter præstare, non videtur ad eius cultum pertinere: quamuis contineat cum illo societatem.

Dicendum nihilominus est, etiam in hoc genere diuinationis ac societatis cum dæmone reperiri peccatum superstitionis directè contrarium religioni.

Colligitur ex D. Thomâ quæst. citatâ art. 2. vbi vniuersaliter dicit, ad superstitionem pertinere cum aliquis assumit auxilium dæmonis ad aliquid faciendum vel cognoscendum, vbi non distinguit vtrum illa quæ à dæmone postulantur, possint ab illo naturaliter & verè præstari, an non. Idem docet Caiet. eodem art. 2. Suarez tomo 1. De religione lib. 2. De superstitione cap. 8. Mald. & alij.

Ratio autem in primis assignari potest, quam insinuat Caiet. quia dæmon in omni operâ suâ hominibus exhibendâ affectat & intendit diuinitatis quædam signa ostentare, eamque sibi vindicare, & similis haberi Altissimo: cuius indebitæ ac improbæ dæmonis intentioni, & iniquæ vsurpationi diuinitatis cooperatur homo, quando ad dæmonis opem habet refugium: & sic contra cultum & religionem Deo soli debitam, delinquit: nam & in hoc quasi Deo suffragatur honorem ipsi debitum, & dæmonibus defert: quia quæ per nos non possumus, & nobis necessaria aut conuenientia in ordine ad salutem iudicamus (ad quam omnia proximè vel remotè referre debemus) oportet nos à Deo postulare, & postulando sic illum honorare, iuxta illud Psalmi cap. 49. *Inuoca*

me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.

Et confirmari potest ex illo, lib. 4. Regum cap. 1. *Nunquid non est Deus in Israël? eatus ad consulendum Beelzebub Deum Accaron.* Vbi Rex Ochozias grauissimè reprehenditur etiam in hoc, quod neglecto Deo Israël mitteret ad consulendum Beelzebub, tanquam qui honorem quem Deo Israël debebat, deferret Deo alieno, Deo Accaronitarum.

Accedit, quod iuxta communem apprehensionem, consultatio eiusmodi de occultis quæ humanam cognitionem excedunt, haberi solet tanquam recognitio diuinitatis cuiusdam in illo qui consultitur, quando ab illo petitur tanquam qui ex se illa cognoscat, & explicare possit.

Denique dæmon est publicus & quasi iuratus hostis Dei, vnde nulla potest iniri societas cum ipso, absque graui iniuriâ & læsione diuinæ maiestatis, vt antè diximus: quemadmodum iniuriam Principi suo facit, & iuxta moralem æstimationem contra honorem illius agit, qui castris eius relictis, transit in partes hostium.

Ex dictis itaque patet solutio rationis dubitandi propositæ, quia licet in genere loquendo, petere aliquid ex pacto, aut societatis causâ ab altero, non secum adferat cultum illius, tamen prout Diuini illi postulant cognitionem rerum talium occultarum, concurrentibus circumstantijs iam explicatis, sic ab eo petere est dæmonem honorare, & Deum inhonorare.

DVBIVM VIII.

Vtrum diuinationis superstitiosa rectè ponatur tanquam alterum eius membrum, diuinatione qua fiat ope vel instructione dæmonum ex implicito pacto?

Hic suppono in primis ad omnem diuinationem superstitiosam requiri necessario, quod cultus aliquis diuinus transferatur ad creaturam: hoc enim per se & essentialiter spectat ad superstitionem cultus falsi numinis: cuius diuinatione superstitiosa est vna species, vt dictum fuit supra dubio 2.

Suppono Secundò: diuinationem præcisè spectatam, quatenus tantum est vana inquisitio cognitionis rerum occultarum, vel voluntaria aut temeraria credulitas talium rerum, (in communi loquendo) non esse religiosum cultum rei alicuius creatæ: neque

neque induere rationem talis cultus, nisi ex aliquo pacto aut commercio cum dæmone: Non enim apparet ex quo alio capite aut respectu possit hic aliàs falsus cultus immisceri.

Hinc ergò nascitur dubitatio, De secundo membro, in quod superstitiosa diuinatio communiter solet diuidi, prout & nos eam distribuimus, eò quod in his diuinationibus quæ ad hoc membrum referuntur, non videatur satis posse ostendi pactum aliquod, aut societas cum dæmone.

Non enim concurret hic aliquod pactum expressum, aut explicita dæmonis inuocatio; quia, quando hæc intercedunt, tunc ad primum membrum spectant.

Sed neque videtur posse fundari implicitum aliquod pactum, quod dici solet intercedere: nam spectatis omnibus quæ in eiusmodi diuinationibus concurrunt, non apparet aliud in quo possit dici fundatum, quam in hoc, quòd rerum occultarum quæ ab hominibus non solent cognosci, quærat cognitio per quædam media per se inutilia & vana ad eiusmodi cognitionem gignendam; atqui hoc non arguit necessario pactum aliquod qualecumque cum dæmone: potest enim quis veritatem occultam quærere in rebus aut medijs inutilibus, quæ ad manifestandam illam non habeant vllam proportionem ex quadam animi stupiditate, aut vanitate: non videtur igitur quomodo ibi rationabiliter mox dici possit implicitum pactum cum dæmone subesse in tali inquisitione: & licet de facto sic præsumatur, non idcirco sequitur necessario, quòd ita sit.

Deinde pactum implicitum supponere videtur aliquod explicitum: nec enim apparet quomodo possit aliquis dici operari ex pacto implicito, nisi operetur in virtute alicuius pacti expliciti, quod præcessit: Quid enim erit illud pactum implicitum, si non sit veluti virtus quædam moraliter relicta ex pacto explicito; atqui supponimus homines illos qui eiusmodi diuinationibus incumbunt, communiter nullum habuisse vnquam pactum explicitum cum dæmone: non apparet ergo quomodo possit intelligi operari ex pacto implicito.

34 His tamen non obstantibus, omninò dicendum est rectè constitui diuinationis superstitiosæ vnum membrum seu speciem diuinationem quæ fit absque expressa inuocatione dæmonis per pactum tantum implicitum. Sic enim tradit D. Thom. quæst. 95: citatà art. 2. & 3. & Doctores sup. dub. 6. allegati, & passim Scholastici, & Summistæ omnes.

Et sumitur ex diuersis Scripturis antiqui Testamenti, vbi eiusmodi diuinationes & auguria reprehenduntur: Deuter. cap. 18. *Scitis ista quæcum possidebitis terram, augures &*

diuinos consulunt: tu autem aliter à Domino Deo tuo institutus es. Numerorum cap. 5. *Non est augurium in Iacob, nec diuinatio in Israël:* Isaia cap. 47. *Stent & saluent te augures cæli:* Quod ad irrisionem eorum dicitur, qui in talibus fidebant. Ieremiæ cap. 10. *A signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes quia leges populorum, vana sunt.*

Idem clarè docet D. August. lib. 2. De doctrina Christiana, cap. 20. & aliquot sequentibus: Cap. autem 23. inter alia scribit: omnes igitur artes huiusmodi vel nugatoriæ, vel noxiæ superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum & dæmonum, quasi pacta infidelis & dolosæ amicitia constituta, penitus sunt repudianda & fugienda Christiano &c. & paulò infra: quod autem, inquit, de idolis & de immolationibus quæ illorum honori exhibentur, dixit Apostolus, hoc de omnibus imaginarijs signis sentiendum est, quæ vel ad cultum idolorum vel ad creaturam, eiusque partes tanquam Deum colendas trahunt, vel ad remediorum, aliarumque obseruationum curam pertinent quæ non sunt diuinitus ad dilectionem Dei & proximi tanquam publicè constituta, sed per priuatas appetitiones rerum temporalium corda dissipant miserorum. In omnibus igitur istis doctrinis societas dæmonum formidanda atque vitanda est. Vide eundem libro 2. Genesi ad litteram, cap. 17. & lib. 5. De ciuitate cap. 1. & sequentibus.

Similiter & alij Patres; & plura Concilia damnant eiusmodi artes diuinatorias tanquam superstitiosas: vt ex sequentibus dubijs, vbi agemus de particularibus speciebus, constabit.

35 Quod igitur ad dubitandi rationes propositas attinet, sunt quidem illa vera quæ in principio dubij, diximus nos supponere. Vnde stantibus illis superest, vt explicetur quomodo in dictis diuinationibus implicitum pactum interueniat cum dæmone.

Hoc itaque vt intelligatur, præmitto hæc tanquam principia quædam, seu fundamenta ad declarandum eiusmodi pactum.

Primum est, quòd Diuini illi seu arioli signis vtantur ex quibus occulta aut futura pandunt aut prædicunt, quæ non habent naturalem connexionem aliquam cum rebus futuris quas prænuntiant, vel cum re occultâ quam inde cognoscunt; puta, quia inter signa illa, & inter res quas per illa cognoscunt, non intercedit habitudo causæ necessariæ & effectus, neque è contra: nec etiam habitudo duorum effectuum inter se necessariò connexorum ob dependentiam ab vna aliqua causa: huiusmodi enim connexiones & habitudines non reperiri in artibus & signis ariolorum euidenter satis per se apparet, neque eas vnquam poterunt declarare.

Alterum est, quod signa illa non sint à Deo instituta aut imposita ad significandas hominibus veritates illas: neque Deus ex pacto suo ad illa operetur effectus illos qui prædicuntur: nam in primis de eiusmodi institutione à Deo facta, nihil planè constat; nec tantum non constat, sed facile probatur contrarium; quia Diuinationes & Auguria sæpius in Scriptura reprehenduntur, vt ex allegatis constat: non igitur Deus illa instituit, aut ad eiusmodi signa ex pacto operatur illos effectus: non enim reprehendit ea quæ ipse instituit.

Accedit, quòd frequenter diuinationes illæ sint fallaces, imò multò frequentius falsæ quàm veræ; quia veræ obseruantur & numerantur, falsæ autem sunt quasi innumerabiles, vt notat Suarez suprâ etiam Ciceronem animaduertisse, lib. 2. De diuinatione: quod & obseruauit Aug. lib. 7. Confessionum, cap. 6. non igitur à Deo sunt instituta. Sed neque Diuini illi ad diuinam institutionem aut reuelationem referunt, sed simpliciter fundant se in regulis artis suæ, aut in aliquibus humanis traditionibus.

Tertium est, quod isti Diuini vtantur signis illis tanquam medijs idoneis, ac certò demonstrantibus seu indicantibus veritatem, quam inquirunt, eaque adhibeant cum certa expectatione, per illa cognoscendi veritatem, siue vt loquitur Suarez, quod seridè illis attendant, & fidè omnino eis adhibeant: sic enim eos vti eiusmodi signis, satis ex ipsorum professione constat.

Quare si quis aliquid eiusmodi faceret aut obseruaret, non quia hoc idoneum & vtile medium putat ad talem finem, nec quia sperat per illud cognoscere veritatem, sed tantum otiosè aut curiosè, quærendo quid casu accideret, vel quid designet iuxta regulas artis, quam iudicat vanam, de hoc (inquit Suarez) satis constare, quòd ex pacto implicito non operetur, neque sit diuinus aut ariolus, quamuis materialiter faciat, quod alij faciunt formaliter, scilicet cum intentione & certâ expectatione cognoscendi veritatem per eiusmodi actum, vel signum. Vnde addit in illo modo operandi sic materialiter, non esse peccatum superstitionis, sed otiosæ actionis: ideoque nec per se loquendo, seclusis scilicet scandalo aliorum, & periculo implicandi se societati dæmonis (qui per iocos aut curiositates tales solet facile homines seducere, vt seridè illis incipiunt intendere vnde sine graui periculo vix fieri potest) non esse peccatum mortale, sed veniale, iuxta Caietanum: quod & tradit Mald. Tractatu 10. cap. 7. dub. 5. & plures alij.

Quartum est, quòd dum de pacto implicito hæc est sermo, tunc per pactum non intelligi tantum stabilem cõuentionem per promissionem & mutuam obligationem initam:

sed quamcumque societatem vel deprecationem, quâ vnus aliquid petit, & ratione cuius alter, id ipsum præstat.

His itaque positis, sic ostendi potest in diuinationibus eiusmodi, quamuis absque dæmonis inuocatione expressâ fiant, tamen pactum quoddam cum illo implicite interuenire: qui enim signis aut regulis eiusmodi artis diuinatoriæ vtuntur, dupliciter possunt intelligi eis vti:

Vno modo, credendo & quasi præsupponendo ea verè ex aliqua determinatione seu impositione factâ esse significatiua earum rerum, quarum cognitionem inquirunt.

Alio modo, non supponendo ea ex antecedenti impositione esse significatiua; sed apprehendendo quasi ex superiori aliquo & occulto instinctu sit aut operatione ista fiant ad hoc vel illud sibi significandum; diabolus namque genulus diuinitatis quantum potest, solet fallaciter imitari opera Dei; atque ita diuinos honores affectare. Vnde sicuti Deus aliquando subito aliquâ voce, aut verbo audito vel lecto, vel alio quodam signo indicat seruis suis peculiarem aliquam suam voluntatem, aut singularem providentiam, vt iuxta illa dirigant actiones suas: quod diuinitus fieri ex peculiari Spiritus Sancti instinctu, vel certò, vel admodum probabiliter agnoscunt (cuius rei exempla exstant in Scripturis, Genesios cap. 24. primi Regum cap. 14. item primi Regum 20. & alia videre licet apud D. Augustinum lib. 8. Confessionum cap. 12. & in vita S. Antonij.) sic & dæmon solet frequentius cum istis ariolis agere, vt apprehendant quasi ex instinctu altioris mentis hæc vel illa sibi intimari dum fortuita aliqua signa eis obijciuntur, aut sese illis exhibent; quemadmodum & in diuinationibus vbi expressè inuocatur, solet quoque se assimilare in modis respondendi ad formam quâ Deus in Scripturis legitur suis Prophetis & seruis respondisse, aut futura prænucciasse: sicuti enim Deus in veteri Testamento respondere solet per Propitiatorium, mediantibus sacrificijs adhibitis; per Prophetas diuino spiritu plenos; aliquando etiam in somnijs &c. ita quoque dæmon per Idolum, per sacrilega sacrificia, per insomnia, per pythones & pythonissas imponere consuevit suis diuinis & ariolis.

Cæterum, vt raris modo ex dictis procedant in diuinationibus suis, facile conuincitur pactum aliquod siue commercium implicitum cum dæmone interuenire.

Quod de priori modo, qui magis est vfitatus, sic declaratur: quia regulæ illæ sine signa non sunt fundata à naturali ratione: non enim habent naturalem coherentiam aut proportionem, vt dici possint quasi à natura imposita, siue quod naturaliter significant effectus futuros, vel hic aut illic eiusmodi

modi res latere absconditas, vti paulò antè ostendimus: sed neque cognoscuntur à Deo instituta ad significationem talium rerum futurarum vel occultarum; quin potius de contrario satis cõstat, vt ex Scripturis & alijs auctoritatibus allegatis satis est intelligere: ergo qui illis vtuntur tanquam idoneis & vtilibus medijs ad cognoscenda futura vel occulta debent credere ea esse imposita ab ipso dæmone; quandoquidem non appareat à quo aliunde habere aut existimari possint habere rationem & vim talis significationis, & proinde qui illis vtuntur virtualiter & implicitè præbent se discipulos ipsius dæmonis, & illi vt magistro adhærent: hoc autem est habere cum ipso implicitum pactum seu societatem.

39 Idem declaratur de modo posteriori, quia cum eiusmodi reuelationem sperare non possint à Deo, prout neque se expectare profitentur, consequens est, quòd expectetur à dæmone, quandoquidem (vt supponimus) non sit tale quid, quod naturaliter prænunciet aut significet illud quod ex eo Diuinus futurum apprehendit.

40 Probatur Secundò: quia intendens eiusmodi vanis actibus & inquisitionibus, non potest agere animo & spe cognoscendi futura vel occulta, modo & via inuentionis quasi ex causis inquireret effectum, aut è contra: vel ex vnus effectus causa quæreret alium effectum, vt ex dictis satis intelligitur: sed vià tantum disciplinæ; cuius rei argumentum euidentius est; quia cognitio sic acquisita reducitur tota in auctoritatem eius qui tradidit eiusmodi signa prænunciare aut indicare hæc vel illa occulta: non enim vi solius discursus & luminis intellectualis potest ex rebus ipsis id colligi, vtpotè in quibus non habent fundamentum cum naturaliter non habeant cohærentiam inter se: atqui primus magister qui hanc disciplinam tradidit non potest esse alius quam dæmon: quandoquidem per se non potuerit homo eiusmodi signorum arbitratorum intelligentiam adipisci, & ipsa non habeatur à Deo, & consequenter nec à Sanctis Angelis quod satis constat ex eo, quia eiusmodi artes & illarum vsus in Scripturis grauitè arguantur, vt diximus; ergò qui eiusmodi disciplinæ incumbit, conuincitur ex dæmonis instructione velle doceri, & cognitionem occultarum rerum acquirere; sicuti qui dat operam libris & doctrinæ D. Augustini, declarat se ab illo velle doceri; & qui Scripturam Sacram legit & credit, ostendit se à Deo instrui desiderare à quo Scriptura & Doctrina sacra est profecta. Hoc autem est implicitum habere pactum siue commercium quale est inter discipulum & magistrum; ergò &c.

41 Ex hæcenus dictis non difficile erit,

iam respondere ad rationes in contrarium adductas.

Ad primam namque dicendum est, quod Diuini isti siue arioli non ex vanitate aliqua vel stupiditate tantum quærant veritatem per media ex se inepta ac inutilia & non proportionata, quæ existiment habere naturalem aliquam connexionem cum veritate quam inquirunt; sicuti hebetioris ingenij aut iudicij subindè faciunt syllogismos pseudographos, ex quibus aliquando verum, aliquando falsum concludunt, sed intendunt arti suæ & regulis artis tanquam quæ infallibiliter ex altioris genij impositione aut directione prænuntient aut indicent res futuras, vel occultas: & sic ex illis expectant certò cognoscere veritatem occultam: hoc autem dum faciunt, communicant magisterio & societati illius genij, cuius se faciunt discipulos, qui non est alius quam ipse dæmon, vt ex discursibus antè factis sufficenter constat.

Ad alteram responderetur in primis, quod frequenter contingat, in eiusmodi præcessisse pactum aliquod explicitum dæmonis cum alijs. Deinde addo, quod quemadmodum vt quis implicitè aut interpretatiuè dicatur velle aliquid, non requiritur quod habuerit aliquando expressam & formalem eiusmodi voluntatem, sed sufficit quod aliquid faciat aut omittat, in quo censetur morali æstimatione alterum velle, sic quoque vt quis implicitum habeat pactum aut commercium cum dæmone, non est necesse quòd præcesserit expressum & formale eiusmodi pactum; sed satis est quod fiat opus aliquod, quod tacitè & virtualiter importat cum dæmone commercium, prout satis ostendimus ab illis Diuinis fieri: sicuti & implicitè censetur quis contrahere cum altero, v. g. Inire contractum emptionis, si ponat ordinarium pretium & accipiat merces, quamuis conventionem explicitam non faciat.

Sed replicabitur, potest quis velle vanis illis inquisitionibus incumbere & vti; tamen expressè intendendo non habere societatem cum dæmone; sed vti tantum illis propter experientias aliquas quæ ostendunt futura sic solita euenire, quemadmodum ista signa iuxta regulas talis artis, aut iuxta traditionem eorum qui in illis habentur periti, indicant: interim verò non attendit, neque curat quomodo ista innotuerint hominibus, sed ab eo abstrahit; ergo non videtur quod sic operanti debeat attribui pactum aliquod implicitum cum dæmone.

Confirmatur, quia fieri potest quod sic operans opinetur ista signa non à dæmone, sed à Deo fuisse sic instituta ad instruendum hominem de futuris, aut de occultis, & ab eo tradita, vel casu fuisse ab homine obseruata, & postmodum quasi vsu fuisse compertum,

perum, quòd vera essent rerum talium iudicia.

Denique si aliquis reuera nesciat eiusmodi signa esse ex traditione dæmonis, & ideo velit illis uti, quia etsi ignoret, vnde habeant originem, non tamen probantur habere originem malam, prout multi in istis videntur procedere, non videbitur talis conuinci posse de pacto implicito cum dæmone; præsertim si habeat expressam voluntatem non communicandi cum ipso: nam quod non probatur malum, videtur posse præsumi bonum; ergo &c.

Respondetur, fieri posse, quòd per ignorantiam vel inaduertentiam velit quis simul contraria, puta vnum formaliter ac in se, & aliud virtualiter & in alio: sicuti iuxta Philosophum contingit idem sciri in vniuersali, & ignorari in particulari; ita ergo obueniet illi quòd expressè & formaliter non velit habere societatem cum dæmone; & tamen virtualiter & in alio, eam velit; dum scilicet vult incumbere operi, quòd secum adducit commercium cum dæmone, quando videlicet vult uti artibus & signis tanquam idoneis & vtilibus medijs ad cognoscenda occulta, ad quæ patefacienda nihil valent, nisi interuentu & ope dæmonis.

Neque refert, si dicat se tenere illa esse vtilia propter aliquas experientias, nam hoc ipsum est dæmoni associari, & ab ipso disciplinam accipere; quia experientiæ istæ à dæmonibus sunt procuratæ, à quibus & ipsa signa sunt suggesta, vt ex discursibus antea factis sufficienter potest intelligi: quòd & docet D. August. lib. 2. De Genesi ad litteram, cap. 17. Ideoque fatendum est, inquit, quando ab istis (scilicet diuinis) vera dicuntur, instinctu quodam occultissimo dici, quem nescientes humanæ mētes patiuntur: quòd cum ad decipiendos homines fit, spirituū seductorum operatio est: & in fine capituli concludit, Quapropter bono Christiano siue Mathematici, siue quilibet impiè diuinantium, maximè dicentes vera, cauendi sunt, ne consortio dæmoniorum animam deceptam pacto quodā societatis irreriant: prout scilicet illos iam intricarunt, qui propter aliquas experientias forsitan veras, incipiunt illis credere, & artibus illorum uti. Similia habet lib. 4. De Trinitate, cap. 17.

Neque quisquam excusabitur; quòd dicat se non attendere nec curare à quo illa sint instituta, aut quomodo inuenta; obligatur enim attendere & illa curare, quia eo ipso quo non vult curare aut attendere, dum probabilitatem nullam habet, quòd à Deo sint, aut per naturalem discursum tanquam signa naturalia inuenta, voluntariè ignorat authorem, & sic conuincitur velle illis inhærere & uti, tametsi à dæmone originem habeant.

Hinc etiam patet responsio ad confirmationem: dicendum est enim, quòd illa ignorantia aut bona fides non mutet substantiam operis: vnde qui sic operatur, hæud dubiè multum fallitur, & facit opus quòd à parte rei includit tacitum pactum cum dæmone: si tamen eiusmodi ignorantia esset inuincibilis, tum à culpa excusaretur quamuis opus materialiter malum fecisset: quemadmodum & in alijs peccatis contingit; sed ordinariè ignorantia illa crassa aut vincibilis est: licet non videatur impossibile (inquit Suarez) aliquando esse inuincibilem.

De ratione autem & qualitate illius ignorantie in particularibus casibus iudicandum & discernendum est ex generalibus regulis de ignorantia, vt monet Caiet. hic ad q. 95. art. 2. De quibus tractari solet in 1. 2.

Ad vltimum denique dicendum est, quòd voluntas illa non possit esse prudens, quæ velit quis inhærere artibus illis tanquam ignotam originem habentibus, & de quibus non constat villo modo, quòd à malignis dæmonibus sint inuentæ & traditæ, siue quòd malam habeant originem: quia cum ex Scripturis, tum ex doctrina Ecclesiæ, tum ex ratioibus supra deductis satis probatum sit: quòd neque in naturali inuentione per discursum intellectus habeant fundamentum, neque Deus aut Sancti eius eas hominibus tradiderint: quia & in Scripturis sacris reprehenduntur, & sapius fallaces sunt; & nihil pietati deseruiunt, sed potius occasionem præbent committendi plura flagitia. Vnde relinquitur euidens quòd à maligno spiritu proficiantur.

Sed hic prætereundum non est, quòd notat S. August. lib. 2. De doctrina Christiana c. 24. Quòd nulla (id est, nullius effectus) sint eiusmodi signa nisi obseruentur, & consensus obseruantis accedat: quòd ritus augurum, inquit, manifestè ostendit: Ideo enim agunt ne videant volatus, vel audiant voces auium, existimantes si non obseruent & credant, quòd nihil aduersi ex illis obuenturum sit.

DVBIVM IX.

Quomodo subdividatur diuinationio habens implicitum pactum cum dæmone?

Respondetur iuxta D. Thom. qu. 95. art. 3. hanc diuinationem proximè diuidi quasi in duo genera.

Vnum est, quando capitur diuinationio ex sola inspectione dispositionis rerum aliquarum, vt situs, motus, numeri, vocis, aut aliquid similis qualitatis adque alia actione hominis

hominis accedente & directâ ad occultum quid cognoscendum: & vocari solet auspici-um, sumpto hoc nomine generaliter.

Alterum verò constituitur, quando diu-
natio sumitur ex consideratione eorum quæ
eueniunt ex quibusdam quæ ab hominibus
seriò fiunt ad aliquid occultum inquirend-
um & cognoscendum, siue per præfactio-
nem punctorum (inquit D. Thomas) siue
per considerationem figurarum quæ pro-
ueniunt ex plumbo liquefacto in aquâ pro-
iecto, siue ex quibusdam scedulis scriptis
vel non scriptis in occulto, dum considera-
tur, quis quam accipiat &c. Et hoc genus
habet sortium nomen, siue sortilegium gene-
raliter vocatur.

Primū genus subdividitur in plures quasi
species: vt in astrologiam superstitionem seu
iudicatoriâ, & vocari potest astronomia: in
Augurium: in Omen; & in Chyromantiam.
Astronomia est quæ diuinat ex motu vel
situ astrorum. Augurium est, quando fit di-
uinatione ex garritu auium; & huic addi po-
test illa quæ fit ex motu, situ, vel numero
auium, quæ dicitur propriè & strictè aus-
piciam. Omen dicitur, quando fit diuinatione
ex voce humana, aliâ intentione prolata, vel
ex hominis sternutatione: ad quam etiam
potest reduci Diuinatione ex somnijs. Chy-
romantia est diuinatione ex consideratione li-
neamentorum manus: quò renocari potest,
quæ fit ex inspectione lineamentorum fron-
tis, dorsii vel alterius partii corporis hu-
mani.

48 Secundum genus videlicet sortilegium
solet quoque pluribus modis fieri, vt infra
explicabimus.

Sunt autem omnes modi hi diuinandi ex
genere suo peccata mortalia, vt Doctores
tradunt passim: & ratio est euidentis, quia
important in professione sua commercium
cum dæmone, & diuinum honorem ad crea-
turam transferunt, vt ex antedictis constat.
Vide Caietanum in summa V. Diuinatione,
V. Sortes, & V. Astrorum obseruatio.

Ad exempla autem quæ ex Scripturis
possunt in contrarium obijci respondebi-
mus in sequentibus, vbi de diuersis illis diui-
nandi modis, magis in particulari agemus.

DVBIVM X.

*Verum omnis futurorum præ-
dictio ex astris pertineat ad
superstitionem Diuinationem?*

49 **D**Vplex cõmuniter distinguitur Astro-
logia: altera naturalis, quæ peculiari-
ter nominatur astronomia, & altera iudicia-
ria quæ peculiari-ter vocari solet astrologia,

nomine illo strictè sumpto, aut dici potest
astronomia, vt habet Malderus tract. 10.
cap. 7. dub. 6. circa principium.

Vtraque autem suas, habet ex astrorum
consideratione, prædictiones: & hinc nas-
citur aut mouetur dubium propositum.

R E S P O N D E O & D I C O Primò: Præ-
dictio futurorum effectuum qui pendent à
cælis & astris, eorum quæ motibus tanquam
causa determinata & necessaria, ac naturali-
ter cognoscibili, non spectat ad vitium di-
uinationis superstitionis, neque culpam ali-
quam importat. Ita tradunt DD. omnes.

Estque per se satis euidentis, quia nihil mali
inesse potest in diuinatione seu prædictio-
ne effectus dependentis à causa necessaria
per humanum ingenium cognoscibili: sic
per astronomos prædicuntur Eclypses, plan-
etarum coniunctiones, oppositiones, & si-
miles habitudines.

D I C O Secundò: Neque per se malum
est aut prohibendum ex cælorum constella-
tione coniectare de quibusdam naturalibus
effectibus circa hæc inferiora, qui prou-
eniunt ex cælestibus influentijs & concursu
planetarum, vel aliorum astrorum, eorum-
que aspectibus: neque in hoc committitur
peccatum diuinationis.

Ita docent Caiet. V. Astrorum obserua-
tio, Suarez tomo 1. De religione, lib. 2. De
superstitione, cap. 11: Malderus sup. dub. 6.
D. Thom. quest. 95. art. 5. & tenetur cõ-
muniter.

Ratio autem est, vt habet Caiet. quoniam
effectus quærentur & reducuntur in suas
causas naturales; nam huiusmodi effectus,
vt sunt æstus, frigus, serenitas, tempestates,
intemperies aëris, vnde sterilitas aut morbi
sequuntur, sunt naturaliter dependentes ab
influentijs cælestibus, & ab astris tanquam
causis naturaliter operantibus: quas potue-
runt homines longâ obseruatione & expe-
rientiâ sensim aliquosque discere & co-
gnoscere: ergo ex illis coniectare de simili-
bus euentibus nõ erit per se malum: neq; ap-
paret ratio cur moderatus vsus prohibeatur,
quia potest humanæ vitæ etiam deseruire &
esse utilis. Vnde Papa Sixtus V. in Bulla
quæ incipit, Cæli creator, & est ædita con-
tra Iudiciariam astrologiam, permittit vt
circa agriculturam, navigationem, & rem
medicam possit attendi ad prænunciatio-
nem & obseruationem talium effectuum ex
cælorum constitutione: & hinc forsitan D.
Hieronymus epistola 103. circa medium, in-
ter artes vtilissimas generi humano ponit
astrologiam, scilicet naturalem.

Obseruandum tamen, quod in hoc gene-
re, etsi non superstitionis, tamen aliter pec-
cari possit, vt monet Suarez loco citato, quia
peruestigatio cælorum & astrorum quate-
nus sunt causa istorum, & similium effectuum,

licet aliquousque possibilis sit homini, tamen est admodum difficilis, & multum incerta: idque ex diuersis rationibus.

Ac in primis, quia pauca naturaliter potest homo determinatè cognoscere de virtutibus & proprietatibus astri alicuius in particulari.

Deinde quia plures causæ cælestes simul verisimiliter concurrunt ad eiusmodi effectus in his inferioribus causandos, quas omnes obseruare aut distinctè cognoscere, homini est impossibile: vnde & experientia satis confirmat, quàm sit debilis & fallibilis illa scientia: multæ enim & variæ prædictiones quæ quotannis de similibus evulgantur, magnâ ex parte inter se inveniuntur contrariæ, & singulæ depræhenduntur pro maiori parte à vero aberrare.

Hinc ergo contingit in eiusmodi prædictionibus, & in adhibendo eis fidem committi excessum, dum absolutâ vel nimiam certitudine affirmantur futura, vel nimiam credulitate eis adheretur, quæ ex causis illis vix probabiliter cognoscuntur à nobis euentura: & quamuis per se loquendo, ista temeraria prædictio cum tanta asseuerantia, aut pertinax nimis credulitas, non contingant superstitionem, non videtur tamen tarere periculo paulatim in superstitionem dilabendi.

Quo circa ne imprudenter fiat talium effectuum prædictio, non debet esse absoluta, sed quasi modificata, vt dicatur, v. g. constellationes indicant futuram serenitatem, tempestates, aeris intemperiem &c.

52 Dico Tertio: Non est quoque per se malum, ex cælorum & siderum aspectu, obseruatâ pueri natiuitate, coniectare de temperamento eius, & ex temperamento coniectare de inclinationibus eius, vt ad iracundiam, ad rixas, vel ad mansuetudinem aut pacem, vel ad similes passiones, seruatò moderamine coniecturæ: neque videtur hoc vniuersaliter per leges, aut canones prohibitum. Ita quoque Suarez suprâ: similiter Caiet. hîc quæst. 95. ad art. 5. circa finem §. Si autem fiant ad coniecturam habendum naturalium inclinationum, vbi dicit, quod sic mala non sint, sic prohibita non sint. Delrio lib. 3. cap. 3. quæst. 1. conclusionem 2. quot sequitur Mald. suprâ dib. 6. Bonacina ad 1. præcept. Decalogi disp. 3. quæst. 5. puncto 3. nu. 12. §. Dix, Prædicentes ex astris præcisè: & indicat D. Thom. hîc quæst. 95. art. 5. ad 2. quando dicit, hoc quod astrologi (scilicet iudicarij) frequenter vera prænunciant ex astrorum consideratione, conzingere vno modo, quia plures seu magnâ pars hominum passiones corporales sequuntur, & ideo actus eorum disponuntur, vt in pluribus secundum inclinationem corporum cælestium, vbi supponit, vt apparet,

quod astra adferant quandâ inclinationem homini, quatenus scilicet ad complexionem & temperamentum hominis conferunt: quodq; illam inclinationem possint aliquo modo proinde astrologi ex cæli & siderum consideratione cognoscere, & quod ex hac cognitione contingat eòs aliquando vera dicere de futuris actibus liberis, quia plurimi inclinationes & passiones corporales sequuntur in actibus suis etiam liberis. Licet forsitan non loquatur de inclinatione quam adducit constellatio quæ fuit tempore natiuitatis: sed de inclinatione quam operatur illa quæ est tempore illo futura, quo actiones erunt exercendæ quæ prædicuntur: quæ prædictio omnino est illicita & prohibita per Bullam Sixti V. Si cæli Conditor, si fiat præcisè ex astris, & non ex consideratione temperamenti & complexionis vel alterationis corporalis in tali vel tali homine, vt notat Bonac. suprâ, nec eam aliter probaret D. Thom. de qua re infrâ latius.

Ratio itaque conclusionis est, quia hic effectus, temperamentum scilicet corporis humani, seu eius complexio, sicut & commotio & alteratio corporis quæ etiam appetitum sensitium afficiunt, est per se naturalis à causis naturalibus proueniens; & existimari potest cælestes influentias suam quoque vim habere ac exercere circa illa, prout D. Thom. etiam supponere videtur in verbis allegatis, igitur ex illis aliquid coniectare de huiusmodi temperamento non est per se malum aut illicitum: neque enim necesse est dicere huiusmodi coniecturalem prænuntiationem includere pactum aliquod cum dæmone, quia non fundatur in astris tanquam in signis arbitrarijs, sed vt in naturalibus causis talis effectus, quæ naturaliter aliquousque videntur posse cognosci, quatenus ex alijs effectibus quos obseruantur causare in alijs corporibus, vt in elementis, colligitur, quòd nata sint etiam in hominibus tale vel tale temperamentum & complexionem causare.

Vnde & hoc consequens est, quod per se malum non sit, aliquid coniectare de inclinationibus ad hos vel illòs effectus siue ad tales vel tales passiones: nam huiusmodi inclinatio fundatur magnâ ex parte in naturali corporis temperamento & complexionem.

Dixi, seruatò moderamine coniecturæ, quòd rectè addit Caiet. nam velle aliquid certius aut vt multum probabile de talibus prædicere, stultum est (inquit Suarez) & non sit sine culpa: aduersatur enim virtuti simplicis veracitatis obtrudere tanquã certa, aut multum probabilia, quæ incertissima & maximè fallibilia sunt: tota namque ista investigatio est planè incerta, vt ne quidem ad probabilem coniecturam, imò vix ad suspicionem possit peruenire, vt antiqui Patres & Theo-

& Theologi sentiunt: quod & prudentiores Astronomi facile admittunt, scilicet conuicti per experientias, quæ longè frequentius deprehenduntur fallere, quam continere veritatem.

Quod si enim de pluuijs, de serenitate, & similibus æris dispositionibus; nihil certi, nec quidquam simpliciter probabile prænunciare possint ex futuris constellationibus, vt antè ostendimus, multò minùs sanè id poterunt de temperamento aut complexione humani corporis dicere ex constellatione obseruatâ tempore natiuitatis: nam eadem rationes incertitudinis hic militant, & aliæ multæ particulares, vt in primis quòd qualitates & conditiones rei generandæ magis pendeant ex dispositionibus materiæ, vnde generatur, & ex virtute aut debilitate efficientis causæ proximæ & particularis, quàm ex influentijs cælorum.

Hinc duo agri qui diuersarum sunt qualitatum, quamuis seminentur eodem tempore, & simul germinare incipiant, non idcirco producent granum eiusdem conditionis: idque adhuc multò minùs si ipsum triticum vel aliud granum quod seminatur in vno & altero sint diuersæ præstantiæ aut bonitatis.

Et sic quoque temperamentum & complexio prolis plurimum dependent ex dispositionibus tum matris, tum patris: vnde ex solo aspectu siderum, quæ siue tempore natiuitatis, siue conceptionis concurrunt, vix potest quidquam colligi de futura complexione & temperamento prolis genitæ.

Nam quoad tempus conceptionis attinet, potest temperies fœtus multum mutari in vtero matris ex morbo vel sanitate, ex temperantia, ex alimentis ipsius matris. Vide de hoc argumento D. Augustinum lib. 5. De ciuitate cap. 2.

Accedit quod tempus conceptionis fœtus sit omnino incertum, atque ita quoque notari aut sciri non possit ab astrologis constellatione sub qua fuerit fœtus conceptus: vnde etiam astrologi ex hac constellatione non audent præsumere vaticinari de futura complexione, inclinatione, aut euentibus hominis nascituri, quantumuis alioquin negare non possint, quod plus influxus habeat circa corporis constitutionem & temperamentum (eo quod tunc fœtus sit tenerior, & magis receptiuus alterationis) quàm constellatione natiuitatis. Quod verò ad hanc attinet, militat contra eam hoc ipsum argumentum, quia penè tam incertum est punctum natiuitatis quàm conceptionis; neque enim refert quod natiuitatis tempus confusè, vt dies, vel hora possint magis notari; quia astrologi volunt, quòd quasi in

ictu oculi, siue in puncto temporis fiat illa operatio constellationis, vt notat D. Gregorius homilia 10. in Euangelia, ita vt illo vel minimùm variato varietur etiam vt plurimum vis constellationis, nam & ipse aspectus siderum continuò variatur propter indicibilem velocitatem motus firmamenti, quod in centesima parte horæ conficit plusquam trecenta millia milliarium. Ex sola itaque obseruatione siderum aspectus, tempore natiuitatis vix est quòd vel tenuissima colligatur suspicio de temperamento & complexione & propensionibus prolis natæ.

Quare consequitur omnino vanum & curiosum tantum esse intendere talibus obseruationibus: idque eo magis, quòd eiusmodi coniecturæ ad nihil conducant aut deseruiant vitæ humanæ, quin potius sint inutiles & sæpius noxiæ: quia eadem penè incommoda & mala adducere nata sunt in ijs qui his attendunt, quæ causare solet astrologia iudiciaria completa (de quibus aliquid infra dicemus) ita vt procliuè admodum sit, vt qui istis inquisitionibus se dedere incipiunt, prolabantur in superstitionem iudiciariæ astrologiæ. Vnde propter huiusmodi incommoda & pericula omnes dehortandi sunt ab eiusmodi vanis & otiosis studijs & inquisitionibus, nam qui amat periculum, peribit in illo, vt monet Sapiens.

Dico Quartò: Ex cælo vel siderum aspectu de euentibus futuris qui à libero dependent arbitrio, vt de hominis futuro statu, de honoribus, de infortunijs, de matrimonijs, de liberis, de inimicijs, de carcere, de prosperis negotiorum successibus, de mala morte, & de similibus humanis casibus aliquid certiùs iudicare aut prædicere est per se illicitum, & superstitiosum, atque adè ex genere suo peccatum mortale.

Similiter iudicare aut velle iudicare de præteritis incognitis ex ipsis astris, v. g. quis homicidium aut furtum commiserit, quis huius parens sit; vbi res furto sublata sit abscondita, superstitiosum quoque est.

Istiusmodi enim prædictiones & occultorum manifestationes ex astris sunt propriæ diuinationes ad iudiciariam astrologiam sæpius damnatam pertinentes.

Huius autem cultores appellati solent diuersis nominibus, vt specialiter Astrologi, Genethliaci, Mathematici, licet hoc nomen frequentius accipiatur in bonam partem: & in Scripturis sanctis sæpe nomine Augurum significantur.

Conclusio itaque posita est certa & communis. Ita docent D. Thom. hic quæst. 95. art. 5. ibidem Caiet. & alij Commentatores:

R r r Anton.

Antoninus 2. p. tit. 12. c. 1. §. 6. Summistæ V. Astrologia, aut astrorum obseruatio, & V. Superstitio. Canonistæ ad cap. 2. De sortilegijs. Delrio lib. 4. c. 2. q. 1. Suarez & Mald. suprà. Probatum autem 1. ex Scripturis Isaie 47. *Stent & saluent se Augures cali qui contemplantur sidera, & supputabant menses, vt tibi vera pradicerent.* Vbi ex adiunctis satis constat, augurum nomine, Scripturam intelligere astrologos, & simul indicatur eos minime prosperos vel aduersos bellorum euentus posse predicere, & minus procurare. Ieremig c. 10. *A signu cali nolite metuere qua timet gentes quia leges populorum vana sunt.* Deut. 18. *Gentes ista quarum possidebitis terras augures, & diuinos consulunt: Tu autem aliter à Domino Deo tuo institutus es, & ibidem; Nec inueniatur in vobis qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia &c. omnia enim hac abominatur Dominus.* Item de istis maxime videtur intelligendum, quod dicitur Actorum 19. Eos scilicet qui fuerant curiosa sectati, tulisse libros & coram omnibus combussisse, prout intellexit D. Aug. in Psal. 61. in Appendice.

58 Probatum Secundò, ex vtroque iure tum Ciuili, tum Canonico: vt ex l. Nemo, & l. Etsi, C. De maleficis & mathemat. vbi iubetur astrologi iudicarij eodem modo puniri, quo asuetus magicis carminibus siue necromatici, & alij magi. In Decretis autem Cap. Illos, causa 26. q. 2. dicitur de quibusdã, quod illos planetarios (quos mathematicos vocant) cõsulere nõ desistebant: quod tamẽ Christiana, & vera pietas repellit & damnat, inquit Canõ estque Cap. Illud desumptum ex Aug. lib. 4. Confess. cap. 3. vbi etiam ille scribit se fuisse addictum istis consultationibus aliquando. Similiter Cap. Sed & illud, eadem quæst. inter superstitiones enumeratur, stellarũ cursus requirere, & ex his euentus futurorum rimari. In Concil. Toletano 1. C. vlt. dicitur, Si quis astrologiæ aut mathesi credendum esse dixerit, anathema sit. Denique Sixtus V. in Bulla suprà allegata, grauius has diuinationes prohibuit, & dicit eos qui hæc attendunt, argui & increpari ab Apostolo ad Galatas c. 4. dum scribit: *Dies obseruati, & menses, & tempora, & annos: timeo ne fortè frustra laborauerim in vobis:* quãuis forsitan illa Scriptura habeat alium sensum magis litteralem.

Probatum Tertio, ex antiquis Patribus qui concorditer astrologiam iudicariam damnant: Lactantius lib. 2. diuinarum institutionum c. 17. Astrologiã dicit esse à dæmonibus inuentam, & reliquas magicas disciplinas. Similiter sentiunt Basil. homilia 6. Hexameron, vbi exponit illud Genes. c. 1. *Et sint in signa & tempora,* quibus verbis solent astrologi pro suis erroribus abuti. Chrysof. homil. 6. in Matth. Cyrill. Ierosolimit. Catachæsi 40. De statu hominis: Ambros. lib. 4. Hexameron c. 4. D. Aug. varijs locis sup. allegatis,

Item in Psal. 61. vbi post illius expositione, agit de pœnitentia cuiusdam mathematici; quẽ & libros curiosos comburere ad exemplum Apostolorum in Actis modò citatis, & publicam pœnitentiam agere Augustinus fecit. Gregorius homil. 10. in Euang. Eusebius De preparatione Euangelica lib. 6. c. 1. 8. 9.

Probatum Quarto ratione, ac in primis, quia huius artis cultores supponunt à cælo & astris, voluntates hominum fatali quadã necessitate moueri, & ab illis actiones omnes necessariò profluere & pendere: quod omnino erroneum est contra fidem; quia tollit humani arbitrij libertatem.

Secundò, quia vtendo huius artis diuinationibus submittunt se homines diaboli disciplinae, ex cuius suggestione per homines curiosos, & ab ipso deceptos, regulæ huius scientiæ prodierunt, vt docet Lactantius loco sup. allegato, & Aug. multis in libris ante citat. Vnde & tacite cultũ deferunt diabolo quando eius vtuntur documentis; atq; adeo diuinum honorem ei tribuunt, quando ad euentus futuros liberos præsciendos (quos Deus solus nouit) præcepta illius adhibent, quæ tamen in se vana sunt, nec veri speciem habent, vt superius est latius demonstratũ: tantummodò diabolus vt aliquam eis auctoritatẽ cõciliet, in hoc quantum potest laborat suis artibus, vt effectus quos Diuini illi prædixerunt, eueniãt, vt cõcitando humores in hominibus, congerendo species in phantasiã, & sic appetitum sensitium commouendo. Vnde cõtingit homines ista facere, quæ prædicta sunt, quia maxime sensibilibus solent moueri, & appetitum sensitium sequi, idq; eo fine procurat & agit, vt sic homines in pestifera ista persuasione confirmet. Vide D. Aug. lib. 2. De doctrina Christi, c. 20. & 24.

Tertio, quia ingenerant diuinationes illegitimis hominum magnã & indebitam sæpe sollicitudinem, curiositatem, desperatione, animositatem, religionis contemptum, prout diuersa prænuntiantur ipsis euentura, ac inducunt in dæmonum societatem, ac deniq; frequenter causant à Deo apostasiam; quia curiosi isti vt futuros euentus præsciãt, nihil nõ tentãt: rursũ si illis taliter qualiter præscitis, spẽ accipiãt (vt fieri solet) nihil nõ audet vt assequantur: sin autem eis disconueniant, mox animum abijciunt, neque ad superandũ vel euadendũ laborare lubet: vnde hæc & similia multa incõmoda ex hac arte causãtur.

Sed pro defensione allegant nonnulli, quòd non faciant neque habeant cælum & 60 astra tanquam causas necessarias futurorum euentuum: quodq; ideo humanæ voluntatis libertati non præiudicent, sed solũ illa agnoscant tanquam omnium futurorum signa quædam: vnde dicunt Deum in cælo tanquam in tabula quadam descripsisse omnes euentus futuros in his inferioribus, etiã illos qui liberẽ

liberè futuri sunt ab initio sæculi vsque in finem, proindeque ex astris illos prædicere, nihil mali continere.

Respondetur in primis: Id quod assumunt nullum habere fundamentum, & gratis ab eis fingi.

Deinde etiam illo posito, quòd sic omnes futuri effectus in cælo quasi in tabula descripti continerentur (quod tamen poni nõ debet) nihilominus nullo modo excusari poterunt astrologi à dæmonũ commercio; quia humanum ingenium neque experientiã, neque suã industriã assequi posset tantam, & tam variam cælorum & siderum significationem, vt etiã Origines apud Eusebium loco supra citato, docet: qui alioquin existimare videtur ita se rem habere, vt hi astrologi asserunt pro sua excusatione.

Itaque necesse est, vt significationẽ hanc norint vel ex diuina reuelatione, aut diaboli suggestione: non nouerunt autem ex diuina reuelatione, quia illorum regulæ frequenter falsæ sunt, & sectatores suos decipiunt; cuiusmodi disciplina in Deum referri non potest. Deinde quia eadem sunt regulæ horum quæ astrologorum aliorũ, qui stellas ponunt causas omnium euentuum, nisi quod hi loco causæ, ponant in regulis nomen signi, v.g. Si dicant isti sidus Martis facere homicidam, hi dicunt significare homicidã futurũ, vt docet D. Aug. lib. 5. De ciuitate, cap. 1. vbi huius opinionis facit mentionem, & eam reijcit.

Quandoquidem ergò priores illæ regulæ à Deo esse nõ possunt, vtpote quæ errorem contra fidem & bonos mores continent, cõsequens est, quòd neque etiam posteriores à Deo erunt, quæ isti per omnia sunt conformes, illo vno (quod diximus) excepto; sed potius sicuti illæ, ita & hæ à diabolo sunt suggestæ, nomine causæ in nomen signi mutato, ad malitiam artis tegendam, & ad discipulos illius aliquosque tutandos.

Tertiò, quia Ieremię 10. dicitur absolute, *A signis celi nolite metuere &c.* si autem astrologi ex sideribus tanquam diuina quadã pictura possent futura præscire ac prædicere, non minus sanè licebit ab eis metuere, quàm si ipsa necessariò causarent. Vnde locum nõ haberet, quod subiicitur; *Quoniam leges populorum vana sunt.*

Denique, quia si Deus eiusmodi aliquam significationem futurorum astris indidisset aut inscripisset, potius eius intelligentiam reuelasset viris pijs ac religiosis, quàm hominibus improbis & malignis, quales omnes esse solent qui se artibus istis immisceant.

Quare quocumq; modo asseratur, futura cõtingentia quæ à libertate dependent, posse certò & in particulari ex astris cognosci & prædici, siue ex illis tanquam causis, siue tanquam ex signis, omnino hoc erroneũ est, ac superstitiosum tali scientia vti: & absolute

ac sine distinctione ab Ecclesia damnatur, vt ex antè dictis satis constat.

DVBIVM XI.

An sit quoque illicitum veluti superstitiosum, aut tanquam positiuè prohibitum, prædicere huiusmodi actus liberos & euentus ex astris, non secundum certitudinem, sed secundum probabilem & moralem coniecturam?

RESPONDEO & DICO Primò: Etiam hoc omnino est illicitum, ac in primis, vt positiuè prohibitum, ad eò vt qui exterius sic futura ex astris prægnuntiare præsumeret, tamen si diceret se non affirmare illa tanquam certò euentura, nihilominus ab Ecclesia sit puniendus. Ita Sanchez in opere Morali, lib. 2. c. 38. Filiucius tract. 24. c. 4. punct. 3. n. 34. Bonac. circa 1. Præcep. disp. 3. punct. 3. n. 12. 5. Respondeo secundo, Suarez tom. 1. l. 2. De superstit. c. 11. n. 29. & seqq. & alij. Et satis constare videtur ex Bulla, siue motu proprio Sixti V. de quo supra, vbi dicitur, Statuimus vt contra facientes iudicia, & natiuitates hominũ, quibus de futuris contingentibus, successibus, fortuitisq; casibus, aut de actionibus ex humana voluntate pendētib; aliquid euenturum affirmare audent, etiam si certò id se affirmare non asserant aut protestentur &c. inquirant & procedant, scilicet Fisci aut Ordinarij, & in eos seuerius Canonicis pœnis, & alijs eorum arbitrio animaduertant, vbi Pontifex aut supponit illud esse prohibitum, vel tacitè prohibet, alioquin non iuberet eos puniri, non obstante tali illorum protestatione.

Ratio autẽ prohibitionis iusta esse potest; quia etiam hic modus prædicendi futuros hominum euentus, est reipublicæ perniciosus, & eadem mala secũ adducere solet, quæ prædictioines absolute: idque eò magis, quia alij faciliè apprehendunt eiusmodi protestationem addi ad euadendas pœnas, aut ne habeantur magi vel augures.

DICO Secundo: Non tantum est illicitum, quia positiuè est prohibitum, sed etiam quia ex se ad diuinationẽ superstitiosam spectat.

Probatur, quia eiusmodi prædictio etiam sub specie probabilitatis ex astris solis desumpta, fundatur quoque in regulis iudicialiæ astrologiæ, quæ ex dæmonis disciplina prodierant.

Addunt autẽ quod non dicant euentura certò: primò, quia regulas suas fallere obseruant: quandoquidem nec ipse dæmon queat certò cognoscere futura quæ ex libera voluntate pendent: vnde neque regulas infallibiles tradere potuit.

Deinde etiam vt nomen augurum (quod odiosum est) sic declinent, & simul pœnas indignas, vt diximus, sic euadere studeant.

R r r ij Et con

Et confirmatur, quia alioquin ex ipsis astris non potest talium futurorum aut occultorum cognitio comparari, quæ sufficere possit ad determinatum aliquod iudicium formandum, quo quis existimaret ea sic euentura, ut supra dictum est: huc etiam faciunt allegata Ieremiæ verba, *A signis cali nolite metueret &c.* nã si vel probabilis scientia de futuris liberis euentibus ex astris possit hominum ingenio aut industriã comparari, non omnino vanæ essent leges & regulæ gentium, & quæ ex illis sumerentur prædictiones; ergo &c.

Petes, unde igitur fiat, quod astrologi frequenter verè videantur prænuntiare multos eiusmodi effectus siue euentus particulares?

Respondetur: D. Aug. diuersis in locis 64 indicat aliquot huius rei rationes; ac in primis, casu interdum sic accidere, ut tradit libro 7. Confessionum, cap. 6.

Deinde, quia dæmon sæpè procurat id fieri quod prædictum est, Deo permittente: id enim sollicitè quantum potest, agere curat ut pestiferam artem suam commendat, prout supra etiam diximus.

Tertiò, quia suggestio illud futurum quod nouit ex Dei permissione se procuraturum, prout potuisset per suos diuinos prædicere clades & calamitates quas illaturus erat S. Iob. Hinc docet D. Aug. lib. 2. De Genesi ad litteram, c. 17. Quod maximè cauendi sunt illi qui sæpius vera coniectant, quia certius est illos cum dæmone habere commercium.

Quartò, quia animus hominis cui bona denuntiantur, excitatur ad audendū quidlibet, ut ea assequatur: persuadet enim sibi propitium cælum & numen: è contra autem cui mala prædicuntur, deijcitur in desperationem, ut non lubeat pro viribus in contrarium laborare, apprehendens ex illa prædictione, quod in vanū niteretur resistere, vel mala euadere, & sic contingit vtriusque euenire, quod prædictum fuerat, propter illius scilicet animositatem, & propter huius deiectionem & pusillanimitatem.

His adde multò frequentiùs prædici ab illis falsa, quàm vera, ut supra cum Aug. ex Cicerone notauimus, qui lib. 2. De diuinatione hoc allegat exemplum: promiserunt, inquit, Astrologi Pompeio Crasso & Cæsari lætissima omnia, non nisi iam senes cum summa gloria merituros, & tamen vterque infelicitè, & immaturè periit.

65 Superest ut proferamus scripturam vnam atque alterã, in quibus abusiue astrologi qui astra faciunt signa, & quasi tabulam pictam futurorum euenguum, sese fundant. Allegant itaque primò illud Genes. c. 1. ut sup. indicauimus, *Dixit autè Deus fixis luminaria in firmamento cali, & diuidant diem ac noctem, & sint in signa & tempora, & dies, & annos.* Deinde illud Isaie 34. *Complicabuntur sicut liber, cali: & quod illi satis cõforme est, Apoc. c. 6. Calum recessit*

sicut liber inuolutus: ex quibus inferunt calos esse quasi librum apertum vsque ad diem iudicij, in quo res humanæ possint legi.

Respondetur; ad primum locum quod attinet iuxta omnes antiquos Patres & Interpretes Scripturæ, dicuntur luminaria data in signa & tempora, & dies & annos, quia scilicet deseruiunt ad numerandos annos; ad diuidendos dies & noctes, ad distinguenda tempora æstatis & hiemis; veris & autumnii; quatenus hæc varietas seruit vsibus humanæ vitæ, ut ad seminandum, ad colligendū fructus, ad plantandum, ad nauigandum &c. Vide de hoc loco Aug. in opere imperfecto super Genesim, c. 13. Cyrillum Hierosolimitanum, Basilium & Ambrosium locis sup. cit.

Ad locum autem Isaie, & ex Apocalypsi respondetur, sermones istos accipiendos in sensu metaphorico, ut scilicet cali dicantur sicut liber complicandi, & recedere tanquã liber inuolutus, non motu aliquo locali, sed quia sol obscurabitur, & luna nõ dabit lumē suum, & à nobis sic cali absconduntur sicuti ab oculis libri cõplicati, & cessabunt vsibus hominum seruire quemadmodum lectioe absolutã libri complicantur aut inuoluti reponuntur, & sic oculis nostris obteguntur.

Petes Secundò, An diuinationo cū expressa 68 dæmonis inuocatione, & cum implicita tantum habeant malitiam eiusdem speciei?

Respondetur affirmatiue: nam taciti & expliciti eadem est ratio, inquit Bonac. circa 1. Præcept. Decalogi disp. 3. q. 5. punc. 3. n. 20. & differunt tantum secundū magis & minus perfectum, magis completum & minus completum intra eandem speciem. Recte tamen monet in cõfessione esse explicandū, vtrum superstitio fuerit cum expressa, an tantū cum tacita dæmonis inuocatione, quod etiã notat Suarez to. 1. lib. 2. De relig. c. 9. & 10. Reginald. lib. 17. n. 170. & alij. Ratio est, quia diuinationo cū expressa dæmonis inuocatione solet habere adiunctã aliquam hæresim aut adorationem dæmonis, & alia peccata, quæ explicanda sunt in confessione, de quibus prudens Confessarius merito inquirere, & desuper examinare debet pœnitentem, si talia non explicet.

DVBIVM XII.

Vtrum omnia futurorum prædictio ex signis qua ad auspiciū generaliter sumptum referuntur, sit superstitiosa, ut ex auium garritu, vel aliorum animalium, aut ex motu eorumdem; item ex somnijs, ex hominis sternutatione, ex lineamentis corporis, &c.?

67 **O**bseruandum hic in primis est, cum D. Thom. q. 95. art. 5. quatuor modis contingere vnum ex altero cognosci.

Primò

Primò enim effectus cognosci potest ex sua causa: Deinde causa vicissim ex effectu. Tertio vnus effectus ex altero effectu, quatenus pendent ab eadē causa naturali. Quarto res signata cognoscitur ex aliquo signo voluntario imposito ad illam significandam.

Obseruandum Secundò, satis per se constare, quòd signa de quibus hic dubium mouetur, non possint præsignificare futuros euentus hominum tanquā quæ sint causæ talium effectuum; neque vllus vnquā aruspex, vel chyromanticus id asserere præsumpti: nimis enim manifestum est, volatum vel garritum auium aut latratum canum vel lineamenta manuum non producere, vel causare effectus quos ex illis prænuntiare tentant.

Similiter satis euidens est, quod non possint præsignificare hos euentus hominū tanquam suas causas, cum ipsa signa præcedant; & proinde non possint dici causari ab euentibus qui adhuc futuri sunt. Vnde superest; vt si aliquomodo prænuntiare possint euentus futuros, quod prænuntient illos vel tanquam effectus prouenientes naturaliter ab eadem causa cum illis; vel tanquam notæ quædam à superiori mente vel causa, vt à Deo, vel à demone ad illos prænuntiandos ordinatæ & directæ. His præmissis

68 **RESPONDEO & DICO** Primò: Euentus rerum qui humano modo per experientiam vel aliā viam licitā cognoscuntur causari ac dependere naturaliter ab eadem causa, vnde hæc quæ signi loco habentur, proueniunt; absq; superstitione ac licitè ex his signis prædici possunt. Ita docet cōmuniter DD. Ratio est manifesta: quia naturali omnino discursu possumus ex effectu naturali modo colligere & cognoscere causam, à qua naturaliter sic disposita profluere cognoscitur, & similiter ex vno effectu etiam alterum qui naturaliter cognoscitur sequi ad eandem causam.

Sic in primis, ex volatu vel cantu auium possunt suo modo prædici pluuia, serenitates, & similes aëris dispositiones, vt docet D. Thom. quæst. citata, art. 7.

Isti enim motus & garritus auium proueniunt in ipsis auib; ex hoc, quòd auræ mutatio afficiat illarum corpuscula, aut cerebrū, vel spiritus animales, idq; citius quàm foris illa auræ mutatio appareat, vel ab hominibus obseruetur: quam affectionem phantasia occultā quædam naturæ cōsensione percipit, & per modū conuenientis vel disconuenientis apprehendit, & tunc ipsum animal exterius voce aut volatu eiusmodi affectionem prodit siue manifestat. De qua re Scriptores rei rusticæ multa solent scribere.

69 Quod verò ad signa attinet chyromantiæ, illa videtur omni ex parte maximè inania & vanissima, vt pote ex quibus citra artem diabolicam, nihil veri queat prædici, nisi mero casu: neque enim lineamenta manuum, vel lineamentorū causæ quidquam videntur ha-

bere commune cum futuris euentibus: & quidem quoad eos qui à liberis causis dependent, id certissimum est.

Quoad alios tamen, Philosophus problemate 49. indicat lineas per totam palmā perfectè extensas habere etiam quasi physicam quandam significationē, puta quod longioris sint vitæ qui palmam sic habent dispositā: cuius rei rationē referunt in hoc, quia lineæ benè protensæ in manu indicant bonam hominis complexionem, ex qua sperare licet & conijcere longiorem vitam, nisi scilicet per causas liberās aliter disponatur.

Ex somnijs quoq; quando à naturali causa existimantur prouenire; licet coniecturam 70 facere de quibusdā effectibus qui ab eadem causa nasci solent, vel etiam de ipsa causa, quantum alioquin nobis occulta sit: sic ex somnijs de auræ mutatione, de hominis temperamento, de humorū redundantia aliquid coniectari potest: eelum enim & aër impressionem quandam in humanū corpus, in sanguinē aut in spiritus animales faciunt ratione eius per sympathiā, phantasia apprehendit consentanea & conforma quædam visa maxime in quiete, dum sensuū exteriorum operatione non distrahitur, eo ferè modo quo diximus in auiculis, aut alijs bestiolis vigilantibus id euenire, quæ huiusmodi sensibilibus tantum intendunt.

Certior tamen coniectura sumi potest de affectionibus corporis dormientis, quàm de alteratione aëris, quia magis immediatè ex corporis dispositione somnia naturalia nascuntur: hoc itaque modo si quis per somnia videat incēdia, iudicatur bile flaua infestari; si quis autem fumum, tenebras, funera, vel id genus alia tristitia somniat, laborate putatur bile atra: si quis pluuiam, niues, dicitur abundare p̄uitā, aut frigidum flegmate, & sic de alijs cōplexionibus: & propterea solent DD. medici etiā inquirere de qualitate somniorum, vt inde coniectent de humore prædominante in infirmo. Aliquando etiā somnia proueniunt quasi naturaliter ex curis vel cogitationibus præuijs, & tunc nihil occultum aut futurum significant, sed tantum suam indicant causam, quæ notoriè præcessit.

Est interim omnis illa significatio incerta, quia ex varijs causis contingit eadē somnia obuenire; neque satis scitur ex quā causa obueniant: ac licet ex vna possit aliquid conijci per rationes dictas, ex altera nihil omnino licebit vbi similes rationes non concurrunt.

DICO Secundò: Quando constat aut 71 probabile est, aliquod prædictorum signorum, aut aliud simile à Deo prouenire, & ab eius particulari prouidentia disponi ac dirigi ad præsignificandum aliquid futurum (quod ratio fieri existimandum est) non erit illicitum ex illo futurum euentum prædicere & credere. Suarez lib. 2. De superstitione.

cap. 13. n. 19. & alij DD. & res ex Scripturis satis constat. Sic primi Regum cap. 14. verba ista Philistinorum ad Ionatham & armigerum eius, *Ascendite ad nos, erant Ionathæ signum & omen diuinum*, Philistæos per ipsum esse cedendos. Ita quoque Iudicum cap. 7. ex narratione somnij, quod quidam Madianites referebat de pane scilicet: subcineritio viso euertere castra ipsorum, intelligebat Gedeon tanquam ex signo sibi diuinitus dato, castra Madianitarum per ipsum turbanda, & euertenda. Item Genes. 24. ex verbis Rebeccæ: *Bibe Domine; quin & camelis tuis hauriam aquam*, &c. Colligebat famulus Abraham, ipsam esse quæ parata erat vxor filio domini sui prout hoc orauerat. Sic Genes. 8. ex Columba deferente ramum oliuæ virentibus folijs cognoscebat Noe aquas diluuij cessasse, & iram Domini Dei esse placatam: Deus namque ordinabat illa ad eiusmodi euentus significandos, idque occultâ quâdam inspiratione ijs qui effectum inde conijciebant, iudicabat, vt D. Thom. qu. 8. art. 7. & 3. docet de Gedeone, & de Elicfer famulo Abraham.

Sic quoque in sacra Scripturâ leguntur plura somnia diuersis accidisse à Deo disposita, quibus significabat ea quæ futura erant.

72 Porro hic notandum, diuersis modis eiusmodi somnia immitti; aliquando enim per modum expressæ locutionis, quando Deus per Angelum facit vt phantasia vel sensus communis percipiat per modum auditionis, & veluti alio loquente certa verba siue sermones, quibus quid fieri debeat significetur; & quidem subinde ita vt mens reddatur certa de eo, quod hoc à Deo fit, siue quâdam internâ illustratione, siue occulto quodam gustu qui verbis non potest satis explicari. Tale accidit Ioseph viro B. Mariæ Virginis, cui locutus est Angelus in somnio Matth. cap. 1. & Magis qui venerant adorare Christum Matth. cap. 2. quando ab Angelo sunt in somnio moniti, ne redirent ad Herodem: & de hoc genere ostensionis dicitur Numeror. cap. 12. *Si fuerit Propheta inter vos, per somnium loquar ad eum: & Latinè vocatur Oraculum.*

Aliquando verò huiusmodi ostensiones in somnijs immittuntur & sunt per apprehensiones visionum quarundam, quæ sunt veluti imagines rerum futurarum per illas significatarum; & huiusmodi visiones solent etiam esse in duplici differentia.

Quædam enim sunt veluti imagines propriæ & formales ipsarum rerum, quas significant vt Genes. 31. Vidit in somnio Iacob mares ascendentes super oves fæminas variij & maculosi coloris, quæ visio significabat id ipsum quod euenturum erat, scilicet quod oves parerent foetus varios & maculosos, quibus Iacob ditaretur, prout etiam An-

gelus ei explicabat. Simile videtur fuisse somnium D. Pauli, Actorum c. 16. quando noctu vidit hominem macedonem deprecantem illum, vt in Macedoniam transfiret.

Aliæ autem sunt imagines quæ tantum symbolicè & per tropum significant aliquid futurum, aut indicant secretum aliquod: cuiusmodi somnia frequentius in Scripturis narrantur, vt somnium Ioseph de manipulis vndecim quæ adorabant eius manipulum, & de sole, luna & stellis adorantibus ipsum: Genes. cap. 37. somnium pincernæ & pistoris Genes. cap. 40. Pharaonis de septem bobus & de septem spicis cap. 41. somnium Nabuchodonosoris de statua, Danielis 2. & de arbore magna, &c. Danielis 4.

Cæterum, huiusmodi somnia non tantum operâ bonorum Angelorum ex diuino imperio procurari possunt; sed etiam Angeli mali Deo permittente possunt taliâ causare, quia omnia illa representantur per phantasmata prius percepta, & spiritibus animalibus inherencia, quæ per motum localem applicari possunt phantasiz, & ita componi, vt huiusmodi faciant representationes tum proprias, tum symbolicas, vt tradunt D. Th. 1. parte, quæst. 111. artic. 3. & D. August. lib. 12. super Genesim ad litteram cap. 19. & 14.

Sed hinc difficultas oritur, quomodo discerni poterit, an somnium sit à Deo, an aliunde, siue ex causa aliqua naturali, siue à dæmone?

Respondetur: à Doctoribus solent aliquot assignari documenta, ex quibus id colligi possit, vt in primis ex eo ad quod per somnium quis veluti impellitur: si namque instigeris ad honestatem & virtutem amplectendam, ad pœnitentiam agendam, ad vitia deserenda, magnum inditium est, à Deo immitti, præsertim quando inde sequitur operatio.

Secundò ex affectione quæ ex somnio remanet, vt si maneat quædam animi illustratio circa res diuinas, cõsolatio sancta, promptitudo maior ad diuinum seruitium.

Tertiò colligitur hoc ex intimo quodam sapore & gustu animi; aliter enim mentem afficiunt somnia aut visa diuinitus immissa, aliter verò aliundè prouenientia, vt docet D. Gregorius lib. 4. moralium, cap. 48. Sancti Viri, inquit, inter illusiones & reuelationes ipsas aut imagines, quodam intimo sapore discernunt, vt sciant quid à bono spiritu percipiant, vel quid ab illusore patiantur. Exemplum huius de matre sua Monica refert Aug. lib. 6. Confessionum, c. 13. Quæ dicebat se discernere intimo quodam sapore quem explicare verbis non poterat, quid interesset inter reuelantem Deum, & animam suam somniantem.

Denique attendendum maximè in his &

his & similibus somnijs aut visionibus, an quis euadat inde modestior, humilior, magis obtemperans superioribus, & se in omnibus magis submittere: an verò concipiat inde spiritus altiores quibus se alijs præferat, contentiones in communitate suscitet, & à debita obedientia se subtrahat, vel alios contempnat. Si enim priora illa sequantur, bonum est signum provenire à Deo & sanctis Angelis: si posteriora autem, signum est diabolicam esse illusionem.

Quare licet certum signum sit, somnia siue per modum visionis, siue per modum auditionis fiant, non esse à Deo quæ circa res turpes & inhonestas versantur, & ad eas excitant, & similiter nec ea, quando non euenierint, quæ putantur indicare, iuxta illud Deuter. cap. 18. *Quod si in Nomine Domini Prophetæ dixerit, & non euenierit, hoc Dominus non est locus.* Non tamen certum signum est illa à Deo esse, quando versantur circa res honestas aut pias: similiter neque ideo quod euenierint quæ existimantur somnia prælagire: nam & Deuter. cap. 18. monet Dominus; *Etiam si dixerint vobis, & ita euenierint, non credatur eis,* scilicet Auguribus, de quibus ibi sermo est: nam & dæmon libenter suggerit sæpius vera dum potest, sicut etiam aliquando bona ac salutaria in se, sed ad finem malū, vt dum sic auctoritatem & fidem spiritus veracis obtinuerit, trahat facilius homines in omnis generis errores, & in graua crimina deducat. Vide D. Thomam infra q. 172. art. 6. & D. August. lib. 2. De doctrina Christiana cap. 19. vnde rectè monet Isidorus lib. 3. sententiarum cap. 6. Non facile somnijs tanquam diuinis esse credendum, eo quod ex varijs causis nobis non perspectis nascuntur, & Sathanas sæpius in Angelum lucis se transfiguratur. Vide Suarez sup. lib. 2. De superstitione, cap. 13. n. 21. & sequentib. Bonac. tom. 2. circa 1. Præcept. Decalogi disp. 3. qu. 5. p. 3. n. 7. Clauem Reg. lib. 4. cap. 5. n. 8.

76 **Dico Tertio:** Quodcumque non constat naturali, aut morali argumento probabili, aliquid prædictorum quæ quasi signa habentur, aut aliud simile provenire ab eadem naturali causa cum effectu occulto aut futuro, neque constat illud diuinitus ordinari ac dirigi ad futurum euentum indicandum, tunc planè illicitum ac superstitiosum est ex aliquo istorum velle effectum futurum diuinare, vel occultum explicare. Ita D. Thomas, quæst. 95. art. 5. Suarez supra dub. citat. n. 20. Clavis Regia, n. 9. Bonacina, & alij communiter. Probatum ex Scripturis, Leuiticorum cap. 21. *Non augurabimini, neque obseruabitis somnia:* Ecclesiast. 34. *Vana spes & mendacium insensatum, & somnia extollunt imprudentes:* & iterum infra, *Multos enim errare fecerunt, & exciderunt sperantes in illis.*

Quà de re licet videre pulchrum exemplum apud D. Gregorium libro 4. Dialogorum c. 49. & Iure Ciuili, l. Et si C. De maleficis & mathem. damnantur omnes illi Augures, Astrologi, Aruspices, & similes diuinatores, sicuti Nicromantici & Magi.

Ratio ex dictis satis est manifesta, quia cum non significant euentum futurum modo naturali, videlicet neque vt causa, neque vt effectus illius, neque vt quid dependens ab eadem causa naturali: neque datum sit tanquam signum ex particulari diuinæ prouidentiae ordinatione, & directione, ac instructione, necesse est, quod significant euentum (si aliqua ratione significare dicenda sunt) ex institutione & instructione dæmonis: qui subinde (Deo permittente) effectum qui ex tali vanitate futurus creditur, procurat, vt mentes hominum curiositate & superstitione implicatas, quocumque libuerit, impellat, quemadmodum tradit D. August. lib. 2. De doctrina Christiana cap. 24. non enim quia valebant, inquit, animaduersa sunt (scilicet eiusmodi signa) sed animaduertendo & obseruando factum est, vt valeret, id est, aliquando euenirent quæ significare dicuntur, videlicet dæmone id procurante: quod pergit Augustinus infra amplius declarare.

Ex his itaque consequens est, eos qui ex talibus signis de occultis aut futuris modo dicto diuinant, se submittere dæmonis disciplinæ, tacitamque cum illo fouere societate vtendo regulis, aut monitis ab illo procedentibus, & implicite sua vana credulitate inuocare ipsum, vt procuret & effectuet quod prædictum est, ne artes eius inueniantur fallaces: ac denique dæmoni attribuere, quod Deo proprium est, scilicet futuros euentus à liberis causis dependentes præcognoscere, quemadmodum supra de cultoribus astrologiæ iudiciariæ ex sanctis Patribus diximus.

Est itaque omnis huiusmodi diuinatio ex genere suo peccatum mortale: fieri tamen potest, vt sit veniale tantum, vt docent Caietanus in summa V. Somniorum obseruatio: & Nauarrus in manuali cap. 11. n. 33. & cum illis Suarez lib. 2. De superstitione cap. 13. circa finem, v. g. Si quis tantum cogitet in hoc vel illo casu posse fieri, quod talia signa sint à Deo ad aliquid ipsi insinuandum, quāuis sufficiens argumentum rei illius non habeat, & eā occasione aliquid agat vel omitat, vt sic in omnem euentum sibi consulat, modo tamen illa actio vel omisso in se felicitate sit; quemadmodum frequenter accidere solet mulierculis, & hominibus parui iudicij: quamuis enim interueniat vanitas quædam, aut nimia timiditas, non tamen apparet grauis malitia, inquit Suarez, quia si quis rectè consideret, ille non tam credit esse

R r r iij

signum

signum à Deo, aut signum verum, quàm posse esse tale, in quo multò minùs erroris est; licet multum sit leuitatis ac vanitatis.

78 At verò si quis ita sit obseruator eiusmodi signorum & vanitatum, vt ordinariè per illas indicationes & diuinationes in negotijs agendis gubernetur, non potest excusari à graui culpâ, quia agit contra illud Leuiticorum cap. 21. *Non augurabimini, neque obseruabitis somnia.*

Quare merito omnes valdè hortandi sunt à Pastoribus & Confessarijs, ne initijs eiusmodi obseruationum dent locum vllum, tum quia mala sunt, tum quia magnum periculum adducunt; ne paulatim actiones suas omnes iuxta eiusmodi vanas diuinationes moderentur, dum non cessat diabolus sensim magis & magis phantasiâ ipsorum & mentem eiusmodi vanis apprehensionibus perturbare.

Sed contra dicta obijcitur, ac in primis pro chyromantia, illud Iob cap. 37. *Qui in manu omnium hominum signat* (videl: Deus) *vt noverint singuli opera sua:* ergo non videbitur hæc ars vana aut superstitiosa.

79 Respondetur Nègando Consequentiam: quod verò ad locum illum attinet, diuersi diuersimodè interpretantur, ita tamen omnes, vt nihil faucat chyromantiæ superstitiosæ.

D. Thomas & Lyranus per manum intelligere videntur operatiuam potentiam, in qua Deus signat, quatenus diuersam inclinationem indit homini ad diuersa studia, exercitia & opera exercenda: vnde singuli noscant, quid magis sibi conueniat.

Recentiores autem nonnulli, vt Pineda ad illa verba, dant hunc sensum; *Qui in manu omnium signat*, id est, manus omnium claudit & impedit, scilicet per niues, tempestates, de quibus antea sermo fuit, vt operari non valeant, & ita singuli sciant opera sua, id est, agnoscant, quam sint in se infirmi, quæ tam facile à Deo impediuntur. Iansonius autem in Iob dicit, *In manu omnium hominum signare, &c.* quia ex dispositione manuum aliquatenus licet conijcere quibus operibus exercendis singuli apti sint; calâmo nimirum, inquit, Aratro, aut similibus: in cuius rei argumentum adducit, quod David dictus est manu fortis: qui postea apparuit admodum bellicosus.

Ex dispositione itaque manuum, puta ex robore, tenetudine, vel longitudine, aut similibus quæ ipsi operi instrumentaliter deseruiunt, non ex lineamentis, aliquatenus id conijci posse intelligendum est, & hic sensus apparet planior, ac satis textui accommodatus.

Obijcitur Secundò, exemplum Ioseph Genes. cap. 44. qui dixit fratribus suis: *An ignoratis, quia non sit similis mei in augurandi*

scientiâ? vnde apparet, quòd ipse fuerit vel haberi voluerit de augurum numero, ac proinde illa augurandi ars non videtur damanda, cum Ioseph fuerit Vir Sanctus.

Respondetur: D. Thomâ cū Augustino id intelligere, à Ioseph iocò dictū fuisse, aut ex opinione vulgi, quâ vt summus Augur habebatur ad intimidandū fratres magis; nō quod Augurijs ethnicorū intēderet; sed quia multa obscura, aut futura Deo reuelate cognosceret & explicaret; atque ita Augurandi nomen dici possit, aliquando etiam extendi ad diuinationem quæ ex signis à Deo ordinatis & directis sumitur.

Itaque Ioseph non voluit augur videri, quales erant alij in Ægypto, sed longè excellentior & superior qui spiritu veri Dei certissimè & absque omni errore occulta explanare, & futura prædicere poterat; quæ admodum aliquoties iam ostenderat: & pro tali quoque Ægyptij illum habebant, vnde & dicebat, *An ignoratis quia non sit similis mei in augurandi scientiâ?* Quia excellentiori & certiori ratione, scilicet per spiritum Dei, obscura intelligebat & futura prænuntiabat.

DVBIVM XIII.

Vtrum sortes semper sint illicitæ?

D. Thom. art. 8. quæst. 95. citatâ, & alij 81 Doctores cum illo communiter distinguunt triplices sortes, scilicet diuinatorias, consultorias; & diuisorias: quæ distinctio ex diuerso sortium mittendarum sine, desumpta est.

Diuinatoriæ itaque dicuntur, quando per eas inquiritur de futuris euentibus.

Consultoriæ autem, quando per eas inquiritur diuinum iudicium seu eius voluntas.

Diuisoriæ verò sunt, quando per illas inuestigatur quid cui tribuendū sit inter plures, ratione videlicet alicuius præuij contractus quo partes desuper inter se conuenerunt. His positis

RESPONDEO & DICO Primò: Sortes diuinatoriæ sunt omnino illicitæ ac superstitiosæ. Patet ex Cap. 1. De sortilegijs, & ex pluribus Capitulis, causa 26. quæst. 5. vt Cap. Sortes; Cap. Peruenit, & alijs, quibus prohibentur sortes, sicuti aliæ diuinationes, & incantationes.

Ratio est, quia harum moderatio ad effectum prænunciandum à nulla causa potest prudenter expectari, nisi à dæmone.

Confirmatur; non enim à Deo, quandoquidem nulla extet huius rei promissio, & insuper euentus qui sæpius fallit, satis contrarium demonstrat. Accedit quod nulla sit necessitas

necessitas illius peculiaris Dei operationis, quâ sortes ita temperet, vt infallibiliter effectum futurum indicent, præsertim dum sapius exquiruntur ea quæ vel non conuenit, aut non interest hominis scire.

Non etiam à cælo vel astris, quia hoc est redire ad iudiciariam astrologiam, & voluntates fato subijcere, aut illis futurorum contingentium cognitionem tribuere, quod vtrumque constat esse absurdum.

Nec denique à casu, quia quod casu fit, nihil certi præsignificare potest, quatenus purè casu fieri intelligitur.

Restat igitur, quòd ex dæmone expectetur moderatio illa sortium, vt palam effectum futurum prænuntient; cui pròinde attribuitur futurorum contingentium notitia, quæ Deo propria est: & tacito quodam pacto & consensu inuocatur, tum vt sortes dirigat, tum vt effectum procuret aut procurare studeat quantum potest, iuxta dicta dubio præcedenti in similibus diuinationibus quæ omnia cedunt in Dei irreuerentiam ac iniuriam.

83 **Dico Secundò:** Sortes consultoriæ regulariter quoque illicitæ sunt, tum quia sine necessitate à Deo requirere, vt peculiari signo voluntatem suam manifestet, pertinet ad tentationem Dei, vt docet D. Thom. supra: tum quia promissionem à Deo non habemus, quòd per sortes nobis voluntatem suam indicabit.

Quare vanum est existimare & sibi persuadere Deum hoc velle, quod sortes indicant; imò & periculosum id ipsum est, quia facile se dæmon his immiscebit ad hominem decipiendum.

84 **Dixi regulariter,** quia aliquando possunt esse licitæ:

Primò, Si Deus aliquibus inspiret suam voluntatem sic esse inuestigandam, vti factum est in electione Saulis ad regnum; primi Regum cap. 10. In assumptione Sancti Matthiæ ad Apostolatam, Actorum cap. 1. & similiter Iosue 7. Achan iudicio sortium inuentus est, qui de anathemate sibi aliquid vsurpauerat.

Secundò, Si res sit aduè ad religionem spectans, & non suppetat humanum consilium, quo cognoscatur quid debeat in præsentem necessitate fieri, licebit has sortes adhibere cum bona fiducia, quòd à Deo per singularem eius prouidentiam sint moderanda. Hoc tamen faciendum erit cum decenti cæremonia & adhibitis simul precibus, & alijs bonis operibus, vt Dominus adesse & dirigere dignetur: quemadmodum etiam fecerunt Apostoli in electione Dini Matthiæ per sortes. Sumitur hoc ex D. Augustino, epistola 180. ad Honoratum, vbi scribit: Si inter Dei ministros sit disceptatio, qui eorum persecutionis tempore maneat, ne fa-

ga fiat omnium, & qui eorum fugiant, ne morte omnium deseratur Ecclesia, si hæc disceptatio aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur, inquit, qui maneat, qui fugiant sorte legendi sunt.

Dico Tertio: Sortes diuisionis plerisque que in rebus sunt licitæ, & de se possunt honestè fieri. Ita Suarez lib. 2. cap. 12. num. 3. Caiet. ad quæst. 95. art. 8. D. Thom. & communiter DD. Sumitur etiam ex D. Augustino lib. 1. De doctrina Christiana cap. 28. vbi docet, Si alicui abudet aliquid quod dare oportet illi qui non habet, nec duobus dari possit, tum si occurrerent duo quorum neuter alium vel indigentia, vel erga te aliqua necessitudine superaret, nihil iustius fieri tum quàm vt sorte eligeret, cui nam dandum esset, quod vtrique dari nõ posset.

Licet itaque in primis has sortes adhibere in rebus externis & temporalibus quæ commodè aliter non possunt distribui.

Deinde in negotijs gerendis vbi de periculo subeundo, vel de honore acquirendo inter plures disceptatur, vt quando à milite oppidum est oppugnandum, sorte inter milites potest decidi, quæ natio, aut quæ legio prior esse debeat. Huc etiam referri potest exemplum Augustini de Sacerdote qui persecutionis tempore remanere debeat.

Tertio, In dirimendis litibus in negotijs temporalibus, quando aliter non possunt commodè terminari.

Quarto, In deligendis qui pœnas subeant quando omnes sunt illas promeriti, & Princeps aliquibus parcere velit, committendo in talibus ipsos euentus casui aut potius diuine prouidentia, prout illa disposuerit dirigendo vel permittendo fieri: quia in eo per se non inest incommodum, & alia non suppetit ratio commodior dirimendi eiusmodi negotia.

In officijs autem distribuendis per se loquendo, sortes adhibendæ non sunt, ne quidem in sæcularibus, quia quæ secundum merita & conuenientes quantitates sunt conferenda, non debent forti committi: nam hoc in primis aduersatur iustitiæ distributiua, quin & commutatiua ac legali; quatenus natum est perturbare debitam administrationem Reipublicæ, & impedire bonum commune, dum sortes deferunt sæpius officium ijs qui idonei non sunt ad eius administrationem, & prætereunt dignos & qualificados. Ita Clauis Regia lib. 4. cap. 5. n. 21. cum Tabienna V. Sors, Caiet. hic quæst. 95. art. 8. Tol. lib. 4. 5. & alijs. Inter plures tamè qui iam omnes benè idonei probati sunt, nec subest iusta ratio, quare vnus præ alio promoneatur, non videtur illicitum fore, vnum ex illis sorte assumere. Sumitur ex D. Thom. quæst. 95. artic. 8. & docet ibidem Caiet. & alij Doctores communiter. Neque id

que id prohibetur Capitulo Ecclesia, De sortilegijs, vt ibidem notat Panorinitanus.

88 In electionibus autem Ecclesiasticis ad dignitates, ad beneficia, vel officia nullo modo sortes admittuntur, vt pote quas Canonnes expressè prohibent, citato Capitulo Ecclesia, De sortilegijs, vbi primo dicitur multà reprehensione dignum, quòd fors in talibus interueniat, & postea quasi concluditur, Sortis igitur vsus in electionibus perpetuà prohibitione damnantes &c. Vbi Panorinit. quoque notat, quòd non solum electio Prælati per sortes fieri non debeat, sed neque electiones Compromissariorum qui constituuntur ad eligendum Prælatum, per sortes fieri debeant. Quòd etiam ex textu clarum est: & ratio ex dictis n. 87. potest intelligi.

89 Sed quæri hic potest primò, an saltem in casu quo suffragia paria circa duos concurrunt, non possit paritas illa dirimi sorte, præfertim si bis teruè sint reiterata suffragia, nec paritas sublata?

Respondetur cum Suarez lib. 2. De superstitione c. 12. n. 7. secundum ius commune, nec illo casu licere, quia esset vera electio per sortem, quæ in vniuersum est prohibita; & pro se adducit glossam in Capitulum Duobus, De rescriptis in 6. ad V. Teneantur, vbi habet, Quòd superior debeat electores compellere, vt concordent, vel quòd aliàs ad illum deuoluatur: & ita quoque docet Felinus ad Capitulum Sanctæ Crucis, De rescriptis cum Cardinale ad Capitulum Licet causam, De probationibus, vbi generalem statuit regulam in beneficialibus non esse locum sorti.

90 Nihilominus disputatur inter Doctores peculiariter, vt rùm in componendis litibus super beneficio Ecclesiastico non liceat sorte vri?

Multi negant, vt Cardinalis loco citato, similiter Felinus supra De rescriptis, & alij: idque ideo, quia per huiusmodi sortem incurritur periculum obtinendi beneficium sine iusto titulo: quo pacto obtineri nequit, vt patet ex 1. regula de regulis iuris in 6.

Alij autem dicunt, id nõ esse prohibitum, per Capitulum Ecclesia supra De sortilegijs, & proinde existimant esse licitum; quia in Capitulo illo tantum prohibentur sortes in electionibus, quæ lex cum sit odiosa, videtur restringenda ad proprietatem verborum. Vnde non est amplianda ad reliquas conventiones quæ non sunt electiones, & à quibus non dependent electiones, prout hic in casu: nam iste cui sortes fauet, non accipit beneficium ex vi fortis, sed ex vi tituli aut iuris quo beneficium coram Iudice prætendebat: per sortem autem solum aufertur impedimentum.

Respondetur itaque in primis: Verum vi-

deri, quòd non sit prohibitum ex vi Capituli Ecclesia; idque propter rationem secundæ opinionis; pro qua etiam facit glossa ad Capitulum Licet causa, De probationibus, V. Vti possidetis; & consentit Hostiensis ibidem: nihilominus tamen propter rationem quam vrget prima opinio, dicendum est non posse priuatam conventionem partium litigantium, ita sorte litem dirimi; sed debere interuenire auctoritatem Iudicis: & hac mediante id fieri posse: quemadmodum non possunt partes inter se priuatim pacisci absolutè super beneficio litigioso, sed si in manibus Iudicis paciscantur, & ipse admittat & iuxta pactum proferat sententiam, iam conuentio tenet, & nulla committitur simonia, aut sacrilegium: hic enim auctoritas Iudicis supplet si quis fortè defectus fuerit in titulo illius qui beneficium consequitur, & sic cauetur periculum vitiosi ingressus ad beneficium, modò omnia reliqua sint peracta legitime & bonâ fide.

DŪBIVM XIV.

De prima specie vana obseruantia, qua vocatur ars notoria.

Suprà cum D. Thomâ diximus, vanam Observantiam esse tertiam speciem superstitionis falsi cultus: quam ipse hic q. 96. vterius subdividit in alias tres quasi species: scilicet in artem notoriam: in obseruantiam sanitarum, & obseruantiam euentuum.

Ars notoria itaque est superstitiosa ratio quædam comparandi sibi scientiam quasi infusam per quasdam orationes, ieiunia, certarum figurarum inspectiones, & id genus alia vana media quæ ad effectum talem neque ex natura rei, neque à Deo habent aliquam proportionem. Colligitur ex D. Thomâ, quæst. citatâ art. 1.

Estque vsus huius artis peccatum mortale, quia tacitè inuocatur diabolus, vt subito scientiam infundat, atque ita cum illo inicitur societas; ac insuper etiam illi attribuitur diuina potestas & actio: quia iuxta D. Augustinum lib. 1. De ciuitate, cap. 9. Solus Deus potest subito absque temporis mora, infundere animæ habitus scientiæ.

Confirmatur, quia cæremoniæ illæ quæ adhibentur, non habent vim talem ex sua ratione vel natura, neque à Deo per extraordinarium concursum: hoc enim si ita esset, minimè Ecclesia ignoraret; ergò effectus ad quem consequendum adhibentur, nõ potest nisi à diabolo expectari. Non quidem quòd hic possit veros scientiæ habitus homini indere aut conferre; sed quia apparentem quandam scitiæ speciem in homine causat.

Dupliciter

92 Dupliciter autem potest dæmon id præstare, vt notat Mald, tract. 10. cap. 7. dub. 10.

In primis interius suggerendo, non quidem nouæ speciei impressione siue productione in phantasia, quod eius potestatem superat, vt docet Suarez lib. 2. De superst. cap. 8. num. 4. & passim alij, sed specierum præexistentium ordinatione & inter se compositione, quemadmodum typos coordinant typographi, ac tali corporis alteratione quâ futurum nouit, quod potius istis speciebus homo occupabitur, quàm alijs. Quod aliquando tantâ celeritate efficit, vt illa eadem apprehendendo & quasi cogitando, videatur sibi homo mirabili modo scientiam acquirere.

Secundò per modum spiritus assistentis: dæmone scilicet suggerente singula, quando vsu veniunt eâ promptitudine & dexterritate, vt ex habitu scientiæ videatur homo sibi ista proferre, quæ tantum habet ex speciali dæmonis suggestione, qui talia optimè callet, quo modo refertur de anabaptistis quod sumpto bolo suæ cænæ hereticæ, gloriètur se mox scripturas scire & de illis posse disputare, vt est videre apud Suarez lib. 2. cap. 16. n. 12.

93 Quando itaque D. Thom. art. 1. citato in fine corporis, dicit per artem notoriam, non quæri scientiam à dæmone docente, non excludit omnem modum acquirendi talem qualem scientiam operâ dæmonis, vt quidam existimare videntur, quasi hæc ars non pertineret ad superstitionem cultus falsi numinis, sed cultus incongrui, quia indebito modo quærat scientia à Deo: hoc enim est expressè contra doctrinam D. Th. sup.

Vnde dicendum est, quod excludat tantum modum discendi à dæmone loquente exterius, & docente more humano per aliquod organum assumptum, & tali modo non inquiretur scientia per huiusmodi artem, sed expetitur aliâ viâ breuiori absq; villo studio, & attentione humanâ ad vocè quasi magistri, videlicet per solam vanam specierum exhibitionem.

DVBIVM XV.

*Quid sit & in quibus consistat
superstitiosa obseruan-
tia sanitatum.*

94 **R**espondetur: Observantia sanitatum est superstitio, quâ adhibentur res, aut verba, sine cæremoniæ & signa ad hominum vel aliorum animalium morbos curandos, aut mitigandos dolores, ad sistendum sanguinem, ad reddendum se immunem contra læsiones, & similes effectus, ad quos operan-

dos non possunt ostendi vel à causis naturalibus, vel à Deo habere virtutem aliquam vel efficaciam. Colligitur hæc descriptio seu explicatio ex D. Thoma, artic. 2. quæst. 96. citata.

Sunt itaque huiusmodi signa aliquando res permanentes, vt numismata certis characteribus insignita, vel in certam figuram formata; aut nomina, vel characteres in chartis descripti; aliquando autem res transeuntes, vt carmina; vel certæ protractiones & quasi signationes manu factæ, aut similes ritus: quod significat D. Augustinus lib. 21. De ciuitate cap. 6. Vbi agens de lucerna quæ referebatur inextinguibilis in quodâ phano verneris, & ostendens id fieri potuisse tû in primis molimine aliquo artis humanæ ex lapide asbesto inquit: tum per magos, ac etiâ per ipsos dæmones immediatè, videlicet dæmone aliquo sub nomine veneris tantâ se efficacia præsentante, vt hoc ibi prodigium, & appareret hominibus & diutius permaneret, adiungit: Illiciuntur autem dæmones ad inhabitandum, per creaturas quas non ipsi, sed Deus condidit, delectabilibus pro sua diuersitate diuersis, non vt animalia cibus, sed vt spiritus signis, quæ cuiusque delectationi congruunt per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum: non quidem quod his in se consideratis vt creaturæ sunt, delectentur; sed quod suo gaudeant artificio, dum homines hisce vanitatibus à Deo seducunt, & ad suam quasi deuotionem & cultum pertrahunt, atque ita corda mortalium possident, vt ibidem in sequentibus docet Augustinus.

Huc itaque pertinent Curationes etiâ illæ quâdo adhibentur remedia, quæ quidè vidètur naturalia, sed admiscetur friuola aliqua conditio, sine qua non essent, nec putantur habitura effectum. Eodem referendæ sunt imagines, quas vocant astronomicas, quæ sub certa constellatione sunt fabricatæ: sic gestare figuram leonis in auro sculptam sub signo leonis, contra fantasmata melancholica, contra pestem, contra febres, aut similes infirmitates, vt vani quidam homines à dæmone persuasi faciunt, ad hanc superstitionis speciem pertinet; quasi verò figura leonis sculpta in auro sub hac constellatione, plus præstare possit quàm figura bouis vel equi.

Cum itaque omnia illa ex se naturalem vim non habeant, neque constet Deum ad illa signa operari, tales effectus, dicendum est quando obueniunt, à dæmone præstari, qui visis talibus signis ex pacto à se constituto prouocatur, & allicitur ad procurandos eiusmodi effectus, quantum potest: quia sibi ducit honori, quod homines præceptis eius & vanis instructionibus fidem adhibeant, ijlsque

ijſque vtantur pro ſuo ſolatio, aut ſubleuamine.

96 Hinc non rectè conatur Caiet. hic q. 96. citata art. 2. à ſuperſtitione excuſare iſtiusmodi imagines, quibus ſunt inſculptæ tantùm figuræ alicuius ſigni cæleſtis; v. g. leonis, virginis, &c. abſque characteribus vel alijs notulis, ac in certa conſtellatione ſint fabricatæ, quatenus dicuntur eſſe vtilis contra aliquem morbum, vt contra dolores renum, vel melancholiã, aut ad ſimilem effectũ aliquem & ad eum finem adhibentur: cuius opinionem alij communiter reprehendunt & reiſciunt, vt pote quæ in naturali aliqua cauſandi ratione fundari non potuit, quamuis ille ſic fundare conetur: eſtque contra D. Thom. eodem art. 2. ad 2. qui etiam bonam rationem contra illam format. Vide Suarez lib. 2. De ſuperſtitione cap. 15. n. 18; vbi latè Caietanum refutat: cui etiam ſatis manifeſtè aduerſatur D. Auguſt. lib. 10. De ciuit. c. 9. & D. Chryſoſt. homil. 8. in epiſt. ad Coloſſ. Ad hoc quoque genus ſuperſtitionis referendus eſt modus curandi vulnera hominum aut animalium longè diſtantiũ etiam læthalia breui temporis ſpatio, applicato quodam vnguenti genere, aut puluere vittis, ſiue pannis lineis ſanguine vulneratorum infectis ſeu madefactis: Similiter etiam modus ſanandi abſentes quodam vnguento quod armarium vocant, applicato enſi, quo infirmus fuit fauciatuſ ſiue vulneratuſ: de quibus latè tractat Bonacina ſuprà ad 1. præcept. Decalogi diſp. 3. quæſt. 5. puncto 4. nu. 17. & ſequentibus. Vbi etiam nu. 19. cū Sylueſt. V. Correſtiõ, qu. 10. Henriquez lib. 13. De excommunicatione c. 18. & alijs, dicit eos qui iſtis medèdi generibus vtantur eſſe denuntiandos ſancto inquisitionis officio, quando inſiſtores putantur adhibitori remedium: præmittendam tamen eſſe fraternam correſtionem.

Neque tantum in rebus profanis, ſed etiã frequenter in rebus ſacris cõmittitur abuſus, & locum habet eiſmodi obſeruantiarum ſuperſtitio, quatenus adiectã aliquã indebita circumſtantiã, vel ſuperſtitioſã intentione vitiantur.

ſpectat itaque ad ſuperſtitioſam obſeruantiam, quando geſtantur reliquiæ, aut verba ſacra, vel preces in charta deſcriptæ ad prædictos effectus, aut ſimiles cõſequentibus, vt quod geſtentur in vaſculo talis aut talis figuræ; quod charta hoc vel illo modo plicetur; quod addantur verba inuſitata, & nihil ſignificantiã, quod adiungantur certi characteres, vel ſimilis aliqua nugatoria circumſtantiã: iſta enim efficit opus ipſum ſuperſtitioſum, quando tanquam neceſſaria apponitur.

97 Addo præterea, quod licet ſecluſã omni

ſuperſtitione, ſit ſanctum & religioſum reliquias Sanctorum ad collum ſuſpenſas deferre, aut Euangelium, v. g. Initium ſancti Ioannis deſcriptum portare in petto; aut certis diebus in honorem alicuius Sancti ieiunare cum bona & diſcreta fiducia ſperando per modum impetrationis à Deo peculiarem aliquam protectionem contra aduerſa aut mala, tum temporalia, tum ſpiritualia, præſertim quæ dæmonis machinatione nobis iſtarent, nihilominus iſta facere cum certa & firma perſuaſione, quod propterea quis in corpore lædi non poterit ab hoſtibus, vel quod non morietur in peccatis, quod infallibiliter percipiet ſua extrema Sacramenta, aut ſimilia, illicitum eſt, ac ſuperſtitioſum: Ita Clauis Regia lib. 4. cap. 6. Nauarr. cap. 11. n. 35. Bonac. ad 1. præcept. Decalogi diſp. 3. q. 5. puncto 4. n. 11. Suarez ſup. lib. 2. cap. 15. n. 11. & alij. Quia tamen non admisceatur aliquid externum, quod ad ſuperſtitionem pertineat, tamen animus ſuperſtitioſè illis vitur ad certam & infallibilem ſalutem animæ vel corporis: quem effectum neque naturã ſuã neque ex diuina inſtitutione & promiſſione habent. Vide plura apud Suarez hæc de re loco cit. n. 10. Eſtque vana hæc ſecuritas hominibus valdè pernicioſa, vt pote quæ reddat eos temerarios & præſumptuoſos in contentionibus & rixis; tepidos autem in bonis operibus, & ad pœnitentiam tardiores. Vnde contingit quod in peccatis ſuis moriantur: vt notat Clauis Regia ſup. n. 8.

In omnibus itaque eiſmodi ſuperſtitioſis obſeruantijs reperitur peccatum ex genere ſuo mortale: ratione tamen ignorantie aut bonæ fidei à culpa mortali excuſari aliquando poterunt præſertim quando non certiffimè expectant ipſos effectus. Vide Nauarrum cap. 11. nu. 33. & Caietanum in ſumma, V. Obſeruationum ſuperſtitio.

Quæret aliquis, quid dicendum ſit de multis & varijs cæremonijs adhiberi ſolitæ ſolemniter in diuerſis locis ad effectus quosdam obtinendos, vt contra morſum canis rabidi apud D. Hubertum in Ardenna: Item ad liberandos energumenos à dæmone in municipio Gelenſi, & in alijs Eccleſijs: quæ tamen cæremoniæ vim non habent aliquam naturalem ad tales effectus; neque videntur pertinere ad Dei vel Sanctorum cultum aut venerationem?

98 Reſpondetur, eiſmodi cæremonias quãuis ſi recenter & à priuatis adinuenirentur & adhiberentur ad ſimiles effectus, merito haberentur ſuſpectæ, imò & ſuperſtitioſæ, tamen non facile eſſe damnandas illis in locis vbi antiquo & ſolemni vſu ſunt frequentatæ à quouis genere hominum, etiam à bonis ac pijs, præſertim eo quod ſatis ſemper Episcopis & ordinarijs locorum fuerint cognitæ,

gnitæ, nec etiam Nuntios Apostolicos cum potestate Legati potuerint latere, qui in locis satis vicinis sæpius resederunt: neque interdixæ aut prohibixæ reperiuntur. Quare piè de illis potest credi, quòd aliquando viris sanctis aut religionis fuerint diuinitus suggestæ: quòdque ijs mediantibus voluerit Deus suam benignitatem, & vt sic dicam beneuolam humanitatè hominibus demonstrare ad intercessionem suorum Sanctorum talibus in locis, vt per huiusmodi effectus, homines ad se attraheret, ac in fide Catholicà & sancta spe confirmaret; vtq; ad ipsum homines in suis necessitatibus confugerent, & ab illo salutem tum corporalem, tum spiritualem exposcerent.

Possunt autem istæ cæremoniæ sanctum quoque habere vsum, v. g. piam aliquam significationem, quâ rememorentur mysteria salutis nostræ, vel seruire vt animus excitetur ad deuotionè, aut foueatur in illa, ne feruorem conceptum, mox remittat, vel vt diutius opera pia, & pœnalia exerceantur, quæ etiam seruiunt ad exercitium obedientiæ & ad mortificationè affectuum, quibus solent satis aduersari. Insuper etiam multum valet oratio iusti assidua. Vide Clauem Reg. sup. n. 6. §. ex quibus etiam patet, vbi sic excusat quòd certis locis circa templum S. Antonij nonies circumducantur iumenta ex antiqua & nota consuetudine, & alia similia.

100 Neque omninò mirum videri debet, si dicantur ex Dei aliqua instructione adhiberi; quandoquidè in Scripturis sanctis legamus Deum per diuersas cæremonias externas cõtulisse diuersos effectus corporales hominibus: lib. 4. Regum cap. 4. Elyseus vt resuscitaret puerum Sunanitidis non tantùm orauit, sed & incubuit super puerum, & posuit os suum super os pueri, & oculos super oculos eius, & manus super manus eius. Item 4. Regum c. 5. mandat Elyseus Naaman Syro, Vt vadat & lauetur septies in Iordane, vt sic à lepra mundaretur. Similia habentur Iosue c. 6. & Numeror. c. 21. Item Ioan. c. 9. Christus Dominus expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos cœci, & dixit ei, *Vade, laua in natatoria Syloe: abiit ergo & lauit, & venit videns.*

Quare cum placuerit Deo per diuersas cæremonias, tum in lege veteri, tum in noua operari sic miraculosos effectus, poterit piè quoque credi ex ipsius inspiratione, cæremonias de quibus mouetur quæstio, fuisse institutas ad effectus certos hominibus cõmodos præstandos pro suo & Sanctorum suorum honorè augendo. Curandum tamen sollicitè in istis, vt adhibeantur pià consideratione & intentione, vt indicauimus, vt ad humiliationem, ad submissionem affectus & intellectus, ad deuotionem continuandam, ad commemoranda aliqua mysteria salutis

VViggers de Iure & Iust.

nostræ, & similia, prout videntur his vel illis pijs considerationibus magis congruere: vtque effectus à Deo per Sanctorum intercessionè expectetur, renunciando per omnia commercio & societati qualicumque ipsius dæmonis: neque existimetur, quòd eiusmodi cæremoniæ sint per se efficaces: Vide Caietanum V. Superstitio obseruationum, vbi excusari posse existimat à superstitione quòd ex primo Carolino oblato Cruci Christi in parascue conficiatur anulus, vt adhibeatur gestatio illius pro remedio contra spasum nervorum, quòd etiam videtur admittere Clauis Reg. sup. quado fit v. g. ad excitandam deuotionem, & memoriã Crucis. Sed non videtur res illa probari ab alijs.

DVBIVM XVI.

De superstitiosa obseruantia euentuum: quid sit, & quomodo incurratur?

101

Respondetur, Obseruantia euentuum quæ ponitur quasi tertia species, est superstitio, quæ incurritur, quando fortuitò aliquid occurrit aut accidit homini siue sibi, siue alteri, vnde aliquid aduersi vel prosperi imminere coniecit; indeque actiones suas moderatur: vt si quis domum egressus, pedè offendat, & inde existimet, sibi que persuadeat iter fore infaustum, & ideo nò progrediatur: si induens calceos sternutet, & ideo lectum repetat. Ita Bonac. sup. n. 21. & alij cõmuniter de hac superstitione loquuntur. Vide alia plura exempla similia apud D. August. libro 2. De doctrina Christiana, c. 20.

Huc etiã pertinet, quòd quidam iudicent certos dies infortunatos, & iuxta tale iudicium instituant actiones suas.

Porrò licet hæc obseruantia accedat satis ad diuinationem, tamen ab ea distinguitur dupliciter, vt notat Bonac. sup. n. 22. cum Clauis Regia sup. n. 1. Sanchez & alij.

Primò, quòd in diuinatione ex proposito quærantur & adhibeantur signa, ex quibus diuinatio fiat: hinc verò coniectura capiatur ex illis quæ fortuitò incidunt.

Secundò, quòd in diuinatione principaliter inquiretur notitia futurorum: in hac verò principaliter intendatur directio operationum.

Est autem hæc obseruantia ex genere suo eatù mortale, quia vtpote superstitiosa aduersatur religioni: Caiet. loco cit. existimat frequentius tamen committi tantum peccatù veniale ratione ignorantix & bonæ fidei. Et ita etiã videtur sentire Nauar. c. 11. n. 24. Bonac. supra n. 23. & alij quos citat. Est nihilominus res multù periculosa; facillè enim

§§§ ex fre-

ex frequentiori vsu talium vanitatum prolabitur homo in plures alias superstitiones, quibus implicatus à dæmone protrahitur ferè pro libidine eius tum ad bona omittenda, tum ad mala committenda.

Quare meritò Pastores seriò in hoc laborare debent, vt subditos melius instruant, & ab illis vanitatibus & superstitionis obseruationibus auocent.

DVBIVM XVII.

De Magia.

Quid & quotuplex sit?

102 **M**agorum nomè olim apud Græcos significabat Sapientes, & eos præcipuè qui in Philosophia erât Eruditissimi: & quia inter scientias naturales hæc videbatur sublimior & admirabilior, quæ cælorum & siderum motus & reuolutiones & alias proprietates eorum considerat, hinc potissimū attribuebatur nomen hoc ijs, qui in tali scientia eminebant. Tali ratione magos dictos fuisse illos qui Matt. 2. Venerunt Ierosolyam vt adorarent Christum nouum Regem natum Iudæorum significat D. Leo sermone 4. De epiphania, dum eos vocat gentem quæ spectandorum siderum arte pollebat.

Magia itaque vt abstractū talis concreti, idem est quod Philosophia naturalis, aut magis strictè, idem quod astronomia.

Verùm postea vox illa translata est ad significandam artem quæ docet facere opera aliqua insolita, & quæ hominibus mira apparent: quia rara sunt, vel occultas habent aliquas causas. Hoc autè modo magia sumpta diuidi solet in naturalem, & supersticiosam. Naturalis est ars quædã operandi inuitatos effectus per causas naturales, naturali modo inuentas absque dæmonis interuentione & opera. De hac scripserunt Cardanus de varietate rerum: Baptista à Porta: à Victoria Relect. De magia n. 7. vbi ad illam explicandam congerit multa exempla ex Aug. lib. 12. De ciuit. cap. 4. & 5. & ex alijs quæ mirabilia videntur: quia per vim naturalem ordinariè occultam fiunt. Quamuis autem hæc per se mala non sit, tamen periculis non caret, quia humanum ingenium rebus curiosis & inutilibus intricat, magisque curiosum efficit, & sic sensim ad magiam supersticiosam ducit, dæmone sese sub specie occultæ operationis naturæ immiscente. Ita notant Mald. tract. 10. cap. 8. dub. 1. Suarez lib. 2. cap. 14. n. 2. circa finem, & alij.

393 Quare libri magiam naturalem tradentes suspecti habendi sunt, & tanquam periculosi vitandi: sed de hac magia nobis hic sermo non est.

Magia itaque supersticiosa describi potest, quod sit ratio operandi miris quosdam effe-

ctus per signa aliqua, ope ipsius dæmonis. Bonac. sup. punct. 5. n. 4. & indicant Suarez sup. & alij. Alliciuntur autè dæmones signis illis ex pacto, vt faciant quod magus petit, & sic ipse magus per illa signa operari videtur: quæ tamen in se nullam habent virtutè proportionatã ad eiusmodi effectus, vt tradit D. Aug. lib. 21. De ciuit. c. 6. Dicuntur autem dæmones allici aut illici, vt loquitur D. Aug. non quasi illis modis in se spectatis oblectentur, sed vt suprã indicauimus, quatenus ab ipsorum pendent instituto, atque ita homines se illis submitunt implorando opè illorum, vel ab illis effectum quem optant expectando: quod spiritus illi maligni sibi honori ducunt, dum tantæ scientiæ & virtutis recognoscuntur quasi magistri.

Porro adscribitur hæc ars dæmonibus à D. Aug. lib. 2. De doctrina Christ. c. 20. & lib. 8. De ciuitate c. 16. & 19. vbi dicit omnia miracula magorum, doctrinis fieri & operationibus dæmonum: Item à Lactantio lib. 2. diuinarum institutionum c. 17. vbi cum alijs superstitionibus inter inuenta dæmonum recenset artem magicam, & sic à pluribus alijs Sanctis.

Est autem ex genere suo admodum graue peccatum mortale, quia ordinariè continet expressum pactum cum dæmone: aliquando tamen habet tantum pactum implicitum: atque ita quotiescumque hæc ars exercetur, tunc ipse expressè aut implicitè semper inuocatur.

Pactum itaq; hoc dupliciter inicitur cū dæmone, scil. expressè aut tacitè siue implicitè.

Rursum pactum expressum dicitur duobus modis fieri, aliquando cum solemnitate: & aliquando absque solemnitate.

Quando cum solemnitate inicitur, tunc demon tanquam summus quidam Monarcha in forma visibili apparet, & sedens quasi in folio conuocat multitudinem quandam dæmonum tanquã suorum vasallorum, coram quibus vtrimque promissiones fiunt: homo promittit se abnegare Deum, & Christum, eius Sacramenta, præcipuè Eucharistiam; promittit quoque se Sanctis omnibus futurū iniuriosum, & præsertim B. MARIA Virgini; quod auersabitur signum Crucis, & res omnes exremonijs ac precibus Ecclesiæ consecratas: promittit præterea, quod nunquam Sacerdoti integrè confitebitur, & maximè quod nunquam explicabit hoc inicum pactum. Indicat Suarez lib. 2. c. 19. n. 20. Dæmon autem è contra promittit, quod per omnia votis eius satisfaciet. Vide Malleum maleficarum qu. 2. partis 2. cap. 2.

Absque solemnitate iterum dupliciter contingit fieri: Primò, dū quis solus immediatè cum dæmone solo prædictū pactū facit. 2. dum quis non audens cum dæmone comparere, vel aliã de causã consentit in tale pactū

per tertiam personam, puta per alium maleficum, ut satis frequenter fieri solet.

105 Similiter tacite duobus quoque modis pactum initur: uno modo scienter: alio modo quasi ignoranter. Tum scienter fit tacite, quando quis habens libros maleficorum, illos legit, & utitur signis superstitiosis quæ illic dicitur. Ignoranter autem, si quis signis magicis utatur, quæ nescit esse magica, aut superstitiosa. Sed dum quis pactum implicitè facere dicitur, sic ut nesciat eiusmodi signa ad magiam pertinere, excusabitur aliquando à peccato mortali; quod potissimum habere locum potest in idiotis, quando non sunt moniti ut desistant: post monitionem verò ignorantia & bona fides cessant, neque excusari poterunt si ulterius istiusmodi signis uterentur: quamvis & hoc metuendum sit, quod eiusmodi ignorantia raro sit inculpabilis, dum penè semper ipsa conscientia soleat eos remordere ex apprehensione alicuius mali, quando talibus signis utuntur.

106 Sic autem magia superstitiosa generaliter accepta, ut tamen contra diuinationem (quæ aliquando etià complectitur) condistinguitur, solet diuidi communiter in magiam strictissimè & propriè acceptam, & in maleficiū. Strictissimè & propriè sumpta tunc est, quando quis utitur operà dæmonis solum quasi ad ostentationem virtutis seu potentie suæ, vel ad cognoscendum occultis. Maleficium verò, quando quis utitur arte dæmonis ad nocendum inferendum alijs.

Adhibent autem magi & malefici res quas-cumque à dæmone præscriptas ad operationes intentas perficiendas; & non tantum profanas, sed etiam sacras pro signis adhiberi dæmon ordinat; idque in primis, ut maleficorum peccatum sit grauius; tunc enim non tantum sunt malefici aut magi, sed etiam sacrilegi: secundò, ut hac ratione homines simpliciores facilius decipiat qui magos consulunt, dum sic promptius illis persuadetur huiusmodi miras operationes, non à dæmone procedere, sed à Deo aut Sanctis.

Aliquando utitur rebus permanentibus, ut pane, aqua, vino, stramine, plumis, & id genus alijs: aliquando autem utitur tantum verbis, & tunc propriè appellatur incantatio.

107 Quando rebus permanentibus utitur tunc peculiariter vocari solet maleficium: quod subdividitur in amatorium, & in veneficiū: tunc amatorium dicitur, quando ordinatur ad carnales amores inflammandos; vel etiam ad extinguendos & concipiendos horrores à persona aliqua, aut ad excitandas rixas & odia. Quomodo autem dæmon possit talia causare, infra dicemus.

Veneficiū est, quando ordinatur ad alia damna inferenda, ut ad immittendos morbos, ad procurandam mortem, ad destruendum segetes, greges, armenta, & ad similia mala procuranda.

DVBIVM XVIII.

Quanam dæmones per se, aut per magos possint operari circa elementa, aut circa corpus hominis & aliorum animalium?

RESPONDEO & DICO Primò: Haud dubiè multos effectus operari possunt dæmones circa elementa, ut excitare tempestates, tonitrua, grandines, fulgura, ventos, & euertere arbores, ædificia deicere, & similia. Satis id constat quotidianâ experientia & confessione quoque maleficorum. Patet etiam ex Scriptura Iob 1. vbi describitur, quomodo postquam Dominus dixisset ad Sathan: *Ecce vniuersa quæ habes (scil. Iob) & in manu tua sunt, ceciderit ignis Dei de cælo tactas oues, puerosq; consumperit: quodq; repente ventus vehemens irruerit à Regione deserti & cõcussit quatuor angulos domus, quæ corruens oppresserit filios & filias Iob: quæ haud dubiè operà ipsius sathanq; accepta à Deo permissione, procurata & facta fuerit. Declaratur quoque ratione, quia non est difficile illis spiritibus, nubes commouere & agitare, ac in alijs regionibus collectas, & ventos alibi spirantes huc vel illuc impellere, ibiq; sistere, & ripare, collidere, vbi id illis à Deo permisso fuerit. Simili modo procurare possunt immediate terræ motus, & diu ruinas, incendia repentina, transferre segetes de agro in agrum, transplantare arbores etiam cum tota superficie horti prout in antiquis Scriptoribus legitur aliquando accidisse. Possunt præterea thesauros occultos, & opes mari abditas siue immerfas eruere: neque enim eos latent, neque vires desunt ad illa in lucem producenda. Videtur tamen Deus rarius illis hoc permittere, ne forsitan maximis illis illecebris nimis multos seducant: vnde obseruamus omnes penè magos & sagas esse personas pauperes & abiectas; neque à dæmone communiter ditari.*

DICO Secundò: Circa corpora hominum & aliorum animalium possunt in primis celerimè ea de loco in locum transferre. Suarez lib. 2. c. 16. n. 4. Constat ex Scripturis Matt. 4. vbi dicitur *Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem & statuit eum super pinnaculum templi, & iterum assumpsit eum in montem excelsum: quæ euidenter declarant motum localem à dæmone factum in corpore Christi Domini, ipso hoc permittente. Sic Simon Magus artibus magicis à dæmonibus visibiliter per æra deportatus fuit, quasi cælum cõscenderet, quem Sanctus Petrus suis orationibus, & mandato dæmonibus facto, de sublimi aère deiecit, & cadens*

S ff ij toto

toto fractus corpore postmodum expiravit: quam historiam referunt antiquissimi Scriptores Ecclesiastici, vt Clem. Rom. lib. 6. Constit. c. 9. Cyril. Ierosolimit. Catechesi 6. Euseb. lib. 2. hist. c. 14. Aug. epist. 26. & De heresib. heresi 1. & alij plures apud Clauem Reg. lib. 4. cap. 6. n. 13.

Et ratio est euidens, quia sunt spiritus potentissimi, & qui celerrimè de loco ad locum se possunt transportare. Vnde dicitur Job 41. *Non est super terram potestas que comparetur ei*: atque ita de facto frequenter transferunt sagas in loca remotissima, & breuissimo quidem tempore: quod licet nonnulli impudenter negent, vt habet Abuleusis q. 47. in c. 4. Matth. tamen innumera exempla eorum, quos re ipsa translates esse euidenter deprehensum fuit, & confessiones plurimorum non tantum muliercularum, sed etiam virorum bene intelligentiam quibus hoc accidit, clarè confirmant, & oppositum errorè. Reip. valdè perniciosum (vt potè qui patrocinator maleficis) cõdemnant: quando enim sustinetur eos à parte rei non moueri loco, neque realiter facere aliquid eorū que putant se facere, sed tantum diabolica illusionè ista somniare, ac sibi videri facere quæ non faciunt, impeditur condigna illorum puniatio, & maleficium fouetur.

110 Communis itaque Theologorum & Iuristarum sententia habet, vt refert Suarez sup. c. 16. n. 24. huiusmodi translationes & posse, ac etiam de facto in sagis frequentius solere fieri: Ita sentiunt Paulus Grillandus De sortilegis q. 7. Sprenger. in Malleo maleficorum 2. p. c. 3. & 1. p. q. 1. apud Nauar. c. 11. n. 38. vers. 32. Binsfeldius in tract. De confessionibus maleficorum & sagarum. Abulenensis sup. Syluest. V. Hæresis n. 3. à Victoria Relect. De magia q. 2. & 6. à Valentia tom. 3. disp. 6. q. 13. p. 2. Clauis Regia sup. c. 6. n. 13. Bonac. sup. p. 5. n. 4. Mald. tract. 10. du. 6. 5. Dico tertio, Tolet. lib. 4. c. 16. à Castro De iusta hæreticorū puniatio c. 16. & Martin. Delrio lib. 2. Disquisit. magicarum cap. 16. vbi multos alios DD. citat. Aliqui tamen Canonistæ aliter sentire videntur, propter Cap. Episcopi, causa 26. q. 5. de quo mox agemus.

Et probatur hoc ipsum ratione: nam diabolus ad hoc satis potens est, vt diximus, quando à Deo permittitur, & satis malignus vt per homines fieri curet mala que libet, vt pote qui eorum peccatis oblectatur: neque subest ratio dicendi quod Deus illa non permittat, cum & alia grauissima peccata sæpius non impediatur, & hic sagæ in illa consentiant, & dæmonem ad hoc inuocent.

Quod itaque attinet ad Capit. Episcopi dicendū est, illud huiusmodi veram translationem non negare, quia intendit solum rejicere errores quosdam graues, quibus implicabantur, & adharebant illæ mu-

lierculæ de quibus ibi agitur, quos errores in alios disseminabant, & sic ad dæmonis societatem alliciebant; asserbant enim maleficos & sagas equitare cum Diana, & Herodiade, quas esse veras quasdam Deas dicebant, quod fidei contrarium est, cum nulla sit Diana, & Herodiades secundum animam luat pœnas in inferno, & secundum corpus in puluerem sit redacta.

Deinde dicebāt se equitare in bestijs quas existimabant ab istis Dis siue Deabus verè 111 creari aut produci: quod etiam erroneū est; cum diabolus nihil possit creare, vt in eodè Cap. definitur ad tollendū istum errorè: imò neq; ex præiacete materia producere animalia perfectæ, vt docet D. Aug. li. 18. De ciuit. c. 17. & 18. Chrysost. homil. 29. in Matt. D. Th. q. 6. De potentia a. 5. & 6. & 1. p. q. 1. 4. a. 4. quia non potest dæmon per applicationem agentium naturalium sufficienter materiam disponere & organisare ad introductionem formæ animalis perfectæ, vt equi, vel bouis, vel similis bruti perfecti.

Colligitur autem iste sensus Cap. allegati ex ratione adiuncta: Quia, inquit, eiusmodi mulieres aliquid diuinitatis ac numinis extra vnum Deum, arbitrantur. Ita à Victoria Relectione De arte magica n. 31. Syluest. V. Maleficum q. 2. Nauar. sup. Clauis Regia loco citato, & alij.

Negandum tamen non est, aliquando maleficos & sagas non transferri realiter ad conuentus suos, sed tantum in imaginatione, sicuti & alios plures effectus dæmon apparenter tantum & non verè per illos operatur.

112 Dico Tertio: Possunt quoque dæmones efficere, quod homines appareant transformati in lupum, in selem, vel in aliam bestiã.

Possunt autem apparentiam talis transmutationis causare diuersis modis.

Vt primò, nudis præstigijs, mutando hominis phantasiã per humorum agitationem ac infectionem, quo fit quod homo exterius videre vel audire videatur: quorū tamen à parte rei, nihil subest: quemadmodum melancolici & frænctici sæpè existimant vel se, vel alios in aliam formam esse mutatos, & alia multa quæ non sunt, se videre affirmant, propter internas tantum humorū alterationes: & hoc modo fieri solet, quod sagæ sibi videantur mures, dū clanculum pedes alienas inuadunt, existimentq; se instar muris per rimas illabi, cum tamen reuera cum forma cõmuni corporis sui ingrediantur ostio operæ dæmonis aperto, vel maneant loco suo sopite cū eiusmodi imaginationibus, & dæmon interim per se facit quæ sagæ videtur sibi facere: quod etiã accidere potest in lycantropis.

113 Secundò, eiusmodi apparentes transmutationes facere possint, veram bestiã substituendo, & homine repente sublato; ita vt ipse homo, videntium iudicio, in bestiã con-

uersus

uersus appareat: cuiusmodi exempla recenset D. Aug. lib. 18. De ciuit. c. 18. Et sic verisimiliter factum est, Exodi c. 7. Quod virgæ magorum Ægyptiacorum viræ fuerint conuersæ in Serpentes, vt Theologi communiter sentiunt: quia videlicet sublatis virgibus, dæmon aliunde veros serpentes mox substituerit: nam alioquin tam breui tempore non videtur ex tam dissimili materia applicando actiua passiuus potuisse facere veros Serpentes.

Licet interim communiter DD. teneant, & verum sit, quòd possit dæmon aliquas etiã reales transmutationes operari, applicando scilicet naturalia actiua passiuus, quemadmodum & homines possunt per causas naturales, sed ille longè plures & subtiliores, multoque celerius & expeditius id potest: sic potuit veros mures, ranas, muscas, & similia animalia imperfecta per magos Pharaonis producere, quæ ex putredine & sine semine nasci solent. Vt docent D. Tho. 1. p. q. 110. & q. 114. Bonauent. in 2. dist. 7. & alij cum Magistro ibidè: Alensis 2. p. q. 43. memb. 2. Suarez lib. 2. De superst. c. 16. n. 7. & alij.

Quod docet etiam D. Aug. lib. 3. De Trinitate cap. 7. & sequentibus, & lib. 18. De ciuit. cap. 17. & 18.

114 Tertio, Similes apparentias facere possunt dæmones inducendo mutationem aliquam extrinsecus circa obiectum, vt hominem induendo pelle asinina, vel lupina, & membra eius ad figuram asini vel lupi, quantum possunt, componendo, vel corpus aliquod fantasticum ex aëre & vapore condensatum circumponendo: Ita Clauis Regia sup. n. 18. & exempla habent D. Aug. lib. 18. De ciuit. c. 16. 17. & 18. & Malleus Malefic. p. 2. q. 1. t. 4. & 9. & illis factis tunc mutando phantasiam hominis, animum ferinum commotis humoribus, & venenatis succis exhibitis excitando, ac denique lupinã quadam velocitate totum hominem mouendo ac regendo: vnde fit, quod homines sic affecti & concitati discurrant, inuadant, lacerent & deuorent alios homines sicuti verilupi: quales etiã extrinsecus sibi & alijs apparent. Et hic modus apparenter transformandi homines videtur hisce temporibus per dæmonem, multum fuisse vsitatus, prout colligitur ex confessionibus iudicialijs lycantroporum, & ex diuersis experientijs; quamuis similia etiam facere dæmones possent primo vel secundo modo. Vide Mald. sup. dub. 5. non longè à fine, & exempla apud Sprengerum.

115 Non possunt autem dæmones verè & realiter transmutare hominem in lupum, in coruum, in cygnum vel in aliud quodcumque animal, quamuis Ethnici soleant eiusmodi fabulari, prout communiter Doctores omnes tenent; & constat ex Cap. Episcopi, causa 26. q. 5. Vbi dicitur infidelis esse & pa-

gano deterior, qui credit posse fieri aliquam creaturam aut transformari in aliam speciem nisi ab ipso Creatore qui omnia fecit. Et declaratur ratione, quia vel mutaretur homo secundum corpus tantum, vel secundum animam tantum, vel secundum vtrumque simul: si primum dicatur, ergo homo talis moritur, quia mors nihil est aliud quã separatio animæ à corpore humano: & proinde non poterit ille homo restitui, quia nõ potest anima rursus formaliter vniri corpori opera dæmonis; vnde nec possunt dæmones mortuos resuscitare, hoc enim est opus solius diuinæ potestatis, vt docent omnes Orthodoxi. Vide D. Tho. Quodlib. 4. a. 5. & lib. 4. contra gentes, cap. 81. Sotum in 4. dist. 43. q. 1. a. 2. & alios eadem dist.

Alterum quoque dici nõ potest, quia anima rationalis cum incorruptibilis sit, nõ potest transire in animam lupi; vel animam alterius bruti quæ est corruptibilis.

Nec dici potest fieri transmutatione totius in totum, quia tunc homo desineret quando bestia inciperet esse, & proinde quando iterum rediret homo ad naturam humanam, quodammodo de nouo crearetur, quæ excedunt omnem potestatem naturæ ac ipsius dæmonis, vt iam dictum fuit ex Cap. Episcopi, & ex certa & constanti omnium Orthodoxorum doctrina: quæ alibi latius tradi, & explicari solet.

Dico Quarto: Possunt etiam dæmones circa homines & aliorum animalium corpora, 116 noxios diuersos effectus verè operari, vt inferre morbos, Clauis Regia sup. n. 16. & alij, idque varijs modis, vt intillando venena, inficiendo aërem circumstantem, quem homines respirando attrahunt: item miscendo & perturbando humores corporis, ac alijs medijs sibi notis. Possunt etiam varias materias vt pilos, clauos, vitrorum fragmenta, & id genus alia ingerere in ipsum corpus humanum, quemadmodum malefico intoxicati aliquando cernuntur eijcere; licet id quoque possint præstigio apparenter tantum facere, sic vt eijci videantur, quæ reuera non sunt: prout verisimiliter contingit, quando materia crassior est quæ eijcitur, quàm quæ per meatus vnde eijci videtur, transire queat: non enim potest dæmon ponere duo corpora in eodem loco, neque causare dimensionum penetrationem: quamuis & tunc aliam possit adhibere artem, videlicet cõminuendo, aut dissoluendo istas materias, dum per angustiores meatus transeunt, & iterum summa celeritate reuocando nec tantum morbos immittere, sed & hominem occidere, Deo permitte, facile possunt: sicuti diximus Tobie 3. Legi dæmonium nomine Asmodæum occidisse septem viros Saræ: & cap. Exod. Angelum exterminatorem interfecisse primogenitos Ægyptiorum.

D I C O Quintò : Possunt quoque diuersos morbos occultos sanare : imò omnes qui medijs naturalibus curabiles sunt. Declaratur, quia habent exactam rerum naturalium, earumque virium, vt herbarum, radicum, lapidū & similiarum cognitionem ex proprii ingenij acrimonia : quam etiam longā experientia & vsu augent, vt ex D. August. lib. 2. De Genesi, tradit Malderus supra dub. 8. Simul quoque habent principiorum morbi introspectionem. Vnde non est illis difficile per naturalium mediorū applicationē morbos tales curare. Non possunt autē visum restituere cœco, aut senectutē tollere : quia hæ infirmitates per causas naturales curari non possunt : & multò minùs possunt hominem resuscitare : neque enim dedit Deus naturæ potentiam aut virtutem contra eiusmodi incommoda, prout nec ad animam separatam formaliter reuiniendam corpori. Vide D. Thom. quæst. 96. art. 2. Malderum loco citato, & Suarez c. 16. n. 12.

D I C O Sextò : Impedire dæmones possunt inter coniuges copulam : imò & illam suo modo cum hominibus exercere. Prior pars est communis, de qua plura licet videre apud Syluest. V. Maleficium quæst. 6. & D. Thom. in Supplem. quæst. 58. art. 2. & vide plures modos quibus id faciunt in Clauæ Reg. lib. 4. cap. 6. n. 21.

Notant autem Doctores, quodd frequentius dæmon permittatur vexare homines circa actum potentia generatiuæ quam circa alios actus, quia per illum transfunditur peccatum originale.

De posteriori parte licebit videre D. Gregorium lib. 7. moral. cap. 12. & D. August. lib. 15. De ciuit. Dei c. 23. vbi inter alia dicit, quodd hoc negare, impudentiæ videatur : cū à talibus & à pluribus asseratur. Et traditur à Doctores communiter : D. Thom. in 2. dist. 8. art. 4. quæst. 2. & alijs Scholasticis, Clauis Regia supra n. 7. Vbi tamen notandū quando dicimus, Dæmones copulam posse cum hominibus exercere, non id sic intelligendum esse, quasi semen ex propria substantia sua deciderent ac transfunderent (sic enim commisceri est animæ nutritiæ & sensitiuæ quæ nec formaliter nec virtualiter in spiritibus reperitur) sed quod corpore aliquo assumpto semen aliunde acceptū transfundant, ita vt si contingat inde prolem nasci, vt aliquando accidit, non sit dæmonis proles, sed illius à quo semen acceptum est.

D I C O Septimò : Possunt quoque magi operā dæmonum reddere se aut alium quodammodo inuisibilem : vt in primis impediendo, ne species visibiles ad oculum aliorum perueniant ; idque vel per nimiam aëris circumstantis agitationem, vel per interpositionem alicuius corporis. Vide Binsfeld. prælud. vlt. Malder. supra dub. 7. Deinde

transferendo illum citissimè ad alium locū.

D I C O Octauo : Possunt & inuadere & possidere humanum corpus Deo permittente : sicuti & corpora aliorum animalium, ac varijs modis vexare. Constat ex Euangelicis historijs & ex quotidiana experientia.

Imò & ipsi magi possunt dæmonem ex pacto quod cum illo, vel cum alio dæmone superiori habent, immittere & quasi includere humano corpori : Exemplis enim constat Deum id aliquando permittente : quæ videre licet apud D. Ieronymum in vita Hilarionis, apud Theodoretum in historia SS. Patrum in Macedonia, apud Sprengerum parte 2. quæst. 1. cap. 10. Tiræum De dæmoniacis parte 1. cap. 16. Hoc autem frequentius contingit, quod propter peccata sua homines hanc dæmonū carnificinam sustineant, vt Mald. supra dub. 8. §. Dico quartò, notat ex Tiræo : quamuis negandum non sit interdum quoque sine sua culpa homines à dæmone possideri aut obsideri, quod tradit idem Tiræus p. 2. cap. 29. & 31. ex Augustino & Ieronymo.

Similiter quoque magi possunt dæmones expellere ex pacto quod cum illis habent, scil. ipsismet dæmonibus sic volentibus, quauis se cogi vi incantationis simulare soleant.

Ex pacto tamen cum superiori & potentiori dæmone possunt inferiorem etiam inuitum pellere : quod tamen fortior ille nunquam facit, nisi vt magis homini noceat, vt per exemplum docet D. Greg. lib. 1. Dialogorum cap. 10.

DVBIVM XIX.

Quid valeant dæmones agere circa animam hominis ?

R E S P O N D E O & D I C O Primò : Deo permittente circa animam coniunctam corpori possunt omnia illa quæ ex corporis dispositione & imaginatione hominis pendunt. Vnde inferre possunt amentiam, incitare ad amorem, ad odium, ad libidinem non tantum in communi, sed etiam in ordine ad hanc vel illam personam :

Nunquam tamen voluntatem rationalem ad aliquid prædictorum, siue in ipsorum consensum cogere possunt : sed tantum propter sympatiam eius cum potentijs inferioribus, eam allicere & suo modo inclinare, vt efficiendo, quodd obiectum aliquod assidue obuerteretur phantasie ad modū conuenientis aut disconuenientis, prout vel ad amorē, vel odium incitare volunt, ac vt simul commoueantur ac concitentur humores & spiritus consentaneè affectui amoris, vel odij, aut inuiciæ &c.

Et hinc à peccato non excusantur qui eiusmodi passionibus obsequuntur, licet peccatum

peccatum minui possit propter vehementiam passionum, & minorem quæ inde consequitur libertatem: si tamen in furorem raperentur, vt accidere aliquando solet, à peccato essent immunes, quia propter defectum vsus rationis carent libertate voluntatis.

122 Operantur autem magi eiusmodi passiones vel applicando ea quæ istos effectus naturaliter producere soleant: vt filtrum aliquod porrigendo, vel applicando aliqua ad quæ tanquam signa dæmon ex pacto arte sibi notâ hominem amentē facit, aut amantem, applicando scilicet ea quæ vim habent totum corpus accendendi, humores concitandi, vires genitales commouendi, vel etiam semina irritandi, imaginationes perturbandi, atque ita appetitum sensitium ad actus venereos commouendi.

Intellectui autem scientiæ habitum infundere non possunt, vt antè diximus: sed neque illum tollere, quamuis vsus eius possint impedire, quatenus à phantasmatibus pendet. Quomodo autem aliquando apparenter videantur doctrinam homini infundere aut indere, explicuimus suprâ dub. 14. De arte notoria: & docet cum alijs Suarez lib. 2. cap. 16. n. 12.

113 Dico Secundò: Nihil possunt magi circa animas separatas, quemadmodum nec ipsi dæmones, præterquam quod damnatis possint inferre supplicia secundum modum & mensuram à diuina iustitia pro meritis damnati cuiusque constituta.

Itaque non possunt illas ab inferis excitare, aut educere, & viuis representare: quæ admodum neque tortori liberum est aut facultas pro sua voluntate ducere reos quò voluerit.

Quare id multò minùs poterunt circa animas iustorum. Vnde spectra illa quæ ad inuocationem ac incantationem magorum sese exhibent, sunt dæmones qui se horum vel illorum animas fingunt; vt communiter tenent Doctores: Suarez lib. 2. De superstitione cap. 16. Mald. tract. 10. cap. 8. dub. 3. & alij passim.

Obijcitur apparitio Samuelis lib. primi Regum cap. 28. videtur enim pythouissa virtute dæmonis ibi ex limbo Samuelem euocasse.

124 Respondetur, omnes antiqui Patres ac etiam Scholastici Doctores in hoc conueniunt, quod verus Samuel seu vera eius anima non fuerit incantationibus pythouissæ siue virtute dæmonis euocata, ibique comparuerit.

Ad Scripturam verò explicandam, diuersi diuersimodè respondent.

Multi sentiunt, quod reuera Samuël, siue anima eius non comparuerit, sed tantum schema seu vmbra illius: quod h' ad-

mittunt factum fuisse ipsis incantationibus pythouissæ; inter quos præcipuus videtur D. Aug. lib. 2. ad Simplicianum quæst. 3. & alijs locis.

Alij verò è contra docent verum Samuelem ibi comparuisse; sed negant id factum incantationum vi, aut dæmonis operatione; sed prodijisse illum diuinâ ordinatione & virtute: idque in pœnam impij Regis, vt illi mortem breui instantem prædiceret.

Estque hæc sententia probabilior, & magis recepta, quam tradidit Iustinus Dialogo cum Tryphone circa finem, & sequuntur Lyranus, Caiet. ad cap. 28. primi Regum allegatum: ibidem Abulensis quæst. 28. & alij plures.

Veri autem Samuelis seu animæ eius fuisse apparitionem in primis probari inde potest, quod pythouissa legatur fuisse turbata, ac dixisse: *Deos vidi ascendentes è terra*: ac rursus, quod Saul interrogauerit, *Qualis est forma eius*. Vnde intelligi potest, quòd huiusmodi & ratio apparendi fuerint longe alia & diuersa ab ijs apparitionibus ordinarijs spectrorum quæ ad incantationem pythouissæ & magorum fieri solebant.

Deinde solidissimè id probari potest ex cap. 46. lib. Ecclesiastici, vbi inter laudes Samuelis recensetur, quod etiam post mortem Regi prophetauerit, & ostenderit quæ illi citò erant obuentura: vnde etiâ D. Aug. libro De cura pro mortuis cap. 12. significat non posse negari, quin vera Samuelis anima apparuerit, modò liber Ecclesiastici inter Canonicos recipiatur, de quo tunc temporis nondum certò per Ecclesiæ definitionem constabat.

Quòd verò non virtute dæmonis euocata comparuerit, inde ostendi potest, quòd magicam incantationem præueniendo, ibi adfuerit, vt circumstantiæ textus satis indicant.

An autem in corpore proprio, an in corpore assumpto & formato ad similitudinem corporis illius, apparuerit, disputari solet. Verisimilius est quod in corpore assumpto, sicut Angeli apparere solent: quomodo Tertull. libro De resurrectione carnis c. 55. dicit Moysen apparuisse in transfiguratione in imagine carnis nondum receptæ: qui alioquin existimauit magis ordinarium, quòd dum diuinâ virtute animæ representantur eas in corpore redeuio exhiberi, vt constat ex libro De anima cap. 57.

Sed per occasionem quæret hic aliquis, quibus signis discerni possit inter bonos ac malos spiritus apparentes?

Respondetur, Solent per Doctores plura 125 & diuersa huius discriminis signa adnotari & assignari, quorum alia alijs sunt certiora: vt videre est apud Gersonem tract. De distinctione verarum visionum à falsis, alpha-

beto 19. inter opera eius : apud Tiræum p. 2. de locis infestis: Raphaëlem de la Torre hic quæst. 95. art. 3. disp. 3.

Primum itaque communiter & tanquam ceteris certius assignatur, si ad præsentiam vel usum rerum sacrarum diffugiat, ut ad præsentiam Eucharistiæ, ad asperionem aquæ benedictæ, ad usum agni benedicti, ad usum stolæ, Reliquiarum, aut similiarum, quibus Ecclesia uti consuevit: tunc enim omnino nota est, quod spiritus sit malignus: similiter si eiusmodi dissuadeat, aut improbet.

Secundum signum maligni spiritus est, si dicat aut ingerat ea quæ sunt contra fidem, vel doctrinam Ecclesiæ vel quæ à moribus & regulis Sanctorum sunt aliena; & quidem hæc duo signa sunt certissima maligni spiritus.

Tertium additur, si alleget falsam aut frivolum causam suæ apparitionis, ut quod ex imperio alicuius magi redeat, vel ut denuntiet aliqua quæ sunt tantum curiosa, vel noxia.

Quartum, si sermonibus suis hominem inducat in superbiam, ad inobedientiam, ad rixas, ad nimiam præsumptionem, aut similes inordinatos affectus. Vide dicta supra de ratione distinguendi inter visiones in somnijs.

Quintum, si prohibeât sua tractari cū superioribus Ecclesiasticis aut eis exponi, ut Confessario aut Prælati: non enim boni spiritus quærunt tenebras, nec volunt inuerti ordinatum agendi modum & in Ecclesia observari solitum, vel à sanctis Patribus præscriptum.

Sextum, si blandè accedat, sed postea relinquant terrorem, perplexitatem, tenebras, animi desolationem: quemadmodum enim boni spiritus, & si ab initio aliquid terroris adferant suam præsentiam, tamè ante recessum, solari solent, ac quietare animos eorum quibus apparent, ut patet ex cap. 5. Iosue, ex cap. 13. Iudicum, ex cap. 1. & 2. Lucæ: ex Math. cap. ultimo, & ex alijs Scripturæ locis, ita è contra spiritus maligni solent ab initio blandè accedere, sed in discessu relinquere horrorem & animi perturbationem.

Septimum maligni spiritus signum est, si ¹²⁶ in forma tetra aut abiecta appareat, ut in forma canis, hirci, serpentis, aut similis animalis, vel etiam si appareat in forma humana, sed monstrosa: ut si habeat pedes cornu, v. g. bouis, aut equi, vel sit staturæ proceræ vel nimis exilis: vix enim putatur dæmon in humana forma, diuino permisso apparere, nisi cum aliquo notabili signo deformationis alicuius.

Notat quoque Mald. dubio 4. ex Tiræo, Quod Angeli boni non appareant in forma mulieris: Delrio tamen lib. 2. quæst. 26. sectione 3. putat aliquando id factum, &

exemplum adducit ex vita Laurentij Iustiniani.

Octauum signum ponitur, si quando expletum fuerit, quod subsidij causâ petierit, rursus alijs occasionibus frivolis quæsitis, sæpius redeat: animæ enim iustæ in purgatorio existentes, vbi pro illis satisfactum fuerit, aut non redeunt, aut semel tantum ut gratias agant: dæmones verò, quia non tam cito consequuntur suum intentum, quærunt varias occasiones redeundi, ut tandem homines decipiant, in peccata & baratrum desperationis, aut in superbiam, & præsumptionem nimiam pertrahant.

Quare frequens ista apparitio eiusmodi animarum, siue spirituum sub nomine earum suspecta est habenda: ac meritò semper obseruanda est monitio D. Anthonij, quam refert Athanasius in vita eius; Cum aliqua obtulerit sese visio, inquit, audacter requirite, quis sit ille, & vnde venerit, ac sine mora si Sanctorum fuerit reuelatio, Angelicâ consolatione timor vertetur in gaudium: si verò diaboli fuerit oblata tentatio, fidelis animæ percunctationibus euanesceat.

DVBIVM XX.

An & quibus liceat uti remedijs contra maleficia?

Respondetur in primis, licitum esse remedia cum corporalia seu naturalia ¹²⁷ tum etiam spiritualia seu supernaturalia adhibere contra maleficia aut eorum relictos effectus. Est communis & certa doctrina.

Quod ad naturalia attinet, ex Medicorum præscriptione adhibere licebit illa quæ contra morbos, aut alia incommoda corporis iudicauerint oportuna. Solent tamen rariùs hæc prodesse, quia dæmoni non est difficile, efficaciam & operationem istorum varijs modis impedire. Vnde ad remedia spiritualia maximè est recurrendum: cuiusmodi à Doctoribus complura solent enumerari.

Primum itaque sit, magna fides in Deum ¹²⁸ & fiducia in diuina protectione & ope, quibus homo maximè præmunitur contra maleficia, & dæmonis machinationes. Colligitur ex Psal. 90. qui incipit, *Qui habitat in adiutorio altissimi in protectione Dei cali commorabitur*: vbi per totum explicatur quod nihil possint dæmones nocere ijs qui se totos diuinæ providentiæ & protectioni committunt, quare & illud Psalmi 26. sæpius est vsurpandum: *Dominus illuminatio mea & salus mea quem tenebo? Dominus protector vite mee à quo trepidabo?* & præsertim symbolum Apostolicum mane & sæpius recitandū, quæ populo sunt valdè inculcanda, quia propter defectum fidei

fidei & fiducie in Deo, frequenter permittitur diabolus in homines grassari. Vide D. Gregorium lib. 1. Dialogorum cap. 4. Maxime autem cauendum est ne ad magos aut diuinatores pro leuamine recurratur: ad quod populus nimis est propensus: unde Pastores, & Concionatores, & Confessarij debent sapius & grauiter explicare illius malitiam, & pericula incidendi in totalem seruitutem ipsius dæmonis, quibus se per hoc exponant.

Alterum remedium est sincera peccatorum Confessio cum vero animi dolore, & peccatorum detestatione, ac condigna satisfactione: quæ de re vide exempla apud Petrum Cluniacensem lib. 1. De miraculis c. 6. & lib. 1. De vita sancti Bernardi cap. 8. quia mala & licentiosa vita sæpè causa est, ob quam permittit Deus, quod diabolus in nos potestatem suam exerceat: stante autem causa non facile tollitur effectus.

Tertium est vsus Sacramenti Eucharistiæ. Vide cap. 10. libri primi De vita D. Bernardi, & D. August. cap. 8. lib. 22. De ciuitate Dei, vbi scribit domum quandam cum afflictione animalium & seruorum solitam perpeti vim malignorum spirituum, ab infestatione autem dæmonum fuisse liberatam oblato in ea Corporis Christi sacrificio per vnum ex sua familia Presbiterum.

Quartum est oratio assidua ad Deum cū ieiunio & eleemosina; sic compressa fuit potestas Asmodæi diaboli qui occiderat septem viros Saræ vxoris Tobie iunioris. Vide apud D. August. loco citato plura exempla, quomodo dæmones per orationes Ecclesiæ & piorum hominum fuerunt fugati ab hominibus, & à noxis inferendis compressi.

129 Quintum, Exorcismi Ecclesiæ, qui varij sunt: alij enim sunt ad expellendum dæmonem ex corpore humano: alij ad liberandas domos ab infestatione dæmonis: alij ad illum comescendum ne damna per tempestates, per bestias noxias, per venena vel aliã quacumque ratione per se aut per magos, vel sagas inferat.

Sextum aqua benedicta: hæc enim magnam vim habet ex precibus Ecclesiæ, per quas fit vt diuina virtus illi adsit ad dæmonis infestationes coercendas. De quo vide Theodoretum lib. 5. Historiarum c. 21. & vitam sancti Bernardi lib. 2. cap. 3. huc etiã spectant res alię ab Ecclesia benedictæ, vt agnus Dei, cærei benedicti, sacri panes, & sal benedictum. Item reliquiæ Sanctorum, & similia.

130 Septimum est signũ sanctæ Crucis, cuius maxima vis est contra omnes diaboli machinationes, quando præsertim cum vera fide & sano intellectu adhibetur: idque diuersas ob causas: vt in primis, quia continet tacitam Sanctissimæ Trinitatis inuocationem,

per meritum passionis Christi: quemadmodum enim voce, ita & gestu Deum possimus inuocare. Secundò continet totius Christianæ doctrinæ compendiarium professionem, quando cum verbis solitis fit, scilicet, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti: significatur enim in Deo vnã esse essentiã, potentiam, maiestatem &c. tres autem esse personas Patrem, Filium, & Spiritum sanctum. Deinde Patrem esse principium, ab eo gigni Filium, & ab vtroque procedere Spiritum sanctum. Præterea Filium de cælis in vteram Virginis descendisse hominem factum, & nos per mortem suam transtulisse à sinistris ad dextram, & à morte ad vitam. Tertio, quia Crux est instrumentum, in quo de diabolo triumphauit Christus, ac vires eius confregit. Hinc diabolo ingerit memoriam probri & ignominie, quæ per Christum in Cruce accepit, ac simul terrorem virtutis Christi illi incutit, unde formidabilis ipsi est etiam in ipsis infidelibus, vt constat ex historijs Ecclesiasticis, & notanter de Iuliano Apostata, ac de quodam Iudæo, vt refert D. Gregorius lib. 3. Dialogorum c. 7. Vide D. Chrysostomum homilia 8. in epistolam ad Collocens. Laetantium lib. 4. cap. 27. & Cyprianum sermone de Passione Domini.

Octauum & vltimum remedium sit inuocatio nominis IESV: S. Mariæ Dei genitricis & Virginis: Angeli custodis, & aliorum Sanctorum. Vide de his plura apud Delrio loco supra citato.

D V B I V M X X I.

Vtrum liceat amouere signa maleficij eo sine, vt maleficij nocumenta cessent?

131 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Nullo modo licet signa magica tollere aut destruere nouo maleficio, neq; illa per diuinatione aut diuinos seu diuinatores inuestigare, Est hæc conclusio certa apud omnes. Et ratio est, quia ista malefici aut magi operatio quã per maleficium tollit aut destruit signa, aut illa manifestat, est actio intrinsecè mala: non enim fit absque expressã vel tacitã dæmonis inuocatione & ope: nullo igitur modo licitè fieri potest. Vnde nec potest quis licitè petere, aut consentire vel approbare, vt alter sic operetur, iuxta illud Apostoli ad Rom. cap. 1. *Quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: & non solum qui ea faciunt: sed etiam qui consentiunt facientibus; ergò &c.*

132 **D**I C O Secundò: Licitum tamen est vnique tollere, & destruere signa magica, vt cessent maleficij nocumenta, quando quis

quis illa tollere aut destruere potest absque maleficio & dæmonis inuocatione. Est contra nonnullos, quorum fundamentum mox explicabimus, inter quos est Ætius in 4. dist. 34. §. 8. & 9. Sed passim tenetur ibidem à Scholasticis, vt Scoto, quæst. vnica, Dominico Soto quæst. vnica. art. 3. & alibi ab alijs Doctoribus, vt Henrico à Gandauo, Quodlibeto 3. quæst. 33. à Castro lib. 1. De iusta hæreticorum punitione c. 15. Syluest. V. Maleficium quæst. 8. & 9. Angelo V. Superstitio n. 19. Caietano Opusculo de maleficio: Nauarro cap. 11. nu. 29. Henriquez lib. 12. De Sacramentis cap. 8. n. 3. Sanchez lib. 7. disp. 95. Suarez lib. 2. De superstitione cap. 17. Mald. supra dub. 12.

Et probatur, quia huiusmodi signorum sublatio vel destructio non reperitur vel per Scripturas sacras, vel per Canones aut Sanctos Patres prohibita vel reprobara, neque est actio per se & intrinsece mala, nam fieri potest absque societate cum dæmone & absq; eius inuocatione & cultu, quin potius tendat ad cultus ipsius destructionem, quia per signa illa quasi tacite à sagis ipse inuocatur & eius imploratur opera: ista enim ratione per signa allicitur, quia honori sibi ducit suam in illis agnosci potentiam; ergo illorum destructio societatem cum dæmone non continet, sed potius euertit, non est igitur vnde actio illa dici possit per se mala.

133 Obijcitur Primò: D. Hieronymus in vita S. Hilarionis refert in primis, quòd dum virgo à dæmone obseffa ad sanctum Hilarionem esset adducta, vt liberaretur, respondisse dæmone: *Exire me cogis, & ligatus subter limen teneor, non exeo, nisi me adolescens qui tenet, dimiserit, ablatis scilicet maleficij signis, quæ vbilaterent, iam indicauerat: deinde addit D. Hieronymus, noluit autem Sanctus, antequam purgaret virginem, signa iubere perquiri, ne aut solitis incantationibus dæmon recessisse videretur, aut ipse sermoni eius accommodasse fidem. Quibus Hieronymus indicare videtur, signorum amotionem pertinere ad vsum incantationum siue magicę artis.*

Respondetur; Non dicit Hieronymus, quòd Sanctus noluerit signa prius perquiri & remoueri antequam virginem purgaret, eò quòd hoc malum esset, aut quia hoc esset incantationibus dæmonem pellere; sed quòd noluerit hoc, idq; ex alijs causis, tū scilicet, vt diuina virtus quam peculiariter contra dæmones habebat sibi assistentem, clarius eluceret, & Deus à præsentibus & assistantibus magis laudaretur, tum quoque ne scandalum forsitan apud eos oriretur, vt sequentia verba D. Ieronimi indicant: potuissent enim offendi assistentes quòd vir tantę existimationis videretur nimium credulus sermo-

nibus dæmonis & Patris mendaciorum, aut in eam induci opinionem, quòd per incantationes dæmon recessisset; si adolescentem curasset signa quæ sub limine collocauerat auferre, & non dæmon in Dei nomine & virtute per virum sanctum fuisset eiectus inuitus.

Voluit itaque pro maiori Dei gloriâ & præsentium ædificatione Sanctus Hilarion altiori modo liberare virginem: vnde non sequitur aliū modum esse per se illicitum.

134 Obijciuntur præterea multa ex ratione petita: Vnum autem est argumentum præcipui ponderis, ex quo reliqua ferè dependent; & potest sic formari: quando quis signa magica tollit aut destruit eo fine, vt cessent nocuimenta maleficij, tunc effectum illum siue cessationem mali videtur expectare ab ipso dæmone: idque ex tacito quodam pacto eius; ergò non licebit signa tollere, vt maleficia cessent: consequentia est manifesta; quia nunquam vti licet societate & pacto cum dæmone.

Probatur autem antecedens, quia qui signa tollit vt malum cesset, non expectat effectum illum ab aliqua causa naturali, neque ab humana voluntate magi aut sagæ, neque per miraculum à Deo: restat igitur, quòd expectet à dæmone; idque ex pacto saltem tacito, quia diabolus non videtur alligatus signis, neque signa sunt quæ proprie malum causant: potest enim nocere absque signis, & desinere nocere, etiam signis existentibus; ergò frustra quis signa tollit vt malū cesset, nisi ex implicito pacto expectet quòd dæmon à malo inferendo cessabit.

135 Ad hæc respondet Lessius lib. 2. cap. 45. dub. 6. effectum qui hic expectatur, non esse positiuam aliquam dæmonis actionem, sed priuationem actionis seu cessationem à malo inferendo, & eiusmodi effectum à dæmone posse expectari, modò non ex fide data & accepta, siue modò non ex vi alicuius pacti initi: quòd sic declarat: multa enim quotidie facimus vt diabolus aliquid non faciat, vel vt cesset facere, non solum coactus diuinâ potestate, sed etiam quasi offensus & abhorrens, vt dum gestamus agnos Dei, reliquias Sanctorum, dum vtimur aquâ benedictâ, dum benedicimus domos & templa, &c.

Sed modus hic loquendi, quòd effectus ille cessationis ab infestatione aut infestatione mali, (quamuis per non actionem seu desitionem dæmonis ab actione obueniatur) expectetur ab ipso dæmone, non videtur villo modo probandus: malè namque sonare videtur hic sermo, quòd commodum vel amotionem incommòdi à dæmone expectemus; quia sermo iste subindicat, quòd sentiamus in talibus nos ab eius voluntate, & quasi gratia pendere, cupiamusque eius frui quasi fauoribus:

ribus; hæc enim in tali sermone importantur, quando quis dicitur ab aliquo expectare beneficium, siue illud consistat in positio bono, siue in priuatio seu in amotione mali, vel cessatione ab inferendo malo.

Neque ad rem facere videntur, quæ pro declaratione allegantur: non enim quis dixerit quod qui agnum Dei, aut reliquias Sanctorum gestat, aquâ benedictâ se aspergit, signo Crucis se munit contra dæmonis infestationem & maleficia, quod talis à dæmone expectet effectum illum, quod non infestabitur, aut quod nō intoxicabitur maleficio: quemadmodū qui gladio aut fuste latronem abigit, vt aggredi & occidere non valeat vel non audeat, non dicitur expectare vitæ incolumitatem à latrone, sed potius à suis armis, & viribus: sic itaque iste dicendus est ab ipsis rebus sacris, earumque vsu expectare libertatem à dæmonis infestatione, & maleficijs; non ab ipso dæmone.

136 Atque isto ferè modo videntur alij, & rectius explicare, quomodo & vnde in proposito expectetur effectus, cessatio scilicet nocimenti, quando signa magica tolluntur aut destruantur: nimirum quod expectetur ab illa actione amotionis quam viribus suis quis facit, non quidem per illam quasi per sublationem veræ causæ quæ malum inferebat (quia sicuti signa posita non erant causa operans malum, ita nec sublatio eorumdem est causâ cessationis ab operatione) neque etiam tanquam per positionem alicuius conditionis, quâ rogetur aut excitetur dæmon, siue in vim pacti præcedentis, siue per nouam interpellationem expressam vel tacitâ, vt à malo inferendo desistat: Hæc enim omnium iudicio, planè sunt illicita: sed solum ab ea actione expectatur effectus tanquam à remotione occasionis siue quasi causæ sine quâ non, quatenus scilicet signa quæ tolluntur sunt veluti illecebræ quibus dæmon provocatur ad nocendum, siue ex pacto cum sagis, siue ex sua maligna voluntate, quâ magis gaudet temporaliter & corporaliter affligere & nocere, quando hominis malitia & culpa simul concurrunt, ita ferè Suarez supra cap. 17. n. 14. & 15. & Mald. loco citato: non itaque ab ipso dæmone expectatur effectus, sed iuxta illos ab hominis actione remouente occasionem illationis mali; quâ sublatâ constat per experientiam ordinariè malum cessare: quemadmodum si quis merces & pecunias abijciat, vt tutus à latronibus per viam incedat, iuxta illud: Cantabit vacuus coram latrone viator, non dicetur ille expectare effectum liberi transitus ab ipsis latronibus, sed à sua deuadatione & abiectione mercium & pecuniarum, quatenus sic tollit illecebras quibus latrones solent excitari ad latrocinia exercenda.

Quare ad formam argumenti responde-

tur negando antecedens tam quo ad partem illam quod effectus cessationis à dæmone expectetur, quàm quo ad alteram: & quidè multo magis, quòd scilicet expectetur ex pacto aliquo cum dæmone.

Quid vero allegati Doctores & alij plerique iudicent respondendum ad ea quæ pro antecedentis probatione sunt allata, satis etiam dictis potest colligi & intelligi.

Cæterum hac in re probatur mihi maxime doctrina quam indicat à Victoria Relectione de magia, non longè à fine; scilicet quòd quemadmodum dæmon diuinâ virtute ordinariè cohibetur, vt pro sua voluntate & libidine nō possit hominibus, siue in corpore, siue in bonis fortunæ nocere, prout satis constat ex historia Sancti Iob, attamen multa ei in homines permittantur & quidem quasi ordinariâ lege quando hominum malitia qui se illi deuouerunt, cooperatur, quòd sic quoque cessante hæc cooperatione, rursus à Deo prohibeatur aut coërceatur, vt vltterius mala & nocumenta inferre non possit.

Hinc quamuis naturales dæmonis vires spectando, possit multo plura & maiora mala hominibus inferre, quàm per magos aut sagas inferre soleat, nihilominus tamen, si attendatur diuina permissio à qua totaliter est dependens, dicendum erit, quòd ordinariè plura possit per maleficos, quàm per se solum, vt communiter quoque Doctores tradunt: mirum est (inquit à Victoria loco citato) & mysterium, quòd cum dæmones per se nocere non permittantur, tamen non à Deo impediuntur nocere per homines, vt per magos, laruas, &c.

Quod tamen non ita mirum videri debet, si res benè perpendatur: nam graue nimis foret humanæ conditioni, quòd dæmon naturaliter potentissimus, & ex odio contra humanum genus auidissimus ad nocendum, sineretur pro libidine sua infestare & diuexare hominem: æquior autem est pugna, & nō ita impar certamen, si permittatur solum nocere, in quantum inducere potest hominè vt homini noceat, seu nocumento diaboli quantum in se est, cooperetur, quemadmodum D. Leo serm. 1. De natiuitate Domini, de Conflictu Christi Domini cum Diabolo scribit. In quo conflictu pro nobis inito, magno & mirabili æquitatis iure certatum est, dum omnipotens Dominus cum seuissimo hoste non in sua Maiestate, sed in nostra congredditur humilitate.

Huius autem fundamento insistendo respondere licebit ad probationem antecedentis, quòd qui maleficijs signa tollit, aut destruit, expectet effectum & cessationem mali ab ipso Deo, non per miraculum propriè; sed quasi per ordinariū eius agendi modum, qui ordinariè non permittit dæmonem inferre eiusmodi nocumenta hominibus, nisi malitiâ

malitiâ humanâ suo modo concurrente & cooperante : quod ad eò verum esse videtur, vt aliquando ex viro docto qui sæpius examini sagarum interfuit, audierim, quòd vna confessa fuerit, non sufficere ad nocendum quòd hominem tangant, aut signa ponant, nisi id faciant animo & intentione nocendi: quodque aliquando iussu dæmonis tetigisset vnum quem ille volebat infici, sed quia ex quadam commiseratione, non haberet voluntatem inficiendi, quòd non fuerit secutum maleficium aut nocumentum : quare & pœnas à dæmone luebat.

149 Dico, quòd cessante cooperatione humanæ malitiæ, siue signis sublati ordinarie Deus non sinat vterius nocere, quia suam permissionem nõ absolutè adstrinxit signis, sed sicuti aliquando dæmones potestatem coercet etiam positis signis; quando hoc ita illi placuerit, sic & aliquando nocere forsitã permittit si ita illi placuerit, etiã signis sublati: quia tamen ordinariè Deus non permittit, hinc dum signa remouemus aut destruimus, merito possumus effectum cessationis malorum à Deo expectare.

Quæret hic aliquis primò, quid si dæmon fecisset huiusmodi pactum cum saga, quod talibus signis positis inferret nocumenta, & quod illis sublati inferre cessabit, vtrum si alicui de tali pacto constaret, posset tollere signa, vt malum cesset?

140 Respondetur, non posse cum hac intentione quasi vellet vti pacto isto, & in vim illius cõstringere aut permouere dæmonem ad cessandum: hoc enim esset vti eius ope & commercio per modum quasi familiaris & humanæ conuersationis, quod omnino illicitum est: nihilominus tamen simpliciter loquendo, talem posse tollere aut destruere signa, non respiciendo, sed despiciendo pactum dæmonis, quo non potest mihi præiudicare quominus licitè faciam, quod aliàs mihi licitum est: Ita docet Suarez lib. 2. De superstit. cap. 17. n. 15. & 17. ita tamen vt cessationem mali non expectem ex gratia aut voluntate dæmonis ratione illius pacti; sed simpliciter ex destructione operis illius, siue ab ipso Deo, qui destructo opere humanæ malitiæ, non solet vterius permittere quod dæmon noceat sicuti iam diximus & explicuimus. Confirmatur, quia & ipse maleficus, si fieret pœnitens, posset, imò & teneretur signa tollere aut destruere, sed non eo fine vt dæmon ex pacto suo cessaret, sed vt à dæmonis societate, & ope recedat, ijsque se renuntiare declaret, & simul vt nocumentum desinat, siue ideo, quia signis sublati, & societate ac pacto cum ipso rescissis, dæmon solet à nocendo superfedere, siue potius, quia vterius nocere non permittitur.

141 Quæret aliquis secundò? quid si dæmon

cum saga fecerit tale pactum, quod noxam inferret quam diu maleficiatus certã aliquam actionem non exercuerit? v. g. quam diu se non signauerit signo Crucis, aut non gestauerit reliquias talis Sancti, vel quam diu ipsam sagam non percusserit, vel se non lauerit, aut quid simile, vtrum si hoc innotuerit, licebit maleficiato facere illud, vt maleficium cesset?

Respondeo Primò, si illud quod dæmon sic in pactum deducit, vt illo præstito cesset à malis inferendis sit tale, quòd ex ratione sua vel ex Dei aut Ecclesiæ instituto valet ad maleficia impedienda, aut ad effectus tollendos, licebit illud adhibere eo fine, vt malum cesset, sic tamen vt nullo modo hic effectus expectetur ex promisso aut pacto dæmonis, sed ex virtute talis rei aut actionis sanctæ, & à Deo: vt v. g. In primo casu posito, signare se licebit signo Crucis, ad peculiarem professionem & inuocationem Sanctissimæ Trinitatis cum precatione & piã fiduciã, quod dæmonis malitia à Deo cohibebitur virtute huius signi Crucis, ac professionis & inuocationis Sanctæ Trinitatis: similiter gestare licebit reliquias huius aut illius Sancti, cum spe & intentione impetrandi, quod Sanctus hic peculiariter intercedet apud Deum pro nostra liberatione: quia dæmon sua pactione non potest nobis tollere sancta remedia, neque præiudicare quominus liceat eis vti contra eius insidias & nequitas: Vide Suarez loco cit. n. 16.

Adde vterius, quod similiter si in pactum deduxerit rem vel actionem ex se indifferenterem, quam aliquando soleo ad bonum finem vel vsum exercere, non obligabor occasione pacti illius quod dæmon fecit, abstinere ab exercitio illius actionis ad eum finem aut vsum ad què soleo eiusmodi actionem exercere, vt si pactus sit quod nocebit quamdiu maleficiatus se non lauerit ter vno die, & hic soleat se ter lauare aut sæpius propter munditiam aut refrigerium, poterit ad eundem finem, ad quem solet, se ter lauare, nõ respiciendo, neq; curando pactum dæmonis. Sumitur etiam ex Suarez, supra.

Difficultas autem principaliter mouetur, an quis posset facere aliquã eiusmodi actionem quæ neque naturaliter, neque supernaturaliter vim habet impediendi aut destruendi maleficij, nec ad alium vsum humanũ solet adhiberi, eo fine vt maleficiũ vel nocumentum cesset?

Vbi hoc iterum pro indubitato ab omnibus habetur, non licere hoc facere ea spe & intentione vt dæmon ex vi pacti sui cesset, dum scilicet adhibetur illud, quo adhibito pactus est quod cessabit: idque ex ante dictis sufficienter constat, quia hoc manifestè esset vellet vti societate & quasi ope dæmonis, eiusque pacto.

Alia

Aliã tamen intentione existimant nonnulli hoc licitè posse fieri ad finem tollendi maleficij, siue vt maleficium cesset, puta si quis illam actionem tantum faciat tanquam tollendo signum ad quod dæmon nocet, & sic consequenter, vt maleficiũ cesset, non ex vi pacti quod dæmon fecit, sed quasi ex vi remotionis aut destructionis signorum magicorum, quam destructione fieri volunt eiusmodi actione. Hanc sententiam approbare videtur Suarez sup. n. 16. & pro ea citat Syl. V. Maleficium, q. 9. & Less. lib. 2. De iust. c. 44. dub. 5. quos sequitur Mald. sup. tract. 10. c. 8. dub. 12. sed nõ satis clarè explicant, quodnam signum magicũ tollatur per eiusmodi actionem, nisi quod innuant, sic tolli aut finiri pactum quo dæmon sponderat nocere, donec tale quid fieret, siue tam diu quam diu non fieret aliquid tale.

144 Verum, in primis pactum illud videtur satis abusiue numerari inter signa magica ad quorum positionem dæmon nocet: quare & per eiusmodi actionem licet pactũ finiri dicatur, non tamen rectè videtur dici, signa magicè tolli. Deinde sic terminare aut tollere pactũ, non videtur tã esse dissoluere aut destruere pactũ, quã adimplere, & dæmonis voluntati satisfacere, quia actio talis nullã habet vim destruendi signum illud, nisi ex voluntate dæmonis: secus est de actionibus quibus, v. g. ligaturæ trinium tolluntur & exuruntur, vel alia similia signa destruuntur, adeo vt non videatur satis apprehensibile, quomodo ista actio ex se indifferens & nullam vim habens, possit animo impediendi maleficium exerceri absque aliqua communicatione cũ dæmonẽ, aut eius pacto. Vnde contraria opinio tanquam longè tutior & fundatior magis videtur probanda: quam defendunt Sanchez De matrim. disp. 95. n. 3. & Raphaël de la Torre hac parte qu. 95. art. 5. disp. 3. vbi multis argumentis alteram impugnat.

DVBIVM XXII.

Vtrum quis licitè petere possit à malefico, vt malum illatum curet, aut tollat?

145 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Nullo modo licet à malefico petere, vt malũ curet per aliud maleficium, quando ad hoc faciendum non erat paratus. Est conclusio certissima: & tenetur ab omnibus. Ratio autem est manifesta: quia maleficus nunquam potest absque peccato exercere maleficium, non solum quando vtitur illo ad malum inferendum, sed neque etiã ad malum curandum aut tollendũ: quamuis & ipse hoc procurasset per maleficium, neque aliter curare

VViggers de Iure & Iust.

posset, vt sæpius contingit: quia vt maleficium & societate dæmonis, omninò intrinsicè malum est; ergo nunquam à malefico licet petere, vt per maleficium sanet aut malum tollat, quando ex se ad hoc paratus non erat, quia est inducere ipsum ad peccandum.

Dico, similiter neque licebit hoc ab illo 146 petere, quantumuis ex se paratus sit per maleficium curare. Est hoc contra Angelum V. Superstitio, n. 13. vt refert Suarez Inprã cap. 18. qui ab omnibus passim in eo reijcitur: Et conclusio tenetur communitè à Scholast. in 4. dist. 34. & ab ijs quos dubio præcedenti citauimus ad conclusionem secundam, & alijs multis, vt Bonacina ad 1. Præceptum, puncto 5. nu. 5. Clau. Regia lib. 4. cap. 7. n. 27. Tolet. lib. 4. cap. 16. Henriquez lib. 12. cap. 8. §. 3. Fundamentum principale Angeli est, quod liceat ad bonum finem vt malitiã hominis ad eam parati, quemadmodum licet petere mutuum ab vsurario qui paratus est ad vsuras dare: & petere iuramentum ab infideli qui per falsos Deos est iuraturus. Deinde, quia non petitur aliquid positium, sed tantum destructio maleficij, quæ videtur bona; ergo &c.

Sed meritò hanc opinionem dicit Suarez speculatiue omnino esse falsam; & practicè, improbabilem, & tam repugnantem dogmatibus fidei, vt erronea iudicetur. Neque fundamenta eius villo modo subsistunt: nec enim licet ad bonum finem vt malitiã hominis ad eam parati quouis modo, sed eatenus tantum, quatenus id fieri potest, vt vtendo, non censetur quis illi cooperari, aut consentire.

Vnde rectè aduertit Caiet. hic quæst. 78. 147 art. 4. tunc licere ab aliquo petere quidpiam, quod sine peccato facturus non est, quando id quod petitur per se licitum est, & ab altero sine peccato præstari potest, & ipse quoque petens iustam habeat rationem petendi: tunc enim per accidens est, & præter intentionem petentis, quod alter peccaturus sit, dum facit quod petitur: quia ex sua malitiã addit operi peccatum: at verò quando opus per se illicitum est, quodque altero benè fieri non potest, tunc nunquam licitè ab illo postulatũ, vt faciat, quantumcumque sit paratus; quia petendo opus, simul petitur interpretatiue malitiã quæ ab opere est inseparabilis: imò petenti censetur auctor operis vel cooperatori, sicuti rogans aut consulens moraliter est causa operis, & per consequens etiã causa malitiæ.

Dicit aliquis: quando alter est paratus, nõ videtur iam petitione mea induci ad opus, quia per se est satis inductus; ergo qui ab homine sic disposito petit opus aliquod peccaminosum, non debet dici causa operis, aut peccati,

T t t

peccati, neque in illa petitione delinquere, sed uti malitiâ alterius ad quam permissivè se habet.

148 Respondet Suarez sup. cap. 18. falsam & perniciosam esse eiusmodi doctrinam; aliàs liceret ordinariè, inquit, & regulariter à sagis petere maleficia, quia solent esse paratissimæ ad illa faciendâ; nec ille qui peteret, esset particeps delicti talis maleficij aut superstitionis.

Ad formam itaq; argumenti respondetur negando assumptû; nam qui petit ab altero ut det, vel faciat, est moralis causa talis operis, etiam si alter paratissimus sit secundum habitualement dispositionem ad dandû aut faciendum, quando tamen aliàs daturus aut facturû nō erat. Deinde ut ponamus quod non esset causa dationis actualis, vel ipsius operis, ut contingere potest, si iam alter accinctus sit operi ante petitionem, tamen non ideo petitio illa censenda est licita & immunis à reatu operis mali quod petitur; quia etiam sic petendo consentit malo operi, & malè operanti, & sic efficitur reus & dignus morte iuxta doctrinam Apostoli ad Rom. 1.

Atque ita in tali casu ad formâ argumenti respondebitur negando consequentiâ; quia licet dicatur tunc non inducere, tamen convincitur cōsentire, atq; ideo in tali petitione peccabit. Vbi tamen hæc nascetur differētia, quod si tantum censeatur consentiens & nō causa, quod tum non reddatur obnoxius restitutioni si per opus forsitan alicui sit illatum damnû, quamvis sit reus malitiæ.

149 Quod attinet ad exempla allegata, de illo qui licitè petit mutuum ab usurario quamvis nō sit daturus sine peccato, & de illo qui petit iuramentum ab infideli qui iuraturus est per falsos Deos, fatis ex nunc & alijs supra dictis intelligitur diuersitatis ratio, illaque nihil proinde convincere: nam quod in illis petitur, potest simpliciter sine peccato ab illo à quo petitur, præstari; potest enim usurarius dare mutuum ex charitate, & non ad usuram, atque ita non peccabit; sed præstabit opus misericordiæ & meritorium: si aliter faciat, hoc ex ipsius provenit malitiâ, & præter intentionem pētentis. Similiter potest infidelis præstare iuramentum absque peccato, si iuret per Deum verum: sed non potest præstare magus quod petitur absque peccato, quia supponitur quod tollere aut curare non possit absque alio maleficio. Unde qui petit ut curet per maleficio, quamvis esset alter animo paratus, tamen est causa exercitij operis peccaminosi, & in opus mutuum consentit, atque ita constat de nobis diuersitate.

150 Ad alterum argumentum respondetur, quâdo maleficio maleficio tollendum est, tunc omninò crimē aliquod positivum positivum contrarium præcepto Dei, quò pro-

hibemur maleficia exercere, siue illa in comoda, siue incommoda nostra vel aliorum cedant.

Quare licet destructio prioris maleficij de se mala non sit, tamen illam tali medio procurare, intrinsecè malum est: unde & malum est petere, ut tali medio procuretur. Accedit, quòd hoc petere à mago, sit illud ipsum petere à dæmone: quod similiter malum est; nam rogare dæmonem ut aliquid non faciat, siue ut ab agendo cesset, non minus est quidam cultus erus, & quædam subiectio ad ipsum, ut notat Suarez supra, quâ rogare ut aliquid faciat: petere autem à dæmone quodlibet bonum vel remedium alicuius mali est intrinsecè malum; ergò similiter petere ab illo ut à maleficio cesset. Vide Dom. Soto in 4. dist. 34. art. 3. Deltio libro 6. cap. 2. sect. 1. qu. 2. & Suarez supra.

151 Dico Tertio: Non licet quoque magum cogere ad tollendum aut destruendum maleficio per aliud novum maleficio. Ita Doctores iam citati, & probatur, quia non licet aliquid petere à mago etiam quando paratus est, quod sine peccato non potest præstare, quia hoc esset inducere illū in peccatum, aut saltem eius peccato consentire; ergò multò minus licebit inuitum cogere ad illud præstandum, quia hoc esset illum in peccatum impellere.

Dicit aliquis: non licet à dæmone petere nec illum rogare, ut maleficio tollat aut malum inferre cesset; & tamen licitum est, illum ad ea cogere si quis possit; ergò similiter & magum compellere licebit ad illud, quamvis ab eo peti non possit.

152 Respondetur in primis ad antecedens, quòd non liceat quoque dæmonem cogere in vim pacti sui, aut in vim pacti cū dæmone superiori initi, quia hoc est uti societate & operâ dæmonum: potestati autem humanæ, ut tali per se non subiacet, ut ab illa compelli queat: cui si subiaceret, non video quare licitum non foret coactivè compellere ad malum tollendum.

Cæterum possunt adhiberi exorcismi, & alia spiritualia remedia ad illum compellendum, quia in hac forma coactionis quæ nulloatenus ab eius voluntate pendet, non intercedit pactum aut societas; sed quasi herile imperium exercetur ex diuina virtute, quòd neque nostram ad illum subiectionem importat aut designat, neque cultum ei defert; sed cum illo ut mancipio agitur, quòd imperio resistere non valet.

Explicato itaque sic antecedente Respondetur Neg. Conseq. & ratio propriè est, quia dum compellitur dæmō diuina virtute, prout diximus & admittimus licitum esse, tum in eo, neque inest per se peccatum, neq; inducitur, aut protruditur aliquis in peccatum per istam coactionem: quia non peccat dæmon

dæmon in eo, quod maleficium tollat, aut malum inferre cesset: sed quando compellitur magus, ut maleficium curet per maleficium, iam ipse in peccatū protruditur, quia grauius peccat quando vitur nouo maleficio, quamuis pœnarum metu id faciat: nō licet autem quemquā in peccatum impellere.

153 **DICO Quartò:** Quando itaque constaret maleficium non posse tollere maleficiū, nisi aliud adhibendo, non licebit vel illū cogere, vel petere ab illo, ut tollat vel malum cessare curet; ne quidem sic in communi, quamuis non in particulari petatur ut per maleficium curet, & opus magicum exercent. Constat sufficienter ex dictis, & tenetur à Doctoribus antè allegatis.

DICO Quintò: Quando autem constaret maleficium posse dissoluere maleficium, & malum curare absque nouo opere magico, poterit ab eo peti ut modo licito & absq; vsu cuiuscumque pacti cum dæmone malum curet, aut dissoluat maleficium, & sic malum cessare faciat. Ita quoque docent passim Authores antè citati. Et patet, quia illa petitio neque inducit maleficium in aliquod peccatum, quin potius eò tendit ut à peccato desistat, scilicet ut à damno iniquè inferendo cesset, neque etiam cōtinet aut inuoluit aliquod pactum, vel communicationem cum dæmone, ut constat ex dictis Dubio præcedenti de licita destructione signorum magistorum; ergo &c.

DVBIVM XXIII.

Vtrum si magus sciret & posset modo licito & modo illicito dissoluere maleficium, an ab eo licebit absolutè petere, ut maleficium tollat, & malum cessare faciat?

154 **P**RO resolutione huius questionis, notandum est, quod petiturus tale quid à mago, possit tripliciter de eo opinari:

Primò quidem, quod probabiliter credat, illum non vsurum malā arte, quando aliter potest.

Secundò, potest sic de illo opinari, quod timeat, aut dubitet ne vtatur magus illicito & superstizioso modo, quamuis illum posset curare, aut malum tollere modo licito.

Tertiò, potest petiturus esse certus, aut probabiliter existimare & sibi persuadere, si à tali mago petat mali sublationē, aut signorum & maleficij destructionē, quod id faciet per artem illicitam, quā per modum licitum sibi alioquin possibilem. His præmissis

RESPONDEO & DICO Primò: Quando petiturus sublationem mali à mago, ex iustis

rationibus opinatur de illo benè, iuxta primum modum explicatam, tunc licitū videtur petere simpliciter à tali, ut malum curet tollendo maleficium. Ita Suarez lib. 2. c. 18. & alij DD. mox citandi. Probat, quia petitio tendit ad licitum finem, & ex se indifferens est non inclinans in malum: ex parte autem personæ ad quā dirigitur, non est morale periculū scandali ipsius, aut inductionis in peccatū, quādo bonā illa ex iustis rationibus de illa persona habetur opinio. Cauēdū tamē erit scandalum proximi, qui forsitan ignorat magum sine maleficio posse tollere malum.

DICO Secundò: Etiam si petiturus sublationem mali opinetur iuxta secundum modum explicatam de mago, tamen etiam tunc iuxta Suarez c. 18. cit. n. 9. licitū erit ab illo petere simpliciter maleficij destructionem, & curationem mali. Quod etiam alij quidā DD. infrā citandi ad sequentē assertionem facillè admittent. Probat ipse, quia petitio ex se indifferens est, & potest ab eo à quo petitur, honesto modo impleri, ut supponitur: in dubio autem potest magis præsumi bonū de proximo, quā malum. Hinc ergo qui sic petit, neque censendus est velle peccatū alterius, aut illum in peccatū inducere, quia iustam petendi habeat rationem, cui aliter potest licito modo satisfacere: neque etiam aliquam admittere societatem cum dæmone quasi eius ope curari aut à malo liberari velit: quia cum tali petitione in isto casu stare potest, quod petens ita sit affectus, ut nullo modo à mago id peteret, si existimaret, quod per nouum maleficiū, & dæmonis inuocationem esset à malo liberandus: & ob posteriorem hanc rationem non videtur ista opinio omninò improbabilis.

Secūs autem se res habet iuxta Suarez ibidem, Sanchez lib. 2. c. 41. n. 7. Bonac. loco cit. sup. n. 8. quando esset dubium de potestate magi, vtrum sciret & posset sine nouo maleficio sanare aut malum impedire: quia dum dubito an ille valeat soluere sine maleficio, tunc dubito an ista per eum dissolutio possit licitè fieri: id autem de quo dubito an licitè fieri possit, neque petendum, neque agendum est stante dubio: quare non poterit quis tunc petere nisi in forma determinata, ut modo licito dissoluat, si possit, declarando se non aliter petere.

DICO Tertiò: Quando petiturus est dissolutus iuxta tertium modum, ut certò aut probabiliter credat & sibi persuadecat, magū vsurum malā arte, quamuis licito modo malum tollere possit, tum satis de hoc casu controuertitur, vtrum qui sic opinatur & hoc sibi persuadet, possit ab illo mago petere curationē mali, siue maleficij sublationem.

Non desunt qui tenent tunc quoque licitum esse, petere non tantum determinatā formā, ut scil. curet modo licito, quo nouit

Illum posse, sed etiam simpliciter & in communi petendo, ut curet, vel auferat siue destruat maleficium. Ita Pet. Ledesma in Supplim. q. 58. a. 2. dub. 2. conclus. 3. Sanchez lib. 7. De matrimonio, disp. 65. n. 11. quos sequitur Suarez supra cap. 18. n. 10.

Fundamentum horum est, quia etiã petit quis tunc rem quam alteri licitè potest prestare, ut supponitur, & ius habet petendi illã, quia magus iniquè me affligit aut damnum infert: non igitur induco ad peccatum, neq; do causam moralem peccati: sed vtor iure meo, & per accidens, & præter intentionem meam est, quod alter peccet vtendo arte magicã, cuius vsum ego tantum permitto, non autem eius sum causa: sicuti dum peto iuramentum ab infideli non sum causa, quod per falsos Deos iuret, sed permissiue tantum ad id me habeo.

157 Addit autem Suarez infra n. 11. Cauendũ esse, ne petens adhibeat aliquam cooperationem ad maleficium, si magus forsitan vellet curare per maleficium, quod absque cooperatione petentis aut maleficiati, applicari nõ possit, eò quod talis cooperatio sit determinatè ad actum malum, & proinde nunquam sit licita. Vnde Less. lib. 2. c. 45. dub. 6. in fine docet, Quod si quis sit præfens, & videat magum signa superstitiosa quæ adhibenda sunt, parare, quod non possit tũ permittere; quia, inquit, permittere vt circa te vel rem tuam, te præfente, magica medicatio fiat, est in illã consentire, quia sine tuo consensu nemo tibi vel tuis rebus in tuo conspectu modicamina adhibere potest: Imò, inquit, est moraliter illis vtì, & applicare: quod etiam monet Sanchez supra, vbi & alias diligentias ac cautelas suggerit in illo casu adhibendas.

158 Nihilominus opinio ista multis displicet, tanquã indulgentior circa vsum operæ maleficorum; quibus neque etiam illa doctrina Suarez placet, quam pauld antè retulimus n. 155. quod indeterminatè scilicet petere liceat à mago, vt malum curet siue maleficiũ tollat, quando quis timet aut dubitat quod modo illicito id facturum sit, tametsi licito modo curare possit, volunt enim hi quod eo casu debeat determinatè petere, vt modo licito faciat ac significet se aliter non petere.

Idque non sine fundamento dicunt, quia alias in primis procliuè hinc est scandalũ magi, siue eius inductio ad malũ: quando enim audit peti à se auxilium siue mali sublationẽ absque restrictione siue modificatione, facillè apprehendet à se peti tanquam mago, vt per artem suam id faciat: quemadmodũ quando à Medico petitur, censetur peti vt per suam ordinariam professionem, vel artem curet. Deinde quamuis si homo ille non esset magus, rectè præsumeretur potius de illo bonũ, quàm malum, tamen quia magus esse scitur, cuius generis homines equè libenter ac fre-

quenter, imò libentius & frequentius operantur magicè, quam licito modo, vt diabolo cui se subiecerunt, satisfaciant, hinc non est potius præsumendum bonum, vt protendit Suarez, & alij, quàm malum de tali.

Quare peccas (inquit Mald. sup. cap. 8. du. 12.) tali periculo eum obijciens. Accedit, quod non videatur satis cauere diuino honori qui eiusmodi determinationẽ relinquit voluntati hominis diabolici, ac dæmonis mancipij, imò indicare non sine religionis neglectu, sibi indifferens esse, vtro modo fiat licito an illicito, si tantummodo ipse assequatur effectum petitionis suæ. Vnde Delrio lib. 6. c. 2. sect. 1. q. 2. circa finem, vult illum qui dubitat, quomodo maleficus sit curaturus, debere ab eo inquirere, & examinare quibus medijs sit vsuris, antequam curationem admittat.

Sentiunt itaque hi & alij absolutè nõ esse licitum petere à mago vt malũ tollat, de quo scis aut probabiliter præsumis, quod per maleficium curabit, vel dissoluet prius maleficium, quamuis scias quod aliter modo licito dissoluere possit. Item Caiet. opusc. 12. De malef. to. 2. Binsfeld. in titulo C. De malefic. q. 5. conclus. 3. Delrio sup. qui dicit se putare certum, quod tunc nõ liceat, & Mald. sup. dub. 13. & indicat Syl. V. Maleficium, q. 8. vbi dicit quod nõ liceat vtì maleficio parato maleficium soluere per maleficiũ, & ita alij qui simili loquendi modo vtuntur, quando dicunt non solum quod nõ liceat inducere, sed nec vtì maleficio parato soluere per maleficium. Et hæc sententia videtur verior, ac omnino in praxi sequenda.

Fundamentum tamen principale non est in eo constituendum, vt plures constituere videntur, quod qui in tali casu peteret, foret aut censi deberet moralis causa peccati proximi siue ipsius magi à quo petit, quando scit aut præsumit, non absq; nouo maleficio sublaturum aut dissoluturum maleficium prius quãuis aliter possit: hoc enim non omnino verum esse, satis ostendunt DD. contrariæ opinionis, & exempla de licita petitione iuramenti ab infideli dum iustã habeo rationem, & licitã petitione mutui ab vsurario, quamuis sciam quod sine peccato id non sint facturi, sufficienter videntur probare.

Sed neq; ratio Caietani videtur omnino conuincere, quod scilicet oporteat particulare opus petere, & nõ vagè, relinquendo in arbitrio prauis hominis petitionem propriã: nam vt rectè opponit Suarez satis videtur esse, quod quis petat determinatum effectũ bonum, & qui licitè potest ab alio præstari, dum scilicet aliud nihil obstat: neque enim oportet semper medium aut modum determinatum proponere, alioquin non posset in communi peti iuramentum ab infideli, neq; mutuum ab vsurario, sed oporteret addere, vt iuret

vt iuret per Deam verum, aut vt det mutuū ex charitate sine vsura.

160 Vnde ex alio capite censendum est illicitum esse, petere curationem aut sublationem maleficij ab illo qui licitè quidē potest, sed quem scis aut probabiliter tibi persuades non facturum absque maleficio, puta quia dum hoc scis aut tibi persuades, & tamen nō obstante hāc tuā persuasione petis ab illo, vt malum curet aut maleficium tollat, censeris id ipsum petere à dēmonē, & in hoc consentire, quod tibi dēmonis ope beneficium hoc cessationis ab inferendo malo impendatur, quod est intrare societatem dēmonis, estque omnino illicitum iuxta illud Apostoli 1. ad Cor. 10. *Nolo vos socios fieri demoniorum*: Dēmon namque omni suo beneficio erga nos siue positiuo siue priuatiuo affectat opinionem diuinitatis obtinere, & nos ad defectionem à Deo sollicitat, atque adeo dum aliquod eius in nos officium aut beneficium admittimus, simul quandam nostri ad ipsum subiectionem facimus aut recognoscimus.

Hoc fundamentum sumi potest ex Syluestro loco citato, vbi rationem hanc assignat, quare non liceat vti malefico parato ad maleficium soluendum per maleficiū, quia hoc est contra legem naturalem requirentem reuerentiam & fidem ad Dominum suū, quia suo Domino, inquit, nō est fidelis qui ab eius inimico certante cum eo de statu, petit aut accipit auxilium, etiā parato auxiliari, quia hoc pertinet ad habere amicitiam cum eo, cum naturale sit amare benefactorem: diabolus autem est inimicus Dei, quærens sibi vsurpare dominium mundi, & volens adorari vt Deus. Sic ille.

161 Et declaratur primò, quia petitio illa cum eiusmodi circumstantijs indicat satis quòd à maleficio liberari quæras quouis modo, siue medio naturali, siue superstitioso, & proinde etiam in hoc condescendas, vt per dēmonē tollatur malum tuum ad inuocationē magi, atque ita dēmoni te submittis, cuius ope paratus es vti seu admittere ad tuā curationē.

Declaratur secundò, quia si dēmon sese offerret absque petitione tua, & absq; opera magi, vt liberaret te à maleficio, non licebit illam oblationem acceptare, & tuo consensu admittere, vt ipse sanet aut liberet te; quia hoc est eius operā vti, & sic cum eo societate habere: similiter neque licebit si ipse magus absque tua petitione se offerret ad tollendū malum per maleficium, permittere tuo consensu vt tollat, non quia esses causa peccati eius; imò forsitan nec ideo quod consentires necessariò tunc in eius peccatū: nam cōsensus ille in permissionē videtur posse esse absque consensu in malam eius actionē: sed quia consentires admittere, & acceptare à dēmonē istud beneficium liberationis aut cessationis ab isto malo quòd pateris, quòd

est cum illo intrare in quandam societatem, & amicitiam, vt bene dicit Syluest.

-Accedit quod Lessius & Sanchez doceāt, non licitū esse permittere, quod in tua præsencia magus curet per media superstitiosa, quæ tibi vel tuis rebus applicet: cur ergò licebit permittere, quòd in absentia faciat, quando supponitur, quod scias aut tibi persuadeas, quòd arte magicā curabit. Certè nō satis apparet quare vno casu plus in aliquid mali consentias, quàm in altero, quando sic de mago sentiens, vt in casibus ponitur, petis vt malum curet siue tollat.

Quæritur, vtrum quando potest magus 162 sine nouo maleficio tollere aut soluere maleficium, cogi possit minis aut verberibus ad sic tollendum?

Respondetur, quod possit in primis sic cogi minis, ac etiam pœnis grauioribus à legitima potestate, quando est de maleficio cōiunctus, & potest sine alio maleficio tollere, aut destruere. Est communis sententia DD. Ratio est manifesta, quia potest legitimus superior compellere subditum, vt desistat alteri inferre iniquum nocumentum, vel etiam vt causam aut occasionem mali tollat, quando sine peccato id potest, neque iustam habeat rationem non tollendi.

Addunt plerique Doctores, quòd etiam priuatus qui in se, aut in suis patitur maleficium, possit minis ac etiam leuiori ac moderato verberere compellere magum aut sagam ad tollendum vel destruendum maleficium quod posuit. Ita Delrio suprā, & alij multi quos ibidem dicit pro hac sententia stare: & indicat Suarez sup. c. 18. n. 7. & 8. Fundamentum huius potest esse, quia censetur magus esse cōtinuus aggressor, & actu inferens malum: potest igitur alter per modum defensionis agere contra magum, & remouere ab inuadendo & inferendo malum etiam per minas, & quædam verbera moderatiora: quia id non videtur esse aliud quàm à se repellere, aut conari repellere à se malum quod continuo inferitur.

Non potest tamē villo modo percutere per modum pœnæ aut vindictæ, quia hoc tantum ad legitimum iudicem spectat.

Cæterum nō videtur praxis huius doctrinæ, multum inculcanda aut exponenda populo propter pericula grauiorum incommodorum; quia valdè natum est contingere, quòd tali occasione inuadantur innocentes tanquam nocentes: priuati enim dolore perciti nō sufficientem solent adhibere diligentiam & debitam capere informationē de auctore mali: sed ex leuibus coniecturis ac suspitionibus temerè procedere. Deinde, quia frequenter periculū est, ne indiscretè & sine moderatione percutiant vsque ad grauiorem læsionem, aut etiam internecionem, prout aliquando accidisse dicitur.

T t t iij

Quæritur

Quæritur secundò, quibus modis possit cognosci, vtrum quis malum aliquod in se patiens sit maleficio intoxicatus?

163 Respondetur in primis, quando Medici iudicant non provenire morbum seu malum à causa naturali, tunc præsumi posse quod per maleficiam causetur. Deinde particularia signa solent huiusmodi à DD. tradi, vt primo, si in corpus afflictæ deprehendantur ingesta talia, quæ naturaliter eò inferri, aut generari in eo non possint aut non solent, qualia in stomacho sunt, crines, aciculæ, ossa, ferramenta & similia. Secundò, si morbus sit notus, & ordinarijs & iuare consuetis remedijs non minuatur. Tertio, si afflictus videatur habere puncturas in corde quasi acu pungeretur, vel discurrentes puncturas ad diuersas partes non ita inter se coherentes, aut bolum in gutture nunc ascendentem nunc descendentem. Quarto, si valde diu angustias magnas patiat, & magnâ violentiâ torqueatur, & nihilominus per interualla, viribus recreatis, quasi in naturali statu permaneat: tunc enim signum est quod malum ab externo agente inferatur, & non sit morbus ab intrinseca partium aut humorum prauâ constitutione. Quintò, si subito obmutescat, seu mutus fiat, & iterum restituatur loquela, præsertim si id fiat sæpius. Denique si dum nihil profunt adhibita remedia naturalia, inueniantur prodesse exorcismi, vel alia remedia supernaturalia, aut si adhibitis remedijs supernaturalibus inueniatur magis affligi: quâ tamè de causâ ab eis non erit abstinendum sed potius magis iteranda, vt tandem per ea possit malum pelli. Vide Malderum tract. 10. dub. 15.

DVBIVM XXIV.

Quidnam sit irreligiositas & qua eius species?

164 Religionem tanquam virtuti morali duo esse opposita vitia, diximus supra: vnũ est superstitio, de qua nunc egimus: alterum specialiter nomine irreligiositatis compellari solet: estq; hæc, vitium oppositum religioni per defectũ, quomodo superstitio ei opponitur per excessum.

Indicat autem D. Tho. in Præfat. q. 97. huius vitij quatuor species quas qq. sequentibus ordine explicat, videl. tentationẽ Dei, periuriũ, sacrilegiũ, & simoniã: quibus nonnulli adiungunt blasphemiam, licet D. Tho. supra quæst. 13. doceat hanc opponi confessioni fidei: sed quomodo Religionem secundum vnã considerationem, & confessioni fidei secundum alteram possit dici opposita, ibidem supra q. 13. cit. explicuimus. De simonia quoque, & de periurio ante egimus. Hic itaque tantum superest, vt aliquid de tentatione Dei, & de sacrilegio dicamus.

DVBIVM XXV.

Quid sit tentatio Dei, & quale peccatum?

165 Tentare dupliciter in Scripturis sumitur: vno modo vt idem sit quod ad malum prouocare & incitare, quomodo diabolus, & concupiscentiæ dicuntur tentare hominem: sic Iacobi cap. 1. dicitur, *Deus est intentator malorum, & neminem tentat.* Sed hæc significatio non spectat propriè ad propositum, quia non tentat homo Deum, quasi volens illum ad peccatum allicere aut inducere, cum peccati omnis sit expertus, nec peccare possit.

Alio itaque modo tentare dicitur, qui dicto aut facto studet experimentum capere de alterius qualitatibus; vt de potentia, de scientia, de iustitia, de patientia, &c. vt quando promouendi alicuius ad gradum vel ad officia exploratur per examen scientia, aut per aliqua quæ illi exequenda committuntur, eius industria, aut aliæ virtutes. Et sic legitur Deus tentasse Abraham quando iussit vt immolaret filium: Tobiam, Iob, & alios Sanctos, quando immisit exercitia patientiæ: id enim fieri solet non tantum, vt quis ipse qui tentat, sciat, sed etiam, vt alijs constare faciat virtutes alterius.

Hoc autem modo tentare potest bene, & malè seu vitiosè fieri: bene fit quando Superior ex iustis rationibus sumit experimentum de virtutibus & qualitatibus inferiorũ: Si quis autem præsumat sic tentare & velle experimentũ sumere de virtutibus alicuius maioris se, quod ad ipsum non spectat, peccabit contra obseruantiam: & iuxta hanc significationem sumitur tentatio Dei, vt vitium est religioni oppositum.

166 Dico itaque Primò: Deum tentare hic dicitur quispiam, quando absque necessitate & iustâ causâ, dicit aut facit aliquid quo quasi prouocat Deum ad dandum experimentum suæ potentiæ, aut iustitiæ, aut veritatis, aut misericordiæ, vel alterius sui diuini attributi, siue is id faciat in sui gratiã, vt sibi constet aut exhibeatur, siue in gratiam aliorum. Colligitur ex D. Thom. hic quæst. 97. art. 1.

Potest autem dupliciter eiusmodi tentatio fieri, vt ibidem D. Thom. docet.

Primò expressè, quando videlicet, directâ intentione aliquid fit causâ eiusmodi experimenti faciendi, Vt si quis in aquam vel ignem se iniiciat, vt experiatur an Deus poterit ac volet illum liberare. Vnde ad huiusmodi tentationem Dei referri possunt purgationes, quas vocant vulgares, quæ fieri solent ferro caudente, aut aquâ feruente: quæ re-

quæ reprobantur Capitulo omnibus, & Capitulo Consulisti causa 2. quæst. 4. Item quæ duello fieri solet, & damnatur Capitulo Monachia ibidè, quando scil. aliqui quasi de diuina iustitia præsumentes aggrediuntur eiusmodi actus ad defensionem vel ostensionem innocentie suæ, vel aliorum. Possunt quoque huc reduci probationes sagarum per iniectiones in aquas an supernantent, si hoc tanquam signum miraculosum à Deo expectetur, & aliæ similes; quandoquidem eiusmodi ostensionis per Deum faciendæ nulla extet promissio.

Secundò, implicite fit eiusmodi tentatio, quando quis non quidem intendit expressè sic Deum inducere aut prouocare ad experimentum dandum suæ virtutis, sed tamen agit ea quæ planè eò tendunt; Vt si quis totis 40. diebus vellet ab omni cibo & potu abstinere ad Christum imitandum, aut si quis euidenti periculo se exponat à quo non potest liberari, nisi per extraordinariam Dei operationem.

167 Dixi, quando aliquid eiusmodi fit absque necessitate vel iustâ causâ; quia subexistente rationabili causâ, vel necessitate tunc reuenter postulare aliquam ostensionem diuinæ virtutis, non erit tentare Deum, neque vitium religioni oppositum, sed potius spectabit ad cultum Dei, & erit actus religionis.

168 Dico Secundò: Tentatio Dei est peccatum, & quidem mortale si fiat ex crassa ignorantia, vel dubitatione de rebus quas homo scire, & indubitate credere tenetur: similiter quoque si coniunctum habeat euidentis vitæ periculum aut grauis læsionis, vt si quis ex turri se præcipitet confidens & expectans quod Deus illum excipiet. Probat, quia hoc prohibitum est Deut. cap. 6. *Non tentabis Dominum Deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis*, & constat ex responsione Christi Matth. 4. Quando diabolus illum inducere volebat, vt se præcipitem daret ex pinnaculo templi. Similiter quando est periculum grauis scandali, Vt si quis præsumptuosè offerat experimentum miraculosum ad cõfirmationem fidei: secus si fortè ex peculiari Dei instinctu ad id moueretur, quod tamè vix solet fieri, nisi in euangelisantibus aliquando inter gentiles quibus Christus nondum fuit annuntiatus. Sic quoq; mortaliter peccabit, si quis ex curiositate, v. g. miraculū à Deo perat, vt effectus mirabiles videat: hoc enim cedit in magnam Dei irreuerentiã; quia cum Deo agitur tanquam cum ioculatore, & qui hominum curiositatibus deseruiat.

169 Perit autem aliquando esse peccatum veniale, vel ratione imperfectionis actus, vel ex occasione ignorantie non crassæ, aut leuitatis materie, vt tradit Toletus lib. 4. c. 19.

Quod verò attinet ad causâ rationabilem ex qua liceat aliquando postulare à Deo, vel expectare ostensionem aliquam extraordinariam suæ potentie, vel misericordie, aut alterius attributi.

In primis, pro tali habetur diuina inspiratio, quâ subinde homo diuinitus ad tale quid petendum sentit se moueri. Ita petijt Abraham à Domino signum, Genes. c. 15. Vnde cognosceret, quod semen eius possideret terram promissionis. Similiter & Gedeon Iudicum cap. 6. E contra peccauit Achaz, qui monitus à Domino, vt peteret signum, & noluit petere, quia in hoc negabat Deo cultum quem ab ipso requirebat, siue vt alij dicunt, quia inobediens fuit.

Secundò, erit necessitas cum spe vtilitatis: sic qui inter Ethnicos versantur & laborant, vt eos ad fidem Christi conuertant, nec videant spem adducendi illos per simplicem prædicationem, non irreligiosè agent, si suppliciter Deum orent, vt per miraculum aliquod dignetur veritatem prædicationis testatam facere. Sic quoque vbi negotia religionis in magnis periculis versantur, nec affulget spes humane subuentionis, licebit etiam rogare, vt miraculosè Deus dignetur subuenire, & pericula auertere.

D V B I V M XXVI.

Quid sacrilegium & quotuplex?

RESPONDEO & DICO Primò: Sacrilegium strictè sumptum, dicitur proprie violatio rei sacræ. Dico strictè sumptum, quia à D. Augustino, & ab alijs aliquando generalius extenditur. Distinguitur itaque strictè sumptum à tentatione Dei, à periurio, & blasphemia; quia per hæc Deo immediatè in se irrogatur & infertur irreuerentia per sacrilegium autem rebus Deo dicatis. Quod ad simoniam attinet, quamuis iuxta D. Thomam contra sacrilegium distinguitur, videtur tamen non incommodè posse sub illo comprehendi, quatenus simonia consistit in eo quòd speciali modo, scilicet emendo aut vendendo, indignè tractantur res sacræ.

Dico Secundò: Tres sunt quasi proximæ species sacrilegij, iuxta triplex genus rerum sacrarum: vel enim violatur persona sacra, vel locus sacer, vel res alia, Deo specialiter consecrata.

Sumitur hæc diuisio ex D. Thoma q. 99. art. 3. Caiet. ibidem, Bonac. ad 1. Præcept. Decalogi, disp. 3. quæst. 6. p. 1. n. 2.

Ad primam itaque speciem pertinent percussio clerici, fornicatio habitantis votum castitatis, violatio virginis Deo dicatæ: per votum enim castitatis corpus nostrum Deo

consecramus, vt illud immune & purum ab omni contaminatione libidinis seruetur: vnde sanctitatem quandam contrahit, & proinde quando contra hanc agitur, sacrilegium committitur.

Huc etiam pertinet tractio personarum, Ecclesiasticarum ad tribunal sæculare; exactio vectigalium ab iisdem per potestatem sæcularem contra Canones. Vide Bonac. supra n. 3. quia eiusmodi factitationes sunt contra reuerentiam sanctitatis illius status, quam ex respectu ad Deum cui totaliter est mancipatus & consecratus, consequitur.

172 Ad secundam speciem pertinent omnia quæ fiunt contra loci sacri sanctitatem. Nominem autem loci sacri hic intelliguntur, in primis templa Episcopi auctoritate consecrata: præterea Monasteria, Hospitalia, & alia loca per Episcopum consecrata, vt sumitur ex Cap. Ad hæc, De religiosis domibus, vbi hæc loca comparantur Ecclesijs, quatenus in mundanos vsus conuerti non debent. Ita docet Nauarr. cap. 27. nu. 98. cum Panormitano, Suarez tomo 5. in 3. p. De censuris, disp. 22. sect. 2. n. 13. Bonacina sup. n. 9. cum alijs quos citat. Ad hanc itaque sacrilegij speciem pertinent effractio & spoliatio templorum, euersio altaris, effusio sanguinis vel seminis humani in Ecclesia. Item sepultura hominis infidelis, vel excommunicati in loco sacro, extractio violenta personæ, quæ asyli causâ eum confugit. Quod intellige nisi sit latro publicus, vel noturnus populator agrorum, aut commiserit enormè facinus in ipso loco sacro ex fiducia asyli. Vide Syluest. V. Immunitas 3. qu. 2. Nec tamen in illis etiam casibus potest fieri extractio absque consensu Episcopi, vt Doctores notant.

Huc etiam referri possunt mercatus, deambulationes, & alia huiusmodi profana exercitia, quando in locis sacris fiunt: quæ tamen non videntur esse mortalia, si absit scandalum, & non impediatur cultus diuinus.

Huc quoque pertinet furtum in loco sacro commissum, vt dicitur Cap. Quisquis, causa 17. quæst. 4. Circa quod tamen obseruandum est, an res fuerit ibi deposita securitatis causâ, vt ob loci reuerentiam tutior esset: nam hoc casu ipsa ratio sacrilegij erit noua malitia mortalis, vt doceat Doctores omnes: si verò ob aliam occasionem ibi esset relicta aut præsentem existeret, tunc Lessius existimat lib. 2. c. 45. d. 3. nu. 14. probabile esse, quod non superaddatur noua malitia mortalis ipsi furto, sed venialis tantum.

Rationem diuersitatis addit, quia in priori casu censetur Deus speciali modo accipere rem illam quasi in suam fidem & custodiam, quatenus loco sacro præsidet; non sic omnino quâdo aliâ occasione res ibi de-

posita fuerit. Suarez nihilominus to. 1. De relig. lib. 3. De reuerentia debita locis sacris, c. 5. n. 7. cæset furtum in loco sacro sine distinctione esse, sacrilegium mortale ex genere suo: & dicit hanc esse sententiam communem, quam passim teneant Canonistæ cum Glossa ad, Cap. Quisquis, & ad Cap. Sacrilegium, causa 17. quæst. 4. Nauarr. cap. 6. nu. 4. in manuali, & Summistæ communiter V. Sacrilegium. Ratio horum est, quia vbi lex non distinguit, non debemus etiam distinguere: Capitulo autem citato Quisquis, dicitur simpliciter & sine distinctione committere quoque sacrilegium qui furatur non sacrum de sacro: vnde addit Suarez furem qui crumenam abscindit in Ecclesia, committere sacrilegium mortale, & circumstantiam illam loci esse necessario in confessione exprimendam; nec putat opinionem alteram esse probabilem aut tutam, quia, inquit, paucorum est contra multitudinem aliter sentientium, & sine textu ac firma ratione: quare populus merito sic instruendus est, & monendi Confessarij vt in praxi sequantur opinionem communem. Addit tamen Suarez esse mortale ex genere suo, quia ratione paruitatis materiæ, quæ tollitur, possit esse veniale.

Ad tertiam speciem referuntur omnia 173 peccata, quibus res aliæ sacræ contaminantur: sub nomine autem aliarum rerum sacrarum intelliguntur hic in primis illæ quæ sanctitatem veram & propriè dictam efficiunt, vt sunt Ecclesiæ Sacramenta: Secundò, quæ sacræ actionibus administrandis deseruiunt tanquam instrumenta, vt vestes sacræ, vasa sacra, & similia. Tertiò, quæ repræsentant sacra, vt imagines Christi, & Sanctorum: item horum reliquiæ. Huc etiam pertinent Scripturæ sanctæ quæ sacram doctrinam nobis exponunt. Quartò, quæ sunt veluti mensuræ sacrarum actionum, vt dies Domini, & Festiui. Quintò & vltimò, quæ deputata sunt ad intertentionem ministrorum Ecclesiæ, vt ipsa Ecclesiæ bona, & iura temporalia.

Ad hanc itaque sacrilegij speciem pertinet primò omnis irreuerentia & abusus Sacramentorum, indigna eorum perceptio, & indigna administratio: grauissimum autem hic sacrilegium est, quod in Eucharistiæ Sacramentum committitur, vt pote quod non tantum sanctitatem efficit & confert, sed etiam ipsum sanctitatis fontem & auctorem Christum Dominum verè & realiter continet.

Secundò, huc pertinet abusus vasorum sacrarum, vt si ex calicibus sacris potiteretur, si vestes sacræ applicentur ad prophanos vsus, vt si inde indumenta domestica fiant. Ita Bonac. supra nu. 7. Reginal. lib. 19. nu. 57. Suarez lib. 3. De sacrilegio, cap. 6. & alij passim.

Tertiò

Tertio abusus sententiarum sacre Scripturæ ad superstitiones, ad facetias, ad amatoria, ad libellos famosos, & similia. Item omnis irreuerentia in diuino officio, & sacris cæremonijs obcundis. Rursum lasciuia aut prophana musica rebus sacris adhibita. Ita docent Doctores iam citati, & alij.

Quarto, violatio imaginum sacrarum, & reliquiarum Sanctorum: vt si indecenter contra honestatem & sanctitatem depingantur, si indignè frangantur, aut dissipentur, &c. Sic quoque Bonac. supra nu. 6. Suarez cap. 6. n. 9. & alij.

Quinto, huc etiam refertur violatio diei Dominicæ & Festorum, quæ Ecclesia celebranda indixit.

Sexto, violatio aut inuasio bonorum vel iurium Ecclesiasticorum, vt constat ex q. 4. per diuersa Capitula, causa 17.

175 Dico Tertio: Sacrilegium est peccatum mortiferum, quando committitur in primis ex contemptu rei sacre, vel cultus sacri ad quem ordinatur. Huiusmodi sacrilegia sunt, quando hæretici aut alij improbi personas, loca, vel alias res sacras irrident, aut malè tractant, eò quòd vel sacra sunt, aut sacris vsibus deputata.

Secundo, est mortale quando aliquid deliberatè fit in materia graui, quod peculiarem habet repugnantiam cum rei sanctitate: Vt si quis virginem sacram violet, etiam si nò ex contemptu, sed tantum ex libidine, tamen non solum contrahit malitiam formalem fornicationis, sed etiam aliam longè maiorem, scilicet sacrilegij. Similiter qui grauius percutit Clericum; qui occidit hominem in templo.

176 Queritur autem hic, an duplicem contrahat malitiam mortalem, qui die Dominicæ aut Festo se inebriat, fornicatur, aut simile peccatum mortale committit.

Respondetur: De hac, quæstione Doctores diuersimodè sentiunt: partem affirmatiuam tenent multi graues Doctores, & præsertim antiquiores: Anton. 2. parte, tit. 9. c. 7. §. 3. & 3. parte, tit. 14. c. 19. §. 7. Bonavent. in 3. distinct. 37. circa expositionem litteræ, dum ait, hoc præcepto præcipuè prohiberi opera carnalia, vt ebrietates, iurgia & similia, quæ maximè libertati spiritus repugnant, Gabriel ibidem, quæst. vnica, art. 1. Angelus V. Feriæ, n. 36. & alij: qui docent peccatum mortale, & præsertim opera carnis esse specialiter prohibita in die Festo ex vi prohibitionis operis seruilis, atque ita præter malitiam quam habent ex propria materia, & obiecto habere malitiam sacrilegij contrariam huic præcepto: & ideo circumstantiam illam in confessione explicandam. Fundamentum huius opinionis est, quod opus peccati sit maximè seruale, &

maximè contrarium diuino cultui, & impeditiuum illius, atque hæc sunt opera quæ ibi potissimum prohibentur. Negatiua verò pars, quod scilicet opus peccati ex eo tantum quia peccatum est, non sit materia prohibitionis præcepti huius, & peccatum mortale proinde in die Festo commissum non habeat ex illa temporis circumstantia specialem malitiam quæ in confessione sit necessariò exponenda tenetur hoc tempore magis communiter. Ita docet Caiet. 1. 2. quæst. 7. art. 1. & in Summa V. Festorum violatio. Soto in 4. dist. 18. quæst. 2. art. 4. Almayn. ibidem, dist. 17. quæst. 1. à Victoria in Sum. De Sacram. tit. De consecratione, nu. 195. Syluest. V. Dominica, qu. 8. Armill. V. Feriæ, n. 12. Nauar. in Cap. Consideret, De poenitentia, dist. 5. n. 22. & sequentibus. Couarr. ad Cap. Alma 1. parte §. 5. n. 3. & alij plures, quibus etiam fauet D. Thom. in 4. dist. 32. art. 5. qu. 2. quatenus dicit tempus diei Festi non esse circumstantiam quæ trahit actum peccati in nouam speciem peccati. Ratio horum est, quia opus peccati præcisè vt tale, non est opus seruale eiusmodi quod prohibetur per præceptum De obseruandis Festis: vnde nec contrahit malitiam transgressionis illius præcepti; ergò &c.

Assumptum probatur inductione, quia v. g. imperare actionem iniustam in die Festo nò est opus seruale, vt apparet per se notum. Item scaminam cognoscere non est opus seruale, quia alioquin etiam copula coniugalis in die Festo esset opus seruale, & directe prohibita isto præcepto, quod est improbable. Item ludere ludo prohibito non est opus seruale. Rursum peccata mera interna non sunt opera serualia quæ prohibentur hoc præcepto, quia iuxta D. Thom. & alios passim non prohibetur per illud præceptum, nisi opus externum; ergò &c.

Neque refert, quod omnis peccans mortaliter dicatur fieri seruus tum dæmonis, tum concupiscentiæ, tum ipsius peccati; quia metaphoricè tantum dicitur fieri seruus, quia scilicet subiicitur per hoc dæmoni, aut concupiscentiæ, aut peccato; quæ ipsi quasi ab eis victo dicuntur dominari. Et sic quoque peccatum non est propriè, & ad litteram siue ad sensum præcepti, opus seruale, quamuis metaphoricè vocari sic possit, sed hoc non refert, quia præceptum intelligitur de opere seruili propriè, non metaphoricè tantum dicto tali. Ex quibus videtur ratio prioris sententiæ iam manere sufficienter soluta.

Suarez itaque tom. 1. De relig. lib. 2. De diebus Festis, c. 18. n. 12. dicit posteriorem hanc sententiam sine dubio practicè esse securissimam & veram. Et quidem hoc eo magis, quia versamur in materia legis humanæ; quæ per communem intellectum DD. & populi potest dilatarì & restringi cù tempore. Dicit

Dicet aliquis, opus seruire propriè dictum prohibetur, vt homo sit promptior & expeditior ad Dei cultum, à quo per illud impeditur, & ad quem redditur ineptior, atqui magis redditur ineptus & impeditur per peccatum; ergò &c.

Respondetur cum Caiet. quod finis præcepti non cadat sub præceptum, vt docet D. Thom. 1. 2. quæst. 96. artic. 3. & 9. Et Commentatores ibidem: Cultus autem Dei est finis præcepti huius, non materia. Nec obstat, quod abstinere ab opere seruili mandetur tanquã quoddam medium ad finem illius præcepti, & abstinere à peccato non minus conducat ad finem illum, quã abstinere ab alio opere seruili, quia vno præcepto præsertim positio non semper præcipiuntur omnia media conducentia ad finem, sed quæ exprimentur. Quare autem non particulariter mandetur hac lege Ecclesiæ, à peccatis abstinere illis diebus, potest esse, quia peccata per alias leges sunt prohibita pro omnibus diebus, & sic necesse non erat specialiter ista pro Festis diebus prohibere.

178 Negandum tamen non est, quin peccatum in die festo commissum contrahat inde aliquod malitiæ augmentum, in primis intra eandem speciem, quod tamen non excedit culpam venialem, vt censet Suarez supra n. 14. cum Nauarro loco citato n. 33. à Victoria, & Soto. Deinde videtur etiam contrahere quandam specialem culpam contra religionem, quatenus eo ipso, quo tale tempus est sacrum & cultui diuino dicatum quodammodo contaminatur per quodcumque peccatum, præsertim mortale, quod in illo committitur: est enim contra reuerentiã illius sacri tēporis quæ quasi lege naturali ipsi debetur: quæ tamen non est mortalis culpa contra religionem, nisi directè fieret ex contemptu diei festi, vt docet Suarez supra n. 16. apud quem licebit plura de hac materia videre.

Tertiò censetur sacrilegium etiam mortale, quando ex negligentia, aut ignorantia culpabili fit notabilis iniuria rei sacræ, vt si quis malè baptizet, malè absoluat, aut consecret.

179 Notandum autem hic est, sacrilegos quosdam, non autem omnes incurrere ipso fa-

cto excommunicationem Sedi Apostolicæ reseruatum.

Ac in primis eam incurrunt percussores Clericorum, vt patet ex Capitulo Suadente diabolo, quæst. 4. causa. 17.

Deinde qui effringunt & spoliant Ecclesiam, vel alium locum sacrum. Constat ex Capitulo Conquæsti, De sententia excommunicationis.

Vbi notandum est, hanc excommunicationem non incurri propter alterutrum solum, v. g. non propter solam effractionem si non accedat spoliatio: similiter nec propter solam spoliationem, si non coniungatur effractio; sed propter vtrumque simul, vt docet Caiet. V. Excommunicatio, cap. 21. & Nauarrus cap. 24. n. 94. Bonacina supra n. 12. qui docet ibidem effractionem requirere violentam actionem, vnde hanc excommunicationem non incurreret, qui clauem clam acceptã Ecclesiam aperiret, aut inueniret eam apertam, & sic spoliaret.

Tertiò, ex quorundam sententia incurrunt eandem incendiarij locorum sacrorum: idque vel per Capitulum Tua nos, De sententia excommunicationis, vt multi Canonistæ volunt, aut per allegatum Capitulum Conquæsti, vt Suarez & alij nonnulli, quatenus scilicet Incendium videtur continere effractionem & spoliationem. Caietanus tamen supra cap. 22. vult incendiarios non esse ipso facto excommunicatos, sed excommunicandos: postquam autem excommunicati fuerint & denunciati, non posse nisi à Summo Pontifice absolui.

180 Quartò, qui Gabellas, Collectas, aut similia onera Clericis imponunt, vel imposita exigunt, vel exigi curant absque Summi Pontificis consensu, vt patet ex Bulla Censæ Domini.

Vide etiam Concilium Trident. sess. 22. cap. 11. vbi illos qui per se aut per suppositas personas iurisdictionem, bona, census, & iura, aut fructus alicuius Ecclesiæ, beneficij, montium pietatis, aliorumve piorum locorum in proprios vsus conuertere & usurpare præsumpserint, subijcit anathemati tam diu, donec integrè omnia restituerint: ac deinde à Romano Pontifice absolutio- nem obtinuerint.

TRACTATUS NONVS.

De reliquis virtutibus Iustitiæ annexis.

CAPVT VNICVM.

DVBIVM PRIMVM.

Quid sit pietas? quod eius obiectum? & qua munia?

X D. Thoma quæst. 80. supra in præfatione Tractatus octavi ostendimus, octo esse virtutes Iustitiæ annexas: quas D. Thomas partes potentiales iustitiæ nominat.

Dicuntur autem iustitiæ annexæ: quia aliquid de iustitiæ ratione communicant, quod scilicet hominem benè disponant & ordinant ad alterum; non tamen propriè sint eius species, quia perfectam rationem iustitiæ non assequuntur: idque vel quia nõ reddunt omnino æquale nec exhauriunt debitum; cuiusmodi sunt tres, scilicet Religio de qua iam egimus; pietas, & obseruantia: vel quia non legalis, sed moralis debiti ad alterum respiciunt per solutionem; cuiusmodi sunt reliquæ, nimirum Gratia, Veritas, Vindicatio, Liberalitas, & Amicitia seu Affabilitas.

Quod itaque ad Pietatem attinet quæ proximè religionem sequitur, obseruandum est, nomen illud tripliciter potissimum vsurpari.

Aliquando enim sumitur pro religione, vt esse pium sit idem, quod esse religiosum seu diuino cultui deditum; sic r. ad Timoth. cap. 4. sumitur, quando Apostolus dicit: *Exerce te ipsum ad pietatem: pietas enim ad omnia utilis est: vbi nomine pietatis significatur studium deuotæ mentis erga Deum.* Sic etiam D. August. lib. 10. De ciuitate, cap. 1. ait, Pietas propriè Dei cultus intelligi solet, quam Græci Eusebiam vocant.

Aliquando autem sumitur pro misericordia siue benigno affectu erga indigentes: ita hoc nomine vtitur D. Gregorius libro 10. Moralium, cap. 1. Pietas, inquit, in die suo conuiuium exhibet; qui cordis viscera misericordiæ operibus replet, & ita hoc nomen à vulg. recipiè vsurpari significat D. August. loco citato & eo sensu, Ecclesiastici cap. 2. rectè dicitur Deus dici pius, & 2. Paralipp. cap. 30. dicitur, *Pius & clemens Dominus*: quod similiter loco citato tradit August.

Tertiò sumitur pro virtute speciali, de qua hic agimus: & ita à D. August. lib. 83. quæstionum, quæst. 3. ex Cicerone lib. 2. De inuent. describitur, quod pietas sit per quam sanguine iunctis, patriæque beneuolis officiũ & diligens tribuitur cultus.

Tria itaque circa hanc virtutem, quemadmodum & in omni alia cum iustitia communicationem habente, concurrunt, scilicet obiectum quod, obiectum cui, & ratio obiectiua formalis: quæ pro pleniori illius intelligentiâ hic breuiter sunt explicanda.

Obiectum quod est cultus & obsequium externum, ad quod ritè præstandum, hæc virtus ordinatur: actus enim externus virtutis habet se per modum obiecti respectu interni, & consequenter respectu ipsius habitus. Nec obstat, quod ille idem actus externus sit suo modo opus ipsius virtutis, quia virtutes practicæ operantur suum obiectum, sicut & artes operatiuæ: & in eo distinguuntur à speculatiuis quæ illud supponunt, & non efficiunt.

Vbi tamen hoc notandum, quod non sit opus siue actus virtutis immediatè ab ipso habitu, eiusque potentiâ in qua proximè subiectatur, elicitus, (eiusmodi enim actus non potest esse obiectum vt sic) sed actus siue opus imperatum, & productum mediante alia potentia: cuiusmodi opus solet esse obiectum practicæ virtutis & artis imperantis.

Obiectum cui principale huius virtutis sunt parentes: Deinde patria. Tertio autem loco sunt consanguinei, & patriæ beneuoli, vt colligitur ex D. Thom. quæst. 101. art. 1. & 3. quod & ex mox dicendis amplius constabit.

Ratio autem formalis obiectiua considerari potest tum in ipso obiecto quod, tum in obiecto cui.

In obiecto quod non est alia, quam peculiaris ratio debiti; quia tales actus seu opus debetur obiecto cui: hæc enim non tantum se tenet ex parte subiecti, sed etiam obiecti in partibus iustitiæ.

In obiecto autem cui est ratio connaturalis principij ortus nostri: quæ rationes ita se habent vt altera sit alteri subordinata, & vna ab alijs dependens: ideo enim pietas præstat cultum & officium parentibus & patriæ, quia hæc eis debita sunt: ideo autem illis debita sunt, quia existunt ortus nostri principia: & hinc, quia specialis hæc est ratio

ratio debiti, eo quod nascatur erga alterum propter rationem connaturalis principij, ideo pietas est virtus specialis iustitiæ annexa, vt docet D. Thomas artic. 3. citato. Vbi tamen nota, quod formalissimè & omnino metaphisicè loquendo, ratio formalis obiectiua in obiecto cui, sit ipsum ius in parentibus & in patria, cui correspondent, & debita sunt cultus & reuerentia, & diligens officium, quod ius in eis nascitur ex dicta speciali ratione principij.

Porro, quia parentes post Deum sunt precipui auctores ortus nostri, & educationis meritò dicuntur principale obiectum cui. Secundo autem loco ponitur patria, quia etiam hæc suo modo est principium ortus, vt tradit Porphyrius in sua Isagoge, tum scilicet, quia ipsa parentes fouet, tum quia necessaria & oportuna ad ortum & educationem nostram suppeditat. Tertio autem loco huc pertinent consanguinei, & conciuēs, ac alij patriæ beneuoli: vt significat D. Thom. cit. art. 1. & sumitur ex ipsa definitione pietatis assignata, isti quidem propter parentis quatenus in illis parentum sanguis existit, & aliquid de parente communicant: dicuntur enim consanguinei ex hoc, quod ex eorundem parentum sanguine, & substantia processerunt: hi autem propter patriam, quia in eis fauorem, & auxilium quod patriæ impendunt, consideramus.

Ex dictis intelligitur primò, quæ sint pietatis munia, videlicet parentibus exhibere debitum cultum, & patriæ debitum officium. Porro, cultus ille primò consistit, & principaliter in honore & reuerentia deferendâ parentibus; quia hoc per se parentibus competit: ac decet quòd quatenus tales sunt à filijs in reuerentia habeantur. Secundariò autem, & quasi per accidens consistit in subuentione præstanda, quando scilicet contingit parentes subuentione filiorum indigere, vt si infirmetur, quòd eis diligens cura adhibeatur; si pauperes sint, quòd necessaria eis suppeditentur. Ita docet D. Tho. quæst. citata, art. 2. & Doctores communiter: & significat Christus Dominus Matth. cap. 15. quando redarguit Iudæos, qui sub prætextu religionis, auertebant filios à subsidijs exhibendis parentibus: & simul dat intelligi quòd in 4. Præcepto Decalogi sub honoratione parentum, comprehendatur omnis subuentione quâ parentes indigent, quòd etiam notat D. Thom. quæst. 101. cit. art. 2. ad 1. Ad hunc quoque cultum parentum spectat supportare eorum morositatem siue asperiores modum agendi & obiurgationes, licet etiam aliquando minus essent rationabiles, nec propterea ab officijs debitis excludantur. Vnde monet Sapiens lib. Eccles. cap. 3. *Suscipe senectam patris tui, & non contempnas illam: si desererit sensu, ve-*

niam da, & ne spernas illum in virtute sua.

Cæterum dicitur pietas non reddere æquale, seu æquiualens, quia scilicet respicit debitum quòd nunquam exhaustiri potest ita vt filius ab eo maneat absolutus: tam etsi enim exhibere possit in alio genere beneficium aliquod æqualis aut maioris æstimationis, vt si parentem ab infidelitate ad fidem reduxerit, & spiritualiter in Christo regenerauerit, tamen illo præstito, superest adhuc neque extinguitur debitum pietatis.

Intelligitur secundo ex dictis quòd pietas meritò sibi primum locum vindicet post religionem, quia scilicet parentes quasi sunt quidam dij secundarij respectu filiorum, quatenus in genere causæ particularis, principia sunt principalia esse, vitæ & institutionis ipsorum. Quare & in Decalogo post præcepta primæ tabulæ quæ ad Dei cultum pertinent, primum secundæ tabulæ ponitur de honore parentibus exhibendo.

DVBIVM II.

Quid obseruantia, quod eius obiectum, & qua munia?

Respondetur: Obseruantia à D. August. lib. 83. quæstionum, quæst. 31. & à D. Thom. hic quæst. 102. art. 1. ex Cicerone lib. 2. De inuent. rectè definitur, Quod sit virtus per quam homines aliqua dignitate excellentes, cultu quodam & honore dignamur. Quemadmodum enim virtus pietatis cultum defert parentibus, quia sunt auctores vitæ & educationis, sic obseruantia omnibus Superioribus, quia præsumt nostræ gubernationi & directioni.

Neque tantum respicit, & cultum defert illis qui actu præsumt, sed etiam qui virtute & præstantiâ excellent, sic vt digni & idonei sint alios regere & gubernare, vt docet D. Thomas citato art. ad 2. Principaliter tamen hic cultus debetur ijs qui actu præsumt & regunt.

Ex his facile intelligitur, quòdnam sit huius virtutis obiectum tum Quod, tum Cui: item quæ ratio formalis obiectiua. Cultus namque debitus Superioribus & dignitate ac virtute præstantibus est obiectum quòd; quia est opus externum quòd obseruantia intendit & ad quòd benè disponit subiectum suum. Obiectum cui, sunt superiores & quænis personæ excellentes: primario tamen illæ quæ de facto sunt in munere gubernandi: secundario autem aliæ. Ratio formalis obiectiua in obiecto cui, est excellentia talium personarum quatenus sunt principium gubernationis actu vel potestate: & hinc oritur ratio formalis in obiecto quòd: scilicet ratio debiti, nempe quòd cultus iste sit debitus

debitus talibus personis ob eiusmodi causam: quia ex hac nascitur quoddam ius in Superioribus ad talem cultum.

10 Intelligitur secundò ex dictis, & facillè inde colligitur, quodnam sit obseruantia minus, scilicet tempori & loco deferre cultum correspondentem & debitum personis præstantibus propter rationem gubernationis, quã vel actû, vel idoneitate gubernant.

Porro ad hunc quoque cultû non parùm spectat (quemadmodum & diximus ad cultum parentum pertinere,) æquo animo supportare duriorẽ regendi rationẽ in Superioribus, imò & minus aliquando æquã, nec propterea ab alijs officijs debitis desistere.

Ad quam supportationem non tantùm parentum, & Superiorum, sed cuiuslibet etiã proximi nostri, sæpius & vehementer Christianos cohortatur Apostolus: ad Eph. c. 4. *Obsecro itaque vos ego vinculus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, quã vocati estis, cum patientia supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare unitatem Spiritus in vinculo pacis.* Quod pacis vinculũ maximè conseruatur per eiusmodi supportationem, ad Galatas 6. *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi:* & alibi frequenter similia inculcat.

11 Intelligitur tertio ex dictis, quòd obseruantia sit inferior pietate per se loquendo; quodque cæteris paribus minus obliget, vt D. Tho. tradit, qu. 102. cit. art. 3. quia maius est beneficium ortus & educationis, quàm gubernationis reliquæ vitæ in eodem ordine rerum. Sed opponer aliquis: quod magis obligemur erga Principem, quàm erga parentem: si enim vterque esset in extrema necessitate, potius Principi esset subueniendum, quàm parenti; atqui Princeps colitur obseruantia; patens autem pietate; ergo obligatio obseruantia videtur maior esse quàm pietatis.

12 Respondetur: concessio antecedente in casu posito, negando consequentiam: quia quod Principem debeam præferre, non oritur præcisè ex debito quo obliger illi ex eo quòd habeat principij rationẽ gubernationis erga me, siue respectu meæ particularis personæ. Itaque non ex virtute obseruantia, sed quia est persona publica, quæ regno aut prouinciæ præsidet: estque principium conseruans bonum commune, sub qua ratione obligor ex iustitia legali, quæ est generalis quædam virtus, vt significat D. Thomas, quæst. 101. art. 3. ad 3.

DVBIVM III.

Quid gratia siue gratitudo? an sit virtus specialis & quæ eius officia?

VIRES DE INTA & IUS.

13 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Gratitudo generaliter accepta est quædam virtus respiciens debitum natum ex beneficio accepto ab altero. Extendit itaq; sic generaliter se ad omnes à quibus aliquid beneficij accipimus, vt ad Deum, ad parentes, ad superiores, & ad priuatos benefactores, à quibus aliquid particulare & priuatum bonum accipimus.

Sed iuxta D. Thom. q. 106. a. 1. quatenus versatur circa beneficia à Deo accepta, ac debitum inde natum, non distinguitur à religione; neque à pietate vt respicit beneficiũ acceptum à parentibus: vide D. Th. quemadmodũ etiã dici potest quod nec ab obseruantia, quatenus obligamur superioribus propter officiũ gubernationis quod impendunt: quia hæc virtutes quasi eminenter includunt ea quæ sunt partiũ gratitudinis erga particulares benefactores propter priuata beneficia, & sic partes gratitudinis peragunt & aliquid amplius ac sublimius important: vnde legale ac strictius debitum respiciunt, quàm simplex gratitudo.

14 **D**I C O Secundò: Gratitudo vt versatur circa particularem benefactorem qui priuatum aliquod beneficium nobis contulit, est virtus quædam specialis. Ita docet D. Th. loco cit. & DD. communiter. Probat 1. auctoritate Ciceronis, qui lib. 2. De Inuent. gratiam ponit specialem iustitiæ partẽ. Deinde ratione, quia virtutes Iustitiæ annexæ distinguuntur secundum particulare debiti rationem ad alterum, atqui est quædam specialis ratio debiti quæ nascitur ex aliquo beneficio ab homine particulari accepto, quæ inferior est tribus alijs enumeratis; eoque nomine ab illis est diuersa, sicuti & illas inter se conferendo, posterior debiti ratio distinguitur à priori tanquam ab illa deficiens & minor; ergo gratitudo sic considerata rectè ponitur virtus specialis.

Officia autem gratitudinis quinque possunt enumerari. 15

Primum est beneficij æstimatio, vt nimirum offendamus nos beneficium magnificare, si non ex rei acceptæ magnitudine quando hæc non subest, saltem ex animo & affectu donantis, qui in beneficij gratuitis potissimum est ponderandus. Vt docet D. Thom. quæst. citata, artic. 5. & Seneca, lib. 1. De beneficijs, cap. 6. Beneficium non in eo quod fit aut datur, sed in ipso dantis aut facientis, inquit, animo consistit.

Alterum est benigna acceptatio: si namque repudies aut non significes gratum esse, iam videris contemnere beneficium, & affectum donantis: vnde Seneca, libro 2. De beneficijs, cap. 35. Vis reddere beneficium, accipe benignè, vt & talis acceptatio sit quædam compensatio, vtpote quæ donantem recreat.

Vuu

Tertium

Tertium est gratiarum actio, quæ est beneuola protestatio gratiæ acceptæ cum quadam sui submissione, & obligationis recognitione ad ipsum benefactorem directæ. Est autem hæc accommodanda magis affectui donantis quam rei donatæ, vt docet D. Thomas loco cit.

16 Hæc tamen non debetur subditis ratione munerum quæ honoris causâ deferunt principibus, quia non sunt tam beneficia, quam honoraria tributa, quæ suo modo ex obseruantia debentur principibus.

Quartum officium est grata beneficii commemoratio, vt nimirum in primis apud nos ipsos simus memores beneficii accepti. Deinde vt apud alios quando occasio se offert, libenter illud referamus, vt significat D. Th. quæst. cit. art. 3. ad 5. quia id ad honorem & laudem benefactoris spectat.

Quintum est beneficii vicissim relatio siue præstatio, vt scilicet beneficium re vel obsequio reddatur tempori & loco: quamuis enim quoad affectum fit statim faciendæ quædam recompensatio, vt quæ fit per gratâ beneficii acceptionem ac gratiarum actionem; tamen quo ad doni vel obsequij redditionem, debet expectari tempus, quo eiusmodi redditio fit futura benefactori oportuna & magis accepta, vt docet D. Th. a. 4. nam qui præmaturè reddere festinat, hoc ipso ingratus est in benefactorem, quia videri non vult beneficio affectus, aut haberi alteri obstrictus ratione beneficii: imò quasi declarat se beneficium non habere acceptum, quin potius animo reiicere: nam reiiciendi quoddam genus est (inquit Seneca, lib. 4. De beneficijs) protinus aliud in vicem mittere, & munus munere expungere.

17 Deinde in recompensatione faciendâ per beneficium aliud magis est quoque spectandus affectus donantis, quam res quæ donata fuit: vnde in hoc incumbendum est, vt pro facultatibus nostris beneficium quod rependimus, respondeat potius benefactoris affectui quam rei acceptæ. Itaque si maior vel æqualis potestas adsit, plus est rependendum, quam acceptum; nam vt habet D. Thom. artic. 6. In affectu benefactoris præcipuè hoc commendabile est, quod gratis beneficium contulit, ad quod non tenebatur: & ideo, inquit, qui beneficium accepit, ad hoc obligatur ex debito honestatis, vt similiter aliquid gratis impendat: quod non videtur velle facere quamdiu solum recompensat æquale munus: videtur enim solum velle reddere quod accepit. Vnde Cicero, libro 1. De officijs, in referenda gratia, inquit, imitari debemus agros fertiles, qui plus multo adferunt, quam acceperunt. Id tamen ipse benefactor non debet intendere consequi, nam hoc magis esset captare quæstum, quam exercere actum liberalis donatoris.

DVBIUM IV.

An ingratitude sit semper peccatum, & quale?

RESPONDEO & DICO Primò: 18
Ingratitudo semper est peccatum. Ita expressè docet D. Thomas, quæst. 107. artic. 1. Probat ex cap. 3. epistolæ secundæ ad Timoth. vbi ingratitude connumeratur alijs peccatis, quando dicitur, *Parentibus inobedientes, ingrati, scelerati, &c.* Deinde probat ratione, quia debitum gratitudinis est quoddam debitum honestatis explendæ quam virtus requirit: atqui ingratitude agit contra debitum illud honestatis, quam virtus exigit, ergo: Probatur consequentia, quia ex eo est aliquid peccatum, quia virtuti repugnat.

DICO Secundò: Aliquando & quidem vt plurimum est peccatum veniale, loquendo de ingratitude quæ opponitur gratitudini, vt est specialis virtus: aliquando etiam mortale. Ita quoque docet D. Thom. quæst. citata, art. 3. ex communi sententia inquit Tann. tom. 3. disp. 6. quæst. 1. dub. 3. num. 43.

Pro cuius explicatione notandum est, quod ingratitude incuratur dupliciter: vno modo per omissionem, puta quia quis negligit tempori & loco officia gratitudinis præstare, vt quia beneuolè acceptando, commemorando, aut gratias agendo non recognoscit, vel tempori & loco vices rependere prætermittit.

19 In quibus videtur ordinariè tantum esse peccatum veniale; quia (inquit D. Thom. loco citato) debitum gratitudinis est, vt homo etiam aliquid liberaliter tribuat ad quod non tenetur, scilicet lege iustitiæ siue legali debito: est tamen peccatum veniale (addit ille) quia prouenit ex aliqua negligentia, aut ex aliqua indispositione hominis ad virtutem.

Potest verò aliquando in illis peccatum quoque esse mortale, vt in primis propter interiorem contemptum (inquit D. Tho. & communiter DD. cum ipso) qui videlicet cedit in iniuriam aut in grauiorem iustam indignationem benefactoris, vt quando procederet ex aliquo temerario iudicio, vnde fit quod animum dantis quis vilipendat aut in malam partem interpreteret. Deinde etiam addit D. Thom. propter conditionem eius quod per ingritudinem subtrahitur, puta, quando illud ex necessitate debetur benefactori siue simpliciter, siue in aliquo necessitatis casu; quamuis tunc non tantum obligatio gratitudinis, sed etiam charitatis, aut iustitiæ soleat concurrere.

Alio

20 Alio modo incurritur per commissionem: puta quia non tantum prætermittit quis gratitudinis officia, sed etiam contrariū agit, vt si quis malum reddat pro bono, si quis beneficium vituperet, & in his quoque inquit D. Tho. secundum conditionem eius quod agitur quandoque est peccatum veniale: quandoque mortale, & quidem speciale quando id agitur contra alterum hoc respectu formaliter, quia benefactor est, vt docet D. Th. q. 107. a. 2. ad 1. & 2. & cum illo Tannerus supra n. 43. & alij.

Porro, si tam grauitèr contingat peccari per ingratitude[m] contra proximum; multo grauius erit peccatū ingratitude[m] in Deum. Quare officia illius eminentioris gratitudinis à nobis ipsi debita, diligenter ab omnibus veniunt exequenda, vt eius scilicet beneficia magno loco habeamus, prout dignissima sunt, & grato animo acceptemus: quod potissimū fit, quando sedulo ac sollicitè eis cooperamur, pro eisdē gratias assidue agimus; eadē tam vniuersalia quæ toti generi humano, quàm particularia quæ nobis priuatim collata sunt, continuo per gratam memoriā animo reuoluimus; & in vicem aliquam reddimus sacrificii laborum, siue laudes, & religiosum illi debitum cultum exhibemus, ad quæ Apostolus nos passim in omnibus suis epistolis exhortatur, & ipse præstat. Ac simul quoque quando, cum ipse bonorum nostrorum in se nō indiget, præstamus misericordie opera membris eius, scil. Christi pauperibus, de quibus dicit Matth. 25. *Amen dico vobis quamdiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.*

DVBIVM V.

Quid vindicatio? an sit virtus etiam aliqua specialis?

21 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Vindicatio describi potest, quod sit alicuius pœnalis mali inflictio pro peccato vel culpa. Sumitur ex D. Tho. qu. 108. art. 1. vbi rectè addit in vindicatione esse considerandum vindicantis animum.

Quare notandum, quod possit malū hoc infligi ratione culpæ ex diuersis motiuis, siue diuersorum finium intentione.

Vt in primis, hoc tantum animo & intentione, vt illi qui in te peccauit aut te læsit, malè sit; apprehendendo scilicet malū alterius præcisè in se consideratum tanquā bonum tuum; & hoc modo non est actus virtutis, sed potius odij: & aduersatur charitati: estq; hoc vinci à malo, & contra illud Apost. ad Rom. 12. *Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.*

Secundò fieri potest eo fine, vt qui peccauit emendetur, sicuti parentes vindicant de-

licta filiorum, & Prælati delicta subditorum; & sic est actus potissimū charitatis. quæ vt habet D. Bernardus epist. 2. piè solet iurare, sine dolo mulcere, patienter nouit irasci, humiliter indignari &c. hinc & Prouerb. c. 3. dicitur, *Quem enim diligit Dominus, corripit.*

Tertiò, potest fieri eiusmodi vindicatio, quia per se decens est malefactorem puniri: pœna enim malefactis congruit, & quodam modo debita est: sicuti laus & præmium benefactis, vt significat Apostolus ad Rom. 2. & 13. Idque vt rectus ordo in omnibus seruetur, & vbi interturbatus fuerit, restitatur: quod per vindicationem culpæ efficitur. Sic per vindicationē Deus omnes qui ab ordine pulcherrimo iustitiæ & legum diuinarū prolapsi sunt, & ordinatissimam dispositionem perturbarunt, ad ordinem iustitiæ reducit infligendo pœnas, vt nihil in mundo remaneat informe & inordinatum: nam & ipsum malum culpæ quando debite punitur, seruit ad pulchritudinē generalitatis rerum, vt latè ostendit D. Aug. lib. 1. De ordine, & lib. 5. De ciuitate, c. 9. & lib. 11. c. 18. vnde cap. 11. Enchrydij scribit: Neque enim Deus omnipotens vllō modo sineret mali aliquid esse in operibus suis, nisi vsque adeo esset omnipotens & bonus, vt benefaceret etiam de malo, videl. aut reformando aut puniendo vitiatū.

Quartò, potest malum infligi animo & intentione reparandi iniuriam, & satisfaciendi parti læsæ per culpā, ac restituendi quod ablatum est: quando enim punitur quis ratione iniuriæ quam intulit, iam quodammodo alteri restituitur quod ablatum fuit, & aliqua ei satisfactio exhibetur: cuius rei signū est, quod animus læsi soleat tunc quiescere, quasi iam redditum sit pro bona parte, quod per iniuriam erat ablatū. Hic autem finis est omninò cōiunctus cū tertio, ex quo quasi necessitate quadam resultat, præsertim quando ad hoc fit, vt diuinus honor qui maximè per peccatum offenditur, resarciatur ac reparetur.

Quintò, infligi potest, vt alij exemplo pœnæ & supplicij huius à peccato & iniurijs cohibeantur. Respectus intentionis autē ad hunc finem non ita intrinsecè est necessarius ad honestatem, sicuti ad 3. & 4. nam post hanc vitam perseuerabit quoque vindicatio, & eius honestas, non tamen ad istum finem amplius habebitur respectus, qui in hac tamen vigā spectatur etiam tum à Deo, tum à Magistratibus, quando delinquentes pro meritis puniunt.

DICO Secundò: Vindicatio vt fit intuitu tertij & quarti finis, spectat ad virtutem 23 quandam specialem. Ita docet D. Thomas, qu. 108. art. 2. & Doctores communiter, vt habet Tann. sup. n. 50.

Declaratur, quia versatur circa specialem rationem honesti: in hoc etenim est particularis ratio honestatis quòd malefactori de-

bita poena secundum mensuram delicti infligatur, & læso per peccatum reparatur suo modo ablatum: quatenus autem ad quintū finem respicit sic referenda videtur ad virtutem illā quæ mouet ad præseruandos alios à peccatis & culpis; quæ in primis potest esse charitas. Deinde etiam iustitia, quando quis ex officio obligatur malos punire ne exemplo immunitatis alij deteriores fiant.

14 Notandum autem hic est primò, quod vindicatio vt sit virtutis actus, debeat fieri conuenienti modo.

Ad hoc in primis necessarium est, vt fiat à persona habente publicam auctoritatē: nam si quis priuatā auctoritate præsumat vindicationem exercere, non actum virtutis, sed vitij committet, quia vsurpabit potestatem alienam; atque adeò, quia sine debita potestate facit, ideò & malefactori iniuriam inferet; quamuis enim illi poena conueniat, nō tamen conuenit, vt à te inferatur. Vnde Apostolus ad Rom. 12. monet: *Non vos metipsos defendentes (id est vlciscentes) charissimi, sed date locum iræ: scriptum est enim: Mibi vindictam; ego retribuam.* Non tamen idcirco priuati necessario destituuntur honestate huius virtutis; quamuis enim per se vindicationē exercere non debeant, possunt tamen affectu & voluntate optare, quatenus ad fines illos tertio & quarto loto ante explicatos exercentur, vt scilicet omnia ad rectum ordinem redigantur, nihilque informe & extra ordinē relinquatur; adeoque etiam vt Deo honor suus reparatur, & proximis læsis satisfiat, vindicentur malefactorum delicta per conuenientem potestatem, & iuxta mensuram delicti: atque ita ipsi efficiuntur quoque participes honestatis quæ est in virtute vindicationis.

Deinde requiritur quoque vt is qui publicam potestatem habet, procedat in vindicatione secundum iuris ordinem, & debitam moderationem, ne poena infligenda excedat demeritum culpæ seu malefacti.

Tertio etiam requiritur, quod animus Superioris vindicantis non feratur in poenam præcisè vt quoddam malum est ipsius malefactoris, illudque tanquam bonum suum apprehendat, & in eo conquiescat, qualis nec potest esse animus priuati exigētis vel optantis vindicationem, prout antiè nu. 21. diximus: sed intentio debet ferri in finē illos honestos quos supra retulimus & declarauimus honestos esse.

25 Notandum Secundo, quando agitur de vindicta sumenda propter delictum in aliquem particularem commissum, consultius esse, quod priuatus ille propter Deum ignoscat, quàm vindictā exspectat, atque desideret misericorditer ab alijs quoque ignosci, quia appetitio vindictæ ob iniuriam sibi illatam solet frequenter procedere ex amore sui ipsius,

vt sibi satisfiat; quod per se laudabile nō est. Deinde sæpè periculū est, ne affectus charitatis violetur, & odiū immisceatur, aut excitetur; condonando autem imitatur exemplum Christi Domini & Sanctorum, qui etiam pro suis persecutoribus orarunt, vt Deus ignosceret: & cū maledicerentur non maledicebant, & cum paterentur, non cōminabantur, vt docet D. Petrus de Christo Dom. 1. epist. c. 2. Et de Martyribus canit Ecclesia, Non murmur resonat, non quærimonia, sed corde tacito mens benè conscia conseruat paciētiam. Accedit, quod eiusmodi cōdonatio tribuat specialem fiduciam impetrandæ remissionis suorū peccatorū apud Deū: Scriptura enim specialiter sæpius promittit veniā peccatorum illis qui debita alijs ignoscant.

Notandum Tertio, quamuis persona quæ iniuriam passa est, non expetat vindictā, sed bono animo condonet, non tamen idcirco Magistratum & potestatem publicā debere prætermittere vindicationē exercere, quando bonū publicum postulat: aliud enim conuenit à particulari persona, aliud à persona publica fieri cui incumbit cura iustitiæ & tranquillitatis publicæ conseruandæ. Vnde nec probandæ sunt illæ deprecationes, quibus religiosi viri, vel alij aliquādo importunè vrgent iustitiam, vt vindicationē remittant & parcant malefactoribus, qui forsitan decies, vigesies aut pluries supplicium meruerūt, & de quibus vix potest sperari aliud quàm quod de post peius agent, vt sæpè accidit. Viderint tales deprecatores an ipsi tunc non sint causa malorum subsequentium quæ ab ijs fiunt, & inferuntur alijs.

DVBIVM VI.

Quid veritas vt ponitur annexa iustitiæ? & quæ eius officia?

Notat rectè D. Tho. qu. 109. art. 1. nomen veritatis dupliciter capi. 26

Vno modo pro equalitate seu cōformitate intellectus ad rem intellectam, aut signi ad re signatā aut rei ad suam regulā. Sic veritas est in intellectu, in oratione, in enunciationibus; ac etiam in rebus quatenus hæc sunt conformes suis Idæalibus principijs: & hac ratione agitur de veritate, 1. p. q. 16. a. 1. & q. 21. a. 2. & ab hac veritate dicitur aliquid verum, vt habet D. Tho. art. citato. Sed sub hac consideratione non est virtus, sed obiectum aut finis virtutis.

Alio modo veritas sumitur pro inclinatione siue habitu, quo mouemur ad dicendum verum, siue ad exhibendos nos alijs exterius tales, quales intus sumus, & ad declarandum foris, quod intus de rebus sentimus. Et hæc est veritas, de qua hic agitur, à qua

à qua dicitur quis verax: est que talis veritas siue veracitas virtus, & quidem moralis siue voluntatis, vt docet D. Thom. hic qu. 109. art. 1. ex Aristot. lib. 2. Ethyc. cap. 7. & declatur, quia per illam rectè disponitur voluntas, vt inclinatur & amet dicere verū: quod est actus bonus & laudabilis: ipsa siquidem illa veritas est principium mouens & inclinans, vt in sermone, in scriptura, & omni externo gestu ac signo explicemus & exhibeamus nos tales, quales sumus, & referamus res, prout eas nouimus esse. Vnde & virtus est specialis, vt tradit D. Tho. qu. cit. art. 2. quia speciale bonum rationis & honestatis spectat, scilicet conformitatem illam inter signa quæ foris ædimus, & inter res signatas quas alijs indicamus.

27 Quod verò sit pars iustitiæ siue virtus annexa iustitiæ ostendit D. Tho. qu. cit. art. 3. ex Cicer. lib. 2. De inuentione, quia in duobus conuenit cum iustitia: Primò, quia est ad alterum: manifestatio enim quæ est actus illius, importat ordinem ad alterum, quatenus videlicet vnus ea quæ circa se sunt, exponit alteri. Secundò, quia sicut iustitia ponit æqualitatem in rebus, ita hæc conformat & adæquat signa rebus existentibus circa dicentem. Non est tamen perfectæ iustitiæ species, quia non attendit debitum legale, quod attendit iustitia, quæ ponit æqualitatem in rebus, vt sunt huius vel illius: sed potius debitum morale (inquit D. Tho.) in quantum scilicet ex honestate rationis vnus homo debet alteri veritatis manifestationem, quando scilicet tempus, & locus, & iusta causa postulant.

28 Addit autem D. Tho. quæst. citata, art. 1. ex Philosopho, Quod virtus veritatis magis declinet in minus: quod ita intelligit & explicat, quia scilicet cum prudentiâ adiunctâ inclinatur, vt quis non totum bonum suum, (id est) non omnes virtutes suas & animi dotes, vt v.g. scientiam, sanctitatem, & similia prodatur alijs: quod, inquit, fieri potest absque præiudicio veritatis, dum quod est aliquousque manifestat, & reliquum taceret, sic tamen vt id ipsum non neget, quod sibi inesse agnoscit.

Vbi & humilitas potest concurrere, & similiter declinare in minus, vt homo non facile sibi persuadeat maius sibi inesse aut competere.

Ex dictis facile rite colligere quæ sint functiones veritatis de qua agimus; sunt siquidem sequentes. Vna, tempore & loco manifestare & vitâ & sermone exhibere se foris talem qualis intus est, quatenus scilicet ratio & occasio postulant: & hæc est primaria & principalior functio huius virtutis, vt docet D. Tho. art. 3. ad 3. qu. citata. Altera est, verū loqui & explicare tam dictis, quam factis; Tertia est, amore dicendi verum, sese

conuenienter informare de veritate rerum, quando aliquid oportet absolute affirmare aut negare; ac semper sollicitè cauere tum ne aliquid contra mentis iudicium; tum etiã ne temerè quis loquatur de rebus quas ignorat: nam qui sic agit, non est verax aut virtutem veritatis habere dicendus.

Peter aliquis, vnde debitum illud nascatur, quod virtus hæc dicitur respicere. Respondeatur nasci ex ipsa natura humana; quatenus homo est animal rationale sociale, quod natum est sua cum alijs comunicare: vnde hoc debet alteri sine quo non posset socialis vitæ consistere eo modo quo natura hominis exigit: non possent autem homines ad inuicem conuenire (inquit D. Tho. q. 109. a. 3. ad 1.) nisi inuicem crederent; cuius credulitatis nõ est aliud fundamentum, quam debitum quo ex virtute morali quilibet existimatur teneri verum loqui & manifestare.

DVBIVM VII.

De vitijs oppositis virtuti veritatis.

Veritati vt virtus est de qua agimus, opponitur generaliter mendacium, quatenus hoc pro vitio sumitur, quod inclinat voluntatem, vt homo foris aliter se ostendat, quam intus sese habeat, atque ad eò exterius aliud significet quam in re, aut in eius conceptibus latet. Quare ab hoc dicitur quis mendax, sicuti à virtute veritatis quis dicitur verax.

Fit autem falsa ista significatio frequenter verbis: aliquando autè factò vel externo habitu indicatur aliud, & contrarium eius quod in abditis animi recessibus latet: & tunc simulatio, aut duplicitas vocari solet, quæ si fiat ad hoc vt per externam speciem & modum agendi ingeneretur alijs opinio sanctitatis, vel alterius virtutis intus latentis quæ non subest, iam propriè erit hypocrisis: quæ proinde etiam veritati opponitur, de qua vide D. Thom. qu. 111.

Porrò, qu. 110. art. 2. ponit D. Thom. diuersas alias mendacij diuisiones, inter quas duæ sunt principales: vna est quæ diuiditur secundum quod habet rationem culpæ: & desumitur ab ijs quæ aggravant, vel diminuunt culpam mendacij ratione finis intenti; & sic cõmuniter diuiditur in hæc tria membra, scilicet in mendacium officiosum, iocosum, & perniciosum. Sumitur ex Glossa D. Augustini in illud Psal. 5. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.*

Officiosum dicitur quod ordinatur ad aliquod bonum procurandum absque iniuria alicuius tertij.

Iocosum, quod profertur ad oblectamentum, similiter absque alterius læsione.

V u u iij

Perd

Perniciosum est illud, quod ordinatur aut ex se tendit ad nocumentum alterius: quale in primis est, quod committitur contra veritatem fidei & religionis: quod proinde non simpliciter virtuti veritatis, sed etiam fidei ac religioni aduersatur: Deinde committitur quoque si quis falsum instruat circa aliquod, cuius cognitio pertineat ad hominis bonum, vt quæ pertinet ad perfectionem scientiæ, & informationem morû. Tertio, quando ordinatur falsitas ad nocumentum proximi, quantum ad personam, diuitias, vel famam: quæ omnia mendacia perniciose dicit esse peccata mortalia: reliqua autem esse venialia, nisi per accidens, inquit, contrariantur charitati ratione scandali vel cuiuscumque damni consequentis. Vide D. Thom. qu. 119. art. 2. & 4.

32 Alio autem modo dicit mendacium diuidi secundum ipsam mendacij rationem, quam vult esse propriam & per se mendacij diuisionem: atque ita (inquit art. 2. citato) mendacium diuiditur in duo, scilicet in mendacium quod transcendit veritatem in maius, & in mendacium quod deficit à veritate in minus: & sic veritati opponuntur duo vitia, vnum per excessum, & alterum per defectum.

Prius dicit pertinere ad iactantiam, quam infra quæst. 112. declarat esse vitij genus, quo quispiam laudes suas immodicè prædicando, rationis & veritatis limites transcendit; quod etiam proinde pertinebit quando quis de rebus alijs per excessum contra veritatem loquitur, vt quando ipsas supra dignitatem aut valorem extollit, vel multitudinem supra numerum depredicat.

Posterius verò docet D. Thom. qu. 113. pertinere ad Ironiam, quam ex Philosopho lib. 4. Ethicorum cap. 7. dicit esse vitij genus veritati oppositum per defectum, quo scilicet aliquis vel eam præstantiam quam sibi inesse apprehendit & existimat, inicitatur, aut vilitatem cuius sibi conscius non est, in se esse profiteretur.

33 Cæterum, omne mendacium siue verbis, siue factis committatur, est ita intrinsecè peccatum, vt nullo casu sit licitum. Ita docet D. Thom. qu. 110. art. 3. Magister in 3. dist. 38. & est communis sententia omnium Theologorum, contra quosdam antiquos Scriptores qui existimarunt in casu necessitatis, vel ob magnum bonum esse licitum mentiri, cum quibus videntur sensisse D. Ieronym. in Commentarijs in epistolam ad Galath. & epist. 89. quæ est 11. inter epistolas Augustini. Probatur 1. ex Script. Levit. cap. 19. *Non mentimini, nec decipiet vnusquisque proximum suum.* Ecclesiastici cap. 7. *Noli velle mentiri omne mendacium,* ad Ephes. cap. 4. *Deponentes mendaciam, loquimini veritatem vnusquisque ad proximum suum,* & ad Coloss. 3. *Nolite*

mentiri inuicem. Probatur 2. ex PP. ac in primis, D. Aug. id ex proposito docet lib. De mendacio contra Consentium, c. 18. sequent. & lib. De mendacio c. 1. Idem docent D. Basil. in regulis breuiorib. Regula 76. Gregor. lib. 18. moral. c. 2. & 3. & Innocent. III. Cap. Super eo, De vsuris, Dicit diuini verbi præcepto prohiberi, ne quis etiam pro alterius vita seruanda mentiatur. Probatur 3. ratione, quia malitia mendacij in eo consistit, quod quis aliud significet verbis aut factis, quam habet in mente, quod tendit in violationem & dissolutionem humanæ societatis & commercij; quod quidem totum integrè manet, etiam si mendacium assumatur in utilitatem propriam vel alterius. Vide D. Aug. quoque lib. 1. De doctrina Christi, cap. 36. vbi docet neminem qui mentitur in eo quod mentitur, seruare fidem, atqui non seruare aut violare fidem est intrinsecè malum. Ad illa quæ ex Scripturis possent in contrarium opponi, respondimus partim in 1. 2. qu. 79. art. 1. & 2. partim supra in 2. 2. quæst. 1. art. 3. n. 65. & sequentibus.

DVBIVM VIII.

Quid sit affabilitas seu amicitia, vt ponitur virtus annexa iustitia? & qua vitia opposita?

R Espondetur: Amicitia de qua hic agitur, seu affabilitas describi potest esse virtus, quæ benè nos disponit in ordine ad suauiter & commodo modo conuersandum cum proximo in rebus serijs, vt conuersatio scilicet sit grata, & talis omninè qualem esse decet, spectatâ conditione nostrâ, ac personarum cum quibus agimus, negotiorumque quæ tractantur, & reliquis circumstantijs, ita vt neque nimis molliter seu blandè, neque nimis asperè aut morosè agamus. Colligitur ex D. Thom. qu. 114. art. 1.

Dico in rebus serijs; nam in locis vt conuersatio sit grata, restat alia virtus iuxta Philosophum lib. 4. Ethicorum cap. 9. quæ dicitur Entropælia, quæ præstat, quod neque tanquam scurræ in ludicris excedamus; neq; tanquam agrestes ab illis abhorreamus.

Affabilitas alio nomine appellatur Comitas, & differt ab amicitia propriè dicta, quod hæc non sit aliud quàm mutua beneuolentia in peculiari quadam communionem fundata, quæ causa est amandi alterum: sic inter discipulos, amicitie fundamentum est communio in studijs: inter milites est communio in negotijs militaribus: inter consanguineos est communio in sanguine: affabilitas autem non postulat talem communionem: neque

neque idcirco benigne & suauiter tractat cum altero, per se loquendo, quia amicus est, aut quia illi bene vult; sed quia sic congruit, & natura humana quæ socialis est, talem conuersandi modum postulat: & hinc versatur indifferenter circa familiares, & circa extraneos, circa consanguineos, & circa ignotos.

36 Ex dictis itaque constat eam esse virtutem, & esse ad alterum, atque attendere debitum aliquod: quod sicuti veritatis debitum, ita & hoc nascitur ex ipsa ratione naturæ humanæ, quatenus socialis est, vt docet D. Thom. quæst. 114. art. 2. ad 1.

Cæterum opponuntur huic virtuti duo vitia, quæ à D. Thomâ appellantur adulatio, & litigium.

Adulationem vocat blandiendi genus quo quis in familiari congressu nimium dictis aut factis contra decorum & rationis præscriptum studet complacere, & alium recreare: hoc autem per se est peccatum veniale tantum, vt tradit D. Thom. quæst. 115. art. 2. potest tamen tribus potissimum modis contingere, quod fit mortale.

Primò, ratione materiæ, vt si collaudes & applaudas alteri perniciosè in peccato, vt fit quando *laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicatur*: quod sæpius sub specie virtutis, non absque graui peccato fit ab adulatoribus.

Secundò, ratione finis, vt si homini ad os loquaris, vt noceas siue corporaliter, siue spiritualiter; & contra tales dicitur Prouerborum cap. 27. *Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta odientis oscula.*

Tertiò, ratione effectus mali qui sequitur, quem etsi non expressè intenderis, tamen debuisti & potuisti præuidere & cauere: de quo vide dicta supra de scandalo.

37 Per litigium intelligit D. Thom. vitium, quo quis in congressibus solet ab alijs passim dissentire, & in omnibus penè contradicere ad tædium, & molestiam quandam illorum. Hoc per se solum ordinariè tantum erit veniale; quia non videtur res grauis, neque vitam sociale[m] euertit, quamuis eam non nihil incommodet, & minus reddat suauem: posset tamen esse mortale si ad grauiorem indignationem, aut animi mororem alter prouocaretur. Vide D. Tho. qu. 116. art. 2.

Vnde per se loquendo, videtur litigium esse maius malum, quam adulatio; nam peius est esse molestum alijs in congressibus, quam in blanditijs excedere: sed tamen ratione materiæ & finis aut effectus, ordinariè adulatio est periculiosior, & grauius peccatum: quare magis ab adulatoribus, quam ab ingenijs morosis quisq; sibi cauere debet: quod Psaltes indicat Psal. 140. *Corripies me in sum in misericordia, & increpabis me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.*

DVBIVM IX.

De liberalitate, an sit virtus?
& annexa Iustitia: & qua vitia ei opponantur?

38 Respondetur: liberalitas est virtus & quidem specialis, quæ in pecunijs, & alijs rebus quæ pecunijs æstimantur, conquirendis, conseruandis, & potissimum elargiendis affectum & vsum moderatur secundum rationis dictamen. Sumitur ex D. Th. quæst. 117. art. 1. 2. & 3.

Estque iustitiæ annexa, vt docet D. Thom. quæst. citatâ, art. 5. quia cum illa conuenit in duobus: primò, quia principaliter quoque est ad alterum: præcipuum enim huius virtutis officium est, iuxta rationis mensuram alijs communicare seu dare de sua substantia: vnde & Christus dixit: *Beatius est magis dare, quam accipere.*

Secundò, quia versatur circa res exteriores, sicuti & iustitia: sed tamen quia exilijs tantum concurrat ratio debiti, quæ non est debiti legalis, sed moralis, & attenditur ex quadam eius decentia, vt habet D. Thom. art. 5. citato ad 1. hinc à perfecta ratione iustitiæ deficit.

Huic opponitur in primis auaritia, quam docet D. Thom. quæst. 118. art. 6. ei opponitur per excessum, quatenus scilicet consistit in immoderato, & excessiuo appetitu & amore habendi, dum quis supra debitum modum studet acquirere & retinere diuitias. Addit autem D. Thomas, art. 6. auaritiam esse de genere peccatorum spiritualium: & art. 7. esse de genere capitalium, ex qua plurimas malas pestes ostendit nasci art. 8. Contra hoc vitium multa disserit Ecclesiastes cap. 5. & 6. quibus ostendit & malitiam eius, etiam ab Apostolo sæpius damnatam, & miseria eorum qui hoc vitio laborant & ab eo possidentur. Porro auaritia peccatum est mortale, quando cupido habendi eousque progreditur, vt faciat hominem legem iustitiæ, vel charitatis erga Deum aut proximum violare, vt docet D. Thom. quæst. 118. art. 4. quod non videtur intelligendum tantum pro casu illo, quo præceptum charitatis per se obligat sub mortali, sed etiam in casibus minoris necessitatis. Vnde auarus qui opulentus est, & ex immoderato amore pecuniarum non subuenit proximo in mediocri necessitate siue indigentia constitutis, forsitan apud Deum à mortale peccato non excusabitur: sanè in hoc vitium valde inuehuntur Scripturæ sacrum veteris, tum noui Testamenti, vt cap. 10. lib. Ecclesiastici. *Auaro nihil est sceleratius; item Nihil est iniquius quam amare pecuniã.*

V u u iiii

Similitud

Similiter contra avarum agit Ecclesiastes locis citatis. Apost. cap. 1. ad Rom. adnumerat avaritiam cum peccatis illis, quæ qui agunt, dicit, *Dignos esse morte*, & ad Ephes. cap. 5. dicit, *Avaritiam esse idolorum servitutem*: nec videntur eius gravitatem tantam ponere solum in malitia aliorum peccatorum quæ secum trahit. Neque Parabolicus ille Diues Luc. c. 12. qui dicebat, *Destruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia &c.* arguitur quod fecerit contra iustitiam, aut neglexerit opera charitatis in extrema aut gravi necessitate proximi, sed quod nimio studio conquiescit diuitias & nimio affectu

illis adhæserit. Vnde D. Thomas art. 4. cit. ad 2. indicat etiam posse mortaliter peccari propter superfluitatem habitorem.

Aliud vitium quod liberalitati opponitur, docet D. Thom. esse prodigalitatem, idque per defectum, quatenus minus quam oportet, diuitiarum, & rerum ad familiam pertinentium curam gerit: De qua re vide D. Thomam quæst. 119. art. 1. & 2. Interim respiciendo non ad amorem pecuniæ, sed ad eius elargitionem, sic prodigalitas per excessum, avaritia autem per defectum opponi dicenda erit liberalitati. Et hæc dicta sint de Iustitia & Virtutibus eidem annexis.

DE FORTITVDINE, TRACTATVS VNICVS.

EXPLICATIS illis quæ ad Iustitiam secundam virtutem Cardinalem per se aut reductiuè videbantur spectare, pergit D. Thom. tractare de Fortitudine, quæ 3. est virtus Cardinalis. Disputat autem de hac, & de alijs illi annexis à quæst. 123. vsque ad quæstionem 151. quæ breuitatis causa ad duo reducemus capita: in priori agemus de ipsa virtute Fortitudinis secundum se, de actibus illius, & officijs, ac de vitijs oppositis: in posteriori autem de virtutibus quæ ad Fortitudinem reuocantur & de vitijs oppositis.

C A P V T P R I M V M.

De virtute Fortitudinis secundum se, de eius actibus & officijs, ac de vitijs illi oppositis.

DVBIVM PRIMVM.

An Fortitudo sit virtus specialis, & quod eius obiectum siue materia circa quam?

VT intelligatur an Fortitudo sit virtus specialis, notandum est cum D. Thoma qu. 123. art. 2. in Corpore, nomen Fortitudinis dupliciter sumi posse.

Vno modo vt dicat animi firmitatem in honestè operando; & secundum hoc, inquit, est generalis virtus, vel conditio cuiuslibet virtutis, quia sicut Philosophus dicit lib. 2. *Ethycorum* cap. 4. ad virtutem requiritur firmiter & immobiliter operari: alioquin non censetur adhuc tam virtus acquisita, quam dispositio virtutis.

Alio autem modo sumi potest secundum quod importat firmitatem animi in aggrediendis & sustinendis rebus difficilioribus, præsertim quæ mortem, cruciatum, aut dolores adferunt, vt scilicet in illis secundum rationis regulam quis moderetur animi passionibus; & inde subsequentes actiones.

Fortitudinem itaque sic acceptam docet in primis D. Thom. art. 1. esse virtutem, idque cum Philosopho lib. 3. *Ethyc.* & Augustino lib. De moribus Ecclesiæ cap. 15. & 22. quos sequuntur Doctores communiter. Probatur, quia facit hominem secundum honestatis regulas sese habere. Deinde esse specialem virtutem ostendit D. Tho. art. 2. quia præstat quod in talibus rebus terribilibus, nihil homo ex animi perturbatione cõtra rectam rationem agat, quod scilicet nec temerè se in pericula iniiciat, nec propter periculorum instantiam ab honesto recedat.

Rectè

Rectè itaque dicitur fortitudo à Cicerone, lib. 2. De inuentione, quòd sit considerata periculorum susceptio, & laborum permissio.

Porro vt intelligatur, quæ huius virtutis sit materia propria, similiter obseruandam quoque est cum D. Thoma quæst. 123. cit. art. 7. quòd scilicet, quemadmodum iustitia actionibus quæ circa alium versantur, indit ex officio, & quasi infundit formam suā, scilicet rectitudinem & æqualitatem, vt eas rectas & iustas constituat, ita fortitudo animi passionibus, nimirum timoris & audaciæ, imprimat formam suam, scilicet debitam rationis mensuram, vt rationis regulæ conformentur, quemadmodum fortitudinis virtus eidem est conformis: omnis namque virtutis habitualis hic finis est proximus, imprimere similitudinem sui aut in actionem, aut in passionem animi tanquam in propriā & proximam materiam: quemadmodum finis ignis calefacientis (inquit D. Thomas loco citato) est vt inducat similitudinem sui caloris in patiente, & finis artis ædificatoris est, vt similitudo artis inducatur in materia.

4 Modus autem rationis primò & radicaliter existit in virtute prudentiæ, vt significat D. Thom. ibidem: quemadmodum enim in factibilibus materia exterior disponitur per artem, ita etiam in agibilibus, inquit, per prudentiam disponitur actus humanus: idq; hoc quasi ordine: ab habitu prudentiæ transit modus rationis in actum ipsius prudentiæ: ab actu autem prudentiæ transfunditur & quasi imprimitur actui interno voluntatis, ab actu autem interno voluntatis transit in habitum virtutis qui per actus comparatur: habitus verò genitus imprimat proximè actioni externæ, si illam tanquam materiam immediatam respiciat, quemadmodum de Iustitia diximus, quòd formam suam imprimat actionibus circa alium: vel passioni animi, si circa hanc moderandam proximè versatur, & consequenter actioni quoque externæ: nam & huius moderatio est finis particularis quodammodo vltimus eiusmodi virtutis, quæ circa animi passiones immediatè versatur. Vide D. Thomam, quæst. 123: art. 7.

5 Porro sicuti fortitudo timorem & audaciam moderatur antequam malum euenerit, vel quando superari adhuc potest, ita postquam euenerit, & superari nequit, moderatur passionem tristitiæ, ne quis ex nimio animi mœrore propter malum quod euenit, aliquid contra honestatem agat.

Ex his itaque intelligitur proximam fortitudinis, vt est specialis virtus, materiam esse has animi passiones scilicet timorem, audaciam, & tristitiam, circa quas versatur: sicuti, v. g. ars statuaria circa æs vel lignum.

Ita D. Thom. quæst. cit. art. 3. ex Aristotele, lib. 2. Ethic. cap. 7. & alij communiter. Istis enim passionibus moderationem & rationis mensuram indere ac imprimere ante omnia conatur, sicuti & ipsa ars suam formam imprimere intendit æri aut ligno.

Remotior autem materia sunt huiusmodi actiones externæ, vt aggressio operis non obstantibus periculis, perduratio & sustententia in malis, ac gestus ipsi & motus corporis: fortitudo enim, compositis animi passionibus, moderatur quoq; actiones illas, vt ordinatè secundum rationis regulam, & prout virum fortem decet, fiant.

Porro sicuti artis statuariæ opus propriū non est æs aut lignum, neque sectio, aut fusio secundum se considerata, sed ipsa forma seu figura statuæ assimilata arti, & idem in mente artificis, siue ipsum compositum statuæ: sic quoque fortitudinis opus proprium non sunt prædictæ passiones, neque actiones illæ externæ nudè consideratæ, sed moderatio istarum passionū animi & actionum subsequentiū ex quā oritur quod fiant prout virum fortem commoueri, & agere decet, iuxta scilicet rationis dictamen: siue ipsæ passiones & actiones prædictæ sic moderatæ sunt proprium opus eius.

Remotissima denique materia huius virtutis sunt pericula malorum instantium, aut ipsa mala obuientia, ex quibus nascuntur prædictæ passiones, & circa quæ pericula aggredienda aut toleranda, exercentur actus præfati.

Docet autem D. Thom. quæst. cit. art. 4. quod fortitudinis virtus maxime versetur 7 circa pericula mortis, & timores inde nascētes: quia virtutis ratio potissimum respicit vltimum & maximè arduum; atqui inter corporalia mala, maximè terribilis est mors.

Addit verò vlteriū art. sequenti, quòd maximè resplendet circa pericula mortis quæ in bello imminēt, iuxta Philosophum, libro 3. Ethicorum, cap. 6. quod tamen explicat se intelligere, non tantum de periculis quæ in bello communi, vbi plures simul pro fide aut patria confligunt, sed etiam de illis quæ in particulari quasi bello siue in particulari impugnatione instant, vt quando Iudex aliquis non discedit à iusto iudicio propter timorem gladij imminentis, vel cuiusque alterius periculi, quamuis putetur mortem allaturum. Similiter quando testis non recedit à vero dicendo non obstante simili periculo.

Huc etiam pertinet quando quis non refugit proximo infirmanti seruire & obsequi propter periculum infectionis, & sic quoq; similes neglectus periculorum talium, vt loco citato explicat D. Thom.

Huic autem virtuti subseruit ira seu indignatio, quatenus tamen lege rationis est temperata,

temperata, vt tradit D. Thom. quæst. 123. citata, art. 10. ex Philosopho, lib. 3. Ethic. c. 8. Hinc Isaïæ c. 63. dicitur: *Et indignatio mea ipsa auxiliata est mihi, & conculsit me populos in furore meo.* Ex hæcenus dictis sufficienter constat quinam sint actus, & quæ munia fortitudinis. Vnde nihil de illis vterius hic est addendum.

DVBIVM II.

Vtrum martirium sit actus virtutis, & vtrum sit actus fortitudinis?

Disputat hac de re specialiter D. Thom. quæst. 124. art. 1. & 2.

Vbi hoc in primis præmittendum est, quod Ecclesia duplex agnoscat martirium:

Vnum consistit in voluntaria acceptatione & tolerantia tormentorum mortis pro testificatione veritatis fidei, & veræ religionis, quale est martirium adulatorum, qui cum vsu rationis sustinent tormenta & mortem pro Deo, & verâ religione.

Alterum consistit tantum in tolerantia & perpeffione mortis à Tyranno in odium Christianæ religionis illaræ: quam tamen qui patiuntur, non apprehendunt, neque cum iudicio rationis quo carèty acceptant. Huiusmodi fuit martirium Innocentium quos iussit Herodes à bimatu, & infra occidi in Bethleem Iudæ & finibus eius: hos enim in honorem Martyrum receptos veneratur Ecclesia, vt ait D. August. lib. 3. De libero arbitrio, cap. 23. quia scilicet testimonium quod nondum poterant sermone, perhibebant passione: quod & Ecclesia indicat in Collecta, quam in Festo eorundem decantat; Deus cuius præconium innocentes Martyres non loquendo, sed moriendo confessi sunt, &c.

Quando enim Tyrannus in odium Christi, tales vsu rationis carentes occidit propter ordinem aliquem quem ad Christum habent, vt quia in numero illorum paruulorum putabatur & Christus esse; vel quia sunt ex parentibus Christianis, aut ex simili fundamento, hinc vt malum illud sui causa illis illatum, Christus compenset, benignè supplet defectum actus voluntatis ipsorum, & tanquam ex eorum voluntate pro ipso toleratum, acceptat & iustitiam infundendo remunerat: vt quemadmodum eis mala voluntas primi Adæ tanquam communis principij generis humani obfuit ad damnationem, ita benigna voluntas secundi Adæ scilicet Christi, in hoc casu eis proficiat ad salutem.

Hæc distinctione positâ, non mouetur

propriè quæstio de martirio hoc secundi generis, quia constat non esse opus virtutis in paruulis, qui necdum ad rationis vsu peruenierint; sed de martirio primi generis.

Et de hoc dicendum est primò, quod omninò sit opus virtutis, vt docet D. Th. art. 1. cit. contra Basilidem Hæreticum, qui dixit non licere subire martirium, vt indicat Tertull. lib. De præscriptione circa finem. Probatur ratione in primis, quia ad virtutem pertinet quod quis in bono rationis persistat: ratio autem martirij postulat quod in veritate, & iustitiâ seu sanctitate, quæ sunt ipsum bonum rationis, firmiter quis permaneat contra persequentium impetus, vnde manifestum euadit quod martirium sit opus virtutis. Probatur 2. ex Scripturis, Matth. cap. 5. *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum Calorum,* & cap. 10. *Nolite timere eos (inquit Christus) qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere,* ergò &c.

Verum à nonnullis negatur, vt refert Caier, quæst. citata, artic. 2. quod sit opus fortitudinis, sed volunt esse illius virtutis opus quæ impugnatur, & ad perfectionis gradum peruenit.

Fundamentum esse potest, nam quælibet virtus, vbi ad perfectionis gradum peruenit, est sufficiens, vt faciat amore suæ honestatis mortem contemnere: in eo namque virtutis perfectio consistere videtur, quod voluntatem ita firmiter in bono faciat inhærere, vt illud etiam vitæ anteponat. Hinc quando quis solo Dei amore eligit mortis tolerantiam, erit actus charitatis; si amore fidei Christianæ, erit opus fidei; si amore castitatis, erit actus temperantiæ.

Confirmatur Primò, quia eiusdem virtutis est amare finem, & medium necessarium ad finem; atqui amare Deum est actus charitatis, & amare castitatem est actus temperantiæ, ergo & eligere mortem, eamque subire quando est medium necessarium ad conseruandum Dei amorem, erit actus charitatis, & similiter quando est medium necessarium ad seruandum castitatem; erit opus temperantiæ.

Confirmatur Secundò, quia si possim moderari timorem mortis, eamque velle sustinere affectu honestatis quæ est in virtute fortitudinis, non dubitandum videtur, quin etiam id magis possim affectu Christianæ religionis, aut charitatis erga Deum, vel similibus virtutum, quando constat esse medium necessarium ad bonum harum virtutum conseruandum: quandoquidem honestas istarum & amplior, & clarior in se sit quam ista. His tamen non obstantibus

Dico Secundò cum D. Thoma, quæst. 12 citatâ, artic. 2. quod martirium omninò agnoscent-

agnoscendum sit opus esse virtutis fortitudinis.

Probat id D. Tho. ex S. Cypriano, lib. 2. epist. 6. ubi scribit, O beati Martyres, quibus vos laudibus prædicem? O Milites fortissimi; robur corporis vestri quo præconio vocis explicem. Deinde ad idem propositum allegat illud ad Hebræos, cap. 11. *Fortes facti sunt in bello: & similiter passim Sancti PP. de martyrio sentiunt & loquuntur. Vide D. Ambrosium, lib. 1. De officijs, cap. 36. & 41. D. Augustinum, lib. 1. De moribus Ecclesiæ, cap. 22. & 23. & D. Chrystomum, homilia 85. in Matth.*

13 Quod itaque ad obiecta attinet, etsi illa videantur offendere, posse quidem mortis acceptationem & perpersionem procedere ab alijs virtutibus absque formali intuitu ad honestatem, quæ per se virtuti fortitudinis inest; nihilominus tamen non ideò negandum dicimus, quod sint actus fortitudinis, quia dum se hic offert propria materia fortitudinis, videlicet mortis periculum, & mors ipsa subeunda, ex quibus timoris & tristitiæ passiones exurgere solent, non est ratio quare negari debeat, quod virtus fortitudinis quæ est quædam animi firmitas quæ non cedit quis eiusmodi malis, hic concurrat, & exerat quoque vires suas tam in passionibus illis animæ moderandis, quam in malis tolerandis, & hinc dicit D. Tho. art. citato ad 2. Quod ad actum martyrij inclinet charitas, sicut primum & principale motuum per modum virtutis imperantis: fortitudo autem per modum virtutis elicentis. Vnde fit, quod martyrium non tantum habeat bonitatem, v. g. actus fidei sicut simplex confessio fidei, nec tantum bonitatem actus charitatis, sed etiam bonitatem & honestatem propriam, quæ est fortitudinis. Vide D. Th. quæst. 124. art. 2. ad 1. & 2.

D V B I V M III.

Qua ad rationem martyrij requirantur, ut sit opus virtutis?

14 **R**espondetur: Primò requiritur perpersione mortis illatæ ex odio religionis Christianæ siue religionis veræ & diuinæ: vel propter opus virtutis quod religio præcipit aut cõmendat. Est D. Th. qu. cit. art. 4. & 6. & DD. communiter. Declaratur, quia martyrium est quoddam testamētum, quod Deo & Diuinæ doctrinæ perhibemus, mortem quasi in obignationem veritatis subeundo. Vide D. Thom. art. 4. citato.

Non tamen martyrij rationi obstabit, etsi Tyrannus forsitan dicat se non inferre

mortem propter confessionem veritatis fidei, aut propter constantiam in virtute; quia scilicet vel ipse illa ignorat, aut quia iudicat eos à vera fide aberrare, aut quia invidet hanc gloriam ijs quos supplicij afficit, quod dicerentur pro fide aut virtute mortem tolerasse; ideoque aliã causam allegat & opponit, ut quoddam tanquã reipublicæ perturbatores sint rei læsæ maiestatis, vel aliquid simile: nam sufficit quod propter confessionem veræ fidei, eiusve actus & exercitia mortem sustineant, quidquid interim de ista confessione & de illis exercitijs, Tyrannus sentiat ac iudicet.

15 Quemadmodum è contra non sufficit ad martyrij rationem, quod quis vanè existimet se pro veritate fidei, aut pro virtute occidi, quando verè occiditur propter doctrinam falsam, & verè religioni contrariam, vel propter sua crimina: hinc rectè scribit D. August. concione 2. in Psal. 34. Martyrem non pœna, sed causa facit, pœna enim communis est, & latroni & martyri, hæretico & catholico.

Hic autem quæritur primò, Vtrum ad martyrium sit necessarium, quod mors re ipsa sequatur.

16 Respondetur ad martyrij rationem perfectam requiri, quod mors sequatur re ipsa, aut saltem sufficiens sit causa posita mortis, ex qua naturaliter sequeretur, nisi diuinitus impediretur. Ita D. Thom. art. 4.

Potest autem dupliciter contingere quod diuinitus impediatur, vno modo, quod vulnera lethalia sint inflicta, atque necessariò secundum naturæ cursum mors nata est sequi: alio modo quod extrinseca quidem causa sit sufficiens applicata, vt læsionem & mortem adferat, sed tamen diuinitus ita impeditur, vt neque cruciatum, neque læsionem causet: quemadmodum quando tres pueri iniecti sunt in caminum ignis ardentis, & quando Ioannes Euangelista missus fuit in dolium olei feruentis: omnes enim qui pro veritate fidei, & constantia virtutis, hæc supplicia subierunt, ab Ecclesia inter Martyres numerantur, & acceptatio illa mortis ex parte ipsorum, haud dubiè meritum martyrij obtinuit, & actus eius fuit: ista namque sic subeundo, non minus efficax testimonium fidei suæ exhibuerunt, quam si mors fuisset subsequuta. Vnde nec dubium quin martyrij præmium & aureolam si in statu gratis postmodum discesserint, percepturi sint.

17 Completissimum tamen & securissimum martyrium est, quod ipsa morte de facto cõsumatur; quamuis omnino piè credendum sit, quod Deus nunquam sinat illos à charitate, saltem finaliter, excidere, qui iam fortiter & foeliciter dimicando ad metam cursus sui peruenerant, nisi ex altiori cõsilio & speciali

& speciali Dei operatione, supra naturam fuisse prolongatus.

Quod autem ad illos attinet qui mortis perpeffionem habuerunt in animi voto pro fide Christi, & iam coeperunt cruciatus & tormenta pro illa sustinere, quamuis nondum lethalia fuerint adhibita, tamen etiam hi passim ab antiquis inter Martyres fuerunt numerati, ut videre est apud D. Cyprianum, epistola 9. & 16. 30. & alijs. Item apud Tertulianum, libro ad Martyres, & libro aduersus Praxeam. Posterioribus tamē hęc temporibus non solent vocari Martyres, nisi qui mortem per tormenta & cruciatus, aut per squalores pro Christo inflictos & toleratos, subierunt.

19 Secundò requiritur ad martyrium acceptatio mortis: idque ob honestam & piam causam. Patet prior pars, quia martyrium de quo agimus, est opus virtutis: nemo autem exercet opus virtutis, propriè loquendo, absque sua voluntate & consensu in illud.

Non tamen necessarium est, quod quis actualiter habeat eiusmodi actum voluntatis quando occiditur; sed sufficere potest quod dum quis hoc vel illo loco fidem prædicat, aut profiteretur, vel dum exercet tale vel tale opus virtutis Christianæ, aduertat sibi imminere posse periculum mortis, palam aut clam inferendæ in odium talis professionis: & quod eiusmodi cōsideratione positâ progrediatur cum animo paratò ad mortem subeundam: etsi enim tunc in somno, vel aliàs ex improviso quando minimè cogitat, occidatur ob eiusmodi causam, verè erit Martyr, nec frustrabitur martyrij coronâ.

Alteram autem partem, quod scilicet debeat acceptari ob causam honestam & piam, constat ex doctrina D. Augustini antè allegata, quia Martyrem non facit poena, sed causa, scilicet honesta ac religiosa seu sancta. Hinc primæ Petri cap. 4. *Nemo autem vestram patitur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor: si autem ut Christianum non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine.*

20 Petet aliquis quomodo Martyres specialiter dicantur testes Christi & fidei Christianæ, quando quidem & illi qui pro alio opere virtutis sustinent mortem, habeantur inter Martyres?

Respondetur, verum esse quod in questione assumitur, ut etiam antè cum D. Thoma & ex sententia communi diximus, & colligitur ex illo Christi Domini, Matthæi cap. 5. *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quod ad martyrium spectare, notauit Glossa ex S. Ieronimo ibidem: Nihilominus Martyres rectè dici specialiter testes Christi, & eius fidei, quia hoc ipso quo apprehenditur & patitur quis propter virtutem quam colit cum respectu & ordine*

ad Deum seu Christum, siue ad Christianam religionem (puta quia virtutem illam Deus præcepit, aut nobis tanquam sibi gratam commendauit) patitur quoque pro veritate fidei quæ docet eiusmodi virtutem esse in præcepto, aut in consilio: ex fide enim hoc tenet. Vnde & eiusmodi Martyres iâ quoque testimoniū veritati fidei perhibēt, & pro illa patiuntur: nam ipsâ mortis perpeffione pro tali opere, testantur veram esse doctrinam illam & fidem, quâ tenetur eiusmodi opera esse bona & sancta ac Deo grata, ut docet latius D. Thom. quæst. cit. art. 5.

Tertiò requiritur, quod quis non reluctetur & contra Tyrannum repugnet: sed sine resistentia sinat se interfici.

Hinc milites qui pro defensione fidei & religionis Christianæ pugnant, licet in eiusmodi bello ab hæreticis aut infidelibus occidantur, non tamen ideo Martyres sunt, neque Ecclesia vnquam tales tanquam Martyres habuit: quamuis interim multum mereantur, si bonâ & purâ omnino intentione pro fide & religione id faciant.

Ratio est, quia qui sic pugnando moriuntur, non eligunt mortem perpeti pro fide: sed magis impedire, ne fides & religio ab alijs exterminentur, eosque potius interuentioni dare: quare non per se & directè acceptant mortem pro fide, sed tantum aliquo modo indirectè, quatenus se exponunt periculo mortis pro defensione fidei contra infideles, & dum inferitur potius ex necessitate quadam patiuntur, quia ab hoste superantur, quàm ex voluntaria illius acceptatione.

Accedit quod exemplar martyrij sit mors Christi Domini, qui cum malediceretur non maledicebat, cum pateretur non comminabatur: tradebat autem se iudicanti iniuste, ut dicitur 1. Petri, cap. 2. & Isaïæ, cap. 53.

Quartò requiritur, ut fide supernaturali quis teneat veritatem illam pro cuius confessione moritur: si namque eam iudicio tantum proprio & humano teneret, quemadmodum hæretici quasdam fidei veritates tenent simul cum suis erroribus, iam non tam moritur pro doctrina Christi, quàm pro suo sensu.

Hinc Sancti PP. passim tradunt hæreticos non esse Christi Martyres, etiamsi contingat eos pro confessione Christiani nominis apud infideles siue gentiles mortem sustinere, adeoque extra Ecclesiam martyrium non esse, quia scilicet veritatem non tenent, aut si non quibus teneant, non credunt fide diuinâ & supernaturali, captiuando intellectum in obsequium fidei Christi, sed ex alijs considerationibus quæ ipsorum sensui sapiunt.

Hinc

Hinc Cyprianus epistola 73. quæ est ad Tubeanum scribit: & tamen neque hoc baptisma (scilicet sanguinis de quo agit) hæreticis prodest, quamvis Christum confessi, & extra Ecclesiam occisi sint. Idem significant Aug. epist. 61. & 167. lib. 3. contra Cresconium grammaticum, & lib. 4. contra Donatistas, c. 17. & D. Hieronymus in caput 1. ad Galatas; Quintò requiritur status gratiæ, aut legitima saltem & sufficiens ad illum dispositio.

DVBIVM IV.

Qualis in homine peccatore requiratur dispositio, ut martyrium ei prosit ad salutem?

23 Respondetur: in primis hoc apud omnes indubitatum est, quod homo peccator, qui affectu actuali aut virtuali perseverat inherere alicui peccato mortali, non sit dispositus ut ei martyrium prosit ad salutem. Constat ex illo Apost. 1. ad Corinthi. cap. 13. *Si tradidero corpus meum, ita ut videam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Vide D. Thomam, 3. parte quæst. 87. art. 1. ad 2.

Sed seposito tali affectu, disputatur, quæ alia dispositio requiratur: de qua re sunt diversæ Doctorum sententiæ.

Quidam dicunt esse necessariam de peccatis contritionem ex Dei dilectione super omnia. Ita Paludanus in 4. qu. 3. art. 1. ubi scribit, Ad baptismum sanguinis non sufficit attritio, sed requiritur contritio; ad baptismum aquæ sufficit contritio: & causa est, inquit, quia ille iustificat ex opere operato, iste ex opere operantis. Idem indicant D. Bonaventura eadem dist. parte 2. q. 2. Alexander 4. parte quæst. 22. membro 3. art. 1. & sequitur Melchior Canus, Relectione de pœnitentia, parte 3.

Potest fundari hæc sententia in Scripturâ 1. ad Cor. 13. antè allegatâ. Item quia martyrium non est Sacramentum: videtur autem Sacramentis proprium iustificare absq; perfecta contritione.

Alij nonnulli existimant sufficere solam voluntatè patiendi pro Christo, quando ipsa mortis perpessio coniungitur: neque opus esse alia pœnitentia, quantumvis etiam homo peccatorum recordaretur. Fundamentum horum est, quod eiusmodi voluntas sit virtualis quædam Dei super omnia dilectio & peccatorum detestatio. Ita Vega, lib. 6. ad Concilium Tridentinum, cap. 36.

24 Tertij denique docent nõ requiri in peccatore contritionem strictè acceptam tanquam dispositionem necessariâ, ut illi mar-

Viggers de Iure & Iust.

tyrium prosit: requiri tamen attritionem, quando peccati est conscius. Prior est D. Thomæ, 3. parte q. 87. art. 1. ad 2. Passio, inquit, pro Christo suscepta obrinet vim baptismi, & ideo purgat ab omni culpa veniali & mortali, nisi actualiter inuenerit voluntatem peccato inherentem. Idem docet Caiet. ibidem, & alij plures Commentatores D. Thomæ.

Probatur autem primò; quia quoddam martyrium non habeat ex se, siue ex ordinatione diuinâ vim aliquam remittendi peccatum mortiferum, & conferendi primam gratiam, sed tantummodo ex opere & actu charitatis eius qui sustinet, omninò apparet falsum, & contra doctrinam SS. Patrum, qui adultoriam martyrium æquant baptismi aquæ, imò supra hunc videntur extollere.

Clemens, lib. 5. constitutionum Apostolicarum, c. 3. Qui martyrio habitus est dignus, inquit, is lætitiâ in Domino percipiat, quod tantam coronam adeptus sit, & quod propter confessionem ex hac vita exeat: etsi Catechumenus sit, recedat ad Deum lætus; cruciatus quo propter Deum afficitur, erit ei verior baptismus: quòd is quidem experiētā ipsâ mortis cõmoritur Christo, reliqui verò mysticâ repræsentatione: ubi Clemens non actum internum, sed ipsam mortem externam pro Christo præfert baptismi, quò ad efficaciam ex hoc capite, quia est realis quædã configuratio cum Christo moriente.

Tertullianus in Scorpiaco scribit, martyribus nulla delicta posse imputari, quibus in lauacro (scilicet sanguinis) vita ipsa deponitur: & in Apologetico circa finem, Quis non pati exoptet, ut totam Dei gratiam reddimat, ut omnem veniam ab eo compensatione sui sanguinis recipiat; omnia enim huic operi delicta donantur: quibus locis causam remissionis peccatorum & iustificationis adscribit ipsi passioni & morti martyris.

Cyprianus epistola 73. nunquid potest vis baptismi esse maior aut potior, quàm confessio? quàm passio? quàm ut quis coram hominibus Christum confiteatur, & suo sanguine baptizetur? Sanè si passio pro Christo non haberet vim nisi ex opere & actu ipsius patientis, longè maior esset vis baptismi qui per se ad salutem valet, etiam ubi contritio charitate formata siue perfecta non præhabetur.

D. August. lib. 13. De ciuitate, cap. 7. ²⁵ quicumque etiam non percepto regenerationis lauacro, pro Christi confessione morientur, tantum ijs valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro fonte Baptismatis: quod inde probat, quia qui dixit, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c.* etiam dixit, *Omnis qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram*

X x x

Partè

Patre meo: & qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam: & hinc est, inquit, quod scriptum sit, Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius. Quid enim pretiosius quam mors, per quam sic ut delicta omnia dimittantur, & merita cumulatus augeantur: & cap. 6. Si pro pietate, iustitiaque pendatur (mors scilicet) sit gloria renascentis, & cum sit mors peccati retributio, aliquando impetrat, ut nihil retribuatur peccato.

Idem, & alij Patres docent: in quibus notandum quod ipsa mortis permissio secundum se, ab illis comparetur cum Baptismo; ac ei tribuatur vis delendi peccata: non autem referatur hæc vis in internam animi contritionem; ergo quemadmodum Baptismus non prærequirit necessariò contritionem perfectam tanquam dispositionem, ita neq; martyrium.

26 Probatur eadè pars secundò, quia si martyrium haberet dumtaxat vim iustificandi ex interno affectu & actu patientis, consequens esset, quòd paruuli ante usum rationis, per martyrium non consequerentur peccati originalis remissionem & iustitiam: quod iuxta communem Ecclesiæ sensum, omnino falsum est: quæ Innocentes pro Christo occisos, semper tanquam Martyres coluit: & Patres ac Doctores Ecclesiæ passim eos Martyres vocant, & consecutos dicunt statum melioris vitæ, regnum Cælorum, gloriam martyrij, & factos confortes Agni.

27 Probatur altera pars contra Vegam, quod scilicet homini peccatori adulto necessaria sit saltem attritio, quando peccatorum recordatur.

Primò, quia ut quis per Sacramentum Baptismi per se institutum ad conferendam primam vitam iustitiæ, (vnde etiam Sacramentum regenerationis dicitur) assequatur peccatorum remissionem & infusionem primæ iustitiæ, debet de peccatis suis, si adultus fuerit, attritionem ad minus concepisse, ut omnes Theologi passim docent: ergo similiter idem debet dici de martyrio. Replicabit aliquis; Sancti Patres videntur aliquid amplius attribuere martyrio quam Baptismo; quia martyrium supra baptismum extollunt; ergo non videtur necessaria attritio illi qui martyrium sustinet, sicuti illi qui baptizatur.

28 Respondetur Neg. Conseq. quia quòd aliquando martyrium extollant quodammodo supra baptismum, non ideo est, quòd sine huiusmodi dispositione Martyris deleat peccatum: sed partim, quia in se est opus magis arduum, & partim, quia ex opere operato plus gratiæ quam baptismus cum pari dispositione susceptus confert.

Probatur secundò, quia dum quis suorum est memor peccatorum, quibus Deum mortaliter offendit, in tali circumstantia temporis omnino obligatur de illis dolere, ac detestari; & veniam petere ut Deo reconciliatur:

nam poenitentia est medium necessariū per se ad obtinendam reconciliationem, etiam inter ipsos homines: non enim veniā dignus est, qui malam voluntatem non retractat: martyrium autem non tollit obligationem adhibendi media ordinaria salutis, quando adhiberi possunt, quin potius immines martyrium, in illo puncto temporis etiam efficit, ut præceptum affirmatiuum reconciliandi se Deo, pro illo obliget.

Confirmatur, quia qui in tali temporis circumstantiā memor existens peccatorum, nullum conciperet dolorem, moraliter loquendo, videretur offensam Dei pro nihilo ducere, & affectum à peccatis minimè abstrahere aut mutare; ergo &c.

Hinc itaque patet responsio ad fundamentum secundæ opinionis, dicendum enim est, quod nuda voluntas patiendi pro Christo absque dolore aliquo de peccatis memoriæ occurrentibus non sit sufficiens, ut dici possit virtualis contritio aut detestatio peccatorum commissorum.

Dices D. Tho. loco antè cit. indicat sufficientem esse dispositionem, quod passio suscepta pro Christo non inueniat actualiter voluntatem peccato inhærentem; ergo &c.

Respondetur, D. Th. non plus tibi tribuit martyrio, quam baptismum: in eo namq; commendat martyrium quod obtineat vim baptismi, ut ex verbis eius patet. Itaq; dicendus est supponere aliquam formalem aut virtualem poenitentiam præcessisse, sicuti in baptismum est necessarium. Accedit quòd qui ita se gereret absque omni dolore, censeretur moraliter actu quodam virtuali adhuc inhære peccatis, sicut iam explicuimus.

Obijciuntur hic Script. quedam, ut illa Mat. 10. *Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre qui in cælis est: ac rursus ibidem: Qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam: similia habentur Lucæ 9. & Ioannis cap. 12.*

Respondetur, quod generales illæ Scripturæ intelligendæ sint, modo cum dispositione cõuenienti, & cum alijs requisitis, eiusmodi confessio, & animæ seu vitæ perditio fiant: nam & hæretici aliquando pro confessione Christi possunt mori, & tamen quia non ex fide vera & supernaturali, sed ex hæretica pertinacia, & peccato hæresis inhærendo, mortem sustinent, hinc præmium illud à Christo promissum non assequuntur.

Sed difficultas restat, si patiens martyrium forsitan non recordetur delicti commissi, an tunc absque attritione per martyrium consequetur remissionem, & iustitiam?

Respondetur, tutissimum in primis esse etiam martyribus obseruare doctrinam D. Augustini quæ tradit, neminem debere ex hac vita migrare sine poenitentia, quantumuis sibi peccati conscius non sit,

Adde

Addo secundò, si voluntas patiendi pro Christo sit talis, vt ex vi illius nasceretur cōtritio vel attritio occurrente peccato, poterit martirium cum hac voluntate ad peccati deletionē sufficere, quia habetur tunc quædam virtualis pœnitentia: si verò talis nō sit, verisimiliter non sufficet; vt fieri posset quādo quis vehementer alicui vitio esset addictus, cuius emendandi non solet facere vnamquam propositū, quamuis sæpius occurrerit.

32 Quod ad fundamenta attinet primæ sententiæ, dicendum est in primis ad Scripturā, quod Apostolus loquatur de ijs qui nec charitatem habent, neque ad eam recipiendam sunt dispositi, vt qui Ecclesiam scindunt & sectas suscitant, vel alijs peccatis mortiferis affectu in hærent: non autem de illis qui per attritionem & pœnitentiam ad charitatem tendunt.

Ad alterum dicendum est, quamuis martirium non sit Sacramentum, & proinde nō sit institutum tanquam medium ordinarium ad obtinendum peccatorum veniam & iustitiam, tamen ob excellentiam operis & iudicium magni affectus erga Christum Dom. ex singulari priuilegio diuinitus illi attributa esse eiusmodi virtutem: quod in paruulis pro Christo interfectis in primis est notum.

33 Ex hæcenus dictis, & præsertim ex sententijs Patrum allegatis, intelligi satis poterit, quinam sint martirij effectus, hi nimirum, quod martirij instar baptismi culpā omnē deleat, & primā iustificationis gratiā subiecto bene disposito conferat, si eam præiacetem non inueniat, simulq; tollat omnem pœnæ reatum: in iustis autem plurimū adaugeat ipsam gratiam sanctificantem.

Sumitur ex D. Tho. loco sup. allegato, & docent Durandus in 4. dist. 4. quæst. 8. n. 6. & 14. Richardus, eadem dist. art. 2. qu. 3. Maior ibidem, qu. 3. Suarez in 3. p. De Sacramentis, disp. 29. sectione 3.

Et probari potest hac cōgruentiæ ratione, quam indicat Clemens supra, quia si virtus delendi reatū culpæ & pœnæ est collata baptismi, eò quod sit mystica quædam configuratio eū morte Christi, vt significat Apost. ad Rom. c. 6. multo magis cōueniēs fuit, huiusmodi virtutē attribui martirio, quia est realis conformatio cum Christo moriente: quā rationem loco citato vrget Durandus, & ab alijs quoque adduci solet.

34 Disputant verò Scholastici quo tempore aut momento martirium conferat suos effectus? Cuius difficultatis resolutio pro bonā parte pedit ex resolutione alterius quæstionis physiciæ, scilicet quomodo moriatur & desinat homo esse, an per primum sui esse, an per vltimum sui esse, id est, an propositio hæc, homo desinit esse, habeat hunc sensum, homo nunc siue hoc instanti non est, & immediate antè fuit: an verò istum; homo

nunc siue hoc instanti est, & immediate post non erit.

Communior Philosophorū opinio habet, corrupti seu desinere hominem per primum sui non esse: non desunt tamen aliqui qui existiment illum desinere per vltimum sui esse: quā sententiā posita oportebit hanc propositionem, cadaver hominis generatur siue incipit esse, exponere hoc modo, cadaver hominis modo nō est, & immediate post erit, vt incipiat per vltimum sui nō esse, ne alioquin oporteat admittere duas formas substantiales repugnantes esse in eodem subiecto seu materia simul: qui ergo hunc exponēdi modum sequuntur, rectè dixerunt martirium conferre effectus suos in vltimo instanti terminationis hominis, scil. quo verū est dicere, homo nunc siue hoc momento est, & immediate post non erit. Ex illis verò qui communiorem opinionem sequuntur in exponendā hanc propositionem, homo corrumpitur aut desinit esse, plerique docent martirium conferre gratiam & effectus suos in aliquo instanti quod quasi imperceptibiliter mortem præcedit, eò quod non sit iuxta illam opinionem assignare aliquod vltimū instans in quo homo supersit. Ita docent Vega & Suarez supra, & multi recentiores.

Dicet aliquis: potest homo tunc post illud instans quo ponitur martirium conferre effectum, adhuc peccare, ergo poterit Martyr adhuc priuari effectibus martirij.

Respondetur, quod sic proximè ante mortem quando corpus est in totum alteratum, soleat vsus rationis impediri propter sensus & organa sensuum nimis perturbata: quare probabiliter dici potest, quod aliquo quasi imperceptibili tempore ante mortem, homo peccare non possit ob defectum vsus rationis: quod si verò Deus per extraordinarium quasi concursum, imperturbatam conseruet rationem, non dubium est, quin & mentem confirmabit ne à virtute deficiat. Cæter. tamen 2. 2. q. 124. a. 4. existimat martirium conferre effectum in vltimo termino vitæ quamuis extrinseco: sed parum probabiliter, quia tum conferretur effectus, quando iam verū est dicere, homo non est, sed immediate ante fuit.

DVBIVM V.

His temporibus in Belgio sæpius agitatum.

Vtrum Pastores obligentur ad residentiam apud suas oves seu subditos tēpore grauis persecutionis?

Xxx ij

Ab an.

26 **A** B annis aliquot, Status Prouinciarum Belgij quę se Regi domino suo, & auitę fidei, ac Catholicę Religioni subtraxerunt (verę filij subtractionis, quos reprobat Apo. ad Hebr. 10. *Quod si subtraxeris se, non placebit animę meę, inquit, nos autem non sumus subtractionis filij in perditionem: sed fidei in acquisitionē*) partim violentiã, partim perfidiã quorundã ministrorum Regis, potiti Syluaducis ciuitate laudatissimã à constantia in tenenda fide Catholica, non modò in ipsa omnem antiquum & verum Dei cultum, vt sacrificium illud mundũ Corporis & Sanguinis Domini, Sacramentorum vsus, prædicationē Apostolicę & Orthodoxę fidei extirparunt, & tēpla ac loca sacra inibi Deo dicata profanarunt. Sed quo pro alta animi sui elatione in omnē circumcirca districtum sibi dominatum plenum, vsurpatione vindicarent, assumere & arrogare sibi coeperunt in locis istis non tantum rerum ciuiliũ & politicarum, sed etiam Religionis regimen & imperium.

27 Vnde extimulante eos inimico boni patrisfamilias euangelici, scil. diabolo qui ad suã ipsius voluntatē eos detinet sibi deuotos, illam etiam agri dominici præclaram partem per Pseudo-Euangelistas, & ministros adulterantes sincerum Dei Verbum inficere, ac zizania sua superfeminare summo studio cõtenderunt, & contendunt. Quod dum è cõtrea Rex noster Catholicus, verē Catholicus & omnium Catholicorum Patronus ac Defensor, & Sereniss. Princeps Cardinalis Infans Hispaniarum, Maiorum suorum auitę fidei & religioso zelo insistentes, pari studio auertere & impedire conantur, non ignari quã hoc malum hæresis difficulter eradicitur, vbi semel radices egerit, pergunt illi cū violentia, & grauissimam concitant persecutionem non modò contra Pastores qui in maioratu Syluaducensũ, vt vulgò dicitur, super grege suo vigilant, sed vniuersim contra omnes per omnes prouincias sub Regis obedientiã agētes, ad quos eis patet accessus, dantes licentiam & epistolas omnibus militantibus sibi, vt quoscumq; huius vię Pastores, aut Sacerdotes sacra populo administrãtes, inuenerint, victos ad eos perducant carceribus mancipandos, & non nisi forsità graui litro, quasi adhuc gratiosè liberandos.

Idque eo fine, vt plebs Christiana Catholica destituatur medijs, & ministerijs, & instructionibus tũ vtilibus tum necessarijs ad salutem: Vnde Sathanico spiritu agitati magis scēuiunt in animas fideles, quam in corpora eorum quos persequuntur.

28 Occasione itaque nouę & intensę huius persecutionis in Pastores motę, frequenter ab eis proponitur, & à multis disputatur, & examinatur quæstio, Vtrũ Pastores ad residentiam, & ad sacrorum administrationem obligētur in tantis suis periculis captiuitatis,

& carceris quasi perpetui, aut ad minus litri admodum grauis toties soluendi, quoties continget eos deprehendi & apprehendi.

De hac re non ita pridē in scholis nostris differui in Vesperijs Doctoralibus, & desuper meã, quã hic subijcio, dixi cū D. Aug. sententiam, qui accuratē scripsit de hac quæstione: in primis in epistola quadã ad Episcopũ Quodvultdeum: qui ipsum super nõ abumili casu consuluerat impendente Vandalica persecutione: vbi breuiter Aug. respondet in hæc verba, Nec eos esse prohibendos, qui ad loca si possunt, munita migrare desiderant: & tamen ministerij nostri vincula, quibus nõs Christi charitas alligauit, ne deseramus Ecclesias quibus seruire debemus, non esse rumpenda: vidē ipse concludit, vt refert epist. 180. Restat ergo vt nos quorum ministerium quantulacumque plebi Dei vbi sumus, manenti, ita necessariũ est, vt sine hoc eam nõ oporteat remanere, dicamus Domino: *Esto nobis in Deum protectorem, & in locũ munitionum*: quibus significat Pastores nõ posse absentare se, quando plebs remanens destitueretur ministerio Ecclesiastico necessario.

Verũ hæc D. Aug. responsio alteri Coepiscopo Honorato comunicata, non illi placuit, nec satisfecit, forsitan quia durior, & nimis Pastorum & Episcoporum conscientias onerare visa fuerit. Vnde ille in contrarium aliqua argumenta opposuit D. Augustino.

Vnum erat, quod contra Domini præceptum vel exemplũ videretur id militare, qui de ciuitate in ciuitatem fugiendum esse monet: *Cum autem persequerentur vos* (inquit Christus) *in ciuitate ista, fugite in aliam*, Matth. 10.

Hinc D. Paulus, ne illum comprehenderet inimicus, per fenestram in sporta dimissus est, 2. ad Corinth. cap. 11.

Vnde addebat alius quidam Episcopus: si Dominus nobis imperauit fugam in eis persecutionibus, vbi potest fructus esse martyrij, quãto magis debemus fugere steriles passiones, quando est barbaricus & hostilis incurfus. Cuiusmodi etiam steriles persecutiones esse videntur, quę contra Pastores mouentur modò.

Alterum contra D. August. argumentum erat, quod sine fructu essent manurisi enim in Ecclesijs persistendũ est, inquit bant, quid simus nobis vel populo profuturi, nõ video: nisi vt ante oculos nostros viri cadãt, scēmine constuprentur, incendãtur Ecclesię, nos ipsi tormentis deficiamus, cū de nobis quæritur, quod non habemus. Sic Episc. Honoratus.

Hinc itaque occasione assumpsit D. August. materiam istam examinandi, & explicandi: ex quibus poterit etiam secundũ Christianam charitatem & legem plenè & solidè responderi quæstioni quę in præsentī persecutione Pastorum & Sacerdotum agitur.

Antequã ergo exponat Aug. verba Christi sibi

sti sibi obiecta scil. *Cum autem persequantur vos in ciuitate ista, fugite in aliam*, premitit: Quis autem credat ita hoc Dominū fieri voluisse, vt necessario ministerio, sine quo viuere nequeunt, deserantur greges, quos suo sanguine cōparauit? Quibus declarat se persistere in doctrina priori, quod non liceat Episcopis aut Pastoribus fugere in persecutionibus, sic populus Christianus per hoc destituatur ministerijs necessarijs ad vitā spiritualē & salutē.

32 Porro notandum, quod cōtingat diuersimodē persecutiones contra Christianos ac Catholicos suscitari, & moueri: aliquando quidem sic vt Tyrannus seu persecutor vnā aut alteram dumtaxat quærat personam, vel aliquot determinatas in particulari.

Aliquando autem vt scuiat æqualiter in omnes alicuius prouinciæ incolas, vbi Christianę religionis professio viget, tā in Laicos quā in Clericos & Sacerdotes, sicuti quando Barbari magnis viribus prouincias Christianorū contendunt inuadere, & occupare, quī sine forma iudicij, sine examine, & sine discrimine omnes inhabitatores loci spoliāt, captiuant, tormentis litra magna etiam supra facultates extorquent, aut si non possint, trucidant.

Tertiō contingit, quōd persecutio tantū instituat contra Episcopos & Pastores, & vniuersaliter cōtra Sacerdotes, & eos qui populo administrant Sacramenta, aut alia sacramenta obeunt; qualis est illa, de qua nunc potissimū agimus. Hos tres modos indicat, & attingit August. & quomodo in singulis oporteat bonos Episcopos & Pastores se habere, edocet epist. 180. ad Honoratum.

33 Quando igitur persecutio est cōtra aliquā vel aliquas personas determinatas in indiuiduo, qualem Damasci monebat Prepositus Regis Aretæ contra D. Paulum, & propriē dicitur personalis persecutio, tum licebit tali Episcopo aut pastori, imō aliquādo forsitan obligabitur de ciuitate in ciuitatem fugere; quia non deerunt qui Ecclesię & populi Dei curam gerent: faciant hoc (inquit Aug.) serui Christi, Ministri verbī, & Sacramenti eius, quod precepit siue permisit Christus. Fugiāt omnino de ciuitate in ciuitatem, quando eorum quisque specialiter à persecutoribus queritur, sic vt ab alijs qui non ita requiruntur, non deseratur Ecclesia, sed præbeant cibaria conferuis suis, quos aliter viuere non posse, norunt vt accidit quando Paulus in sporta à fratribus per fenestrā submissus est.

Quando autem persecutio est vniuersalis omnium, & commune est periculū, tum inquit Aug. ij qui alijs indigent, non deserantur ab his quibus indigēt. Aut igitur ad loca munita omnes transeant: aut qui habent remanendi necessitatē non relinquuntur ab eis per quos illorum est supplenda Ecclesiastica necessitas, vt aut pariter viuant, aut pariter sufferant, quod eos paterfamilias volet per-

peti. Si enim periculosum est; nauim inter fluctus, cautē nō regere, quanto periculosius est eam vndis intumescensibus, fluctuantem in tempestate relinquere, inquit Prosper, lib. 1. De vita contempl. cap. 16.

Porro Ecclesia veluti nauis est, quæ mare mundi huius enauigare & ad portum salutis æternæ appellere cōtendit, quæ diuersis tentationū fluctibus contunditur, quæ immunitorum spirituum flatibus agitatur, quæ Tyrannorum persecutionibus veluti procellosis tempestatibus iactatur, & quasi in profundū deprimitur. Si itaq; Dominus de manu speculatoris, qui viderit gladium venientem, & non insonuerit buccinā, sanguinem pereuntium requiret, vt dicitur Ezechielis cap. 33. quanto magis requiret sanguinem percuntium de manu naucleri, qui oborientibus tempestatibus, nauim deserit, & de manū Pastoris qui videt lupum venientem, & grege suo relicto fugit. Vnde & Nicolaus Pontifex in tempore persecutionis Normannicę consultus super casu non absumili in suis rescriptis respondet: Præcipuē autem nos qui tanquā arietes ducatum gregibus præbemus, imō qui & horum Pastores sumus Deo auctore, cum eis in periculis pro viribus persistere, pro certo conuenit.

Sed forsitan petet quispiam: si aliqui pernicaciam aut temeritate, ingruentibus illis læuis & vniuersalibus persecutionibus quæ præ oculis videntur, nolint recedere, neq; ad tutiora loca se recipere, num Pastores propter illos tenebuntur se periculis istis obijcere?

Non vtique existimarem, præsertim si periculorum sint moniti, & Pastores operam suam obtulerint, si fortassis eā indigeant, vt pro tunc vel pro futuro se disponant ad gratiā, & contra tentationes se muniant: videbitur enim tunc locū habere illud Ezechielis. *Si speculator viderit gladium venientē. & cecinerit buccinā: audiens autem quisquis ille est, somitum buccinā, & nō se obseruauerit, venerit q; gladius, & tulerit eum, sanguis ipsius super caput eius erit.* Nō enim paucorū temeraria pertinacia videtur Pastorem obligare, vt cum ipsis in periculis tantis permaneat, quin magis alibi debet curare potiolem partem sui gregis.

Dico, temeraria pertinacia, nam illos qui habent remanendi necessitatē, non vult August. desereri ab ijs per quos supplenda est illorum Ecclesiastica necessitas: quemadmodū neq; illos qui nō fugiunt, quia loca turra non vidēt: sic vt fuga iudicetur inanis labor.

Denique verō inquit Augustinus: vt rōm quādo persecutionis pernicities hæcenus sequit tantū, vt solos ministros Ecclesię persequatur, vt sit in nostro casu, an tūc relinquenda sit Ecclesia à ministris fugientibus, ne à morientibus, dum trucidantur scilicet (adde vel dum abducti carceribus includuntur) miserabilius relinquatur?

35 Sanè non sic ipse id intelligit, sed si laici, inquit, non quærantur ad mortem, possunt ipsi occultare quoquo modo Episcopos & Clericos suos, sicut ille adiuuerit, in cuius potestate sunt omnia: qui potest & non fugientem per suam cõseruare prouidentiam.

Neque hoc est, quærendo diuina miracula Deum tentare, vt quidam apud Augustinum videntur opposuisse, sed est humanæ industriæ congrua media adhibendo cum spe diuinæ protectionis, in officio Pastoris ex charitate Christi & proximi fortiter persistere, prout constat per experientiam salubriter & cum magno fructu in diuersis locis fieri. Quod si contingat aliquando aliquos deprehendi & apprehendi, accipiant de manû eius, sine cuius nutu nec folium de arbore cadit, qui hoc disposuit aut permisit ad ipsorum exercitium & præmiû, si patienter tulerint: Absit ergo vt nauis hæc Ecclesiastica ita sit pendenda, vt debeant eam nautæ, & potissimû gubernatores, periclitantem deserere, etiam si in scapham transiliendo, vel natando possint effugere: quibus enim metuumus ne nostrâ desertione pereant, non temporalem illis mortẽ quæ quandocumque ventura est, sed æternam metuumus: quæ potest non euenire, inquit August. si caueatur.

36 In quibus tamen obseruandum, quod non velit D. August. eos obligatos ad publicam residentiam, quâ se ostentent omnibus cum periculo quasi moraliter certo temporaneæ apprehensionis & captiuitatis: hoc enim potius temeritatis videretur esse in his casibus, quàm charitatis; quandoquidem sibi obessent, & populo non prodesse, imò sibi facultatem iuuandi plebem adimerent. Prudenter itaque & latenter, vt indicat Augustinus, debent plebi sibi commissæ assistere, & ministeria salutis exhibere. Quare vt tutius & diutius boni Pastores possint gregibus suis inuigilare, & necessaria ministeria salutis exhibere, non incongruum erit plures qui habent suos districtus ita vicinos, vt vnus aut alter possit in diuersis locis seruire, hæc inter se consilia, & quasi pacta inire, quod per vices nunc hic, nunc ille, siue nunc hi, nunc illi curam plurium Ecclesiarum susciperent, & populo necessaria ministrarent: qui poterunt modò in hac, modò in illa parochia latitare, & vt minùs agnoscantur, vestes & domos sapius mutare: sic tamen vt in singulis Ecclesijs sint, qui in necessitate eos possint inuenire aut demonstrare: atque ita morale periculum celerioris apprehensionis declinare.

37 Ad prædicta posset etiam pactum accedere, vt si contingeret aliquem ex eis apprehendi qui pretio sit redimibilis, quod communem facient collectam ad eius redemptionem; ad quam existimo quoque obliga-

tos, vt concurrant illi, qui gaudent iure conferendi parochiam, vt libenter loquuntur, seu potius quibus incumbit onus & necessitas prouidendi populo de conuenienti parcho, & bono Pastore: quique eo nomine percipiunt Decimas populi, & prouentus qui superexcrefcunt vltra Canonicam portionem ipsius parochi: alioquin non erunt patroni & patres plebis Christianæ, & gregis Domini, de cuius lacte comedunt, & cuius lanâ operiuntur, sed vitrici & inania patronorum Ecclesiæ simulachra, & similes illis de quibus Ezechiel dicit, ô Pastor idolum &c.

Sed controuerti videtur, an non onera 38 illa sint refundenda in parochianos seu subditos?

Sunt Doctissimi & Consultissimi Viri, qui existimant Pastorem ab obligatione residentie, & ministrandi populo Sacramenta, absolui, vt si regularis sit, possit se ad monasterium conferre & ibi delitescere, si communitas à Pastore requisita tempore eiusmodi periculorum detrectet illum assecutare, atque aded defensionem & indemnitate aduersus vitæ & captiuitatis pericula spondere & cautionem præstare: non enim rationi, aut æquitati videtur ipsis satis consonum, eo onere parochos prægrauari, vt se periculo mortis aut captiuitatis & grauis litri exponant, cui impares ipsi sint: nec forsitan pagorum decimæ triplicatæ sint æquales, præsertim cum non proprium, inquit, sed aliorum negotium gerere videantur.

Verùm sententiæ huic non ausum sub- 39 scribere: quandoquidem enim agatur hic negotium salutis animarum, pro quibus Christus mortuus est, magis attendere oportet ad præceptum siue doctrinam quam tum Christus ipse, tum Apostoli, & eorum successores tradiderunt, quàm ad ratiocinationes nostras, vel opiniones Baldi, aut similibus Authorum; tamen in suo foro & studijs sint celeberrimi: Christus autem dixit: *Bonus Pastor ponit animam suam pro omnibus suis: Mercenarius autem videt lupum venientem & fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad illum de omnibus.*

Quis autem magis lupo quam hæretici persequentes Ecclesiam siue Pastores eius: & quidẽ non tam affectu, vt in corpora sequantur, vel vt diuitias captent, quàm exercitia Religionis populo necessaria impediunt, & ipsi hæresim suam seminare, plantare, & firmare valeant, vt constat modò in proposito fieri. Et D. Ioannes, cap. 3. 1. epistolæ conformiter loquitur: *In hoc cognouimus charitatem Dei (ait) quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.*

Vnde ad hæc verba scribit Estius in suis Cõmentarijs: Porro tenentur ex officio ad ponendum

ponendū animas pro' fratribus (quando res postulat) omnes animarum Pastores: quibus omnibus in Petro primo Pastore dictum est, Ioannis cap. 21. *Sequere me*: id est, inquit, animam tuam pone pro ouibus meis, sicut & ego pro eis animam meam posui: quod conforme est verbis Christi, Ioannis c. 13. *Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Amen amen dico vobis, non est seruus maior Domino suo, &c.* quod quoque D. Cypr. lib. 3. epistolarum, epistola 1. ad Lucium Papam: D. Leo, epistola 92. ad Rusticum Narbonensem Episcopum, Nicolaus Pontifex, & alij passim Sancti sic intellexerunt.

Vnde Episcopo opponenti, quod in persecutione ab eis quærentur etiam illa quæ non haberent, non respondit Augustinus, *Requirite subditos vestros, vt de defensione, redemptione, & indemnitate vobis spondeant & cautionem sufficientem præsentent: quod si non faciant, liberum vobis erit desertis illis ad tutiora loca vos recipere. Sed longè aliter, vt mox patebit ex dicendis, quando D. Augustini responsionem ad obiecta referemus.*

40 Neque hic venit consideranda tantum conuentio, si quæ sit inter Pastorem & subditos: sed obligatio quæ Pastor suscipiendo officium pastorale, se obligat Ecclesiæ & Christo Domino, vel potius quo Christus ipsum sibi obligat, quod ouium sibi commissarum pro quibus ipse mortuus est, diligentem curam habeat, & pro salute earum inuigilabit, & in necessitate non tantum substantiam huius mundi, sed etiam vitam exponet.

Ad quod quidem illum obligatum in contagio pestis facillè omnes admittunt: quidni ergo etiam in tali persecutione de qua agimus, etiam si subditi de defensione & indemnitate non spondeant.

Et quidem contra periculum vitæ eum asscurare non est sæpè in ipsorum potestate, sicut neque contra periculum captiuitatis, an idcirco tum licebit oues deserere? Ad litrum quod attinet, si forsitan Pastores litro redimibiles sint, possent subditi de eo soluendo dare cautionem, si cõmunitas potens sit, & non nimis alijs exactionibus exhausta. Sed quid si tum pauci aliqui qui Magistratum gerunt, nolint consentire, aut impediant: & tamen multi bene desiderarent, qui per se insufficientes sunt, an hi propterea etiam à Pastore deserendi erunt? Non sic nos docuit hætenus Augustinus qui Christi scholam secutus est.

41 Neque debet quis indicare hanc obligationem grauiorem & inæqualem mercedi Pastorum: non enim sollicitudinis, laborum & eiusmodi obligationis merces aut præmium sunt fructus sine prouentibus temporales, qui his pro vitæ sustentatione tantum

suppeditantur, (quos si solùm attendat, mercenarij sunt,) sed merces & præmium sunt bona illa cœlestia quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt: Merces est quod à Christo audient, *Euge serue bone & fidelis intra in gaudium Domini tui: vbi semper cum Filio erunt, & honorificabit eos Pater, quia Filio in ouibus suis ministrarunt, & dilexerunt vsq; ad bonorum spoliationem, vsque ad incarcerationem, vsque ad mortem ipsam. Ista retributio sufficienter digna est, & æqualis obligationi quæ dicimus Pastorem teneri ouibus sibi commissis adesse & assistere, & longè excedens; vnde dicit Apostolus ad Romanos, cap. 8. *Existimo enim, quod non sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: & iterum 2. ad Corinth. cap. 4. Id enim, quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternam gloria pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, inquit, sed quæ non videntur: Quæ enim videntur temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.**

Cæterum, licet dicamus non excusari Pastores ab officio pastorali præstando in persecutione, ex eo quod subditi cautionem de defensione, & indemnitate non velint aut non possint præstare, nihilominus non existimamus eos ab omni obligatione quæ teneantur quoque ad defensionem & liberationem sui Pastoris cooperari & conferre, absolueudos.

Etenim charitas & cura propriæ salutis obligant illos in talibus casibus, vt quantum in ipsis est adlaborent, ne Pastore destituantur, ne sint tanquam oues errantes in deserto sine pastore: si enim vniciquæ Deus mandauit curam de proximo, multo magis sanè intelligitur vniciquæ mandasse curam de seipso, & de propria salute, qui dixit, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.*

Tenantur ergo tutelæ Pastoris insistere aduigilando contra insidiatores, præmonendo Pastorem, occultando illum, & vbi sine grauiori malo fieri potest, etiam viribus defendendo ne apprehendatur & abducatur.

Quod si illis non obstantibus, contingat tamen eum deprehendi & apprehendi, existimo, quod pariter obligentur quoque cum alijs, si pecunia redimibilis sit, concurrere & conferre ad eius liberationem & litri per solutionem, siue communem collectam instituendo, siue singulatim pro suis facultatibus aliquid ad eam rem conferendo, tum vt hæc fiduciâ Pastores confortati, promptius & constantius sese pro salute ipsorum periculis exponant, & eis in necessitatibus suis liberius assistant, tum ne diutius ipsi etiam Pastore suo cum detremento suo spiritali destituantur, aut in totum deserantur.

43 Nunc audiamus, quid D. Augustinus ad argumenta sibi à Coëpiscopis opposita respondeat. Ad verba itaque ex c. 10. Matthæi allegata, dicit in primis, Cur sibi putant indifferenter obtemperandum esse præcepto, vbi legunt de ciuitate in ciuitatem esse fugiendum; & mercenarium non exhorrent; (id est, non magis timent haberi mercenarij) qui videt lupum venientem & fugit, quoniam non ei cura est de ouibus? Cur non istas duas dominicas, verasque sententias, vnam scilicet, vbi fuga finitur seu iubetur, alteram, vbi arguitur seu culpatur, sic intelligere student, vt inter se reperiantur non esse contrarias, sicuti contrarias non sunt: & hoc quomodo reperitur, inquit, nisi attendatur, quod superius disputauimus, tunc scilicet in primis de locis in quibus sumus, præmente persecutione, fugiendum esse Christi ministris, quando ibi plebs Christi non fuerit cui ministraretur: quomodo antea narrauit quosdam sanctos Episcopos de Hispania tunc profugisse, plebibus prius partim fugâ lapsis, partim peremptis, partim obsidione consumptis, partim captiuitate dispersis: & addit: Si qui plebe manente non manserint, id non fecerunt tales diuinâ auctoritate docti; sed humano vel errore decepti, vel timore victi sunt.

Deinde ponit alium casum quo locum habet dicta Christi doctrina; aut si plebs Christiana fuerit, tamen potest impleri, inquit, per alios necessarium ministerium, quibus non eadē est causa fugiendi, sicuti in porta submissus fugit Apostolus, vt supra dictum fuit, sicuti & fugit Athanasius Alexandrinus Episcopus, cum eum specialiter apprehendere Constantius cuperet Imperator, nequaquam à cæteris ministris desertâ plebe Catholicâ, quæ in Alexandria commanebat.

44 Cum autem plebs manet, & ministri fugiunt, ministeriumque subtrahitur, quid erit nisi mercenariorum fuga illa damnabilis, quibus non est cura de ouibus: Veniet enim, inquit, lupus siue diabolus, qui plerumque fideles Apostatas esse persuadit, quibus quotidianum ministerium Dominici corporis defuit, &c.

45 Ad alteram obiectionem prolixè responderet August. epist. citatâ, & quia urgebant, quodd non viderent, ad quid præsentia ipsorum foret utilis, nisi vt multa & horrenda scelera perpetrari conspicerent, & seipfos exponerent tormentis non sine periculo defectionis, quando ab eis quæretur quod non haberent, hinc in primis ad posterius illud replicat: magis timeamus, inquit, ne membra corporis Christi destituta spiritali victu necentur, quàm ne membra Corporis nostri oppressa hostili impetu torqueantur, & ne deficiamus, Oremus igitur dixit antè, vt ista charitas nobis donetur ab illo, à quo iube-

tur, quia charitas à Deo est: & fortiter contra timorem, Domino miserante & adiuuante, dimicemus, ne mala sine comparatione gratiora quæ multo magis sunt horrenda, nobis contingant, si subtrahamus ministerium pietati necessarium tunc quando magis necessarium est.

Deinde pergit D. Augustinus ostendere, 46 quàm præsentia ministrorum Ecclesiæ in tali confusione persecutionis sit utilis, ac necessaria: An non cogitamus, inquit, quando ad istorum periculorum peruenitur extrema, nec est potestas vlla fugiendi, quantum in Ecclesiâ fieri soleat ab vtroque sexu, atque ab omni ætate concursus, alijs baptismum flagitantibus, alijs reconciliationem, alijs etiam ipsius poenitentiae actionem: omnibus consolationem & Sacramentorum confessionem & erogationem: vbi si ministri defint, quantum exitium sequitur eos, qui de hoc sæculo vel non regenerati, vel ligati exeunt? Quantus gemitus omnium, & quorundam etiam blasphemia de absentia ministeriorum & ministrorum? Quantus denique etiam luctus fidelium & charorum suorum qui eos secum in vitæ æternæ requie non habebant. Vide, inquit, quid faciat malorum temporalium timor, (scilicet Pastorum & ministrorum Ecclesiæ qui fugiunt) & quanta in eo sit acquisitio malorum æternorum? Si autem ministri adsint, pro viribus quas eis Dominus subministrat, omnibus subuenitur, alij baptizantur, alij reconciliantur, nulli Dominici corporis communionem fraudantur: omnes consolantur, ædificantur, exhortantur, vt Deum rogent qui potens est, omnia quæ timetur mala auertere, parati ad vtrumque, vt si non potest ab eis Calix iste transire, fiat voluntas eius, qui mali aliquid non potest velle. His dictis inserti August. Certè iam vides, quod scripseras te non videre, quantum scilicet boni consequantur populi Christiani, si in præsentibus malis, non eis defuit præsentia ministrorum Christi, quorum etiam vides, quantum obsit absentia, dum sua quærent, non quæ sunt Iesv Christi, nec habent virtutem illam de qua dicitur, Non quærit quæ sua sunt, nec imitantur illum qui dixit: Non quæro quod mihi vtile, sed quod multis, vt salui fiant.

DVBIVM VI.

Quæ vitia opponantur fortitudini?

47 D. Thomas, cum artic. 3. Ethicorum, cap. 7. ponit tria vitia fortitudini opposita, scilicet Timiditatem, Intimiditatem, seu timoris vacuitatem, & audaciam: De quibus singularium tractat q. 125. 126. & 127

Sed timiditas subdividi potest in timiditatem proprie & strictè sumptam, & in ignavia. Prior proprie contrariatur intimiditati, & posterior audaciæ: atque ita exactè loquendo poni poterunt quatuor vitia opposita fortitudini.

Timiditas in communi est vitium, quo malum contra rectæ rationis ordinem & præscriptum refugitur: quia scilicet timet quis illud quod non oportet, aut quando non oportet, vel plusquam oportet: quod dupliciter potest fieri: uno modo per excessum, in subterfugendis malis: alio modo per defectum in audendo aggredi mala. Ita docet D. Thom. quæst. 125. art. 1. Quando fit per defectum tunc proprie vocatur ignavia.

48 Porro quando hoc vitium in se quasi consistit, continet culpam tantum venialem, sicuti excessus aliarum passionum, qui nullam aliã noxam vel malam voluntatem adferunt siue causant: quando verò impellit in alterius peccati consensum, erit peccatum mortale, aut veniale pro conditione illius ad quod impellit, ut tradit D. Thom. qu. 125. art. 3. ut si ex timore mortis, vel grauioris alicuius mali, quis fidem neget, aut stationem suam deserat, quam etiam cum periculo vitæ tenebatur seruare pro bono reipublicæ, erit peccatum mortale: si autem faciat aut omitat rem leuiorem erit peccatum veniale.

Observandum autem est non omnem inordinatũ timorem opponi fortitudini quatenus est specialis virtus, sed illum dumtaxat qui versatur circa periculum mortis aut grauioris calamitatis: nam in huiusmodi malis versatur tantum fortitudo, & proinde etiam vitia illi opposita: alij itaque inordinati timores amittendi bona alia, ut quando intemperans timet amittere voluptates, avarus diuitias, ambitiosus honores; opponuntur alijs respectiue virtutibus secundum materiam in qua versantur.

49 Intimiditas seu timoris vacuitas est vitium oppositum timiditati strictè acceptæ tanquam alteri extremo, & fortitudini tanquam virtuti in medio rationis sitæ, excedens in non declinandis periculis: facit enim non timere quando timendum est, aut quæ ti-

menda sunt: nam fortitudinis virtus non tantum timorem reprimit; sed etiam interdum timorem excitat ad malum declinandum, ut quando non est necessitas, vel iusta ratio sustinendi & pericula malorum expectandi. Eiusmodi mala sunt quæ imminet, v.g. à terræ motu, à tempestatibus, ab hoste longè fortiori, dum non expectatur sublidium, & aliàs manifestum instat mortis periculum, & non subest causa illud sustinendi: in istis enim timere est laudabile; sicuti propter intimiditatem non declinare est vitiosum.

Solet autem hæc timoris vacuitas nasci ex diuersis causis, ut tradit D. Thom. art. 1, quæst. 126.

Ut in primis, quia quis minoris vitam facit, quam oportet: qui enim aliquid parui æstimat, non timet etiam si periculo exponatur: quemadmodum autem vitiosum est pluri vitam facere quam oportet, ut dum amore vitæ declinat quis ad peccatum, ita etiam vitiosum est minoris facere, quam oportet, ut quando propter vanam gloriam, aut res exiguas obijcit illam periculo.

Secundò, ex superbia quæ causat, ut homo sibi præfidat; & alios contemnat.

Tertiò, ex animi stoliditate; vnde Aristoteles 3. Ethicorum, c. 7. scribit, quod senes propter stultitiam nihil timent, ut refert D. Thom. loco citato.

Vitium hoc est peccatum mortale, aut veniale pro magnitudine mali in quod incurrit quis propter timoris vacuitatem, quod hic & nunc debebat vitare. Vide Caietanũ, in summa V. Intimiditas.

Audacia denique seu temeritas est vitium oppositum ignauiæ tanquam extremo, & fortitudini tanquam virtuti in medio, excedens in audendo & aggrediendo pericula, ut dum quis aggreditur cum vitæ periculo ea quæ non conueniebat aggredi, vel quando non conueniebat, aut modo quo non conueniebat.

Ex iisdem penè causis oriri solet ex quibus timoris vacuitas, potissimum tamen ex cupiditate vanæ gloriæ. Vide plura apud D. Thomam, quæst. 127.

CAPVT SECVNDVM,

De partibus potentialibus fortitudinis, siue de virtutibus fortitudini annexis.

DVBIVM PRIMVM.

Quot & qua sint virtutes fortitudini annexa?

DE fortitudinis partibus in genere tractat D. Thomas, quæst. 128. Docet autem in primis fortitudinem, vt virtus est specialis, non habere partes subiectiuas, quia non diuiditur in plures virtutes specie differentes, eò quòd sit circa materiam valde specificatam & determinatam.

Assignat igitur ex Cicerone quatuor virtutes fortitudini coherentes, scilicet Magnanimitatem quam Cicero fiduciam vocat; magnificentiam; patientiam; & perseverantiam: quæ dici possunt vnâ consideratione partes veluti integrales fortitudinis; aliâ autem consideratione partes eius potentiales.

Dicuntur autem integrales, quatenus circa materias quasdam alias, minusque difficiles faciunt obseruari quæ fortitudo obseruat circa res difficillimas: vnde fortitudini adiunguntur tanquam secundarium principale.

Declarat itaque hæc D. Thomas, eo ferè modo: quia duplex est fortitudinis actus, scilicet aggredi, & sustinere.

Ad actum aggrediendi duo requiruntur:

Primum pertinet ad animi præparationem, vt scilicet quis promptum habeat animum ad aggrediendum quod præstat magnanimitas, quæ virtus est iuxta Ciceronem, per quam in magnis & honestis rebus, ipse animus multum fiduciam cum spe collocavit.

Secundum pertinet ad operis executionem, ne scilicet quis deficiat in executione illorum quæ fiducialiter inchoauit, & ad hoc conducit magnificentia, quæ est rerum magnarum & excelzarum cum animi quadam amplâ & splendidâ propositione, cogitatio & administratio, id est, executio, vt scilicet amplo proposito non desit executio.

Quando igitur hæc ardeantur & versari intelliguntur circa propriam materiam fortitudinis, scilicet pericula mortis, & similia grauissima mala, erunt quasi partes integrales, sine quibus fortitudo non potest esse: si autem referantur ad aliquas materias in quibus est minus difficultatis, & alterius rationis, erunt virtutes distinctæ à fortitudine

secundum speciem suam: adiunguntur tamen illi tanquam secundarium principali, & eatenus illas vocat D. Thom. partes potentiales fortitudinis: v.g. prout magnanimitas versatur circa magnos honores, & magnificentia circa magnos sumptus, quemadmodum de illis loquitur Philosophus 4. Ethicorum, cap. 2. & 3.

Ad alterum actum fortitudinis, qui est sustinere, requiruntur similiter duo.

Vnum est ne difficultate imminentium malorum frangatur animus per tristitiam, & sic decidat à sua fortitudine: & ad hoc conducit patientia, quia iuxta Tullium, Patientia est honestatis vel vtilitatis causâ rerum arduarum ac difficilium voluntaria ac diuturna perpeffio.

Alterum est, vt ex diuturna grauium malorum aut molestiarum perpeffione, homo non fatigetur eò vsque, vt à præscripto rationis in sustinendo deficiat. Vnde monet Apostolus ad Hebr. 12. *Non fatigemini animi vestri deficientes*: & ne hoc contingat, seruit nobis perseverantia, quæ vt scribit Tullius, Est in ratione bene consideratâ stabilis & perpetua mansio.

Hæc itaque duo quatenus versantur circa materiam propriam fortitudinis, sunt quoque partes quasi integrales ipsius: prout verò exercentur circa alias materias, quæ suam quoque habent difficultatem, aut adferunt animi molestiam, licet non ita grauem & arduam; erunt virtutes à fortitudine distinctæ: quæ tamen illi rectè adiunguntur tanquam secundarium principale.

Porro, quando quatuor istæ virtutes dicuntur quasi partes integrales fortitudinis, non videtur id sic accipiendum, quasi sint quatuor distincti habitus, ex quibus integraliter fortitudo coalescat, sed quod sint ipsa virtus fortitudinis considerata secundum diuersa sua munia quæ præstate & subire debet, atque ita quasi diuersas partes intelligitur ipsa habere.

DVBIVM II.

De vitijs oppositis quatuor prædictis virtutibus.

Magnanimitati docet D. Thom. oppositi quatuor hæc vitia, scilicet præsumptionem seu nimiam confidentiam, ambitionem,

tionem, inanem gloriam, & pusillanimitatem. Præsumptio, vitiosus quidam est excessus quo quispiam nimium sibi confidens ea quæ suis viribus sunt maiora & superiora, aggreditur. Vide plura apud D. Thomam de hoc vitio, quæst. 130.

Similiter ambitio est vitiosus magnanimitatis excessus, quo quis honores non debitos affectat, aut debitos quidem sed vehementius, vel ad alium finem quam oportet, concupiscit. Vide D. Thom. qu. 131.

Inanis gloriæ immoderatus appetitus est quoque vitium magnanimitati oppositum, quia sicuti hæc versatur circa honores, ita etiam circa gloriam, quæ est iuxta Ciceronem, lib. 2. De inuent. frequens de aliquo fama cum laude, vel iuxta D. Aug. lib. 83. quæst. 31. clara alicuius cum laude notitia: atque ita est honoris quidam effectus. Vnde magnanimitati incumbit moderari appetitum & affectum tam circa gloriam, quam circa honorem, ne rationis præscriptum egrediantur. Omnis autem appetitus inanis gloriæ excedit præscriptum rationis, & sic magnanimitati aduersatur.

6 Docet verò D. Thom. inanis gloriæ cupiditatem esse de numero peccatorum illorum, quæ vulgo capitalia nominantur: idque ex D. Gregorio, lib. 31. moralium, c. 31. quippe ex quo tanquam ex praua radice, sex hæc perniciofa germina pullulant, scilicet contentio, inobedientia, iactantia, hypocrisis, pertinacia, & inanium nouitatum ad mouendam hominibus admirationem, curiosa excogitatio.

Vide D. Thomam, quæst. 32. art. 5. & 4. ubi etiam monet inanem gloriam rectius constitui tanquam vnum vitium capitale speciale, quam superbiam, eò quod superbia videatur generalis quasi scaturigo vitiorum omnium.

7 Porro licet inanis gloria constituatur vitium Capitale, non semper tamen continet culpam lethalem: sed tunc demum quando eò peruersitatis & impietatis redigit hominem, vt aliquid faciat aut facere sit paratus quod aduersatur charitati Dei aut proximi. Vide plura de hoc vitio apud D. Thomam, quæst. iam citata.

Pusillanimitas denique est vitium directissime oppositum magnanimitati, vt ex ipsis nominibus constat: pusillanimitas enim propter animi paruitatem seu vilitatem retrahit à magnis quibus quis par est sustinen-

dis, aut exequendis, quando se occasio offert, aut à magnis suscipiendis quibus dignus est: idque maximè ad vitandos sumptus qui faciendi forent: est enim vitium quo quis nimis parcè sumptum facit pro ratione & dignitate operis, aut rei de qua agitur, atque ita perdit bonum (inquit Philosophus) scilicet magnifici actus vel operis, vt exponit D. Th. q. 135. a. 1.

Huic autem pusillanimitati opponitur tanquam alterum extremum, consumptio immoderata siue profusio, quando quis in proportione operis excedit in sumptibus faciendis. Vide D. Thomam, quæst. citata, art. 2.

Patientiæ opponitur impatientia, quæ potest explicari & per defectum, & per excessum; quamuis hoc nomen communiter sumatur pro vitio patientiæ opposito per defectum.

Et ita acceptum est vitium illud quo in sustinendis arduis malis quis deficit, quia animus tristitia frangitur, & sic à fortitudine in ferendis malis decedit.

Impatientia autem per excessum erit vitium quo quis diuturna perpeffione vult sustinere graua mala, quæ secundum rationem sustinenda non sunt, aut sustinere vult eo modo & sine, quibus secundum rationem non oportet.

Perseuerantiæ denique docet D. Thom. quæst. 138. opponi hæc duo vitia, mollitiem scilicet, & pertinaciam: mollities opponitur per defectum; vnde est vitium quo quis de facili recedit à bono rationis propter diuturniorem durationem molestiarum ac difficultatum.

Et est peccatum mortale, si sit materia ad quam sub mortali existebat obligatus: veniale autem si ad illam tantum sub veniali erat obligatus: si nullo modo tenebatur, non erit peccatum perseuerantiæ oppositum, nisi fortè id fiat ex inordinatâ passione: de quo vide Caietanum, V. Inconstantia.

Pertinacia opponitur perseuerantiæ per excessum: vnde est vitium, quo quis quasi immobilis manet in proposito agendi aut sustinendi difficilia vel periculosa, quæ non oportet; vel vbi & quando non oportet secundum dictamen rationis. Estque mortale vel veniale pro grauitate vel leuitate materiæ circa quam versatur.

TRACTA-

TRACTATUS DE TEMPERANTIA,

Eiusque partibus, & vitijs oppositis, de quibus
agit D. Thomas, qu. 141. vsque ad qu. 170.

Diuisus in tria Capita.

CAPVT PRIMVM,

De Temperantia secundum se, & de Abstinencia, & Ieiunio
eius actu: Deque vitijs oppositis.

DUPLICES assignat D. Thom. quæst. 143. partes Tem-
perantiæ, scilicet Integrales duas, quas ponit verecundiam,
quæ scilicet refugit quis turpitudinem temperantiæ con-
trariam: & honestatem, quæ scilicet quis amat pulchritu-
dinem temperantiæ, vt explicat ipse quæst. citat. articulo
vnico: de quibus postea latius agit quæst. 144. & 145. Partes
Subiectiuas, quas ponit tres, abstinentiam, sobrietatem &
castitatem, cui adiungitur pudicitia. Denique partes potentiales, quas ponit
continentiam, humilitatem, & modestiam. Assignat insuper & explicat etiam
diuersas alias virtutes huc referibiles & vitia eis opposita. Tractabimus au-
tem solum de speciebus siue de partibus subiectiuis temperantiæ, ac de vitijs
illis oppositis, quorum cognitio confessarijs & populo magis est necessaria.
De reliquis licebit legere D. Thom. qui prolixè satis illa profequitur.

DVBIVM PRIMVM.

*Vtrum temperantia sit virtus
& quæ eius materia, &
qua regula?*

DISPVTAT D. Thom. hæc de
re quæst. 141. art. 1. 2. 3. 4. & 5.
Notat autem art. 2. quod no-
mè Temperantiæ dupliciter su-
matur, quemadmodum supra
est dictum de nomine fortitudinis.

Vno modo generaliter, & ita significat
temperiem quandam & moderationem
quam ratio in humanis operationibus ac
passionibus in quavis materia ponit; & sic
acceptum quemadmodum non respicit de-
terminatam materiam siue obiectum, ita
quoque non est virtus specialis: nam cuius-
libet virtuti conuenit in sua propria materia
iuxta rationis dictamen ponere modum, vt
in operatione vel passione non sit excessus
aut defectus.

Alio modo strictius sumitur, scilicet pro

virtute, quæ moderatur appetitum circa illa
quæ maximè alliciunt, ne supra rationis
mensuram in illa feratur: sicuti fortitudo
illum moderatur in ijs quæ maximè deter-
rent, ne contra rationis regulam, illa subter-
fugiat.

Sic igitur considerata temperantia est vir-
tus quædam specialis. Ita D. Thom. q. 141.
art. 1. & 2. cum Philosopho, lib. 2. Ethic.
cap. 7. & D. Ambrosio, lib. 1. De officijs,
c. 43. & August. lib. De moribus Ecclesiæ,
cap. 15. & 19. & patet ex ratione allatâ.

Hæc itaq; virtus ponitur quarta Cardinalis.
Materia eius sunt delectationes sensibiles:
hæ enim maximè appetitum sensibilem cõ-
moueat, alliciunt, & ad se pertrahunt.

Vt tamen plenius materia seu obiectum
temperantiæ intelligatur, obseruandum est;
rectè Philosophum, lib. 3. Ethic. c. 10. dele-
ctationes distinguere in spirituales, & cor-
porales.

Vocantur spirituales illæ quæ sequuntur
operationem mentis aut phantasiæ citra cor-
poris commotionem; vt quæ nascuntur ex
cognitione & contemplatione siue rerum
diuinarum, siue naturalium, vel cuiusuis
veritatis:

veritatis: item quæ ex honoribus, ex diuitijs, ex fabularum narratione oriuntur. Circa huiusmodi autem oblectamenta non versatur temperantia, de qua agimus; unde nec eius sunt materia: neque enim dici solet, quis temperans vel intemperans, quia eiusmodi oblectamentis ordinatè vel inordinatè inhæreat.

Corporales vocantur quæ per externos sensus percipiuntur, vt quæ capiuntur ex intuitu pulchritudinis Solis, aut lunæ, aut aliorum astrorum, ex harmonia musicæ, ex suavitate odorum, ex suavitate ciborum, aut rerum tangibilium. Verùm neq; circa omnes eiusmodi delectationes versatur temperantia propriè & strictè sumpta, vt docet D. Thom. art. 4. ad 3. quia non solent homines quoque dici temperantes aut intemperantes ex hoc, quod moderatè aut immoderatè delectentur pulchritudine rerum quas intuentur, aut suavitate vocum, vel odorum quæ auribus vel obfactu percipiunt: imò neque ex hoc dicitur quis propriè intemperans, quod suavitate saporis siue ciborum delectijs plus æquo gaudeat, vt indicat D. Thom. quæst. citata, art. 5. sed inde potius dicitur delicatus.

3 Primaria igitur ac propria & proxima materia Temperantiæ, vt est virtus specialis, sunt delectationes gustus, quatenus est tactus quidam, & ipsius tactus, quæ per se consequuntur vsum rerum necessariorum, aut seruientium ad conseruationem indiuidui, aut speciei, vt docet D. Th. a. 5. citato: nam hæc & vehementissimæ sunt, maximeq; alliciunt, & hominem longissimè à seipso siue à ratione abducunt: sunt enim brutis animalibus nobiscum cõmunes: non sic delectationes aliorum sensuum: & faciunt hominem quasi brutalem, si ratio modum non adhibeat.

Circa delectationes autem aliorum sensuum non versatur temperantia aut intemperantia, nisi quasi per accidens & secundariò, vt loquitur D. Thom. in quantum scilicet sensibilia obiecta istorum conferunt ad delectabilem vsum rerum necessariorum ad speciei, aut indiuidui conseruationem: sic versabitur temperantia circa delectationem quæ oritur ex pulchritudine vel ornatu scemine, quatenus confert ad delectabilem vsum scemine: similiter delectatio quæ percipitur ex suavitate odoris, aut saporis ciborum erit quasi secundaria materia temperantiæ, vt scilicet confert ad vsum rerum necessariorum ad indiuidui conseruationem.

4 Remotior autem materia sunt ipsa obiecta delectabilia gustus, & tactus, scilicet esculenta, poculenta & venerea. Horum enim appetitioni & vsui ponit temperantia modum iuxta rationis dictamen.

Plura de officijs temperantiæ vide apud D. Prosperum, lib. 3. De vita contemplatiua, cap. 19. & D. August. De moribus Ecclesiæ, c. 19. quæ apud alios PP. etiam sæpius occurrunt: qui licet generalius soleant de temperantia loqui, vt scilicet ad alias quoque materias se extendit, faciliè tamen possunt ad temperantiam specialiter acceptam accommodari.

Porro regula temperantiæ, vt tradunt SS. Patres, & docet D. Th. quæst. cit. art. 6. sumenda est ex ipsa rerum ad hanc vitam & huius vitæ officia necessitate: quod ex Scriptura sacra quoque colligitur 1. ad Thimot. cap. 6. *Habentes alimenta, & quibus regamur, his contenti simus*: Ecclesiast. c. 29. *Iniitium vitæ hominis, aqua & panis, & vestimentum, & domus protogens turpitudinem*, vbi Iniitium interpretantur Doctores idem esse, ac si diceretur Caput & summa eorum quæ vitæ hominis sunt necessaria.

D. Aug. verò explicatius regulam prædictam ostendit de moribus Ecclesiæ, cap. 21. dū sic scribit, *Habet vir temperans in huiusmodi rebus mortalibus & fluentibus vitæ regulam vtroq; testamento firmatam, vt eorum nihil per se diligat, nihil per se appetendum putet, sed ad vitæ huius æque officiorum necessitatem, quantum satis est vsurpet vtentis modestia, non amantis affectu*. Vide etiã D. Hieron. in c. 44. Ezechielis ad hæc verba; *Et dices ad exasperantem*.

6 Quatenus igitur versatur temperantia circa cibum & potum, sumitur eius regula ex fine ad quem ordinantur: hic autem est cõueniens corporis sustentatio, vt illud in primis in se subsistat: deinde vt aptè sit dispositum ad incumbentes functiones ritè obeundas: quã verò parte temperantia versatur circa necessaria ad conseruationem speciei, siue circa venerea sic eius regula est, extra coniugium ab his penitus abstinere: in coniugio autem carenus illis indulgere, quatenus expedit prolis generandæ causã, non voluptatis gratiã, vt docet D. Aug. De bono coniugali, cap. 6. & 7. & alijs diuersis locis.

DVBIVM II.

Qua vitia opponantur Temperantia in genere?

R Espondetur: Temperantiæ in cõmuni opponuntur hæc duo vitia, scilicet insensibilitas & intemperantia. Ita D. Th. q. 142. a. 1. & 2. cum Philosopho, lib. 3. Ethic. c. 7. Istud per defectum opponitur, quia scilicet ita fugit & auersatur delectationes siue gustus, siue tactus, vt prætermittat necessaria ad indiuidui, aut speciei conseruationem, vbi & quando secundum rectam rationem debent

bent illa adhiberi. Hoc autem vitium est satis rarum: nam eo laborant, qui circa delectationes peccant, eò quod nimium illas refugiant, vt tradit Philosophus loco cit. quod raro contingit, vt satis per experientiam constat.

Erit tamen mortale, si omittatur illud ad quod sub mortali quis obligatur, vt si recusetur debitum petenti coniugi, quando non subest iusta excusatio: aut si negligatur sumptio cibi aut potus cù periculo vitæ: veniale autem si omittatur ad quod sub veniali quis obligabatur. Vide Caiet. V. Insensibilitas.

8 Alterum, scilicet intemperantia opponitur per excessum: est namque vitium quo quis in appetendis & fruendis delectationibus gustus & tactus supra rationis mensuram excedit, vt dum illis indulgetur quibus nõ oportet. Estque peccatum mortiferum aut veniale pro ratione materiz in qua versatur, vt amplius constabit ex dicendis infrà de eius speciebus.

9 Notandum est, quod Philosophus 3. Eth. c. 12. Intemperantiam dicat peccatũ puerile, & cum illo D. Th. hñc a. 3. nõ quidem quod congruat pueris, sed quia ipsa cõcupiscentia quodammodo assimilatur pueris, vt bene explicat D. Tho. nam sicut pueri impetu feruntur in ea quæ oblectant, nõ habitã ratione decoris aut turpitudinis, sic quoque concupiscentia: quemadmodum enim illi non attendunt, vtrũ aliquid sit ordinatum secundum rationem, in quo pulchritudo obiecti consistit, ita neque hæc.

Deinde si puer sũe dimittatur voluntati, crescit magis impetu & rebellione, iuxta illud Eccles. c. 30. *Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadit praeceptis*, sic quoque si motibus concupiscentiz indulgeatur, inualefcit magis, magisque rationi repugnat: iuxta illud D. Aug. lib. 8. Confess. c. 5. Dum seruitur libidini facta est consuetudo, & dum cõsuetudini non resistitur, facta est necessitas.

E contra autem sicut puer emendatur & redditur subiectior, si cohibeatur, vnde Proverb. c. 23. monet Sapiens, *Noli substrahere à puero disciplinam*, ita quoque concupiscentia ad debitum honestatis modum reducitur, quando assidue illi resistitur.

10 Maximè verò probrosum esse intemperantiz vitium docet D. Thom. art. 4. vnde D. Gregorius, lib. 33. moral. cap. 11. scribit: *Vitia carnis etsi minoris sint culpæ, sunt tamen maioris infamiz. Ratio est, quia vitium hoc versatur in delectationibus quæ brutis nobiscum sunt communes, vt diximus, maximeque hominem à functionibus mentis in quibus eius consistit excellentia, abducunt, & reddunt hominem quasi brutalem.* Vnde Psalm. 48. dicitur, *Et homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.*

DV BIVM III.

Vtrum abstinentia sit virtus specialis sub temperantia?

11 **O**bseruandum hic est, Abstinentiz nomen sæpius à Sanctis Patribus vsurpari, vt significet excellentiorem quendam temperantiz gradũ circa esculenta: neque enim ille qui sumpto ientaculo, bis insuper temperatè in die sumit refectiõem, solet vocari Abstinentens, quãuis non desinat esse vir tẽperans.

Obseruandum secundò, quòd tamen D. Tho. q. 146. accipiat nomen abstinentiz, vt significet simpliciter virtutẽ quæ sit species temperantiz, quatenus circa cibos versatur, & rationis mensuram in illis constituit: quæ virtus alio nomine specifico caret, & frequenter designari solet nomine generico temperantiz.

Hoc itaq; modo nomen abstinentiz sumptũ docet D. Th. q. cit. a. 1. & 2. esse virtutẽ specialem sub temperantia: quod sic declarat & probat, quia conseruat bonum rationis contra impetum passionis, quã appetitus fertur in delectationem ciborum, ne contra rationis moderamen, eiusmodi delectationi indulgeat, siue propter delectationis huius vehementiam, siue sub prætextu necessitatis ciborum, quibus homo indiget ad vitæ conseruationem: quandoquidem ergo abstinentia temperat secundum regulã rationis passionem appetitus, quoad specialem hunc modũ quo ob ciborũ delectationem abducit à bono & honestate rationis, consequens est, quòd ipsa sit virtus & quidem specialis.

Hoc autem modo sumpra poterit sic describi, quod sit virtus cupiditates & delectationes inordinatas esculentorũ refrænans, & in ipso vsu debitã constituens moderationẽ.

13 Tunc verò seruat debita moderatio in vsu, quando esculenta sumuntur, prout valetudini & officijs mentis congruit: quã de re vide D. Aug. lib. 10. Confessionum, c. 31. vbi latè de hac moderatione discurrebat. Vnde nõ est hac in parte studendũ principaliter validissimæ corporis valetudini, sed huic principaliter tantũ quatenus conuenit & sufficit functionibus mentis, quin & ipsam valetudinem ob altiores fines laudabiliter licet minus curare, modo ad exercitia mentis intertineatur sufficiens, & non grauitè breuiori tempore frangatur: possunt enim occurrere circumstantiæ & iustæ causæ ob quas abstinere expediat, etiam plusquam valetudini & robori corporis secundum communem statũ congruat. Sic maior abstinentia est laudabilis, vt caro castigetur & spiritui subijciatur: item, vt quis Deo pro peccatis satisfaciat affligendo se per ciborũ substractionem, quibus alioquin licitè & sine excessu contra vir-

tutem temperantiæ, quis vti posset: quod & fieri potest, vt habet D. Th. q. 147. a. 1. ad 2. vt corporalis infirmitas in futurū præcaueatur, quamuis hic & nunc tanta quantitas non excederet rationis mensuram.

14 Porro qui singulari & eximio modo student abstinentiæ, debent à duobus hisce vitijs cauere, scil. ab impatientia siue cholera, & à superbia, vt monet D. Greg. 3. parte Pastoralis, admonitione 20. Ab impatiētia quidem, quia abstinentia exsiccat corpus, humores accendit, eosque biliosos efficit: vnde fit homo iracundior, & minus patiens. A superbia verò, quia solet abstinentia exterius in facie elucere, & apud homines tanquam singularis sanctitatis nota haberi: vnde facile contingit aliquē in superbiam eleuari. Hinc Christus apud Matth. c. 6. sic monet, *Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes*: ad quæ verba scribit D. Aug. De sermone Domini in monte, lib. 2. c. 12. non in solo rerum corporèarū nitore atque pompâ, sed etiam in ipsis fordibus luctuosus esse posse iactantiam, & eo periculosiorem, quo sub nomine seruitutis Dei decipit.

DVBIVM IV.

An ieiunium sit actus virtutis abstinentiæ, & quidnam sit?

15 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Ieiunium est actus virtutis, & quidem abstinentiæ. Ita docet D. Tho. qu. 147. att. 1. & 2. & alij communiter. Quod sit virtutis actus satis constat ex Scripturis sanctis quæ frequenter nos ad ieiunium exhortantur, & inter aliarum virtutum actus connumerat. Ioëlis cap. 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, fletu, & planctu.* &c. & 2. ad Corinthi. c. 6. monet Apostolus, *Vt exhibeamus nosmet ipsos, &c. in vigilijs, in ieiunijs, in castitate, &c.* vbi ieiuniū cum alijs virtutibus commendat.

Quod verò pertineat ad virtutem abstinentiæ, Probatum primò ex Isidoro, qui ieiunium dicit esse parsimoniam victus, abstinentiamque ciborum. Deinde sic ostendit D. Th. ratione, quia omnis actus virtuosus qui est circa aliquam materiam, pertinet ad virtutem illam quæ medium in tali materia constituit, atqui ieiunium attenditur in cibis in quibus medium constituit abstinentia, vt dictum fuit Dubio præcedenti: ergo ieiunium ad illam virtutem venit referendum.

16 Porro, vt plenius intelligatur quid ieiunium sit & in quo consistat, præsertim illud quod est pro certis diebus sub Ecclesiæ præcepto. Notandum est, ieiunij nomen ex sua institutione importare ciborum abstinentiam: per metaphoram tamen aliquando transferri ad abstinentiam à quibuscumque

vitijs. Vnde D. Aug. tractatu in Ioannem 17. scribit: Ieiunium magnum & generale est abstinerere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus sæculi. D. Basilius, homilia 1. De ieiunio: verum ieiunium est, ab omnibus vitijs esse alienum.

Verum de hac metaphora, nunc non agimus: sed de ieiunio in sua proprietate: & sic acceptum consistit in quadam ciborū maiori parsimonia, tum quoad rariorem eorum usum, tum quoad victus asperitatem, quam virtus abstinentiæ per se requirat. Vnde Danielis, c. 10. de huiusmodi ieiunio dicitur, *Panem desiderabilem non comedi, & caro, & vinum non introierunt in os meum.*

Potest itaque id diuersimodè fieri tam quo ad rariorem ciborum usum, siue longiorem à cibis abstinentiam, quam quo ad simpliciorē & duriorē victum, vt ex gestis Sanctorum, & præsertim Heremitarum satis abundè constat.

Quando autem sit eo modo, quo Ecclesia vel Ecclesiastica consuetudo fidelibus præscribit illud seruare, tunc propriè dici solet ieiunium Ecclesiasticum.

Vnde ad hoc tria requiruntur, vt notat DD. communiter: abstinentia scilicet à cibis certi generis, abstinentia à pluribus refectionibus in vno die naturali, & vt seruetur certa refectionis hora: hæc enim vult Ecclesia in ieiunijs à se institutis seruari.

A quibus autē sit abstinentum significatur in Capit. Denique, dist. 4. quod ex D. Grego. epist. ad August. Anglorum Episcopum, desumptum est, vbi dicitur: Par est vt nos qui his diebus à carnibus animalium abstinemus, ab omnibus quoque quæ sementinam trahunt originem carnis ieiunemus, videlicet caseo & ouis.

18 Consuetudo tamen diuersis in locis diuersimodè mitigauit abstinentiam ab ouis & lacticijs: nam in plerisque Prouincijs non est vetitus esus ouorum præterquam in ieiunio quadragesimali, vnde dicit D. Tho. qu. 147. q. 9. abstinentiam ab ouis non esse in ieiunio iure communi extra quadragesimam, & notant DD. passim, & experientia docet.

Dixi in plerisque Prouincijs, quia in Hispanijs & quibusdam partibus Galliæ non permittit consuetudo esum ouorum in tempore ieiunij etiam extra quadragesimam, vt refert Nauarrus, cap. 21. n. 15.

Similiter & aliorum lacticianorum usum permittit consuetudo extra tempus quadragesimæ; quamuis nondum vbiq; consuetudo ista obtinuerit, quemadmodum etiam de ouis diximus. In alijs autē diuersis locis non tantum extra quadragesimam, sed etiam in quadragesima permittit consuetudo usum lacticianorum, exceptis paucis aliquot diebus, vt hic in Belgio & Germania.

Quare de abstinentia à certis cibis poterit assignari

Yyy ij

assignari huiusmodi Regula, quod scilicet tempore ieiunij sit abstinendū ab illis cibis, quorum vsum non permittit Ecclesiæ consuetudo in tali loco pro talibus ieiunij diebus, vt notat Tann. tom. 3. disp. 3. q. 3. dub. 5. n. 88. ita vt benè D. Tho. hic q. 147. a. 8. ad 3. dicat cum D. Ieronymo, epist. 28. Vnaqueq; provincia abundet in suo sensu, & præcepta maiorū, leges Apostolicas arbitretur.

19 Quod verò in die ieiunij semel dumtaxat liceat comedere docet D. Th. a. 6. ex communi consuetudine populi Christiani: neque enim in iure communi reperitur hoc expressum: ordinatè tamen hoc obseruari ostendit D. Th. quia ieiunium est ab Ecclesia institutum ad concupiscentias refrænandas, sic tamen vt saluetur natura: hoc autè vtrumque fit, quando semel tantum sumitur refectio in die; quia vna refectio sufficit contra intemperitiam, aut grauiorem lesionem valetudinis, & dum aliæ plures refecantur, corpus castigatur, & vis concupiscentiæ coercetur.

20 Nomine itaque refectiois intelligitur hic sumptio cibi ad corpus alendum. Vnde frequentior sumptio potus nō prohibetur lege hac Ecclesiastica de seruando ieiunio, vt tradit D. Th. a. 6. ad 2. & alij communiter. Rationem reddit D. Tho. quia potus sumitur magis ad corporis alterationem mitigandā, siue ad refrigerium, & ad ciborum sumptorū distributionem & digestionem, quàm vt per se alat corpus, sitque corporis nutrimentum, licet aliquo modo nutriat: hic enim non est eius finis.

Si quis tamen immoderatè potumumat, peccabit pro ratione excessus contra temperantiam, & non contra legem ieiunij, vt docet D. Thom. art. 6. ad 2. & alij communiter. Circumstantia tamen temporis ieiunij aggrauabit peccatum, quamuis intra limites culpæ venialis.

Docet quoque D. Th. eodem art. cit. ad 3. Tann. sup. n. 90. & alij, quod sumptio eleuatariorum non soluat ieiunium, quia non ad nutritionem, inquit, sed ad digestionem sumuntur, nisi tamen forsitan aliquis in fraudem, eleuataria in magna quantitate assumat per modum cibi.

Petet aliquis, quid dicendum de cœnula vespertina, siue de collatiuncula, vt communiter vocatur?

21 Respondetur, illam licitam esse, non tantum ne potus noceat, vt solet dici: sed etiam alicuius alimenti causā. Ita docent Medina, C. De ieiunio, q. 8. Caiet. V. Ieiuniū, Nauar. c. 21. n. 15. Tann. sup. n. 91. & plures alij.

Fundamentum sumitur ex consuetudine: vnde & mensura illius erit sumenda: quam pro varietate locorum scil. probat prudentū & timotorum vsus. Notat autem Bonacina, tom. 2. De præceptis Ecclesiæ, disp. vlt. q. 1. punc. 3. n. 3. in hac cœnula siue 2. refectio-

ne, vt loquitur, nō ita strictè prohiberi cibi qualitatem sicati interdicitur quantitas. Vnde addit, quamuis magis communiter sumatur in cibis, quibus vescimur ante vel post prandium (vt hic in Belgio in pane & buturo) possit tamen etiam sumi pisciculus, vel particula aliqua piscis maioris.

22 Quod ad tertium requisitum attinet, scil. ad horam refectiois, fuit illa olim hora nona diei quæ nostro cōputandi & loquendi modo est tertia pomeridiana. Colligitur ex Cap. Solent, De consecratione, dist. 1. quæ quidè hora fuit adhuc seruata tempore D. Thomæ, vt constat ex art. 7. sed nunc ex recepta consuetudine, est hora circa meridiem, quàm modò licet refectioem sumere: non autem quod licitum non sit differre vsque ad tertiam pomeridianam, vel vsque ad vesperam, vt benè notat Caiet. hoc enim ieiunij difficultatem non minuit, sed auget, & magis est conforme moribus veteris Ecclesiæ, ex indulgentia enim est admissa hora anterior: non tamen idcirco licet absq; peculiari causa sumere collationem in meridie & transferre refectioem ad vesperam, vt cum Caiet. & Nauar. notat Tannerus sup. n. 92. Ex causa tamen licet, vt cum Azorio, lib. 7. cap. 8. quæst. 8. etiam tradit Tann.

Quæritur hic primò, an si quis notabiliter præueniat tempus præscriptum in sumenda refectioe, v.g. ad vnam vel duas horas, peccet mortiferè?

23 Respondetur in primis, si iusta subsit causa præueniendi, vt si iter agendū sit, si hospites sint dimittendi, quod tunc anticipatio illa fieri possit absque peccato. Ita Nauar. c. 21. n. 27. Tann. n. 96. & alij satis communiter: quando autem non subsit causa tunc ex plurium Doctorum sententia peccabit mortaliter, qui notabiliter horam anticipat. Ita docent Couar. lib. 4. Variar. c. 20. n. 16. Nauar. cap. 21. n. 27. & indicat Caiet. V. Ieiunium: docet enim horam competentem esse vnam ex conditionibus principalibus ieiunij. Similiter Paludanus in 4. dist. 15. qu. 4. art. 4. vbi dicit notabili anticipatione factā sine iustā causā, frangi ieiunium: Syl. V. Ieiuniū, q. 4. & sic quoque fideles timoratiore videntur passim apprehendisse: est enim hora illa magis sera, præscripta tanquam notabiliter faciens ad corporis castigationem & appetitus mortificationem.

24 Non desunt tamen qui dicant esse tantum veniale, vt Angelus V. Ieiunium, n. 2. Toletus, De instructione Sacerdotum, lib. 6. cap. 2. Tann. sup. dub. 5. n. 96. cum pluribus Canonistis quos citat. Ratio horum est, quia non videtur violari ieiunij substantia, sed tantum circumstantia, quædam accidentalis, cuius mutatio nō ita aduersatur fini ieiunij: quod anticipatio diminuit de difficultate ieiunij, hoc iterum longior mora ab illa refectioe

ctione vsque ad noctem adauget; atque ita potest reuera hęc sententia nō videri improbabilis, in casu saltem quo refectio breui & ordinario tēpore absolueretur: secus si protraheretur in tempus longius vsque postmeridie: vnde etiā Tannerus addit, per se loquendo non esse plus quā veniale peccatū.

Queritur secundō, vtrū qui ieiunium per secundā refectiois sumptionem violauit, peccet iterū mortiferē si die eodem sumat refectioem tertiam.

25 Negant Durandus in 4. dist. 15. q. 11. n. 9. Gabriel dist. 16. q. 3. dub. 5. Nauarr. c. 21. n. 14. Angelus V. Ieiunium, Azor. lib. 7. to. 1. quos sequuntur multi recentiores: Tannerus quoque sup. 93. dicit hoc videri probabilius. Diuersi diuersa ponunt fundamenta huius suę opinionis: Angelus in eo se fundat, quia nemo obligatur ad impossibile, atqui post secundam refectioem fit ieiunium impossibile pro illo die, ergo non tenetur abstinere ab vltiori refectioe. Durandus autē, quod non absolutē vetantur plures cōmestiones, sed tantum quatenus per eas transgredimur limitē in ieiunio pręscriptum, qui est vnica refectio: quem per solam secundā refectioem vult nos transilire, atque ita cęteras nō esse prohibitas per pręceptum ieiunij: huic etiam insistit Tannerus. Sed quia non satis videntur hęc solida, hinc aliqui addunt tertium, quod scilicet plures refectioes quā vnā, non prohibeantur in ieiunio, nisi quatenus earū abstinētia videtur pertinere ad carnis mortificationē, atqui sola abstinētia à secunda ad hoc videtur valere, non autē tertia vel quarta, nisi forsitan valdē parum: passim enim, inquit, non solent homines etiam extra tempus ieiunij (exceptis mechanicis) nisi bis comedere, & qui bis comedit, non potest videri aliquid notabile facere quod ad carnis mortificationē pertineat abstinēdo à tertia; ergo & c.

26 Alij è contra affirmant tertiam refectioem non posse quoque sumi absq; peccato mortifero. Ita Ioan. Maior in 4. dist. 15. q. 6. Medina, qu. 5. in Tract. De ieiunio: Couarr. sup. n. 13. & nonnulli alij, quorum opinio videtur solidior & verior. Probari autem potest, quia ex omnium sententia, qui semel violauit ieiunium in prima refectioe comedendo carnes, is peccabit iterū mortiferē, si secundo carnes comedat, vt notat quoque Tann. sup. atqui tam impossibile est quod hic integrē seruet ieiunium iuxta pręscriptū Ecclesię, quā quod ille qui sumpsit secundam refectioem; & tam hic transilij limitē de non comedendis carnibus, quā alter limitem de semel tantum comedendo; ergo si istis non obstantibus peccet hic secundo mortaliter, quando iterum comedit carnes, conformiter videtur dicendum, quod & ille secundo mortiferē peccet qui post secun-

dam refectioem sumit tertiam.

Occurrit huic obiectioni Toletus, lib. 6. c. 3. & hanc dat rationem diuersitatis, quia 27 pręceptum quatenus est de cibis vetitis, est negatiuum, & propterea per quemlibet actū fit noua eius transgressio: at quatenus est de ieiunio, inquit, sic est affirmatiuum, atque ita semel violatū non potest iam illo die seruari.

Sed euidenter nō subsistit hęc responsio, quia clarum omnino apparet, non minus negatiuum esse illud, quo mandatur vt non sumantur plures refectioes quā vnā, siue quo mandatur vt refectioe vnica simus contenti, quā quo mandatur ne in die ieiunij comedantur carnes: quemadmodū enim huius transgressio non fit per omissionem, sed per actū positiuū, ita & transgressio istius: si igitur contra hanc partem peccetur secundo mortaliter, quando quis secundo comedie carnes, quia negatiua est, cur non etiam secundo peccabit mortiferē qui post secundā refectioem addit refectioem tertiam? quandoquidē & hęc pars pręcepti sit negatiua.

Alij itaque nonnulli, respondent & diuersitatis rationem ponunt in hoc, quod abstinētia à carnibus & cibis vetitis semper spectet ad carnis mortificationem, non sic abstinētia à tertia vel quarta refectioe.

28 Verūm, neque videtur hoc satis cum ratione dici, si namque post secundā refectioem non fit locus mortificationi carnis seu corporis, quæ fieret abstinēdo à tertia liberali refectioe in piscibus forsitan benè cōditis, quomodo seruiet mortificationi corporis, quod post refectioem semel atque iterum sumptā in carnibus, abstinēatur postmodū ab aliquot adhuc bonis buccellis carnis, quæ tamen etsi pro tertia vice sumantur, ex omnium nihilominus sententia incurritur iterū peccatum mortale. Dicunt enim & supponunt communiter DD. omnes, inquit Tann. peccari toties, quoties in die ieiunij carnes comeduntur. Certē non apparet ratio, quare abstinētia illa à puacis buccellis carnis post alias refectioes, plus valeat ad carnis mortificationem, quā abstinētia à liberali cœna quæ est tertia refectio illius diei, post sumptum manē ientaculum, & post sumptum prandium in meridie.

Itaque qui hanc sententiā elegerint sequi, 29 poterunt ad fundamenta aliorum respondere, ad primum quidem, quod nemo hic obligetur ad impossibile, quia non dicimus talem qui secundam refectioem sumpsit, obligari adhuc vt integraliter seruet ieiunij legē, sed ne iterum & vltius contra illam peccet: quemadmodum si quis contra legem Ecclesię de semel tantum celebrando in die, peccauerit, & secundo celebrauerit, non potest quidem iam integraliter seruare, sed benè potest iterum & secundo legem violare, si tertio celebraret eodem die.

Y y iij

Ad se

Ad secundum responderetur, quod non appareat ratio satis firma, quare minus transiliat limitem in ieiunio præscriptum, qui tertiam sumit refectioem, quam qui secundam, quandoquidem etiam tertia sit contraria mandato, quo vetantur plures refectioes quam vna.

Si quis autem dixerit, ideo per tertiam refectioem non transiliri limitem in ieiunio præscriptum, quia scilicet intentio Ecclesiæ ad illam non se extendit, quæ tantum vult prohibere secundam refectioem, non autem curat an de reliquo seruetur aliqua abstinentia pro illo die an non: hoc gratis omnino videbitur ab eo dici, nisi forsitan pro fundamento velit allegare, quod paulò antè diximus, quosdam tertio loco pro ratione alterius sententiæ addere, scilicet abstinentiam à tertia vel quarta refectioe non facere ad corporis & concupiscentiarum mortificationem, & ideo sic de intentione Ecclesiæ esse sentiendum & statuendum.

30 Quare vt huic euasioni quoq; occurratur, obseruandū est iuxta SS. Patres infra Dub. 7. allegādos, & D. Th. hic 2. ad 3. plures esse ieiunij fines, vt notat etiam Toletus, lib. 6. cap. 2. Tannerus cum alijs sup. tom. 3. disp. 3. quæst. 3. dub. 4. n. 65. vbi hos tres ponunt, scilicet carnis mortificationem, qui est intrinsecus finis, & sic principalior: secundò, aptiorem mentis dispositionem ad rerum diuinarum contemplationem, & denique satisfactionem pro peccatis, ad quos omnes in ieiunijs instituendis respicit Ecclesiæ, vt ibidem significant Doctores citati cum alijs.

Nunc itaque responderetur, etiamsi abstinentia à tertia refectioe non seruiret (vt illi parū probabiliter volunt, prout ex dictis potest intelligi) ad primum finem istum maximè intrinsecum, tamen seruiret ad secundum & tertium finem: quamuis enim quis sumpserit ientaculum & bonum prandium, non ideo abstinentia à cœna desinet hominem disponere ad mentis functiones promptius obeundas, & ad mentem facilius eleuandam ad Deum & ad res diuinas contemplandas, propter quem respectum videntur potissimū instituta ieiunia in profestis maiorum solemnitatibus Ecclesiæ.

Similiter ad satisfactionem pro peccatis plurimum potest valere, si quis appetitum & gulam refrenet abstinendo à cœna, quam alioquin vehementer appetit.

31 Accedit quod qui prohibet plures refectioes ad eum finem, vt corpus in seruitutem redigatur, debeat quoque censeri in primis velle, ne tot sumatur refectioes, vt caro inde fiat lasciuior & magis spiritui repugnans ac rebellis.

Inferet aliquis; Ergo qui vnica refectioe sumet immoderatiùs, peccabit quoque cōtra Ecclesiasticam legem ieiunij.

Responderetur Negando Consequentia: & ratio est, quia de modo illius refectiois nihil statuit Ecclesiæ, præterquam quod à cibis certi generis sit abstinendum, non autem aliquid de quantitate, vel alia qualitate: sed de numero, ipsa disposuit: vnde potior est ratio, quare debeat censeri prohibuisse intemperantiam quæ committitur contra carnis subiectionem, vel quæ facit pro maiori eius lasciuia per plures refectioes, quam quæ committitur in ipsa vnica refectioe dum intemperanter hæc sumitur.

DVBIVM V.

Qui teneantur ieiunare?

S Vpponō hic cōtra hæreticos nostri temporis, & alios quosdam antiquiores, ieiunium Ecclesiasticum verè esse sub præcepto, & fideles in conscientia obligatos ad illud seruandum, per se & in communi loquendo. Constat enim quod Ecclesiæ ab Apostolorum temporibus indixerit fidelibus ieiunium certis temporibus & diebus.

Quòd verò habeat Ecclesiæ potestatem ferendi leges obligantes in conscientia, satis latè cum D. Thoma ostendimus 1. 2. quæst. 96. art. 4. vbi etiam hæreticorum argumenta quæ generalia sunt contra leges humanas dissoluimus: Speciales autem obiectiones, quas mouent contra Legem ieiunij, proponemus infra Dubio septimo, vbi ad easdem respondebimus.

Et quidem quandoquidem materia huius præcepti sit opus virtutis necessarium, aut saltem multum vtile ad tollenda impedimenta salutis, vt ad carnis concupiscentias & blandimenta superanda, & ad mentem eleuandam ad res diuinas, ideoque ipsa grauioris obligationis sit capax, hinc ex communi & recepta Doctorum sententia obligat præceptum ieiunij sub culpa mortali.

Imò & ex naturali ratione teneretur quisque tantum ieiunijs vacare, quantum sibi necessarium est ad hos fines, vt docet D. Th. hic 2. 2. qu. 147. a. 3. in Corpore, & ideo: inquit, ieiunium in communi cadit sub præceptum legis naturæ: quamuis determinatio temporis & modi ieiunandi, iuxta quod magis conuenit & expedit populo Christiano, cadat sub præcepto iuris positivi, quod à Prælati Ecclesiæ est institutum.

Quàm conuenienter autem Ecclesiæ determinauerit tempora ieiunij, & abstinentiā à certis generibus ciborum, vide latè & pulchrè explicatum apud D. Thomam, quæst. citata, art. 5. & art. 8.

His præmissis responderetur; Lege ieiunij obligantur Christiani omnes: & quidè cuiuscumque sint perfectionis aut sanctitatis, nisi aliā iustā causā excusentur. Prior pars est contra

contra hæreticos nostri temporis, vt iam antè indicauimus. Posterior est contra errorem Beguinarum & Bogardorum, qui inter alia docebant hominem in hac vita ad eam posse perfectionem conscendere, vt esset impeccabilis, nec amplius posset proficere: quò cum peruenerit, non teneri amplius ieiunare, aut orare.

Ita de illis referunt Turrecremata, lib. 4. De Ecclesia, parte 2. c. 36. & D. Antoninus, parte 4. tit. 11. cap. 7. §. 4.

Sed conclusio est communis Doctorum & certa de fide, definita in Concilio Viennensi, & refertur Clementina Ad nostrum, De hæreticis.

Probat, quia perfectissimi ac sanctissimi quique maximè fuerunt ieiunijs semper dediti, vt Ioan. Baptista, vt constat ex Euangelio: de illo namq; dixit Christus, Matt. c. 11. *Venit Ioannes neque manducans, neque bibens.* Itè Apostoli, vt constat ex actis in diuersis locis: & Lucæ, cap. 5. de illis dicit Christus, *Venient autem dies, tunc ieiunabunt:* licet non ieiunarent sicut Pharisei, quando cum ipsis esset sponsus Christus. Apostolus quoque 1. ad Corinth. cap. 9. de se scribit, *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: ne cum alijs predicauerim, ipse reprobū efficiar:* similiter & Sancti Heremitæ, & alij passim qui sanctitate & perfectione excelluerunt. Vnde scribit D. Leo, sermone 11. De quadragesima. *Adest maximum, sacratissimumq; ieiunium, quod obseruantiam vniuersis fidelibus sine exceptione denuntiat, quia nemo tam sanctus vt non sanctior, nemo tam deuotus, vt non debeat esse deuotior, &c.*

33 Hinc igitur patet fundamentum Conclusionis, quia in omnibus quantumuis iustis & sanctis, passim militant rationes præcepti, vt scilicet caro castigetur, magisque subijciatur spiritui, vt pro reatibus Deo satisfiat, & mens disponatur melius, vt in Deum & res diuinas contemplandas eleuetur.

Accedit quod tamen obueniret casus quod in vno aliquo locum nulla ex istis haberet pro aliquo tempore, non idcirco debeat censeri à lege exemptus, quia non mox vt ratio aut finis legis in vno aliquo particulari cessat, ideo desinit lex illum obligare, vt doceri solet 1. 2. De legibus.

34 Addidi in cōclusionē: nisi causā aliā iustā excusentur; quia in humanis legibus quæ versantur dumtaxat circa vtilia ad promouendum bonum subditorum siue in communi, siue circa singulos, vel circa determinationem quandam diuinorum præceptorum, sæpè possunt causæ incidere ob quas in his vel illis personis cesset obligatio, vt indicat D. Thom. quæst. cit. art. 4. ad 1. puta quia ad personas talis conditionis, aut ætatis non intendit legislator extendere mandata sua: quod in præsentī materia quoque con-

tingit. Hoc itaque quod D. Leo, sermone supra citato, dicit obseruantiam quadragesimæ vniuersis fidelibus sine exceptione denuntiarī, sic venit intelligendum, prout ipse subiunctis verbis explicat, quòd scilicet nemo propter sanctitatem aut perfectionem in iustitia ab illo diuino excusetur.

Solent autem causæ excusationis legitimæ ad tria capita reduci, scilicet ad Impotentiam, ad Necessitatem, & ad Pietatem.

Titulo impotentiae excusantur infirmi, item conualescentes & debiles accedente medicorum iudicio, qui iudicent sine naturæ incommodo non posse tales ieiunare.

Similiter eximuntur mulieres pregnantēs, & lactantes, quia pro se & pro fœtu indigent nutrimento ampliori, quod conuenit sumi intercallatis siue successiuis temporibus: Pauperes hæc de causâ solent excusari qui frustatim mendicant panem suum, vt tradit D. Thomas, art. 4. ad 4. & cum illo Azor. to. 1. lib. 5. cap. 27. quæst. 5. & 6. Tann. sup. dub. 5. num. 100. & alij communiter: quia non habent vnde simul & semel sumant vnam bonam seu plenam refectionem.

Ob eandem causam significat D. Thom. art. citato ad 2. excusari pueros & adulescentes, vbi sic scribit; In pueris est maximè euidens causa non ieiunandi tum propter debilitatem naturæ ex qua prouenit, quòd indigent frequenti cibo, & non multo simul sumpto, tum etiam quia indigent maiori nutrimento propter necessitatem augmenti, quod fit de reſiduo alimenti: & tunc addit. Et ideo quamdiu sunt in statu augmenti quod est vt in pluribus vsque ad finem tertij septennij, non tenentur ad Ecclesiastica ieiunia obseruanda, & ita etiam docent communiter Summistæ & Scholastici.

Cæterum quamuis iuxta communem factis Doctorum interpretationem, Ecclesia ob prædictas causas noluerit generatim statuere pro talibus ieiunium, tamen conueniens est, vt etiã in ista ætate (inquit D. Th.) se ad ieiunium exerceant, plus, vel minus secundum modum suæ ætatis. Vnde communis videtur apprehensio fidelium, quod obligentur quoque cum moderatione quadam ieiunare prout Pastores, & Confessarij iudicauerint eis conuenire: nec immeritò præsertim quoad iuuenes qui pubertatem exceſſerunt, cum ætas illa lasciujs carnis solet sæpius esse valdè subiecta, quæ maximè & saluberrimè ieiunijs comprimantur. Addit Tann. sup. n. 100. quod etiam nonnunquam lege naturali teneantur ad hoc propter vincendas tentationes carnis pro quo citat Peltanū, lib. 2. De ieiunio, c. 17. Quoad Religiosos professos, multi dicunt eos obligatos ad ieiunium etiam annum 21. ætatis: Quod tamen negat Medina in Confess. In-

structione, forsitan quia obligentur magis consuetudine vel statuto Religionis, quam ex vi legis Ecclesiasticæ quæ non videtur ponere distinctionem inter hos & alios.

Excusantur hic quoque senes qui ad sexagesimum annum peruenerint iuxta communem Doctorum sententiam, nisi euidenter constaret (inquit Caiet. circa hunc art. 4.) alicuius naturam tunc esse adeò virilem, & vegetam, vt non sit lædenda ieiunio, quod Tanner. cum alijs dicit iudicio prudentis determinandū: neq; in dubio tamen tenetur tentare, quia in illa ætate (inquit Caiet.) præsumitur nō posse, nisi de contrario cōstet.

37 Titulo necessitatis, siue propter labores graues eximuntur, primo omnes qui duriori labore suo victitant, cum quo scilicet non potest benè ieiunium consistere: Ita tradit D. Thom. art. 4. citato ad 3. Eiusmodi autem sunt agricolæ, fabri ferrarij, lignarij, & omnes ferè mechanici.

Petet aliquis; quid si habeant media ad commodè viuendum diebus illis, etiam si nō laborarent, vtrū tenebuntur à labore abstinere, vt valeant ieiunare?

Respondetur: D. Thom. videtur in affirmatiuam partem loco citato, ad 3. inclinari, & plures Doctores aliquando in ea fuerunt opinione: sed modo tenent Doctores communiter partem oppositam, quod scilicet qui ex officio suo laborant, possint æquè diebus ieiunij ac alijs laborare, etiam si ditiores sint: ac proinde à ieiunio quoque excusantur si re ipsa labores ordinarios subeant.

Dixi: omnes penè mechanici, quia si qui sint mechanici aut artifices quorum labor sit exiguus seu leuis, hi à lege ieiunij non sunt eximendi, vt indicat etiam D. Thom. loco citato: tales autem habentur pictores, sculptores, tonsores, factores, vt habet Tolet. lib. 6. cap. 6. & Tann. sup. n. 102. ex communi sententia: quibus etiam adiungi possunt laniones, quando grauiores labores committunt famulis vel alijs, & ipsi tantum carnes discindunt, & diuendunt.

Addit etiam Toletus factores, sed labor horum videtur etiam reputandus inter grauiores, vt indicat Tann. & alij.

Secundò eximuntur propter labores aliquando nonnulli, qui licet ex officio laborare non solent, tamen occurrit eis aliqua necessitas, vel magna occasio ob quam conuenit, aut peculiariter vtile est laborare, vt ad vitandum graue aliquod damnum, vel ad faciendum nōtabile lucrum, sicuti quando mercatores ad nundinas proficiscuntur pedites, vel ad alia negotia quæ commodè non possunt differri. Tannerus sup. & Doctores communiter.

38 Titulo pietatis excusantur, qui operibus misericordiæ spiritualibus, vel corporalibus incumbunt, cum quibus non queant ieiunium seruare, sic excusantur concionatores, Doctores in scholis legentes, vel qui in Sacramentis administrandis aut in seruiendo ægrotis fatigantur, sic vt valitudo non admittat simul ieiunium: Ecclesia namq; ita præcipit ieiunium, vt opera pietatis magis necessaria & præstantiora non velit impedire, quando cum illis non consistit ieiunium: quod in omnibus causis est generatim notandum, scilicet catenus solum quamquam causam excusare, quatenus cum ieiunio pugnat, vt ex communi docent Medina, De ieiunio, qu. 9. Nauarr. cap. 21. n. 22. Caiet. V. Ieiunium, & alij. Semper in omnibus attendere quoque oportet, ne quis laboris vel operis pietatis occasionem capet, dum raxat in fraudem ieiunij, tunc enim locum haberet illud Psalmistæ, *Et mentita est iniquitas sibi.*

Porro cum Ecclesiasticum ieiunium duo contineat, scilicet abstinentiam à cibis vitatis, & abstinentiam à pluribus refectionibus, veniunt quæ hæcenus de excusatione à ieiunio dicta sunt, intelligenda potissimum quoad abstinentiam à secunda refectione, non ita quoad abstinentiam à cibis prohibitis, vt docet Medina, De ieiunio, quæst. 11. Tann. sup. n. 105. Nauarrus, cap. 21. n. 23. cum Antonino: pauci enim sunt quibus concedatur vsus ciborum vitiorum: multi autem quibus conceduntur plures refectiones, vt ex dictis constat.

39 Quando tamen foret euidentis quædam necessitas, liceret quoque cibis illis vitatis vt; Ita Medina, De ieiunio, quæst. 9. Bellarminus, lib. 2. De bonis operibus in partic. cap. 9. & alij communiter. Et quidem per se loquendo absque Superioris dispensatione: si tamen occasio permittat, omnino petenda erit dispensatio, seu declaratio Superioris saltem ad vitandum scandalum, & malam notam, & simul ad præcauendam malam consequentiam.

Quando tamen foret euidentis quædam necessitas, liceret quoque cibis illis vitatis vt; Ita Medina, De ieiunio, quæst. 9. Bellarminus, lib. 2. De bonis operibus in partic. cap. 9. & alij communiter. Et quidem per se loquendo absque Superioris dispensatione: si tamen occasio permittat, omnino petenda erit dispensatio, seu declaratio Superioris saltem ad vitandum scandalum, & malam notam, & simul ad præcauendam malam consequentiam.

40 In dubio autem opus est dispensatione Superioris qui est Ordinarius seu Episcopus respectu secularium, & ipso absente Parochus, vt habet Caiet. V. Ieiunium, & tradunt alij communiter Doctores: nam ob frequentes eiusmodi casus, facultas ista parochis est concessa; subditis enim graue foret, semper ad Ordinarium habere recursum, & ipsis quoque Ordinarijs molestum semper eis intendere; vt indicat Caiet. loco citato.

Quibus autem conceditur vsus carnum propter infirmitatem vel naturæ debilitatem, iisdem censetur concedi quoque secunda refectione, vt habet Toletus, lib. 6. cap. 3. Medina, De ieiunio, quæst. 5. Nauarrus, cap. 21. n. 22. non autem si aliquibus tantum concedatur iste vsus carnum eo quod à piscibus natura abhorret, vel quia putantur temperamento eius noxij, vt docent Medina

Medina & Nauarr. loco citato: & Tannerus, dub. 5. num. 105. quia non subest tunc ratio, quare plures refectioes concedantur.

DVBIVM VI.

Virum viatores & peregrini teneantur speciali ieiunio loci in quo contingit illos versari?

41 **D**Vo circa hanc quæstionem videntur satis certa, & apud Doctores omnes communiter recepta.

Primum est, si peregrinus venerit ad locum aliquem, vt ibidem constituat domicilium, quod mox contracto domicilio teneatur seruare, tum festa, tum ieiunia, & alia particularia statuta & consuetudines loci illius.

Alterum est, quod tamen quis non cogitet ibi constituere domicilium, sed tamen intendit pro maiori parte anni ibi agere, teneatur similiter legibus festorum & ieiuniorum loci, alijsque consuetudinibus. Ita Azorius, tom. 1. lib. 5. cap. 11. quæst. 3. & lib. 7. c. 30. Tann. tom. 2. disp. 5. q. 6. dub. 2. n. 30. qui plures ibidem citat.

Sed controuersia est de illis qui pro minori parte anni, vt pro mensibus duobus, vel tribus, vel etiam pro diebus tantum aliquot intendunt in loco ad quem venerint remanere, vt v. g. Mercator aliquis intendit in mundinis vel alibi propter mercimonia hærrere ad septimanas sex aut duos menses: similiter qui habet processum in magna curia cogitat ibi hærrere ad menses tres vel 4. vt causam suam prosequatur, vel alij alibi ad minus tempus: Vtrum hi obligentur ad seruandum ieiunium particulare illius loci.

Sanchez, lib. 3. De matrimonio, disp. 23. docet eos non obligari, qui pro minori parte anni solum cogitant eo in loco agere, modo non venerint animo habitandi & figendi domicilium, & multo minus qui tantum per diem vnum atque alterum prætendunt ibi manere: modo caueatur scandalum: in quam sententiam etiam inclinât Tannerus supra num. 32.

42 Verum contraria sententia vti est communior, ita apparet verior & magis tenenda: Ita docent Maior in 4. dist. 15. quæst. 4. Driedo, lib. 1. De libertate Christiana, c. 17. circa medium: Azorius, tom. 1. lib. 5. c. 11. quæst. 13. Couar. lib. 4. variarum, cap. 20. n. 8. vbi plures alios pro hac eadem sententia allegat Nauarrus, cap. 13. n. 5. & cap. 23. nu. 121. Lopez, 1. part. cap. 52. Suarez, tom. 1. De religione, tract. 2. lib. 2. cap. 14. num. 8. De legibus, lib. 3. cap. 33. num. 3.

vbi absolutè, ait, leges territorij obligare aduenas & hospites, quam diu ibi commorantur etiam in conscientia, & quoad vim coactiuam, & alij plures.

Probari potest primò, quia videtur clara doctrina D. Augustini, epistola 118. cap. 2. ad Ianuarium, vbi agens de hoc rerum genere, quod vt ipse loquitur, liberam habet obseruationes (videlicet citra particularis alicuius Ecclesie legem aut consuetudinem) dicit nullam disciplinam in eiusmodi esse meliorem graui prudentique Christiano, quam vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam ad quam fortè deuenit: quod enim, inquit, neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos viuitur, societate seruandum est. Vbi notandum, quòd August. dicat, Quod iniungitur, & rursus, Id seruandum esse; quæ sonant obligationem, ne quis existimet Augustinum dumtaxat suggerere consilium, vt nonnulli respondēt: ac quod iterū dicat, ad quā deuenit, ne quis putet cum loqui de illis tantū, qui animo habitandi alicubi figūt domiciliū.

Probatum Secundò, quia passim fideles omnes, tum docti, tum indocti solent ita apprehendere, qui aliquam habent præceptorum Ecclesie in animo obseruantiam, quòd scilicet ad ieiunia & festa locorum in quibus versantur, obligati existant si illic substituerint, atque ad eò ex illa apprehensione solent passim eiusmodi leges obseruare, vt notat Nauarrus loco allegato: atqui consuetudo seruandi morem aliquem aut ordinationem ex opinione obligationis, etiam si libera alioquin fuisset & consilij tantum, inducit obligationem; ergò &c.

Opponet fortè aliquis, consuetudinem populi non posse inducere obligationem legis Ecclesiasticæ, quia populus non potest legem Ecclesiasticam ferre.

Respondetur, quod hæc populi consuetudo non habeat vim legis directè ex voluntate populi, sed ex tacita aut expressa voluntate ordinarij, qui hoc ipso quo nouit eiusmodi morem obseruari ex opinione obligationis, & non aliter populum instruit, censetur obligationem illam probare, & consuetudini vim legis tribuere.

Probatum tertio, quia hoc maximè est rationi consentaneum & quodammodo necessarium ad bonum regimen, & ad præcauenda scandala communitatis, quia si externi possent vesci carnibus, & lautè cenare in diebus quibus est ieiunium in locis vbi diuersantur, daretur frequenter occasio magna ciuibus seu incolis sese illis hospitalitatis, vel familiaritatis causâ adiungendi, & præcepti sui violandi: quod ab experientia satis potest ostendi, dum quis amicus tempore ieiunij accedit, vel recedit.

Probat

Probatur quartò: quia dum quis à sua Ecclesia abest, non tenetur specialibus ieiunijs aut festis sui loci in quo habet domicilium, ergo æquum est vt subeat obligationē loci in quo versatur. Consequentia probatur, quia meritò qui sentit commodum debet etiam sentire incommodum, vt habet regula Iuris § 5.

44 Antecedens docent & tenent Doctores antè allegati, & cum illis Sanchez, lib. 3. disp. 8. & Henriquez, lib. 7. cap. 13. nu. 2. Tolet. lib. 1. cap. 6. & alij. Probari solet ex Capitulo Illa, dist. 12. quod desumptum est ex epistola 118. Augustini, cap. 2. vbi refert super hac materia D. Ambrosium sibi aliquando respondisse in hæc verba: Cum Romam venio, Sabbatho ieiuno; cum Mediolani sum, non ieiuno: sic & tu ad quamcumque Ecclesiam veneris, eius morem serua: & ex illis verbis dicit August. satisfactum fuisse matri suæ, Mediolani pro tunc agenti, quæ sollicita alioquin erat, vtrum illic agens teneretur ad ieiunia Ecclesiæ Africæ: intellexit enim se non obligari. Hoc itaque, inquit August. cum matri renuntiafsem libenter amplexa est: ego autem de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ita semper habui tanquam eam cœlesti oraculo suscepim: vbi tunc adiungit deinde incommoda quæ ex contrarijs opinionibus solent sequi.

Ratio autem reddi potest, quia statuta & consuetudines particulares locorum sunt quasi affixa loco, & ligant ratione existentie in loco tali. Vide Couar. sup. & Nauarrum, cap. 13. nu. 5. vbi ex isto principio resolvunt diuersos particulares casus.

45 Quæret aliquis: An igitur si is qui expleuit ieiunium quadragesimæ in vno loco, mutet residentiam & veniat ad locum, vbi propter diuersitatem Kalendarij veteris & noui, incipiat quadragesima, vel pro media tantum parte sit completa, tenebitur iterum ieiunare, sicuti subditi loci ad quem venit.

Respondetur breuiter negatiuè, quia præceptum illud Ecclesiæ iam semel expleuit in loco priori proprio: quantumuis etiam domicilium constitueret in altero loco, non ideo tamén iterum obligabitur.

Quod enim diximus, quemlibet contrahere obligationes loci per constitutionem domicilij, aut per moram ibidem, id intelligendum dumtaxat venit de obligationibus particularium statutorum & cōsuetudinum loci; non autem de illis quæ nascuntur ex lege vniuersali & communi toti populo Christiano, quibus iam in vno loco quis satisfecit: non enim obligatio quæ ex vniuersali lege, vbique vim obtinente nascitur, ita debet censeri alligata aut pendere ex determinato loco, sicuti obligatio quæ ex statuto particulari oritur: nam quemadmodum obligatio legis vbique militat, ita etiam rectè potest vbique illi satisfieri.

Neque ratio aut æquitas videtur exigere, quod secundò debeat quis satisfacere eiusmodi onerosæ obligationi, quando semel debito modo satisfecit.

Idem sentiendum est de celebratione festorum vniuersalium, & communionē Paschali, vt tradit Suarez sup. lib. cit. 2. cap. 14. Cauendum tamen est semper scandalum.

E contrà quoque dicendum est, quod si 46 quis durante tempore quadragesimæ in loco vbi versatur, inde recedat & veniat ad locum vbi quadragesima sit finita, quod tenebitur ibidem quadragesimam perficere, vt docet Tann. sup. tom. 3. disp. 3. quæst. 3. dub. 5. n. 112. non ita longe à fine, & tom. 2. disp. 5. quæst. 6. dub. 2. n. 33. & alij magis communiter. Idque ob rationem allegatam, quia scilicet præceptum est generale, & vbiuis potest ac debet semel impleri: nam vt omnino tales ab ea obligatione immunes transeant; existimo fieri non posse, inquit Tannerus.

Quòd autem Lessius, lib. 4. cap. 2. dub. 8. n. 60. respondet, præceptum illud non obligare absolute, sed sub tacita conditione, si videlicet sis in loco vbi nondum est expletum, absque fundamento videtur dici, tum quod vt diximus & ipse nobiscum sentit, quod qui expleuit semel, non teneatur secundo seruare, etiam si venerit ad locum vbi expletum non est: si autem non debeat sentire incommodum, non apparet ratio quare debeat sentire commodum; tum etiam quod præceptum illud sit antiquius, quam diuersitas illa Kalendarij, vnde hic casus nascitur, & sic ad illud non videtur Ecclesia attendisse in suo præcepto. Quod enim quis non teneretur ieiunare, & seruare quadragesimam, vbi hæresis sustulit ieiunium & quadragesimam, non existimo quod quisquam Catholicus Doctor dixerit.

DVBIVM VII.

De ieiunij vtilitate & fructu, cum responsione ad hæreticorum obiectiones contra ieiunia Ecclesiæ?

47 **P**lures omnino sunt ieiunij vtilitates & fructus: quod significat Ecclesia quando in Collecta primæ Dominicæ quadragesimæ canit: Solenne hoc ieiunium animabus, corporibusque curandis salubriter esse institutum.

Prima itaque vtilitas est, quod & corporis valetudini plurimum conducatur: larga enim & frequens sumptio cibi & potus multos solet causare morbos, & multis mortem ipsam adducere. Vnde Sapiens Ecce-

fiat.

fiat. cap. 37. monet, *Noli avidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam. In multo enim esciu eris infirmus, &c. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstimens est, adiciet vitam.*

Secundò, carnis rebellionem frænata ac minuit, & spiritui reddit subiectiorem. Vnde D. Cyprianus, sermone De ieiunio: Ieiunij, inquit, vitiorum sentina siccat, petulantia marcet, concupiscentiæ languent, fugitiuæ abeunt voluptates, &c.

48 Tertiò, animam ad diuinas illustrationes, & alia Spirituſſ. charismata capeſſenda præparat. Per ieiunium (inquit idem) intellectus serenatur, & rationalis appetitus, minùs carnis cupiditatibus depressus facilius ad cœlestia conscendit. Hinc & D. Chryſoſt. homilia 1. in Genesim, Ieiunium, inquit, leues pennas animæ producit, vt in sublime feratur, & summa contemplari queat, voluptatibusque & omnibus quæ in hoc mundo habentur suauiâ, ipsa sit superior; Ieiunium leuiorem reddens mentem efficit vt facilius huius vitæ pelagus transmittat, &c. D. Leo, sermone 2. De ieiunio decimi mensis; Semper virtuti cibus, inquit, ieiunium fuit: de abstinentia prodeunt castæ cogitationes, rationabiles voluntates: salubria consilia, & per voluntatis afflictiones caro concupiscentijs morituræ, & virtutibus spiritus innouentur: ac iterum D. Cyprianus supra: quot quot viros virtutum didimus, sine ieiunio non legimus ascendisse: nec aliquid magni moliti sunt, nisi prius abstinentia præcessisset. Ac rursus ibidem, Ieiunium scripturarum delitijs pascitur, contemplatione reficitur, gratiâ stabilitur, cœlesti pane nutritur.

49 Quartò, valet ad satisfaciendum pro peccatis. Hinc D. Leo, sermone 4. De quadragesimâ scribit, Quod tempus quadragesimæ nobis seruiat, vt aliorum temporum culpas, castra ieiunia dequorent.

Et hinc diuinâ quoque indignatione mitigat, & plagas impendentes auertit, vt patet exemplo Niniuitarum, Ionæ c. 3. exemplo Reg. Achab 3. Reg. c. 21. & ad hunc finem Prophete & Sancti sapius ieiunium solent prædicare, & populum ad illud vehementer cohortari: Ioëlis, cap. 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu.* Similiter Ioannes Baptista Matth. cap. 3. ita alloquitur Pharisæos, *Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira: facite ergo fructum dignum penitentia, inter dignos fructus autem heu opera penitentia, maxime semper habitum fuit ieiunium, vt ex scripturis sacris, & antiquis Patribus passim constat.*

50 Denique plurimum valet ieiunium ad impetrandum & ad merendum apud Deum.

Prius potest colligi ex illis verbis Christi

apud Matthæum, cap. 17. *Hoc autem genus (scilicet dæmoniorum) non eicitur nisi per orationem & ieiunium.* Vnde & D. Antonius dicere solet ad Discipulos suos, vt refert in eius vita Sanctus Athanasius: *Mihi credite fratres, pertimescit sathanas piorum vigilias, orationes, ieiunia.*

Posterius autem probari potest ex verbis Christi, Matth. cap. 6. *Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans: sed Patri tuo qui est in abscondito: & Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi: scilicet ieiunij tui mercedem.* Quod constat ex præcedentibus, vbi dicit de ijs qui exterminant facies suas, vt videantur ab hominibus ieiunantes, *Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam; & tunc addit, Tu autem cum ieiunas, &c.* quæ antithesis satis indicat redditionem illam, quam facturus est Pater qui videt in abscondito, esse intelligendam de redditione mercedis. Quod etiam confirmant sequentia; *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, &c. Thesaurizare vobis thesauros in celo.* Per ieiunium itaque, secundum doctrinam Christi, meremur quoque mercedem & thesauros nobis acquirimus in cœlis.

Vide plura de ieiunij vtilitatibus apud D. Basilium, Oratio De ieiunio, D. Ambrosium, lib. De Elia, De ieiunio, & apud Patres alios antè allegatos.

Multa autem ab hæreticis opponuntur & redarguuntur in ieiunio: quorum pleraque quæ allegant, generalia sunt, quæ alijs locis ex professo solent tractari, vt quod ex præcepto ieiunare, sicuti Catholici ieiunant, contrarietur libertati filiorum noui Testamenti: quodque spectat ad Iudaicam seruitutem: ad quæ respondetur, negando quæ assumuntur, humanæ etenim leges à legitima potestate ob debitos fines latæ non aduersantur libertati Christianæ, neque ad Iudaismum spectant; vt satis remonstratum fuit 1. 2. quæst. 96. art. 4.

Rursum ab eis reprehenditur, quod ieiunent Catholici cum opinione deferendi Deo cultum, existimantes per hoc Deo placere: nihil enim volunt illi ad diuinum cultum adhibendum, nisi quod Deus præceperit.

Verum hoc supra in Tractatu De votis satis est refutatum: & sanè ex Scriptura satis liquet, Ieiunium rectè ad Deum colendum adhiberi: dicitur enim Lucæ, c. 2. de Anna Prophetissa cum magna eius laude, *Quæ non discedebat de templo, ieiunans & obsecrationibus seruans nocte ac die: quibus satis clarè significatur ieiunium rectè ad cultum & seruitutem Dei adhiberi.* Quod etiam abundè significatur Tobia 12. Danielis 10. Ioëlis 2. Matth. 6. & Actorum 13.

Reprehenditur præterea ab hæreticis; quod ieiunia adhibeamus ad satisfaciendum pro peccatis, ad promerendum, ad impetrandum

impetrandum: quæ non tantum in Catholicis redarguunt respectu ieiunij, sed etiam respectu omnium bonorum operum.

Ast verò ieiunium ad illa valere, iam paulò antè ex Scripturis breuiter ostendimus, & generatim bona opera rectè ad eiusmodi effectus & fines adhiberi, latius solet demonstrari 1. 2. quæst. 114. & 3. parte in tractatu De satisfactione.

Duo autem sunt inter cætera quæ redarguunt magis propria huic loco.

33 Primum est, quod in ieiunijs nostris seruetur delectus ciborum, dum in ijs abstinemus à carnibus, & in quadragesima ab ouis aut lacticijs: dicunt enim hoc in primis pertinere ad doctrinam dæmoniorum, iuxta D. Paulum 1. ad Timoth. cap. 4. vbi prædicit, quod nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, prohibentes nubere, abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione. Huc etiam adducunt illud Christi Matth. 15. *Non quod intrat in os coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.*

Deinde addunt delectum ciborum pertinere ad Iudaicas cæremonias, & proinde Catholicos in Iudaismum reincidente, quando delectum ciborum facimus, quod Apostolus cap. 2. ad Colossenses videtur redarguere, dum scribit, *Nemo ergo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomenia, aut sabbathorum, qua sunt umbra futurorum, corpus autem Christi.*

Alterum, quod reprehédunt est, quod ieiunia ad certos dies indicantur ab Ecclesia: quod similiter ad Iudaicas cæremonias pertinere volunt.

54 Ad primum responderetur, seruare delectum ciborum ex motiuo & ad eum finem, prout Ecclesia præcipit delectum ciborum in ieiunijs seruandum, neque ad dæmoniorum doctrinam pertinere vel superstitiosum esse, neque pertinere ad Iudaismum: aut ideo Catholicos Iudaizare: sed esse laudabile & religiosum: non enim in primis præcipit Ecclesia abstinere à carnibus, aut lacticijs tanquam à cibis aut rebus naturæ suæ malis & illicitis: quemadmodum dæmonum suggestionem, multi hæretici fecerunt, quos per prophetiæ spiritum prænuñciauit Apostolus, aliquando venturos: quales fuerunt Tatiani, qui nuptias & esum carniū simpliciter damnarunt, teste D. Augustino, hæresi 25. Item Manichæi qui similiter damnarunt nuptias, carnes, oua, & vinum quod dicebant esse fel principium tenebrarum, vt tradit D. August. hæresi 46. Priscilianistæ quoque nuptias damnabant; & carnes tanquam escas immundas vitabant: vt refert idem D. Aug. hæresi 70.

De his igitur & similibus loquitur Apostolus loco citato ad Timoth.

Non autem taliter vel ex eiusmodi motiuo mandat Ecclesia diebus ieiunij abstinere à certo genere ciborum, quin agnoscit & docet eos, vt à Deo in escam creatos, ita etiam tempori & loco cum gratiarum actione, licitè à Christianis percipi & sumi; alioquin enim Catholici nunquam illis vescerentur: quemadmodum prædicti hæretici eis propter innatam quasi immunditiam, vt volebant, nunquam vtebantur.

Ast verò mandat Ecclesia pro certis diebus abstinentiam ab istis ex alijs sanctis motiuis, & ad bonos fines, vt dictum fuit, vt causam domandi carnem & redigendi corpus cum Apostolo in seruitutem spiritus: causam vacandi promptius orationi ac meditationi rerum cœlestium, & propter alias utilitates iam antè explicatas, vt docet D. Aug. libro contra Adimantium, cap. 14. & lib. 30. contra Faustum, cap. 5. & Theodoretus, De diuinis decretis, cap. vlt.

Sic autem abstinere à carnibus, vel alijs 56 magis nutritiuis & delicatioribus cibis, malum non esse aut improbandum: quin potius bonum ac religiosum esse satis probant exempla Sanctorum etiam in sacris litteris commendata, quæ etiam ipsi hæretici negare non possunt. Ita enim Daniel per tres hebdomadas à carne, vino & pane desiderabili siue delicatiori abstinuit, vt constat ex præsentia eius c. 10. & postmodum ab Angelo ait; *Noli metuere Daniel, quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres, in conspectu Dei tui exaudita sunt verba tua.* Rechabites à vino abstinuerunt, vt refertur Ieremias, cap. 35. vbi & hoc factum, & obedientiam illorum commendatur, quia ex præcepto patris sic faciebant: Nazaræi ab omni eo quod inebriare posset, abstinuerunt, Numerorum cap. 6. & Ioannis Baptistæ esca fuit mel syluestre, & locustæ Matth. 3.

Quod itaque attinet ad verba Christi, 57 Matth. cap. 15. Responderetur, Christum ibi tantum docere non coinquinari hominem ex eo, quod manducet non lotis manibus, vt volebant Pharisei: neque enim ibi agitur de ciborum delectu, quia non arguebantur discipuli, quod vescerentur cibis lege vetitis, sed quod manducarent non lotis manibus.

Vnde & postquam Christus Apostolis explicuisset, quænam coinquinarent hominem, subiunxit tantum, *Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem*: non autem dixit, manducare cibos lege prohibitos, non coinquinat hominem.

Poterunt tamen verba illa ad generaliorum sensum extendi, quod scilicet nihil quod in os intrat coinquinat hominem, videlicet ratione sui, & secundum se præcisè confirmatum.

deratum, sicuti non coinquinat hominem manducare non lotis manibus: cuius contrarium videntur sensisse Iudæi, vt notat D. Thomas, quæst. 148. quemadmodum & diuersi hæretici tempore noui Testamenti senserunt de varijs cibis, vt antè diximus, quos erroneè docebant per se & ratione sui inquinare hominem si comederentur.

Nihilominus etsi hoc ita sit, tamen quod in os intrat, coinquinare potest ex alijs rationibus, vt in primis ratione excessus, vnde commensationes & ebrietates ab Apostolo ad Rom. cap. 13. & alibi tam grauitè reprehenduntur.

58 Deinde etiā ratione inobedientiæ, quādo contra iustam legem sumitur: nemō enim dubitare potest de eo, quōd Iudæi si durante lege antiquā cibos ex istius legis decreto immundos ac Iudæis vetitos comedissent, comedendo fuissent coinquinati, & deliquissent. Nam præuaricatio diuinæ legis constituit hominem peccatorem. Hinc Eliazarus ætate venerabilis, & septem fratres Machabæi cum matre, potius mortem crudelissimam subierunt, quā contra sanctissimas Dei & patriæ leges, carnibus vetitis vescerentur.

Sublatā autem lege istā & vmbri futurorum per Christum in morte eius, factum est, quod sicuti nulli cibi ex natura sua sunt immundi qui hominem coinquinant, ita etiā modō nulli sunt tales qui ex diuina lege iudicentur immundi, & hominem coinquinant.

Vnde D. Petro Actorum cap. 10. dicitur: *Quod Deus purificauit, tu commune ne dixeris: & scribit Apostolus ad Titum cap. 1. Omnia munda mundis.* Sed quemadmodum durante statu Testamenti antiqui, propter inobedientiam contra legem diuinam, coinquinabant hominem cibi vetiti, ita & modō propter inobedientiam contra præceptum Ecclesiæ, iustis de causis & ob magnas utilitates animarum latum, coinquinant, si sumantur illis diebus pro quibus illos Ecclesia interdixit.

59 Ex his satis iam quoque constat, non Iudaizare Ecclesiam quando in diebus ieiunij præcipit à certis cibis abstinere: quia non mandat hoc ob respectum legis veteris, quasi existimaret Christianos illā adhuc le-

ge teneri, vt ex eo facile ostenditur, quod alijs diebus etiā admittat vsū carniū illatum quæ Iudæis erant interdixtæ: sed ob alias rationes iam antè explicatas.

Hinc nihil contra Ecclesiæ legē facit, quōd ex Apost. ad Coloss. c. 3. allegatur: ipse enim tantum illic docet, quōd nullus debeat iudicare, siue reprehendere aut condemnare Christianos, eō quod cibis quibuslibet vescantur, & non discernant inter illos, quasi aliqui essent ex sua ratione mali & illiciti, vel qui ob legem veterem essent adhuc vitandi tanquam immundi, & ab illis abstinendum: nulli enim ex sua ratione mali sunt, & quandoquidem lex vetus continebat tantum figuram & vmbra futurorum, hinc adueniente veritate, illa per Christum euacuata fuit & desijt obligare.

Ita ad secundum quoque respondetur, quod ob eandem causam non debeat Ecclesia cenferi Iudaizare, quia ieiunia indicit pro certis diebus: id enim non agit quoque ex respectu ad legem veterem; quasi Christiani adhuc illā lege tenerentur, quod ad Iudaismum spectaret; sed ex alijs honestis motiuis, & ob debitos fines mandat specialiter talibus temporibus & diebus ieiunare. Quænam autem illa sunt motiua, licet videat apud D. Thomam, quæst. 147. artic. 5. explicata: præcipua sunt, quia maximè congruit, vt talibus temporibus & diebus, fideles sese per abstinentiam præparent ad veniam peccatorum consequendam, ad placandum Deum per satisfactionis & penitentiae opera, ad deuotè & dignè celebrandam diuinorum Mysteriorum & Sanctorum memoriam, vt Dominicæ Passionis & Resurrectionis, aduentus Spiritus sanctus, Natalis Christi, & ad eiusmodi mysteria & diuina beneficia cum gratiarum actione recolenda & meditanda: ac denique ad orandum specialiter vt Deus dignetur, idoneos dare & ordinare ministros Ecclesiæ.

Accedit, quod Ecclesia non illos indicat eosdem dies ieiunij quos seruauerunt Iudæi, sed alios diuersos ex particularibus motiuis, vt dictum est. Ex quibus satis constat, quod Ecclesia Catholica nihil commune hæc in parte dicenda sit habere cum Iudaismo.

CAPVT SECVNDVM;

De Sobrietate, & vitijs oppositis.

DV BIVM PRIMVM.

Vtrum Sobrietas sit virtus specialis?

QBSERVANDVM est cum D. Thoma, quæst. 149. art. 1. in fine Corporis, nomen Sobrietatis tripliciter sumi.

Aliquando latissimè sumi: quemadmodum & supra dictum fuit de nomine temperantiæ, sic vt ad materias diuersarum virtutum extendatur.

Aliquando autem strictius pro ipsa virtute temperantiæ in communi. Ita accipitur, Sapientiæ c. 8. *Sobrietatem, & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem.* Item 2. cap. ad Titum, *Sobriè & iustè & piè viuamus in hoc seculo.*

Aliquando denique strictissimè, prout scilicet virtus quædam est sub temperantia tanquam sub suo genere: quæ consistit in moderatione potus qui valet inebriare: & sic de ea hic est quæstio.

His præmissis respondetur: Sobrietas hoc tertio modo sumpta est virtus specialis. Ita docet D. Th. qu. cit. a. 2. Probatur, quia versatur circa specialem rationem formalem contentam sub cõmuni ratione temperantiæ, puta circa moderandam passionem quæ est vehementissima in hoc genere, scil. circa delectationem quæ capitur ex potu inebriare valente: hæc enim passio specialis est, & materia sobrietatis propria & proxima: remotior autem est ipse potus valens inebriare, vt docet D. Tho. quæst. cit. art. 1.

In qua quidem materia dicit maximè esse laudabile seruare mensuram: quia modicus excessus multum lædit: impedit enim vsum rationis. Hinc Ecclesiast. c. 31. dicitur, *Sanitas est anima & corpori sobrius potus: vinum multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit.*

Ex dictis facillè erit sobrietatem strictissimè acceptam describere, quod scilicet sit virtus quæ appetitum & vsum potus valentis inebriare debite moderatur. Dicitur potus inebriare valentis, quia alterius rationis potum moderari docet D. Tho. qu. cit. a. 2. ad 1. & 2. spectare proprie ad virtutem abstinentiæ, ita vt si quis in hoc excedat, non contra sobrietatem, sed contra abstinentiam delinquat.

Porro hanc virtutem sobrietatis Scriptura sancta multis locis commendat, 1. Petri c. 5.

Sobrii estote, & vigilate, quia aduersarium vestrum diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret: contra quem significat sobrietatem multum valere, ad Eph. c. 5. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria: eadem est ratio ebrietatis ex alio potu, 1. ad Timoth. c. 5. monet Apostolus mulieres, vt pudicæ sint, & sobriæ, ad Titum cap. 2. scribit, Tum iuuenes, tum senes hortandos esse, vt sobrii sint.

Peculiariter quoque requiritur hæc virtus in Iudicibus, & in omnibus qui alijs præsumunt siue in sæculari siue in Ecclesiastico regimine, vt docet D. Th. a. 4. & intelligitur ex illo Prouerb. c. 31. vbi sic ait Sapiens: *Noli Regibus, ô Lamuel, noli Regibus dare vinum: & rationem reddit duplicem, vna est, Quia nullum secretum est, inquit, vbi regnat ebrietas: altera est, Ne forte bibant, inquit, & obliuiscantur iudicium, & mutent causam filiorum pauperum.*

Episcopum etiam vult Apostolus esse sobrium, non vinolentum. Similiter & Diaconos vult esse pudicos, non multo vino deditos, 1. ad Timoth. c. 3. Eadem itaque est ratio de alijs Ecclesiæ Sacerdotibus & Ministris: quia ipsorum est instare orationi pro populo, vacare lectioni sacræ, ac prædicationi Verbi Dei, & Sacramentorum administrationi: quæ omnia rationem vigilantem, & mentem serenam requirunt, quam præstat sobrietas: maximè autem perturbat ebrietas. Vide plura apud D. Tho. qu. cit. art. 4.

DV BIVM II.

Quid sit gula, & quale peccatum?

RESPONDEO & DICO Primò: Gula proprie est vitium quo exceditur modus rationis in appetitione & delectatione cibi & potus, quatenus scil. hic in quantum etiam nutritiuus est, participat quandam rationem cibi: atque ita gula proprie opponitur virtuti abstinentiæ, vt satis intelligi etiam potest ex ijs quæ habet D. Th. q. 148. Excessus autem ille fit, quando non vtentis modestiâ, sed amantis affectu plus cibi & potus sumitur, quam satis sit iuxta rationis dictam: videlicet quàm sufficit ad vitæ huius & officiorum eius necessitatem, vel aliter sumitur quàm congruat iuxta rationem.

Ab hoc autem modo seu medio rationis contingit quinque modis recedi per excessum: vnde constituuntur quinque quasi species gulæ, vt tradit D. Tho. quæst. cit. art. 4.

ex D.

ex D. Gregorio, lib. 30. moralium, cap. 27. quæ hoc versiculo continentur,

Præpropere, laute, nimis, ardentè, studiosè.

Excessus namque contra abstinentiam spectari potest, vel circa ipsum cibum qui non congruit tali personæ, vel circa cibi sumptionem: circa cibum autem spectatur vel ratione substantiæ, vel ratione quantitatis, vel ratione qualitatis.

Ratione substantiæ excessus committitur, quâdo appetitur cibus vel potus pretiosior quàm statui conveniat, vel corporis complexio postulat, vt si homo vulgaris benevalens non velit comedere nisi pullos, perdices, aut similis generis deliciores cibos; & hoc indicatur per voculam *laute*.

7 Ratione qualitatis tunc exceditur, quâdo in condimentis & studio præparandi cibos fit excessus, quod indicat vocula *studiosè*.

Ratione quantitatis autem quando plus tibi aut potus sumitur, quâ natura requirit: qui modus excedendi est frequentissimus, & pauci ab hoc excessu sunt omnino immunes. Vnde D. Aug. lib. 10. Confessionum, c. 31. ita de se scribit: Ebrietas longè est à me; misereberis ô Domine, ne appropinquet mihi: crapula autem nonnunquam subrepat seruo tuo; misereberis, vt longè fiat à me.

Circa sumptionem verò cibi potest fieri excessus vel ratione modi, vt dum quis voraciter comedit cibos nō mensos deglutiendo instar canis vel leonis; aut ratione temporis, præueniendo scilicet conuenientem horam, vel sæpius quam deceat comedendo: quod indicat vocula *præpropere*, sicuti præcedentè excessum indicat vocula *ardentè*.

8 DICO Secundò: Gula in se considerata, vt est inordinata appetitio & sumptio cibi vel potus, est diuinitat peccatū veniale. Ita docet D. Th. qu. cit. art. 2. & tenent DD. cōmuniter. Rationem indicat D. Th. quia secundum se non auertit à fine vltimo, sed tantum non commensuratur, siue non est medium conueniens ipsi fini.

9 DICO Tertio: Gula tamen est peccatum mortale, si quis in eiusmodi delectatione finem constituat vltimum: Ita quoque D. Th. loco citato, & est per se euidentis.

Potest autem id fieri tripliciter; Primò omnino expressè, vt dū iudicat quis in eiusmodi voluptatibus corporis sitam esse supremam hominis felicitatem: ideoq; illis laxat habenas, vt olim Epicurei.

Secundò implicite, sic vt expressè nō ita sentiat, sed tamen tam vehementer erga eas afficiatur, vt propter illas paratus sit omnia iura humana & diuina violare.

Tertio interpretatiuè, quando videl. quis nondum eò impudentiæ venerit, quod sic omnia iura cupiat violare, sed tamen paratus sit peccatum aliquod mortale committere, quo valeat talibus voluptatibus frui. Hic

enim conuincitur etiam in istis aliquo modo summum bonum collocare, quia Deum propter illas deserit, atq; suo facto illas Deo præponit. Quare conuenienter de his, quæ admodum & de præcedentibus dici potest, illud Apostoli ad Philipp. cap. 3. *Quorum Deus venter est.*

Hoc itaq; tertio modo peccant mortaliter peccato gulæ, qui propter palati voluptates furantur, qui iniquos & fraudulentos contractus faciunt: qui non soluūt creditoribus vt epiparè viuant: qui per cibi vel potus excessum inferunt grauem noxam corporis valetudini, aut se exponunt periculo peccandi mortaliter, vt cōcitandi carnis concupiscentias, illisq; consentiendi: quod periculum per experientiam quis potest agnoscere.

Similiter & illi qui humanā carne citra necessitatem vescuntur: hoc enim esse peccatū mortale tradunt communiter DD. Caiet. hic qu. 148. a. 2. ad 2. à Victoria, Relectione de temperantia, §. 5. Abulensis in 4. Regum cap. 6. Nauar. cap. 23. n. 122. Toletus, lib. 8. cap. 60. & alij.

Ratione reddit Caiet. & ex illo Nauarrus locis citatis, quia sicuti sola fœmina humanæ naturæ est homini data ad congressum & ad generationē, non alterius cuiusuis animalis, ita è contra homini tantum sunt data in escam & nutritionem vegetabilia & animalia irrationalia. Vnde postquam Dominus Genes. c. 9. dixisset, *Omne, quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis omnia &c.* ne forsitan quis inde putaret, etiam hominem homini datum esse in escā, subiunxisse videtur illud: *Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum & de manu hominis, &c. Quicumque effuderit sanguinē humanū, funderetur sanguis illius.*

Dixi, extra necessitatem, quia, vtrum verò in grauissima necessitate possit quis licite vesci humanā carnem disputatur inter Theologos.

Negat à Victoria loco supra cit. alij verò Doctores allegati communiter existimant in eo casu licere, quando occurrit quod aliā occasione reperitur homo occisus, aut mortuus: nunquam enim licet ex omniū sententia, ad eum finem hominem occidere.

DICO Quarto: Gula etiam numeratur inter peccata capitalia. Ita docet D. Th. qu. cit. 148. art. 5. Ratio reddi potest, quia ex hoc vitio tanquam mala radice pullulant multa alia tanquam quidam eius rami, quæ dici solent gulæ filiz.

Enumerat autem D. Gregorius, lib. 31. moralium c. 30, quinque eiusmodi gulæ filias.

Parit namq; in primis intellectus & mentis hebetudinem, quæ ex gula oritur, tum ratione vaporum quibus oppletur cerebrum, tum quia detinet affectum & imaginationem hominis in ollis & patenis, neque sint

de sublimioribus cogitare: facit enim hominem totum quasi animale ac brutale.

Deinde in appetitu sensitivo causat ineptam lætitiā, & alios insulsos animi motus qui ad illam referuntur: quando enim mens hebetata ad altiora & spiritualia non assurgit, sed in illis voluptatibus apprehendit se quādam beatitudinis portione frui, exultet animus & exteriùs ineptè per risum & alia signa gaudij se effundit.

13 Tertio generat gula in ore stultiloquium & scurrilitatem; quia homo cibi & potus vaporibus oppletus, & voluptatibus intentus non considerat quid dicat; sed facillè quidquid venit in buccam, effutit.

Quarto, ex inepta lætitiā, excitatur homo ad turpia proferenda & agenda, ut alijs risus sic excitetur.

Denique in corpore causat gula multas immunditias, tum quia ex saturitate nascuntur vitia carnis. Vnde D. Hieron. lib. 2. contra Iovinianum, Eius carniū, inquit, & potus vini, ventrisque saturitas seminarium libidinis est: tum quia parere solet vomitus, & alias fœdas superfluum excretiones. Vide D. Thomam, qu. cit. art. 5. & 6.

14 Sed hic notandum est, D. Th. a. 5. cit. insinuare prædicta vitia causari à gula tanquā causa finali, quod licet videri possit dictis repugnare, non tamen repugnat: quia potest idem esse effectus alicuius & in genere causæ efficientis, prout nos iam explicuimus ista ex gula procedere, & in genere causæ finalis, prout D. Th. exponit, idque scilicet hætenus, quia contingit aliquem propter gulam paratum esse eiusmodi indecentia agere, aut in se admittere.

DVBIVM III.

Quid sit ebrietas?

35 **O**bservandum est cū D. Th. hic q. 150. a. 1. dupliciter Ebrietatis nomen capi. Primò pro defectu vsus rationis per nimium potum causato, à quo quis dicitur ebrius, & sic ebrietas potius est effectus peccati, & quædam miseria, quàm peccatū. Secundò pro ipsa potatione nimia, quæ hunc effectum inducit: & de ebrietate sic accepta hic agimus.

Respondeo itaque, Ebrietas est excessus in potando vsque ad violentam vsus rationis priuationem ex inordinata appetitione & vsu potus inebriantis.

Sumitur ex D. Thoma loco iam citato: Consistit ergo hoc vitium in excessu à sumptione potus valentis inebriare: sicuti gula in excessu cibi & potus, ut sunt alimentum nutritiuum absque ordine ad effectum inebriationis.

Additur ex inordinata appetitione & vsu potus valentis inebriare: quia inter Doctores disputatur, si ex præscripto Medicorum, causā sanitatis sumeretur potus inebrians vs-

que ad priuationem vsus rationis, vtrum talis actus foret peccatum?

Angelus V. Ebrietas, Tabienna & Rosella eodē dicunt esse illicitum, & fore peccatum mortale. Vnde nec Medicus licitè posset præscribere.

Plures tamen docent licitū esse. Ita Caiet. 16 hic q. 150. a. 2. ad 3. & in summa V. Ebrietas, Syl. eodem V. Ebrietas, q. 3. à Valentia, disp. 9. q. 3. pun. 2. Toletus, lib. 8. c. 61. n. 4. qui duas requirit condiciones. Vna est, ut nō possit aliā medicinā sanitas recuperari, quod vix putat contingere, scilicet per ebrietatem posse recuperari, & non posse aliter: quam conditionem etiā alij supponunt. Altera est, quod absit periculum committendi alia mala, ut blasphemandi, &c. Tannerus quoque dicit probabile, quod ebrietas non sit illicita, quādo ea ad sanitatem videtur necessaria.

D. Tho. qu. 150. art. 2. ad 3. aliquosque attingit hanc quæstionem: sed non omnino & expressè resoluit: posterioris tamen sententiæ Authores sumunt quoddam suæ opinionis fundamentum ex doctrina quam ibidem tradit: dicit enim quod sicuti aliquādo contingit cibum & potum esse superfluum siue nimium infirmo qui est moderatus homini sano, ita quoque contingere quod cibus vel potus qui est superfluus homini sano sit moderatus homini infirmo: & inde sic quasi concludit: & hoc modo cum aliquis multum comedit vel bibit secundum consilium Medicinæ ad vomitum prouocandum, non est reputandus superfluus cibus vel potus, atque ita indicat non peccare talem peccato gulæ, quia scilicet nō ex inordinata concupiscentia cibi & potus sumit plusquā congruat corporis valetudini: inferunt itaque hinc alij, quod similiter non peccabit peccato ebrietatis, qui ex præscripto Medicinæ sumit potum inebriantem dum alia non suppetit ratio sanitatis, vsque ad priuationem vsus rationis.

Sed opponet aliquis, quod D. Thomas ibidem expressè subiungat, quod talis tamen infirmus de quo egerat, non excusaretur ab ebrietate.

Respondetur, id quidē D. Thomam docere, non tamen obstare collectioni seu deductioni factæ: hoc enim dicit, quia præmiserat quod ad vomitum prouocandum qui ad sanitatem supponitur necessarius, non requiratur copia potus inebriantis: quia, inquit, & potus aquæ calidæ causat vomitum. Vnde adhuc superaret quæstio, quid dicendū esset si vomitus ad sanitatem necessarius non posset aliter procurari, quàm per sumptam copiam potus inebriantis vsque ad priuationem vsus rationis: vel aliā de causā foret talis ebrietas necessaria ad sanitatem. Et hanc diximus D. Thomā non expressè resolueret: ex eius tamen principijs probabiliter alij videntur

dentur colligere, dicendum quod eo casu etiam absque peccato ebrietatis, sumeretur copia necessaria ad vomitum, quamvis priuatio vsus rationis inde sit secutura.

- 17 Cæterum, an eiusmodi casus necessitatis aliquando eueniat, relinquimus Medicis examinandum: hoc tamen satis constare videtur, quod ipsa priuatio vsus rationis per se non possit esse necessaria ad sanitatis recuperationem. Vnde tametsi casus ponatur quod excessiua copia potus inebriantis esset necessaria, tamen Medicus in sua præscriptione non poterit priuationem vsus rationis intendere, quemadmodum neque ipse ægrotus, quando abundantior potum inebriantem sumeret ex Medici ordinatione: non enim priuatio vsus rationis per se confert ad sanitatem: sed v. g. aut vomitus naturam releuans, aut calor, aut cordis gaudium, aut similis affectio, quam potus abundantior causat, quam proinde intendere oportebit: ad ipsam verò priuationem vsus rationis pro tempore aliquo, se habere dumtaxat quasi permissiuè, quæ per accidens & præter intentionem sequatur. Atque ita videri poterit sumptio illa potus abundantior excusari à peccato ebrietatis, quia actus ille non videtur esse contra virtutem temperantiæ, eò quod non sit superfluis potus aut nimius respectu talis personæ: congruit enim valetudini & conseruationi vitæ eius, quæ sunt proximi fines sumptionis cibi & potus. Quod autem inde sequitur incommodum, videlicet priuatio vsus rationis obuenit præter intentionem vt diximus, quia expressè non intenditur, & iusta videtur adesse causa exercendi eiusmodi actionem tanquam congruam hic & nunc suo fini proprio & proximo.

- 18 Quia tamen etiam de eo dubitari possit, vtrum corporis sanitas censeri debeat tale bonum, vt propter illud secundum rationem rectam admitti possit præuisa vsus rationis priuatio violentiâ potus inducenda, stantè sensuum exteriorum vsu, hinc disputatiuè tantum hæc à nobis dicta sint: neque enim absolutè resolvere velim difficultatem, cuius resolutionem videtur D. Tho. studiosè præterijisse, & si eius modus loquendi bene attendatur, forsitan magis in negatiuam propendisse existimabitur.

DVBIVM IV.

Quale peccatum sit ebrietas?

- 19 Respondetur: Ebrietas per se loquendo est peccatum mortale, quando voluntaria est. Ita docet D. Th. q. 150. art. 2. & est communis Doctorum sententia, contra Martinum à Magistris, vt refert hac Caiet. ad quæst. citatam, art. 1. & 2.

Vbi nota, quod dupliciter voluntaria esse possit: primò directè, quando expressè quis intendit ebrietatem. Secundò indirectè, quando quis non quidem expressè vult se inebriare, sed tamen tantum bibit quantum lubet & valet non sollicitus, nec curans, an sequatur ebrietas, an non: Item dum quis aduertit se inebriandum, si bibere pergat, & tamen non desistat.

Probatur nunc conclusio primò ex Scripturis sanctis: Prouerb. cap. 23. *Cui va? cuius patri va? cui rixat? cui foueat? cui sine causa vulnera* &c. *Nonne hi qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?* Vbi particula *va* obseruanda est, quæ importat culpam esse mortalem, cui illa indicitur. Simul autem attingit Sapiens brguitè mala quæ ebrietas etiâ in hac vita solet causare. Rursus ibidè: *Ne intuearis vinum quando flauescit & c. ingreditur blandè sed in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut regulus venena diffundit*: quia scilicet quemadmodum illa diffundit venena corpori lethifera, ita & vinum immoderatè sumptum in fine adfert mortem animæ, & frequenter quoque corporis. Vide plura eodem cap. & c. 31. Ecclesiastici, quæ eandem materiam concernunt. *Isaiæ cap. 5. Va qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & ad potandū vsq; ad vesperam* &c. *va qui potentes estis ad bibendum*, &c. 1. ad. Cor. 6. *Nolite errare, neque fornicarij neque ebriosi*, &c. *Regnum Dei possidebunt.* Ad Galatas 5. enumeratur ebrietas inter vitia carnis, quæ à regno Dei separant. *Lucæ 21. Attendite vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa*, &c.

Probatur secundò, ex SS. Patribus: D. Aug. sermone 231. & 232. De tempore sæpius dicit per ebrietatem animam perire: hominem constitui Dei inimicum, & reum in die iudicij: & cum adulteris & homicidis æternam poenam cruciandum. Similia habent D. Ambr. lib. De Elia & ieiunio, c. 16. 24. & alibi. D. Basilii, homilia 14. D. Chrylost. hom. 57. ad popul. Antioch. D. Ieronymus, in epist. ad Galat. cap. 5. qui omnes docent ebrietatem esse peccatum mortale.

Dicit aliquis D. Aug. sermone 41. de Sanctis ponit inter vitia lethifera ebrietatem, si sit assidua; ergo videtur quod vnus aliquis actus non sit peccatum mortale.

Respondetur Negando Consequentiam: quia addit D. Aug. illam conditionem tantum, vt ostendat se loqui de ebrietate plenè voluntaria, vt illum explicat D. Th. qu. cit. art. 2. Qui enim rarò in ebrietatem incidit, non videtur voluntariè se inebriare: sed potest præsumi præter mentem hoc pati, videlicet quia vel ignorat vim potus, aut non aduertit ebrietatis periculum: si tamen vel vnus actus sit perfectè voluntarius, quamuis rarò committatur, habebit quoque rationem culpæ mortalis.

22 Probatur tertio ratione, quia qui se inebriat, priuat se sciens & volens non tantum vsu rationis, quemadmodum naturaliter fieri solet per somnum ad naturæ restorationem; sed etiam priuat se potestate propinqua vtendi ratione, impedimentum iniiciendo, vt etiam vigilans ratione vti non possit: idque per excessum contra naturam, qui ad nihil conducit, nisi ad voluptatem inordinatam: atqui hoc censetur grande malum & grauis inordinatio in supposito rationali, quia præcipuum naturæ bonum hominis & quo à brutis distinguitur, est posse vti ratione, & actus suos secundum regulam rationis dirigere: & ita grauem iniuriam infert dignitati naturæ rationalis, qua parte est imago Dei: non fit igitur hæc absque peccato mortali.

Confirmatur, quia si quis filtris, aut alijs venenis priuat alterum rationis vsu etiam ad tempus solum, peccabit mortaliter; ergo etiam qui priuat seipsum: non enim habet homo dominium mentis rationalis & rationis, vt possit eam destruere, aut ad tempus præter ordinem & modum naturæ sese illa priuare. Vide D. Basilium homilia cit. contra ebrietatem.

23 Probatur insuper alia ratione, quia multa alia mala secum trahit ebrietas, quæ tum priuatam ac domesticam vitam; tum communem hominum societatem valde perturbant & deturpant: propter quæ debeat merito censeri graue crimen.

Ac in primis quidem facultates temporales exhaurire solet, vt describitur satis Prouerb. cap. 23. & 25. vnde sequitur grauis afflictio familiaris, neglectus debite prolium edacationis tam quoad alimentationem, quam quoad instructionem. Defraudatio creditorum, furta, latrocinia, & similia, prout experientia quotidiana satis docet.

Deinde corpus reddit imbecillum, morbidum, foetidum: vnde D. Chrysostr. homilia contra Crapulam, ita hac de rescribit: Oculi, nares, & os corrola mucos & putredine, & his quæ intus generantur scenosis & impuris affectibus sunt plena: & paulo post. Hinc & incurabilibus & difficillimis implicantur morbis, tremoribus, palloribus, podagra, chyagra, & pluribus alijs. Similia habent D. August. sermone 231. De tempore: Basilium loco iam cit. & S. Amb. lib. De Elia & ieiunio, cap. 16.

Nec opus est auctoritate vel ratione ad hæc demonstranda: quia nimis experientia quotidianam constant.

24 Tertio reddit hominem inutilem ad omnem vitæ vsu. Vnde D. August. loco cit. Si velimus, inquit, vt ager corporis nostri bonos fructus proferat, non plus bibendum, quam oportet, ne per nimiam ebrietatem ipsa corporis terra velut in paludem conuer-

sa, magis vermes & serpentes instar paludis generare, quam fructus bonorum operum possit adferre: quod argumentum ibidem latè prosequitur.

Quarto, secreta prodit: Prouerb. cap. 31. *Nullum secretum vbi regnat ebrietas.*

Hinc plerique etiam vino vtuntur tanquam equuleo, inquit, D. Amb. lib. cit. cap. 17. Et ex quibus tormento non eliciunt vocem proditiōis, eos tentant bibendo, vt patriæ statum, salutem ciuium, & dispositionis suæ prodant consilia: quis inter chiatos textit quod latere cupiebat?

Quinto, ad mores lasciuos & grauia crimina adducit, vt ad omnium generis luxurias, ad rixas, ad homicidia, vt significatur Prouerb. cap. 23. supra allegato. Hinc D. Basilium homilia contra ebrietatem: Ebrietas, inquit, malitiæ mater est, virtutis inimica, fortem virum reddit ignauium: ex temperato facit lasciuum: iusticiam ignorat, prudentiam extinguit &c. Vide plura de hoc argumento apud D. Hieronymum in caput 1. epistolæ ad Titum, ad ista verba, *Non vinolentum*: & apud S. Ambrosium, libro citato, cap. 16.

Denique hoc vitium difficillimè curatur, 25 quia vinum & fortior potus immutant corporis habitum & constitutionem; fauces exsiccant, hepar accendunt, & siticulosos reddunt: quo fit vt sitis bibendo augeatur faucibus magis & magis arescentibus.

Quomodo autem huic malo adhiberi possit curatio, docet D. Aug. sermone 231. De tempore: Qui se de hoc malo liberare desiderat, inquit, quo modo interuallo dierum sibi potum addendo, ad ebrietatis tenebras peruenit, ita potum subtrahendo ad sobrietatis lucem redeat

DVBIVM V.

Si Tyrannus minaretur ac intentaret alicui mortem, nisi ad ebrietatem sese vino oppleret, utrum ad euadendam mortem tunc foret licitum sese inebriare?

Responderetur: neq; illo quidè casu fore 26 licitum sese inebriare. Ita docet hic Caiet. qu. 150. art. 2. ad 3. & cū illo alij infra citandi. Et concordat cum doctrinâ D. Augustini, sermone in primis 231. De tempore: vbi circa initium sic scribit: Qui enim alterum cogit, vt se plus quam opus est bibendo, inebriet, minus malum ei erat si carnem eius vulneraret gladio, quam animam eius necaret. Vbi manifestè supponit August. illum qui

qui etiam coactus se inebriat, necare animam suam, atque adeo mortaliter peccare: & ne quis dicat August. loqui tantum de illis qui magis sua voluntate, quam ex coactione, aut vero metu mortis se inebriant, adiungenda hic sunt ea quæ habet sermone 232. vbi casum quasi in terminis ponit, dum ita scribit, Etiam si ad hoc veniretur, vt tibi diceretur: aut bibas aut morieris, melius erat, vt caro tua sobria occideretur, quam per ebrietatem anima moreretur. Eandem sententiam D. Augustini sequitur Azorius, tom. 1. lib. 7. cap. 33. quæst. 5. sub finem, dum sic scribit: Si quæras, an si quis ebrius fiat, vt Tyranni vel hostis sæuitiam fugiat, peccet? Respondeo cum Caiet. 2. 2. quæst. 150. artic. 2. peccare; quia non sunt facienda mala vt eueniant bona. Similiter etiam vt apparet Bonacina, qui tom. 2. De præceptis Ecclesiæ, disp. vlt. quæst. 1. puncto 1. n. 3. ita scribit: Ex opposito non videtur excusandus à peccato, qui se inebriat, vt Tyranni vel hostis sæuitiam minus sentiat: & tunc pro se citat Caiet. & Azorium locis ante allegatis, infra tamen contrarium significat.

27 Sed contra hæc opponit Lessius, lib. 4. cap. 3. dubitatione 4. n. 37. vbi oppositum tuctur tanquã verius. Quod iuxta Caietani & plurium aliorum sententiam, sit licitum ex præscripto medicorum sumere abundantiore potum, vsque etiam ad priuationem vsus rationis, quando iudicatur id necessarium ad morbi curationem, siue valetudinis recuperationem: ergo similiter id licebit in casu præsentis ad vitandam mortem intentatam à Tyranno.

Respondetur Negando Consequentiam. Rationem autem diuersitatis licet sumere ex Caiet. loco supra citato, quod scilicet in casu antecedentis potus ille abundantior nõ sit superfluous siue nimius respectu talis personæ in ordine ad proprium & proximum finem illius actus, siue sumptionis istius potus: qui est corpus intertenere, vt intelligitur ex D. Thoma supra allegato, & proinde hæc sumptio potus non est actus immoderatus, aut contra virtutem temperantiæ; sed actus ille quo se inebriat quis ad mandatum dumtaxat alterius, vt mortem intentatam euadat, est actus immoderatus contra legem temperantiæ per se non conducentis ad finem, ad quem potus sumptio est ordinata; quæ non ideo debet censeri bona aut licita, quia per accidens seruit ad aliquod grande malum corporis euadendum.

28 Ast replicatur, quod licitum sit multa facere ad vitandam mortem, quæ per se ad hoc non sunt ordinata: quæque extra eiusmodi periculum essent magna peccata. Sic probabiliter licitum est sibi amputare manum vel digitum, inquit, iubente Tyranno ad mortem redimendam, quod extra tale

periculum esset graue peccatum: similiter potest quis potum aliquem aut cibum sumere qui noxij sunt valetudini corporis, quia febrem vel alium morbum causabunt, ad imperium Tyranni, vt mortem intentatam euadat; ergo licebit quoque ea de causa comedere & bibere cum excessu qui adducat corporis ægritudinem, atque adeo potitare vsque ad priuationem vsus rationis.

Respondetur, quidquid sit de antecedente sic in communi assumpto, (quod potissimum habere locum potest in ijs quæ ex lege humana dumtaxat, sunt illicita) & quidquid etiam sit de illis quæ in particulari allegantur ad antecedentis declarationem, namque & ipsa non carent dubietate: negando tamen consequentiam.

Præsupposito itaque, quod ista quæ assumuntur, tanquam licita admittantur in eiusmodi casibus qui proponuntur, eo quod scilicet illa non habeantur maia & contra naturæ legem, nisi quatenus obsunt valetudini & conseruationi corporis nostri, ac proinde iuxta recte rationis iudicium videatur eorum malitia abstergi, quando tanquam medium necessarium (quamuis per accidens) debent adhiberi ne corpus totaliter pereat: attento etiam simul quod secundum naturæ inclinationem, pars exponatur violentæ inuasioni cum suo interitu pro conseruatione totius.

Nihilominus negatur consequentia, vt 29 diximus: & ratio diuersitatis est, quod comedere & bibere ultra debitam mensuram, & præsertim se inebriare vsque ad priuationem vsus rationis, non tantum mala sunt, quia obsunt corporis integritati, aut sicut valetudini ista: sed etiam quia per se indigna sunt homine, quantumuis nihil mali inde obueniret corpori, vt ex antè dictis intelligitur.

Vnde cibus & potus quando respectu personæ, vt intrinsecè est constituta ac complexionata (vt sic dicam) sunt superflui ac nimij, non debent pro corporis conseruatione, vsque ad ebrietatem ac priuationem vsus rationis sumi: alioquin pari ratione (vt apparet) poterit quis dicere, quod ad vitandam mortem licebit quoque exercere actum fornicationis, quando Tyrannus mandaret sic alicui: aut cum hac puella congressere, aut tibi moriendum est: quemadmodum enim fornicari est per se malum, & contra legem naturæ, ita quoque scienter potum immoderatè sumere vsque ad priuationem vsus rationis; & vtroque ponitur idem periculum: Et quemadmodum fornicatio per se non est medium ad mortem illam vitandam, ita neque inebriatio: vtrumque autem ponitur per accidens seruire ad mortem vitandam.

Cæterum, plus momenti apud omnes 30
Z z z iij merito

merito debet habere doctrina D. Augustini, in re morali & Christianâ tam graui, quàm incertæ eiusmodi ratiocinationes, quibus Scriptor ille absq; aliorum auctoritate utitur: ybi & ea quæ in antecedente sumuntur, sunt controuersa: & ipsa sequela insuper parum firma, vt ex iam dictis potest intelligi.

Dicit quidem, ita secum sentire multos Viros doctos in hac Vniuersitate consultos: quinam illi sint, aut fuerint, nescio: Nunquam saltem audiui illam doctrinâ in Scholis nostris Academicis defendi aut probari.

Deinde conatur explicare D. Augustinum, ac primo quidem dicit eum docere solum, tunc demum potius moriendum, quàm ebrietati indulgendum, quando alter premeret ad bibendum in contemptum sobrietatis & virtutis: sed in toto contextu nihil reperitur quod talem restrictum sensum innuat. Vnde hoc forsitan ipse aduertens adiungit aliam explicationem, quod scilicet loquatur D. Aug. de illo qui prius ab alio quidē vrgetur: sed postmodum se suâ sponte inebriat, non autem de illo qui de vita verè periclitatur, nisi sese vsque ad ebrietatem ingurgitet.

31 Sed D. Augustini verba & cõtextus nimis manifestè contrarium significant: sic enim ipse procedit. Solent ebriosi ita se excusare vt dicant, Persona potens coëgit me, vt amplius bibam, & in conuiuio Regis non aliter potui. Ad excusandas excusationes, inquit, in peccatis ista prætendimus: & quod implere noluius (scilicet sobrietatem obseruare) non potuisse nos dicimus: Nolle in culpa est nostra: & non posse prætenditur. Deinde adiungit; etiam si ad hoc veniretur, vt tibi diceretur, aut bibas, aut morieris: melius erat vt caro tua sobria occideretur, quàm per ebrietatē anima moreretur. Quibus clarissimè significat mortem potius appetendam in sobrietate, quàm etiam in illa necessitate seu periculo, indulgendum ebrietati, qua anima occiditur.

32 Adiungit quidem postea D. Augustinus. Sed excusatio ista falsò obijcitur: ipsi enim Reges & quicumque sunt alij potentes, quia Deo propitio & Christiani sunt & prudentes &c. si te viderent defuisse, vt eis non acquiescas pro timore Dei, inebriari, si tibi sub mora videatur irasci, postea verò te in grandi admiratione suscipiunt dicentes, quantum cum illo egimus, quantum cum minis & terroribus fatigauimus, & tamen nunquã eum à sobrietate separare potuimus: nam & Deus qui te videt per eius amorem inebriari non velle, ipse etiam illorum gratiam tibi dabit, qui te vt amplius biberes, videbantur hortari & cogere.

Verumtamen ista non dicit D. Augustinus ad enervandam sententiam illam suam

quam vrgetur; sed ad declarandum & confirmandum, quòd ea quæ ab ebriosis solent allegari, sint ad excusandas excusationes in peccatis, quod prius dixerat. Vnde postmodum vt ostendat talibus coactionibus qualibuscumque non esse cedendum, iterum addit: Si quis ebrietati resistat, & cum Dei adiutorio perseuerare voluerit, & pro ipsa resistentia aliquas pertulerit tribulationes, quòd omnia ei Dominus ad Martyrij gloriam reputabit.

DVBIVM VI.

Vtrum mala quæ in ebrietate quis committit sint peccata, ita vt verè in culpam imputentur?

PRO resolutione huius difficultatis, præmittendæ sunt aliquæ distinctiones. 33

Vna est: quod aliquando ebrietas siue inebriatio sit voluntaria: aliquando non voluntaria, ita vt non sit culpabilis.

Altera est, quod aliquando malum potuerit præuideri tanquam secuturum in ebrietate: aliquando præuideri non potuerit. His positis

RESPONDEO & DICO Primò: Si ebrietas nullo modo fuerit voluntaria, sic vt prorsus sit inculpabilis, quidquid ex illa sequitur, etiam culpâ vacat, non minùs quàm dum committitur ab homine amente.

Sumitur ex D. Thoma hic qu. 150. art. 4. & tenetur communiter à Doctoribus. Ratio autem est, quia quod in tali ebrietate sequitur, nullo modo est liberum, neque in se vt constat, quia supponimus vsum rationis per ebrietatem plene esse impeditum: neque est liberum in suâ causâ, quia præsupponimus ipsam quoque causam, videlicet ebrietatem non esse voluntariam aut culpabilem. Vide Caiet. hic, quæst. 150. art. 4. Bonauenturam in 2. dist. 22. art. 2. quæst. 3. & Syluestrum, V. Ebrietas, quæst. 4.

DICO Secundò: Si ebrietas sit voluntaria & culpabilis, & malum præuideri potuerit (vt si aliàs in simili statu expertus sit, tale aut tale quid à se commissum, v. g. adulterium, blasphemias, homicidium, vel alia proximè ad eiusmodi malum tendentia) etiam ipsum malum in ebrietate sic commissum erit culpabile & peccatum. Sumitur ex D. Thoma loco cit. & docet expressè Caiet. ibidem, & alij Doctores communiter. 34

Ratio est, quia malum hoc est voluntarium in suâ causâ, aded vt licet forsitan non sequeretur, tamen voluntas ipsa se inebriandi cum subexistente illo periculo cognito, contrahat nihilominùs duplicem malitiam, ebrietas

ebrietatis scilicet, & alterius peccati vt fornicationis, vel homicidij, aut similis; cuius committendi morali periculo voluntariè se exponit, dum se inebriat.

Vnde & in confessione debent ebriofì explicare, si soliti sint alia peccata mortalia in ebrietate committere.

Notat autem Caiet. quod eiusmodi tamen mala aliquouosque excusentur aut minuantur, quia scilicet non tam directè & expressè volita sunt, quàm si stante pleno iudicio rationis committerentur: non tamen releuantur à culpa mortali, vt ibidem docet: si verò quis se inebriaret, vt ista liberius exequeretur, tum non minuerentur, sed potius aggrauarentur; quia hoc signum est vehementioris ac intensioris voluntatis talium delictorum.

36 **D I C O** Tertio: Si malum humano modo præuideri non poterat secururum in ebrietate, tunc licet ipsa ebrietas fuerit culpabilis, non videtur tamen malum illud esse peccatum.

Sumitur ex D. Thoma 1. 2. qu. 20. art. 5. vbi scribit: Si euentus sequens non sit præcogitatus, nec per se sequatur, sed per accidens & vt in paucioribus, tunc euentus sequens non addit ad bonitatem vel malitiam actus: quod ibidem etiam in resp. ad 3. & 4. significat: & ita docent Palud. in 4. dist. 32. q. 1. art. 3. Maior, dist. 17. Vasq. 1. 2. disp. 94. cap. 2. & 3. & quæst. 73. art. 8. dub. 2. Tann. tom. 2. disp. 4. quæst. 3. dub. nu. 54. Couar. ad Clement. Si furiosus, parte 3. n. 3. & 4. Nauarr. cap. 27. nu. 130. & alij.

Nec obstat quod D. Tho. hic q. 150. 2. 4. dicat, Si autem actus præcedens (scilicet inebriationis) fuit culpabilis, sic non totaliter aliquis excusatur à peccato sequenti &c. etiam si videlicet malum non fuerit præcogitatum nec præuisum: hoc enim dicit quod non totaliter excusetur, quia mala quæ committit, cedunt illi bene in poenam, vt si alij inferat nocumentum, debet damnum reparare: si aliquem occidat, erit obnoxius punitioni saltem in foro externo, & secundum multos incurret irregularitatem: qui eius sensus potest colligi exijs quæ scribit 1. 2. quæst. 73. art. 8.

Ratio itaq; conclusionis est, quia malum quod sequitur, non est voluntarium sufficienter ad culpam: non enim in se, quia dum committitur abest vsus rationis, vt supponitur: neque etiam in sua causa, quia inuincibiliter quasi ignorabatur latere in causa, siue secururum ex tali causa.

Hinc licet fortassis Loth non excusetur à peccato ebrietatis, tamen excusatur à peccato incoestus, quod filij eius cum ipso commiserunt in ebrietate: quia humano modo malum istud ipse præuidere non poterat. Quod significat D. August. lib. 22. contra

Faustum, cap. 44. dum ita hac de re scribit: Inebriauerunt eum (scilicet filij) & se nescienti miserunt: quapropter culpandus est quidem, non in quantum ille incoestus, sed in quantum merebatur ebrietas. Plura ad hanc materiam pertinentia diximus 1. 2. quæst. 72. artic. 6. num. 17. & aliquot sequentibus.

Hic denique notandum est cum Caiet. V. 37 Ebrietas, Tolet. lib. 8. cap. 61. n. 3. & alij, Quod non sit ebrietas completa, quamdiu quis adhuc habet vsus rationis, vt inter honestum & turpe, siue inter licitum & illicitum possit discernere; & bonum eligere ex rationis iudicio, & malum vitare: quamuis ex potu sit hilarior, aut aliquantulum in phantasia turbatus, vt domus ei videatur girari, sicuti loquitur Caiet. vel vt non omnino rectè queat incedere: est tamen graue peccatum veniale, vt iisdem Doctores docent.

DVBIVM VII.

An sit peccatum provocare socios ad aequales haustrus?

R E S P O N D E O & **D I C O** Primò: 38 Prouocatio eiusmodi sonat aliquid à ratione alienum, & in moribus inhonestum. Declaratur, quia potus regula statuitur non ratio, non necessitas naturæ, non bona valetudo, non animi vigor: sed venter alterius seu tota ventris, viscerum, ac venarum capacitas. Quare D. Basilij vtres, aut lagenas potius hos dixerit, quàm homines; aut tubos & cloacas ad hoc tantum idoneas, vt plurimum vini tanquam lagenæ capiant, aut per corpus tanquam tubum aut cloacam transfundant & perdant.

D I C O Secundò: Prouocatio ista est 39 peccatum mortale, quando sit animo se, vel alium inebriandi: aut aduertitur vel aduerti potest, quod inde vel in ipso, vel in altero ebrietas sit securura. Sumitur ex D. Thoma, quæst. 150. art. 1. ad 3. & tradunt Doctores communiter.

Probatur ex D. August. sermone 231. De tempore, vbi sic de illis qui alios ad ebrietatem inducunt, scribit. Sed illi qui tales esse volunt, miserabiliter se excusare conantur, dicentes; Ingratum habeo amicum meum, si quoties illum ad conuiuium vocaero, potum ei quantum voluerit non dederò: Non fit, inquit, tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum, qui & suus & tuus est inimicus: si te & alium inebriaueris, habebis hominem amicum, habebis Deum inimicum, & ideo sapienter considera si iustum sit, vt te à Deo separet, dum te ebrioso coniungis: ad extremum tu eum noli adiurare, noli cogere, inquit, sed in potestate illius dimitte, vt quan-

vt quantum sibi placuerit, bibat: & si se inebriare voluerit, vel solus pereat, & non ambo pereatis. Quibus manifeste significat illum perire secundum vitam animæ, qui alterum ad ebrietatem cogit aut prouocat.

40 Conformiter scribit D. Ambr, libro De Elia & ieiunio, cap. 14. Nec vos excusamus, qui vocatis amicos, & emittitis vt inimicos: quanto melius in terram vina tua fudisses? quid te delectant damna sine gratia? rogas ad iucunditatem, cogis ad mortem: inuitas ad prandium, efferre vis ad sepulchrū: vina prærendis, & venena suffundis &c. & eodem libro, cap. 13. graphycē admodum describit & grauiter reprehendit corruptos mores etiam hoc sæculo obseruari solitos in bibendo.

Primò, minoribus poculis, inquit, velut yelitari pagnā præluditur: verūm hæc non sobrietatis est species, sed disciplina bibendi, vt irritent sitim &c. ac infra: vbi consummatæ fuerint epulæ, putes iam esse surgendum? tunc de integro potum instaurant suum: tunc deferuntur phialæ, tunc maximī crateres quasi instrumenta bellorum &c. ac rursus eodem capite: Deinde procedente potu longius, contentiones diuersæ & magna certamina quis bibendo præcellat: nota grauis si quis se excusat, si quis temperandum forte vinum putet: certatur sub iudice vt lege decernitur: agonotheres illis furor est, stipendium debilitas, victoriæ præmium culpa.

Ira quoque D. August. Sermonē antè citato: maiora pocula prouidentur, certa bibendi lege contenditur: qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine: inde lites & rixæ nascuntur, inde adulteria & nonnumquam homicidia perpetrantur.

Ratio autem conclusionis euidens est ex Apostolo ad Rom. cap. 1. quia non tantum qui malè agunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, digni sunt morte: maximè autem consentiunt qui alios ad malum cogunt aut inducunt.

Quæret aliquis: Si magnum aliquod malum sit impendens Reipublicæ quod quis aliâ ratione non possit impedire, nisi inebriando authorem qui illud machinatur, vtrum tunc saltem licitum non erit prouocare illum, ad æquales haustus, eumque sic inebriare?

41 Dico Tertio: Nequidem eo casu licitum esse alterum inebriare. Ita Bonacina, tom. 2. disp. vlt. De præceptis Ecclesiæ: quæst. 1. puncto 1. nu. 3. & alij ab eo citati contra Lessium, inquit, dub. 4. n. 33. scilicet lib. 4. cap. 3. Probat 1. ex Apostolo ad Rom. cap. 3. vbi dicit eorum damnationem iustam esse, qui dicunt, Faciamus mala vt veniant bona: ergo neque licitum est inducere aliquem ad aliquod peccatum, cuius

non habet voluntatem, vt sic omittat aliud quod concepit facere, quamuis hoc grauius fuerit: videntur enim illa esse eiusdem rationis, Facere malum vt bonum eueniat, & inducere aliquem ad peccatum aliquod, vt non faciat aliud grauius.

Dices: Ista inductio ad ebrietatem in casu proposito non est mala, quin potius bona. Probat, quia non tendit ad hoc vt minus malum fiat absolutè, sed vt præferatur malo maiori, licet id sic non exprimatur; ergo &c.

Confirmatur, quia communiter dici solet, Quod licitum sit suadere & inducere ad minus malum, vt impediatur maius: vnde qui latroni volenti occidere Petrum, suaderet ac induceret, vt potius eum spoliaret, ac sic dimitteret, in eo non delinqueret, nec teneretur sic spoliato ad restitutionem. Similiter paranti prodere ciuitatem, potest quis suadere, vt potius expilet ærarium, quatenus interea impediatur proditio; ergo &c.

Respondetur Negando Assumptum: Ad probationem verò dicendam, etsi ipse inducens ad ebrietatem, forsitan in animo suo spectat impedimentum maioris mali, tamen reuera actio illa eius cum omnibus suis circumstantijs, vt exterius sit, inducit simpliciter & absolutè alterum in nouum peccatū, & nouam culpam, quam nec actuali nec virtuali voluntate contraxerat: id autem ad temporalia bona promouenda, vel mala vitanda minimè licet.

Quòd autem attinet ad illud quod pro confirmatione allegatur, id sic intelligi debet vt veritatem obtineat, quod scilicet dum quis animo paratus est indifferenter committere plures actus externos malos, & obseruatur quod equaliter aut magis propèdat in peiorem, magisque iniuriosum Deo aut proximo, quod tūm licebit suadere ac inducere, vt potius exequatur externum actum minus malum, quàm magis malum, & potius illum qui proximo minus iniuriosus, quàm qui eidem magis est iniuriosus.

Quemadmodum fit in exemplis allegatis; quia eiusmodi suasionis & inductionis obiectum est tantum ommissio maioris mali, ac minoritas mali alterius; non autem aliquod malum; quia quilibet sic propositam eiusmodi suasionem facillè apprehendit & intelligit, quod ille sic suadens nullo modo cogitet aut intendat alterum inducere ad perpetrandum malum quòd minus est: sed dumtaxat ad omissionem maioris mali: neque per hoc inducit illum in nouam aliquam culpam.

Probat conclusio secundò: quia si mihi liceat vrgendo æquales haustus, alterum inducere ad intemperantiam & ebrietatem, vt non exequatur malum contra Rempublicam quod machinatur, videbitur & licere mihi.

mihî, ducere illum ad lupanar, & ad libidines concitare, vt voluptatibus carnis quasi absorptus nō perficiat malum grande quod meditabatur, si aliter non possum illud impedire. Confirmatur, quia sicuti fornicari est actus per se malus contra naturalem legem temperantiæ, ita quoque scienter sese inebriare: si igitur mihî liceat inducere modo dicto ad ebrietatem, ita vt malitia huius inductionis abstergatur, quia fit in ordine ad

maius malum præcauendum, cur non similiter malitia inductionis ad fornicandum abstergatur, quia ex ordine ad eundem finem fit: aut si ista actio mea prior sit dicenda non habere rationem inductionis ad malum, sed tantum impeditiois mali maioris, quare non idem dicendum erit de actione altera posteriori? quam vtrum aliquis admitteret in illo casu licitâ, nescio: mihî sanè videretur illa doctrina valdè reprobanda.

C A P V T T E R T I V M,

De Castitate, & annexis, & de vitijs oppositis.

D V B I V M P R I M V M.

Quid sit castitas & quotuplex?

OTANDVM cum D. Thoma, quæst. 151. artic. 2. nomen Castitatis dupliciter sumi: aliquando enim generaliter, & quasi metaphoricè capitur: aliquando strictè ac propriè.

Generaliter acceptum significat animi puritatem quæ nascitur ex abstractione affectus ab inordinata delectatione & amore creaturarū: anima namq; ex inordinata adhesionem ad res creatas, quasi contaminatur, quemadmodum per carnales immundities corpus foedatur.

Vnde D. Leo sermone 4. De quadragesima dicit: De mundano puluere etiam religiosa corda fordescere. Ita de Castitate loquitur Apostolus 2. ad Corinth. cap. 11. quando scribit: *Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo: & D. August. libro De mendacio, cap. 2. Castitas animi est amor ordinatus non subdens maiora minoribus: & hanc dicit præstantiorem esse munditie corporis, quando scilicet corporis mundities non habet illam animi castitatem coniunctam.*

Strictè autem & propriè castitatis nomen acceptum, prout de Castitate nobis hic est sermo, significat virtutè illam qua conseruatur homo mundus ab inordinatis voluptatibus carnalibus & actibus: in quibus peculiaris quædam foeditas præminet. Moderatur ergo virtus castitatis affectum & vsum in rebus venereis, ne amplius, aut alio modo, tempore, vel loco illis quis delectetur siue indulgeat & vratur, quàm ex præscripto rectæ rationis iuxta præsentem vniuscuiusque statum, vnicuique conuenit.

Hinc itaque duplex ponitur castitas: videlicet vna perfecta, & altera imperfecta.

Perfecta est quæ ab omnibus omnino

voluptatibus carnis tam licitis in certo casu (quem non intendit apprehendere) quàm illicitis proponit perpetuò abstinere. Quare hæc etiam affectum nuptiarum excludit. Talis autem absolutissima est castitas virginalis. Deinde etiam suo modo castitas vidialis, quæ in posterum vult perpetuò abstinere ab omnibus carnis voluptatibus, quamuis antea in statu coniugali eas admiserit.

Imperfecta verò dicitur, quando tantum ad tempus quis proponit abstinere à delectationibus carnis, donec videlicet statum assumpserit in quo possit eis licitè vtî: aut quando iam in illo statu versatur, proponit ab ijs quæ non ei licent, abstinere, & moderatè vtî licitis secundum rationis dictamen: eiusmodi autem est castitas coniugalis.

Vnde alij castitatem diuidunt proximè in has tres partes, scil. virginalem, vidualem, & coniugale. Debita itaq; moderatio vsus coniugalis consistit, vt actus ille exerceatur debito fine, conuenienti modo, tempore, & loco: qui enim cum his circumstantijs matrimonio vtuntur, & ab alijs voluptatibus abstinent, præditi censentur castitate coniugali.

Porro castitatem esse virtutem, vt diximus, non tantum quatenus moderatur affectum ne indulgeat voluptatibus illicitis, sed etiam, quatenus moderatur ne cupiat vtî licitis, sic potest declarari: quia etiam ab his abstinere per se honestum est: liberat enim hominem à multis rerum sæcularium curis: redditq; eum magis expeditum & idoneum ad functiones mentis obeundas, quæ præstantiores sunt corporis actionibus, atque adeò facit hominem quodammudo similem creaturæ altioris ordinis, videlicet cœlestibus spiritibus, vt colligitur ex illis verbis Christi, Marc. cap. 12. *Cam enim à mortuū resurrexerint, neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicuti Angeli Dei in cœlu.*

Vnde castitas absolutissima siue virginitas videtur specie distingui ab imperfectiori, vt significat D. Thom. quæst. 152. artic. 3.

quia

quia alia ratio laudabilitatis reperitur in absoluta abstinentia ab omni voluptate carnis: alia in moderato illius usu: pro quo allegat illud D. Ambrosij ex libro 1. De virginibus, non longè à principio: Inuitat virginitatis amor, vt aliquid de virginitate dicamus, ne veluti transitu quodam perstricta videatur, quæ principalis est virtus. Habet itaque se ad castitatem sicut magnificentia ad liberalitatem secundum S. Thomam.

4 Ex dictis facillè erit colligere, quæ sit castitatis materia, & quod officium. Proxima eius materia circa quam sunt interni concupiscentiæ motus: hos enim vel comprimit, vel iuxta rationis normam componit. Remota sunt actus externi, vt aspectus, oscula, contactus qui solent esse præuij copulæ carnali, aut ipsa copula: & quidem quatenus hæc virtus circa copulã versatur, aut prorsus scil. ab ea auocando, aut in statu licito cum debitis circumstantijs eã vtendo, appellatur propriè castitas: quatenus autem modo conformi versatur circa actus præuios iam recensitos, dicitur propriè pudicitia, vt notat D. Thom. quæst. cit. art. 4. Vnde castitas, & pudicitia non videntur omninò specie distingui, sed secundum accidens, & suo modo etiã secundum diuersas partes quasi integrales materiæ: & ideo supra quæst. 143. ponuntur tanquam duæ partes quasi subiectiue Temperantiæ.

DVBIVM II.

Quid virginitas sit, & quibus modis amittatur?

9 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Virtus virginitatis rectè à D. August. libro De sancta virginitate, c. 13. describitur, Quod sit in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. Definitum pono virtutem virginitatis, siue quod in idem redit, virginitatem vt est virtus: quia aliquando accipitur pro naturali integritate carnis quæ sit experta libidinose contagionis: verum illa per se virtus non est, quandoquidem naturaliter cum ea nascamur: & eandem etiam possumus aliorum iniuriã, inuiti amittere: quæ in rationem virtutis non cadunt.

Ipsam itaque propositum seruandi illam integritatem, habet virtutis rationem, vt docet hic quoque D. Tho. q. 152. a. 1. Et sic de virginitate hic agimus.

6 Dicit ergo D. Aug. eam esse meditationem incorruptionis, quia est propositum multam cognitionem & curam postulans, vt thesaurus hic conseruetur.

Additur, Perpetuæ, quia propositum seruandæ incorruptionis solum ad tempus,

v. g. vsque statum matrimonij, non autem in perpetuum, dici non debet virtus virginitatis: sed habet rationem status cuiusdam castitatis non perpetuæ: virtus verò virginitatis-excludit in re & in affectu omnem corruptionem carnis, tam licitam quàm illicitam voluntariè aliquando admissam, aut admittendam.

Hinc supra communem rationem castitatis perfectæ, (qualem etiam diximus suo modo in vidua posse reperiri.) connotat ac supponit in subiecto integritatem carnis, & immunitatem à voluntaria contagione libidinis, quam perpetuò tueri intendit, omnia illi contraria vitandò.

7 **D**ICO Secundò: Virtus virginitatis amittitur omnibus illis modis, quibus castitas. Vnde etiam desiderijs turpibus ex consensu deliberato perditur. Similiter delectatione carnali morosa, vt potest colligi ex D. Augustino, lib. 1. De ciuitate Dei, cap. 18. Vbi docet, etiam corporis sanctitatem amitti per consensum in opus turpe, quatenus scilicet definit esse templum Spiritus sancti, etiamsi caro nondum corrumpatur. Imò virginitatis virtus vt talis, amittitur quoque voluntate nubendi, vt ex eius definitione iam explicata facillè intelligitur: quod tamen sine peccato fieri potest, nisi prius propositum fuerit voto firmatum.

Quando tamen aliquo tantum ex istis modis fuerit amissa, poterit ipsa iterum recuperari per poenitentiam, vt si ante realem carnis corruptionem & pollutionem doleat quis de turpitudine mentali, aut de opposita voluntate: & rursus proponat carnis integritatem & puritatem, quas nondum amisit, in perpetuum seruare.

8 **D**ICO Tertiò: Per voluntariam corruptionem integritatis, aut voluntariam puritatis pollutionem reipsã admissam amittitur virginitas omnino irrecuperabiliter. Ita docet D. Tho. qu. cit. art. 3. ad 3. & alij Doctores communiter.

Apertè hoc tradunt D. Hieronymus, epistola 22. quæ est ad Eustochium, & D. Basilium, libro De velandis virginibus.

Ratio facillè colligitur ex dictis, quia virginitas quasi pro sua formali ratione includit non tantum carnem esse integram (posset enim hæc integritas quatenus positua est, à Deo restitui aut forsitã etiam medicorum operã) verum includit quoque hanc negationem scilicet carnem nunquam fuisse voluntariè violatam, aut libidine pollutam: quod autem iam semel factum est, fieri nequit, vt factum non fuerit.

Contingit autem diuersis modis sic in re ipsa tolli virginitatem: ac primo quidem ita amittit vir per copulam carnalem, & femina per voluntariam claustrum virginis violationem, siue in matrimonio, siue extra: sue per

sive per copulam violetur claustrum virginalis, sive per aliam turpem actionem.

Fœmina autem quæ hoc modo corrupta est, nunquam velari potest, scilicet velo consecrationis, quod ab Episcopo accipitur anno 25. ætatis, ut cum alijs docent Syluest. V. Consecratio virginum, quæst. 1. & Caiet. V. Virginum consecratio, & sumitur ex Can. Deuotis & Can. Virgines: quæst. 1. causa 20. secus est de velo tantum professionis.

10 Neque refert quod res sit secreta & passim tanquam virgo habeatur, nisi forsitan Episcopus tantum ex confessione intellexisset eam non esse integram corpore: tunc namque si non possit Episcopus illi persuadere ut sponte absteineat à petendo eiusmodi velo, potest ac debet illam more aliarum consecrare, ipsa tamen sese ingerendo peccat mortaliter iuxta Caiet. V. Virginum consecratio, ubi latius hoc explicat.

11 Alio modo amittitur per voluntariam pollutionem, etiam si fiat absque copula, & absque corruptione integritatis carnis in fœminâ. Sumitur ex D. Thoma, quæst. citata, artic. 1. ad 4. & Caietano ibidem. Neque hic requiritur absolutè, ut virginitas censetur perdi, quod alius actus exterior concurrat: nam & qui solâ imaginatione istam fœditatem in se excitat, perdit virginitatem, neque lauream virginitatis accipiet.

Vbi tamen Doctores notant puellam quæ isto modo polluta fuit, aut etiam accedente contactu externo, si carnis integritatem adhuc retineat, posse velari velo consecrationis. Ita docet Caiet. loco citato, V. Virginum consecratio. Rationem autem hanc indicat, quia tametsi coram Deo non sit virgo, tamen apud homines habetur virgo iuxta communem loquendi modum: omnes enim vocare solent virginem quæ claustrum virginalis retinet illæsum.

Tertium modum assignant Doctores nonnulli quo virginitas in re amittitur, quando scilicet turpes contactus animo libidinoso fiunt aut admittuntur, qui necessariò pollutionem excitarent, quamuis forsitan in hoc homine propter naturæ debilitatem vel infirmitatem id non præsent. Ita sentit Rosella V. Virginitas citans Videricum: Lessius libro 4. cap. 2. dubio 16. num. 121. & indicat Caietanus hic articulo 1. ad 5.

12 Dico Quartò & vltimo: Virginitatis virtus non amittitur violatione integritatis, aut pollutione carnis, quando hæc nullo modo est voluntaria. Est communis Doctorum sententia, quam pulchrè exponit D. August. libro 1. De ciuitate cap. 18. Quis, inquit, sanâ mente putauerit se amittere pudicitiam, si fortè in apprehensa vel appressa carne sua exerceatur & expleatur

libido non sua: si enim hoc modo pudicitia perit, profecto pudicitia animi virtus non erit, nec pertinebit ad ea bona quibus rectè viuatur, sed in bonis corporis numerabitur, ut sunt vires, pulchritudo, &c. Si autem animi bonum est, etiam oppresso corpore non amittitur: ac infra, Et ideo cum eis (videlicet concupiscentijs) non cedere inconcussa intentione persistit, nec de ipso corpore perit castitas, quia eo sanctè vtendi perseuerat voluntas, & quantum in ipso est, etiam facultas. Hinc Sancta Lucia Tyranno respondebat, Si inuitam iusseris violari hoc sibi duplicandum ad coronam.

Vnde & probabile est virginè vi oppressam, si certa sit se non consensisse delectationibus, & res habeatur occulta, sic ut scandalum non pareret, posse velum consecrationis recipere: quod sumi potest ex Diuo Thoma, art. cit. ad 3. & ex verbis D. August. allegatis ac alijs ibidem adiunctis. Dicit tamen Pontifex Leo, prout refertur Capitulo Illæ autem: quæst. 5. causa 32. quod illæ famulæ Dei, quæ integritatem pudoris oppressione barbaricâ perdiderunt, laudabiliores erunt in humilitate & verecundia, si se incontaminatis non audeant comparare virginibus: vnde Syluester & alij nonnulli docent, illas non posse consecrationis velum accipere: sed videtur Pontifex potius dehortari, ne accipiant quam id prohibere.

DVBIVM III.

An virginitas ac cœlibatus status sit præstantior statu matrimonij?

RESPONDEO & DICO Primò: 14 Virginitatis status præstantior est statu matrimonij, atque illi præferendus, non tantum, quia pauciora habet huius vitæ incommoda; sed etiam propter fructum spirituales, & quia Deo in se gratior existit, & maioris meriti in ordine ad vitam æternam. Est contra Iouinianum & contra hæreticos nostri temporis: & docet hic D. Thomas, quæst. 152. artic. 4. Estque doctrina certa de fide, ut constat ex Concilio Tridentino Sess. 24. Canone 10. Si quis dixerit statum coniugalem anteponendum statui virginitatis vel cœlibatus, & non esse melius ac beatius manere in virginitate aut cœlibatu, quàm iungi matrimonio, anathema sit.

Probatum Primò ex Scripturis: Matt. 19. quando Apostoli dixerant: *Si ita est causa homini cum vxore, non expedit nubere*, respondit Christus: *Non omnes capiunt verbum istud: sed*

quibus datum est: & paulò infra: Sunt eunuchi qui seipfos castrauerunt propter regnum Dei: qui potest capere, capiat. Vbi dum Christus approbat sententiam Apostolorum, & quidem addit, *Non omnes capiunt verbum hoc: sed quibus datum est*, satis apertè significat virginitatem esse quid melius ac sublimius statu matrimoniali.

Deinde quando adiungit, quosdam se castrare propter regnum Dei, & ad hoc ipsum exhortatur, dicendo, *Qui potest capere, capiat*, clarè ostendit virginitatem seu cœlibatum esse præferendum, & quidem non tantùm ad euitandas molestias matrimonij, sed etiam propter maius meritum ad cœleste regnum consequendum.

15 Apostolus 1. in super ad Cor. 7. multa quæ ad huius doctrinæ confirmationem faciunt, adducit, ac in primis affirmat, *Bonum est homini, mulierem non tangere*: Deinde dicit: *Volo enim omnes vos esse sicut me ipsum*: id est, opto vos omnes cœlibem agere vitam, quemadmodùm ago, vt ex circumstantijs euidentibus sit. Tertio addit: *Dico autem non nuptus & viduus, bonum est illis si sic permaneant sicut & ego*. Quarto: *De virginibus autem*, inquit, *præceptum Domini non habeo*, (videlicet quo homo obligetur seruire virginitatem) *Consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis*: atqui consilium nõ est nisi de meliori bono. Quinto dicit: *Qui matrimonio iungit virginem suam, benefacit: & qui non iungit, melius facit*.

Ex quibus omnibus euidenter constat iuxta Apostoli sententiam, virginitatis ac cœlibatus statum longè esse anteponendum matrimonio: quod ipsum & declarat hæc ratio: *Mulier innupta & virgo cogitat qua Domini sunt, vt sit sancta corpore & spiritu: qua autem nupta est, cogitat qua sunt mundi, quomodo placeat viro, &c.*

Apocalipsis cap. 14. scribit Ioannes: *Nemo poterat dicere canticum nisi illa, centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati*: quibus etiam declaratur excellentia & prærogatiua virginitatis præ statu matrimoniali; ergo &c.

Probatum Secundò, ex Sanctis Patribus: qui omnes id vnâ voce docent & prædicant. Vide D. Augustinum libro De bono coniugali: & libro de sancta virginitate. D. Hieronymum lib. 1. contra Iouinianum, D. Ambrosium lib. 1. De virginibus. Cyprian. De habitu virginum: & D. Basilium De vera virginitate.

16 Probatum Tertio ratione: quia matrimonium, cuiusque functiones cõueniunt homini secundum inferiorem portionem, qua similis est animalibus brutis: virginitas autem magis conuenit secundum portionem superiorem, quã similis est spiritibus Angelicis: quãuis enim integritas & incorruptio sint in carne, tamen illius amor & studium nõ sunt

in carne, sed in spiritu, ac spiritu seruiunt: neque sunt hæc naturalia: sed supra naturam, & eleuant hominem quodam modo supra seipsum, vt docet D. Ambrosius libro cit.

Deinde matrimoniũ implicat hominem rerum sæcularium curis, & carnis voluptatibus: quibus mens maximè à studio, rationis, atque aded ab omnibus functionibus sibi vt homini proprijs auocatur ac impeditur: virginitas autem statum hominem ab istis incommotatis liberat, & mentem ad functiones suas expeditam reddit, vt ex Apostolonia allegato quoque constat.

Tertio actus ipse proprius ac præcipuus matrimonij coniunctam habet magnam verecundiam, vt etiam requirat secretum, vt obseruat D. Aug. lib. 14. De ciuitate, c. 18. vnde nec quisquam tam insolens, aut impudens est, qui non velit omnes testes abesse: quod euidentibus signum est, iuxta D. August. quod actus ille aliquid adiunctum habeat verecundiã dignum, atque aded aliquid turpitudinis: quia non nisi de re indecora ac nobis minus digna, solemus erubescere. Hoc autem ostendit D. Aug. libro citato cap. 20. & alibi, consistere in illa inobedientia, quæ genitalia corporis membra solis suis moribus subdit: & potestati voluntatis eripuit.

Dico Secundò: Bonum & laudabile est castitatem perpetuam Deo vouere.

Probatum primò ex Scripturis, quia Christus cõmendat eunuchos qui seipfos castrauerunt propter regnum Dei, & ad hoc capeffendum exhortatur Matth. 19. atqui illi se propriè castrauerunt propter regnũ Dei, non qui se realiter exsecuerunt, sed qui voluntariã continentiam omnem potestatem siue licentiam ad concubitum abdicauerunt professione, aut voto perpetuæ castitatis, vt commodius verbo Dei & diuino cultui vacent, vt exponit D. Basilius libro citato.

Et confirmatur hæc expositio ratione, quia cum castrare importet non tantum carentiam actus, sed etiam carentiam potestatis congregandi, neque licitum sit se realiter exsecare (vt supra tract. 2. cap. 2. dub. 14. ostendimus) restat vt hæc impotentia quam Christus commendat, inducatur per voluntarium vorum perpetuæ castitatis.

Probatum secundò ex perpetuo Ecclesiæ vsu, quæ semper commendauit & in honore habuit eos qui se voto castitatis Deo obstrinxerunt.

Probatum tertio ratione: quia seruire castitatem est melius, quàm suum oppositum, vt modo ostendimus: ergo laudabile est hoc Deo vouere.

Sed contradiçta obijçitur: Apostolus 1. ad Corinth. c. 7. vult omnes tam viros quàm mulieres matrimonio iungi: sic enim scribit: *Vnusquisque suam uxorem habeat: & vnâquaque suum virum habeat: & 1. ad Timoth. cap. 5. similiter*

similiter scribit, *Volo ergo iuniores* (viduas scilicet, de quibus agit) *nubere, filios procreare, matres familias esse*: ergo status virginittatis, aut cœlibatus, non est præstantior matrimoniali.

19 Respondetur Negando Assumptum: ad Apostolum autem dicendum est, quòd verba illa, *Vnusquisque suam uxorem habeat*, &c. non sunt præcipientis, sed permittentis; quod indicant ea quæ postmodum adiungit: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium*: hæc enim aptè intelliguntur referri, non tantum ad id quod proxime præcedit, scilicet, *Iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos sathanas propter incontinentiam vestram*: sed etiam ad alterum quod parùm longius præcessit, scilicet, *Vnusquisque suam uxorem habeat*, &c. quia vtriusque eadem est ratio, quam Apostolus indicat; sicuti enim in posterioribus dicit, *Ne tentet vos sathanas propter incontinentiam vestram*, ita & in prioribus dixit, *Propter fornicationem autem vnusquisque suam uxorem habeat*.

20 Quibus potest addi satis conformiter ad mentem Apostoli, quod prædicta verba non nudam permissionem contineant: sed etiam quasi consilium pluribus expediens significant: quia namque plerique homines non volunt grauiora certamina contra carnis stimulos subire, neque laboriosa media ad castitatis virtutem conseruandam necessaria adhibere, hinc Apostolus permittit & simul significat pluribus communiter expedire, quod matrimonio iungantur ad luxuriæ peccata vitanda: nullo autem modo significat quòd matrimonium secundum se sit melius, quin toto penè capite contrarium doceat, vt antè ostendimus.

Eodem sensu accipienda sunt verba eius allegata ex 5. cap. 1. ad Timoth. vbi non dat quoque aliquod mandatum, quo iuniores viduas velit absolutè obligatas ad nubendum, sed dum Timotheo exponit, quomodo cuiuslibet status homines conueniat instruere, admonere, ac dirigere, inter alia dicit, *Volo ergo iuniores nubere*: quasi diceret hoc ordinariè consultum iudicò, & fieri cupio (ad diuersa incommoda scilicet quæ immediatè antè allegauerat, vitanda) quod iuniores iduè non cooptentur in numerum viduarum quæ Ecclesiasticis ministerijs deseruiant cum professione continentiae; eò quod obseruaretur tales postea primam fidem seu promissionem (de seruanda scilicet castitate) irritam facere ac infringere: & indecenter se in moribus & verbis gerere: *Iam enim* (inquit Apostolus ibidem) *quadam conuerse sunt retrò post sathanam*: quæ dabant proinde aduersarijs fidei Christianæ occasionem obrestandi & malè loquendi de Christianis: vnde potius cupio quod tales nubant &c. non quod nup̄ se meliores

sint; sed quia eiusmodi personis communiter magis expediant propter ipsarum fragilitatem & incontinentiam.

Inferet aliquis: ergo saltem non est bonum & laudabile perpetuam castitatem vouere propter periculum, cui se quis exponit, dum nescit an continere poterit.

Confirmatur, quia Apostolus 1. ad Cor. cap. 7. dicit: *Volo omnes vos esse sicut meipsum: sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic: alius vero sic*. Et Matth. c. 19. dicit Christus, *Qui potest capere, capias*: ergo castitas est donum quibusdam hominibus peculiare, & proinde cum nemo certus sit, quod de illo sit numero, videbitur semper temerarium se voto astringere ad castitatem seruandam.

Respondetur Primò, cum Concilio Tridentino scil. 24. Canone 9. Si quis dixerit posse omnes contrahere matrimonium qui non sentiunt se castitatis habere donum, etiam si eam vouerint, anathema sit; eum Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur supra id quod possumus tentari. Ex quibus hoc satis videtur constare, eos qui castitatem vouerunt, si ex parte sua fecerint ea quæ facere tenentur, posse illam iuxta votum suum seruare.

Addo tamen secundò, quandoquidem quoddam est peculiare castitatis donum non omnibus hominibus datum, vt significatum Christus, tum etiam Apostolus locis citatis, hinc fieri quod non omnes promiscuè conuolare debeant ad eminentioris huius virtutis professionem voto firmatam: quodque non indifferenter passim omnes sint inducendi, ac multò minùs vrgendi ac compellendi ad eiusmodi statum amplexandum, prout frequenter indiscretè à parentibus vel alijs curam iuuenum vel iuencularum habentibus, fieri solet. Vnde multa scandala oboriuntur in Ecclesia Dei: sed quod quilibet debeat seipsum probare, & illi qui in consilium adhibentur, debeant maturè perpendere vtrum tantus integritatis amor animum occupet, vt pro illius conseruatione paratus sit media oportuna, quantumuis grauias, & laboriosa adhibere: vt remotiorem à mundanis consortijs, ieiunia, vigilias, orationes & alia pietatis exercitia subire & sustinere: quibus valeat tentationes carnis aut vitare, aut superare, & carnem in seruitutem spiritus redigere. Hoc vbi exploratum vtrumque habebitur, licebit prudenter confidere de dono castitatis sibi præparato, vtpote quod in eiusmodi auxilijs Dei & beneficij quibus ista peraguntur consistit, & proinde fiducialiter castitatem Deo vouere subnixus non suis viribus, sed diuinæ gratiæ adiumentis.

DVBIUM IV.

Quale peccatum sit luxuria?

23 **N**Otandum est, luxuriæ nomen dupliciter sumi, vt indicat D. Tho. qu. 153. art. 1. ad 1. aliquando generaliter, & sic significat quemuis excessum, non tantum in re venerea, sed etiam in vestitu, in epulis, & similibus delicijs: aliquando autem specialiter, & sic acceptum significat solum excessum in rebus venereis. Vnde vitium est virtuti castitatis oppositum: cuius materia sunt delectationes venereæ, vt docet D. Thom. art. citato. His præmissis.

24 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Luxuria sic propriè accepta ex genere suo est peccatum mortale: est communis doctrina.

Probatum Primò ex Scripturis: ad Gal. 5. enumerat Apostolus luxuriam inter opera carnis, de quibus pronunciat: quod qui talia agunt non possidebunt regnum Dei: quod & diuersis alijs locis idem Apostolus significat.

Probatum Secundò ratione: quia concubitus maris & femine est res grauis in humano genere: quod enim est cibus ad salutem hominis, inquit D. Aug. de bono coniugali cap. 6. hoc est concubitus ad salutem generis; ergo inordinatio concubitus, eiusque vsus contra ordinem rationis versatur in re graui: & per consequens ex genere suo est peccatum mortale. Ita ferè ratiocinatur D. Thom. quæst. citata art. 2.

DICO Secundò: Luxuria rectè ponitur vnum ex vitijs capitalibus. Ita D. Tho. qu. cit. art. 4. & sumitur ex D. Gregorio lib. 31. moralium cap. 31.

Probatum, quia ex hac tanquam quodam fonte plura alia vitia promanare consueverunt; tum quòd ex affectu venereæ delectationis soleant homines multa alia peccata committere; tum quòd luxuria soleat multa alia causare tanquam efficiens aut disponens causa ad illa.

Ponit itaque D. Greg. loco cit. octo luxuriæ quasi filias, videlicet Cœcitate mentis, Præcipationem, Inconsiderationem, Inconstantiam, Amorem sui, Odium Dei; Affectum præsentis sæculi; & horrorem futuri. Quomodo autem ex luxuria hæc deriuentur vide pulchrè explicatum apud D. Th. qu. cit. a. 5.

26 Præter illas autem luxuriæ filias quæ internæ sunt, ponuntur ab Isodoro aliæ quatuor externæ, videl. turpiloquia, scurrilia, ludicra, & stultiloquia. Turpiloquia quidem quia ex abundantia cordis os loquitur, vt dicit Christus Matt. 12. Cor autem hominis luxuriosi, (id est affectus & cogitatio) turpitudine plenum est. Scurrilia sunt verba vel facta parum honesta; hæc ex eodem nascuntur

fonte; quemadmodum enim homines fœdi oblectantur turpibus verbis, quibus res venereæ exprimuntur, ita quoque ex alijs gaudent parum honestis, siue dictis siue factis cõtendentibus licet remotius aut magis tectè.

Neque tantum his, sed etiam ludicris ac indifferentibus quæ ad iocos pertinent & nullius sunt fructus, profusiùs solent delectari. Stultiloquia sequuntur ex mentis cœcitate: mens enim libidine obscurata solet multa stulta & omni ratione carentia vbiuis libenter effutire. Vide D. Thomam loco antè citato.

DVBIUM V.

Quot & qua sint luxuriæ species?

RESPONDETUR: D. Th. hic q. 154. a. 1. assignat has sex luxuriæ species, scilicet fornicationem, adulterium, incoestum, stuprum, raptum, & vitium contra naturam. 27

Desumpsit autem illas ex Capit. Lex illa: causa 26. q. 1. Quibus addi potest sacrilegiũ: quod tamen D. Th. refert ad adulterium, cõt quod personæ sacræ sint connubio quodam spiritali Deo coniunctæ.

Colligit autem D. Th. prædictum numerum hoc ferè modo: quia inordinatio circa actum generationis, vel ita fit, vt nullo modo inde possit sequi proles: & ita est vitium contra naturam: aut sic fit vt non possit cõtmoda fieri prolis educatio ad perfectũ statum, sic vt alia specialis inordinatio vel iniuria simul non concurrat, & sic est simplex fornicatio: vel quia fit cum persona incongrua; quod accidere potest quadrupliciter: Primò, quia cum persona nimis propinqua, & sic nascitur incoestus: vel quia cum persona alteri iuncta per matrimoniũ aut seculare homini, aut spiritali Deo: & sic exurgit adulteriũ, vt comprehendit sub se concubitus sacrilegum: vel quia cum persona constituta sub potestate parentis quæ nondum cognouit virum, & sic est stuprum: vel quia cum persona vi abducta, & reclamante & sic committitur raptus. Inordinatio autem delectationis venereæ quæ in osculis, tactibus, aspectibus impudicis fita est, refertur ad eam speciem ad quam disponit. Indicat D. Thom. hic q. 154. a. 1. ad 5. & a. 4. & passim Doctores Scholastici: vt videre est apud Tann. tom. 3. disp. 3. dub. 6. n. 145. contra Valentia tom. 3. q. 3. p. 3. qui tenet impudicitiam constituere distinctam luxuriæ speciem. Vt si fiat cum alterius coniuge pertinebit ad adulterium, si cum consanguinea, ad incoestum; si circa seipsum aut personam eiusdem sexus referetur ad vitium contra naturam; & c. & alijs.

Pro

28 Pro pleniori intelligentia harum partium luxuriæ notandum est ex Caietano hic qu. 154. art. 1. adultetium, raptum, incoestum, sacrilegium, & stuprum non esse propriè & metaphysicè loquendo, species luxuriæ; sed vulgari tantum loquendi modo, iuxta quem solemus generaliter quævis minùs communia vocare species, etiamsi tantum secundum accidentia aliqua contrahant communem aliquam naturam: nam circumstantia illa personæ incongruè sic diuersimodè contrahens luxuriam, non est per se contra castitatem, sed contra alias virtutes (licet in stupro possit dici etiam secundum aliquid contra castitatem, vt ex supra dictis licet intelligere) vt v.g. in adulterio, Raptu & stupro contra iustitiam: in Sacrilegio contra religionem: in Incoestu contra reuerentiam debitam parentibus & sanguine iunctis.

29 Vnde circumstantiæ illæ non propriè superaddunt deformitatem in ratione luxuriæ, sed in genere alterius vitijs; atque ita actus isti in duplici sunt genere vitiorum, v.g. Adulterium ratione iniuriæ quæ fit alteri coniugi est species iniustitiæ; ratione autem carentiæ vinculi coniugalis inter istas personas quæ adulterium committunt, est species luxuriæ: & sic de alijs.

Dicuntur tamen species luxuriæ potius quàm iniustitiæ, aut irreligiositatis, vel improbitatis in parentes, iuxta D. Thomam: quia luxuriæ ratio in illis actibus prædominatur, & magis formalis est, eò quòd se habeat per modum finis: adulterium enim committitur, similiter sacrilegium, vel incoestus, non directè vt iniuria inferatur coniugi, aut Deo, aut parentibus: sed propter voluptatem carnalem: hinc quasi per accidens & materialiter coniungitur iniustitia, irreligiositas aut improbitas in parentes.

Quod si quis directè intenderet per adulterium inferre contumeliam marito, vel per sacrilegium irreuerentiam Deo, tunc certè actus illi dicerentur potius actus iniustitiæ, & irreligiositatis quàm luxuriæ.

30 Ex dictis sequitur malitiã luxuriæ in prænomatis speciebus quæ non sunt contra naturam, quæque ratione suæ differentiæ quasi specificæ alijs virtutibus opponuntur, si præcisè consideretur illa secundum rationem; quã castitati repugnat, esse eiusdem rationis in omnibus, & pertinere ad fornicationem; licet ex parte affectus humani diuersam grauitatem sortiatur, vt ex D. Tho. qu. cit. a. 1. ad 2. colligitur: quo enim plura quis & grauiora peccata admittere paratus est ex affectu venereæ voluptatis, eò affectus ille in se quoque peior est, & maioris malitiæ.

Vnde statuit D. Tho. illas circumstantias (quamuis sint contra alias virtutes) non tamen se habere omnino per accidens ad luxuriam cui iunguntur.

Dixi, in speciebus luxuriæ quæ non sunt contra naturam, quia circumstantia constituens vitium hoc contra naturam, addit omnino nouam deformitatem in genere luxuriæ contrariam castitati, atque ita peccatum hoc etiam præcisè vt repugnat castitati, habet specialem malitiam, & valde grauem.

DVBIVM VI.

*Quid sit fornicatio simplex,
& an sit peccatum mortale?*

RESPONDEO & DICO Primò: 31
Simplex fornicatio propriè est naturalis concubitus soluti cum soluta liberè consentiente, quæ suæ est potestatis, & inter quos matrimonium subsistere potest.

Excluditur luxuria contra naturam, quia non est naturalis concubitus. Excluditur adulterium, quia non est soluti cum soluta. Excluditur raptus quia non fit cum liberè consentiente. Excluditur stuprum, quia hoc fit cum virgine quæ non est suæ potestatis, sed sub potestate patriã. Excluditur incoestus quia committitur inter personas inter quas non potest consistere matrimonium. Vocatur autem simplex fornicatio, quia fornicationis nomen interdum tribuitur etiam adulterio, vt cap. 5. Math. *Quicumque dimiserit uxorem suam exceptã fornicationis causã, &c.* hoc autem, vt iam antè diximus, superaddit aliam malitiam fornicationi nudè acceptæ.

DICO Secundò: Simplex fornicatio est 32
peccatum mortale. Ita docet D. Thom. hic qu. 154. art. 2. & 5. & Caiet. ibidem, Et est fide tenendum contra nonnullos hæreticos. Probat ex Scripturis: 1. ad Corinth. 6. *An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt: nolite errare, neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, &c. regnum Dei possidebunt: vbi obseruandum quod Apostolus expressè distinguit inter fornicarios, & adulteros, ne quis forsitan dicat Scripturam quando fornicationis facti mentionem, tunc nomen illud sumere pro adulterio. Ad Galat. cap. 5. *Manifesta sunt opera carnis, que sunt fornicatio, immunditia &c. Que prædicò vobis sicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur: ad Ephel. cap. 5. Hoc enim scitote intelligetes quod omnis fornicator, aut immundus &c. non habet hereditatem in regno Christi & Dei: nemo vos seducat inanibus verbis.**

Probari Secundò potest ex omnibus antiquis Patribus & Doctoribus Scholasticis, qui constanter & vnanimè ita semper docuerunt.

33 Neque refert quod quidam Iurisperiti fornicationem simplicem vocent coitum legitimum; quia solum per hoc volunt significare copulam illam legibus Ciuilibus non prohiberi & puniri.

Probatur Tertio ratione; quia vagus ille concubitus sine vinculo matrimoniali aduersatur fini humani congressus & generationis: ergo inordinatus est, & ex naturæ lege illicitus, atque adeo quandoquidem versetur in re graui, erit peccatum mortiferum. Probatur antecedens, quia finis humanæ generationis est proles perfecta, bene educata & instructa: quæ impedit vagus concubitus: quia in primis sæpe potest impedire prolis conuenientem susceptionem. Deinde maximè impedit debitam prolis educationem & instructionem. Nam ad prolis bonam educationem & instructionem, vt euadat in hominem perfectum, requiritur non minus cura paterna, quàm materna: ista autem ordinariè abest, quando vinculum coniugale non intercedit, vt satis experientia docet: imò & mater prolem negligere solet, quando considerat patrem sibi non adhærere, non iuuare, aut eum posse ad placitum se relinquere. Vide D. Thom. 2.2.

Quare sicut naturæ auctor Deus ad prolem concipiendam ac generandam conuenientia instituit media, ita etiam ipse ordinauit ab initio oportunum modum ac medium ad prolem educandam, atque ad statum perfectum promouendam, vinculum scilicet insolubile maris & femine, præsupposito mutuo vtriusque consensu, quod matrimonium dicitur.

Consequentiæ est manifesta, quia voluntariè repugnare ac impedire finem humanarum actionum in re graui; ad quem à Deo sunt ordinatæ, planè indebitum ac illicitum est, vt ex ipso lumine naturali notum habetur.

34 Ex dictis intelligi potest, fornicationem aduersari in primis dilectioni proximi, scilicet ipsius prolis generandæ.

Neque obstat, quod aliquis forsitan opponet, melius scilicet esse proli sic esse, quàm non esse: quia plus boni debent simpliciter parentes proli iuxta naturalis rationis dictamen, supposito quod velint generationis operam dare, quàm præbere ipsum Esse: dicitur enim ratio, causam non satisficere officio suo, dando esse effectui; sed insuper ei incumbere seu eius esse muneris, procurare media oportuna quibus Esse illud conuenienter suæ naturæ promoueatur, ac conseruetur quando id potest, neque alia causa ad hoc per se est ordinata: quod passim obseruatur in plerisque etiam animalibus brutis.

Hunc autem ordinem & modum præuocantur fornicatores: quantum enim est ex

ratione talis generationis; pruiant prolem hoc bono, videlicet debitæ educationis & instructionis ad statum perfectum.

Deinde nõ tantum militat contra bonum prolis, sed etiam contra commune bonum humani generis; quia si fornicatio licita foret, passim proles negligenter: unde non posset non sequi summa confusio, perturbatio, & ignorantia in humano genere.

Neque à peccato, excusatur fornicatio ideo, quod aliqui fortassis particulariter proli de educatione provideant medio extraordinario; vt bene aduertit hic Caiet. art. 2. cit. quia hoc per accidens fit, & sic finis legis vniuersaliter obtineri non potest: neq; enim legi satisfacit quis, vel ab eius violatione excusatur quando illa ob vniuersalem finem laesa est, si opus non præstet, quamuis per aliam viam conetur, finem legis assequi.

Sed contra dicta obijcitur; Dominus Osee cap. 1. mandat Prophetæ, accipere uxorem fornicariam, & facere filios fornicationum: ergo fornicatio non videtur simpliciter illicita.

Respondetur primò, cum D. Thoma hic quæst. 154. art. 2. ad 2. inde vt summum sequi, quod diuinâ dispensatione possit esse licita: non autem simpliciter non esse illicitam.

36 Respondeo secundò, cum alijs Doctoribus, Prophetæ tantum loco citato præcipi, vt accipiat mulierem fornicariam, id est, mulierem quæ multum fuerat dedita fornicationibus in uxorem, & ex ea procreare filios fornicationum, id est, qui tales vocari & quasi tales haberi solent, dum ex matre aliàs publicâ fornicariâ generantur: vel filios fornicationum, id est, filios qui etiam fornicationibus erunt valde dediti sicuti mater fuit, vt exponit Ribera in commentarijs loci, & conuenienter textui vt bene ostendit: quia Dominus sic voluit ista fieri ad demonstrandam idololatricam fornicationem Synagogæ & filiorum Israël, qui ab amore & cultu Dei sui recedentes adhærebant idolis.

37 Notandum autem hic est, fornicationem & omnem luxuriam in Christianis peculiariter habere deformitatem ratione Sacramenti Baptismi, & Confirmationis, quibus corpora nostra specialiter facta sunt membra Christi, & signata sunt Spiritu sancto, mundata ac empta pretioso Sanguine Agni immaculati; ac in templum Spiritus sancti consecrata, vt Scriptura diuersis locis testatur 1. ad Corinth. cap. 6. *Nescitis quia corpora vestra sunt membra Christi? tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? & infra; An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est? quem habetis à Deo, & non estis vestri? empti enim estis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro.*

Hinc quemadmodum Christus Dominus singulari quodam modo gaudet & complacet sibi

et sibi non tantum in anima iusta & sancta; sed etiam in corpore nostro mundo & incontaminato, vt ex Apostoli verbis satis est intelligere; & Ecclesia significat, quando iuxta historiam de S. Lucia canit, quod iucundum Deo in sua virginitate habitaculum præparauit; sic è contra dæmon singulariter oblectatur fœda corporum nostrorum contaminatione ac venereis nostris voluptatibus, vt satis constat ex inſœlicibus eius mancipijs magis ac sagis: quos in omni genere luxuriæ, solet fœdissimè exercere; & potissimum in luxuria contra naturam commaculare: vt sic in illis deturpet humanam naturam; ac ad bestialem, imò infrà bestialem conditionem deprimat, quam nouit tam gloriose supra se, ac omnem aliam naturam creatam in Christo Domino per hypostaticam vnionem cum Verbo esse à Deo eleuatam & honoratam. Vnde liuore & odio generis nostri quasi tabescit:

39 Quæ merito Christianos omnes, & præsertim eos qui peculiariter se totos Christo dedicarunt, suaque corpora consecrarunt: & quibus vicissim ipse quasi quotidie se corporaliter vnit per mundissimi corporis sui ac purissimi sanguinis communicationem in Missæ sacrificio, mouere debent, vt viriliter ac etiam laboriosè in duro carnis prelio studeant membra sua in omni castitate & sanctitate possidere: ne Christum & Spiritum Dei contristent: aduersario autem nostro diabolo qui tanquam leo rugiens circumit quærens quem ex nobis deuoret, gaudium & exultationem pariant.

Quomodo autem Præsules Ecclesiæ debeant procedere contra concubinarios seculares ad fœditatem illam impediendam, vide in Concilio Tridentino sess. 24. cap. 8. De reformatione, & similiter quomodo etiam contra Ecclesiasticos, vide sess. 25. c. 14. De reformatione.

DVBIVM VII.

*Quid raptus sit in hac materia?
& quale peccatum?*

40 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Raptus est quando persona aliqua per corporalem vim, ipsâ vel parentibus eius vel vtrisque contradicentibus ac repugnantibus, carnaliter cognoscitur, aut ad eum finem per vim aliò abducitur.

Colligitur ex D. Thoma, quæst. 154. cit. art. 7. & ita explicat cum alijs, Nauarrus, cap. 16. num. 3. & sequitur Tann. supra dub. 6. n. 147.

Dico quando Persona aliqua per cogitalem &c. quia in primis Raptus non tantum est virginum, sicuti suprum: sed etiam

mulierum prius corruptarum. Deinde non tantum est mulierum, sed etiam masculorum, siue id fiat per mulieres, siue per viros.

Adde per vim corporalem, quia si liberè consentiat in libidinem, non erit raptus. Similiter si sua sponte discedat cum amasio parentibus inscijs, non censetur quoque raptus: sed fuga voluntaria. Debet itaque violentia inferri non tantum quasi metaphorica per preces importunas, sed verâ & propriè dicta: idque vel ipsi personæ quæ rapitur, aut saltem illis ad quos pertinet cura eius, vt parentibus, tutoribus, marito, aut sponso si alteri sit desponsata. Hoc enim ad raptum sufficit, etiam si ipsa persona consentiret, vt colligitur ex quæst. 1. can. 3. & q. 2. ex diuersis cap. causa 36.

Adieci denique; aut ad eum finem abducitur, videl. vt carnaliter cognoscatur per vim: In primis, quia si abducatur violentè nō causâ libidinis, sed v.g. redigendi in seruitutem, dicitur plagium: quod est furtum hominis: non autem raptus. Deinde vt significetur non requiri absolutè ad hoc vt quis crimen hoc incurrat, quod concubitus sit re ipsa secutus, sed sufficere quod in ordine ad talem effectum persona sit per vim abducta, vt docet D. Tho. locò cit.

Hic itaque actus ratione intentionis pertinebit ad genus luxuriæ, licet secundum se adhuc tantum sit actus iniustitiæ: sicuti raptus completus est species luxuriæ secundum finalem suum terminum.

DICO Secundò: raptus est graue peccatum mortale, non solum contra castitatem, sed etiam contra iustitiã.

Patet prior pars, quia extra statum matrimonij indebitè exercetur actus generationis, aut exerceri saltem intenditur.

Patet posterior, quia grauis admodum iniuria irrogatur alicui personæ quando quis per vim abutitur eius corpore ad libidinem, illudque fœdè contaminat.

Vnde iure ciuili raptor plectitur capite, & bona eius per Iudicem addicenda sunt mulieri raptæ, si fuerit ingenua: secus si serua: tunc enim tantum pœna capitis decernitur. Constant hæc ex l. vnica C. De raptu virginum: Imò pœnis Ecclesiasticis puniuntur eodem modo omnes, qui raptori auxilio fuerunt iure Canonico nouo: quia per Concilium Tridentinum sess. 24. cap. 6. raptor & omnes auxilium, consilium & fauorem præbentes sunt ipso facto excommunicati, & perpetuò infames, omniumque dignitatum incapaces: & si Clerici fuerint de proprio gradu decidunt, & tenetur raptor mulierem raptam siue eam duxerit in vxorem siue non, decenter arbitrio Iudicis dotare. Deinde inter raptorem & raptam quamdiu in eius potestate manserit, etiam si ipsa tum libere in matrimonium consentiret, non potest ini

test iniri contractus matrimonialis. Vnde raptus pro illo tempore inter illas personas est impedimentum dirimens: vbi tamen à raptore fuerit separata & loco libero constituta, poterit illa illi nubere si velit.

Notandum autem est, prædictas pœnas locum non habere in raptu, quo quis rapit propriam iam sponsam ex domo parentum, quia in iure non vocatur crimen raptus, eò quod ex desponsatione nunc aliquid iuris in eam habeat, vt notat D. Thom. loco cit. & reliqui Doctores, licet interim illo facto grauius peccetur.

DVBIUM VIII.

Quid incestus, & quale peccatum?

43 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Incestus propriè dictus est concubitus naturalis cum consanguinea aut affine intra gradus prohibitos: vt sunt gradus omnes consanguinitatis vsque ad quartum inclusiuè: & similiter gradus affinitatis ex matrimonio contractæ: ex fornicatione autem contractæ vsque ad secundum gradum tantum, vt constat ex Concilio Tridentino, sess. 24. cap. 4.

Concubitus verò cum persona sibi iuncta per cognationem legalem non est incestus propriè dictus: tamen potest huc reuocari: concubitus autem cum persona sibi iuncta per cognationem spiritualem intra gradus prohibitos, quæ scilicet ex Baptismo, vel Confirmatione oritur, videtur potius reuocandus ad sacrilegium, quàm ad incestum. Similiter & cum sanctimoniali professa, licet etiam incestus dici soleat. De gradibus prohibitis ratione consanguinitatis & affinitatis: item de cognatione legali ac spiritali plura videre licebit in 3. Parte tractatu De impedimentis matrimonij dirimentibus.

44 **D**I CO Secundò: Incestus præter deformitatem fornicationis includit aliam malitiam grauem ac mortalem.

Probatur ex Scripturis: prohibetur enim in primis Leuitarum 18. Ne omnis homo ad proximam sanguinis sui accedat vt reuellet turpitudinem eius. Deinde 1. ad Cor. 5. grauius hoc peccatum redarguit Apostolus: *Omnino auditur, inquit, inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorè patris sui aliquis habeat: & vos inflati estis, & non magis luctum habuistis vt tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit:* quibus significat illud peccatum fuisse tam enorme, vt meritò tota cõmunitas ratione illius deberet esse in luctu ac pœnitentia ad ipsum expiandum.

45 Probatur Secundò ratione: quia est contra honorem & reuerentiam in hoc actuum

genere debitam consanguinitati: quam causam passim indicat lex vetus, dum toties dicit, ne reuelles, aut discooperias turpitudinem huius aut illius de sanguine tuo: quandoquidem enim in consanguineis & affinis quoddam principium ortus nostri intueamur, debetur eis certa quædam reuerentia quo ad illa quæ ad actum generandi pertinent, vt significat D. Thom. quæst. citata supra art. 9. Vnde & quibusdam animantibus similis quidam reuerentiæ respectus à natura ingenitus est, vt tradit Aristoteles, lib. 9. historiarum animalium cap. 47. vbi refert camelos nec vi adigi posse, vt matri commisceantur: & addit, dum fraude magistri pullus quidam matrem contacta, ne agnosci posset, conscendisset, & postmodum detracto tegumento, matrem agnouisset, morsu interfecisse auctorem. Non ab simile narrat ibidem de equo sic deluso.

Altera ratio reddi potest, quia per hunc actum copulæ, ex duobus fit vna caro. Vnde natura querit illos copulare inter quos prius non erat carnis & sanguinis coniunctio, & refugit illos qui iam antè ratione consanguinitatis vel affinitatis quodammodo erant vna caro.

Accedit, quod hoc faciat ad vitandas offensiones libidinis inter propinquos, dum sapius debent simul commorari.

46 Observandum autem est, hic longe grauiorem esse incestum cum consanguinea, quàm cum affine in eodem gradu: vt cum matre, quàm cum nouerca, cum sorore propria, quàm cum sorore vxoris: similiter grauiorem incestum esse cum consanguinea, vel affine in linea recta, quàm in linea laterali, vt v. g. cum matre, quàm cum sorore, ac iterum grauiorem esse incestum cum aliqua in linea laterali in primo gradu, quàm cum aliqua in eadem linea, sed in gradibus remotioribus; cum primus gradus reputetur iure naturæ prohibitus, non sic ceteri.

Vnde omnes isti incestus specie dicuntur esse distincti: quare & hæ circumstantiæ in confessione sunt explicandæ: neque sufficit simpliciter dicere, quod incestum commiserit.

Ad reliquos autem gradus laterales quod attinet, qui tantum iure positiuo prohibiti sunt, non videntur specie inter se differre, siue sint consanguinitatis, siue affinitatis. Sunt tamen incestus prout committuntur in 2. vel 3. vel 4. gradu grauiores aut minus graues, ac differentes in malitia secundum magis & minus in eadem specie. Nauarrus tamen cap. 16. nu. 13. existimat omnes illos specie differre, atque adeo distinctionem illam in confessione explicandam.

DVBIUM

DVBIVM IX.

Quid sit sacrilegium in materia luxuria? & quale peccatum?

47 **R**ESPONDEO & DICO Primò: Sacrilegium in hac materia est violatio rei sacrae per actum venereum. Sumitur ex D. Th. quaest. 154. art. 10. & ita à Valentia tom. 3. quaest. 3. Tann. & alij. Vbi per rem sacram intellige siue personam Deo dicatam per votum castitatis, siue locum, siue aliud quidpiam peculiariter Deo consecratum.

Violatio autem talis fit, quando agitur aliquid quod specialiter sanctitati, aut reuerentiae eiusmodi rebus debita, aut potius ipsi Deo in illis repugnat; siue interim illud quod agitur, contrarietur alteri adhuc virtuti, siue virtuti religionis soli.

In materia autem luxuriae id contingit quinque potissimum modis, ut notant Doctores.

Primò, si persona sacra interiori actu consentiat in opus turpe, vel foris exerceat, aut morosa delectationi voluntarie inhæreat: quamuis absque voluntate, externum opus exercendi: violat namque sanctitatem suae personae quae in eo sita est, quod Deo specialiter sit dedicata voto castitatis.

Secundò, si persona non sacra exerceat aut consentiat in opus venereum cum persona sacra.

Tertiò, si utraque persona tam vir, quam mulier sit sacra: tunc enim est duplex sacrilegium; sicuti est duplex adulterium, quando uterque est matrimonij vinculo alligatus alteri.

Quartò, quando indulgetur venereis desiderijs aut copulae carnali in loco sacro, etiam si hæc inter coniuges tali loco exerceretur, quando saltem fieret absque necessitate.

48 **D**ixi, etiam si inter coniuges copula exerceretur in tali loco, quando saltem absque necessitate: quia si premeret necessitas, ut si longo tempore continerentur conclusi in loco sacro, ut aliquando fit tempore belli, vel concussionis militaris, & immineret alteri coniugum periculum incontinentiae non foret peccatum debitum reddere, prout neque si ille peteret qui in periculo se sentit versari. Ut tradit Toletus, lib. 5. cap. 12. n. um 10. Syluest. V. Debitum, quaest. 6. Angelus V. Eodem contra Paludanum. Hoc tamen intellige, si non sit oportunitas alibi in loco non sacro.

Addo, & immineat periculum incontinentiae, quia voluptatis causâ, vel etiam prolis causâ, non excusat à peccato mortali in

eiusmodi loco iuxta Toletum & Syluestrum supra: quamuis Angelus pro se allegans Richardum non improbabiler teneat contrarium, quando diutius tali loco detinentur. Hoc saltem satis certum apparet quod ipse reddens non mortaliter peccet, quia nescit constitutionem petentis. Porro sub loco sacro non tantum Ecclesia, sed etiam Cimiterium benedictum comprehenditur.

Quintò, si turpitudine venerea circa rem aliam sacram, aut eum eius interuentu, ut si in lintea consecrata, vel sacra vasa semen effundatur: quemadmodum olim hæretici quidam horrendo sacrilegio fecerunt.

DICO Secundò: Sacrilegium de quo hic agitur, si per se sit actus contra castitatem, vel aliam virtutem, tum præter malitiam castitati, aut alteri virtuti oppositam, includit insuper aliam deformitatem mortalem, videlicet contrariam Religioni: unde duplicem inuoluit deordinationem mortiferam, ut supra tract. 8. cap. 6. dub. 26. latius explicuimus.

Si autem non sit contra aliam virtutem, tum importat simplicem malitiam mortalem contra virtutem religionis.

Probat, quia per violationem rei sacrae causatam actu venereo, siue hic sit talis ut ex se illicitus sit, siue ut ex se licitus, infertur tamen grauis irreuerentia Deo, cui res illa singulariter est dicata ac consecrata. Unde quando contingit simul duas res sacras violari, etiam incurritur duplex peccatum mortale sacrilegij, ut quando duae personae sacrae carnaliter se cognoscunt, aut inter se aliquam turpitudinem exercent: Item quando persona sacra cognoscit personam non sacram in loco sacro: quare eiusmodi circumstantiae quia multiplicant malitiam mortalem sunt in confessione explicandae. Si autem in se licitus esset abstrahendo à circumstantijs, ut si coniuges extra necessitatem se cognoscant in loco sacro, tunc vnica est malitia, scilicet sacrilegij contra virtutem Religionis.

DVBIVM X.

Quod peccatum luxuria dicitur esse contra naturam? & quotuplex sit?

DE adulterio & stupro hic nihil dicemus: quia quae ad illa spectant utcumque sufficienter explicata sunt supra tract. 2. cap. 4. dub. 1. Item dub. 3. & 4. ac sequentibus aliquot.

Quod itaque ad praesens Dubium attinet, **R**ESPONDEO & DICO Primò: Peccatum illud luxuriae proprie dicitur hic esse contra naturam,

naturam, quod fit contra ordinem, quem natura ad exercendam copulam carnalem instituit, siue contra ordinem quem natura illius actus postulat, ut debito modo possit concipi proles & nasci. Quo pacto reliquæ species etsi sint contra dictamen rectæ rationis, non eo tamen modo sunt contra naturam.

51 **D I C O** Secundò: Rectè assignari solent quinque veluti species peccati huius contra naturam modo explicato. Ita tradit D. Th. hic quæst. 154. art. 11.

Declaratur: quia ad naturam actus generationis, ut inde prolii conceptio sequi possit, requiruntur hæc quinque: Primum, ut fit coniunctio duorum. Secundum, ut hi duo sint eiusdem naturæ seu speciei. Tertium, ut sint diuersi sexus. Quartum, ut adhibeantur instrumenta & organa. Quintum, ut exerceatur debito modo. Hinc quando-cumque aliquod istorum prætermittitur, perpetratur peccatum luxuriæ contra naturam.

52 Quando itaque quæritur carnalis voluptas extra omnem coniunctionem cum alia persona, scilicet per sui corruptionem solitariam, nascitur prima illius peccati species, scilicet mollities, ut appellatur 1. ad Corint. cap. 6. siue pollutio.

Quando quæritur in coniunctione quidem sed cum supposito alterius naturæ, v. g. cum bruto, vel dæmone, oritur secunda species, quæ non habet sibi nomen adæquatum, sed prior pars dici solet bestialitas.

Quando quæritur in coniunctione cum persona eiusdem quidem naturæ, sed non diuersi sexus, ut maris cum mare, fæminæ cum fæmina, tunc constituitur tertia species: & dicitur propriissimè peccatum sodomiticum: de quo scribit Apostolus ad Rom. c. 1. *Propterea tradidit illos Deus in passionem ignominie: nam fæmina eorum immutauerunt naturalem usum, in eum usum qui est contra naturam: similiter autem & masculi relicto naturali usu fæmina, exarserunt in desiderijs suis in inuicem, masculini in masculos turpitudinem operantes, & mercedem quam oportuit, in semetipsis recipientes.* Et de his in fine capituli scribit: *Quoniam in talia agunt, digni sunt morte.*

Quando autem quæritur eiusmodi voluptas cum persona eiusdem speciei & diuersi sexus: sed non in vase congruo exurgit quarta species, quæ etiam sodomizæ nomine solet appellari.

53 Denique dum quæritur in coniunctione maris & fæminæ naturali modo quidem quo ad cætera: sed congressus fit modo quodam inordinato, per quem contingit impediri generationem, tunc exurgit quinta species quæ peculiare nomen non habet: v. g. Si in congressu nõ seruent naturalem situm, sed mulier supergrediatur: vel præter ordinem procumbat ipsa prona, quamuis mari-

tus in vase naturali conetur eam cognoscere: ex eiusmodi enim congressibus vix sequi potest conceptio: quia genitura non recipitur, vel non attrahitur debitè ad matricem: si tamen in eiusmodi aliquo modo, non esset tanta deordinatio quin posset sequi generatio, neque adesset morale periculum effusionis genituræ extra vas debitum, non foret per se peccatum mortiferum illo vti: nec diceretur propriè peccatum contra naturam: sed potius præter naturam ut plerique Doctores sentiunt.

Imò si ratione constitutionis corporum non possent coniuges seruare vsitatum modum, non peccabunt vtendo altero si prædictum periculum absit: quia tunc modus iste erit his personis congruus, ut tradit Caiet. quæst. 154. art. 11. ex communi sententia, inquit Tann. tom. 3. disp. 3. qu. 3. dub. 6. n. 150.

Petes, vtrum si maritus velit indebito modo cognoscere vxorem an possit consentire? Respondetur nullo modo posse consentire, ut cognoscatur extra vas seu organum naturale, quin potius etiam debeat mortem subire: similiter neque ut in organo naturali cognoscat modo indebito, quando subest morale periculum impediendæ conceptionis, aut effusionis genituræ: quando verò tale periculum non subest, excusabitur à mortali culpa: non tamen videtur excusanda à veniali, si non aliqua iusta causa subit.

Quamuis itaque Confessarius debeat pœnitentes grauitè monere ac hortari, ut ab illis abstineant modis inordinatis, & modis naturalibus sese cognoscant, tamen si affirmarent conceptionem non impediri, non deberet recusare absolutionem, etiam si non viderentur prompti ad abstinendum ab illis, quia ut diximus, non est tunc peccatum mortiferum, quamuis graue veniale. Sumitur ex D. Antonino 2. parte titulo 1. cap. 2. §. 3. Angelo V. Debitum n. 24. Nauarro cap. 16. n. 41. & alijs.

Cæterum debet se Confessarius in huiusmodi materia prudenter gerere, ut curiosius nihil interroget de talibus, nisi pœnitentes dent aliquam occasionem inquirendi, & tum paucis & pudicis verbis, quantum fieri potest expediat & transeat: & mox ab omni eiusmodi deordinatione dehortetur, & ad pœnitentiam ac serium propositum emendationis commouere studeat.

DVBIVM XI.

Quale peccatum sit luxuria contra naturam?

RESPONDEO & DICO Primò: Omnes quinque species enumeratæ sunt grauia peccata

peccata mortalia. Est communis doctrina.

De prima specie probatur ex Scripturis: 1. ad Cor. 6. *Nolite errare, neque fornicarij &c. Neque molles regnum Dei possidebunt:* vbi per molles passim intelligunt Doctores eos, qui semetipsos extra coniunctionem corrumpunt & contaminant: vnde & hoc peccatum solent vocare Mollitiem 2. ad Corinth. c. 12. ad Galatas c. 5. & similiter ad Ephesios c. 5. damnatur omnis immunditia & impudicitia: quibus nominibus significantur omnes libidines, vt D. Hieronymo notat: inter quas hanc munerari constat.

Probatur secundò ratione: quia hic actus seminationis est contra primarium finem eius, videlicet cōtra generationem ad quam à natura est institutus & ordinatus, vt species conseruetur. Vnde grauem inordinationem continet, & quidem multò grauiorem, quam simplex fornicatio, quæ inter omnes species luxuriæ est leuissima, vt docet D. Th. quæst. 154. art. 12. & D. D. communiter. vtpote quæ per se fit tantum contra bonam prolis educationem, non contra generationem: quam nihilominus suprâ ostendimus esse peccatum mortiferum.

Quare neque sanitatis, neque tentationis mitigandæ prætextu, licitum est eiusmodi actum exercere: neque enim hoc erit mitigare tentationem, sed turpiter cedere & succumbere. Vnde alia remedia oportuna sunt adhibenda: vt feruentes orationes ad Christum Dominum; ieiunia; vigilæ quibus & mitigantur, & gloriose vincuntur eiusmodi tentationes. Similiter ad tuendam sanitatem multo oportunius remedium est sobrietas, ne tribuatur corpori superfluum, quod valetudini possit obesse. Vide terribilia exempla & punitiones huius peccati apud Thomam Campritanum, lib. 2. De apibus, cap. 3. vbi inter alia etiam notat ex Aristotele, libro De animalibus, quod nulum animal eiciat semen, nisi homo: qui proinde in hoc ordinationi auctoris naturæ contrarius est plusquam pecus.

Porro vt peccatum hoc sit mortale requiruntur, sicuti & ad alia, quod sit planè voluntarium: idque vel in se vt quando actus iste est directè volitus & procuratus, vel in sua causa, vt quando præuidetur ex aliqua causa secuturus, quam tenemur etiam hoc nomine vitare, & tamen non vitamus, vt quando ex morosa delectatione, quando ex voluntaria turpi imaginatione sequitur, licet non hâc expressâ intentione quis istis inhaerit. Similiter quando ex aspectu turpi, aut inhonestarum partium, si fiat absque necessitate vel iustâ causâ.

56 Quod addo, quia contingere potest, v.g. quod chirurgus debeat videre denudatam personam etiam diuersi sexus circa partes secretiores, vt possit illam curare: quo casu

Licet rebellio carnis exurgat etiam vsque ad feminis resolutionem; non censebitur ipsi voluntaria, modò voluntate reluctetur nec consentiat, sed magis detestetur & doleat de naturæ corruptæ infirmitate. Eadem est ratio de illis qui ex charitate aut necessitate seruiunt ægrotis in illis exuendis, vestiendis, mundandis, vnde contingat carnis motus concitari, & contra voluntatem sequi contaminationem. Similiter dicendum de Pastore, aut confessarijs, quando confessiones audient, vel casus conscientie legunt: non enim tenetur quis ab eiusmodi operibus abstinere propter eiusmodi inuoluntariam passionem modo prudenter credat, quòd voluntas non trahetur in consensum. Ita Nauarrus, cap. 16. num. 7. vbi citat D. Antoninum Turrecremata, Caiet. & alios D. D. communiter. Si verò esset morale periculum talis consensus obligaretur planè ab illis abstinere, & officium potius deponere; quia nullo modo propter quodcumque bonum licet committere peccatum, nec se illius committendi periculo morali exponere. Cæterum, quibus eiusmodi operibus incumbit ex officio vacare, debent merito peculiariter per orationes, singularem sobrietatem, & dominicæ passionis attentam meditationem, & per alia pia exercitia se præmunire contra eiusmodi carnis rebellionem, vt ex illis adhibitis reddantur minùs obnoxij concupiscentiæ motibus: & possint esse securiores de sua contraria voluntate ac displicentia, si nihilominus contingat oboriri.

Sed disputatur, an liceat aliquando desiderare, vt sibi vel alteri feminis resolutio obueniat, aut gaudere, quod obuenerit.

Respondetur Primò: nullo modo licitum est, aliquid facere ad eum finem vt sibi vel alteri obueniat, vnde nec Medicus potest quidquam præscribere infirmo ad eum finem; neque vlli suadere. Nec potest illam quis sic desiderare, vt ex vi illius desiderij disponatur aut concitetur aliquomodo ad eiusmodi feminis resolutionem. Ita tenent Doctores omnes.

Respondetur Secundò: nullo quoque modo est licitum illam desiderare causa voluptatis, ne quidem simplici desiderio, quod scilicet neque sensualem voluptatem in presenti parit, neque incitat aut disponit ad eam postea pariendam: ita enim hoc Doctores intelligunt, quando vnanimiter docent, vt refert Lessius lib. 4. cap. 3. dub. 14. consensum in eiusmodi voluptatem perceptam, aut percipiendam expollutione in somnis, esse peccatum mortale.

Respondetur Tertio: multi Doctores existimant, illicitum non esse desiderare vt sibi dormienti per solam viam naturalem, naturæ scilicet solius operatione & nullam ad id causam præbendo, propter aliquem bonum

bonum effectum cum illa coniunctum; ut v. g. causa leuaminis naturæ, tranquillitatis carnis, vel ob similem finem: non autem causa delectationis. Ita Lessius sup. nu. 105. Nauar. suprâ cap. 16. nu. 7. qui pro eodem etiam citat D. Antoninum, Syluestrum & Caiet. Ita quoque docent Toletus lib. 5. cap. 13. Angelus V. Pollutio n. 2. & alij nonnulli. Simili modo volunt iidem Doctores, & cum illis Tann. tom. 2. disp. 4. q. 8. dub. 7. n. 142. & Vasquez 2. 2. disp. 115. cap. 2. licitum esse de illa gaudere simplici affectu ratione boni effectus conjuncti.

19 Respondetur quartò, tutius esse ac verius omnino videri contrarium, videlicet, nequidem tertio isto modo licitum esse illam desiderare, aut de illa, si obuenerit, gaudere: quamuis benè sit licitum gaudere de effectu bono secuto, & illum effectum desiderare, sed non per talem causam, neque quatenus per talem causam euenerit. Ita docent Dom. Soto in 4. dist. 12. q. 1. art. 7. Lopez 1. parte cap. 64. qui citat Corduba ibidem, & Adrianum in 4. tractatu de Sacramento Eucharistiæ quæst. 4. & alij nonnulli.

Probatum primò, quia quando actus externus secundum se malus est, & ita fit aut euenit, ut à culpa formali excusetur tantum ratione somnij, furis, ignorantis, vel propter alium defectum voluntarij, tunc licitum non est, vel antè, vel postea in illum liberè consentire: quia cum hoc opus sit obiectiuè malum, traheret inde liberè consensus formalem malitiã, ut v. g. si quis in furia tyrannum, siue hominem reipublicæ noxium occideret absque legitima auctoritate, non appareret quod liceret ei si ad mentem rediret, gaudere, aut sibi complacere in illo suo facto præterito, ne quidem propter bonum inde secutum, quamuis Lessius id videatur admittere: dum loco citato nu. 105. circa medium ita scribit: Sicut gaudemus non solum de tranquillitate publica, sed etiam de morte illius qui eam turbabat, & de facto illius qui eam intulit, si innocenter fecit. Verùm contra facit, quod tunc conformiter oportebit admittere, quod liceat illi quoque desiderare, ut in furia siue amentia aliquando occidat tyrannum, & alijs liceat desiderare, ut amens occidat, propter bonum inde sequitur: quia licitè gaudere de facto aliquo, & licitè desiderare factum illud in genere moris sunt eiusdem rationis, ut habet Less. loco & n. 105. cit. §. Dico quartò: quæ tamen utrùm ipse, vel alius quispiam admitteret, nescio: non auderem approbare: quamuis enim factum illud respectu committentis excusetur à culpa, quia caret vsu rationis, non appareret tamè quomodo consensus tuus in factum, qui liber est, excusetur: posset inrerim gaudere de bono Reipublicæ inde secuto.

Dices. Licebit illi, sicut & alijs, gaudere nõ tantum de bono Reipub. sed etiam de morte Tyranni occisi; ergo & de occisione. Respondetur Negando Consequentiam, quia mors Tyranni, vel cuiusuis alterius, secundum se non est obiectiuè mala, sicuti occisio perpetrata sine legitima auctoritate. Vnde est diuersa ratio obiecti gaudij vtriusque, & sic vnum potest esse licitum, & alterum illicitum: Et quidè quod ordinariè gaudium de morte alterius sit malum & illicitum inde fit: quod fit de malo proximi quod malum eius ordinariè, nec possimus desiderare, nec de eo gaudere: Occurrit autem casus, quo possimus illud desiderare certâ ratione & modo, v. g. ut publico latroni & grassatori viarum infligatur mors per actum iustitiæ tanquam iusta pœna. Deinde quando ab amente occisus esset, etsi nõ possimus gaudere de morte eius, quatenus malum eius, tamen quia ipsu mortuū esse seu mori ex se quid indifferens est, possumus de eo gaudere quatenus est sublatio causæ nocentis Reipub. non tamen de ipsa occisione actiua sine publica auctoritate facta.

Vnde non solum non licet liberè consentire in tale aut simile factum per se & absolute consideratum, sed neque propter bonum illud quod comitatur aut consecutum est, quia nulla apparet ratio quare illud bonum coniunctum possit magis detergere formalem malitiã à meo libero consensu in tale opus, quam possit ab ipsa executione operis, quando hæc liberè fieret præcisè propter idem bonum: nisi fortassis aliqui velint dicere quod consensus iste non sit tam in ipsum opus, quam in effectum operis: prout Adrian. hoc videtur intelligere: hoc autem si dicant iam à nobis parum in re discrepant, vnde fortassis accidit quod Adrian. pro vtraque parte à diuersis citetur: modus tamè loquendi videtur minus tutus, Verum tamen alij aliquid amplius videntur velle, scilicet illud quod potissimum intendimus refellere.

Probatum secundò: quia opus ipsum non est illicitum, quia delectatio est illicita; sed contra, delectatio est illicita, quia opus est illicitum, ut rectè notat Caiet. hic qu. 154. art. 1. post medium: ergò si non licet simplici affectu desiderare illam delectationem, aut simplici affectu de illa gaudere ut videntur omnes docere, non licebit quoque simplici affectu desiderare ipsum actum, vel de illo gaudere ex quo delectatio illa nascitur.

Poterit tamen desiderari ipse bonus effectus, & de illo quoque haberi gaudium vel absolute secundum se ut in se bonus & conueniens est, nõ respiciendo aliquam causam, vel ut haberi potest per causas alias, vel per alia media: ex his itaq; dictis satis constat de malitiã primæ speciei luxuriæ contra naturã.

Probatum

62 Probatur similiter vltcrius etiam quoad reliquas species: De tertiâ & quartâ habentur multa Leuitic. c. 18. & 20. vbi constituitur illis pœna mortis: & ad Rom. c. 1. Apostolus valdè exaggerat hoc peccatum: ac docet Deum permisisse Gentilium sapientes in tantas scditates contra naturam labi, in pœnam suæ idololatriæ: quia, cum Deum cognouissent, non illum tanquam Deum glorificauerint.

Vnde Doct̃or quidam notat homines nõ solere à Deo sic derelinqui, vt in tam abominabilia crimina incidant, nisi prius per perfidiam cœperint à Deo apostatare, vt ita sentiant, sicque viuant quasi non sit Deus, ad Galatas c. 5. *Opera carnũ* (inquit Apostolus) *sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, &c. quæ prædico vobis sicut prædixi: quoniã qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* Similia habet 1. ad Corinth. 6. vbi etiam expressè masculorum concubitores à regno Dei excludit.

Probatur secundò ex vindicta, quâ Deus olim hæc peccata persecutus est: vt igne sulfureo in Pentapolin immisso, & oppidis cū omnibus suis habitatoribus in momento delctis, Genes. c. 19. Hinc apud Christianos receptũ est, vt crimen hoc flammis expietur.

Præterea qui huic vitio obnoxius est, redditur ipso iure infamis, Capit. Infames causa 3. quæst. 7. & si Clericus Sodomita fuerit, iure veteri deponitur, ac in Monasterium detruditur, Capitulo Clerici, De excessibus Prælatorum.

63 Et per Constitutionem Pij V. si Clericus eiusmodi nefas exercens fuerit, omni priuilegio clericali, officio, beneficio priuatus degradatur, & brachio traditur sæculari. Ita videre est apud Nauarrum c. 27. n. 242. qui tamen notat numero proximè sequenti, quod non censetur exercens tale nefas, si forsitan semel incidit: sed qui quasi ex vsu continuato illud scelus committit.

Denique Sodomita notorius est irregularis; vtrum verò occultus quoque disputatur: communior opinio habet illum irregularem non esse. Vide Nauarrum loco cit.

Constat itaque ex Scripturis ac pœnis immixtis, & constitutis in huiusmodi luxurias, grauissimam earum esse malitiam.

Neque minor est, imò & excedit malitia secundæ speciei, quæ completur congressum cum bruto, & concubitũ cum dæmone, quia secundũ vtramq; partem est grauior, & magis contra naturam, quàm sint præcedentes: cum diuersitas speciei in natura magis repugnet eiusmodi congressui. Vnde Leuiticorum c. 18. & 20. expressè prohibetur congressus cum bruto sub pœna mortis: & in detestationem criminis iubetur brutum interfici: quod etiam nunc apud Christianos vsu receptum est.

De quinta specie similiter constat, quòd

VViggers de iure & iust.

culpam lethalem contineat, quandoquidem per illam non minus impediatur actus generationis, quàm per seminis solitariam effusionem.

Possunt autem prædictis luxurijs, etiam aliæ deformitates coniungi: vt si persona sacra seipsam corrumpat sine concubitu, vel cognoscatur contra naturã, obtinebit actus ille non tantũ malitiam peccati contra naturam, sed etiam sacrilegij. Ita quoque si quis cognoscat consanguineam, vel vxorem alterius extra vas debitũ, incurrit simul peccatum inceustus, aut adulterij: & sic in alijs.

DVBIVM XII.

Vtrum in osculis, tactibus, aspectibus sit peccatum & quale?

63 **O**bseruandum est, osculum triplici potissimũ sine solitum adhiberi: primò in signum amicitie. Secundò causâ delectationis concubitus, ad quem tendit. Tertio causâ delectationis ipsius osculi, præcisè secundum se considerati. Idem dicendum de alio contactu alicuius partis honestæ, vt manus, aut vultus.

Similiter & aspectus tripliciter fieri potest: primò communi modo, quatenus necessarius est ad humanam conuersationem, ad honestam vrbanitatem, ad notitiã personæ consequendam; ad honestè & castè illam amandam. Secundò, causâ voluptatis concubitus. Tertio, causâ delectationis quæ oritur ex intuitu personæ, absque omni vltiori inhonesto motu, vel desiderio.

Ita etiã contactus partis verecundæ potest fieri tribus modis: Primò ob aliquã necessitatẽ. Secundò, causâ voluptatis concubitus. Tertio, causâ voluptatis, quæ ex ipso contactu per se spectato nascitur. His præmissis

64 **R**ESPONDEO & DICO Primò: 64 Osculum causa amicitie secundum motem patriæ per se licitum est: similiter si quæ inde delectatio ex nudo osculo nascatur, non erit illicita. Ita communiter tenent Doctores, & constat ex Scripturis, vt Actorum, c. 20. & ex alijs pluribus locis, atque ex ipso vsu generis humani nunquam improbatõ. Ratio reddi potest, quia hoc nihil est aliud quam testari signo externo benevolentiam & vnionem animorum fundatam in coniunctione sanguinis, vel alicuius eiusdem professionis aut societatis; est enim osculum veluti symbolum talis vnionis: vnde & delectatio inde consequens licita est. Quando enim actio est honesta & licita, tunc si quæ delectatio per se coniuncta sit, est & ipsa licita: quamuis actio vt ordinatè fiat, non debeat propter ipsam delectationem fieri, sed propter finem, ad quem ordinata est. Quemadmodum etiam licitum est delectari amicitia & coniunctione sanguinis vel ciu-

B b b b

dem præ

dem professionis autem alterius societatis, unde amicitia orta est, ac etiam ex præsentia amici. Hinc Nauarrus cap. 16. nu. 9. à peccato excusat oscula & amplexus eorum, qui osculantur & amplectuntur pueros, cognatos vel cognatas, quando honestè id faciunt, prout plerique, inquit, solent: tamen seruandum hic semper decorum, & cauendum scandalum. Neque decet Ecclesiasticos & maximè Religiosos, eiusmodi modis testari affectum amicitiae aut beneuolentiae erga fæminas, etiam si aliquomodo sanguine iungantur, vel erga pueros, quando aliquid periculi aut scandali nasci inde potest. Semper enim cauendum est, ne carnalis delectatio vel aliqua inordinata corporis commotio se cum his immisceat, nobis consentientibus aut non repugnantibus.

65 Dico Secundò: Oscula si fiant causa delectationis concubitus extra matrimonium, sunt peccata mortifera, & spectant ad illius actus speciem, cuius sunt præambula aut signa. Sumitur ex Diuo Thoma hic quæst. 154. art. 4. & communiter tenetur ab omnibus. Eadem est ratio de affectibus, alloquijs, amplexibus causa talis delectationis adhibitis, iuxta illud Christi Matth. c. 5. *Qui uiderit mulierem ad concupiscendam eam, iam moechatus est eam in corde suo.* Quod si ita de visu fit, multo magis erit de osculis & amplexibus. Deinde probatur ratione Diui Thomæ: quia consensus non tantum in actum fornicationis, sed etiam in delectationem fornicationis, est peccatum mortale, & ideo, inquit, cum oscula & amplexus propter huiusmodi delectationem fiant, consequens est, quod sint peccata mortalia, & sic solum dicuntur, ut ait, libidinosa: unde secundum quod sunt libidinosa, sunt peccata mortalia. Quando itaque ea de causa admittitur aliquid istorum cum persona coniugata, pertinebit actus iste ad speciem adulterij; quando cum consanguinea, ad speciem inceftus; quando cum Moniali, ad speciem sacrilegij; quando cum persona eiusdem sexus, ad speciem sodomiz.

66 Dico Tertio: Osculum quando fit tantum, quatenus ipsum per se est actus delectabilis absque ulteriori uoluptatis intentione, quam quæ præcisè ex mutuo corporum contactu nascitur, & absque omni inordinata corporis commotione, quæ spiritus ad seminariem disponantur, non uidetur esse peccatum mortiferum.

Eadem est ratio de contactu alterius honestæ partis corporis, ut manus aut vultus. Indicat hanc sententiam Nauarrus De poenitentia dist. 1. Capitulo Si cui, num. 21. & sequentibus. Neque aliud uidetur docere in Enchiridio cap. 16. num. 10. si attentè legatur, præsertim in illo §. Dixi ad fruendum carnali delectatione, & quamuis

aliqui aliter existiment. Docet autem hanc sententiam ex professo Martinus de Magistris apud Caietanum, quæst. citata, art. 4. ubi & ostendere nititur, hanc opinionem non aduersari doctrinæ Diui Thomæ, idque satis probabiliter, ut ex eius probatione & rationibus uidetur posse colligi, licet aliter sentiat Caiet. Tenet eandem opinionem expressè Coluenerius in suis Annotationibus ad duos libros Thomæ Cantipratani De apibus, in Annotatione ad ista uerba, Absit itaque ab vlla Christiana mente &c. quæ habentur libro 2. cap. 3. puncto 5. Sequuntur & quidam alij recentiores.

Probatur autem, quia in alijs peccatorum generibus dantur non tantum peccata graua, sed etiam leuiora ac venialia ratione paruitatis materiæ, quamuis deliberatè fiant, ut patet in furto, in detractioe, in impatientia, in gula, & similibus; ergo uidetur etiam in peccatis luxuriæ posse esse aliquod paruum peccatum ac veniale ratione paruitatis materiæ, quamuis deliberatè fiat: neque enim uidetur conueniens posse dari ratio, quare id esset tam peculiare in hoc genere peccati non admittere vllum veniale ratione paruitatis materiæ, præsertim cum in hac materia sint diuersi gradus tum actuum tum voluptatum. Quandoquidem igitur osculum præcisè consideratum & delectatio sensibilis inde exurgens, quamuis videantur aliquo modo tendere in actum concubitus, longè tamen absint ac distent à concubitu & voluptate, hinc consequenter apparet omnino, quod de osculo sic exhibito præcisè propter hanc delectationem absque omni alio libidinoso affectu & corporis commotione, dicendum sit esse tantum peccatum veniale, propter materiæ paruitatem. Confirmatur, quia ex communi sententia non est peccatum, consentire in illam delectationem, quando exhibetur amicitiae aut urbanitatis causa; ergo non erit peccatum mortale, in illam consentire, quando osculum præcisè propter illam adhibetur.

Dicit aliquis: Osculum & delectatio inde consequens natura sua videntur tendere ac disponere ad concubitum eiusque voluptatem; ergo qui in illa consentit, uidetur velle ac consentire in concubitum.

Respondetur Neg. Conseq. quia etsi possunt dici suo modo eò tendere, tamen nõ nisi remotè disponunt, quando alius affectus libidinosus non est: & delectatio hæc longè inferior est & alterius rationis, quam voluptas concubitus. Quare non idcirco in concubitum eiusque voluptatem censeretur debet consentire, eo quod hæc velit, cum possit expressè nolle ac repudiare ulteriorem delectationem aut corporis alterationem. Neque dicendus erit interpretatiuè velle aut consentire, quandoquidem voluptas concubitus aut

tus aut seminationis non necessario, neque ut plurimum coniungatur. Declaratur à simili, quia qui consentit in litigium, non idcirco censetur consentire in homicidium: similiter qui consentit in potum aliquomodo largiorè quàm natura postulat, non ideo consentit in ebrietatem. Deinde confirmatur id ipsum, quia oscula & contactus manuum, causa huius delectationis passim conceduntur sponsis de futuro tanquam licita eis, sic ut non peccent venialiter, iuxta Nauar. c. 16. n. 12. Toletum lib. 5. c. 14. quamuis Caiet. loco supra cit. insinuet eos peccare venialiter: atqui si is qui exercet aut cōsentit in eiusmodi oscula, causā illius delectationis censeretur consentire in concubitū aut eius voluptatem de presenti, non possent ista esse licita sponsis de futuro, quandoquidem non possint adhuc licitè consentire in copulam de presenti exercendam, eiusve voluptatem; vnde nec in præsentem aliquam alterationem aut commotionem corporis, tendentem ad concubitum aut seminationem eiusque delectationem: quod bene obseruandum est. Consultissimum itaque atque tutissimum est, ut eiusmodi omnia quam maximè vitentur, tum quia periculum sæpius est vterioris consensus vel morosæ delectationis, aut inordinatæ corporis commotionis ratione particularis temperamentis aut dispositionis corporis: maximè quando diutius istis inhæretur. Deinde, quia ut monet Thomas Cantipratanus supra, licet quis esset securus de se, quod non commouebitur aliâ libidine, non est tamen securus de altera persona quam contrectat, cui forsitan erit causa ruinæ.

68 Dico Quarto: Quod in tertiâ iam Conclusionem diximus de osculis, multo magis locum habet in aspectibus & colloquijs, quæ fiunt propter delectationem hanc solam, quæ oritur ex intuitu pulchræ personæ, vel ex eius gestibus aut grato alloquio, quando nulla alia voluptas intenditur, aut sese immiscet. Patet, quia hæc delectationes magis videntur spirituales magisque à carnibus abstractæ, quam quæ ex osculis aut contactibus etiam partis honestæ per se oboriuntur, ac minus solent corpus commouere aut alterare ad libidinem quam oscula aut alij cōtactus. Vnde Caiet. quamuis in his velit esse peccatum mortiferum, non ita tamen in istis ut ex illo notat Nauarrus loco supra citato. Cæterum, quia humana fragilitas magna est, & homo faciliè commouetur ad deteriora, hæc diligenter ab omnibus huiusmodi actibus abstinendum est, non tantum quia peccata venialia sunt ad minus, sed etiam quia periculosi esse solent in multis ac ducere ad culpam mortalem.

69 Petes, Sitne in turpiloquio peccatum mortiferum. Respondetur, si fiat animo se oble-

ctandi rebus narratis, & imaginationi obiectis tanquam præsentibus; vel animo se, vel alios excitandi ad turpia, aut cum morali periculo in illa consentiendi, erit peccatum mortale: si autem fiat præcisè ob aliquam recreationem, quæ capitur ex ipsa narratione, nihil vltius intendendo, neque affectū aut commotionem libidinosam admittendo, erit peccatum tantum veniale. Sic docet Toletus, hb. 5. cap. 14. Ratio est, quia videtur tantum delectatio remota satis à voluptate concubitus, proueniens ex confusa apprehensione ac cognitione rerum narratarum absentium, & non nisi forsitan remotè ad turpes actus disponit. Castus tamen animus nunquam sciens & volens eiusmodi narratione oblectabitur.

Dico Quinto: Contactus partis verecundæ, quæ fit causa medendi vel ob aliquâ aliam necessitatem, nullum est peccatum. Ita communiter tenent Doctores: talis enim contactus est moraliter honestus, quia rectæ rationi consentaneus. Neque refert, etiam si interea aliquis motus aut voluptas suboritur homine inuito seu repugnante, quia id voluntarium non est; supponimus enim voluntatem in hoc non consentire, quemadmodum diximus Dubio præcedente, quando similes motus suboriuntur ex alijs operibus ad officium nostrum spectantibus.

Dico Sexto: Quando contactus partis verecundæ fit causa voluptatis tendentis ad concubitum, est peccatum mortiferum in non coniugatis, etiam si desit intentio exercendi vltiorem turpitudinem. Ita quoque communiter sentiunt Doctores: quod etiam intelligunt de contactu illarum partium, qui fit causa delectationis carnalis, quæ præcisè ex illo ipso contactu oritur, quando cum plena aduertentiâ fit.

Probari autem potest, primò ex Scripturis, ad Galatas cap. 5. *Manifesta sunt opera carnis*, inquit Apostolus, *quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, &c.* vbi ponitur impudicitia inter peccata, quæ excludunt à regno Dei: impudicitia autem propriè consistit in turpibus contactibus. Idem indicant Sancti PP. ut D. Cyprianus epist. 62. ad Pomponiū & D. Basilus lib. 2. De vera virginitate. Deinde probatur ratione, quia eiusmodi contactus solent tendere ad seminis resolutionem; atqui hanc velle aut intendere extra copulam matrimonialem, est peccatum mortale. Accedit, quod per se & quasi proximè hic contactus ad illam disponat, quæ & ex illis subsequi solet: vnde qui talibus contactibus indulget, censetur velle quod natum est ex illis consequi. Idem dicendum apparet de libidinoso intuitu partium pudendarum, quando scilicet voluptatis causa fit: neque enim aliter libidinosus censetur.

72 Notant autem aliqui Doctores, si eiusmodi aspectus non fieret causa voluptatis carnalis, sed tantum alicuius curiositatis, non fore peccatum mortale per se, quando abest periculum pollutionis: quod & de contactu indicare videntur, quando de utroque dicunt esse peccatum mortale, si causa voluptatis fiat. Quam restrictionem non adderent, ut apparet, si idem esset, cum sit causa causa curiositatis. Ratio autem diuersitatis assignari potest, quod qui eiusmodi contactus adhibet per se propter voluptatem, censetur saltem indirectè velle ipsam seminationem, dum operis præambuli & proximæ ad illam quasi dispositionis delectationem quærit: qui autem curiositatis gratia facit, non ita censetur consentire in seminationem, utpote qui non intendit carnalem aliquam delectationem nec dispositionem; sed si aliqua delectatio oboritur, videtur illam pati præter intentionem; intendit enim tantum curiosam rerum cognitionem. Verum tamen quidquid hac de re sit, studiosè abstinendum est ab omni curiositate tum contactus tum aspectus; in primis, quia metuendum est, ne iniquitas mentiatur sibi, & dum prætexit homo facere se ex curiositate acquirendæ alicuius cognitionis, faciat reuera & fruentæ voluptatis, vel illius capiendæ experientiæ, quod à mortali non excusat. Deinde etsi ab initio non fieret causa voluptatis, timendum tamen summopere ne voluntas sensim istà illecebrâ commoueatur, ac in voluptatem, & in vteriores turpitudines consentiat.

73 Petitur hic primò, Vtrum si foemina ab aliquo tangatur affectu libidinoso, teneatur ipsa sub mortali peccato se retrahere & contactum impedire.

Respondetur, si contactus quoad exteriores circumstantias sit honestus, & fiat secundum patriæ morem, ut cum in aduentu vel recessu amicorum infigitur osculum vel dextra apprehenditur, non tenetur ipsa subterfugere, modo in nihil inhonesti consen-

tiat, quia actus hic externus in se licitus est: si autem contactus spectatis circumstantijs cèseretur inhonestus, tenebitur sub peccato mortali illum vitare, si potest, quia non minus corpus commouet ac spiritus ad seminationem concitat inhonestè tangi, quam tangere. Vide Caiet. quæst. ante citat. 154. artic. 4.

Quæritur secundò, Vtrum tactus impudici inter coniuges sint peccata. 74

Respondetur primò, si inter eos exerceatur, ut necessarij ad naturam excitandam reddendi debiti causa ac prolis generandæ, nullâ habent in illis culpâ. Ità tradit Syluest. V. Debitum, quæst. 7. Fumus ibidem n. 8. & alij plures. Ratio est, quia quemadmodum concubitus coniugalis est licitus causa prolis aut debiti reddendi, ita etiam & tactus ad illum ordinatus. Si vero ordinaretur ad concubitus causa voluptatis tantum, erit peccatum veniale, sicuti concubitus.

Respondetur secundò, si contactus illi fiant sine ordine ad copulam, sed in illis fistatur, tunc vel sunt cum periculo pollutionis in utroque, vel in altero coniuge, & sic certum est esse peccata mortalia, ut prædicti Doctores & alij tradunt. Quando autem fiunt absque tali periculo, tunc nonnulli adhuc Doctores volunt nihilominus esse peccata mortifera: inter quos videntur esse Syl. & Fumus suprâ. Communior tamen est opinio Caietani & aliorum, qui dicunt non esse tunc nisi venialia, quia in non coniugatis sunt mortifera: quia concubitus, ad quem natura sua ordinant & disponunt, in his est peccatum mortale; quare è contra sicut concubitus coniugum solius voluptatis causa non est peccatum mortale, ita neque impudici huiusmodi coniugum contactus, quando seminationis periculum abest, quia ad illum se habent tanquam imperfectum ad perfectum. Quæ hic dicenda restarent de morosis delectationibus, latè satis explicuimus 1. 2. quæst. 74. artic. 8. quare illa hic prætermittimus.

F I N I S.

Nomini tuo Domine da gloriam.

INDEX

Prior numerus Paginam ; posterior Marginalem numerum denotat.

A.

Abortus.

Non licet directè procurare abortum pro vitâ matris conservandâ. 90. 40.
An liceat mulieri grauida causâ sanitatis sumere pharmaca, quando inde timetur secuturus abortus. 91. 43.

Abstinencia.

Quid abstinencia & quæ eius materia. 806. 11.
An licita abstinencia quæ causat aliquam vitæ diminutionem. 108. 100.

Acceptio personarum.

Quid personarum acceptio & quæ ad illam requisita. 456. 1.

Est ex genere suo peccatum mortale. 457. 2.
In quibus rebus potissimè committatur. n. 3. & seqq.

Accusatio, Accusator.

Quid accusatio Iuridica & quomodo instituenda. 437. 1.

Accusatio duplex. 438. 5.
An accusationi pramittenda secreta monitio. n. 9.
An aliquis obligetur aliquando ad accusandû. 437. 3.
An accusator desistere possit ab accusatione inchoatâ. 439. 11.

An Index possit impedire accusationem. n. 16.
Tenetur interdû subditus accusare authorè criminis cû Index mandat vel iuramentû deferr. 440. 18.

Quibusdam casibus non tenetur. n. 19.

Adiuratio.

Quid adiuratio & qualiter fiat. 725. 180.
Quas res adiurare liceat. n. 181.
Quæ obseruanda in adiuratione demonû. 726. 186.
Adiurare damones quibus licitum. 729. 198.

Adoratio.

Quid adoratio & quotuplex. 596. 1.
An sit actus latria. 597. 3.

Adulatio.

Quid adulatio & quale peccatum. 787. 36.

Adulter, Adulterium.

Adulterij diuersa malitia. 128. 6.
An licitum occidere vxorem vel filiam in adulterio deprehensas, aut ipsum adulterum. 84. 13.

An adulter teneatur aliquid restituere marito adultera non secuto pacto. 132. 23.

Quid si pactus secutus fuerit. 133. 25.
An licita transactio pecuniaria pro iniuria adulterij. 133. 24.

Ad quid teneatur adultera pacto secuto. 134. 28.

An teneatur aperire crimen suum pro damno temporali mariti vel heredi auertendo. n. 29.

Aduocatus.

Quinam munus aduocati exercere possint. 452. 28.
An aduocati teneantur gratiâ patrocinari pauperibus. 453. 29.

Quodnam stipendium exigere possint. n. 31.
An possint causam dubiam suscipere defendendam. 454. 33.

Quibus casibus tenentur suo clienti vel parti aduersæ ad restitutionem. 455. 39.

Affabilitas.

Quid affabilitas. 786. 34. Quæ vitia illi opposita. 787. 36.

Agere.

Agere & facere quomodo differant. 5. 6.

Ambitio.

Quid ambitio. 805. 5.

Animalia.

Animalia alia mansuetâ, alia syluestria. 44. 7.
Animalia naturâ suâ mansuetâ etiamsi dominorum potestatem euaserint non sunt capientia, sed dominis suis restitui debent. ibidem.

Vtrum animalia cicurata si sorte oberrent, capere liceat. ibidem.

Animalia omnino syluestria sunt primo occupata. 44. 8.

Animalium occisio licita ad vsu humanâ. 79. 1.
Crueliter ea enecare illicitum. 80. 3.

Apes.

Vtrum apes relinquentes alueare sui domini fiant occupantia. 45. 8.

Ars.

Quid ars & quomodo differat à prudentia. 5. 5.
Quid ars notoria & quale peccatum eius vsus. 754. 91.

Aspectus.

Aspectus partu verecundæ an sit & quale peccatum. 844. 72.

Aspectus hominu alterius sexu qui sit causâ delectationis an sit & quale peccatum. 843. 68.

Astrologia, alstra.

Astrologia duplex, naturalis & iudiciaria. 743. 49.
Quæ futura possint ex astris vel eorum motibus tanquam causis prædici. n. 50.

An ex astrorum aspectu de natiuitate & inclinationibus pueroru aliquid cõiectare liceat. 744. 52.

Futura contingentia quæ dependent à libero hominu arbitrio non possunt ex astrorum aspectu certo prædici. 745. 57.

Neque etiam probabiliter. 747. 62.

Astutia.

Quid sit & quale peccatum. 12. 10.

Attentio.

Attentio in oratione multiplex. 584. 55.
Quanam requiratur in oratione vocali. 56.

Carentia debite attentionis in horis legendis, quale peccatum. 587. 65.

An qui defectu debite attentionis nõ impleuit præceptu legendi horas, teneatur eas repetere. 588. 69.

An teneatur fructus restituere, si non reperierit horas. ibidem.

Auaritia.

Quid sit, & quale peccatum. 787. 38.

Opponitur liberalitati. ibidem.

B.

Beneficium.

Quid beneficium. 474. 1.

Importat in recto ius perpetuum ministrandi in Ecclesia. 475. 2.

An vicaria manualis sit beneficium. 474. 1.
An Præstimoniam sint beneficia. 475. 2.

Beneficium aliud regulare, aliud saculare. 475. 3.

B b b b ij

Beneficia

- Beneficia alia maiora, alia minora: alia patronata, alia non patronata.* 477. 8.
- Im conferendi beneficia quomodo differat à iure patronatum.* n. 9.
- Vide verbum Patronatus.*
- Im collationis & institutionis beneficiorum est spirituale.* 481. 19.
- An Laici possit competere. ibidem.*
- Quibus modis beneficia acquirantur.* 482. 23.
- Quatuor qualitates requisitae in Beneficiario.* 483. n. 25.
- An beneficia licite conferantur indignis vel non idoneis.* 484. 26.
- An collatio beneficij facta in idoneo sit valida.* 485. n. 31.
- Beneficia sunt conferenda dignioribus. ibidem.*
- Quale peccatum sit omisis dignioribus ea conferre minus dignum.* 486. 32.
- Collatio facta digno praetermisso digniori est valida.* 487. 35.
- Quibus casibus possit promoueri dignus praetermisso digniori.* n. 36.
- Conferens indigno beneficium, & indignus prouisus tenentur Ecclesiae de damnis.* 490. 41.
- An teneatur ad aliquam restitutionem qui confert digno, praetermisso digniori.* 491. 43.
- An teneatur dignus prouisus ad aliquam restitutionem praetermisso digniori.* 492. 46.
- Ad beneficium requiritur legitimitas.* 493. 47.
- Prerequisite etiam Clericatus.* n. 50.
- An prerequisite aliqui ordo.* 494. 52.
- Requiritur calibatus.* 496. 59.
- Quanam aetas requisita ad singula beneficia.*
- Quanam morum probitas requisita.* 498. 62.
- Quae crimina in lucat inhabilitare ad beneficia. ibi.*
- Quae scientia in beneficiato requisita.* 498. 64.
- An collatio beneficij facta illiterato sit valida.* 499. n. 65.
- An sit valida collatio facta non habenti competentem scientiam.* n. 67.
- Quae dispositio requisita ex parte corporis ad beneficium obtinendum.* 500. 69.
- Quae intentio requisita in acceptatione beneficij.* n. 70.
- Acceptare beneficium parochiale animo permutandi illicitum.* 501. 72.
- An beneficiorum pluralitas licita.* n. 73.
- Quod beneficium sufficiens ad honestam sustentationem.* n. 74.
- Beneficia incompatibilia quae.* 502. 75.
- Per dispensationem ex iusta causa concessam licet possidere plura beneficia incompatibilia.* 504. n. 79.
- Secus si dispensatio sine iusta causa concedatur.* n. 81.
- Quae beneficia requirant residentiam & qualem.* 505. 83.
- Triennalis pacifica beneficij possessio quid valeat.* 60. 22.
- An Beneficiarius teneatur stare locationi bonorum factae per suum praedecessorem.* 399. 97.
- Beneficij resignatio, amissio &c.*
- Quid renunciatio beneficij & quibus modis fiat.* 530. 75.
- An simplex renunciatio beneficij in fauorem tertij sit licita.* 76.
- Resignatio reciproca vel triangulari nequit fieri coram ordinario.* 532. 80.
- Permutatio beneficiorum an licita & coram quo facienda.* 533. 81.
- An permutantes possint tractare inter se de permutatione.* n. 84.
- An requiratur ad permutationem iusta causa.* 534. 86.
- Quanam beneficia nequeunt permutari.* 535. 87.
- An beneficium permutari possit cum pensione.* 537. 94.
- An resignationes beneficiorum in confidentiam sint licitae.* 538. 96.
- Utrum sit licitum disponere de beneficio cum pacto accessus vel regressus.* n. 97.
- Pecunia dare pro redimenda vexa super possessione beneficij an liceat.* 539. 98.
- Quid si nondum habeatur ius in re ad beneficium, an licebit aliquid dare pro redimenda vexa.* 540. 100.
- An licitum resignare beneficium digno, praetermisso digniori.* 489. 40.
- Beneficiarius ducens uxorem ipso facto amittit beneficium.* 497. 59.
- Secus si inualide contraxerit propter impedimentum dirimens.* n. 60.
- Clericus contrahens sponsalia non amittit ipso iure beneficium.* ibidem.
- Beneficium saculare amittitur per professionem in religione approbatam.* 476. 4.
- Nouitius nequit intra annum probationis disponere de sui beneficij.* ibidem.
- Sub beneficij excidunt Clerici societatis per emissionem trium votorum simplicium.* n. 5.
- Accipiens beneficium nouum incompatible cum priori non amittit prius nisi secundum pacificam possideat & ex eo fructus percipiat.* 502. 76.
- Quo iure beneficium simoniacè acquisitum est dimittendum.* 548. 118.
- An reseruare pensionem super beneficium resignatum liceat.* 535. 89.
- Vide, verbum, Pensio.*
- Bona.**
- Bona quadruplicia, Castrensia, quasi Castrensia, profectitia & aduentitia.* 27. 14.
- Bona derelicta quae dicantur.* 50. 26.
- Fiunt primo occupanti.* ibidem.
- Bona naufragorum non fiunt primo occupantis.* ibidem.
- Bona vacantia & incerta non debent mox pro derelictis haberi.* 51. 27.
- Bona incerta quae dicantur.* 183. 1.
- Possidens bona aliena incerta non potest ea erogare in pauperes nisi prius inquisitione Domini facta.* n. 2.
- Bona aliena ex delicto acquisita debent erogari in pauperes quando dominus sciri non potest.* 184. 2.
- Quid si fuerint acquisita sine delicto?* n. 4.
- An facta istorum bonorum distributione in pauperes.*

peres teneatur qui distribuit, domino aliquid restituere si postea compareat. 186. 9.
 An compositio super bonis incertis cum Pontifice inita liberet à restitutione. n. 10.
 An possit fieri ista compositio cum Episcopo. 187. 10.
 An bona aliena inuenta debeant dari pauperibus quando dominus sciri non potest. n. 11.
 Bona Ecclesie olim fuerunt indiuisa. 32. 26.
 Non fuerunt ante diuisionem debita pauperibus ex iustitia. ibidem.
 Quare bonorum communium Ecclesia facta diuisio. ibidem.
 Quando facta. 35. 30.
 Quare bona Ecclesia dicuntur patrimonium Christi & bona Dei. ibidem.
 Vide verbum, Dominium, & verbum, Clerici.

C.
 Cambium.

Cambium tripliciter sumitur. 387. 50.
 Quomodo differat à mutuo. 388. 53.
 Cambij diuisiones varia. n. 54. & seqq.
 Quid cambium minutum. n. 55.
 Qua eius utilitates. n. 57.
 An licitum sit ex eo facere aliquod lucrum. 389. 58.
 An possit exerceri à priuatis absque publica auctoritate. 390. 64.
 Quid cambium locale. 388. 56.
 Ostenditur esse licitum. 390. 65. & seqq.
 An quando cambium locale est reciprocum possit alteruter cambiens aliquid lucri capere. 393. 74. & seqq.
 Vtrum pretium cambij variari possit ratione temporis longioris aut breuioris quo restitutio est facienda. 394. 77. & seqq.
 An Campsores aliquid accipere possint pro opera praestita in litteris scribendis & alijs similibus munij. n. 79. & seqq.
 An Campsor possit pacisci pro interesse si campsarius fuerit in mora soluendi. 395. 82.
 Conditiones requisita in cambio per Bullam Pij V. n. 84. & seqq.

Caro.

Vtrum esus carniuum fuerit licitus ante diluuium. 79. 2.
 An liceat aliquando vesci carnibus humanis. 80. 4. & 819. 10.

Castitas.

Castitas sumitur dupliciter. 827. 1.
 Castitas speciatim sumpta alia est perfecta, alia imperfecta. n. 2.
 Quanam eius materia. 828. 4.
 Votum castitatis laudabile. 830. 18.

Census.

Census varia acceptio. 377. 1.
 Quid census pro reditu sumptus. n. 2.
 Eius multiplex diuisio. n. 3 & seqq.
 Quomodo census reseruatiuus differat ab emphyteusi. ibidem.
 Si dubitetur de contractu an censuali sit, vel emphyteuticus, qualis erit iudicandum. 378. 5.

Census reseruatiuus est licitus. n. 7.
 Emptio census consignatiui realis tam noui quam antiqui est licita. 379. 8. & seqq.
 Conditiones quadam iure natura requisita. 380. 13. & seqq.
 Requiritur quatuordecim iure Pontificio. n. 17. & seqq.
 An omnes vbique seruanda. 382. 27.
 Census personales non sunt iure natura illiciti, etiamsi accedat constitutio hypotheca pro securitate emensu. 383. 28. & seqq.
 Quadam conditiones requiruntur. 384. 33.
 An iure Pontificio sint liciti. n. 34.
 Census irredimibiles non sunt iure natura prohibiti. 384. 35.
 An liciti census redimibiles ex parte emptoris. n. 36.
 An in census emptione venditor obligari possit, vt si voluerit redimere, teneatur eandem monetam reddere in aequali numero. 385. 39.
 Census temporales vitales liciti sunt. 386. 42.
 Quodnam sit iustum pretium censuum. n. 45.
 Vtrum qui emit censum infra iustum pretium, ad aliquid teneatur. 387. 48.

Cessio bonorum.

Quid sit. 203. 14.
 Quid operatur & an excuset à restitutione. ibidem.
 Beneficio cessionis qui non gaudeant. 204. 15.
 Quinam illo non indigent. n. 18.

Clerici.

Clerici sunt iure Ciuili & Ecclesiastico exempti à tributis & vectigalibus. 468. 17.
 Quidam casus excipiuntur. n. 18.
 An illa exemptio sit etiam iuris diuini vel naturalis. 469. 19. & seqq.
 Quinam Clerici gaudeant priuilegio immunitatis. 470. 23.
 Clericorum bona triplicia. 31. 24.
 Sunt absoluti domini bonorum patrimonialium vel quasi patrimonialium. n. 25.
 Non possunt tamen ea expendere in omnes vsus in quos possunt Laici. ibidem.
 Sunt domini fructuum beneficij quoad partem congrua sustentationi necessariam. ibidem.
 Etiam quoad partem superflua. 33. n. 28.
 Opposita sententia non est improbabilis. n. 29.
 Clerici tenentur superflua ex beneficijs erogare in pauperes vel causas pias. 35. 31.
 Non obligantur ad restitutionem si secus fecerint. 36. 33.

Vide beneficium, negotiatio, venatio.

Codicillus.

Quid codicillus. 280. 2.
 Quomodo differat à testamento. ibidem.

Collatio.

Vide verbum Beneficium.

Commodatum.

Quomodo differat à mutuo. 311. 4.
 Commodatum vbi & cuius expensis restituendum. 190. 21.
 An commodatarius teneatur restituere rem qua apud ipsum fortuito perijt. 76. 21.

Compositio.

Compositio de incertis cum quo fiat.
Vide verbum, Bona.

Conductio.

Quid conductio. 396. 88.
An conductor teneatur soluere pensionem si impediatur ab usu vel cultura rei conductae. 398. 93.

Consilium, Consulens.

Consilium praebens in re quam ignorat an teneatur de damno secuto. 164. 24.
Consulens tribus modis dare consilium potest. 162. n. 19.
An consulens damnum sit liber ab onere restituendi quando ante executionem consilium reuocauit. n. 20. & seqq.
An consulens minus malum ad maius auertendum teneatur de damno. 164. 26. & seqq.

Contractus.

Quid sit & quotupliciter sumitur. 253. 1.
Contractus speciatim dictus perficitur quatuor modis. n. 2.
Contractus varia diuisio. 254. 3.
An omnis contractus pariat obligationem in foro conscientiae. n. 5.
Quinam pariant civilem obligationem. 255. 6. & seqq.
Quinam contrahere possint. n. 9.
Minor pubes obligatur contractui à se inito propria auctoritate si iurauerit se contractum seruaturum. 257. 14.
Error circa substantiam reddit contractum iure natura nullum. n. 15.
Secus si sit tantum circa accidentia. 16.
An dolus irritet contractum cui causam dedit, vel arbitrio decepti irritari possit quando altera pars fuit particeps doli. 257. 17. & seqq.
Quid si altera pars non fuerit conscia doli. 258. 19. & seqq.
An contractus ex metu graui iniuste incussus sit validus. 259. 22.
An passus rescindi pro arbitrio metum passus. 260. 23.
Quid si ex metu leui iniuste initus fuerit. n. 26.
Minorem ex contractu damnum passo conceditur restitutio in integrum. 261. 29.
Quibusdam etiam alijs conceditur. ibidem.
Contractus societatis, vide verbum, Societas.

Contumelia.

Quid contumelia & quomodo differat à detractione. 209. 4.
Est peior detractione. n. 5.

Cooperatio.

Cooperatio ad damnum, alia directa, alia indirecta. 157. 1.
Nouem modi cooperandi damno. ibidem.
Cooperans damno notabili peccat mortaliter. 158. 2.
Cooperantes positiuè eidem damno quo ordine tenentur restituere. 173. 57. & seqq.
Quo ordine tenentur restituere qui tantum priuatiuè cooperantur. 176. 65.

Credi or.

Vide verbum, Debitor, & Solutio.

Crimen.

Crimen publicum vel notitia iuris, vel facti. 214. n. 20.
An crimen alterius publicum liceat euulgare ubi ignoratur. n. 21. & seqq.
An liceat de vno crimine infamatum, infamare de alijs. 216. 26.
Licet aperire crimen alterius ad auertendum damnum impendens notabile quando aliter caueri nequit. 217. 29.
Secus quando aliter damnum auerti potest. n. 30.
An peccet contra iustitiam qui crimen alterius manifestat ad impediendum damnum quod aliter impediri potest. 218. 31.
An liceat crimen occultum alterius aperire quando de iure habet annexam infamiam. 219. 37.
Audita crimina referens animo ladendi famam vel prauidentis ladendam, tenetur ad famam restitutionem. 220. 41.
Crimen alterius reuelare seruato ordine correptionis fraterna licitum. 212. 14.
Crimen alteri falso imponere quale peccatum. ibidem.
An peccet mortaliter qui crimen alterius sine iusta causa alicui viro prudenti manifestat. n. 15. & seqq.
An coniuges peccent crimina filiorum vel famulorum sibi referendo. 213. 18.
An liceat propria crimina occulta propalare. 223. 49. & seqq.
Crimen iuratum occultum detegere licet ad vitanda tormenta vel innocentem ab ijs liberandum. 225. 54.
Quibus alijs ex causis propria crimina apud Iudicem sponte licet aperire. 226. 55.
Imponere sibi crimen falsum ad mortem vel grauia tormenta euadenda aut amicum ab iisdem eripiendum, quale peccatum. n. 56. & seqq.
Peccat mortaliter qui ad vitanda tormenta imponit sibi falsum crimen ob quod morte est plerendus. 227. 60. & seqq.
Idem dicendum si hoc casu illud fiat ad parentem vel amicum liberandum. 229. 67.
An liceat detegere crimen alterius occultum ad mortem vel grauia tormenta euadenda. 230. 71. & seqq.

Vide verbum, Fama, Infamia.

Culpa.

Culpa quid & quotuplex apud Iureconsultos. 74. n. 13.
Obligatio restitutionis nulla oritur ex culpa leui vel leuissima quando non intercessit contractus: oritur ex lata, latiori & latissima. n. 14. & seqq.
Vtrum ex culpa lata oriatur obligatio restituendi quando non interuenit peccatum mortale. 75. 18. & seqq.

Cultus.

Cultus diuinus tam externus quam internus est nobis praeceptus. 564. 33. & seqq.

Vide Religio.

Damnata.

D.
Damnum.

Quinam teneantur ex iustitia impedire aliorum damna, & eadem reparare si non impediuerint. 171. 50.
 Non tenetur dominus de damno sine eius culpa per eius mancipium vel animal illato. 116. 127.
 Debet tamen animal aut mancipium noxa tradi. *Ibidem.*
 Non ante sententiam Iudicij. n. 128.
 Damnum à filio illatum non tenetur parens resarcire si in culpa non fuit. 117. 130.
 Vtrum prævidens damnum obuenturum tertio ex iniuria alicui à se illata, teneatur illud resarcire. 144. 122.
 An qui damnum intulit alteri in re frugifera teneatur integros fructus ex ea speratos restituere. 156. 80.
 Participare in damno dupliciter quispiam potest. 167. 36.
 An suadens alteri ne damnum impediatur, obligetur restituere. 170. 45.
 Consensiens in damni illationem an teneatur ad restitutionem. 165. 30.
 Qui iussu, consilio, consensu, laudatione, receptione, cooperatur efficaciter damno alicui inferendo, tenetur illud reparare. 158. 4.
 Secus si facti executorem verè non promouerit. *Ibidem.* n. 5. & 160. n. 11.
 Si verè permoueat, tenebitur de damno, etiam si executor fuisse equidem illud illaturus. 159. 6.
 Mandans vel consulens damnum, ad nihil tenetur effectu non secuto. 160. 11.
 Vtrum qui volenti inferre damnum suadet vt differat in aliud tempus, censetur causa damni postea illati, & obligetur restituere. 159. 7.
 Qui ratum habet damnum nomine suo ab altero prius illatum, non tenetur ad eius reparationem. 162. 17.
 Vide Mandans.
 Cooperantes positivè damno eidem quo ordine teneantur illud reparare. 173. 57. & seqq.
 Quo ordine tenentur qui priuativè tantum sunt cooperati. 176. 65.
 Vtrum si damnificatus remittat vni eorum qui ad damnum concurrerunt, reliqui sint à restitutione liberi. n. 66.
 Inferre alteri damnum in bonis spiritualibus est peccatum mortale ex suo genere. 247. 1.
 An sit contra iustitiam. n. 2.
 Vide verbum, Restitutio.
 Quid damnum emergens. 320. 33.
 Dæmon.
 Potest dæmon duobus modis apparentem scientiam causare in homine. 755. 92.
 Quanam possint dæmones operari circa elementa. 759. 108.
 Possunt corpora celerrimè de loco in locum transferre. n. 109.
 An possint vnum corpus in aliud mutare. 760. 112. & seqq.

Quos effectus causare possint in corporibus humanis. 761. 116.
 Quid possint circa animam hominis. 762. 121.
 Quanam possint dæmones scire. 736. 25.
 Debitor. Debitum.
 Debita incerta qua dicuntur. 183. 1. & 191. 2.
 Quibus soluenda sint. n. 2. & seqq.
 Vide verbum, Bona.
 An debita certa prius sint soluenda quam incerta. 191. 2.
 Inter debita certa qua prius soluenda. 194. 8. & seqq.
 An debitor qui non est soluendo omnibus creditoribus possit alicui ex his non habenti ius prelationis satisfacere alijs postpositis. 199. 24.
 Vide verbum, Solutio.

Decimæ.

Quid decimæ & quomodo à primitijs distinctæ. 603. 18.
 An in iure debeantur. n. 19. & seqq.
 Ex quibus rebus sint soluenda. 606. 27.
 Alia personales, alia prædiales, alia mixtæ. *Ibidem.*
 Cur personales soluenda potius in lege noua quam antiqua. n. 28.
 Quibus debeantur decimæ prædiales. 607. 30. & seqq.
 An Laici possint acquirere Ius decimarum. 608. 33. & seqq.
 Vtrum priuilegio percipiendi decimas comprehendantur decimæ Noualium. 609. 38. & seqq.
 Quibus debita decimæ personales & mixtæ. 611. n. 42.
 Quanam teneantur decimas soluere. n. 44.
 Quibus modis cessare possit obligatio soluendi decimas. n. 45.
 Pontifex potest decimas exigere ab omnibus Clericis ex bonis illorum Ecclesiasticis. 612. 50.
 Coram quo Iudice causa decimarum tractanda. 613. 50.

Defensio.

Defensio interdum licita cum periculo vite innocenti. 90. 39.
 Pro defensione vite suæ iniustum inuasorem occidere licitum. 85. 17. & seqq.
 An directe occisionem intendendo. 89. 34.
 Vtrum pro defensione facultatum suarum liceat furem occidere. 92. 46.
 An pro defensione vite proximi liceat iniustum inuasorem occidere. 94. 55.
 An etiam pro defensione pudicitie aut fortunarum proximi. n. 56.
 An liceat pro defensione propriæ pudicitie. 95. 61.
 An quispiam ad hoc obligetur cum vite suæ periculo. *Ibidem.* & n. 57.
 An obligetur ea defendere cum periculo vite inuasori. n. 58.
 Non defendens proximi vitam aut fortunas cum potest commodè, peccat mortiferè. 95. 59.
 Non obligatur tamen ad restitutionem, nisi teneatur ex iustitia defendere. *Ibidem.* & n. 60.
 Quomodo superior teneatur defendere subditum iniuste inuasum. 94. 57.

An ob-

- n* obligetur ad restitutionem si nō defenderit. 95. 60.
 Ad quid teneatur quis in defensione excessus moderamen
 inculcata tutela. 122. 16. & seqq.
 Detentio, Detentor.
 An rem suam iusto titulo ab alio detentam occulte
 surripit furtum committat. 146. 38.
 Quid si iniuste erat detenta, n. 39. & seqq.
 Rem suam ab alio iniuste detentam sibi vindicare an
 licitum. *Ibidem*.
 An liceat per vim rem suam auferre ab iniquo deten-
 tore. 148. 46.
 Detentor iniquus rei aliena continuo peccat. n. 47.
 Interrumpitur peccatum iniqua detentionis superue-
 niente impotentia restituendi. 149. 49.
 Interrumpitur etiam accedente proposito restituendi.
 num. 50.
 An interrumpatur somno aut simili impedimento vsus
 rationis. 150. 52.
 An continuatio iniqua detentionis vel eiusdem inter-
 ruptio veniat consistenda. n. 53.
 Detractio.
 Quid detractio & quomodo differat à contumelia.
 109. 4.
 Quomodo differat à susurratione. n. 6.
 Detractio septem modis fieri potest, quatuor directe, &
 tribus indirecte. *Ibidem*.
 Detractio formalis est ex genere suo peccatum morta-
 le. 210. 7.
 Est grauius furto, sed minus ordinariè adulterio. n. 8.
 Potest ratione paruitatis materia vel propter indelibe-
 rationem esse peccatum veniale. 210. n. 8. seqq.
 Inter detractioes pessima est qua fit per libellos famo-
 sos. *Ibidem*.
 Detractio qua fit ex quadam loquacitate est etiam
 peccatum mortale ex genere suo. n. 9.
 Quid si fiat ioci causa. n. 10.
 Quenam censenda materia leuis in detractioe. n. 11.
 & seqq.
 Inducens alium ad detrahendum, qualiter peccet.
 231. 75.
 Audire detrahentem, an & quale peccatum. 232. 77.
 & seqq.
 Ad quid obligentur heredes detractoris. 236. 12.
 Detractor tenetur infamato etiam defuncto famam
 restituere. 237. n. 14.
 Tenetur etiam ad reparationem damni secuti ex infam-
 atione. 240. 24.
 Vide verbum, Fama.
 Deuotio.
 Quid deuotio, & cuius virtutis actus. 566. 3.
 Qua causa deuotionis. 567. 4. & seqq.
 Quis eius effectus. 568. 7.
 Dispensatio.
 Vide, Iuramentum, & Votum.
 Diuinatio.
 Quid diuinatio & quotuplex. 735. 22.
 Diuinatio superstitiosa quare mala. 736. 24.
 Diuinationis superstitiosae species varia. 737. 27.
 Quale peccatum diuinatio qua est cum expressa damo-
 nis inuocatione. n. 29.
 Dari diuinationem superstitiosam ex implicito pacto
 cum damone, ostenditur & modus explicatur. 738.
 33. & seqq.
 Diuinatio cum expressa, & cum tacita demonis inuo-
 catione eandem specie malitiam habent. 748. 66.
 Diuinatio ex auium, aliorumve animalium garritu,
 aut motu an licita. 749. n. 68.
 Diuinatio ex lineamentis corporis an superstitiosa.
 num. 69.
 Dolus.
 Dolus quid sit. 12. n. 12. & 74. 13.
 Dominium.
 Quid dominium. 23. 1.
 Eius diuisio. n. 2.
 Dominium iurisdictionis quid. *Ibidem*.
 Dominium proprietatis quid sit. n. 3.
 Aliud perfectum, aliud imperfectum. 24. 4.
 Dominij perfecti definitio explicatur. n. 5.
 Eius vsus aliquando lege impeditur. n. 6.
 An res incorporales possideantur dominio. n. 7.
 Ad dominij acquisitionem qua requirantur. 25. 9.
 Quibus casibus sine traditione acquiratur dominium.
 num. 10.
 Dominium competit soli supposito rationali. 26. 11.
 Quale Dei dominium. n. 12.
 Quale Angelorum & hominum. *Ibidem*.
 Infantes sunt capaces dominij. n. 13.
 An competat filius familias. 27. 15.
 An seruus competere possit. 28. 18.
 An competat Religiosis. n. 20. & seqq.
 Dominiorum diuisio post hominis lapsum licita &
 vitiosa. 38. n. 38.
 In statu Innocentiae fuisse prohibita. 40. n. 40.
 Quomodo facta dominiorum primo diuisio. n. 41.
 Quo iure facta. *Ibidem*.
 Quomodo dicitur facta iure Imperatorum. 41. 42.
 Dominium gubernationis fuisse etiam in statu inno-
 centiae. 37. 35.
 Dominium in vitam hominis Deo reseruatum. *Ibidem*.
 Dominium in hominem quatuor modis acquiritur.
 41. 1.
 Dominium rerum qua dominum habent, transferri
 potest varijs modis. 52. 1.
 Quenam subiaceant homini dominio. 36. 33.
 Vide, Clerici, Religiosi, vsus.
 Donatio.
 Quid donatio. 273. 37.
 An donatio verbalis transferat dominium ante rea-
 tem traditionem. 274. n. 38.
 An debiti remissio sit donatio. n. 39.
 Quinam donare possint. n. 40. & seqq.
 Donatio inter coniuges an valida. n. 42.
 An donatio omnium bonorum suorum sit valida.
 275. 44.
 An donatio sit inualida propter excessum. 276. 46.
 & seqq.
 Donatio conditionalis quid operetur. n. 50.
 An donatio ad certum finem sit valida sine illo non
 subsecuto. 278. 54.
 Donatio alia inter viuos, alia mortis causa. n. 56.
 Donatio inter viuos quibus ex causis sit reuocabilis.
 279. 57. & seqq.

Quâ ratione donatio mortis causa reuocari possit.
n. 60.

Dubium.

Dubitare de probitate alterius an sit & quale peccatum. 407. 21.
An dubia sint semper in meliorem partem interpretanda. 408. 27. & seqq.

E.

Ebrietas.

*Q*uid ebrietas. 820. 15.
Est peccatum mortale. 821. 19.
An licitum se inebriare ad sanitatem recuperandam si Medicorum iudicio aliter sanitas recuperari nequeat. n. 16.
Vtrum si quis sub comminatione mortis urgeatur ad ebrietatem, possit se inebriare ad vitandam mortem. 822. 26. & seqq.
Effectus ebrietatis. n. 23.
Quae mala in ebrietate commissa imputentur ad culpam. 824. 33. & seqq.
An se inebriare in die Festo, habeat duplicem speciem malitiam. 777. 176.

Electio.

An eligens indignum teneatur ad reparationem damni inde secuti. 165. 30.

Emphyteusis.

Emphyteusis quid sit. 401. 105.

Emptio.

Quid emptio. 293. 1.
Emptio rei infra iustum pretium an valida, vel rescindi possit. 297. 14.
Emere infra iustum pretium per se non licet. n. 16.
Quinam casus excipiuntur. 298. 17. & seqq.
An emptor teneatur venditori aperire praestantiam mercu si forte u ignoret. 301. 29.
An licita emptio infra iustum pretium ob anticipatam solutionem. 303. 36.
An liceat alterius debitum vel chirographum minoris emere quam valeat aut contineat. 304. 38. & seqq.
An emptio cum pacto retrouendendi sit licita. 307. n. 53.
An res vendita transeat in dominium emptoris ante solutum pretium. 192. 3.
Vtrum qui bonâ fide emit rem furtiuam, possit ubi rescuerit esse alienam reddere eam furi ut pretium recuperet. 179. 6. & seqq.
Si malâ fide emerit, non potest eam reddere furi ut se indemnem seruet. 181. 10.
An qui bonâ fide rem alienam emit, possit pretium à domino repetere. n. 9.
Vtrum si emptor bona fidei rem alienam iterum bonâ fide vendat, teneatur admittere rescissionem contractus & emptori restituere pretium domino comparente. 182. 12.
An teneatur pretium domino restituere si postremum emptor non inueniatur. n. 14.

Eubulia.

Eubulia quid sit. 9. 10.

Eurapelia.

Quid eurapelia. 786. 34.

F.

Fama.

*Q*uid fama & quotuplex. 208.
Fama homini tripliciter necessaria. 38. n. 37.
Homo est dominus sua fama. ibidem.
Fama etiam à defuncto possidetur. 222. 47.
An qui ex errore inculpabili famam alterius laesi, teneatur eam restituere, & damna inde secuta. 233. 1. & seqq.
An qui infamauit alium impositione falsi criminis ad mortem vel graua tormenta euadenda, obligetur ad fama restitutionem. 234. 6.
An si referens alicuius verum & publicum crimen aduertat auditorem intelligere de alio dici, teneatur si hic diuulget ad fama restitutionem. 235. 7.
An superior detrahentis vel eius cui detrahatur non impediens detractionem cum potest, teneatur ad fama restitutionem. n. 8. & seqq.
Superior audiens diffamari suam communitatem & non impediens cum potest, tenetur ad fama restitutionem. 236. 10.
Pater audiens filium alteri detrabere, aut superior subditum sibi religiosum, & non impediens, tenetur famam restituere. n. 11.
An haeredes detractoris teneantur famam ab eo laesam restituere. 237. 14.
Detractor tenetur infamato etiam defuncto famam restituere. ibidem.
An detractor teneatur ad restitutionem fama aliena cum iactura propria. 237. 15. & seqq.
An teneatur cum vita periculo. 238. 18. & seqq.
An fama sit pecunijs compensanda quando in se restitui nequit. 240. 21. & seqq.
An diffamator maneat obligatus ad fama restitutionem quando infamia est aliâ viâ absterfa, vel abijt in obliuionem. 241. 27.
An detractor sit liber ab obligatione restituendi famam, quando crimen quod patefecerat, aliunde est factum publicum. 242. 29.
An detractor teneatur famam reparare apud omnes ad quos infamia deuenit. 245. 49.
Quomodo restituenda fama ablata per falsi criminis impositionem. 244. 45.
Quomodo restituenda ablata per veri criminis reuocationem. 245. n. 47.
Vide verbum, Infamia.

Fera.

Fera sunt primi occupantis. 44. 8.
Quid si fuerint cicurata & forte oberrent. n. 7.
Quando non censentur tales in naturalem libertatem restituta. ibidem.
Fera ab vno vulnerata, & ab alio capta, cuius sit. 45. 9.
Cuius sit fera laqueo vnius capta, & ab alio erepta. n. 10. & seqq.

Feudum.

Quid sit feudum. 402. 106.

Filius.

Filius familias quarum rerum dominium habeat. 27. 15.

Quadrus

- Quadruplex peculij genus habere potest. n. 14.*
Fœtus.
Fœtus quando animetur. 91. 45.
An possit exstingui in utero propter periculum vitæ matri. 90. n. 40. & seqq.
Fornicatio.
Quid fornicatio simplex. 833. 31.
Est peccatum mortale. 32.
An facta in die Festo habeat malitiam sacrilegij. 777. 176.
Fortitudo.
Fortitudo sumitur dupliciter. 788. 1.
Quid sit, prout est virtus specialis. 2.
Quenam eius materia. 789. 5.
Quæ vitia fortitudini opposita. 800. 47.
Quenam virtutes illi annexa. 802. 2.
Fraus.
Fraus quid sit. 12. n. 12.
Alia sit legi, alia contra legem. ibidem.
Fructus.
Fructus percepti ex re furtiva sunt domino rei restituendi. 155. 73.
Modo non sint fructus nuda industria. n. 74.
Restituendi etiam fructus non percepti quos dominus facturum erat. 156. 76.
An etiam illi restituendi quos dominus facturum non erat, sed possessor iniquus ex singulari diligentia fecit. n. 78.
An fructus restituendi quando non existant amplius. n. 79.
Furtum.
Quid furtum generatim sumptum. 136. 1.
Dividitur in furtum speciatim dictum, rapinam, & furtum fraudulentum. Ibidem.
Quid furtum fraudulentum. 138. 6.
Species furti alia. ibidem.
An plagium sit verum furtum. 137. 3.
Furtum est ex genere suo peccatum mortale. 138. n. 7.
Potest esse veniale ob indeliberationem vel materia parvitatem. n. 8.
Quenam materia gravis in furto. 140. 14. & seqq.
Frequenter peccatur mortaliter in re minoris pretij auferenda. 141. 16.
Qui per furtiva minuta intendit acquirere summam notabilem, peccat mortaliter in singulis furtis ex tali intentione procedentibus. n. 18.
Etiam si velit à diversis illa minuta auferre. 142. n. 19.
An peccet mortaliter committens multa parva furtiva sine intentione acquirendi summam notabilem. n. 20.
Advertens se per minuta furtiva acquisivisse summam notabilem, tenetur sub mortali restituere. 143. 25.
Restitutio parvorum furtorum diligenter procuranda à Confessarijs. n. 26.
An qui furatus est summam notabilem, teneatur sub mortali integram restituere. 144. 27. & seqq.
Qui communi consilio auferunt summam notabilem, peccant mortaliter & singulis tenentur in solidum ad restitutionem. n. 30.
Idem dicendum de illo qui observat exemplo parvi sui furti alios efficaciter excitandos ad similia parva, quibus simul summa notabilis auferetur. 145. 32.
Secus si unus non fuerit conscius furti alterius. n. 33.
Quid dicendum si conscij quidem fuerint, sed non sibi mutuo concausa furti. n. 34. & seqq.
An qui rem suam iusto titulo ab alio detentam occultè surripit, committat furtum. 146. 38.
Quid si iniuste erat detenta. n. 93. & seqq.
Fur non restituens cum potest, continuè peccat. 148. 47.
Excommunicatio in fures lata, non comprehendit eum qui rem suam abstulit ab iniquo detentore, licet in auferendo peccaverit. 147. 43.
Non comprehendit etiam lata in non restituentes, eum qui defectu potentia non restituit. 149. n. 49.
Fur tenetur restituere, etiam quando res furtiva apud eum perijt, si moram non purgaverit. 151. 54.
Quid si res illa erat similiter peritura apud dominum. n. 55. & seqq.
Fur tenetur totam rem furtivam restituere si adhuc exstet, etiam cum suis meliorationibus. 153. n. 64.
An possint detrahi expensa meliorationis. n. 65.
Si permanserit in eodem statu, sufficit illam prout est restituere, modo damnum quod obuenit domino ex carentia rei sue reparetur. 154. 66.
Quid si res furtiva fuerit facta deterior apud furem. n. 67. & seqq.
An si fuerit effecta melior, & à fure vendita, teneatur fur etiam pretium meliorationis restituere. n. 70. & seqq.
An fur teneatur etiam fructus perceptos ex re furtiva restituere. 155. 73.
Particeps in re furtiva tenetur ad restitutionem suæ portionis. 167. 36.
Vide verbum, Cooperatio. Mandatum.
Qui volentem furari pariem, movet suo iussu vel consilio ut auferat totum, an obligetur totum restituere. 160. 9.
Vtrum occultans furem cum à Iustitia Ministris queritur teneatur damna per eum illata restituere. 167. 34.
Vtrum pecuniam à fure iusto titulo acceptam obligetur restituere qui credit esse furtivam. 168. n. 37.
Vtrum qui accepit aliquid à fure ut non impediat furtum, teneatur reparare damnum. 170. n. 46.
Qui à fure rem alienam gratis accepit, non potest ubi resciverit alienam, reddere eam furi, sed est domino restituenda. 179. 5.
Quid si illam bona fide emerit. 179. 6. & seqq.
Vide verbum, Emptio.

G.

Gloria.

Quid inani gloria. 803. 51

Gnome.

Gnome.

Gnome quid sit. 9. 10.

Gratitudo.

Quid gratitudo. 781. 13.

An sit virtus specialis. n. 14.

Quinque sunt eius officia. n. 15.

Gula.

Quid gula. 818. 5.

Quinque sunt eius species. n. 6.

Quale peccatum sit. 819. 8.

Est capitale. n. 12.

Quinque eius effectus. ibidem.

H.

Hæres.

Quis institui hæres non possit. 284. 20.

An filius naturalis possit institui hæres à parentibus. 285. 26.

Homicidium, Homicida.

Homicidium casuale an peccatum. 112. n. 112. & seq.

Incumbens operi illicito ex quo occisio hominis sequitur non semper est homicidij reus. n. 114. & seqq.

Vulnerans alium an sit semper reus homicidij inde secuti. n. 116.

An mandans alium verberari sit reus homicidij inde secuti. 113. 117.

Homicidij reus non est qui è turri conflagrante se precipitat, vel è navi accensa in mare quando alia via non suppetit effugiendi incendij. 109. 104.

Quandonam sit quispiam reus homicidij ex opere suo secuti. 114. 119.

Præuidens ex iniuria à se alteri illatâ occidendum tertium, an sit reus homicidij istius tertij. n. 122. & seqq.

An condemnatus ut fame intereat, possit sine culpa homicidij abstinere à cibo sibi clanculum oblato. 108. 103.

An homicida tentatur aliquid pro vitâ occisi restituere. 117. n. 1. & seqq.

Tenetur heredibus occisi ad restitutionem lucris cessantis & damni emergentis. 119. 6.

Quomodo sit facienda assimatio viriusque. 120. 8.

Homicida tenetur restituere expensas in Medicos factas. 121. 11.

An etiam expensas funeris. ibidem.

Hæredes homicida tenentur damna per eum illata resarcire pro viribus hereditatis. n. 12.

Etiam tunc cum homicida pœnam talionis luit. n. 14.

Modo hæredes occisi id exigant. 122. n. 15.

Homicida tenetur restituere heredibus occisi damna qua occisum directè concernant. 123. 22.

Non obligatur creditoribus occisi. ibidem.

Non obligatur illis qui à defuncto ex eius liberalitate aliqua commoda percipiebant. 124. 23.

Obligatur prolibus, parentibus & uxori occisi. n. 24.

Nisi laesus ante mortem remisit. n. 25.

Homicida debet etiam satisfacere Reip. iniuriam passa. n. 26.

Quinam possint remittere homicidij pœnas à iure constitutas. n. 27.

In quibus casibus concedantur remissioni homicidij. 125. 32.

Vide verbum, Occisio.

Honor.

Quid honor. 208. 2.

In quo differt à fama bona. 209. 3.

Quibus titulus potest alicui honor esse debitus. 48. n. 3.

An diuites ratione diuitiarum sint honorandi. ibidem.

Honor per contumeliam laesus debet restitui. 246. n. 50.

Quomodo restituendus. n. 51.

An qui omisit alteri honorem debitum exhibere teneatur ad aliquam restitutionem. 247. 53.

Clericis non licet prætextu defendendi honoris inuasorem occidere quando vim euadere possunt, nec etiam repercutere. 69. 62.

An Laici id licitum quando possunt fugere. n. 63.

Non licet pro defensione honoris acceptare duellum sibi oblatum. 98. 70.

An pro defensione honoris occidi possit calumniator. 99. 72. & seqq.

Horæ Canonice.

Hora Canonica sunt fructuose ab Ecclesia instituta. 579. 39. & seqq.

Clerici initiati ordine maiori tenentur ad horas Canonicas quotidie. 580. 44.

Non autem initiati tantum ordine minori, vel tonsurati. n. 42.

An obligentur hi ad alias preces ratione ordinis vel tonsuræ. n. 43.

Quinam ratione beneficij obligentur ad horas Canonicas. 581. 46. & seqq.

Religiosi professi ad chororum obligantur ad horas Canonicas. 583. 63.

Etiam si essent fugitiui, vel electi. 584. 54.

Non obligantur Nouitij, nec Religiosi conuersi. 583. n. 53.

Obligantur Moniales ad chororum professa: Item Virgines dicte, Canonice. n. 54.

Quæ attentio in horis requisita. 584. 55. & seqq.

Obligatus ad horas non satisfacit præcepto Ecclesiæ verba & syllabas sine attentione conuenienti recitando. 586. 62.

Distractio in horis quale peccatum. 587. 65. & seqq.

Virum qui defectu debita attentionis non satisfecit præcepto legendi horas, teneatur eas repetere. 588. 69.

An teneatur ad fructuum restitutionem si non fecerit. ibidem.

Quale peccatum horas legere vel cantare syncopando vel mutilando verba. 590. 73.

Quoniam interruptio in horis legendis sit illicita & quale peccatum. 591. 77. & seqq.

Officij integri omisio vel vnus ex septem horis, sine iusta causa, est peccatum mortale. 592. 79.
 Quanta pars vnus hora omisio constituat peccatum mortale. n. 80.
 Quo tempore hora legenda. 593. 81. & seqq.
 An licitum ordinem horarum inuertere. 595. 88.
 An liceat celebrare missam ante lectum matutinum. n. 89.
 Quae causa excusantes à lectione horarum. 596. 91.

Hypocrisis.

An alterius hypocrisim patefacere licitum. 218. 33. & seqq.

I.

Idololatria.

Idololatria sumitur tripliciter. 733. 12.
 Est peccatum grauissimum. n. 13.
 Duplex idololatria modus apud antiquos. n. 15.
 Vnde eius origo. 734. 16.
 Quo tempore inceperit. 735. 20.

Ieiunium.

Quid ieiunium. 807. 16.
 Est actus abstinentia. n. 15.
 A quibus abstinendum in die ieiunij. n. 17.
 Vnica refectio licita. 808. 19.
 Cœnula in die ieiunij que licita. n. 21.
 Qua hora refectio seruanda. n. 22.
 Quale peccatum praeuenire horam refectiois. n. 23.
 An peccet mortiferè qui post violatum ieiunium addit tertiam refectioem. 809. 25.
 Ieiunium quo iure praeceptum. 810. 32.
 Quinam obligentur lege ieiunij. ibidem.
 Quinam excusentur ratione impotentia. 811. 35.
 Qui excusentur propter labores. 812. 37.
 Qui excusentur titulo pietatis. n. 38.
 Quinam dispensant in lege ieiunij. n. 40.
 Vtrum Peregrini obligentur speciali ieiunio loci in quo contingit illos versari. 813. 41. & seqq.
 Qui expleuit ieiunium quadragesimale in vno loco, si venerit ad locum vbi adhuc durat quadragesima, non tenetur ibi ieiunare. 814. 45.
 Si vero ex loco vbi durat quadragesima, transierit ad locum vbi finita est, tenebitur ibi quadragesimam perficere. n. 46.
 Ieiunij utilitates. n. 47.

Illegitimus.

Illegitimi alij naturales, alij spurij. 285. 20.
 An possint heredes à parentibus institui. 286. 26.
 Naturalis succedit matri intestata. ibidem.
 Illegitimi sunt incapaces beneficiorum. 493. 47.
 Quinam possint in hoc impedimento dispensare. ibidem & n. seq.

Impatentia.

Quid impatientia. 803. 8.

Incendij.

An liceat se è turri, vel è nauis incensa precipitare in mare effugiendi incendij causâ. 109. 104.
 Incendere puluerem hostilem cum aliquo vita propria periculo an licitum. n. 105.

An licitum militibus incendere propriam cum certo periculo vita, ne in potestatem hostium veniat. 110. 106.

Incestus.

Quid incestus, & quale peccatum. 836. 43. & seqq.

Inconsideratio.

Inconsideratio quid sit & quando peccatum mortale. 11. 3. & 5.

Inconstantia.

Inconstantia quid sit. 11. 3.

Quando sit peccatum mortale. n. 6.

Inebriare.

Vide verbum, Ebrietas.

Infamia.

Infamare seipsum an peccatum sit & quale. 223. 48. & seqq.

Infamare defunctos est peccatum mortale. 222. n. 46.

An liceat eum infamare qui fidei virtutibus famam acquisiuit. 218. 33.

An liceat infamatum de vno crimine infamare de alijs. 216. 26.

An iudex possit infamatum de vno crimine interrogare de occultis. 433. 117.

An possit interrogare de socijs non laborantibus infamia. 434. 118.

Infamiam passus non potest vicissim infamare se infamantem. 242. 30.

An si duo se infamauerint, possint vti compensatione quoad famam restitutionem. 243. 32.

An debitum fama restituenda condonari possit ab infamato. n. 34.

Quos effectus habeat legalis infamia. 220. 37.

Vide verbum, Crimen, & Fama.

Ingratitudo.

An ingratitude sit semper peccatum & quale. 782. n. 18.

Incurritur omissione vel commissione. ibidem. & 783. 20.

Iniuria, Iniustitia.

Quid iniuria & quot modis fiat. 71. 2.

Nemo iniuriam facit nisi volens. 72. 3.

Iniuria non fit consentienti. n. 3. & seqq.

Martyres quomodo iniuriam passi. n. 5.

An peccet qui iniuriam occultè sibi factam, refert alteri. 220. 39.

Iniustitia dupliciter sumitur. 71. 1.

An differat ab iniuria. n. 2.

Innocens.

Innocens occidi an aliquando possit. 90. 37. & seqq.

Verum fuga licita cum occisione innocentis. n. 38.

Innocentis directa occisio semper illicita. 100. 75.

An possit tradi Tyranno petenti eum ad mortem. n. 77.

Intimiditas.

Intimiditas quid & quale peccatum. 801. 47.

Inuasio.

Inuasiois varij modi. 85. 20. & seqq.

Inuasio

- Inuasus tenetur quandoque fugere. n. 20.
 Inuasorem iniustum occidere pro vita propria defensione licitum, seruato moderamine inculpata tutela. n. 17.
 Excedens moderamen inculpata tutela peccat. n. 19.
 Non licet directè intendere occisionem inuasori. 89. 34.
 An qui causam dedit se inuadendi, possit pro sui defensione inuasorem occidere. 36.
 Irreligiositas.
 Quid irreligiositas & que eius species. 774. 164.
 Iudex, Iudicium.
 An Iudex teneatur semper iudicare secundum leges scriptas. 410. 32.
 An Tyrannus peccet usurpatione iudicij sui dicendo, & eius acta sint valida. 411. 37. & seqq.
 An Iudices inferiores à Tyranno constituti peccent ius dicendo. 412. 42.
 An Iudex intrusus vel officio priuatus peccet ius dicendo, & eius acta sint valida. n. 43. & seqq.
 An Iudicij excommunicati acta sint valida & peccet ius dicendo. 414. 50. & seqq.
 An Iudex existens in statu peccato mortali peccet ius dicendo. 416. 61.
 An possit secundum allegata & probata condemnare quem priuatà scientià nauit innocentem. 417. 63. & seqq.
 An possit condemnare non citatum & inauditum. 420. 74. & seqq.
 An possit condemnare aliquem reum ex solâ priuata scientiâ. ibidem.
 Iudicium aliud ciuile, aliud criminale. 422. 81.
 Triplex modus procedendi in iudicio criminali. n. 82.
 Item alius modus procedendi ex officio, alius ad instantiam partiû. n. 83.
 Quid & quotuplex inquisitio iudicialis. 423. 86.
 An illam, qua est generalis, debeat precedere infamia personarum vel fama delicti. 424. 87.
 An criminofus occultus manifestari possit cum Iudex facit generalem inquisitionem. n. 88.
 An Iudex possit instituire inquisitionem specialem contra occultum criminofum illicitè manifestatum in generali inquisitione. 425. 93.
 Vtrum quando delictum est publicum, sed author ignoratur, possit Iudex inquirere quis fecerit. n. 94.
 An interrogati iuridicè possint tali casu authorem prodere. 426. 96.
 Quid si sub iuramento interrogentur de authore criminis occulto. n. 100.
 Vtrum inquisitionem specialem precedere debeat aliqua infamia persona & qualis. 427. n. 101. & seqq.
 An possit Iudex infamatum de vno crimine interrogare de alijs occultis. 433. 117.
 An possit interrogare de socijs non laborantibus infamiâ. 434. 118.
 Iudex peccat & tenetur ad restitutionem damnorum si condemnet non solidum, vel in crimine exempto. n. 120.
 Item condemnans subditum vel ex priuata scientiâ, vel ex cognitione per insuriam extorta. 435. n. 121.
 An Iudex possit à partibus accipere aliqua munera. 436. 124.
 Iudicij diuersa acceptio. 402. 1.
 Iudicium strictè sumptum est actus iustitiæ, & iurisprudentiæ. 403. 2. & 3.
 An Iudicium publicum quod inter litigantes exercetur, licitum sit. n. 5. & seqq.
 An licitum Christianis in iudicio publico contendere. 405. 9. & seqq.
 Quid iudicium temerarium & quot eius gradus. 406. 15.
 Quale sit peccatum. 407. 17. & seqq.
 Iuramentum.
 Quid iuramentum & que ad ipsum requisita. 677. n. 1. & seqq.
 An iuramentum per falsos Deos sit verum iuramentum. 678. 4.
 Iuramentum adequatè diuiditur in assertorium & promissorium. 679. 7.
 Omne promissorium includit assertorium. n. 8.
 Ad quod membrum spectat simplex assertio de futuro iurata. n. 10.
 Iuramentum comminatorium reuocatur ad promissorium. 680. 10.
 An prædicta diuisio sit in species essentialiter differentes. n. 11.
 Quid iuramentum execratorium. 681. 15.
 Alia iuramenti diuisiones. n. 16.
 Iuramentum per creaturas quale. n. 17.
 Iuramentum nunquam fuit simpliciter illicitum. 682. 18.
 Vt tamen licitè fiat, tres requirit comites, veritatem, iustitiâ & iudicium. 684. 25.
 Iuramentum sequitur naturam promissionis cui additur, habetq; easdem condiciones. 686. 31.
 Quando executio promissi est peccatum, iuramentum accidens non obligat ad exequendum promissum. n. 33.
 Iuramentum de non faciendò opere supererogationis non obligat. 687. 36.
 Promissorium factum vno, debet esse de bono meliori vi sit validum. 688. 39.
 An illud possit mutari in melius. n. 40.
 An factum homini sic obligat vt nequeat mutari in opus melius promissario inuito. n. 41.
 An iuramentum appositum sponsalibus impediât ingressum religionis. 689. 44.
 Vtrum simplex assertio iurata de opere honesto præstando possit mutari in opus melius. 690. 47. & seqq.
 An iuramentum de actu indifferenti obliget. 692. n. 53.
 An metu extortum obliget. 694. 60. & seqq.
 An qui iurauit se rediturum ad carcerem, teneatur illo iuramento si videat mortem sibi inferendam. 695. 63.
 Iuramentum cum errore circa substantiam factam non obligat. 697. 70.

*An obliget factum cum errore, circa causam mo-
uentem ad iurandum, vel circa aliquam quali-
tatem materia.* 698. 74.
*An iuramentum à Iosue factum Gabaonitis fuerit
validum. ibidem.*
*Iuramentum simulatum factum absque intentione
iurandi, non inducit per se obligationem, poterit
tamen per accidens illius occasione nasci aliqua
obligatio.* 699. 79.
*Iuramentum promissorium indeliberatum an ob-
liget.* n. 80.
*Vt iuramentum promissorium obliget non requiri-
tur voluntas promittendi aut se obligandi, aut
adimplendi quod iuratur, sed sufficit voluntas iu-
randi.* n. 81.
*An iuramentum artificiosum obliget tantum iuxta
intentionem iurantis, vel iuxta intelligentiam
eius cui iuratur.* 701. 88.
*Vtrum in iurando liceat aliquando vti amphibolo-
giâ vel equiuocatione.* 702. 93. & 704. 99.
*Iurare exterius sine interna intentione iurandi,
quale peccatum.* 703. 95.
*Vtrum in iuramento prestando liceat aliquando vti
mentali restrictione.* 704. 100. & seqq.
*An possit exigi iuramentum ab eo qui scitur iura-
turus per falsos Deos.* 710. 121. & seqq.
An possit exigi ab eo qui putatur peccaturus. 712.
n. 130.
*Nunquam licet petere ab aliquo vt iuret falsum,
vel verum modo aliquo indebito.* 711. 127.
*An liceat petere ab aliquo vt iuret aliquid quod bo-
nâ fide putat esse verum, sed petens nouit esse fal-
sum.* n. 129.
*Iuramentum factum absque iusta causa, quale pec-
catum.* 714. 140.
*Iuramentum promissorium de opere malo parran-
do, quale peccatum.* n. 141.
*An violatio iuramenti promissorii in materia leui
sit peccatum mortale.* 718. 153.
Quibus modis definit obligatio iuramenti. 720.
n. 162.
*An iuramenta minorennium possint irritari à tuto-
ribus. ibidem.*
Iuramenti obligatio tolli potest per dispensationem.
721. 165.
*An possit dispensari in iuramento factu homini abs-
que eius consensu.* n. 166.
*Iuramenta possunt etiam relaxari commutatione
materia.* 722. 169.
Penes quos sit potestas commutandi iuramenta.
724. 179.
*Quinam possint dispensare in iuramentis factis Deo,
vel simpliciter ad causam piam.* 722. 70.
*An Episcopi possint dispensare in iuramento de ma-
teria in votu reseruata Pon. fut. ibidem.*
*An habens potestatem delegatam dispensandi in vo-
tu, possit dispensare in iuramento circa eandem
materiam.* 723. 173.
*Quinam possint dispensare in iuramento factu in
favorem alicuius hominis.* 723. 175.
An potestas secularis possit iuramenta relaxare.
724. 177.

Ius. Iustitia.

Ius triplex. 21. 1.
Varia eius diuisio n. 3. & seqq.
Quid ius in re, & quid ius ad rem, 22. 5.
Quodnam ius sit obiectum iustitia. n. 6. & seqq.
Ius alienum violari potest duobus modis. 71. 2.
Iustitia sumitur potissimum duobus modis. 15. 1.
Quid iustitia vt est virtus cardinalis. 16. 5.
Non est hominis ad seipsum. n. 6.
Neque patris ad filium aut domini ad seruum. 17.
n. 7.
Est in voluntate vt subiecto. n. 8.
Quo modo differat ab alijs virtutibus. ibidem.
Versatur per se primò circa operationes. n. 9.
Secundariò versatur circa passiones. 18. 9.
Quomodo habeat medium rei. n. 10.
Diuiditur in commutatiuam & distributiua. 18.
n. 11.
Quomodo hac membra distinguantur inter se. n. 12.
Distributiua includit interdum commutatiua. 19.
n. 15.
Non tamen semper. 20. 16.
Residet primariò in Magistratu vel Principe. 18.
n. 11.
Predicta diuisio est analogi in analogata. n. 17.
Iustitia duplex rectitudo. n. 18.
Quodnam obiectum iustitia. 22. 6.
Iustitia aliud obiectum Quod, aliud Cui. 23. 7.
*Iustitia distributiua laesa, per accidens interdum repa-
ratur restitutione* 73. 10.
Iustitia legalis quid. 15. 2. & seqq.
Differat à pietate & obedientia. 16. 3. & 4.
Ius Patronatus.
Vide verbum, Patronatus.

L.

Legatum.

S*I cui legentur ducenti si uxorem duxerit, debe-
buntur etiam si religionem ingrediatur.* 277.
n. 53.
*Quid si legentur ducenti si uxorem duxerit, & cen-
tum si ingrediatur religionem. ibidem.*
Vide verbum, Testamentum.
Liberalitas.
Quid sit & quod eius officium. 787. 38.
Opponitur illi auaritia & prodigalitas. ibidem.
Lignatio.
Lignatio in syluiu publicu an prohiberi possit. 51.
n. 28.
*Contra iustam prohibitionem lignari quale pecca-
tum.* n. 29.
*In loco alieno lignari quale peccatum, & quâ pena
multandum.* 52. 29.
Litigium.
Quid litigium & quale peccatum. 787. 37.
Locatio, Locator.
Quid locatio. 396. 88.
*An locator teneatur ad expensas necessarias pro con-
seruatione vel conuenienti vsu rei locatae.* n. 89.
An teneatur ad onera & tributa imposita rei locatae.
397. 90.

An loca-

An locator rei fructifera teneatur ficere aliquam remissionem pensionis ob sterilitatem vel vastationem fructuum. n. 91.
Vtrum emptor rei locata teneatur stare locationi per alium facta. 399. 98.
Quibus casibus locator possit conductorem expellere. n. 99. & seqq.
An minor factus maior teneatur stare locationibus factis per suum tutorem aut curatorem. n. 96.
An beneficiatus teneatur stare locationi honorum Ecclesiasticorum facta per suum predecessorem. n. 97.

Lucrum.

Quid lucrum cessans. 320. 33.
Mutuator potest aliquid exigere supra sortem ratione lucri cessantis. 322. 29.
Quaedam conditiones obseruande. 323. 35. & seqq.
Quando censeatur lucrum cessare ratione mutui. 324. 37. & seqq.
An qui omittit pecunias suas applicare negotiationi vt det mutuum petentibus, possit ab ijs aliquid accipere ratione lucri cessantis. 325. 39.
An in astimando lucro cessante labores sint deducendi. 326. 42.

Ludus.

Ludus quid sit. 287. 1.
An sit licitus. n. 2.
Quinam ludi sint iure Ciuili & Canonico prohibiti. 288. 4. & seqq.
An acquisita ludo vetito possint retineri. 290. n. 7.
An qui ludo vetito aliquid perdidit, teneatur in conscientia soluere. n. 10.
Vtrum qui nequit perdere, quia nihil habet, possit ex lusu lucrum facere, si dissimulauit suam impotentiam. 291. 11.
Vtrum qui ob peritiam ludendi nequit perdere, possit iuste lucrari. 292. 12.
An habens animum non soluendi si perdat, possit lucrum ex lusu accipere. n. 13.

Luxuria.

Quid luxuria & quale peccatum. 832. 23. & seqq.
Quanam eius species. n. 27.

M.

Magia.

Magia duplex, naturalis & superstitiosa. 758. 102.
 Magia superstitiosa continet pactum cum damone expressum vel tacitum. n. 104.
 Vtrumque pactum inicitur duobus modis, ibidem. & 759. 105.
 Magia superstitiosa diuersa species. 759. 106.
 Quid possint magi circa animam hominis. 762. 121. & seqq.
 Vide, Maleficium.

Magnanimitas.

Quid magnanimitas. 802. 3.
Qua vitia ei opponantur. n. 5.

Magnificencia.

Quid magnificentia sit. 802. 3.

Maleficium.

Quibus remedijs vri liceat contra maleficia. 764. 127. & seqq.
An & quibus modis liceat amouere signa maleficij vt nocumenta cessent. 765. 131. & seqq.
Non licet a malefico petere vt maleficium maleficio tollat etsi foret ex se paratus. 769. 145. & seqq.
Non licet etiam cogere vt maleficium tollat nouo maleficio. 770. 151.
Non potest etiam peti ab illo, nec potest cogi vt maleficium tollat, quando scitur non posse tollere sine nouo maleficio. 771. 153.
An liceat petere a malefico vt tollat maleficium quod potest modo licito tollere, sed putatur modo illicito vsurus, vel de eo dubitatur. n. 154. & seqq.
An possit cogi minus aut verberibus ad tollendum maleficium quando potest modo licito tollere. 773. 162. & 86. 25.
Quibus modis cognosci possit verum quispiam sit maleficio intoxicatus. 774. 163.

Mandans, Mandatum.

Mandans damnnum liber est ab onere restituendi quando mandatum ante executionem reuocatur, & reuocationem intimauit mandatario. 161. 12.
Secus si hic exequatur factum ante mandati intimationem. n. 16.
An sufficiat tanta mandati reuocatio. n. 13.
Quid si mandatarium non acceptauerit mandatum, & tamen factum exequatur. ibidem.
An mandans reuocatione mandati insinuata mandatario teneatur vltimus executionem impedire, si ille persistat in proposito facinorosum exequendi. n. 14. & seqq.
Ratihabitio an equiualeat mandato. 162. 17. & 18.

Martyrium.

Martyrium duplex. 790. 9.
Martyrium aduultorum est actus virtutis. n. 10.
An sit actus fortitudinis. n. 11.
Quid requiritur ad martyrium & vt sit opus virtutis. 791. 14. & seqq.
An requiratur ad ipsum vt mors reipsa sequatur. 791. 16.

An milites pugnantes pro defensione fidei sint martyres si occidantur. 792. 21.
Qua dispositio requisita vt peccatori proficit martyrium ad salutem. 793. 23. & seqq.
Quinam effectus martyrij. 795. 33.
Quandonam martyrium conferat effectus suos. n. 34.

Matrimonium.

Matrimonium contractum post votum solemne religionis fuit semper irritum. 645. 105. & seqq.

Membrum.

Membrum insectum aut aridum abscindere priuata auctoritate an licitum. 110. 107.
 Vide verbum, Mutillare.

Mendacium.

Quid mendacium & quotuplex. 785. 30. & seqq.
Est intrinsecè peccatum. 786. 33.

Cccc iij

Metus

Metus.

Vide verbum, Contractus, & Votum.

Miles.

An milites spoliantes iniuste aliquam urbem teneantur singuli in solidum ad damna restituenda. 168. 38. & seqq.

Minister.

Ministri sacramentorum possunt sine labe simonia pacisci de certo stipendio sustentationis. 319. 35.

Possunt etiam accipere temporale stipendium pro laboribus extrinsecè se habentibus ad functionem spiritualem. 520. 39.

Item ratione obligationis quâ se adstringunt ad ministrandum certo loco & tempore. n. 40

An possint aliquid accipere pro cantu Ecclesiastici officij. n. 43.

Minor.

An minor possit propriâ auctoritate contrahere. 265. n. 9. & seqq.

Illi damnum passo ex contractu conceditur restitutio in integrum. 261. 29.

An factus maior teneatur stare locationi bonorum facta per suum curatorem 399. 96.

Monopolium.

Quid Monopolium & quibus modis fiat. 307. 55.

An omnia Monopolia sint illicita. n. 56. & seqq.

Montes.

Montes pietatis secundum primam institutionem, quales. 349. 1.

Montes pietatis huius temporis, quales. 350. 3.

Priores liciti sunt & immunes à simonia. n. 5. & seqq.

Quales sunt qui in Belgio erecti. 354. 21.

Ostenduntur liciti, & difficultates varia solvuntur. 355. 24. & seqq.

Penes quem sit dominium bonorum montis pietatis. 356. 26. & seqq.

An montes hi debeant esse approbati à Sede Apostolica. 365. 64.

An rectè vocentur montes pietatis. 366. 67.

Montes mixti qui dicantur, & an sint iusti. n. 70. & seqq.

Mors.

An condemnatus ad mortem possit ex sententia Iudicis venenum sibi propinatum sumere. 108. 102.

An condemnatus ut fame moriatur, possit abstinere à cibo sibi clauculum oblato. 103.

Mutilare.

Mutilare quempiam ob delictum potestas publica potest. 110. 107.

Quibus casibus seipsum mutilare licet. n. 108.

Extra necessitatem est illicitum. 111. 110.

An liceat ex mandato Iudicis. 112. 111.

An mutilator teneatur aliquid restituere pro membro ablato. 117. 2. & seqq.

Teneatur mutilato restituere lucrum cessans & damnum emergens. 119. 6.

Quomodo aestimatio facienda. 120. 8.

Mutuum, Mutuator.

Quid mutuum & quæ res mutari possint. 310. 1. & seqq.

An ex mutuo liceat sperare amicitiam mutuarij, & ex hac emolumentum. 314. 14. & 15.

An liceat mutuare cum pacto ut alter remuneret, vel aliquod beneficium conferat sibi vel suis. 315. 16.

An liceat mutuare pecuniam eâ lege ut alter vicissim frumentum iam remuneret. 315. 18.

An licitum mutuare cum pacto ut alter remittat iniuriam sibi factam. 316. 21. & seqq.

An licitum mutuare cum pacto ut alter merces ex sua officina emat. 318. 27.

Utrum mutuator possit statuere terminum restituendi mutuum quando mutuatarius desinet frequentare eius officinam. 319. 31.

Utrum pro usu secundario pecunia mutuata, vel alio modo concessa liceat aliquid supra sortem accipere. n. 32.

Possunt mutuator aliquid exigere ratione damni emergentis. 320. 54. & seqq.

Vide verbum, Lucrum.

An licitum pacisci cum mutuatario ut soluat aliquid supra sortem in poenam mora, si ad tempus prefixum non restituat mutuum. 333. 63.

An semper licitum pacisci ut mutuatarius restituat mutuum in eodem numero, pondere & mensura 334. 67. & seqq.

An mutuator qui animo usurario accepit aliquid supra sortem teneatur illud restituere quando pactum de tali lucro dando non interuenit. 337. n. 76.

An mutuator possit datum supra sortem à mutuatario accipere & retinere quando dubitas quo animo detur. 337. 79.

Accipere mutuum sub usuris ex causa rationabili licitum. 348. 116. & seqq.

Sine causa rationabili vel ad usus indebitos illicitum; 349. 120.

N.

Naturalis.

Naturalis qui dicitur. 285. 21.

Vide verbum, Illegitimus.

Negligentia.

Negligentia quid sit. 11. 4.

Quando sit peccatum mortale. n. 6.

Negotiatio.

Quid negotiatio. 293. 2.

An sit licita. n. 3.

Est interdicta Clericis & Religiosis. 294. 5.

Possunt tamen negotiari per alios. n. 7.

O.

Obedientia.

Quid obedientia & quod eius obiectum. 780. n. 8.

Quod eius munus. 781. 10.

Est virtus inferior pietate. n. 11.

Obedientia vana.

Eius tres sunt species, scilicet ars notoria. 754. 91.

Obedientia sanitatum. 755. 94.

Quale peccatum. 756. 98.

Obedientia eventuum. 757. 101.

Est ex

Est ex genere suo peccatum mortale. ibidem.
Vid. verbum, Superstitio.

Occisio.

Occidens volentem quomodo contra iustitiam peccet. 72. 4.
Occidere peccatores auctoritate publica licitum. 81. 5. & seqq.
Opinio Scoti rejicitur. n. 6. & seqq.
Non licet occidere peccatores privatâ auctoritate. 82. 8.
Privato licet occidere iniustum inuasorem Reip. n. 10.
Quaedam tamen hic seruanda. 83. 11.
Principem legitimum tyrannicè Remp. administrantem non licet privato occidere. n. 12.
An licitum occidere eum qui per alium mortem conatur inferre. 86. 22.
An licitum occidere falsum accusatorem. n. 23.
Salutare consilium subinde est permittere se potius occidi ab iniquo inuasore quam eum occidere. 88. n. 32.
Nemo potest seipsum occidere auctoritate propria. 104. 89.
Licet ex Dei mandato vel concessione. 105.
Non licet ex auctoritate humana. 106. 93.
Virum anima occisi restitutio aliqua facienda per bona spiritualia. 123. 19. & seqq.
Vide, Homicidium, Innocens, Inuasio.

Officium.

Qualiter peccent qui officia secularia distribuunt indignis. 458. 6.
An peccent qui non distribuunt ea dignissimis. 459. n. 7.
Quales debent esse Officiati in Rep. n. 9.
An licitè possint officia secularia vendi. 460. 10. & seqq.
Incommoda sequi solita ex venditione officiorum. n. 11.

Oratio.

Quid oratio & cuius potentia actus. 569. 8.
Est actus religionis. n. 9. & seqq.
Est ad aliu necessaria ad salutem. 570. 13.
Quando obliget præceptum orandi. 571. 15. & seqq.
An etiam oratio vocalis privata sit in præcepto. 572. n. 19.
Qua petenda in oratione. 573. 21.
Orationis Dominica brevis explicatio. n. 22. & seqq.
Oratio prodest ad impetrandum remissionem peccatorum mortalium & venialium. 576. 30. & seqq.
An valeat ad impetrandam pœnarum remissionem supra condignitatem operis satisfactorij. 577. n. 23.
Vide verbum, attentio, & Hora Canonica.

Osculum.

Osculum causâ amicitia secundum morem patria per se licitum est. 841. 64.
Si fiat causâ delectationis concubitus extra matrimonium est peccatum mortale. 842. 65.
Si fiat tantum quatenus ipsum per se est actus delectationis, an sit & quale peccatum. n. 66.

P.

Pactum.

Vid. pactum. 253. 1.
Varia eius diuisio. 254. 3 & 4.
Nudum pactum non parit obligationem civilem. 255. 6.
Parit si acceperit iuramentum. n. 7.
Vide verbum, Contractus.

Pactio.

Pactio in locis communibus an prohiberi possit. 51. 28. & seqq.

Patientia.

Quid patientia sit. 802. 4.

Patronatus.

Quid ius Patronatus. 477. 9. *Quomodo differat à iure conferendi beneficia.* 478. 9.
Aliud est Laicale. aliud Ecclesiasticum. ibidem.
Quibus modis laicale fiat ecclesiasticum. ibidem.
Neutrum est per se vendibile. n. 10.
Intra quod tempus debent patroni presentare ad beneficium. 479. 10.

Quid si presentauerint indignum. ibidem.

An Pontifex possit derogare iuri patronatus conferendo beneficia non presentati. n. 2. & seqq.

Ius laicale proprio quasi domino à patrono possidetur. n. 13.

Reservationes beneficiorum facta per Canones vel regulas Cancellaria non comprehendunt beneficia patronatus laici. 480. 14.

An Ordinarius vel Nuntius Apostolicus possit derogare iuri patronatus. 481. 18.

Peculium.

Peculium quadruplum, Castrense, quasi Castrense, profectuum & aduentitium. 27. 14.

Pensio.

An pensio licitè reseruetur beneficio resignato. 535. 89
An Episcopi possint creare pensiones. ibidem.

Non possunt creare duraturam vltra mortem resignatarij. 536. 90.

Solus Pontifex potest creare pensiones lucratiuas. n. 91

Quantâ pensione possint grauari beneficia. ibidem.

Virum pensio licitè redimatur. n. 92.

Non potest vendi. 537. 93.

An possit permutari cum beneficio, & coram quo. num. 94.

Periurium.

Periurium sumitur dupliciter, latè & strictè. 714. num. 139.

Aliud est assertorium. aliud promissorium. ibidem.

Periurium assertorium est peccatum mortale. 715. num. 143.

Similiter promissorium cum iuranti deest intentio adimplendi quod promittit. 716. 146.

Vtrum inaduertentia excuset à mortali illum qui ex praua consuetudine non retractata peccat. 717. num. 149.

Permutatio.

Vide verbum, Beneficij resignatio.

Perseuerantia.

Quid perseuerantia. 805. 4.

- Qua vitia ei opponuntur*, 803. 9.
Pietas.
Quid pietas & quorupliciter sumitur, 779. 1.
Pignus.
An fructus percepti ex pignore sint computandi in diminutionem sortis, 331. 57.
An percepti ex pignore dato pro dote sint admittendi in diminutionem dotis, 332. 60.
Vtrum pignora apud vsurarium deposita transeant in eius dominium quando tempore constituto non repetuntur, 340. 86.
Pisces.
Pisces nasci alicuius capti, & inde ab alio extracti, cuius sint, 45. 12.
Possessio.
Quid sit, 67. 13. & seqq.
Possessio alia civilis, alia naturalis, alia mixta, 53. 4.
Potesť quis per alium possidere, 68. 14.
Iura possunt impedire possessionem, n. 15.
Possessio tribus modis acquiritur, n. 16. & seqq.
Possessio iurium & seruitutũ apprehenditur dupliciter, 69. 20.
Possessio varijs modis amittitur, 70. 21. & seqq.
Quid conferat privilegij, n. 23.
Quenam sit requisita ad prescriptionem, 53. 4.
Præcipitatio.
Quid sit, 11. 3.
Quando sit peccatum mortale, n. 5.
Præscriptio.
Eius varia acceptio, 52. 2.
Quomodo distinguatur ab vsucapione, 53. 2.
Quatuor ad illam requiruntur, n. 3.
Qualis possessio ad illam requisita, n. 4.
In prescribente rem aliquam requiritur capacitas domini talis rei, 54. 4.
Quis titulus ad prescriptionem requisitus, n. 5.
An debeat titulus probari, ibidem.
Fides bona ad prescriptionem qualis requisita, 55. 6. & seqq.
Non potest provenire ex ignorantia iuris, n. 7.
Nisi ius ignoratum fuerit omnino ambiguum, ibidem.
An ignorantia iuris impediat prescriptionem, n. 7. & seqq.
Dubitans an res quam possidet sit sua, an possit illam prescribere, 56. 9.
Ignorantia iuris non impedit prescriptionem longissimi temporis, n. 11. & seqq.
Nulla prescriptio perficitur sine bona fide, 58. 15. & seqq.
Quantum temporis requiratur ad prescriptionem rei mobilis inter presentes, n. 19.
Quantum temporis requiratur ad prescriptionem rei immobilis, 59. 19.
Contra pupillum non currit prescriptio, ibidem.
Rei immobilis prescriptio contra Romanam Ecclesiam quanto tempore perficitur, n. 20.
Legata & fideicommissa quanto tempore prescribuntur, ibidem.
Quanto tempore beneficium Ecclesiasticum, ibidem.
Res Principis quanto tempore prescribantur, 60. n. 23.
Prescriptione legitima transfertur dominiam rei in prescribentem, 61. 25. & seqq.
Prescriptio quare introducta, n. 26.
Restitutio in integrum contra prescriptionem quid operetur, 63. 30.
Res furto ablatæ non prescribuntur, n. 32.
Præsumptio.
Quid sit præsumptio, 803. 5.
Pretium.
Pretium aliud legitimum, aliud vulgare, 295. 8.
Pretium iustum quod dicitur, n. 9.
Pretium legitimum consistit in indivisibili, n. 10.
Vulgare est triplex, summum, medium, infimum, 16.
Vtrum quando pretium legitimum discrepat à vulgari, liceat indifferenter vtrius res vendere, n. 11. & 12.
Vtrum res non habentes pretium taxatum possint tanti vendi, quanti dominus æstimat, 296. 13.
Venditio rei supra iustum pretium an valida, 297. num. 14.
Vide verbum, Emptio, & Venditio.
An opus turpe sit pretio æstimabile, 272-32.
Processus.
Processus alius civilis, alius criminalis, 422. 81.
Triplex modus procedendi, scilicet viâ accusationis, denuntiationis & inquisitionis, n. 82.
Alius etiam procedendi modus ex officio, alius ad instantiam partium, n. 83.
Professio.
Vide verbum, Religio.
Promissio.
Promissionis definitio explicatur, 262. 1. & seqq.
Promissio metu vel fraude extorta non obligat, nisi accesserit iuramentum, ibidem.
Illicite facta obligat quando opus promissum potest licite impleri, 263. 5.
An extortis tantum facta sine voluntate se obligandi pariat aliquam obligationem, 262. 3. & 4.
An promissio merè interna obliget, 263. 7.
Promissio non obligat nisi acceptata, 265. 9.
Quid si fiat civitati, vel ad causam piam, 265. 11.
Quid si promissor velit se irrevocabiliter obligare ante acceptationem, an manebit obligatus, n. 12.
Quinam nomine absentis promissionem ei factam validè acceptant, 266. 13.
Promissio in materia gravi obligat sub peccato mortali, 267. 16.
Quæ censenda hic malitia gravis, 268. 18.
Promissio facta intentione se obligandi tantum ex quadam morali honestate, qualiter obliget, n. 19.
Promissionis absolute facta quadam iudicia, n. 20.
Dubitans quo animo promiserit an obligetur, n. 21.
Promissio de patrandò al quo crimine non obligat ante criminis patrationem, n. 22.
An obliget opere adimpleto, 269. 23. & 271. 30.
An qui pro patrato crimine recepit promissam mercedem, teneatur ad eius restitutionem, n. 24.
Quibus modis promissio legitima desinere possit obligare, 272. 33. & seqq.
Prudentia.
Prudentia duplex acceptio, 3. 1.

- Est virtus intellectualis. *ibidem*.
 Fallit nequit circa proprium obiectum. 4. 2.
 Excludit formidinem, non scrupulum. *ibidem*.
 Opinio non est prudentia actus. *ibidem*.
 Obiectum & finis prudentia. n. 3.
 Est regula virtutum moralium. n. 4.
 Quomodo ab ijs differat. *ibidem*.
 Dupliciter respicit actionem honestam. *ibidem*.
 Quomodo differat ab alijs virtutibus intellectualibus. 5. n. 5.
 Distinguitur ab arte. *ibidem*.
 Prudentia postulat affectum bene ordinatum, nec potest esse perfecta sine virtutibus moralibus. n. 6.
 Quomodo supponatur à virtutibus moralibus. 6. n. 8. & 9.
 In improbis non est prudentia perfecta. n. 10.
 Qua sint partes eius subiectivae. 7. 1. & seqq.
 Prudentia personalis complectitur ceteras prudentia species. n. 5.
 Qua partes integrantes prudentia. 8. 6. & seqq.
 Prudentia totalis includit plures habitus. 9. 8. & 9.
 Potest considerari vt genus & vt species infima. n. 9.
 Qua partes potentiales prudentia. n. 10. & seqq.
 Sunt ipsa prudentia inadquatè considerata. n. 11.
 Imperium prudentia quale. 10. 12.
 Contra prudentiam peccatur per excessum vel defectum 11. 1.
 Qua vitia ei opponuntur per defectum. 11. n. 2. & seqq.
 Quenam opponuntur per excessum. 8. & seqq.
 Quid prudentia carnis & quale peccatum. *ibidem*.
 Pubertas.
 Pubertati proximi qui dicuntur. 255. 9.
 Pupillus.
 Contra pupillum non currit prescriptio. 59. 19.
 An possit contrahere propria auctoritate. 265. 9. & seqq.
 Pusillanimitas.
 Quid pusillanimitas. 803. 7.
- R.**
- Rapina.
- Q**uid rapina & quomodo à furto distinguitur. 138. 5.
- Raptus.
- Quid raptus & quale peccatum. 835. 40.
- Rarior habitio.
- Vide verbum. Mandatum
- Religio, Religionis status, Religiosus.
- Religio vnde dicta. 551. 2.
 Eius definitio explicatur. 3.
 In eius exercitio quatuor actus concurrunt. 552. 5.
 Est virtus vna & simplex. n. 6.
 Distinguitur à fide & habitu quem fides requirit in voluntate. 552. 9.
 Distinguitur à spe & charitate. 554. 11.
 Potest tamen actibus fidei, spei & charitatis Deus coli 555. 13.
 An religio differat à pietate, obseruantia & gratitudine erga Deum. 555. 14.
 Non est virtus Theologica. 556. 16.
- Quodnam obiectum eius formale & materiale. 557. 17. & 560. 25.
 Quis sit actus religionis elicitus. 559. 21.
 An ille habeat rationem cultus diuini 560. 24.
 Actus religiosi, alij sunt spirituales, siue interni, alij corporales siue externi. 554. 21. & seqq.
 Actus internus religionis, duplex, externus triplex. 566. 1.
 Religio est inferior virtutibus Theologicis, sed praestantior moralibus. 562. 29.
 Est praestantior iustitia legali. 563. 30.
 Item obedientia & poenitentia. n. 31. & seqq.
 Aliquid dare vel accipere pro ipso ingressu religionis, simoniacum 523. 50.
 An licitum aliquid exigere pro sustentatione eius qui religionem ingreditur. n. 51. & seqq.
 Auertens aliquem à statu religionis ad quid teneatur. 250. 8. & seqq.
 Quibus ex causis licitum dissuadere alicui ingressum religionis. n. 9.
 Abducens Nouitium à religione ad quid teneatur. n. 10. & seqq.
 Abducens professum à religione ad quid teneatur. 250. 10. & 251. 14.
 An qui vult ingredi religionem, possit illam ingredi si post votum puellam acceperit cum promissione matrimonij 132. 21.
 An sponsalia iurata impediant ingressum religionis. 684. 44.
 An grauatus debitu possit ingredi religionem antequàm satisfecerit. 205. 21. & seqq.
 An ingressus in religionem excuset à restitutione facienda. 205. 19. & seqq.
 Si cui legentur ducentis si uxorem duxerit, debebantur etiam si religionem ingressus fuerit. 277. 53.
 Vide, Legatum.
 Religiosi sunt in communi capaces dominij. 28. 20.
 Non habent dominium tam absolutum quam saeculares. 29. 20.
 Religiosi solemniter professi sunt incapaces in particulari dominij rerum temporalium. n. 21.
 Non tamen rerum spiritualium. 30. 23.
 Superior non potest Religioso concedere vlla bona stabila ad vsum fructum vel administrationem. 29. n. 21.
 Non etiam permittere administrationem reddituum vitalium à parentibus fortè concessorum. 30. 21.
 Potest ex Pontifici dispensatione religiosus administrare bona temporalia, & superflua in causas pias conuertere. 30. 22.
 Religiosi beneficiati habent administrationem fructuum sui beneficij tum ad suam sustentationem, tum ad causas pias. n. 23.
 Non possunt testari. 281. 7.
 An possint pro suo arbitrio vouere 636. 81.
- Residentia.
- Qua beneficia requirant residentiam & qualem. 505. 83. & seqq.
 Ad qualem residentiam obligentur Episcopi. n. 84.
 An Pastores obligentur ad residentiam tempore grauis persecutionis. 796. 26. & seqq.

Qua causa excusantes à residentia. 506. 88. & seqq.

Vtrum Canonici residentiam debitè peragant vbi semel in die intersum officio chori. 507. 9.

Relignatio.

Vide, Beneficium, & Simonia.

Restitutio.

Restitutio vnde dicta. 72. 6.

Quid sit. n. 7.

Quomodo differat à solutione & satisfatione. 73. n. 8. & 9.

Pecunia mutuo accepta dicitur magis proprie solui quam restitui. n. 9.

Restitutio est actus iustitie commutativa. n. 10.

Obligatio restituendi oritur vel ratione rei accepta, vel ratione acceptionis. 74. 11.

Qualis culpa requiratur vt contrahat quis obligationem restituendi rationi damni dati. n. 13. & seqq.

Si res aliena apud te ex contractu existens pereat sine tua culpa lata, non teneris iure natura restituere. 77. 22.

Iure civili teneberis etiam ex culpa leui & leuissima, si contractus in tuam solius vtilitatem tendat. n. 23.

Teneberis tantum ex culpa lata si contractus vergat in solius domini vtilitatem. n. 24.

Teneberis ex culpa leui, non ex leuissima, si contractus vergat in tuam & domini simul vtilitatem. n. 25.

Obligatio huic orta ex culpa leui vel leuissima satisfaciendum etiam ante sententiam iudicis. n. 26.

Non oritur obligatio restituendi ex damno dato cum ignorantia concomitante inculpata. 78. 26.

An restitutio sit necessaria ad salutem. n. 27. & seqq.

Consulens, laudans consentiens, receptans, tenetur aequè immediatè restituere. 175. 63.

Non impediens damnum cum potest an obligetur ad restitutionem. 169. 43. & seqq.

Deprehendens rem alienam apud se, tenetur primà occasione restituere. 177. 1.

An teneatur aliquid restituere quando rem alienam bona fide putans suam consumpsit vel alienauit. n. 2.

An fructus ex re aliena quam quis suam putabat, tenetur restituere. 178. 5. & 4.

Vide verbum, Fructus.

An qui iniuste priuat aliquem vsu rationis vel sensu aliquo teneatur ad aliquam restitutionem. 248. n. 3.

An qui sinit alteri causa damni in bonis spiritualibus, tenetur ad aliquam restitutionem. n. 4. & seqq.

Vide verbum, Religio.

Receptans furem an teneatur ad aliquam restitutionem. 167. 34.

Vide verbum, Fur, & Fama.

Extrema necessitas excusat à restitutione. 199. 1.

An etiam tunc cum creditor est simul in tali necessitate. n. 2.

Vtrum qui in necessitate consumpsit rem alienam, debeat necessitate transacta facere restitutionem. 200. 3. & seqq.

Gravi necessitas excusat à restitutione quamdiu durat. 201. 7.

An eà transacta fieri debeat restitutio rei consumpta. ibidem.

An periculum salutis, aut damnum in bonis proprijs excuset à restitutione, etiam cum iactura status. n. 8. & seqq.

Remissio facta per creditorem excusat à restitutione. 202. 10.

Quidam tamen casus excipiuntur. 203. 11. & seqq.

Compensatio excusat à restitutione. 206. 24.

An restitutio facienda quando dominus putatur re sua abusus. 187. 12. & seqq.

Restitutio ablatorum iniuste vbi & cuius expensis facienda cum dominus est absens. 189. 17.

Vbi & cuius expensis facienda restitutio eorum qua debentur ratione rei accepta sine delicto & contractu. 190. 20.

Quid si sint debita ex contractu. n. 21. & seqq.

Domino res sua restituenda postposita alijs creditoribus. 191. 1.

Quid si res aliena habeat incertum dominum. ibidem.

Restitutio in integrum contra prescriptionem quibus concedatur. 63. 31.

Reus.

An reus teneatur parere sententia iudicis contra se lata. 448. 14.

Potest reus licite fugere à carcere. 449. 16.

An etiam cum effractione vinculorum & carceris. n. 18. & seqq.

An liceat suadere reo fugam & ad eam praebere auxilium. 451. 24.

S.

Sacrificium.

Sacrificij varia acceptio. 597. 4.

Sacrificij proprie dicti definitio explicatur. 598. n. 5. & seqq.

Oblationes cereorum in templis & thurificationes non sunt sacrificia proprie dicta. 600. 10.

Qui minister sacrificij. 601. 13.

Requiritur altare ad sacrificium. 602. 15.

Soli Deo offerendum est. n. 16.

Est legi natura consentaneum, sed non ex vi eius solius praeceptum. n. 17.

Eius multiplex diuisio. 603. 17.

Vide, Minister.

Sacrilegium.

Quid sacrilegium. 775. 170.

Tres habet species pro diuersitate rerum in quibus committitur. n. 171.

Quale sit peccatum. 777. 175.

An peccatum in die Festo commissum contrahat malitiam sacrilegij. n. 176.

An sacrilegi incurrant excommunicationem Pontifici reseruatam. 778. 179.

Quid

Quid sacrilegium prout est species luxuria, & quale peccatum. 837. 47.

Saga.

Vide Maleficium, & Damon.

Sanctus.

Quibus modis Sancti possint coli. 561. 26.

Cultus quo coluntur propter diuinam excellentiam ipsis applicatam est actus religionis. 561. 27.

Non autem ille quo coluntur propter excellentiam creatam sibi intrinsecam. 562. 28.

Satisfactio.

Quid satisfactio & quomodo differat à restitutione & solutione. 73. 9.

Vide, Solutio.

Seruus, Seruitus.

Seruitus quo iure introducta. 37. 35.

Quot modis contrahitur. 41. 1.

Vendere seipsum in seruum an liceat & quibus conditionibus. n. 1. & 2.

Pater potest prolem vendere, & quomodo. ibidem.

Serui tracti iniuste in seruitutem possunt fugere. 42. 3.

Item si inhumaniter tractentur, aut ad peccatum sollicitentur, & dominus desistere nolit. ibidem.

An isti iniurijs cessantibus teneantur fugiui redire ad dominum suum. ibidem.

Seruus heretici an fiat liber. n. 4.

Legitima venditione vel ob crimen serui facti an possint fugere. 42. 4.

Seruo fugam suadens tenetur ad restitutionem. ibidem.

Serui bello capti possunt fugere ad suos. 43. 5.

Non tamen dominis resistentibus vim inferre. ibidem.

In fuga deprehensi an possint puniri. 44. 6.

An seruus sit domini capax. 28. 18.

Simonia.

Simonia vnde dicta. 508. 1.

Eius definitio explicatur. 509. 2.

Permutatio rerum spiritualium inter se non est simonia. 3.

Pretium temporale in materia simonia, triplex. ibidem.

Quid censetur hic spirituale vel spirituali annexum. 510. 5.

Quae simonia sit iuris diuini & naturalis. 511. 7.

Datur simonia quae tantum est iuris humani. 8.

In quibus illa committatur. 512. 10. & seqq.

Simonia triplex, mentalis, conuentionalis & realis. 513. 15.

Simonia confidentialis quae dicitur. n. 16.

Quale peccatum sit simonia. 514. 18.

Potest Pontifex incurrere crimen simoniae tam iuri humani quam diuini. n. 21.

Non tamen panas iure Ecclesiastico constitutas contra simoniacos. 515. 22.

An semper sit simoniacum pro sacramentis dare vel accipere pecuniam. n. 24. & seqq.

Simoniacum est accipere vel dare aliquid temporale tanquam pretium functionis spiritualis quae talis, vel pro labore intrinseco functionibus sacramentalibus. 518. 32. & seqq.

Vide Minister.

An sit simoniacum aliquid exigere pro litterarum ordinatione, vel pro dimissorialibus vel sigillo. 522. 46.

Aliquid dare vel accipere pro ingressu in Religione, est simoniacum. 523. 50.

Vtrum sit simoniacum accipere pretium pro actu docendi. 526. 59 & 527. 61.

Simoniacum est dare vel accipere aliquod pretium pro presentatione ad beneficium, pro electione, collatione aut confirmatione. 529. 71.

Vtrum resignationes beneficiorum in confidentiam sint simonicae. 538. 96.

Vtrum dare pecuniam pro redemptione vice in possessione spiritualium bonorum sit simoniacum. 539. 98.

Vide Beneficium & Pensio.

Quae poena constituta contra simoniacos ordinatos. 541. 103.

Quanam contra ordinantes simoniacos. n. 104.

Quanam contra simoniam commissam circa beneficiorum promissionem vel impetrationem. 542. 105. & seqq.

Collatio simoniacae facta est nulla, etiamsi fiat prouiso ignorante. n. 106.

An beneficium sic acquisitum sit dimittendum, & fructus percepti restituendi ubi prouisus simoniam commissam rescuerit. 543. 106. & seqq.

Quo iure beneficium simoniacè acquisitum est dimittendum. 548. 118.

Quae poena simoniae commissae circa ingressum religionis. 544. 109.

Simonia mentalis non inducit poenas iuris. 545. 111.

An simonia purè conuentionalis vel mixta illas inducat. n. 112.

Illas inducit simonia realis utrimque in totum vel pro parte completa. 547. 114.

Quandonam illos inducat simonia confidentialis. n. 115.

An simoniacè acquisita debeant restitui aut dimitti. 548. 117.

Cui facienda restitutio pretij simoniacè accepti. 549. 121.

Sobrietas.

Sobrietas sumitur triplex. 818. 1.

Prout species temperantiae est virtus specialis. n. 2.

Quibus peculiariter sit necessaria. n. 4.

Societas.

Contractus societatis qui dicitur. 368. 74.

Quae requisita ad eum iustitiam. 75.

Quomodo lucra inter socios sint diuidenda. 369. n. 76.

An finita societate capitale sit diuidendum quando vnu operam, alter totam summam contulit. 77. & seqq.

In hac societate licitum est exigere assurancem sortis & certi lucri per diuersos contractus successiue initos. 372. 86. & seqq.

Licet etiam hoc facere per diuersos contractus eodem tempore initos. 373. 93. & seqq.

Idem

*Idem fieri potest per vnam simplicem contractum
aqualentem tribus.* 376. n. 104.

Sollicitudo.

*Sollicitudo immoderata temporalium & futurorum
quid sit & vnde proueniat.* 13. 13. & seq.

Moderata sollicitudo bona est. n. 14.

Solutio.

*Quid solutio & quomodo differat à restitutione &
satisfactione.* 73. 8. & 9.

*Pecunia mutuo accepta dicitur proprius solui quam
restitui.* 73. 9.

Solutio vbi facienda. 190. 22.

*An debita certa sint prius soluenda quam incerta,
quando debitor non potest omnibus satisfacere.*
191. 2.

*An soluendum prius venditori quam alijs creditori-
bus quando res vendita adhuc exstat, & pretium
nondum est solutum.* 192. 3. & seqq.

*An debita ex delicto sint soluenda prius quam orta
ex iusto contractu, quando nequit debitor omni-
bus satisfacere.* 194. 8. & seqq.

*Habentes hypothecam ordinariè preferendi sunt in
solutione creditoribus merè personalibus vel cbi-
rographarijs.* 196. 15.

*Inter hypothecarios prius soluendum est illà qui
sunt tempore priores in hypotheca.* n. 16.

Excipiuntur aliquot casus. 197. 18. & seq.

*An inter creditores preferendam sit qui prius solu-
tionem petit.* 198. 22.

*An ob excommunicationem creditoris, possit solutio
differri.* 206. 25. & seqq.

*Vtrum qui iuravit se soluturum debitum possit vti
compensatione.* 148. 45.

Somnium.

An liceat ex somnijs coniectare de futuris. 749. 70.

Vnde somniorum causa dignoscenda. 750. 74.

Sors.

Sortes triplicis generis. 752. 81.

Diuinatoria illicita sunt. ibidem.

Consultoria regulariter etiam illicita. 753. 83.

Diuisoria quibus casibus licita. n. 85.

Spiritus.

*Quibus signa discerni possit inter spiritus bonos &
malos apparentes.* 763. 125.

Sponsio.

Quid sponsio. 287.

An sit licita. 288. 3.

*An qui certus est de rei veritate possit sponsione cer-
tare.* 292. 12.

Spurius.

Spurius quis dicitur. 285. 21.

*Natus ex raptore & rapta tempore detentionis non
est spurius sed naturalis.* n. 22.

*Vtrum spurius teneatur credere matri dicenti illum
esse spurium.* 135. 32.

*Spurius non legitimatus non succedit patri, nec
quidquam accipere potest ab eo ex contractu in-
ter vivos.* 285. 23.

*Non succedit etiam matri, nec ab intestato, nec ex
testamento.* n. 24.

*Debentur tamen ei alimenta si aliunde non possit se
sustentare.* n. 25.

Status.

Vide verbum, Religio.

Stipulatio.

Quinam pro absente stipulari possint. 266. 13. &
seqq.

Stipulatio turpi legibus prohibita est duplex. 269.
n. 24.

*An qui ex stipulatione turpi aliquid accepit, possit
retinere.* ibidem.

Stuprum.

Stuprum sumitur tripliciter. 126. 1.

*Stuprum in quod virgo consentit, non continet su-
pra simplicem fornicationem, nouam deformatam
tem mortalem.* 127. 2.

Secus si violetur inuita. 128. 8.

*Si parentes puella non consenserint, ipsa consen-
tiente, poterit esse circumstantia mortaliter ag-
grauans, non autem mutans speciem.* 127. 3.
& seqq.

Duobus modis violentia fieri potest in stupro. 128. 8.

*Qui consentientem stuprauit, ad nihil illi aut eius
parentibus obligatur.* 129. 10.

*Si tamen sequatur inde dedecus familiae, videtur te-
neri ad reparationem honoris.* n. 11.

*Tenetur etiam interdum ex charitate dare aliquam
dotem puella.* n. 12.

Quae poena stupratoris violenti. 130. 13.

*Ad quid teneatur qui vi vel fraude sine promissione
matrimonij stuprum extorsit.* 14. & seqq.

Quid si extorsit copulam promissione matrimonij.
131. 17. & seqq.

Superstitio.

Quid superstitio & vnde dicta. 730. 1.

Alia est cultus incongrui, alia falsi numinis. 731. 4.

Prior, alia est cultus perniciosi, alia superflui. ibidem.

*Illà qua est cultus perniciosi, est peccatum mortale
ex genere suo; altera veniale.* n. 6. & 7.

Quid superstitio falsi Numini, & quae eius species.
732. 10.

*An sit superstitiosum de futuris coniectare ex garru-
tu, aut motu animi, aliorumq; animalium.*
749. 68.

*Vtrum sit superstitiosum de futuris coniectare ex
lineamentis corporis.* n. 69.

*Vtrum caeremonia in diuersis locis seruari solemniter
solita, vt v. g. contra morsum canis rabidi,
apud D. Hubertum in Ardenna, sint immunes à
labe superstitiosum.* 756. 98.

*Quid superstitiosa obseruantia euentuum & quo-
modo committatur.* 757. n. 101.

Vide, Diuinitio, & Obseruatio vana.

Suspicio.

Suspicio mala de proximo quale peccatum sit. 407.
n. 18. & seqq.

Sufurratio.

Quid sufurratio. 209. 6.

Synesis.

Synesis quid sit.

Synteresis.

Quid synteresis. 6. 4.

Tactus

T.

Factus.

Tactus partu verecunda an sit & quale peccatum. 843. 70.
An tactus impudici inter coniuges sint peccata. 844. n. 74.
Vide, Osculum.

Temperantia.

Quid temperantia. 804. 11
Qua eius materia. n. 2. & seqq.
Duo vitia illi opponuntur, scilicet insensibilitas & intemperantia. 805. 7.

Tentatio.

Tentatio sumitur dupliciter. 774. 165.
Quid tentare Deum. n. 166.
Quale peccatum sit. 775. 168.

Testamentum.

Quid testamentum. 280. 2.
Quinam testari possint. n. 4. & seqq.
An amentes testari possint. n. 4.
Impuberes testari non possunt. 281. 5.
An filius familias testari possit. ibidem.
Religiosi testari non possunt. n. 7.
An beneficiati testari possint de fructibus beneficiorum. ibidem.
Solemnitas testamenti in quibus sita. 282. 10.
Testamentum minus solenne factum ad pias causas coram duobus testibus validum est, etiam in foro externo. n. 11.
Legata profana in eo posita solvenda sunt. ibidem.
Validum quoque erit in foro conscientia, etiam si non adfuerint duo testes. n. 12.
Testamentum ad causas non pias factum coram parochio & duobus testibus in terris dominio temporalis Pontificis subiectis, validum est in utroque foro. n. 13.
An etiam sic factum valeat in alijs terris. 283. 13. & seqq.
Testamentum potest reuocari arbitrio testatoris. 286. 27.
Si testator iurauerit non reuocare, reuocatio erit illicita, sed valida. ibidem. & n. 28.
An dispositio testamentaria mutari possit per Principem, vel Episcopum aut Pontificem. n. 29.

Testis.

An quid teneatur testis qui falsum testimonium perhibuit in iudicio. 442. 23. & seqq.
An peccet & teneatur ad aliquam restitutionem qui detrahat ferre testimonium. n. 26. & seqq.
An reus a iudice interrogatus teneatur contra se fateri veritatem. 444. 2. & seqq.
An occulta testium crimina detegi possint ad eorum testimonia inualidanda. 448. 11.

Thesaurus.

Thesaurus quid sit. 49. 23.
An sit inuentor. ibidem. & seqq.

Timiditas.

Quid timiditas & quale peccatum. 801. 47.

Wiggers de iure & iust.

Tonsura.

Tonsura est conferenda a proprio Episcopo. 494. 50.
Est prerequisite ad beneficium. ibidem.
Quomodo probetur collata. n. 51.

Tortura.

Quando possit Iudex adiudicare reum tortura. 430. n. 109. & seqq.
Qua persona prohibentur torqueri. 433. 114.
An possit quis sapius tortura subijci. n. 115.
Emissio sanguinis ex cadavere occisi ad presentiam alicuius non sufficit ad apprehensionem & torturam. n. 116.

Tributum.

Quid tributum. 461. 1.
Quatuor condiciones requiruntur ut sit iustum. 462. n. 2.
Quid requiritur ex parte finis ut iustum sit. 464. 7. & seqq.
Vtrum Princeps possit noua tributa imponere urgente necessitate, quando modus illicitus exhaustus publicum thesaurum. 465. 10.
Qua proportio seruanda in impositione tributi ut sit iustum ex parte forme. 466. 11. & 12.
An licite eximantur quadam persona a solutione tributorum. n. 13.
Quibus rebus tributa imponi non possint. n. 14. & seqq.
Quinam habeant potestatem imponendi tributa. 462. n. 3. & seqq.
Clerici sunt ibi illi exempti iure Ciuili & Ecclesiastico. 468. 17.
Quidam casus excipiuntur. n. 18.
An illa exemptio sit etiam iuris diuini vel naturalis. 469. 19. & seqq.
Vide, Vectigal.

Turpiloquium.

Turpiloquium quale sit peccatum. 843. 69.

Tyrannus.

Tyrannus duobus modis dicitur. 82. 10.
An licita priuatus eius occisio. ibidem. & seqq.

V.

Vectigal.

Quid vectigal & quae eius species. 461. 1.
Quatuor condiciones requiruntur ut sit iustum. 462. 2.
Quinam illud imponere possint. n. 3. & seqq.
An Episcopi possint vectigalia imponere Clero aut populo sibi subiecto. 464. 6.
An si dubium sit de vectigalium iustitia, liceat ea exigere. 465. 9.
Quibus rebus vectigalia imponenda vel non imponenda. 466. 14. & seqq.
Vtrum & qualiter peccent defraudantes vectigalia. 471. 24.
An sint solvenda quando nescitur vel dubitatur an sint iusta. 472. 24. & seqq.
An solvenda antequam exigantur. n. 26.
Vtrum qui emit rem a mercatore sciens illum fraudare vectigalia, teneatur ad eius solutionem. 473. 27.

D d d d

An licit

An licitum defraudare vectigalia intuitu faciendæ compensationis. n. 29.

Quo iure exempti Clerici à vectigalibus. 468. 17. & seqq.

Vide, Tributum.

Venatio.

An venatio in fundo alieno sit licita. 46. 13.

An possit prohiberi à Principe. n. 14. & seqq.

An teneatur Princeps reparare damna quæ fera ob prohibitam venationem inferunt agris vicinorum. 47. 15.

Venatio prohibetur quatuor ex causis. n. 16.

Qualis sit prohibita Clerico. n. 17.

Quomodo peccet qui contra iustam prohibitionem venatur. ibidem.

An teneatur ad aliquam restitutionem. 48. 18. & 19.

Pæna contra venatores in locis prohibitis qualis esse debeat. n. 20.

Venæ metallicæ.

Venæ metallica cuius sint. 49. 21. & seqq.

Venditio.

Quid venditio. 293. 1.

Venditio supra iustum pretium per se illicita. 297. 16.

An sit valida. n. 14.

An possit pretio currenti res suas vendere qui copiam mercium adhibendam priuatam notitiam sciens præuidet minuendum pretium. 299. 21.

An venditor teneatur emptori indicare occultum vitium suarum mercium. 300. 23. & seqq.

Utrum liceat carius credito vendere quam paratam pecuniam. 302. 30. & seqq.

Utrum qui rem alienam ex commissione vendit pretio sibi præfixo, possit superexcrecentiam retinere si pluri vendiderit. 306. 48.

An venditio cum pacto redimendi sit licita. n. 50.

Utrum res vendita transeat in dominium emptoris ante solutum pretium. 192. 3.

An maneat venditori hypothecata. 193. 5.

Vide, Emptio.

Venenum.

An condemnatus ad mortem possit ex sententia Iudicis venenum sibi propinatum sumere. 108. 102.

Veracitas.

Quid veracitas. 784. 26.

Est virtus annexa iustitiae. 785. 27.

Quanam eius functiones. n. 28.

Vnde nascitur debitum quod hac virtus respicit. n. 29.

Quanam vitia sint illi opposita. 785. 30. & seqq.

Vindicatio.

Quid vindicatio & quotuplex. 783. 21.

An sit actus virtutum specialium. n. 23.

Violatio.

Cur violatio virginis violenta spectet potius ad speciem luxurie quam iniustitiae. 129. 9.

Vide, Stuprum.

Virginitas.

Quid virginitas. 828. 5.

Quibus modis amittatur. n. 7.

Excellentior est statu matrimonij. 829. 14.

An circumstantia virginitatis sit consideranda ab eo qui morosas delectationes de puella virgine habuit. 128. 7.

Vide, Stuprum.

Virtus.

Quomodo virtutes morales differant à prudentia. 4. 4.

Supponunt prudentiam. 6. 8. & 9.

Partes virtutum potentiales quæ dicuntur. 9. 10.

Virtutes se mutuo iuvant. 18. 9.

Medium virtutum unde oriatur. 18. 10.

Virtutes distinctæ à iustitia non habent restitutionem nisi cum respectu ad agentem. 20. 18.

Vita.

Vita omnium hominum sunt æqualis dignitatis. 118. 5.

An pro vita occisi aliqua restitutio faciendæ. ibidem.

Nemo tenetur pro vita prolonganda uti victima delicatiori vel extraordinario. 107. 99.

Voluntas.

Quid ultima voluntas & quotuplex. 280. 1. & 2. Volunt.

Quid votum. 613. 1. & seqq.

Ad illud non sufficit nudum propositum. ibidem.

An votum emissum cum intentione non implendi, obliget. 614. 3. & seqq.

An obliget emissum cum intentione non obligandi se. 615. 6.

Qua requisita ad validitatem voti. n. 8.

Utrum dubitans an voverit, vel an satis deliberatè, obligetur voto. 616. 9.

An votum ex metu emissum sit validum. n. 10. & seqq.

Votum, cui error circa aliquod extrinsecum vel accidentarium, causam dedit, non est invalidum. 618. 26.

Secus si error sit circa substantiam voti, aut in eam redundet. n. 17.

Votum est actus lastie & elicited à virtute religionis. 620. 21.

Impletio voti est actus religionis imperatum tantum. n. 23.

An etiam Sancti possint fieri vota. 621. 25.

Vovere & votum implere animo colendi Deum, laudabile est. 622. 31.

Opus ex voto factum melius est quam idem factum non ex voto. 623. 33.

Materia voti alia remota, alia proxima. 626. 44.

Materia proxima debet esse actus humanus liber. n. 45.

Non potest esse actus malus. 628. 53.

Non potest esse actus indifferens quatenus talis. 629. 57.

Debet esse actus honestus, siue sit consilij, siue præcepti. 630. 58.

Vovens opus malum quomodo peccet. 629. 56.

Materia remota voti potest esse in se necessaria. 626. 46.

Utrum votum obliget quando eius materia est tantum pro parte impossibile. n. 47.

An obliget quando eius materia est impossibile ratione modi adiecti. 628. 51.

An votum de nunquam peccando sit validum. 627. 49.

Debet votum esse de meliori bono. 631. 61.

An votum matrimonij contrahendi possit esse validum. 632. 67.

An votum

- An votum lepbte validum & eius impletio licita fuerit.* 634. 72.
- Quinam vouere possint.* 635. 77.
- An persona alijs speciali titulo subiecta, vouere possint.* 636. 81.
- Voto alterius merè personali citra proprium consensum nullus obligatur.* 638. 85.
- An vota communitatis obligent successores.* 639. 86.
- An votum reale vel mixtum testatoris obliget heredes.* n. 87.
- Voti diuisiones varia.*
- Quod votum simplex.* 640. 90.
- Votum solemne dupliciter dicitur.* n. 92.
- In quo sita substantialis solemnitas voti.* 641. 93. & seqq.
- Voti transgressio est peccatum mortale.* 648. 114.
- An possit esse veniale ob paruitatem materia.* n. 115. & seqq.
- An qui vouit ingredi religionem, possit votum implere si promissione matrimonij postmodum puellam deceperit.* 132. 21.
- Vota conditionalia, quadam sunt pœnalia, quadam purè conditionalia.* 660. 153.
- Non omnia illa sunt conditionalia quibus adijcitur particula conditionalis.* 661. 157.
- Votum pœnale quod dicitur.* 663. 162.
- Quinque modis potest quis liberari ab obligatione voti.* 649. 118.
- Voti commutatio.**
- An & quomodo possit qui propria auctoritate vota sua commutare.* 650. 119. & seqq.
- Habens potestatem dispensandi in voto ordinariam vel delegatam, habet quoque potestatem vota commutandi.* 651. 125.
- Commutatio voti reseruati in aliud reseruatum potest fieri tantum à Pontifice.* 665. 168.
- An facta commutatione voti reseruati in non reseruatum, possit Episcopus votum posterius in aliud commutare.* 652. 127.
- An à cuius votum per superiorem est commutatum, satisfaciatur adimplendo prius votum.* n. 128.
- An tenebitur adimplere prius votum si adimpletio posterioru fiat impossibilis.* 653. 129.
- Vtrum facultas commutandi vota que datur in Iubilæo extendat se ad vota emissa post concessionem Iubilæi.* 130.
- An habens potestatem commutandi vota, possit etiam commutare pœnam incursum ob votum violatum.* n. 129.
- Habens potestatem commutandi vota, non autem dispensandi, nō potest commutare in minus.* n. 131.
- An votum iuramento firmatum possit commutari in melius.* 688. 40.
- An requiratur aliqua causa ad votum commutandum.* 654. 132.
- Voti dispensatio, reueruatio.**
- Quid dispensatio in voto.* 654. 133.
- An in ea concedenda seruanda sit certa forma.* 677. n. 209.
- Ecclesia habet potestatem dispensandi in votis.* 654. 134.
- Dispensatio in voto sine iusta causa concessa, est inuvalida.* 655. 135.
- Quæ censenda causa sufficientes ad dispensandum in votis.* n. 136.
- Potestas dispensandi in votis competit solis Ecclesia Pralati habentibus iuri, dictionem in foro exteriori.* 657. 142.
- Pontifex habet illam potestatem immediatè à Christo.* n. 143.
- In quibus & quorum votis Episcopi dispensent.* 658. n. 144.
- An Archiepiscopus possit dispensare in votis subditorum suffraganeis, ibidem.*
- Quinam Pralati infra Episcopos dispensent in votis.* n. 145.
- Quæ vota Pontifici reseruata.* 659. 149.
- An vota purè conditionalia circa materiam reseruata, sint reseruata.* 660. 154. & seqq.
- An vota pœnalia circa materiam reseruata, sint reseruata.* 663. 162. & seqq.
- An votum sub disunctione factum de materia reseruata, & de non reseruata sit reseruatum.* 664. n. 165.
- Vota reseruata sunt strictè interpretanda.* n. 166.
- Episcopus potest dispensare in voto ingrediendi religionem non approbatam, ibidem.*
- Item in voto suscipiendi ordines sacros, ibidem.*
- An possit dispensare in voto non nubendi.* n. 167.
- Quibus casibus possint Episcopi dispensare in votis Pontifici reseruatis.* 665. 169. & seqq.
- An illis casibus quibus potest Episcopus dispensare in votis reseruatis Pontifici, etiam possint inferiores Episcopo habentes potestatem delegatam dispensandi in votis Episcopo reseruatis.* 667. 176.
- Pontifex potest dispensare in voto solemnii castitatis annexo ordini sacro.* n. 177.
- Item in solemnii voto religionis.* n. 179.
- An possit dispensare manente statu religionis.* 668 n. 182.
- Vtrum sub generali concessione dispensandi in votis, comprehendantur vota reseruata.* 671. 189. & seqq.
- Dispensatio in voto obtenta per subreptionem est irrita.* 672. 192.
- Quando reddatur irrita ob subreptionem veri.* n. 195.
- Quando ob narrationem falsi.* 673. 196.
- An sit valida metu extorta.* 675. 203.
- Vtrum obligatio voti habentis adiectam conditionem cesset quando vouens facit ex malitia sua conditionem tolli.* 676. 205.
- Vfusucapio.**
- Quid vsucapio & an à prescriptione distincta.* 53. 2.
- Vusura.**
- Quid usura.* 311. 6. & 7.
- Est prohibita iure diuino & humano.* 312. 9.
- Etiam iure naturali.* 313. 10.
- Diuiditur in externam & internam, realem & mentalem.* 314. 13.
- Vtrum qui contractum vsurarium fecit putans bonè fide iustum, possit sibi aliquid ex eo retinere quasi ratione lucri cessantis.* 328. 48.
- Vtrum ratione periculi sortis vel difficultatem eam recuperandi aliquid exigere sit vsurarium.* n. 49. & seqq.

An sit usurarium accipere supra sortem aliquod lucrum ratione carentia pecunia vel obligationis eam non repetendi ante certum tempus. 330. n. 54.
Vtrum usurarium fiat dominus lucri usurarii. 338. n. 81.
Res pecuniâ usurariâ acquisita transeunt in dominium usurarii. 339. 84.
Vsurarium vendens rem titulo usura acceptam fit dominus pretij, sed non transfert dominium rei in emptorem. *ibidem.*
Res alienas per usuram extortas nemo potest seu gratuito seu oneroso titulo accipere ab usurario. n. 85.
Licet ab eo accipere res illas quarum ipse est dominus, quando non manet impotens ad faciendam restitutionem. 340. 87.
Secus si inde fiat impotens ad restituendum. n. 88. & seqq.
An possit aliquid tunc accipi ex contractu prius inito. 341. 93.
An possit aliquid accipi ab usurario per testamentum. n. 94.
Vtrum liceat acceptare assignationem ab usurario & usurarium solutionem eius nomine exigere. 342. 95.
Heredes usurarii obligantur ad usurarum restitutionem pro viribus hereditatis. 342. 98.
An obligentur ultra vires hereditatis. 343. 99.
Vtrum quando sunt plures heredes, singuli teneantur in solidum. n. 100.
An obligentur legatarii deficiente herede. n. 101.
Deponere pecuniam apud usurarium an liceat. n. 102.
Inducens alium ad exercendas usuras tenetur ad il-

larum restitutionem. 344. 104.
An famuli seneratorum sui dicendi cooperari usurari & teneri ad illarum restitutionem. n. 105.
An peccet Notarius conficiens instrumentum contractus usurarii. 345. 108.
Vtrum superior compellens soluere usuras, vel impediens solvas repeti peccet & obligetur restituere. 346. 109.
Permittere usuras interdum licet. *ibidem.*
Elocans domum seneratori ad usuras exercendas, vel permittens in ea exerceri, tenetur ad illarum restitutionem. 347. 112.
Vsurarii manifesti qui dicuntur. n. 113.
Qua pena in usurarios constituta. n. 115.
Vsuras soluenti fit iniuria. 72. 4.
Vide, Matuum.

Vfus.

Quid vsus. 65. 4.
Quomodo vti differat à frui. *ibidem.*
Vsus alius est iuru, alius facti. n. 4. & seqq.
Vsu consumptibilia qua dicantur. n. 5.
Quomodo vsus differat à dominio in rebus vsu consumptibilibus. n. 5. & seqq.
Ioannis 22. super hac re opinio. *ibidem.*
Minorita & Capucini habent vsu facti in rebus vsu consumptibilibus, non dominium. 66. 7. & seqq.

Vfusfructus.

Quid sit. 63. 1. & seqq.
In quo differat ab vsu, & in quibus rebus habeatur. 64. 2. & 65. 4.
Vsusfructus alius est legalis, alius conventionalis. n. 3.
Quibus modis acquiratur & amittatur. *ibidem.*

F I N I S.

ERRATA p. paginam: c. columnam: l. lineam textus denotant.

Paginâ 5 c 1 l 3 post respicere, adde bonum. c 1 l 29 homibus lege hominibus. p 11 c 1 l 15 præcipitio, lege præcipitatio. l 19 exanimis lege exanimis. p 12 c 1 l 53 astutitiam lege astutiam. p 31 c 2 l 8 superexcesseret, lege superexcesseret. p 40 c 1 l 38 accedit lege accedit. p 43 c 2 l 12 primauiua lege primæua l 27 gandrense lege gangtense. p 44 c 2 l 47 humanam lege humanam, p 74 c 2 l 33 foris lege fores. p 75 c 2 l 8 commissiorem lege commissionem. p 113 c 2 l 2 cum lege enim. p 133 c 2 l 47 sententium lege sententium. p 134 c 2 l 2 quidam lege quidem. p 137 c 2 l 15 quid lege quod. p 149 c 2 l 46 restituere lege restituere. p 151 c 1 l 10 eius lege hoc c 1 l 18 post loco, adde etc. p 159 c 1 l 23 rationaliter lege realiter. p 162 c 2 l 23 mandato non comparari, lege mandato non est dubium comparari. p 167 c 2 l 25 si lege sic. p 168 c 2 l 23 superiores lege superioris. p 189 c 2 l 55 præsumptione lege præsumptionem. p 236 c 1 l 6 castrenia lege castrensis. p 237 c 2 in sine legendum, famam restituere non potest, eam compensare tenetur. p 238 c 1 l 9 sine lege sine. p 240 c 1 l 51. plenorem lege plenorem. p 245 c 1 l 21 adueniendis lege aduenientis. p 246 c 2 l 17 ergo lege erga. p 257 c 2 l penult. dolo malo, lege doli mali. p 258 c 1 l 1 validitatis lege validitatem. p 267 c 1 l 7 cuius lege cuius. & c 2 l 7 impellere lege implere. p 277 c 2 l 28 ligionis lege Religionis. p 283 c 2 l 50 ignorantiam lege ignorantiam. & l 55 autoritate lege autoritatem. p 289 c 1 l 43 rigorosorem lege rigorosiore. p 292 c 1 l 10 lucrari lege non lucrari. & c 2 l 15 primo lege primæ. p 309 c 2 l 37 impetrauit lege impetrauerunt. p 314 c 1 l 1 fauore lege fauore. p 323 c 1 l 37 ratio lege ratione. p 333 c 2 l 39 ad singulos, adde annos. p 351 c 2 l 8 indicit lege indicium. p 354 c 2 l 12 cognitionem lege cognitionem. p 358 c 2 l 5 exigebant lege erigebant. p 360 c 1 l 4 apprehendat lege apprehendere. p 363 c 2 l 55 usuraria lege usurariam. p 378 c 2 l 5 percutit lege percutit. p 397 c 1 l 24 contra lege onera. p 456 c 2 l 18 victoribus lege victoribus. p 475 c 2 l 7 feret lege fieret. p 479 c 1 l 28 beneficium lege beneficium. & c 2 l 17 simpliciter lege simpliciter. p 480 c 2 l 18 paraonos lege paruos. p 490 c 1 l 40 promutatione lege permutatione. p 497 c 1 l 38 quid lege quod. p 512 c 2 l 25 facile pro facere. p 514 c 1 l 3 sub pro suo. p 536 c 2 l 50 lege ducatorum centum. p 575 c 1 l 8 per iuriam pro penuriam. p 584 c 2 l 31 dicenti pro decenti. p 596 c 1 l 8 ob pro ab. p 597 c 1 l 9 iudicauimus pro iudicauimus. p 607 c 2 l 38 populis pro populus. p 628 c 1 l 36 vitatur pro vitatur. p 663 c 1 l 6 tam pro iam. p 664 c 2 l 59 itebendi pro nubendi. p 665 c 2 l 25 qui pro quia.

10

